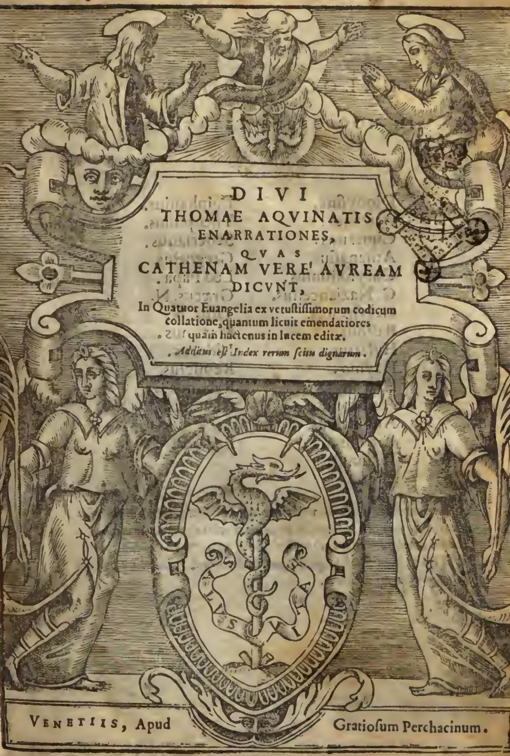
Bibl. vecchi

b- 7- 6

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
43 H
15

8.43.H.15

DIVI THOMAE AQVINATIS ENARRATIONES,

QVAS

CATHENAM VERE' AVREAM DICVNT,

In Quatuor Euangelia ex vetuſtiſſimorum codicum collatione, quantum licuit emendatiores quàm hactenus in lucem editæ.

Additus eſt Index rerum ſcitu dignarum.

VENETIIS, Apud Gratioſum Perchacinum.

1572.

CATHALOGVS DOCTORVM

IN HOC OPERE CITATORVM.

Dionyſius.	Epiphanius.
Origenes.	Theophilus.
Ciprianus.	Seuerianus.
Athanaſius.	Gregorius.
Chryſoſtomus.	Leo Papa.
G. Nazianceus.	Græcus. N.
G. Nicenus.	Titus. N.
Baſilius.	Maximus.
Hylarius.	Iſidorus.
Haymo.	Remigius.
Hieronymus.	Rabanus.
Ambroſius.	Alcuinus.
Auguſtinus.	
Cirillus.	Beda. P.
Didimus.	

Ex horum ore nectareo velut limpidiſſimo fonte clarum diuinæ ſapientiæ flumen per verbum incarnatum reuelatæ, perpetuo meatu diſcurrit omnium ſecum trahens cœleſtium mercium theſaurum, vt necubi iotha deſit ſillaba: quin remotis doctorum vocabulis Thomam ſolum credas differentem.

DIVI THOMAE AQVINATIS CONTINVVM,

In librum Euangelij ſecundum Matthæum.

SANCTISSIMO ac Re
uerendisſimo patri do
mino Vrbano, diuina
prouidétia Papæ quar
to, Frater Thomas de
Aquino ordinis fratrũ
prædicatorum, cũ de-
uota reuerentia pedum oſculat beatorũ.
Fons ſapientiæ, unigenitum Dei uerbum
pręſidēs in excelſis, per quod pater ſapiē-
ter fecerat, & ſuauiter diſpoſuerat uniuer
ſa, in fine tēporum carnē ſumere uoluit,
ut ſub tegumento naturæ corporeæ, ſplen
dorē eius humanus intuitus poſſet inſpi-
cere, quē in celſitudine maieſtatis diuinæ
attingere nõ ualebat. Diffuderat ſiquidē
radios ſuos, ſapiētiæ uidelicet ſuæ, iudicia
ſuper omnia opera quæ creauit, quodã ue
rò ampliori priuilegio imaginē propriã
hominũ animabus impreſſerat, quantum
diligētius expreſſerat, in cordibus ipſum
amãtium, ſecundum ſui muneris largita-
tem. Sed quid eſt hominis aïa in tam im-
menſa creatura, ut diuinę ſapientiæ ueſti
gia poſſit cõprehēdere ad perfectionem?
Quinimo & ſapientiæ lux infuſa homini
bus per peccati tenebras & occupationũ
temporalium caligines fuerat obũbrata,
& in tm̃ eſt quorundam cor inſipiens ob-
ſcuratũ, ut Dei gloriam in idola uana cõ-
uerterent, & quæ nõ conueniũt facerent,
in ſenſum reprobum incidentes. Diuina
uerò ſapientia, quæ ad ſui fruitionem ho-
minem fecerat, eũ ſui inexpertem eſſe nõ
ſinens, totũ ſe in humanam naturã contu-
lit, eã modo ſibi aſſumendo mirabili, ut er
rantē hominē, ad ſe totaliter reuocaret.
Huius igiť ſapientiæ claritatē nube mor-
talitatis uelatã, primus Apoſtolorũ prin-
ceps fide cõſpicere meruit, & eã conſtan-
ter abſq; errore & plenariè confiteri, di-
cens. Tu es Chriſtus filius Dei uiui. O bea
ta cõfesſio, quam non caro & ſanguis, ſed
pater cœleſtis reuelat, hæc in terris fun-
dat eccleſiã, aditum pbet in cœlum, pec-
cata meretur ſoluere, & contra eã portæ
nõ præualent inferorum. Huius igitur fi-
dei ac confesſionis, hæres legitime, ſan-
ctisſime Pater, pro ſtudio mens ueſtra in-
uigilat, ut tantæ ſapientiæ lux fideliũ cor
da perfundat, & hæreticorum cõfutet in-
ſanias, quæ portæ inferorum meritò deſi
gnantur. Sanè ſi ſecundum Platonis ſentē
tiam beata cenſetur reſpublica, cuius re-
ctores operam ſapientiæ dare cõtigerit,
illi ſiquidē ſapiētiæ, quã imbecillitas in-
tellectus humani erroribus pleranq; cõ-
maculat. Quãtò magis ſub ueſtro regimi
ne beatus cenſeri põt populus Chriſtia-
nus, ubi tãta diligentia excellentisſimæ il
li ſapientiæ curam impeditis, quã Dei ſa-
pientia, carnalibus mēbris induta, & uer-
bis docuit, & operibus demonſtrauit? Et
huius ſiquidem diligentiæ ſtudio, ueſtræ *Ratio in*
ſanctitati cõplacuit mihi cõmittere Mat- *sancti o-*
thæi Euangeliũ exponendum, quod iuxta *peris.*
propriam facultatem exequutus, ſollicitè
ex diuerſis doctorũ libris pdicti Euange-
lij expoſitionem cõtinuam cõpilaui, pau-
ca quidem certorũ auctorũ uerbis, ut plu
rimum ex gloſſis adiiciens, quæ ut ab eo-
rum dictis poſſent diſcerni, ſub gloſſę ti-
tulo pnotaui. Sed & in ſanctorũ doctorũ
dictis hoc adhibui ſtudium, ut ſingulorũ
auctorum nomina, necnõ in quibus habeã
tur libris aſſumpta teſtimonia, deſcriban-
tur; hoc excepto, ꝙ libros & expoſitionē
ſupra loca, quæ exponebantur, nõ oporte
bat ſpecialiter deſignari. Puta ſicubi no-
men inueniatur Hier. de lib. mentione nõ
facta, datur intelligi, ꝙ hoc dicat ſuper
Matthæũ, & in aliis ratio ſimilis obſerue-
tur, niſi in his, quæ de cõmentario Chry-
ſoſtomi ſuper Matthæũ ſumunť, oportuit
inſcribi in titulo ſuper Mat ut p hoc quæ
ab aliis ſumuntur de ipſius homeliario di

ſtinguātur. In aſſumēdis aūt ſanctorū teſtimonijs plerunq; oportuit aliqua reſcindi de medio ad prolixitatem uitandū, necnō ad manifeſtiorem ſenſum, uel ſecundum congruentiam expoſitionis, literæ ordinē commutari. Interdū etiam ſenſum poſui, uerba dimiſi, pcipuè in ho. Chryſoſtomi, propter hoc quod eſt tranſlatio uitioſa. Fuit autem mea intentio in hoc opere, nō ſenſum proſequi literalem, uerū myſticū ponere, interdū etiam errores deſtruere, necnon cōfirmare catholicam ueritatem. Quod quidem neceſſariū fuiſſe uidetur: quia in Euangelio præcipuè forma fidei catholicæ traditur, & totius uitæ regula Chriſtianæ. Opus igitur præſens prolixū non uideatur alicui: fieri enim nō potuit, ut hæc omnia ſine diminutione proſequerer, cum tot ſanctorum ſententias explicarem, omnimoda breuitate ſeruata. Suſcipiat itaque ueſtra Sanctitas præſens opus, ueſtro diſcutiendum, corrigēdumq; iudicio, ueſtrę ſollicitudinis, & obediētię meę fructū, ut dum à uobis emanauit præceptū, & uobis reſeruetur finale iudiciū, ad locum unde exeunt flumina reuertantur.

Quatuor agit in his commētariis

PROOEMIVM.

E*VANGELII pronunciator apertus Eſaias Propheta, euāgelicæ doctrinæ ſublimitatem, nomē, & materiam breuiter comprehendens Euangelicum doctorē ex perſona domini alloquitur, dicens. Super montem excelſum aſcēde tu, qui euāgelizas Sion, exalta in fortitudine uocē tuam, qui euāgelizas Hieruſalem, exalta, noli timere, dic ciuitatibus Iudæ: ecce Deus ueſter, ecce dominus Deus in fortitudine ueniet, & brachiū eius dominabitur, ecce merces eius cum eo. Vt aūt ab ipſo Euangelii nomine ſumamus exordium. Aug cōtra Fauſtū. Euāgelii nomē, latinè interpretatur bonus nuncius, vel bona annunciatio; quod quidē cum aliquod bonū annunciatur, ſemper dici poteſt. Tamen propriè hoc vocabulum obtinuit annunciatio Saluatoris. Narratores quippe originis, factorum, dictorum, paſſionum domini Ieſu Chriſti propriè dicti ſunt Euangeliſtæ. Chry. in ho. Quid enim his bonis nunciatis fiat æquale, Deus in terra, homo in cælo, amicitia Dei facta ad noſtram naturam prolixum ſolutum prælium, diabolus cōfuſus, mors ſoluta, paradiſus apertus, & hæc omnia ſupra dignitatem noſtram et cum facilitate nobis data ſunt, non quia laborauimus, ſed quia dilecti ſumus à Deo. Aug. in li. de vera reli. Cum enim omnibus modis medeatur animis Deus, pro temporū opportunitatibus, quæ mira ſapientia eius ordinātur, nullo modo beneficientius conſuluit generi humano quàm cùm unicus filius conſubſtantialis patri, & coæternus, totum hominem ſuſcipere dignatus eſt, & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ita enim demonſtrauit quàm excelſum locum habeat inter creaturas humana natura, in hoc quod hominibus in vero homine apparuit. Augu. in ſer. de na. Demum factus eſt Deus homo, ut homo fieret Deus. Hoc igitur bonum euangelizandū prænunciat Propheta, dicens, Ecce Deus veſter. Beda in epi. ad Flauianum Exinanitio autem illa qua ſe inuiſibilis, uiſibilem præbuit, & creator ac dominus omnium rerum unus voluit eſſe mortalium, inclinatio fuit miſerationis, non defectio poteſtatis. Glo. Ne ergo ſic Deus adeſſe credatur, ut fieret aliqua diminutio poteſtatis, ſubiungit propheta. Ecce dominus in fortitudine ueniet. Auguſt. de doctr Chri Non per locorum ſpatia veniendo, ſed in carne mortali mortalibus apparendo. Beda. in ſer. de domini paſſione. De ineffabili autem Dei potentia factum eſt, ut dum Deus verus eſt in carne paſſibili, conferatur homini gloria per contumeliam, incorruptio per ſupplicium, vita per mortē. Auguſtinus de baptiſmo paruulorum. Fuſo enim ſanguine ſine culpa, omnium culparum chirographa deleta ſunt, quibus homines à diabolo anteà tenebantur. Glo. Quia ergo per uirtutem Chriſti patientis, homines à peccato liberati ſerui facti Dei. Sequitur: Et brachium eius dominabitur. Leo Papa in ſer. de paſſio. Affuit autem nobis in Chriſto ſingulare præſidiū, ut in natura paſſibili mortis conditio non maneret, quam impaſſibilis eſſentia recepiſſet, & per id quod non poterat mori, poſſit id quod mortuum fuerat ſuſcitari. Glo. Et ſic per Chriſtum nobis immortalis gloriæ aditus aperitur, unde ſequitur: Ecce merces eius cum eo, de qua ſcilicet ipſe dicit. Merces veſtra copioſa eſt in cælis. Aug. contra Fauſtum. Aeternæ enim vitæ promiſſio regnumque cælorum ad nouum pertinet teſtamentum; temporalium verò promiſſiones teſtamento Veteri continentur. Glo. Sic ergo quatuor nobis de Chriſto euangelica doctrina tradit: diuinitatem aſſumentem, humanitatem aſſumptā, mortem per quam à ſeruitute eripimur, reſurrectionem per quā nobis aditus glorioſæ uitæ aperitur,*

Quin et æterna lege ſignanter Moyſi, Abraha

& propter hoc in Ezechiele ſub figura quatuor animalium demonſtrantur. Grego. ſuper Ezech. Ipſe enim unigenitus Dei filius ueraciter factus eſt homo: ipſe in ſacrificio noſtræ redemptionis dignatus eſt mori, ut uitulus: ipſe per uirtutem ſuæ fortitudinis ſurrexit ut leo; ipſe etiam aſcendens ad cælos eſt eleuatus, ut aquila. Glo. In qua aſcenſione manifeſtè oſtendit ſuam diuinitatem. Matthæus ergo in homine intelligitur: quia circa humanitatem Chriſti principaliter immoratur. Marcus in leone: quia agit de reſurrectione. Lucas in uitulo; quia agit de ſacerdotio. Ioannes in aquila, ſcribens ſacramenta diuinitatis. Ambroſ. ſuper Luc. Et bene accidit, ut quoniam Euangelii huius librum ſecundum Matthæum diximus eſſe moralem; opinio huius prætermitteretur: mores enim propriè dicuntur humani. Figura autem leonis aſcribitur Marco: quia a potentiæ cœpit expreſſione diuinæ, cum dixit. Initium Euangelii Ieſu Chriſti filii Dei. Ioanni autem figura aquilæ: eo quòd diuina miracula reſurrectionis expreſſit. Gregor. ſuper Ezech. Hæc autem ipſa uniuſcuiuſq; libri euangelica exordia teſtantur. nam quia ab humana generatione cœpit, iure per hominem Matthæus; quia per clamorem in deſerto, rectè per leonem Marcus; quia à ſacrificio exorſus eſt, bene per uitulum Lucas; quia uerò à diuinitate uerbi cœpit, dignè per aquilam ſignatur Ioannes. Aug de conſ. euan. Vel Matthæus qui regiam Chriſti perſonam maximè cõmendauit per leonem ſignificatur. Lucas aũt per uitulum propter uictimam ſacerdotis. Marcus autem qui neque ſtirpem regiam, neque ſacerdotalem narrare uoluit: & tamen in humanis uerſatus oſtenditur, hominis figura ſignatur. Hæc autẽ tria animalia leo, homo, uitulus, in terra gradiuntur. Vnde iſti tres Euangeliſtæ in iſtis maximè occupati ſunt, quæ Chriſtus in carne operatus eſt. At uerò Ioannes uelut aquila uolat, & lucem incõmutabilis ueritatis acutiſſimis cordis oculis intuetur; ex quo datur intelligi tres Euangeliſtas circa actiuam uitam fuiſſe uerſatos, Ioannem uerò circa contemplatiuam. Remi. Doctores autem Græcorum per hominem intelligunt Matthæum; quia genealogiam domini ſecundum carnem deſcripſit; per leonem uerò Ioannem, quia ſicut leo ſuo rugitu cunctis beſtiis timorem incutit, ſic & Ioannes cunctis hæreticis timorem incuſſit. Per uitulũ intellexerunt Lucam; quia uitulus ſacerdotalis eſt hoſtia, & ipſe ſemper circa templum et ſacerdotiũ uerſatus eſt, & per aquilam Marcum intellexerunt; quia aquila in ſcripturis diuinis ſolet ſignificare Spiritum ſanctum, qui locutus fuit per ora prophetarũ, & ipſe à prophetico teſtimonio exorſus eſt. Hiero. Circa numerum uerò Euangeliſtarum, ſciendum eſt plures fuiſſe, qui Euangelia ſcripſerunt, ſicut & Lucas Euangeliſta teſtatur, dicens. Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare, &c. Et ſicut perſeuerantia uſque ad præſens tempus monimenta dederant, quæ à diuerſis auctoribus edita, diuerſarum hæreſum fuere principia; ut eſt illud, iuxta Aegyptios & Thomam & Matthiam, & Bartholomæum, 12. quoque Apoſtolorum, & Baſilidis, atq; Apelis, & reliquorũ, quos enumerare longiſſimum eſt; Eccleſia autẽ, quæ ſupra petram domini uoce fundata eſt, quatuor flumina paradiſi inſtar eructuans, quatuor annulos & angulos habet, per quos quaſi arca teſtamenti & cuſtos legis domini, lignis mobilibus uehitur: Aug de quæſt. euan. Vel quoniam quatuor ſunt partes orbis terræ, per cuius uniuerſitatem Chriſti eccleſia dilatatur. Alius autem fuit eis ordo cognoſcendi atque prædicandi, alius autem ſcribendi. Ad cognoſcendum quippe atque prædicandum primi fuerunt, qui ſecuti ſunt dominum in carne præſentem, docentem audierunt, facientemque uiderunt, atque ex eius ore ad euangelizandum ſunt miſſi. Sed in ſcribendo Euangelio, quod diuinitus ordinatum eſſe credendum eſt, ex numero eorum, quos ante paſſionem dominus elegit. primum ultimumque locum duo tenuerunt, primum Matthæus, ultimum Ioannes, ut reliqui qui ex illo numero non erant, ſed tamen Chriſtum in illis loquentem ſecuti erant, tanquam filii amplectendi, ac per hoc in loco medio conſtitui, utroque ab eis latere munirentur. Remi. Matthæus quidem ſcripſit in Iudæa ſub tempore Caii Calligulæ Imperatoris Marcus in Italia, Romæ ſub tempore Neronis uel Claudii ſecundum Rabanũ. Lucas uerò in Achaiæ Bœotiæq; partibus rogatus à Theophilo: & Ioannes Epheſi in Aſia minori ſub tempore Neruæ Principis. Beda. Sed tamen cum ſint quatuor Euangeliſtæ, non tam quatuor Euangelia quã unũ quatuor librorum ueritati conſonum ediderunt. Sicut enim duo uerſus eandem prorſus habentes materiam, pro diuerſitate metri & uerborum duo ſunt & tamen non niſi unam continent ſententiam; ſic euangeliſtarum libri cum ſint quatuor, unum continent Euangelium: quia unam doctrinam faciunt de fide catholica. Chry. in ho. Sufficiebat autem ut unus Euãgeliſta omnia diceret: ſed cum quatuor ab uno ore omnia loquantur, non ſecundum eadem tempora, neque in eiſdem locis conuenientes, & ad inuicem colloquentes, maxima fit demonſtratio ueritatis. Et hoc ipſum

Typus quatuor euãgeliſtarũ notatur.

Euãgeliſtarũ numerus diſcutitur.

quod in aliquibus modicis diſſonare videntur, maximum ſignum veritatis eſt. Si enim per omnia conſonarent, crederent inimici quod ex placito quodam humano conuenientes ſcripſerint quæ ſcripſerunt.

Veritas Euangelii oſtenditur.

In principalibus quidem quæ pertinent ad informationem vitæ & prædicationem fidei nequaquam diſſonant, nec in paruo. Si autem in miraculis, hic quidem hæc, ille verò illa dixit, hoc te non conturbet; ſi enim vnus omnia dixiſſet, ſuperfluus eſſet numerus reliquorum; ſi omnia diuerſa, nequaquam conſonantiæ demonſtratio appareret. Si autem aliquid de temporibus vel modis differenter annunciant, hoc nihil impedit eorum, quæ dicta ſunt, veritatem, vt infrà oſtendetur. Aug. de conſ. euang. Quamuis autem ſinguli eorum ſuum quique narrandi ordinem tenuiſſe videantur, nō tamen vnuſquiſque eorum velut alterius præcedentis ignarus voluiſſe ſcribere reperitur, vel ignorata prætermiſiſſe quæ ſcripſiſſe alius inuenitur; ſed ſicut vnicuique inſpiratum eſt, non ſuperfluam comparationem ſui laboris adiunxit. Glo. Sublimitas autem euangelicæ doctrinæ conſiſtit quidem primo in eius excellentiſſima auctoritate. Aug. de conſ. euan. Inter omnes enim diuinas auctoritates, quæ ſanctis literis continentur, Euangelium meritò excellit: cuius primi prædicatores Apoſtoli fuerunt, qui dominū Ieſum ſaluatorem noſtrum Chriſtum etiam in carne præſentem viderunt, quorum quidam hoc eſt Matthæus & Ioannes etiā ſcripta de illo quæ ſcribenda viſa ſunt, libris ſingulis ediderunt. Ac ne putaretur, quod attinet ad percipiendum ac prædicandum Euangelium intereſſe aliquid: vtrum illi annuncient qui eundem dominum hic in carne apparentem ſecuti ſunt; an alii qui ex illis comperta fideliter crediderunt; diuina prouidentia procuratum eſt per Spiritum ſanctum, vt quibuſdam etiam ex illis qui primos Apoſtolos ſequebantur, non ſolum annunciandi, verumetiam ſcribendi Euangelium tribueretur auctoritas. Glo. Et ſic patet quod ſublimitas euangelicæ auctoritatis à Chriſto dependet; & hoc deſignatur in verbis prophetæ præmiſſis cum dicitur. Super montē excelſum aſcende tu. Mons enim excelſus Chriſtus eſt, de quo idem Eſaias dicit. Erit in nouiſſimis diebus præparatus mōs domus domini in vertice montium, id eſt ſuper omnes ſanctos, qui à monte Chriſto montes dicuntur; quia de plenitudine eius omnes accepimus. Rectè autem ad Matthæum dicitur. Supra montem excelſum aſcende tu; quia ſicut prædictū eſt, ipſe in propria perſona facta Chriſti vidit, & eius doctrinā audiuit. Aug. de con. euan. Illud autem diſcutiendum eſt, quod ſolet nonnullos mouere, cur ipſe dominus nihil ſcripſerit, vt aliis de ipſo ſcribentibus neceſſe ſit credere. Sed nequaquam dicendum eſt, quod ipſe non ſcripſerit; quandoquidem membra eius id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim de ſuis factis & dictis nos legere voluit, hoc ſcribendum illis, tanquam ſuis manibus, imperauit.

Attende quæſtionem.

Glo. Secundo etiam habet euangelica doctrina ſublimitatem virtutis. Vnde Apoſtolus dicit, quòd Euangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti. Et hoc oſtendit propheta in præmiſſis verbis, cum dicit. Exalta in fortitudine vocem tuā. In quo etiam & modum euangelicæ doctrinæ deſignat in exaltatione vocis, per quam doctrinæ claritas datur intelligi. Aug. ad Voluſianū. Modus enim ipſe quo ſancta ſcriptura contexitur, eſt omnibus acceſſibilis, pauciſſimis penetrabilis eaque apertè continet, quaſi amicus familiaris ſine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in myſteriis occultat, nec ipſe eloquio ſuperbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuſcula & inerudita, quaſi pauper ad diuitem, ſed inuitat omnes humili ſermone, quos non ſolum manifeſta paſcat, ſed etiam ſecreta exerceat veritate, hoc tam in promptis quàm in reconditis habens. Sed ne aperta faſtidirentur, eadem rurſus operta deſiderantur, deſiderata quodammodo renouantur, renouata ſuauiter inſinuantur. His ſalubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Glo. Sed quia vox exaltata longius auditur: potuit in exaltatione vocis euangelicæ doctrinæ publicatio deſignari; quia non ad vnam tantum gentem, ſed ad vniuerſas nationes prædicanda mandatur. Prædicate, inquit dominus, Euangelium omni creaturæ. Greg. Poteſt enim omnis creaturæ nomine, natio gentium deſignari. Glo. Tertio autem habet euangelica doctrina altitudinem libertatis. Aug. In veteri enim teſtamento propter temporalium bonorum promiſſionem, malorumque comminationem, ſeruos parit temporalis Hieruſalem. In nouo autem, vbi fides in petra charitatem, qua lex poſſit impleri, non magis timore pœnæ, quā dilectione iuſtitiæ liberos parit Hieruſalem æterna. Glo. Vnde & hanc ſublimitatem doctrinæ euangelicæ propheta deſignat, dicens. Exalta, noli timere. Reſtat autem videre quibus et qua de cauſa hoc Euangelium ſit ſcriptum. Hiero. Matthæus enim Euangeliū in Iudæa hebræo ſermone edidit, ob eorum maximè cauſam, qui in Hieruſalem crediderant ex Iudæis, cùm enim primò prædicaſſet Euangelium in Iudæa, volens tranſire ad gētes. Primus Euangelium ſcripſit hebraicè

Rō euangelica Matthæi.

quod

quod fratribus à quibus ibat, in memoria dereliquit. Sicut enim neceſſe fuit ad confirmationem fidei Euangelium prædicari, ſic & contra hæreticos ſcribi. Chry. Corpus autem ſuæ narrationis ordinauit Matthæus, primum ergo natiuitatem, deinde baptiſmum, tertio tentationem, quartò doctrinam, quintò miracula, ſextò paſſionem, ſeptimò reſurrectionem & aſcenſionem ipſius, nō ſolum hiſtoriam de Chriſto exponere uolens per hoc, ueruntamē euangelicæ uitæ ſtatum docere; quoniam nihil eſt quod ex parentibus naſcimur, niſi iterum per aquam & Spiritum renati fuerimus ex Deo. Poſt baptiſmum autem neceſſe eſt contra diabolum ſtare, poſt hoc, quaſi omni ſuperata tentatione factus idoneus ad docendum, ſiquidem ſacerdos eſt, doceat, & doctrinam ſuam bonæ uitæ quaſi miraculis factis, commendet; ſi laicus eſt, operibus doceat fidem. Deinde neceſſe eſt exire nos de hoc ſtadio mundi, & tunc reſtat, ut tentationum uictoriam reſurrectionis merces ſequatur & gloria. Glo. Patet igitur ex præmiſſis euangelicæ doctrinæ materia, ſcriptorum Euangelii numerus, figuræ differentia, & ordo, euangelicæ doctrinæ ſublimitas, & quibus hoc euangelium ſit conſcriptum, proceſſus ipſius & ordo.

CAPVT PRIMVM.

L*IBER generationis Ieſu Chriſti filii Dauid, filii Abraham.*

Quia faciem hominis Matthęus ſignificat, quaſi de homine exorſus eſt ſcribere, dicēs. Liber generationis. Raba. Quo exordio ſatis oſtendit generationem Chriſti ſecundum carnem ſuſcepiſſe narrādam. Chry. Iudæis.n. Euangelium ſcripſit, quibus ſuperfluū erat exponere diuinitatis naturam, quam cognoſcebāt; neceſſarium autem fuit eis myſterium incarnationis oſtendere. Ioannes autem cū in gentibus Euangelium ſcripſit, quæ non cognoſcebant, ſi Deus filium habet, ideo neceſſarium fuit primum illis oſtendere, quia eſt filius Dei Deus, deinde quia carnem ſuſcepit. Raba. Cūm autem paruam libri particulam teneat generatio, dixit: Liber generationis. Conſuetudo .n. Hebręorum eſt, vt voluminibus ex eorum principijs imponant nomina; ut eſt Geneſis. Glo. Planior autem ſenſus eſſet, hic eſt liber generationis, ſed hic eſt mos in multis, ut viſio Eſaiæ, ſubaudis hæc eſt. Generationis autem ſingulariter dr̄, quāuis multæ per ordinem replicentur, quia propter Chriſti generationem cæteræ hic inducuntur. Grego. in ho. Vel ideo librum hunc generationis nominat, quia hæc eſt totius diſpenſationis ſumma, & radix bonorum omnium, Deum hominem factum eſſe: hoc.n. facto alia ſecundum rationem ſequebantur. Remi. Dicit autem; Liber gene. Ieſu Chriſti, quia nouerat ſcriptum eſſe: Liber generationis Adæ, & ideo ſic exorſus eſt, ut opponeret librum libro, Adā nouum Adæ veteri, quia omnia per iſtum ſunt reſtaurata, quæ per illum ſunt corrupta. Hiero. In Eſaia autem legimus; generationem eius quis enarrabit? nō ergo putemus Euangeliſtam Prophetæ eſſe cōtrarium, vt quod ille impoſſibile dixit eſſe effatu, hic narrare incipiat, quia ibi de generatione diuinitatis, hic de incarnatione dictum eſt. Chry. in ho. Nec tamen parua æſtimes te audire, hanc audiens generationem, eſt.n. ualde ineffabile, q̄ Deus ex muliere naſci dignatus eſt, & habere progenitores Dauid & Abraham. Remig. Si autem aliquis dixerit, quia propheta de natiuitate humanitatis dixit, non eſt reſpondendum. Nullus generationem domini narrauit, ſed perrarus, quia Matthæus & Lucas. Rab. In hoc autem quod dicit, Ieſu Chriſti, regalem & ſacerdotalem in eo exprimit dignitatem, nam Ieſus qui nominis huius præſagiū prætulit, primus poſt Moyſen in populo Iſrael ducatum tenuit. Aaron verò, myſtico conſecratus vnguento, primus in lege ſacerdos fuit. Augu. de q. no. & vet. teſta. Quod autem per olei unctionem præſtabat Deus illis, qui in reges vel ſacerdotes vngebantur, hoc præſtitit ſpiritus Sanctus homini Chriſto adita expiatione. Spiritus.n. ſanctus purificauit qđ de Maria virgine in corpus ſaluatoris profecit, & hæc eſt unctio corporis ſaluatoris, quare Chriſtus eſt appellatus. Chry. ſuper Mat. Quia verò impia prudentia Iudæorum negabat Ieſum de Dauid ſemine eſſe natum, ſubdit, Filij Dauid, filij Abraham. Quare autem non ſufficiebat debere illum filium Abrahæ ſolius, aut Dauid ſolius? Quia ad ambos de Chriſto naſcituro

Cōſuetudo nilis eſt hebræis.

Ieſus quare Chriſtus dicatur.

ex eis promiſſio fuerat facta, ad Abraham
quidem, ſic. Et in ſemine tuo benedicētur
omnes gentes terræ. Ad Dauid autem ita.
De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem
tuam. Ideo ergo vtrinſque filium dixit, vt
vtriuſq; promiſſiones in Chriſto adimple
tas oſtenderet: deinde quia Chriſtus tres
dignitates fuerat habiturus, Rex, Prophe
ta, Sacerdos. Abraham propheta fuit & ſa
cerdos, ſacerdos, ſicut Deus ad illum dixit
in Geneſi. Accipe mihi vaccā rufam, ſicut
ait dñs ad Abimelech de illo. Propheta
eſt, & orabit pro te. Dauid rex fuit & pro-
pheta, ſacerdos autem non fuit. Ideo ergo
amborum filius nominatus eſt, ut utriuſq;
patris triplex dignitas originali iure co-
gnoſceretur in Chriſto. Ambr. ſuper Luc.
Ideo etiam duos generis auctores elegit,
vnum qui de cognatione populorum pro-
miſſum accepit, alterum qui de generatio
ne Chriſti oraculū conſecutus eſt. Et ideo
licet ſit ordine ſucceſſiōis poſterior, prior
tñ deſcribitur, qa plus eſt promiſſum acce
piſſe de Chriſto, quàm de eccleſia, quæ eſt
per Chriſtum: potior eſt .n. qui ſaluat eo
quod ſaluatur. Hier. Ordo etiam præpoſte
rus, ſed neceſſario cōmutatur, ſi .n. primū
poſuiſſet Abraham, & poſtea Dauid, ruſ-
ſus ei repetendum fuit Abraham, ut gene
rationis ſeries texeretur. Chry. ſup. Mat.
Altera autē ratio eſt, quia regni dignitas
maior eſt q̄ naturæ. Nam & ſi Abrahā præ
cedebat in tempore, Dauid præcedebat
in dignitate. Glo. Quia uerò ex hoc titu-
lo, apparet totum hunc librum conſcribi
de Ieſu Chriſto, neceſſarium eſt prēcogno
ſcere quid ſit ſentiendū de ipſo, ſic.n. me-
lius exponi potuerſit quæ in hoc libro de
eo dicuntur. Aug. de quæſt. euan. Error au
Triplex hæreſis circum Chriſtū. tem hæreticorum de Chriſto tribus gene
ribus terminatur, aut de diuinitate, aut
de humanitate, aut de utroque falluntur.
Aug de hær. Cherintus ergo & Ebion Ie
ſum Chriſtum hoīem tantum fuiſſe dixe-
rūt, hos ſecutus Paulus Samaſatenus Chri
ſtum nō ſemper fuiſſe, ſed eius initium ex
quo de Maria natus eſt aſſeuerat, nec .n. a-
liquid amplius q̄ hominem putat, & hæc
hæreſis poſtea à Photino confirmata eſt.
Aug. contra hær. Ioānes autem Apoſtolus
iſtius inſaniam longe antè, Spiritu ſancto
conſpiciēs, cum alto imperitię ſopore de-
merſum ſuæ uocis pconio excitat, dicens.
In principio erat uerbum. Ei ergo quod in
principio erat apud Deum nō relinquitur
in nouiſſimo tempore, ut originis ſuæ ab
homine principium ſumpſerit. Itē inquit.
Pater glorifica me illa gloria quam habui
apud te prinſquam mundus fieret, audiat
Photinus eam gloriam ante principiū poſ
ſidere. Aug. de hær. Neſtorij autem per-
uerſitas fuit, vt hominem tātummodo ex
beata Maria uirgine genitum prædicaret,
quem uerbum Dei non unitatem perſonæ
& in ſocietatem ſeparabilem recepiſſet,
quod catholicorum aures nequaquam ſer
re potuerunt. Aug. ad mona. Aegypti. Ait
enim apoſt. de unigenito, q cum in forma
Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe
ſe æqualē Deo. Quis eſt ergo ille qui eſt
in forma Dei? aut quomodo exinanitus
eſt, & deſcendit ad humilitatē ſecundū ho
minis formam? Et quidem ſi prædicti hæ
retici in duos diuidentes Chriſtum, ideſt
in hominem & uerbum, & hominē dicunt
ſuſtinuiſſe exinanitionem, ſeparantes ab
eo Dei uerbum, præoſtēdendum eſt, quia
in forma & in æqualitate intelligitur, &
fuit patris ſui, ut exinanitionis ſuſtineret
modum. Sed nihil creaturarum eſt, ſi ſe-
cundum propriam intelligatur naturā in
patris æqualitate, quomodo ergo exinani
tus dicitur, & ex qua eminētia, ut eſſet ho
mo deſcendit? aut quomodo intelligitur
aſſumpſiſſe, tanquam nō habens in princi
pio ſerui formam? Sed aiunt q uerbum pa
tri æquale exiſtens, habitauit in homine
nato per mulierem. Et hæc eſt exinanitio.
Certè audio filium dicentem Sanctis apo
ſtolis. Si quis diligit me, uerbum meum
cuſtodiet. Audis quomodo in eis qui ſe di
ligunt, ſe & ſibi cohabitare dixit Deum pa
trem. Putas ergo ipſum exinanitum & ua
cuatum, dabimus & ſerui formam acce-
piſſe, quia in diligentium ſe animabus ſan
ctis facit manſionem. Quid autem ſpiri-
tus habitans in nobis putatis, & ipſe hu-
manationis diſpenſationem adimplet.
Abbas Iſidorus ad archipreſ. Verum ne
uniuerſa annumeremus, unum ad quod
uniuerſa intendunt dicemus, quia illum
qui Deus erat, humilia loqui & diſpen-
ſatiuum ſimul & utile eſt, & nihil inuio-
labili naturæ præiudicat. Eum uerò qui

homo

homo eſt,diuina & ſupernaturalia quædã
loqui ſummæ præſumptionis eſt malum.
Nam regi quidem licet etiam & humili-
ter agere,militi verò non licet imperia-
les voces emittere.Si igitur Deus erat hu
manatus,etiam humilia locum habēt. Si
verò homo tantum erat, excelſa nõ hñt
locũ. Aug.de hęr. Sabellũ diſcipulũ.Noe
ti quidã perhibent,qui dicebat Chriſtum
eundem & patrem & ſpiritũ ſanctũ. Aug.
cõtra hær.Huius ãt inſaniſſimi furoris au-
daciam cœleſtium teſtimoniorum auctori
tate frenabo ad demonſtrandam propriæ
ſubſtantiæ filij perſonam, non illam quæ
homini ſuſcepto congruere cauillatur aſ
ſumens.ſed illa in medium proferens te-
ſtimonia,quæ ſine vllo ancipitis intelligẽ
tiæ ſcrupulo diuinitati eius cõpetere om-
nes pariter confitentur. In Geneſi.n.Deũ
dixiſſe legimus.Faciamus hoĩem ad imagi
nem & ſimilitudinem noſtram.Ecce plura
liter dicit;Faciamus,alium videlicet,indi
cans ad quem loquentis factus eſt ſermo.
Si unus eſt,ad imaginem ſuã feciſſe dice-
ret,nunc autem alius & alterius imaginẽ
apertius feciſſe deſcribitur. Glo. Alij ve-
ro ueram Chriſti humanitatem negaue-
runt. Valentinus.n.dixit Chriſtum à pa-
tre miſſum ſpirituale vel cęleſte corpus at
tuliſſe,nihilq; aſſumpſiſſe de Maria uirgi
ne,ſed per illam tanquã per riuum,aut fi-
ſtulã ſine aſſumpta carne tranſiſſe. Nos ãt
non ideo credimus natum ex Maria uirgi
ne,ꝙ aliter in vera carne exiſtere atq; ho
minibus apparere nõ poſſet: ſed q̃a ſic ſcri
ptum eſt in ea ſcriptura, cui niſi credideri
mus nec chriani,nec ſalui eſſe poterimus.
Si ãt de cęleſti uel aerea uel humida crea
tura corpus aſſumptum uellet cõmutare ĩ
humanæ carnis ueriſſimam qualitatẽ,hoc
eum potuiſſe facere quis negaret? Augu.
de hær.Manichæi uerò dixerunt, phantaſ
ma eſſe dñm Ieſum Chriſtũ,nec fœmineo
poſſe naſci ex utero. Aug.83.q.ſed ſi phã
taſma fuit corpus Chriſti:feſellit Chriſtus
& ſi fallit,ueritas non eſt. Eſt autem ueri
tas Chriſtus,nõ ergo phantaſma fuit cor
pus eius. Glo. Et quia principium huius
Euangelij,& etiam Euangelij ſecundum
Lucam,manifeſtè oſtendit Chriſtum natũ
ex fœmina, ex quo apparet uera Chriſti
humanitas,ergo utriuſque Euangelij prin
cipia negant. Aug.contra Fauſtum. Vnde
Fauſtus dicit Euangelium quidem à prędi
catione Chriſti & eſſe cœpit & nominari,
in quo ipſe nuſquam ſe natum ex homini
bus dicit.At verò genealogia à Deo non
eſt Euangeliũ,ut nec eius ſcriptor auſus
fuerit eum Euãgeliũ nominare. Quid.n.
ſcribit?Liber generationis Ieſu Xp̃i filij
Dauid; nõ ergo liber Euangelii Ieſu Xp̃i,
ſed liber generationis. At uerò Marcus q̃a
generationem ſcribere non curauit,ſed tã
tum p̃dicationem filii Dei,quod eſt Euan
gelium,uide q̃ competenter ſit exorſus.
Euangelium inq̃ Ieſu Chriſti filii Dei,vt
hic ſatis appareat genealogiam non eſſe
Euangelium; cumque & in ipſo Matthæo
poſt incluſum Ioannem in carcere,tunc le
gitur Ieſum cœpiſſe prædicare Euangeliũ
regni.Ergo quicquid ante hoc narratur,ge
nealogiam eſſe conſtat,non Euangelium.
Ad Ioannem ergo & Marcum me contuli,
quorum mihi principia non immeritò pla
cuerunt,quia nec Dauid nec Mariam indu
cunt,nec Ioſeph.contra quem Aug. Quid
ergo reſpõdebit Apoſtoli dicenti. Memor
eſto Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mor
tuis ex ſemine Dauid ſecundum Euange-
lium meum? Quod ãt erat Apoſtoli Pau
li Euangelium,hoc etiam cęterorum Apo
ſtolorum & omnium fidelium:hoc.n.alibi
dicit:ſiue ego,ſiue illi Euangelium prædi
cauerunt. Aug.de hær. Arriani autem Pa
trem & Filium & Spiritum ſanctum uolũt
eſſe unius eiuſdemque ſubſtantiæ,naturę,
aut exiſtẽtiæ, ſed eſſe filium creaturam pa
tris,ſpiritum uerò ſanctum, creaturã crea
turæ, hoc eſt ab ipſo filio creatum uolũt.
Chriſtum etiam ſine anima carnem ſuſce
piſſe arbitrantur. Auguſ.primo de tri. Sed
Ioannes in eo declarat filium non tantum
Deum eſſe,ſed etiam eiuſdem cum patre
ſubſtantiæ,quia cũ dixiſſet. Et Deus erat
uerbum,addidit. Omnia per ipſum facta
ſunt:unde apparet ipſum factum non eſſe
per quem facta ſunt omnia;& ſi factus nõ
eſt,creatus non eſt, & ſic euiſdem cum pa
tre ſubſtantiæ eſt:omnis.n.ſubſtantia quę
Deus non eſt,creatura eſt. Aug.contra Fe
li. Neſcio.n. quid nobis mediatoris per
ſona contulerit,qui medius noſtrum,non
redimens carnem,quæ ſine aĩa,nec benefi
cium poſſit ſentire,ſuſcepit. Si enim uenit

Teſtimonia ſcripturæ cõtra errores de Chriſto.

Fauſti argumenti inſania.

Chriſtus ſaluũ facere quod perierat: quia
totus homo qui perijt, totus beneficio ſal
uatoris indiget, & ideo Chriſtus uenien-
do totũ ſaluat, corpus & animã aſſumẽdo.
Aug. in li. 83. q. Quomodo etiã ipſi reſpõ
dent tam manifeſtis obiectionibus ex Euã
gelica ſcriptura, in qua contra eos domi-
nus tã multa commemorat? ut eſt illud,
Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem; &
poteſtatem habeo ponendi animã meã &
multa huiuſmodi, qui ſi dicant in parabo-
lis eum locutum eſſe, habemus Euangeli-
ſtarum rationes, qui res geſtas narrãtes, ſi
cut eum corpus habuiſſe teſtãtur, ſic eum
indicant habere animam per affectiones,
quæ nõ poſſunt eſſe, niſi in anima; eis.n.
narrantibus legimus. Et miratus eſt Ieſus,
& iratus, & multa huiuſmodi. Aug de hæ-
Apollinariſtæ confutãtur.
re. Apollinariſtæ autẽ ſicut Arriani Chri
ſtum dixerunt carnẽ ſolam ſine anima ſu-
ſcepiſſe. In qua quæſtione teſtimoniis euã
gelicis uicti, mentem, qua rationalis eſt
anima hominis, defuiſſe animæ Chriſti.
Sed pro hac, ipſum uerbũ in ea fuiſſe dixe
runt. Aug. in li. 83. q. Sed ſi ita eſt, beluam
quandã cum figura humani corporis Dei
uerbũ ſuſcepiſſe crederetur. Aug. de hær.
De ipſa uerò eius carne ſic à recta fide diſ
ſenſiſſe perhibentur, ut dicerẽt carnẽ illã
& uerbum unius eiuſdemque ſubſtantiæ
eſſe contẽtioſiſſimè aſſeuerantes uerbum
carnem factũ, hoc eſt, uerbi aliquid in car
nem fuiſſe mutatum, atq; conuerſum, non
autem carnẽ de Mariæ carne ſuſcepiſſe,
cõuerſum atq; mutatum, nõ autem in car
nem de Maria ſuſceptam. Ciril. in epi. ad
Ioãnem Antio. Furere autẽ arbitrabamur
eos qui ſuſpicati ſunt, ꝙ mutationis obũ-
bratio circa diuinã uerbi naturam poteſt
contingere; manet enim quod eſt ſemper,
& non mutatur; nec conuerſionis eſt ca-
pax. Leo ad Conſtantinopolim. Nos au-
tem nõ ita dicimus Chriſtum hominem,
ut aliquid ei deſit quòd ad humanam cer
tum eſt pertinere naturam, ſiue animam,
ſiue mentem rationabilem, ſiue carnem
quæ non de fœmina ſumpta ſit, ſed facta
de uerbo in carnem cõuerſo atq; mutato.
Quæ tria falſa Apollinariſtarum hæreſis,
tres uarias protulit partes. Leo ad Pale-
ſti. Eutices quoq; tertiũ Apollinaris dog
ma delegit, ut negata humanæ carnis at-
que animę ueritate totum dominũ noſtrũ
Ieſum Chriſtum unius aſſereret eſſe natu
ræ: tanquam uerbi diuinitas ipſa ſe in car
nem animamq; uerteret, & concipi, naſci,
aut nutriri, & c. huiuſmodi, eius tantũ eſ-
ſentiæ fuerit. ſ. diuinæ: quæ nihil horum
in ſe ſine carnis recepit ueritate; quoniam
natura unigeniti, natura eſt Patris, natura
eſt Spiritus ſancti; ſimulq; impaſſibilis &
ſempiterna. Verum ſi ab Apollinaris per-
uerſitate hæreticus iſte diſceſſerit, ne con
uinceretur deitatem paſſibilem ſentire
atque mortalem, & tamen uerbi incarna-
ti, i. uerbi, & carnis unam audet pronun-
ciare naturam, non dubiè in Manichæi &
Martionis tranſit inſaniam; & dominum
Ieſum Chriſtum ſimulatoriè omnia cre-
dit egiſſe, nec humanũ ipſum corpus, ſed
phantaſticã corporis ſpeciem oculis ape-
ruiſſe cernẽtiũ. Idẽ ad Iulianum. In eo ue-
rò quod Eutices in epiſcopali iudicio au-
Notanda ſententia.
ſus eſt, dicere ante incarnationẽ duas fuiſ-
ſe in Chriſto naturas, poſt incarnationem
aũt unã neceſſarium fuit, ut ad reddẽdam
rationem profeſsionis ſuæ ſollicitis inter
rogationibus urgeretur. Arbitror.n. eum
talia loquentem hoc habere perſuaſum;
quod anima quã ſaluator aſſumpſit, prius
in cœlis ſit cõmorata, quam de Maria uir
gine naſceretur. Sed hoc catholicæ men-
tes aureſq; non tolerant, quia nil ſecũ do
minus de cœlo ueniens noſtræ conditio-
nis exhibuit. Nec animam eius, quæ ante-
rior extitiſſet, nec carnem quæ nõ mater-
ni corporis eſſet, accepit. Vnde qđ in Ori
gene meritò damnatũ eſt; qui animarum
antequam corporibus inſererentur nõ ſo
lum miras, ſed & diuerſas fuiſſe aſſeruit
actiones, neceſſe eſt, ꝙ in iſto plectatur. Re-
mi. Has igitur hæreſes in principio Euan
gelij ſui Euangeliſtæ deſtruunt, nam Mat.
cùm narrat eum duxiſſe originem per re-
ges Iudæorum; uerum hominem eũ oſten
dit, & uerã carnẽ habuiſſe. Similiter & Lu
cas qui ſacerdotalem ſtirpẽ & perſonam
deſcribit. Marcus autem cum ait. Initium
Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei; & Ioan-
nes cum ait. In principio erat uerbum, ma
nifeſtant eum ante omnia ſecula ſemper
fuiſſe Deum, apud Deum patrem.

*Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Ia
cob, Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.*

Aug.

Aug. de con. euan. Matthæus Euangeliſta oſtendit generationem Chriſti ſecundum carnem ſe ſuſcepiſſe narrandam, quia genealogiam Chriſti exorſus eſt. Lucas autẽ tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignans nõ ab initio Euangelii ſui; ſed a baptiſmo Chriſti generationes enarrat, ubi teſtimonium Ioannes perhibuit, dicens. Ecce qui tollit peccata mũdi. In generationibus etiam Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorũ dño Chriſto. In generationibus autẽ Lucæ ſignificatur abolitio noſtrorum peccatorũ ab ipſo, ideo generationes Chriſti Matthæus deſcendens enarrat. Lucas autem aſcendens. Humanam autem Chriſti generationem Matthæus deſcendendo deſcribens ab Abraham generationes cõmemorat. Aug. ſup. Luc. Prior .n. Abrahã meruit fidei teſtimonium, quia credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: ideo etiam auctor generis debuit ſignificari, quia inſtaurandæ eccleſiæ ſponſioné primus emeruit, cum dicitur: Benedicentur in te omnes tribus terræ. Et iterum Dauid delatũ eſt quod Ieſus filius eius diceretur, vnde huic prærogatiua ſeruatur, vt ab eo generationis dñicæ manaret exordium. Chryſ. Euangeliſta igitur Matthęus generatione dominicæ carnis per ſeriem parentum volens commendare memoriæ, ordiens à patre Abraham dicit. Abrahã genuit Iſaac. Cur non dixit Iſmael, quem primitus genuit? Sequitur. Iſaac autem genuit Iacob. Cur nõ dixit Eſau, qui eius primogenitus fuit? Quia .ſ. per illos ad Dauid peruenire non poſſet. Glo. Omnes tamen fratres Iudæ cum ipſo in generatione computat, qđ etiam ideo factum eſt, quia Iſmael & Eſau non remanſerunt in cultu vnius Dei; fratres verò Iudæ in populo ſunt computati. Chry. Vel propterea 12. patriarcharũ meminit, ut eam quæ ex progenitorum nobilitate eſt, elationem auferret. Etenim multi horum ex ancillis nati fuerũt, ſed omnes ſimiliter erant patriarchæ, & tribuum principes. Glo. Ideo autem Iudã nominatim poſuit, quia de illo tantum dominus deſcendit. In ſingulis autem patribus non ſolũ debet notari hiſtoria, ſed allegoria, & moralitas. Allegoria quidem, in quo vnuſquiſque patrum Chriſtum præfiguret.

Abrahã fidei pater.

Duplex ſenſus inuẽdus

Moralitas in hoc notatur, ꝙ ex ſingulis patribus in nobis aliqua virtus per ſignificationem nominis vel exemplum, ædificetur. Abraham ergo in multis locis figurã Chriſti portat, & propterea in nomine. Abraham .n. pater multarum gentium interpretatur, & Chriſtus eſt pater multorũ fidelium. Abraham etiam de cognatione ſua exiit, & in terra aliena demoratus eſt, & Chriſtus derelicto Iudaico populo ad gẽtes per prædicatores ſuos exiuit. Chry. ſuper Mat. Iſaac autẽ interpretatur riſus: riſus autem ſanctorum eſt non ſtricta cachinatio labiorum, ſed rationabile gaudiũ cordis quod fuit myſterium Chriſti. Sicut .n. ille parentibus in ultima ſenectute donatus eſt lætitia ſuis, ut cognoſcatur, quia non erat filius naturæ, ſed gratiæ, ſic & Chriſtus in nouiſſimo fine productus eſt à matre Iudæa, qui gaudium cũctis, ſed iſte per uirginem, ille de anu, ambo cõtra ſpẽ naturæ. Remig. Iacob ſupplantator interpretatur, & de Chriſto dicitur. Supplantaſti inſurgentes in me ſubtus me. Iacob genuit Iudam & fratres eius. Chryſo. ſuper Mat. Et Iacob genuit 12. Apoſtolos in ſpiritu non in carne: uerbo, non in ſanguine. Iudas autem interpretatur confeſſor, quoniam Chriſti erat imago, qui confeſſor patris erat futurus, dicens. Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ. Glo. Moraliter autem Abraham nobis uirtutem fidei per exempla Chriſti ſignificat, cum de eo legatur. Abrahã credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Iſaac ſignificat ſpẽ, quia interpretatur riſus; fuit .n. gaudium parentum, ſpes uerò ſimiliter eſt gaudium noſtrum, dũ æterna bona ſperare facit, & de eis gaudere. Abraham ergo genuit Iſaac, quia fides generat ſpem. Iacob autẽ ſignificat charitatem. Charitas .n. amplectitur duas uitas, actiuam per dilectionem proximi, contemplatiuam per dilectionem Dei. Actiua per Liam, contemplatiua per Rachel ſignificatur. Lia enim laborans interpretatur, quia actiua in labore eſt. Rachel uiſum principium, quia per contemplatiuam principium, id eſt Deus uidetur. Naſcitur ergo Iacob de duobus parentibus, quia charitas naſcitur de fide & ſpe, quod enim credimus & ſperamus, diligimus.

Tropologica expoſitio.

3. Iudas autem genuit Phares & Zarã de Thamar.

mar. Phares autem genuit Eſron. Eſron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahaſſon. Nahaſſon autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit Dauid regem.

Glo. Prætermiſſis aliis filiis Iacob, Euangeliſta Iudæ proſequitur generationẽ, dicens. Iudas autem ge. Pha. &c. Aug. de ci. Dei. Nec Iudas primogenitus; nec iſtorum geminorum aliquis fuit primogenitus Iudæ: ſed ante illos iam tres genuerat. Eos itaq; tenuit in ordine generationum, per quos ad Dauid, atq; inde quo intenderet, perueniret. Hier. Notandum aũt in genealogia Saluatoris nullam ſanctarum aſſumi mulierũ, ſed eas quas ſcriptura reprehendit, vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret, vnde & in ſequentibus Ruth moabitis ponitur. Ambr. ſup. Luc. Lucas autem hic declarauit, vt immaculatam ſacerdotalis generis ſeriem declararet, ſed ſancti Matthæi conſilium à rationis iuſtitia non abhorret; nam cum euangelizaret ſecundum carnem generatum eſſe, qui omniũ peccata ſuſciperet, ſubiectum iniuriis, ſubditum paſſioni: nec hoc quidem putauit exortem aſſerendum eſſe pietatis, vt maculatæ quoque originis non recuſaret iniuriam; ſimul ne puderet eccleſiam de peccatoribus cõgregari, cum dñs de peccatoribus naſceretur. Poſtremo, vt beneficium redemptionis etiam à ſuis maioribus inchoaret; ne quis putaret originis maculã impedimẽto poſſe eſſe virtuti, nec ſe inſolens de ſui nobilitate iactaret. Chry. in ho. Poſt hoc mõſtratur omnes obnoxios fuiſſe peccatis, inſtat .n. Thamar fornicatio Iudã accuſans: & Dauid à fornicata muliere genuit Salomonem. Si autem à magnis lex non eſt impleta, nec à minoribus, & ſic omnes peccauerunt, & neceſſaria facta eſt Chriſti præſentia. Ambr. ſuper Luc. Vide autem quia non ocioſe Matthæus vtrunq; ſignificauit, cum Phares tantummodo cõmemorationum cauſa depoſceret; quia hic in vtroque myſterium eſt: per geminos .n. gemina deſcribitur vita populorum, vna ſecundum legem, altera ſecundum fidem. Chry. ſup. Mat. Per Zaram .n. ſignificatur Iudaicus populus, qui primus apparuit i luce fidei, quaſi de vulua tenebroſa mundi præcedens: & ideo ſignificatus eſt cocco circumciſionis mutantibus oĩbus, quia ipſe populus Dei erat futurus; ſed poſita eſt ante faciem eius lex, quaſi ſepes vel maceria. Sic ergo impeditus eſt populus iudaicus per legem, ſed tẽporibus Chriſti rupta eſt ſepes legis, quæ erat inter Iudæos & Gentiles, ſicut ait Apoſtolus, medium parietem maceriæ ſoluens: ſic factum eſt vt Gentilis per Phares ſignificatus, poſtquã rupta eſt lex per Chriſti mandata, primus ad fidem procedat, & poſtea ſequitur iudaicus populus. Sequitur. Phares autẽ genuit Eſron. Glo. Iudas genuit Phares & Zaram, antequam intraret Aegyptum in quam ambo poſtea cum patre tranſierunt. In Aegypto verò Phares genuit Eſron. Eſrõ autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahaſſon: & tunc Moyſes eduxit eos de Aegypto. Nahaſſon autem fuit dux ſub Moyſe in tribu Iuda per deſertum, in quo genuit Salmõ. Iſte Salmon fuit Princeps de tribu Iuda; qui cum Ioſue terram promiſſionis intrauit. Chry. ſuper Mat. Quã autem ex aliqua cauſa ſecundum prouidẽtiam Dei poſita, horum patrũ nomina credimus. Sequitur. Nahaſſon autem genuit Salmon. Iſte Salmon mortuo patre fuit princeps in tribu Iuda, qui cũ Ioſue terrã promiſſionis intrauit. Chry. ſup. Mat. Accepit autem vxorẽ nomine Raab. Hæc aũt Raab dicitur fuiſſe Raab meretrix de Hierico, quæ ſuſcepit exploratores filiorum Iſrael, abſcõdit eos & ſeruauit incolumes. Cum autẽ Salmon nobilis eſſet inter filios Iſrael, quia de tribu erat Iuda, & quia filius principis erat: vidit Raab ſic fidelem, quaſi magnam aliquam conſtitutam meruit accipere in vxorem. Forſitan autem & ideo interpretatur Salmon, quaſi per ipſum nomen innitaretur à prouidẽtia Dei, vt acciperet vas electionis Raab. Interpretatur .n. Salmon accipere vas. Sequitur. Salmon autẽ genuit Booz de Raab. Glo. Iſte Salmon in terra promiſſionis genuit de illa Raab Booz, Booz autẽ genuit Obeth ex Ruth. Chry. ſuper Mat. Quomodo autem Booz accepit vxorẽ moabitidẽ nomine Ruth, exponere æſtimaui ſuperfluum, cum de his ſcriptura ſit omnibus manifeſta. Hoc autem dici-

Quare peccatrices in linea Meſſiæ aſſumptæ.

Allegorica pulchra.

dicimus ſolum,qm̃ Ruth pro merito fidei
ſuæ nupſit Booz :quia Deo patrum ſuorũ
repulit,& Deum viuẽtem elegit. Et Booz
pro merito fidei ſuæ illam accepit vxoré,
vt ex coniugio tali ſanctificato,genus na-
ſcererur regale. Ambro.ſup. Lucam. Quo
modo autem Rut,cum eſſet alienigena, Iu
dæo nupſit ?& qua ratione in Chriſti ge-
neratione eius putauerit euangeliſta copu
læ commemorationem eſſe faciendã, quæ
legis ſeriæ mœchabatur ? Quis ergo non
de legitima Saluator generatione mana-
uit,vĩ eſſe deforme,niſi ad apoſtolicã ſen-
tentiam reuertaris,quia non eſt lex poſita
iuſtis,ſed iniuſtis. Hæc.n.cum eſſet alieni-
gena & moabitidis,p̃ſertim cum lex Moy
ſi prohiberet has nuptias moabitidis,quia
excludet & ab eccleſia quo introiuit in ec
cleſiam,niſi quia ſancta & immaculata mo
ribus ſupra legem facta eſt. Diffinitionem
ergo legis exceſſit, & meruit inter maio-
res dominici generis cõputari propter co
gnitionem mentis electa,nõ corporis. Ma
gnum autem nobis exemplum eſt,ꝙ in il-
la noſtrum omnium qui ex gentibus colle
cti ſumus,ingrediendi in eccleſiam domi-
ni figura præceſſit. Hie.in Epiſt. ad Pauli-
num. Ruth etiam moabitidis Eſaiæ explet
vaticinium,dicentis. Emitte agnum domi
ne,dominatorẽ terræ de petra deſerti ad
montem filiæ Sion. Sequitur. Obeth auté
genuit Ieſſe. Glo. Ieſſe pater Dauid bino-
mius eſt,quia frequentius vocatus eſt Eſai,
ſed quia propheta vocat eum non Eſai,
ſed Ieſſe,dicens. Egredietur virga de radi
ce Ieſſe : vt oſtenderet illam prophetiam
completam in Maria & in Chriſto, Euan-
geliſta poſuit Ieſſe. Sequitur. Ieſſe autẽ ge
nuit Dauid regem. Remi. Sed quærendum
eſt quare ſanctus euãgeliſta ſolum Dauid
nominauerit regem ? quod ideo dixit, vt
oſtenderet eum primum fuiſſe regẽ in tri-
bu Iuda. Ipſe autẽ Chriſtus eſt Phares di
uiſor:vt eſt illud Diuidet agnos ab hędis:
eſt & Zaram oriens:vt eſt illud. Ecce vir
oriẽs nomẽ eius eſt. Eſrom ſaggita ,vt eſt
illud. Poſuit me ſicut ſaggitã electã. Rab.
Vel alterum propter abundantiam gratiæ
& latitudinem charitatis. Arã electus ſe-
cũdum illud. Ecce puer meus electus : Vel
excelſus ſecundum illud. Excelſus ſuper
omnes gẽtes dominus ipſe eſt. Aminadab.
.i.voluntarius:qui dicit,Voluntariè ſacrifi
cabo tibi.ipſe eſt & Nahaſſon.i augurium
qui nouit p̃terita,præſentia,& futura ; vel
ſerpẽtinus ſecũdũ illud. Moyſes exaltauit
ſerpentem in deſerto. Et eſt Salmon.i.ſen
ſibilis,qui dicit. Ego ſenſi de me virtutem
exiſſe. Glo. Ipſe accepit.i.eccleſiam de gẽ
tibus. Raab.n.fames vel latitudo vel impe
tus,quia eccleſia gentium eſurit & ſitit iu
ſtitiam;& impetu doctrinæ philoſophos &
reges conuertit. Ruth etiam interpretat̃
videns vel feſtinans,& ſignificat eccleſiã,
quæ puro corde videt Deum,& feſtinat ad
brauium ſupernæ vocationis Remi. Eſt &
Booz:in quo robur,vt eſt illud. Cum exal
tatus fuero à terra,omnia traham ad me:
Eſt & Obeth ſeruiens,ut eſt illlud. Filius
hominis nõ venit miniſtrari, ſed miniſtra
re. Eſt & Ieſſe incenſum,ſecundum illud.
Ignem veni mittere in terram. Ipſe eſt Da
uid manu fortis,ſecundum illud. Dñs for-
tis& potens;Deſiderabilis,ſecundũ illud.
Veniet deſideratus cunctis gentibus. Pul-
cher aſpectu:ſecundum illud . Specioſus
forma præ filijs hominum. Glo. Interim
videamus,quas virtutes iſti patres in no-
bis ędificẽt,quia fides,ſpes,& charitas om
nium virtutum ſunt fundamẽtum. Sequẽ-
tes virtutes ſunt quaſi ſuperadditiones. Iu
das interpretatur confeſſio, duplex eſt au
tẽ cõfeſſio,eſt altera fidei,altera peccato-
rum. Si ergo poſt tres ſupradictas virtutes
peccatur, neceſſaria eſt non ſolum fidei,
ſed pęccatorum confeſſio. Poſt Iudam ſe-
quit̃ Phares & Zaram,Phares diuiſio,Za-
ram oriens interpretat̃;& Thamar amari-
tudo. Confeſſio.n.generat diuiſionem à
vitijs, & ortum virtutũ & amaritudinem
pęnitentiæ. Poſt Phares ſequit̃ Eſron,qui
ſagitta interpretatur,poſtquam.n aliquis
diuiſus eſt à vitijs & ſecularibus,debet fie
ri ſagitta,vt in alijs vitia præcando peri-
mat. Sequitur. Aram qui interpretat̃ ele-
ctus vel excelſus,quia poſtquam aliquis à
mũdo remotus eſt,& alijs proficit:neceſſe
eſt,vt à Deo electus homines celebris, ex-
celſus in virtutibus habeat̃. Nabaſſon in-
terpretatur augurium,hoc autẽ auguriũ
nõ eſt ſeculare,ſed cęleſte. De hoc gloria
batur Ioſeph fratribus mãdãs. Vos detuli
ſtis ſcyphũ domini mei, ĩ quo augurari ſo
lebat. Scyphus eſt diuina ſcriptura, vbi eſt

Figura Ruth moabitis

Allegoriæ nomen ĩ genealogia Christi.

Tropologica expoſitio.

potus

potus ſapientiæ,in hac auguratur ſapiens, quia ibi videt futura.i.cæleſtia.Sequitur. Salmon.i.ſenſibilis,poſt quã.n.aliquis ſtudete diuina ſcriptura , fit ſenſibilis.i.diſcernens guſtus rationis , quid bonum, q̃d malum,quid dulce,quid amarum .Sequitur.Booz.i.fortis,inſtructus.n.in ſcripturis fit ad omnia aduerſa toleranda fortis. Augu.ſup.Mat. Iſte autem fortis,eſt filius Raab.i.eccleſiæ.Raab.n.interpretatur latitudo vel dilatata,quia.n.ex omnibus finibus terræ vocata eſt eccleſia , ideo gentiũ latitudo appellatur.Rab.Sequitur.Obeth .i.ſeruitus;non.n.idoneus eſt ad ſeruitutem,niſi qui fortis eſt,quæ ſeruitus generatur ex Rut.i feſtinantia. Oportet.n. pmptum eſſe ſeruum,non pigrum.Chry. ſup. Mat. Nunc autem qui diuitias & non mores:pulchritudinem & non fidem, & quod in meretricibus quæri ſolet,hoc in coniugibus optant,non generant ſubditos filios vel ſibi vel Deo,ſed contumaces & cõtra Deum:ut filij eorũ ſint pœna irreligioſitatis eorum.Iſte Obeth genuit Ieſſe.i.refrigerium.nam quicunq; eſt ſubditus Deo & parentibus ſuis,tales filios generat Deo præſtante,à quibus refrigeratur.Glo .Vel Ieſſe.i.incenſum.Si.n.ſeruimus ex amore & timore:erit deuotio in corde , quæ ex igne & deſiderio cordis ſuauiſſimum incẽſum offert Deo : poſtquam autem aliquis idoneus eſt ſeruus,& ſacrificium Deo factus,ſequitur vt ſit Dauid.i.manu fortis, qui cõtra hoſtes fortiter dimicauit,& idoneos tributarios fecit.Similiter ipſe debet carnales,id eſt homines uerbo & exemplo Deo ſubiugare.

Argumentum mundani.

Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ. Salomon autẽ genuit Roboam,Roboam autem genuit Abiam,Abias autem genuit Aſa. Aſa autem genuit Ioſaphat.

Glo.Secundi quatriduarij gñationis ſeriem Euangeliſta decurrit, quæ à regibus continet:& ideo à Dauid incipit, qui primus in tribu Iudę regnauit,dicens.Dauid rex genuit Salomonẽ ex ea q̃ fuit.Vriæ. Aug.de con.Euan. Quia.n.in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum : ideo ipſe à Dauid per Salomonem deſcendit,in cuius matre ille peccauit.Lucas verò ad Dauid per Natham aſcendit, per quem prophetã Deus peccatum illius expiauit; quia in generationibus Lucæ ſignificatur abolitio peccãtorum. Aug.in li.retra Dicendum tamen fuit cuius nominis prophetam,ne putaretur idẽ fuiſſe homo,cum alter fuerit, quãuis & ipſe hoc nomine vocaretur.Remig. Quærendum eſt autem quare Euãgeliſta Berſabbe proprio nomine nõ nominauit, ſicut cæteras mulieres:ꝙ ideo eſt,quia cæteræ mulieres quanuis reprehenſibiles fuiſſent,tñ laudabiles erãt virtutibus.Berſabee verò non ſolum fuit conſcia adulterij,ſed etiam homicidij mariti ſui:& ideo proprio nomine eam nõ nominauit in genealogia domini.Glo.Tacet etiam nomine Berſabee,vt nominãdo Vriam reducat ad memoriam illud maximũ ſcelus, quod in eam fecit Dauid.Amb.ſuper Lu.At verò ſanctus Dauid in eo eſt præcellentior, ꝙ hominem ſe ipſe cognouit,& commiſſum ſuperarrepta Vriæ vxore peccatũ pœnitentiæ curauit lachrymis abluendum,oſtendens nobis neminem propriæ virtuti debere confidere.Habemus.n.aduerſariũ magnum,qui vinci à nobis ſine Dei adiutorio non poſſit, & plerunque in illuſtribus viris grauia peccata reperies, ut quaſi homines tentationi potuiſſe ſuccumbere cognoſcas,virtutibus egregijs pluſquã homines crederẽt.Chry.ſup.Mat. Salomon autẽ interpretatur pacificus,quoniã omnibus in circuitu gentibus pacificatis,& tributa reddentibus,pacificatum habuit regnum.Salomon ãt genuit Roboam. Roboam interpretatur à multitudine populi. Multitudo enim mater eſt ſeditionis,quia quod à pluribus peccatur,plerunq; manet inuindicabile . Paucitas autem magiſtra eſt diſciplinæ.

Ioſaphat autẽ genuit Ioram. Iorã autẽ genuit Oziam.Ozias autem genuit Ioatham.Ioatham autem genuit Achaz.Achaz autẽ genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manaſſem.Manaſſes autẽ genuit Amon.Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam,& fratres eius , in tranſmigratione Babylonis.

Hie.In quarto autem Regum volumine legimus de Ioram Ochoziam fuiſſe generatum. Quo mortuo,Ieſabet filia Ioram regis,ſoror Ochoziæ, tulit Ioas filiũ fratris ſui, & eũ internitioni quæ exercebatur ab Athalia ſubtraxit. Cui ſucceſſit in

regnum

regnum filius eius Amaſias poſt quem regnauit filius eius Azaria, quis appellatur Ozias, cui ſucceſſit Ioathã filius eius. Cernis ergo, ꝙ ſecundum fidem hiſtoriæ, tres reges in medio fuerunt, quos Euangeliſta prætermiſit. Ioram quoq; non genuit Oziam, ſed Ochoziam & reliquos, quos enumerauimus. Verum quia euangeliſtæ ꝓpoſitum erat tres teſſerradecades, & in diuerſo temporis ſtatu ponere, & quia Iorã generi ſe miſcuerat impiiſſimæ Iezabelis, idcirco vſque ad tertiam generationem eius memoria tollitur, ne in ſanctæ natiuitatis ordine poneretur. Hil. Purgata uerò labe familiæ gentilis, iam regalis in quarta generationũ conſequentiũ origo numeratur. Chry. ſuper Mat. Quòd ſpiritus ſanctus prophetam conteſtatus eſt dicẽs. vt diſpergeret omnem maſculum de domo Achab, & Iezabel impleuit Iehu filius Nãſi, accepit promiſſionem, vt vſq; ad quartam

Doctrina coniugalis.

generationem ſedeant filij eius in ſede regni ſuper Iſrael. Quanta ergo benedictio facta eſt ſuper Iehu, qui vindictam fecerat ſuper domum Achab & Iezabel, & uſque ad quattam generationem præcidantur filij eius regum numero, & ſic peccatum eius deſcendit in filios eius, ſicut fuerat ſcriptum. Reddam peccata patrum in filios vſq; ad tertiam & quartam gñationem. Videte ergo quã periculoſum eſt inire cõiugia ex genere impiorum. Aug. de q. nō. & vete. teſtamenti. Vel nõ immeritò ſublati ſunt de numero cæterorũ Ochozia, Ioas, & Amaſias. Sic. n. eorum continuauit impietas, ut nullum interuallum haberet.

Nota verba.

Salomon autem merito patris dimiſſus in regno eſt. Roboam autem merito filij, illi ãt tres malignè agentes ſublati ſunt. Ad perditionem. n. generis exemplum eſt, qñ iugiter malignitas panditur. Sequitur. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam, cui, cum eſſet ſine liberis, dictum eſt. Diſpone domui tuæ, qa morieris. Ideo fleuit non propter longiorem vitam, cum ſciret inde Salomonem placuiſſe Deo, ꝙ non petiſſet ampliores annos. Sed quia dubitabat ne promiſſio Dei impleretur: cum ſe ſciret eſſe de Dauid, per quem oportebat venire Chriſtum, & ipſe erat ſine liberis. Sequitur. Ezechias ãt genuit Manaſſem Manaſſes autẽ genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam, & fratres eius, in tranſmigratione Babylonis. Chry. ſuper Mat. Sed non ſic poſitum eſt in libro regum, nbi talis eſt ordo. Ioſias genuit Eliachim, poſtea nocatũ Ioachim. Ioachim autem genuit Iechoniã, ſed Ioachim ſublatus eſt de numero Regum: quia non populus Dei conſtituerat eum in regnum, ſed Pharao per potentatũ. Si enim iuſtum fuit, vt propter ſolam commixtionem generis Achab tollerentur tres reges de numero regum, quare non erat iuſtum, ut ſimiliter tolleretur Ioachim quem Pharao vi hoſtili fecerat regem? Et ſic Iechonias qni eſt filius Ioachim, nepos aũt Ioſiæ, ſublato patre de numero regum ipſe eſt poſitus pro eo, quaſi filius Ioſiæ. Hie. Vel aliter ſciamus Iechoniam priorem ipſum eſſe, qui Ioachim, ſecundum autem filium non patrem; quorum primus per K & m. ſecundus per ch & n, ſcribitur. Quia ſcriptorum uitio, & longitudine temporum, apud græcos latinosq; confuſum eſt. Amb. ſuper Lucam. Duos. n. fuiſſe Ioachim, Regum libri indicant. Sic .n. ſcriptum eſt: dormiuit Ioachim cum patribus ſuis, & regnauit Ioachin filius eius pro eo: filius autẽ eſt cui Ieremias nomen impoſuit Iechoniam. Et bene ſanctus Matthæus à propheta voluit diſcrepare, non Ioachim & Iechoniam vocaret ſimul: qa maiorem fructum dominicæ pietatis aſtruxit. Generis enim nobilitatem dominus in hominibus non requiſiuit, ſed de captiuis peccatoribus congrue naſci voluit, qui remiſſionem veniebat prædicare captiuis. Non igitur ſuppreſſit alterum Euãgeliſta, ſed vtrunque ſignificauit quòd vterque Iechonias dictus ſit. Remig. Sed quæri poteſt, quare dicat Euangeliſta eos natos in tranſmigratione, cum nati fuiſſent ante quam tranſmigratio fuerit facta? Ideo autem dicit hoc, quia ad hoc nati ſunt, vt de regno totius populi pro ſuis & aliorum peccatis captiui ducerentur. Et quia præſcius erat Deus eos eſſe ducendos captiuos, idcirco dixit eos natos in tranſmigratione. De his autem quos ſanctus Euangeliſta in genealogia domini ſimul ponit, ſciendum, quia aut ſimiles fuerunt fama, aut infamia, Iudas & fratres eius

Quæſtio euãgelica.

lauda-

laudabiles fuerũt fama: ſimiliter Phares
& Zaram: Iechonias & fratres eius nota-
biles fuerunt infamia. Glo. Myſticè autẽ
Dauid eſt Chriſtus, qui Goliã, ideſt diabo
lũ ſuperauit. Vrias autem .i. luxuria, ideſt
diabolus qui dicit, Similis ero altiſſimo:
cui eccleſiã coniugatã Chriſtus de ſola-
rio paternæ maieſtatis adamauit; & pul-
chra facta ſibi matrimonio copulauit. Vel
Vrias, ideſt iudaicus populus, qui per legẽ
de luce gloriatur. Sed huic Chriſtus legẽ
abſtulit: quã de ſe loqui docuit. Berſabee
aũt eſt puteus ſatietatis .i. abundantiã gra
tiæ ſpiritualis. Remi. Vel Berſabee inter-
pretatur puteus ſeptimus: ſiue puteus iura
menti: p quod ſignificatur fons baptiſma
tis, in quo datur donum ſpiritus ſepti-
formis, & fit ibi adiuratio contra diabolũ.
Eſt & Chriſtus Salomon pacificus ſecũdũ
illud Apoſtoli. Ipſe eſt pax noſtra, Eſt Ro
boam latitudo populi ſecundũ illud. Mul
ti uenient ab oriente & ab occidente. Ra
ba. Vel impetus populi; quia uelociter
populos conuertit ad fidem. Remi. Ipſe
eſt Abia, ideſt pater dñs, ſecundum illud.
Vnus eſt pater ueſter, qui in cœlis eſt, &
iterum. Vos uocatis me magiſter & dñe.
Eſt & Aza .i. attollens; ſecundũ illud. Qui
tollit peccata mundi. Eſt & Ioſaphat .i. iu
dicans; ſecundum illud. Omne iudicium
dedit filio. Eſt & Ioram .i. excelſus; ſecun-
dũ illud. Nemo aſcendit in cœlũ, niſi qui
de cœlo deſcẽdit. Eſt & Ozias .i. robuſtus
dñi; ſecundũ illud. Fortitudo mea & laus
mea dominus. Eſt & Ioatham conſumma
tus uel perfectus; ſecundum illud Apoſto
li. Finis legis Chriſtus. Eſt & Achã con-
uertens. ſecundum illud; cõuertimini ad
me. Rab. Vel cõprehẽdens; quia nemo no
uit patrẽ niſi filius. Remi. Eſt & Ezechias
fortis dñs; uel dñs confortator; ſecundum
illud. Confidite, ego uici mundum. Ipſe
eſt Manaſſes obliuionis, ſiue oblitus ſecũ
dum illud. Peccatorum ueſtrorum nõ re-
cordabor amplius. Eſt & Amon fidelis; ſe
cundum illud. Fidelis dñs in omnibus uer
bis ſuis. Eſt & Ioſias; ubi eſt incenſum do-
mini; ſecundum illud. Factus in agonia
prolixius orabat. Rab. Quòd uerò incen-
ſum orationum ſignificat Pſal. teſtatur, di
cens; Dirigatur oratio mea ſicut incẽſum
in conſpectu tuo. Vel domini ſalus; ſecun
dum illud. Salus autẽ mea in ſempiternũ
erit. Remi. Ipſe Iechonias præparãs, uel
domini pparatio; ſecundum illud. Si abie
ro & præparauero uobis locum. Glo. Mo
raliter autẽ poſt Dauid ſequitur Salomõ;
qui interpretatur pacificus. Tunc. n. aliquis
fit pacificus motibus ſedatis illicitis, &
quaſi iã in æterna tranquillitate poſitus
cum Deo ſeruit; & alios ad eum cõuertit.
Sequitur Roboam, id eſt populi latitudo;
poſtquam. n. non habet quod in ſe uincat,
amplecti alios debet & latẽ populum Dei
ad ſuperna trahere ſecum. Sequitur. Abias
id eſt pater, dominus. His n. præmiſſis po
teſt ſe profiteri filium Dei; & tunc eſſe
Aſa, id eſt attollẽs, ut de uirtute in uirtutẽ
ad patrem ſuum aſcendat; & tunc erit Io-
ſaphat, id eſt iudicans; ut alios iudicet, &
à nemine iudicetur. Ita fit Ioram, id eſt
excelſus quaſi in cœleſtibus habitans. Vn
de efficitur Ozias, id eſt robuſtus domini;
quaſi robur ſuum Deo attribuẽs; & in ſuo
propoſito perſeuerans. Et ſequitur. Ioa-
thã, id eſt perfectus; quia quotidie in ma-
ius perficit. Et ſic fit Acham, id eſt cõpre-
hendens; ex operatione enim augmenta-
tur agnitio; ſecundũ illud; Annũciauerũt
opera Dei & facta eius intellexerunt. Se-
quitur. Ezechias, id eſt fortis dominus;
quia Deum fortẽ eſſe intelligit; & ideo
in amorẽ eius conuerſus fit Manaſſes .i. o-
bliuioſus, tẽporalia tradens obliuioni, &
ex hoc fit Amon, id eſt fidelis: qui enim
temporalia cõtemnit, neminem in re ſua
defraudat. Et ſic fit Ioſias, id eſt ſalutem
domini ſecurè expectans. Ioſias enim ſa-
lus domini interpretatur.

Allegoria de Chriſto.

Tropologica expoſitio.

Et poſt tranſmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autẽ genuit Eliachim. Eliachim aũt genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob.

Chry. ſup. Mat. Poſt tranſmigrationẽ
inter priuatas perſonas, primò ponit Ie-
choniã, quaſi priuatum & ipſum. Ambro.
ſuper Lucã. De quo Hieremias dicit. Scri
be uirum iuſtum abdicatum, quia nõ exur
get ex ſemine eius ſedens in throno Da-
uid. Quomodo autem ex ſemine Ie-
choniæ

Chriſtus quõ regnauerit

chonię nullus regnaturus eſt per Prophetam? ſi.n.Chriſtus regnauit; ex ſemine autem Iechoniæ Chriſtus eſt: propheta mentitus eſt. Sed illic futuros ex ſemine Iechoniæ non negatur,& ideo de ſemine eius Chriſtus eſt; & quod regnauit Chriſtus non contra Prophetam eſt, non.n.ſeculari honore regnauit. Ipſe.n.dixit.Regnum meum nõ eſt de hoc mundo. Iechonias autem genuit Salathiel. Chry. ſuper Mat. De Salathiel quidem nihil legimus uel boni uel mali,tamen putamus Sanctum eum fuiſſe, & in captiuitate aſſidue Deũ petiſſe pro ipſa calamitate,quæ cõtigerat Iſrael,ideo petitionem Dei eum appellatum fuiſſe, interpretatur.n.petitio Dei. Salathiel auté genuit Zorobabel, qui interpretatur fluxio poſtpoſita,uel ex commixtione.Vel hic doctor Babyloniæ legitur. Si uerum eſt neſcio;qa ſacerdotale & regale genus mixtũ eſt in Zorobabel.Reuerſi ſunt filij Iſrael in terram propriam; quia cum contenderent tres pro ſua ſenté tia,uicit Zorobabel, & pronũciata eſt omnibus fortior ueritas eſſe; propter qđ Darius cõceſſit ei filios Iſrael reducere i ſua, & ideo recté ſecundum prouidentiã Dei nominatus eſt Zorobabel.i.doctor Babyloniæ. Quæ.n.maior doctrina q̃ oſtendere ueritatem dominatricem eſſe omnium rerum? Glo.Sed hoc uidetur eſſe contrarium generationi, que legitur in Paral. Dicit.n.ibi Iechonias genuiſſe Salathiel, & Phadaia,& Phadaia Zorobabel,et Zorobabel Moſolã, Ananiam, Salomith ſororem eorum. Sed ſcimus multa in Paralipomenon uitio ſcriptorum deprauata. Vnde multæ & indeterminatæ genealogiarum ueniunt quæſtiones, quas iubet Apoſtolus euitari. Vel poteſt dici. Salathiel, & Phadaia eũdé eſſe quaſi binomium,uel Salathiel, & Phadaia fratres eſſe,& filios eiuſdem nominis habuiſſe,& hiſtoriographum ſecutum fuiſſe generationem Zorobabel filij Salathiel. De Abiud uſque ad Ioſeph nulla hiſtoria inuenitur in Paralip.ſed alii multi annales leguntur fuiſſe apud Hebræos,qui dicebantur uerba dierum, de quibus Herodes rex alienigena dicitur multos combuſſiſſe,ut ordo regiæ ſtirpis confunderetur. Et forſitan Ioſeph nomina parentum ibi legerat, uel alio

Paralipomenõ liber deprauat.

quoquomodo retinuerat:unde Euangeliſta ſeries iſtius generationis poterat ſcire.

Notandum tamen ꝙ prior Iechonias domini reſurrectio, ſequens domini præparatio dicitur. Vtrunque auté cõuenit domino Chriſto, qui dicit. Ego ſum reſurrectio & uita,& uado parare uobis locum. Salathiel,id eſt petitio mea Deus, illi cõuenit qui dicit:Pater ſancte, ſerua illos quos dediſti mihi. Remigi. Eſt etiam Zorobabel,ideſt magiſter confuſionis ſecundũ illud. Magiſter ueſter cum publicanis, & peccatoribus manducat. Ipſe eſt Abiud, id eſt pater meus iſte ſecundum illud. Ego, & pater unũ ſumus. Eſt & Eliachim,id eſt Deus reſuſcitans,ſecundum illud. Reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Eſt & Azor, id eſt adiutus. Qui me miſit mecum eſt. Ipſe eſt Sadoch iuſtus,ſiue iuſtificatus;ſecundum illud. Traditus eſt iuſtus pro iniuſtis: Eſt & Achiz,ideſt frater meus iſte,ſecundum illud. Qui fecerit uoluntatem patris mei, hic meus frater eſt. Eſt etiam Eliud, id eſt Deus meus iſte, ſecundum illud. Deus meus & dominus meus. Glo. Eſt & Eleazar, id eſt Deus meus adiutor. Eſt & Matham,id eſt donans,uel donatus, ſecundum illud. Dedit dona hominibus. Et ſic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum daret unigenitum. Remi. Eſt & Iacob ſupplantans,quia non ſolum ipſe ſupplantauit diabolum,ſed & huius poteſtaté ſuis filijs dedit,ſecundum illud. Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes. Eſt & Ioſeph,id eſt,apponens,ſecundum illud. Ego ueni, vt uitam habeãt, & abundantius habeant. Raba. Sed uideamus,quid moraliter iſti patres ſignificét, quia poſt Iechoniam,qui dicitur præparatio domini, ſequitur Salathiel, id eſt petitio mea Deus,qui.n.præparatus eſt non petit,niſi ſolum Deum. Sed iterum fit Zorobabel,ideſt magiſter Babylonis,ſcilicet terrenorum hominum,quos facit cognoſcere de Deo,quod pater eſt, quod ſonat Abiud,& tunc ille populus reſurget à uitiis,unde ſequitur. Eliachim,qui reſurrectio interpretatur,& inde ſurgit ad bene operãdum ad intus,quod ſonat Azor. Fit Sadoc,id eſt iuſtus, & tunc dicitur fidelis per dilectionẽ ꝓximi:ipſe eſt frater meus quod ſonat Achim. Et per dilectionẽ Dei

Tropologia huius teſſere decadis.

dicit Deus meus, quod ſonat Eliud, & ſequit Eleazar, id eſt Deus meus adiutor, quia recognoſcit Deum ſuũ adiutorẽ. Ad quid autem tẽdit, oſtendit Matham, q dr̃ donum uel donans: expectat.n. Deum datorem, ſicut luctatus eſt in principio & uitia ſupplantauit: ſic & in fine uitæ quod ad Iacob pertinet, & ſic peruenitur ad Ioſeph, id eſt ad augmentum uirtutum.

Iacob autem genuit Ioſeph uirum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui uocatur Chriſtus.

Glo Poſt omnes generationes patrum ponit ultimo generationẽ Ioſeph uiri Mariæ, propter quã omnes aliæ introducuntur, dicens, Iacob aũt genuit Ioſeph. Hier. *Proteruia Iuliani apoſtatæ.* Hunc locum obijcit nobis Iulianus Auguſtus, diſſonantiæ Euangeliſtarum, cur Matthæus Ioſeph filium dixit Iacob, & Lucas filium eum appellauerit Hely, non intelligẽs conſuetudinẽ ſcripturarũ, ꝙ alter ſecundum naturam, alter ſecundum legem ei pater ſit. Scimus.n. hoc per Moyſen, Deo iubẽte præceptum, ut ſi frater aut ꝓpinquus abſq; liberis mortuus fuerit, alius eius accipiat uxorem ad ſuſcitandũ ſemẽ fratris, uel ꝓpinqui ſui. Super hoc Aphricanus temporum ſcriptor & Euſebius Cęſarienſis plenius diſputauerunt. Ex eccleſiaſtica autem hiſtoria: Mathan.n. & Melchi diuerſis temporibus ex una eademq; uxore Ieſca nomine ſingulos filios ꝓcrearunt; quia Mathan qui per Salomonem deſcendit uxorem eam primum ceperat, & relicto filio uno, Iacob nomine, defunctus eſt, poſt cuius obitum, quoniam lex uiduã alij uiro non uetat nubere, Melchi q per Mathã genus ducit, cum eſſet ex eadẽ tribu, ſed nõ ex eodem genere, relictam Mathan accepit uxorem, ex qua ipſe ſuſcepit filiũ nomine Hely, ꝑ quos ex diuerſo patrum genere efficiũtur Iacob & Hely, uterini fratres; quorum alter, id eſt Iacob fratris Hely ſine liberis defuncti, uxorẽ ex mandato legis accipiẽs genuit Ioſeph, natura quidem generis ſuũ filium: propter quod ſcribitur. Iacob autẽ genuit Ioſeph. Secundum legis uerò præceptum, Hely efficit filius Iacob, quia frater erat, & ad ſuſcitandum fratris ſemẽ eius uxorem acceperat, & per hoc recta inuenitur atq; integra generatio, & ea quã Matthæus enumerat, & ea quam Lucas, qui legalem ſucceſſionẽ, q̃ uelut adoptione quadã erga defunctos conſtat competenti ſatis ꝑ hoc deſignauit indicio, obſeruans ne in huiuſmodi ſucceſſionibus genuiſſe aliquem nominaret. Aug. de con. euan. Commodius .n. filius eius dictus eſt, à quo fuerat adoptatus, quàm ſi diceretur ab illo genitus, cuius carne non erat natus. *Diſtinctio duplex filiationis.* Matthæus autem dicens. Abraham genuit Iſaac, & in hoc perſeuerans donec diceret. Iacob genuit Ioſeph; ſatis expreſſit eum patrem ꝓduxiſſe ſecũdum ordinem generationum, à quo Ioſeph non adoptatus, ſed genitus erat; quanquàm ſi etiam Lucas genitũ diceret Ioſeph ab Hely, ne ſic nos hoc uerbũ ꝑturbare deberet. neque.n. abſurde qſquam dr̃, non carne, ſed charitate genuiſſe, quem ſibi filium adoptauerit. Ex eccleſiaſtica hiſtoria. Hæc autem non nobis ad ſubitum reperta, aut abſque illis auctoribus commentata ſunt; ſed ipſi Saluatoris noſtri ſecundum carnẽ propinqui, ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi, ſeu edocendi quæ ſecũdum ueritatem geſta ſunt, hæc tradiderunt. Aug. de con. euan. Merito autem Lucas qui nõn ab initio Euangelii ſui, ſed à baptiſmo Chriſti generationes enarrat, tãquam ſacerdotem in expiãdis peccatis, magis aſſignans adoptionis originẽ ipſe ſuſcepit, quia per adoptionẽ efficimur filij Dei, credendo in filiũ Dei. Per carnalem uerò generationem quam Matthæus proſequitur, filius Dei potius propter nos homo factus eſt. Satis antem oſtendit Lucas ſe dixiſſe. Ioſeph filiũ Hely ꝙ illi fuerit adoptatus, cùm Adã filium dixerit Dei, qui per gratiam quam poſtea peccando amiſit, tanquam filius in paradiſo conſtitutus ſit. Chry. in ho. Poſitis igitur progenitoribus uniuerſis & finiens in Ioſeph, addit, Virum Mariæ, monſtrans ꝙ ꝑ illũ & hũc in genealogia poſuit. Cùm autem uirum audieris, tibi ſuſpicio non ſubeat nuptiarũ, ſed recordare conſuetudinis ſcripturarum, ꝙ ſpõſæ uxores & ſpõſi uiri uocant. Genadius de eccleſiaſticis dogmatibus. Natus eſt ãt Dei filius ex homine.i. ex Maria, & per hominẽ.i. non ex Maria, & nõ ꝑ hominẽ.i. ex uiri coitu, ſicut Ebiõ dicit, ut ſignãter ſubdit. De qua natus eſt Ieſus. Aug. de hę. Quod eſt cõtra Valentinũ qui dixit Chriſtũ nihil aſſumpſiſſe

pſiſſe de uirgine, ſed per illam tanquã per riuum aut fiſtulam pertranſiſſe. Aug. con. Fauſt. Cur autem carnem ex utero fœminæ aſſumere uoluerit, ſumma conſilii penes ipſum eſt: ſiue q̃ ũtrunq; ſexum hoc modo honorãdum iudicauit, aſſumẽdo formam uiri, & naſcendo de fœmina, ſiue aliqua alia cauſa, quam nõ temere dixerim. Aug. de quæſt. no. & uet. teſta. Quod autẽ per olei vnctionem præſtabat Deus his, q in reges vngebantur, hoc præſtitit Spiritus ſanctus homini Chriſto, addita expiatione qua natus eſt, Chriſtus eſt appellatus. Et hoc eſt quod dr. Qui vocat̃ Chriſtus. Aug. de con. euan. Non tantum erat fas vt eum ob hoc à coniugio Mariæ ſeparandum putaret, q̃ non ex eius concubitu, ſed uirgo peperit Chriſtum: hoc. n. exemplo magnifice inſinuat̃ fidelibus coniugatis, & ſeruata pari cõſenſu continentia, poſſe permanere coniugiũ nõ pmixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu, præſertim quia naſci eius filius potuit ſine vllo cõplexu carnali. Aug. de nup. & concu. Omne ãt nuptiarũ bonũ impletum eſt in illis parentib. Chriſti, fides, proles, & ſacramentum: prolẽ quia cognoſcimus Chriſtũ dñm; fidem, quia nullũ adulterium ſacramẽtum, quia nullum diuortium. Hie. Quærat ãt diligẽs lector, & dicat; cum Ioſeph nõ ſit pater domini ſaluatoris: quid pertinet ad dñm generationis ordo deductus uſq; ad Ioſeph? Cui reſpondebimus, primò nõ eſſe cõſuetudinis ſcripturarũ, ut mulierum in generationibus ordo texat̃. deinde ex una tribu fuiſſe Ioſeph & Mariã, uñ ex lege eam accipere cogebatur ut propinquã, & q̃d ſimul cenſentur in Bethleem, vt de una videlicet ſtirpe generati. Aug. de nup. & cõcu. Fuit & ſeries generationis vſque ad Ioſeph perducenda, ne in illo coniugio viriliſexui vtriq; peccatorum peccatori fieret iniuria, cum veritati nihil deperiret: quia ex ſemine Dauid erat & Maria. Aug. con. Fauſt. Nos ergo credimus etiam Mariam fuiſſe in cognatione Dauid, quia eius ſcripturis credimus, q̃ vtrunq; dicunt & Chriſtum ex ſemine Dauid ſecũdum carnẽ, & eius matrem Mariã: non cum viro concubendo, ſed virginem. Argeſte cõcilij. Cauẽdus autem eſt hic Neſtorij error qui ſic dicit, cũ diuina ſcriptura dictura eſt aut natiuitatẽ Chriſti quæ ex Maria virgine eſt, aut mortem, nuſquam vſ ponẽs Deus, ſed aut Chriſtus, aut filius, aut dñs, q̃ hic tria naturarũ ſignificatiua, duarum aliquando quidem huius, aliquando verò illius, aliquando autem & illius & iſtius. Accipe autem adhoc teſtimonium, Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ, de qua natus eſt Ieſus, qui dr̃ Chriſtus. Deus. n. verbum ſecũda ex muliere non eguit natiuitate. Aug. con. Felicianum. Sed nõ alius Dei & alius hominis, ſed idem Chriſtus Dei & hominis filius fuit, & ſicut in domino homine aliud animus & aliud corpus, ſic in mediatore Dei & hominum, aliud Dei filius, aliud hominis filius fuit, vnus tamen ex vtroque Chriſtus dominus fuit. Aliud inquam pro diſcretione ſubſtantiæ, nõ alius pro vnitate pſonæ. Sed obiicit hæreticus, neſcio quomodo natum doceatis ex tempore, quem coæternum patri dicitis iam fuiſſe? naſci. n. eſt uelut quidam motus rei non extantis, antequam naſcatur id agens beneficio natiuitatis, ut ſit. Quo colligit eum qui erat, naſci nõ potuiſſe, ſi naſci potuit non fuiſſe. Ad quod Augu. Fingamus ſicut plerique volunt eſſe in mundo animam generalem, quæ ſic ineffabili motu ſemina cuncta uiuificet; ut non ſit concreta cum genitis, nempe cum hæc in uterum paſſibilem materiam ad uſus ſuos formatura peruenerit, unam facit ſecum eſſe perſonã eius rei, quam non eandem cõſtat habere ſubſtantiam, & ſit operante anima & patiẽte materia ex duabus ſubſtãtiis, unus homo; cum anima aliud doceatur, aliud caro, ſicq́, animam naſci fatemur ex utero, quam ab utero venientem uitam dicimus cõtuliſſe concepto. Naſci in quã ex matre dr̃ qui ex hac ſibi corpus aptauit, in quo naſci poſſet, nõ quia antequam naſceretur quantum ad ſe attinet, ipſa penitus non fuiſſet. Si ergo, imò multò incomprehenſibilius eſt atque ſublimius, natus eſt ſuſceptione perfecti hominis de matre filius Dei, qui per omnipotentiam ſingularem omnibus genitus eſt cauſa naſcendi.

Omnis itaque generationes ab Abraham uſq; ad Dauid generationes quatuordecim, & ad Dauid uſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & à tranſmigratione Babylonis uſque ad Chriſtum generationes quatuordecim.

Matrimonium uerũ inter Mariam & Ioſeph.

Obiectio hæretici.

Chry.ſup. Mat. Poſitis gñationibus ab Abrahã uſq; ad Chriſtum, eas in tres partes diuiſit per generationes quatuordecim, quia ter completis quatuordecim generationibus, numeratus eſt in Iudæis ſtatus hominum, ab Abraham.n. uſq; ad Dauid fuerunt ſub iudicibus; à Dauid uſque ad transmigrationem Babylonis ſub regibus, à transmigratione vſq; ad Chriſtum ſub pontificibus. Hoc ergo uult demõſtrare, ſicut ſemper completis 14. generationibus, mutatus eſt hominũ ſtatus. ſic completis 14 generationibus à tranſmigratione ad Chriſtũ, neceſſe eſt à Chriſto mutari ſimiliter hominũ ſtatum, quod & factũ eſt. Poſt Chriſtũ.n. omnes gentes ſub uno Chriſto iudice, rege, & pontifice acti ſunt; unde qñ iudices, reges, & pontifices Chriſti dignitatem præfigurabant, ſemper principia eorum in figura fuerunt Chriſti. Primus iudicium Ieſus Naue, primus regum Dauid, primus pontificũ Ieſus filius Ioſedec; hoc in figura Chriſti fuiſſe dubitat nemo. Chry. in ho. Vel ideo in tres partes diuiſi omnes generationes, demõſtrás q̃ neq; regimine tranſmutato facti ſunt meliores, ſed ſub iudicibus, regibus, pontificibus, & ſacerdotibus in eiſdem permanſerunt malis, propter quod & captiuitaté Babylonis cõmemorat, manifeſtans q̃ neque ex hoc ſunt correcti. Deſcenſus auté in Aegyptum non meminit: quia Aegyptios non adhuc timebant ſicut Aſſyrios, uel Parthos, & quia illud erat antiquum, hoc autem recens; & quia illuc non propter peccata deducti ſunt ſicut in Babylone. Amb. ſuper Lucam. Illud autem non prætermittendum putamus, q̃ a Dauid temporibus uſque ad Iechoniam cũ 17. fuerint reges Iudeę, 14. generationes Matthæus poſuit. Oportet autem cognoſcere poſſe plures eſſe ſucceſſiones, pauciores generationes: poſſunt.n. diutius uiuere aliqui, & ſerius generare, aut certe penitus exortes exiſtere, itaque non quæ regum, eadem generationum tempora. Glo. Vel poteſt dici tres reges eſſe prætermiſſos, ut ſuperius dictum eſt. Ambr. ſuper Lucam. Rurſus ergo cũm à Iechonia uſque ad Ioſeph generationes 12. computentur, poſtea 14. generationes deſcriptas eſſe commemorauit. Sed ſi diligenter aduertas; hic quoque 14. generationum poteris inuenire rationem 12.n. à Ioſeph numerantur 13. eſt Chriſtus, duos autem Ioachin, id eſt duos Iechonias fuiſſe hiſtoria indicat, patrem & filium, non igitur ſuppreſſit alterum Euangeliſta, ſed utrũque ſignificat, ita addito minori Iechonia generationes 14. computantur. Chryſoſtom. ſuper Mat. Vel unus Iechonias bis numeratur in Euãgelio, ſemel ante tranſmigrationem. iterum autem poſt tranſmigrationem. Hic .n. Iechonias cum eſſet unus, duas habuit conditiones, fuit.n. & rex ante tranſmigrationem, quaſi rex factus à populo Dei, factus eſt & priuatus poſt tranſmigrationé: ideo ante tranſmigrationem numeratur inter reges, quaſi rex: poſt trãſmigrationé autem inter priuatos. Aug. in lib. de conſ. Euã. Vel ideo unus in illis progenitoribus bis numeratur. i. Iechonias à quo facta eſt quædam in extraneas deflexio, quoniam in Babylonia tranſmigratus eſt. Vbi autem ordo à rectitudine flectitur, ut eat in diuerſum, tanquam angulum facit, illud autem quod in angulo eſt, bis numeratur, & hoc iam Chriſtum præfigurat à circunciſione ad præputium migraturum & lapidem angularem futurum. Remi. Ideo autem 14. poſuit generationes: quia denarius ſignificat decalogum, quaternarius uerò quatuor libros Euangelii: inde in hoc oſtendit concordiam legis & Euangelii. Ideo etiam quaternarium numerũ triplicauit, ut oſtenderet, quia perfectio legis propheriæ & gratiæ in fide ſanctæ Trinitatis conſiſtit. Glo. Vel in hoc numero ſeptiformis gratia Spiritus ſancti ſignificatur. Hic n. numerus ex ſeptem conficit, quod autem geminatur, ſignificat gratiã Spiritus ſancti corpori & animæ eſſe neceſſariam ad ſalutem. Sic ergo hæc generatio diuiditur in tres teſſere decades. Prima eſt ab Abraham uſque ad Dauid: ita quòd Dauid ibi includitur, ſed ſecunda à Dauid uſque ad tranſmigrationem, Ita q̃ Dauid ibi non includitur: ſed tranſmigratio ſub eo continetur. Tertia eſt à tranſmigratione uſque ad Xp̃m, in qua ſi dicamus Iechoniam bis numeratum, tranſmigratio incluſa eſt. In prima, ſignificantur homines ante legem, in qua quoſdam homines naturalis legis inuenies. ſ. Abrahã,

Iſaac

Explicatur myſterium generationis Chriſti.

Cautio erroris

Allegoria ſeptenarii duplicati.

Iſaac & Iacob, omnes uſque ad Salomonē. In ſecunda ſignificantur homines ſub lege, omnes enim qui in ea inueniuntur, ſub lege fuerunt. In tertia homines gratiæ, quia terminatur ad Chriſtum, qui gratiæ dator fuit, in qua etiam liberatio à captiuitate Babyloniæ facta eſt, ſignificans liberationē à captiuitate per Chriſtum factum. Augu. de conſ. euan. Cum autem quaterdenas generationes tribus diſtinxiſſet articulis, non tamen eas dixit in ſumma, ut diceret, fiunt omnes 42. vnus enim in illis progenitoribus bis numeratur, ſcilicet Iechonias. ſic ergo non 42. quod faciunt ter 14. ſed propter vnum bis numeratum. 40. & una generationes fiunt. Matthæus igitur qui regiam in Chriſto conſtituerat inſinuare perſonam excepto Chriſto 40. homines in generationum ſerie numerauit. Numerus enim iſte illud tempus ſignificat, quo in hoc ſeculo regi nos oportet à Chriſto ſecundum diſciplinam laborioſam, quam ſignificat illa uirga ferrea. Quod autem numerus iſte hanc temporalem vitam æternamque ſignificet, illa interim cauſa de proximo occurrit, quòd & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipſe quatuor partibus terminatur: ab oriente & occidente, aquilone & meridie, quadraginta autem quater habent decem. Porro ipſa decem ab uno vſque ad quatuor progrediente numero conſumantur. Glo. Vel denarius ad decalogum refertur, quaternarius ad præſentem uitam, quæ per quatuor tempora tranſit, uel per decem uetus teſtamentum, per quatuor nouum. Remi. Si quis autem uoluerit dicere quòd ſunt 40. & duæ generationes: quia non eſt unus Iechonias, ſed duo. dicendum eſt, quod & iſte numerus congruit ſanctæ eccleſiæ. naſcitur enim à ſeptenario & ſenario: nam ſexies ſeptem. 40. & duo faciunt. Senarius refertur ad laborem, ſeptenarius uerò ad requiem.

Chriſti autem generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph, antequam conuenirēt inuenta eſt in utero habens de Spiritu ſancto.

Chry. ſuper Mat. Quoniam ſuperius dixerat: Iacob autem genuit Ioſeph, cui deſponſata Maria genuit Ieſum: ne aliquis audientium ſic æſtimaret eſſe natiuitatē quomodo præcedentium patrum, ipſe ordinem narrationis ſuæ præcidens dicit. Chriſti autem generatio ſic erat, ac ſi dicat. Generatio quidem eorum, quos expoſuimus, patrū ſic fuit, quemadmodum retuli. Chriſti autem generatio non ſic, ſed ita erat. Cùm eſſet deſponſata mater. Chry. in ho. Quaſi enim aliquid nouū dicturus præmittit modum generationis dicere, ne audiens uirum Mariæ æſtimes natum eſſe lege naturæ. Remi. Poteſt autem ad ſuperiora hoc referri modo. Sic erat Chriſti generatio ſicut dixi. id eſt Abrahā genuit Iſaac. Hiero. Sed quare non de ſimplici uirgine, ſed deſponſata concipitur. primum ut per generationem Ioſeph origo Mariæ monſtraretur; ſecundò ne lapidaretur à Iudæis ut adultera; tertiò ut in Aegyptū fugiens haberet ſolatiū mariti. Martyr etiam Ignatius quartam addidit cauſam, ut partus in quiēs eius celaretur à diabolo, dum eum putat non de uirgine, ſed de uxore generatum. Chry. ſuper Mat. Ideo autem & deſponſata & domi habita; nam quemadmodum in ea quæ in domo uiri concipit, intelligitur conceptio naturalis, ita in ea quæ extra domum concepit, eſt ſuſpecta coniunctio. Hiero contra Heluidium. Sciendum autem quòd Heluidius quidam homo turbulentus accepta materia diſputandi blaſphemare cōtra Dei matrem incepit, cuius prima propoſitio fuit. Mattheus loquitur ſic, cum eſſet de ſponſata. Ecce, inquit, habes deſponſatam, non commendatam ut dicitis, & utique nō ob aliud deſponſatam, niſi quoniam nupturam. Orige. Deſponſata fuit quidē Ioſeph, non tamen in concupiſcentia iuncta. Mater eius, inquit, mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius, cuius eius? mater eſt Dei unigeniti domini, regis omnium, Saluatoris & redemptoris cunctorum. Ciril. Quid enim uidebit aliquis in ſancta uirgine præter alias; ſi Dei mater nō ſit, ſed Chriſti uel domini, ut Neſtorius dicit. Nihil enim abſurdum eſt, etiam ſi uoluerit quis matrem uniuſcuiuſque unctorum Chriſti nominare genitricem. Sola uerò præter illas ſancta uirgo & Chriſti genitrix intelligitur ac dicitur. Genuit enim non purum hominem ſecundum uos, ſed incarnatum potius & hominem factum ex Deo patre uerbum. Sed forſitan illud ais: Dic mihi, putas ne diuinitatis mater facta eſt uirgo? Et ad hoc quoque dicimus

Mariæ quare deſponſata.

Heluidius explodiur

quia natum eſt ex ipſa Dei ſubſtantia eius uerbum, & ſine principio temporis ſemper exiſtens genitori: in nouiſſimis autem temporibus, quoniam caro factum eſt, hoc eſt vnitum carni animam habenti rationalem: Natum etiam dicitur carnaliter per mulierem. Aſſimilatur autem quodammodo natiuitati, quæ eſt ſecundum nos hoc ſacramentum. Matres etenim terrenorum miniſtrant naturæ coagulatam paulatim carnem perficiendam in ſpecie humana Immittit autem animali ſpiritum Deus. Sed licet ſint iſtæ ſolummodo terrenorum corporum matres: attamen parientes totum animal, & nõ partem peperiſſe dicuntur. Tale autem aliquid geſtum percipimus in generatione Emanuel: natum enim eſt ex patris ſubſtantia Dei verbum. Quia uerò carnem aſſumpſit, propriam eam faciens. neceſſarium eſt confiteri: quia natus eſt ſecundum carnem per mulierẽ. Quia igitur & Deus verè eſt, quomodo dubitabit quiſpiam ſanctam uirginem dicere genitricem? Leo Papa in ſermone de natiuitate. Non autem te Dei conceptus turbet, partus te non confundat auditus, quando virginitas quicquid eſt humani pudoris excuſat, aut quæ hæc uerecũdiæ læſio, vbi inijt deitas cum amica ſibi ſemper integritate conſortium? ubi eſt interpres Angelus, fides pronuba, diſpenſatio caſtitas, donatio virtus, iudex conſcientia, cauſa Deus, cõceptio integritas, virginitas partus, uirgo mater. Cyril. ad Ioannem Antioche. Sed ſi de cœlo, & non ex ipſa ſanctum corpus Chriſti factum eſſe diceremus, vt Valẽtinus: quomodo intelligeretur Dei genitrix Maria? Nomen autem matris oſtẽdit cùm ſubdit, Maria. Beda ſuper Lucam. Interpretatur autẽ Maria ſtella maris Hebraicè, domina Syriacè: quia & lucem ſalutis & dominum mundo edidit. Cui autem deſponſata fuerit, oſtendit ſubdens, Ioſeph. Chry. ſuper Matt. Ideoq́ue fabro lignario Maria deſponſata erat: quoniam Chriſtus eccleſiæ ſponſus omnium ſalutem hominũ operaturus erat per lignum crucis Chry. in ho. Quod autem ſequitur. Antequam conuenirent, non dicitur antequam duceretur in domũ ſponſi: etenim iam intus erat. conſuetudo enim multotiens ueteribus erat in domo deſponſatas habere, quod & nũc quoq; fieri uidetur, & generi Loth intus cum ipſo erant. Glo. Sed dicitur: Antequam conuenirent ad carnis commixtionem. Chry. ſuper Mat. Vt non ex compaſſione carnis & ſanguinis naſceretur, qui ex Deo natus eſt, vt carnis & ſanguinis ſolueret paſſionem. Aug. de nup. & concu. Nuptialis etiam concubitus ibi non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat ſine vlla carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato, ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato, vt hic etiam doceret omnem, quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati, quandoquidem ſola quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati. Aug. in ſer. de nat. Naſcitur etiã ab intacta fœmina Chriſtus; quia fas non erat, vt uirtus per voluptatem, caſtitas per luxuriam, incorruptio per corruptionem naſceretur, nec poterat niſi nouo ordine aduentare de cœlo, qui vetuſtum mortis deſtruere veniebat imperium. Regnum igitur tenuit virginitatis, quæ regem genuit caſtitatis. Ideo etiam dominus noſter uirgineum ſibi requiſiuit hoſpitium habitandi, vt nobis oſtenderet Deum in caſto corpore portari debere: ergo qui ſcripſit lapideas tabulas ſine ſtilo ferreo, ipſe grauidauit Mariam Spiritu ſancto. Vnde dicitur. Inuenta eſt in utero habens. Hier. Non ab alio inuenta eſt, niſi à Ioſeph, qui penè licẽtia maritali omnia nouerat. Chry. ſuper Mat. nam ſicut hiſtoria non incredibilis docet, quando geſta ſunt, quæ refert Lucas. Ioſeph abſens erat, nec enim conueniens eſt putare, præſente Ioſeph introiſſe Angelum ad Mariam, & dixiſſe quæ dixit, & Mariam reſpondiſſe quæcunque reſpondit. Et ſi credamus Angelum potuiſſe intrare ad eam, & loqui plane, tamen Mariam abiiſſe in montana, & manſiſſe cum Eliſabeth menſibus tribus, poſſibile non fuit præſente Ioſeph: quia neceſſe erat, ut abſentationis eius, & manſionis diutinæ requireret cauſas. Poſtquam autem redijt peregre poſt tot menſes, inuenit eam grauidam manifeſtè. Chry. in ho. Propriè autem dicit. Inuenta eſt, quod de non excogitatis dici conſuetum eſt. Ne autem moleſtes Euangeliſtam, interrogando qualiter ſit natus ex virgine, breuiter expediuit ſe dicens. De Spiritu ſancto, quaſi Spiritus ſanctus eſt, qui operatus eſt hoc miraculum, neque enim Gabriel, neque Matthæus amplius dicere potue-

Vis uerborum. Auguſtini.

tue-

fuerũt. Glo. Hoc ergo quod dicitur eſt ex Spiritu ſancto, Euangeliſta ex parte ſua adduxit, ut cũ diceretur habere in utero, omnis mala remoueretur ſuſpicio à mentibus audientium. Hiero. in exp. ca. 5. Non autẽ ſicut quidam ſceleratiſſimè opinantur, Spiritum ſanctum dicimus fuiſſe pro ſemine, ſed potentia ac uirtute creatoris dicimus operatum. Ambro. in lib. de Spiritu ſancto. Quod enim ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia, aut ex poteſtate eius eſt: ex ſubſtantia ſicut filius, quia à patre: ex poteſtate, ſicut ex Deo omnia, quomodo & in utero habuit Maria ex Spiritu ſancto. Aug. ad Euſtachium. Profectò autem iſte modus, quo natus eſt Chriſtus de Spiritu ſancto, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis in ipſo ex ordine naturæ ſuæ quo eſſe cœpit, uerbo Dei copularetur in tantam perſonæ unitatem, ut idem ipſe eſſet filius Dei. Sed cum illa creatura, quam uirgo concepit, & peperit, quamuis ad ſolam perſonam filii pertinentem, tota Trinitas fecerit. Neque enim ſeparabilia ſunt opera Trinitatis, cur in ea facienda ſolus Spiritus ſanctus nominatus eſt? An & quando unus triũ in aliquo opere nominatur, uniuerſa operari Trinitas intelligitur? Hier. Sed, inquit Heluidius Neque de non conuenturis euangeliſta dixiſſet, priuſquàm conuenirent, quia nemo de non pranſuro dicit antequam pranderet, quaſi ſi quis diceret. Antequã in portu pranderem ad Aphricam nauigaui: nõ poſſet ſtare ſentẽtia, niſi ei in portu prandendum ſit quandoq;, aut non potius ſic intelligendum ſic, quod ante, licet ſæpe & ſequentia indicet: tamen nonnunquã ea tantum quæ prius cogitabantur oſtendit, nec neceſſe ſit ut cogitata fiant: cum ideo aliud interuenerit: ne ea quę cogitata ſunt fierẽt. Hiero. Non ergo ſequitur ut poſtea conuenerint: ſed ſcriptura quod factum non ſit, oſtendit. Remi. Vel hoc verbum conueniendi, non ipſum concubitum, ſed tempus ſignificat nuptiarum, id eſt quando ea quę fuerat ſponſa, incipit eſſe vxor. Eſt enim ſenſus: Antequam conuenirent, ideſt antequam rite ſolennia nuptiarum celebrarent. Aug. de con. euan. Hoc quemadmodum factum ſit, quod hic prætermiſit, Lucas exponit poſt commemoratum conceptum Ioannis, ita narrans.

Regula theologica.

In menſe autem ſexto miſſus eſt Angelus: & infra. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. hoc ergo eſt, quod Matthæus commemorauit dicens. Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. nec contrarium eſt: quia Lucas expoſuit quod Matthæus prætermiſit. Sicut non eſt contrarium: quia Matthæus deinceps continet quod Lucas prætermiſit. Sequitur enim, Ioſeph autem uir eius cum eſſet iuſtus &c. uſq; ad eum locum ubi ſcriptum eſt de Magis: quòd per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Si quis autem uelit unam narrationem ex omnibus, quæ de Chriſti natiuitate dicuntur ab alterutro: ſi hæc prætermittuntur ordinare ſic poteſt. Chriſti generatio ſic erat. Fuit in diebus Herodis &c. uſque ibi. Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domũ ſuam. Et tunc addendum eſt quod hic dicitur. Et inuenta eſt in utero habens de Spiritu ſancto.

Ioſeph autem uir eius cum eſſet iuſtus: & nollet eam traducere, uoluit occulte dimittere eam.

Chry. in ho. Cum dixiſſet Euangeliſta quòd ex Spiritu ſancto, & ſine cõcubitu inuenta eſt in utero habens: ne ſuſpectum haberes Chriſti Diſcipulum, quaſi grandia de ſuo magiſtro fingentem: introduxit Ioſeph per ea quæ paſſus eſt: ad fidem eorum quæ dicta ſunt conferentem. unde dicit. Ioſeph autem uir eius cum eſſet iuſtus. Aug. in ſermo. de natiuitate. Intelligens enim Ioſeph Mariæ uterũ grauidari, turbatur, quòd Mariam quam de templo domini acceperat, & nondum cognouerat, grauidam ſentiebat: ſecumq; eſtuabat diſputans & dicens. Quid faciã? prodo, aut taceo? Si prodiero, adulterio non conſentio, ſed uitium crudelitatis incurro: quia ſecundum Moyſi ſententiam lapidandam eam eſſe cognoſco. Si tacuero, malo conſentio, & cum adulteris portionem meam pono: quoniam ergo tacere malum eſt adulterium, prodere peius eſt: dimittam eã à coniugio. Ambro. ſuper Luc. Pulchre autem docuit Sanctus Matthæus quid facere debeat iuſtus: qui opprobrium coniugis deprehenderit, ut incruentum ab homicidio: caſtum ab adulterio præſtare ſe debeat. & ideo dicit. Cum eſſet iuſtus. Vbique ergo in Ioſeph iuſti gratia & perſona ſeruatur, ut teſtis ornetur: lingua enim iuſti loquitur iudicium ueritatis. Sed quomo-

do Ioſeph eum crimen celet uxoris: iuſtuſ deſcribitur? Chry. In lege enim præceptum eſt: non ſolum reos, ſed conſcios criminis obnoxios eſſe peccato. Hiero. Sed ſciendum q iuſtū hic uirtuoſum in omnibus dicit. Eſt enim iuſtitia & auaritiam non habere, & uniuerſalis uirtus, & ſic nomine iuſtitiæ maxime utitur ſcriptura. Iuſtus igitur exiſtens, ideſt benignus & mitis; uoluit occulte dimittere eam, quæ non ſolum traditioni; ſed etiam pœnæ ſecundum legem obnoxia uidebatur, ſed Ioſeph utrunq; remiſit, quaſi ſupra legem uiuens: ſicut enim ſol antequam radios monſtret, mundum clarificat; ſic & Chriſtus antequam naſceretur multa ſigna perfectæ uirtutis apparere fecit. Aug. de ver. domini. Vel aliter. Si ſolus noſti, quia aliquis peccauerit in te; & eum vis coram hominibus arguere, non es corrector, ſed proditor. unde uir iuſtus Ioſeph tanto flagitio quod de uxore fuerat ſuſpicatus magna benignitate pepercit. Æſtuabat utiq; certa adulterij ſuſpitio: & tamen quia ipſe ſolus ſciebat, noluit eam diuulgare, ſed occulte dimittere volens prodeſſe peccanti, non punire peccantem. Hiero. Vel hoc teſtimonium Mariæ eſt. quòd Ioſeph ſciens illius caſtitatem, & admirans quod euenerat, celat ſilentio, cuius myſterium neſciebat. Remi. Videbat enim grauidam quam nouerat caſtam. & quia legerat. Egredietur virga de radice Ieſſæ. vnde nouit Mariam duxiſſe originem, & legerat etiam. Ecce virgo concipiet. non diffidebat hanc prophetiam in ea eſſe implendam. Origе. Sed ſi ſuſpitionem in ea non habebat, quomodo iuſtus erat ut immaculatam dimitteret. Ideo ergo dimittere uolebat, quoniam magnum ſacramentum in ea eſſe cognoſcebat, cui approximare ſe indignum eſtimabat. Glo. Vel cum uellet eã dimittere iuſtus erat cum occulte, pius notatur eam ab infamia defendens, & hoc eſt cum eſſet iuſtus uoluit dimittere eam. cum nollet eam traducere in publicum, ideſt diffamare, uoluit hoc facere occulte. Ambro ſuper Luc. Nemo aũt quã non accepit, dimittit, & ideo qñã uolebat dimittere, fatebatur acceptam. Gloſſ. Vel cum nollet eã traducere in domum ſuam ad cohabitationem aſſiduã, uoluit occulte dimittere eam, id eſt, tempus nuptiarũ mutare. Vera enim uirtus eſt, cum nec pietas ſine iuſtitia, nec ſine pietate ſeruatur iuſtitia, quæ ſeparatæ ab inuicem dilabuntur. Vel iuſtus erat per fidem qua credebat Chriſtum de uirgine naſciturum, unde uoluit ſe humiliare ante tantam gratiam. *Vera uirtutis ratio.*

Hæc autẽ eo cogitante, ecce Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.

Remig. Quia ſicut dictum eſt, cogitabat Ioſeph occulte Mariam dimittere. hoc autem ſi feciſſet, perpauci eſſent, qui non magis ſuſpicarentur eam eſſe meretricẽ, quam uirginem; iccirco repentè conſilium Ioſeph diuino mutatum eſt conſilio; unde dicitur. Hæc autem eo cogitante. Glo. In quo notatur animus ſapientis, qui nihil temere uult incipere. Chryſo. in ho. Notatur etiam manſuetudo Ioſeph, quia nulli enarrauit ſuam ſuſpitionem, neque ei quæ ſuſpecta erat. ſed in ſe cogitabat. Aug in ſer. de natiui. Sed Ioſeph iſta cogitante, non timeat Maria Dauid filia, quoniam ſicut Dauid ueniam contulit ſermo propheticus, ſic Mariã liberat Angelus Saluatoris. Ecce enim iterum uirginis ille paranymphus Gabriel aduenit; unde ſequitur, Ecce Angelus domini apparuit Ioſeph. Glo. Hoc igitur uerbo apparuit, ſignificatur poteſtas apparentis, qui, quando uult, & quomodo exhibet ſe uidendum. Raba. Quomodo autem Angelus Ioſeph apparuit demonſtratur, cum dicitur, In ſomnis, id eſt quomodo Iacob ſcalam uidit per imaginationem quandam oculis cordis oſtenſam. Chry. in ho. Ideo autem non apparuit manifeſte Ioſeph, ſicut paſtoribus; quia ualde fidelis erat: paſtores autem indigebant quaſi rudes. Virgo autem indiguit, quaſi primo de maximis inſtruenda. Similiter etiam Zacharias indiguit ante conceptionem prolis mirabili uiſione. Gloſſ. Apparens Angelus nomen exprimit, genus commemorat, & timorem excludit, dicens: Ioſeph fili Dauid, Ioſeph eum ex nomine, quaſi notum & familiarem ſibi oſtendit. Chryſ. ſup. Matth Filiũ Dauid eum nominans, uoluit eum adducere in memoriam promiſſionis Dei ad Dauid, ut de ſemine eius Chriſtus naſceretur. Chry. in ho. Dicens autem. Noli timere, mõſtrat eum iam timere, ne offenderet Deum quaſi adul- *Nõnulli hic diſſentiunt à Chryſ.*

ſi adulteram habens: alias non cogitaſſet eam expellere. Seue. Sponſus etiam ne timeat admonetur, quia prius animus dũ tõpatitur plus paueſcit, ac ſi dicat. Hic non eſt mortis cauſa, ſed vitæ, quia quæ uitam parturit, non meretur occidi. Chry. ſup. Mat. Dicens etiã ne timeas, cognitorem ſe cordis eiuſ oſtendere uoluit, ut per hoc futurorum bonorum quæ de Chriſto erat dicturus, faceret fidem. Ambro. ſu. Lu. Non autem te moueat, quòd eam coniugem uocat. Non enim uirginitatis ereptio, ſed coniugii teſtificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Hiero. cont. Heluid. Non tamen eſt putandum quòd ex eo quòd uxor eſt appellata, ſponſa eſſe deſierit: cum hanc eſſe conſuetudinem ſcripturæ nouerimus, quòd ſponſos uiros & ſponſas appellet uxores, ſicut Deuter. teſtimonio approbatur. Si quis inquit inuenerit uirginem deſponſatam uiro in campo, & uim faciens dormierit cum ea, moriatur; quia humiliauit uxorem proximi ſui. Chryſ. in ho. Dicit autem. Noli timere accipere, id eſt, intus retinere. iam enim mente dimiſſa erat. Raba. Vel noli timere accipere eam; nuptiali cõuentu & aſſidua cohabitatione. Chryſoſt. ſu. Matth. Propter tres autem cauſas apparuit Angelus Ioſeph, hoc dicens ei. Primo ne iuſtus homo ignorans, faceret rem iniuſtam ex propoſito iuſto, deinde propter honorem ipſius matris. Nam ſi dimiſſa fuiſſet, apud infideles turpi ſuſpitione carere non poterat. tertio ut intelligens Ioſeph ſanctam conceptionem, diligentius ſe cuſtodiret ab illa quàm prius. Ideo tamen non ante conceptionem uirginis uenit ad Ioſeph, ut nec cogitaret hic quæ cogitauit, ne pateretur quæ paſſus eſt Zacharias, culpam infidelitatis incurrens, de cõceptione coniugis iam longeuæ, incredibilior enim erat res, uirginem poſſe concipere quàm anum. Chryſo. in ho. Vel ideo turbato iam Ioſeph, Angelus uenit, ut appareat Ioſeph ſapientia, & ut hoc ipſum fieret ei eorum quę dicebantur demonſtratio. Dum enim audit ab Angelo quæ intra ſe cogitauerat; indubitabile ſignum erat quod à Deo mitteretur, cuius ſolius eſt ſcire cordis ſecreta. Sermo etiam Euangeliſtæ inſuſpicabilis fit, demonſtrans Ioſeph paſſum quod probabile eſt uirum pati. Virgo etiam omnem malam ſuſpitionẽ effugit ex hoc quod uir qui zelotipiam paſſus eſt, eam ſuſcepit: & poſt conceptionem ſeruauit. Ideo autem virgo Ioſeph hæc quæ Angelus nunciarat non dixit, quia non æſtimabat ſibi credi à ſponſo; & maximè iam in ſuſpitionem adducto. Virgini autem ante conceptionem annunciat Angelus, ne ſi poſt cõceptionem deferret, in anguſtia eſſet. Oportebat autem extra turbationẽ eſſe illam matrẽ quæ omnium conditorem recepit. Chryſo. in home. Non ſolum autem Angelus ab iniqua commixtione uirginem excuſat, ſed & ſupra naturam concepiſſe demonſtrat; non ſolum timorem auferens, ſed & lætitiam addens, unde ſubdit. Quod enim in ea natum eſt &c. Glo. Aliud eſt naſci in ea; & aliud ab ea naſci; ab ea, eſt prodire in lucem, naſci in ea, eſt idem quod concipi, uel ſecundum præſentiam Angeli quam habet ex Deo, cui futurum quaſi præteritum eſt, natum dicitur. Augu. de quæſt. noui & ue te. teſta. Sed ſi de Spiritu ſancto natus eſt Chriſtus, cur dictum eſt. Sapientia ædificauit ſibi domum? Domus iſta, gemina ratione debet intelligi. primum enim domus Chriſti eccleſia eſt, quam ædificauit ſibi ſanguine ſuo. deinde poteſt & corpus eius dici domus eius, ſicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritusſancti, factum filii Dei eſt, propter naturæ & uoluntatis unitatem; ſiue enim pater faciat, ſiue filius, ſiue Spiritus ſanctus; Trinitas eſt, quæ operatur; & quicquid tres fecerint, Dei unius eſt. Aug. in Ench. Nunquid tamen ideo dicturi ſumus patrem hominis Chriſti eſſe Spiritum ſanctum; ut Deus pater uerbum genuerit, Spiritusſanctus hominem? quod ita abſurdum eſt, ut nullæ fideles aures id ualeant ſuſtinere. Quomodo ergo dicimus Chriſtum natum de Spiritu ſancto, ſi non eum genuit Spiritusſanctus? an quia fecit eum? in quantum. n homo eſt, factus eſt; ſicut Apoſt. dicit. Factus ex ſemine Dauid ſ. carne; neq; enim quia mundum iſtum fecit Deus, dici eum fas eſt Dei filiũ, aut natũ ex Deo ſed factum uel creatum uel conditum. Hic autem confiteamur eum natum de Spiritu ſancto, & Maria uirgine, quomodo non ſit Filius Spiritus ſancti; & ſit filius Mariæ uirginis. Non ergo concedendum eſt quicquid de aliqua re naſcitur, continuò eiuſdem rei filium

Treſcauſæ monitionis Ioſeph.

Diſſenſiæ ſcripturarũ tollitur.

Quæſtionis ſolutio.

filium nuncupandum: ut enim omittã aliter de homine naſci filium, aliter capillum, pediculum, & lubricum, quorũ nihil eſt filius. Certe homines qui naſcũtur ex aqua & ſpiritu, non aquæ filios rectè eos dixerit quiſpiam, ſed Dei patris & matris Eccleſiæ. Sic ergo de Spritu Sancto natus eſt, & filius Dei Patris eſt, non Spiritus ſancti.

Pariet aũt filiũ, et uocabis nomẽ eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Chry. in ho. Quia hoc, quod Angelus ad Ioſeph dixerat, ſupra humanam cogitationem & legem naturæ erat, nõ ſolum ex præteritorum reuelatione cõfirmat quæ dixerat, ſed etiam ex futuris, dicẽs: Pariet autem filium. Glo. Vt enim non uideretur Ioſeph amplius coniugio non eſſe neceſſarius, cùm conceptio eſſet facta ſine eius auxilio, oſtendit quòd quamuis non ſit neceſſarius conceptui, tamen utilis eſt procurationi, quia ipſa pariet filiũ: & tunc matri & filio erit neceſſarius, matri ut ab infamia defendat: filio, ut eum nutriat & circuncidat. Quæ circuncifio notatur, ubi dicit. Et uo. no. eius Ieſum. In circuncifione enim ſolet dari nomen. Chry. ſup. Matt. Non autem dixit pariet tibi filium: ſicut ad Zachariam, Ecce Eliſabeth uxor tua pariet tibi filium, quia mulier, quæ ex uiro concipit, marito ſuo filium parit, quia magis ex illo eſt quàm de ipſa. Hæc autem quæ non de uiro conceperat, non uiro filium peperit, ſed ſibi tantummodo. Chry. in ho. Vel indeterminate hoc poſuit, ut oſtendat ꝙ eum peperit orbi terrarum uniuerſo. Raba. Dicit autẽ Vocabis nomen, & non impones, quia ab æterno impoſitũ eſt. Chry. in ho. Hinc autem oſtendit admirabilem eſſe partum, quia Deus eſt, qui nomẽ deſuper Angelum mittit, nec nomen quodcunque, ſed quod eſt infinitorum bonorũ theſaurus. Ideoq; interpretatur illud Angelus, bonã ſubſtituẽs ſpem, & ex hoc ad credendum quod diceba tur inducit: ad talia enim credẽda facilius accedere conſueuimus. Hiero. Ieſus enim hebræo ſermone ſaluator dicitur: Ethymologiã ergo nominis ſignificat, dicẽs: Ipſe. n. ſaluum faciet populum ſuũ à peccatis eorum. Oſtendit. n. eundẽ totius mundi ſaluatorem, & noſtræ ſalutis auctorẽ. Saluat quidẽ, non incredulos, ſed populũ ſuũ: hoc eſt, in ſe credentes ſaluat: non tam à uiſibilibus hoſtibus, quàm potius inuiſibilibus: hoc eſt a peccatis ſaluat, non armis pugnando, ſed peccata relaxãdo. Seue. Veniãt & audiãt qui requirunt, quis eſt quem Maria genuit? Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, nõ alterius ſaluum faciet populum: unde à peccatis eorum, eſſe Deum qui peccata donat ſi Chriſtianis non credis, crede infidelibus uel Iudæis, dicentibus. Nemo poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus.

Ioſeph dicitur Chriſtũ circunciſiſſe.

Hoc autem totũ factũ eſt, ut adimpleretur quod dictũ eſt à domino per prophetã dicentẽ. Ecce uirgo in utero habebit, & pariet filiũ, et uocabitur nomen eius Emanuel: quod eſt interpretatum nobiſcũ Deus.

Remi. Mos fuit Euãgeliſtæ ea quæ dicit de ueteri teſtamẽto confirmare propter Iudæos, qui in Chriſtũ crediderãt, ut agnoſcerent ea eſſe completa in gratia Euangelij, quæ prædicta fuerant in ueteri teſtamẽto: & ſubdit. Hoc aũt totũ factum eſt. Quærendũ autem eſt in hoc loco, quare dixerit hoc totum factũ eſſe, cum ſuperius ſolã conceptionem narrauerit? Sed ſciendum, ꝙ hoc ideo dixit, ut demonſtraret quod ante in præſentia Dei factum fuit, quam fieret apud homines. Siue quia præteritarum rerum erat narrator, totum factum eſſe dixit: quia quando hoc ſcripſit, iam totum factum erat. Raba. Vel hoc totũ factum eſſe dicit, quod uirgo deſponſaretur, quod caſta ſeruaretur, quod grauida inueniretur, quod per Angelũ reuelaretur, ut adimpleretur quod dictũ eſt. Non. n. hoc impleretur quod uirgo conciperet & pareret, niſi deſponſata eſſet, ne lapidaretur, & niſi ab Angelo ſecretum detegeretur, & ita eam Ioſeph acciperet, dimiſſa per infamiam effluerer, & lapidatione periret. Si ergo ante partum periret, ceſſaretur prophetia, quæ ait: Pariet filium. Glo. Vel poteſt dici, quod, ut, non ponitur cauſaliter. Non enim ideo impletum eſt, quia implendum erat: ponitur autem conſecutiuè, ſicut & in Geneſi, ſuſpendit alterum in patibulo, ut cõiectoris ueritas probaretur: quia uno ſuſpenſo coniectoris ueritas eſt probata. ſic & in hoc loco intelligẽdum eſt, quòd hoc facto quod prædictũ eſt, prophetia impleta eſt. Chry. in hom. Vel aliter: Quia uidit Angelus abyſſum diuinæ miſericordiæ, naturę leges ſolutas, & eũ, qui erat omnibus ſuperior, ad hominẽ qui erat omnibus inferior deſcendiſſe. Hæc & huiuſmodi

Quæſtio pulchra explicatur.

uno

vno verbo oſtendit, dicens: Hoc autem totum factum eſt, quaſi dicat, ne putes quòd hæc nunc tantum Deo placeant, olim præordinata ſunt: decenter enim angelus non uirgini, ſed Ioſeph prophetiam inducit, qua ſi in prophetis meditanti & experto. Et primò quidem virginem coniugem appellauerat: nunc autem virginem cum propheta inducit, ut hoc etiam á propheta audiret, qua ſi diu præmeditatum. Vnde ad fidem eorum quæ dicebantur, inducit Eſaiam vel magis Deum: non enim dicit; Vt impleretur quod dictum eſt ab Eſaia, ſed quod dictum eſt á domino per Eſaiam. Hiero. ſuper Eſaiam. Quoniam autem præmittitur in prophetia: Dabit dominus ipſe vobis ſignum; nouum debet eſſe, atque mirabile. Si autem iuuencula, uel puella, vt Iudæi volunt, & non virgo pariat, quale ſignum poterat appellari, cum hoc nomen ætatis ſit, non integritatis? Et re uera virgo hebraicè Bethula appellatur, quę in præſenti loco non ſcribitur in prophetia. Sed pro hoc nerbo, poſitũ eſt Halma, quod præter ſeptuaginta oēs adoleſcentulā tranſtulerunt. Porrò Halma, apud eos ambiguum eſt. Dicitur enim & adoleſentula & abſcondita, ergo Halma non ſolum puella vel uirgo, ſed uirgo abſcondita dicitur, & ſecreta, quæ nunquam uirorum patuerit aſpectibus, ſed magna parentũ diligentia cuſtodita ſit. Lingua quoque Punica, quæ de Hebreorũ fontibus ducitur, proprie virgo Halma appellatur. In noſtro quoque ſermone Halma dicitur ſancta, omniumq́ pene linguarum verbis vtuntur Hebræi, & quãtum cum mea pugno memoria, nunquam me arbitror Halmam de muliere nupta legiſſe, ſed de ea, quæ eſt virgo, vt non virgo ſolummodo ſit, ſed in annis adoleſcentiæ. Poteſt enim fieri, ut virgo ſit vetula. Iſta autem virgo erat in annis puellaribus, uel certè uirgo, non puella quæ adhuc virum noſſe non poſſet. Hiero. ſuper Mat. Pro eo autē quod Euangeliſta Matthæus dicit: In vtero habebit, in propheta, quia futurum prædicit, ſignificat quod futurum ſit & ſcripſit, Accipiet. Euangeliſta autem, quia non de futuro, ſed preterito narrat hiſtoriam, mutauit accipiet, & poſuit habebit: qui autem habet, nequaquã accepturus eſt. Dicit autem: Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium. Leo in Epiſt. ad Flauianum: Conceptus quippe eſt de Spiritu ſancto, intra vterum virginis matris, quæ ita illum ſalua virginitate edidit, quemadmodum ſalua uirginitate concepit. Aug. in ſer. de natiui. Qui enim dirupta corporũ membra in alijs poterat reintegrare tangendo, quanto magis in ſua matre quod inuenit integrum, non violauit naſcendo? creuit enim in eius partu corporis integritas potius, quàm decreuit, & uirginitas ampliata eſt potius, quàm fugata. Theop. in ſer. Epheſini concilij. Quia uerò Photinus purum hominem dicit, qui natus eſt, Dei non dicens partum, & qui ex vulua proceſſit, hominem proponit á Deo diuiſum. Dicat nũc quomodo natura humana per vuluam uirginalem nata, uirginitatem vuluæ ſeruauit incorruptam? nullius enim hominis mater uirgo permanſit. Sed quia natus eſt carne Deus uerbum, cuſtodit virginitatem, ſeipſum per verbum eſſe oſtendens, neque enim noſtrum verbum cùm paritur, corrumpit mentem, neque Deus verbum partum eligens peremit virginitatem. Sequitur: Et vocabunt nomen eius Emanuel. Chry. in ho. Conſuetudo quidem eſt ſcripturæ res quæ contingunt, pro nominibus ponere. Nihil ergo eſt aliud quod dicitur: Vocabunt nomen eius Emanuel: quàm videbunt Deum cum hominibus, unde nō dicit vocabis, ſed uocabunt. Raba. Primò quidem Angeli pſallentes, ſecundò Apoſtoli prædicantes, adhuc & Sancti Martyres, deinde cuncti credentes. Hiero. ſuper Eſaiam. Septuaginta autem reliqui tranſtulerunt ſimiliter: Vocabis, pro quo hic ſcriptum eſt: Vocabunt, quod in Hebræo nō habetur verbum enim charatim, quod omnes interpretati ſunt vocabis: poteſt intelligi & uocabit, quod ipſa ſcilicet uirgo, quæ concipiet & pariet Chriſtum, Emanuel appellatũ ſit nomine, quod interpretatur nobiſcum Deus. Remi. Quærendũ autem eſt, quis eſt interpretatus hoc nomen, Propheta aut Euangeliſtã, aut aliquis tranſlator? Sed ſciendum quod Propheta non eſt interpretatus: Sancto autem Euangeliſtæ quid neceſſe fuerat interpretari, cum ſcriberet hebræo ſermone, fortaſſis quia hoc nomē obſcurum erat apud Hebræos, idcirco dignum erat interpretatione. Sed magis credendum eſt, quod aliquis tranſlator ſit interpretatus, ne haberetur

Notatur prauitas hebræorum.

In Maria eſt dedicata uirginitas.

hoc

hoc nomen obſcurum apud Latinos:hoc de-
nique nomine duæ ſubſtantiæ, diuinitatis
ſcilicet,& humanitatis, in una perſona do-
mini noſtri Ieſu Chriſti deſignantur, quia
qui ante omnia ſecula ineffabiliter genitus
eſt à Deo Patre, idẽ ipſe in fine temporum
factus eſt Emanuel,ideſt nobiſcum Deus ex
virgine matre. Quod autem dicitur nobi-
ſcum Deus,poteſt intelligi hoc modo, nobi
ſcum factus eſt, ideſt paſſibilis, mortalis,&
per omnia noſtri ſimilis abſque peccato, ſi-
ue quia ſubſtantiã noſtræ fragilitatis quam
aſſumpſit,ſubſtantiæ ſuæ diuinitatis in vni-
tate perſonæ coniunxit. Hiero. ſuper Eſai.
Sed ſciendum quòd Hebręi hoc de Ezechia
filio Achaz prophetari arbitrantur, quòd
ipſo regnante capta ſit Samaria, quod om-
nino probari non poteſt. Siquidem Achaz
filius Ioathan regnauit ſuper Iudæam &
Hieruſalem annis 16. cui ſucceſſit in re-
gnum filius eius Ezechias annos natus 23.
& regnauit ſuper Iudæam & Hieruſalem
annis. 29. Quomodo ergo quam uidit
primo anno Achaz propheriam de Eze-
chiæ conceptu dicitur & natiuitate,cum eo
tempore cum regnare cœperat Achaz, iam
nouem eſſet Exechias annorum? niſi fortè
ſextum Ezechiæ regni annum, quo capta
eſt Samaria, infantiã eius appellari dicant,
nõ ętatis,ſed imperij,quod coactum eſſe,ac
violentum etiam ſtultis patet: Quidam de
noſtris, Eſaiam Prophetam duos filios ha-
buiſſe contendit,Ioſeph & Em nuel: Ema
nuel de propheriſſa uxore ſua eſſe genera-
tum in typum domini ſaluatoris.hoc autem
fabuloſum eſt. Petrus Alfonſus.Non enim
ſcitur quòd aliquis homo illius temporis
Emanuel ſit vocatus. Sed obijcit Hebræus,
quomodo ſtare poterit quod hoc propter
Chriſtum dictum ſit, & Mariam, cum ab
Achaz uſq; ad Mariam multa centena an-
norum tranſierint? Sed licet ad Achaz lo-
queretur Propheta, non ſolum tamen ad
eum vel de ſuo tempore dicta eſt prophe
tia,Propter hoc enim dictum. Audite do-
mus Dauid,non audi tu Achaz. Item Da-
bit dominus ipſe uobis ſignum, addidit ip-
ſe. Ac ſi diceret,non alius. Ex quo poteſt in
telligi, ip'um dominum ſignum eſſe futu-
rum. Quod etiam pluraliter ait vobis & non
tibi,inuenitur non propter Achaz. uel ad
ipſum ſolum hoc dictum fuiſſe. Hiero.ſu-
per Eſa. eſt ergo ſic intelligendum quod
dicitur ad Achaz. iſte puer qui naſcetur ex
virgine ò domus Dauid, nunc appelletur
Emanuel,ideſt nobiſcum Deus, quia à re-
bus ipſis probabiliter à duobus regibus ini-
micis liberata,patebit Deum te habere præ
ſentem. Poſtea autem vocabitur Ieſus,ideſt
Saluator, eo quòd uniuerſum genus homi-
num ſit ſaluaturus. Non mireris ergo ò do-
mus Dauid ad rei nouitatem, ſi uirgo Deũ
pariat quæ tantam habeat poteſtatem, ut
multo poſt tempore naſciturus te nunc li-
beret inuocatus. Aug.contra Fau. Quis
autem dementiſſimus diceret cum Mani-
chæo uerius eſſe fidei de Chriſto ſine teſte
non credere,cum Apoſtolus dicat. Quomo
do credent ei quẽ non audierunt? aut quo-
modo audient ſine prædicante? Vt autem
non contemneretur, neque fabuloſa duce-
rentur quæ Apoſtoli nunciabant, demon-
ſtratur hæc à Prophetis fuiſſe prędicta:quia
& ſi atteſtabantur miracula, non defuiſſent
qui magicæ potentiæ cuncta illa tribuerẽt,
niſi talis eorũ cogitatio conteſtatione pro-
phetica uinceretur. Magicis enim artibus
longè antequam naſceretur,Prophetas ſibi
conſtituere à quibus prænunciaretur, ne-
mo utique diceret. Si etiam dixerimus ho-
mini Gentili,crede Chriſto,quia Deus eſt,
& reſponderit,unde credo? prolataque au-
ctoritate prophetarum,oſtenderimus fidem
prophetarum ex his quæ uentura cecinerũt
eueniſſe cernuntur. Credo enim quòd cum
non lateret,quantas à regibus huius ſeculi
perſecutiones prius pertulerit Chriſtiana
religio,uideat nunc ipſos reges terrę Chri-
ſti imperio ſubiugatos, omneſque gentes
eidem ſeruientes, quæ omnia per Prophe-
tas fuerunt prædicta. Hoc ergo audiens
de ſcriptura prophetica, & cernens in uni-
uerſa terra completa, moueretur ad fidem
Glo. Horum ergo errorem Euangeliſta ex-
cludit, dicens: Vt adimp. quod di.eſt per *Prophetia duplex diſtinguitur.*
prophe.à do. Prophetia autem alia eſt ex
prædeſtinatione Dei,qu m neceſſarium eſt
euenire omnibus modis, ut ſine noſtro im-
pleatur arbitrio, ut illa de qua modo agi-
mus: unde dicit. Ecce ad demonſtrandũ cer
titudinem prophetiæ. Alia eſt ex præſcien-
tia Dei,cui noſtrum admiſcetur arbitrium,
& cooperante gratia conſequitur præmiũ,
uel ab ea iuſtè relicti tormentum. Alia ue-

to ex præſcientia,ſed eſt quædam commi
natio more humano facta;ſicut illud,Ad-
huc 40.dies & Niniue ſubuertetur,intel-
ligendo niſi Niniuitæ corrigantur.

*Exurgens aūt Ioſeph à ſomno,fecit ſicut præce
perat ei Angelus domini,& accepit Mariam con
iugem ſuam. Et non cognoſcebat eam donec pepe
rit filium ſuum primogenitum, & uocauit nomen
eius Ieſum.*

Remi.Eo aditu rediit vita, quo ingreſ-
ſa eſt mors.Per inobedientiam.n.Adę om
nes perditi ſumus, per obedientiam Io-
ſeph omnes ad priſtinū ſtatum incipimus
reuocari.Nam his uerbis magna nobis uir
tus obedientiæ cōmendatur, quibus dr̄.
Exurgens autem,&c. Glo. Non tantum
quod præcepit Angelus fecit, ſed etiam
ſicut præcepit.Quiſquis etiā à Deo mone
tur ſoluat moras,ſurgat à ſomno,facit qđ
iubetur.Et accepit,&c.Chry.Non in do-
mo accepit eā, nec.n.ad huc dimiſerat eā
de domo,ſed de animo ſuo depoſuerat eā
& iterum in animum ſuū eam recepit.Re
mi.Vel accepit celebratis nuptijs ut con-
iunx uocaretur, non tn̄ ut concumberet,
quia ſequitur:Et non cogno. eam. Hiero.
contra Heluidium.Sed Heluidius ſuper-
fluo labore deſudat cognoſcendi uerbum
ad coitum magis,q̄ ad ſcientiam eſſe refe
rendum,quaſi hoc quiſquam negauerit,
& eas ineptias quas redarguit aliqn̄ pru-
dens quiſpiam potuerit ſuſpicari.Deinde
uult docere q̧,donec,ſiue, uſq; aduerbiū
certum tēpus ſignificet, quo cōpleto fiat
aliquid quod uſq; ad illud tempus nō fie
Confutā- bat;ut hic:Non cogno.eam, do.pe.fi.Ap-
tur Hel- paret,inquit,cognitā eſſe poſt partum, cu
uidii de- ius cognitionē filij tantum gn̄atio diffe̅re
liramēta bat:Et adhoc approbandum congerit de
ſcripturis exempla quāplurima. Ad qđ re
ſpondemus.Et nō cognoſcebat,& uſq; uel
donec in ſcripturis dupliciter intelligen-
da.Et de eo quidem quod ſcriptum eſt,&
non cognoſcebat,ad coitum eſſe referen-
dum,ipſe diſſeruit nullo dubitante, quin
ad ſcientiam ſæpe referatur,ut & ibi Re-
manſit puer Ieſus in Hieruſalem,& nō co
gnouerunt parenres eius. Sic ēt donec in
ſcriptura ſæpe certum tempus, ſicut ipſe
diſſeruit,ſignificat,ſæpè infinitum, ut eſt
illud:Donec cōſeneſcatis ego ſum. nūqd
poſtquam illi ſenuerint,Deus deſiſtet?Et
ſaluator in euan.Ecce ego vobiſcum ſum
vſq; ad cōſummationē ſeculi,ergo poſt cō
ſumationē ſeculi à Diſcipulis abſcedet?
Et Apo.Oportet illum regnare donec po
nat inimicos ſub pedibus eius,nunqd poſt
quam illi ſub pedibus erunt,regnare deſi-
ſtet? Intelligat ergo ea de quibus poſſet
ambigi ſi non fuiſſent ſcripta ſignificari.
Cætera uerò noſtræ intelligentię derelin
qui,iuxta quod Euangeliſta illud indicat,
de quo ſcandalum poterat moueri,nō eā
cognitā eſſe à viro vſq; ad partum, vt mul
to magis intelligeremus cognitā nō fuiſſe
poſt partum.Hie.ſup.Mat.Vt ſi quis dicat:
Donec ille vixit non eſt hoc locutus,nun
quid per hoc ſignificauit,quia poſt mor-
tē ille locutus eſt,quod fieri non pōt? ſi-
cut & Ioſeph ante partum credibile fuit
vt non cognoſceret eū,qa nondum cogno
ſcebat myſterij dignitatem.Poſtquam ve
ro cognouit quia eſt facta vnigeniti Dei
templum,quō poterat hoc vſurpare? Sed
ſequentes Eunomium putant,quia illi au
ſi ſunt hoc dicere,q̧ & Ioſeph hoc facere
auſus fuit,ſicut inſanus neminem reputat
eſſe ſanum.Hie.contra Hel.Ad ſummam
illud requiro cur ſe abſtinuerit Ioſeph uſ
que ad partus diem? reſpondebit vtique,
quia Angelum audierat dicentem. Quòd
in ea natum eſt &c.Qui ergo ſomnio tan
tum credidit vt vxorem non auderet tan-
gere,hic poſtquam paſtores audierat,Ma-
gos viderat,miracula tanta cognouerat,
tēplū Dei,Spiritus ſanctis ſedem, dn̄i ſui
matrē audebat attingere? Chry.ſup.Mat.
Poteſt etiā dici q̧ verbum cognoſcendi
hic accipitur pro agnitione:vere.n.nō co- *Alia diſ-*
gnouit eum ante cuius fuerat dignitatis, *ſolutio.*
& poſtquam peperit,tunc cognouit eam,
quia ſpecioſior & dignior facta fuerat q̄
totùs mundus,quia quem totus mūdus ca
pere non poterat,in anguſto cubiculo vte
ri ſui ſola ſuſcepit.Hil.in ho.Vel aliter.
Propter ſanctiſſimæ Mariæ glorificatio-
nem à Ioſeph cognoſci non potuit donec
peperit:dominum enim gloriæ habens in
vtero quomodo cognoſceretur? ſi Moyſi
cum Deo colloquentis glorificata eſt fa-
cies,vt non poſſent intendere in eum filii
Iſrael,quanto magis Maria agnoſci uel in
tueri nō poterat, quæ dominum potentiæ
in utero habebat?Poſt partum autē à Io-
ſeph

ſeph agnita inuenitur ſpecie faciei, non ta
ctu libidinis Hier. ſuper Mat. Ex hoc autē
quod dicit: Filium ſuum primogenitum, q̃
dam peruerſiſſimè ſuſpicantur & alios fi-
lios habuiſſe Mariā, dicentes primogeni-
tum non dici, niſi qui habeat & fratres, cū
hic mos ſcripturarū ſit ut primogenitum
non eum uocent, quem fratres ſequuntur,
ſed eum qui primus natus ſit. Hie. contra
Hel. Alioquin ſi non eſt primogenitus ni-
ſi quem ſequuntur & fratres, tandiu ſacer
dotibus primogenita non debentur, quan
diu & alia fuerint procreata. Glo. Vel pri-
mogenitus dr̃ inter omnes electos per gra
tiam, propriè autem unigenitus Dei Pa-
tris uel Mariæ dr̃. Sequitur; Et uocauit no
men eius Ieſum. Die 8. quo fiebat circunci
ſiō & nomen imponebatur. Remig. Liquet
autem hoc nomen fuiſſe notiſſimum ſan-
ctis patribus & Dei prophetis, maxime il-
li qui dicebat; Defecit in ſalutari tuo ani-
ma mea, & exultauit cor meum in ſaluta
ri tuo. Et illi qui dicebat; Exultabo in Deo
Ieſu meo.

CAPVT SECVNDVM.

*CVM natus eſſet Ieſus in Beth
leem Iudæ in diebus Hero-
dis regis, ecce Magi ab Oriē
te uenerunt Hieroſolymam,
dicentes; Vbi eſt qui natus eſt
rex Iudæorum? Vidimus.n.
ſtellam eius in Oriente, &
uenimus adorare eum.*

Aug. in ſer. de epi. Poſt miraculum uir-
ginei partus quo uterus diuino numine ple
nus, ſaluo pudoris ſigno Deū, hominemq́;
profudit inter obſcuras cubiculi latebras
& præſepis anguſtias, in quibus infinita ma
ieſtas membris cōtractioribus ſtabulabat,
dum pendet ad ubera, & uilium patitur
Deus inuolumenta pannorum, repente no
uum de cœlo ſydus terris effulſit, & totius
mundi diſſipata caligine, noctem conuer-
tit in diem, ne dies celaretur in nocte, un
de Euangeliſta dicit; Cum ergo natus eſ-
ſet, &c. Remi. In principio autem huius
euangelicæ lectionis tria ponit. Perſonā,
cum dicit: Cum na. eſ. Ie. Locum, cum ait;
In Bethleem Iudæ. Tempus, cum dicit; In
diebus Hero. reg. Et hæc tria ad confirma
tionem narrandæ rei ponuntur. Hiero. ſu-
per Mat. Putauimus autem ab Euangeliſta
primum editum ſicut in hebraico legimus
Iudæ, non Iudææ. Quæ eſt.n. aliarum gen-
tium Bethleem, ut ad diſtinctionem eius
hic Iudææ poneretur? Iudæ autem idcir-
co ſcribitur, quia & aliam Bethlehem in
Iudæa legimus in lib. Ieſu filii Naue. Glo.
Duæ.n. Bethlehē ſunt, alia quæ eſt in ter
ra Zabulon, altera quæ in terra Iuda, quæ
prius uocata eſt Effrata. Aug. de con. euā.
De ciuitate autem Bethleem Matthæus
Lucasque conſentiunt. Sed quomodo &
qua cauſa ad eam uenerint Ioſeph & Ma-
ria Lucas exponit; Matthæus pṫermittit.
Econtra de Magis ab Oriente uenientibus
Lucas tacet, Matthæus dicit. Chry. ſuper
Mat. Sed uideamus quid ad utilitatem re-
ſpiciat q̃ Euangeliſta tēpus deſignat quo
Chriſtus naſcitur, dicens, In die. He. re. qđ
dicit ut prophetiam Danielis impletam
demonſtraret, quæ poſt 70. ſeptimanas an
notum Chriſtum naſciturum eſſe prædi-
cit, Nam ex illo tempore uſque ad regnū
Herodis 70. ſeptimanarum anni ſunt con-
ſummati, uel ideo quia quandiu Iudaica
gens ſub iudaicis regibus, quāuis peccato-
ribus tenebatur, prophetæ mittebant ad
remedium eius, nunc āt q̄ñ lex Dei ſub po-
teſtate regis iniqui tenebatur, & iuſtitia
Dei ſub dominatione Romana præmeba-
tur, naſcitur Chriſtus, quia magis deſpera
bilis infirmitas medicum artificioſiorem
quærebat. Vel ideo regis alienigenæ mētio
nem fecit, ut impleretur prophetia, quę di
xit. Non auferetur ſeptrum de Iuda, nec
dux de femore eius, donec ueniat qui mit
tendus eſt. Amb. ſuper Luc. Fertur autem
q̃ Idumei latrones Aſcalonam ingreſſi,
Antipatrum inter alios adduxerunt capti
uum. Is igitur imbutus myſterijs Iudæo-
rum, Hircano Iudææ regi amicitia copula
tur, quem pro ſe ad Pompeium Hircanus
duxerat, & quia legationis fructum poti-
tus eſt, per eā gratiam partem regni affe-
ctauit. Occiſo autem Antipatro filius eius
Herodes ſub Anto. ſenatuſcon. Iudæis re-
gnare pceptus eſt, in quo claret Herodem
nulla affinitate generis Iudæorū, regnum
quæſiſſe. Chry. in ho. Dixit autem Hero-
dis regis, dignitatē addens: quia & alius fi
lius fuit Herodes, qui Ioānem interfecit.

Chry.

Chry ſup.Mat. Dũ ergo hoc tẽpore natus eſſet,ecce Magi veniunt, hoc eſt cõfeſtim vt natus eſt, magnũ Deum oſtendẽtes in paruulo homine. Rab.Magi verò ſunt qui de ſingulis rebus philoſophantur, ſed ſermo cõis Magos pro maleficis accipit, qui aliter tñ habentur apud gentem ſuam, eo ꝙ ſunt philoſophi Chaldæorum, & ad huius artis ſcientiam reges quoq; & principes eiuſdem gentis, omnia ſapiunt, & ipſi primum ortũ domini intellexerunt. Aug. in ſer.de epi. Iſti autẽ Magi quid fuerunt niſi primitiæ gentium? Iſraelitæ paſtores, Magi Gentiles,illi prope,iſti longe, vtrique tamen ad angularem lapidẽ cucurrerunt. Manifeſtatus eſt ergo Ieſus non doctis nec iuſtis.præualet nanq; imperitia in ruſticitate paſtorum,& impietas in ſacrilegiis magorum,utroſq; ſibi lapis ille angularis attribuit, quippe q venerit ſtulta eligere vt confunderet ſapientes, & nõ uocare iuſtos,ſed peccatores,ut nullus magnus ſuperbiret,nullus infirmus deſperaret.Glo. Hi autem Magi reges fuerũt,qui & ſi tria munera obtuliſſe dicuntur, non ideo non plures q̃ tres fuiſſe probantur, ſed vt per eos gentes, quæ ex tribus filiis Noe natæ ſunt,uenturæ ad fidẽ præfigurarẽtur, vel tot fuerunt principes,q plures duxerunt in comitatu ſuo.Venerunt autem nõ poſt annum:quia tũc inueniretur in Aegypto, non in præſepio,ſed in 13 die. Ad oſtendendum autẽ vnde venirent, dicitur: Ab Oriente. Rem. Sciendum eſt autem quia uaria eſt de Magis opinio:quidam.n.dicũt eos fuiſſe Chaldæos: Caldæi enim ſtellã pro Deo colebant, & idcirco dixerunt ꝙ nuncupatiuus eorum Deus oſtẽderit Deũ uerum natura. Alij uerò dicũt Perſas eos fuiſſe.Nonnulli dicunt illos de ultimis finibus terræ fuiſſe. Alii uerò dicunt illos fuiſſe nepotes Balaam, quod magis eſt credendum. Balaam.n.inter cætera quæ ꝓphetauit,dixit:Orietur ſtella ex Iacob. Illi uerò habentes hanc prophetiam mox ut uiderunt ſtellam nouam,intellexerunt regem natum & uenerunt. Hie. Et ſic hãc ſtellam futuram naticinio Balaam nouerant,cuius erant ſucceſſores. Sed quærẽdũ eſt,ſi Chaldæi,uel Perſæ, aut de ultimis finibus terræ fuerunt,quomodo in tã breui ſpacio Hieroſolymã uenire potuerunt.

Opinio uaria de Magis.

Rem.Sed ſciendũ eſt,ꝙ aliqui ſolẽt dicere, ꝙ puer qui tunc natus eſt in tam breui ſpacio temporis, de ultimis finibus terræ ad ſe perducere potuit. Glo.Vel nõ mirandum eſt eos in 13.diebus ueniſſe in Bethlehẽ,cùm equos Arabicos & dromedarios haberẽt,q ſcilicet ſunt ueloces ad iter.Chry.ſup Mat.Vel per biennium ante Chriſti natiuitatem profecti ſunt, & ſtella eos ꝓcedebat,& neque eſca, nec potus defecit imperijs eorum. Remi. Vel ſi fuerunt ſucceſſores Balaam,reges iſtorum nõ longè diſtant à terra promiſſionis, idcirco in tam breui ſpacio tẽporis Hieruſalem uenire potuerunt.Sed tunc quærẽndum eſt,quare Euangeliſta dicat eos ab Oriente ueniſſe? Quod ideo eſt,quia ab illa regione uenerunt,q̃ in orientali parte Iudæis poſita eſt.Pulchrè aũt ipſi ab Oriente ueniſſe dicuntur; quia omnes q ad dominum ueniunt,ab ipſo & ꝑ ipſum ueniunt.Ipſe.n.eſt Oriens, ſecundum illud. Ecce uir Oriens nomen eius. Chry.ſup. Mat.Vel ab Oriente uenerunt, unde dies naſcitur,inde initium fidei proceſſit;quia fides lumen eſt animarum. Ab oriente ergo uenerunt, ſed Hieroſolymam. Remi.Quamuis dominus ibi natus nõ eſſet, quia licet agnoſcerent natiuitatis tẽpus, locum tamen non cognouerunt. Hieruſalem.n. ciuitas regia eſt, & crediderunt ꝙ talis puer non niſi in urbe regia naſci debuiſſet.Siue ideo uenerunt ut adimpleretur quod ſcriptum eſt.De Sion exibit lex, & uerbum domini de Hieruſalem, quia ibi primo annũciatus eſt Chriſtus;Siue ut ſtudio Magorũ dãnaretur pigritia Iudæorum.Venerunt ergo Hieroſolymam,dicẽtes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Aug.in ſer.de epi.Cum autem multi nati atque defuncti eſſent reges Iudæorum,nũquid quenquam eorum adorandum Magi quæſierunt? quia nec quenquam eorũ de cœlo loquẽtem didicerunt.Non itaq; regi Iudæorũ quales eſſe illic ſolebant, hũc tã magnum honorem longinquè alienigenæ ab eodem regno prorſus ab extraneis à ſe deberi arbitrabanẽ.Sed talem natum eſſe didicerant, in quo adorando ſalutẽ, quæ ſecundum Deum eſſe cõſecuturos minimè dubitarent,neq; enim ætas erat ſaltem,cui adulatio humana ſeruiret, nõ de

Oriens quis dicatur.

membris purpura, non in capite diadema fulgebat, nõ pompa famulantium, nõ terror exercitus, nõ glorioſa fama præliorũ, hos ad eum uiros ex remotis terris cum tanto voto ſupplicationis attraxerunt. Iacebat in præſepio puer ortu recẽs, exiguus corpore, contẽptibilis paupertate. Sed magnum aliquid latebat in paruo, quod illi hoĩes primitię gentium, non terra portante, ſed cœlo narrante didicerant, unde ſequitur: Vidi.n.ſtel.eius in Orien. Annunciant & interrogant, credunt & quærunt, tanquã ſignificantes eos qui ambulãt per fidem, & deſiderant ſpem. Chry. in hom. Sciendum autem ꝙ Priſcilianiſtæ hæretici qui naſci unumquẽq; hominẽ conſtitutionibus ſtellarum putant, hoc in adiutorium ſui erroris aſſumunt, ꝙ noua ſtella exijt, cum dñs in carne apparuit, cuius fuiſſe fatum eandem quæ apparuit ſtellam putant. Aug. de con. euan. Et ſecundũ Fauſtũ hic ſtella inducitur, quæ cõfirmat Geneſim vt rectè geneſidiũ hoc magis nũcupari poſſit, q̃ Euangelium. Greg in ho. Sed abſit à fidelium cordibus, ut eſſe q̃d fatum dicant. Aug. de ciui. Dei. Nam homines, quando fatum audiunt, uſitata loquendi conſuetudine non intelligunt, niſi uim paſſionis ſyderum, qualis eſt quando quis naſcitur ſiue concipitur quod aliqui alienant à Dei uoluntate. Et hi ab auribus omnium repellendi ſunt, qui qualiumcunque Deorum volunt eſſe cultores. Aliqui verò ſtellas hanc putant habere poteſtatem traditã ſibi à ſumma Dei poteſtate, qui magnam cęlo faciunt iniuriã, in cuius velut ſplendidiſſima curia opinantur ſcelera facienda decerni, qualia ſi aliqua terrena ciuitas decreuiſſet genere humano decernente fuerat euertenda. Chryſo. ſup. Mat. Si ergo aliquis adulter & homicida fiat per ſtellã, magna eſt iniquitas illarum ſtellarum, magis autem illius qui creauit ſtellas: nam cum ſit præſcius futurorum Deus, ex quo tanta iniquitas futura erat per ſtellas: ſi voluit ei dare nõ eſt bonus; ſi uoluit ei dare & nõ potuit, impotens eſt. Si ẽt ſtellæ eſt, q̃d aut mali ſumus aut boni; ergo nec bonũ noſtrum laudandũ eſt, nec uituperandũ malũ: quia nec in nobis eſt uoluntarius actus, ut quid.n. mali mei pœnam ſuſcipiã, q̃d nõ uoluntate,

Priſcilianiſtarũ error notatur.

ſed neceſſitate commiſi? Chry. ſup Mat. Ipſa denique mandata Dei ne peccẽt homines, aut hortamenta ut faciant bonum hanc inſipientiam deſtruunt. Quis.n. iubet aliquem ne faciat malum, q̃d non poteſt declinare, aut faciat bonum, ad quod non poteſt peruenire? Greg. Inſipientes uero ſunt orationes omnibus ſecundũ fatum exiſtentibus; exultat autem ex prouidentia Dei cũ pietate cũ his & homo organum ſolum inuenitur ſuperni circularis motus. ad hoc.n. moueri ad operationes aiunt, non ſolum partes corporis & animę excogitationes, & uniuerſaliter quę hoc dicunt: quæ in nobis ſunt, & contingentis naturã deſtruunt ea, & nihil aliud eſt hoc, q̃ omnia euertere, ubi etiã de reliquo erit liberum arbitrium; liberum.n. oportet eſſe quod eſt in nobis. Aug. in to de ciui. Dei. Non uſquequaque autem abſurdè dici poteſt ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam ualere ſydereos, ſicut ſolaribus acceſſibus & deceſſibus uidemus anni tempora uariari, & lunaribus incrementis atq; decrementis augeri & minui quædã genera rerum, ſicut concas & mirabiles æſtus Oceani, non ãt animi uoluntates poſitionibus ſyderũ ſubdi ꝙ non dicant ſtellæ ſignificare iſta potius q̃ facerę quod eſt quòd nunquam dicere potuerũt cur in uita geminorum in actionibus, in euentibus, profeſſionibus, actibus, honoribus, cæteriſq; rebus ad humanam uitam pertinentibus, atq; in ipſa morte plerunque ſit tanta diuerſitas, ut ſimiliores ſint multi extranei, quàm ipſi inter ſe gemini, per exiguum temporis interuallum in naſcendo ſeparati; in conceptu ãt per cõcubitum uno etiam momento ſeminati.

Syderalis ĩpreſſio quãtenus ualeat.

Quid ergo conantur efficere de interuallo exigui tẽporis quod inter ſe gemini dũ naſcerẽtur habuerunt, ſi iſi ualet quanta inuenitur in geminorum uoluntatibus, actibus, moribus, caſibuſq; diuerſitas. Quidam uero non aſtrorum conſtitutionem, ſed omnium connexionem, ſeriemque cauſarum, quam Dei ſummi tribuunt uoluntati & præſenti fati nomine appellãt. Si q̃s ergo res humanas fato tribuit, quia ipſam Dei uolũtatem uel poteſtatem fati nomine appellat, ſententiam teneat, linguam corrigat, quoniam fati nomen ſolet a loquenti-

Fati rõ explicatur.

quentibus poni in ſyderum conſtitutione, vnde voluntatem Dei, fati uocabulo non nuncupamus, niſi fortè ut fatū à fando .i. à loquendo dictum intelligamus. Scriptum eſt: Semel locutus eſt Deus, duo hæc audiui. Vnde non eſt multum cum eis de uerbi controuerſia laborandum atq; certandū. Aug. contra Fau. Si autem ſub fato ſtellarum nullius hominis geneſim ponimus liberum arbitriū voluntatis, ab omni neceſſitatis vinculo vindicemus, quāto minus illius temporalem generationem ſub aſtrorum conditione credimus factā, qui eſt vniuerſorum æternus creator & dominus? Itaque illa ſtella quam uiderunt Magi, Chriſto ſecundum carnem nato nō ad decretū damnabatur, ſed ad teſtimoniū famulabatur. Proinde non ex illis erat ſtellis quæ ab initio creaturæ itinerum ſuorum ordinē ſub creatoris lege cuſtodiunt, ſed nouo virginis partu nouū ſydus apparuit, quod miniſteriū officij ſui eſſet, ipſis Magis quærentibus Chriſtū, cū ante faciē præiret, exhibuit, donec eos uſque ad ipſum locū ubi dominus verbū infans erat præeundo perduceret. Quidam autem aſtrologi ita conſtituerunt naſcentiū hoīum fata ſub ſtellis, vt aliquam ſtellarum hoīe aliquo nato circuitus ſui ordinem reliquiſſe, & ad eū qui natus eſt perrexiſſe aſſeuerent, fortè quippe naſcētis aſtrorum ordini colligari arbitrantur non aſtrorum ordinē ad hoīs nati diē poſſe mutari, qua propter ſi ſtella illa ex his erat quæ in cœlo peragunt ordines ſuos, quō poterat diſcernere ꝙ Chriſtus actururus erat, q̄ nato Chriſto iuſſa eſt relinquere quod agebat? Si āt vt probabilius creditur ad demonſtrandum Xp̄m quæ nō erat, exorta eſt, nō ideo Chriſtus natus eſt: quia illa extitit, ſed illa extitit, quia Chriſtus eſt, unde ſi dici oporteret, non ſtellā Chriſto, ſed Chriſtum ſtellæ fatū fuiſſe diceremus: ipſe quippe illi, non illa huic naſcēdi attulit cauſam. Chr. in ho. Nō eſt hoc ēt aſtronomiæ opus à ſtellis ſcire eos qui naſcuntur, ſed ab hora natiuitatis futura prædicere: hi autem tempus natiuitatis nō recognouerūt, ut hinc ſumentes initiū à ſtellarum motu, futura cognoſcerent, ſed ecō uerſo. Dicunt ergo: Vidimus ſtellam eius. Glo. i. propriā, quia hāc creauit ad oſtēſionem ſui. Aug. in ſer. de epi. Paſtoribus, Angeli, Magis, ſtella Chriſtū demōſtrat, utriſque loquit̄ lingua cęlorū q̄ lingua ceſſauerat ꝓ phetarū. Cęlos Angeli habitāt, & ſydera exornāt vtriſq;, ergo cęli narrāt gloriā Dei. Gre. Et rōnabiliter Iudæis tāquā rōne utentib. rationale animal. i. Angelus ꝑdicare debuit, Gētiles verò quia rōne vti neſciebāt, ad cognoſcēdū dn̄m, non per vocē, ſed per ſigna perducunt̄, quia & illis ꝓphetiæ tanquā fidelibus, & iſtis ſigna tanq̄ infidelibus data ſunt. Eiſdē autē gentibus Xp̄m cū perfectæ eſſet ætatis, Apoſtoli prædicāt, eumq; paruulum & nec dum per humani oris officium loquentem ſtella gentibus denūciat, quia nimirum rōnis ordo poſcebat, vt loquentem iā dn̄m loquentes nobis prędicatores, & necdū loquentē elemēta muta prædicarent. Aug. in ſer. dę ep. Ipſe etiā Xp̄s expectatio gētiū, de q̄bus quōdam beatiſſimo patri Abrahæ innumerabilis fuit ꝓmiſſa ſucceſſio, nō carnis ſemine ſed fidei fęcunditate generāda, & ideo ſtellarū multitudini cōparata, vt ab omni gētium patre, non terrena, ſed cęleſtis progenies ſperaretur. Ad credendū ergo promiſſæ poſteritatis hæredes in ſyderibus deſignari, ortu noui ſyderis excitantur, vt in quo cœlum eſt adhibitum in teſtimoniū, cęli famularetur obſequiū. Chry. in ho. Quoniā autē non cœleſtium vna ſtellarū hæc fuit, manifeſtum eſt, nulla. n. alia ſtellarum hac via procedit: hæc. n. ab oriente in meridiē ferebatur, ita. n. Paleſtina ad Perſidem iacet. Secūdo aūt à tempore quo videbatur, nō. n. in nocte apparuit tantū, ſed in media die, quod non eſt uirtutis ſtellæ, ſed nec ēt lunæ. Tertio ab eo quod apparebat & occultabatur rurſus. cum. n. intrauerunt Hieroſolymam, occultauit ſeipſam: deinde ubi Herodem reliquerunt, ſeipſam monſtrauit, neque ēt proprium quendam greſſum habebat, ſed cū oportebat ire Magos, ibat: qn̄ autem ſtare oportebat, ſtabat, ſicut & de columna nubis erat in deſerto. Neq; ēt ſurſum manēs partū uirginis oſtendebat, ſed deorſum deſcendens hoc faciebat, quod nō eſt ſtellæ motus, ſed uirtutis cuiuſdā rōnalis, unū ur hæc ſtella uirtus inuiſibilis fuiſſe in talē apparentiā formata. Rem. Nōnulli dicunt hāc ſtellā fuiſſe ſpūm ſanctū, ut ipſe qui poſtea ſuper baptizatū dn̄m deſcendit, in ſpē ſtellæ apparuit Magis,

Aſtrologorū uanitas eliditur.

Allegoria ſtellæ.

Stellæ naturalitie ab aliis diſtinctio

gis. Alij dicũt fuiſſe Angelum, vt ipſe qui apparuit paſtoribus, apparuit etiam Magis. Glo. ſequitur etiam. In oriente. Vtrum ſtella in oriente orta ſit, an ipſi ibi poſiti natã & occidentem uiderint, ambiguum eſt: potuit enim naſci in oriente & eos in Hieruſalem perducere. Aug. in ſer. de Epi. Sed dicturus es. A quibus audierunt quod talis, ſ. Chriſtum natum ſignificaret? profectò ab Angelis aliqua monitione reuelationis. Quæris fortaſſis, ab Angelis bonis, an malis? Chriſtum quidem & Angeli mali, hoc eſt dæmones filium Dei eſſe confeſſi ſunt. Sed cur non & à bonis non audierint, quãdo in Chriſto adorãdo ſalus eorum iã quęrebatur, non iniquitas damnabatur? Potuerunt ergo illis & Angeli dicere: Stella quã vidiſtis, Chriſtus eſt. Ite adorate illum ubi natus eſt, & ſimul iudicate qualis quãtusq; natus ſit. Leo pa. in ſer. de Epi. Vel præter illam ſtellæ ſpeciẽ, quæ corporeum incitauit obtuitũ, fulgẽtior veritatis radius eorũ corda perdocuit, & hoc quidẽ ad illuminationẽ fidei pertinebat. Aug. ĩ lib. de qſt. no. & uet. te. Vel Iudæorũ natum regem intellexerunt, cũ ſtella indice tẽporalis rex ſoleat deſignari. Hi. n. Magi Chaldæi non maleuolentia aſtrorum curſum, ſed rerum curioſitate ſpeculabantur. Sicut. n. datur intelligi traditionẽ Balaã ſequebantur, q dixit: Orietur ſtella ex Iacob, unde uidentes ſtellã extra ordinẽ mũdi, hãc intellexerunt, quã Balaã futuram indicem regis Iudæorũ pphetauerat. Leo pa. in ſer. de epi. Potuerunt autẽ illis credita & intellecta ſufficere, ut corporali intuitu non inquirerent, quod pleniſſimo uiſu mentis inſpexerant, ſed diligentia ſagacis officij ad uidendum uſque puerũ perſeuerans, noſtri temporis hominibus ſeruiebat, ut ſicut omnib. nobis profuit, ꝙ poſt reſurrectionẽ domini ueſtigia uulnerum eius, Thomæ Apoſtoli explorauit manus, ita ad noſtram utilitatẽ proficeret, ꝙ infantiã ipſius Magorũ probauit aſpectus, unde dicunt: Venimus ado. eũ. Chry. ſuper Mat. Sed nunquid neſciebãt, quia in Hieruſalẽ regnabat Herodes? nũquid non intelligebãt? quia quicũque rege uiuente alterũ regẽ pronunciat, aut adorat, punitur in ſanguine? Sed dum conſiderabant regẽ futurũ, nõ timebãt præſentem, adhuc non uiderant Chriſtum, & iam parati erant mori pro eo. O beati Magi, qui ante cõſpectum crudeliſſimi regis, priuſquam Chriſtum cognoſcerent, Chriſti facti ſunt confeſſores.

Chaldeorum curioſa ingenia.

Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei. In Bethlehem Iudæ: ſic enim ſcriptum eſt per prophetam. Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael.

Aug. in ſer. de epi. Sicut Magi deſiderãt redemptorem, ita Herodes timet ſucceſſorem, unde ſequitur: Audiens autem Hero. rex tur. eſt. Glo. Rex. dicitur ut ex collatione eius qui quæritur, hic intelligatur extraneus. Chry. ſuper Mat. Et ideo turbatur audiens regem natum Iudæis ex genere Iudæorũ, cùm eſſet ipſe genere Idumeus: ne regno reuoluto iterũ ad Iudæos, ipſe à Iudæis expelleretur, & ſemen eius poſt ipſum præcideretur à regno: ſemper. n. grandis poteſtas maiori timori ſubiecta eſt. Sicut. n. rami arborũ in excelſo poſitarũ, ẽt ſi læuis aura flauerit, mouentur: ſic & ſublimes homines ẽt leuis nuncij fama conturbat, humiles autẽ ſicut in cõualle plerunque in tranquillitate cõſiſtunt. Aug. in ſer. de Epi. Quid aũt erit tribunal iudicantis, quando ſuperbos reges timere faciebat natiuitas infantis? Pertimeãt regẽ ad patris dextrã iam ſedentem, quem rex impius timuit adhuc matris ubera lambentem. Leo papa in ſer. de epi. Superfluo tamen Herodes timore turbaris, nõ capit Chriſtum regio tua, nec mundi dominus poteſtatis tuæ cœpit eſſe cõtentus anguſtijs. Quem in Iudæa regnare non vis, ubique regnat. Glo. Vel non ſolum propter ſe timuit, ſed propter iram Romanorum: decreuerant. n Romani, ne quis rex uel Deus ſine eorum cõſilio diceretur. Greg. in ho. Cœli autem rege nato, rex terræ turbatus eſt, quia nimirũ terrena altitudo cõfunditur, cũ celſitudo cœleſtis aperit. Leo pa. in ſer. de epi. Herodes etiã diaboli perſonã gerit, cuius ſicut tũc fuit inſtĩctor, ita nũc quoq; eſt indefeſſus imitator. Cruciatur. n. uocatione gentiũ, & quotidiana poteſtatis ſuæ deſtructione torquetur. Chry. ſuper Mat. Vterque ergo zelo proprio turbatur, & ſui re-

Herodes genere Idumeus.

gni ſucceſſorẽ timebat. Herodes terrenũ, diabolus autem cœleſtem. Ecce autẽ & Iudaicus populus turbatur, q magis de aduentu iſto gaudere debuerat: quia rex Iudæus ſurgere dicebatur. Sed turbantur: quia de aduentu iuſti nõ poterãt gaudere iniqui. Aut certè turbabãtur, ne fortè iratus Iudaico regi gentis eius uexaret. unde ſequitur: Et omnis Hier. cũ illo. Glo. Volens illi fauere quem timebat: populus.n. plus iuſto eis fauet, quos crudeles ſuſtinet. Sequtur: Et cõgre. omnes prin. &c. Vbi nota diligẽtiam inquirẽtis; ut ſi inuenerit, faciat quod poſtea ſe uelle oſtendit: ſin autẽ, ac cuſatus ſit Romanis. Remi. Scribæ autẽ dicti ſunt, non tamen ab officio ſcribẽdi, ſed potius ab interpretatione ſcripturarũ: erãt enim legis doctores. Sequitur: Sciſcitabatur ab eis, ubi Chri. naſce. Hic attẽdẽdum eſt: quia nõ dixit, vbi Chriſtus natus eſt, ſed ubi naſceretur. Callidè enim interrogauit eos, ut poſſet agnoſcere ſi de rege nato lætarentur. Chriſtum autem uocat: quia nouerat inungi regẽ Iudæorũ. Chry. ſup. Mat. Vt quid autem interrogat Herodes, qui non credebat ſcripturis? aut ſi credebat, quomodo ſperabat poſſe interficere illum, quem regem futurum eſſe dicebant? Sed diabolus inſtigabat, qui credebat, ꝙ ſcripturæ non mentiuntur, ſic ſunt omnes peccatores, q hoc ipſum quod credunt, perfectè credere non permittuntur: quod.n. credũt, ueritatis eſt uirtus, quæ nõ poteſt eſſe occulta: quod autem nõ credũt excæcatio eſt inimici. Si.n. perfectè crederẽt, ſic uiuerent, quaſi poſt modicum tranſituri de hoc mũdo, non quaſi in æternum manſuri. Sequitur: At illi dixerũt: in Bethleem Iudæ. Leo pa. in ſer. de Epi. Magi quidem humano ſenſu ſignificatum ſibi regis ortum, exiſtimauerũt in ciuitate regia eſſe querẽdum, ſed qui ſerui ſuſceperat formam, & nõ iudicare uenerat, ſed iudicari, Bethleem præelegit natiuitati, Hieroſolymam paſſioni. Theo. in ſer. cõcilij Epheſini. Si.n. maximam Romam elegiſſet ciuitatẽ, potentia ciuium, mutationem orbis terrarum facta putarẽt, ſi filius fuiſſet Imperatoris, poteſtati utilitatẽ aſcriberẽt. Sed quid fecit, omnia egena & uilia elegit, ut diuinitas cognoſceretur orbẽ trãsformaſſe terrarũ, propterea pauperculam elegit matrẽ, pauperiorẽ patriã, egenus ſit pecunijs, & hoc tibi exponit ꝑſepe. Gre. in ho. Bene ẽt in Bethleẽ naſcit, Bethleẽ quippe domus panis interpretat. Ipſe nãq; eſt qui ait: Ego ſum panis uiuus, q de cœlo deſcẽdi. Chry. ſup. Matt. Cùm autem debuiſſent celare myſteriũ regis ꝑfiniti à Deo, maximè in conſpectu alienigenæ regis, facti ſunt nõ prædicatores operũ Dei, ſed ꝓditores myſteriorũ eius, & nõ ſolum manifeſtãt myſterium, ſed etiam propheticum protulerunt exemplum. Vnde ſubiungũt: Sic.n. ſcriptũ eſt per prophetã. ſ. Micheã. Et tu Bethleem terra Iuda. Glo. hoc ſic ponit: ut ab eis dictum eſt, qui & ſi nõ uerba, ueritatem ſenſus quodammodo ponũt. Hiero. Vnde hic reprehẽduntur Iudæi de ignorãtia, quoniam propheta dicit. Tu Bethleem Effrata, illi dixerũt: Tu Bethleem terra Iuda. Chry. ſup. Mat Sed adhuc ipſam prophetiam præcidentes interficiendorum paruulorum facti ſunt cauſa. ſic.n. ſcriptũ erat: Ex te exiet rex qui paſcet populum meũ Iſrael, & dies eius à diebus ſeculi. Si ergo integram prophetiam protuliſſent, conſiderans Herodes, quia nõ erat rex terrenus, cuius dies à dieb. ſeculi erãt in tantum furorem non exarſiſſet. Hiero. ſup. Mat. Eſt autem ſenſus prophetiæ talis. Tu Bethleẽ terra Iuda uel Effrata, qđ ideo dicitur, quia eſt alia Bethleẽ in Galgalis ſita, quãuis ſit paruus uicus inter milia ciuitatum Iuda, tamen ex te naſcetur Chriſtus, qui erit dominator Iſrael, qui ſecundum carnem de Dauid eſt: de me tamẽ natus eſt ante ſecula, & ideo dicitur. Egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis, qa in principio uerbum erat apud Deum. Sed hoc ultimum, ut dictũ eſt, Iudæi tacuerũt: talia uerò mutauerũt, uel propter ignorãtiam, ut dictum eſt, uel ad maiorẽ manifeſtationem, ut Herodi alienigenæ intellectũ prophetiæ aperirẽt, unde pro eo quod propheta dixit Effrata: quod erat nomẽ antiquũ, & fortè Herodi ignotum, dixerunt terra Iuda. Pro eo autem quod propheta dixerat. Minima es in milibus Iuda, uolẽs oſtendere paruitatem eius, quãtum ad populi multitudinẽ, dixerunt: Nequaquam minima es in principibus Iuda, uolentes oſtẽdere magnitudinem dignitatis prouenientẽ ex dignitate principis: naſcituri, qua ſi di-

Scribæ unde dicti.

Senſus prophetiæ.

dicerent: Magna es inter ciuitates, ex quibus principes prodierunt. Remi. Vel talis eſt ſenſus, quãuis minima videaris inter urbes principatũ habentes, tamen non es minima; quia ex te exiet dux, qui regat populum meũ Iſrael· dux autem iſte Chriſtus eſt, qui populum fidelẽ regit & gubernat. Chryſo. in ho. Intẽde autem certitudinem prophetiæ; nõ enim dixit quod in Bethleem erit, ſed ꝙ de Bethleem exiet oſtendens ꝙ ibi ſolum naſceretur. Quomodo autem habet rationem de Zorobabel hæc dicta eſſe, ut quidam dicunt? non enim exitus eius fuit à principio ex diebus ſeculi. Neq; etiam ex Bethleẽ exiuit, cum non in Iudæa, ſed in babylonia natus ſit. Eſt ẽt ad hoc quod dicit. Neqnaquàm minima es; qnia ex te exiet. nullns. n. alius illuſtrem fecit uillá, in qua naſceretur, q̃ Chriſtus. Poſt natiuitatem. n. à finibus orbis terrarum ueniũt uiſuri præſepe, & tugurij locum. Nõ autem dixit: Ex te exiet filius Dei, ſed dux, qui paſcet populũ meũ Iſrael: oportebat. n. in principio condeſcẽdere, ut non ſcandalizarentur, & quæ ad ſalutem hominum pertinebãt prædicare, ut magis inducẽrentur. Quod aũt dicit: Qui regat populũ Iſrael. Iſrael. n. hic dicit eos qui crediderunt ex Iudæis: ſi autẽ non omnes Chriſtus rexit, eorũ eſt accuſatio. De gentibns autem interim tacuit, ne ſcãdalizaret Iudæos. Vide autem mirabilem diſpẽſationem, Iudæi. n. & Magi ſimul ſe inuicem docent. Indæi à Magis audiunt, ꝙ Chriſtum in orientis regione ſtella prædicabat, & Magi à Iudæis, ꝙ prophetæ antiquitus eum nunciauerunt, ut geminato teſtimonio confirmati ardentiori fide expeterent; quẽ & ſtellæ claritas, & prophetiæ manifeſtabat auctoritas. Aug. in ſer. de Epi. Poterat enim ſtella quæ Magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre uirgine Deus infans, ad ipſam eos perducere ciuitatẽ. Sed tamen ſubtraxit ſe nec eis prorſus apparuit, donec de ciuitate ĩ qua Chriſtus naſceret̃, & ipſi Iudæi dicerẽt: In Bethleẽ Iudæ ſimiles facti fabris arcæ Noe, q alijs vbi euaderent præſtiterũt, & ipſi diluuio perierũt, ſimiles lapidibus à miliarijs viam oſtẽderunt, nec ipſi ambulare potuerũt. Audierunt & abierunt inquiſitores; dixerunt & remanſerunt doctores. Nũc quoque Iudæi ſimile aliquid vobis exhibere non deſinunt: nonnulli. n. paganorũ quãdo eis de ſcripturis teſtimonia clara proferimus, ut nouerint Chriſtũ ante prophetatũ ſuſpecti, ne forte à Chriſtianis iſta conficta ſint, malunt credere codicibus Iudæorum, & ſicut tunc Magi fecerunt, Iudæos dimittunt inaniter lectitare, ipſi pergunt fideliter adorare.

Redarguitio pſeudographorum.

Comparatio lepida iudæorum.

Tunc Herodes clam uocatis Magis, diligenter didicit ab eis tẽpus ſtellæ quæ apparuit eis. Et mittens illos in Bethleem, dixit. Ite, & interrogate diligenter de puero. Et cum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens adorem eum. Qui cùm audiſſent regem, abierunt.

Chryſ. ſup. Mat. Poſtquàm audiuit Herodes reſponſum duplici modo credibile; primum quia à ſacerdotibus fuerat dictũ, deinde quia exẽplo prophetico fuerat cõprobatum, nõ tñ ad deuotionem flectitur naſcituri regis, ſed ad malitiã interfectionis eius per dolũ. uidit. n. quia nõ poterat Magos nec blãdimẽtis flectere, nec minis terrere, nec auro corrũpere, ut cõſentirẽt in interfectionẽ regis futuri, ideo illos decipere cogitauit, unde dr̃. Tunc He. clam uo. Magis. Occultè aũt uocauit eos, ut nõ uiderẽt Iudæi, quos habebat ſuſpectos, ne forte quaſi regẽ ſuæ gentis amãtes, proderẽt conſiliũ eius. Dili. didi. ab eis tẽ. ſtel: Remi. Idcirco diligẽter; qa callidus erat, & timebat ne nõ reuerterẽtur ad eum, ut tũc ſciret quid ageret de puero occidẽdo. Aug. in ſer. de epi. Fermè aũt biẽnio ante uiſa eſt ſtella, mirantib. quid eſſet. Sed tũc intelligitur indicatũ eis, cuius eſſet ſtella, quæ iam diu videbatur, qñ natus eſt, q per illã ſignificabatur. Sed poſtquã Chriſto nato reuelatũ eſt Magis, uenerunt ab oriẽte & 13. die adorauerũt eũ, quẽ ante paucos dies natũ fuiſſe didicerũt. Chry. in ho. Vel ante multum tempus hæc ſtella apparuit, quoniã multũ tempus in itinere erãt Magi cõſumpturi, ut confeſtim cum natus eſſet, Chriſto aſſiſterẽt, eũ in faſcijs adorantes, ut mirabilior appareret. Gio. Secundũ alios uerò a die natiuitatis Chriſti creditur ſtella tãtũ apparuiſſe, & peracto officio cũ noua eſſet, deſijt eſſe. Ait. n. Fulgẽ. Puer natus nouã ſtellã fabricauit. cogni. ãt Io. & iẽ. pſonã pueri uult nõ ignorare, uñ dicit; Ite & iter. dili. de pue. illud pceperat quod

Opinio rara de ſtella natali.

quod abſq; præcepto erant facturi. Chry. in ho. Non autem dicit interrogate de rege, ſed de puero: neq;.n. principatus nomine eum vocari ſuſtinebat. Chry. ſup. Mat. Ergo vt ad hoc eos induceret, deuotionẽ promittebat, & per eam gladiũ acuebat, & malitiam cordis ſui humilitatis colore depingebat. Talis eſt conſuetudo omnium malignorum, qñ aliquem in oculto grauius lædere volunt, humilitatem illi & amicitias fingunt, vnde dicit: Et cum inuenerun. &c. Gre. in ho. Adorare eum ſe velle ſimulat, vt quaſi hunc ſi inuenire poſſit, extinguat. Sequit; Qui cum audi. reg. abie. Remi. Audierunt Magi Herodem ut quererent dominum, ſed nõ ut ad eum reuerterẽtur. Significabant.n. bonos auditores, qui bona quæ audiunt à malis prædicatoribus faciunt, ſed tamen opera illorum non imitantur.

Aſtutia Herodis depingitur.

Et ecce ſtella, quã uiderant in Oriente, antecedebat eos, uſq; dum ueniẽs ſtaret ſupra ubi erat puer.

Chry. ſup Mat. Ex hoc loco oſtenditur quia cum ſtella deduxiſſet Magos prope Hieruſalem, abſcondita eſt ab eis, ut relicti à ſtella cogerentur in Hieruſalem interrogare de Chriſto, ſimul & manifeſtare pp duo. primò ad confuſionem Iudæorũ, quia Gentiles ſtellæ tantummodo uiſione confirmati Chriſtum per alienas prouincias requirebant, & Iudæi ab infantia prophetias legentes de Chriſto, & in ſinis finibus natum non ſuſceperunt: demum ut interrogati ſacerdotes, ubi naſcit Chriſtus, ad præiuditium ſuum reſponderent, de Bethlehem, quia, qui Herodem docuerãt de Chriſto, ipſi ignorabant de illo, & ideo poſt interrogationem & reſponſionem habitam, ſubditur. Et ecce ſtel. quam ui. in Ori. antece. eos, ut conſiderantes obſequiũ ſtellæ, regis intelligerent dignitatem. Augu. in ſer. de epi. Et ut Chriſto plenum redderet obſequiũ, tẽperauit gradum, donec Magos pduceret ad puerum. Obſequium præbuit, non imperiũ indixit, ſupplices oſtendit, hoſpitium radiauit ampliſſimo lumine, & tecta nati perfudit, ſicq; deceſſit, unde ſequitur; Vſq; dũ ueni. ſta. ſu. ubi erat puer. Aug. ſup. Mat. Quid ãt mirum ſi ſole iuſtitiæ orituro, ſtella miniſtrabat diuina? Stetit.n. ſupra caput pueri, quaſi dicens. Hic eſt, ut quia loquendo monſtrare nõ poterat, ſtando demonſtraret. Glo. Hic autem apparet q̃ ſtella in aere poſita erat & domui, in qua puer erat, multum uicina, aliter.n. domum non diſcreuiſſet. Ambro. ſup. Lucam. Hæc autem ſtella uia eſt, & uia Chriſtus eſt, quia ſecundum incarnationis myſterium Chriſtus eſt ſtella: ipſe.n. eſt ſtella ſplendida & matutina, unde ubi Herodes eſt, uõ uĩ; ubi autem Chriſtus rurſum uĩ, & uiam oſtendit. Remi: Vel ſtella ſignificat gratiam Dei, Herodes diabolum; qui autem per peccatum ſe diabolo ſubdit, mox gratiam perdit, quod ſi per pœnitentiam receſſerit, mox gratiam inuenit q̃ non dimittit, donec perducat ad domũ pueri.i. Eccleſiã. Glo. Vel ſtella eſt illuminatio fidei, quæ ad proximum ducit, quam dum diuertunt ad Iudeos, Magi amittunt; quia dum à malis conſilium quærunt, ueram illuminationem perdunt.

Stellæ typus quid fuerit

Videtes autem ſtellã, gauiſi ſunt gaudio magno ualdè. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cũ Maria matre eius. Et procidentes adorauerunt eũ. Et apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

Glo. Poſtquàm pręmiſit ſtellę obſequiũ ſubiungit Euangeliſta Magorum gaudium dicens: Viden. aũt ſtel. gauiſi ſunt gau. ma. ualde. Remi. Et ſciendum q̃ non ſatis fuit dicere euangeliſtæ. Gauiſi ſunt, ſed addidit gaudio magno, & ualde. Chr. ſup. Mat. Gauiſi ergo ſunt, qa ſpes eorum non erat decepta, ſed amplius confirmata, q̃ tanti itineris nõ ſine cauſa ſuſceperunt laborẽ. Glo. Gaudio gaudet, qui pp Deum gaudet, qui eſt uerũ gaudium. Addidit autem & magno: quia de magno gaudebãt. Chry Per miniſterium.n. ſtellæ, intelligebant qm̃ dignitas tunc nati regis excedebat mẽſuram omnium mundalium regum: addidit etiam ualde. Remi. Quia uoluit oſtendere q̃ magis gaudent homines de rebus perditis, q̃ ſemper poſſeſſis. Subditur autẽ Et intran. do. inue. puerum. Leo pa. in ſer. de epi. Quantitate paruum, alienæ opis indignum, fandi impotentem & nulla ab humanæ infantiæ generalitate diſcretum, qa ſicut fidelia erãt teſtimonia quæ in eo maieſtatẽ inuiſibilis diuinitatis oſtenderent, ita probatiſſimũ debebat eſſe, ſempiternã illam eſſentiã filii Dei uerã ſuſcepiſſe hominis naturã. Cũ Maria mat. eius. Chryſ.

ſup.Mat.Non diademate coronata, aut in lecto aureo recumbente, ſed vix tunicam habente vnam,nō ad ornamentum corporis,ſed ad tegumentum nuditatis,qualem habere potuit carpentarij uxor peregrè cōſtituta.Si ergo regem terrenum quærētes veniſſent,magis fuiſſent confuſi quàm gauiſi:quia tanti itineris laborem ſine cā ſuſcepiſſent. Nunc autem quia cœleſtem regem quærebant,& ſi nihil regale videbant in eo,tñ ſolius ſtellæ teſtimonio cōtenti,gaudebāt oculi eorū contemptibilē puerum aſpicere; quia Spiritus in corde eorum terribilem eum monſtrabat, unde procidentes adorauerunt eum: uident.n. hominem,& agnoſcunt Deū.Rab. Diuino āt nutu factū eſt,ꝙ abierat Ioſeph, ne aliqua mali ſuſpicionis occaſio daretur gentibus.Glo. Qui licet morem ſuæ gentis in donis offerendis ſequantur; Arabes.n. auro,thure & diuerſis generibus aromatū abundant,tamen aliud myſterij muneribus demonſtrare volebant, vnde ſequitur. Aper:theſau. ſuis, obtu.ei mu. au. thus & myrrham.Grego.Aurum quippe regi congruit:thus verò ī Dei ſacrificiū ponebāt, myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Aug.in ſer.de epi. Aurum igitur ſoluit quaſi regi magno, thus immolatur vt Deo,myrrha præbetur, quaſi pro ſalute omnium morituro Chry. Hæc autem & ſi tunc non intelligebant, ſed quale myſterium iſta gerebant,vel quid ſignificaret unumquodq; munus eorum, nihil contrarium eſt.Gratia.n.quæ illos hæc omnia facere hortabatur,ipſa ordinauerat vniuerſa.Remig. Et ſciendum,ꝙ iſti non ſinguli ſingula obtulerunt,ſed ſinguli tria,& ſinguli cum ſuis muneribus regem, Deum,& hoīem prædicauerunt.Chry.in ho. Verecundent ergo Martion & Paulus Samoſatenus, qui volunt videre quæ Magi viderunt, qui eccleſiæ ſunt progenitores, Deū in carne adorantes; qm n.in carne erat,faſcie monſtrant & preſepe:qm autem non, vt purum hominem adorant,ſed vt Deum demonſtrant dona quæ Deo offerre decēs erat.Confundantur & Iudæi videntes ſe præuentos à Magis,& neque poſt illos uenire ſtudent.Grego. Poteſt & in his aliud intelligi.Auro nanque ſapientia deſignatur,Salomone teſte,qui ait; Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. Thure,qđ Deo incendit, virtus orationis exprimit,ſecundum illud. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Per myrrhā verò carnis mortificatio figurat. Nato ergo regi aurum offerimus, ſi in cōſpectu eius ſapientiæ lumine ſplendemus. Thus offerrimus, ſi per orationum ſtudia Deo redolere valeamus.Myrrham offerimus,ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificamus.Glo. Tres autem uiri qui offerunt,ſignificant gentes de tribus partibus mundi uenientes.Theſauros aperiunt,dū fidem cordis per confeſſionem oſtendunt. Bene āt in domo docentes;ne theſaurum bonæ conſcientiæ iactando propalemus. Offerunt tria munera, hoc eſt fidem ſanctæ Trinitatis;uel apertis theſauris ſcripturarū,hiſtoricū,moralem, & allegoricū ſenſum offerunt,uel logicam, phyſicam, & ethicam,dum illa fidei ſeruire faciunt.

Chriſti naſcentis humilitas.

Hereſes explodūtur

Enarratio.

Et reſponſo accepto in ſomnis, ne redirent ad Herodem,per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Aug.in ſer.de epi. Herodes impius factus eſt timore crudelis uoluit deſæuire. Sed quō poterat capere eū; qui ipſas fraudes ucnerat amputare? Vt ergo eius fraus eliderettur.Sequitur:Et reſpon.acce. Hie. Qui.n.munera obtulerunt domino,conſequenter reſponſum accipiunt.Reſponſum .n.per Angelum fieri dicitur,ut meritorū Ioſeph priuilegium demonſtraretur.Glo. Fit.autem hæc reſponſio per ipſum dominum:quia nullus alius uiam reuerſionis inſtituit, niſi ille qui dicit. Ego ſum uia: non tamen loquitur puer ad eos, ne diuinitas ante tempus reueletur & vt uera humanitas habeatur.Dicit autem:Et reſpon. ac.Sicut enim Moyſes tacitus clamat, ſic illi pio affectu interrogabant quid diuina iuberet uoluntas. Dicit autem: Per aliam viam reuerſi ſunt in regio.ſuam:quia infidelitati miſcendi non erant Iudæorum. Chry.in ho.Intuere autem Magorum fidem qualiter non ſcandalizati ſunt in ſeipſis,dicentes.Si magnus eſt puer hic,quę neceſſitas fugæ eſt,& occultæ receſſionis? Hoc.n.eſt uere fidei non quærere cauſas eorum quæ uere præcipiuntur, ſed ſuaderi ſolum ab eis.Chry.ſup. Mat. Si autem Magi Chriſtum quaſi terrenum regē quę-

ſiſſent

ſiſſent, inuenientes eum, apud ipſum manſiſſent; nunc autem adorauerunt & reuerſi ſunt. Cum autem reuerſi fuiſſent, manſerunt colentes Deum magis q̃ antè, & prædicantes multos erudierunt. Et denique cum Thomas iuſſet ad prouinciam illam adiuncti ſunt ei, & baptizati, facti ſunt executores prædicationis ipſius. Grego. Magnũ uero nobis aliquid Magi innuunt, qđ in regionem ſuam per aliam viam reuertuntur. Regio quippe noſtra paradiſus eſt, ad quam Ieſu cognito, redire per viã qua venimus prohibemur. A regione etenim noſtra, ſuperbiendo, inobediẽdo, viſibilia ſequendo, cibum uetitum guſtando diſceſſimus, ſed ad eã neceſſe eſt ut flendo, obediendo, uiſibilia contemnendo, atq; appetitum carnis refrenando redeamus. Chry. ſuper Mat. Nec etiã erat poſſibile, ut quia ab Herode ad Chriſtũ ueniſſent, redirent ad Herodem; qui.n. relicto Chriſto ad diabolum tranſeunt per peccatum, per pœnitentiam reuertũtur ad Chriſtum. Qui.n. fuit in innocentia dum neſcit quid ſit malum, facilè decipitur. Sed cum expertus fuerit malum quod inuenit, & recordatus bonum quod perdidit, compunctus redit ad Deum. Qui autem relicto diabolo venit ad Chriſtum, difficilè redit ad diabolum, quia dum gaudet in bonis quæ inuenit, & recordatur mala quæ inuaſit, difficilè redit ad malum.

Magi à Thoma apoſtolo baptizati.

Qui cum receßiſſent, ecce angelus dñi apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens. Surge & accipe puerũ & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerũ ad perdendum eum. Qui conſurgẽs accepit puerum & matrem eius nocte, & receſſit in Aegyptum. Et erat ibi vſq; ad obitum Herodis, vt adimpleretur quod dictũ eſt à domino per Prophetã dicentem. Ex Aegypto vocaui filium meum.

Raba. Hic prætermittit Matthęus diem purificationis, in qua oportebat primogenitum offerri in templo, & agnum vel par turturum, aut columbarum. Et quamuis timerent Herodem, tñ non ſunt auſi tranſgredi legem, quin ad templum puerũ deferrent. Cum itaque rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus, qui in Aegyptum faciat puerum tranſportari, vnde dicit, Angelus do. appa. in ſom. Ioſeph. Remi. Per hoc quod ſemper Angelus Ioſeph in ſomnis apparuiſſe dicitur, myſticè deſignatur, q̃a illi qui à curis terrenis & ſecularibus negocijs quieſcunt, perfrui angelica viſione merentur. Dicit ergo ei; Sur. & acci. pu. & ma. eius. Hil. Cũ deſponſatam eam iuſto ſignificabat, coniugem nuncupauit: ſed poſt partũ mater tantum Ieſu oſtenditur, vt quemadmodum iuſto Ioſeph deputaretur Mariæ in virginitate coniugium, ita venerabilis eius oſtenderetur in Ieſu matris virginitas. Chry. ſup. Mat. Non autem dicit accipe matrem & puerum eius, ſed econuerſo, quia non propter matrem puer natus eſt, ſed propter puerum mater præparata eſt. Sequitur: Et fuge in Aegyptum. Quomodo autẽ filius Dei ante hominem fugit? aut quis liberet de inimicis, ſi & ipſe inimicos ſuos timet? Et primum quidem oportet vt regulã humanæ naturæ quam ſuſcepit conſeruet, & in hac parte, quia & humanæ naturæ puerilitati cõuenit fugere poteſtatem minantem, deinde vt cæteri Chriſtiani cum neceſſitas perſecutionis aduenerit, fugere non erubeſcant. Sed quare in Aegyptum? Recordatus eſt.n. dominus, qui non in finẽ iraſcitur, quanta mala fecerit ſuper Aegyptum, ideo mittit filium ſuum in eam, & dat illi magnę reconciliationis ſignum, vt decem plagas Aegypti vna medicina ſanaret, vt populus qui antè fuerat perſecutor populi primogeniti, cuſtos fieret filij vnigeniti, vt qua illi violẽter dominati ſunt, iſti cum deuotione ſeruirent, vt iam non irent ad mare rubrum demergendi, ſed vocarentur ad aquas baptiſmatis viuificãdi. Aug. in ſer. de epi. Audi etiã magni myſterij ſacramentum. Moyſes aliquãdo in Aegypto perfidis clauſerat diem, illuc Chriſtus adueniens ſedentibus in tenebris reddidit lucem: fugit vt illuminaret, nõ fugit vt lateret. Sequitur: Et eſto ibi vſque dum di. tibi: futurum eſt.n. vt Herodes quærat pue. ad perden. eum. Putabat enim infelix tyrannus Saluatoris aduentu regali ſe ſolio detrudendum, ſed non ita eſt, non ad hoc venerat Chriſtus vt alienam gloriam inuaderet, ſed ut ſuam donaret. Sequitur; Qui conſur. acce. pu. & ma. eius nocte, & receſſit in Aegyptum. Hil. Scilicet idolis plenam. Iam enim poſt Iudæorum infeſtationem Iudæam relinquens, ignoranti

Secretũ notatur in verbis

ſeculo colendus infertur. Hier. Quādo igitur tollit puerum & matrem eius, ut in Aegyptū tranſeat, nocte tollit & in tenebris; quando uerò reuertitur in Iudæā nec nox nec tenebræ ponuntur in Euāgelio. Chry. ſuper Mat. Omnis enim perſecutionis anguſtia nox eſt, refrigerium autē dies. Rab. Vel quia luce uera recedente lucis ipſius errores in tenebris remanſerunt: ipſa uerò redeunte illuminantur. Chry. in ho. Vide autē ſtatim ipſo nato tyrannum inſanire, & ꝙ mater cum puero ad extraneā effugatur regionem, ut ſi tu incipiens alicui ſpirituali rei deſeruire, uideris te tribulari, non turberis, ſed omnia uiriliter feras, hoc habens exemplū. Beda. Quod .n. dñs à parentibus ſublatus eſt in Aegyptum, ſignificat electos ſæpius malorum improbitate ſuis effugandos ex ſedibus, uel etiam exilio dānandos. Siquidem ipſe qui ſuis erat præcepturus: Cùm uos perſecuti fuerint in unā ciuitatem effugite in aliā, primus fecit quod præcepit, fugiendo hominem quaſi homo, in terra, quèm ſtella Magis pauloante adorandū monſtrauit ex cœlo. Remi. Quòd aute dominus in Aegyptum iturus eſſet, prædixerat Eſaias cum ait. Ecce dominus aſcendit ſuper nubē leuē, & ingredietur Aegyptū, & diſperdet ſimulachra Aegypti. Remi. Conſuetudo aūt fuit iſtius Euangeliſtæ omnia quæ dixit confirmare, & hoc ideo, quia Iudæis ſcribebat. Ideoq; ſubiungit. Vt adimple. quod dictum eſt à do. per proph. dicen. Ex Aegy. uo. fi. meum. Hier. de optimo genere interpretandi. Hoc 70. interpretes non habēt, ſed in Oſee propheta iuxta hebraicā ſcribitur ueritatē, quia puer Iſrael, & dilexi eum. Ex Aegypto uocaui filium meū, ex quo 70. tranſtulerunt. Quia paruulus eſt Iſrael & dilexi eum, ex Aegypto uocaui filium meum. Hier. ſuper Oſeam. Hoc autem teſtimonio utitur Euāgeliſta, quia hæc typicè referuntur ad Chriſtum. Notādum enim ꝙ in hoc propheta & in alijs, ita de aduentu Chriſti, & de uocatione gentiū prænunciatur, ut radix hiſtoriæ nō penitus deſeratur. Chry. in ho. Eſt etiā prophetiæ lex multa multotiēs dici de alijs, compleri autē in aliis, ſicut de Simeone & Leui dictū eſt. Diuidā eos in Iacob, & diſpergam in Iſrael, quod nō in eis, ſed in nepotibus cōpletū eſt, quod & hic apparet. Chriſtus enim natura Dei filius eſt, & ſic in eo uerè prophetia completur. Hier. Poſſumus autem & hunc locum aliter cōſolari, & inducemus teſtimoniū ex Numeris. Deus ex Aegypto uocauit eum gloria eius ſicut unicornis. Remi. Per Ioſeph autem deſignatur ordo prædicatorū, per Mariam ſacra ſcriptura, per puerū notitia ſaluatoris, per perſecutionem Herodis, perſecutio quam paſſa eſt Eccleſia in Hieroſolymis, per fugam Ioſeph in Aegyptum tranſitus prædicatorū ad gētes infideles. Aegyptus .n. tenebræ interpretatur; per tēpus aūt quo fuit in Agypto ſpaciū temporis ab aſcenſione domini uſq; ad aduentū Antichriſti; per obitum Herodis extinctio inuidiæ in cordibus Iudæorum.

Margin: *Doctrina moralis.*

Margin: *Lex prophetiæ datur.*

Tūc Herodes uidēs quoniā illuſus eſſet à Magis iratus eſt ualde: Et mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, ſecundum tēpus quod exquiſierat à Magis.

Chry. ſup Mat. Poſtquam paruulus Ieſus Magos ſuo imperio ſubiugauit, non poteſtate corporis, ſed gratia ſpiritus, iraſcebat Herodes: q̄a quos ipſe ſedens in throno regni ſuadere non potuit, his Ieſus paruulus placuit in præſepio iacēs: deinde cōtemnētes eum Magi addiderūt cās doloris, vnde dr̄. Tūc Hero. videns q̄m illu. eſ. à Ma ira. eſt. valde. Illa .n. regum ira magna & inextinguibilis eſt, quam regni zelus accendit. Sed quid fecit? Mittens occi. omnes pueros. Sicut enim beſtia vulnerata, quidquid oculis eius occurrit, quaſi actorē ſui uulneris dilaniat, ſic & ille deluſus à Magis iram ſuam ſuper paruulos diffundebat. Dicebat enim cogitās in furore; Certè Magi puerum inuenerunt, quem regnaturum dicebant: nā rex regni zelo repletus, de his omnia timet, omnia ſuſpicatur. Ideo ergo miſit & īterfecit omnes paruulos, ut unum inueniret in omnibus. Augu. in ſer. de epi. Et dū inſequit̄ Chriſtum regi noſtro coęuū; p̄curauit exercitū ſtolis uictricibus cādidatū. Aug. in ſer. de inno. Ecce p̄phanus hoſtis nunq̄ beatis paruulis tantū prodeſſe potuiſſet obſequio, quantum profudit odio, nā quātum cōtra eos iniquitas abundauit, tantum gratia benedictionis effulſit. Idem. O paruuli beati, ille

Margin: *Herodes feræ cōparatur.*

ti, ille de noſtra corona dubitauit in paſſione pro Chriſto, qui etiã paruulis baptiſmum prodeſſe non exiſtimat Chriſti, nam qui natus habere potuit prædicatores Angelos, narratores cœlos, adoratores Magos, potuit & illis, ne pro eo ſic morerentur, præſtare ſi ſciret illa morte perituros, & non potius maiore felicitate uicturos. Abſit ut ad liberandos homines Chriſtus ueniens de illorũ præmio qui pro illo interficerentur, nihil egerit qui pendẽs in ligno pro eis à quibus interficiebatur orauit. Raba. Non eſt aũt contentus uaſtatione Bethleem, ſed & adiacentia loca uaſtauit, nec ullam miſericordiam ætatis habuit, à filio unius noctis uſq; ad filiũ duorum annorũ, quin omnes occideret, unde ſubdit. In Bethlehem & in omnibus finib. eius à bimatu & infrà. Aug. in ſer. de epi. In cœlo. n. uiderant Magi ignotiſſimã ſtellam non ante paucos dies, ſed ante finem biennii ſicut inquirenti Herodi patefecerũt. Vnde à bimatu & infrà occidit infantes, ꝑ quod ſequitur; ſecundum tempus quod exquiſierat à Magis. Aug. in ſer. de inno. Vel quia timebat ne puer, cui ſydera famulantur, ſpeciẽ ſuam paulo ſuper ætatẽ uel infrà transformaret, ut ætatẽ ſui temporis occultaret, ideo uidetur pueros à bimatu uſq; ad pueros unius diei interfeciſſe. Aug. de conſ. euan. Vel aliquorum Magis propinquantiũ periculorũ terroribus agitatus Herodes ab illa cura. ſ. interficiendi pueros mente abrepta in aliis potius occupatur, uel potuit credere Magos, fallacis ſtellæ uiſione, deceptos, poſteaquã nõ inuenerunt quem natũ putauerãt, erubuiſſe ad ſe redire, atq; ita timore depulſo à perſequendo puero quieuit, & ſic cõpletis diebus purgationis tutè cũ illo aſcẽdere templum potuerunt. Quis. n. non uideat unum illum diẽ regem multis occupatum latere potuiſſe, deinde vulgatis rebus quæ in tẽplo dictæ factæq; fuerãt, Herodes ſenſit ſe à Magis illuſum, ac deinde ſicut hic dicitur; multos infantes occidit. Beda in ho. In hac aũt morte puerorũ, omnium Chriſti martyrum præcioſa eſt mors deſignata. Quòd paruuli ociſi ſunt, ſignificat per humilitatis meritum ad martirij perueniendũ gloriã, quod in Bethleem & in omnibus finibus eius occiſi ſunt, oſtendit in Iudæa, unde eccleſiæ cœpit origo, & ubiq; per orbẽ perſecutionẽ ſæuiturã. Qui bimi occiſi ſunt, doctrina & operatione perfectos indicant. Qui uerò infrà, ſimplices. Quòd illi qdẽ occiſi ſunt, & Chriſtus euaſit, inſinuat corpora martyrum ab impijs poſſe perimi, ſed Chriſtum ab eis non poſſe auferri.

Hæc uidetur ratio ueriſimilior.

Allegoria uerborum.

Tunc impletũ eſt quod dictũ eſt per Hieremiã Prophetã, dicentem, Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus multus; Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.

Chry. in ho. Quia euangeliſta horrore impleuit auditorẽ, crudelẽ occiſionẽ narrans: rurſus mitigationem apponit, oſtendens, ꝙ hæc non facta ſunt Deo nequeũte prohibere, atq; ignorante, ſed per prophetam prædicentẽ: unde dicit. Tunc impletum eſt. Hier. ſuper Hiere. Hoc Hieremiæ teſtimoniũ Matthæus non ſecundum Hebraicam ueritatẽ, nec iuxta 70 protulit. Ex quo perſpicuũ eſt Euangeliſtas & Apoſtolos non interpretationem alicuius ſecutos, ſed tanquam Hebræos quod legebant hebraicè ſuis ſermonibus, expreſſiſſe. Hiero. ſuper Mat. Quod autẽ dicitur in Rama, non putemus loci nomẽ eſſe quod eſt iuxta Gabaa, ſed Rama excelſum interpretatur. ut ſit ſenſus. Vox in excelſo audita eſt, id eſt longè lateq; diſperſa. Chry. ſup. Mat. Vel qm̃ de morte innocentium mittebatur, ideo in excelſo audiebatur, ſecundum illud, uox pauperis penetrat nubes. Quod autem dicit ploratus, fletũ paruulorum oſtendit. Quod autem dicit ululatus, matrum ſignificat lamentum: in paruulis autem mors faciebat finem doloris: in matribus autem ſemper per memoriam reparãtur, & ideo dicit Vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos. Hier. De Rachel natus eſt Beniamin: in cuius tribu non eſt Bethleem. Quæritur ergo quomodo Rachel filios Iudæ, id eſt filios Bethleẽ quaſi ſuos ploret? Reſpondebimus breuiter, quia ſepulta ſit iuxta Bethlehem in Effrata, & ex corpuſculi hoſpitio matris nomẽ accepit. Siue quoniam Iudas & beniamin duæ tribus iunctæ erant, & Herodes præceperat non ſolum in Bethlehem interfici pueros: ſed & in omnibus finibus eius, per occiſionem Bethlehem, intelligimus multos etiam de Beniamin fuiſſe cæſos.

Rhama excelſũ ſonat.

Augu.

Aug. de quæſt. no. & uete. teſtam. Vel quia filij Beniamin qui ad Rachel pertinent, olim à reliquis tribubus extincti ſunt, & in præſenti & in futuro eraſi. Tūc ergo Rachel cœpit fi. ſu. plan. q̄ filios ſororis ſuæ in tali cauſa uidit occiſos, ut æternæ nūq; hæredes exiſteret; cui enim aliquid aduerſum euenerit ex felicitate alterius, infauſta ſua miſerè luget. Remi. Aſſumpſit aūt ſanctus Euangeliſta ad exaggerandā magnitudinē luctus, ut diceret etiam Rachelem mortuā ploraſſe filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. Hier. Et hoc ſecundū duplicem intelligētiam, ſiue q eos in æternum mortuos exiſtimaret, ſiue q ſe conſolari nollet de his quos ſciuit eſſe uicturos, ut ſit ſenſus Noluit conſolari quia non ſunt, i. noluit conſolari de hoc quod non eſſent.

Expoſitio pulchra hilarii.

Hil. Non.n non erant hi qui mortui putabantur, in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur; conſolatio autem rei amiſſæ erat præſtanda, non auctæ. Hil. ſuper Mat. Rachel Eccleſiæ typum prætulit diu ſterilis, nunc fœcundæ; huius ploratus ex filijs nō idcirco, quia peremptos dolebat auditur; ſed quia ab his perimebatur quos filios retinere uoluiſſet. Raba. Vel ſignificat eccleſiam quidem plorare ſanctorū de hoc ſeculo ablationem, ſed non ita uelle ſe cōſolari, ut qui ſeculum morte uicerunt, rurſus ad ſeculi certamina ſecum redeant toleranda; quia non ſunt ultra reuocandi in mundum. Glo. Vel non vult conſolari in præſenti, quia non ſunt, ſed omnē ſpem & conſolationem ad æternam tranſmittit uitam. Rab. Bene autem Rachel; quia ouis, uel videns dicitur, eccleſiam figurat, cuius tota intentio ut Deum contempletur inuigilat, & ipſa eſt ouis centeſima, quam paſtor in humeris reportat.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph in Aegypto, dicens. Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Iſrael. Defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri.

Ex eccleſiaſtica hiſtoria Cū pro ſacrilegio quod Herodes in Saluatorē cōmiſerat, & ſcelere quod in æquæuos eius peregerat, ultimo cū diuina perurgeret in mortem corpus eius, ut Ioſeph refert, morbus inuaſit diuerſus; ita ut diceretur à uatibus nō morbo corporis; ſed diuinæ ultionis eſſe ſupplicia, ipſe aūt furore iam plenus nobiliores & primarios ex omni Iudæa ad ſe colligi & recludi iubet in carcere, mandans ſtatim ut ſpiritum exhalaſſet oēs interfici, ut eius obitum oīs Iudæa defleret inuita.

Mors Herodis.

Paulo autem antequam nouiſſimū ſpiritum redderet, Antipatrum filiū ſuū iugulauit, poſt duos filios, quos ante necauerat. ſ. Alexandrum & Ariſtobolum. Talis igitur Herodis finis, qui digna ſupplicia ſcelere, quod in Bethleem erga paruulos geſſerat, & pro inſidijs Saluatoris exactus eſt, ab Euangeliſta deſignatur, cum dicit. Defuncto autem Herode. Hier. Multi propter ignorantiā hiſtoriæ labuntur in errorem, putantes eundem eſſe Herodem à quo in paſſione domini irridetur, & qui nunc mortuus eſſe refertur. Ergo Herodes ille qui cum Pilato poſtea amicitias fecit, huius Herodis filius eſt frater Archelai; quem Tyberius Cæſar Lugdunum relegauit, fratremq; eius Herodem ſucceſſorem regni fecit.

Herodes relegatur ī lugdunum.

Primo ergo Herode defuncto; Ecce appa. Ange. do. ī ſom. Ioſeph in Aeg. dicens; Sur. & acci. pue. & ma eius. Diony. in cęl. hierar. Vide quoniam & ipſe Ieſus ſupercęleſtibus eſſentiis ſuperexiſtens, ad id quod ſecundum nos eſt immutabiliter ueniens, non refugit ad ſe ordinata, & aſſumptam humanā ordinationem, ſed obediens ſubditur Dei Patris, per Angelos diſpoſitionibus, & per Angelos ipſos annunciatur Ioſeph à patre diſpoſita filij ad Aegyptum receſſio, & iterum ad Iudæam ex Aegypto tranſductio. Chry. Vides etiam quia Ioſeph ad miniſteriū Mariæ erat electus; eunte.n. illa in Aegyptum & redeunte, quis miniſterium ei tantæ neceſſitatis impleret, niſi deſponſata fuiſſet? Nam in prima quidem facie Maria puerum nutriebat, & Ioſeph conſeruabat. Reuera autem pue. & ma. nutriebat, & Ioſeph tuebatur. Sequitur; Et ua. in ter. Iſrael. Quaſi medicus enim deſcendit in Aegyptum, ut uiſitaret eam languentem erroribus, non ut remaneret in ea. Reuerſionis autem ratio aſſignatur, cū ſubditur; Defuncti ſunt. n. qui quærebant animam pueri. Hiero. Ex hoc loco intelligimus non ſolū Herodem, ſed etiam ſacerdotes & ſcribas eo tempore necem domini fuiſſe meditatos. Remi. Sed ſi mul-

ſi multi fuerunt, quomodo in tã breui ſpacio extincti ſunt? quia vt dictum eſt: Herode mortuo occiſi ſunt omnes maiores qui in cuſtodia tenebantur. Chry. ſuper Mat. Quod dicitur conſilio factum eſſe, ꝙ conſenſerunt Herodi, vt inquireret, puerũ & occideret, quia ſcriptum eſt: Turbatus eſt Herodes; & omnis Hieroſolyma cum illo. Remig. Aut certè locutus eſt Euangeliſta per ſpeciem tropi, qñ multi ponuntur pro vno. In hoc autem quod dicit: Animã pueri, deſtruuntur hæretici, qui dixerũt Chriſtum non ſumpſiſſe animam, ſed loco animæ habuiſſe diuinitatẽ. Beda in ho. Quod autem occiſis pro domino pueris Herodes non longè poſt obijt, & Ioſeph dominum cum matre ad terram Iſrael reduxit, ſignificat omnes perſecutiones, quæ contra eccleſiam erant mouendæ, perſecutorũ morte vindicandas, & pacem eccleſiæ denuò reddendam, & ſanctos qui latuerãt ad ſua loca reuerſuros, vel quod defuncto Herode redit ad terram Iſrael, Ieſus denunciat quod Enoch & Helia prædicantibus, Iudæi ſopita modernæ inuidiæ flamma, fidem veritatis accipient.

Qui conſurgens accepit puerũ et matrem eius, & venit in terram Iſrael. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo timuit illo ire, & admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galileæ. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictũ eſt per Prophetas. Qm̃ Nazaræus vocabit.

Glo. Angelicæ admonitioni Ioſeph nõ inobediens fuit, vnde ſequitur; Qui cõſur. acce. pue. & ma. eius, &c. Non. n. determinauerat Angelus in quo loco terræ Iſrael. vt dubitante Ioſeph iterum reuertatur, & frequentiori viſitatiõne Angeli certior redderetur, vnde ſequitur; Audiẽs autem ꝙ Arche. &c. Ex hiſto. Ioſephi. Habuit ſiquidem Herodes vxores 10. ex quarum 7. numeroſam ſuſcepit ſobolem: primogenitus eius Antipater ex Ioſida, Alexander & Ariſtobolus ex Mariane, Archelaus ex Mathaca Samaritide, Herodes Antipas qui poſtea tetrarcha fuit, & Philippus ex Cleopatra Hieroſolymitide. Tribus igitur p̃timis ab Herode interfectis, & poſt mortem eius occaſione teſtamenti patris Archelao gubernationem regni vſurpante, & cauſa de ſucceſſione regni ad Cæſarem Auguſtum delata, tandem de cõſilio ſenatus omnem Herodis monarchiam diſtribuit, mediam partem, ſ. Idumeam & Iudæam tradens Archelao, ſub nomine tetrarchiæ, pollicitus ſe facturum eum regẽ ſi ſe dignum præbuiſſet. Mediam verò partem in duas ſecuit tetrarchias, ſeceſſitque Galilæa in partem Herodis Tetrarchæ. Itureæ verò & Traconitidis regio Philippo. Factus eſt ergo poſt Herodem defunctum Archelaus, quaſi Dyarchus, quod dominij genus hic regnum appellat. Aug. de con. euan. Sed hic aliquis quæret, quomodo (ſicut Lucas narrat) ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalẽ, ſi Archelai timore ibi prohibebantur accedere? Hoc diſſoluere non eſt difficile: fieri. n. poterat, ut per diem feſtum inter tam ingentem turbam latẽter aſcenderent, mox reuerſuri, cum tamen aliis diebus habitare metuerent, ut nec ſolennitate prætermiſſa eſſent irreligioſi, nec in cõtinua manſione perſpicui. Iſte quoq; intellectus patet, vt quod Lucas dicit per omnes annos eos aſcendere ſolitos in Hieruſalẽm, tunc accipiamus factum, cum iam non metueretur Archelaus, qui ſecundum Hiſtoriam Ioſephi ſolum 9. annis regnauit, ſequitur; Et admo. in ſom. ſeceſ. in par. Gali. Sed forte hinc quiſpiã moueatur, cum Mathæus dixerit, ideo timuiſſe cum puero redeuntem ire in Iudæam; quia cum patre ſuo Herode Archelaus filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galilæam, vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, ut Lucas teſtatur. Quaſi verò ipſa ſunt tempora quibus puero timebatur, quæ Lucas commemorauit, quæ vſq; adeo mutata erant, vt in ipſa Iudæa non rex eſſet Archelaus, ſed præſes Pilatus. Glo. Sed tunc quæritur: quare non timuit Ioſeph Galilæã ire, cum & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cũ puero in Nazareth, quàm in Hieruſalem vbi erat caput regni Archelaus. Chry. in ho. Et etiam quia villam natiuitatis mutauit, res obumbratur; impetus enim omnis erat aduerſus Bethleem & fines eius. Venit igitur Ioſeph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens, vnde ſequitur; Et ve. habi. in &c. Aug. de con. euan. Forte & hoc mouet quomodo dicat Matthæus, propterea

Mira Herodis hyſtoria.

cum

cum puero Ieſu parentes eius iſſe in Galilæam: quia metu Archelai in Hieruſalem ire noluerint, cum propterea magis iſſe in Galilæam videantur: quia ciuitas eorum erat Nazareth Galilææ, ſicut Lucas non tacuit. Sed intelligendū eſt quia vbi & angelus in ſomnis in Aegypto dixit ad Ioſeph. Vade in terram Iſrael, ſic intellectū primò eſſe à Ioſeph, vt putaret rectius eſſe pergere in Iudæam, ipſa.n. primitus intelligi potuit terra Iſrael. Poſtquam verò comperit ibi regnare Archelaum, noluit obijcere ſe periculo, cùm poſſet terra Iſrael etiam Galilęa intelligi: quia & ipſam populus Iſrael incolebat. Quanquam poſſit & aliter ſolui; quia potuit uidere parentibus Chriſti nō eſſe habitandum ibi cum puero, niſi in Hieruſalem, ubi erat templū domini, & illuc iuiſſent, niſi Archilai præſentia terrerentur. Non autem diuinitus iubebantur in Iudæa, uel Hieruſalem habitare, ut de Archelao, quod timebant deberent contemnere, ſed in terra Iſrael, in qua etiam ut dictum eſt, poterat intelligi Galilæa. Hila. Verum typica ratio conſeruata eſt: Ioſeph enim apoſtolorum tenet ſpeciem, quibus Chriſtus circumferendus eſt creditus. Hi tanquam Herode mortuo, ideſt populo eius in paſſione domini deperdito, Iudæis prædicare ſunt iuſſi: miſſi enim erant ad oues perditas domus Iſrael, ſed manente hæreditariæ infidelitatis dominatu, metuunt & recedunt, per viſum admoniti Spiritus ſancti donū in gentibus contemplantes ad eum conferunt Chriſtum. Raba. Vel hic ultima eccleſiæ tempora deſignat, quando plurimis Iudęorum ad prædicationē Enoch & Heliæ conuerſis, cæteri ad inſtinctū Antichriſti contra fidem pugnabunt. Pars igitur Iudææ, in qua regnabat Archelaus, Antichriſti ſequaces oſtendit. Nazareth autem Galilęę quo transfertur Chriſtus partem eiuſdem gentis, quæ fidem eſt ſuſceptura, deſignat, unde Galilæa transmigratio: Nazareth autem flos uirtutum interpretatur: quia Eccleſia quo ardentius à terrenis ad cœleſtia tranſmigrat, eò magis virtutum flore & germine abundat. Glo. Huic autem prophetæ teſtimonium adiungit, dicens: Vt imple. quod dictum eſt per Prophe. quo. Naza. voca. Hiero. Si fixum de ſcripturis poſuiſſet exemplum, nunquam diceret: quod dictum eſt per prophetas, ſed ſimpliciter, quod dictū eſt ꝑ prophetā. Nunc autem pluraliter prophetas vocās; oſtendit ſe nō verba de ſcripturis ſumpſiſſe, ſed ſenſum. Nazareus interpretatur ſanctus, ſanctum autem dominū futurum omnis ſcriptura commemorat. Poſſumus & aliter dicere, ꝙ etiam eiſdem verbis iuxta hebraicā veritatem in Eſaia ſcriptum ſit. Exiet virga de radice Ieſſe, & Nazaræus de radice conſurget. Chry. in ho. Aut forte legerunt & aliquos prophetas ita dicentes: qui nō ſunt nobis canonizati, ſicut Nathan & Eſdra. Et quoniam hoc propheiatum erat, manifeſtat Philippus, dicens ad Nathanaelem: Quem ſcripſit Moyſes in lege, inuenimus Ieſum à Nazareth: vnde etiam prius Chriſtiani Nazaræi vocabantur, ſed apud Antiochiam mutatū eſt hoc nomen, & dicti ſunt chriſtiani. Auguſt. de conſ euang. Hæc autem omnia quæ ſunt à narratione Magorum, & deinceps Lucas tacet, hoc proinde cognoſcendum quod deinceps ad cætera valeat, ſic vnūmquemque Euangeliſtarum contexere narrationem ſuam, vt tanquam nihil prętermitten tis ſeries digeſta videatur: tacitis.n. quæ non vult dicere, ſic & quæ vult dicere, illis quæ dicebat, adiungit: vt ipſa continuò ſequi videatur. Sed cùm alter ea dicit quę alter tacuit, diligenter ordo conſideratus indicat loco, vbi ea potuerit à quo prætermiſſa ſunt tranſilire.

Quæſtio euangelica explicatur.

Chriſtus quomodo Nazarenus.

CAPVT TERTIVM.

IN diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ, & dicēs: Pœnitentiam agite, appropinquabit n. regnum cœlorum. Hic eſt enim de quo dictum eſt per Eſaiam Prophetam dicentem: vox clamantis in deſerto, parate viam domini, rectas fa. ite ſemitas eius.

Chry. ſuper Mat. Sol appropians, antequam appareat, mittit radios ſuos, & facit albeſcere orientem, vt præcedens aurora aduentum diei demōſtret: ſic dominus natus in mundo, antequam appareat per doctrinā, ſpiritus ſui fulgorem tranſmiſſo illuminat

Cōparatio pulchra.

lumniauit Ioannem, vt præcedens ille aduētum annunciet Saluatoris; & ideo poſt ortum Chriſti enarratum, doctrinam eius enarraturus Euangeliſta, & baptiſmum in quo teſtimonium habuit de præcurſore & Baptiſta præmittit, dicens: in diebus autē il ve. Ioā. Bap prædi. in deſer. Remi. His autem uerbis beati Ioannis nō ſolū tempus, & locum, & perſonam, ſed etiam officium & ſtudium demonſtrat. Tempus generale demonſtrat, cùm dicit: in diebus autē illis. Aug. de conſ euan. Hoc autem tempus Lucas per terrenas poteſtates expreſſit, cùm dixit: Anno 15. Sed intelligere debemus Matthæum cum diceret: In diebus illis, in multo longiori ſpacio accipi voluiſſe, mox enim ut narrauit regreſſum de Aegypto Chriſtum, quod utiq; tēpore pueritiæ uel infantiæ factum eſt, vt poſſit ſtare quod Lucas de illo cùm 12. eſſet annorum narrauit, cōtinuò intulit. In diebus autem illis, non vtique pueritiæ tātum illius dies inſinuās, ſed omnes dies ab eius natiuitate vſque quo p̄dicare cœpit Ioannes. Remig. Perſonam oſtendit cùm dicit: Venit Ioannes, ideſt manifeſtauit ſe, qui tandiu priùs latuerat. Chry. in ho. Sed quare neceſſarium fuit, vt Ioānes Chriſtum præueniret operum teſtimonio, Chriſtum prædicante, primo quidem ut hinc Chriſti dignitatem diſcas, q̄ ſicut pater ita & ipſe Prophetas habet, ſecundum illud Zachariæ: Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis. deinde vt nullam cauſam verecundiæ Iudæis relinquat, quod & ipſe demonſtrat, dicens: Venit Ioannes neque manducans neq; bibens, & dicunt: dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicūt: Ecce homo edax. Sed aliter neceſſariū erat ab alio prius dici quæ de Chriſto erāt, & nō ab ipſo, alias Iudæi quid dixiſſent, qui poſt teſtimonium Ioannis dixerunt: Tu teſtimonium perhibes de teipſo, teſtimonium tuum non eſt verum. Remi. Officium ſubiungit, cùm dicit, Baptiſta: in quo domini uiam præparauit. niſi enim baptizari homines conſueſcerent, baptiſmum Chriſti abhorrerent. Studium oſtēdit, cum ait: Prædicans. Raba. Quia etiam Chriſtus prædicaturus erat: poſtquam enim viſum fuit idoneum tempus, ſcilicet circa triginta annos incipiens prædicationem ſuam, uiam domino præparauit. Remi. Locum ſubiungit dicens: In deſerto Iudææ. Maxi. Vbi ad prædicationem eius nec inſolēs turba perſtreperet, nec infidelis auditor rediret, ſed hi tātum audire poſſent, qui prædicationem cura diuini cultus expeterent. Hiero. ſuper Eſaiam. Vel in hoc conſiderandū eſt, q̄ ſalutare Dei & gloria domini nō prædicatur in Hieruſalem, ſed in ſolitudine eccleſiæ, & in deſerta gentium multitudine. Hila. Vel etiam ad Iudæā venit deſertam Dei frequentatione, nō populi, vt prædicationis locus eorum, quibus prædicatio erat miſſa ſolitudinem teſtaretur. Glo. Vel typicè, deſertū ſignificat uitam à mundi illecebris ſegregatam, quæ pœnitētibus competit. Aug. in lib de pœnitē. Niſi autem pœniteat aliquē uitæ ueteris, nouam nō poteſt inchoare. Hil. Et ideo pœnitentiā regno cœlorū appropinquante pronūciat, per quam eſt reditus ab errore, recurſus à crimine, & poſt uiciorum pudorem profeſſio deſignādi, dicens: Pœnitentiam agite. Chry. ſuper Mat. Vbi manifeſtat in ipſo principio, quia benigni regis eſt nuncius: non enim peccatoribus minas intendebat, ſed indulgentiam promittebat. Solent reges nato ſibi filio indulgentiam in regno ſuo donare, ſed antè tranſmittūt acerbiſſimos exactores. Deus autem nato ſibi filio uolens donare indulgentiam peccatorum, præmiſit quaſi exactorem exigentem & dicentem: Pœnitentiam agite. O exactio quæ non facit pauperes, ſed diuites reddit. Nā cùm quis debitum iuſtitiæ ſuæ reddiderit Deo nihil præſtat, ſed ſibi lucrum ſuæ ſalutis acquirit. Pœnitentia enim cor emundat, ſenſus illuminat, & ad ſuſceptionem Chriſti præparat humana præcordia: vnde ſubiungit; Appropinquauit enim regnum cœlorum. Hiero. Prius Baptiſta Ioānes regnum cœlorum prædicat, vt præcurſor domini hoc honorēt priuilegio. Chry. in ho. Ideoq; quod nunquā Iudæi audierant, neq; etiam à Prophetis, cœlos & regnum quod ibi eſt prædicant, & nihil de cætero de terra dicit. Sic ergo ex nouitate eorum, quæ dicuntur, erigit eos ad quærendum eum qui prædicatur. Rem. Regnum autem cœlorum quatuor modis dicitur: Chriſtus, ſecū dum

Ioannes quare Chriſtū præuenire.

Natali regius celebris

Regnū cœlorū quadruplex.

dum illud Lucæ 3. Regnum Dei intra vos eſt. Sancta ſcriptura, ſecundum illud Mat. 2. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Sancta eccleſia, ſecundum illud Matt. 25. Simile eſt regnum cęlorum decem uirginibus. Super num ſoliū, ſecundum Mat. 8. Multi ueniēt ab oriente & occidente, & recumbent in regno cœlorum, & hoc totum hic poteſt intelligi. Glo. dicit autem. Appropinquauit enim regnum cœlorum: quia niſi appropinquaret, nemo redire poſſet: quia infirmi & cæci, via, quę eſt Chriſtus, carebāt. Aug. de con. euan. Hæc autem verba Ioannis alij Euangeliſtæ prætermiſerunt. Iam verò qđ ſequitur. Hic eſt qui dictus eſt per Eſaiam Prophetam dicentem: Vox cla. in deſer. re. facite ſemitas eius. Ambiguè poſitum eſt, nec elucet, vtrum ex perſona ſua Euāgeliſta commemorauit, an ad hæc uerba eiuſdem Ioannis ſecutus adiunxerit, vt totum hoc Ioānes dixiſſe intelligatur: Pœnitentiam agite, appro. enim reg. cęlo Hic eſt enim, &c. Neque enim hoc mouere dicitur, quia non ait: Ego ſum, ſed hic eſt. Nā & Matthæus dixit: inuenit hominem ſedētem in theloneo, & non dixit. Inuenit me, ꝙ ſi ita eſt, non eſt mirū ſi & interrogatus quid diceret de ſeipſo, ſicut narrat Ioānes Euangeliſta, reſpondit: Ego vox clamantis in deſerto. Gre. in ho. Scitur autem quia vnigenitus filius verbum patris vocatur ſecundum illud: In principio erat uerbum. Ex ipſa autem noſtra locutione cognoſcimur, quia vox ſonat, vt uerbum poſſit audiri. Aduentum itaque domini Ioannes præcurrens vox dicitur: quia per eius myſteriū patris uerbū ab hominibus auditur. Chry. ſuper Mat. Vox etiam eſt ſonus confuſus, nullum ſecretum cordis oſtēdens, ſed hoc tantummodo ſignificans: quia vult aliquid dicere ille qui clamat. Verbum autē eſt ſermo myſterium cordis aperiēs. Adhuc vox inter homines & animalia communis eſt, uerbum autem eſt hominum tantum. Ideo ergo Ioannes dictus eſt vox, non uerbum: quia per eum Deus ſua conſilia nō demonſtrauit, ſed hoc ſolum quod Deus aliquid facere in hominibus meditabatur: poſtea autem per filium ſuum pleniſſimè myſterium ſuæ voluntatis aperuit. Raba. Qui rectè vox clamantis ob fortitudinem prædicationis dicitur. Tribus autē modis clamor accidit, hoc eſt, ſi lōgè poſitus eſt cui loquatur, ſi ſurdus, ſi per indignationē, & hæc humano generi acciderūt. Glo. Eſt igitur Ioannes quaſi uox uerbi clamātis, uerbū enim clamat in uoce, ideſt Chriſtus in Ioanne. Beda. Sicut etiā clamauit in omnibus, qui a principio aliquid diuinitus dixerunt, & tamen iſte ſolus eſt uox, quia per eum præſens uerbum oſtēditur, quod alij lōgè nunciauerunt. Grego. Ipſe autem Ioannes eſt clamans in deſerto: quia derelictæ ac deſtitutæ Iudææ ſolatiū redemptoris annunciat. Remi. Quantū autē ad hiſtoriā attinet, ī deſerto clamabat, quia remotus erat à turbis Iudæorū. Quid autem clamet, inſinuat cùm ſubiūgit: Parate uiam domini. Chry. ſup. Mat. Sicut enim magno regi in expeditionem uenturo præparatores præcedunt, qui ſordida abluunt, dirupta componunt: ſic & dominum noſtrum præceſſit Ioannes, qui ab humanis cordibus pœnitentiæ ſcopis peccatorū ſordes eijceret, & quæ diſſipata fuerant ſpiritualium præceptorum ordinatione componeret. Grego. in ho. Omnis autem qui fidem rectā & bona opera prædicat: domino ad corda audientium uiā parat. Rectas domino ſemitas facit, dum mūdas in animo cogitationes per ſermonem bonæ prædicationis format. Glo. Vel fides eſt uia, qua uerbum ad cor deſcendit: cùm mores in melius mutantur, fiunt ſemitæ rectæ.

Differentia vocis et uerbi.

Ipſe autem Ioannes habebat ueſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos. eſca aūt eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.

Chry. in ho. Poſtquam oſtēdit quia ipſe eſt uox clamantis in deſerto, prudenter ipſe Euangeliſta ſubiūxit: Ipſe autē Ioannes. In quo oſtēditur quæ ſit uita ipſius: nā ipſe quidē teſtificabatur de Chriſto: uita autem eius de ipſo; nemo autē poteſt eſſe alterius teſtis idoneus, niſi fuerit fidelis. Hil. Fuerat enim prædicāti Ioanni ſicut locus opportunior, ita & ueſtitus utilior, & cibus aptior. Hier. De pilis enī camelorum habebat ueſtimentum, non de lana, aliud auſteræ ueſtis indicium eſt, aliud luxuriæ mollioris. Chry. ſuper Mat. Seruis autem Dei non conuenit habere ueſtimētum ad ſpeciē uiſionis, uel ad carnis delectamen-

ſtamentum,ſed tãtum tegumentum nuditatis: habebat enim Ioannes veſtem non mollem,neque delicatam, ſed cilicinam, grauem & aſperam, & conterentẽ corpus potius quàm fouentẽ, vt de virtute animę eius ipſe habitus corporis loqueretur. Sequitur: Et zo. pel. circa, &c. Conſuetudo enim erat apud Iudæos, vt zonis laneis vterentur: ideo iſte quaſi durius aliquid facere volens, zona pellicea cingebatur. Hiero. Porro quod ſequitur: Eſca eius erat locu. & mel ſyl. Habitatoris ſolitudinis cõgruum eſt, vt non delicias ciborum, ſed neceſſitates humanæ carnis expleret. Raba. Tenui victu contentus, & ex minutis volatilibus, & melle inuẽto in truncis arborũ. In dictis autem Arnulphi galliarum Epiſcopi reperimus minimũ genus locuſtarũ fuiſſe in deſerto Iudæę, quę corpuſculis in modum digiti manus exilibus & breuibus in herbis facilè capiuntur, coctæq́; in oleo pauperem præbent guſtum. Similiter narrat in eodem deſerto eſſe arbores habẽtes lata folia & rotunda, lactei coloris & melliti ſaporis, quæ natura fragilia manibus fricãtur & edũtur. Et hoc eſum quod mel ſylueſtre dicitur. Remi. ſub hoc autem habitu veſtimentorum, & vtilitate ciborum, oſtendit ſe peccata totius generis humani deflere. Raba. Poteſt & habitus & guſtus eius qualitatẽ internę conuerſationis exprimere. nam auſterioribus vtebatur indumentis, quia vitam peccantiũ increpauit: zona quidem pellicea, quia cinctus fuit & Helias, mortificationis indicium eſt. Raba. Locuſtas & mel ſylueſtre edebat, quia dulcis ſapiebat turbis prædicatio eius, ſed citius finem ſortita eſt: in melle enim dulcedo, in locuſtis eſt alacer volatus, ſed cito deciduus. Remi. Per Ioannem autem qui Dei gratia interpretatur, ſignificatur Chriſtus, qui mundo gratiã attulit, per ueſtimentum illius deſignatur eccleſia gentium. Hila. Cum exuuijs immundarum pecudum quibus gentiles pares exiſtimantur, Chriſti prædicator induitur, ſitq́; ſanctificatum habitu prophetali quicquid in eis vel inutile fuerat ante vel ſordidum: zonę aũt præcinctio, efficax in omne opus bonum eſt apparatus, vt ad omne miniſterium Chriſti ſimus accincti. In eſum etiã eliguntur locuſtæ fugaces, hominumq́; &

Zonis laneis vtebãtur iudæi.

ad omnem aduẽtum noſtri ſenſim euolantes, nos ſcilicet qui ab omne ſermone & cõgreſſu ipſis quibuſdã corporum ſaltibus efferebamur voluntate vagi, in operibus inutiles, in verbis queruli, ſed peregrini: nũc ſumus ſanctorum alimonia, & ſocietas prophetarum, electi ſimul cum melle ſylueſtri, dulciſſimum ex nobis cibum nõ ex aluearis legis, ſed ex truncis ſylueſtrium arborum præbituri.

Tunc exibat ad eum Hieroſolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua.

Chry. ſuper Mat. Conuerſatione Ioannis expoſita: conueniẽter ſubiungit. Tunc exibat ad eum, &c. amplius enim reſonabat cõuerſatio vitæ eius in heremo, quàm uox clamoris ipſius. Chryſo. in ho. Erat enim mirabile in humano corpore tantã patientiam videre, quod deniq; & Iudęos magis attrahebat, magnum Heliam in eo uidentes. Conferebat autem ad ſtuporem quòd dereliquerat eos gratia prophetarũ & poſt longum tempus reuerſa uidebatur ad eos. Prædicationis etiam modus immutatus ad id proderat: nihil .n. aſſuetorum apud alios Prophetas audiebant, puta pręlia & victorias Babylonias & Perſas, ſed cœlos, & quidem illic regnum & ſupplicium gehennæ. Dicit nunc: Tunc exi. ad eum, &c. Glo. Baptiſmo præcurrente, non peccata dimittẽte. Remi. Baptiſmus enim Ioannis figurã gerebat cathecuminorum. nam ſicut modo catherizãtur pueri, vt digni fiãt ſacramento baptiſmatis, ita Ioannes baptizabat ut baptizati ab eo, poſtea deuotè viuẽdo digni fierent accedere ad Chriſti baptiſmum. In Iordane autem baptizabat, vt ibi aperiretur ianua regni cœleſtis, ubi natus eſt additus filijs Iſrael terram promiſſionis intrandi. Sequitur: Confitentes peccata ſua. Chry. ſuper Mat. Ad comparationẽ enim ſanctitatis Ioannis quis poterat arbitrari ſe iuſtũ? Sicut enim veſtis cãdida ſi fuerit poſita iuxta niuẽ ad comparationem niuis ſordida inuenitur, ſic ad comparationem Ioannis omnis homo uidebatur immundus, & ideo peccata ſua confitebantur. Confeſſio autem peccatorum teſtimonium eſt cõſcientiæ timentis Deũ. Perfectus enim timor ſoluit omnem pudorem. Illic autem turpitudo cõ-

Vnde Ioanne admiratio.

feſſio-

feſſionis aſpicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Et quia ipſum erubeſcere pęna eſt grauis, ideo iubet nos Deus cõfiteri peccata noſtra, vt verecundiam patiamur pro pœna: nam & hoc ipſum pars iudicij eſt. Raba. Bene aũt qui baptizandi erãt exire ad Prophetam dicuntur: quia niſi qs ab infirmitate recedat, pompæ diaboli ac mundi illecebris abrenunciet, baptiſmũ ſalubre conſequi non poterit. Bene autem in Iordane, qui deſcenſio dicitur, baptizabantur: quia de ſuperbia vitę ad humilitatem veræ confeſſionis deſcenderant. Exẽplum autem iam tunc confitendi peccata, ac meliorem vitam promittendi baptizandis dabatur.

Videns autem multos phariſæorum & ſaducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Sermo congruat auditoribus.

Grego. in paſt. Pro qualitate audientiũ formari debet ſermo doctorum, vt & ſua ſingulis congruant, & tamen à cõmunis ędificationis arce nunquam recedat. Glo. Vnde neceſſe fuit vt poſt doctrinam, quam Ioannes turbis tradiderat, Euangeliſta ẽt illius doctrinæ faceret mentionẽ, qua inſtruxit eos qui prouectiores uidebãtur. Et ideo dicit: Videns autem mul. pha. &c. Iſido. in lib. Etymo. Phariſæi & Saducæi inter ſe contrarij ſunt: nam Phariſæi ex hebræo in latinum interpretantur diuiſi: eo ꝙ traditionũm & obſeruationum iuſtitiã præferunt, vnde diuiſi vocantur à populo quaſi per iuſtitiam. Saducæi interpretantur iuſti: uendicant enim ſibi quod non ſunt, corporum reſurrectionem negant, & animam cum corpore interire prædicant. Hi tamen quinque libros legis recipiunt, prophetarũ uaticinia reſpuunt. Glo. Hos ergo qui inter Iudæos maiores uidebãtur videns Ioannes ad baptiſmum ſuũ uenire, dixit eis: Progenies uiperarũ, quis nobis demon. fuge. a ven. ira? Remi. Cõſuetudo ſcripturæ eſt ea imitatione operũ nomina imponere, ſecundũ illud. Pater tuus Amorræus, ſic & iſti ab imitatione viperarũ, progenies viperarũ dicuntur. Chryſ. ſup. Mat. Sicut. n artificioſus medicus ſi viderit ægrotantis colorẽ, intelligit ſpeciem paſſionis: ſic Ioannes venientiũ ad ſe phariſæorum prauas cogitationes intellexit: forſitan enim apud ſe cogitauerunt. Imus & confitemur peccata noſtra, nullũ laborẽ nobis imponit, baptizamur & conſequimur indulgentiam peccatorum. Inſipiens, nunquid facta digeſtione impuritatis, non eſt neceſſaria ſumptio medicinæ? ſic multa diligentia neceſſaria eſt homini poſt conuerſionẽ & baptiſmum, vt vulnus peccatorum perfectè ſanetur, ideo dicit: Progenies viperarũ. Natura. n. viperarum eſt, ꝙ ſtatim cũ momorderit hominẽ currit ad aquã, quã ſi non inuenerit, moritur: ideo iſtos dicebat progeniem viperarum: quia peccata mortifera committentes currebant ad baptiſmum, vt ſicut viperæ per aquam tantum pericula mortis euaderẽt. Item viperarum natura eſt rumpere viſcera matrum ſuarum, & ſic naſci, quoniã ergo Iudæi, aſſiduè perſequẽtes Prophetas, corruperunt matrẽ ſuã ſynagogam, ideo progenies viperarum nuncupantur. Itẽ viperæ à foris ſpecioſæ ſunt & quaſi pictæ, intus aũt veneno repletæ, ita & iſti pulchritudinẽ ſanctitatis oſtendebant in vultu. Remi. Cum ergo dicitur: Quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira, ſubauditur niſi Deus? Chry. ſuper Mat. Vel quis vobis demonſtrauit, non Eſaias propheta? Abſit. Si enim ipſe vos docuiſſet, non ſpẽ in aqua poneretis tãtum, ſed etiã in operibus bonis, ille enim dicit: Lauamini, & mũdi eſtote, auferte nequitiam ab animabus veſtris, diſcite benefacere. Nunquid etiam Dauid dicens: Lauabis me, & ſuper niuẽ dealbabor? abſit. ille. n. ſic dicit poſtea: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Si ergo eſſetis diſcipuli Dauid cum gemitu ad baptiſmum ueniretis. Remig. Si uerò quis demõſtrabit ſub futuro legatur tẽpore, is eſt ſenſus: Quis doctor, quis prędicator dabit vobis conſilium, vt poſſitis euadere irã æternæ damnationis? Aug. in lib. de ciui. Dei. Deus aũt propter quãdam operum ſimilitudinem, non propter affectionum infirmitatem, ſecundum ſcriptura iraſcitur, nec tamẽ vlla paſſione turbatur

Viperarum natura qua ſit.

iraſcitur, nec tamen ulla paſſione turba-
tur, hoc enim uerbum vindictæ uſurpauit
effectus, non ille turbulentus affectus. Si
ergo vultis effugere, facite dignum fructũ
penitentię. Gre. in ho. In quibus uerbis
notandum eſt, quòd non ſolum fructũ pœ
nitentiæ, ſed dignos pęnitentiæ admonet
eſſe faciendo. Sciendum enim eſt, quia qſ
quis illicita nulla commiſit, huic iure con
ceditur ut licitis utatur. At ſi quis in cul-
pam lapſus eſt, tantò à ſe debet licita ab
ſcindere, quantò ſe meminit & illicita ꝑ
petraſſe. Vniuſcuiuſque ergo conſcientia
conuenitur, vt tantò maiora quærat bono
rum operum lucra per pœnitentiã, quãtò
grauiora ſibi intulerit damna per culpam,
ſed Iudæi de generis nobilitate gloriãtes:
idcirco ſe agnoſcere peccatores nolebãt,
quia de Abrahæ ſtirpe deſcenderant, &
ideo eis recte dicitur: Et ne uelitis dicere
intra vos, patrem habemus Abrahã. Chr.
in ho. Hæc autẽ dixit nõ prohibens illos
debere ex illo ſe eſſe, ſed prohibet in hoc
confidere, uirtuti animæ non inſiſtentes.
Chr. ſup. Mat. Quid enim prodeſt ei quẽ
ſordidant mores generatio clara? aut qd
nocet illi generatio uilis, quem mores a-
dornant? Melius eſt enim alicui, ut eo
glorientur parentes, quia talem filium ha
bent, quã ut ipſe in parentibus glorietur.
Sic & vos nolite gloriari, dicentes, quia
patrem habemus Abraham, ſed magis eru
beſcite, quia filij eſtis eius, & ſanctitatis
eius nõ eſtis hæredes. De adulterio enim
natus uidetur qui nõ aſſimilat patrem. Pa
rentum igitur gloriam excludit, dicẽs. Et
ne velitis dicere. Raba. Quia ergo præco
ueritatis, ad dignum pœnitentiæ fructum
faciendum eos incitare uolebat, ad humi-
litatem prouocabat, ſine qua nullus pœni
tere poteſt, ſubdẽs. Dico enim uobis quo-
niã poteſt Deus de lapi. iſtis ſuſcitare fi.
Abrahæ. Remi. Fertur ꝙ in eo loco præ-
dicauit Ioannes circa Iordanem, ubi iubẽ
te Deo 12. lapides de medio alueo Iorda
nis ſublati poſiti ſunt, potuit ergo fieri ut
hos demonſtrando diceret. De lapidibus
iſtis. Hier. In quo dei indicat potentiã,
ꝙ qui de nihilo cuncta fecerat, poſſet &
de ſaxis duriſſimis populũ ꝓcreare. Pri-
ma. n. ſunt rudimẽta fidei, credere Deum
poſſe qcqd voluerit, ex lapidib. autẽ gene
rari homines, ſimile eſt ei, quòd ex Sarra
poſſit Iſaac, unde & propheta dicit, Aſpi-
cite ad petram de qua exciſi eſtis. Huius
igitur prophetiæ eos memores faciens,
monſtrat ꝙ poſſibile eſt nunc etiam ſimi
le fieri. Raba. Vel aliter: Lapidum nomi
ne gentes ſignificate ſunt, quæ lapides co
luerunt. Chryſoſto. ſuper Matthæum.
Item lapis durus eſt ad opus, ſed cum fa-
ctum fuerit opus ex eo deficere neſcit, ſic
& gentes cum difficultate crediderunt,
quidem, tamen credentes permanent in
æternum in fide: Hierony. lege Ezechie.
Auferam, inquit, à uobis cor lapideum,
& dabo vobis cor carneum, in lapide du-
ritia, in carne multitudo monſtratur.
Rabanus. De lapidibus ergo filij Abra-
hæ ſuſcitati ſunt: quia dum gentiles in
Abrahæ ſemine, id eſt in Chriſto credide
runt, eius filij facti ſunt, cuius ſemini ſunt
vniti. Sequitur: Iam enim ſecuris ad radi
cem arboris poſita eſt. Chryſoſto. ſuper
Matthæus. Securis eſt acutiſſima ira con
ſummationis, quæ totum præciſura eſt
mundum. Sed ſi poſita eſt, quare non
præcidit? quia rationabiles ſunt arbores,
& in poteſtate habent facere bonum, aut
non facere, vt videntes ad radices ſuas po
ſitam eſſe ſecurim, timeant & faciant fru-
ctum. Ergo denunciatio iræ, quod eſt ſe-
curis poſitio, & ſi in malis nihil agat, ta-
men à malis ſegregat bonos. Hiero. in
ho. Vel ſecuris eſt prædicatio Euangelij
iuxta Hieremiam, qui uerbum domini
comparat, ſecuri cædenti petram: Gre-
go. in hom. Vel ſecuris eſt redemptor no
ſter, qui uult ex manubrio & ferro ex di-
uinitate conſtans & humanitate, tenetur
ex humanitate, ſed incidit ex diuinitate,
quæ videlicet ſecuris ad radicem arboris
poſita eſt: quia & ſi per patientiam expe-
ctat, videtur tamen quid factura eſt. Om-
nis enim ar. quæ non facit fru. bo. exci. &
in ignem mittetur. Quia vnuſquiſque per
uerſus pararam citius gehennæ concrema
tionẽ inuenit, qui hic fructum boni ope-
ris facere contemnit. Securim autem non
iuxta ramos poſitam, ſed ad radicem di-
cit, cum enim malorum filij tolluntur, ra-
mi infructuoſæ arbitris abſcindũtur, cum

Conſciẽtia eſt pœnitentiæ menſura.

Natales non proſunt ſine moribus.

Securis varia ſignificatio.

verò tota ſimul progenies cum parente tollitur, infructuoſa arbor à radice abciſa eſt, ne iam remaneant unde praua iterum ſoboles ſuccreſcat. Chry. in ho. Cùm autem dicit: Omnis, excludit primatum qui eſt à nobilitate, quaſi dicat: Etſi nepos fueris Abrahæ, ſuſtinebis pœnam ſine fructu manens. Rabanus. Quatuor autẽ ſunt ſpecies arborum, quarum vna tota eſt arida, cui aſsimilantur pagani: altera viridis ſed ſine fructu, cui aſsimilantur hypochritæ: tertia uiridis & fructuoſa, ſed venenoſa, cui aſsimilantur hæretici: quarta viridis eſt fructũ bonũ gignit, cui aſsimilantur viri catholici. Greg. in ho. Igitur omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur: quia paratam gehẽnæ cõcremationẽ inuenit, qui hic boni operis fructum facere cõtemnit.

Species arborum quatuor

Ego quidem baptizo uos in aqua in pœnitentiã, qui autem poſt me uenturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calciamenta portare: ipſe uos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. Cuius uentilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuã, & congregabit triticum in horreum ſuum: paleas autem comburet igni inextinguibili.

Glo. Quia in præcedentibus uerbis Ioannes explicauerat, quod ſuprà ſumariè de agenda pœnitentia prædicauit, reſtabat ut etiã diſtinctius prædicaret quod de regni cœlorum appropinquatione iam dixerat, & ideo dicit: Ego quidem bapti. vos in aqua in pęni. Gre. in ho. Ioannes nõ in ſpiritu ſed in aqua baptizat: quia peccata ſoluere non ualebat: corpora quidem per aquam lauat, ſed tamen animas per veniam non lauat. Chr. in ho. Cũ enim nõ dũ eſſet oblata hoſtia, neque peccatũ ſolutũ eſſet, nec ſpiritus deſcendiſſet in aquã, qualiter fieret remisſio peccatorũ? Sed q̃a Iudæi nequaquam propria ſentiebant peccata, & hoc erat eis cauſa malorum, aduenit Ioannes, in cognitionem eos ducens, propriorum peccatorum pœnitentiã memorando. Greg. in ho. Cur ergo baptizat qui peccata non relaxat? niſi ut præcurſionis ſuæ ordinem ſeruans qui naſcituru naſcendo præuenerat, baptizaturum quoque dominũ baptizando præueniret. Chry. ſup. Mat. Vel miſſus erat Ioãnes ad baptizandum, ut ad baptiſmũ venientib. præſentiam filij Dei in corpore prædicaret, ſicut ipſe teſtatur alibi, dicens: vt manifeſtetur in Iſrael, ideo ego ueni in aqua baptizare. Aug. ſuper Ioan. Vel ideo baptizat: quia oportebat baptizari Chriſtũ. Sed quare non ſolus ipſe baptizatus eſt à Ioanne, ſi ad hoc miſſus erat Ioannes per quem baptizaretur Chriſtus? Quia ſi ſolus dominus baptizatus eſſet baptiſmate Ioannis, non deeſſent qui putarent baptiſmũ Ioannis maiorem eſſe quàm baptiſmũ Chriſti, uſq; adeo ut ſolus Chriſtus eo baptizari meruiſſet. Raba. Vel ideo baptizat, vt pęnitentes hoc ſignaculo ab impœnitentibus ſecernendo, ad baptiſmum dirigat Chriſti. Chry. ſuper Mat. Ergo propter Chriſtũ baptizabat, ideo ad Chriſtũ venientibus ipſum prædicat appariturum, & eminentiã poteſtatis eius annunciat, dicens: Qui autem poſt me uenturus eſt fortior me eſt. Remi. Sciendum eſt autẽ ꝙ quinq; modis uenit Chriſtus poſt Ioannem, naſcendo, prædicando, baptizando, moriendo, & ad inferos deſcendendo. Et pulchrè dominus dicitur fortior Ioanne, quia ille purus homo, hic uerò Deus & homo. Raba. Ac ſi Ioannes dicat: Ego quidẽ fortis ſim ad pœnitentiã inuitãdo, ille peccata remittendo: ego regnũ cœlorũ prædicando, ille donando: ego in aqua baptizando, ille in ſpiritu. Chry. in ho. Cum autem audieris: Quia fortior me eſt, ne æſtimes ſecundum cõparationẽ me hoc dicere, neque enim inter ſeruos illius ordinari ſum dignus, ut vilisſimam miniſterij ſuſcipere particulam, unde ſubdit: Cuius non ſum &c. Hil. Apoſtolis enim circumferendo prædicationis gloriam derelinquens, quibus ſpecioſis pedibus pacẽ Dei erat debitũ nunciare. Chr. ſup. Mat. Vel per pedes Chriſti intelligere poſſumus chriſtianos, præcipuè Apoſtolos, cęteroſq; prædicatores, inter quos erat Ioãnes Baptiſta. Calciamenta autem ſunt infirmitates, quibus operit prædicatores. Hæc ergo calciamenta Chriſti omnes prædicatores portant, & Ioannes etiam portabat, ſed ſe dignum non eſſe portare pronũciat, ut maiorem oſtenderet gratiam Chriſti meritis ſuis. Hiero. in alio Euangelio ait: Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam

Ratio multiplex baptiſmi Ioannis.

Calciamẽtum Chriſti quale.

giam calcea. Hic humilitas, ibi miniſterium demonſtratur: quia Chriſtus cum ſponſus ſit, & Ioannes non mereatur ſponſi corrigiam ſoluere, ne vocetur domus eius, iuxta legē Moyſi & exemplum Ruth domus diſcalciati. Chry. ſup. Mat. Quia verò nemo poteſt dare dignius beneficiū quàm ipſe eſt, nec facere alterum quod ipſe non eſt, rectè ſubdit: Ille uos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. Ioānes quidē cum ſit corporalis, ſpiritualē baptiſmum dare non poteſt, ſed baptizat in aqua, quæ corpus eſt, & ideo corpus cum corpore baptizat. Chriſtus autem ſpiritus eſt, quia Deus eſt: Spiritus etiam ſanctus ſpiritus eſt, anima quoque ſpiritus eſt: ideo ſpiritus cum ſpiritu ſpiritum noſtrū baptizat. Baptiſmus autē ſpiritus perficit: quia ingrediēs ſpiritus circumplectitur animam, & quaſi muro quodam inexpugnabili circuit eam, & non permittit ut carnales concupiſcentiæ præualeant contra eam; non quidem facit, ut caro non concupiſcat, ſed tenet animam, vt ei non conſentiat. Et quoniam Chriſtus iudex eſt, baptizat in igne, id eſt in tentationibus: in igne autem baptizare non poteſt homo purus. Ille enim tentandi habet licentiam, qui remunerandi habet poteſtatem: hic autē baptiſmus tribulationis, id eſt ignis comburit carnem, ut non germinet concupiſcentias, nam caro ſpirituales quidem pœnas non timet, ſed carnales. Ideo ergo dominus ſuper ſeruos ſuos carnales tribulationes mittit, ut times anguſtias ſuas caro non concupiſcat malum. Vides ergo quia ſpiritus repellit concupiſcentias, & præualere non ſinit: ignis autem ipſas concupiſcentiarum radices comburit. Hiero. Vel in Spiritu ſancto & igni, quia ignis eſt Spiritus ſanctus, quo deſcendente ſedit quaſi ignis ſupra ſingulos Apoſtolos. Et impletus eſt ſermo domini, dicentis; Ignem veni mittere in terram, ſiue quia in præſenti ſpiritu baptizamur, & in futuro igni, ſecundum illud apoſtoli: Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Chryſo. in ho. Non autem dicit: Dabit vobis Spiritum ſanctum, ſed baptizabit uos in Spiritu ſancto, copiam gratiæ metaphoricè oſtendens. Per hoc etiam monſtratur, quòd ſola uoluntate etiam in fide indiget ad iuſtificandum non laboribus & ſudoribus: & ſicut facile eſt baptizari, ita facile eſt per eum tranſmutari & fieri meliores. In igne uerò uehemētiam gratiæ quæ vinci non poſſit demonſtrat, & ut intelligat ꝙ ſimiles antiquis & magnis prophetis repentè ſuos faciet, propter hoc enim ignis meminit, quia plures uiſionum propheticalium per ignem apparuerunt. Chry. ſup. Mat. Patet ergo quòd baptiſmus Chriſti non ſoluit Ioannis baptiſmum, ſed in ſe incluſit, qui enim baptizatur in nomine Chriſti, utrunque baptiſmum habet, & aquæ & ſpiritus: quia Chriſtus & ſpiritus erat, & corpus ſuſcepit, ut & corporale & ſpirituale baptiſma daret. Ioannis autem baptiſmus non includit in ſe baptiſmum Chriſti: quia quod minus eſt, maius in ſe includere non poteſt. Ideo Apoſtolus cum inueniſſet quoſdam Epheſios Ioannis baptiſmate baptizatos, iterum baptizauit eos in nomine Chriſti: quia in ſpiritu non erant baptizati, quoniam & Chriſtus iterum baptizauit eos qui à Ioanne fuerant baptizati, ſicut ſermo Ioānis demonſtrat, dicens; Ego uos baptizo in aqua, ille uos baptizabit in ſpiritu, nec uidebatur iterum baptizare, ſed ſemel, quia enim amplius erat baptiſma Chriſti quàm Ioānis, nouum dabatur & non iteratum. Hila. Salutis igitur noſtræ & iudicij tempus deſignat in domino, dicens; Bapti. uos in ſpiritu ſancto & igne, quia baptizatis in Spiritu ſancto reliquum ſit conſummare igne iudicij, unde ſubditur. Cuius uentila. in ma. ſua. Rab. Per uentilabrum, id eſt paleam diſcretio iuſti examinis deſignatur, quod habet dominus in manu, id eſt in poteſtate, quia Pater omne iudicium dedit filio. Sequitur: Et permun. ..ream ſuam. Chry. ſuper Mat. Area, id eſt eccleſia: horreum uerò regnum cœleſte, ager autē, hic mundus. Mittens ergo dominus Apoſtolos, cæteroſque doctores quaſi meſſores, præcidit omnes gentes de mundo, & in aream eccleſiæ congregauit, hic ergo triturandi ſumus, hic uentilandi, omnes enim homines in rebus carnalibus delectantur, ſicut grana in palea, ſed qui fidelis eſt & boni cordis habet medullam, mox ut

Comparatio baptiſmorum.

leniter tribulatus fuerit, negligens carnalia, currit ad Dominum: ſi autem modicæ fidei fuerit, uix cum grandi tribulatione. Qui autem omnino in fidelis eſt & vacuus, quantumcunque contritus fuerit, non tranſit ad Deum. Triticum autem cum primum trituratum fuerit, iacet cum paleis in uno loco confuſum: poſtea autem ventilatur ut ſeparetur; ſic & in vna eccleſia fideles cum infidelibus habentur commixti, ideo monetur perſecutio, quaſi ventus, ut ventilabro Chriſti iactati, quia iam diſiuncti fuerant actibus, ſeparentur & locis. Et vide quia non dixit; Mundabit aream ſuam, ſed permundabit; neceſſe eſt enim ut diuerſis modis tētetur eccleſia, donec permundetur. Et primum quidem ventilauerūt illam Iudæi, deinde gentiles, modo hæretici: poſtmodum per uentilabit Antichriſtus. Sicut enim quando modica eſt aura, non permundatur tota tritici maſſa, ſed leuiores paleæ iactantur, grauiores autem remanent: ſic & modo, modico flatu tentationis ſufflante, peſſimi homines recedunt. Si autem ſurrexit maior tempeſtas, etiam illi qui videntur eſſe ſtabiles, ſunt exituri. Ideo neceſſaria eſt tentatio maior, ut permundetur Eccleſia. Remi. Hanc etiam aream, ſcilicet Eccleſiam, dominus mundat in hac vita, cum uel per iudicium ſacerdotum mali de Eccleſia tolluntur, uel per mortem de hac uita abſcinduntur. Raba. uniuerſaliter autem areæ purgatio in fine perficietur, quando mittet Angelos ſuos filius hominis, & colliget de regno ſuo omnia ſcandala. Grego. 34. mor. Nam poſt trituram vitæ præſentis, in qua nunc triticum ſub paleis gemit, ita illo extremi iudicij ventilabro triticum, paleaque diſcernitur, ut nec in tritici horreum paleæ trāſeant, nec in palearum ignem horrei grana dilabantur, & hoc eſt quod ſequitur: Et congre. trit. ſu. in horre. pal. autem combu. igni inextinguibili. Hila. Triticum ſuum perfectos ſcilicet credentium, fructus dicit cœleſtibus horreis recondendū, paleas uerò infructuoſorum hominū inanitatem. Raba. Verum hoc inter paleas & zizania diſtat, quòd paleæ non alio quàm triticorum ſemine prodeunt; zizania verò de diuerſo. Paleæ ergo ſunt qui fidei ſacramentis imbuuntur, ſed ſolidi non ſunt; zizania uerò qui & opere & profeſſione ſecernūtur à bonorum ſorte. Remi. Ignis autem inextinguibilis dicitur pœna æternæ damnationis, ſiue quia quos ſemel ſuſcepit nūquàm extinguit, ſed ſemper cruciat, ſiue ad differentiam ignis purgatorij, qui ad tempus accenditur & extinguitur. Aug. de con. euan. Si autem quæritur quæ uerba potius Ioannes Baptiſta dixerit, utrum quæ Matthæus, an quæ Lucas, an quæ Marcus eum dixiſſe commemorat, nullo modo hic laborandum eſſe iudicat, qui prudenter intelligit ipſas ſententias eſſe neceſſarias cognoſcēdæ ueritatis, quibuſlibet uerbis fuerint explicatæ. Et in hoc apparet non debere eos arbitrari mentiri, quanquam ſi pluribus reminiſcentibus rem quam audierunt, vel uiderunt, non eodem modo atque eiſdem uerbis eadem res fuerit indicata. Quiſquis autem dicit Euāgeliſtis per Spiritus ſancti potentiam hoc potuiſſe concedi, ut nec in genere uerborum, nec in ordine, nec in numero diſcreparent, non intelligit, quantò amplius Euāgeliſtarum excellit auctoritas, tantò magis per eos fuiſſe firmandam cæterorum hominum uerā loquentium ſecuritatē. Quod autem alius dixit. Cuius non ſum dignus calceamenta portare, alius uerò calceamenti corrigiam ſoluere, non uerbis tantum, ſed etiam re ipſa uidetur aliud eſſe. Meritò ergo quæri poteſt, quod horum Ioannes dixerit? Verum etiam uidetur narraſſe qui hoc potuit narrare, quod ille qui dixit, qui autem aliud, & ſi non eſt mentitus, certè uel oblitus aliquid pro alio dixiſſe putabitur. Omnem autem falſitatem abeſſe ab Euangeliſtis decet, non ſolum eam quæ mentiendo promitur, ſed etiam eam quæ obliuiſcendo. Ita ſi ad rem pertinet aliquid aliud intelligere, ex utroq; dictorum rectè exiſtimandum eſt Ioānem utrunque dixiſſe, ſiue aliud alio tempore, ſiue confeſtim. Si autem nihil intendit Ioānes cum de calceamentis domini diceret, niſi excellentiā eius & ſuam humilitatem, quodlibet dictorum dixerit, eādem tamen ſententiam tenuit, quiſquis uerbis ſuis

Ventilatio eccleſiæ multiplex.

Attende quæſtionem cū reſolutione.

ſuis per calciamentorum commemoratio nem eandem ſignificationem humilitatis expreſſit, vnde ab eadẽ voluntate nõ aberrauit. Vtilis ergo modus & memoriç commendandus non eſſe mendacium, cũ quiſque voluntatem eius explicat, de quo aliquid narrat etiã, dicẽs aliquid aliud quod ille nõ dixit: voluntatem tamen ſuam explicauit eandem quam & ille, cuius verba cõmemorat. Ita enim ſalubriter dicimus nihil aliud eſſe quærendum, quàm quid uelit ille qui loquitur.

Tunc uenit Ieſus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens; Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus, dixit ei; Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Tunc dimiſit eum.

Glo. Poſtquam prædicatione ſui præcurſoris Chriſtus mundo prænunciatus eſt, tãdem qui diu latuerat, hominibus ſe manifeſtare voluit, vnde dr: Tunc ve. Ie. à Gali. in Ior. ad Io. ut bap. ab eo. Remi. Eſt ſciendum ꝙ in his uerbis deſcribuntur perſonæ, loca, tempus, & officiũ. Tempus cum dicit, Tunc. Raba. Quando. ſ. tricenarius erat, in quo oſtendit nullum, uel ſacerdotem, uel prædicatorem debere inſtitui, niſi ſit perfectæ ætatis. Ioſeph tricenarius regimen Aegypti ſuſcepit. Dauid eadem ætate regnum inchoauit. Ezechiel ſub eodẽ tempore prophetã promeruit. Chry. in ho. Quia etiã poſt baptiſmum hunc, legem ceſſare oportebat, hac ætate ad baptiſmum uenit, qui põt omnia peccata ſuſcipere, ut lege ſeruata nullus dicat, quia ideo eã ſoluit, quia implere non potuit. Chry. ſuper Matt. Tunc etiam, ſ. quando Ioannes prædicauerat, Pœnitentiã agite, ut confirmaret prædicationem ipſius, & ut teſtimonium acciperet à Ioanne. Sicut aũt cum proceſſerit Lucifer, lux ſolis non expectat occaſum Luciferi, ſed eo procedente egreditur, & ſuo lumine obſcurat illius cãdorem, ſic & Chriſtus non expectauit, ut curſum ſuum Ioãnes impleret, ſed adhuc eo docente apparuit. Remi. Perſonæ ponuntur, cum dicit: Venit Ieſus ad Ioannem. i. Deus ad hominem, dominus ad ſeruum, rex ad militem, lux ad lucernam. Loca deſignantur, cum dicit: A Galilæa in Iordanem. Galilæa. n. tranſmigratio interpretatur. Quicunq; ergo vult baptizari, tranſmigret de vitijs ad uirtutes, & veniendo ad baptiſmũ ſe humiliet. Iordanis. n. interpretatur deſcenſus. Aug. Multa aũt mirabilia in hoc flumine ſæpius facta eſſe, ſcriptura ſancta cõmemorat, inter cætera dicens: Iordanis conuerſus eſt retrorſum: ante quidem retrorſum aquæ conuerſæ fuerant, modo retrorſum peccata conuerſa ſunt, ſicut et Helias in Iordane diuiſionem fecit aquarũ, & Chriſtus dominus in eodẽ Iordane ſeparationem operatus eſt peccatorũ. Remi. Officiũ deſignatur, cũ ſequitur: Vt baptizaretur ab eo. Chry. ſuper Mat. Non vt ipſe remiſſionem peccatorum acciperet per baptiſmum, ſed vt ſanctificatas aquas relinqueret poſtmodum baptizandis. Aug. Saluator. n. ideo baptizari voluit, non vt ſibi mundiciam acquireret, ſed vt nobis fluentã mundaret. Ex quo ipſe in aquam demergiť, ex eo omniũ peccata abluit aqua. Nec mirũ ꝙ aquã, hoc eſt ſubſtantiã corporalẽ ad purificandam animam dicimus peruenire: peruenit planè, & penetrat conſcientiæ vniuerſa latibula: quamuis. n ipſa ſit ſubtilis & tenuis: benedictione tñ Chriſti facta ſubtilior, occultas vitç cauſas ad ſecreta mentis ſubtiliore rore pertranſit. Subtilior. n. eſt benedictionum curſus, ꝗ̃ aquarũ meatus, vnde quæ de ſaluatoris baptiſmate benedictio fluxit, tanquã fluuius ſpiritualis omnium gurgitum tractus vniuerſorum fontiũ uenas impleuit. Chry. ſupr. Mat. Ad hoc aũt ad baptiſmum venit, vt qui humanã ſuſcepit naturam, totum humanæ naturæ inueniatur impleuiſſe myſteriũ: nã quamuis ipſe non erat peccator, tñ naturã ſuſcepit peccatricem, propterea & ſi pro ſe baptiſmate nõ egebat, tamẽ in alijs carnalis natura opus habebat. Aug. in ſer. de epi. Itẽ ideo baptizari voluit, quia voluit facere quod faciendum omnibus imperabat, vt bonus magiſter doctrinã ſuam nõ tam verbis inſinuaret, quàm actibus exerceret. Aug. ſuper Ioa. Hinc ergo dignatus eſt à Ioanne baptizari, vt cognoſcerent ſerui quãta cũ alacritate debeãt currere ad baptiſma domini, quando ipſe non dedignatus eſt accipere baptiſma ſerui. Hiero. Itẽ baptizari uoluit, ut baptiſmate ſuo, Ioannis ba-

Comparatio illuſtris.

Miracula Iordanis.

Chriſtus quare baptizatus.

de Chriſto aperti ſint. go dicitur quod aperti ſunt ei cœli, quia omnibus renatis aperitur ianua regni cęleſtis. Chryſ.ſuperMattheum. Forte.n. erant inuiſibilia quædam obſtacula prius quibus obſiſtentibus animæ defunctorum non poterant introire cœlos. Nullam.n. animā ante Chriſtum arbitror aſcendiſſe in cęlum, ex quo peccauit Adam,& clauſi ſunt cęli. Sed ecce baptizato Chriſto aperti ſunt tantum. Poſtquam verò tyrannum vicit per crucem, quia non erant neceſſariæ portæ, cœlo nunquā claudendo, non dicunt Angeli: Aperite portas, iam enim erant apertæ, ſed tollite portas. Vel in baptizatis aperiuntur cęli, & vident ea quæ ſunt in cęlo, non carnalibus oculis videndo, ſed ſpiritualibus fidei credendo. Aut ita: Cęli ſunt ſcripturæ diuinæ, quas oēs legunt, non tñ omnes intelligunt, niſi qui fuerint ſic baptizati, vt accipiant Spiritum ſanctum. Vnde & Apoſtolis primitus erant clauſæ ſcripturæ prophetarum, ſed accepto Spiritu ſancto reſeratæ ſunt eis oēs ſcripturæ. Tñ quocunque modo intelligatur, cœli aperti ſunt ei.i.omnibus propter eū: ſicut ſi imperator alicui pro alio petenti dicat. Hoc beneficium nō illi do, ſed tibi.i.propter te illi. Glo. Vel tantus ſplendor circūfulſit Chriſtū in baptiſmo, vt empireū uideretur cœlum reſeratum eſſe. Chry.in ho. Si aūt tu non vides, non omnino incredulus ſis. Etenim in principijs ſpiritaliū rerū ſemper ſenſibiles apparent viſiones, pp illos qui nullā intelligentiā incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt: ut ſi poſtea nō fiāt, ex his quæ ſemel facta ſunt recipiant fidē. Remi. Sicut autē oībus per baptiſmum renatis, aperitur ianua regni cęleſtis, ita oēs in baptiſmate accipiūt dona Spiritus ſancti. Ideo ſubditur, Et vidit ſpiritū Dei. deſcen. ſicut colum. & uenien. ſuper ſe. Augu. in ſer. de epi. *Comparatio aquæ & Mariæ uirginis.* Chriſtus.n. poſtquām natus eſt hominibus renaſcitur ſacramentis, vt quemadmodum tunc eum miramur incorrupta matre progenitum, ita vt nunc ſuſcipiamus illum pura vnda ſubmerſum: filium enim genuit mater & caſta eſt, Chriſtum lauit unda, & ſancta eſt. Denique ſpiritus ſanctus qui tunc illi in vtero affuit, modò eū in gurgite circumfulſit, qui tunc Mariam caſtificauit, nunc fluenta ſanctificat. Vnde dicit: Et uidit ſpiritum Dei deſcendentem. Chryſ. ſuper Matth. Ideo autem Spiritus ſanctus ſpeciem columbæ ſuſcepit, quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix eſt charitatis: omnes autem iuſtitiæ ſpecies quas habent ſerui Dei in ueritate, poſſunt habere ſerui diaboli in ſimulatione. Solam autem charitatem Sancti ſpiritus, non poteſt immundus ſpiritus imitari. Ideo ergo hanc priuatam ſpeciem charitatis ſibi ſeruauit Spiritus ſanctus: quia per nullius teſtimonium ſic cognoſcitur, vbi eſt Spiritus ſanctus, ſicut per gratiam charitatis. Raba. Signantur etiam quatuor virtutes in baptizatis per columbam. Columba enim ſecus fluenta habitat, vt uiſo accipitre mergat ſe & euadat. Meliora grana eligit, alienos pullos nutrit, nō lacerat roſtro, felle caret, in cauernis petræ nidificat, gemitum pro cātu habet. ita & Sancti ſecus diuinæ ſcripturæ fluēta reſidēt, ut in curſum diaboli euadant. Sanas ſententias quibus paſcantur eligunt, nō hæreticas homines qui diaboli fuerunt pulli, id eſt imitatores, doctrina nutriunt & exemplo, bonas ſententias lacerando non peruerterunt, hæreticorum more. Ira irrecōciliabili carent. In plagis mortis Chriſti, qui petra firma eſt, nidum ponunt, id eſt ſuum refugium & ſpem: ſic & alij delectant in cantu, ita ipſi in gemitu pro peccatis. Chry. in ho. Veteris ēt recordatur hiſtoriæ, in diluuio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuæ, & communem orbis tranquilitatem annunciās, quæ omnia typus erant futurorum. Etenim nunc columba apparet, liberatorem nobis demonſtrans, & pro ramo oliuæ adoptionem generi humano affert. Aug. in ſer. de trini. Eſt autem in promptu intelligere cur Spiritus ſanctus miſſus dicatur, cum in ipſum dominū corporali ſpecie uelut columba deſcēdit; facta eſt enim quædam creaturæ ſpecies ex tempore, in qua uiſibiliter oſtenderetur Spiritus ſanctus. Hæc autem operatio uiſibiliter expreſſa, & oculis oblata mortalibus miſſio Spiritus ſancti dicta eſt, non ut appareret inuiſibilis eius ſubſtantia, ſed ut corda hominum exterioribus uiſis commota ad occultam æternitatem conuerterentur. Nō autem ſic aſſumpta eſt creatura, in qua *Quare Spiritus ſanctus miſſus ſuper Chriſtū.*

Spiritus ſanctus apparuit, in vnitatē ſcilicet perſonæ, ſicut aſſumpta eſt humana illa forma ex uirgine. Neque enim columbam beatificauit ſpiritus, aut ſibi in perſonæ ſuæ vnitatem in æternum coniunxit. Proinde quanquam illa columba ſpiritus dicta ſit, ut oſtenderetur per columbam ſpiritū demonſtratum, non tamen ita poſſumus dicere Spiritum ſanctum & Deum, & columbam, ſicut dicimus filium & Deū & hominem; nec ſicut dicimus filium agnum Dei non ſolum Ioanne Baptiſta dicente, ſed etiam Ioanne Euangeliſta vidēte agnum occiſum in Apocalypſi. illi quippe viſio prophetica non eſt exhibita oculis corporeis per formas corporeas, ſed in ſpiritu ꝑ ſpirituales imagines corporum. De illa verò columba nullus unquam dubitauit quin oculis uiſa ſit, nec ſicut dicimus filium petram (ſcriptum eſt enim: Petra erat Chriſtus) ita poſſumus dicere ſpiritum columbā. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti, quem ſignificabat: non autem ſic illa columba, quæ ad hæc tantummodo ſignanda repente extitit. Magis autem ſimile hoc mihi uidetur flammæ, illi quæ in rubo apparuit Moyſi, & illi quam populus in heremo ſequebatur, & fulguribus ac tonitruis quæ fiebant dum lex daretur in monte. Ad hoc .n. rerum illarum corporalis extitit ſpecies ut aliquid ſignificaret atque præteriret. propter has ergo corporales formas miſſus dicitur Spiritus ſanctus: illæ uerò ſpecies corporales ad demonſtrādum quod opus fuit ad tempus apparuerunt, & eſſe poſtea deſtiterunt. Hiero. Sedit autem columba ſuper caput Ieſu, ne quis putaret uocem patris ad Ioannem factam, non ad dominum. unde ſequitur: Et uenientem ſuper ſe.

Et ecce uox de cælis dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Aug. in ſer. de epi. Non enim ut ante per Moyſem aut prophetas, nec per typos aut figuras uenturum in carne pater filiū docuit, ſed palam ueniſſe monſtrauit, dicens: Hic eſt filius meus. Hila. Vel ut ex his quæ conſumabantur in Chriſto, cognoſceremus poſt aquę lauacrum & de cęleſtib. portis ſanctum in nos ſpiritum immolare, & cœleſtis nos gloriæ unctione perfundi, & paternæ uocis adoptione filios Dei fieri. Hiero. Myſterium autem trinitatis in baptiſmate demonſtratur, dominus baptizatur, ſpiritus deſcendit in habitu columbæ, patris uox filio teſtimonium perhibentis auditur. Auguſt. in ſer. de Epi. Nec mirum ſi in dominico lauacro myſterium non defuit trinitatis, cum noſtrum lauacrum trinitatis compleat ſacramentum: uoluit enim dominus primo circa ſe exhibere quod erat poſtea humano generi præcepturus. Augu. de fide ad Pe. Quāuis autem Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſit una natura, firmiſſimè tamen tene tres eſſe perſonas, patremq; ſolum eſſe qui dixit: Hic eſt filius meus dilectus. Et filium ſolum eſſe, ſuper quem illa uox patris inſonuit; & Spiritū ſanctum ſolum eſſe, qui in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum baptizatum deſcendit. Aug. 4. de trini. Hæc autem opera ſunt totius trinitatis. In ſua quippe ſubſtantia pater & filius & Spiritus ſanctus, unum ſunt ſine ullis interuallis temporum uel locorum. In meis autem uocibus ſeparati ſunt pater & filius & Spiritus ſanctus, nec ſimul dici poterunt, & in literis uiſibilibus ſua ſeparatim locorum ſpatia tenuerunt, quia ſimilitudine utrunque cognoſcitur inſeparabilem in ſeipſa trinitatem, per uiſibilis creaturæ ſpeciem ſeparabiliter demonſtrari. quod autem ſolius patris uox ſit, oſtenditur ex hoc quod dicit. Hic eſt filius meus. Hila. in lib. de Trini. Non ſolum nomine conteſtatus eſt eum eſſe filium, ſed proprietate. Multi enim nos filij Dei ſumus, ſed non talis eſt hic filius. hic enim & proprius & uerus eſt filius origine, non adoptione; ueritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Auguſt. ſuper Ioan. Pater autem diligit filium, ſed quomodo pater filium, non quomodo dominus ſeruum; ſed quomodo unicum, non quomodo adoptatum. Et ideo ſubditur: In quo mihi complacui. Remi. Vel ſi ad humanitatem Chriſti referatur, ſi legatur: In quo mihi complacui. Talis eſt ſenſus, in quo mihi complacui, quia iſtum ſolum reperi ſine peccato. Si uerò legatur, in quo mihi complacuit, ſubauditur placitum meū conſti-

Trinitas apparitio in baptiſmo.

conſtituere, vt per eum agerem quæ agenda ſunt, id eſt genus humanum redimerem. Auguſt. de con. euan. Hæc autem uerba; & alii duo Mar. & Lucas ſimiliter narrant, ſed de uerbis uocis quæ de cœlo facta eſt, uariant locutionem; ſalua tamen ſententia. Quod enim Matthæus ait dictum: Hic eſt filius meus dilectus, & alij duo dicunt: Tu es filius meus dilectus, ad eandem ſententiam explicandam ualet, uox enim cœleſtis unum horum dixit, ſed Euangeliſta oſtendere uoluit ad id ualere quod dictum eſt: Hic eſt filius meus, ut illis potius qui audiebant indicaretur quòd ipſe eſſet filius Dei, atque ita dictum referre uoluit: Tu es filius meus. ac ſi illi diceretur. Hic eſt filius meus. Non enim Chriſto indicabatur, quod ſciebat, ſed audiebant, qui aderant, propter quos uox facta eſt. Iam uerò, quòd alius dicit: In quo mihi complacui, alius: In te complacuit mihi. Si quæris quid horum illa uoce ſonuerit, quodlibet accipe dum intelligas eos qui non eandem locutionem retulerunt, eandem retuliſſe ſententiam. quòd enim Deus in filio ſibi complacuit, admonetur aliquis ex eo quod dictum eſt: In te complacui. quod autem in filio pater placuerit hominibus, admonetur ex eo quod dictum eſt: In te complacui mihi, ſeu intelligatur hoc dictũ eſſe ab omnibus Euangeliſtis tanquam diceretur; In te complacitum meum conſtitui, hoc eſt implere quod mihi placet.

Concordia euãgeliorũ.

CAPVT QVARTVM.

TVNC Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à diabolo. Cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit.

Chryſ. ſuper Matth. Poſtquam baptizatus eſt dominus à Ioanne in aqua, ducitur à Spiritu in deſertum, ut baptizaretur igne tentationis. unde dicitur: Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu. Tunc ſcilicet, quando pater clamauit de cœlo: Hic eſt filius meus dilectus. Chry. in ho. Quiſquis ergo poſt baptiſmum maiores ſuſtines tentationes, non turberis: etenim propter hoc accepiſti arma ut non uaces, ſed ut prælieris: Ideo autem tentationem à te Deus non prohibet. Primum quidem ut diſcas quoniam multò factus es fortior. Deinde ut magnitudine donorum non extollaris. Tertiò ut diabolus experientia cognoſcat, quòd perfectè ab eo abſceſſiſti. Quartò ut per hoc fortior reddaris. Quintò ut crediti tibi theſauri ſignum accipias. neque enim diabolus ſuperueniret tibi ad tentandum, niſi te in maiori honore effectum uideret. Hila. In ſanctitate enim maximè diaboli tentamenta graſſantur, quia uictoria ei eſt magis optata de ſanctis. Grego. in ho. Dubitari autem à quibuſdam ſolet, à quo Spiritu ſit ductus Ieſus in deſertum? propter hoc quod ſubditur: Aſſumpſit eũ diabolus in ſanctam ciuitatem. Sed uerè & abſque ulla quæſtione conuenienter accipitur, ut à Spiritu ſancto ductus eſſe credatur, vt illuc eũ ſuus ſpiritus duceret, quo hunc ad tentandum ſpiritus malignus inuenit. Augu. in 4. de trini. Cur ſeipſum quoque tentandum præbuit? ut ad ſuperandas tentationes mediator eſſet, non ſolum per adiutorium, uerumetiam per exẽplum. Chry. ſup. Mat. Eſt autem ductus à Spiritu ſancto, non quaſi minor maioris præcepto, non enim ſolum ductus dicitur qui alicuius poteſtate ducitur, ſed etiã ille qui alicuius rationabili exhortatione placatur: ſicut ſcriptum eſt de Andræa quod inuenit Simonem fratrem ſuum & adduxit eum ad Ieſum. Hier. ſup. Matth. Ducitur autem nõ inuitus aut captus, ſed uoluntate pugnandi. Chryſoſto. Ad homines enim diabolus uadit ut tentet eos; quoniã autem aduerſus Chriſtum diabolus ire non poterat, ideo contra diabolũ Chriſtus proceſſit. unde dicitur; Vt tentaretur à diabolo. Grego. in ho. Sed ſciendum nobis eſt, quia tribus modis tentatio agitur: ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. & nos cum tentamur, plerunque in delectatione, aut in cõſenſu labimur, quia de carnis peccato propagati in nobis ipſis etiam gerimus, unde certamina toleramus. Deus uerò qui in utero uirginis incarnatus in mundum ſine peccato uenerat, nihil cõtradictionis in ſemetipſo tolerabat.

Doctrina moralis.

Tentatio agitur tribus modis.

lerabat. Tētari ergo per ſuggeſtionem potuit, ſed eius mentē peccati delectatio nō momordit, atque ideo omnis diabolica illa tentatio foris non intus fuit. Chry. in ho. Tunc autem maximè inſtat diabolus ad tentādum, cum uiderit ſolitarios: unde etiam in principio mulierem tētauit ſine uiro eam inueniens: vnde & ſic per hoc etiam diabolo datur occaſio tentandi ꝙ ducitur in deſertum. Glo. Hoc deſertum eſt inter Hieruſalē & Hiericho, ubi morabantur latrones, qui locus vocatur Dorohin, id eſt, ſanguinis, propter effuſionē ſanguinis, quam ibi latrones faciebant; unde & homo cum deſcendiſſet à Hieruſalem in Hiericho, incidiſſe dicitur in latrones, gerens figuram Adæ, qui à dæmonibus uictus eſt. Conueniēs ergo fuit, ut ibi Chriſtus diabolum ſuperaret, vbi diabolus hominē ſub figura ſuperaſſe dictus eſt. Chry. ſup. Mat. Non ſolum autem Chriſtus ductus eſt in deſertū à Spiritu, ſed & omnes filij Dei habētes Spiritum ſanctum. Non enim ſunt cōtenti ſedere ocioſi, ſed Spiritus ſanctus vrget eos aliquid magnum apprehēdere opus, quod eſt ire in deſertum quātum ad diabolum, quia non eſt ibi iniuſtitia, qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum eſt extra carnem & mūdum, quia nō eſt ſecundum voluntatem carnis & mūdi. Ad tale ergo deſertum omnes filij Dei exeunt vt tententur, vtputa ſi non propoſuiſti ducere vxorem, duxit te Spiritus ſanctus in deſertum, id eſt extra fines carnis & mundi, vt tenteris à cōcupiſcentia carnis. Quomodo enim tentatur libidine, qui tota die eſt cū vxore? Scire autem debemus, ꝙ filii Dei non tentantur à diabolo, niſi in deſertū exierint: filii autem diaboli in carne & mundo conſtituti confringuntur, & parent: ſicut bonus homo ſi vxorem habuerit nō fornicatur, ſed ſufficit ei vxor ſua. Malus autē etiam habens vxorē fornicatur, & nō eſt vxore contētus, & ſic in omnibus inuenies. Filii ergo diaboli non exeūt ad diabolum vt tentētur. Quid enim opus habet ad certamē exire, qui nō deſiderat vincere? Qui autem glorioſiores ſunt filij Dei, extra fines carnis exeunt cōtra illum, quia uictoriæ gloriam cōcupiſcunt. Propterea & in hoc loco Chriſtus exijt ad diabolum, vt tentaretur ab eo. Chry. in ho. Vt autem diſcas quàm magnum bonum eſt ieiuniū, & qualiter ſcutum eſt aduerſus diabolū, & quoniam poſt baptiſmum nō laſciuiæ, ſed ieiunio intēdere oportet, ipſe ieiunauit nō eo indigens, ſed nos inſtruēs. Chry. ſup. Mat. Et ut quadrageſimi noſtri ieiunii poneret menſurā, quadraginta dieb. & quadraginta noctibus ieiunauit. vnde ſequitur: Et cum ieiunaſſet 40. dieb. & 40. noctibus. Chry. in ho. Nō autem vltra proceſſit ieiunando quàm Moyſes & Helias, ne incredibilis videret carnis aſſumptio. Grego. in ho. Ipſe autem auctor omnium in quadraginta diebus nullum omnino cibum ſumpſit. Nos quoque quantum poſſumus quadrageſimæ tēpore carnem noſtrā per abſtinētiam affligamus. Quadragenarius autē numerus cuſtoditur, quia virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euāgelij impletur. denarius etenim quater ductus in quadragenariū ſurgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elemētis ſubſiſtimus, per cuius voluntatem præceptis dominicis contrahimus, quę per decalogum ſunt accepta. Qui ergo per carnis deſideria decalogi mandata contēpſimus, dignū eſt ut eādem carnem quaterdecies affligamus. Vel ſicut in lege offerre debemus decimas rerum, ita ei offerre cōtendimus decimas dierum. A prima enim dominica quadrageſimę vſq; ad paſchalis ſolēnitatis gaudia, ſex hebdomadę veniunt, quarū dies quadraginta & duo ſunt: ex quibus dū ſex dies dominici abſtinentia ſubtrahūtur, remanent 36. Dū uerò per 300. & 65. dies annus ducitur, nos autē per 36. dies affligimur, quaſi anni noſtri decimas Deo damus. Aug. in lib. 83. q. Vel aliter: Omnis ſapientię diſciplina, eſt creatorem creaturamq; cognoſcere. Creator eſt Trinitas, Pater, & Filius & Spiritus ſanctus: creatura uerò partim eſt inuiſibilis, ſicut anima, cui ternarius numerus tribuit. Diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: partim viſibilis, ſicut corpus cui quaternarius debetur, propter calidum & frigidum, humidum & ſiccum. Denarius ergo numerus, qui totam inſinuat diſciplinam, quater ductus, id eſt, numero qui corpori debetur multiplicatus (quia ꝑ corpus admini-

Tropologica expoſitio.

Tropologica expoſitio.

Deū diligimus tripliciter.

miniſtratio geritur) quadrageſimũ numerum cõficit, cuius partes æquales ad quinquaginta perueniunt: Vnum enim, & duo & quatuor, & quinque, & octo, & decem, & uiginti, quæ ſunt partes quadragenarii ſimul iuncta, efficiunt quinquaginta. Et ideo tempus quo ingemiſcimus & dolemus, quadragenario numero celebratur. Status autẽ beatitudinis, in quo erit gaudiũ, quinquageſimæ celebratione præfiguratur, ideſt à Paſca uſque ad Pentecoſtẽ. Aug. in ſermone de quadr. Nõ aũt q̃a Chriſtus poſt acceptũ baptiſmũ cõtinuo ieiunauit: regulã obſeruationis dediſſe credendũ eſt: ut poſt Chriſti baptiſmũ continuo ieiunare neceſſe ſit. Sed q̃n acriori certamine cũ tentatore confligitur, ieiunandum eſt, ut corpus impleat de caſtigatione militiam, & animus impetret de humiliatione uictoriam. Chry. ſuper Matt. Sciebat autem dominus cogitationem diaboli, quia uolebat eum tentare. audierat enim quia Chriſtus natus eſt in hoc mundo Angelis prædicantibus, paſtoribus referẽtibus, Magis quærentibus, & Ioanne oſtẽdẽte: unde dñs proceſſit contra eum, non quaſi Deus, ſed quaſi hõ. Magi aũt quaſi Deus & hom. Nam per 40. dies non eſurire, non erat hominis: aliquando aũt eſurire non erat Dei: unde eſuriuit ne manifeſtè intelligatur Deus, & ſic diaboli ſpem tentandi extingueret, ſuam autem uictoriam impediret. unde ſequitur: Poſtea eſuriit. Hil. Nam poſt quadraginta dies, non in 40. diebus eſurijt. Igitur cum dominus eſurijt, non inediæ ſurrepſit operatio, ſed naturæ ſuæ hominem dereliquit. Non enim erat à Deo, diabolus, ſed à carne uincendus, qua rerũ ratione indicat, poſt quadraginta dierum conſummationem, quibus poſt paſſionem in ſeculo erat commoraturus, eſuritionẽ ſe humanæ ſalutis habiturum, quo in tempore expectatum Deo patri munus hominem, quem aſſumpſerat reportauit.

Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens dixit, ſcriptum eſt, Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei.

Chry. ſuper Mat. Quia diabolus uidẽs per quadraginta dies Chriſtum ieiunantẽ deſperauerat, poſtquam eſuriẽtem ſenſit, iterum cœpit ſperare. unde ſequitur: Et accedens tentator. Si ergo ieiunaueris & tẽteris, ne dicas quia perdidi fructum ieiunii mei. Nam & ſi non tibi profuit ieiunium tuũ ut non tenteris, tamen proficiet ut à tentationibus non uincaris. Greg. in ho. Sed ſi ipſum ordinem tentationis inſpicimus, penſamus quanta magnitudine nos à tẽtatione liberamur. Antiquus enim hoſtis primum hominem ex gula tentauit, cum cibum ligni uetitum ad comedendũ ſuaſit. Ex uanagloria, cum diceret: Eritis ſicut dij. Ex auaritia, cum diceret. Scientes bonum & malum. Auaritia enim non ſolũ pecuniæ eſt, ſed etiã altitudinis, cum ſupra modũ ſublimitas ambigitur. Quibus autem modis primũ hominẽ ſtrauit, eiſdem modis ſecundo homini tentator ſuccubuit. Per gulam tentat, cum dicit: Dic ut lapides iſti panes fiant. Per uanam gloriam, cũ dicit: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Per ſublimitatis auaritiam, cum regna mundi oſtendit, dicens: Hæc omnia tibi dabo. Aug. ſup. Luc. Inde autem cœpit unde iam uicerat, ſcilicet à gula. unde dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Quid autẽ ſibi uult talis ſermonis exorſus, niſi quia cognouerat Dei filiũ eſſe uenturum, ſed ueniſſe per infirmitatẽ corporis non putabat? aliud explorantis, aliud tentantis eſt: & Deo ſe profitetur credere, & homini conatur illudere. Hil. Eã ergo in tentando conditionem operis propoſuit, per quã in Deo ex mutatione lapidum in panes uirtutem poteſtatis agnoſceret, & in homine oblectamento cibi patiẽtiam eſurientis illuderet. Hiero. Sed ex duobus contrariis teneris ò diabole. Si ad imperium eius poſſunt lapides panes fieri, ergo fruſtra tentas eum, qui tantæ potentiæ eſt; ſi autem non poteſt facere, fruſtra Dei filium ſuſpicaris. Chry. ſuper Mat. Sicut autem diabolus omnes homines excœcabat, ſic modo inuiſibiliter à Chriſto eſt excœcatus. Poſt quadraginta. n. dies eſurientem ſenſit, & per quadraginta nõ eſurientẽ non intellexit cum ſuſpicatus eſt eũ non eſſe filium Dei. non cognouit, quoniã fortis athleta ad ea q̃ infirma ſunt, deſcendere poteſt: infirmus autem ad ea quæ fortia ſunt aſcendere non poteſt. Magis ergo ex eo q̃ per tot dies non eſurijt, intelligere debuit, quia Deus eſt: quàm ex eo quod

Comparatio tentationis Chriſti et adæ:

poſt tot dies eſuriit,quia homo eſt. Sed dicit. Moyſes & Helias quadraginta dies ieiunauerunt,& homines erant. Sed illi ieiunantes eſuriebant & ſuſtinebant: iſte quadraginta diebus nõ eſurijt,ſed poſtea. Eſurire enim & non manducare patientiæ eſt humanæ,& non eſurire autem diuinæ naturæ. Hier. Propoſitum autẽ Chriſti erat humilitate uincere. unde aduerſariũ uicit teſtimonijs legis,non poteſtate uirtutis,ut hoc ipſo & hominem plus honoraret,& aduerſarium plus puniret: cum hoſtis generis humani non quaſi à Deo, ſed quaſi ab homine uinceretur.unde ſequitur:Qui reſpõdens dixit ei: Scriptum eſt,nõ in ſolo pane viuit homo,ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Grego.in ho. Sic ergo tentatus à diabolo dominus,ſacri eloquij præcepta reſpõdit,& qui tentatorem ſuum mergere in abyſſum poterat,uirtutem ſuæ potentiæ non oſtendit,quatenus nobis præberet exemplum, ut quoties à prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam excitemur, potius quàm ad uindictã. Chr.ſup.Mat. Non autem dixit,non in ſolo pane uiuo,ne uideatur de ſe dictum eſſe,ſed inedie; non in ſolo pane uiuit homo,ut poſſet diabolus dicere:Si filius Dei es,abſcondit ſe ut non oſtendatur,quod poteſt;ſi homo eſt, aſtutè excuſat ſe ne oſtendatur non poſſe. Raba. Teſtimonium autem hoc de Deuteronomio ſumptum eſt.Ergo ſi quis non veſcitur uerbo Dei,iſte non uiuit:quia ſicut corpus humanum nõ uiuit ſine terreno cibo, ita & anima uiuere non poteſt ſine Dei uerbo. Procedere autem uerbum de ore Dei dicitur,cum uoluntatem ſuã per ſcripturarum teſtimonia reuelat.

Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem,& ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es,mitte te deorſum,Scriptũ eſt enim: Quia Angelis ſuis mandabit de te,& in manibus tollent te,ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.Ait illi Ieſus rurſum,Scriptum eſt,Nõ tentabis dominum Deum tuum.

Chry.ſup.Mat. Cum ex præmiſſo Chriſti reſponſo nihil certum diſcere diabolus potuiſſet: utrum Chriſtus Deus eſſet an homo,aſſumpſit eum ad aliã tentationem,dicens apud ſe;Iſte qui fame nõ uincitur,& ſi filius Dei nõ eſt, tamen ſanctus eſt:ualent enim homines ſancti fame non uinci,ſed poſtquam omnem neceſſitatem carnis uicerunt,per uanã gloriam cadunt; ideo cœpit eum tentare in gloria uana, ꝓpter quod ſequitur: Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem. Hieron. Aſſumptio iſta non ex imbecillitate domini venit, ſed de inimici ſuperbia, qui voluntatem Saluatoris neceſſitatem putat.Rabanus.Sancta autem ciuitas Hieruſalem dicebatur,in qua tẽplũ Dei erat,& ſancta ſanctorum,& cultus vnius Dei ſecũdum legem Moyſi. Remig. In quo oſtenditur,quia diabolus fidelibus Chriſti etiã in ſanctis locis inſidiatur. Grego.in ho. Sed ecce dum dicitur Deus homo in ſanctam ciuitatem à diabolo aſſumptus humanæ aures audire expaueſcunt,iniquorũ tamen omnium diabolus caput eſt. Quid autem mirum ſi ſe ab illo permiſit in montem duci,qui ſe permiſit à membris illius crucifigi? Glo. Diabolus enim ſemper ad alta ducit,eleuando per iactantiam,vt præcipitare poſſit.Et ideo ſequitur.Et ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.Remi. Pinnaculum ſedes erat doctorũ. Templũ enim non habebat culmen erectum, ſicut noſtræ domus habent,ſed planum erat deſuper,more Palæſtinorum,& in ipſo templo tria tabulata erant. Et ſciendum quia in pauimento pinnaculum erat,& in vnoquoque tabulato pinnaculum erat. Siue ergo ſtatuerit eum in illo pinnaculo quod erat in pauimento, ſiue in illis quæ erant in primo,ſecundo,uel tertio tabulato,intelligendum eſt quòd in illo ſtatuiſſet eũ, vnde aliquod præcipitiũ eſſe potuit.Glo. Nota verò hæc omnia corporeis ſenſibus eſſe completa: quia enim prima adinuicẽ conferuntur,in ſpecie hominis diabolum apparuiſſe ueriſimile eſt. Chryſo. ſuper Matth. Sed fortè dices,quomodo in corpore conſtitutum videntibus omnibus ſtatuitur ſupra templum? Sed forſitan diabolus ſic eum aſſumebat,ut ab omnibus videretur.Ipſe autem,neſciente diabolo, inuiſibiliter ſic agebat,vt à nemine videretur.Glo.Ideo autem duxit eum ſupra pinnaculum,cum vellet eum de uana gloria tentare:quia in cathedra doctorum multos deceperat inani gloria,& ideo putauit iſtum poſitum in ſede magiſterij inani gloria

ria

ria extolli poſſe,unde ſequitur:Et dixit. Si filius Dei es,mitte te deorſum. Hier. In omnibus enim tentationibus hoc agit diabolus,vt intelligat ſi filius Dei ſit. Dicit aũt:Mitte te,quia uox diaboli qua ſemper homines cadere deorſum deſiderat, pſuadere poteſt,pręcipitare nõ poteſt. Chry. ſup.Mat. Per hanc autem propoſitionem quomodo poterat cognoſcere ſi eſt filius Dei,an non? Volare enim per aerem non eſt propriè opus Dei: quia nulli utile eſt. Si ergo aliquis uolauerit prouocatus, propter oſtentationem ſolam hoc facit, & eſt potius ex diabolo quàm ex Deo. Si ergo homini ſapienti ſufficit eſſe quod eſt,& nõ eſt neceſſarium ei apparere quod non eſt: quanto magis filius Dei oſtendere ſe neceſſarium non habet, de quo nemo poteſt tantum cognoſcere quantum eſt apud ſe? Ambro.ſuper Lucam. Sed quia Satanas transfigurat ſe ſicut Angelus lucis, & de ſcripturis ipſis diuinis laqueum fidelibus parat,vtitur teſtimonijs ſcripturarum, nõ ut doceat, ſed ut fallat, unde ſequitur: Scriptum eſt enim,quia Angelis ſuis mãdauit de te. Hiero. Hoc nonageſimo pſal. legimus: uerum ibi non de Chriſto, ſed de uiro ſancto prophetia eſt, malè ergo diabolus interpretatur ſcripturas. Chry.ſup.Mat. Verè enim filius Dei angelorum manibus non portatur, ſed ipſe magis Angelos portat:& ſi portatur manibus Angelorum, non ut offendat ad lapidem pedem ſuum quaſi infirmus,ſed propter honorem quaſi dominus. O diabole quoniam filius Dei manibus portatur legiſti, & quia ſuper aſpidem & baſiliſcum calcat,non legiſti.Sed illud quidẽ exemplũ profert quaſi ſuperbus, hoc aũt tacet quaſi aſtutus. Chry.in ho. Intuere etiam quia teſtimonia à domino allata ſunt cõuenięter, à diabolo autẽ indecenter. non enim quod ſcriptũ eſt: Angelis ſuis,&c. ſuader proijcere ſeipſum & pręcipitare. Glo. Eſt ergo ſic exponendum. Ait enim ſcriptura de quolibet bono homine, ꝙ Angelis ſuis,id eſt adminiſtratoribus ſpiritibus præcepit de ipſo, quòd in manibus ſuis, id eſt in auxiliis ſuis tollent eum,& cuſtodient ne offendat pedem, id eſt affectum mentis, ad lapidem, id eſt ad ueterem legem,ſcriptam in lapideis tabulis, uel per lapidem poteſt intelligi omnis peccati occaſio & ruinæ. Raba. Notandum eſt autẽ quòd Saluator noſter licet permiſiſſet ſe à diabolo ſupra pinnaculum templi poni: tamen renuit ad imperium eius deſcendere, nobis exemplum donans, ut quiſquis imperauerit uiam ueritatis actam nos aſcẽdere,obtẽperemus.Si autem uult nos de altitudine ueritatis & uirtutum ad ima erroris & uitiorum præcipitare, nõ illũ audiamus. Hiero. Falſas autem de ſcripturis diaboli ſaggitas,ueris ſcripturarũ frangit clypeis.unde ſequitur: Ait illi rurſum Ieſus:Scriptũ eſt, Non tentabis dominum Deum tuum. Hila. Diaboli enim conatus contundens, & Deum ſe proteſtatur & dominum. Chryſo. Non autem dixit. Nõ tentabis me dominũ Deum tuum,ſed ita: Non tentabis dominum Deum tuum, quod poterat dicere omnis homo Dei tentatus à diabolo: quoniam & qui hominẽ Dei tentat,Deum tentat. Raba. Vel aliter: Suggerebatur ei quaſi homini,ut aliquo ſigno exploraret quãtum apud Deum poſſet. Aug.contra Fauſtum. Pertinet autem ad ſanam doctrinam,quãdo habet homo quid faciat,non tẽtare dominũ Deum ſuum. Hiero. Et notandum quòd neceſſaria teſtimonia de Deuteronomio tantum protulit, ut uerecundæ legis ſacramenta monſtraret.

Mira expoſitio uerborũ pſalmi.

Iterum aſſumpſit eum diabolus in mõtem excelſum ualde,& oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriã eorum,& dixit ei. Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana.Scriptum eſt enim, Dominum Deũ tuum adorabis,& illi ſoli ſerujes.Tunc reliquit eũ diabolus,& ecce angeli acceſſerũt et miniſtrabant ei.

Chryſoſt. ſuper Matthæum. Diabolus ex ſecundo reſpõſo incertus tranſit ad tertiam tentationem. quia enim Chriſtus retia uentris diſruperat, retia uanæ gloriæ tranſiuerat: ponit ei retia auaritiæ. propter quod dicitur; Iterũ, aſſumpſit eũ diabolus in montem excelſum ualde. Quem ſcilicet diabolus circuiens omnem terram excelſiorem cæteris cognoſcebat. Quãtò enim excelſior fuerit mõs, tantò ex eo ſpacioſior terra uidetur. unde ſequitur: Et oſtendit ei omnia regna mũdi & gloriam eorum. Oſtendit autem ita, non ut ipſa regna uel ciuitates eorũ,uel populos, uel argentum

argentum, uel aurum uideret: ſed partes terræ, in quibus unumquodque regnū vel ciuitas poſita erat. ut puta ſi aſcendens ſuper excelſum locum digito extēſo dicam tibi: Ecce ibi eſt Roma, aut Alexandria, nō ſic oſtende tibi vt ipſas uideas ciuitates, ſed partes terræ in quibus poſitæ ſunt: ſic & diabolus poterat Chriſto ſingula loca demonſtrare digito, & uniuſcuiuſque regni honores & ſtatū uerbis exponere. nam oſtenſum dicitur etiā quod exponitur ad intelligendum. Orige. ſuper Lucā. Vel aliter, non eſt arbitrandum quòd regna ei mundi oſtendens, Perſarū uerbi gratia regnū, Iudæorumq́; oſtenderit, ſed oſtendit ei regnū ſuū quomodo regnaret in mundo, id eſt quomodo alij regnantur à fornicatione, alij ab auaritia. Remi. Gloriā eorum appellat aurum, argentum, & lapides precioſos, & temporalia bona. Raba. Oſtēdit autem hæc diabolus domino, nō quòd ipſe uiſum eius amplificare potuit, aut aliquid ignotum demonſtrare, ſed uanitatem pompæ mundanæ, quam ipſe diligebat, quaſi ſpecioſam ac deſiderabilē uerbis oſtendens in amorē Chriſto ſuggerēs venire uolebat. Glo. Qui nō cōcupiſcentiæ oculo intueť ſicut nos, ſed ſicut medici uident morbos ſine læſione. Hier. Sequitur: Et dixit illi: Hæc omnia tibi dabo. Arrogans & ſuperbus de iactantia loquiť. non enim poteſt omnia regna dare, cum ſciamus pleroſque ſanctos uiros à Deo reges factos. Chry. ſuper Matt. Ea quæ p iniquitatem fiunt in mundo, ut puta per furtū, aut per periuria acquiſitas diuitias diabolus dat. Non ergo diabolus quibus vult diuitias dare poteſt, ſed his qui volūt ab illo recipere. Remig. Miranda ēt eſt diaboli demētia, illi promittebat dare regna terrena, qui ſuis fidelibus dat regna cęleſtia, & gloriam mundi ei, qui eſt cęleſtis gloriæ dominus. Ambro. Habet aūt ambitio domeſticum periculum: ut. n. dominetur alijs prius ſeruit, curuatur obſequio, vt honore dominetur: & dum uult eſſe ſublimior, fit remiſſior. unde aptè ſubditur: Si cadens adoraueris me. Glo. Ecce antiqua diaboli ſuperbia. Sicut enim in principio uoluit ſe ſimilem Deo facere, ita nūc uolebat diuinū ſibi uſurpare cultū dicens: Si cadens adoraueris me. Ergo qui adoraturus eſt diabolū, ante corruit. Sequitur: Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana. Chry. ſuper Mat. In quo finem tentandi diabolo, ponit ne progrediatur ulterius tētans. Hiero. Non autē vt pleriq́; putant eadē Satanas & Petrus condemnātur ſententia. Petro enim dicitur: Vade retro me Satana, id eſt, ſequere me, qui contrarius es meæ voluntati. huic autem dicitur: Vade Satana, & non ei dicitur retro, ut ſubaudiatur, Vade in ignem æternum, qui paratus eſt tibi, & Angelis tuis. Remi. Vel ſecūdū alia exēpla. Vade retro, id eſt, reminiſcere, recordare in quanta gloria conditus fuiſti, & in quantam miſeriam cecidiſti. Chry. ſuper Mat. Videndum autem, quia Chriſtus cum paſſus fuiſſet tentationis iniuriam, dicente ſibi diabolo: Si filius Dei es, mittere deorſum, non eſt turbatus, neque diabolum increpauit. Nunc autē, quādo diabolus vſurpauit ſibi Dei honorem, exaſperatus eſt, & repulit eum, dicens: Vade Satana, vt nos illius diſcamus exēplo, noſtras quidem iniurias magnanimiter ſuſtinere, Dei autē iniurias nec uſque ad auditum ſufferre: quoniam in proprijs iniurijs eſſe quempiam patientem laudabile eſt, iniurias autē Dei diſſimulare nimis eſt impium. Hiero. Dicens autem diabolus Saluatori: Si cadens adoraueris me, econtrario audit, quòd ipſe magis adorare eū debeat quaſi dominū, & Deum ſuū. Aug. contra ſer. Arrianorum. unde ſequitur: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuū adorabis; & illi ſoli ſeruies. Vnus dominus Deus noſter eſt ipſa Trinitas, cui ſoli ſeruitutem pietatis iure debemus. Aug. 10. de ci. Dei. Nomine autem ſeruitutis cultus debitus intelligitur: latriā quippe noſtri ubicunq́; ſanctarū ſcripturarū poſitum eſt, interpretati ſunt ſeruitutē, ſed ea ſeruitus quæ debetur hominibus, ſecundum quam pcepit, Apoſtolus ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe debere, Græcè nuncupari ſolet dulia. Latria uerò, aut ſemper, aut tam frequenter vt penè ſemper ea ſeruitus dicitur, quæ pertinet ad colendum Deum. Chry. ſuper Matt. Diabolus autem ſicut rationabiliter intelligi poteſt non quaſi obediens præcepto receſſit, ſed diuinitas Chriſti, & Spiritus ſanctus quæ erat in eo, excuſſit inde diabolū. unde ſequitur: Tūc

Prior literalis eſt, hæc moralis expoſitio.

Vis eſt in uerbis.

Iniuriā Dei diſſimulare eſt impium

Latriæ ratio.

reliquit eum diabolus. Quod ad noſtram proficit conſolationē, quia non tandiu homines Dei diabolus tenrat quandiu vult, ſed quādiu Chriſtus permittit. Etſi enim permittit eū pauliſper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Aug. 9. de ciui. Dei. Poſt tentationē uerò ſancti Angeli ſpiritibus immūdis metuendi quo modo miniſtrabāt, & per hoc magis, magiſq; innoteſcebat dęmonibus quātus eſſet. vnde ſequitur: Et ecce Angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei. Chry. ſup. Mat. Non autē dixit deſcendentes Angeli, vt oſtēdat quia ſemper ad miniſterium eius erant in terris, ſed tunc præcipiēte domino receſſerunt ab eo, vt locus diabolo ad uerſus Chriſtum daretur, ne fortè videns Angelos circa eū non appropinquaret ad eum. In quibus autem rebus illi miniſtrabant, ſcire nō poſſumus, vtrum ad ſanationes infirmitatum, an ad correctiones animarum, an ad effugationē dęmonum, quę omnia per Angelos facit: vnde eis facientibus ipſe facere videtur. tamē manifeſtū eſt quòd nō propter neceſſitatem impotētiæ eius ei miniſtrabant, ſed propter honorē poteſtatis ipſius. Nō enim dicitur quòd adiuuent eum, ſed quòd miniſtrent. Grego. in ho. Ex his autem unius perſonæ utraque natura oſtendirur: quia & homo eſt quem diabolis tentat, & idem ipſe Deus eſt cui ab Angelis miniſtratur. Chry. ſup. Mat. Tunc breuiter perſtringamus quid ſignificent Chriſti tentationes. Ieiunium eſt abſtinētia rei malæ: eſuries eſt deſiderium eius: uſus eius eſt panis. Qui ergo peccatum ſibi cōuertit ad uſum, lapidē cōuertit in Panem. Reſpondeat ergo diabolo perſuadenti, quia ſi nō in ſolo vſu illius rei uiuit homo, ſed in obſeruantia mandatorum Dei. Qn̄ uerò quis inflatus fuerit quaſi ſanctus ductus eſt quaſi ſuper tēplum: & quando æſtimauerit ſe conſiſtere in ſanctimoniæ ſummitate, poſitus eſt ſupra pinnam templi. Et hic tentatio ſequitur primum, quia uictoria tentationis gloriationem operatur, & fit cauſa iactantiæ. ſed uide quòd Chriſtus ieiuniū ultro ſuſceperit. Super tēplū autem diabolus eum duxit, ut tu ad abſtinentiam laudabilem ſponte procedas. Extolli autem ad faſtiginm ſanctitatis nō acquieſcas, fuge exaltationem cordis, & nō patieris ruinam. Aſcenſio autem montis eſt proceſſio ad altitudinem diuitiarū, & gloriæ huius mundi, quæ de ſuperbia cordis deſcendit. Cum ergo uolueris dines fieri, quod eſt aſcendere in montem, incipis cogitare de diuitijs & honoribus acquirendis, & tunc princeps mundi gloriā regni ſui tibi oſtendit. Tertio loco prouidet tibi cauſas, ut ſi uolueris illa conſequi, ſeruias ei negligens iuſtitiam Dei. Hila. uicto autem à nobis, calcatoque diaboli capite, angelorū miniſteria & uirtutūin nobis cœleſtium officia nō de futura oſtenditur. Aug. de con. euan. Lucas has tentationes nō eodē ordine proſecutus eſt: unde incertū eſt quid prius factum ſit. Vtrū regna terræ prius demōſtrata ſit, & poſtea in pinnā tēpli leuatus ſit, an ecōuerſo, nihil t̄ñ ad rem, dum oīa facta eſſe manifeſtū ſit. Glo. Sed quod dicit Lucas, magis uidetur ſecundum hiſtoriam eſſe. Sed Matthæus has refert tentationes ſecundum hoc quod in Adam factæ ſunt.

Tropologia prædictorum.

Cum autem audiſſet Ieſus quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam. Et relicta ciuitate Nazareth, uenit & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Neptalin, ut adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam prophetam: Terra Zabulon & terra Neptalin uia maris trans Iordanem Galilææ gentiū, populus qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam. Et ſedentibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.

Raba. Poſtquam Matthæus de 40 dierum ieiunio, & de tentatione Chriſti, & de angelorum miniſterio narrauit, continuò ſubiecit, dicens. Cum autem audiſſet Ieſus quia Ioannes traditus eſſet. Chry. ſup. Mat. Sine dubio à Deo, quia in uirum ſanctum nemo poteſt aliquid, niſi tradiderit eum Deus. Sequitur: Seceſſit in Galilæam, ſcilicet de Iudæa, ut paſſionem ſuā opportuno tempori reſeruaret, deinde ut nobis fugiendi periculū daret exemplum. Chry. in ho. Non enim accuſabile eſt nō proijcere ſeipſum in periculū, ſed incidētem non ſtare uiriliter. Recedit etiam de Iudæa, Iudaicā inuidiam mitigans ſimul quidem prophetiā cōplens, & magiſtros orbis terrarū piſcari ſtudens, qui in Galilæa morabātur. Attende etiā qualiter ad gentes abiturus à Iudæis accepit cauſam. etenim cum præcurſorē in uincula miſiſſent,

Allegoriæ myſterii.

ſent,compellunt Ieſum tranſire ad Galilæam gentium. Glo. Vt autem refert Lucas:Venit Nazareth vbi erat nutritus & ibi intrauit in ſynagogam vbi legit, & dixit multa,propter quæ voluerunt eũ præcipitare de monte, & tunc deſcendit Capharnaum,unde mõ ait Matthęus:Et reliciui.Naza.ve.& habita.Capharnaũ.Hier. Nazaret eſt in Galilæa uicus iuxta mõtẽ Thabor.Capharnaum eſt oppidum in Galilæa gentiũ iuxta ſtagnum Genezareth, & ideo dicit: Maritimã. Glo. Addit etiam:In finibus Zabulon & Neptalim,ubi prima captiuitas Hebræorũ fuit ab Aſſyrijs,Vbi ergo prima legis obliuio eſt, ibi eſt prima Euangelij prædicatio, vt & de loco quaſi medio diffluerat ad Gentes & Iudæos.Remi.Reliquit autem unam ſcilicet Nazareth,vt prædicando & miracula faciendo plures illuminaret,in quo facto reliquit prædicatoribus exemplum, ut eo tempore & illis in locis ſtudeant prædicare,quando multis prodeſſe poſſunt.Sequitur:Vt adimple.quod dictum eſt per Eſaiã Prophetã.Terra Zabu.& ter.Nep.In prophetia ita habetur: Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulõ & terra Neptalim, & nouiſſimo aggrauata eſt uia maris trãs Iordanem Galilææ gentium. Hiero.ſuper Eſaiam.Dicitur autem primo tempore alleuiata eſſe ab onere peccatorũ, quia in regionibus duarum tribuũ primũ Saluator Euangelium prædicauit: nouiſſimo uerò tempore aggrauata eſt fides eorum, tempore plurimis Iudæorum in errore permanentibus.Mare autem hic lacum appellat Genezareth,qui Iordane influente efficitur, in cuius littore Capharnaum, & Tyberias,& Bethſaida,& Corrozaim ſitę ſunt,in qua maximè regione Chriſtus prędicauit. uel ſecundũ Hebræos in Chriſtũ credentes,hæ duæ tribus Zabulon & Neptalim ab Aſſyrijs captæ ſunt,& Galilæa deſerta eſt q̃ propheta dicit eſſe alleuiatã, eo ꝙ peccata populi ſuſtineret, ſed poſtea reliquæ tribus quæ habitabant trans Iordanẽ,& in Samariæ,ductæ ſunt in captiuitatẽ.& hoc,inquiunt,ſcriptura nunc dicit ꝙ regionis eius populus primũ captiuatus eſt: ipſa primam lucem prædicantis uiderit Chriſti, uel ſecundum Nazaræos aduenientе Chriſto,primo terra Zabulon & Neptalim eſt phariſæorum erroribus liberata,poſtea per Euangelium Apoſtoli Pauli ingrauata eſt,id eſt, multiplicata prædicatio in terminos gentium. Glo. Hic autem in Euangelio diuerſi nominatim ad idem uerbum reducuntur,ita & terra Zabulon,& terra Neptalim, quæ eſt uia maris,quæ eſt trans Iordanem,ſ.populus Galilææ gentium,qui ambulabat in tenebris &c.Hiero. Nota autem ꝙ duæ Galilææ ſunt,vna quæ dr̃ Iudæorum,& alia quæ dicitur Gentium.Diuiſa eſt enim Galilæa à tempore Salomonis,qui dedit 20. ciuitates in Galilæam Hyrã regi Tyri,quæ pars dicta eſt poſtea Galilęa Gentium,reliqua Iudæorũ.Vel legendum eſt: Trans Iordanem Galilææ Gentium.Ita,inquam,vt populus qui uel ſedebat uel ambulabat in tenebris, lucem videritnequaquam prauã, vt aliorum prophetarum,ſed magnam,ſcilicet illius qui in Euãgelio loquitur: Ego ſum lux mũdi.Et qui habitabant in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis. Inter mortem & vmbram mortis hoc intereſſe puto, ꝙ mors eorum eſt,qui cũ operibus mortis ad inferos perrexerunt.Vmbra autem mortis eorũ eſt,qui dum peccat, non dum de hac vita egreſſi ſunt, poſſunt.n.ſi voluerint agere pœnitentiam.Chry.ſup. Mat. Vel in regione vmbræ mortis ſedebant Gentiles,quia colebant idola & dæmones.Iudæi autem qui legis opera faciebant, in tenebris erant: quia Dei iuſtitia nondum erat eis manifeſta. Chry.in ho. Vt autem diſcas,ꝙ neque lumen neq; tenebras ſenſibiles ait, de lumine dixit: lumen magnum,quod alibi dicitur lumẽ verum, tenebras autem exponens nominauit vmbrã mortis.Deinde monſtrans ꝙ nõ ipſi quærentes inuenerunt,ſed Deus ipſis apparuit, dixit ꝙ lumen ortum eſt & effulſit:non.n.prius ipſi ad lumen cucurrerunt. etenim in vltimis malis homines erant ante Chriſti præſentiam. Neq;.n. ambulabãt in tenebris,ſed ſedebãt, quod ſignum erat quia non ſperabant liberari. Sicut.n.neſcientes quo oporteret progredi, ita comprehenſi à tenebris ſedebant iam nõ potentes ſtare.Tenebras autẽ uocat hic errorem & impietatem. Raba. Allegoricè autẽ Ioannes eſt uox præcedens verbũ & alij prophetæ. Poſtquam autem

Galilæa duplex.

Prophe-

Propheta ceſſauit & ligatus eſt, acceſſit uerbũ cõplens quod prædicauerat vox, id eſt Propheta. Et ſeceſſit in Galilæam, id eſt, de figuris ad ueritatẽ. vel in Galilæã, id eſt in eccleſiam, vbi eſt trãſmigratio de vitijs ad virtutes. Nazareth interpretatur flos, Capharnaum villa pulcherrima. Reliquit ergo florem figurarum quo fructus Euangelij ſignificabatur, & venit in eccleſiam quę eſt Chriſti virtutibus pulchra. Et maritima eſt, quia iuxta fluctus ſeculi poſita quotidie tunditur procellis perſecutionum. In finibus Zabulon & Neptalim ſita eſt, ideſt, Iudæis communis & Gentib. Zabulon enim habitaculum fortitudinis dicitur: quia Apoſtoli qui de Iudæa electi ſunt, fortes fuerunt. Neptalim dilatatio, quia gentium eccleſia per orbem dilatata eſt. Aug. de con. euan. Ioannes autem euangeliſta, priuſquam iret Ieſus in Galilæam, dicit de Petro & Andrea & Nathanael, & de miraculo in Chana Galilææ, q̃ omnia cæteri Euangeliſtæ prætermiſerũt, id cõtexentes ſuis narrationibus, quòd Ieſus reuerſus ſit in Galilæam, vnde intelligitur fuiſſe interpoſitos aliquos dies, quibus illa de diſcipulis geſta ſunt, quæ interponuntur à Ioanne. Remi. Sed illud ſolertius attendendum eſt, quare Ioannes dicat dominum eſſe in Galilæam antequã Ioannes miſſus fuiſſet in carcerem? Nam poſt uinum de aqua factum, & deſcenſum eius in Capharnaũ, & poſt aſcenſum eius in Hieruſalem, dicitur in Euangelio Ioannis, quòd redijt in Iudæam, & baptizabat, & nondum erat miſſus Ioannes in carcerẽ. Hic autẽ dicitur: ꝙ poſtquam traditus fuit Ioannes, ſeceſſit in Galilæam. & hoc quidem dicit Marcus. Nõ autẽ debet hoc contrarium uideri. Nam Ioannes primum aduentum domini in Galilęam deſcripſit, qui ſcilicet fuit ante incarcerationem Ioãnis. Sed & de ſecundo aduentu alibi facit mentionem, cùm ait, ꝙ Ieſus reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam: & de hoc tantum ſecundo aduentu in Galilæã, qui ſcilicet fuit poſt incarcerationem Ioãnis, alij Euangeliſtæ dicunt. Ex eccl. hiſto. Ioannem enim tradunt uſque ad ultimum penè vitæ ſuæ tẽpus abſque ullius ſcripturæ indicijs Euãgelium prædicaſſe, ſed cũ trium euangeliorũ Euangelium ad ipſum notitia perueniſſe: probaſſe quidem ueritatem dictorum, deeſſe tamẽ uidit aliqua, & maximè quæ primo prædicationis ſuæ tempore dominus geſſerat. Certum eſt enim ꝙ in alijs tribus Euangelijs hæc videntur ſola contineri, quæ in eo geſta ſunt anno, quo Ioannes Baptiſta uel incluſus eſt in carcerẽ vel punitus. Matthæus enim poſt tentationem Chriſti continuò ſubiecit. Audiens autem quia Ioannes traditus eſſet &c. & Marcus ſimiliter: Lucas uerò priuſquam aliquid de actibus Chriſti referret, dicit ꝙ Herodes concluſit Ioannẽ in carcerẽ. Rogatus eſt ergo Ioannes Apoſtolus, ut ea quæ prætererant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris geſta conſcribere. & ideo dicit in euã. ſuo: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus.

Exinde cœpit Ieſus prædicare & dicere: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnum cælorũ.

Quis eſſe debeat euangelij prædicator

Chry. ſup. Mat. Ille debet Chriſti iuſtitiam prædicare, qui ventri ſuo contradicere poteſt, qui ſeculi iſtius bona contemnit, qui vanam gloriam non deſiderat. Et ideo dicitur: Exinde cœpit Ieſus prædicare, id eſt, ex quo tentatus famem vicit in deſerto, auaritiam ſpreuit in monte, uanam gloriam repercuſſit in templo. uel exinde cœpit prædicare, ex quo traditus eſt Ioannes. Nam ſi prædicante Ioanne prædicare cœpiſſet, uilem reddidiſſet Ioannem, & inueniretur prædicatio Ioannis eſſe ſuperflua quãtum ad iſtius doctrinam, ſicut ſi in vno tempore ſol cum lucifero oriatur, gratiam luciferi celat. Chry. in ho. Ideo ẽt nõ prædicauit, donec Ioannes in carcere mitteretur, ne ex hoc multitudo ſcinderetur: propter quod etiam Ioannes nullum fecit ſignum, vt per miracula omnes traherentur ad Chriſtum. Rabanus. In hoc etiam docet, ne quis ab inferiori perſona ſermonem contemnat, unde Apoſtolus: Si cui ſedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Chry. ſup. Mat. Sapienter autem inde prædicationis ſuæ ſumpſit initiũ, nõ ut conculcet Ioannis doctrinam, ſed vt magis confirmet, & teſtem eum uerũ fuiſſe demonſtret. Hier. In quo etiam oſtẽdit ſe eiuſdem eſſe Dei filium, cuius ille fuerat Propheta & ideo dicit: Pœnitentiam agite. Chry. ſup. Mat. Non enim ſtatim iuſtitiam prædicauit quã omnes cognoſcebant,

bant,ſed pœnitentiam qua omnes indige bant. Quis ergo auſus eſt dicere: Volo bonus eſſe & non poſſum? Pœnitentia enim eſt correctio uoluntatis, & ſi uos mala nõ terrent, vt ſcilicet pœnitentiam agatis, ſaltem bona delectent. unde ſequitur: Appropinquabit enim regnum cœlorum, id eſt beatitudo regni cœleſtis, ac ſi dicat: Parate vos per pœnitentiam, quia appropinquauit tempus mercedis æternæ. Remi. Et notandum, quia non dicit appropinquauit regnum Chananæorum, aut Iebuſæorũ, ſed regnum cęlorũ. Lex enim promittebat bona tẽporalia, ſed dominus regna cœleſtia. Chry. in ho. Conſiderandũ etiam quòd in hac prædicatione nihil de ſeipſo manifeſtè prædicabat, quod interim cõueniens erat, quia nondum de eo decentem habebant opinionem. Incipiens etiã nihil graue & oneroſum dixit, ſicut Ioannes dixerat: Securim & arborem inciſam, & huiuſmodi, ſed in principio benigna propoſuit, regnũ euangelizans. Hyero. Myſticè autem Ioanne tradito Chriſtus incipit prædicare: quia deſinente lege, conſequẽter oritur Euangelium.

Ambulans autẽ Ieſus iuxta mare Galilææ, uidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus, & Andream fratrẽ eius mittentes retia in mare, erãt enim piſcatores. Et ait illis: Venite poſt me, & faciam uos fieri piſcatores hominum. At illi continuò relictis retibus ſecuti ſunt eum. Et procedens inde uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, et Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia ſua, & uocauit eos. Illi autẽ ſtatim relictis retibus & patre, ſecuti ſunt eum.

Mare Galilææ quatuor uocabula habet.

Chry. ſup. Mat. Antequã Chriſtus aliquid dicat vel faciat, uocat Apoſtolos, vt nihil illos lateat, nec uerborum Chriſti, nec operum, vt poſtmodum fiducialiter dicere poſſint: Non poſſumus quæ uidimus & audiuimus non loqui. Hinc eſt quod dicitur: Ambulans Ieſus iuxta mare Gallilææ. Raba. Mare Gallilææ, idẽ eſt quod ſtagnũ Genazareth, mare Tyberiadis eſt lacus Salinarum. Glo. Decenter autem per piſcatoria vadit loca, piſcatores piſcaturus. unde ſequitur: Vidit duos fratres, Simonem qui uocatur Petrus, & Andream fratrẽ eius. Remi. Vidit autem non tam corporaliter, quàm ſpiritualiter, ad corda eorum reſpiciens. Chryſo. in home. In medijs autem operationibus exiſtentes eos vocabit monſtrans, quod omnibus occupationibus ſequelam ſuam præponere oportet. vnde ſequitur: Mittentes retia in mare, quod quidem eorũ officio congruebat, propter quod ſequitur: Erant enim piſcatores. Aug. in ſer. de calen. Ianua. Non enim elegit reges aut ſenatores, aut philoſophos, aut oratores: imò elegit plebeios, pauperes, & indoctos piſcatores. Auguſtinus ſuper Ioannem. Si enim doctus eligeretur, fortaſſis ideo ſe diceret electũ, quia doctrina eius eligi meruit. Dominus autem noſter Ieſus Chriſtus uolens ſuperborũ frangere ceruices, nõ quæſiuit per oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt Imperatorem: Magnus Cyprianus orator, ſed prius Petrus piſcator. Chry. ſuper Mat. Futuræ etiam dignitatis gratiã artificij opere prophetabant. nam ſicut qui retia iactat in aquã, neſcit quos piſces comprehenſurus eſt: ſic & doctor quando diuini ſermonis retia ſuper populum iactas, neſcit qui ſunt acceſſuri ad Deũ. Sed quoſcunque Deus excitauerit, illi adhærent eius doctrinæ. Remigius De his autem piſcatoribus loquitur dominus per Hieremiã, dicens: Mittam in vos piſcatores meos, & piſcabuntur vos. vnde & hic ſubditur: Venite poſt me. Glo. Nõ tam pedibus, quàm affectu & imitatione. Et faciã vos fieri piſcatores hominum. Chry. ſup. Mat. Id eſt doctores: vt cùm rete uerbi Dei comprehendatis homines de mundo tempeſtuoſo & periculoſo, ubi homines non ambulant, ſed feruntur, quia diabolus cum delectatione compellit eos in malo, vbi homines alterutrum hominum ſe comedunt, ſicut piſces fortiores deuorant iuniores, vt tranſlati viuant in terra corporis Chriſti membra facti. Greg. in ho. Nulla autem Petrus & Andreas Chriſtum miracula facere uiderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tñ ad vnum præceptum hoc quod poſſidere videbantur obliti ſunt. vnde ſequitur: At illi continuò relictis reti. ſecu. ſunt eũ. In quo affectũ debemus potius pẽſare quàm ſenſum. Multũ enim reliquit, qui ſibi nihil retinuit: multum dimiſit, quod cum re poſſeſſa & concupiſcentijs renunciauit. A ſequentibus ergo tanta dimiſſa

Verba conſolatoria.

ſunt

ſunt, quanta à non ſequentibus concupiſci potuerunt. Exteriora enim noſtra domino, quantumlibet parua, ſufficiunt: nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. Aeſtimationẽ quippe precij regnum Dei non habet, ſed tantum ualet quãtum habes. Chryſo. ſuper Mat. Non autem prædicti diſcipuli ſecuti ſunt Chriſtum, doctoris capiẽtes honorem, ſed operis lucrum. Sciebant enim quàm precioſa eſt anima hominis, quàm grata eſt apud Deum ſalus ipſius, & quãta eſt merces. Chry. in home. Tantæ igitur promiſſioni crediderunt, & per ſermones, quibus ſunt capti crediderũt ſe alios poſſe piſcari. Chry. ſup. Mat. Hæc igitur cupiẽtes ſecuti ſunt omnib. relictis, in quo nos docuerunt, quia nemo poteſt terrena poſſidere, & perfectè ad cœleſtia peruenire. Gloſa. In his ergo datum eſt exemplum illis, qui ſenſum deſerunt pro Chriſti amore. Subditur autem exemplum eorum, qui etiam carnales affectus pro Deo poſtponunt, unde dicitur: Et procedens inde, uidit alios duos. Nota quia uocat binos & binos, ſicut alibi legitur, q miſit, eos binos & binos ad prædicãdum. Greg. in ho. Quatenus hic nobis tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium ſuſcipere nullatenus debet. Duo enim ſunt præcepta charitatis, & minus quàm inter duos charitas haberi non poteſt. Chryſo. ſuper Matth. Super charitatem etiam firmitatis eccleſiæ rectè poſuit fundamenta, vt ex radicibus charitatis exuberans, quaſi humor aſcendat in ramis, & hoc ſuper naturalem charitatem, ut non ſolũ per gratiam, ſed etiam per naturã, ipſa charitas firmior habeatur. unde dicit: Fratres. ſic enim fecit Deus & in ueteri teſtamento ſuper Moyſen & Aron fratres, ponens ædificationis initium. Quoniam autem abũdantior eſt gratia noui teſtamenti, quàm veteris, ideo primum populum ædificauit ſuper vnam firmitatem, hunc autem ſuper duas. Iacobum, inquit, Zebedæi & Ioannem fratrem eius in nauì cũ Zebedæo patre eorũ, reficientes retia ſua, quod eſt maximæ paupertatis indicium: uetera. n. reficiebãt, qui noua unde emerent non habebant. Et quod ad maiorem pietatem eorum pertinet, in tanta paupertate ſic patri ſuo ſuccurrebãt, vt ſecũ eum baiularent in naui non ut ille iſtos adiuuaret in opere, ſed ut iſti illũ cõſolarẽtur ſua preſentia. Chry. in ho. Nõ parua autem eſt hic demõſtratio uirtutis, inopiam facilè ferre, ex iuſtis nutriri laboribus, colligari inuicẽ amoris uirtute, patrem habere ſecum & curare. Chry. ſup. Mat. Aeſtimare autem primos uelociores ad prędicandũ, quia retia mittebant: iſtos aũt quaſi pigriores, quia adhuc retia componebant, non ſumus auſi, quaſi differẽtiã eorũ cognoſcere ſolius eſt Chriſti. Fortè uerò illi propter Petrum dicti ſunt mittẽtes retia, qui prædicauit Euangelium, ſed non compoſuit. Iſti autem propter Ioannem componẽtes, qui Euãgelium compoſuit. Sequitur: Et vocauit eos. Erant enim habitatione ciues, dilectione concordes, artificio partes, fraternitatis cõiuncti pietate. Ideo ſimul uocauit eos, ne tot bonis coniunctos diſſimilis uocatio ſepararet. *Secretũ pãdītur.* Chry. in hom. Vocando autem nihil eis promiſit ſicut prioribus: obedientia enim eorum qui præuenerant, uiam eis præparauerant. Sed & multa de ipſo audierãt, ſcilicet tanquam familiares & conſanguinitate coniuncti. Sequitur: Illi autem relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt eum. Chry. ſup. Mat. Tria enim ſunt, quæ relinquere debet, qui uenit ad Chriſtum, affectus carnales, qui per retia piſcationis ſignantur: ſubſtantiam mundialem, quæ per nauem: & parentes, qui per patrem. Relinquerunt ergo nauem ut fierent eccleſiaſticæ nauis gubernatores. Relinquerunt retia, ut non piſces afferrent ad ciuitatẽ terrenam, ſed homines ad cœleſtẽ. Relinquerunt unum patrẽ ut ſpirituales patres omnium fierent. Hil. Eis igitur artem & patriam domum relinquentibus docemur Chriſtum ſecuturi & ſecularis uitæ ſolicitudine, & paternæ domus cõſuetudine nõ teneri. Remig. Myſticè autem per mare deſignatur iſte mundus, propter amaritudinem & fluctuationem. Galilæa autẽ interpretatur, uolubilis ſiue rota, & ſignificat mundi uolubilitatẽ. Ambulauit igitur Ieſus iuxta mare, dum ad nos per incarnationem uenit, quia nõ carnem peccati, ſed ſimilitudinem carnis peccati ſuſcepit ex uirgine. Per duos fratres, duo populi deſignan. *Allegoria pulcherrima.*

Chry.ſuper Mat. Omnis rex pugnaturus contra aduerſarium prius congregat exercitum,& ſic uadit ad pugnā: ſic dñs contra diabolum pugnaturus prius cōgregauit Apoſtolos, & ſic cœpit Euangelium prædicare. vnde ſequitur: Et circuibat Ieſus. Remi. In quo doctorū vita inſtituitur. Vt.n.nō ſint pigri, docentur per hoc quod dicitur; Circuibat Ieſus. Chry.ſuper Mat. Quia.n.illi vt debiles ad medicum venire non poterant, ipſe ſicut ſtudioſus medicus granıter circuibat ægrotantes. & dñs quidem circuibat ſingulas regiones. Qui autem ſunt vnius regiones paſtores, conſiderando debent circuire populi ſingulas paſſiones, vt ad remedium paſſionis eorū aliquod medicamentum in eccleſia profeeatur. Remig. Vt autem non ſint acceptores perſonarum,docētur prædicatores per hoc quod ſubiungitur. Totam Galilæam. Vt autem vacui non diſcurrant, docentur per hoc quod ſubditur; Docens. Vt autem non paucis, ſed multis prodeſſe ſtudeant, monentur per hoc quod ſequitur; In ſynagogis. Chry. in ho. Synagogas Iudæorum intrat, in ijſque doctrinæ ſuæ cœleſtis uerba diffudit, vt quo ad plures loquentis magiſtri verba peruenerint, eò plurium corda citentur, vt vel credant prudenter, vel inexcuſabiles facti, doctrinam apprimè ſalutarem ſuo magno malo reiiciant. Eſt.n. Euangelium clariſſima quædam lux, quā ſub modio recondi,& nefas eſt, & ipſe accuratè prohibuit Chriſtus, hinc etiā, &c. Hinc etiam eos erudiebat, quod non eſt Deo contrarius, Iudæis prædicans & errorum prædicator, ſed conſonans patri adueniit. Remi. Vt autem non errores neq; fabulas, ſed ſalutaria prædicent, docentur per hoc quod ſubditur: Prædicans Euāgelium regni. Diſtat autem inter docens & prædicans; docens.n.refertur ad præſentia, prædicans ad futura; docebat enim de præſentibus mandatis, prædicabat de futuris promiſſis. Chry. ſuper Mat. Vel docebat iuſtitias naturales, quas ſcilicet ratio naturalis docet, ut caſtitatem, humilitatem, & huiuſmodi, quos per ſeipſos omnes bona eſſe intelligunt, de quibus neceſſaria eſt doctrina, non tantum propter manifeſtationem, quantum propter excitationem cordis. Præualentibus enim delectationibus carnalibus, ſcientia iuſtitiæ naturalis, quaſi in obliuionem deducta obdormit. Cum ergo cœpit doctor reprehēdere carnalia mala, eius doctrina non nouam ſcientiam introducit, ſed oblitam commonefacit. Prædicabat autem Euangelium annunciādo bona quæ antiqui manifeſtè nec audierant, vt beatitudinem cœleſtem, mortuorum reſurrectionē, & huiuſmodi. Vel docebat interpretando prophetias de ipſo. Euangelium prædicabat, denunciando in ſe bona futura. Remig. Vt autem doctores doctrinam ſuam virtutibus commendare ſtudeant, docentur per hoc quod ſubditur. Sanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo. Infirmitas quidem eſt corporum, languor autem animarum. Chry.ſuper Matth. Vel per languorem animæ aliquam paſſionem intelligimus, vt auaritiam, libidinem,& huiuſmodi. Per infirmitatem autem infidelitatem, per quam aliquis infirmatur in fide. Vel per languores intelliguntur grauiores corporis paſſiones, per infirmitates autem leuiores: ſicut autem paſſiones corporales diuinitatis virtute ſanabat, ſic ſpirituales verbo pietatis. Primò autem docet, & poſtea ſanat propter duo. Primò, quia præmittitur quod magis neceſſarium eſt. Verba enim pietatis ædificant animam non miracula: deinde quia verba per miracula commendantur, & non econuerſo. Chryſoſt. in homel. Conſiderandum autem quòd vbicunque legis cuiuſdam introductio fit, ſigna facere Deus aſſueuit, pignora ſuæ virtutis legem tribuens ſuſcepturis: hominem enim facturus mundum creauit,& tunc illi legem in paradiſo propoſuit: & quando Noe legem laturus erat, magna ſigna oſtendit. Et ſimiliter Iudæis legem laturus prodigia oſtendit, tunc legem dedit. ita & hic ſublimem illam legem introducturus, miraculorum demonſtratione certificat quæ dicuntur. Quoniam enim regnum quod prædicabatur non apparebat, ab apparentibus ſignis ipſum manifeſtauit. Glo. Sed quia prædicatores debent habere bonum teſtimonium ab his qui foris ſunt, ne ſi vita deſpicitur, prædicatio contemnatur, ſubditur: Et abiit opinio eius in totam Syriam. Raba. Syria eſt omnis regio ab Eufrate vſque

Prædicatorum mores ſignantur.

Differentia inter docere et prædicare.

Mos diuinus oſtēditur.

ad mare magnum, à Cappadocia uſque ad
Aegyptum ; in qua eſt prouincia Palæſti-
na, in qua habitant Iudæi. Chry. in ho. In-
tende aūt moderationem Euangeliſtæ: qa
nō vnumquemq; nobis enarrat curatorū,
ſed breuibus verbis copioſitatem tranſcur
rit ſignorum, vnde ſequitur: Et obtulerūt
ei omnes male habentes. Remi. Per quos
varias vult intelligi infirmitates, ſed leuio
res. Cum verò dicit: Variis languoribus &
tormentis comprehenſos, illos vult intel
ligi de quibus ſubinfertur, & qui dæmo-
nia habebant, &c. Glo. Lāguor diuturnus
eſt tormentum; eſt & morbus acutus, vt do
lor lateris, & huiuſmodi. Qui autem dæ-
monia habebant, ſunt qui à dęmonibus ve
xabantur. Rem. Lunatici. n. dicti ſunt à Lu
na, quę dum menſtruis temporibus creſcit
& decreſcit, ipſi uexantur. Hiero. Dæmo
nes. n. obſeruantes lunaria tempora crea-
turarum infamare cupiebant, ut in creato
rem blaſphemiæ redundarent. Aug. 21. de
ci. Dei. Illiciuntur tamen dæmones ad in-
habitandum per creaturas, quas non ipſi,
ſed Deus condidit, delectabilibus pro ſua
diuerſitate diuerſis, non ut animalia cibis,
ſed ut ſpiritus ſignis; quæ cuiuſq; delecta-
tioni congruunt. Raba. Paralytici autem
ſunt corpore diſſoluti: paralyſis. n. græcè,
latinè dicitur diſſolutio. Sequitur; Et cura
uit eos. Chry. ſuper Matth. Cum in qui-
Notula bona.
buſdam locis dicatur: Multos curauit, hic
ſimpliciter dicitur. Et curauit eos, ſignans
ꝙ omnes curauit. Sicut & nouitius medi-
cus intrans ciuitatem, omnes ad ſe uenien
tes curat, propter ſuam opinionem cōmen
dandam. Chry. in ho. A nullo autem eo-
rum fidem exquiſiuit, qīn nondum uirtu-
tis ſuæ demonſtrationem dederat, & in ad
ueniendo & offerendo à longè nō paruam
oſtenderant fidē Sequitur; Et ſecutæ ſunt
eum turbæ multæ. Raba. Quæ quadriparti
tæ ſunt, alij propter cœleſte magiſterium,
ut diſcipuli: alij ob curationem infirmita-
tum: alij ſola fama & curioſitate, volentes
experiri an uerum eſſet quod dicebatur;
alij per inuidiam, uolentes eum in aliquo
Sequentes Chriſti ſunt duplices
capere & accuſare. Myſticè autem Syria
interpretatur elata, Galilæa uolubilis, uel
rota, ideſt, diabolus & mundus, qui & ſu-
perbus eſt, & ad ima ſemper rotat; in quo
fama Chriſti per prædicationem inno-
tuit. Dæmoniaci enim ſunt idololatræ, lu
natici inſtabiles, paralytici pigri & diſſolu
ti. Glo. Turbæ autem, quæ ſequuntur do
minum, ſunt de eccleſia, quæ ſpiritualiter
eſt Galilæa tranſmigrans ad uirtutes. Et
Decapolis decem præcepta ſeruās, & Hie
roſolyma, & Iudæa, quam uiſio pacis, &
cōfeſſio illuſtrat. Et trans Iordanem, quia
baptiſmo tranſito terram promiſſionis in-
trat. Remig. Vel ſequuntur dominum de
Galilæa, ideſt de uolubilitate mundi, &
Decapoli quæ eſt regio 10. urbium, & ſi-
gnificat decalogi tranſgreſſores. Et de Hie
roſolyma, quia ſcilicet prius innoxia pace
detinebantur. Et de Iudæa, ideſt, de con-
feſſione diabolica. Et de trans Iordanem,
qui prius erant in paganiſmo conſtituti,
ſed tranſeuntes per aquam baptiſmi ueue
runt ad Chriſtum.

CAPVT QVINTVM.

VIDENS aūt Ieſus turbas, aſcendit in mōtē, & cū ſediſſet, acceſſerunt ad eū diſcipuli eius, & aperiens os ſuū docebat eos, dicen: Beati pauperes ſpiritu, quoniā ipſorū eſt regnum cœlorum.

Chry. ſuper Matth. Omnis artifex ſe-
Experiētia Chryſoſtomi.
cundum profeſſionem ſuam opportunita-
tem operis uidens, gaudet. Carpentarius
. n. ſi uiderit arborem bonam, concupiſcit
eam præcidere ad opus artificij ſui. Et ſa-
cerdos cum uiderit eccleſiam plenam, gau
det animus eius, & delectatur ut doceat:
Sic & dn̄s uidens magnā congregationem
populi, excitatus eſt ad docendum, unde
dicit: Videns autem turbas Ieſus, aſcendit
in montem. Aug. de concor. Vel hic poteſt
uideri multas turbas uitare noluiſſe, & ob
hoc aſcendiſſe in montem, ut ſolis Diſci-
pulis loqueretur. Chry. in hom. Per hoc
autem quòd non in ciuitate & foro, ſed
in monte & ſolitudine ſedit, erudiuit nos
nihil ad oſtentationem facere, & à tumul
tibus abſcedere, & maximè cum de neceſ
ſariis diſputare oporteat. Remigius. Hoc
enim ſciendum eſt, quòd tria refugia legi
tur dominus habuiſſe, nauim, montem, &
deſertum; ad quorum alterum quotieſcun
que à turbis opprimebatur, cōſcendebat.

Hier. Nonnulli autem ſimpliciorum fratrum putant dominum ea quæ ſequuntur in Oliueti monte docuiſſe, quod nequaquam ita eſt: Ex præcedentibus.n. & ſequẽtibus in Galilæa monſtratur locus, quem putamus eſſe uel Thabor, uel quẽlibet alium montem excelſum. Chry. ſup. Mat. Aſcendit autem in montem. Primò quidẽ ut impleret prophetiam Eſaiæ, dicentis; Super montẽ aſcende tu. deinde ut oſtendat quoniam in altitudine ſpiritualiũ uirtutum conſiſtere debet, qui docet Dei iuſtitiam, pariter & qui audit; nemo.n. poteſt in ualle ſtare & de monte loqui. Si in terra ſtas, de terra loquere. Si autẽ de cœlo loqueris, in cœlo conſiſte. Vel aſcendit in montem, ut oſtendat ꝙ omnis qui vult diſcere myſteria ueritatis, in montem eccleſiæ debet aſcendere, de quo Propheta: Mons Dei, mons pinguis. Hila. Vel aſcẽdit in montem, quia in paternæ maieſtatis celſitudine poſitus cœleſtia uitæ præcepta conſtituit. Aug. de ſer. domini in monte. Vel aſcendit in mõtẽ ut ſignificet quia minora erant ꝑcepta iuſtitiæ, quæ à Deo data ſunt per Prophetas populo Iudæorũ, quem timore adhuc alligari oportebat. Per filiũ autem ſuũ maiora populo, quem charitate iam conuenerat liberari. Sequitur; Et cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius. Hiero. Ideo autem non ſtans, ſed ſedens loquitur; quia non poterant eum intelligere in ſua maieſtate fulgentem. Augu. de ſer. domini in monte. Vel ꝙ ſedens docebat, pertinet ad dignitatem magiſtri. Acceſſerunt autem ad eum diſcipuli eius, ut audiendis uerbis illius hi eſſent etiã corpore uiciniores, qui præceptis implendis animo appropinquabant. Raba. Myſticè autem ſeſſio domini incarnatio eius eſt: q̃a niſi dominus incarnatus eſſet, humanum genus ad eum accedere non potuiſſet. Aug. de con. euan. Mouet autem ꝙ Matthæus in monte dicit hunc habitum eſſe ſermonem à domino ſedente; Lucas autem in loco campeſtri à domino ſtante. Hæc igitur diuerſitas facit uideri alium fuiſſe illum, alium iſtum.

Concordia euangeliorũ.

Quid enim prohibet Chriſtum quædã alibi repetere quæ ante iam dixerat? aut iterum facere, quæ ante iam fecerat? Quanquam etiam poſſit illud occurrere in aliqua excelſiori parte montis, primò cum ſoli à diſcipulis dñm fuiſſe, qñ ex eis duodecim elegit: deinde cũ eis deſcendiſſe nõ de monte, ſed de ipſa montis celſitudine in cãpeſtrem locum, i. in aliquam æqualitatem quæ in latere montis erat, & multos capere poterat, atq; ibi ſtetiſſe, donec ad eum turbæ congregarentur, ac poſtea cum ſediſſet acceſſiſſe propinquius diſcipulos eius, atq; ita, illis cæteriſq; turbis præſentibus unum habuiſſe ſermonẽ, quẽ Matthæus Lucaſq; narrant diuerſo narrandi modo, ſed eadem ueritate rerum. Greg. 4. mora. Sublimia autẽ præcepta dño in mõte dicturo præmittitur: Et aperiens os ſuũ docebat eos, &c. qui dudum aperuerat ora prophetarum. Remi. Vbicunque autẽ legitur dñs aperuiſſe os, inſpiciendum eſt quia magna ſunt quæ ſequuntur. Aug. in ſer. domini in monte. Vel dicit: Aperiẽs os ſuum, ut ipſa mora commendet aliquãto longiorem futurum eſſe ſermonem. Chry. in ho. Vel hoc dicit; ut diſcas quoniam nunc quidem docebat os aperiens in loquendo: nunc autem uocem, quæ eſt ab operibus emittens. Aug. in ſer. domini in monte. Si quis autem pie ſobrieq; conſiderauerit, inueniet in hoc ſermone quantum ad mores opportunos pertinet perfectum uitæ Chriſtianæ modũ. unde ſic ipſe ſermo concluditur: Omnis qui audit uerba mea hæc, & facit ea, ſimilabo eũ uiro ſapiẽti. Aug. 9. de ciui. Dei; Nulla autem eſt cauſa philoſophandi, niſi finis boni, quod autem beatũ facit, ipſum eſt finis boni. Et ideo à beatitudine incipit, dicens; Beati pauperes ſpiritu. Augu. in ſer. do. in mon. Præſumptio quidem ſpiritus audaciam & ſuperbiam ſignificat. Vulgo etiam magnũ ſpiritum ſuperbi habere dicũtur, & rectè. Nam ſpiritus uentus uocatur. Quis uerò neſciat ſuperbos inflatos dici quaſi uento diſtentos? Quapropter rectè hic intelligitur; Pauperes ſpiritu humiles, timentes Deum, ideſt, non habentes inflantem ſpiritum. Chry. in ho. Vel ſpiritum hic elationem & animum dicit. Quod enim ſunt multi humiles nolentes, rerum neceſſitate coacti; non eſt laus. unde illos beatificat, qui ſe ex electione humiliant. Ideo ãt hic incidit radicitus euellens ſuperbiam; quia hæc fuit radix & fons maliciæ vniuer

Quæ humilitas ſit laudanda.

ſæ, contra quàm ponit humilitatem, uelut
quoddã ſtabile fundamentum; qua ſubie-
cta cũ ſtabilitate alia ſuperædificantur.
Hac aũt deſtructa, pereũt quæcunq; con-
gregaueris bona. Chry. ſup. Matth. Ideo
autem dixit manifeſtè; Beati humiles ſpi
ritu, ut ſic humiles oſtẽdat, ut ſemper ad-
iutoriũ Dei ſint mendicãtes. unde in Græ
co dicitur; Beati mẽdici uel egeni. Sunt. n.
multi naturaliter humiles & non ex fide,
qui nõ pulſant adiutoriũ Dei, ſed ſolũ qui
ſecundũ fidem ſunt humiles. Chry. in ho.
Vel quia pauperes ſpiritu, hic dicit formi
dantes & trementes Dei iuſſiones. Quo-
modo dominus per Eſaiã cõmẽdat. Quid
autẽ amplius quàm ſimpliciter humiles?
Humilium. n. hic quidem mediocriter eſt,
hic autem ſuperabundanter. Aug. Super
bi ergo appetant regna terrarum, ſed hu-
milium eſt regnum cœlorum. Chry. ſup.
Mat. Nam ſicut cætera uitia deponunt ad
inferos, maximè tamen ſuperbia; ſic & om
nes uirtutes inducunt in regnum cœlorũ;
maximè tamen humilitas; quia proprium
eſt, ut qui ſe humiliat, exaltetur. Hiero.
Vel beati pauperes ſpiritu, qui ſ. propter
Spiritum ſanctum uoluntariè ſunt paupe
res. Ambr. de offi. Inde autẽ incipit bea-
titudo iudicio diuino, ubi ærumna æſtima
tur humano. Glo. Pauperibus autem in
præſenti conuenienter promittuntur diui
tiæ cœli.

i *Beati mites, quoniam ipſi poßidebunt terram.*

k Ambro. ſuper Lucam: Cũ ſimpliciter
contentus fuero inops, ſupereſt ut mores
meos tẽperem. Quid. n. mihi prodeſt care
re ſecularibus, niſi fuero mitis? Congruè
igitur ſequitur: Beati mites. Aug. Mites
ſunt qui cedunt improbitatibus, & non re
ſiſtunt in malo, ſed uincunt in bono malũ.
Ambr. ſuper Lucam. Mitiga ergo affectũ
tuum ut non iraſcaris, aut certè iratus ne
peccaueris. Præclarum eſt. n. motum tem
perare conſilio, nec minoris uirtutis dici-
tur prohibere iracundiam quàm omnino
non iraſci: cum plerunq; iſtud leuius, hoc
fortius æſtimetur. Rixẽtur igitur immites,
& dimicent pro terrenis & temporalibus
rebus. Sed beati mites, quoniã ipſi hæredi
tabunt terrã, de qua euelli non poſſunt.
Illã, inquam, terrã de qua in Pſal. dicitur.
Portio mea in terra uiuentium. Significat
enim quandam ſtabilitatem hæreditatis
perpetuæ, ubi anima per bonum affectum
tanquam loco ſuo requieſcit ſicut corpus
in terra. Et inde cibo ſuo alitur, ſicut cor
pus ex terra: ipſa eſt requies & uita ſancto
rum. Chry. ſup. Mat. Vel terra hic, ſicut
quidam dicunt quãdiu eſt in hoc ſtatu, ter
ra mortuorũ eſt, quia uanitati ſubiecta eſt:
cum autẽ liberata fuerit de corruptione,
fit terra uiuorum, ut mortales hæreditent
immortalem. Alterum exponentem legi,
quaſi cœlum in quo habituri ſunt ſancti,
dicatur terra uiuorum: quod quantum ad
inferiorem regionẽ cœlũ eſt, quantum aũt
ad ſuperius cœlũ dicitur terra. Alij dicũt
quia corpus noſtrum terra eſt, & quandiu
ſubiacet morti terra eſt mortuorũ. Cũ au-
tem fuerit conforme factum gloriæ corpo
ris Chriſti, erit terra uiuorũ. Hil. Vel hæ
reditatẽ terræ mitibus dñs pollicetur, id- *Diſcretio uerborum.*
eſt eius corporis quod ipſe aſſumpſit habi
taculum, quia per manſuetudinẽ mẽtis no
ſtræ habitat Chriſtus in nobis; nos quoq;
clarificati corporis eius gloria ueſtiemur.
Chry. in ho. Vel aliter: Chriſtus hic ſpi-
ritualibus ſenſibilia immiſcuit: quoniam
n. æſtimatur qui mitis eſt omnia ſua per-
dere: contrariũ promittit, dicens: quod cũ
ſtabilitate ſua poſſidet, qui nõ eſt proter-
uus; qui aũt aliter eſt, multoties animã
& hæreditatem paternam perdit. Quia ve
rò propheta dixerat. Manſueti hæredita-
bunt terrã, à conſuetis uerbis contexit ſer
monẽ. Glo. Mites etiam qui ſeipſos poſ-
ſederunt, hæreditatẽ patris in futuro poſ-
ſidebunt. Plus autem eſt poſſidere terram,
quàm habere regnum cœlorum; multa. n.
habemus quæ ſtatim amittimus.

Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

Ambr ſuper Luc. Cũ hoc feceris, ut ſci
licet ſis pauper & mitis, memẽto quia pec
cator es, lugeto peccata tua. vñ ſequitur;
Beati qui lugẽt. Et bene tertia benedictio
eſt peccata deflentis, quia Trinitas eſt,
quæ peccata cõdonat. Hila. Lugẽtes n. di
cuntur non orbitantes, aut contumelias,
aut damna mœrentes, ſed peccata uetera
flentes. Chryſoſto. ſuper Matth. Et qui
ſua quidem peccata lugent, beati ſunt,
ſed mediocriter; beatiores autem ſunt qui
aliena lugent peccata, tales conuenit eſ-
ſe omnes doctores. Hieronymus. Luctus

enim hic non mortuorum ponitur cõi lege naturæ, ſed peccatis & uitijs mortuorum. Sic fleuit Samuel Saulem, & Paulus eos qui poſt immunditiam pœnitentiam non egerunt. Chry. ſup. Mat. Cum autem conſolatio ſit lugentium ceſſatio luctus, qui ſua peccata lugent, conſolabuntur indulgentiam conſecuti. Chry in ho. Et licet talibus ſufficiat venia frui, non terminat retributionem in peccatorũ remiſſione, ſed & multarum facit participes conſolationum, & hic & in futuro. Semper.n. maiores laboribus Deus dat retributiones. Chry. ſup. Mat. Qui uerò aliena peccata lugent, conſolabuntur: qui cum in ſeculo illo prouidentiam cognouerint Dei, & intellexerint ꝙ qui perierunt non fuerunt Dei, de cuius manu nemo rapere poteſt, de eis luctu derelicto in ſua beatitudine lætabuntur. Vel aliter. Aug. in ſer. domini in monte: Luctus eſt triſtitia de amiſſione charorum. Conuerſi autem ad Deum ea quæ in hoc mundo chara habebant, amittunt. non.n. gaudent in rebus quibus ante gaudebant, & donec fiat in illis amor æternorum, nonnulla mœſtitia ſauciantur. Cõſolabuntur ergo Spiritu ſancto, qui maximè propterea Paraclitus nominatur. i. cõſolator, vt temporalem amittentes, æterna lætitia perfruãtur. Et ideo dicit: Quoniam ipſi conſolabuntur. Glo. Vel per luctum duo genera cõpunctionis intelliguntur. ſ. pro miſerijs huius mundi, & pro deſiderio cœleſtium. vnde filia Caleph petiuit irriguum ſuperius & inferius; huiuſmodi autem luctus non habet niſi pauper & mitis, qui cum mundum non diligat, ꝙ miſer eſt recognoſcit, & ideo cœlũ cõcupiſcit: conuenienter ergo lugentibus ꝓmittitᷣ conſolatio, ut qui triſtatus eſt in præſenti, gaudeat in futuro. Maior eſt autẽ retributio lugentis quàm pauperis & mitis, plus.n. eſt gaudere in regno, quàm habere & poſſidere: multa.n cum dolore poſſidemus. Chry. in ho. Notandum autem ꝙ hanc beatitudinem cum intentione quadam propoſuit, ideo non dixit; Qui triſtãtur, ſed qui lugent: in quo etiam perfectionis ſapientiæ magiſterium dedit. Si enim qui filios uel alios defunctos lugent ſecundum illud tempus non deſiderant pecuniam, nec gloriam, nec conuicijs exacuuntur, neque aliqua alia paſſione capiuntur, multomagis hæc ſeruare debent, qui lugent ſua peccata.

Duo genera compunctionis.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Amb. ſuper Lucam. Poſtquàm delicta defleui, eſurire incipio & ſitire iuſtitiam; æger.n. cũ in graui morbo eſt, non eſurit. unde ſequitᷣ; Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Hie. Non nobis ſufficit uelle iuſtitiam, niſi iuſtitiæ patiamur famem, ut ſub hoc exemplo nunquam nos ſatis iuſtos, ſed ſemper eſurire iuſtitiæ opera intelligamus. Chry. ſuper Mat. Quoniam omne bonum quod non ex amore ipſius boni faciunt homines, ingratum eſt ante Deum. Eſurit autem iuſtitiam qui ſecundum iuſtitiam Dei deſiderat conuerſari: ſitit autẽ iuſtitiam qui ſcientiam eius acquirere cupit. Chry. in ho. Iuſtitiam autem dicit uel uniuerſalem, uel particularem auaritiæ cõtrariam. Quia.n. de miſericordia dicturus erat, præmonſtrat qualiter miſereri oporteat; quia non ex rapina, neque ex auaritia. unde etiam quod eſt auaritiæ propriũ, .ſ. eſurire & ſitire, iuſtitiæ attribuit. Hila. Sitientibus autem & eſurientibus iuſtitiã beatitudinem tribuit, ſignificans extẽſam in Dei doctrinam ſanctorum auiditatem, perfecta in cœlo ſatietate repleri. Et hoc eſt quod dicitur, Quoniam ipſi ſaturabuntur. Chry. ſup. Mat. Scilicet largitate remunerantis Dei, quoniam maiora erunt præmia Dei, quàm ſanctorum deſideria. Aug. Vel illo cibo ſaturabuntur in præſenti, de quo dominus dicit: Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem patris mei, quod eſt iuſtitia, & illa aqua de qua quiſquis biberit, fiet ei fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Chry. in ho. Vel in hoc terrenum præmium determinat; quia enim æſtimatur auaritia abundantes facere, ipſe contrarium dicit, quòd iuſtitia hoc operatur. Qui enim iuſtitiam cupit, omnia cum ſtabilitate habet.

Præmia iuſtorum excedunt deſideria eorum.

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

Gloſa. Iuſtitia & miſericordia ita coniunctæ ſunt, vt altera ab altera debeat tẽperari: iuſtitia.n. ſine miſericordia crudelitas eſt: miſericordia ſine iuſtitia, diſſolutio. unde de miſericordia poſt iuſtitiam

ſub-

ſubdit, dicens; Beati miſericordes. Remig. Miſericors dr̄ quaſi miſerum habens cor, quia alterius miſeriam quaſi ſuam reputat, & de malo alterius quaſi de ſuo dolet. Hie. Miſericordia hic non ſolum in eleemoſynis intelligitur, ſed in omni peccato fratris, ſi alter alterius onera portemus. Augu. Beatos autem dicit eſſe, qui ſubueniunt miſeris, qm̄ eis ita rependit; ut de miſeria liberentur, unde ſequitur. Quoniã ipſi miſericordiam conſequentur. Hila. In tantum.n. Deus beneuolentiæ noſtræ in omnes delectatur affectu, ut ſuam miſericordiam ſit ſolis miſericordibus præſtaturus. Chry. in ho. Vr̄ autem eſſe æqualis retributio, ſed eſt multò maior: non.n. eſt æqualis humana miſericordia & diuina. Glo. Meritò ergo miſericordibus miſericordiam impenditur, ut plus accipiant q̄ meruiſſent, & ſicut plus recipit qui ultra ſaturitatem habet, q̄ ille, qui habet tantũ ad ſaturitatem: ſic maior eſt gloria miſericordiæ, quàm præcedentium.

Beati mundo corde, quoniã ipſi Deũ uidebunt.

Amb. Qui miſericordiam defert, miſericordiam amittit, niſi mundo corde miſereatur. Nam ſi iactantiam quærit, nullus eſt fructus. uñ ſequitur: Beati mundo corde. Glo. Conuenienter autē.n. ſexto loco ponit̄ cordis munditia, quia ſexto die homo cõditus eſt ad imaginem Dei, q̄ quidẽ obtenebrata erat in homine per culpam, ſed in mundis corde reformatur per gratiam. Meritò autem poſt prædicta ſequit̄, quia niſi illa præcedant, mundum cor in homine non creatur. Chry. in ho. Mundos

Mundo corde qui dicatur.

ſic hic ait, uel eos qui uniuerſalem uirtutem poſſident, & nullus ſibi malitiæ conſcij ſunt; uel eos qui in temperantia conſiſtunt, quę maxime neceſſaria eſt ad uidendum Deum, ſecundum illud Pauli: Pacem ſequamini cum omnibus, & ſanctimoniã; ſine qua nemo uidebit Deum Quia enim multi miſerentur quidem, ſed impudica agunt, monſtrans q̄ non ſufficit primum.ſ. miſereri, hoc de mundicia appoſuit. Hier. Mundus autem Deus à mundo corde conſpicitur. Templum.n. Dei non poteſt eſſe pollutum. Et hoc eſt quod dicit; Qm̄ ipſi Deum videbunt. Chry. ſup. Mat. Qui.n. omnem iuſtitiam facit &, cogitat, mente ſua Deum uidet, quoniam iuſtitia figura eſt Dei; Deus enim iuſtitia eſt. Sciendum ergo quod ſi aliquis eripuerit ſe à malis & fecerit bona, ſecundum hoc Deum uidet, aut parum, aut amplius, aut interdum, aut ſemper ſecundum poſſibilitatem humanam. In ſeculo autem illo, mundi corde Deum uidebunt facie ad faciem, non in ſpeculo & in ænigmate ſicut hic. Aug. in ſer. domi. in monte. Stulti autem ſunt qui Deum videre iſtis exterioribus oculis quęrunt, cum corde uideatur, ſicut alibi ſcriptum eſt. In ſimplicitate cordis quęrite illũ, hoc eſt.n. ſimplex cor quod mundum cor. Augu. ult. de ciui. Dei. Si autem tantum poterunt in corpore ſpirituali, oculi etiam ipſi ſpirituales quantũ poſſunt iſti quales nunc habemus; proculdubio per eos Deus uideri non poterit. Augu. in primo de trinit. Hæc autem uiſio merces eſt fidei, cui mercedi per fidem corda mũdantur, ſicut ſcriptum eſt; Mundans fide corda eorum, hoc autem probatur, illa maximè ſententia; Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt. Aug. ſuper Geneſim ad literam. Nemo autem uidens Deũ uiuit uita iſta, qua mortaliter uiuit̄

Viſio eſt merces ſanctorũ

in iſtis ſenſibus corporis. Sed niſi ab hac vita quiſq; funditus moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita alienatus à carnalibus ſenſibus, ut merito neſciat, ſicut ait Apoſtolus, vtrum in corpore, an extra corpus ſit, non in illam ſubuehitur uiſionem. Glo. Maiorem aũt remunerationem iſti habent quàm primi: ſicut qui in curia regis non ſolum prãdet, ſed etiam faciem regis uidet.

Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur.

Amb. ſuper Lucam: Cum interiora tua uacua feceris ab omni labe peccati, ne diſſenſiones, contentionesq; ex affectu tuo prodeant; à te pacem incipe, ut ſic pacem alijs feras. vñ ſequitur: Beati pacifici. Auguſt. 19. de ciuita. Dei. Eſt autem pax tranquillitas ordinis. Ordo autem eſt parium diſpariumq; ſua loca tribuens diſpoſitio. Sicut autem nemo eſt qui gaudere noluerit: ita nemo eſt qui pacem habere noluerit: quandoquidem & ipſi qui bella volunt nihil aliud quam ad glorioſam pacem cupiunt bellando peruenire. Hier. Pacifici autem dicuntur beati, qui primum in corde ſuo, deinde & inter fratres diſſidentes

ſa

faciunt pacem. Quid.n prodeſt alios per te pacari, cum in tua anima ſint bella uitiorum? Aug in ſer.do.in mon. Pacifici autem in ſemetipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus componentes & ſubijcientes rationi, carnalesq; cõcupiſcentias habentes edomitas fiunt regnum Dei, in quo ita ordinata ſunt omnia, ut quod eſt in homine præcipuum & excellens, imperet cæteris reluctantibus, quæ ſunt nobis, beſtiiſque communia, atque idipſum quod excellit in homine, ideſt mens, & ratio, ſubiiciatur ſuperiori, quod eſt ipſa ueritas filius Dei. Neq; enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperioribus ſubiiciatur. Et hæc eſt pax quæ datur in terra hominibus bonæ uoluntatis. Aug. in lib. retrac. Non tamen cuiquam prouenire poteſt in hac uita, ut lex repugnans legi mentis omnino nõ ſit in membris. Sed hoc nunc pacifici agunt domando concupiſcentias carnis, ut ad pacem pleniſſimã quandoq; ueniatur. Chry. ſuper Mat. Pacifici autem ad alios ſunt, non ſolum qui inimicos in pace reconciliant, ſed etiam illi qui immemores malorum diligunt pacem. Pax enim illa beata eſt, quæ in corde poſita eſt, non tantum in verbis. Qui autẽ pacem diligunt, filij ſunt pacis. Hila. Pacificorum autem beatitudo adoptionis eſt merces. Et ideo dicitur: Quoniam filij Dei vocabuntur. Parens.n. omnium Deus vnus eſt, neq; aliter trãſire in nuncupationem familiæ eius licebit, niſi fraternæ inuicem charitatis pace viuamus. Chry. in ho. Vel quia pacifici dicuntur, qui nec litigant, nec oderunt adinuicẽ, ſed & cõgregant litigantes, recte filij Dei vocantur, quia Vnigeniti hoc eſt opus, cõgregare diſperſa, & pacificare cõtra ſe præliantia. Augu. Vel quia in pace perfectio eſt vbi nihil repugnat, pacifici filij Dei dicuntur, quoniam nihil reſiſtit Deo. Et vtique filij ſimilitudinem patris debent habere. Glo Maximam ergo dignitatem habent pacifici, ſicut qui filius regis dicitur, in domo regia ſummus eſt. Septimo autẽ loco beatitudo hic ponitur, quia in ſabbato veræ requiei dabitur, vera pax ſex ætatibus tranſactis.

Pacis munus eximiũ.

Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Chry. in ho. Poſita pacificorum beatitudine, ne aliquis exiſtimaret q; ſemper pacem ſibi quærere ſit bonum, ſubdit: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, hoc eſt propter virtutẽ, propter defenſionem aliorum, propter pietatem. Iuſtitiam.n. conſueuit pro omni virtute animæ ponere. Aug. in ſer. do. in monte. Pace .n. intrinſecus conſtituta ac firmata: quaſcunq; perſecutiones ille qui foras miſſus eſt, forinſecus concitauerit, aut gerit: auget gloriã quæ ſecundum Deum eſt. Hie. Signanter autem addidit, propter iuſtitiã. Multi.n. propter peccata perſecutionem patiuntur, & non ſunt iuſti. Simulq; conſidera q; octaua vere circuncifionis beatitudo martyrio terminetur. Chry. ſuper Mat. Non autem dixit: Beati qui à Gentilibus perſecutionem patiuntur: ne putes illum ſolum beatum, qui perſecutionem patitur propter idóla non colenda: ideo & ab hæreticis perſecutionem patientes propter veritatem non relinquendam, beatus eſt, q̃a propter iuſtitiam patitur. Sed & ſi quis ex potentibus, qui Chriſtiani videntur forſitã propter ſua peccata correctus à te fueris perſecutus: beatus es cum Ioãne Baptiſta. Si.n. verum eſt, q; prophetæ martyres ſunt, qui à ſuis occiſi ſunt, ſine dubio, qui propter cauſam Dei aliquid patitur, & ſi à ſuis patitur, mercedem martyrij habet. Et ideo non poſuit ſcriptura perſonas perſequentium, ſed ſolam cauſam perſecutionis, vt nõ aſpicias quis te perſequitur, ſed propter quid. H. la. Si ergo ad poſtremum eos in beatitudine numerat, quibus omnia pro Chriſto pati, qui iuſtitia eſt, promptus affectus eſt. His igitur & regnum ſeruatur: quia in contemptu ſeculi ſunt pauperes ſpiritu. vnde dicit: Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Aug. Vel octaua beatitudo tanquã ad caput redit: quia conſumma tum perfectumq; oſtendit & probat. Itaq; in prima & in octaua nominatum eſt regnum cœlorum. Septem.n. ſunt quæ perficiunt. nam octaua clarificat, & perfectum demonſtrat, & per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquam accipiatur rurſus exordium. Ambr. ſuper Lucam. Vel aliter. Primum regnum cœlorum ſanctis propoſitum eſt in abſolutione corporis, ſecũdum poſt reſurrectionem eſſe cum Chriſto. Poſt reſurrectionẽ enim terram tuam incipies

Martyriũ quid faciat.

Anagoge uerborũ.

tium ſicut noſtro ſtudio nõ debemus excitare, ne ipſi pereant: ita ob ſuam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum creſcat. unde & hic dicitur: Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cęlis. Glo. Gaudete mente quidem, & exultate corpore: quia merces ueſtra non tantum magna eſt ſicut aliorum, ſed copioſa eſt in cęlis. Aug. Nõ hic cęlos puto dici ſuperiores partes huius uiſibilis mundi. nõ enim merces ueſtra in rebus uiſibilib. collocãda eſt, ſed in cœlis dictum puto in ſpiritalibus firmamentis, ubi habitat ſempiterna iuſtitia. Sẽtiũt ergo iam iſtam mercedem qui gaudẽt ſpiritalibus, ſed ex omni parte perficietur, cũ mortale hoc induerit immortalitatẽ. Hiero. Gaudere igitur & exultare debemus ut merces nobis in cęleſtibus præparetur, hoc qui vanã ſectatur gloriã implere non poteſt. Chry. ſup. Matth. quia quantum aliquis lætatur de laude hominum, tãtum de vituperatione triſtatur: qui verò gloriã concupiſcis in cœlo, opprobria nõ timeas in terris. Grego. ſuper Ezechielem. Aliquando tamen detractores debemus compeſcere: ne dum de nobis mala diſſeminãt eorum qui audire nos ad bona poterãt corda innocentium corrumpãt. Glo. Non ſolum autem præmio, ſed etiã exemplo eos ad patientiam prouocat, cũ ſubdit: Sic.n. perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Remi. Magnam enim cõſolationem accipit homo in tribulatione poſitus, dũ recordatur paſſiones aliorum a quib. exẽplum patiẽtiæ accipit. ac ſi diceret: Memẽtote, quia illius vos eſtis Apoſtoli, cuius & illi fuerunt prophetæ. Chry. in ho. Similiter etiã inſinuat coæqualitatem ſui honoris ad patrem, ac ſi dicat: Sicut illi propter patrem, ita & vos propter me patiemini. Cum etiam dixit prophetas qui fuerunt ante vos, monſtrat & ipſos prophetas iam factos. Aug. perſecutionem autem hic generaliter poſuit, & in maledictis, & in laceratione famæ.

Diſcretio uerborũ.

Vos eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum ualet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Moralis declaratio ſalis.

Chry. in ho. Quia excelſa precepta diſcipulis dederat, vt nõ diceret, qualiter poterimus ea ſeruare, eos laudibus mitigat, dicens: Vos eſtis ſal terræ. In quo mõſtrat ꝙ neceſſario hæc iniungit, non.n. pro ueſtra uita aut pro una gente, ſed pro uniuerſo mundo uos mitto: & ſi alios mordentes malè audiatis, gaudete. hoc.n. eſt opus ſalis, mollia mordicare: quare aliorum maledictio nihil uobis nocet, ſed eſt teſtis ueſtræ uirtutis. Hil. Eſt autem hic proprietas quærenda dictorum, quam & Apoſtolorum officium & ipſius ſalis natura monſtrabit: hoc igitur in omnem vſum humani generis effectum incorruptionem corporibus quibus fuerat aſperſum impartit, & ad omnem ſenſum conditi ſaporis aptiſſimũ eſt. Apoſtoli autem ſunt rerum cœleſtium prædicatores, & æternitatis uelut ſalitores, meritò ſal terrę nũcupati: quia per uirtutem doctrinæ quaſi ſalientes æternitati corpora ſeruant. Remi. Sal etiam per aquam & ardorem ſolis & per flatum venti in naturam alteram commutatur, ſic & Apoſtolici uiri per aquam baptiſmi & ardorem dilectionis, & flatũ Spiritus ſancti in ſpiritalem regenerationẽ cõmutati ſunt. Sapientia etiã cœleſtis per Apoſtolos prædicata exſiccat humores carnaliũ operũ, aufert fœtorem & putredinem malæ conuerſationis, & uermẽ libidinoſæ cogitationis, & illũ de quo dicit propheta: Vermis eorum non moritur. Remi. Sunt Apoſtoli ſal terræ, id eſt hominum terrenorum, qui amando terram terra uocantur. Hiero. Vel Apoſtoli ſal terræ appellantur, quia per illos uniuerſum hominum conditur genus. Chry. ſuper Matth. Doctor enim cũ fuerit omnibus prędictis uirtutibus ornatus, tunc eſt quaſi optimum ſal, & totus populus de illo cõditur, uidendo cũ & audiendo. Remig. Et ſciendum quia nullum ſacrificium offerebatur Deo in ueteri teſtamento, niſi prius cõdiretur ſale; quia nullus põt laudabile ſacrificiũ Deo offerre abſque ſapore cœleſtis ſapientiæ. Hila. Verum quia conuerſioni homo ſubiacet, ideo Apoſtolos ſal terræ nuncupatos monet in traditę ſibi poteſtatis virtute perſiſtere, cum ſubdit: Quòd ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Hiero. i. ſi doctor errauerit, quo alio doctore emẽdabitur? Aug. Et ſi uos per quos condiendi ſunt populi, metu perſecutionum temporaliũ amiſeritis regna cęlorum, qui erunt homines per quos

Talis myſterium.

Tropologia expoſitio. templandus. Chry.ſup.Mat. Quare aũ tẽ ſanctos ſuos Chriſtus manifeſtet,& nõ ſinat eos eſſe abſconditos per alteram cõparationem oſtendit, cum ſubditur: Neq; accen.lucer. & po.eam ſub mo. ſed ſupra cãdelabrũ. Chry.in ho. Vel per hoc quod dixit.Non poteſt ciuitas abſcondi,demõſtrauit ſuam uirturẽ. In hoc autem quod ſubdit:Neque accen.lucer.eos inducit ad liberam prædicationem.ac ſi diceret:Ego quidem lucernam accendi, veſtri aũt erit, ſtudiũ eã manere ardentem, non ſolũ propter vos, & propter alios qui illuminabũtur,ſed & propter gloriã Dei. Chry.ſup. Mat. Lucerna eſt uerbũ diuinum, de quo dictũ eſt:Lucerna pedibus meis verbum tuum. Accendentes lucernam ſunt Pater, & filius,& Spiritus ſanctus. Aug.Quid autem putamus dictum eſſe.Et ponunt eam ſub modio? ut occultatio tantum lucernæ accipienda ſit,tanquam ſi diceret:Nemo accendit lucernam & occultat eã : an aliquid ẽt modius ſignificat? ut hoc ſit ponere lucernã ſub modio,ſuperiora facere corporis cõmoda quã prædicationem veritatis.Sub modio ergo lucernam ponit, quiſquis lucẽ doctrinæ bonæ commodis tẽporalibus obſcurat & tegit. Et bene modius dicitur res corporalis, ſiue propter retributionem menſuræ, quia ea quiſque recipit quæ geſſit in corpore: ſiue quia tẽporalia bona quæ corpore peraguntur circa dierum menſuram quam ſignificat modius inchoantur & tranſeunt:æterna verò & ſpiritualia nullo tali fine coercentur. Super candelarũ aũt lucernam ponit,qui corpus ſuum miniſterio verbi ſubijcit, ut ſuperior ſit prædicatio veritatis, & inferior ſeruitus corporis.per ipſam.n.corporis ſeruitutẽ excelſior lucet doctrina, dũ per uocem & cæteros corporis motus bonis operibus inſinuatur diſcẽtibus. Chry. ſup.Mat.Vel modij ſunt homines mũdiales;quoniam ſicut modij deſuper quidem uacui ſunt,ſubtus autem pleni: ſic oẽs mũdi amatores in rebus ſpiritualibus inſenſati ſunt,in terrenis aũt ſapientes:& ideo quaſi modius uerbum Dei tenet abſconditum,quando propter aliquam cauſam terrenam uerbum Dei non eſt auſus palam pro loqui,nec fidei ueritatem. Candelabrum eſt eccleſia quæ baiulat verbum uitæ, & omnis eccleſiaſticus uir. Hila. Vel ſynagogam dominus modio comparauit, quæ ſuſceptos fructus intra ſe tantum receptans certum modium diuerſæ obſeruantiæ continebat.Ambr. ſup. Lucam.Et ideo nemo fidẽ ſuã intra menſurã legis includat,ſed ad Eccleſiã cõferat,in qua ſeptiformi Spiritus relucet gratia. Beda in ho.Vel ipſe Chriſtus accendit lucernam, qui teſtam humanæ naturæ flamma ſuæ diuinitatis impleuit, quam nec credentibus abſcõdere,nec modio ſupponere,hoc eſt ſub menſura legis includere, uel intra unius gentis terminos noluit cohibere. *Chriſtus lucerna* Candelabrum Eccleſiam dicit, cui lucernam ſuperpoſuit:quia noſtris in frontibus fidẽ ſuæ incarnationis affixit. Hila. Vel lucerna Chriſti ponitur in candelabrum, id eſt,in ligno per paſſionẽ ſuſpenſa, quæ lumen æternũ eſt in Eccleſia habitantibus præbitura.Et ideo dicit: Vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Aug. Si quis.n domũ uult accipere Eccleſiã,nõ eſt abſurdũ. Vel domus eſt ipſe mundus, pp id quod ſuperius ait,Vos eſtis lux mundi. Hila. Tali ẽt lumine monet fulgere Apoſtolos, ut ex admiratione operis eorũ,deo laus impartiatur,unde ſequitur:Sic luceat lux veſtra eorã hominibus,vt videant opera ueſtra bona. Chry.ſup Mat. Ideſt ſic illuminate docentes,ut non ueſtra tantũ audiant uerba,ſed ut opera uideant;ut quos illumina ueritis per uerbum quaſi lux, cõdiatis per exemplum quaſi ſales.Per illos aũt doctores qui docent & faciunt,magnificatur Deus.nã diſciplina domini ex moribus familię demonſtratur.Et ideo ſequitur.Et glo.pa.ve.qui in cœlis eſt Augu.Si tantummodo diceret;Vt uideant operaveſtra bona,finem conſtituiſſe uideretur in laudibus hominũ,quas quærunt hypocritæ,ſed addidit; Et glorifi.pa. ueſtrum qui in cœlis eſt,ut hoc ipſum ꝙ homo per bona opera placet hominibus,non ibi finem conſtituat,ſed referat ad laudem Dei; & propterea placet hominibus ut in illo glorificetur Deus. Hila. Non ꝙ ab hominibus oporteat gloriam quærere, ſed ut diſſimulantibus nobis opus noſtrum his inter quos uiuimus,in honorẽ Dei eluceat

Nolites aũt putare quoniã ueni ſoluere legem aut prophetas. Non.n.ueni ſoluere, ſed adimplere.

*re. Amen. quippe dico nobis, donec tranſeat cœlũ,
& terra: iota unũ aut apex unus nõ præteribit à
lege donec omnia fiant. Qui ergo ſoluerit unum de
mãdatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, mi
nimus uocabitur in regno cælorũ. Qui aũt fecerit &
docuerit, hic magnus uocabitur in regno cælorum.*

Glo. Poſtquam hortatus eſt audientes
ut ſe præpararent ad omnia ſuſtinẽda pro
iuſtitia, & nõ abſconderent quod acceptu
ri erant, ſed ea beneuolentia diſcerent, ut
cæteros docerent, incipit eos informare
quid doceant, tanquã ſi quærerent: Quid
eſt hoc quod non uis abſcondi, proquo iu
bes omnia tolerati? nũquid aliquid dictu
rus es extra ea, quæ in lege ſunt ſcripta?
Ideo inquit: Nolite.n.putare quoniã ue-
ni ſoluere legem, aut prophetas. Chry.
ſup. Mat. Quod propter duas cauſas di-
cit: Primum ut diſcipulos ſuos his uerbis
ad ſuum prouocaret exemplum: ut ſicut
ipſe omnem legem adimplebat, ſic & illi
ſtuderent implere. Denique futurum erat
ut calumniarentur eũ Iudæi, quaſi legem
ſoluentem: priuſquam incurrat calumniã
calumniæ ſatisfacit. Remi. Ne autem pu-
taretur ſic veniſſe, vt ſimpliciter legem
prædicaret, ſicut prophetæ fecerant, duo
dixit: negat ſe veniſſe ſoluere, & affirmat
Litera- ueniſſe ſe implere, & ideo addit. Non.n.
lis ex- ueni legem ſoluere, ſed adimplere. Aug.
po tio. In hac aũt ſnia duplex eſt ſenſus. Nã adim
plere legem, aut eſt addẽdo aliquid quod
minus hẽt, aut faciendo quod hẽt. Chry.
in ho. Impleuit igitur Chriſtus prophe-
tas, complendo omnia quæ per eos de ip
ſo fuerant dicta: legem autem, primò qui
dem nihil tranſgrediendo legalium: ſecũ
dò, iuſtificando per fidẽ, quod lex per lite
ram facere non ualebat. Aug. contra Fau-
ſtum. Demum ẽt quia ſub gratia poſitis in
hac mortali uita difficile erat adimplere
quod in lege ſcriptum eſt: Non concupi-
ſces. Ille per carnis ſuæ ſacrificium ſacer-
dos effectus impetrat nobis indulgentiã,
etiam hinc adimplens legem, ut quod per
noſtram infirmitatẽ minus poſſumus, per
illius perfectionẽ corretur, cuius capitis
membra effecti ſumus. Puto etiam ſic eſſe
accipiendum quod dicitur: Non ueni legẽ
ſoluere, ſed adimplere: his uidelicet addi
ta mentis, quæ uel ad expoſitionem perti
nent antiquarũ ſententiarũ, uel ad conuer
ſationem in eis. Aperuit.n.dominus etiã
iniquum motũ ad nocendum fratri in ho
micidij genere deputari. Maluit etiã nos
dominus non iurantes non recedere à ue
rò, q̃ uerũ iurantes appropinquare periu
rio. Sed cur ò Manichæi legẽ non accipi-
tis & prophetas, cum Xp̃s ad eos ſe nõ ue
niſſe ſoluere dixit, ſed adimplere? Ad
hoc rñdet Fauſtus hæreticus. Quis hoc
teſtatur dixiſſe Ieſum? Matthæus. Quo-
modo ergo Ioannes nõ id teſtat̃, qui fuit
in Monte: Matthæus hoc ſcripſit, qui poſt
quã Ieſus deſcendit de mõte, ſecutus eſt
eũ? Ad hoc Auguſtinus rñdet: Si nemo de
Chriſto vera dixit, niſi qui uidit eũ uel au
diuit: hodie de eo uera dicit nullus. Cur
ergo ex ore Ioannis nõ potuit uera Mat-
thæus audire de Chriſto, ſi ex lib. Ioannis
poſſumus uera loqui de eo nos tanto tem
pore poſt nati? Hinc.n.non ſolũ Matthæi
ſed ẽt Lucæ, ac Marci Euangeliũ ad non
imparẽ auctoritate receptũ eſt. Huc acce-
dit, quia & ipſe dominus potuit narrare
Matthæo quod egerat, antequam eũ uo-
caſſet. Apertè autẽ dicite non uos crede-
re Euangelio. nam quæ in Euangelio, non
niſi quod uultis creditis, uobis potius q̃ *Fauſtus*
Euãgelio creditis. Itẽ Fauſtus: Probemus *in ſtat*
& Matthæum hoc non ſcripſiſſe, ſed aliũ *opportu*
(neſcio quẽ) ſub nomine eius. Quid.n.di *nè.*
cit? Cũ tranſiſſet Ieſus, uidit ſedentẽ ho-
minem ad teloneum Matthæum nomine.
Et quis ergo ſcribens de ſeipſo dicat uidit
hominem, & nõ uidit me? Ad quod Aug.
Ita Matthæus de ſe, tanquam de alio ſcri
pſit, ſicut & Ioannes fecit, dicens: Conuer
ſus Petrus uidit aliũ diſcipulum quem di
ligebat Ieſus. Manifeſtum eſt.n. hunc mo-
rem fuiſſe ſcriptorum, cum geſta narratẽt.
Item Fauſtus: Quid ꝙ etiam ex ipſo ſer-
mone, ꝙ præcepit, non putare quia ueni-
ret legem ſoluere, magis intelligi datur,
quia ſolueret; neque.n. nihil tale eo fa-
ciẽte, Iudæi ſuſpicari hoc poſſent. Ad hoc
quod Auguſtinus: Hodie quidẽ ualde in-
firmũ eſt, non.n. negamus Iudæis non in-
telligentibus uideri potuiſſe Chriſtũ de-
ſtructorem eſſe legis & prophetarum. Itẽ
Fauſtus: Quid ꝙ etiã lex & prophetæ nec
adimpletione gaudent, cum in Deutero-
nomio dicatur: Hæc præcepta quæ mando
tibi obſeruabis, nec addas quicquã eis, nec
minuas

minuas. Ad quod Auguſtinus: Non intelligit Fauſtus quid ſit legẽ implere, cum hoc de uerborum adiectione putat accipiendum. Plenitudo. n. legis charitas eſt, quam dominus dedit mittendo fidelibus Spiritũ ſanctum. Impletur ergo lex, uel cum fiunt quæ ibi præcepta ſunt, uel cũ exhibentur quæ prophetata ſunt. Item Fauſtus: Quòd nouum teſtamentum Ieſum condidiſſe fatemur, quid aliud à deſtructione fatemur veteris teſtamenti? Ad quod Auguſtinus; In veteri teſtamento figuræ erant futurorum, quas in rebus per Chriſtum pręſentatis auferri oportebat, ut eo ipſo lex & prophetæ implerentur, in quibus ſcriptũ eſt, daturum Deum nouum teſtamentum. Item Fauſtus; Hoc igitur ſi dixit Chriſtus, aut aliud ſignificans dixit, aut quod abſit mentiens dixit, aut omnino non dixit: ſed Ieſum quidem mentitũ fuiſſe nullus dicat: ac per hoc aliter dictum eſt, aut nec omnino dictum eſt. me quidem iã aduerſus capituli huius neceſsitudinem Manichea fides reddit hic tutum, quæ principio mihi non cunctis quæ ex ſaluatoris nomine leguntur ſcripta, paſsim credere perſuaſit. Eſſe. n. multa zizania quę in contagium boni ſeminis, ſcripturis penè omnibus nocti-uagus quidam ſeminator inſparſit. Ad qđ Auguſtinus; Manichæus docuit impiã peruerſitatem, vt ex Euangelio quod hęreſim tuam non impedit huc accipias. quod autem impedit, non accipias. Nos autem docuit Apoſtolus piam prouiſionem vt quiſquis nobis annunciauerit præter id quod accepimus, anathema ſit. Dominus autem expoſuit, quid ſit zizania, non aliqua falſa veris ſcripturis immiſſa, ſicut tu interpretaris, ſed homines filios maligni. Item Fauſtus; Cum te Iudæus interpellabat, cur legis & prophetarum præcepta nõ ſerues, quæ Chriſtus dixit, non ſe veniſſe ſoluere, ſed adimplere; cogeris aut vanæ ſuperſtitioni ſuccumbere, aut capitulum profiteri falſum, aut te Chriſti negare diſcipulum. Ad quod Auguſtinus, Nullas ex hoc capitulo catholici patiuntur anguſtias; quaſi legis & prophetarum præcepta non ſeruent, quia charitatem Dei & proximi habent, in quibus præceptis pendet lex & prophetæ. Et quæcunque ibi rebus geſtis, vel Sacramentorum celebrationibus, vel locutionum modis figuratæ propheta ta ſunt, in Chriſto & Eccleſia compleri cognoſcunt. Vnde nec vanæ ſuperſtitioni ſuccumbimus, nec illud Euangelii capitulum falſum eſſe dicimus, nec Chriſti diſcipulos nos negamus. Qui ergo dicit: Si Chriſtus legem & prophetas non ſoluiſſet, illa ſacramenta legis & prophetarum in Chriſtianorum celebrationibus permanerent. Poteſt dicere; ſi Chriſtus legem & prophetas non ſoluiſſet, adhuc ꝓmitteretur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus: cum ideo magis hoc non ſoluerit, ſed adimpleuerit: quia iam non promittitur naſciturus, paſſurus, reſurrecturus, quod illa ſacramenta quodammodo perſonabant. Sed annunciatur, quòd natus ſit, paſſus ſit, reſurrexit; quod hæc ſacramenta quæ à Chriſtianis aguntur, iam perſonant. Patet ergo quanto errore delirẽt, qui putant ſignis, ſacramentiſq́ue mutatis etiam res ipſas eſſe diuerſas; quas ritus propheticus pronunciauit promiſſas, & Euangelicus demonſtrat impletas. Item Fauſtus: Quærendum eſt ſi hoc Chriſtus dixit, cur dixerit? vtrumne compalpandi Iudæorum furoris cauſa, qui ſancta ſua ab eo conculcari videntes, nec audiendum quidem eum exiſtimabant; aut vt nos, qui eis credebamus ex gentibus, inſtrueret legis ſubire iugum? Si autem non ei fuit cauſa dicendi, illa debet eſſe quam dixi, nec hoc ipſum mentitus eſt. Sunt enim tria genera legum: vnum Hebræorum, quod peccati ac mortis Paulus appellat: aliud Gentium, quod naturale vocat, dicens, Gentes autem naturaliter quæ legis ſunt, faciunt; tertium eſt veritatis, de qua dixit lex, ſpiritus vitę &c. Item prophetę alij ſunt Iudęorum, de quibus notum eſt; alij gentium, de quibus Paulus dicit, dixit quidem proprius eorum propheta: alij veritatis, de quibus Chriſtus dicit: Mitto ad vos ſapientes & prophetas. Et quidem obſeruationes Hebraicæ adimpletionis gratia protuliſſet, dubium non erat, quin de Iudæorum lege & prophetis dixiſſet. Vbi vero ſola recenſet antiquiora præcepta, id eſt non occides, non mœchaberis, quæ olim promulgata fuerant per Enoch & Seth, & cæteros iuſtos, cui non videtur hoc eum

Fauſtus abutitur uerbis Chriſti.

Valida refutatio Manichæorũ.

dixiſſe de ueritatis lege, & prophetis? Vbi verò Iudæorum quædam viſus eſt nominaſſe, penitus eradicauit, præcipiendo contraria, ut eſt illud; Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ad quod Auguſtinus:

Refutatio dictorum Fauſti.

Manifeſtum eſt quam legem & quos prophetas Chriſtus non uenerit ſoluere, ſed implere. Ipſa.n.eſt lex quæ per Moyſem data eſt, nō autem ſicut Fauſtus opinatur, quædā dominus adimpleuit, quæ ab antiquis iuſtis iam dicta erant ante legē Moyſi, ſicut: Non occides. Quædā uero ſoluit, quæ propria uidebanť legis Hebræorum. nos.n.dicimus, & hæc pro tempore bene fuiſſe inſtituta, & nunc à Chriſto non ſoluta, ſed adimpleta, ut patebit per ſingula. Hoc ēt non intelligebant, qui in ea peruerſitate manſerunt, ut gentes cogerent iudaizare, hæretici.ſ.qui Nazaræi dicunť. Chry.ſuper Mat. Quoniam verò omnia quæ ab initio mundi uſque ad finem erant futura, myſticè erant prophetata in lege, ne uideatur aliquid eorū quæ fiunt Deus non antea cognouiſſe, propterea dicit; Nō poteſt fieri ut tranſeat cœlum & terra, donec omnia quæ in lege prophetata ſunt rebus ipſis fuerint adimpleta. & hoc eſt quod dicit: Amen quippe dico uobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non pręteribit à lege donec omnia fiant. Remi. Amen Hebræus ſermo eſt, & latinè dicitur uerè, fideliter, ſiue fiat. Duabus autem de cauſis hoc ſermone utitur dominus, ſiue propter duritiā illorum qui tardi erant ad credendum, ſiue ꝑpter credētes, ut profundius attenderent ea quæ ſequuntur. Hila. Per hoc autem quod ait, Donec tranſeat cœlum & terra, cœlum quidem & terram maxima elemēta, non arbitramur eſſe abſoluenda. Remi. Permanebunt enim eſſentialiter, ſed tranſibunt per renouationem. Augu. Per hoc autem quod ait; Iota unum aut unus apex non tranſibit à lege, nihil poteſt aliud intelligi, niſi uehemens expreſſio perfectionis, quæ per literas ſingulas demonſtrata, eſt inter quas literas Iota minor eſt cæteris, quia uno ductu fit. Apèx etiā eſt ipſius aliqua in ſummo particula. quibus uerbis oſtendit in lege ad effectum & minima quæq; perduci. Rab. Apertè quoque Græcum Iota & non Ioth Hebræum poſuit; quia Iota in numero decem ſignificat, & decalogum legis enumerat, cuius quidem apex, & perfectio eſt Euangelium. Chryſoſto.ſuper Matth. Si autem ingenuus homo uel in uili mendacio inuentus fuerit, erubeſcit; & uir ſapiens uerbum quod dixit, non relinquit inuacuum, quomodo uerba diuina ſine exitu uacua poterant permanere? unde concludit; Qui ergo ſolue. unum de mandatis iſtis mini. & docue. ſic homi. mini. uoc. in regno cœlorum. Puto autem quòd ipſe dominus manifeſte hoc reſpondit, quæ ſunt minima mandata, monſtrans dicendo; Si quis ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, id eſt, quæ modo dicturus ſum. Chryſoſto. in home. Non enim pro ueteribus legibus hoc dixit, ſed pro his quæ ipſe erat præcepturus, quæ quidem minima uocat, licet magna ſint. Sicut enim multotiens de ſe humilia locutus eſt: ita & de ſuis pręceptis humiliter loquitur. Vel aliter. Chryſoſto.ſuper Matth. Mandata Moyſi in actu facilia ſunt: Non occides, non adulterabis. Ipſa enim criminis magnitudo uoluntatem faciēdi repercutit, & ideo in remuneratione modica ſunt, in peccato autem magna. Mandata autem Chriſti, id eſt non iraſcaris, non concupiſcas, in actu difficilia ſunt; & ideo in remuneratione magna, in peccato autem minima, igitur dicit iſta Chriſti mandata, non iraſcaris, non concupiſcas. ergo illi qui leuia peccata committunt, minimi ſunt in regno Dei, id eſt, qui iratus fuerit, & grande peccatum non fecerit: à pœna quidem ſecurus eſt, ſcilicet damnationis æternæ, non tamen eſt in gloria, ſcilicet quam conſequuntur illi qui etiam hęc minima implent.

Mandata quæ dicantur minima.

Anguſt. Vel econtra illa quæ præcepta ſunt in lege, dicuntur minima; quæ autem Chriſtus dicturus eſt, ſunt maxima. Mandata autem minima, ſignificantur per unum iota & unum apicem. Qui ergo ſoluerit & docuerit ſic, id eſt ſecundum quòd ſoluit, minimus uocabitur in regno cœlorum. Et fortaſſe ideo non erit, quia ibi niſi magni eſſe non poſſunt. Glo. Soluere autem, eſt non agere quod rectè quis intelligit, vel non intelligere quæ deprauauit, aut minuere integritatem ſuperadditionis Chriſti. Chryſo. in hom.

homĕ. Vel cum audieris minimum in regno cœlorum, nihil aliud ſuſpicare quàm ſupplicium & gehennam. Regnum enim conſueuit dicere non ſolum regni utilitatem, ſed tempus reſurrectionis & aduentum Chriſti terribilem. Grego. in hom. Vel per regnum cœlorum Eccleſia intelligenda eſt, in qua doctor qui ſoluit mandatum, minimus uocatur: quia cuius ita deſpicitur, reſtat ut eius prædicatio contemnatur. Hila. Vel minima dicit domini paſſionem & crucem, quæ ſi quis tanquam erubeſcenda non confitebitur, erit minimus, id eſt nouiſſimus ac penè nullus confitēti uerò magnæ in cœlo uocationis gloriam pollicetur. vnde ſequitur: Qui autē fecerit & docuerit, magnus uocabitur in regno cœlorum. Hie. Suggillat in hoc phariſæos, qui contemptis mandatis Dei ſtatuebant proprias traditiones: quòd nō eis proſit doctrina in populo, ſi uel paruum quod in lege eſt deſtruant. Poſſumus autē & aliter intelligere quòd magiſtri eruditio, etiam ſi paruo peccato obnoxia ſit, deducat eum de gradu maximo nec proſit docere iuſtitiam, quam minima culpa deſtruit; beatitudoq; perfecta ſit, quæ ſermone docueris, opere complere. Aug. Vel aliter: Qui ſoluerit illa minima, ſcilicet præcepta legis, & ſic docuerit minimus uocabitur. Qui autem fecerit illa minima, & ſic docuerit, non iam magnus habendus eſt, ſed tamen non tam minimus quàm ille qui ſoluit. ut autem ſit magnus, facere debet & docere quæ Chriſtus docet.

Dico autem uobis, quia niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Non occides. Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico uobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo rhaca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.

Hila. Pulcherrimo ingreſſu opus legis cœpit excedere, aditum in cœlum apoſtolis, niſi iuſtitiam phariſæorum anteiſſent denuncians non futurum, & hoc eſt quod dicit; Dico enim uobis. Chryſ. ſuper Mat. Iuſtitiam autem hic dicit uniuerſalē uirtutem, intende autem gratiæ additamentum. Diſcipulos enim ſuos adhuc rudes, *expoſitio literalis* magiſtris qui in ueteri teſtamento erant uult eſſe meliores. Scribas autem ac phariſæos non dixit iniquos, quia non dixiſſet eos habere iuſtitiam. Vide etiam quoniā hic uetus teſtamentum confirmat, comparationem faciens eius ad nouum. plus.n. & minus eiuſdem generis eſt; ſcribarum autem & phariſæorum iuſtitiæ, ſunt mandata Moyſi: per impletiones autem illorum mandatorum ſunt mandata Chriſti. Hoc eſt ergo quod dicit; Niſi quis ſupra legis mandata etiam hæc mea præcepta quæ apud illos minima exiſtimabantur, impleuerit, non intrat in regnum cœlorum. qm̄ illa de pœna liberant, quæ ſcilicet tranſgreſſoribus legis debetur non autem in regnum inducunt: hæc autem & de pœna liberant, & in regnum inducunt. Cùm autē ſit idem ſoluere minima mandata & non cuſtodire, quare ſuprà de ſoluente dicit, ꝙ minimus uocabitur in regno Dei: hic āt de non conſeruante, non introibit in regnum cœlorum? Sed uide quia minimum eſſe in regno, idem eſt & non intrare in regnum. Eſſe autem aliquem in regno, non eſt regnare cum Chriſto, ſed eſſe tantum in populo Chriſti, tanquam ſi dicat de ſoluente, quòd inter chriſtianos quidem erit tamen minimus chriſtianus. Quid autem intrat in regnum, fit particeps regni cum Chriſto. Conſequenter & iſte qui non intrat in regnum cœlorum, gloriam quidē non habebit cum Chriſto, erit tamen in regno cœlorum, id eſt in numero eorum, ſuper quos Chriſtus cœlorum rex regnat. *Regnū cœlorū q̄uo accipiatur.* Aug. 9. de ciuita. Dei. Vel aliter: Niſi abūdauerit iuſtitia ueſtra pluſquam ſcribarū & phariſæorum, id eſt ſuper eos, qui ſoluunt quod docent, quia de his alibi dictum eſt: Dicunt.n. & nō faciunt, ac ſi dicat: Niſi ita abundauerit iuſtitia ueſtra ut uos non ſoluatis, ſed faciatis potius quod docetis, non intrabitis in regnum cœlorum. Alio ergo modo intelligendum eſt regnum cœlorum, ubi ambo ſunt, & ille ſcilicet qui ſoluit quod docet, & ille qui facit; ſed ille minimus, hic magnus: quod quidem regnum cœlorum eſt Eccleſia præſens. Alio autem modo regnum cœlorum dicitur quo non intrat, niſi ille qui facit. & hoc eſt Eccleſia, qualis in futuro erit. Auguſt. contra Fauſtum. Hoc

autem nomen regni cœlorum, quod tam crebro nominat dominus; neſcio utrum in libris ueteris teſtamenti quiſquam inueniat. propriè.n. pertinet ad reuelationem noui teſtamenti, quod ori eius etiam nominandum ſeruabatur, quem regem ad regendum ſeruos ſuos uetus teſtamentum præfigurabat. Hic ergo finis quo præcepta referenda ſunt, ocultus erat in ueteri teſtamento, quamuis ſecundum eum etiam tũc uiuerent Sancti, qui futuram eius reuelationem uidebant. Glo. Vel hoc quod dicit, niſi abundauerit, referendum eſt ad intellectum phariſæorum & ſcribarum, non ad continentiam ueteris teſtamenti: Aug. con. Fauſtum. Penè.n. omnia quæ monuit, uel præcepit dominus, ubi adiungebat, Ego autem dico uobis, inueniuntur & in illis ueteribus libris: ſed quia non intelligebant homicidium, niſi per emptionẽ corporis humani aperuit, dominus omnẽ iniquum motum ad nocendum fratri in homicidii genere deputati. unde ſubdit: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, non occides. Chry. ſuper Mat. Volens Chriſtus oſtendere, quia ipſe Deus qui aliquando locutus eſt in lege, & qui nũc mandat in gratia, illud mandatum quod ponitur in lege. ante omnia, ſcilicet prohibitiua, quæ ſunt contra proximum, & nunc ponit in principio mandatorum ſuorum. Aug. 1. de ciuitate Dei. Non autem quòd audiuimus, Nõ occides, uirgultum uellere nefas dicimus ſecundum Manichæorum errorem, nec de irrationabilibus animalibus dictum intelligimus. quia iuſtiſſima ordinatione creatoris, uita & mors eorũ noſtris uſibus ſubditur; unde reſtat quòd de homine intelligamus quod dictum eſt: Non occides, non alterum ergo, nec te. neque enim qui ſe occidit, aliud quàm hominem occidit. nequaquam autem contra hoc præceptum fecerunt qui auctore Deo bella geſſerunt, ac perſonam gerentes publicæ poteſtatis iuſtiſſimæ rationis imperio ſceleratos morte punierunt. & Abraham non ſolum non eſt culpatus crudelitatis crimine, uerum etiam laudatus eſt nomine pietatis, quòd uoluit filium obedienter occidere. Hi ergo excipiuntur quos Deus occidi iubet: ſiue lege data, ſiue ad perſonam pro tempore, expreſſa iuſſione. non autem ipſe occidit, qui miniſterium dat iubenti, ſicut adminiculum gladius utenti. nec Sanſon aliter excuſatur ꝙ ſeipſum cum hoſtibus ruina domus oppreſsit, niſi ꝙ latẽter ſpiritus hoc iuſſerat, qui per illum miracula faciebat. Chryſoſt. in home. Per hoc autem quod dicit. Dictum eſt antiquis, oſtendit multum tempus eſſe, ex quo mandatum hoc acceperant. Hoc ergo dicit, ut prouocet tardos auditores ad altiora præcepta; ſicut ſi magiſter puerum pigritantẽ ad excellentiorem doctrinam prouocans dicat, Multum tempus conſumpſiſti in ſyllabicando. & ideo ſubdit; Ego autem dico uobis, quoniam omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. In quo conſidera legiſlatoris poteſtatem, nullus enim antiquorum ita locutus eſt, ſed ſic; Hæc dicit dominus, quia illi ut ſerui ea quæ ſunt domini annunciabant; hic autem ut filius ea quæ ſunt patris, quæ etiam ſua ſunt. Et illi conſeruis prædicabant, hic autem ſuis ſeruis legem ponebat. Aug. 9. de ciuita. Dei. Duæ quidem ſunt ſententiæ philoſophorum de animi paſſionibus. Stoicis enim nõ placet huiuſmodi paſsiones cadere in ſapientem; Peripatetici uerò has paſſiones in ſapientem cadere dicunt, ſed moderatas, rationiq́ue ſubiectas; ſicut cum ita prębetur miſericordia, ut iuſtitia conſeruetur. In diſciplina autem chriſtiana non tam quæritur utrum pius animus iraſcatur, aut triſtetur, ſed unde. Chryſoſtom. ſuper Matthæus. Qui enim ſine cauſa iraſcitur, reus erit, qui uerò cum cauſa, non erit reus. nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Itaque qui cum cauſa non iraſcitur, peccat; patientia enim irrationabilis uitia ſeminat, negligentiam nutrit: & non ſolum malos, ſed etiam bonos inuitat ad malum. Hieronymus. In quibuſdam ergo codicibus additur, ſine cauſa: cæterum in ueris definita ſententia eſt, & ira penitus tollitur. Si enim iubemur orare pro perſequentibus, omnis iræ occaſio tollitur. iraſcendum ergo non eſt ſine cauſa, quia ira uiri iuſtitiam Dei non operatur Chryſoſto. ſuper Matth. Sed tamen iracundia quæ cum cauſa eſt, non eſt iracundia, ſed iudicium; iracundia. enim propriè intelligitur commo

Diſcretio uerborum.

tio

tio paſsionis: qui autem cum cauſa iraſcitur, ira illius nō eſt ex paſsione, ideo iudicare dicitur non iraſci. Aug. in libro retrac. Illud etiam dicimus intuēdum, quid ſit iraſci fratri ſuo. quoniam nō fratri iraſcitur, q peccato fratris iraſcitur. Qui ergo fratri, non peccato iraſcitur, ſine cauſa iraſcitur. Augu. 14. de ciui. Dei: Iraſci autē fratri ut corrigatur, nullus ſanæ mentis reprehendit: huiuſmodi. n. motus de amore boni, & de ſancta charitate uenientes, uitia dicenda non ſunt, cum rectam rationem ſequantur. Chry. ſup. Mat. Puta autem non de iracundia carnis loquitur Chriſtus, ſed de iracūdia animæ: caro. n. non poteſt obedire, ut non conturbetur. Quando ergo homo iraſcitur, & non uult facere quod ira compellit; caro eius irata eſt, animus autē eius non eſt iratus. Aug. Sic ergo in hoc primo eſt unum. i. ira ſola: in ſecundo autem ſunt duo, ſcilicet ira & uox quæ irā ſignat. unde ſequitur: Qui autē dixe. fra. ſuo rha. reus erit conci. Nō nulli de Græco trahere uoluerūt interpretationem huius uocis, putātes pannoſum dici racha, quoniam græcè dicitur pānus rhacos. Probabilius autem eſt nō eſſe uocem ſignificātem aliquid, ſed indignantis animi motum exprimentem. Has autem uoces grāmatici interiectiones uocant, ue lut cùm uidetur à dolente, heu. Chry. in ho. Vel rhaca eſt uerbum contemptus & uilipenſionis. Sicut. n. nos vel famulis, vel iunioribus iniungentes dicimus: Vade, tu, dic illi tu: ita & qui Syrorum vtuntur lingua, rhaca dicunt pro tu. Dominus enim & quæ paruiſsima ſunt euellit, & cum honore nobis inuicem vti iubet. Hier. Vel rhaca Hebræum uerbū eſt, & dicitur inanis aut uacuus, quē nos poſſumus vulgata iniuria, abſq; cerebro nuncupare. Signanter autem addidit, Qui dixerit fratri ſuo. Frater enim noſter nullus eſt, niſi qui eundem nobiſcum habet patrem. Chry. ſup. Mat. Indignum autem dicere hominem vacuum, qui habet in ſe Spiritū ſanctum. Augu. In tertio autem ſignificatur tria: ira, & vox, quæ iram ſignificat, & in voce uituperationis expreſsio. unde dicitur. Qui autem dixerit fa. re. erit gehē. ignis. Aug. Gradus itaq; ſunt in iſtis peccatis, primò ut unuſquiſq; iraſcatur, & motum retineat corde conceptum. Iam ſi extorſit uocem non ſignificantem aliquid, ſed animi motum ipſa eruptione teſtantem; plus eſt quàm ſi ira ſurgens ſilētio præmēretur. Sed adhuc plus eſt ſi etiam uerbū proferatur, quod iam certam uituperatiōnem deſignat. Chryſo. ſuper Mat. Sicut autem nemo eſt uacuus qui habet Spiritū ſanctum: ita nemo eſt fatuus qui Chriſtum cognoſcit. ſed ſi rhaca, id eſt quod vacuus, quantum ad ſenſum uerbi unum eſt dicere fatue & rhaca, ſed differūt quantū ad dicentis propoſitum; rhaca. n. uerbum uulgare erat apud Iudęos, quod non ex ira, neq; odio, ſed ex aliquo motu uano dicebant, magis fiduciæ cauſa, quàm iracundiæ, ſed ſi iracundiæ cauſa non dicitur, quare peccatum eſt? quia cōtentionis cauſa dicitur, nō ædificationis; ſi. n. nec bonum uerbum dicere debemus, niſi pro ędificatione, quāto magis illud quod in ſe naturaliter malum eſt. Augu. Vide etiam nunc tres reatus; iudicij, concilij, & gehennæ ignis; in quibus quoſdam gradus factos admonet à leuioribus ad grauiora. nam in iudicio adhuc defenſionis locus datur, ad concilium autem pertinere uidetur ſententiæ prolatio, quando inter ſe iudices conferunt, quo ſupplicio damnari oporteat; in gehenna uerò ignis certa eſt damnatio & pœna damnari. unde patet quantum interſit inter iuſtitiam phariſęorum & Chriſti; ibi enim occidentem reum facit iudicio, hic autem iratum facit reum iudicio quod horum trium eſt leuiſsimum. Raba. Gehennam hic Saluator inferni cruciatū nominat, quam nomen traxiſſe putant à ualle idolis conſecrata, quæ eſt iuxta Hieruſalem repleta olim cadaueribus, quam & Ioſiam contaminaſſe in libro Regum legimus. Chry. in home. Hic autem primum gehennæ nomen poſuit, poſtquam de regno cœlorum ſuprà dixerat, oſtendens quòd illud dare, eſt ex ſuo amore; hoc autem ex noſtra deſidia. Multis autem hoc graue uidetur, ſi pro ſolo uerbo tantam patiemur pœnam; propter quod quidam dicunt, hoc hyperbolicè dictum eſſe. Sed timeo ne uerbis, hic noſmetipſos decipientes, illic opere ultimum patiamur ſupplicium. Non ergo æſtimes hoc eſſe oneroſum; plures enim

Gradus prædictorum diſtinguntur.

Gehennæ quæ ſit origo

pœnarum & peccatorum à uerbis habent principiũ. etenim parua verba multotiés homicidium pepererunt, & ciuitates integras euerterunt. Nec.n. parum æſtimes fratrẽ ſtultum uocare, auferens ei prudẽtiam & intellectum quo homines ſumus & ab irrationalibus diſtamus. Chryſo. ſup Mat. Vel reus erit concilio, id eſt ut ſit unus ex concilio eorum qui aduerſus Chriſtum fuerint, ſicut Apoſtoli in ſuis canonibus interpretantur. Hila. Vel qui Spiritu ſancto plenum conuitio uacuitatis inſinuat, fit reus concilio ſanctorum: contumeliam Spiritus ſancti ſanctorum iudicium animaduerſione luiturus. Aug. Quiſquis autem dixerit quo grauiori ſupplicio punitur homicidium, ſi gehenna ignis punitur conuitium? cogit intelligi eſſe differentiam gehennarum. Chry. in ho. Vel iudicium & concilium ſunt pœnæ in præſenti, gehenna autem pœna futura. Ideo autem iræ iudicium appoſuit, ut oſtendat ꝙ non eſt poſſibile hominem totaliter eſſe ſine paſſionibus, ſed refrenare eas poſſibile eſt: & propterea determinatã pœnã non appoſuit, ne uideretur totaliter iram prohibere. Conſiliũ autem poſuit nunc pro iudicio Iudæorum, ne uideatur ſemper noua inducere. Augu. In iſtis autem tribus ſententijs ſubauditio uerborum intuenda eſt: hét.n. prima ſnia omnia uerba neceſſaria, ut nihil ſubaudiatur. Qui iraſcitur, inquit, fratri ſuo ſine cauſa ſecundũ quoſdã. In ſecunda uerò cum ait: Qui aũt dixerit fratri ſuo rhaca ſubauditur ſine cauſa. Nã in tertia ut ait: Qui auté dixerit fatue. duo ſubaudiuntur, fratri ſuo, & ſine cauſa. & hoc eſt unde defenditur ꝙ Apoſtolus Galathas uocat ſtultos, quos etiam fratres nominat: nõ enim id facit ſine cauſa.

Expoſitio literalis.

Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum.

Aug. Si iraſci non eſt fas fratri, aut dicere rhaca, aut fatue, multominus in animo tenere aliquid ut in odium indignatio cõuertatur, & ideo ſubdit: Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te. Hiero. Non dixit: Si tu habes aliquid aduerſus fratrem tuum, ſed ſi frater tuus habet aliquid aduerſum te, ut durior tibi reconciliationis imponatur neceſſitas. Aug. Tunc.n. ipſe habet aduerſus nos, ſi nos eũ in aliquo læſimus nam nos aduerſus illum habemus, ſi ille nos læſerit, ubi nõ eſt opus pergere ad reconciliationem: non.n. ueniã poſtulabis ab eo qui tibi fecit iniuriam, ſed tantum dimittas, ſicut tibi à domino dimitti cupis, quod ipſe commiſeris. Chry. ſup. Mat. Si autem ille te læſerit, & prius rogaueris, magnam habebis mercedem. Chry. in ho. Sed ſi quis aliquis propter amorem proximi ei recõciliari non curat, ad hoc eum inducit, ut ſaltem eius opus non remaneat imperfectum, & præcipuè in loco ſacro. unde ſubdit: Relinque ibi munus tuum ante altare & uade prius recõciliari fratri tuo. Chry. ſup. Mat. Ecce à diſcordantibus accipere non uult ſacrificium. Hinc ergo perpendite quantum ſit malum diſcordia, propter quod & illud abijcitur, per quod culpa relaxatur. Vide aũt miſericordiã Dei, quomodo hominum utilitates amplius aſpicit q̃ ſuos honores: plus.n. diligit concordiam fidelium quàm munera. quandiu .n. fideles homines aliquam diſſenſionem habuerint, munus eorum non ſuſcipitur, oratio.n. non exauditur. Nemo.n. inter duos inimicos põt eſſe fidelis amicus amborũ: ideo & Deus non vult eſſe amicus fideliũ quandiu inter ſe fuerint inimici. Et nos ergo fidem Deo nõ ſeruamus ſi inimicos eius diligimus, & amicos eius odimus: Qualis aũt præceſſit offenſio, talis debet ſequi reconciliatio: ſi cogitatu offendiſti, cogitatu reconciliare: ſi verbis offendiſti, verbis reconciliare. ſi operibus offendiſti, operibus reconciliare.: Omne.n. peccatũ quo committitur, eo modo de ipſo pœnitentia agatur. Hillarius: Reconciliata autem humana pace reuerti in diuina iubet, in Dei charitatẽde charitate hominũ tranſituros, & ideo ſequitur: Et tunc veniens offeres munus tuum. Auguſtinus: Si autem quod hic dicitur accipiatur ad literam, fortaſſe aliquis credit ita fieri oportere ſi frater ſit præſens. non enim diutius differri poteſt cũ munus tuum relinquere ante altare iubearis. Si verò abſente,

Concordiæ bonum notatur.

Expoſitio uerborum euãgelii.

te, & quod fieri poteſt etiam trans mare conſtituto aliquid tale ueniat in mente, abſurdum eſt credere ante altare munus relinquendum quod poſt terras & maria pererrata offeras Deo, & ideo prorſus in tro ad ſpiritualia refugere cogimur, ut quod dictum eſt, ſine abſurditate poſſit intelligi. Altare itaque ſpiritualiter fidem accipere poſſumus. Munus enim quod offerrimus Deo, ſiue doctrina, ſiue oratio, uel quicquid aliud, Deo acceptum eſſe non poteſt, niſi fide fulciatur. Si ergo fratrem in aliquo læſimus, pergendum eſt ad recóciliationem, nó pedibus corporis, ſed motibus animi, ubi te humili affectu proſternas fratri in conſpectu eius cuius munus es oblaturus. Ita enim & ſi præſens ſit, poteris eum non ſimulato animo lenire, ueniam poſtulando, atque inde veniens, id eſt intentionem reuocans ad id quod agere cœperas, offeras munus tuum.

Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in uia cum eo, ne fortè tradat te aduerſarius iudici & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.

Hila. Quia nullum tempus vacuũ affectuum placabilitatis dominus eſſe permittit, citò in vitæ noſtræ via recóciliari nos aduerſario præcepit, ne in mortis tempus non inita pace tranſeamus, & ideo dicit: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dũ es cum eo in via, ne forte tradat te aduer. Iudici. Hier. Pro eo quod nos habemus in latinis codicibus conſentiens, in græcis ſcriptũ eſt ſynocon, quod interpretatur beniuolus aut benignus. Aug. Sed videamus quis ſit aduerſarius, cui iubemur eſſe beniuoli: aut. n. diabolus eſt, aut homo, aut caro, aut Deus, aut præceptum eius. Sed diabolo non uideo qualiter iubeamur eſſe beneuoli aut conſentientes. ubi. n. beneuolentia, ibi amicitia: nec quiſquam dixerit amicitiam cum diabolo eſſe faciendam, neque cócordare cum illo expedit, cui ſemel renũciando bellum indiximus; neq; conſentire illi debet, cui ſi nunquã conſenſiſſemus, nunquam in iſtas incidiſſemus materias. Hier. Quidam tñ dicunt à ſaluatore præcipi, vt ſimus beneuoli erga diabolum, ne faciamus eum pœnam ſuſtinere pro nobis, quem dicunt pro nobis eſſe torquendum; ſi ei conſenſerimus vitia ſuggerenti. quidam cautius diſputant, in baptiſmate ſingulos pactũ inire cum diabolo ei abrenunciando. Si ergo ſeruauerimus pactum, beneuoli & conſentientes ſumus aduerſario, & nequaquam in carcerem recludendi. Aug. Non autem video quomodo accipiam ab homine nos iudici tradi, ubi Chriſtum iudicẽ intelligo, ante cuius tribunal oẽs exhiberi oportet. Quomodo ergo iudici traditurus eſt, qui ante iudicẽ pariter exhibetur? & ẽt ſi occidendo quis nocuerit, homini, nó erit iam tẽpus quo concordet cum eo in via, id eſt in hac vita nec tamẽ ideo nó ſanabitur pœnitendo. Carni verò multo minus video quomodo cõſentientes eſſe iubeamur, magis. n. peccatores ei conſentiunt; qui verò eam ſeruituti ſubijciunt, non ei conſentiunt, ſed eã ſibi conſentire cogunt. Hie. Quomodo ẽt in caro mittẽda erat in carcerẽ ſi animæ non conſenſerit, cum & anima & caro pariter recludendæ ſint, nec quicquã poſſit caro facere niſi quod animus impetrauerit? Aug. Fortaſſis ergo iubemur ideo cõſentire, quia peccando receſſimus, vt aduerſarius noſter dicere poſſit, dum nobis reſiſtit; Deus. n. ſuperbis reſiſtit. Quiſquis ergo in hac uita nó fuerit reconciliatus Deo per mortem filij eius, tradetur ab illo iudici, id eſt, filio cui pater iudiciũ dedit. Qũo aũt põt rectè dici homo eſt in via cum Deo, niſi quia Deus vbiq; eſt? aut ſi non placet dici impios eſſe cũ Deo qui vbiq; præſto eſt, ſicut non dicimus cæcos eſſe cũ luce quæ eos circunfundit. Vnũ reliquũ eſt vt hic aduerſariũ præceptũ Dei intelligamus, quod aduerſatur peccare volentibus, & datum eſt nobis ad hanc vitã vt ſit nobiſcum in via, cui oportet nos cõſentire citò legendo, præaudiendo, deferendo ei culmen auctoritatis. vt quod aliquis intelligit, non oderit propter hoc quod aduerſatur peccatis ſuis, ſed magis diligat propter correctionem. Quod verò obſcurũ eſt, oret vt intelligat. Hier. Sed ex præcedentibus manifeſtus eſt ſenſus, quod dominus nos ad concordiam proximi cohortatur. nam ſuprà dictũ eſt Vade recon. fra. tuo. Chry. ſup. Mat. Feſtinat. n. dominus vt ad amicitiam feſtinemus inimicorum noſtrorum quandiu uiuimus

Præceptum Dei eſt aduerſarius noſter.

uimus in hac vita, ſciens ꝙ periculoſum eſt ſi unus ex inimicis, pace non facta mortuus fuerit. Si enim inimicantes per mortem iueritis, ante iudicem tradet Chriſto; conuincens te reum iudicio eius. Tradet auté te iudici, etiam ſi te priùs rogauerit: qui enim rogat priùs inimicum, reū facit eum ante Deum. Hila. Vel aduerſarius tradet uos iudici, quia manés in eū ſimultatis veſtre ira vos arguit. Aug. Iudicem intelligo Chriſtum: pater .n. omne iudicium dedit filio. Miniſtrū autem intelligo Angelum. Et Angeli, inquit, miniſtrabant ei, & cum Angelis ſuis venturū credimus ad iudicandum. unde ſequitur: Et iudex tradat te miniſtro. Chry. Vel miniſtro, id eſt Angelo pęnarum crudeli, & ille mittet te in carcerem gehénæ. unde ſequitur: Et in carcerem mittaris. Aug. Carcerem autem intelligo pœnas videlicet tenebrarum. & ne quis iſtum carcerem contemneret, ſequitur: Amé dico tibi, nō exies inde donec reddas nouiſſimū quadrantem. Hiero. Quadrans genus nummi eſt, quod habet duo minuta. hoc eſt ergo: Nō egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata perſoluas. Aug. Aut enim pro eo poſitum eſt, ꝙ nihil relinquitur impunitū ſicut cum uolumus exprimere aliquid ita exactū, ut nihil relinquatur, dicimus uſq; ad fęcem. Vel ſignificātur ſub nomine quadrantis nouiſſimi terrena peccata. Quarta enim pars elementorū huius mundi & ea nouiſſima terra inuenitur. In hoc āt quod dictum eſt, Soluas, ſignificatur pœna æterna, ſicut poſitū eſt Donec, vbi dictum eſt, Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos ſub pedibus tuis. Non enim cùm fuerint inimici ſub pedibus poſiti, deſinit regnare: ita & hic accipi poteſt, Nō exies inde, donec ſolueris nouiſſimū quadrātem, ſemper nō exiturum: quia ſoluet ſemper nouiſſimum quadrantem dū ſempiternas pœnas peccatorū terrenorum luit. Chry. ſuper Mat. Vel ſiquidem in hoc ſeculo ſi pacem feciſſes etiam grauiſſimi operis poteris accipere indulgentiā: ſi autem ſemel condemnatus fueris, miſſus in carceré nō ſolum de grauibus peccatis, ſed ēt de verbo ocioſo, quod poteſt ſignificari per quadranté, exigētur à te ſupplicia. Hil. Quia enim charitas plurimum peccatorum tegit, nouiſſimū pęnæ quadranté ſoluemus, ni ſi precio ipſius culpa criminū redimat. Chry. ſup. Mat. Vel anguſtiæ huius mūdi appellantur carceres, in quas plerunq; peccantes mittuntur à Deo. Chry. in ho. Vel loquitur hic de iudicibus, qui ſunt in mundo iſto, & de uia quæ eſt ad hoc iudicium, & de carcere iſto: ut non ſolum à futuris, ſed à pręſentibus auditorem inducat, quæ ſunt ante oculos, & magis conſueuerunt mouere, ſicut & Paulus dicit; Si male feceris, time poteſtatem; non enim ſine cauſa gladium portat.

Quadratis ualor.

Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

Chy. in ho. Poſtquā dominus primum mandatum adimpleuit. ſ. Non occides, ordinatè procedit ad ſecundum. Audiſtis quia dictum eſt antiquis; Non mœchaberis, Aug. de 10. chordis, id eſt non ibis ad aliquam aliam præter uxorem tuam. ſi. n. hoc exigis ab vxore, non uis hoc reddere uxori, cū debeas in virtute ꝓcedere vxoré. Turpe autem eſt vt vir dicat non poſſe fieri quod fœmina facit, uir nō poteſt? Noli autem dicere: Vxorem nō habeo, ad meretricem pergo, nec hoc præceptum uiolo, quod dicit: Non mœchaberis. iā enim noſti precium tuum, iam noſti quod manduces, quod bibas. Abſtine ergo te à fornicationibus. Cum enim imaginem Dei quod es tu, corrumpis per fornicationes & defluētias libidinis, ipſe ēt dominus qui ſcit quid tibi vtile ſit, hoc ꝓcepit, ne per illicitas voluptates corruat téplum eius quod eſſe cœpiſti. Augu. contra Fau. Sed quoniam putabant phariſæi tantummodo corporalem cum fœmina illicitam commixtionem uocari mœchiam, demōſtrauit dominus talem concupiſcentiam nihil aliud eſſe dicens; Ego auté dico uobis, quia omnis qui ui. mulie. ad concupi. eam, iam męcha. eſt eam in corde ſuo. Quod autem lex præcipit, non concupiſces uxorem proximi tui, uidebatur Iudæis intelligendum eſſe de ablatione, non de concubitu. Hiero. Inter paſſionem, & pro paſſionem hoc intereſt, quòd paſſio reputatur pro uitio, propaſſio & ſi uitii culpam habet, tamen non tenetur in crimine. Ergo qui uide-

Imago hic capitur pro ſimilitudine.

uiderit mulierẽ,& anima eius fuerit titillata,hic pro paſſione percuſſus eſt. Si ergo conſenſerit, de pro paſſione tranſiuit ad paſſionẽ:& huic non uoluntas peccati eſt,ſed occaſio. Quicunque igitur uiderit ad concupiſcendũ, ideſt ſi ſic aſpexerit ut concupiſcat,& facere diſponat, iſte rectè mœchatus dicitur in corde ſuo. Aug. Nam

Peccatũ tribus cõſummatur. tria ſunt quibus impletur peccatum,ſcilicet ſuggeſtio, quæ per memoriã fit, ſiue per corporis ſenſus:quòd ſi frui delectauerit,delectatio illicita refrenanda eſt. Si autem conſenſio facta fuerit, plenum peccatum eſt:ueruntamẽ delectatio ante conſenſum uel nulla eſt,uel tenuis, cui cõſentire peccatum eſt. Si autem & in factum proceſſerit,uidetur ſatiari & extingui cupiditas. Sed poſtea cum ſuggeſtio repetitur, maior accenditur delectatio,quæ adhuc minor eſt,quàm illa,quæ in conſuetudinem uertitur,quã uincere difficile eſt. Gre.in 21. Mora. Quiſquis uerò incautè exterius reſpicit,plerunque in delectatione peccati cadit,atque obligatus deſiderij incipit uelle quod noluit:ualidum nãque eſt quo caro deorſum trahit,& ſemel ſpecies formæ cordi per oculos alligata uix magni luctaminis manu ſoluitur. Prouidendum ergo nobis eſt, quia intueri non debet,

Valida cenſura laſciuarum mulierum. quod non licet concupiſci. Vt enim munda mens in cogitatione ſeruetur:à laſciuia uoluptatis ſuæ deprimendi ſunt oculi,qua ſi quidam raptores ad culpam. Chry. in ho. Si ergo continuè velis oculos pulchris faciebus infigere, capieris omnino: & ſi bis vel ter fortaſſe poſſis continere, non enim ex extra humanam naturam. Qui autem flammam ſemel accendit (etiam uiſa muliere) abſente format apud ſe imaginem turpium actionum,à quibus multotiens procedit ad opus. quòd ſi aliqua ſe ornando oculos hominum ad ſe attraxerit,etiam ſi nulli plagam intulerit,pœnam patietur extremam:uenenum enim confecit,& ſi nullus qui bibat inuẽtus ſit. Quod autem uiris dicit, hoc etiam ad fœminas loquitur,capiti enim loquens, & corpori perſuadet.

Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te. Expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorũ, quàm totum corpus tuũ mittatur in gehennam ignis. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te,abſcinde eam,& proiice abs te. Expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum,quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

Glo. Quia non ſolum peccata uitanda ſunt, ſed & occaſiones peccatorum tollẽdæ. Poſtquam docuit uitare mœchiæ peccatum,non ſolum in opere, ſed etiam in corde,conſequenter docet occaſiones peccatorum abſcindere,dicens: Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te. Chry.ſup. Mat. Sed ſi ſecundum Prophetam nõ eſt ſanitas in carne noſtra,quot membra quis habet debet abſcindere,ut ſecundum malitiam carnis ſufficiat pœna membrorum. Sed uideamus ſi ſic poſſibile eſt intelligere de oculo corporali uel manu. ſicut totus homo cùm conuerſus fuerit ad Deum mortuus eſt peccato,ſic & oculus cum deſierit malè aſpicere, eiectus eſt peccato, ſed neque ſic conuenit. Si enim dexter oculus ſcandalizat,ſiniſter quid facit?nũquid contradicit dextro,vt quaſi innocẽs reſeruetur? Hiero. In dextro ergo oculo & dextra manu,& fratrum,& uxoris,& liberorum, atque affinium, & propinquorum innuitur affectus:quem ſi ad contemplandam ueram lucem nobis impedimento cernimus,debemus truncare huiuſmodi portiones. Aug. Quemadmodum *Tropologica expoſitio.*
autem in oculo contemplatio, ſic in manu actio rectè intelligitur: per oculum autẽ intelligimus dilectiſſimum amicum.ſolet enim ab eis qui vehementer volunt exprimere dilectionem ſuam ita dicit: Diligo eum vt oculum meum. Oportet autem intelligi per oculum amicum conſiliarium, quia oculus iter demonſtrat. Quod autẽ additum eſt, dexter, fortaſſe ad augendã vim dilectionis valet:dextrum. n. oculum homines magis formidant amittere. Vel quia dexter eſt,intelligitur conſiliarius in rebus diuinis:ſiniſter autem oculus eſt cõſiliarius in rebus terrenis.ut ſic ille ſit ſenſus: Quicquid illud eſt quod ita diligis, vt pro dextro oculo habeas, ſi ſcãdalizat te, ideſt ſi impedimento eſt tibi ad uerã beatitudinem, eijce eum,& proijce abs te. De ſiniſtro autem ſcandalizante ſuperfluum erat dicere, quandoquidem nec dextro parcendum eſt. Dextra autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operib. ſiniſtra autẽ in operibus quæ huic uitæ & corpori

corpori ſunt neceſſaria. Chry. ſup. Mar. Vel aliter vult Chriſtus, vt non ſolum de periculo noſtri peccati curemus, ſed etiã ne ad nos pertinentes turpe aliquid agãt: utputa ſi habes aliquem amicum qui res tuas bene aſpicit, quaſi proprius oculus, aut qui procuret res tuas quaſi propria manu, ſi eũ agnoueris aliquid turpiter agere, proijce eũ lõgè abs te, quia ſcandalizat te. quia non ſolũ pro noſtro peccato, ſed ẽt proximorũ quos prohibere poſſumus, dabimus rationẽ. Hila. Fit ergo innocentiæ gradus celſior: carere enim nõ ſolet proprijs vitijs, ſi extrinſecus incidentibus admonemur. Hier. Vel aliter: Quia ſupra de concupiſcentia mulieris dixerat, rectè nunc cogitationem & ſenſum in diuerſa uolitantẽ oculũ nuncupauit: per dexteram autem & cæteras corporis partes voluntatis ad effectũ initia demonſtrãtur. Chry. ſup. Mar. Oculus enim iſte carnalis, ſpeculũ eſt interioris oculi. Habet autem & corpus ſuum ſenſum quod eſt oculus ſiniſter, & appetitum, quod eſt manus ſiniſtra. partes autem animæ, dextræ vocantur, quoniam in libero arbitrio anima eſt creata, & ſub lege iuſtitiæ vt rectè videat & agat. Pars autem corporis quæ nõ habet liberum arbitrium, & eſt ſub lege peccati ſiniſtra dicitur. Nõ autẽ carnis ſenſum uel appetitũ præcidere iubet: deſideria enim carnis retinere poſſumus, vt non faciamus quod deſiderat caro, præcidere autẽ nõ poſſumus vt non deſideret. Quando autẽ ex propoſito volumus malum & cogitamus, tũc dexter ſenſus & dextera voluntas nos ſcandalizat, & ideo hic præcidere iubet. Poſſunt enim præcidi propter arbitrij libertatem. Vel aliter: Omne bonum generaliter quod nos vel alios ſcãdalizat, præſcindere debemus à nobis, ſicut ſi uiſito aliquam mulierem cauſa religionis, bonus reſpectus eſt oculus dexter: ſed ſi aſſidue uiſitans decidi in laqueũ deſiderij eius, vel ẽt quidẽ uidentes ſcandalizantur, dexter oculus ſcãdalizat, quod bonũ eſt ſcandalizat. oculus. n. dexter eſt bonus aſpectus, idest intẽtio, manus dextere bona uoluntas. Glo. Vel oculus dexter eſt vita contẽplatiua, quę ſcãdalizat in deſidiam mittẽdo vel arrogantiã, uel quum ex infirmitate contemplari ad purum nõ videmus. Dextera autem manus eſt bona operatio uel vita actiua, quæ ſcandalizat, dum per ſeculi frequentiam & occupationis tædio illaqueamur. Si quis ergo nõ poteſt frui contemplatiua, non torpeat otio ab actiua, uel nedũ occupatur actibus, areſcat ab interna dulcedine. Remig. Sed quare eijciendus ſit dexter oculus & dextera manus abſcindenda, manifeſtat cùm ſubdit: Expedit enim. Chry. ſup. Mat. Quoniã enim alter alterius mẽbra ſumus, melius eſt ut ſine uno tali mẽbro ſaluemur, quàm ut uolentes tales habere & ipſi pereamus cũ eis. Vel melius eſt ut ſine uno reſpectu aut uno bono opere ſaluemur, quàm dũ omnia opera bona volumus facere cum omnibus pereamus.

Oculus ſpeculo comparatur.

Moralis expoſitio.

Dictum eſt autem, quicunque dimiſerit uxorẽ ſuam, det ei libellum repudij. Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiſerit uxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit, eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat.

Glo. Docuerat ſuperiùs dominus alienam uxorem non eſſe concupiſcendam: cõſequenter hic docet ſuam non eſſe dimittendam, dicens: Dictum eſt autem, quicũque dimiſerit vxo. ſuam, det illi liber. repudij. Hiero. In poſteriori parte iſtum locum plenius dominus & Saluator exponit, quòd Moyſes libellum repudij dari iuſſerit propter duritiam cordis maritorũ, nõ diſſidiũ concedens, ſed auferens homicidiũ. Chry. ſuper Mat. Quando enim Moyſes filios Iſrael eduxit de Aegypto, genere quidẽ erant Iſraelitæ, morib. autẽ Aegyptij. propter mores Gentilium contingebat, ut uir odiret vxorem: & quia dimittere illa non permittebatur, paratus erat interficere eam, aut aſſidue affligere, ideo iuſſit dari libellum repudij: nõ quia bonum erat, ſed quia remedium erat mali peioris. Hila. Sed dominus æquitatẽ in omnes cõcilians, manere eam maximè in coniugiorum pace præcepit. unde ſubdit, Ego autem dico uobis, quia omnis qui dimiſerit uxorem ſuam &c. Aug. cõtra Fauſtum: Quod hic præcepit dominus de uxore non dimittenda, non eſt contrarium ei quod lex præcipit, ut Manichæus dicebat. neq; enim ait lex: Qui uoluerit dimittat uxorẽ, cui eſſet contrarium nõ dimittere, ſed utique uolebat dimitti uxorẽ à uiro,

Occaſio diuortij apud Hebræos.

qui

qui hãc interpoſuit morã,ut in diſsidium animus præceps libelli conſcriptione re-fractus abſiſteret,præſertim quia vt perhi bent apud Hebræos ſcribere literas He-bræas nulli fas erat,niſi Scribis ſoli, qui ex cellentiorem profitebantur ſcientiam. Ad hos igitur lex mittere uoluit eum quem iuſsit libellum dare repudij, ſi dimiſiſſet uxorem: qui inter ipſum & uxorem pacificè agendo concordiam ſuaderent, & libellum non ſcriberent,niſi iam animo nimis peruerſo conſilium concordiæ nõ ualeret. Sic ergo neque primorum hominũ legem per uerborum additamenta imple uit,neque illam quæ per Moyſen data eſt, quaſi cõtrariorum oppoſitione deſtruxit, ut Manichæus dicebat, ſed potius omnia ex Hebræorum lege commemorata ita cõ mendauit,ut quicquid ex perſona ſua inſuper loqueretur, uel ad expoſitionẽ requirẽdam ualeret, ſi quid illa obſcurè po ſuiſſet,uel ad tutiùs obſeruandũ quod illa uoluiſſet. Aug.de ſermo.do in mon. Qui ergo dimittendi morã quæſiuit, ſignificauit quantũ potuit duris hominibus ſe nolle diſsidium. Dominus ergo ad illud cõfir mandum ut non facilè uxor dimittatur,ſo lã cauſam fornicationis excepit dicẽs: Excepta cauſa fornicationis,cæteras uerò vni uerſas moleſtias ſi quæ forte extiterint,iu bet pro fide coniugali fortiter ſuſtineri. Chry.ſup.Mat. Si enim extraneorum ui tia ſupportare debemus dicente Apoſt. In uicem onera ueſtra portate,quanto magis uxorum. uir autem Chriſtianus nõ ſolum ſe inquinare non debet,ſed nec aliis inqui nandi occaſionem præbere,alioquin illorum crimen ad iſtius redundat peccatum, qui alijs committendi criminis factus eſt cauſa. Qui ergo dimittẽs uxorem,occaſio nem dedit adulteriorũ committendorum. ut & illa adulteretur in alterum, & alter in illã,pro adulterijs huiuſmodi condem natur: & ideo dicit, q; qui dimiſerit uxorẽ ſuam,facit eam mœchari. Aug.de ſer. domi.in mon. Vlterius etiam mœcum dicit uirum,qui eam duxerit,quæ dimiſſa eſt à uiro,ſ.per libellum repudij,& ideo ſubdi tur: Et qui dimiſſam duxerit, adulterat. Chry.in ho. Non.n.dicas quoniã uir ſuus eã dimiſit,quia ét poſtq̃ dimiſſa eſt,remanet dimittentis uxor. Aug.de ſermo. do. Huius autẽ rei Apoſtolus terminũ oſtendit,qui tandiu obſeruandũ dicit, quandiu uir eius uiuit. Illo autẽ mortuo dat nubẽ di licentiam. Si autem non conceditur alteri nubere mulieri,uiuente uiro à quo re ceſsit,multò minus fas eſt illicita cum qui buſlibet ſtupra committere. neque etiam contra iſtud præceptum quo dominus dimitti coniugem uetat,facit,qui cũ ea non carnaliter,ſed ſpiritualiter uiuit, cum nõ eam dimittat. Beatiora nanq; ſunt coniugia eorum qui inter ſe pari conſenſu conti nentiam ſeruant. Oritur autẽ hic quæſtio cum dominus cauſa fornicationis permittat dimitti uxorem,qualiter hic intelligẽda ſit fornicatio,utrum ut eam fornicatio nem credamus dictam,quæ ſtupris cõmittitur,an quemadmodum ſcripturæ ſolent fornicationẽ uocare omnem illicitam cor ruptionem,ſicut eſt idololatria,ùel auaritia,& omnis iam trãſgreſsio legis per illicitam cõcupiſcentiam? Sed ſcilicet ſecun dum Apoſtolum,ut dimittatur cõiunx infidelis,quamuis melius ſit non dimittere, & tamen non licet ſecundũ præceptũ domini ut dimittatur cõiunx,niſi cauſa forni cationis: fornicatio eſt etiam ipſa infideli tas. porrò ſi infidelitas fornicatio eſt, & idololatria infidelitas,& auaritia idololatria, non eſt dubitandum & auaritiam for nicationem eſſe. Quis ergo iam quãlibet illicitam concupiſcentiam poteſt rectè à fornicationis genere ſeparare, ſi auaritia fornicatio eſt? Augu.in lib. Retra. Nolo tamen putare lectorem in re tam difficili iſtam ſibi diſputationem noſtram debere ſufficere,non enim omne peccatum forni catio eſt ſpiritualis. Neq; enim omnẽ pec cantem Deus perdit,qui quotidie ſanctos ſuos exaudit, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra,cum perdat omnem qui forni catur ab eo. utrum etiam propter hanc liceat dimittere uxorẽ,latebroſiſsima quæſtio eſt,licere tamen propter iſtam,quæ in ſtupris,cõmittitur nulla quæſtio eſt. Aug. in lib.84.quæſt. Si enim aliquis aſſerat ſo lam illam fornicationem dominum admit tere ad cauſam relinquẽdæ coniugis,quæ concubitu illicito perpetratur, poteſt dicere dominum de utroque fidei dixiſſe,ut neutri liceat alterum relinquere, niſi cau ſa fornicationis. Aug.de ſer.domi. Non

Quæſtio uentilatur.

autem

autem tantum fornicātem vxorem dimit
tere conceditur, ſed quiſquis eam quoq;
vxorem dimittit à quo tēpore ipſe cogi-
tur fornicari, cauſa fornicationis utique di
mittit, non tantum illius, ſed & ſuæ: illius,
quia fornicatur: ſuæ, ne fornicetur. Augu.
de fide & operibus. Eodem etiam modo
eam rectiſſimè dimittit ſi uiro ſuo dicat:
nō ero vxor tua, niſi mihi de latrocinio di
uitias congreges, aut ſi quid aliud, uel fla
gitioſum, uel facinoroſum in uiro monue
rit. Tunc. n. ille cui hoc uxor dicit, ſi uera
citer pœnitens eſt, membrum quod eum
ſcandalizat amputabit. Aug. de ſer. do. in
mon. Nihil autē eſt iniquius quàm fornica
tionis cauſa uxorem dimittere, ſi & ipſo
conuincitur fornicari: occurrit enim illud
in quo alterum iudicas te ipſum condem
nas. De eo autem quod dixit: Et qui di. *Caſu iſte*
dux. adul. poteſt quæri, utrum ſicut mœ- *ſoluitur.*
catur ille qui eam duxit, ſic & illa quam
ducit; iubetur. n. ab Apoſtolo & illa ma-
nere innupta, aut ultro reconciliari. Sed
tamen ſi diſceſſerit à uiro, multum inte-
reſt vtrū dimittat, an dimittatur: ſi enim
ipſa uirum dimiſerit & alteri nupſerit, ui
detur cupiditate mundi coniugij uirum
priorem reliquiſſe, quæ adulterina cogi-
tatio eſt, ſed ſi dimittatur à uiro inueniri
nō pōt quō cū vir & mulier pari conſenſu
miſceantur, unus eorum mœchatus ſit, &
non alter. Huc accedit, quia ſi mœchatur
ille ducēdo eā quæ dimiſſa eſt à viro, ipſa
facit eū męchari, quod hic dominus uetat

*Iterum audiſtis quia dictum eſt antiquis, non
periurabis, reddes āt domino iuramenta tua. Ego
autē dico uobis non iurare omnino, neque per cæ-
lum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia
ſcabellum eſt pedum eius. neque per Hieroſolimā
quia ciuitas eſt magni regis. neque per caput tuum
iuraueris: quia non potes unum capillum album fa
cere aut nigrum. Si autem ſermo ueſter eſt, eſt, non
non; quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.*

Glo. Docuerat ſuprà dominus non eſſe
iniuriam proximo inferendam, prohiben
do iram cum homicidio, concupiſcentiam
cum adulterio, & dimiſſionem vxoris cū
libello repudij. nunc autem cōſequenter
docet ab iniuria Dei abſtinendum cū pro
hibet non ſolum periurium tanquam ma-
lum, ſed etiam iuramentum tanquam ma
li occaſionem. unde dicit: Iterū audi. quia
di. eſt an. non periu. Dicitur. n. in Leui. Nō
periurabis in nomine meo, & ne creatu-
ras facerent ſibi Deos, præcepit reddere
Deo iuramenta, & non iurare per creatu-
ras: vnde ſubditur: Red. autē do. iur. tua, id
eſt ſi iurare contigerit, per creatorem iu-
rabis, nō per creaturam. vnde dr̄ in Deut.
Dominum Deum tuum timebis, & per no
men eius iurabis Hier. Hoc autem quaſi
paruulis fuerat lege conceſſum, vt quō vi
ctimas imolabant Deo, ne eas idolis imol
larent, ſic & iurare permitterētur in Deū,
non ꝙ rectè hoc facerent, ſed ꝙ melius
eſſet Deo hoc exhibere quàm dæmonijs.
Chry. ſup. Mat. Nemo enim frequenter
iurat, qui non aliquando periuret: ſicut
qui fecit conſuetudinem multa loqui, ali
quando loquitur importuna. Aug. con.
Fau. Quia verò periurare graue peccatū
eſt, longius autem remotus eſt à periurio
qui nec iurare conſuenit, quàm qui verū
iurare procliuis eſt: maluit nos dominus
non iurantes non recedere à verò, quàm
verum iurantes appropinquare periurio.
vnde ſubdit: Ego autem dico vobis non
iurare omnino. Aug. de ſer. do. in mon. In
quo phariſæorum iuſtitiam, quæ eſt non
peierare confirmat: non. n. poteſt peiera-
re qui non iurat, ſed quoniam ille iurat
qui adhibet Deum teſtem, conſiderandū
eſt ne contra hoc præceptū domini Apo-
ſtolus feciſſe videatur: quia ſæpe hoc mo *Iuramen*
do iurauit, cum dicit: Quæ ſcribo vobis, *ta apoſto*
ecce coram Deo quia non mentior, & te- *li expo-*
ſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu *nuntur.*
meo. niſi fortè quis dicat tunc cauendam
eſſe iurationem cum aliquid dicitur, per
quod iuratur ut non iurauerit. quia non
dixit per Deum, ſed dixit teſtis eſt mihi
Deus, ridiculū eſt hoc putare, ſed tn̄ ēt
ſciat hoc modo iuraſſe Apoſtolorum, di-
centem. Quotidie morior propter gloriā
ueſtrā fratres. Quod ne quis ita exiſtimet
dictū tanquam ſi diceretur: Veſtra gloria
me fecit quotidie mori. Græca exēplaria
dijudicāt, in quibus ꝙ ſcriptū eſt nō niſi
à iurante dicitur. Aug. contra mēda. Sed
pleraq; uerbis intelligere non ualēte, in
ſanctis ſanctorū colligimus quēadmodū
oporteat accipi ꝙ facilè in aliā partē du-
ceretur, niſi exēplis reuocaretur. iurauit
Apoſt. in epiſtolis ſuis, & ſic oſtendit quo
modo

accipiendum eſt,quod dictum eſt; Di.autem uo.non iu.om.ne.ſ.iurando ad facilitatẽ iurandi ueniatur;ex facilitate autem iurandi ad conſuetudinem;à conſuetudine in periurium decidatur.Et ideo non inuenitur iuraſſe niſi ſcribens,ubi conſideratio cautionem nõ habet linguam præcipitem,& tamẽ dominus omnino ait non iurare.non.n.conceſſit ut id liceret ſcribentibus,ſed quia præcepti uiolati reum Paulum præſertim in epiſtolis conſcriptis nefas eſt dicere ,intelligendum eſt illud q̃d poſitum eſt,omnino ad hoc poſitũ ut quãtum in te eſt, non affectes , ubi quaſi pro bono cũ aliqua delectatione appetas iuſiurandum.Augu.contra Fau. In præſcriptis ergo ubi eſt conſideratio maior, pluribus locis Apoſtolus iuraſſe inuenitur.ne quiſquã putaret ẽt uerum iurando peccati,ſed potius intelligeret humanæ fragilitatis corda non iurando,tutius à periurio cõſeruari. Hie.Denique conſidera,ꝙ hic Saluator non per Deum iurare prohibuit , ſed per cœlũ & terrã.& per Hieroſolymã, & ꝑ caput tuũ.hanc.n.per elementa iurandi peſſimam conſuetudinem ſemper habere Iudæi noſcuntur.qui autem iurat, aut ueneratur,aut diligit eum per quẽ iurat: Iudæi autem per Angelos & urbem Hieruſalem,& templum , & elementa iurantes:creaturas uenerabantur Dei honore, cum in lege præceptum ſit , ut non iuremus niſi per dominum Deum noſtrũ.Augu.in ſer.do.in mon. Vel ideo additũ eſt; Neque per cœ.&c. quia Iudæi non putabant ſe teneri iuramento ſi per iſta iuraſſent,ac ſi dicat.Cũ iuras per cœlũ & terrã non te arbitreris non debere dño iuſiurandum tuum;quia per eũ iurare cõuinceris, cuius cęlum thronus eſt,& cuius terra ſcabellum eſt . quod non eſt ſic dictum quaſi habeat Deus collocata membra in cœlo & in terra, ut nos cum ſedemus ; ſed illa ſedes Dei iudiciũ ſignificat. Et q̃m in hoc uniuerſo mundi corpore maximã ſpeciem cœlum habet,ſedere in cœlo dr̃,tanquam præſtãtior ſit excellenti pulchritudine uis diuina:terramq; dr̃ calcare, ꝙ minimam ſpeciem ordinet in extremis. Spiritualiter autem ſanctas animas cœli nomine ſignificat,& terræ peccatorem,quoniã ſpiritualis omnia iudicat.Peccatori autẽ dictum eſt.Terra es*,& in terram ibis.Et q in lege manere uoluit,ſub lege ponitur,& ideo congruenter dicitur: Scabellum pedum eius. Sequitur:Neque propter Hieroſolymam,quia ciuitas eſt magni regis,q̃d melius dicitur,quàm diceret mea,cum tamen hoc dixiſſe intelligatur .Et quia ipſe utiq́,eſt dominus,dño iuſiurandum debet qui per Hieroſolymam iurat . Sequitur; Neque per caput tuum iuraueris. Quid.n. poterat quiſquã magis ad ſe pertinere arbitrari quàm caput ſuum ? Sed quomodo noſtrum eſt,ubi poteſtatem faciẽdi unum capillum album,aut nigrum nõ habemus? Propter quod dicitur: Quia nõ potes unũ capillum album facere aut nigrum. Ergo Deo debet iuſiurandum quiſquis etiã per caput ſuum iurare uoluerit,& hinc etiam cætera intelliguntur. Chry.in ho.Attendi te autem ꝙ elementa mundi extollit,non ex propria natura , ſed ex habitudine quã habent ad Deum, ne idololatriæ daretur occaſio. Raban. Qui autem iurare prohibuit quomodo loqui oporteat docuit , dicens:Sit autem ſermo ueſter eſt eſt, non; non, ideſt quod eſt, ſufficiat dicere eſt; quod non eſt,ſufficiat dicere non eſt.Siue ideo dicitur bis eſt eſt,non non,ut q̃d ore aſſirmes,operibus probes: & quod uerbis negas,factis non confirmes. Hila. Vel aliter:In fidei ſimplicitate uiuentibus iurare opus non eſt,cum quibus ſemper quod eſt eſt,quod non non;& per hoc eorũ & opus & ſermo omnis in uero eſt. Hie. Euangelica igitur ueritas non recipit iuramentũ,cũ omnis ſermo fidelis iuſiurandum ſit. Aug. Quapropter qui intelligit non in bonis, ſed in neceſſarijs iurationem habendam, refrenet ſe quantum poteſt, ut non ea utatur niſi in neceſſitate,cum uidet pigros eſſe homines ad credendum quod utile eſt credere,niſi iuratione firmetur: hoc ergo eſt bonum & appetendum,quod hic dicit; Sit ſermo ueſter eſt eſt,non non,quod autem his abundantius eſt,à malo eſt, ideſt ſi iurare cogeris,ſcias de neceſſitate uenire infirmitatis eorũ , quibus aliquid ſuades, quæ utique infirmitas malum eſt.itaq; nõ dixit,Quod amplius eſt, malum eſt,tu .n. non malum facis qui bene uteris iuratione,ut alteri perſuadeas quod utiliter perſuades,ſed à malo,eſt illius cuius infirmitate

Tropologica expoſitio.

Quatenus iurã dum eſt Chriſtiano.

tate iurare cogeris. Chry. in home. Vel à malo eſt, ideſt ab infirmitate eorum quibus lex iurare permiſit. Ita.n. Chriſtus non mõſtrat ueterem legem diaboli eſſe, ſed à ueteri imperfectione ducit ad abundantem nouitatem.

Audiſtis quia dictũ eſt, oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autẽ dico uobis non reſiſtere malo ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuã, præbe illi & alteram: & ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium & quicunque te angariauerit mille paſſus, uade cum illo & alia duo Qui autem petit à te, da ei; & uolenti mutuare à te, ne auertaris.

Glo. Quia ſuperius docuerat dominus non eſſe proximo iniuriam inferendã, nec irreuerentiam domino: conſequenter hic docet qualiter ſe Chriſtianus habere debeat, ad iniuriam ſibi inferentes. unde di. Audi. quia dictum eſt, ocu. pro ocu. & den. pro den. Au. contra Fau. Quod quidem ad reprimendas flammas odiorum in ſe inuicem ſæuientiũ, & immoderatos animos refrenandos ita præceptum eſt. Quis.n. facilè contentus eſt tantum rependere uindictæ, quantum accepit iniuriæ. Nõne uidemus leuiter læſos homines moliri, cædem, ſitire ſanguinem, uixq; inuenire in malis inimici unde ſatientur? Huic igitẽ immoderatæ ac iniuſtæ ultioni lex iuſtum modum figens, pœnam talionis inſtituit, hoc eſt ut qualẽ quiſq; intulit iniuriã, tale ſuppliciũ rependat. quod nõ fomes, ſed limes furoris eſt: non ut id quod ſopitum erat hinc accenderetur, ſed ne id quod ardebat ultra extenderetur; impoſita eſt.n. iuſta uindicta quæ iuſtè debetur ei qui paſſus fuerit iniuriam. Quod autem debetur & ſi benignè remittitur, non tñ iniquè reperitur. Itaq; cum peccet qui immoderatè uult uindicari, nõ peccet autem qui iuſtè uult uindicari: remotior eſt à peccato qui nõ uult omnino uindicari. & ideo ſubdit: Ego autem dico uobis, nõ reſiſtere malo. Poteram autẽ & ego ſic ponere, Dictum eſt antiquis, Non iniuſtè uindicabis. Ego ãt dico uobis, ne uindicetis, quod adimpletio eſt. Si per hæc uerba quod legi defuit à Chriſto additum mihi uideretur, ac nõ potius id quod lex uolebat efficere, ne iniuſtè ſe quiſquam uindicaret, cõſeruari tutiùs ſi omnino ſe non uindicaret. Chry. ſuper Mat. Sine hoc.n. mandato legis mandatum ſtare non poteſt, quia ſi ſecundum legis mandatum omnibus reddere mala pro malis cœperimus, omnes efficiemur mali, eo q perſequentes abundent. Si autem ſecundum Chriſti præceptum non reſiſtitur malo; & ſi mali non leniuntur, tñ boni permanebunt boni Hiero. Dominus ergo noſter uiciſſitudinem tollens, trũcat initia peccatorum. in legem nanq; culpa emendatur, hic peccatorum auferuntur exordia. Glo. Vel poteſt dici q dominus hoc dixit, iuſtitiæ ueteris legis aliquid addens. Augu. de ſer. do. in mon. Phariſæorũ .n. iuſtitia minor eſt, non excedere uindictæ modum: & hoc eſt pacis inchoatio. perfecta autem pax, eſt talem penitus nolle uindictam Intra illud ergo primum quod præter legem eſt, ut maius malum pro minori malo reddatur; & hoc quod dominus perficiendis diſcipulis dicit, ne pro malo ullum malum reddatur: mediũ locum tenet, ut tantum reddatur, quantum acceptum eſt, per quod à ſumma diſcordia ad ſummã cõcordiam tranſitus factus eſt. Quiſquis.n. malum prior infert, maximè à iuſtitia diſtat. Quiſquis autem nulli prior malefecit, ſed tamen læſus repẽdit grauius receſſit aliquantulũ à ſumma iniquitate. Qui uerò tantum reddit quantũ accepit: iã aliquid donat. Iuſtum eſt enim eum qui læſit prior, grauius lædi. Hanc ergo inchoatam minime iuſtitiã ille perficit, qui legem uenit implere. Duos autem gradus qui interſunt, intelligendos reliquit; Nam eſt qui non reddat tantum, ſed minus. Et hinc aſcendit qui omnino nil rependerit, quod parum uidetur domino, niſi & amplius ſis paratus ſuſcipere. Quapropter non ait, non reddere malum pro malo, ſed nõ, reſiſtere aduerſus malum; ut nõ ſolum nõ rependas quod tibi fuerat irrogatum, ſed etiam nõ reſiſtas quin aliud irrogetur, Hoc enim eſt quod conuenienter exponitur: Sed ſi quis te percuſ. in dex. maxil. præbe ei & al. Quod ad miſericordiam pertinere hi maximè ſentiũt, qui eis quos multum diligunt ſeruiunt, uel prauis uel phreneticis, à quibus multa ſæpè patiuntur; & ſi eorum ſalus id exigat, præbent ſe etiam ut plura patiãtur. Docet ergo dominus

Vindicta quo christiano permittitur.

Subtilis deductio uerborum.

nus medicus animarum, ut diſcipuli ſui eorũ quorũ ſaluti conſulere vellent, imbecillitates æquo animo tolerarent. Omnis nanq; improbitas ex imbecillitate animi uenit, quia nihil innocentius eſt eo ꝙ in uirtute perfectus eſt. Aug. contra mendaces. Ea uerò quæ in nouo teſtamento à ſanctis facta ſunt, ualent ad exempla intelligendarum ſcripturarũ, quæ in præceptis digeſta ſunt, uelut cũ legimus in Euãgelio: Accepiſti alapam. Exemplum ãt patientiæ nullum ꝙ ipſius domini excellentius inuenimus, & ipſe cum alapa percuſſus eſſet, non ait: Ecce alteram maxillam, ſed ait; Si malè dixi, exprobra de malo. Si ãt bene, quid me cedis? ubi oſtendit illã præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. Aug. de ſer. do. in monte; Paratus. n. fuit dominus non ſolum in alteram maxillam cedi pro ſalute omnium, ſed in toto corpore crucifigi. Quæri autem poteſt quid ſit dextera maxilla. Sed cum facies ſit, qua quiſque cognoſcitur, in faciẽ cedi ſecundum Apoſtolum, eſt contemni ac deſpici. Sed quoniam facies non põt dici dextera & ſiniſtra, & tñ nobilitas eſt, ſecũdum Deum & ſecundum ſeculum ita diſtribuitur, tanquam in dexteram maxillã & ſiniſtram, ut in quocunq; diſcipulo Chriſti contemptum fuerit ꝙ Chriſtianus eſt, multomagis in ſe contemni paratus ſit, ſi quos huiuſmodi ſeculi honores hẽt. Omnia ãt in quibus improbitatem aliquã patimur, in duo genera diuiduntur: quorum unum eſt quod reſtitui non poteſt, alterũ quod poteſt. Sed in illo quod reſtitui non poteſt., uindictæ ſolatium quæri ſolet. Quid. n. prodeſt, ꝙ percuſſus repercutis? nunquid propterea illud quod in corpore læſum, eſt reſtituit? ſed tumidus animus talia fomenta deſiderat. Ghryſo. ſup. Mat. Nunquid ãt ſi repercuſſeris eum, cõpeſcuiſti eum, ut te non percutiat? ſed magis excitaſti eum ut adhuc percutiat. nam iracundia per iracundiam nõ cõpeſcitur, ſed amplius irritatur. Aug. de ſer. domini in monte. Vnde dñs potius miſericorditer præferendam alterius infirmitatẽ indicat, quàm alieno ſupplicio ſuam mitigãdam. neque tamen hic ea uindicta ꝓhibetur quæ ad correctionem ualet. Ipſa enim pertinet ad miſericordiam, nec impedit illud propoſitum quo quiſq; paratus eſt ab eo quem correctum eſſe uult plura ꝑferre. Requiritur tamen ut & ille uindicet, cui rerũ ordine poteſtas data eſt, & ea uoluntate uindicet, qua pater in filiũ paruulum, quem odiſſe non poteſt. Sancti autem uiri nulla peccata morte punierunt: quo & uiuentibus ut illis metus incuteretur, & illis qui morte puniebantur non ipſa mors noceret, ſed peccatum quod augeri poſſet ſi uiuerent. Inde eſt ꝙ Helias multos morte affecit, de quo cum exemplum dediſſent diſcipuli reprehendit in eis dominus non exemplum Prophetę, ſed ignorantiam uindicandi; animaduertẽs eos nõ amore corectionis, ſed odio deſiderare uindictam. Sed poſtquam eos docuit diligere proximũ, infuſo ẽt Spiritu ſancto nõ defuerunt tales uindictæ. Nã & uerbis Petri Ananias & uxor eius exanimes ceciderũt, & Paulus Apoſtolus tradidit quendã Satanæ interitum carnis. & ideo quidam aduerſus corporales uindictas quæ ſunt in ueteri teſtamento, neſcio qua cæcitate ſæuiant, quo animo facta ſint neſcientes. Augu. ad boni. comiten. Quis ãt mẽte ſobrius regibus dicat, non ad uos pertinet, qs uelit eſſe ſiue religioſus, ſiue ſacrilegus, quibus dici nõ poteſt. Non autem ad uos pertinet in regno ueſtro, qui uelit pudicus eſſe, aut impudicus. Melius eſt quidem ad Deum colendum doctrina homines duci, ꝙ pœna compelli. Multis ãt profuit quod experimento probamus, prius dolore uel timore cogi, ut poſtea poſſint doceri, aut quod iam uerbis didicerant opere ſectari. Sicut. n. meliores ſunt quos dirigit amor, ita plures ſunt quos corrigit timor. Agnoſcant Apoſtolum Paulum prius cogẽtem Chriſtum & poſtea docentem. Aug. in ſer. do. in monte; Tenebitur ergo in hoc iniuriarum genere quod per uindictam luitur iſte modus à Chriſtianis, ut accepta iniuria non ſurgat odiũ, ſed paratus ſit animus plura perpeti: nec correctionẽ negligat, ꝙ uel cõſilio uel auctoritate uti poteſt. Hiero. Secundum autem myſticos intellectus percuſſa dextera noſtra non, debemus ſiniſtram præbere, ſed alterã, hoc eſt alteram dexteram. iuſtus enim ſiniſtram nõ habet. Si nos hæreticus in diſputatione percuſſerit, & dextrum dogma uoluerit uulnerare,

Vindictæ quõ fiat à ſanctis.

oppo-

Iniuriarũ duæ ſpecies.

opponatur ei aliud de ſcripturis teſtimonium. Aug. in ſer. do. in monte; Aliud autem iniuriarum genus eſt, quod integrum reſtitui poteſt, cuius duæ ſunt ſpecies. Vna ad pecuniã, altera ad opera pertinet. uñ de primo horum duorũ ſubdit: Et ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Sicut ergo quod poſitum eſt de percuſſa maxilla omnia ſignificat, quæ ſic ingeruntur ab improbis, ut reſtitui non poſſint niſi uindicta, ita quod poſitum eſt de ueſtimento, omnia ſignificat quod poſſunt reſtitui ſiue uindicta, & hoc etiam ad præparationem cordis, non ad oſſenſionem operis præceptum recte intelligitur. Et qaod de tunica & ueſtimento dictũ eſt, in omnibus faciẽdum eſt, quæ aliquo iure temporaliter noſtra eſſe dicimus. Si. n. de neceſſarijs hoc imperatum eſt, quanto magis ſuperflua cõtemnere conuenit? Et hoc ipſe ſignat, cũ dicit; Qui uult tecum in iudicio contẽdere. Omnia ergo intelliguntur de quibus in iudicio nobiſcũ contendi poteſt. Sed utrũ & de ſeruis accipiendũ ſit, magna quæſtio eſt. Nõ. n. Chriſtianum oportet ſic poſſidere ſeruum quomodo equum, quamuis fieri poſſit ut maior precio ualeat equus q̃ ſeruus. Sed ſi ſeruus rectius à te regitur q̃ ab illo, qui eum cupit auferre, neſcio utrum quiſquam audeat dicere eum ut ueſtimentum debere contemni. Chry. ſuper Mar.

A bnirã da ſentẽtia.

Indigna autem res eſt, ut homo fidelis ſtet in iudicio ante conſpectum iudicis infidelis. Vel ſi fidelis certè ſecularis, & qui te uenerari debuerat popter dignitatem fidei iudicat te propter neceſſitatẽ cauſæ, & perdes dignitatem Chriſti propter negocium mundi. deinde omne iudicium irritatio cordis eſt, & cogitationũ malarũ. Nam ſi uideris ꝙ cauſa tua fraudibus aut pecunijs expugnetur, & ſimiliter tu cauſæ tuæ adeſſe feſtinas, & ſi ab initio hoc conſilium non habuiſti. Aug. in Enchiridio. Et ideo prohibuit; hinc dominus ſuos de ſecularibus rebus cum aliis habere iudicium, tamen cũ Apoſtolus ſinit in eccleſia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra eccleſiam uerò terribiliter uetat, manifeſtum eſt quòd ſecundũ ueniam concedatur infirmis. Greg. in Mora. Sed & quidam dum temporalia nobis rapiunt ſolummodo ſunt tolerandi. Quidam uerò ſunt, ſeruata charitate, prohibẽdi, non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur, ſed ne rapientes non ſua ſemetipſos perdant. Plus. n. ipſis raptoribus debemus metuere, quàm rebus irrationalibus inhiare. Cũ aũt pro terrena re pax à corde cum ꝓximo ſcindiť, apparet ꝙ plus res, quàm proximus amatur. Aug. in ſer. domi. Tertium uerò iniuriarum genus, quod ad operam pertinet, ex utroque confectum eſt, & ſine uindicta poteſt reſtitui. nam qui angariat hominem & cogit ſe improbe adiuuari ab inuito & pęnam improbitatis poteſt luere & operã reddere. In hoc genere iniuriarum dominus docet animũ Chriſtianum eſſe patientiſſimũ, & ad plura perferenda paratum. unde ſubdit: Et quicunq; te angariauerit mille paſſus, uade cũ illo alia duo; & hoc utique monet non tam ut pedibus agas, quàm ut animo ſis paratus. Chry. in ho. Angariare enim eſt iniuſtè trahere, & ſine ratione uexare. Augu. de ſer. domi. in mon. Sic ergo dictum putamus; Vade cum illo alia duo, ſcilicet milia, ut tria compleri noluerit, quo numero ſignificatur perfectio; ut meminerit quiſquis hoc facit, perfectam ſe implere iuſtitiam; propter quod & tribus exemplis hoc præceptum inſinuauit, & in hoc tertio exemplo ſimplo duplo additur, ut triplum compleatur; Vel per hoc accipitur, ꝙ in præcipiendo tanquam tollerabilius incipiens paulatim creuerit. Nã primo præberi uoluit alteram maxillam cùm fuerit dextra percuſſa, ut minus perferre paratus ſis, q̃ pertuliſti. Deinde illi qui tunicã uult tollere, iubet & pallium dimitti, uel ueſtimẽtum ſecundũ aliam literam, quod aut tantundẽ eſt, aut non multo amplius. Tertio de mille paſſibus quibus addẽda dicit duo milia, uſque ad duplum perducit. Sed quoniam parum eſt non nocere, niſi & beneficium præſtes, conſequenter adiungit & dicit: Qui autem petit à te, da ei. Chry. ſup. Matth. Quia diuitiæ noſtræ non ſunt, ſed Dei. Deus enim diſpenſatores diuitiarum ſuarum uoluit eſſe nos, nõ dominos. Hie. Sed ſi de eleemoſynis tantum dictum intelligamus, in pluribus pauperibus hoc ſtare non poteſt, ſed ut diuites ſi ſemper dederint, ſemper dare non poterunt.

Tria exẽpla quare introduxerit dominus

Aug.

Aug. de ſer. do. Dicit ergo: Omni petenti da, nõ omnia petenti, ut id des quod dare honeſtè potes & iuſtè. Quid enim ſi pecuniam petat, quia innocentem conetur opprimere? quid ſi ſtuprum petat? Dandũ eſt ergo quod nec tibi nec alteri noceat, quantum ab homine credi poteſt. & cum negaueris quod petit, iudicãda eſt iuſtitia vt non eum inanem dimittas, & aliquãdo melius aliquid dabis cum petentem iniuſtè cotrexeris. Augu. ad Vinc. Vtilius. n. eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiã negligat, quàm eſurienti panis frãgitur, ut ui iuſtitiæ ſeductus acquieſcat. Hiero. Poteſt enim intelligi de pecunia doctrinæ, quæ nunquam deficit, ſed quãtò plus datur tantò amplius duplicatur. Aug. Quod autem ait; Et uolenti mutuari a te ne auertaris, ad animum referendum eſt. Hilarem enim datorem diligit Deus. Mutuatur autem omnis qui accipit, etiam ſi ipſe non ſoluturus ſit, quia miſericordibus Deus plura reſtituit. aut ſi non placet accipere mutuantem niſi eum qui accipit redditurus, intelligendum eſt dominum ipſa duo genera præſtãdi eſſe complexum: nam aut donamus, aut reddituro commendamus. Rectè ergo ad hoc beneficij genus hortando dicit; Ne auertaris, id eſt, ne ꝓpterea voluntatem alienes, quaſi Deus nõ redditurus ſit, cum homo reddiderit. cum enim ex præcepto Dei factis, infructuoſum eſſe non poteſt.

Vſura deteſtatio.

Chry. ſup. Mat. Ergo iubet nos Chriſtus mutuum dare, non tamen ſub uſuris, quia qui ſic dat, non ſua dat, ſed aliena tollit, de vno vinculo ſoluit, & multis alligat, & non propter Dei iuſtitiam dat, ſed propter proprium lucrũ. Similis eſt etiam pecunia uſuraria aſpidis morſui. Nam ſicut uenenum aſpidis latenter omnia membra corrumpit, ſic uſura omnes facultates conuertit in debitum.

Aug. ad Marcel. Obijciunt autem quidam quòd hæc Chriſti doctrina reipublicæ moribus nulla ex parte conueniat. nam quis inquiunt tolli ſibi ab hoſte aliquid patiatur? vel Romanæ prouinciæ depredatoribus non mala velit belli iure rependere? Sunt autem iſta præcepta patientiæ ſemper in cordis præparatione retinẽda, ipſaq; beneuolẽtia, ne reddatur malũ pro malo ſemper in uoluntate cõplenda eſt. Agẽda ſunt autem multa etiam cum inuitis benigna quadam aſperitate plectentis, ac ꝑ hoc ſi terrena reſpublica, præcepta Chriſtiana cuſtodiat, & ipſa bella ſine beneuolentia non gerentur, vt ad impietatis, iuſtitiæque pactam ſocietatem victis facilius conſulatur. nam cui licẽtia iniquitatis eripitur vtiliter vincitur, quoniam nihil eſt infelicius facilitate peccantium: qua pœnalis nutritur impunitas, & mala uoluntas velut hoſtis interior roboratur.

Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro perſequentibus, & calumniãtibus uos, ut ſitis filii patris ueſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluuit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciũt? Et ſi ſalutaueritis fratres ueſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt.

Complectio charitatis in quo conſiſtit.

Glo. Docuit dominus ſupra iniuriam inferenti non eſſe reſiſtendum, ſed ad plura perferenda paratum eſſe. Nunc autem vlterius docet iniuriam inferentibus impendendum eſſe charitatis affectum ſimul & effectũ. Et cum premiſſa ad complementum iuſtitiæ legis pertineant, conuenienter hoc vltimũ ritè pertinet ad impletionẽ charitatis, quæ ſecundum Apoſtolũ eſt legis plenitudo. Dicit ergo: Audiſtis quia dictũ eſt, diliges proximum tuum. Augu. in 1. de doctr. Chriſtiana: Quod autem nullum hominem excepit qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola ſemiuiui relicti oſtendit, dicens proximum qui erga illum extitit miſericors, ut eum intelligamus proximum, cui exhibendum eſſet miſericordiæ officium ſi indigeret, quod nulli negandum eſſe quis non videat, domino dicente: Benefacite his qui oderunt vos? Aug. de ſer. do. in monte. Gradum autem eſſe in phariſæorum iuſtitia, quæ ad legem veterem pertineret, hinc intelligitur, ꝙ multi etiam eos à quibus diliguntur oderunt. Aſcendit ergo aliquem gradũ qui proximum diligit, quanuis adhuc oderit inimicum. unde adhuc deſignandum ſubditur: Et odio habebis inimicum tuum: Quæ uox non eſt accipienda ut iubentis iu

ſio, ſed permittentis infirmo. Aug. contra Fauſtum. Quæro autem à Manichæis, cur proprium uelint eſſe legis Moyſe quod dictum eſt antiquis: oderis inimicum tuum, an & Paulus non dixit homines quoſdam Deo odibiles? Quærendum eſt ergo quomodo intelligatur exemplo Dei, cui dixit Paulus quoſdã odibiles odio habendos inimicos, & rurſus exemplo Dei, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos diligẽdos inimicos? Hæc itaq; regula eſt, quia & oderimus inimicum propter id, quod in eo malum eſt, ideſt iniquitatem, & diligamus inimicum propter id, quod in eo bonum eſt, ideſt rationalem creaturam. Audito igitur & non intellecto quod antiquis dictum erat: Oderis inimicum tuum, ferebantur homines in hominis odiũ, cùm nõ deberent odire niſi vitium. Hoc ergo corrigit dominus cùm ſubdit, ego autem dico vobis diligite inimicos ueſtros. vt qui iam dixerat: Non veni ſoluere legem, ſed implere. Præcipiẽdo vtique vt diligamus inimicos, cogeret nos intelligere quomodo poſſemus vnum eundemque hominem & odiſſe propter culpam, & diligere propter naturam. Glo. Sed ſciendum eſt in toto corpore legis non eſſe ſcriptum: Odio habebis inimicum tuum, ſed hoc dicitur quantum ad traditionem ſcribarum, quibus viſum eſt hoc addendum: quia dominus præcepit filijs Iſrael perſequi inimicos ſuos, & delere Amalech de ſub cœlo. Chr. ſup Mat. Sicut autẽ quod dictũ eſt: Nõ concupiſces, non dictũ eſt ad carnem, ſed animã: ſic & in hoc loco, caro quidem inimicũ ſuum diligere non poteſt, anima autem poteſt: quia dilectio uel odium carnis in ſenſu eſt, animæ uero in intellectu. Quãdo ergo nocemur ab aliquo, & ſi ſentimus odium, non tamẽ exequi uolumus, cognoſce quia caro noſtra odit inimicum, anima uero diligit. Grego. 21. mora. Inimici autem dilectio, tunc ueraciter cuſtoditur, cum non de profectu deijcimur, nec de ruina illius lætamur. Non enim amat aliquis quẽ non vult eſſe meliorem, eumque ſtantem uoto perſequitur, quem cecidiſſe gratulatur. Euenire tamen plerunque ſolet, vt nõ amiſſa charitate & inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria ſine inuidiæ culpa contriſtet: cum & ruente eo

Scribæ depra-uant legem.

quoſdam bene erigi credimus, & proficiẽte illo pleroſque iniuſtè opprimi timeamus. Sed ad hoc ſeruandum eſt diſcretionis examẽ, ne cum noſtra odia exequimur fallamur ſub ſpecie utilitatis alienæ. Oportet etiam penſare quid debemus ruinę peccatoris, & quid iuſtitiæ ferientis: nam cũ peruerſum quenquã omnipotens percutit, & congaudendum eſt iuſtitiæ iudicis, & condolendum miſeriæ pereuntis. Glo. Qui autem ſunt contra eccleſiam, tribus modis ei aduerſantur, odio, uerbis, cruciatu corporis. econtra diligit. unde dicitur: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos. unde ſequitur: Et orate pro perſequentibus, & calumnian. uos. Hiero. Multi præcepta Dei imbecillitate ſua, non ſanctorum uiribus æſtimantes, impoſſibilia putant eſſe quæ præcepta ſunt, & debent ſufficere uirtutibus non odiſſe inimicos, cæterum diligere plus præcipi quàm humana natura patiatur. Sciendum eſt ergo Chriſtum nõ impoſſibilia præcipere, ſed perfecta quæ fecit Dauid in Saul & Abſalon. Stephanus quoque martyr pro lapidantibus deprecatus eſt. Et Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis. Hoc autẽ Ieſus & docuit & fecit, dicens: Pater ignoſce illis. Aug. in Enchiridion: Sed perfectorum ſunt iſta filiorum Dei, quo quidem ſe debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, ſecumque luctando perducere. Tamẽ hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri, cũ in oratione dicitur: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimit. debito. noſtris. Aug. de ſer. domini in mõte. Oritur autẽ hic quæſtio, ꝙ huic præcepto domini, quo nos hortatur orare pro inimicis, multæ aliæ ſcripturæ partes uidentur aduerſæ, quia in Prophetis inueniuntur multæ imprecationes aduerſus inimicos, vt eſt illud. Fiant filij eius pupilli. Sed ſciendum eſt, quòd prophetæ ſolent figura imprecantis futura prædicere. Sed illud magis mouet quod dicit Ioannes. Eſt autem peccatum ad mortem, non pro illo dico ut oret quis; apertè enim oſtendit eſſe aliquos fratres pro quibus orare nobis nõ præcipitur, per hoc quod præmittit: Si quis ſcit peccare fratrem

Chriſti præcepta perfecta.

fratrem ſuum &c. cum dominus etiam pro perſe utoribus nos iubeat orare. Nec iſta quomodo ſolui poteſt, niſi fateamur aliqua peccata eſſe in fratribus, quæ inimicorum perſecutione ſunt grauiora. Nam & Stephanus orat pro eis à quibus lapidatur, quia nōdū Chriſto crediderant. Et Apoſtolus Paulus non orat pro Alexandro, quia frater erat, & per inuidentiam fraternitatem oppugnando peccauerat. Pro quo autem non oras, iam non contra illum oras. Sed quid agimus de his contra quos oratū à ſanctis accipimus nō ut corrigerentur (nā hoc modo pro ipſis potiùs oratū eſt) ſed ad illā vltimā damnationem non ſicut contra domini traditorē per Prophetam. nam illa prædictio futurorum non optatio ſupplicij fuit. Sed ſicut in Apocalypſi legimus martyres orare ut vindicētur. ſed hinc non opottet moueri. Quis enim audeat affirmare vtrum contra ipſos homines, an contra regnum peccati petierint? Nam ipſa & iuſtitiæ & miſericordiæ vindicta martyrum, ut euertatur regnum peccati, quo regnante tāta perpeſſi ſunt: deſtruitur autē partim correctione hominū, partim damnatione perſeuerantium in peccato. Nonne tibi uidetur Paulus in ſeipſo Stephanum vindicaſſe cum dicit: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo? Aug. de quæſt. no. & vet. te. Vel animæ occiſorum clamant, uindicari ſe poſtulantes: ſicut ſanguis Abel clamauit de terra non uoce, ſed ratione. Nam & opus opificem laudare dicitur, per hoc ipſum quòd uidentem ſe oblectat. non enim tam impatientes ſunt ſancti, vt vrgeant fieri quod ſciunt tempore præfinito futurum. Chry. in ho. Vide autem quot gradus aſcendit, & qualiter nos in ipſam virtutis verticem ſtatuit. Primus gradus eſt, non incidere in iuſtitiam. Secundus, æqualem non uindicari. Tertius, non facere vexanti, quæ quis paſſus eſt. Quartus, exponere ſeipſum ad patiēdum mala. Quintus, amplius ſe tribuere quàm ille vult, qui fecit mala. Sextus, non odio habere eum, qui hoc operatur. Septimus diligere. Octauus, bene facere. Nonus, pro ipſo orare. Et quia magnum erat præceptum, præclarum præmiū ſubdit, ſcilicet fieri ſimiles Deo. unde dicit, ut ſitis filij patris veſtri, qui eſt in cœlis. Aug. Si quis enim præcepta Dei cuſtodiat, filius Dei efficitur, ergo non in natura filius eſt hic ſcilicet de quo loquitur, ſed arbitrio ſuo. Aug. de ſer. domini in monte. Ex illa autem regula intelligendū eſt quod hic dicitur, quia & Ioannes dicit: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: Vnus enim naturaliter filius eſt, nos autē poteſtate accepta efficimur filij, in quantū illa quæ ab eo præcipiuntur implemus. Itaque non ait: Facite iſta quia eſtis filij, ſed facite iſta ut ſitis filij. Cum autem ad hoc nos uocat, ad ſimilitudinem ſuam vocat. Vnde ſequitur: Qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bo. & ma. & pluit ſuper iu. & iniu. Poteſt autem per ſolem intelligi non iſte uiſibilis, ſed ille de quo dicitur, uobis qui timetis nomen domini orietur ſol iuſtitiæ, & per pluuiam irrigatio doctrinę ueritatis, quia & bonis & malis apparuit & euangelizatus eſt Chriſtus. Hila. Vel in baptiſmi & Spiritus ſacramento tribuit ſolem & pluuiam. Aug. Vel poteſt accipi ſol iſte uiſibilis & pluuia qua fructus gignūtur, quia iniqui in libro ſapientiæ plangunt: Sol non ortus eſt nobis. Et de pluuia ſpirituali dicitur: Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam. Sed ſiue hoc, ſiue illud, magna Dei bonitate fit quæ nobis imitanda præcipitur, non autem ſolum ait: Qui facit ſolem oriri, ſed addidit ſuum, id eſt quem ipſe fecit, ut hinc admoneremur quanta liberalitate ex præcepto eius præſtare debemus, quòd non creamus, ſed ex muneribus eius accipimus. Aug. contra Vincē. Sed ſicut iſta dona eius laudamus, ita etiam flagella in eos quos diligit cogitemus. unde non omnis qui parcit amicus eſt, nec omnis qui uerberat inimicus. Melius eſt enim cū ſeueritate diligere, quàm cum lenitate decipere. Chry. ſup. Matth. Cautè autem dixit: Super iuſtos & iniuſtos, non ſuper iuſtos ut iniuſtos, quia omnia bona Deus non propter homines dat, ſed propter ſanctos, ſicut & flagella propter peccatores, ſed in bonis non ſeparat peccatores à iuſtis ne deſperēt, nec in malis iuſtos à peccatoribus ne glorientur. Maximè cū malis bona non proſint, qui malè uiuentes ad præiudicium ſuum percipiūt, nec bonis mala noceant, ſed magis proſint ad iuſtitiæ lucrum. Aug. in lib. 1. de ciui.

Gradus uirtutis conſummatæ.

Quare iuſtus flagellatur.

Nam bonus temporalibus bonis non extollitur, nec malis frangitur. Malus autem ideo huiuſmodi infelicitate punitur; quia felicitate corrumpitur: vel ideo iſta téporalia bona & mala utriſq; uoluit eſſe communia, ut nec bona, cupidiùs appetantur quæ mali habere cernuntur: nec mala turpiter euitétur, quibus & boni afficiuntur. Glo. Amare autem amantem naturæ eſt: inimicū verò amare eſt charitatis. & ideo ſequitur. Si enim diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedé habebitis. ſ. in cœlo? nullam. De his. n. dicitur: Recepiſtis mercedem ueſtram. Sed tamen hæc oportet facere, & illa non omittere. Raba. Si ergo peccatores erga dilectores ſuos verſa uice uolunt eſſe benefici, multò magis uos maioris dilectionis ſignum amplecti debetis, etiam nō amantes. unde ſequitur: Nōne & publicani hoc faciunt? id eſt qui publica uectigalia exigunt, uel qui publica negocia ſeculi uel lucra ſectantur. Glo. Si verò pro his tantum oraueritis, quia aliqua affinitate uobis coniuncti ſunt, quid amplius habet beneficium ueſtrum, quàm infideliū? unde ſequitur: Et ſi ſaluta. fra. ue. tantum, quid amplius facietis? Salutatio enim eſt quædam ſpecies orationis. Nōne Ethnici hoc faciūt? Raba. id eſt gentiles. nā ethnos græcè latinè gens. dicitur, qui tales ſunt ut fuerunt geniti, ſcilicet ſub peccato. Remi. Quia uerò perfectio dilectionis ultra dilectionem inimicorū nō poteſt procedere: ideo poſtquam dominus præcepit diligere inimicos, ſubiunxit: Eſtote ergo & uos perfecti, ſicut & pater ueſter celeſtis perfectus eſt. Ipſe quidem perfectus eſt ut omnipotés, homo autem ut ab omnipotente adiutus; nam ſicut quandoq; in ſcripturis pro ueritate & æqualitate accipitur, ut ibi: Sicut fui cum Moyſe, ita & ero tecum. Aliquādo autem pro ſimilitudine, ut hic. Chryſ. ſup. Mat. Sicut enim filij carnales ſimulāt patres in aliquo corporis ſigno, ita filii ſpirituales Deum in ſanctitate.

Attēdite ne iuſtitiam ueſtram faciatis corā hominibus, ut uideami. i ab eis, alioquin mercedē non habebitis apud patrem ueſtrum qui in cœlis eſt.

Glo. Poſtquam Chriſtus legem quantum ad precepta impleuit, incipit nunc eā adimplere quantū ad promiſſa: ut pro cœleſti mercede præcepta Dei faciamus, non pro terrenis quæ lex promittebat. Omnia autem terrena ad duo potiſſima reducuntur, ſcilicet ad humanam gloriam, & ad terrenorum affluentiam: quorum utrunq; in lege promiſſum eſſe uidetur. De gloria enim dicitur in Deutero. Faciet te dominus excelſiorem cunctis gentibus quæ uerſantur in terra. De affluentia uerò temporalium ibidem ſubditur: Abundare te faciet dominus in omnibus bonis, & ideo dominus hæc duo ab intétione fideliū excludit, ſcilicet gloriam & terrenorum affluentiam. Sed ſciendum quòd appetitus gloriæ propinquus eſt uirtuti. Chry. ſup. Mat. Vbi enim res agitur glorioſa; ibi faciliùs inuenit locum gloriationis occaſio, & ideo intentionem gloriæ primo dominus excludit. Præ omnibus enim uitijs carnalibus periculoſius hoc eſſe in hominib. intellexit: cum enim omnia mala ſeruos diaboli uexent, concupiſcentia uanæ gloriæ magis uexat ſeruos Dei, quàm ſeruos diaboli. Aug. in lib. de ſen. proſpe. Quas etiā uires nocēdi habeat humanæ gloriæ amor, non ſentit, niſi qui ei bellum indixerit, quia & ſi cuiquam facilè eſt laudem non cupere dum negatur, difficile tamen eſt ea non delectari cum offertur. Chry. ſup. Mat. Intuere autem qualiter incœpit uelut de fera aliqua difficile cognita diſputans & apta furari eum qui non ualde uigilat. Occultè enim ingreditur, & omnia quæ intus ſunt, inſenſibiliter aufert. Chryſ. in ho. Et ideo hoc cautius cauendum mandat, dicens: Attendite ne iuſtitiam ueſtram faciatis coram hominibus. Cor autem noſtrum attendere debemus, inuiſibilis enim eſt ſerpens, qué obſeruare iubemur, & latentur ingreditur & ſeducit. Sed in corde mundo ſi ſurreptio inimici ſucceſſerit, mox homo iuſtus diſcernit, quia ſpiritu alieno inuaditur. Si autem cor fuerit iniquitatibus plenum, ſuggeſtionem diaboli non facile intelligit. & ideo præmiſit; Ne iraſcaris ne concupiſcas &c. quia qui malis iſtis ſubiectus eſt, cor ſuum non poteſt attendere. Sed quomodo poteſt fieri ut nō coram hominibus eleemoſynam faciamus, aut ſi fiat quo modo non ſentiemus? Si enim præſente aliquo occurrerit pauper, quomodo dabitur

Diſtinctio honorum terrenorum.

ei abſconſe? ſed educendo eum in ſecreto videatur, quia datur. Sed conſidera quia non dixit: Ne autem coram hominibus faciatis, ſed ſubdit: Vt uideamini ab eis. Qui ergo non ideo facit, ut ab hominibus uideatur: & ſi coram hominibus fecerit, nõ tamen coram hominibus feciſſe uidetur: qui .n. aliquid facit propter Deum, neminem vidit in corde ſuo, niſi Deũ propter quem facit: ſicut artifex eum ſemper habet præ oculis, qui ſibi opus faciendum commiſit. Greg. Si ergo dantis gloriam quærimus, & publicata noſtra opera in cõſpectu illius occulta ſeruamus: ſi uerò per hoc noſtram laudem conſpicimus, foras ab eius conſpectu iam fuſa ſunt, etiam ſi à multis ignorentur: ſed valde perfectorũ eſt ſic oſtenſo opere actoris, gloriã quærere, vt de illata laude priuata neſciant exultatione gaudere: quam infirmi, quia perfectè contemnendo non ſuperant, neceſſe eſt ut bonum quod operantur abſcõdanr. Aug. de ſer. do. in mon. In hoc uerò quod dicit: Vt videamini ab eis, nihil addens: apparet hoc eum prohibuiſſe, ut ibi finem noſtri propoſiti collocemus. nam & Apoſtolus qui dicit: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Alio loco dicit: Ego omnibus per omnia placeo. Quod non ideo facit, ut placeret hominibus, ſed Deo: ad cuius amorem corda hominum uolebat conuertere, ex eo quòd eis placebat. Sicut non abſurdè loqueretur qui diceret: In hoc opere quo nauem quæro: non nauem quæro, ſed patriam. Augu. de ſer. domi. Dicit autem: Vt uideamini ab eis: quia ſunt quidam qui ſic faciunt iuſtitiam coram hominibus vt non uideantur ab eis, ſed vt ipſa opera uideantur, & glorificetur pater qui in cœlis eſt: non enim ſuam iuſtitiam deputant: ſed eius cuius fide uiuunt. Augu. de ſer. domini in monte. In hoc etiam quod addit. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cœlis eſt, nihil aliud demonſtrat, niſi illud nos cauere oportere ne humanam laudem pro noſtrorum operum mercede quæramus.

Que ſit bonorũ operum intentio

Chry. ſuper Mat. Quid autem à Deo recipies, qui Deo nihil dediſti? Nam quod propter Deum fit, Deo datur, & ab eo recipitur; quod autem propter homines fit, in uentos effunditur. Quæ eſt autem ſapiẽtia res dare, & uerba uacua comparare, & mercedem Dei contemnere? Vel illũ aſpice à quo laudem expectas, qui te propter Deum facere putat, alioquin ui tuperaret te magis. Ille autem qui plena quidem uoluntate propter homines facit, ille propter homines feciſſe uidetur. Si autẽ per alicuius cor cogitatio vana aſcendit, deſiderans hominibus apparere, anima autem intelligens contradicit, ille non propter hominem feciſſe uidetur: quia quod cogitauit, paſſio carnis eſt: quod eligit, iudiciũ animæ.

Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & uicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico uobis receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi.

Tria bona tribus malis opponuntur.

Aug. de ſer. do. in monte. Generaliter ſupra dominus iuſtitiam nominauit cum dixit. Attendite ne iuſtitiam ueſtram, &c: nunc autem per partes exequitur. Chry. ſup. Mat. Ponit autem tria fortia bona. ſ. eleemoſynam, orationem, & ieiunium, cõtra tria mala aduerſus quæ dominus tẽtationis bellum ſuſcepit: pugnauit. n. pro nobis contra gullam in heremo, contra auaritiam ſupra montem, contra uanam gloriam ſupra templũ. Eſt ergo eleemoſyna quæ diſpergit contra auaritiam, quæ congregat ieiunium contra gulam, quia eſt ei contrarium; oratio uerò contra uanam gloriam, quia cum omne malum ex malo naſcatur, ſola uana gloria de bono procedit, ideo nõ deſtruitur per bonũ, ſed magis nutritur; nullum ergo remedium poteſt eſſe contra uanam gloriam, niſi oratio ſola. Ambro. Omnis autem ſententia diſciplinæ Chriſtianę in miſericordia & pietate eſt, & ideo ab eleemoſynam incipit, dicens. Cũ ergo facis eleemoſynam noli tuba canere ante te. Gloſa. Tuba autem eſt omnis actus uel ſermo per quẽ operis iactantia demonſtratur; puta qui facit eleemoſynam quando aliquem uidet præſentem, uel intercedente aliquo, aut honeſtiori perſonæ quæ poteſt retribuere; aliàs autẽ non facit. Sed & ſi in loco ſecreto fecerit eo ꝓpoſito vt laudabilis uidea

 tur,

tur, tuba eſt. Aug. Sic ergo quod dicit: Noli tuba canere ante te, ad hoc reſpicit quod ſuperius ait: Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Hier. Qui autem tuba canit eleemoſynam faciens, hypocrita eſt. Et ideo ſubdit: Sicut hypocritæ faciunt. Iſido. Nomen hypocritæ tractum eſt à ſpecie eorum, qui in ſpectaculis cōtecta facie incedunt, diſtinguētes vultū vario colore, ut ad perſonæ quā ſimulant colorē perueniant, modo in ſpecie uiri, modo in fœminæ, vt fallant populum dum in ludis agunt. Aug. de ſer. do. in mon. Sicut ergo hypocritæ, ideſt ſimulatores tanquam imitatores perſonarum aliarum, agunt partes illius quod nō ſunt: non. n. qui agit partes Agamenonis verè ipſe eſt, ſed ſimulat eum: ſic & in eccleſijs in omni vita humana quiſquis ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt. Simulat enim ſe iuſtum & non exhibet, qui totum fructum in laude hominum ponit. Gloſa. Et ideo ſubdit loca publica cum dicit. In ſynagogis & uicis. Et finem intentum cū ſubdit: Vt honorificentur ab hominibus. Greg. 32. mora. Sciendum verò eſt ꝙ ſunt nonnulli, qui & ſanctitatis habitū tenent & perfectionis meritum exequi nō valēt, quos nequaquam credendum eſt inter hypocritarum numerum currere. quia aliud eſt infirmitate, aliud callida ſimulatione peccare. Aug. de ſer. domini monte. Tales autem qui ſimulatione peccant, ab inſpectore cordis Deo mercedem non capiunt, niſi fallaciæ ſupplicium. & ideo ſubditur: Amē dico uobis recepe. merce. ſuā. Hierony. Non Dei mercedem, ſed ſuam. Laudati enim ſunt ab hominibus, quorū cauſa exercuere virtutes. Aug. de ſer. domini in monte. Hoc autem reſpicit ad illud quod ſuprà poſuit, Alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum. Sic ergo non quomodo illi eleemoſynam facias, ſed quomodo facienda ſit, iubet cōuenienter, cū dicit: Te aūt facien. eleemo. neſciat ſini. tua quid faciat dex. tua. Chry. in ho. Hoc aūt ſuperabundantiam dicitur, ac ſi dicat: Si poſſibile eſt teipſum ignorare, & ipſas manus latere poſſibile eſſet, ſtudioſiſſimum eſt tibi. Chry. ſup. Mat. Apoſtoli autem interpretantur in lib. cano. ſic: Dextera eſt populus Chriſtianus, qui eſt ad dexteram Chriſti. Siniſtra aūt eſt omnis populus, qui eſt ad ſiniſtrā. Hoc ergo dicit ne Chriſtiano eleemoſynam faciente, quæ eſt dextera, infidelis aſpiciat, qui eſt ſiniſtra. Aug. in ſer. domini in monte. Sed ſecundum hoc videbitur nulla eſſe culpa uelle placere fidelibus: cum tamen in quorūlibet hominum laudē finem boni operis conſtituere prohibeamur. Vt autem te imitentur quibus facta tua placuerint, non tantum fidelibus, ſed ēt infidelibus exhibendum eſt. Si autem, ut alij dicunt, ſiniſtra inimicum putaueris, vt neſciat inimicus tuus cū eleemoſynam facis, cur ipſe dominus inimicis Iudæis circunſtantibus miſericorditer ſanauit homines? Deinde quomodo cum ipſo inimico faciemus, vt illud impleamus præceptū? Si eſurierit inimicus tuus ciba illū: Tertia opinio eſt ridenda eorū, qui dicunt ſiniſtræ nomine vxorem ſignificari: vt quoniam in re familiari tenaciores pecuniarū ſolent eſſe fœminæ: lateat eas cum aliquid viri alienis impendunt, propter domeſticas lites. Non autem ſolis uiris hoc præceptū datum eſt, ſed etiam fœminis: cum ergo ſiniſtræ iubetur fœmina occultare opus miſericordiæ ſuæ, an ēt uir ſiniſtra erit fœminæ? quod ſi quiſpiā putat, cum præceptū ſit talibus ut ſe inuicem bonis moribus lucrifaciant, non ſibi debent occultare bona opera ſua, nec furta facienda ſunt vt promereatur Deus. ꝙ ſi occultandū eſt aliquid quādiu alterius infirmitas id æquo animo nō pōt ſuſtinere, quãuis non illicitè fiat: non tamen fœmina per ſiniſtrā ſignificari facilè apparet totius capituli ſignificatione. Et etiā quę ſiniſtram vocet. quod enim in hypocritis culpatum eſt, quòd ſcilicet laudes hominum quærunt, hoc tu facere vetaris, quapropter ſiniſtra videtur ſignificare delectationem laudis, dextera autem ſignificat intentionem implendi præcepta diuina. Cum ergo conſcientiæ facientis eleemoſynā miſcet ſe appetitio laudis humanæ, fit ſiniſtra cōſciētia dexteræ. Neſciat ergo ſiniſtra, ideſt nō ſe miſceat cōſciētiæ tuæ laudis humanæ appetitio. Dominus aūt noſter multomagis prohibet ſolam ſiniſtram in nobis operari, quàm ea miſceri operibus dextræ. Quo autem fine

Falſi Chriſtiani notantur.

Erroneus intellectus repellitur.

hoc dixerit, oſtendit, cùm ſubdit: Vt ſit eleemoſyna veſtra in abſcondito, ideſt in ipſa bona conſcientia, quæ humanis oculis demonſtrari nõ poteſt, nec verbis aperiri, qnandoquidem multi multa mentiũtur. Sufficit autem tibi ad promerendum præmium ipſa conſcientia, ſi ab eo expectas præmium, qui ſolus conſcientiæ inſpector eſt. Et hoc eſt, quod ſubditur: Et pater tuus qui videt in abſcondito, red. tibi. Multa latina exẽplaria habent, Redde tibi palã. Chry. ſup. Matt. Impoſſibile eſt enim vt opus bonũ hominis in abſcõdito dimittat Deus: ſed in hoc ſeculo manifeſtat & illo glorificat, quia gloria Dei eſt, ſicut & diabolus manifeſtat malũ, in quo malitiæ eius virtus oſtenditur. Propriè autẽ publicat Deus omne bonũ in ſeculo illo, cuius bona ſunt cõia bonis & malis. Ideo cuicunque illic benefecerit Deus manifeſtum eſt, quia pro mercede iuſtitię ſuæ meruit illud. Merces autẽ iuſtitiæ in hoc ſeculo manifeſta nõ eſt: quia hic non ſolũ boni, ſed etiam mali ſunt diuites. Augu. de ſer. dom. in mon. Sed in græcis exẽplaribus quę propria ſunt non inuenimus palàm. Chry. in ho. Si ergo vis habere inſpectores eorum quæ facis, ecce habes non ſolum Angelos, aut Archangelos, ſed Deum uniuerſorum.

CAPVT SEXTVM.

Multi volunt 6. caput ibi inchoari, Audiſtis quia &c fo. 28. illudre ſe ro diligenti lectori. At tamen quo quo modo res ſeſe habeat ſequar exẽplar in

CVM oratis, non eritis ſicut hypocritæ qui amant in ſynagogis & in angulis platearum ſtantes orare, ut uideãtur ab hominibus. Amẽ dico uobis receperunt mercedem ſuam. Tu autem cũ oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito, & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi.

Chry. ſup. Mat. Salomon dicit, ante orationem præpara animam tuam. Quod quidem facit qui faciens eleemoſynã venit ad orationem:, bona. n. opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animę apud Deũ orandi. Ergo eleemoſyna præparatio eſt orationis, & idẽ dominus poſt eleemoſynam conſequenter de oratione nos inſtruit. Aug. de ſer. domi. in mon. Non aũt hoc monet nunc vt oremus, ſed quõ oremus; ſic nec ſuperius ut faciamus eleemoſynam, ſed quo animo faciamus. Chry. ſuper Mat. Eſt autem oratio quaſi quoddam ſpiritale tributum, quod anima offert Deo de uiſceribus ſuis. Quanto ergo glorioſior eſt, tanto cautior eſt ſernanda, ne propter homines facta uileſcat, & ideo dicit: Cum oratis nõ eritis ſicut hypocritæ. Chry. in ho. Hipocritas uocat qui Deum ſe fingẽtes orare, homines circumſpiciunt, & ideo ſubdit: Qui amant in ſynagogis orare. Chry. ſup. Mat. Puto autem non ad locum hoc referri quod ait dominus, ſed ad propoſitum orantis: in conuentu. n. fidelium orare laudabile eſt, ſicut dictum eſt: In eccleſijs benedicite Deum. Qui ergo ſic orat, ut ab hominibus uideatur, non Deum aſpicit, ſed homines: & ideo quantum ad propoſitum ſuum in ſynagoga orat. Cuius autem orãtis mens ſolum aſpicit Deum, quanuis in ſynagoga oret, tñ apud ſe in ſecreto videtur orare. Sequitur: Et in angulis platearũ, ut uideantur abſconſe orare. Et ſic dupliciter laudantur, & quia orant, & quia abſconſe orant. Glo. Vel anguli platearũ ſunt vbi via per tranſuerſum uiæ ducitur, & quadriuium reddit. Chry. ſup. Mat. Eo ergo propoſito in conuentu uetat orare ut à cõuentu uideatur. unde ſubditur. Vt uideantur ab hominibus. Orans ergo nihil nouum faciat quod aſpiciant homines, uel clamando, uel pectus percutiendo, uel manus extendendo. Augu. de ſer. domini in mon. Non autem uideri ab hominibus nefas eſt, ſed ideo hoc agere ut ab hominibus uidearis. Chry. in ho. A uana. n. gloria ubique erui bonum eſt: maxime autem in oratione. ſi enim in hoc cogitationibus circunferimur: ſi ad orandũ ingreſſi fuerimus hanc habent ægritudinem, qualiter intelligemus ea quæ à nobis dicuntur? Aug. de ſer. domi. Sic etiã fugiendum eſt hominum ſcientia: ſi hoc animo aliquid fiat ut fructus expectetur placendi hominibus. unde ſubditur; Amẽ dico uobis, receperunt mercedem ſuam. Chry. ſup. Mat. Vnuſquiſque. n. ubi ſeminat, ibi metet. Vnde qui propter homines orant, non propter Deum; ab hominibus non à Deo laudantur Chryſoſto. in ho.

omnibus Itaque volunt hanc lectionem ſic legi, Et cum oratis nõ &c. Animæ eſt tributũ ſpiritua le

Dixit autem. Receperũt, quia Deus retributionem quæ eſt ab ipſo tribuere vellet, illi autem eam quę eſt ab hominibus vſurpãt. Quomodo autem orandum ſit ſubiungit, dicẽs: Tu autem cùm oraueris, intra in cubi. tuum, & clau. oſtio ora pa. tuũ in abſcondito. Hiero. Hoc ſimpliciter intellectum erudit auditoré, vt vanam orãdi gloriam fugiat. Chry. ſup. Mat. Vt nemo ſit ibi, niſi ille qui orat, & ille quem orat. Teſtis enim orantem granat, non adiuuat. Cypria. de ora. do. In abditis etiam locis orare magis conuenit fidei, vt ſciamus dominum vbique eſſe præſentem, & maieſtatis ſuæ plenitudine occulta penetrare. Poſſumus etiam intelligere per oſtium domus os corporis, ut non clamoſa uoce oremus Deum, ſed tacito corde propter tria. Primo quia Deus non uoce clamoſa pulſandus eſt, ſed conſcientia recta placandus, qui eſt cordis auditor. Secundo quia ſecretas orationes tuas non oportet alterũ ſcire niſi te & Deum. Tertio quia clamoſe orans alterum iuxta te non permittis orare. Ex colla. Cum ſummo etiam eſt orandum ſilentio, ut ipſos quoq; inimicos noſtros, qui orantibus nobis maximè inſidiãtur, lateat noſtræ petitionis intentio. Auguſt. de ſer. domi. in mon. Vel per cubicula noſtra ſunt intelligenda corda noſtra de quibus dicitur: Quæ dicitis in cordibus ueſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Oſtium eſt carnalis ſenſus, foris ſunt omnia temporalia, quæ per ſenſum cogitationes noſtras penetrant, & turba vanorũ phantaſmatum orantibus obſtrepunt. Cypria. de orat. do. Quæ autem ſegnitia eſt alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis cum dominum deprecaueris, quaſi ſit aliquid quod magis debeas cogitare quàm cum Deo loquaris. Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cum teipſum nõ audias? hoc eſt ab hoſte non cauere, hoc eſt Deum negligẽtia orationis offendere. Aug. de ſer. domini. Claudendum eſt ergo oſtium, ideſt carnali ſenſui reſiſtendũ, ut oratio ſpiritualis dirigatur ad patrem, quæ ſit in intimis cordis, ubi oratur pater in abſcondito. unde ſequitur: Et pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Remig. Et eſt ſenſus: ſufficiat tibi ut ille ſolus nouerit tuam orationem qui omnium corda nouit occulta, qa ipſe qui eſt inſpector, erit exauditor. Chry. in homc. Non autem dixit. Gratis dabit, ſed reddet tibi. Etenim debitorem ſeipſum tibi conſtituit.

Secretũ orationis commendatur.

Orantes autẽ nolite multum loqui, ſicut ethnici faciunt. Putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimiliari eis. Scit enim pater ueſter quid opus ſit uobis, antequam petatis eum.

Aug. de ſer. do. in mon. Sicut hypocritarum eſt præbere ſe ſpectandos in oratione, quorũ fructus eſt placere hominib. ita eſt Ethnicorum .i. Gentilium in multiloquio ſe putare exaudiri, & ideo ſubditur: Orantes autem nolite multum loqui. Ex colla. Frequẽter enim, ſed breuiter eſt orandum, ne immerantibus nobis inſerere aliquid noſtro cordi inſidiator poſſit inimicus. Aug. ad Probã: Non tamen ut quidam putant, hoc eſt orare in multiloquio ſi diutius oretur. Aliud eſt ſermo multus, aliud diuturnus affectus nã & de ipſo domino ſcriptum eſt, quòd pernoctauerit in orãdo, & prolixius orauerit, ut nobis pręberet exemplum. Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidam habere orationes, ſed eas tamen breuiſſimas, & raptim quodammodo iaculatas: ne illa uiolenter erecta, quæ oranti plurimum eſt neceſſaria per productiores moras haberetur intentio. ac per hoc ipſi ſatis oſtendunt hãc intentionem ſic eſſe obruendam, ſi perdurare non poteſt: ita ſi perdurauerit, non cito eſſe rumpendam. Abſit autem ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa præcatio, ſi feruens perſeuerat intentio. nam multum loqui eſt in orando rem neceſſariam ſuperfluis agere uerbis. Multum aũt precari, eſt eũ quem precamur diuturna cordis excitatione pulſare. nam plerunq; hoc negociũ plus gemitibus, quàm ſermonibus agitur, plus fletu quàm affatu. Chryſoſt. in hom. Diſſuadet igitur per hoc inanem locutionem in orando, puta cùm nõ petimus decentia à Deo: ſed potentatus, & glorias inimicos ſuperare, & pecuniarum abundantiam. Iubet ergo hic non longas orationes facere. Longas autem dico non tempore, ſed multitudine eorum quę dicuntur: permanere tamen oportet eos qui petunt. Orationi enim ait Apoſtolus inſtantes, non tamen iubet decem millium

Declaratio orationis.

lium verſuum orationem componere, & cordetenus enunciare: quod occultè inſinuat, cum dixit. Nolite multū loqui. Glo. Damnat autem multiloquiū orationis ueniens de infidelitate. unde ſequitur: Sicut ethnici faciunt. Gentilibus enim erat neceſſaria uerborum multiplicitas, propter dæmones qui neſcirent quid illi peterēt, niſi illorum uerbis inſtructi. unde ſequitur: Putant.n.ꝙ in multiloquio ſuo exaudiantur. Aug. de ſer. do. in mon. Et reuera omne multiloquium à gentilibus uenit, qui exercendæ linguæ potiùs, quàm mundando animo dāt operam, & hoc ſtudij genus etiam ad Deum prece flectendo transferre conantur. Greg. 33. Mora. Sed ueraciter orare eſt amaros in compunctione gemitus & non compoſita uerba reſonare. & ideo ſubditur; Nolite ergo aſſimilari eis. Aug. de ſer. do. in mon. Si enim uerba multa ad id proferuntur, ut inſtruatur ignarus, quid eis opus eſt ad rerum omniū conditorem? unde ſequitur. Scit enim pater ueſter quid opus ſit uobis, antequam petatis eum. Hiero. Conſurgit autem in hoc loco quædam hæreſis philoſophorū quorundam, dogma peruerſum dicentiū; Si nouit Deus quid oremus, & antequam petamus ſcit quo indigeamus, fruſtra ſciēti loquimur; Quibus reſpondendum eſt, non narratores eſſe, ſed rogatores. Aliud eſt enim narrare ignoranti, aliud petere ſcienti. Chry. in ho. Nō ergo ores ut doceas, ſed flectas ut familiaris efficiaris continuitate interpellationis, ut humilieris, ut rememoreris peccatorum tuorū. Aug. de ſer. do. in mon. Nec etiam uerbis nos agere debemus apud Deum, ut impetremus quod uolumus ſed rebus, quas animo gerimus, & intentione cogitationis cū dilectione pura, & ſupplici affectu. Augu. ad Probam: Sed ideo per certa interualla temporum, etiam uerbis rogamus Deū, ut illis rerum ſignis nos ipſos admoneamus, quantumq́; in hoc deſiderio profecerimus nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc augendum noſipſos acriùs excitemus, ne uarijs curis quod tepeſcere cœperat, omnino frigeſcat, & penitus extinguatur, niſi crebriùs inflammetur. Nobis ergo neceſſaria ſunt uerba, quibus commoueamur, & inſpiciamus quid petamus, non quibus do-

Multiloquium à gentilib. ortum eſt.

minum ſeu docendum, ſeu flectendum eſſe credamus. Aug. de ſer. do. in mon. Sed rurſus quæri poteſt, ſiue rebus, ſiue uerbis orandum ſit, quid opus ſit ipſa oratione, ſi Deus iam nouit quid nobis neceſſarium ſit, niſi quia ipſa orationis intentio cor noſtrum ſerenat & purgat, capaciusq́ue efficit ad excipienda diuina munera, quæ ſpiritualiter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum exaudit Deus qui ſemper paratus eſt dare ſuam lucem, ſed nos non ſemper parati ſumus accipere, cū inclinamur in alia. Fit ergo in oratione conuerſio corporis ad Deum, & purgatio interioris oculi, cum ea quæ cupiebantur temporaliter excluduntur, ut acies cordis ſimplicis ferre poſſit ſimplicē lucem, & in ea manere cum gaudio, quo beata uita perficitur.

Quæſtio proponitur.

Sic ergo uos orabitis: Pater noſter, qui es in cœlis.

Glo. Inter ſalutaria monita & diuina, quibus conſuluit credentibus, formā orandi propoſuit, & orationes cōpoſuit breuibus uerbis: ut ſit fiducia citò annuēdi, qđ breuiter uult rogari. unde dicit: Pater noſter qui es in cœlis. Cypri. de oratio. do. Qui fecit uiuere, docuit & orare. ut dum oratione, quam filius docuit apud patrem loqmur, faciliùs audiamur. Amica & familiaris oratio eſt dominum de ſuo rogare: agnoſcat pater filij ſui uerba, cùm precē facimus, & cùm ipſum habeamus aduocatū apud patrem pro peccatis noſtris: quando peccatores ꝓ delictis noſtris petimus, aduocati noſtri verba promamus. Glo. Nō tamen his ſolis verbis oratur, ſed & alijs ſub eodem ſenſu conceptis, quibus cor noſtrum accenditur. Aug. de ſer. do. in mon. Cùm autē in omni deprecatione beneuolentia concilianda ſit eius quem deprecamur, deinde diſcendum quid deprecemur: per laudem illius ad quem oratio dirigitur, ſolet beneuolētia conciliari, & hoc in orationis principio poni ſolet. In quo dominus noſter nihil aliud nos dicere iuſſit, niſi: Pater noſter, qui es in cœlis. Multa quidem dicta ſunt in laudem Dei, nuſquam tamen inuenitur præceptum populo Iſrael, ut dicerent, Pater noſter, ſed eſt eis inſinuatus ut dominus tanquam ſeruis: ſed de popolo Chriſtiano Apoſtolus dicit,

Laus præcipua orationis dominicæ.

dicit, ꝙ ſpiritum adoptionis accepit in quo clamamus Abba pater, quod non eſt meritorum noſtrorum, ſed gratiæ quã in oratione ponimus, cũ dicimus Pater, quo nomine & charitas excitatur. Quid enim charius debet eſſe filijs quàm pater? & ſupplex affectus cum homines dicunt Deo pater noſter, & quædam impetrandi præſuppoſitio. Quid iam non det filijs petentibus, cùm hoc ipſum ante dederit, vt filij eſſent? Poſtremò quanta cura animum tangit, ut qui dicit: Pater noſter, tanto patre non ſit indignus. Admonentur etiam hinc diuites, vel genere nobiles, cùm facti fuerunt chriſtiani, nõ ſupetbire aduerſus pauperes vel ignobiles, quoniam ſimul dicũt Deo, Pater noſter: quod non poſſunt piè ac uerè dicere, niſi ſe fratres eſſe cognoſcant. Chry. in ho. Quod enim nocumentũ eſt ex inferiori cognatione, cũ ſecundum ſuperiorem omnes ſimus copulati, qui ẽt patrem dicit, & peccatorum remiſſionẽ, & adoptionem, & hæreditatem, & fraternitatẽ quæ eſt ad unigenitum, & ſpiritus largitionẽ per unã hanc confeſſus eſt nuncupationẽ. Non enim poſſibile eſt uocare Deum patrem, niſi eum qui eſt omnibus iſtis bonis potitus. Dupliciter orantiũ igitur erigit ſenſum, & dignitate eius, qui inuocatur, & magnitudine beneficiorũ quibus orans potitus eſt. Cypri. de oratione do. Non autẽ dicimus pater meus, ſed pater noſter, quia pacis & unitatis magiſter noluit ſigillatim & priuatim precem fieri: vt quis cũ precatur, pro ſe tantum præcetur. Publica enim eſt nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno tãtum, ſed pro populo toto oramus, quia totus populus vnum ſumus. Sic enim unum orare pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. Chry. ſup. Matt. Pro ſe enim orare neceſſitas cogit: pro altero autem charitas fraternitatis hortatur. Dulcior autem eſt ante Deũ oratio, non quam neceſſitas tranſmittit, ſed quã charitas fraternitatis commẽdat. Glo. Dicitur etiam pater noſter, quod cõmune eſt omnibus, non pater meus, quod ſoli Chriſto cõuenit, qui eſt filius per naturã. Chry. ſup. Mat. Addit autem: Qui es in cœlis, vt ſciamus nos habere patrem cœleſtẽ, & erubeſcãt ſe terrenis rebus ſubſternere, qui

Vnitas pop. chriſtiano.

patrem habent in cœlis. Ex colla. Et vt ad illam regionem, in qua patrem noſtrum commorari fatemur ſummo deſiderio properemus. Chry. in ho. In cœlis ergo cum dicit: Non illic Deum cõcludens hoc ait, ſed à terra abducens orantem, & excelſis regionibus affigens. Aug. de ſer. do. in mõ. Vel dicitur eſſe in cœlis, id eſt in ſanctis & iuſtis: non enim ſpatio locorum continetur Deus. Sunt quidem cœli excellentia mundi corpora, & ſi in eis locus Dei eſſe credatur, melioris meriti ſunt aues, quarum vita eſt Deo vicinior. Non autem eſt ſcriptum: Prope eſt dominus excelſis hominibus, aut eis qui in montibus habitant, ſed contritis corde. Sed ſicut terra appellatur peccator, cui dictum eſt: Terra es, & in terram ibis: ſic cœlum iuſtus ecõtrario dici poteſt. Rectè ergo dicitur: Qui es in cœlis, tantum enim ſpiritualiter intereſſe uidetur inter iuſtos & peccatores, quantum corporaliter inter cœlum & terram. Cuius rei ſignificãdæ gratia orantes ad oriẽtẽ conuertimur, unde cœlũ ſurgit: non tanquã Deus ibi ſit, cęteras mundi deſerens partes, ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt ad Deũ: cũ corpus eius quod terrenũ eſt, ad corpus excellentius, id eſt ad corpus cœleſte conuertitur. Conuenit ẽt vt omnium ſenſibus & paruulorum & magnorũ bene ſentiatur de Deo, & ideo qui nondũ poſſunt aliquid incorporeũ cogitare, tolerabilior eſt illorũ opinio ſi Deũ in cœlo potius eſſe credant, quàm in terra.

Quo Deus ſit in cœlis.

Sanctificetur nomen tuum.

Aug. Dictum eſt quis ſit qui petitur, & ubi habitet. Iam uideamus quæ ſint petenda. Primũ autẽ omnium quæ petũtur, hoc eſt, Sanctificetur nomẽ tuum, quod nõ ſic petitur, quaſi nõ ſit ſanctum Dei nomen, ſed vt ſanctum habeatur ab hominibus, id eſt ita innoteſcat Deus, ut non æſtimetur aliquid ſanctius. Chry. in ho. Vel rogare iubet orantem per noſtram glorificari uitã, ac ſi dicat: Ita fac nos uiuere, ut per nos vniuerſa te glorificẽt, ſanctificetur enim, idem eſt quod glorificetur. Digna eſt aũt Deũ deprecantis oratio nihil petere ante patris gloriam, ſed omnia eius laudi poſtponere. Chry. Vel aliter. Non optamus Deo ut ſanctificetur orationibus noſtris,

Primæ petitionis expoſitio.

ſed

ſed ut nomen eius ſanctificetur in nobis. Quia enim ipſe dixit. Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, id petimus & rogamus: ut in baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cęperimus, perſeueremus. Aug. de perſeuerantia. Cur autẽ perſeuerantia iſta poſcitur à Deo, ſi ut Pelagiani dicũt, non datur à Deo? An & iſta irriſoria petitio eſt cum id ab eo petitur quod ſcitur nõ ipſum dare, ſed ipſo non dante eſſe in hominis poteſtate? Cypri. Et hoc etiam ut ſanctificeẽ, quotidie deprecamur. Opus enim eſt nobis continua ſanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta noſtra, ſanctificatione aſſidua purgemus.

Adueniat regnum tuum.

Secunda petitionis intellectus. Glo. Cõgrue ſequitur vt poſt adoptionem filiorũ regnum petamus, quod filijs debetur. unde ſequitur: Adueniat regnũ tuum. Aug. de ſer. do. in mon. Quod non ita dictũ eſt, quaſi Deus nunc non regnet etiam in terra, ſemperq́; in ea regnauerit. Adueniat ergo recipiendum eſt, ut manifeſtetur hominib. nulli autẽ licebit ignorare regnum Dei, cum eius vnigenitus nõ ſolum intelligibiliter, ſed etiã uiſibiliter ueniret iudicare viuos & mortuos. tũc autem eſſe futurum iudicij diẽ, dominus docet, cum Euangelium prædicatum fuerit in omnib. gentib. quæ res pertinet ad ſanctificatione nominis Dei. Hier. Vel generaliter pro totius mũdi regno petit, vt diabolus in mundo regnare deſiſtat, uel ut in unoquoque regnet Deus, & non regnet peccatũ in mortali hominũ corpore. Cyp. Vel noſtrum regnum petimus aduenire à Deo nobis repromiſſum, & Chriſti ſanguine acquiſitum, ut qui in ſeculo ante ſerui uimus, poſtmodum Chriſto dominante regnemus. Aug. ad Probam: Regnum nanque Dei ueniet, ſiue uelimus, ſiue nolimus. Sed deſiderium noſtrum ad illud regnũ excitamus, ut nobis ueniat, atq; in eo regnemus. Ex colla. Vel qa nouit ſanctus teſtimonio conſcientiæ ſuæ cum apparuerit regnum Dei, eius ſe futurum eſſe conſortẽ. Hiero. Attendendũ autẽ eſt, ꝙ grãdis audaciæ ſit & puræ conſcientiæ, poſtulare regnum Dei, iudicium non timere. Cypri. Poteſt ẽt & ipſe Chriſtus eſſe regnũ Dei, quẽ uenire quotidie cupimus, cuius aduentus ut citò nobis repræſentetur optamus. nã cùm reſurrectio ipſe ſit, quia in ipſo reſurgimus, ſic & regnũ Dei poteſt intelligi, quia in illo regnaturi ſumus. Bene autem regnum Dei petimus, id eſt cœleſte, quia eſt & terreſtre regnũ, ſed qui renunciauit iam ſeculo, maior eſt etiam honoribus eius & regno. Et ideo q ſe Deo & Chriſto dedicat, non terrena, ſed cœleſtia regna deſiderat. Aug. de perſeuerantia. Cum autem petitur, adueniat regnum, quid orant qui iam ſancti ſunt, niſi ut in ea ſanctitate quę iam illis data eſt, perſeuerent? Neq; enim aliter ueniet Dei regnum quod his, qui perſeuerant uſque in finem, certum eſt eſſe uenturum.

Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo & in terra.

Aug. In illo beatitudinis regno uita beata perficietur in ſanctis, ſicut nunc in cęleſtib. Angelis. Et ideo poſt illã petitionẽ, quam dicimus. Adueniat regnũ tuum, ſequitur: Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra, id eſt ſicut in Angelis, qui ſunt in cœlo uolũtas tua fit, ut te perfruantur nullo errore obnubilante eorum ſapientiam, nulla miſeria impediente eorum beatitudinem, ita fiat in ſanctis tuis qui in terra ſunt, & de terra quantum ad corpus attinet facti ſunt. Item fiat uoluntas tua, rectè intelligitur, obediatur præceptis tuis, ſicut in cœlo & in terra, id eſt ſicut ab Angelis, ita ab hominibus. non ꝙ ipſi faciãt ut uellit Deus, ſed qa faciũt quod ille uult, id eſt faciunt ſecundum uoluntatẽ eius. *Tertia petitio.* Chry. in ho. Vide autem conſequentiam optimam: quia enim concupiſcere docuit cœleſtia per hoc quod dictũ eſt: Adueniat regnum tuum. Antequã ad cœlum perueniatur, ipſam terrã iuſſit fieri cœlum, per hoc quod dicit: Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Hiero. Erubeſcant autẽ ex hac ſententia, qui quotidie ruinas in cœlo fieri mentiuntur. Aug. de ſer. do. in mon. Vel ſicut in cœlo & in terra, id eſt ſicut in iuſtis, ita in peccatoribus, tanquã ſi diceret, ſicut faciunt uoluntatem tuam iuſti, ita etiam peccatores, ut ad te conuertantur, ſiue ita ut ſua cuiq; tribuantur, ꝙ fiet in extremo iudicio. Vel per cœlum & terram accipiamus ſpiritum & carnem. Et quod dicit Apoſtolus: Mente ſeruio legi Dei, uideamus factam Dei uoluntatem in ſpiritu. *Terra ſit cælum.* In illa autem mutatione quæ promitti

mittitur iuſtis. Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra, id eſt ſicut ſpiritus non reſiſtit Deo, & ita corpus non reſiſtat ſpiritui. Vel Sicut in cœlo & in terra, id eſt ſicut in ipſo Ieſu Chriſto, ita & in eccleſia tanquam in uiro, qui patris voluntatem impleuit, ita & in fœmina, quæ illi deſponſata eſt. Cœlum enim & terra conuenienter intelligitur, quaſi vir & fœmina, quoniam terra cœlo fœcundata fructifera eſt. Cypri. Non ergo petimus vt Deus faciat quod vult, ſed ut nos facere poſſimus quod Deus uult. quod vt faciat in nobis, opus eſt Dei voluntate, id eſt opera eius & protectione. quia nemo ſuis viribus fortis eſt, ſed Dei miſericordia tutus. Chry. in ho. Virtus enim non eſt noſtri ſtudij ſolum, ſed ſuperioris gratiæ. Rurſum autem hic orationem pro orbe terrarum cuilibet noſtrum iniunxit. Neque enim dixit: Fiat voluntas tua in me uel in nobis, ſed ubique terrarum, ut ſoluatur error, & plantetur veritas, & expellatur malitia, & reuertatur uirtus, & ſic iam non differet cœlum à terra. Aug. de bono perſeuerantiæ. Ex hoc autem euidenter oſtenditur contra Pelagianos, initium fidei eſſe donum Dei, quãdo pro infidelibus vt habere fidem incipiant ſancta orat Eccleſia. Cùm etiam in Sanctis iam ſit facta Dei voluntas cur vt fiat adhuc petunt, niſi ut perſeuerent in eo quod eſſe cœperunt? Chry. ſup. Mat. Communiter autẽ accipi debet quod ait: Sicut in cœlo & in terra, id eſt ſanctificetur nomen tuum ſicut in cœlo & in terra. Adueniat regnum tuum ſicut in cœlo & in terra. Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Et videqnàm cautè locutus eſt. non dixit. Pater ſanctifica nomen tuum in nobis. Adueniat regnum tuum ſuper nos. Fac uoluntatem tuam in nobis. Nec iterum dicit: Sanctificemus nomen tuum. Suſcipiamus regnum tuum. Faciamus uoluntatem tuã, ne hoc aut Dei tantum, aut hominis tantum eſſe uideatur: ſed mediè dixit & impersonaliter. nam ſicut homo non poteſt facere bonum, niſi habuerit adiutorium Dei: ſic nec Deus bonum operatur in homine, niſi homo voluerit.

Pelagiani notantur.

Panẽ noſtrũ ſuperſubſtantialẽ da nobis hodie.

Augu. Hæc ergo tria quæ in præmiſſis petitionibus petuntur, hic inchoantur, & quantumcunque proficimus augẽtur in nobis. Perfectè uerò quod in alia uita ſperandum eſt, ſemper poſſidebuntur: reliquis verò quatuor quæ ſequuntur petuntur tẽporalia, quæ propter æterna conſequenda ſunt neceſſaria. Panis enim qui cõuenienter petitur hic, eſt neceſſarius. Sequitur enim: Panẽ noſtrũ ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Hier. Quod nos ſuperſubſtantialẽ exprimimus, in græco habetur epyuſion, quod ſeptuaginta interpretes peryuſiõ frequentiſſimè transferunt. Conſideramus ergo in Hebræo & ubicunque illi peryuſion expreſſerunt, nos inuenimus ſogolla quod ſymmachus exeriton, id eſt præcipuum vel egregium tranſtulit, licet in quodam loco peculiarem interpretatus ſit. Quãdo ergo petimus vt peculiarem, uel præcipuum nobis dominus tribuat panem, illum petimus qui dicit in Euangelio: Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. Cypr. Nã panis vitę Chriſtus eſt, & panis hic omniũ nõ eſt, ſed noſter eſt. Hunc autẽ panẽ dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & euchariſtiã quotidie accipimus intercedẽte aliquo grauiori delicto à cœleſti pane prohibeamur, & à Chriſti corpore ſeparemur. Petimus ergo ut qui in Chriſto manemus, à ſanctificatione eius & corpore non recedamus. Aug. de bono perſeuerantiæ. Perſeuerantiam ergo à domino ſancti poſcunt, quando petunt ne à Chriſti corpore ſeparentur, ſed in ea ſanctitate pmaneant ut nullũ crimen admittant. Chr. Vel panẽ ſuperſubſtantialẽ poſuit, hoc eſt quotidianũ. Ex colla. Cũ enim dicit hodie, oſtendit eum quotidie eſſe ſumendũ, omniq́ue tẽpore hæc oratio debet profundi, quia non eſt dies quo nõ opus ſit nobis huius perceptione, cor interioris hominis cõfirmare. Aug de ſer. do. in mon. Sed cõtra hoc illi mouent quæſtionem, qui in orientalibus partibus non quotidie cœnæ domini communicant, qui de hac re ſuam ſententiam defendunt, uel ipſa auctoritate Eccleſiaſtica quod ſine ſcandalo iſta faciunt, neque ab eis qui eccleſijs præſunt facere prohibentur. ſed ut de iſtis nil in aliquam partem differamus, illud certè debet occurrere cogitantibus, regulam nos orandi à domino accepiſſe, quam tranſgredi non oportet. Quis ergo audeat dicere ſemel tantũ

Ritus orientalis eccleſiæ

nos

nos orare debere orationem dominicam: aut ſi iterum & tertio uſq; ad eam tãtum horã, qua corpori domini cõmunicamus? non enim poſtea dicere poterimus, Da nobis hodie, quod iam accepimus. Aut poterit quiſq; cogere ut ultima parte diei ſacramentũ illud celebremus? Ex colla. Licet iſtud quod dicitur Hodie ad præſenté vitam poſſit intelligi, id eſt dũ in hoc ſeculo commoramur, præſta nobis hunc panem. Hier. Poſſumus ſuperſubſtantialem panem & aliter intelligere, qui ſuper omnes ſubſtãtias ſit, & vniuerſas ſuperet creaturas. ſ. domini corpus. Aug. de ſer. do. Vel quotidianũ pané accipiamus ſpiritualem, præcepta ſcilicet diuina, quæ quotidie oportet meditari & operari. Greg. 14. Mora. Noſtrum autem hunc panem dicimus, & tamen ut detur oramus: quia Dei eſt ex munere, & noſter fit per acceptioné. Hier. Alij ſimpliciter putãt ſecundum Apoſtoli ſermonem dicétis: Habentes victum & ueſtitum his contenti ſumus, de præſenti tantũ cibo ſanctos curã agere. unde in poſterioribus. præceptũ eſt. Nolite cogitare de craſtino. Aug. ad Pro. Sic ergo hic ſufficientiam petimus à parte quę expedit, id eſt nomine panis totum ſignantes. Chry. ſup. Mat. Non ſolum autem oramus ideo panem noſtrum da nobis hodie, ut habeamus quid manducemus: quod cõmune eſt inter iuſtos & peccatores, ſed ut quod mãducemus, de manu Dei accipiamus, quod eſt tantum ſanctorum. Nã illi Deus dat panem qui cum iuſtitia præparat, diabolus autem ei qui præparat cũ peccato. Vel ita ut dum à Deo datur ſanctificatus accipiatur. & ideo addidit: Noſtrum. i. quem nos habemus paratum, illum da nobis ut à te ſanctificetur, ſicut ſacerdos pané accipiés à laico ſanctificat & porrigit ei: panis. n. offerentis eſt, ſed quod ſanctificatum eſt, beneficium eſt ſacerdotis. Dicitauté: Noſtrum propter duo. primo quia omnia quę nobis Deus dat, per nos alijs dat, ut de eo quod accipimus patrem impotentibus faciamus. Qui ergo de laboribus ſuis indigentibus præſtat, non tãtum panem ſuum mãducat, ſed etiam alienum. Deinde qui de iuſtitia acquiſitum panem manducat, ſuum panem mãducat: qui autem cum peccato, alienum. Auguſt. de ſer. do. in mon.

Panis noſter propter duo.

Forte auté aliquis moueatur cur oremus pro his adipiſcendis quę huic uitę ſunt neceſſaria, ſicut eſt uictus & tegumẽtũ, cùm dominus dicat. Nolite ſoliciti eſſe quid edatis, aut quid induamini: nõ poteſt auté quiſq; de ea re pro qua adipiſcenda orat non eſſe ſolicitus. Aug. ad Probam. Sed ſufficientiam uitæ nõ indecẽter vult, quiſquis vult & nõ amplius; hæc autem ſufficientia nõ appetitur propter ſeipſam, ſed propter ſalutem corporis & congruẽtem habitum perſonæ hominis, quo habitu nõ ſit inconueniés eis cum quibus honeſtè viuendum eſt. Iſta ergo cum habẽtur, ut teneantur, cum non habentur, ut habeantur orandum eſt. Chry. in ho. Conſiderandũ eſt autem q̃ poſtquam dixit; Fiat uoluntas tua ſicut in cęlo & in terra. Et quia hominibus loquebatur in terra carne indutis, & nõ potentibus habere eandé impaſſibilitatem cum Angelis, condeſcendit iã infirmitati noſtræ, quæ neceſſario indiget cibo. Et ideo pro pane iuſſit orationem facere non pro pecunijs neq; pro laſciuia, ſed ſolum pro pane quotidiano, & neque hoc ſufficit, ſed appoſuit: Da nobis hodie, ut non conteramus noſipſos ſolicitudine ſuperuenientis diei. Chry. ſup. Mat. Et ſic prima facie uidẽtur hæc uerba ſonare, ut qui hoc dicunt non habeant in craſtinum, aut poſt craſtinum præparatum, quod ſi ita eſt, oratio iſta aut paucis poteſt conuenire ſicut Apoſtolis, qui ducẽdi gratia omni tempore uagabantur, aut forſitan nulli. Doctrinam autem Chriſti ita debemus aptare, ut omnes in ea proficiant. Chry. Diuinum ergo cibum diſcipulus Chriſti debet petere, ne in longũ deſideriũ petitionis extẽdat, quia contrarium ſibi ſit & repugnans, ut quæramus in ſeculo diu manere, qui petimus regnum cęlorum velociter aduenire. uel addit: quotidianũ, ut tantum quis manducet quãtum ratio naturalis exigit, nõ quantum laſciuia carnis impellit. Si enim in uno conuiuio tantum expendas quantũ ſufficere tibi poteſt centũ diebus: iam nõ quotidianum cibum manducas, ſed multorum dierum. Hiero. In Euangelio autem quod appellatur ſecundum Hæbreos, pro ſuperſubſtantiali pane moar reperitur, quod dicitur craſtinum, ut ſit ſenſus: Panem noſtrum craſtinum, id eſt

Euangelij Hebræorũ citatur.

eſt futurum da nobis hodie.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Chryſ. Poſt ſubſidium cibi petitur & venia delicti, vt q à Deo paſcitur, in Deo viuat, nec tãtum præſenti vitę, ſed æternę cõſulatur: ad quem venire poteſt ſi peccata donentur, quę debita dominus appellauit, ſicut alibi dicit: Dimiſi tibi omne debitũ, q̃a rogaſti me. vnde ſequitur: Dimitte nobis debita noſtra. Quare neceſſariè & ſalubriter admonemur, qui peccatores ſumus, qui pro peccatis rogare compellimur: & ne quis ſibi quaſi innocẽs placeat, & ſe extollendo plus pereat, inſtruitur ſe peccare quotidiè, dũ ꝓ peccatis quotidie iubetur orare. Aug. de bo. perſeuerã. Hoc autem telo Pelagiani confodiũtur hæretici, qui audent dicere hominem iuſtum in hac vita habere nullum omnino peccatũ & in talibus hominibus eſſe iã in præſenti tempore Eccleſiam non habentem maculam aut rugam. Chry. in ho. Quoniã verò fidelibus hæc oratio conuenit, & leges eccleſiæ docent, & orationis principium, quod docet Deum patrem vocare. Qui ergo fidelibus iubet remiſſionẽ peccatorum petere, demonſtrat ꝙ poſt baptiſmum cõtingit peccata dimitti cõtra Nouatianos. Chryſ. Qui ergo pro peccatis nos orare docuit, paternam miſericordiam promiſit, ſed planè addidit legem, certa cõditione nos conſtringens, vt ſic nobis debitum dimitti poſtulemus, ſecũdum quòd & ipſi debitoribus noſtris dimittimus. & hoc eſt quod dicit: Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Greg. 10. Mora. Vt profectò bonũ qđ à Deo cõpuncti petimus, hoc primũ proximo conuerſi faciamus. Greg. Hoc nõ de pecunia dicitur, ſed de omnib. quæ in nos quiſq; peccat, ac per hoc etiã de pecunia: peccat nanq; in te qui pecuniam tibi debitam cũ habeat vnde redderet, nõ reddit: quod peccatum ſi non dimiſeris, nõ poteris dicere: Dimi. no. de. no. ſi. & nos di. debi. no. Chry. ſup. Mat. Cum qua ergo ſpe orat, qui inimicitiam ſeruat aduerſus alterum, à quo forſitã læſus eſt? Sicut enim ipſe orãs mentitur (dicit enim remitto, & nõ remittit) ſic & à Deo petit indulgentiam, & non illi indulgetur. Sed multi nolẽtes dare ueniam peccãtibus in ſe, fugiũt iſtam orationẽ orare ſtulti. Primo, quia qui non ſic orat vt docuit Chriſtus, non eſt Chriſti diſcipulus. *Notantur oratores præpoſteri.* Secundo, quia nec pater libenter exaudit orationẽ quam filius non dictauerit. cognoſcit. n. pater filij ſui ſenſus & verba, neq; ſuſcipit quæ vſurpatio humana excogitauit, ſed quæ ſapiẽtia Chriſti expoſuit. Aug. in Enchiridio. Tamẽ quia hoc tã magnũ bonũ, ſcilicet dimittere debita, & diligere inimicos tantæ multitudinis non eſt, quantã credimus exaudiri, cũ in oratione dicitur: Dimitte no. debi. no ſicut & nos dimit. debit. noſtris. Proculdubio verba ſponſionis huius implentur, ſi homo nondũ ita proficit vt diligat inimicũ, tamen quando cogatur ab homine qui peccauit in eũ, ut ei dimittat, dimittit ex corde, qui etiam ſibi roganti vtriq; vult dimitti. Iam verò qui eũ in quem peccauit, ſi peccato ſuo moueatur ut roget, non adhuc eſt reputãdus inimicus, vt eũ diligere ſit difficile, ſicut difficile erat quando inimicitias exercebat.

Et ne nos inducas in tentationem.

Chry. ſup. Mat. Quia multa magnifica ſuprà mandauit hominibus, vt Deum patrem ſuum dicant, ut regnũ Dei petãt venire: ideo nũc additur humilitatis doctrina, cũ dicitur, Et ne nos indu. in tẽta. Aug. de ſer. do. in mon. Nõnulli codices habẽt, Et ne nos inferas in tẽta. quod tãtundem valere arbitror: nã ex vno græco verbum vtrunq; eſt tranſlatum. Multi autem interpretando ita dicunt: Ne nos patiaris induci in tentationem, exponẽtes quõ dictum ſit inducas: non enim per ſeipſum inducit Deus, ſed induci patitur eũ quem ſuo auxilio deſeruerit. Cypri. Qua in parte oſtẽditur contra nos nihil aduerſarium poſſe niſi Deus ante pręmiſerit, ut omnis timor noſter & deuotio conuertatur ad Deum. Aug. de ſer. do. in mon. Aliud eſt autẽ induci in tentationẽ, aliud tẽtari: *Quid ſit in tentationẽ induci.* nam ſine tentatione probatus eſſe nemo poteſt, ſiue ſibiipſi, ſiue alij. Deo autẽ ante omnes tẽtationes quiſq; notiſſimus eſt. Non ergo hic oratur ut non tentemur, ſed ut nõ inferamur in tentationẽ. tanquam ſi quiſpiam cui neceſſe eſt igne examinari, nõ orat ut igne non contingatur, ſed nõ exuratur. Inducimur enim, ſi tales inciderint quas ferre nõ poſſumus. Aug. ad Probam:

Cum

Cum ergo dicimus, Ne nos indu. in tenta. nos admonemur hoc petere, ne deſerti eius adiutorio alicui tentationi uel conſentiamus decepti, uel cedamus afflicti. Cypr. In quo admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, ne quis ſe inſolenter extollat, ut dum procedit humilis & ſubmiſſa confeſſio, & datur totum Deo, quicquid ſuppliciter petitur, ipſius pietate præſtetur. Aug. de bono perſeueran. Cum autē ſancti petunt ne nos inferas in tentationē: quid aliud quàm ut in ſanctitate perſeuerent orant? Si autem hoc ſibi conceſſo quidem eſſe de Dei dono, cum ab illo poſcitur demonſtratur: nemo ſanctorum tenet uſque in finem perſeuerantiam ſanctitatis. neq; n. quiſquā in propoſito chriſtiano perſeuerare deſiſtit, niſi in tentationem primitus inferatur. Ideo ergo petimus ne inferamur in tentationem. ut hoc non fiat: & ſi non fit, Deus nō permittit vt fiat. Nihil. n. fit niſi quod aut ipſe facit, aut fieri permittit. Potens eſt ergo à malo in bonum flectere uoluntates, & lapſum cōuertere ac dirigere in ſibi placitum greſſum. Cui nō fruſtrà dr̄: Ne nos inferas in tentationē. nā qui in tentationē ſuæ malæ uoluntatis non infertur, in nullam prorſus infertur: unuſquiſq;. n. tentatur a cōcupiſcentia ſua. Voluit ergo Deus à ſe poſci ne inferamur in tentationem, quod poterat nobis & non orantibus dare: quia voluit nos admoneri, à quo beneficia accipiamus. Attendat ergo Eccleſia quotidianas orationes ſuas. Orat vt increduli credant: Deus ergo conuertit ad fidem. Orat vt credentes perſeuerent: Deus ergo dat perſeuerantiam uſque in finem.

Sed libera nos à malo, Amen.

Aug. de ſer. do. Orandum eſt non ſolū ut non inducamur in malū quo caremus, ſed ab illo ét liberemur in quo iam inducti ſumus. & ideo ſequitur: Sed libera nos à malo. Chry. in ho. Vel malum hic diabolum uocat propter excellentiā malitiæ, nō quæ ex natura eſt, ſed quæ ex electione. Et quia ad nos implacabile bellū habet, propter hoc dixit: Libera nos à malo. Cypri. Poſt omnia quidem ſupradicta in conſumatione orationis venit clauſula vniuerſas preces noſtras collecta breuitate concludens. Nihil. n. remaneret q̄ vltra adhuc debeat poſtulari, cum ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus: qua impetrata, cōtra omnia quæ diabolus & mundus operatur ſecuri ſumus. Quis. n. de ſeculo metus eſt, cuius in ſeculo Deus tutor eſt? Augu. ad Probam: Et hoc vltimū quod in oratione dominica poſitum eſt tam latè patet, vt homo chriſtianus in qualibet tribulatione conſtitutus, in hoc gemitus ædat, & in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc termi net orationem. unde ſequitur: Amen, quo deſiderium orantis exprimitur. Hieron. Amen. n. quod in fine conſtat ſcriptum ſignaculum eſt dominicæ orationis, quod Aquila interpretatus eſt Fideliter, quod & nos Verè poſſumus dicere. Cypri. Quid mirum ſi talis oratio eſt, quam Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precē noſtram ſalutari ſermone breuiauit? Hinc per Eſaiam fuerat ante prędictum: Sermonem breuiatum fecit Deus ſuper terram. Nam cum dominus Ieſus Chriſtus omnibus venerit, vt colligeret doctos pariter & indoctos, omni ſexui atque ætati præcepta ſalutis ædiderit, præceptorū ſuorū fecit grande compendium: vt in diſciplina cœleſti diſcētium memoria non laboraret, ſed quod eſſet ſimplici fidei neceſſariū velociter diſceret. Augu. ad Probam: Quælibet autem alia verba dicamus, quę affectus orantis vel præcedendo formar vt clareat, vel cōſequendo attēdit vt creſcat: nihil aliud dicimus, q̄ quod in iſta oratione dominica poſitū eſt, ſi rectè & congruēter oramus. Qui. n. dicit, Clarificate in omnibus gentibus, ſicut clarificatus es in nobis: quid aliud dicit, q̄, Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit, Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum: quid aliud dicit, q̄, Fiat voluntas tua? Qui dicit, Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus: quid aliud dicit, quàm, Adueniat regnum tuum, fiat vo. tua? Qui dicit, Paupertatē & diuitias ne dederis mihi: quid aliud, quàm, Panē no. quo. da no. hodie? Qui dicit, Memento domine Dauid, & omnis māſuetudinis eius, & ſi red. retri. mihi mala, q̄, Dimitte nobis debi. noſtra ſicut & nos dimit. debito. noſtris? Qui dicit, Aufer à me cōcupiſcentias vētris: qd aliud dicit, quàm, Ne nos inducas in tētatio-

Compendium orationis dominicæ.

Mira uis orationis dominicæ.

tionem ? Qui dicit, Erue me ab inimicis meis Deus meus: quid aliud dicit, quàm, Libera nos à malo? Et ſi per omnia prædicationum ſanctarum verba diſcurras, nihil inuenies quod in iſta oratione dominica non cõtineatur. Quiſquis.n. id dicit, quod ad Euangelicam iſtam precem pertinere nõ poſſit, carnaliter orat, quod neſcio quõ non dicatur illicitè, quando renatos dominus non niſi ſpiritualiter docet orare. Qui autem dicit in oratione, Domine multiplica diuitias meas, & honores meos auge; & hoc dicit eorum habens concupiſcentiam, non id attendens vt ex his ſecundũ Deũ proſit hominibus, puto eum non inuenire in oratione dominica quod poſſit hęc vota aptare. quamobrẽ pudeat ſaltẽ petere, quod nõ pudet cupere. Aut ſi & hoc pudet, & cupiditas vincit; melius hoc petetur, ut ẽt ab iſto cupiditatis malo liberet, cui dicimus: Libera nos à malo. Auguſt. de ſer. do. Videtur ẽt iſte numerus petitionum ſeptenario beatitudinum congruere. Si.n. timor Dei eſt quo beati fiunt pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum; petamus vt ſanctificetur in hominibus nomen Dei, timore caſto permanente in ſecula ſeculorũ. Si pietas eſt qua beati ſunt mites; petamus vt veniat regnum eius, vt miteſcamus nec ei reſiſtamus. Si ſcientia eſt qua beati ſunt qui lugent; oremus vt fiat voluntas eius ſicut in cœlo & in terra. q̃a cum corpus tanquã terra, ſpiritu tanquã cœlo conſenſerit, non lugebimus. Si fortitudo eſt qua beati ſunt qui eſuriunt; oremus vt panis noſter quotidianus detur nobis hodie, quo ad pleniſſimam ſaturitatem venire poſſimus. Si conſiliũ eſt, quo beati ſunt miſericordes, quoniam ipſorũ miſerebitur; dimittamus debita vt nobis noſtra debita dimittantur. Si intellectus eſt quo beati ſunt mundo corde; oremus non induci in tentationem, ne habeamus duplex cor, tẽporalia & terrena ſectando, de quibus tẽtationes fiunt in nobis. Si ſapientia eſt, qua beati ſunt pacifici, quoniã filii Dei vocabũtur; oremus ut liberemur à malo, ipſa.n. liberatio liberos nos faciet filios Dei. Chry. in ho. Quia uerò ſollicitos nos fecerat inimici memoria in hoc q̃ dixerat, Libera nos à malo: rurſus audaciam præbet per hoc, q̃ in quibuſdam libris ſubditur, Quoniã tuũ eſt regnũ, & uirtus & gloria: quia ſi eius eſt regnũ, nullum formidare oportet, cum & qui præliatur contra nos, ſit ei ſubiectus. Cum autẽ virtus eius & gloria ſit infinita, non ſolum à malis eruere poteſt, ſed etiam facere glorioſum. Chry. ſup Mat. Hæc ẽt ad præcedentiam pertinent: q̃ enim dicit, Tuum eſt regnum, reſpondet ad aliud q̃ dixerat, Adueniat regnum tuum: ne aliq̃s dicat, ergo Deus nõ hẽt regnum in terra, q̃ autem dicit, Et uirtus, reſpondet ad id quod dixerat, Fiat voluntas tua ſicut in cęlo, & in terra: ne aliquid dicat, q̃ Deus nõ poteſt facere quod vult. q̃ vero dicit, Et gloria, reſpondet, ad omnia quæ ſequuntur, in quibus gloria Dei apparet.

Concordia donorum & petitionum.

Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater ueſter cœleſtis delicta ueſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra.

Raba. Per hoc q̃ dominus dixerat, Amen ſignificat indubitanter illis à domino conferri omnia quæ ritè poſtulãt, qui conditionis additæ ſeruãte pactum non negligunt. unde ſubditur: Si.n. dimiſeritis hominibus peccata eorum &c. Aug. de ſer do. Vbi non eſt prætereundum q̃ ex omnibus his ſententijs quibus nos dominus orare præcepit, eã potiſſimum commendandam eſſe iudicauit quæ pertinet ad remiſſionem peccatorũ, in qua nos miſericordes eſſe voluit, quod eſt vnum conſilium miſerias euadendi. Chry. ſup. Mat. non autem dixi, ut prius nobis Deus dimittat, & poſtea nos debitoribus noſtris. ſcit.n. dominus homines eſſe mẽdaces. quoniã etſi acceperint remiſſionẽ peccati ſui, ipſi ſuis debitoribus non dimittunt: ideo dicit ut prius dimittamus, poſt petamus dimiſſionẽ. Augu. in Enchi. Quiſquis aũt roganti, & peccati ſui pœnitenti ex corde non dimittit nullo modo æſtimet à domino ſua peccata dimitti. & ideo ſubdit: Si autẽ nõ dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimit. vo. pec. ve. Cypri. Excuſatio.n. tibi nulla eſt in die iudicij: cũ ſecundum tuam ſententiam iudiceris, & quod feceris hoc ipſe patiaris. Hiero. Si autem hoc quod ſcriptum eſt, Ego dixi dij eſtis, vos autem ſicut homines moriemini: ad eos dicitur

Nota ordinem.

tur

tur q propter peccata homines ex dijs eſſe meruerunt: rectè ergo & hi quibus peccata dimittuntur, homines appellati ſunt. Chry. in ho. Ideo autem cœlorum & patris meminit, vt ex hoc prouocet auditorem: nihil enim ita te Deo aſſimilat, ſicut iniuriam tibi facientibus ignoſcere. Incõueniens eſt autem ſi talis patris filius exiſtens carnalis efficitur, & ad cœlũ vocatus terrenum quendã & vitæ huius proprium habet ſenſum.

Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, quia receperunt mercedem ſuam.

Chry. Quia oratio illa iã fortis eſt, q̃ fit in ſpiritu humili & corde contrito, qui autẽ delicijs fruitur, ſpiritum humilem & cor contritum habere non poteſt, manifeſtum eſt; quoniam oratio ſine ieiunio gracilis eſt & infirma: & ideo quicunque pro aliqua neceſſitate voluerũt orare, ieiuniũ cum oratione iunxerunt, quia ieiuniũ adiutorium eſt orationis. vnde conſequẽter dominus poſt doctrinã de oratione ſubiũgit doctrinam de ieiunio, dicens: Cum aũt ieiuna. noli. fie. ſi. hy. tri. Sciebat. n. dominus gloriam vanã ex omni bono procedere, ideo ſpinam vanę gloriæ, quæ naſcitur in terra bona iubet præcidere, ne ſuffocet ieiunij fructum. Non autem poteſt fieri vt nõ ſentiatur qui ieiunat, ſed melius eſt vt ieiuniũ te oſtẽdat, q̃ tu ieiunium. Non autem poteſt fieri vt ſit hilaris qui ieiunat. Ideo non dixit, Nolite eſſe triſtes, ſed nolite fieri triſtes. Qui enim per impoſturas aliquas fallentes apparẽt: illi non ſunt triſtes, ſed fiunt. Qui autem naturaliter propter aſſiduum ieiunium triſtis eſt, non fit triſtis, ſed vere eſt. vnde ſubdit: Exterminãt enim faci. ſu. vt ap. ho. ieiu. Hier. Verbũ, exterminãt, quod in eccleſiaſticis ſcripturis vitio interpretum tritum eſt, aliud multo ſignificat quàm vulgo intelligitur. Exterminãtur quippe exules qui mittuntur extra terminos, pro quo ergo ſermone (demoliũtur) ſemper accipere debemus. Demolitur aũt hypocrita faciẽ ſuã vt triſtitiam ſimulet, & animo forte lætante luctum geſtat in vultu. Greg. 8. Mora. Nam ora palleſcũt, corpus debilitate quatitur, pectus interrumpẽtibus ſuſpirijs vrgetur,

Extermi nare quid ſit.

nihilque tanto labore aliud niſi æſtimatio humana cogitatur. Leo pa. in ſer. de Epi. Non ſunt autem caſta ieiunia, quæ non de ratione veniunt continentiæ, ſed arte fallaciæ. Chry. ſup. Mat. Si ergo qui ieiunat, & triſtem ſe facit, hypocrita eſt: quãto magis iniquior eſt qui non ieiunat, ſed argumẽtis quibuſdam in facie ſua pingit uenalem pallorem quaſi ieiunij ſignum. Augu. de ſer. do. in mon. In hoc autẽ capitulo maximè aduertendũ eſt: non in ſolo rerum corporearum nitore atq; pompa, ſed etiã in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactãtiam, & eo periculoſiorem quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Qui ergo immoderato cultu corporis atq; veſtitus, vel cæterarũ rerum nitore fulget, facilè conuincitur reb. ipſis pomparum ſeculi eſſe ſectator, nec quẽquam fallit doloſæ imagine ſanctitatis. Qui autem in profeſſione Chriſtianitatis inuſitato ſqualore ac ſordibus intẽtos in ſe hominum oculos facit cùm id voluntate faciat, nõ neceſſitate patiatur: cæteris eius operibus poteſt cognoſci vtrum hoc cõtemptu ſuperflui cultus, an ambitione aliqua faciat. Rem. Fructus autẽ ieiunij hypocritarum manifeſtatur cum ſubinfertur: Vt ap. ho. ieiu. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam, ſcilicet quam deſiderauerunt.

Notanda doctrina.

Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, et faciem tuam laua, ne uidearis hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi.

Glo. Docuit dominus quid nõ eſt faciẽdum, modo docet quid eſt faciẽdũ, dicẽs: Tu aũt cũ ieiu. vn. ca. &c. Aug. de ſer. do. in mon. Quæri autẽ ſolet, quid ſit quod hic dicitur. Non. n. quiſpiã rectè præceperit, quamuis faciem quotidiana cõſuetudine lauemus, vnctis quoq; capitibus cum ieiunamus nos eſſe debere, quia turpiſſimũ omnes fatentur. Chry. ſup. Mat. Item ſi ideo iubet nos nõ fieri triſtes, ne per triſtitiã appareamus hominib. ieiunare. Si unctio capitis & lauatio faciei à ieiunãtibus ſemper ſeruarẽtur, nihilo minus erunt ſigna ieiunij. Hier. Sed loquitur iuxta ritũ prouinciæ Palæſtinæ, vbi diebus feſtis ſolẽt ungere capita. Præcepit ergo vt quãdo ieiunamus, lætos & feſtiuos nos eſſe monſtremus. Chryſ. ſup. Mat. Simplex ergo

Ritus prouinciæ Palæſtinæ.

interpretatio huius eſt, quoniã per aggregationem intelligẽda ſunt iſta, ſicut cætera antedicta: tanquam ſi dicat. Sic lõgè te facere debes ab oſtẽtatione ieiunij tui, vt ſi poſſit fieri (quod tamen non decet) ea ẽt facias quę ex diuerſo luxuriæ & æpulationis videtur eſſe indicia. vnde ſequitur: Ne vide. ho. ie. Chry. in ho. In eleemoſyna quidem nõ ſimpliciter hoc poſuit, ſed dixit eleemoſinã non eſſe faciendam coram hominibus, apponẽs vt videremur ab eis. In ieiunio aũt & oratione nihil tale addidit, quoniam eleemoſynam quidã impoſſibile eſt omnino latere: orationẽ aũt & ieiunium poſſibile eſt. Nõ paruus autem fructus eſt humanã gloriam cõtemnere: per hoc.n. aliquis à graui hominum ſeruitute liberatur, & ꝓpriæ virtutis operator efficitur, eã amans, nõ propter alios, ſed propter ſeipſam. Sicut.n. nos contumeliã æſtimamus, cum non propter nos, ſed propter alios diligimur: ita nec virtutem oportet propter alios ſequi, nec Deo ꝓpter homines obedire, ſed ꝑ ſeipſum. Ideo ſequitur, Sed patri tuo q eſt in abſcõdito. Glo. Id eſt patri tuo cœleſti qui eſt inuiſibilis, vel qui habitat in corde per fidem. Deo ãt ieiunat, qui pro eius amore ſe macerat: & quod ſibi ſubtrahit, alteri largĩt. Et pater tuus qui videt &c. Rem. Sufficit.n. tibi vt qui eſt inſpector cõſcientiæ, ſit & remunerator. Chry. ſup. Mat. Spiritualiter autẽ facies animæ cõſcientia intelligitur. Sicut .n. in cõſpectu hominũ gratioſa eſt facies pulchra, ſic in oculis Dei ſpecioſa eſt mũda cõſciẽtia. Has facies hypocritę, qui propter homines ieiunant, exterminãt, fallere volentes Deũ & homines. nam ſemper vulnerata eſt cõſciẽtia eius qui peccat. Si ergo abſtuleris nequitiam ab anima tua, lauaſti conſcientiã tuã, & bene ieiunas. Leo pa. in ſer. de ieiu. Impleri.n. debet ieiuniũ non ciborum tantummodo parcitate, ſed maximè priuatione vitiorum. Nã cum ob hoc caſtigatio iſta ſumatur, vt carnaliũ deſideriorum fomites ſubtrahantur, nullum magis ſectandum eſt cõtinentiæ genus, q̃ vt ſemper ſimus ab iniuſta volũtate ſobrij, & ab inhoneſta actione ieiuni. q̃ deuotio non ſecernit inualidos, quia etiam in languido corpore poteſt animæ integritas reperiri. Chry. ſu. Mat. Spiritualiter aũt caput tuum Chriſtus eſt, ſitiẽtem pota, eſurieẽtẽ ciba, & ſic oleo miſericordiæ vnxiſti caput ſuũ.i. Chriſtũ, qui clamat in Euangelio: q̃d vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Gre. in ho. Illud.n. ieiuniũ Deus approbat, quod ante oculos eius manus eleemoſynam lauat. Hoc aũt quod tibi ſubtrahis, alteri largire: vt vnde tua caro affligitur, inde egẽtis proximi caro reparetur. Aug. de ſer. do. Vel caput rectè accipimus rationẽ, quia in anima præeminet, & cætera hominis mẽbra regit. Vngere ergo caput ad lætitiã ꝑtinet. Interius ergo gaudeat de ieiunio ſuo, q ieiunãdo ſe auertit à voluntate ſeculi, vt ſit ſubditus Chriſto. Glo. Ecce non omnia in nouo teſtamẽto ad literam accipiuntur. Ridiculum.n. eſt in ieiunio oleo perfundi, ſed ſpiritu amoris eius, cuius paſſionibus debemus participare, nos macerando mens debet inũgi. Chry. ſup. Mat. Propriè autem debet faciem quidem lauare, caput autem non lauare, ſed vngere. Quandiu enim ſumus in corpore, conſcientia noſtra ſordida eſt in peccatis. Caput autem noſtrum Chriſtus, peccatum non fecit.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures nõ effodiunt, nec furãtur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

Chry. in ho. Poſtquã vanæ gloriæ expulit ægritudinẽ, optimè iã ſermonem de contẽptu diuitiarũ inducit. Nihil.n. ita pecunias cõcupiſcere facit, vt gloriæ cupido. propter hoc nanq; famulorum greges, & auro opertos equos, & argenteas menſas expetunt homines, non vt vtilitatem aut voluptatem impleant, ſed vt multis oſtendanĩ. & hoc eſt quod dicit: Nolite the. uo. the. in ter. Aug. de ſer. do. Si.n. eo corde quiſq; operetur aliquid, vt terrenum commodum adipiſcatur, non erit cor mundũ, quod in terra uolutatur. Sordeſcit.n. aliquis, cùm inferiori miſcetur naturæ, quãuis in ſuo genere nõ ſordidetur: quia etiã de puro argento ſordidatur aurũ ſi miſceatur, ita & animus noſter terrenorum cupiditate ſordeſcit, quãuis terra in ſuo ordine munda ſit. Chry. ſup Mat. Vel aliter: Quia ſuprà dominus nihil de eleemoſyna

Moralis intelligẽtia.

Doctrina de eleemoſyna.

ſyna uel oratiõe uel ieiunio docuerat,ſed ſimulationem eorum compeſcuit tãtum, nunc ſecundũ tria prædicta tres conſequẽtias introducit doctrinæ:quarũ prima pertinet ad eleemoſynam,quæ eſt hæc: Nolite theſaurizare uobis &c. ubi primo dat cõſiliũ ut eleemoſyna fiat,ut ſit ordo narrationis talis:Cũ facis eleemoſynam noli tuba canere ante te.& poſtea ſubſequitur: Nolite theſau.uo.the.i ter. ubi primo dat conſiliũ ut eleemoſyna fiat,ſecundo oſtẽdit quæ ſit utilitas in eleemoſyna facienda,tertio ut neque timor inopiæ accidentis impediat uoluntatem eleemoſynæ faciendæ. Chry.in ho. Dicens autem:Nolite the.uobis in ter.ſubdit:Vbi ærugo & tinea demolitur: ut demonſtret theſauri, qui eſt hic nocumentum:& eius qui eſt in cœlo utilitatem,& à loco & ab his quę nocẽt.quaſi dicat,quid formidas ne pecuniæ cõſumentur,ſi eleemoſynam dederis?Itaque da eleemoſynam,& additionem accipient:etenim quæ in cœlis ſunt, apponentur.ꝙ ſi non dederis,pereunt.& non dixit alijs derelinquis: quoniã in hoc delectabile eſt hominibus. Raba. Tria autem ponit ſecũdum tres diuerſitates diuitiarũ metalla,ærugine,ueſtes tinea demoliuntur.Sunt autẽ alia quæ neque æruginẽ,neque tineam timent,ſicut lapides præcioſi: & ideo ponit generale detrimentum,ſcilicet fures,qui omnes diuitias rapere poſſunt. Chry.ſup.Mat. Alia litera habet, vbi tinea & comeſtura exterminãt.Omnia enim bona mundi tripliciter tollit interitus.Aut enim à ſemetipſis ueteraſcunt & tineant,ſicut veſtimenta:aut ipſis dominis luxurioſe uteribus comeduntur: aut ab extraneis vel dolo,uel ui,uel calũnijs, uel alio iniquo modo diripiuntur:qui omnes fures dicuntur, quia per iniquitatem feſtinant aliena facere ſua.Sed dices: Nunquid omnes qui hęc habẽt,perdunt ea?Interim quidẽ dicã,quia & ſi non omnes ꝑdunt,tamẽ multi perdũt.Verè autẽ & malè ſeruatas diuitias & ſi non corporaliter, ſpiritualiter tamen perdidiſti,quia nõ proficiunt tibi àd uſum ſalutis, Raba. Allegoricè autem ærugo ſignificat ſuperbiam, quæ decorẽ uirtutum obfuſcat.Tinea quæ veſtes latenter rodit inuidia eſt,quæ bonũ ſtudium lacerat, & per hoc compactionẽ unitatis diſſipat.Fures ſunt hæretici & dæmones, qui ſemper ad hoc ſunt intenti,ut ſpiritualibus ſpoliẽt. Hil. Cęterũ laus cęleſtis æterna eſt,nec furto ſurrepenti ſubtrahenda, nec tinea & rubigine inuidiæ excidenda,& ideo ſequitur: The. aũt ue. the.in cęlis,ubi neq; ærugo,neq; tinea demolitur:& ubi fures non effodiunt,neque furantur.Aug.de ſer.do.in mon. Cęlũ aũt hoc loco non corporeum acceperim,quia omne corpus pro terra habendum eſt.Totum.n mundum debet contemnere,qui ſibi theſaurizat in illo cœlo,de quo dictum eſt;Cęlum cęli domino,ideſt in firmamento ſpirituali. Cęlũ.n. & terra tranſibunt. Non aũt in eo quod tranſit, collocare debemus theſaurum noſtrum,ſed in eo quod ſemper manet. Chry.ſup.Mat. Quid ergo melius eſt,an ſuper terram reponere,ubi incertus eſt conſeruationis euentus, an in cœlo,ubi eſt certa cuſtodia? Quæ aũt ſtultitia eſt illic relinquere unde exiturus es, & illic non præmittere quo iturus es?Illic ergo ſubſtantiam tuã colloca,ubi patriam habes. Chry.in ho. Quia tamẽ nõ omnis terrenus theſaurus ærugine,aut tinea deſtruitur,aut ꝑ fures aufertur,& ideo aliud inducit dicens. Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuũ,ac ſi dicat, & ſi nihil priorũ eueniat,non paruam ſuſtinebis iacturã inferioribus affixus,& eorũ ſeruus factus,& à cœleſtibus cadẽs;& nihil excelſorum cogitare potens. Hiero. Hoc autem non ſolũ de pecunia,ſed de cũctis poſſeſſionibus ſentiendum eſt:Guloſi enim Deus,uenter eſt,laſciui theſaurus ſunt lubrica amatoris libido.huic ſeruit unuſquiſque, à quo uincitur.ibi ergo habet cor, ubi & theſaurus. Chry.ſup.Mat. Vel aliter; Ponit nũc quæ ſit utilitas in eleemoſyna facienda. Qui enim collocat theſauros in terra,nõ habet quid ſperet in cœlo. Vt quid ergo aſpiciat in cœlum,ubi nihil repoſitum habet? Vnde dupliciter peccat, primo quia mala congregat, ſecundo quia cor habet in terra; & ex contrarijs cauſis dupliciter benefacit qui theſaurizat in cœlo.

Mundi bona per dimur tripliciter.

Lucerna corporis tui eſt oculus tuus, Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quãtæ erunt?

tur ne offendat, ſecundum illud: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. quæ ſi fuerit munda & ſimplex, totum corpus lucidum erit: ſi uerò ſordida, totum corpus erit tenebroſum. Vel aliter: Per lucernam intelligitur rector eccleſiæ, qui bene oculus dicitur, quia ſalutaria plebi ſubiectæ prouidere debet, quæ per corpus intelligitur. Si ergo rector eccleſiæ errauerit, quanto magis errabit populus ei ſubiectus?

Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum ſuſtinebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.

Chry. ſup Mat. Superius dixerat dominus quòd qui habet mentem ſpiritalem, ille poteſt corpus ſuum ſeruare ſine peccato: qui autem non habet, non poteſt. cuius ratione ſubiungit, dicēs: Nemo poteſt &c. Glo. Vel aliter: Quod dictum eſt ſuprà ꝙ propter intētionem temporaliū, bona mala fiunt. vnde poſſet aliquis dicere: Ego facia bona, & propter tēporalia, & propter cæleſtia. Cōtra quod dominus ait: Nemo pōt duo. do. ſer. Chry. in ho. Vel aliter: In anterioribus auaritiæ compreſſit tyrannidē per multa & magna, ſed adhuc alia apponit ampliora. Nō. n. in hoc ſolum nobis nocēt diuitiæ quòd latrones aduerſus nos armant, & quòd intellectum obtenebrāt, ſed etiam à ſeruitute Dei nos expellūt. & hoc probat à communibus conceptionib. dicens. Nemo poteſt duo. do. ſer. Duos aūt dicit, qui contraria iniungit. Cōcordia. n. multos unū facit, quod oſtenditur per hoc quod ſubdit: Aut enim unū odio habebit. Ideo autem duo ponit, ut monſtret facilē eſſe transmutationem ad melius. Si enim dicas: Seruus factus ſum pecuniarum, amādo ſcilicet eas, mōſtrat quòd poſſibile eſt ad aliud uenire, ſcilicet non ſuſtinēdo ſeruitutem, ſed contemnendo. Glo. Vel duo tangere uidetur ſeruientiū genera. quidā n. ſeruiūt liberaliter ex amore, quidam ſeruiliter ex timore. Si ergo aliqs ex amore ſeruiat uni contrariorum dominorū, ne ceſſe eſt ut alterū odio habeat. Si uerò ex timore ſeruiat, neceſſe eſt ut dum unū ſuſtinet, alterū cō:ēnat. Res aūt terrena uel Deus, ſi in corde hominis dominetur, ad contraria ex vtroq; trahiē homo, nā Deus trahit ad ſuperiora ſibi ſeruientem, res uero terrena ad inferiora. & ideo quaſi concludens ſubdit: Nō pote. Deo ſer. & mam. Hiero. Mămona ſermone Syriaco diuitiæ nuncupātur. Audiat ergo hoc auarus, qui cenſetur uocabulo Chriſtiano, nō poſſe ſe ſimul diuitijs Chriſtoq; ſeruire. & tñ non dixit: Qui habet diuitias, ſed qui ſeruit diuitijs. Qui. n. diuitiarū ſeruus eſt, diuitias cuſtodit ut ſeruus: qui autē ſeruitutis excuſſi iugū, diſtribuit eas ut dominus Glo. Per mammona etiam intelligitur diabolus, qui præeſt diuitijs: non ꝙ poſſit eas dare niſi quando Deus permittit, ſed quia per eas homines fallit. Aug. de ſer. do. in mō. Qui. n. ſeruit mămonæ, ideſt diuitijs, illi utiq; ſeruit, qui rebus iſtis terrenis merito ſuæ peruerſitatis præpoſitus princeps hu ius ſeculi à domino dicitur. Vel aliter, qui ſint duo domini oſtendit cum dicitur: Nō pote. Deo ſer. & mam. ſ. Deo, & diabolo. Aut ergo hūc odio habe. homo: & alte: dili. ideſt Deum. Aut. n. unū &c. Patitur. n. durum dominū quiſquis ſeruit mămonæ, ſua enim cupiditate implicatus ſubditur diabolo, & non eū diligit. Sicut qui ancillæ alienæ coniunctus eſt propter concupiſcentiam, durā patitur ſeruitutem, & ſi nō diligat eum, cuius ancillā diligit. Dixit autē, alterum contemnet, non odio habebit: nullus etiam uera conſcientia Deū poteſt odiſſe. Contemnit autem, ideſt non timet eū, cùm quaſi de eius bonitate ſecurus eſt.

Ideo dico uobis, ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ quid manducetis, neque corpori ueſtro quid induamini. Nonne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm ueſtimentum.

Aug. de ſer. do. in mō. Quia ſuperius docuerat dñs ꝙ quiſquis vult diligere Deū & cauere ne offendat, non ſe arbitretur duob. dominis poſſe ſeruire: ne fortè quāuis iā ſuperflua non quærantur, propter ipſa tñ neceſſaria cor duplicetur, & ad ea deflectenda torqueatur intentio, ſubiungit dicens: Ideo dixi vo. &c. Chry. in ho. Nō hoc dicit ꝙ anima cibo indigeat (incorpòrea eſt enim) ſed ſecundū cōem locutus eſt conſuetudinem: aliter enim non poteſt morari ī corpore, niſi eo cibato. Aug. Vel animam in hoc loco pro animali uita poſitum nouerimus. Hiero. In nonnullis codicibus additum eſt, neque quid bibatis. Ergo quod omnib. natura tribuit & iumētis

Duo ſeruientium genera.

& beſtijs hominibusq; cõe eſt, huius cura penitus liberamur. Quod aūt hic dicitur, de carnali cibo & ueſtimento accipimus. Cæterū de ſpiritualib. cibis & ueſtimẽtis ſemper debemus eſſe ſoliciti. Augu. de hære. Dicuntur autẽ Euchitę quidam hæretici opinantes monacho non licere ſuſtentandæ uitæ ſuæ cauſa aliquid operari, atq; ita ſeipſos profiteri ut omnino ab operibus uacent. Aug. de operib. monach. Inquiunt.n. de hoc opere corporali, in quo vel agricolæ vel opifices laborant pcipit Apoſtolus cū dixit: Qui nō vult operari, nō manducet. Neq; Euangelio poſſet omnino eſſe cõtrarius, ubi ait dominus. Ideo dico vo. ne ſoli. ſitis. In uerbo ergo Apoſtoli prædicto ſpiritualia opera debemus accipere, de quibus alibi dicitur: Ego plantaui, Apollo rigauit, & ita ſe arbitrantur apoſtolicæ & euangelicæ obtemperare ſentẽtiæ, cū Euangelium credunt de nõ curanda corporali huius vitæ indigentia præcepiſſe, & Apoſtolum de opere & cibo ſpirituali dixiſſe: Qui nō vult ope. nō mãdu. Prius ergo demonſtremus Apoſtolum opera corporalia ſeruos Dei operari uoluiſſe. Præmiſerat.n. dicens: Ipſi ſitis quomodo oporteat vos imitari, quia nō īquieti fuimus inter vos, neque panem ab aliquo gratis mãducauimus: ſed in labore & fatigatione die ac nocte laborãtes, ne quẽ veſtrū grauaremus: nō quia non habuimus poteſtatẽ, ſed vt noſipſos formã daremus vobis, qua nos imitaremini. Nam & cum eſſemus apud uos, hoc denunciabamus uobis, quoniam ſi quis non vult operari, non mãducet. Quid ad hoc dici poteſt, quãdo exemplo ſuo docuit quid præceperit, ſcilicet corporaliter operando? Nam ꝙ corporaliter operaretur oſtenditur in actib. ubi dicitur, ꝙ mãſit cum Aquila & uxore eius Priſcilla opus faciendo apud illos: erãt.n. tabernaculorum artifices, & tamẽ Apoſtolo tanquam prædicatori Euangelij, militi Chriſti, plãtatori uineæ, paſtori gregis cõſtituerat dominus, ut de Euangelio uiueret, qui tamẽ ſtipendium ſibi debitum nõ exegit, ut ſe formam daret eis qui exigere indebita cupiebant. Audiant ergo qui nõ habent hanc poteſtatem, quam ille habebat, ut tantummodo ſpiritualiter operantes manducent panem à corporali labore

Error Euchitarum exploditur

gratuitum. Si autẽ Euangeliſtæ ſunt, ſi miniſtri altaris, diſpenſatores ſacramentorū, habent hanc poteſtatem, ſi ſaltem habebãt aliquid in ſeculo, quo facilẽ ſine opificio ſuſtentarent hanc uitam, quod cõuerſi ad Deum indigentibus diſpartiti ſunt, & credenda eſt eorum infirmitas & ferẽda. Nec attendendum in quo loco hoc quod habebant impenderint, cùm omnium Chriſtianorum ſit una reſpub. Sed qui ueniunt ad profeſſionem ſeruitutis Dei ex uita ruſticana, & ex opificum exercitio, & plebeio labore, ſi quo minus operentur excuſari nõ poſſunt. Nullo. n. modo decet ut in ea uita ubi ſenatores fiunt laborioſi, ibi fiant opifices otioſi: & quo ueniūt relictis delicijs ſui qui fuerunt prædiorū domini, ibi ſint ruſtici delicati. At cū dominus ait: Nolite ſoliciti eſſe, non hoc dicit ut iſta non procurent, quãtū neceſſitatis eſt, unde honeſte potuerunt: ſed ut iſta intuantur, & propter iſta faciant quicquid in Euangelij prędicatione facere iubentur, eã nanq; intentionem paulo ſuperius oculum uocauerat. Chry. in ho. Vel poteſt aliter cõtinuari. Cùm enim docuiſſet dominus pecuniã deſpicere: ne aliqui diceret, qualiter poterimus uiuere, ſi omnia proieceri mus? ſubiungit, dicẽs: Ideoq; dico uobis. Glo. Id eſt, cura temporali ne retrahamini ab æternis. Hiero. Præcipitur ergo nobis ne ſoliciti ſimus quid comedamus, qa in ſudore uultus præparamus nobis panẽ, Ergo labor exercẽdus eſt, ſolicitudo tollenda. Chry. ſup. Mat. Non. n. ſolicitudinibus ſpiritualibus, ſed laboribus corporalibus acquirẽdus eſt panis: q laborãtib. pro præmio diligẽtiæ Deo pſtante abundat, & negligẽtibus pro pœna Deo facientе ſubducitur. Cõfirmat autẽ ſpem noſtrã dominus, & primo de maiori ad minus deſcendit, dicẽs: Nõne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm ueſtimentum? Hier. Qui maiora præſtitit, utique & minora præſtabit. Chry. ſup. Mat. Niſi enim uoluiſſet conſeruari quod erat, non creaſſet. quod autem ſic creauit ut per eſcam ſeruetur, neceſſe eſt ut det ei eſcã quãdiu uult eſſe quod fecit. Hil. Vel aliter; Quia corruptus circa futurorum curã infidelиū ſenſus eſt calumniantium, quæ in reſurrectione corporum ſpecies ſit futura, quæ in ſub-

Doctrina claustralis.

ſubſtantia ęternitatis alimonia. Ideo ſubſequenter dicitur: Nonne anima plus eſt quàm eſca? Non enim patitur ſpem noſtram futuri in reſurrectione cibi & potus & ueſtitus ſolicitudine demorari, ne redempti in corpus atque animam contumelia in non efficiendis leuioribus inferatur.

Reſpicite uolatilia cœli quæ non ſerunt neque metunt, neque congregant in horrea, & pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Nonne uos magis pluris eſtis illis? Quis autem ueſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

Chry. ſup. Mat. Poſtquam confirmauit ſpem noſtram de maiori ad minus deſcendens, deinde cõfirmat de minori ad maius aſcẽdens, cum dicit: Reſ. uola. cę. quia non ſe. neq; me. Aug. de operib. mona. Quidam ſe dicunt propterea operari nõ debere, quia nec uolucres cœli ſeminant neq; metunt. Cur ergo non attendunt quod ſequitur? Neq; congregant in horrea. Cur ergo iſti manus otioſas, & plena repoſitoria uolunt habere? cur deniq; molunt & coquunt? hæc enim aues non faciunt. aut ſi reperiũt quibus hoc perſuadeant, ut eis per ſingulos dies eſcas afferãt preparatas, ſaltem ſibi de fontibus aquam afferunt & reponunt, quod uolatilia nõ faciunt. Sed ſi nec aqua ſibi uaſa cogũtur implere, & iã illos qui tũc erãt Hieroſolymæ nouo gradu iuſtitię ſupergreſſi ſunt, qui de miſſo ſibi ex gratia frumento panẽ fecerunt, aut facere curauerunt, quod aues nõ faciunt. Non poſſunt autẽ iſta ſeruare, ut ſcilicet nihil in craſtinum reponãt, qui ſe per multos dies à cõſpectu hominum ſeparatos, & nulli ad ſe præbentes acceſſum includunt ſeipſos, uiuẽtes in magna intentione orationum. An fortè quo ſunt ſanctiores, eò ſunt uolucrib. diſſimiliores? Quod ergo dicit de volatilibus cęli ad hoc dicit, neq; quiſquam putet Deum ſeruorum ſuorum neceſſaria non curare, cum eius prouidentia uſq; ad iſta gubernanda proueniat. Neque enim non ipſe paſcit eos qui manibus operantur, neque etiam quia Deus dixit: Inuoca me in die tribulationis, & eruam te: non debuit fugere Apoſtolus, ſed expectare ut comprehenderetur & eum Deus, ſicut tres pueros de medijs ignibus liberaret. Sicut enim qui fugientibus ſanctis huiuſmodi quæſtionem obijceret, reſponderent non ſe opportuiſſe tentare Deum, ſed tunc talia Deum ſi uellet eſſe facturũ, ut eos liberaret, ſicut Danielem à leonibus, & Petrũ à uinculis, cùm ipſi quid facerẽt non haberent. Cum uerò eis fugam in poteſtatẽ dediſſet, etiam ſi liberarentur per illam, nõ niſi ab ipſo liberari: ſicut ſeruis Dei ualentibus manibus ſuis uictum trãſigere, ſi ex Euangelio mouerit quæſtionẽ de uolatilibus cœli, quæ nõ ſeminant neq; metunt, facile reſpondebunt: Si nos per aliquam infirmitatem uel occupationem nõ poſſumus operari, ille nos paſcet ſicut aues quæ nihil operantur. Cũ autẽ poſſumus, nõ debemus tentare Deum: quia hęc quæ poſſumus, eius munere poſſumus. Et cũ hic uiuimus illo largiente uiuimus qui largitus eſt ut poſſimus: & ille nos paſcit à quo aues paſcuntur, ſicut dicitur: Et pater ueſter cœleſtis paſcit illa, nõne uos magis &c. Aug. de ſer. do. in mon. Id eſt carius uos ualetis, quia rationale animal, ſicut eſt homo, ſublimis ordinatur in rerũ natura, quàm irrationalia, ſicut ſunt aues. Aug. 11. de ciui. Dei. Plerunq; tamẽ carius comparatur equus quàm ſeruus, & gẽma quàm famula, non ratione conſiderantis, ſed neceſſitate indigentis, ſeu uoluptate cupientis. Chry. ſup. Mat. Omnia. n. animalia Deus propter hominem fecit, hominẽ autẽ propter ſe: quãtò ergo precioſior eſt hominis creatio, tantò maior eſt Dei ſolicitudo de ipſo. Si ergo aues nõ laborãtes inueniũt eſcas, homo nõ inueniet, cui Deus dedit & operãdi ſciẽtiam & fructificandi ſpem? Hier. Sunt autem quidam qui dum uolunt terminos patrum excedere, & ad alta uolitare, in ima merguntur. Volatilia cęli Angelos eſſe uolũt, cęteraſque in Dei miniſterio fortitudines, quæ abſq; cura, Dei ſui alãtur prouidentia. Si hoc ita eſt, ut intelligi uolũt, quomodo ſequitur dictum ad homines: Nõne uos ma. plu. eſtis illis? Simpliciter ergo accipitur, quòd ſi uolatilia abſq; cura & ærumnis, Dei aluntur prouidẽtia, quę hodie ſunt & cras nõ erunt: quãto magis homines quibus æternitas repromittitur? Hila. Poteſt aũt dici quòd ſub nomine uolucrũ, exẽplo nos immũdorum ſpirituũ hortatur, quibus ſine aliquo negotio quærẽdi, congregandi, niuendi tamen tribuitur de æterni cõſilij poteſtate

Taxantur ſuperſtitioſi monachi.

ſtare ſubſtantia:atq; ut ad immũdos iſtud ſpiritus referat, opportunè adiecit: Nõne uos magis pluris eſtis illis? De cõparationis præſtãtia differentiam nequitiæ & ſanctitatis oſtendés. Glo. Non ſolum autem exemplo auium, ſed experiméto docet, ꝙ ad hoc quòd ſumus & viuimus noſtra cura nõ ſufficit, ſed diuina prouidentia operatur, dicens: Quis autem ueſtrum cogitans poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Chry. ſup. Mat. Deus.n.eſt, qui per ſingulos dies increméta corporis tui facit; te non intelligéte. Si ergo in teipſo quotidie Dei prouidẽtia operatur, quõ in neceſſariis tuis ceſſabis? Si aũt uos cogitãdo modicam partẽ corpori veſtro addere nõ poteſtis, quomodo cogitãdo ſaluãdi eſtis in toto? Aug. de ſer. do. in mon. Vel põt referri ad cõſequẽtia, ac ſi diceret: Non eſſe cura noſtra factum, ut ad hanc ſtaturã ueniret corpus noſtrum: ex hoc intelligi põt, ꝙ ſi uelletis adiicere unum cubitum, non poſſetis. Illi ergo tegendi corporis curam relinquite, cuius cura factũ eſt, ut eſſet tantæ ſtaturę. Hil. Vel aliter: Sicut fidem uitalis ſubſtãtiæ noſtrę de documento ſpirituum ſeruauit, ita opinionem futuri habitus iudicio cõis intelligentię derelinquit. Cum.n. uniuerſorum corporũ quæ uitam hauſerunt, diuerſitatẽ in unum perfectum uirũ ſit excitaturus, ſolus qui potẽs ſit ad uniuſcuiuſq; proceritatem cubitum unũ, & alterum, tertiumve præſtare de ueſtitu, ideſt de ſpecie corporum cum eius contumelia ambigimus, qui ut æqualẽ omnem hominẽ efficiat, tantum mẽſuræ eſt humanis corporibus additurus. Aug. ult. de ciui. Dei. Sed ſi Chriſtus in ea menſura corporis, in qua mortuus eſt, reſurrexit, nefas eſt dicere cum reſurrectionis omnium tẽpus uenerit, acceſſurã corpori eius eã magnitudinem, quam non habuit, quando in ea diſcipulus in qua notus erat apparuit: ut lõgiſſimis fieri poſſit æqualis. Si autẽ dixerimus ad dominici corporis modum etiã minorum maiorumq; corpora redigenda peribit de multorũ corporibus plurimũ, cùm ipſe nec capillum periturum eſſe promiſerit. Reſtat ergo ut quiſq; recipiat ſuã menſuram, quam uel habuit in iuuẽtute, ſi ſenex eſt mortuus: uel fuerat habiturus, ſi eſt antè defunctus. Et ideo non eſt dictũ ab Apoſtolo, in menſuram ſtaturæ, ſed in mẽſuram ætatis plenitudinis Chriſti: quia reſurgent corpora mortuorum in iuuenili ætate & robore, ad quam Chriſtum peruenisse cognouimus.

Et de ueſtimentis quid ſoliciti eſtis? Cõſiderate lilia agri quomodo creſcunt; non laborant neq; nent. Dico autem uobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unũ ex iſtis. Si .n. fœnũ agri quod hodie eſt, et cras in clybanũ mittitur, Deus ſic ueſtit quãto magis uos modicæ fidei?

Chry. in ho. Poſtquã monſtrauit ꝙ nõ oportet nos ꝓ cibo eſſe ſolicitos, ad id qđ leuius eſt pertrãſit. neq;.n. ita neceſſarium eſt indumẽtum, ſicut cibus. unde dicit: Et de ueſti. quid ſoli. eſtis? Non autẽ hic utitur exemplo uolucrũ, ut induceret pauonem & cignũ, à quibus erat ſimilia exempla accipere: ſed utitur exẽplo liliorum, dicens: Cõſiderate lilia agri. Vult ex duobus monſtrare ſuperabundantiam, ſcilicet à magnificẽtia pulchritudinis, & à vilitate participãtium tali decore. Aug. de ſer. do. in mon. Ipſa autem documenta nõ ſic allegorice diſcutienda ſunt, ut quæramus quid ſignificẽt aues cœli, aut lilia agri: poſita ſunt enim ut de rebus minoribus maiora perſuadeantur. Chry. ſup. Mat. Lilia enim ſtatuto tempore formantur in frondibus, ueſtiũtur candore, implẽtur odoribus. Et qđ terra radici nõ dederat, Deus inuiſibili operatione largitur. In oibus autẽ eadẽ plenitudo ſeruatur, ut nõ ab euẽtu facta putentur, ſed Dei prouidẽtia intelligantur eſſe diſpoſita. Dicẽdo aũt, Non laborãt, uiros cõfortat. Dicẽdo uerò, Neq; nent, mulieres. Chry. in ho. Hæc aũt dicens non opus prohibuit, ſed ſolicitudinẽ ſicut & ſuprà, cũ de ſeminatione loqueretur. Chry. Et ut magis Dei prouidentia in ipſis cõmẽdet, quæ omnem ſuperat humanam induſtriã, ſubdit: Dico autem uo. quoniam neq; Salomõ &c. Hier. Reuera enim quod ſericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum poteſt floribus cõparari? Quid ita rubet ut roſa? quid ita cãdet ut liliũ? Violæ uerò purpuram nullo ſuperari murice, oculorũ magis quàm ſermonis iudicium eſt. Chry. in ho. Quantum enim ueritatis ad mendacium, tantũ ueſtimentorũ & florum differentia eſt. Si ergo Salomõ à floribus ſuperatus eſt, qui

Moralis expoſitio

om-

omnibus regibus fuit præclarior: quando tu veſtimentis poteris vincere florũ decorem? Eſt aũt Salomõ ſuperatus à florũ decore, nõ ſemel tantũ neq; bis, ſed per totũ tempus ſui regni. Et hoc eſt quod dicit: In omni gloria ſua, qui nec in vno die ita decoratus eſt vt flores. Chry. ſup. Mat. Vel hoc dicit, quia Salomõ & ſi nõ laborabat quid ueſtiretur, tamẽ iubebat. Vbi autem iuſſio, illic & miniſtrantiũ offenſa, & iubẽtis ira frequenter inuenitur. hic autẽ quando neſciunt ſic ornãtur. Hil. Vel lilia intelligenda ſunt Angelorũ cœleſtium claritates: quibus à Deo gloriæ cãdor indutus eſt. Nõ laborãt autem neq; nent, quia virtutes Angelorum ex ea, quam adeptæ ſunt originis ſuæ ſorte, ut ſint ſemper, accipiunt, & cũ in reſurrectione ſimiles homines Angelis erunt, ſperare cœleſtis glorię uoluit operimentum, exemplo angelicæ claritatis. Chry. ſup. Mat. Si autem floribus terrenis ſic occurrit Deus, qui nati ſunt ut tantummodo uideãtur & pereãt: homines negliget, quos ſic creauit ut non pro tẽpore uideantur, ſed ut perpetuò ſint? Et hoc eſt quod dicit: Si autẽ fœnum agri quod hodie eſt & cras in clybanum mittitur, Deus ſic ueſtit: quãto magis uos modicæ fidei. Hier. Cras autem in ſcripturis futurum tempus intelligitur, dicente Iacob: Exaudiat me cras iuſtitia mea. Glo. Alij libri habent in ignem uel in aceruũ, qui habet ſpeciem clybani. Chryſ. in ho. Nõ autẽ lilia iã ea uocat, ſed fœnum agri ut eorũ uilitatẽ oſtendat. Sed & aliã utilitatem apponit dicens, quæ hodie ſunt, & non dixit, cras nõ erunt, ſed quod eſt multo deficiẽtius, quia in clybanum mittitur. Quod ãt dicit, Quãto magis uos. occultè inſinuatur humani generis honor. ac ſi diceret, Nos quib. animã dedit, corpus plaſmauit, prophetas miſit, & unigenitũ filiũ tradidit. Dicit aũt, Modicæ fidei, quia modica eſt fides, q̃ nec de minimis certa eſt. Hil. Sub fœni nomine gẽtes nũcupãtur. Si igitur gẽtibus idcirco tantum indulgetur æternitas corporalis ut mox igni iudicij deſtinentur, q̃ prophanum eſt ſanctos de gloria æternitatis ambigere, cũ iniquis æternitatis opus præſtetur ad pœnã? Rem. Spiritualiter autem per uolatilia, ſancti uiri deſignanẽ: qui ex aqua ſacri baptiſmatis renaſcũtur, & deuotione terrena deſpiciunt, & cœleſtia petũt: quib. plures dicuntur eſſe Apoſtoli, quia principes ſunt omnium ſanctorum. Per lilia etiã ſancti uiri intelliguntur, qui abſq; labore legaliũ ceremonialium ſola fide Deo placuerũt, de quibus dicitur, Dilectus meus mihi paſcitur inter lilia. Sancta etiam Eccleſia per lilium intelligitur, propter candorẽ fidei, & odorem bonæ cõuerſationis: de qua dicitur, Sicut lilium inter ſpinas. Per fœnũ deſignantur infideles, de quibus dicitur: Aruit fœnum, & flos eius cecidit. Per clybanum æterna damnatio, ut ſit ſenſus: Si Deus infidelibus tribuit bona tẽporalia, quanto magis tribuet nobis æterna?

Tropologica expoſitio.

Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicẽtes: Quid mãducabimus, aut quid bibemus, aut quod operiemur? Hæc .n. omnia gẽtes inquirũt. Scit .n. pater ueſter quia his omnib. indigetis. Quærite ergo primum regnũ Dei et iuſtitiã eius, et hæc omnia adiicietur uobis.

Glo. Poſtquã ſigillatim de uictu & de ueſtitu ſolicitudinem excluſerat, argumẽto ab inferioribus ſumpto, hic conſequenter utrunq; excludit, dicens; Nolite ergo ſol. eſſe dice. quid man. aut qd bi. aut quo. ope. Remi. Ideo aũt hoc dominus repetiuit, ut oſtenderet hanc rẽ eſſe perneceſſariam, ut arctius eã in cordib. noſtris inculcaret. Rab. Notãdum uerò q̧ nõ ait: Nolite quærere, aut ſoliciti eſſe de cibo, aut potu, aut indumẽto, ſed quid mãducetis, aut quid bibatis, aut quid ueſtiamini. ubi mihi uidetur argui q̧ ſpreto uictu uel ueſtimento cõmuni, lautiora cibi uel auſteriora his, cum quibus uitam ducunt, alimẽta uel indumenta requirunt. Glo. Eſt etiã alia ſolicitudo ſuperflua ex uitio hominum, quando fructus & pecuniam pluſ quã neceſſe eſt, reſeruant, & dimiſſis ſpiritualib. illis intenti ſunt, quaſi de bonitate Dei deſperãtes, & hoc prohibet. unde ſubditur. Hæc .n. omnia gẽtes requirũt. Chry. ſu. Mat. Quia in reb. humanis fortunã credũt eſſe, nõ prouidentiã, neq; iudicio Dei uitas ſuas gubernari æſtimãt, ſed incerto duci euẽtu. Et ideo merito timẽt & deſperant, quaſi q̧ neminẽ habent gubernantẽ. Qui ãt credit ſe Dei iudicio gubernari, eſcã q dẽ ſuã in manu Dei cõmittit, unde ſequitur, Scit .n. pater ueſter quia his o[m]ibus indigetis. Chry. in ho. Nõ aũt dixit, Scit

Mos gerendus humano conuictui

Deu.

gnificauit quia hoc poſterius quærendum eſt non tempore,ſed dignitate,il lud tanquàm bonum noſtrum, hoc tanquàm neceſſarium eſt.Neque.n.(uerbi gratia) debemus euangelizare ut manducemus, qa ſic uilius haberemus Euangelium q̃ cibũ: ſed ideo manducare , vt euangelizemus. Quærentibus autem primum regnũ Dei & iuſtitiam eius , id eſt hoc præponentibus cæteris rebus,ut hoc p p cætera quæramus non dét ſubeſſe ſolicitudo ne neceſſaria deſinit, & ideo ait : Hæc oĩa adijcientur vobis,id eſt cõſequentur ſine vllo veſtro impedimento,ne cùm iſta quæritis illinc auertamini,aut duos fines cõſtituatis: Chry.in ho. Et non dixit dabuntur, ſed apponentur , vt dicas ,quia præſentia nihil ſunt ad magnitudinem futurorum. Aug.de ſer.do.in mon. Cum autem legimus in fame & ſiti Apoſtolum laboraſſe, nõ exiſtimemus hic domini promiſſa titubaſſe qñquidem iſta ſunt adiutoria.Medicus iſte cui nos totos commiſimus , nouit qñ apponat,& quando detrahat,ſicut nobis iudicat expedire. Si enim nobis aliquãdo defuerint (quod plerunque propter noſtram exercitationem Deus ſinit) non debilitat propoſitum noſtrum, ſed animatum confirmat.

Tempo-ralia qualiter quæ-renda.

Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum: craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi; Sufficit enim diei malitia ſua.

Glo. Prohibuerat ſolicitudinem præſentium rerum:modo prohibet ſolicitudinem futurorum uanam, ex uitio hominũ prouenientes,cum dicit:Nolite ergo ſolicite eſſe in cra. Hier. Cras in ſcripturis futurũ tempus intelligitur,dicente Iacob.Exaudiet me cras iuſtitia mea , & in Samuelis phantaſmate Phytoniſſa loquitur ad Saulem:Cras eris mecum. de præſentibus ergo conceſſit debere eſſe ſolicitos, qui futura prohibet cogitare . Sufficit.n.nobis præſentis tẽporis cogitatio.Futura quæ incerta ſunt, Deo relinquamus . Et hoc eſt quod dicitur : Craſtinus.n.dies ſolicitus erit ſibiipſi,id eſt afferet ſolicitudinẽ ſuã ſecum. Sufficit.n.diei malitia ſua.Hic malitiam non contrariam uirtuti poſuit , ſed in laborem,& afflictionẽ, & anguſtiam ſeculi. Chry.in hom. Nihil enim ita dolorem infert animæ,ut ſolicitudo & cura

Cras futurũ no-tat.

Cum autem dicat q̃ craſtina dies erit ſolicita de ſeipſa,uolens manifeſtius facere quod dicitur,proſopopœiam facit temporis,ſecundum multorum conſuetudinem loquens ad plebem imperfectam:ut enim eos magis moueat,ipſos dies conquerentes inducit pro ſuperflua cura . Nunquid enim dies nõ ſufficiens hẽt onus, id eſt curam ſuam ? quid igitur eũ aggrauas magis,curã quæ pertinet ad alium diem apponendo ? Chry·ſup.Mat. Vel aliter: Per hodie hæc ſolum ſignificantur , quæ habemus in vita præſenti neceſſaria. Quod autem dicit cras:quod ſuperfluum eſt oſtendit.dicit ergo:Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum , id eſt nihil curetis. ſuper id habere quod neceſſarium eſt nobis ad uitam quotidianam . Quod enim ſuperfluum fuerit, quod eſt cras, curabit ſe . Et hoc eſt quod dicit : Craſtinus.n.dies ſolicitus erit ſibi ipſi,ac ſi dicat:Superflua cũ cõgregaueris, ipſe ſe curabunt:te quod eis non fruente inuenient dominos multos qui ea procurant.quid ergo curas de illis quorũ poteſtatẽ es aliis dimiſſurus , Sufficit enim diei malitia ſua,quaſi dicat: Sufficit tibi labor quem pateris propter neceſſaria, noli de ſuperfluis laborare.Vel aliter. Auguſti.de ſer.do.in mon. Non dr̃ craſtinus dies,niſi in tẽpore ubi præterito ſuccedit futurum.Ergo cũ aliquid boni operamur, non tẽporalia,ſed æterna cogitemus:craſtinus.n.dies ſolicitus erit ſibiipſi , id eſt cũ oportuerit ſumas cibum & huiuſmodi, ſ.cum neceſſitas urgere cœperit. Sufficit enim diei malitia ſua,id eſt ſufficit q̃ iſta ſumere urgebit neceſſitas,quam malitiam nominat,quia pœnalis eſt nobis: pertinet enim ad mortalitatem,quam peccãdo meruimus. huic ergo pœnæ temporalis neceſſitatis noli addere aliquid grauius , ut non ſolum eã patiaris,ſed etiam propter hanc explendam militeſ Deo. Hic eſt cauendum,ne(cũ uiderimus aliquem ſeruũ Dei prouidere ne iſta neceſſaria deſint uel ſibi , uel eis quorum cura ſibi cõmiſſa eſt)iudicemus eũ contra domini pręcepta facere,& de craſtino eſſe ſolicitum . nã & ipſe dominus (cui miniſtrabant angeli) propter exẽplũ loculos habere dignatus eſt. Et in actibus Apoſtolorũ ſcriptũ eſt, ea quæ ad uictũ ſunt neceſſaria,procurata

Diſcretio uerborum.

eſſe

ſi menſura iniqua mẽſi fuerimus, & apud Deũ eſt iniqua mẽſura, unde nobis remetiatur? Nã menſuræ nomine ipſum iudicium ſignificatum arbitror. Sed hoc dictũ eſt, quoniã temeritas qua punis alium, ipſa te puniat neceſſe eſt. Iniquitas enim ſæpè nihil nocet ei, qui patitur iniuriam: ei uerò qui facit, neceſſe eſt ut noceat. Aug. 21. de ciui. Dei, Dicunt aliqui quomodo uerũ eſt quod ait Chriſtus, ut in qua mẽſura menſi fueritis remetietur vobis, ſi temporale peccatũ ſupplicio puniatur æterno? Nec attendunt nõ propter æquale tẽporis ſpacium, ſed propter uiciſſitudinem mali. i. qui mala fecerit mala patiatur, eãdẽ dictã menſurã fuiſſe: quanuis in ea re hoc propriè poſſit accipi, de qua dominus cũ hoc diceret loquebatur, id eſt de iudiciis & de condemnationibus. proinde qui iudicat & condemnat iniuſtè, ſi iudicatur & condẽnatur iuſtè, in eadẽ menſura recipit, quanuis non hoc quod dedit. Iudicio.n. fecit quod iniquum eſt, iudicio patitur quod iuſtum eſt.

Quid autem uides feſtucã in oculo fratris tui & trabem in oculo tuo non uides? Aut quomodo dices fratri tuo, Frater ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc uidebis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.

Aug. de ſer. do. Quia de temerario & iniquo iudicio dominus nos admonuerat (maximè autẽ hi temerè iudicant, qui de incertis & facilè reprehendunt, qui magis amant uituperare & dãnare, q̃ emendare atq; corrigere, quod uitium uel ſuperbia eſt uel inuidentia) conſequẽter ſubiicit, & dicit: Quid aũt uides feſtu. in ocu. fra. tui, & tra. in ocu. tuo non ui. Hie. De his loquitur qui cũ mortali crimine detineãtur obnoxii, minora peccata fratribus non concedunt. ut ſi fortè ita ille peccauerit, tu odio reprehendas. quantum aũt inter feſtucam & trabem, tantũ inter irã diſtat & odiũ. odium.n. ira inueterata eſt. Fieri autem poteſt ut ſi iraſcaris homini, uelis eum corrigi: non autem ſi eum oderis. Chry. in ho. Multi ẽt hoc faciunt, qui ſi uiderint monachum ſuperfluum ueſtimentũ habentem, aut copioſiori cibo potitum, amari fiunt accuſatores, quotidie ipſi rapientes & crapulã patientes. Chry. ſup. Mat. Vel aliter: Hoc quod hic dicitur doctoribus conuenit. Omne enim peccatum diiudicatur modicum aut magnum ſecundũ peccantis perſonam. Laici.n. peccatum modicum eſt, & feſtuca quantum ad peccatum ſacerdotis, quod trabi cõparatur. Hila. Vel aliter Peccatum in Spiritum ſanctum, eſt diuinę uirtutis poteſtatẽ negare, & Chriſto ſubſtantiam abnuere æternitatis, per quem quia in hominem ſue nit Deus, homo rurſus ueniret in Deum. Ergo quantum inter feſtucam & trabem differentia eſt, tantum oſtendit peccatum in Spiritum ſanctum cætera crimina excedere. ut cum infideles delicta corporis aliis exprobrant, onus peccati quod de promiſſis Dei ambigũt in ſe ante nõ uideãt, in oculo trabe, tanquã in mentis acie incidẽte. ſequitur: Aut quomodo dices fratri tuo, ſine eiiciam feſtucam de oculo tuo, & ecce in oculo tuo trabs eſt? Chry ſup. Mat. Id eſt cum qua facie arguis peccatũ fratris tui, ipſe autem in eodem peccato uel in maiori exiſtens? Augu. de ſer. do. Primum ergo cogitemus cum aliquem reprehendere nos neceſſitas coegerit, utrũ tale ſit uitiũ quod nunquã habuimus. Et tunc cogitemus & nos hoĩes eſſe, & habere potuiſſe. uel tale quid habuimus, & iã non habemus, & tunc tangat memoriam cõis fragilitas, ut illã correctionẽ non odium, ſed miſericordia præcedat. Si ãt inuenerimus nos in eodẽ uitio eſſe, non obiurgemus, ſed congemiſcamus, & ad pariter conãdũ inuitemus. Raro ãt, & ex magna neceſſitate obiurgationes adhibendæ ſunt, in quibus non nobis, ſed ut domino ſeruiatur inſtemus. Chry. ſu. Mat. Vel aliter: Quomodo dicis fratri tuo. i. quo propoſito putas ex charitate ut ſalues proximum tuum, non quia te ipſum ante ſalnares? Vis ergo non alios ſanare, ſed per bonam doctrinam malos actus celare, ſcientiæ laudem ab hominibus quærere non ædificationem mercedis à Deo, & es hypocrita. unde ſequitur. Hypocri. eiic pri. trac de ocu. tuo. Aug de ſer. do. Accuſare.n uitia officium eſt bonorum; quod cum mali faciunt, alienas partes agunt, ſicut hypocritæ qui tegũt ſub perſona quod ſunt, & oſtendunt in perſona quod nõ ſunt. Chryſo. in ho. Et notandum, quod ubicunque uult

Prauitas que [illegible]

Norma generalis euangelii.

vult monſtrare magnum aliquod peccatū: à cõtumelia incipit, ſicut ibi: Serue nequā omne debitū dimiſi tibi. & ideo hic dicit Hypp. ejice pri. Etenim quæ ſui ipſius ſunt magis aliquis nouit, quàm quæ ſunt alio rū: & quæ maiora ſunt magis videt, quàm quę minora: & ſeipſum magis diligit, quàm proximum. Et ideo iubet eū qui obnoxius eſt multis peccatis, non amarum eſſe iudi cem delictorum alterius, & maximè cum fuerint parua. Non quidē ab arguendo aut à corrigendo auertens, ſed prohibet propria contēnere, & alienis inſiſtere. Oportet.n. ut primo cum diligentia inueſtiges quæ tua ſunt, & tunc quæ proximi ſunt di ſcuties, & ideo ſequitur; Et tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Aug. de ſer. do. in mon. Auferentes enim de oculo noſtro trabem inuidentiæ vel mali tiæ, uel ſimulationis, videbimus eijcere feſtu̇. de ocu. fratris.

Nolite ſanctū dare canibus, neq; mitatis margaritas ueſtras ante porcos; ne forte conculcent eas pedibus ſuis & canes conuerſi diſrumpent nos.

Aug. de ſer. do. in mon. Quia poteſt ali quos per nomen ſimplicitatis ad quā per ſuperiora induxerat decipere, ut ſic putēt uitioſum eſſe aliquādo uerum occultare, quomodo uitioſum eſt falſum dicere, rectè ſubiungit: Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ueſtras an te porcos. Chry. ſup. Mat. Vel aliter. Iuſſerat ſuperius dominus diligere inimicos, & benefacere his qui peccant in nos. ne ergo cogitarent ſacerdotes ēt quę Dei ſunt eis cõmunicare, talem cogitationem compeſcuit dicens, Nolite ſanctum dare canibus ac ſi diceret, Mandaui uobis diligere inimicos, & benefacere eis de ueſtris corporalibus bonis, non tamen de meis ſpiritualibus paſſim, quoniam in natura vobiſcū cões ſunt non in fide, & Deus carnalia beneficia dignis, & indignis ſimiliter præſtat, non aūt gratias ſpirituales. Augu. de ſer. do. in mon. Quærendum autem eſt quid ſit ſanctum, quid canes, quid margaritæ, quid porci. Sanctum eſt quod corrūpere nefas eſt, cuius ſceleris uoluntas rea tenetur, quamuis illud incorruptibile maneat. Margaritæ autem ſunt quæcunque ſpiritualia magni æſtimanda ſunt. Licet itaque una eademq́ue res & ſanctū & margarita dici poſſit: Sed ſanctum dicitur ex eo ꝙ non debet corrumpi, margarita uerò ex eo ꝙ non poteſt contemni. Chry. ſuper Mat. Vel aliter: Sāctum eſt ſicut baptiſmus gratia corporis Chriſti, & huiuſmodi Myſteria autem ueritatis margaritæ ſunt: quia ſicut margaritæ incluſæ cochleis, poſitæ ſunt in profundum maris, ſic myſteria diuina uerbis incluſa, poſita ſunt in altitudine ſenſus ſacræ ſcripturę Chry. in ho. Quæ quidē his qui bonæ mentis ſunt, & intellectum habent, reuelata honeſta apparēt, his autem qui inſenſibiles ſunt, magis videntur reuerenda, cum ignorantur. Aug. de ſer. do. Canes autē pro impugnatoribus veritatis, porcos pro contemptoribus poſitos nõ incongruè accipimus. Quapropter quia canes exiliunt ad dilacerandū, quod autē dilacerant, integrū eſſe non ſinūt, dixit: Nolite ſanctum dare canibus, quia quantū in ipſis eſt, ſi fieri poſſet, conantur perimere ueritatē. Porci aūt quamuis nō ita vt canes morſu appettant, paſſim tñ calcando inquinant. Et ideo dicit: Neq; mit. marga. ve. ante por. Raba. Vel canes ſunt ad uomitū reuerſi, porci nondū conuerſi, ſed in luto uitiorum uerſati. Chry. Vel aliter: Canis & porcus immunda animalia ſunt, ſed canis ex omni parte: quia nec ruminat, nec ungulā ſindit. porcus autē ex parte: nā ungulam hēt ſiſſam, ſed non ruminat, propter quod canes puto intelligendos Gētiles omnino immundos, & propter actus, & propter fidē: porcos autē hæreticos, quia nomen domini inuocare uidētur. Non eſt ergo ſanctū dare canibus, quia baptiſmus & alia ſacramēta non ſunt danda niſi fidem habentibus. Item myſteria ueritatis, id eſt margaritæ non ſunt dandæ, niſi deſiderantibus ueritatem, & cū ratione humana uiuentibus. Si enim porcis eas miſeris, id eſt cœnoſę uitæ delectatione grauatis, non intelligerent præcioſitatē earum, ſed æſtimant eas ſimiles cæteris fabulis mundialibus, & eas actibus ſuis carnalibus cõculcant. Aug. de ſer. do. Calcari enim dicitur quicquid cõtemnitur. Et ideo dicitur: Ne fortè cõculcent eas pedibus ſuis. Glo. Dicit autē ne fortè, quia reſipiſcere poſſunt ab immūditia. Aug. Quod autem ſequitur: Et conuerſi diſrumpant uos. Non ait ipſas margaritas,

Diſtinctio ſpiritualium donorum & corporalium.

Allegoria pulchra.

ritas,illas.n.conculcant, & cum conuertũ
tur,vt adhuc aliquid audiant, diſrumpant
eum,à quo miſſas margaritas conculcant:
non.n.facilè inueneris quod ei gratum eſ
ſe poſſit,à quo magno labore inuenta cõ-
temnãtur. Qui ergo tales docent, quomo
do non diſrũpantur indignando & ſtoma-
chãdo,nõ video. Chry.ſup.Mat. Vel por
ci non ſolum carnalibus actibus margari-
tas conculcant,ſed etiã poſt modicũ con-
uerſi per inobedientiam rumpuntur præ-
bitores earũ.Frequenter autem & ſcãda-
lizati calumniantur eos,quaſi dogmatum
nouorum ſeminatores.Canes ẽt cõculcan
tes ſancta ſordidis actibus,diſputationib.
ſuis rũpunt prædicatorẽ veritatis. Chry.
in ho. Et bene dixit conuerſi. Fingunt.n.
manſuetudinem vt addiſcant,deinde cum
didicerint detrahunt. Chry.ſup.Mat. Ra
tionabiliter autẽ margaritas dari porcis
prohibuit,quia ſi porcis minus immundis
mitti vetantur, quanto magis canib. plus
immundis? De ſancto aũt dando idẽ ęſti
mare non poſſumus, quia frequenter etiã
benedictionem damus peccatorum more
viuentibus Chriſtianis:non quia meren-
tur accipere,ſed ne fortè plenius ſcãdali-
zati diſpereãt. Aug.de ſer.do. Cauẽdum
eſt ergo ne quid aperiatur ei qui nõ capit,
melius.n.quęrit id quod clauſum eſt,q̃ id
quod apertum eſt: aut infeſtat per odiũ vt
canis,aut negligit per cõtemptum ut por-
cus. Nõ eſt autem conſequens vt ſi uerum
occultatur,etiã falſum dicatur,quia domi
nus quamuis nihil mentitus ſit, vera tamẽ
aliqua occultauit,ſecundum illud: Adhuc
habeo vobis multa dicere,quæ non pote-
ſtis portare modo. Sed ſi aliquis non ca-
pit propter ſordes,mundandus eſt vel ver
bo,vel opere,quãtum fieri poteſt à nobis.
Quòd autem dominus quædã dixiſſe in-
uenitur, quæ multi qui aderant vel reſi-
ſtendo uel contẽnendo, non receperunt,
non putandus eſt ſanctum dediſſe canib.
aut margaritas ante porcos miſiſſe. Dedit
enim eis qui capere poterãt, & ſimul ade
rant,quos propter aliorum immunditiam
negligi non oportebat. & quamuis tentan
tes eum in ipſis quę eis reſpondebat cõta-
beſcerent,alij tamen qui poterant capere
ex illorum occaſione multa utiliter audie
bant. Qui ergo nouit quid reſpõdeat de-
bet reſpondere ſaltem ꝑꝑ illos quibus de
ſperatio ſuboritur,ſi propoſitam quæſtio-
nem ſolui nõ poſſe crediderint, & hoc de
reb.ad inſtructionem ſalutis pertinentib.
De ſuperuacuis autem & noxijs nihil di-
cendum eſt, ſed hoc ipſum explicandum,
cur inquirẽti talia nõ oporteat reſpõdere.

Doctrina Christi diſcretiſsima.

Petite & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulſate et aperietur uobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit, inuenit & pulſanti aperietur.

Hiero. Quia carnalia ſuprà vetuerat
poſtulari,quid petere debeamus oſtẽdit,
dicens:Petite & dabit̃ uobis. Aug.de ſer.
do. Vel aliter,cum præceptũ eſſet ne ſan-
ctum daretur canibus,& ne margaritæ an
te porcos mittantur: potuit auditor ſuæ
ignorantiæ cõſcius dicere, quid ſanctum
me dare canibus vetas, cum adhuc me ha
bere non videam? & ideo opportune ſu-
biecit,dicens: Petite & accipietis. Chry.
ſup.Mat. Vel aliter: Quoniam ad ſignifi-
candam orationem quædam dederat eis
mandata,dicens: Nolite iudicare,compe
tenter adiungit,Peti.& dabi.vobis. Qua-
ſi dicat: Si hanc clementiam ſeruaueritis
ad inimicos quicquid clauſum vobis vide
tur,pulſate & aperietur vobis. Petite ergo
precibus die ac nocte orantes: quærite ſtu
dio & labore. nec enim laborantes circa
ſcripturas,acquirimus ſcientiam ſine gra
tia Dei:nec gratiam acquirimus, niſi ſtu-
duerimus: ne donum Dei negligentib.de
tur. Pulſate autem oratione,& ieiunijs,&
eleemoſynis. Sicut enim qui pulſat oſtiũ,
non tantum voce clamat,ſed manu: ſic &
qui bona opera facit pulſat operib.bonis.
Sed dices: Hoc ipſum peto,vt ſciã & faciã:
quomodo ergo poſſum facere priuſquam
accipiam? Sed quod potes fac,ut amplius
poſſis,& quod ſcis ſerua,vt amplius ſcias.
Vel aliter: Cum dixiſſet ſuprà omnibus vt
indulgerent inimicis,& poſtea prohibue-
rit ne ſub obtentu dilectionis ſancta cani
bus darent:nunc dat eis bonum cõſilium,
ut petant Deum pro illis, & dabitur eis:
quærant eos qui perierant in peccatis, &
inuenient. Pulſent eos qui in erroribus
ſunt concluſi,& aperiet eos Deus, ut ha-
beat ſermo eorum ad animas eorũ ingreſ-
ſum. Vel aliter. Quoniã maiora erant mã
data ſuperius poſita quàm uirtus huma-
na tranſmittit eum ad Deum, cuius gra-

tiæ

tiæ nihil impoſſibile eſt, dicēs, Peti.& dabi.vobis. Vt quod ex hominibus conſumari non poteſt, per gratiam Dei adimpleatur. Cum enim alias animalia Deus muniuerit veloci pedum curſu, aut velocibus pennis, aut vnguibus, aut dētibus, aut cornibus hominem ſolū ſic diſpoſuit, vt virtus illius ſit ipſe, ut infirmitatis ſuæ neceſſitate coactus ſemper neceſſarium habeat dominū ſuū. Glo. Petimus autem fide, q̄rimus ſpe, pulſamus charitate. Primùm petere debes ut habeas, poſt quęrere uc inuenias, inuēta obſeruare vt introeas. Remi. Vel aliter; Petimus orando, quęrimus rectè uiuendo, pulſamus perſeuerādo. Aug. de ſer.do. in mon. Petitio aūt pertinet ad impetrandam ſanitatem animi, ut ea quæ præcipiuntur implere poſſimus; inquiſitio aūt ad inueniendam ueritatem. Sed quum quiſque ueram uiam inuenerit, perueniet ad ipſam poſſeſſionem, quę tantum pulſanti aperietur. Aug in lib.retract. Operoſe quidem iſta tria quid inter ſe differant, ſic expouendum putaui. ſed longè melius ad inſtantiſſimam petitionem omnia referuntur, vnde poſtea concludit, dicens. Dabit bona petentibus ſe. Chry.in ho. Per hoc ergo quòd addidit: Quærite & pulſate, cum inſtantia multa & robore peti iuſſit. Qui enim quærit, omnia alia proijcit à mente, & ad illud ſolum afficit q̄ quærit. qui autem pulſat cum uehementia & feruida mente uenit. Chry. ſuper Matt. Quia uerò dixerat, petite & accipietis, ne fortè peccatores audientes dicerent. Ad hoc dominus dignos hortatur, nos autem indigni ſumus, ideo repetit, ut tam iuſtis quàm peccatoribus miſericordiā Dei cōmendet. Et ideo dicit. Omnis qui petit, accipit i. ſiue iuſtus ſit, ſiue peccator, tamen petere nō dubitet, ut cōſtet neminem ſperni niſi qui petere dubitauit à Deo: non enim credibile eſt ut opus pietatis, quod exhibetur benefaciendo inimicis, Deus inīūgat hominibus: ipſe autem nō faciat, cum ſit bonus. Aug. ſuper Ioan. Vnde peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores non audiret, fruſtrà publicanus dixiſſet. Domine, propitius eſto mihi peccatori, & ex iſta confeſſione meruit iuſtificationem. Aug. in lib.ſenten. Proſpe. Fideliter aūt ſupplicās Deo pro neceſſitatibus huius ui-

Duplex Dei miſericordia

tæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit utile, magis nouit medicus quàm ęgrotus. Si autem id poſtulat q̄ Deus & præcipit, & promittit, fiet omnino quod poſcit. quia accipiet charitas quod petit ueritas. Aug. ad Paulinum & Hieraſiam. Bonus aūt dominus, q̄ non tribuit ſæpè quod uolumus, ut quod mallemus attribuat. Aug. de uer. do. Perſeuerantia etiam opus eſt, ut accipiamus quod petimus. Aug. de ſer. do. Cū enim Deus aliquando tardius dat, commendat dona, non negat. diu deſiderata dulcius obtinentur, citò autem data uileſcunt. Pete ergo & quere iuſta Petendo.n. & quærendo creſcit appetitus, ut capias. Seruat tibi Deus quod non uult citò dare, ut tu diſcas magna magnè deſiderare, ideo oportet ſemper orare, & nō deficere.

Aut quis eſt ex uobis homo, quem ſi petierit filius panem, numquid lapidem porriget ei? Aut ſi piſcem petierit, numquid ſerpentem porriget ei? Si ergo uos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris, quanto magis pater ueſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe?

Aug. de ſer. do. Sicut in ſuperioribus egit de uolatilibus cœli, & de lilijs agri, ut ſpes de minoribus ad maiora conſurgeret, ita & in hoc loco cum dicit, Aut quis eſt ex uobis homo. Chry. ſup. Mat. Ne fortè aliquis conſiderans quanta eſt differentia inter Deum & hominem, & ponderās peccata ſua, dum deſperat impetrare, nec incipiat petere, & patrum & filiorū ſimilitudinem introduxit, ut ſi propter peccata noſtra deſperamus, propter paternam bonitatem ſperemus. Chry. in ho. Duo aūt oportet adeſſe oranti, & petere uehementer, & quæ oportet petere. Hæc autē ſunt ſpiritualia: etenim Salomon, quia petiit quod petere oportebat, uelociter accepit. Chry. ſup. Mat. Quæ autem petere oportet, ſub ſimilitudine panis & piſcis oſtendit. Panis enim eſt uerbum de notitia Dei patris. Lapis eſt omne mendacium quod habet ſcandalum offenſionis ad animam. Remi. Piſcem autem poſſumus intelligere uerbum de Chriſto: ſerpentem autem ipſum diabolum. uel per panem intelligitur doctrina ſpiritualis, per lapidē ignorantia: per piſcem unda baptiſmatis ſacri, per ſerpentem aſtutia diaboli, ſiue infidelitas.

litas. Raba. Vel panis qui eſt communis cibus, charitatem ſignificat, ſine qua aliæ virtutes nihil ualent. Piſcis ſignificat fidé, quæ ex aqua baptiſmatis orta eſt: & in medijs fluctibus huius vitæ pulſatur, & tamé viuit. Lucas autem addidit tertium, ſcilicet ouum, quod eſt ſpes animalis, unde ſpem ſignificat. Contra charitatem ponit lapidem, ideſt odij duritiam: contra fidé ſerpentem, id eſt perfidiæ venenum: contra ſpem ſcorpionem. i. deſperationé, quæ retro pungit ſicut ſcorpio. Remi. Eſt ergo ſenſus: Non eſt timendum ꝙ ſi petamus à Deo patre panem, id eſt doctrinam uel charitatem, quòd porrigat lapidem. i. ꝙ permittat cor noſtrũ conſtringi aut frigore odiorum, aut duritia mentis: uel ꝙ ſi petierimus fidem, ipſe nos permittat perire veneno infidelitatis. vnde ſequitur: Si ergo vos cùm ſitis mali. Chry. in ho. Hæc autem dixit non detrahens humanæ naturæ, neque malum cõfitens omne genus humanum, ſed ad differentiam bonitatis ſuæ dilectionem paternam malitiam vocans, tanta eſt ſuperabundãtia amoris ipſius ad homines. Quia quantum ad comparationem Dei, qui ſolus ſingulariter bonus eſt, omnes mali videntur: ſicut ad cõparationé ſolis omne lucidũ uidetur obſcurum. Hiero. Vel ſuprà Apoſtolorum poſitione omne hominum genus dãnatur, cuius ab infantia cor ad malũ appoſitum eſt, ut in Geneſi legitur. Nec mirũ homines huius ſeculi dici malos, cum & Apoſtolus memoret, quoniam dies mali ſunt. Aug. de ſer. do. Vel malos appellauit huius ſeculi dilectores, unde & bona quæ dant, ſecundũ eorum ſenſum bona dicẽda ſunt, quia hoc pro bonis habent: quanquam & in rerum natura iſta bona ſint, ſcilicet temporalia, & ad iſtã vitam infirmã pertinentia. Augu. de ſer. do. Bonum enim quod facit bonos, Deus eſt. Aurum autem & argentum bonum eſt: non ꝙ te faciat bonum, ſed unde facias bonum. Mali ergo cum ſimus, & bonum patré habeamus, nõ ſemper mali remaneamus. Aug. de ſer. do. Si ergo cũ ſimus mali, nouimus id dare quod petimus, quanto magis ſperandum eſt daturũ Deũ nobis bona petentibus? Chry. ſup. Matt. Quoniam autem non omnia petentibus præſtat, ſed bona tantummodo: ideo conuenienter addidit bona. Glo. A Deo .n. non niſi bona percipimus, qualiacunque nobis videantur: omnia .n. dilectis in bonum cooperantur. Remi. Et ſciendum ꝙ vbi Matthæus ſic dicit, Dabit bona: Lucas dicit, Dabit ſpiritum bonum, ſed non debet videri contrarium, quia cuncta bona quæ homo à Deo accipit, per gratiam Spiritus ſancti dantur.

Omnia ergo quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Hæc eſt enim lex & Prophetæ.

Aug. de ſer. dom. Firmitas quædam & ualentiã ambulandi per ſapientiæ uiam in bonis moribus conſtituta eſt, quibus perducuntur homines vſque ad mundationé & ſimplicitatem cordis, de qua iã diu ita loquens concludit. Omnia quæcunq; uultis. Nemo enim eſt, qui uelit quenquã duplici corde ſecum agere. Chry. ſup. Mat. Vel aliter: Suprà propter ſanctificandam orationem mandauit, ut non iudicent homines eos qui peccant in ipſos. Et quia ab ordine narrationis ſuæ recedens, introduxit alia quædam. nunc ad mãdatum quod cœperat rediens, ait: Omnia quæcunque uultis, ideſt non ſolum mando, nolite iudicare, ſed & omnia quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite eis, & tunc impetrabiliter poteritis orare. Glo. Vel aliter. Omnium bonorom ſpiritualiũ diſtributor eſt Spiritus ſanctus, ut opera charitatis impleantur. unde ſubdit. Omnia ergo &c. Chry. in home.. Vel aliter. Vult dominus demonſtrare, quoniã oportet homines & ſuperius inquirere auxiliũ, & quæ à ſeipſis ſunt ſimul inferre. unde cũ dixiſſet. Petite, quærite, & pulſate; docet apertè ipſos homines ſtudioſos eſſe. & ideo ſubdit. Omnia quæcunque. Aug. de uerb. do. Vel aliter. Promiſerat ſe dominus petentibus bona largiturum. Vt autem ille agnoſcat mendicos ſuos, agnoſcamus & nos noſtros. Excepta enim ſubſtantia facultatum, tales ſunt qui petunt, quales à quibus petunt. Quam frõtem habes petendi ad Deum tuum, qui non agnoſcis patrem tuum? *Moralis doctrina.* Hinc eſt quod in Prouerb. dicitur. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Quid autem petenti proximo debeamus impen-

pẽdere,vt & ipſi audiamur à Deo: ex hoc conſiderare poſſumus,quod ab alijs volumus nobis impendi. Et ideo dixit:Omnia ergo quæcunq; vultis &c. Chry.in hom. Non ſimpliciter dicit omnia,ſed addidit, ergo,q.d.ſi vultis audiri,cum illis quæ dixi,& hæc facite. Non autẽ dixit: Quæcunque vis effici tibi à Deo,hæc fac ad proximum: vt non diſcas,qualiter hoc eſt poſſibile? ſed ait:Quæcunq; volueris effici tibi à conſeruo,hæc & circa proximum oſtẽde. Aug.de ſer.do. Quidam latini codices habent additum,bona, quod additum puto ad manifeſtationem ſententiæ. Occurrebat enim, ꝙ ſi quiſquã flagitioſe aliquid erga ſe fieri velit: & ad hoc referat illam ſententiam,ut hoc prior illi faciat à quo ſibi fieri cupit:ridiculum eſt hunc putare iſtam impleſſe ſententiam, intelligendũ eſt autem perfectam eſſe ſententiã, etiam ſi hoc non addatur. Quod enim dictum eſt,Omnia quæcunque vultis,nõ uſitate ac paſſim, ſed proprie dictum accipi oportet. Voluntas nanq; non eſt niſi in bonis: nam in malis cupiditas proprie dicitur,non uoluntas. non quia ſic ſemper loquentur ſcripturæ,ſed ubi oportet,ibi omnino proprium uerbum tenẽt,ut nõ aliud intelligatur. Cypria. de oratione do. Cùm autem Dei uerbum dominus Ieſus Chriſtus omnibus uenerit: præceptorum ſuorum fecit grande compendium,cum dixit: Quæcunque vultis ut faciant uobis homines, & uos facite eis.unde ſubdit. Hæc eſt enim lex & Prophetæ. Chry.ſup. Matt. Nam quæcunque lex & Prophetæ ſparſim in omnibus præceperũt ſcripturis, in hoc compendioſo continentur mandato, quaſi innumerabiles arborum rami in una radice. Greg.10. Mora. Qui enim cogitat ut ea alteri faciat,quæ ipſe ſibi ab altero fieri expectat,penſat nimirũ ut malis bona,& bonis meliora reddat. Chryſ. in ho. Vnde manifeſtum eſt etiam quoniã ex nobis quæ deceant omnes ſcimus,& nõ eſt poſſibile ad ignorantiam refugere. Augu.de ſer.do. Videtur autem hoc præceptum ad dilectionem proximi pertinere, non aũt ad Dei: cum in alio loco duo eſſe præcepta dicat,in quib. lex pendet & prophetæ.cum autem hic non addit tota lex quod ibi addidit,ſeruauit locũ alteri præcepto,quod eſt de dilectione Dei. Aug.8. de Trini. Vel aliter: Ideo ſcriptura tantũ dilectionem proximi commemorat, cum dixit: Omnia quæcunq; uultis, quia qui proximum diligit,conſequens eſt ut & ipſam præcipue dilectionem diligat: Deus autem dilectio eſt,conſequens eſt ergo ut præcipue diligat Deum.

Intrate per anguſtam portam, quia lata porta & ſpatioſa uia eſt,quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta,& arcta uia eſt quæ ducit ad uitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam.

Aug.de ſer.domini in monte. Admonuerat ſuperius dominus ad habẽdum cor ſimplex & mundũ,in quo quæritur Deus; ſed quia hoc paucorum eſt,iam incipit de inueſtiganda ſapientia loqui: cui inueſtigandæ & contemplandæ talis oculus per omnia ſuperiora perductus eſt,quo uideri iam poſſit arcta uia & anguſta porta. unde ſubdit:Intrate per anguſtam portam. Glo. Vel aliter: Etſi difficile ſit ut aliis facias quod tibi uis fieri, tamen ſic faciẽdum eſt ut intremus per anguſtam portam. Chry. ſup.Matth. Vel aliter: Tertia hæc conuenientia ad iuſtitiam ieiunij pertinet, ut ſit ordo narrationis talis. Tu autem cùm ieiunas unge caput tuum,& poſtea ſequatur. Intrate per anguſtam portam. Præcipue enim tres ſunt naturales paſſiones & intimæ carnis: primo eſca & potus, deinde amor viri ad mulierem, tertio loco ſomnus:& ideo grauius eſt eas à natura carnali præcidere,quàm cæteras paſſiones. Et ideo nullius paſſionis abſtinentia ſic ſanctificat corpus,ſicut quòd homo ſit caſtus, ieiunus, & in uigiliis perſeuerans: ergo propter omnes has iuſtitias, & præcipue propter laborioſiſſimum ieiunium, cũ dicit. Intrate per anguſtam portam. Porta perditionis eſt diabolus,per quem introitur in gehennam. Porta uitæ Chriſtus, per quem introitur in regna cęleſtia. Lata autem porta dicitur eſſe diabolus,non magnitudine poteſtatis extenſus,ſed effrenatæ ſuperbiæ licentia dilatatus. Porta autẽ anguſta dicitur Chriſtus;non paruitate poteſtatis exiguus, ſed humilitatis ratione collectus.quia quem totus non capit mundus,ſeipſum intra anguſtias uteri uirginalis incluſit. Via autem perditionis eſt omnis

omnis iniquitas. Dicitur autem ſpatioſa, quia non eſt intra regulam diſciplinæ incluſa,& ambulātes in ea quicquid eos delectauerit, hoc ſequuntur. Via autem uitæ dicitur eſſe omnis iuſtitia,& propter contrarias cauſas eſſe arcta. Conſiderandum autem quia niſi quis ambulauerit per uiā, nō poteſt peruenire ad portam. Qui enim non ambulant per uiam iuſtitiæ, impoſſibile eſt ut uere Chriſtum cognoſcant. Similiter nec incurrit in manus diaboli,niſi qui in uia ambulat peccatorum. Greg.ſuper Ezechielem. Quamuis autem charitas ſit lata,tamen per anguſta & ardua homines ducit à terra. Satis anguſtū eſt, omnia prætermittere, unum ſolum diligere, proſpera non ambire, aduerſa non timere. Chry.in ho. Sed cùm poſtea dicat,Iugum meum ſuaue eſt,& onus meum leue: qualiter hic anguſtam eſſe uiam ait, & arctam? ſed & hic monſtrat eam leuem eſſe & ſuauem,quoniam uia eſt,& porta eſt, ſicut & altera quæ lata & ſpatioſa dicitur ipſa uia & porta eſt. horum aūt nihil manſurum eſt,ſed omnia pertranſeunt. Tranſire autem labores & ſudores, & in bonum finem deuenire.ſ.in uitam, ſufficiēs eſt mitigare eos qui agones patiuntur. Si enim tempeſtates nautis,& uulnera militibus, leuia ſunt propter ſpem præmiorum pereuntium,multo magis cùm cœlum præiacens fuerit & immortalia præmia, nullum aliquis ſentiet imminentium periculorum. Sed & hoc.i.anguſtam uocare,maximè ad faciendum eā leuem conferebat. Vigilare .n.eos præparabat: hoc .n. dominus dicit erigens noſtrum deſiderium. Qui .n.in agone certat,cum uiderit principem admirantem labores agonum,animoſior fit. Ne igitur mœſti ſimus cùm multa nobis hic cōtigerint triſtitia,quia arcta eſt uia, ſed nō ciuitas. Ideo neq; hic quietem oportet expectare,neq; ibi triſte aliquid præſtolari: Dicens autem: quoniam pauci ſunt, qui inueniunt eā,rurſus hic multorum deſidiam ſignificauit,& audientes erudiuit nō multorum proſperitatibus attendere, ſed paucorum laboribus. Hier. Significanter igitur de vtraq; uia locutus dicit, ꝙ per latā multi ambulant,anguſtam pauci inueniūt. latam enim non quærimus, nec inuentione opus eſt,quia ſponte ſe offert,& errantium uia eſt: anguſtā uerò nec omnes inueniunt,nec qui inuenerint ſtatim ingrediuntur per eam. Siquidem multi inuenta ueritatis uia capti uoluptatibus ſeculi, de medio itinere reuertuntur.

Attendite à falſis prophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium: intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non poteſt autem arbor mala bonos fructus facere: neq; arbor bona malus fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.

Chry. ſuper Matt. Suprà mandauerat Apoſtolis dominus,ne eleemoſynas, orationes, & ieiunia coram hominibus ſicut hypocritæ,faciant: & ideo ad cognoſcendum quia hæc omnia in hypocriſi fieri poſſunt,loquitur,dicens: Attendite à falſis prophetis. Aug.de ſer.domi. Vel aliter: Cùm dixiſſet dominus paucos eſſe qui inueniunt anguſtam portam & arctam uiā, ne hæretici qui plerunque ſe ſub nomine paucitatis commendant, ſe nobis ſupponant,ſtatim ſubiicit dicens; attendite à falſis prophetis. Chry.in hom. Vel aliter: quia dictum eſt ꝙ anguſta eſt porta,ſed & multi ſunt,qui peruertunt eam quæ illuc fert uiam, ideoq; induxit. Atten.à fal.prophe. In quo ut maiorem ſolicitudinem habeant meminit eorum quæ in partibus eorū facta ſunt,falſos prophetas uocans; etenim tunc talia contigerunt. Chryſo. ſuper Matt. Quod autem ſcriptum eſt infrà. Quia lex & prophetæ uſque ad Ioannem dicitur, quia prophetia de Chriſto non erat futura poſt eum. Prophetæ autem & fuerūt & ſunt, ſed non qui prophetarēt de Chriſto; ſed qui interpretarētur ea quę de Chriſto ab antiquis fuerant prophetata, id eſt doctores eccleſiarū.nec.n. poteſt quis propheticos interpretari ſenſus, niſi per ſpiritum prophetiæ. Sciēs ergo dominus futuros eſſe falſos doctores hæreſum diuerſarum,admonet,dicens. Attendite à falſis prophetis. Quia.n.non erant futuri manifeſti gentiles,ſed abſconditi ſub nomine Chriſtiano, non dixit. Aſpicite, ſed attendite.ubi enim res certa eſt aſpicitur,

ideſt ſimpliciter videtur: ubi autem incerta, attenditur, ideſt cautè cõſideratur. Item dicit: Attendite, quia firma tutela ſalutis eſt ſcire quem fugias. Non autem ſic admonet: Attẽdite, quaſi inuito Deo diabolus hęreſes introducat, ſed eo permittẽte. quia enim non ſine iudicio vult ſeruos ſuos habere, ideo miſit tentationem: quia verò nõ vult eos per ignorantiam perire, ideo præmonet. Ne autem aliquis hæreticus doctor dicat: quia non dixit uos falſos prophetas, ſed Gentilium & Iudæorũ doctores, ideo addidit dicens: Qui ve. ad vos in veſti. ouium. Oues enim Chriſtiani dicuntur, veſtimentum aũt ouile, eſt ſpecies Chriſtianitatis, & ſimulatę religionis: nulla aũt res ſic exterminat bonũ, ſicut ſimulatio. Nã malum ſub ſpecie boni celatum, dum non cognoſcitur, non cauetur. Et ne adhuc dicat hæreticus: qa de veris doctoribus loquitur, qui tamẽ peccatores ſunt, ideo addit: Intrinſecus autẽ ſunt lupi rapaces. Catholici aũt doctores & ſi fuerint peccatores, ſerui quidem carnis dicuntur, nõ tamen lupi rapaces: quia non habent propoſitum perdere Chriſtianos. Manifeſtè ergo de hæreticis doctoribus dicit, qa eo propoſito ſpeciem Chriſtianorũ ſuſcipiunt, vt Chriſtianos iniquo ſeductionis morſu dilanient. de quibus dixit Apoſtolus: Scio quia poſt diſceſſum meũ intrabũt in vos lupi graues, non parcentes gregi. Chry. in home. Sed tamen videtur falſos prophetas hic nõ hæreticos inſinuare, ſed eos quidem, qui vitæ ſunt corruptæ, ſed facie quidem virtutis induuntur. unde dixit: A fructibus eorum cognoſcetis eos. Apud hæreticos enim eſt multoties & vitam inuenire, apud hos autem quos dixi nequaquam. Aug. de ſer. do. Vnde rectiſſimè queritur, quos fructus nos attendere voluerit: multi enim quędam in fructibus deputant, quæ ad veſtitum ouium pertinent, & hoc modo de lupis decipiũtur: ſecuti enim ſunt uel ieiunia, vel eleemoſynas, uel orationes, quæ prætendunt hominibus, placere cupientes eis, quib. iſta difficilia videntur. Hi ergo non ſunt fructus, de quibus cognoſci iſtos monet. Iſta enim quæ cum bono animo fiunt, ſunt propriè ouibus veſtes: cum autem malo in errore, non aliud quàm lupos tegunt. ſed nõ ideo debẽt oues odiſſe veſtimentũ ſuum, ꝙ plerunq; illo ſe occultant lupi. Qui ſunt ergo fructus quibus cognoſcamus arborem malam, dicit Apoſtolus: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immũditiæ. Qui vero ſunt fructus quibus cognoſcamus arborẽ bonã, idẽ Apoſtolus oſtẽdit, dicens: Fructus autem ſpiritus ſunt, charitas, gaudium, pax. Chry. ſuper Mat. Fructus etiam eius ouis, eſt confeſſio eius fidei. qui enim ſecundum Deum vocem humilitatis, & veræ cõfeſſionis emittit, ouis eſt: qui autẽ contra veritatẽ blaſphemijs vlulat contra Deum, lupus eſt. Hiero. Et ſic ergo poteſt de ouibus intelligi, quod hic de falſis prophetis dicitur, qui aliud habitu ac ſermone promittunt, aliud opere demonſtrant. ſpecialiter de hæreticis intelligendum videtur, qui videntur continentia ac ieiunio quaſi quadam pietatis ueſte ſe circundare, intrinſecus autem habentes animũ venenatũ, ſimpliciorũ fratrũ corda decipiunt. Aug. de ſer. do. in mõ. Sed ex operibus coniici poteſt, vtrum exteriorem cultum ambitione aliqua faciãt. Cum enim cœperint aliquibus tentationibus ea ipſa uel ſubtrahi, vel negari, quæ iſto velamine vel conſecuti ſunt, vel conſequi cupierunt: tunc neceſſe eſt ut appareat utrum lupus in ouina pelle ſit, an ouis in ſua. Greg. 31. Mora. Hypocrita etiam ſanctæ eccleſiæ pace præmitur, idcirco ante oculos noſtros religione ueſtitur. Si qua uerò fidei tentatio erũpat, ſtatim lupi mẽs rabida, habitu ſe ouinæ pellis expoliat, quantumq; contra bonos ſæuiat, per ſequens demonſtrat. Chry. in ho. Facilè etiam hypocritæ capiuntur: uia. n. quam iuſſi ſunt ambulare laborioſa eſt, hypocrita autem laborare non utiq; eliget. Deinde ut non dicas, quoniam impoſſibile eſt cognoſcere tales: rurſum rationẽ ab humano exemplo ponit, dicens: Nunquid colligent de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Chry. ſuper Mat. Vua in ſe myſterium Chriſti habet. ſicut enim botrus multa in ſe grana ligno mediante ſuſpendit, ſic & Chriſtus multos ſibi fideles per lignum crucis tenet adiunctos. Ficus autem eſt eccleſia, ꝙ multos fideles tenet dulci quodã charitatis amplexu, ſicut ficus multa grana uno tegimine tenet incluſa. Sunt ergo

ergo ficus ſigna hæc: charitatis quidẽ in dulcedine, vnitatis autem in cõiunctione granorum. In vua autem patiente quidem ſignum eſt, quia in torcular mittitur: gaudij autẽ, quia vinũ lætificat cor hominis: ſynceritatis, quia non eſt aqua permixtũ: ſuauitatis autẽ in delectatione. Spinæ autem & tribuli ſunt hæretici. ſicut ergo ſpina uel tribulus ex quacunq; parte habet aculeos: ſic & ſeruos diaboli ſi ex quacũq; parte cõſiderauerimus, iniquitatis pleni ſunt. Nõ poſſunt ergo huiuſmodi ſpinæ & tribuli eccleſiaſticos fructus proferre.

Quod aũt particulariter ſub ſimilitudine ficus & vitis, ſpinæ & tribuli dixerat, oſtẽdit cõſequẽter uniuerſaliter eſſe uerũ, cũ dicit. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autẽ arbor fructus malos facit. Aug. de ſer. do. In hoc aũt loco illorum error cauendus eſt, qui de duabus arboribus duas naturas opinantur eſſe: quarum una ſit Dei, altera verò non. Non autem eos adiuuare duas iſtas arbores dicendum eſt, quia de hominibus eũ dicere planum eſt, ſi quis præcedentia & ſequentia legerit. Aug. 12. de ciui. Dei. Nominibus autem prædictis ipſæ naturæ diſplicent, non eas conſiderantibus ſecundum utilitatem ſuam. non autem ex commodo uel incommodo oratio, ſed per ſeipſam conſiderata natura dat artifici ſuo gloriam. Naturę igitur omnes quoniam ſunt, & ideo habent modum ſuum, ſpeciem ſuam, & quandam ſecũ pacem ſuã profectò bonæ ſunt. Chry. in ho. Vt autem nullus dicat quoniã mala arbor fert quidem fructus malos, fert autem & bonos, & ſic difficilis ſit cognitio duplici probatione exiſtente, ideo ſubiungit: Non poteſt arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos facere. Aug. de ſer. do. Ex hoc uerbo putant Manichæi, neq; animam malam fieri poſſe ut in melius commutetur, neque bonam in deterius, quaſi dictum ſit, Non poteſt arbor bona mala fieri, neque mala bona fieri, ſed ita dictum eſt. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, nec e conuerſo. Arbor quippe eſt ipſa anima, id eſt ipſe homo, fructus verò opera hominis. Non ergo poteſt malus homo bona operari, neque bonus mala. Ergo ſi uult malus bona operari, prius bonus fiat. Quandiu autem quiſq; malus eſt, non poteſt facere fructus bonos. Sicut enim poteſt fieri ut quod fuit nix, non ſit, nõ autem ut nix ſit calida: ſic poteſt fieri, ut qui malus fuit, nõ ſit malus, non tamen fieri poteſt ut malus bene faciat. quia & ſi aliquando utilis eſt, non hoc ipſe facit, ſed fit de illo diuina prouidentia procurante. Raba. Homo autem ipſe arbor bona uel mala dicitur propter uoluntatem bonam uel malam. Fructus autem ſunt opera, quæ nec bona malæ uoluntatis eſſe poſſunt, nec mala bonæ uoluntatis. Aug. contra. Iulia. Sicut autem manifeſtum eſt ex uoluntate mala, tã quã ex arbore mala fructus eius fieri omnia opera mala: ſic ipſam uoluntatem malam unde dices eſſe exortam, niſi quia uoluntas mala Angeli ex Angelo, ex homine hominis orta eſt? Quid autem erant hæc duo, antequam in eis iſta mala orientur, niſi bonum opus Dei, & bona atque laudanda natura? Ecce ergo ex bono oritur malũ, nec fuit omnino vnde oriri poſſit, niſi ex bono, ipſam dico uoluntatẽ malam, quoniam nullum malum præceſſit, non opera mala quæ nõ ſunt niſi ex uolũtate mala, tanquam ex arbore mala: nec ideo tanquam ex bono potuit oriri uoluntas mala, quia bonum factum eſt à bono Deo, ſed quia de nihilo factum eſt, nõ de Deo. Hier. Quæramus autem ab hæreticis, qui duas in ſe contrarias dicunt eſſe naturas, ſi iuxta intelligentiam eorum arbor bona malos fructus facere nõ poteſt, quomodo Moyſes arbor bona peccauerit ad aquam contradictionis? Petrus quoq; in paſſione dominũ negauerit, dicens: Neſcio hominem? Aut qua conſequentia ſocer Moyſi arbor mala qui in Deũ Iſrael nõ credebat, dedit conſiliũ bonũ? Chry. in ho. Quia verò punire non iuſſerat falſos Prophetas, ideo terret eos ſecũdum pœnam quæ eſt à Deo, dicens: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. quibus uerbis & Iudæos inſinuare uidetur; ideoq; uerborũ Ioannis Baptiſtę meminit, per eadẽ uerba pœnam eis ſubſcribẽs. Etenim & ille hoc dixit ad Iudæos, ſecurim, & arborem inciſam, & ignem inextinguibilem commemorans. Si quis autem diligenter inueſtigabit duæ pœnæ ſunt, & excidi & combu-

ri: qui enim comburitur, & à regno excidit omnino, quę pęna difficilior eſt. Multi autem gehēnam ſolum abhorrent, ego autem caſum illius gloriæ multo amariorem pęnā gehenna eſſe dico. Quod enim paruum uel magnum malum non ſuſciperet pater, ut videat & patiatur dulciſſimo filio? hoc itaq; in gloria illa putemus. non .n. aliquis filius ita ſuauis eſt patri, vt illorum bonorum requies, diſſolui & eſſe cū Chriſto. intollerabilis quidem pœna eſt gehēna, ſed ſi quis decem mille ponat gehennas: nihil tale dicet, quale eſt à beata gloria illa excidere, & odio haberi à Chriſto. Glo. Ex præmiſſa autem ſimilitudine concludit, quod ſuprà iam dixerat, quaſi manifeſtum, dicens: Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.

Non omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

Hiero. Sicut ſupra dixerat eos qui habent veſtem bonæ vitæ, non recipiendos propter dogmatum nequitiam. ita nunc econtrario aſſerit, nec his quidem accōmodandam fidem, qui cum polleant integritate doctrinæ, malis operibus deſtruunt. utrunq; enim Dei ſeruis neceſſarium eſt, vt & opus ſermone, & ſermo operibus cōprobetur. & ideo dicit: Non omnis qui dicit mihi &c. Chry. in home. Vbi Iudæos maximè tāgere videtur in dogmatib. omnia ponentes, vnde & Paulus eos incuſat dicens: Si autem tu Iudęus cognominaris, & requieſcis in lege &c. Chry. ſup. Mat. Vel aliter: Quoniam falſos prophetas & veros ex fructibus eorum docuit diſcernēdos, hic iā manifeſtius docet, qui ſunt fructus, quibus diſcernūtur probi doctores, & reprobi. Aug. de ſer. dom. Cauendum .n. eſt ĩ ipſo Chriſti nomine ab hęreticis, vel quibuſlibet malè intelligentibus, & ſeculi huius amatoribus ne decipiamur, & ideo dicit: Non omnis qui dicit mihi domine domine &c. Sed merito poteſt mouere quomodo huic ſententiæ conueniat illud Apoſtoli: Nemo poteſt dicere dominū Ieſum niſi in Spiritu ſancto. Non enim poſſumus dicere, illos qui nō intrant in regnum cęlorum habere Spiritum ſanctum. Sed Apoſtolus propriè poſuit hoc verbū dicit: vt ſignificet voluntatem atq; intellectum dicentis. Ille enim propriè dicit, qui voluntatem ac mentem ſuam ſono vocis enunciat: dominus autem generaliter hic poſuit verbum dicendi. videtur .n. etiam ille dicere, q nec vult nec intelligit quod dicit. Hiero. Moris eſt enim ſcripturarū dicta pro factis accipere, ſecundum quem ſenſum dicit Apoſtolus, Confitentur ſe ſcire Deum, factis autem negant. Ambro. Omne etiam uerum à quocunq; dicatur, à Spiritu ſancto eſt. Aug. de ſer. do. Non ergo putemus ad illos fructus de quibus ſuprà dixerat pertinere, ſi quis domino noſtro dicat: Domine domine, & ex eo nobis arbor bona videatur: ſed illi ſunt fructus, facere uoluntatem Dei. unde ſequitur: Sed qui fa. voluntatē pa. mei &c. Hil. Cæleſtis enim regni iter, obedientia uolūtatis Dei, non nuncupatio repertum eſt. Chry. ſup. Mat. Quæ autem eſt uoluntas Dei, ipſe dominus docet. Hæc eſt, inquit, uoluntas eius qui miſit me, vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitā æternam. Credulitatis autem verbum; & ad confeſſionem reſpicit, & ad actum qui ergo non confitetur aut non conuerſatur ſecundum verbum Chriſti, non intrabit in regnum cælorum. Chry. in ho. Non autem dixit: Qui facit uoluntatē meam, ſed patris: quoniā interim cōueniēs erat prius hoc ſuſcipi ad imbecillitatem eorum: ſed & per hoc illud occultè inſinuauit. non eſt enim alia uoluntas filii, quàm quæ eſt patris. Aug. de ſer. do. Illud autē ad rē pertinet ne decipiamur, non ſolum nomine Chriſti per eos, qui nomen habent & facta non agunt, ſed etiam quibuſdam factis atque miraculis: qualia propter infideles cū fecerit dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi eſſe inuiſibilem ſapientiam, ubi miraculum uiſibile uidemus. unde ſubiungit & dicit: Multi dicent mihi in illa die. Chry. in ho. Vides qualiter latenter iam ſeipſum introducit. Quia enim omnem compleuit ſermonē, monſtrat ſeipſum iudicem eſſe. Quę enim

Vera Chriſtianitas oſtēditur

pœna

pœna expectat eos qui peccant, iam ante monſtrauit. Quis autem eſt qui punit, hoc iam reuelat dicens: Multi dicent mihi in illa die. Chr. ſup. Mat. Quando ſcilicet venerit in maieſtate patris ſui: quando iã nemo auſus eſt garrula cõtentione ſermonum, aut mendacium defendere, aut contradicere veritati: quando opera ſingulorum loquentur, & ora tacebunt: nec alter pro altero interuenit, ſed ſinguli ibi timebunt. In illo .n. iudicio non erunt teſtes adulatores homines, ſed Angeli veraces, iudex autẽ dominus iuſtus, unde propriè timentium hominum, & anguſtias patientium vocem expreſſit, dicens. Domine domine. Non enim ſemel ſufficit illi dicere domine, quẽ neceſſitas timoris aſtringit. Hila. Gloriam autem ſibi ex uerbi intentione præſumunt in doctrinę prophetia, & dæmoniorum fuga, & operum virtutibus, atque hinc ſibi regnum cœlorum pollicentur, dicentes: Nonne in nomine tuo prophetauimus? Chry. in ho. Sed ſunt quidam qui dicũt, quoniã mentientes hi hoc dixerunt, ideo ſaluati non ſunt: ſed non auderent iudice præſente ad ipſum hoc dicere. Sed & ipſa reſponſio & interrogatio oſtẽdit eos talia feciſſe. Quia enim hic mirabiles erant, apud omnes miracula faciẽtes, illic autem vident ſeipſos punitos, admirantes dicunt: Domine nonne in nomine tuo &c. Quidam autem dicunt, quoniã non in tempore, in quo hęc miracula faciebant, iniqua agebant, ſed poſtea. Sed ſi hoc erit, rurſus quod dominus volebat mõſtrare, non conſtat: ꝙ ſcilicet neque fides, neque miracula valent bona uita non exiſtẽte, quod & Paulus dicit: Si habuero fidem vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Chry. ſup. Matt. Sed conſidera quia in nomine dicunt, nõ in ſpiritu. ꝓphetãt enim in nomine Chriſti, ſed in ſpiritu diaboli, quales ſunt diuinatores. Sed ſic diſcernuntur, quoniam diabolus interdum falſa dicit, Spiritus ſanctus nunquam. conceſſum eſt autem & diabolo interdum uera dicere, vt mendaciũ ſuum rara ueritate commendet. Dæmonia autem eijciunt in nomine Chriſti habentes ſpiritum inimici, magis autem nõ eijciunt, ſed eijcere uidentur colludentibus ſibi dæmonibus: faciunt & virtutes, id eſt miracula, non vtilia & neceſſaria, ſed inutilia & uacua. Aug. de ſer. do. Legant enim quanta fecerint reſiſtẽtes Moyſi Magi Aegyptiorum. Hiero. Vel aliter: Prophetare, uel uirtutes facere, & dæmonia eijcere etiã diuina uirtute interdum non eſt eius meriti qui operatur, ſed uel inuocatio nominis Chriſti hoc agit, uel ob condẽnationẽ eorum, qui inuocant, aut utilitatem eorum qui uident & audiunt, conceditur, ut licet homines deſpiciant ſigna facientes, tamen Deum honorent, ad cũius inuocationem fiunt tanta miracula. Nam & Saul & Balaam & Cayphas prophetauerunt: & in actibus Apoſtolorum filij Senæ uidebãtur eijcere dæmonia, & Iudas Apoſtolus cum animo proditoris multa ſigna inter cæteros Apoſtolos feciſſe narratur. *Notula de miraculis.* Chry. in ho. Quia enim non omnes ad omnia aptè ſe habebãt, ſed hi quidem erãt uitæ puræ, fidem autem non tantam habebant. hi autem contrarium: ideo Deus illos per hos conuertebat, ut multam oſtenderent fidem: hos autem per hoc ineffabile ſignorum donum, ut fierent meliores, euocabat. unde & cum multa copia hanc gratiam eis dabat. Dicent enim: Virtutes multas fecimus. Sed quia circa eum quĩ eos ita honorauit, ingrati facti ſunt, recte ſequitur. Tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Hiero. Signanter dicit, tũc confitebor, quia multo tempore ante dicere diſſimulauerat. Chry. ſup. Mat. Grandem enim iram, grandis dilatio præcedere debet, quæ iuſtius facit Dei eſſe iudicium, & digniorem interitum peccatorũ. Sciẽdũ autem, ꝙ peccatores neſcit Deus, quia nõ digni ſunt ut cognoſcãtur à Deo, non quia omnino ipſos non cognoſcat, ſed quia ſuos illos eſſe non cognoſcit. Sed uidetur eos non cognoſcere, quia non eos diligit, ſicut etiam non uidentur Deum cognoſcere, qui nõ colunt eum dignè. Chry. in ho: Dicit autem eis. Nunquam noui uos. Quaſi non ſolum in tempore iudicij, ſed neque tunc cum miracula faciebatis, multos enim & hic iam odio habet, & ante punitionem auertit. Hierony. Obſerua etiam hoc quod dicit. Nunquam noui uos eſſe contra quoſdam dicentes, ꝙ omnes homines ſemper conuerſati ſunt inter rationabiles creaturas. Grego. 2o. Mora-

ra. Hæc autem ſententia datur intelligi q in hominibus charitas, humilitas, non autem debeant virtutum ſigna venerari. unde nunc ſancta eccleſia etiã ſi qua ſunt hæreticorũ miracula, deſpicit, quia hæc ſanctitatis ſpeciem non eſſe cognoſcit. Probatio quidem ſanctitatis non eſt ſigna facere, ſed proximum ut ſe diligere: de Deo uera, de proximo meliora quàm de ſeipſo ſentire. Aug. contra aduerſariũ legis & ꝓphetarum. Abſit autem ut ſecundum Manichæos iſta de prophetis ſanctis dominus dixerit: ſed dictum eſt de his qui poſterius Euangelium prædicatum in eius nomine ſibi loqui uidetur, neſcientes quid loquantur. Hila. Sic autem hypochritæ gloriati ſunt, quaſi aliquid propriũ ſit quæ loquuntur aut faciũt, & non omnia uirtus Dei inuocata perficiat, cuius doctrinæ ſcientiam lectio afferat, dæmoniorum fugã Chriſti nomen exagitet. De noſtro igitur eſt beata illa æternitas promerenda, preſtãdumque eſt aliquid ex proprio: bonũ uelimus, malum omne uitemus, agamuſque potius quod vult, quàm quod poteſt gloriemur. Repudiãs igitur eos, ac expellens propter opera iniquitatis, dicit: Diſcedite à me q operamini iniquitatem. Hiero. Non dixit qui operati eſtis iniquitatem, ne uideretur tollere pœnitentiam: ſed qui operamini, ideſt qui uſque in præſentem horam cùm iudicij tempus aduenerit, licet nõ habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habetis affectum. Chry. in ho. Nam mors quidẽ animam à carne ſeparat, animæ autem propoſitum non immutat.

Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti, qui ædificauit domum ſupra petram: & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerũt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſupra petram. Et omnis qui audit uerba mea hæc, et non facit ea, ſimilis erit uiro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna.

Chry. in ho. Quoniam quidam futuri erant quæ dicta ſunt à domino admirãtes, oſtenſionem autem quæ eſt per opera nõ tribuentes, præueniens eos terret, dicens: Oĩs ergo qui audit uerba mea hęc, & facit ea, aſſimilabitur uiro ſapienti. Chry. ſup. Mat. Nõ aũt dixit: Aeſtimabo eum qui audit & facit uirum ſapientem, ſed aſſimilabitur uiro ſapienti: ergo qui ſimilatur, homo eſt: Cui autem aſſimilatur, Chriſtus. Chriſtus autem eſt ſapiẽs uir, qui ædificauit domum ſuam, ideſt eccleſiam, ſupra petram i. ſupra fortitudinem fidei. Vir autẽ ſtultus, ideſt diabolus, qui ædificauit domum ſuam, ideſt omnes impios, ſuper arenam, id eſt inconſtantiam infidelitatis, aut ſuper carnales homines, qui dicuntur arena, propter ſterilitatem: & quia non cohærent ſibi, ſed ſunt per diuerſas opiniones diſperſi, & quia ſunt innumerabiles. Pluuia autem eſt doctrina quæ irrigat hominem, nubes autem ſunt à quibus pluuia fluit. Quidam à ſpiritu ſancto excitantur, ſicut Apoſtoli & prophetæ: & quidã à ſpiritu diaboli, ſicut hæretici. Venti autẽ boni; ſpiritus diuerſarum uirtutum, uel Angeli, qui inuiſibiliter in ſenſibus hominũ operantur, & adducunt ad bona. Venti autem mali, ſunt ſpiritus immundi. Flumina autem bona, ſunt Euangeliſtæ, & doctores populi. Flumina mala, ſunt homines immundo ſpiritu pleni, & uerboſitate inſtructi: ſicut philoſophi & cæteri ſecularis ſciẽtiæ profeſſores, de quorum uentre exeunt flumina aquæ mortuæ. Eccleſiam ergo, quam Chriſtus fundauit, non pluuia mendacis doctrinæ corrumpit, neque diabolicus flatus impellit, neque uiolentorum fluminũ impetus mouet. Nec eſt contrarium, quod quidam de eccleſia cadunt. Nõ enim omnes qui Chriſtiani dicuntur, Chriſti ſunt. Sed nouit dominus qui ſunt eius. Sed contra, domum quam ędificauit diabolus, deſcẽdit pluuia ueræ doctrinæ: uenti, ideſt ſpirituales gratiæ, aut Angeli: flumina quatuor Euangeliſtæ, & cæteri ſapientes. Et ſic cecidit domus, ideſt gentilitas, ut ſurgeret Chriſtianitas, & facta eſt eius ruina magna, ſolutis erroribus, conuictis mẽdacijs, & idolis in toto mundo deſtructis. Chriſto ergo ſimilis eſt qui audit uerba Chriſti & facit ea. ipſe enim ædificat ſupra petram, ideſt Chriſtum, qui eſt omne bonum: ut in quacunque ſpecie boni aliquis ædificauerit, ſupra Chriſtum ædificaſſe uideatur. ſicut autem Eccleſia ædificata à Chriſto, dirui non poteſt: ſic talem Chriſtianum,

nū, qui ſe ædificauit ſupra Chriſtum, nulla aduerſitas deijcere pōt, ſecundū illud, Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Diabolo aūt eſt ſimilis, qui audit verba Chriſti,& nō facit. Verba .n. quæ audiuntur & non fiunt, ſeparata ſunt & diſperſa: & ideo aſſimilātur arenæ. Arena ēt eſt omnis malitia, uel ēt mundialia bona. Sicut āt domus diaboli deſtructa eſt: ita tales ſupra ārenam fundati deſtruunt & cadunt. Et eſt ruina magna, ſi de fundamēto fidei aliquid ruinæ fuerit paſſus. Non autem ſi fornicatus fuerit, aut homicidium fecerit quia habet unde per pœnitentiam ſurgar, ſicut & Dauid. Raba. Vel ruina magna intelligenda eſt, qua dicturus eſt dominus audientibus & non facientibus: Ite in ignē æternū. Hier. Vel aliter: Super arenā quæ fluida eſt,& in unam copulam non poteſt redigi, omnis hæreticorum ſermo ædificatur, ut corruat. Hila. Vel aliter: in pluuijs blandarū & ſenſim illabentium uoluptatum illecebras ſignificat, quibus primū fides rimis patentibus immadeſcit, poſt quas fluuiorum procurſus, id eſt grauiorū cupiditatum motus incurrit, ut exinde tota uentorū uis circunſtantiū deſæuiat, id eſt uniuerſus diabolicę poteſtatis ſpiritus inferatur. Aug de ſer. do. Vel altier. Pluuia cū in mali alicuius ſignificatione ponitur caliginoſa ſuperſtitio intelligitur. Rumores aūt hominum ventis comparātur: fluuius autem carnalibus concupiſcentijs tanquam fluentibus ſuper terrā,& quipro ſperitatibus inducitur, aduerſitatibus frangitur, quorū nihil metuit, qui fundatā habet domū ſupra petram, id eſt qui non ſolum audit præceptum domini, ſed etiam facit. Et in his omnibus periculoſe ſubijcit, qui audit & non facit. Non.n. quis firmat in ſe quæ dominus præcipit, uel ipſe audit, niſi faciendo. Conſiderandum āt eſt quia cū dixit. Qui audit uerba mea hæc, ſatis ſignificat illum ſermonem omnibus præceptis, quibus chriſtiana uita formatur, eſſe perfectum, ut meritò qui ſecundū eam uiuere uoluerint, computarentur ædificanti ſupra petram.

Et factum eſt cum conſumaſſet Ieſus uerba hæc admirabā tur turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens,& non ſicut ſcribæ eorum & phariſæi.

Glo. Poſita doctrina Chriſti, effectum doctrinæ ipſius in turbis oſtendit, dicens: Et factum eſt cū conſummaſſet &c. Raba. Conſummatio hæc ad perfectionē uerborum & integritatem dogmatis pertinet. Quòd āt dicitur turbas admirari, aut infideles in turba ſignificat (qui ob hoc ſtupebant, quia non credebant uerbis Saluatoris) aut oēs generaliter demonſtrat, qui excellentiam tantæ ſapientiæ in eo uenerabantur. Chry. ſu. Mat. Placatus rationabiliter hominis intellectus laudē generat uictus āt admiratione. Quicquid.n. dignè laudare non poſſumus, admiramur. Admiratio tamen eorum magis ad gloriā Chriſti pertinebat, quàm ad fidem ipſorum: ſi enim crederent in Chriſtum, non mirarētur. Illud enim mouet admirationē, quod ſuperat facientis aut dicentis perſonā, & ideo quod à Deo factum aut dictū eſt, nō admiramur: quia omnia minora ſunt, q̄ Dei potentia. Turbæ aūt erant quæ mirabantur, id eſt populus uulgaris, non principes populi, qui non diſcendi ſtudio audire ſolebant. Populus āt ſimplex, ſimpliciter audiebat, ſed eorum ſilētiū, ſi illi interfuiſſent, ſuis conditionibus conturbaſſent. ubi.n. eſt maior ſcientia, illic fortior malitia, qui.n. feſtinat eſſe prior, non eſt contentus eſſe ſecundus. Augu. de con. Euan. Ex eo autem quod hic dicitur, pōt uideri diſcipulorum turbam deſeruiſſe, ex quibus illos duodecim elegerat in mōte ex pluribus, quos Apoſtolos nominauit, quod Matthæus hic prætermiſit. Solis enim diſcipulis in monte uiſ Ieſus hūc habuiſſe ſermonē, quem Matthæus interpoſuit,& Lucas tacet. Et deinde cum deſcēdiſſet in loco campeſtri habuiſſe alterū ſimilē, de quo Matthæus tacet, Lucas non tacet. Quanquam etiā illud poſſit ocurrere, ſicut ſupra dictū eſt, Apoſtolis cęteriſque turbis præſentibus unum habuiſſe ſermonem, quem Mattheus Lucaſque narrarunt, diuerſo narrandi modo, ſed eadē ueritate ſentētiarum: & ſic planum eſt quod hic dicitur de admiratione turbæ. Chry. in ho. Cauſam autem admirationis ſubdit dicens. Erat.n. docens &c. Si autem hanc poteſtatē uidēres per opera, ſcribæ eum à ſe abigebāt, ubi ſolū uerba erant poteſtatē manifeſtantia, qualiter ſcandalizati nō fuiſſent

fuiſſent?ſed turbæ hoc non paſſæ ſunt. Cũ enim anima beneuola fuerit, facilè perſua detur à ſermonibus veritatis. Erat autem poteſtas docentis vt multos eorum caperet, & in admirationem mitteret: ita ꝙ propter delectationẽ eorum quæ dicta erant, neque tacentẽ dimittebant: vnde & ſecuti ſunt eum deſcendentem de monte. Stupebant autem eius maximè poteſtatẽ, quia non ad aliũ referens, ut prophetæ & Moyſes dixerunt, quæ dixit: ſed ubique oſtendit ſecũ eſſe qui hẽt dominium. Etenim legẽ ferens cõtinuè apponebat, Ego aũt dico uobis. Hiero. Quia quaſi Deus & dominus ipſius Moyſi pro libertate uoluntatis ſuæ, uel ea quæ minus uidebãtur addebat in lege, uel cõmutans prædicabat in populo, ut ſuprà legimus: Dictũ eſt antiquis, ego autem dico uobis. Scribæ autẽ ea tantum docebant, quæ ſcripta ſunt in Moyſe & prophetis. Greg. 24. Mora. Vel ſingulariter Chriſtus ex bona poteſtate locutus eſt, quia ex infirmitate mala nulla cõmiſit. Nos ãt quia infirmi ſumus, ex propria infirmitate penſemus quo docendi ordine infirmis fratribus cõſulamus. Hila. Vel in uerborũ uirtutibus, effectum poteſtatis metiebantur. Augu. de ſerm. do. Hoc eſt. n. quod in Pſal. 11 ſignificatur: fiducialiter agam in ea. Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatũ terræ probatum, purgatum ſeptuplum. propter quem numerum, admonitus ſum omnia iſta præcepta ad ſeptẽ illas referre ſententias, quas in principio ſermonis huius poſuit, ſcilicet de beatitudinibus. Quòd enim aliquis fratri iraſcatur ſine cã, uel rhaca dicat, uel fatuum eum appellet, ſuperbiſſime admittitur. cõtra quod eſt unũ remedium, ut ſupplici animo ueniam deprecetur, qui non iactantiæ ſpiritu infletur: Beati ergo pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Conſentit autem aduerſario, id eſt uerbo Dei reuerentiam exhibendo, ſi quis ad teſtamentum patris operiendum, non litibus acerbus, ſed pietate mitis acceſſerit. Beati ergo mites, quoniã ipſi hære. poſſi. ter. Quiſquis ẽt carnalẽ delectationem contra rectam uoluntatẽ ſuam rebellare ſentit, exclamet: Infœlix ergo homo, quis me liberabit de morte corporis huius? Et ita lugendo implorct conſolatoris auxilium. unde beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Quid aũt laborioſius cogitari põt, ꝙ ut otioſa conſuetudine ſuperanda præcidãt intra ſe mẽbra impedientia regnum cœlorum, nec dolore frangatur, toleret in cõiugali fide omnia, quæ quamuis ſint moleſtiſſima, crimen tamẽ fornicationis non hẽnt: uerum loquatur, quod non in rũnibus crebris, ſed morũ probitate cõmendet? Sed quis tantos labores inire audeat, niſi flagraret amore iuſtitię, quaſi fame ac ſiti uehementi accenſus? Beati ergo qui eſuriũt & ſitiunt, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quis aũt põt paratus eſſe ab infirmis iniurias ſuſtinere, petenti à ſe tribuere, diligere inimicos, benefacere his qui ſe oderunt, orare pro perſequentibus, niſi perfectè miſericors? Beati ergo miſe. quoniã ipſi miſericordiã conſe. Mundũ ãt cordis oculũ habet, qui finẽ bonorum operum ſuorũ non in eo conſtituit, ut hominibus placeat, neque ut cõpareat ea quæ huic uitæ ſunt neceſſaria, neq; temerè animum hominis cõdemnat, & quicquid exhibet homini, hac intẽtione exhibet, qua ſibi uult exhiberi: Beati ergo mundo corde &c. Oportet ẽt ut per mundũ cor inueniatur arcta uia ſapientiæ, cui peruerſorũ hominũ deceptiones obſtrepunt: quas euadere, eſt uenire ad pacem ſapientiæ. Beati ergo pacifici, &c. Sed ſiue iſte ordo conſiderandus ſit, ſiue alius, facienda ſunt quæ audiuimus à domino, ſi uolumus ędificare ſupra petrã.

CAPVT OCTAVVM

CVM autem deſcendiſſet Ieſus de monte ſecutæ ſunt eũ turbæ multæ. Et ecce lepro ſus ueniens, adorabat eum, dicens: Domine, ſi uis, potes me mundare. Et extendens Ieſus manum, tetigit eum, dicens: uolo, mundare, & confeſtim mundata eſt lepra eius. Et ait illi Ieſus: uide nemini dixeris, ſed uade oſtende te ſacerdoti, & offer munus tuum quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

Hier. Poſt prædicationem atque doctrinam, ſignorum offertur occaſio: ut per uirtutum miracula præteritus apud audientes ſermo firmetur. Chry. Quia enim quaſi po-

ſi poteſtatem habens docebat, ut non æſti maret oſtentatio eſſe hic doctrinę modus, operibus hoc idem facit, quaſi poteſtatem habēs curare. Et ideo dicit: Cū autem deſcen. le. de mon. ſecu. ſunt eum tur. multæ. Orig. Docente enim domino in mōte, diſcipuli erant cum ipſo, quibus erat datum cœleſtis doctrinæ noſſe ſecreta. Nūc autē deſcendente eo de monte, turbæ ſecutæ ſunt eum, quæ in montem aſcēdere nequaquam poterāt: quia quos delictorum ſarcina deprimit, ad myſteriorum ſublimia ſcādere nō ualent. Deſcendente aūt domino, hoc eſt inclinante ſe ad infirmitatē & impotentiam cæterorum, miſertus eſt imperfectioni eorum uel infirmitati, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ: quidā propter claritatem, pleriq; propter doctrinam, nonnulli propter curationem & adminiſtrationem. Haymo. Vel aliter: Per mōtem in quo dominus ſedet, cœlū intelligitur, de quo ſcriptū eſt: Cœlum mihi ſedes eſt. Sed cū dominus in mōte ſedet, ſoli diſcipuli ad eum accedunt: quia antequā fragilitatis noſtræ humanitatē aſſumeret, notus erat tantum in Iudæa Deus. At verò poſtquā de monte ſuæ diuinitatis deſcendit, & humanitatis noſtræ fragilitatē aſſumpſit: magna turba nationum ſecuta eſt eum. Demonſtratur autem doctoribus, ut in prędicatione ſua ſermonem habeāt temperatum: & ſicut uiderint unumquenq; capere poſſe, ita & uerbum Dei annuncient. Aſcendunt enim in mōtem doctores, cum perfectioribus excellētia præcepta oſtendunt: deſcendunt verò, cum infirmioribus leuiora demonſtrent. Chry. ſup. Mat. Inter cæteros autem qui montē non aſcenderunt, & lepro ſus ſurſum aſcēdere nō valebat, quaſi peccatorum baiulans pōdus. Lepra enim eſt peccatum animarum noſtrarum. Ideo ergo dominus de altitudine cęli quaſi de excelſo monte deſcendit, ut lepram peccatorum noſtrorū mundaret. Et ideo quaſi iā præparatus deſcendenti occurrit, propter quod dicitur; Et ecce leproſus veniēs Orige. Deorſum currit & in mōte nihil dicit, quia tempus eſt omni rei ſub cœlo, tēpus doctrinæ, & tēpus curationis. In mōte docuit, animas curauit, corda ſanauit, quib. completis ſicut de cœleſtibus montib. ad ſaluandos carnales deſcenderat, uenit ad eū leproſus & adorabat eum: antequā peteret adorare cœpit, cultum oſtendens. Chry. ſu. Mat. Non. n. illum petebat quaſi hominem artificem, ſed adorabat eum quaſi Deum. Oratio autem perfecta eſt ſi des & confeſsio, unde leproſus fidei opus adorans impleuit, ſed opus confeſsionis impleuit in uerbis, unde adorabat eum, dicens: Orig. Domine per te omnia facta ſunt; tu ergo ſi vis potes me mūdare. Volūtas tua opus eſt, & opera tuæ uolūtati obediunt. Tu prius Naaman Syrum per Heliſæum à lepra mūdaſti, & modo ſi vis potes me mundare. Chry. ſup. Mat. Non dixit, Si rogaueris Deū, neq; ſi adoraueris, ſed ſi uolueris potes me mūdare. Neq; dixit; domine munda, ſed ei totum concedit, & dominum eum facit, & poteſtatem uniuerſorum ei attribuit. Chry. ſup. Mat. Et ita ſpirituali medico ſpiritualē offerebat mercedem. nā ſicut medici pecunijs, iſte oratione placatur. Nihil. n. dignius offerimus Deo, quàm orationē fidelem. In hoc autem quod dicit; Si vis, nō dubitat Chriſti voluntatem ad omne opus bonū paratam: ſed quia non omnibus expedit corporalis integritas, neſciebat vtrum ei expediret curatio illa. Dicit ergo: Si vis, ac ſi diceret; Credo, quia quod bonū eſt, vis, ignoro autē ſi eſt mihi quod deſidero, bonum. Chry. in ho. Cum autem uoluntate ac ſermone purgare poſſet, manus appoſuit & tactum. unde ſequitur: Et extendens manum tetigit eum, ut oſtendat quoniam non ſubiacet legi, & quoniam mundo iā nihil eſt immundum. Heliſæus autem obſeruans legis diligentiā, nō exiuit & tetigit Naamā, ſed mittit eum ad Iordanem lauandū. Dominus autē monſtrat, quoniam non ut ſeruus, ſed ut dominus curat & tāgit. Non. n. manus à lepra facta eſt immunda, ſed corpus leproſum à manu ſancta conſtitutū eſt mundum. Non enim corpora ſolum curaturus aduenit, ſed & animam in ueram ſapientiam ducturus. Sicut igitur manib. nō lotis iam non manducare prohibebat; ita & hic erudit, quoniam oportet animæ lepram formidare ſolam, quod eſt peccatū; lepram autē corporis, nullum impedimētum eſſe ad uirtutem. Chryſo. ſup. Mat. Quamuis autem literā legis ſoluerit, propoſitum tamē eius non ſoluit. Ideo tamen

Tactus Chriſti myſterium.

lex

lex iuſſit non tangere lepram, quia nō poterat facere, vt lepra nō ſordidaret tangētem: ergo vetuit tāgere lepram, non vt leproſi non ſanarentur, ſed vt tāgentes non inquinarentur. Iſte autē tangentes nō inquinatus eſt à lepra, ſed ipſam lepram mūdauit tangendo. Dama. Non enim Deus ſolum erat, ſed homo: vnde per tactum & per ſermonem diuina ſigna operabatur. vt enim per organum, ita per corpus diuinæ perficiebantur actiones. Chryſoſt. in ho. Cum autem leproſum tangit nullus eum incuſat, quia nondū inuidia detenti erant auditores. Chry. ſup. Mat. Sin autem tacitè eum curaſſet, quis ſcire poterat cuius virtute ſanatus eſſet? igitur uoluntas mūdandi facta eſt propter leproſum: verbū autem propter ſpectantes. Ideo dixit: Volo, mundare. Hier. Non autem ut plerique Latinorum putant, iunctim legendū eſt, Volo mundare: ſed ſeparatim, ut prius dicatur Volo, deinde imperās dicat: Mundare. Ille enim dixerat: Si uis, dominus reſpondit: Mundare. Chry. in ho. Nuſquā autem videtur dicere hoc verbum, quāuis magna ſigna faciens: ſed hic propterea appoſuit, Volo, ut opinionem plebis & leproſi de eius poteſtate confirmaret. Chry. in ho. Ceſſit autem mandanti natura cū decenti velocitate. Et ideo ſequitur: Et confe. mun. eſt le. eius, ſed hoc quod dicit: Cōfeſtim, multum eſt tardius velocitate, quæ ſecundum opus eſt facta. Orig. Quia n. non dubitauit credere, non tardatur ſanatio: quia non diſtulit confeſſionem, nō differtur mundatio. Aug. de con. Euan. Huius autem leproſi mundati, quē Lucas meminit, non ſane hoc ordine, ſed vt ſolent prætermiſſa recordari, poſterius facta præoccupari, ſicut diuinitus ſuggerebātur, vt antea cognita, poſtea recordādo reſcriberent. Chry. in ho. Curans autē Ieſus corpus, iubet nulli dicere. vnde ſequitur: Et ait illi Ieſus, vide nemini dixeris. Quidā igitur aiūt, quoniam ideo iuſſit hoc, ut nō malignentur circa eius purgationē, quod inſipienter dicitur. Non n. ita mundauit, vt dubitabilis eſſet mundatio, ſed nulli dicere iubet, docens non diligere oſtētationem & honorē. Qualiter igitur alij ſanati iubet dicere? Sed in hoc erudiuit nos bonæ mentis eſſe. Non enim illuc diuulgari ſe iuſſit, ſed dari gloriā Deo. per leproſum ergo hunc, inſtruit nos non eſſe uanè glorioſos: per illum autē non eſſe ingratos, ſed omnia ad laudē Dei referre. Hiero. Et reuera quid erat neceſſe, ꝙ ſermone iactaret, quod corpore præferebat. Hila. Vel ut ſalus hæc non offerretur potius quàm quæreretur, ſilentiū imperatur. Sequitur: Sed vade oſtende te ſacerdoti. Hiero. Mittit autem eum ad ſacerdotes; primum propter humilitatē, vt ſacerdotibus deferre videatur; deinde uidentes leproſum mūdatum, ſi crederent Saluatori, ſaluarētur: ſi vero non crederent, inexcuſabiles fierent, & ſimul ne, quod in eo ſæpiſſimè criminabātur, legē infringere videretur. Chry. in ho. Neq; enim ubique eam diſſoluebat, neq; ubiq; cuſtodiebat, ſed quandoq; quidem hoc, quandoq; illud faciebat, in vno quidem futuræ ſapientiæ præparans vitam, in altero autem inuerecundam Iudæorum cohibens linguam, & cōdeſcēdēs imbecillitati eorū. Vnde Apoſtoli apparent quandoq; quidem obſeruātes legem, quandoq; autem eam prætermittentes. Orig. Vel mittit ad ſacerdotes, ut cognoſcant quia non per legis conſuetudinem mundatus eſt, ſed per gratiæ operationem. Hier. Erat autem in lege præceptum ut qui mūdati fuerāt à lepra, offerrēt munera ſacerdotibus. unde ſequitur. Et offer munus tuum quod præcepit Moyſes in teſt. illis. Chry. ſup. Mat. Nō ſic intellige quia hoc Moyſes præcepit in teſtimonium illis. Chry. in ho. Præuidēs enim Chriſtus eos ex hoc nihil profecturos, non dixit; In emendationem eorum, ſed in teſtimonium, id eſt in accuſationem & atteſtationem, quoniam quæ à me erāt fienda, omnia facta ſunt. Et licet eos præuiderit non emendari, non tamē dimiſit, quæ facere oportebat. Ille autem in propria manſerunt malitia. Non autem dixit, munus quod ego iubeo, ſed quod Moyſes iuſſit, ut interim tranſmittit ad legem, & iniquorum obſtruat ora ut enim non dicāt quoniam ſacerdotum gloriam rapuit, opus quidem ipſe impleuit, probationem autem illis conceſſit. Orig. Vel offer munus tuum, ut omnes qui vident te portare, miraculo credant. Chryſ. ſuper Mat. Vel ideo iubet offerri munera, ut ſi poſtmodū

Concordantur Christi dicta.

cum

eum expellere vellent, diceret eis: munera quaſi à mandato accepiſtis, & q̃uo me quaſi leproſum expellitis? Hila. Vel legẽ dũ eſt quod Moyſes præcepit in teſtimoniũ illis: quia quod Moyſes in lege præcepit, teſtimonium eſt, non effectus. Beda in ho. Si quem autẽ moueat, q̃uo dominus cum uideatur Moyſi ſacrificiũ approbare, quare id Eccleſia non recipiat? meminerit ꝙ nondum Chriſtus corpus ſuum obtulerat per paſſionem in holocauſtum. Non autẽ oportebat offerri ſignificantia ſacrificia, priuſquam illud quod ſignificabatur confirmatum eſſet teſtimonio Apoſtolorũ prædicantiũ, & fide credentiũ populorũ. Vir autẽ iſte, genus humanum deſignat qui non ſolum leproſus, verum etiam iuxta Euangelium Lucæ plenus lepra fuiſſe deſcribitur. Omnes.n. peccauerunt, & egẽt gloria Dei: illa ſcilicet vt extenſa manu ſaluatoris, hoc eſt incarnato Dei verbo humanamq́; contingentẽ naturam, ab erroris priſci vanitate mundẽtur, & qui diutius abominabiles, & à caſtris populi Dei eiecti, iam aliquando tẽplo redditi, & ſacerdoti queant offerre corpora ſua hoſtiã uiuentẽ, illi ſcilicet cui dicitur, tu es ſacerdos in æternũ. Remi. Mortaliter autẽ per leproſum deſignatur peccator. nam peccatum immundã & variam animã facit. qui ante Chriſtum procidit, quãdo de priſtinis peccatis confunditur, & tamẽ debet confiteri, & remediũ pœnitentiæ poſtulare. Nã leproſus vulnus oſtendit, & remedium poſtulauit. Extendit autẽ dominus manũ, quando auxiliũ diuinæ miſerationis impendit, & ſtatim conſequitur remiſſionem delictorum, nec debet eccleſię eidem recõciliari, niſi iudicio ſacerdotis.

Allegorica expoſitio.

Cum autem intro iſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus: & male torquetur. Et ait illi Ieſus, Ego ueniã, & curabo eum. Et reſpondens Centurio, ait illi; Domine, non ſum dignus ut intres ſub tectũ meum; ſed tantum dic uerbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic uade, & uadit, & alio ueni, & uenit. Et ſeruo meo fac hoc, & facit.

Chry. ſup. Mat. Poſtquam dominus diſcipulos docuit in monte, leproſum autẽ ſanauit ſub monte, uenit Capharnaum in myſterio, quia poſt Iudæorũ mundationẽ uenit ad gentes &c. Haymo. Capharnaum enim quæ uilla pinguedinis interpretatur, ſiue ager conſolationis, Eccleſia quæ ex gentibus eſt collecta ſignificat: quæ ſpirituali pinguedine eſt repleta, ſecundum illud: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et inter preſſuras ſeculi de cœleſtibus cõſolatur, ſecundũ illud, Conſolationes tuæ lętificauerũt animã meam unde dicitur: Cũ ãt introiſſet Caphar. acceſ. ad eũ Centurio. Aug. de uer. do. Iſte Centurio de Gentibus erat. Iam enim Iudæa gens habebat militem Romani imperij. Chry. ſup. Mat. Centurio autem iſte primus fructus ex Gentibus, ad cuius fidei cõparationẽ omniũ Iudæorũ fides infidelitas eſt inuenta, quæ neque Chriſtũ audiuit docentẽ, neque leproſum cũ mũdaretur aſpexit: ſed audita tantũmodo ſanitate leproſi, plus credidit q̃ audiuit: eius enim in myſterio Gentium futurarũ, quæ neq; legem aut prophetas legerunt de Chriſto, neque ipſum Chriſtum mirabilia facientẽ uiderunt. Acceſſit ergo rogans eum & dicẽs, Domine puer meus iacet in do. para. & malè torquetur. Vide ãt bonitatẽ Centurionis, qui pro ſalute ſerui ſic ſolicite feſtinabat, quaſi non damnũ pecuniæ, ſed ſalutis paſſurus in morte illius. Nullam.n. differentiam æſtimabat inter ſeruum & dominũ, quia & ſi dignitas in hoc ſeculo diuerſa eſt inter illos, una tamen eſt illis natura. fidem ãt Centurionis uide, quia non dixit ueni, & ſalua eũ, quia ille cõſtitutus in omni loco erat præſens: ſapientiã autem, quia non dixit, hic conſtitutus ſalua eũ. ſciebat.n. quia potẽs eſt ad faciendum, ſapiẽs ad intelligendũ, miſericors ad exaudiendum, ideo infirmitatem tantum expoſuit, remedium autem ſanitatis in poteſtate miſericordiæ eius dimiſit, dicens: Et malè torquetur. In quo apparet, quia diligebat eum. Nã unuſquiſque quẽ diligit, & ſi modicè fuerit tędiatus grauius eũ putat habere, quàm habet. Raban. Omnia iſta cũ dolore cognominauit, & iacentem, & paralyticum, & malè detentum, ideo ut animæ ſuæ anguſtias demõſtraret, & dominũ cõmoueret. ſic debẽt oẽs cõdolere ſeruis, & eorũ curã habere.

Centurio primitiæ gentium

Centurionis magna laus

Chry

nem non recipit textus. Nō enim dixit, Si ego homo ſub poteſtate, ſed dixit: Nam & ego homo ſub poteſtate. In quo patet ꝙ inter ſe & Chriſtum non cōparationis differentiā fecit, ſed rationem ſimilitudinis introduxit. Aug. de uer. do. Si ego ꝗ ſum ſub poteſtate iubendi habeo poteſtatem, quid tu potes, cui omniū ſeruiunt poteſtates? Glo. Potes per Angelorum miniſteria ſine corporis præſentia dicere infirmitati ut recedat, & recedet: & ſanitati ut ueniat & ueniet. Haymo. Poſſunt autem per ſubiectos Centurionis, uirtutes naturales intelligi, in quibus plurimi gentilium pollebant, uel etiam cogitationes bonæ aut malæ, malis autem dicamus ut recedant, & recedent, ſed bonas uocemus, & uenient. ſeruo quoque noſtro, hoc eſt corpori ut ſubijciatur uoluntati diuinę. Aug. de cō. Euan. Huic autem quod hic dicitur, uidetur repugnare quod ait Lucas, Cum audiſſet Centurio de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum rogans eum ut ueniret, & ſaluaret ſeruū eius, & iterū ꝙ cùm longe eſſet à domo, miſit ad eū Centurio amicos dicens, Domine noli uexari, nō enim ſum dignus ut ſub tectum meum intres. Chry. in ho. Quidā autē dicunt, quoniam non eſt idē ille & hic, quod multas cōiecturas habet. De illo enim ait quoniā ſynagogā noſtrā conſtruxit, & gentē diligit. De iſto aūt ipſe Ieſus ait: Neque in Iſrael tantam fidem inueni. unde uidetur Iudæū illū eſſe, mihi autem uidetur idem hic, & ille eſſe. Sed quando Lucas dicit, ꝙ miſit ut ueniat, blāditias Iudæorum inſinuauit. Conueniens enim eſt credere Centurionem uolentem abire, prohibitū eſſe à Iudæis blādientibus & dicentibus, quoniam nos abimus & educimus eum. Sed quādo ab eorum imminentia erutus eſt, tunc miſit, dicēs: Ne æſtimes ꝙ ꝑꝑ deſidiā nō ueni, ſed quia me indignum æſtimaui, ut te in domum meam ſuſciperem. Quòd autem Mattheus ait non per amicos, ſed per ſeipſum hoc eum dixiſſe, nihil cōtrarium eſt. uterque enim deſiderium uiri repræſentauit, & quoniam de Chriſto decētem opinionē habebat. Conueniens autem eſt opinari & ipſum, poſtquam miſit amicos, aduenientē per ſe hoc dicere. Si aūt non hoc dixit Lucas, neq; illud Matthæus, nō

Concordantia Euangeliorum.

ſibi cōtradicūt, ſed cōplent quæ abinuicē derelinquebantur. Aug. de con. Euā. Mattheus ergo acceſſum Cēturionis ad dominum per alios factum compēdio dicere uoluit, quia fidem eius qua verè ad Deū acceditur, laudauit, ut diceret: Nō inueni tātam fidem in Iſrael. Lucas autē ideo totū, quod geſtum eſt aperuit, ut ex hoc intelligere cogeremur qualiter eū accepiſſe dixerit Matthæus, q mētiri non potuit. Chry. in ho. Neque enim eſt contrarium quod fabricauit ſynagogam ſecundum Lucam, & quòd hic oſtenditur non eſſe Iſraelita. poſſibile enim eſt Iudæum non exiſtentem & ſynagogam fabricaſſe, & gentem diligere.

Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico uobis, non inueni tantam fidem in Iſrael. Dico autem uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenient & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer ex illa hora.

Chry. in ho. Sicut quod leproſus dixerat de Chriſti poteſtate, ſi vis, potes me mūdare, Chriſti uoce confirmatur dicētis: Volo, mundare: ita & hic Centurionē, de Chriſti poteſtate teſtantem non ſolum nō accuſauit, ſed etiam commendauit. Sed & amplius aliquid fecit. intentionem enim laudis Euangeliſta ſignificans, dicit; Audiens autem Ie. &c. Orig. Attende quantū ſit aut quale, quod Deus unigenitus miratur, aurū, diuitiæ, regna, principatus, in cōſpectu eius ſunt, tanquā umbra uel flos decidens. Nihil ergo horū in conſpectu Dei mirabile eſt, quaſi magnū uel præcioſum, ſed tātum fides. hanc miratur honorificās, hanc acceptabilem ſibi æſtimat. Aug. ſuꝑ Gene. contra Mani. Quis autem in illo fecerat illam fidem, niſi ipſe qui admirabatur? ꝙ ſi & alius eam feciſſet, ut quid miraretur qui præſcius erat? Quod ergo miratur dominus, nobis mirandum eſſe ſignificat, quibus adhuc opus eſt ſic moueri. omnes enim tales motus eius non perturbati animi ſigna ſunt, ſed docentis magiſteriū. Chry. in ho. Vnde plebe omni præſente admiratus eſſe dicitur, & alijs exemplum dedit ut eum mirentur, ſequitur enim. Et ſequen. ſe di. Amen dico &c. Aug. contra

Fau.

Fau. Fidem laudat illius, non autem deſer tionem militiæ imperauit. Hiero. Hęc autem de præſentibus loquitur, nõ de omnibus retro patriarchis & prophetis. Chr. ſup. Mat. Credidit enim Andreas, ſed Ioanne dicente, Ecce Agnus dei. Credidit Petrus, ſed euãgelizante ſibi Andrea. Credidit Philippus, ſed legendo ſcripturas, & Nathanael prius ſignum diuinitatis accepit, & ſic fidei confeſſionem obtulit. Orig. Iairus Iſraelis princeps pro filia ſua petẽs, nõ dixit: Dic uerbo, ſed ueni velociter. Nicodemus de fidei ſacramento audiẽs, ait: Quomodo poteſt hoc fieri? Maria & Martha dicunt: Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus, quaſi dubitãtes ꝙ ubique poſſet adeſſe Dei potentia. Chr. ſup. Ma. Aut ſi volumus fideliorem putare iſtum quàm Apoſtolos, ita teſtimoniũ Chriſti intelligendum eſt, quod unũquodque bonum hominis ſecundum quãtitatẽ perſonæ illius laudatur: ruſticum enim dicere aliquid ſapienter magnũ eſt, quod de philoſopho non eſt mirum: ſic de Cẽturione dictum eſt, in nullo tantam fidem inueni in Iſrael. Chry. in ho. Non enim erat æquale, Iudæum credere & Gentilẽ. Hiero. Vel forte in Centurione fides gẽtium præponitur Iſraeli. vnde ſubdit. Dico aũt uobis ꝙ multi ab Oriente &c. Auguſt. de uer. do. Non omnes ait, ſed multi, tamen ipſi ab Oriente & Occidente: iſtis duabus partibus totus orbis deſignatur. Haymo. Vel ab Oriente ueniunt, qui ſtatim illuminati tranſeunt: ab Occidente, hi qui perſecutionem uſque ad mortem tolerauerunt pro fide. uel ab Oriente quis uenit, cũ ab infantia Deo ſeruire incipit: ab Occidẽte dum in ipſa decrepita ætate ad Deum conuertitur. Orig. Sed quomodo alibi dicit quòd pauci ſunt electi? per diuerſas enim generatiões pauci electi ſunt, ſimul cõgregari in tẽpore uiſitationis multi inuenientur. Sequitur: Et recumbent, nõ carnaliter iacentes, ſed ſpiritualiter requieſcentes: non temporaliter potantes, ſed æternaliter epulantes cũ Abrahaã Iſaac & Iacob in regno cœlorum, ubi lux, exultatio, gloria, & longæuitas uitæ æternæ. Hiero. Quia aũt Deus Abrahã cœli cõditor pater Chriſti eſt, idcirco in regno cœlorũ eſt & Abraham, cum quo accubituræ ſunt nationes, quæ crediderunt in Chriſtũ filiũ creatoris. Aug. de uer. do. Sicut autẽ uidemus chriſtianos uocatos ad cœleſte cõuiuium, ubi eſt panis iuſtitiæ, potus ſapiẽtiæ; ita uidemus & Iudæos reprobatos. unde ſequitur, Filii au reg. eiici. in tene. exte. Iudæi, ſcilicet qui legem acceperunt, ꝗ celebrant figuras omniũ futurorũ, qui tamen præſentia non agnouerunt. Hiero. Vel filios regni dicit Iudæos, quia in eis Deus ante regnauit. Chry. in ho. Vel filios regni dicit eos, quibus regnũ erat præparatum; quod & magis eos mordebat. Aug. contra Fau. Si ergo non commendauit Moyſes populo Iſrael Deũ, niſi Deum Abrahã & Iſaac & Iacob, eũdẽ ipſum Chriſtus comendat, non eſt conatus illum populũ auertere à Deo ſuo, ſed ideo minatus eſt eos ituros in tenebras exteriores, ꝙ auerſos uideret eos à Deo ſuo; in cuius regno gentes uocatas ex toto orbe terrarũ recubituras dicit cum Abrahã Iſaac & Iacob, non ob aliud quàm ꝙ fidẽ tenuiſſent Dei Abrahã Iſaac & Iacob. Quibus non quaſi in morte correctis, uel poſt paſſionẽ ſuã iuſtificatis teſtimoniũ dominus perhibeat. Hiero. Tenebræ aũt exteriores dicũtur, quoniã qui à domino expellitur foras, reliquit lumen. Haymo. Quid autem ibi paſſuri ſint, manifeſtat cum ſubdit, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Per methaphoras enim membrorũ pœnas deſcribit tormentorũ. Solent enim oculi fumo tacti lachrymas producere, dentes uerò à nimio frigore ſtridere, oſtenditur ergo ꝙ reprobi in inferno & calorem intollerabilẽ & frigus ſuſtinebunt, ſecundũ illud Iob; Tranſient ab aquis niuium ad calorem nimium. Hiero. Si autem fletus oculorum eſt, & ſtridor dentium oſſa demonſtrat, uera eſt corporũ & eorundem mẽbrorũ quæ ceciderant, reſurrectio. Raba. Vel ſtridor dentium prodit indignantis affectum, eo ꝙ ſero unumquenque pœniteat, ſero ſibi iraſcatur quòd tam pertinaci improbitate deliquit. Remig. Vel aliter. Tenebras exteriores appellat exteras nationes, quantum enim ad hiſtoriã attinet, prædicit dominus his uerbis interitum Iudæorũ, quoniam propter infidelitatem ducendi erant captiui, & diſpergendi per diuerſa regna terrarũ: fletus enim ab igne ſolet fieri, ſtridor

Tenebræ exteriores quæ ſint

dor dentium à frigore. Illis ergo aſcribitur fletus qui in calidioribus locis habitãt, ſicut in India & Aethiopia. Stridor uerò dentium illis aſcribitur qui in frigidioribus locis commorãtur, ſicut eſt Hircania, & Scytia. Chry. ſup. Mat. Ne quis autem exiſtimet blanditiarũ eſſe hæc uerba, quia dictum erat, credere facit ſigna uñ ſequitur: Et di. Ie. Centu. Vade, & ſicut cre. fi. ti. Rab. q. d ſecundum menſurã fidei tuæ fiet tibi & iſta gratia. Poteſt autem meritum domini etiam famulis ſuffragari, non ſolum merito fidei, ſed etiam ſtudio diſciplinę. unde ſequitur: Et ſanatus eſt puer ex illa hora. Chry. in ho. Vbi uelocitatem admirare: neq; n. ſolum curare, ſed inopinatè, & in momento temporis hoc facere uirtutem Chriſti oſtendebat. Aug. de uer. do. Sicut n. dominus domum Cẽturionis corpore non intrauit, ſed abſens corpore, præſens maieſtate puerum ipſum ſanauit; ſic & in ſolo Iudaico populo corpore fuit; apud alias autem gentes nec de uirgine natus eſt, nec paſſus eſt, nec humana pertulit, nec diuina mirabilia fecit, & tamen impletum eſt quod dictum erat: Populus quem non cognouit ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Iudæa n. gens cognouit, & crucifixit; orbis terrarum audiuit, & credidit.

Allegorica pulchra.

Et cum ueniſſet Ieſus in domum Petri, uidit ſocrum eius iacentem & febricitantem; Et tetigit manum eius, & dimiſit eam febris, & ſurrexit, & miniſtrabat eis.

Rab. Poſtquam oſtendit Mathęus per leproſum totum genus humanum ſanatum, & in ſeruo Centurionis Gentilis populi ſanationem, conſequenter per ſocrum Petri deſignat curationem ſynagogæ. uñ dicit: Et cũ ue. Ie. in do. Pe. Prius aũt narrat de ſeruo, quia maius miraculũ fuit & maior gratia in Gentili conuerſo; uel quia in fine ſeculi ſynagoga eſt plenariè conuertenda, cũ plenitudo Gẽtium ſubintrauerit. Domus autẽ Petri in Bethſaida erat. Chry. in ho. Sed cur intrauit in domum Petri? mihi uidetur cibum aſſumpturus. unde ſequitur; Et ſur. & mi. eis. Apud diſcipulos n. diuertebat honorans eos, & auidiores ex hoc faciens. Attende autem Petri ad Chriſtum reuerentiam, habens n. ſocrum domi febricitantem, non traxit eum in domum, ſed expectauit doctrinam compleri, & alios curari. Ab exordio n. erudiebatur, quę aliorum erant ſibijpſi præponere. Quocirca neque ipſe eum inducit, ſed Chriſtus ſpõte adiuit, poſtquam dixit Centurio: Non ſum dignus ut intres ſub tectũ meũ; monſtrans quantum largiebatur diſcipulo. Nõ eſt autem dedignatus ſub uilia tuguria piſcatorum intrare, erudiens per omnia humanum cõculcare tumorem. Et quandoq; quidem ſolum uerbis curat, quandoque ãt etiam manum extendit. vnde & hic dr: Et teti. ma. eius &c. Non. n. uolebat ſemper cum ſuperabundantia miracula facere, oportebat. n. interim latere. Tangens autẽ non febrem extinxit ſolum, ſed & purã tribuit ſanitatẽ. Quia. n. ægritudo curabilis erat, modo curationis ſuam uirtutem oſtẽdebat, faciendo quod ars medicinalis non operatur, ut. ſ. ſimul perfectam reſtituat ſanitatem. vñ Euangeliſta hoc intuens dicit q̃ ſurrexit, & miniſtrabat eis. Hie. Natura. n. hominum huiuſmodi eſt, ut poſt febrem magis laſſeſcant corpora, & incipiente ſanitate ægrotationis mala ſentiant. Verũ ſanitas quæ confertur à domino, tota ſimul redditur. Chry. in ho. In hoc ergo quod dr q̃ ſurrexit & miniſtrabat eis, & Chriſti virtutis ſignum eſt, & diſpoſitionis mulieris quam erga Chriſtum oſtendebat. Bed. in ho. Myſticè autem domus Petri lex uel circumciſio eſt. Socrus eſt ſynagoga, quæ quodammodo eſt mater eccleſiæ Petro cõmiſſæ: hæc febricitat, quia inuidiæ æſtibus laborabat perſequens eccleſiam: cuius manum dominus tangit, quãdo carnalia eius opera in ſpiritualem uſum conuertit. Remi. Vel per ſocrum Petri põt intelligi lex, quæ ſecundum Apoſtolum infirmabatur per carnem. i. carnalem intelligẽtiam. Sed cum dñs per myſterium incarnationis uiſibilis in ſynagoga apparuit, & opere legem impleuit, & ſpiritualiter intelligendã docuit; mox ipſa ſociata gratia Euangelij tantum robur accepit, ut quæ fuerat miniſtra mortis & pœnæ, poſtmodum fieret uitæ & gloriæ. Raban. Vel unaquæq; anima, quæ carnis concupiſcentijs militat quaſi febribus æſtuat; ſed manu miſericordiæ diuinæ tacta conualeſcit, & per continentiæ frena carnis laſciuiam conſtringit: & membris quibus ſeruierat immunditiæ,

ſeruit iuſtitiæ. Hila. Vel in ſocru Petri uitioſa infidelitatis æſtimatur affectio, cui adiacet libertas uoluntatis, quæ nos ſibi quædam coniugij ſocietate coniungit. Ergo ingreſſu domini in Petri domũ. i. incorpore, curatur infidelitas peccatorũ calore æſtuans, & ſaluata officij famulatu miniſtrat. Aug. de con. euan. Hoc ãt qñ factum ſit. i. poſt quid uel ante quid, non expreſſit Matthæus. non. n. poſt quid narraſ, poſt hoc etiam factum neceſſe eſt intelligatur: Nimirum tamen ille hic recoluiſſe intelligitur, quod prius omiſerat. Nam id Marcus hic narrat anteq̃ illud de mundato leproſo commemoret, quod poſt ſermonem in monte habitum, de quo ipſe tacuit, uadetur ĩterpoſuiſſe. Itaq; & Lucas hoc poſt factũ narrat de ſocru Petri, poſt qđ & Marcus ante ſermonẽ ẽt quem prolixum interpoſuit: qui põ: idem videri quem dicit habitum in monte Matthæus. Quid aũt intereſt quis, quo loco putant, ſiue quod ex ordine inſerit, ſiue quod omiſſum recolit, ſiue quod poſtea factum ante pŏccupat, dũ tñ nõ aduerſetur eadem alia narranti, nec ſibi nec alteri. quia. n. nullius in poteſtate eſt res opportune cognitas quos quiſq; ordine recordet̃, ſatis probabile eſt, ꝙ vnuſquiſq; euãgeliſtarum eo ſe ordine credidit debuiſſe narrare, quo voluiſſet Deus ea q̃ narrabat eius recordationẽ ſuggerere. Quapropter, ubi ordo temporum non apparet, nihil noſtra intereſſe debet, quem narrandi ordinẽ quilibet eorũ tenuerit.

Concordia euãgeliſtarũ.

Veſpere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes; & eiiciebat ſpiritus uerbo, & omnes malè habentes curauit, ut adimpleretur quod dictum eſt per Eſaiam Prophetam, dicentem. Ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras portauit.

Chry. in ho. Quia multitudo credentium erat iã aucta, neq; tpe impellente à Chriſto abſcedere patiebantur veſpere ei infirmos adducunt, vnde dr̃. Veſpe. aũt. fa. obtul. ei mul. dæmo. haben. Augu. de con. euan. Per hoc ãt quod dicit: Veſpere autem facto, ad eiuſdẽ diei tempus hoc pertinere ſatis iudicat̃. quanuis neceſſe non ſit, vbi dr̃: Veſpere facto, eiuſdem diei ueſperum accipere. Remi. Chriſtus autem Dei filius auctor humanæ ſalutis, fons & origo totius pietatis cœleſtem medicinam tribuebat. vñ ſequitur; Et eijcie. ſpi. ver. & oẽs ma. habẽt. cura. Dæmones. n. & morbos ſolo verbo repellebat, vt his ſignis & uirtutibus oſtẽderet ſe ad ſalutẽ totius generis humani veniſſe. Chry. in ho. Intende autem quantã multitudinem curatam tranſcurrunt Euangeliſtæ, non vnumquemque curatum enarrantes, ſed uno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Ne autem magnitudo miraculi incredulitatem immittat, ſi tantam plebem & varias ægritudines uno temporis momento curauit, inducit prophetam atteſtãtem his quæ fiebant. vnde ſubditur; Vt adim. quod dictum eſt per Eſa. Prophe. di. Ipſe infir. no. acce. Raba. Non ut ſibi haberet, licet vt nobis auferret; & ægrotationes noſtras portauit, vt quod ꝓ imbecillitate virium ferre non poteramus, ille pro nobis portaret. Remig. Quia humanæ naturæ infirmitatem ad hoc ſuſcepit, ut nos infirmos faceret fortes atq; robuſtos. Hila. Et paſſione corporis ſui ſecundum prophetarum dicta, infirmitates humanæ imbecillitatis abſorbuit. Chry. in ho. Hoc autem de peccatis magis à Propheta dictum eſſe uidet̃. Qualiter igitur Euangeliſta de ægritudinibus hoc exponit? Sed ſciendum ꝙ vel hiſtoriæ hic teſtimoniũ adaptauit, vel oſtendit quoniam plures ægritudinum ex peccatis ſunt animabus: & ipſa mors à peccatis habet radicem. Hie. Attendendum autem ꝙ omnes non mane, non meridie, ſed ad ueſperam curantur; quando ſol occubiturus eſt, & qñ granum tritici in terra moritur, ut multos afferat fructus. Rabanus. Solis. n. occubitus paſſionem & mortem deſignat illius qui dixit, quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi; qui temporaliter uiuens in carne, paucos Iudæorum docuit; calcato autem regno mortis, ſomnibus per orbem Gentilibus fidei dona promiſit.

Peccata ſunt cauſæ infirmitatum.

Multi iã Chriſto curati.

Videns autem Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit diſcipulos ire transfretum. Et accedẽs unus ſcriba, ait illi; Magiſter, ſequar te quocunque ieris. Et dixit illi Ieſus. Vulpes foueas habent; & uolucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet. Alius autem de diſcipulis eius ait illi; Domine, permitte me primum ire, & ſepelire patrẽ meũ. Ieſus autem ait illi. Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.

Chry.

Chry. in ho. Quia Chriſtus nõ ſolum cor
pora curabat: ſed animam emẽdabat, & ve
ram ſapientiam monſtrare uoluit non ſo-
lum ægritudines ſoluendo, ſed ẽt nihil ad
oſtentationem faciẽdo: & ideo dicitur: Vi.
autem Ie. tur. mul. circum ſe, iuſ. diſci. ire
trans fretum. Faciebat autem hoc & ſimul
moderata nos capere docens, & inuidiam
Iudaicam mitigans, & docens nos nihil ad
oſtentationem facere. Rem. Vel hoc fecit
quaſi homo, nolens turbarum importuni-
tatem declinare. Erant aũt ei affixi admi-
rantes eum, & videre ipſum uolentes: quis
.n. diſcederet à talia miracula operante?
quis non in faciem eius ſimplicem uellet
uidere, & os talia loquens? Si.n. Moyſes
gloſicatam faciem habebat, & Stephanus
ſicut Angeli: intellige commune domina-
torem, qualem decens eſt, tũc apparuiſſe.
unde Propheta dicit: Specioſus forma præ
filiis hominum. Hil. Diſcipulorum autem
nomen non duodecim tantum Apoſtolis
conuenire æſtimandum eſt: nam præter
Apoſtolos plures fuiſſe diſcipulos legi-
mus. Aug. de con. euan. Manifeſtum eſt au
tem alium eſſe diẽ, quæ iuſſit ire trans fre
tum, nõ eum qui ſequitur illum in quo ſo
crus Petri ſanata eſt, quo die Marcus Lu-
caſque eum in deſertum exiſſe affirmant.
Chry. in ho. Vide aũt qualiter turbas non
ſimpliciter abiicit, ut non offendat. Nõ.n.
dixit recedite, ſed ultro diſcipulos iuſſit
abire, ſpem dans turbæ eundi etiam illuc.
Remi. Sed quid inter iuſſionẽ Dei & trãſ-
fretationẽ geſtum ſit, Euangeliſta ſtuduit
Scriba quare repulſus. manifeſtare, cùm ait: Et ecce unus ſcriba
ait illi. Ma. ſe. te quo. ieris. Hier. Iſte ſcriba
qui tm̃ literam nouerat occidentem, ſi di
xiſſet: Dñe ſequar te quocunq; ieris, non
fuiſſet repulſus à dño, ſed quia magiſtrum
vnũ de pluribus æſtimat, & literator erat
& non ſpiritualis auditor, ideo non habet
locum in quo poſſit Ieſus reclinare caput
ſuum. Oſtenditur autem nobis & ob hoc
ſcribam repudiatum, ꝙ ſignorum uidens
magnitudinem ſequi uoluerit Saluatorẽ,
ut lucra ex operum miraculis quæreret,
hoc idem deſiderans quod & Simon Ma-
gus à Petro emere uoluerat. Chry. in ho.
Vide etiam quantus eſt tumor. Ita enim
aduenit, & locutus eſt, ſicut dedignans cũ
turba annumerari, ſed oſtendens quoniam
ſuper multos eſt ipſe. Hilar. Vel aliter: Iſte
ſcriba qui eſt unus ex doctoribus legis an
ſit ſecuturus interrogat, quaſi lege non cõ
tineretur hunc eſſe Chriſtum, quem utili-
ter ſequatur. Igitur infidelitatis affectum
ſub diffidentia interrogationis expresſit,
quia fidei aſſumptio non interroganda eſt,
ſed ſequenda. Chry. in ho. Reſpondet autẽ
ei Chriſtus non ad interrogationem uer-
borum, ſed ad conſilium obuians mentis,
unde ſequitur: Et dixit ei Ieſus: Vulpes fo
ue. ha. & volu. cę. ni. fili. autem ho. non hẽt
ubi ca. ſuum recli. Ac ſi dicat. Hie. Quid
me propter diuitias & ſeculi lucra cupis,
ſequi, cum tãtę ſim paupertatis, ut nec ho
ſpitiolum quidem habeam: & tecto utar nõ
meo? Chry. in ho. Hoc autẽ non erat ad-
uertentis, ſed arguentis quidem malum
conſilium, concedentis autem ſi uellet cũ
paupertatis expectatione ſequi Chriſtum.
Et ut diſcas eius malitiam, audiens hoc &
correctus non dixit, paratus ſum ſequi. Au
gu. de uer. do. Vel aliter; Filius hominis nõ
habet ubi ca. recli. ſ. in fide tua. Vulpes.n.
habent foueas in corde tuo, quia doloſus
es: volatilia cęli habẽt nidos in corde tuo,
qa elatus es. Doloſus & elatus non me ſe
queris, quomodo.n. doloſus ſequitur ſim-
plicem? Greg. 19. Mora. Vel aliter, Vulpes
ualde fraudulenta ſunt animalia: quæ in fo
ſis uel ſpecubus abſconduntur; cumque ap
ruerint, nunquam rectis itineribus, ſed tor
tuoſis anfractibus currunt, uolucres uerò
alto volatu ſe ſubleuant. Nomine ergo vul
pium, doloſa atq; fraudulenta; nomine au
tem uolucrum, hæc eadem ſuperba dæmo
nia deſignantur. ac ſi dicat. Fraudulenta &
elata dæmonia in corde tuo inueniunt ha
bitationem ſuam; humilitas autem mea re
quiem in ſuperba mente non inuenit. Au
gu. de quæſt. euan. Intelligitur enim mira
culis motus propter inanem iactantiam
eum ſequi voluiſſe, quam ſignant aues; ſi
xiſſe autem diſcipuli obſequium, quæ fi-
ctio vulpium nomine ſignificata eſt. Raba.
Hæretici autem in ſua verſutia confiden-
tes ſignificantur per vulpes, & maligni ſpi
tus per volucres cœli, qui in corde Iu-
daici populi foueas & nidos, ideſt domici
lia habebant. Sequitur; Alius autem de
di. illius ait; Domine, permitte me ire
primum, & ſepelire patrem meum. Hie-

Quid ſimile eſt inter ſcribam & diſci-
pulum? ille magiſtrum vocat, hic dñm cõ
fitetur. Iſte pietatis occaſione ad ſepeliē
dum patrem ire deſiderat, ille ſecuturum
ſe quolibet eſſe promittit, non magiſtrum
quærens, ſed ex magiſtro lucrum. Iſte ēt
diſcipulus non interrogat an ſequatur, iā
.n. ſequi ſe oportere credidit; ſed permitti
ſibi orat ſepelire patrem. Aug. de uer. do.
Dominus autem, quando parat homines
Euangelio; nullam excuſationem vult in-
terponi carnalis huius, temporaliſque
pietatis. & ideo ſequitur, Ieſus autem di.
ei ſequere me: & di. mor. ſepe. mor. ſuos.
Chry. in ho. Hoc autem dixit, non iubens
contemnere amorem qui eſt ad parentes;
ſed monſtrans qm̃ nihil cœleſtibus nego-
cijs nobis magis neceſſarium eſſe oportet.
Et qm̃ cum toto ſtudio his iungi debemus
& neque parum tardare, etiam ſi valde in
euitabilia & incitantia fuerunt quæ attra-
hunt. Quid.n. magis neceſſarium erat q̃
ſepelire patrem? Quid etiam facilius? ne
que.n. tempus multum cõſumendum erat.
Curãdũ di reiicienda. per hoc etiam eum dñs à multis malis eri
puit, puta luctibus & mœroribus, & ab
his quæ hinc expectantur. Poſt ſepulturam
.n. neceſſe iā erat & teſtamenta ſcrutari, &
hæreditatis diuiſionem, & alia huiuſmo.
di: & ita fluctuationes, ex fluctuationibus
ei ſuccedentes longè eum à veritate abdu
cere potuerunt. Si āt adhuc tumultuaris,
excogita qm̃ multi infirmos non permit-
tat ſcire, nec ad monumentum ſequi, etiā
ſi pater, aut mater, aut filius ſit qui deſun-
ctus eſt: nec ex hoc incuſantur crudelita-
tis, ſed contrarium crudelitatis eſſet. Et
multò maius malum eſt, abducere hõiem
à ſpiritualibus ſermonibus, & maximè cū
fuerint qui hoc compleant. Erant.n. qui
completuri erant huius funeris ſepulturā.
vñ dicit; Dimitte mor. ſepe. mor. ſuos. Au-
gu. de ver. do. q. d. Pater tuus mortuus eſt.
Sunt autem alij mortui qui ſepeliant mor
tuos ſuos, quia infideles ſunt. Chry. in. ho.
In quo monſtrat qm̃ hic mortuus, nõ erat
eius; etenim qui defunctus erat, ſicut æſti-
mo, de numero infidelium erat. Si admira
ris iuuenem quoniam pro negocio ita ne-
ceſſario interrogauit Ieſum, & non ſpon-
taneè abiit: multò magis admirare, quo-
niam & prohibitus permanſit, quod non
erat ingratitudinis, cum non ꝑ deſidiam
fecerit, ſed vt non intercideret negocium
magis neceſſarium. Hila. Item quia accepi
mus in dñicæ orationis exordio ita primū
precandum. Pater noſter, qui es in cœlis,
& in diſcipulo credentis populi perſona
eſt, admonetur ꝙ pater ſibi unus in cœ-
lis eſt. Deinde inter fidelem filium patrē-
que infidelem ius paterni nominis relin-
qui admonuit, etiam non admiſceri me-
morijs ſanctorum mortuos infideles, & ēt
eos eſſe mortuos qui extra Deum viuunt;
& idcirco mortui ſepeliantur à mortuis; q̃
per Dei fidem viuos viuo oporteat adhæ-
rere. Si autem mortuum ſepelit mortuus,
non debemus habere curam mortuorum,
ſed viuentium, ne dum ſoliciti ſumus de
mortuis, nos quoque mortui appellemur.
Grego. 4 Mortui etiam mortuorum ſepe-
liunt cum peccatores peccatoribus fauēt.
Qui.n. peccantem laudibus proſequuntur
extinctum ſub verborum ſuorum aggere
abſcondunt. Raba. Notandum eſt etiam in
hac ſententia, quia aliqñ minora bona pre
termittenda ſunt pro vtilitate maiorum.
Aug. de con. euan. Quòd autem Mattheus
dicit tunc illud geſtum eſſe quando iuſſit
vt irent transfretum, Lucas verò ambulā
tibus illis in via, non eſt contrarium; quia
viam vtique ambulabant, vt venirent ad
fretum.

*Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum
diſcipuli eius. Et ecce motus magnus factus eſt in
mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus. Ipſe ue-
rò dormiebat. Et acceſſerunt ad eū diſcipuli eius,
& ſuſcitauerunt eum, dicentes, Domine ſalua nos,
perimus. Et dixit eis Ieſus. Quid timidi eſtis mo-
dicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis, & ma
ri, & facta eſt tranquillitas magna. Porrò homi-
nes mirati ſunt, dicentes. Qualis eſt hic, quia venti
& mare obediunt ei?*

Orige. Cum multa magna & miranda
oſtendiſſet Chriſtus in terra, tranſit ad ma
re vt ibidē excellentiora opera demōſtra-
ret, quatenus terræ mariſque dñm cūctis
ſe eſſe oſtenderet. vnde dicitur; Et aſcen. eo
in naui. ſecu. ſunt eum diſci. eius. Non im
becilles, ſed firmi & ſtabiles in fide. Hi er-
go ſecu. ſunt eum, non tantum greſſus eius
ſequentes, ſed magis ſanctitatem conco-
mitantes. Chryſo. Accepit autem diſci
pulos ſecum & in naui, vt ad vtraque eos

erigeret.& adhoc ꝙ in periculis non ſtupeſcerent, & ad hoc ꝙ in honoribus moderata de ſe autument. ut enim non magna de ſe ſaperent, propter hoc ꝙ alijs dimiſſis eos retinuerat, permittit eos fluctuari. Vbi enim miraculorum oſtenſio erat, plebem permittit adeſſe: ubi autem tentationum & timorum, arreptio, athletas orbis terrarũ, quos excitaturus erat, hos ſolos aſſumit. Orige. Ingreſſus ergo nauiculam fecit turbari mare. unde ſequitur: Et ecce motus magnus factus eſt in mari; ita ut nauicula operiretur fluctibus. Hæc tempeſtas non ex ſe orta eſt, ſed poteſtati paruit imperantis, qui educit uentos de theſauris ſuis. Facta eſt autem tempeſtas magna, ut magnũ opus oſtenderetur. quia quanto magis fluctus nauiculæ irruebant, tantò magis diſcipulos timor conturbabat, ut plus deſiderarent ſe liberari per mirabilia Saluatoris. Chry. Quia .n. uiderant alios Chriſti beneficia accepiſſe, non autem ſimiliter aliquis æſtimat quæ in alienis corporibus fiũt, & quæ in ſeipſo: oportuit per familiarẽ ſenſum hos potiri beneficijs Chriſti, & ideo uoluit hãc fieri tẽpeſtatẽ, ut per liberationem manifeſtiorem accipiãt beneficij ſenſum. Erat aũt hæc turbatio typus futurarum tentationũ, de quibus Paulus dicit: Nolo uos ignorare fratres, quoniam grauati ſumus ſuprà uirtutem. Vt ergo daret tempus formidini, ſequitur; Ipſe uerò dormiebat. Si enim uigilante eo facta fuiſſet tempeſtas, uel non timuiſſent, uel non rogaſſent, uel neque poſſe ipſum tale aliquid facere crederent. Orige. Eſt autem res mirabilis & ſtupenda, is qui nunquam dormit neque dormitat, dormire dicitur. Dormiebat quidem corpore, ſed uigilabat deitate: demonſtrans quia uerum humanum portabat corpus, quod corruptibile induerat. Corpore itaque dormiebat, ut Apoſtolos faceret uigilare, & ne omnes nos unquam animo dormiamus. Tanto autẽ metu diſcipuli fuerant conterriti & pene animo alienati, ut irruerent in eum, & non modeſtè ac leuiter ſuggererẽt, uel turbulẽter ſuſcitarent eũ, unde ſequitur: Et acce. ad eum di. eius, & ſuſci. eum di. Domine ſalua nos, perimus. Hiero. Huius ſigni typum in Iona legimus, quando cæteris periclitantibus ipſe ſecurus eſt, & dormit & ſuſcitatur. Orige. O ueraces diſcipuli, Saluatorem uobiſcum habetis, & de periculo timetis? Vita uobiſcum eſt, & de morte ſoliciti eſtis? Sed reſpondeant, paruuli ſumus, adhuc infirmi, ideoq; timemus, unde ſequitur; Et di. eis Ieſus: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Quaſi diceret, ſi potentẽ me ſuper terram cognouiſtis, quare non creditis ꝙ & in mari potens ſim? Et ſi mors irrueret, nonne debuiſtis eã cõſtãtiſſimè ſuſtinere? Qui modicũ credit, arguetur: qui nihil credit, cõtẽnetur. Chry. in ho. Si autem aliquis dixerit quoniam non fuit modicæ fidei, accedentes excitare Ieſum; hoc ſignũ fuit, ꝙ non decentem de ipſo opinionem habebant. Nouerant enim ꝙ excitatus poterat mare increpare, nondum autem ꝙ dormiens. Propter hoc ẽt neque præſentibus turbis hoc ſignum fecit, ut non accuſentur modicæ fidei, ſed diſcipulos ſolũ accipiens corrigit, & prius ſoluit turbationem aquarum. unde ſequitur; Tunc ſurgens imperauit uentis & mari: & facta eſt tranquillitas magna. Hie. Ex hoc autem loco intelligimus ꝙ omnes creaturæ ſentiant creatorem; quibus .n. imperatur, ſentiunt imperãtem: nõ errore hæreticorum, qui omnia putant animantia ſenſibilia eſſe, ſed maieſtate cõditoris, quæ apud nos inſenſibilia ſunt, illi ſenſibilia ſunt. Orige. Imperauit ergo uentis & mari, & de magno uento facta eſt tranquillitas magna. Decet enim magna facere, & ideo qui prius magnificè conturbauit profundum maris, nunc iterum tranquillitatem magnam fieri iuſſit, ut diſcipuli nimiũ conturbati, magnificè lætarentur. Chry. in ho. In hoc etiam oſtenditur ꝙ omnis confeſtim ſoluta eſt tempeſtas. & neque ſemita turbationis remanſit, quodquidem extraneum erat. Cũ enim naturaliter fluctuatio terminatur uſque ad multũ tempus, quæ concutiuntur, ſed hic ſimul omnia ſoluebantur. unde quod de patre dictum eſt: Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ, hoc Chriſtus opere impleuit. ſolo enim uerbo & præcepto mare ſedauit, & refrenauit. A uiſu ãt & à ſomno & ex uſu nauigij, qui aderant, cũ hominem æſtimabant, propter hoc in admirationem ceciderunt. unde ſequitur,

Dormitionis Chriſti ratio.

Omnis creatura capax ſenſionis diuinæ.

Porrò ho. mira. ſunt di. &c. Glo. Chry. ponit hanc literam: Qualis eſt hic homo? ſomnus. n. & quod apparebat, hominẽ demonſtrabat, ſed mare & tranquilitas Deũ oſtendebat. Orige. Sed qui homines mirati ſunt? Non putes hic Apoſtolos ſignificatos: nuſquam. n. inuenimus præter honorem cognominari domini diſcipulos, ſed ſemper aut Apoſtoli, aut diſcipuli nominantur. Mirabantur ergo hi homines qui cum eo nauigabant, quorum erat naucula. Hie. Si ãt quis contentioſe voluerit eos qui mirabantur fuiſſe diſcipulos, reſpondebimus rectè homines appellatos, quia necdũ nouerant potentiã Saluatoris. Orige. Non autem interrogantes dominum, qualis eſt iſte? ſed aſſerentes quia iſte talis eſt, cui venti & mare obediunt. Qualis ergo eſt iſte, ideſt quantus, quàm fortis, quàm magnus. Iubet omni creaturæ, & non ſupergreditur iuſſionem eius, ſoli homines reſiſtunt, & ideo in iudicio damnabuntur. Myſticè autem omnes in ſanctæ eccleſiæ nauicula cum domino per hunc vndoſum ſupernatamus mundum. Ipſe autem dominus pio obdormit ſomno patientiam noſtram, & impiorum pœnitentiam expectans. Hil. Vel dormit eo quòd ſomno noſtro conſopiatur in nobis. Maximè autem id accidit, ut à Deo auxilium in periculi metu ſperemus, atque utinam uel ſpes ſera confidat ſe periculũ poſſe euadere, Chriſti intra ſe uigilantis uirtute. Orige. Alacriter ergo accedamus ad eum cum Prophera, dicentes: Exurge, quare obdormis domine? & ipſe imperauit uentis, ideſt dæmonibus qui concitãt fluctus, ideſt principes huiusmundi ad perſecutiones ſanctis immittendas, facitque tranquilitatem magnam, circa corpus & ſpiritum pacem eccleſiæ, & ſerenitatem mundo. Raban. Vel aliter, Mare eſt æſtus ſeculi, Nauicula quam Chriſtus aſcendit, intelligitur arbor crucis, cuius auxilio fideles trãſactis mundi fluctibus perueniũt ad cœleſtem patriam quaſi ad littus ſecurum, in qua Chriſtus unàcum ſuis aſcendit, unde poſt ait: Qui uult uenire poſt me abneget ſemetipſum, & ſequebat me. Cũ ergo Chriſtus in cruce poſitus fuiſſet motus magnus factus eſt, quia commotæ ſunt mentes diſcipulorum de eius paſſione: & nauicula operta eſt fluctibus, quia tota uis perſecutionis circa crucem Chriſti fuit, ubi ſcilicet morte occubuit: unde dictum eſt. Ipſe uerò dormiebat. Sunm dormire, mori eſt. Excitant ãt diſcipuli dominum, dum turbati morte, maximis uotis reſurrectionem quærunt, dicentes: Salua reſurgendo, quia perimus turbatione tuæ mortis. Ipſe verò reſurgẽs increpat duritiam cordis eorum, vt alibi legitur. Imperauit ãt dominus uentis, quia diaboli ſuperbiã ſtrauit. Imperauit mari, quia uæſaniã Iudæorũ diſiecit, & facta eſt trãquilitas magna, quia ſedatæ ſunt mentes diſcipulorũ uiſa reſurrectione. Glo. Vel nauicula eſt eccleſia præſens, in qua Chriſtus cũ ſuis mare ſeculi tranſit, aquas perſecutorum cõpeſcit, unde miremur, & gratias agamus.

Et cum uenisset Iesus trans fretum in regionem Gerazenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis: ita ut nemo tranſire poſſet per uiam illam. Et ecce clamarunt dicentes: Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum paſcẽs. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes, abierũt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare, & mortui sũt in aquis. Paſtores autem fugerũt, & uenientes in ciuitatem, nuntiauerunt hæc omnia, & de his qui dæmonia habuerãt. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Ieſu. Et uiſo eo rogabant eum ut tranſiret à finibus eorum.

Chry. in ho. Quidã homines Chriſtũ hominẽ eſſe dicebant, uenerũt dæmones diuinitatẽ eius diuulgantes, vt qui mare ꝓcelloſum, & rurſus quietũ nõ audierãt, dæmones audirẽt clamantes. unde dr. Et cũ uenit. trans fre. &c. Raba. Geraſa urbs eſt Arabiæ trãs Iordanem iuncta monti Galaad, quã tenuit tribus Manaſſæ, non lõge à ſtagno Tyberiadis, in quo porci pręcipitati ſunt. Aug. de con. euan. Quòd autem Matthæus duos dicit fuiſſe qui dæmonia patiebantur, Marcus & Lucas unum cõmemorãt, intelligas unũ eorum fuiſſe perſonæ alicuius clarioris & famoſioris, quẽ regio illa maximè dolebat, & pro cuius ſalute populus ſatagebat, de quo facti huius fama præclarius flagrauit. Chry. in ho. Vel Lucas & Marcus unũ eorum ſæuiorem

niorem elegerunt, vnde & eius calamita-
tem exprimũt. Lucas enim dicit ꝙ ruptis
vinculis agebatur in deſerto, Marcus au-
tem ꝙ & lapidibus ſeipſum intercidebat.
nec tamen dicunt quoniã vnus ſolus erat,
ne Matthæo contraria dicere viderentur.
Per hoc autem quod ſubditur: De monu-
mentis exeuntes, pernicioſum dogma im-
ponere volebãt. ſ. ꝙ animæ morientiũ dæ
mones fiant. vnde multi aruſpicum occi-
dunt pueros, vt animam eorum cooperan
tem habeant, propter quod & dæmoniaci
clamant, quoniam anima illius ego ſum.
Non eſt autẽ anima defuncti, quæ clamat,
ſed dæmõ hoc fingit vt decipiat audiẽtes.
Si enim in alterius corpus anima mortui
poſſibile eſſet intrare, multo magis in cor
pus ſuum. ſed neq; habet rationem iniqua
paſſam animã cooperari, iniqua ſibi faciẽ
ti, vel hominem poſſe virtutem incorpo-
ream in aliã transmutare ſubſtantiã. ſ. ani-
mam in ſubſtantiam dęmonis. Neque. n. in
corporibus hoc machinari quis poteſt: ut
ſcilicet hominis corpus, faciat aſini cor-
pus. neq; enim rationabile eſt, animam à
corpore ſeparatam hic iam oberrare. Iuſto
rum. n. animæ in manu Dei ſunt, vnde &
quæ puerorum, neq; n. malæ ſunt. Sed &
quæ peccatorum ſunt, cõfeſtim hinc abdu
cuntur, & hoc manifeſtum eſt ex Lazaro
& Diuite. Quia verò nullus afferre aude-
bat ad Chriſtum propter ſæuitiam hos dæ
moniacos, Chriſtus ad eos vadit. Quæ q-
dem eorum ſæuitia deſignatur cum ſubdi
tur: Sæui nimis, ita vt &c. Sed quia alios
prohibebant pertranſire: obſtruentem igi
tur uiam inuenerũt: Etenim flagellabãtur
inuiſibiliter, intolerabilia patientes ex
Chriſti præſentia. vnde ſequitur: Et ecce
cla. di. &c. Hier. Non eſt autem volunta
ria iſta confeſſio quam præmium ſequitur
confitentiũ, ſed neceſſitatis extorſio, quæ
cogit inuitos. velut ſi ſerui fugitiui poſt
multum temporis dominũ ſuũ videant, ni
hil aliud niſi de verberibus deprecantur:
ſic & dæmones cernentes dominũ in ter-
ris repente verſari, ad eos iudicãdos ſe ve
niſſe credebant. Ridiculum aũt putãt qui-
dam dæmonia ſcire filiũ Dei, & diabolum
ignorare: eo ꝙ minoris malitiæ ſunt iſti q̃
ille, cuius ſatellites ſunt, cum omnis ſcien
tia diſcipulorum ad magiſtrum referenda

ſit. Aug 9. de ciui. Dei. Tantum autẽ in-
notuit eis Deus, quantum voluit: tantũ au
tem voluit quantum oportuit. Innotuit
ergo eis non per id quod vita ęterna eſt, &
lumẽ quod illuminat pios, ſed per quædã
temporalia ſuæ virtutis effecta, & occultiſ
ſimæ pſentiæ ſigna, quæ angelicis ſpiriti-
bus etiam malignis potius quàm infirmita
ti hominum poſſunt eſſe perſpicua. Hier.
Sed tamẽ tã dæmones quàm diabolus ſu-
ſpicari magis filium Deiq̃, noſſe intelligẽ
di ſunt. Aug. in lib. de quæſt. no. & vet. te-
ſta. Quòd autem dæmones clamãt: Quid
nobis & tibi Ieſu fili Dei? Magis ex ſuſpi
cione, quàm ex cognitione dixiſſe credẽ-
di ſunt. Si. n. cognouiſſent, nunquam domi
num gloriæ crucifigi permiſiſſent. Remi.
Sed quotieſcunq; eius virtute torquebã-
tur, & ſigna & miracula facientẽ videbãt,
æſtimabant eum eſſe filium Dei. poſtquam
videbant eum eſurire, ſitire, & his ſimilia
pati, dubitabant & credebant hominẽ pu
rum. Conſiderandum eſt, ꝙ etiã Iudæi in-
creduli dicẽtes Chriſtum in Beelzebub
eieciſſe dæmonia, & Arriani dicentes eũ
eſſe creaturam, nõ ſolum iudicio Dei, ſed
ẽt dæmonũ confeſſione damnari merẽtur:
qui Chriſtũ filiũ Dei dicũt, Recte ãt dicũt:
Quid nobis &c. hoc eſt, nihil cõe eſt no-
ſtræ malitiæ & tuæ gratiæ, quia ſecundum
Apoſtolum, nulla ſocietas eſt lucis ad te-
nebras. Chry. in ho. Vt autem non vide-
retur adulationis hoc eſſe, ab experientia
clamabant, dicentes: Veniſti ante tẽpus
torquere nos. Aug. de ciui. Dei. Siue quia
ſubitum illis fuit quod futurũ quidẽ, ſed
tardius opinabantur: ſiue quia proditionẽ
ſuam hanc ipſam dicebant, quia fiebat vt
eorum cognitio ſperneretur: & hoc erat
ante tempus iudicij, quo æterna damna-
tione puniendi ſunt. Hiero. Præſentia ẽt
Saluatoris tormenta ſunt dæmonũ. Chry.
in ho. Non autem poterant dicere ſe nõ
peccaſſe, quia eos Chriſtus inuenerat ma-
la operantes, & facturam Dei punientes.
vnde æſtimabant propter ſuperabundan-
tiam malorum quæ fecerant, quòd nõ ex-
pectaretur in eis tempus extremæ punitio
nis, quæ erit in die iudicij. Aug. de con.
euan. Quod autem verba dæmonũ diuer-
ſimode ab Euangeliſtis ſunt dicta, nõ ha-
bet aliquid ſcrupuli, cum uel in unã redi

gi ſententiam, uel omnia dicta poſſint intelligi: nec quia pluraliter apud Mat. apud illos autem ſingulariter loquitur, cum & ipſi narrent ꝙ interrogatus quid vocaretur, legionem ſe eſſe reſpondit, eo ꝙ multa eſſent dæmonia. Sequitur: Erat autem non longè ab &c. Greg. 2. Mora. Scit. n. diabolus, quia quod licet agere ex ſemetipſo non ſufficit, quia nec per ſemetipſum in eo quod eſt ſpiritus exiſtit. Remi. Sed ideo non petierunt ut in homines mitterentur, quia illum cuius virtute torquebãtur, humanam ſpeciem geſtare uidebant. Nec etiam petierunt ut in pecora mitterẽtur, quia pecora Dei præcepto mũda ſunt animalia, & tunc in tẽplo Dei offerebantur. Præ aliis aũt immũdis in porcos mitti petierunt, quia nullum animal eſt immundius porco. unde & porcus dicitur quaſi ſpurcus, eo ꝙ in ſpurcitiis delectetur, ſic & dæmones ſpurcitijs peccatorũ delectantur. Nõ autem petierunt ut in aerem mitterentur, propter nimiam cupiditatem nocendi hominib. Sequitur: Et ait illis: Ite. Chry. in ho. Non aũt hoc fecit Ieſus quaſi à dæmonib. perſuaſus, ſed multa hinc diſpenſans: Vnum quidẽ, ut inſtruat magnitudinem nocumenti dæmonum, qui illis hominibus inſidiabantur: Aliud, ut diſcãt omnes, quoniam neq; aduerſus porcos audent, niſi ipſe conceſſerit. Tertiũ, vt oſtenderet, ꝙ grauiora in illos homines operati eſſent, q̃ in porcos, niſi eſſent homines illi inter calamitates diuina prouidentia adiuti: magis. n. odio habent homines, q̃ irrationalia. Per hoc autem manifeſtum eſt quoniam nullus eſt qui nõ potiatur diuina prouidentia. Sed autem non omnes ſimiliter, neq; ſecundum unum modũ, & hæc etiam prouidentiæ maxima ſpecies eſt: ad id. n. quod ubicunq; expedit, prouidentia oſtenditur. Cum prædictis autẽ & aliud ex hoc dicimus, quoniam non communiter omni prouidet ſolum, ſed ſingulariter unicuiq;: quod in dæmoniacis his aliquis aſpiciet manifeſtè, qui olim ſuffocati eſſent, niſi diuina procuratione potiti eſſent. propterea etiam conceſſit abire in gregem porcorum, vt qui regiones habitabant illas, diſcãt eius uirtutem. Vbi. n. nullus eum cognouerat, fulgere faciebat miracula, ut eos in ſuæ diuinitatis cognitione trahat. Hier. Non ergo ut concederet Saluator dæmonib. quod petebant dixit: Ite, ſed vt per interfectionem porcorũ hominibus ſalutis occaſio præberetur. Sequitur. At illi exeuntes, ſcilicet ab hominibus, abierunt in porcos, & ecce magno impetu abijt totus grex præceps in mare, & mortui ſunt in aquis. Erubeſcat Manichæus. Si de eadem ſubſtantia, & ex eadẽ origine hominum beſtiarumq; ſunt animæ, quomodo ob unius hominis uel duorum ſalutẽ, duo milia porcorum ſuffocantur? Chry. in ho. Ideo autem porcos dæmones occiderunt, quia ubiq; homines in mœſtitiam mittere ſtudent, & de perditione lætantur. Damni etiam magnitudo augebat eius quod factum erat famã: à multis enim diuulgabatur. ſ. ab his qui curati erant, à porcorum dominis, & à paſtorib. unde ſequitur: Paſtores autem fugerunt & ue. &c. & de his qui dęmonia habuerãt, & ecce tota ciuitas exijt obuiam Ieſu. Sed cum diceret eos adorare & admirari uirtutem, emittebãt eum à ſe. unde ſequitur: Et viſo eo rogabant eum ut tranſiret à finibus eorum. Intuere autem & Chriſti mãſuetudinem poſt uirtutem: quia enim beneficia adepti abigebant eum, nõ reſtitit, ſed receſſit; & eos qui indignos ſe nuntiauerunt eius doctrina dereliquit, dans eis doctores liberatos à dæmonibus, & porcorum paſtores. Hier. Vel ꝙ rogans ut trãſeat fines eorum, non de ſuperbia hoc faciunt, ſed de humilitate qua ſe indignos domini præſentia iudicabant: ſicut & Petrus ait. Exi à me domine, quia uir peccator ſum. Raba. Interpretatur autem Geraſa colonum eiiciens, uel aduena propinquans, hoc eſt gentilitas, quæ diabolum à ſe eiecit. Et quæ prius longè, modo facta eſt propè, poſt reſurrectionem uiſitata à Chriſto per prædicatores. Ambro. ſuper Lucam. Duo quoq; dæmoniaci figurã populi Gentilis accipiunt. quoniam cũ tres filios Noe generauit; Sem, Cham, & Iaphet: Sem tantummodo familia in poſſeſſione accita eſt Dei; ex duobus autem alijs nationum populi pullularunt. Hila. Vnde extra urbẽ, ideſt extra legis & prophetarũ ſynagogã, duos homines in monumentis dæmones detinebant, duarum ſcilicet gentium origines; intra defuncto-

rum

rum ſedes & mortuorum reliquias obſederant, efficientes prætereuntibus uiam uitę præſentis infeſtam. Raba. Vel non immerito in monumentis illos habitantes ſignificauit: quid enim aliud ſunt corpora perfidorum, niſi quædam defunctorum ſepulchra? in quibus non Dei ſermo, ſed anima peccantis morte recluditur. Dicit autem: Ita ut nemo poſſet tranſire per uiam illam, quia ante aduentum Saluatoris in uia gétilitas fuit. Vel per duos Iudæos & Gétes accipe qui non habitabant in domo, id eſt in conſcientia ſua non requieſcebant. In monumétis manebant, id eſt in operibus mortuis delectabantur: nec ſinunt per uiam fidei, quam uiam Iudæi impugnabant aliquem tranſire. Hila. Occurſus autem eorum concurrentium ad ſalutem uoluntas iudicatur: uidentes autem dæmones non ſibi iam locum in Gentibus derelinqui, ut patiatur habitare ſe hæreticis deprecantur: quibus occupatis, in mare, id eſt in cupiditatem ſecularem dæmonum præcipitantur inſtinctu, cum reliquarum gentium infidelitate moriuntur. Vel porci ſunt qui lutulentis delectantur actibus. nam niſi quis porci more uixerit, non in eum diaboli accipiunt poteſtatem, aut ad probandum tantum non ad perdendũ accipiét. Quòd autem in ſtagnum præcipitati ſunt porci, ſignificat quod etiam liberato populo Gétium à dominatione dæmonum, in abditis agũt ſacrilegos ritus ſuos, qui Chriſto credere noluerunt, cæcati & profunda curioſitate ſubmerſi. Quod autem paſtores porcorum fugientes iſta nuntiant, ſignificat quoſdam etiam primates impiorũ, quã quam chriſtianam legem fugiant, potentiam tamen Chriſti ſtupendo prædicare non ceſſant. Quod aũt magno timore percuſſi rogant, ut ab eis diſcedat, ſignificat multitduinem uetuſta ſua uita delectatã, honorate quidẽ ſe nolle chriſtianam legẽ dum dicunt, ꝙ eam implere non poſſunt. Hila. Vel urbs illa Iudaici populi habuit ſpeciem, quæ Chriſti operibus auditis, domino ſuo obuiam pergit, prohibens ne fines ſuos urbemq; contingeret: neq; enim Euangelia recepit.

CAPVT NONVM.

ET aſcendens Ieſus nauiculam, trãsfretauit, & uenit in ciuitatẽ ſuam. Et ecce offerebant ei paralyticũ iacentem in lecto. Videns aũt Ieſus fidem illorũ, dixit paralytico, Cõfide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de ſcribis dixerũt intra ſe. Hic blaſphemat. Et cũ uidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit, Vt quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere Dimittũtur tibi peccata tua, an dicere, Surge et ambula? Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (tunc ait paralytico) Surge tolle lectum tuum, et uade in domum tuam. Et ſurrexit, & abiit in domum ſuam. Videntes aũt turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit talem poteſtatem hominibus.

Chry. in ho. Monſtrauit ſuperius Chriſtus ſuam virtutem per doctrinam, quãdo docuit eos vt poteſtatem habẽs: per lepro ſum, quãdo dixit: Volo, mundare: per Centurioné, qui dixit: dic verbo, & ſanabitur puer meus: per mare, quod uerbo refrenauit: per dæmones, qui eum confitebantur. Hic autem rurſus alio maiori modo inimicos eius cogit cõfiteri æqualitatem honoris ad patrem. unde ad hoc oſtẽdendũ ſubdit: Et aſcé. Ie. in na. trãsfre. & ve. in ciui. ſuam. Nauigium autem intrãs pertranſit, qui pede mare poterat pertranſire: non. n. ſemper mirabilia volebat facere, ne incarnationis noceat rationi. Ioan. epiſcopus. Creator autem rerum, orbis terræ dominus, poſteaquã ſe propter nos noſtra anguſtauit in carne, cępit habere humanam patriam, cępit ciuitatis Iudaicæ eſſe ciuis, parentes habere cœpit, parentem omniũ ipſe parens: vt attraheret charitas, quos diſperſerat metus. Chry. in ho. Ciuitatem autem ſuã hic Capharnaum dicit. alia. n. eum ſuſceperat naſcenté, ſcilicet Bethlehem: alia eũ nutriuit, ſcilicet Nazareth: alia autem habuit continuè habitantem, ſcilicet Capharnaum. Aug. de con. Euan. Vel aliter: Quod Matthæus hic ſcribit de ciuitate domini, Marcus autem de Capharnaum, difficilius ſolueretur, ſi Matthæus Nazareth nominaret: nunc verò cũ potue-

Duplicis nature in Chriſto teſtimonia.

potuerit ipſa Galilæa dici ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth, ſicut uniuerſum regnum Romanorum in tot ciuitatibus conſtitutum dicitur modo Romana ciuitas. Quis dubitauerit ut ueniēs in Galilęā dominus rectè diceretur ueniſſe in ciuitatem ſuam, in quocunq; eſſet oppido Galilęæ: præſertim quia & ipſa Capharnaū extollebatur in Galilæa ut tāquā metropolis haberetur? Hiero. Vel ciuitatē eius non aliam intelligamus, quàm Nazareth: unde & Nazarenus appellatus eſt. Aug. de con. euan Et ſecūdū hoc, dicimus Matthæū prætermiſiſſe, quæ geſta ſunt poſteaquam Ieſus uenit in ciuitatem ſuā, donec ueniret Capharnaum, & hic adiūxiſſe de ſanato paralytico, ſicut in multis faciūt prætermittentes media, tāquam hoc continuo ſequatur, quod ſine ulla pretermiſſionis ſignificatione ſubiūgunt, & hoc modo hic ſubditur. Et ecce offe. ei paraly. iac. in lecto. Chry. in ho. Paralyticus aūt hic alier eſt preter eum qui in Ioāne ponitur. Ille quidē in natatorijs iacebat, hic autē in Capharnaū: & ille famulis carebat, hic autē habebat eos qui ſui curam habebāt: qui & portātes eū attulerunt. Hier. Obtulerunt autē ei iacentē in lecto, quia ipſe ingredi nō ualebat. Chry. in ho. Non autem ubiq; ab ægris ſolum quærit fidē, puta cum inſaniunt, uel aliter ab ægritudine in exceſſu fuerint mentis. Vnde ſubditur. Videns autē Ieſus fidē illorum. Hier. Nō eius qui offerebatur, ſed eorum qui offerebant. Chry. in ho. Quia igitur tantam oſtendunt fidē, monſtrat & ipſe ſuam uirtutem, cū omni poteſtate ſoluens peccata. unde ſequitur: Dixit paraly. Confi. fili, remit. tibi peccata. Ioan. epiſcopus. Quantū ualet apud Deum fides propria, apud quē ſic ualuit aliena, vt intus & extra ſanaret hominē. Audit ueniā & tacet paralyticus, nec ullā reſpondet gratiā: quia plus corporis q̄ animę tendebat ad curam Merito ergo Chriſtus offerentium recepit fidē, non uerecundiam iacentis. Chryſo. Vel erat magna fides etiam huius infirmi, nō enim permiſiſſet ſe ſubmitti (ut alius Euangeliſta dicit) per tectum, non credens. Hier. O mira humilitas, deſpectum & debilem, totis membrorum compagibus diſſolutū, filium uocat: quē ſacerdotes non dignabātur attingere. aut certè ideo filium, quia dimittuntur ei peccata ſua. ubi datur nobis intelligentia, propter peccata, pleraſq; euenire corporum debilitates. Et iccirco forſitan prius dimittuntur peccata, ut cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. Chry. in ho. Scribæ autē diffamare uolētes, etiā nolentes fecerunt clarere quod factum eſt: eorum enim æmulatione ad ſigni oſtenſionem uſus eſt Chriſtus. Hoc. n. eſt ſuperabundantia eius ſapientiæ, q̄ ſua per inimicos manifeſtat. unde ſequit̄: Et ecce quidam de ſcri. dixe. intra ſe: Hic blaſphemat. Hiero. Legimus in prophetia: Ego ſum qui deleo omnes iniquitates tuas. Conſequenter ergo ſcribæ, quia hominem putabant, & uerba Dei nō intelligebant, arguunt eum uitio blaſphemiæ. Videns autē cogitationes eorū oſtendit ſe Deum, qui poteſt cordis occulta cognoſcere, & quodāmodo tacens loquitur. Eadem potētia, qua cogitationes ueſtras intueor, poſſum & hominib. delicta dimittere. Et uobis intelligite quid paralyticus conſequatur. unde ſequitur: Et cùm ui. Ie. cog. eo. dixit: Vt quid co. ma. in cordi. ueſtris? Chryſ. in ho. Non quidē eorū deſtruxit ſuſpicionem, qua ſcilicet cogitabant eum prædicta dixiſſe ut Deum. Si. n. non eſſet æqualis Deo patri, oportebat eum dicere longè ſum ab hac poteſtate, ſcilicet dimittendi peccata. nunc autem contrarium firmauit ſua uoce, & miraculi oſtenſione. unde ſubdit: Quid eſt facil. dice. dimit. tibi pec. tua, an dice. ſur. & ambula? Quātò quidē anima corpore potior eſt, tanto peccatum dimittere maius eſt, quàm corpus ſanare. Sed quia illud quidem nō manifeſtū, hoc autē manifeſtum: facit minus quod eſt manifeſtius, ut demōſtret maius & non manifeſtum. Hier. Virum non ſint paralytico peccata dimiſſa, ſolus nouerat qui dimittebat. Surge autē & ambula, tam ille qui ſurgebat, q̄ hi qui ſurgentem uidebant poterant approbare: quanquam eiuſdem uirtutis ſit, & corporis & animæ uitia dimittere. Inter dicere tū & facere multa diſtātia eſt: fit ergo carnale ſignum, ut probetur ſpirituale. unde ſequit̄. Vt autē ſciatis quoniam filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata. Chriſoſt. in ho. Suprà quidē paralytico non dixit: dimitto

mitto tibi peccata,ſed dimittũtur tibi peccata,quia uero ſcribæ reſiſtebant, altiorẽ ſuam potentiã demonſtrat,dicens:quia filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata. Et vt oſtendat ſe patri æqualẽ, non dixit ꝙ filius hominis indiget aliquo admittendum peccata, ſed quoniã habet. Glo. Hæc autem verba ut ſciatis poſſunt eſſe Chriſti vel Euangeliſtæ, quaſi Euãgeliſta diceret: Ipſi dubitabant eum peccata dimittere,ſed ut ſciatis quoniam filius hominis habet poteſtatem,ait paralytico. Si autem Chriſtus dicatur pronuntiaſſe hæc uerba,ſic intelligetur. Vos dubitatis me poſſe peccata dimittere,ſed ut ſciatis quoniam filius hominis &c.quæ quidem oratio imperfecta eſt,ſed ſubditur actus loco conſequẽtis:unde dicitur:Ait paraly. Surge.& tol.lect.tuũ. Io.epiſcopus. Vt quod fuit teſtimoniũ infirmitatis,ſit probatio ſanitatis. Et uade in do.tuã, ne chriſtiana ſide curatus,moreris in perfidia Iudæorum. Chry.in ho. Hoc aũt pręcipit ut non æſtimetur fantaſia eſſe quod actum eſt. unde ad ueritatẽ facti oſtendendã ſubditur: Et ſurre.& abijt in do.ſuam. Sed tamen aſtãtes homines adhuc deorſum trahũtur. unde ſequitur:Videntes autem turbæ &c.Si enim bene cogitaſſent apud ſe, cognouiſſent quia filius Dei erat. Interim enim nõ paruũ erat æſtimare omnibus hominibus maiorẽ,& à Deo uenire. Hila. Myſticè autem à Iudæa repudiatus in ciuitatem ſuã reuertitur. Dei ciuitas fideliũ plebs eſt:in hanc ergo introiuit per nauim, id eſt Eccleſiam uectus. Io epiſcopus. Non autẽ Chriſtus indiget naui, ſed nauis Chriſto, quia ſine cęleſti gubernatione nauis eccleſiæ per mundanũ pelagus ad cęleſtẽ portũ nõ ualet peruenire. Hila. In paralytico autem gentiũ uniuerſitas offertur medenda: hic itaque Angelis miniſtrandus offertur: hic filius nuncupatur, quia Dei opus eſt. huic remittuntur animæ peccata, ꝙ lex laxare nõ poterat. fides enim ſola iuſtificat: Deinde uirtutẽ reſurrectionis oſtẽdit, cũ ſublatione lectuli infirmitatem corporib. docuit defuturam. Hiero. Iuxta tropologiam autem interdum anima iacens in corpore ſuo uirtutibus diſſolutis à perfecto doctore domino offertur curãda: unuſquiſque enim æger petendæ ſalutis debet adhibere, per quos actuum noſtrorũ clauda ueſtigia, uerbi cœleſtis remedio reformẽtur. Sunt igitur monitores mentis, qui animum auditoris ad ſuperiora erigunt, quã uis exterioris corporis debilitate torpentem. Io. epiſcopus. Dominus autem in hoc ſeculo inſipientiũ uoluntates nõ quærit, ſed reſpicit ad alterius fidem, nec medicus languentium reſpicit uoluntatem, cũ contraria requirat infirmus. Raba. Surgere autem, eſt animam à carnalibus deſiderijs abſtrahere. Lectum tollere, eſt carnẽ à terrenis deſiderijs ad uoluntatem ſpiritus attollere. Domum ire, eſt ad paradiſum redire, uel ad internam ſui cuſtodiã, ne iterũ peccet. Greg.23.Mor. Vel per lectum uoluptas corporis deſignatur: iubetur itaque ut hoc ſanus portet, ubi infirmus iacuerat. quia omnis adhuc uitiis delectatur, infirmus iacet in uoluptatibus carnis, ſed ſanatus hoc portat, quia eiuſdem carnis cõtumelias poſtmodum tolerat, quod intus prius deſideriis requieſcebat. Hila. Videntes autem turbæ timuerunt. Magni enim timoris res eſt, non dimiſſis à Chriſto peccatis in mortem reſolui, quia nullus eſt in domũ æternã reditus, ſi cui indulta nõ fuerit uenia delictorũ. Ceſſante aũt timore honor Deo redditur, ꝙ poteſtas hominibus hac uia data ſit per uerbũ eius, & peccatorũ remiſſionis, & corporũ reſurrectionis, & reuerſion is in cœlum.

Et cum tranſiret inde Ieſus, uidit hominẽ ſedẽtem in teloneo, Matthæũ nomine. Et ait illi: Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factũ eſt, diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores uenientes diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius. Et uidentes Phariſæi dicebant diſcipulis eius: Quare cũ publicanis & peccatoribus mãducat magiſter ueſter? At Ieſus audiens, ait. Non eſt opus ualentibus medicus, ſed male habentibus. Euntes autem diſcite quid eſt Miſericordiã uolo, & non ſacrificium. Non enim ueni uocare iuſtos, ſed peccatores.

Chry.in ho. Cum Chriſtus feciſſet miraculum, non permãſit in eodem loco, ne Iudæorũ cęlum accenderet ampliorem, hoc & nos faciamus, non obſtinatè obſiſtẽtes ei qui inſidiantur. unde dicitur: Et cũ tranſiret inde Ieſus, ſcilicet à loco ubi miraculũ fecerat. Vidit ho.ſed. in telo. Mat. nomine. Hiero. Cæteri Euangeliſtæ pro-

pter

pter verecũdiam & honorẽ Matthæi, noluerunt eum nomine appellare vulgato, ſed dixerũt Leui. Duplici enim vocabulo fuit: ipſe autem Matthæus ſecundum illud Salomonis: Iuſtus accuſator eſt ſui: Matthæum ſe & publicanũ nominat, vt oſtendat legentibus, nullum debere ſalutẽ deſperare, ſi ad meliora conuerſus ſit, cũ ipſe de publicano in Apoſtolum ſit repentè mutatus. Glo. Dicit aũt: Sedentẽ in teloneo, id eſt in domo vbi vectigalia congregatur. Erat. n. telonearius dictus, à telon græcè, quod eſt vectigal. Chry. in ho. Per hoc ẽt ergo monſtrat vocantis virtutem, quoniã nõ deſiſtentẽ à periculoſo officio ex medijs ipſũ euulſit malis, ſicut & Paulũ adhuc inſanientẽ. Et ideo ſequitur: Et ait illi. Sequere me. Sicut vidiſti vocantis virtutẽ, ita diſce vocati obedientiã: neq; enim reſtitit, neque domũ abire rogauit, & ſuis hoc cõmunicare. Remi. Humana ẽt pericula, quæ ei à principibus accidere poterant, paruipẽdit, dum officij ſui rationes imperfectas reliquit. vnde ſequit̃: Et ſurgens ſecutus eſt eum, & quia terrena lucra deſeruit, ideo iure factus eſt dominicorũ talentorum diſpenſator. Hiero. Arguit autem in hoc loco Porphyrius & Iulianus Auguſtus, uel imperitiam hiſtorici mentientis, vel ſtultitiam eorũ qui ſtatim ſecuti ſunt Saluatorẽ, quaſi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem ſint ſecuti, cum tantæ virtutes tãquam ſigna pręceſſerint, quæ Apoſtolos antequam crederent, uidiſſe non dubium eſt. Certè fulgor ipſe & maieſtas diuinitatis occultæ, quæ ẽt in facie refulgebat humana, uidentes ad ſe trahere poterat in primo aſpectu. Si enim ex magnete lapide hæc eſſe uis dicitur, ut ferrum trahat, quanto magis dominus omnium creaturarũ ad ſe trahere poterat quos uolebat? Chry. in ho. Sed cur non cum Petro & Ioanne & alijs eũ uocauit? quoniã durius adhuc diſpoſitus erat, ſed poſt multa miracula, & multam Chriſti famã, quando aptiorem eum ad obediẽtiam ſciuit, qui intima cordis nouit. Aug. de con. Euan. Vel probabilius uidetur, ꝙ hic prætermiſſa recordando Matthæus cõmemorat, quia ante ſermonẽ habitũ in monte credendum eſt uocatum eſſe Matthæum in eo quippe monte, tunc Lucas cõmemorat omnes duodecim electos, quos & Apoſtolus nominat. Glo. Matthæus. n. uocationẽ ſuam refert inter miracula: magnum enim miraculum fuit, ꝙ publicanus factus eſt Apoſtolus. Chry. in ho. Quid eſt autem ꝙ de alijs Apoſtolis nobis non dicitur, qualiter & quando ſunt uocati, niſi de Petro, & Andrea, & Iacobo, Ioanne & Mattheo? Hi enim maximè erant in inconuenientibus & humilibus ſtudiis. Neque enim telonei officio eſt aliquid deterius, neque piſcatione uilius. Glo. Congruam autem cœleſtis beneficii uicem impendens Matthæus Chriſto magnũ conuiuium in domo ſua parauit, ut illi cõmodaret ſua temporalia, à quo expectabat perpetua bona. unde ſequitur: Et fa. eſt, diſcũ. eo in do. Aug. de con. Euan. Hic Mat. non expreſſit in cuius domo diſcũbebat Ieſus, unde poſſet uideri nõ hoc ex ordine ſubiunxiſſe, ſed quod alio tempore factũ eſt recordatus interpoſuiſſe, niſi Marcus & Lucas qui hoc omnino ſimiliter narrant, manifeſtarent in domo Leui, hoc eſt Matthæi diſcubuiſſe Ieſum. Chry. in ho. Honoratus aũt Matthæus ingreſſum Chriſti in domũ eius, omnes publicanos qui erãt eiuſdẽ artis cõuocauit. unde ſequitur: Ecce multi publicani, &c. Glo. Publicani. n. uocantur, qui publicis negociis implicantur, q̃ ſine peccato, aut uix aut nunquã poſſunt tractari. & pulchrum fuit pręſagium, quia qui Apoſtolus & doctor gentiũ erat futurus, in præſagia ſua conuerſione peccantium gregẽ poſt ſe trahit ad ſalutẽ, ut iam perficeret exẽplo, quod perficere debebat & uerbo. Hiero. Tertulianus hos dicit fuiſſe ethnicos, dicẽte ſcriptura: Nõ erit uectigal pendens ex Iſrael: quaſi Matthæus non fuerit Iudæus. dominus aũt nõ conuiuatur cum ethnicis, cum id maximè caueret, ne legẽ ſoluere uideretur, qui & diſcipulis præcepit: In uiã gẽtiũ ne abieritis. Viderant autem publicanum à peccatis ad meliora cõuerſum, locum inueniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam ipſi non deſperant ſalutem. Chry. in ho. Vnde acceſſerunt ad redemptorem noſtrum: & nõ ſolũ ad colloquendum, ſed etiam ad conueſcẽdum recepti ſunt: non ſolum deputans aut curans aut arguens inimicos, ſed etiam cõueſcẽs emendabat multoties eos q malè

Matthæus binomius.

diſpoſiti

diſpoſiti erant. per hoc docens nos, quoniam omne tempus & omne opus poteſt nobis tribuere utilitatem. hoc autē uidētes phariſæi indignati ſunt, de quibus ſubditur: Et ui. pha. di. diſci. eius: Quare cū publicanis &c. Notandum ꝙ cum diſcipuli uiſi ſunt peccare, Chriſtum alloquūtur, dicentes: Ecce diſcipuli tui faciunt quod non licet facere in ſabbato. Hic apud diſcipulos Chriſto detrahūt quæ omnia malignantium erant, & uolentium ſeparare à doctore corda diſcipulorum. Raba. Duplici autem errore tenebantur, quia & ſe iuſtos arbitrabantur, qui ſuperbiæ faſtu à iuſtitia longè diſceſſerant; & eos criminabantur iniuſtos, qui reſipiſcēdo à peccatis iuſtitiæ appropinquabant. Auguſtinus de con. Euan. Lucas autem aliquanto differentius hoc uidetur cōmemoraſſe, ſecundum quem phariſæi dicunt diſcipuli: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Chriſto & diſcipulis eius hoc obiectum inſinuans. Sed cum diſcipulis dicebatur, magis magiſtro obijcitur, quem ſectando imitabantur. Vna eſt ergo ſententia, & tanto melius inſinuata, quanto quibuſdam uerbis manente ueritate mutata. Hiero. Neque uerò in priſtinis permanentes uenīūt ad Ieſum, ut phariſæi & ſcribę murmurāt, ſed pœnitentiā agentes: quod & præſens ſermo domini ſignificat. unde ſequitur. At Ieſus audiens ait; Non &c. Raba. Seipſum medicum dicit, qui miro medicandi genere propter iniquitates noſtras uulneratus eſt, ut uulnus peccatorum noſtrorum ſanaret. Sanos quidem eos appellat, qui ſuam uolentes ſtatuere iuſtitiā, ueræ Dei iuſtitiæ ſubiecti non ſunt. Male habētes eos uocat qui ſuæ fragilitatis conſciētia deuicti, nec per legē uidentes ſe iuſtificari, pœnitēdo ſe ſubmittūt gratiæ Dei. Chry. in ho. Poſtquam à cōmunibus opinionibus eos allocutus eſt, alloquitur eos ex ſcripturis, cum dicit. Euntes autē diſcite quid eſt, Miſericordiam uolo, & nō ſacrificium. Hier. De propheta ſ. Oſeæ ſumens teſtimonium ſugillat ſcribas & phariſæos, qui ſe iuſtos æſtimantes peccatorū & publicanorum conſortia declinabant. Chry. in ho. Ac ſi dicat; Cur accuſatis me qm̄ peccatores corrigo? ergo & Deū

Chriſtus medicus

patrem ex hoc incuſate. Sicut.n. ille uult peccatorum emendationem, ita & ego. & ſic oſtendit non ſolū non eſſe prohibitum quod incuſabant, ſed & ſecundum legem maius eſſe ſacrificio. non.n. dixit; Miſericordiā uolo, & ſacrificiū; ſed hoc iniūxit, illud autē eiecit. Glo. Non tamē deſpicit Deus ſacrificium, ſed ſacrificium ſine miſericordia. faciebant autē phariſæi ſæpe ſacrificia in templo, ut iuſti apparerent corā populo, ſed non exercebant miſericordiæ opera, in quibus probatur uera iuſtitia. Raba. Admonet itaq; eos, ut per opera miſericordię ſibimetipſis ſupernæ miſericordiæ præmia requirāt, & non contēptis pauperū neceſſitatibus per oblationē ſacrificiorum ſe Deo placere confidant. unde dicit; Eūtes ſ. à temeritate ſtultæ uituperationis, ad diligentiorem ſcripturæ ſanctæ meditationē, quæ miſericordiā maximè cōmendat; unde & ſuū de miſericordia exēplum eis proponit, dicens; Non.n. ueni uocare iuſtos, ſed pec. Aug. de con. Euan. Lucas addidit in pœnitentiā, quod ad explanandā ſententiā ualet, ne quiſquam peccatores, ob hoc ipſum ꝙ peccatores ſunt, diligi arbitretur à Chriſto; cū & illa ſimilitudo de ægrotis benè intimet quid uelit Deus, uocādo peccatores, tanquā medicus ægros; utiq; ut ab iniquitate tanquā ab ægritudine ſalui fiant, quod fit per pœnitentiā. Hila. Omnibus autē Chriſtus uenerat, quomodo ergo nō ſe iuſtis ueniſſe dicit? Erant ergo quibus neceſſe non erat ut ueniret. ſed nemo iuſtus ex lege eſt; oſtēdit ergo inanē iuſtitiæ iactantium; quia ſacrificijs infirmis ad ſalutē, miſericordia erat uniuerſis in lege poſitis neceſſaria. Chry. in ho. Vnde ironicè uidetur ad eos loquēs, ſicut cū dicit; Ecce iā Adam factus eſt quaſi unus ex nobis. Quoniam.n. nullus iuſtus erat in terra, Paulus ſignificat, dicens; Omnes peccauerunt & egent gloria Dei. In hoc aūt & illos mitigauit, qui uocati erant q.d. Tantum renuo abominari peccatores, qui ꝓpter eos ſolos adueni. Raba. Vel quia qui iuſti erāt ſicut Nathanael & Ioānes Baptiſta, nō erant ad pœnitentiā inuitandi. Vel nō ueni uocare iuſtos falſos, qui de iuſtitia ſua gloriantur, ut phariſæos; ſed illos, qui ſe peccatores recognoſcunt. Per Matthæi

Miſericordia præferī ſacrificium.

thæi

thæi autem & publicanorum vocationē, fides gentium exprimiť, quæ prius mundi lucris inhiabant, & nūc ſpiritualiter cum dño reficiuntur; per ſuperbiam phariſæorum, inuidia Iudæorū de ſalute gentium. Vel Matthæus ſignificat hominē terrrenis lucris inhiantem, quē videt Ieſus, dū oculo miſericordiæ reſpicit. Matthæus.n.interpretatur donatus, Leuita aſſumptus. pęnitens autem à maſſa perditorum aſſumitur, & gratia Dei eccleſiæ donať. Et ait illi Ieſus, Sequere me, uel per prędicationē vel per ſcripturæ admonitionē, uel per internam inſpiratio nem.

Tunc acceſſerunt ad eū diſcipuli Ioannis, dicētes, Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus, Nunquid poſſunt filii ſponſi lugere, quandiu cū illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Nemo autē immittit commiſſuram panni rudis in ueſtimentum uetus, tollit.n. plenitudinem eius à ueſtimento, & peior ſciſſura fit. Neq; mittunt uinum nouum in utres ueteres, alioquin rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereunt. Sed uinum nouum in utres nouos mittunt, & ambo conſeruantur.

Glo. cum de conuiuio peccatorum & de participatione reſpōdiſſet eis, de comeſtione eum aggrediuntur. vñ dř: Tunc acceſ. ad eum diſci. Ioan. dicen. Quare nos &c. Hie. Superba interrogatio, & ieiunii reprehendenda iactantia: nec poterant diſcipuli Ioannis non eſſe ſub uitio, qui iungebantur phariſæis, quos à Ioanne nouerant condemnatos: & calumniabantur eū, quē ſciebant magiſtri uocibus ꝑdicatū. Chry. in ho. Quod autem dicunt tale eſt: Eſtó, tu ut medicus hæc facis: ſed cur diſcipuli tui dimittentes ieiunium talibus mēſis attendunt? deinde excuſationem ex comparatione augere volentes, primo ſeipſos ponunt & deinde phariſæos. Ieiunabant.n. illi quidem à lege diſcentes, ſicut & phariſæus dixit; Ieiuno bis in ſabbato; ipſi autē à Ioanne. Raba. Ioannes.n. uinum & ſiceram nō bibit, quod abſtinentiæ meritum non auget, cui nulla eſt potentia naturæ. Dominus autem qui peccata poteſt condonare, cur à peccatoribus manducantibus declinaret, quos abſtinentibus poterat facere iuſtiores? Ieiunat autem Chriſtus, ne præceptum declines; manducat autem cum peccatoribus, ut gratiam & poteſtatem intelligas. Aug. de con. euan. Sed cum Matthæus tantum diſcipulos Ioannis hoc dixiſſe perhibeat, uerba quæ apud Marcū leguntur, magis indicant alios hoc dixiſſe de aliјs.i. conuiuas de diſcipulis Ioannis & phariſæis: ꝙ Lucas euidentius expreſſit, ꝙ alios de aliis dixiſſe narrauit. unde ergo Matthæus dicit; Tunc acceſſerunt &c. niſi quia & ipſi aderant, & omnes certatim, ut quiſque poterat, hoc obiecerunt? Chry. in ho. Vel Lucas dicit, ꝙ phariſæi hoc dixerunt, hic autem dicitur ꝙ diſcipuli Ioannis: quia phariſæi illos ſecum acceperunt ad dicendum, quod poſtea in Herodianis fecerunt. Sed conſiderandum ꝙ qñ pro extraneis (ſicut pro publicanis) ſermo erat ut eorum turbatam mitiget animam, uehementius exprobrantes incuſauit. ubi autē diſcipulos conuitiabantur, cum manſuetudine reſpondet, unde ſequitur; Et ait illis Ieſus: Nunquid poſſunt fi. ſpon. lu. quādiu cum illis eſt ſponſus? Primo quidem ſeipſum medicum uocauerat, hic autem ſponſum; in memoriam reducens uerba Ioannis, quæ dixit: Qui habet ſponſam ſponſus eſt. Hie. Sponſus Chriſtus eſt, ſponſa autem Eccleſia. de hoc ſpiritnali connubio Apoſtoli ſunt creati, qui lugere non poſſunt quandiu ſponſum in thalamo uident, & ſciunt ſponſum eſſe cum ſponſa. Quando uerò tranſierunt nuptiæ, & paſſionis ac reſurrectionis tempus aduenerit, tunc ſponſi filii ieiunabunt. Et hoc eſt quod ſubditur. Veniens autem dies &c. Chryſo. in home. Quod autem dicit tale eſt: gaudii eſt præſens tempus & lætitiæ, non ergo introducenda ſunt triſtitia; etenim ieiunium triſte eſt, non naturaliter, ſed illis qui imbecillius adhuc diſpoſiti ſunt: his enim qui ſapientiam contemplari deſiderant, delectabile eſt. unde ſecundum opinionem illorū hoc dixit: per hoc autem monſtrat ꝙ non gulæ erat quod fiebat, ſed diſpenſationis cuiuſdam. Hiero. Nonnulli autem putant idcirco dies quadraginta paſſionis ieiunia debere committi: licet ſtatim dies Pentecoſtes & Spiritus ſanctus ueniēs mādūcat nobis feſtiuitatem. Ex huiuſmod. occaſione teſtimonij Montanus Priſca & Maximilla etiā poſt Pentecoſten faciunt quadrageſimam, ꝙ ablato ſponſo, filij ſponſi debeant

debeant ieiunare; eccleſiæ autem côſuetudo ad paſſionem domini & reſurrectionê per humilitatem carnis uenit, ut ſpiritualis ſaginæ ieiunio corporis præparemur. Chry. in ho. Rurſus aūt à cõibus exemplis confirmat hunc ſermonem, cum ſubdit: Nemo autem mittit cômiſſuram pan. &c. quaſi diceret, nõdũ effecti ſunt fortes mei diſcipuli, ſed adhuc multa indigêt condeſcenſione; nondum ſunt per ſpiritum renouati. Sic autem diſpoſitis non oportet grauedinem imponere præceptorum. hoc aūt dixit regulam dans ſuis diſcipulis, ut diſcipulos ex uniuerſo orbe terrarum cum mãſuetudine ſuſcipiant. Remi. Veſtimentum uetus diſcipulos ſuos uult intelligi: quia nondum erant per omnia innouati. Pannũ rudem .i. nouum, appellat nouam gratiã, .i. euangelicam doctrinam; cuius quædam particula eſt ieiunium, & ideo nõ côueniebat ut ſæueriora præcepta ieiunij illis cõmitterent: ne fortè auſteritate ieiunij frãgerentur, & fidem perderêt quã habebãt, ideo ſubdit: Tollit.n. plenitudinem &c. Glo. Quaſi dicat: Ideo rudis pannus .i. nouus non debet poni in ueſtimento ueteri, quia tollit ſæpe à ueſtimento plenitudinê eius .i. perfectionem, & tunc fit peior ſciſſura. Graue .n. onus rudi iniunctum illud, boni quod prius inerat, ſæpe deſtruit. Remig. Duabus autem ſimilitudinibus poſitis, ſ. nuptiarum, & de panno rudi & de ueſtimento ueteri; nunc tertiam addit ſimilitudinem de utribus & de uino; Neque mittunt uinum nouum in utres ueteres. Vtres ueteres appellat ſuos diſcipulos, qui nondum perfectè erant innouati. Vinũ nouum appellat plenitudinê Spiritus ſancti, & profunda cœleſtium myſteriorum, quæ tunc diſcipuli ferre non poterant; ſed poſt reſurrectionem utres noui facti fuerũt, & uinum nouũ receperunt, quando Spiritus ſanctus repleuit corda eorum. Vnde quidã dixerunt; Omnes iſti muſto pleni ſunt. Chry. in hom. Hinc & nos cauſam docuit humilium uerborũ, quæ & cõtinuo ad eos dicebat propter imbecillitatem ipſorum. Hie. Vel aliter. Per ueſtimentum uetus & utres ueteres, debemus intelligere ſcribas & phariſæos; particula ueſtimenti noui & uinũ nouũ, ſunt præcepta euangelica ſentienda, q̃ non poſſunt ſuſtinere Iudæi ne maior ſciſſura fiat. talequid & Galatæ facere cupiebant, ut cum Euangelio legis præcepta miſcerêt, & in utribus ueteribus mitterent uinum nouũ. ſed Apoſtolus ad eos loquitur ad Gala. 3 O inſenſati Galatæ, quis uos faſcinauit nõ obedire ueritati? Sermo igiť euangelicus Apoſtolis potius q̃ ſcribis & phariſæis eſt infundẽdus, q maiorũ traditionibus deprauati ſynceritatem præceptorum Chriſti non poterant cuſtodire, alia eſt.n. puritas uirginalis animæ, & nulla prioris uitij contagione pollutæ, alia eius quæ multorum ſordium libidini ſubiacuerit. Glo Per hoc ergo ſignificat q; Apoſtoli non erant in ueteribus obſeruantijs detinendi, quos oportebat gratiæ nouitate perfundi. Augu. in ſer. de quadrageſima. Vel aliter; Omnis qui rectè ieiunat, aut animã ſuam in gemitu orationis & caſtigatione corporis humiliat, aut illecebras carnalia ſpiritualis ſapientiæ delectatione ſuſpendit. de utroq; autê ieiunij genere dominus hic rñdet. Nã de primo, qui habet animæ humiliationem dicit; Nõ poſſunt filij ſponſi lugere. De illo qui habet epulum mentis, cõſequenter locutus eſt, dicens: Nemo mittit cõmiſſuram panni rudis &c. Deinde quia ſponſus ablatus nobis eſt, utique lugendum eſt. Et rectè lugemus, ſi flagramus deſiderio eius. Beati quibus licuit eum ante paſſionê tũc habere præſentê, interrogare ſicut uellêt, audire ſicut deberent. illos dies concupierunt uidere patres ante aduentum eius, neque uiderunt. q̃a in alia diſpẽſatione ſunt ordinati, per quos uenturus annunciareť, nõ à quibus ueniens audireť in uobis autê illud impletum eſt quod ipſe dicit; Veniêt dies quando deſiderabitis uidere unũ de diebus iſtis, & non poteritis. Quis ergo hic nõ lugebit? quis non dicat factæ ſunt mihi lachrymę meæ panes die ac nocte dũ dicitur mihi quotidie, ubi eſt Deus tuus? Merito ergo Apoſtolus cupiebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Auguſt. de con. Euan. Quod ergo dixit Matthæus Lugere, ubi Marcus & Lucas dicũt Ieiunare, ſignificauit de tali ieiunio dominũ locutum, quod pertinet ad humilitatem tribulationis, ut illud alterum quod pertinet ad gaudium mêtis in ſpiritualia ſuſpẽſę, & ob hoc alienatæ à corporalibus cibis, poſterioribus ſi-

mili-

militudinibus ſignificaſſe intelligatur. oſtendẽs quòd circa corpus occupatis, & ob hoc ueterẽ ſenſum habentibus hoc genus ieiunii nõ congruat Hila. Myſticè uerò quòd præſente ſpõſo ieiunandi neceſſitatem diſcipulis non eſſe reſpondet: præſentiæ ſuæ gaudium, & ſacramẽtũ ſancti cibi edocet, quo nemo ſe præſente. i. in conſpectu mentis Chriſtum habituri continens indigebit. quaſi eo carens. ablato autẽ ieiunaturos eſſe dicit: quia omnes non credẽtes reſurrexiſſe Chriſtum, habituri nõ eſſent cibum uitæ: In fide enim reſurrectionis ſacramentũ panis cœleſtis accipitur. Hie. Vel cùm propter peccata à nobis receſſerint, tunc indicendum eſt ieiunium, tunc luctus eſt recipiendus. Hila. Ponit etiam exempla, quibus oſtendit firmitates uetuſtate peccatorum & animas & corpora nõ uiæ gratiæ ſacramenta non capere. Raba: cùm autem datæ ſint diuerſæ ſimilitudines ad idẽ, differunt tamẽ. ueſtis. n. qua foris tegimur opera bona ſignificat, quæ foris agimus: uinũ quo intus reficimur, feruor eſt fidei, & charitatis quo intus reformamur.

Hæc illo loquẽte ad eos, ecce princeps unus acceſſit, & adorabat eum dicens; Domine, filia mea modo defuncta eſt: ſed ueni, impone manum tuã ſuper eã, & uiuet. Et ſurgẽs Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius. Et ecce mulier quæ ſanguinis fluxũ patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriã ueſtimenti eius. Dicebat. n. intra ſe: Si tetigero tantũ ueſtimentum eius, ſalua ero. At Ieſus conuerſus, & uidens eã, dixit; Confide filia fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora.

Chry. in ho. Poſt ſermones, opus adiũxit, in quo amplius phariſæi obſtruerent, eo quòd qui aduenit ad miraculum petendũ archiſynagogus erat, & luctus magnus quia puella unigenita erat, & duodecim annorũ, quando incipit eſſe flos ætatis. & ideo dicitur: Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus acceſſit. Aug. de concor. Euan. Dicũt autẽ hoc & Marcus & Lucas; ſed ab iſto ordine iã recedũt, eò enim loco hoc inſerunt, ubi poſt expulſa dæmonia & in porcos miſſa trãsfretãdo redit à regione Gerazenorum. Et per hoc quòd Marcus dicit, intelligendum eſt hoc factum eſſe poſt quàm uenit rurſus Ieſus transfretum; ſed quantum poſt non apparet. niſi autem fuiſſet aliquod interuallum, non eſſe quando fieret, quod narrat Matthæus in conuiuio domus ſuæ: poſt hoc factũ continuò ſequitur de archiſynagogi filia. Si enim loquẽte eo de pãno nouo & uino nouo, acceſſit princeps, nihil aliud factorũ dictorumq; eius interpoſitum eſt: in narratione autẽ Marci patet locus ubi alia iterponi potuerunt. Similiter autẽ Lucas non remittitur Matthæo. quod. n. adiunxit: Et ecce uir cui nomen erat Iairus, non continuò accipiendum eſt factũ: ſed poſt illud de conuiuio publicanorũ, ut narrat Matthęus, dicens: Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps unus. ſ. Iairus archiſynagogus, acceſſit & adorabat eum, dicens; Domine, filia mea modo defuncta eſt. Conſiderandũ eſt autem ne repugnare uideatur, quòd alij duo Euangeliſtæ mori iam proximã, non tamen mortuã eſſe dicant: uſq; adeo, ut dicant ueniſſe poſtea qui mortuã nũtiarent, & ob hoc nõ debere uexari magiſtrũ. intelligendum eſt. n. breuitatis cauſa Matthæum hoc potius dicere uoluiſſe, rogatũ dominũ eſſe ut faceret, quod ipſum feciſſe manifeſtũ eſt: ut, ſcilicet mortuam ſuſcitaret: Attendit. n. non uerba patris de filia ſua, ſed quod potiſſimum eſt uolũtatẽ. Ita enim deſperauerat ut potius eam uellet reuiuiſcere: nõ credens uiuam poſſe inueniri, quam morientẽ deliquerat. Duo itaque poſuerunt quod dixerit Iairus, Matthæus autẽ quid uoluerit atq; cogitauerit. Sanè ſi quiſquam illorum duorũ patrẽ ipſum commemoraſſet dixiſſe, ut non uexaretur Ieſus, quòd puella mortua fuiſſet repugnarẽt eius cogitationi uerba, quę poſuit Matthæus: nũc uerò non legitur, quòd ſuis nũtiantibus ille conſenſerit. Hinc autem rẽ per neceſſariam dicimus, nihil in cuiuſq; uerbis debere inſpicere niſi uoluntatem, cui debent uerba ſeruire: nec mentiri quẽquam, ſi alijs uerbis dixerit quod ille uoluerit, cuius uerba nõ dicit. Chry. in ho. Vel hoc quod princeps dixit de morte puellæ, eſt augere calamitatẽ. Etenim cõſuetudo eſt rogantibus, extollere ſermone propria mala, & amplius aliquod eo quod eſt dicere, ut magis attrahãt eos quibus ſupplicãt. Vñ ſubiũgit; Sed ueni impo. ma. ſu. eã, & uiuet. Vide autẽ eius groſſitiã.

Concordãtia euangeliorum.

Duo

Duo enim expetit à Chriſto: & accedere ipſum,& manum imponere. Hoc etiā Syrus ille Naaman & à propheta expetebat. Etenim & uiſu indiget, & ſenſibilibus rebus, qui groſſius diſpoſiti erant. Remig. Miranda eſt autem pariter atq; imitanda dñi humilitas & manſuetudo: nam mox ut rogatus eſt, rogantem cœpit ſequi. unde ſubdit: Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum. Hic ſubditos & prælatos pariter inſtruxit: ſubditis exemplum obedientiæ reliquit: prælatis uerò inſtantiam & ſolicitudinem docendi demonſtrauit: ut quotieſcunque audierint aliquem mortuum in anima, ſtatim adeſſe ſtudeant. Et cum eo ibant diſcipuli eius. Chry. in home. Et Marcus quidem & Lucas dicunt, quoniam tres accepit diſcipulos. ſ. Petrum, Iacobum, & Ioannem: Matthæum autem non aſſumpſit, ampliorem ei concupiſcentiam immittens, & qa imperfectius adhuc diſpoſitus erat. propter hoc enim illos honorat, ut alii ſimiles illis efficiātur. Sufficiebat enim interim Matthæo uidere ea quæ facta ſunt circa ſanguinis fluxum patientem, de qua ſubditur: Et ecce mul. quæ ſan. flu. patie. 12. an. ac. re. & teti. fim. ueſtimen. eius. Hiero. Hæc autem mulier ſanguine fluens, nō in domo, non in urbe accedit ad dominū, quia iuxta legem urbibus excludebatur, ſed in itinere ambulante domino ut dum pergit ad aliam, alia curaretur. Chryſo. Ideo autem non libera propalatione ad Chriſtum uenit, quia uerecūdabatur, propter paſſionem, immundam ſe exiſtimās. Etenim apud legem multa immunditia æſtimabatur eſſe hæc paſſio. propter hoc latet, & occultatur. Re. In quo laudanda eſt eius humilitas, quia non ad faciem acceſſit, ſed retro, & indignam ſe iudicauit pedes domini tangere: & non plenitudinē ueſtimenti tetigit, ſed tantummodo fimbriam. Habuit. n. dominus fimbriam iuxta legis præceptum. Phariſæi etiam fimbrias habebant quas magnificabant, in quibus etiam ſpinas appendebant. ſed fimbriæ domini non habebant uulnerare, ſed potius ſanare Et ideo ſequitur: Dicebat enim intra ſe, quia ſi tetigero tantum ueſtimentū eius, ſalua ero. In quo fides eius admiranda eſt: quia deſperans de ſalute medicorum in quos ſua erogauerat, ut Marcus dicit. intellexit cœleſtem adeſſe medicum, & in eo totam ſuam intentionem collocauit, & ideo ſaluari promeruit. unde ſequitur. At Ieſus conuerſus & uidens eam, dixit. Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Raba. Quid eſt quòd eam confidere iuſſit, quæ ſi fidem nō haberet, ſalutem ab eo nō quæreret? ſed robur & perſeuerantiam fidei ab ea expoſtulauit, ut ad certam & ueram perueniat ſalutem. Chryſ. in home. Vel quia formidoloſa erat hæc mulier, propter hoc ait. Confide. Et filiam eam uocat, quia fides eam filiam fecerat. Hierony. Non autem dixit. Quia fides tua te ſaluam factura eſt, ſed ſaluam fecit. in eo enim quòd credidiſti, iam ſalua facta es. Chryſoſto. in home. Nondum tamen perfectam de Chriſto opinionem habebat, quia nequaquā æſtimaſſet eum latere; ſed Chriſtus nō dimiſit eam latere, non quaſi gloriam concupiſcens, ſed multorum cauſa. Primo enim ſoluit timorem mulieris, ne à conſcientia pungatur, quaſi donum furatura. Secundo eam emendat de hoc, quòd æſtimauit ſe latere. Tertio omnibus fidem eius oſtendit, ut eam æmulentur. Quarto dedit in hoc ſignum, quòd monſtrauit ſe noſſe omnia, non minus eo quòd fontem ſanguinis ſiccauit, de quo ſequitur. Et ſal. fa. eſt mulier ex illa hora. Glo. Intelligendum eſt ex illa hora, ex qua tetigit fimbriam, non ex illa hora ex qua Ieſus conuerſus eſt ad eam. iam enim ſalua facta erat, ut alij Euangeliſtæ manifeſtè oſtendunt, & ex uerbis domini perpendi poteſt. Hilar. In quo magna uirtutis dominicæ admiratio eſt. cum poteſtas intra corpus manens, rebus caducis efficaciam adderet ſanitatis, & uſque in ueſtium fimbrias operatio diuina procederet. non. n: comprehenſibilis erat Deus ut corpore clauderetur. Aſſumptio nanque corporis non naturam uirtutis incluſit, ſed ad redemptionem noſtram fragilitatem corporis uirtus aſſumpſit. Myſticè autem princeps hic, lex eſſe intelligitur, quæ dominum orat, ut plebi quā ipſa Chriſto, eius aduentus expectatione prædicata nutrierat, uitam mortuæ reddat. Rabanus. Vel archiſynagogus ſignat Moyſen, & dicitur Iairus, id eſt illuminans ſiue illuminatus, quia accepit uerba uitæ dare no-

Exemplum Chriſti proponitur.

Dominus habuit fimbrias.

Secreta reuelantur.

bis:& per hoc cunctos illuminat ipſe à Spiritu ſancto illuminatus. Filia igitur archiſynagogi, ideſt ipſa ſynagoga velut duodecimo ætatis anno, ideſt tempore pubertatis: poſtquam ſpiritalē ſobolem Deo generare debebat, errorum languore conſternata eſt. Ad hanc ergo Principis filiam dū properat Dei verbum, vt ſaluos faceret filios Iſrael, ſancta eccleſia ex Gentibus cōgregata, quæ interiorum lapſu criminum deperibat, paratam alijs fide percepit ſanitatem. Notandum autem ꝙ dum archiſynagogi filia ſit duodennis, & mulier hæc ab annis 12. ſanguine fluxit; eo tempore quo hæc nata eſt, illa cœpit infirmari: una enim penè ſeculi ætate, & ſynagoga ex patriarchis cœpit naſci, & Gentiſi exterarū natio idololatriæ ſanie fædari. Nam fluxus ſanguinis bifariam poteſt intelligi: hoc eſt ſuper idololatriæ pollutione, & ſuper his quæ carnis & ſanguinis delectatione geruntur: & ſic quandiu ſynagoga uiguit, laborauit eccleſia: ſed illorum delicto, ſalus gentibus facta eſt. Accedit autem & tangit dominum eccleſia, cū ei per fidē appropinquat. Glo. Credidit, dixit, tetigit; quia his tribus, fide, uerbo, & opere omnis ſalus acquiritur. Raba. Accedit autem retro ſiue iuxta, hoc eſt quod ipſe ait; Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur; ſiue quia præſentem dominum in carne non uidens, peractis iam ſacramentis incarnationis illius ad agnationis eius gratiam peruenit, unde & fimbriam ueſtimenti tangit: quia cum Chriſtum in carne Gentilis populus non uidiſſet, uerba incarnationis recipit. Veſtimentum enim Chriſti dicitur myſterium incarnationis eius, quo diuinitas induta eſt, fimbriæ ueſtimenti, uerba de incarnatione eius dependentia. Non autem ueſtē, ſed fimbriam tangit; quia non uidit in carne dominum, ſed ſuſcepit per Apoſtolos incarnationis uerbum. Beatus qui uel extremam partem uerbi fide tangit. Non autem in urbe, ſed in itinere pergente domino ſanatur. Vnde Apoſtoli: quia indignos uos iudicatis uita æterna, ecce conuertimur ad Gentes. Gentilitas autem ex hora Dominici aduentus cœpit habere ſalutem.

Et cum ueniſſet Ieſus in domum Principis, & uidiſſet tibicines & turbam tumultuantem, dicebat illis. Recedite: non enim eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum. Et cum eiecta eſſet turba, intrauit & tenuit manum eius, & dixit: Puella ſurge. Et ſurrexit puella. Et exiit fama hæc in uniuerſam terram illam.

Glo. Poſt mulieris hæmorrhoiſſæ curationem, ſequitur de mortuæ ſuſcitatione, cum dicitur; Et cum ueniſſet Ieſus in domum principis &c. Chry. in ho. Confiderandum eſt autem, ꝙ propter hoc tardius uadit, & plura loquitur mulieri curatæ, ut permittat mori puellam, & ſic manifeſta fiat reſurrectionis demonſtratio, & ſimiliter de Lazaro uſque ad tertium diem manſit. Sequitur: Et cum uidiſſet, tibicines, & turbam tumultuantem, quod eſt mortis demonſtratio. Ambro. ſuper Lucam. More enim ueteri, tibicines ad excitandos luctus in mortuis ſolebant adhiberi. Chry. Sed Chriſtus tibias uniuerſas proiecit parentes autem puellæ introduxit, ne poſſet dici, ꝙ aliter curauit. ſed & ante reſuſcitationem puellæ, ſermone ſpem erigit. Vnde ſequitur: Dicebat, recedite, non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Raban. q.d. Vobis mortua eſt, Deo autem qui ſuſcitare poteſt dormit, tam in anima, quàm in corpore. Chry. Per hoc autem & tumultum mentis remouet eorum, qui aderant, & oſtendit quoniam facilè eſt ei mortuos ſuſcitare. quod utique in Lazaro fecit, dicens: Lazarus amicus noſter dormit. Et ſimul docuit non formidare mortem: quia enim ipſe erat moriturus, & in aliorum corporibus inſtruxit diſcipulos confidere, & utiliter ferre mortem. Et enim eo accedente iam mors ſomnus erat. Hoc autem domino dicente deridebatur. Vnde ſequitur: Et deridebant eum. Chry. in ho. Non autem increpauit deriſionem, ut & ipſa deriſio, & tibiæ, & alia uniuerſa, demonſtratio fiāt mortis. quia enim multotiens poſtquā facta ſunt miracula nō credūt homines, antea eos cō uincit proprijs reſponſionibus: ꝙ & in Lazaro fecit, cū dixit: Vbi poſuiſtis eū? ut qui dixerunt, ueni & uide, & quoniam fœtet, quadriduanus enim eſt, nō amplius poſſit non credere, quoniam mortuum ſuſcitauit. Hier. Non autem erant digni ut uiderent myſterium reſurgentis qui reſuſcitantem indignis contumelijs irridebant. & ideo ſequitur: Et cum eiecta eſſet turba, intrauit

trauit & tenuit manũ eius,& ſurrexit puella. Chry. Non quidem aliam ſuperinducens animam eam ſuſcitauit,ſed eam quæ exierat reinducens,& velut ex ſomno erigens, vt antea viam faciat per viſum fidei reſurrectionis:& non ſolum puellam reſuſcitat,ſed & cibũ ei iubet dari, vt alij Euãgeliſtæ dicunt, vt non videatur fantaſma eſſe quod factũ eſt. Sequitur: Et exijt fama hæc in vni.ter.illam. Glo. Quod ad magnitudinẽ & nouitatem miraculi pertinet, & ad manifeſtam veritatem ipſius ne confictum putetur. Hil. Myſticè autẽ dñs domum principis .ſ. ſynagogã ingreditur, cui in canticis legis hymnus luctuũ perſonabat. Hiero. Vſq;.n. hodie iacet in domo principis mortua,& qui vidẽtur magiſtri, tibicines ſunt, carmen lugubre canentes. Turba quoq; Iudæorum non eſt turba credentium,ſed tumultuantium. ſed cum intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſalus fiet. Hil. Vt autem rarus ex lege credentium electionis numerus poſſet intelligi,turba oĩs expulſa eſt,quam vtiq; ſaluari dominus optaſſet,ſed irridendo dicta geſtaq; eius reſurrectionis non fuit digna conſortio. Hiero. Tenuit autem manũ eius, & ſurrexit puella: quia niſi prius mundatæ fuerint manus Iudæorum, quæ ſanguine plenæ ſunt, ſynagoga eorũ mortua non conſurget. Hila. Exeunte autem fama in vniuerſam terram illã, electionis ſalus donum Chriſti atq; opera prædicantur. Raba. Moraliter autem puella in domo mortua,eſt anima mortua in cogitatione. Dicit autem quòd puella dormit,quia qui peccant in præſenti, adhuc per pœnitẽtiam reſuſcitari poſſunt. Tibicines ſunt adulatores,qui fouent mortuam Grego. 17. Mora. Foras autem turba ejicitur, vt puella ſuſcitetur. quia niſi prius à ſecretioribus cordis expellatur ſecularium multitudo curarum, anima quæ intrinſecus iacet mortua, non reſurgit. Raba. In domo autem puella paucis arbitrijs ſurgit iuuenis extra portam, & Lazarus coram multis: quia publica noxa publico eget remedio, leuis leuiori, & ſecreta poteſt deleri pœnitentia.

Allegoria pulcherrima.

Notula pœnitentialis.

Et tranſeunte inde Ieſu, ſecuti ſunt eum duo cæci clamantes, & dicentes. Miſerere noſtri fili Dauid. Cum autem ueniſſet domum, acceſſerũt ad eum cæci. Et dixit eis Ieſus: Creditis quia hoc poſſum facere uobis? Dicunt ei; Vtique domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens. Secundum fidem ueſtram fiat uobis. Et aperti ſunt oculi eorũ, & comminatus eſt illis. Ieſus, dicens. Videte ne quis ſciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.

Hierony. Priori ſigno de principis filia & morboſa muliere, cõſequenter ſignum de duobus cœcis adiungitur: vt quod ibi mors & debilitas, hic cœcitas demonſtraret, & ideo dicitur: Et tranſeunte inde Ieſu, ſcilicet a domo principis, ſecuti ſunt eum duo cœci clamantes & dicentes: Miſerere noſtri fili Dauid. Chryſoſto. Non autem parua hic Iudæorum accuſatio eſt, cum hi quidem oculis carentes, ex auditu ſolo fidem ſuſcipiant. Non autem illi habentes viſum atteſtantur miraculis quæ fiebant. Vide autem & eorum deſiderium: neque enim ſimpliciter acceſſerunt, ſed cum clamore,& nihil aliud quàm miſericordiam poſtulãtes. Filium autem Dauid vocabant, quia nomen honoris eſſe videbatur. Remig. Rectè ergo filium Dauid vocant, quia virgo Maria de ſtirpe Dauid originem duxit. Hiero. Audiant Marchion & Manichæus, & cæteri hæretici, qui vetus laniant teſtamentum, & diſcant Saluatorem appellari filium Dauid. ſi enim nõ eſt natus in carne, quomodo vocatur filius Dauid? Chryſo. Conſiderandum autem & multotiens dominus voluit rogatus ſanare, vt non aliquis æſtimet eum propter captandam honoris magnificentiã ad miracula inſilire. Hierony. Et tamen rogantes non curantur in itinere, non tranſitoriè ut putabant, ſed poſtquam uenit in domum ſuam, accedũt ad eum ut introeant. & primum eorũ diſcutitur fides, ut ſic neræ fidei lumen accipiant. vnde ſequitur. Cum autem ue. do. acce. ad eum cœci, & dixit eis Ieſus. Creditis quia hoc poſ. fa. vo. Chry. Rurſum autem hic erudit nos, gloriam multitudinis expellere. quia enim propè erat domus, ducit eos illuc ſingulariter curaturus. Remig. Qui autem cœcis reddere poterat viſum, non ignorabat ſi crederent. ſed ideo interrogauit, ut fides eorum quę geſtabatur corde, dũ confiterentur ore, digna fieret ampliori mercede, ſecundum illud Apoſtoli. Ore con-

feſſio ſit ad ſalutem. Chry. Et non propter hoc ſolum, ſed ut oſtenderet quoniam digni erant curatione, & ut non aliquis dicat, quoniam ſi miſericordia ſolum ſaluabat, omnes ſaluari oportebat. Ideo etiam fidẽ ab eis expetit, ut ex hoc ad excelſius eos reducat; quia.n. dixerant eum filium Dauid, erudit ꝙ oportet de eo maiora ſẽtire, unde non dixit: Creditis quoniã non poſſum rogare patrem: ſed creditis quoniam poſſum hoc facere? de quorum reſponſione ſequitur: Dicunt ei, utique domine. Non ultra filium Dauid eum uocãt ſed altius eleuantur, & dominationem cõfitentur. Et tunc iam ipſe imponit eis manum. unde ſequitur: Tunc teti. ocu. eo. di. Secũdum fidem ueſtram fiat uobis. Dicit autem hoc, fidem eorum affirmans, & conteſtans, quoniam non adulationis erãt uerba quæ dixerant. Poſtea curationem ſubiungit, dicens, Et aper. ſunt ocu. eo. Deinde poſt ſanationem iubet nulli dicere, & non ſimpliciter iubet, ſed cum multa uehementia. unde ſequitur. Et comminatus eſt eis Ieſus dicens: Videte ne quis ſciat. Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum in tota terra. Hiero. Dominus quidem propter humilitatẽ fugiens iactantiæ gloriã hoc præceperat, & illi propter memoriam gratiæ non poſſunt tacere beneficiũ. Chryſoſto. Quod autem alteri dicit: Vade, & annuncia gloriam Dei, non eſt cõtrarium: erudit enim nos, prohibere eos qui uolunt nos propter nos laudare. Si autem ad domini gloriam refertur, non debemus prohibere, ſed magis iniungere ut hoc fiat. Hila. Vel ſilentium cœcis dominus imperat, quia Apoſtolorum proprium erat prædicare. Gregor. .19. Mora. Quærendum autem nobis eſt, quid ſit hoc quòd ipſe omnipotens, cui hoc eſt uelle quod poſſe, & taceri uirtutes ſuas uoluit, & tamen ab eis qui illuminati ſunt quaſi inuitus iudicatur: niſi quod ſeruis ſuis ſequentibus exemplum dedit, ut ipſi quidem uirtutes ſuas occultari deſiderẽt, & tamen ut alijs eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti. Occultentur ergo ſtudio, neceſſitate publicentur: & eorum occultatio ſit cuſtodia propria, eorum publicatio ſit utilitas aliena. Remi. Allegoricè autem per hos duos cœcos

Fides quæ rex petitur.

duo populi deſignantur, ideſt Iudaicus & Gentilis, uel duo populi Iudaicæ gentis. nam tempore Roboam, regnum eius diuiſum eſt in duas partes. De utroque autem populo in ſe credente Chriſtus illuminauit in domo, per quam intelligitur eccleſia, quia abſque unitate eccleſiæ nullus ſaluari poteſt. Illi antem qui ex Iudæis crediderunt aduentum domini, per uniuerſum orbem diffamauerunt. Rabanus. Domus autem principis ſynagoga eſt ſubdita Moyſi: domus Ieſu cœleſtis eſt Hieruſalem. Domino ergo per hoc ſeculum trãſeũte, & in domum ſuam reuertente, duo cœci ſecuti ſunt eum: quia prædicato Euãgelio per Apoſtolos, multi ex Iudæis & Gentibus cœperunt eum ſequi. Sed poſt quam in cœlum conſcenderat intrauit in domum, ideſt in eccleſiam, & ibi illuminati ſunt.

Exemplum humilitatis in Chriſto.

Egreſſis ãt illis, ecce obtulerunt ei hominẽ mutum, dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio, locutus eſt mutus: & miratæ ſunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael. Phariſæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmones.

Remig. Pulchre illuminatis cœcis muto loquelam reddidit, & obſeſſum à dæmone curauit, in quo facto oſtendit ſe dominum uirtutum, & cœleſtis medicinæ authorẽ. nam per Eſaiam dictum eſt: Tunc aperietur oculi cœcorum, & aures ſurdorũ patebunt, & aperta erit lingua mutorum, unde dicitur: Egreſſis autẽ illis, ecce ob. &c. Hierony. Quod autem dicitur græcè cophos, magis tritũ eſt ſermoni cõi ut ſurdus quàm mutus intelligatur: ſed moris eſt ſcripturarum cophon indifferẽter uel ſurdum uel mutũ dicere. Chry. Nõ autem naturæ erat hæc paſſio, ſed ex dæmonis inſidijs; ideóque & alijs indiguit qui eũ adducerent: neque.n. per ſeipſum rogare poterat, ſine uoce exiſtens: neque alijs ſupplicare, dæmone animam cũ lingua colligãte. propter hoc, neque expedit fidẽ ab eo, ſed confeſtim ægritudinem ſanat. unde ſequitur; Et eie. dæmo. locu. eſt mu. Hil. In quo rerum ordo ſeruatus eſt: nã dæmõ prius eijcitur, & tunc reliqua corporis officia ſuccedunt: Sequitur: Et mi. ſunt tur. di. Nunquam ap. ſic in Iſrael. Chry. Præponebant quidem cæteris eũ, nõ quia curabat ſolũ, ſed quoniã facile & uelo-

Phariſæorum liuor vnde ortus ſit.

velociter,& infinitas ægritudines & inſanabiles ſanabat. Hoc autē maximè phariſæos contriſtabat,quoniam omnibus eum præponebant, non ſolum his qui tunc erant,ſed & his qui vnquam geniti fuerant in Iſrael:vnde phariſæi concitati econuerſo detrahebant. propter quod ſequitur. Phariſæi autem dice.In prin.dæmo. eijcit dæmo. Remig.Scribæ nanque & Phariſæi facta domini negabant, quæ poterant. & quæ non poterant negare,in ſiniſtram partem interpretabantur, ſecundū illud Pſalmū.In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Chry. Eorum autem dicto quid eſt dementius? Non enim confingi poteſt dæmonem proiicere alterum dæmonem: ſuis enim applaudere conſueuit,non quæ diſſoluere ſua.Chriſtus autē non ſolum dæmones eiiciebat, ſed & leproſos mūdabat, & mortuos ſuſcitabat, & peccata ſoluebat, & regnum Dei prædicabat,& ad patrem homines adducebat:quę dęmon neque poſſet facere,neque vellet. Rabanus. Myſticè aūt ſicut in duobus cœcis ſignatus eſt vterq; populus Iudæorum & Gentium,ita in homine muto & dæmoniaco generaliter ſignatū eſt omne genus humanum. Hila. Vel in muto & ſurdo & dæmoniaco, Gentiū plebs indigna totius ſalutis infertur. omnibus enim vndiq; malis circumſeſſa,totius corporis vitijs implicabatur. Remig. Gentilis enim populus mutus erat:quia in confeſſione veræ fidei, & in laude ſui creatoris os aperire non poterat, ſiue quia mutis idolis cultum impēdebat ſimilis illis factus. Dæmoniacus erat,quia per mortem infidelitatis diaboli imperiis ſubditus erat. Hila. Dei autem cognitione ſuperſtitionum omnium væſania effugata,& viſus & auditus & ſermo ſalutis inuehitur. Hiero. Sicut enim cœci lumen recipiunt, ſic & muti ad loquendū lingua laxatur, vt confiteatur eum,quem antea denegabat. In turba autem admirante confeſſio nationum eſt.Phariſæi autem per ſuam calumniam vſque hodie Iudæorum infidelitatem demonſtrant.Hila. Admiratione m autem turbæ talis confeſſio ſubſecuta eſt. Nunquam apparuit ſic in Iſrael.quia is,cui per legem nihil operis afferri potuit, verbi virtute ſaluatur. Remig. Illi vero qui mutum ſanabāt

Allegoria.

domino obtulerunt, intelliguntur Apoſtoli,& pdicatores, qui aſpectibus diuinæ pietatis Gentilem populum ſaluandū obtulerunt. Auguſt.de con. euang. Quod autem hic dicitur de duobus cœcis & dæmonio muto, ſolus Matthæus poſuit. Illi duo cœci de quibus alij narrant, non ſunt iſti, ſed tamen ſimile factum eſt. ita vt ſi ipſe Matthæus non etiam illius facti meminiſſet, poſſet putari hoc quod nunc narrat, dictum fuiſſe etiam ab alijs duobus. Quod commendare memoriæ diligenter debemus,eſſe quædam facta ſimilia,quod probatur non eſſe idem, cum ipſe Euangeliſta vtrunque commemorat.vt ſi quando talia ſingula apud ſingulos inueniremus, atque in eis contrarium quod ſolui non poſſit occurrat nobis, non eſſe factum idem, ſed aliud ſimile vel ſimiliter factum.

Concordantia euangeliorum

Et circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella docens in ſynagogis eorum,& prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem. Videns autem turbas, miſertus eſt eis,quia erant vexati & iacentes, ſicut oues nō habentes paſtorem. Tunc dixit diſcipulis ſuis. Meſſis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.

Chryſoſtomus. Noluit dominus ipſo facto redarguere accuſationē phariſæorum dicentium. In principe dæmoniorum eijcit dæmonia.dæmon enim conuitium paſſus non benefacit, ſed nocet eis qui eum inhonorant. Dominus autem contrarium facit, qui poſt conuitia & contumelias nō ſolum non puniit, ſed nec etiam increpauit quinimò beneficia præſtitit. vnde ſequitur. Et cir. Ie. om. ciui.& ca. In quo erudit nos accuſatoribus noſtris retribuere non accuſationes,ſed beneficia. Qui.n. poſt accuſationē deſiſtit à beneficio,monſtrat quoniam propter hominum laudem benefacit. Si vero propter Deum benefacis conſeruis, quicquid illi fecerint, non deſiſtis benefaciens, vt maior ſit merces. Hierony. Vides autem quòd æqualiter & vicis & vrbibus & caſtellis,ideſt & magnis & paruis euangelium prædicauerit, vt nō conſideraret nobilium potentiam, ſed ſalutem credentium. Sequitur.Do. in ſyna. eorum. hoc ſcilicet habens operi quod

mandauerat pater,& hanc eſuriem ut per doctrinam ſaluos faceret infideles. Docebat autem in ſyna.euang.reg unde ſequitur: Et prædi.euang.reg. Remi. Intelligendū eſt Dei. Quanuis.n.annuncientur bona temporalia, tamen non dicitur euangelium. Hinc eſt ꝙ lex non nominatur Euangelium,quia ſuis obſeruatoribus nō promittebat bona cœleſtia, ſed terrena. Poſt prædicationem autem & doctrinam, curabat omnem languorem,& omnē infirmitatē:ut quibus ſermo nō ſuaſerat, opera perſuaderent. unde ſequitur: Curās omnem languorem,& omnem infirmitatem, quod de ipſo propriè dicitur: nihil quippe ei impoſſibile eſt. Glo. Languorem, uocat diuturnā infirmitatem: infirmitatem autem, leues morbos. Remi. Sciendum eſt autē, quia illos quos corpore ſanabat forinſecus, mente ſanabat intrinſecus. Alij uero hoc facere non poſſunt ſua poteſtate, ſed per Dei gratiā. Chry. Non autē in hoc ſtat Chriſti bonitas,ſed & aliā prouidentiā circa eos oſtendit, uiſcera miſericordiæ circa eos expandens. unde ſequitur: Videns autem turbas, miſertus eſt eis. Remig. Per quod officium boni paſtoris magis quàm mercenarij in ſe Chriſtus oſtendit. Quare autem miſertus ſit ſubiungit: Quia erant uexa & iacen. ſi.oues non ha.pa. Vexati quidem à dæmonibus, ſiue quia à diuerſis infirmitatibus & languoribus erant attriti. Raba. Vel uexati per diuerſos errores, & iacentes, ideſt torpentes & non ualentes ſurgere. & cum haberent Paſtores, erāt quaſi non haberent paſtorem. Chry. Hæc Principum Iudæorum erat accuſatio; quoniam paſtores exiſtentes, ea quæ luporum erant oſtendebant: non ſolū.n.non emendabant multitudinem,ſed & nocebant eorū profectui. illis.n.admirātibus & dicentibus, Nunquā apparuit ita in Iſrael, econtrario dicebāt: Quoniam in principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Remig. Poſtquam autem Dei filius de cœlo proſpexit in terra, ut audiret gemitus compeditorum, mox multa meſſis cœpit augeri. turbæ nanque humani generis fidei non appropinquaſſent; niſi quia auctor humanæ ſalutis de cœlis proſpexit in terram. & ideo ſequitur: Tunc dixit diſcipulis ſuis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci.

Chriſti duplex ſanatio.

Glo. Meſſis ergo dicuntur homines qui poſſunt meti à prædicatoribus, & de collectione perditorum ſeparari; ut grana excuſſa à paleis, poſtea in horreis reponantur. Hie. Meſſis multa, populorum ſignat multitudinem; Operarij pauci, penuriam magiſtrorum. Remig. Paruus enim erat numerus Apoſtolorum ad comparationem tantarum ſegetum. Hortatur autē dominus ſuos prædicatores, id eſt Apoſtolos & eorum ſequaces, ut quotidie ſui numeri augmentationem expoſcant. unde ſubdit, Rogate ergo do.meſ. ut mittat operarios in meſ.ſuam. Chry. Latenter ſe ipſum dominū oſtendit. Ipſe.n.eſt qui meſſis eſt dominus. Si enim metere miſit, quæ Apoſtoli non ſeminauerunt, manifeſtum eſt, quoniam non aliena metere miſit, ſed ea quæ ipſe per Prophetas ſeminauit. Sed cum duodecim Apoſtoli ſint operarii, dixit. Deprecamini dominum meſſis ut mittat operarios in meſſem ſuam, & tamen nullum eis adiecit, quia ſcilicet eos iam duodecim exiſtentes multiplicauit non numero adijciens, ſed uirtutem largiens. Remig. Vel tunc augmentatus eſt quando deſignauit & alios 72. & quando ſunt facti multi prædicatores Spiritu ſancto deſcendente ſuper credentes. Chry. Oſtendit autem quàm magnum donum ſit hoc, ſcilicet ut aliquis habeat uirtutē decenter prædicandi, per hoc quòd dicit hoc eſſe orandum. Commemorat autem in hoc loco uerborum Ioannis de area & uentilabro,& palea,& frumento. Hila. Myſticè autem ſalute gentibus data, ciuitates omnes & caſtella omnia uirtute, & ingreſſu Chriſti illuminantur, & omnem infirmitatem ueterē languoris euadunt. Immundi autem ſpiritus dominante uiolentia, uexatam, & ſub legis onere ægrotam plebem dominus miſeratur, quia nullus adhuc eis paſtor erat cuſtodiā ſancti Spiritus redditurus. Erat autē doni illius copioſiſſimus fructus, cuius copia haurientium multitudinem uincit. nam quantum libet aſſumatur à cunctis ad largiendum, tamen ſemper exuberat, & quia plures eſſe utile eſt, per quos miniſtretur, rogari dominū meſſis iubet, ut ad capeſſendū qđ præparabatur donū Spiritus ſancti, meſſo

rum

rum copiam Deus præſtet: per orationem enim hoc munus à Deo nobis effunditur.

CAPVT DECIMVM.

ET cõuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituũ immũdorũ ut eiicerent eos et curarent omnem languorem, & omnem infirmitatẽ. Duodecim autem Apoſtolorũ nomina ſunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedæi, & Ioãnes frater eius, Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacobus Alphæi et Thadæus, Simon Chananæus, & Iudas Iſcarioth, qui & tradidit eum.

Glo. A curatione ſocrus Petri vſq; huc continuationem habuerunt relata miracula. Et fuerunt ante ſermonem in monte habitũ facta, quod ex electione Matthæi, quæ inter ipſa refertur indubitanter habemus. Fuit enim unus de duodecim electos in monte ad apoſtolatum. hic autem redit ad ordinem rei ſicut geſta eſt, poſt curatũ Centurionis ſeruum, dicens: Et conuo. 12. diſci. Remi. Narrauerat enim ſuperius Euangeliſta, quia cohortatus eſt dominus diſcipulos rogare dominum meſſis, vt mitteret operarios in meſſem ſuam: & quod hortatus eſt, hoc nunc implere videtur. Duodenarius. n. numerus perfectus eſt Naſcitur enim à ſenario qui perfectionẽ habet: eo q; ex ſuis partibus quæ ſunt unum, duo, & tria, in ſeipſum formatur. Senarius autem numerus duplicatus, duodenarium gignit. Glo. Quæ quidem duplicatio ad duo præcepta charitatis, uel ad duo teſtamenta pertinere uidetur. Raba. Duodenarius etiam numerus qui cõficitur ex ternario & quaternario deſignat eos per quatuor mundi climata fidem ſanctæ Trinitatis prædicaturos. Iſte etiam numerus per multas figuras in veteri teſtamento præſignatus eſt Per 12. filios Iacob: per 12. principes filiorum Iſrael: per 12. fontes viuentes in Helim: per 12. lapides in rationali Aaron: per 12. panes propoſitionis: per 12. exploratores à Moyſe miſſos: per 12. lapides, unde factum eſt altare: per 12. lapides ſublatos de Iordane: per 12. boues qui ſuſtinebant mare æneum. In nouo etiam teſtamento. per 12. ſtellas in corona ſponſæ. per 12. fundamenta Hieruſalem, quæ vidit Ioannes. & per 12. portas. Chryſo. Non ſolum autem eos confidere fecit eorum miniſterium uocando miſſionem in meſſem, ſed & faciendo eos potentes ad miniſterium. unde ſequitur. Dedit illis poteſta. ſpiri. immun. ut eiicerẽt eos, & cura. omnem languo. & omnem infirmi. Remigius. In quo apertè demonſtratur, quia uexatio turbarum non fuit tantum una aut ſimplex ſed varia; & hoc eſt miſereri turbis, dare diſcipulis poteſtatem curandi & ſanandi eas. Hiero. Benignus enim & clemens dominus ac magiſter non inuidet ſeruis atque diſcipulis virtutes ſuas. & ſicut ipſe curauerat omnem languorem & infirmitatem, Apoſtolis quoque ſuis tribuit poteſtatẽ, ut curent omnẽ lãguorẽ & omnẽ infirmitatem. Sed multa differentia eſt inter habere & tribuere, donare & accipere. Iſte quodcunque agit, poteſtate domini agit. illi ſi quid faciunt, imbecillitatem ſuam, & virtutem domini confitentur, dicentes. In nomine Ieſu ſurge & ambula. Catalogus autem Apoſtolorum ponitur; ut extra hos, qui pſeudo apoſtoli ſunt, excludantur. unde ſequitur: Duodecim autem Apoſtolorũ nomina ſunt hæc. Primus, Simon qui uocatur Petrus, & Andreas frater eius. Ordinem quidem Apoſtolorum & meritum uniuſcuiuſq;, illius fuit diſtribuere qui cordis arcana rimatur. Primus ſcribitur Simon cognomine Petrus, ad diſtinctionem alterius Simonis, qui appellatur Chananæus de vico Galilææ Chana, vbi dominus aquam conuertit in uinum. Raba. Idem eſt autem græce ſiue latinè Petrus, quod Syriacè cephas, & in utraque lingua nomen à petra deriuatum eſt, nec dubiũ quin illa de qua Paulus ait. Petra autem erat Chriſtus. Remi. Fuerunt autem nonnulli qui in hoc nomine, græco ſcilicet, atque latino, quod eſt Petrus, querentes Hebraicæ linguæ interpretationem, dixerunt, quòd interpretatur diſcalcians ſiue diſſoluens, uel agnoſcens. Sed illi qui hoc dicunt, duabus tenentur contrarietatibus. Prima eſt ex proprietate Hebraicæ linguæ, in qua p, non exprimitur, ſed loco eius f, ponitur. *Interpretationes nominũ apoſtolorum.*

Vide Pilatum dicunt Filatum. Secũda ex interpretatione Euangeliſtæ, qui narrat dominum dixiſſe: Tu vocaberis Cephas: & ipſe de ſuo addit, quod interpretatur Petrus. Simon autem interpretatur obediens. Obediuit enim verbis Andreæ, & cum eo venit ad Chriſtum: ſiue quia obediuit præceptis diuinis, & quia ad vnius iuſſionis vocem ſecutus eſt dominũ. Siue vt quibuſdam placet interpretatur deponens mœrorem, & audiens triſtitiam. Domino enim ſurgente depoſuit mœroré dominicæ paſſionis & triſtitiam audiuit, dicente ei domino: Alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Sequitur: Et Andreas frater eius. Chry. Non parua autem & hæc laus eſt. Petrum enim denominauit à virtute, Andream verò à nobilitate, quæ eſt ſecundũ morem: in hoc ꝙ eum fratrem Petri dixit. Marcus auté poſt duos vertices, ſcilicet Petrum & Ioannem, Andream numerat: hic aũt non ita. Marcus. n. ſecundũ dignitatem eos ordinauit. Remi. Andreas autem interpretatur virilis. Sicut. n. apud latinos à uiro deriuatur virilis: ita apud Græcos ab anir deriuatur Andreas. Bene autem virilis dicitur, quia relictis omnibus ſecutus eſt Chriſtũ, & uiriliter in mandatis eius perſeuerauit. Hiero. Euangeliſta autem paria iuga Apoſtolorũ quæque conſociat. Iungit. n. Petrum & Andreã fratres non tam carne quàm ſpiritu: Iacobum & Ioannem, qui patrem corporis relinquẽtes, verum patrem ſecuti ſunt. vnde ſequitur: Iacobus Zebedęi & Ioãnes frater eius. Iacobum quoque appellat Zebedæi, quia & alius ſequitur Iacobus Alphæi. Chry. Vide autem, quia non ſecundũ dignitatem ordinat. Mihi enim videtur Ioannes non aliis ſolum, ſed etiam fratre maior eſſe. Remi. Interpretatur autem Iacobus ſupplantans ſiue ſupplantator, quia non ſolũ uitia carnis ſupplantauit, ſed etiã eandem carnem Herode trucidante contempſit. Ioannes interpretatur Dei gratia, quia præ omnibus diligi à domino meruit, vnde ob præcipui amoris gratiam, ſupra pectus domini in cœna recubuit. Sequitur, Philippus & Bartholomæus. Philippus interpretatur os lampadis ſiue lampadarũ, quia lumẽ quo illuminatus eſt à domino, mox inuento fratri per officium oris ſtuduit propinare. Bartholomæus Syrum nomen eſt non Hebræum, & interpretatur filius ſuſpendentis aquas, ideſt Chriſti, qui corda ſuorum prædicatorum de terrenis ad cœleſtia ſubleuat & ſuſpendit, ut quo magis cœleſtia penetrant, eo corda ſuorũ auditorum gutta ſanctæ prædicationis magis inebriet & infundãt. Sequitur: Thomas & Matthæus publicanus. Hiero. Cęteri Euangeliſtæ in coniunctione nominũ primum ponunt Matthæum, poſtea Thomam. Nec publicani nomen aſcribunt, ne antiquæ conuerſationis recordantes, ſugillare Euangeliſtam viderentur. Iſte vero & poſt Thomam ſe ponit; & publicanũ appellat, vt vbique abundauit peccatum, ſuperabundet & gratia. Remi. Thomas auté interpretatur abyſſus ſiue geminus, qui Græce dicitur dydimus. Bene autem dydimus & abyſſus interpretatur, quia quo diutius dubitauit, eo profundius effectum dominicæ paſſionis credidit, & myſterium diuinitatis agnouit. vnde dixit; Dominus meus & Deus meus. Matthæus autem interpretatur donatus, quia Dei munere de publicano Euangeliſta factus eſt. Sequitur: Et Iacobus Alphæi & Thadæus. Rabanus. Iſte Iacobus eſt, qui in Euangeliis frater domini nominatur, & etiam in Epiſtola ad Galat. quia Maria vxor Alphæi, ſoror fuit Mariæ matris domini, quam Ioannes Euangeliſta Mariam Cleophæ nominauit, fortaſſe quia idem Cleophas & Alphæus eſt dictus. Vel ipſa Maria defuncto Alphæo poſt Iacobum natum, nupſit Cleophæ. Remi. Et bene dicitur filius Alphæi, ideſt iuſti ſiue docti: quia non ſolum uitia carnis ſupplantauit, ſed etiam curam carnis contempſit, nã cuius meriti fuerit, teſtes ſunt Apoſtoli, qui eum epiſcopum Hieroſolimitanę eccleſię ordinauerunt: unde & eccleſiaſtica hiſtoria inter cætera de eo dicit: Quia carnem nunquam comedit, & vinum & ſiceram nõ bibit, balneis & lineis veſtibus nõ eſt vſus, die noctuq; flexis genibus orabat. Adeo etiam magni meriti fuit, vt ab omnibus iuſtus vocaretur. Thadæus autem ipſe eſt, quem Lucas Iudam Iacobi, ideſt fratrem Iacobi appellat: cuius Epiſtola in eccleſia legitur; in qua ſe fratrem Iacobi nominat: Aug de con. Euange. Nonnulli autem

codi-

codices habent Lebbæum: quis autem vnquam prohibuit duobus vel tribus nominibus unū hominem uocari? Rem. Iudas autem interpretatur confeſſus, eo ꝙ filium Dei confeſſus ſit. Raba. Thadæus autem ſiue Lebbęus interpretatur corculus, id eſt cordis cultor. Sequitur: Simon Chananęus & Iudas Iſcarioth qui tradidit eū. Hie. Simon Chananæus ipſe eſt, q ab alio Euangeliſta ſcribitur zelotes: chana quippe zelus interpretatur. Iudas aūt Iſcarioth, vel à uico in quo ortus eſt, uel ex tribu Iſachar uocabulum ſumpſit, ut quodā uaticinio in condēnationem ſui natus ſit. Iſachar enim interpretatus eſt merces, ut ſignificetur precium proditoris. Remi Interpretatur autē ſcarioth memoria domini, quia ſecutus eſt dominū: ſiue memoria le mortis, quandiu meditatus eſt in corde ſuo ut dominū traderet in mortē, ſeu ſuffocatio, quia ſeipſum ſtrangulauit. Et ſciendū ꝙ duo diſcipuli hoc nomine ſunt uocati, per quos oēs Chriſtiani deſignantur: per Iudam Iacobi, illi qui in cōfeſſione fidei perſeuerant: per Iudam Scariotē, illi qui relicta fide retro conuertuntur. Glo. Duo & duo nominatim exprimuntur, ut iugalis ſocietas approbetur. Aug. 18. de ciui. Dei. Elegit ergo hos in diſcipulos, quos & Apoſtolos nominauit humiliter natos, inhonoratos, illuminatos: ut quicquid magnū eſſent & facerent, ipſe in eis eſſet & faceret. Habuit inter eos unū, quo malo uteus bene, ut ſuæ paſſionis impleret diſpoſitū, & eccleſiæ ſuæ tolerandorū malorū præberet exemplū. Rab. Qui etiā nō per imprudētiā inter Apoſtolos eligitur: magna eſt enim ueritas, quam nec aduerſarius miniſter infirmat. Voluit etiam à diſcipulo prodi, ut tu à ſocio proditus modeſte feras tuum erraſſe iudicium, periſſe beneficium.

Hos duodecim miſit Ieſus, præcipiens eis, & dicens: In uiam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Euntes autē prædicate, dicentes, quia appropinquabit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite, gratis accepiſtis, gratis date.

Glo. Quia manifeſtatio ſpiritus ut Apoſtolis dicit, ad utilitatē eccleſiæ datē: poſt datam Apoſtolis poteſtatē, mittit eos ut poteſtatem ad aliorum utilitatē exequatur. unde dicitur: Hos 12. miſit Ieſus Chry. Attendite autem opportunitatem miſſionis. Poſtquam enim uiderent mortuum ſuſcitantem, mare increpantem, & cætera huiuſmodi, & ſufficienter uirtutis eius demōſtrationē ſuſceperant per uerba & per opera: tunc eos mittit. Glo. Mittens autē docet eos quo eant, quid prædicent, & quid faciant. Primo quidem quo eant. unde dicitur: Præcipiens eis & dicens. In uiā gentiū ne abie. & in ciui. Sa. ne intr. ſed potius ite ad oues quæ perie. do. Iſrael. Hiero. Nō eſt aūt contrarius locus iſte ei præcepto quo poſtea dicitur: Euntes docete omnes gentes, quia hoc ante reſurrectionem, illud poſt reſurrectionē præceptum eſt. Et oportebat prius aduentū Chriſti nūciare Iudæis: ne iuſtam haberent excuſationē, dicentes: ideo à ſe dominū reieciſſe, quia ad gentes & Samaritanos Apoſtolos miſerit. Chry. Ideo ēt primo ad Iudæos mittit, ut quaſi in quadā palæſtra in Iudęa exercitati, ad agones orbis terrarū trarent, & uelut quoſdam pullos debiles ad uolandum eos inducens. Greg. in ho. Vel quia prius ſoli Iudææ uoluit & poſtmodū Gentibus prædicari, quatenus redēptoris noſtri prædicatio à propriis repulſa, gentiles populos quaſi extraneos quæreret. Erant ēt tunc quidam qui de Iudæa uocandi eſſent, & de Gētibus uocandi nō eſſent: qui nec ad uitā reparari mererentur, nec tamen grauius de cōtēpta prædicatione iudicari. Hila. Legis ēt lectio obtinere priuilegiū Euangelii debebat. hoc minus Iſrael ſceleris ſui excuſationem habiturus, quod plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet. Chry. Item ne exiſtimarent quia Chriſto cōuiciabantur & dæmoniacum eum uocabant, ꝙ propter hoc eos odio haberet: primū eos emēdare ſtuduit, & ab omnibus aliis diſcipulos adducens, eis medicos & doctores mittit, & non ſolum prohibuit aliis annunciare antequam Iudæis, ſed neque uiam quæ ad Gentes fert pertingere concedebat, quod ſignat cùm dicit: In uiam Gentium ne abieritis. Et quia Samaritani contrarii erant Iudæis quanuis faciliores eſſent ut cōuerterentur ad fidem, tamē neque Samaritanis priuſ-

Allegoriæ myſteriū.

priuſquam Iudæis prædicari permiſit. unde dicit; Et in ciui. Sama. ne intra. Glo. Samaritani quidẽ fuerunt Gentiles dimiſſi in terra Iſrael à rege Aſſyriorũ poſt captiuitatẽ ab eo factã, & multis periculis coacti ad Iudaiſmum ſunt cõuerſi; circunciſionem & quinq; libros Moyſi recipientes, cætera uero omnino abhorrẽtes; unde Iudæi Samaritanis non coutebantur. Chry. Ab his ergo diſcipulos auertes, ad filios Iſrael mittit, quos oues pereuntes uocat nõ abſcondentes: vndiq; ueniã eis excogitans & attrahẽs eorum mentẽ. Hila. Qui tamen licet oues uocentur, in Chriſtũ luporũ ac uiperarũ linguis & faucibus ſæuierent. Hier. Iuxta tropologiam uero præcipitur nobis, qui Chriſti cẽſemur nomine, ne in viam gentiũ & hæreticorũ ambulemus errorẽ; ut quorũ religioſe ſeparata eſt, ſeparetur & uita. Glo. Poſtquã autem docuit eos quo eant, inſinuat quod prædicent. unde ſubditur. Euntes aũt prędi. dicen. quia appropin. reg. cœlorũ. Raba. Hic appropinquare dicitur regnũ cœlorum per collatam nobis fidẽ inuiſibilis creatoris, non aliqua motione electorũ. Rectè autem cęli uocãtur ſancti, qui Deũ fide retinent, & diligunt charitate. Chry. in ho. Vides myſterij magnitudinem, uides Apoſtolorum dignitatem: nihil ſenſibile præcipiũtur dicere, ut Moyſes & prophetæ: ſed noua quędam & inopinata. Illi enim terrena bona prædicauerunt, hi autem regnum cœlorum & omnia quæ illic ſunt bona. Greg. in ho. Adiuncta ſunt autem prædicatoribus ſanctis miracula, vt fidem uerbis daret uirtus oſtẽſa: & noua facerent, qui noua prædicarent. unde ſequitur: Infirmos cu. mor. ſuſci. lepro. mun. dæmo. eiicite. Hier. Ne enim hominib. ruſticanis & abſq; eloquij uenuſtate indoctis & illiteratis nemo crederet pollicẽtibus regna cœlorum, dat poteſtatem prędicta faciendi: ut magnitudinẽ promiſſorũ, probet magnitudo ſignorum. Hila. Tota autem uirtutis dominicæ poteſtas in Apoſtolis refertur: ut qui in Adã imagine & ſimilitudine Dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imaginẽ ſortiuntur: & quicquid malorum Adæ corpori ſatanæ inſtinctus intulerat, hoc rurſum ipſi de commu nione dominicę poteſtatis emẽdẽt. Greg. in ho. Hæc autem ſigna in exordio eccleſię neceſſaria fuerunt: vt enim fides creſceret, credentium miraculis erat nutrienda. Chry. Poſtea autem ſteterunt reuerentia fidei ubiq; plantata. Si autem & poſtea facta ſunt, pauca & rara fuerunt: conſuetudo enim eſt Deo talia facere, cum aucta fuerint mala: tunc enim ſuam demonſtrat potentiam. Greg. in ho. Sancta tamen Eccleſia quotidie ſpiritualiter facit, qđ tunc per Apoſtolos corporaliter faciebat: quæ nimirũ tanto maiora ſunt, quanto per hæc nõ corpora ſed animæ ſuſcitantur. Remi. Infirmi quippe ſunt ignari, qui non habẽt vires bene viuendi. Leproſi ſunt immũdi opere vel delectatione carnali. Mortui ſunt, qui opera mortis agunt. Dæmoniaci ſunt, qui in poteſtatẽ diaboli ſunt redacti. Hier. Et quia ſemper dona ſpiritualia, ſi merces media ſit, uiliora ſiunt; adiũgitur auaritiæ cõdẽnatio cũ ſubdit; Gratis accepi. gra. da. q. d. Ego magiſter & dñs abſq; precio vobis hoc tribui; ergo & vos ſine precio date. Glo. Hoc aũt dicit ne Iudas qui loculos habebat de prędicta poteſtate pecuniam cõgregare vellet: damnans etiã hic perfidiam ſimoniacæ hæreſeos. Greg. in ho. Præſciebat nanq; nonnullos donũ accepti ſpiritus in uſum negociationis inflectere, & miraculorum ſigna ad auaritiæ obſequiũ declinare. Chry. Vide ãt qualiter morũ diligentiã nõ minus habet q̃ ſignorũ; monſtrãs quoniam ſigna ſine his nihil ſunt. Etenim ſuperbiã eorũ cõprimit, dicens: Gratis accepiſtis: & ab amore pecuniarũ mundos eſſe præcipit, dicẽs: Gratis date. Vel ut non uideatur eorum eſſe beneficium, ait: Gratis accepiſtis. q. d. nihil vos de veſtro largimini ſuſcipientibus, neque enim mercede hoc accepiſtis, neq; laborãtes in ea gratia, gratis enim accepiſtis: ita igitur alijs date. neq; enim eſt condignum precium eorum inuenire.

Nolite poſſidere aurum neque argentum, neq; pecuniam in zonis ueſtris: non peram in uia, neque duas tunicas, neq; calceamenta, neque uirgam. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo.

Chry. Quia ſpiritualium mercationẽ ſuprà dominus prohibuerat, cõſequenter radicẽ omnium malorum euellẽs ait: Nolite poſſidere aurum neq; argentũ. Hier. Si enim ſic prædicant, ut precium nõ accipiant

piant, ſuperflua eſt auri & argẽti, nummorumq; poſſeſſio. Nam ſi hæc habuiſſent, vi debantur non cauſa ſalutis hominum, ſed cauſa lucri prædicare. Chry. Per hoc ergo pcepitũ primò quidẽ diſcipulos facit non eſſe ſuſpectos. Secũdo ab omni eos liberat ſolicitudine, vt vacationẽ omnẽ tribuant verbo Dei. Tertio docet eos ſuã virtutẽ. Hoc nẽpe eis poſtea dixit: Nũquid aliqd defuit uobis qñ miſi vos ſine ſacculo, & pera? Hiero. Qui autem diuitias detruncauerat, quæ per aurũ & argentum & ęs ſignãtur, propemodũ & vitæ neceſſaria amputat: vt Apoſtoli doctores veræ religionis, qui inſtituebãt omnia Dei prouidẽtia gubernari, ſeipſos oſtenderent nihil cogitare de craſtino Glo. Vnde addit: Neque pecu. in zo. ueſtris. Duo enim ſunt genera neceſſariorũ: vnũ quo emũtur neceſſaria, quod intelligitur per pecuniam in zonis: aliud ipſa neceſſaria, quod intelligitur p perã. Hiero. Per hoc aũt quod dicit: Neq; perã in uia, arguit philoſophos qui vulgo appellãtur bacthæ operitæ, ꝙ contempto res ſeculi, & omnia pro nihilo ducẽtes cel larium ſecum vehant. Sequitur: Neque duas tu. In duabus tunicis duplex mihi videtur innuere veſtimentum, non ꝙ in locis Scythiæ & glatiali niue rigentib. una quis tunica debeat eſſe contentus, ſed ꝙ in tunica veſtimentũ intelligamus: ne alio veſtiti, aliud nobis futurorum timore reſeruemus. ſequitur. Neque calce. Et Plato ẽt præcepit, duas corporis ſummitates nõ eſſe velandas, nec aſſueſieri debere molli tie capitis & pedũ. cũ enim hæc habuerint firmitatẽ, cętera robuſtiora ſunt, ſequitur Neque uirga. Qui enim domini habemus auxiliũ, baculi præſidium cur quæramus? Remig. Oſtendit etiam dominus his verbis, quia ſancti prædicatores reuocati ſũt ad primi hominis dignitatem, qui quãdiu cęleſtes poſſedit theſauros, iſta non cõcu piuit, ſed mox vt peccando illa amiſit, iſta deſiderare cœpit. Chry. in ho. Fœlix au tem eſt iſta cõmutatio. nã pro auro & argento & huiuſmodi, acceperunt poteſtatẽ curãdi infirmos, ſuſcitãdi mortuos, & alia huiuſmodi. vnde nõ à principio dixit eis, Nõ poſſideatis aurum uel argentum, ſed quãdo dixerat. Leproſos mundate, dæmones eijcite. Ex quo patet ꝙ Angelos eos ex hominibus, vt ita dicã, cõſtituit, ab omni ſoluens vitæ huius ſolicitudine, vt vna ſola detineãtur cura, quæ eſt doctrinæ. A qua & eos ſoluit, dicens: Ne ſoli. ſi. quid lo quare, quod videtur eſſe valde oneroſum & graue, hoc maxime leue eis oſtendit & facile. Nihil enim eſt ita iocũdũ, vt à cura & ſolicitudine erutum eſſe, & maximè cũ poſſibile fuerit ab hac erutos in nullo minorari, Deo præſente, & pro omnibus nobis effecto. Hiero. Et quia nudos quodam modo & expeditos ad prædicandum Apoſtolos miſerat, & dura videbatur eſſe con ditio magiſtrorũ, ſeueritatẽ præcepti, ſequẽti ſententia tẽperauit, dicens: Dignus eſt enim op. ci. ſuo. q. d. Tãtũ accipite, quãtũ in ueſtitu, & victu uobis neceſſariũ eſt. vnde Apoſtolis: Habẽtes victũ, & veſtitũ, his cõtenti ſimus. & alibi: Cõmunicet is q cathechizatur, ei qui ſe cathechizat in omnibus bonis, ut quorũ diſcipuli metũt ſpiritalia, conſortes faciant eos carnalium ſuorũ, nõ in auaritiam, ſed in neceſſitatẽ. Chryſ. A diſcipulis aũt Apoſtolos cibari oportebat, vt neque ipſi magna ſaperent aduerſus eos qui docebantur, ſicut omnia præbentes & nihil accipientes, neque rur ſus illi abſcedãt, quaſi ab his deſpecti. Deinde vt non dicant Apoſtoli: Mẽdicãtes er go nos iubet viuere, vt in hoc uerecundarẽtur, mõſtrat hoc eis debitũ eſſe, operarios eos vocans, & quod datur mercedem appellans. non enim quia Apoſtolorũ in ſermonibus operatio erat, æſtimare debebant, verũ eſſe beneficiũ quod præſtabãt, & ideo dicit: Di. eſt. ope. ci. ſuo. Hoc autẽ dixit, non quidẽ oſtendens tanto prætio Apoſtolicos dignos eſſe labores, ſed Apoſtolis legem inducens & tribuentibus ſua dens, quia quod ab ipſis datur, debitũ eſt. Chry. Non ergo eſt venale Euangeliũ, vt pro tẽporalibus prædicetur. Si enim ſic vendunt, magnam rem vilipendunt. Accipiant ergo prædicatores ſuſtentationem neceſſitatis à populo, mercedem diſpenſationis à Deo. Nõ enim à populo redditur quaſi merces illis qui ſibi in charitate Euãgelii ſeruiunt, ſed tãquã ſtipendiũ datur quo ut poſſint laborare paſcãtur. Aug. de con. E. Vel aliter, Cũ dixerat dominus Apoſtolis. Noli. poſ. au. cõtinuo ſubiecit, Dignus eſt. n. operarius cibo ſuo. unde ſatis oſtendit,

Legatio apoſtolica.

oſtendit, cur eos poſſidere hoc ac ferre no luerit: non quod neceſſaria non ſint ſuſtentationi huius vitæ, ſed quia ſic eos mittebat, vt eis hoc deberi demonſtraret ab illis quibus Euangeliū credentibus annunciarent, tanquā ſtipendia militantibus. Apparet autem hic nō præcepiſſe dominū, ita tanquā Euangelicæ uiuere aliunde nō debeant, quā eis præbētibus quibus annūciāt Euangelium. Alioquin contra hoc præceptum fecit Paulus, qui uictum de manuū ſuarum laboribus tranſigebat: ſed apparet poteſtatē dediſſe Apoſtolis domum in qua ſtarent ſibi iſta debere. Cū āt à domino aliquid imperatur, niſi fiat, inobedientiæ culpa eſt. Cū āt à domino poteſtas datur, licet cuique nō vti, & tāquam de ſuo iure recedere. Hoc ergo ordinans dominus, quod qui Euangeliū annunciant, de euāgelio uiuant: illa Apoſtolis loquebatur, ut ſecuri non poſſiderent neque portarent huic uitæ neceſſaria nec magna nec minima, ideo poſuit: Nec uirgā, oſtendens à fidelibus ſuis omnia deberi miniſtris ſuis, nulla ſuperflua requirentibus. Hanc ergo poteſtatem uirgæ nomine ſignauit, cū dixit ſecundum Marcum, ne quid tollerent in uia, niſi uirgam tātum. Sed & calceamē

Calceamentum apoſtolorum.

ta cū dicit Matthæus in uia non eſſe portāda, curā prohibuit, quia ideo portanda cogitantur, ne deſint: hoc de duabus tunicis intelligēdum eſt, ne quiſquā eorū præter eā qua eſſet indutus aliā portādā putaret, ſolicitus ne opus eſſet cū ex poteſtate illa poſſit accipere. Proinde Marcus dicendo calciari eos ſandalijs uel ſoleis, aliqd hoc calceamentū myſticæ ſignificationis habere admonet; ut pes neque tectus ſit deſuper neq; nudus ad terram, id eſt non occultetur Euangelium, nec terrenis cōmodis innitantur. Et quod nō portari duas tunicas, ſed expreſſius indui prohibet, monet non dupliciter, ſed ſimpliciter ambulare: ita dominū omnia dixiſſe nullo modo dubitādū eſt, partim propriè, partim figuratè, ſed Euangeliſtas alia iuſtum, alia illū inſeruiſſe ſcriptis ſuis. Quiſquis autē putat nō potuiſſe dominum in uno ſermone quædā figuratè, quædā propriè ponere eloquia, cætera eius inſpiciat, & uidebit quàm tenebrè atque inerudite arbitretur: quia.n. dominus monet ut neſciat ſiniſtra quid faciat dextera, ipſas eleemoſynas & quicqd hic aliud præcipit, figurate accipiendum putabit. Hie. Hæc hiſtoricè dixerimus, cæterа ſecundum anagogem. Non licet magiſtris aurum & argentum & pecuniā quæ in zonis eſt, poſſidere. Aurum ſæpe legimus pro ſenſu, argētū pro ſermone, æs prò uoce: hæc non licet uobis ab alijs accipere, ſed data à domino poſſidere, neq; hæreticorū & philoſophorū peruerſæque doctrinæ ſuſcipere diſciplinas. Hilā. Quia uero zona miniſterij apparatus eſt, & ad efficaciam operis præcinctio: per hoc quod æris in zona inhibetur poſſeſſio, ne quid in miniſterio venale ſit, admonemur. Admonemur ēt nec perā habere in uia, curam l. ſæcularis ſubſtantiæ relinquēdā: quia omnis theſaurus in terra pernicioſus eſt cordi, illic futuro ubi condatur theſaurus. Dicit āt. Nō duas tunicas ſufficit.n. nobis ſemel Chriſtus indutus, neve poſt intelligētiam uerā, altera deinceps uel hæreſis, uel legis ueſte induamur. Non calceamenta, quia in ſancta terra peccatorū ſpinis atq; aculeis non obſeſſa (ut Moyſi dictū eſt) nudis pedibus ſtaturi, admonemur nō aliū greſſus noſtri habere, quā quē accepimus à Chriſto, apparatū. Hie. Vel docet dominus pedes noſtros mortiferis uinculis non aligari, ſed ſanctam terrā ingredientes eſſe nudos: neq; habere uirgā, quæ vertatur in colubrū, neque in aliquo præſidio carnis inniti: quia huiuſmodi uirga & baculus arundineus eſt, quē ſi paululū preſſeris frangitur, & manum transforat incūbentis. Hila. Poteſtatis autem heſternæ iure non ſumus indigni, habentes uirgam de radice Ieſſe.

In quacunque autem ciuitatem aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit: & ibi manete, donec exeatis. Intrantes autē in domum ſalutate eā, dicentes: Pax huic domui. Et ſi quidē fuerit domus illa digna, ueniet pax ueſtra ſuper eā, āt non fuerit digna, pax ueſtra reuertetur ad uos. Et quicunque non receperit uos, neque audierit ſermones ueſtros, exeuntes foras de domo uel ciuitate, excutite puluerem de pedibus ueſtris: Amē dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorū & Gomorrhæorum in die iudicij, quā illi ciuitati.

Chry. in ho. Quia dixerat ſuperius dominus: Dignus eſt operarius cibo ſuo, ne crederetur propter hoc omniū eis ianuam aperi-

aperire, multam diligẽtiam hic iubet face
re de hoſpite eligẽdo. vnde dicit: In quã-
cunque ciuitatem aut caſtcllum intr. &c.
Hiero. Apoſtoli nouam introeuntes vr-
bẽ ſcire non poterant quis talis eſſet, ergo
fama hoſpes eligendus eſt populi, & iudi-
cio vicinorũ, ne prædicatoris dignitas ſu-
ſcipientis infamia deturpetur. Chryſ. in
ho. Qualiter ergo ipſe Chriſtus apud pu
blicanum manebat? quia, ſcilicet dignus
effectus erat ex conuerſione: hoc etiam nõ
ſolum in gloriam eis proderat, ſed in ciba
tionem. Si enim dignus eſt, omnino dabit
cibum & maximè, cum nihil amplius ne-
ceſſariis peteretur. Intende autem quali-
ter omnibus eos denudans, nomina eis de
dit, permittentes in domibus eorum qui
docebantur manere. Ita enim & ipſi à ſoli
citudinibus eruebantur, & alijs ſuadebãt,
quoniam propter eorum aduenerant ſalu
tem ſolam, in hoc, quòd nihil deferebãt,
& nihil amplius neceſſariis expetebãt. Et
non ad omnes ſimpliciter introibant: non
enim ſignis ſolum volebat eos claros ap-
parere, ſed magis virtute. Nihil aũt ita uir
tutem deſignat, ſicut non ſuperfluis vti. Hi
la. Hoſpes vnus etiam eligitur nõ tribuẽs
beneficium ei, qui apud ſe mãſurus eſt, ſed
accipiens. hic. n. dicitur quis in ea dignus
ſit, vt magis ſe nouerit accipere gratiam
quàm dare. Hier. in ho. Intende autem,
quia nõdũ omnia eis tribuit, neque enim
eis largitur vt ſciant quis ſit dignus, ſed
iubet ſcrutari. Non ſolum autẽ dignos iu-
bet quærere, ſed neque de domo in domũ
trãſmutari, cum ſubdit: Et ibi manete do.
exea. vt neque ſuſcipientem contriſtẽt, ne
que ipſi opinionem accipiãt læuitatis, aut
gulæ. Ambro. ſuper Luc. Non ergo otioſe
domus, quam ingrediantur Apoſtoli, eli-
genda diſcernitur, ut mutãdi hoſpitii cau
ſa non ſuppetat, non tamen eadem cautio
receptori mandatur, ne dum hoſpes eligi
tur, hoſpitalitas minuatur, ſequitur: Intrã
tes au. in do. ſa. eã dicẽ. Pax huic domui.
Glo. Quaſi diceret: Pacem hoſpiti præca-
mini, vt ſopiatur omnis repugnãtia cõtra
ueritatem. Hier. In hoc etiam occultè ſa
Pax triplici lin- lutationem Hebræi ac Syri ſermonis ex-
gua ex- preſſit. Quod enim Grecè dicitur Chere,
preſſa. & latinè Aue, hoc Hebraico, Syroque ſer
mone appellatur Salenlach, ſiue Sama-
lach, id eſt pax tecum. Quod autem præ-
cipit, tale eſt: Introeuntes autem, pacem
imprecamini hoſpiti: & quantum in uobis
eſt, diſcordiæ bella ſedate. Sin autem orta
fuerit contradictio, vos mercedem habe-
bitis de illata pace: illi qui habere nolue-
runt, bellum poſſidebunt. vnde ſequitur:
Et ſi quidem ſu. do. il. di. ve. pax ne. ſuper
eam, ſin autem nõ ſu. di. pax veſtra ad uos
reuertetur. Remig. Quia ſcilicet aut erit
quiſque prædeſtinatus ad uitam, & cœle-
ſte uerbum ſequitur, quod audit, aut ſi nul
lus audire uoluerit, ipſe prædicator ſine
fructu non erit, quia ad eũ pax reuertitur,
quando ei à domino pro labore ſui operis
recompenſatur. Chry in ho. Inſtruit er
go eos dominus, quòd nõ propter hoc ex
pectent ab alijs præſalutari, quia docebãt,
ſed antecedere ſalutatione, alios hono-
rando. Deinde monſtrat quòd non ſola ſa
lutatio, ſed benedictio, per hoc quod di-
cit: Si autem non &c. Remig. Docuit er
go dominus diſcipulos ſuos offerre pacem
in introitu domus vt ſalutatione pacis e-
ligeretur domus digna vel hoſpes, ac ſi pa
tenter diceret: Omnibus offerte pacem,
quia aut accipiendo dignos, aut non acci-
piendo indignos ſe manifeſtabunt. quãuis
enim fama populi dignus electus ſit hoſ-
pes, tamen ſalutandus eſt, ut magis ſua di-
gnitate prædicatores uocentur, quàm ul-
tro ſe ingerere uideant: hæc autẽ pax pau
corum uerborum ad totam exploratione
dignæ domus, uel hoſpitis, poteſt referri.
Hila. Salutant ergo Apoſtoli domũ cum
pacis affectu, ſed ita ut potius pacis dicta
ſit, quàm data. Porrò autem pacem pro-
priam, quæ uiſcera miſerationis ſunt, non
oportere in eam uenire niſi ſit digna, quæ
ſi digna reperta non fuerit, ſacramentum
pacis cœleſtis intra propriam Apoſtolo-
rum cõſcientiam eſt continendum: in eos
autem qui cœleſtis regni præcepta reſpue
rint, egreſſu Apoſtolorum & ſigno pulue-
ris à pedibus excuſſi, æterna maledictio re
linquatur. unde ſequitur: Et quicunque
non rece. uos, neque au. ſer. ue. ex. fo. d.
do. uel de ciuita. excu. puluerem de pedi-
bus ueſtris. Exiſtenti enim in loco cum lo
co uidetur eſſe communio. Totum ergo
quod illius domus excuſſo puluere pedũ
relinquitur, nihilque ſanitatis inſiſtentiũ

Apo-

piunt, ad lacerandos ſubditos inardeſcũt, terrorẽ poteſtatis exhibent, domini uideri apperũt, patres ſe eſſe minime recognoſcunt, humilitatis locũ in elatione dominationis immutant: & ſi quando extrinſecus blãdiũtur, intrinſecus ſæuiunt. de quibus dicitur; Veniunt ad uos in ueſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Cõtra quæ nobis cõſiderandũ eſt, quia ſicut oues inter lupos mittimur, ſenſum ſeruantes innocentiæ, morſum malitiæ nõ habeamus. Hie. Lupos autem ſcribas & phariſæos uocat, qui ſunt clerici Iudæorũ. Hila. Lupos ẽt ſignificat omnes hos qui uæſano furore in Apoſtolos deſæuituri erant. Chry. in ho. Malorum autem erat eis conſolatio mittentis uirtus. Et ideo ante omnia poſuit, dicens: Ecce ego mitto uos. q. d. Ne turbemini, quoniam in medio luporum mittimini, poſſum n facere ut nihil mali ſuſtineatis, non ſolum lupis non ſuppoſiti, ſed leonibus terribiliores effecti, ſed ita expedit fieri. hoc. n. uos clariores facit, & meã uirtutẽ magis diuulgat, deinde, ut aliquid ẽt à ſeipſis inferant, & non ſine cauſa coronari æſtimẽtur, ſubdit: Eſtote ergo pru. &c. Hiero. Vt per prudentiam deuitent inſidias, per ſimplicitatem nõ faciant malum. Et ſerpentis aſtutia ponitur in exemplũ, quia toto corpore occultat caput, ut illud in quo uita eſt, protegat. Ita nos toto periculo corporis caput noſtrum qui Chriſtus eſt, cuſtodiamus, id eſt fidem integram & incorruptam ſeruare ſtudeamus. Raba. Solet ẽt ſerpens eligere ſtrictas rimas, per quas tranſiens ueterem pellem exuat, ſimiliter prædicator trãſiẽs per anguſtam uiam, ueterem hominem omnino deponat. Remi. Pulchrè ẽt dominus prædicatores ſerpentis prudentiam monet habere, quia primus homo per ſerpentem deceptus eſt, ac ſi diceret, quia hoſtis callidus fuit ad decipiendum, uos prudentes ſitis ad liberandum. ille laudauit lignũ, uos laudate crucis uirtutem. Hila. Ille animũ primo mollioris ſexus aggreſſus eſt, & cõmunionem mortalitatis ſpopondit. Pari ergo opportunitatem introſpecta uniuſcuiuſque natura & uoluntate, uerborum adhibẽda prudentia eſt, ſpes futurorũ bonorum reuelanda, & quod ille mentitus eſt, nos prædicemus ex uero ſecundum ſponſionem Dei, Angelis ſimiles futuros eſſe qui credant. Chry. in ho. Sicut autem prudentiam ſerpentis oportet habere, ut in principalibus non lædamur, ſic & ſimplicitatem columbæ in non iudicando cũ iniuſta patimur, non per inſidias alicui nocendo. Rem. Ideo autem dominus hæc duo ſociauit, quia ſimplicitas abſque prudentia facile decipi poteſt, & prudentia periculoſa eſt, niſi ſimplicitate tẽperetur alicui nocẽdo. Hie. Simplicitas autem columbarum ex Spiritus ſancti ſpecie demonſtratur, unde dicit Apoſtolus: Malitia autem paruuli eſtote. Chry. in ho. Quid autem durius his fiet iuſſionibus? non. n. ſufficiens eſt pati mala, ſed neque turbari cõceditur quod eſt columbæ. ita. n. non per iram, ſed per manſuetudinẽ extinguitur. Raba. Quod autẽ lupi, de quibus ſuprà dixerat, ſint hõmines, oſtendit cum ſubdit: Cauete autẽ ab hominibus. Glo. Ideo autẽ neceſſarium eſt, ut ſitis ſicut ſerpentes, id eſt aſtuti: nam ſecundũ ſuam conſuetudinem tradent uos primum in concilijs prohibendo, ne prædicetis in nomine meo, deinde incorrectos flagellabunt uos, tandem ad reges & præſides ducemini. Hyla. Qui extorquere ſilentium ueſtrum, aut coniuentiam tentãt. Chry. in ho. Mirandum eſt autem qualiter hoc audientes, non ſtatim abſceſſerant homines, qui ſtagnum illud nunquam egreſſi fuerant, circa quod piſcabantur: quod non uirtutis eorum erat ſolum, ſed ſapientiæ doctoris. Vnicuique. n. malorum mitigationem adiungit, unde & hoc dicit propter me: non enim parua cõſolatio eſt propter Chriſtum pati, quoniam non ut pernicioſi & nociui hoc patiebantur. Et iterum addidit, in teſtimonium illis. Gre. Qui, ſcilicet perſequendo mortem intulerunt, uel qui uidendo non ſunt mutati. Mors quippe ſanctorũ bonis eſt in adiutoriũ, malis in teſtimoniũ: ut inde peruerſi ſine excuſatione pereãt, unde electi exẽplũ capiunt & uiuunt. Chry. in ho. Hoc autẽ eos conſolabatur, non quia aliorum cupiebant pœnam, ſed ut confidentiam habeãt, quoniam ubique eum habent præſentem, & præſcientem. Hyla. Non ſolum autem hoc teſtimonio, excuſatio ignorantiæ diuinitatis adimenda eſt perſequentibus, ſed etiã gentibus uia pandenda credẽdi Chri-

ſtű pertinaciter, inter ſæuientium pœnas confeſſorum uocibus prædicatum: & hoc eſt quod ſubiungit. Gentibus.

Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in nobis.

Chry.in hom. Cum præmiſſis conſolationibus non paruam & aliam apponit: ut enim nõ dicerent, quomodo ſuadere poterimus hominibus talibus perſequẽtibus? per ſecutionibus exiſtentibus, iubet eos de reſponſione confidere, dicens: Cum aũt tra. uos, nolite &c. Remig. Duo autem dicit: Quomodo, aut quid: quorum unum refertur ad ſapientiam, alterum ad oris officiũ. Quia.n. & ipſe ſubminiſtrabat uerba quæ loquerentur, & ſapientiam qua ea proferrent: non fuerat neceſſe ſanctis prædicatoribus quid loquerẽtur, aut quomodo. Hiero. Cum enim propter Chriſtum ducamur ad iudices, uoluntatem enim noſtram pro Chriſto debemus offerre. Cæterum ipſe Chriſtus, qui in nobis habitat, loquiť pro ſe, & Spũs ſancti in reſpõdẽdo gratia miniſtrabitur. Hil. Fides.n. noſtra omnibus præceptis diuinæ uoluntatis intenta, ad reſpõſionem ſcientiæ inſtruetur, in exemplo habens Abraham, cui poſtulanti ad hoſtiam Iſaac, non defuit aries ad uictimã. Et ideo ſequitur: Non.n. uos eſtis &c. Remi. Et eſt ſenſus: Vos acceditis ad certamen, ſed ego ſum qui prælior. Vos uerba æditis, ſed ego ſum qui loquor. Hinc Paulus ait: An experientiam quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Hier. Per hoc aũt ad prophetarum dignitatem eos reduxit, qui.ſ. Dei ſpiritu ſunt locuti. Cum autẽ hic di. ne ſoli. ſitis quid loqua. alibi dicitur: Parati ſemper ad ſatisfactionẽ omni poſcenti uos rationem ad ea, quæ in uobis eſt ſpe. Cum.n. in medio amicorũ certamen erit, iubemur eſſe ſoliciti: cum autem eſt iudicium terribile, & plebs inſanientes, & timor undique, auxilium à Chriſto præbetur, ut confidenter loquantur, & non obſtupeſcant.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & inſurgens filii in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit.

Glo. Præmiſſa conſolatione ſubdit grauiora pericula: unde dicitur. Tradet autẽ fra. fr. in mor. & pater fi. & inſurgent &c. Greg. in ho. Minorem enim dolorem ingerunt mala quæ ab extraneis, maiorem quæ ab illis patimur, de quorum mẽtibus præſumebamus: quia cum dãno corporis, mala nos cruciant charitatis amiſſæ. Hier. Hoc autẽ in perſecutionibus fieri crebro uidemus, nec ullus eſt inter eos fidus affectus, quorum diuerſa eſt fides. Chry. Deinde quod eſt multũ horribilius, appoſuit di. Et eritis odio omni homi. ut n. communes orbis terrarum hoſtes, ita eos expellere tentabant. Hinc ẽt rurſus apponitur cõſolatio, cũ dicit: Propter nomen meum. Et cum hoc rurſus aliam conſolationẽ ponitur, cum ſubditur: Qui autẽ perſeue. &c. Quoniam.n. conſueuerunt multi in principio quidem eſſe uehementes, poſtea uero diſſolui, propter hoc ait: Quoniam finem requiro. Quæ.n. utilitas eſt ſeminum, in principio quidem floreſcentium, poſtmodum aũt tabeſcẽtium? Propter hoc autem ſufficientem perſeuerantiam experit ab ipſis. Hier. Non.n. cœpiſſe, ſed perfeciſſe uirtutis eſt. Remig. Nec inchoantibus, ſed perſeuerantibus præmiũ tribuitur. Chry. Ne autem aliquis dicat, quia omnia Chriſtus in Apoſtolis fecit, nihil mirabile eſt tales illos eſſe effectos, nihil patientes onerosum; propter hoc ait, quòd perſeuerantia eis eſt opus. Etſi.n. ex primis eruti fuerint periculis, aliis difficilioribus conſeruantur, & poſt illa rurſus alia ſuccedẽt; & nõ ſtabunt quin inſidias patiantur, donec uiuunt; & hoc occultè inſinuat, dicẽs; Qui perſeuerauerit uſq; in finem, hic ſaluus erit. Remig. Id eſt qui præcepta fidei non deſeruerit, & in perſecutionibus non defecerit, ſaluus erit: quia pro perſecutionibus terrenis percipiet præmia regni cœleſtis. Et notandum, quia finis non ſemper ſignat conſumptionem, ſed aliquando perfectionem. iuxta illud: Finis legis Chriſtus eſt, unde etiam poteſt eſſe ſenſus: Qui perſeuerauerit uſque in finem, id eſt in Chriſto. Augu. 2 1. de ciui. Dei. In Chriſto namque perſeuerare, eſt in fide eius permanere, quæ per dilectionem operatur.

Perſeuerãtiæ expoſitio.

Cum autem perſequentur uos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico uobis, non conſummabitis

bis ciuitates Iſrael, donec veniat filius hominis.

Chryſ. in ho. Poſtquam prædixit terribilia illa, quæ poſt crucem & reſurrectionem & aſcenſionem eis erant uentura, rurſus ducit eos ad manſuetiora. Non .n. iuſſit eos ad perſecutionem audaciter ire, ſed fugere. unde dicit Cum aũt perſe. &c. Quia .n. interim principium erat conuerſionis eorum, conducente utitur ſermone. Hie. Hoc .n. ad illud tempus referendum eſt, cũ ad prædicationem Apoſtoli, mittebantur, quibus & propriè dictum eſt. In uiam gentium ne abieritis, ꝙ perſecutionem timere non debeant, ſed declinare. Quod quidem uidemus in principio feciſſe credentes, quãdo orta Hieroſolymis perſecutione, diſperſi ſunt in uniuerſam Iudæam, ut tribulationis occaſio, fieret Euangelij ſeminarium. Aug. contra Fau. Neq; tamen Saluator, quia nõ poterat tueri diſcipulos ſuos, ideo fugere ꝓcipit, & huius rei prior exemplũ præbuit: ſed inſtruebat hominis infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quid faciat, ut quod cauere oportet euadat. Aug. t. de ciui Dei. Potuit aũt eos admonere, ut ſibi manus inferent, ut non in manus perſequentium deuenirent. Porrò ſi hoc ille non iuſſit aut monuit, ut hoc modo ſui ex hac uita emigrarent, quibus migrantibus ſe mãſionem æternam pręparaturũ eſſe promiſit: quælibet exempla apponant gentes, quæ ignorant Deum, manifeſtum eſt hoc nõ licere credentibus unum uerum Deum. Chry. in ho. Ne autem dicant, quid igitur ſi perſecutionem paſſi fugerimus, & rurſus hinc nos abiecerint? hunc deſtruens timorem ait. Amen di uo. non conſum. ideſt nõ præuenietis me circumeuntes Palæſtinam, donec uos aſſumam. Rab. Vel prædicit ꝙ nõ antè prædicationibus ſuis ad fidem perducent omnes ciuitates Iſrael, quàm reſurrectio domini fuerit perpetrata, & in toto orbe terrarũ prædicandi Euangelium poteſtas conceſſa. Hil. Vel aliter: Ex una in aliam fugam ſuadet, quia prædicatio eius primum à Iudæa effugata tranſit ad Græciam. Deinde diuerſis intra Græciæ urbes Apoſtolorum paſſionibus fatigata, Tertio in uniuerſis Gentibus demoratur. Sed ut oſtenderet Gentes quidem Apoſtolorum pręedicationi credituras, uerũ ut reliquum

Verbum domini mundo vulgatũ

Iſrael crederent, eſſe aduentui ſuo debitũ ait: Non conſum. ci. Iſrael. ſ. poſt plenitudinem Gentium, quod erit reliquum Iſrael ad implendum numerum ſanctorum, futuro claritatis Chriſti aduentu eſt in eccleſia conuocandum. Augu in epiſto. ad Honofr. Faciant ergo ſerui Chriſti quod præcepit, vel permiſit: ſicut ipſe fugit in Aegyptum, fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quiſque ſpecialiter à perſecutoribus quæritur: ut ab aliis qui non ita requiruntur non deſeratur eccleſia, ſed præbeant cibaria conſeruis, quos aliter uiuere non poſſe nouerunt. Cum autem omnium, ideſt epiſcoporum; clericorum, & laicorum, eſt commune periculũ: hi qui aliis indigent, nõ deſerantur ab his quibus indigent. aut igitur ad loca munita omnęs tranſeant, aut qui habent neceſſitatem remanendi, non relinquantur ab eis, per quos illorum eccleſiaſtica eſt ſupplenda neceſſitas: ut uel pariter uiuãt, uel pariter ſufferant quod eos paterfamilias uolet pati. Remi Præterea ſciendum eſt, ꝙ ſicut & præceptũ perſeuerandi in perſecutionibus ſpecialiter ad Apoſtolos pertinet, & ad eorum ſucceſſores uiros fortes, ſic licentia fugiendi ſatis cõuenit infirmis in fide, quibus cõdeſcendit pius magiſter: ne ſi ſe ultro ad martyriũ obtuliſſent, fortasſis poſiti in tormentis negarent. lenius .n. erat fugere, quàm negare. Sed quanuis fugiendo perfectæ fidei conſtantiam in ſe non oſtenderent, tñ magni meriti erant: quoniam omnia pro Chriſto parati erant deſerere. ſ. fugiendo. Niſi aũt illis licentiã fugiendi dediſſet, dicerent eos aliqui alienos eſſe à gloria regni cęleſtis. Hie. Spiritualiter aũt poſſumus dicere: Cũ perſecuti uos fuerint in una ciuitate, hoc eſt in ſcripturarum libro uel teſtimonio: nos fugiamus ad alias ciuitates, ideſt ad alia uolumina. quãuis .n. cõtentioſus fuerit perſecutor. antè præſidiũ Saluatoris aduenier, quàm aduerſarius uictoria concedatur.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruo ſicut dominus eius. Si patremfamilias Beelzebub uocauerunt; quanto magis domeſticos eius?

Chryſ. in ho. Quia futurum erat ut diſcipuli cum promiſſis perſecutionibus ẽt

 diffama-

diffamati, malam opinionem paterentur, quod multis oneroſius eſſe videbatur: hic eos conſolatur à ſeipſo, & ab his quæ de ipſo ſunt dicta: cui conſolationi nulla poterat eſſe æqualis. Hie. Dominus.n. lumen æternum, dux credentium, & immortalitatis parens diſcipulis ſuis in futurarum paſſionum ſolatium antè promiſit, ut gloriæ loco amplectamur ſi domino noſtro uel paſſionibus adequæmur. unde dicit: Non eſt diſci. &c. Chry. in ho. Intelligendum donec fuerit diſcipulus & ſeruus, non eſt inquam ſuper magiſtrum & dominum, ſecundum honoris naturam: Nec mihi ea quæ raro contingunt hic obijcias, ſed ab his quæ ſunt in pluribus ſuſcipe hunc ſermonem Remi. Magiſtrum autem & dominum ſemetipſum appellat: per ſeruum & diſcipulum, ſuos uult intelligi Apoſtolos. Glo. q. d. Ne indignemini tolerare quæ tolero, quia dominus ſum, faciens quod volo: & magiſter, docens quod utile ſcio. Remi. Et quia hæc ſentētia minus uidebatur ſuperioribus uerbis congrua, quo tendant uerba manifeſtat, cum ſubditur: Si patrem Beel. uoca &c. Chry. in ho. Non dixit ſeruos, ſed domeſticos, ut multam ad eos familiaritatem oſtenderet, ſicut & alibi dixit: Non dicā uos ſeruos, ſed amicos meos. Remi. q. d. Vos ergo temporales honores & humanam gloriam non quæratis, dum me videtis per irriſiones, & opprobria genus humanum redimere. Chry. in home. Non ſolum autem dicit, ſi domus dominū conuitiati ſunt, ſed ipſam ſpeciem conuitij, quoniam Beelzebub eum vocauerunt. Hieroni. Beelzebub idolum eſt acharon quod vocatur in Regnum uolumine idolum muſcę. Beel ipſe eſt beel ſiue baal, zebub autem muſca dicitur. Principē ergo dæmoniorum ex ſpurciſſimi idoli appellabant uocabulo, qui muſca dicitur, propter immunditiā quæ exterminat ſuauitatem olei.

Ne ergo timueritis eos. Nihil enim eſt opertum, quod non reueletur: & occultum, quod non ſciatur. Quod dico uobis in tenebris dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.

Remi. Poſt præmiſſam conſolationem aliam non minorem ſubiungit, dicens: Ne ergo timue. eos, ſ. perſecutores. Quare autem non eſſet timendum, manifeſtat eum ſubiungit; Nihil.n. eſt oper. &c. Hierony. Quomodo ergo in præſenti ſeculo multorum uitia neſciuntur? ſed de futuro tēpore ſcribitur, quando iudicabit Deus occulta hominum, & illuminabit latebras tenebrarum, & manifeſta faciet conſilia cordium. & eſt ſenſus. Nolite timere perſecutorum ſæuitiam, & blaſphemantium rabiem: quia ueniet dies iudicii, in quo & ueſtra uirtus, & illorum nequitia demonſtrabitur. Hila. Igitur non minas, non conuicia, non poteſtates inſectantium monet eſſe metuendas: quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe, atque inania reuelabit. Chry. in ho. Vel aliter; Figura quidem eorum quæ dicuntur, uniuerſalem videtur enunciationem habere: verum non de omnibus ſed de præmiſſis ſolum dictum eſt, quaſi dicat, ſi doletis audientes conuicia, hoc cogitate: quia & ab hac ſuſpicione poſt parum erueimini. Vocant quidem uos ariolos, & magos, & ſeductores: ſed expectate parum, & ſaluatores uos orbis terrarum vniuerſi dicent, cum per ipſas appatueritis benefactores: nec illorum attendent ſermonibus homines, ſed rerum veritati.

Honor Apoſtolicus.

Remig. Quidam autem dicunt quòd his verbis promiſerit dominus diſcipulis ſuis, quòd per eos eſſent reuelanda omnia occulta myſteria, quæ ſub velamine literæ legis latebant, vnde Apoſtolus dicit; Cum conuerſi fuerint ad Chriſtum, tunc auferetur velamen, & eſt ſenſus; Quare debetis timere veſtros perſecutores, cum tantæ ſitis dignitatis, vt per uos occulta myſteria legis & prophetarum ſint manifeſta? Chryſo. in hom. Deinde quia eos ab omni timore liberauerat, & altiores opprobriis fecerat: nunc opportuno tempore eis loquitur de libera propalatione, quæ eſt in prædicatione, dicens: Quod di. vo. &c. Hila. Non legimus dominum ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrina in tenebris tradidiſſe, ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebrę ſunt, & uerbū eius infidelibus nox eſt. Itaque ab eo quod dictum eſt, cum libertate fidei, & confeſſione eſt loquendum.

Remigi.

Remig. Eſt ergo ſenſus: Quod di. vo. in te ne. ideſt inter Iudæos incredulos, uos dicite in lu. ideſt fidelibus prædicate. Et quod in au. au. ideſt quod dico uobis ſecretè, pdicate ſuper tecta, ideſt palam, coram omnibus. Solemus enim dicere: In auré loquitur illi, ideſt ſecretè. Rab. Sanè quod ait: Prædicate ſuper tecta, iuxta moré prouinciæ Paleſtinæ loquitur, ubi ſolent in tectis reſidere: quia nō ſunt cacuminata, ſed æqualia. Ergo prædicabitur in tectis, quod cunctis audientibus palam dicetur. Glo. Vel aliter: Quod di. uo. in te. i. dum adhuc in timore carnali eſtis, Dicite in lu. i. in fiducia ueritatis, cũ à Spiritu ſancto eritis illuminati. Et quod in au. aud. i. ſolo auditu percipitis, prædicate opere complédo. Super tecta. i. quod uos erudiui in paruulo Iudeæ loco, uniuerſis urbibus in toto mũdo audacter edicite. Chry. in ho. Sicut autẽ quando dicebat: Qui credit in me, opera quæ ego facio & ille faciet, & maiora his faciet: ita & hic mōſtrat quoniã omnia per eos operatur, etiam pluſquã per ſeipſum. q. d. principiũ ego dedi, ſed quod plus eſt per uos explere uolo. hoc autem nō iniungentis eſt ſolũ, ſed & futurũ prædicentis, & oſtẽdentis quoniã omnia ſuperabũt. Hil. Conſtanter ergo ingerẽda eſt Dei cognitio, & profundũ doctrinæ euangelicæ ſecretum, lumine prædicationis reuelandum, nō timendo eos quibus cum ſit licentia in corpora tantum, in animam ius nullum eſt. Et ideo ſubditur: Et no. ti. eos qui oc. cor. ani. au. non poſ. oc. Chry. in ho. Vide qualiter omnibus eos ſtatuit ſuperiores nō ſolicitudiné ſolũ & maledictioné, neque pericula, ſed & ipſam, quæ omnib. videtur terribilior, mortem ſuadens propter Dei timorem contemnere. unde ſubdit: Sed po. ti. eũ qui po. ani. & cor. per. in ge. Hiero. Nomen gehennæ in ueteribus libris non inuenitur, ſed primo à Saluatore ponitur, quæramus ergo quæ ſit huius ſermonis occaſio. Idolum Baal fuiſſe iuxta Hieruſalẽ, ad radices montis Moria, in quibus Siloe fluit, nō ſemel legimus. Hęc vallis & parua campi planicies irrigua erat & nemoroſa, plenaque deliciis, & locus in ea idolo conſecratus. In tantam autem populus Iſrael demẽtiam uenerat, vt deſerta templi uicinia, ibi hoſtias immolaret, & rigorem religionis deliciæ uincerent, filioſque ſuos incenderent dæmoni: & appellabatur locus ipſe gehennõ. ideſt vallis filiorum Ennon. Hoc Regum uolumen & Paralipomenon & Hieremias ſcribunt pleniſſime. & comminatur Deus ſe locum ipſum impleturũ cadaueribus mortuorum, ut nequaquã uocetur Tophet & Baal, ſed uocetur Polyandriũ, ideſt tumulus mortuorum. Futura ergo ſupplicia & pœnæ perpetuæ quibus peccatores cruciãdi ſunt, huius loci uocabulo denotantur. Aug. 13. de ci. Dei Hoc aũt nō antea fiet, quàm anima corpori fuerit copulata, ut nulla direptione ſeparentur. & tamen tunc recta mors animę dicitur, quia non uiuit ex Deo mors autem corporis quia in damnatione nouiſſima, quanuis homo ſentire nō deſinat, tamen quia ſenſus ipſe nec uoluntate ſuauis, nec quiete ſalubris, ſed dolore pœnalis eſt, mors potius appellata quàm uita. Chry. in ho. Vide autem rurſus, quia non promittit eis liberationem à morte, ſed ſuadet contemnere mortẽ, quod multo maius eſt quàm erui à morte. & quòd hoc ſermone ea, quæ de immortalitate ſunt dogmata, eius infigit.

Gehenna unde dicatur.

Nonne duo paſſeres aſſe ueneunt: Et unus ex illis non cadit ſuper terram ſine patre ueſtro. Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus meliores eſtis uos.

Chry. in ho. Poſtquam timoré mortis excluſerat, ne æſtimarent Apoſtoli quod ſi interficerentur, eſſent derelicti à Deo, rurſus ſermonem de prouidẽtia Dei inducit, dicẽs. Nonne duo paſ. eſſe u æneũt? & unus ex il. non ca. ſuper ter. ſine patre ueſtro. Hier. Et eſt ſenſus. Si parua animalia abſque Deo non decidunt auctore, & in omnibus eſt prouidentia, & quæ in his peritura ſunt, ſine uoluntate Dei non pereũt. uos qui æterni eſtis, non debetis timere quod abſque Dei uiuatis prouidentia. Hil. Myſticè autem quod uenditur, corpus atque anima eſt, & cui uẽdi ur [illegible] catũ eſt. Qui ergo duo paſſeres aſſe uæneũt, ſeipſos peccato minimo uendunt, natos ad uolandũ, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos, ſed capti precii præſentium uoluptatum, & ad luxum ſeculi uenales, totos ſe talibus actionibus nundinãtur. Dei aũt uo-

ſti prius, me hic confitendo aut negando, ſuperabūdabo & ego ineffabiliter tibi maiora dando. Illic enim ego te confitebor aut negabo. Propter hoc ſi feceris aliquod bonum, & non ſuſceperis retributionem, ne turberis: cum additamento enim in futuro tempore retributio te expectat. Et ſi feceris aliquod malum, & non exolueris uindictam, non contemnas: illic enim te excipiet pœna, niſi transmuteris & melior fias. Rab. Et ſciendum quòd negare quòd Deus non ſit, nec pagani poſſunt: ſed quòd non ſit Deus filius & pater, negari ab infidelibus poteſt. Cōfitebitur ergo aliquem filius apud patrem, qui per filium habebit acceſſum ad patrem. Et quia filius dicet. Venite benedicti patris mei. Remi. Negabit autē negantem ſe, quia per ipſum non habebit acceſſum ad patrem, & à conſpectu ſuæ diuinitatis & patris repelletur. Chry. Ideo autem non ſolum fidem quæ eſt ſecundum mentem, ſed & cōfeſſionem exigit oris, ut erigat nos in liberam propalationem, & ampliorem amorem, excelſos nos faciens. Hæc autem verba ad vniuerſos loquitur, & neque perſona Apoſtolorum utitur ſolum. Non enim ſolos Apoſtolos, ſed & diſcipulos eorum facit uiriles. Qui nunc hoc ſeruat, non ſolum cum libera propalatione docebit, ſed & omnibus facilè ſuadebit: huius enim verbi obſeruatio multos ad Apoſtolos adduxit. Raban. Ve confitetur quis Ieſum ea fide, quę per dilectionem operatur, mandata eius fideliter implendo: negat, qui præceptis non obedit.

Deū negare eſſe non poteſt.

Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram Non veni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuam; & inimici hominis domeſtici eius.

Hiero. Suprà dixerat: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: nunc infert quid poſt prædicationem ſequatur, dicens: Nolite arbitrari quia &c. Glo. Vel aliter continua: Sicut timor mortis non debet attrahere, ſic nec carnalis affectus. Chry. Qualiter ergo eis iniunxit, ut in vnamquanq; domum ingredientes pacem indicerent? Qualiter etiam & Angeli dixerunt. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus. quoniam hic maximè eſt pax, cum id quod ægrotat, inciditur, cum id quod litem infert, ſeparatur. ita enim poſſibile erit cœlum terræ copulari. Nam & medicus ita reliquum cōſeruat corpus, cum id quod inſanabiliter ſe habet, abſciderit. Ita quidem & in turri Babel geſtum eſt, malam enim pacem, bona diſſonantia ſoluit Ita & Paulus eos qui aduerſus eum conſonabant, dimiſit. Non enim ubiq; concordia bonum eſt, nam & latrones conſonant. Hoc autem prælium non eſt ſui propoſiti, ſed illorum conſilij. Hiero. Ad fidem enim Chriſti totus orbis contra ſe diuiſus eſt. Vnaquæq; domus & infideles habuit, & credentes. & propterea bellū miſſum eſt bonum, ut rumperetur pax mala. Chry. Hoc autem dixit, quaſi diſcipulos cōſolās, ac ſi diceret. Ne turbemini, quaſi præter ſpem his contingentibus. propter hoc enim ueni, ut prælium mittam. Et nō dixit prælium, ſed quod difficilius eſt, gladium. Voluit. n. aſperitate uerborum eorū excitare auditum, ut non in difficultate rerum deficiant, ne aliquis dicat, quòd blanda ſuaſit, ſed difficilia occultauit. Melius eſt enim in rebus manſuetudinem uidere, quàm in uerbis. & propter hoc in his non ſtetit, ſed exponens prælij ſpeciem, oſtendit hoc eſſe ciuili bello difficilius, dicens. Veni enim ſeparare hominē aduerſus patrem ſuum, & filiā aduerſus matrem ſuā, & nurum aduerſus ſocrum ſuam. In quo oſtendit ꝙ non ſolum in familiaribus erit hoc prælium, ſed in amantiſſimis & ualde neceſſarijs, quod maximè Chriſti uirtutē oſtendit, quia diſcipuli hæc audientes, & ipſi ſuſceperunt, & aliis ſuaſerunt. Quamuis autem non ipſe Chriſtus hanc ſeparationem fecerit, ſed illorum malitia, tamē dicit ſe facere ſecundum ſcripturæ conſuetudinem. Scriptū eſt enim. Dedit eis Deus oculos ut nō uideant. Hoc autem maximè oſtendit, uetus teſtamentum nouo cognatum. Etenim in Iudæis unuſquiſque proximum interficiebat, quando uitulum fecerunt, & quando Beelphegor immolauerunt, unde ut monſtraret eundem eſſe cui hæc & illa placuerunt, prophetiæ meminit, dicens. Et inimici hominis domeſtici eius. Et in Iudæis tale aliquid contigit, erant enim prophetæ, & pſeudoprophetæ,

Pacis mandatū à domino.

& plebs ſcindebatur, & domus diuidebatur:& hi quidem his credebant, alii autē illis. Hiero. Hic autem locus propè iiſdē verbis in Michæa Propheta deſcribitur. Et notandum vbicunque de veteri teſtamento teſtimonium ponitur, utrum ſenſus tantum, an & verba conſentiant. Hila. Myſticè autem gladius telorum omnium acutiſſimum eſt, in quo eſt ius poteſtatis & iudicij, ſeueritas & animaduerſio peccatorū. Dei igitur verbū nuncupatū meminerimus in gladio, qui gladius miſſus eſt in terrā, i. prædicatio eius hominū cordibus infuſa. Hic igitur quinq; habitātes in vna domo diuidit, tres in duo, & duo in tres, & tria ad hominē referimus, ideſt corpus & animā & voluntatem. nā vt corpori anima data eſt, ita & poteſtas homini vtēdi utroq; vt uellet, indulta eſt. Atq; ob id lex eſt propoſita uoluntati, ſed hoc tantum in illis deprehenditur, qui primi à Deo figurati ſunt. Sed ex peccato atque infidelitate primi parentis ſequentibus generationibus cœpit eſſe corporis noſtri pater peccatum, mater animæ infidelitas, voluntas autem ſua vnicuique adiacet: ergo iam vnius domus quinque ſunt. Cum ergo innouamur baptiſmi lauacro, per virtutem uerbi ab originis noſtræ peccatis ſeparamur, receſſíque quadam obſectione gladij Dei, à patris & matris affectionibus diſſidemus, fitque grauis in domo vna diſſenſio, & domeſtica nouo homini erunt inimica: quia ille manere in ſpiritus nouitate gaudebit, ea verò quæ à proſapiæ antiquitate deducta ſunt conſiſtere in his, quibus oblectantur concupiſcunt. Aug. de quæſt. Euang. Vel aliter: Veni ſeparare ho. aduerſus patrem ſuum, quia renunciat quis diabolo, qui fuit filius eius. Et filiam aduerſus matrem. nam plebs Dei aduerſus mundanam ciuitatem, hoc eſt pernicioſam ſocietatē generis humani, quam nunc Babylonia, nunc Aegypto, nunc Sodoma, nunc aliis atque alijs nominibus ſcriptura ſignat. Nurum aduerſus ſocrum ſuam, eccleſiam aduerſus ſynagogam, quæ ſecundum carnē Chriſtum peperit, ſponſum eccleſiæ. Diuiduntur autē in gladio ſpiritus, quod eſt uerbum Dei. Et inimici hominis domeſtici eius, cum quibus antè conſuetudinem implicatus erat. Raba. Nulla apud eos iura cuſtodiri poſſunt, inter quos fidei bellum eſt. Glo. Vel aliter. Hoc dicit. q. d. Non ad hoc inter homines veni, ut carnales affectus confirmem, ſed ſpirituali gladio diſſecem. unde rectè dicitur: Et inimici hominis domeſtici eius. Grego. 3. Mora. Callidus nanque aduerſarius cum à bonorum cordibus repelli ſe conſpicit, eos qui ab illis valde diliguntur exquirit. Et per eorum uerba blandiens loquitur, qui plus cæteris amantur, ut dum uis amoris cor perforat, facilè perſuaſionis eius gladius ad intimæ rectitudinis munimen irrumpat.

Verbum Dei gladius eſt.

Qui amat patrē aut matrē pluſquam me, nō eſt me dignus. Et qui amat filium aut filiam ſuper me, nō eſt me dignus. Et qui non accipit crucem ſuā & ſequitur me, non eſt me dignus. Qui inuenit animam ſuā, perdet illam. Et qui perdiderit animam ſuam, propter me, inueniet eam.

Hier. Quia ante præmiſerat, non ueni pacem mittere, ſed gladium, & diuidere hominem aduerſus patrem & matrē & ſocrum, ne quis pietatem religioni anteferret, ſubijcit, dicens: Qui amat pa. aut ma. &c. Et in Cantico legimus canticorū: Ordinauit in me charitatem. hic enim ordo in omni affectu neceſſarius eſt. Ama poſt Deum patrem aut matrem, aut filios. Si autem neceſſitas uenerit, ut amor parentum aut filiorum, Dei amori cōparetur, & non poſſit utrunque ſaluari, odiū in ſuos, pietas in Deū eſt. Nō ergo prohibuit amari patrem, aut matrem, ſed ſignanter addidit: Pluſquam me. Hila. Illi enim qui domeſticas hominum charitates dilectioni eius prætulerint, futurorum bonorū indiguerunt hæreditate. Chry. Si autem Paulus iubet omnia parentibus obedire non mireris, in illis enim ſolum dicit obediendum, quæ non nocent pietati, etenim ſanctum eſt, omnem eis alium reddere honorem. Cum autē amplius debito exegerint, non oportet aſſentire. Sunt autem hæc ueteri teſtamento conſonantia, etenim illic eos qui idola colebant, nō odio habere ſolum, ſed & lapidare dñs iubet, & in Deutero. dicitur: Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio uos, & fratribus ſuis ignoro illos, hi cuſtodierunt eloquium tuū. Glo. Videtur autem id in pluribus accidere, ut parentes plus diligant filios, quàm filii diligant

Ordo charitatis.

ligant

ligāt eos: & ideo gradatim poſtquā ſuum amorem, amori parentum eſſe præponendū docuit, docet cōſequenter præferendū eſſe filiorū amori, dicens: Et qui amat fi. &c. Raba. Per quod ſignificat illum diuino conſortio eſſe indignum, qui conſanguinitatis carnalem amorē præponit ſpirituali amori Dei. Chry. Deinde vt non moleſtè ferant illi. ſ. quibus amor Dei pręfertur, ad altiorē adducit ſermonem: anima. n. nihil eſt familiarius alicui, ſed tamē hanc non ſimpliciter eam haberi odio inſſit, ſed vt eam quis tradat in occiſiones & ſanguines: oſtendens q̀ non ſolum ad mortem oportet eſſe paratum, ſed ad mortē violentam & reprobatiſſimam, ſ. mortem crucis. vnde ſequitur: Et qui nō acci. cru. &c. Nihil antē adhuc eis de propria dixerat paſſione, ſed interim ī his eos erudit, ut ſermonem de paſſione eius magis ſuſcipiant. Hil. Vel qui Chriſti ſunt, crucifixerunt corpus ſuum cum uiciis & cōcupiſcentiis: & indignus eſt Chriſto qui non crucē ſuam, in qua cōpatimur, commorimur, cōſepelimur, cōſurgimur, accipiens, dominū ſit ſecutus, in hoc ſacramento fidei ſpiritus nouitate uicturus. Greg ī ho. Crux quippe à cruciatu dicit̄, & duobus modis crucem domini baiulamus, cū aut per abſtinentiā carnem affligimus, aut per cōpaſſionem proximi neceſſitatem illius noſtram putamus. Sciēdum uerò eſt quòd ſunt nōnulli, qui carnis abſtinentiam non pro Deo, ſed pro inani gloria exhibēt: & ſunt nonnulli, qui cōpaſſionem proximo non ſpiritualiter, ſed carnaliter impēdūt vt ei non ad virtutē, ſed quaſi miſerando ad culpas faueāt. Hi itaq; crucem uidentur ferre, ſed dominum non ſequuntur. Et ideo ait: Et ſequitur me. Chry. Quia uerò præcepta hæc quæ iniunguntur oneroſa uidebātur, ponit & vtilitatē eorum maximam exiſtentē dicēs, Qui inue. ani. &c. q. d. Non ſolum hæc quæ præmiſi non nocēt, ſed maximè proderunt: cōtraria uerò nocebunt, & hoc ubiq; facit. Ab his. n. quę homines cōcupiſcūt inducit, ſicut ſi dicatur: Propter quid nō uis contemnere animā tuam? quia diligis eā? Quocirca propter hoc cōtēne: & tūc ei maximè proderis. Remi. Anima aūt in hoc loco non ſubiecta eſt intelligēda, ſed hæc uita præſēs & eſt ſenſus: Qui inue. ani. ſuam. ſ. hanc pręſentē uitam. i. qui hanc lucem & eius dilectionē & uoluptates ad hoc deſiderat, ut ſemper inuenire poſſit iſt. i. quam ſemper ſeruare cupit, perdet, & animā ſuam æternæ damnationi præparat. Raba. Vel aliter Qui ſalutem animæ ſuæ quærit æternam, perdere, hoc eſt in mortē dare nō dubitat. utrique autem ſenſui congruit apte quod ſequitur. Et qui perdi. ani. ſuam &c. Remig Id eſt, qui hanc temporalem lucem & eius dilectiones & uoluptates tempore perſecutionis propter confeſſionē nominis mei contēpſerit, animæ ſuæ inueniet æternam ſalutem. Hila. Sic ergo proficit lucrum animæ in mortem, & damnum in ſalutem: detrimento enim breuis uitæ, fœnus immortalitatis acquiritur.

Qui recipit vos, me recipit. & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine diſcipuli. Amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam.

Hiero. Dominus ad prædicationem diſcipulos mittēs, docet pericula non timenda, affectum ſubijcit religioni. aurū ſuprà tulerat, æs de zona excuſſerat, dura euāgeliſtarū conditio. Vnde ergo ſumptus? unde uictus? unde neceſſaria & cætera? Et ideo auſteritatē præceptorū ſpe tēperat promiſſorū, inquiens. Qui reci. uos, mē recipit. ut in ſuſcipiendis Apoſtolis unuſquiſq; credentiū Chriſtū ſe ſuſcepiſſe arbitret̄. Chry. Sufficientia ſiquidem erant præmiſſa ad perſuadendū eis qui erant Apoſtolos ſuſcepturi. Quis. n. eos, qui ita erant fortes, & omnes contemnebant, ut alij ſalnarentur, nō ſuſciperet cum omni deſiderio? & ſuperius quidē pœnam comminatus eſt his, qui non reciperent, hic autem retributionē promittit recipientibus. Et primo quidem repromittit honorem ſuſcipientibus Apoſtolos, ut Chriſtum ſuſcipiant, & etiam patrem. unde ſubdit. Et qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Quid autem huic honori fiet æquale, ut quis patrem & filium recipiat? Hila. In quibus uerbis docet etiam in ſe mediatoris officium, qui cum ſit receptus à nobis

Notabilis diuiſio.

Chriſtus mediator.

atque ipſe profectus ex Deo ſit, Deus per illum transfugus in nobis ſit, & per hunc ordinem gratiarum non aliud Apoſtolos recepiſſe quàm Deũ: quia & in illis Chriſtus, & in Chriſto Deus habitat. Chryſo. Promittit autem poſt hæc & aliam retributioné, dicens: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui reci. iuſtum &c. Non autem ſimpliciter dixit: Qui ſuſcipit Prophetá, aut qui ſuſcipit iuſtum, ſed addit: In nomine Prophetæ, & in nomine iuſti: hoc eſt, ſi non propter uitæ huius eminentiam, neque propter aliud temporalium ſuſceperit, ſed quia vel Propheta eſt, uel iuſtus Hie. Vel aliter; quia ad ſuſceptioné magiſtrorum diſcipulos prouocauerat, poterat credentium occulta eſſe reſponſio, ergo & pſeudoprophetas & Iudam proditorem debemus ſuſcipere; vnde dominus dicit non perſonas ſuſcipiendas eſſe, ſed nomina: & mercedem non perire ſuſcipientis, licet indignus fuerit, qui ſuſceptus ſit. Chry. Dicit autem: Mercedé Prophetæ, & mercedé iuſti accipiet, ideſt qualem decens eſt accipere eum qui ſuſcipit Prophetam vel iuſtum, vel qualé Propheta aut iuſtus eſt accepturus. Chry. in ho. Non. n. ait mercedem de propheta vel iuſto, ſed mercedem prophetæ vel iuſti. Iſte. n. fortaſſe iuſtus eſt: & quanto in hoc mundo nihil poſſidet, tanto loquédi pro iuſtitia fiduciam maiorem habet. hunc cũ ille ſuſtentat qui in hoc mundo aliquid posſidet, illius iuſtitiæ libertatem ſibi participem facit: & cum eo pariter iuſtitiæ præmia recipiet, quem ſuſtentando adiuuit. Ille prophetiæ ſpiritu plenus eſt, ſed tamen corporeo eget alimento. Et ſi corpus non reficitur, certum eſt ꝙ uox ipſa ſubtrahatur. Qui igitur prophetæ alimenta tribuit, vires illi ad loquendum dedit. Cum propheta ergo mercedé prophetæ accipiet, qui hoc ante Dei oculos exhibuit quod audiuit. Hier. Myſticèauté qui prophetá recipit ut prophetam, & intelligit eũ de futuris loquentem, hic prophetæ mercedem accipiet. Igitur Iudæi carnaliter intelligentes prophetas, mercedem non accipient prophetarum. Remi. Nonnulli uerò prophetam intelligũt dominũ Ieſum Chriſtũ, de quo Moyſes dicit: Prophetam vobis ſuſcitabit Deus, quem ſimiliter per iuſtũ intelligunt, quia incõparabiliter iuſtus eſt. Qui ergo in nomine iuſti & prophetæ. ſ. Chriſti, prophetam vel iuſtũ ſuſcipit, ab eo recipiet remunerationé, pro cuius amore recipit. Hier. Poterat aũt aliquis excuſari & dicere: Paupertate prohibeor, vt hoſpitalis eſſe non poſſim, & hanc excuſationé leuiſſimo exéplo diluit, vt calicem aquæ frigidæ toto animo porrigamus, dicens: Et quicunq; potũ dederit vni ex &c. Frigidæ inquit nõ calidę: ne & in calida paupertatis & penuriæ lignorũ occaſio quæreretur. Remi Dicit auté minimis. i. non prophetæ, non iuſto, ſed alicui ex minimis. Glo. Vbi nota Deũ magis ad piũ affectum dantis reſpicere, q̃ ad quantitaté rei exhibitæ. Vel minimi ſunt qui nihil penitus habent in hoc mũdo: & iudices erunt cum Chriſto. Hilar. Vel præuidens plures futuros tantũ apoſtolatus nomine glorioſos, omni uerò uitæ ſuę opere improbabiles: obſequium quod ipſis ſub religionis opinione delatũ eſt, mercede non fraudat. nam licet & ipſi minimi eſſent, ideſt peccatorum omnium ultimi, non inania tñ in eos etiam leuia, ſub frigidæ aquæ nomine deſignata officia eſſe decernit. Non. n. peccatis hominis, ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt.

Chriſtus propheta iuſtus cognominatè.

CAPVT XI.

E*T factum eſt cum conſummaſſet Ieſus præcipiẽs duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, ut doceret & prædicaret in ciuitatibus eorũ.* Raba. Poſtquam diſcipulos ſuos dominus ad prædicandum mittens, præmisſis uerbis eos inſtruxit. ipſe ét ꝙ docuerat verbis, factis impleuit, offerens primã prædicationé Iudæis, & hoc eſt quod dr: Et factum eſt cum conſum. Ieſus. Chry. in ho. Dicit ãt; Tranſijt inde. Quia. n. eos miſit, ſubtraxit ſeipſum, dans locum eis & tempus facere quæ iniunxerat: eo. n. præſente & curante nullus ad diſcipulos uellet accedere. Remi. Pulchre autem de ſpirituali doctrina, qua ſcilicet Apoſtolos inſtruxerat, ad generalé tranſit in ciuitatibus

bus prædicando: quia in hoc de cœlis ad terras deſcendit, ut omnes illuminarent: in quo facto monentur etiam Sancti prædicatores, vt omnibus prodeſſe ſtudeant.

Ioannes autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi; Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et reſpondens Ieſus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis; cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur. Et beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.

Glo. Poſuit ſuprà Euangeliſta quomodo per miracula & doctrinam Chriſti tam diſcipuli, quàm turbæ inſtruebantur: nunc oſtendit quomodo hæc inſtructio vſque ad diſcipulos Ioannis peruenerit, qui ad Chriſtum æmulationem habere uidebantur. vnde dicit: Ioannes autem cùm audiſſet in vin. &c. Greg. Quærendum autem nobis eſt Ioannes propheta, & pluſquam propheta, qui venientem ad baptiſmum dominũ oſtendit, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. cur in carcere poſitus mittens diſcipulos requirit: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? tãquã ſi ignoraret quem oſtenderat, & an ipſe ſit neſciat, quem ipſe prophetizando, baptizando, oſtendendo ipſum eſſe clamauerat. Ambr. Nonnulli autem hoc ſic intelligunt: Magnum quidem ita prophetã eſſe Ioannem vt Chriſtum agnoſceret, annunciaret remiſſionem peccatorum futuram: ſed tamen tanquam pium uatem quem uenturum crediderat, nõ credidiſſe moriturum. Nõ igitur fide, ſed pietate dubitauit. Dubitauit etiam & Petrus, dicens: Propitius tibi eſto domine, non fiet hoc. Chry. in ho. Sed non utique hoc habet rationem. Ioannes enim neq; hoc ignorabat, ſed hoc primum teſtatus eſt, dicens: Ecce agnus Dei qui tol. pec. mundi. Agnum. n. vocans, crucem diuulgat, nec aliter, quàm per crucem peccatũ abſtulit mundi. Qualiter autem maior propheta eſt hic, ſi neque quę prophetarum ſunt noſcit? Etenim Eſaias dicit. Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt. Greg. in ho. Sed aliter hæc quæſtio ſoluitur, ſi geſtæ rei tempus penſatur. Ad Iordanis .n. fluenta poſitus, quia ipſe redemptor mundi eſſet, aſſeruit; miſſus verò in carcere, an ipſe veniat, requirit: non quia ipſum eſſe mundi redemptorem dubitat, ſed quærit vt ſciat, ſi is qui per ſe in mundum venerat, per ſe etiam ad inferni clauſtra deſcendat. *Quæſtio euangelica.* Hier. Vnde non ait: Tu es qui veniſti, ſed tu es qui venturus es? Et eſt ſenſus, Mãda mihi, quia ad inferna deſcenſurus ſum, vtrum te etiam inferis debeam nuntiare, an alium ad hæc ſacramẽta miſſurus es? Chry. in ho. Sed qualiter & hoc habet rationem? Cuius enim gratia non dixit: Tu es qui venturus es in infernũ? ſed ſimpliciter. Qui venturus es? quanuis & deriſibilius videatur quòd propter hoc ei dixerit, vt & illuc abiens prædicaret: præſens enim vita, gratiæ tempus eſt, poſt obitum autem iudicium eſt, & pœna, quare in nullo opus erat præcurſore illic. Sed aliter; Si infideles poſt mortem credentes eſſent ſaluandi, nullus peribit aliquando; omnes enim pœnitebunt tunc, & adorabunt. Omne enim genu flectetur, cęleſtium, terreſtrium, & infernorum. Glo. Conſiderandum autem eſt, quòd non ideo Hieronymus & Gregorius dixerunt, quòd Ioannes aduentum Chriſti in infernum prænuntiaturus eſſet, quia eius prædicatione aliqui non credentes conuerterentur ad fidem: ſed vt iuſtis in expectatione Chriſti manentibus, ex vicino aduentu conſolationem afferret. Hila. Certum eſt tamen, quòd qui venturum vt præcurſor nuntiauit, conſiſtentem vt propheta agnouit, adeuntem vt confeſſor veneratus eſt eius abundanti ſcientiæ error nõ ubrepſit. Nec ſanè credi poteſt Spiritus ſancti gratiam in carcere poſito defuiſſe, cum Apoſtolis virtutis ſuæ lumen eſſet in carcere poſitis miniſtraturus. Hie. Nõ ergo quaſi ignorans interrogat, ſed quomodo Saluator interrogat, vbi ſit Lazarus poſitus, vt qui locum ſepulchri indicabãt, ſaltem ſic pararẽtur ad fidem, vt viderent mortuum reſurgentem. Sic & Ioãnes interficiendus ab Herode diſcipulos ſuos mittit ad Chriſtum, vt per hanc occaſionem videntes ſigna atque virtutes, crederent in eum, & magiſtro interrogãte ſibi diſcerent. Quod autem haberent diſcipuli Ioannis aliquid mordacitatis ex inuidia aduerſus dominum, ſuperior quoq; interrogatio demonſtrauit, cum dixerunt: Quare & nos phariſęi ieiunámus frequenter, diſcipuli autem

tui

tui non ieiunant? Chry. in ho. Donec igitur Ioannes erat cũ ipſis, ſuadebat eis continuè de Chriſto: quia autem iam erat obiturus, amplius ſtudiũ facit. Etenim formidabat ne relinquat in diſcipulis ſuis pernicioſi dogmatis conditionem, & maneãt abiecti à Chriſto, cui & à principio omnes ſuos afferre ſtuduit. Si autem dixiſſet eis: Abite ad ipſum, quia melior me eſt: non utiq; perſuaſiſſet, ſed æſtimaretur humilia de ſe ſentiens hoc dicere, & ſic magis eſſent ei affixi. Quid igitur facit? Expectat ab eis audire q̃ Chriſtus miracula facit; neq; oẽs mittit, ſed duos quoſdã, quos nouerat fortaſſis aliis perſuaſibiliores exiſtẽtes, ut inſuſpicabilis iterrogatio fieret, & ex rebus ipſis diſcerent diſtantiam inter eum & Ieſum. Hila. Ioannes igitur nõ ſuæ, ſed diſcipulorum ignorãtiæ cõſuluit. ut.n. ſcirent nõ aliũ à ſe prædicatũ, ad opera eius intuenda diſcipulos ſuos miſit, ut auctoritaté dictis ſuis illius opera conferrent, nec Chriſtus alius expectaretur q̃ cui teſtimoniũ opera præſtitiſſent. Chry. in ho. Chriſtus autẽ mentem noſcens Ioãnis, non dixit: Quoniam ego ſum, quia per hoc rurſus obſiſteret hoc audiẽtibus: excogitaſſent.n. & ſi non dixiſſent, quod Iudæi ad ipſum dixerunt: Tu de te ipſo teſtimonium perhibes, & ꝓp hoc à miraculis fecit eos diſcere, inſuſpicabilem doctrinã faciens, & manifeſtiorem. Teſtimoniũ enim quod eſt à rebus, credibilius eſt teſtimonio quod eſt à uerbis: unde confeſtim curauit cœcos, & claudos, & alios multos: nõ ut doceret Ioannem ſcienté, ſed hos qui dubitabant: & ideo ſequitur: Et reſpondens Ieſus, ait illis: Eũtes renuntiate Ioanni quæ audiſtis & uidiſtis. Cœci uident, claudi ambulant, leproſi mũdantur, ſurdi audiũt, mortui reſurgũt, pauperes euãgelizantur. Hie. Quod ꝓmiſſis nõ minus eſt. Pauperes ãt euangelizatos intellige, uel pauperes ſpiritu, uel certè opibus pauperes. Vt nulla inter nobiles & ignobiles, inter diuitias & egenos in prædicatione diſtãtia ſit: hæc magiſtri rigoré huc præceptoris cóprobãt ueritaté, qñ omnis apud eũ qui ſaluari poteſt æqualis eſt. Chry. Quod ãt ait: Et beatus eſt q nõ fuerit ſcandalizatus in me: inter nuntios percutit. quia.n. ſcandalizabantur in ipſo, dubitationẽ eorum non diuulgans, & ſoli eorũ conſcientiæ derelinquens, redargutionem eorum latenter induxit. Hila. Itaque cui rei Ioannes cauiſſet oſtendit, dicens, beatos eos in quibus aliquid in ſe ſcandali non fuiſſe: quia metu eius, ſ. ne ſcandalizarẽtur, diſcipulos ſuos Ioãnes, ut Chriſtũ audirent, miſit. Greg. Vel aliter; Infidelium mens graue in Chriſto ſcandalum pertulit, cũ eũ ẽt poſt tot miracula moriẽtem uidit. unde Paulus dicit: Nos prædicamus Chriſtũ crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum. Quid ergo eſt dicere: Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me, niſi aperta uoce abiectionem mortis ſuæ, humilitatemq; ſignaret, ac ſi patenter dicat? Mira quidẽ facio, ſed abiecta perpeti nõ dedignor, q͂a ego moriendo te ſubſequor: cauendum ualde eſt hominibus ne in me morté deſpiciant, qui ſigna uenerantur. Hila. Præbetur ẽt myſticè in his quæ in Ioanne geſta ſunt, intelligentia amplior: ut propheta ipſo conditionis ſuæ genere prophetizaret, quia in eo forma legis lata eſt. Chriſtũ.n. lex annuntiauit, & remiſſionem peccatorũ prædicauit, & regnũ cęlorũ ſpopondit, & Ioannes totũ hoc opus legis expleuit. Igitur ceſſante iam lege, quæ peccatis plebis incluſa, ne Chriſtus poſſet intelligi, quaſi uinculis & quaſi carcere continebatur, ad Euangelia contuẽda lex mittit, ut infidelitas fidẽ dictorum contempletur in factis. Ambro. ſuper Lucam. Et fortaſſe iſti populi, quos miſit, ſunt duo diſcipuli: unus qui ex Iudæis credidit, alter qui ex Gentilibus.

Ioannes diſcipulorũ curam gerit.

Allegorica expoſitio.

Illis autem abeuntibus, cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioãne; Quid exiſtis in deſertum uidere? Arundinem uento agitatam? Sed quid exiſtis uidere? Hominem mollibus ueſtitum? Ecce qui mollibus ueſtiuntur, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Etiam dico uobis, et pluſquã prophetã. Hic eſt.n. de quo ſcriptũ eſt; Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te.

Chry. Quantum ad diſcipulos Ioannis ſatis actum erat, certificati.n. de Chriſto per ſigna quæ uiderãt, receſſerunt. Sed oportebat ẽt turbas ſanari, quæ ex interrogatione diſcipulorũ Ioannis multa incõuenientia ſubintellexerint, ignorantes mittentis conſilium. Poterant utique dicere,

cere, qui tanta teſtatus eſt de Chriſto, ali-
ter perſuaſus eſt nūc, & dubitat utrum ſit
ipſe. Nunquid ergo alterans ad Ieſum hoc
dicit? nunquid timidior à carcere factus?
nunquid uanè & inaniter priora dixit? Hi
la. Ac ne illud qđ immediatè præmiſerat
referri poſſet ad Ioannē tanquā ſcandali-
zatus eſſet in Chriſto, ſubditur: Illis autē
abeūtibus cœpit Ieſus dicere ad turbas de
Ioanne. Chry. in ho. Propter hoc autem
abeuntibus eis ut non uideatur hoī adula
ri: corrigens autem & plebem, nō ducit in
medium ſuſpicionē eorum, ſed ſolutionē
cogitationum eorū inducit, qua eos in du
bitationem mittebat, demōſtrans ſe noſſe
occulta. Neque .n. dixit ſicut Iudæis, quid
cogitatis mala? etenim ſi mala cogitaue-
rint non tñ ex malitia, ſed ex ignorantia.
unde nō loquit̄ eis durè, ſed reſpōdet pro
Ioanne, oſtendens ꝙ non excidit à priori
opinione. Hoc autē docet, nō ſolum pro-
prio uerbo, ſed eorum teſtimonio: non tñ
per ea quæ dixerunt, ſed per ea quæ ege-
runt. Ideoq; ait: Quid exiſtis in deſertum
uidere? acſi diceret: Propter quid ciuita-
tes dimittentes conueniſtis in deſertum?
Non enim plebs tanta cum tāto deſiderio
in eremum veniſſet, niſi magnum quendā
& mirabilem & petra ſolidiorē ſe uidere
exiſtimans. Glo. Non autem tunc exierāt
in deſertum ad hoc, vt uiderent Ioannem:
nec enim erat tunc in deſerto, ſed in carce
re, ſed præteritum refert, quia frequenter
exierat populus in deſertum uidere Ioan-
nem, cùm adhuc eſſet in deſerto. Chry. in
ho. Et uide quia omnem aliam malitiam
prætermittens remouet à Ioāne leuitatē,
de qua turbæ dubitabant, dicens: Arūdinē
vento agitatam. Greg. in ho. Quod uide
licet non aſſerendo; ſed negando intulit.
Arundinem quippe ut mox aura cōtingit,
in partem flectit: per quā carnalis animus
deſignatur, qui mox vt fauore & detractio
ne tāgitur, in partem quālibet declinatur.
Arundo ergo vento agitata Ioannes non
erat, quē à ſtatus ſui rectitudine nulla re-
rum varietas inflectebat. acſi dñs diceret.
Hier. Nūquid ob hoc exiſtis in deſertum,
vt videretis hominem calamo ſimilē, qui
omni uento circumfertur, & leuitate men-
tis de eo ambigeretis, quem antea prædica-
tis? An forſitan ſtimulis inuidiæ cōtra me
cogitur, & prędicatio eius uanam ſectatur
gloriam, ut ex ea quærat lucra? Cur diui-
tias cupiat? vt affluat dapibus? locuſtis ue-
ſcitur & melle ſylueſtri. An ut mollibus
ueſtiatur? pili camelorū ſunt tegumē eius.
& ideo ſubiungit: Sed quid exiſtis videre?
hoīem mollibus veſtitum? Chry. in hom.
Vel aliter: Quòd nō ſit Ioannes ſimilis ca- *Ioannis conſtantia.*
lamo mobili, per veſtrum ſtudium ſignifi-
caſtis, ſ. in deſertum exeuntes. Non tamen
poteſt aliquis dicere, ꝙ Ioannes quidem
conſtans erat, ſed poſtea laſciuiæ ſeruiens
factus eſt mobilis. ſicut .n. aliquis eſt ira-
cundus natura, alius per infirmitatem lon
gam: ita aliqui ſunt mobiles per naturam,
alij verò laſciuiæ ſeruiēdo mobiles fiunt.
Ioānes autem neque natura mobilis erat,
propter quod dixerat: Num exiſtis uidere
arundinem vento agitatam? Neq; laſciuiæ
dans ſeipſum, perdidit quā habebat excel
lentiam, quod enim nō ſeruierit laſciuiæ,
monſtrat ſola ſolitudo, & carcer. Si .n. uel-
let mollibus veſtri, non eremum inhabi-
taſſet, ſed regum palatia. vnde ſequitur:
Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus
regum ſunt. Hier. Ex hoc oſtenditur rigi-
dam uitam & auſteram pręd̄icationem, ui
tare debere aulas regum, & molliū homi
num palatia declinare. Grego. in ho. Ne
mo autem exiſtimet in fluxu atque ſtudio
præcioſarum ueſtiū peccata deeſſe, q̄a ſi
hoc culpa non eſſet, nullo modo Ioannē
dominus de ueſtimenti ſui aſperitate lau-
daſſet. Et nequaquā Petrus fœminas à prę
cioſarū ueſtiū appetitu compeſceret, di-
cens: Non in ueſte præcioſa. Aug. 4. de do
ctrina Chriſtia. Cum in omnibus talibus
non uſus rerū, ſed libido utentis in culpa
eſt. Quiſquis enim reb. reſtrictius utitur
quàm ſe habēt mores eorum, cum quibus
uiuit, aut intēperās, aut ſuperſtitioſus eſt.
Quiſquis uerò ſic utitur vt metas conſue
tudinis bonorum inter quos uerſatur, ex-
cedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus
eſt. Chry. in ho. A loco autem & ueſti-
mentis & a concurſu hominum eius mori
bus deſignatis inducit iam & prophetā e-
tiam eum eſſe, dicens. Sed quid exiſtis ui
re? prophetā? dico uobis etiam pluſquam
prophetam. Grego. Prophetæ enim mini
ſterium eſt uentura prædicere, non ēt de-
monſtrare. Ioānes ergo pluſquam prophe
ta

ta eſt,quia eum quem præcurrēdo prophe
tauerat,etiā oſtendendo nuntiabat. Hier.
In quo etiā cœteris prophetis maior eſt.
Et quia ad priuilegium prophetale etiam
baptiſmi acceſſit præmium,vt ſuum domi
num baptizaret. Chryſo.in ho. Deinde
monſtrat ſecundum quid eſt maior,dicēs:
Hic eſt enim de quo ſcriptū eſt,Ecce mit-
to Angelum meum ante faciem tuam.Hie
ro.Vt enim meritorum Ioannis augmen-
tum faceret de Malachia teſtimonium in-
ſert,in quo etiā Angelus prædicatur.An-
gelum autem hic dici Ioannem non pute-
mus naturę ſocietate,ſed officii dignitate,
id eſt nuntium,qui vēturum dominū nun-
tiauit. Greg. Qui enim græcè Angelus,
hic latinè nuntius dicitur. Rectè ergo qui
nuntiare ſupernum nuntium venerat,An-
gelus vocatur:ut dignitatem ſeruet in no
mine,quam explet in operatione. Chry.
in ho. Monſtrat igitur ſecundum quid eſt
maior Ioannes prophetis,ſecundū id, ſci-
licet ꝙ eſt prope Chriſtū ſicut.n.qui pro-
pe currum regis incedunt,aliis ſunt clario
res,ita & Ioāne prope Chriſti præſentiā.
Glo. Deinde alii prophetæ miſſi ſunt, ut
aduentum Chriſti annuntiarent: iſte autē
ut præpararet uiam ipſius.unde ſequitur:
Qui præparabit uiam tuam ante te, id eſt
peruia reddet tibi corda auditorū,pœni-
tentiā prædicādo,& baptizando. Hil. My
ſticè autem deſertum, Spiritu ſancto ua-
cuū eſt ſentiendum, in quo habitatio Dei
nulla ſit.In arundine,homo talis oſtendi-
tur,de gloria ſeculi uitæ ſuę inanitate ſpe
cioſus,in ſe autem fructus ueritatis cauus:
exterior placens,& nullus interior,ad om
nem uentorū motum, id eſt immūdorum
ſpirituum flatu mouendus, neque ad con-
ſiſtendi firmitatem ualens, & animæ me-
dullis inanis:ueſte autē,corpus quo indui
tur anima,ſignatur:quod luxu ac laſciuiis
molleſcit.in regibus trāſgreſſorum Ange
lorum nuncupatio eſt,hi enim ſeculi ſunt
potentes,mundiq́ue dominantes.Ergo ue
ſtiti mollibus in domib. regū ſunt, id eſt
illorū quibus per luxum fluida & diſſolu-
ta ſunt corpora,patet eſſe dæmonū habita
tionem. Greg. Ioannes etia mollibus ue-
ſtitus nō fuit,quia uitā peccātiū nō blandi
mētis fouit,ſed rigore aſperę inuectionib,
increpauit,dicēs, Genimina uiperarū &c.

*Amen dico vobis, non ſurrexit inter natos mulie
rum maior Ioanne Baptiſta. Qui autem minor eſt
in regno cælorum, maior eſt illo.*

Chry. Præmiſſa commēdatione Ioānis
ex prophetæ teſtimonio non hic ſtetit,ſed
iam ſententiam propriam de ipſo inducit,
dicens: Amen dico &c. Raba. Ac ſi dice
ret:Quid dicerem per ſingula de commē
datione Ioannis? Amen dico uobis, in-
ter natos mulierū:inter natos inquit mu-
lierū nō virginū:mulieres.n.propriè cor- *Ieſu de*
ruptæ vocantur.Si autem Maria aliquādo *Ioāne di*
mulier in Euangelio nuncupatur,ſciendū *gna ſen-*
eſt interpretem,mulierem pro fęmina po *tentia.*
ſuiſſe,ſicut ibi: Mulier, ecce filius tuus.
Hier.His ergo præfertur hominibus, qui
de mulieribus nati ſunt,& de concubitu ui
ri,& non ei qui natus eſt ex uirgine & Spi
ritu ſancto:quanuis in eo quod dixit, Nō
ſur.inter na.mu.ma.Io.Bap.nō cæteris ꝓ-
phetis & patriarchis cunctisq́; hominibus
Ioannē prætulit:ſed Ioanni cæteros exæ-
quauit.Nō.n.ſtatim ſequitur, vt ſi alii ma
iores eo non ſunt, ille maior aliorum ſit.
Chry.ſup.Mat. Sed tanta cum ſit iuſtitię
altitudo, vt in illa nemo poſſit eſſe perfe-
ctus,niſi ſolus Deus,puto ꝙ omnes ſancti,
quantum ad ſubtilitatem diuini iudicij,
inuicē ſibi inferiores ſunt,aut priores, ex
quo intelligimus, quoniam qui maiorem
ſe non habet,maior omnibus eſt. Chry.in
ho.Ne autem rurſus ſuperabundantia lau
dum pariat aliquod inconueniens Iudæis
Ioannē præferentibus Chriſto,conuenien
ter hoc remouet,dicens; Qui autē minor
eſt in regno cœlorū,hic maior eſt illo Au
gu.contra aduerſarium legis & propheta
rum.Argumentatur autem ex hoc hæreti
cus,ita uelut ratiocinando,tanquam Ioan
nes non pertineat ad regnum cœlorum,&
ob hoc multo minus cæteri prophetæ il-
lius populi,quibus maior eſt Ioannes.Hęc
autē uerba domini duobus modis poſſunt
intelligi. Aut enim regnum cœlorum ap-
pellauit hoc quod nondū accepimus, de
quo in fine dicturus eſt, Venite benedicti
patris mei,ꝑcipite regnū, & quia ibi ſunt
Angeli,quib. in eis minor,maior eſt quo-
libet iuſto portante corpus quod corrūpi
tur.Aut ſi regnum cœlorum intelligi uo-
luit eccleſiā,cuius filij ſunt ab inſtitutio-
ne generis humani uſque nūc omnes iuſti,
domi-

dominus ſeipſum ſignificauit qui naſcendi tempore minor erat Ioanne, maior aũt diuinitatis æternitate, & dominica poteſtate. Proinde ſecundũ priorẽ expoſitionẽ ita diſtinguitur. Qui minor eſt in regno cœlorũ, ac deinde ſubinfertur: Maior eſt illo. Secundum hanc ãt poſteriorem, ita: Qui autẽ minor eſt, ac deinde ſubinfertur: In regno cœlorũ maior eſt illo. Chry. Dicit autẽ in regno cœlorũ, id eſt in ſpiritualibus & uniuerſis, quæ ſunt ſecundũ celum: quidam autem dicunt quoniam de Apoſtolis hoc dixit Chriſtus. Hier. Nos aũt ſimpliciter intelligamus ꝙ omnis Sanctus qui iam cum domino eſt, ſit maior illo, qui adhuc conſiſtit iu prælio. aliud eſt enim uictoriæ coronam poſſidere, aliud adhuc in acie dimicare.

A diebus autem Ioannis Baptiſtæ uſque nunc, regnum cœlorum uim patitur, & lex uiolenti rapiunt illud. Omnes enim prophetæ & lex, uſque ad Ioannem prophetauerunt, & ſi uultis recipere, ipſa eſt Helias qui uenturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat.

Glo. Quia dixerat ſuperius: Qui minor eſt in regno cœlorũ, eſt maior Ioanne: ne uideretur Ioannes à regno cœlorum eſſe alienus, hoc remouet ſubdens. A diebus ãt &c. Grego. Per regnum cœlorum ſupernum ſolium deſignatur, cum quo peccatores quolibet facinore polluti ad pœnitentiam redeunt, & ſemetipſos corrigũt, qua ſi peccatores in locũ alienum intrant, & violenter regnum cœlorum rapiunt. Hie. Si autem primus Ioannes Baptiſta pœnitẽtiã populis nunciauit, dicens: Pœnitentiã agite appropinquabit.n. regnum cęlorum, conuenienter à diebus illius regnum cœlorum uim patitur; & uiolenti rapiunt illud. Grandis eſt n. violentia in terra nos eſſe generatos, & cœlorũ ſedem quærere, & poſſidere per virtutem quæ non tenuimus per naturam. Hila. Vel aliter: Dominus Apoſtolos ire ad oues perditas Iſrael iuſſerat, ſed omnis hæc prædicatio profectum publicanis & peccatoribus afferebat itaque vim regnum patitur, & violenti diripiunt, quia gloria Iſrael à patribus debita, à prophetis nuntiata, à Chriſto oblata, fide gentiũ occupatur & rapitur. Chry. Vel rapiunt regnum Dei per fidem Chriſti omnes, qui cum feſtinatione ueniunt.

Vim in ferrecæ lo quid ſit.

unde dicit: A diebus autem Ioannis vſque nunc. Et ita impellit & feſtinare facit ad fidem ſuam, ſimul autem & his quæ antea dicta ſunt à Ioanne opitulatur. Si enim vſque ad Ioannẽ omnia completa ſunt, ipſe eſt qui venturus eſt. unde ſubdit; Omnes enim prophetæ &c. Hiero. Non ꝙ poſt Ioannem excludat prophetas. Legimus enim in Actibus Apoſtolorum & Agabũ prophetizaſſe, & quatuor virgines filias Philippi. Sed vt lex & prophetæ quos ſcriptos legimus, quicquid prophetizauerũt de domino uaticinati ſunt. Quando ergo dicitur: Vſque ad Ioannem prophetizauerunt, Chriſti tempus oſtenditur: & quem illi dixerunt eſſe uenturum, Ioannes ueniſſe oſtendit. Chry. Deinde aliam coniecturam ſui aduentus ponit, dicens: Et ſi uultis recipere, ipſe eſt Helias qui uenturus eſt. Dicit dominus in Malachia: Mittã uobis Heliam Thesbitem, & de iſto dicit: Ecce ego mitto Angelũ meũ ante faciem tuam. Hie. Helias ergo Ioannes dicitur, non ſecundum ſtultos philoſophos & quoſdam hæreticos, qui reuerſionem animarum introducunt, ſed ꝙ iuxta aliud teſtimonium Euangelii uenerit in ſpiritu & uirtute Heliæ, & eandem Spiritus ſancti uel gratiam habuerit uel menſuram. Sed & uitæ auſteritas rigorq; mentis Heliæ, & Ioannis pares ſunt, uterque in eremo, uterque zona pellicea cingebatur. Ille, quoniam regem Achab & Iezabel impietatis arguit fugere cõpulſus eſt: iſte quia Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias capite truncatur. Chry. Et bene dixit: Si uultis recipere, libertatem oſtendens, & uoluntariam expetens mentem. Eſt enim ille hic, & hic ille, quia præcurſores facti ſunt utrique. Hier. Hoc autem quod dictũ eſt, ipſe eſt Helias, myſticum eſſe & egere intelligentia, ſequens domini ſermo demonſtrat, dicens: Qui habet aures audiendi, audiat. Remi. Ac ſi diceret: Qui habet aures cordis audiendi, ideſt intelligendi, intelligat: quia non dixit Ioannem Heliã eſſe in perſona, ſed in ſpiritu.

Reditus animarum retunditur.

Cui autẽ ſimilẽ æſtimabo generationem iſtã? Similis eſt pueris ſedẽtibus in foro qui clamãtes coæqualibus dicunt: Cecinimus uobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis. Venit enim Ioannes neque manducans neq; bibens, & dicunt dæmo-

dæmonium habet. Venit filius hominis manducãs & bibens, & dicunt: Ecce homo uorax & potator uini, publicanorum & peccatorum amicus eſt. Et iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis.

Hila. Totus hic ſermo infidelitatis opprobriũ eſt, & de affectu ſuperioris querimonię deſcendit: quia inſolẽs plebs per diuerſa ſermonum genera docta non fuerit. Chry. Vnde & interrogatione vtitur, mõſtrãs quoniam nihil quod deberet fieri ad ſalutem eorum, derelictum eſt, dicẽs: Cui autem ſimilem æſti. &c. Glo. q. d. Tãtus eſt Ioãnes, ſed vos nec ſibi nec mihi voluiſtis credere: & ideo cui vos ſimiles æſtimabo? per generationem accipit communiter, & Iudæos, & ſe, cum Ioanne. Remi. Mox autem ſibiipſi reſpondet, ſubiungens: Similis eſt pueris ſedẽtibus in foro, qui clamãtes coæqualibus dicunt: Cecin. vo. & non ſalta. lamen. & non plan. Hila. In pueris, prophetæ ſignãtur, qui in ſimplicitate ſenſus, vt pueri prædicauerũt, & in medio ſynagogæ tanquã in publico fori conuentu coarguunt: ꝙ cantantibus ſibi officio corporis non obſecũdauerint, & ꝙ dictis ſuis non paruerint. ad cantantiũ enim modum ſaltãtium motus aptatur. Propethæ enim ad confeſſionẽ pſallendi Deo prouocauerunt, vt cãtico Moyſi tenetur, ut Eſaiæ, ut Dauid. Hiero. Dicunt ergo: Cecinimus vobis & non ſaltaſtis, id eſt, ꝓuocauimus vos, ut ad noſtrum canticũ bona opera faceretis, & noluiſtis. Lamentati ſumus, & uos ad pęnitẽtiã prouocauimus, & nec hoc quidem facere uoluiſtis, ſpernentes utranquę prædicationem, tã exhortationis ad virtutes, quàm pęnitẽtiæ poſt peccata. Remi. Quid eſt autem quod dicit coæqualibus? Nũquid infideles Iudæi coæquales erant ſanctis prophetis? Sed hoc dicit, quoniam de vna ſtirpe orti fuerunt. Hiero. Pueri etiam ſunt de quibus Eſaias loquit̃. Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus, iſti ergo pueri ſedent in foro, ubĩ multa uenalia ſunt, & dicũt. Chry. Cecinimus uobis & nõ ſaltaſtis, hoc eſt, remiſſam uitam oſtendi, & nõ pęrſuaſi eſtis: lamẽtauimus & non planxiſtis, hoc eſt Ioãnes duram ſuſtinuit uitam, & non attendiſtis. nõ autem dicit ille illud, & ego hoc, ſed communiter: quia una intencio utriuſque erat. vnde ſequitur: Venit. n. Io. neque mandu. neq; bi. & di. dęmo. habet. Venit filius &c. Aug. contra Fau. Vellem autem vt mihi Manichæi dicerẽt, q̃d mãducabat & quid bibebat Chriſtus, qui in cõparatione Ioãnis nõ manducantis neque bibentis hic ſe dicit manducantem ac bibentẽ? Nõ enim dictum eſt ꝙ Ioannes omnino nõ biberet, ſed ꝙ uinum & ſiceram non biberet: bibebat ergo aquam. cibus autem eius nõ omnino nullus erat, ſed locuſta & mel ſylueſtre. vnde ergo dictus eſt non manducans neque bibens, niſi quia illo victu quo Iudæi utebantur non utebatur? hoc ergo dominus niſi uteretur, nõ in eius cõparatione mãducans bibensq́; diceretur. Miru͂ autẽ ſi non mãducans dicitur, qui locuſtas & mel comedit, & manducans dicitur qui pane & olere contentus eſt. Chry. Dicit ergo: Venit Ieſus, ac ſi dicat per cõtrariã viã venimus ego & Ioãnes, & idem fecimus: ſicut ſi venatores per duas cõtrarias uia aliquod animal inſequantur, ut in alterũ incidat. Vniuerſum autem hominũ genus ieiunium & duram uitam admiratur, & propter hoc diſpenſatum eſt à prima ætate ita nutriri Ioannem, ut per hoc digna fide eſſent, quæ dicerentur ab ipſo. Inceſſit ſiquidem dominus per hanc uiam, quando quadraginta diebus ieiunauit: ſed tamẽ & aliter docuit ꝙ ſibi eſſet credendum: multo enim maius erat quod teſtaretur pro eo Ioannes, qui per hãc uiã inceſſerat, quàm ꝙ ipſe per hanc uiam incederet: aliter Ioannes nihil plus oſtendit, præter uitam & iuſtitiam: Chriſtus autem & à miraculis teſtimonium habebat. dimittens ergo Ioãnem ieiunio fulgere, ipſe contrariã inceſſit uiam, ad menſam intrans publicanorũ, & manducans & bibens. Hier. Si ergo ieiuniũ vobis placet, cur Ioãnes diſplicuit, ſi ſaturitas, cur filius hominis? quorũ alterum dæmoniũ habentẽ, alterum uoracem & ebrium nuncupaſtis. Chry. Qualem igitur iam excuſationẽ accipiẽt? propter hoc ſubdit: Et iuſtificata ẽ ſapiẽtia a filiis ſuis, hoc eſt: Etſi uos perſuaſi non eſtis, ſed me iam incuſare nõ habetis, quod & de patre ait propheta: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. etſi enim nihil in uobis expleatur à procuratione Dei, q̃ eſt circa nos omnia quæ ſunt, ex parte ſua complet, ut inuerecundis neque umbram relinquat ingratæ dubi-

Manichæorum hæreticorum redargutio.

Notãda expoſitio.

dubitationis Hier. Iuſtificata eſt ergo ſa-
pientia à filiis ſuis, id eſt Dei diſpenſatio
atq; doctrina: vel ipſe Chriſtus qui eſt Dei
virtus, & Dei ſapiẽtia iuſtè feciſſe ab Apo
ſtolis, ſuis filijs, cõprobatus eſt. Hila. Eſt
autẽ ipſe ſapientia nõ ex effectu, ſed ex na
tura. Plures.n. dictum Apoſtolicum quod
ait, Chriſtum Dei ſapientiam & Dei virtu
tem, his modis ſolent eludere. q in eo ex
virgine creando efficax Dei ſapientia &
virtus extiterit, ſed ne tale poſſet intelli-
gi, ipſum ſe ſapiẽtiam nuncupauit, eam in
ſe, nõ quæ ſunt eius oſtendẽs. Non. n. idẽ
opus uirtutis & uirtus, & efficiens diſcer-
nitur ab effectu. Aug de quæſt. Vel iuſtifi-
cata eſt ſapientia à filiis ſuis, quia ſancti
Apoſtoli intellexerunt regnũ Dei non eſ-
ſe in eſca & potu, ſed in æquanimitate to
lerandi, quos nec copia ſubleuat nec deprĩ
mit egeſtas: vnde & Paulus dicebat; Scio
abundare, & penuriã pati. Hie. In quibuſ-
dam libris legitur, Iuſtificata eſt ſapientia
ab operibus ſuis, ſapientia nanque nõ quæ
rit vocis teſtimonium, ſed operum. Chry.
Si autem exẽpla uilia ſunt de pueris, non
mireris, ad imbecillitatem. n. audientium
loquebatur, ſicut Ezechiel multa exẽpla
dixit Iudæis conuenienita, Dei magnitu-
dine indigna. Hila. Myſticè autem Iudæos
nec Ioannis prædicatio inflexit, quibus &
lex grauis viſa eſt potibus cibisq́ præſcri
ptis & difficilis & moleſta, peccatum in ſe
quod dæmoniũ nuncupauit habens, quia
per obſeruantiæ difficultatem, neceſſe eis
eſſet in lege peccare, rurſusq́; in Chriſto
Euangelij prædicatio vitæ libertate non
placuit, per quã difficultates legis & one-
ra laxata ſunt, & ad eam publicani pecca-
toresq́; crediderunt. atque ita tot & tan-
tis admonitionũ generibus fruſtrà habitis
nec per gratiam iuſtificantur, & lege ſunt
abdicati; & iuſtificata eſt ſapientia a filiis
ſuis, ab his. ſ. qui regnum cœlorum fidei iu
ſtificatione diripiunt, confitentes iuſtum
ſapientiæ opus, q munus ſuum ad fideles
à contumacibus tranſtulerit.

*Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus fa
ctæ ſunt plurimæ uirtutes eius, quia non egiſſent
pœnitentiam. Væ tibi Gorozaim, uæ tibi Bethſaida
quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent uirtutes
quæ factæ ſunt in uobis olim in cilicio & cinere
pœnitentiam egiſſent. Veruntamen dico uobis, Tyro
& Sidoni remisſius erit in die iudicii quàm uobis.
Et tu Capharnaum, nunquid uſque in cœlum exal
taberis? uſque in infernum deſcendes. Quia ſi in
Sodomis factæ fuiſſent uirtutes quæ factæ ſunt in
te fortè manſiſſent uſque in hanc diem. Veruntã
men dico uobis, quia terræ Sodomorum remiſſius
erit in die iudicii, quàm tibi.*

Glo. Hucuſque Iudæos cõiter increpa-
uerat, nunc aũt quaſi nominatim quaſdam
ciuitates increpat, quibus ſpiritualiter prę
dicauerat, nec tñ conuerti volebant. vnde
dicitur, Tunc cœpit exprobrare ciuitati-
bus, in quibus. &c. Hie. Exprobratio. n. ci-
uitatum Gorozaim & Bethſaidæ & Ca-
pharnaum, capituli huius titulo panditur,
q ideo exprobrauerat eis, quia poſt factas
virtutes & ſigna quàmplurima non ege-
rint pœnitentiam. vnde ſubditur: Væ tibi
Goro. Væ tibi Beth. Chry. Vt autem non
dicas à natura ipſos eſſe malos, ponit no-
men ciuitatis, ſcilicet Bethſaida, à qua
quãdoq; proceſſerunt Apoſtoli. etenim Phi
lippus & duo binarii principalium Apoſto
lorum hinc fuerunt, ſ. Petrus & Andreas,
Iacobus & Ioãnes. Hie. Sed per hoc quod
dicit Væ, hæ urbes Galilææ à Saluatore
planguntur: q poſt tanta ſigna, atque uir-
tutes non egerint pœnitentiam. Raba. Go
rozaim autem quæ interpretatur myſte-
rium meum: & Bethſaida quæ domus fru-
ctuum, vel domus venatorum dicitur, ci-
uitates ſunt Galilææ ſitæ in littore maris
Galilææ. Plangit ergo dominus ciuitates
quæ quondam myſterium Dei tenuerunt,
& uirtutum iam fructum gignere debue-
runt, & in quas ſpirituales uenatores ſunt
miſſi. Hie. Et præferuntur eis Tyrus & Si-
don urbes idololatriæ, & uitijs deditæ. &
ideo ſequitur: Quia ſi in Tyro & Sidone
factæ eſſent &c. Grego 35. Mora. In cilicio
quidem aſperitas, quæ punctio peccatorũ,
in cinere autem puluis oſtenditur mor-
tuorum, & idcirco utrunque hoc adhiberi
ad pœnitentiã ſolet, ut in punctione cili-
cii cognoſcamus quid per culpam fecimus
& in fauilla cineris perpendamus quid per
iudicium facti ſumus. Reba. Tyrus autem
& Sidon ſunt vrbes Phœnicis, interpreta-
tur autem Tyrus anguſtia, & Sidon uena-
tio, & ſignificat gentes quas uenator dia-
bolus inguſtia peccatorũ comprehendit,
ſed Saluator Ieſus per Euangelium abſol

uti,

nit. Hier. Quærimus autem ubi ſcriptum ſit, quòd in Corozaim & Bethſaida dominus ſigna fecerit. Suprà legimus: Et circuibat ciuitates omnes & vicos, curans omnẽ infirmitatẽ, & reliqua. Inter cæteras ergo vrbes & viculos, æſtimandum eſt in Corozaim & in Bethſaida dominum ſigna feciſſe. Aug. de perſeue. Non ergo uerum eſt ꝙ his temporibus, & his locis Euãgelium eius prædicatum non eſt: in quibus tales omnes futuros eſſe præſciebat, quales multi in eius corporali præſentia fuerunt, qui in eum ne ſuſcitatis ab eo mortuis credere voluerunt. Ecce enim dominus atteſtatur ꝙ Tyrij & Sidonij acturi eſſent magnę humilitatis pœnitẽtiam, ſi in eis facta eſſent diuinarum ſigna virtutum. Porrò ſi etiam ſecundum facta quæ facturi eſſent, ſi viuerent, mortui iudicantur: profectò quia fideles futuri erant iſti, ſi eis cum tantis miraculis Euangeliũ fuiſſet prædicatum, non ſunt vtique puniendi: & tamen in die iudicij punientur. Sequitur enim: Veruntamen dico vobis. Seuerius ergo punientᵉ illi, iſti remiſſus. Hier. Quod ideo eſt: quia Tyrus & Sidon naturalem tantum legem calcauerunt, iſtæ verò ciuitates poſt tranſgreſſionem naturalis legis & ſcriptæ, etiam ſigna quæ apud eos facta ſunt, paruiduxerunt. Raba. Impletum autem hodie uidemus dictum Saluatoris: quia. ſ. Corozaim & Bethſaida præſente domino credere noluerunt. Tyrus autẽ & Sidon poſtea euangelizantibus diſcipulis, crediderũt. Remi. Capharnaum autem metropolis erat Galilææ, & inſignis ciuitas illius prouinciæ: & ideo dominus ſpiritualiter mentionem illius facit, dicens: Et tu Capharnaũ, nunquid vſque in cœlum exaltaberis? vſque ad infernum deſcendes. Hie. In altero exemplari reperimus, Et tu Capharnaum quæ vſque ad cœlum exaltata es, vſque ad inferna deſcendes. Et eſt duplex intelligentia: vel ideo ad inferna deſcendes, quia cõtra prædicationem meam ſuperbiſſimè reſtitiſti. Vel ideo quia exaltata vſq; in cœlum, meo hoſpitio & meis ſignis atque uirtutibus tantum habens priuilegium, maioribus plecteris ſuppliciis, ꝙ his quoq; credere noluiſti. Rem. Non ſolum autẽ Tyri & Sidonis, ſed ipſa Sodomorũ & Gomorrhæorum fecerunt leuia peccata per comparationẽ, & ideo ſequitur: Quia ſi in Sodomis factæ eſſent virtutes quę factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſq; in hunc diem. Chryſ. In quo augetur eorum accuſatio, etenim maxima malitiæ demõſtratio eſt, cum non ſolum his qui tunc erant, ſed his qui nunquam fuerant mali, apparent deteriores. Hier. In Capharnaum autem, quæ interpretatur villa pulcherrima, condemnatur Hieruſalẽ, cui dicitur per Ezechielem: Iuſtificata eſt Sodoma ex te. Remig. Ideo autem dñs qui omnia nouit, in hoc loco verbum dubitatiuum poſuit. ſ. fortè: vt demonſtraret quia liberum arbitrium cõceſſum eſt hominibus. Sequitur: Veruntamẽ dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſus erit in die iudicij quàm tibi. Et ſciendum eſt, ꝙ nomine ciuitatis vel terræ, non ædificia vel domorum parietes dominus increpat, ſed homines in eis cõmorantes, ſecundum ſpeciem tropi, quæ eſt metonomia. In qua per hoc quod cõtinet, id quod cõtinetur, oſtenditur. per hoc autem quod dicit: Remiſſius erit in die iudicij, apertè demonſtrat, quia diuerſa ſunt ſupplicia in inferno, ſicut & diuerſę ſunt manſiones in regno cœlorum. Hier. Quærat autem prudens lector, & dicat: Si Tyrus & Sidon & Sodoma potuerunt agere pœnitentiam ad prædicationẽ Saluatoris, ſignorumque miracula; non ſunt in culpa ꝙ non crediderunt, ſed vitij ſilentium in eo eſt, qui acturis pœnitentiã noluit prædicare. Ad quod facilis & aperta eſt reſponſio; ignorare nos inditia Dei, & ſingularium eius diſpenſationũ ſacraméta neſciri. Propoſitum fuerat Iudæorum fines non excedere, ne iuſtam phariſæis & ſacerdotibus occaſionem perſecutionis daret. unde & Apoſtolis præcepit: In viã gentiũ ne abieritis. Corozaim & Bethſaida damnantur, ꝙ præſente domino credere noluerũt. Tyrus & Sidon iuſtificantur, ꝙ Apoſtolis illius crediderunt. Non quæras tempora cũ credentium intuearis ſalutem. Remi. Soluitur autẽ & aliter; Fortaſſis erant plurimi in Gorozaim & Bethſaida qui credituri erant, & erãt multi in Tyro & Sidone qui non erant credituri, & ideo non erant digni Euãgelio. Dominus ergo ideo habitatoribus Gorozaim & Bethſaidæ prædicauit, ut illi qui credituri erãt crederent, & habi-

rent:& habitatoribus Tyri & Sidonis præ
dicare noluit, ne forte illi qui non erant
credituri,cõtemptu Euangelij deteriores
facti atrocius punirentur. Aug. de perſe-
ueran. Quidam autem diſputator catholi
cus non ignobilis, hunc Euangelij locum
ſic expoſuit,vt diceret præſciſſe dominum
Tyrios & Sidonios à fide fuiſſe poſtea re-
ceſſuros, & cum factis apud ſe miraculis
credidiſſent,& miſericordia potius nõ eũ
illic iſta feciſſe, quoniam grauiori pœnæ
obnoxij fierent, ſi fidem quam tenuerant
reliquiſſent,quàm ſi eam nullo tẽpore te
nuiſſent. Vel aliter:Pręſciuit ꝑfecto Deus
beneficia ſua,quibus nos liberare dignat̃:
hæc autem eſt prædeſtinatio ſanctorum,
præſcientia ſcilicet,& præparatio benefi-
ciorũ Dei:quibus certiſſime liberantur,q
cunque liberantur. Cæteri autẽ non niſi
in maſſa perditionis, iuſto diuino iudicio
relinquantur,ubi Tyrij relicti ſunt & Si-
donij, qui ẽt credere poterant, ſi multa
Chriſti ſigna vidiſſent:ſed quoniam vt cre
derent non eis erat datum,& vnde crede-
rent eſt negatum. Ex quo apparet habere
quoſdam in ipſo ingenio diuinum natura
liter munus intelligentiæ quo moueãtur
ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus uel au
diant uerba vel ſigna conſpiciant:& tamẽ
ſi Dei altiore iudicio,à perditionis maſſa
non ſunt gratiæ prædeſtinatione diſcreti,
nec ipſa eis adhibentur uel dicta diuina,
vel facta,per quæ poſſent credere, ſi audi
rent utique talia,uel uiderent. In eadẽ ꝑ-
ditionis maſſa relicti ſunt etiã Iudæi, qui
non potuerunt credere factis in conſpectu
ſuo tam magnis clariſque uirtutibus. Cũ
enim non poterant credere, non tacuit E
uangelium,dicens: Cum autem tãta ſigna
feciſſet coram eis, non poterant credere,
quia dixit Eſaias:Excæcaui oculos illorũ,
& induraui cor eorum. Non erant ergo ſic
excæcati oculi,nec ſic induratum cor Ty
riorum & Sidoniorum,quin credidiſſent,
ſi qualia uiderunt iſti ſigna uidiſſent. Sed
nec illis profuit ꝙ poterant credere, quia
prædeſtinati nõ erant:nec iſtis obfuiſſet ꝙ
non poterant credere, ſi ita prædeſtinati
eſſent ut eos cæcos dominus illuminaret,
& induratis cor lapideum uellet auferre.
Auguſtinus de con. Euan. Hoc autem
quod hic dicitur,etiam Lucas commemo
rat continuatim cuidam ſermoni domini,
etiam hic ex ipſius ore coniungens. unde
magis uidetur ipſe hoc ordine illa cõme-
morari,q̃ à domino dicta ſunt: Matthæus
autem ſuæ recordationis ordinem tenuiſ-
ſe:aut illud quod Matthæus ait, Tunc cœ
pit exprobare ciuitatibus, ſic accipiendũ
putant,ut pũctum ipſum temporis uoluiſ
ſe credatur exprimere in hoc quod eſt,
Tunc non autem ipſum tempus aliquanto
latius quo hic multa gerebantur & dicebã
tur. Quiſquis ergo credit, credat hoc eſſe
bis dictũ. Cũ enim & apud unum Euange
liſtã inueniãtur quædam, quæ bis dixerat
dominus:ſicut apud Lucam de non tollen
da pera in uia: quid mirũ ſi aliquid aliud
bis dictum,ſigillatim à ſingulis dicitur eo
dem ordine quo dictũ eſt? Et ideo diuer
ſus ordo apparet in ſingulis, quia & tunc
quando ille, & tunc quando iſte comme-
morat,dictum eſt.

*In illo tempore,reſpondens Ieſus,dixit. Confi-
teor tibi pater domine cæli & terræ, quia abſcon-
diſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuela-
ſti ea paruulis. Ita pater,quoniam ſic fuit placi-
tum ante te.*

Chryſ. Quia ſciebat dominus multos
de ſuperiori quæſtione dubitaturos, ſcili-
cet ꝙ Iudæi Chriſtum non receperunt,
quem gentilitas tam prona ſuſcepit,reſpõ
det hic cogitationibus eorum. Et ideo di-
cit:Reſpon. Ie. di. Confi. tibi pa. &c. Glo.
Id eſt qui facis cœlos,& relinquis in terre
nitate quos uis. Vel ad literam. Aug. de
uer. do. Si Chriſtus dixit confiteor, a quo
longe eſt omne peccatum, cõfeſſio nõ eſt
ſolius peccatoris, ſed aliquando etiã lau-
datoris. Confitemur ergo ſiue laudantes
Deum, ſiue accuſantes noſmetipſos. Dixit
ergo confiteor tibi,id eſt laudo te, non ac
cuſo me. Hier. Audiant ergo qui Salua-
torem non natum,ſed creatum calumniã-
tur, ꝙ patrem ſuum uocet cœli & terræ
dominum. Si enim & ipſe creatura eſt,&
creatura conditorem ſuum patrem appel-
lare poteſt:ſtultum fuit non & ſui, & cœli
& terræ dominum uel patrem ſimiliter ap
pellare. Gratias autem agit ꝙ Apoſtolis
aduentus ſui aperuerit ſacramenta,q̃ igno
rauerunt Scribæ,& Phariſæi,qui ſibi ſapien
tes uidẽtur,& in cõſpectu ſuo prudẽtes. Et
ideo ſequitur. Quia abſcondiſti &c. Au-

gn.de uer.do. Nomine ſapientum & prudentum ſuperbos intelligi poſſe, ipſe expoſuit, cùm ait: Reuelaſti ea paruulis. Quid enim eſt paruulis niſi humilibus? Grego. 27. Mora. Quod enim non ſubiunxit, Reuelaſti ea ſtultis, ſed paruulis: tumorem ſe damnaſſe innotuit, non acumen. Chryſ. Vel dicens ſapientes, non verã ſapientiã dicit, ſed eam quam uidebantur Scribæ & Phariſæi ab eloquentia habere. Propter hoc neque dixit, Reuelaſti ea ſtultis, ſed paruulis, ideſt informibus aut ruſticis: in quo erudit nos per omnia ab elatiõe erui, humilitatem aũt zelare. Hil. Cœleſtium ergo uerborum arcana atque uirtutes ſapientibus abſconduntur, & paruulis reuelantur: paruulis malitia, non ſenſu: ſapientibus uerò ſtultitiæ ſuæ præſumptione, nõ prudentiæ cauſa. Chry. Reuelatum autem eſſe his, dignum eſt lætitia: occultari autem his non lætitia, ſed lachrymis dignũ eſt. Non ergo propter hoc lætatur, ſed quoniam quæ ſapientes non cognouerũt, cognouerunt hi. Hila. Facti autem huius æquitatem, dominus paternæ uoluntatis iudicio confirmat: vt qui indignantur paruuli in Deo fieri, ſtulti deinceps in ſapientia ſua fiant. Et ideo ſubditur: Ita pater, quoniam ſic placitum fuit ante te. Greg. 25. Mora. Quibus uerbis exempla humilitatis accipimus, ne temere diſcutere ſuperna conſilia de aliorum uocatione, aliorũ uerò repulſione præſumamus: oſtẽdẽs quòd iniuſtum eſſe nõ poteſt quod placuit iuſto. Hierony. In his etiam uerbis blandientis affectu loquitur ad patrem, ut cœptum in Apoſtolis compleatur beneficiũ. Chry. Hæc autem quæ dominus diſcipulis dixit, ſtudioſiores eos fecerunt: quia.n. conſequens erat eos de ſe magna ſapere qui dæmones abigebant, ideo hinc eos reprimit. reuelatio enim erat quod eis factum eſt, non illorum ſtudium. ideoq; ſcribæ, ſapientes, & prudentes ęſtimantes ſe eſſe, exciderunt propter propriũ tumorẽ. Vnde ſi propter hoc ab eis abſcõdita ſunt Dei myſteria, timete dicit & uos, & manete paruuli: hoc enim fecit uos reuelatione potiri. Sicut autem cum Paulus dicat; Tradidit illos Deus in reprobũ ſenſum, non hoc dicit inducens Deum hoc agentem, ſed illos qui cauſam tribuerunt: ita

Antidotum Apoſtolorum.

& hic Abſcondiſti hæc à ſapiẽtibus & prudentibus. Et propter quid abſcondita ſunt ab illis? audi Paulum dicentem, quoniã quærentes propriam iuſtitiam ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.

Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et nemo nouit filium niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Chry. Quia dixerat: Confitebor tibi pater, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus, vt non æſtimes, quoniam ita gratias agit patri, ſicut ſi ipſe ſit hac virtute priuatus, conſequenter adiungit, Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Cum autem audieris, quoniam tradita ſunt, nihil humanum ſuſpiceris, vt enim non duos Deos ingenitos eſſe exiſtimes, hanc ponit dictionem. Simul enim cum genitus eſt, omniũ dominator fuit. Hiero. Alioquin ſi iuxta noſtram fragilitatẽ ſentire volumus, cum cœperit habere quod accepit, incipiet nõ habere quod dedit. Vel tradita ſibi omnia non cœlum & terra & elementa intelligẽda ſunt, & cæterea quæ ipſe fecit, & condidit, ſed hi, qui per filium acceſſum habent ad patrem. Hila. Vel hoc dicit, ne quid in illo minus quàm quod in Deo eſt æſtimaretur. Aug. contra Maximum. Nã ſi minus habet in poteſtate aliquid quàm pater non ſunt eius omnia quæ habet pater: gignendo enim dedit pater potentiam filio, ſicut omnia quæ habet in ſubſtantia ſua gignendo, dedit ei quem genuit de ſubſtantia ſua. Hila. Dinde in mutua cognitione patris & filij, dat intelligere non aliud in filio quàm quod in patre extitiſſe. Sequitur enim. Et nemo nouit filium, niſi pater, neque patrem quis nouit, niſi filius. Chry. Ex eo enim ꝙ ſolus patrem nouit, latenter oſtendit eiuſdem ſe eſſe ſubſtantiæ, ac ſi diceret; Quid mirum eſt ſi omnium ſum dominator, cùm aliquid aliud maius habeam, ſcilicet ſcire patrem & eiuſdem eſſe ſubſtantiæ? Hila. Eandem.n. utriuſque in mutua cognitione docet eſſe ſubſtantiam, cùm qui filium cognoſceret, patrem quoque cogniturus eſſet in filio, quia omnia ei à patre ſunt tradita. Chryſoſto. Cum autem dicat, neque patrem aliquis cognoſcit niſi filius, non hoc ait quoniam eum omnes omnino ignorent, ſed quoniam cognitione qua ipſe eum nouit,

uit,nullus eum ſcit: quod & de filio dicendum eſt. Neque etiam de ignota quodam Deo hoc dixit,ſicut Martion ait. Aug.1. de Trin. Denique propter ſubſtantiæ inſeparabilitatem ſufficienter aliquando nominatur uel ſolus pater, uel ſolus filius: nec inde ſeparatur utriuſque ſpiritus, qui propriè dicitur Spiritus ueritatis. Hiero. Erubeſcat ergo Eunomius hæreticus tanquam ſibi notitiam patris & filij, quãtam alterutrum inter ſe habent, uendicans, ꝙ ſi inde contendit, & ſuam conſolatur inſaniam,quia ſequitur: Et cui uoluerit filius reuelare. Aliud eſt naturæ æqualitate noſſe quod noueris, aliud reuelantis dignatione. Aug 7.de ci.Dei. Reuelatur autem pater per filium, ideſt per uerbum ſuum. Si enim hoc uerbũ, quod nos proferimus temporale & tranſitoriũ,& ſeipſum oſtendit & illud de quo loquimur: quanto magis uerbum Dei,per quod facta ſunt omnia? quod ita oſtendit patrem,ſicuti eſt pater: quia & ipſum ita eſt, & hoc eſt quod pater. Aug.de quæſt euan. Cum autem diceret. Nemo nouit filium niſi pater,nõ dixit; & cui uoluerit pater filium reuelare: ſed cum diceret. Nemo nouit patrem niſi filius,addidit: Et cui uoluerit filius reuelare, quod non ita intelligendum eſt, quaſi filius à nullo poſſit agnoſci niſi à patre ſolo. Pater autem non ſolum à filio,ſed etiã ab eis quibus reuelauerit filius: ſic enim potius dictum eſt,ut intelligamus patrem & ipſum filium per filium reuelari, quia ipſe eſt menti noſtræ lumen, ut quod poſtea intulit. Et cui uoluerit filius reuelare: non tantum patrem, ſed etiam filium accipiamus: ad totum enim quod dixit illatum eſt, uerbo enim ſuo ſe pater declarat. Verbum autem nõ ſolum id quod per uerbum declaratur, ſed etiã ſeipſum declarat. Chry. Si ergo patrem reuelat. Sed hoc quidem ut manifeſtum dimiſit, illud autem poſuit; quia ſcilicet poterat eſſe dubium; per hoc etiam inſtruit, quòd adeò concordat patri,quòd non eſt poſſibile aliquem uenire ad patrẽ niſi per filium: hoc enim maximè ſcandalizabat, quòd uidebatur Deo contrarius. Et ideo per omnia hoc deſtruere ſtuduit.

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos,& diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

Chry. Per ea quæ dicta ſunt in deſiderium ſui diſcipulos cõſtituerat, oſtendens ineffabilem ſuã uirtutem; nunc autem eos ad ſe uocat,dicens. Venite ad me oẽs qui labo.& one.eſtis. Aug.de uer.do. Quare .n.omnes laboramus? niſi quia ſumus homines mortales,lutea uaſa portantes,quę faciunt inuicem anguſtias. Sed ſi anguſtentur uaſa carnis, dilatentur ſpatia charitatis,ad quid ergo dicit. Venite ad me oẽs q laboratis,niſi ut nõ laboretis? Hil. Legis ẽt difficultatibus laborantes, & peccatis ſeculi oneratos ad ſe uocat. Hier. Grauia .n eſſe onera peccati & Zacharias propheta teſtatur,iniquitatem dicens ſedere ſuper talentum plumbi. Et Pſalmiſta cõpleuit. Iniquitates meæ aggrauatæ ſunt ſuper me. Greg.30.Mora. Aſperum etiã iugum & durum ſeruitutis pondus eſt ſubeſſe tẽporalibus,ambire terrena,retinere labentia,uelle ſtare in non ſtantibus, appetere quidem trãſeuntia,ſed cum tranſeuntibus nolle tranſire. Dum.n.contra uotum cuncta fugiunt,quæ prius mentem ex deſiderio adeptionis afflixerant, poſt ex pauore amiſſionis premunt. Chry. Non aũt dicit: Venite ille & ille, ſed omnes qui in ſolicitudinibus,qui in triſtitiis, qui in peccatis eſtis: nõ ut expetam noxas,ſed ut ſoluam peccata. Venite,nõ qm̃ indigeo ueſtra gloria, ſed quia uolo ueſtram ſalutem; unde dicit, Et ego reficiam uos; non dixit,ſaluabo ſolum, ſed quod multò amplius erat, reficiam uos.i.omni quiete conſtituã. Raba. Non ſolum exonerabo,ſed interna refectione ſaturabo. Remi. Venite dicit nõ pedibus,ſed moribus; non corpore,ſed fide. Iſte nanq; eſt ſpiritualis acceſſus,quo quis Deo appropinquat.& ideo ſequitur. Tol.iu.meum ſuper uos. Rab. iugũ Chriſti eſt euangelium Chriſti,quod Iudęos & Gentes in unitate cõiungit & ſociat. Hoc aũt ſuper nos iubemur ſumere.i.in honore habere,ne fortè ſubtus ponẽtes.i.illud praue contẽnentes lutulentis pedibus uitiorũ cõculcemus. unde ſubditur,diſcite à me. Aug.de uer.do. Non mundũ fabricare,nõ in ipſo mundo miracula facere, ſed quia mitis ſum & humilis corde. Magnus

Euangelium eſt iugum Chriſti.

eſſe vis? à minimo incipe. Cogitas magnã fabricam conſtituere celſitudinis? de fundamento prius cogita humilitatis. & quãto quiſq; vult ſuperimponere maius ædificium, tanto altius fodiat fundamentum: quo autem peruenturum eſt cacumen noſtri ædificij? vſq; ad conſpectum Dei. Rab. Diſcendum ergo nobis eſt à Saluatore noſtro, vt ſimus mites moribus, & humiles mentibus: neminem lædamus, neminẽ cõtemnamus: & virtutes quas foris oſtendimus in opere, intus teneamus in corde. Chry. Et ideo incipiens diuinas leges ab humilitate incipit, & maximũ præmiũ ponit, dicens. Et inue. requi. anima. veſtris. Hoc maximum eſt pręmium, non. n. alteri efficeris vtilis ſolum, ſed teipſum requieſcere facis: & antẽ futuram hanc tibi dat retributionem, & in futuro autẽ perpetua gaudebis requie. Chry. Et ne formidarẽt, quia dixerat, onus & iugum, ſubdit. Iugũ .n. meum &c. Hil. Iugi autem ſuauis, & leuis oneris blandimenta proponit, vt credẽtibus eius boni ſcientiam præſtet, quod ipſe ſolus nouit in patre. Greg. 4. Moral. Quid graue mentis noſtræ ceruicibus imponit, qui vitare omne deſiderium quod perturbat, præcipit, qui declinare laborioſa mundi huius itinera monent. Hilar. Et quid iugo ipſo ſuauius, q̃d onere leuius? probatiorem fieri, ſcelere abſtinerẽ, bonũ velle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus nõ capi, nolle inferre alteri, quod ſibi perpeti ſit moleſtum. Raba. Sed quomodo iugum Chriſti ſuaue, cum ſupra dicatur. Arcta eſt via, quæ ducit ad vitam? Sed quod anguſto initio incipitur, proceſſu temporis ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur. Aug. de ver. do. Item qui iugum domini intrepida ceruice ſubierunt, tam difficilia pericula patiuntur, vt non à laboribus ad quietem, ſed à quiete ad laborem vocari videantur. Sed profecto adeſt Spiritus ſanctus, qui in exterioris hominis corruptione interiorem renouaret de die in diem, & guſtata requie ſpirituali in affluentia deliciarum Dei, in ſpe futuræ beatitudinis omnia præſentia deliniret aſpera, & omnia grauia reuelaret. Secari & vriſe homines patiuntur, vt dolores nõ æterni, ſed aliquanto diuturniores vlceris, acriorum dolorũ precio redimantur. Quibus tempeſtatibus, vel pœnis importuni ſunt mercatores, vt diuitias venturas acquirant. Sed qui has non amant, eadem grauia patiuntur. Qui verò amant, eadẽ quidem ſed grauia patiũtur. Omnia enim ſæua, & immania, prorſus facilia & propè nulla efficit amor. quanto ergo facilius ad veram beatitudinem charitas facit, quod ad miſeriã quantũ potuit cupiditas fecit. Hiero. Quomodo etiam leuius eſt lege, Euangelium: cum in lege homicidium & adulterium, in Euangelio ira, concupiſcẽtiaq́ue puniatur? In lege enim multa præcepta ſunt, quæ Apoſtolus non poſſe compleri, pleniſſime docet. In lege opera requiruntur, in Euangelio voluntas quæritur: quæ etſi effectum non habuerit, tamẽ præmium non amittit. Euangelium ea pręcipit, quę poſſumus, ne ſcilicet concupiſcamus, hoc in noſtro arbitrio eſt: lex cum voluntatem non puniat, punit effectum, ne adulterium facias. Finge in perſecutione aliquam virginem proſtitutam: hæc apud Euangelium, quia voluntate non peccat, virgo ſuſcipitur: in lege, quaſi corrupta repudiatur.

CAPVT XII.

IN illo tempore: *Abiit Ieſus per ſata ſabbato, diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas & manducare. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei. Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet eis facere ſabbatis. At ille dixit eis. Non legiſtis quid feceris David quando eſuriit ipſe, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, niſi ſolis Sacerdotibus? Aut non legiſtis in lege, quia ſabbatis Sacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſine crimine ſunt? Dico autem vobis, quia templo maior eſt hic Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium, nunquam condemnaſſetis innocentes. Dominus enim eſt filius hominis etiam ſabbati.*

Glo. Narrata prædicatione cum miraculis voius anni ante quæſtionem Ioannis factis, tranſit ad ea quæ facta ſunt in alio

anno, ſcilicet poſt mortem Ioannis, quando iam in omnibus Chriſto cõtradicitur: vnde dicit, In il. tem. &c. Aug. de con. eu. Hoc autem quod hic ſequitur, ſine vlla repugnantiæ quæſtione commemoratur à Marco & à Luca, ſed illi non dicunt: In illo tempore. vnde fortaſſis Matthæus rei geſtę hic ordinem tenuit, illi autem recordationis ſuæ: niſi latius accipiatur quod dictum eſt, In illo tempore, id eſt, quo hæc multa & diuerſa gerebantur. vnde concipitur iſta omnia poſt mortem Ioannis cõpleta eſſe. Cum enim Ioannes diſcipulos ſuos ad Chriſtũ miſiſſet, creditur poſt paululum decollatus fuiſſe: vnde cum dicitur, In illo tempore: intermínatum tempus ponere videtur. Chryſoſto. Quare autem per ſata ſabbato eos ducebat, quia omnia præſciuit, niſi quia volebat ſoluere ſabbatum? volebat quidem, ſed non ſimpliciter: ideoque non ſine cauſa id ſoluit, ſed dans occaſionem rationabilem. ut & legem ceſſare faciat, & legem non offendat, & ideo hic ut Iudæos mitiget, naturæ neceſſitatem præmittit: & hoc eſt quod dicitur, Diſcipuli autem eius eſurien. &c. Quamuis in peccatis quæ manifeſta ſunt, nulla ſit excuſatio: neque enim occidens, ad ſui excuſationem poteſt furorem prætendere: neque qui adulterat, concupiſcentiam, ſed nec ullam aliam cauſam. hic tamen famem inducens, diſcipulos ab omni accuſatione liberat. Hiero. Vt autem in alio Euangeliſta legimus propter nimiam importunitatem nec ueſcendi quidem habebant locum, & ideo quaſi homines eſuriebant. Quòd autem ſpicas ſegetum manibus confricant, & in eiſdem conſolantur. uitæ auſterioris indicium eſt, non præparatas epulas, ſed ſimplicem cibum quærentium. Chryſoſto. Tu autem admirare, diſcipulos qui ita erant oppreſſi, & nullam corporalium habebant curam, ſed & contemnebant carnalem menſam, & fame oppugnabantur, nec tamen deſiſtebant à Chriſto. niſi enim eos cogeret uehementer eſuries nequaquam hoc feciſſent. quid autem phariſęi ad hoc dicerent, ſubditur. Phariſæi autem uidentes, dixerunt ei. Ecce diſcipuli tui faciunt &c. Auguſtinus de operibus monachorum. De ſabbato autem potius quàm de furto diſcipulos domini Iudæi calumniati ſunt, quia populo Iſrael per legem præceptũ eſt, ut in agris ſuis furem nullum tenerent, niſi qui ſecum aliquid uellet auferre. nam qui nihil aliud attigiſſet, quàm id quod comediſſet, liberum impunitumq́ue abire ſinerent. Hiero. Nota uerò quòd primi Apoſtoli Saluatoris literam ſabbati deſtruunt aduerſus Ebionitas, qui cum cæteros recipiant Apoſtolos, Paulum tanquam tranſgreſſorem legis repudiant. deinde ad excuſationem eorum ſubditur, At ille dixit eis. Non legiſtis quid fecerit Dauid quando eſuriit? Ad confutandam ſiquidem calumniam phariſæorum, ueteris recordatur hiſtoriæ, quando Dauid fugiens Saulem inuenit Nobbam, & ab Achimelech ſacerdote ſuſceptus, poſtulauit cibos, qui cum panes laicos non haberet, dedit eis conſecratos panes, quibus non licebat ueſci niſi ſolis Sacerdotibus & Leuitis: melius arbitratus de famis periculo homines liberare, quàm Deo ſacrificium offerre. hoſtia enim Deo placabilis, eſt hominum ſalus. Opponit ergo dominus & dicit. Si & Dauid ſanctus eſt, & Achimelech pontifex à uobis non reprehenditur, & legis utrique mandatum probabili excuſatione tranſgreſſi ſunt, & fames in cauſa eſt; cur eandem famem non probatis in Apoſtolis, quam probatis in cæteris? Quanquam & in hoc multa diſtantia ſit. Illi ſpicas in ſabbato manu confricant, illi panes comederunt leuiticos. & ad ſabbati ſolennitatem accedebant neomeniarum dies, quibus requiſitus in conuiuio fugit ex aula regia. Chryſoſtomus. Excuſans autem diſcipulos, Dauid in medium adducit. etenim multa prophetæ huius erat gloria apud Iudæos. Nec poteſt reſponderi quòd Dauid Propheta erat. quia nec propter hoc ei licebat, ſed ſacerdotibus ſolis. tanto autem magis diſcipulos ab accuſatione liberat, quanto maior inuenitur qui hoc fecit. ſed etſi Dauid Propheta erat, non tamen qui cum ipſo erant. Hier. Obſerua tamen quòd panes propoſitionis nec Dauid nec pueri eius acceperunt antequam mundos ſe à mulieribus eſſe reſpõderint. Chry. Sed dicit aliquis. Quid eſt exemplum hoc ad id quod quæritur? Non enim Dauid ſabbatũ tranſgreſſus eſt, ſed in hoc

Ebionitarum error notatur.

oſtenditur Chriſti ſapientia, ꝙ aliud exẽplũ fert ſabbato maius. Neq; enim eſt æquale trãſgredi ſabbati diem, quod multotiens factũ eſt:& ſacrã illã tangere menſam, quod nulli fas erat. Deinde rurſus & aliter ſoluit, principaliorem inducens ſolutionẽ, cum dicit: Aut non legiſtis in lege; ꝙ ſabbatis ſacerdotes in tẽplo ſabbatũ violant, & ſine crimine ſunt? Hier. Ac ſi diceret, calumniamini diſcipulos meos, cur ſabbato ſpicas triuerint, famis neceſſitate cogente, cũ ipſi ſabbatum violetis in templo immolãtes uictimas, cędẽtes tauros, holocauſta ſuper lignorum ſtruem incendio concremantes, & iuxta alterius Euangelij fidẽ circunciditis paruulos in ſabbato, ut dum aliã legem ſeruare cupitis, ſabbatum deſtruatis. Nũquam antẽ leges Dei ſibi contrariæ ſunt, & prudẽter ubi diſcipuli ſui argui poterant tranſgreſſionis, & Achimelech & Dauid dixit exẽpla ſectantes: verã aũt & abſq; neceſſitatis obtẽtu ſabbati præuaricationẽ in ipſos refert, qui calumniam fecerant. Chry. Ne autem mihi dicas, quoniã afferre in mediũ alium peccantẽ, non eſt erui ab accuſatione. cum enim non accuſatur qui fecit, excuſatio fit circa id quod factũ eſt. Verum hoc his nõ ſuffecit, ſed quod maius eſt dixit, ꝙ ſine crimine ſunt. Vide autem quanta poſuit. Locum, vbi dicit: In templo. Tempus, cum dicit: Sabbatis. Legis remiſſionem, cũ dicit: Violant & non ſolum ſoluunt. Et ꝙ nõ ſolum liberantur à pœna, ſed à culpa liberati ſunt. vnde dicit: Sine crimine ſunt: Neque autẽ hoc ſecundũ ſimile eſt priori, quod dixerat de Dauid. Illud enim & ſemel factum eſt, & à Dauid non ſacerdote, & neceſſitatis cauſa fuit. Hoc autem ſecundũ ſingulo ſabbato, & à ſacerdotibus, & ſecundum legem. Et ideo non ſecundũ veniam, ut in primo exemplo, ſed ſecundum legem ſunt diſcipuli ab accuſatione liberati Sed nunquid diſcipuli ſunt ſacerdotes? imò ſunt ſacerdotibus maiores: ipſe.n. aderat qui tẽpli eſt dominus, qui ueritas eſt & non typus, & ideo ſubditur. Dico autem uo. &c. Hier. Hic, non pronomen ſed aduerbium loci legendum eſt: ꝙ maior templo ſit locus, qui dominum templi teneat. Aug. de quæſt. Euan. Notandum autem unum exemplum datum eſſe regiæ poteſtatis de Dauid, alterum ſacerdotalis de his qui propter miniſteriũ templi ſabbata uiolant, ut multo minus ad ipſum euulſarum ſabbato ſpicarum crimen pertineat, qui uerus rex, & uerus ſacerdos eſt. Chry. Deinde, quia graue audientibus uidebatur eſſe quod dixerat, rurſus conuolat ad miſericordiam, ſermonem cũ quadam uehementia inducens, cum dicit. Si autem ſcietis quid eſt, Miſericordiam uolo & non ſacrificium, nunquam condẽnaſſetis innocẽtes. Hiero. Quid autem eſt Miſericordiam uolo & nõ ſacrificium, ſupra diximus Quod autem dixit: Nunquam condemnaſſetis innocẽtes, de Apoſtolis intelligendum eſt. Et eſt ſenſus: Si miſericordiam cõprobaſtis Achimelech, eo ꝙ periclitantem fame Dauid refocillauit, quare meos diſcipulos condemnatis? Chry. Vide autem rurſus qualiter ad ueniam ducens ſermonem diſcipulos rurſus uenia ſuperiores oſtendit, in hoc, ꝙ dicit eos innocẽtes: quod quidem ſupra & de ſacerdotibus dixerat. Deinde & aliam cauſam dicit quare ſunt innocẽtes, dicẽs: Dominus enim eſt filius hominis & ſabbati. Remi. Filium autem hominis ſeipſum appellat. & eſt ſenſus: Ille quem uos purum hominem putatis, Deus eſt omniũ creaturarum dominus, & etiam ſabbati: & ideo poteſt legem mutare pro ſua voluntate, quia fecit eã. Aug. contra Fau. Diſcipulos autem ſuos vellere ſpicas ſabbato non prohibuit, vt inde conuinceret & præſentes Iudæos & futuros Manichæos, qui herbã non euellunt, ne homicidiũ perpetrent. Hila Myſticè autem in principio eſt contuendum ſermonem hunc ita cœptum eſſe in illo tẽpore, quo ſcilicet Deo patri gratiam data gentibus ſalute confeſſus eſt. Ager autem, mundus eſt: ſabbatũ, otium eſt: ſeges, crediturorum profectus in meſſem. Eſt ergo ſabbato in agrũ profectus, in legis otio domini progreſſus in hũc mũdũ eſt. Eſuries fames eſt ſalutis humanæ. Raba. Spicas vellunt, dum ſingulos homines à terrena intentione retrahunt. Fricant, dum à concupiſcentia carnis mẽtes exeunt. Grana comedunt, dum emendatos in corpus eccleſiæ traijciunt. Aug. de quæſt. Euan. Nullus autem tranſit in corpus Chriſti, niſi carnalibus ſpoliatus

tus fuerit indumentis: ſecundũ illud Apoſtoli, Exuite vos veterem hominem. Sabbato hoc agũt. ſ. ſpe quietis æternę ad quẽ alios inuitant. Raba. Item ambulant per ſata cum domino, qui in ſcripturarum meditatione delectantur. Eſuriunt dum panẽ vitæ, id eſt Dei amorẽ in eis euenire deſiderant. Vellunt ſpicas & terunt, dum teſtimonia diſcutiũt donec inueniant quod latebat in litera: & hoc ſabbato, dum à turbidis cogitationibus vacant. Hila. Phariſæi qui penes ſe clauem cœlorum eſſe exiſtimabant, illicita agere diſcipulos arguunt, quos dominus factorum in quibus ſub rerum argumento prophetiæ ratio contine tur admonuit: atque vt oſtenderet omniũ rerũ efficaciam ſpeciem futuri operis continere, adiecit: Si autem ſciretis quid eſt, Miſericordiam volo &c. opus. n. ſalutis noſtræ nõ in ſacrificio legis, ſed in miſericordia eſt: & lege ceſſante, in Dei bonitate ſaluamur. Cuius rei donum ſi intellexiſſent, nunquam cõdemnaſſent innocentes, id eſt Apoſtolos ſuos, quos inſimulaturi erant tranſgreſſæ legis inuidia, cum ſacrificiorum vetuſtate ceſſante vniuerſis per eos miſericordiæ nouitas ſubueniret.

Et cum inde tranſiſſet, uenit in ſynagogam eorum. Et ecce homo manum habens aridam & interrogabant eum, dicentes. Si licet ſabbatis curare? ut accuſarent eum. Ipſe autem dixit eis. Quis erit ex uobis homo qui habeat ouem unam. Et ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueam, nonne tenebit & leuabit? Quanto magis melior eſt homo oue? Itaque licet ſabbatis benefacere. Tunc ait homini. Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera.

Hier. Quia deſtructionem ſabbati quia diſcipulos arguebant, probabili exemplo excuſauerat: ipſum calumniati volunt. Vnde dicitur: Et cũ inde trãſiſſet venit in &c. Hil. Hæc enim quæ præmiſſa ſunt in campo dicta, geſtaque ſunt, & poſt hæc ſynagogam ingreditur. Aug. de concor. euang. Poſſet autem putari eodem die factum & de ſpicis, & de iſto ſanato, quoniam & ſabbatum hic commemoratur: niſi Lucas aperuiſſet alio ſabbato factum fuiſſe. Proinde ꝙ dicit Matthæus. Et cum inde tranſiſſet, uenit in ſynagogam eorum. Non quidem venit, niſi cum inde trãſiſſet: ſed poſt quot dies in ſynagogam eorum venerit poſtea quàm à ſegete illa tranſiit, an recte continuoque illuc ierit, non expreſſum eſt: ac per hoc locus datur narrationi Lucæ, qui dicit alio ſabbato huiuſmodi manum fuiſſe ſanatam. Hilar. Ingreſſo autem ſynagogam hominem aridæ manus offerunt interrogantes an curare ſabbatis liceret, occaſionem arguendi eum, ex reſponſione quęrentes. vnde ſequitur: Ecce hõ ma. &c. Chryſo. Non autem interrogant ut addiſcant, ſed vt accuſent eum. vnde ſequitur. Vt accuſarent eum, quamuis & ipſum opus ſufficeret, ſi accuſare volebant, ſed & per verba volebant captionem inuenire maiorem copiam argutionum ſibi pręparantes. Hiero. Et interrogant, vtrum liceat curare ſabbatis: vt ſi non curauerit, crudelitatis aut imbecillitatis. ſi curauerit trãſgreſſionis vitio eum accuſent. Auguſt. de con. euan. Sed poteſt mouere, quomodo Matthæus dixerit, quòd ipſi interrogauerunt dominũ ſi licet ſabbato curare? cum Marcus & Lucas illos potius à domino interrogatos eſſe perhibeant. Licet ſabbato benefacere, an male? Itaque intelligendum, quod illi prius interrogauerunt dominũ, Si licet ſabbato curare, deinde intelligẽs cogitationes eorum additum accuſandi quærentium cõſtituit in medio illum quẽ erat ſanaturus; & interrogauit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe commemorant; & tunc illis tacentibus propoſuit ſimilitudinem de oue, & concluſit quòd licet ſabbato benefacere. unde ſequitur. Ipſe autem dixit illis. Quis erit ex vobis homo &c. Hierony. Vbi ſic ſoluit propoſitam quæſtionem, vt interrogantes auaritiæ condemnaret. Si vos (inquit) in ſabbato ouem, & aliud quodlibet animal in foueam decidens, eripere feſtinatis, non animali, ſed veſtræ malitię conſulentes. quãto magis ego hominem, qui multo melior eſt oue, debeo liberare? Rabanus. Competenti ergo exemplo ſoluit quæſtionem eorum, vt eos oſtendat ſabbatum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis. legem male interpretantes, qui dicunt in ſabbato à bonis feriandum, in quo à malis tantum feriandum eſt Vnde opus ſeruile non facietis in eis, hoc eſt peccatum. ſic in æterna requie à malis tantum feriabitur, non à

Verba Euangelii Nazaræorum.

bonis. Aug. de con. Euan. Propoſita autem ſimilitudine de oue, concludit quòd liceat ſabbato benefacere, dicens: Itaque li. ſab. benefacere? Chry. Intende autem qualiter vanæ excuſationis de ſolutione ſabbati inducit: ſed quia iam inſanabiliter ægrotabat, ad opus proceſſit. vnde ſequitur: Tunc ait homini: Exten. ma. &c. Hiero. In Euan. quo vtuntur Nazaræi & Ebionitæ, quod vocatur Apoſtolique Matthæi autenticum: Homo iſte qui aridam habet manum, cementarius ſcribitur, iſtiuſmodi vocibus auxilium precans: Cementarius eram, manibus victum quæritans: præcor te Ieſu ut mihi reſtituas ſanitatem, ne turpiter mendicem cibos. Raba. Sabbatis autem præcipue docet & operatur Ieſus, non ſolum propter ſpirituale ſabbatum, ſed etiam propter celebriorem populi cõuentum, quærens ſalutem omnium. Hila. Myſticè autem poſt reditum de ſegete, ex qua iam Apoſtoli fructus ſationis acceperant, ad ſynagogam venit, iam illic meſſis ſuæ opus paraturus, quia plures poſtmodum unà cum Apoſtolis extiterũt qui curabantur. Hiero. Vſque autem ad aduentum domini Saluatoris arida manus in ſynagoga Iudæorum fuit: & Dei opera non fiebant in ea. Poſtquam autem ille venit in terras, reddita eſt in Apoſtolis credentibus dextera, & operi priſtino reſtituta. Hila. Curatio autem omnis in uerbo eſt, & manus ſicut altera redditur, ideſt ſimilis miniſterio Apoſtolorum in officium dandæ ſalutis efficitur, docetque phariſæos ægreferre non oportere operationem humanæ ſalutis in Apoſtolis, cum ipſis ad officij eiuſdem miniſterium manus ſit reformanda ſi credant. Raba. Vel aliter: Homo qui habebat manum aridã, humanum genus indicat, ſterilitate boni operis arefactum per manum ad pomum extenſam, quàm ſanauit, manus innocens in cruce extenſa. & bene manus in ſynagoga erat arida, quia vbi maius donum ſcientiæ, ibi grauius eſt inexcuſabilis noxæ periculum. Sananda autem manus arida iubetur extendi, quia infructuoſa debilitas animæ nullo melius ordine quàm eleemoſynarum largitate curatur. Habebat autẽ homo dexteram manum languidam, quia ab eleemoſynis torpebat: ſiniſtram ſanam, quia ſuæ vtilitati intendebat. ſed ueniente domino dextra ſanatur ut ſiniſtra, quia quod congregauerat auidè, modo diſtribuit charitatiue.

Exeuntes autem phariſæi conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eum. Ieſus autem ſciens, ſeceſſit inde, & ſecuti ſunt eũ multi, & curauit eos omnes. Et præcipit eis, ne manifeſtũ eum facerent. Vt adimpleretur quod dictũ eſt per Eſaiam Prophetam, dicentẽ. Ecce puer meus quẽ ego elegi, dilectus meus in quo bene cõplacuit animæ meæ; ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocẽ eius. Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet donec eiiciat ad victoriam iudicium, & in nomine eius gentes ſperabũt.

Hil. Inuidia autem facti phariſæos cõmouet, quia contuentes hominem in corpore, Deum in operibus non intelligebant, vnde dicitur: Exeuntes autem phari. &c. Rab. Exeuntes dicit, quia eorũ mẽs à domino auerſa fuit: conſilium fecerunt, quomodo vitam perderent, non quomodo ipſi uitam inuenirent. Hil. Sciensque eorum conſilia ſeceſſit, vt à conſilijs malignantium procul abeſſet, vnde ſequitur, Ieſus autem ſci. &c. Hier. Sciens inquam eorum inſidias, ſeceſſit, ut phariſæorũ contra ſe occaſionem impietatis auferret. Remi. Siue ſeceſſit inde quaſi homo, fugiens inſidias ſuorum perſequentium, ſiue quia non erat tempus neq; locus patiendi. non enim capit perire Prophetã extra Hieruſalẽ, ſicut ipſe dicit. Declinauit etiam dominus odio ſe perſequentes, & peruenit illuc vbi inuenit plurimos ſe per amorem diligentes, unde ſequitur: Et ſecu. ſunt eũ mul. Quẽ phariſæi unanimi cõſilio perdere quærunt, turba indocta unanimi dilectione ſequitur: unde mox ſui deſiderij conſequuntur effectum. Nam ſequitur: Et curauit eos omnes. Hil. His autem, quos curauit, ſilentium imperauit. unde ſequitur: Et præce. eis ne &c. nam ſalus unicuique reddita, erat ſibi ipſa teſtis. Sed iubendo ſilentium teneri, & gloriandi de ſe iactantiã declinat, & nihilominus cognitionẽ ſui præſtat in eo ipſo, cum admonet de ſe taceri: quia obſeruatio ſilentij ex re q̃ ſit ſilenda, proficiſcitur. Rab. In hoc etiã nos inſtruit, ne cũ aliq̃d magni fecerimus

laudem

laudem foris quæramus. Remi. Ideo ẽt præcepit vt non manifeſtarent eũ,ne per ſequentes ipſum deteriores fierẽt. Chry. in ho. Deinde vt non turberis in his quæ ſiunt in inſania opinabili phariſæorũ, induxit prophetã hoc prædicentem. Tanta .n. erat prophetarum diligentia, ut neq; hoc derelinquerẽt, ſed & uias eius & tranſitus prophetizarent, & intentionẽ cũ qua hoc faciebat:ut diſcas quoniã oĩa à Spiritu ſancto loquebantur: ſi.n cogitationes hominum impoſſibile eſt ſcire, multo magis Chriſti intentionem,niſi Spiritus ſanctus reuelaret. Sequitur ergo:vt impleretur quod dict.&c. Remi. Dñs quidem Ieſus Chriſtus puer omnipotentis Dei dictus eſt,non ſecundũ diuinitatem, ſed ſecundũ aſſumptæ carnis diſpenſationem, quia cooperante Spiritu ſancto carnẽ ſuſcepit ex virgine abſq; macula peccati. Quidã libri habent; Electus quem elegi. Electus.n.fuit à Deo patre.i.prædeſtinatus,ut eſſet filius Dei proprius,nõ adoptiuus. Raba. Quẽ elegi dicit ad opus quod nemo alius fecit,vt redimeret genus humanũ,& pacificaret mũdũ cũ Deo. Sequitur:Dilectus meus in quo &c. Quia ipſe ſolus eſt agnus ſine macula peccati, de quo pater dicit:Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Remi. Quòd ãt dicit Animæ meæ,nõ ita intelligendũ eſt, ꝙ Deus pater animam habeat, ſed tranſl tiuẽ anima in Deũ aſcribitur, ut per eam demonſtraretur Dei affectus. Nec mirũ ſi anima tranſlatiue in Deo dr̃, cũ ẽt cætera corporis membra ei aſcribantur. Chry. Hoc ãt in principio propheta ponit, ut diſcas, quia hoc quod hic dicitur,fuit ſecundũ conſiliũ patris: dilectus .n ſecundum conſilium eius qui diligit,facit. Sed iterum electus non ut aduerſarius ſoluit legem,neque ut inimicus exiſtens legiſlatori,ſed ei cõcordãs, quia ergo dilectus eſt, ponam ſpiritum meum ſuper eum. Remi Tunc etiam Deus pater poſuit ſpiritum ſuum ſuper eum, cũ operante Spiritu ſancto ſuſcepit carnẽ ex virgine,& mox ut homo factus eſt plenitudinem Spiritus ſancti ſuſcepit. Hie. Ponitur ãt Spiritus ſanctus nõ ſuper Dei uerbum,ſed ſuper unigenitum qui de ſinu patris proceſſit,ſcilicet ſuper eũ de quo dictũ eſt. Ecce puer meus. Quid autem per ipſum facturus ſit,ſubditur: Et iudi. gen. nun. Aug. 20. de ciui. Dei. Quia.ſ.iudiciũ prænunciauit futurũ, quod gentibus erat occultum. Chry. Deinde humilitatem eius manifeſtans,dicit:Nõ cõtendet,quia ſicut illi placuit,oblatus eſt, & manibus perſequentiũ ſe ultro obtulit. Neq; clamauit,quia ſicut agnus corã tondente ſe obmutuit. Neq; audiet aliquis in plateis uocem eius. Hie. Lata.n.eſt & ſpatioſa uia quæ ducit ad perditionẽ,& multi ingrediuntur per eã:qui multi non audiũt uocẽ Saluatoris, q̃a nõ ſunt in arcta uia, ſed in ſpacioſa. Remi. Platea nanq; græcè latinè latitudo dicitur. in plateis ergo uocẽ eius nemo audiuit, quia ſuis dilectoribus non delectabilia in hoc mundo promiſit,ſed aſpera. Chry. Valebat ãût dominus per huiuſmodi manſuetudinẽ curare Iudæos:ſed licet iſti renuerent,non tñ eis reſtitit eos deſtruendo. unde & eius uirtutẽ,& illorũ imbecillitatẽ propheta oſtendens dicit: Arundinem quaſſatam non confringet,& lignũ fumigans nõ extinguet. Hie. Qui peccatori non porrigit manũ,nec portat onus fratris ſui, iſte quaſſatum calamũ cõfringit: & qui modicam ſcintillã fidei contemnit in paruulis, hic lignũ extinguit fumigans. Aug. 20. de ciui. Dei. Vnde perſecutores Iudæos (qui calamo quaſſato perdita integritate; & ligno fumanti amiſſo lumine cõparati ſũt) nõ cõtriuit, nõ extinxit, quia pepercit eis qui nondũ uenerat eos iudicare,ſed iudicari ab eis. Aug. de quæ. euan. In ligno ẽt fumigante notãdũ eſt,quia deſerto lumine facit putorẽ. Hila. Vel in hoc ꝙ dicit: Arundinem quaſſatam non confringet, oſtendit ꝙ ita facile erat, ei omnes eos frangere,ſicut arundinẽ, & non ſimpliciter arundinem,ſed iam contritam. In hoc autem ꝙ dicit Lignum fumigans non extinguet, demonſtrat & illorum furorem accenſum, & uirtutem Chriſti potentem ad extinguendum huiuſmodi furorem cum omni facultate. unde in hoc multa manſuetudo Chriſti oſtenditur. Raba. Vel per hoc ꝙ dicit: Arundinem quæ quaſſata eſt nõ eſſe confractã, oſtendit caduca & quaſſata gentiũ corpora nõ fuiſſe contrita,ſed in ſalutem potius reſeruata.

Ieſus quomodo puer dicitur.

Mãſuetudo Chriſti erga Iudæos.

Per

Per hoc autem ꝙ dicit, Lignum fumi.nõ extin.oſtendit exiguitatem ignis iã tantũ fumigantis in ligno non extinctam, id eſt Iſrael ex reliquijs ueteris gratiæ ſpiritũ non ablatum, quia reſumendi totius lumi nis in tempore pœnitentiæ ſit facultas. Raba. Vel econuerſo, arundinem quaſſatã vocat Iudęos, quos a uẽto agitatos, & qua ſi abinuicem diſſipatos, non ſtatim dominus condemnauit, ſed patienter ſupporta uit. Lignum autem fumigans uocat populũ de gentibus congregatum, qui extincto naturalis legis ardore, fumi amariſſimi & oculis noxij, tenebroſæq; caliginis inuol uebatur erroribus: quem non ſolum non extinxit & redegit in cinerem, ſed econtrario de parua ſcintilla & penè moriente, maxima ſuſcitauit incendia. Chry. Sed poſſet aliquis dicere: Quid igitur? ſemper hæc erunt? & feret uſque in finẽ eos qui ſic inſidiantur & inſaniũt? Abſit, ſed cum ſua omnia facta erunt, tũc & illa operabitur. Et hoc ſignauit, dicens: Donec eijciat &c. Ac ſi dicat: Cũ ea quæ ex ſe ſunt oĩa cõpleuerit, tunc perfectã ultionem inducet: tunc.n. punientur cum claram fecerit ſuam uictoriam, ut nõ relinquatur eis inuerecunda cõtradictionis occaſio. Hila. Vel donec eiiciat ad uictoriam iudiciũ, ſublata.ſ. mortis poteſtate, iudicium claritatis ſuæ reditũ introducat. Rab. Vel donec illud iudiciũ quod in eo agebatur, ad uictoriam perueniret: quia poſtquam mortem reſurgendo ſuperauit, expulſo principe huius mundi uictor ad regnum rediit, in patris dextera ſedens donec ponat ſub pedibus omnes inimicos ſuos. Chry. Sed non in hoc ſtabunt ea quæ ſunt diſpenſationis, ut ſolũ puniantur qui non crediderunt, ſed & orbẽ terrarum ad ſe trahet, unde ſequitur: Et in nomine eius &c. Augu. 20. de ciui. Hoc ãt ultimũ iã uidemus impletum, & ſi per hoc quod negari non poteſt, creditur & illud quod imprudenter à quibuſdam negatur, nouiſſimũ iudiciũ: quod ponet in terra, cũ uenerit ipſe de cęlo, quis.n. ſperaret gentes in Chriſti nomine ſperaturas, qñ tenebatur, ligabatur, cædebatur, illudebatur, & crucifigebatur: qñ & ipſi diſcipuli ſpem perdiderant, quam in illo habere iam cœperant? quod tunc uix unus latro ſperauit in cruce, nunc ſperant gentes longe lateq; diffuſæ. Et ne in æternũ moriantur, ipſa in qua ille mortuus eſt cruce ſignantur. Nullus igitur dubitet per Ieſum Chriſtum nouiſſimũ futurum eſſe iudicium. Remi. Sciendum eſt ãt quia non ſolũ iſtius loci ſenſus, ſed & multorũ aliorũ hoc teſtimonio cõfirmantur. nã ꝙ dicit. Ecce puer meus: ad illum locum refertur, ubi dixerat pater. Hic eſt filius meus. Quòd uero ait: Ponã ſpiritum meũ ſuper eum, ad hoc refertur ꝙ Spiritus ſanctus deſcẽdit ſuper dominum baptizatũ. Quòd autem ſubiungit; Iudicium gẽtibus nuntiabit, refertur ad id quod infrà dicitur: Cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ. Quòd autem ſubdit: Non contendet neque clamabit, ad hoc refertur quod dominus pauca reſpondet principi ſacerdotum & Pilato, Herodi uerò nulla. Quod uerò dicitur: Arundinem quaſſatam non confringet, ad hoc pertinet ꝙ dominus ſuos perſecutores declinauit, ne fierent deteriores. Quòd uerò dicit: In nomine eius gentes ſperabunt, ad hoc refertur quod ipſe dixit: Euntes docete omnes gentes. Expoſitio oraculi.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus & mutus; & curauit eum, ita vt loqueretur & videret. Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant; Nunquid hic eſt filius David. Phariſæi autem audientes dixerunt; Hic non eiicit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.

Glo. Confutauerat ſuperius dominus phariſæos Chriſti miracula calumniãtes, ex hoc ꝙ ſabbatum ſoluere videbantur: ſed quia maiori nequitia ipſa Chriſti miracula diuina virtute facta peruertebant, attribuentes ea immundo ſpiritui, ideo Euangeliſta prætermittit miraculum ex quo blaſphemandi occaſionẽ ſumpſerũt, dicẽs: Tũc oblatus eſt ei &c. Remi. Quòd aũt dicit; Tunc, ad ſuperiora refertur, qſi ſanato homine qui habebat manum aridã exiuit de ſynagoga. Siue ꝙ dicit: Tũc, poteſt referri ad latius atque prolixius tempus, vt ſit ſenſus; Tunc quando hæc vel illa dicebantur vel gerebantur. Chry. Miranda eſt ãt nequitia dæmonis: vtrunque ingreſſum oppilauit, per quẽ ille erat crediturus, ſ. & auditum & viſum. Sed Chriſtus vtrunque aperuit. Vnde ſequitur. Et curauit eum &c. Hie. Tria autem ſigna

gna ſimul in uno homine perpetrata ſint. Cęcus uidet, mutus loquitur, poſſeſſus a dęmone liberatur. Quod & tūc quidē carnaliter factum eſt, ſed quotidie cōpletur in conuerſione credentium, vt expulſo dęmone primum fidei lumen aſpiciant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora laxentur. Hila. Nō aūt ſine ratione cum turbas omnes curatas in communi dixiſſet, nunc ſeorſum dæmoniū habēs cæcus & mutus offertur. Oportebat enim ut poſtquam manus aridæ homo oblatus eſt, qui in ſynagoga curabatur, in unius huiuſmodi hominis forma gentiū ſalus fieret: vt qui erat habitatio dęmonij, & cęcus & mutus, Deo capax pararetur, & Deū cōtineret in Chriſto, & Chriſti opera Dei cōfeſſione laudaret. Aug. de quæ. Euan. Dæmoniū enim habens cæcus & mutus eſt, qui non credit: & ſubditus eſt diabolo, qui non intelligit & non confitetur ipſam fidē, vel qui non dat laudem Deo. Aug. de con. Euan. Hoc autē non iſto ordine, ſed poſt multa alia Lucas commemorat, & mutum dicit tantum & non cæcum. Sed etiam ex eo ꝗ aliquid tacet, de alio dicere putandus eſt ea enim ſequentia & ipſe contexit quæ Matth. Hila. Stupuerunt facti illius omnes turbæ, ſed phariſæorum ingraueſcit inuidia: unde ſequitur: Et ſtupebant &c. Glo. Ob miſericordiā, & beneficia filiū Dauid prædicāt. Beda. Turbæ autem quæ minus eruditæ uidebantur, domini ſemper facta mirātes, illi contra vel negare hoc, vel quæ negare nequiuerāt ſiniſtra interpretatione puertere laborabant, quaſi hæc nō diuinitatis, ſed immundi ſpiritus opera fuiſſent, id eſt Beelzebub, qui Deus erat Accaron. vnde ſequitur: Phariſæi aūt audientes dixerūt. Hic non eijcit dæ. niſi in Beelze. prin. dæ. Remi. Beelzebub aūt ipſe eſt Beel & Baal Belphegor. Beel fuit pater Nini regis Aſſyriorum. Baal dictus eſt, quia in excelſo colebatur. Belphegor à loco, id eſt à monte Phega. Zebub ſeruus fuit Abimelech filij Gedeonis, qui occiſis ſeptuaginta fratribus ædificauit templū Baal, & cōſtituit eū ſacerdotē in ipſo ad abigendas muſcas, quæ ibi congregabantur propter nimium cruorem victimarum. Zebub nāque muſca dicitur. Beelzebub ergo vir muſcarum interpretatur. vnde propter ſpurciſſimum ritum colendi, dicebant eum eſſe principē dæmoniorum. nihil ergo ſordidius inuenientes quod domino obijcerent, dicebāt eum in Beelzebub eijcere dæmonia. Et ſciendum ꝗ non eſt legendum per d, uel t, in fine ut quædam mendoſa exemplaria habent, ſed per b.

Ieſus autem ſciens cogitationes eorū, dixit eis: Omne regnum contra ſe diuiſum, deſolabitur, et omnis ciuitas uel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Et ſi ſatanas ſatanā eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt. Quomodo ergo ſtabit regnum eius?

Hier. Phariſæi opera Dei, principi dæmoniorum deputabant, quibus dominus, nō ad dicta, ſed ad cogitata reſpondit, vt vel ſic cōpellerētur credere potētię eius, qui cordis videbat occulta. vnde dicitur: Ieſus aūt ſciens &c. Chry. Superius quidē & de hoc Chriſtum accuſauerant, quia in Beelzebub eijceret dæmonia, ſed tūc quidem eos non increpauit, concedens eis & à pluribus ſignis cognoſcere eius virtutē, & à doctrina diſcere eius magnitudinem; ſed quia permanebant eadem dicentes, iā increpat eos, quanuis eorū accuſatio ualde irrationabilis eſſet. Inuidia autem non quærit quid dicat, ſed ſolum ut dicat, neque tamen Chriſtus eos contempſit, ſed reſpondet cum decenti manſuetudine, docens nos mites eſſe inimicis & non turbari, etiam ſi talia dicāt quæ nos in nobis nō recognoſcimus, neque habent aliquam rationem. In quo etiā oſtendit mendacia eſſe quæ ab ipſis ſunt dicta, neq; enim eſt dæmonium habentis tantam oſtēdere māſuetudinē, & cogitationes ſcire. Et quia ualde irrationabilis erat eorū ſuſpicio, & multitudinē timebant, non audebant publicare Chriſti accuſationem, ſed in mente uoluebant. Propter quod dicit: Sciens cogitationes eorū, Ipſe autē accuſationē quidē in reſpondendo nō ponit, neque diuulgat eorum nequitiam, ſolutionem autē inducit. ſtudium enim eius erat prodeſſe peccātibus, non publicare. Non autē reſpondet eis à ſcripturis, quia non attēderent aliter exponētes, ſed à cōmunibus opinionibus. Non enim ita exteriora prælia corrūpunt, ſicut ea quæ ſunt cōtribulium: hoc enim fit in corporibus, & in omnibus rebus, ſed interim à magis cognitis exēpla ducit, dicēs. Omne regnū cōtra &c. Nihil. n. eſt in *Diſcordia malum notatur.*

terra

terra regno potentius,ſed tamẽ per alter-
cationem perit: Quid autem dicendũ eſt
de ciiutate,vel de domo,ſiue magnũ, ſiue
paruum fuerit,cõtra ſeipſum pugnans pe-
rit. Hila. Vnde domus & ciuitatis eadem
eſt hic ratio, quæ eſt regni, propter quod
ſequitur.Et omnis ciuitas &c. Hier. Qũo
.n.Concordia paruæ res creſcunt, ſic Di-
ſcordia maximæ dilabuntur. Hila. Sermo
aũt Dei diues eſt, & vel ſimpliciter intel-
lectus,vel inſpectus interius ad oẽm pro-
fectũ eſt neceſſarius.Relictis ergo his quę
ad communem intelligentiam patent,cau
ſis interiorib. immoremur.Reſpõſurus.n.
dñs ad id quod de Beelzebub dictũ erat,
in ipſos quibus reſpondebat reſponſionis
conditionem retorſit. lex.n.à Deo eſt, &
regni Iſrael pollicitatio ex lege eſt. ſi re-
gnũ legis contra ſe diuiditur, diſſoluatur
neceſſe eſt:& ſic Iſrael amiſit legẽ,qñ im-
pletionem legis in Chriſto plebs legis im
pugnat. Sed ciuitas hic Hieruſalem indi-
catur, quæ poſtquam in dñm ſuum furore
plebis exarſit, & Apoſtolos eius cum cre-
dentium turbis fugauit, poſt diuiſionem
non ſtabit,atque ita quod per hanc diuiſio
nem mox ſecutum eſt, ciuitatis illius de-
nunciatur excidium.Deinde aſſumit: Et ſi
ſata.ſata.&c. Hier. Acſi diceret:ſi ſatanas
pugnat cõtra ſe,& dæmon inimicus eſt dæ
moni,deberet iam mundi venire conſum-
matio. Nec habent in eo locũ aduerſariæ
poteſtates,quare inter ſe bellum,pax ho-
minum eſt. Glo. Neceſſaria ergo comple
xione eos arguit.Vel.n.Chriſtus in virtu-
te Dei dæmones eiicit,uel in principe dæ
moniorũ: ſi in virtute Dei,fruſtra calum-
niantur: ſi in principe dæmoniorũ, regnũ
ei⁹ diuiſum eſt, nec ſtabit:& ideo à regno
eius recedant,quod innuit ſibi eos elegiſ-
ſe,dum in ſe non credunt. Chry. Vel ſic:
Si diuiſus eſt, imbecillior factus eſt & pe-
rit:ſi aũt perit,qualiter poteſt alium proij
cere? Hil. Vel aliter:Si ad diuiſionem ſuã
coactus eſt dæmon, vt dæmones perturba
ret,hinc quoq; æſtimandum eſt plus in eo
qui diuiſerit, quàm in his qui diuiſi ſunt
ineſſe virtutis: ergo regnum diaboli diui-
ſione facta,à Chriſto eſt diſſolutum. Hie.
Si autem putatis o ſcribę & phariſæi, ꝙ re
ceſſio dæmonum obedientia ſit in princi-
pem ſuum, vt homines ignorantes fraudu
lenta ſimulatione deludant, quid poteſtis
dicere de corporum ſanitatibus quas do-
minus perpetrauit? Aliud ſi membrorum
quoque debilitates & ſpiritualium virtu-
tum inſignia dæmonibus aſſignetis.

*Et ſi ego in Beelzebub eiicio dæmones, filii ve-
ſtri in quo eiiciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt.
Si autem ego in ſpiritu Dei eiicio dæmones, igitur
peruenit in vos regnum Dei.*

Chry. Poſt primã ſolutionem venit ad
ſecundam, prima manifeſtiorem, dicens:
Et ſi ego in Beelze.&c. Hie. Filios Iudęo
rũ vel exorciſtas legis gentis illius ex mo
re ſignat,vel Apoſtolos ex eorũ ſtirpe ge-
neratos. Si exorciſtas,qui ad inuocationẽ
Dei eijciebant dæmones, coarctat phari-
ſæos interrogatione prudenti,vt cõfiteãt
Spũs ſancti eſſe opus eorũ. Si expulſio in-
quit, dæmonum in filijs veſtris Deo, non
dæmonibus deputatur, quare in me idem
opus non eandẽ habeat & cauſam?ergo ip
ſi veſtri iudices erunt,nõ poteſtate, ſed cõ
paratione,dum illi expulſionẽ dæmonum
Deo aſſignant,vos principi dæmoniorum.
Sin autẽ & de Apoſtolis dictũ eſt, quod &
magis intelligere debemus,ipſi erũt iudi-
ces eorum, quia ſedebunt in duodecim ſo
lijs,iudicantes duodecim tribus Iſrael. Hi
la. Idcirco autẽ dignè iudices ſunt in eos
cõſtituti,quibus id dediſſe Chriſtus aduer
ſus dæmones poteſtatis reperiẽ, quod ipſe
eſt negatus habuiſſe. Raba. Vel quia Apo
ſtoli bene ſibi conſcij erant,nihil malæ ar
tis ſe ab eo didiciſſe. Chry. Non aũt dixit:
Diſcipuli mei, neq; Apoſtoli,ſed filij ve-
ſtri. Vt ſi quidem voluerint reuerti ad illo
rum dignitatem,multã hinc accipiant oc-
caſionem:ſi aũt ingrati fuerint,neq; inue-
recundam habent excuſationẽ. Eijciebant
autem Apoſtoli dæmones,quia acceperãt
poteſtatem ab ipſo, & tñ nihil eos incuſa-
bant:non.n.rebus, ſed perſonæ Chriſti ad
uerſabantur. volens igitur mõſtrare quo-
niam inuidiæ erant,quæ dicebantur de ip
ſo,Apoſtolos in medium ducit. Rurſus au
tem ad ſui cognitionẽ inducit eos,demon
ſtrans quoniam proprijs aduerſantur bo-
nis,& contrariantur ſuæ ſaluti:cum dece-
ret eos lætari, quod magna bona illis ad-
uenerat donaturus. vnde ſequitur: Si au-
tem ego &c. Per hoc autem demonſtrat
ꝙ magnæ virtutis opus eſt dæmones eij-

cere

cere, & nõ cuiuſlibet gratia. Et ob hoc quidẽ ſyllogizat, dicẽs: Ergo peruenit in uos regnũ Dei. Ac ſi dicat: Si hoc eſt, profectò filius Dei aduenit, hoc eſt obſcuratè dicit, vt non illis ſit graue: deinde ut illos alliciat, non dixit ſimpliciter peruenit regnũ, ſed in uos. q. d. Vobis ueniũt bona, propter quid ueſtrã impugnatis ſalutem? hoc.n. eſt ſignũ à prophetis traditũ, præſentiæ filij Dei tanta fieri poteſtate diuina. Hier. Regnũ.n. Dei ſeipſum ſignat: de quo in alio loco ſcriptum eſt: Regnum Dei intra uos eſt, & medius ſtat intra uos, quẽ neſcitis. Vel certè illud regnũ, quod & Ioannes & ipſe dñs prædicauerunt: Pœnitentiam agite, appropinquabit.n. regnum cœlorum. Eſt & tertium regnum ſcripturæ ſanctæ, quod aufertur à Iudæis, & traditur genti facienti fructus eius. Hil. Si ergo diſcipuli operantur per Chriſtũ, & ex ſpiritu Dei, Chriſtus operatur, adeſt regnum Dei iam in Apoſtolos mediatoris officio transfuſum. Diminutio etiã regni diaboli, eſt augmentatio regni Dei. Augu. de con. euan. Vnde poteſt etiã hic eſſe ſenſus: Si ego in Beelzebub eiicio dæmones, etiam ſecundum ueſtrã ſententiam peruenit in uos regnum Dei, quia regnum diaboli ſtare non poteſt, quem aduerſum ſe diuiſi fatemini. Regnũm.n. Dei nunc dixit, quo damnantur impij, & à fidelibus de peccatis ſuis pęnitentiam agentibus nunc ſecernuntur.

Aut quomodo poteſt quiſquã intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet?

Chry. Poſita ſecunda ſolutione, inducit & tertiã, dicens: Aut quomodo poteſt &c. Quòd.n. nõ poteſt ſatanas ſatanã eiicere, manifeſtum ex dictis eſt. Sed quoniã neq; alius poteſt eum eiicere, niſi prius eum ſuperauerit, omnibus eſt manifeſtum: conſtituitur ergo quod & antea, cum manifeſtiori abundantia. dicit enim: Tantum abſiſto ab hoc ꝙ utar diabolo coadiutore, ꝙ prælior cum eo & ligo eum: & huius coniectura eſt, ꝙ uaſa eius diripio. Et ſic contrariũ eius, quod illi tentabant dicere, demonſtrat. Illi.n. uolebant oſtendere, ꝙ nõ propria uirtute eiicit dæmones. Ipſe autem oſtendit, ꝙ non ſolum dæmones, ſed & eorum principem ligauit. quod manifeſtum eſt ab his quæ facta ſunt. Qualiter.n. principe non uicto, hi qui ſubiacent dæmones direpti ſunt? Hoc autem mihi prophetia uidetur eſſe quod dicitur. Non.n. ſolùm dæmones eiicit, ſed & errorem uniuerſi orbis terrarum abiget, & machinationem diaboli diſſoluet. & non dixit rapiet, ſed diripiet: oſtendens ꝙ hoc cum poteſtate fiat. Hiero. Domus illius, mundus eſt: qui in maligno poſitus non creatoris dignitate, ſed magnitudine delinquentis alligatus eſt fortis, & religatus in tartarum, & domini pede contritus. Non autem debemus eſſe ſecuri, aduerſarius noſter fortis uictoris quoque uocibus comprobatur. Chry. Fortem autem eum uocat, antiquã eius oſtendens tyrannidem, quæ ex noſtra deſideria orta eſt. Auguſt. de quæſt. euan. Quos .ſ. ipſe tenebat, ne poſſent uiribus ſuis ab illo ſe homines eruere, ſed per gratiam Dei. Vaſa eius dicit omnes infideles. Alligauit autem fortem, quia poteſtatem illi ademit impediendi uoluntatem fidelium, aſſequendo Chriſtum, & obtinendo regno Dei. Raba. Domum ergo eius diripuit, quia ereptos à diabolo laqueis eos quos ſuos eſſe pręuidit, eccleſię adunauit: uel quia omnes mundi partes Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus conuertendum diſtribuit. Oſtendit igitur per manifeſtã parabolam, dicens: quòd non concordat in fallaci operatione cum dæmonibus ut calumniabantur, ſed uirtute diuinitatis homines à dæmonibus liberauit.

Qui non eſt mecum, contra me eſt, & qui non congregat mecum, ſpargit.

Chry. Poſita tertia ſolutione, hic ponit quartam, dicens: Qui non eſt mecum &c. Hila. In quo oſtendit longè à ſe eſſe, ut aliquid à diabolo mutuatum ſit poteſtatis: & ex hoc ingẽtis periculi res intelligitur, malè de eo opinari, cum quo non eſſe, idipſum eſt quod contra eſſe. Hier. Non tñ putet hoc quiſquam de hæreticis dictum & ſchiſmaticis, quanquam & ita ex ſuperfluo poſſit intelligi: ſed ex cõſequentibus textuq; ſermonis ad diabolum refertur, eo ꝙ non poſſint opera Saluatoris Beelzebub operibus comparari. Ille cupit animas hominum tenère captiuas; dominus liberare. Ille prędicat idola, hic vnius Dei notitiam. Ille trahit ad uitia, hic reuocat ad uirtutes. Quomodo ergo poſſunt inter

ter

ter ſe habere concordiam, quorum opera ſunt diuerſa? Chry. Qui ergo nõ mecum congregat, neque mecum eſt, non erit mihi comparandus vt mecum dæmones eijciat, ſed magis deſiderat quæ mea ſũt ſpargere. Sed dic mihi: Si oportuerit cum aliquo præliari, qui non vult tibi auxiliari, hoc ipſo non eſt aduerſum te. Ipſe etiã dominus alio loco dixit. Qui non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. Sed non eſt contrarium hoc quod hic dicitur. Hic.n. loquitur de diabolo aduerſario exiſtente, ibi autem de homine qui in parte erat cum eis, de quo dictum erat, Vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dęmonia Videtur autem Iudæos hic occulte inſinuare, cum diabolo ſtatuens eos: Ipſi enim aduerſus eum erant, & ſpargebant quæ ipſe congregabat Sed & decens eſt credere, hoc de ſe ipſo dixiſſe, quia aduerſus diabolum erat; & quæ illius ſunt diſpergebat.

Ideo dico vobis, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus. ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. E quicunque dixerit verbum contra filium hominis remittitur ei; qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

Chryſ. Quia dñs phariſæis excuſando reſponderat, iam eos terret. Eſt.n. hoc correctionis non parua pars, non ſolum excuſando reſpondere, ſed & contrariari. Hil. Phariſæorum.n. ſententiam, & eorum qui ita cum his ſentiunt peruerſitatem, ſeueriſſima diffinitione condemnat, peccatorũ omnium veniã promittens, & blaſphemiæ ſpiritus indulgentiam abnegãs. Ideo dico vobis &c. Remi. Sciendum eſt tamen q̃ nõ paſſim quibuſcunque dimittuntur, ſed illis qui pro ſuis reatibus dignam pœnitentiam egerint. Deſtruitur tamen his verbis error Nouatiani, qui dicebat quòd fideles poſt lapſum per pœnitentiam non poſſunt ſurgere, neque peccatorum ſuorum veniã promereri, maximè illi qui in perſecutione poſiti negabant. Sequitur: Spiritus autem blaſ. &c. Aug. de ver. do. Quid enim intereſt ad rem, vtrum dicatur: Spiritus blaſphemiæ non remittetur, an dicatur:
Concordantia Euangeliorum. Qui blaſphemauerit in Spiritũ ſanctum, non ei remittetur, vt Lucas dicit? niſi fortè quòd eadem ſententia apertius iſto modo quàm illo dicitur, alium Euangeliſtam non deſtruit alius, ſed exponit. Spiritus.n. blaſphemiæ clauſe dictum eſt, quia nõ eſt expreſſum cuius ſpiritus, & ideo ad huiuſmodi expoſitionem ſubditur: & quicunque &c. Ideo poſt vniuerſalem commemorationem omnis blaſphemiæ eminentius voluit exprimere blaſphemiam quæ dicitur contra filium hominis, quam in Euangelio ſecundũ Ioannem valde graue oſtendit hoc eſſe peccatũ, vbi ait de Spiritu ſancto: Ille arguet mundum de peccato, de iuſtitia, & de iudicio: de peccato quidẽ, quia non credunt in me. Sequitur: qui autem di. &c. Non ergo hoc dicitur propterea, quia in Trinitate maior eſt filio Spiritus ſanctus, quod nullus vnquam vel hæreticus dixit. Hil. Quid autem tam extra veniã eſt, quàm in Chriſto negare quod Dei eſt, & conſiſtentem in eo paterni ſpiritus ſubſtantiam adimere, cum in ſpiritu Dei omne opus cõſumet, & in eo Deus ſit mũdum reconcilians ſibi? Hier. Vel ita locus iſte eſt intelligendus: Qui verbum dixerit contra filium hominis, ſcandalizatus carne mea, & me hominem tãtum arbitrans, talis opinio atque blaſphemia, quanquam culpa non careat erroris, tamen habet ueniam propter corporis utilitatem. Qui autem manifeſta intelligens opera Dei, cum Dei uirtutem negare non poſſit, eadem calumniatur ſtimulatus inuidia, & Chriſtum Dei uerbum & opera Spiritus ſancti dicit eſſe Beelzebub, iſti non remittetur neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Augu. de uer. do. Sed ſi hoc propterea dictũ eſſet, profecto de omni blaſphemia taceretur, & hæc ſola remiſſibilis uidereť quæ contra filium hominis dicitur, quaſi cum homo ſolum putatur. Cum ucrò præmiſſum ſit. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, proculdubio & illa blaſphemia quæ cõtra pattem dicitur, iſta generalitate concluditur, & tamen hæc ſola irremiſſibilis diffinitur, quę dicitur contra Spiritum ſanctum. Nunquid nam & pater formam ſerui accepit, quaſi ſit maior Spiritus ſanctus? Quis etiam non conuincitur dixiſſe uerbum contra Spiritunl ſanctum antequam Chriſtianus uel catholicus fieret? Primo ipſi pagani cum dicunt Chriſtũ magicis artibus feciſſe miracula, nõne ſiniles ſunt his qui dixerunt eum in

prin-

principe dæmoniorum eiecifſe dæmonia? Iudæi etiam & quicunque hæretici, qui Spiritum ſanctum confitētur, ſed negant eũ eſſe in corpore Chriſti, quod eſt eccleſia catholica, ſimiles ſunt phariſæis, qui negabant Spiritũ ſanctũ eſſe in Chriſto. Quidã ēt hæretici ipſum Spiritũ ſanctum uel creaturam eſſe contendunt, ſicut Arriani, Eunomiani, & Macedoniani, uel eũ prorſus ita negant ut Deum negent eſſe Trinitatem, ſed ſolum patrem eſſe Deum aſſeuerant, & ipſum aliquando uocari filium, aliquando Spiritum ſanctum, ſicut Sabelliani. Photiniani quoque patrem ſolum eſſe dicentes Deum, filium uerò nõ niſi hominem, negant omnino tertiã eſſe perſonam Spiritum ſanctum. manifeſtum eſt igitur à Paganis, Iudæis, & hæreticis blaſphemari Spiritum ſanctum. Nunquid ergo deſerendi ſunt, & ſine ulla ſpe deputandi? quibus ſi non eſt dimiſſum uerbũ quod dixerunt contra Spiritum ſanctum inaniter eis promittitur ꝙ in baptiſmo ſiue in eccleſia remiſſionẽ accipiant peccatorum. Non.n. dictũ eſt; Non remittetur ei in baptiſmo, ſed neq; in hoc ſeculo, neque in futuro: & ſic illi ſoli æſtimãdi ſunt ab huiuſmodi grauiſſimi peccati reatu liberi, qui ab infantia ſunt catholici. Nonnullis ãt uidetur eos tantummõ peccare in Spiritum ſanctum, qui lauacro regenerationis abluti in eccleſia, & accepto Spiritu ſancto, uelut tanto poſtea dono Saluatoris ingrati mortifero aliquo peccato ſe immiſerunt, qualia ſunt uel adulteria, uel homicidia, uel ipſa diſceſſio à nomine Chriſtiano ſiue catholica Eccleſia. Sed iſte ſenſus unde probari poſſit ignoro: cũ & pœnitentiæ quorumcunq; criminũ locus in Eccleſia nõ negeẽ, & ipſos hæreticos ad hoc utiq; corripiẽdos dicat Apoſtolus: Ne fortè det illis Deus pœnitẽtiã ad cognoſcẽdam ueritatem. Poſtremo nõ ait dominus, qui fidelis catholicus dixerit uerbum contra Spiritũ ſanctũ, ſed qui dixerit: hoc eſt quicunque dixerit, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neq; in futuro. Augu. de ſer. do. in mon. Vel aliter dicit Ioannes Apoſtolus: Eſt peccatũ ad mortẽ, nõ pro eo dico ut roget quis. peccatũ ãt fratris ad mortẽ dico eſſe, cũ poſt Dei agnitionem per gratiã dñi noſtri Ieſu Chriſti, quiſq; oppugnat fraternitatẽ: aut aduerſus ipſam gratiã qua reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Huius peccati tanta labes eſt, ut deprecandi humilitatẽ ſubire nõ poſſit, ēt ſi peccatum ſuũ mala conſcientia & agnoſcere & annuntiare cogatur. Quis mentis affectionem propter peccati magnitudinem iam de damnatione aliquos habere credẽdus eſt? & hoc fortaſſe eſt peccare in Spiritũ ſanctum. ideſt per malitiam & inuidiam, fraternam impugnare charitatem, poſt acceptam gratiam Spiritus ſancti: quod peccatũ dominus neque hic, neque in futuro ſeculo dimitti dicit. Vnde quæri põt utrũ in Spiritum ſanctum Iudæi peccauerint, qñ dixerunt, ꝙ in Beelzebub principe dæmoniorum dñs dæmonia expellebat? utrũ .n. hoc in ipſum dominum dictum accipiamus? quia de ſe dicit alio in loco: Si patrem familias Beelzebub uocauerũt, quãto magis domeſticos eius? An quoniam de magna inuidẽtia dixerant ingrati tam præſentibus beneficijs, quamuis nondum Chriſtiani fuerint, tamen propter ipſam inuidentiæ magnitudinem in Spiritũ ſanctum peccaſſe credendi ſunt? Non.n hoc colligitur de uerbis domini, uideri tamẽ poteſt adhuc eos monuiſſe ut accedant ad gratiam, & poſt acceptam gratiam nõ ita peccent ut nunc peccauerunt. Nunc.n. in filium hominis dixerunt uerbum nequã, & poteſt eis dimitti ſi conuerſi fuerint & ei crediderint. Si autem poſtquam Spiritum ſanctum acceperint, fraternitati inuidere & gratiam quam acceperunt oppugnare noluerint, non eis dimitti, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Nam ſi eos ſic haberet cõdemnatos, ut nulla ſpes illis reliqua eſſet, non adhuc monendo iudicaret, cum addidit dicens, Aut faci. arbo. bo. &c. Aug. in lib. retra. Hoc autem non confirmauit, quia hoc putare me dixi: ſed tamẽ addẽdũ fuit, ſi in hac tam ſcelerata mẽtis peruerſitate finierit hanc uitã. quoniã de quocũque peſſimo in hac uita conſtituto, non eſt utique deſperandũ: nec pro illo imprudẽter oratur, de quo non deſperatur. Aug. de uer. do. Eſt autem magnum ſecretum huius quæſtionis. Lumen ergo expoſitionis à dño quæratur. Dico autem charitati ueſtræ, fortè in omnibus ſcriptu-

Blaſphemie peccatũ quomodo.

ris

tis ſanctis nulla maior quæſtio, nulla difficilior inuenitur. Prius ergo vt aduertatis admoneo, nõ dixiſſe dominũ Omnis blaſphemia ſpiritus non remittetur, neque dixiſſe: qui dixerit quodcunque uerbũ contra Spiritum ſanctum, ſed qui dixerit uerbum. Quapropter nõ eſt neceſſe ut omnẽ blaſphemiam, & omne uerbum, quod dicitur contra Spiritum ſanctum, remiſſionẽ quiſquam exiſtimet nõ habere. ſed neceſſe eſt planè vt ſit aliquod uerbum, quod ſi dicatur contra Spiritum ſanctum, nullã remiſſionem mereatur. Solent.n.ſcripturæ ita loqui, vt quando aliquid ſic dicitur vt neq; ex toto, neq; ex parte dictum ſit: non ſit neceſſe ut ex toto fieri poſſit, ut ex parte non intelligatur. ſicut cũ dominus dixit Iudæis. ſi nõ ueniſſem & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Nõ .n. ita dictum eſt, ut ſine ullo omnino peccato uellet intelligi futuros fuiſſe Iudæos, ſed eſſe aliquod peccatũ quod non haberent, niſi Chriſtus ueniſſet. Quis aũt ſit iſte modus contra Spiritum Sanctũ, ordo poſtulat ut dicamus. Inſinuatur ſiquidẽ nobis in patre auctoritas, ĩ filio natiuitas, in Spiritu ſancto patris filijque cõitas.

Quod ergo cõe eſt patri & filio, & per hoc nos uoluerunt habere cõionem, & inter nos, & ſecum. Charitas.n. Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: & quia peccatis alienabamur a poſſeſſione bonorum uerorum charitas operit multitudinem peccatorũ. Quod.n. Chriſtus in Spiritu ſancto peccata dimittat hinc intelligi põt, q cũ dixiſſet diſcipulis, Accipite Spiritum ſanctum, continuò ſubiecit: Si cui dimiſeritis peccata, dimittentur illi. Primum itaq; credentium beneficium eſt in Spiritu ſancto remiſſio peccatorum, contra hoc donum gratuitum loquitur cor impœnitens: ipſa ergo impœnitentia eſt ſpiritus blaſphemiæ, quæ non remittetur neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Cõtra .n. Spiritum ſanctum, quo peccata dimittuntur, uerbũ ualde malũ, ſiue cogitatione, ſiue lingua ſua dicit, qui ſecundum duritiã cordis ſui & cor impœnitens theſaurizat ſibi irã in die iræ: hæc oĩno impœnitentia nõ hẽt remiſſionẽ neq; in hoc ſeculo neq; in futuro: quia pęnitẽtia impetrat remiſſionẽ in hoc ſeculo, quæ ualeat in futuro. Sed iſta pęnitentia quandiu quiſque in hac carne uiuit, nõ poteſt iudicari. de nullo.n. deſperandum eſt, quandiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Quid n. ſi iſti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam deſperatiſſimos damnas, antequam iſtam uitã finiant, agant pœnitentiam, & inueniãt ueram uitam in futuro? Hæc aũt blaſphemia quanuis prolixa & pluribus uerbis contexta ſit, ſolet tñ ſcriptura ẽt multa uerba uerbum appellare. neque.n. unum verbum locutus eſt dominus cum propheta, & tñ legitur: Verbũ quod factum eſt ad illum vel ad illũ prophetam. Hic autem fortaſſis aliquis quærat, utrum tantummodo Spiritus ſanctus peccata dimittat, an & pater & filius reſpondemus: q & pater & filius: ipſe.n. filius de patre dicit: Dimittet vobis pater ueſter peccata ueſtra. & de ſe ait: Filius hominis poteſtatem hẽt in terra dimittendi peccata. Cur ergo illa impœnitentia quæ nunquam dimittitur, ſolum ad Spiritus ſancti blaſphemiam dicitur pertinere? tanquam ille qui in hoc impœnitentiæ peccato fuerit obligatus dono Spiritus ſancti reſiſtere uideatur, q eo dono fiat remiſſio peccatorum, ſed peccata, quia præter eccleſiam non dimittuntur, in eo ſpiritu dimitti oportebat, quo in unum eccleſia congregatur. Remiſſio ergo peccatorum, quã tota Trinitas facit, proprie ad Spiritũ ſanctũ dr̃ pertinere: ipſe.n. ſpiritus adoptionis filiorũ, in quo clamamus abba pater, ut ei poſſimus dicere; Dimitte nobis debita noſtra: & in hoc cognoſcimus ſicut dicit Ioannes, Quoniam Chriſtus manet in nobis, de Spiritu ſancto quẽ dedit nobis. Ad ipſum etiã pertinet ſocietas, qua efficimur unum corpus unici filij Dei, quia quodãmodo ſocietas patris & filij eſt ipſe Spiritus ſanctus. Quiſquis ergo reus fuerit impęnitentia contra Spiritum ſanctũ, in quo unitas & ſocietas communionis cõgregatur eccleſiæ, nunquam illi remittitur. Chry. Vel aliter ſecundũ primam expoſitionem. Iudæi quidã ignorabant Chriſtũ quid eſſet: Spiritus autẽ ſancti ſufficiens acceperant experimẽtũ: etenim prophetæ per eũ locuti ſunt. Quod ergo dicit, hoc eſt: Eſto q me offenditis

propter

propter carnem circumpoſitam, nunquid & de Spiritu ſancto habetis dicere, quoniã ignoramus eum? pp hoc non ignoſcibilis eſt vobis hæc blaſphemia, & hic & illic dabitis vindictam.quia enim dæmones eijcere & ſanitates perficere, Spiritus ſancti eſt.Non ergo mihi contumelias infertis ſolum,ſed Spiritui ſancto:ideoque vobis ineuitabilis erit condemnatio, & hic & illic.Etenim hominum hi quidem hic ſolũ puniuntur, ſicut qui indigni participauerunt myſterijs apud Corinthios, hi ãt illic ſolũ,ſicut diues in inferno:hi autẽ hic & illic,ſicut & ipſi Iudæi, qui & hic intollerabilia paſſi ſunt Hieruſalem capta, & ibi difficilimã ſuſtinent pœnam. Raba. In hac autem au ctoritate extinguitur hæreſis Origenis,qui aſſerit poſt multa ſecula omnes peccatores ueniam cõſecuturos, quæ refellitur per hoc quòd dicitur,quòd non remittetur neque in hoc ſeculo,neq; in futuro.Grego.in dialo.Datur etiam intelligi quaſdam culpas in hoc ſeculo,quaſdam uerò in futuro relaxari. quod enim de vno negatur,de quibuſdam cõceditur. ſed tamen hoc de paruis minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt ſicut eſt aſſiduus otioſus ſermo,immoderatus riſus, uel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa vel ab ipſis agitur; qui culpam qualiter debeant declinare ſciunt: aut in non grauibus culpis error ignorantiæ,quæ etiam poſt mortem grauãt,ſi nobis in hac vita adhuc poſitis minime fuerint relaxata. Hoc tamen ſciendum eſt, quia illic ſaltem de minimis nil quiſque purgationis obtinebit, niſi qui hoc bonis actibus in hac uita poſitus vt obtineat; promeretur.

Aut facite arborem bonam,& fructum eius bonum,aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Siquidem ex fructu, arbor agnoſcitur. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui cum ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo,de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala.

Chryſoſt. Poſt priores redargutiones, rurſus eos aliter confundit. Hoc autem facit, nõ vt ſeipſum accuſatione liberet, ad hoc enim ſufficiebãt priora:ſed eos corrigere volens.unde dicit; Aut facite arbo.bo.&c. Ac ſi dicat: Nullus veſtrum dixit quòd malum eſt aliquos à dæmone liberare:ſed quia operibus non maledicebant,ſed diabolum dicebant hoc operantem,demonſtrat quòd hæc accuſatio eſt præter conſequentiam rerum,& præter cõmunes conceptiones. talia autem confingere,eſt immenſæ uerecundiæ.Hic. Conſtringit ergo eos ſyllogiſmo,quem Græci uocant apyƈton, nos ineuitabilem poſſumus appellare;qui interrogatos;hincinde concludit,& in utroque cornu premit. Si inquit,diabolus malus eſt, bona opera facere non poteſt:ſi autem bona ſunt quæ facta cernitis, ſequitur ut non ſit diabolus qui illa fecit:neque enim fieri poteſt ut ex malo bonum,aut ex bono oriatur malum. Chry. Etenim arboris dijudicatio à fructu apparet,non fructus ab arbore.unde ſequitur:Si quidem ex fru. arbor ag. &c.Etſi enim arbor fructus eſt cauſa,ſed tamen fructus arboris eſt demonſtratiuus: vos autem contrarium facitis. In operibus.n.nihil accuſare habentes, contrariã de arbore fertis ſententiam me dæmoniacum appellantes.Hila.Sic ergo in præſens Iudæos refellit, qui cum intelligerent Chriſti opera vltra humanam eſſe virtutem,noluerunt tamen ea quæ Dei ſunt cõfiteri.futuram vero omnem fidei peruerſitatem coarguit,eorum ſcilicet qui diuinitatem & communionem paternæ ſubſtantiæ domino detrahentes in diuerſa hæreſum ſtudia efferbuerunt neutrum facientes,nec inter gentes ſub venia ignorationis habitantes,nec in ueritatis cognitione verſantes.Arborem ſe in corpore poſitũ ſignat, quia per interiorem virtutis ſuæ fœcunditatem exeat vbertas hominis in fructus.igitur arbor bona facienda cũ fructibus bonis eſt,aut mala conſtituenda cũ malis fructibus.non q arbor mala poſſit conſtitui quæ bona eſt,nec econtra. Sed vt per hanc ſignificantiã intelligeremus Chriſtum tanquam vilem relinquendum aut tanquam bonorum fructuum utilitate retinendum Cæterum medium ſe agere,& in Chriſtum aliqua deferre, negare quæ maxima ſunt: uenerari tanquam Deum,Dei cõmunione ſpoliare, blaſphemia ſpiritus eſt:vt cum per admirationem tantorum operũ Dei nomẽ detrahere nõ

O audeas

audeas, per maliuolentiam mentis generoſitatem eius abnegata paternæ ſubſtantiæ cõmunione deturpas. Aug. de ver. do. Vel in hoc admonuit nos dominus vt bonæ arbores ſimus, vt bonos fructus producere poſſimus. vbi enim ait. Facite enim arborem bonam, & fructum eius bonum: eſt præceptum ſalubre, cui obedientia eſt neceſſaria. Quod autem dicit. Facite arborem malam, & fructum eius malum, non præceptum eſt ut faciatis, ſed monitio ut caueatis. Cõtra hos.n. dixit, qui putabant ſe cùm mali eſſent, bona loqui poſſe; uel bona opera habere; hoc dominus dicit eſſe non poſſe. Prius.n. eſt mutandus homo, ut opera mutẽtur. ſi enim manet homo in eo quòd malus eſt, bona opera habere nõ poteſt; ſi manet in eo quod bonum eſt, mala opera habere non poteſt. Omnes ergo malas arbores Chriſtus inuenit, ſed dedit poteſtatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius. Chry. Quia uero non pro ſeipſo, ſed pro Spiritu ſancto facit ſermonẽ, eos conuenienter increpat, dicens. Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Hoc autem dixit & eos incuſans, & eorum quæ dicta ſunt demonſtrationem ex ipſis præbens, quaſi dicat. Ecce uos cum ſitis arbores malæ nõ poteſtis portare fructum bonum. non ergo miror quòd hæc loquimini. etenim male nutriti eſtis à malis progenitoribus, & mentem malam habetis. Et uide quòd nõ dixit: Qualiter poteſtis bona loqui, cum ſitis progenies uiperarum? Nihil.n. hoc ad illud pertinet; ſed qualiter poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Progenies autem uiperarum eos dixit, quia in progenitoribus gloriabantur. ut ergo excluderet eorum ſuperbiam, ſeparauit eos à cognatione Abraham, attribuens eis progenitores ſimilium morum. Rabanus. Vel progenies uiperarum, ideſt filios & imitatores diaboli eos appellat; quia ſcienter bonis operibus detrahunt, quod diabolicum eſt. vnde ſequitur: Ex abundantia enim cordis os loquitur. Ille homo ex abundantia cordis loquitur, qui nõ ignorat ex qua intentione verba promantur, quod apertius oſtendere uolens, ſubiungit. Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala. Theſaurus cordis intentio eſt cogitationis, ex qua interius arbiter iudicat prouentum operis, ut aliquando maiora minorem habeant mercedem, aliquando ob incuriam cordis tepidi, maiorum uirtutum opera oſtentantes, minora à domino præmia ſortiuntur. Chryſoſtomus. Ex his etiam demõſtrat ſuam deitatem ſcientem cordis occulta, quoniam non uerborum ſolum, ſed etiam malarum cogitationum exoluent uindictam. Eſt autem naturæ cõtinentia ſupereminentis, inter nequitiæ uerba per os extra effundi. quare cum audieris hominem male loquentem, multo ampliorem ęſtimes nequitiã quàm uerba demonſtrant. Quod enim exterius dicitur, eſt ſuperfluentia eius quod intus eſt, in quo eos uehementer tetigit. Si enim quod dictum eſt ab eis, ita eſt malum; excogitata radix uerborum quàm magna eſt? Contingit autem hoc decenter; lingua enim confuſa multotiens non repente effundit nequitiam, cor autem nullum hominum habẽs teſtem, ſine timore quæcunque vult pertulit mala: Dei enim non multa cura eſt ei, ſed cum augetur multitudo malorum, quæ intus ſunt, quæ interim occultabantur, extra per uerba proueniunt. Et ideo dicit: Ex abundantia cordis os loquitur. Et quòd homo de theſauris cordis loquitur. Chryſoſtomus. In hoc autem quod dicit. Bonus homo de bono theſauro loquitur &c. Vel ipſos Iudæos Deum blaſphemantes oſtendit de quali theſauro blaſphemiam proferãt. Vel cum ſuperiori quæſtione hæret ſententia, quòd quomodo non poſſit bonus homo proferre mala, nec malus bona: ſic non poſſit Chriſtus mala, nec diabolus bona opera facere.

Intentio eſt theſaurus cordis.

Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex uerbis enim tuis iuſtificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis.

Chryſoſto. Poſt præmiſſa eis dominus multum timorem incutit, oſtendens quòd ultimam dabunt uindictam, qui talia deliquerunt. vnde dicit: Dico autem uobis, quoniam omne uerbum otioſum quod locuti fuerint ho. &c. Hieronymus. Et eſt ſenſus: Si otioſum uerbum quod nequaquam ædificat audientes, non eſt abſque

periculo

periculo eius qui loquitur, & in die iudicij reddet vnuſquiſque rationem ſermonũ ſuorum; quanto magis uos, qui opera Spiritus ſancti calũniamini, & dicitis me in Beelzebub eijcere dæmonia, redditurieſtis rationem calumniæ veſtræ? Chryſoſtomus. Non autem dixit: Quod locuti eſtis vos, ſimul quidem omne hominũ eru diens genus, ſimul autem minus onero- ſum faciens ſuum ſermonem. Otioſum autem verbum eſt quod mendax eſt, quod calumniam habet. Quidam autem dicunt quoniam & vanum, quale eſt quod riſum mouet inordinatum vel turpe, vel inuerecundum. Grego. in home. Vel otioſum verbum eſt, quod aut vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtæ neceſſitatis caret, quod ſcilicet ſine vtilitate & loquentis dicitur & audientis: ſi omiſſis ſerijs de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Cæterum qui ſcurrilia replicat, & cachinnis ora diſſoluit, & aliquid profert turpitudinis: hic non otioſi verbi, ſed criminoſi tenebitur reus. Remigius. Ex ſuperioribus autem verbis adhuc ſequens dependet ſententia, cum dicitur; ex uerbis enim tuis iuſtificaberis, &c. Non eſt dubiũ quia vnuſquiſque de uerbis ſuis malis, quæ loquitur, condemnabitur. Veruntamen quia ex bonis verbis non iuſtificatur quis, niſi ex intimo corde & deuota intentione ea proferat. Chryſoſtomus. Vide autem quia non eſt oneroſum hoc iudicium, non ex quibus alius dixit de te, ſed ex quibus ipſe locutus es, ſententias iudex feret. Non igitur accuſatos timere oportet, ſed accuſantes; non enim illi coguntur accuſare ſe pro his malis quæ audierunt, ſed hi pro his quæ male dixerunt.

Verbũ otioſum quod dicatur.

Tunc reſponderunt ei quidam de ſcribis & phariſæis, dicentes. Magiſter, uolumus à te ſignum uidere. Qui reſpondens ait illis, Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Chryſo. Quia dominus ſuperius multoties verbis inuerecundam phariſæorum obſtruxerat linguam, rurſus ad opera ueniunt; quod admirans Euangeliſta, dicit: Tunc reſponderunt ei quidam de ſcribis &c. Tunc ſcilicet cùm flecti oportebat, cum admirari, cum obſtupeſcere; ſed tunc à malitia non deſiſtunt. Dicunt enim, volumus à te ſignum videre, vt eum capiant. Hier. Sic ſigna poſtulant, quaſi quæ viderant, ſigna non fuerint; ſed in alio Euangeliſta quid petant, plenius explicatur; volumus à te ſignum videre. Vel in morem Heliæ ignem de ſublimi venire cupiebāt; vel ſimilitudinem Samuelis tempore æſtiuo, contra naturam loci mugire tonitrua, coruſcare fulgura, imbres ruere, quaſi non poſſint & illa calumniari, & dicere ex occultis & varijs aeris paſſionibus accidiſſe. nam qui calumniaris ea quæ oculis vides, manu tenes, vtilitate ſentis; quid facturus eſſes in his, quæ de cœlo veniunt? vtique reſpondebis & Magos in Aegypto multa ſigna feciſſe de cœlo. Chryſoſtomus. Verba autem eorum adulatione & ironia ſunt plena: & prius quidem conuitiabantur dæmoniacum eum dicentes, nunc autem adulantur, vocantes eum magiſtrum; propter hoc & dominus eos vehemẽter arguit, vnde ſequitur; Qui reſpondens, ait; Gene. &c. Et quidem cum ei conuitiabantur, manſuetè eis reſpondebant; cum autem adulabantur, conuitioſe. demonſtrans q utraque paſſione erat ſuperior, & neque conuitijs in iram deducitur, neque ab adulatione mollitur. Quod autem dicit tale eſt. Quid mirum ſi hoc in me facitis qui ignotus ſum vobis, cum in patrem cuius tantam accepiſtis experientiam, hoc idem feciſtis, derelicto eo, ad dæmones currentes? Propter hoc autem eos dicit generationem malam, quia ingrati ſemper facti ſunt circa benefactores, & beneficijs deteriores fiunt, quod eſt vltimæ malitiæ. Hierony. Egregie autem dixit; & adultera, quia dimiſerat virum, & iuxta Ezechielem multis ſe amatoribus copulauit. Chryſ. Vnde & monſtrat ſe patri æqualem, ſi ei non credere generationem adulteram facit. Raban. Deinde reſpondere incipit non eis ſignum de cœlo, quod indigni erāt uidere, ſed de profundo inferni tribuens. Diſcipulis autem ſuis ſignum de cœlo dedit, quibus æternam beatitudinis gloriam, & prius in monte figuraliter, & poſt ueraciter in cœlum ſupereleuatus

Signa reſeruntur.

oſtēdit.unde ſequitur:Et ſig.nō dabit &c. Chry. Quia non ut eos induceret, ſigna faciebat (ſciebat enim eos lapideos eſſe) ſed ut alios emendet,aut quoniam non ac ciperent ſignum quale eſt illud quod petebant. Signum enim eis factum eſt,quan do per propriam pœnam cognouerūt eius uirtutem. hoc igitur occulte inſinuans,di cit: Signum non dabitur ei, ac ſi diceret: Multa beneficia demōſtraui, nihil horum uos allexit ad uenerandum meam uirtutem,quam cognoſcetis per pœnam, quan do ciuitatem ueſtram in terram proiectā uidebitis.Interim autem ſermonem de reſurrectione interponit, quem cogituri erant per ea quæ poſtea erant paſſuri, dicens: Niſi ſig.Io.prophe.Crux enim profecto credita non eſſet, niſi ſigna teſtantia habuiſſet.Hac autem non credita & reſurrectio utique credita non eſſet, propter hoc & ſignum hoc uocat,& figuram in medium fert,ut ueritas credatur.unde ſequitur: Sicut fuit Ionas in uentre &c. Rabanus. Oſtendit Iudæos ad inſtar Niniuitarum crimino ſos,& niſi pœniterent ſubuerſioni proximos.ſed ſicut illis denunciatur ſupplicium, & demonſtratur remedium, ita Iudæi non debent deſperare ueniam ſi ſaltem poſt Chriſti reſurrectionem egerint pœnitentiam. Ionas enim, ideſt columba uel dolens, ſignum eſt eius ſuper quem deſcendit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ,& qui dolores noſtros portauit. Piſcis qui Ionam deuorauit in pelago, ſignificat mortem,quam Chriſtus paſſus eſt in mundo. Tribus diebus & noctibus fuit ille in uentre ceti,& iſte in ſepulchro; ille eiectus eſt in aridam,iſte reſurrexit in gloriam. Auguſt.de con.euang. Quidam autem modum locutionis ſcripturæ neſcientes, noctem uoluerunt aduertere tres illas horas à ſexta uſque ad nonam quibus ſol obſcuratus eſt, & diem tres horas alias, quibus iterum terris eſt redditus,ideſt à nona uſque ad eius occaſum.Sequitur enim nox futura ſabbati, qua cum ſuo die computata erunt iā duæ noctes & duo dies.Porrò autem poſt ſabbatum ſequitur nox primæ ſabbati,ideſt illuceſcentis diei dominici, in qua tunc dominus reſurrexit. Erunt ergo duæ noctes & duo dies,& una nox etiam ſi tota poſſet intelligi, nec oſtenderemus quòd illud diluculum pars eius extrema ſit:quapropter nec annumeratis illis ſex horis, quarum tribus tenebratus eſt & tribus illuxit,cōſtabit ratio trium dierum & trium noctiuum,reſtat ergo vt hoc inueniatur illo ſcripturarum vſitato loquendi modo,quo à parte totum intelligitur. Hieronymus. Non quòd omnes tres dies & tres noctes in infernum fecerit,ſed quòd in parte paraſceues & dominicę,& tota die ſabbati tres dies & tres noctes intelligantur. Auguſt.4.de Tri. Ipſum enim triduum non plenum & totū fuiſſe ſcriptura teſtis eſt,ſed primus dies à parte extrema totus annumeratus eſt,dies verò tertius à parte prima & ipſe totus:medius autem inter eos, ideſt ſecundus dies abſolute totus 24.horis ſuis, 12.nocturnis 12.diurnis.nos enim vſque ad diluculum quo domini reſurrectio declarata eſt, ad tertium pertinet diem:Sicut.n.primi dies propter futurum hominis lapſum à luce in noctem, ita iſti propter hominis reparationem à tenebris in lucem computantur. Chryſoſto. Non autem manifeſtè dixit,quòd reſurgeret,quia eū deriſiſſent:ſed occultè inſinuat, vt & illi crederent quod præſc uit. Non autem dixit in terra, ſed in corde terræ: vt & ſepulchrū oſtenderet, & quòd nullus ſolam mortis apparentiam ſuſpicetur. Et tres dies propter hoc poſuit, vt credatur ꝙ mortuus eſt.Sed ipſa figura veritatem demonſtrat, non.n.fuit Ionas in ventre ceti in phantaſia,ſed in veritate:neque figura fuit veritate, & veritas in imaginatione. propter quòd manifeſtum eſt quòd filij ſunt diabo li, Marchionem ſequentes, qui Chriſti paſſionem phantaſticam eſſe aſſerint, & quòd pro eis eſſet paſſurus, licet eis non proficeret, oſtendit. Per hoc innuit quòd illi generationi ſignum daretur Ionæ Prophetæ.

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta,& condemnabunt eam,quia pœnitentiā egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce pluſquam Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta,& condemnabit eam, quia uenit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. Et ecce pluſquam Salomon hic.

Chryſo. Ne aliquis exiſtimaret quòd talia deinceps futura eſſent in Iudæis,qualia

lia Niniuitis cõtigerãt:ut ſicut Ionas illos conuertit,& ciuitas fuit à periculo liberata,ita illi poſt reſurrectionem conuerterentur,dominus nunc totum contrariũ oſtendit: quoniã.ſ.ex beneficio paſſionis nullum fructum perceperunt,ſed & grauia patientur,ut infra oſtendit per exemplum dæmonis. Interim autem oſtendit ꝙ iuſtè patientur,dicens: Viri Niniuitæ. &c. Remi. Oſtendit autem dominus his verbis vnam eſſe malorum & bonorum reſurrectionem futuram, contra quoſdã hæreticos,qui dixerunt unam eſſe reſurrectionem bonorum,& alteram malorũ. Deſtruitur etiam his verbis fabula Iudęorum, qui ſolent dicere,ꝙ ante iudicium mille annis celebretur reſurrectio,apertè his uerbis oſtendens,quia mox ut celebrabitur reſurrectio, celebrabitur & iudicium. Et condemnabunt eam. Hier. Non ſententiæ poteſtate, ſed comparationis exemplo,unde ſubdit: Quia pœniten. ege;&c. Hic,aduerbium loci, non pronomen intelligas.Ionas ſecundum 70.interpretes triduo prædicauit,ego tanto tẽpore.Ille Aſſyrijs genti incredulæ, ego Iudæis populo Dei.Ille uoce locutus eſt ſimplici,nihil ſignorũ faciens, ego tanta faciens Beelzebub calũniã ſuſtineo. Chry. Non autem hic ſtat dominus,ſed & aliam annunciationem adiungit,dicens:Regina Auſtri. &c. Iſtud plus fuit quàm prius. Ionas.n.ad illos abiit, regina autem Auſtri non expectauit Salomonem ad ipſam ire,ſed ipſa ad eum acceſſit:& mulier & barbara, & tantum remota non mortem formidans,ſola cupidine uerborum ſapiẽtum.Ibi ergo mulier aduenit,hic ego ueni.Et ipſa quidem à finibus terræ ſurrexit, ego autem ciuitates & caſtra circum eo.Et illa quidem de arboribus & lignis diſputauit, ego autem de ineffabilibus myſteriis.Hie.Eodem ergo modo condẽnabit regina Auſtri populum Iudæorum, quo condemnabunt uiri Niniuitæ Iſraelem incredulum.Iſta eſt regina Saba, de qua in Regum uolumine,& in Paralipomenon legimus:quæ per tantas difficultates gente ſua & imperio derelictis, uenit in Iudæam ſapientiam audire Salomonis & ei multa munera obtulit. In Niniue autem, & in Regina Saba occultè fides nationum præfertur Iſraeli.Rab.Niniuitæ ſignificant eos qui peccare deſiſtũt, regina uero eos qui peccare neſciunt.pęnitentia.n.peccatum abolet,ſapientia cauet. Remig. Pulchrè autem eccleſia de gentibus congregata regina dicitur, quia mores ſuos regere nouit.De qua Pſalmiſta:Aſtitit regina à dextris tuis. Auſtri autem regina eſt, quia ardore Spiritus ſancti ſuperabundat.Auſter enim uentus calidus, ſignificat Spiritum ſanctum. Salomon autem qui interpretatur pacificus,ſignificat ipſum de quo dictum eſt:ipſe eſt pax noſtra.

Cum autem immundus ſpiritus exierit ab homine,ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit.Tunc dicit. Reuertar in domum meam unde exiui.Et ueniens,inuenit eam uacantem,ſcopis mundatam & ornatam. Tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe,& intrantes habitant ibi, & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.Sic erit generationi huic peſſimæ.

Chry. Quia dominus dixerat Iudæis: Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio & condemnabunt generationem iſtam,ne propter temporis tardationem contẽnerent & fierent pigriores,oſtendit ꝙ nõ ſolũ in futuro ſeculo:ſed & hic grauiſſima patientur,futurã in eis pœnam ſub quodam ænigmate ſubdens.unde dicit: Cum autem &c.Hiero.Quidam iſtum locum de hæreticis dictum putant, ꝙ immundus ſpiritus qui in eis ante habitauerat,quãdoGẽtiles erant,ad confeſſionem uerę fidei eiiciatur. Poſtea uero cum ſe ad hæreſim tranſtulerint,& ſimulatis uirtutibus ornauerint domũ ſuã,tunc aliis ſeptem nequã ſpiritib. adiunctis,reuertatur ad eos diabolus,& habitet in illis,fiantq́; nouiſſima eorum peiora prioribus. Multo quidem peiori conditione ſunt hæretici, quàm Gentiles:quia in illis ſpes fidei,in iſtis eſt pugna diſcordiæ:cum hæc intelligentia plauſum quendam & colorem doctrinæ præferat,neſcio an habeat ueritatem, ex eo enim ꝙ finita uel parabola uel exemplo ſequitur: Sic erit generationi huic peſſimæ,compellimur non ad hæreticos, & quouſque homines, ſed ad iudæorum populum referre parabolam:ut cõtextus loci non paſſiuus & uagus in diuerſum

fluctuet, atque in inſipientium more turpetur, ſed hærens ſibi vel ad priora, vel ad poſteriora reſpondeat. Vnde, Immūdus ſpiritus exijt à Iudæis, quando acceperunt legem. Expulſus autem à Iudæis, ambulauit per Gentium ſolitudines. vnde ſequitur: Ambulat per lo. &c. Rem. Loca arida appellat corda Gentium ab omni humore ſalutarium aquarum, hoc eſt ſanctarū ſcripturarum, ſpiritualiū donorum, & ab infuſione ſancti Spiritus aliena. Raba. Vel loca arida ſunt corda fidelium, quæ à mollitiæ fluxæ cogitationis expurgata callidus inſidiator explorat ſi quos greſſus ibi figere poſſit. ſed caſtas mentes effugiens diabolus, in ſolo corde prauorū gratam ſibi poteſt inuenire quietem. vnde ſequitur: Et non inuenit. Remi. Putabat autem diabolus ſe perpetuam quietem poſſe habere in Gentili populo, ſed ſubditur: Et non inuenit. quia apparente Dei filio per myſteriū incarnationis ſuæ gentilitas credidit. Hier. Quæ cum domino credidiſſet, ille non inuento loco in nationibus dixit. Reuer. in do. me. vnde exiui. Habeo Iudæos quos antè dimiſeram. Et veni. inue. va. ſcopis mun. & orna. Vacabat enim templum Iudæorum, & Chriſtum hoſpitem non habebat, dicentem: Surgite & abeamus hinc. Quia igitur & Dei & Angelorum præſidia non habebāt, & ornati erāt ſuperfluis obſeruationibus legis. & traditionib. pharisæorum: reuertitur diabolus ad ſedem ſuam priſtinam, & ſeptenario numero ſibi addito dæmonum habitant priſtinam domum, & fiunt nouiſſima illius populi peiora prioribus. Multo enim nunc maiore dæmonum numero poſſidentur blaſphemātes in ſynagogis ſuis Chriſtum Ieſum, quàm in Aegypto poſſeſſi fuerant ante legis notitiam, quia aliud eſt venturum non credere, aliud non ſuſcepiſſe qui uenerit. Septenarium autem numerum adiunctum diabolo vel propter ſabbatum intellige, uel propter numerum Spiritus ſancti, vt quomodo in Eſaia per florem, qui de radice Ieſſe deſcendit, ſeptem ſpiritus virtutū deſcendiſſe narrantur, ita è contrario, vitiorum numerus in diabolo conſecratus ſit. Pulchrè ergo ſeptem ſpiritus aſſumi dicuntur, vel propter violationem ſabbati, vel propter criminalia peccata, quæ contraria ſunt ſeptem donis Spiritus ſancti. Chryſo. Vel hic pœnam eorum demonſtrat. Dicit enim quòd cum dæmoniaci liberati fuerint ab infirmitate, ſi deſiderio res efficiantur grauiorem attrahunt aduerſus ſe phantaſiam, ita & in vobis fiet. Etenim antè detinebamini à dæmone, quādo idola adorabatis, & filios veſtros dæmonibus occidebatis, ſed tamen non dereliqui uos, ſed expuli dæmonē illum per prophetas, & per memetipſum: rurſus veni, amplius expurgare vos volens. Quia igitur non vultis attendere, ſed in maiorem excidiſtis nequitiam: grauius enim eſt occidere Chriſtum, quàm propheta, propter hoc difficiliora patiemini. Quæ enim ſub Veſpaſiano & Tito contigerunt, eis multo grauiora fuerunt his, quæ paſſi ſunt in Aegypto, & in Babylone, & ſub Antiocho: nec hoc ſolùm oſtendit, ſed quoniam ab omni virtute erunt deſolati, & dæmonū actib. occupabiles magis quàm antè. Hoc autem non ſolum ad illos, ſed ad nos etiā dicta eſſe rationem habet: ſi illuminati, & à prioribus eruti malis, rurſus ab eadem poſſideamur nequitia. Etenim difficilior iam erit pœna poſteriorum peccatorum. propter quod paralytico Chriſtus dixit: Ecce ſanus factus es, noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Rab. Homo enim quilibet ad fidē conuerſus eſt, à quo diabolus per baptiſmum eiicitur, qui eiectus inde loca arida peragrat, id eſt corda fidelium. Greg. 33. Mora. Loca enim arētia atque inaquoſa, ſunt corda iuſtorum, quæ per diſciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiſcentiæ humore ſiccantur. Loca verò humentia, ſunt terrenorū hominum mentes, quas humor carnalis concupiſcentiæ, quia replet, fluidas facit, in quibus diabolum iniquitatis ſuæ veſtigia tanto altius imprimit, quanto in eiſdem mentibus per tranſitus illius, quaſi influxa terra deſcendit. Raban. Rediens autem ad domum ſuam, vnde exiuerat, inuenit eam vacantē à bonis actibus per negligentiam, ſcopis mundatam, ſcilicet à vitijs priſtinis per baptiſmum. Ornatam ſimulatis uirtutibus per hypochriſim. Augu. de quæſt. Euan. Vnde per hæc verba ſignat dominus quoſdam ita credituros; vt non poſſint ferre laborem continentiæ, &

ad

ad ſeculum redituri ſunt. Quòd dicit: Aſ-
ſumit ſecum alios ſepté, intelligitur quia
cum quis ceciderit de iuſtitia, etiam ſimu
lationem habebit. Cupiditas.n.carnis ex-
pulſa per pœnitentiam, cõſuetis operibus,
cum non inuenerit in quibus delectationi
bus conquieſcat, auidius redit; & rurſus oc
cupat mentem hominis, ſi negligentiam
ſubſecuta eſt, vt non introduceretur tan-
quam habitator mundatæ domui, ſermo
Dei per ſanam doctrinam. & quoniam nõ
ſolum habebit illa ſeptem uitia quæ ſepté
uirtutibus ſunt cõtraria ſpiritualibus, ſed
etiam per hypocriſim ſe ipſas habere uir-
tutes ſimulabit, propterea aſſumptis ſecũ
ſeptem aliis nequioribus, hoc eſt ipſa ſe-
ptenaria ſimulatione redit ipſa concupi-
ſcentia, vt ſint nouiſſima hominis illius pe
iora prioribus. Greg.7.Mora. Plerunque
etiam fit ut cum mens ex ipſo exordio ſui
profectus extollitur, cumque ſe iam quaſi
de uirtutibus erigit, ſæuienti contra ſe ad-
uerſario aditum pandat; tantoque ſe uehe
mentius in eius cõfractione exhibet, quan
to & grauius, quia uel ad modicum fuerat
proiectus, dolet.

*Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius
& fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit
autem ei quidam. Ecce mater tua & fratres tui fo
ris ſtant, quærentes te. * At ipſe reſpondens di* * Allo-
centi ſibi, ait Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fra- qui.
*tres mei? Et extendens manum in diſcipulos ſuos,
dixit Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque
enim fecerit voluntatem patris mei qui in cælis
eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt.*

Hila. Quia prædicta omnia in paternæ
maieſtatis uirtute loquebatur, nuntianti
ſibi ꝙ foris à matre, atque fratribus expe-
ctaretur, quid reſpõderit Euangeliſta de-
monſtrat, ſubdens: Adhuc eo loquente ad
turbas ecce mater eius & fra. fo. ſta. &c.
Aug.de con.euan. Hoc ſine dubio conue-
nienter geſtum intelligere debemus: præ-
miſit.n.cum ad hoc narrandum tranſiret,
adhuc eo loquen.ad tur. Quid eſt autem,
Adhuc, niſi quando illud loquebatur. Nã
& Marcus poſt illud quod de blaſphemia
Spiritus ſancti retulerat, dixit: Et ueniunt
mater eius & fratres. Lucas autem non hu
ius rei geſtæ ordinem tenuit, ſed præoccu
pauit hoc, & recordatum ante narrauit.
Hiero.contra Heluidium. Hinc Heluidij
una propoſitio ſumitur, ex hoc ꝙ fratres
domini in Euangelio nominantur. Vnde
(inquit) fratres dñi Dei ſunt, qui nõ erant
fratres. Sed iã nunc ſciendum eſt quatuor
modis in ſcripturis diuinis fratres dici: na
tura, gente, cognatione, & affectu. Natura;
ut Eſau & Iacob. Gente, ut omnes Iudæi
fratres inter ſe uocantur, ut in Deuterono
mio: Non poteris conſtituere ſuper te ho
minem alienum, qui non eſt frater tuus.
Porrò cognatione fratres uocantur; qui
ſunt de una familia, ſicut in Geneſi: Dixit
autem Abrahã ad Loth. Non ſit rixa inter
te & me, quoniam fratres ſumus. Affectu
ẽt fratres dicũtur, quod in duo diuiditur,
in ſpeciale, & commune; in ſpeciale, quia
omnes Chriſtiani fratres dicuntur, ut Sal
uator dicit: Vade, dic fratribus meis. Por-
rò in commune, quia omnes homines ex
uno patre nati, pari inter nos germanitate
coniungimur, ſicut ibi. Dicite his qui ode
runt uos, fratres noſtri uos eſtis. Interro-
go ergo iuxta quem modum fratres domi
ni in Euangelio appellentur? Iuxta natu-
ram? ſed ſcriptura nõ dicit, nec Mariæ eos
uocans filios, nec Ioſeph. Iuxta gentẽ? Sed
abſurdum eſt, ut pauci ex Iudæis uocati
ſint fratres, cum omnes qui ibi fuerant Iu
dæi, fratres potuerunt appellari. Iuxta affe
ctum humani iuris & ſpiritus verũ ſit, qui
magis erant fratres quàm Apoſtoli, quos
dominus docebat intrinſecus? Aut ſi, quia
omnes homines ſunt fratres, ſtultum fuit
nuntiare quaſi proprium. Ecce fratres tui
quærunt te. Reſtat igitur fratres eos intel-
ligas appellatos cognatione, non affectu,
non gentis priuilegio, non natura. Hiero.
ſuper Matt. Quidam uero fratres domini *Delira-*
de alia uxore Ioſeph filios ſuſpicãtur, ſe- *menta*
quentes deliramenta Apocryphorum, & *explodũ-*
quandam mœcham uel eſcham mulieicu *tur.*
lam confingentes. nos autem fratres domi
ni, non filios Ioſeph, ſed conſobrinos Sal-
uatoris ſorores Mariæ materteræ domini
filios intelligimus, quæ eſſe dicitur mater
Iacobi minoris, & Ioſeph, & Iudæ, quos
in alio Euangelij loco fratres domini le-
gimus appellatos. fratres autem conſo-
brinos dici, omnis ſcriptura demonſtrat.
Chry. Vide autem & fratrum eius elatio-
nem. cum enim deceret eos ingredi, & au
dire cum turba, uel ſi hoc non uellent, ex-

pectare finem ſermonis,& tūc eum adire: hi extrà eum vocant,& corā omnibus hoc faciunt,& ſuperfluum honoris amorem oſtendentes, & monſtrare uolentes ꝙ cum omni poteſtate Chriſto aliquid iniungūt: quod & Euangeliſta oſtendit, hoc ipſum obſcurè inſinuans,cum dicit:Adhuc eo loquente: ac ſi diceret, Nunquid non erat tempus aliud? Quid autem & loqui volebant? ſi pro ueritatis dogmatibus,communiter hoc proponere oportebat, ut alios lucrarentur:ſi autem de aliis ſibiipſis pertinentibus, non oportebat ita feſtinanter vocare. vnde manifeſtum eſt,quoniam ſolum ex vana gloria hoc faciebant. Augu. de natura & gratia. Sed quicquid dicatur de fratribus, de Sācta virgine Maria propter honorem Chriſti, nullā prorſus cum de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincēdum omni ex parte peccatum,quòd concipere & parere meruit eum,quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Sequitur: Dixit ei quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te. Hier. Videtur mihi iſte qui nuntiat non fortuitu & ſimpliciter nūtiare, ſed inſidias tendere, vtrum ſpirituali operi carnem & ſanguinem præferat. vnde & dominus non quòd matrem negaret & fratres,exire cōtempſit:ſed quo reſponderet inſidianti. Chryſoſt. Neque autem dixit, Vade dic ei quoniam non eſt mater mea,ſed ad eum qui nuntiauerat extendit ſermonem.Sequitur enim, At ipſe reſpondens dicēti ſibi,ait:Quæ eſt mater mea,& qui ſunt fratres mei. Hila. Non autem faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus eſt,cui in paſſione poſitus maxime ſolicitudinis tribuit affectum. Chry. Quòd ſi negare uellet matrē,tūc utiq; negaſſet quando Iudæi exprobrant ei de matre. Hiero. Non ergo iuxta Marchionē & Manichæū matrem negauit,ut natus de phantaſmate putaretur: ſed Apoſtolos cognationi prætulit, ut & nos in comparatione dilectionis carni ſpiritum præferamus:nec maternæ refutat obſequium pietatis,cuius præceptum eſt: Honora patrem tuum,& matrem tuam. Sed paternis ſe myſterijs vel affectibus amplius, quàm maternis debere demonſtrat. vnde ſequitur: Et ex.manu in diſcipulis di. Ecce mater mea, & fra. mei. Gregor.in home. Fideles quidem diſcipulos fratres nominare dignatus eſt dominus,dicens:Ite nunciate fratribus meis. Qui ergo frater dñi fieri ad fidem uenien do potuit, quærēdum eſt quomodo etiam poſſit eſſe mater? Sed ſciendum nobis eſt, quia qui Chriſti frater uel ſoror eſt in credendo, mater efficitur prædicando: quaſi enim parit dominum, quem cordi audientis infundit: & mater eius efficitur,ſi per eius vocem amor domini in proximi mente generatur. Chryſoſto. Cum his autem quæ dicta ſunt,& aliud nos docuit: uidelicit in nulla cognatione confidentes uirtutem negligere. Si enim matri nihil prodeſt matrem eſſe niſi virtus adeſſet, quis utique alius per cognationem ſaluabitur? Vna enim nobilitas ſola eſt,Dei facere uoluntatem. & ideo ſequitur: Quicunque enim fece.&c. Multæ mulieres beatificauerunt ſanctam uirginem illam, & eius venterum, & optauerunt tales fieri matres. Quid eſt igitur quod prohibeat? Ecce latam uobis conſtituit uiam:& licet non mulieribus ſolum, ſed & uiris fieri matrem Dei. Hierony. Dicamus autem & aliter: Saluator loquitur ad turbas, intrinſecus erudit nationes:mater eius & fratres,hoc eſt ſynagoga, & populus Iudæorum foris ſtant. Hilar. Cum itaque ingrediendi ad eum haberent ut cæteri poteſtatem, ſed quia in ſua venit,& ſui eum non receperunt, ingreſſu eius atque aditu abſtinent. Gregor.in home. Vnde & mater eius cum quaſi non agnoſcitur, foris ſtare perhibetur,quia uidelicet ſynagoga idcirco de auctore ſuo non recognoſcitur, quia legis obſeruationem tenens,ſpiritualem intellectum perdidit,& ſe ad cuſtodiam literæ foris fixit. Hieronymus. Cumque rogauerint, & quæſierint, & nuntium miſerint, reſponſum accipient: liberos eos eſſe arbitrij, intrare poſſe ſi uelint & ipſi credere.

CAPVT

CAPVT XIII.

IN illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare. Et cõgregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in naniculam aſcendens ſederet, & omnis turba ſtabat in litore, & locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce, exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Et dũ ſeminat, quędã ceciderunt ſecus viã, & venerunt volucres cœli, & comederunt ea. Alia aũt ceciderunt in petroſa, vbi nõ habebant terrã multam, & continuo exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ. Sole autem orto æſtuauerunt; & quia non habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in ſpinas; & creuerunt ſpinæ & ſuffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum. Qui habet aures audiendi audiat.*

*Semen ſuum.

Chry. Poſtquã increpauerat eum qui matris & fratrum præſentiam nuntiauit, dehinc fecit quod illi cupiebãt. exiit. ſ. do mum primo ſanans ægritudinem uanę gloriæ fratrum: ſecundo decentem honorem exhibens matri. unde dicitur: In illo die exiens Ieſus &c. Aug. de con. euang. Cum dicit in illo die, ſatis indicat, aut hoc conſequenter geſtum poſt præmiſſa, aut non multa interponi potuiſſe: niſi forte dies, more ſcripturarum, tẽpus ſignificet. Rab. Non ſolum aũt uerba & facta dñi, uerumetiam itinera, an loca in quibus uirtutes operatur, & prædicat, cœleſtibus ſunt plena ſacramentis. Poſt ſermonem quippe in domo habitum, vbi nephanda blaſphemia dæmoniũ habere dictus eſt, egrediens docebat ad mare: ut oſtenderet ſe relicta ob culpã perfidiæ Iudæa, ad gentes ſaluandas eſſe tranſiturum: Gentiliũ. n. corda diu ſuperba & incredula, merito tumidis amariſq; fluctibus maris aſſimilantur. domum uero dñi, per fidem fuiſſe Iudæam quis neſciat? Hier. Conſiderandum etiam ꝙ populus domum Ieſu nõ poterat intrare, nec eſſe ibi, ubi Apoſtoli audiebant myſteria. Idcirco miſerator dominus egreditur de domo ſua, & ſedet iuxta huius ſeculi mare, ut congregentur ad eum multæ turbæ, & audiant in littore, quæ intus non merebantur audire. vnde ſequitur: Et congregatæ &c. Chry. Hoc autem non ſimpliciter Euãgeliſta poſuit, ſed ut monſtraret ꝙ dominus hoc fecerit: uolens cum diligentia hoc ſpectaculum ſtatuere, ut nullũ dimittat poſt dorſum; ſed omnes coram facie habebat. Hila. Sediſſe aũt dominum in naui & turbas foris ſtetiſſe ex ſubiectis rebus eſt ratio. In parabolis. n. erat locuturus, & facti ipſius genere ſignificat eos qui extra eccleſiam poſiti ſunt, nullã diuini ſermonis poſſe capere intelligentiam. Nauis. n. eccleſiæ typum præfert, intra quam uerbũ uitæ poſitum eſt & prædicatũ his, qui extra ſunt, & arenæ modo ſteriles intelligere non poſſunt. Hie. Ieſus etiam in mediis fluctibus eſt, hincinde mari tunditur, & in ſua maieſtate ſecurus appropinquare facit terræ nauiculam ſuam: ut populus nequaquam periculum ſuſtinens, non tentationibus circundatus, quas ferre nõ poterat, ſtat in litore fixo gradu ut audiat quæ dicuntur. Rab. Vel ꝙ aſcendens nauem ſedebat in mari, ſignificat ꝙ Chriſtus per fidem aſcenſurus erat in mentes Gentiliũ, & eccleſiam collecturus in mari, ideſt in medio nationum contradicentium. Turbã uero quæ ſtabat in litore, quę neque in naui, neque in mari erat, gerit figuram recipientium uerbum Dei; & iam fide à mari, ideſt à reprobis ſeparatorum, ſed necdum myſteriis cœleſtibus imbutorũ. Sequitur: Et locutus eſt eis multa ĩ parabolis. Chry. Quanuis in monte ita non fecerit, non. n. per parabolas ſermonem contexit. Tunc. n. turbæ ſolæ erant & plebs incompoſita, hic autem & ſcribæ & phariſæi. Non propter hoc autem non ſolum in parabolis loquitur, ſed ut manifeſtiorem ſermonem faciat, & ampliorem memoriã imponat, & ſub uiſu res reducat. Hierony. Eſt notandum quòd non omnia locutus ſit eis in parabolis, ſed multa: ſi enim dixiſſet cuncta in parabolis, abſque emolumento populi receſſiſſent. perſpicua miſcet obſcuris, ut per ea quæ intelligunt, prouocentur ad eorum notitiam, quæ non intelligunt. Turba etiam non unius ſententiæ eſt, ſed diuerſarum in ſingulis uoluntatum. Vnde loquitur ad eam, in multis parabolis, ut iuxta uarias uoluntates, diuerſas reciperent diſciplinas. Chryſoſto.

Primam autem parabolam ponit eam quę faciebat auditorem attentiorem: quia .n. ſub ænigmate erat tractaturus, erigit mentes audientium per primam parabolam, dicẽs: Ecce exiit qui ſeminat ſeminare ſemẽ ſuum. &c. Hier. Significatur aũt ſator iſte qui ſeminat eſſe filius Dei, & patris in populis ſeminare ſermonẽ. Chry. Vnde aũt exiit qui ubique præſens eſt, uel qualiter exiit? non loco, ſed incarnatione propinquior factus nobis per habitũ carnis: quia .n. nos intrare non poteramus ad eum, peccatis noſtris prohibentibus nobis ingreſſum, ipſe ad nos egreditur. Rab. Vel exiit, cum relicta Iudæa, per Apoſtolos ad Gentes tranſiuit. Hie. Vel intus erat, dum domi uerſabatur: loquebatur diſcipulis ſacramẽta. Exiit ergo de domo ſua, ut ſeminaret in turbis. Chry. Cum autem audieris, quoniam exiit qui ſeminat ut ſeminet: nõ æſtimes eſſe identitatem ſermonis. Egreditur. n. multotiens qui ſeminat & ad aliã rem, uel ut ſcindat terrã, uel ut malas incidat herbas, uel ut ſpinas euellat, uel ut aliam quandam talem diligentiã exhibeat: hic autem & ſeminandum exiuit. quid igitur fit de ſemine iſto? tres depereunt partes, & una ſaluatur: & hoc non æqualiter, ſed cum differentia quadã. vnde ſequitur: Et dum ſeminat quædam ſe. &c. Hie. Hãc parabolam ad probandam hæreſim ſuam Valentinus aſſumit tres introducẽs eſſe naturas: ſpiritualem, naturalem, uel animalem, atq; terrenam. cum hæc quatuor ſint: una iuxta uiam, alia petroſa, tertia plena ſpinis, quarta terra bona. Chry. Sed ſecũdum hoc qualiter haberet rationem inter ſpinas ſeminare, & ſuper petram, & in uia? In ſeminibus quidẽ & terra materialibus nõ haberet utique rationem: non. n. eſt in poteſtate petræ fieri terram, neq; uiæ non eſſe uiam, neque ſpinæ non eſſe ſpinam. In animabus autem & doctrinis multam habet hoc laudem: poſſibile. n. eſt petram fieri terram pinguem, & uiam non ultra conculcari, & ſpinas deſtrui. Quòd igitur plus ſeminis periit, non eſt ab eo qui ſeminat, ſed à ſuſcipiente terra, ideſt ab anima. Ipſe enim qui ſeminat, non diuitem, nõ pauperem diſcernit, non ſapientem, neque inſipientem: ſed omnibus loquebatur, quæ à ſeipſo erant complens: præuidens tamen quæ futura erant, ut liceat ei dicere: Quid me oportuit facere, & non feci? Ideo autem non dicit manifeſte, quoniam hæc ſuſceperunt deſides, & perdiderunt: hæc autem diuites, & ſuffocauerunt: hæc aũt molles, & perdiderunt; non uoluit eos uehementer tangere, ut non in differentiã mittat. Per hanc etiam parabolam diſcipulos erudit, & ſi plures audientium eos fuerint qui pereunt, ut non propter hoc deſides ſint, quia nec ꝑpter hoc dominus qui omnia præuidit deſtitit à ſeminando. Hiero. Obſerua autem hanc eſſe primam parabolam, quæ cum interpretatione ſua poſita eſt, & cauendum eſt ubicunque dominus exponit ſermones ſuos, ne uel aliud, uel quid plus uel minus præſumas intelligere, quàm ab eo expoſitum eſt. Rab. Quæ uero tacita noſtræ intelligẽtię dereliquit, perſtringenda ſunt breuiter. Via eſt mens ſedula malarum cogitationum, meatu trita atque arefacta. Petram, duritiam proteruæ mentis, terram leuitatem animæ obedientis, ſolem dicit feruorem perſecutionis ſæuientis. Altitudo terræ, eſt probitas animæ diſciplinis cœleſtibus inſtitutæ, in qua expoſitione diximus, quia nequaquam ipſæ res uia eademq́ue ſignificatione ſemper allegoricè ponantur. Hiero. Prouocamur autem ad dictorum intelligentiam quotiens his ſermonibus commonemur, qui ſequuntur: Qui habet aures audiendi, audiat. Remigius. Aures audiendi ſunt aures mentis, ſcilicet intelligendi & faciendi quæ iuſſa ſunt.

Et accedentes diſcipuli dixerũt ei; Quare in parabolis loqueris eis. Qui reſpondens ait illis; Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni cælorũ, illis autem non eſt datum. Qui.n. habet, dabitur ei, & abundabit; qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis; quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt. vt adimpleatur in eis prophetia Eſaiæ dicentis; Auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos. Veſtri autem beati oculi quia vident, & aures veſtræ quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ & iuſti cupierunt videre quæ videtis, &

*non viderunt, & audire quæ auditis, & non audie
runt.*

Glo. intelligentes diſcipuli eſſe obſcu
ra quæ à domino populo dicebant, volue-
runt domino intimare ne parabolicè lo-
queretur. vnde dicitur; Et acce. diſci. dixe.
ei. &c. Chryſo. Vbi dignum eſt admirari
diſcipulos, quare diſcedere cupiẽtes, ſciũt
quando interrogare oporteat: non enim
coram omnibus hoc faciunt: & hoc oſten-
dit Matthæus, cum dicit; Et accedentes,
Marcus autem manifeſtius demonſtrat di
cens ꝙ ſingulariter acceſſerunt. Hiero.
Querendum eſt autem quomodo accedãt
tũc ad eum, cum Ieſus in naui ſedebat? ni-
ſi forte intelligatur ꝙ dudum cum ipſo na
uem conſcenderint, & ibi ſtantes ſuper in-
terpretatione parabolæ ſciſcitati ſunt. Re
mi. Dicit ergo Euangeliſta. Accedẽtes, vt
oſtenderet quo ſolicitati ſunt, ſiue pote-
rant accedere corpore, quamuis eſſet ali-
quod uel breue ſpacium inter eos. Chry.
Conſideranda eſt autem & eorum rectitu
do, qualiter multam pro aliis habẽt curã:
& prius quæ aliorum ſunt querunt, & tũc
quæ ſunt ipſorum, non enim dixerunt; In
parabolis loqueris nobis, ſed in parabolis
loqueris illis. Qui reſpondens ait illis, q\[uia\]
uobis datum eſt noſſe myſterium regni cœ
lorum. Remi. Vobis inquam qui mihi ad-
hæretis, & in me creditis. Myſteria. n. re-
gni cœlorum appellat euangelicã doctri-
nam. Illis autem, ſcilicet qui foris ſunt, &
in eum credere noluũt, ſcribis ſcilicet, pha
riſæis, & cæteris in infidelitate perſeuerã
tibus non eſt datum. Accedamus ergo cũ
diſcipulis ad dominum corde, ut nobis e-
uangelicam doctrinam interpretari digne
tur, iuxta illud; Qui appropinquant pedi-
bus eius, accipiũt de doctrina eius. Chry.
Hoc autem dixit nõ neceſſitatem inducẽs
neque fatum, ſed monſtrans quoniam illi
quibus non eſt datum, cauſa ſibi ſunt uni-
uerſorum malorum, & oſtendere uolens,
quoniam cognoſcere diuina myſteria do-
num Dei eſt, & gratia deſuper data, nõ ta-
men propter hoc liberum arbitriũ deſtrui-
tur, & hoc ex his quæ ſequuntur manife-
ſtũ eſt, ut. n. neque iſti deſperent, neque il-
li pigritẽtur, audientes quoniã eis datum
eſt, demonſtrat à nobis principiũ horum
eſſe, cum ſubdit; Qui enim habet, dabitur
ei &c. ac ſi diceret. Cum aliquis deſideriũ
habuerit & ſtudium, dabuntur ei & uniuer
ſa quæ à Deo ſunt. Cum autem his uacuus
fuerit, & quæ ad ſe pertinent non inferat,
neq; quæ à Deo ſunt ei dãtur, ſed & quod
habet auferetur ab eo; non Deo auferẽte,
ſed ſe indignum faciẽte his quæ habet. un
de & nos ſi uiderimus aliquem deſidioſe
audientem, & exhortantes ꝙ attendat nõ
ei perſuaſerimus, ſileamus, quia ſi magis
immorati fuerimus, intendetur ei deſidia.
Studentẽ autẽ diſcere allicimus, & multa
effundimus Et bene dixit ſecundum euan
geliſtã; Quod uidetur habere, neq; enim
habet ipſum quod habet. Rem. Qui etiam
habet ſtudium legẽdi, dabitur ei & facul-
tas intelligendi, & qui non habet legendi
ſtudium, hoc quod per naturæ bonum ui-
detur habere, auferetur ab eo, uel qui ha-
bet charitatem, dabuntur ei cæteræ uir-
tutes: & qui non habet, auferetur ab eo,
quia abſque charitate nullũ bonũ eſſe po-
teſt. Hier. Vel apoſtolis in Chriſto creden
tibus conceditur, Iudæis uero qui non cre
diderunt in filium Dei, etiam ſi quid per
naturæ bonum poſſident, tollitur. neque
enim poſſunt aliquid ſapienter intellige-
re, quia ſapientiæ non habent caput. Hil.
Fidem etiã Iudæi non habentes, legẽ quo
que quam habuerunt perdiderũt, & ideo
perfectum fides euangelica habet donum,
quia ſuſcepta nouis fructibus ditat, repu-
diata uero etiam ueteris ſubſtantiæ opes
detrahit. Chry. Vt autẽ manifeſtius quod
dixerat fiat, ſubdit: Ideo in parabolis loq.
eis &c. Et ſi quidem naturæ hæc excęcatio
eſſet, aperire eorũ oculos oportebat, quia
uero uolũtaria eſt hæc excęcatio, propter
hoc non dixit ſimpliciter, Nõ uident, ſed
uidentes non uident, uiderunt enim dęmo
nes exeuntes, & dixerunt, In Beelzebub
eijcit dęmonia. Audiebant ꝙ ad Deũ om-
nes attrahebat, & dicunt: Nõ eſt hic homo
à Deo. Quia ergo contraria his quæ uide
bant & audiebãt enuntiabãt, propter hoc
ipſum uidere & audire eis aufertur, nihil
enim hinc proficiunt, ſed in iudicium ma-
gis incidunt, unde & à principio nõ eis pa
rabolicè loquebatur, ſed cum multa certi
tudine. Quia autem audita & uiſa peruer
tunt, iam in parabolis loquitur. Remi. Et
notandum eſt, quia non ſolum quæ loque-
batur,

batur, verũ etiam quæ faciebat parabolæ fuerũt, id eſt ſigna ſpiritualium rerũ: quod liquido oſtendit, cum dicit: vt videntes nõ videant. Verba nanque uideri nõ poterãt, ſed audiri. Hier. Hæc de his loquitur q̃ ſtant in littore, & diuiduntur à Ieſu, & ſonitu fluctuum perſtrepente non audiũt ad liquidum quæ dicuntur. Chry. Deinde ut non dicerent, quoniam vt inimicus noſter nobis detrahit, prophetam inducit eã dem ſententiam. vnde ſequitur: Vt impleatur in eis prophetia Eſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & uidentes videbitis, & non uidebitis, id eſt auditu audietis uerba, ſed nõ intelligetis verborum arcana. Vidẽtes videbitis, carnem ſcilicet, & nõ videbitis, hoc eſt non intelligetis diuinitatem. Chry. Hoc autem dixit, quia ſibiipſis abſtulerunt uidere & audire, aures & oculos ſibi claudentes, & cor incraſſantes. Nõ enim ſolummodo audiebãt, ſed grauiter audiebant. vnde ſequitur: Incraſ. eſt, &c. Rab. Incraſſatum eſt enim cor Iudæorum craſſitudine malitiæ, & abũdãtia peccatorum grauiter verba domini audierunt, quia ingrati ſuſceperunt. Hier. Ac ne forte arbitremur craſſitudinẽ cordis, & grauitatem aurium naturæ eſſe, non voluntatis, ſubiungit culpam arbitrij & dicit: Et oculos ſuos clauſerunt. Chry. In hoc autem intenſam eorum nequitiam oſtendit, & auerſionem cum ſtudio: vt autem attrahat eos ſubdit, Et conuertantur & ſanẽ eos. In quo demonſtrat, quia ſi conuerterentur, ſanarentur ſicut ſi aliquis diceret: Si rogatus eſſem, cõfeſtim donaturus erã: oſtendit qualiter aliquis ſibi recõciliet ur, ita & hic cũ dicit: Ne quando cõuertantur & ſanem eos: demõſtrat quoniam & cõuerti poſſibile eſt, & pœnitẽtiam agentes ſaluari. Aug. de quæſt. Euang. Vel aliter Oculos ſuos clauſerunt, ne quando oculi videant, id eſt ipſi cauſa fuerunt vt Deus eis oculos clauderet. Alius enim Euangeliſta dicit: Excæcauit oculos eorum. Sed vtrũ vt nunquam videant, an vero ne vel ſic, aliquando uideant. cæcitate ſua ſibi diſplicentes & ſe dolentes, & ex hoc humiliati atque commoti ad confitendũ peccata ſua & pie quærendum Deũ. Sic enim Marcus hoc dicitur: quando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Vbi intelligantur peccatis ſuis meruiſſe vt non intelligerẽt, & tamen hoc ipſum miſericorditer eis factum, ut peccata ſua cognoſcerent, & conuerſi ueniã mererẽtur. Quòd autẽ Ioãnes hunc locum dicit, propterea non poterãt credere, quia iterum dixit Eſaias, Excæcauit oculos eo. & indu. cor. eo. vt nõ videãt oculis & non intelligant corde, & conuertãtur & ſanem eos, aduerſari uidetur huic ſententiæ, & omnino cogere vt quod hic dictũ eſt, Ne quãdo oculis uideant, non accipiatur ne uel ſic aliquãdo oculis videãt, ſed prorſus vt nõ videant, quandoquidem apertè dicit, ita vt oculis non videant. Et quod ait: Propterea nõ poterant credere: ſatis oſtendit, non ideo factam excœcationem, vt ea commoti & dolentes ſe nõ intelligere conuerterentur aliquando per pęnitentiã. non enim poſſent hoc facere niſi prius crederent, ut credendo conuerterẽtur, & conuerſione ſanarentur, & ſanitate intelligerent. ſed ideo potius excœcatos, ut non crederent: dicit. n. apertiſſimè: Propterea non poterant credere. quod ſi ita eſt quis non exurgat in defenſionẽ Iudæorũ, ut eos extra culpã fuiſſe ꝓclamet, q̃ non crediderunt? propterea. n. non poterãt credere, quia excœcauit oculos eorũ. Sed quoniã potius Deus extra culpã debet intelligi, cogimur fateri alijs quibuſdã peccatis ita eos excœcari meruiſſe, qua tñ excœcatione non poterant credere: uerba enim Ioãnis iſta ſunt: Non poterãt credere, quia iterum dixit Eſaias, Excœcauit oculos eorum: Fruſtra itaque conamur intelligere ideo fuiſſe cœcatos ut cõuerterentur, cum conuerti non poterãt, quia nõ credebant, & ideo credere non poterant, quia excœcati erãt. An fortè non abſurdè dicimus quoſdam Iudęorum fuiſſe ſanabiles, ſed tanto tamen tumore ſuperbię periclitatos, ut eis expedierit primo nõ credere, ut non intelligerent dominum loquentem parabolas, quibus non intellectis non in eum crederẽt: non credentes autẽ cum cęteris deſperatis crucifigerẽt eum, atque ita poſt eius reſurrectionem conuerterentur; quando iam de reatu mortis domini amplius humiliati diligerẽt, à quo ſibi tãtum ſcelus dimiſſum eſſe gauderent, quoniam tanta eorum ſuperbia tali humiliatione eſſet deijcienda. quod incongruè dictum

ctum eſſe quilibet arbitretur, ſi nō ita cōtigiſſe in Actibus Apoſtolorum manifeſtè legerit. Non ergo abhortet quod ait Ioannes, propterea non poterant credere, quia excæcauit oculos eorum ut nō uideāt. Ab ea ſententia qua intelligimus, ideo excæcatos vt conuerterentur: hoc eſt, ideo eis per obſcuritates parabolarum occultatas ſententias domini, vt poſt eius reſurrectionē ſalubriori pœnitētia reſipiſcerēt, quia per obſcuritatem ſermonis excęcati, dicta domini non intellexerunt, & ea non intelligendo non in eum crediderunt; non credendo eum crucifixerunt, atque ita poſt reſurrectionem miraculis quæ in eius nomine fiebant exterriti, maioris criminis reatu compuncti ſunt & proſtrati ad pœnitentiam, deinde accepta indulgentia ad obedientiam flagrantiſſima dilectione cōuerſi: quibuſdam autem nō profuit illa cęcitas ad conuerſionem. Remi. Et quantum ad hoc poteſt hæc ſententia ſic intelligi, ut in omnibus ſubaudiatur non: hoc modo, nequando oculis videant, & nequādo auribus audiant, & nequando corde intelligant, & nequando conuertantur & ſanem eos. Glo. Sic ergo oculi eorum qui vident & nolūt credere ſunt miſeri, veſtri autem beati. vnde ſequitur: Veſtri autem oculi quia vident, & aures veſtræ quia audiunt. Hiero. Niſi autem ſupra legiſſemus auditores ad intelligentiam prouocatos, Saluatore dicente: Qui habet aures audiendi audiat: putaremus nunc oculos, & aures, quæ beatitudinem accipiunt, corporales intelligi. Sed mihi videntur oculi illi beati, qui Chriſti poſſunt agnoſcere ſacramenta, & illæ beatæ aures, de quibus Eſaias loquitur: Dominus appoſuit mihi aurem. Glo. mens enim eſt oculus, quia naturali vigore ad intelligendum aliquid dirigitur: auris, quia alio docente diſcit. Hila. Vel Apoſtolici temporis beatitudinem docet, quorum oculis atque auribus contigit Dei ſalutare uiſcere & audire, prophetis atque iuſtis cupientibus uidere & audire in plenitudine temporum deſtinatum. unde ſequitur: Amen quippe dico uobis, quia multi prophetæ & iuſti cupierūt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire quæ uos auditis, & non audierunt. Hier. Videtur autem huic loco illud eſſe contrarium quod alibi dicitur: Abraham cupiuit uidere diem meum: uidit, & gauiſus eſt. Raba. Eſaias quoque & Michæas, & multi alii prophetæ uiderūt gloriam domini, qui etiam propterea uidentes appellati ſunt. Hier. Non autem dixit prophetæ & iuſti, ſed multi. Inter multos enim poteſt fieri, ut alij uiderint, alij non uiderint, licet & in hoc periculoſa ſit interpretatio, ut inter ſanctorum merita diſcretionem quamlibet facere uideamus, ſcilicet quantum ad fidē de Chriſto habitam. ergo Abraham uidit in ænigmate, nam uidit in ſpecie, uos autem impræſentiarum tenetis, & habetis dominum ueſtrum, & ad uoluntatem interrogatis, & cōueſcimini ei. Chry. Hæc ergo quæ Apoſtoli uiderunt & audierunt, præſentiam ſuam dicit, miracula, uocem, & doctrinam. In hoc antem non ſolum malis, ſed his qui boni fuerant eos præponit. Etenim antiquis iuſtis beatiores eos dicit, quoniā non ſolum quæ Iudæi non uiderant hi uident, ſed & quæ iuſti & prophetæ cupierunt uidere, & non uiderunt. Illi enim fide ſolum conſiderauerunt, hi autem uiſu & multo manifeſtius. Vides autem qualiter uetus teſtamentum copulat nouo. non enim ſi prophetæ alieni cuiuſdam & cōtrarii Dei ſerui fuiſſent, Chriſtum cupiuiſſent.

Vos ergo audite parabolam ſeminantis: Omnis qui audit uerbum regni & non intelligit, venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius, hic eſt qui ſecus viā ſeminatus eſt. Qui aūt ſupra petroſa ſeminatus eſt, hic eſt qui uerbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud, non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis. Facta autem tribulatione & perſecutione propter uerbum, continuo ſcandalizatur. Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt qui uerbum Dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius & fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum, & ſine fructu efficitur. Qui uero in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit uerbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidē centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud uero trigeſimum.* *Petrā

Glo. dixerat ſuperius, quia Iudæis non eſt datū noſſe regnum Dei, ſed Apoſtolis, & ideo concludit, dicēs: Vos ergo audite parabolam ſeminantis, quibus, ſcilicet cō mittuntur cęli myſteria. Aug. ſuper Geneſim ad literā. 8. Quod narrauit Euāgeliſta

factum

factū eſt, dominum ſcilicet talia locutum fuiſſe; ipſius autē domini narratio, parabola fuit; de qua nunquam exigitur ut etiam ad literam facta monſtrentur, quæ ſermone proferuntur. Glo. Vnde parabolam exponens, ſubdit: Omnis qui audit uerbum regni & non intelligit, ſic cōſtruendū eſt. Omnis qui audit uerbum regni, id eſt prædicationem meam, quæ ad regnum celorū adipiſcēdū ualet. Et nō intelligit. Quo modo autem non intelligat, ſubiungit: Venit. n. malus, id eſt diabolus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius. Omnis inquā qui talis eſt, hic eſt qui ſecus uiam ſeminatus eſt. Notandum eſt autem ꝙ ſeminatū, diuerſis modis accipitur. Dicitur. n. & ſemen ſeminatum, & ager ſeminatus: quod utrunque hic inuenitur. Vbi enim ait: Rapitur quod ſeminatum eſt, de ſemine intelligēdum eſt; ubi autem ſequitur, Secus uiam ſeminatus eſt; non de ſemine, ſed de loco ſeminis intelligēdum eſt, id eſt homine, qui eſt quaſi ager diuini uerbi ſemine ſeminatus. Rem. His autem uerbis exponit dominus quid ſit ſemen, uerbum ſcilicet regni, id eſt euangelicæ doctrinæ. Sunt enim nonnulli qui uerbum Dei nulla cordis deuotione ſuſcipiunt, & ideo ſemē uerbi Dei, quod in eorum cordibus ſeminatur, dæmones quaſi ſemen uiæ tritæ ſubitò auferunt. Sequitur: Qui autem eſt ſeminatus ſupra petram, hic uerbum &c. Semen .n. uerbum Dei quod in petra, id eſt corde duro & indomito, ſeminatur, fructificare nō poteſt, quia multa eſt eius duritia, & paruū celeſte deſideriū; unde pp nimiam duritiā non habent in ſe radicē. Hieron. Attende autem ꝙ dictum ſit; Continuo ſcādalizatur. Eſt ergo aliqua diſtantia inter eum, qui multis tribulationibus pęniſque compellitur Chriſtum negare, & eum qui ad primā perſecutionem ſtatim ſcādalizatur, & corruit, de qua hic loquitur. Sequitur: Qui autem ſeminatus, &c. Mihi uidetur, & illud quod iuxta literam ad Adā dicitur, Inter ſpinas & tribulos panē tuū manducabis: hic ſignificare myſticè ꝙ quicunque ſeculi ſe dederit uoluptatibus, curisque iſtius mūdi, panem cœleſtem & cibum uerum inter ſpinas comedit. Raba. Rectè autem ſpinæ uocantur, quia cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant, & quaſi ſtrangulando ſpirituales uirtutum fructus gignere non permittūt. Hier. Et eleganter adiunxit: Fallacia diuitiarum ſuffocat uerbum. Blandæ. n. ſunt diuitiæ; aliud agentes, aliud pollicentes. Lubrica eſt illarū poſſeſſio, dū huc illucq; circūferuntur, & inſtabili gradu, uel habētes deſerunt, uel non habentes reficiūt; unde & dominus diuites aſſerit difficulter intrare in regnū cęlorū ſuffocātibus diuitiis uerbū Dei, & uigorem uirtutum emolliētibus. Remi. Et ſciendum ꝙ his tribus generibus terræ nequam, comprehenduntur omnes qui uerbū Dei audire poſſunt, ſed tamen ad ſalutem perducere non ualent. Excipiūtur Gentiles, q nec audire meruerūt. Sequitur: Qui uero in ter. bo. &c. Terra bona eſt fidelis conſcientia electorū ſiue mens ſanctorū, qui uerbū Dei cum gaudio & deſiderio, & cordis deuotione ſuſcipit; & inter proſpera, & aduerſa uiriliter cōſeruat, & ad futura perducit. unde ſequitur: Et facit fructū aliud centeſimū, aliud ſexageſimū, aliud uero triceſimum. Hier. Et notandum, ꝙ ſicut in terra mala tres fuere diuerſitates, ſcilicet ſecus uiam, & petroſa, & ſpinoſa loca; ſic in terra bona trina diuerſitas eſt, centeſimi, ſexageſimi, & fructus triceſimi. Et in illa, aut ēt in iſta non mutatur ſubſtantia, ſed uoluntas, & tā incredulorū quàm credentiū corda ſunt, qui ſemen recipiūt. Vnde primo dixit; Venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius; & ſecūdo, & tertio ait. Hic eſt qui uerbum audit. In expoſitione quoque terræ bonæ, iſte eſt qui audit uerbum. Primum ergo debemus audire, deinde intelligere poſt intelligētias fructus reddere doctrinarum, & facere uel centeſimū fructū, uel ſexageſimum, atque triceſimū. Aug. 21. de ciui. Dei. Quidam putant hoc ſic eſſe intelligendum, ꝙ ſancti pro ſuorum diuerſitate meritorum alii tricenos homines liberent, alij ſexagenos, alii centenos; quod in die iudicii futurum ſuſpicari ſolent, non poſt iudicium. qua opinione quidam cum uideret hominēs impunitatem peruerſiſſime pollicētes, eo ꝙ omnes iſto modo ad liberationem pertinere poſſe uideantur; reſpōdit, bene potius eſſe uiuendum, ut inter eos quiſque reperiatur; qui pro aliis interceſſuri ſunt liberandis; ne tā

pau

pauci ſint ut cito ad numerum ſuum peruenientes multi remaneant, qui erui iam de pœnis illorũ interceſſione non poſſint, & in eis inueniatur quiſquis ſibi ſpem fructus alieni temeritate uaniſſima pollicetur. Remig. Triceſimum ergo fructum facit, qui fidem ſanctæ Trinitatis docet; ſexageſimum uero, qui perfectionem bonorum operum commẽdat; ſenario enim numero omnis mũdi ornatus completus eſt. Centeſimum autem fructum facit, qui uitam æternam promittit; centenarius enim de læua tranſit ad dexteram; per lęuam autẽ uita præſens deſignatur, per dexteram futura. Aliter ſemẽ uerbi Dei triceſimum fructum facit, quando bonam cogitationẽ gignit; ſexageſimum, quando bonam locutionem; centeſimum, quando ad fructum boni operis perducit. Aug. de quæſt. euan. Vel aliter; Centeſimus fructus, eſt martyrum, propter ſanctitatem uitæ, uel contẽptum mortis. Sexagenarius, uirginum; propter otium interius, quia nõ pugnant contra conſuetudinem carnis: ſolet .n. otium concedi ſexagenarijs poſt militiã, uel poſt actiones publicas; Triceſimus uero, coniugatorum; quia hæc eſt ætas præliantium, ipſi habent acriorem conflictum, ne libidinibus ſuperentur. Vel aliter; Confligendum eſt cum amore temporalium bonorum, ut ratio uincat; aut etiam edomitus ſubditusq́ue eſſe, ut cum ſurgere cœperit, facile reprimatur, aut ita extinctus, ut ſe omnino nulla ex parte cõmoueat. Ex quo fit ut ipſam etiam mortem propter ueritatem alij fortiter ſubeant, alij æquanimiter, alij libenter, quæ tria genera fructus ſunt terræ triceſimi, & ſexageſimi, & centeſimi. In horum aliquo genere inueniendus eſt tempore mortis ſuæ, ſi quis de hac uita recte cogitat emigrare. Hier. Vel centeſimus fructus uirginibus, ſexageſimus uiduis & continentibus, triceſimus ſancto matrimonio deputatur. Nam ipſa digitorum coniunctio, & quaſi molli ſe oſculo cõplectens & fœderans maritũ pingit & coniugem, ſexaginta ad uiduas, eo quòd in anguſtia & tribulatione ſint poſitæ. unde & inferiori digito deprimuntur, quanto maior eſt difficultas ex parte quondam uoluptatis illecebris abſtinere, tanto maius & præmiũ. Porrò centeſimus numerus à ſiniſtra trãſit ad dexteram, & ijſdem quidem digitis nõ eadem manu circulum faciens, exprimit uirginitatis coronam.

Aliam parabolam propoſuit illis, dicens. Simile factum eſt regnum cœlorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Cum autem dormirent homines, uenit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt ei, Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis. Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerũt ei, Vis igitur imus & colligimus ea? Et ait, Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Sinite utraq; creſcere uſq; ad meſſem, & in tẽpore meſſis dicã meſſoribus Colligite primũ zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum aũt congregate in horreũ meũ.

Chry. In præcedenti parabola locutus eſt dominus de his qui uerbum Dei nõ ſuſcipiunt, hic autẽ de his qui ſuſcipiunt corruptiuum ſermonem, etenim hoc eſt diabolicæ machinationis, ueritati ſemper errorem inſerere. unde dicitur, Aliã parabolam propo. &c. Hier. propoſuit aũt aliam parabolam, quaſi diues paterfamilias inuitatos diuerſis reficiens cibis, ut unuſquiſque ſecundum naturam ſui ſtomachi uaria alimenta ſuſciperet. Non autem dixit alteram, ſed aliam. Si .n. propoſuiſſet alteram, expectare tertiam non poteramus, pręmiſit aliam, ut plures ſequantur. Quę autem ſit parabola, oſtenditur cum ſubditur, Simile factum eſt regnũ cœlo. ho. qui ſe. &c. Remi. Regnum cœlorum appellat ipſum filium Dei, quod regnum ſimile dicitur eſſe homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. Chry. Deinde modum inſidiarum diaboli oſtendit, dicens; Cum autem dormirẽt homines, uenit inimicus eius & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Demõſtrat hic quòd error poſt ueritatem exiſtit, quod & rerum exitus teſtatur. Etenim poſt prophetas fuerũt pſeudoprophetæ, & poſt Apoſtolos pſeudoapoſtoli, & poſt Chriſtũ Antichriſtus. Niſi enim diabolus uiderit quid imitetur, vel quibus inſidietur, non tentat. quia igitur uidit quòd hic reddit in fructu centeſimum, ille 60. alius 30. & non poterat rapere neq; ſuffocare quod radicatum erat,

per

titudinem. Adhoc enim ſolum reſpiciunt, non ut aliquis puniatur, ſed ut ſeminata non pereant. Quod autem dominus reſpõderit, ſubditur: Et ait, non. Hiero. Datur enim locus pœnitentiæ, & monemur ne cito amputemus fratrem; quia fieri poteſt ut ille q hodie noxio deprauatus eſt dogmate, cras reſipiſcat, & defendere incipiat ueritatem. unde ſubditur: Ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul & triticum. Aug. de quæſt. Euan. In quo eos patientiſſimos & tranquilliſſimos reddit; hoc enim dicitur, quia boni dum adhuc infirmi ſunt opus habent in quibuſdam malorum commixtione: ſiue ut per eos exerceantur, ſiue ut eorum cõparatione magna illis exhortatio fiat & inuitentur ad melius. Aut fortè ſimul eradicatur triticum cum auferuntur zizania, q multi primo zizania ſunt, & poſtea triticum fiunt; qui niſi patienter cum mali ſunt tolerantur, ad laudabilem mutationem non perueniunt. itaque ſi euulſi fuerint, ſimul eradicatur & triticum, quod futuri eſſent ſi eis parceretur. Ideo dicit tales non eſſe auferendos de hac uita, cùm malos conatur interficere, bonos interficiat, quod fortè futuri ſunt; aut bonis obſit, quibus & inuitis utiles ſunt. Sed tunc opportune hoc fiet cum iam de fine non reſtat, uel tempus commutandæ uitæ, uel proficiendi ad ueritatem ex occaſione atque comparatione alieni erroris. & ideo ſubdit, Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem, id eſt uſque ad iudicium. Hiero. Videtur autem hoc eſſe contrarium illi præcepto: Auferte malum de medio ueſtrum. Si enim prohibetur eradicatio, & uſque ad meſſem tenenda eſt patientia; quomodo eijciendi ſunt quidam de medio noſtrum? Sed inter triticum & zizania (quod nos appellamus lolium) quandiu herba eſt, & nec dum calamus uenit ad ſpicam, grandis ſimilitudo eſt, & in diſcernendo aut nulla, aut difficilis ſubſtantia. primo monet ergo dominus ne uerbi quod ambiguum eſt, cito ſententiam proferamus, ſed Deo iudicij referuemus; ut cum dies iudicij uenerit, ille non ſuſpicionem criminis, ſed manifeſtum reatum de ſanctorum cœtu eijciat. Aug contra Epiſt. Permeniani. Cũ enim quiſq; Chriſtianorum intus in eccleſia conſtitutorum in ali-

Concordantia Euangeliorum.

quo tali peccato fuerit deprehẽſus, ut anathemate dignus habeatur; fiat hoc (ubi periculum ſchiſmatis non timetur) cum dilectione, non ad eradicandum, ſed ad corrigendum; q ſi ſe non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipſe foris exiet, & per propriam uoluntatem ab eccleſiæ communione dirimetur; unde dominus cum dixiſſet, Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem; ſubiunxit cauſam, dicens. Ne fortè cũ uultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum. Vbi ſatis oſtendit cum metus iſte non ſubeſt, ſed omnino de frumentorum ſtabilitate certa ſecuritas manet, id eſt quando ita cuiuſque crimẽ notum eſt, & omnibus execrabile apparet, ut uel nulſlos prorſus, uel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere, nõ dormiat ſeueritas diſciplinæ; in qua tãto eſt efficacior emendatio prauitatis, quãto diligentior fuerit obſeruatio charitatis. Cum uero idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud boni reſtat quàm dolor & gemitus; ſic igitur miſericorditer corripiat homo quod poteſt, quod autem nõ poteſt patienter ferat; & ex dilectione gemat atque lugeat, donec ille deſuper emendet ac corrigat, atq; uſque ad meſſem differat eradicare zizania & paleam uentilare. Turba autem iniquorum cum facultas eſt in populis promendi ſermonem generali obiurgatione ferienda eſt, & maximè ſi occaſionem atque opportunitatẽ præbuerit aliquod domini deſuper flagellum, quo eos appareat pro ſuis meritis uapulare: tunc enim aures humiles præbet emendari ſermone calamitatis auditorũ, & facilius in gemitum confitendi, quàm in murmura reſiſtendi afflicta corda compellit. quanquam & ſi nulla calamitas tribulationis premat, cum facultas detur utiliter corripitur in multitudine multitudo. Nã ſicut ſe parata ſæuire, ſic in ipſa congregatione obiurgata gemere conſueuit. Chryſo. Hoc autem dixit dominus prohibens occiſiones fieri; neque enim oportet interficere hæreticum, quia prælium inexpiabile in orbem terrarum induceretur, & ideo dicit: Ne eradicetis ſimul cum eis frumentum, id eſt ſi moueritis arma, & occideritis hæreticos, neceſſe eſt multos ſanctorum ſimul ſubmitti: non ergo detinere

hæreticos, & abſcindere liberam eorum propalationem, & ſynodos & ſtudia diſſoluere prohibet, ſed interficere & occidere. Aug. ad Vincen. Hæc autẽ primitus mea ſententia erat, neminẽ ad vnitatem Chriſti eſſe cogendum, uerbo enim agẽdum, diſputatione pugnandum, ratione vincendũ: ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, ſed demonſtrantiũ ſuperabatur exẽplis. harũ.n. legum terror quibus promulgandis reges ſeruiunt domino in timore, ita profuit vt nunc alii dicant. Iam hoc volebamus, ſed Deo gratias qui nobis occaſionẽ præbuit, & dilationum morulas amputauit. Alij dicant. Hoc eſſe verum iam ſciebamus, ſed neſcio qua conſuetudine tenebamur, gratias Deo, qui vincula noſtra dirupit. Alii dicant: Neſciebamus hoc eſſe veritatẽ, nec eã diſcere volebamus, ſed ad eã cognoſcẽdã metus fecit intentos, gratias domino, qui negligentiam noſtrã ſtimulo terroris excuſſit. Alii dicant. Nos falſis rumoribus terrebamur intrare, quos falſos eſſe neſciremus niſi intraremus, nec intraremus, niſi cogeremur, gratias Deo qui prædicationem noſtrã flagello abſtulit, experros docuit, quàm vana & inania de eccleſia ſua mendax fama iactauerit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil intereſſe vbi fidem Chriſti teneremus, ſed gratias domino q nos à diuiſione collegit, & hoc uni Deo congruè, vt in vnitate colatur, oſtendit. Seruiant ergo reges terræ Chriſto, leges ædendo pro Chriſto. Aug ad Bonifacium Comitem. Quis autem veſtrum velit non ſolum aliquem hæreticorum perire, verũ etiam aliquid perdere? ſed aliter non meruit habere pacem domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat fuiſſet extinctus, quamuis magna cura mandauerit ſuis, vt eum quantum poſſent viuum, ſaluumq́ue ſeruarent, & eſſet cui pœnitenti paternus affectus ignoſceret. Quid autẽ ei reſtitit, niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita ſuam mœſtitiam conſolari? Sic ergo catholica mater eccleſia, ſi aliquorum perditione tam multos cæteros colligit, dolorem materni cordis linit, & ſanat tantorum liberatione populorum: vbi eſt autem quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſt credere, vel non credere? cui vim Chriſtus intulit? quem coegit? ecce habent Apoſtolum Paulum, agnoſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docẽtem, prius ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum autem eſt quomodo ille qui pœnam corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui ſolo verbo vocati ſunt in Euangelio laborauit. cur ergo non cogeret eccleſia perditos filios vt redirent, ſi perditi filij coegerunt alios vt perirent? Sequitur: Et in tempore meſſis dicam meſſoribus. Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum. Remi. Meſſis autem appellatur tempus metendi. per meſſem uero deſignatur dies iudicij, in quo ſeparãdi ſunt boni à malis. Chry. Sed propter quid dicit colligite primum zizania? vt non timeant boni, quaſi ſimul cum zizanijs tollatur frumentum. Hiero. Quòd autẽ dicit zizaniorum faſciculos igni tradi, & triticum congregari in horrea, manifeſtum eſt hæreticos quoſque & hypochritas gehennæ ignibus concremandos: ſanctos uero, qui appellantur triticum, horreis, id eſt cœleſtibus manſionibus recipi. Augu. de quæſt. Euan. Quæri autem poteſt cur non vnum faſcem, aut vnum aceruum zizaniorum fieri dixerit, niſi fortè propter varietatem hæreticorum, non ſolum à tritico, ſed etiam à ſeipſis diſcrepantium. Ipſa uniuſcuiuſque hæreſeos, in quibus ſigillatim ſua communione disiuncti ſunt nomine faſciculorum deſignauit, vt etiam tunc incipiant alligari ad comburendum, cum à catholica communione ſegregati, ſuas proprias quaſi eccleſias habere cœperint, ut combuſtio earum ſit in fine ſeculi non alligatio faſciculorum. Sed ſi ita eſſet non tam multi reſipiſcendo & in catholicam Eccleſiam remeando ab errore diſcederent. Quapropter alligatio faſciculorum in fine profutura eſt, ut non confuſe, ſed pro modo peruerſitatis ſuæ uniuſcuiuſque erroris pertinacia puniatur. Raba. Et notandum q̃ ubi dicit: Seminauit bonum ſemen, notat bonam uoluntatem, quæ in electis eſt: ubi uero dicit, inimicus venit, &c. cautelam habendam intimare uoluit, de quæ creſcentibus zizaniis quaſi

patienter ferẽs ait:Inimicus homo hoc fecit,patientiã nobis cõmendauit; ubi uero ait: Ne fortè colligentes zizania,donauit nobis diſcretionis exemplum. Quãdo aũt ſubiungit: Sinite utraq; creſcere uſque ad meſſem , commendauit longanimitatem. Ad ultimum iuſtitiam,cum dixit: Alligate ea in faſciculos ad comburendum &c.

Aliam parabolam propoſuit eis,dicens, Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo,quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus. Cum autem creuerit maius eſt omnibus oleribus,& fit arbor, ita ut uolucres cœli ueniant,& habitent in ramis eius.

. Chry. Quia dominus dixerat quòd de ſemine tres partes pereũt & ſaluatur una , & in ipſa rurſus quæ ſaluatur, multa efficitur iactura , propter zizania quæ ſuperſeminatur,ne diceret : Qui ergo erunt,& quanti fideles ? conſequenter hunc timorem aufert per parabolam ſinapis, & ideo dicitur : Aliam parabolam propoſuit eis, dicens:Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod accipiens homo &c. Hiero. Regnum cœlorum prædicatio Euangelij eſt, & notitia ſcripturarum, quæ ducit ad uitam,de qua dicitur ad Iudæos , Auferetur à uobis regnum Dei . huiuſmodi ergo regnum cęlorum eſt ſimile grano ſinapis . Aug.de quæſt.euan Granum namque ſinapis ad feruorem fidei pertinet,uel eo q; dicatur uenena expellere. ſequitur : Quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo . Hiero. Homo qui ſeminat in agro ſuo , à pleriſque Saluator intelligitur,qui in animis credentium ſeminat. Ab aliis,ipſe homo ſeminãs in agro ſuo,ideſt in corde ſuo. Quis autem eſt iſte qui ſeminat , niſi ſenſus noſter & animus ? qui ſuſcipiens granũ prædicationis,& fouens,ſementem humore fidei facit in agro ſui pectoris pullulare.ſequitur : Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus . Prædicatio Euangelij minima eſt omnibus diſciplinis: ad primam quidem doctrinam fidem non habet ueritatis;hoĩem Deum,Deum mortuum, & ſcandalum crucis prædicans;confer huiuſmodi doctrinam dogmatibus philoſophorum,& libris eorum,& ſplendori eloquentiæ , compoſitionique ſermonum,& uidebis quanto minus ſit cæteris ſeminibus ſemen Euangelij· Chryſoſto.in hom. Vel minimum eſt ſemen Euangelij , quia diſcipuli uniuerſis erãt imbecilliores: ſed tamen quia magna erat uirtus in eis , expanſa eſt eorum prædicatio ubique terrarum. & ideo ſequitur : Cum autem creuerit,maius eſt omnibus oleribus, ideſt dogmatibus. Aug.de quæſt.euang. Dogmata autem ſunt placita ſectarum, ideſt ut placuit ſectis. Hierony. Phariſæorum enim dogmata cum creuerint, nihil mordax,nihil uitale demonſtrant, totum flaccidum marcidumq; ebullit in olera,& in herbas, quæ cito areſcunt & corruunt.Prædicatio autem euangelica , quæ parua uidebatur in principio ; cum uel in animam credentis,uel in totum mundum ſata fuerit, non exurgit in olera , ſed creſcit in arborem ; ita ut uolucres cœli (quas uel animas credẽtiũ,uel fortitudines Dei ſeruitio mancipatas ſentire debemus) ueniant & habitẽt in ramis eius. unde ſequitur : Et fit arbor, ita ut uolucres cœli ueniant & habitent in ramis eius. Ramos puto euangelicæ arboris,qui de grano ſinapis creuerint, dogmatum eſſe diuerſitates , in quibus ſupra dictarum uolucrum unaquæque requieſcit. Aſſumamus & nos pennas columbæ ut altiora uolitantes poſſimus habitare in ramis huius arboris , & nidos nobis facere doctrinarum,terrenaque fugientes ad cœleſtia feſtinare. Hilarius. Vel grano ſinapis ſeipſum dominus comparauit , acti ſemini & omnium ſeminum minimo , cuius uirtus preſſuris accenditur. Greg 19.Mo. Ipſe quidem eſt granum ſinapis,qui in orto ſepulturæ plantatus arbor magna ſurrexit. Granum namque fuit cum moreretur, arbor cum reſurgeret;granum per humilitatem carnis,arbor per potentiã maieſtatis. Hil. Granum igitur hoc poſt quàm in agro ſeminatum fuit , ideſt ubi à populo comprehenſus & traditus morti , tanquam in agro fuit ſatione quadam corporis con ſepultus, ultra mẽſuram omnium olerum excreuit, & uniuerſam prophetarum gloriam excedit . Oleris enim uitæ tanquam ægroto Iſrael data eſt prædicatio prophetarum : ſed iam in ramis arboris cœli uolucres inhabitant , Apoſtolos ſcilicet ex Chriſti uirtute protenſos, & mundum inumbrantes in ramis intelligimus; in quos Gentes in ſpem uitæ aduolabunt,& aura-

rum turbine,ideſt diaboli ſpiritu flatuque vexatæ;tanquã in ramis arboris conquieſcent. Grego.19. Mora. In iſtis etiam ramis volucres requieſcunt:quia ſanctæ animæ quæ quibuſdam virtutum pennis à terrena cogitatione ſe ſubleuant, in eorum dictis atque conſolationibus ab huiuſmodi fatigatione vitæ reſpirant.

Aliam parabolam locutus eſt eis,dicens:Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.

Chry. Ad idem oſtendendum dominus apponit parabolam de fermento. vnde dicitur: Aliam paraboiam locutus eſt eis.Simile eſt regnum cœlorum fermento. q.d. Sicut fermentum multam farinam trãſmutat in ſuam virtutem,ita & vos totũ mundum tranſmutabitis. Et vide Chriſti prudẽtiam: ea.n.quæ ſunt naturæ inducit,demonſtrans,quoniam ſicut illa poſſibile eſt fieri,ita & hoc.Non autem dixit ꝙ poſuit ſimpliciter,ſed abſcondit,ac ſi diceret.Ita & vos cum ſubiecti fueritis impugnatoribus veſtris, tunc eos ſuperabitis: Et ſicut fermentum ſuffoditur quidem,non autem deſtruitur;ſed paulatim ad ſuum habitum omnia tranſmutat, ſic & in prædicatione veſtra continget.Non itaque quia multas dixi ſuperuẽturas vobis vexationes,timeatis: ita.n fulgebitis,& omnes ſuperabitis. Tria autẽ ſata hic pro multis poſuit,hunc enim numerum determinatum pro multitudine indeterminata accepit. Hier. Satum autem, eſt genus menſuræ iuxta morem prouinciæ Palæſtinæ,vnum modium & dimidiũ accipiens. Aug.de quæſt.euan. Vel fermentum dicit dilectionem, eo ꝙ ferueſcere facit & excitat. Mulierem,ſapientiam dicit. In farinæ autem ſatis tribus intelliguntur,vel tria illa in homine, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mẽte;uel tria illa fructifera;centeſimum, ſexageſimum,& triceſimum; uel tria illa genera hominum;Noe,Daniel,& Iob. Rabanus. Dicit autem donec fermentatum eſt totum: quia charitas,in noſtra mente recondita eo vſque creſcere debet, vt totam mentem in ſui perfectionem commutet; quod hic quidem inchoatur,in futuro vero perficitur. Hierony. Vel aliter: Mulier iſta quæ fermentum accipit,& abſcondit: prædicatio mihi videtur apoſtolica vel eccleſia de diuerſis gentibus congregata:hæc tollit fermẽtum,intelligentiam ſcilicet ſcripturarum,& abſcondit illud in farinæ ſatis tribus, vt ſpiritus, anima, & corpus in vnum redacta non diſcrepẽt inter ſe. Vel aliter: Legimus in Platone tria eſſe in anima, rationale,iraſcibile,& concupiſcibile, & nos ergo ſi acceperimus fermentum Euangelicum ſacrarum ſcripturarum,in ratione poſſideamus prudentiã, in ira odium contra vitia,in deſiderio cupiditatem virtutum, & hoc totum fiet per euangelicam doctrinam, quàm nobis mater eccleſia præſtitit. Dicam & quorundã intelligentiam,mulierem iſtam & ipſi eccleſiam interpretantur, quæ fidem hominis farinæ ſatis tribus commiſcuit,ſcilicet credulitati Patris & Filij & Spiritus ſancti, cum in vnum fuerit fermentata, non nos ad triplicem Deum, ſed ad vnius diuinitatis perducit notitiã. Pius quidem ſenſus,ſed nunquam parabolæ & dubia ęnigmatum intelligentia poſſunt ad auctoritatem dogmatum proficere. Hil.Vel aliter: Fermento ſe dominus cõparauit,fermentum enim de farina eſt,quod virtutem acceptam aceruo ſui generis reddit. hoc autem fermentum acceptum mulier, ſynagoga ſcilicet per iudicium mortis abſcondit. hoc autem in farinæ menſuris tribus, ideſt legis, prophetarum, Euangeliorum ęqualitate coopertum,omnia vnum fecit, vt quod lex conſtituit,prophetæ nunciauerunt, idipſum Euangeliorum profectibus expleatur, quanquam ad trium Gentium vocationẽ, ex Sem,Cham, & Iaphet, tres menſuras farinæ eſſe referendas ſenſiſſe multos memini. Sed neſcio an hoc ita opinari ratio permittat,cum etſi omniũ gentium vocatio ſit, in his tamen Chriſtus nõ abſconſus ſit, ſed oſtenſus,& in tanta infidelium multitudine non fermentatum eſt totum.

Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas,& ſine parabolis non loquebatur eis.Vt impleretur quod dictum erat per prophetam, dicentem. Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi.

Chry. Poſtq̃ pręmiſſas parabolas ne aliquis opinaretur ꝙ Chriſtus noua induceret,induxit Euãgeliſta prophẽtam, etiam

hunc

hunc prædicentem doctrinæ modum. Et ideo dicit: Hæc omnia &c. Marcus autem ait: Quoniam ſicut poterant audire, loquebatur eis ſermonem in parabolis. vnde nó mireris ſi de regno diſputans, grani & fermenti meminit: hominibus.n.loquebatur idiotis, & indigentibus ab his induci. Remig. Parabola græcè, latinè dicitur ſimilitudo, per quam veritas demonſtratur. Oſtendit quippe in ipſa ſimilitudine quaſdam figuras verborum, & imagines veritatis. Hierony. Non autem diſcipulis, ſed turbis parabolas loquebatur; & vſque hodie turbæ in parabolis audiunt. & ideo dicitur; Et ſine parabolis non loquebatur eis. Chryſoſt. Quamuis enim non multa ſine parabolis turbis dixerit, ſed tamen tunc nihil. Auguſt. de quæſt. euang. Vel hoc dicitur, non quia nihil proprie locutus eſt, ſed quia nullum ferè ſermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid ſignificauerit: quãuis in eo aliqua & propriè dixerit, ita vt ſæpe inueniatur totus ſermo eius parabolis explicatus, totus autem propriè dictus nullus inueniatur. Explicatos autem ſermones dico, quando ex aliqua occaſione rerum incipit loqui quouſque terminet quicquid ad ipſam rem pertinet, & tranſeat ad aliud. Nonnunquam ſanè alius Euangeliſta contexit, quod alius diuerſis tẽporibus dictum indicat: non enim omnino ſecundum rerum geſtarum ordinem, ſed ſecũdum ſuæ quiſque recordationis facultatẽ, narrationem quàm exorſus eſt, ordinauit. Quare autẽ in parabolis loquebatur, manifeſtat Euangeliſta, cũ ſubdit: Vt adimpleretur quod &c. Hieronym. Hoc teſtimonium de 77. Pſalmo ſumptum eſt. Legi in nonnullis codicibus eo loco, vbi nos poſuimus, & vulgata æditio habet: Vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem, ubi ſcriptum eſt per Eſaiam prophetam dicentem. Remigius. Vnde Porphyrius obiecit fidelibus: Euangeliſta ueſter tantæ inſipientiæ fuit, ut quod reperitur in Pſalmis, ipſe deputauerit Eſaiæ. Hieronymus. Quia ergo minime inueniebatur in Eſaia arbitror poſtea à prudentibus uiris eſſe ſublatum. Sed mihi uidetur in principio ita æditum: Quod ſcriptum eſt per Aſaph prophetam, dicentem. Septuageſimus enim ſeptimus pſalmus, de quo ſumptũ eſt hoc teſtimonium, Aſaph prophetæ inſcribitur: & primum ſcriptorem non intellexiſſe Aſaph, & putaſſe ſcriptoris uitium, atque emẽdaſſe nomen Eſaiæ, cuius uocabulum manifeſtius erat. Sciendum eſt itaque quòd non ſolum Dauid, ſed etiam cæteri (quorum in pſalmis & hymnis & canticis Dei, præſcripta ſunt nomina) prophetę ſunt appellandi, Aſaph uidelicet, & Idithum, Eman Eſraytes, & reliqui quos ſcriptura commemorat, quodque in perſona domini dicitur: Aperiam in parabolis os meum, &c. Conſiderandum attentius & inueniendum deſcribi egreſſum Iſraelis ex Aegypto, & omnia ſigna narrari quę in Exodi continentur hiſtoria. Ex quo intelligimus uniuerſa illa quæ ibi ſcripta ſunt parabolicè ſentienda, & manifeſtare abſcondita ſacramenta. Hoc.n. Saluator edicturum ſe eſſe promittit, dicens; Aperiam in parabolis os meum. Glo. q. d. Qui prius locutus ſum per prophetas, modo in propria perſona aperiam os meum in parabolis & eructabo de theſauro mei ſecreti, emittam myſteria, quæ abſcondita erant à conſtitutione mundi.

Tunc dimiſſis turbis uenit in domum. Et acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes. Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui reſpondens ait illis; Qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis. Ager autem, eſt mundus. Bonum uero ſemen, hi ſunt filii regni, zizania autem, filii ſunt nequam. Inimicus autem qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſſis uero, conſummatio ſeculi eſt. Meſſores autem, Angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem; & mittent eos in caminum ignis Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

Chry. Locutus fuerat dominus turbis in parabolis, ut eos ad interrogandum induceret, & quamuis multa in parabolis dixiſſet, nullus tamen eum interrogauit; & ideo eos dimiſit. unde ſequitur, Tunc dimiſſis turbis, uenit in domum. Nullus autem eum ſcribarum ſequitur. Vnde manifeſtum eſt quòd propter nihil aliud prius

ſequebantur, quàm ut eum caperent in ſermone. Hie. Dimittit autem turbas Ieſus, & domum reuertitur, ut accedant ad eum diſcipuli, & ſecreto interrogent, quę populus nec merebatur audire, nec poterat. Raba. Myſticè autē dimiſſa turba tumultuantium Iudæorum ingreditur eccleſiā Gentium, & ibi fidelibus exponit ſacramenta cœleſtia. vnde ſequitur: Et acceſ. ad eū &c. Chry. Cum aliquando uolentes diſcere formidauerint interrogare: nunc libere interrogant & confiſi ſunt, quoniam audierant: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: ideoq; ſingulariter interrogant non multitudinem æmulantes, quibus nō erat datum. Dimittunt autem parabolam ferméti & ſinapis, vt manifeſtiores. Interrogant autem de parabola zizaniorum, quia habet conuenientiam ad præmiſſam parabolam de ſemine, & aliquid amplius oſtendit: dominus autem quæ eſſet parabola, exponit. unde ſequitur: Qui reſpondens ait eis: Qui &c. Remig. Ideo autem dominus ſe filium hominis appellauit; ut hoc indicio nobis exemplum humilitatis relinqueret: ſiue quia futurum erat, ut hæretici negarent eum uerum hominē eſſe, ſiue ut per humanitatis fidē poſſimus conſcendere ad diuinitatis cognitionem. Sequitur: Ager autem eſt mūdus. Glo. Cum autem ipſe ſit qui ſeminat agrū ſuum, manifeſtum eſt ꝙ præſens mundus eſt eius. Sequitur: Bonum uero ſemen, &c. Remig. Ideſt ſancti & electi viri, qui inter filios regni computantur. Augu. contra Fauſt. Zizania autem exponit dominus non aliqua falſa ueris ſcripturis immiſſa, ſicut Manichęus interpretatur, ſed omnes filios maligni, ideſt imitatores diabolicæ falſitatis. unde ſequitur: Zizania autem ſunt filij nequā: Per quos omnes impios & malignos vult intelligi. Aug. de quæſt. euan. Omnis autem immunditia in ſegete, zizania dicuntur. Sequitur: Inimicus aūt &c. Chry. Etenim hoc diabolicē eſt machinationis, ueritati ſemper inſerere errorem. Sequitur: Meſſis uero conſummatio eſt ſeculi. Alio autem loco ait, ſed Samaritanis loquens: Leuate oculos ueſtros & conſiderate regiones, quoniam iam albæ ſunt ad meſſem. Et rurſus: Meſſis quidem multa, operarij autē pauci: in quibus uerbis meſſem dicit iam adeſſe. Qualiter ergo hic eā dicit eſſe futuram? Sed ſciendum quòd in alia ſignificatione meſſem dicit: unde & ibi dicit, ꝙ alius eſt qui ſeminat, & alius ꝗ metit: hic autem eundem dicit eſſe qui ſeminat, & qui metit: quoniam ibi nō ad ſui differentiam, ſed Apoſtolorum prophetas induxit. Etenim ipſe Chriſtus per prophetas ſeminauit in Iudæis & Samaritanis. Idem ergo nominat ſemen & meſſem ſecundum aliud & aliud. Cum enim de obedientia loquatur, & perſuaſione ad fidem, hic uocat meſſem: ſicut in quo totum perſicitur. Sed cum inquirit de fructu auditionis uerbi Dei, tunc conſumationem dicit meſſem, ſicut hic. Remigius. Per meſſem enim deſignatur dies iudicij, in quo ſeparandi ſunt boni à malis, quod fiet miniſterio angelorum. unde infra dicitur, quòd ueniet filius hominis cum Angelis ſuis iudicare. propter quod ſequitur: Meſſores autem Angeli ſunt. Sequitur: Sicut ergo colligunt zizania &c. Auguſt. 20. de ciui. Dei. Nunquid de regno illo ubi nulla ſunt ſcandala? de regno ergo iſto eius quod eſt hic, ſcilicet eccleſia, colligentur. Aug. de quæſt. euang. Quod autem primo ſeparantur zizania, hoc eſt, quia tribulatione præcedente ſeparabuntur impij à pijs, quod per bonos Angelos intelligitur fieri: quia officia uindictæ poſſunt implere boni bono animo quomodo lex, quomodo iudex; officia uero miſericordiæ, mali implere non poſſunt. Chry. Vel poteſt intelligi de regno cœleſtis eccleſiæ, & tunc oſtenditur hic duplex pœna: uidelicet quòd excidunt à gloria, in hoc ꝙ dicit: Et colligent de regno eius omnia ſcandala, ſcilicet ne ſcandala in regnum eius intrent, & hoc ꝙ comburuntur, in hoc quòd ſubdit: Et mittent eos in caminum ignis. Hie. Omnia autem ſcandala referūtur ad zizania. hoc autem quòd dicit: Et colligent de reg. &c. Inter hæreticos & ſchiſmaticos, qui faciunt iniquitatem, uoluit diſtinguere: ut per eos qui faciunt ſcandala, intelligantur hæretici: per eos uero qui faciunt iniquitates, intelligantur ſchiſmatici. Glo. Vel aliter: Per ſcandala poſſunt intelligi illi qui præbent proximo occaſionem offenſionis aut ruinę: per facientes iniquitatem, quoſcunque peccantes. Raba. Obſerua quòd

dicit

dicit: Et eos qui faciunt iniquitatem, non qui fecerunt. quia non qui conuerſi ſunt ad pœnitentiam, ſed ſolum qui permanent in peccatis, æternis cruciatibus mancipandi ſunt. Chry. Vide autem ineffabilem Dei amorem ad homines. Eſt enim ad beneficia promptus, & ad pœnam tardus. Cum enim ſeminat, per ſeipſum ſeminat. cum autē punit, per alios. mittit enim ad hoc Angelos ſuos. Sequitur: Ibi erit fletus & ſtri. den. Remi. His verbis demonſtratur vera corporum reſurrectio. nihilominus oſtenditur per hoc duplex pœna inferni; ſcilicet nimij caloris, & nimii rigoris. ſicut autem ſcandala referuntur ad zizania, ita iuſti reputantur in filios regni. de quibus ſequitur. Tunc iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris eorum. in præſenti enim ſeculo fulget lux ſanctorum coram hominibus, poſt conſummationem autem mundi, ipſi iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno patris ſui. Chryſoſto. Non quia ita ſolum ſicut Sol, ſed quia hoc ſydere aliud magis luculentum non noſcimus, & cogitis nobis vtitur exēplis. Remig. Quòd autem dicit. Tunc fulgebunt, intelligendum eſt, quia & nunc fulgent in exemplum aliorum, ſed tunc fulgebunt ſicut Sol, ad laudādum Deum. Sequitur: Qui habet aures aud. &c. Rabanus. Id eſt, qui habet intellectum intelligat, quia myſticè hæc omnia intelligenda ſunt.

Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius uadit & uendit uniuerſa quæ habet, & emit agrum illum.

Chry. Parabolæ quas ſupra dominus poſuerat de fermento & ſinapi, ad virtutem Euangelicæ prædicationis referſitur, quoniam ſuperabit orbem terrarum. nunc autem vt præcioſitatem & magnificentiam eiuſdē oſtenderet, proponit parabolam de theſauro & margarita dicens; ſimile eſt regnum cœlorum the. abſcon. in agro. Prædicatio enim Euangelij occulta eſt in mundo, & ſi non vendideris omnia, nō emes eam; cum gaudio hoc oportet facere. vnde ſequitur. Quem qui inuenit homo abſcondit. Hilar. Hic quidem theſaurus gratis inuenitur. Euangeliorum enim prædicatio in abſcondito eſt. Sed vtendi & poſſidēdi huiuſmodi theſauri cum agro poteſtas non poteſt eſſe ſine precio, quia cœleſtes diuitiæ non ſine dāno ſeculi poſſidentur. Hiero. Quod autem abſcondit, non de inuidia facit, ſed more ſeruantis & nolentis perdere, abſcō dit in corde, quem priſtinis prætulit facultatibus. Greg. in ho. Vel aliter: Theſaurus in agro abſconditus, eſt cœleſte deſiderium. Ager vero in quo theſaurus abſcō ditur, eſt diſciplina ſtudij cœleſtis; quem ſcilicet theſaurum cum inuenit homo abſcondit, ſcilicet vt ſeruiet. quia ſtudium cœleſtis deſiderii a malignis ſpiritibus cuſtodiri non ſufficit ei, qui hoc ab humanis laudibus non abſcōdit, in præſenti etenim vita quaſi in via ſumus, qua ad patriā pergimus. Maligni autem ſpiritus iter noſtrum, quaſi quidam latrunculi, obſident. Depredari ergo deſiderant, qui theſaurum publicè portant in via. Hoc autem dico, non ut proximi noſtri opera noſtra nō videant, ſed vt per hoc quod agimus, laudes exterius non quæramus. Cœlorum autem regnum idcirco terrenis rebus ſimile dicitur, vt ex his quæ animus nouit, ſurgat ad incognita, vt per hoc quod ſcit notum diligere, diſcat ignotum amare. Sequitur: Et præ gaudio &c. Agrum pro fecto venditis omnibus comparat, qui voluptatibus carnis renuntians, cuncta ſua terrena deſideria per diſciplinæ cœleſtis cuſtodiam calcat. Hierony. Vel theſaurus iſte in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, aut Deus uerbum eſt, qui in carne Chriſti videtur abſconditus, aut ſanctæ ſcripturæ, in quibus repoſita eſt notitia Saluatoris. Auguſtin. de quæſt. Euang. Hunc autem theſaurum dixit in agro abſconditum, ſcilicet duo teſtamenta in eccleſia, quæ cum quis ex parte intellectus attigerit, ſentit illic magna latere, & uadit & uendit omnia ſua & emit illum, id eſt contemptu temporalium comparat ſibi ocium, vt ſit diues cognitione Dei.

Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negociatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autem una pretioſa margarita, abiit, & uendit omnia quæ habuit, & emit eam.

Chry. Euangelica prædicatio non ſolum lucrum multiplex præbet vt theſau-

rūs, ſed & precioſa eſt vt margarita. Vnde poſt parabolam de theſauro, ponit parabolam de margarita, dicens; Iterum ſimile eſt regnum cœlor. &c. In prædicatione enim duo oportet adeſſe, ſcilicet ab huius uitæ negocijs ſeparati, & vigilantem eſſe, quod negociatio deſignat. una autem eſt ueritas, & non partita, & propter hoc una margarita dicitur inuenta. Et ſicut qui margaritam habet, ipſe quidem nouit quod diues eſt, aliis uero non eſt cognitus, multoties eam manu detinés propter eius paruitatem. ita eſt in prædicatione Euāgelii. qui enim eam detinent ſciunt ſe diuites eſſe; infideles autem hunc theſaurum neſcientes, diuitias noſtras ignorant Hieronymus. Bonæ autem margaritæ poſſunt intelligi lex & prophetæ. Audi ergo Marchion & Manichee, quòd bonæ margaritæ ſunt lex & prophetæ Vna ergo precioſiſſima margarita eſt ſcientia Saluatoris, & ſacramentum paſſionis & reſurrectionis illius; quod cum inuenerit homo negotiator ſimilis Pauli Apoſtoli, omnia legis prophetarumque myſteria & obſeruationes priſtinas in quibus inculpate uixerat, quaſi purgamenta contemnit, ut Chriſtum lucrifaceret. non quo inuentio bonæ margaritæ condemnatio ſit ueterum margaritarum; ſed quod comparatione eius omnis alia gemma ſit uilior. Gloſa. Vel per margaritam precioſam, intelligitur cœleſtis uitæ dulcedo, quam inuentam omnia uendens emit, quia qui cœleſtis uitæ dulcedinem, inquātū poſſibilitas admittit, perfecte cognouerit, ea quæ in teris amauerat libenter cuncta derelinquit deforme conſpicitur quicquid de terrenæ rei placebat ſpecie, quia ſola precioſæ margaritæ claritas fulget in mente. Auguſt. de quæſt. euan. Vel homo cum quærat bonas margaritas, inuenit vnam precioſam, quia quærens homines bonos cum quibus vtiliter uiuat, inuenit vnum ſine peccato, Ieſum Chriſtū; aut præcepta quærens quibus ſeruatis cum hominibus recte conuerſetur, inuenit dilectionem proximi, in quo uno dicit Apoſtolus omnia contineri; aut bonos intellectus quærens, inuenit illum unum quo cuncta continentur, in principio erat uerbum; quod eſt lucidum candore ueritatis, & ſolidum firmitate æternitatis, & undique ſibi ſimile pulchritudine ueritatis, qui Deus penetrata teſtudine intelligēdus eſt. Quodlibet uero illorum triū ſit uel ſi aliud occurrere potuerit, quod margaritæ unius precioſæ nomine ſignificetur precium eius eſt noſipſi, qui ad eam poſſidendam non ſumus liberi, niſi omnibus pro noſtra liberatione contempti, quę temporaliter poſſidentur. Venditis enim rebus noſtris, nullum aliud precium maius accipimus quàm noſipſos; quia talibus implicati, noſtri non eramus; ut rurſus nos pro illa margarita demus, non quia tantum ualet, ſed quia plus dare non poſſumus.

Iterum ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam cum impleta eſſet educentes, & ſecus litus ſedentes, elegerunt bonos in uaſa ſua, malos autem foras miſerunt Sic erit in conſummatione ſeculi. Exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis ibi erit fletus & ſtridor dentium.

Chry. Poſtquam per prædictas parabolas euangelicam prædicationem commendauerat, ut non confidamus in prædicatione ſolum, neque quidem nobis æſtimemus ſufficere ad ſalutem; aliam parabolam terribilem ſubdit, dicens; Iterum ſimile &c. Hierony. Impleto enim Hieremiæ uaticinio dicentis; Ecce ego mittam ad uos piſcatores multos, poſtquam autē audierunt Petrus & Andreas, & Iacobus & Ioannes, ſequimini me, faciam uos fieri piſcatores hominum, contexuerunt ſibi ex ueteri & ex nouo teſtamento, ſagenam euangelicorum dogmatum; & miſerunt eā in mare huius ſeculi, quæ uſque hodie in medijs fluctibus tenditur, capiens de ſalſis & amaris gurgitibus quicquid inciderit; ideſt bonos homines & malos, & hoc eſt quod ſubdit; Et ex omni, &c. Grego. Vel aliter; Sancta eccleſia ſagenæ comparatur, quia & piſcatoribus eſt cōmiſſa, & per eā quiſque ad æternum regnū à præſentis ſeculi fluctibus trahitur, ne æternæ mortis profundo mergatur; quæ ex omni genere piſcium congregat, quia ad peccatorum ueniam ſapientes & fatuos, liberos & ſeruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos uocat. Quæ ſagena ſcilicet, tunc perfecte impletur, cum in fine ſuo humani generis ſumma

ma cōcluditur. vnde ſequitur. Quam cum imple. &c. Sicut enim mare ſeculum, ita ſe culi finem ſignificat litus maris; in quo, ſcilicet fine, boni piſces in vaſis eliguntur, mali proijciuntur foras; quia & electus quiſque in tabernacula æterna recipitur, & in æterni regni luce perdita, ad exteriores tenebras reprobi protrahuntur. Nunc enim malos bonoſque cōmuniter quaſi permixtos piſces fidei ſagena continet, ſed litus indicat ſagena eccleſiæ quid trahebat. Hiero. Dum enim ſagena extrahetur ad litus, tunc uerum ſecernendorum piſcium iudicium demonſtrabitur. Chry. Quid autem diſtat hæc parabola, à parabola zizaniorum? Etenim illic hi quidē ſaluantur, hi autem pereunt, ſicut & hic; ſed illic quidem, propter prauorum dogmatum hæreſim. In anteriori autem parabola de ſemine, quia non attendebant quæ dicebantur, hic autem propter vitæ nequitiā; propter quā quāuis & piſcatione capti. id eſt cognitione Dei fruentes, nō poſſunt ſaluari. Nō aūt audiens quoniam malos foras miſerunt, æſtimes hanc pœnam non eſſe periculoſam, per expoſitionem eius grauitatem oſtendit, dicens; Sic erit in conſum. ſecu. exibunt Angeli &c. quamuis alibi dicat ꝙ ipſe ſegregabit eos, ſicut ſeparat paſtor oues; hic Angelos hoc facere dicit, ſicut & in parabola zizaniorū. Greg. in ho. Timendū eſt autem hoc potius, quàm exponēdum; aperta enim voce tormēta peccantium dicta ſunt, ne quis ad ignorantiæ ſuæ excuſationem recurreret, ſi quid de æterno ſupplicio obſcure diceretur. Rab. Cum enim uenerit finis mundi, tunc uerū ſecernendorum piſcium iudicium demonſtrabitur; & quaſi in quodam quietiſſimo portu, boni mittentur in uaſa cœleſtium manſionum, malos autē torrendos & exiccandos gehennæ flamma ſuſcipiet.

• Domine. *Intellexiſtis hæc omnia. Dicunt ei: Etiam* • *Ait illis. Ideo oīs ſcriba doctus in regnum cælorum, ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & uetera.*

Chry. Recedentibus turbis, dominus diſcipulis in parabolis loquitur, ex quibus ſapientiores ſunt facti, ita ꝙ intelligunt quæ dicuntur. Quocirca dicit eis: Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei: Etiā. Hiero. Ad apoſtolos enim ꝓprie ſermo eſt, quos non vult audire tantùm vt populum, ſed etiam intelligere vt magiſtros futuros. Chry. Deinde quia intellexerunt, rurſus eos laudat. unde ſequitur: Ait illis: Ideo omnis ſcri. &c. Aug. 20. de ciui. Dei. Nō dixit: Vetera, & noua. quod utique dixiſſet, niſi maluiſſet meritorum ordinem ſeruare quàm tēporū. Manichæi ēt dū ſola Dei promiſſa noua tenore ſe arbitrantur, remanent in vetuſtate carnis, & nouitatē inducunt erroris. Aug. de quæſt. Euan. Vtrum aūt iſta concluſione exponere uoluit, quē dixerit theſaurum in agro abſconditum (quoniam ſanctæ ſcripturæ intelliguntur, quæ nomine duorum teſtamentorū, noui & ueteris concluduntur) ante oſtēdere uoluit eum doctum habendū in eccleſia, qui etiam ſcripturas veteres parabolis explicatas intellexerit ab illis nouis accipiens regulas, quia & iſta dominus per parabolas enunciauit; ut ſi ipſe, in quo illa complentur & manifeſtātur, per parabolas adhuc loquitur, donec paſſio eius uelum diſcindat, vt nihil ſit occultū, quod non reuelaretur, multo magis illa, quæ tam longe de illo ſcripta ſunt, parabolis operta eſſe nouerimus, quæ cum Iudæi ad literam accipiant, noluerunt eſſē docti in regno cęlorū. Chry. Sed ſi per nouum & uetus, ꝙ dicitur, utrunque teſtamentū accipimus, Abrahā doctū fuiſſe denegamus, qui noui & ueteris teſtamenti, & ſi facta nouit minime verba nunciauit. Moyſen quoque docto patrifamilias cōparare nō poſſumus, quia etſi teſtamentum edocuit uetus, noui tñ dicta nō protulit. Sed in eo quod hic dicitur, intelligi ualet, quia nō de his qui fuerant, ſed de his qui eſſe in Eccleſia poterant, loquebatur, qui tunc noua & uetera proferunt, cū utriuſque teſtamenti prædicamenta uocibus & moribus loquūtur. Hil. Diſcipulis. n. eſt loquutus quos ſcribas propter ſcientiā nuncupat, eo ꝙ intellexerint ea q̄ illa noua & uetera, id eſt Euangelijs & in lege protulerit, quæ ſunt & eiuſdem patrisfamilias, & unius utraque theſauri, ipſos etiam ſub patrisfamilias nomine ſibi comparat, eo ꝙ doctrinā de Spiritus ſancti theſauro ſuo nouorum ac ueterū ſunt adepti. Hiero. Vel Apoſtoli inſtructi ſcribēdi cunt, quaſi notarii Saluatoris, qui uerba illius & ꝓcepta ſignabant in tabu-

tabulis cordis carnalibus regnorum cœleſtium ſacramentis, & pollebant opibus patrisfamiliæ, eijcientes de theſauro doctrinarum ſuarum noua & vetera, vt quicquid in Euangelio prędicabant, legis & prophetarum uocibus comprobarent. Vnde & ſponſa dicit in Cantico cantic. Noua cum ueteribus dilecte mi reſeruaui tibi. Greg. Vel aliter: Vetus eſt vt pro culpa humanũ genus in æterna pœna intereat, & nouũ ut conuerſus in regnum viuat. Prius autẽ de regni ſimilitudine theſaurum inuentũ ac margaritam bonam protulit, poſtmodum inferni pœnas de malorum combuſtione narrauit, atque in concluſione ſubiungit; Ideo doctus ſcriba &c. Ac ſi dicat: Ille in ſancta Eccleſia doctus prædicator eſt, qui & noua ſcit proferre de ſuauitate regni, & uetuſta dicere de terrore ſuplicij; ut uel pœnę terreant, quos præmia non inuitant.

Et factum eſt cum conſumaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſiit inde. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent; Vnde huic ſapientia hæc & uirtutes? Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioſeph, & Simon, & Iudas? & ſorores eius, nonne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabantur in eo. Ieſus autem dixit eis. Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua Et non fecit ibi uirtutes multas, propter incredulitatem illorum.

Hierony. Poſt parabolas quas dominus ad populum eſt locutus, & quas ſoli Apoſtoli intelligunt, tranſiit in patriam ſuam, ut ibi apertius doceat. Et hoc eſt quod dicitur: Et factum eſt, &c. Aug. de conſ. Euan. A ſuperiori ſermone parabolarum iſtarũ ſic trãſit, vt non oſtendat conſequẽtis ordinis neceſſitatẽ, præſertim quia Marcus ab iſtis parabolis non in quod Matthæus, ſed in aliud intendens, in quod & Lucas, ita contexuit narrationem, vt credibilius oſtendatur hoc eſſe potius conſequenter geſtum quod ipſi duo conſequenter adiungunt, de naui. ſ. in qua dormiebat Ieſus, & de miraculo expulſorum dæmoniorũ, quę Matthęus ſuperius recolens interpoſuit. Chry. Patriam autem eius hic Nazareth uocat, non enim fecit ibi uirtutes multas, ut infra dicitur, ſed in Capharnaum fecit multa ſigna: ſed doctrinam eis oſtendit nõ minorem admirationem habentem, quàm ſigna. Remi. In ſynagogis autem docebat, ubi plurimi conueniebant, quia propter multorum ſalutem de cœlis deſcendit ad terras. Sequitur: Ita ut mira. & dice. Vnde &c. Sapientia refertur ad doctrinam, uirtutes uero ad miraculorum operationem. Hier. Mira ſtultitia Nazarenorum. Mirantur unde habeat ſapientiam ſapiẽtia, & uirtutes uirtus. ſed error in promptu eſt, quia fabri filiũ ſuſpicantur; unde & dicunt: Nonne hic eſt fabri filius? Chry. Per omnia ergo erant inſenſati, uilipendentes eum ab eo qui æſtimabatur eſſe pater, quamuis multa horum exẽpla habentes in antiquis temporibus, & patrũ ignobilium nobiles uidentes filios. Etenim Dauid cuiuſdam agricolę Ieſe fuit filius; & Amos cuiuſdam paſtoris, & ipſe paſtor. Oportebat enim propter hoc maximę ipſum honorare, quoniã à talibus exiſtẽs, talia loquebatur. Ex hoc enim erat manifeſtum quoniam nõ ex humana diligẽtia erat, ſed ex diuina gratia. Aug. in ſer. de nat. Eſt autem pater Chriſti faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus eſt arcã Noe diſpoſuit, Moyſi tabernaculũ ordinauit, arcã teſtamẽti inſtituit. Fabrum dixerit qui mentem rigidam explanat, ac cogitationes ſuperbas excidit. Hil. Fabri etiam hic erat filius, ferrũ ignea vincentis ratione, ſeculi uirtutem iudicio decoquentis, maſſamque formantis in omne opus utilitatis humanæ, formam ſcilicet corporum noſtrorũ in diuerſa mẽbrorum miniſteria, & ad omnia æternæ uitæ opera fingentis. Hie. Cum autem errent in patre, non eſt mirandum ſi errent in fratribus. unde ſubditur: Nõne eius mater dicitur Maria? &c. Hie. contra Heluidium: Fratres domini hic appellãtur filij matertera eius Mariæ, & hæc eſt mater Iacobi & Ioſeph, id eſt Maria Cleophe uxor Alphæi, & hæc dicta eſt Maria mater Iacobi minoris. Aug. de quæ. Euan. Non ergo mirũ eſt dictos eſſe fratres domini ex materno genere quoſcunque cognatos, cũ etiam ex cognatione Ioſeph dici potuerint fratres eius ab illis qui eum patrẽ domini eſſe arbitrabantur. Hila. Inhonoratur ergo dominus à ſuis; & quanquam docendi prudentia & operandi uirtus admirationẽ cõmoueret, nõ tamen credunt hæc in nomi-

ne

ne domini agere,& paternæ artis quodam opprobrio laceſcūt.Inter tot ergo magnifica quæ gerebat, corporis eius contemplatione commouebantur,& ideo dicunt: Vnde ergo huic oīa iſta? Sequitur:Et ſic ſcandalizabantur in eo. Hie. Error Iudæorum ſalus noſtra eſt,& hæreticorum condemnatio. intantum enim cernebant hominem Ieſum Chriſtum,vt putarent filium fabri. Chry.Intuere.n.Chriſti manſuetudinem, conuitiatus eſt, ſed cum multa manſuetudine reſpondit.vnde ſequitur Ieſus autem dixit eis: Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua & in domo ſua. Remig. Prophetā ſeipſum appellat,quod & Moyſes manifeſtat,cum dicit;Prophetam ſuſcitabit Deus de fratribus ueſtris uobis. Et hoc ſciendum,quia nō ſolum Chriſtus qui eſt caput omnium prophetarum;ſed etiam Hieremias & Daniel cæteri minores prophetæ,maioris honoris, & dignitatis fuerunt apud exteros,quàm apud ſuos. Hier. Propemodum.n. naturale eſt,ciues ſemper ciuibus inuidere;non enim cōſiderant præſentia uiri opera,ſed fragilis recordantur infantiæ; quaſi non & ipſi per eoſdem ætatem gradus ad maturam ætatem uenerint. Hil. Inhonorabilem etiam prophetā in patria ſua eſſe reſpondit; quia in Iudæa eſſet uſque ad crucis ſententiam condemnandus; & quia penes ſolos fideles Dei uirtus eſt; & propter eorum incredulitatem operibus diuinæ uirtutis abſtinuit. unde ſequitur;Et non fecit &c. Hier. Non ꝙ ēt incredulis illis facere non potuerit uirtutes multas;ſed ꝙ ne multas faciēs uirtutes ciues incredulos condemnaret. Chry. Si autem admiratio ei adueniebat ex miraculis,quare non multa fecit? quia non ad oſtentationem ſuam inſpiciebat, ſed ad ea quæ aliis erant utilia. hoc igitur non proueniente deſpexit quod erat ſuiipſius, ut non pœnam eis augeat.Cur igitur & pauca fecit ſigna? ut non dicant. Si utiq; facta eſſent ſigna,nos credidiſſemus. Hier. Poteſt etiam aliter intelligi ꝙ Ieſus deſpiciatur in domo & in patria ſua,hoc eſt in populo Iudæorum,& ideo ibi pauca ſigna fecerit,ne penitus inexcuſabiles fierent. maiora autem ſigna quotidie in gentibus per Apoſtolos facit,non tam in ſanatione corporum,quàm in animarum ſalute.

CAPVT XIIII.

IN illo tēpore Audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu, & ait pueris ſuis. Hic eſt Ioānes Baptiſta ipſe ſurrexit à mortuis & ideo uirtutes operātur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum,& poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes.Non licet tibi habere eam. Et uolens illū occidere, timuit populum, quia ſicut prophetā eū habebant.

Glo. Quia ſupra Euangeliſta oſtēderat quomodo phariſæi Chriſti miracula calūniabantur, conciues autem eius hoc admirantes,Chriſtum tamen contemnebant;refert nunc quam opinionem ex auditis miraculis Herodes de Chriſto conceperat. unde dicitur: In illo tempore &c. Chry. Non abſque cauſa hic tempus Euangeliſta deſignat,ſed ut diſcas tyrāni ſuperbiam & negligentiam.neque.n.à principio didicit ea quæ erant de Chriſto,ſed poſt plurimū tempus. ſic etiā multi qui in poteſtatibus ſunt,multa elatione circundati huiuſmodi tarde addiſcunt,quia non multam horū faciunt curam. Aug.de con.euang. Dixit autem Matthæus in illo tempore, non in illo die,uel ipſa hora. nā & Marcus quidē hoc eodem modo dicit;ſed non eodem ordine,ſed poſtquā diſcipulos ad prædicandum miſit; nulla tamen facta neceſſitate, qua hoc conſequenter geſtum eſſe intelligeretur. Lucas etiam narrandi eum ordinem tenet,quem & Marcus,nec ipſe tamē rerum geſtarum ordinē fuiſſe eundem credi cogit. Chry. Vide ergo quam magnum quid eſt uirtus;nam & defunctum Ioānem Herodis formidauit, & de reſurrectione philoſophatur. & ideo ſequitur: Et ait pueris ſuis &c. Raba. Sed quanta eſt inuidia Iudæorum ex iſto loco docemur. Ioannem.n. à mortuis potuiſſe reſurgere,nullo atteſtante, Herodes alienigena pronunciauit. Iudæi uerò Chriſtum, quē prophetæ prædixerant,non reſurrexiſſe, ſed furtim ablatum eſſe credere maluerunt. in quo inſinuatur ꝙ prōptior eſt animus Gētium ad credulitatem, quàm Iudæorum. Hiero.

Hiero. Quidam autem Eccleſiaſticorum interpretum quærit, quare Herodes iſta ſit ſuſpicatus, vt putet Ioannem à mortuis ſurrexiſſe? quaſi alieni erroris nobis reddenda ſit ratio, aut ex his uerbis habeat occaſioné hæreſis Methemſchoſeos, quæ poſt multos annorum circulos in diuerſa corpora dicit animas inſinuari; cũ eo tempore quo Ioãnes decollatus eſt, dñs trigin ta annorũ eſſet. Raba. Bene ãt de reſurrectionis virtute omnes ſenſerunt, q maiores potentiæ ſunt ſancti futuri cũ à mortuis reſurrexerint, quàm fuere dum adhuc carnis infirmitate grauarentur Propterea dicit:Et ideo virtutes operantur in eo. August. de con Euan. Lucas autem dicit:Et ait Herodes;Ioannem ego decollaui, quis eſt iſte de quo audio talia ego? Qui ergo hæſitantem Lucas cõmemorauit Herodé, intelligendum eſt aut poſt hanc hæſitatio nem confirmaſſe in animo ſuo, quod ab alijs dicebatur, cum dixit pueris ſuis, ſicut hic Matthæus narrat; Hic eſt Ioannes Bapti. &c. aut ita pronuncianda ſunt hæc verba, vt hæſitantem adhuc indicent; vtroque enim modo pronunciari poteſt, vt aut con firmatum eum ex aliorum verbis accipiamus, aut adhuc eum hæſitantem vt Lucas commemorat. Remi. Fortè autem quæret aliquis, quare dicat Matthæus; In illo tempore audiuit Herodes &c. cum longè ſuperius dicat q mortuo Herode reuerſus eſt dominus ex Aegypto.? Sed hæc quæſtio ſoluitur, ſi intelligatur duos fuiſſe Herodes; mortuo nanque priore Herode ſucceſſit ei Archelaus filius eius qui poſt decem annos relegatus eſt exilio apud Viennã vrbem Galliæ. Deinde Cæſar Auguſtus iuſſit diuidi illud regnum in tetrarchias, & tres partes dedit filijs Herodis. Iſte ergo Herodes qui Ioanné decollauit, eſt filius maioris Herodis; ſub quo dñs natus eſt; & vt hoc oſtenderet Euangeliſta, addidit, tetrarcha Glo. Quia verò dixerat de opinio ne reſurrectionis Ioannis, cũ nihil de morte dixiſſet, ideo reuertitur & narrat qualiter obierit. Chry. Et hanc hiſtoriam nobis Euãgeliſta non principaliter inducit, quia totũ ſtudium fuit ei dicere de Chriſto, & nihil aliud, niſi ad hoc cõferre deberet. Dicit ergo; Herodes tenuit Ioanné, & alligauit eum. Aug. de con Euan. Lucas quidem non eodem ordine id recordatur, ſed circa baptiſmũ quo dñs baptizatus eſt. vnde hoc præoccupaſſe intelligitur, vt narret q multo poſt factum eſt. Cum.n.commemoraſſet Ioannes verba de domino q ventilabrum in manu eius ſit, continuo hoc ſubiecit, quod non continuo factum eſſe Ioannes Euangeliſta exponit, cum commemoret poſteaquã baptizatus eſt Ieſus, iſſe eum in Galilæã, & poſt rediſſe in Iudeã, & ibi baptizaſſe circa Iordanem antequam Ioannes in carcerem miſſus eſſet. Sed nec Matthæus nec Marcus eo ordine de Ioãne in carcerem miſſo in ſua narratione poſue rũt, quo factũ apparet in eorum ſcriptis, nam & ipſi dixerunt tradito Ioanne dominum iſſe in Galilæam, & poſt multa quæ fecit ibi ex occaſione Famæ venientis ad Herodem de Chriſto, narrant omnia quæ de Ioanne fuerunt incluſo & occiſo. Cauſam ãt quare poſitus ſit in carcerem, oſtendit cum dicit; Propter Herodiadem vxoré fratris ſui, dicebat.n. iſti Ioannes, non licet tibi habere eam Hiero. Vetus narrat hiſtoriam, Philippum Herodis maioris filium, fratrem huius Herodis, duxiſſe vxorem Herodiadé filiã Arethæ regis Arabum. poſtea verò ſocer eius, exortis quibuſdã contra generũ ſimultatibus, tuliſſe filiam ſuã & in doloré prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulaſſe. Ergo Ioannes Baptiſta, qui venerat in ſpiritu & virtute Heliæ, eadem auctoritate qua ille Achab corriperet & Ieſabel, arguit Herodé & Herodiadem q illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratre viuente germano vxoré eius ducere, malens periclitari apud regé, quàm propter adulationé eſſe immemor præceptorum Dei. Chry. Non tantũ vxori loquitur, ſed uiro eius, quoniam principalior erat hic. forſan enim legem Iudæorũ tenebat, & ideo Ioannes eum ab adulterio prohibuit. Sequitur; Et uolens eum occidere, timuit populum. Hiero. Seditionem quidem populi uerebatur propter Ioanné, à quo ſciebat turbas in Iordane plurimas baptizatas, ſed amore uincebatur uxoris, ob cuius ardorem etiam Dei præcepta neglexerat. Glo. Timor enim Dei corrigit, timor hominum differt, ſed uoluntatem nõ auſert. unde & audiores reddit ad crimen quos aliquando ſuſpendit à crimine.

Dei

Die autem natalis Herodis, ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pollicitus ei dare quodcunque poſtulaſſet ab eo. At illa præmonita à matre ſua, da mihi, inquit, hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex. Propter iuſiurandum autem & eos qui pariter recumbebant, iuſſit dari. Miſitque, & decollauit Ioannem in carcere. Et allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & illa attulit matri ſuæ. Et accedentes diſcipuli eius tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud, & venientes nunciauerunt Ieſu.

Glo. Poſtquam enarrauit Euangeliſta incarcerationem Ioannis, proſequitur de occiſione ipſius, dicēs: Die aūt natalis &c. Hie. Nullum inuenimus alium obſeruaſſe diem natalis ſui, niſi Herodem & Pharaonem; vt quorū erat par impietas, eſſet vna ſolemnitas. Remi. Et ſciendum ꝙ conſuetudo eſt, nō ſolum diuitum, ſed etiam pauperum mulierum, ita pudicè filias ſuas nutrire, vt vix ab extraneis uideantur. Hæc autem impudica mulier impudicè filiam ſuam nutriuit, quam nō docuit pudorem, ſed ſaltationem. Nec minus reprehendendus eſt Herodes qui oblitus eſt domū ſuā eſſe aulam regiam, quam prædicta mulier fecerat theatrum. vnde ſequitur: Et placuit Herodi, vnde &c. Hiero. Ego autem non excuſo Herodem ꝙ inuitus & nolens propter iuramentum homicidium fecerit; qui ad hoc fortè iurauit, ut futuræ occiſionis machinas præpararet; alioquin ſi ob iuſiurandum feciſſe ſe dicit, ſi matris, ſi patris poſtulaſſet interitum; facturus fuerat, an nō? tulit, quod in ſe ergo repudiaturus fuit contemnere debuit in propheta. Iſid. In malis ergo promiſſis reſcinde fidē. Impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur. Illud non eſt obſeruandum ſacramentum; quo malū incautè promittitur. Sequitur: At illa præmonita à matre &c. Hie. Herodias. n. timens ne Herodes aliquando reſipiſceret, vel Philippo fratri amicus fieret; atque illicitę nuptię repudio ſoluerentur, monet filiā vt in ipſo ſtatim cōuiuio Ioannis caput poſtulet: digno operi ſaltationis, dignum ſanguinis præmium. Chryſo. Duplex eſt autem hic puellæ accuſatio, & quoniam ſaltauit & quoniā ita ei placuit, ut occiſionem expeteret in mercedem. Vide antē qualiter crudelis, & qualiter mollis eſt Herodes: ſeipſum. n. obnoxium iuramento facit, illam autem dominam petitionis cōſtituit. quia ergo ſciuit ꝙ ex eius petitione malum eueniebat, triſtatus eſt. vnde ſequitur: Et contriſtatus eſt rex. Virtus. n. etiam apud malos admiratione, & laudibus digna eſt. Hie. Vel aliter: Conſuetudinis ſcripturarū eſt, ut opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur, ſicut Ioſeph ab ipſa quoq; Maria appellabatur pater Ieſu, ita & nunc Herodes dicitur cō triſtatus; quia hic diſcumbentes putabant. Diſſimulator. n. mentis ſuæ & artifex homicidij, triſtitiam præferebat in facie, cū lętitiā haberet in mentem. Sequitur: Propter iuſiurandum &c. Scelus excuſat iuramēto, ut ſub occaſione pietatis impius fieret. Quod autem ſubiicit: Et propter eos qui pariter diſcumbebant, vult omnes ſceleris ſui eſſe conſortes, ut in luxurioſo cōuiuio cruentæ epulæ deferrentur. Chry. Si autem teſtes habere periurationis formidauit; quanto magis timuiſſe oportebat tam iniquæ occiſionis tantos teſtes habere? Rem. Sed in eo minus peccatum, factū eſt cauſa maioris peccati. nam quia libidinoſam uoluntatem non extinxit, idcirco ad luxuriam uſque peruenit; & quia luxuriam non coercuit, ideo ad reatum homicidij deſcendit. unde ſequitur: Miſitq; & decollauit &c. Hier. Legimus in Romana hiſtoria Flaminium ducem Romanorū, ꝙ accubanti iuxta meretriculæ, quæ nunquā uidiſſe ſe diceret hominem decollatū, acceſſus ſit, ut reus quidam capitalis criminis in conuiuio truncaretur, à cenſoribus pulſum curia, ꝙ ępulas ſanguini cōmiſcuerit: & mortem, quamuis noxij hominis, in alterius delicias præſtiterit, ut libido & homicidium pariter miſcerentur: quanto ſceleratior Herodes, & Herodias, ac puella quæ ſaltauit, in precium ſanguinis petijt caput prophetæ, ut haberent in poteſtate linguam, quæ illicitas nuptias arguebat. Sequitur: Et datū eſt puellæ &c. Glo. Vt habeat in poteſtate linguam, quæ illicitas nuptias arguebat. Greg. 3. Mor. Sed nō ſine admiratione grauiſſima perpendo ꝙ ille prophetiæ ſpiritu intra matris uterum impletus, quo inter natos mulierum nemo maior ſurrexit, ab iniquis in carcere

re mittitur, & ꝓ puellæ ſaltu capite trun-catur, & uir tantæ ſeueritatis pro riſu tur piū oritur. Nunquid nam credimus aliquid fuiſſe quod in eius uita illa ſic deſpecta mors tergeret? Sed idcirco Deus ſuos ſic premit in infimis, quia uidet quomodo muneret in ſummis. Hinc ergo unuſquiſque colligat quid illi ſint paſſuri, quos reprobat, ſi ſic cruciat quos amat. Greg. 29. Mor. Neq; autem Ioannes de confeſſione Chriſti, ſed de iuſtitiæ ueritate requiſitus occubuit. Sed qa Chriſtus eſt ueritas, uſq; ad mortem pro Chriſto, quaſi pro ueritate peruenit. Sequitur: Et acceden. diſc. &c. Hier. In quo ipſius Ioannes & Saluatoris diſcipulos intelligere poſſumus. Rab. Narrat autem Ioſephus uinctum Ioannem in caſtellum Macheronta adductum, ibique truncatum. Eccleſiaſtica uerò hiſtoria narrat ſepultum eum in Sebaſtia vrbe Palæſtinorum, quæ quondam Samaria dicta eſt. Chry. Intende autem qualiter diſcipuli Ioannis iam magis familiares facti ſunt Ieſu: ipſi .n. ſunt qui annunciauerunt ei quod factum eſt de Ioanne. vnde ſequitur: Et uenientes nun. Ieſu &c. Etenim uniuerſos dimittentes ad ipſum cõfugiunt, & ita paulatim poſt calamitatem & reſponſionem à Chriſto datam directi ſunt. Hila. Myſticè autē Ioannes prætulit formam legis, quia lex Chriſtum prædicauit, & Ioānes profectus ex lege eſt, Chriſtū ex lege pronūciās. Herodes uerò princeps eſt populi, & populi princeps ſubiectæ ſibi uniuerſitatis nomē cauſamque complectitur. Ioānes ergo Herodem monebat, ne fratris ſui uxorem ſibi iungeret. Sunt .n. atq; erant duo populi circunciſionis & gentium: hi igitur fratres ex eodem ſunt humani generis parente, ſed Iſraelē lex admonebat, ne opera gentium & infidelitatem ſibi iungeret; quæ ipſis tanquam uinculo coniugalis amoris annexa eſt. Die autem natalis, ideſt rerū corporalium gaudiis, Herodiadis filia ſaltauit: voluptas .n. tanquam ex infidelitate orta, per omnia Iſrael gaudia totis illecebre ſuæ curſibus efferebatur, cui ſe etiam ſacramento uænalem populus addixit. ſub peccatis .n. & ſeculi uoluptatibus Iſraelitę uitæ æternæ munera uēdiderunt. Hæc matris ſuæ, ideſt infidelitatis inſtinctu, orauit deferri ſibi caput Ioannis, ideſt gloriam legis: ſed populus boni eius quod in lege erat conſcius, uoluptatis conditionibus nō ſine periculi ſui dolore concedit, ſcitq; eſe talem præceptorum gloriam non oportuiſſe concedere, ſed peccatis tanquam ſacramento coactus & principum adiacentium metu atque exemplo deprauatus, & uictus illecebris uoluptatis mœſtus obtēperat. Igitur inter reliqua diſſoluti populi gaudia, in diſco Ioānis caput offertur, dāno ſcilicet legis, uoluptas corporum, & ſecularis luxus augetur. Igitur per puellā ad matrem defertur, ac ſic probroſus Iſrael etiā uoluptati & infidelitati ſuæ gloriam legis adduxit. Finitis igitur legis tēporibus & cum Ioanne ſepultis, & diſcipuli eius res geſtas domino annunciant, ad euangelia .ſ. ex lege uenientes. Hier. Vel aliter: Nos uſque hodie cernimus in capite Ioānis prophetæ, Iudæos Chriſtum, qui caput prophetarum eſt, perdidiſſe. Raba. Sed & linguam & uocem apud eos perdidit propheta. Remig. Vel aliter: Decollatio Ioannis ſignat minorationem famæ illius qua æſtimatur à populo Chriſtus, ſicut exaltatio domini in cruce ſignat profectum fidei. vnde Ioannes dixerat: Illum oportet creſcere, me autem minui.

Quòd cum audiſſet Ieſus, ſeceſſit inde in nauicula in locum deſertum ſeorſum. Et cum audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus. Et exiens uidit turbam multam, & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum.

Glo. Saluator audita nece ſui Baptiſtę, ſeceſſit in locum deſertum. vnde ſequitur: Quod cū audiſſet Ieſus, ſeceſſit inde in nauicula in locum deſertum ſeorſum. Aug. de con. euan. Hoc aūt cōtinuo poſt Ioānis paſſionē Euangeliſta factum eſſe cōmemorat. vnde poſt hæc facta ſunt illa quæ primo narrata ſunt, quibus motus Herodes dixit: Hic eſt Ioānes. Illa .n. poſteriora debet intelligi quę ad Herodē pertulit fama ut moueretur & hæſitaret. quiſnā iſte eſſe poſſet, de quo audiret talia, cum Ioannem ipſe occidiſſet. Hie. Non aūt ſecedit in locum deſertum, ut quidā arbitrantur timore mortis; ſed parcens inimicis ſuis ne homicidiū homicidio iungerēt, uel in diem Paſchæ ſuum interitum differens, in quo propter ſacramentum immolandus eſt agnus, & poſtes credētium ſanguine reſpergendi

gẽdi. Siue ideo receſſit ut nobis præberet exemplum temeritatis ultra ſe tradentiũ uitandæ, quia non omnes eadem conſtantia perſeuerant in tormentis, qua ſe torquendos offerunt. Ob hanc cauſam in alio loco præcipit: Cum perſecuti uos fuerint in iſta ciuitate, fugite in aliã. unde eleganter quoque Euangeliſta non dicit: Fugit in locũ deſertũ, ſed ſeceſſit, ut perſecutores uitauerit magis quàm timuerit: poteſt ẽt aliã ob cauſam audito Ioãnis interitu ſeceſſiſſe in deſertũ locũ, ut credentiũ probaret fidem. Chry. Vel ideo hoc fecit, quia plura humanius uult diſpenſare, non dum tempore exiſtente denudandi ſuam manifeſtè deitatem: propter quod & diſcipulis dixit, ꝙ nulli dicerent, quòd ipſe eſſet Chriſtus. Poſt reſurrectionem autem uolebat hoc fieri manifeſtum. Ideo autẽ quãuis per ſe nouerit quod factum eſt, tamen antequam nunciaretur ei, nõ receſſit, ut demonſtraret per omnia incarnationis ueritatem: non enim ſolo uiſu, ſed operibus hoc credi uolebat. Recedens uero nõ abijt in ciuitatem, ſed in deſertum in nauigio, ut nullus ſequeretur. Turbæ autem neque ita deſiſtunt, ſed ſequũtur, & neque quod geſtũ eſt de Ioanne eos terruit. vnde ſequitur: Et cũ audiſſent turbæ, &c. Hiero. Secutæ ſunt autem eum pedeſtres, non iumentis, nõ in uehiculis, ſed proprio labore pedum, ut ardorẽ mentis oſtenderent. Chry: Et propter hoc ſtatim retributionem acceperũt. unde ſequitur: Et exiens uidit turbã multam, & miſertus eſt eius, & curauit lãguidos eorũ, & ſi enim multa erat affectio eorum qui ciuitates dimittebãt, & diligẽter eum quærebant, ſed tamẽ quæ ab ipſo fiebãt, omnis ſtudij ſuper excedũt retributionem. Ideóque cauſam talis curationis miſericordiam ponit. Eſt autẽ magna miſericordia ꝙ omnes curat, & fidem non expetit. Hil. Myſticè autem Dei uerbum lege finita, nauem conſcendens Eccleſiam adijt, in deſertum deſcendit. Relicta quippe conuerſatione Iſrael, in uacua diuinæ cognitionis pectora tranſit. Turba autem hoc audiens, dominũ de ciuitate ſequitur in deſertũ, de ſynagoga uidelicet ad Eccleſiam tendens, qua uidens miſertus eſt, & omnẽ languorẽ infirmitatemq; curat, obſeſſas ſcilicet mẽtes, & corda infidelitatis uitio ad intelligentiam nouæ prædicationis emundat. Raba. Illud quoque notãdũm ꝙ poſtquam dominus in deſertum uenerit, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ. Nã antequam ueniret in ſolitudine gentium ab uno tantum populo colebatur. Hiero. Relinquunt autem ciuitates ſuas, hoc eſt priſtinas conuerſationes & uarietates dogmatum. Egreſſus aũt Ieſus ſignat ꝙ turbæ quidẽ habebant eundi uoluntatẽ, ſed perueniendi uires non habuerunt, ideo ſaluator egreditur de loco & obuiam pergit.

Veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes; Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit; dimitte turbas ut euntes in caſtella, emãt ſibi eſcas. Ieſus autem dixit eis; Non habent neceſſe ire, date illis uos manducare. Reſpõderũt ei. Nõ habemus hic niſi quinque panes, & duo piſces. Qui ait eis; Afferte mihi illos huc. Et cum iuſsiſſet turbã diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlũ benedixit & fregit, & dedit diſcipulis panes: diſcipuli autem turbis. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt Et tulerũt reliquias duodecim Cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autem fuit numerus quinque millia uirorum, exceptis mulieribus & paruulis.

Chry. Turbarum fidem oſtendit, quòd dominum etiam famem patientes expectabant uſque ad ueſperam, & ideo ſequitur: Veſpere autem facto acceſ. ad eum di. eius dicẽ. Deſertus eſt locus. Cibaturus quidẽ eos dominus expectat rogari, quaſi ubiq; non inſiliens prior ad miracula, ſed uocatus. Ideo autẽ nullus de turba accedit: uenerabãtur enim eũ abundanter, & neque famis ſenſum accipiebant amore inſtãtiæ. Sed neque diſcipuli accedentes dicunt: Ciba eos, adhuc enim imperfectius erant diſcipuli diſpoſiti, ſed dicunt, Deſertus eſt locus. quod enim uidebatur Iudæis in eremo eſſe miraculum, cum dicerent: Nunquid poteſt parare menſam in deſerto? hoc & per opera oſtendit. Propter hoc autem & in deſertum eos ducit, ut ſine omni ſuſpicione ſit hoc miraculum, & nullus æſtimet ex caſtello aliquo prope exiſtenti inferri aliquid ad menſam Sed quamuis deſertus ſit locus, tamen qui nutrit orbem terrarum adeſt, & ſi hora iam præterijt, ut dicunt, tamen qui non erat horæ ſuppoſitus, loquebatur. Et quam-

uis

uis preueniẽs diſcipulos dominus multos
infirmos curauerit, tamen interim ita im-
perfecti erant, ꝙ neque quod de panibus
facturus erat, poterant æſtimare. vnde ſub
dunt; Dimitte turbas &c. Vide autem ma-
giſtri ſapientiã, non enim ſtatim dixit eis:
Ego cibabo eos; neque enim hoc facilè ſu
ſcepiſſent, ſed ſubditur: Ieſus autem dixit
eis: Non habent neceſſe ire, date illis vos
manducare. Hier. In quo prouocat Apo
ſtolos ad fractionem panis, vt illis ſe non
habere teſtantibus magnitudo miraculi
notior fieret. Aug. de con. Euan. Poteſt
autem mouere, ſi dominus ſecundum nar
rationem Ioannis proſpectis turbis quæſi-
uit à Philippo vnde illis eſcæ dari poſſet,
quomodo ſit verũ quod Matthæus hic nar
rat, prius dixiſſe domino diſcipulos, vt di-
mitteret turbas quo poſſent alimẽta eme
re de ꝓximis locis? Intelligitur ergo poſt
hæc verba dominum inſpexiſſe multitudi
nem, & dixiſſe Philippo quod Ioannes cõ
memorat, Matthæus autẽ & alii præter-
miſerunt, & omnino in talibus quæſtioni-
bus neminem moueri oportet, cùm ab ali
quo euangeliſtarum, dicitur quod ab alio
prætermittitur. Chry. Diſcipuli verò ne-
que per præmiſſa verba directi ſunt, ſed ad
huc vt homini loquũtur. unde ſequitur: Re
ſpõderunt ei; Nõ habemus hic &c. Addiſci
mus aũt in hoc diſcipulorũ ſapiẽtiam qua
liter contempſerunt eſcam. duodecim e-
nim exiſtentes, quinque panes habebant,
& duos piſces; contemptibilia enim illis e
rant corporalia, & à ſpiritalibus poſſide-
bantur. Quia igitur diſcipuli adhuc ad ter
rã trahebãtur, iã dominus inducere inci-
pit, quæ ab ipſo erant. unde ſequitur; Qui
ait eis, afferte illos mihi huc. Propter quid
autem non facit panes ex nihilo, quib. tur
bã paſcat? ut ſcilicet obſtruat Marchionis
& Manichæi os, qui creaturas alienant à
Deo; & per opera doceat, quoniã omnia q̃
uidentur, eius opera & creationes ſunt; &
ut oſtẽdat quoniã ipſe eſt qui fructus tradi
dit, qui dixit à principio; Terra germinet
herbam uirẽtem. neque enim hoc minus
illo eſt. Nõ enim minus eſt de quinque pa
nibus facere tãtos, & de piſcibus ſimiliter,
quàm de terra educere fructũ; & ab aquis
reptilia & alia animata, quod demonſtrat
eũ eſſe dñs terræ & maris. Oportet autem
erudire diſcipulorum exemplo, quoniam
& ſi pauca habuerimus, oportet ea retri-
buere indigentibus. Iuſſi nãque diſcipuli
afferre quinque panes, non dicunt unde
mitigabimus famem noſtram? ſed obediũt
confeſtim. unde ſequitur; Et cum iuſſiſſet
tur. diſcũ. ſuper fœ. &c. Quare autem aſpe
xit in cęlũ & benedixit? Oportebat nãque
credi de eo, quoniã à patre eſt, & quoniã
ei æqualis eſt. Aequalitatẽ demonſtrabat,
cum poteſtate omnia faceret. A patre aũt
ſe eſſe monſtrabat, per hoc ꝙ ad ipſum om
nia referens faciebat, inuocans eum ad ea
quæ fiebant; & ideo ut utrunque oſtendat,
nunc quidem poteſtate, nunc autem orãs
miracula facit. Deinde conſiderandũ ꝙ in
minoribus quidem reſpicit in cęlum, in ma
ioribus autem poteſtate omnia facit. Quã
do enim peccata dimiſit, mortuos ſuſcita-
uit, mare refrenauit, occulta cordium re-
darguit, oculos condidit cœci nati, quæ ſo
lius Dei ſunt, nequaquam uidetur orans.
Quando autem panes multiplicari fecit,
quod his omnibus minus eſt, tunc reſpe-
xit in cœlũ; ut diſcas quoniam & in mino
ribus non aliunde uirtutem habet, q̃ à pa-
tre. Simul aũt erudit nos non prius tange
re menſam, donec gratias egerimus ei qui
cibum dat nobis. Propter hoc ẽt & in cœ-
lum reſpicit: aliorum. n. ſignorum multo-
rũ exempla habebant diſcipuli, huius nul
lum. Hie. Frangente autem domino ſemi
narium fit ciborum; ſi enim fuiſſent inte-
gri, & non in fruſta diſcerpti, & non diuiſi
in multiplicem ſegetem, tantam multitu-
dinem alere non poterant. Turbæ autem
a domino per Apoſtolos alimenta ſuſci-
piunt. unde ſequit̃: Et dedit diſcipulis &c.
Chry. In quo quidẽ non ſolum eos hono-
rauit, ſed uoluit ut hoc miraculo facto nõ
increduli fiant, neque obliuiſcantur eius
cum prętererit, manibus ipſis teſtantibus.
Ideoq́, turbas dimittit prius famis ſenſum
accipere, & diſcipulos accedere & inter-
rogare, & ab ipſis accepit panes, ut multa
eſſent teſtimonia eius quod fiebat, & mul-
tas rememorationes haberẽt miraculi: Ex
hoc aũt ꝙ nihil amplius quàm panes & pi
ſces eis dedit, & ex hoc ꝙ omnibus com-
muniter ea appoſuit; humilitatẽ, parſimo
niam, & charitatem, qua omnia æſtimarẽt
communia, eos erudiuit, quod & à loco do
cuit,

cuit, cum ſuper fœnum eos diſcumbere fecit. non enim nutrire ſolum corpora volebat, ſed & animam erudire. Panes autē & piſces in diſcipulorum manibus augebantur. Vnde ſequitur: Et manducauerunt omnes &c. Sed neque vſque ad hoc ſtetit miraculum: ſed & ſuperabundare fecit non panes integros, ſed fragmenta: vt oſtendat quoniā illi panes, neq; quantum reliquię erant, & vt abſentes diſcant quod factum eſt, & ne vllus quod factū eſt æſtimet eſſe phantaſiam. vnde ſequitur: Et tulerunt reliquias duodecim cophinos plenos fragmentorum. Hier. Vnuſquiſque. n. Apoſtolorum de reliquijs Saluatoris implet cophinum ſuū, vt ex reliquiis doceat veros fuiſſe panes, qui multiplicati ſunt. Chry. Propter hoc. n. & duodecim cophinos ſuperabundare fecit, vt & Iudas ſuum cophinum portaret. Accipiens autem fragmenta dedit diſcipulis & nō turbis, quæ adhuc imperfectius diſpoſitæ erāt, q̄ ām diſcipuli. Iuxta numerum quinque panum, & comedentium virorum quinq; milium multitudo eſt. vnde ſequitur: Manducantium autem &c. Chry. Hoc. n. erat plebis maxima laus, quoniam mulieres & uiri aſtabant, quando hæ reliquiæ factæ ſunt. Hil. Nō autem quinque panes multiplicantur in plures, ſed fragmentis fragmenta ſuccedunt. Creſcit deinde materies; neſcio vtrū in menſarum loco, aut in ſumentium manibus. Raba. Hoc autem miraculum ſcripturus Ioannes præmiſit, quia proximum eſſet Paſcha. Matthæus verò & Marc⁹ hoc interfecto Ioanne continuo factum eſſe cō memorant: vnde colligitur imminēte paſchali feſtiuitate fuiſſe decollatum, & anno poſt ſequente cum paſchale tempus rediret, myſteriū dominicæ paſſionis eſſe completum. Hiero. Omnia autem hæc plena myſterijs ſunt: hoc enim facit dominus nō mane, non meridie, ſed veſpere, quando ſol iuſtitiæ occubuit. Remi. Per veſperam enim mors domini deſignatur, quia poſtq̄ ille verus Sol in ara crucis occubuit, fame licos ſatiauit. Vel per veſperum vltima ætas ſeculi deſignatur, in qua filius Dei veniens, turbas in ſe credentium refecit. Raba. Quia autem diſcipuli rogant dominū vt dimittat turbas vt emant ſibi cibos per caſtella, ſignat faſtidiorum Iudæorum contra turbas Gentium quos iudicabant magis aptos vt quærerent ſibi cibum in conuenticulis phariſęorum, quàm diuinorum librorum vterentur paſtu. Hil. Sed dominus reſpondit. Non habent neceſſe ire; oſtendens eos quibus medetur vænalis doctrinę cibo non egere, neque neceſſitatem habere regredi ad Iudæam ciboſque mercari; iubetque Apoſtolis vt eſcam darent. Nunquid autem ignorabat non eſſe quod dari poſſet? ſed erat omnis typica rō explicanda. nondum. n. cōceſſum Apoſtolis erat ad vitæ æternæ cibum cœleſtem panem perficere ac miniſtrare; quorum reſponſio ad ſpiritualis intelligentiæ ordinem tendit, quia adhuc ſub quinque panibus, ideſt quinque libris legis continebantur, & piſcium duorum, ideſt prophetarum & Ioannis prædicationibus alebantur. Raba. Vel per duos piſces, & prophetias & pſalmos habemus: totum. n vetus teſtamentum in his tribus completur; lege, prophetis, & pſalmis. Hila. Hæc igitur primum, quia in his adhuc erat, Apoſtoli obtulerūt: ſed ex his Euangeliorum prędicatio in maiorem ſuæ virtutis abundantiam creſcit. Accumbere poſt hoc ſupra fœnum populus iubetur, non iam in terra iacens, ſed lege ſuffultus, & tanquam terra fœno fructibus operis ſui vnuſquiſque ſubſternitur. Hie. Vel diſcumbere iubentur ſuper fœnum, & ſecundum alium Euangeliſtam per quinquagenos & cētenos, vt poſtquam calcauerint carnem ſuam, & ſeculi voluptates quaſi ārens fęnum ſibi ſubiecerint, tunc per quinquagenarij numeri præſentiam ad perfectum centeſimi numeri culmen aſcēdant. Aſpicit autem ad cœlum, vt illuc dirigendos oculos doceat. Frangitur autem lex cum prophetis, & in medio proferuntur myſteria, vt quod integrum non alebat, diuiſum per partes alat gentium multitudinem. Hil. Dantur autem Apoſtolis panes, quia per eos erant diuinæ gratiæ dona redenda. Idem autem edentium numerus inuenitur, qui futurus fuerat crediturorum. nam ſicut in libro Actuum continetur, ex Iſrael populi infinitate, virorum quinque milia crediderunt. Hiero. Comederunt autem quinque milia virorum, qui in perfectum virum creuerant: mulieres autem & paruuli, ſexus fragilis, & ætas minor

numero indigni ſunt. Vnde & in Numero rũ libro, ſerui, mulieres, & paruuli, & uulgus ignobile abſque numero prætermittitur: Raban. Turbis autem eſurientibus nõ noua creat cibaria, ſed acceptis eis quæ habebant diſcipuli benedixit: quia ueniẽs in carne nõ alia quàm quæ prædicta ſunt prædicabat, ſed legis & prophetarum ſcripta myſterijs grauida eſſe demonſtrat. Quod autem ſupereſt turbis, à diſcipulis tollitur quia ſacratiora myſteria quæ à rudibus capi nequeunt, non ſunt negligenter habenda, ſed à duodecim Apoſtolis, qui per duodecim cophinos ſignantur, & ab eorũ ſucceſſoribus diligenter inquirenda. Cophinis enim ſeruilia opera agũtur; & Deus infirma mundi elegit, vt confundat fortia. Quinq; autem milia pro quinq; ſenſibus corporis hi ſunt, qui in ſeculari habitu exterioribus rectè vti nouerunt.

*Et ſtatim compullit diſcipulos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto, ſolus erat ibi. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus. Erat enim contrarius uentus. Quarta autẽ uigilia noctis, uenit ad eos ambulans ſuper mare. Et uidentes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt dicentes, quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt. Statimque Ieſus locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam, ego ſum, nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit illi: Domine ſi tu es, iube me uenire ad te ſuper aquas. At ipſe ait: Veni. Et deſcẽdẽs Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquas ut ueniret ad Ieſum. Vidẽs uero uẽtũ ualidũ, * ueniẽtem timuit. Et cum cœpiſſet mergi clamauit, dicens. Domine, ſaluum me fac. Et continuò Ieſus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Et cum aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit uentus. Qui autem in nauicula erant uenerunt, & adorauerunt eum, dicentes. Verè filius Dei es.*

*uenientẽ

Chry. Diligentem examinationem eorum quæ facta erant tradere uolens, eos qui præmiſſum ſignum viderant, iuſſit à ſe parari; quia & ſi præſens uiſus fuiſſet, phantaſticè & non in ueritate feciſſe miraculũ diceretur; non tamen ut abſens. Et ideo dicitur; Et ſtatim compulit Ieſus diſci. &c. Hieron. Quo ſermone oſtenditur inuitos eos à domino receſſiſſe, dum amore præceptoris ne ad punctum quidem temporis ab eo volunt ſeparari. Chry. Conſiderandum autem ꝙ cum dominus magna operatur, dimittit turbas, docens nos nuſquam gloriam multitudinis proſequi, neque attrahere multitudinem. Et iterum docet non debere turbis nos commiſcere continuè, neque fugere multitudinem ſemper, ſed alterutrum uiciſſim facere. unde ſequitur: Et dimiſſa turba &c. In quo nos docet, quia ſolitudo bona eſt, cum nos Deũ interpellare oporteat: propter hoc etiam ad deſertum vadit, & ibi pernoctat, dum orat, erudiens nos in oratione tranquillitatem quærere, & à tẽpore, & à loco. Hier. Quia autem aſcendit ſolus orare, non ad eum referas quidem, qui quinque panibus quinque milia hominum ſatiauit, ſed ad eum qui audita morte Ioannis ſeceſſit in ſolitudinem: non quo perſonam domini ſeparemus, ſed quo opera eius inter Deum hominemq́ue diuiſa ſunt. Augu. de conſ. euan. Poteſt autem hoc videri cõtrarium, quòd Matthæus dimiſſis turbis eum dicit aſcẽdere in montem, ut illic ſolus oraret. Ioannes autem in monte fuiſſe, cum eaſdẽ turbas pauit. Sed cum & ipſe Ioannes dicat poſt illud miraculum fugiſſe eum in montem ne à turbis teneretur, quæ eum uolebant facere regem; vtique manifeſtum eſt quòd de monte in planiora deſcenderat, quãdo illi panes miniſtrati ſunt; nec illud repugnat ꝙ Matthæus dixit; Aſcendit in montem ſolus orare. Ioannes autem, Cum cognouiſſet, inquit, ꝙ uẽturi eſſent ut facerent eũ regẽ, fugit iterum in montẽ ipſe ſolus. neq; enim cauſa orandi, cõtraria eſt cauſæ fugiendi; quandoquidem & hinc dominus docet hanc eſſe nobis magnam cauſam orandi, quando eſt cauſa fugiẽdi. Nec illud contrarium eſt ꝙ Matthæus prius dixit eum iuſſiſſe aſcendere diſcipulos in nauiculã, ac deinde dimiſſis turbis aſcẽdiſſe in montem ſolus orare. Ioãnes verò prius eum fugiſſe commemorat ſolum in montem, ac deinde: Vt autem ſero factum eſt, inquit, deſcenderũt diſcipuli eius ad mare, & cum aſcendiſ. nauim, &c. Quis enim non uideat hoc recapitulando Ioannẽ poſtea dixiſſet factũ à diſcipulis. quod iã Ieſus iuſſerat antequam fugiſſet in montẽ? Hie. Rectè autem quaſi inuiti & retractantes Apoſtoli à domino receſſerant, ne illo abſen-

abſente naufragia ſuſtinerent. Sequtiur.n. Veſpere autem facto &c. Chryſoſt. Rurſus autem diſcipuli tempeſtatem ſuſtinent ſicut & prius; ſed tunc quidẽ habentes eum in nauigio hoc paſſi ſunt, nunc aũt ſoli exiſtẽtes. Paulatim.n. ad maiora eos ducit, & ad ferendum omnia uiriliter inſtruit. Hiero. Domino quidem in montis cacumine cõmorante, ſtatim uentus cõtrarius oritur & turbat mare, & periclitantur Apoſtoli; & tandiu imminens naufragium perſeuerat, quandiu Ieſus ueniat. Chry. Tota autẽ nocte dimittit eos fluctuari; erigens eorũ cor poſt timorem, in maius ſui deſideriũ imittens eos, & in memoriam continuam propter hoc non confeſtim eis aſtitit. unde ſequtiur; Quarta autem uigilia noctis &c. Chry. Stationes enim & uigiliæ militares in trina horarum ſpatia diuiduntur. Quando ergo dicit; Quarta vigilia noctis veniſſe ad eos dominum, oſtendit tota nocte periclitatos. Chry. Erudiens eos non cito ſolutionem inquirere aduenientiũ malorum, ſed ferre ea quæ contingunt uiriliter. Quando autem putauerunt erui, tunc intenſus eſt timor. unde ſequitur, Et uidentes eum &c. Semper enim hoc dominus facit, cum ſoluturus ſit mala aliqua, difficilia & terribilia inducit. Quia enim non eſt longo tempore tentari cum finiendi ſunt agones iuſtorum, uolens amplius eos lucrari, auget eorũ certamina; quod & in Abraham fecit, ultimum certamen tentationum filii ponens. Hie. Confuſus autem clamor, & incerta nox, magni clamoris iudicium eſt. Si autem iuxta Marchionem & Manichæum dominus noſter nõ eſt natus ex uirgine, ſed viſus in phantaſmate, quomodo nunc Apoſtoli timent ne phantaſmata uideant? Chry. Chriſtus ergo non prius ſe reuelauit diſcipulis, donec clamauerant; quantò enim magis intendebatur, timor, tantò magis lætati ſunt in eius præſentia. unde ſequitur; Statimq; Ieſus locutus eſt eis, dicens; habete fiduciã, ego ſum nolite timere. hoc autem uerbum & timorem ſoluit, & fiduciam præparauit. Hiero. Quia autem dicit; Ego ſum nec ſubiungit, quis ſit; uel ex uoce ſibi nota poterant intelligere eum, qui per obſcuræ noctis tenebras loquebatur; uel ipſum eſſe ſcire poterant, quem locutum ad Moyſen nouerant; Hæc dices filijs Iſrael, qui eſt, miſit me ad uos. In omnibus autem locis ardentiſſimæ fidei inuenitur Petrus. Eodem igitur fidei ardore quo ſemper, nunc quocunque tacentibus cæteris credit ſe poſſe facere per uoluntatem magiſtri, quod non poterat per naturam; unde ſequitur; Reſpon. autem Pe. di. Domine &c. Tu præcipe, & ilico ſolidabuntur undæ; & leue fiet corpus, quod per ſe graue eſt. Aug. de uer. do. Non.n. poſſum hoc in me, ſed in te, Agnouit Petrus quid ſibi eſſet à ſe, quid ab illo, cuius uoluntate ſe credidit poſſe, quod nulla humana infirmitas poſſet. Chry. Vide autem quantus eſt feruor, quanta fides non dixit; Ora, & deprecare; ſed iube. Nõ enim ſolum credidit quoniam poteſt Chriſtus ambulare ſuper mare, ſed quoniam poteſt & alios inducere; & concupiſcit uelociter ad eum ire. Hoc enim tam magnũ quæſiuit propter amorem ſolum, non propter oſtentationem. Non enim dixit; Iube me ire ſuper aquas, ſed iube me uenire ad te. Patet autem quòd cum in miraculo ſuprà poſito oſtenderit quòd dominatur mari, nunc ad mirabilius ſignum eos inducit. unde ſequitur; At ille ait; Veni. Et deſcendens Petrus, quaſi molle & aereum inceſſerit. Reſpondeant quomodo ambulauerit Petrus, quem utique uerum hominẽ non negabunt. Raban. Denique Theodorus ſcripſit corporale pondus non habuiſſe dominum ſecundum carnem, ſed abſq; pondere ſuper mare ambulaſſe; ſed contrarium fides catholica prædicat. Nam Dionyſius dicit, ꝙ non infuſis pedibus corporale pondus habentibus & materiale onus deambulabat ſuper undam. Hiero. Petrus autem quod maius eſt ſuperans ſcilicet undas maris, à minori turbatur, ſcilicet à uẽti impulſu. unde ſequitur Videns autem &c. Talis eſt enim natura humana, ut multotiens in magnis rectè ſe habens, in minoribus reprehendatur. hic autem quòd Petrus timuit, differentiam demonſtrabat magiſtri & diſcipuli, ſed alios diſcipulos mitigabat. Si enim in duobus fratribus ſeſſuris ad dexterã moleſtati ſunt, multo magis hic moleſtati fuiſſent, nondum enim erant ſpiritu pleni; poſtea uerò ſpirituales effecti ubique Petro primatum concedũt, & in concionibus eum præmittunt. Hier.

Paululum etiam relinquitur tẽtationi, vt augeatur fides, & intelligat ſe non facultate poſtulationis, ſed potentia domini conſeruatum. Ardebat enim in animo eius fides, ſed humana fragilitas in profundum trahebat. Aug. de uer. do. Præſumpſit ergo Petrus de domino, titubauit vt homo, ſed rediuit ad dominũ. vnde ſequitur: Et cum cœpiſſet, &c. Nunquid aũt dominus deſereret titubantem, quem audierat inuocantem? vnde ſequitur. Et cõtinuo &c. Chry. Ideo autem nõ iniunxit ventis quieſcere, ſed extendens manum apprehendit eum, quoniam illius fide opus erat. Cùm enim quæ à nobis ſunt defecerint, tamẽ ea quæ à Deo ſunt ſtant. Vt igitur monſtraret, q non uenti immiſſio, ſed illius modica credulitas periculum operabatur, ſubditur; Et ait illi. Modi. fi. qua. du. In quo manifeſtat, quia neque ventus nocere potuiſſet, ſi fides firma fuiſſet. Sicut autem pullum ante tẽpus ex nido exeuntem & caſurum mater alis portans, rurſus ad nidum reducit; ita & Chriſtus fecit. vnde ſequitur; Et cum aſcen. in na. &c. Verè filius Dei es Rabanus. Quod quidem de nautis intelligẽdum eſt, ſiue de Apoſtolis. Chry. Vide autem qualiter paulatim ad id quod eſt excelſius vniuerſos ducebat? Supra enim increpauit mare, nunc autem magis uirtutem ſuam demonſtrat ſuper mare ambulãdo, & alij hoc idem facere iubendo, & periclitatem ſaluando. ideoque dicebant ei; Verè filius Dei es, quod ſuprà non dixerant. Hiero. Si ergo ad vnum ſignum tranquillitate maris reddita (quæ poſt nimias procellas interdũ & caſu fieri ſolet) nautæ atque rectores verè filium Dei confitentur, cur Arrius ipſum in eccleſia prædicat creaturam? Auſt. de ver. do. Myſticè autem mons altitudo eſt. Quid autem altius cœlo in hoc mundo? Quis verò in cœlum aſcendit nouit fides noſtra. Cur autem ſolus aſcendit in cœlum? quia nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcẽdit; quamuis & cum in fine venerit, & nos in cœlum leuauerit, etiam tunc ſolus aſcẽdet; quia caput cum corpore ſuo vnus eſt Chriſtus, nunc autem ſolũ caput aſcendit. Aſcẽdit autem orare, quia aſcendit ad patrem pro nobis interpellare. Hilar. Vel quòd ueſpere ſolus eſt, ſolitudinem

Arrius taxatur.

ſuam in tempore paſſionis oſtendit, cæteris trepidatione dilapſis. Hierony. Aſcendit etiam in montem ſolus, quia turba ad ſublimia ſequi non poteſt, niſi docuerit eam iuxta mare in littore. Aug. de ver. do. Veruntamen dum Chriſtus orat in excelſo, nauicula turbatur magnis fluctibus in profundo: & quia inſurgunt fluctus, poteſt iſta nauicula turbari: ſed quia Chriſtus orat, non poteſt mergi. Nauiculam quippe iſtam eccleſiam cogitate: turbulentum mare, hoc ſeculum. Hilar. Quòd autem nauẽ conſcendere diſcipulos iubet & ire trans fretum, dum turbas ipſe dimittit, & dimiſſis turbis aſcendit in montem orare: eſſe intra eccleſiam iubet, & periculum fieri vſque in id tempus quo reuertens in claritatis aduẽtu populo omni, qui ex Iſrael erit reliquus ſalutem reddat, eiuſq; peccata dimittat, dimiſſoq; eo vel in cœleſte regnũ potius admiſſo, agens Deo patri gratias in gloria eius & maieſtate conſiſtat. Sed inter hæc diſcipuli vento ac mari deferuntur, & totius ſeculi motibus immundo ſpiritu aduerſante iactantur. Augu. de ver. do. Quando enim aliquis impiæ voluntatis maximę poteſtatis perſecutionem indicit eccleſię, ſuper nauiculam Chriſti grãdis vnda conſurgit. Raba. Vnde bene dicitur quia nauis erat in medio mari, & ipſe ſolus in terra: quia nonnunquam eccleſia tantis preſſuris eſt afflicta, vt ea dominus deſeruiſſe videretur ad tempus. Augu. de ver. do. Venit autem dominus ad viſitandos diſcipulos ſuos qui turbantur in mari, quarta vigilia noctis, ideſt extrema parte noctis. Vigilia. n. vna tres horas hẽt, ac per hoc nox quatuor vigilias hẽt. Hila. Prima igitur vigilia fuit legis, ſecunda prophetarum, tertia corporalis aduentus, quarta in reditu claritatis. Augu. de ver. do. Quarta igitur vigilia noctis hic eſt penè iam nocte finita, ueniet in fine ſeculi iniquitatis nocte tranſacta ad iudicandũ uiuos & mortuos: venit autem mirabiliter. Surgebant enim fluctus, ſed calcabantur: quantumlibet enim poteſtates ſeculi conſurgant, premit earum caput, noſtrum caput. Hila. Veniẽs autẽ Chriſtus in fine inueniet eccleſiam feſſam, & Antichriſti ſpiritu & totius ſeculi motibus inueniet circumactam. Et quia de Antichriſti conſuetudine ad oẽm

tenta-

tentationum nouitatem ſoliciti erunt, et
ad domini aduentū expauesſcent falſas re-
rum imagines metuentes. Sed bonus dñs
timorem depellet, dicens: Ego ſum, & ad-
uentus ſui fide metum naufragij imminen
tis repellet. Aug. de quæſt. euan. Vel q̃ di
xerunt diſcipuli phātaſma eſſe, ſignat, q̃a
quidē, qui ceſſerit diabolo, de Chriſti ad-
uentu dubitabunt. Quia autem Petrus im
plorat auxilium à dño ne mergatur, ſignat
quibuſdam tribulationibus etiam poſt ul-
timam perſecutionem purgatum in eccle
ſia, quod & Paulus ſignat, dicens: Saluus
erit, ſic tñ quaſi per ignem. Hil. Vel, q̃ Pe
trus ex omni conſiſtentium in naui nume-
ro reſpondere audet, & iuberi ſibi vt ſupra
aquas ad dominum ueniat precatur, paſſio
nis tempore uoluntatis ſuæ deſignat affe-
ctum, dum ueſtigiis domini inhærens ad
contemnendam mortem conatus eſt. Sed
infirmitatem futuræ tentationis timiditas
eius oſtendit. Per metum .n. mortis uſque
ad negandi neceſſitatem coactus eſt. Cla-
mor autem eius pœnitentiæ ſuæ gemitus
eſt. Rab. Reſpexit dominus, & ad pœniten
tiam conuertit: manum extendit, & indul
gentiam tribuit, & ſic diſcipulus ſalutem
inuenit. quia non eſt uolentis neq; curren
tis, ſed miſerentis Dei. Hil. Quia autem
trepidante Petro uirtutem perueniēdi ad
ſe dominus non indulcit: ſed manu appre-
henſum ſuſtinuit, hæc eſt ratio: ſolus .n. paſ
ſurus pro omnibus omnium peccata ſolue
bat, nec ſocium admittit quicquid vniuer
ſitati præſtatur ab uno. Aug de uer. do. In
uno etiam Apoſtolo, ideſt Petro in ordine
Apoſtolorum primo & præcipuo, in quo
figurabatur eccleſia, vtrunq; genus ſignifi
candū fuit. i. firmi in hoc q̃ ſuper aquas am
bulauit, & infirmi in hoc q̃ dubitauit. Nā
& unicuiq; ſua cupiditas tempeſtas eſt. A-
mas Deum? ambulas ſupra mare, ſub pedi
bus tuis eſt ſeculi timor. Amas ſæculum?
abſorbet te. Sed cū fluctuat cupiditas cor
tuum, ut uincas cupiditatem, inuoca Chri
ſti diuinitatem. Rab. Aderit autem dñs ſi
ſopitis tētationum periculis protectionis
ſuæ fiduciam retribuat, & hoc diluculo ap
propinquante, Cum n humana fragilitas
preſſuris obſita ſuarū uirium paruitatem
conſiderat, erga ſe tenebras cernit. Cum
autem mentem ad ſupernum præſidiū ere
xerit, repente exortum luciferi conſpicit,
qui totam uigiliam matutinam illuminat.
Nec mirandum ſi aſcendēte in nauiculam
domino, uentus ceſſauit. In quocunque .n.
corde dominus per gratiā adeſt, mox uni-
uerſa bella quieſcunt. Hil. Aſcenſu etiam
Chriſti in naui uentum & mare eſſe ſeda-
tum poſt claritatis ſuæ reditum æterna ec
cleſiæ pax & tranquillitas indicatur. & q̃a
tunc manifeſtius adueniet, rectè admiran
tes uniuerſi locuti ſunt: Verè filius Dei es.
Cōfeſſio .n. uniuerſorum tunc abſoluta &
publica erit: Dei filium non iam in humili
tate corporea, ſed in gloria cœleſti pacem
eccleſiæ reddidiſſe. Aug. de quæſt. euang.
Signatur enim claritatem eius tunc mani
feſtam futuram, per ſpeciem iam uidenti-
bus, qui per fidem nunc ambulant.

*Et cum transfretaſſet, uenerunt in terram Ge-
nezareth Et cum cognouiſſent eum uiri loci illius;
miſerunt in uniuerſam regionem illam, & obtule-
runt ei omnes malè habentes, & rogabant eum ut
uel fimbriam ueſtimenti eius tangerent. Et quicun
que tetigerunt, ſalui facti ſunt.*

Remi. Narrauerat ſuperius Euangeli-
ſta dominum iuſſiſſe diſcipulos ſuos aſcen
dere in nauiculam, & præcedere eum trāſ
fretum, nunc inceœpta intentione perſeue
rans dicit quo in transfretando peruene-
rint, dicens: Et cum &c. Rab. Terra Gene
zar, iuxta ſtagnum Genezareth à loci ip-
ſius natura nomen trahens, qua criſpanti-
bus aquis de ſeipſo ſibi excitare aurā per-
hibetur: greco .n. uocabulo quaſi generans
ſibi auram dicitur. Chry. Monſtrat autem
Euāgeliſta q̃ poſt multum tempus ad par-
tes illas Chriſtus uenerat. Et ideo ſequit:
Et cum cognouiſſet &c. Hie. Cognouerūt
autem eū rumore, non facie, uel certè pro
ſignorum magnitudine, quæ perpetrabat
in populis, vultu plurimis notus erat. Et
uide quanta fides ſit hominum terræ Ge-
nezareth: ut non præſentium tantum ſalu-
te cōtenti ſint, ſed mittunt ad alias per cir
cuitum ciuitates. Chry. Neq; .n. ſimiliter
ut prius ad domos trahebant, & tactū ma-
nus inquirebant, ſed cum maiori fide eum
alliciebant. unde ſequit. Et obtulerūt &c.
Mulier enim quæ fluxum ſanguinis patie-
batur, uniuerſos hāc ſapientiam edocuit,
ut ſcilicet tangendo fimbriam ueſtimenti
Chriſti ſaluaretur. Patet etiam quòd

tempus quo Chriſtus abſens fuit, non ſolum fidem eorum diſſoluit, ſed & maiorē reddidit, cuius uirtute omnes ſaluati ſunt. & ideo ſequitur: Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt. Hiero. Si autem ſciremus, quid in noſtra lingua reſonat Genezareth intelligeremus quomodo Ieſus per typū Apoſtolorum & nauis eccleſiam de perſecutionis naufragio liberatam tranſducat ad litus, & in tranquilliſſimo portu faciat requieſcere. Raban. Genezar enim interpretatur ortus principium: tunc autem plena nobis tribuetur tranquillitas, quando paradiſi per Chriſtū nobis reſtituetur hæreditas, ac primæ ſtolæ iucunditas. Hilar. Vel aliter: Finitis legis temporibus, & ex Iſrael quinque millibus uirorum intra eccleſiam collocatis, iam credentium populus occurrit, iam ipſe ex lege per fidem ſaluus, reliquos ex ſuis infirmos ægrotoſque offerunt domino, oblatique fimbrias ueſtimentorum, contingere optabant ſalui per fidem futuri, ſed ut ex ueſte tota fimbriæ, ita ex domino noſtro Ieſu Chriſto ſancti Spiritus gratia uirtus exiit, quæ Apoſtolis data, ipſis quoque tanquam ex eodem corpore exeuntibus ſalutem his qui contingere cupiunt, ſubminiſtrant. Hiero. Vel fimbriam ueſtimenti eius, minimum mandatum intellige, quod qui tranſgreſſus fuerit, minimus uocabitur in regno cælorum, vel aſſumptionē corporis, per quā uenimus ad uerbum Dei. Chry. Nos autem nō ſolum fimbriam aut ueſtimentum Chriſti habemus, ſed etiam corpus eius ut comedamus. Si ergo qui fimbriam ueſtimenti eius tetigerunt, tantam acceperunt uirtutem, multo magis qui totum ipſum ſumunt.

CAPVT XV.

TVNC acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis ſcribæ & phariſæi, dicentes: Quare diſcipuli tui traſgrediūtur traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cum panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit, honora patrem & matrem. Et qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit. Et non honorificabit patrem ſuum aut matrem ſuam, & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

Raba. Homines Genezareth & minus docti credunt, ſed qui ſapientes uidentur ad pugnam ueniunt: iuxta illud, Abſcondiſti à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. unde dicitur: Tunc acceſſerunt &c. Aug. de con. euan. Ita autem contexit Euāgeliſta narrationis ſuæ ordinem, dicens: Tunc acceſſerunt, ut quantum ipſe tranſitus indicat, rerum etiam conſequentiam ordo ſeruetur. Chryſ. Propter hoc autem Euangeliſta hic tempus deſignat, ut oſtēdat ineffabilem illorum nequitiam nulli cedentem: tunc enim uenerunt, quando plurima ſigna operatus eſt, quando infirmos ex tactu fimbriæ curauerat. Quòd autem ab Hieroſolymis ueniſſe dicuntur ſcribæ & phariſæi, ſciendum eſt ꝙ per omnes tribus erant diſſeminati: ſed qui in Metropoli habitabant, peiores aliis erant, uelut ampliori fruētes honore, & maiorem ſuperbiam poſſidentes. Remi. Duabus autem de cauſis reprehenduntur; & quia ab Hieroſolymis uenerāt, ideſt à loco ſancto deſcenderant; & quia ſeniores populi, & legis doctores erant, & nō ad diſcendum, ſed ad reprehendendum dominum uenerant. Subditur enim: Dicentes, quare diſcipuli &c. Hier. Mira phariſæorum, ſcribarumque ſtultitia. Dei filium arguunt, quare traditiones hominum & præcepta non ſeruet. Chry. Vide autem qualiter & à ſua interrogatione capiuntur. Non. n. dicunt: Quare trāſgrediuntur lege Moyſi: ſed traditionem ſeniorum. unde manifeſtum eſt, quòd multa noua inducebant ſacerdotes. quanuis Moyſes dixerit, Non adijcietis ad uerbum, quod ego propono uobis hodie, & non auferetis ab eo. & quando oportebat eos ab obſeruationibus liberari, tunc amplioribus obſeruationibus ſe alligabāt, timentes ne aliquis eorum principatum auferret, terribiliores eſſe uolentes, quia & ipſi eſſent legiſlatores. Remi. Quæ autem fuerint traditiones, manifeſtat Marcus cum ait: Phariſæi & omnes Iudæi niſi crebro lauent manus ſuas, nō manducant

Superſtitio ſacerdotum.

panem

panem; unde & hic diſcipulos reprehendunt, dicentes: Non enim lauant &c. Beda ſuper Mat. Verba enim prophetarum carnaliter accipientes quod dictum erat: Lauamini, & mundi eſtote; de corpore ſolú lauando ſeruabant, & ideo ſtatuerant non niſi lotis manibus manducandum eſſe. Hiero. Manus autem, ideſt opera non corporis, ſed animæ lauandæ ſunt, vt fiat in illis verbum Dei. Chry. Ideo autem diſcipuli non lotis manibus manducabant, quia iã ſuperflua deſpiciebant, ea ſolum quæ ſunt neceſſaria attendentes; & neque non lauari pro lege habentes, ſed vt contingebat alterutrũ faciẽtes. Qui enim & ipſum neceſſarium cibũ cõtemnebant, qualiter circa hoc ſtudium haberent? Remi. Vel reprehendebant phariſæi diſcipulos domini nõ de iſta lauatione quæ conſueto more congruis, & neceſſarijs tẽporibus agitur, ſed de illa ſuperflua, quæ de ſuperſtitioſa traditione ſeniorum fuerat reperta. Chry. Chriſtus autẽ non excuſauit, ſed cõfeſtim reaccuſauit; demonſtrans quoniam eũ qui magna peccat, pro paruis peccatis aliorum ſolicitum eſſe non oportet. vnde ſequitur; Ipſe autem reſpondens ait illis: Quare & vos &c. Non autẽ dicit ꝙ bene faciunt trãſgredientes, vt non det eis occaſionem calumniæ; neque tamen vituperat quod ab Apoſtolis factum eſt; ne approbet eorum traditiones. neq; rurſus accuſat ſeniores, ne tãquam iniuriatorẽ eũ repuliſſent; ſed increpat eos qui aduenerant, tangens etiã ſeniores qui talem traditionem ſtatuerãt, dicens. Hier. Cum vos propter traditionem hominũ præcepta Dei negligatis, quare diſcipulos meos arguendos creditis, ꝙ ſeniorum iuſſa paruipendant, ut Dei præcepta cuſtodiant? nam Deus dixit; honora patrem & matrem. Honor in ſcripturis nõ tantũ in ſalutationibus & officiis deferendis, quãtum in eleemoſynis ac munerum oblatione ſentitur. Honora, inquit Apoſtolus; uiduas, quæ uere uiduæ ſunt; hic enim honor donum intelligitur. Præceperat ergo dominus, uel imbecillitates, uel ætates uel penurias parentũ cõmemorãs, ut filij honorarent etiam in uitæ neceſſariis miniſtrandis parentes ſuos. Chry. Voluit autẽ monſtrare ꝙ parentes eſſent ualde honorandi, per hoc quod adiunxit & præmium & pœnam. ſed dominus hic præmium prætermittens quod honorantibus repromittitur, ſcilicet eſſe longæuum ſuper terrã; ponit quod terribilius eſt, ſcilicet pœnam: ut & ipſos ſtupefaceret, & alios attraheret. unde addit: Et qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. In quo demõſtrat eos morte dignos eſſe. Si enim qui uerbo dehonorat parentem, morte punitur, multo magis uos qui opere, & nõ ſolum dehonoratis parẽtes, ſed & alios hoc docetis. Qui igitur neq; uiuere debetis, qualiter meos diſcipulos incuſatis? Quomodo autẽ Dei mandatum tranſgrediantur, manifeſtat cum ſubdit. Vos autem dicitis, quicunque dixerit &c. Hiero. Præmiſſam enim prouidentiſſimam Dei legem uolentes ſcribæ phariſæique ſubuertere, ut impietatem ſub nomine pietatis inducerent, docuerunt peſſimos filios, ut ſi quis ea quæ parentibus offerenda ſunt, Deo uoluerit ſoluere, qui uerus eſt pater, oblatio domini præponatur parẽtũ muneribus. Glo. Vt ſit ſenſus. Quod ego offero Deo, & mihi & tibi proderit; & ideo non debes ſumere, ſcilicet res meas in tuos uſus, ſed pati ut Deo offeram. Hiero. Vel certè ipſi parentes qui Deo conſecrata cernebant, ne ſacrilegij crimen incurrerent, declinantes egeſtate cõficiebantur, atque ita fiebat ut oblatio liberorum, ſub occaſione templi & Dei, lucra cederent ſacerdotum. Glo. Vt ſit ſenſus. Quicunque, ideſt quiſquis ueſtrum ò iuuenes, Dixerit, ideſt dicere poterit, uel dicet patri uel matri. O pater munus quod eſt Deo ex me iam deuotum proderit tibi, admirando: quaſi diceret, nõ debes ſumere, ne ſis reus ſacrilegij. Vel poteſt legi per defectum, hoc modo. Quicunq; dixerit patri &c. ſubaudi, faciet Dei mandatum, uel complebit legem, uel erit dignus uita æterna. Hier. Poteſt autem & hunc breuiter habere ſenſum: Compellitis inquit filios, ut dicant parentibus ſuis, Quodcunque donum oblaturus erã Deo, in tuos conſumo cibos, tibique prodeſt ò pater & mater, quaſi diceret, nõ. Gl. Et ſic propter iſtas perſuaſiones auaritiæ ueſtræ, ille iuuenis non honorificabit patrẽ & matrem. unde ſequitur. Et honorificabit patrẽ & matrem. quaſi diceret. Vos filiis iſta peſſima ſuaſiſtis, & propter hoc filius po-

Honor quid in ſcriptura.

Senſus uerborum.

lica patrem & matrē non honorificabit;& ita mandatum Dei de ſuſtentandis parētibus feciſtis irritum propter traditionē veſtram,ſcilicet auaritiæ veſtræ ſeruientes. Aug.contra aduerſarium legis & prophetarum. Euidenter āt hic Chriſtus oſtēdit & illā eſſe Dei legem , quā hæreticus blaſphemat:& Iudæos habere ſuas traditiones à libris propheticis & legitimis alienas,quas Apoſtolus appellat prophanas fabulas & uiles. Aug.contra Fauſtum;Multa etiam nos hic dominus docet,& Iudæos à Deo ſuo ſe non auertere,& eius mandata non tantùm ſe non infringere:uerum etiā illos quibus infringerētur arguere,& non niſi per Moyſem iſta mandaſſe. Augu.de quæſt.euan. Vel aliter;Munus quodcunq; eſt ex me,tibi proderit,ideſt munus quod offers cauſa mei,ad te iam pertinebit. quibus uerbis ſignificant filii,iam ſibi non neceſſe eſſe parentum pro ſe oblationem;ꝙ ad eam ætatem perueniſſent , ut poſſent iam ipſi offerre pro ſe. In hac ergo ætate conſtitutos ut poſſent parentibus ſuis hoc dicere;cum hoc dixiſſent , negabant phariſæi reos eſſe,ſi parentibus non præſtarent honorem.

Hypocritæ , bene prophetauit de uobis Eſaias dicens;Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Et conuocatis ad ſe turbis,dixit eis: Audite & intelligite. Non quod intrat in os, coinquinat hominem , ſed quod procedit ex ore,hoc coinquinat hominem.

Chry:Monſtrauerat dominus ꝙ phariſæi non erant digni accuſare tranſgredientes mandata ſeniorum, cum Dei legem deſtruerent. Rurſus autem demōſtrat hoc ipſum & à propheta.vnde dicit;Hypocritæ, bene &c. Remig. Hypocrita dicitur ſimulator;quia aliud opere ſimulat, & aliud corde geſtat. Iſti ergo bene hypocritæ dicuntur:quia ſub honore Dei, terrena ſibi lucra accumulare cupiebant. Raba. Præuidit autem Eſaias ſimulationes Iudæorum , ꝙ in dolo pugnarent contra Euangelium. Et ideo dixit ex perſona domini;Populus hic labijs cum honorat &c. Remig. Iudæorum nanque populus labijs & ore Deo appropinquare & honorare eū videbatur , quia unius Dei cultum ſe habere gloriabatur; ſed corde lōgè à Deo receſſit,quia viſis ſignis atq; miraculis , nec diuinitatem eius cognoſcere,nec eum ſuſcipere voluerunt. Raba. Item labijs eum honorabant, quando dicebant; Magiſter, ſcimus quia uerax es,ſed cor eorum longè ab eo fuit,quando miſerunt inſidiatores vt eum caperent in ſermone. Glo. Vel commendando exteriorem mūditiam eum honorabant,ſed dum interiori quæ vera eſt,carebant , cor eorū longè erat à Deo, & illis talis honor inutilis erat.vnde ſequitur;Sine cauſa āt colunt me , docentes doctrinas & mandata hominum. Raba. Non.n.habebunt mercedem cum ueris cultoribus docētes doctrinas & mandata hominum,contemptis præceptis diuinis. Chry. Augmentata ergo accuſatione phariſæorum à teſtimonio prophetæ,& illis non emendatis , iā eis nō loquitur,ſed turbis.unde dicit; Et conuocatis ad ſe turbis,dixit eis; Audite & intelligite. Quia turbis dogma excelſum & multa philoſophia plenum propoſiturus erat; non ſimpliciter hoc enunciat, ſed ſuſceptibilē facit ſermonem;primo quidem & ore & ſolicitudine exhibita circa turbas;quod oſtendit Euangeliſta, dicens; Et conuocatis ad ſe turbis. Deinde etiam ſuſceptibilem facit ſermonē ex tempore, quia poſt mortuos ſuſcitatos,poſt uictoriam contra phariſæos habitam,tunc legem proponit, vt facilius ſuſcipiatur. Et nō ſolum ſimpliciter turbas aduocauit, ſed etiam eos attētiores fecit in hoc ꝙ dixit; Audite & intelligite, ideſt attēdite & erigimini mēte ad hoc audiendum. Non autē dixit eis: Nihil eſt obſeruatio eſcarum,neq; ꝙ Moyſes male iniunxerat;ſed per modū admonitionis & conſilij,à rerū ipſarum natura teſtimonium accipiens,ait; Nō quod intrat in os, coinquinat hominē &c. Hieronymus habet,cōmunicat. Hier. Verbum cōmunicat, proprie ſcripturarū eſt, & ꝓprio ſermone non teritur.populus aūt Iudæorū cū partem Dei ſe eſſe iactans, cōes cibos nocat, quibus omnes utuntur homines,uerbi gratia,ſuillam carnē,oſtreas,lepores,& iſtiuſmodi animantia,quæ vngulam nō findunt, nec ruminant, nec ſquammoſa in piſcibus ſunt. Vnde & in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt;Quod Deus ſanctificauit , tu ne commune dixeris. Commune ergo quod cæteris hominibus patet , quaſi non de

Hypocriſis ratio.

Obſeruatio eſcarum.

parte

parte Dei, pro immūdo appellatur: Aug. contra Fauſtum Teſtamento aūt veteri nō eſt contraria iſta ſententia, qua dominus dicit; Nō quod intrat in os &c. & quia Apoſtolus dicit, Omnia munda mundis, & omnis creatura Dei bona eſt. Si poſſunt hoc Apoſtolum de ipſis dixiſſe naturis intelligāt Manichæi, illas autem literas propter quaſdam præfigurationes temporis congruentes, animalia quædam nō natura, ſed ſignificatione immūda dixiſſe. Itaque verbi gratia, Si de porco & agno requiratur: vtrunque natura mūdū eſt, quia omnis creatura Dei bona eſt; quadā verò ſignificatione agnus mundus, porcus immundus eſt, tāquam ſi ſtultum & ſapientem diceres, utrūque hoc uerbum natura uocis & literarū & ſyllabarum quibus conſtat, utique mundum eſt, ſignificatione autem unum horū uerbum quod dicitur ſtultus, immundū dici poteſt, nō natura ſui, ſed quoniam quoddam immūdum ſignificat. Et fortaſſe quod eſt in rerum figuris porcus, hoc eſt hominū genere ſtultus, & tā illud animal quàm iſtę duæ ſyllabæ quod dicit; ſtultus quoddam unum idemque ſignificant. Immundū quippe illud animal in lege poſitū eſt, eo ꝙ non ruminet; hon autem hoc eius uitiū, ſed natura eſt. Sunt autem homines qui per hoc animal ſignificantur immundi proprio uitio, non natura, qui cum libenter audiant uerba ſapientiæ, poſtea de his omnino nō cogitant. Quod enim utile audieris uelut ab inteſtino memoriæ, tanquam ad os cogitationis recordandi dulcedine reuocare, quid aliud eſt quàm ſpiritualiter ruminare? quòd qui non faciūt, illorū animaliū genere figurantur. Hæ autē ſimilitudines rerum in locutionibus uel obſeruationibus figuratis rationales mentes utiliter & ſuauiter mouent. ſed priori populo multa talia non tantum audienda, uerumetiam obſeruāda præcepta ſunt. Tēpus.n. erat quo non tantum dictis, ſed etiā factis prophetizari oportebat ea quæ poſteriore tēpore fuerāt reuelanda, qbus per Chriſtum, atque in Chriſto reuelatis, fidei gentium onera obſeruationum non ſunt impoſita, prophetiæ tamen eſt auctoritas cōmēdata. Requiro autē à Manichæis, utrū iſta domini ſententia, qua dixit non inquinari hominē quæ in os eius intrāt, uera aut falſa ſit? Si falſam dicunt, cur eorū doctor Adimantus à Chriſto prolatam dicens, ad expugnandum uetus teſtamētum obiecit? Si autem uera eſt, cur aduerſus eam credunt ſe coinquinari? Hierony. Opponat autem prudēs lector & dicat: Si quod intrat in os non coinquinat hominem, quarē idolothytis non ueſcimur? Sciendum igitur quod ipſi quidem cibi & omnis Dei creatura per ſe munda ſit, ſed idolorum & dæmoniorum inuocatio ea facit immunda; apud eos ſcilicet qui cum conſcientia idoli idolothytum manducāt: & conſcientias eorum cùm ſit infirma, polluitur, ut Apoſtolus dicit. Remi. Quicunque autem tantæ fidei eſt, ut intelligat creaturam Dei nullo modo inquinari poſſe; ſanctificetur cibus per uerbum Dei & orationem, & comedat quicquid uult, ita tamen quòd hæc licentia offendiculum nō fiat infirmi, ut Apoſtolus dicit. Doct. Manichæorū.

Tunc accedentes diſcipuli eius dixerunt ei: Scis quia phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt. At ille reſpondens ait. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cæleſtis, eradicabitur. Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.

Hier. Ex uno ſermone domini omnis ſuperſtitio obſeruationum Iudaicarū fuerat eliſa, qui in cibis ſumendis abominādiſque religionem ſuam ſitam arbitrabātur. Chry. Præmiſſa itaque cum audiſſent phariſæi, nihil contradixerunt illi, quia uehementer eos conuicerat, non redarguendo ſolum, ſed & dolum illorum propalando, ſed ſcandalizati ſunt, phariſæi ſcilicet, non autem turbæ, unde dicitur, Tunc acceden. diſci. eius dixe. ei: Scis quia phariſæi audito hoc uerbo, ſcandalizati ſunt? Hie. Quia crebro teritur in eccleſiaſticis ſcripturis ſcandalum, breuiter dicēdū quid ſignificat ſcādalū, nos offendiculum uel ruinam & impactionem pedis poſſumus dicere. Quando ergo legimus. Quicunque ſcādalizauerit, hoc intelligimus, ꝗ dicto uel facto occaſionē ruinæ dederit. Chr. Chriſtus autem nō ſoluit phariſæorū ſcandalū, ſed magis eos increpauit. unde ſequitur. At ille reſpondens, ait; Omnis plā. quam non plāta. pa. meus cœle. eradicabitur. hoc aūt Manichæi de lege dictum eſſe dicunt, ſed

cõfutát eos quæ antea dicta ſunt. Si enim de lege dixiſſet, qualiter ſuperius ꝓ lege pugnaſſet? dicés. Quare tráſgredimini mádatum Dei propter traditionem ueſtram? Qualiter etiam prophetam induxiſſet in medium? Si etiam Deus dixit: Honora patrem & matré: qualiter hoc quod in lege dictũ eſt, non eſt Dei plantatio? Hila. Dicens ergo omnem plantationem quæ nõ à patre ſit, docet traditionem hominum eradicandã, cuius fauore legis præcepta tráſgreſſi ſunt. Remi. Omnis etiam falſa doctrina & ſuperſtitioſa obſeruatio cum ſuis actoribus permanere non poteſt; & quia à Deo patre non eſt, cum eiſdem eradicabitur. Illa ergo ſola permanebit, quæ à Deo patre eſt. Hier. Nunquid ergo eradicabitur & illa plantatio, de qua Apoſtolus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit? Sed ſoluitur quæſtio ex eo quod ſequitur: Deus autem incrementũ dedit. Dicit & ipſe: Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis; & alibi: Cooperatores Dei ſumus. Si aũt cooperatores, igit̃ plátáte Paulo & rigante Apollo, Deus cum cooperatoribus ſuis plantat & rigat. Abutũtur auté hoc loco qui diuerſas naturas introducunt, dicentes Si plátatio quam non plátauit pater eradicabitur, ergo quam ille plátauit non poteſt eradicari. Sed audiant illud Hieremiæ: Ego uos plantaui uineam ueram, quomodo uerſi eſtis in amaritudiné uitis alienæ? Plantauit quidé Deus, & nemo poteſt eradicare plátationem eius. Sed quoniam iſta plátatio in uoluntate proprij arbitrij eſt, nullus alius eam eradicare poterit, niſi ipſa tribuerit aſſenſum. Glo. Vel plantatio iſta, doctores legis ſignificat cum ſequacibus ſuis, qui Chriſtum nõ habebant fundamentũ. Quare autem ſunt eradicãdi ſubditur. Sinit. il. cœci ſunt & du. cęcorum. Rab. Cœci quidem ſunt, id eſt luce mandatorum Dei priuati: & ſunt duces cęcorum, quia alios in præcipitium trahũt errantes, & in errorem mittentes. unde ſubditur: Cęcus auté ſi cęco ducatum præſtet, ambo in foueá cadunt. Hier. Hoc etiam eſt quod Apoſtolus præceperat. Hęreticum hominem poſt primam & alteram correctionem deuita, ſciens quòd ſit peruerſus huiuſmodi. In hũc ſenſum & Saluator præcipit doctores peſſimos dimittendos arbitrio ſuo, ſciens eos difficulter ad ueritatem poſſe retrahi.

Reſpondens autem Petrus dixit ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit. Adhuc & uos ſine intellectu eſtis? Nõ intelligitis quia omne quod in os intrat, in uentrem uadit & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeũt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeũt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinant hominem.

Remi. Conſueuerat dominus parabolicè loqui, & ideo Petrus cũ audiſſet, quod intrat in os, nõ coinquinat hominem, putauit illum parabolice fuiſſe locutum; & ideo interrogauit, vt ſubditur: Reſpondés autem Petrus, dixit ei: Ediſ. no. para. iſtam. Et quia ex perſona cæterorũ hoc dixerat, idcirco ſimul cum alijs à domino repreheñſus eſt. vnde ſequitur: At ille dixit: Adhuc & uos ſi. intel. eſtis? Hier. Corripitur autem à domino quare parabolice dictũ putet, quod perſpicuè locutus eſt. Ex quo animaduertimus vitioſum eſſe auditoré qui obſcura manifeſte, aut manifeſtè dicta obſcure velit intelligere. Chry. Vel ideo dominus increpat eũ, quia nõ erat ex incertitudine quod q̃ſierat, ſed ex ſcandalo quo ſcandalizatus erat. Turbæ. n. nõ intellexerant quod dictũ erat. Diſcipuli auté ſcãdalizati fuerant; vnde à principio quaſi pro phariſæis interrogare volebant. ſed quia audierant eum magna dicenté, omnis plátatio &c. repreſſi fuerunt. Sed Petrus qui vbique feruẽs erat, neque ita ſilet; quẽ dominus increpat, & increpationi rationẽ addidit, dicẽs: Nõ intelligitis quia om. quod in os intrat, in vẽ. va. & in ſeceſ. emittitur? Hiero. Ex hac ſententia quidam calumniantur ꝙ dominus phyſice diſputationis ignarus, putet omnes cibos in ventrem ire & in ſeceſſum digeri; cum ſtatim infuſæ eſcæ per artus & venas ac medullas, neruosq́; fundantur. Sed ſciendum ꝙ tenuis humor & liquens eſca, cũ in venis & artubus cõcocta fuerit & digeſta, per occultos meatus corporis, quos græci poros vocãt, ad inferiora dilabitur, & ĩ ſeceſſum vadit. Aug. de ve. reli. Alimenta carnis corrupta id eſt amittentia formam ſuam in membrorum fabricam migrant; & corrupta reficiunt in aliam formam per conuenientiam tranſeuntia,

Doctrina moralis.

ſeuntia, & per uitalem motum diiudicant quodammodo, ut ex eis in ſtructuram huius pulchri uiſibilis quæ apta ſunt, aſſumantur: non apta uero, per congruos meatus abijciantur: quorum aliud fœculentiſſimũ redditur terræ ad alias formas aſſumendas, aliud per totum corpus exhalat, aliud totius animalis latentes neruos accipit, & inchoatur in prolem. Chryſo. Cum autem hoc dominus dicit, adhuc diſcipulis ſecundum Iudaicam infirmitatem reſpondet; dicit enim quoniam cibus non manet, ſed egreditur; quanuis etſi maneret, non faceret immundum, ſed nondum hæc audire poterant; propter hoc autem Moyſes tantum tẽpus dicit eſſe immundos, quantũ cibus intus manet. In ueſpere enim iubet lauari & mundum eſſe, quaſi tempus digeſtionis & egeſtionis dimetiens. Aug. 15. de trini. Duo autem quidam hominis ora dominus complexus eſt: vnũ corporis, aliud cordis; nã cum dicit, Omne quod in os intrat &c. Apertiſſime demonſtrauit os corporis. At in eo quod ſequitur, os cordis oſtendit, dicens. Quæ autem procedunt de ore &c. Chry. Quæ enim cordis ſunt, intus in homine manent, & exeuntia inquinant non manentia ſolum: imò tunc magis, cũ exierit. unde ſubiungit. De corde enim exeunt cogitationes malę, quas primo ponit, quia hoc erat Iudaicum uitium, qui ſcilicet ei inſidiabantur. Hie. Principale igitur animæ non ſecundum Platonem in cerebro eſt, ſed iuxta Chriſtum in corde, & arguendi ſunt ex hac ſententia, qui cogitationes diabolo immitti putant, & non ex propria naſci uoluntate. Diabolus adiutor eſſe & incenſor malarum cogitationũ poteſt, auctor eſſe non poteſt. Si autem ſemper in inſidijs poſitus, leuẽ cogitationum noſtrarũ ſcintillã ſuis fomitibus inflamauerunt, nõ debemus opinari eũ quæque occulta cordis rimari, ſed ex corporis habitu & geſtibus æſtimare quid uerſemus intrinſecus. uerbi gratia, Si pulchram mulierẽ nos crebro uiderit inſpicere, intelligit cor ab oculis uulneratum. Glo. Ex cogitationibus autem malis proueniunt & mala facta, & mala uerba, quæ lege prohibentur. unde ſubdit, Homicida, quæ prohibentur illo legis præcepto, Non occides. Adulteria, fornicationes; quæ intelligũtur prohiberi illo præcepto. Non mœchaberis. Furta, quę prohibentur illo præcepto. Non furtũ facies. Falſa teſtimonia, contra illud præceptum, Non dices aduerſus proximum tuũ falſum teſtimonium. Blaſphemię, cõtra illud præceptum, Non aſſumes nomen Dei in vanum. Remi. Nominatis autem uitijs quæ diuina lege prohibentur, pulchrè dominus ſubiungit: Hæc ſunt quæ coinquinãt hominẽ, ideſt immundũ & impurũ reddunt. Glo. Et quia huiuſmodi uerba domini ex phariſæorum nequitia occaſionem ſumpſerant, qui traditiones ſuas diuinis præceptis præferebant, conſequenter concludit inconuenientiam traditionis præmiſſe, dicẽs: Non lotis autem manibus mãducare non coinquinat hominem. Chryſ. Non autem dixit, eſcas in lege prohibitas manducare, non coinquinat hominem, ut non poſſent illi contradicere, ſed concludit de illo, de quo diſputatio erat.

Duplex es hominis.

Cautio uerborũ

Egreſſus inde Ieſus ſeceßit in partes Tyri, & Sidonis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei. Miſerere mei domine fili David filia mea male à dæmonio uexatur. Qui non reſpondit ei uerbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant eum, dicentes. Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens, ait Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierant domus Iſrael. At illa uenit, & adorauit eum, dicens, Domine. adiuua me. Qui reſpondens, ait Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit. Etiam domine: nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, ait illi. O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis. Et ſana eſt filia eius ex illa hora.

Hieronymus. Scribis & phariſæis & calumniatoribus derelictis tranſgreditur in partes Tyri & Sidonis, ut Tyrios Sidonioſque curaret, & ideo dicitur, & egreſſus inde Ieſus ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis. Remi. Tyrus & Sidon ciuitates fuere Gentilium. nam Tyrus metropolis fuerat Chananæorũ, Sidon terminus Chananæorũ, reſpiciens ad Aquilonem. Chry. Conſiderandum autẽ ꝙ quando ab eſcarum obſeruatione Iudæos eripuit, tunc & gentibus ianuam aperuit. ſicut & Petrus prius in uiſione iuſſus eſt hanc legẽ ſoluere, & poſt ad Cornelium mittitur. Si quis autẽ quærat: cum diſcipulis ſuis dixerit, In uiam Gẽ

Reuelatur myſterium.

tium

tium ne abieritis; qualiter hanc ambulat
uiam? Primũ quidem illud dicemus; quia
non erat obnoxius præcepto quod diſcipu
lis dederat. Secundo autem, quia neq; ut
prædicaturus abiit. vnde & Marcus dicit;
Quoniã occultauit ſeipſum. Remi. Iuit au
tem ut Tyrios Sidonioſque curaret, ſiue
vt huius mulieris filiam liberaret à dæmo
nio, quatenus per eius fidem, ſcribarum &
phariſæorum nequitiam condemnaret: de
qua quidẽ muliere ſubditur; Ecce mulier
Chananęa à finibus illis egreſſa, &c. Chry.
Dicit autem Euangeliſta eſſe Chananæã:
ut oſtendat uirtutem præſentiæ Chriſti.
Chananæi n qui expulſi fuerant ut nõ per
uerterent Iudæos, hi Iudæis apparuerunt
prudentiores: ut exirent à terminis ſuis, &
accederent ad Chriſtum. Cum autem hæc
mulier acceſſiſſet, nihil aliud quàm miſeri
Planctus Chananææ. cordiam popoſcit: unde ſequitur: Clama
uit, dicens ei: Miſerere mei domine fili Da
uid. Glo. Magna fides Chananææ hic nota
tur Deũ credit, ubi dominũ uocat; hoĩem,
ubi dicit filiam Dauid. Nihil ex merito po
ſtulat, ſed ſolã miſericordiam Dei efflagi
tat, dicens; Miſerere. Nec dicit, Miſerere
filiæ, ſed Miſerere mei; quia dolor filiæ, do
lor eſt matris; & ut magis eum ad compaſ
ſionem moueat, totum ei dolorẽ enarrat,
vnde ſequitur; Filia mea male à dæmonio
uexatur. In quo uulnera medico detegit,
& magnitudinẽ & qualitatẽ morbi; magni
tudinem, cum dicit; Male uexatur: qua
litatem cum dicit. A dæmonio. Grego. in
ho. Vide ãt prudentiam fœminæ; non iuit
ad homines ſeductores, non quæſiuit ina
nes ligaturas; ſed omnes relinquens diabo
li cultus, uenit ad dominum. Non petiuit
Iacobum, non rogauit Ioannẽ, non acceſ
ſit ad Petrũ; ſed ſuſcepit in ſe pœnitentiæ
patrocinium, & ſola cucurrit ad dominũ.
Sed uide, inexpertum negocium petit, &
lamentum ſuum producit in clamorẽ; &
amator hominũ Deus non rñdet uerbum.
unde ſequitur; Qui non rñdit ei uerbum.
Hie. Non autem de ſuperbia phariſaica,
nec de ſcribarum ſupercilio; ſed ne ipſe
ſnæ ſuæ cõtrarius uideretur, perquam iuſ
ſerat; In uiam gentium ne abieritis; nole
bat. n occaſionẽ calumniantibus dare per
fectamq; ſalutem Gentium paſſionis & re
ſurrectionis tempori reſeruabat. Gloſ.
Differendo etiam & non reſpondendo, pa
tientiam mulieris & perſeuerantiam nobis
oſtendit. Ideo ẽt non rñdit, ut diſcipuli pro
ea rogarent, oſtendens per hoc neceſſarias
eſſe preces ſanctorum ad aliquid impetrã
dum. unde ſequitur; Et ac. diſ. eius &c. Hie
ro. Diſcipuli adhuc illo tempore myſteria
domini neſcientes, uel miſericordia moti
rogabant pro Chananæa muliere uel im
portunitate eius carere cupientes. Aug. de
con. Euan. Affert autem aliquam repugnã
tiæ quæſtionem ꝙ Marcus in domo dicit
fuiſſe dominum, cum ad illum uenit mu
lier pro filia ſua rogans; Matthæus autem
poſſet intelligi de domo tacuiſſe, eandem
tamen rem commemoraſſe. Sed quoniam
dicit diſcipulos domino ita ſuggeſſiſſe; Di *Concordia euã.*
mitte illam quoniam clamat poſt nos, ni
hil uidetur aliud ſignificare quàm poſt
ambulantẽ dominum mulierem illam de
precatoriã uocem miſiſſe. Intelligendum
eſt ergo dixiſſe quidem Marcum, quòd in
trauerit ubi erat Ieſus, cum eum prædixit
fuiſſe in domo. Sed quia Matthæus ait Nõ
reſpõdit uerbum, dedit ei agnoſcere quòd
tacuerunt ambo, & in eo ſilentio egreſſum
fuiſſe Ieſum de domo illa. atque ita cæte
ra contexuntur, quæ iam in nullo diſcor
dent. Chry. Aeſtimo autem & diſcipulos
ad calamitatem mulieris eſſe triſtatos, ſed
tamen non ſunt auſi dicere, Da ei hanc gra
tiam: ſed, Dimitte eam; ſicut & nos, cum
uoluerimus alicui perſuadere, multotiens
contraria dicimus. Ipſe autem reſpondẽs
ait, Non ſum miſſus &c. Hiero. Non au
tem hoc dicit, quin ad gentes non miſſus
ſit, ſed ꝙ primum ad Iſrael miſſus eſt, ut il
lis non recipientibus Euangeliũ, iuſta fie
ret ad Gentes tranſmigratio. Remi. Spe
cialiter ẽt miſſus eſt ad ſalutem Iudæorũ
ut ẽt corporali pręſentia eos doceret. Hie.
Signanter ãt dixit, Ad oues perditas do
mus Iſrael, ut ẽt ex hoc loco nunc erroneã
ouẽ de alia parabola intelligamus. Chry.
in hom. Sed quia mulier uidit nihil poſſe
Apoſtolos, inuerecunda effecta eſt, bona
inuerecundia; antea. n. neq; in conſpectũ
uenire audebat. unde dictũ eſt; clamat poſt
nos. Quando autẽ videbatur vt anguſtia
ta recederet, tunc propius uenit. unde ſe
quitur; At illa ve. & ado. eum. Hie. Nota
ꝙ iſta Chananæa perſeueranter primum

filium

filium Dauid, deinde dominũ vocat, & ad extremum Deum adorauit. Chry. Ideoq; non dixit, Roga, vel deprecare Deum, ſed Domine adiuua me. Quanto ergo magis mulier multiplicabat ſupplicationem, tanto & ipſe multiplicabat negationem, & nõ adhuc Iudæos oues vocat, ſed filios, illam autem canem. vnde ſequitur: Qui reſpon. ait: Non eſt bo. &c. Glo. Filij ſunt Iudæi generati & nutriti ſub cultu vnius Dei per legem. Panis eſt Euangelium, miracula, & alia quæ ad ſalutem noſtram pertinent. nõ eſt ergo cõueniens vt à filij auferantur & dentur gentibus, qui ſunt canes, donec Iudæi repudient. Raba. Canes autem Gentiles propter idolatriam dicuntur, qui eſui ſanguinis dediti & cadaueribus mortuorum, uertuntur in rabiem. Chry. Vide aũt mulieris prudentiam; qualiter neque contradicere auſa eſt, neq; triſtata in aliorum laudibus, neq; moleſtata in proprio conuitio. vnde ſequitur: At illa dixit, Etiam domine, nam & catel. edunt de &c. Ille dixerat, Nõ eſt bonum: hæc autem dixit, Vtiq; domine. Ipſe Iudæos filios uocat, hæc autem dominos; ipſe canem eam nominauit, hæc autẽ & opus canis adiecit; ac ſi dicat; Si canis ſum, non ſum aliena. canem me dicis, ergo nutri me ut canem, non poſſum relinquere menſam domini mei. Hie. Mira autem huius mulieris fides, patientia, & humilitas prædicatur; fides, qua credebat ſanari poſſe filiam ſuam; patientia, qua totiens contempta in precibus perſeuerat: humilitas, q̃ ſe non canibus, ſed catulis cõparat. Scio me, inquit, filiorum panem nõ mereri, nec integros capere non poſſe cibos, nec ſedere ad menſam poſſe cum patre, ſed contenta ſum reliquijs catulorũ, ut per humilitatem micarum ad panis integri ueniam magnitudinem. Chry. Propter hoc aũt Chriſtus tardabat, præſciebat. n. eam hoc dicturam, nec occultari uolebat tantam mulieris uirtutem. unde ſequitur: Tunc reſpondens Ieſus, ait illi. O mulier, magna eſt fides tua; fiat tibi ſicut uis. Ac ſi dicat. Fides tua maiora his audire poteſt, uerum interim fiat tibi ſicut uis. Vide autem qualiter non parũ & hæc mulier intulit in filiæ medicinam; propter hoc. n. neque Chriſtus dixit: Sana ſit filia tua, ſed magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis. ut diſcas quoniã ſimpliciter loquebatur, & nõ adulationis, ſed multæ fidei erant uerba ipſius. Hæc autem Chriſti uox ſimilis eſt illi uoci quæ dixit: Fiat firmamentum, & factum eſt, unde ſequitur. Et ſanata, &c. Intende aũt qualiter Apoſtolis non impetrantibus, impetrat ipſa, tam magnum quidem inſtantia orationis: Etenim pro noſtris noxis à nobis uult magis rogari, quàm ab aliis pro nobis. Remi. His ẽt uerbis datur nobis exemplũ catechizandi & baptizãdi pueros, quoniam hic mulier nõ ait, Salua filiam meam, aut adiuua eã, ſed miſerere mei, & adiuua me. Hinc etenim deſcendit conſuetudo in Eccleſia ut fideles pro ſuis paruulis fidẽ Deo promittant, q̃n ipſi non ſunt tantæ ætatis & rationis, ut per ſe fidem Deo promittere ualeant, quatenus ſicut fide illius mulieris ſanata eſt filia eius, ita & fide uirorũ catholicorum peccata paruulis relaxentur. Allegorice autem hæc mulier ſanctam Eccleſiam ſignificat, de gentibus congregatã. Per hoc. n. q᷑ dominus relictis ſcribis & phariſæis uenit in partes Tyri & Sidonis præfigurabatur, q̃ relicturus erat Iudæos & tranſiturus ad Gẽtes. Eſt autem hæc mulier egreſſa à finibus ſuis, quoniam Eccleſia ſancta receſſit à priſtinis erroribus & uitijs. Hie. Filiam autem Chananææ puto animas eſſe credentium, quæ male à dæmonio uexabantur, ignorantes creatorem & adorantes lapidem. Rem. Filios autem dñs appellat patriarchas & prophetas illius temporis. Per menſam, deſignatur ſacra ſcriptura, per micas uero, minima præcepta uel interna myſteria, quibus Sancta Eccleſia paſcitur; per cruſtas uero carnalia præcepta, quæ Iudæi obſeruant. Micæ aũt ſub menſa comedi dicuntur, quia eccleſia humiliter ſe ſubmittit ad implẽda diuina præcepta. Rab. Non autem cruſtas, ſed micas de pane puerorum edunt catelli, quia cõuerſi ad fidem qui erant deſpecti in gentibus, non literæ ſuperficiem in ſcripturis, ſed ſpiritualem ſenſum quo in bonis actibus proficere ualeant, inquirunt. Hiero. Mira autem rerum conuerſio: Iſrael quondam filius, nos canes, pro diuerſitate fidei, ordo nominum commutatur. De illis poſtea dicitur, circundederũt me canes multi, nos audiuimus cum muliere, Fides tua te ſaluam fecit. Rabanus. Quæ merito

Tropologica expoſitio.

Allegoria pulchra.

magna dicitur,quia cũ gẽtes nec lege ſue rint imbutæ, nec vocibus prophetarũ inſtructæ ad prædicationem mox Apoſtolorum in auditu auris obedierunt,ideoq; ſalutem impetrare meruerunt. Verum ſi ad primas eccleſiæ rogantis lachrymas domi nus ſalutem animæ differt dare,non eſt deſperandum,vel à petẽdo ceſſandũ, ſed magis precibus inſiſtendum. Augu.de quæſt. euan. Quòd & puerum Centurionis, & filiam Chananææ mulieris;non ueniens ad domos eorũ ſanat,ſignificat gẽtes ad quas non venit, ſaluas fore per uerbum ſuum. Quòd rogantibus filij ſanantur; & intelligenda eſt perſona eccleſiæ, quæ ſibi eſt & mater & filij.nã ſimul oẽs quibus conſtat Eccleſia mater dr̃, ſinguli ãt idem ipſi filii appellantur. Hila. Vel hæc mulier proſelytorũ formam præfert fines ſuos egreditur,& ex gentibus,ſcilicet in populi alterius nomen excedens,quæ pro filia videlicet gentium plebe dominatu immũdorum ſpirituum occupata orat: & quia dominũ cognouit ex lege,Dauid filium nuncupat. Raba Item ſi quis conſcientiam habet alicuius uitij ſorde pollutã,filiam habet male à dæmonio uexatam. Item ſi quis bona quæ geſſit peccatorũ peſte fœdauit,filiam habet immundi ſpiritus furijs agitatam: ideoq;neceſſe eſt,ut ad preces lachrymaſque confugiat, Sanctorumq; interceſſiones & auxilia quærat.

Et cum tranſiſſet inde Ieſus, venit ſecus mare Galilææ,& aſcendens in montem ſedebat ibi. Et acceſſerunt ad eum turbæ multæ,habentes ſecũ mutos,cæcos,claudos,debiles,& alios multos Et proiecerunt eos ad pedes eius,& curauit eos,ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes,cæcos vidẽtes, & magnificabant Deũ Iſrael.

Hie.Sanata Chananææ filia,reuertitur dominus ad Iudæam,vnde dicitur; Et cũ tran.&c.Remi. Hoc mare diuerſis vocabulis appellatur. Dicitur enim mare Galilææ,propter Galilæam adiacentem;mare Tyberiadis, propter Tyberiadẽ ciuitatẽ. Sequit̃;Et aſcẽde.in mon.ſede.ibi. Chry. Conſiderandum autem quòd aliquãdo dominus circuit ut ſanet infirmos, aliquãdo autem ſedet,expectans eos, & ideo cõuenienter hic ſic ſubditur, Et acceſſerũt ad eum &c. Hiero. In eo loco vbi latinus interpres tranſtulit debiles,in græco ſcriptũ eſt cylloys;quod nõ debilitatis generale, ſed unius infirmitatis nomen eſt, ut quomodo claudus dr̃,qui pede claudicat vno; ſic cylloys appelletur,qui vnam manũ debilem habet Chry.Hi autem in duobus fidem ſuam demonſtrabant,& in aſcendendo montem, & in hoc quia exiſtimabant ſe nullo alio indigere,niſi vt proijceretur ad pedes Ieſu,neque etiam adhuc tangũt ad fimbriam ueſtimẽti, ſed & ad altiorem fidem aſcendunt.unde dicitur;Et proi.eos ad pedes eius. Et mulieris quidẽ filiã cum multa tarditate curauit, ut eius uirtutem oſtenderet. His autem non quia meliores erant,ſed ut infidelium Iudæorum ora obſtrueret,confeſtim ſanationem præbet.vnde ſequitur;Et curauit omnes. Multitudo autem eorũ qui curabantur, & facilitas ſanationis eos in ſtuporem mittebat unde ſequitur;Ita vt tur.mira. vi. mutos loquen. Hieron. De debilibus tacuit,quia quid de contrario diceret vno verbo,,nõ habebat. *Expoſitio allegorica.* Raba. Myſticè autem cum filia Chananææ præfiguraſſet ſalutem gentium,venit in Iudæam;quia cum plenitudo Gentium intrauerit,tunc omnis Iſrael ſaluus erit. Glo. mare autem iuxta quod uenit Ieſus,turbida huius ſeculi uolumina ſignificat, quod eſt Galilæę;cum homines à vitijs ad virtutes tranſmigrant. Hiero. Aſcendit autem in montem,ut quaſi auis teneros fętus pro uocet ad volandum. Raba. Vt ſcilicet auditores ſuos erigat ad ſuperna & cœleſtia meditanda. Sedebãt ꝗue ibi,vt demonſtraret non niſi in cœleſtibus requiem eſſe quærendam. Eo autem ſedentem in monte, id eſt in cœlorũ arce,accedunt turbæ fideliũ deuota mente illi appropinquantes ducentes ſecum mutos & cœcos &c. eosque ad pedes Ieſu proijciunt,quia peccata confitentes ipſi ſoli curandos ſubijciunt ; quos ita curat,vt turbæ mirẽtur & magnificent Deum Iſrael,quia fideles quãdo viderint eos qui ſpiritualiter ægrotauerãt diuerſis operibus virtutum ditatos,laudẽ Deo decantant. Glo. Muti autem ſunt, qui non laudant Deũ;cęci, qui non intelligunt uiã uitæ;ſurdi, qui non obtemperant;claudi, per deuia boni operis non rectè euntes; debiles ſunt,qui infirmi ſunt in bonis operibus.

Ieſus

Ieſus aũt conuocatis diſcipulis ſuis, dixit; Miſereor turbæ, quia triduo iã perſeuerant mecum, & non habent quod manducent; & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia. Et dicunt ei diſcipuli. Vnde ergo nobis in deſerto panes tantos, ut ſaturemus turbam tantam. Et ait illis Ieſus; Quot panes habetis. At illi dixerunt. ſeptem, & paucos piſciculos. Et præcepit turbæ ut diſcumberent ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, & piſces, & gratias agẽs fregit, & dedit diſcipulis, & diſcipuli dederunt populo. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et quod ſuperfuit de fragmentis tulerunt ſeptem ſportas plenas. Erant autem qui manducauerant, quatuor milia hominum, extra paruulos & mulieres.

Hiero. Prius Chriſtus infirmorum debilitates abſtulerat, poſtea vero ſanatis offert cibos. Cõuocat quoq; diſcipulos ſuos & quod facturus eſt, quod loquit, vnde dr: Ieſus ãt &c. Hoc autem facit vt magiſtris exemplum tribuat cũ minoribus atq; diſcipulis cõmunicandi conſilia; uel ex confabulatione intelligãt ſigni magnitudinẽ. Chryſo. Turbæ enim cum ad ſanationem veniſſent, nõ audebant petere panes. vnde ipſe amator hominũ, & omnium curã gerens etiã nõ petentibus dat. propter quod dicit: Miſereor turbæ. Ne aũt dicatur, quoniã venientes viaticum portauerãt, dicit. Quia triduo iam perſe. mecum, & non habent quod manducent. Etſi enim quando venerunt cibos habuerunt, tamen conſumpti iam erãt, & propter hoc non in prima aut ſecunda die hoc fecit, ſed in tertia, qñ iam omnia erant conſumpta; ut prius ipſi in neceſſitate cõſtituti cum ampliori deſiderio ſuſciperent quòd fiebat. Monſtrat autem & quod de longe venerant, & nihil eis reliquum fuerat, in hoc quod dicit; Et dimittere &c. Cum autem nolit eos ieiunos dimittere, ideo tñ non ſtatim ſignũ facit, vt ex hac interrogatione & reſponſione attentiores diſcipulos faciat; & fidẽ ſuã oſtendãt, dicentes; Fac panes. Et quamuis Chriſtus plurima fecerit vt miraculi prius facti recordarentur quia fecit eos miniſtros & partiti ſunt cophinos, adhuc tñ imperfectius diſpoſiti erãt, quod patet per hoc quod ſequitur. Et diſcipuli &c. Ipſi quidẽ infirma cogitatione hoc dixerũt; per hoc tamẽ miraculum futurum inſuſpicabile facientes. ne aliquis enim ſuſpicaretur, ꝙ ab aliquo propinquo caſtello accepti ſunt cibi, propter hoc miraculum iſtud in ſolitudine fit, multum à caſtellis diſtantę. Ipſe autem Chriſtus vt diſcipulorũ erigat mentem, eos interrogat, ut ex modo interrogationis eos commemoret illorum quæ prius facta ſunt, vnde ſequitur. Et ait illis Ieſus; Quot panes habetis? At illi dixe. &c. Non ãt addunt. Sed hæc quid ſunt inter tantos? ſicut antea dixerant. iam enim paulatim profecerant; licet non totum apprehendatur ab eis. Admirare autem in Apoſtolis veritatis amorẽ; qualiter ipſi ſcribentes non occultant ſuos etiam magnos defectus, non enim eſt quantalibet accuſatio, parum ante tali ſigno facto confeſtim obliuiſci. Admirare autem & aliam ſapientiam eorũ, qualiter ventrem ſuperabant, nõ multam menſe curam facientes. In heremo.n exiſtentes, & per tres dies ibi morantes; ſolum ſeptem panes ibi habebant. Alia uero ſimiliter prioribus fecit; etenim recumbere eos fecit in terra, & in manibus diſcipulorũ creſcere panes, unde ſequitur; Et prece. tur. &c. Hieron. De hoc autem ſupra diximus; & eadẽ repetere otioſi eſt, tantum in his quæ diſcrepãt immoremur. Chryſoſt. Finis autem utriuſque miraculi non ſimilis eſt. Sequitur enim: Et quod ſuperfuit &c. Erãt autem &c. Quare autem minores fuerunt reliquię in hoc miraculo quàm in primo. & ſi non tot fuerint qui comederunt? Aut igitur hoc eſt, quia ſportę cophinis maiores erant, aut ex diuerſitate rememorentur & illius & huius miraculi, & propter hoc tunc quidem fecit cophino reliquiarũ numero ęquales diſcipulis, nũc autem ſportas panibus æquales. Remigius. In hac autẽ euangelica lectione conſideranda eſt in Chriſto operatio diuinitatis & humanitatis, per hoc enim quòd turbis miſeretur, oſtendit ſe humanæ fragilitatis affectionem habere. In eo uero ꝙ panes multiplicauit, & turbas paſcit, oſtenditur diuinitatis operatio. Deſtruitur ergo hic error Euticetis, qui in Chriſto dicebat vnã naturam. Auguſt. de con. Euan. Sanè non ab re eſt admonere in hoc miraculo ꝙ ſi aliquis euãgeliſtarum hoc dixiſſet, qui de quinque panibus non dixiſſet, cõtrarius cęteris putaretur. Sed quia illi qui miraculũ de ſeptem panibus narrauerunt, nec illud

Doctrina moralis.

Ratio interrogationis Christi.

de

de quinque tacuerũt, neminem mouet; & vtrunque factum homines intelligũt. Hoc ideo diximus, ut ſicubi ſimile reperitur factum à domino, quod in aliquo alter alteri Euangeliſtæ ita repugnare videatur, ut omnino ſolui non poſſit, nihil aliud intelligatur quàm vtrunque factum eſſe & aliud ab alio commemoratum. Glo. Notãdum autem quòd prius dominus aufert debilitates, & poſtea cibat; quia prius ſunt remouenda peccata, & poſtea anima uerbis Dei nutrienda. Hil. Sicut autem illa turba quam prius pauit, Iudaicæ credẽtium conuenit plebi, ita hæc populo Gentium comparatur. ꝙ verò quatuor milia uirorum congregantur, multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelligitur. Hiero. Iſti etiam non ſunt quinque milia, ſed quatuor milia, qui numerus ſemper in laudibus ponitur, & quadrãgulus lapis non fluctuat, non eſt inſtabilis, & ob hanc cauſam etiam euãgelia in hoc numero conſecrata ſunt. In ſuperiori ergo ſigno quia propinqui erant, & vicini quinque ſenſuum; non ipſe dominus eorũ recordatur, ſed diſcipuli. Hic autem ipſe dominus miſereri ſe dicit eorum, quia tri duo iam perſeuerant cum eo; quia ſcilicet patri, filio, ſpirituique ſancto credebant. Hil. Vel quia omne paſſionis dominicæ tẽpus cum domino agunt, ſiue quia uenturi ad baptiſmum confitentur ſe credere in paſſione ac reſurrectione eius, ſiue quia toto paſſionis dominicę tempore, ieiunijs domino quadã compaſſionis ſocietate iũguntur. Rab. Vel hoc dicitur, quia in toto ſeculo triplex tempus eſt quo gratia datur. Primum ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia, quartum eſt in cœlo, ad quod tendens reficitur in uia. Rem. Vel quia peccata commiſſa per pœnitentiam corrigentes, cogitatione, locutione, & opere conuertuntur ad dominum. Has turbas noluit dominus dimittere ieiunas, ne deficerent in via: quia peccatores per pęnitentiã conuerſi in curſu labentis ſeculi pereunt, ſi abſque ſacræ doctrinæ pabulo dimittantur. Glo. Septem panes ſunt ſcriptura noui teſtamenti, in quo gratia Spiritus ſancti & reuelatur & datur; neque ſunt hordeacei, vt ſupra, quia non hic vt in lege vitale alimentũ figuris quaſi te-

Allegoria pulchra.

nacíſſima palea, tegitur; hic nõ duo piſces, vt in lege duo vngebantur, ſcilicet rex & ſacerdos; ſed pauci, id eſt ſancti noui teſtamenti, qui de fluctibus ſeculi erepti, & ſuſtinent turbulentum mare, & exemplo ſuo nos reficiunt, ne in via deficiamus. Hila. Turbæ autem in terram recumbũt, nullis enim legis operibus fuerant ante ſubſtratæ, ſed peccatorũ & corporum ſuorum inhærebant. Glo. Vel ibi ſuper fœnum, vt deſyderia carnis comprimantur; hic ſuper terrã, vbi & ipſe mundus relinqui præcipitur; vel mons in quo dominus reficit, eſt altitudo Chriſti; ibi ergo fęnum ſuper terram, quia ibi eſt celſitudo Chriſti, propter carnales, carnali ſpe & deſiderio tegitur, hic remota omni cupiditate carnali conuiuas noui teſtamenti ſpe permanentes, ſolidatasq́ue continet; ibi quinque milia, qui carnales quinque ſenſibus ſubditi; hic quatuor, propter quatuor virtutes, quibus ſpiritualiter muniuntur: Temperantiã, Prudẽtiam, Fortitudinem, & Iuſtitiam: quarũ prima eſt cognitio rerum appetẽdarum & vitandarum: ſecunda refrenatio cupiditatis ab his quæ temporaliter delectant; tertia firmitas contra moleſta ſeculi: quarta quę per omnes diffunditur, dilectio Dei & ꝓximi: & ibi & hic mulieres & paruuli excepti ſunt, quia in veteri & nouo teſtamẽto non admittuntur ad dominum qui non perdurãt occurre in uirum perfectum vel in firmitate uirium, uel leuitate mentis. Vtraque refectio in monte celebrata eſt, qa utriuſque teſtamenti ſcriptura & altitudinem cœleſtium præceptorum mandat & præmium. Vtraque altitudinem Chriſti prædicat, altiora myſteria quæ non capit communis turba, Apoſtoli ſufferunt & implent, ſcilicet perfectorum corda ſeptiformis ſpiritus gratia ad intelligendum illuſtrata: ſportæ iunco & folijs palmarum ſolent contexi: & ſignificãt ſanctos qui radicẽ cordis in ipſo fonte uitæ collocant ne areſcant, ut iuncus in aqua: & palmam æternæ retributionis in corde retinent.

Expoſitio allegorica.

CA-

CAPVT XVI.

*ET dimiſſa turba aſcendit in nauiculã; & uenit in fines Magedan. * Et acceſſerunt ad eũ phariſæi & ſadducæi tẽtantes & * rogãtes eum, ut ſignum de cælo oſtẽderet eis. At ille reſpondens ait illis. Facto ueſpere dicitis ſerenum erit. rubicundum eſt enim cælum. Et mane, hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cælum. Faciem ergo cæli diiudicare noſtis. ſigna autem temporum non poteſtis. Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei. niſi ſignum Ionæ prophetæ. Et relictis illis abiit.*

** Plurimi hic 16. capi. incipiunt.*

** rogauerũt.*

Chry. Sicut poſt miraculum quinque
panum dominus turbas dimiſit, ita & nũc:
nec autem pedes recedit, ſed nauigio, ne
turba eum ſequatur: vnde dicitur, Et dimiſ
ſa turba &c. Auguſt. de con. euang. Marcus
autem dicit, ꝙ in Dalmanutha: nec eſt du
bitandum eundem locum eſſe ſub utroq;
nomine Nam plerique codices non habẽt
etiam ſecundum Marcum niſi Magedan.
Rabanus. Eſt autem Magedan regio contra
Geraſam, & interpretatur poma uel nun-
cia, & ſignificat hortum, de quo dicitur.
Hortus concluſus, fons ſignatus, ubi cre-
ſcunt poma virtutum. & ubi nunc iatur no-
men domini. Docet autem quòd prædica-
tores miniſtrato uerbo turbæ, ipſi intra cu
biculum cordis uirtutum pomis debent re
fici. Sequitur. Et acceſſerunt ad eum pha-
riſæi & ſad. &c. Remigi. Admiranda quip-
pe eſt cæcitas phariſæorum & ſadducæo-
rum. ſic enim poſtulabant ſignum de cœ-
lo, quaſi ea non eſſent ſigna quæ facere ui-
debãtur. Quòd autem ſignum poſtularẽt,
Ioannes manifeſtat. refert enim poſt refe-
ctionem de quinque panibus turbam ac-
ceſſiſſe ad dominum & dixiſſe, quod ſignũ
facis ut uideamus, & credamus tibi? Pa-
tres noſtri manna in deſerto comederunt,
ſicut ſcriptum eſt. Panem de cœlo dedit
eis manducare. Ideoq; & hi dicunt. Oſten
de nobis ſignum de cœlo, ideſt fac ut uno
vel duobus diebus manna pluat, ut totus
populus paſcatur, ſicut multo tempore fa-
ctum eſt in deſerto. Ipſe vero inſpiciens
cogitationes eorum, ut Deus, & ſciens ꝙ
ſi etiam ſignum de cœlo eis oſtenderet nõ
crederent, noluit eis dare ſignum quod po
ſtulabant. unde ſequitur. At ille reſpon-
dens ait illis. Facto ueſpere &c. Hier. Hoc
apud græcos in pleriſque codicibus non
habetur. Senſus autem manifeſtus eſt,
quòd ex elementorum ordine & conſonã
tia, poſſunt & ſereni & pluuioſi dies præ-
noſci. Scribæ autem & phariſæi, qui vide-
bantur legis eſſe doctores, ex prophetarũ
vaticinio non poterant cognoſcere Salua
toris aduentum. Aug. de quæſt. euang. Po
teſt etiam intelligi quod dixit dominus.
Facto ueſpere dicitis, ſerenũ erit. etenim
rubicũdum eſt cœlum, ideſt ſanguine paſ-
ſionis Chriſti primo aduentu indulgentia
peccatorum datur. Et mane, hodie tempe-
ſtas, rubet. n. cum triſtitia cœlum. illud eſt
ꝙ ſecundo aduentu igne præcedente uen-
turus eſt. Glo. Vel aliter. Rutilat triſte cœ-
lum, ideſt patiuntur Apoſtoli poſt reſurre
ctionem, poſt quos me iudicare in futuro
ſcire poteſtis, quia cum non parco meis bo
nis quin patiantur, non parcam aliis in fu-
turo. Faciem ergo cœli iudicare noſtis, ſi-
gna ãt temporum non poteſtis. Signa tem
porum dixit de aduentu ſuo uel paſſione,
cui ſimile eſt roſeum cęlum ueſpere, & idẽ
de tribulatione ante aduentum ſuum futu
ra, cui ſimile eſt mane roſeum cum triſtitia
cœlũ. Chry. Sicut ergo in cęlo aliud quidẽ
eſt ſignũ ſerenitatis, aliud pluuiæ, ita & in
me put reoportet. nunc en m. ſ. in primo
aduentu his ſignis quæ in terra ſunt, opus
eſt, quæ autem in cœlo ſunt, conſeruantur
tempori ſecundi aduentus. Nunc. n. ſicut
medicus veni, tunc ſicut iudex adero, pro-
pter hoc nunc occultus ueni, tunc autem
cum multa diuulgatione, quando uirtutes
cœlorum mouebuntur. Sed non eſt nunc
tempus horum ſignorum, quia ueni mori,
& quæ abiecta ſunt pati, & ideo ſequitur,
Generatio mala & adultera ſignum quæ-
rit &c. Augu. de con. euang. Hoc autem &
alibi iam dixit Matthæus. unde retinendũ
eſt eadem dominum ſæpe dixiſſe, ut quod
exiſtente contrario ſolui non poterit, bis
dictum intelligatur. Gloſa Dicit autem,
generatio mala & adultera. i. incredula,
pro ſpirituali, carneum habens intelle-
ctum. Raban. Non ergo generationi illi
tentantium dominum ſignum cœleſte
datur, qualę quærebant, quibus multa ſi-

Allegorica expoſitio.

gna dedit in terra. Sed generationi quærétium dominnm, ideſt Apoſtolis, quibus cernentibus aſcendit in cœlum, & Spiritũ ſanctum miſit. Hiero. Quid autem ſibi velit ſignum Ionæ, iã ſupra dictũ eſt. Chry. Cum autem hoc ſecundo phariſæi audiſſent, oportebat ĩterrogare & dicere: Quid eſt quod dicitur? Sed ipſi non deſyderio diſcendi hoc à domino quæſierũt, & ideo dominus eos reliquit: vnde ſequitur, Et relictis illis abijt. Raba. Ideſt relicta generatione mala Iudæorum, abijt trans fretum: & Gentium ſecutus eſt populus. Nota quòd non ſicut in alijs legitur locis, dimiſſis turbis abijt, ſed quia infidelitatis error inſolentium animos obtinebat, dicitur quòd eos reliquit.

Signa duplicitatem.

Et cum veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere. Qui dixit illis: Intuemini & cauete à fermento phariſæorum & ſadducæorum. At illi cogitabant inter ſe, dicentes; quia panes non accepimus. Sciens autem Ieſus dixit illis. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum & quinque milium hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis? Neque ſeptem panum & quatuor milium hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis? Quare non intelligitis quia non de pane dixi vobis, cauete à fermento phariſæorum & ſadducæorum? Tunc intellexerunt quia non dixerit cauendum à fermento panum, ſed à doctrina phariſæorum & ſadducæorum.

Glo. Sicut dñs phariſęos reliquerat ꝑp eorum infidelitatem, ita conſequenter & doctrinam eorũ à diſcipulis cauendã eſſe docet: vnde ſequitur, Et cum ve. diſci. eius trans fre. ob. ſunt pan. &c. Remi. Tanto .n. amore magiſtri detinebãtur, vt nec etiam ad punctum vellent ab eo recedere. Animaduertendum eſt ergo quantũ alieni eſſent ab appetitu diliciarum, cum tam paruam haberent de neceſſariis curam, ut ẽt obliti ſint panes accipere, ſine quibus humana fragilitas ſuſtinere non põt. Sequiẽ: Qui dixit illis, Intuemini & cauete &c. Hil. In quo monentur Apoſtoli non admiſceri Iudæorum doctrinę, quia legis opera in effectum fidei & præfigurationem rerũ conſequentium conſtituta ſunt: & in quorum tempora atq; ætatem veritas contigiſſet, nihil vltra in veritatis ſimilitudinem poſitum arbitrarentur, ne doctrina phariſęorum Chriſtum neſciens, effectum euangelicæ veritatis rumperet. Hie. Qui .n. cauet à fermento phariſæorũ & ſadducæorũ, legis ac literæ præcepta non ſeruat, traditiones hoĩum negligit, vt faciet Dei mandata, hoc eſt fermẽtum de quo Apoſtolus ait: Modicum fermentũ totam maſſam corrumpit. Iſtiuſmodi fermentum ẽt omnĩ ratione vitãdum eſt, quod habuit Marchion & Valentinus, & oẽs hęretici. Fermentum .n. hãc habet vim, vt ſi farinæ mixtum fuerit, quod parũ videbatur creſcat in maius, & ad ſaporem ſuum vniuerſam conſperſionem trahat: ita & doctrina hæretica, ſi vel modicam ſcintillam iecerit in tuũ pectus, in breui ingens flamma cõcreſcit, & totam hoĩs paſſionẽ ad ſe trahit. Chry. Sed quare nõ dixit: Attendite à doctrina phariſęorum manifeſte? quia vult cõmemorare ea quę facta ſunt. ſ. de multiplicatione panũ: etenim nouerat eos eſſe oblitos: ſimpliciter aũt de hoc eos incuſare non vr̃ rationẽ habere, occaſione autẽ ab eis recepta eos increpare ſuſceptibilẽ faciebat incũſationẽ: & ideo quę cogitabant diſcipuli, Euangeliſta in medium introducit dicens: At illi cogitabant intra ſe, dicentes. Quia panes non accepimus. Hier. Quomodo autẽ panes non habebant, qui ſtatim impletis ſeptem ſportis, aſcenderunt in nauiculam & venerunt in fines Mageda, ibi audiunt nauigantes ꝙ cauére debeant à fermento phariſæorum & ſadducæorum, ſed ſcriptura teſtatur ꝙ obliti ſunt eos ſecum tollere. Chry. Quia verò diſcipuli circa obſeruationes Iudaicas adhuc reperiebãr, ideo dominus vehementer eos increpat ad vtilitatem omnium. vnde ſequitur: Sciens autem Ieſus dixit eis: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Glo. q.d. Quid cogitatis me dixiſſe de terrenis panibus, de quibus non eſt vobis dubitandum, cum de tam paucis tantas feci abundare reliquias. Chry. Hoc autem facit vt ſolicitudinẽ eſcarum ab eis abiiciat. Sed quare non arguit eos, cum dixerunt: vnde nobis in ſolitudine panes tantis? etenim opportunius videbatur hoc dici. Sed ideo tunc non reprehendit eos, ne videretur ſe ingerere ad ſigna facienda; & nolebat ante turbas eos increpare. Tunc etiam rationabilior hæc accuſatio fuit, quando

iam

iam duplici miraculo de panibus facto tales erant, ut adhuc de eſcis dubitarent. Vide aũt & increpationẽ cũ manſuetudine. uelut.n. excuſando reſpondet pro his quos increpauerat dicens: Nondum intelligitis &c. Glo. q.d. Neque myſterium intelligitis, neque virtutem in memoria habetis. Chry. Per quod in memoriam eos reducit ad ea quæ preterierunt, & ad futura attentiores facit. Hie. Per hoc ãt quod dicit: Quare non intelligitis &c. ecce per occaſionem docet eos quid ſignificẽt quinque panes & ſeptem, quinq; milia hominũ & quatuor milia, quæ paſſa ſunt in eremo. Si enim fermẽtum phariſæorum & ſadducæorum non corporalem panem, ſed traditiones peruerſas & hæretica ſignificãt dogmata, quare cibi quibus nutritus eſt populus Dei, non veram doctrinam integramq; ſignificent? Chry. Vt autem diſcas quantũ in diſcipulis potuit interpretatio Chriſti, & qualiter eorum mentem erexerit dormientẽ, audi quid Euangeliſta dicat: Tunc intellexerunt ꝙ non dixit cauendũ à fermẽto panum, ſed à doctrina phariſæorum & ſadducæorum, quamuis eo hoc nõ interpretante. Interpretatio ergo dñi eos a Iudaicis obſeruationibus abduxit: deſides exiſtentes attentiores fecit, & à parua fide eos eripuit: vt non timeant ſi quando paucos panes habere videantur, neq; pro pane ſoliciti ſint, ſed hæc deſpiciãt uniuerſa.

Manſuetudo Chriſti.

Fermentũ malitiæ cauẽdum.

Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi & interrogabat diſcipulos ſuos, dicens: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerũt; Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Heliam, alij uerò Hieremiam, aut unum ex prophetis. Dicit illis Ieſus: Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus dixit, Tu es Chriſtus filius Dei viui. Reſpondens autem Ieſus dixit ei, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, eris ligatum & in cælis. Et quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.

Glo. poſtquã diſcipulos à phariſæorum doctrina remouerat dominus, conuenienter euangelicæ doctrinæ altitudinẽ in eis fundat, & ut maior ſolemnitas deſignetur, locus deſcribitur, cum dicitur: Venit autẽ Ieſus in partes Cæſareæ Philippi. Chry. Ideo autem non ſimpliciter Cæſareã nominat, ſed Cæſarẽã Philippi, quia eſt alia Cæſaræa, quæ eſt Stratonis. non autẽ in illa, ſed in hac diſcipulos interrogauit, longè eos à Iudæis abducens, ut ab omni timore eruti, liberè dicãt quæ habebant in mẽte. Philippus autem iſte frater fuit Herodis Tetrarchæ Iturææ & Thraconitidis regionis, qui in honorem Tiberij Cæſaris, Cæſaream Philippi, quæ nunc Paneas dicitur, appellauit. Glo. Confirmaturus autem in fide diſcipulos, prius opiniones & errores aliorum à mẽtibus eorum uoluit remouere, unde ſequitur. Et inter. diſ. ſu. di. Quem &c. Orige. Interrogat Chriſtus diſcipulos, ut ex Apoſtolorum reſpõſionibus nos diſcamus diuerſas opiniones fuiſſe tunc apud Iudæos de Chriſto: & ut nos ſemper ſcrutemur qualis opio ſit apud homines de nobis. vt ſi quid malè dr̃ de nobis, occaſiones illius præcidamus: ſi quid ãt boni, eius occaſiones augeamus. Sed & diſcipuli epiſcoporũ apoſtolorũ inſtruuntur exemplo, ut qualeſcunque opiniones audierint foris de Epiſcopis ſuis referant eis. Hie. Pulchrè ãt interrogat. Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Quia qui de filio hominis loquuntur, homines ſunt; qui verò diuinitatem eius intelligũt, non hoĩes, ſed dij appellantur: Chry. Non aũt dicit; Quem me dicunt ſcribæ & phariſæi eſſe, ſed quem me dicũt hoĩes eſſe? plebis mẽtẽ, quæ ad malũ prona inflexa non erat, inueſtigans. Et ſi.n. multo humilior ꝙ oportebat eorũ erat de Chriſto opio, ſed tñ à nequitia libera erat; phariſæorum ãt opinio de Chriſto erat plena multa malitia. Hila. Dicendo ergo. Quẽ di.ho. &c. ſignificauit ꝑter id quod in ſe uidebat̃ eſſe, aliud ſentiẽdũ, erat.n. hoĩs filius. Quod igitur de ſe opinãdi iudiciũ deſiderabat? nõ illud arbitramur quod ſe ipſe cõfeſſus eſt, ſed occultum erat de quo quærebatur, in quod ſe credẽtiũ fide debeat extẽdere. Eſt ãt hæc confeſſionis tenẽda rõ, ut ſicut Dei filiũ, ita & filium hominis meminerimus, quia alterum ſine altero nihil ſpei tribuit ad ſalutem, & ideo ſignanter dixit. Quem di.ho. eſſe fi.ho. Hier. Non.n. dixit. Quem me eſſe dicunt homines, ſed quẽ dicunt eſſe

ſe filium hominis? ne iactanter de ſe quæ rere videretur: Et nota quod vbicunque in vete ri teſtamento ſcriptum eſt Filius hominis, in Hebræo poſitum eſt filius Adã. Orig. Di uerſas aũt Iudæorũ opiniones de Chriſto diſcipuli referunt. vnde dicitur: At il. di. Alij Io. Bap. æſtimationẽ. ſ. ſecuti Herodis. Alij aũt Heliã, videlicet æſtimantes quod aut ſecũdam natiuitatẽ ſuſceperit Helias, aut ex eo tẽpore in corpore viuens in tẽpore apparuit illo. Alij uerò Hieremiã, quẽ do minus in gentibus prophetã cõſtituit, non intelligẽtes quoniã Hieremias typus fue rat Chriſti. Aut vnũ ex prophetis, ratione ſi mili propter illa quæ Deus ad ipſos locu tus eſt per prophetas, nõ tñ in ipſis, ſed in Chriſto ſunt impleta. Hie. Sed tñ turbæ ſic errare potuerunt & in Helia & in Hiere mia, quõ Herodes errauit in Ioanne; unde miror quoſdã interpretes cauſas errorum inquirere ſingulorum. Chry. Quia uero di ſcipuli opinionem turbæ recitauerãt, euo cat eos per ſecundam interrogationem ad opinandum aliquid maius de ipſo, & ideo ſequitur: Dicit il. Ie. Vos autem &c. Vos in quã qui ſimul mecum eſtis ſemper, quia maiora ſigna uidiſtis, quàm turbæ, non o portet vos in opinione conuenire cũ tur bis. & propter hoc non à principio prædi cationis eos de hoc interrogauit, ſed poſt quam multa ſigna fecit, & multa locutus eſt eis de ſua deitate. Hie. Attende autem quòd ex hoc textu ſermonis, Apoſtoli ne quaquã homines, ſed dij appellantur. Cũ n. dixiſſet: Quem dicũt ho. eſſe filium ho. ſubiecit: Vos autem quem me eſ. di. Ac ſi dicat illis, quia homines ſunt humana opi nãtibus, uos qui dij eſtis, quẽ me eſſe exi ſtimatis? Rab. Nõ aũt quaſi neſciens de ſe ſententiã diſcipulorum uel extraneorũ in quirit, ſed ideo diſcipulos quid de ſe ſen tiant interrogat, ut confeſſionem rectæ fi dei digna mercede remuneret. Ideo quid alij de ſe ſentiant, inquirit, ut expoſitis pri mo ſententijs errantium, diſcipuli proba rentur ueritatem ſuæ confeſſionis, non de opinione uulgata, ſed de ipſo percepiſſe dominicæ reuelationis arcano. Chryſo. Quãdo uero dominus de plebis opinione interrogat, omnes reſpondent, ſed omni bus diſcipulis interrogatis, Petrus tãquã os Apoſtolorũ & caput, pro omnibus re ſpondet: unde ſequitur: Reſpondens Si mon Petrus di. &c. Orige. Denegauit qui dem Petrus aliquid eorũ eſſe Ieſum, quæ arbitrabantur Iudæi, confeſſus eſt autem: Tu es Chriſtus, quod neſciebãt Iudæi; ſed & quod maius eſt, filius Dei uiui, qui & per prophetas dixerat: Viuo ego dicit do minus, & ideo dicebatur uiuus, ſed ſecun dum ſupereminentiam, quia ſupereminet omnibus habentibus uitam; quoniam ſo lus habet immortalitatem: & eſt fons uitæ, quod proprie dicitur Deus pater, uita au tem eſt quaſi de fonte procedens, qui di xit: Ego ſum uita. Hiero. Deum etiam uiuum appellat ad comparationem eorũ deorum, qui putantur dij, ſed mortui ſunt. Saturnũ dico, Iouem, Venerem & Hercu lem, & cætera idolorum portenta. Hilar. Eſt autẽ uera & inuiolabilis fides ex Deo Deum filium profectũ eſſe, cui ſit ex æter nitate patris æternitas. Hunc igitur aſſum pſiſſe corpus & hominem factum eſſe, per fecta confeſſio eſt. Complexus eſt itaque omnia qui & naturam & nomen expreſſit, in quo ſumma uirtutum eſt. Raba. Mira autem diſtinctione factum eſt, ut dominus ipſe humilitatem aſſumptæ humanitatis profiteatur, diſcipulus excellentiam diui næ æternitatis oſtendat. Hilar. Dignum autem confeſſio Petri præmium conſecu ta eſt, quia Dei filiũ in homine uidiſſet. un de ſequitur: Reſpõdens autem Ieſus di. ei: Beatus es Simon &c. Hiero. Reddit enim Chriſtus Apoſtolo uicem pro teſtimonio quod de ſe Petrus dixerat: Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Dominus autẽ dixit ei: Bea tus es Simon Bariona, quare? quia non re uelauit tibi caro & ſanguis: ſed reuelauit pater. Quod caro & ſanguis reuelare non potuit, Spiritus ſancti gratia reuelatum eſt. Ergo ex confeſſione ſortitur uocabu lum quod reuelationem ex Spiritu ſancto habeat, cuius & filios appellãdus ſit. ſiqui dem Bariona in lingua noſtra ſonat filius columbæ. Hier. Alij ſimpliciter accipiunt, quòd Simon ſcilicet Petrus filius ſit Ioan nis, iuxta alterius loci interrogationem: Simon Ioannis, diligis me? & uolunt ſcri ptorũ uitio deprauatũ, ut pro Barioanna, idest filius Ioannis, Bariona ſcriptum ſit, u na detracta ſyllaba. Ioanna uero interpre tatur Dei gratia, utrũque aũt nomẽ myſticè intel-

Confeſſio Petri.

intelligi poteſt,quòd & colūba Spiritū ſanctum,& gratia Dei donum ſignificet ſpirituale. Chryſ. Vanum autem eſſet dicere: Tu es filius Ionæ vel Ioanna, niſi ut oſtendat quoniam ita naturaliter eſt Chriſtus filius Dei, ſicut Petrus filius Ionæ,eiuſdem ſubſtantiæ cum eo qui genuit. Hier. Illud autem quòd ait,Quia caro & ſanguis non reuelauit tibi,apoſtolicæ narrationi comparat,in qua ait: Continuo non acquieui carni & ſanguini,carnem ibi & ſanguinem Iudæos ſignificans,ut hic quoque ſub alio ſenſu demonſtretur q ei non per doctrinā phariſæorum, ſed per Dei gratiam Chriſtus Dei filius reuelatus ſit. Hil. Vel aliter: Beatus hic,quia ultra humanos oculos & intēdiſſe & uidiſſe laudatus eſt,nō id quod ex carne & ſanguine eſt contuens, ſed Dei filium cœleſtis patris reuelatione conſpiciens,dignusque iudicatus eſt ut primus agnoſceret q diuinitas eſſet in Chriſto. Orig. Eſt autem in hoc loco quærendum,utrum cum prius mitterentur iam cognoſcebant diſcipuli quoniam ipſe erat Chriſtus? Hic enim ſermo demonſtrat, quoniam tunc primum confeſſus fuerit eū Petrus Chriſtum filium Dei uiui. & uide ſi potes,quoniā credere Ieſum eſſe Chriſtū minus eſt quàm cognoſcere.ut dicamus q quādo mittebantur ad prædicandum, credebāt quidē Ieſum eſſe Chriſtum, poſtea āt proficientes etiam cognouerūt. Aut ita eſt reſpondendum,ut dicamus quoniā tūc quidem Apoſtoli initia cognitionis habebant Chriſti,& exigua cognoſcebant de illo: poſtea autem profecerunt in agnitionem ipſius,ut poſſent capere ſententiam Chriſti reuelatam à patre, ſicut & Petrus qui beatificatur, non ſolum in eo q dicit. Tu es Chriſtus, ſed in eo magis q addidit filius Dei uiui. Chry. Nimirū aūt ſi nō confeſſus eſſet Petrus, Chriſtum propriè ex patre natum,non eſſet hic reuelatione opus,neque eſtimare Chriſtum unum ex multis filijs adoptiuis beatitudine dignū eſſe. Nam & ante hoc illi qui erant in naui,dixerunt:Vere filius Dei eſt hic. Sed & Nathanael dixit:Rabi, tu es filius Dei.nō tamen beati dicti ſunt, quia non talem cōfeſſi ſunt filiationem, qualem Petrus, ſed unū ex multis eum æſtimabant, nō uerè filium:vel & ſi præcipuū quidem præ multis,non autem ex ſubſtantia patris. Vides autem qualiter & filium reuelat pater,& patrem filius. Non enim ab alio eſt diſcere filium quàm à patre, nec ab alio patrē q à filio:quare & hinc manifeſtum eſt, q filius eſt conſubſtantialis & coadorandus patri. Oſtendit autem Chriſtus ex hinc iā multos credituros,quod fuerat Petrus cōfeſſus. Vnde ſubdit: Et ego dico tibi &c. Hie. Ac ſi dicat,quia tu mihi dixiſti: Tu es Chriſtus filius Dei uiui: & ego dico tibi,non ſermone caſſo,& nullum opus habente,ſed dico tibi:quia meum dixiſſe, feciſſe eſt. Quia tu es Petrus. ſicut enim ipſe lumen Apoſtolis donauit,ut lumen mūdi appellentur, & cætera quæ à domino ſortiti uocabula ſunt:ita & Simoni qui credebat in petram Chriſtum, Petri largitus eſt nomen. Aug. de con. Euan. Nullus tamen arbitretur q hic Petrus nomen acceperit,non enim accepit hoc nomen, niſi ubi Ioannes commemorat ei dictum eſſe:Tu uocaberis Cephas,quod interpretatur Petrus. Hie. Secundum autem metaphoram petræ rectè dicitur ei: Aedificabo Eccleſiam meam ſuper te. & hoc eſt quod ſequitur:Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Chry. Ideſt in hac fide & cōfeſſione ædificabo Eccleſiam meam. Hinc oſtēdit multos iam credituros quod Petrus confeſſus fuerat:& erigit eius ſenſum & paſtorem ipſum facit. Aug. in lib. retrac. Dixi in quodam loco de Apoſtolo Petro,q in illo,tanquā in petra ædificata eſt Eccleſia: ſed ſcio me poſtea ſæpiſſimè ſic expoſuiſſe quod à domino dictum eſt. Tu es Petrus &c. ut ſuper hunc intelligeretur,quē confeſſus eſt Petrus, dicens: Tu es Chriſtus filius Dei uiui, ac ſi Petrus ab hac petra appellatus, perſonam Eccleſiæ figuraret,quæ ſuper hanc petram ædificatur. non enim dictum eſt illi: Tu es petra, ſed tu es Petrus:petra antē erat Chriſtus, quem confeſſus Simon,ſicut ei tota eccleſia confitetur,dictus eſt Petrus. Harum autēduarum ſentētiarū quæ ſit probabilior eligat lector. Hil. Eſt aūt in nuncupatione noui nominis fœlix Eccleſiæ fundamentū dignaque ædificatione illius petra,quę infernales leges,& tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret.unde ad oſtendendam firmitatem eccleſiæ ſupra petrā

fundatæ,ſubditur:Et portæ inferi &c. Gl. Ideſt,nõ ſeparabunt eam à charitate mea & fide.Hie.Ego portas inferi vitia reor atque peccata,vel certè hæreticorum doctrinas,per quas illecti homines ducuntur ad tartarum. Orig. Sed & ſingulæ ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus,portæ ſunt inferorum,quibus contrariantur portæ iuſtitiæ.Rab.Portæ quoque inferi, etiam tormenta & blandimẽta ſunt perſecutorum, ſed & praua infidelium opera, ineptaque colloquia portæ ſunt inferi,quia iter perditionis oſtendunt. Chry. Non autem exprimit vtrum petræ non præualebunt, in qua ædificat Chriſtus eccleſiam; aut eccleſiæ,quam ædificat ſuper petram.tamẽ manifeſtum eſt, quia nec aduerſus petrã,nec aduerſus eccleſiam portæ præualent inferorum.Cyril.in lib.theſau.Secundum autem hanc domini promiſſionem eccleſia apoſtolica Petri ab omni ſeductione hæreticaque circunuentione manet immaculata,ſuper omnes præpoſitos & epiſcopos, & ſuper omnes primates eccleſiarũ & populorum in ſuis pontificibus,in fide pleniſſima & auctoritate Petri. Et cum aliæ eccleſiæ quorundam errore ſint verecundatæ,ſtabilita inconcuſſabiliter ipſa ſola regnat, ſilentium imponens & omnium obturans ora hæreticorum,& nos neceſſario ſalutis non decepti ſuperbia, neque vino ſuperbiæ ebriati,typũ veritatis & Sanctæ Apoſtolicæ traditionis,vnà cũ ipſa confitemur & prædicamus. Hier. Nemo autem putet hoc de morte dici, ꝙ Apoſtoli conditioni mortis ſubiecti nõ fuerint,quorum martyria videat coruſcare.Orig.Si ergo & nos, patre nobis reuelante,qui eſt in cœlis, qñ ſcilicet conuerſatio noſtra in cœlis eſt, cõfeſſi fuerimus Ieſum Chriſtum eſſe filium Dei viui,& nobis dicetur : Tu es Petrus &c. Petra enim eſt omnis qui imitator eſt Chriſti.aduerſus quem autem portæ præualent inferorum,ille neq; petra dicẽdus eſt, ſupra quã ædificat Chriſtus eccleſiã, neq; eccleſia,neq; pars eccleſiæ,quã Chriſtus ædificat ſupra petram. Chry. Deinde & alium Petri dicit honorem, cum ſubditur:Et tibi dabo claues regni cœlorum. q. d.Sicut pater dedit me cognoſcere , ita & ego aliquid dabo,ſcilicet claues regni cœlorum. Raba. Qui enim regem cœlorum maiori præ cęteris deuotione cõfeſſus eſt, merito præ cęteris ipſe collatis clauibus regni cęleſtis donatus eſt: vt conſtaret omnibus,quia abſque ea cõfeſſione ac fide regnum cœlorum nullus poſſet intrare. Claues autem regnũ cęlorum ipſam diſcretionem & potentiam nominat; potentiã qua liget & ſoluat, diſcretionem qua dignos vel indignos diſcernat.Gl.Vnde ſequitur: Et quodcunque ligaueris, ideſt quẽcunq; indignum remiſſione iudicaueris dum uiuit,indignus apud Deum iudicabitur. Et quodcunq; ſolueris,ideſt quemcũque ſoluendũ iudicaueris dum viuit, remiſſionẽ peccatorum conſequitur à Deo.Orig.Vide autẽ quãtam poteſtatem habet petra, ſuper quã ædificatur eccleſia eius, vt etiã iudicia maneant firma,quaſi Deo iudicante per eam.Chry.Vide autẽ qualiter Chriſtus reducit Petrũ ad excelſam de ipſo intelligentiam.Hęc. n. ei ſe promittit daturum,quæ ſunt propria Dei ſolius, ſcilicet peccata ſoluere, & eccleſiam immutabilẽ facere inter tot perſecutionum & tẽtationum procellas.Rab.Hæc autem ligandi atque ſoluendi poteſtas quãuis ſoli Petro data uideatᷣ à domino,tamen & cæteris Apoſtolis datur,necnon etiam nunc in epiſcopis ac presbyteris omni eccleſiæ.Sed ideo Petrus ſpecialiter claues regni cœlorũ & principatum iudiciariæ poteſtatis accepit, vt omnes qui per orbem credentes intelligant,quia quicũq; ab vnitate fidei vel ſocietatis illius quolibet modo ſemetipſos ſegregant, tales nec vinculis peccatorum abſolui,nec ianuã poſſunt regni cęleſtis ĩgredi.Gl.Specialiter etiam eam Petro cõceſſit vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apoſtolorum cõſtituit,ut eccleſiam vnum principalẽ Chriſti haberet Vicariũ, ad quẽ diuerſa membra eccleſiæ recurrẽt,ſi fortè inter ſe diſſentirent.Quòd ſi diuerſa capita eſſent in eccleſia,vnitatis vinculũ rumperetur.Quidam autem dicunt ꝙ ideo dicit, ſuper terram. Non.n.data eſt poteſtas hominibus ligandi vel ſoluendi mortuos,ſed viuos.Qui autem mortuos ſolueret,uel ligaret,non ſuper terrã,ſed poſt terrã hoc faceret.Ex ſenten.Conſtantinopolis concilij.Quomodo autem præſumunt quidam dicere de uiuis tantummodo hæc dicta eſſe? an ignorant, quia

Claues eccleſiæ quæ ſint

Apoſtolica auctoritas ſuper uiuos & mortuos

quia iudiciū anathematis nihil eſt aliud, quàm ſeparatio? Euitandi ſunt autem illi qui à peſſimis culpis detinentur, ſiue in viuis ſint, ſiue non. A nocente.n. ſemper reſurgere neceſſarium eſt. Sed & Auguſtini religioſæ memoriæ, qui inter Aphricanos epiſcopos ſplenduit, diuerſæ epiſtolæ recitatæ ſunt, ſignificantes quod oporteret hæreticos & poſt mortem anathematizare. Talem autē eccleſiaſticam traditionem & alij Aphricani epiſcopi ſeruauerſit. Sed & ſancta Romana Eccleſia quoſdā epiſcopos poſt mortem anathematizauit, licet pro fide in uita ſua non eſſent accuſati. Hiero. Iſtum locū epiſcopi & presbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de phariſæorū aſſumunt ſupercilio, ut uel damnent innocentes, uel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cum apud dñm non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis, ubi iubentur oſtēdere ſe ſacerdotibus, & ſi lepram habuerint, tūc à ſacerdote immundi fiant, non q̄ ſacerdotes leproſos faciant & immundos, ſed q̄ habeāt notitiam leproſi & non leproſi, & poſſunt diſcernere qui mundus, quive immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſum ſacerdos immundum facit, ſic & hic alligat uel ſoluit epiſcopus, uel presbyter, non eos qui inſontes ſunt uel innoxij, ſed pro officio ſuo cum peccatorum audierit uarietates, ſcit qui languidus ſit, qui ſoluēdus. Orig. Sit ergo irreprehenſibilis qui alterum ligat uel ſoluit, ut inueniatur dignus ligare uel ſoluere in cœlo. Sed & ei qui potuerit uirtutibus portas obſtruere inferorum, quaſi præmium dantur claues regni cœlorum: omnes enim ſpecies uirtutum cum quis eam cœperit operari, quaſi ipſe ſe adaperit ante eum, domino videlicet aperiente eam per gratiam ſuam, ut inueniatur eadem uirtus & porta eſſe, & clauis portę. Forſitan autem & unaquæque virtus eſt regnum cœlorum.

Tunc præcepit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Ieſus Chriſtus: exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati à ſenioribus & ſcribis, & principibus ſacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.

Origen. Poſtquam Petrus confeſſus eſt Chriſtum filium Dei viui, quia noluit hoc eos interim prædicare, ſubdit: Tunc pręcepit diſcipulis &c. Hie. Sed cum ſuprà mittens diſcipulos ſuos ad prædicandum, iuſſerit eis, vt annuntiarent aduentum ſuum, uidetur eſſe cōtrarium quod hic præcepit ne ſe dicant eſſe Ieſum Chriſtum. mihi uidetur aliud eſſe Chriſtum prędicare, aliud Ieſum Chriſtū. Et Chriſtus cōe dignitatis eſt nomen, Ieſus propriū uocabulū Saluatoris. Orig. Vel tunc leuiter quidem de eo annunciabant, quaſi de magno & mirabili viro, Chriſtum aūt eſſe eum nondū annunciabant. Qui autem vult etiam Chriſtum eum prædicatum prius ab Apoſtolis, dicet q̄m leuiter præmittere uoluit eos mentionem nominis ſui, ut interim facto ſilentio prædicationis huius, hoc ipſum quod leuiter de Chriſto auditum fuerat, digeratur in ſenſibus auditorum. Aut ita eſt ſoluēda quæſtio, ut uideantur ea quæ ſuperius de annunciando Chriſto ſunt dicta, non ad tēpus pertinere quod fuit ante Chriſti reſurrectionem, ſed ad tēpora poſt futura. Hic autem quæ mandat vt nemini dicant, tunc Apoſtolis conuenire: inutile enim eſt ipſum quidem prędicari, crucem autem eius tacere. Propterea præcipit eis ut nemini dicerent, quia ipſe eſt Chriſtus; & præparabat eos ut poſtmodum dicant, quoniam ipſe eſt Chriſtus qui crucifixus eſt, & reſurrexit à mortuis. Hiero. Quod ne quis putet noſtræ tantum eſſe intelligentiæ: ſequitur cauſas tunc prohibitæ prædicationis exponit. Sequitur enim: Exinde cœpit Ieſus &c. Eſt autem ſenſus: Tunc me prædicate, cum iſta paſſus fuero. quia non prodeſt Chriſtum publicè prædicari, & eius vulgare in populis maieſtatem, quem poſt paululum flagellatum uiſuri ſunt & crucifixum. Chryſoſtomus. Quod enim ſemel radicatum eſt, & poſtea euulſum, ſi iterum plantetur, difficilè retinebitur apud multos: quod autem infixum ſemel eſt, & manſit poſtea immobile, facilè prouehitur ad augmentum. propter hoc autem immoratur triſtibus prædicendis, & ſermonem multiplicat, vt aperiat diſcipulorum mentes. Origenes. Et uide quia non dixit: Cœpit dicere uel docere, ſed oſtendere. quoniam ſicut corporalia oſtendi dicuntur, ſic oſtendi dicuntur a Chriſto ea quæ loquebatur. Non autem ſic puto eis qui

corporaliter eum multa patientem uiderunt, oſtenſa fuiſſe ea quæ uidebātur, quomodo diſcipulis oſtenſus eſt rationabilis ſermo de myſterio paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & tunc quidem cœpit oſtendere; conſequenter autem poſtea capacioribus factis plenius demonſtrauit; quia omne quod cœpit Ieſus, hoc perfecit. Oportebat autem eum ire in Hieruſalem, ut occidatur quidē in Hieroſolymis, quæ ſunt deorſum, regnet autem reſurgens in Hieruſalem cœleſti. Poſtquam enim reſurrexit Chriſtus, & aliis cōſurrexerunt ei, iam nō deorſum quæritur Hieruſalem, uel domus orationis in ea, ſed ſurſum: patitur autem multa à ſenioribus Hieruſalem terrenæ, ut glorificetur ab his, qui capiunt beneficia eius cœleſtibus ſenioribus. Tertia autem die reſurrexit à mortuis, ut eripiēs à maligno acquirat eis qui liberati fuerāt hoc donum, ut baptizentur ſpiritu & anima & corpore in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. qui ſunt tres dies ſimul perpetuo inſtātes eis, qui per eos facti fuerunt filij lucis.

Et aſſumens eum Petrus, cœpit increpare illū, dicens: Abſit à te domine, non erit tibi hoc. Qui conuerſus dixit Petro: Vade poſt me ſatanas. ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum.

Orige. Adhuc initia eorum quæ oſtendebantur dicens Chriſtus, Petrus indigna hæc filio Dei uiui arbitrabatur, & quaſi oblitus, quoniam filius Dei uiui nihil dignum increpatione facit, aut agit, cœpit increpare, & hoc eſt quod dicitur: Et aſſumens eum Petrus &c. Hier. Sępe diximus nimij ardoris, amoriſq́. quàm maximi fuiſſe Petrum in dominum Saluatorem. Qui ergo poſt confeſſionem ſuam & præmium Saluatoris quod audierat, nō uult deſtrui confeſſionem ſuam, nec putat poſſe fieri vt Dei filius occidatur, aſſumit eum in affectum ſuum, uel ſeparatim ducit, ne præſentibus cæteris condiſcipulis uideatur magiſtrum arguere: & cœpit illum increpare amantis affectu, & obſtans dicere: Abſit à te domine. Vel ut melius habetur in Græco: Propitius ſis tibi domine, nō erit hoc quaſi neceſſariam haberet propitiationē, cuius affectū quidem ſuſcipiens Chriſtus, ignorātiam exprobat. unde ſequitur: Qui con. dixit Petro: Vade &c. Hila. Sciens n. dominus diabolicæ artis inſtinctum, Petro ait: Vade retro poſt me, ideſt ut exemplum ſuæ paſſionis ſequatur. In eum uero per quem opinio hæc ſuggerebatur conuerſus, adiecit: Satana, ſcan. &c. Non enim conuenit exiſtimare Petro ſatanæ nomē, & offenſionem ſcandali deputari, poſt indulta illa beatitudinis & poteſtatis tanta præconia. Hier. Sed mihi error apoſtolicus de pietatis affectu ueniens, nunquam incentiuum uidebitur diaboli. prudens ergo lector conſideret Petro illam beatitudinē ac poteſtatem in futuro promiſſam, non in præſenti datam: quam ſi ſtatim dediſſet ei, nunquam in eo prauæ confeſſionis error inueniſſet locum. Chryſo. Quid etiā mirabile eſt hæc pati Petrum, qui de his reuelationem non ſuſcepit. Vt. n. diſcas quod neque illa quæ de Chriſto confeſſus fuerat, ex ſe locutus eſt, uide qualiter in his quæ non reuelata ſunt ei turbationem patiatur: humana enim & terreſtri cogitatione quæ ſunt Chriſti conſiderans, æſtimabat turpe & indignum eſſe ei quòd pateretur. Et ideo dominus ſubiecit: Quia non ſapis ea &c. Hiero. q.d. Meæ uoluntatis eſt & patris, ut pro hominum ſalute moriar, tu tuam tantum conſiderans uoluntatem, nō uis granum tritici cadere in terram, ut multos afferat fructus: & ideo quia contraria loqueris uoluntati meæ, debes aduerſarius appellari: ſatanas enim interpretatur aduerſarius, ſiue contrarius. non tamen ut plerique putant eadem ſatanas & Petrus ſententia condemnantur: Petro enim dicitur, Vade retro me ſatana, ideſt ſequere me qui contrarius es uoluntati meæ: Ille audit, uade ſatana: & non ei dicitur retro, ut ſubaudiatur: Vade in ignem æternum. *Petrus q̄ŭo ſatanas.* Origen. Dixit ergo Petro: Vade poſt me, quaſi deſiſtenti per ignorantiam ire poſt Chriſtum. Satana autem dixit ei, quaſi per ignorantiam aliquid habenti contrarium Deo. Beatus autem ad quem conuertitur Chriſtus, etiam ſi corripiendi cauſa conuertitur: Sed quare dixit ad Petrum: Scandalum mihi es, cum in pſalmo dicatur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum? Sed reſpondendum eſt, quoniam non ſolum Ieſus non ſcandalizatur, ſed nec omnis homo

mo qui in dilectione Dei perfectus eſt, ſed quantū ad ſe qui tale aliquid uel agit vel loquitur,ſcandalum eſt alteri, licet ille inſcandalizabilis ſit. Aut certe omnem diſcipulum peccantem ſcandalum ſibi appellat, ſicut & Paulus dicebat. Quis ſcandalizatur,& ego non vror?

Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis. Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucē ſuam, & ſequatur me. Qui enim uoluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.

Chry. Poſtquam Petrus dixerat, propitius eſto tibi, nequaquam erit tibi hoc: & audiuit, uade retro me ſatana: non fuit dominus hac ſolū increpatione contentus, ſed ex ſuperabundantia uoluit oſtendere inconuenientiā dictorū à Petro, & fructū ſuæ paſſionis: unde ſubditur; Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis, ſi quis uult poſt me venire. q.d. tu dicis mihi, propitius eſto tibi. Ego autem dico tibi, quoniam nō ſolum me prohibere à paſſione nociuū tibi eſt, ſed neq; ſaluari poteris niſi patiaris, & moriaris, & uitæ abrenunties ſemper. & vide ꝙ non coactiuū facit ſermonem, non. n. dixit, ſi uolueritis, oportet, uos hæc pati, ſed ſi quis vult, hoc autem dicens magis attrahebat. qui. n. libertati auditorem dimittit, magis attrahit, qui vero violētiam infert multoties impedit. non autem ſolis diſcipulis ſuis, ſed & cōmune hoc dogma. orbi terrarum proponit, dicens: Si quis vult, idest ſi mulier, ſi vir, ſi rex, ſi liber, ſi ſeruus. Chry. Tria autem ſunt quæ dicuntur: Abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Gregorius in ho. Quia niſi quis à ſemetipſo deficiat, ad eum qui ſuper ipſum eſt, nō appropinquat. Sed ſi noſipſos relinquimus, quo ibimus extra nos: uel quis eſt qui uadit, ſi ſe deſeruit? ſed aliud ſumus per peccatū lapſi, aliud per naturā cōditi: tunc ergo noſmet ipſos relinquimus & abnegamus, cū uitamus quod per uetuſtatē ſumus, & ad hoc nitimur ad quod per nouitatem uocamur. Greg. ſuper Ezech. Semetipſum etiam abnegat, quicunq; mutatur ad meliora, & incipit eſſe quod non erat, & deſinit eſſe qd̄ erat. Greg 23. Mora. Semetipſum etiam abnegat, qui calcato typo ſuperbiæ, ante Dei oculos ſe eſſe à ſe alienum demonſtrat Orig. Quamuis āt uideatur aliquid à peccato abſtinere, tamen niſi in crucem Chriſti crediderit, non poteſt dici Chriſto confixus, ſiue cruci. unde ſequitur; Et tollat crucem ſuam. Chryſoſto. Vel aliter. Qui negat alium, uel fratrem, uel famulum, uel quemcunque, & ſi flagellatū uiderit, & quodcunque patientem non aſſiſtit, non adiuuat: ita uult corpori noſtro nos non ignoſcere, ut ſi flagellauerint uel quodcunque aliud fecerint, corpori non parcamus. hoc enim eſt parcere, ſicut patres tunc ignoſcunt filijs, cum magiſtris eos tradentes iuſſerint ut non parcant. Ne autem æſtimes quòd uſque ad uerba tantum & contumelias oportet abnegare ſeipſum, oſtendit uſque ad quantum abnegare ſeipſum oporteat, quia uſque ad mortem etiam turpiſſimā, ſcilicet crucis quod ſignificat in hoc quod dicit, Et tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Hilarius. Sequendus enim eſt dominus cruce aſſumpta paſſionis ſuæ, & ſi non ſorte, tā uolūtate comitandus eſt. Chry. Quia etiam latrones multa grauia patiuntur, ut nō eſtimes ꝙ paſſio malorum ſufficiat, adiungit cauſam patiendi, cum dicit. Et ſequatur me, ut propter eum omnia ſuſtineas, & alias eius uirtutes addiſcas: hoc eſt. n. ſequi Chriſtum ut oportet diligentem eſſe circa uirtutes, & pati omnia propter ipſum. Gregorius. Duobus etiam modis crux tollitur: cum aut per abſtinentiam affligitur corpus, aut per cōpaſſionem proximi affligitur animus. Sed quia ipſius uirtutibus quædam uitia mixta ſunt, dicendū nobis eſt, quòd abſtinentiam carnis nonnunquam uanagloria obſidet. quia dum tenuitas in corpore, dum pallor in uultu reſpicitur, uirtus patefacta laudatur. Compaſſionem uero animi plerunque latenter obſidet pietas falſa, ut hanc nonnunquam uſque ad cōdeſcendēdum uitiis pertrahat: unde ad hæc excludenda ſubdit, Et ſequatur me. Hieronymus. Vel aliter: Tollit crucem ſuam, qui mundo crucifigitur, cui autem mundus crucifixus eſt, ſequitur dominum crucifixum. Chryſoſtomus. Deinde quia graue uidebatur quod dictum eſt, per ea conſequuntur id mitigat, præmia ponens ſupereminentia laboribus, & malitiæ pœnas. unde

de ſequitur. Qui enim volue. &c. Orige. Quod dupliciter poteſt intelligi. Primum ſic. Si quis amator vitæ præſentis parcit animæ ſuæ timẽs mori, & putans animam ſuã per hanc mortẽ perire, iſte volens hoc modo ſaluare animã ſuã, perdet eam, alienam illam faciens à uita æterna. Si quis contẽnens uitam præſentem, uſque ad mortẽ pro ueritate certauerit, perdet quidem animam ſuam quantum ad uitam præſentem, ſed quoniã propter Chriſtum perdet eam, magis eam ſaluam faciet in uitam æternã. Alio modo ſic: Si quis intelligit quę eſt vera ſalus, & acquirere uult eã ad ſalutẽ animæ ſuæ: iſte abnegans ſemetipſum perdit quantum ad uoluptates carnales animã ſuã propter Chriſtũ: & perdens animam ſuam hoc modo, ſaluat eã per opera pietatis. dicendo. n. Qui uoluerit, præcedentem & ſequentem vnum ſenſum eſſe oſtendit. Si ergo quod ſuperius dixit, Abnegẽt ſemetipſum, de morte corporali dixit conſequenter hoc de ſola morte intelligere debemus dictũ eſſe: ſi autem abnegare ſeipſum, eſt carnalem conuerſationem reiicere: & perdere animam, eſt deponere uoluptates carnales.

Quid n prodeſt homini, ſi uniuerſum mundũ lucretur, animæ uero ſuæ detrimentum patiatur. Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua. Filius enim hominis uenturus eſt in gloria patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet unicuiq; ſecundum opera eius. Amen dico uobis, ſunt quidã de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno ſuo.

Chry. Quia dixerat, qui uult ſaluare, perdet: & qui perdet ſaluabit, utrobique ſalutem & perditionem ponens: ne aliquis æſtimet æqualem eſſe hincinde perditionem & ſalutẽ, ſubiungit; Quid enim prodeſt, &c. q. d. ne dicas ꝙ qui pericula, quæ propter Chriſtum imminẽt, effugit, ſaluet animam ſuam, id eſt uitam temporalem. Sed pone ẽt cum anima, idẽſt uita temporali totum orbem terrarum, quid ex his homini erit amplius anima in perpetuum pereunte? Si enim famulos tuos uideas in lætitia, te autem in malis ultimis conſtitutũ, quid lucrareris ex eorũ dominio? Hoc ẽt in anima tua repura, cũ carne laſciuiente ipſa futuram perditionem expectat. Orige. Puto ẽt ꝙ mundum lucratur, qui non abnegat ſemetipſum, nec perdit animã ſuã quantum ad uoluptates carnales, & ipſe facit animæ ſuæ detrimẽtũ. Ideo duobus nobis propoſitis, magis eſt eligendum ut mundum perdamus, & lucremur animas noſtras. Chry. Sed ſi regnaueris ſuper uniuerſum orbem terrarum, non poteris animam tuam emere, unde ſequitur. Aut quã dabit homo commutationẽ pro anima ſua? Ac ſi dicat: Diuitias ſi perdideris, poteris dare diuitias alias ad eas redimendas: animam autem perdens, non poteris animã aliã dare, ſed neq; aliquid aliud. Quid autẽ mirabile eſt, ſi in anima hoc contingit? Etenim in corpore hoc uidetur contingere. Et ſi enim decem milia diademata corpori inſanabiliter ægroto circũpoſueris, non curatur. Orig. Et prima quidem facie cõmutatio animæ eſt in ſubſtantia, ut det ſubſtantiam ſuam homo pauperibus, & ſaluet animã ſuã. Sed puto quòd non habet aliquid homo, quod dãs quaſi commutationem animæ ſuæ liberet eam de morte, Deus autem pro animabus hominũ dedit cõmutationem precioſum ſanguinẽ filii ſui. Greg. Vel aliter põt continuari, quia ſancta Eccleſia aliud habet tempus perſecutionis, & aliud pacis: redemptor noſter ipſa eius tempora diſtinguit in præceptis nam perſecutionis tempore ponenda eſt anima: pacis autem tempore, ea quæ amplius dominari poſſunt frangenda ſunt deſideria terrena. unde dicitur: Quid. n. prodeſt homini? Hie. prouocatis autem diſcipulis ut abnegarẽt ſe, & tollerent crucẽ ſuã, grandis fit terror audientium. Idcirco triſtibus læta ſuccedunt, & dicit: Filius enim hominis &c. Times mortem? audi gloriam triumphantis. Vereris crucem? auſculta Angelorum miniſteria. Orig. q. d. Nunc quidem filius hominis uenit, ſed nõ in gloria, non. n. decebat eum in gloria conſtitutum peccata noſtra portare: ſed tunc ueniet in gloria, cũ ante ꝑparauerit diſcipulos ſuos, factus ſicut illi, ut illos faceret, ſicut eſt ipſe conformes gloriæ ſuæ. Chry. Non autem dixit in tali gloria in quali eſt pater, ne alteritatem gloriæ ſuſpiceris, ſed ait: Gloria patris, ut eadẽ gloria oſtendatur. Si autẽ gloria una eſt, manifeſtum quòd & ſubſtantia una eſt. Quid ergo times Petre mortẽ au-

Gloria Chriſti quæ ſit.

audiés? tunc me uidebis in gloria. Si auté ego in gloria, & vos: ſed tamen dicens gloriam, terribilia immiſcuit in medinm iudicium introducens. vnde ſequitur. Et tunc reddet vnicuique ſecundũ opera eius. Hiero. Non eſt enim diſtinctio Iudæi & Gentilis, viri & mulieris, pauperum & diuitũ vbi non perſonæ, ſed opera conſiderantur. Chry. Hoc autem dixit non ſolum peccatoribus pœnas commemorans, ſed iuſtis brauia & coronas. Hie. Poterat auté Apoſtolorum tacita cogitatio iſtiuſmodi ſcandalum ſuſtinere. Occiſionem & mortem nunc dicis eſſe futuram, ꝙ auté promittis te affuturum in gloria, in tempora longa differtur. Præuidens ergo occultorum cognitor, quid poſſent obijcere, præſenté timorem præſenti cõpenſat præmio dicens: Amen dico, uobis, ſunt &c. Chry. Volens ergo monſtrare quid eſt illa gloria in qua poſtea ventura eſt, eis in præſenti uita reuelauit ſicut poſsibile erat eos diſcere, ut neque in domini morte iam doleât. Remi. Quod ergo hic dicitur, impletũ eſt in tribus diſcipulis, quibus dominus transfiguratus in monte gaudia æternæ repromisſionis oſtendit, qui viderũt eum in regno ſuo venientem, id eſt in ea claritate fulgenté, in qua peracto iudicio uidebitur ab omnibus ſanctis. Chry. Propter hoc autem non prædicit nomina eorum qui aſcenſuri erât in montem, quia reliqui valde concupiſcerent ſequi, exemplum illius gloriæ viſuri: & grauiter tuliſſent velut deſpecti. Grego. Vel regnum Dei præſens Eccleſia vocatur, & quia nõnulli ex diſcipulis eius uſque adeo in corpore victuri erât, vt Eccleſiam Dei conſtructam conſpicerent, & contra huius mundi gloriam erectam: conſolatoria promisſione nũc dicitur. Sunt quidã de hic ſtantibus. Orig. Moraliter auté uerbum Dei his qui nouiter inducuntur ad fidé, formam habet ſerui, perfectis auté uenit in gloria patris ſui. Rab. Angeli aũt illius ſunt prophetarum ſermones, quos nõ eſt poſsibile ante ſpiritualiter intelligere, niſi cum ſpiritualiter intellectũ fuerit uerbum Chriſti, vt videantur ſimul apparere in maieſtate. Tunc autem dabit unicuique de gloria ſua ſecũdũ actum eius; quia quãto quis melior fuerit in actibus ſuis, tanto ſpiritualius intelligit Chriſtum uel prophetas ipſius. Stantes autem ubi ſtat Ieſus ſunt qui fundatas habent apud Ieſum animæ baſes. Ex quibus qui melius ſtant, dicũtur non guſtare mortem, donec videâť verbum Dei, quod uenit in regno ſuo, vidés eminentiam Dei, quam uidere nõ poſſunt qui diuerſis inuoluti ſunt peccatis, quod eſt mortem guſtare, qua peccãs anima moritur. Sicut enim vita eſt & panis uiuus qui de cœlo deſcédit, ſic & inimica eius mors panis eſt mortuus. Ex iſtis auté panibus, quidam modicum manducant, tantum guſtantes, quidam autem abundantius, qui.n. raro & modicum peccant, tantũmodo guſtât mortem; qui autem perfectius ſuſceperint ſpiritualem virtutem, non guſtant eã, ſed uiuo pane ſemper ueſcuntur. ꝙ autem dicit, donec videant, non diffinit tempus vt poſtquam tranſierit illud, donec fiat quod ante non fuerat factum. ſed rem, quę neceſſaria eſt, exponit. qui enim ſemel uidet eum in gloria eius, iam nequaquã guſtabit morté. Rab. Sanctos autem mortem guſtare teſtatur; à quibus mors corporis quaſi libando guſtatur, vita uero animæ poſsidendo tenetur. *Vitæ panis eſt.*

CAPVT XVII.

ET poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum et Ioãnem fratrem eius, et duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos. Et reſplẽduit facies eius ſicut ſol; veſtimẽta auté eius facta ſunt alba ſicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Elias cũ eo loquẽtes. Reſpondens auté Petrus dixit ad Ieſum Domine, bonum eſt nos hic eſſe, ſi uis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unũ.

Rem. Claritatem ſuæ uiſionis quam ꝓmiſerat dominus diſcipulis ſuis in hac trãſfiguratione habita in monte poſt ſex dies compleuit. unde dicitur. Et poſt ſex dies &c Hier. Quæritur autem quomodo poſt ſex dies aſſumpſit eos, cum Lucas octonariũ numerũ ponat? ſed facilis eſt reſpõſio; quia hic medij ponuntur dies, ibi primus additur & extremus. Chry. Ideo autem non confeſtim facta promiſſione eos ſurſum ducit, ſed poſt ſex dies, ut reliqui diſcipuli

& blaſphemum, patris ſibi gloriam vſurpātem, ut oſtēdatur ab vtraq; accuſatione innoxius, eos qui in utroque fulſerunt in medium ducit, etenim Moyſes legem dedit, & Elias p gloria Dei æmulator fuit. Alia ratio eſt, vt diſcant, quoniam mortis & uitæ poteſtatem habet, propter hoc & Moyſen qui morte defecerat, & Eliā qui nōdū mortem paſſus fuerat, in medium ducit. Aliam cauſam & ipſe Euangeliſta reuelat, licet monſtrare crucis gloriam, & mitigare Petrum, & alios diſcipulos paſſionem timentes. Loquebantur enim, vt alius Euangeliſta dicit, de exceſſu, quem completurus erat in Hieruſalem, unde eos in medium ducit qui ſe morti expoſuerunt pro his quæ Deo placebant, & pro plebe credentium. Etenim tyrannis vterque ſe libere præſentauit. Moyſes quidem Pharaoni, Elias autem Achab. Ducit autem & propter hoc eos in medium; uolebat enim q discipuli illorum priuilegia zelarent, vt ſcilicet fierent manſueti ſicut Moyſes, & zelantes ſicut Elias. Hila. Quòd etiam Moyſes & Elias ex omni ſanctorum numero aſſiſtunt, medius inter legem & prophetas Chriſtus in regno eſt. Cum his enim Iſraëlem, quibus teſtibus prædicatus eſt iudicabit. Orig. Si quis etiam intelligit ſpiritalem legem conuenientem ſermonibus Ieſu, & in prophetis abſconditam Chriſti ſapientiam, ille uidit Moyſen & Eliam in gloria unà cum Ieſu. Hiero. Conſiderandum eſt etiam quòd ſcribis & phariſæis, de cœlo ſigna poſcentibus dare noluit: hic uero, ut Apoſtolorum augeat fidem, dat ſignum de cœlo Elia inde deſcēdente quo conſcenderat, & Moyſe ab inferis reſurgente, quod & Achaz per Eſaiam præcipitur, ut petat ſibi ſignum de inferno uel de excelſo. Orig. Quid autem ferui dus Petrus dixerit, ſubditur: Reſpon. autem Pe. di. ad Ie. &c. Quia enim audiuit, quòd oportet eum Hieroſolymam ire, adhuc timet pro Chriſto, ſed poſt increpationem non audet dicere rurſus: Propitius eſto tibi, ſed idem occulte per alia ſigna inſinuat. Quia enim uidebat multā quietē & ſolitudinem, cogitauit conuenientē ibi ſtationem eſſe ex loci diſpoſitione, quod ſignificat, dicens; Bonum eſt nos hic eſſe. Vult etiā ibi ſemper eſſe, ideo tabernaculorū meminit, dicens. Si uis, faciamus hic tria tabernacula. Cogitauit enim quod ſi hoc fieret, nō aſcenderet Hieroſolymam; & ſi non aſcenderet Chriſtus, non moreretur. Ibi enim ſciebat ſcribas inſidiari ei. Cogitabat etiam q Elias aderat, qui in montem ignem deſcendere fecit: & Moyſes, qui intrauit nebulam, & Deo locutus eſt. vnde occultari poterant, vt nullus perſecutorum ſciret vbi eſſent. Remig. Vel aliter: Viſa domini maieſtate & duorum ſeruorum, Petrus adeo delectatus eſt, vt cuncta temporalia obliuioni traderet, & ibi in perpetuum vellet manere. Si autem tunc Petrus ſic accenſus eſt, quanta erit ſuauitas & dulcedo uidere Regē in decore ſuo, & intereſſe choris Angelorū & omnium ſanctorum? In eo ſanè q ait Petrus: Domine ſi vis, deuotionem ſubditi & obedientis ſerui oſtendit. Hier. Erras tamē Petre; & ſicut alius Euangeliſta teſtatur, neſcis quid dicas. Noli tria tabernacula quærere, cum vnum ſit tabernaculum Euangelij, in quo lex & prophetæ recapitulanda ſunt. Si autem quæris tria tabernacula, nequaquam ſeruos cum domino conferas, ſed fac tria tabernacula, imò vnum Patri & Filio & Spiritui ſancto; vt quorum eſt vnà diuinitas, vnum ſit & in pectore tuo tabernaculum. Remigi. Errauit etiam, quia voluit vt regnum electorū cōſtitueretur in terra, quod dominus promiſerat dare in cœlis. Errauit etiam, quia oblitus eſt ſe & ſocios ſuos eſſe mortales; & abſque guſtu mortis voluit ſubire æternā fœlicitatem. Raba. Et in eo quòd cœleſti conuerſationi tabernacula facienda putauit, in qua domus neceſſaria non erat, cum ſcriptum ſit: Templum non vidi in ea.

Anagogica expoſitio.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce uox de nube, dicens. Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt ualde. Et acceſſit Ieſus & tetigit eos, dixitque eis. Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos ſuos, neminem uiderunt niſi ſolum Ieſum. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis Ieſus, dicens; Nemini dixeritis uiſionem hanc, donec filius hominis à mortuis reſurgat.

Hiero. Qui carnale ex frondibus aut

tento-

tentorijs quærebant tabernaculum, nobis lucidæ operiuntur vmbraculo. vnde dicitur: Adhuc eo loquen. ecce, &c. Chry. Cũ dominus comminatur, nubẽ tenebroſam oſtendit, ſicut in Sina. hic autẽ quia non terrere uolebat, ſed docere, nubes apparuit lucida. Orige. Lucida autem nubes obumbrãs ſanctos, eſt uirtus paterna, uel fortè Spiritus ſanctus; dicam etiam Saluatorem noſtrum eſſe lucidam nubem, quæ obumbrat Euangelium & legẽ & prophetas, ſicut intelligunt, qui poſſunt aſpicere lumen ipſius in præuiſis. Hier. Quia uero imprudenter interrogauerat Petrus, ꝓpterea domini reſponſionem non meretur, ſed pater reſpondet pro filio, vt verbũ domini cõpleretur: Qui me miſit, ipſe de me teſtimonium perhibet. Chry. Neque autem Moyſes loquitur, neque Elias, ſed pater omnibus maior uocem emittit ex nube, ut diſcipuli credant, ꝙ à Deo hæc uox erat. Semper enim apparere ſolet Deus in nube, ſicut ſcriptum eſt: Nubes & caligo in circuitu eius, & hoc eſt quod dicitur, Et ecce uox de nube. Hier. Vox quidem patris de cœlo loquentis auditur, quæ teſtimonium perhibeat filio, & Petrũ errore ſublato doceat ueritatem, imò per Petrum cęteros Apoſtolos. vnde ſubdit, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, huic eſt faciẽdum tabernaculum, huic obtẽperandum. hic eſt filius, illi ſerui ſunt, debent & ipſi nobiſcũ in penetralibus cordis ſui domino tabernaculum præparare. Chry. Ne igitur timeas Petre. Si enim potens eſt Deus, manifeſtũ quia & filius ſimiliter potens eſt; ſi enim diligitur, ne timeas; nullus enim eum quẽ diligit prodit; nec tu æqualiter eum diligis genitori. Neque autem ſolum diligit eum quia genuit, ſed & quia unius eſt uoluntatis cũ ipſo. Sequitur enim; In quo mihi complacui; ac ſi diceret. In quo requieſco, quem accepto, quia omnia quæ ſunt patris cum diligẽtia exequitur, & eſt uolũtas una ipſius & patris; quare & ſi eum crucifigi uult, non contradicas. Hil. Hunc ergo eſſe filium, hunc dilectum, hunc cõplacitum, ſed & hunc audiẽdum uox de nube ſignificat, dicens. Ipſum audite, ut ſcilicet idoneus ipſe præceptorum talium auctor eſſet, qui ſeculi dãnum, crucis uoluntatẽ, obitum corporis, & poſt hæc regni cęleſtis

Nubes quæ intelligatur.

gloriam facti confirmaſſet exemplo. Rem. Dicit ergo: Ipſum audite, ac ſi alijs verbis diceretur: Recedãt vmbræ legales & typi prophetarum, & ſolum coruſcum lumen Euangelij ſequamini. ſiue ideo ait: Ipſum audite, vt illum eſſe oſtenderet, quẽ Moyſes prædixerat, dicens: Prophetam ſuſcitabit vobis Deus de fratribus ueſtris tanquã me, audietis ipſum. Sic ergo dominus undique habuit teſtes, ex cœlo vocẽ patris, ex paradiſo Eliã, ex inferis Moyſen, ex hominibus Apoſtolos; vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtiũ, terreſtriũ, & infernorum. Orige. Vox autem de nube aut ad Moyſen & Eliã loquitur, qui deſiderabant videre filium Dei & audire eum, aut diſcipulos docet. Glo. Notandum autem ꝙ bene conuenit myſterium ſecundæ regenerationis, quæ ſcilicet erit in reſurrectione, vbi caro reſuſcitabitur cum myſterio primæ, quæ eſt in baptiſmate; vbi anima reſuſcitat. In baptiſmate.n. Chriſti operatio totius Trinitatis oſtẽſa eſt. Fuit enim ibi filius incarnatus, apparuit in columbæ ſpecie Spiritus ſanctus, & pater fuit ibi in uoce declaratus. Et ſimiliter in transfiguratione, quæ eſt ſacramentum ſecundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit; pater in uoce, filius in homine, Spiritus ſanctus in nube. Quæritur autem quare Spiritus ſanctus ibi in columba, hic in nube declaratus eſt? Dona ſiquidem ſua per ſpecies declarare ſolet. Innocẽtiam autem in baptiſmate donat; quæ per auem ſimplicitatis deſignatur. Daturus eſt autem claritatẽ & refrigerium in reſurrectione; ideo in nube refrigeriũ, in fulgore nubis claritas reſurgentium corporum deſignatur. Sequitur. Et audi diſci. &c. Hier. Triplicem autem ob cauſam pauore terrentur, vel quia ſe errasse cognouerant, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei patris vocẽ loquentis audierant. Humana enim fragilitas cõſpectum maioris gloriæ ferre non ſuſtinet, ac toto animo & corpore & cõtremiſcens ad terrã cadit. quanto.n. quis ampliora quæſierit, tanto magis ad inferiora collabitur ſi ignorauerit menſuram ſuam. Remi. In eo verò ꝙ ſancti Apoſtoli in faciem ceciderunt, fuit indicium ſanctitatis; quia ſancti in faciem cadere dicuntur, impij uero retrorſum. Chryſo. Sed cum ante

Comparatio baptiſmi et reſurrectionis.

Indiciũ ſanctitatis.

ante in Chriſti baptiſmo, quando talis ẽt vox de cœlo delata eſt, null⁹ ex turba quę aderat tale aliquid paſſus eſt, quomodo diſcipuli in monte ceciderunt? quia ſcilicet ſolitudo, altitudo, & ſilentium erat multum, & transfiguratio ſtupore plena, & lumen purũ, & nubes extenſa; ex quibus omnibus ſtupor in eis congregabatur. Hiero. Quia vero illi iacebant & ſurgere non poterant ipſe clemẽter accedit, & tangit eos: vt tactu fuget timorem, & debilitata membra ſolidentur; & hoc eſt quod dicitur, Et acceſſit Ieſus & tetigit eos. quos autẽ manu ſanauerat, etiam ſanauit imperio. vnde ſequitur: Dixitq́ue eis, ſurgite & nolite timere. Primum timor expellitur, vt poſtea doctrina tribuatur. Sequitur: Leuantes autem oculos ſuos &c. Quod rationabiliter factum eſt, ne ſi Moyſes & Elias perſeueraſſent cum domino, patris vox videretur incerta, cui potiſſimum daret teſtimoniũ. Vident etiam Ieſum ſtantem ablata nube & Moyſen & Eliam euanuiſſe, quia poſtq̃ legis & prophetarum vmbra diſceſſerat, vtrunque in Euangelio reperitur. Sequitur: Et deſcendentibus illis de monte præcepit eis Ieſus, dicẽs: Nemini &c. Nõ vult ergo in populos prædicari, ne & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tantã gloriam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret. Remi. Siue quia ſi maieſtas illius diuulgaretur in populo, populi impedirent diſpenſationem paſſionis eius, reſiſtendo principibus ſacerdotum, & ſic redemptio humani generis retardaretur. Hilar. Silentium etiam rerum geſtarum, quas viderant imperat, vt cum eſſent Spiritu ſancto repleti, tunc geſtorum ſpiritualium teſtes eſſent.

Et interrogauerunt eum diſcipuli eius dicentes; Quid ergo ſcribæ dicunt quòd Eliam oporteat primo uenire. At ille reſpondens ait eis: Elias quidem uenturus eſt, & reſtituet omnia. Dico autem uobis, quia Elias iam uenit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis. Tunc intellexerũt diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſta dixiſſet eis.

Hiero. Traditio phariſæorum eſt iuxta Malachiam prophetam; quòd Elias veniat antè Saluatoris aduentum, & reducat cor patrum ad filios, & filiorum ad patres, & reſtituat omnia in antiquum ſtatum. Aeſtimant ergo diſcipuli transformationem glorię hanc eſſe: quam in monte viderant. Et ideo dicitur: Et interrogauerunt &c. Ac ſi dicerent: Si iam veniſti in gloriam, quomodo præcurſor tuus non apparet: maxime autem hoc dicunt, quia Eliam viderant receſſiſſe. Chry. Non autem aduentum Eliæ diſcipuli de ſcripturis ſciebant, ſed ſcribæ eis manifeſtabant, & ferebatur hic ſermo in plebe indocta, ſicut & de Chriſto. Non autem, vt oportebat, aduentus Chriſti & Eliæ à ſcribis interpretabatur. Scripturæ enim duos dant Chriſti aduentus, eum ſcilicet qui factus eſt, & eum qui futurus eſt. Sed ſcribæ plebem euertentes, ſecundum aduentum ſolum commemorabãt plebi, & dicebant: Quoniam ſi hic eſt Chriſtus, oportebat Eliam præuenire. Eſt igitur ſolutio quam Chriſtus inducit. Sequitur: At ille reſpondens ait: Elias quidem ven. eſt, & reſti. omnia. dico autem vobis &c. Ne autem æſtimes eum in ſermone erraſſe, ſi quandoque dicit Eliam venturum, & quandoque veniſſe. Cum. n. dicit & Elias venturus eſt, & reſtaurabit omnia, de ipſo Elia in propria perſona loquitur, qui quidem reſtaurabit omnia, dum corriget infidelitatem Iudæorum, qui tunc inuenientur, quod eſt conuertere corda patrum ad filios, ideſt Iudæorum ad Apoſtolos. Aug. de quæſt. euan. Vel reſtituet omnia, ideſt eos quos Antichriſti perſecutio perturbauerit, uel ut ipſe reſtituat moriendo, quæ debet. Chry. Si autem tot bona erunt ex Eliæ præſentia, quare tunc non eum miſit. Dicemus quia & tũc Chriſtum æſtimantes Eliã, non crediderunt ei. Tunc autem Elię credent; quia cum poſt tantam expectationem uenerit annũtians Ieſum, facilius ſuſcipiẽt, quæ ab eodem dicentur. Cum uero dicit, ꝙ Elias iam uenit; Ioannem Eliam uocat, propter myſterij modum, ſicut enim Elias ſecundi aduentus præcurſor erit, ita Ioannes præcurſor factus eſt primi. propter hoc autem Ioãnem Eliam nominat, vt oſtendat primum ſuum aduentum ueteri teſtamento & prophetię conuenire. Hieronymus. Ipſe ergo qui uenturus eſt in ſecundo Saluatoris aduentu iuxta corporis fidem, nũc per Ioannem uenit in uirtute & ſpiritu. Sequitur: Et non cognouerunt eum, &c. Hoc eſt ſpreuerunt

Duo aduentus Chriſti.

runt

runt & decollauerunt eum. Hil. Vt domini aduentum prænũtians paſſionem quoq; præcurreret, & iniuriæ & uexationis exemplo. unde ſequitur: Sic & filius &c. Chry. In quo opportune ſuam paſſionem cõmemorat ex paſſione Ioãnis, multam eis præbens conſolationem. Hie. Quæritur ergo cum Herodes & Herodias Ioannẽ interfecerint, quõ ipſi quoq; Ieſum crucifixiſſe dicantur, cum legamus eum à ſcribis & phariſæis interfectum? Et breuiter reſpondendum, q in Ioannis nece phariſæorum factio conſenſerit; & in occiſione domini Herodes iunxerit uoluntatem ſuam, qui illum atq; deſpectum remiſit ad Pilatum, ut eum crucifigeret. Rab. Ex iudicio autem paſſionis ſuæ, quã dominus eis ſæpius prædixit, & præcurſoris ſui quam iam completã cernebant; diſcipuli cognoſcebant Ioannem ſibi in Eliæ uocabulo demonſtratum eſſe. unde ſequitur: Tunc intel. diſcip. &c. Origenes: Quòd autem dixit propter Ioãnem, Elias iam uenit; non anima Eliæ eſt intelligenda, ne incidamus in dogma trãſcorporationis, quod alienum eſt ab eccleſiaſtica ueritate; ſed ſicut Angelus prædixit, Venit in ſpiritu & uirtute Eliæ.

Quæſtio euangelica.

Et cum veniſſet ad turbam, acceſſit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine, miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & male patitur. Nam ſæpe cadit in ignem, & crebro in aquã. Et obtuli eum diſcipulis tuis, & non potuerunt curare eum. Reſpondens autem Ieſus, ait; O generatio incredula & peruerſa, quouſque ero vobiſcum? Vſquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me. Et increpauit illum Ieſus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora.

Orig. Cõcupiſcens Petrus ſpectabilem illã uitam, & præponens utilitatem ſuam utilitatibus plurimorum, dicebat: Bonum eſt nos hic eſſe. Sed qm̃ Charitas non quærit quę ſua ſunt, hoc quod uidebatur bonũ Petro non fecit Ieſus, ſed quaſi de monte excelſo diuinitatis deſcẽdit ad turbam, ut qui nõ poterant aſcendere ſurſum pp infirmitatem animarum ſuarum, illis proficiat. Vnde dicitur; Et cum ueniſſet ad turbam. Niſi.n. cum diſcipulis ſuis electis ueniſſet ad turbam, non acceſſiſſet ad eum ille, de quo ſubditur: Acceſſit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine miſerere filio meo. Vbi conſiderandũ eſt, q quandoq; qui patiuntur, credunt & deprecantur pro ſua ſalute quandoque, autem pro eis alij faciunt, ſicut nunc qui genibus uoluitur pro filio rogat. quãdoq; uero à ſemetipſo Saluator etiam à nullo rogatus, ſanat. Primo aũt quæramus quid eſt quod ſequitur: Quia lunaticus eſt, & male patitur. Medici ergo loquuntur quæ uolunt; quia nec immũdum ſpiritum arbitrãtur, ſed corporalem aliquã paſſionem; & dicunt humida moueri in capite ſecundum aliquã compaſſionem ad lumen lunæ, quod humidã habet naturam. nos autẽ qui Euãgelio credimus, dicemus hanc paſſionem immũdum ſpiritum in hominibus operari. Obſeruat.n. quædam ſchiſmata lunæ, & ſic operatur, ut ab obſeruatione lunæ pati hoĩes mentiantur, & per hoc culpabilem Dei creaturam oſtẽdat, ſic & alij dæmones ſecundũ aliqua ſtellarum ſchiſmata inſidiantur hominibus, vt iniquitatẽ cum in excelſo loquitur, quaſdã ſtellas dicentes maleficas, quaſdam beneficas, cum nulla ſtella à Deo ſit facta, ut male faciat. In hoc autem quod ſubditur: Nã ſæpe &c. Chry. Cõſiderandum eſt, q niſi prouidentia hic homo eſſet munitus, dudum periiſſet. Dæmon.n. qui ipſum in ignem & in aquam mittebat, interfeciſſet eum oĩno, niſi Deus eum refrenaſſet. Hier. Quod autẽ dicit. Et obtuli &c. latenter accuſat Apoſtolos cum impoſſibilitas curandi interdũ non ad imbecillitatem curantium, ſed ad eorum qui curandi ſunt, fidem referatur. Chry. Inſpice aũt & aliunde eius inſipientiam, qualiter coram turba interpellat ad Ieſum aduerſus diſcipulos, ſed ipſe eos liberat ab accuſatione, defectum curationis imputans illi. Ex multis.n mõſtratur eum infirmum in fide fuiſſe, non tamen tantum in eius perſonam inuehitur; ne ipſum conturbaret, ſed in omnes Iudæos. Probabile eſt.n. multos præſentium de diſcipulis inconuenientia cogitaſſe, & ideo ſequitur, Reſpondens autem Ieſus &c. Per hoc autem quod dicit: Quouſq; ero uo. oſtendit deſideratam ab eo eſſe mortem, & concupiſcibilem receſſum. Remi. Sciendũ quoque quia dominus non tantum tunc cœperat pati improbitatẽ Iudæorum, ſed à longo prius tempore, & ideo hic dicit, Vſquequo patiar uos? ac ſi dicat, quia longo tempore

Lunaticus quis dicitur.

pore cœpi pati ueſtras improbitates, ideo indigni eſtis mea præſentia. Orig Vel qm̃ non potuerant eum ſanare diſcipuli, quaſi adhuc modicæ fidei conſtituti, propterea dixit: O generatio incredula. & ꝙ ait: Peruerſa, oſtendit qm̃ ex peruerſitate malitia eſt introducta extra naturam, puto autem ꝙ propter peruerſitatem totius humani generis quaſi grauatus malitia eorum, dixit; Vſquequo ero uobiſcum? Hier. Non autem credendum eſt ꝙ tædio ſuperatus ſit & manſuetus. ac mitis in uerba furoris eruperit, ſed ꝙ in ſimilitudinem medici ſi ægrotum uideat contra ſua præcepta ſe gerere, dicat. Vſque quo accedam in domum tuam? uſquequo artis perdam induſtriam me aliud iubente, & te aliud perpetrante? ꝙ autem non ſit iratus homini, ſed uitio ac per unum hominẽ Iudæos arguat infidelitatis, patet ex hoc quod infert: Afferte huc illum ad me. Chry. Poſtquam.n. diſcipulos excuſauerat, ducit patrem pueri ad ſpẽ benignam credendi, ꝙ ab hoc malo eripiet̃, & ut inducatur pater ad fidem futuri miraculi uidens dæmonem tumultũ pati, ex hoc ſolũ ꝙ uocabatur increpauit eum. uñ ſequit̃; Et increpauit eum. Ieſus. Non ille qui patiebatur, ſed dæmon increpatur. Remi. In quo facto reliquit exẽplũ prædicatoribus, ut uitia perſequant̃, homines uero ſubleuent. Hie. Siue increpauit puerum, quia propter peccata ſua à dæmone fuerat oppreſſus. Sequit̃, Et exiit ab eo &c. Rab. Quia nulla remanet ibi infirmitas, ubi omnipotens ſalutem præſtat. Hiero. Mihi autem uidetur iuxta tropologiam lunaticus eſſe, qui per horarũ momẽta mutat̃ ad uitia, & nunc quidẽ in ignem fert̃, quo adulterãtiũ corda ſuccenſa ſũt, nunc in aquas. ſ. uoluptatum, uel cupiditatum, quæ non ualent extinguere charitatem. Aug. de q. euan. Vel ignis ad iram pertinet, eo ꝙ alta petat, aqua ad uoluptatẽ carnis. Orig. De inconſtantia autem peccatoris dicitur; Stultus ut luna mutatur. Et eſt uidere in talibus impetus quoſdam quaſi operum bonorum ſubrepere; aliqñ autem quaſi quadam abreptione ſpiritus à paſſionibus comprehenduntur, & cadũt à ſtatu bono, in quo ſtare putabantur. Forſitan ergo Angelus qui ſortitus eſt huius lunatici cuſtodiam, pater huius appellat̃,

Christus medicus

Tropologica expoſitio.

deprecans quaſi pro filio medicum animarum, ut liberet eum, qui non poteſt ſanari à paſſione per uerbum humile diſcipulorum Chriſti, quia non recipit eorum admonitionem, ueluti ſurdus. Et ideo opus eſt ei Chriſti ſermo, ut iam de cætero ſine ratione non agat.

Tunc acceſſerunt diſcipuli * *ad Ieſum ſecretò, & dixerunt; Quare nos non potuimus eiicere illũ? Dixit illi Ieſus; Propter incredulitatem ueſtram. Amen quippe dico uobis. ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc illuc. & tranſibit, & nihil impoßibile erit uobis. Hoc autem genus non eiicitur, niſi per orationẽ & ieiunium.*

* eius.

Chry. Acceperant diſcipuli à dño poteſtatem ſpirituũ immundorum, & quia oblatum dæmoniacum curare non potuerãt uſ ꝙ in dubitationem deuenerint, ne forte gratiam q̃ erat eis tradita, perdidiſſent. & ideo dicit. Tunc acceſſerunt &c. Interrogant quidem ſingulariter non ꝑ uerecundiam, ſed quia de ineffabili & magnæ te erant eum interrogaturi. Sequitur; Dixit illis Ieſus &c. Hil. Crediderant quidẽ Apoſtoli, nondum tamen erant perfectæ fidei, nam domino in monte demorante, & ipſis cum turbis reſidentibus, quidam tepor eorum fidem retardauerat. Chry. Vnde manifeſtum eſt hinc, quoniam & diſcipuli in fide infirmati ſunt, ſed non omnes; columnæ. n. illæ non aderant. ſ. Petrus Iacobus, & Ioannes. Hie. Hoc eſt ãt quod in alio loco dominus dicit; Quæcunque in nomine meo &c. Ergo quoties non accipimus, non præſtantis eſt impoſſibilitas, ſed poſcentium culpa. Chry. Sciendum tamẽ ꝙ ſicut multoties accedentis fides accipere ſufficit effectum miraculi, ita multoties facientium miracula ſufficit uirtus, et non credentibus illis qui expetierint miracula operari. Etenim qui circa Cornelium ex propria fide allexerunt, gratiam Spiritus ſancti. Ille autem mortuus qui proiectus eſt in ſepulchrũ Heliſæi, ſola uirtute corporis ſancti reſuſcitatus eſt. contigit autẽ & tunc diſcipulos infirmari in fide. imperfectius. n. diſpoſiti erant ante crucẽ, & ideo fidem dicit hic eſſe cauſam ſignorum. unde ſubditur. Amẽ quippe &c. Hiero. Putant aliqui fidem grano ſinapis comparatam paruã dici, cum Apoſtolus dicat

Et ſi habuero tantam fidem ita vt montes transferam: magna eſt ergo fides quæ grano ſinapis comparatur. Greg. 10. Mora. Granum quippe ſinapis niſi teratur, nequaquam uirtus eius agnoſcitur: ſic ſi uirū ſanctū tritura perſecutionis opprimat, mox in feruorem uirtutis uertitur quicquid in illo antea deſpicabile infirmumque uidebatur. Orig. Vel ideo omnis fides grano ſinapis comparatur, quoniam contemnitur quidem fides ab hominibus, & modicum aliquid & uile apparet. Cum uero conſecutum fuerit huiuſmodi ſemen bonā animam quaſi terram, fit arbor magna. Sic āt magna eſt prædicta lunatici infirmitas, & fortis ad curandum inter omnia mala; ut monti aſſimiletur, nec expellatur, niſi ꝑ omnem fidem eius, qui paſſiones huiuſmodi ſanare uoluerit. Chr. Vnde & de tranſlatione montium mentionem facit. Et ultra procedit, dicens; & nihil impoſſ erit uobis. Raban. Sic. n. fides, mentem noſtram capacem donis cœleſtibus facit, ut quæcūque uolumus, facillime á fideli domino impetrare poſſimus. Chry. Si autem dixeris, ubi Apoſtoli montem tranſtulerint? Illud dicam, quia multa maiora fecerunt, mortuos plurimos ſuſcitantes. Dicuntur autem poſt Apoſtolos, ſancti quidā Apoſtolis minores, montes neceſſitate imminente tranſtuliſſe. Si autem Apoſtolorum tempore montes non ſunt tranſlati, hoc non fuit quia non potuerunt, ſed quia noluerunt, utilitate non imminente. Nec dominus dixit ꝙ hoc eſſent facturi, ſed ꝙ hoc facere poſſent; probabiliter tamen eſt, factum eſſe, ſed ſcriptum non eſſe. neq; n. omnia miracula quæ fecerunt, ſcripta ſunt. *Sancti montes tranſtulerunt.* Hiero. Vel montis tranſlatio non eius ſignificatur quem oculis carnis aſpicimus, ſed illius qui à domino tranſlatus fuerat ex lunatico; qui per prophetam corrumpere dicitur omnem terram. Glo. Vt ſit ſenſus: Dicetis monti huic. i. ſuperbo diabolo: Tranſi hinc, id eſt ab obſeſſo corpore in altum maris, id eſt in profundum inferni, & tranſibit; & nihil impoſſibile erit uobis, id eſt nulla incommoditas inſanabilis. Aug. de con. euang. Vel aliter. Ne diſcipuli in miraculis faciendis extollerentur in ſuperbiam, admoniti ſunt potius per humilitatem fidei, quaſi per ſinapis granum elationem terrenam, quæ montis nomine ſignificata eſt curare transferre. Rab. Dum autem docet Apoſtolos quomodo dæmon debeat expelli, omnes inſtituit ad uitam; ut. ſ. nouerimus grauiora quæque uel immundorum ſpirituum, uel hominum tentamenta ieiunijs & orationibus eſſe ſuperanda, iram quoque domini hoc remedio ſingulari poſſe placari. unde ſubdit; Hoc autem genus &c. Chry. Quod dicit non ſolum de genere lunaticorum, ſed & uniuerſo genere dæmonum. Ieiunium. n. multam ſapientiam imponit, & hominem quaſi Angelum de cœlo conſtituit, & incorporeas poteſtates impugnat: ſed & oratione opus eſt, quaſi principaliori. *Orationis laus atq; ieiunii.* Qui. n. orat ut oportet, & ieiunat, non multis indiget; & ita non fit auarus, ſed ad eleemoſynam promptus eſt. Qui etiam ieiunat leuis eſt, & uigilanter orat, & concupiſcentias perniicioſas extinguit, & propitium Deū facit & animam ſuperbam humiliat. Qui ergo orat cum ieiunio duplices habet alas, etiam ipſis uentis leuiores. Neq; n. oſcitat & torpet orans, quod & multi patiuntur; ſed eſt igne uehementior, & terra fixior; ideoq. talis maximè dæmoniis aduerſāt. nihil eſt homine decenter orante potentius. Si autem infirmum eſt tibi corpus ad continue ieiunandum, non tñ ad orandū. & ſi ieiunare non potes, potes tamen non laſciuire. non paruum autem eſt hoc, neq; multum à ieiunio diſtans. *Notate exorciſtæ.* Orig. Si ergo aliquando oportuerit nos circa curationē tale aliquid patientium permanere, non adiuremus, neque interrogemur. neq; loquamur quaſi audienti ſpiritui immundo; ſed abigamus ieiuniis & orationibus noſtris ſpiritus malignos. Glo. Vel hoc genus dæmonii, id eſt iſta carnalium uoluptatum mutabilitas, non uincitur niſi ſpiritus oratione confirmetur, & caro per ieiunium maceretur. Remi. Vel ieiunium hic intelligitur generale, quo non ſolum abſtinemus à cibis, ſed ab omnibus illecebris carnalibus & peccatorū paſſionibus; ſimiliter oratio intelligenda eſt generalis, quæ in piis & bonis operibus conſiſtit. De qua dicit Apoſtolus: Sine intermiſſione orare.

Conuerſantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Ieſus: Filius hominis tradēdus eſt in manus hominum

minum, & occident eum, & tertia die reſurget. Et contriſtati ſunt uehementer.

Rem. Sæpe dñs myſteria ſuę paſſionis di
ſcipulis prædixit: ut quando acciderent, tã
to leuius ea ferrent quanto pręcognita ha
berent. Et ideo hic dicitur; Conuerſanti-
bus autem eis in Galilæa &c. Orige. Vidé
tur quidem hæc illis quæ ſupra dixerat ſi-
milia eſſe, ut facilè quis dicat dominum ea
dem ipſa repetere, quod non eſt ita; tradé
dum. n. ſuperius non eſt dictum, hic auté
non ſolum tradendum, ſed etiam in manus
hominum tradendum audiuimus. Tradi-
tum igitur Apoſtolus filium narrat à Deo
patre, ſed etiam contrariæ poteſtates eum
in manus hominum tradiderunt. Hiero.
Semper autem proſperis miſcet triſtitia.
Si. n. contriſtat eos quia occidendus eſt,
debet lætificare quod ſubditur; Et die ter
tia reſurget. Chry. Neque. n. multum tem
pus dixit quo in morte maneret, ſed ter-
tia die ſe dixit reſurrecturum. Orig. Præ-
dicente autem hæc domino triſtati ſunt di
ſcipuli. unde ſequitur: Et contriſtati ſunt
uehementer, non attendentes ad illud qđ
dixerat: Et tertia die reſurget, nec conſi-
derantes quis eſſet cui ad deſtruendã mor
tem trium dierum tempus ſufficeret. Hie
ro. Porrò quòd contriſtabantur uehemen
ter, non de infidelitate uenit, uerùm pro
dilectione magiſtri, nihil de eo ſiniſtrum
& humile patiuntur audire.

*Et cum ueniſſent Capharnaum, acceſſerũt qui
didrachma accipiebant ad Petrum, & dixerunt
ei; Magiſter ueſter non ſoluit didrachma? Ait* *. *illis.*
*Etiam. Et cum intraſſet in domum, præuenit eum
Ieſus, dicens; Quid tibi uidetur Simon? Reges
terræ à quibus accipiunt tributum uel cenſum, à
filiis ſuis, an ab alienis? Et ille dixit; Ab alienis.
Dixit illi Ieſus; Ergo liberi ſunt filii. Vt autem nõ
ſcandalizemus eos, uade ad mare & mitte hamũ;
& eum piſcem qui* * *primo aſcenderit, tolle.* * *primus.*
*Et aperto ore eius inuenies ſtaterem; illũ ſumens,
da eis pro me & te.*

Glo. Quia diſcipuli audita domini paſ
ſione cõtriſtati erãt, ne aliquis paſſionem
Chriſti neceſſitati aſcriberet non humili
tati, ſubiungit factum in quo Chriſti liber
tas & humilitas demõſtratur. unde dicit: *Rõ didrachmata.*
Et cum veniſſet &c. Hila. Dominus didra-
chma ſoluere poſtulatur, ideſt denarios,
hoc. n. omni Iſrael lex pro redemptione
corporis & animæ conſtituerat in miniſte
rio templi ſeruientium. Chry. Cum. n. pri
mogenita Aegyptiorum interfecit Deus,
tunc tributum Leui pro eis accepit. Dein-
de quia primogenitis qui erant apud Iu-
dæos minor huius tribus numerus erat,
pro deficientibus in numerum ſiclum iuſ
ſit inferri, & ex tunc tenuit conſuetudo, vt
primogenita uectigal hoc inferrent. Quia
igitur primogenitus erat Chriſtus, uide-
batur autem diſcipulorum primus eſſe Pe
trus, ad eum accedunt. Et ut mihi uĩ, non
in unaquaque ciuitate hoc expetebant.
Ideoq; in Capharnaum adeunt Chriſtũ,
quia eius patria exiſtimabatur: Hierony.
Vel aliter. Poſt Auguſtum Cæſarem Iuda
facta eſt tributaria, omnes cenſi capite fe
rebantur, unde & Ioſeph cum Maria co-
gnata ſua profeſſus eſt in Bethlehem. Rur
ſus quoniã dominus nutritus erat in Naza
reth, quod eſt oppidum Galilææ ſubiacés
Capharnaum urbi, ibi depoſcitur tribu-
tum, & pro ſignorum magnitudine hi qui
exigebant non audebant ipſum repetere,
ſed diſcipulum conueniunt. Chry. Et ne-
que hunc cum multa uehementia, ſed mã
ſuetius; neq;. n. incuſantes, ſed interrogan
tes dixerunt. Magiſter ueſter non ſoluit
didrachma? Hie. Siue malitioſe interro-
gant utrum reddat tributa, an contradicat
Cæſaris uoluntati. Chry. Quid igitur Pe-
trus? Ait; Etiam. Ex his quidem dixit, qm̃
ſoluit: Chriſto autem non dixit, erube-
ſcens fortaſſis pro his ei loqui. Glo. Vel
aliter. Et Petrus reſpondit, Etiam, id eſt,
ita eſt ꝙ non ſoluit. Voluit autem Petrus
domino intimare ꝙ Herodiani peterent
cenſum, ſed dominus præuenit eum. unde
ſequitur. Et cum intraſ. do. &c. Hiero. An-
te quidem q̃ Petrus ſuggerat, dominus in
terrogat, ne ſcandalizentur diſcipuli ad
poſtulationem tributi, cum uideant eum
noſſe quæ abſente ſe geſta ſunt. Sequitur,
At ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus:
Ergo liberi ſunt filii. Orig. Sermo iſte du
plicem habet ſenſum. Secundum unum. n.
filii regum terræ liberi ſunt apud reges
terræ, extranei autem extra terram libe-
ri non ſunt, propter eos qui deprimũt eos
ſicut Aegyptii filios Iſrael ſerui. Secundũ
alterum autem, propter hoc ipſum ꝙ ali-
qui ſunt alieni à filiis regum terræ, ſed

ſunt filii Dei, liberi ſunt: qui manét in uer bis Ieſu & cognouerunt ueritatem, & ueritas liberauit eos à ſeruitute peccati. Filii ât regũ terræ, liberi non ſunt: quoniã omnis qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. Hier. Dominus autem noſter & ſecundum carnem & ſecundũ ſpiritũ filius erat regis, uel ex Dauid ſtirpe generatus, uel oĩpotentis patris uerbũ. Ergo tributa, qua ſi filius regis, non debebat. Augu. de con. euan. Dicit. n. in omni regno liberos eſſe filios. i. non eſſe uectigabiles. Multo ergo magis liberi eſſe debent in quolibet regno terreno filii regni ipſius, ſub quo ſũt oĩa regna terrena. Chry. Si autẽ non erat filius, inaniter hoc exemplum induxit. Sed dicet aliquis. Filius eſt, ſed non proprius, eſt ergo alienus; & ſic hoc exemplum non habet ueritatem. Ipſe. n. de propriis filiis diſputat, ad quorum differentiam alienos uocat, qui non ex parentibus ſubſtantialiter nati ſunt. Intende ât qualiter & hinc Chriſtus certificat eam cognitionem quæ Petro reuelata eſt de eo: per quam dixit, Tu es Chriſtus filius Dei uiui. Hie. Quan nis ergo liber eſſet, quia tamen humilitatem carnis aſſumpſerat; debuit omnem iuſtitiam adimplere. unde ſequitˀ; Vt autem non ſcan. &c. Orig. Conſequens quoq; eſt intelligere: qm̃ quoties exurgũt q.d.i., qui per iuſtitiam tollant noſtra terrena, reges huius terræ eos tranſmittunt, ut exigant à nobis quæ ſunt ipſorum; & ſuo exemplo prohibet dominus aliquod ſcandalum fieri etiã huiuſmodi hominibus, ſiue ne amplius peccent, ſiue ut ſaluentur. Filius. n. Dei qui nullum opus fecit ſeruile, quaſi habens formam ſerui, quam propter hominem ſuſcepit, tributum & cenſum dedit. Hie. Quid primum in hoc loco mirer neſcio, utrum præſcientiam, an magnitudinem Saluatoris. Præſcientiam, ꝙ nouerat habere piſcem in ore ſtaterem, & ꝙ primus ipſe capiendus eſſet. magnitudinẽ atq; uirtutem, ſi ad eius uerbum ſtater in ore piſcis creatus eſt; & quod futurũ erat, ipſe loquendo fecerit. Ipſe ergo Chriſtus propter eximiam charitatem & crucẽ ſuſtinuit & tributa reddidit. nos infęlices, q Chriſti cenſemur nomine, & nihil tanta dignum facimus maieſtate. pro illius honore & tributa non reddimus, & quaſi filii regis à uectigalibus immunes ſumus. Hoc etiam ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit dñm tantæ fuiſſe paupertatis, ut unde tributa pro ſe & Apoſtolo redderet, nõ habuerit. Quòd ſi quis obiicere uoluerit: quomodo Iudas in loculis portabat pecuniam? reſpondebimus, rem pauperum in uſus ſuos cõuertere nephas putauit, nobiſq; idem tribuit exemplum. Chry. Vel ideo non ex repoſitis iubet dare, ut oſtendat ꝙ maris & piſcium dominetur. Orig. Vel qm̃ Ieſus non habuit imaginem Cæſaris, Princeps. n. huius ſeculi nihil habebat in eo, propterea non ex proprio, ſed ex mari imaginẽ Cæſaris accepit; nõ ât ſuſcepit ipſe ſtaterem, neque fecit eum ſibi poſſeſſionẽ, ne ſit aliquando imago Cæſaris apud imaginem inuiſibilis Dei. Vide etiam Chriſti prudentiam, qualiter nec renuit tributum, nec ſimpliciter iubet dari; ſed prius oſtendit ſe non eſſe obnoxium, & tunc dat; quorum unum fecit. ſ. dare tributum, ut illi. ſ. exactores non ſcandalizentur. hoc autem. ſ. & oſtendit ſe liberum, ut non ſcandalizentur diſcipuli. Alio uero loco contemnit phariſæorum ſcandalum, quando de eſcis diſputabat, docens nos ſcire tempora ſecundum quæ oportet, non contẽnere eos qui ſcandalizantur, & ſecundũ quæ oportet contemnere. Greg. ſuper Ezechielem. Conſiderandum. n. eſt, quia inquantum ſine peccato poſſumus, uitare proximum ſcandalum debemus. Si autem de ueritate ſcandalum ſumitur, utilius permittitur naſci ſcandalum quàm ueritas relinquatˀ. Chry. Sicut ât ſtupeſcis de Chriſti uirtute ita admirare Petri fidem, quoniam rei tã difficili obediuit. Ideoque de fide eum remunerans, copulauit eum ſibi in tributi datione, quod fuit abundantis honoris. Et hoc eſt quod dicitur; Et aperto ore eius inuenies ſta. &c. Glo. Conſuetudo. n. erat, ut unuſquiſq; pro ſe didrachma redderet. Stater uero eſt pondus duorum didrachmatum Orig. Myſticè autem in agro conſolationis (ſic. n. interpretatur Capharnaũ) conſolatur omnem diſcipulum, & liberum filium eſſe pronunciat; & dat ei uirtutem piſcandi primũ piſcẽ, ut aſcẽdente eo conſolationẽ accipiat Petrus ſuper eũ quẽ piſcatus eſt. Hil. Cũ ât primũ piſcem admo-

Chriſtus rex.

Doctrina pulchra.

admonetur Petrus inquirere:aſcẽſuri oſtẽduntur & plures. Beatus ille primus martyr Stephanus, primus aſcendit, & ſtaterẽ in ore continuit. In quod didrachma nouę prædicationis tanquam duo denarij habebantur: Dei enim gloriam & dominum Chriſtum paſsione contuens prædicabat. Hiero. Vel iſte piſcis qui primus captus, eſt primus Adam, qui per ſecundum Adã liberatus; & id quod in ore eius, hoc eſt in cõfeſsione, fuit inuentum, pro Petro & domino redditur. Orig. Cum etiam videris auarum hominem ab aliquo Petro correctũ, quod abſtulit de ore eius verbũ pecuniæ; dices eum aſcendiſſe de mari, ideſt de fluctibus ſolicitudinum auaritiæ, ad hamum rationabilem, & comprehẽſum atq; ſaluatum ab aliquo Petro, qui eũ docuit veritatẽ: vt pro ſtatere habeat imaginem Dei, ideſt eloquia eius. Hie. Et pulchrè illud ipſum quidem datur precium; ſed diuiſum eſt; quia pro Petro quaſi pro peccatore, precium reddebatur. Dominus autem noſter peccatum non fecit. Oſtenditur autem ſimilitudo carnis dum eodẽ & dominus & ſeruus precio liberantur.

Expoſitio moralis.

CAPVT XVIII.

IN illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cælorum? Et aduocans Ieſus paruulum: ſtatuit eũ in medio eorũ, & dixit: Amẽ dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in regno cælorum. Et qui ſuſceperit unum paruulum talem in nomine meo, me ſuſcipit. Qui autem ſcandalizauerit unum de paruulis iſtis, qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius & demergatur in profundum maris.

Hier. Quia diſcipuli viderant pro Petro & domino idem tributum redditũ; ex æqualitate precij, arbitrati ſunt omnibus Apoſtolis Petrum eſſe prælatũ. Chry. Vnde paſsi ſunt aliquod humanũ, quod Euangeliſta deſignat, dicẽs: In illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicẽtes; Quiſputas maior eſt in regno cælorum? Verecundati ſiquidem paſsionẽ cõfiteri, quam paſſi ſunt, non dicunt manifeſtè: Petrum cur præhonoraſti nobis? ſed indeterminatè interrogant: Quis maior eſt? Quando autem tres præhonoratos viderunt. ſ. Petrum, Iacobũ, & Ioãnem in transfiguratione, nihil tale paſſi ſunt, quando verò in vnũ ſolum contulit honorem, tunc doluerunt. Tu aũt conſidera primum quidem, ꝙ nihil eorũ, quæ ſunt in terris, quærunt: deinde, ꝙ poſtea hanc paſsionẽ depoſuerunt. Nos autẽ neq; ad defectus eorum contingere poſſumus; neque. n. quærimus quis maior eſt in regno cęlorũ, ſed quis maior eſt in regno terræ. Orig. In his autem imitatores diſcipulorum eſſe debemus, ſi quando aliquid in nobis dubium quæritur & non inuenitur, ut cũ omni conſenſu accedamus ad Ieſum, qui potens eſt illuminare corda hominum ad intelligendam ſolutionẽ oĩum quæſtionũ. Interrogemus etiã aliquem doctorũ, qui præpoſiti habentur in eccleſijs. Sciebant aũt diſcipuli hoc interrogantes; quia nõ eſt æqualitas ſanctorum in regno cęleſti, ſed quomodo maior, & qualiter viuens minimus, hoc diſcere cupiebant. Vel ſciebant quis eſſet minimus, & quis magnus, ex eo quod ſuprà dominus dixerat; ſed ex multis magnis quis eſſet maior, hoc eis non erat manifeſtum. Hier. Videns autem Ieſus cogitationes eorum, uoluit deſiderio glorię humilitatis contentionem ſanare. unde ſequitur; Et aduocans. &c. Chry. Mihi uidetur ualde paruulum in medio ſtatuere omnibus paſsionibus exutum. Hier. Vt in eo & ætatem quæreret, & ſimilitudinem innocẽtię demonſtraret: vel certe paruulum ſtatuit in medio eorũ ſeipſum, qui non uenerat miniſtrari, ſed miniſtrare, vt eis humilitatis tribueret exemplum. Alij paruulum interpretantur Spiritum ſanctũ, quẽ poſuerit in cordibus diſcipulorum, ut ſuperbiam in humilitatem mutaret. ſequitur: Et dixit, Amẽ dico vobis, &c. Non præcipit Apoſtolis vt ætatẽ habeãt paruulorum, ſed innocentiã; & quod illi per annos poſsidẽt, hi poſsideãt per induſtriam; vt malitia, non ſapientia paruuli ſint. Ac ſi dicat; Sicut iſte paruulus, cuius uobis exemplum tribuo, non perſeuerat in iracundia, læſus non meminit, uidens pulchram mulierẽ nõ delecta-

Conditiones paruulorũ.

tur nõ aliud cogitat & aliud loquitur: ſic & vos niſi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem, in regnum cœlorum non poteritis intrare. Hil. Pueros etiam credentes omnes per audientiæ fidem nuncupauit: Hi enim patrem ſequuntur, matrem amant, velle malum neſciunt, curam operum negligunt, non inſoleſcunt, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt verum habent. litera ergo ſic legitur. Glo. Niſi conuerſi fueritis ab hac elatione & indignatione, in qua modo eſtis, & efficiamini omnes ita innocentes & humiles per virtutem, ſicut paruuli ſunt per ætatem, non intrabitis in regnum cœlorum: & quando quidem aliter non intratur. Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, hic maior eſt in regno cœlorum. Quanto enim quis erit humilior, tanto maior efficitur in regno cœlorum. Remi. Id eſt in cognitione gratiæ, vel eccleſiaſtica dignitate, vel certè in æterna beatitudine. Hier. Vel aliter. Quicunque humiliauerit ſe ſicut paruulus iſte, id eſt, qui ſe in exemplum mei humiliauerit, hic intrabit in regnum cœlorum. Sequitur, Et qui ſuſceperit vnum &c. Chry. ac ſi di. Nõ ſolum ſi tales efficiamini, mercedem accipietis, ſed & ſi alios tales propter me honorabitis; & honoris qui eſt ad illos retributionem, vobis determino regnũ. Magis autem quod multò maius eſt ponit, dicẽs: Me ſuſcipit. Hie. Qui enim talis fuerit, vt Chriſti imitetur humilitatem & innocentiam, in eo Chriſtus ſuſcipitur, & prudenter (ne cum delatum fuerit Apoſtolis, ſe putent honoratos) adiecit, non ſuo illos merito, ſed magiſtri honore ſuſcipiendos. Chry. Deinde facilè ſuſceptibilẽ hũc ſermonẽ facit, penam inducẽs, vnde ſequitur: Qui autẽ ſcandalizat &c. Ac ſi diceret, Sicut qui hos honorant propter me, mercedẽ habẽt; ita & qui hos dehonorant, vltimã ſuſtinebũt vindictam. Si autem conuitium ſcandalũ vocat, ne mireris, multi enim puſillanimes ex eo q᷑ deſpiciũtur ſcãdalizati ſunt. Hier. Nota q᷑ qui ſcandalizatur, paruulus eſt, maiores enim ſcandala non recipiunt. Et quanquam generalis poſſit eſſe ſententia aduerſus omnes qui aliquem ſcandalizant, tamen iuxta conſequentiam ſermonis etiam contra Apoſtolos dictum intelligi poteſt, qui interrogãdo quis maior eſſet in regno cœlorum, videbantur inter ſe de dignitate concertare; et ſi in hoc vitio permanſiſſent, poterant eos quos ad fidẽ vocabant, per ſuũ ſcandalum perdere, dum Apoſtolos viderent inter ſe de honore pugnare. Orig. Quomodo autem qui conuerſus eſt & factus quaſi puer, & minimus eſt & potẽs ſcãdalizari? hoc ſi poſſimus explanare, Omnis qui filio Dei credit & cõuerſatur ſecundum euangelicos actus, cõuerſus ambulat quaſi puer; qui autem non conuertitur vt fiat ſicut puer, hũc impoſſibile eſt intrare in regnũ cœlorum. In omni autem credentium multitudine, ſunt quidam nuper conuerſi vt fiant ſicut paruuli, nondũ autẽ ſunt facti, hi puſilli habẽtur in Chriſto, & ſunt ſcandali receptores. Hiero. Quod autem dicitur, Expedit ei vt ſuſpendatur, &c. Secundum ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum iſta apud veteres Iudæos pœna fuerit, vt in profundum ligato ſaxo demergeretur. Expedit autem ei, quia multo melius eſt pro culpa breuem recipere pœnam, quàm æternis ſeruari cruciatibus. Chry. Conſequens autem erat prioribus dicere, Me non ſuſcipit; quod erat omni pœna amarius, ſed quia groſſi erant, & prædicta pena eos non mouebat, comparatione ſenſibilium manifeſtat præparatam pœnam; propter hoc enim dicit, q᷑ expedit ei hoc ſuſtinere; quoniam eos alia grauior pœna expectat. Hil. Myſticè autem molæ opus labor eſt cæcitatis. Nam clauſis iumentorum oculis agũtur in gyrum: & ſub aſini quidem nomine frequenter gentes cognominatas reperimus, qui cæci laboris ignorantia continentur, Iudæis autem ſcientiæ iter in lege præſtitum eſt: qui ſi Chriſti Apoſtolos ſcandalizauerint, rectius alligata collo mola aſinaria demerſi in mare fuiſſent, id eſt Gentium labore depreſſi, ignorantiæ ſeculi demonſtrarentur; quia illis tolerabilius fuerat neſciſſe Chriſtum, quàm prophetarum dominum non recepiſſe. Gre. 7. Mor. Vel aliter: Quid per mare niſi ſeculum? quid per molam aſinariam, niſi actio terrena ſignificatur? quæ cùm colla mentis per ſtulta deſideria ſtringit, hanc in laboris circuitum mittit. Sunt utique nonnulli qui dum terrenas actiones deſerunt,

Mos prouinciæ.

&

& ad contemplationis ſtudia humilitate poſtpoſita ultra intelligentiæ uires ſurgūt non ſolum ſe in errorem deſiciunt, ſed in firmos quoſq; de gremio ueritatis diuidūt. Qui ergo unum de minimis meis ſcādalizat, melius ei fuerat, ligata collo mola aſinaria in mare proiici, quia nimirū peruerſæ menti expedientius eſſe potuiſſet, ut occupata mundo terrena negotia ageret, quàm per contemplationis ſtudia ad multorum perniciem uacaret. Aug. de quæſt. euange. Vel aliter: Qui ſcandalizauerit unum ex puſillis iſtis, ideſt ex humilibus, quales uult eſſe diſcipulos ſuos, non obtēperando uel etiam contradicendo: ſicut de Alexandro Apoſt. dicit, expedit illi ut mola aſinaria ſuſpendatur collo eius, & præcipitetur in profundum maris, ideſt congruit ei ut cupiditas rerū temporaliū, cui ſtulti & cæci alligantur, eum deuinctum pondere ſuo deducat ad interitum.

Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut ueniant ſcandala. Verumtamen uæ homini illi per quē ſcandalum uenit. Si autem manus tua uel pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eū, & proiice abs te. Bonum eſt tibi ad uitam ingredi debilem uel claudū, quàm duas manus uel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te. Bonum eſt tibi unum oculum habentem in uitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

Glo. Dixerat dominus ꝙ expedit ei qui ſcandalizat, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius. Cuius rōnem aſsignās ſubdit: Væ mūdo à ſcandalis, i. propter ſcādala. Origen. Hoc non de elementis mundi intelligamus, ſed hic homines qui ſunt in mundo, dicuntur mundus. Non ſunt autem diſcipuli Chriſti de hoc mundo, unde non poteſt eis eſſe à ſcandalis uæ. Nam etſi multa ſunt ſcandala, non tangūt eum qui non eſt de hoc mundo. Si autem adhuc eſt de hoc mundo, propterea ꝙ diligit mundum & quæ ſunt in eo: tanta ſcandala comprehendent eum, quantis fuerat obligatus in mundo. Sequitur: Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala. Chry. Cum autem dicit: Neceſſe eſt: non deſtruit libertatem arbitrii, neque neceſsitati aliquarum rerum ſupponit: ſed quod omnino futurū eſt prædicit. ſcandala quidem ſunt prohibitiones rectæ viæ: non autem prædicatio

Scandala qñ neceſſaria.

Chriſti ſcandala inducit. neque enim quia prædixit, propter hoc fit: ſed omnino futurum erat, propter hoc prædixit. Sed dicit aliquis, Si omnes corrigantur, & nullus ſit qui ſcandala afferat, nonne mēdacii arguetur hic ſermo? Nequaquā. quia. n. præuidit inemendatos futuros homines eſſe, propter hoc dixit: Neceſſe eſt ut ueniant ſcādala, ideſt omnino uenient: ſi autem corrigendi eſſent, non dixiſſet. Gloſa. Vel: neceſſe eſt vt veniant ſcandala, quia ſunt neceſſaria, ideſt utilia: vt qui per hoc probati ſunt, manifeſti fiant. Chry. Scandala .n. erigunt homines, & acutiores eos faciunt: & eum qui cadit, uelociter erigunt: in quantū. ſ. ingerunt ſolicitudinē. Hila. Vel humilitas paſsionis ſcandalū mundo eſt, ꝙ ſub deformitate crucis æternæ gloriæ dominū voluit accipere. Et qd in mūdo tam periculoſum, quàm non recepiſſe Chriſtum; Ideo uerò neceſſe ait uenire ſcādala, quia ad ſacramentum reddēdę nobis æternitatis oīs in eo paſsionis humilitas eſſet complenda. Orig. Vel uenientia ſcandala, ſunt Angeli ſatanæ; nec tñ putes ſecundum naturā vel ſubſtantiā eſſe huiuſmodi ſcandala: ſed libertas arbitrii in quibuſdā genuit ſcandalum, nolēs ſuſcipere pro virtute laborem. Non poteſt autē eſſe verum bonum niſi habeat impugnationē mali. Sic ergo neceſſe eſt uenire ſcādala, ſicut neceſſe eſt ſuſtinere malitiam cœleſtium, quia magis irritantur, quantò magis uerbū Chriſti in hominibus inualeſcens, expellit ab eis malignas uirtutes. Quærunt āt organa per quæ ſcādala operentur, quibus eſt magis væ. Nam multò peius erit ei qui ſcandalizat, q̄ ei qui ſcandalizatur, unde ſequitur, Verūtamē vę homini illi per quē ſcandalū uenit. Hie. Ac ſi dicat, væ homini illi qui vitio ſuo facit vt per ſe fiat, quod neceſſe eſt vt in mundo fiat. Simulque per generalem ſententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum præparauerat. Hila. Vel ſub hominis nuncupatione, actorem ſcandali huius quod eſt extra paſsionem Chriſti Iudaicum populum deſignat, per quem omne huic mūdo periculum comparatur, ut Chriſtum in paſsione abnegent, quem lex & prophetæ paſsibilem prædicauerunt. Chry. Vt autem diſcas quòd non ſunt abſolutæ

Allegoria.

neceſſitatis ſcandala, audi quæ ſequuntur,
Si autem manus tua, vel pes tuus &c. Nõ
autẽ hoc de membris corporalibus dicit,
ſed de amicis, quos in ordine neceſſario-
rum membrorum habemus. nihil eſt.n. ita
nociuum, vt conuerſatio mala. Rab. Scan
dalũ quippe ſermo Græcus eſt, quod nos
offendiculum uel ruinã & impactionem
pedis dicere poſſumus. Ille ergo ſcandali-
zat fratrem qui ei dicto factoue minus re
cto occaſionem ruinæ dederit. Hierony.
Igitur omnis truncatur affectus, & uniuer
ſa propinquitas amputatur, ne per occaſio
nẽ pietatis unuſquiſque credentium ſcan-
dalis pariatur. Si (inquit) ita eſt tibi cõiun
ctus ut manus, pes, oculus, & eſt utilis at-
que ſolicitus & acutus ad proſpiciendum,
ſcandalum autem tibi facit, & propter mo
rum diſſonantiam te pertrahat in gehen-
nam: melius eſt ut propinquitate eius ca-
reas, & emolumentis carnalibus: quàm dũ
uis lucrifacere cognatos & neceſſarios,
cauſam habeas ruinarum. Nouit.n. unuſ-
quiſque credentiũ quid ſibi noceat, uel in
quo ſolicitetur animus, ac ſæpe tentetur.
melius eſt enim uitam ſolitariam ducere,
quàm ob uitæ præſentis neceſſaria uitam
æternam perdere. Orige. Vel ſacerdotes
rationabiliter poſſunt dici eccleſiæ oculus
quoniam ſpeculatores habentur; Diaconi
autem cæteriq;, manus: quia per eos ope-
Tropologia. ra ſpiritualia gerentur. populus ãt, ſunt pe
des corporis eccleſiæ, quibus oĩbus parce
re non oportet, ſi ſcandalum eccleſię facti
fuerint. Vel actus animæ, peccans manus in
telligitur, & inceſſus animæ, peccãs pes: &
uiſus animæ peccans oculus: quos oportet
præcidere, ſi ſcandalum præbent. Frequen
ter.n. ipſa opera membrorum, pro mem-
bris in ſcriptura ponuntur.

Videte ne contemnatis unum ex his puſillis. Di
co enim uobis, quia Angeli eorum in cœlis ſemper
vident faciẽ patris mei qui in cœlis eſt. Venit enim
filius hominis ſaluare quod perierat. Quid vobis
uidetur? ſi fuerint alicui centum oues, & errauerit
vna ex eis: nonne relinquet nonagintanouem in
Vt. *montibus, & vadit quærere eam quæ errauit?*
*Et ſi contigerit * quod inueniat eam, Amen dico uo*
bis, quia gaudebit ſuper eam magis, quam ſuper
nonagintanouem, quæ non errauerunt Sic non eſt
voluntas ante patrem veſtrum qui in cœlis eſt, ut
pereat vnus de puſillis iſtis.

Hierony. Suprà dixerat dominus per
manum & pedem & oculum, omnes pro-
pinquitates & neceſſitudines quæ ſcanda-
lũ facere poterant, amputandas, auſterita-
tem itaq; ſuæ ſubiecto præcepto tempe-
rauit, dicens, uidete ne cõtemnatis unum
ex his puſillis. Ac ſi dicat, Quantum in uo
bis eſt, nolite contẽnere, ſed poſt ueſtram
ſalutẽ etiam illorum quærite ſanitatem.
Si autem perſeuerantes in peccatis uide
ritis, melius eſt uos ſaluos fieri, quàm pe-
rire cum multis. Chry. Vel aliter: Sicut fu
gere malos, ita honorare bonos magnum
habet lucrum. Suprà ergo docuit ſcanda-
lizantium abſcindere amicitias, hic autẽ
docet exhibere ſanctis honorem & procu
rationem. Glo. Vel aliter: Quia tantum
malum prouenit ex ſcandalizatis fratri-
bus, uidete ne cõtemnatis vnũ ex his puſil
lis Orig. Puſilli autem ſunt qui nuper in
Chriſto ſunt nati, aut tales qui permanẽt
ſine profectu, quaſi nuper nati. Nõ autem
habuit neceſſe mandare Chriſtus de perfe
ctioribus fidelibus nõ cõtẽnendis, ſed de
puſillis, ſicut & ſupra dixerat, Si quis ſcan
dalizauerit unum ex puſillis iſtis. Alius
autem fortè dicit puſillum, hic dicit per-
fectum, ſecundum ꝙ alibi ait, Qui mini-
mus fuerit in uobis, hic erit maior. Chry.
Vel quia perfecti paruuli apud multos ęſti
mantur, ſcilicet pauperes & contemptibi-
les. Orig. Sed huic expoſitioni non uide
tur conuenire quod dicitur, ſi quis ſcanda
lizauerit unum de puſil. &c. Perfectus e-
nim non ſcandalizatur, nec perit. Sed qui
hanc expoſitionem ęſtimat ueram, dicit ꝙ
iuſti hominis anima uertibilis eſt, & ſcan
dalizatur aliquando, etſi non facilè. Glo.
Ideo autem non ſunt contemnendi, quia
adeo chari ſunt Deo, ꝙ Angeli ſunt eis ad
cuſtodiam deputati. unde ſequitur; Dico
enim uobis, quia &c. Origen. Quidam
uolunt ex eo dari hominibus Angelum
adiutorem, ex quo per lauacrum regene- *Angelus*
rationis nati ſunt infantes in Chriſto, di- *præeſt*
cẽtes non eſſe credibile incredulis & errã *homini-*
tibus præeſſe Angelũ ſanctũ, ſed tempore *bus.*
infidelitatis, & peccatorum eſt homo ſub
angelis ſatanæ. Alii autem uolunt mox cũ
quis fuerit natus, eorum qui præcogniti
ſunt à Deo accipere ſibi præpoſitum An-
gelum. Hie. Magna enim dignitas ani-
marum

marum,ut unaquęque habeat ab ortu nati uitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum. Chry. Hic autem nō de quibuſcunq; Angelis loquit̄: ſed de ſuperuenientibus: Cum.n.dicat: Vident faciem patris mei, nihil aliud oſtendit quàm magis liberā præſentiam & maiorem eorum apud Deum. Grego.in ho. Dionyſius autem dicit ꝙ ex minoribus Angelorum agminibus ad explendum miniſterium uel uiſibiliter uel inuiſibiliter mittuntur: nam ſuperiora illa agmina uſum exterioris miniſterij nequaquam habent. Greg.2.Mora. Et faciem ergo patris Angeli ſemper uident, & tamen ad nos ueniunt: quia & ad nos ſpeciali pręſentia foras exeunt, & tamen ibi ſe unde receſſerant per internam contemplationē ſeruāt. Neque.n.ſic à diuina uiſione foras exeunt, ut internæ contemplationis gaudiis priuentur. Hier. Saluandorum igitur per Chriſtum orationes Angeli Deo quotidie offerunt: ergo periculoſe ille contemnitur, cuius deſideria ac poſtulationes ad æternum & inuiſibilem Deum Angelorū famulatu ac miniſterio peruehūtur. Aug. 45.de ci. Dei. Vel angeli noſtri dicuntur, qui ſunt Angeli Dei. Dei ſunt, quia Deum non reliquerunt: noſtri ſunt, quia ſuos ciues nos habere cœperunt. Sicut ergo nūc illi uident Deum, ita & nos ſumus uiſuri facie ad faciem; de qua uiſione dicit Ioannes: Videbimus eum ſicuti eſt, facies enim Dei manifeſtatio eius intelligenda eſt; nō aliquod tale membrū quale nos habemus in corpore, atque iſto corpore nuncupamus. Chry. Rurſus aliam rationem ponit, quare puſilli non ſint contemnendi priore maiorem, dicens: Venit enim ſi ho. Remig. q.d. Non contemnatis puſillos, quia ego pro hominibus homo fieri dignatus ſum. Cum enim dicit, quod perierat, ſubintelligendus eſt genus humanum: omnia enim elemēta ſuum ordinem ſeruant, ſed homo errauit, quia ſuum ordinem perdidit. Chry. Deinde ad hanc rationem parabolam copulat, per quam & patrem inducit ſalutem hominum uolentem, dicēs: Quid uobis uidetur? ſi fuerint &c. Greg. in ho. Hoc ad ipſum auctorem hominum pertinet: quia enim centenarius perfectus eſt numerus: ipſe centum oues habuit, cū Angelorum & hominum ſubſtātiam creauit. Hilar. Ouis autem una homo intelligendus eſt, & ſub homine uno, uniuerſitas ſentienda eſt; in unius enim Adæ errore omne hominum genus aberrauit. Igitur & quærens hominem, Chriſtus eſt; & nonagintanouem relictæ, cœleſtis gloriæ multitudo eſt. Greg. Dicit autem Euangeliſta eas relictas in montibus, ut ſignificet in excelſis: quia nimirū oues, quæ non perierant, in ſublimibus ſtabant. Beda. Ouem ergo dominus inuenit, quando hominem reſtaurauit. Et ſuper eam inuentam maius gaudium eſt in cœlo, quàm ſuper nonagintanouem: quia maior materia diuinæ laudis eſt in reſtauratione hominum, quàm in creatione Angelorū. Mirabiliter enim Angelos creauit; ſed mirabilius hominem reſtaurauit. Raba. Nota quòd unum deeſt à nouem, ut decem ſint, & à nonagintanouem, ut centum ſint. Variari ergo per breuitatem & magnitudinem numeri poſſunt quibus unum deeſt, & ut perficiātur, ipſum uero unum ſine uarietate in ſe manens, cū acceſſerit, cæteros perficit. Et ut perfecta ſumma ouium integraretur in cęlo, homo perditus quærebatur in terra. Hiero. Alij uero nonagintanouem ouibus, iuſtorū putant numerum intelligi; & in una ouicula, peccatorum, ſecundum ꝙ in alio loco dixerat: Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores. Greg.in ho. Cōſiderandum autem nobis eſt cur dn̄s plus de conuerſis peccatoribus, quàm de ſtantibus iuſtis gaudium eſſe fateatur: quia, ſcilicet plerunq; pigri remanent ad exercēda bona præcipua, qui ualde ſibi ſecuri ſunt, ꝙ nulla cōmiſerint mala grauiora. At contra nonnunquam hi qui ſe aliquid egiſſe illicitè meminerunt, ex ipſo ſuo dolore compuncti inardeſcunt in amorem Dei. Et quia ſe erraſſe à Deo conſiderant, dāna præcedentia lucris ſubſequentibus recōpenſant, ſic & dux in prælio plus eum militem diligit qui poſt fugā conuerſus hoſtem fortiter premit; quàm illum qui nunquā tergam præbuit & nunquā aliquid fortiter fecit. Sed & ſunt quidam iuſti de quibus tantum eſt gaudium, ut eis nullus pœnitens præponi poſſit, qui etſi non ſint ſibi malorum conſcij, tamen licita reſpuunt, & in omnibus ſe humiliant. Quantum ergo gaudium eſt, ſi humiliter plangat iuſtus; cum gaudiū ſit, ſi quod

malo

Anago-ge. (margin)

Quæſtio pulchra (margin)

male geſſit, damnat iniuſtus. Beda. Vel per nonagintanouem oues quas in montibus reliquit, ſuperbos ſignificat; quibus ad perfectionem vnitas deeſt. Cum ergo inuenerit peccatorem, magis ſuper eum gaudet, ideſt ſuos gaudere facit, quàm ſuper iuſtos falſos. Hiero. Quod autem ſubditur; Sic non eſt uoluntas &c. refertur ad ſuperius propoſitum, de quo dixerat, Videte ne cõtemnatis vnum de puſillis iſtis, & docet id circo parabolam poſitam; vt puſilli non contemnantur. In eo autem quod dicit; Non eſt voluntas ante patrem &c. oſtendit quòd quotieſcunq; perierit aliquis ex puſillis non voluntate patris perit.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autẽ te non audierit, adhibe tecũ adhuc, vnũ vel duos; vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſiæ: Si autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.

Chry. Quia ſuperius vehementem ſermonẽ aduerſus ſcandalizantes propoſuit, vndique eos terrens, ne rurſus hi quibus ſcandala inferuntur ſic ſiant reſupini, vt totum contemnentes in aliud vitium incidant. ſ. negligentię, ſed ſcandalizantes per omnia ſibi parci volentes in elationẽ incidant; hic dominus eos comprimit, & medarguitionem fieri iubet, dicens: Si autem peccauerit &c. Aug. de ſer. do. Admonet nos quidem dominus noſter nõ negligere inuicem peccata noſtra, non quærendo quid reprehendas, ſed videndo quid corrigas. Debemus enim amando corripere, nõ nocendi auiditate, ſed ſtudio corrigendi, ſi neglexeris, peior eo factus es. Ille iniuriã fecit, & iniuriam faciendo graui ſeipſum vulnere percuſſit, tu vulnus fratris cõtemnis, peior es tacendo, quàm ille conuitiando. Aug. 1. de ciui. Dei. Plerunque enim à malis docendis; admonendis, aliquando etiam obiurgandis & corripiendis, male diſſimulatur, uel cum laboris piget, vel cũ eorũ inimicitias deuitamus, ne impediant & noceant in iſtis temporalibus rebus, ſiue quas adipiſci adhuc noſtra cupiditas appetit, ſiue quas adhuc amittere formidat infirmitas. Si autem propterea quiſq; obiurgandis & corripiendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquiritur, uel eiſdem ipſis metuit ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam & piã erudiendos impediant alios infirmos, aut premant, atque auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſiliũ charitatis. Longe autem grauiorem habent cauſam eccleſiarum præpoſiti, qui in eccleſiis conſtituti ſunt, vt non parcant obiurgando peccata, nec ideo tamen ob huiuſcemodi culpam penitus alienus eſt, qui licet præpoſitus non ſit, in eis tamen, quibus vitæ huius neceſſitate cõiungitur, multa monenda vel arguenda nouit & negligit, deuitãs eorum offenſiones propter illa quibus in hac vita nõ indebite vtitur, ſed plus quàm debuit delectatur. Chryſo. Conſiderandum autem quòd quandoque dominus eum qui contriſtauit ad eum qui contriſtatus eſt ducit: ſicut cum dicit ſi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te: vade reconciliari fratri tuo. Quandoque autem eum qui iniuſta paſſus eſt, iubet dimittere proximo, ſicut ibi: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos &c. Hic autem alium excogitat modũ: eum. n. qui contriſtatus eſt ducit ad eũ qui contriſtauit, & ideo dicit, Si peccauerit in te frater tuus. Quia enim ille qui iniuſta fecit, non facile ueniret ad excuſationem verecundatus, hic qui paſſus eſt, ad illum trahit, & non ſimpliciter, ſed vt corrigat quod factum eſt, vnde dicit, Vade & corripe eũ. Rab. Non paſſim iubet peccanti dimittere, ſed audienti, ideſt obedienti & pęnitentiam agenti, ne uel difficilis ſit uenia, uel remiſſa indulgentia. Chry. Nõ autem dicit, accuſa, neq; increpa, neque uindictas expete, ſed argue, ideſt rememora ſibi peccatum, dic ei quæ ab eo paſſus es. Ipſe. n. ira & uerecundia detinetur ebrius factus, quaſi graui ſomno. Vnde oportet te qui ſanus es, ad illum qui ægrotat abire. *Iniuriæ remittendæ.* Hiero. Sciendum tamen ꝙ ſi peccauerit in nos frater noſter, & in qualibet cauſa nos læſerit dimittẽdi habetis poteſtatem, imò neceſſitatem, quia præcipitur, ut debitoribus noſtris debita dimittamus, propter quod & hic dicitur. Si peccauerit in te frater tuus. Si aũt in Deũ quis peccauerit, nõ eſt noſtri arbitrij. Nos ecõuerſo in Dei iniuria benigni ſumus, in noſtris contumelijs exercemus odia. Chryſ. Ideo autem

præ-

præcepit arguere ei qui paſſus eſt iniuriã & non alij; quia ille qui fecit iniuriã, ab eo manſuetius ſuſtinet; & maxime cum ſolus eum corripiat. Quum enim qui uindictam expetere debebat, hic ſalutis uidetur diligentiam habere; maxime hoc eum poteſt propitium facere. Aug. de uer. do. Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis, nam glorioſum eſt iniuriam obliuiſci; ſed obliuiſcere iniuriam tuam, non uulnus fratris tui; ergo corripe eum inter te & ipſum ſolum, ſtudẽs correctioni, parcens pudori. Forte enim præ uerecũdia incipit defendere peccatum ſuum; & quem uis facere correctiorem, facis peiorem. Hier. Corripiendus eſt enim ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem atque uerecundiam amiſerit, permaneat in peccato. Aug. de uer. do. Apoſtolus autem dicit: Peccantem coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Aliquando ergo ſcias corripiẽdum eſſe fratrem ſolum, aliquando autem corã omnibus. Quid autem ante facere debeamus intendite & uidete. Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eũ inter te & ipſum ſolum. quare? quia in te peccauit; tu ſcis quia peccauit. Quid eſt, in te peccauit? Quia enim ſecretum fuit quando in te peccauit; ſecretum quære cum corrigis quod peccauit. nam ſi ſolus noſti quia peccauit in te, & eũ uis coram omnibus arguere; nõ es corrector, ſed proditor. Peccauit ergo in te frater tuus; ſed ſi tu ſolus noſti, tunc uere in te ſolum peccauit. Nam ſi multis audientibus tibi fecit iniuriam; & in illos peccauit quos teſtes ſuæ iniquitatis effecit. ergo ipſa corripienda ſunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus: ipſa corripienda ſunt ſecretius, quæ peccantur ſecretius. Diſtribuite tempore, & concordate ſcripturas. Quare autem proximum corripis? quia tu doles ꝙ peccauerit in te? abſit: ſi autem amore tui id facis, nil facis; ſi amore illius facis, optime facis. Denique, in ipſis uerbis attende cuius amore id facere debeas; utrum tui, an illius. Sequitur enim: Si te audierit &c. Ergo propter illum fac ut lucreris illum. Agnoſce, quia in hominem peccando periſti; nam ſi non perieras, quomodo te lucratus eſt? Nemo ergo cõtẽnat quando peccat in fratrem. Chry. In quo etiam demonſtratur ꝙ inimicitia damnũ eſt commune, & propter hoc nõ dixit ꝙ ille lucratus eſt ſeipſum, ſed ꝙ tu lucratus es eum. ex quo oſtendit quoniam & tu & ille damnum paſſi eratis ex diſcordia. Hier. Per ſalutẽ.n. alterius nobis quoque acquiritur ſalus. Chry. Quid autem facere debeas ſi non perſuadeatur, ſubditur: Si autem te non audierit, adhibe tecum unum uel duos. Quanto enim inuerecundior fuerit & pertinacior, tanto magis nos ad medicinam ſtudere oportet, non ad iram & odium. Etenim medicus cum uiderit morbum non remitti, non deſiſtit; ſed tunc magis preparatur ad curandum. Vide autem qualiter non uindictæ gratia hæc correctio fit, ſed emendationis, & propter hoc non cõfeſtim iubet duos accipere, ſed quando ipſe corrigi non uoluerit, neque tunc ad eum mittit multitudinẽ, ſed unũ uel duos, & ad hoc legis teſtimoniũ inducit, dicens; Vt in ore duorũ &c. q.d. Habes iã teſtimonium ꝙ totũ feciſti quod tuum erat. Hier. Vel intelligendum eſt hoc modo: Si te audire noluerit, adhibeatur unus frater tantum, ꝙ ſi nec illum audierit, adhibeatur & tertius; uel corrigendi ſtudio, ut ſcilicet uel admonitiõe aut pudore corrigatur, uel conueniendi ſub teſtibus. Glo. Vel ſi dixerit, non eſſe peccatum; ut probent illud eſſe peccatum. Hier. Porrò ſi nec illos audire uoluerit, tunc multis dicendum eſt, ut deteſtationi eum habeant; ut qui non potuit pudore ſaluari, ſaluetur opprobriis. unde ſequitur: Quòd ſi non audierit eos, dic eccleſię. Chry. id eſt his qui eccleſiæ præſident. Glo. Vel dic toti eccleſiæ, ut maiorem erubeſcentiam patiatur. Poſt hæc omnia ſequatur excommunicatio, quæ fieri debet per os eccleſiæ, id eſt per ſacerdotem, quo excommunicãte tota eccleſia cum eo operatur. unde ſequitur: Si autẽ eccleſiam non &c. Aug. de uer. do. id eſt noli illum iam deputare in numero fratrum tuorũ; nec ſic tamen ſalus eius negligenda eſt, nã & ipſos ethnicos, id eſt gẽtiles & paganos in numero quidem fratrũ non deputamus, ſed tamẽ eorum ſalutem ſemper inquirimus. Chry. Nihil tamẽ tale præcipit dominus obſeruandum in his qui extra Eccleſiam ſunt, quale præcipit hic de fratribus corripiendis. Sed de exte-

Ethnic non dicuntur fratres noſtri.

rio-

rioribus dicit: Si quis percuſſerit te in una maxilla, prębe ei & aliã. quod & Paulus dicit: Quid mihi eſt de his qui foris ſunt iudicare? Hie. Fratres autem & arguere & aduertere iubet. Quod ãt dicit: Sicut ethnicus & publicanus, oſtenditur maioris eſſe deteſtationis, qui ſub noſe fidelis agit opera infideliũ, quàm hi qui aperte Gētiles ſunt. Publicani.n. uocantur, qui ſeculi ſectantur lucra, & exigũt uectigalia per negociationes, & fraudes ac furta ſcelerata atq; periuria. Orig. Videamus ãt ne fortè ſola hæc non de quocunq; peccato poſita ſit: quid enim ſi aliquis peccauerit aliquod peccatorum quæ ſunt ad mortē, puta maſculorum concubitor factus, adulter, homicida, aut mollis: nunquid talem rationis eſt arguere ſolus ad ſolũ, & ſi audierit ſtatim eũ dicere lucrifactum & non prius expulerit eum de Eccleſia, niſi poſtquã coram teſtibus argutus & ab Eccleſia perſtiterit in actu priori? Alius autem reſpiciens ad immenſam miſericordiã Chriſti, dicet; quoniam cum uerba Chriſti nullam faciant differentiam peccatorũ, cõtra Chriſti miſericordiam faciunt, qui hæc ad minima tantum peccata pertinere diſtinguunt: Alius cõtra caute ipſa uerba conſiderans, nõ de omni peccato hæc dicta defendet, quoniam qui grandia illa peccata facit nõ eſt frater, ſed nominatur frater; cũ quo ſecundum Apoſtolum non oportet nec cibum ſumere. ſicut autem negligentibus peccandi occaſionē dãt, qui ad omne peccatum hoc pertinere exponunt: ſic econtrà, qui docet in minimis & nõ mortiferis peccatis peccantem, poſt argutionem teſtiũ uel eccleſiæ, fieri oportere ſicut ethnicum & publicanũ, aliquid crudelitatis uidetur inducere. Vtrum.n. oĩno pereat, pronuntiare non poſſumus. primum, quia qui ter argutus non obediuit, poteſt in quarto obedire deinde, quia aliquando non ſecundũ opera hominis redditur ei, ſed amplius quàm peccauit, quod expedit in hoc mundo. demũ, quia non dixit ſolũ, Sit ſicut ethnicus & publicanus, ſed ſit tibi. Qui ergo in peccato leui correctus ter, non ſe emendat, nos quidē debemus eum habere ſicut ethnicum & publicanũ, abſtinētes ab eo ut confundatur; an ãt ēt à Deo quaſi publicanus & ethnicus iudicetũ, non eſt noſtrũ pnũtiare, ſed eſt in iudicio Dei.

Amen dico uobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Iterum dico uobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quancunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.

Hie. Quia dixerat, ſi eccleſia non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus; & poterit cõtempti fratris hæc eſſe reſpõſio, uel tacita cogitatio. Si me deſpicis, & ego te deſpicio: ſi me condēnas, & tu mea ſententia cõdēnaberis; poteſtatem tribuit Apoſtolis ut ſciant ꝙ qui talibus condēnantur, humanam ſententiã diuina ſententia corroborari; unde dicitur; Amen dico uobis, quæcunque &c. Orige. Non dixit; In cęlis, ſicut Petro; ſed in cęlo uno, quia non ſunt tantæ perfectionis ſicut Petrus. Hila. Per hoc tamen ad terrorem maximi metus, quo ad pręſens omnes continētur, immobile ſeueritatis Apoſtolicæ iudiciũ demonſtrauit, ut quos in terris ligauerint, ideſt peccatorum nodis innexos relinquerint, & quos ſoluerint, cõceſſionē, ſcilicet ueniæ acceperint in ſalutem, hi in cęlis ligati ſunt uel ſoluti. Chry. Et notandum ꝙ non dixit primati eccleſiæ; Liga talē, ſed, ſi ligaueris, indiſſolubilia erũt ligamina; quaſi hoc eius iudicio dimittens. Vide autē qualiter incorrigibilem duplicibus colligauit neceſſitatibus, ſcilicet & pœna quæ eſt hic, ſcilicet proiectione ab Eccleſia; quam ſupra poſuit, dicens; Sit tibi ſicut ethnicus &c. & ſupplicio futuro, quod eſt ligatũ eſſe in cœlo, ut multitudine iudiciorũ diſſoluat fratris iram. Augu. de uer. do. Vel aliter; Cœpiſti habere fratrem tuum tanquã publicanũ, ligans eum in terra; ſed ut iuſte alliges, uide. Nam iniuſta uincula diſrumpit iuſtitia; Cum autem correxeris & concordaueris cum fratre tuo, ſoluiſti illum in terra, cum ſolueris in terra, ſolutus erit & in cœlo. Multum præſtàs, non tibi, ſed illi, quia multũ nocuit, non tibi, ſed ſibi. Glo. Non ſolum autem de excommunicatione, ſed etiã de omni petitione quæ fit à cõſentientibus in unitate eccleſiæ, dat confirmationem, cũ ſubdit. Iterum dico uobis, quia ſi duo ex uobis cõſenſerint

rint ſuper terram:uel pœnitentē recipien
do, uel ſuperbum abiiciendo, uel de alia
re quā petierint, quæ non eſt contraria ec
cleſiæ unitati, Fiet illis à patre meo qui
in cœlis eſt. Per hoc aūt quod dicit, Qui in
cœlis eſt, eū ſuper omnia eſſe oſtendit, &
per hoc cōplere eū poſſe quod petit. Vel
in cœlis eſt, i. in ſanctis; quod ualet ad
probādum, q fiet illis quicquid petierint
quod dignum ſit; quia illum apud ſe habēt
à quo petunt. Vnde rata eſt ſententia con-
ſentientium, quia Deus cum eis habitat,
& ideo ſequitur; Vbi.n. ſunt duo uel tres
&c. Chry. Vel quia dixerat: Fiet illis à pa
tre meo; ut oſtendat ſe ēt eſſe datorem ſi
mul cum patre, ſubdit: Vbi ſunt.n. duo uel
tres. Orig. Non autem dixit, In medio eo
rum ero, ſed ſum. Mox.n. ut aliquid con-
ſenſerint, Chriſtus inuenitur in eis. Hila.
Ipſe.n. qui pax atq; charitas eſt, ſedem at-
que habitationem in bonis atq; pacificis
uoluntatibus collocabit. Hie. Vel aliter;
Omnis ſuperior ſermo ad concordiā nos
prouocauerat, igitur & præmium pollice
tur, ut ſolicitius feſtinemus ad pacem, cū
ſe dicat inter duos uel tres medium fore.
Chry. in ho. Non autem dixit ſimpliciter;
Vbi congregati fuerint. ſed addit, in nomi
ne meo. q.d. Si quis propter me principa-
lem cauſam amicitiæ ad proximum ha-
buerit, cum eo ero, ſi & in aliis uirtuoſus
erit. Quomodo ergo non ibi conſentien-
tes conſequuntur id quod petunt? Primo
quidem, quia non expedientia petunt. Se
cundo, quia indigni ſunt qui petunt, & ea
quæ ſunt à ſeipſis nō inferunt: unde dicit:
Si duo ex uobis, qui euangelicam oſtendi
tis conuerſationem. Tertio, quia aduerſus
eos qui contriſtauerunt, orant, uindictam
quærentes. Quarto, quia petūt miſericor
diam peccantibus, qui non pœnituerunt.
Orig. Et iſta eſt etiam cauſa ꝓpter quam
non exaudimur orantes, quia nō cōſenti- [Tropologica expoſitio.]
mus nobis per omnia ſuper terram, neque
dogmate, neq; cōuerſatione. Sicut.n. ī mu
ſicis niſi fuerit conuenientia uocum, non
delectat audientem: ſic in Eccleſia, niſi cō
ſenſum habuerit nō delectatur Deus in ea,
nec audit uoces eorum. Hie. Poſſumus au
tē & hoc ſpiritualiter intelligere, q ubi
ſpiritus & anima corpusq; conſenſerint, &
non intra ſe bellum diuerſarum habue-
rint uoluntatum; de omni re quam petie-
rint, impetrent à patre: nulli.n. dubium eſt
quin bonarum rerū poſtulatio ſit, ubi cor-
pus uult habere ea, quę ſpiritus. Orig. Vel
in quo duo teſtamenta cōſentiūt ſibi, eius
inuenitur oratio de oī re acceptabilis Deo.

*Tunc accedens Petrus ad eum, dixit; Domine,
quotiens * peccauerit in me frater meus, & di
mittā ei? Vſque ſepties? Dicit illi Ieſus; Non di-
co tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.* [* peccabit.]

Hie. Supra dixerat dominus. Videte ne
contemnatis unum de puſillis iſtis; & a-
dieceraT, Si peccauerit in te frater tuus
&c. & præmiū repromiſerat, dicēs: Si duo
ex uobis &c. unde prouocatus Apoſtolus
Petrus interrogat, & hoc eſt quod dicit;
Tunc accedens ad eum Pe. dixit; Domine
&c. Et cum interrogatione profert ſentē-
tiam, dicens; Vſque ſepties? Chry. Puta-
uit quidem Petrus aliquid ſe magnum di-
cere. Sed quid amator hominum Chriſtus
reſponderit, ſubditur; Dicit il. Ie. Nō dico
ti. &c. Aug. de uer. do. Audeo dicere & ſi
ſeptuagies octies peccauerit, ignoſcas: &
ſi centies: & omnino quotiens peccauerit,
ignoſce. Si.n. Chriſtus milia peccatorū in
uenit, & tā omnia donauit, noli ſubduce-
re miſericordiam. Ait.n. Apoſtolus; Donā
tes uobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquē
habet querelam, ſicut Deus in Chriſto do
nauit nobis. Chry. Cum ergo dicit: Vſque
ſeptuagies ſepties, non numerum determi
natum ponit, ut numero concludat remiſ
ſionem, ſed quod continue & ſemper eſt
ſignificauit. Auguſtin. de uer. do. Non tā-
mē ſine cauſa dominus ſeptuagies ſepties
dixit. nam lex in decem præceptis commē
datur, lex enim per x. peccatum per xi. ſi-
gnificatur, quia tranſgreſſio denarii eſt.
Septem autem ſolet pro toto computari,
quia ſeptem diebus uoluitur tēpus. Duo
autem ſepties xi. fiunt ſeptuagies ſepties.
Omnia ergo peccata dimitti uoluit, quia
ea ſeptuageſimo ſeptimo numero præſi-
gnauit. Orig. Vel quia numerus ſex, ui
detur eſſe operis & laboris, ſeptimus au-
tem repauſationis, dicit remiſſionem fie-
ri oportere fratribus in hoc mundo de
gentibus, ſecundum res huius mundi pec [Myſterii numeri.]
cantibus. Si autem aliquis ultra ea pecca-
ta peccauerit, iam non habebit remiſſio-
nem. Hie. Vel intelligendū eſt ſeptuagies

ſepties

ſepties.i.quadringentis nonaginta uici-
bus:ut toties peccanti fratri dimitteret,
quoties ille peccare poſſet. Raba. Aliter.
tñ datur uenia petenti fratri,ut nobis.ſ.ſo
cia charitate communicet , ſicut Ioſeph
fratribus:aliter inimico perſequenti , ut
bonum ei uelimus,& ſi licet faciamus, ut
Dauid lugens Saul.

*Ideo aſsimilatum eſt regnũ cælorũ homini regi,
qui noluit rationem ponere cũ ſeruis ſuis. Et cum
cœpiſſet rõnem ponere , oblatus eſt ei unus qui de-
bebat ei decẽ milia talẽta. Cum autem non haberet
unde redderet,iuſsit eum dominus eius uenunda-
ri & uxorem eius & filios, & omnia quæ habe-
bat,& reddi. Procidens autem ſeruus ille,orabat
eũ,dicens:Patientiã habe in me, & omnia reddã
tibi. Miſertus autẽ dominus ſerui illius,dimiſit
eum,& debitum dimiſit ei . Egreſſus autẽ ſeruus
ille, inuenit unum de conſeruis ſuis , qui debebat
ei centum denarios:& tenens ſuffocabat eum,dicẽs;
Redde quod debes. Et procidens conſeruus eius,
rogabat eum,dicens:Patientiam habe in me,& oĩa
reddã tibi. Ille autem noluit:ſed abiit,& miſit eũ*
Vniuerſum.
*in carcerem,donec redderet * debitum. Videntes
autem conſerui eius quæ fiebant, contriſtati ſunt
ualde,& uenerunt, & narrauerunt domino ſuo
omnia quæ facta fuerant. Tunc uocauit illum do-
minus ſuus,& ait illi,Serue nequam,omne debi-
tum dimiſit tibi,quoniam rogaſti me. Nonne ergo
oportuit & te miſereri conſerui tui,ſicut & ego tui
miſertus ſum? Et iratus dominus eius,tradidit eum
tortoribus,quoad uſq; redderet ei uniuerſum debi
tum. Sic & pater meus cæleſtis faciet uobis,ſi non
remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus
ueſtris.*

Chry. Ne aliquis æſtimaret magnum
quid & graue dominum iniunxiſſe,cũ di-
xit dimittendum uſq; ſeptuagies ſepties,
adiecit parabolam.Hiero.Familiare.n.eſt
Syris & maxime Palæſtinis ad omnem ſer
monem ſuum parabolam iungere:ut quod
per ſimplex præceptum ab auditoribus te
neri nõ poteſt,per ſimilitudinem exẽplo-
que teneatur,unde dicitur: Ideo aſſimila-
tum &c.Orig.Filius Dei ſicut eſt ſapien-
tia,iuſtitia,& ueritas,ita ipſe eſt regnum:
non autem alicuius eorum quæ ſunt deor
ſum,ſed omnium quæ ſunt ſurſum,in quo
rum ſenſibus iuſtitia & cæteræ uirtutes re
gnant:qui facti ſunt cœli, per hoc ꝙ por-
tant cœleſtis imaginem. Hoc ergo regnũ
cœlorum,id eſt filius Dei, quando factus

Palæſtinis parabolæ ſũt familiares.

eſt in ſimilitudinem carnis peccati,tunc ſi
milis factus eſt homini regi,uniens homi
nem ſibi.Remi.Vel regnum cœlorum con
grue ſancta Eccleſia intelligitur,in qua do
minus operatur hoc quod in iſta parabola
loquitur.Nomine autem hominis aliquã
do deſignat̃ pater,ſicut ibi:Simile eſt re-
gnum cęlorum homini regi, qui fecit nu-
ptias filio ſuo &c.aliquando uero deſigna
tur filius:hic autem utrunq; intelligi po-
teſt,& pater & filius, qui ſunt unus Deus.
Deus autẽ rex dicitur,cuncta quæ creauit
regnando & gubernando.Orig.Serui autẽ
hi ſoli ſunt, quantum ad iſtas parabolas,
qui diſpenſatores uerbi habentur,& qui-
bus hoc eſt commiſſum ut negotient̃. Re-
mi.Vel per ſeruos huius hominis regis,de
ſignant̃ omnes homines,quos ad laudan-
dum ſe creauit, quibuſque legem natu-
ræ dedit;cum quibus rõnem ponit,quãdo
uita & mores actus ſingulorum diſcutit,
ut unicuiq; ſecundum ꝙ geſſit,tribuat.un
de ſequitur.Et cum cœpiſſet rationem po
nere &c.Orig. Omnis autem uitæ noſtræ
ratio ponenda eſt à rege , quando omnes
nos præſentari oportuerit ante tribunal
Chriſti.Nec hoc dicimus ut ſuſpicio ſit,
ne forte res ipſa neceſſarium habeat lon-
gum tempus . Volens.n.Deus uentilare
omnium mentes,cito omnia ab omnibus
omni tempore geſta , ſingulis quibuſque
faciet in mentem uenire ineffabili quadã
uirtute.Dicit aũt:Et cum cœpiſſet rationẽ
ponere,quia initium iudicii eſt , ut inci-
piat à domo Dei.In principio ergo ponẽ
dæ rõnis oblatus eſt debitor talentorum
multorum,qui.ſ.multa fecerat damna ,&
magna ei erant iniuncta, & nullum attu-
lit lucrũ:qui forſitan tot talenta perdidit,
quantos perdidit homines,& ideo talen-
torum multorum eſt factus debitor; quo-
niã ſecutus eſt mulierem ſuper talentum
plumbi ſedentem,cuius nomen iniquitas.
Hie.Scio quoſdã iſtũ qui debebat decẽ mi
lia talenta,diabolũ interpretari : cuius u-
xorem & filios uenundandos, pſeuerante
illo in malitia,inſipientiã & malas cogi-
tationes intelligi nolũt:Sicut enim uxor
iuſti,dr̃ ſapientia:ſic uxor iniuſti & pecca
toris,appellatur ſtultitia.Sed quomodo ei
dimittat dominus decem milia talenta,&
ille nobis conſeruis ſuis .x. denarios nõ di
miſe-

Interpretatio uaria reiicitur.

miſerit,nec eccleſiaſticæ interpretationis
eſt,nec à prudétibus uiris recipienda. Au
gu.de uer.do.Ideo dicendum eſt, ꝙ quia
lex in decem præceptis comendatur, ille
debebat decem milia talentorum, per qđ
omnia peccata ſignificat, quæ ſecundum
legem fiunt.Remi. Homo autem ſua uolū
tate & ſponte peccans,ſuo conatu,nullo
modo ſurgere ualet, & non habet undę
reddat:quia nihil in ſe inuenit, per quod
ſe à peccatis ſoluat.unde ſequiť: Cum āt
nō haberet &c.Vxor quidem ſtulti,eſt ſtul
titia & carnis uoluptas ſeu cupiditas.Au-
gu.de q.Euan. Per hoc ergo ſignificatur
tranſgreſſorem decalogi pro cupiditate &
prauis operibus, tanquā uxore & filiis pœ
nas ſoluere debuiſſe,quod eſt preciū eius:
precium.n.uenditi,eſt ſupplicium damna
ti.Chry.Hoc autem non ex crudelitate iu
ſit,ſed ex ineffabili affectione. Vult.n.cū
terrere per has minas ut ſupplicet & non
uendatur;quod & factum oſtenditur,cum
ſubditur; Procidens autem ſeruus ille.
&c.Remi.His autem uerbis humiliatio &
ſatisfactio peccatoris demonſtratur, dum
dř.Procidens.In hoc uero ꝙ dicit:Patien-
tiam habe in me, uox exprimitur peccato
ris,poſcentis tempus uiuendi,& ſpacium
corrigendi.Eſt autem larga Dei benigni-
tas & clementia erga peccatores conuer
ſos,qm̄ ipſe ſemper paratus eſt,per baptiſ
mum aut pœnitentiam peccata dimitte-
re.unde ſequitur; Miſertus autem domi-
nus &c.Chry. Vide autem diuini amoris
ſuperabundantiam:petit ſeruus ſolius tē-
poris dilationem,ipſe autem maius eo ꝙ
petit,dedit;& dimiſſionem,& conceſſio-
nē totius mutui.uolebat autem & à prin
cipio dare,ſed nolebat ſolum ſuum eſſe
donum,ſed & ſupplicationis illius;ut non
incoronatus abſcedat.Ideo aūt antequam
rationem poneret, debitum non dimiſit:
quia docere uoluit à quantis debitis eū li
berat,ut ſaltem ita ad conſeruos manſue
tior fieret.Et quidé uſque ad hæc quę prę
miſſa ſunt,acceptibilis fuit.Etenim cōfeſ-
ſus eſt,& promiſit ſe reddere debitum: &
procidens rogauit,& debiti magnitudinē
cognouit.Sed q̄ poſtea fecit,indigna fue-
re prioribus.Sequitur enim: Egreſſus aūt
ſeruus ille &c.Aug.de uer.do. Quòd au-
tem dicitur ꝙ debebat ei centum dena-

Diuina largitas cōmendatur.

rios,ab eodem numero.ſ.decem ſumitur,
qui eſt numerus legis.nam & centum cen
ties,fiunt decem milia,& decies deni ſunt
centum;& illa decem milia talétorum &
illi decies deni, & à legitimo numero nō
recedunt,in quo utroq; inuenies peccata.
uterque eſt ergo debitor,uterq; ueniæ de
precator. Omnis.n.homo & debitor eſt
Dei,& debitoré habet fratrem ſuū.Chry.
Tanta auté differentia eſt peccatorū quæ
committuntur in hominem, & quæ cōmit
tuntur in Deum:quanta eſt differentia x.
milium talentorum,& centum denariorū:
magis auté & multo plus patet ex differen
tia perſonarum,& à paucitate peccantiū.
Homine.n.uidente & deſiſtimus,& pigri-
tamur peccare.Deo autem uidente ſecun
dum unumquemque diem,nō obſiſtimus,
ſed agimus informidabiliter omnia & lo
quimur.Non hinc autem ſolum grauiora
patent peccata in Deum,ſed etiam à bene
ficio quo ſumus potiti ab illo.Fecit.n.nos
eſſe,& omnia propter nos operatus eſt.
Animam rationalé nobis inſpirauit, filiū
ſuum miſit,cœlum nobis aperuit,& nos fi
lios ſuos fecit Nunquid ergo ſi unaquaq;
die moreremur pro illo,retribueremus ei
aliquid dignum?nequaquam, Sed hoc ruſ
ſus ad utilitatem noſtram pertineret.Nos
autem econtrario in legibus eius offendi-
mus.Remi.Sic ergo per debitorem decem
milium talentorum ſignantur illi,qui ma
iora crimina committūt:per debitoré au-
tem centum denariorū,qui minora com-
mittit.Hiero.Quod ut manifeſtius fiat,di
camus ſub exemplo; Si quis ueſtrum com
miſerit adulterium,homicidium,ſacrile-
gium,maiora crimina decē milia talento
rum roganti dimittuntur, ſi & ipſe dimittat
minora peccantibus. Aug.de uer.do.Sed
ille ſeruus ingratus,iniquus noluit præſtā
re quod illi indigno præſtitum fuit.Sequi
tur.n.Et tenens ſuffo.cum,di. Redde &c.
Remi. Id eſt acriter inſiſtebat ut uindictā
ab eo exigeret.Orig. Ideo ut arbitror ſuf
focabat;quoniam à rege exierat: non.n.
ſuffocaret conſeruum ſuum,ſi nō exiſſet à
rege.Chry.Per hoc etiam quod dicitur e
greſſus,oſtenditur ꝙ non poſt multum tē-
pus,ſed confeſtim adhuc quaſi in auribus
habens beneficium,in malitiam abuſus eſt
liberatione à proprio domino ſibi data.

Quid

Quid igitur ille fecerit ſubdit; Et proci. conſer. eius roga. eum. di. Patientiam &c. Orig. Conſidera ſubtilitatem ſcripturæ; quoniam ſeruus multorum debitor talentorum procidens adorauit regem, qui aũt centum debebat denarios, procidens non adorabat, ſed rogabat conſeruum, dicens; patientiam habe. Chryſo. Sed neque hæc uerba ingratus ſeruus reueritus eſt, quibus ſaluatus eſt. Sequit. n. Ille autem noluit. Aug. de q. Euan. Id eſt tenuit contra eum hunc animum, ut ſupplicium illi uellet, ſed abijt. Remig. Id eſt magis ira exarſit, ut ab eo uindictam exigeret, & miſit eum in carcerem donec redderet debitũ, id eſt apprehenſo fratre uindictam ab eo exegit. Chry. Vide domini charitatem, & ſerui crudelitatem, hic pro decẽ millibus talentis, hic autẽ pro centum denarijs, hic cõſeruum, hic autem dominum rogabat, & hic quidem totalem abſolutionem accepit, ille autem ſolam dilationem petebat, nec hoc dedit. Condoluerunt qui nõ debebant. unde ſequit; Videntes autẽ conſer. &c. Aug. de q. Euan. Per conſeruos intelligitur Eccleſia, quæ illum ſoluit & ligat. Remi. Vel conſerui fortè Angeli ſunt intelligendi, aut prædicatores ſanctæ eccleſiæ, ſiue quicunque fideles, qui uidẽtes aliquem fratrem remiſſionem peccatorũ adeptum, non uelle miſereri conſerui ſui, contriſtantur de eius perditione. Sequitur: Et uenerunt & narra. &c. Veniunt quidem non corpore, ſed corde. Domino autem narrare, eſt dolores & contriſtationes cordis in ſuo affectu demonſtrare. Sequit; Tunc uocauit eum dominus ſuus: uocauit quidem per ſententiam mortis, & ab hoc ſeculo migrare iuſſit, & dixit ei, Serue nequã omne debitum dimiſi tibi, qm̃ rogaſti me. Chry. Et qñ quidem decem millia talẽta debebat, non uocauit eum nequã, neq; eſt conuitiatus, ſed miſertus. Quando aũt contra ſeruum ingratus eſt effectus, tunc dicitur; Serue nequam, & hoc eſt quod dicitur: Nonne ergo oportuit &c. Remi. Et ſciendum, quia ſeruus ille nullũ reſponſum legitur domino dediſſe. in quo demõſtratur, ꝙ in die iudicii & ſtatim poſt hãc uitam, omne argumentum excuſationis ceſſabit. Chry. Quia uero beneficio non eſt factus melior, relinquitur ut pœna corrigatur. unde ſequitur. Et iratus dominus eius &c. Non autem ſimpliciter dixit; Tradidit eum, ſed iratus, quod non poſuit qñ iuſſit eum uendi. Non. n. hoc erat iræ, ſed magis amoris ad correctionem, nunc autẽ hæc ſententia eſt & ſupplicii & pœnæ. Remi. Tunc. n. dicitur Deus iraſci, quando aduerſus peccatores uindicat. Tortores autem dicuntur dæmones, quia ſemper ad hoc parati ſunt, ut perditas animas ſuſcipiant, & in pœna æternæ damnationis eas torqueant. Nunquid autem poſtquàm aliquis demerſus fuerit in æternam damnationem, poterit inuenire ſpacium corrigendi, aut aditũ exeundi? Non. Sed quoniã; pon̄ ē pro infinito, & eſt ſenſus; ſemper ſoluet, ſed nunquam perſoluet, & ſemper pœnam luet. Chry. Per hoc ergo oſtenditur ꝙ continue. i. æternaliter punieẽ, neque reddit aliqñ. quãuis autem irreuocabilia ſint chariſmata & Dei uocationes, tñ tantum ualuit malitia, ut & hãc legem ſoluere uideatur. Augu. de uer. do. Dicit. n. Deus: Dimittite, & dimittetur uobis, ſed ego prior dimiſi, dimitte uel poſtea. nam ſi non dimiſeris, reuocabo te, & quicquid tibi dimiſeram, replicabo tibi. non. n. fallit aut fallitur Chriſtus, qui ſubiecit, dicens. Sic & pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus ueſtris. Melius eſt. n. ut clames ore, & dimittas in corde, q̃ ſis blandus ore, & crudelis in corde. Ideo. n. dominus ſubdit, de cordibus ueſtris, ut ſi per charitatem imponitis diſciplinam, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam pium, quàm medicus ferrens ferramentum? ſæuit in uulnus ut homo ſanetur. quia ſi uulnus palpatur, homo perditur. Hie. Ideo & dominus addidit; De cordibus ueſtris, ut omnem ſimulationem fictæ pacis auerteret. Præcipit ergo dominus Petro ſub comparatione regis domini, & ſerui qui debitor 10. milium talentorum à domino rogans ueniam impetrauerat, ut ipſe quoque dimittat conſeruis ſuis minora peccantibus. Origen Vult et docere faciles non eſſe ad indulgendum eis qui nocuerunt nobis maxime ſi ſatiſfaciant & deprecentur. ſibi ueniam dari. Rab. Allegorice autem ſeruus hic, qui 10. millia talentorum debuit, Iudaicus eſt populus

Reatus pœnæ æternæ.

Allegorica expoſitio.

pulus decalogo legis aſtrictus, cui dominus ſæpius dimiſit debita, quando in anguſtiis conſtituti illius miſericordiam deprecabantur; ſed liberati, oẽs debitores atrociter repetebant, & Gentili populo, quaſi ſibi obnoxio, circuncisionẽ & cerimonias legis expetunt, & prophetas & Apoſtolos crudeliter trucidant. unde tradidit eos dominus in manus Romanorum uel malignorum ſpirituum, qui æternis cruciatibus eos punirent.

CAPVT XIX.

ET factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus ſermones iſtos, migrauit à Galilæa, & uenit in fines Iudææ trãs Iordanem, & ſecutæ ſunt eum turbæ multæ; & curauit eos ibi. Et acceſſerunt ad eum phariſæi tentantes eum, & dicentes; Si licet homini dimittere uxorem ſuam quacunque ex cauſa? Qui reſpondens ait eis; Non legiſtis quia qui fecit ab initio, maſculum & feminã fecit eos? & dixit; Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem & adhærebit uxori ſuæ; & erũt duo in carne una. Itaque iam non ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus cõiunxit, homo nõ ſeparet. Dicunt illi, quid ergo Moyſes mandauit dari libellum repudii, & dimittere? Ait illis; Quoniã Moyſes ad duritiam cordis ueſtri permiſit uobis dimitere uxores ueſtras, ab initio autem non fuit ſic. Homi nem.

Chry. in ho. Dominus prius Iudæam relinquens propter illorum æmulationẽ, nunc ibidem iam immoratur, quia paſſio in proximo futura erat; non tamen ad Iudæam interim aſcendit, ſed in terminos Iudææ unde dicitur; Et factum eſt cum cõſum. Ieſus & c. Raban. Hic ergo incipit narrare quæ in Iudæa fecit, & docuit, ſiue paſſus eſt; & primo quidem trans Iordanem ad orientem, deinde etiam cis Iordanem, quando uenit Hierico, & Bethphage, & Hieruſalem. unde ſequitur; Et ue. in fines &c. Chry. Quaſi iuſtus dominus omniũ qui ſic diligit alios ſeruos ut alios non contemnat. Remi. Sciendum eſt autem quod omnis illa Iſraelitarum prouincia generaliter Iudæa dicebatur ad comparationem aliarum gentiũ, ueruntamen meridiana eius plaga i qua habitabat tribus Iuda & tribus Beniamin ſpecialiter dicebatur Iudæa ad diſtinctionem aliarum regionum, quæ in ipſa prouincia continebãtur, .i. Samaria, Galilæa, Decapolis; & reliquę aliæ. Sequitur; Et ſecu. ſunt eum tur. mul. Chry. ſup. Mat. Perducebant eũ quaſi paruuli filii patrẽ peregre longè proficiſcentem. Ipſe autẽ tanquã pater proficiſcens, pignora charitatis filiis reliquit remedia ſanitatũ. unde dr̃; Et curauit eos. Chry. in ho. Conſiderandum etiam q neque doctrinæ uerborum continue dñs inſiſtit, nec ſignorum operationi; ſed nunc quidẽ hoc, nũc ãt illud facit; ut à ſignis credibilis appareret in his quæ dicebat. Ex ſermonum ãt doctrina utilitas quæ erat in ſignis oſtẽderetur. Orig. Sanabat aũt dominus turbas trans Iordanẽ, ubi baptiſmus dabatur. Vere .n. oẽs à ſpiritualibus infirmitatibus ſaluantur ẽt in baptiſmo. & multi quidem ſequuntur Chriſtum ſicut turbæ, tñ non ſurgentes ut Matthæus. qui ſurgens ſecutus eſt dominum. Rab. Curat ẽt Galilæos in Iudææ finibus, ut peccata gentiũ in eam ueniã quæ Iudææ parabatur admitteret. Chry. in ho. Curabat ſiquidẽ Chriſtus homines, & illis benefaciens; & per eos multis aliis. Horum .n. ſanatio aliis erat occaſio diuinæ cognitionis, ſed non phariſæis qui ex ſignis duriores fiebant. unde ſequitur; Et acceſ. ad eũ pha. ten. eũ & di. Si licet &c. Hie. Vt quaſi cornuto eum teneant ſyllogiſmo, & quodcunque reſpondeat, pateat captioni. Si dixerit dimittendã uxorẽ qualibet ex cauſa; & ducendam aliam, pudicitiæ prædicator ſibi uidetur dicere contraria. Sin autem reſpõderit, non omnẽ ob cauſam debere dimitti, quaſi ſacrilegii reus tenebitur, & aduerſus doctrinã Moyſi & Dei facere. Chry. in ho. Intuere autẽ ex modo etiã interrogationis malitiam: dominus .n. ſupra de lege hac diſputauerat ipſi autem quaſi iam nullo dicto interrogant. ſ. opinantes q oblitus eſſet eorũ quę dixerat. Chry. ſup. Mat. Sicut autem ſi uideas hominem aſſiduè amicitias medicorum colẽtem, intelligis quia infirmus eſt, ſic & cũ uideas uirum ſiue mulierẽ de dimittendis uxoribus aut uiris interrogãtes cognoſce qa uir ille laſciuus eſt, mulier illa meretrix eſt. nam in matrimonio caſtitas delectatur, libido autem quaſi uinculo Syllogiſmus cornutus.

coniugij alligata torquetur. Sciebant aũt quoniam nullam cauſam idoneã habebat circa dimittendas vxores præter ſolã turpitudinem: & alias atq; alias ſibi iũgebãt. Timuerunt aũt interrogare ex quibus cauſis, ne ſeipſos infra anguſtias certarũ cauſarum aſtringerent, ſed interrogauerũt ſi ex omnibus cauſis licet, ſcientes quia modum neſcit, nec infra terminos vnius cõiugij capit libido: ſed quanto magis exercetur, magis accenditur. Orig. Tentato aũt domino, nullus diſcipulorum eius qui poſitus eſt ad docendum grauiter ferat, ſi tẽtatus fuerit à quibuſdam: tamẽ & tentatoribus reſpondet dogmata pietatis. Hier. Sic aũt reſpõſionem temperat: ut diſciplinam tranſeat, ſcripturam adducens in teſtimoniũ & naturalẽ legẽ, primamq; Dei ſniam ſecũdo opponẽs. unde ſequitur: Qui reſpõdẽs ait eis, Nõ le. &c. Hoc in exordio Geneſis ſcriptũ eſt. Dicẽdo autem maſculum & fœminam, oſtẽdit ſecunda uitanda coniugia, non enim ait. Maſculum & fęminas, quod ex priorum repudio quærebatur: ſed maſculum & fœminam, ut unius coniugij conſortia necterentur. Rab. Salubri autem cõſilio Dei factum eſt, ut ſui corporis portionem uir amplecteretur in fęmina, nec à ſe putaret eſſe diuerſũ, quod de ſe cognoſceret fabricatum. Chry. ſup Mat. Si ergo ad hoc Deus marem & fœminam ex uno creauit ut ſint unũ, quare ergo de cœtero uir & mulier non ex uno utero naſcuntur; ſicut uolatilia quædam? quia Deus maſculum quidẽ creauit & fœminã, propter neceſſitatem filiorum generandorum: tamen ſemper fuit caſtitatis amator, & cõtinẽtiæ auctor. Ideo illum typum non ſeruauit in omnibus, ut ſiquidẽ uult homo nubere ſecundum primam diſpoſitionem creationis humanę intelligat quid eſt uir & uxor. Si autẽ noluerit nubere, nõ habebit neceſſitatem nubendi propter cõiunctionẽ natiuitatis, ne forte videatur per ſuam cõtinentiã in alterũ perdere qui nolebat eſſe continens: ſicut dominus poſt coniunctũ matrimonium iubet, ne alter altero nolẽte ſe ſeparet. Chry. in ho. Non ſolum autẽ ex modo creationis, ſed etiam ex modo legiſlationis monſtrauit, quoniam unũ oportet vni coniungi, & nunquam reſcindi. vnde ſequitur; Et dixit, propter hoc relinquẽt &c. Hie. Similiter ait vxori, non vxoribus Et expreſſe ſubditur: Et erũt duo in carne vna. Præmium. n. eſt nuptiarum, ex duobus vnam carnem. ſ. prolis fieri. Glo. Vel in carne vna, ideſt in carnali copula.. Chry. ſup. Mat. Si ergo quia ex viro eſt vxor, & ex vna carne ſunt ambo, relinquet homo patrem ſuum, & matrem, maior nũc charitas debet eſſe inter fratres & ſorores quia hi quidẽ ex eiſdem parentibus exeũt, illi autem ex diuerſis. Sed hoc magnũ eſt nimis, quia fortior eſt Dei conſtitutio, quàm virtus naturæ. Non enim præcepta Dei naturæ ſubiecta ſunt, ſed natura Dei pceptis obtẽperat. Deinde fratres ex vno naſcuntur, vt diuerſas vias petant: vir autẽ & uxor ex diuerſis naſcũtur, vt in vnũ conueniant. Ordo ẽt naturæ Dei ordinationem ſequitur. Quod. n. eſt in arboribus humor, hoc eſt in hominibus amor. humor aũt de radicibus aſcendit in herbã, & rurſum tranſmittitur in ſemen. Ideo parentes quidem diligũt, ſed non ſic diliguntur à filijs. homo. n. non ad parentes, ſed ad procreandos filios tranſmittit affectũ, & hoc eſt quod dicitur: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Chry. in ho. Vide etiam ſapientiã doctoris. Interrogatus enim ſi licet, non confeſtim dixit: Non licet, vt non turbarẽtur, ſed per probationem hoc conſtituit. Deus enim à principio maſculum & fœminã fecit, & non ſimpliciter eos cõiunxit, ſed matrem iuſſit dimittere & patrem: & non ſimpliciter virum mulieri dixit aduenire, ſed coniugi; ex ipſo modo locutionis indiuiſibilitatem oſtendens. Sed & maiorem copulam adiunxit cum dixit, Et erunt duo in carne una. Aug. 9 ſuper Ge. ad lit. Hæc tamen uerba cum primi hominis fuiſſe ſcriptura teſtetur, dominus tamẽ hic Deũ hoc dixiſſe declarat, ut hinc intelligeremus propter extaſim, quæ præceſſerat in Adam hoc diuinitus tanquam prophetam dicere potuiſſe. Remi. Myſterium enim hoc eſſe Apoſtolus dicit in Chriſto & eccleſia: dominus enim Ieſus Chriſtus quaſi patrem deſeruit, cum de cœlis ad terram deſcendit; & matrem deſeruit, ideſt ſynagogam, propter infidelitatem: & adhæſit uxori ſuæ, ſanctæ ſcilicet eccleſiæ; & ſunt duo in carne una, ideſt Chri-

ſtus

ſtus & eccleſia in uno corpore. Chryſo. in ho. Poſtquàm uero ueteris legis & uerba & facta induxit cum poteſtate, iam & ipſe interpretatur & legem induxit, dicēs: Itaque iā non ſunt duo, ſed una caro. Sicut. n. qui ſpiritualiter ſe diligūt, una anima eſſe dicuntur, dicente ſcriptura: Omnium credentium erat cor unum & anima una: ſic uir & uxor qui carnaliter ſe diligunt, una caro eſſe dicuntur. Quemadmodum igitur carnem incidere eſt ſordidum, ita & mulierem diuidere eſt iniquum. Augu. 13. de ci. Dei. Vnum ēt dicuntur uel propter coniunctionem, uel propter originē feminæ, quæ de maſculi latere creata eſt. Chry. in hom. Vlterius autē & Deus induxit dicens: Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet: demonſtrans ꝙ & præter naturā, & præter legem eſt uxorem dimittere: præter naturā quidem, quia una caro diuiditur. præter legem āt, quoniā Deo copulante & iubente non diuidi, uxor dimittitur. Hie. Deus. n. coniunxit unam faciendo carnem uiri & fœminæ: hanc ergo homo nō poteſt ſeparare, ſed ſolus Deus. Homo ſeparat, qñ propter deſyderium ſecundæ uxoris prima dimittitur. Deus ſeparat, qui & coniunxerat, quando ex conſenſu propter ſeruitutē Dei ſic habemus uxorem quaſi non habentes. Augu. contra Fauſtum. Ecce Iudæi ex libris Moyſi conuincuntur non eſſe uxorem dimittendam qui ſecundum uoluntatem legis Moyſi arbitrabantur ſe facere, cum dimitterēt. Simul & illud hoc, ipſo Chriſto atteſtante, cognoſcimus Deū feciſſe & coniunxiſſe maſculū & fœminā, quod Manichæi negando damnantur, Chriſti Euangelio reſiſtētes. Chry. ſuper Matth. Grauis eſt autem fornicariis interpretatio caſtitatis; ſed cōtra rationē reſpondere non poſſunt, ueritati tamen credere non acquieſcunt. Conferūt ergo ſe ad patrociniū Moyſi, ſicut homines malam cauſam habentes confugiūt ad potentes uiros: ut, ſi per iuſtitiam non poſſunt, uincant per perſonam. unde ſequitur Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandauit &c. Hie. Aperiunt calumniam quā parauerant, licet dominus non propriam ſnīam protulerit, ſed ueteris hiſtoriæ & mandatorū Dei fuerit recordatus. Chry. in ho. Si āt dominus alienus eſſet à ueteri teſtamento, non decertaſſet pro Moyſe, neq; quæ ſua ſunt mōſtraſſet ueteribus conuenire. ſed ineffabilis Chriſti ſapiētia & pro his excuſando reſpōdit. unde ſequitur: Et ait illis. Quoniam Moyſes ad duritiā cordis ueſtri &c. In quo liberat Moyſen ab accuſatione, & totū in illorum caput cōuertit. Aug. contra Fauſtum. Quanta. n. duritia, quæ nec per libelli interpoſitionem ubi diſſuadendi locus iuſtis & prudentibus tribuebatur, ſolui & flecti poſſet ad recipiendam uel reuocandam coniugii charitatem? Porrò qua calliditate reprehendunt Manichæi Moyſen, tanquam cōiugia dirimentem per libellū repudii: & laudant Chriſtum tanquam eius in omnibus uinculum confirmantem, & ſecundum ſuam ſacrilegā ſnīam, Moyſen laudare debuerunt ſeparantē quod coniuxerat diabolus, & Chriſtū uituperare diaboli ligamenta ſolidantē. Chry. in ho. Deniq; quia graue erat quod dictum erat, ſtatim reducit ſermonem ad antiquam legem, dicēs. Ab initio autem non fuit ſic. Hieronym. Quod dicit huiuſmodi eſt: Nunquid poteſt Deus ſibi eſſe contrarius, ut aliud ante iuſſerit, & ſnīam ſuā nouo frangat imperio? Non ita ſentiendū eſt, ſed Moyſes cū uideret propter deſyderium coniugum ſecundarum, quæ illis ditiores uel iuniores uel pulchriores eſſent, primas uxores interfici, aut malam uitam ducere, maluit indulgere diſcidium, quàm odia & homicidia perſeuerare. Simulq; conſidera quòd non dixit: Propter duritiam cordis ueſtri permiſit uobis Deus, ſed Moyſes, ut iuxta Apoſtolorum conſilium eſſet hominis, nō imperium Dei. Chry. ſuper Matth. Propterea bene dixit, ꝙ Moyſes hoc permiſit non præcepit. Quod enim præcipimus, ſemper uolumus; quod autem permittimus, nolentes indulgemus, quia malā uoluntatem hominum ad plenum prohibere nō poſſumus. Permiſit ergo uobis facere mala, ne faceretis peiora, ergo hoc uobis permittendo non uobis Dei iuſtitiam demonſtrauit, ſed à peccato abſtulit culpam peccandi, ut quaſi ſecundum legē agentibus uobis peccatum ueſtrum non uideatur eſſe peccatum.

Dico autem uobis, quia quicūque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationē, & aliam duxerit,

mœchatur: Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur.

Chry. in ho. Quia os illorum opilauerit, iam cum auctoritate legẽ inducit, dicens; Dico autem uobis, quia &c. Orige. Forte autem dicet aliquis, quoniam Ieſus dicens, Quicunque dimiſerit uxorem ſuã, niſi ob fornicationem, permiſit uxorem dimittere, quemadmodum Moyſes, quẽ retulit propter duritiam cordis Iudæorum hoc præcepiſſe. Sed ad hoc reſpondendũ, quoniam ſi ſecundum legem adultera lapidatur, non ſecũdum hoc intelligitur res turpis, propter quã Moyſes permittit libellum repudii: nec enim in cauſa adulterii oportebat libellum dare repudii. Sed forſitan Moyſes omnem culpam mulieris turpem rem appellauit, quæ ſi inuenta fuerit in uxore ſcribitur ei libellus repudii. Quærendum eſt ãt ſi propter ſolam cauſam fornicationis dimittere iubet vxorẽ. quid eſt ſi mulier nõ fuerit fornicata, ſed aliud quid grauius fecerit, puta uenefica inueniatur, aut interfectrix filiorum? Sed dñs exponens rẽ alibi, dixit: Qui dimiſerit, excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari, dans ei occaſionem ſecundatũ nuptiarum. Hiero. Sola ergo fornicatio eſt qua uxoris uincit affectum. imò cum illa unam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione ſeparauerit à marito, non debet teneri, ne uirum quoque ſub maledictione faciat, dicente ſcriptura: Qui adulteram tenet, ſtultus & impius eſt. Chry. ſup. Matth. Sicut. n. crudelis eſt & iniquus qui caſtam dimiſit, ſic fatus eſt & iniquus qui retinet meretricem. Nã patronus turpitudinis eſt, qui crimen celat uxoris. Augu. de adulterinis coniugiis. Non tamen erit turpis, nec difficilis etiam, poſt patrata & purgata adulteria, reconciliatio coniugii, ubi per claues regni cœlorum nõ dubitatur fieri remiſſio peccatorum, non ut poſt uiri diuortiũ adultera reuocetur, ſed ut & poſt Chriſti conſortium adultera nõ uocetur. Chry. ſuper Matth. Omnis autem res per quas cauſas naſcitur, per ipſas ſoluitur. Matrimonium autem non facit coitus, ſed uoluntas: & ideo non ſoluit illud ſeparatio corporis, ſed ſeparatio uoluntatis. Ideo qui dimittit coniugem ſuam & aliam nõ accipit, adhuc maritus eſt: nã etſi corpore iam ſeparatus eſt, tamen adhuc uoluntate coniunctus eſt. Cum ergo aliam acceperit, tunc plene dimittit. Et ideo dominus non dicit, Qui dimittit mœchatur, ſed qui alteram ducit. Raba. Vna ergo ſolummodo carnalis eſt cauſa, ideſt fornicatio: una ſpiritualis, hæc eſt timor Dei vt vxor dimittatur: nulla autem cauſa eſt ut uiuente ea quæ relicta eſt, alia ducatur. Hie. Poterat autem accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti uxori, & ob ſecundam copulam nuptiarum ueteri crimen impingeret. Ideo ſic priorem dimittere iubetur uxorem, ut ſecundam prima uiuente non habeat. Nec nõ quia poterat euenire, ut iuxta eandem legem uxor quoque marito daret repudium, eadẽ cautela præcipitur, ne ſecundum accipiat uirum: & quia meretrix, & quia ſemel fuerat adultera, opprobrium non timebat ſecundo non nubere præcipitur uiro, ꝙ ſi talem duxerit, ſub adulterii crimine fit. unde ſequitur; Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Gloſa. Accipientem terret, quia adultera non timet opprobrium.

Dicunt ei diſcipuli eius: Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt uerbum iſtud. ſed quibus datum eſt Sunt enim eunuchi, qui de matris utero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi, qui facti ſunt ab hominibus: & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Qui poteſt capere, capiat.

Hie. Graue pondus uxor eſt, ſi excepta cauſa fornicationis eam dimittere non licet. Quid enim ſi temulenta fuerit; ſi iracunda, ſi malis moribus, tenenda erit? Videntes ergo Apoſtoli graue vxorum iugũ, proferunt motum animi ſui: unde dicitur, Dicunt ei diſcipuli eius: Si ita eſt cauſa &c. Chry. in hom. Leuius enim eſt contra concupiſcentiam præliari, & contra ſe ipſum, quam ad mulierem malam. Chry. ſuper Matth. Non autem dixit, quia expedit, ſed magis conſenſit ꝙ non expedit, ſed infirmitatem carnis conſiderauit. unde ſequitur: Qui dixit eis, Non omnes capiunt uerbum iſtud. i. non omnes hoc poſſunt. Hie. Nemo autem putet ſub hoc uerbo quod addit: Sed quibus datum eſt, uel pactum, uel fortunam introduci: ꝙ hi ſunt uirgines, quos ad hoc caſus adduxit. Sed his datum eſt à Deo qui petierũt, quí

uolue-

uolucrũt, qui ut acciperent laborauerũt. Chry.ſup.Mat. Ideo ergo non oẽs capere poſſunt;quia non omnes uolunt, palma ꝓpoſita eſt, qui concupiſcit gloriam, non cogitet de labore. Nemo uinceret, ſi omnes periculum timerent. Ex eo ergo ꝙ quidã à propoſito continentiæ cadunt, non debemus circa uirtutem caſtitatis fieri pigriores: ſicut & qui in pugna cadunt, non exanimant cæteros. Quod ergo dicit. Quibus datum eſt, illud oſtendit, quia niſi auxiliũ gratiæ acciperemus, nihil nobis ualeret. Hoc autem auxilium gratiæ uolẽtibus nõ denegatur. Dicit enim dominus; Petite, & accipietis. Chry. in hom. Deinde poſſibile hoc eſſe oſtendens, ait: Sunt.n. eunuchi, q d. Excogita ſi ab aliis excisus eſſes, quid utique faceres? uoluptate quidem priuatus, mercedem autem non haberes. Chry.ſup.Mat. Sicut.n. peccatum opus ſine uoluntate non facit, ita & iuſtitia ex opere non conſummatur, niſi & uoluntas affuerit. Illa eſt ergo glorioſa continentia, non illa quam tranſgredi non poteſt neceſſitas debilitatis corporis, ſed quam cõplectitur uoluntas ſancti propoſiti. Hiero. Triplex ergo genus eunuchorum poſuit: quorum duo ſunt carnales, & tertii ſpirituales. Alii.n. ſunt qui de utero matris ſic naſcuntur, alii quos uel captiuitas facit, uel deliciæ matronales. Tertij ſunt qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, & qui cum poſſint eſſe uiri, propter Chriſtum eunuchi fiunt, iſtis promittitur premium: ſuperioribus autem, quibus neceſſitas caſtimonia eſt, non uoluntas, nihil omnino debetur. Hil. In uno.n. eorum poſuit naturam.ſ. in eo qui naſcit; in altero neceſſitatem, ſcilicet in eo qui factus eſt; in tertio uoluntatem, qui ſcilicet ſpe regni cęleſtis talis eſſe decreuit. Chry.ſuper Matth. Quod autem aliqui ſic naſcuntur hac ratione fit, ſicut & naſcũtur ſex digitos habentes, aut quatuor. Si enim Deus ſicut ab initio conſtituit unamquanque naturam, ſic dimitteret illam immutabiliter ſemper in ſuo ordine permanere, in obliuionem deduceretur coram hominibus operatio Dei. Ideo ergo interdum natura rerum conuertitur contra ſuam naturam, ut ſemper Deus naturæ opifex in memoriam reducatur. Hier. Poſſumus & aliter dicere: eunuchi ſunt ex matris utero, qui frigidioris naturæ ſunt, nec libidinem appetentes, & alii qui ab hominibus fiunt, quos aut phariſæi faciunt, aut propter idolorum cultum emolliuntur in fœminas, uel perſuaſione hæretica ſimulant caſtitatem, ut mentiantur religionis ueritatem. Sed nullus eorum conſequitur regnum cœlorũ, niſi qui ſe propter Chriſtum caſtrauerit, unde ſequitur. Qui poteſt ca. capiat. Vt unuſquiſque conſideret uires ſuas, utrum poſſit uirginalia & pudicitiæ implere præcepta. Per ſe.n. caſtitas blanda eſt, & quemlibet ad ſe alliciens, ſed conſiderandæ ſunt uires, ut qui poteſt capere, capiat. Quę hortantis domini uox eſt, & milites ſuos ad pudicitiæ præmium concitantis, quaſi qui poteſt pugnare, pugnet & ſuperet, ac triumphet. Chry. in home. Cum autem dicit. Qui ſe caſtrauerũt, non membrorum dicit abſciſionem, ſed malarum cogitationum intereptionem, maledictioni eſt enim obnoxius qui membrum abſcidit. Etenim quæ homicidarum ſunt, talis præſumit. Et Manichæis, qui detrahunt creaturis, tribuit occaſionem, & eadem cum gentibus membra detruncantibus, iniqua agit. Abſcidere.n. mẽbra, dæmoniacæ tentationis eſt. Cum his autẽ quæ dicta ſunt neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliunde.n. habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præcipuè à propoſito incontinenti, & mente negligente: & ſi ipſa ſobria fuerit, naturalium motuum nullum eſt nocumentũ, nec ita abſciſio membri comprimit tentationes & tranquillitatem facit, ut cogitationis frenum.

Triplex genus eunuchorum.

Tunc oblati ſunt ei paruuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Diſcipuli autem increpabant eos. Ieſus uero ait eis; Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me uenire. talium eſt enim regnum cœlorum. Et cum impoſuiſſet eis manus, abiit inde.

Chry.ſuper Mat. Dominus de caſtitate ſermonem fecerat, audientes aũt quidam obtulerunt ei infantes caſtitate mundiſſimos; putabant enim quia dominus corpore mundos tantum laudaret. & hoc eſt qđ dicitur. Tunc oblati &c. Origen. Iam enim ex præcedentibus uirtutibus eius experti erant, quoniam per impoſitionem ma-

nuum eius,& orationẽ,repelluntur mala.
Offerunt ergo ei pueros,cõſiderantes qm̃
impoſſibile eſt,vt poſtquã per tactum dñs
dederit in eis diuinam virtutem,vt ruina
aut dæmonium aliquod tãgere eos poſſit.
Mos antiquus. Remi. Conſuetudo etiam fuit apud vete-
res vt paruuli offerrentur ſenioribus, qua
tenus eorum manu vel ore benedicerent:
& iuxta hanc conſuetudinẽ paruuli obla-
ti ſunt dño. Chry.ſup Mat. Caro autem
quia non delectatur in bonum,facilè obli
uiſcitur bonum:malum autẽ quod audie-
rit,retinet ſemper. Ante modicum autem
tempus Chriſtus accipiens puerum,dixit:
Niſi facti fueritis ſicut paruulus iſte, non
intrabitis in regnum cœlorum: & ecce ſta
tim obliti diſcipuli puerilis innocentiæ,
vetabant pueros ad Chriſtum quaſi indi-
gnos accedere. vnde ſequitur: Diſcipuli
autem increpabant eos. Hiero. Non quia
nollent eis Saluatoris & manu & voce be
nedici, ſed ꝙ nondum habentes pleniſſi-
mam fidem,putarent eum in ſimilitudinẽ
aliorum hominum offerentium importu-
nitate laſſari. Chry.in hom. Vel diſcipuli
expellebant pueros cauſa dignitatis Chri
ſti. Dominus autem docens eos moderata
ſapere,& tumorem conculcare mundanũ,
accepit paruulos, & in vlnis tenuit eos,&
talibus regnum cœlorum promittit. unde
ſequitur: Ieſus autem ait eis; Sini. par.&
noli.&c. Chry.ſuper Matth. Quis.n.me-
reatur appropinquare Chriſto,ſi repelli-
tur ab eo ſimplex infantia? Ideo dixit: Et
nolite &c. Nam ſi ſancti futuri ſunt,quid
uetatis filios ad patrem uenire? Si autem
peccatores futuri ſunt, ut quid ſentẽtiam
condemnationis profertis antequam cul-
pam uideatis? Hiero. Signanter autem di
xit. Talium eſt n.re. cœ. non iſtorum: ut
oſtenderet non ætatem regnare, ſed mo-
res; & his qui ſimilem haberent innocen-
tiam & ſimplicitatẽm,premium repromit
tit. Sequitur: Et cũ impoſuiſſet &c. Chry.
ſuper Matth. Præſens locus inſtituit om-
nes parentes, ut filios ſuos ſacerdotibus
offerant:non enim ſacerdos manus impo-
nit, ſed Chriſtus, in cuius nomine manus
imponitur. Si enim qui eſcas ſuas per ora
tionem offert Deo,ſanctificatas eas man-
ducat (ſanctificatur enim per uerbum Dei
& orationem,ut Apoſtolus dicit) quanto
magis pueros offerri Deo & ſanctificari
neceſſe eſt? Cauſa autem ſanctificanda-
rum eſcarum,hæc eſt:quoniam totus mun
dus in maligno poſitus eſt.unde res corpo
rales, quæ ſunt magna pars mundi, in ma-
ligno poſitæ ſunt. Conſequenter infantes, *Benedictionis*
quãdo naſcuntur,& ipſi(quantum ad car- *utilitas.*
nem)in maligno poſiti ſunt. Origen. Pue
ros autem myſticè dicimus, qui in Chri-
ſto adhuc carnales ſunt, & lacte opus ha-
bentes. Qui autem profitetur uerbi do-
ctrinam ſimpliciores quidem & quaſi pue
rilem ſermonem habentes, quo nutriun-
tur, adhuc nouitij ſunt, qui offerunt Sal-
uatori pueros & infantes. Qui autem ui-
dentur eſſe perfectiores, & ideo ſunt di-
ſcipuli Ieſu, priuſquam diſcant rationem
iuſtitiæ de pueris, reprehendunt eos qui
per ſimplicem doctrinam pueros & infan
tes, ideſt minus adhuc eruditos offerunt
Chriſto. Dominus autem hortans diſcipu
los ſuos,iam uiros conſtitutos,condeſcen
dere utilitatibus puerorum, ut fiant pue-
ris quaſi pueri,ut pueros lucrentur,dicit.
Talium eſt enim regn.cœlo. Nam & ipſe
cũ in forma Dei eſſet,factus eſt puer. Hæc
ergo debemus attendere, ne æſtimatione
ſapientiæ excellentioris & profectus ſpi-
ritualioris,contemnamus quaſi magni pu
ſillos eccleſiæ,prohibentes pueros uenire
ad Ieſum. Quoniam autem pueri non om
nia quæ dicuntur,ſequi poſſunt, impoſuit
eis manus Ieſus, & uirtutem relinquens
in eis per tactum,abiit ab eis quaſi non po
tentibus ſequi Chriſtum, ſicut cæteri di-
ſcipuli eius perfecti. Rem. Manibus etiam *Allegorica*
impoſitis benedixit pueris ſignificans ꝙ *expoſitio.*
humiles ſpiritu, ſunt digni eius gratia &
benedictione. Gloſ. Impoſuit etiam eis
manus, uiris continentibus, ut gratiam
ſui auxilij conferendam ſignificaret. Hi-
larius. Infantes etiam Gentium forma
ſunt, quibus per fidem & auditum ſalus
redditur. Verum ex affectu primo ſaluan-
di Iſrael a diſcipulis inhibentur accede-
re: quos dominus ait non oportere pro-
hiberi. Munus enim Spiritus ſancti &
per impoſitionem manus & precationem,
teſtante legis opere, erat gentibus lar-
giendum.

Et ecce unus accedens, ait illi. Magiſter bone, quid boni faciam ut habeam uitam æternam? Qui
dixit

dixit ei. Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi. Quæ? Ieſus autem dixit. Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falſum teſtimonium dices, honora patrem tuum & matrem tuam, & diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Dicit illi adoleſcens. Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt? Ait illi Ieſus. Si uis perfectus eſſe, uade, & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni, ſequere me. Cum audiſſet autem adoleſcens uerbum, abiit triſtis. Erat enim habens multas poſſeſſiones.

Raba. Audierat forſan homo iſte à dño tantum eos, qui uolunt paruulis ſimiles eſſe, dignos introitu regni cœleſtis: & ideo certior cupiens eſſe, nõ per parabolas, ſed apertè poſtulat exponi, quibus meritis uitam æternam conſequi poſſit. Et ideo dicitur: Et ecce unus ac. ait il. Magiſter &c. Hier. Iſte qui interrogat, & adoleſcens & diues erat & ſuperbus, & non uoto diſcentis, ſed tentantis interrogat. quod ex eo probare poſſumus ꝙ dicente ſibi domino, ſi uis ad uitam ingredi, ſerua mandata; rurſum fraudulẽter interrogat, quæ ſunt illa mandata? quaſi non & ipſe legere, aut dñs poſſet eidem hæc iubere contraria. Chry. in ho. Ego autem auarum quidem eum, & pecuniarum amatorem nequaquam recuſo dicere, quia & Chriſtus talem eum eſſe redarguit; ſimulatorem autem nequaquã, quia nõ eſt ſecurum de incertis iudicare, & maxime accuſando. Marcus autem hãc ſuſpicionem deſtruit, dicit.n. ꝙ occurrens & genuflectens rogabat eum; & quoniam inſpiciẽs eum Ieſus amauit eum. ſi etiam tentans acceſſiſſet, demõſtraſſet nobis hoc Euangeliſta, ſicut in aliis facit. Si autem & ipſe ſiluiſſet, Chriſtus eum non permiſiſſet latere, ſed redarguiſſet manifeſte, aut occulte inſinuaſſet. Hoc autem non facit. Sequitur enim; Qui dicit ei, Quid me inter. de bono? Aug. de con. euan. Poteſt autem uidere diſtare aliquid ꝙ hic ſecundum Matth. dicitur, Quid me inter. de bo. ſecundum alios autem, Quid me dicis bonum? Nam quid me interrogas de bono, ad aliud magis referri poteſt, quod ait ille quærens, quid boni faciam? Ibi.n. & bonum nominauit, & interrogatio eſt. Magiſter autem bone, nõdum eſt interrogatio. Commodiſſime ergo intelligitur utrunq; dictum, Quid me dicis bonum, & interr. me de bo. Hier. Quia uero magiſtrum uocauerat bonum, & non Deum uel Dei filium confeſſus erat; dixit quemuis ſanctũ hominem comparatione Dei non eſſe bonum, de quo dicitur; Cõfitemini domino qm̃ bonus. Et ideo dicit; Vnus eſt bonus, Deus. Ne quis autem putet in eo ꝙ bonus Deus dicitur, excludi à bonitate filiũ Dei; legimus in alio loco; Paſtor bonus ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. Aug. 1. de ciui. Dei. Vel quia ille uitam æternã quærebat. Vita autẽ æterna eſt in illa contemplatione, qua non ad pœnã uidetur Deus, ſed ad gaudium ſempiternum; & nõ intelligebat cum quo loquebatur; quoniã tantummodo eum filium hominis arbitrabatur, ideo dicit; Quid me interro. de bo. & uocas me, ſecundum ꝙ uides, magiſtrum bonum? Hæc forma filij hominis apparebit in iudicio, non tantum iuſtis, ſed & impiis, & ipſa uiſio malum eis erit, quia pœnalis erit. Eſt autem uiſio formæ meæ, in qua æqualis sũ Deo. Ille ergo unus Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ipſe eſt ſolus bonus, quia nemo uidet eum ad luctum & planctum, ſed tantum ad ſalutem & lætitiã ueram. Hier. Saluator ẽt noſter bonitatis teſtimonium non renuit, ſed magiſtri abſq; Deo excluſit errorẽ. Quæ aũt utilitas eſt, ut ita reſponderet? Reducit.n. eum paulatim & erudit liberari ab omni adulatione, & ab his quæ ſunt ſuper terrã eum adducens, Deo adhærere ſuadet, & futura quærere, & noſſe eum qui uere eſt bonus, & radix & fons uniuerſorum bonorum. Orig. Reſpondet ẽt ſic Chriſtus propter eum qui dixit. Quid bo. fa. & quando .n. declinamus à malo & facimus bonum, quantum ad comparationem cæterorum hominum, dicitur bonum quod facimus, quantum aũt ad ueritatem, ſecundum ꝙ hic dicitur, Vnus eſt bonus, bonum noſtrũ nõ eſt bonum. Dicere autem poteſt quis, qm̃ ſciens dñs propoſitum interrogantis non eſſe ut faciat, uel humanũ dixit Quid me interrogas de bono? Ac ſi dicat, Cum ſis imparatus ad ea quæ dicuntur, cur me interrogas de bono? Poſt hoc autem dicit. Si uis ad uitam &c. Vbi conſidera quoniam adhuc quaſi extra uitam conſti- *Vita uera quæ ſit.*

inſimul donare, & abſolutum ſolicitudine egere cum Chriſto. Chry. in hom. Et quia de pecuniis erat ſermo, à quibus denudari admonuit, oſtendit q ampliora his retribuet, quanto terra maius eſt cœlũ, & ideo dicit: Et ha. the. in cæ. In theſauro. n. copiam & permanentiam retributionis oſtẽditur. Origen. Si autem omne mandatum in hoc uerbo impletur. Diliges proxi. tuũ ſi. teip. Perfectus autẽ eſt qui impleuerit omne mandatum, quomodo dñs dicenti adoleſcenti. Hęc omnia ſeruaui à iuuentute mea, quaſi nõdum perfecto dicit; Si uis perfectus eſſe? forte autem quod ait; Dili. proxi. tuum, non à domino poſitum eſt, ſed ab aliquo additum: quia nec Marcus, nec Lucas hũc locum exponentes, hoc addiderunt. Vel aliter: Scriptum eſt in Euãgelio ſecundum Hebræos, q cum dñs dixiſſet ei. Vade & uen. omnia quæ ha. cœpit diues ſcalpere caput ſuum; & non placuit ei. Et di. ad eum do. Quomodo dicis, feci legem & prophetas? qm̃ ſcriptum eſt in lege; Dili. proxi. tuum ſicut teipſum. Et ecce multi fratres tui filij Abrahæ amicti ſunt ſtercore, morientes præ fame: & domus tua plena eſt multis bonis, & nõ egreditur omnino aliquid ex ea ad eos. Volẽs ergo dñs arguere diuitem illum, dicit: Si uis perfectus eſſe, uade &c. Sic. n. apparebit, ſi diligis proximum tuũ ſicut teipſum. Sed ſi perfectus eſt qui hẽt omnes uirtutes, quõ fit perfectus qui uendit omnia ſua & pauperibus dat? Ponamus. n. aliquẽ hoc feciſſe, quõ ſtatim erit ſine ira, ſine cõcupiſcentia, ſuſcipiens omnes uirtutes, & deponens malitiam uniuerſam? Sapienti ergo uidebitur forſan dicere, quoniam q pauperibus tradidit bona ſua, ipſorum orationibus adiuuatur, accipiens ad ſuam ſpiritualem inopiam, illorum ſpiritualem abundantiã, & fit hoc modo perfectus, quã uis aliquas humanas habuerit paſſiones.

Aut ita, iſte qui mutauit pro diuitijs paupertatem ut fiat perfectus, credens ſermonibus Chriſti, adiuuabitur ut ſapiens fiat in Chriſto, iuſtus & caſtus, & abſq; omni paſſione, nõ tamen ſic, ut in ipſo tempore quo tradiderit bona ſua pauperibus, fiat omnino perfectus, ſed ex illo die incipiet ſpeculatio Dei adducere eũ ad omnes uirtutes. Aliter autẽ ad expoſitionem moralem tranſibit, dicens, ſubſtantiã eſſe uniuſcuiuſq; actus aiæ eius. Imperat ergo Xps uendere omnem ſub ſtantiam malam, & quaſi tradere eam uirtutibus operantibus eam, quæ ab omni bono pauperes ſunt. Sicut. n. pax Apoſtolorum reuertitur ad ipſos, niſi fuerit filius pacis, ſic uniuerſa peccata reuertuntur ad actores eorum, cum nõ fuerit quis utens malis eorũ, & ſic neq; dubitatio erit quin ſtatim erit perfectus, qui ſic uẽdidit omnes proprias facultates. Manifeſtum eſt autem q qui talia agit, habet theſaurum in cœlo, & ipſe factus cęleſtis. In ſuo. n. cœlo habebit theſaurum gloriæ Dei, & diuitias in omni ſapientia Dei. Talis autem poterit ſequi Chriſtum, quia non diſtrahitur ab aliqua mala poſſeſſione, quo minus Chriſtum ſequantur. Hie. Multi ẽt diuitias relinquentes dominum non ſequunt̃, nec hoc ad perfectionẽ ſufficit, niſi poſt contẽptas diuitias Saluatorẽ ſequant̃ i. relictis malis faciant bona. Facilius. n. ſacculus contemnitur, q̃ uoluntas. Et ideo ſequitur: Et ueni, ſequere me. Sequitur. n. dñm, qui imitator eſt eius, & per ueſtigia illius graditur. Sequit̃; Cũ audiſſet ãt adoleſcens uerba hæc, abiit triſtis. Hæc eſt triſtitia q̃ ducit ad mortem. Cauſaq; triſtitiæ reddit̃; Erat. n. habens multas poſſeſſiones. i. ſpinas & tribulos q̃ ſementem dñicam ſuffocauerunt. Chryſoſt. Non ẽt ſimiliter detinentur qui pauca habent, & qui multis abundant, qm̃ abiecto diuitiarum maiorem accendit flammam, & uiolentior fit cupido. Augu. in epiſtola ad Paulũ & Theſariam; Neſcio autẽ quomodo cum ſuperflua terrena diligunt̃, arctius adepta q̃ concupita conſtringunt. nã unde iuuenis iſte triſtis diſceſſit, niſi, qui magnas habebat diuitias? Aliud eſt. n. nolle incorporare quæ deſunt, aliud iã incorporata diuellere. Illa. n. uelut extranea repudiãtur, iſta uelut membra præciduntur. Secundum hiſtoriã autem iſte adoleſcens laudabilis quidem eſt, quia nõ occidit, nõ adulteratus eſt; uituperabilis autem, quia contriſtatus eſt in uerbis Chriſti uocantibus eum ad perfectionem. Adoleſcẽs quippe erat ſecundum animam, & propterea relinquens Chriſtum abiit. *Cõditio adoleſcentis.*

Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis; Amen dico uobis, quia diues difficile intrabit in regnum cælorum.

lorum Et iterum dico uobis. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Auditis autem his, diſcipuli mirabantur ualde, dicentes. Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Aſpiciens autem Ieſus, dixit illis. Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.

Glo. Occaſione huius auari, de quo prędictum eſt, habuit ſermonem dñs de auaro. vnde dicitur: Ieſus autẽ dixit diſ. ſuis. Amen di. &c. Chry. Quod quidem dixit non pecuniis quidem detrahens: ſed eisq́ detinentur ab ipſis. Et diſcipulos pauperes exiſtentes non verecundari ob inopiã. Hila. Habere. n. diuitias criminis non eſt, ſed modus in habendo retinendus eſt. Nã quomodo communicandum eſt neceſſitatibus ſanctorum: ſi communicandi materia non relinquitur? Rab. Sed inter pecunias habere & pecunias amare nõnulla diſtãtia eſt. tutius autem eſt, nec habere, nec amare diuitias. Remi. Vnde dñs in Marco exponens huius loci ſenſum, dixit, difficile eſt confidentibus in diuitiis intrare in regnum cœlorum. Illi. n. in diuitiis confidunt, qui omnem ſuã ſpem in diuitiis collocant. Hiero. Quia uero diuitiæ habitæ difficile contemnuntur: non dixit, ꝙ impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum, ſed difficile. ubi difficile ponitur, non impoſſibilitas prætenditur: ſed raritas demonſtratur. Hil. Periculoſa. n. cura eſt uelle diteſcere, & graue onus innocentia ſubit incremẽtis opum occupata. Rem. n. ſeculi famulatus Dei non ſine ſeculi uitiis aſſequetur: hinc difficile eſt diuitem regnum cœlorũ adire. Chry. in ho. Quia uero dixerat difficile diuitem intrare in regnum, procedit ad oſtendendum ꝙ eſt impoſſibile. unde ſequitur. Et iterum dico uobis, facilius eſt camelum per foramẽ acus trãſire, q̃ diuitem intrare in regnum cœlorum. Hier. Secundum hoc nullus diuitum ſaluus erit. Sed ſi legamus Eſaiam: quomodo cameli Madian & Epha ueniãt ad Hieroſolymam cum donis atque muneribus, & qui quondam curui erant, & uitiorum grauitate diſtorti ingrediãtur portas Hieruſalem: uidebimus quomodo & iſti cameli quibus diuites comparantur, cum depoſuerint grauem ſarcinã peccatorum, & totius corporis prauitatem, intrare poſſunt per anguſtam & arctã uiã quæ ducit ad uitam. Chry. ſup. Mat. Gentium etiam animæ aſſimilatæ ſunt tortuoſis camelis, in q̃bus erat gibbus idolatriæ: quã cognitio Dei erectio eſt animarum. Acus autem eſt filius Dei; euius prima pars ſubtilis eſt ſecundum diuinitatem: alia uero groſſior ſecundum incarnationẽ eius. Tota autem recta eſt, & nullam habet deflexionem per cuius uulnus paſſionis gentes ingreſſæ ſunt in uitam ęternã hac acu conſuta eſt immortalitatis tunica, ipſa eſt acus quæ ſpiritui conſuit carnem. hæc acus iudaicum populum iunxit & Gentiũ, hæc acus amicitiam Angelorum & hominum copulauit. Facilius eſt ergo Gentiles trãſire per foramen acus; q̃ diuites Iudæos intrare in regnum cœlorum. Si. n. gentes cũ tanto labore diuelluntur ab irrationabilibus idolorum culturis, quanto magis Iudæi diuelluntur à rationalibus Dei culturis. Glo. Aliter dicitur. Quia Hieroſolymis quædam porta erat, quæ foramẽ acus dicebatur, per quam camelus niſi depoſito onere, & flexis genibus tranſire non poterat, per quod ſignificatur diuites nõ poſſe tranſire uiam arctam, quæ ducit ad uitam, niſi ſordibus peccatorum & diuitiis depoſitis, ſaltem non amando. Greg. 35. mor. Vel nomine diuitiis quemlibet elatum, cameli appellatione propriã condeſcenſionem ſignificat. Camelus autem per foramen acus tranſit; cũ redemptor noſter uſq; ad ſuſceptionẽ mortis per anguſtias paſſionis intrauit, quæ paſſio uelut acus extitit, quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus foramen acus q̃ diues regnum cœlorum ingreditur: quia niſi ipſe prius per paſſionem ſuã formam nobis humilitatis oſtenderet, nequaquam ſe ad humilitatem ipſius ſuperba noſtra rigiditas inclinaret. Chry. in ho. Diſcipuli autẽ inopes exiſtentes turbantur pro ſalute aliorum dolentes, & doctorum iam uiſcera aſſumentes. unde ſequitur. Audientes autem diſcipuli, mirabantur dicentes. Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Aug. de q. euan. Cum autem pauci ſint diuites in comparatione multitudinis pauperum intelligendum eſt, ꝙ omnes qui diuitias cupiunt in diuitum numero habere diſcipuli animaduerterunt. Chryſoſt. in hom. Dei autem

Allegorica expoſitio.

Camelũ alii funẽ nauticũ interpretantur.

opus

opus hoc eſſe conſequenter oſtendit, quoniam multa opus eſt gratia, ut homo in diuitiis dirigatur. unde ſequitur. Aſpiciens autem Ieſus dixit eis. Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt. Per hoc quod dicit. Aſpiciens, ſignificat Euangeliſta ꝙ manſueto oculo timidam eorum mētem mitigauit. Remi. Non aūt hoc ſic intelligendum eſt, ꝙ poſſibile ſit apud Deum ꝙ diues cupidus auarus & ſuperbus intret in regnum cœlorum, ſed ut conuertatur & ſic intret. Chry. in ho. Neq; etiā hoc ideo dicitur ut reſupinus iaceas, & ſicut ab impoſſibilibus abſtineas, ſed magnitudinem iuſtitiæ conſiderans, inſilias Deum rogans.

Tunc reſpondens Petrus dixit ei. Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo erit nobis? Ieſus autē dixit illis Amen dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et oēs qui reliquerit domum, uel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meū, centuplum accipiet, & uitam æternā poſſidebit. Multi autem erunt primi nouiſſimi, et nouiſſimi primi.

Orig. Audierat Petrus uerbum Domini dicētis, Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quæ habes. Deinde cōſiderauit adoleſcentem cum triſtitia abeuntem, & difficultatem diuitum ingrediendi in regnum cœlorum, ideo quaſi qui non facilē rem cōſummauerat fiducialiter quæſiuit. Etſi.n. minima cum fratre reliquit, ſed nō minima æſtimata ſunt apud Deum conſiderantem, quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt, ut ēt ſi multas habuiſſent poſſeſſiones omnia reliquiſſent. Et puto ꝙ magis Petrus confidens de affectu ſuo, quàm de ipſa quantitate rerum relictarum fiducialiter interrogauit. unde dicitur. Tunc reſpōdens Petrus dixit ei. Ecce nos reliquimus omnia.

Notanda ſententia.

Chry. in ho. Qualia omnia ò beatæ Petre? arundinem, rethe, nauigium. Omnia quidem hæc dicis, non propter munificentiā, ſed ut per interrogationem hanc inopem inducat plebem, quia.n. dominus dixerat. Si uis perfectus eſſe &c. ne dicat aliquis inopum. Quid igitur? ſi nō habuero: non poſſum eſſe perfectus? Interrogat Petrus ut tu inops diſcas, quoniam in nullo hic diminutus es. Qui enim claues regni cœlorum acceperat, pro his quæ ibi ſunt iam confidit, & pro orbe terrarum uniuerſa interrogat. Intuere autem & quomodo reſpondet diligenter ſicut Chriſtus inquiſiuit, etenim Chriſtus duo à diuite expetiit, dare pauperibus quæ habebat, & ſequi ſe. propter hoc ipſe addit. Et ſecuti ſumus te. Orig. Poteſt dici ſecundum omnia quæ pater reuelauit Petro eſſe filium ſuum, ſecuti ſumus te iuſtitiam, ſanctificationē, & huiuſmodi. Propter hoc quaſi uictor athleta interrogat quę ſint præmia certaminis. Hiero. Quia ergo non ſufficit tantum relinquere, iungit quod perfectū eſt. Et ſecuti ſumus te. fecimus quidem qđ iuſſiſti, quid ergo nobis dabis præmij, & hoc eſt quod dicitur. Quid ergo erit nobis? Sequitur. Ie. autem di. il. Amen di. uo. ꝙ uos qui ſecuti eſtis me &c. Hiero. Non dixit. Qui reliquiſtis omnia hoc.n. & Socrates Philoſophus fecit, & multi alij diuitias contempſerunt. Sed qui ſecuti eſtis me, quod proprie Apoſtolorum eſt atque credentium. Hila. Secuti ſunt quidem diſcipuli Chriſtum in regeneratione, ideſt in lauacro baptiſmi, in fidei ſanctificatione, hæc.n. illa regeneratio eſt quam Apoſtoli ſunt ſecuti, quam lex indulgere non potuit. Hiero. Vel aliter debet conſtrui. Vos qui ſecuti eſtis me ſedebitis in regeneratione, ideſt quando mortui ex corruptione reſurgent incorrupti, ſedebitis & uos in ſoliis iudicantium condemnantes 12. tribus Iſrael, quia uobis credentibus illi credere noluerūt. Aug. 20. de ci. Dei. Sic.n. caro ueſtra regenerabitur per incorruptionem, quemadmodum anima noſtra regenerabitur per fidem. Chry. ſup. Mat. Futurum .n. erat ut in die iudicij reſponderent Iudæi. Domine nō te cognouimus filium Dei in corpore conſtituti, quis hominum uidere poterat theſaurum in terra abſconditum; ſolem nube celatum? Reſponderunt ergo diſcipuli. Et nos homines fuimus ruſtici & obſcuri in plebe, uos ſacerdotes & ſcribe, ſed in nobis bona uoluntas facta eſt quaſi lucerna ruſticitatis noſtræ, in uobis aūt malitia facta eſt quaſi caligo ſcientiæ ueſtræ. Chry. in ho. Propter autem hoc non dixit. Et gentes & or

bem

bem terrarũ,ſed tribus Iſrael,quia in eiſdem erant educati & legibus & cõſuetudinibus Apoſtoli & Iudæi. Cum ergo dixerint iudæi,qm̃ propter hoc non potuimus credere Chriſto,quia lex prohibuit, diſcipuli in medium inducentur, quæ eandem ſuſceperunt legẽ. Sed dicet aliquis. Quid magnum promiſit eis;ſi id quod Niniuitæ hãbẽt & regina auſtri hoc & ipſi habebũt? Maxima quidem alia præmia ante & poſt eis promittit; ſed & hic occulte inſinuat aliquid plus illis.De illis.n.ſimpliciter dixit, q̀ ſurgent & condẽnabunt generationem h.ic.de his autem.Cum ſederit filius hominis:ſedebitis & uos . Manifeſtum eſt ergo q̀ conregnabunt & communicabunt in gloria illa.honorem.n.& gloriam ineffabilẽ ſignificauit per thronos. Qualiter autem hæc promiſſio completa eſt , nunquid.n.& Iudas ſedebit?nequaquam.Lex .n.à dño poſita eſt per Hieremiã Prophetãm. Loquat ſuper gentem & regnum ut ædificem & plantẽ illud. ſed ſi fecerit malum in cõſpectu meo:pœnitebo & ego de bonis quæ locutus ſum, ut facerem eis. q. d.Si indignos ſeipſos promiſſione faciant nõ adhuc faciam quod promiſi.Indignum autem ſeipſum principatu Iudas oſtendit, & propter hoc tunc loquens diſcipulis nõ ſimpliciter eis promiſit,neq; enim dixit. Vos ſedebitis,ſed adiunxit.Qui ſecuti eſtis me. ut & hinc Iudam excludat,& eos qui poſtea futuri erant attraheret. non.n. ad illos ſolos dictum eſt,neque ad Iudam iam indignum effectum. Hila. Sequela ergo Chriſti Apoſtolos ſuper 12.thronos iudicandis 12.tribubus Iſrael in 12.Patriarcharum gloriam copulauit. Aug.20.de ci. Dei. Ex hoc.n.loco diſcimus cum ſuis diſcipulis iudicaturum Ieſum.unde & alibi Iudæis dicit.Ideo iudices ueſtri erunt;nec qm̃ ſuper 12.ſedes ſeſſuros eſſe ait 12.ſolos homines cum ipſo iudicaturos putare debemus.Duodenario quippe numero uniuerſa quædam ſignificata eſt iudicantiũ multitudo; propter duas partes numeri ſeptenarij quo ſignificatur plerunque uniuerſitas,quæ duæ partes,ideſt tres & quatuor altera per alteram multiplicatę 12. faciunt,alioquin qm̃ in locum Iudæ traditoris Apoſtolum Matthiam legimus ordinatũ.Apoſtolus Paulus qui plus illis omnibus laborauit,ubi ad iudicãdum ſedeat non habebit, qui profecto cum alijs ſanctis ad numerum Iudicum ſe pertinere demonſtrat cum dicit. Neſcitis quia Angelos iudicabimus.Aug.in lib. de pœnitentia.In hoc ergo numero iudicantium omnes intelliguntur qui propter Euangeliũ ſua omnia dimiſerunt, & ſecuti ſunt dominum.Greg.10.mora. Quiſquis.n ſtimulo diuini amoris excitatus hic poſſeſſa reliquerit,illic proculdubio culmen iudiciariæ poteſtatis obtinebit, ut ſimul tunc iudex cum iudice ueniat, qui nunc conſideratione iudicij ſeſe ſpontanea paupertate caſtigat. Aug.20.de ci.Dei.De ipſis quoq; iudicandis in hoc numero duodenario ſimilis cauſa eſt;non.n.quia dictum eſt.Iudicantes 12. tribus Iſrael, tribus Leui q̃ 13.eſt,ab eis iudicanda non erit,aut ſolũ illum populum,non ẽt gentes cæteras iudicabunt.Chry.ſuper Mat.Vel per hoc q̃d dicit.In regeneratione,pręmittit Chriſtus tempus Chriſtianitatis futurum poſt aſcẽſionem ſuam,quia ſcilicet homines regenerantur per baptiſmum, & illud eſt tempus,quando Chriſtus ſedet in ſede maieſtatis ſuæ.Et uide quia non de tempore futuri iudicii dicit,ſed de uocatione gentiũ uniuerſarum, non.n.dixit. Cum uenerit filius hominis ſedens ſuper ſedem maieſtatis ſuæ,ſed in regeneratione cum ſederit in ſede maieſtatis ſuæ. Quod ex tunc fuit ex quo Gentes credere cœperunt in Chriſtum,ſecundum illud pſalmi. Regnabit dominus ſuper gentes,Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam. Et ex tunc Apoſtoli ſederunt ſuper 12 thronos.i.in omnibus Chriſtianis:omnis.n.Chriſtianus qui ſuſcipit uerbum Petri,thronus fit Petri, et ſic de alijs Apoſtolis,ſedent ergo Apoſtoli in his thronis.i.in 12. partes diſtinctis ſecundum differentias animarum & diuerſitates cordium,quas ſolus Deus cognoſcit.Sicut.n.Iudæorum populus in 12. tribus fuit diuiſus,ſic & uniuerſus populus Chriſtianus diuiditur in 12.tribus, ut quædam animæ ſint de tribu Rubem,& ſic de aliis propter diuerſas uirtutes.Non.n. omnes genere in omnibus ęqualiter ſunt, ſed unus præcedit in illa,alius in illa. Et ſic Apoſtoli iudicabunt. 12.tribus Iſrael, id eſt omnes iudæos,per hoc quod uerbũ

Iudas excluditur.

Ratio expoſitio.

Apoſto-

Apoſtolorum eſt à gentibus receptũ. Omnes autem Chriſtiani ſunt quidem 12. ſedes Apoſtolorum, ſed una ſedes Chriſti. Chriſti .n. omnes virtutes ſunt quaſi vna ſedes, quia in omni uirtute æqualiter ipſe ſolus perfectus eſt, unuſquiſq; etiam Apoſtolorum in aliquo bono ſpeciali fit perfectior, ut Petrus in fide, & ideo Petrus requieſcit in fide, Ioannes in innocentia, & ſic de aliis, & quòd de retributione Apoſtolis in hoc mundo danda Chriſtus loquatur, demonſtrat quod ſequitur. Et om. qui reli. do. uel fra. Si enim in hoc ſeculo centuplum recipiunt, ſine dubio & Apoſtolorum etiã in hoc ſeculo merces futura promittebatur. Chry. in hom. Vel diſcipulis promittit futura, quia excelſiores erant iã & nihil præſentium quærebant, alijs autem quæ ſunt hic repromittit. Orige. Vel aliter. Si quis reliquerit omnia & ſecutus fuerit Chriſtum, quæ promiſſa ſunt Petro & ipſe recipiet. Si autem non omnia reliquit, ſed quædam quæ ſpecialiter referuntur hic multiplicia recipiet, & uitam poſſidebit æternam. Hiero. Ex occaſione autem huius ſententiæ quidam introducunt mille annos poſt reſurrectionem dicẽtes. *Error re tundiur* Tũc nobis centuplum omnium rerũ quas dimiſimus, & uitam æternam eſſe reddendam, ꝙ ſi in cæteris digna ſit promiſſio: in uxoribus appareat turpitudo, ut qui unam pro domino dimiſerit, centum recipiat in futuro. Senſus igitur iſte eſt. Qui carnalia pro Saluatore dimiſerit, ſpiritualia recipiet, quæ cõparatione & merito ſui quaſi paruo numero centenarius numerus comparetur. Orig. Sed in hoc ſeculo quia pro fratribus carnalibus multos inueniet fratres ſecundum fidem, ſic & parentes omnes epiſcopos & præsbyteros & filios omnes ætatem filiorum habentes. Sũt autem & Angeli fratres & ſorores omnes, quæ exhibuerunt ſe Chriſto uirgines caſtas tã iſtæ quæ nunc habentur in terris, quàm illæ quæ iam uiuunt in cœlis. Agros autem & domos multiplices intellige in requiæ paradiſi & ciuitate Dei, ſuper hæc autem omnia poſſidebunt uitam æternam. Aug. 20. de ci. Dei. Hoc etiã quod hic dicitur. Centuplum accipiet, exponens quodammodo Apoſtolus ait: quaſi nihil habentes & omnia poſſidentes. Centum enim pro ipſa uniuerſitate promittit aliquando. Hiero. Quod autem dicit. Et omnis qui reli. fra. congruit illi ſententiæ qua dixerat. Veni ſeparare hominem à patre ſuo. Qui enim propter fidem Chriſti ad prædicationem Euangelij omnes affectus contempſerit atque diuitias & ſeculi uoluptates, iſti centuplum accipient, & uitam æternam poſſidebunt. Chry. in ho. Cum autem dicit. Qui reli. uxorem, non hoc ait ut ſimpliciter nuptiæ diuellantur, ſed ut omnibus præferamus fidei pietatem. Videtur autem mihi & perſecutionis tẽpus occultè inſinuare, quia enim multi futuri erãt, filios ad impietatem trahentes, cum hoc acciderit, neque pro patribus, neq; pro uiris habeantur. Raban. Verum quia multi uirtutum ſtudia nõ eadem, qua incipiunt, intentione pietatis conſummant, ſed uel tepeſcunt, uel ad ſcelera labuntur, ſequitur: Multi autem erunt pri. &c. Orig. Per hoc exhortatur eos qui nuper accedũt ad uerbum diuinum, ut feſtinent ad perfectũ aſcendere præ multis, qui uidentur ſenuiſſe in fide. Poteſt etiam hic ſenſus deſtruere eos qui gloriantur eo quòd Chriſtianis parentibus ſunt enutriti in ipſa Chriſtianitate, neq; puſillanimes fiant ꝙ Chriſtianitatis dogmata nouiſſimè receperunt. Habet etiã alium intellectum, ut ſint primi Iſraelitæ, qui facti ſunt nouiſſimi, propter infidelitatem, Gentes autem nouiſſimæ, primi. Cautè autem dicit, Multi; non enim omnes primi, erunt nouiſſimi, nec omnes nouiſſimi, primi. Adhucautẽ multi hominum qui natura nouiſſimi ſunt, efficiuntur per uitam angelicam quibuſdam Angelis ſuperiores, & quidam Angeli qui fuerunt primi ſunt nouiſſimi propter culpam. Remi. Poteſt etiam ſpecialiter referri ad triſtitiam diuitis, qui primus uidebatur legis præcepta implendo: ſed quia terrenam ſubſtantiam prætulit Deo, nouiſſimus factus eſt. Sancti uerò Apoſtoli nouiſſimi uidebantur, ſed relinquendo omnia per humilitatis gratiam, facti ſunt primi. Sunt etiam plurimi qui poſt ſtudia bonorum operum à bonis operibus deficiunt, & cùm fuerint primi, ſunt nouiſſimi.

CAPVT XX.

SIMILE eſt regnum cælorũ homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineã ſuã. Conuentione autem facta cũ operariis ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam. Et egreſſus circa horam tertiam vidit alios ſtantes in foro ocioſos, & dixit illis, Ite & vos in vineam meam, & quod iuſtum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa vndecimam verò exiit, & inuenit alios ſtantes, & dixit illis, Quid hic ſtatis tota die ocioſi? Dicunt ei, quia nemo nos conduxit. Dixit illis, Ite & vos in vineam meam. Cùm ſero autem factum eſſet, dicit dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios & redde illis mercedem ſuam, incipiens à nouiſſimis vſq; ad primos. Cùm veniſſent ergo qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſingulos denarios. Venientes autem & primi arbitrati ſunt quòd plus eſſent accepturi. Acceperunt autem & ipſi ſingulos denarios. Et accipientes murmurabant aduerſus patremfamilias, dicentes; Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtus. At ille reſpondens vni eorũ dixit, Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conueniſti mecum? Tolle quod tuum eſt, & vade. Volo autem huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. * *An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Sic erũt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.*

* *Aut.*

Remig. Quia dixerat dominus, Multi erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi: vt hanc ſententiam confirmaret, ſubiunxit ſimilitudinem, dicens: Simile eſt reg. cœlo. &c. Chry. ſuper Mat. Homo paterfamilias Chriſtus eſt, cui cœli & terra, quaſi vna eſt domus: familia autem, cœleſtium & terreſtrium & inferiorum creaturarum: vinea autem eius iuſtitia eſt, in qua diuerſæ ſpecies iuſtitiarum poſitę ſunt, quaſi vites, puta manſuetudo, caſtitas, patientia, cæteræq; virtutes, quæ omnes generaliter iuſtitia appellantur: homines autem, vineæ cultores ponũtur. vnde dicitur, Qui exiit pri. &c. Deus enim iuſtitiam ſuam dedit in ſenſibus noſtris, non propter ſuam vtilitatem, ſed propter noſtram. Scitote ergo quia mercenarij ſumus conducti. Sicut ergo nemo ideo conducit mercenarium, vt hoc ſolùm faciat quod manducat, ſic & nos non ideo vocati ſumus à Chriſto, vt hæc ſolum operemur quæ ad noſtrum pertinent vſum, ſed ad gloriam Dei. Et ſicut mercenarius prius aſpicit opus ſuum, deinde quotidianum cibum, ſic & nos primùm debemus aſpicere, quæ ad gloriã Dei pertinet, deinde quæ ad noſtram vtilitatem. Et ſicut mercenarius totam diem circa domini opus impendit, vnam autem horam circa ſuum cibum: ſic & nos omne tempus vitæ noſtræ debemus impendere circa gloriam Dei, modicam autem partem circa vſus noſtros terrenos. Et ſicut mercenarius ea die qua opus non fecerit, erubeſcit intrare in domum & petere panem: quomodo tu non confunderis intrare in Eccleſiam, & ſtare ante conſpectum Dei, quãdo nihil boni in conſpectu Dei geſſiſti? Greg. in hom. Vel paterfamilias, id eſt conditor noſter habet vineam vniuerſam, ſcilicet Eccleſiam, quæ ab Abel iuſto, vſque ad vltimum electum qui in fine mundi naſciturus eſt, quot ſanctos protulit, quaſi tot palmites miſit. Ad erudiendam aũt dominus plebem ſuam, quaſi ad excolendam vineã ſuã nullo tempore deſtitit operarios mittere: quia & priùs per patres, & poſtmodũ per legiſdoctores, deindę per prophetas, ad extremũ verò per Apoſtolos quaſi per operarios in vineæ cultũ laborauit, quanuis in quolibet modulo vel menſura quiſquis eum fide recta bonæ actionis extitit, huiús vineæ operarius fuit. Orig. Totum autem hoc ſeculum præſens, vnum diem dicere poſſumus, magnum quidem quantum ad nos, modicum autem quantum ad Dei vitam. Greg. in ho. Mane autem mundi fuit ætas ab Adam vſq; ad Noe. Et ideo dicitur: Qui exijt primo mane conducere operarios in vineam ſuam, & modum conductionis ſubiungit, dicens, Conuen. autem facta, &c. Orige. Salutis autem arbitror nomen eſſe denarium. Remi. Denarius enim dicitur qui antiquitus pro decem nummis computabatur, & figuram regis habet. Recte ergo per denarium deſignatur obſeruati decalogi præmium, pulchrè ergo dicit, Conuentione facta, &c. Quia vnuſquiſque in agro ſanctę Eccleſię pro-

Vineæ Tropologica expoſitio.

Aetates mundi.

pro ſpe futurę remuneratiõis laborat. Grego. Tertia uerò hora à Noe fuit uſque ad Abraham, de qua dicitur. Et egreſſus circa horam tertiam, uidit alios in foro ſtantes otioſos. Orig. Forum autem eſt, quicquid eſt extra uineã, id eſt extra Eccleſiã Chriſti. Chry. ſup. Mat. In hoc enim mundo uendendo & emendo uiuunt homines, & inuicem ſibi fraudem facientes, uitã ſuam ſuſtentãt. Gre. Qui autem ſibi uiuit, qui carnis ſuæ uoluptatibus paſcitur, rectè otioſus arguitur, quia fructum diuini operis non ſectatur. Chry. ſup. Mat. Vel otioſi ſunt peccatores, illi enim mortui dicũtur: otioſus autem eſt qui opus Dei non operatur. Vis ergo non eſſe otioſus? non aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in uinea domini, miſericordiæ uitam colẽs. Sequitur, Et dixit illis, Ite & uos in uineam meam. Nota ꝙ ſolis primis conuenit ſpecialiter dare denarium, alios autem ſub incerto pacto cõduxit, dicens, Quod iu. fue. da. uo. Sciens enim dominus quia præuaricaturus fuerat Adam, & omnes poſtmodũ in diluuio erant perituri, certum fecit pactum ad eum, ne quando dicat ideo ſe neglexiſſe inſtitiam, quia neſciebat quæ præmia fuerat recepturus. Iſtis autem non fecit pactum, quia tantum paratus eſt retribuere, quantum mercenarii recipere non ſperabant. Orig. Vel quia per operarios tertiæ horæ non inuitauit ad totum opus: quicquid autem potuerunt operari, ſuo arbitrio reſeruauit. Poterant enim æquale opus facere in uinea eis qui ex mane ſunt operati, quicunque in tempore breui uolebant operantem uirtutem ad opus extẽdere, quæ ante non fuerat operata. Gre. Sexta quoque hora eſt ab Abraham uſque ad Moyſen. Nona eſt à Moyſe uſque ad aduẽtum domini. unde ſequitur: Iterum autem exiit, &c. Chry. ſup. Mat. Ideo autem cõiunxit ſextam & nonam, quia in ſexta & nona generationem uocauit Iudæorum & frequentauit cum hominibus diſponere teſtamenta quaſi diffinitio ſalutis omni tempore iam appropinquante. Gre. Vndecima uerò hora eſt ab aduentu domini uſque ad finem mundi. Operator ergo mane, hora tertia, ſexta & nona antiquus ille & Hebraicus populus deſignatur, qui in electis ſuis ab ipſo mundi exordio dum rectà fide

Allegorica expoſitio.

Deum ſtuduit colere, quaſi non deſtitit in uineæ cultura laborare, ad undecimam uerò Gentiles uocantur. unde ſequitur: Circa undecimam uerò exiit, &c. Qui. n. trãſacto tam longo mundi tempore pro uita ſua laborare neglexerant, quaſi tota die otioſi ſtabãt, ſed animaduerte quid inquiſiti reſpondeant. Sequitur enim: Dicũt ei, quia nemo nos conduxit. Nullus quippe ad eos Patriarcha, nullus propheta ad eos uenerat, & quid eſt dicere. Nemo nos conduxit, niſi uitæ nobis nemo uiam prædicauit? Chry. ſup. Mat. Quæ eſt enim cõductio noſtra & conductionis merces? ꝓmiſſio uitæ æternæ: Gentes enim ſolæ neque Deum ſciebant, neque Dei promiſſa. Hila. Hi igitur mittuntur ad uineam. unde ſequitur, Dixit eis, Ite & uos, &c. Raba. Poſtquam autem operis diurni ratio reddita eſt ad remunerationis tempus opportunum, dicit; Cùm autem ſero factum eſſet, hoc eſt, cùm dies totius mundi ad ueſperam conſummationis inclinata eſſet. Chry. ſup. Mat. Conſidera quia ſero, non alio mane mercedem reddit, ergo adhuc ſtante ſeculo iſto iudicium eſt futurum & unicuique merces ſua reddenda: & hoc ꝓpter duas rationes. Prima eſt, quia ipſa beatitudo futura eſt merces iuſtitiæ, ideo non in illo ſeculo fit iudicium, ſed ante illud. Deinde, ante aduentum diei illius remittitur iudicium, ne uideant peccatores diei illius beatitudinem. Sequitur: Dicit dominus ꝓcu. ſuò, id eſt Filius Spiritui ſancto. Glo. Vel ſi uolueris dici pater filio, qui ſcilicet pater operatur per filium, & filius per Spiritum ſanctum, non propter aliquem differentiam ſubſtantiæ aut dignitatis. Orige. Vel dicit dominus procuratori ſuo, id eſt alicui Angelorum, qui ſuper mercedes retribuendas eſt poſitus, ſiue alicui ex multis procuratoribus, ſecundum quòd ſcriptum eſt: Sub curatoribus & tutoribus eſſe heredem in tempore quo paruulus eſt. Remigius. Vel dominus Ieſus Chriſtus ipſe eſt paterfamilias, & uineæ procurator, ſicut & ipſe eſt oſtium & oſtiarius. ipſe enim eſt uenturus ad iudicium, ut unicuique reddatur ſecundum quòd geſſit. Vocat ergo operarios, & reddit illis mercedem, quãdo omnes congregabuntur in iudicio, ut unuſquiſque

accipiat

accipiat ſecundum opera ſua. Orig Primi
autem operarii teſtimonium habẽtes, per
fidem non acceperunt Dei promiſſionem,
pro nobis aliquid melius proſpiciente pa-
treſamilias, vt nõ ſine nobis perficiantur.
Et quia miſericordiam conſecuti ſumus,
primi mercedem ſperamus accipere, qui
ſumus Chriſti; poſt nos autẽ qui ante nos
operati ſunt, & ideo dicitur: Voca opera-
rios, & redde illis mercedem, &c. Chry. ſu
per Mat. Semper enim libentius aliquid
damus illis quibus gratis donamus, quia
ꝓ ſolo noſtro honore donamus. Ergo om-
nibus ſanctis Deus reddens mercedem, iu
ſtus oſtẽdit, Gẽtibus aũt dans, miſericors,
dicente Apoſtolo, Gentes aũt ſuper miſeri
cordiã honorare Deum, & ideo dicitur: In
cipiens à nouiſſimis uſque ad primos. Aut
certe ut oſtendat Deus inæſtimabilem mi
ſericordiam ſuam, primum nouiſſimis &
indignioribus reddit mercedem, poſtea
primis: nimia. n. miſericordia ordinem nõ
aſpexit. Aug. de. de ſpiritu & litera. Vel
ideo uelut priores reperiunt minores, qa
minus dilati ſunt. Sequitur: Cum ueniſ-
ſent autem, &c. Greg. Eundem denariũ
Denarius beatitudinis
accipiunt qui laborauerunt ad undecimã
(quem expectauerunt toto deſiderio) &
qui laborauerunt ad primam, quia æqua-
lem uitæ æternæ retributionẽ ſortiti ſunt
cum his qui ab initio mũdi uocati fuerãt,
hi qui in fine mundi ad Deum uenerunt.
Chry. ſup. Mat. non autem iniuſte, nam &
qui in prima parte ſeculi natus eſt, & non
amplius uixit quàm ſtatutum tempus ui-
tæ ſuæ, & quid illi nocuit ſi poſt illius exi-
tum mundus ſtetit? & qui circa finem na-
ſcuntur non minus uiuent quàm dies qui
numerati ſunt eis, & quid illis prodeſt ad
compendium laboris, ſi cito mundus fini-
tur cùm penſum uitæ ſuæ compleant ante
mundum? Deinde non eſt in homine quá-
do naſcatur prius aut poſtea, ſed poteſtatis
diuinæ. Nec ille quidem ſibi priorem de-
bet locũ defendere, q prius natus eſt, nec
ille cõtemptibilior debet eſſe, qui poſtea.
Sequitur; Et acci. mur aduer pa. fa Si autẽ
uerum eſt quod diximus, quia primi & po
ſteriores tempus ſuum uixerunt, & nõ am
plius neque minus, & unicuique mors ſua
eſt cõſummatio ipſius, quid eſt quod dicũt
portauimus pondus diei & æſtus. quia ſcili
cet magna eſt nobis uirtus ad faciendã iu
ſtitiam, cognoſcere propè eſſe finẽ mundi:
Vnde & Chriſtus nos armans dicebat: Ap-
propinquauit regnum cęlorum. Illis autẽ
infirmatio erat, ſcire mundi ſpacia eſſe lõ-
ginqua, quamuis ergo non per omne ſecu-
lũ uixerint, tñ totius ſeculi grauamina per
tuliſſe uidentur, aut pondus totius diei, di
cit onerosa legis mandata; æſtum autẽ, urẽ
tem erroris tentationem, quam conflabãt
ſpiritus maligni in eos, ad æmulationem
gentium eos irritantes, à quibus omnibus
Gentiles liberi extiterunt Chriſto credẽ
tes, & per compendium gratiæ ad plenum
ſaluati. Greg. Vel pondus diei & æſtus fer-
re, eſt per longioris vitæ tempora carnis
ſuæ calore fatigari. Sed poteſt quæri quo-
modo murmurare dicti ſunt, qui ad regnũ
uocantur cęlorum? etenim regnum nullus
qui murmurat accipit, nullus qui accipit
murmurare poteſt. Chry in ho. Non au
tem oportet ea quæ in parabolis ſunt ſe-
cundum totum quod dicitur inueſtigare,
ſed intentionem propter quam cõpoſita
eſt intelligere, & nihil vltra ſcrutari. Non
ergo inducit hoc, vt oſtendat aliquos eſſe
inuidia morſos: ſed vt oſtendat, hos tanto
potitos eſſe honore, quod & inuidiã aliis
poterat generare. Greg. Vel quia antiqui
patres uſque ad aduentum domini, quãtũ
libet iuſtè uixerant, ducti ad regnum non
ſunt: eorũ hoc ipſum murmuraſſe eſt. Nos
autem qui ad vndecimam venimus, poſt la
borem non murmuramus. quia poſt media
toris aduentum in hoc mundo uenientes,
ad regnũ ducimur mox vt de corpore exi-
mus. Hie. Vel omnis tetro vocatio Gentili
bus inuidet, & in Euangelij torquetur gra
tia. Hil. Et ſecundum inſolentiam populi
iam ſub Moyſe contumacis hoc murmur
operantium eſt. Sequitur: At ille reſpon-
dens vni eorum dixit. Amice, non facio ti
bi iniuriam. Remi. Per hunc vnum poſſunt
intelligi omnes qui ex Iudæis crediderũt,
quos amicos propter fidẽ nominat. Chry.
ſup. Mat. Non autem dolebant quaſi de-
fraudati de mercede ſua, ſed quia illi am-
plius quàm merebantur, acceperant. Sic
enim dolent inuidi, quando alteri aliquid
additur, quaſi eis ſubtrahatur, ex quo pa-
tet quòd ex vana gloria naſcitur inuidia.
Ideo enim dolet eſſe ſecũdus, quia deſide

rat

rat eſſe prior; & ideo inuidiæ motum re-
mouet dicens, Nonne ex denario conueni
ſti mecum? Hier. Denarius figuram regis
habet; recepiſti ergo mercedem, quam ti-
bi promiſeram: hoc eſt imaginem & ſimili
tudinem meam. quid quæris amplius? &
non tam ipſe plus accipere, quàm alium ni
hil accipere deſideras. Tolle quod tuũ eſt,
& uade. Remi. Id eſt, recipe mercedẽ tuã,
& uade in gloriam. Volo aũt & huic nouiſ
ſimo, id eſt Gentili populo dare ſecundum
meritum, ſicut & tibi. Ori. Forſitan autem
Adæ dicit. Amice, non facio tibi iniuriã:
nonne ex denario conueniſti mecum? tol-
le quod tuum eſt, & uade. Tuum eſt ſalus,
quod eſt denarius: uolo autẽ & huic nouiſ
ſimo dare ſicut & tibi. non incredibiliter
poteſt quis arbitrari hunc nouiſſimum eſ
ſe Apoſtolũ Paulũ, qui una ora operatus
eſt; & ſimiliter oẽs q ante eũ fuerũt. Aug.
Anagogica expoſitio. de ſa. uir. Quia uero ipſa uita æterna pari-
ter erit omnibus ſanctis æqualis, denarius
omnibus eſt attributus qui eſt omniũ mer
ces. quia uero in ipſa uita æterna diſtincte
fulgebunt lumina meritorum, multæ mã
ſiones ſunt apud patrem: ac in denario qui
dem impari non uiuet alius alio prolixius
in multis autem m.ſionibus honoratur a-
lius loco clarius. Greg. Et quia ipſa regni
perceptio eius eſt bonitas uoluntatis, re-
cte ſubiungitur: Aut non licet mihi quod
uolo facere? Soluta enim eſt quæſtio ho-
minis contra bonitatem Dei murmurare.
Conquerendũ quippe eſſet, nõ ſi dat quod
non debet, ſed ſi non daret quod deberet:
unde aperte ſubditur, An oculus tuus ne-
quam eſt: quia ego bonus ſum? Remi. Per
oculum enim uult intentionem intelligi.
Iudæi nanq; nequam habuerunt oculũ, id
eſt intentionẽ malam, quia de ſalute Gen
tiũ dolebãt: ad quid aũt ſenſus huius para
bolæ tendat, manifeſtat cum ſubditur: Sic
erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi:
eo. ſ. q Iudæi de capite uertãtur in caudã,
& nos de cauda mutamur in caput. Chry.
ſup Mat. Aut iõ primos dicit nouiſſimos,
& nouiſſimos primos; non ut nouiſſimi di-
gniores ſint quàm primi, ſed ut coæquen-
tur, & nulla ſit inter eos differẽtia, tẽpo-
ris cauſa. Quòd ãt dicit; Multi ſunt uoca.
pau. uero electi: Nõ ad ſuperiores ſanctos
ptinet, ſed ad Gentes, quoniã ex ipſis Gẽ
tibus qui multi uocati ſunt, pauci ſunt eli
gendi. Greg. Ad fidem. n. plures ueniunt,
& ad cęleſte regnum pauci perducuntur.
Plerique. n. Deum uocibus ſequũtur, mori
bus fugiũt. Ex hoc ergo duo penſare debe
mus. Primũ eſt, ut de ſe quiſq; minime p-
ſumat; quia etſi iam ad fidem uocatus eſt,
utrum ad regnũ eligẽdus ſit, neſcit. Secũ-
dum uerò eſt, ut unuſquiſq; proximũ ſuũ
quem iacere in uitijs conſpicit, deſperare
non audeat, quia diuinæ miſericordiæ di-
uitias ignorat. uel aliter: Mane noſtrũ, pue *Aetates*
ritia eſt, hora tertia, adoleſcentia intelligi *hominis.*
poteſt. quia quaſi iam Sol in altum profi-
cit, dum calor ætatis creſcit. Sexta autem,
iuuentus eſt: quia uelut in centro Sol figi-
tur, dum in ea plenitudo roboris ſolidat.
Nona autem, ſenectus intelligitur, in qua
uelut Sol ab alto axe aſcendit; quia ætas à
calore iuuentutis deficit. Vndecima uero
eſt ea ætas, quę decrepita uel ueterana uo
catur. Chry. in ho. Quòd autem non om-
nes ſimul conduxit, ſed alios mane, alios
hora tertia, & ſic de alijs, ex differẽtia mẽ
tis eorũ proceſſit. Tũc enim eos uocauit,
quando erant obedituri; nam & latronem
uocauit, quando obediturus erat. Si autẽ
dicant, quia nemo nos cõduxit, ſicut dictũ
eſt. Nõ oportet omnia ſcrutari quæ in pa-
rabolis ſunt. Item hoc nõ dicit dominus,
ſed operarij, q ipſe enim omnes quãtum
ad ſe pertinet a prima ætate uocet, ſignifi-
catur, cum dicitur. Exijt primo mane ope
rarios conducere. Greg. Qui ergo uſq; ad
vltimam ætatem Deo uiuere neglexerũt,
uſq; ad horã undecimam ocioſi ſteterunt:
& tamen tales paterfamilias uocat. & ple
runq; ante remunerantur, quia prius ad re
gnum de corpore exeũt, quàm hi qui mo-
do in pueritia uocati eſſe uidebantur. Ori
ge. Non autem dicetur. Quid hic ſtatis to
ta die ocioſi, his qui ſpiritu incipiẽtes car
ne cõſumuntur, ſi poſtea regredi uolunt,
ut iterum ſpiritu uiuant. quod nõ dicimus
diſſuadentes ne ad domum paternã reuer
tãtur laſciui filij, qui uiuendo luxurioſe
euangelicæ doctrinæ ſubſtantiã cõſumpſę
rũt. Sed quoniã nõ ſimiles ſunt eis qui pec
cauerunt in iuuentute ſua, dum nõ adhuc
didiciſſent quæ fidei erant. Chry. in ho.
Quòd autem dicit. Erunt primi no. & no-
uiſ. primi: eos occulte inſinuat qui à prin-

cipio claruerunt, & poſtea uirtutem contempſerunt: & rurſus eos qui à malitia reducti ſunt, & multos ſuper exceſſerũt. Cõpoſita eſt ergo hæc parabola, ut eos auidiores faceret, qui in ultima ſenectute cõuertuntur: ne exiſtimarent ſe minus aliquid habituros.

Et aſcendẽs Ieſus Hieroſolymam aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecretò, & ait illis. Ecce aſcendimus Hieroſolymã, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum et ſcribis, et condemnabunt eũ morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellãdũ, & crucifigẽdũ, & tertia die reſurget.

Chry. in ho. Dominus à Galilæa ueniẽs non repente Hieroſolymam aſcendit, ſed prius miracula fecit, phariſæos cõfutauit, & diſcipulos de uitæ perfectione & remuneratione inſtruxit; nunc iam aſcenſurus Hieruſalem rurſus eis de paſſione loquitur, unde dicitur: Et aſcen. Ieſus &c. Orig. In 12. adhuc erat & Iudas, adhuc enim forſitan dignus erat cum aliis ſeorſum audire quę paſſurus erat magiſter. Chry. ſup. Mat. Omnis autem ſalus hominum in Chriſti morte poſita eſt: nec eſt aliquid propter quod magis Deo gratias agere debeamus, quàm propter mortem ipſius. Ideo duodecim Apoſtolis in ſecreto mortis ſuæ annuntiauit myſterium, quia ſemper precioſior theſaurus in melioribus uaſis includitur. Si autem alii audiſſent paſſionẽ Chriſti futuram, uiri forſitan turbarentur propter infirmitatem fidei, & mulieres propter mollitiem ſuæ naturæ, ex qua in tali negocio ad lachrymas excitantur. Chry. in ho. Dictum eſt quidem & ad multos, tamen occulte, ſicut ibi: Soluite templum hoc: & ſignum non dabitur ei niſi ſignum Ionæ prophetæ. Diſcipulis autem manifeſtè expoſuit, dicens: Ecce aſcendimus Hieroſolymam. Chry. ſup Mat. Quòd dicit, Ecce, conſtantiæ ſermo eſt, vt memoriam præſentiæ huiuſmodi in cordibus recondant. Dicit autem: Aſcendimus, ac ſi d. Videte quia voluntariè vado ad mortem Cũ ergo videritis me in cruce pendentem, ne æſtimetis me hominem eſſe tantum. nam etſi poſſe mori hominis eſt, velle tamen mori hominis non eſt. Orig. Hoc igitur conſiderantes ſcire debemus, quoniam frequenter etiam cognoſcentes, quoniam & tẽtationes aliquas ſubituri ſumus, noſipſos offerre debemus. ſed ſupra dictum eſt: Si quis vos perſecutus fuerit in vna ciuitate, fugite in aliam: ſapientes in Chriſto eſt, ut cognoſcat quale tẽpus exigit declinationem, quale autẽ obuiationem periculorum. Hie. Crebro autem de paſſione ſua diſcipulis dixerat, ſed quia multis in medio diſputationis poterat labi de memoria quod audierant: iturus Hieroſolymam, & ſecum ducturus Apoſtolos, ad tentationem eos parat: ne cum venerit perſecutio, & crucis ignominia, ſcandalizentur. Chry. ſup. Mat. Tribulatio enim cum ſuperuenerit expectantibus nobis, leuior inuenitur quàm eſſet futura, ſi repentina ueniſſent. Chry. in ho. Prædicit etiam eis vt diſcant, quoniam præſciens ad paſſionem venit & uolens. ſed à principio quidẽ mortem prædixit eis ſolam, quando autẽ exercitati ſunt, adducit alia, ſcilicet quoniam tradent eum gentibus. Rab. Tradidit. n. Iudas dominum Iudæis, & ipſi tradiderunt eum gentibus, id eſt Pilato, & poteſtati Romanorum. Ideo aũt dominus in mundo noluit proſperari, ſed grauia pati: vt oſtenderet nobis qui per delectationẽ cecidimus, cũ qua amaritudine redire debeamus. vnde ſequitur: Ad illu. & fla & crucifigendũ Aug. 18. de ci. Dei: Paſſione oſtendit quid ſuſtinere pro veritate, reſurrectione quid ſperare in Trinitate debeamus. vnde dicit: Et tertia di. re. Chry. in ho. Quæ quidẽ huius gratia dixit, vt cum triſtia uiderint, reſurrectionem expectarent. unde ſubdit: Et tertia die reſurget. Aug. 4. de ciui. Dei. Vna enim mors, ſcilicet Saluatoris, ſecundum corpus, duabus mortibus noſtris ſaluti fuit. ſ. animæ & corporis: & vna eius reſurrectio, duas nobis reſurrectiões pſtitit. Hæc autem ratio ſimplici ad duplum; oritur quidem à ternario numero. vnũ quippe & duo, tria ſunt. Orig. Hic aũt non referũtur diſcipuli dixiſſe aut feciſſe aliquid cũ audiſſent triſtia hæc Chriſto futura, recordantes quæ dominus dixit ad Petrum; ne audiant talia, uel peiora. & nunc quidem qui diuinas literas ſcire ſe arbitrantur ſcribæ, cõdemnant Ieſum morte, & in linguis ſuis flagellant; & crucifigunt eum per hoc ꝙ tollere volunt doctrinam ipſius. Ille autem paululum deficiens, ſurgit appatens his qui acceperunt poſſe uidere.

Mos Chriſti ſanctiſſima.

Tropologica expoſitio.

Tunc

Tunc acceßit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi Dic vt ſedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens autem Ieſus, dixit. Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei, poßimus. Ait illis. Calicem quidem meum bibetis, ſedere autem ad dexteram meam vel ad ſiniſtrã, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo.*

*& ſiniſtram.

Hiero. Quia poſt omnia dixerat dominus. Et tertia die reſurget, putauit mulier poſt reſurrectionem eum regnaturum, & auiditate fœminea præſentia cupit: imme mor futurorum. vnde dicitur: Tũc acceſſit ad eum &c. Chry. ſuper Mat. Hæc mater filiorum Zebedæi, eſt Salome, cuius apud alterum Euangeliſtam ponitur nomen, vere pacifica: quæ vere filios genuit pacis. Magna laus mulieris ex hoc loco colligitur, quia nõ ſolum filij reliquerunt patrẽ; ſed ipſa reliquerat virum ſuum, & ſecuta fuerat Chriſtum. quia ille ſine iſta viuere poterat, iſta autem ſine Chriſto ſalua eſſe non poterat. niſi forte quis dicat: quia infra tempus vocationis Apoſtolorũ & paſſionis Chriſti mortuus eſt Zebedæus, & ſic illa ſexu fragilis, ætate defecta, Chriſti veſtigia ſequebatur. quia fides nunquã ſeneſcit, & religio fatigationem nõ ſentit. Audacem autem fecerat eam ad petendũ naturæ affectus. vnde dicitur. Adorans & pe. ali. ab eo, id eſt reuerẽtia exhibita petit, vt quod petierit ſibi detur. Sequitur: Qui dixit ei, quid vis? Non interrogat quaſi neſciens, ſed vt illa exponente manifeſtũ faceret irrationabilem eſſe petitionẽ. vnde ſubditur, Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo filij. Aug. de con. euang. Quod autem hoc per matrem dictum eſſe Matthęus expreſſit, Marcus ipſos filios Zebedæi perhibet dixiſſe, cum illa eorum voluntatem attuliſſet ad dominum: vnde magis ipſos q̃ illam dixiſſe quod dictum eſt, Marcus breuiter intimauit. Chry in ho. Videbant. n. ſe ipſos honoratos præ aliis, & audierant, ꝙ ſuper duodecim thronos ſedebitis, vnde primatum ipſius cathedræ petebant accipere, & ꝙ quidem plus aliis honoris apud Chriſtum habebant, nouerant: timebant vero Petrum ſibi præferri. vnde & alius Euangeliſta dicit, ꝙ quia propè erant Hieruſalem, putabant quòd regnum Dei eſſet in ianuis, id eſt aliquid ſenſibile. Vnde manifeſtum eſt, quòd nihil ſpirituale petebant, nec intelligẽtiã ſuperioris regni habebant. Orig. Sicut enim in regno mundiali in honore eſſe videntur qui ſedent cum rege, non fuit mirum ſi mulier muliebri ſimplicitate vel imperitia, talia ſe debere petere ęſtimauit: & ipſi fratres adhuc imperfecti, & nihil altius cogitantes de regno Chriſti, talia arbitrati ſunt de his qui ſedebunt cum Ieſu. Chryſo. ſuper Matth. Vel aliter: Non dicimus quòd recte peteret hæc mulier, ſed hoc dicimus, quia non terrena ſed cœleſtia filiis ſuis optabat. nõ enim ſentit ſicut cæteræ matres quæ corpora natorum ſuorum amant, animas autem contemnunt, deſiderant illos valere in ſeculo iſto, & non curant, quid ſint paſſuri in illo, ut oſtendant quia corporum ſunt parentes, non animarum. Aeſtimo autem quòd hi fratres cum audiſſent dominum de paſſione ac reſurrectione ſua prophetantem, cœperunt dicere intra ſe, cum eſſent fideles. Ecce rex cœleſtis deſcendet de regna Tartarea, vt regem mortis deſtruat. Cum autem victoria fuerit conſummata, quid aliud reſtat, niſi vt regni gloria ſubſequatur? Orige. Deſtructo enim peccato quod regnabat in corporibus mortalibus hominum, & omni principatu malignarum virtutum eminentiam Chriſti in hominibus Chriſtum recipit; quod eſt ipſum ſedere in ſede gloriæ ſuæ. quòd autem omnia Deus facit ad dexteram & ſiniſtram, hoc eſt, ut iam nullum malum ſit ante eum, & qui quidem præcellunt præ cæteris appropinquantibus Chriſto, ſunt à dextris eius. qui autem inferiores ſunt, à ſiniſtris ſunt eius. Dexteram autem Chriſti, vide ſi potes intelligere inuiſibilem creaturam. ſiniſtram autem, uiſibilem & corporalem. Appropinquantium enim Chriſto quidam dexteram ſortiuntur, vt intelligibilia, alij ſiniſtram, vt ſenſibilia. Chryſo. ſuper Matth. Qui autem ſeipſum donauit hominibus, quomodo regni ſui ſocietatem non donabit? Petentis negligentia reprehenditur, ubi de dantis miſericordia non dubitatur. Si nos rogamus magiſtrum, forſitan cæterorum fratrum corda cõcutimus. Etſi enim vinci à car-

Maria Salome.

Doctrina ſalubris.

à carne non poſſunt quaſi iam ſpirituales, tamen peteuti poſſunt, quaſi adhuc carnales ergo ſubmittamus matrem noſtram; vt ſuo nomine deprecetur pro nobis. Si.n.reprehenſibilis inuenta fuerit, facilè merebitur veniam: ipſe enim ſexus excuſat errorem. Si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit mater, pro filiis ſuis rogans. Ipſe.n.dominus, qui maternos animos filiorum miſeratione impleuit, facilius audiet maternum affectum. Tunc dominus occultorum cognitor non ad uerba intercedentis mulieris reſpondit, ſed ad conſilia ſuggerentium filiorum. Bonū quidem erat eorum deſiderium, ſed incōſiderata petitio: ideo etſi impetrare non debebant, ſimplicitas tamen petitionis eorum confundi non merebatur: quia de amore domini talis petitio naſcebatur, propterea ſolam ignorantiam in eis dominus reprehendit. vnde ſequitur: Reſpondens autem Ieſus, dixit: Neſcitis quid petatis. Hiero. Nec mirum ſi iſta arguatur imperitiæ, cū & Petro dicatur: Neſciens quid diceret. Chry. ſuper Matth. Nam frequenter dominus patitur diſcipulos ſuos aliquid non rectè, aut dicere, aut agere, aut cogitare, ut ex illorum culpa occaſionem inueniat exponendi regulam pietatis, ſciens quia error eorum nō nocet præſente magiſtro, & non ſolum in præſenti, ſed etiam in futuro doctrina eius ædificat. Chry. in hom. Hoc autem dicit, oſtendens quòd uel nihil ſpirituale petebāt: vel ſi nouiſſent quæ petebant, non auſi fuiſſet tantum quid petere, quod ſuperexcedit ſuperiores virtutes. Hilar. Neſciunt etiam quid petant, quia nihil de gloria Apoſtolorum ambigendum erat. Iudicaturos enim eos ſermo ſuperior expoſuit. Chry. ſuper Matth. Vel neſcitis quid petatis, quaſi dicat, Ego vos uocaui ad partem dexteram de ſiniſtra, & uos ueſtro conſilio curritis ad ſiniſtram. ideo forſitan & per mulierem res agebatur. Contulit enim ſe diabolus ad conſueta arma mulierum: ut ſicut Adam per mulierem ſpoliauit, ita & iſtos ſepararet per matrem: ſed iam non poterat per mulierē perditio introire in ſanctos, ex quo de muliere ſalus cunctorum proceſſit. Vel ideo dixit: Neſcitis quid petatis. Non enim ſolum debemus cogitare qualem gloriā conſequamur, ſed quomodo euadamus ruinā peccati. quia & in ſeculari bello, qui ſemper de prædia uictoriæ cogitat, difficile uincit, ideo petendum erat, Da nobis auxilium gratiæ tuæ, ut omne malū uincamus. Rab. Neſciebant etiā quid peterent, quia ſedem gloriæ à domino, quam nondū merebantur, inquirunt. Delectabat eos culmen honoris; ſed prius habebant exercere uiā laboris. unde ſubdit: Po. bibere ca. &c. Hie. Calicem in ſcripturis diuinis paſſionem intelligimus: ut in pſal. Calicem ſalutaris accipiā: ſtatimq; infert quis iſte ſit calix, Precioſa in cōſpectu domini mors ſanctorum eius. Chry. ſuper Mat. Sciebat aūt dominus, quia paſſionem ipſius poterant imitari: ſed ideo interrogat, ut omnes audiamus quia nemo pōt cum Chriſto regnare, niſi paſſionem Chriſti fuerit imitatus. Res.n. precioſa, non niſi precioſo precio comparatur. Paſſionē aūt domini dicimus non ſolum perſecutionem Gentilium, ſed omnem uiolentiā, quam patimur contra peccata certantes. Chry. in ho. Dicit ergo; Poteſtis bibere &c. Ac ſi dicat: Vos mihi de honore & coronis loquimini, ego autē de agonibus uobis & ſudoribus. non enim hoc eſt præmiorum tempus. Ex modo aūt interrogationis eos attrahit: non.n. dixit, Poteſtis ſanguinē ueſtrum effundere: ſed poteſtis bibere calicē. Deinde addit. Quē ego bibiturus ſum. Remi. Vt ex communione ad ipſum auidiores fiant. At illi qui iam martyrij libertatem conſtantiamque retinebant, bibituros ſe pollicentur. unde ſequitur: Di. ei: Poſſumus. Chry. ſup. Mar. Vel dicunt hoc non tam ex fiducia ſuæ fortitudinis, quàm ex ignorantia. Inexpertis enim leuis uidetur eſſe tentatio paſſionis & mortis. Chry. in ho. Vel hoc ex deſiderio promittunt. Neque.n. hoc dixiſſent, niſi expectaſſent audire quod petebant. Dominus autem eis prophetat magna bona, .i. martyrio dignos efficiendos. Sequitur: Ait il. Calicem qui.me. bibetis. Orig. Nō ita reſpondit Chriſtus: Calicem meum bibere poteſtis: ſed ad futuram eorum perfectionem reſpiciens, dixit: Calicem quidem meum bibetis. Hie. Quæritur autem quomodo calicem martyrij filij Zebedęi, Iacobus uidelicet, & Ioannes, biberint, cū ſcriptura narret Iacobum tantum Apoſtolum

Reſpōſio domini.

Caută ſpūalis.

tum ab Herode capite truncatum; Ioãnes
aũt propria morte vitam finierit? Sed ſi le
gimus in eccleſiaſtica hiſtoria ꝙ ipſe Ioan
nes propter martyriũ ſit miſſus in feruẽtis
oleo dolium, & relegatus in Pathmos inſu
lam ſit: videbimus martyrio animum non
defuiſſe, & bibiſſe Ioãnem calicem confeſ-
ſionis, quẽ & tres pueri in camino ignis bi
berunt, licet perſecutor nõ fuderit ſangui
nem. Hil. Dñs ergo collaudans eorum fi-
dem, ait, martyrio quidẽ eos ſecum cõpati
poſſe, ſed læuę eius ac dextrę aſſidere aliis
à Deo patre fuiſſe diſpoſitũ. vnde ſequit̃:
Martyrium apoſtolorum. Sede. ãt &c. Et quidẽ quantũ arbitramur,
ita honor iſte aliis eſt reſeruatus, ꝙ tamen
nec Apoſtoli ab eo erunt alieni, qui in 12.
patriarcharum ſede conſidentes, Iſraelem
iudicabunt, & quantum ſentire ex ipſis E-
uangeliis licet, in regno cœlorum Moyſes
& Elias aſſidebunt, quibus comitantibus
cum gloriæ ſuę habitu, in monte apparuit.
Hier. Sed mihi hoc nequaquã videtur, ſed
ideo ſedentium in regno cęlorum vocabu
la non dicuntur, ne paucis nominatis cæte
ri putarentur excluſi. regnum. n. cœlorum
non eſt tantum dantis, ſed accipientis. Nõ
. n. eſt perſonarũ acceptio apud Deum: ſed
quicunq; talem ſe præbuerit, vt regno cœ
lorum dignus fiat, hic accipiet quod non
perſonæ, ſed vitæ paratum eſt. Si itaque ta
les eſtis qui conſequamini regnum cœlo-
rum, quod pater meus victoribus præpara
uit, vos quoq; accipietis illud. Ideo tamen
non dixit: Neq; non ſedebitis, ne duos con
funderet: neque ſedebitis, ne cæteros ir-
ritaret. Chry. in hom. Vel aliter: Videtur
inuius omnibus eſſe locus ille, non ſolum
hominibus, ſed etiam Angelis. ſic. n. præci
puum vnigeniti ponit id Paulus, dicẽs: Ad
quem autem Angelorum dixit vnquã, Se-
de à dextris meis? Dominus ergo nõ quaſi
exiſtentibus quibuſdam qui aſſeſſuri ſunt,
ſed condeſcendens interrogantium ſuſpi-
cioni reſpondit: hæc. n. vnum ſolum quæ-
rebant præ aliis ſtare apud ipſum. Sed do-
minus reſpondet: Moriemini quidem pro
pter me, non tamen hoc ſufficit, vos face-
re primum ordinem obtinere. Si. n. aliquis
alius venerit cum martyrio ampliorẽ vir-
tutem poſſidens: non quia vos amo, illum
expellã, & vobis dabo primatum. Propter
hoc autem vt non infirmus eſſe oſtẽdatur
non dixit ſimpliciter. Non eſt meum dare,
ſed non eſt meum vobis dare, ſed quibus
paratum eſt, his ſcilicet qui ab operibus
poſſunt fieri clari. Remi. Vel aliter: Non
eſt meũ dare uobis, ideſt ſuperbis talibus,
quales uos eſtis: ſed humilibus corde, qui-
bus paratũ eſt à patre meo. Aug. 1. de Tri.
Vel aliter: Secundum formam ſerui diſci-
pulis dominus reſpõdet: Sedere autem ad
dexteram &c. Quod autem paratum eſt à
patre eius, & ab ipſo filio eſt paratum, quia
& ipſe & pater vnum ſunt.

*Et audientes decem, indignati ſunt de duobus
fratribus. Ieſus aũt vocauit eos ad ſe, & ait. Scitis
quia principes Gentium dominantur eorũ, & qui
maiores ſunt, poteſtatẽ exercent in eos. Non ita erit
inter vos. Sed quicunque voluerit inter vos maior
fieri, ſit veſter miniſter. Et * quicunque uoluerit
inter uos primus eſſe, erit ueſter ſeruus. ſicut fi-* * qui.
*lius hominis non uenit miniſtrari, ſed miniſtrare,
et dare animam ſuam in redemptionem pro multis.*

Chry. in ho. Donec Chriſti ſentẽtia in-
certa erat non triſtabantur alii diſcipuli,
ſed tunc triſtati ſunt quando eos increpa-
uit. unde dicitur: Et audientes, &c. Hiero.
Non ad mulierem audaciam referunt po-
ſtulantes, ſed ad filios, ꝙ ignorantes men-
ſuram ſuã, non modica cupiditate exarſe-
runt. Chry. in hom. Intellexerunt. n. quia
hæc petitio diſcipulorum fuit, quando eos *Imperfectio apoſtolorũ.*
dominus increpauit. Quando autem eos à
domino præhonoratos viderunt in transfi
guratione, & ſi ſecundũ mentem uolebant
in medium offerre non audebant ueneran
tes doctorem. Chry. ſuper Matth. Sicut au
tem duo carnaliter petierunt, ita & 10. car
naliter contriſtati ſunt. nam uelle quidem
eſſe ſuper omnes, uituperabile eſt. ſuſtine-
re autem alium ſuper ſe, minus eſt glorio
ſum. Hieron. Humilis autem magiſter &
mitis nec cupiditatis duos arguit poſtulan
tes, nec 10. reliquos indignationis incre-
pat & liuoris. unde ſequitur: Ieſus autem
uocauit eos ad ſe. Chry. in ho. Quia enim
turbati erant, uocatione eos conſolatur,
de propinquo eis loquendo. etenim duo à
ſocietate 10. ſeipſos ſeparantes proprius
ſtabant, ſeorſum domino loquentes. non
tamen ſicut prius pueros in medium du-
cens, eos conſolatur, ſed à contrario inſe-
ruit, dicens. Scitis quia Princeps gentium
dominantur eorum. Origenes. Ideſt. Non

contenti tantum regere ſuos ſubditos, ſed violenter eis dominari nituntur, inter uos autem qui eſtis mei, non erunt hæc. quoniam ſicut omnia carnalia in neceſſitate ſunt poſita, ſpiritualia autem in voluntate: ſic & q principes ſunt ſpirituales, principatus eorum in dilectione ſubditorũ debet eſſe poſitus, non in timore corporali. Chry. in ho. Oſtendit autem in hoc, quòd Gentilium eſt primatus cupere: & ſic Gentium comparatione, eorum animã æſtuantem conuertit. Chry ſuper Matth. Et corpus quidem deſiderare bonum, bonum eſt: quia noſtræ volũtatis eſt, & noſtra eſt merces: primatum autem honoris concupiſcere, vanitas eſt. hoc enim cõſequi iudicium Dei eſt: propter quod ex primatu honoris neſcimus ſi mercedem iuſtitiæ meremur. Neque enim Apoſtolus laudem habebit apud Deum, quia Apoſtolus fuit, ſed ſi opus Apoſtolatus ſui bene impleuit. nec Apoſtolus pro merito ſuo antecedenti honoratus eſt, vt eſſet Apoſtolus, ſed ad hoc miniſterium aptus eſt iudicatus ſecundùm motum animę ſuæ. Primatus etiam fugientem ſe deſiderat, & deſiderantem ſe horret. conuerſatio ergo melior deſideranda eſt, non dignior gradus. Volens ergo dominus & duorum fratrum Zebedęi, & aliorum indignationem extinguere, introducit differentiam inter principes mundiales & eccleſiaſticos. oſtendens quia primatus in Chriſto, nec ab aliquo appetendus eſt non habente, nec alteri inuidendus eſt habenti. quia principes mũdi ideò ſunt vt dominentur minoribus ſuis, & eos ſeruituti ſubiiciant & expolient, & vſque ad mortem eis vtantur ad ſuam vtilitatem & gloriam. Principes autẽ eccleſiæ fiunt, vt ſeruiãt minoribus ſuis, & miniſtrent eis quæcunque acceperunt à Chriſto, vt ſuas vtilitates negligant, & illorum procurent; & mori non recuſent pro ſalute inferiorum. Primatum ergo eccleſię concupiſcere, neque iuſtũ eſt, neq; vtile. Nullus ſapiens vult vltro ſe ſubiicere ſeruituti & periculo tali, vt det rationem pro omni eccleſia; niſi forte qui non timet Dei iudicium, abutens primatu ſuo eccleſiaſtico ſeculariter, ita vt conuertat illum in ſecularem. Hier. Denique ſui proponit exemplum, vt ſi dicta paruipenderent, erubeſcerent ad opera. Vnde ſubdit: Sicut filius hominis &c. Orige. Nam & ſi Angeli & Martha miniſtrauerunt ei, tamen non ideo venit vt miniſtretur, ſed vt miniſtret, & tantum creuit miniſtrans, vt impleretur quod ſequitur: Et daret animam ſuam in redemptionem pro multis, ſcilicet qui crediderunt in eũ. daret inquam in mortem. Sed quoniam ſolus erat inter mortuos liber, & fortior omni poteſtate mortis, omnes ſequi ſe volentes liberauit à morte. Eccleſiarum ergo principes imitari debent Chriſtum acceſſibilem, & mulieribus loquentem, & pueris manus imponentem, & diſcipulis pedes lauantem, vt ipſi ſimiliter faciant fratribus. Nos autem tales ſumus, vt etiam principũ mundi excedere videamur ſuperbiam, vel non intelligentes, & contemnentes mandatum Chriſti, & quærimus ſicut reges acies præcedentes, & terribiles nos & acceſſu difficiles (maxime pauperibus) exhibemus, nullam affabilitatem habẽtes, vel habere ad nos permittentes. Chry. in hom. Quantocunq; ergo tu humiliatus fueris, non poteris tantum deſcendere quantum dominus tuus.

Diſtinctio carnalium & ſpiritualium

Exemplũ prælatorum

Et egredientibus illis ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa. Et ecce duo cæci ſedẽtes ſecus viam, audierunt quia Ieſus tranſiret: & clamauerunt, dicentes: Domine miſerere noſtri, fili Dauid. Turba autem increpabat eos vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miſerere noſtri, fili Dauid. Et ſtetit Ieſus, & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciam vobis? Dicunt illi. Domine, vt aperiantur oculi noſtri. Miſertus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum. Et confeſtim viderunt, & ſecuti ſunt eum.

Chry. ſuper Matth. Sicut teſtimonium ſtudioſi agricolæ, eſt meſſis fœcunda: ita aſſidui doctoris eſt documentum, eccleſia plena. vnde & hic dicitur: Et egredientibus, &c. Neminem labor itineris impediuit: quia amor ſpiritualis fatigationem nõ ſentit. Neminem paſſionum ſuarum recordatio retraxit: quia ingrediebantur in poſſeſſionem regni cœleſtis. Vere enim non habet ſuper terram quod amet, qui bonum cœleſte in veritate guſtauerit. Oportune autem oblati ſunt ante faciem Chriſti duo cœci: vt apertis oculis quaſi teſtes virtutis, aſcenderent cum eo in Hieruſalem. vnde ſequitur: Et ecce duo cœci. Hi curren-

Aurea ſententia.

turrētium ſtrepitum audiebant, & perſonas non uidebant; nihil ſolutum habentes de toto corpore, niſi vocem. Et ideo quia pedibus eum ſequi non poterant, voce ſequebantur. vnde dicitur. Audierunt quia Ieſus &c. Aug. de con. euan. Hoc autem factum Marcus commemorat, ſed de vno cęco factum. Quæ ita ſoluitur quæſtio, nam duorum cęcorum, quos Matthęus interpoſuit, vnum fuiſſe in illa ciuitate famoſiſſimum ex hoc ſatis apparet, quòd & nomen eius, & patris eius Marcus cōmemorauit. Bartimeus. n. Timei filius, ex aliqua magna fęlicitate deiectus, notiſſime fuit; qui non ſolum cœcus, uerum etiam mendicus ſedebat. Hinc eſt ergo q̄ ipſum ſolum noluit commemorari Marcus, cuius illuminatio tā claram famam huic miraculo cōparauit, quàm erat illius nota calamitas. Lucas uero quamuis omnino eodem modo factum, tamen in alio cęco intelligēdus eſt, par cōmemorare miraculum. Ille quippe hoc factū dicit, cū appropinquaret Hierico; alij, cum egrederetur ab Hierico. Sequitur: Turba autem incre. &c. Chryſ. ſup. Mat. Videbant enim ſordidas ueſtes, & nō conſiderabant conſcientiæ claritatem. Ecce fatua ſapientia hominum; exiſtimabant enim iniuriam pati magnos, ſi à pauperib. honorentur. Quis enim pauper auſus eſt diuitem publice ſalutare? Orig. Vel ſilentium non cauſa honoris exiguat, ſed quòd acerbe à cœcis audiebant quod negabant, ſcilicet dominum eſſe Dauid filium. Orig. Vel qui crediderant increpabant eos, ut non appellarent eum contemptibili nomine filium Dauid, ſed potius dicerent, Fili Dei, miſerere noſtri. Hil. Inuitabantur autem magis uetiti, quàm compeſcebantur. fides enim quando uetatur, magis accenditur; & ideo in periculis ſecura eſt, & in ſecuritate periclitatur. unde ſequitur: At illi magis clamabant, dicentes; Miſerere noſtri fili Dauid. Primo enim clamabant, qa cęci erant. Secundo magis clamabant, qa uetabantur ad lumen accedere. Chry. in ho. Chriſtus autem permittebat eos uetari, ut plus eorum deſiderium appareret. Hinc autē diſce, quoniam ſi abiecti fuerimus cum ſtudio accedentes ad Deum; per noſipſos aſſequemur quod petimus. Sequitur: Et ſtetit Ieſus &c. Hier. Ideo autem ſtetit Ieſus, quia cœci quo pergerent, ignorabant. Multæ foueę erant in Hierico, multæ rupes, & prærupta in profundum uergentia, idcirco dominus ſtat, ut uenire poſſint. Orig. Vel Ieſus non pertranſit, ſed ſtat, ut ſtante eo non tranſfluat beneficiū, ſed quaſi de fonte ſtante miſericordia defluat uſque ad eos. Hier. Vocari autem iubet, ne turbæ prohibeant, & interrogat quid uelint, ut ex reſponſione eorum manifeſta debilitas appareat, & uirtus ex remedio cognoſcatur. Chry. ſup. Mat. Vel interrogabat propter fidem, ut dum cœci Chriſtum filium Dei confitentur, confundentur uidentes, qui eum tantum hominē putāt. Dominum quidem Chriſtum uocauerant, & uerum dixerant. Sed dicentes filium Dauid diſſipabant quod bene confeſſi ſunt. nam abuſiue & homines domini dicūtur; uere autē nemo dominus, niſi Deus. Cum ergo dicunt: Domine fili Dauid; abuſiue Chriſtum ſecundum hominem honorant. Si autem ſolummodo dominum dicerent, deitatem confiterentur, ideo interrogat, Quid uultis? Tunc illi iam non dixerunt. Domine fili Dauid; ſed tātum, domine. Sequitur. n. dicunt illi, Domine, ut aperiantur oculi noſtri. Filius. n. Dauid cęcos illuminare non pōt; filius Dei pōt. Quandiu ergo dixerunt. Domine fili Dauid, ſuſpenſa eſt ſanitas. Mox aūt ut dixerūt dn̄e, infuſa eſt ſanitas. Sequitur. n. Miſertus aūt eorum Ieſus &c. Tetigit aūt ut homo carnaliter, ſanauit ut Deus. Hie. Præſtat. n. artifex, quod natura non dederat, aut certe qđ debilitas tulerat, miſericordia donat. Chry. in ho. Hi aūt, ſicut ante dationē fuerunt perſeuerantes, ita & poſt donationē non fuerunt ingrati. Chry. ſup. Mat. Bonū .n. munus obtulerunt Chriſto ſanati. Sequitur. n. Et ſecuti ſunt eum. Hoc. n. Deus à te requirit ſecundum prophetam, ſolicitum te ambulare cum domino Deo tuo. Hie. Hi ergo in Hierico contracti ſedebāt, nec clamare, tantum nouerant, poſtea ſequuntur Ieſum, nō tam pedibus quàm uirtutibus. Rab. Hierico autē quæ interpretatur luna, defectum noſtræ mutabilitatis ſignificat. Orig. Myſticè autem Hierico intelligitur mundus, in quē Chriſtus deſcendit. Qui autem ſunt in Hierico, exire neſciunt de ſapiētia mūdi, niſi uiderint non

Chriſtus filius Dauid.

Allegorica expoſitio.

ſolū Ieſum exeuntē de Hierico, ſed & diſcipulos eius. Hæc ergo uidentes ſecutæ ſunt eū turbæ multæ, mūdum & mundana omnia contemnentes, ut Chriſto duce aſcēdant in Hieruſalē cœleſtē. Duos cœcos poſſumus dicere Iudā & Iſrael, qui ante Chriſti aduentum cœci fuerunt, quia non uidebant uerbum uerum, quod erat in lege & prophetis: tñ ſedentes ſecus uiam legis & prophetarū, & ſecundum carnē tantum intelligentes, clamabant tantū ad eum qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem Hie. Vel duos cœcos pleriq; phariſæos & Sadducæos intelligunt. Vel aliter: Duo cœci ſedentes iuxta uiā, ſignificat de utroque populo quoſdam iā cohærentes per fidē diſpenſationi tēporali, ſecundum quam Chriſtus uia eſt, & deſiderantes illuminari. i. aliquid de verbi æternitate intelligere: quod tranſeunte Ieſu impetrare cupiebant. i. per meritum fidei, qua creditur filius Dei & natus homo, & paſſus propter nos: per hāc. n. diſpenſationē qua ſi tranſit Ieſus, quia actio temporalis eſt. Oportebat āt ut tm̄ clamarent, donec reſiſtentis ſibi turbæ ſtrepitum uincerent, id eſt tam perſeuerando animū intenderent orando, atq; pulſando, quouſq; conſuetudinē deſyderiorū carnaliū, quæ tanq̄ turba obſtrepit cognitioni, lucem ueritatis æternæ uidere conanti: uel ipſam hoīem carnalium turbam ſtudia ſpiritualia impedientem, fortiſſima intentione ſuperaret. Aug. de uer. do. Bonos. n. Chriſtianos uolētes facere precepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi prohibent: clamant tñ illi nō deficientes. cum. n. quiſq; Chriſtianus cœperit bene uiuere, mundumq; contemnere, in ipſa ſui nouitate patitur reprehēſores, frigidos Chriſtianos: ſed ſi perſeuerauerint, ipſi iam obſequentur qui antè prohibebant. Aug. de quæſt. euan. Itaq; audiens Ieſus quia pulſanti aperietur, ſtans eos tāgit, & illuminat: quia. n. fides incarnationis temporalis ad æterna intelligēda nos præparat, tranſeunte Ieſu admoniti ſunt, ut illuminarentur, & ab eo ſtante illuminati ſunt: temporalia. n. tranſeunt, æterna ſtant. Chry. ſup. Mat. Quidam interpretantur duos cœcos Gentiles, unus ex Cham, alius ex Iaphet; qui ſecus uiam ſedebant, id eſt iuxta ueritatem conuerſabantur, ſed ueritatem inuenire non poterant: uel ſecundum rationem uerbi conſiſtentes, quia notitiam uerbi nondum acceperant. Rab. Agnita autem fama nominis Chriſti, participes eius fieri quærebant; contra dicebant multi, primo Iudæi ut in Actibus legimus: deinde etiam Gentiles perſecutione inſtabant; nec tamen eos qui erant ad uitam præordinati, ſalute priuare ualebant. Chry. ſuper Matth. Conſequenter autem gentium oculos mentis tetigit Ieſus; dans eis gratiam Spiritus ſancti, quæ illuminatæ ſecutæ ſunt eum, operibus bonis. Orig. Et nos ergo ſedentes iuxta ſcripturarū uiā, & intelligētes in quibus cœci ſumus; ſi ex affectu petierimus, tāget oculos animarū noſtrarū, & recedet à ſenſibus noſtris tenebra ignorātiæ: ut eū uideamus & ſequamur, qui dedit nobis poſſe uidere, pp nihil aliud, niſi ut eū ſequamur.

CAPVT XXI.

ET cū appropinquaſſent Hieroſolymis, & ueniſſent Bethphage ad montem Oliueti, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicēs eis: Ite in caſtellū quod cōtra uos eſt, & ſtatim inuenietis aſinā alligatā & pullum cum ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis uobis aliquid dixerit; dicite quia dominus his opus habet, & confeſtim dimittet eos. Hoc autē factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem, Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinā & pullū filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli, fecerūt ſicut præcepit illis Ieſus. Et adduxerunt aſinam & pullum; & impoſuerunt ſuper eos ueſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Plurima autem turba ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia. Alii autem cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in uia. Turbæ autem quæ præcedebant & quæ ſequebantur, clamabant dicētes. Hoſanna filio Dauid; benedictus qui uenit in nomine domini. Hoſanna in excelſis.

Remi. Narrauit ſuperius Euāgeliſta dominū egreſſum à Galilæa & cœpiſſe aſcēdere Hieroſolymam. Poſtq̄ ergo narrauit quid in uia geſſerit, in incepta intentione perſeuerās, dicit; Et cū appropinquaſſent Hieroſo. &c. Bethphage uiculus fuit ſacer

do-

dotũ,ſitus in latere mõtis Oliueti,diſtans
uno miliario à Hieruſalem: Sacerdotes e
nim qui per certos dies in templo deſer-
uiebant,cõpleto officio uicis ſuæ,illuc di-
uertebant ad manẽdũ,ſimiliter & illi qui
accipiebãt officium,illuc diuertebãt,quia
præceptũ fuit in lege,vt nullus diebus ſab
batorũ plus quàm mille paſſus incederet.
Orig. Vnde & interpretatur Betphage, do
mus maxillarum quoniã maxilla propria
erat pars ſacerdotũ in lege. Sequitur: Tũc
Ieſus,&c. Chry. ſup. Mat. Non dixit diſci-
pulis,dicatis:dominus tuus his opus habet
uel dominus ueſter.ut intelligãt quia ip-
ſe ſit ſolus dominus,nõ ſolum animalium
ſed omnium hominum,nam & peccatores
cõditione quidẽ,ſui ſunt, uolũtate autem
ſua,diaboli. Chry. in ho. Neq; paruũ. n. exi
ſtimes quod factũ eſt , quis. n. ſuaſit domi-
nis iumentorũ,nõ uelle contradicere uolẽ
tes ſilere & cõcedere? & in hoc diſcipulos
erudit,quoniam poterat & Iudæos prohi-
bere,ſed noluit;ſed & docet ut quodcun-
que petitũ fuerit,darẽt:ſi.n. qui ignorabãt
Chriſtum, ita conceſſerũt,multò magis di
ſcipulos conuenit omnibus dare, ꝙ autem
dicitur, Et confeſtim dimittet eos. Chry.
ſup. Mat. Intelligendum eſt ꝙ animal poſt-
quam ingreſſum eſt in Hieruſalem,ad do-
minum ſuum remiſſum eſt à Chriſto. Glo.
Vel dominus iumentorum cõfeſtim dimit
tet eos in domini ſeruitio mancipandos.
Adhibetur aũt huic facto prophetæ teſti-
monium,ut appareat dominũ omnia quæ
de ipſo ſcripta erant impleuiſſe, ſed inui-
dia cœcatos Scribas & Phariſæos ea q̃ ip-
ſi legebant,intelligere noluiſſe, & ideo ſe
quitur. Hoc autem totũ fa. eſt &c. per pro
phetã ſcilicet Zachariam. Chry. ſup. Mat.
Sciẽs enim propheta malitiam Iudæorũ,
quia contradicturi erant Chriſto aſcendẽ
ti in templum,pręmonuit ut per hoc ſignũ
cognoſcerent regem ſuum,dicens: Dicite
filiæ Sion &c. Rab. Filia Sion hiſtorialiter
dicitur Hieruſalem ciuitas, quæ ſita eſt in
monte Sion:myſticè autem eſt Eccleſia fi-
delium , pertinens ad ſupernam Hieruſa-
lem. Chry. ſup. Mat. Ecce , oſtendentis
uerbum,id eſt,carnali aſpectu,ſed ſpiritua
li intellectu opera uirtutum eius aſpicite.
Ante tempora quidẽ multi dicebant. Ec-
ce,ut oſtenderent quia ille de quo loque-
batur,antequam naſceretur iam erat rex
tuus. Cum ergo uideritis eum,nolite dice
re:Nõ habemus regem niſi Cæſarem. Ve-
nit tibi,ſi intellexeris,ut ſaluet te;ſi nõ in
tellexeris,uenit contra te. Manſuetus. Nõ
ut propter potentiam timeretur, ſed ut ꝑ
pter mãſuetudinem amaretur:unde non ſe
det in curru aureo precioſa purpura ful-
gẽs,nec aſcẽdit ſuper feruidũ equũ,diſcor
diæ amatorem & litis,ſed ſuper aſinã,tran
quillitatis & pacis amicam. unde ſequitur:
Sedens ſuper aſinam,&c. Aug. de concor. *Concor-*
euan. In hoc autem teſtimonio propheti- *dantia e*
co, aliquanto diuerſa eſt Euangeliſtarum *uangelio*
locutio , hoc . n. Matthæus ſic adhibet ut *rum.*
aſinam dicat commemoraſſe prophetam,
non autem ita ſe habet uel quod Ioannes
interponit,uel codices eccleſiaſticæ inter
pretationis 70. Cuius rei cauſa mihi uide-
tur ꝙ Matthæus Hæbrea lingua perhibe-
tur Euangelium conſcripſiſſe. Manifeſtum
eſt autem interpretationem illam, quæ di
citur 70. in nonnullis aliter ſe habere quã
inueniunt in hebręo,qui eam linguam no
uerunt,& qui interpretati ſunt ſinguli eoſ
dem libros hebręos. Huius autem diſtãtiæ
cauſa ſi quęratur,nihil probabilius ęſtimo
quàm eos 70. eo ſpiritu interpretatos,quo
& illa quæ interpretabãtur dicta fuerant,
quod ex ipſa eorum mirabili quæ prædica
tur conſenſione firmatum eſt, ergo & ipſi,
nonnulla in eloquio uariando,& uolunta-
ti Dei,cuius uerba erant,non credendo,ni
hil aliud demõſtrare uoluerũt, quàm hoc
ipſum quod in euangeliſtarum concordia
quadam diuerſitate narratur, qua nobis o
ſtenditur non eſſe mendaciũ, ſi quiſquam
ita diuerſo modo aliq̃d narret , ut ab eius
volũtate cui conſentiẽdũ eſt,non recedat,
quod noſcere , in moribus utile eſt ꝓpter
cauẽda mendacia,& ipſi fidei,ne putemus
quaſi conſecratis ſonis ita muniri ueritatẽ
tanquã Deus nobis quẽadmodũ ipſam rẽ,
ſic uerba quæ propter illũ ſunt dicẽda,cõ-
mẽdet,cũ potius ita res ſermonibus profe
ratur,ut iſtos omnino quærere nõ debere
mus,ſi rẽ ſine his noſſe poſſemus,ſicut illã
nouit Deus, & in eo Angeli eius. Sequit;
Eũ aũt diſcipuli &c. Cæteri ãt Euangeliſtæ
de aſina tacẽt. Nõ deberet aũt ꝓmouere le
ctorẽ,nec ſic Matthęus de pullo tacuiſſet,
ſicut illi de aſina tacuerũt ; quanto minus
mo-

moueri oportet quia unus ita cõmemora
uit aſinam, de qua cæteri racuerunt, ut ta-
men pullum non taceret de quo illi dixe-
runt? ubi enim utrunque poteſt intelligi fa
ctum, nulla repugnantia eſt, nec ſi aliud cõ
memoraret. quanto minus ubi unus unũ,
alius utrunque? Sequitur: Et impoſuerunt
ſuper eos &c. Hier. Sed uidetur ꝙ ſuper u
trunque animal in paruo itineris ſpatio do
minus ſedere nequiuerit; ergo cum hiſto-
ria autem impoſſibilitatẽ habeat, aut tur-
pitudinem; ad altiora tranſmittitur, id eſt
ad myſticum ſenſum. Remi. Licet potuerit
fieri ut ſuper utrunque animal dominus ſe
derit. Chry. in ho. Mihi autem uidetur ꝙ
non propter myſterium ſolum ſuper aſinã
ſedit, ſed & menſuram nobis ſapientiæ tri
buens demonſtrat, ſcilicet ꝙ non ſuper e-
quos ferri neceſſe eſt, ſed ſufficit aſino uti,
& eo quod neceſſitatis eſt eſſe contentum.
Interroga autem Iudæos, quis rex ſuper a-
ſinam delatus intrauit Hieroſolymam? ſed
non utique alium habent dicere, niſi illũ
ſolum. Hier. Turbæ ergo quæ egreſſæ fue-
rant de Hierico & ſecutæ Saluatorem ſup
poſuerunt ueſtimenta ſua, & ſtrauerunt
uiam ramis arborum, & ideo ſequitur: Pl.
au. tur. &c. pedibus aſini, necubi offendat
in lapidem, nec calcet ſpinam, nec labatur
in foueam. Sequitur. Alij autem cęde. ra.
de arb. & ſter. in uia. de arboribus, ſcilicet
fructiferis, quibus mons Oliueti conſitus
eſt. Cũque opere cũcta feciſſent uocis quo
que tribuunt teſtimonium. unde ſequitur:
Interpretatio uaria ſuper hoſanna. Turbæ autem quæ præce. & ſeque. cla. di.
Hoſanna fi. Da. Quid autem ſignificet Ho
ſanna, nunc perſtringam breuiter. In pſal.
centeſimo 17. qui manifeſtè de aduẽtu ſal
uatoris ſcriptus eſt, inter cætera hoc quo-
que legimus; O domine, ſaluum me fac; ó
domine, bene proſperare. Benedictus qui
uenturus es in nomine domini. Pro eo qđ
in 70. habetur interpretibus O domine ſal
uum me fac, in Hebręo legimus Anna ado
nay oſi anna. Quod manifeſtius eſt inter-
pretatus Symmachus, dicens; Obſecro do
mine, ſaluum me fac. Nemo ergo putet ex
duobus uerbis, græco ſcilicet & hebræo
ſermonem eſſe compoſitum, ſed totum he
braicum eſt. Remig. Et eſt compoſitus ex
integro & corrupto. Oſi enim latine dici-
tur ſalua ſiue ſaluifica; Anna uerò apud il-
los interiectio eſt obſecrantis, nam ſicut a
pud illos ab obſecrante dicitur, anna; ſic
apud latinos à dolente dicitur, heu. Hier.
Significauit enim ꝙ aduentus Chriſti ſa-
lus mundi ſit. unde ſequitur: Benedictus
qui uenit in nomine domini. Saluatore
quoque idipſum in Euangelio comprobã-
te: Ego, inquit, ueni in nomine patris mei.
Rem. Quia ſcilicet in omnibus bonis ope
ribus non ſuam, ſed patris gloriã quæſiuit.
Gl. Et eſt ſenſus; Benedictus, id eſt glorio
ſus ſit; Qui uenit, id eſt incarnatus eſt, In
nomine dñi, id eſt patris, eũ glorificando.
Iterum repetunt; Hoſanna, id eſt ſalua ob-
ſecro; & determinant ubi ſe uellent ſalua-
ri, In altiſſimis, id eſt in cœleſtibus, non in
terrenis. Hier. Vel per hoc ꝙ iungitur Ho
ſanna, id eſt ſalus in excelſis, perſpicue o-
ſtenditur ꝙ aduentus Chriſti non tantum
hominis ſalus, ſed totius mundi ſit, terre-
na iungens cœleſtibus. Orig. Vel huma-
nam quidem Chriſti diſpenſationem lau-
dant in eo ꝙ dicebant, Hoſanna filio Da-
uid, benedictus qui uenit in nomine domi
ni. Reſtitutionem autẽ eius in ſancta, in eo
quod dicebãt, Hoſanna in excelſis. Chry.
ſup. Mat. Hoſanna etiam quidam interpre
tantur gloriam; alij uero redemptionem.
Nam & gloria illi debetur, & redemptio
illi conuenit, qui omnes redemit. Hilar.
Laudationis enim uerba redemptionis in
eo exprimunt poteſtatem; filium autem
Dauid nuncupant, in quo agnoſcerent æ-
terni regni hæreditatem. Chryſo. Nun-
quam autem antea dominus ſibi adhibuit
miniſteria iumentorum, nec ramorum ui-
rentia circa ſe ornamenta conſtituit; niſi
modo quando Hieruſalem, ut pateretur, a
ſcendit. Excitauit. n. uidentes ut facerent
quod prius uolebãt; ergo poteſtas eis data
eſt, non mutata uoluntas. Hier. Myſticè au
tem appropinquat dominus Hieroſoly-
mis egrediens de Hierico, turbis inde edu
ctis quamplurimis, quia magnus magnis
ditatus mentibus ſalute credentiũ rediẽs,
ingredi cupit urbem pacis & locum uiſio-
nis Dei. Et uenit Bethphage, id eſt ad do-
mũ maxillarũ, & cõfeſſionis portabat typũ
& erat ſitus ĩ monte Oliueti, ubi eſt lumẽ
ſcientiæ laborum & dolorum requies. Per
caſtellum enim quod contra Apoſtolos e-
rat, mundus iſte deſignatur. cõtra Apoſto-

los

los erat,mundus iſte deſignatur:contra Apoſtolos enim erat,nec lumen doctrinarũ uolebat accipere. Rem. Dominus ergo de monte Oliueti diſcipulos ad caſtellum miſit:quia de primitiua Eccleſia prædicatores in mundum direxit. Duos quippe miſit,propter duos ordines prædicatorũ, quos manifeſtat Apoſtolus,dicens:Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatũ circũciſionis,operatus eſt & mihi inter Gentes.ſiue quia duo ſunt præcepta charitatis, ſiue propter duo teſtamenta, ſiue propter literã & ſpiritũ.Hie Siue propter theoricam & practicam,id eſt ſciam & opera. Aſina auté iſta, quæ ſubingalis fuit & edomita, & iugũ leges traxerat, ſynagoga intelligitur.Pullus aſinæ laſciuus & liber Gẽtium populus.Iudæa.n.ſecundum Deum,mater eſt gentium. Rab. Vnde Matthæus ſolus qui Iudæis Euangelium ſcripſit,aſinã domino refert adductam,vt eidem ẽt genti Hebrææ ſi pœniteat non deſperandã mõſtret eſſe ſalutem.Chry.ſup.Mat.Propter quaſdam autem ſimilitudines, animalibus aſſimulati ſunt homines,Dei filiũ non cognoſcentes.Eſt.n.animal immundum & præ cæteris penè iumentis magis irrationabile,& ſtultum,& infirmum, & ignobilé,& oneriferum.Sic fuerunt homines ante Chriſti aduentum,paſſionibus diuerſis immundi,irrationabiles,uerbi rõne carentes,ſtulti propter Dei contemptum,infirmi ſecundum animam.ignobiles,quia obliti generationis cœleſtis,facti fuerãt ſerui paſſionum,& dæmonum:oneriferi, quia ſufferebant ſarcinã erroris à dæmonibus uel phariſæis impoſitam.Ligata auté erat aſina,id eſt diabolici erroris uinculo impedita,ut non haberet libertatem eundi quo uellet,nã antequam peccemus, liberum habemus arbitrium ſequi uoluntatẽ diaboli,an non. Quòd ſi ſemel peccantes obligauerimus nos operibus eius, iã noſtra uirtute euadere nõ poſſumus.ſed ſicut nauis fracto gubernaculo, illuc ducitr ubi tẽpeſtas uoluerit, ſic & homo diuinæ gratiæ auxilio perdito per peccatũ, nõ quod uult agit,ſed quod diabolus uult. Et niſi Deus ualida manu miſericordiæ ſuæ ſoluerit eum,uſque ad mortem in peccatorum ſuorum uinculis permanebit,& ideo dicit diſcipulis.Soluite, ſ. per doctrinã ue

Allegorica expoſitio.

ſtrã,& per miracula ueſtra:quia oẽs Iudæi & Gentes per Apoſtolos ſunt liberati. Et adducite mihi,id eſt ad gloriã meam illos conuertite. Orig. Vnde & aſcendens in cœlum iuſſit diſcipulis ſuis ut ſoluerent peccatores,dans eis Spiritum ſanctum. Abſoluti ãt & proficientes, & nutriti uerbi diuinitate,digni habentur remitti in locum ex quo erant aſſumpti,non iam ad opera priora,ſed ut præiudicarent eis filiũ Dei, & hoc eſt quod ſignificat, dicens:Et cõfe. di.eos. Hil. Vel per aſinam & pullum, duplex uocatio ex gentibus oſtenditur. Erãt .n. Samaritani ſub quadã obſeruantiæ ſuæ conſuetudine ſeruientes & feroces, qui .ſ. ſignificantur per aſinã: erant etiam indomitæ gentes & feroces, quæ.ſ. ſignãtur per pullum. Igitur duo mittuntur ut ſoluant ligatos erroris uinculis,per Philippũ .n. Samaria credit,per Petrum Cornelius Chriſto tanquam primitiæ gentium adductus eſt. Remi. Sicut ãt tunc dictum eſt Apoſtolis,Si quis uobis aliquid dixerit, dicite quia dñs his opus hẽt,ſic nunc prædicatoribus eſt præceptum,ut ſi aliquid aduerſitatis obſtiterit,a prædicando nõ ceſſarent. Hie. Veſtis autem apoſtolica,quæ iumento ſuperponitur,uel doctrina uirtutum,uel diſcretio ſcripturarum intelligi poteſt, ſiue eccleſiaſticorum dogmatum uarietates,quibus niſi anima inſtructa fuerit,& ornata, ſeſſorem habere dominum non meretur. Remi. Dominus ãt ſuper aſellum ſedẽs,Hieroſolymam tendit, quia præſidens ſanctæ Eccleſiæ uel animæ fideli,& eam in hoc ſeculo regit, & poſt hãc uitam ad uiſionem cœleſtis patriæ introducit. Apoſtoli autem & cæteri doctores ueſtimenta poſuerunt ſuper aſinam, quia gloriam quam acceperunt à Chriſto, Gentibus dederunt. Turba ãt ueſtimenta ſternebat in uia,quia credẽtes ex circũciſione gloriã,quam habebant ex lege,contẽnebant. Ramos ãt de arboribus præcidebant,quia ex prophetis acceperunt exempla de Chriſto quaſi de arboribus uirentibus. Vel turba quæ ueſtimenta ſtrauit in uia, ſignificant martyres, qui ueſtimenta ſua, id eſt corpora quæ tegumenta ſunt animarum, pro Chriſto ad martyrium tradiderunt. Vel ſignificantur illi qui corpora ſua per abſtinentiam domant. Illi autem

liam technen,id eſt artẽ,ut pro nummula
rijs collybiſtas facerent,huius uerbi pro
prietatem latina lingua nõ exprimit. Col
Collybiſtæ quid lybiſtæ ſunt apud illos,quæ nos appella-
mus tragemata uel uilia munuſcula,uerbi
gratia frixi ciceris,uuarumq́ue paſſarum,
& poma diuerſi generis. Igitur quia uſu-
ras accipere non poterant collybiſtæ pro
uſuris accipiebant uarias ſpecies: ut quæ
in nũmo nõ licebãt, in his rebus exigerẽt
quæ nũmis coemuntur,quaſi non hoc ip-
ſum Ezechiel prædicauerit,dicens,Vſurã
& ſuperabundantiam nõ accipietis. Iſtiuſ
modi dominus cernens in domo patris
negociationẽ ſeu latrociniũ ardore ſpiri-
tus concitatus tantã hominum multitudi
nem eiecit de templo. Orig. In quo nõ de
bent uendere & emere,ſed orationibus tã
tum uacare,qui congregantur quaſi in do
mo orationis.unde ſequitur, Et dicit eis,
Scriptũ eſt,ſcilicet in Eſaia, Domus mea
do:ora.uoca. Augu. in regula:Nemo ergo
in oratorio aliquid agat, niſi ad quod fa-
ctũ eſt, unde & nomen accepit.Sequitur,
Vos autẽ fe.&c. Latro.n.eſt, & tẽplũ Dei
in latronum conuertit ſpeluncam,qui lu-
cra de religione ſectatur.Mihi autẽ inter
omnia ſigna quæ fecit dominus,hoc uide-
tur eſſe mirabilius, ꝙ unus homo in illo
tẽpore cõtẽptibilis,in tantũ,ut poſtea cru
cifigeretur, ſcribis & phariſæis contra ſe
ſæuientibus & uidentibus lucra ſua de-
ſtrui,potuerit ad unius flagelli uerbera tã
tam eiicere multitudinẽ, Igneũ.n.quiddã
atq; ſydereũ radiabat ex oculis eius,& di
uinitatis maieſtas lucebat in facie. Augu.
de con. Euang Manifeſtum ãt eſt hoc non
ſemel,ſed iterum a domino eſſe factum:
ſed primum commemoratum eſt à Ioan-
ne, hoc autem ultimum à cæteris tribus.
Chry.in ho. In quo maior eſt accuſatio Iu
dæorum:quoniam cum bis hoc idem feciſ
ſet,morabantur tamen in ſua dementia.
Orig. Myſticè autem templum Dei, eſt
Eccleſia Chriſti. Sunt autem multi in ea,
non(ſicut decet) uiuentes ſpiritualiter,
ſed ſecundũ carnẽ militant: qui domũ ora
tionis de lapidibus uiuis conſtructam fa-
ciunt ſpeluncam eſſe latronũ actibus ſuis.
Si ãt oportet tres ſpecies eiectas à tẽplo
cautius exponere,poſſumus dicere, Qui-
cũq; in populo Chriſtiano ad nihil aliud
uacant, niſi circa emptiones & uenditio-
nes,rarius ãt in orationibus permanẽt,uel
in aliis actibus rectis: ipſi ſunt uendentes
& ementes in tẽplo Dei. Diaconi, qui nõ
bene tractant Eccleſiarũ pecunias,& diui
tes fiunt de rebus pauperũ: ipſi ſunt num-
mularii pecuniarũ menſas habẽtes, quas
Chriſtus euertit,ꝙ ãt menſis eccleſiaſtica
rũ pecuniarũ Diaconi pręſint, docemur
in Act. Apoſt. Epiſcopi ãt qui tradunt Ec-
cleſias quibus nõ oportet, ipſi ſunt qui uẽ
dunt columbas.i.gratiam Spiritus ſancti,
quorũ Cathedras Chriſtus euertit. Hilar.
Iuxta ſimplicem.n. intelligentiam colũbę
nõ erãt in cathedris,ſed in caueis,niſi for
tè colũbarum inſtitutores, ſedebant in ca
thedris,quod abſurdum eſt,quia in cathe
dris magiſtrorũ magis dignitas in dicatur
quæ ad nihilum redigitur cum mixta fue
rit lucris. Obſerua ẽt propter auaritia ſa-
cerdotũ altaria Dei nummulariorum mẽ-
ſas appellari. Quod autem de eccleſiis di
ximus,unuſquiſq; de ſe intelligat.dicit.n.
Apoſt. Vos eſtis templum Dei, nõ ſit ergo
in domo pectoris ueſtri negociatio,nõ do
norũ cupiditas,ne ingrediatur Ieſus iratus
& rigidus,& nõ aliter mũdet templũ ſuũ,
niſi flagello adhibito, ut de ſpelunca la-
tronum domum faciat orationis. Orig.
Vel in ſecundo aduentu eijciet uel euer-
tet quos inueniet in tẽplo Dei indignos.
Chry. ſup. Mat. Ideo ẽt nummulariorũ mẽ
ſas euertit:quod ſignificat ꝙ in tẽplo Dei
non dẽnt eſſe nummi niſi ſpirituales, qui
Dei habent imaginẽ,nõ qui portãt imagi
nem terrenã. Cathedras uendentiũ colũ-
bas euertit loquẽs ipſo facto,quid faciunt
in tẽplo multæ columbæ uenales, ex quo
una columba gratuita deſcendit in tẽplo
corporis mei. Quòd ãt turbæ uerbis cla-
mauerunt,dñs factis oſtenditur; unde ſe- *Doctrina moralis.*
quitur, Et acce. ad eum &c. Orig. In tem-
plo.n. Dei.i. in Eccleſia, non ſunt oẽs ui-
dẽtes,neq; recte ambulãtes:ſed qui ex eis
intelligũt,quia nullius eſt opus niſi Chri
ſti ut ſanẽtur,accedentes ad uerbum Dei
ſanantur. Remi. Quod ãt in tẽplo ſanãtur
ſignificat ꝙ hoẽs nõ niſi in Eccleſia ſana
ri poſſunt,cui data eſt poteſtas ligãdi atq;
ſoluendi. Hie. Niſi ãt menſas nummula-
riorũ ſubuertiſſet,cathedrasq́; columbas
uendentiũ:cæci & claudi lucem priſtinã,

&

& concitũ gradũ in tẽplo non meruiſſent recipere. Chry. in ho. Principes autem ſacerdotum neq; ita perſuadebantur, ſed ex reliquis miraculis & ex præconiis puerorum eum extollentibus indignabãtur, unde ſequitur, Vi. ãt prin. ſa Hie. Cum enim manum nõ audeant in eum inncere ſacerdotes, tãtum opera calumniantur, & teſtimonium populi atq; puerorum, qui clamabant Hoſanna filio Dauid, benedictus qui uenit in noĩe domini; quòd uidelicet hoc non dicitur niſi ſoli filio Dei. Videant ergo epiſcopi & quilibet ſancti homines, cũ quãto periculo dici ſibi iſta patiantur, ſi uero domino cui hoc dicebatur, quia nõ dum ſolida erat credentium fides, pro crimine impingitur. Chry. ſup. Mat. Sicut autem columna ſi modicum obliquata fuerit, accepto pondere amplius uadit in latus, ſic & cor hominis cũ peruerſum fuerit ſi alicuius uiri iuſti opera uideat uel audiat nõ confirmatur, ſed magis ad inuidia cõcitatur. Hoc mõ ſacerdotes concitati ſunt contra Chriſtum, dicentes, Audis qd iſti dicunt? Hie. Sed Chriſti reſponſio moderata fuit. Non dixit (quod ſcribæ audire cupiebant) bene faciunt pueri, ut mihi teſtimonium perhibeant, nec rurſum, errant, pueri ſunt, debetis ætati ignoſcere, ſed profert exemplum de 8. pſal. ut tacente dño teſtimonium ſcripturarum puerorum dicta firmarent. unde ſequitur, Ieſus autem dixit eis, Vtique. Nũquam legiſtis &c. Chry. ſup. Mat. Tanquam ſi dicat: Eſto mea culpa eſt, quia iſti clamant; nunquid mea culpa eſt, quia tot millia annorũ hoc futurum propheta prædixit. Infantes aũt & lactentes nec intelligere aliquem, nec laudare poſſunt. Dicunt ergo infantes, nõ ætate, ſed ſimplicitate cordis; lactentes autem, quoniam quaſi lactis ſuauitate, ita mirabilium delectatione excitati clamabant. Lac. n. dicitur opus miraculorum, quia miracula nullum laborem uidẽtibus ponunt, ſed uidentes admiratione delectant & ad fidem molliter inuitant. Panis ãt eſt doctrina perfectæ iuſtitiæ, quam accipere nõ poſſunt niſi exercitati ſenſus circa res ſpirituales. Chry. in ho. Hoc autẽ & typus Gẽtium erat, & Apoſtolis nõ parua conſolatio. ut enim non anguſtiarẽtur qualiter idiotę exiſtẽtes poſſent prædicare, præuenientes pueri eorum eiecerunt timorem: quoniam. ſ. dabit eis ſermonẽ qui hos fecit laudem cantare. Hoc etiam miraculũ ſignificat ꝙ Chriſtus conditor erat naturæ, quia pueri ſignificatiua loquebantur & prophetis conſona, uiri aũt inſipientia & inſania plena.

*Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit. * Mane aũt reuertens in ciuitatem eſuriit. Et uidens fici arborem unam ſecus uiam, uenit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantum, & ait illi, Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum. Et areſacta eſt continuò ficulnea. Et uidentes diſcipuli mirati ſunt, dicentes, Quomodo continuo aruit? Reſpondens autem Ieſus ait eis, Amen dico uobis ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis ſed & ſi monti huic dixeritis, * tolle & iacta te in mare fiet. Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.*

* *Et docebat eos de regno Dei.*

* *Tollere & iactare.*

Chryſo. ſuper Mat. Malum hominem melius locum dando poteſt aliquis uincere, quàm rñdendo. quia malitia nõ inſtruitur ſermonibus, ſed excitatur: & ideo dñs recedendo cõpeſcere ſtuduit, quos rñdendo non cõpeſcuit. unde dr̃, Et relictis &c. Hie. Hinc ãt intelligendum eſt ꝙ dñs tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus ſit, ut in urbe maxima nullum hoſpitem, nullam inuenerit manſionem, ſed in uico paruulo apud Lazarum, ſororesq; eius habitaret: eorũ quippe uiculus Bethania eſt. unde ſequitur, ibiq; manſit. Chry. ſuper Mat. Vt. ſ. ibi maneret corporaliter ubi ſpiritualiter repauſabat, nam ſanctorum uirorum eſt, ꝙ non gaudent ubi epulæ largæ ſunt, ſed ubi ſanctitas floret. Hie. Diſcuſſis autem noctis tenebris, cum in ciuitatem reuerteretur dominus, eſuriit. unde ſequitur, Mane ãt reuer. in ciui. eſu. ueritatem. ſ. humanæ carnis oſtendens. Chry. ſup. Matth. Quando enim conceſſit carni quod proprium erat pati, tunc demõſtrat eius paſſionem. Raba. Nota autem maiorem ſtudioſi operatoris affectum, dũ dicitur mane reuertiſſe in ciuitatem ut prædicaret, & ut aliquos Deo patri acquireret. Hiero. Dominus autem paſſurus in populis & baiulaturus ſcandalũ crucis, uoluit diſcipulorum animos ſigni anticipatione firmare. unde ſequitur, Et ui. fici arborem &c. Chry. in hom. Non pp hoc ueniebat

quia

quia eſuriebat, ſed propter diſcipulos, qa enim ubique benefaciebat, nullum autem puniebat, oportebat & punituris eius uirtutis demonſtrationẽ tribuere. Noluit aũt in hominibus hoc oſtẽdere, ſed in planta. Hil. Et in hoc quidem bonitatis dominicæ argumentum reperimus. Nam vbi afferre voluit procuratæ per ſe ſalutis exẽplũ virtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit, ſpem futurorum, & animæ ſalutem curis præſentium ęgritudinũ commendans, nunc uerò ubi in contumaces formam ſeueritatis cõſtituebat, futuri ſpẽ damno arboris indicauit. unde ſequitur, Et ait illi: Nunquã ex te fruc. naſca. in ſempi. Hie. Vel in ſeculum, utrũque enim uno modo gręcus ſermo ſignificat. Chry. in ho. Suſpicionis autem diſcipulorum erat exiſtimare propter hoc eam eſſe maledictã, quia non habebat fructum, cur igitur maledicta eſt? diſcipulorum gratia, ut diſcant quoniam poterat necare eos qui crucifixerunt eum, vnde ſequitur, Et areſacta eſt cõti. ficul. Ideo autem non in alia planta, ſed in omnium humidiſſima miraculum hoc fecit, vt & hinc maius hoc miraculum appareat. Cum autem in plantis uel in brutis fit aliquid tale, non quæras qualiter iuſtè ſiccata eſt ficus, ſi tempus non erat? hoc enim quærere, eſt ultimæ dementiæ, quia ſcilicet in talibus non inuenitur culpa & pœna, ſed miraculum inſpice & admirare miraculi factorem. unde ſequitur, Et uiden. diſcipuli, &c. Glo. Nõ facit creator iniuriam poſſidenti, ſed creatura ſuo arbitrio ad utilitatem aliorum mutatur. Chr. in ho. Et ut diſcas quoniam propter eos hoc factum eſt, ſcilicet ut ad confitendum eos erigat, audi quid deinceps dicatur. Sequitur enim, Reſpon. autem Ieſus ait illis, Amen dico, &c. Hier. Latrant contra nos gentilium canes, afferentes Apoſtolos nõ habuiſſe fidem, quia montes transferre nõ potuerunt. Quibus reſpondemus multa facta eſſe ſigna à domino, quæ ſcripta non ſunt, igitur & hæc credimus feciſſe Apoſtolos, ſed ideo ſcripta non eſſe, ne fidelibus contradicendi maior daretur occaſio alioquin interrogemus eos, utrum credãt his ſignis quæ ſcripta narrantur, an nõ? & cum incredulos uiderimus, conſequenter probabimus nec maioribus eos credituros

Myſterium arboris.

fuiſſe, qui minoribus nõ crediderũt. Chry. in ho. Hoc autem quod dominus dicit orationẽ aſcribit & fidei, unde iterũ dicit, Et omnia quæcunque petie. &c. Orig. Diſcipuli enim Chriſti nihil eorum quæ non oportet, petunt, & quaſi credẽtes magiſtro nihil aliud petunt niſi magna & cœleſtia. Hil. Quotienſcunque autem petentes nõ exaudimur, ideo fit, quia uel contra auxiliũ noſtræ ſalutis petimus, uel quia eorum pro quibus petimus peruerſitas ut nõ impetremus obſiſtit, uel in futurũ petitionis noſtræ differtur effectus, ut deſideria creſcant & perfectius capiant gaudia quæ requirunt. Aug. de quæ. Euan. Conſiderãdũ aũt miratos eſſe diſcipulos de hoc ꝙ arbor aruerat, & eis dominum reſpondiſſe, quod dictum eſt de fide, non ipſo ſecundo die, quo maledixit arbori, ſed tertio die Marcus dicit. Ipſo quippe die ſecũdo commemorauit Marcus de templo eiectos uẽdentes, quod primo die factum pretermiſerat, ipſo ergo ſecundo die dicit facta ueſpera egreſſum de ciuitate: & cum mane tranſirent uidiſſe diſcipulos mane factã ficũ aridã. Matthæus autem ſic loquitur tanquam ſecundo die hoc totum ſit factũ; unde intelligitur ꝙ cum Matthæus dixiſſet areſacta eſt continuò ficulnea, prætermiſſis cæteris ad ſecundum diem pertinentibus adiunxit ſtatim. Et uidentes diſcipuli admirati ſunt, ita tamen ꝙ alio die uiderit dominus ficulneam, & alio die diſcipuli admirati ſunt, intelligitur enim nõ tũc aruiſſe, quando uiderunt areſactam, ſed cõtinuò quãdo maledicta eſt; nõ enim areſcentem, ſed penitus areſactam uiderunt, ac ſic eam cõtinuo in uerbo domini aruiſſe intellexerunt. Ori. Myſticè autem relinquens dominus principes & ſcribas, factus eſt extra Hieruſalem terrenam, quæ ideo cecidit. Venit autem in Bethaniam ad domum obedientiæ, id eſt Eccleſiam, ubi cũ requieuiſſet poſt principium conſtituendi Eccleſiam, reuertitur in ciuitatẽ quã paulo ante reliquerat, & reuertens eſurijt. Chry. ſup. Mat. Si autem quaſi homo eſuriiſſet cibum carnalem, nunquam mane eſuriſſet, qui aliorum eſurit ſalutem. Hie. Arborẽ autẽ quam uidit in uia, intelligimus ſynagogam, quæ iuxta uiã erat, quia legem habebat, nõ tamen credebat in uiã

id eſt

cerdos, nullius ſacerdotium putat ex Deo. Hiero. Vel his uerbis eandem, quam ſupra calumniam ſtruunt, quando dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Quando.n. dicunt, in qua poteſtate hæc facis? dubitant de Dei poteſtate & ſubintelligi nolunt diaboli eſſe quod faciat. Addentes quoque: Quis tibi dedit hanc poteſtatẽ? manifeſtiſſimè Dei filium negant, quem putant non ſuis, ſed alienis uiribus ſigna facere. Poterat autem dominus aperte reſponſione tantorum calumniam confutare, ſed prudenter interrogauit, ut ſuo ipſi uel ſilentio, uel ſciã condẽnarentur. unde ſequitur, Reſpondens Ieſus dixit eis, Interrogabo, &c. Chry. ſup. Mat. Non quidem ut reſpondentes audiãt ſed ut impediti non interrogent, quia ipſe præceperat; Nolite ſanctum dare canibus. Deinde et ſi dixiſſet, nihil proficeret, quia non poteſt ſentire quæ lucis ſunt tenebroſa uoluptas. Interrogantem enim oportet dicere, tentantem autem rõnabili percuſſione confundere, non autem ei uirtutem myſterii publicare. Dominus ergo ſimplici interrogationi laqueum ponit in ſua interrogatione, & quia eum uitare nõ poterant, ſubdit, Quem ſi dixeritis mihi, &c. Eſt ãt interrogatio talis; Baptiſmus Io. unde erat, è cœlo, an ex hominibus? Aug. ſuper Io. Accepit quidem Ioãnes, ut baptizare poſſet, ab eo quẽ poſtmodum baptizauit: baptiſmus autem quem accepit, baptiſmus Ioannis hic dicitur. ſolus tale donum accepit; nullus ante ipſum iuſtorũ, nullus poſt ipſum accepit baptiſmum, qui baptiſmus diceretur ipſius. Venit enim Ioannes baptizare in aqua pœnitentiæ, uiam domino præparando, non autem interius mundando: quod purus homo non poteſt. Hie. Ipſi ãt ſacerdotes quid in ſua malitia pertractauerint, oſtenditur: cum ſubditur. At illi cogitabant inter ſe. Si.n. reſpondiſſent baptiſma Ioannis eſſe de cœlo, conſequens erat reſponſio: quare ergo non eſtis baptizati à Ioanne? Si ãt dicere uoluiſſent humana deceptione compoſitum, & nihil habere diuinum: ſeditionem populi formidabant. Omnes.n. congregatæ multitudines Ioannis receperant baptiſma, & ſic habebant eũ ut prophetam. Rñdit itaq; impiiſſima ſictio, & humilitatis uerbo, quo neſcire ſe diceret, uerſa eſt ad inſidias cooperiendas. unde ſequitur, Et rñdentes Ieſu, dixerunt, neſcimus. In eo ꝗ neſcire ſe rñderant, mẽtiti ſunt. conſequens ergo erat iuxta reſponſionem eorum dominum quoque dicere; Nec ego ſcio, ſed mentiri ueritas nõ põt. Sequitur .n. Ait illis & ipſe, Nec ego dico, &c. Ex quo oſtendit & illos ſcire, ſed reſpondiſſe nolle; & ſe noſſe, & ideo non dicere, quia illi quod ſciant, taceant. Orig. Sed dicet aliquis contra hoc; quia ridiculum erat interrogare in qua poteſtate hæc faceret Ieſus: nec enim poterat fieri ut reſponderet, qui in poteſtate diaboli faceret, ſed nec ipſe reſpõderet quod erat uerum, quoniã in poteſtate propria facit. Si quis autẽ dicat, quoniam interrogabãt principes ut illum terrerẽt: ut puta ſi facit aliquis quod nobis nõ placet in noſtris, dicimus ei; quis te iuſſit hoc facere? eum terrentes ut recedat ab actu; ſed quid eſt ꝗ & Chriſtus ita reſpondit? Dicite mihi uos hoc; & ego uobis dicã in qua poteſtate hæc facio: forte ergo ſic intelligitur hic locus. Generaliter quidẽ ſunt duæ poteſtates diuerſæ: una ex parte Dei, altera ex parte diaboli. Specialiter ãt ſunt plures. Non.n. una poteſtas oĩbus ꝓphetis faciẽtibus ſigna cooperabatur; ſed alia iſtis, alia illis, & ad res forſitan inferiores inferior, ad res autem eminentiores eminentior. Principes autem ſacerdotũ uidebant Ieſum multa prodigia facientẽ; & ideo poteſtatis ſibi cooperantis ſpeciem & proprietatem uolebant audire à Chriſto. Alii quidẽ qui ſigna fecerunt in primis quidẽ in iſta poteſtate fecerunt; proficientes ãt in alia poteſtate maiori, ſiñ Saluator uniuerſa fecit in una poteſtate, quã accepit à patre. Quoniam ãt non erant digni talia audire myſteria, propterea non dat eis rñſum, ſed è contra interrogat. Raba. Ob duas enim cauſas ſcientia ueritatis eſt occultanda quærentibus; cũ ſcilicet is qui quærit aut minus capax eſt ad intelligendum; aut odio uel contemptu ueritatis indignus eſt, cui debeat aperiri quod quærit.

Duæ diuerſæ poteſtates.

*Quid autem uobis uidetur? Homo quidẽ habebat duos filios, & acedẽs ad primum, dixit Fili, uade hodie operari in * uineam meam. Ille autem reſpondens, ait; Nolo. Poſtea autem pœnitentia*

**Vinea mea.*

tiæ: motus, abiit. Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At ille reſpondens ait; Eo domine. Et non iuit. Quis ex duobus fecit uoluntatem patris? Dicunt ei; Primus. Dicit illis Ieſus, Amen dico uobis, quia publicani & meretrices præcedent uos in *re-

Regi.ũ *gno Dei. Venit enim ad uos Ioannes in uia iuſtitiæ, & non credidiſtis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei. Vos autem uidentes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, ut* * *crederitis ei.*

* &

Hier. Poſt præmiſſa infert dominus parabolã, quã & illos impietatis arguat, & ad gẽtes regnum Dei doceat transferẽdum, dicens, Quid aũt uobis uidetur. Chry. ſup. Mat. Quos reos proponit in cauſa, ipſos & iudices petit: vt à nullo mereantur ſolui, qui ſeipſos cõdemnant. Magna eſt fiducia iuſtitiæ, ubi aduerſario ipſius cauſa committitur. In parabolis ergo figurat perſonas eorum, vt non intelligãt quomodo ipſi aduerſus ſe ſententiã dicerent. ſequitur enim: Homo quidam, &c. Quis ille niſi Deus, qui omnes homines creauit? qui cũ ſit natura dominus, tamen uult magis diligi quaſi pater, quàm timeri ut dominus. Maior filius Gẽtiũ populus erat, minor uero populus Iudæorũ: quoniam gentes quidem erant ex tẽpore Noe. Sequitur, Et ac. ad primum dixit: Fili, &c. Hodie, ideſt tẽpore ſeculi huius, locutus eſt aũt nõ in facie ut homo, ſed in corde ut Deus, ſenſib. ingerẽs intellectũ. Operari aũt in uinea, eſt iuſtitiam facere: neſcio aũt ſi totã quis hominum ſufficiat operari. Hie. Primo ergo dicitur Gentiliũ populo per naturalis legis notitiam: Vade, & operare in uineam meã, hoc eſt, quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris. qui ſuperbe reſpõdit; unde ſequitur, Ille aũt reſpõdẽs, ait: Nolo. Chry. ſup. Mat. Gentes .n. à principio relinquentes Deum & iuſtitiã eius, & tranſeũtes ad idola & peccata, in cogitationibus ſuis reſpõdere uidentur: Nolumus facere Dei iuſtitiam. Hie. Poſtea uerò in aduentu Saluatoris, Gentium populus acta pœnitentia operatus eſt in uinea Dei, & ſermonis contumaciã labore correxit; & hoc eſt quod dicitur, Poſtea pœnitentia motus, abiit. Sequitur, Accedẽs aũt ad alterum dixit ſimiliter. At ille reſpon. ait, Eo domine. Secũdus .n. filius, populus Iudæorũ eſt q reſpondit Moyſi. Omnia quæcunq; dixerit nobis dominus, faciemus. Chry. ſup. Mat. Sed poſtea auerſi, mentiti ſunt Deo ſecundum illud. Filij alieni mentiti ſunt mihi; & hoc eſt quod dicitur, Et non iuit. Interrogat ergo dominus cõſequenter. Quis ex duobus fecit uolũtatẽ patris? Dicunt ei, Primus. Vide quomodo aduerſus ſe protulerunt ſentẽtiam, dicentes, Priorem filium uoluntatem patris feciſſe, ideſt populum Gẽtium, quia melius eſt nõ ꝓmittere Deo iuſtitiã & facere, quàm promittere & mẽtiri. Ori. Vnde poteſt conſiderari dominũ eſſe locutũ in parabola iſta ad eos, qui modicũ aut nihil promittunt, operibus autem oſtendunt; & contra eos qui magna promittunt, nihil aũt ſecundum promiſſionẽ ſuã agũt. Hie. Secundum eſt autẽ in ueris exemplaribus non haberi nouiſſimum, ſed primũ, ut proprio iudicio cõdemnẽtur. Si autem nouiſſimum uoluerimus legere, ut quidã habent, manifeſta eſt interpretatio, ut dicamus intelligere quidẽ Iudæos ueritatem, ſed tergiuerſari & nolle dicere quid ſentiunt; ſicut & baptiſmum Ioãnis ſcientes eſſe de cœlo, dicere noluerunt. Chry. ſuper Mat. Eorum aũt iudicium dñs abundãter confirmat. Vnde ſequitur: Dixit illis Ieſus, Amen dico uobis, q publicani & meretrices præcedẽt uos in regno Dei. ac ſi dicat, Non ſolum populus Gẽtium melior eſt uobis, ſed etiã publicani & meretrices. Rab. Poteſt aũt regnum Dei Euãgelium uel eccleſia præſens intelligi, in quo Gentes Iudæos præcedunt, quia citius credere noluerunt. Orig. Per hoc autem non excluditur quin Iudæi aliquando intrant in regnum Dei, ſed cum plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Chr. ſup. Mat. Puto autẽ q ex pſona omnium uirorum peccatorum publicani ponũtur, & ex pſona omnium mulierũ peccatricum meretrices; quia auaritia præcipuè in uiris abundat, fornicatio autẽ in mulieribus. Mulier enim in quiete ſedet incluſa; fornicatio autem maximè ex otio naſcitur. uir autem quoniam in actibus rerum diuerſatur eſt aſſiduè, in auaritiæ peccatum facilè incurrit, in fornicationem autem nõ facilè, niſi multum ſit laſciuus; nã occupatio uirilium ſolicitudinum uoluptatem plerunq; excludit; unde proprium eſt hoc adoleſcentium nihil agentium. Conſequenter exponit cauſam eius quod dixerat, dicẽs: uenit

enim

enim Ioannes ad vos in via iuſtitiæ, & non credidiſtis ei. Rab. Viam iuſtitiæ Ioannes prędicans venit, quia Chriſtũ, qui conſummatio legis eſt, digito monſtrauit. Chry. ſup. Mat. Vel venit in via iuſtitiæ ſic manifeſtè, vt conuerſatio eius venerabilis peccatorum corda cõcuteret. vnde ſequitur: Publicani autem & meretrices crediderũt ei. Conſidera quomodo conuerſatio bona prædicatoris, prædicationi præſtet virtutem, vt etiã indomita domet corda, ſequitur: Vos autem videntes nec pœnitentiam habuiſtis poſtea vt crederetis eis. at ſi diceret: Illi fecerunt, quod maius eſt credẽdo. Iſti autem neq; pœnitentiã fecerunt quod minus eſt. In hac autem expoſitione, quam ſecundum multorum expoſitionem tractauimus, aliquid mihi videtur eſſe cõtrariũ. Si.n. duo filij, Iudæi & Gentes intelligendi ſunt, poſtquam ſacerdotes interrogati reſponderunt priorem filium patris voluntatem feciſſe, concludens Chriſtus parabolã, ſic debuit dicere. Amẽ dico vobis, quia Gentes præcedent vos in regnũ Dei. Nũc autem dicit, quia publicani & meretrices præcedẽt vos in regnum Dei, quod magis popularium hominum oſtendit conditionem, q̃ Gentium, niſi forte intelligamus, vt prius dictum eſt: Intantum Gentium populus magis placet Deo q̃ vos, vt etiam publicani & meretrices ſint acceptibiliores Deo q̃ vos. Hiero. Vnde alij putant non Gentilium & Iudæorum eſſe parabolam, ſed ſimpliciter pèccatorum & iuſtorũ. eo ꝙ illi quidem per mala opera Deo ſeruire negauerant, poſtea pœnitẽtiæ baptiſmum acceperant à Ioanne: Phariſæi autem qui iuſtitiam præferebant, & legem Dei ſe facere iactabant: Ioannis contempto baptiſmate, eius præcepta non fecerunt. Chry. ſuper Matth. Hoc autem ideo introducit, quia ſacerdotes nõ diſcendi cauſa, ſed tentandi interrogauerãt: In qua poteſtate hoc facis? Multi autem ex populis crediderãt: & ideo introducit parabolam duorum filiorum, oſtendens eis per eam, quia meliores ſunt populares qui à principio ſecularem profitentur vitam, quàm ſacerdotes, qui à principio profitentur Deo ſeruire. quia populares quidem aliquãdo compuncti conuertuntur ad Deum, ſacerdotes autem impœnitibiles conſtituti, nunquam deſinunt peccare in Deum. Priori enim filius populus eſt. Nõ enim populus eſt propter ſacerdotes, ſed ſacerdotes propter populum.

Doctrina moralis.

*Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias qui plantauit vineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim & locauit eam agricolis, et peregre profectus eſt. Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas vt acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eis, alium cæciderunt, alium occiderunt, aliũ vero lapidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. Nouiſſime autem miſit ad eos filium ſuum, dicens, verebuntur * filiũ meũ. Agricolæ autem videntes filium, dixerũt inter ſe: Hic eſt hæres; venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius: Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiũt illi: Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. Dicit illis Ieſus: Nunquam legiſtis in ſcripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? A domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti * fructum eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum.*

**forte.*

**fru. tus*

Chry. in ho. Poſt priorem parabolam, aliam ponit; vt oſtendat eorum accuſationem eſſe maiorem, & venia indignam. vnde dicitur: Aliam parabolam au. Homo erat &c. Orige. Homo paterfamilias Deus eſt, qui dicitur homo in quibuſdam parabolis, ſicut ſi pater cum paruulo filio ſuo loquatur infantilia, vt deſcendat ad verba filij ſui, & inſtruat eum. Chry. ſuper Mat. Homo autem dicitur nomine, non natura; ſimilitudine, non veritate: præſcius enim filius, quia propter appellationem humani nominis quaſi homo purus fuerit blaſphemandus, etiam Deum patrem inuiſibilem hominem appellauit, quia angelorum & hominum natura dominus eſt, beneuolentia pater. Hie. Plantauit autem vineã, de qua Eſaias loquitur: Vinea domini Sabaoth, domus Iſrael eſt. Sequitur: Et ſepẽ circumdedit ei, vel murum vrbis vel angelorum auxilia. Chry. ſuper Matth. Vel per ſepem intellige cuſtodiam patrum iuſto-

rum, qui tanquam mutus facti ſunt populo Iſrael. Orig. Vel cuſtodia Dei fuit ſepes ipſius, torcular autem locus libationum. de quo ſequitur: Et fodit in ea torcular, Hiero. Altare ſcilicet, aut torcularia illa quorum titulo tres pſalmi prænotantur; octauus, octogeſimus, octogeſimus tertius .f. martyres. Hil. Vel prophetas quaſi quædam torcularia aptauit, in quos muſti modo quædam vbertas Spiritus ſancti feruentis influeret. Chry. ſuper Mat. Vel torcular eſt uerbum Dei, quod cruciat hominẽ contradicente carnis natura. Sequitur: Et ædificauit turrim. Hier. Ideſt templum de quo dicitur per Micheam. Et tu turris nebuloſa filiæ Sion. Hil. Vel in turre eminentiam legis extruxit, quæ & in cœlum ex ſolo egreſſu proueheret, & ex qua ſpeculari Chriſti poſſet aduentus. Sequitur: Et locauit eam agricolis. Chry. ſuper Mat. Quando, ſcilicet per legem conſtituti ſunt ſacerdotes & leuitæ, & procurationem regendi populum ſuſceperunt. Sicut autẽ colonus, quamuis de ſuo munere obtulerit domino, non ſic eũ placat, ſicut ſi de uinea eius redditus ei obtulerit: ſic & ſacerdos non tantum propter ſuam iuſtitiam placet Deo, quomodo ſi populum Dei in ſanctitate docuerit. quoniam ipſius iuſtitia una eſt, populi autem multiplex. Sequitur: Et peregrè profectus. Hier. Non loci mutatione. nec enim Deus alicubi abeſſe poteſt quo complentur omnia, ſed abire uidetur à uinea, ut uinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. Chry. in ho. Vel peregrè profectus eſt, cum longanimitatem habuit, non ſemper eorum peccatis pœnas inducens. Orig. Vel quia dominus qui fuerat cum illis in nube diei, & in columna ignis per noctem, nequaquam poſtea ſimiliter apparuit illis. In Eſaia ergo Iudaicus populus uinea nominatur, & comminatio patrisfamilias contra uineam fit. In Euangelio autem uineam nõ culpatur, ſed eius coloni. Sed forte in Euãgelio uinea eſt regnum Dei, ideſt doctrina quæ ſcripturis inſerta eſt ſcientiæ: uita autem irreprehenſibilis hominum, eſt uineæ fructus. Litera autem ſcripturæ eſt uineæ ſepes circumpoſita, ut non uideantur ab his qui foris ſunt fructus qui ſunt in abſconſo: profunditas autem eloquiorum Dei, eſt uineæ torcular, in quod qui proferũt de eloquiis Dei, infundunt ſtudia ſua quaſi fructus. Turris autem ædificata, eſt uerbum de ipſo Deo, & de diſpenſationibus Chriſti. hanc uineã tradidit colonis, ideſt populo ante nos, tã ſacerdotibus quàm laicis. Et peregrè profectus eſt ad ſuam profectionem, dans occaſionem colonis. Appropinquat autem tempus fructuum, & ſecũdum unumquemque, & generaliter populo uniuerſo. Primum .n. uitæ tempus eſt ſecundum infantiam, & tunc nihil uineã oſtendit, niſi tantum habens in ſe uitalem uirtutẽ: cum autem cœperit poſſe loqui, tempus eſt generationis. Quantum autem proficit anima pueri, & tantum uinea, ideſt uerbum Dei, & poſt profectum, uinea operatur fructum maturũ charitatis & gaudij & pacis & huiuſmodi. Sed & populo qui acceperunt legem per Moyſen tempus fructuum appropinquat aliquãdo. unde ſequitur: Cum autem tem. fruc. appro. &c. Raba. Vnde tempus fructuum poſuit non prouentuum: nullus enim eſt fructus populi contumacis. Chryſ. in ho. Seruos dicit prophetas, qui offerunt quaſi ſacerdotes domini populi fructus, & obedientiæ oſtenſionẽ per opera. Hi autem non ſolum malitia potiti in non dando fructum, ſed etiã in indignando ad eos qui uenerũt, & ſanguine manus impleuerunt. unde ſequitur. Et agri. app. ſer. eius, &c. Hiero. Cæciderunt quidem, ut Hieremiam, occiderunt Eſaiam, lapidauerunt, ut Nabot, & Zachariam, quem interfecerunt inter tẽplum & altare. Chry. ſuper Mat. Per ſingulos autem gradus malitiæ Dei miſericordia addebatur, & per ſingulos gradus diuinæ miſericordiæ malitię iudæorũ creſcebant, & ſic contra Dei clementiam, malignitas humana certabat. unde ſequitur. Iterum mi. alios ſeruos &c. Hil. Miſſi autẽ plures prioribus, illud tempus deſignat, quo poſt ſingulorum prophetarum prædicationem, plurimus ſimul numerus prophetantium emiſſus eſt. Raban. Vel primi ſerui qui miſſi ſunt, ipſe legiſer Moyſes intelligitur, & Aarõ primus ſacerdos Dei, quos cæſos flagello linguæ, uacuos emiſerunt: alios autẽ ſeruos, prophetarum chorus intellige. Hil. In filio autẽ ad ultimum miſſo, dñi noſtri aduentus ſignificatur. Sequitur. n. No. autẽ mi. ad eos fi. ſuum.

Allegorica expoſitio.

tutur

fi.ſuum. Chry. in hom. Quare autem non confeſtim miſit? vt ex his quæ ad alios fecerant, ſeipſos accuſarent, & fauorem dimittẽtes, verecundarentur propter filium aduenientem. vnde ſequitur: Vereb.for.fi. meum. Chry. Hunc autem miſit non quaſi ad obnoxios pœnæ ſententiam baiulantem, ſed pœnitentiæ ueniã: miſit eos confundere, non punire. Hiero. Quod autem dicit, Vereb.for.fi.meum, non de ignorantia uenit. Quid enim neſciat paterfamilias, qui hoc loco Deus intelligetur? ſed ſemper ambigere Deus dicitur, vt libera voluntas homini reſeruetur. Chry. in ho. Vel hoc dicit annuncians quid fieri debebat, quoniam oportebat eos verecundari: per hoc enim vult oſtendere peccatum eorum magnum, & omni excuſatione priuatum. Origenes. Vel illud quod ait: Verebuntur forte filium meum: videtur impletum illis Iudæis qui intelligentes Chriſtũ crediderunt in eum. Hoc autem quod ſequitur: Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite occidamus eum, in illis impletum eſt qui uidentes Chriſtum, & cognoſcentes filium Dei, nihilominus crucifixerunt eum. Hiero. Interrogamus Arrium & Eunomium. Ecce, pater dicitur ignorare. quicquid pro patre reſponderint, hoc intelligant de filio, qui ſe dicit ignorare conſummationis diem. Chry. ſuper Matth. Dicunt autem quidã, quia poſt incarnationem dictus eſt Chriſtus filius ex baptiſmo, ſicut cęteri ſãcti, quos ex hoc loco conuincit dominus, vbi dicitur: Mittam filium meum. Quando ergo adhuc cogitabat ad tranſmittendum filium poſt prophetas, iam filius erat. deinde ſi eo modo dicitur filius ſicut omnes ſancti ad quos factum eſt uerbum Dei; debuit & prophetas dicere filios ſicut & Chriſtum: aut & Chriſtum ſeruum dicere, ſicut & cæteros prophetas. Hiero. Per hoc autem quod dicunt: Hic eſt hæres; manifeſte dominus probat Iudæorum principes, nõ per ignorantiam, ſed per inuidiam Dei filium crucifixiſſe. Intellexerũt enim eum eſſe illum, cui pater per prophetam dicit: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hæreditas quippe filio ſanctæ eccleſia data eſt; quam non moriens pater illi reliquit, ſed ipſe ſua morte mirabiliter acquiſiuit. Chryſo. ſuper Matth. Tamen poſtquam introiuit in templum, & vendentes animalia, quæ ad ſacrificium pertinebant, foras eiecit: tunc præcipuè cogitauerunt eum occidere. vnde dicunt, venite, occidamus eum. Dicebant enim intra ſe: Neceſſe eſt, ut populus per iſtum dimittat cõſuetudinem hoſtiarum, quæ ad noſtrum pertinent lucrum, & acquieſcat offerre ſacrificium iuſtitiæ, quod ad gloriam pertineat Dei: & ſic iam non erit populus iſte poſſeſſio noſtra, ſed Dei. Si autem occiderimus eum, dum non eſt, qui iuſtitiæ fructum à populo quærat, ſemper durabit conſuetudo offerendarum hoſtiarum; & ſic populus iſte erit noſtra poſſeſſio. & hoc eſt quod ſequitur: Et noſtra erit hæreditas. hæc eſt cognitio communis omnium ſacerdotum carnalium, qui non ſunt ſoliciti quomodo uiuat populus ſine peccato, ſed aſpiciunt quid in eccleſia offeratur; & hoc æſtimant ſacerdotij ſui lucrum. Rabanus. Vel hæreditatem occiſo eo præripere moliebantur Iudæis, cum fidem quæ per eum eſt, extinguere, & ſuam magis, quæ ex lege eſt iuſtitiam præferre, ac Gentibus imbuendis conabantur inferre. Sequitur: Et apprehenſum eum eiecerunt extra uineam, & occiderunt. Hilar. Chriſtus enim extra Hieruſalem tanquam extra uineam in ſentẽtiam damnationis abiectus eſt. Origenes. Vel quod dicit, eiecerunt extra uineam; tale mihi uidetur: Quantum ad ſe, alienum eum eſſe iudicauerunt à uinea & colonis. Sequitur: Cum ergo uene. domi. uineæ, quid faciet agricolis illis? Hierony. Interrogat quidem eos dominus, non quòd ignoret quid reſponſuri ſint, ſed ut propria reſponſione damnentur. Sequitur: Aiunt illi, Malos malè perdet &c. Chry ſuper Matth. Quod autem uerum reſponderunt, nõ eſt illorum, qui iuſte iudicauerunt, ſed ipſius cauſæ: ueritas enim ipſis uiolentiam fecit. Origenes. Sicut enim Caiphas, ſic & iſti non ex ſe prophetauerunt contra ſe, quoniam tollenda ab eis erant eloquia Dei, & danda Gentibus, fructum in tempore daturis; uel dominus, quem occiderunt, ſtatim uenit reſurgens à mortuis; & malos quidem colonos malè perdidit: aliis autem colonis, id eſt Apoſtolos uineam ſuã conſi

Arrius & Eunomius condemnantur.

Interrogatio domini.

gnouit, id eſt eis qui ex Iudaico populo crediderunt. Aug. de con euan. Marcus autẽ hoc ab ipſis non reſponſum eſſe cõmemorat, ſed dominum conſequenter locutum, poſt interrogationem ſuã ipſum ſibi quodammodo reſpõdiſſe. Sed facilè poteſt intelligi, vel illorum vocem ita ſubiectam, vt non interponeretur: illi reſponderunt: ſed tamen intelligeretur: aut ideo reſponſionem iſtam domino potius attributam; quia cum verum dixerunt, etiam de illis hoc ipſe reſpondit qui veritas eſt. Chry. in hom. Vel non eſt contradictionis, etenim vtraque facta ſunt: quia ſcilicet, & ipſi primo hoc reſponderunt, & poſtea dominus inttauit. Aug. de con. euan. Sed illud magis mouet quòd Lucas non ſolum eos hoc reſpondiſſe non dicit, verum etiam contrariam tetuliſſe reſponſionem. Ita enim narrat: Quo audito, ſcilicet hac ſententia ex ore domini prolata, dixerunt: Abſit. Reſtat ergo vt intelligamus in plebe, quæ audiebat, quoſdã reſpõdiſſe quod Matthæus commemorat, quoſdam vero illud quod Lucas dicit, id eſt abſit. Nec moueat quòd Matthæus principes ſacerdotum & ſeniores populi dixit acceſſiſſe ad dominum, & ſic ſine interpoſitione alicuius perſonæ ſermo contexitur, vſque ad hoc quod de locata agricolis vinea commemoratur. Poteſt enim putari omnia hæc cum principibus ſacerdotum locutum fuiſſe, ſed Matthæus breuitatis cauſa tacuit, quod Lucas non tacuit, parabolam ſcilicet iſtam non ad eos ſolos dictam, qui de poteſtate interrogarant, ſed ad plebem, in qua erant qui dicerẽt, perdet illos, & vineam ſuã dabit aliis; quæ vox recte etiam ipſius domini fuiſſe intelligitur, ſiue propter veritatem, ſiue propter membrorum eius cum ſuo capite vnitatem. Erant etiam qui talia reſpondentibus dicerent: Abſit. quia intelligebant contra ſeipſos parabolam eſſe dictã. Chry. ſuper Matth. Vel aliter: Lucas quidem ſecundum reſponſionem eorum narrauit, Matthæus ſecundum reſpõſionem cordis. Nam vere viſibiliter quidem in facie contradixerunt, dicentes: Abſit. In conſcientia autem ſuſceperunt, dicentes: Malos malè perdet. Sicut cum homo deprehenſus fuerit in malo: verbis quidem excuſat, intus autem eius conſcientia recognoſcit.

Concordia euangeliorũ.

Chry. in home. Vel aliter: Dominus propter hoc eis parabolam propoſuit, vt ipſi non intelligentes contra ſe ſententiã proferrent: ſicut & ad Dauid factum eſt per Nathan. rurſus autem intelligentes quæ dicta ſunt contra ſe eſſe, dixerunt: Abſit. Raban. Moraliter autem cuique vinea locatur colenda, cum baptiſmi myſterium datur, quod operando exerceat. Mittitur ſeruus unus, alter, & tertius: cum lex, pſalmus, prophetia legitur; ad quorum monita bene operetur. Sed miſſus cæditur & eijcitur, cum ſermo contemnitur, uel quod peius eſt, blaſphematur. Hæredem quantum ad ſe occidit, qui filium Dei conculcauerit, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit. Perdito malo cultore uinea alij datur, cum donũ gratiæ quod ſuperbus ſpreuerit, humilis accipit. Chry. ſuper Matth. Deinde quaſi non acquieſcentibus illis, teſtimonium ſcripturæ inducit. Sequitur enim: dicit illis Ieſus, Nunquam legiſtis in ſcripturis: Lapidem quem reprobauerunt, id eſt ſi parabolam meam nõ intelligitis, uel iſtam ſcripturam cognoſcatis. Hiero. Variis autem parabolis res eædem contexuntur. quos enim ſupra operarios & agricolas appellarat, nunc ædificatores, id eſt cementarios uocat. Chry. in ho. Lapidem autem, Chriſtum uocat. Aedificatores autem doctores Iudæorum, qui Chriſtum reprobauerunt, dicentes: Hic non eſt à Deo. Raban. Sed illis nolentibus ideo lapis caput anguli firmauit, quia de utroque populo quotquot ipſe uoluit, ſua fide cõiunxit. unde ſequitur. Hic factus eſt in caput anguli. Hilari. Eſt enim caput anguli factus: quia eſt inter legem & Gentes lateris utriuſque coniunctio. Chry. in ho. Deinde ut diſcant, quoniam nihil eorum quæ fiebant, Deo contrarium erat, ſubdit; à domino factum eſt. Origen. Id eſt, iſte lapis, donum eſt donatum à Deo ædificio uniuerſo; & admirabile caput in oculis noſtris, qui poſſumus eum uidere oculis mentis. Chry. ſuper Matth. Quaſi diceret: Quare non intelligitis in cuius ędificij angulo ponendus eſt ille lapis, non tu ueſtro, quando reprobatus eſt, ſed in alio? Si autem aliud ædificium eſt futurum, ergo ueſtra ædificatio eſt contemnenda. vnde ſubdit: Ideo dico uobis &c. Origenes. Regnum

Dei dicit myſteria regni Dei, ideſt diuinas ſcripturas, quas tradidit dominus. Primo quidem populo illi priori, cui credita sũt eloquia Dei; Secundo autem Gentibus facientibus fructum. Nemini enim datur uerbum Dei, niſi facienti fructum de eo; & nemini in quo peccatũ regnat, datur regnum Dei. quomodo ergo illis datum eſt, à quo & ablatum eſt? Sed cõſidera quomodo datur, intelligitur gratis datum. Quibus ergo locauit, non omnino quaſi electis & fidelibus dedit: quibus autem donauit, cum iudicio electionis donauit. Chryſ. ſuper Mat. Lapis autem dicitur Chriſtus, non ſolum propter firmitatẽ, ſed etiam quia eſt inimicorum magna confractio. unde ſequitur: Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum &c. Hier. Qui peccator eſt, & tamen in illum credit, cadit quidem ſuper lapidem & confringitur, ſed non omnino conteritur, reſeruatur enim per patientiam ad ſalutem. Super quem uero ille ceciderit, hic eſt cui lapis ille irruerit, & qui Chriſtum penitus negauerit, ſic conteret eum, ut nec teſta quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ puſillum. Chry. ſup. Mat. Aliud eſt enim confringi, & aliud comminui. De eo enim quod confringitur, aliquid remanet, quod autem comminuitur, quaſi in puluerem conuertitur. Quod autem cadit ad lapidem, non frangitur ſecundum quòd eſt lapidis uirtus, ſed in quantũ fortiter cadit, aut propter pondus ſuum, aut propter altitudinem caſus: ſic & Chriſtianus peccans, non tantum perit quantum poteſt perdere Chriſtus, ſed quantum ipſe ſe perdit per opera ſua, aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis. Infideles autem pereũt tãtum, quantum poteſt eos perdere Chriſtus.

Chriſtus lapis eſt

Chry. in ho. Vel hic duas perditiones eorum oſtendit, unam ab eo, q offenderunt, & ſcandalizati ſunt, quam deſignat, dicẽs. Qui ceciderit ſuper lapidem &c. aliam à captiuitate eis ſuperuentura, quam manifeſtat, dicens. Super quem uerò ceciderit, &c. Augu. de quæſt. Euange. Vel de his dicit qui cadent ſuper eum, qui illum modo contemnunt uel iniuriis afficiunt. Ideo nondum penitus intereunt, ſed tamen confringuntur, ut non recti ambulent. ſuper quos cadet, dum ueniat deſuper in iudicio cum pœna perditionis. Ideo dixit. Conteret eos; ut ſint impii tanquam puluis, quem proiicit uentus à facie terræ.

Et cum audiſſent principes ſacerdotum & phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut prophetam eum habebant.

Hier. Quamuis duro corde Iudæi propter incredulitatẽ eſſent, tamen intelligebant contra ſe omnes domini ſententias dirigi. unde dicitur. Et cum audiſſent principes &c. Chry. ſup. Mat. Hæc eſt autem differentia bonorum hominum & malorum. Bonus enim comprehenſus in peccato gemit, quia peccauit: malus autem fremit, non quia peccauit, ſed quia comprehenſus eſt in peccato, & non ſolum pœnitentiam non agit, ſed magis aduerſus corripientem iraſcitur. unde & iſti comprehenſi magis ad malitiam ſunt excitati. Sequitur enim: Et quęrentes tenere eum, timuerunt turbas. quoniam ſicut prophetam eum habebant. Orige. Sapiunt quidem aliquid de eo quod uerũ eſt, prophetam eum æſtimantes, non autem magnitudinem eius intelligunt, ſecundum quòd erat filius Dei. Turbas autem ſic ſapientes de eo, & paratas pro eo pugnare timent principes. neque enim ad eorum ſciẽtiam pertingere poſſunt nihil dignum ſentientes de eo. Deinde ſciendum eſt, quoniam uolentium Ieſum tenere differentia eſt. Aliter enim principes & phariſæi quærebãt eum tenere. aliter ſponſa quæ dicit. Tenui eum, nec dimittam, adhuc eum tentura melius. ſicut dicit. Aſcendam in palmã, & tenebo altitudinem eius. Omnes enim non rectè ſapientes de diuinitate, tenere uolunt Ieſum, & perdere eum. Et alia quidem uerba præter uerbum Chriſti poſſibile eſt comprehendere & tenere. Verbum autem ueritatis nemo poteſt comprehendere, ideſt intelligere, neque tenere, ideſt conuincere, neque ſeparare à ſenſu credẽtium, neq; mortificare, ideſt deſtruere. Chry. ſuper. Mat. Omnis etiam homo malus quantũ ad uoluntatem ſuam & manus mittit in Deum, & occidit eum. Qui enim præcepta Dei cõculcat, qui murmurat contra Deum, & turbato uultu aſpicit cęlum, nonne ſi fieri potuiſſet manus mitteret in

Ieſus quo tenetur.

Tropologica expoſitio. Deum & occideret eũ, vt iam licẽter peccaret? Rab. Sed tamen q̃ timent mittere manum in Ieſum propter turbam, quotidie in eccleſia geritur: cum quilibet ſolo nomine frater, fidei & pacis vnitaté quã non diligit, propter bonos cohabitantes vel erubeſcit impugnare, vel timet.

CAPVT XXII.

ET reſpondens Ieſus dixit iterũ in parabolis eis, dicens. Simile factũ eſt regnũ cœlorũ homini regi qui fecit nuptias filio ſuo. Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Iterum miſit alios ſeruos, dicens. Dicite inuitatis, ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in uillam ſuã, alius uero ad negociationem ſuam. Reliqui uero tenuerunt ſeruos eius, & contumeliis affectos occiderunt. Rex autem cum audiſſet iratus eſt, & miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ quidem paratæ ſunt ſed qui inuitati erant, non fuerant digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quoſcunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egreſſi ſerui eius in uias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Intrauit autem rex ut uideret diſcumbentes, & uidit ibi hominem non ueſtitum ueſte nuptiali. Et ait illi. Amice, quomodo huc intraſti non habens ueſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex miniſtris. Ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores. Ibi erit fletus, & ſtridor d. tiũ. Multi.n. ſunt uocati, pauci uerò electi.

Chry. in ho. Quia dixerat; Dabitur gẽti facienti fructus eius; hic oſtendit cui gẽti. vnde dicitur. Et reſpondens Ieſus dixit &c. Glo. Dicit autem, Reſpondens id eſt obuians prauæ cogitationi eorum de morte ſua. *Concordiaeuã.* Augu. de con. euan Parabolam autem iſtam ſolus Matthæus narrat. ſimile quidem etiam Lucas commemorat, ſed non eſt hoc; ſicut & ipſe ordo indicat. Grego. in hom. Hic per nuptias, præſens eccleſia; illic per cœnam, æternũ & vltimum conuiuium deſignatur, quia & in hanc nonnulli exituri intrant, ad illud quiſquis ſemel intrauerit vlterius nõ exibit. At ſi quis forte contendat hanc eandem eſſe lectionem: intelligi forſitan poteſt, quia de proiecto eo qui cum nuptiali veſte non intrauerat, quod Lucas tacuit, Matthæus dixit, q̃ verò per illum cœna, per hunc autem prandium dr̃, nequaquam obſiſtit, quia cum ad horam nonã apud antiquos prandium fieret quotidie, ipſum quoq; prandium cœna vocabatur. Orig. Regnum ãt cœlorum ſimile eſt ſecundum eum quidem qui regnat, homini regi, ſecundum eum autẽ qui conregnat, filio regis, ſecundum ea vero quæ ſunt in regno, regis ſeruis & inuitatis ad nuptias, inter quos eſt & exercitus regis. Additum eſt ãt homini regi, vt hoĩbus quaſi homo loquatur, & diſpenſat hoĩes nõ cupientes diſpenſari à Deo. Sed tũc ceſſabit regnum cœlorum eſſe ſimile homini, cũ ceſſante zelo & cõtentione & cæteris paſſionibus & peccatis, ceſſauerimus ſecundũ hoĩem ambulare, & videbimus eum ſicuti eſt. Nunc.n videmus eum nõ ſicuti eſt, ſed ſicuti per noſtram diſpenſationem factus fuerit nobis. Grego. in ho. Tunc autẽ Deus pater Deo filio nuptias fecit, quando hunc in vtero virginis humanæ naturę coniunxit. Sed quia ex duabus perſonis fieri ſolet nuptiarũ coniunctio, abſit hoc ab intellectibus noſtris, vt perſonã redẽptoris noſtri ex duabus p̃ſonis credamus eſſe unitã. Ex duabus quippe, atq; in duabus hunc naturis exiſtere dicimus, ſed ex duabus perſonis credere compoſitum, vt nephas vitamus. Securius ergo dici põt, quia in hoc res pater regi filio nuptias fecit, q̃ ei per incarnationis myſterium ſanctam eccleſiã ſociauit. Vterus ãt genitricis virginis, huius ſponſi thalamus fuit. *Nuptia allegorica.* Chry. ſup. Mat. Vel aliter. Cum reſurrectio fuerit facta ſanctorum, tunc ſuſcipiet hoiem vita, quæ eſt Chriſtus, mortalitatẽ eius ſua mortalitate abſorbẽs Nũc.n. quaſi aras futuri cõiugii Spiritũ ſanctũ accipimus, tunc ãt ipſum Chriſtum plenius in nobis habebimus. Orig. Vel cõiunctionẽ ſpõſi ad ſponſam. i. Chriſti ad animam, verbi ſuſceptionẽ intellige. partus autẽ, opera bona. Hil. Merito autem à patre iã ſunt hæ nuptiæ factæ, quia æternitatis huius ſocietas, & noui corporis deſpõſata con-

coniunctio, habetur iam perfecta in Chriſto. Sequitur: Et miſit ſeruos ſuos uocare inuitatos ad nuptias, & noluerunt uenire. Chry. ſup. Mat. Ergo quando miſit ſeruos ſuos, iam inuitati prius erant. Inuitati ſunt enim homines à tempore Abrahæ, cui Chriſti incarnatio promittebatur. Hier. Miſit autem ſeruum ſuum: nec dubium qui Moyſen, per quem legem inuitatis dedit. Si autẽ ſeruos legerimus, ut pleraque habent exemplaria, ad prophetas referendũ eſt, quia inuitati per eos uenire cõtempſerũt. Sequitur: Iterũ miſit alios ſeruos, dicẽs: Dicite inuitatis. Serui qui ſecũdo miſſi ſunt, melius eſt ut prophetæ intelligant quàm Apoſtoli, ita tñ ſi ſeruus ſupra fuerit ſcriptus, ſin autẽ ſeruos ibidem legas, hic ſerui ſecundi Apoſtoli ſunt intelligendi. Chryſo. ſup. Mat. Quos miſit cũ eis dixit: In uiam Gentiũ ne abieritis, ſed potius ite ad oues perditas domus Iſrael. Orig. Vel qui primo mittuntur ſerui uocare inuitatos ad nuptias, habentur prophetæ cõuertentes ex populo per ſuas prophetias ad lætitiã & reſtitutionem eccleſię ad Chriſtum. Qui autem noluerunt venire in primis inuitati, ſunt qui noluerũt audire uerba prophetarum: iterum alij tranſmiſſi, alia congregatio prophetarum eſt. Hil. Vel ſerui primo miſſi, qui inuitatos uocarẽt Apoſtoli ſunt: qui autem admonentur ut ueniant inuitati antea, populus Iſrael eſt; in gloriam enim ęternitatis per legem eſt aduocatus, Apoſtolorũ ergo erat proprium commonefacere eos quos inuitauerãt prophetę. Qui uero iterum cũ præceptorum editione mittuntur Apoſtolici viri, ſunt ſucceſſores eorum. Greg. Sed quia hi qui prius inuitati ſunt ad nuptiarum cõuiuiũ uenire noluerunt, in ſecunda inuitatione iam dicitur: Ecce prãdium meum paraui. Hic Prandium paratum & tauri & altilia occiſa, vel per metaphoram opes regiæ deſcribuntur, ut ex carnalibus intelligantur ſpiritualia; uel certe dogmatum magnitudo & doctrina Dei lege pleniſſima ſentiri poteſt. Chry. ſu. Mat. Cum ergo dominus Apoſtolis dixit. Euntes prædicate dicẽtes; quia appropinquauit regnum cęlorum: hoc modo ſignificauit quod hic dicitur. Prandiũ meum paraui, id eſt ex lege & prophetis ſcripturarum menſas ornaui. unde ſequitur. Tauri mei &c. Gre. in ho. Per tauros autem patres ueteris teſtamẽti figurãtur, qui ex pmiſſione legis inimicos ſuos uirtutis corporeæ cornu feriebant. Altilia uero ſaginata dicimus, ab eo enim quod eſt alere altilia: quaſi altilia; uel quaſi alita uocamus. Per altilia ergo patres noui teſtamẽti figurantur, qui dum gratiã pinguedinis internæ dulcedinis percipiunt, à terrenis deſideriis ad ſublimia contemplationis ſuę penna ſubleuantur. Dicit ergo: Tauri mei & altilia occiſa ſunt, ac ſi dicat: Patrum præcedentium mortes aſpicite, & remedia uitæ ueſtræ cogitate. Chry. ſu. Mat. Vel aliter: Ideo dicit, Et ſaginata & tauros, nõ quia & tauri nõ fuerint ſaginati, ſed quia non omnes ſaginati fuerunt tauri: ergo ſaginata tantũmodo dicit prophetas, qui fuerunt Spiritu ſancto repleti: tauros autem, qui prophetæ fuerũt & ſacerdotes, ſicut Hieremias, & Ezechiel. ut enim tauri duces ſunt gregis, & ita ſacerdotes principes ſunt populi. Hil. Vel aliter. Tauri glorioſa martyrum ſpecies eſt, qui confeſſioni Dei tanquã hoſtia electa ſunt immolati. Saginata uero ſunt homines ſpirituales tanquam cœleſti pane ad euolandum aues paſtæ, cæteros accepti cibi ubertate expleturæ. Greg. Notandum uero ꝙ in priore inuitatione nil de tauris & altilibus dicitur. In ſecunda autem iam tauri & altilia mactata memorãtur, quia omnipotẽs Deus cum uerba eius audire nolumus, adiũgit exempla, ut omne quod impoſſibile credimus, tanto nobis ad ſperandũ fiat facilius, quãto per hoc trãiſſe & alios audimus. Orig. Vel quia prandium quod paratur, eſt eloquiũ Dei, fortia queq; eloquiorum Dei, tauri intelligantur, ſuauia uero & delectabilia eorum, ſunt ſaginata. Si quis enim proferat quædã dicta modica & non firma, & non magnam uirtutem rationis habentia, uidentur macra eſſe quæ proferuntur. Saginata autem ſunt, cum ad unamquamque propoſitionẽ exẽpla multa rationis probatione repleta inducũtur, puta, ſi aliquis de caſtitate ſermonem loquitur, recte intelligitur turtur. Sed cum ipſum ſanctitatis ſermonẽ cũ rationis probatione de ſcripturis repletum protulerit, ita ut delectet & cõfirmet animũ audiẽtis, protulit cũ ſaginatũ. Chry. ſu. Mat. Quod autem

Patres ueteres teſtamẽti figurantur.

Tropologica uerborum.

autem dicitur, Et omnia parata ſunt, intel
ligitur quia quicquid quæritur ad ſalutẽ,
iam adimpletum eſt in ſcripturis. Qui.n.
ignorans eſt, inuenit ibi quod diſcat. Qui
cõtumax eſt, inuenit ibi quod timeat. Qui
laborat, inuenit ibi promiſſa, quibus exci-
tetur ad opus. Glo. Vel omnia parata ſunt,
introitus regni paratus eſt per fidem meæ
incarnationis, q ante fuerat clauſus. Chry.
ſup. Mat. Vel omnia parata dicit, quæ per-
tinent ad myſterium dominicæ paſſionis,
& noſtræ redemptionis. Dicit autem Ve-
nite ad nuptias, non pedibus, ſed fide &
moribus. Sequitur: Illi autem neglexerũt.
Quare autem neglexerint manifeſtat, cũ
ſubditur. Et abierunt, alius in uillam ſuam
&c. Chry. in ho. Quamuis autem uideãtur
rationabiles occaſiones eſſe; ſed hinc diſci
mus etiam ſi neceſſaria ſunt quæ detinent
omnibus tñ præponere ſpiritualia opor-
tet. Mihi autem uidetur ꝙ his occaſioni-
bus uſi, negligentię uelamina proponebãt.
Hil. Ambitione enim ſeculi tanquam uil-
la, homines occupant; plures uero propter
pecuniæ cupiditatẽ negociationem deti-
nentur. Chry. ſup. Mat. Vel aliter. Cum la-
bore manuũ noſtrarum aliquid facimus,
puta exercẽtes agrum uel uineã, aut opus
ligni uel ferri, uillam colere uidemur. Cũ
autem nõ labore manuum noſtrarum alia
lucra ſequimur, totum hoc negociatio ap
pellatur. O miſerrimus mundus, & miſeri
qui eum ſequuntur. Semper enim mundia
lia opera homines excluſerunt à uita. Gre
go. Qui ergo intentus labori terreno, uel
mundi actionibus deditus, myſterium in-
carnationis dominicæ penſare, & ſecundũ
illud uiuere diſſimulat; quaſi ad uillam uel
negociũ pergens, uenire ad regias nuptias
recuſat, & plerũque (quod eſt grauius) nõ-
nulli uocati gratiam non ſolum reſpuunt,
ſed etiam perſequũtur. unde ſubditur: Re-
liqui uero tenuerunt &c. Chry. ſup. Mat.
Vel per occupationem uillæ, populares Iu
dæorum ſignificat, quos mundi delectatio
ſeparauit à Chriſto. Per occupationem ue
ro negociationis, ſacerdotes cæteroſq; mi
niſtros templi ſignificauit; quos lucri obtẽ
Excuſationes uariæ. tu uenĩẽtes ad miniſterium legis & tẽpli,
auaritia ſeparauit à fide; quibus non dixit
ꝙ maligniati ſunt, ſed neglexerunt: qui e-
nim odio aut inuidia crucifixerunt Chri-

ſtum, illi maligniati ſunt; qui autem nego-
cijs impediti non crediderunt, illi negle-
xiſſe dicuntur nõ malignati. De ſua tamen
morte dominus tacet, quia in priori para-
bola dixerat, ſed oſtendit mortem diſcipu
lorum ſuorum, quos poſt aſcenſum ipſius
occiderunt Iudæi, Stephanum lapidãtes,
& Iacobum Alphęi occidentes, propter q̃
Hieruſalẽ deſtructa eſt à Romanis. Et no-
tandum ꝙ ira in Deo non proprie, ſed trã
ſlatiue dicitur. Tunc enim iraſci dicitur,
quando ulciſcitur. unde & hic dicitur;
Rex autem cum au. iratus eſt. Hier. Quan-
do inuitabat ad nuptias, & agebat opera
clementiæ, hominis nomen appoſitum
eſt, nunc autem quãdo ad ultionem uenit,
homo ſiletur, & rex tantum dicitur. Orig.
Dicant autem qui peccant in Deum legis
& prophetarum & totius creationis, utrũ
iſte qui & homo dicitur, & iratus proponi
tur, ipſe eſt pater Chriſti, ꝙ ſi dixerint hũc
ipſum eſſe, cogendi ſunt confiteri, quoniã
multa in eo ſecundum paſſibilem hominũ
naturam eſſe dicuntur; non quia ipſe paſſi
bilis eſt; ſed quia morem gerit paſſibilis
naturę hominum. Et ſecundum hanc con-
ſequentiam ſuſcipere conuenit & iram
Dei, & pœnitentiam, & cætera huiuſmodi
in prophetis. Sequitur: Et miſſis exer. &c.
Hie. Per hos exercitus, Romanos intelligi
mus ſub duce Veſpaſiano & Tito, qui occi
ſis Iudeæ populis præuaricatricem incen-
derunt ciuitatem. Chry. ſup. Mat. Roma-
nus autem exercitus, dicitur exercitus
Dei, quia domini eſt terra, & plenitudo e-
ius, nec etiam ueniſſent Romani Hieruſa-
lem, niſi eos dominus excitaſſet. Ori. Vel
Angelorum agmina, ſunt exercitus regis
noſtri. miſſus ergo exercitib. extinxiſſe ho
micidas dicitur, quia in hominibus omne
iudicium per Angelos exercetur. Homici
das ergo perdit, quia perſequentes interi *Allegorica expoſitio.*
mit. Ciuitatem eorum igni ſuccẽdit, quia
illorũ non ſolum animæ, ſed caro quoque
in qua habitauerant æterna gehennæ flam
ma cruciantur. Ori. Vel ciuitas impiorum
eſt ſecundum unumquodque dogma con-
gregatio eorũ qui conueniunt in ſapiẽtia
principum huius ſeculi; quam ſuccẽdit rex
& exterminat, quaſi ex malis ædificationi
bus conſiſtentem: Greg. Sed is qui inui
tantem ſe contemni conſpicit, filii ſui nu
ptias

ptias uacuas non habebit, quemque enim ſermo Dei inuenturus eſt vbi requieſcat. vnde ſubditur: Tunc ait ſeruis ſuis. Orig. Id eſt Apoſtolis aut Angelis, qui præpoſiti erant in uocatione Gentiũ; Nuptiæ quidem paratæ ſunt. Rem. Id eſt omne ſacramentum humanæ diſpenſationis iã peractum atq; completum eſt. Sed qui inuitati erant, id eſt Iudæi, non fuerunt digni; qa Dei iuſtitiam ignorantes & ſuam ſtatuere uolentes, indignos ſe iudicauerunt æternæ uitæ. Reprobato ergo Iudaico populo, ad has nuptias Gentilis populus eſt ſuſceptus. unde ſequitur: Ite ergo ad exitus uiarum &c. Hie. Gentilium.n. populus non erat in uiis, ſed in exitibus uiarũ. Remig. Qui ſunt errores Gentilium? Chry. ſup. Mat. Vel uiæ ſunt omnes profeſſiones huius mundi, ut puta philoſophiæ, militiæ, & huiuſmodi. Dicit ergo; Ite ad exitus uiarum, ut cuiuſlibet cõditionis homines uocent ad fidem: Adhuc ſicut caſtitas uia eſt quæ ducit ad Deum, ſic fornicatio uia eſt quæ ducit ad diabolũ, & ſic de aliis uirtutibus & uitiis. Iubet ergo ut cuiuſcunq; cõuerſationis uel conditionis homines inuitent ad fidem. Hil. Per uiam ẽt tẽpus ſeculi intelligendũ eſt, atq; ideo ad exitus uiarũ iubentur ire, quia omnibus retroacta donantur. Greg. Vel aliter: In ſcriptura ſacra uias, actiones accipimus: exitus uiarũ, intelligimus defectus actionum, quia illi plerunque facile ad Deum ueniunt, quos in terrenis actionibus proſpera nulla comitantur. Orig. Vel aliter: Puto hanc primã uocationẽ fuiſſe ad nuptias aliquarum ingenuarum animarum. Principaliter.n. Deus uult uenire ad epulationem diuini eloquij eos, qui ad intelligendum ſunt ingenioſiores: & quoniam huiuſmodi ſunt, nolunt ad iſtam uocationem uenire, tranſmittuntur alii ſerui prouocantes eos, & promittentes ꝙ ſi uenerint, percipient prãdium paratum à rege. Sicut.n. in corporalibus alia eſt quæ nubit ſponſa, alii inuitatores, alii qui inuitantur ad nuptias; ſic Deus ſcit diuerſos ordines animarum, earumq; uirtutes & cauſas ob quas hi quidẽ in conſtitutione ſponſæ accipiũtur, alii in ordine ſeruorum uocantiũ, alii in numero inuitatorum ad nuptias. Sed qui principaliter quidẽ fuerant inuitati, primos inuitatores quaſi pauperes ſenſu neglexerunt, & abierunt ſua ſequẽtes; in quibus magis ſunt delectati, q̃ in his quæ rex per ſeruos ſuos promittebat. ſed hi leuiores ſunt his qui ſeruis tranſmiſſis iniuriantur, & interficiunt; qui. ſ. præparatione contentioſorũ uerborum auſi ſunt tenuiſſe ſeruos miſſos, qui non ſunt præparati ad ſoluendas quæſtiones eorum uerſutas, & contumeliis afficiuntur uel interficiuntur ab eis. Sequitur; Et egreſſi ſerui eius in uias &c. Orig. Egredientes ſerui ſiue de Iudæa & Hieruſalem Apoſtoli Chriſti, ſiue ab interioribus Angeli ſancti, & uenientes ad uias diuerſas diuerſorum morum congregauerunt quoſcunq; inuenerunt. Et non curant utrum aliquando ante uocationem mali fuerint, aut boni. bonos autem intelligere hic ſimpliciter conuenit humiliores & rectiores ex eis qui ueniebant ad cultũ Dei quibus conueniebat quod Apoſtolus ait. Cũ Gentes quæ legẽ non habent ea quæ legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex. Hier. Inter ipſos.n. Gentiles infinita eſt diuerſitas, cum alios ſciamus eſſe procliuiores ad uitia, alios ad honeſtatem morum uirtutibus deditos. Grego. Vel hoc dicit, quia in hac Eccleſia nec mali ſine bonis, nec boni ſine malis eſſe poſſunt: bonus autem nõ fuit, qui malos tolerare recuſauit. Sequitur. Et impletæ ſunt nup. diſ. &c. Orig. Nuptiæ, ſcilicet Chriſti & eccleſiæ ſunt impletæ, dũ reſtituti Deo qui ab Apoſtolis ſunt inuenti recubuerunt ad epulandum in nuptiis, ſed quoniam bonos & malos oportuit quidẽ uocari, non autem ut mali permanerent mali, ſed ut deponerent ueſtimenta cõtraria nuptijs, & induerent nuptialia indumenta. ſ. uiſcera miſericordiæ benignitatis &c. Ideo rex egreditur ut uideat diſcũbentes, priuſquã apponatur eis prandium, ut retineat habentes nuptialia ueſtimenta, & delectet, condemnetque contrarios. unde ſequitur. Intrauit ãt rex ut uideret diſcumbentes. Chry. ſup. Mat. Non quia alicubi ipſe non eſt, ſed ubi uult per iudicium aſpicere, ibi dicitur præſens, ubi autem non uult, abſens uidetur. Dies autem aſpectionis, eſt dies iudicii quando uiſitaturus eſt chriſtianos, qui ſuper menſam ſcripturarum recumbunt. Origenes. Ingrediẽs autem inuenit quendã qui

Conditiones Gentilium.

non

nō mutauerat proprios mores. unde ſequitur. Et uidit ibi hominem non ue. &c. Singulariter dixit, quia unius ſunt generis omnes qui ſeruant malitiam poſt fidem quam habuerant ante fidem. Gregorius.

Moraliter intelligendū.

Quid autem debemus intelligere per nuptialem ueſtem, niſi charitatem? quia hāc in ſe dominus habuit, dum ad ſociandæ ſibi eccleſiæ nuptias ueniret. Intrat ergo ad nuptias, ſed ſine ueſte nuptiali, qui in eccleſia fidē hēt, ſed charitatem non habet. Aug. con. Fau. Vel ſine ueſte nuptiali nuptias adit, qui quærit ibi gloriam, non ſponſi, ſed ſuam. Hila. Vel ueſtis nuptialis eſt gratia Spiritus ſancti, & candor habitus cœleſtis, qui bonæ interrogationis cōfeſſione ſuſceptus, uſque in cætum regni cœlorum immaculatus & integre eſt reſeruandus. Hie. Vel ueſtis nuptialis præcepta ſunt domini, & opera quæ complentur ex lege & Euangelio, nouique hominis efficiunt ueſtimentum, quod qui in die iudicij inuentus fuerit ſub nomine chriſtiano non habere, ſtatim corripitur. unde ſequitur, Et ait illi; Amice, quomodo &c. Amicū uocat, quia eſt inuitatus ad nuptias quaſi ſit amicus per fidem. Arguit autem imprudentiæ, q̄ ueſte ſordida mūditias polluerit nuptiales. Orig. Et quoniam qui peccat & nō induit dominum Ieſum Chriſtum non habet excuſationem aliquam, ideo ſequitur, At ille obmutuit. Hie. In tempore .n. illo non erit locus imprudentiæ, nec negandi facultas; cum omnes Angeli & mundus ipſe teſtes ſint peccatorum. Greg. Non aūt ſolū reiectus eſt à nuptiis qui iniuriā nuptiis fecit, ſed adhuc à miniſtris regis ſuper vincula conſtitutis ligatus, inceſſione qua non eſt vſus ad bonū, & apprehenſoria uirtute qua nullū opus ad bonum impleuit, condemnatus eſt in loco ab omni lumine alieno, qui uocātur tenebræ exteriores. vnde ſequit̄; Tūc rex dixit miniſtris Ligatis mani. & pedi. mitti. in tene. exterio. Grego. Ligantur tunc pedes & manus per diſtrictionem ſnīæ, qui modo à prauis operibus ligari noluerunt per meliorationem vitæ. vel tunc ligat pœna, quos modo à bonis operibus ligauit culpa. Aug. 11. de trinitate. Prauarum uero atque diſtortarum uoluntatum implicatio, uinculū eſt quo alligatur qui hoc agit, ut proijciat̄ in tenebras exteriores. Grego. Interiores autem tenebras, dicimus cœcitatem cordis, exteriores vero tenebras, æternā noctē dānationis. Chry. ſup Mat. Vel per hoc deſignatur differentia tormentorum in peccatoribus. Sunt .n. primæ tenebræ exteriores, interiores autem minores & nouiſſima loci. Sequitur; ibi erit fletus & ſtridor dentium. Hieron. In fletu oculorum & ſtridore dentiū, per metaphoram membrorum corporalium magnitudo oſtenditur tormentorum. Manus quoq; ligatas & pedes, fletum oculorum & ſtridorem dentium, ad comprobandam reſurrectionis intellige veritatem.

tenebræ interiores & exteriores quæ

Greg. Vt illic dentes ſtrideant, qui de edacitate gaudebant, illic oculi defleant, qui hic per illicitas concupiſcentias verſabātur, quatenus ſingula mēbra ſupplicio ſubiaceant; quæ hic ſingulis quibuſcūq; uitiis ſubiecta ſeruiebant. Hie. Et quia in conuiuio nuptiali non initium, ſed finis quæritur: ſubditur, Multi .n. ſunt vo. &c. Hilar. In inuitante .n. ſine exceptione publicæ bonitatis, humanitas eſt, in inuitatis vero vel vocatis, de iudicio, meritorum probitatis electio eſt. Greg. Nonnulli .n. bona nec incipiunt, nonnulli vero in bonis quę inceperunt minime perſiſtunt. Tanto ergo ſibi vnuſquiſq; ſolicitè metuat, quanto ignorat quæ reſtāt. Chry. ſup. Mat. Vel aliter: Quotiens Deus tentat eccleſiā ſuā ingreditur ad eā vt videat diſcumbentes: & ſi inuenerit aliquem non habentem veſtem nuptialē, interrogat eum, vt quid factus es chriſtianus, ſi hæc opera negligebas? Talē ergo Chriſtus tradit miniſtris ſuis, id eſt aliquibus magiſtris ſeductionis, & ligant manus eius, id eſt opera, & pedes, id eſt motus animæ, & mittunt eū in tenebras, id eſt in errores, uel Gentiū, vel Iudæorū, vel hæreſim: propinquiores .n. ſunt tenebræ Gentilium, quia ueritatem ſpernunt quam non audierūt, ſed exteriores Iudæorum qui audierunt, ſed nō crediderunt, ſed magis exteriores hæreticorum, qui audierunt, & didicerunt.

Tropologica expoſitio.

Tunc abeuntes phariſæi, cōſilium inierunt, ut caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cū Herodianis, dicētes; Magiſter ſcimus quia verax es, & uiā Dei in ueritate doces, & nō eſt tibi cura de aliquo. Non enim reſpicis perſonā hominum

numen Dic ergo nobis quid tibi uidetur? Licet cenſum dari Cæſari? an non? Cognita autem Ieſus nequitia eorum, ait; Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denariũ. Et ait illis Ieſus; Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio? Dicunt ei; Cæſaris. Tũc ait illis Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Et audientes mirati ſunt, & relicto eo abierunt.

Chry. ſup. Mat. Sicut ſi aliquis claudere uoluerit aquæ currentis meatum, ſi excluſa fuerit per aliquam uiolentiam aliunde ſibi ſemitam quærit; ſic Iudæorum malignitas ex una parte confuſa, alium ſibi aditum adinuenit, unde dicitur: Tunc abeun. pharisæi &c. Abierunt inquã ad Herodianos Quale conſilium, tales & conſiliatores, & ideo ſequitur: Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis dicentes, Magiſter. ſcimus quia uerax es, & uiam Dei &c. Glo Tanquam ignotis, ut facilius deciperent & per eos illum caperent, cum timẽtes turbam hoc per ſe non præſumerent facere. Hie. Nuper quidẽ ſub Cæſare Augu. Iudæa ſubiecta Romanis quando in toto orbe eſt celebrata deſcriptio, ſtipẽdiaria facta fuerat. Et erat in populo magna ſeditio dicentibus aliis pro ſecuritate & quiete, quia Romani pro omnibus militarent, debere tributa perſolui. Phariſæis uero, qui ſibi applaudebant in iuſtitia, econtrario nitentibus non debere populũ Dei (qui decimas ſolueret & primitias daret, & cætera quæ in lege ſcripta ſunt) humanis legibus ſubiacere. Cæſar ãt Auguſtus Herodẽ filiũ Antipatris alienigenã & proſelytũ, regem Iudæis conſtituerat, qui tributis præeſſet, & Romano pareret imperio Mittunt igitur phariſæi diſcipulos ſuos cũ Herodianis, ideſt militibus Herodis, ſeu quos illudentes phariſæi (quia Romanis tributa ſoluebant) Herodianos uocabãt, & non diuino cultui deditos. Chry. in ho. Propter hoc antẽ ſuos diſcipulos & Herodis milites ſimul mittunt ut quodcunque dixerit, reprehendatur, cupiebant.n. magis aduerſum Herodianos eũ aliquid dicere, quia.n. eũ detinere timebant, ꝑp turbas, uoluerũt ei periculũ immittere, ex hoc ꝙ eſſet publicis tributis obnoxius. *Hypocritæ notantur.* Chry. ſup. Mat. Hæc eſt ãt hypocritarũ prima ſimulatio, quia laudãt quos perdere uolũt. Et ideo in laudẽ prorũpunt, dicentes Magiſter, ſcimus quia uerax es. Magiſtrum eum uocant, ut quaſi honoratus & laudatus myſterium ſui cordis ſimpliciter eis aperiat, tanquã uolens eos habere diſcipulos. Glo. Tripliciter ãt cõtingit aliquem ueritatem non docere. Primo ex parte ipſius docentis, quia. ſ. ueritatem uel non nouit, uel non amat, & contra hoc dicunt. Scimus quia uerax es. Secundo ex parte Dei, cuius timore poſtpoſito quidam ueritatẽ de Deo, quam nouerunt, non purè annunciant, & cõtra hoc dicunt. Et uiam Dei in ueritate doces. Tertio ex parte proximi, ex cuius timore uel amore aliquis ueritatẽ tacet, & ad hoc excludẽdũ dicũt. Et nõ eſt tibi cura de aliquo. ſ. hoĩe, non .n. reſpicis perſonam hoĩum. Chry. in ho. Hoc de Herode & Cæſare occulte inſinuabant. Hie. Blanda quidẽ & fraudulenta interrogatio illuc prouocat rñdentem, ut magis Deum quàm Cęſarẽ timeat. unde dicunt, Dic ergo nobis quid tibi &c. Vt ſi dicat non debere tributa ſolui, ſtatim audientes Herodiani, ſeditionis reum cõtra Romanum principem eum teneãt. Chry. in ho Quia enim ſciebant ꝙ quidam hãc diſcordiam meditantes occiſi erant, uolebant & ipſum per ſermones hos in talem ſuſpicionem immittere Sequitur: Cognita autem Ieſus &c. Chryſo. ſup. Matth. Nõ ſecundum ſermones eorum pacificos blande reſpondit, ſed ſecundum conſcientiam eorum crudelem aſpera dixit: quia Deus uoluntatibus reſpondet, nõ uerbis. Hiero. Prima ergo uirtus eſt reſpondentis, interrogantium mẽtes cognoſcere, & nõ diſcipulos, ſed tẽtatores uocare, hypocrita ergo uocatur qui aliud eſt, & aliud ſimulat. *Reſponſionis modus.* Chry. ſuper Matth Dicit ergo eis, hypocritæ, & cõſiderantes eum humanorum cordium cognitorem, quod facere cogitabant perficere non auderent. Vide ergo quod phariſæi blandiebantur ut perderent: ſed Ieſus eos cõfundebat ut ſaluaret, quia utilior eſt homini Deus iratus, quàm homo propitius. Hierony. Sapientia enim ſemper ſapienter egit, ut ſuis potiſſimum tentatores ſermonibus cõfutentur. Et ideo ſequitur. Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium, hoc genus nummi eſt quod pro de-

cem

cem nummis cõmutabatur:& habebat imaginem Cæſaris. unde ſequitur: Et ait illis Ieſus:Cuius eſt imago hæc & ſuperſcriptio? Qui putant interrogationẽ Saluatoris ignorantiã eſſe & non diſpenſationem diſcant ex præſenti loco ꝙ utiq; poterat ſcire Ieſus, cuius imago eſſet in nummo. Sequitur:Dicunt ei, Cæſaris. Cæſarem nõ putemus Auguſtum, ſed Tyberium priuignum eũ ſignificari, ſub quo & paſſus eſt dñs. Omnes autẽ reges Romani à primo Caio Cæſare, qui imperium arripuerat: Cæſares appellãtur. Sequitur. Reddite ergo quæ ſunt Cęſaris, Cæſari.i.nummum, tributum,& pecuniam. Hila. Si.n.nihil ꝙ Cæſaris eſt, penes nos reſederit: cõditione reddendi ei quæ ſua ſunt, non tenebimur. Porrò ãt ſi rebus illius incumbamus: ſi iure poteſtatis ſuæ utimur, extra querelam iniuriæ eſt, reddere Cæſari quod eſt. Chryſo. Tu ãt cum audieris; Redde quæ ſunt Cæſaris Cæſari, illa ſcito eum dicere ſolum, quæ in nullo pietati nocent; quia ſi aliquid tale fuerit, non adhuc Cæſaris eſt ſed diaboli tributum. Deinde ut nõ dicãt; qm̃ hominibus non ſubiicis, ſubdit; Et quę ſunt Dei, Deo. Hiero. Id eſt decimas, primitias, oblationes,& uictimas: ſicut & ipſe dñs reddidit Cęſari tributa pro ſe & Petro; & Deo reddidit quæ Dei ſunt, patris faciens uoluntatem. Hila. Deo etiam quæ eius ſunt, reddere nos oportet, ideſt corpus,& animam,& uoluntatem. Numiſma .n. Cæſaris in auro eſt, in quo eſt eius imago depicta. Dei autem Numiſma, homo eſt, in quo eſt Dei imago figurata, ideo diuitias ueſtras date Cæſari, Deo autem innocentiæ ueſtræ conſcientiam ſeruate. Orige. Ex hoc loco diſcimus Saluatoris exemplo ut non his quæ à multis dicuntur,& propterea glorioſa uidentur, occaſione pietatis attendamus; ſed quæ conuenienter ſecundum ordinem rationis dicũtur. Poſſumus autem & moraliter intelligere locum iſtum, quoniam debemus corpori quædam dare quaſi tributũ Cæſari, id eſt neceſſaria. Quæcunque autem ſunt conuenientia animarum naturæ, ideſt ea quæ ducunt ad uirtutem, debemus Deo offerre. qui ergo ſupra modũ docẽt legem Dei,& de rebus debitis corpori nihil curare præcipiunt, ſunt phariſæi, qui reddere Cæſari tributum uetabant; prohibentes .ſ. nubere, & abſtinere à cibis quos Deus creauit. qui uero ſupra modum æſtimant oportere corporibus indulgere, ipſi ſunt Herodiani. Saluator ãt noſter uult, ut nec uirtus minoretur, dum ſupra modum carni ſeruimus; nec carnis natura grauetur, dum abundantius uirtutibus adhæremus. Vel princeps mundi, id eſt diabolus, dicitur Cæſar. non enim poſſumus reddere Deo quæ Dei ſunt, niſi prius reddiderimus principi quæ ſunt ſua, ideſt, niſi depoſuerimus malitiam uniuerſam. Hoc etiã diſcamus ex loco præſenti, quod contra tentantes nec omnino tacere debemus, nec ſimpliciter reſpondere, ſed circunſpectè; ut præcidamus occaſionem quærentiũ in nobis occaſionem,& doceamus irreprehenſibiliter, quæ poſſunt ſaluare uolentes ſaluari. Hiero. Qui autem credere debuerant ad tantam ſapientiam, mirati ſunt quòd calliditas eorum inſidiandi nõ inueniſſet locum. unde ſequitur. Et audiẽtes mirati ſunt,& relicto eo abierunt. Infidelitatem pariter cum admiratione reportantes.

*In illa die acceſſerunt ad eũ Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes; Magiſter, Moyſes dixit. Si quis mortuus fuerit, nõ habens filium, ut ducat frater eius uxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Erant autem apud nos ſeptem fratres, & primus uxore ducta defunctus eſt, & non habens ſemen, reliquit uxorem ſuam fratri ſuo. Similiter ſecundus & tertius, uſque ad ſeptimum. Nouiſſime autem omnium & mulier defuncta eſt. In reſurrectione ergo cuius erit de ſeptẽ uxor? Omnes enim habuerunt eam. Reſpondens autem Ieſus, ait illis. Erratis neſcientes ſcripturas, neque uirtutem Dei. In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur, ſed * erunt ſicut angeli Dei in cælo. De reſurrectione autem mortuorum nõ legiſtis quod dictum eſt à Deo dicẽte uobis, ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum ſed uiuentium. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina eius.*

*ſunt.

Chry. in ho. Confutatis phariſæorũ diſcipulis cum Herodianis, Sadducæi ſe immittunt, cum tamen ex confuſione priorũ eos oporteret effici pigriores; ſed præſumptio, inuerecundum quid eſt, & pertinax, & impoſſibilia tentans. propter hoc & Euange-

Euangeliſta ſtupens eorũ dementiã, hoc ipſum ſignificat, dicẽs: In illa die &c. Chry. ſup. Mat. Quando recedebant phariſæi, accedebant Sadducæi, forte tali conſilio, q̃a decertabant quis eum ante deprehendere poſſet, uel ſi ratione eum non poſſent ſuperare, ſaltem per ipſam frequentiam ſubuerterent ſenſum eius. Hier. Duæ hæreſes erant in Iudęis, una Phariſæorum, & altera Sadducæorum. phariſæi traditionum & obſeruationum iuſtitiam præferebant, unde & diuiſi uocabantur à populo: Sadducæi autem, qui interpretantur iuſti, & ipſi uendicabant ſibi quod nõ erant prioribus & corporis & animæ reſurrectionẽ credentibus confitentibusq́; & Angelos & ſpiritum ſequẽtes, iuxta actus Apoſtolorũ, omnia denegabant. unde & hic dicitur: Qui dicunt reſurrectionẽ non eſſe. Ori. Non ſolum autem carnis reſurrectionẽ negabãt, ſed etiam animę immortalitatẽ tollebãt. Chry. ſup. Mat. Vidẽs enim diabolus, quia iuſtitiam Dei omnino extinguere non potuit, introduxit hæreſim Sadducæorum, qui dicerent non eſſe reſurrectionẽ mortuorum, quę res omne propoſitum faciendæ iuſtitiæ frangit, quis enim contentus erit aduerſus ſeipſum quotidie luctamina exercere, niſi ad ſpem reſurrectionis aſpiceret? Gre. ca. 4. Mora. Sunt autem nonnulli conſiderantes q̃ ſpiritus à carne ſoluitur, q̃ caro in putredinem uertitur, q̃ putredo in puluerem reducitur, q̃ puluis in elemẽta ſoluitur ut nequaquam ab humanis oculis uideatur, reſurrectionem fieri poſſe deſperãt; & dum arida oſſa inſpiciũt, hæc ueſtiri carnibus, rurſumq́; ad uitam uireſcere poſſe fieri diffidũt. Aug. ĩ Enchi. Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, ſed in quẽlibet puluerem cinerẽue ſoluatur, in quoſlibet halitus aurasq́ue diffugiat, in quamcunque aliorum corporum ſubſtantiã, uel in ipſa elementa uertatur in quorumcunque animalium, aut etiam hominum cibũ cedat, carnemq́ue mutetur, animæ illi humanæ in puncto temporis redditur, quæ eam primitus ut homo fieret, uiueret, & creſceret, animauit. Chry. ſup. Mat. Ad defenſionem autem ſui erroris, inueniſſe ſe arguciſſimam rationem Sadducæi putabant unde ſequitur. Et interro. eum dicẽ.

Duæ hæreſes Iudæorum

Fides reſurrectionis.

Magiſter &c. Chry. in ho. Quia enim immitigabile malum mos erat apud Iudæos, qui omnia pro præſenti uita faciebant; in legem deduxit Moyſes defuncti ſine filiis uxorem fratri dari oportere, ut defuncto filius naſceretur ex fratre, & non excideret nomen eius, quod erat quędam mortis mitigatio. Non autem alius quàm frater uel propinquus iubebatur accipere uxorem defuncti, quoniam non ita putaretur qui ex tali coniunctione erat naſciturus eſſe filius eius qui obiit; & iterum extraneus nõ ita haberet neceſſitatem ſtatuere domum eius qui obierat, ſicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iuſtum erat. Sequitur. Erant autem &c. Hie. Qui reſurrectionem corporum non credebant & animam putabant interire cum corporibus, rectè iſtiuſmodi fingunt fabulam, quæ deliramenti arguat eos, qui reſurrectionem aſſerant mortuorum. Turpitudinem ergo fabulæ opponunt, ut reſurrectionis denegent ueritatem. unde concludunt in reſurrectione ergo cuius erit? poteſt autem fieri, ut uerè in gente eorum hoc aliquando acciderit. Aug. de quæ. euã. Per hos aũt 7. fratres myſtice intelliguntur homines impij, qui fructum iuſtitiæ non potuerunt afferre in terra per omnes ſeptem mundi ætates, quibus iſta terra cõſiſtit. Poſtea. n. & ipſa terra tranſiet, per quam omnes illi, quaſi ſeptem ſteriliter tranſierunt. Sequitur Reſpondens autem Ieſus, ait illis. Erratis neſcientes ſcri. &c. Chry. ſup. Mat. Sapienter primum arguit ſtultitiam eorum, quia non legebãt. Secundo ignorantiam, quia non cognoſcebant Deum. Ex diligẽtia enim lectionis, naſcitur ſcientia Dei, ignorantia autem, negligentiæ filia eſt. Hiero. Propterea ergo errant, quia ſcripturas neſciunt: & quia ſcripturas neſciũt, conſequenter ignorant uirtutem Dei. Origen. Duas autem res dicit eos neſcire, unam quidem ſcripturas, alteram autem uirtutem Dei, per quam reſurrectio fit & noua uita in ea. Vel dominus arguens Sadducæos neſcire uirtutem Dei, ſe eos non cognoſcere arguebat. Ipſe. n. erat uirtus Dei, & non cognoſcebant eum, quaſi neſcientes ſcripturas, quæ loquuntur de eo. Propterea nec reſurrectionem credebãt, quam facturus fuerat ipſe. Quæritur aũt,

cum Saluator dicat. Erratis neſciẽtes ſcripturas: An dicat, ꝙ in quibuſdam ſcripturis poſitum eſt, quod ſequitur; In reſurrectione neque nubent &c. quod in veteri teſtamento non legitur ſcriptum. Nos aũt dicimus, quia ſcriptum eſt, non in ipſis ſermonibus manifeſtè iſta dicentibus, ſed in myſterio indicantibus, ſecundum intellectum moralem. Nam cum ſit lex vmbra futurorum bonorum, dicens quodlibet de uiris & uxoribus, de ſpiritualibus nuptijs principaliter dicit. Sed nec hoc inuenio alicubi ſcripturã dicentem, ſanctos poſt exitum fore ſicut Angelos Dei, niſi fortè qs & hoc moraliter intelligat, ſecundum illud quod dicitur: Tu autem ibis ad patres tuos. Itẽ, appoſitus eſt ad populum ſuum. Dicet autem aliquis: Ideo eos increpabat, quia non legebant cæteras ſcripturas, quę ſunt extra legem; & ideo errabant. Alius autem dicit ꝙ neſciebant Moſaicæ legis ſcripturas: ex eo ꝙ diuinum ſenſum earũ non ſcrutabãtur. Chry. ſup. Mat. Vel quod dicit, In reſurrectione neque nubent neq; nubentur &c. retulit ad hoc quod dixerat, Neſcitis uirtutem Dei. quod autem dixit: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob: ad illud quod dixerat. Neſcitis ſcripturas. Et quidem calumniatoribus primum oportet in aliqua quæſtione auctoritatem ſcripturæ proferre, deinde rationem exponere; interrogantibus autem per ignorantiam prius rationem exponamus, poſt auctoritatem cõfirmemus, quoniam calumniatores cõuincere oportet, interrogatores autem docere, ideo his interrogantibus per ignorantiam, prius rationem expoſuit, dicens. In reſurrectione. Hier. In hoc autem quod dicit, Neque nubent neque nubentur: Latina conſuetudo, Græco idiomati non reſpondet. Nubere enim apud latinos, propriè dicuntur mulieres, ſed nos ſimpliciter dictũ intelligamus ꝙ nubere de uiris, & nubi de mulieribus dictum ſit. Chry. ſup. Mat. In hoc quidem ſeculò quia morimur, ideo naſcimur; quia naſcimur, ideo uxores ducimus ut quod moriendo minuitur, naſcendo ſuppleat. Ibi autem moriendi neceſſitas tollitur, unde & naſcendi cauſa ſoluta eſt. Hil. Et quidem ſuffecerat aduerſus Sadducæos opinionem illecebrę corporeę recidiſſe, &

Modus informãdi.

officiis ceſſantib. inania hæc corporũ gaudia ſuſtuliſſe, ſed adiecit: ſed ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo. Chry. in ho. Per quod ad interrogatum conuenienter reſpõdet, quia enim hæc erat eis cauſa æſtimandi reſurrectionem non eſſe, quia credebant eandem fore reſurgentium conditionẽ. Hanc cauſam remouit, oſtendens eos alterius cõditionis futuros. Chryſ. ſup. Mat. Notandũ uerò quòd cum de ieiunijs & elemoſynis cæteriſque uirtutibus ſpiritualibus locutus fuit, nunquam Angelorum ſimilitudinem introduxit, niſi cum de abſolutione à coitu loqueretur, quoniam ſicut omnes actus carnales, opera ſunt animalium, præcipuè tamen actus libidinis, ſic omnes uirtutes ſunt res Angelicæ, præcipuè tamen caſtitas, per quam uincitur natura uirtutib. Hier. Quod ergo infertur: Sed ſunt ſicut Angeli Dei in cœlo, ſpiritalis conuerſatio repromittitur. Dion. Tunc enim quãdo incorruptibiles & immortales erimus, uiſibili quidem ipſius Dei apparitione in caſtiſſimis contemplationibus adimplebimur, intelligibilis autem luminis datione participabimus in impaſſibili & in immateriali mente, ſecundũ imitationem ſuper cœleſtium mẽtium, propter quod dicitur, ꝙ erimus Angelis æquales. Hila. Eandem autem calumniam quam Sadducæi afferũt de coniugio, afferre plures ſolent; in quam formam muliebris ſexus reſurgat. Sed qualis in ſcripturis auctoritas eſt de Angelis opinando, talem in reſurrectione ſpei noſtræ ſenſum oportet eſſe de fœminis. Aug. 22. de ciuita. Dei. Sed mihi melius uidentur ſapere, qui utrunque ſexum reſurrecturum eſſe non dubitatur. Non enim libido ibi erit, quæ confuſionis cauſa eſt. Nam priuſquam peccaſſent, nudi erant, natura autem ſeruabitur, quæ tunc quidem & à concubitu, & à partu immunis erit, erunt tamen membra fœminea non accommodata uſui ueteri, ſed decori nouo, quo nõ allicitur aſpicientis concupiſcentia, quæ nulla erit, ſed Dei laudetur ſapientia, atq; clementia, qui & quod nõ erat fecit, & liberauit à corruptione quod fecit. Hier. Nemo enim dicit de lapide & arbore, & his rebus quæ non habent mẽbra genitalia, ꝙ nõ nubẽt neque nubentur, ſed de his qui cum poſſunt nubere, tamen aliqua ratione

Libidinis deteſtatio.

non

non nubunt. Raba. Hæc autem quæ dicta
ſunt de reſurrectionis conditionibus, pro
poſitæ reddidit quæſtioni:de ipſa uerò re-
ſurrectione contra eorum infidelitaté con
uenienter loquitur. Chry.in ho. Et quia il
li interrogando Moyſen præmiſerant, per
Moyſen eos confutat. unde ſubdit. De re-
ſurrectione autem mortuorum &c. Hier.
Ad comprobandam reſurrectionis uerita
tem multis aliis exemplis manifeſtioribus
vti potuit, ex quibus eſt illud: Reſuſcitabũ
tur mortui, & reſurgẽt qui in monumentis
ſunt. Et in alio loco. Multi dormientiũ de
terræ puluere reſurgent. Quæritur ergo
quid ſibi uoluerit dominus hoc proferre
teſtimonium quod uidetur ambiguũ, uel
non ſatis ad reſurrectionis pertinens ueri
tatem, & quaſi hoc prolato probauerit qđ
uolebat, ſtatim intulerit. Non eſt Deus
mortuorum, ſed uiuẽtium. Suprà diximus
autem Sadducæos nec Angelum nec ſpiri
tum, nec reſurrectionem corporum confi-
tẽtes: & animarum quoque interitum præ
dicaſſe. Hi quinque tantum libros Moyſi
recipiebãt, prophetarum vaticinia reſpuẽ
tes. Stultum autem erat inde proferre te-
ſtimonia, cuius auctoritatem non ſequebã
tur Porrò ad æternitatem animarum pro-
bandã de Moyſe ponit exẽplum. Ego ſum
Deus Abrahã, ſtatimq; infert. Nõ eſt Deus
mortuorum, ſed uiuentium: ut cum proba
uerit aĩas permanere poſt morté (neq; .n.
poterat fieri ut eorũ eſſet Deus, qui nequa
quam ſubſiſterẽt) cõuenienter introduce-
retur & corporũ reſurrectio, quæ cum ani
mabus bona malaq; geſſerũt. Chry. in ho.
Sed qualiter alibi ait: vt viuorum & mor-
tuorũ dominetur? ſed hoc nõ eſt ſimile ei
quod hodie dicitur. Mortuorũ .n. ibi dici-
tur eſſe dominus eorũ .ſ. qui uicturi ſunt,
nõ autem eorũ qui ſemel diſperauerunt,
Aſſertio reſurrectionis. & ultra non reſurgent. Hie. Conſiderandũ
etiam q ſermo hic ad Moyſen iam factus
fuerat, ſanctis patriarchis iã pridẽ quieſcẽ
tibus; erant ergo, quorum Deus erat. nihil
.n. habere poterãt, ſi nõ erãt. quia ĩ natura
rei eſt, ut eſſe id neceſſe, ſit cuius ſit alte-
rum; atque ita habere Deũ, uiuentium eſt,
cum Deus æternitatis ſit, & non ſit eorum
quæ mortua ſunt, habere id quod æternũ
eſt, & quomodo eſſe illi futuri ſemp nega
buntur, quorum ſe eſſe profiteatur æterni
tas? Orig. Deus etiã eſt qui dicit. Ego ſum
qui ſum. Sic ergo impoſſibile eſt ut dica-
tur eorum Deus eſſe qui non ſunt Et uide
quia non dixit. Ego ſum Deus Abraham,
Iſaac & Iacob: ſed Deus Abraham, Deus
Iſaac, & Deus Iacob. In alio autem loco
ſic dixit. Deus Hebręorum miſit me ad te.
Qui enim perfectiſſime ſunt circa Deum,
quantũ ad comparationem cęterorum ho
minum, totum habent Deum in ſe: propte
rea, non communiter, ſed ſingulariter dici
tur eorum Deus. vt puta ſi dicamus: Ager
ille, illorum eſt, oſtẽdimus q unuſquiſque
eorum non habet eum in toto. Si autem
dicimus q ager ille illius eſt, demonſtra-
mus quia totũ agrum poſſidet ille. Vbi dici
tur. Deus Hebræorum, imperfectio demõ
ſtratur eorum, quia unuſquiſque eorũ ali-
quid modicum de Deo habebat. Dicit au-
tem Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus
Iacob; quia ſinguli eorum totum habebant
Deum. non autem ad modicam laudem re
ſpicit patriarcharum q uiuebant. Augu.
con. Fau. Opportune itaque eadem uoce
nunc conuincuntur Manichæi, qua tũc cõ-
uicti ſũt Sadducęi: nã & ipſam reſurrectio
nem alio quidem modo, ſed tamen ipſi ne
gant. Aug. ſuper Ioannem: Ideo autem ſpe
cialiter Deus Abrahã, Deus Iſaac, & Deus
Iacob dicit; quia. in iſtis tribus omnes mo
di generationis filiorum Dei uocãtur. Ge-
nerat enim Deus multoties de bono prędi
catore bonum filium, & de malo malum;
quod ſignificatur per Abraham, qui de li-
bera uxore fidelem filium habuit, & de an
cilla infidelem genuit. Aliquando verò ge
nerat per bonum prædicatorem, bonum & *Tres modi generationum.*
malum filium quod ſignificatur in Iſaac,
qui de libera unum bonum, & alterũ malũ
generauit. Aliquando generat bonos per
bonũ & malũ prædicatoré, quod ſignificat
per Iacob, qui bonos filios genuit & de li-
beris, & de ancillis. Chry. ſup. Mat. Et
uide quomodo ſit infirmior congreſſio Iu
dæorum contra Chriſtum. Prima fuit cũ
terrore, dicendo. In qua poteſtate hæc fa-
cis? contra quam neceſſaria fuit conſtan-
tia cordis. Secunda fuit cum dolo; con-
tra quam neceſſaria fuit acuta ſapientia.
Hæc auté fuit cum præſumptione ignara,
quæ præcedentibus facilior eſt. Hominem
enim putantem ſe aliquid ſcire, cum ne-

ſciat, nimo ſcienti facile eſt conuincere. Sic & operatio inimici in primis grauis eſt, ſed ſi qs forti animo ſuſtinuerit, inueniet eũ infirmiorem, ſequitur. Et audientes turbæ mirabantur &c. Remi. Non quidẽ Sadducæi, ſed turbæ mirantur. Hoc etiam quotidie agitur in Eccleſia, cum enim diuina inſpiratione aduerſarij Eccleſiæ ſuperantur, turbæ fidelium lætantur.

Phariſæi autem audientes quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerũt in unum, & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentans eũ: Magiſter, quod eſt mandatum magnũ in lege? At illi Ieſus: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. In his duobus mandatis uniuerſa lex pendet & prophetæ.

Hier. Quòd ſuprà phariſei in oſtenſione denarii fuerant cõfutati, & aduerſę partis uiderant factionem ſubrutam: debuerãt ex hoc moueri, ne vltra molirẽtur inſidias, ſed maleuolentia & liuor nutrit impudentiam. unde dicitur: Phariſæi autẽ au. ꝙ &c. Orig. Silentium autem Sadducæis impoſuit Ieſus, uolens oſtendere, quoniã mendacij vocẽ obmuteſcere facit claritas ueritatis. Sicut enim proprium iuſti eſt tacere, cum ſit tempus tacẽdi, & loqui, cum ſit tempus loquendi, non tamen obmuteſcere; ſic proprium eſt omnium, qui mendacij ſunt doctores, obmuteſcere quidem quantum ad rem, non autem tacere. Hier. Phariſæi ergo & Sadducæi qui inter ſe cõtrarij ſunt, ad tentandum Ieſum pari mente conſentiunt. Chry. ſup. Mat. Vel conuenerunt in unum phariſæi ut multitudine uincerent, quem rationibus ſuperare non poterant; à ueritate ſe nudos profeſſi ſunt, qui in multitudine ſe armauerunt. Dicebant enim apud ſe: Vnus loquatur pro omnibus, & omnes loquamur per unum, ut ſi quidem uicerit, omnes uideamur uiciſſe. ſi autem conuictus fuerit, uel ſolus uideatur confuſus, & ideo ſequitur: Et interrogauit eum unus &c. Orig. Omnem ergo qui non diſcendi, ſed tentandi cauſa interrogat aliquem doctorum, æſtimare debemus illius phariſæi fratrem, ſecundum illud, Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Aug. de con. Euan. Non moueat autem ꝙ Matthæus hic dicit tentatum fuiſſe, à quo dominus Ieſus interrogatus eſt: Marcus autem hoc tacet, & in fine ita concludit, ꝙ ei dominus ſapienter reſpondenti dixerit: Non longè es à regno Dei. Fieri enim poteſt ut quãuis tentans acceſſerit, domini tamen reſpõſione correctus ſit. Aut certè ipſam tentationem, de qua loquitur Iacob, nõ accipiamus malã, tanquã decipere uolẽtis inimicum, ſed cauſa potius tanquam experiri amplius uolẽtis ignotum. neque fruſtra ſcriptũ eſt, Qui facilè credit, leuis eſt corde, quid autem interroget, ſubdit. Magiſter, quod eſt mandatum in le. &c. Orig. Tentans dicebat: Magiſter, quoniã non inquantum diſcipulus Chriſti, pferebat hãc uocẽ. Si quis ergo nõ diſcit aliquid à uerbo, nec tradit ſe ei ex toto animo ſuo, dicit aũt ei magiſter, frater phariſęi eſt Chriſtum tentantis. Cùm ergo ante Saluatoris aduentũ legeretur lex: forſitã quærebatur quod eſt mandatũ magnũ in ea. Neq; enim interrogaſſet hoc phariſæus, niſi diu apud illos de hoc quæſitum fuiſſet, & non inuentũ, donec ueniens Ieſus hoc doceret. Chryſo. ſup Mat. De magno tamen mandato interrogat, qui nec minimum obſeruabat, ille debet interrogare de maiore iuſtitia, q iã minorẽ compleuit. Hier. Vel non de mãdatis interrogat, ſed quod ſit primum mandatum magnumq́ue, ut cùm omnia quæ Deus mandauerit magna ſint, quicquid ille reſpondeat occaſionem habeat calũniãdi. Chry. ſup. Mat. Dominus autem ſic ei reſpondit, ut interrogationis eius fictam conſcientiam ſtatim primo reſponſo perċuteret. unde ſequitur: Ait illi Ieſus, Diliges dñum Deũ tuũ &c. Diliges, inquit non timore, qa diligere magis eſt quãm timere. timere enim ſeruorũ eſt, diligere filiorum. Timor ſub neceſſitate eſt, dilectio in libertate. Qui in timore ſeruit Deo, pœnam quidem euadit, mercedem uerò iuſtitiæ non habet, quia inuitus fecit bonũ, propter timorẽ. Non uult ergo Deus ut timeatur ſeruiliter ab hominibus quaſi dominus ſed ut diligatur, quaſi pater: qui adoptionis ſpiritũ donauit hominibus. Diligere autem Deum ex toto corde, eſt ut cor tuum nõ ſit inclinatum ad alicuius rei dilectionem magis quàm Dei. Diligere autem Deum in tota anima, eſt certiſſimum animum

Timor minus meritum.

Expoſitio præcepti charitatis.

mum habere in veritate, & firmum eſſe in fide. Alius eſt.n.amor cordis, & alius eſt amor animæ. Amor cordis quodammodo carnalis eſt, vt etiam carnaliter diligamus Deum, quod facere nõ poſſumus, niſi recedamus ab amore carnalium rerum. Cordis ergo amor ſentitur in corde, amor verò animę non ſentitur, ſed intelligitur, quia in iudicio animæ conſiſtit. Qui enim credit apud Deum eſſe omne bonum, & nihil boni eſſe extra ipſum: hic diligit Deum in tota anima. Tota verò mẽte diligere Deum, eſt vt omnes ſenſus Deo vacent. Cuius.n. intellectus Deo miniſtrat, cuius ſapientia circa Deũ eſt, cuius cogitatio ea quæ Dei ſunt, tractat, cuius memoria quę bona ſunt recordatur: tota mente diligit Deum. Auguſt. de doctr. Chriſtia. Vel aliter: Deum ex toto corde diligere præciperis, vt omnes cogitationes tuas: Ex tota anima, vt omnem vitam tuam: Ex tota mente tua, vt omnem intellectum tuum, in illum conferas, à quo habes ea, quæ confers. Nullam ergo vitæ noſtræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quaſi locum dare, vt alia re velit frui. Sed quicquid aliud diligendum venerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit. Tunc enim eſt optimus homo, cum tota vita ſua pergit in incommutabile bonum. Glo. Vel ex toto corde, ideſt intellectu: Anima, ideſt voluntate: Mente, ideſt memoria, vt nihil ei contrarium velis, ſentias, aut recorderis. Origenes. Vel aliter: Ex toto corde, ideſt ſecundum totam recordationem, & operationem, & cogitationem: Ex tota anima, ideſt vt parati ſint eam ponere pro pietate Dei: In tota mente, nihil aliud ſcilicet proferentes, niſi quæ Dei ſunt. Et vide ſi potes, cor quidem accipere pro intellectu, quo intelligibiliter ſpeculantur, mentem autẽ ad proferendas res. Mente enim proferimus ſingulas res, & per vnumquodque quod ſignificatur, quaſi mente noſtra inambulamus atque proferimus. Si autem tentanti phariſæo dominus non reſpondiſſet, æſtimare poſſemus non eſſe vnum mandatum maius altero. Sed dominus reſpondens ſubdit, hoc eſt maximum & primum mandatum. vbi diſcimus ſententiam de mandatis, quod eſt magnum, & ſunt inferiora vſque ad minima. Reſpondet autem dominus nõ ſolum quod eſt magnum mandatum, ſed etiam primum, non pro ordine ſcripturæ, ſed pro dignitate virtutis. Hi autem ſoli huius mandati in ſe ſuſcipiunt magnitudinem & primatum, qui non ſolum diligunt dominum Deum ſuum, ſed etiam illa tria ſuſceperint, ſcilicet ex toto corde &c. Docuit autem quòd non ſolum eſt magnum & primum, ſed etiam quod eſſet ſecundum ſimile priori vnde ſequitur: Secũdum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Si autem qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, manifeſtum eſt quòd nõ diligit proximum ſicut ſeipſum, cum nec ſeipſum diligat. Auguſt. 1. de doctr. Chriſtia. Manifeſtum eſt autem hominem proximum eſſe deputandum, quia erga neminem operandum eſt malum. Iam verò ſi vel cui præbẽdum, vel à quo præbendum eſt nobis officium miſericordiæ rectè proximus dicitur; manifeſtum eſt hoc præcepto, quo tenemur diligere proximum, etiam ſanctos Angelos contineri, à quibus nobis tanta miſericordiæ impenduntur officia, quanta nobis in ſcripturis animaduertere facile eſt, ex quo & ipſe dominus noſter, proximum ſe nobis dici voluit, quoniam ſeipſum dominus Ieſus Chriſtus ſignificat opitulatum eſſe ſemiuiuo iacenti in via. Auguſt. 8. de Trin. Qui autem amat homines, aut quia iuſti ſunt, aut vt iuſti ſint amare debet; ſic enim & ſeipſum amare debet, aut quia iuſtus eſt, aut vt iuſtus ſit; ſic enim diligit proximum ſicut ſeipſum ſine vllo periculo. Auguſt. 1. de doctr. Chriſt. Si autem teipſum non propter te debes diligere, ſed propter illum vbi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt, non ſuccenſeat aliquis homo, ſi & ipſum propter Deum diligis. Quiſquis ergo rectè proximum diligit, hoc cum eo debet agere, ut etiã ipſe toto corde diligat Deũ. Chry. ſuper Matth. Qui autem hominem amat, ſimile eſt ſicut qui Deum amat, quia imago Dei eſt homo, in quo Deus diligitur, ſicut rex in ſua imagine honoratur. Et propter hoc dicitur hoc mandatum ſimile eſſe primo. Orige. Vel aliter: Quod mandatum ſequens primo eſt ſimile, ſignificat idem eſſe officij & meriti in utroque: neque enim aut Dei ſine Chriſto, aut Chriſti ſine Deo poteſt utilis eſſe dilectio ad ſalutem.

Angeli diligẽdi.

tem. Sequitur. In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Aug. de quæſt. Euange. Pendet dixit, ideſt illuc refertur vbi habet finem. Raban. Ad duo enim hæc præcepta pertinet totus decalogus. Præcepta quidem primæ tabulæ ad dilectionem Dei, præcepta ſecundæ ad dilectioné proximi. Origen. Vel quia qui omnia impleuit quæ ſcripta ſunt de Dei dilectione & proximi, dignus eſt magnas gratias à Deo percipere, vt intelligat omnem legem & prophetas. Augu. 7. de Trin. Cum autem ſint duo præcepta in quibus pendet lex & prophetæ, dilectio Dei & proximi, non immerito ſcriptura plerũq; pro vtroq; vnum ponit: ſiue dilectionem Dei, ſicut eſt illud; Scimus enim quoniam diligẽtibus Deum omnia cooperantur in bonũ. ſiue dilectionem proximi, ſicut eſt illud. Omnis lex in vno ſermone impletur; Diliges proximum tuum ſicut teipſum. ſed hoc ideo, quia qui proximum diligit, cõſequens eſt vt Deum diligat. Ex vna eademq; charitate Deum proximumque diligimus, ſed Deum propter Deum, nos autem & proximum propter Deum. Aug. 1. de doct. Chriſt. Sed tamen quoniam excellentior & ſupra noſtrã naturam eſt diuina ſubſtantia, præceptum quo diligimus Deum, à proximi dilectione diſtinctum eſt, quòd ſi te totum intelligas, ideſt animam & corpus, & proximum tuum, ideſt animam & corpus, nullum diligendarum rerum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. Cum enim præcurrat dilectio Dei, ſequitur dilectio proximi, eiusque dilectionis modus præſcriptus ſit, vt eum ſicut teipſum diligas ſimul & tui abs te dilectio prætermiſſa non eſt.

Duo præcepta decalogi.

Congregatis autem phariſæis interrogauit eos Ieſus, dicens. Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis. Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum dominum, dicens. Dixit dominus domino meo. ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Si ergo Dauid vocat eum dominũ, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere verbum, neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum amplius interrogare.

Chry. in ho. Iudæi æſtimantes Chriſtũ eſſe hominem purum, eum tentabant, nec eum tentaſſent, ſi filium Dei crediſſent. Volens ergo Chriſtus oſtẽdere ꝙ agnoſcebat fallaciam cordis eorum: & quia Deus erat; nec manifeſtè voluit vincere veritatem, ne occaſionem blaſphemiæ inuenientes Iudæi amplius inſanirent, nec omnino tacere, quia ad hoc venerat vt veritatẽ annunciaret; ideo talem interrogationẽ eis propoſuit, ut ipſa interrogatio eis oſtenderet quis eſſet. vnde dicitur: Cõgregatis autem phariſæis interrogauit eos Ieſus &c. Chry. in ho. Diſcipulos quidem primum interrogauit quid alij dicerẽt de Chriſto, & tunc quid ipſi dicerent, hos aũt non ita. Profectò .n. ſeductorem eum dixiſſent, & malum; exiſtimabant autem, quoniã Chriſtus purus homo erat, & ideo dixerũt eum eſſe filiũ Dauid. & hoc eſt quod ſubditur: Dicunt ei, Dauid. Ipſe autẽ hoc reprehendens, inducit prophetam dominationem eius & proprietatem filiationis, & cohonorationem, quæ eſt ad patrem teſtantem. vnde ſubditur: Ait illis, Quomodo ergo Dauid &c. Hiero. Teſtimonium hoc de 109. pſal. ſumptum eſt. Dominus ergo filius Dauid uocatur, non ſecundum id ꝙ de eo natus eſt, ſed iuxta id ꝙ natus ex patre ſemper fuit, præueniens ipſum carnis ſuæ patrem. uocat autem eum dominum ſuum, non errore incerto, nec propria uoluntate; ſed Spiritu ſancto. Remi. Quod autem dicit: Sede à dextris meis, nõ intelligendum eſt ꝙ Deus corporeus ſit, ut dexteram uel ſiniſtram habeat, ſed à dextris Dei ſedere, eſt in honore & æqualitate paternæ dignitatis manere. Chry. ſup. Mat. Puto autem hanc interrogationem non ſolum contra phariſæos, ſed etiam contra hæreticos poſuit, nam ſecũdum carnem uerè filius erat Dauid, dñs autem ſecundum diuinitatem. Chry. in ho. Non autem in hoc ſtat, ſed ut timeãt ſubdit, Donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, ut ſaltẽ ita eos inducat. Orig. Deus etiam non ad perditionem ſolum ponit ſcabellũ pedum Chriſti inimicos ipſius, ſed & ad eorum ſalutẽ. Remi. Donec autem pro infinito ponitur, ut ſit ſenſus: Sed ſemper, & inimici tui in ſempiternum ſubiicientur pedibus tuis. Glo. Quòd autẽ à patre inimici ſubiiciuntur filio, non infirmitatem filij, ſed unitatem naturæ ſignificat, nam & filius ſubiicit inimicos patri, quia patrẽ clarificat ſuper terram. Et ex hac auctoritate concludit.

Teſtimonium diuinitatis Chriſti.

Si ergo Dauid uocat eum dñm, quomodo filius eius eſt? Hier. Interrogatio hæc nobis proficit uſq; hodie cõtra Iudæos. Et hi .n. qui confitentur Chriſtũ eſſe uenturum; hoĩem ſimplicem & ſanctũ uirum aſſerunt de genere Dauid. Interrogemus ergo eos docti à dño, ſi ſimplex homo eſt, & tãtum filius Dauid, quomodo Dauid uocat eum dominum ſuum? Iudæi aũt ad diluendam interrogationis ueritatem, friuola multa confingunt, uernaculũ Abrahę aſſerentes, cuius filius fuerit Damaſcus Eliezer: & ex ipſius perſona ſcriptum pſalmum, ꝙ poſt ſedera quinq; regnum dominus Deus, dño ſuo Abraham dixerit: Sede ad dexteram meam, donec ponam &c. Quos interrogemus quõ dixerit Abrahæ ea quæ ſequunť, & reſpõdere cogamus quomodo Abrahã ante Luciferum genitus ſit, & quomodo ſacerdos fuerit ſecundum ordinẽ Melchiſedech, pro quo Melchiſedech obtulerit panem & uinum, & à quo decimas prædæ acceperit. Chry. in ho. Hoc tantum impoſuit finem ipſorum diſputationibus quaſi magnum & ſufficiens præcludere eorum ora. vnde ſequitur: Et nemo poterat reſpõdere ei uerbum. Neq; auſus & c. Siluerunt .n. ex tunc non uolentes ſed non habendo aliquid dicere. Orig. Si autem interrogatio eorũ fuiſſet ex uoluntate diſcendi, nunquam eis talia propoſuiſſet, ut amplius nõ eſſent auſi eum interrogare. Raba. Ex hoc autem intelligimus uenena inuidiæ ſuperari poſſe, ſed difficile quieſcere.

Iudæorum correptio.

CAPVT XXIII.

*T*VNC Ieſus locutus eſt ad turbas & ad diſcipulos ſuos, dicens Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint uobis, ſeruate & facite, ſecundum opera vero eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere.*

Chry. ſup. Mat. Poſtq̃ dñs ſacerdotum reſponſione proſtrauit, & incorrigibilem eorum conditionẽ oſtendit: ſicut clerici, ſi malè fecerint, inemendabiles ſunt, laici verò delinquentes facilè emendantur: tũc conuertit ſermones ad Apoſtolos & ad populũ. unde dicitur. Tunc locutus eſt Ieſus ad turbas &c. Infructuoſum namq; eſt uerbum in quo ſic alter confunditur, ut alter nõ erudiatur. Orig. Sunt aũt meliores diſcipuli Chriſti reliquis turbis, & inuenies in eccleſiis quoſdã affectuoſius accedẽtes ad uerbum Dei eſſe diſcipulos Chriſti, cæteros autem populum eſſe ipſius. Et interdum quædã diſcipulis ſolis dicit, quædam uerò turbis, alia uerò turbis ſimul atq; diſcipulis, ſicut ſunt hæc. unde ſequitur. Dicẽs ſuper cathedrã Moyſi &c. Qui legem Moyſi profitenť & interpretari ſe gloriantur, hi ſedẽt ſuper cathedram Moyſi. Qui ergo non recedunt à litera legis, ſcribæ dicuntur. Qui autem maius aliquid profitentes, diuidunt ſeipſos quaſi meliores à multis, phariſæi dicuntur, quod interpretãtur diuiſi. Qui aũt Moyſen ſecundum ſpiritualem uirtutem intelligunt & exponunt, ſedent quidẽ ſuper cathedrã Moyſi, ſed non ſunt ſcribæ & phariſęi, ſed his meliores dilecti Chriſti diſcipuli. Poſt aduentum aũt Chriſti ſedent ſuper cathedram eccleſiæ, quæ eſt cathedra Chriſti. Chry. ſup. Mat. Videndum eſt tamẽ quõ quis ſuper cathedram ſedeat, quia nõ cathedra facit ſacerdotem, ſed ſacerdos cathedram. nõ locus ſanctificat hoĩem, ſed homo locum. Ideoq; malus ſacerdos de ſacerdotio ſuo crimen acquirit, non dignitatem. Chry. in ho. Ne aũt aliquis dicat, q̃m propter hoc deſidior factus ſum ad agendum, quia malus eſt doctor: hãc deſtruit occaſionem cum ſubdit. Omnia ergo quæcunq; &c. Non. n. ſua dicunt, ſed quæ Dei ſunt, quæ per Moyſen Deus in legem deduxit. Et intuere quãto circa Moyſen utitur honore, eam iterum quæ ad uetus eſt teſtamentum, concordiam oſtendens. Orig. Si aũt ſcribæ & phariſæi ſedentes ſuper cathedram Moyſi, ſunt Iudæorum doctores, ſecundum literã docentes legis mandata, quomodo iubet nos dominus ſecundum omnia quæ dicunt illi facere? cũ Apoſtoli in actibus uetent fideles uiuere ſecundum literã legis. Sed illi docent ſecundum literã, legem ſ ĩaliter nõ intelligentes. Quæcunq; ergo dicũt nobis ex lege, intelligẽtes ſenſum legis facimus, & ſeruamus, nequaquam facientes ſecundum

Quæſtio cathedra Moyſi.

dum opera eorum. Non enim ſicut lex do
cet,faciunt:nec intelligunt velamen eſſe
ſuper literam legis. Vel cum omnia audie
ris non omnia intelligas pręcepta legis,pu
ta multa quæ de eſcis ſunt, & q̃ de hoſtijs
& ſimilia,ſed ea quæ corrigũt mores. Sed
quare non de lege gratię hoc mãdauit,ſed
de doctrina Moyſi? quia ſcilicet nõdũ erat
tempus præcepta nouæ legis ante tempus
paſſionis manifeſtare. Mihi autẽ uidetur
ꝙ & aliquid aliud prędiſpẽſans hoc dicit,
quia enim accuſaturus erat ſcribas & pha
riſæos in ſequentibus ſermonibus, ne ui-
deretur apud ſtultos ex hoc eorum princi-
patum cupere,uel propter inimicitiã hoc
facere,primum à ſe hãc ſuſpicionem remo
uet,& tunc eos incœpit reprehendere, ut
turbæ non in eadem vitia incidant:& ideo
ne exiſtiment ꝙ quia debent eos audire,
ideo eos debeant in operibus imitari. Sub
ditur enim:Secundum verò opera eorum
nolite facere. Quid eſt autem doctore il-
lo miſerabilius,cuius uitam diſcipuli cum
non ſequuntur,ſaluantur,cum imitantur,
perduntur? Chry.ſup.Mat. Sicut autem au
rum de terra eligitur, & terra relinquit,
ſic & auditores doctrinam accipiãt, & mo
Mali poſſunt eſſe bona doctrina. res relinquant. Frequenter enim de homi
ne malo,bona doctrina procedit, ſicut au-
tem & ſacerdotes melius iudicant propter
bonos,malos docere,quàm propte malos,
bonos negligere.ſic & ſubditi,propter bo-
nos ſacerdotes etiam malos honorent, ne
propter malos boni etiam contemnantur,
melius eſt enim malis iniuſta præſtare,
quàm bonis iuſta ſubtrahere. Chry.in ho.
Conſidera uerò vnde incipit eos reprehẽ
dere. Nam ſequitur: Dicunt enim & non
faciunt. Maximè enim accuſatione dignus
eſt,qui doctrinæ auctoritatem habens le-
gem tranſgreditur. Primo quidem,quia ꝑ
uaricatur qui alios corrigere debet:dein-
de, quia peccans maiore pœna dignus eſt
propter honorem:tertio,quia plus corrũ-
pit uelut in ordine doctores peccans. Rur-
ſus autem & aliam eorum reprehenſionẽ
ponit,quoniã graues ſunt ſibi ſubiectis.un
de ſequit. Alligant. n. onera grauia &c. In
quo duplicem eorum malitiã oſtẽdit, unã
quidem in hoc ꝙ ſine uenia expetunt à ſu
biectis ſummã diligentiam uitæ, aliam ue
rò in hoc ꝙ ſibiipſis multam concedunt li

centiã. Oportet autem bonum principem
econtrario ſe habere. In his.n. quæ ſecũdũ
ſeipſum ſunt,grauẽ iudicem eſſe, in ſubie-
ctis autem manſuetum. Intende autẽ qua-
liter & eorum reprehenſionem aggrauat.
Non enim dixit:Non poſſunt, ſed nolunt.
neq; dixit:Portare,ſed digito mouere, id
neq; propè fieri,neq; tangere. Chry.ſuper
Mat.. Et quidem quantum ad phariſæos &
ſcribas de quibus loquitur:onera grauia &
importabilia dicit legis mandata, quibus
Petrus in actibus dicit: Vt quid vultis im-
ponere iugũ ſuper ceruices diſcipulorum
quod neq; nos,neq; patres noſtri portare
potuimus? Onera enim legis quibuſdam
rationibus fabuloſis commendantes audi-
toribus,quaſi uincula ſuper humeros cor-
dis eorum alligabant,ut velut rationis vin
culo conſtricti non reiicerent ea à ſe. Ipſi
aũt nec ex modica parte ea ĩplebãt, id eſt
ut nõ dicant plano opere, ſed nec modico
tactu,ideſt digito. Gl. Vel alligant onera,
ideſt undecunque traditiones colligunt, *Onus legis.*
quæ cõſciẽtiã nõ leuant,ſed grauant. Hie.
Humeri autem & digitus,& onera,& vin-
cula,quibus alligant onera, ſpiritualiter
ſunt intelligenda. Hic ẽt generaliter domi
nus aduerſus oẽs magiſtros loquit,q gran
dia iubent & minora non faciũt. Chry.ſu.
Mat. Tales autem ſunt qui graue pondus
uenientibus ad pœnitentiã imponunt, &
ſic dum pœna præſens fugitur, contemnit
pœna futura. Si.n. faſcem ſuper humeros a
doleſcentis,quem non poteſt baiulare,po
ſueris: neceſſe habet,ut aut faſcẽ reiiciat,
aut ſub pondere confringatur: ſic & ho-
mini,cui graue pondus pęnitentiæ impo-
nis,neceſſe eſt,ut aut pęnitentiam reiiciat
aut ſuſcipiens dũ ſufferre non poteſt, ſcan
dalizatus amplius peccet. Deinde & ſi er-
ramus modicã pœnitentiã imponentes,nõ
ne melius eſt,propter miſericordiam red
dere rationem, quàm propter crudelita-
tem? ubi paterfamilias largus eſt, diſpen-
ſator non debet eſſe tenax. Si Deus beni-
gnus,ut quid ſacerdos eius auſterus? Vis ap
parere ſanctus? circa tuam uitam eſto au-
ſterus,circa aliorum benignus: audiant te
homines parua mandantẽ & grauia facien
tem. Talis eſt autem ſacerdos qui ſibi in-
dulget & alios exigit:quemadmodum ma
lus deſcriptor tributi in ciuitate, qui ſe
rele-

releuat & onerat tribuentes.

Omnia uerò opera ſua faciunt ut uideantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias. Amant aũt primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Vos aũt nolite uocari rabbi. Vnus eſt.n. magiſter noſter, omnes aũt uos fratres eſtis. Et patrem nolite uocare uobis ſuper terram, unus eſt.n. pater uester qui in cælis eſt. Nec uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter, unus eſt Chriſtus. Qui maior eſt ueſtrũ, erit miniſter ueſter. Qui ãt ſe exaltauerit, humiliabitur, & qui ſe humiliauerit, exaltabitur.

Chry.in ho. Supra dominus arguerat ſcribas & phariſæos crudelitatis & negligentiæ, conſequẽter autem arguit eos inanis gloriæ, quæ fecit eos à Deo recedere: unde dicit: Omnia autem opera &c. Chry in home. In omni re naſcitur quod ipſam exterminat, ſicut ex ligno uermis, & ex ueſtimento tinea. unde ſacerdotum miniſterium qui poſiti ſunt ad ædificationem ſanctitatis, corrumpere diabolus nititur, ut hoc ipſum bonum dum propter homines ſit, fiat malum. Tolle hoc uitium de clero, & ſine labore omnia reſecabis: ex hoc.n. fit ut difficile clerici peccantes pœnitentiam agant. Vult autem dominus in hoc oſtendere cauſam propter quam non poterãt credere Chriſto, hoc eſt quia omnia faciunt, ut uideantur ab hominibus. impoſsibile enim eſt, ut credat Chriſto cœleſtia prædicanti, qui gloriam hominum concupiſcit terrenam: legi.n. aliquem ſic interpretantem hunc locum, ſuper cathedra, ideſt in honore & gradu quo fuerat Moyſes, conſtituti ſunt ſcribæ & phariſæi indignè, qui prophetantes de Chriſto uẽturo prædicabant aliis, ipſi autem non recipiebant præſentem: propter hoc hortatur populum audire legem, quam prędicabant. i. credere in Chriſtum prædicatum à lege, & non imitari ſcribas & phariſæos incredulos. & reddit cauſam quare prædicabant ex lege Chriſtum uenturum, & nõ credebãt in eum, quia. ſ. omnia opera ſua faciunt, ut ab hominibus uideantur, id eſt quia non prædicabant Chriſtum uenturum deſiderio aduentus eius, ſed ut doctores legis eſſe ab hominibus uiderentur. Orige. Ad hoc autem opera ſua faciunt, ut ab hominibus videantur, viſibilé ſuſcipientes circuncisionem, & uiſibiliter corporalia fermenta auferentes de domibus ſuis: & ſimiliter his ſimilia agentes. Chriſti vero diſcipuli legem in occultus implent, quaſi in occulto conſtituti Iudæi ut Apoſtolus dicit. Chry. in ho Vide autem hic quòd cum quadam intentione eos incuſat. Non enim ſimpliciter ait quòd faciant opera ſua, ut uideantur ab hominibus, ſed addidit omnia. Deinde demonſtrat ꝙ neq; in magnis uane gloriabãtur, ſed in quibuſdam uilibus rebus. unde ſubditur: Dilatant.n. phylacteria ſua, & magnificant fimbrias. Hiero. Dominus.n. cũ dediſſet mandata legis per Moyſem, ad extremum intulit, ligabis ea in manu tua & erunt ſemper ante oculos tuos, & eſt ſenſus, Præcepta mea ſint in manu tua, ut opere compleãtur, ſint ante oculos tuos, ut die ac nocte mediteris in eis. Hoc phariſæi male interpretantes, ſcribebant in mẽbranis decalogum Moyſi, id eſt decem legis uerba, complicantes ea & ligantes in fronte, & quaſi coronam capitis faciẽtes, ut ſemper ante oculos mouerentur. Iuſſerat quoque aliud Moyſes, ut in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent ad Iſraelis populum diſcernendum, ſut qũo in corporibus circuncisio ſignum Iudaicæ Gentis daret, ita ueſtis haberet aliquam differentiam. Superſtitioſi uerò magiſtri captantes auram popularẽ, atque ex mulierculis captantes lucra, faciebant grãdes fimbrias, & acutisſimas in eis ſpinas ligabant, ut uidelicet ambulantes & ſedentes interdum pungerentur, & quaſi hac commonitione retraherentur ad miniſteria ſeruitutis Dei. Pictatiola ergo illa decalogi phylacteria uocabant, id eſt conſeruatoria, eo ꝙ quicunque habuiſſent ea quaſi ob cuſtodiam & munimentũ ſui haberent. Non intelligentibus phariſæis ꝙ hæc in corde portanda ſunt non in corpore, alioquin & armaria & arcæ hñt libros, & notitiam Dei non hñt. Chry. Illorum autẽ exemplo, & nunc multi aliqua nomina Hebraica Angelorũ confingũt & ſcribunt, & alligant, quæ non intelligentibus metuenda uidentur: quidã uerò aliquam partẽ Euangelij ſcriptam circa collum portant. Sed nonne quotidie Euangelium in Eccleſia legitur, & auditur

Phariſæorum error.

Peruerſio ſcripturarũ.

poſſunt, quod in duo diuiditur: in ſpeciale, & cõmune. In ſpeciale, quia oẽs Chriſtiani fratres uocãtur. Porrò in cõe, quia omnes homines ex vno patre nati, pari inter nos germanitate coniungimur. Sequitur: Et patrem nol. vo. &c. Chry. ſup. Mat. In mundo. n. quanuis homo hominẽ generet, tñ unus eſt pater qui omnes creauit. Nõ. n. initiũ uitæ habemus ex parentibus, ſed trãſitũ uitæ per eos accipimus. Ori. Sed quis non uocat patrẽ in terris? qui per omnẽ actũ ſecundũ Deũ impletum dicit; Pater noſter qui es in cœlis. Gl. Quia uerò apparebat quis eſſet omniũ pater, in hoc quod dixerat; Qui es in cœlis, uult exponere quis ſit omniũ magiſter. Vnde præceptũ de magiſtro iterum repetit, dicens; Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Chry. in ho. Nõ tñ dũ dicit Chriſtus magiſter, excluditur pater, ſicut neque ex hoc ꝙ. Deus pater noſter dicitur hominũ pater, excluditur Chriſtus. Hie. Quæritur autẽ quare aduerſum hoc præceptũ Apoſtolus doctorẽ gentiũ ſe eſſe dixerit? aut quo in monaſteriis uulgato ſermone ſe inuicem patres uocant? Quod ſic ſoluitur. Aliud eſt eſſe natura patrem, uel magiſtrum, aliud indulgentia. Nos, ſi hominẽ patrem uocamus, honorẽ ætati deferimus, nõ auctorem noſtræ oſtendimus uitæ. Magiſter. n. dicitur ex cõſortio ueri magiſtri; & ne infinita replicẽ, quomodo unus per naturam Deus, & unus filius non præiudicat cœteris, ne per adoptionẽ dii uocẽtur & filii, ita & unus pater & magiſter nõ præiudicat aliis, ut abuſiuè uocentur & patres & magiſtri. Chry. in ho. Non ſolum autem dominus primatus cupere ꝓhibet, ſed ad contrarium auditorem inducit. unde ſubdit: Qui maior eſt ueſtrum &c. Orige. Vel aliter: Et ſi miniſtrat quis uerba diuina, ſciens quia Chriſtus in eo fructificat, nequaquam ſe magiſtrum, ſed miniſtrum profitetur. unde ſequitur: Qui maior eſt ueſtrum &c. Quoniam & ipſe Chriſtus cum eſſet uerè magiſter, miniſtrum ſe eſſe profeſſus eſt, dicens: Ego ſum in medio ueſtrũ quaſi qui miniſtrat; bene autẽ poſt omnia, quibus uanæ gloriæ uetauit concupiſcentiam addidit, dicens. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur, & qui ſe humiliauerit exaltabitur. Remi. Quod ſic intelligitur,

Quæſtio euangelica.

Omnis qui ſe de ſuis meritis extollit, apud Deum humiliabitur, & qui ſe de beneficiis humiliat, apud Deum exaltabitur.

Væ autem uobis ſcribæ & phariſæi hipocritæ; qui clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis nec introeuntes ſinitis intrare.

Orig. Chriſtus quaſi uerè filius Dei illius qui legem dedit, ſecundum ſimilitudinem benedictionũ quæ ſunt in lege, dixit & ipſe beatitudines eorũ qui ſaluantur: ſecundum ſimilitudinem aũt maledictionũ poſitarũ in lege, ponit uæ, aduerſus peccatores, dicens: Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypochritæ. qui fatentur bonitatis eſſe aduerſus peccatores iſta pronunciare intelligant quia ſimile eſt propoſitum Dei in maledictionibus legis. ſiue autem illa maledictio, ſiue illud uæ non ex pronunciante cõtingit peccanti, ſed ex peccatis, quibus dignũ ſe præbet ad ſuſceptionẽ iſtorũ, quæ Deus diſciplinæ cauſa pronunciauit, ut cõuertantur homines ad bonũ. ſicut pater increpans filiũ, profert uerba maledictionis, nec tamẽ uult illum dignum fieri maledictionibus illis, ſed magis ab eis diuertere. Huius aũt uę cauſam ſubdit: Qui clau. reg. cœlo. &c. Hæc duo præcepta naturaliter inſeparabilia ſunt, quoniam hoc ipſum ſufficit ad expulſionem, ꝙ alios nõ permittit intrare. Chry. ſup. Mat. Regnum cęlorum, dicuntur ſcripturæ, quia in illis inſertum eſt regnũ cęlorum: ianua eſt intellectus earum. Vel regnum cœlorum eſt beatitudo cœleſtis; ianua autem eſt Chriſtus per quẽ introitur in eam. Clauiculari autem ſunt ſacerdotes, quibus creditum eſt uerbũ docendi, & interpretandi ſcripturas. Clauis autem eſt uerbum ſcientiæ ſcripturarum, per quam aperitur hominibus ianua ueritatis. Apertio aũt eius eſt interpretatio uera. Vide autẽ quia nõ dixit, Væ uobis, qui aperitis; ſed qui clauditis. ergo nõ ſũt ſcripturæ clauſæ, licet ſint obſcuræ. Ori. Phariſæi ergo & ſcribę nec intrabant, nec eum uolebant audire qui dixit. Si quis per me introierit, ſaluabitur. Et nec intrantes. i. eos qui credere poterant, propterea quæ à lege & prophetis ante fuerãt declarata de Chriſto introire ſinebãt; ſ. omni terrore ianuã claudentes adhuc derogabant doctrinæ eius, & ſubuertebant omnẽ propheticam ſcripturam de eo, & blaſphemabant

omne opus ipſius,quaſi falſum & à diabolo factum. Sed & oēs qui mala cõuerſatione ſua dant exemplũ peccandi in populo, & qui faciunt iniuriam ſcandalizantes puſillos, claudere uidentur ante homines regnum cœlorum. Et hoc peccatũ inuenitur quidem in popularibus,maximè autem in doctoribus,qui docent quod decet ſecundum iuſtitiam Euangelij hominesmon autem faciunt quod docent. Bene autem uiuentes & bene docentes, aperiunt hominibus regnum cœlorum,& dum ipſi intrant, alios prouocant introire.Sed & multi non permittunt intrare in regnum cœlorum, intrare uolentes; quãdo & ſine ratione excommunicant quoſdam propter aliquem zelum;qui meliores ſunt quàm ipſi:& ipſi quidem non permittunt eos introire. Illi autem qui ſobrij ſunt mente,patientia ſua tyrannidem eorum uincentes, quamuis uetiti,tamen intrant & hæreditant regnum. Sed & qui cum multa temeritate ſeipſos dederunt ad profeſſionem docendi priuſquam diſcerent:& Iudaicas fabulas imitantes, detrahunt eis qui ea quæ ſurſum ſunt in ſcripturis requirunt,claudunt quantum ad ſe ante homines regnum cœlorum.

Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum,orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium.

Chry.in hom. De reliquo dominus de gula eos reprehendit;& quod deterius eſt, quoniam non à diuitibus,ſed à viduis accipiebant unde uentrem implerent; & illorum inopiam conterebant, quam reuelare oportebat.unde dr. Væ vo.ſcri.& pha.&c. Glo. Ideſt qui ueſtra ſuperſtitione nihil intenditis,niſi ut prædam de ſubiecta plebe faciatis. Chry.ſuper Mat. Sexus autem mulierũ incautus eſt; quia non omnia quæ uidet,aut audit, cum ratione conſiderat. Mollis etiam eſt, quia facilè flectitur uel de malo ad bonũ,uel de bono ad malum. Virilis autem ſexus & cautior & durior eſt propterea ſimulatores ſanctitatis circa mulieres maximè negociantur. Quia nec intelligere eorũ ſimulationes poſſunt,& facilè ad eorum dilectionem inclinantur religionis cauſa.præcipuè tamẽ circa uiduas negociantur, primo quidem quia mulier non facile decipitur habens conſiliarium uirum,deinde quia non facilè de facultatibus ſuis aliquid dant,cum ſint in poteſtate uiri. propterea ergo dominus dum Iudaicos ſacerdotes confundit,Chriſtianos moner,ne uiduis mulieribus amplius commorentur quàm cæteris: quia etſi uolũtas mala non ſit,tamen ſuſpicio mala eſt. Chry. in ho. Deinde & huius rapinæ modus erat grauior. Additur enim orationes longas orantes. Quicunque enim malum facit dignus eſt pœna, ſed qui à religione cauſam accipit nequitiæ,grauiori eſt obnoxius pœnæ.unde ſequitur:Propter hoc am.acci.iudi. Chry.ſuper Mat.Primum quidem,pro eo quòd eſtis iniqui:alterum,pro eo quòd figmentum accipitis ſanctitatis auaritiam enim ueſtram religionis colore depingitis,& quaſi præſtatis diabolo arma Dei ut ametur iniquitas, dum pietas æſtimatur. Hila. Vel quia hinc procedat regni cœleſtis obſeruatio, ut in obeundis uiduarum domibus retineatur ambitio:ideo accipiẽt amplius iudicium,quia pœnam proprij peccati & reatum alienæ ignorantiæ debebũt. Glo. Vel quia ſeruus ſciens & non faciens, uapulabit multis.

Viduæ deuitandæ religioſis.

Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ,qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

Chry.in hom. Poſt præmiſſa rurſus eos dominus aliter incuſat, & quia inefficaces ſunt ad multorum ſalutem, cum multo labore indigeant,ut ad ſalutem unum cõuertant, & quia non ſolum deſides ſunt circa eos quos conuertunt;ſed eorum etiam deſtructores dum eos corrumpunt prauæ uitæ exẽplis.unde dicitur.Væ uo.ſcri.& pha. hypo. Hila. Maris autem & terræ peragratione ſignificat in totius orbis finibus eos eſſe Chriſti Euangelio obtrectaturos, & legis iugo contra iuſtificationes fidei aliquos ſubdituros. Proſelyti enim ſunt ex gentibus in ſynagogam recepti,quorum futurorum raritas in uno iudicatur. Neque .n. poſt Chriſti prædicationem doctrinæ eorum fides relicta eſt,ſed quiſquis acquiſitus fuerit ad fidem Iudæorum,filius fit gehennæ. Orige. Quicunque enim poſt ſaluatorem iudaizant,docentur imitari affectum eorum, qui dixerunt illo tempore: Crucifige eum. vnde ſequitur. Et cum fuerit &c. Hilar. Ideo autem pœnæ duplicatæ

Proſelyti qui dicantur.

tæ erit filius, qui neque ſit remiſſionẽ peccatorum Gentilium cõſecutus, & ſocietatem eorum qui Chriſtũ perſecuti ſunt, ſit ſecutus. Hier. Vel aliter: Scribę & phariſęi totum luſtrantes orbem id ſtudii habebãt, de Gentibus facere proſelytum, ideſt aduenam incircũciſum miſcere populo Dei. Chry. ſup. Mat. Non autem propter miſericordiam volentes eum ſaluare, quem docebant: ſed aut propter auaritiam, vt additis in ſynagoga Iudæis ſacrificiorum adderetur oblatio, aut propter vanam gloriam. Qui enim ſeipſum mergit in gurgite peccatorum, quomodo alterum à peccatis velit eripere? Nunquid magis miſericors poteſt alteri aliquis eſſe, quàm ſibi? Ex ipſis ergo actibus oſtendit, qui propter Deũ aliquem vult cõuertere, aut propter vanitatem. Greg. 21. Mora. Quia verò hypocritæ quamuis peruerſa ſemper operẽtur, loqui tamen recta non definunt. Bene loquendo quidem in fide, uel conuerſatione, filios pariunt, ſed eos bene uiuendo nutrire non poſſunt; quãto enim ſe libentius terrenis actibus inſerunt, tanto negligentius eos quos generant, agere terrena permittunt. Et quia obduratis cordibus uiuſit ipſo etiam quos generat filios, nulla pietate debiti amoris agnoſcunt. unde & hic de hypocritis dicitur. Et cum fue. factus &c. Aug. con. Fau. Hoc autem non quia circuncidebatur dixit, ſed quia eorum mores imitatur: à quibus imitandis ſuos cohibuerat, dicens: Super cathedram Moyſi &c. In quibus uerbis vtrunque debet aduerti, & quãtus honor delatus ſit doctrinæ Moyſi, in cuius cathedra etiam mali ſedentes, bona docere cogebantur, & inde fieret proſelytus filius gehennæ, non quidem uerba legis audiendo, ſed eorum ſectã ſectãdo. Propterea autem duplo quàm illi, quia hoc negligebat implere, quod propria volũtate ſuſceperat, non ex Iudæis natus, ſed ſpõte Iudæus factus. Hier. Vel quia ante, dum eſſet Gentilis, ſimpliciter errabat, & erat ſemel filius gehennæ. Videns magiſtrorum vitia, & intelligẽs deſtruere eos opere, qđ uerbo docebãt, reuertitur ad uomitũ ſuũ; & Gẽtilis factus, quaſi præuaricator, maiori pœna dignus erat. Chry. ſup. Mat. Vel quia fortè ſub cultura idolorum conſtitutus, uel propter homines iuſtitiam ſeruabat: factus autem Iudæus malorum magiſtrorum prouocatus exemplo, fiebat peior magiſtris. Chry. in ho. Cum enim uirtuoſus fuerit magiſter, diſcipulus imitatur, cũ autẽ fuerit malus, ſuperexcedit. Filius autẽ uocatur gehennæ, quomodo filius perditionis, & filius huius ſeculi. Vnuſquiſq; enim cuius opera facit, huius filius appellatur. Ori. Ex aũt loco diſcimus, quoniam & eorum qui in gehennã futuri ſunt, erit differentia tormentorum, quando alter eſt ſimpliciter filius gehennæ, alter uerò dupliciter. Sed & hoc uidere oportet: & ſi generaliter eſt fieri aliquẽ filium gehennæ, ut puta Iudæum, aut Gentilem: aut etiã ſpecialiter, ut per ſingulas ſpecies peccatorum fiat quis filius gehennæ, ut iuſtus quidem ſecundum numerum iuſtitiarum ſuarum augeatur in gloria, peccator autẽ ſecundum numerum peccatorum ſuorum multiplicetur in gehenna,

Filius gehẽnæ quis ai catur.

Væ vobis duces cæci qui dicitis, quicunque iurauerit per templum, nihil eſt, qui autem iurauerit in auro tẽpli, debitor eſt. Stulti & cæci, quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari, nihil eſt, qui autem iurauerit in dono quod eſt ſuper illud debet. Cæci, quod enim maius eſt. donum, an altare quod ſanctificat donum? Qui ergo iurat in altari iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. Et quicunque iurauerit in templo, iurat in illo & in eo qui habitat in ipſo. Et qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper ipſum.

Hier. Sicut in phylacterijs & fimbrijs dilatatis opinio ſanctitatis captabat gloriam, & per occaſionem gloriæ quærebant lucra: ſic alia traditionis fraude inuenta impietatis arguit tranſgreſſores. Si quis. n. in contentione, ſeu in aliquo iurgio uel in cauſæ ambiguo iuraſſet in templo, & poſtea coniunctus eſſet mendacii, non tenebatur criminis reus. Et hoc eſt quod dicit. Væ uo. du. cæ qui di. Quicunque &c. quaſi dicat: Nihil debet. Sin autẽ iuraſſet in auro & pecuniã quæ in templo ſacerdotibus offerebatur, ſtatim id in quo iurabat cogebatur exoluere. unde ſequitur. Qui autem iura. in au. templi &c. Chry. ſup. Mat. Templum quidem ad gloriam Dei pertinet, & ad hominum ſpiritualem ſalutem. Aurum autem tẽpli etſi ad gloriã Dei pertineat, tamen magis ad delectationem hominum

&ap

& ad utilitatẽ ſacerdotum offertur. phariſæi ergo aurũ, quo ipſi delectabãtur, & dona quibus ipſi paſcebantur, ſanctiora dicebant eſſe, quàm ipſum templum: ut homines promptiores facerent ad offerenda dona, quàm ad preces fundendas in templo. unde conuenienter reprehendit eos dominus, dicens. Stulti cæci, quid enim &c. Multi autem nũc Chriſtiani ſic inſipientes intelligũt. Ecce enim ſi aliqua cauſa fuerit, modicũ uidetur facere qui iurat per Deũ. Qui autem iurat per Euãgelium, maius aliquid feciſſe uidetur. Quibus ſimiliter dicendum eſt. Stulti & cæci. Nam ſcripturæ propter Deũ ſcriptæ ſunt, non Deus propter ſcripturas. Maior ergo eſt Deus qui ſanctificat Euangelium, quàm Euãgelium quod ſanctificatũ ab eo. Hier. Rurſus ſi quis iuraſſet in altari, periurij reum nemo retinebat: ſi autem iuraſſet in dono, uel in oblationibus, hoc eſt in hoſtia, uel in uictimis, in ſimila, & cæteris quæ offeruntur Deo ſuper altare, hoc ſtudioſiſſimè repetebant. Totum autem faciebant non ob Dei timorem, ſed ob diuitiarum cupiditatem. unde ſequitur. Et quicũque iura. in altari, nihil eſt &c. Arguit enim eos dominus & ſtultitiæ & fraudulentiæ: quòd multo maius ſit altare, quàm hoſtiæ quæ ſanctificantur ab altari. unde ſequitur: Cæci, quid enim maius eſt, donum an altare quod ſanctificat donum? Glo. Et ne fortè in tantam inſaniam prorumperent, ut dicerent aurũ ſanctius eſſe templo, & donum altari: eos alia ratione conuincit, quia uidelicet iuramento quod fit per templum & altare, cõtinetur iuramentum quod fit per aurũ uel per donum. Et hoc eſt quod ſubdit. Qui ergo iu. in al. iurat in eo. &c. Orig. Similiter quoniam Iudæi conſuetudinem habebant per cœlum iurare, ad reprehenſionem eorũ ſubdit. Qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei &c. Nõ ergo ſicut arbitrantur, euadunt periculũ in eo ꝙ non per Deum iurant, ſed per thronum Dei, ſcilicet cœlũ. Glo. Qui enim per ſubiectam creaturam iurat; & ꝑ diuinitatẽ præſidentem creaturæ iurat. Orige. Eſt autem iuramentum confirmatio verbi de quo iuratur. Iuramẽtum ergo intelligendum eſt teſtimonium ſcripturarum quod profertur ad cõfirmationem uerbi quod loquimur, vt ſit quidẽ templum Dei, ſcriptura diuina; aurum autem ſenſus in ea. Sicut autem aurum quod fuerit extra templum, nõ eſt ſignificatum; ſic omnis ſenſus qui fuerit extra diuinam ſcripturam, quanuis admirabilis uideatur, non eſt ſanctus. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam noſtros intellectus aſſumere, niſi oſtẽderimus eos eſſe ſanctos, ex eo ꝙ in ſcripturis continentur diuinis. Altare autem eſt hominis cor, quod principale habetur in homine. Vota autẽ & dona quæ ponuntur ſuper altare, eſt omne quod ſuperponitur cordi, ut orare, pſallere, eleemoſynas facere, ieiunare. Sanctum ergo facit omne uotum hominis cor eius ex quo uotum ei offertur. Ideo non poteſt honorabilius eſſe votum quàm cor hominis, ex quo tranſmittitur uotũ. Si ergo conſcientia hominis non pugnat, fiduciam habet ad Deum; non propter dona, ſed quia (ut ita dicam) altare cordis ſui bene conſtruxit. Tertium eſt ut dicamus ꝙ ſuper tẽplum, id eſt ſuper omnem ſcripturam, & ſuper altare, id eſt ſuper omne cor, eſt intellectus quidam, qui dicitur cęlum; thronus ipſius dicitur Dei: in quo uidere eſt facie reuelata cum uenerit quod perfectum eſt faciem ueritatis. Hil. Adueniente etiã Chriſto inutilem docet eſſe fiduciam legis, qa non in lege Chriſtus, ſed lex ſanctificatur in Chriſto; in quo ueluti ſedes thronusq́; ſit poſitus, atque ita ſtulti cæciq́; ſunt qui ſanctificante prætermiſſo, ſanctificata uenerantur. Aug. de quæſt. euan. Templum etiam & altare ipſum Chriſtum intelligimus, aurum & donum, laudes, & ſacrificia precum, quæ in eo & per eum offerimus. Non enim ille per hoc; ſed iſta per illum ſanctificantur.

Cupiditas ſacerdotum notatur.

Allegorica expoſitio.

Væ uobis ſcribæ et phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentam & anethum, et cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, & miſericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Chry. in ho. Supra dominus dixerat, ꝙ ligabant grauiora onera, & aliis imponebãt, quæ ipſi nec tangere volebãt. Hic aũt rurſus oſtendit ꝙ in paruis quærentes diligentiam, magna contemnebant. vnde dicitur. Væ vo. ſcri. & pha. hy. qui &c. Hiero. Phariſæi enim, quia præceperat de mi-

nus

nus propter alimoniam ſacerdotũ & leuitarum, quorũ pars erat dominus, omniũ rerum offerri in tẽplo decimas, ut intellectus myſticos dimittamus, hoc unum habebant ſtudii: ut quæ uilia fuerant cũ portarentur, cætera quæ erant maiora paruipendebant. unde ſequitur. Et reliqui. quæ grauio ſunt &c. Ex hoc capitulo arguit eos auaritię: quod ſtudioſe ĕt uilium olerum decimas exigant, & iudicium in diſceptatione negotiorum, miſericordiamque in pauperes, & fidem in Deum, quæ magna ſunt, prætermittant. Chry. ſuper Mat. Vel quia ſacerdotes auaritia pleni, ſi quis decimas alicuius rei minimæ nõ obtuliſſet, corripiebant eũ, quaſi magnum crimen feciſſet. Si quis ăt alterum lædebat aut in Deum peccabat, non curabant eum corripere; de lucro ăt ſuo ſoliciti, & de gloria Dei ac ſalute hominum negligentes. Seruare. n. iuſtitiã, & facere miſericordiã & habere fidem, pp ſuam gloriã Deus mandauit; decimas ăt offerre propter utilitatem ſacerdotum, ut ſacerdotes quidẽ populo in ſpiritualibus obſequantur, populi ăt i carnalibus ſacerdotibus ſubminiſtrẽt. ſic & modo fit, quia omnes de honore ſuo ſunt ſoliciti, de honore autem Dei nulli. Portiones ĕt ſuas uigilanter defendunt, ſed circa obſequium eccleſiæ curã impendere nõ attendunt. Si populus decimas nõ obtulerit, murmurant omnes, ſi peccantẽ populum uiderint, nemo murmurat cõtra eos. Sed quia ſcribarũ, & phariſæorum, ad quos loquebatur, quidã populares erant, non eſt incongruum ut aliã expoſitionem faciamus propter eos qui decimas dabãt. Nam qui accipit decimas, rectè decimare dicitur, & qui dat. Scribæ ergo & phariſæi minimarũ quidem rerum decimas offerebãt, oſtendendæ religionis gratia In iudiciis ăt erant iniuſti, in fratribus ſine miſericordia, in ueritate increduli. Orig. Sed quoniã contingens erat ut audientes quidam dominum iſta loquentem contemnerent minimarum rerum decimationem, ſapientes addidit, & hæc oportuit facere, hoc eſt iudicium, miſericordiã, & fidem, & illa nõ omittere, id eſt decimationem mentæ, anethi & cymini. Remi. Oſtendit quippe dñs his uerbis, quod omnia præcepta legis, tam maxima q̃ minima, ſunt im

Ritus neſarii arguuntur

Moralis expo.

plenda. Redarguuntur ăt qui eleemoſynas de fructibus terræ faciunt, putantes ſe minime poſſe peccare, quibus nihil proſunt eleemoſynæ, niſi à peccatis ſtudeant ceſſare. Hila. Et quia minoris periculi eſſet decimationem oleris q̃ beneuolentiæ officium præterire, irridet eos cõſequenter dñs, dicens. Duce cœci &c. Hie. Camelũ puto eſſe magnitudinẽ præceptorũ, iudicium, miſericordiã, & fidem. Culicem decimationẽ mentæ, anethi, & cymini, & reliquorum olerũ uiliũ. Hæc aũt præcepta Dei quæ magna ſunt deuoramus, atque negligimus, & operationem religionis in paruis quæ lucrũ hñt, cũ diligentia demonſtramus. Orige. Vel excollantes culicẽ. i. expellentes à ſe minima delicta quæ culices nominauit. Camelum ăt glutiunt. i. cõmittentes maxima delicta, quæ nominat camelos, animalia uidelicet tortuoſa & grãdia. Scribæ ăt moraliter ſunt, qui amplius nihil æſtimant poſitum in ſcripturis, q̃ ſimplex ſermo demonſtrat. Phariſæi ăt ſunt oẽs qui iuſtificant ſemetipſos, & diuidunt ſe à cæteris, dicẽtes. Noli mihi appropinquare, qm̃ mundus ſum. Mẽta aũt, & anethum, & cyminum ciborum condituræ ſunt, nõ principales cibi. Sic in conuerſatione noſtra quędã ſunt neceſſaria ad iuſtificationẽ, ut iudiciũ, miſericordia, & fides. Alia ſunt ĕt quaſi condientia actus noſtros, & ſuauiores eos facientia, ut abſtinentia, riſus ieiuniũ, flexio genuum, & huiuſmodi. Qũo ăt nõ ęſtimant cœci qui nõ uident? qm̃ nihil prodeſt cautum eſſe diſpenſatorem in rebus minimis, cum principalia negliguntur. Hos ergo ſermo præſens confundit, nõ quidam leuia prohibẽs obſeruare, ſed principalia præcipiens cautius cuſtodire. Grego. 1. Mora. Vel aliter: Culex ſuſurrando uulnerat: camelus autẽ ſponte ſe ad ſuſcipienda onera inclinat. Liquauerunt ergo culicẽ Iudæi, qui ſeditioſum latronẽ dimitti petierunt. Camelum uerò glutierunt, quia eum qui ad ſuſcipiẽda noſtrę mortalitatis onera ſponte deſcẽderat, extinguere clamando conati ſunt.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui mũdatis quod de foris eſt calicis & paropſidis, intus aũt pleni eſtis rapina & immunditia. Phariſæe cœce, munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, ut fiat & id quod de foris eſt, mundũ.

Hier.

Hier. Diuerſis uerbis eodem ſenſu quo ſuprà arguit phariſæos ſimulationis & mẽdacii, q aliud oſtendant hominibus foris, aliud domi agant. vnde dicitur: Væ vo. ſcri. & pha. hypo. &c. Non hoc dicit q in calice & paropſide eorum ſuperſtitio moraretur, ſed q foris hominibus oſtenderẽt ſanctitatem, quod manifeſtum eſt ex eo quod addidit dicens: Intus autem ple. eſtis ra. & immun. Chry. ſup. Mat. Vel hoc dicit, quia Iudæi quoties ingreſſuri erant in templum, aut ſacrificia oblaturi, aut per dies feſtos ſeipſos & ueſtimenta ſua & utẽſilia lauant: & à peccatis nemo ſeipſum purgabat, cũ Deus neq; corporis munditiam laudet, neq; ſordes cõdemnet. Ponetñ q Deus odit ſordes corporum & naſorum, quæ neceſſe eſt, ut ipſo uſu ſordidentur, quanto magis ſordes conſcientiæ horret, quam ſi uolumus, ſemper mundã ſeruamus? Hil. Arguit ergo eos qui iactantiã inutilis ſtudii ſequẽtes, utilitatis perfectæ miniſteriũ derelinquũt. Calicis namq; uſus interior, eſt qui ſi obſorduerit, quid proficiet lotus exterior? atque ideo interioris conſcientiæ nitor eſt obtinendus, ut ea quæ corporis ſunt forinſecus abluantur. & ideo ſubdit: Phariſæe cœce, munda prius &c. Chry. ſup. Mat. Non autem hoc dicit de ſenſibili calice aut paropſide, ſed de intelligibili, qui ſi nunquam tetigerit aquã mundus poteſt eſſe apud Deum. Si autem peccauerit & tota aqua pelagi & fluminũ ſe lauerit, ſordidus eſt & miſer ante Deũ. Chry. in ho. Attende autem quòd ubi de decimis loquebatur, conuenienter dixit, Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Decima. n. eleemoſyna quædam eſt. Quid. ãt nocet eleemoſynam dare? non tamen hoc dixit ſicut legalem obſeruationem inducens. Hic ãt ubi de purgationibus & immunditiis diſputat, non ad hoc addit, ſed oſtendit q de neceſſitate ad interiorem munditiam exterior ſequitur, quod quidã extra calicis & paropſidis corpus uocans, quod ãt eſt intus animã Orig. Hic ſermo nos inſtruit ut feſtinemus eſſe iuſti, nõ apparere. Qui. n. ſtudet ut appareat iuſtus, quæ à foris ſunt mũdat, & quæ uidentur, curat; cor ãt & cõſcientia negligit. Qui ãt ſtudet ea quæ intus ſunt. i. cogitationes mundare, cõſequens eſt ut etiam ea quæ à foris ſunt, faciat munda. Sed omnes falſi dogmatis profeſſores calices ſunt à foris, quaſi mundati propter ſpeciẽ religionis quã ſimulant: ab intus autem pleni rapina & ſimulatione, dum rapiunt homines ad errorẽ. Calix etiam eſt uas ad potum, paropſis ad cibum. Omnis ergo ſermo per quem potamur ſpiritualiter, uel omnis narratio per quã nutrimur, uaſa ſũt potus & cibi. Qui ergo ſtudent compoſitum proferre ſermonem, magis q̃ ſalutari ſenſu repletum: calix eius à foris mundatus eſt, ab intus autẽ ſordibus uanitatis impletus. Sed & litteræ legis & prophetarũ calices ſpiritualis potus & paropſides neceſſariarũ eſcarũ ſunt. Scribæ quidẽ & phariſæi ſtudent ſenſum exteriorẽ mundũ demonſtrare: diſcipuli autem Chriſti ſenſum ſpiritualem mundare feſtinant.

Sordes duplices

Decima eſt eleemoſyna.

*Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parẽt hominibus ſpecioſa, intus uerò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. Sic & uos à foris quidem * apparetis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.*

** Paretis.*

Orig. Sicut habetur ſuperius, intus pleni rapina & intẽperantia, ſimiliter hic pleni ſunt hypocriſi & iniquitate, qui comparantur oſſibus mortuorum & immunditię uniuerſæ. unde dicit; Væ uo. ſcri. & pha. &c. Chry. ſup. Mat. Meritò quidem iuſtorum corpora tẽpla dicũtur, quia anima in corpore Chriſti dominatur, ſicut Deus in tẽplo, uel quia ipſe Deus in corporibus habitat iuſtis. Corpora autẽ peccatorum ſepulchra dicuntur mortuorũ, quia anima mortua eſt in corpore peccatoris: nec. n. uiuẽs putanda eſt, quæ nihil uiuũ aut ſpirituale agit in corpore. Hie. Sepulchra ãt forinſecus lęuigata ſunt calce, & ornata marmoribus in auro coloribusq; diſtinctis, intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum. unde dicitur Quę ap. ho. ſpe. int. au. pl. ſunt oſſibus mortuorũ, & omni ſpurcitia. Sic ãt & peruerſi magiſtri qui alia docent, & alia faciunt, munditiam habitu ueſtis & uerborum humilitatem demonſtrant, intus aũt pleni ſunt omni ſpurcitia & auaritia, & libidine. & hoc manifeſtè exprimit inferẽs: Sic & uos à foris quidẽ apparetis &c. Orige. Oĩs. n. iuſtitia ſimulata, mortua eſt quę propter Deum nõ fit: magis autem neque

iuſtitia

iuſtitia eſt, ſicut mortuus homo non eſt homo. Et ſicut Mimi, qui perſonas ſuſcipiunt aliorū, & nō ſunt ipſi quos ſimulant. Tanta ergo ſunt oſſa in eis & immūditiæ, quanta bona ſimulant ex malo affectu. Videtur aūt à foris iuſti coram hominibus, non eis quos ſcriptura appellat Deos, ſed corā eis qui ſicut homines moriūtur. Gre. 26. Mora. Ante diſtrictum uerò iudicem excuſationem ideo de ignorantia habere non poſſunt, quia dum ante oculos hominum omnem modum ſanctitatis oſtēdunt, ipſi ſibi ſunt teſtimonio, quia bene uiuere non ignorant. Chry. ſup. Mat. Dic autē hypocrita, ſi bonum eſt eſſe malum, ut quid non uis apparere quod uis eſſe? Nam quod turpe eſt apparere, turpius eſt eſſe. quod aut formoſum eſt apparere, formoſius eſt eſſe. Ergo aut eſto quod appares; aut appare quod es.

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypochritæ: qui ædificatis ſepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum, & dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarum. Itaq; teſtimonio eſtis uobiſmet ipſis, quia filii eſtis eorū qui prophetas occiderunt.

Hier. Prudentiſſimo ſyllogiſmo arguit eos eſſe filios homicidarum, dum ipſi opinione bonitatis & gloriæ in populo ædificant ſepulchra prophetarum, quos maiores eorum interfecerunt. Et hoc eſt quod dicit. Vę uo. ſcri. & pha. hypo. &c. Orige. Non ſatis rationabiliter cōminari dicitur aduerſus eos qui ædificant ſepulchra prophetarum; quantum enim ad hoc laudabile aliquid faciebant, quomodo ergo digni erant ſuſcipere uæ? Chry. in ho. Non ergo eos incuſat, quoniam ſepulchra ædificant, ſed intentioni eorum detrahit cū qua ædificabant; quoniam non propter honorem eorum qui occiſi fuerant, ſed ſicut pompā ſibi ſtatuentes in occiſionibus illorum & formidantes ne fortè tempore procedente ſepulchris deſtructis tabeſcat tantæ audaciæ memoria. Chry. ſup. Mat. Vel quia dicebant apud ſe: Si bene fecerimus pauperibus, non multi uident & pro tempore uident. Nonne ergo melius ædificia facimus quæ omnes aſpiciunt, non ſolum in hoc tempore, ſed etiam in poſterum? O inſipiens homo, quid tibi prodeſt poſt mortē iſta memoria: ſi ubi es, torqueris, & ubi nō es, laudaris? Dum autem Iudæos caſtigat dominus, Chriſtianos docet. Nam ſi ad illos ſolos dixiſſet, hæc dicta fuiſſent tantū, non etiam ſcripta; nunc aūt & dicta ſunt ꝑpter illos, & ſcripta propter iſtos. Si ergo iuxta alia bona fecerit homo ædificia ſancta, additamentum eſt bonis operibus; ſi autē ſine aliis bonis operibus, paſſio eſt gloriæ ſecularis. Nō enim gaudent martyres quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant. Semper etiam Iudæi præteritorum ſanctorū cultores fuerunt, & præſentium contemptores, magis autem & perſecutores. Non enim ſuſtinentes increpationes prophetarum ſuorū, perſequebantur eos & occidebant; poſtea uero naſcentes filii intelligebant culpas patrum ſuorum, & ideo quaſi de morte innocentium prophetarū dolentes ædificabant memorias eorum. Et ipſi tamen ſimiliter perſequebantur, & interficiebant ſuos prophetas, increpantes eos propter peccata ſua. & ideo ſubdit. Et dicitis, Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarū. Hiero. Hoc autem & ſi ſermone non dicant, opere loquuntur, ex eo quòd ambitioſe & magnificè ædificant memorias occiſorum. Chry. ſup. Mat. Qualia ergo cogitabant in corde, talia loquebantur & factis. Naturalem autem conſuetudinem omnium malorum hominum hic Chriſtus exponit, quia alter alterius culpam cito intelligit, ſuam autem difficilè. Homo enim in cauſa alterius tranquillum habet cor, in ſua uero turbatum. In cauſa ergo alterius de facili poſſumus oēs iuſti iudices eſſe. Ille autem uerè iuſtus & ſapiens eſt, qui ſibiipſi iudex fieri poteſt. Sequitur: Itaque teſtimonio eſtis uobiſmetipſis, quia filii eſtis eorū qui prophetas occiderunt. Chry. in ho. Qualis autem eſt incuſatio filium eſſe homicidæ, eum qui non communicat mēti patris? patet quòd nulla. unde manifeſtū eſt quòd propter hoc dicit, quia occultè inſinuat malitiæ ſimilitudinem. Chryſ. ſuper Mat. Teſtimonia enim ſunt de filijs mores parentū: ſi. n. pater fuerit bonus & mater mala, aut è conuerſo; filij interdū patrem ſequūtur, interdum matrem. Si autem ambo fuerint æquales, fit quidem aliquandò, ut de bonis parētibus mali exeāt filij, aut econ-

Bene actæ uita æterna memoria.

Cōparatio gratiæ & naturæ.

ecõuerſo,ſed raro. Sic.n hoc eſt,ſicut cum extra regulam naturæ naſcitur homo, aut ſex digitos habens, aut oculos nõ habens. Orige. Sed & in propheticis dictis narratio ſecundum hiſtoriam eſt corpus, ſpiritualis ſenſus autem eſt anima; ſepulchra ipſæ litteræ ſcripturarum & libri. Qui ergo ſolam hiſtoriam attendunt, corpora prophetarum colunt in litteris poſita, quaſi in quibuſdam ſepulchris, & dicuntur pharifæi, id eſt præciſi quaſi animam prophetarum præcidentes à corpore.

Et vos implete menſuram patrum veſtrorum. Serpentes, genimina viperarum quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Ideo dico vobis, ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequimini de ciuitate in ciuitatem; vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ; quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationẽ iſtã.

Chry. ſuper Mat. Quia dixerat contra phariſæos & ſcribas ꝙ filij eſſent eorũ qui occiderunt prophetas, nunc manifeſtat ꝙ in malitia eis ſimiles erant, & quòd fictio erat hoc quod dicebant, ꝙ non communicaſſent operibus eorum ſi fuiſſent in tempore illo. Et ideo dicit: Et vos implete mẽſuram pa. veſtro. Non quidem hoc dicit, quaſi iniungens, ſed quaſi prędicens quod futurum erat. Chry. ſuper Matth. Prophetizat enim illis futurũ eſſe, vt ſicut patres eorum interfecerunt prophetas, & ſic ipſi interficerent Chriſtum & Apoſtolos, & cæteros ſanctos; vtputa ſi contra aliquem litiges aduerſarium, dicis illi, fac mihi quod es facturus, non iubes vt faciat, ſed oſtendis te intelligere quod cogitat facere. Et quidem quantum ad veritatẽ, exceſſerunt menſuram patrum ſuorum. Illi enim homines occiderunt, illi Deum crucifixerũt. Sed quia voluntate ſua deſcendit in mortem, non imputat illis ſuæ mortis peccatum, imputat autem illis mortem Apoſtolorum, cæterorumque ſanctorum. Et ideo dicit: Implete, & non ſuperimplete. Nam benigni & iuſti iudicis eſt ſuas iniurias cõtemnere, & aliorum iniurias vindicare. Orige. Implent etiam menſuram paternæ iniquitatis, per hoc ipſum quod non credunt in Chriſtum. Cauſa autem incredulitatis fuit, quoniã ſemper animum ſuum dederunt circa hiſtorias corporales, nihil ſpirituale in eis volentes intelligere. Hilar. Quia ergo menſuram paternæ voluntatis implebunt, ideo & ſerpentes & viperina generatio ſunt. vnde ſequitur: Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Hiero. Hoc ipſum & Ioan. Bap. dixerat: Sicut ergo de viperis, inquit, naſcuntur viperæ, ſic de homicidis patribus vos nati eſtis homicidæ. Chry. ſuper Mat. Genimina autem viperarum dicuntur, quoniam talis eſt viperarum natura, ut filij rumpant uterum matris & ſic procedant. ſic & Iudæi ſemper parentes condemnant, reprehendentes eorũ facta. Dicit autem: Quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Nunquid ſepulchra ſanctorum ædificantes? Sed primus gradus pietatis eſt, ſanctitatem diligere, deinde ſanctos: ſine cauſa enim tuſtos honorat, qui iuſtitiam ſpernit. Non poſſunt ſancti amici eſſe illorum, quibus Deus eſt inimicus. an forſitan nonne uacuum uos liberabit, quia uidemini eſſe in populo Dei? puto autem quod melius eſt inimicus apertus, quàm amicus falſus: ſic & apud Deum odibilior eſt qui ſeruum Dei ſe dicit, & mandata diaboli facit. Apud Deum quidem qui hominem occidere diſponit, antequam occidat, homicida habetur. Voluntas enim eſt quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem, teſtimonia ſunt uoluntatis. Non ergo quęrit Deus opera propter ſe, ut ſciat quo modo iudicet: ſed propter alios, ut omnes intelligant quia iuſtus eſt Deus. Prouidet autem Deus occaſioni peccandi malis, nõ ut peccare faciat, ſed ut peccatorem oſtendat, & bonis prębet occaſionem, per quam oſtendant propoſitum uoluntatis ſuæ. Sic ergo & ſcribis & phariſæis dedit occaſionem oſtendendi uoluntatem ſuam. unde concludit: Ideo ecce mitto ad uos prophetas & ſapientes & ſcribas. Hilarius. Id eſt Apoſtolos, qui de futurorum reuelatione prophetæ ſunt, de Chriſti agnitione ſapientes, de legis intelligentia ſcribæ. Hieronymus. Vel obſerua iuxta Apoſtolum ſcribentem ad Corin. uaria dona eſſe diſcipulorum Chriſti alios prophetas, qui uentura

Varia dona gratiarum.

uentura prædicant, alios ſapientes, qui nouerunt q̄ſi dēnt proferre ſermonem alios ſcribas in lege doctiſſimos: ex quibus lapidatus eſt Stephanus, Paulus occiſus, Petrus crucifixus, flagellati in actibus Apoſtolorum diſcipuli, & perſecuti ſunt eos de ciuitate in ciuitatem, expellētes de Iudæa ut ad Gentium populos tranſmigrarent. Orig. Vel ſcribæ qui mittuntur à Chriſto ſunt ſecundum Euangelium quos & ſpiritus uiuificat, & litera nō occidit, ſicut litera legis, quam ſequentes in uanas ſuperſtitiones incurrunt. Simplex āt Euangeliū narratio ſufficit ad ſalutem. Scribæ autem legis ſcribas noui teſtamenti adhuc per detractionem flagellāt in ſynagogis ſuis, ſed & hæretici qui ſunt ſpirituales phariſæi, linguis ſuis Chriſtianos flagellāt & perſequuntur de ciuitate in ciuitatem, interdū corporaliter, aliquando autem ſpiritualiter uolentes eos expellere, quaſi de propria ciuitate legis, & prophetarum, & Euāgelii in aliud Euangeliū. Chry. ſup. Matt. Deinde ut oſtendat q̄m non impunè hoc faciunt ineffabilem eis ex his timorem incutit. unde ſubditur: Vt ueniat ſuper uos &c. Raban. Ideſt omnis debita ultio pro effuſo ſanguine iuſtorum. Hiero. De Abel quidem nulla eſt ambiguitas quin is ſit, quem Cain frater occiderit. Iuſtus autem non ſolum ex dñi nunc ſnīa, ſed ex Geneſis teſtimonio comprobatur, ubi accepta eius à Deo narrantur munera. Quærimus aūt, quis fuerit iſte Zacharias filius Barachiæ, quia multos legimus Zacharias, & ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additum eſt; Quē occidiſtis inter templum & altare. Alii Zachariam filium Barachiæ dicunt qui in duodecim prophetis undecimus eſt, patriſq; in eo nomen conſentit, ſed ubi occiſus ſit inter templum & altare ſcriptura nō loquitur, maximè cum temporibus eius uix ruinæ templi fuerint. Alii Zachariam patrem Ioannis intelligi uolunt. Orig. Venit n. ad nos traditio talis, quaſi ſit aliquis locus in templo, ubi uirginibus quidem licet adorare Deum, ex parte āt earū thorum uirilem non permittebantur in eo conſiſtere. Maria autem poſt quam genuit Saluatorem, ingrediens adorandū, ſtetit in illo uirginum loco. prohibentibus aūt eis qui nouerant eam iam filium genuiſſe, Zacharias dixit, quoniam digna eſt uirginum loco cum adhuc ſit uirgo. ergo quaſi manifeſtiſſime aduerſus legem agentem occiderunt quaſi eum inter templum & altare uiri generationis illius. Et ſic uerum eſt uerbū Chriſti quod dixit ad præſentes quem occidiſtis. Hier. Hoc tñ quia de ſcripturis non hēt auctoritatē, eadē facilitate cōtēnitur qua probatur. Alij iſtū uolunt eſſe Zachariā, qui occiſus ſit à Ioas rege Iudæ intertēplū & altare, id eſt in atrio tēpli. Sed obſeruandum ꝙ ille Zacharias non fuit filius Barachiæ, ſed Ioiadæ ſacerdotis. Sed Barachias in lingua noſtra benedicens Deum dr̄, & ſacerdotis Ioiadæ iuſtitia Hebræo noīe demōſtratur. In Euāgelio uerò quo utuntur Nazarei, pro filio Barachiæ, filium Ioiadæ ſcriptum reperimus. Rem. Quærendum eſt autem quomodo uſque ad ſanguinem Zachariæ dixerit, cum plurimorum ſanctorum ſanguis poſtea fuit effuſus? Soluitur autem ſic, Abel paſtor ouium in cāpo fuit occiſus. Zacharias fuit ſacerdos, & in atrio templi interfectus. Ideo ergo dominus hos duos commemorat, quoniam per hos omnes ſancti martyres deſignantur, laicalis ſcilicet, & ſacerdotalis ordinis. Chry. in ho. Abel etiam commemorauit, oſtendens q̄m ex inuidia eſſent Chriſtum & diſcipulos eius occiſuri. Zachariē āt mentionem fecit, quoniam duplex præſumptio fuit in eius occiſione. non. n. ſolū in ſanctum hominem facta eſt, ſed & in loco ſancto. Orig. Zacharias etiam interpretatur memoria Dei. Omnis ergo qui memoriam Dei diſperdere feſtinat, in eis quos ſcandalizat, Zachariæ ſanguinem uſ effundere filij Barachiæ. Per benedictionem. n. Dei memores ſumus Dei. Ab impijs ēt memoria interficitur Dei, quando & tēplum Dei à laſciuis corrumpitur, & altare eius per negligentiam orationū ſordidarum ſordidatur. Abel autē luctus interpretatur. Qui ergo non recipit quod ſcriptū eſt: Beati qui lugēt: ſanguinē effundit Abel, hoc eſt, ueritatē luctus ſalutaris. Effundunt ēt aliqui ueritatē ſcripturarū: quaſi ſanguinē earum, quia oīs ſcriptura niſi ſecūdū ueritatem intelligatꝰ, mortua eſt. Chry. in ho. Et ut in omnem excuſationē illis adimeret, ne dicerēt q̄ſi ad gētes

eos miſiſti, ꝑpter hoc ſcādalizati ſumus, prædixerat ꝙ ad eos eſſent mittendi diſcipuli, & ideo de ultione eorum ſubditur: Amē dico uobis, uenient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Gl. Non hos tm̄ præſentes dicit, ſed omnem generationē præcedentem & futuram: quia omnes una ciuitas ſunt, & unum corpus diaboli. Hier. Regula aūt ſcripturarum eſt, duas generationes bonorum & malorum noſſe. De gn̄atione bonorum dr̄. Generatio iuſtorum benedicet: de malis uerò in præſenti loco gn̄atio uiperarum. Ergo & iſti quia ſimilia, ſicut Cain, & Ioas cōtra Apoſtolos geſſerūt, de una gn̄atione eſſe referunt. Chry. in ho. Vel aliter; quia gehennæ pœna quā eis comminatus fuerat, tardabat. Comminatur etiam eis præſentia mala cum dicit; Venient hæc omnia ſuper gn̄ationem iſtā. Chry. ſuper Matth. Sicut. n. omnia bona quæ in ſingulis generationibus à conſtitutione mundi omnes ſancti merebantur, illis nouiſſimis ſunt donata, qui receperūt Chriſtum; ſic omnia mala, quæ in ſingulis generationibus à conſtitutione mundi pati meruerunt omnes iniqui, ſuper nouiſſimos Iudæos uenerunt, quia Chriſtum repulerunt. Aut ita, ſicut omnis iuſtitia præcedentium ſanctorum, imò omnium ſanctorum, tantum mereri non potuit, quantum gratiæ datum eſt hominibus in Chriſto, ſic omnium peccata impiorum tantum malum mereri non potuerunt, quantum uenit ſuper Iudæos, ut corporalia paterentur, qualia paſſi ſunt à Romanis, & ſic poſtmodum oēs generationes eorum uſq; in finem ſeculi proijcerentur à Deo, & ludibrium fierent gentibus uniuerſis. Quid n. peius poteſt fieri quàm filium cum miſericordia & humilitate uenientē non ſuſcipere, ſed tali modo interficere? Vel ita oīs gens, uel ciuitas non ſtatim cū peccauerit punit eam Deus, ſed expectat per multas generationes. quando autem placuerit Deo perdere ciuitatē illam aut gentem, uī omnium generationum præcedentium peccata reddere illis, quoniam quæ omnes merebantur, hæc ſola paſſa; ſic & generatio Iudæorum pro patribus ſuis uī punita. Verè aūt non pro illis, ſed pro ſe condemnati ſunt. Chry. in ho. Qui. n. multos iā peccantes uidit, & incorrectus permanſit: eadem rurſus uel grauiora faciens, maiori eſt pœnæ obnoxius.

Impieta Iudæorum.

Hieruſalem, Hieruſalē, quæ occidis prophetas. & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt. Quoties uolui congregare filios tuos quēadmodū gallina cōgregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Dico enim uobis non me uidebitis amodo donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine domini.

Chry. in ho. Poſt prædicta, ad ciuitatē conuertit dominus ſermonem, ex hoc erudire uolens auditores. unde dicit: Hieruſalē, Hieruſalem. Hæc autem duplicatio miſerentis eſt, & ualde diligentis. Hie. Hieruſalem autem non ſaxa & ædificia ciuitatis, ſed; habitatores uocat, quā patris plangit affectu. Chry. ſup. Mat. Præuidens ruinā ciuitatis illius, & plagam quæ à Romanis ſuperuētura erat, recordabatur quidē ſanguinis ſanctorū ſuorū, qui effuſus erat ab illis & poſtmodū effundendus. unde addit: Quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt. Miſſum ad te Eſaiā occidiſti, & ſeruū meū Hieremiam lapidaſti, Ezechielem tractum per lapides excerebraſti, quō ſaluaberis, quæ ad te medicum non uenire permittis? & non dixit. Occidiſti aut lapidaſti, ſed occidis & lapidas, id eſt quaſi hoc propriam & naturalem conſuetudinē habes, ut occidas & lapides Sanctos. Eadē. n. fecit Apoſtolis quæ fecerat aliquando prophetis. Chry. in ho. Deinde cū uocaſſet eā, & abominabiles eius occiſiones dixiſſet, quam ſe excuſando dixit, ſubdens: Quoties uolui congregare filios tuos? quaſi dicat, neq; prædictis occiſionibus me à tua beneuolētia auertiſti, ſed uolui te mihi adiungere, non ſemel aut bis, ſed multoties. Magnitudinem autem amoris ſub ſimilitudine gallinæ oſtendit. Aug. de quæ. Euan. Hoc. n. genus animantis, magnū affectū in filios hēt, ita ut eorū infirmitate affecta, infirmetur & ipſa. Et quod difficile in cæteris animantibus inuenies, alis ſuis filios protegens contra miluū pugnat, ſic & mater noſtra Dei ſapientia per carnis ſuſceptionē infirmata quodammodo ſecundum illud Apoſtoli: Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, protegit infirmitatem noſtram, & reſiſtit diabolo, ne nos rapiat. Origenes. Filios autem Hieruſalem dicit, ſecundum quòd

Gallinæ natura.

dicimus

dicimus ſemper ciuium ſucceſſores præcedentium filios. Dicit aũt: Quoties uolui, cum ſit manifeſtum ſemel eum docuiſſe in corpore Iudæos. Semper.n. Chriſtus præſens fuit & in Moyſe, & in prophetis & in Angelis miniſtrantibus ſaluti humanæ per ſingulas generationes. Si quis autem non fuerit congregatus ab eo, iudicabit quaſi noluerit congregari. Raba. Ceſſent igitur hęretici Chriſto principium ex uirgine dare, omittant alium legis & prophetarum Deum prædicare. Aug. in Ench. Vbi eſt autem illa omnipotentia, qua in cœlo & in terra omnia quęcũque uoluit fecit: ſi colligere filios Hieruſalem uoluit & non fecit? An non potiùs illa quidem filios tuos ab ipſo colligi noluit, ſed ea quoque nolẽte, filios eius collegit ipſe, quos uoluit? Chry. in ho. Deinde comminatur pœnam quam ſemper formidauerũt. ſ. ciuitatis & templi euerſionem, dicens: Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Chry. ſup Mat. Sicut.n. corpus, anima recedẽte, prius quidem frigeſcit, deinde putreſcit & ſoluitur ſic & templum noſtrum Dei ſpiritu recedente, prius ſeditionibus & indiſciplinatione replebitur, deinde ueniet ad ruinã. Orig. Semper ẽt eis, qui noluerunt cõgregari ſub alis eius, cõminatur Chriſtus: Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta, id eſt anima & corpus. Sed & ſi quis ex uobis noluerit congregari ſub alis Chriſti ex tẽpore illo ex quo congregationem refugit actu magis q̃ corpore, nõ uidebit pulchritudinẽ uerbi, donec pęnitens à propoſito malo dicat, benedictus q uenit in nomine domini. Tunc.n. verbũ Dei, benedictũ uenit ſuper cor hominis, qñ fuerit quis cõuerſus ad Deum. unde ſequitur: Dico.n. uobis, nõ me uidebitis ammodo donec dicatis, Benedictus qui uenit in nomine domini. Hie. q d. Niſi pœnitentiam egeritis & cõfeſſi fueritis ipſum eſſe me, de quo ꝓphetæ cecinerunt filium omnipotentis patris, faciem meam non uidebitis. Habent ergo Iudæi ſtatutũ ſibi tempus pœnitẽtiæ. Confiteantur benedictum qui uenit in nomine domini, & Chriſti ora conſpicient. Chry. in ho. Vel aliter: Per hoc occulte ſecundum aduentum ſignificauit, quoniam tunc omnino eum adorabũt. Quod autem dicit ammodo, ad tempus crucis refertur.

CAPVT XXIIII.

*Et egreſſus Ieſus de templo, ibat. Et accesserunt * diſcipuli eius, ut oſtenderent ei ædificationes templi. Ipſe autem reſpondẽs, dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico uobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur.* *ad eũ

Orig. Poſtquam omnia quæ ſuper Hieruſalem uentura erant Chriſtus prædixit, exiit de templo qui cõſeruauerat templũ ne caderet donec fuit in eo. unde dicitur. Et egreſ. Ieſus de temp. ibat. Sed & unuſquiſq; cum ſit templum Dei propter ſpiritum Dei inhabitantem in ſe, ipſe ſit cauſa ſuæ deſertionis, ut egrediatur ab eo Chriſtus. Sequitur: Et acceſſerunt ad eum diſcipuli &c. Dignũ eſt uidere quomodo oſtẽdunt ei ſtructuras templi, quaſi nunquam uiderit templum. Ad quod reſpondendũ eſt ꝙ cum Chriſtus prophetizaſſet ſuperius ruinam templi futuram, audientes diſcipuli mirati ſunt talẽ an tãtam tẽpli ſtructuram ad nihilum redigendã, propterea oſtendunt ei, ut flecterent eum ad miſericordiam loci illius, ne faceret quod fuerat comminatus. Sed & cum ſit humanæ naturæ admirabilis conſtructio facta, uidelicet templum Dei, diſcipuli cæteriq; ſancti ęt modo miranda opera Dei erga figmentũ humanum confitentes, ante conſpectum Chriſti intercedunt, ne deſerat genus humanum propter peccata ipſorum. Sequitur; Ipſe autem reſpondens, dixit eis; Videtis hæc omnia? Amen dico uobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui nõ deſtruatur. Raba. Iuxta hiſtoriam manifeſtus eſt ſenſus, quia 42. anno poſt paſſionẽ domini, ſub Veſpaſiano & Tito Romanis principibus ciuitas euerſa eſt cum templo. Remi. Diuinitus autem procuratum eſt, ut reuelata iam luce gratiæ templum cum ſuis ceremonijs tolleretur, ne fortè aliqs paruulus in fide dum uideret omnia illa quæ à domino fuerant inſtituta & à prophetis ſanctificata adhuc permanere, paulatim recedẽdo à ſynceritate fidei ad carnalem iudaiſmum tranſiret. Chry. in ho. Sed qualiter uerum eſt, quòd non manſit

Quæſtio euangelica.

la?is ſuper lapidem? Vel.n.deſolationem
eius oſtendens oĩmodam hoc dixit,uel ſe
cũdum illũ locũ ubi erat:ſunt.n.eius par
tes uſq; ad fundamenta deſtructæ.Cũ his
& illud dicam,qm̃ ex his quæ facta ſunt,
& de reliquis oportet credere q peribunt
perfectè.Hier.Myſticè autem recedente
dño de templo,omnia legis ædificia & cõ
poſitio mandatorum ita deſtructa eſt , ut
nihil à Iudæis poſſit impleri,& capite ſub
lato,uniuerſa inter ſe membra compu-
gnent. Orig. Omnis etiam homo qui ſu
ſcipiens in ſe uerbum Dei templum eſt,ſi
poſt peccatum adhuc ſeruat ex parte ueſti
gia fidei & religionis,templum eſt ex par
te deſtructum & ex parte conſiſtens. Qui
autem poſtquam peccauerit curam ſui nõ
habet,paulatim minuitur donec ad plenũ
recedat à Deo uiuente , & ſic non relin-
quetur lapis ſuper lapidem mandatorum
Dei,qui non deſtruatur.

Sedente autem eo ſuper montem Oliueti,acceſ
ſerunt ad eum diſcipuli ſecreto,dicentes ; Dic no-
bis,quando hæc erunt? & quod ſignum aduentus
tui , & conſummationis ſeculi? Et reſpondens Ie-
ſus dixit eis;Videte ne quis uos ſeducat. Multi e-
nim uenient in nomine meo dicentes,ego ſum Chri
ſtus & multos ſeducent.

Remig.Perſeuerans dominus in itine-
re,peruenerit ad montem Oliueti,& qui
buſdam diſcipulis in uia oſtendentibus &
laudantibus ædificationem templi , ipſe
palàm prædixerat oĩa eſſe deſtruenda,id-
circo cum perueniſſet ad montem Oliue-
ti acceſſerunt ad eum interrogantes.unde
dr̃:Sedente ãt eo ſuper montem Oliueti.
Chry.Propter hoc ãt ſecreto acceſſerunt,
quia de magnis erant interrogaturi. Ete-
nim cupiebant diſcere diẽ aduentus eius,
quia uehementer deſiderabant gloriam
eius uidere.Hie.Et interrogabãt tria. Pri
mo,quo tempore Hieruſalem deſtruenda
ſit,dicentes;Dic nobis qñ hæc erunt? Se-
cundo,quo tempore Chriſtus uenturus ſit
unde dicunt:Et quod ſignũ aduentus tui.
Tertio,quo tempore conſummatio ſecu-
li ſit futura.unde dicunt.Et conſummatio
nis ſeculi.Chry.Lucas ãt ait unam eſſe in
terrogationem quæ eſt de Hieroſolyma,
quaſi æſtimantibus diſcipulis tunc futurũ
eſſe Chriſti aduẽtum & finem mundi,quã
do Hieroſolyma deſtrueretur. Marcus ãt

Tertio interrogatio diſcipulorũ.

ait nõ omnes de conſummatione Hieroſo-
lymæ,ſed Petrum,Iacobum,Ioannem, &
Andream,quaſi liberius & ſecurius Chri
ſto loquentes.Orig.Puto autem montem
Oliueti myſterium eſſe eccleſiæ, quæ ex
gentibus eſt Rem.Mons ãt Oliueti nõ hẽt
infructuoſas arbores,ſed Olíueta quibus
lumen nutritur ad fugandas tenebras , &
quibus feſſis requies ,infirmis ſalus præ-
ſtatur.Sedens ãt dñs ſupra montem Oliue
ti contra tẽplum, de ruina ipſius & exci-
dio Iudaicæ gentis diſputat,ut ẽt ipſo ſitu
corporis monſtret, quia quietus manens
in eccleſia impiorum ſuperbiam cõdem-
nat.Origen.Agricola.n.reſidens in mon-
te Oliueti,uerbum Dei eſt ĩn eccleſia cõ
firmatum,Chriſtus.ſ. qui ſemper oleaſtri
ramos inſerit in bonam oliuam patrum.
Qui autem habent fiduciam ante Chri-
ſtũ,diſcere uolunt ſignum aduentus Chri
ſti,& conſummationis ſeculi . Eſt autem
duplex aduentus uerbi in anima . Primus
quidem,ſtulta prædicatio de Chriſto,qñ
prædicamus Chriſtum natum & crucifi-
xum Secundus autem aduentus eſt uiris
perfectis,de quibus dicitur: Sapientiam
loquimur inter perfectos.& huic ſecundo
aduentu adiungitur conſummatio ſeculi
in uiro perfecto , cui mundus crucifixus
eſt.Hila.Et quia tria à diſcipulis quæſita
ſunt,diſtinctis & temporibus & intelligẽ
tiæ ſignificationibus ſeparantur. Rñdetur
ergo primo de ciuitatis occaſu,& qñ con-
firmatur ueritate doctrinæ,ne quis fallax
ignorantibus poſſit obrepere.unde ſequi
tur:Et rñdens Ieſus,dixit eis : Videte ne
quis uos ſeducat.Multi.n.uenient in no-
mine meo dicentes ; Ego ſum Chriſtus.
Chry. Neque enim de Hieroſolymæ de
ſtructione,neque de ſecunda aduentu re-
ſpondit ſtatim,ſed de malis,quibus ſtatim
obuiandum erat.Hiero.Vnus autem eorũ
de quibus loquitur , fuit Simon magus,
quem in actibus apoſtolorum legimus,
qui ſe magnam dicebat eſſe uirtutem,
hic quoque inter cætera in ſuis uolumini-
bus ſcripta dimittens: Ego ſum ſermo
Dei , ego omnipotens , ego omnia Dei.
Sed & Ioannes apoſtolus in epiſtola ſua
loquitur:Audiſtis quia Antichriſtus uen-
turus eſt : nunc autem Antichriſti multi
ſunt.Ego reor omnes hæreſiarchas Anti-
chriſtos

Aduentus duplex.

chriſtos eſſe,& ſub nomine Chriſti ea docere quę contraria ſunt Chriſto.nec mirũ ſi aliquos ab his uideamus ſeduci,cum dominus dixerit.Et multos ſeducent. Orig. Multi ãt ſunt qui ſeducuntur, quia larga eſt porta quæ ducit ad perditionem , & multi ſunt qui intrant per eam.Hoc autẽ ſolum ſufficit ad cognoſcendum ſeductionem Antichriſtorum, qui dicũt.Ego ſum Chriſtus, quod nunquam legitur Chriſtus dixiſſe.Sufficiebant.n.ad credendum ꝙ ipſe eſt Chriſtus opera Dei, & ſermo quem docebat,& uirtus ipſius. Omnis ẽt ſermo qui profitetur expoſitionem ſcripturarum ſecundum fidem earum,& non habet ueritatem, Antichriſtus eſt.Veritas enim Chriſtus eſt,& ſimulata ueritas Antichriſtus. Sed & omnes uirtutes inuenimus eſſe Chriſtum,& omnes ſimulata uirtutes Antichriſtum:quoniam omnes ſpecies boni quaſcunque habet Chriſtus in ſe in ueritate ad ædificationem hominũ, omnes eas hẽt diabolus in ſpecie ad ſeductiones ſanctorum. Opus ergo eſt nobis Deo auxiliatore, ne quis nos ſeducat uel ſermo uel uirtus. Malum.n. inuenire aliquem ſecundum mores uitæ erranté: multo ãt peius arbitror eſſe,non ſecundum veriſſimam regulam ſcripturarum ſentire.

Audituri.n.eſtis prælia, & opinio nes præliorum.Videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri,ſed nondum ſtatim eſt finis. Conſurget.n gens in gentem,& regnum in regnum; & erunt peſtilentiæ,& fames,& terræmotus per loca. Hæc autem omnia initia ſunt dolorum.

Augu.ad Eſichium:Interrogantibus diſcipulis ea dñs rñdit, quæ iam ex illo tempore fuerant ſecutura.ſiue de excitatione Hieruſalẽ,unde orta eſt ipſius interrogationis occaſio:ſiue de aduentu ſuo per eccleſiam, in qua uſque ad finem venire non ceſſat: in ſuis.n.veniens agnoſcitur, dum eius quotidie membra naſcuntur:ſiue de ipſo fine,in quo apparebit viuos iudicaturus & mortuos. Cũ itaq; ſigna dicat quæ ad iſta tria pertinent, quod eorum trium ſignorum ad aliquid horum referendum ſit,diligenter conſiderãdum eſt: ne forte ꝙ pertinet ad unum,referẽdum putemus ad alterum. Chry. Hic ãt loquitur de prælijs quæ Hieroſolymis erant futura, cum dicit.Audituri.n.eſtis prælia & opiniones præliorum.Orig. Qui audit ipſa voces quæ fiunt in prælijs audit prælia: qui ãt de prælijs longè geſtis audit, opiniones vel rumores audit præliorũ.Chry in ho.Quia verò per hoc turbari ẽt diſcipuli poterant,ideo ſubdit:Videte ne turbemini.Deinde quia æſtimabãt poſt illud bellum quo Hieruſalem deſtrueretur, ſtatim finem mũdi eſſe venturũ:eos in vera opĩone ſtabilit,dicens: Oportet.n. hæc fieri,ſed nõdũ ſtatim eſt finis. Hier. Id eſt, non putemus diem inſtare iudicij, ſed in tempus aliud reſeruari:cuius ſignum perſpicue in conſequentibus ponitur.Cõſurget.n.gens in gentem,& regnum &c.Rab. Vel admonentur apoſtoli ne his aduenientibus terreantur, ut Hieroſolymã Iudæãque deſerant:quia non ſtatim finis,ſed in quadrageſimum annum deſolatio prouinciæ, vltimumq; vrbis & templi ſequetur excidiũ.de quibus ſubditur:Conſurget.n. gens in gentem,& regnum.Conſtat ãt hic acerbiſſimos dolores,quibus omnis uaſtata eſt puincia ad literam cõtigiſſe.Chry. in ho.Deinde vt oſtendat qm̃ & ipſe præliabitur contra Iudæos non ſolũ bella pręnunciat,ſed & plagas diuinitus illatas.vnde ſubdit.Et erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.Rab. Notandum quòd in hoc quod dicit: Conſurget gens in gentem,oſtenditur perturbatio hominum.Erunt peſtilentiæ, ecce inæqualitas corporum:erit fames, ecce ſterilitas terræ.terræmotus per loca, ecce reſpectus iræ deſuper Chry.in ho.Et non ſimpliciter hæc fient ſecundum conſuetudiné antea in hoĩbus exiſtentem, ſed ex ira quæ erit deſuper.Et propter hoc non ſimpliciter dixit ea eſſe ventura, neque repente, ſed cum quadam ſignificatione:unde ſubdit.Hæc autem omnia ſunt initia dolorũ .i.Iudaicorum malorum.Orig.Vel aliter; Sicut ægrotant corpora ante mortem,ſic neceſſe eſt ante corruptionem mundi, vt quaſi languens terra frequentius terræmotibus conquaſſetur. Aer enim vim mortiferam concipiens peſtilens fiat, & v talis virtus terræ deficiens, ſuffocet fructus.Conſequens autem eſt vt propter inopiam ciborum, in auaritiam & bella homines excitentur:ſed quia inſurrectiones & lites interdum fiunt propter aua- *Signa finis mundi.*

ritiam, interdum autem propter concupiſcentias principatus & gloriam uanam, adhuc profundiorem dabit aliquis cauſam eorum, quæ ante finem mundi ſunt uentura. Sicut.n.aduentus Chriſti in pluribus gentibus diuina uirtute fecit pacem, ſic cõſequens eſt ut propter abundantiam iniquitatis refriguerit charitas multorum; & ideo dereliquerit illos Deus & Chriſtus eius, iterum fieri prælia dum non prohibentur à ſanctitate operationes ſeminatrices bellorum. ſed aduerſariæ uirtutes, dũ non uetantur à ſanctis, & à Chriſto abſq; prohibitione operabuntur in cordibus hominum, ut excitent gentem aduerſus gentem, & regnum aduerſus regnum. Si autẽ (ſicut quibuſdam placet) & fames, & peſtilentiæ ab angelis ſatanę fiunt, hi etiã tũc inualeſcent ab aduerſis uirtutibus, quando non fuerint ſales terræ & lux mundi Chriſti diſcipuli, deſtruentes quæ ex dæmonum malitia ſeminantur. Et aliquando quidem in Iſrael fames & peſtilentiæ fiebant propter peccata, quas orationes ſanctorum ſoluebant. Bene autem per loca, non.n.inſimul uult Deus perdere humanum genus, ſed indicãs per partes, dat pęnitẽtiæ locum. Si autem incipientibus huiuſmodi malis non fuerit facta correptio, proficient ad prius. unde ſequitur. Hæc autem omnia, initia ſunt dolorum generalium.ſ.in uniuerſo mundo, & eorum qui ſecuturi ſunt aduerſus impios, ut in doloribus acutiſſimis cruciẽtur. Hie. Myſtice autem uſ regnum contra regnum conſurgere, & peſtilentia eorum, quorum ſermo ſerpit ut cancer, & fames audiendi uerbũ Dei, & commotio uniuerſæ terræ, & à uera fide ſeparatio in hæreticis magis intelligi, qui contra ſe inuicem dimicantes, eccleſiæ uictoriam faciunt. Orige. Oportet autem hæc fieri antequam uideamus perfectionem ſapientiæ, quæ eſt in Chriſto, ſed non ſtatim erit finis quem quærimus: pacificus enim finis longè eſt ab hominibus iſtis. Hieron. Quod autem dixit. Hæc omnia initia ſunt dolorum, melius transfertur parturitionum: ut quaſi conceptus quidam aduentus Antichriſti, non partus intelligatur.

Tropologia.

Tunc tradent uos in tribulationem, & occident uos; & eritis odio omnibus gentibus propter nomẽ meum. Et tunc ſcandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem. Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Qui autem perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in uniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet conſumatio.

Rab. Quo merito Hieroſolymis ac prouinciæ Iudæorum uniuerſæ tot irroganda fuerint aduerſa, dñs manifeſtat, ſubdens: Tunc tradent uos &c. Chry. in ho. Vel aliter. Quia diſcipuli audientes ea quæ de Hieroſolyma ꝑdicebant, ſic diſpoſiti erãt ut extra turbationem eſſent, quaſi de alia pœna audientes, ſibi uerò proſpera superuentura ſperabant, quę aduenire ualde deſiderabant; ꝑꝑ hoc eis grauia prænunciat, in ſolicitudinẽ eos ſtatuẽs, & prius quidẽ iuſſerat eos uigilare cõtra deceptiones ſeductorũ, nunc ãt tyrannorũ uiolẽtiam eis prędicit, dicẽs. Tũc tra. uos in tri. & oc. uos Oportunè.n. eorum mala interpoſuit mitigationẽ habentia à cõibus malis, nec ſolũ ita eos cõſolatus eſt, ſed oſtẽdendo tribulationis cãm, adiungens quod propter nomen eius hæc eſſent paſſuri. unde ſequitur. Et eri. odi om. ho. pro. no. meum. Origen. Sed quõ ẽt in ultimis partibus terræ commorantibus gentibus odio habetur populus Chriſti? niſi fortè & hic aliquis dicat propter exaggerationẽ poſitum omnibus pro multis. ſed & hoc ꝙ dicit. Tunc tradent uos, hẽt quæſtionem. Nã & priuſquam hæc fierent, traditi ſunt Chriſtiani in tribulatione. Sed aliquis rñdebit: quia tunc maximè tradentur Chriſtiani in tribulationes quemadmodum unquã. Amãt .n. qui in calamitatibus ſunt, cauſas earũ diſcutiẽtes inuenire aliquid qđ loquãtur. Cõſequens ergo eſt ut quaſi derelinquentibus hoĩbus deorum culturã propter multitudinem Chriſtianorum dicant fieri bella, fames, & peſtilentias, ſed & terræmotus cauſam dicerent Chriſtianos, propter quod & perſecutiones paſſa ſunt eccleſiæ. Chry. in ho. Poſtquam autem iam duplex prælium poſuit.ſ. quod eſt à ſeductoribus, & quod eſt ab inimicis, conſequenter tertium prælium ponit, quod eſt à falſis fratribus. unde ſubdit. Et tunc ſcandalizabuntur &c. Vide autem & Paulum hęc plorantem

rāte & dicētē: Foris pugnæ, intus timores. Et alibi Pericula in falſis fratribus. De q̃bus alibi dicit: Tales ſunt pſeudoapoſtoli, operarij ſubdoli. vñ & hic ſubditur: Et multi pſeudoprophetæ &c. Remi. Imminente enim captiuitate Hieruſalem, multi inſurrexerūt Chriſtianos ſe eſſe dicētes, & multos ſeduxerunt: quos Paulus nominat falſos fratres, Ioānes uero Antichriſtos. Hil. Vt Nicolaus unus ex ſeptē diaconibus fuit q̃ multos mētita ueritate peruertit. Chry. in ho. Deinde quod his difficilius eſt oſtendit, quia tales pſeudoprophetæ nullam mitigationem à charitate accipient. vnde ſequitur: Et quoniam abundabit &c. Remig. Id eſt uera dilectio erga Deum & proximum. Nam quāto magis ab vnoquoq; iniquitas ſuſcipitur, tanto magis in corde ipſius ardor charitatis extinguitur. Hie. Cōſiderandum autem q̃ non negauit omniū minuendam eſſe charitatem, ſed multorū. Nam in Apoſtolis & eorum ſimilibus permanſura eſt charitas, de qua Paulus dicit; Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? ꝑpter quod & hic ſubditur; Qui autem perſeue. uſq; in fin. hic ſal. erit. Rem. Vſque in finem dicit, uſq; ad terminū uitæ ſuæ. Qui .n. vſque ad terminum vitę ſuæ in cōfeſſione nominis Chriſti perſeuerauerit, & in charitate, ſaluus factus eſt. Chry. in ho. Deinde ne dicerent; qualiter ergo inter tot mala viuemus? quod plus eſt promittit; q̃ non ſolum uiuerent, ſed etiam ubique docerent. nnde ſubditur; Et præd. hoc euan. reg. in uni. orbe. Rem. Quia enim nouerat dominns corda diſcipulorū cōtriſtanda eſſe de excidio Hieruſalē, & perditione ſuę gentis, hoc ſolatio cōſolatur eos, q̃ multo plures credituri erāt de Gētibus, quàm de Iudæis perirent. Chry. in ho. Quòd autem & ante captionē Hieroſolymę ubiq; prædicatum eſt Euāgelium, audi quod ait Paulus, In omnem terram exiuit ſonus eorum. Et uidens eū à Hieruſalem ad Hiſpaniam currentem. Si autem unus tantā portionē accepit, excogita reliqui quāta operati ſunt. Vnde & quibuſdā ſcribens de Euangelio dicit, q̃ fructificat & creſcit in omni creatura q̃ ſub cœlo eſt. Hoc autē eſt maximū ſignum uirtutis Chriſti, q̃ in 30. annis vel parum amplius Euāgelij ſermo fines orbis terrarū impleuit. quamuis autē Euangelium ubiq; prædicatum fuerit, nō tamen omnes crediderunt, ꝑ quod ſubdit; In teſti. om. gen. id eſt, in accuſationē his qui non crediderint. Qui enim crediderunt teſtabuntur aduerſus eos qui non crediderunt, & condēnabunt eos. Conuenienter aūt poſtquàm prædicatū eſt Euangelium per orbē terrarum, tunc Hieroſolyma perijt. vnde ſequitur; Et tunc ue. conſummatio, id eſt finis Hieroſolymorum. Qui enim uiderunt Chriſti uirtutem ubique refulgentē, & in breui tēpore orbem terrarum ſupergreſſam, quam ueniam habere debuerunt in ingratitudine permanētes? Remi. Poteſt autem & totus locus ille referri ad conſummationē ſeculi. Tunc. ꝑ. plurimi ſcandalizabuntur recedentes à fide, uidentes multitudinem & diuitias malorum & miracula Antichriſti, & cōſocios perſequentur, & Antichriſtus mittet pſeudoprophetas qui ſeducēt multos, & abūdabit iniquitas, quoniam numerus malorum augebitur, & refrigeſcet charitas, quoniā numerus bonorum minuetur. Hiero. Signum etiam dominici aduētus eſt in toto orbe Euangelium prædicari; ut nullus ſit excuſabilis. Orige. Quod autem dicitur; Eritis odio oībus hominibus ꝑ nomen meum, ſic ſaluare quis poterit, quia nunc quidem in unum conſenſerunt omnes gentes aduerſus Chriſtianos. Cum autem cō tigerint quæ Chriſtus prædixit, tunc fient perſecutiones iam non ex parte ſicut ante, ſed generaliter ubiq; aduerſus populū Dei. Aug. ad Eſi. Sed qui putāt hoc quod dicit; Prædicabitur Euangelium regni in uniuerſo orbe, per ipſos Apoſtolos factum eſſe, non ita eſſe certis documentis probatū eſt. Sunt enim in Aphrica barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondū prædicatū eſſe Euangelium ex his qui ducūtur inde captiui addiſcere in promptu eſt. Neque tamē ullo modo recte dici poteſt, iſtos ad promiſſionem Dei non pertinere. Non enim Romanos ſolum, ſed omnes gentes dominus ſemini Abrahæ iurādo promiſit. In quibus ergo gentibus nōdum eſt Eccleſia oportet quod ſit, non ut omnes qui ibi fuerint credāt. quomodo enim & illud implebitur, Eritis odio omnibus gētibus propter nomen meum; niſi in omnibus gentibus ſint & q̃ oderint, & quos oderint? Nō

eſt igitur ab Apoſtolis prædicatio iſta cõpleta, quando adhuc ſunt gẽtes, in quibus nondũ cœpit impleri; ꝙ autem dixit Apoſtolus: In omnẽ terrã exiuit ſonus eorum, quãuis locutio ſit præteriti temporis, verbis tñ quod futurũ erat dixit, nõ quodiam factum atque cõpletum, ſicut & ipſe propheta quo vſus eſt teſte fructificare & creſcere dixit Euangeliũ in vniuerſo mũdo, vt ita ſignificaret, vſq; quo creſcẽdo eſſet venturũ. Si ergo latet qñ Euangelio vniuerſus orbis implebitur, proculdubio latet qñ finis erit, ante quippe nõ erit. Orig. Cũ ergo oĩs gens audiuerit Euangelij prędicationẽ, tunc erit ſeculi finis. & hoc eſt quod ſequitur: & tunc erit conſummatio. Multæ.n.non ſolum barbarorũ, ſed etiam noſtrarũ Gentium nondum audierũt chriſtianitatis verbum. Glo. vtrunque autem dictorum tueri poteſt, ſi tamẽ diuerſo modo diffuſio prædicationis Euangelij intelligatur. Si.n. intelligatur quantum ad fructũ prædicationis, qui eſt ut in ſingulis gẽtibus fundetur Eccleſia credentiũ in Chriſtum, vt Aug. exponit, eſt ſignum ꝙ oportet præcedere ante finẽ mundi, nõ tamen pręceſſit ante deſtructionẽ Hieroſolymę. Si autem intelligatur quantum ad famam prædicationis, ſic ante finẽ Hieroſolymæ fuit cõpletum, diſcipulis Chriſti per quatuor mundi partes diſperſis. Vnde Hiero. dicit, non puto aliquã remanſiſſe gentem, quæ Chriſti nomen ignoret, & quãquam nõ habuerit prædicatorem, tamen ex vicinis gentibus opinionem fidei non poteſt ignorare. Orig. Moraliter aũt qui viſurus eſt ſecundum verbũ Dei aduentum glorioſum illum in animam ſuam, neceſſe eſt vt ſecundum menſurã profectus ſui inſidias à contrarijs operationibus patiatur quaſi magnus athleta, & Chriſtus in eo ab omnibus odiatur non tantum à gentibus ſecundum carnẽ, quantum à gentibus ſpiritualium nequitiarum: ſed & in quæſtionibus pauci erunt veritatem plenius attingentes, plures ãt ſcandalizabuntur & cadent ab ea proditores & accuſatores alterutrũ pp diſſenſionem dogmatum veritatis, quæ cauſa fiet vt odiant ſe inuicẽ. Multi etiam erunt non ſane tradentes de futuris ſermonem, & qũo nõ oportet interpretantes prophetas (quos pſeudoprophetas dicit) ſeducentes multos, & feruentẽ dilectionem quæ prius fuerat in ſimplicitatẽ fidei refrigeſcere facient, ſed qui potuerit manere in Apoſtolicæ traditionis propoſito, ipſe ſaluabitur, & ſic prædicatũ Euangelium in aĩas omnium erit in teſtimonium omnibus gentibus, id eſt oĩbus cogitationibus incredulis animarum.

Cũ ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta ſtantem in loco ſancto (qui legit intelligat). Tunc qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes & qui in tecto, non deſcendãt tollere aliquid de domo ſua, & qui in agro, nõ reuertatur tollere tunicam ſuam. Væ ãt prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate autem ut non fiat fuga veſtra hyeme uel ſabbato. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi uſque modo, neque fiet. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi.

Chry. in hom. Quia ſupra occultè inſinuauit Hieroſolymæ finem, conſequẽter idem manifeſte oſtendit, prophetiã inducens quæ deſtructionem Iudæorum credere facit. unde dicit: Cũ ergo vide. abo. deſolationis &c. Hie. Hoc ãt quod dictum eſt: Qui legit intelligat, ponitur vt ad intelligentiam myſticã prouocemur. Legimus autem in Daniele hoc modo: Et in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium & libamina, & in templo deſolationũ abominatio erit vſque ad conſummationem temporis, & cõſummatio dabĩ ſuper ſolitudinem. Aug. ad Eſic. Lucas quidem vt oſtendere tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis quæ à Daniele prędicta eſt qñ expugnata eſt Hieruſalem: eodem loco hæc dñi verba commemorat. Cũ videritis circundari ab exercitu Hieruſalẽ, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius. Chry. in hom. Vnde abominationem deſolationis uĩ mihi exercitum dicere: quo ſ. deſolata eſt ciuitas ſancta Hieruſalem. Hiero. Aut poteſt intelligi de imagine Cæſaris, quam Pilatus poſuit in templo, aut de Adriani equeſtri ſtatua, quæ in ipſo ſancta ſanctorum loco ſtetit uſque in præſentem diem. Abominatio enim ſecundum veterem ſcripturam, idolum nuncupatur: & iccirco additur deſolationis, quòd in deſolato templo, atque deſerto idolum poſitum ſit. Chryſoſt. in hom.

Vel quia ille qui deſolauit ciuitatem & templum,ſtatnam intus poſuit. Vt autem diſcant,quoniam uiuentibus quibuſdã eorum,hæc autem propter hoc dicit:Cum uideritis ergo &c. Ex quo admirare Chriſti virtutem, & diſcipulorum fortitudinem, qui in talibus temporibus prædicabant,in quibus omnia Iudaica impugnabãtur. Apoſtoli autem ex Iudæis exiſtentes, leges introduxerũt nouas, aduerſus Romanos tũc dominãtes:infinita milia Iudæorum ceperunt Romani,& duodecim uiros non ſuperauerũt nudos & inermes. Quia vero multoties contigerat in grauibus prælijs Iudæos reſtauratos fuiſſe,ſicut tẽporibus Senacherib & Antiochi,ne aliquis ſuſpicet, tale aliquid futurum, ſuis fugiendum eſſe præcepit,cũ ſubdit:Tunc qui in Iudęa &c. Rem. Hæc enim omnia imminente deſolatione Hieruſalem conſtat fuiſſe impleta. Appropinquante nanque Romano exercitu, omnes Chriſtiani qui in prouincia erant,ſicut hiſtoria eccleſiaſtica refert,diuino miraculo moniti, longius receſſerunt: tranſeuntes Iordanem uenerunt in Pellã ciuitatem,& ibi ſub tutela Agrippæ regis, cuius mentio in actibus Apoſtolorum fit, aliquanto tempore manſerunt:ipſe autem Agrippa cum parte Iudæorũ quæ ſibi obtemperabat,Romano ſubditus erat imperio. Chry. in ho. Deinde oſtendens ineuitabilia mala futura eſſe Iudæis, & infinitam calamitatem,ſubdit: Et qui in tecto eſt,non deſcendat &c. Eligibilius enim erat nudo corpore ſaluari,quàm intrare domum vt tollere veſtimentũ, & occidi;propter quod & de eo qui eſt ĩ agro ſubdit: Et qui in agro eſt &c. Si enim qui in ciuitate ſunt fugiunt, multo magis qui foris ſunt, non oportet ad ciuitatem refugere. Et quidem pecunias cõtemnere facile eſt, & prouidere ſibi in ueſtimẽtis non difficile,quæ autem à natura ſunt, qualiter aliquis fugiet? Qualiter enim pregnans fiet leuis ad fugam? aut lactans poterit eum quem peperit deſerere? propter quod ſubdit:Væ autem preg. &c. His quidem quia pigriores ſunt,& quia facile fugere non poſſunt,onere conceptionis grauatæ, his autem quia detinentur uinculo compaſſionis filiorum & non poſſunt ſimul ſaluare eos quos lactant. Orig. Vel quoniam non erit tunc tẽpus miſerendi, neque ſuper pregnantes, neque ſuper lactantes,neque ſuper infantes earum, & quaſi ad Iudæos loquens, qui arbitrabantur in ſabbato non oportere ambulare viam amplius quàm eſt ſabbati iter,ſubdit:Orate autem vt non fiat fuga. &c. Hiero. Quia ſcilicet in altero duritia frigoris prohibet ad ſolitudines pergere, & in montibus deſertis latitare; in altero autem tranſgreſſio legis eſt,ſi fugere uoluerint: aut mors imminens, ſi remanſerint. Chry. in ho. Vide autem quoniam aduerſus Iudæos eſt hic ſermo, non enim Apoſtoli ſabbatum erant obſeruaturi,neque ibi mãſuri,cum Veſpaſianus hoc egit, plures enim eorum iam præmortui erant. Si autem aliquis remanſerat, in aliis partibus orbis terrrarum, tunc conuerſabatur,propter quid autem orãdum eſſe dixerit,ſubdit: Erit enim tunc tri. magna &c. Aug. ad Eſic. Apud Lucam ſic legitur:Erit autem preſſura magna ſuper terram & ira populo huic,& cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omneis gentes. Nam & Ioſephus, qui Iudaicam ſcripſit hiſtoriã, talia mala dicit illi populo tunc accidiſſe, vt vix credibilia uideantur. vnde non immerito dictum eſt,talem tribulationẽ nec fuiſſe à creaturæ initio,nec futuram,ſed & ſi tempore Antichriſti talis aut maior forſitan erit,intelligendũ eſt de illo populo dictum, ꝙ eis talis amplius futura nõ erit. Si enim Antichriſtum illi primitus & pręcipuè recepturi ſunt, facturus eſt tunc idẽ populus tribulationem potius quàm paſſurus. Chryſo. in ho. Interrogo autem Iudæos unde tam intolerabilis ira diuinitus uenit ſuper eos omnibus quæ ante factæ ſunt difficilior? Nam manifeſtum eſt quoniam propter crucis manifeſtationem,ſed adhuc oſtendit ipſos grauiori pœna fuiſſe dignos,in hoc quod dicitur:Et niſi breuiati fuiſſent dies illi &c. Ac ſi dicat: Si amplius duraſſet prælium Romanorũ aduerſus ciuitatẽ,uniuerſi periſſent Iudæi. Omnem enim carnem Iudaicam dicit, & qui foris & qui intus erant,non enim ſolũ eos qui in Iudea erant,impugnabant Romani, ſed & eos qui vbique diſperſi erant, perſequebantur. Aug. ad Eſic. Quidam autem conuenienter mihi intellexiſſe uidentur mala ipſa ſignificata nomina dierum ſicut

Notula pulchra ſunt dicti dies mali, in alijs ſcripturæ diui næ locis. Neque enim dies ipſi mali ſunt, ſed ea quæ fiũt in eis. Ipſa enim dicta ſunt breuiati, vt Deo tolerantiam donante minus ſentirentur, ac ſi quæ magna eſſent fierent breuia. Chry. in ho. Ne uero Iudæi dicerent quoniam propter prædicationem & diſcipulos Chriſti hæc mala euenerunt, oſtendit ꝙ niſi illi eſſent, radicitus periiſſent. unde ſubdit: Sed propter ele. bre. di. il. Aug. ad Eſich. Non enim debemus ambigere quando euerſa eſt Hieruſalem, fuiſſe in illo populo electos Dei, qui ex circũciſione crediderant, ſiue fuerant credituri electi ante conſtitutionem mundi: propter quos breuiarentur dies illi, ut tolerabilia mala fierent. Non autem deſunt qui exiſtimãt ita breuiores dies illos futuros, quòd curſu ſolis breuienter, ſicut fuit longior dies orãte Ieſu Naue. Hie. Nec recordantur illius ſcripti. Ordinatione perſeuerat dies, ſed iuxta temporum qualitatem, id eſt abbreuiatos nõ mẽſura, ſed numero, ne temporum mora concutiatur credentium fides. Aug. ad Eſic. Non tamen putemus hebdomadas Danielis, uel propter dierũ breuiationes fuiſſe turbatas, uel illo iam tempore non fuiſſe completas, ſed in fine temporum eſſe complendas. Apertiſſimè enim Lucas teſtatur Danielis prophetiam tunc eſſe completã, quando euerſa eſt Hieruſalem. Chry. in ho. Intende autem Spiritus ſancti diſpenſationem, quoniam nihil horum ſcripſit Ioannes, ut non uideretur, ex ipſa eorum quæ facta ſunt hiſtoria ſcribere: etenim poſt captionem Hieruſalem uixit multo tempore. Sed qui antè mortui ſunt & nihil horum uiderunt, ipſi ſcribunt ut undique fulgeat prænũciationis uirtus. Hila. Vel aliter: totum indicium aduentus futuri dominus ponit, dicens: Cum ergo. ui. abo. &c. De antichriſti enim temporibus hic locutus eſt propheta. Abominatio ex eo dicta, eſt ꝙ aduerſus Deum ueniens honorem Dei ſibi uendicet. deſolationis autem abominatio, quia bellis & cædibus terram deſolaturus ſit, atque ob id à Iudæis ſuſceptus, loco ſanctificationis inſtituitur, ut ubi ſanctorum precibus Deus inuocabatur, illuc ab infidelibus receptus Dei honore uenerabilis ſit: & quia primus iſte Iudæorum error erit, ut qui ueritatem reſpuerunt, ſuſcipiant falſitatem, Iudæam deſeri monet, & transfugere in montes, ne admixtione plebis illius antichriſto credituræ uis aut contagio afferatur. Quòd autem ait: Et qui in tecto ſunt &c. ſic intelligitur: Tectum eſt domus faſtigium & habitationis totius excelſa perfectio. Qui igitur in conſummatione domus ſuæ, id eſt in cordis ſui perfectione conſtiterit, regeneratione ſpiritus noui celſus non deſcendere in humiliora rerum ſecularium cupiditate debebit. Et qui in agro erit &c. ſcilicet poſitus in operatione præcepti, non ad curas priſtinas reuertatur, ob quas ueterũ ex inde peccaminum, quibus antea cõtegebatur, erit tunicam relaturus. Augu. ad Eſic. In tribulationibus enim cauendum eſt, ne quiſquam deuictus ad carnalem vitam de ſpirituali ſublimitate deſcendat; aut qui profecerat in anteriora ſe extendens, deficiẽdo in poſteriora reſpiciat. Hil. Quod autem dicitur: Væ prægnã. & nu. in il. die, nõ de fœtarum onere dominũ admonuiſſe credendum eſt, ſed animarum peccatis repletarum oſtendiſſe grauitatem, ꝙ neque in tecto poſitæ, neque in agro manentes repoſitæ, iræ tempeſtatem uitare poſſint, illis quoq; væ erit qui nutrientur. Infirmitatem enim animarum, quæ ad cognitionẽ Dei tanquam lacte educantur, in his oſtẽdit; & iccirco væ ipſis erit? quia ad fugiendum antichriſtum graues, & ad ſuſtinendũ imperitæ; nec peccata effugierunt, nec cibum ueri panis acceperunt. Aug. de uer. do. Vel prægnans eſt qui res alienas concupiſcit: nutriens eſt, qui iã rapuit quod concupiuerat: iſtis enim uæ erit in die iudicii. quod autem dominus dixit. Orate autem &c. Aug. de quæ euang. Ideſt ne in lętitia uel triſtitia rerum temporalium quis inueniatur in die illo. Hila. Vel ne in peccatorum frigore, aut in ocio bonorum operũ reperiamur: quia grauis uexatio incumbet, niſi ꝙ cauſa electorum Dei diebus illis ſit breuitas offerenda, vt vim malorum coartatum tempus exuperet. Orige. Myſtice autem in loco ſancto omnium ſcripturarum, tam veteris teſtamenti, quàm noui Antichriſtus, qui eſt falſum uerbum, ſtetit frequenter, qui autem hoc vident, ex Iudæa literæ, fugient ad ſublimes veritatis montes. Et ſi quis inuentus fuerit aſcendiſſe,

ſe ſupra tectum uerbi, & ſtare ſuper faſtigium eius: non deſcendat inde, occaſione ut auferat aliquid de domo ſua. Et ſi fuerit in agro, in quo abſconditus eſt theſaurus, & reuerſus fuerit retro, incurret in ſeductionem uerbi mēdacis, & maxime ſpoliauerat ſe ueſtimentum uetus. i. ueterem hominem, & iterum conuerſus fuerit tollere ipſum: tunc autem anima in utero habens, quæ necdum fructificauit ex uerbo, incurrit in uæ: proiicit enim cōceptum, & euacuatur à ſpe quæ eſt in actibus ueritatis. ſimiliter autem ſi uideatur formatum & fructificatum uerbum, nō autem fuerit enutritum ſufficienter. Orent autem qui fugiunt in mōtes, ne fuga eorum fiat hyeme, uel ſabbato: quoniam in tranquillitate aīæ conſtitutæ, poſſunt impetrare uiam ſalutis; & in ſabbato, quando homo bona opera nō facit, fuga noſtra non fiat. Nemo .n. in periculo falſi dogmatis facilè ſuperatur, niſi qui nudus fuerit ab operibus bonis. Quæ eſt autem maior tribulatio q̄ uidere fratres noſtros ſeduci, & ꝙ aliquis uideat ſeipſum moueri & conturbari? Dies autem intelliguntur præcepta & dogmata ueritatis: omnes autem intellectus à ſcientia falſi noīs uenientes, additamenta ſunt dierū, quæ Deus abbreuiat per quos uult.

*Tunc ſi quis uobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. Surgent .n. Pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis, ecce in deſerto eſt, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & * paret uſque in occidentē, ita erit & aduentus filii hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.*

* Appa ret.

Chry. in ho. Cum compleſſet dominus ea quæ de Hieroſolymis ſunt, ad ſuum de cætero peruenit aduentum, & dicit eius ſigna, non illis utilia ſolum, ſed & nobis, & his qui poſt nos erunt omnibus. vnde dicit: Tunc ſi quis uo. dixerit &c. Sicut autē cum ſuprà dixit Euangeliſta In diebus illis Ioannes Baptiſta, non tempus quod immediatè eſt conſequens expoſuit, cùm 30. anni in medio eſſent: ita & hic cum dicit, Tunc. tamē medium tempus prætermiſit, quod futurum erat à captione Hieroſolymæ, uſque ad initia conſummationis mundi: dans autem eis ſigna ſui ſecundi aduentus, de loco eos certificat, & de ſeductoribus. non enim ſicut in priori aduentu in Bethlehem apparuit, & in paruulo angulo orbis terrarum, & nullo ſciente à principio, ita & tunc erit, ſed manifeſtè ueniet, ita ꝙ non indigeat ꝙ aliquis eius aduentum annūciet, propter quod dicit. Si quis uobis dixerit. Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, non credatis. Hier. In quo oſtendit, ꝙ ſecundus aduentus non in humilitate ut primus, ſed in gloria demonſtrandus eſt. Stultum eſt itaque cum in paruo loco uel in abſcondito quærere, qui totius mundi lumen eſt. Hila. Et tamen quia in magna uexatione poſiti erunt homines, pſeudoprophetæ tanquam præſentem in Chriſto opem ſint iudicaturi, multis in locis Chriſtum eſſe, atq; haberi mētientur, ut in Antichriſti famulatum depreſſos uexatoſq; deducant. & ideo ſubdit. Surgent .n. pſeudochriſti & pſeudoprophetæ. Chry. in ho. Hic de Antichriſto loquitur & de quibuſdam eius miniſtris, quos pſeudochriſtos & pſeudoprophetas appellat, quales & tēpore Apoſtolorum multi fuerunt, ſed ante ſecundum aduētum Chriſti erunt multo prioribus amariores. vnde ſubdit. Et da. ſi. ma. & prod. Aug. in lib. 83. quæſtionum. Admonet autem hic dominus, ut intelligamus quædam miracula etiam ſceleratos homines facere, qualia ſancti facere non poſſunt. nec tamen ideo potioris loci apud Deum arbitrandi ſunt. Non enim acceptiores erant Deo, quàm populus Iſrael Magi Aegyptiorum, quia non poterat ille populus facere quod illi faciebant, quādo Moyſes in uirtute Dei maiora potuerit. Sed ideo nō oībus ſanctis iſta attribuuntur; ne pernicioſiſſimo errore decipiantur infirmi, exiſtimantes in talibus factis maiora dona quàm in operibus iuſtitiæ, quibus uita æterna comparatur. Cum ergo talia faciunt Magi, qualia nōnunquam faciunt ſancti, diuerſo fine & diuerſo iure fiunt. Illi enim faciunt quærentes gloriam ſuam: illi quærentes gloriam Dei; & illi faciunt per quædam poteſtatibus conceſſa in ordine ſuo, quaſi priuata commercia uel beneficia; illi autem publica adminiſtratione iuſſu eius cui cuncta creatura ſubiecta eſt. Aliter enim cogitur poſſeſſor equum dare militi,

Interpretatio futuri iudicii.

Miracula quomō fiūt à malis.

militi, aliter tradit emptor, uel cuilibet donat aut commodat. Et quemadmodum plerique mali milites, quos imperialis diſciplina cōdemnat, ſignis Imperatoris ſui nonnullos poſſeſſores territant, & ab eis aliquid quod publicè non iubetur, extorquent: ita nonnunquam mali Chriſtiani, uel ſchiſmatici, uel hæretici; per nomen Chriſti, uel per uerba ſacramenta Chriſtiana exigūt aliquid à poteſtatibus, cum autem malis iubentibus uolūtate cedunt, ad ſeducendos homines cedunt, quorum errore lætantur. Quapropter aliter faciunt miracula Magi, aliter boni Chriſtiani, aliter mali Chriſtiani. Magi per priuatos contractus; boni Chriſtiani, per publicam iuſtitiā; mali Chriſtiani per ſigna publicæ iuſtitię: nec hoc etiam oportet mirari, quia omnia quæ uiſibiliter fiunt, etiā per inferiores poteſtates aeris huius non abſurdè fieri poſſe creduntur. Aug. 3. de Tri. Nec ideo tantum putandum eſt tranſgreſſoribus Angelis ad nutum ſeruire hāc uiſibilium rerum materiam, ſed Deo potius, à quo eis poteſtas dat; nec ſanè creatores illi, mali Angeli dicendi ſunt: ſed pro ſubtilitate ſua ſemina rerum iſtarum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas tentationes electorū latenter ſpargunt, atque ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum, præbēt occaſiones. Nam & multi homines nouerūt ex quibus herbis, aut carnibus, aut ſuccis, aut humoribus, ita obrutis uel commixtis quæ animalia naſci ſoleant: ſed hęc ab hominibus tanto difficilius fiunt, quanto deſunt ſenſuum ſubtilitates & corporū mobilitates in mēbris terrenis & pigris. Grego. 15. Mora. Cum ergo Antichriſtus coram carnalium oculis mirāda prodigia fecerit, poſt ſe tunc homines trahet, quia qui bonis præſentibus delectantur, poteſtati illius ſe abſque retractione ſubiiciēt. vnde ſequitur: Ita vt in errorem &c. Orig. Exagerratorius ſermo eſt, dicens: Si poſſibile eſt, non enim pronunciauit, neque dixit, ut in errorem mittantur electi; ſed oſtendere vult quoniam frequenter ualde perſuaſorij ſunt ſermones hæreticorum & commouere potentes etiam eos qui ſapienter agunt. Greg. 33. Mor. Vel quia electorum cor, & trepida cogitatione concutitur; & tamen eorum conſtantia non mouetur, una ſententia dominus vtrūq; complexus eſt. quaſi enim iam errare eſt in cogitatione titubare; ſed ſi fieri poteſt, ſubiungitur: quia fieri non poteſt, ut in errorem electi capiantur. Orig. Vel non ideo hoc dicit, ꝙ electio diuina fruſtretur, ſed qui humano iudicio electi uidebantur, illi in errorem mittentur. Greg in ho. Minus autem iacula feriunt quæ pręuidētur, & propter hoc ſubditur: Ecce prædixi uobis. Dominus enim noſter perituri mundi prǫcurrentia mala denunciat, ut eo minus perturbent uenientia, quo fuerint præſcita: propter quod conſequenter concludit; Si ergo dixerint uobis, ecce ī deſerto &c. Hila. Nam pſeudoprophetæ, de quibus ſupra dixerat, nunc in deſertis Chriſtum eſſe dicent, ut homines errore deprauent, nunc in penetralibus aſſerent eum eſſe: ut homines dominantis Antichriſti poteſtate concludāt, ſed dominus ſe nec loco occultandum, nec à ſingulis ſeorſum cōtuendum eſſe profitetur, ſed ubique & in conſpectu omnium præſentem ſe futurū eſſe denunciat. vnde ſequitur: Sicut enim fulgur &c. Chry. in ho. Sicut enim ſupra præ dixit qualiter Antichriſtus venturus eſt, ita & per hoc oſtēdit qualiter ipſe ſit venturus. Sicut. n. fulgur non indiget annunciante aut præcone, ſed inſtanti momento temporis mōſtratur ſecundum uniuerſum orbem terrarum, etiā his qui in thalamis ſedent, ita & aduentus Chriſti ſimul apparebit ubique, propter gloriæ fulgorē, conſequenter autē dicitur & aliud ſignum ſui aduentus, cum ſubdit. Vbicunque fue. corpus &c. per aquilas multitudinem angelorum, martyrum, & ſanctorum omniū deſignans. Hie. De exemplo. n. naturali quod quotidie cernimus, Chriſti inſtruimur ſacramento. Aquilę enim & vultores, etiam trans maria dicuntur ſentire cadauera, & ad eſcam huiuſcemodi congregari. Si ergo irrationabiles uolucres, naturali ſenſu tantis terrarum ſpatiis ſeparatæ, paruum cadauer ſentiant ubi iaceat, quanto magis oīs multitudo credentium debet ad Chriſtum feſtinare, cuius fulgur exiit ab oriente, & patet uſq; ad occidentem? Poſſumus autem per corpus, id eſt, Ioathan, quod ſignificantius latinè dicitur cadauer, ab eo quòd

ꝙ per mortem cadat paſſionem Chriſti intelligere. Hil. Vnde vt nec loci in quo uẽturus eſſet, eſſemus ignari, dicit; Vbicunq; fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Sanctos de uolatu ſpiritualis corporis aquilas nominauit, quorum congregantibus Angelis conuentum futurum in loco paſſionis oſtendit; & dignè illic claritatis aduentus expectabitur, ubi nos gloriam æternitatis, paſſione corporeę humilitatis operatus eſt. Orig. Et uide quia non dixit: Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur uultures, aut corui, ſed aquilæ. Volens oſtendere magnificos & regales omnes, qui in paſſione domini crediderunt. Hier. Aquilæ enim appellantur, quibus iuuentus renouata eſt, ut aquilę, & qui aſſumunt pennas, ut ad Chriſti ueniant paſſionem. Greg. 14. Mora. Poteſt etiam intelligi: ubicun. fue. cor. &c. ac ſi dicat, quia cœleſti ſedi incarnatus præſideo, electorum animas cũ carne ſoluero, ad cęleſtia ſubleuabo. Hie. Vel aliter, quod hic de pſeudoprophetis dicitur intelligi poteſt. Multi.n. tempore captiuitatis Iudaicæ principes extitere, qui Chriſtos ſe eſſe dicerẽt. in tantũ ut obſidẽtibus Romanis, tres intus fuerint factiones; ſed melius de conſummatione mundi dicitur, ut expoſitum eſt. Poteſt autem & tertio de hæreticorum contra eccleſiam pugna intelligi, & de iſtiuſmodi Antichriſtis, qui ſub opinione falſæ ſcientiæ contra Chriſtum dimicant. Orig. Generaliter.n. unus eſt Antichriſtus, ſpecies autẽ eius multæ, tanquam ſi dicamus: Mendacium nihil differt à mendacio. Sicut autẽ ueri Chriſti fuerũt ſancti prophetæ, ſic intellige ſecundum unumquenque pſeudochriſtũ, multos eius falſos prophetas: qui Antichriſti alicuius falſos ſermones prædicãt quaſi ueros, quorum dicet aliqs, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, quaſi non extra ſcripturam foras aſpiciendum eſt. Ex lege.n. & prophetis, & Apoſtolis proferũt quæ uidentur defendere mendacium. Vel per hoc quod dicit: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic: oſtendunt non Chriſtum, ſed aliquẽ fictum eiuſdem nominis, ut puta ſecũdum Marchionis doctrinam, aut Valentini & Baſilidis. Hier. Si quis ergo promiſerit nobis ꝙ in deſerto Gẽtiliũ & philoſophorum dogmate Chriſtus moretur, aut hæreticorum penetralibus, qui Dei pollicẽtur archana, nolite credere, ſed ꝙ ab oriente uſq; in occidẽtem fides catholica in eccleſiis fulget. Aug. de quæſt. euan. Orientis & occidentis nomine, totum orbem uoluit ſignificare, per quem futura erat eccleſia. Secundum autẽ illum ſenſum, quo dixit. Ammodo uidebitis filium hominis uenientem in nubibus, conuenienter etiam nunc fulgur nominauit: quod maximè ſolet emicare de nubibus. Cõſtituta ergo auctoritate eccleſiæ per orbem terrarum clara atq; manifeſta, conuenienter diſcipulos admonet, atq; omnes fideles ne ſchiſmaticis atque hæreticis credãt. Vnũquodq; ſchiſma, aut vnaquæq; hæreſis, locũ ſuum habet in orbe terrarũ, aliquam tenens partem, aut obſcuris atq; occultis conuenticulis curioſitatẽ hominũ decipit, quo pertinet quod ait: Si quis uobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus aut illic, quod ſignificat terrarum partes aut prouinciarum, aut in penetralibus, aut in deſerto, quod ſignificat occulta & obſcura conuenticula hæreticorum. Hier. Vel per hoc quod dicit, In deſerto & in penetralibus: oſtenditur quod perſecutionis & anguſtiarum tẽpore ſemper pſeudoprophetæ decipiendi inueniunt locum. Orig. Vel quando ſecretas & non uulgatas ſcripturas proferunt ad confirmationem mendacii ſui, uidentur dicere: Ecce in ſolitudine uerbum eſt ueritatis. Quoties autem canonicas proferũt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit, uidentur dicere; Ecce in domibus eſt uerbum ueritatis. Sed nos exire non debemus à prima eccleſiaſtica traditione, uel eis ſermones, qui ſunt omnino extra ſcripturam oſtendere uolens, dixit; Si dixerint uobis, Ecce in ſolitudine eſt; nolite exire de regula fidei. Eos aũt qui ſimulant diuinas ſcripturas oſtendere uolens, dixit; Si dixerint uobis, Ecce ĩ penetralibus eſt, nolite credere: ueritas.n. ſimilis eſt fulguri egredienti ab oriente, & apparenti uſque ad occidẽtẽ. uel hoc dicit, quoniã ueritatis fulgur ex omni ſcripturarum loco defenditur. Exit ergo ueritatis fulgur ab oriẽte, id eſt, ab initijs Chriſti: & apparet uſq; ad paſſionẽ ipſius, in qua eſt occaſus eius; uel à primo initio creaturæ mundi, uſque ad nouiſſimã Apoſtolorũ ſcripturã. uel oriens quidẽ eſt lex

Veritas ſimilis fulguri.

occi-

occidens autẽ finis legis & prophetiæ Ioãnis; ſola autem eccleſia neque ſubtrahit huius fulguris uerbum & ſenſum, neque addit quaſi prophetiam aliquid aliud: uel hoc dicit, quod nõ debemus attendere eis qui dicunt. Ecce hic Chriſtus, non autẽ oſtendunt eum in eccleſia, in qua totus eſt aduentus filij hominis, dicentis. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Hier. Prouocamur autem ad paſſionem Chriſti, ut ubicunq; in ſcripturis legitur, cõgregemur, ut per illã uenire poſſimus ad uerbũ Dei.

Statim autem poſt tribulationem dierum illorũ ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuũ, & ſtellæ cadent de cœlo, & uirtutes cœlorum commouebuntur, & tunc apparebit ſignum filii hominis in cœlo. Et tunc plangent omnes tribus terræ.

Glo. Poſtquam dominus præmuniuit fideles cõtra ſeditionem Antichriſti & miniſtrorum eius, oſtendens ſe manifeſte eſſe uenturum, nunc ordinem & modum ſui aduentus demonſtrat, dicens: Statim autem poſt tri. die. il. ſol obſcur. Chry. in ho. Tribulationẽ dicit dierum Antichriſti & pſeudoprophetarum. Tribulatio enim tunc erit magna, tot exiſtẽtibus deceptoribus, ſed non extendetur per temporis longitudinẽ. Si enim Iudaicum bellum propter electos decurtatũ eſt, multomagis propter eos hæc tribulatio abbreuiabitur, & propter hoc non ſimpliciter dixit; Poſt tribulationem, ſed addit, ſtatim; ipſe enim confeſtim aderit. Hil. Gloriam autem aduentus ſui indicat obſcuritate ſolis, & defectione lunæ, & caſu ſtellarum. nam ſequitur: Et lu. non da lu. ſuum. & ſtel. ca. de cœlo. Orige. Dicet autem aliquis, ſicut in magnis ignibus ſuccendi incipientibus, tenebræ ex fumo plurimo uidentur extolli; ſic in conſummatione mundi ab igne qui ſuccendendus eſt, obſcurabuntur etiam luminaria magna: marceſcente ſtellarum lumine reliquum earum corpus cum exaltari non valeat, ſicut primum cum à lumine ipſo portatum extollebatur, cadet de cœlo. His accidentibus conſequens eſt cœlorum rationabiles uirtutes patientes ſtuporem & commotionem aliquam pati & conturbari; remotas ſcilicet à primis functionibus ſuis. unde ſequitur. Et uir. cœ. con. & tunc ap. ſi. fi. ho. in cœ. quo ſcilicet cœleſtia facta ſunt, id eſt, uirtus quam operatus eſt filius ſuſpenſus in ligno, & in cœlo apparebit maxime ſignum illius, ut homines de omnibus tribubus quæ prius non crediderunt Chriſtianitatem annunciari, tunc recognoſcentes per ſignũ illud manifeſtatum plangent & lamentabuntur propter ignorantiam ſuã atq; peccata. unde ſequitur. Et tunc plan. om. tri. terræ. Alius autem aliter arbitrabitur, quoniam ſicut lucernæ paulatim deficit lumen, ſic cœleſtium luminum deficiente nutrimento ſol obſcurabitur & luna, & ſtellarũ lumen deficiet; & quod remãſerit in eis, quaſi terrenũ cadet de cœlo. Sed quomodo põt dici de ſole, quoniam obſcurabitur lumen eius cum Eſaias propheta profectum aliquem ſolis in cõſummatione fore declaret? ſimiliter & de luna Eſaias refert, quoniam erit ſicut ſol. de ſtellis autem quidã dicere tẽtant, aut omnes aut plures earum maiores eſſe tota terra. Quomodo ergo cadent de cœlo cum magnitudini eorum non ſufficiat terra? Hie. Non ergo diminutione luminis huius mundi accident, alioquin ſolem legimus ſeptuplum habiturum luminis, ſed comparatione veræ lucis omnia uiſui apparebunt tenebroſa. Rab. Nihil tamẽ prohibet intelligi ueraciter tunc ſolem & lunam cum cæteris ſyderibus ad tempus ſuo lumine priuari, ſicut de ſole factũ conſtat tempore dominicæ paſſionis. unde Iohel dicit: Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequã ueniat dies domini magnus & manifeſtus. Cæterũ peracto die iudicii, & clareſcente futuræ gloriæ uita; cum fuerit cœlum nouum & terra noua, tunc fiet quod Eſaias propheta dicit; Erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter. Quòd autem de ſtellis dictum eſt, Et ſtel. ca. de cœlo, in Marco ita ſcriptum eſt: Et ſtellæ cœli erunt decidentes, id eſt, ſuo lumine carentes. Hier. Per uirtutes autem cœlorum, angelorum multitudines intelligimus. Chry. in ho. Qui valde decenter commouebuntur uel concutientur uidentes tantam tranſmutationem fieri, & conſeruos ſuos puniri, & orbem terrarum terribili aſſiſtentem iudicio. *Apparitio crucis.* Orige. Sicut autem in diſpenſatione crucis, ſole deficiente, tenebræ factæ ſunt ſuper terram, ſic & ſigno filii hominis apparente

parente

parente in cœlo, deficient lumina ſolis, lunæ, & ſtellarum, quaſi cō ſumpta ex multa virtute ſigni illius. vnde ſequitur, & tunc ap.ſig.fi.ho in cœlo. Signum autem crucis hic intelligamus, vt videant iuxta Zachariam & Ioannem Iudæi quem compunxerant, & ſignum victoriæ. Chry. in ho. Si autem ſol quidem obtenebratur, crux nō appareret: niſi multo ſolaribus radiis luculētior eſſet. Ne autem diſcipuli verecundentur, & doleant de cruce: eam ſignum nominat cum quadam claritate. Apparebit aūt ſignum crucis, vt Iudæorum inuerecundiā confutet. adueniet.n. Chriſtus in iudicio non vulnera ſolum, ſed mortem exprobratiſſimam oſtendens. vnde ſequitur. Et tunc plangent ſe omnes tribus terræ. Viſa.n. cruce conſiderabunt ꝙ mortuo eo nihil profecerunt: & quoniam crucifixerunt eum, quem adorari oportebat. Hiero. Recte autem dicit tribus terræ. Hi.n. plangent qui municipatum non habent in cœlis, ſed ſcripti ſunt in terra. Orige. Moraliter autem dicet aliquis obſcurandum ſolem eſſe diabolum, qui in conſummatione eſt arguendus cum ſit tenebræ, ſimulat autem ſe ſolem. Luna autem quæ videtur homini illuminari ſole, eſt omnis eccleſia malignantium, quæ frequenter lumen ſe habere & dare promittit: tunc autem redarguta cum reprobatis dogmatibus ſuis claritatem ſuā amittet: ſed & quicunque ſiue in dogmatibus, ſiue in virtutibus falſis hominibus quidem veritatem promittebant, mendaciis autem ſeducebant, hi conuenienter dicendi ſunt ſtellæ cadentes de cœlo, vt ita dicam, ſuo, vbi erant in altitudine conſtitutæ, extollentes ſe aduerſus ſcientiam Dei. Ad commendationem autem ſermonis huius vtemur exemplo Prouerbiorum, dicente: Lumen iuſtorum ſemper inextinguibile eſt, lumē autem impiorum extinguetur: tūc claritas Dei apparebit in omni qui portauit imaginem cœleſtis; & cœleſtes lætabuntur, terreni autem plangent. Vel eccleſia eſt ſol, luna & ſtellæ, cui dictum eſt: Speciosa vt luna, electa vt ſol. Aug. ad Eſich. Tunc enim ſol obſcurabitur & luna nō dabit lumen ſuum, quia eccleſia non apparebit impiis, tunc perſecutoribus vltra modum ſæuientibus. Tunc ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cęlorum cōmouebuntur: quoniam multi qui gratia Dei fulgere videbant, perſequentibus cedent & cadent: & quidem fideles fortiſſimi turbabuntur. hoc aūt poſt tribulationem dierum illorū dicitur eſſe futuram, nō quia tranſacta tota illa perſecutione accidant iſta, ſed quia præcedet tribulatio, vt ſequatur quorundam defectio, & quia per omnes dies illos ita fiet. propterea poſt tribulationē dierū illorum, ſed tamen in eiſdem diebus fiet.

Et uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cœli, cum uirtute multa & maieſtate.

Chry. in ho. Quia crucem audierant, ne rurſus exiſtimarent aliquid turpe eſſe futurum, ſubiungit. Et vi.fi.hom.&c. Aug. ad Eſic. Cuius quidem proprior ſenſus eſt; & cum hoc quiſque audierit uel legerit, ipſum eſſe aduentum accipiat, quando venturus eſt ad viuos & mortuos iudicandos in corpore ſuo, in quo ſedet ad dexteram patris, in quo etiā mortuus eſt & reſurrexit, & aſcendit in cœlum, & ſicut in actibus apoſtolorum legitur: Nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. & quia illic dictum eſt ab angelis. Sic ueniet quomodo uidiſtis eum euntem in cœlum, merito credendum eſt nō ſolum in eodem corpore, uerum etiam in nube uenturus. Orige. Videbunt ergo oculis corporalibus, fi.ho. ſpecie humana habentem, ve. in nu. cœli. i. ſupernis. Sicut .n. cum transformatus eſt, vox venit de nube, ſic cum veniet iterum in ſpeciem tranſformatus glorioſam, & non ſuper unam nubem, ſed ſuper multas, quæ erunt uehiculū eius. Et ſiquidem ut ne terram calcaret filius Dei Hieroſolymā aſcendens, diligentes eum ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia, neque aſellum qui portabat eum uolentes terrā calcare: quid mirum ſi pater & Deus omnium nubes ſternat cœleſtes ſub corpore filij deſcendentis ad opus cōſummationis? Dicet autem aliquis, quoniam ſicut in creatione hominis accepit Deus limum de terra & finxit hominem, ſic ut appareat gloria Chriſti, accipiens dominus de cœlo & de cœleſti corpore, corporauit primum quidem in trāsfiguratione in nubem lucidam, ideſt in conſummatione in nubes lucidas; propter quod nubes cœli dicuntur, ſecundum quod & limus terræ eſt dictus. & decet patrem talia miranda dare filio ſuo, qui ſe humiliauit. Et ꝓpterea exaltauit

tauit illum. non ſolum ſecundum ſpiritũ,
ſed etiam ſecundum corpus, vt ſuper tali-
bus nubibus veniret, & forſitan ſuper nubi
bus rationalibus, ne irrationabile eſſet ve
hiculum filij hominis glorificati. Et pri-
mum quidem venit Ieſus cum virtute ex
qua faciebat ſigna & prodigia in populo.
Omnis autem illa virtus comparatione il
lius virtutis multæ, cum qua in fine ventu
rus eſt, modica erat: virtus.n.erat exina-
nientis ſeipſum: cōſequens eſt etiam vt ad
maiorem gloriam reformetur quàm fuit
trāsformatus in monte: tunc enim propter
tres tantummodo trāsformatus eſt: in con
ſummatione autem mundi totius appare-
bit in gloria multa, vt videant eum omnes
in gloria. Aug. ad Eſic. Sed quoniam ſcri-
pturæ ſcrutādæ ſunt, nec earum ſuperficie
debemus eſſe contenti, diligenter ſunt in-
ſpicienda ſeqnētia, poſt pauca.n.ſequitur,
Cũ videritis hæc omnia fieri, ſcitote quia
propè eſt iam in ianuis. tunc enim ſcimus
propè eſſe, cum non aliqua videmus eſſe
præmiſſorum, ſed hæc omnia, in quibus &
hoc eſt, quòd videbitur filius hominis ve-
niens: & mittet Angelos ſuos de quatuor
partibus mundi, ideſt de toto orbe terra-
rum: congregat electos ſuos, quæ tota ho-
ra nouiſſima facit veniēs in ſuis membris,
tanquam in nubibus, vel in tota ipſa eccle
ſia tanquam in nube magna, ſicut nunc ve
nire non ceſſat: ſed ideo cum poteſtate ma
gna & maieſtate, quia maior poteſtas & ma
ieſtas illius apparebit ſanctis, quibus ma-
gnam virtutem dabit, ne tanta perſecutio-
ne vincantur. Orige. Vel cum magna vir-
tute venit quotidie ad animā hominis cre
dentis nubibus propheticis, in ſcripturis
prophetarum & Apoſtolorum, qui verbũ
Dei ſuper humanam naturam in intelle-
ctibus ſuis declarat: ſic etiam eis qui intel
ligũt dicimus apparere gloriam multam,
quæ quidem uidetur in ſecundo uerbi ad-
uentu, quod eſt perfectorum, & ſic fortaſſe
omnia quę à tribus Euangeliſtis dicta ſunt
de Chriſti aduentu diligētius inter ſe col
lata & bene diſcuſſa inuenientur ad hoc
pertinere, quòd quotidie venit in corpore
ſuo, quod eſt eccleſia, de quo aduentu ſuo
alibi dixit. Ammodo uidebitis filium ho-
minis ſedentem à dextris uirtutis Dei, &
uenientem in nubibus cœli, exceptis locis

Videnda interiora ſcripturæ.

ubi ab eo ille aduentus ultimus in ſeipſo
promittitur.

*Et mittet Angelos ſuos cum tuba & voce ma-
gna: & congregabunt electos eius à quatuor ven-
tis, à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum.*

Orig. Quia de planctu mentionem fe-
cerat, qui ad hoc erit, vt ſponte contra ſe
ſententiam proferant & ſeipſos condem-
nent; ne putetur ꝙ in iſto plāctu mala eo-
rum terminentur, ſubdit: Et mit. an. ſu. &c.
Rem. Hæc autem tuba non re uera corpo
rea eſt intelligenda; ſed archangelica uox,
quæ adeò magna erit, ut ad clamorē illius
omnes mortui de terræ puluere reſurgāt.
Chry. Sonus aũt tubæ pertinet ad reſurre
ctionem, ad gaudium, ad repreſentandum
ſtuporem qui tunc erit, ad dolorem illorũ
qui relinquentur, & in nubibus nō rapien
tur. Orige. Scriptum eſt autem in Nume
ris, ꝙ ex quatuor uentis congregabunt ſa-
cerdotes tubicinantes eos qui ſunt ex ca-
ſtris Iſrael, ſecundum quotum cōparatio-
nem de Angelis Chriſti conſequenter di-
citur. Et congr. elec. &c. Remigi. Id eſt, à
quatuor climatibus mundi, ideſt oriente,
occidente, aquilone, & auſtro. Orig. Et ſim
pliciores quidem opinantur eos tantum,
qui tunc inuenti fuerint in corpore aggre-
gandos, ſed melius eſt dicere congregan-
dos non ſolum ab Angelis Chriſti eſſe om
nes, non ſolum ab aduentu Chriſti, & uſq;
ad cōſummationem uocatos atq; electos,
ſed & omnes qui à conſtitutione fuerint
mundi, qui uiderunt, ſicut Abrahā Chriſti
diem. & exultauerunt in illam. Quoniam
autem nō tantum illos qui in corpore fue
rint comprehenſi dicit cōgregandos Chri
ſti electos, ſed etiam illos qui de corpori-
bus ſunt egreſſi, manifeſtat ſermo, dicens
congregatos electos, non ſolum à quatuor
uentis, ſed etiam ſubdens, A ſummis cœ.
vſque ad term. eorum. Quod nemini ſuper
terram exiſtenti arbitror conuenire. Vel
cęli ſunt ſcripturæ diuinæ, aut auctores ea
rum, in quibus habitat Deus. Summa au-
tem ſcripturarum, ſunt initia illarum: ter-
mini autem conſummationes earum. Con
gregantur ergo ſancti à ſummis cęlorum,
ideſt ab eis qui uiuunt in initiis ſcriptura-
rum uſque ad eos qui uiuunt in conſumma
tionibus earum. Congregabuntur enim tu
ba & uoce magna, ut qui audierint & ad-
uerte-

uerterint, parent ſe ad uiam perfectionis, quæ ducit ad filium Dei. Rem. Vel aliter: Ne fortè aliquis putaret ꝙ ſolummodo à quatuor partibus mundi, & nõ à mediterraneis regionibus, & locis, ideo addit: A ſummis cœlorum &c. Per ſummum enim cœli, medium orbis intelligitur, quia medio orbis ſummum cœli præſidet. Per terminos autem cœlorum, fines terræ ſignificat, ubi longè diſtantibus circulis cœli terræ inſidere uidentur. Chry. Quòd autem per angelos dominus electos uocat, ad electorum honorem pertinet: nam & Paulus dicit, ꝙ rapientur in nubibus; quia eos quidem qui reſurrexerunt congregabunt angeli, congregatos autem recipient nubes.

Ab arbore autem fici diſcite parabolam; cũ iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas. Ita & uos, cũ uideritis hæc oĩa, ſcitote quia prope eſt ĩ ianuis. Amẽ dico uobis, quia nõ præteribit generatio hæc, donec oĩa fiãt. Cœlũ, & terra tranſibũt, uerba aũt mea nõ præteribunt.

Chry. in ho. Quia dixerat ꝙ ſtatim poſt tribulationem dierum illorum, quæ prædicta ſunt contingerent, ipſi autem quærere poterant: Poſt quantum tempus? Ideo exponit, exemplum ponens de ficu, dicẽs: Ab arbo. autem fici &c. Hiero. q. d. Sicut quando teneri fuerint in arbore ficus cauliculi, & gemma erumpit in florem, corticeq; folia parturit, intelligitis æſtatis aduẽtum, & Fauonij ac Veris introitum. Ita cum omnia quæ ſcripta ſunt uideritis, nolite putare iam adeſſe conſummationem mundi, ſed quaſi præuia, & præcurſores quoſdam venire, vt oſtendant ꝙ propè ſit, & in ianuis. unde ſequitur. Ita & uos cum ui. hæc omnia, ſcitote &c. Chry. in ho. Per quod oſtendit, ꝙ non multum erit temporis medium, ſed ſtatim aduentus Chriſti occurret. Per hoc autem & aliud quoddã prænunciat. ſ. æſtatem ſpiritualem, & tranquillitatem iuſtis poſt hyemem eſſe futuram, peccatoribus autem econtrario hyemem poſt æſtatem. Orig. Sicut. n. ficus in tempore quidem hyemis uitalem uirtutẽ habet in ſe abſconditã, poſtmodum autem cum uirtus ipſa uitalis prodire cęperit, ad manifeſtationem prætereunte hyeme, & ipſa ualitudine, eius ramus efficitur tener & folia producit; ſic & mũdus, & unuſquiſque eorum qui ſaluantur ante Chriſti aduentum, quaſi in hyeme in ſe abſconſam habent uitalem uirtutem: Chriſto aũt inſpirante fiunt teneri & non duri cordis rami, & quæ abſcondita erant in eis progrediũtur in folia, & manifeſtos fructus oſtendunt: talibus aũt prope eſt æſtas, & aduentus gloriæ uerbi Dei. Chry. in ho. Propter hoc etiam iſtud poſuit, ut credere faciat hunc ſermonem omnino ita eſſe uenturũ. ubicunq; . n. quod omnino euenturum eſt dicit, naturales neceſſitates in exemplum inducit. Aug. ad Eſi. Quòd autem de ſignis euangelicis, & propheticis, quæ fieri cernimus, propinquum domini aduentum ſperare debemus, qs negat? quotidie quippe magis magisq; fit proximus; ſed quanto interuallo propinquat, de hoc dictum eſt: Nõ eſt ueſtrum ſcire tempora uel momenta. Vel quando dixit Apo. Nunc propior eſt noſtra ſalus, q̃ cum credidimus, & ecce tot anni trãſierunt, nec tamen quod dixit falſum eſt, quanto magis nunc dicendum eſt appropinquare domini aduẽtum, quãdo tantus factus eſt ad finem acceſſus? Hila. Myſticè autem ſinagoga ficus arbori comparatur: ramus igitur ficus, Antichriſtus eſſe intelligitur, diaboli filius, peccati portio, legis aſſertor; qui cum uireſcere cœperit, & frondeſcere, quadam peccatorum exultantium uiriditate, tũc proxima eſt æſtas, ideſt dies iudicij ſentietur. Rem. Vel cum hęc ficus rurſum germinabit. i. cũ ſynagoga uerbum ſanctæ prædicationis accipiet, prædicantibus Enoch & Elia, intelligere debemus, quia prope eſt dies conſummationis. Aug. de q. euã. Vel per arborem fici intellige genus humanũ, propter pruritum carnis. Cum iam ramus eius tener fuerit. i. cum filij hominum per fidem Chriſti ad ſpirituales fructus profecerint; & in eis honor adoptionis filiorũ Dei emicuerit. Hil. Vt aũt fides certa eſſet futurorum, ſubiunxit: Amen dico vo. &c. Amen aũt dicendo profeſſionem ueritatis adiunxit. Remi. Et ſimplices quidem ad deſtructionem Hieruſalem referũt uerba, & de illa generatione æſtimant dicta, quæ paſſionem Chriſti aſpexit, ꝙ non eſſet tranſitura priuſquam fieret deſtructio ciuitatis illius. Neſcio aũt ſi uerbũ à uerbo exponere poſſint ab eo qđ ait: Non relinquet̃ hic lapis ſuper lapidẽ, uſq; ad illud quod ait:

Prope eſt in ianuis;forſitan.n.in quibuſdã
potuerunt, in aliis autem non potuerunt
omnino. Chry.in ho. Hæc ergo omnia de
fine Hieroſolymorum dicta ſunt, & quæ
de pſeudoprophetis, & pſeudochriſti, &
alia omnia quæ diximus vſque ad Chriſti
aduẽtum futura. Quòd autem dixit gene-
ratio hæc,non de ea quæ tunc erat, dixit,
ſed de ea quæ eſt fidelium, cõſueuit enim
ſcriptura generationem non ſolum à tem
pore deſignare, ſed à loco,cultu,& cõuer
ſatione:ſicut cum dicitur: Hæc eſt genera
tio quærentium dñm Ex hoc aũt oſtendit
q̃ Hieruſalem peribit, & amplior pars Iu
dæorum deſtruetur,generationem autem
fidelium nulla ſeparabit tentatio. Orige.
Generatio tñ eccleſiæ tranſibit, aliquãdo
tamen totum hoc ſeculum vt hęreditet fu
turum: tamen donec hæc omnia fiant,non
tranſibit. Cum autem omnia hæc facta fue
rint, tranſibit non ſolum terra, ſed etiam
cœlum. vnde ſequitur: Cœlum & terra.i.
non ſolum homines quorum vita terrena
eſt,& propterea terra dicuntur, ſed etiam
illi quorũ conuerſatio eſt in cœlis,& ideo
cęlum vocantur: tranſibunt autem ad futu
ra,vt veniant ad meliora. Verba autẽ quæ
à Saluatore ſunt dicta nõ tranſibunt,quo-
niam quæ ſua propria ſunt, operantur &
ſemper operabũtur, perfecti autem & qui
nõ recipiunt, vt iam meliores efficiantur,
tranſeuntes quod ſunt, ad illud quod non
ſunt: & hoc eſt quod ſubditur,verba autẽ
mea nõ præteribunt. Et forte quidem ver
ba Moyſi & prophetarum tranſeunt: quo-
niam quę prophetizabantur ab illis imple
ta ſunt, verba autem Chriſti ſemper ſunt
plena & quotidie implẽtur, & adhuc ſunt
implenda in ſanctis. Aut forte neque Moy
ſi verba, aut prophetarũ dicere debemus
impleta omnino, propriè enim & illa ver
ba filij Dei ſunt,& ſemper implentur. Hie
ro. Vel hic per generationem omne homi
nũ ſignificat genus, aut ſpecialiter Iudæo-
rum. Deinde magis eos ad fidem præmiſ-
ſorum inducit,cum ſubdit: Cœlum & ter.
tranſ.ver.autem &c. Ac ſi dicat: Facilius
eſt fixa & immobilia deſtrui, quàm ſermo
num meorum aliquid decidere. Hil. Cœ
lum enim & terra ex conditione ſuæ crea
tionis nihil habent in ſe neceſſitatis vt nõ
ſint, verba autem Chriſti ex æternitate
deducta,id in ſe continent virtutis vt ma-
neant. Hier. Cœlum autem & terra tran
ſibunt in mutatione, non abolitione ſui,
alioquin quomodo Sol obſcurabitur, &
Luna non dabit lumen ſuum, ſi cœlum,in
quo iſta ſunt,terraque non fuerint? Raba.
Cœlum tamen quod tranſibit, non ſyde-
reum, ſed aereum intelligere debemus,
quod prius diluuio periit. Chry. in hom.
Elementa autem mundi in medium addu
cit,oſtẽdens,quoniam præcioſior cœlo &
terra eſt eccleſia,ſimul etiam, & hinc con
ditorem ſe hominum oſtendit.

*De die autem illo & hora nemo ſcit; neque an
geli cælorum,niſi pater ſolus. Sicut autem in die-
bus Noe,ita erit aduentus filii hominis. Sicut enim
erant in diebus ante diluuium comedentes et biben
tes,nubentes & nuptui tradentes,vſq; ad eũ diem
quo intrauit Noe in arcam,& non cognouerunt do
nec venit diluuium,& tulit omnes,ita erit & ad-
uentus filii hominis. Tunc duo erunt in agro; vnus
aſſumetur,& alter relinquetur. Duæ molentes in
mola vna aſſumetur,& altera relinquetur. Duo
in lecto * vnus aſſumetur,& alter relinquetur.* * vno.

Chry.in ho. Cum dixiſſet dominus om
nia quæ præcedũt Chriſti aduentum & ad
ipſas ianuas narrationem duxiſſet,diem ta
cere voluit. vnde dicit: De die autẽ il.&c.
Hie. In quibuſdã autem latinis codicibus
additum eſt: Neque filius,cum in gręcis &
maximè Adamantij & Pierei exẽplaribus
hoc non habeatur aſcriptum, ſed quia in
nonnullis legitur, diſſerendum videtur.
Remig. Marcus etiam Euangeliſta non ſo
lum dicit Angelos neſcire,ſed etiã filium.
Hie. In quo gaudent Arrius & Eunomius:
Dicunt.n. Non poteſt æqualis eſſe qui no
uit & qui ignorat. Contra quos breuiter
iſta dicenda ſunt,cum omnia tempora fe-
cerit Ieſus,hoc eſt verbum Dei, omnia.n.
per ipſum facta ſunt,& ſine ipſo factum eſt
nihil. In omnibus aũt temporibus cũ dies
iudicij ſit,qua conſequentia põt eius igno
rare partẽ,cuius totum nouerit? hoc quo-
que dicendum eſt. Quid eſt magis notitia
patris, an notitia iudicij? ſi maius nouit,
quomodo ignorat quod minus eſt? Hilar.
Nunquid etiã Deus Pater cognitionem fi
lius Dei Filio denegauit,cùm dictũ ab eo
ſit. Omnia mihi tradita ſunt à patre meo?
ergo non omnia ſunt tradita,ſi eſt aliquid
quod negatur. Hiero. Igitur quia proba-
uimus

..uimus non ignorare filium Dei cõſummationis diẽ, cauſa reddenda eſt cur ignorare dicatur. Poſt reſurrectionẽ quidem interrogatus ab Apoſtolis, de hac die manifeſtius reſpondit. Nõ eſt veſtrũ ſcire tempora & momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. In quo oſtẽdit quòd ipſe ſciat, ſed nõ expediat noſſe Apoſtolis vt ſemper incerti de aduentu iudicis ſic quotidie viuant, quaſi die illa iudicandi ſint. Aug. 1. de tri. Quod ergo dicit: Neſcit, intelligendum eſt neſcientes facit, id eſt ꝙ non ita ſciebat, ut tunc diſcipulis indicaret, ſicut dictũ eſt ad Abraham. Nunc cognoui quoniam times Deũ, id eſt nunc feci vt cognoſceres, quia & ipſe ſibi in illa tentatione innotuit. Aug. de verb. do. Quòd ãt dixit patrẽ ſcire, ideo dixit, quia in patre & filius ſcit, quid enim eſt in die quod nõ in uerbo factũ ſit, per quod factus eſt dies? Aug. in lib. 83. quæſt. Bene autem accipitur quod dictũ eſt, ſolum patrem ſcire, ſecundũ prædictum modum ſciendi, quia facit filiũ ſcire, filius autem neſcire dicitur, quia non facit homines ſcire. Orig. Vel aliter. Donec eccleſia quæ eſt corpus Chriſti neſcit diẽ illũ & horã, tandiu nec ipſe filius dicitur diem illum & horã ſcire. Dicitur autem ſcire ſecundũ propriam ſignificationem, ſicut eſt in conſuetudine ſcripturarum. Apoſtolus.n. ſaluatorem dicit neſcientem peccatum, quia non peccauit, præparat autẽ filius ſcientiam diei illius & horam cohæredibus ſuæ promiſſionis, vt oẽs ſimul ſciant, id eſt re ipſa experiantur in illa hora & die quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Baſi. Legi quoq; in cuiuſdã libro, filiũ hunc non unigenitum, ſed adoptiuum debere intelligi, nõ n. vnigenito filio angelos prępoſuiſſet, ſic.n. ait. Neq; Angeli cœlorum, neq; filius. Aug. ad Heſic. Sic ergo euangeliũ dicit, De die illa & hora nemo ſcit. Tu autem dicis. Ego autem dico, neque menſem, neq; annum aduentus ipſius ſcire poſſe, ita.n. hoc uidetur ſonare tanquã nõ poſſit ſciri quo anno venturus ſit, ſed poſſit ſciri qua hebdomada annorũ, uel qua decade, tanquã dici poſſit atq; diffiniri inter illos ſeptem annos, aut decẽ, aut centũ, vel quodlibet, ſeu maioris numeri, ſeu minoris: ſi ãt hoc te nõ cõprehendiſſe præſumis, hoc ſentis quod ego. Chry. in ho. Vt autem addiſcas, ꝙ non ignorantiæ ſuæ eſt ꝙ de die & hora iudicij tacet, aliud ſignum inducit cum ſubdit, Sicut ãt fuit in diebus Noe, ita fiet aduentus filij hominis. Hoc ãt dixit, oſtẽdens ꝙ repente uenit & inopinate, & pluribus laſciuiẽtibus: hoc.n. & Paulus dicit. Cum dixerint pax & ſecuritas, tunc repẽtinus eis ſupueniet interitus. vnde & hic ſubditur. Sicut.n. erant in die.ã. ante dil. come. & bibentes. Rab. Non igitur hic iuxta Martionis & Manichæi errorem connugia uel alimenta damnantur, cum in his, ſucceſſionis, in illis naturæ ſint poſita ſubſidia, ſed immoderatus licitorũ vſus arguitur. Hie. Quæritur ãt quo ſupra dictum eſt, Surget gens contra gentem, & regnum cõtra regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus, & nunc ea futura memorẽtur, quæ pacis indicia ſunt? ſed æſtimandum ꝙ poſt pugnas &c. quibus uaſtatur genus humanum, breuis ſubſecutura pax ſit, quæ quieta omnia repromittit, ut fides credentium comprobetur. Chry. in ho. Vel laſciuia erit & pax his, qui inſenſibiliter diſpoſiti ſunt, propter hoc non dixit Apoſt. Cũ fuerit pax, ſed cũ dixerint pax & ſecuritas, inſenſibilitatẽ eorum oſtendens, ſicut illorum qui fuerũt in diebus Noe: qm mali laſciuiebant, non ãt iuſti, ſed in tribulatione & triſtitia pertranſibant. Hinc ãt oſtendit qm cum Antichriſtus uenerit, indicentes uoluptates aſſumentur apud eos qui iniqui erunt, & de propria deſperabunt ſalute, & ideo exemplum ponit huic rei conueniens. Cum.n. arca fabricaretur, præiacebat quidẽ in medio futura prædicens mala. Mali ãt credentes ac ſi nullũ fuiſſet futurũ malum laſciuiebant, & quia futura apud multos creduntur, ex præteritis credibilia facit quæ prædicit. Deinde aliud ſignum ponit per quod oſtendit, & ꝙ inopinabiliter dies ille ueniet, & quod diem illum non ignorat dicens. Tunc duo erunt in agro, unus aſſu. & alter relinquetur. Ex quibus uerbis oſtenditur ꝙ aſſumentur, & relinquentur & ſerui & dñi, & qui in ocio, & labore. Hil. Vel duos in agro, duos populos fideliũ & infideliũ in ſeculo, tanquã in uitæ huius opere dies domini deprehendet, ſeparabuntur iñ relicto alio, & alio

aſſumpto: in quo fidelium & infideliũ deſtructio docetur. Dei enim ira ingraueſcẽte, ſancti in promptuario recõdentur: perfidi vero ad cœleſtis ignis materiam relinquentur, de molẽtibus etiam par ratio eſt. vnde ſequitur: Duæ erunt molentes, &c. Mola.n. opus legis eſt, ſed quia pars Iudæorum, vt per Apoſtolos creditur, ita per Eliã eſt creditura, iuſtificãnda per fidẽ, ideo vna per eandẽ fidem boni operis apprehẽdetur, alia vero infructuoſa legis opere relinquetur molens in caſſum, & non facturã cœleſtis cibi panem. Hieron. Vel duo in agro pariter inuenientur eundem habentes laborem, & quaſi parem ſemẽtem, ſed fructus laboris non æquè recipientes. In duabus etiam quæ pariter molunt, vel ſynagogam intelligere debemus, vel eccleſiam, quòd ſimul molere videantur in lege, & de eiſdem ſcripturis ſanctis farinam terere præceptorum Dei, vel cæteras hæreſes, quæ aut de vtroque teſtamento, aut altero videntur molere farinam doctrinarum ſuarũ. Sequitur Duo. in le. vnus aſſu. & unus relinq. Hila. Duo autem in lecto ſunt eandem paſſionis dominicæ requiem prædicantes, circa quam hæreticorum & catholicorum eadem confeſſio eſt, ſed quia vnitatem diuinitatis patris & filij catholicorum fides prædicabit, & hæreticorum falſitas impugnabit, fidem confeſſionis vtriuſque diuini arbitrarij iudicium comprobabit, vnum aſſumendo, & alium relinquendo. Rem. Vel his verbis tres ordines eccleſiæ demonſtrantur, per duos in agro, ordo prædicatorum, quibus commiſſus eſt ager eccleſiæ, per duos in mola, ordo coniugatorum, quæ dum per diuerſas curas nunc ad hæc, nunc ad illa flectuntur, quaſi molas in circuitu trahunt: per duos in lecto, ordo continentium, quorum requies nomine lecti deſignatur. In his autẽ ordinibus ſunt boni & mali, iuſti & iniuſti, & ideo ex eis quidam relinquentur, & quidam aſſumentur. Orig. Vel aliter, Corpus quidem quaſi infirmum in lecto eſt carnalium paſſionum, anima autem molit in graui mola mundi: vel corporis ſenſus in agro mundi operantur.

Vigilate ergo, quia neſcitis qua hora dominus noſter uenturus ſit. Illud autem ſcitote quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur uenturus eſſet, uigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuã. Ideoque & uos eſtote parati: quia neſcitis qua hora filius hominis uenturus eſt.

Hila. Perſpicuè oſtendit dominus quã ſupra dixit: De die autem illa nemo nouit niſi pater ſolus, quia ſcilicet non expediebat Apoſtolis ſcire, vt pendulæ expectationis incerti, ſemper credant eum eſſe uẽturum, quem ignorant, quando uenturus ſit, & ideo quaſi ex ſuperioribus concludens, dicit: Vigi. er. quia neſcitis &c. Et nõ dixit: Quia neſcimus, ſed neſcitis, ſcilicet ut oſtendat ſe diem iudicii non ignorare. Chry. in ho. Vult autem eos ſemper in ſolicitudine eſſe, propter hoc dicit, Vigilate.

Vigilia ſpiritalis.

Grego. Vigilat qui ad aſpectum ueri luminis oculos apertos tenet. Vigilat, qui ſeruat operando quod credit. Vigilat, qui à ſe torporis & negligentiæ tenebras repellit. Orige. Dicit autem qui ſimplicior eſt, quoniam de ſecundo aduentu in quo uenturus fuerat, hunc dicebat ſermonem, alius autem, quòd intelligibilem & futurum in ſenſum diſcipulorum uerbi dicebat aduentum, quia nondum erat in ſenſu eorum, quemadmodum erat futuras. Aug. ad Eſi. Non ſolum autem illis dixit uigilate, quibus tunc audientibus loquebatur, ſed etiam illis qui fuerũt poſt illos annos, & ad noſipſos, & qui erunt poſt nos uſque ad nouiſſimum eius aduentum, quia ad omnes pertinet, quodammodo, tũc enim unicuique ueniet dies ille, cum uenerit eius dies ut talis hinc exeat, qualis iudicandus eſt illa die, ac per hoc uigilare debet oĩs chriſtianus, ne imparatum eum inueniat domini aduẽtus. Imparatum.n. inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit ſuæ uitæ ultima dies. Orig. Vani autem ſunt omnes, ſiue qui cõſummationẽ mundi ſcire ſe profitentur quando erit, ſiue qui uitæ propriè finẽ ſcire ſe gloriantũ, quem nemo cognoſcere pōt niſi Spiritu ſancto illuminatus. Hie. Præmiſſo autẽ patrisfamilias exẽplo cur reticeat cõſummationis diem, maniſeſtius docet cũ ſubdit. Illud au. ſci. quoniam ſi ſci. paterfamilias &c. Orig. Paterfamilias domus, eſt ſenſus hominis, domus autem eius eſt anima: fur autem diabolus. Eſt autem omnis ſermo contrarius qui non per naturalem introitum, intrat ad animam negligentis, ſed quaſi, qui foderit

derit domum, primum deſtruens quædam naturalis ædificia animæ, id eſt naturales intellectus, & per ipſam dirutionem ingreſſus ſpoliat animam. Aliquoties inuenit quis furem in ipſa perfoſſione, & comprehendens eum percuſſorem ſermonem immittens interficit ipſum. Non ãt in die fur uenit, qñ illuminata eſt à ſole iuſtitiæ anima hominis ſtudioſi, ſed in nocte, id eſt in tempore adhuc malitiæ permanentis: in qua cum fuerit aliquis poſſibile eſt, & ſi nõ habuerit virtutem ſolis, ꝓ tñ illuſtretur ex aliquo ſplendore uerbi, quod eſt lucerna, adhuc quidem manens in malitia, ſed tñ habens propoſitum meliorum, & uigilãtium, ne perfodiatur hoc eius propoſitum, uel in tempore tentationũ, uel in quaruncunq; calamitatum maximè fur ſolet uenire, uolens perfodere animæ domum. Greg. Vel neſciente patrefamilias fur domum perfodit, quia dum à ſui cuſtodia ſpiritus dormierit, improuiſa mors ueniens carnis noſtræ habitaculum irrumpit, & eum quem dominum domus dormientem inuenerit necat: quia dum uentura damna ſpiritus minime præuidet, hunc mors ad ſupplicium neſcientem rapit. furi autem reſiſteret ſi uigilaret, quia aduentum iudicis qui occultè animas rapit præcauens ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Horam uero ultimam idcirco dominus uoluit eſſe incognitam, ut ſemper poſſit eſſe ſuſpecta, ut dum illam præuidere minime poſſumus, ad illam ſine intermiſſione præparemur; propter quod ſequitur: Ideoq; eſto para. quia neſcitis &c. Chry. in ho. Hic uidetur confundere eos, qui nõ tantum ſtudium faciunt animæ ſuæ, quantum ſtudent circa pecunias qui furem expectant.

Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quẽ conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ut det illis cibum in tempore. Beatus ille ſeruus quem cum uenerit dominus eius, inuenerit ſic facientem. Amẽ dico uobis quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, moram facit dominus meus uenire, & cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis, ueniet dominus ſerui illius in die, qua non ſperas, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, illic erit fletus, & ſtridor dentium.

Hila. Quamuis dominus ſupra in communi nos ad indefenſam uigilantiæ curam fuerit adhortatus, ſpecialem tamen populi principibus, id eſt epiſcopis in expectatione aduentuq; ſuo ſolicitudinem mandat. Hunc.n. ſeruũ fidelem atq; prudentem præpoſitum familiæ ſignificat, cõmoda, atque utilitates populi ſibi cõmiſſi curantẽ. unñ dicit: Quis putas eſt fide. ſer. &c. Chry. in ho. Quod autem dicit, Quis putas, non eſt ignorantis, inuenitur.n. & pater interrogando loquens. ut cum dicit: Adam ubi es? Remig. Nec.n. ſignat hæc interrogatio impoſſibilitatem perficiendæ uirtutis, ſed difficultatem. Glo. Rarus.n. eſt fidelis ſeruus domino propter dominum ſeruiẽs, oues Chriſti non ad lucrum, ſed pro amore Chriſti paſcens: prudens qui ſubditorum capacitatem uitam, & mores diſcutiat, quem conſtituat dominus, qui ſcilicet ſit uocatus à Deo, & non ſe iniecerit. Chry. in homel. Duo autem expetit ab huiuſmodi ſeruo, ſcilicet prudentiam, & fidem. fidelem enim eum dicit, quoniam nihil quod domini ſui eſt, ſibi proprium fecit, nihil etiam de rebus ſui domini nanè, & inaniter conſumpſit. Prudentem autem eũ uocat, quoniam cognouit id ad quod oportet diſpenſare quæ data ſunt. *Quis ſeruus fidelis.* Origen. Vel qui in fide proficit, & ſi nondum in ea perfectus eſt, communiter fidelis uocatur. & qui naturalem habet mentis uelocitatem, dicitur prudens. Si quis autem conſideret, inueniet fideles multos, & ſtudium fidei exercentes, non autem, & prudentes; quoniam quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus. Et iterum uidebit alios ueloces quidem eſſe, & prudentes, modicæ autem fidei. Conuenire autem in unum fidelem atque prudentem rariſſimum eſt. Vt autem in tempore det cibum, neceſſariã habet quis prudentiam: ut autem nõ adimat cibos indigentium, opus eſt fides. qm̃ & ſecundum ſimplicem intellectum opus habemus, ut fideles ſimus ad diſpenſandũ eccleſiæ redditus, & non deuoremus quæ ſunt uiduarum; ut memores ſimus pauperũ & ne occaſionem accipientes ex eo quod ſcriptum eſt: Dominus conſtituit his qui Euangeliũ prædicant de Euangelio uiuere, amplius quæramus quàm cibũ ſimplicem, & neceſſaria ueſtimẽta, & ut nec am-

plius teneamus nobis quam his qui neceſſitatem patiuntur. Prudentes ut prudenter intelligamus indigentiũ cãs ,pp quas ſunt indigentes,& uniuſcuiuſque dignitatem qũo educatus eſt,& quantum neceſſarium habet.Multa.n.ſapientia opus eſt ei qui bene uult diſpenſare eccleſiaſticos redditus.Sit ẽt fidelis ſeruus & prudens vt non effundat rationabilem & ſpiritualem cibum quibus nõ oportet, volens oſtendere ſe eſſe prudentem illis ſ.qui magis neceſſarium habent verbum quod mores eorum ædificet,& uitam cõponat,ꝙ quod illuminet ſciæ lucem:aut vt ne eis qui poſſunt acutius audire,pigeat exponere altiora me exponentes uilia contemnantur ab his qui naturaliter ſunt ingenioſi,aut per exercitationem ſecularis ſapientiæ acuti. Chry.in ho. Adaptatur ẽt & ad principes ſeculares hæc parabola; unumquenque.n. his quæ hẽt ad cõem utilitatem uti oportet,non ad nocumentum conſeruorum,neque ad perditionem ſui ipſius,ſiue habeat ſapientiam, ſiue principatum, ſiue aliud quodcunq;. Rab. Dominus autẽ Chriſtus eſt,familia autẽ ſupra quam conſtituit,eſt eccleſia catholica.Difficile eſt ergo inuenire in uno & ut prudens ſit fidelis,non ãt impoſſibile:nec.n.beatificaret eum qui nõ põt eſſe,eum ſubdit. Beatus ille ſeruus quem cum uenerit dominus eius,inuenerit ſic facientem.Hila.Id eſt præcepto domini ſui obedientem,ut doctrinæ oportunitate verbum vitæ æternitatis cibum alẽdæ familiæ diſpenſet. Remig. Notandum ãt ꝙ ſicut magna diſtantia eſt meritorum inter bonos prædicatores & bonos auditores,ita magna diſtãtia eſt præmiorum. Bonos.n.auditores ſi uigilantes inuenerit,faciet diſcumbere,ut Lucas dicit: Bonos ãt prædicatores ſuper omnia bona ſua conſtituet.unde ſequitur:Amen dico uo.qm ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.Orig. Vt.ſ.conregnet cum Chriſto, cui omnia ſua tradidit pater,ſicut boni patris filius ſuper omnem patris ſubſtantiam conſtitutus,participat huiuſmodi dignitatẽ,& gloriam fidelibus & prudentibus diſpenſatoribus ſuis,ut ſint & ipſi ſuper omnem creaturam.Rab.Non ut ſoli,ſed ut præ cæteris æterna præmia habeant,tum pro ſua uita, tum pro gregis cuſtodia. Hilar. Vel ſuper omnia bona conſtituetur,id eſt in Dei gloria collocabitur, quia nihil eſt ultra quod melius ſit.Chry.Deinde non ſolum ab honore qui imminet bonis,ſed à pęna quam minatur malis erudit auditorem cũ ſubdit:Si autem dixe.malus &c. Augu.ad Eſic.Ex moribus huius ſerui apparet animus eius, quos mores,licet breuiter bonus magiſter curauit exprimere, id eſt ſuperbiam,cũ dicit;Et cæ.per.con.ſuos: atq; luxuriam cũ dicit:Manducet ãt &c.ne q̃d dicebat,Moram facit dñs meus,deſiderio ſui domini dicere crederetur.Qũo.n.ardebat ille qui dixit : Sitiuit anima mea ad Deum uiuum,qñ ueniam. Dicendo.n.qñ veniam,moras ſe perpeti moleſtè ferebat: quia etiam quod tempore acceleratur, deſiderio tardum uidetur .Orige. Peccat ãt in Deum quicunque epiſcopus qui nõ quaſi conſeruus miniſtrat,ſed quaſi dominus, & frequenter vt amarus dominus per uim dominatur,& non eſurientes ſuſcipit,ſed epulatur cum ebrioſis,& ſemper ſomniat, ꝙ poſt multum temporis uenturus eſt dominus.Raba.Typicè etiam poteſt intelligi conſeruos percutere conſcientias infirmorum,uerbo uel exemplo uitiare. Hie. Quòd autem dicit:Veniet dominus ſer. illi.&c.Ad hoc dicit,ut ſciat quando nõ putatur dominus tunc eum eſſe uẽturum, & uigilantiæ ac ſolicitudinis diſpenſatores admonet.Porrò quod dicit. Diuidet eũ, non eſt intelligendum ꝙ gladio eum diſſecet,ſed à ſanctorum conſortio eum ſeparet.Orige.Vel diuidet eum, quando ſpiritus eius, id eſt ſpirituale donum reuertetur ad Deum qui dedit eum. Anima ãt cum corpore ſuo uadet in gehennam. Iuſtus autem non diuiditur,ſed anima eius uadit cum ſpiritu,id eſt ſpirituali dono ad regna cœleſtia.Qui ãt diuiduntur,nõ habent poſtmodum in ſe partem ſpiritualis doni quę erat à Deo,ſed relinquetur pars quæ eſt ipſorum, id eſt anima quæ cũ corpore punietur.unde ſequitur : Et partem eius ponet cũ hypocritis. Hie. Cum his uidelicet qui erãt in agro & qui molebãt,& nihilominus derelicti ſunt. Sępe.n.dicimus hypocritã aliud eſſe & aliud oſtendere,ſicut & in agro & in mola idẽ facere videbantur,ſed exitus diuerſæ volũtatis apparuit. Rab. Vel cum hypocritis inſipit.

partem ſuam, ſcilicet duplicē gehennæ pœnam, id eſt ignis & frigoris. vnde ſequitur: Ibi erit fletus & ſtridor dentium: ad ignem enim pertinet fletus oculorū, ad frigus ſtridor dentium. Orig. Vel fletus erit eis qui malè in hoc mundo ridentes fuerūt, & his qui requieuerūt irrationabiliter erit dentium ſtridor, nolentes enim dolores materialiter ſufferre, compulſi tormentis dentibus ſtrident. illi, ſcilicet qui mâducauerūt acerbitatem malitiæ. Ex his autem cognoſcere eſt quoniā nō ſolum qui fideles ſunt & prudētes conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ſed etiam malos: & ꝙ non ſoluat eos de hoc ꝙ conſtituti ſunt à domino ſuper familiam eius, ſed illud ut dent in tempore cibos, & ut abſtineant à ſpeculationibus & comeſſationibus. Aug. ad Eſic. Hoc autē ſeruo malo remoto qui proculdubio domini ſui odit aduentum; cōſtituamus ante oculos tres ſeruos bonos aduētū domini ſui deſiderantes. Si vnus eorum citius, alter tardius dominū ſuum dicitur eſſe uēturum, tertius de hac re ſuam ignorātiam cōfitetur, videmus tamen quia magis Euangelio cōſonet. vnde dicit vigilemus & oremus, quia citius venturus eſt dominus. Alter dicit, vigilemus q̄a breuis & incerta eſt vita iſta, quâuis tradius uenturus dñs. Tertius dicit vigilemus, quia breuis & incerta eſt iſta vita, & neſcimus tempus quando uenturus eſt dominus. Quid autē aliud hic dicit quàm ꝙ cum audimus Euāgelium dicere: Vigilate, quia neſcitis qua hora venturus ſit dominus, omnes quidē præ deſiderio regni Dei hoc volūt eſſe verum quod putat primus, deinde ſi factum fuerit, gaudebit cū illo ſecūdus & tertius: ſi autem factum non fuerit, metuendum eſt ne inter ipſas moras perturbentur qui crediderant quod dixerat primus, & incipiant domini aduentum non tardum putare, ſed nullum. Qui autem credit quod dicit ſecundus tardius dominum eſſe venturum, ſi falſum fuerit nulli turbabūtur in fide, ſed inopinato gaudio perfruentur. Qui autem quid horum verum ſit ignorare ſe confitetur, illud optat, hoc tolerat, in nullo eorum errat, quia nil eorū aut affirmat, aut negat.

Caſus pulcher

CAPVT XXV.

TVNC ſimile erit regnum cælorū decē uirginibus, quæ accipiētes lāpades ſuas, exierūt obuiam ſponſo & ſpōſæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudētes. Sed quinq; fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum. Prudētes uerò, acceperunt oleum in uaſis ſuis cum lampadibus. Moram autem faciente ſponſo, dormitauerūt omnes ac dormierūt. Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſpōſus uenit, exite obuiam ei. Tūc ſurrexerunt omnes uirgines illæ, & ornauerūt lampades ſuas. Fatuæ autem ſapientibus dixerunt; Date nobis de oleo ueſtro, quia lāpades noſtræ extinguūtur. Reſponderunt prudentes, dicentes. Ne forte nō ſufficiat nobis & uobis, ite potius ad uendentes, & emite uobis. Dum autem irent emere, uenit ſpōſus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cū eo ad nuptias & clauſa eſt ianua. Nouiſſime uerò ueniunt & reliquæ uirgines dicentes. Domine, domine, aperi nobis. At ille reſpondens ait. Amen dico uobis, neſcio uos. Vigilate itaque, quia neſcitis diē neque horā.

Chry. In ſuperiori parabola dominus pœnam oſtendit eius qui percutiebat, & inebriabatur, & bona domini ſui diſpergebat. In hac autem parabola punitionem inducit etiam ei qui vtilitatem nō affert, neque copioſè hæc q̄bus indiget ſibi præparat: habebant. n. fatuæ virgines oleum, ſed nō copioſè. vnde dicitur. Tunc ſimile erit regnum cę. de. uir. Hil. Ideo autem dicit. Tūc quia de magno die domini, de quo ſuprà agebatur, omnis hic ſermo eſt. Chryſ. Regnum autem cœlorum præſentis tēporis eccleſia dicitur, ſicut, & ibi, Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligēt de regno eius oīa ſcandala. Hie. Similitudinē autem decem uirginum fatuarum atq; prudentium quidam ſimpliciter interpretātur in uirginibus, quarum aliæ, iuxta Apoſtolum, & corpore & mēte ſunt uirgines, aliæ uirginitatē tantum corporum reſeruâtes, uel cætera opera non habent, uel parentū cuſtodia reſeruante nihilominus mēte nupſerūt. Sed mihi uidetur ex ſuperioribus eſſe alius ſenſus qui dicitur, & nō ad uirginalia corpora, ſed ad omne hominū genus hanc comparationem pertinere. Greg. in hom. In quinque enim corporis ſenſibus

unuſquiſq; ſubſiſtit geminatus: geminatus
autem quinarius denariũ perficit. Et quia
ex utroque ſexu fideliũ multitudo colligi
tur, ſancta eccleſia decem uirginibus ſimi
lis denũciatur, vbi mali cum bonis, repro-
bi cum electis admixti ſũt, recte ſimile vir
ginibus prudentibus & fatuis perhibetur.
Chry. in ho. Ideo autem ponit parabolam
hanc in virginum perſona, vt oſtendat ꝙ
licet uirginitas magnum quid ſit, tamen ſi
ab operibus miſericordiæ ſit deſerta, cum
adulteris foras eijcietur. Orig. Vel ſenſus
omnium qui receperunt uerbum Dei uir-
gines ſunt. Tale enim eſt uerbũ Dei, ut de
ſua munditia accõmodet omnibus qui per
ſuã doctrinã receſſerũt ab idolorum cul-
tura, acceſſerũt autẽ per Chriſtum ad Dei
culturam. unde ſequitur: Quæ acci. lãp. ſu.
exier. &c. Accipiũt enim lampades ſuas, id
eſt organa ſua naturalia, & egrediuntur de
mundo & erroribus, & ueniũt obuiam ſal-
uatori, qui ſemper paratus eſt uenire, ut in
grediatur ſimul cum dignis ad beatam ſpõ
ſam eccleſiam. Hila. Vel ſponſus atque ſpõ
ſa dominus noſter eſt in corpore Deus nan
que ſpiritui caro ſponſa eſt. lampades autẽ
quas acceperunt, animarum ſplendentium
lumen eſt, quæ ſacramento baptiſmi ſplen
duerunt. Aug. de uerb. do. Vel lampades
quæ manibus geſtantur, opera ſunt: dictum
eſt enim: Luceant opera ueſtra coram ho-
minibus. Greg. Qui autem rectè credunt,
& iuſtè uiuunt, aſſimilantur quinque pru-
dentibus, qui autem profitentur quidem fi
dem Ieſu, non autem præparant ſe bonis o
peribus ad ſalutem, reliquis quinque uir-
ginibus fatuis. unde ſubditur: Quinq; autẽ
Senſus ex eis erant fatuæ & quinque prudentes.
quinque Hier. Sunt enim quinque ſenſus qui feſti
ſpirita- nant ad cœleſtia, & ſuperna deſiderant.
les. De uiſu autem & auditu & tactu ſpeciali-
ter dictũ eſt. Quod uidimus, quod audiui
mus, quod oculis noſtris perſpeximus, &
manus noſtræ palpauerũt. De guſtu: Guſta
te & uidete quoniã ſuauis eſt dñs. De odo
ratu: In odorẽ unguentorũ tuorum curri-
mus. Alii autem ſunt quinque ſenſus ter-
renis fœcibus inhiantes. Aug. de uerb. do.
Vel per quinque uirgines ſignificatur quin
que partita continentia à carnis illece-
bris: continendus eſt enim animi appeti-
tus à uoluntate oculorum, aurium, olfaciẽ
di, guſtandi & tangendi. Sed quia iſta cõti
nentia partim corã Deo fit, ut illi placeat
in interiori gaudio conſcientiæ: partim cõ
ram hominibus tantum, ut gloria humana
capiatur, quinque dicuntur ſapientes, &
quinque ſtultæ: utræque tamen uirgines,
quia utraque continentia eſt, quanuis di-
uerſo fomite gaudeat. Ori. Sicut autem ſe
quuntur ſeipſos inuicem uirtutes, & qui
unã habuerit, oẽs habeat, ſic & ſenſus oẽs
alteruitrũ ſe ſubſequuntur, propterea ne-
ceſſe eſt, ut aut omnes quinque ſenſus ſint
prudentes, aut omnes fatui. Hila. Vel ab-
ſolute in quinque prudentibus & quinque
fatuis, fidelium atque infidelium eſt conſti
tuta diuiſio. Greg. Notandum uerò eſt ꝙ
omnes lampades habent, ſed non omnes
oleum habent. Sequitur enim: Sed quin-
que fatuæ acce. lamp. &c. Hila. Oleum, bo
ni operis fructus eſt; vaſa, humana ſunt cor
pora, intra quorum uiſcera theſaurus bo-
næ conſcientiæ recondendus eſt. Hiero.
Oleum ergo habent uirgines, quæ iuxta fi
dẽ operibus adornantur; non habent oleũ
quæ uidẽtur ſimili quidem fide confiteri,
ſed uirtutum opera negligunt. Augu. de
uerb. do. Vel per oleum ipſam lætitiam ſi-
gnificari arbitror, ſecundum illud; Vnxit te
Deus tuus oleo exultationis. Qui ergo nõ
propterea gaudet, q2 Deo intrinſecus pla
cet, nõ habet oleum ſecũ; gaudium enim
non habet dum continenter uiuunt, niſi in
laudibus hominũ. Prudentes uerò acce. o-
leum cum lampadibus, id eſt lætitiam bo-
norum operum. In uaſis, id eſt in corde at
que conſcientia poſuerũt, ſicut & Apoſto
lus monet. Probet, inquit, ſeipſum homo
& tũc gloriam habebit in ſeipſo, & non in
altero. Chry. in ho. Vel oleum hic uocat
charitatem & eleemoſynam, & quodcun-
que circa indigentes auxilium. Lampades *Lampa-*
autem uocat uirginitatis chariſma, pro- *des quid*
pter hoc ꝙ ſtultas eas uocat, quoniam ma *myſtice*
iorem ſuſtinentes laborem, propter mino *ſignent.*
rem omnia perdiderunt: maiori enim la-
bore uincitur carnis libido, quàm pecu-
niarum. Orig. Vel oleum eſt uerbum do-
ctrinæ, quo uaſa animarum implentur. Ni
hil enim ſic cõfortat, ſicut moralis ſermo,
qui oleum luminis appellatur. Prudentes
ergo acceperunt huiuſmodi oleũ, quod ſa
tis ſit eis, etiam tardante exitu, & morãte

uerbo

uerbo uenire ad cõſummationem eorum. Fatuæ aũt acceperunt lampades, in primis quidem accenſas, ſed tantum oleum non acceperunt, vt eis ſufficeret vſq; ad finem, negligentes circa ſuſceptionem doctrinę, quæ confortat fidem, & bonorum actuum lumen illuminat. vnde ſequitur: Morã autem fa. ſpon. &c. Aug. de ver. do. Ex vtroq; .n. genere hominum moriuntur hoc inter uallo temporis, donec ſub aduẽtu domini fiat reſurrectio mortuorum. Greg. Dormi re etenim mori eſt. Ante ſomnũ verò dor mitare, eſt ante mortẽ à ſalute langueſce re: quia per põdus ægritudinis, peruenitur ad ſomnum mortis. Hier. Vel dormitaue runt, ideſt mortuæ ſunt. Conſequenter au tem dicitur. Dormierunt, quia poſtea ſu ſcitandæ ſunt. Per hoc autem ꝙ dicit: Mo ram autem faci. ſpon. oſtendit ꝙ non parũ temporis inter priorem & ſecundum do mini aduentum pretergreditur. Orig. Vel ſponſo tardante, & non cito ueniente uer bo ad cõſummationem uitæ, patiuntur ali quid ſenſus dormitantes, & quaſi in nocte mundi agentes, & dormierunt, utputa re miſſius agentes à ſenſu illo uitali, non ta men lampades perdiderunt, neque diſpe rauerunt de conſeruatione olei illæ pru dentes, unde ſequitur. Media autem nocte clamor factus eſt &c. Hiero. Traditio Iu dæorum eſt, Chriſtum media nocte uentu rum in ſimilitudinem Aegyptij, quando paſcha celebratum eſt, & exterminator ue nit, & dominus ſuper tabernacula trãſiit, & ſanguine agni poſtes noſtrarum frontiũ conſecratæ ſunt. unde reor & traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, ut die uigiliatũ paſchæ ante noctis dimidium populum di mittere nõ liceat, expectantes Chriſti ad uentum: poſtquam illud tempus trãſierit, ſecuritate præſumpta feſtum cuncti agant diem. unde Pſal. dicebat, Media nocte ſur gebam ad confitendum tibi. Aug. de uer. do. Vel media nocte, ideſt nullo ſciente, aut ſperante. Hiero. Subito ergo quaſi in tempeſta nocte, & ſecuris omnibus, quan do grauiſſimus ſopor eſt, per Angelorum clamorem, & tubas præcedentium fortitu dinum Chriſti reſonabit aduentus, quod ſignificatur, cum dicitur. Ecce ſpon. uenit, exite obuiam ei. Hila. Tuba enim excitan te ſponſo tantum obuiã proceditur. Erunt

Mediæ noctis in terpreta tio.

enim iam ambo unum, ideſt caro & Deus, quia in gloriam ſpiritualem humilitas car nis transformata erat. Aug. de uer. do. Vel quod dicit ſponſo tantum obuiam uenire uirgines, ſic intelligendum puto, ut ex ip ſis uirginibus conſtet ea quæ dicitur ſpon ſa, tanquam ſi omnibus Chriſtianis in ec cleſia concurrentibus filij ad matrem cur rere dicantur, cùm ex ipſis filiis congrega tis conſtet ea quæ dicitur mater. Nunc. n. deſponſata eſt eccleſia, & uirgo eſt ad nu ptias perducenda, illo tempore quo uni uerſa mortalitate in ea prætereunte, im mortali coniunctione habeatur. Orig. Vel media nocte, ideſt in altitudine remiſſio nis, factus eſt clamor, omnes ſuſcitare uo lentium, ſicut exiſtimo Angelorum, qui ſunt adminiſtratorij ſpiritus, intus clamã tes in ſenſibus omnium dormientium. Ec ce ſpon. ue. exite obuiam ei, & ſuggeſtio nem quidem hãc omnes audierunt, & ſur rexerunt, non autem omnes decenter im poſuerunt lampadibus ſuis ornatum. vnde ſequitur: Tunc ſurre. omnes &c. Ornãtur autem lampades ſenſuum euangelicis uſi bus atque rectis. Qui autem malè utuntur ſenſibus, ornamentum nullum habent in ſenſibus. Grego. Vel tunc quidem omnes uirgines ſurgunt, quia & electi & reprobi à ſomno ſuę mortis excitantur. Lampades ornant, quia ſua ſecũ opera numerant, pro quibus æternã recipere beatitudinem ex pectant. Augu. de uer. do. Aptauerunt. n. lampades ſuas, ideſt rationes reddendas operum ſuorum. Hil. Vel lampadarum aſ ſumptio animarum eſt reditus in corpora, earũq; lux eſt conſcientia boni operis elu cens, quæ uaſculis corporum continetur. Orig. Sed lãpades fatuarum uirginũ extin guuntur, quia earum opera, quæ clara ho minibus foris apparuerant, in aduẽtu iudi cis intus obſcurãtur. vnde ſequitur. Fatuæ autẽ ſapientibus dixerunt, Date nobis de oleo &c. Quid eſt aũt ꝙ tunc à prudenti bus, oleũ petunt, niſi ꝙ in aduentu iudicis cũ ſe intus uacuas inuenerint, teſtimoniũ foris quærunt? ac ſi à ſua fiducia deceptæ, proximis dicãt. Quia nos quaſi ſine opere repelli conſpicitis, dicite de noſtris operi bus quod uidiſtis. Aug. de uer. do. De con ſuetudine. n. id ſemper inquirit, unde gau dere animus ſolet. Itaq; horum qui corda

non

Deus cor dis inſpe ctor.

non uident, teſtimoniũ nolũt habere apud Deum, qui cordis inſpector eſt, ſed quorũ facta aliena laude fulciuntur eadẽ ſubtracta deficiunt, unde & earũ lampades extinguũtur, uel uirgines quæ lãpades ſuas quæruntur extingui, oſtendunt eas ex parte lucere: & tñ non habent lumen indeficiens, nec opera perpetua. Si quis igitur habet animũ uirginalẽ, & amator eſt pudicitiæ, non debet mediocriter eſſe contentus his quæ cito exareſcunt, & orto caumate areſiunt: ſed perfectas uirtutes ſequatur, ut lumen habeat ſempiternum. Chry. in ho. Vel aliter: Non ſolum hæ uirgines ſtultæ erant, quoniam hinc receſſerunt miſericordia carentes, ſed quia æſtimabant ibi ſe accepturas ubi importunè quæſierunt. Quanuis autem illis uirginibus prudentibus nihil miſericordius ſit, quæ propter miſericordiam maximè fuerunt approbatæ, non tamen ſtultæ uirgines ſua petitione potitę ſunt. Sequitur: Reſpõderunt prudẽtes, dicẽtes: Ne fortè &c. Hinc autem diſcimus ꝙ nullus noſtrũ adire poterit, niſi operibus, cum quibus inuenti erimus. Hiero. Non enim hoc uirgines prudentes de auaritia, ſed de timore reſpondent. unde quiſque pro ſuis operibus mercedem accipiet, neque poſſunt in die iudicij aliorum uirtutes, aliorum uitia ſubleuare. Dant autem prudentes conſilium, ut non debeant ſine oleo lampadarum, ſponſo occurrere. Et hoc eſt quod ſequitur: Ite potius ad uẽdẽ. & emite uobis. Hil. Vendentes hi ſunt qui miſericordia fidelium indigentes, reddũt ex ſe petita commercia indigentiæ, ſua ſatietate boni operis noſtri conſcientiam ue nundantes. Hæc eſt enim indefeſſi luminis copioſa materia, quæ miſericordiæ fructibus emenda eſt & recondenda. Chryſ. in ho. Vides ergo quanta nobis ſit à pauperibus negociatio, pauperes autẽ nõ ſunt ibi, ſed hic, ideoque hic oleũ cõgregare oportet, ut illic utile ſit, cum tẽpus nos nocet. Hier. Venditur etiam hoc oleum & multo emitur precio, ac difficili labore cõquerit quod nõ ſolũ in eleemoſynis, ſed in cũctis uirtutibus & conſiliis intelligimus magiſtrorum. Ori. Vel aliter: Etſi fatuæ erãt, tamen hoc intelligebãt, quoniam cum lumine debebãt obuiam ire ſponſo, omnes lampades ſenſuum habentes illuminatas, uidebant autem & illud, qu oniam ex eo ꝙ minus habebãt oleum rationabile, iã propinquantibus tenebris lãpades earum fuerant obſcuràdæ. Sed ſapiẽtes trãſmittũt fatuas ad olei uenditores, uidentes quoniã nõ tãtũ oleum, id eſt uerbum doctrinæ cõgtegauerãt, ut ſufficeret ipſis ad uitã, & illos docerẽt. unde dicũt. Ite potius ad uenden. id eſt ad doctores: & emite uobis, id eſt ab eis accipite, & ꝓciũ eſt perſeuerantia & amor diſcendi, & diligentia, & labor cupientiũ diſcere. Aug. de uer. do. Vel non ſunt putãdæ dediſſe conſilium, ſed crimen earũ ex obliquo cõmemoraſſe. Vendunt enim adulatores oleũ, qui ſiue falſa, ſiue ignorata laudãdo, animas in errores mittũt; & eis uana gaudia, tanquã fatuis conſiliando aliquam de his mercedẽ commodi temporalis accipiũt. Dicit ergo: Ite ad uenden. & emi. uo. i. uideamus nũc q̃d uos adiuuẽt, qui uobis laudes uendere cõſueuerunt. Dicunt autẽ: Ne for. non ſuf. no. & uo. Quia alieno teſtimonio nõ iuuatur quiſquã apud Deũ, cui ſecreta cordis apparent, & uix quiſquã ſibi ſufficit, cui teſtimoniũ ꝑhibeat cõſcientia ſua. Hier. Verum quia iam emendi tempus exceſſerat, & adueniente iudicij die locus nõ erat pęnitẽtiæ nõ noua patrate opera, ſed ꝓteritorũ rationẽ coguntẽ exoluere. unde ſequitur. Cũ autẽ irent eme. ue. ſpon. &c. Hil. Nuptiæ autem immortalitatis aſſumptio eſt, & inter corruptionẽ atq; incorruptionẽ ex noua ſocietate cõiũctio. Chryſo. in ho. Per hoc autẽ quod dicit: Dũ irẽt emere, oſtendit quia & ſi miſericordes efficiamur poſt mortẽ, nihil hinc lucrabimur ad effugiendum, ſicut nec diuiti profuit ꝙ factus eſt miſericors, & ſolicitus circa eos qui ſibi attinebãt. Orig. Vel dicit: Dum irent emere, eſt enim inuenire quoſdã qui quãdo debuerũt neglexerũt aliquid utile diſcere, in ipſo autẽ exitu uitę ſuæ, dum diſponunt diſcere, cõprehẽduntur à morte. Aug. de uer. do. Vel aliter. Eũtib. illis emere, id eſt inclinantibus ſe in ea q̃ foris ſunt, & ſolitis gaudere q̃rentibus, quia gaudia interna nõ nouerãt, uenit iſte qui iudicãt. Et q̃ paratæ erãt, id eſt quibus coram Deo conſcientia teſtimoniũ perhibebat. Intra. cũ eo ad nup. id eſt ubi munda anima, puro ac perfecto Dei uerbo fęcunda copulatur. Hier. Poſt iudicij autem diem bonorum operum

Caſus pulcher.

operum & iuſtitiæ occaſio non relinquitur, unſi ſequitur: Et clauſa eſt ianua. Augu. de uer. do. Receptis. n. illis qui ſunt in angelicã uitam commutati, clauditur aditus ad regna cœlorum, non. n. poſt iudicium patet præcum ac meritorum locus. Hil. Et tñ cum iam pœnitentiæ nullum eſt tẽpus, fatuæ occurrũt, aperiri ſibi aditum rogãt. unde ſequitur: Nouiſ. aũt ueniũt &c. Hiero. Egregia in domino appellatione confeſſio indicium fidei eſt. Sed quid prodeſt voce ſuocare quẽ operibus neges? Greg. Dolore ãt repulſionis cõpulſæ appellatio nem ingeminant damnationis, inuocando patrem, cuius in vita ſua miſericordiam contempſerunt. Aug. de ver. do. Nõ autem dictum eſt ꝙ emerunt oleum, & ideo intelligendæ ſunt nullo iã remanente de alienis laudibus gaudio, in anguſtijs & magnis afflictionibus redire ad implorationẽ Dei, ſed magna eius eſt ſeueritas poſt iudicium, cuius ante iudicium ineffabilis miſericordia prærogata eſt. Propter quod ſequitur: At ille rñdens ait, Amen di. vo. neſcio uos. Ex illa, ſ. regula, quia non habet ars Dei, id eſt eius ſapientia ut intrent in gaudium eius, qui non coram Deo, ſed ut placerent hominibus conati ſunt aliquid ſecundum præcepta eius operari. Hie. Nouit. n. dominus eos qui ſunt eius, & qui ignorat ignorabitur, & licet uirgines ſint uel corporis puritate, vel veræ fidei cõfeſſione: tamen quia oleum non hñt, ignorantur à ſpõſo. Ex hoc autem quod infert: Vigilate itaque quia neſcitis diem neque horam, intelligit vniuerſa quæ dicta ſunt eſſe præmiſſa, ut quia ignoramus iudicij diem ſolicitè nobis lumen bonorum operum præparemus. Aug. de uer. do. Non ãt ſolum illius futuri temporis quo venturus eſt ſponſus, ſed ſuæ quiſque dormitionis diem & horam neſcit: ad quam quiſquis paratus eſt, etiam paratus inuenitur cũ illa uox ſonuerit, qua omnes euigilaturi ſunt. Augu ad Eſic. Non defuerunt autẽ qui docere uoluerũt has quinque, & quinque uirgines ad hunc eius aduentum, qui nunc fit per eccleſiam, pertinere: ſed hæc non ſunt temerè pollicenda, ne aliquid occurrat quod ualide contradicat.

Sicut enim homo peregrè proficiſcẽs, vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſuã. Et uni dedit quinq; talenta, alii ãt duo, alii uero unũ, unicuique ſecundum propriã uirtutem, & profectus eſt ſtatim. Abiit autẽ qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia quinq;. Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt alia duo. Qui ãt unũ acceperat, abiens, fodit in terrã, & abſcondit pecuniã domini ſui. Poſt multũ uero tẽporis uenit dominus ſeruorum illorum, & poſuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talẽta dicens, Domine, quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te cõſtituam, intra in gaudium domini tui. Acceſſit autẽ & qui duo talenta acceperat, & ait, Domine duo talẽta tradidiſti mihi, ecce alia duo ſuperlucratus ſum. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituã, intra in gaudium domini tui. Accedens autem & qui unum talentum acceperat ait: Domine ſcio quia homo durus es, metis ubi non ſeminaſti, & congregas ubi non ſparſiſti: & timens abii, & abſcondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum eſt. Reſpondens autem dominus eius, dixit ei, Serue male & piger, ſciebas quia meto ubi non ſemino, & congrego ubi non ſparſi. Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & ueniens ego recepiſſem utiq; quod meum eſt cum uſura. Tollite itaque ab eo talẽtum, & date ei qui hẽt decem talenta. Omni. n. habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non hẽt, & quod uidetur habere, auferetur. ab eo. Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus & ſtridor dentium.

Glo. In præcedenti parabola demõſtrata eſt eorum cõdemnatio, qui oleum ſibi ſufficienter nõ præparauerant, ſiue per oleum nitor operum, ſiue gaudium cõſcientiæ, ſiue eleemoſyna quæ eſt per pecuniã intelligatur. Hæc autem parabola inducitur cõtra eos qui non ſolum pecuniis, ſed nec uerbo, nec alio modo prodeſſe proximis uolunt, ſed omnia occult ant. unde dicit; Sicut. n. homo &c. Greg. Homo autem iſte, qui peregrè proficiſcitur, redẽptor noſter eſt, qui in ea carne quã aſſumpſerat, abiit in cœlum. Carnis. n locus proprius terra eſt, quæ quaſi ad peregrinandũ ducitur, cum per redemptorem noſtrum in cælo collocatur. Orig. Secundum. n. diuinitatis ſuæ naturam non peregrinatur, ſed ſecundum diſpenſationem corporis quod ſuſcepit.

ſcepit. Qui. n. dicit diſcipulis ſuis; Ecce ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi, unigenitus Dei eſt, qui non eſt corporeo habitu circumcluſus, hoc autẽ dicentes non ſolum nos Ieſum, ſed unicuique ſubſtantiæ proprietatem eius ſaluamus. Poſſumus & talia dicere ꝙ peregrinatur dñs per fidem ambulantibus, & nõ per ſpeciem: ſi ãt peregrinantes à corpore cũ domino fuerimus, tunc & ipſe erit nobiſcum. Simul ẽt conſidera, ꝙ non uidetur redditio ſermonis ita conſcripta, ſicut homo peregrinans, ita ego aut filius hominis. quoniam ipſe eſt qui in parabola proponitur peregrinans quaſi homo, nõ ſicut filius Dei. Hie. Vocatis ãt Apoſtolis doctrinam eis euangeliorum tradidit, non quaſi pro largitate & parcitate alteri plus & alteri minus tribuens, ſed pro accipientium uiribus: quõ & apoſtolus eos qui ſolidum cibum capere non poterant, lacte potaſſe ſe dicit. unde ſequitur; Et uni dedit quinque talenta, alij autem &c Chry. In quinque, & duobus, & uno talento, diuerſas gratias intelligimus, quæ unicuique traditę ſunt. Orig. Si quando. n. uideris eorum qui acceperunt à Chriſto diſpenſationem eloquiorũ Dei, alios quidem haberet amplius, alios ãt minus: & ut ita dicam neque in dimidio intelligentes rerũ negotia comparatione meliorũ, alios autem adhuc minus habere: uidebitis differẽtias eorum, qui eloquia domini ſuſceperunt à Chriſto. quoniam alia fuit uirtus eorum, quibus data ſunt quinque talenta, alia quibus duo, alia quibus unũ, & alter alterius non capiebat menſuram: & qui accepit talentum vnum, accepit quidem datum non contemptibile. Multum eſt enim & unum talentũ talis domini: tamen tres ſunt proprij ſerui, ſicut tria ſunt genera eorũ qui fructum faciunt: & quinq; quidem accepit talenta, qui omnia ſenſibilia ſcripturarũ poteſt adducere ad ſenſus diuiniores: duo autem, qui eſt corporalẽ doctrinam edoctus; duo. n. uidetur carnalis numerus eſſe: ſed adhuc minus potenti unum talentum paterfamilias dedit. Grego. Vel aliter; Quinque talenti, dona quinque ſenſuum, idest exteriorum ſcientia exprimitur, duobus uerò intellectus & operatio deſignatur: unius autem talenti nomine intellectus tantum deſignatur: Sequitur: Et profectus eſt ſtatim. Glo. Non locũ mutans, ſed liberam eis operandi poteſtatem permittens, & ſuo arbitrio relinquens. Sequitur: Abijt autem qui quin. ta. ac &c. Hier. Acceptis. n. terrenis ſenſibus, cœleſtium ſibi notitiam duplicauit, ex creaturis intelligens, creatorẽ, ex corporalibus incorporalia, ex breuibus ſempiterna. Greg. Sunt etiã nonnulli, qui, & ſi interna ac myſtica penetrare neſciunt, pro intentione tamen ſupernæ patriæ docent recta, quæ poſſunt de ipſis exterioribus quos acceperunt. dũ que ſe à carnis petulantia, à terrenarũ rerum ambitu, atq; a uiſibilium uoluptate cuſtodiunt, ab his ẽt alios admonendo cõpeſcunt. Orig. Vel qui hñt ſenſus exercitatos cõuerſati ſalutariter, & ad maiorem ſcientiam ſeipſos erigẽtes, & ſtudiosè docente lucrati ſunt alia quinque. quia nemo facilè additamentum accipit uirtutis alterius, niſi eius quã hẽt, & quanta ipſe ſcit, tanta alterum docet, & non amplius. Hila. Vel ſeruus ille, qui quinque talenta accepit, populus ex lege credentiũ eſt: quã profectus meritum ipſius recte, impleta euangelicæ fidei operatione duplicauit. Sequitur: Similiter, & qui duo acceperat lucratus eſt alia duo. Greg. Sunt. n. nõnulli qui dum intelligendo, & operando alijs prædicant, quaſi duplicatũ de negotio lucrũ reportant, quia dũ utriq; ſexui prædicatio impenditur, quaſi accepta talẽta geminantur. Orig. Vel lucrati ſunt alia duo, id eſt corporalẽ æditionem, & aliam paulo ſublimiorem. Hila. Vel ille ſeruus, cui duo talenta cõmiſſa ſunt, Gentiũ populus, eſt, fide atq; confeſſione, & filij iuſtificatus, & patris, dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ Deum atque hominem ex ſpiritu, & carne cõfeſſus eſt. Hic ergo huic ſunt duo talenta cõmiſſa. Sed ut populus Iudæorũ omne ſacramentum quod in quinque talẽtis, id eſt in lege cognouerat, idipſum fide Euangelii duplicauit; ita iſte incremento duorum talentorum intellectum atq; operationem promeruit. Sequitur. Qui autẽ unum accẽ. abiens, &c. Grego. Talentum quippe in terra abſcondere, eſt acceptum ingenium in terrenis actibus implicare. Orig. Vel aliter: Si quãdo uideris aliquẽ, qui uirtutem habet docendi, & animabus proſi-

Tria genera fructificantum.

proficiendi, & hāc uirtutē occultat: quamuis habeat quamdam religionem conuerſationis, nō dubites dicere talem eſſe qui accepit unum talentum, & abſcōdit ipſum in terra. Hil. Vel iſte ſeruus qui unum talentum accepit, & in terra recōdidit, populus eſt in lege perſiſtens, qui propter inuidiā ſaluandarum gētium in terra acceptum talentum abſcondit. In terra enim talentum abſcondere, eſt nouæ prædicationis gloriā ſub obtrectatione corporeæ paſsionis occultare. Sequitur: Poſt mul. ue. tempo. &c. In ratione autem ponenda iudicij examen eſt. Ori. Et obſerua in hoc loco, quoniam nō ſerui ad dominū uadunt ut iudicentur, ſed dominus uenit ad eos, cum tempus fuerit impletum, de quo dicit. Poſt multū uerò temporis, id eſt, poſtquam dimiſit aptos ad negotiandū animarum ſalutem; & ideo forſitan non facilè inuenitur quis ex eis q apti fuerint ad huiuſmodi opus, ut cito trāſeant de hac uita, ſicut eſt manifeſtū ex eo ꝙ & Apoſtoli ſenuerūt. Ex quibus dicit ad Petrum. Cum ſenueris, extendes manum tuam. de Paulo autē dictum eſt ad Philemonem. Nunc aūt ut Paulus ſenex. Chry. in ho. Vide & dominū ubiq; non cōfeſtim expetentem rationem ut diſcas eius lōganimitatem. Mihi autem uidetur ꝙ reſurrectionem occultè inſinuans hoc dixit.

Hie. Ideo ergo dicit: Poſt multum temporis, quia grande tempus eſt inter aſcenſionem Saluatoris, & ſecundum eius aduētū. Greg. Hæc autem lectio huius Euangelii conſiderare nos admonet, ne qui plus cæteris in hoc mundo accepiſſe aliquid cernuntur, ab auctore mundi grauius iudicentur. Cùm enim augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum. Tantò ergo humilior quiſq; debet eſſe ex munere, quātò ſe obligationem eſſe conſpicit in reddenda ratione. Ori. Fiducia autem fecit eum qui quinque talenta acceperat audere, ut ad dominum prius accederet. Sequitur enim: Et acce qui quin. tal. &c. Greg. Seruus ergo qui geminata talēta retulit, laudatur à domino, atque ad æternam remunerationē perducitur. unde ſubditur: Ait illi dominus: Euge. Rab. Euge interiectio eſt lætantis, per quod gaudium ſuum dominus inſinuat, qui bene laborantem ſeruum ad gaudium æternū inuitat, de quo Propheta ait: Lætificabis nos in gaudio cum uultu tuo. Chry. in ho. Serue bone, qui de bono loquitur quod eſt ad proximum. Et fidelis, quia nihil eorum quæ ſunt domini ſibi appropriauit. Hier. Dicit autem, Super pauca fuiſti fidelis, quia omnia quæ in præſenti habemus, licet magna uideantur & plurima, tamen comparatione futurorum parua & pauca ſunt. Gre. Sed tunc fidelis ſeruus ſupra multa conſtituitur, quando deuicta omnis corruptionis moleſtia, de æternis gaudijs in illa cœleſti ſede gloriatur. Tunc ēt ad domini ſui gaudiū perfectè intromittitur, quando in æterna illa patria aſſumptus atque Angelorum cœtibus admixtus, ſic interius gaudet de munere, ut nō ſit quod exterius doleat iam de corruptione. Hier. Quid autem poteſt maius dari fideli ſeruo, quàm eſſe cū domino & uidere gaudiū domini ſui? Chry. in ho. Per hoc. n. uerbum omnē beatitudinem oſtendit. Aug. 1. de Tri. Hoc enim erit plenum gaudium noſtrum, quo amplius nō eſt, frui Deo Trinitate, ad cuius imaginem facti ſumus. Hier. Vtrique autem ſeruo & qui de quinque talentis decem fecerat, & qui de duobus quatuor, idē patrisfamilias ſermo blanditur. Vtrunq; etiā ſimili recipit gaudio nō conſiderans lucri magnitudinem, ſed ſtudij uoluntatem. unde ſequitur: Acceſſit autem & qui duo talen. acce. Orig. Quod autem dicit, uel in eo qui quinq; talenta acceperat, uel in iſto qui duo, accedens, intellige acceſſum tranſitum de hoc mūdo ad illū: & uide quoniam eadē dicta ſunt ambobus, ne forte & qui minorem habuit uirtutem, & totā illā quā habuit, ſecūdum ꝙ oportebat exercuit, nihil minus habiturus ſit apud Deum, quàm ille qui fuerit in maiori uirtute. Hoc enim ſolum quæritur, ut quicquid habuerit homo ex Deo, toto eo utatur ad gloriā Dei. Gre. Seruus autem qui operari de talēto noluit, ad dominum cū uerbis excuſationis redit. unde ſubditur. Acce. aūt &c. Hier. Vere. n. hoc quod ſcriptum eſt. Ad excuſandas excuſationes in peccatis, etiam huic ſeruo cōtigit, ut ad pigritiā, & negligentiā, ſuperbiæ quoque crimen accederet. Qui enim debuit ſimpliciter inertiam cōfiteri, & orare patremfamilias, e cōuerſo calumniatur, & dicit ſe prudenti feciſſe conſilio: ne dū lu-

cra pecuniæ quæreret, etiam ſorte pericli tarettur. Orig. Videtur enim mihi iſte ſeruus fuiſſe inter credentes quidem non aute fiducialiter agentes, ſed latere volétes, & omnia facientes ut nó cognoſcátur quaſi Chriſtiani. adhuc videntur mihi qui huiuſmodi ſunt timoré Dei habere, & ſapere de eo quaſi de aliquo auſtero, & implacabili. hoc enim ſignat cum dicit: Domine, ſcio quia homo durus es. Intelligimus autem q vere Dominus noſter metit ubi non ſeminauit: quoniam iuſtus ſeminat in ſpiritu, ex quo metet uitam æternã. Metit etiã ubi nó ſeminat, & congregat ubi non ſpargit; quia ſibi computat eſſe collata quæcunque in pauperibus fuerint ſeminata. Hier. Ex eo etiam q hic ſeruus auſus eſt dicere: Metis vbi nó ſeminaſti, intelligimus etiã, & gentilium philoſophorum bonam vitã recipere dominum. Greg. Sunt autem plerique intra eccleſiam, quorum iſte ſeruus imaginem tenent, qui melioris uitæ uias aggredi metuunt, & tamé iacere in ſui corporis ignauia non pertimeſcunt. Cumque ſe peccatores conſiderant, ſanctitatis uias arripere trepidant, & remanere in ſuis iniquitatibus non formidant. Hila. Vel per hunc ſeruum intelligitur populus. Iudæorum, in lege perſiſtens, qui dicit: Timuite, tanquam metu veterum præceptorum, ab vſu Euangelicæ libertatis abſtineat, dicatque: Ecce quod tuum eſt; velut in his quæ á domino pcepta ſunt, fuerit immoratus, cum tamen ſciuerit metendos illic iuſtitię fructus ubi lex ſata nó ſit: & colligédos ex gétibus q nó ex Abrahæ ſint ſtirpe diſperſi. Hier. Sed quod putauerat ſe pro excuſatione dixiſſe, in culpam propriam uertitur. unde ſequitur: Reſpondens autem dominus eius, di. ei: Ser. ma. Seruus auté malus appellatur, quia calumniam domino fecit: Piger, quia talétum noluit duplicare; ut in altero ſuperbiæ, in altero negligétię códénetur. Si, inquit, durum, & crudelem me noueras, & aliena ſectari; tu ſcires me mea diligentius quæſiturum, & dares pecuniã meam ſiue argentum nummulariis; utrunq; enim argyriõ græcus ſermo ſignificat. Eloquia, inquit, dñi, eloquia caſta, argétum igne examinatum; pecunia ergo, & argétum, prædicatio Euangelij, & ſermo diuinus eſt, qui dari debuit nũmulariis, id

Fictio Christianorũ dãnabilis.

eſt uel ceteris doctoribus quod fecerũt apoſtoli, per ſingulas prouincias pſbiteros & epiſcopos ordinantes, uel cunctis credétibus qui poſſunt pecuniã duplicare, & cũ uſuris reddere; ut quicquid ſermone didicerant, opere explerent. Greg. Sicut ergo periculum doctorum aſpicitur, ſi dominicã pecuniã teneant; ita & auditorum, quia cũ uſuris ab eis exigitur quod audierunt, ut. ſ. ex eo quod audiunt, ét ſtudeant intelligere non audita. Orige. Non autem confeſſus eſt dominus ſe eſſe durum, ſicut ille arbitrabatur, cæteris autem eius ſermonibus cóceſſit. Sed uerè durus eſt his qui miſericordia Dei abutũtur ad negligentiam ſuam, non ad conuerſionem. Gre. Pigrum uerò ſeruum, qua ſentẽtia dominus feriat, audiamus: Tollite itaque ab eo talentũ, & date ei qui habet decem talenta. Orig. Poteſt quidem dominus ſuæ diuinitatis uirtute auferre ſufficiẽtiã ab eo qui pigrius eſt ea uſus, & dare ei qui eam multiplicauit. Grego. Opportunum autem uidebatur ut ei potius qui duo, quàm qui quinque talẽta acceperat, daretur. Illi enim dari debuit, qui minus habebat, ſed cũ per quinq; talenta exteriorũ ſcientia deſignetur, per duo autem intellectus, & operatio; plus habuit qui duo, quàm qui quinque taléta acceperat. quia qui per taléta quinque exteriorum adminiſtrationem meruit, ab intellectu æternorũ adhuc uacuus fuit. Vnũ ergo talẽtum, quod per intellectum ſignificari diximus, illi dari debuit qui bene exteriora, quæ acceperat, miniſtrauit; quod quotidie in ſancta eccleſia cernimus, ut ét de interna intelligẽtia polleant, qui exteriora fideliter adminiſtrant. Hier. Vel datur ei qui decem talenta fecerat, ut intelligamus, licet æquale ſit domini gaudium in utriuſque labore, eius ſcilicet, qui quinque, & qui duo duplicauit, tamé maius deberi præmium ei qui plus in domini pecunia laborauit. Greg. Generalis etiam mox ſentẽtia ſubditur, qua dicitur; Omni enim ha. da. &c. Quiſquis autem charitatem habet, alia ét dona percipit; quiſquis autem charitaté nó habet, etiam dona quæ percepiſſe uidebatur, amittit. Chry. in hom. Qui etiam gratiam ſermonis, & doctrinæ ad proficiendũ habet, nó utens ea, gratiam perdit; qui auté ſtudium adhibet, amplius

Notabile dictũ

attrahit

Nota laboris & īduſtriæ fructū.

attrahit donum. Hie. Multi ēt cùm ſint ſapientes naturaliter, & habeant acumen ingenij, ſi fuerint negligentes, & deſidia bonū naturæ corruperint, ad cōparationem eius qui paululum tardior labore, & induſtria cōpenſauit, quod minus habuit, perdunt bonum naturæ, & præmium quod eis fuerat repromiſſum vidēt trāſire ad alios. Poteſt etiā ſic intelligi: Et qui fidem hēt, & bonam in domino uoluntatem, etiā ſi quid minus ut homo in opere habuerit, dabitur à bono iudice. Qui āt fidem non habuerit, ēt cæteras virtutes, quas uidebatur naturaliter poſſidere, perdet. Et elegāter inquit. Quod uidetur habere auferetur ab eo: quicquid.n. ſine fide Chriſti eſt non ei debet imputari, qui malè eo abuſus eſt, ſed illi qui etiam malo ſeruo naturæ bonū tribuit. Greg. Vel quiſquis charitatem non habet, etiam ea quæ percepiſſe uidebatur, amittit. Hila. Habentibus etiam vſum euangeliorum, & legis honor redditur, nō habenti āt fidē Chriſti, etiā quod ex lege ſibi eſſe uidebatur honoris, auferetur. Chry. in ho. Seruus autē malus non ſolum damno punitur, ſed etiam intolerabili pœna, & cum pœna accuſabili denunciatione. vnde ſequitur; Et inutilē ſeruum eijcite in tenebras. Orig. Vbi ſcilicet nulla illuminatio eſt, forſitā nec corporalis, nec eſt reſpectio Dei, illic: ſed quaſi indigni ſpeculatione Dei, qui talia peccauerunt, condēnantur in his quæ exteriores tenebræ appellantur. Legimus ēt aliquem ante nos exponentē de tenebris abyſſi, quæ eſt extra mundū: vt quaſi indigni toto mundo in abyſſum illā foras eijciantur, in qua ſunt tenebræ, nemine eas illumante. Greg. Et ſic per pœnam in tenebras exteriores cadet, qui per ſuam culpā ſponte in interiores tenebras decidit. Hie. Quid ſit autem fletus, & ſtridor dentium ſupra diximus. Chry. in ho. Vide āt quia non ſolū qui rapit aliena, aut qui mala operatur, punitur ultima pœna, ſed ēt qui bona non facit. Grego. Habens igitur intellectum, curet oino ne taceat; habens rerū affluentiā à miſericordia nō torpeſcat: hēns artē qua regitur, uſum illius cū proximo partiatur: habens loquendi locū apud diuitem pro pauperibus intercedat. Talenti.n. nomine cuilibet reputabitur, quod uel minimum accipiet. Orig. Si ſic, diſplicet tibi, quod dr̄, ſi propter quod nō docuit quis iudicat̄, recordare illud Apoſtoli: Væ mihi eſt, ſi non euangelizauero.

Cum autem uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ; & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos abinuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis, & ſtatuet quidē oues à dextris ſuis; hædos autem à ſiniſtris. Tunc dicet his qui à dextris eius erūt; Venite benedicti patris mei, poſſidete paratū uobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Hoſpes eram, & collegiſtis me. Nudus, & operuiſtis me. Infirmus, & uiſitaſtis me. In carcere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes; Domine, quando te uidimus eſurientem, & pauimus; ſitiētem, & dedimus tibi potum? Quando autem te uidimus hoſpitem, & collegimus te; aut nudum, & cooperuimus te? Aut quando te uidimus infirmū, aut in carcere, & uenimus ad te? Et reſpondens rex, dicet illis; Amen dico uobis, quandiu feciſtis uni de fratribus his meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet, & his qui à ſiniſtris erunt. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum; qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare. Sitiui, & non dediſtis mihi potum. Hoſpes eram, & non collegiſtis me. Nudus, & non operuiſtis me Infirmus, & in carcere, & non uiſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei, & ipſi dicentes; Domine, quando te uidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens; Amen dico uobis quandiu non feciſtis uni de minoribus his, nec mihi feciſtis.

Raba. Poſt parabolas de fine mundi, iā exequitur dominus modū futuri iudicii. Chry. in ho. Eſt autem hæc pars delectabiliſſima, quā continuè in animo uertentes cum ſtudio audiamus & omni cōpunctione: nā & ipſe Chriſtus terribilis eſt, & lucidius hūc pertractat ſermonē. Idcirco nō dicit de cætero: Simile factum eſt regnū cœlorū, ſed reuelatè ſeipſum oſtendit, dicens: Cùm autem ue. fi. ho. &c. Hie. Poſt biduum quidem paſcha facturus, & tradēdus cruci & illudendus ab hominibus, rectè promittit gloriam triūphantis: ut ſecutura ſcandala pollicitationis præmio cōpenſaret. Et notandum q̄ qui in maieſtate

Alacritas euāgelii.

cernendus

cernendus eſt, filius hominis ſit. Augu. ſu-
per Ioan. In forma.n. humana videbunt cū
impij: videbunt & ad dexteram poſiti. In
iudicio.n. apparebit in forma, quam ex no
bis accepit: ſed poſtea futurum eſt, vt vi-
deatur in forma Dei, quam ſciunt omnes
fideles. Remi. Deſtruitur aūt his verbis il-
lorū error, qui dixerunt dominum non in
eadem forma ſerui manere: maieſtatem
āt appellat diuinitatem, qua æqualis eſt
Patri & Spiritui ſancto. Orig. Vel quia
cum gloria huc reuerteretur, vt corpus eius
ſit quale fuit cū transfiguratus fuit in mon
te. Sedes āt eius, aut quidā perfectiores ſā
ctorum dicuntur: de quibus ſcriptum eſt:
Quoniam illic ſederunt ſedes in iudicio:
aut quædam uirtutes Angelicæ, de qui-
bus dr̄. Siue Throni, ſiue dominationes.
Aug. 20. de ciui. Dei. Deſcendet.n. cū An-
gelis quos aduocabit de ſupernis locis ad
faciendum iudiciū. unde dr̄ Et omnes An-
geli eius cum eo. Chry. in ho. Oēs.n. An-
geli cū ipſo aderunt teſtantes & ipſi quan
tum adminiſtrauerunt miſſi à dn̄o ad ho-
minum ſalutem. Aug de pœni. Vel Ange-
lorum noīe ſignificauit homines, qui cum
Chriſto iudicabūt. Angeli.n. nuncij ſunt.
Nuncios āt rectiſſimè accipimus omnes
qui ſalutem cœleſtem hominibus nuncia-
uerunt. Sequitur. Et congregabuntur &c.
Remig. His verbis vera hominis futura
demonſtratur reſurrectio. Aug. 20. de ci-
ui. Dei. Hæc autem congregatio per mini-
ſterium angelicum fiet; quibus in Pſal. di-
citur. Congregate illi ſanctos eius. Orig.
Vel non localiter intelligamus quòd con
gregabuntur ante eū oēs gentes, ſed quia
iam non erunt diſperſæ in dogmatibus fal
ſis & multis de eo. Manifeſta.n. fiet diuini
tas Chriſti: ut non ſolum nullus iuſtorum
ſed nec aliquis peccatorum ignoret. Non
enim in aliquo loco apparebit filius Dei,
& in altero non apparebit, ſicut ipſe ſecun
dum comparationem fulguris voluit de-
monſtrare. quandiu ergo iniqui nec ſe co-
gnoſcunt, nec Chriſtum, uel iuſti per ſpe-
culum in ænigmate vident, tandiu non
ſunt ſegregati boni à malis. Cum autem
propter manifeſtationem filij Dei omnes
ad intellectum venerint ſuum, tunc Sal-
uator ſegregabit bonos à malis. vnde ſe-
quitur. Et ſepare. eos ab in &c. Quia & pec
catores cognoſcent ſua delicta, & iuſti ma
nifeſte videbunt ſemina iuſtitiæ ſuæ, ad
qualem eos perduxerint finem. Oues autē
dicti ſunt, qui ſaluantur propter manſue-
tudinem, quam didicerent ab eo qui dicit *Senſus moralis.*
Diſcite à me, quia mitis ſum: & propter
quod uſque ad occiſionem parati fuerunt
venire imitantes Chriſtum, qui ſicut ouis
ad occiſionem ductus eſt. Hœdi autem di-
cuntur mali qui aſpera & dura ſaxa aſcen-
dunt, & per præcipitia eorum incedunt.
Chry. in ho. Vel hos vocat hędos, illos au
tem oues ut horum infructuoſitatem oſtē
dat, nullus n. fit ab hœdis fructus: illorum
autem vtilitatem, multus.n. eſt ouium fru-
ctus, & à lana, & à lacte, & fœtibus, qui par
tiuntur. Nomine āt ouis in ſcripturis diui
nis ſimplicitas, & innocentia ſolet deſigna
ri. Pulchrè.n. in hoc loco per oues electi
deſignantur. Hie. Hœdus autem laſciuum
eſt animal & feruens ſemper ad coitum,
& ſemper pro peccatis offertur in lege.
Nec dicit capras quæ poſſunt habere fœ-
tus, & tōſæ egrediuntur de lauacro Chry.
in ho. Deinde ſegregat eos ēt ſitu. Nam ſe
quitur, Et ſtatuet oues quidem à dextris,
hœdos autem à ſiniſtris. Orig. Sancti.n.
qui dextera opera operati ſunt, acceperūt
pro mercede ſuorum dexterorum dexte-
ram regis, in qua requies & gloria eſt. Ma
li vero propter opera ſua peſſima & ſini-
ſtra ceciderunt in ſiniſtram, ideſt in triſti-
tiam tormentorum. Sequitur. Tūc di. rex
&c. Venite, ut quicquid minus fuerat eis,
cum perfectius uniti fuerint Chriſto con-
ſequantur. Addit autem: Benedicti patris
mei, ut eminentia benedictionis eorum
manifeſtetur, quia prius benedicti ſunt à
dn̄o qui fecit cœlum & terram. Rab. Vel
uocantur benedicti, quibus pro bonis me-
ritis, debetur æterna benedictio. Patris
autem ſui dicit eſſe regnū, quia ad eum re
fert poteſtatē regni, à quo ipſe rex eſt ge-
nitus. vnde per auctoritatem regiam qua
ipſe ſolus exaltabitur in die illa proferet
iudicij ſnīam. vnde ſignanter dr̄: Tunc di-
cet rex. Chry. in ho. Nota āt ꝙ nō dixit ac
cipite, ſed poſſidete, ſiue hæreditate, ſicut
familiaria bona, ſicut paterna, ſicut ueſtra
uobis antiquitus debita. unde dicitur: Pa-
ra. uo. reg. à conſtitu. mundi. Hierony-
mus. Hæc autem iuxta præſcientiam Dei
acci-

accipienda ſunt, apud quem futura iam facta ſunt. Aug.20.de ci.Dei. Excepto autẽ illo regno,de quo in fine dicturus eſt. Poſſi para.,vo. reg. licet longè impari modo: etiã præſens eccleſia dicitur regnum eius, in quo adhuc cum hoſte cõfligitur, donec veniatur ad illud pacatiſſimum regnum, vbi ſine hoſte regnabitur. Aug. de pœnitẽ. Sed dicet aliquis regnare nolo, ſufficit mi hi ſaluum eſſe: in quo primum eos fallit, quia eorum nec ſalus eſt vlla,quorum iniquitas perſeuerat: deinde ſi eſt aliqua differentia inter regnantes,& nõ regnantes, oportet tamẽ vt in vno regno ſint omnes: ne in hoſtium, aut aliorum numero deputentur, & cæteris regnãtibus ipſi pereant. Omnes.n.Romani Romanum regnum poſſident,quamuis non omnes in eo regnent. Chry.in ho. Pro quibus ergo Sancti cœleſtis regni bona accipiant, manifeſtat cùm ſubditur: Eſuriui.n.& dediſtis mihi manducare. Remi. Et notandum q in hoc loco ſex opera miſericordiæ à domino commemorantur,quæ quicunque implere ſtuduerit,regnum à cõſtitutione mundi præparatum electis percipere merebitur. Raba. Myſticè autẽ qui eſurientem, & ſitientem iuſtitiam pane uerbi reficit, vel potu ſapientiæ refrigerat, & qui errantem per hæreſim vel per peccatum in domum matris eccleſiæ recipit, & qui infirmum in fide aſſumit,veræ dilectionis obſeruat iura. Greg 25.Mor. Hi autem quibus iudex veniens in dexteram cõſiſtentium,dicit: Eſuriui &c. ſunt qui ex parte electorum iudicantur,& regnãt,qui vitæ maculas lachrymis tergunt; qui mala præcedentia factis ſequentibus redimentes quicquid illicitũ aliquando fecerant, ab oculis iudicis eleemoſynarũ ſuperductione cooperiunt. Alij verò ſunt qui non iudicantur & regnant, qui etiam præcepta legis perfectionis virtute tranſcendunt. Orige. Humilitatis ergo cauſa laude beneficiorum ſuorum indignos ſe proclamant, nõ obliti eorum quæ fecerunt. Ipſe autem eis oſtendit ſuã compaſſionem in ſuis.vnde ſequitur; Tunc reſpondebunt ei iuſti &c. Rab. Hoc quidem dicunt non diffidentes de verbi domini, ſed ſtupent de tãta ſublimatione,& de maieſtatis ſuæ magnitudine. Vel quia videbitur eis paruum eſſe bonum quod egerant

Duplex regnantium genus.

ſecundum illud Apoſtoli non ſunt condigne paſſiones huius temporis ad futuram gloriam,quæ reuelabitur in nobis.Sequitur.Et reſpondens rex dixit: Amen di.&c. Hiero. Libera quidem nobis erat intelligẽtia quòd in omni paupere Chriſtus eſuriens paſceretur, ſitiẽs potaretur,& ſic de aliis,ſed ex hoc qnod ſequitur, Quandiu fe.&c. non mihi videtur generaliter dixiſſe de pauperibus, ſed de his qui pauperes ſpiritu ſunt,ad quos extendens manum dixerat,fratres mei ſunt,qui faciunt voluntatem patris mei.Chry.Sed ſi fratres eius ſunt, quare eos minimos vocat? Propter hoc quia ſunt humiles,quia pauperes, qa abiecti. Non autem per hos,monachos ſolum intelligit,qui ad montes receſſerunt, ſed vnumquenque fidelem,etiam ſi fuerit ſecularis,& ſi fuerit eſuriens,aut aliud huiuſmodi vult miſericordiæ procuratione potiri.Fratrem.n.baptiſma facit & miniſteriorum communicatio. Sequitur: Tunc dicet & his,qui à ſiniſtris eius erunt,Diſcedite &c. Orig. Sicut iuſtis dixerat.Venite,ita & iniuſtis dicit,Diſcedite. Nam propinqui ſunt verbo qui ſeruant Dei mandatum, & vocantur vt adhuc propinquiores efficiantur. Longè autem ab eo ſunt,& ſi videantur ei aſſiſtere,qui non faciunt mandata ipſius,propter hoc audiunt,Diſcedite,vt q modo vel videntur eſſe ante eum, poſtea nec uideantur. Conſiderandum eſt autem quoniam in ſanctis dictum eſt, benedicti patris mei,nõ autem nunc dicitur, maledicti patris mei. Nam benedictionis quidem miniſtrator eſt pater,maledictionis autem vnuſquiſq; ſibi eſt actor,qui maledictione digna eſt operatus. Qui autem recedunt à Ieſu, decidunt in ignem æternum, qui alterius eſt generis ab hoc igne, quem habemus in uſu. Nullus enim ignis inter homines eſt æternus, ſed nec multi temporis. Et conſidera quoniam regnum quidem non Angelis præparatum dicit, ignem autem æternum diabolo & angelis eius,quia quantum ad ſe homines non ad perditionem creauit, peccantes autem cõiungunt ſe diabolo,ut ſicut qui ſaluantur, ſanctis Angelis coæquantũ,ſic qui pereunt, diaboli angelis coæquantur. Augu. 21.de ci.Dei. Ex hoc autem habetũ q idem ignis erit hominum ſupplicio attributus, & dæmo-

quod feciſtis uni ex minimis meis fratrib. ad iniuſtos autem nō adiecit fratribus. Re uera.n.fratres eius ſunt qui perfecti ſunt. Gratius eſt autem apud Deum opus bonū quod fit in ſanctioribus quàm in minus ſā ctis, & leuior culpa eſt negligere minus ſā ctos quàm ſanctiores. Aug. 20. de ci. Dei. Nunc autem de nouiſſimo iudicio agitur, quando Chriſtus de cœlo venturus eſt, viuos & mortuos iudicaturus, hunc diuini iudicii vltimum hūc diem dicimus, id eſt nouiſſimum tempus, nam per quot dies iſtud iudicium protendatur, incertū eſt, ſed ſcripturarum ſanctarum more dies poni ſolet pro tempore. Ideo autem dicimus ultimū iudicium uel nouiſſimum, quia & nūc iudicat, & ab humani generis initio iudicauit à ligno vitæ ſeparans primos homines, & Angelis peccantibus non parcens: In illo autem finali iudicio ſimul & homines & Angeli iudicabuntur. fiet enim virtute diuina, vt cuique opera ſua vel bona uel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mē tis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuſet, uel excuſet ſcientia conſcientiam.

Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autē in uitam æternam.

Aug. de fide & operibus. Nonnulli ſeipſos ſeducunt, dicentes ignem æternum dictum, non ipſam pęnam æternam Hoc prę uidens dominus ſententiam ſuam ita concluſit dicens. Et ibunt hi in ſup. æter. iuſti. autem &c. Orig. Attende quoniam cùm prius dixiſſet: Venite benedicti, deinde. Diſcedite maledicti, propterea quòd proprium boni Dei eſt primum recordari benefacta bonorum quàm malefacta malorum, hinc prius nominat pœnam malorū, deinde uitam bonorum; ut primum quæ timoris ſunt, euitemus mala; poſtea quæ honoris ſunt, apperamus bona. Gregor. 15. Mora. Si ergo tanta pœna mulctatur, qui non dediſſe conuincitur. qua pœna feriendus eſt, qui redarguitur abſtuliſſe aliena?
Vita æterne deſcriptio. Auguſtinus 19. de ciuitate Dei. Eſt autem uita æterna ſummum bonum noſtrum, & finis ciuitatis Dei, de quo fine dicit Apoſtolus. Finem uerò uitam æternam. Sed rurſus quia vita æterna ab his qui familiaritatem non habent cum ſcripturis ſanctis poteſt accipi, etiam in uita malorum propter animæ immortalitatem, vel propter interminabiles pœnas impiorum: profectò finis ciuitatis huius in quo ſummum habebitur bonum, vel pax in uita æterna, vel vita æterna in pace dicendus eſt, vt ab hominibus poſſit intelligi. Augu. 2. de trini. Quod enim dixit dominus famulo ſuo Moyſi; Ego ſum qui ſum, hoc contemplabimus cùm uiuemus in æternum. Ita n. dominus ait: Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te uerum Deum. Hæc enim nobis contemplatio promittitur actionū omnium finis, atque ęterna perfectio gaudiorum, de qua dicit Ioan: Videbimus eum ſicuti eſt. Hier. Prudens autem lector intende ꝗ & ſupplicia æterna ſunt, & uita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum. Greg. 33. Mor. At inquiunt ideo peccantibus minatus eſt, ut eos à peccatis compeſceret, quibus reſpondemus, ſi falſa minatus eſt ut ab iniuſtitia corrigeret; etiam falſa promiſerat, ut ad iuſtitiam prouocaret, & ſic dum ſatagunt Deum perhibere miſericordē non uerētur prædicare fallacem. At inquiunt, Sine fine puniri nō debet culpa cū fine, quibus reſpōdemus, ꝗ rectè dicerēt, ſi iudex iuſtus non corda hominnm, ſed facta penſaret. Ad diſtricti ergo iudicis iuſtitiam pertinet, ut nunquam careant ſupplicio, quorum mens in hac uita nunquam uoluit carere peccato. Aug. 1. de ciui. Dei. Nullius etiam legis iuſtitia attendit, vt tā ta mora temporis quiſque puniatur, quā ta mora temporis unde puniretur admiſit. Nullus enim extitit qui cenſeret tam cito nocentinm finienda tormenta, quàm cito factnm eſt homicidium uel adulterium. Qui verò pro aliquo grādi crimine morte mulctatur, nūquid moram, qua occiditur eius ſupplicium leges exiſtimant, & nō ꝗ eum in ſempiternum auferant à ſocietate uiuētium? Iam verò damnum, ignominia, exilium, ſeruitus; cum plerunque ſic infliguntur, vt nulla uenia relaxentur; nonne pro huius vitæ modo ſimilia pęnis uidētur æternis? Ideo quippe æterna eſſe non poſſunt, quia nec ipſa uitæ quæ his plectitur, porrigitur in æternum. Sed inquiunt: Quo modo ergo uerū eſt quod ait Chriſtus, In qua menſura mēſi fueritis, remetietur uobis, ſi temporale peccatum ſupplicio punitur æterno? nec attendunt non propter æ-

qnale tēporis ſpatium, ſed propter uiciſſi
tudinem mali, id eſt vt qui mala fecerit,
mala patiatur, eandem dictam menſuram
fuiſſe. Factus eſt autē homo malo dignus
æterno, qui hoc in ſe peremit bonū quod
eſſe poſſet in æternum. Greg.20.Mor. At
inquiunt; Nullus iuſtus credulitatibus pa-
ſcitur, & delinquēs ſeruus à iuſto domino
idcirco cædi præcipitur, vt à nequitia cor
rigatur. Iniqui autem gehēnæ ignibus tra-
diti, quo fine ſemper ardebunt? Quibus re
ſpondemus, ꝙ omnipotens Deus, qa pius
eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur; quia
autem iuſtus eſt, ab iniquorum vltione nō
ſedatur, & tamen ad aliquid iniqui ſemper
concremantur, vt ſcilicet iuſti tanto in æ-
ternum magis diuinæ gratiæ debitores ſe
eſſe cognoſcant, quanto in æternum mala
puniri conſpiciunt, quæ eius adiutorio ui-
tare potuerunt. Aug.21.lib.de ciui.Dei:
Sed nullum eſt, inquiunt, corpus quod do
lere poſſit, mori non poſſit. Neceſſe eſt au
tem vt uiuat dolens, non eſt neceſſe ut oc
cidat dolor, quia nec corpora iſta mortalia
omnis dolor occidit. Et vt dolor aliquis
poſſit occidere illa cauſa eſt, quoniam ſic
connexa eſt anima huic corpori, vt ſum-
mis doloribus cedat atque diſcedat. Tunc
autem tali corpori anima, & eo connectit
modo, vt illud vinculum nullo dolore vin
catur. non ergo tunc nulla, ſed ſempiterna
mors erit; quando nec viuere anima pote
rit Deum non habendo, nec doloribus cor
poris carere moriendo. Inter huiuſmodi
autem æternitatē ſupplicii, negantes, mi-
Error Origenis ſericordior fuit Origenes, qui & ipſum dia
bolum, & angelos eius poſt grauiora pro
meritis, & diuturna ſupplicia ex illis cru-
ciatibus eruendos, & ſociandos ſanctis An
gelis credidit. Sed illum & propter hoc, &
propter alia nonnulla, non immerito re-
probauit Eccleſia, quia & hoc ꝙ miſeri-
cors uidebatur amiſit faciendo ueras miſe
ricordias, quibus pœnas luerent, & falſas
beatitudines, in quibus ſecurum, & ſempi
ternumq; boni gaudium non haberent. Lon
gè autem aliter aliorum miſericordia ab
humano erat affectu, qui hominum illo iu
dicio dānatorum miſericordias tempora-
les; hominum uerò qui uel citius uel tar-
dius liberantur æternā fœlicitatem putāt.
Cur autē hoc miſericordia ad uniuerſam
naturam manat humanam, & cum ad ange
licā uentū fuerit, mox areſcit? Gre.32.Mo
ra. At inquiunt. Vbi eſt ꝙ ſancti ſunt, ſi ꝓ
inimicis ſuis, quos tunc ardere viderint,
non orabunt; Orant quidem pro inimicis
ſuis eo tempore quo poſſunt ad fructuo-
ſam pœnitentiam eorum corda conuerte-
re, quomodo autem tunc orabitur pro il-
lis qui iam nullatenus poſſunt ab iniquita
te commutari? Aug.21.de ciui.Dei; Item
ſunt alii ab æterno ſupplicio liberationem
non omnibus hominibus promittētes, ſed
tantummodo Chriſti baptiſmum ablutis,
qui participes ſunt corporis eius quomo-
dolibet dixerint, propter illud quod ait
Dominus. Si quis mādu cauerit ex hoc pa
ne, non morietur in æternum. Item ſunt q
non omnibus habentibus Chriſti ſacramē
tum, ſed ſolum catholicis, quamuis malè
uiuentibus hoc pollicētur, qui non ſolum
ſacramento, ſed re ipſo manducauerunt
corpus Chriſti; in corpore eius quod eſt ec
cleſia conſtituti, etiam ſi poſtea in aliquā
hæreſim uel Gētilium idolatriam fuerint
lapſi. Sunt autem qui propter id quod ſcri
ptum eſt. Qui perſeuerauit uſque in finem
hic ſaluus erit; non niſi in catholica eccle-
ſia perſeuerantibus hoc promittunt, quòd
merito fundamenti, id eſt fidei, per ignem
ſaluentur, quo igne in ultimo iudicio, pu-
nientur mali. Sed omnibus his contradicit
Apoſtolus, dicens. Manifeſta ſunt opera
carnis quæ ſunt immunditia, fornicatio,
& his ſimilia, quæ prædico uobis; quoniam
qui talia agunt, regnum Dei non poſſide-
bunt. Si quis autem temporalia in corde
ſuo præponit Chriſto, & ſi uideatur habe-
re fidē Chriſti, non eſt tñ in eo fundamen
tum Chriſtus, cui alia præponuntur, quan
to magis ſi committat illicita, non præpo
ſuiſſe ſed poſtpoſuiſſe Chriſtum conuinci-
tur? Comperi etiam quoſdam putare eos
ſolum arſuros illius æternitate ſupplicii,
qui pro peccatis dignas eleemoſynas face
re negligunt, ideo iudicem ipſum noluiſſe
exiſtimant commemorare aliud ſe eſſe di-
cturum, niſi eleemoſynas, ſiue factas, ſi-
ne non factas. Sed qui digne pro peccatis
ſuis eleemoſynas facit, prius eas facere
incipit à ſeipſo, indignum eſt enim ut ip-
ſe ſibi non faciat, qui facit in proximum,
cùm audiat dicentem Deum. Diliges
proximum.

proximum tuum ſicut teipſum. Itemq; au diat: Miſerere animæ tuæ placẽs Deo. Hãc eleemoſynam, id eſt vt Deo placeat, nõ faciens animæ ſuæ quomodo dignas pro peccatis ſuis facere eleemoſynas dicẽdus eſt? Propter hoc ergo eleemoſynæ faciendæ ſunt: ut cum de præteritis peccatis deprecamur, exaudiamur, nõ ut in eis perſeuerãtes licẽtiam malefaciendi nos per eleemoſynas comparare credamus. Ideo autẽ dominus à dextris eleemoſynas ab eis factas in ſiniſtris non factas ſe imputaturum eſſe prædixit, ut hinc oſtenderet quantũ ualẽt eleemoſynæ ad priora delenda, nõ ad perpetua impunè committenda peccata. Ori. Vel non unius tantũ iuſtitiæ ſpecies remuneratur, ſicut exiſtimãt multi. In qualibuſcunque enim cauſis mãdatum Chriſti quis fecerit? Chriſtũ cibat, & potat, qui fideliũ iuſtitiam, & ueritatem manducat, & bibit. Item Chriſto algenti teximus ueſtimentũ accipientes ſapiẽtiæ texturam: adeo ut per doctrinã aliquos doceamus, & induamus eos uiſcere miſericordiæ. Quando & ꝑparamus cor noſtrũ diuerſis uirtutibus ad receptaculum eius uel illorũ qui ſunt ipſius, ipſum peregrinãtẽ ſuſcipimus in domũ pectoris noſtri. Item cùm fratrem infirmũ, ſiue in fide, ſiue in bono opere uiſitauerimus, aut per doctrinam, aut per increpatiõnẽ, aut per cõſolatiõnẽ, qui ipſum Chriſtum uiſitamus. Deĩde omne quod hic eſt, carcer eſt Chriſti, & eorum qui ſunt eius, qui ſunt in hoc mũdo degentes, quaſi etiã in carcere naturæ neceſſitate conſtricti. Cũ ergo bonum opus in eis fecerimus, uiſitamus eos in carcere, & Chriſtum in eis.

Chriſti cibus ſpiritualis.

CAPVT XXVI.

ET factum eſt cùm conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis: Scitis quia poſt biduũ paſcha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur.

Hil. Poſt ſermonem quo uenturum ſe dominus in reditu claritatis oſtẽderat, nunc paſſurũ eſſe ſe admonet, ut ſacramentum crucis admixtum eſſe gloriæ æternitatis agnoſcerent. unde dicitur. Et factum eſt cùm conſummaſſet Ieſus ſermo. hos omnes. Rab. De conſummatione ſeculi, & de die iudicij. Vel quia ab initio euangelii uſque ad paſſionem omnia faciendo, & prædicando cõpleuerat. Orig. Non ſimpliciter autem dixit omnes, ſed hos omnes: adhuc enim oportebat eum & alios loqui ſermones priuſquam traderet. dixit diſcipulis ſuis: Scitis quia poſt biduũ pa. fiet. Rab. Sicut etiam ex Ioannis narratione colligitur; ante ſex dies paſchæ uenit Ieſus in Bethaniam, inde uenit Hieruſalem ſedens ſuper aſellum; poſtea geruntur ea quæ narrantur Hieroſolymis geſta. Ex illo ergo die quo uenit in Bethaniam, intelligimus cõſummatum quatriduum, vt occurret dies ante biduum paſchæ. Hoc autẽ inter paſcha, & azyma diſtat, ꝙ paſcha ipſe ſolus dies appellatur in quo agnus occidebatur ad ueſperam, hoc eſt 14. luna primi menſis. 15. autem luna quando egreſſus eſt populus de Aegypto, ſuccedebat feſtiuitas azymorum: uerum Euangeliſtæ unum pro altero ponere ſolent. Hie. Paſcha autem quod Hæbraicè dicitur phaſe, non à paſſione, ut plerique arbitrantur, ſed à tranſitu nominatur, eo ꝙ exterminator uidens ſanguinẽ in foribus Iſraeliticarũ pertrãſierit, nec percuſſeret eos, uel ipſe dominus præbens auxilium populo ſuo deſuper ambulauerit. Rem. Siue quia auxiliante domino populus Iſraeliticus liberatus ab Aegyptiaca ſeruitute, tranſiuit ad libertatem. Orig. Nõ autem dixit: Poſt biduum paſcha erit, aut ueniet: ne oſtenderet illud paſcha futurum, quod fieri ſolebat ſecundum legem: ſed paſcha fiet, hoc eſt quale nunquam factum fuerat. Remig. Myſticè enim paſcha dicitur, ſiue quia ea die Chriſtus tranſiuit de mundo ad patrem, de corruptione ad incorruptionem, de morte ad uitam. Siue quia ſalubri tranſitu à dæmoniaca ſeruitute mundum redemit. Hier. Poſt duos etiam dies clariſſimi luminis ueteris, & noui teſtamenti, uerum pro mundo celebratur paſcha, tranſitus & noſter, id eſt phaſe, ita celebratur, ſi terrena dimittentes ad cœleſtia feſtinemus. Orige. Prædicit autem diſcipulis ſe tradendum, cùm ſubdit. Et fi. ho. trade. ut crucifi. Præmuniens eos, ne priuſquam audiant, quæ fuerant futura, ſubito uidentes tradi magiſtrum ad crucem obſtupe-

Differentia inter paſcha & azyma.

ſcát;ideo auté impersonaliter poſuit Tradetur, quia Deus tradidit eum propter miſericordiam circa genus humanum, Iudas propter auaritiã, ſacerdotes propter inuidiam, diabolus propter timoré, ne euelleretur de manu eius genus humanum per doctrinam ipſius; non aduertens quoniam magis fuerat eripiẽdum genus humanum per mortem ipſius, quàm ereptum fuerat per doctrinam, & miracula.

Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Cayphas, & conſilium fecerunt, ut Ieſum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem, Non in die feſto, ne fon tè tumultus fieret in populo.

Glo. Oſtendit Euangeliſta apparatum, & machinationem dominicę paſſionis quã Chriſtus prænunciauerat. unde dicit. Tũc congre. ſunt prin. ſacer. Rem. Quod autem dicit; Tũc, ſuperioribus verbis cõiungitur, id eſt antequã paſcha celebraretur. Orig. Non autem ueri ſacerdotes, & ſeniores, ſed illius qui uidebatur populus Dei: uere aũt erat populus Gomorræ, non intelligẽtes ſummũ ſacerdotẽ Dei, inſidiati ſunt ei; & non cognoſcentes primogenitũ uniuerſæ creaturæ etiam ſeniorem omnibus, conſiliati ſunt contra eum. Chry. in ho. Iniqua uerò negotia tentantes ad principem ſacerdotum ueniunt, inde volentes poteſtatem accipere, vnde prohibere oportebat. Multi autem erant tunc principes ſacerdotum, lex verò vnum eſſe volebat, unde manifeſtũ eſt, q Iudaica diſſolutio accipiebat principium: Moyſes enim vnum principem ſacerdotum eſſe iuſſit, & eo mortuo alterũ fieri, poſtea verò annui facti ſunt. Eos igitur ait hic principes ſacerdotũ, qui de principibus ſacerdotum erant. Rem. Cõdemnantur autem iſti, & quia congregati ſunt, & quia principes ſacerdotum fuerũt. Quo enim plures ad peragendum aliquod malum conueniunt, & quo ſublimiores, & nobiliores fuerint: eo deterius habetur malum quod committitur, & eo maior pœna illis præparatur. Ad oſtendendam autem domini ſimplicitatem, & innocentiam addit Euangeliſta: Vt Ie. do. tene. & occi. In quo. n. nullã mortis cauſam inuenire poterant; conſiliũ fecerunt ut dolo tenerent, & occiderent. Chry. in ho. Conſiliati ſunt ergo vt tenerẽt eum occultè, & interimerent; formidabant autem populum, ideoq; expectabãt feſtiuitaté præterire, propter quod ſequitur: Di. au. non in die feſto. Diabolus enim nolebat in paſcha Chriſtũ pati, vt non manifeſtam eius conſtitueret paſſionem. Principes autem ſacerdotum non ea quæ Dei ſunt timuerunt, ne ſcilicet peccato in hoc tempore peracto, maior eis inquinatio fieret, ſed ubique quæ humana ſunt cogitabant. unde ſequitur: Ne for. tumul. fieret in populo. Ori. Propter diuerſa ſtudia populi diligẽtis Chriſtũ, & odiẽtis, credentis, & nõ credẽtis. Leo. pa. in ſer. de paſ. Prouidẽtibus ergo principibus, ne in ſancto die tumultus orietur; nõ feſtiuitati, ſed facinori ſtudebant; ſeditiones enim turbarum fieri in præcipua ſolénitate metuebant, non ut populus nõ peccaret, ſed ne Chriſtus euaderet. Chry. in ho. Sed tamen furore feruentes immutati ſunt à ſuo cõſilio: quia. n. traditorem inuenerũt, quia in ipſa feſtiuitate Chriſtũ occiderunt. Leo pa. in ſer. de paſ. Diuino aũt ĩtelligimus diſpoſitum fuiſſe cõſilio, ut Iudæorum principes qui ſæuiendi in Chriſtum occaſiones ſæpe quæſierant; non niſi in ſolénitate paſchali exercendi furoris ſui acciperent poteſtatem. Oportebat enim ut manifeſto implerentur effectu, quæ diu figurata fuerãt promiſſa myſterio, ut ouem ſignificatiuam uera remoueret ouis, & uno expleretur ſacrificio uariarum differentia uictimarum. Vt ergo umbræ cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia ueritatis, hoſtia in hoſtiam trãſiit: ſanguine ſanguis aufertur, & legalis feſtiuitas, dum mutatur, impletur.

Ouis ſignificaſiua agni paſchalis.

Cum autem eſſet Ieſus in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti prætioſi, & effudit ſemper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli eius, indignati ſunt, dicentes: I't quid perditio hæc? Potuit enim iſtud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Ieſus, ait illius: Quid moleſti eſtis huic mulieri? Opus enim bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habebitis uobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. Amen dico uobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur et quòd hoc fecit in memoriam eius.

Gloſſ. Oſtenſo conſilio principum de

Chriſti

Chriſti occiſione, uult exequi Euāgeliſta complētionem eius, oſtendens qualiter Iudas habuit conuentionem cum Iudæis, ut Chriſtum traderet, ſed prius cauſam proditionis præmittit. Doluit.n. quia nō erat uenundatum unguentum quod mulier ſuper caput Chriſti effudit, ut de precio aliquid tolleret. unde uoluit hoc dānum proditione magiſtri recōpenſare. Dicit ergo: Cum autē eſſet Ieſus in Bethania in domo Simonis &c. Hie. Non ꝙ leproſus illo tēpore permaneret, ſed qa antea leproſus, poſtea à Saluatore mundatus eſt; nomine priſtino permanente, ut uirtus curantis appareat. Sequitur: Acceſſit ad eum mulier ha. alaba. unguenti pretioſi. Rab. Eſt autē alabaſtrum genus marmoris cādidi, uariis coloribus intincti, quod ad uaſa unguētaria cauare ſolent, eo ꝙ optimè ſeruare ea incorrupta dicatur. Hie. Alius autē Euangeliſta pro alabaſtro unguēti pretioſi, nardum piſticum poſuit, hoc eſt uerū, & abſq; dolo. Rab. Piſtis.n. Græcè, Latinè dicitur fides, unde piſticum, id eſt fidele. Erat.n illud unguentum fidele, id eſt purum & non adulteratum. Sequitur: Et ef. ſuper caput ipſius recumbentis. Orige. Forſitan quis diceret quatuor fuiſſe mulieres, de qbus conſcripſerunt euāgeliſtę. Ego autē magis conſentio tres fuiſſe, & unā quidē de qua ſcripſerunt Matthæus, & Marcus, alteram de qua ſcripſit Lucas, aliā de qua ſcripſit Ioannes. Hie. Nemo.n. putet eandem eſſe quæ ſuper caput unguentum, & quæ ſuper pedes effudit. Illa.n. lachrymis lauit, & crine terſit, & manifeſtè meretrix appellatur. De hac autem nihil tale ſcriptum eſt: nec.n. poterat ſtatim capite domini meretrix digna fieri. Ambr. ſuper Lucam. Poteſt ergo non eadem eſſe ne ſibi contraria dixiſſe Euangeliſtæ uideantur. Poteſt etiā quæſtio meriti, & temporis diuerſitate diſſolui; ut adhuc illa peccatrix ſit, iam iſta perfectior. Chry. in ho. Et ſecundum hoc apud tres euangeliſtas. ſ. Matthæum, Marcum, & Lucam, una & eadem eſſe uidetur, Non autem abſque ratione lepræ Simonis meminit euangeliſta, ſed ut oſtendat, unde fiduciam ſumēs hæc mulier acceſſit ad Chriſtum: quia enim lepra immunda paſſio eſſe uidebatur, uidēs quòd Ieſus illum hominem curauerat apud quem manebat, cōfidit quòd & animæ eius immunditiam facile expurgaret, & aliis mulieribus pro curatione corporis ad Chriſtum accedentibus, ſola ipſa honoris gratia ad Chriſtū acceſſit, & propter animæ curationē, cùm nihil in corpore infirmum haberet. Quapropter maximè aliquis eandem admirari debet. Apud Ioannem autem nō eſt eadem mulier, ſed altera quædam mirabilis Lazari ſoror. Orig. Quoniam Matthæus quidē, & Marcus in domo Simonis leproſi hoc factum fuiſſe exponunt: Ioannes autem ꝙ uenit Ieſus ubi erat Lazarus & non Simon, ſed Maria, & Martha miniſtrabāt. Adhuc ſecundum Ioannem ante ſex dies paſchæ uenit in Bethaniam, quando fecerunt ei cœnam Maria & Martha: hic autē quando recumbit in domo Simonis, poſt biduū paſcha erat futurum. Et apud Matthæum, & Marcum diſcipuli indignantur ex bono propoſito, apud Ioannem autem ſolus Iudas furandi affectu, apud Lucam autem murmurat nemo. Greg. in ho. Vel dicendum ꝙ hanc eandem quā Lucas peccatricem mulierem, Ioannes Mariam nominat. Aug de con. euan. Lucas aūt quamuis ſimile factum commemoret ei quod hic dicitur, nomenq; conueniat eius apud quem conuiuabatur dominus (nam & ipſum Simonem dicit) tamen quia non eſt contra naturam uel morem hoīum unum nomen habere duos homines. Potius credibile eſt fuiſſe alium illum Simonem nō leproſum, in cuius domo hæc in Bethania gerebātur. Nihil igitur aliud arbitror, niſi ꝙ nō quidem aliam fuiſſe mulierem, quę peccatrix tunc acceſſit ad pedes Ieſu, ſed eandem Mariam bis hoc feciſſe, ſemel ſcilicet, quod Lucas narrauit. Nam hæc Ioānes Mariam commendans commemorauit, antequam ueniret in Bethaniā. Erat (inquit) lāguens Lazarus in Bethania de caſtello Mariæ, & Marthę ſororis eius. Maria autem erat quæ unxit dominū unguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur, iam itaq; hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rurſus fecit aliud eſt, qđ ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur à tribus, Ioannē ſcilicet, Matthæo, & Marco. quòd autem Matthæus & Marcus caput domini unguento illo perfuſum dicunt,

Hæc eſt communis opinio eccleſiæ.

cunt, Ioannes autem pedes, oſtenditur nõ eſſe contrarium, ſi accipiamus non ſolum caput, ſed & pedes domini perfudiſſe mulierem, niſi forte quoniam Marcus fracto alabaſtro perfuſum caput commemorat, tam quiſque calumnioſus eſt ut aliquid in vaſe fracto neget remanere potuiſſe, vnde etiam pedes domini perfunderet. Ille autem qui ſic calumniatur, prius accipiat perfuſos pedes antequam illud fractum eſſet; ut in integro remaneret, vnde etiam caput perfunderetur ubi fractura illa totum effuderat. Aug. de doc. chri. Neque ullo modo quiſquam fieri crediderit domini pedes ita vnguento præcioſo à muliere perfuſos, vt luxurioſorum & nequam hominũ ſolent. In omnibus enim talibus non uſus rerum, ſed libido vtẽtis in culpa eſt. Quiſquis enim rebus ſic utitur, vt metas conſuetudinis bonorum inter quos uerſatur excedat: aut aliquid ſignat, aut flagitioſus eſt. Itaque quod in aliis perſonis plerunque flagitium eſt, in diuina vel prophetica perſona magnum cuiuſdam rei ſignum eſt. Odor enim bonus, fama bona eſt, quã quiſquis bonæ vitæ operibus habuerit: dum ueſtigia Chriſti ſequitur, quaſi pedes eius ꝓcioſiſſimo odore perfundit. Aug. de quæſt. euan. Sed hoc videri poteſt eſſe contrariũ ꝙ Matthæus & Marcus, poſtea quam dixerunt paſcha poſt biduum futurum, deinde commemorauerunt ꝙ erat Ieſus in Bethania, vbi de unguento illo precioſo dicitur: Ioannes autem ante ſex dies paſchæ de unguento eadem narraturus. Sed qui ita mouentur non intelligunt Matthæum & Marcum, illud quod in Bethania de unguento factum erat recapitulando poſuiſſe. Non enim quiſquam eorum cũ dixiſſet poſt biduum paſcha futurum, ſic adiunxit vt diceret, Poſt hæc cum eſſet Bethaniæ. Chry. in ho. Sed quia diſcipuli audierant magiſtrũ dicentem: Miſericordiam volo & non ſacrificium, apud ſe cogitabant: Si holocauſta non acceptat, multo minus olei huiuſmodi vſum, vnde ſequitur. Videntes aũt diſcipuli, indignati ſunt, dicẽtes: Vt quid perditio hæc? potuit enim iſtud venũdari multo, & dari pauperibus. Hier. Scio quoſdã hunc locum calumniari, quare Ioannes Iudam ſolum dixerit contriſtatum, eo ꝙ loculos tenuerit, & fur ab initio fuerit, & Matthæus ſcribat omnes diſcipulos indignatos: neſcientes tropũ, qui vocat̃ ſynecdoche, ꝙ & pro multis vnus, & ꝓ uno multi ſoleant appellari. Nam & Paulus in epiſtola ad Hebræos dicit: Secti ſunt, cũ vnũ tantummodo, ſcilicet, Eſaiam ſectum autument. Aug. de con. euã. Poteſt etiam intelligi, ꝙ & alii diſcipuli aut ſenſerunt hoc, aut dixerunt, aut eis Iuda dicente perſuaſum ſit, atque omnium voluntatem Matthæus & Marcus etiã uerbis expreſſerint. Sed Iudas ꝓpterea dixerat, quia fur erat: cæteri uero propter pauperum curã. Ioannes autem de ſolo illo id cõmemorare uoluit, cuius ex hac occaſione furandi cõſuetudinem credidit intimandam. Chry. in ho. Diſcipuli ergo ita exiſtimabant, ſed dominus mentem mulieris uidens permittit: multa enim erat eius religio & ineffabile ſtudium, idcirco cõdeſcendens, cõceſſit ſuper caput ſuum vnguentum effundi. Sicut enim pater eius odorem victimæ & fumũ patiebatur, ita & Chriſtus mulierem deuotè vngentem, cuius diſcipuli mẽtem neſciebant, quærelam facientes. vnde ſequitur: Sciẽs autem Ieſus, ait illis. Quid mole. eſt. huic mul. Rem. Per quod apertè oſtendit ꝙ Apoſtoli aliquid moleſtè locuti fuerant aduerſus eam: pulchrè autem ſubdit, Opus bo. ope. eſt in me. Ac ſi di. Non eſt perditio vnguenti ſicut uos dicitis, ſed opus bonũ, id eſt pietatis & deuotionis obſequium. Chry. in ho. Ideo autem non ſimpliciter hic dixit, Bonum opus operata eſt in me; ſed prius poſuit, Quid moleſti eſtis huic mulieri? erudiẽs nos quodcunque geritur bonum à quocunque, etſi non ualde diligenter factum fuerit, ſuſcipere & augere & fouere, & non ex principio omnem diligentiam expetere. Quiſquis enim eũ interrogaſſet antequam feciſſet hoc mulier, non mãdaſſet hoc fieri: ſed poſt effuſum unguẽtũ non habebat locũ diſcipulorum increpatio, & ideo ipſe ut nõ obtunderet deſiderũ mulieris, omnia hæc in conſolationẽ mulieris dixit. Sequitur. Nam pau. ſem per. ha. uo. Rem. Oſtendit enim dominus his uerbis quaſi ex quadam ratione, quoniam non erant illi culpãdi, qui ſibi adhuc in mortali corpore cõuerſanti, aliquid de ſuis facultatibus miniſtrarent, cum pauperes ſemper habendi eſſent in eccleſia, quibus.

bus fideles,cũ uellent,benefacere poſſent;
ipſe uero breui tempore corporaliter mã
ſurus erat cum eis.unde ſequitur: Me autẽ
non ſemper habebitis. Hier. Oritur autem
hic quæſtio,quare dominus poſt reſurre-
ctionẽ dixerit ad diſcipulos: Ecce ego uo-
biſcum ſum uſque ad conſummationẽ mũ-
di,& nunc loquitur, Me autem nõ ſemper
habebitis? Sed mihi uidetur in hoc loco de
præſentia dicere corporali, ꝙ nequaquam
cum eis ita futurus ſit poſt reſurrectionẽ,
quomodo nunc in omni conuictu & fami-
liaritate. Remi. Vel ſoluit ita ut intelligat
ꝙ ſoli Iudæ dictum ſit, ſed ideo non dixit
habebis,ſed habebitis quia in perſona Iu-
de omnibus imitatoribus illius dictum eſt.
Ideo autem dixit: Non ſemper , cum nec
ad tempus habeant,quia mali uidentur ha
bere Chriſtum in præſenti ſeculo , quan-
do miſcent ſe membris Chriſti, & accedũt
ad menſam eius,ſed non ſemper ſic habe-
bunt,quando ſolis electis dicturus eſt, Ve-
nite benedicti patris mei. Sequitur: Mit. n.
hæc unguentum &c. Conſuetudo erat il-
lius populi ut corpora mortuorum diuer-
ſis aromatibus condirentur,quatenus diu-
tius illæſa conſeruarentur . Et quia futurũ
erat ut hæc mulier corpus domini mor-
tuum uellet perungere,& tamen non poſ-
ſet,quia reſurrectione anticiparetur: iccir
co diuina prouidentia actum eſt,ut uiuum
domini corpus perungeret , hoc eſt ergo
quod dicit , Mit. hæc &c. id eſt,cum hæc
mulier corpus meum uiuum perungit,me
moriturum & ſepeliendũ oſtendit. Chry.
in ho. Quia ergo ſepulchrum & mortem
commemorauerat,ut non uideatur in tri-
ſtitiam mittere mulierem: rurſus eam con
ſolatur per ea,quæ conſequuntur: Amen
dico uobis.ubicunque prædi. fuerit &c.
Raba. Id eſt , in quocunque loco dilatabi
tur eccleſia,per totum mundum dicetur,
& quòd hoc fecit &c. iſtud & appoſitũ no-
tat, ꝙ ſicut Iudas contradicens adeptus eſt
perfidiæ infamiam,ſic & iſta piæ deuotio-
nis gloriam. Hiero. Attende notitiam
futurorum quòd paſſurus poſt biduum &
moriturus,ſciat Euangelium ſuum in toto
orbe celebrandum. Chry. in hom. Ecce
autem quod dixit factum eſt, & ubicun-
que terrarum abieris,uidebis hanc mulie-
rem famoſam effectam, quod uirtus præ-
dicentis effecit . Et regum quidem mul-
torum & ducum uictoriæ ſilentur, & mul
ti qui ciuitates conſtruxerunt , & gentes
multas ſeruituti ſubegerunt,neque ex au-
ditu,neque ex nomine ſunt cogniti . quo-
niam autem hæc mulier oleum effudit in
domo leproſi cuiuſdam 12. uiris præſenti
bus,hoc omnes concinunt per orbem ter-
rarum,& tempus tãtum pertranſiit, & me
moria eius quod factum eſt non eſt tabe-
facta . Sed quare nihil ſpeciale promiſit
mulieri,ſed ſempiternã memoriam ? quia
ex his quæ dixit intelligi potuit . Si enim
opus bonum fecit,manifeſtum eſt,quòd &
mercedem dignam ſuſcipiet . Hierony.
Myſtice autem paſſurus pro omi mundo *Tropologia pulchra.*
moratur in Bethania , in domo obedien-
tiæ , quæ quondam fuit Simonis leproſi.
Simon quoque ipſe obediens dicitur , qui
iuxta aliam intelligentiam mundus inter-
pretari poteſt , in cuius domo curata eſt
eccleſia. Origenes. Oleum autem ubi-
que in ſcripturis, aut opus miſericordiæ
intelligitur , quo lucerna uerbi enutrita
clareſcit , aut doctrina , cuius auditu uer-
bum fidei,quod eſt accenſum,nutritur. Ge
neraliter ergo omne quo quis ungitur , o-
leum appellatur. Olei autem aliud eſt un-
guentum,item unguenti aliud eſt præcio-
ſum,ſic omnis actus iuſtus,opus bonum di
citur: Operis autem boni aliud eſt quod fa
cimus propter homines,uel ſecundum ho
mines , aliud quod propter Deum & ſecũ
dum Deum . Item hoc ipſum quod faci-
mus propter Deum , aliud proficit ad ip-
ſum hominum , aliud tantum ad gloriam
Dei, ut puta aliquis benefacit homini na-
turali iuſtitia motus, non propter Deum,
quomodo faciebant interdum & Gentes,
opus illud oleum eſt uulgare , non magni
odoris , & ipſum tamen acceptabile apud
Deum , quoniam ut dicit Petrus apud
Clementem . Opera bona quæ fiunt ab
infidelibus , in hoc ſeculo eis proſunt ,
non in alio ad conſequendum uitam æ-
ternam . Qui autem propter Deum
faciunt , magis illis in illo ſæculo pro-
ficit , hoc eſt unguentum boni odoris.
Sed aliud fit ad utilitatem hominum , ut-
puta eleemoſynæ & cætera huiuſmodi.
Hoc qui facit in Chriſtianos , pedes do-
mini ungit , quia ipſi ſunt domini pe-
des

des, quod præcipuè ſolent facere pœniten tes pro remiſſione peccatorũ ſuorũ. Qui autem caſtitati ſtuder, in ieiunijs & oratio nibus permanet, & cæteris quæ tantum ad gloriam Dei proficiũt, hoc eſt unguentum quod ungit dñi caput, & hoc eſt unguentũ præcioſum, ex cuius odore tota repletur eccleſia, & hoc eſt opus proprium non pœ nitentium ſed perfectorum, aut doctrina quæ neceſſaria eſt hominibus, hoc eſt un- guentum quo pedes domini unguntur. A- gnitio autem fidei quæ ad ſolum pertinet Deum eſt unguentum, quo ungitur caput Chriſti; quo conſepelimur Chriſto per ba ptiſmum in mortem. Hil. Mulier aũt hæc in præfiguratione plebis gentium eſt, quæ in paſſione Chriſti gloriã Deo reddit. Ca put. n. eius perunxit, caput autem Chriſti Deus eſt. Nam unguentum boni operis eſt fructus, ſed diſcipuli fauore ſaluãdi Iſrae lis, uendi hoc in uſum pauperũ dicunt de- buiſſe. pauperes autem Iudæos fide indi- gentes, inſtinctu prophetico nuncupant; quibus dominus ait plurimum eſſe tempo ris, quo habere curam pauperum poſſent. Cæterum nõ niſi ex præcepto ſuo ſalutem gentibus poſſe præſtari, quæ ſecum infuſo mulieris huius vnguento ſunt conſepultæ. quia regeneratio non niſi cum mortuis in baptiſmi profeſſione reddetur, & icirco, ubi prædicabitur hoc Euangelium, narra- bitur opus eius, quia ceſſante Iſrael, Euan gelij gloria fide gentium prædicatur.

Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Scarioth, ad principes ſacerdotum, & ait illis. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatem vt eum traderet.

Glo. Poſita occaſione proditionis, con ſequenter de proditione Iudæ agit Euãge liſta. vnde di. Tunc abiit unus de duo. &c. Chry. in ho. Tunc. ſ. quando hoc audiuit, quoniã prædicabitur hoc Euangelium vbi que, timuit enim: nam virtutis ineffabilis erat quod dictum eſt. Aug. de cõcor. euan. Ita. n. ſermo dirigitur dicẽte domino: Sci- tis quia poſt biduum paſcha fi. tunc cõgre. ſunt principes ſacerdo. Tunc abiit unus de &c. Inter illud enim quod dictum eſt, Ne tumultus fieret in populo; & hoc quod di- citur, Tunc abijt unus de 12. interpoſitum eſt illud de Bethania, quod recapitulando dictum eſt. Orige. Abiit autem aduerſus unum principẽ ſacerdotum, qui factus eſt ſacerdos in æternum ad multos principes ſacerdotum, ut uenderet precio uolentem redimere totum mundum. Rab. Abiit au- tem dicit, quia non coactus, nõ inuitatus, ſed ſponte ſceleratum iniit cõſiliũ. Chry. in ho. Addit autem, unus de 12. ac ſi dice ret, de primo choro eorum qui ſublimiter electi ſunt, & ad deſignationẽ eius adiun- git, Qui dicitur Iudas Scariotes. Erat. n. alius Iudas. Remi. Schariota namque fuit uilla unde ortus eſt iſte Iudas. Leo pa. in ſer. de paſſio. Qui nõ timoris perturbatio- *Contra auaritiã* ne Chriſtum deſeruit, ſed pecuniæ cupidi tate diſtraxit, amore. n. pecuniæ uilis eſt omnis affectio; & anima lucri cupida, etiã pro exiguo perire non metuit: nullumque eſt iuſtitiæ in illo corde ueſtigium, in quo ſibi auaritia facit habitaculũ. Hic perfidus Iudas inebriatus ueneno, dum ſitit lucrũ tam ſtultè impius fuit, ut & dominum uen deret & magiſtrũ. unde dixit principibus ſacerdotum: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tra. Hier. Infœlix Iudas dam- num quod ex effuſione vnguenti ſe feciſſe credebat, uult magiſtri precio cõpenſare, nec certam tamen poſtulat ſummã, ut ſal- tem lucroſa uideretur proditio, ſed quaſi uile tradens mancipiũ, in poteſtate emen tium poſuit quantum uellent dare. Orig. Hoc aũt faciunt oẽs qui accipiunt aliquid corporalium aut mundialium rerũ, ut tra dant & eiiciant ab anima ſua Saluatorem & uerbũ ueritatis, quod erat in eis. Sequi- tur: At illi conſt. ei 30. argen. Tantam mer cedem conſtituentes, quantos annos ſalua tor cõuerſatus fuerat in hoc mundo. Hie. Ioſeph autem, non ut multi putant, iuxta 70. interpretes 30. aureis uenditus eſt, ſed iuxta hebraicam ueritatem 30. argenteis, neque. n. poterat ſeruus præcioſior eſſe q̃ dominus. Aug. de con. euan. Quòd autem *Duę pulchræ allegoriæ.* dominus 30. argenteis uenditus eſt, ſignifi cauit per Iudam Iudæos iniquos, qui per- ſequentes carnalia & temporalia, quæ ad quinque pertinent ſenſus corporis, Chri- ſtum habere noluerunt, & quia ſexta mun di ætate fecerunt ſexies quinque eos qua- ſi precium uenditi domini accepiſſe ſigna tum eſt, & quia eloquium domini argen- tum eſt, illi autem ipſam legem etiam car

naliter

naliter intellexerunt, tanquam in argẽto impreſſerant ſecularis principatus imaginem, quam amiſſo domino tenuerunt. Sequitur; Et ex in. quæ. op. vt eum traderet. Orige. Qualem autem opportunitatem quærebat Iudas, Lucas manifeſtius explanat dicens. Et quærebat opportunitatem, vt traderet eum ſine turba, id eſt, qn̄ populus nõ erat circa eum, ſed ſecretus erat cum diſcipulis, quod & fecit tradens eum poſt cœnam, cum ſecretus eſſet in prædio Gethſemani. & inde vſque nunc opportunitas iſta videtur his qui volũt prodere Dei verbum in tempore perſecutionis, quãdo multitudo credentium non eſt circa verbum veritatis.

Prima autem die azimorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? At Ieſus dixit; Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei; Magiſter dicit, Tempus meum propè eſt, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt paſcha.

Glo. Proſecutus fuerat euangeliſta de his quæ erant præambula ad Chriſti paſſionem. ſ. de prænunciatione paſſionis, de conſilio principum, & de tractatu proditionis. nunc ãt tempus & ſeriem paſſionis incipit proſequi, dicens. Prima autem die azy. Hier. Prima dies azymorum 14. dies menſis primi eſt, qn̄ agnus immolatur & luna pleniſſima eſt, & fermentum abijcitũ. Remi. Et notandum ꝙ apud Iudęos primo die paſcha celebratur, reliqui verò 7. ſequentes dies azymorum vocabantur, ſed nunc dies azymorum dr̄ pro ſdie paſchæ. Chry. in ho. Vel hanc primam diem azymorũ dicit, quia 7. dies azymorum erãt, aſſueuerunt n. Iudæi à veſpera ſemper numerare diem. vnde huius diei facit mentionem, ſecundũ quam in veſpera paſcha erat immolandum, quod 5. feria fuit. Remig. Sed forte dicet aliquis: Si ille typicus agnus figuram huius ueri agni geſtabat; quare nõ ea nocte paſſus eſt Chriſtus, qn̄ ſolebat agnus immolari. Sed ſciendũ quia eadẽ nocte myſteria ſanguinis & corporis ſui diſcipulis celebranda tradidit, & ſic tentus & ligatus à Iudæis & ſuæ immolationis, id eſt, paſſionis ſacrauit exordiũ. Sequitur: Acceſ. ad Ieſ. diſc. di. Vbi vis paremus tibi come. paſcha? Inter eos autẽ diſcipulos qui acceſſerunt ad Ieſum interrogantes, & Iudam fuiſſe æſtimo proditorem. Chry. in ho. Ex hoc autem manifeſtum eſt, quoniam non erat ei domus neque tugurium. Ego autem æſtimo neq; diſcipulos habuiſſe. profecto. n. eum illuc rogaſſent venire. ſequitur: At Ie. di. Ite in ciui. ad quendam, &c. Aug. de con. Euan. Eũ. ſ. quem Marcus & Lucas dicunt patremfamilias uel dominum domus. Quod ergo interpoſuit Matthæus, Ad quendam, tanquam ex perſona ſua ſtudio breuitatis illud compendio voluit inſinuare; nam neminẽ ſic loqui vt dicat, Ite ad quendam, quis neſciat? Ac per hoc cum Matthæus verba domini poſuiſſet dicentis: Ite in ciuitatem, interpoſuit ipſe. Ad quendã, non quia ipſe dn̄s hoc dixerit, ſed vt ipſe nobis inſinuaret tanto nomine fuiſſe quendam in ciuitate ad quem dn̄i diſcipuli mittebãtur: vt præpararent paſcha. Manifeſtũ eſt. n. diſcipulos à domino nõ ad quemlibet, ſed ad quendam hoĩem, id eſt, ad certum aliquem, miſſos eſſe. Chry. in ho. Vel dicẽdum ꝙ per hoc ꝙ dicit. Ad quendam: oſtẽdit ꝙ ad ignotum hominem mittit, monſtrans hinc quoniam poterat non pati. Qui. n. menti huius perſuaſit ut eos ſuſciperet, quid non utique operatus eſſet in his qui eum crucifigebant, ſi tamen uoluiſſet non pati? ego autem neque hoc admiror ſolum quoniam eum ſuſcepit, ignotus exiſtens, ſed quoniam ſuſcipiendo Chriſtum multorum odium contempſit. Hila. Vel ideo hominem cum quo paſcha celebraturus eſſet non nominat: non. n. Chriſtiani nominis honor credentibus erat pręſtitus. Rab. Vel nomẽ prætermittit, ut omnibus verum paſcha celebrare uolentibus. Chriſtumq; hoſpitio ſuæ mentis ſuſcipere danda facultas deſignetur. Hierony. In hoc etiam morem veteris teſtamenti noua ſcriptura conſeruat. Frequenter enim legimus, Dixit ille illi, & in loco illo. & illo, & tñ nomen perſonarum locorumque non ponitur. Sequitur: Et dicite ei, Magiſter dicit. tempus meum prope eſt. Chry. in ho. Hoc autem dixit diſcipulis paſſionem commemorans, ut ex multiplici paſſionis enunciatione exercitati meditarentur quod futurum erat, ſimul autem demonſtrans, ꝙ uolens, ad paſſionem uenit.

Sequi-

Sequitur, Apud te facio paſcha. In quode
monſtrat quoniam uſque ad ultimum dié
non erat contrarius legi. Addidit autem,
cum diſcipulis meis ut ſufficiens fieret prę
paratio, & ut ille ad qué mittebat nõ exi-
ſtimaret eũ occultari uelle. Sequitur: Et
fec. di. ſicut conſt il. Ie. & pa. paſcha. Orig.
Forſitan autem aliquis requiret ex eo, q
Ieſus celebrauit more Iudaico paſcha, qa
conuenit & nos imitatores Chriſti ſimili
ter facere, non conſiderans q Ieſus factus
eſt ſub lege, non ut eos qui ſub lege erant,
ſub lege relinqueret, ſed ut ex lege educe
ret. quanto ergo magis non conuenit il-
los introire in lege qui prius fuerant ex-
tra legé: ſed ſpiritualiter celebrantes quę
in lege corporaliter celebranda mandan-
tur, ut in azymis ſinceritatis & veritatis ce
lebremus paſcha ſecundũ uoluntaté agni,
dicentis. Niſi manducaueritis carné meã,
& bibe. ſan. meum, non ha. ui. in uobis.

*Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duode-
cim diſcipulis ſuis. Et edentibus illis, dixit, Amen
dico uobis: quia unus ueſtrum me traditurus eſt.
Et contriſtati ualde, cœperunt ſinguli dicere. Nũ
quid ego ſum domine? At ipſe reſpondens, ait. Qui
intingit mecũ manum in paropſide, hic me tradet.
Filius quidẽ hominis uadit ſicut ſcriptum eſt de il
lo. Væ autem homini illi, per quem filius hominis
tradetur. Bonũ erat ei ſi natus non fuiſſet homo il-
le: reſpondens autem Iudas qui tradidit eũ, dixit.
Nunquid ego ſum rabbi? Ait illi. Tu dixiſti.*

Hie. Quia ſupra dominus de paſſione
ſua prædixerat, nunc ét de proditore præ
dicit, dans ei pœnitentiæ locum, ut cũ in-
telligeret ſciri cogitationes ſuas & occul-
ta cordis cõſilia, pęniteret cum facti ſui.
vnde dr: Veſpere autem fa. diſ. cum 12. di.
ſuis. Remig. Cum 12. dicit, quia Iudas ad-
huc erat in numero, qui iam receſſerat me
rito. Hie. Omnia. n. ſic ait Iudas vt tolla-
tur ſuſpicio proditoris. Remi. Et notandũ,
quia pulchré veſpere facto diſcubuiſſe di-
citur. quoniam ad veſperàm agnus immo
lari ſolebat. Raba. Ideo etiam ueſpere di-
ſcubuit cum diſcipulis, quia in paſſione
Chriſti, quando verus ſol ad occaſum pro
perauit, refectio æterna omnibus fideli-
bus præparata fuit. Chry. in ho. Deſignat
autem Euangeliſta quód comedentibus
illis, diſputat Ieſus de traditione Iudæ, ut
& à tempore & menſa oſtendat malitiam
proditoris, & ideo ſequitur. Et edentibus
illis, dixit, Amé dico uobis quia unus &c.
Leo. pa. in ſer. de paſſio. In quo notam ſibi
eſſe proditoris ſui conſcientiam demõſtra
uit, non aſpera ac aperta impium increpa-
tione confundens, ſed leui, & tacita admo
nitione conueniens: vt facilius corrigeret
pœnitendo, qué nulla deformaſſet abie-
ctio. Orig. Vel dixit generaliter, ut teſti-
monio percuſſi cordis ſingulorũ qualitas
probaretur, & ut Iudæ oſtéderet malitiã,
qui nec cognitori conſiliorum ſuorum cre
debat, eſto quia in primis putauit latère
quaſi hominem, qui poſtquam uidit con-
ſcientiam ſuã poſitam in uerbis ipſius: quo
rum primum infidelitatis erat. Secundum
imprudentia, & ut ét diſcipulorũ oſtende
ret bonitatem: quia plus credebant uerbis
Chriſti q̃ conſcientiæ ſuæ. vnde ſequitur.
Et con. ual. cœp. ſingul. di. Nunquid ego
ſum domine? Vnuſquiſque. n. diſcipulo-
rum ſciebat ex his quę docuerat Ieſus, qm
ad malum vertibilis eſt humana natura,
& in colluctatione aduerſus rectores hu-
ius mundi tenebrarum, & propter hãc cau
ſam unuſquiſque eorum timens, interro-
gauit. unde & de omnibus futuris timen-
dum eſt nobis infirmis. Videns autem dñs
de ſeipſis timentes diſcipulos, demonſtra
uit proditorem indicio propheticæ vocis, *Infirmi de futuris timere debẽt*
dicentis: Qui manducat panem mecũ, am
pliauit aduerſum me ſupplantationem. vn
de ſequit. At ip. reſp. ait. Qui intin. mecũ,
&c. Hiero. O mira domini patiẽtia, prius
dixerat: Vnus ueſtrum me tradet, perſeue
rat proditor in malo: manifeſtius arguit,
& tamen nomen proprium non deſignat.
Iudas. n. cæteris contriſtatis & retrahenti
bus manum, & interdicentibus cibos ori
ſuo, temeritate & impudentia qua prodi-
turus erat, etiam manum cum magiſtro
mittit in paropſidem, ut audacia bonam
conſcientiã mentiretur. Chry. in ho. Mi-
hi ãt uidetur & hoc Chriſtum feciſſe, q
ſ. Iudas cũ eo in paropſide intingeret, ma
gis eum confundens & in amorem ſuum
attrahens. Raba. Quod autem dicit hic
Matthæus in paropſide, Marcus dicit in
catino. Paropſis enim eſt uas eſcarum qua
drangulatum à partibus aſſibus, id eſt
æquis lateribus dictum. Catinum uero
uas fictile aptum ad immittendum liquo-
rem,

rem, & potuit fieri ut in menſa uas fictile
quadrangulatum contineretur. Orig. Hæc
eſt autẽ propria conſuetudo hoïum nimis
malorum, ut poſt ſalem & panẽ inſidien-
tur hominibus, maxime nihil inimicitiæ
ab eis habentibus. Si aũt & poſt ſpiritualẽ
menſam abundantius videbitis multitudi
nem malitiæ eius non recordatus, nec in
corporalibus bonis, magiſtri dilectionem:
nec in ſpiritualibus, doctrinã. Tales ſunt
omnes in eccleſia, qui inſidiãtur fratribus
ſuis, cũ quibus ad eandẽ menſam corporis
Chriſti frequenter ſimul fuerunt. Hie. Iu
das aũt nec primo nec ſecundo correctus,
à proditione retrahit pedem, ſed patiẽtia
Dñi nutrit impudentiam ſuã, & ideo pęna
prædicitur, vt quem pudor nõ vicerat, cor
rigant denũciata ſupplicia. vnde ſequitur,
Filius quidem hominis &c. Remi. Huma
nitatis nanque eſt ire & redire, diuinitatis
ſemper manere & eſſe, & quia humanitas
pati potuit & mori, iccirco pulchrè dicĩ
filius hominis abire. Aperte etiam dicit,
Sicut ſcriptum eſt de eo, quoniã quæcũq;
paſſus eſt, prius à prophetis prædicta ſunt.
Chry. in ho. Hoc autem dixit ad conſolan
dum diſcipulos, vt non exiſtimarent infir-
mitatis id eſſe ꝙ paſſurus erat, & ut etiam
corrigeret proditorem, quanuis autẽ ſcri
ptum fuerit paſſurum eſt Chriſtum, nihilo
minus tamen incuſatur Iudas. Non.n. tra
ditio Iudæ ſalutem noſtrã operata eſt, ſed
ſapiẽtia Chriſti, qui aliorum nequitiis ad
id quod nobis expediebat vtebatur. vnde
ſequitur: Væ autem homini &c. Orig. Nõ
autẽ dixit; væ homini illi à quo traditur,
ſed per quem tradetur, oſtendens alterum
à quo tradebatur. i. à diabolo, ipſum autẽ
Iudã miniſtrum eſſe traditionis, væ autem
omnibus proditoribus Chriſti, quicunque
.n. diſcipulos Chriſti tradit, ipſum Chri-
ſtum tradit. Rem. Væ etiam erit omnibus,
qui maligna cõſcientia, & polluta ad men
ſam Chriſti accedunt, quãuis.n. Chriſtum
non tradant Iudæis crucifigendum, tradũt
tamen ſuis iniquis membris ſumendum,
& ad maiorem exaggerationem ſubdit: Bo
num erat ei &c. Hier. Non autem ideo pu
tãdus eſt ante fuiſſe quàm naſceretur, quia
nulli poſſet eſſe bene, niſi ei qui fuerit: ſed
ſimpliciter dictum eſt, multo melius eſſe
non ſubſiſtere quàm male ſubſiſtere. Aug.
de quæſt. Euan. Et ſi quiſpiam contendit
aliquam vitam eſſe ante iſtam, non Iudæ
tantum, vt non naſceretur, ſed nulli expe
dire cõuincitur. An diabolo dicit nõ expe
dire naſci ſ. ad peccatũ, an ẽt bonũ erat il-
li, vt Chriſto non naſceretur per vacatio
nẽ, ne eſſet apoſtata. Origen. Iudas ãt poſt
oïum Apoſtolorũ interrogationes, & poſt
Chriſti narrationẽ de ipſo, vix aliqñ & ip
ſe interrogauit verſuto conſilio, vt ſimilia
cæteris interrogando celaret proditionis
conſilium. Nam vera triſtitia non ſuſtinet
moram. vnde ſequitur: Reſpondens autẽ
Iudas qui tradidit eum, dixit: Nunquid e-
go ſum rabbi? Hie. In quo blandientis fin
git affectum ſiue incredulitatis ſignum.
Cæteri.n. qui non erant proditurí, dicũt:
Nunquid ego ſum domine. Iſte qui pro-
diturus erat non dñm, ſed magiſtrũ vocat,
quaſi excuſationem habeat ſi dño denega
tio ſaltem magiſtrũ prodiderit. Orig. Vel
hoc ipſum quaſi ſubſanans dicit, quia vo-
cabatur magiſter cum non eſſet hoc voca-
bulo dignus. Chry. in ho. Quamuis autem
dñs poterat dixiſſe, argentum es pactus ac
cipere, & adhuc audes interrogare, ſed ni
hil horũ dixit mitiſſimus Ieſus, nobis ter
minos & regulas præfigens, Sequitur.n.
Et ait illi, tu dixiſti. Remi. Quod ſic põt
intelligi. Tu dicis, & verũ dicis, ſiue tu di-
xiſti, & non ego, vt adhuc ei locus pœnitẽ
tiæ concederetur, dum non apertius eius
peruerſitas manifeſtatur. Rab. Potuit hoc
ẽt ſic dici à Iuda, & à domino reſponderi,
vt non oẽs aduerterent quod dictũ erat.

Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait. Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum.

Hier. Poſtquam typicum paſcha fuerat
impletũ, & agni carnes cum Apoſtolis co
mederat, ad verũ paſchæ tranſgreditur ſa
cramentum, vt quõ omni præfiguratione
eius Melchiſedech, ſummi Dei ſacerdos,
panẽ & vinũ offerẽs fecerat, ipſe quoq; in
veritate ſui corporis & ſanguinis repræ-
ſentaret. vnde dr: Cęnãtibus aũt illis, Au-
gu. ad Ianuariũ. In quo liquido apparet,
quando primo receperunt diſcipuli cor-
pus & ſanguinẽ domini, non eos accepiſſe
ieiunos. Nunquid tamen propterea calũ-
niandus eſt ritus uniuerſæ eccleſiæ, ꝙ à ie
iunis ſemꝑ accipitur? Placuit.n. Spiritui
ſancto

participes fecit. vnde ſequitur. Deditque diſcipulis ſuis. Leo pa. in ſer de paſ. Nec ab hoc quidẽ myſterio traditore ſubmoto, ut oſtenderetur Iudas nulla iniuria exaſperatus, qui impietate voluntaria erat præſcius. Aug. ſup. Ioan. De uno. n. pane, & Petrus accepit, & Iudas: ſed Petrus accepit ad vitam, Iudas ad mortem. Chry. in ho. Et hoc Ioannes oſtendit dicens: Quoniam poſt hoc intrauit in eũ Satanas. Etenim maius peccatum ei factum eſt, & q̃m cum tali mente ad myſteria acceſſit, & q̃n cum acceſſiſſet, non factus eſt melior, neq; timore, neque beneficio, neque honore. Chriſtus aũt non prohibuit eum quamuis omnia nouerit ut diſcas quoniã nihil dereliquit eorũ quæ in correptionem cõueniunt. Remig. In hoc etiam facto reliquit exemplum eccleſiæ, vt neminem à ſocietate ſuã, neque à cõmunione corporis & ſanguinis domini ſegreget, niſi pro aliquo manifeſto & publico crimine. Hilar. Vel ſine Iuda paſcha accepto calice & fracto pane conficitur; dignus enim æterno earum ſacramentorum cõmunione non fuerat: diſceſſiſſe autem eum hinc intelligitur, quod cum turbis reuerſus oſtenditur. ſequitur: Et ait, accipite & comedite. Augu. de ver. do. Inuitat dominus ſeruos, ut præparent eis cibum. ſ. ſeipſum. Sed quis audeat manducare dominum ſuũ? & quidem quando manducatur reficit, ſed non deficit. uiuit mãducatus, quia ſurrexit occiſus; nec q̃n manducatur, partes de illo facimus & quidem in ſacramento ſic fit. Norunt fideles quemadmodũ manducent carnem Chriſti, vnuſquiſque partem ſuam accipit, per partes manducatur in ſacramento & integer manet, totus in cœlo, totus in corde tuo. Ideo aũt iſta dicuntur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur: quod videtur hẽt ſpeciẽ corporalem, quod intelligitur, fructũ hẽt ſpiritualem. Aug. ſuper Ioan. Carnem autem Chriſti non edamus tantum in ſacramento, quod & multi mali faciunt, ſed vſq; ad ſpiritus participationem manducemus, vt in dñi corpore tanquam membra maneamus, vt eius ſpiritu vegetemur. Ambr. de ſacra. Ante. n. q̃ conſecretur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint dicentis: Hoc eſt corpus meũ, corpus Chriſti eſt.

Et accipiens calicẽ, gratias egit, & dedit illis, dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico autem vobis non bibam amodo de hoc genimine uitis uſque in diem illum, cum illud bibam nobiſcum nouum in regno patris mei.

Remi. Quia corpus ſuum ſub ſpecie panis dominus diſcipulis dederat, pulchrè etiam calicem ſui ſanguinis tradit eiſdem. vnde dicitur: Et accipiens calicem &c. In quo demonſtrat quantum de noſtra ſalute gratuletur, pro quibus etiam ſanguinem ſuum funderet. Chry. in ho. Ideo ẽt gratias egit, vt nos doceret qualiter oportet nos hoc myſterium perficere, & etiam monſtrauit quoniã ad paſſionem non venit nolens. Erudiuit. n. nos quodcunque patimur cum gratiarum actione ferre, & etiã ex hoc bonam ſpem nobis dedit. Si. n. figura huius ſacrificii, ſ. immolatio agni paſcalis, facta eſt liberatio populi ab Aegyptiaca ſeruitute, multo magis veritas liberabit orbem terrarum. Sequitur: Et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Ne autẽ hoc audientes turbarentur, primum ipſe ſanguinem ſuum bibit, inducens eos ſine turbatione in communionem myſteriorũ. *Chriſtus ſeipſum primo cõmunicauis & hoc idẽ notatur.* Hie cõtra Heluí. Sic igitur dominus Ieſus fuit conuiuia & conuiuium ipſe comedens & qui comeditur. Sequitur: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti &c. Chry. in ho. Hoc eſt annunciationis legis nouæ, hoc. n. promittebat vetus teſtamentum quod continet nouum. Sicut. n. vetus teſtamentum habuit ſanguinem vitulorum & ouium, ita nouum habet ſanguinem dominicum. Remi. Sicut. n. legitur, quia accepit Moyſes ſanguinem agni & miſit in craterem, & intincto faſciculo hyſopi aſperſit populum, dicens: hic eſt ſanguis teſtamenti quod mandauit ad vos Deus. Chry. in ho. Sanguinem autem nominans, & paſſionem ſuã pronunciat, dicens: Qui pro multis effundetur. Et rurſus dicit mortis cauſam, cum ſubdit. In remiſſionem peccatorũ. quaſi d. ſanguis agni in Aegypto effuſus eſt pro ſalute primogenitorũ populi Iſraelis: hoc autem in remiſſionem peccatorum uniuerſi orbis terrarum. Remi. Et notandũ quia non ait, Pro paucis, aut pro omnibus, ſed pro multis: quia nõ venerat

unam

vnam tantũ gẽtem redimere, ſed multos de oĩbus gentibus. Chry. in ho. Hoc autẽ dicens oſtendit ꝙ paſſio eius myſterium eſt ſalutis humanæ, per quod etiam diſcipulos cõſolatur. Et ſicut Moyſes ait: Hoc erit vobis memoriale ſempiternum, ita & ipſe dixit, vt Lucas refert, Hoc facite in meã commemorationem. Remig. Non ſolũ autem panem, ſed etiam vinum offerendũ docuit, vt eſurientes & ſitientes iuſtitiã, his myſterijs doceret eſſe recreandos. Glo. Sicut. n. corporalis refectio fit per cibum & potum, ita ſub ſpecie cibi & potus nobis ſpiritualem refectionem dñs præparauit. Conueniens ẽt fuit ad ſignandum dominicam paſſionem, vt ſub duplici ſpecie hoc ſacramentum inſtitueretur. In paſſione. n. ſanguinem ſuum effudit, & ſic ſanguis eius fuit à corpore ſeparatus. Oportuit ergo ad dominicam paſſionẽ repreſentandam ſeorſum proponi panẽ & vinum quæ ſunt corporis & ſanguinis ſacramenta. Sciendum tamẽ eſt, ꝙ ſub vtraque ſpecie totus Chriſtus cõtinetur; ſub ſpecie quidem panis ſimul ſanguis cũ corpore, & ſub ſpecie vini ſimul corpus cum ſanguine. Amb. in epiſt. ad Corin. Ideo ẽt in duabus ſpeciebus celebratur. ualet. n. ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus. Chry. ad conci. Calix uero domini non eſt aqua ſola & vinum ſolum, niſi utrunq; miſceatur, quõ nec corpus domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi utrunq; fuerit adunatum. Ambro. de ſacra. Si autem Melchiſedech panem & vinũ obtulit, quid ſibi uult aquæ mixtio? Accipe rõnem. Tetigit Moyſes petram; & petra undam maximam fudit. Petra autẽ erat Chriſtus: & unus de militibus lancea tetigit latus Chriſti, & de latere eius aqua fluxit, & ſanguis: aqua ut mundaret, ſanguis ut redimeret. Remi. Sciendum ẽt ꝙ ut Ioãnes dicit, Aquæ multæ populi ſunt. Et quia nos oportet ſemper manere in Chriſto, & Chriſtum in nobis. uinũ aquæ mixtum offertur, ut oſtendatur, quia caput & mẽbra, id eſt, Chriſtus & eccleſia unum ſunt corpus; uel ut demonſtretur, quia nec Chriſtus paſſus eſt abſque amore noſtræ redẽptionis, nec nos ſaluari poſſumus abſq; illius paſſione. Chry. in ho. Quia uero de paſsione & cruce eis locutus erat,

Recte intelligas iſtud ſciẽdum.

cõſequẽter eũ qui de reſurrectione eſt ſermonẽ inducit dicens: Dico aũt vobis non bibã amodo de hoc genimine uitis, &c. Regnũ ãt reſurrectionẽ ſuã nominat. ideo autẽ hoc de reſurrectione dixit, q. ſ. cum Apoſtolis eſſet bibiturus, ne aliqui exiſtimarẽt phantaſiã eſſe reſurrectionẽ, & iã perſuadentes hominibus de Chriſti reſurrectione, dixerunt. Simul comedimus & bibimus cũ eo, poſtquã reſurrexit à mortuis. per hoc ergo oſtendit ꝙ uidebunt eũ reſuſcitatũ, & cũ ipſis rurſus erit. Quod ãt dicit, Nouum, clare intelligendum eſt noue, id eſt nouo modo, non quaſi corpus paſsibile habens & indigens cibo. Non. n. poſt reſurrectionẽ comedit & bibit, quia cibo indigeret, ſed propter reſurrectionis certitudinẽ. Quia vero ſunt quidã hæretici in ſacris myſterijs aqua vtentes, non uino, demonſtrat per hæc verba quoniã & cũ ſacra myſteria tradidit, uinum dedit, quod reſuſcitatus bibit, ꝓpter hoc dicit, Ex hoc genimine uitis. Vitis. n. uinum nõ aquam generat. Hiero. Vel aliter: De carnalibus dominus tranſit ad ſpiritualia, ꝙ uinea de Aegypto tranſplantata, populus ſit Iſrael, ſacra ſcriptura teſtatur. dicit ergo dominus ſe de hac uinea nequaquam eſſe bibiturũ, niſi in regno patris. Regnum patris fidẽ puto eſſe credentiũ: ergo cum Iudæi regnũ receperint patris, tũc de uino eorum dominus bibet. Attende autem ꝙ dicat Patris & non Dei. Omnis. n. pater nomẽ eſt filij, ac ſi diceret, cum crediderint in Deum patrem, & adduxerit eos pater ad filium. Remig. Vel aliter: Non bibã de geni. vi. huius, id eſt non vltra ſynagogæ carnalibus oblationibus delectabor, in quibus illa paſchalis agni immolatio præcipuum locum tenere ſolebat. Aderit autem meæ reſurrectionis, & dies in quo in regno patris cõſtitutus, id eſt gloria æternæ immortalitatis ſublimatus vobiſcum illud bibam nouum, hoc eſt de ſaluatione illius populi iã renouati per aquã baptiſmatis, quaſi nouo gaudio lætabor. Aug. de quæ. euan. Vel aliter: Cum dicit, Bibã illud nouũ, vult intelligi hoc uetus eſſe; Quia ergo de propagine Adam, qui uetus homo appellat̃, corpus ſuſcepit, quod in paſsione morti traditurus erat, unde etiã per uini ſacramentum commendauit ſangui-

Quidam hæretici loco uini utuntur aqua.

gainem ſuum. ſed quid aliud nouum vinū,
niſi immortalitatem renouādorum corpo
rum intelligere debemus? Quod autem di
cit, Vobiſcum bibā, etiam ipſis reſurrectio
Anagogica expoſitio. nem corporū ad induendam immortalita-
tem promittit: uobiſcum enim nō ad idem
tempus; ſed ad eādem innouationem eſſe
dictum accipiendum eſt. Nam & nos dicit
Apoſtolus reſurrexiſſe cū Chriſto, ut ſpes
rei futuræ iā lætitiam præſentem afferat.
Quod autē de hoc genimine vitis, etiam
illud nouum eſſe dicit, ſignificat vtique ea
dem corpora reſurrectura ſecundum inno
uationem celeſtem, quæ nunc ſecundū ter
renam vetuſtatem ſunt moritura. Hil. Vi-
detur autem ex hoc q Iudas cum eo nō bi
berit, quia non erat bibiturus in regno, cū
vniuerſos tunc bibentes ex vitis illius fru
ctu bibituros ſecum poſtea pollicetur. Gl.
Sed ſuſtinendo aliorum ſanctorum ſenten
tiam, q ſcilicet Iudas ſacramenta recepe-
rit à Chriſto, dicendum eſt quod hic dicit,
Vobiſcum, ad plures eorum non ad omnes
referendum eſſe.

Et hymno dicto, exierunt in montē Oliueti Tūc dicit illis Ieſus: Omnes uos ſcādalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem reſurrexero, præcedā uos in Galileā. Reſpondens autem Petrus, ait illi. Etſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquā ſcādalizabor. Ait illi Ieſus. Amē dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus. Etiā ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter, & omnes Diſcipuli dixerunt.

Orig. Diſcipulos qui acceperant bene-
dictionis panem, & biberant calicē gratia
rū actionis docebat dominus pro his om-
nibus hymnum dicere patri. vnde dicitur:
Et hymno dicto exierunt in mōtem oli. vt
de alto tranſirent ad altū, quia fidelis non
pōt aliquid agere in cōualle. Chry. in ho.
Audiant quicunque, uelut porci, ſimplici
ter māducantes cū ebrietate ſurgunt, cum
deceret gratias agere & in hymnum men
ſam deſinere. Audiant quicunque ultimā
orationē in ſacris myſteriis nō expectāt.
Vltima enim oratio miſſe illius hymni eſt
ſignum. Gratias ergo egit antequam ſacra
myſteria Diſcipulis daret, ut & nos gra-
tias agamus. Hymnū dixit poſtquām dedit
ut & nos hoc ipſum faciamus. Hier. Iuxta
hoc exēplum ſaluatoris qui pane Chriſti
& calice ſaturatus & inebriatus fuerit po-
teſt laudare Deū & cōſcendere mōtē Oli
ueti: ubi laborū refectio, doloris ſolatiū,
& ueri luminis notitia eſt. Hil. Per hoc ēt
oſtendit q homines cōſummati in uniuer
ſis diuinorū myſteriorū uirtutibus, gaudio
& exultatione cōmuni, in cœleſtē gloriā
efferuntur. Ori. Apte etiā mons miſericor
diæ eſt electus, ubi prænūciaturus fuit ſcā
dalum infirmitatis Diſcipulorum: iā tunc
paratus, ut nō repelleret Diſcipulos diſce
dētes, ſed ut reciperet reuertētes. unde ſe
quitur: Tunc dixit il. Ieſus: Omnes uos ſcā.
patie. in me in iſta nocte. Hier. Prædicit q
dē quod paſſuri ſunt, ut cum paſſi fuerint
non deſperent ſalutem, ſed agētes pœnitē
tiam liberentur. Chry. in ho. In quo etiam
docet nos quales ante crucē fuerunt Diſci
puli, & quales poſt crucem. Etenim qui ne
que cum Chriſto dum crucifigebatur ſtare
poterāt, poſt mortē Chriſti adamante fue
runt fortiores. Fuga. n. Diſcipulorū, & ti-
mor, demōſtratio eſt mortis Chriſti, ut cō
fundantur qui hæreſi Marchionis ægrotant.
Si. n. neq; ligatus eſt, neq; crucifixus, unde
Petro & reliquis Apoſtolis incuſſus eſt tā
tus timor? Hie. Et ſignāter addidit, in iſta
nocte quia quomodo q inebriātur, nocte
inebriantur, ſic & qui ſcandalum patiuntur,
in nocte & in tenebris ſuſtinent. Hil. Hu-
ius ēt prædicationis fides, auctoritate pro
phetiæ ueteris continebatur. unde ſequi-
tur: Scriptum eſt enim &c. Hie. Hoc alijs
uerbis in Zacharia propheta ſcriptū eſt, &
ex perſona prophetæ ad Deum dicitur: Per
cut. paſtorem, & diſpergentur oues. Percu
titur autē paſtor bonus, ut ponat animam
ſuā pro ouibus ſuis, & de multis gregibus
errorum, fiat unus grex, & unus paſtor.
Chry. in ho. Hanc autem prophetiam in-
ducit, ſimul quidem ſuadens eis attendere
ſemper quæ ſcripta ſunt, ſimul etiam oſtē
dens quoniam ſecundum Dei conſilium
crucifigebatur, & undique monſtrans
non alienum ſe eſſe à ueteri teſtamento.
& à Deo qui in eo prænūciabatur. non au
tem permiſit eos in triſtibus permanere,
ſed & læta prænunciat, dicens: Poſtquam
autem reſurrexero, præcedam uos in Ga-
lilæam. Non enim confeſtim poſt reſur-
rectionem in cœlo eis apparuit, neque in

longam quãdam regioné,ut eis appareat uadit,ſed in ipſa gente,& in ipſis ferè regionibus,ut & hinc crederet,qm̃ qui crucifixus eſt,ipſe eſt qui reſurrexit.Propter hoc ét ſe in Galilæam abire dicit, ut à timore Iudæorum liberati, crederent ei quod dicebatur. Orig. Prædicit ét hoc eit ut qui ad modicum diſperguntur ſcandalum paſſi, poſt congregentur à reſurgẽte Chriſto & præcedente eos in Galilæã Gentiũ.Hila. Sed Petrus in tantum,& affectu,& charitate Chriſti efferebatur, ut & imbecillitaté carnis ſuæ,& fidem uerborum domini non contueretur, quaſi dicta eius efficienda nõ eſſent:unde ſequit, Rñdens Petrus ait illi:Et ſi &c. Chry.in ho.Quid ais ò Petre? Propheta dixit,Diſpergentur oues, & Chriſtus confirmauit quod dictum eſt & tu dicis, Nequaquam. Qñ dixit:Vnus ex uobis me tradet,timebas ne tu eſſes traditor,quamuis nihil tibi tale cõſcius eras, nunc ãt manifeſtè eo dicente,quoniam omnes ſcandalizabimini,contradicis,ſed quia erutus erat ab anxietate,quam de proditione habuẽrat,cõfidens de reliquo, dicebat. Ego nunquam ſcandalizabor. Hie. Non tñ eſt temeritas, nec mendaciũ,ſed fides eſt Apoſtoli Petri,& ardens affectus erga dominum ſaluatorem.Remig. Quod ergo ille dicit præuidendo,iſte denegat amando,ubi moraliter inſtruimur, ut quantum confidimus de ardore fidei,tantum timeamus de carnis fragilitate. Videtur tñ accuſabilis Petrus,& qm̃ contradixit,& quoniã alijs ſe ipſum præpoſuit,& tertio, quoniã totum ſibi attribuit,quaſi fortiter eſſet pſeueraturus.Vt hoc igitur in eo ſanaret, permiſit fieri eius caſum, non impellens eũ ad negandum,ſed eũ ſibi deſerens, & naturã humanam de fragilitate conuincens. Orige. Vnde alij diſcipuli ſcandalizati ſunt in Ieſu:Petrus autem non tantum ſcandalizatur, ſed abundantius relinquitur ut ter denegaret.unde ſequitur. Ait illi Ieſus:Amen dico tibi,quia in hac nocte antequã gallus cantet,ter me negabis. Aug. de con.euan. Põt ãt mouere ꝙ tam diuerſa non tantum uerba,ſed etiam ſententias Euangeliſtæ præmittunt, quibus præmonitus Petrus illam præſumptionem proferret,uel cũ domino uel pro domino moriendi,ita ut cogant intelligibiliter cum expreſſiſſe præſumptioné ſuã diuerſis locis,ſermonis Chriſti, & ter illi à domino reſponſum ꝙ eum eſſet ante galli cantum ter negaturus,ſicut ét poſt reſurrectioné ter illum interrogat, vtrum eum amet & mandatum de paſcendis ouibus ter præcepit. Quid.n.habent hæc uerba Matthæi uel ſententiæ ſimile illis,uel quibus ſecũdum Ioan.uel quibus ſecundum Lu. Petrus protulit præſumptionem ſuam. Marcus autem penè ipſis uerbis hoc commemorat,quibus & Matthæus niſi ꝙ diſtinctius quemadmodum futurũ eſſet,expreſſit dictum eſſe à domino: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac,priuſquam bis gallus uocẽ dederit,ter me es negaturus. unde nonnullis qui parũ attendunt Marcus uidetur non congruere cæteris, tota.n.negatio Petri trina eſt, quæ ſi poſt primum galli cantũ inciperet, falſum dixiſſe uiderentur tres euangeliſtæ,qui dicunt dixiſſe dominum, ꝙ antequam gallus cantaret eum Petrus eſſet negaturus.Rurſus ſi totam trinam negationé ante peregiſſet, quàm cantare gallus inciperet, ſuperfluo dixiſſe Marcus deprehenderetur ex perſona domini:Priuſquã gallus bis uocem dederit,ter me es negaturus. Sed quia ante primum galli cantum cœpta eſt illa trina negatio, attenderunt tres euangeliſtæ nõ qñ eam completurus eſſet Petrus,ſed quãta futura eſſet,& quãdo incœptura, id eſt ante galli cantum, quanquam in animo eius, & ante primum galli cantum tota poſſet intelligi quoniã ante galli cantum tantus timor obſederat mentẽ, qui eã poſſet uſq; ad tertiam negationé perducere: Multominus igitur mouere debet, quia trina negatio etiam trinis negantis uocibus ante galli cantum cœpta,& ſi non ante primũ galli cantũ peracta eſt,tanquam ſi alicui diceretur. Antequã gallus cantet, ad me ſcribes epiſtolã, in qua mihi ter cõuiciaberis,non utique ſi eã ante omnem galli cantũ ſcribere inciperet, & poſt primum galli cantum finiret,ideo dicendum erat falſum fuiſſe prædictũ.Orig. Quæres ãt ſi poſſibile erat ut nõ ſcandalizaret Petrus,ſemel ſaluatore dicente;qm̃ oẽs uos ſcandalum patiemini in me?Ad quos aliquis reſpõdebit,quoniã neceſſe erat fieri quod

Concor. euange.

quod prædictum erat à Ieſu. Alias autem
dicit; quoniam qui exoratus à Niniuitis,
quæ prædixerat per Ionā nō fecit, poſſibi
le fuit vt repelleret ēt ſcandalum à Petro
deprecante. Nunc autem promiſſio eius
audax in affectu quidem prompto, non ſi-
ne prudenti facta eſt ei cauſa, vt nō ſolum
ſcandalizaretur, verumetiam ter denega-
ret. Poſtquā autem cum affirmatione iura
menti pronunciauit, dicet aliquis ꝙ non
erat poſſibile vt non denegaret. Si.n.iura
mentum erat Chriſti, amen: mentitus fuiſ
ſet dicendo: Amen dico tibi, ſi verū dixiſ-
ſet Petrus, quia nō te negabo. videntur au
tem mihi cæteri Diſcipuli cogitātes quod
primum fuerat dictum: Omnis vos ſcanda
lum patiemini. Ad hoc autē quod dictum
eſt Petro: Amen dico tibi &c. promiſerūt
ſimiliter Petro, quia non erant cōprehen
ſi in illa prophetia. vnde ſequitur. At illi
Petrus: Etiā ſi oportuerit me mori tecum,
nō te negabo. Similiter & omnes Diſcipu
li dixerunt: hic etiā Petrus neſcit quid lo-
quatur. Cū Ieſu.n.mori pro omnibus mo-
rientes hominum non erat; quoniā omnes
fuerant in peccatis, & omnes opus habe-
bant vt pro eis alius moreretur, non ipſi
pro aliis. Raba. Sed quia intellexerat Pe
trus dominum præ timore mortis eum ſe
prædixiſſe negaturum, ob hoc dicebat, ꝙ
licet periculum mortis immineret, nullo
modo ab eius fide poſſet auelli, & ſimili-
ter alij Apoſtoli per ardorem mentis ti-
muerunt dānum mortis, ſed vana fuit præ
ſumptio humana ſine protectione diuina.
Chry. in ho. Hinc ergo magnum diſcimus
dogma, quòd nō ſufficit deſiderium homi
nis, niſi diuino aliquis potiatur auxilio.

*Tunc uenit Ieſus cum illis in uillam quæ dici-
tur Gethſemani. Et dixit Diſcipulis ſuis. Sedete hic
donec uadam illuc, & orem. Et aſſumpto Petro, et
duobus filiis Zebedæi cœpit contriſtari, & mæſtus
eſſe. Tunc ait illis. Triſtis eſt anima mea uſque ad
mortem. Suſtinete hic, & uigilate mecum.*

Remi. Paulò ſuperius Euangeliſta dixe
rat, quia hymno iam dicto, exiit cum Di-
ſcipulis in montem Oliueti, & vt oſtende
ret ad quem locum ipſius montis diuerte
rit, conſequenter adiunxit: Tunc venit Ie
ſus cum illis &c. Rab. Lucas dicit: In mon
tem Oliueti. Ioannes trans torrentem Ce
dron, quod idem eſt quod Gethſemani, &
eſt locus in quo orauit ad radicem montis
Oliueti, vbi ortus eſt; vbi ēt eccleſia eſt æ-
dificata. Hier. Gethſemani interpretatur
vallis pinguiſſima; in qua iuſſit Diſcipulos
ſedere pauliſper, & expectare redeūtem,
donec pro cunctis dn̄s ſolus oraret. Orig.
Non.n.conueniebat vt ibi caperetur, vbi
cum diſcipulis manducauerat paſcha: con
ueniebat autem & priuſquam proderetur
orare & eligere locum mundū ad oratio-
nē. vnde ſequitur: Et dixit Diſcipulis ſuis,
ſedete hic, donec &c. Chry. in ho. Hoc au
tem dicit, quia Diſcipuli indiuiſibiliter ſe
quebantur Chriſtum. Conſuetudo.n.ei e-
rat ſine Diſcipulis orare. Hoc autem facie
bat erudiens nos in orationibus quietem
nobis cōſtituere, & ſolitudinem quærere.
Dama. in lib.3. Sed cū oratio ſit aſcenſus
intellectus ad Deum, vel petitio decentiū
à Deo, qualiter dominus orabat. Neq; .n.
aſcenſione, quæ à Deo eſt, indigebat in-
tellectus eius, ſemel ſecundum perſonam
Deo verbo vnitus; neque.n.ea quæ à Deo
eſt petitione, vnus.n. Deus & homo Chri
ſtus eſt. Sed formans in ſeipſo quod noſtrū
eſt, docuit nos à Deo patre petere, & ad ip
ſum extendi; ſicut.n. paſſiones ſuſtinuit ut
triumphans, nobis aduerſus eas victoriam
tribueret; ita orat, nobis uiam faciens ad
eam quæ ad Deum eſt aſcenſionem, & pro
nobis omnem iuſtitiam implens, & recon
cilians nobis patrem ſuum, & ut principiū
ipſum honorans, & monſtrans ꝙ non eſt
Deo contrarius. Remi. Cùm autem Domi
nus in monte orauit, docuit nos in oratio-
ne pro cœleſtibus Dominum ſupplicare.
Cùm uerò in uilla orauit, nos inſtruxit ut
in oratione ſemper humilitatē ſeruare ſtu
deamus. Raba. Pulchrè autem appropin-
quans paſſioni, in ualle pinguedinis oraſſe
dicitur, ut demonſtraret ꝙ per uallem hu-
militatis, & pinguedinem charitatis, mor
tem pro nobis ſuſceperit. Moraliter etiam
nos inſtruxit, ut non geſtemus cor aridum
à pinguedine charitatis. Raba. Appropin
quans etiam morti dominus, in ualle pin-
guedinis orauit, quia per vallem humilita
tis, & pinguedinem charitatis, pro nobis
mortem ſubiit. Rem. Quia uerò fidem di
ſcipulorum, & conſtantiam deuotæ ſibi vo
luntatis acceperat, ſed turbandos illos, &
diſpergendos præſciebat, ideo iuſſit eos in-

Gethſemani interpretatio.

loco ſedere. Nam ſedere requieſcētis eſt, laboraturi.n.erant eum negaturi. Qualiter aūt progreſſus ſit, manifeſtat, cum ſubiungit; Et aſſumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Illos uidelicet aſſumpſit, quibus in monte claritatem ſuæ maieſtatis oſtenderat. Hil. Sed quia dicit, Cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe, hæreticorū omnis hic ſenſus eſt; ut opinentur metum mortis in Dei filium incidiſſe, quis aſſerunt non de æternitate prolatum, neq; de infinitate paternæ ſubſtātiæ extitiſſe, ſed ex nihilo per eum qui omnia creauit effectum, & ideo in eo doloris anxietas, ideo metus mortis, ut q mortem timere potuit, & mori poſſit. qui uerò mori potuit, licet in futurum erit, non tamen per eum qui ſe genuit ex preterito ſit ęternus, ꝙ ſi per fidem capaces euangeliorum eſſent ſcirent uerbum in principio Deum, & hoc in principio apud Deum, & eādem eſſe æternitatem gignentis, & geniti. Sed ſi uirtutem illā incorruptæ ſubſtantiæ, imbecillitatis ſuæ forte aſſumptio carnis infecerit, ut ſit ad dolorem infirma, ad mortem trepida, iam & corruptioni ſubdita erit; ac ſi æternitate demutata in metū hoc quod in ea eſt, poterit aliquando non eſſe. Deus autem ſine menſura temporum ſemper eſt, & qualis eſt talis ſemper æternus eſt. Mori igitˀ nihil in Deo potuit; nec ex ſe metus Deo ullus eſt. Hier. Nos autē ita dicimus hominem paſſibilem à Dei filio ſuſceptum, ut deitas impaſſibilis permaneret. Paſſus eſt.n. Dei filius non putatiuè, ſed uerè omnia quæ ſcriptura teſtatur, ſecundum illud quod pati poterat, ſecundum.ſ. ſubſtantiam aſſumptam. Aug.10.de Tri. Puto autem non alia hic ad timendū, quàm paſſionis, & mortis cauſa à quibuſdam prætenditur. Interrogo autem eos q hoc ita exiſtimant, an ratione ſubſiſtat, ut mori timuerit, qui omnem ab Apoſtolis timorem mortis expellens, ad gloriam eos ſit martyrij adhortatus. quid enim ipſe in mortis ſacramento doluiſſe exiſtimandus eſt, qui pro ſe morientibus uitā rependit? Deinde quem dolorē mortis timeret, poteſtatis ſuæ libertate moriturus? Si etiam paſſio honorificatura eum erat, quomodo triſtem eum metus paſſionis effecerat. Hil. la.ſu.Mat. Quia ergo mœſtum dominum fuiſſe legimus, cauſas mœſtitiæ reperiamus. Admonuerat ſuperius omnes ſcandalizandos, Petrum etiam dominus ter negaturum eſſe reſpondit; aſſumptisq́; eo, & Iacobo, & Ioanne cœpit triſtis eſſe; ergo nō ante triſtis eſt q̄ aſſumit, ſed omnis metus illis eſſe cœpit aſſumptis, atq; ita non de ſe orta eſt, ſed de eis quos aſſumpſerat mœſtitudo. Hier. Contriſtabatur ergo dominus non timore patiendi, qui ad hoc venerat ut pateretur, & Petrum temeritatis arguerat; ſed propter infeliciſſimum Iudā, & ſcandalum omnium Apoſtolorum, & reiectionem uel reprobationem populi Iudæorum, & euerſionem miſeræ Hieruſalem. Dam. in lib.3. Vel aliter. Omnia quæ non ante ad eſſe deducta ſunt à conditore exiſtendi naturaliter deſideriū habent & non exiſtere naturaliter fugiunt, & Deus igitur uerbū homo factus habuit hoc deſiderium, ꝙ demonſtrauit eſcā & potum & ſomnum, quibus.ſ conſeruatur uita deſiderans, & naturaliter in experientia horū factus, & econtrario deſiderauit corruptiuorum amotionem; unde & tēpore paſſionis quā uoluntariè ſuſtinuit, habuit mortis timorem naturalē, & triſtitiā; eſt.n. timor naturalis anima nolēte diuidi à corpore, ꝑ eam quæ ex principio à conditore impoſita eſt naturalem familiaritatem. Hie. Dñs ergo noſter ut ueritatē aſſumpti probaret hominis, verè quidem contriſtatus eſt, ſed ne paſſio in animo illius dominaretur, ꝑ paſſionē cœpit contriſtari; aliud eſt n. contriſtari, & aliud incipere contriſtari. Rem. Deſtruūtur autem in hoc loco Manichæi, qui dixerunt illum phantaſticum corpus aſſumpſiſſe, nihilominus & illi q dixerunt eum ueram animā non habuiſſe, ſed loco animæ diuinitatem. Aug. in lib.83. quæſt. Habemus.n. euangeliſtarum narrationes, per quas Chriſtum & natum de beata Virgine Maria cognouimus, & cōprehenſum à Iudæis, & flagellatum, & crucifixum atque interfectum, & ſepultū in monumento, quæ oia facta eſſe, intelligere ſine corpore nemo poteſt; nec figuratè accipienda quiſquam uel dementiſſimus dixerit, cum dicta ſint ab eis qui res geſtas ut meminerāt, narrauerunt. Sicut ergo iſta corpus eū habuiſſe teſtantur, ſic & eum habuiſſe indicant animam affectiones illæ, quæ non

Alia ſētētia Hilarii.

poſſunt

poſſunt eſſe niſi in anima,quas nihilominus eiſdẽ Euãgeliſtis narrãtibus legimus. Et miratus eſt Ieſus,& iratus,& contriſtatus. Aug. 14. de ci. Dei c.9. Cum ergo in Euangelio iſta referuntur,non falſo utiq; referuntur,verum ille hos motus certiſſimæ diſpenſationis gratia,ita cũ uoluit ſuſcepit animo humano, vt cũ voluit factus eſt homo. Habemus quidem,& nos huiuſmodi affectus ex humanæ conditionis infirmitate:nõ aũt ita dominus Ieſus, cuius infirmitas fuit ex poteſtate. Dama. in 3. li. Quapropter naturales noſtræ paſſiones ſecundum naturam & ſupra naturam fuerũt in Chriſto. Secũdum naturam enim, quia permittebat carni pati quæ propria; ſuper naturam autem,quia non præcedebant in eo voluntatem naturalia;nihil enim coactum in Chriſto conſideratur, ſed omnia uoluntaria. Volens enim eſuriuit, timuit, & contriſtatus eſt. Et ideo de manifeſtatione triſtitiæ ſubditur. Tunc ait illis, triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Amb. ſuper Euc. Triſtis autem eſt,nõ ipſe, ſed anima. Non enim triſtis ſapientia, non diuina ſubſtantia, ſed anima. Suſcepit enim animam meam,ſuſcepit corpus meum. Hier. Non autem propter mortem,ſed uſque ad mortem dicitur contriſtatus, donec Apoſtolos ſua liberet paſſione. Dicant qui irrationabilem Ieſum ſumpſiſſe animã ſuſpicantur,quomodo contriſtetur,& nouerit tempus triſtitiæ;quanuis enim, & bruta mœreant animalia, tamen non nouerunt,nec cauſas,neque tempus, uſque ad quod debeant contriſtari. Orig. Vel aliter: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem, q.d. Triſtitia cœpta eſt in me, non ſemper ſed vſque ad tempus mortis: vt cùm mortuus fuero peccato, moriar & uniuerſæ triſtitiæ, cuius principium tãtum fuit in me. Sequitur. Suſtinete hic &c. ac ſi dicat: Cæteros quidem iuſſit ſedere ibi, quaſi infirmiores ab agone iſto ſeruans eos ſecuros, vos aũt quaſi firmiores adduxit, vt collaboretis mecũ in vigilijs & orationibus: ſed & vos manete hic, vt vnuſquiſq; in gradu ſuæ vocationis cõſiſtat. quoniã omnis gratia quãuis fuerit magna, habet ſuperiorẽ. Hier. Vel ideo à ſomno prohibet, cuius tẽpus non erat imminente diſcrimine, ſed à ſomno infidelitatis, & corpore mentis.

Triſtitia Chriſti

Et progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuã, orans, & dicens. Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Verumtamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Et uenit ad Diſcipulos ſuos, et inuenit eos dormientes, & dicit Petro. Sic, non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate, & orate, ut non intretis in tẽtationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Iterum ſecundo abijt, & orauit, dicens. Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et uenit iterum, & inuenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis, iterum abiit, & orauit tertio eundem ſermonem dicens.

Orig. Petrum magis de ſe confidentẽ, & alios adduxit, vt uideant cadẽtem in faciem, & orãtem, & diſcant nõ magna, ſed humilia de ſe ſapere, nec ueloces eſſe ad ꝓmittẽdũ, ſed ſoliciti ad orãdum, & ideo dicitur. Et progreſſus puſillum. Nolebat enim longè fieri ab eis, ſed iuxta eos cõſtitutus, orare, & qui dixerat: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: laudabiliter ſe humilians cadit in faciẽ. unde ſequitur: Procidit in faciẽ ſuam orans, & dicẽs: Pater mi &c. Manifeſtans autem in oratione ſua deuotionem, quaſi dilectus, & complacens diſpoſitionibus patris addidit. Verũtamẽ nõ ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Docens ut nõ oremus fieri noſtram uoluntatem, ſed Dei. Secundum autem ꝙ cœpit pauere, & triſtari, ſecundum hoc orat calicem paſſionis trãſire, & nõ ſicut ipſe unlt, ſed ſicut pater; hoc eſt, nõ ſecũdum ſubſtãtiam eius diuinam, & impasſibilem, ſed ſecundũ naturam humanam & infirmam. Suſcipiens enim naturam carnis humanę omnes proprietates impleuit, ut non in phantaſia habuiſſe carnem eſtimaretur, ſed in ueritate. Proprium eſt autem hominis fidelis, primum quidem nolle pati aliquid doloris, maxime quod ducit uſq; ad mortẽ, quia homo carnalis eſt; ſi aũt ſic uoluerit Deus acquieſcere, quia fidelis eſt. Nã ſicut multum confidere non debemus, ne noſtram uirtutem uideamur profiteri: ſic diffidere nõ debemus, ne Dei adiutoris noſtri impotentiam uideamur pronunciare. Notãdum eſt autem quoniam Marcus quidem & Lucas hoc ipſum ſcripſerunt: Ioannes autem orãtem Ieſum ut trãſiret ab eo calix, non introducit, quoniam hi quidem magis ſecũdũ humanam naturam eius ex-

ne tēcemibi, ſed he intre. in tenta.hoc eſt. ne uos tentatio ſuperet. Hil. Cur autē ne in tentationem ueniret, admoneret eos uoluiſſet orare, oſtendit, dicens: Spiritus quidem promptus eſt, caro autē infirma. Non .n. de ſe hoc dicit, ad eos.n. hic ſermo conuerſus eſt. Hie. Hoc autem eſt aduerſus temerarios, qui quod crediderint, putant ſe poſſe conſequi. Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de fragilitate carnis timeamus. Orig. Hic conſiderandū eſt utrum ſicut omnium caro infirma eſt, ſic omnium ſpiritus promptus eſt, an omnium quidem caro infirma eſt, non autem & omnium hominū ſpiritus promptus eſt, ſed tantum ſanctorum: infidelium aūt ſpiritus ſegnis eſt, & caro infirma. Eſt autem & alio modo caro infirma eorum ſolū quorum ſpiritus promptus eſt, qui cum ſpiritu prompto opera carnis mortificant. Hos ergo uult uigilare & orare, ut non intrent in tentationem, quoniā qui ſpiritalior eſt, ſollicitior debet eſſe, ne magnum bonum ipſius grauem habeat lapſum. Remi. Vel aliter, his uerbis oſtendit ſe uerā carnem ex uirgine ſumpſiſſe, & ueram aīam habuiſſe. unde & nūc dicit ſpiritum ſuum prōptum eſſe ad patiendum, carnem uerò infirmā, timere dolorē paſſionis. Sequitur: Iterum ſecundo abiit & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt calix iſte tranſire niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Orig. Aeſtimo ꝙ calix ille paſſionis, omnino à Ieſu fuerat trāſiturus, ſed cum differentia, ut ſi quidem biberet eū & ab ipſo trāſiret, poſtmodū & ab uniuerſo genere hoīum. Si autem nō biberet eum, ab ipſo quidem forſitan tranſiret, ab hominibus aūt non tranſiret. Hunc ergo calicem paſſionis uolebat quidem à ſe tranſire, ſic ut omnino neque guſtaret amaritudinem eius, ſi tamen poſſibile eſſet, quantum ad iuſtitiā Dei. Si autem nō poterat fieri, magis uolebat ut ſumeret eum, & ſic trāſiret ab eo & ab vniuerſo hominum genere, ꝙ̄ ut cōtra uoluntatem paternam bibitionem eius effugeret. Chry. in hom. Quòd quidem ſecundo uel tertio orat, ex affectu, ſcilicet humanæ infirmitatis quo mortem timebat, certificat ꝙ uere factus eſt homo. Secundo enim uel tertio aliquid fieri, ueritatis eſt maximè demonſtratiuum in ſcripturis. unde Ioſeph dixit Pharaoni. Quod uidiſti ſecundo ad eandem rem pertinens, ſomnij firmitatis iudicium eſt. Hiero. Vel aliter: Secundo orat ut ſi Niniue, ideſt Gentilitas aliter ſaluari non poteſt, niſi aruerit cucurbita, ideſt Iudæa, fiat uoluntas patris, quæ non eſt contraria filij uoluntati, dicente ipſo per prophetam. Vt facerem voluntatem tuā Deus meus uolui. Hila. Vel aliter: Paſſuris diſcipulis omnem in ſe corporis noſtri infirmitatem aſſumpſit, crucique ſecum uniuerſa quibus infirmamur affixit, & ideo tranſire ab eo calix non poteſt, niſi illum bibat, qa pati, niſi ex eius paſſione, non poſſumus. Hier. Chriſtus autem ſolus orat pro omnibus, ſicut & ſolus patitur pro uniuerſis. Sequitur enim: Et ue. it. & inue. eos dor. Erant enim oculi eorum grauati. Langueſcebant enim & opprimebantur Apoſtolorum oculi negatione uicina. Orige. Puto enim quòd non tantum corporum oculi, quantum animarum grauati erāt, nondum enim erat eis ſpiritus datus. unde non eos reprehendit, ſed uadens iterum orauit, docens, ut nō deficiamus, ſed permaneamus in oratione, donec impetremus ea, quę poſtulare iam cœpimus. unde ſequitur. Et relictis illis iterū abiit, & orauit tertiò eundem ſermonem dicens. Hiero. Tertio autem orauit, ut in ore duorum uel trium teſtium ſtaret omne uerbum. Raba. Vel ideo tribus uicibus dominus orauit, ut nos: & peccatis præteritis ueniam, & præſentibus malis tutelam, & futuris periculis cautelam, oremus, & ut omnem orationem ad patrē & ad filium & ad Spiritum ſanctum dirigamus, & ut integer ſpiritus noſter & anima & corpus ſeruetur. Aug. de quæſt. euan. Non abſurdè etiam intelligitur propter trinam tentationem paſſionis, ter dominum oraſſe. Sicut enim tentatio cupiditatis trina eſt, ita & tentatio timoris trina eſt. Cupiditati, quæ in curioſitate eſt, opponitur timor mortis, ſicut enim in illa cognoſcendarum rerum eſt auiditas, ita & in illa metus amittendæ talis notitiæ. Cupididitati uerò honoris uel laudis opponitur timor ignominiæ & contumeliarum. Cupiditati autem uoluptatis, opponitur timor doloris. Remi. Vel ter orat pro Apoſtolis, & maximè pro Petro, qui ter erat eum negaturus.

Alia ſĕ tĕtia Hilarii.

Tunc uenit ad diſcipulos ſuos, & dicit illis. Dormite iã & requieſcite, ecce appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce appropinquauit qui me tradet.

Hil. Poſt orõnẽ frequẽtẽ, poſt diſcurſus recurſusq; multiplices, metum demit, ſecuritatem reddit, in requiem adhortatur. unde dicitur: Tunc ue. ad diſcipu. &c. Chry. in home. Et quidem tunc uigilare oportebat, ſed hoc dixit, ut oſtenderet q̃m neq; uiſum poſſent ferre futurorum malorum, & quoniam eorum non indiget auxilio, quoniã omnino tradi eũ oportebat. Hila. Vel hoc dicit, quia uoluntatem patris de diſcipulis iam ſecurus expectabat, de qua dixerat: Fiat uoluntas tua, quia. ſ. trãſiturum in nos calicem bibens infirmitatem corporis noſtri, & timoris ſolicitudinem, & ipſum dolorem mortis abſorbuit. Orig. Vel non eſt ille ipſe ſomnus, quem iubet nunc diſcipulos ſuos dormire, & ille qui eis ſuperius ſcribitur contigiſſe. Illic. n. dormientes inuenit, non requieſcẽtes, ſed grauatos oculos habentes, nunc ãt præcepit eis, non ſimpliciter dormire, ſed cum requie, ut ordo ſeruetur, ut primum quidem uigilemus orantes, ut non intremus in tentationem, ut poſtea dormiamus & requieſcamus, ut cum aliquis inuenerit locum domino, tabernaculũ Deo Iacob, aſcendat ſupra lectum ſtratus ſui, & det ſomnum oculis ſuis. Forſitan autem & anima non potens ſemper ſufferre labores, quaſi incarnata, remiſſiones aliquas ſine reprehenſione conſequetur, quæ moraliter dormitiones dicuntur, ut uſque ad aliquantum temporis habens remiſſionem renouata reſuſcitetur. Hila. Quod autem ad eos reuertens, dormientesq; reperiẽs, primum reuerſus obiurgat, ſecundo ſilet, tertio quieſcere iubet: ratio iſta eſt, quòd primum poſt reſurrectionem diſperſos eos, & diffidentes ac trepidos reprehendit. Secundo miſſo ſpiritu paraclito, grauatis ad contuendam Euangelij libertatẽ oculis, uiſitauit: nã aliquandiu legis amore detenti, quodam fidei ſomno occupati ſunt. Tertio uerò, id eſt claritatis ſuæ reditu ſecuritati eos, quietiq; reſtituet. Orig. Poſtquam autem reſuſcitauit eos à ſomno, uidens in ſpiritu appropinquantem Iudam traditioni, qui nondum uidebatur à diſcipulis eius, dicit: Ecce appro. ho. &c. Chry. in hom. Per hoc autem quod dicit: Appropinquauit hora, oſtendit quoniam diuinę diſpoſitionis erat quod gerebatur, per hoc autem quod dicit, in manus peccatorum, demonſtrat quoniam illorum nequitiæ hoc opus erat, nõ q̃ ipſe delicto eſſet obnoxius. Orig. Sed & nunc in manus peccatorum traditur Ieſus, q̃ñ hi qui uidẽtur Ieſum credere, habent eum in manibus ſuis, cum ſint peccatores. Sed quotieſcunque iuſtus habens in ſe Ieſum in poteſtate factus fuerit peccatorum, Ieſus eſt traditus in manus peccatorum. Hier. Poſtquam ergo tertio orauerat, & Apoſtolorũ timorem ſequente pœnitentia impetrauerat corrigendum, ſecurus de paſſione ſua pergit ad perſecutores, & ultro ſe ad interficiendum præbet, unde ſequitur. Surgite, eamus: q. d. Non uos inueniãt quaſi timentes, ultro pergamus ad mortem, ut confidentiam & gaudium paſſuri uideant. Sequitur. n. Ecce appropinquauit qui me tradet. Orige. Non dicit appropinquauit mihi; nec. n. ipſi appropinquabat traditor eius, qui ſe elongauerat peccatis ſuis ab eo. Augu de con. euan. Videt̃ ãt hic ſermo ſecundum Matth. ſibiipſi eſſe contrarius. Quomodo enim dixit; Dormite iam, & requieſcite, cũ connectat; Surgite, eamus? *Concor. euange.* Qua uelut repugnantia quidam commoti conantur ita pronunciare quod dictum eſt; Dormite iam, & requieſcite, tanquam ab exprobrante, non à permittente ſit dictum, quod recte fieret, ſi eſſet neceſſe. Cum uero Marcus ita commemorauerit, ut cum dixiſſet. Dormite iam & requieſcite, adiungeret; Sufficit, & deinde inferret: Venit hora, Ecce tradetur filius hominis, utique intelligitur poſt illud quod eis dictum eſt: Dormite iam & requieſcite: ſiluiſſe dominum aliquantulum, ut hoc fieret quod promiſerat, & nunc intuliſſe. Ecce appropinquauit hora. Propter quod ſecundum Marcum poſitũ eſt, ſufficit, id eſt q̃ iam requieſcitis.

Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim uenit, & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus miſſi à principibus ſacerdotum & ſenioribus populi. Qui autem tradidit eum, dedit illis ſignũ, dicens. Quẽcunque oſculatus fuero, ipſe eſt;

teneté

teneте eum. Et confeſtim accedens ad Ieſum dixit. Aue rabbi. Et oſculatus eſt eum, Dixitq; illi Ieſus: Amice ad quid uenisti? Tunc acceſſerunt ad eum, & manus iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum.

Glo. Quia ſuperius dictum eſt, ꝙ dominus vltro ſe perſecutoribus exhibebat, conſequenter euãgeliſta oſtendit, quomodo ſit à perſecutoribus detentus vnde dicit; Adhuc eo loquente &c. Remig. Vnus videlicet numero, nõ merito. Hoc autem dixit ad oſtendendum immane facinus illius, qui de Apoſtolica dignitate factus fuerat proditor. ſequitur: Et cum eo tur. mul. cum gla. & fuſti. Vt autem oſtéderet euangeliſta, inuidentiæ cauſa illum deprehenſum, ſubiungit: Miſſi à prin. ſa. & ſe. popu. Origenes. Poteſt dicere aliquis, quoniam propter multitudinem eorum, qui iam crediderant, multi venerunt aduerſus eum timentes ne multitudo credentium de manibus eorum tollerent eum. Ego æſtimo etiam alteram cauſam, quoniam qui putabãt in Beelzebub eijcere ſolere dæmonia, arbitrabantur eum ex quibuſdã maleficiis poſſe effugere de medio volentium eum tenere. Multi etiam nunc ſpiritalibus gladijs militanr cõtra Ieſum, varijs ſcilicet, & diuerſis de Deo dogmatibus. Sequitur: Qui autem tra. eum, de. eis ſig. dicens. Quemcunque oſcu. &c. Dignum eſt autem quærere, cum ſecundum faciem notus eſſet omnibus habitantibus in Iudæa, quare quaſi non cognoſcentibus effigiem eius, dedit eis ſignum? Venit autem traditio talis de eo ad nos, quoniam non ſolum duæ formæ in eo fuerunt. vna ſecundum quam eum omnes videbant, altera ſecundum quam transfiguratus eſt coram diſcipulis in monte, ſed etiam vnicuique apparebat ſecundum quòd fuerat dignus, ſicut & de manna ſcriptum eſt, quòd habebat ſaporem ad omnem vſum conuenientem, & verbum Dei non ſimiliter cunctis apparet. Propter huiuſmodi ergo trãſfigurationes eius ſigno indigebant. Chry. in home. Vel ideo ſignum eis dedit, quia multoties detentus ab ipſis pertranſijt neſcientibus eis, quod & tunc factum eſſet, ſi ipſe voluiſſet, ſequitur. Et confeſtim accedens ad Ieſum, dixit: Aue rabbi. Et oſcu eſt eum. Rabanus. Suſcipit dominus oſculum traditoris, nõ quod ſimulare nos

Duplex forma Chriſti.

doceat, ſed ne proditionem fugere videatur. Origenes. Si autem aliquis quærat: Cur oſculo Iudas tradidit Ieſum? Secundum quoſdam quidem voluit reuerẽtiam ad magiſtrum ſeruare, non audens manifeſtè in eum irruere. Secundum alios autem hoc fecit, timens ne ſi fortè ſe manifeſtum aduerſarium præbuiſſet, ipſe ei fieret cauſa euaſionis, cum poſſet ſecundum opinionẽ eius effugere, & facere ſe imperuium. Ego autem puto, quod omnes proditores veritatis, amare veritatem fingentes, oſculi ſigno vtuntur. Omnes etiam hæretici, ſicut & Iudas Ieſu dicunt, Rabbi. Ieſus autem placabilia reſpondet. vnde ſequitur: Dixitq; illi Ie. Amice, ad quid uenisti? Dicit autem amice, improperans ſimulationem, hoc enim nomine neminem bonorum in ſcripturis cognoſcimus appellatum, ad malum enim dicitur, Amice, quomodo huc intraſti? Amice, non facio tibi iniuriam. Auguſt. in ſermo. do. de paſ. Dicit autem: Ad quid veniſti? tanquam ſi diceret: oſcularis & inſidiaris, nouſ quare veneris, amicum fingis, cum proditor ſis. Remigius. Siue, Amice ad quid uenisti? hoc fac, ſubintelligitur. Sequitur: Tũc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum. Tunc ſcilicet quando ipſe permiſit, frequenter enim voluerunt, ſed non potuerunt. Raba. Exulta chriſtiane, in commercio inimicorum tuorum viciſti, quod Iudas vẽdidit, & quod Iudæus emit, tu acquiſiuiſti.

Et ecce unus ex his qui erant cum Ieſu, extendens manum exemit gladium ſuum, & percutiens ſeruum principis ſacerdotum, amputauit auriculã eius. Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones Angelorũ? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? Quia ſic oportet fieri.

Chryſoſtomus in homel. Sicut Lucas refert, dominus in cœna diſcipulis dixerat. Qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram, & qui non habet, uendat tunicam ſuam, & emat gladium, & diſcipuli reſponderunt. Ecce gladij duo hic. Conueniens autem erat illic gladios eſſe, propter agnum, ſcilicet paſchalem quem comederant. Audientes quoque quoniam

venirent

venirēt perſecutores ad Chriſtum capiendum, à cœna exeuntes, gladios ſumpſerūt in auxilium aduerſus perſecutores, quaſi pro magiſtro præliaturi. unde & hic dr̄: Ecce unus ex his qui erant cū Ieſu extendens manum, exemit gladium ſuū. Hier. In alio Euangelio ſcriptum eſt, ꝙ Petrus hoc fecerit eodem ardore, quo & cætera fecit. unde ſequitur: Et percutiens ſer. prin. ſacer. ampu. auri. eius: ſeruus principis ſacerdotū Malchus appellatur, auricula quoque quę amputatur, dextera eſt. tranſitoriè dicendum eſt, ꝙ Malchus, ideſt rex quondā populus Iudæorum, ſeruus factus eſt impietatis & deuorationis ſacerdotum, Dexterāque perdidit auriculam, vt literæ veritatē audiat in ſiniſtram. Orig. Nam ſi videntur legem audire, modo cum ſiniſtro auditu audiunt vmbram traditionis de lege, non veritatem. Populus autem ex Gentibus ſignificatus per Petrū, per hoc ipſum ꝙ crediderunt in Chriſtum, facti ſunt cauſa vt præcideretur Iudæorum auditio dextera.

Auricula amputata, allegoricè deſignat iudæorū cæcitatē

Raban. Vel Petrus non tollit audientibus intelligendi ſenſum, ſed diuino ablato iudicio negligentibus pandit: verum eadem dextera auris in ijs qui ex eodem populo crediderunt, diuina pietate priſtino reſtituta eſt officio. Hil. Vel aliter: Seruo principis ſacerdotū auricula ab Apoſtolo deſecatur, populo .ſ. ſacerdotio ſeruienti per Chriſti diſcipulū inobediens auditus exciditur, & ad capacitatē veritatis hoc quod erat non audiens amputatur. Leo Papa in ſermo. de paſſio. Dominus autem zelantis Apoſtoli pium motum progredi vltra non patitur. vnde ſequitur: Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gla. tu. in lo. ſuum. Contra ſacramentum enim erat redemptionis noſtræ, vt qui mori pro omnibus uenerat, capi nollet. Dat ergo in ſe furentibus licentiam ſæuiendi, ne dilato glorioſæ crucis triumpho, & damnatio diabolica fieret lōgior, & captiuitas humana diuturnior. Raba. Oportuit etiam ut actor gratiæ fideles patiētiam ſuo exemplo doceret, & potius ad ſuſtinēdum fortiter aduerſa inſtrueret, quàm ad vindicandum prouocaret. Chry. in ho. Ad hoc autem ut diſcipulo perſuaderetur cōminationem addit, dicens: Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Augu. contra Fau. Ideſt omnis qui uſus fuerit gladio. Ille autē utitur gladio, qui nulla ſuperioritate, aut legitima poteſtate uel iubente uel concedente, in ſanguinem alicuius armatur. Nam utique dominus iuſſerat, ut ferrum diſcipuli eius ferrent, ſed non iuſſerat ut ferirent. Quid ergo indignum, ſi Petrus poſt hoc peccatum factus eſt paſtor eccleſiæ, ſicut Moyſes poſt percuſſum Aegyptum factus eſt rector & princeps ſynagogæ? Vterq; enim non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate regulam exceſſit; vterque odio improbitatis alienæ; ſed ille fraterno, iſte dominico (licet adhuc carnali) tamen amore peccauit. Hil. Sed non omnibus gladio vtētibus mors ſolet eſſe per gladium. Nam plures aut febris, aut alius accidens caſus, abſumit; quia gladio aut iudicij officio, aut reſiſtendi latronibus neceſſitate ſunt vſi. Et ſi ſecundum ſententiam eius omnis gladio utens, gladio perimeretur, rectè ad necem eorum gladius eximebatur, qui eodem utebantur ad facinus. Hier. Quo ergo gladio peribit quicunque gladium ſumpſerit? Illo nēpe qui igneus uertitur ante paradiſum, & gladio ſpiritus qui in Dei deſcribitur armatura. Hil. Recondi ergo gladiū præcepit dominus: quia eos non humano, ſed oris ſui gladio eſſet perempturus. Rem. Vel aliter: Qui gladio utitur ad occidendum hominem, ipſe ſuæ prius malitiæ moritur gladio. Chry. in ho. Nō ſolum autem mitigauit diſcipulos per comminationem pœnæ, ſed etiam oſtendendo quòd uoluntariè hoc ſuſtinebat. unde ſequitur. An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones Angelorum? Quia multa humanæ infirmitatis oſtenderat; non uideretur credibilia dicere, ſi dixiſſet, quòd eos perdere poſſet. Et ideo dicit: An putas quia non poſſum? Hiero. Quaſi diceret: Non indigeo duodecim Apoſtolorum auxilio, etiam ſi omnes me defenderēt; qui poſſum habere duodecim legiones angelici exercitus. Vna legio apud ueteres ſex milibus hominum cōplebatur; de duodecim ergo legionibus 72. milia Angelorum ſunt, in quot gentes hominum lingua diuiſa eſt. Orig. Ex hoc autem demōſtratur, quoniā ſecundū ſimilitudinem legionum militiæ mundialis, ſunt

&

& angelorum legiones militiæ cœleſtis militantium contra legiones dæmonum. Militia.n.oĩs propter aduerſarios intelligitur conſtituta. Non ãt quaſi indigens auxilio angelorum hoc dicebat, ſed ſecundum æſtimationem Petri, uolentis ei auxilium ferre. Magis.n. angeli opus habent auxilio unigeniti filij Dei, quàm ipſe illorum. Remig. Poſſumus etiam intelligere per angelos Romanorum exercitum: cum Tito.n. & Veſpaſiano omnes linguæ aduerſus Iudæam ſurrexerunt, & impletum eſt: Quia pugnabit pro eo orbis terrarum contra inſenſatos. Chry. in ho. Non ſolum autẽ per hoc timorem Diſcipulorum euacuat: ſed etiam per hoc ꝙ ſcripturas in medium introducit dicens. Quomodo ergo implebũtur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri? Hie. Hæc ſententia promptum ad patiendum demonſtrat animum, ꝙ fruſtra prophetæ cecinerint, niſi dominus eos uera dixiſſe ſua paſſione aſſeueret.

Motus omniũ gẽtium in Iudæos.

In illa hora dixit Ieſus turbis: Tanquam ad latronẽ exiſtis cum gladiis, & fuſtibus cõprehendere me? Quotidie apud uos ſedebam, docens, in tẽplo, & non me tenuiſtis. Hoc autem totum factum eſt, ut adimplerentur ſcripturæ prophetarũ. Tunc Diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. At illi tenentes Ieſum, duxerũt eũ ad Caiphã principẽ ſacerdotũ, ubi ſcribæ & ſeniores cõuenerant. Petrus autem ſequebatur eũ à longe uſque in atrium principis ſacerdotum. Et ingreſſus intro, ſedebat cum miniſtris ut uideret finem.

Orig. Poſtquam dixit Petro, Reconde gladium tuũ, quod eſt patientiæ: poſtquã ẽt auriculã reſtituit amputatam, ſicut alter dicit Euangeliſta, quod ſummæ benignitatis indiciũ fuerat, & diuinæ uirtutis, ſubditur: In illa hora dixit Ieſus turbis: ut ſi præterita beneficia non recordantur, uel præſentia recognoſcant. Tanquã ad latronẽ exiſtis cũ gladiis & fuſtibus cõprehendere me? Remi. Ac ſi diceret. Latronis officiũ eſt nocere, & latitare; ego uerò nemini nocui, ſed plures ſanaui, & ſynagogis ſemper docui. Et hoc eſt quod ſubditur. Quotidie apud uos ſedebã in templo docens &c. Hie. Quaſi diceret. Stultũ eſt cũ gladijs & fuſtibus quærere, qui ultro ſe ueſtris tradat manibus, & in nocte, quaſi latitãtẽ ꝑ proditorẽ inueſtigare, qui quotidie in tẽplo doceat. Chry. in ho. Ideo autem cum in templo nõ tenuerunt, quia nõ auſi erant ꝑꝑ turbam: ꝑꝑ quod & dñs foras exiuit, ut ex loco & tꝑe daret eis aptitudinẽ ſe capiẽdi. Ex hoc ergo docet, qm̃ niſi uoluntarius permiſiſſet, nequaquam eum capere potuiſſent. Deinde Euangeliſta quæſtionẽ ſoluit, propter quid dñs capi uoluit, cùm ſubdit. Hoc autem totum factum eſt &c. Hier. Foderunt manus meas & pedes meos. Et alibi: Sicut ouis ad uictimam ductus eſt. Et in alio loco. Ab iniquitatibus populi mei ductus eſt ad mortem. Remi. Quia.n. omnes prophetæ prædixerunt Chriſti paſſionem, ideo non poſuit fixum teſtimonium, ſed generaliter dicit impleri uaticinia omnium prophetarum. Chry. in ho. Diſcipuli autem qui qñ detẽtus eſt dñs permanſerunt, qñ hæc locutus eſt ad turbas fugerunt. unde ſequitur. Tũc Diſcipuli oẽs relicto eo &c. Sciebant.n. qm̃ iam non erat poſſibile effugere, eo ſe uoluntariè illis tradente. Remig. In hoc tñ facto demonſtratur fragilitas Apoſtolorum, qui.n. de ardore fidei promiſerant ſe mori cum eo, nunc timore fugiunt, immemores ſuæ promiſſionis. quod etiam uidemus impleri in his, qui pro amore Dei magna ſe promittunt facturos, & poſtmodum non implent, nõ tamen deſperare debent, ſed cum Apoſtolis reſurgere, & per pœnitentiam reſipiſcere. Rab. Myſticè autem ſicut Petrus, qui culpam negationis pœnitentiæ lachrymis abluit, recuperationem eorum oſtendit, qui in martyrio labũtur, ita cæteri Diſcipuli fugientes, cautelam fugiendi docent eos, qui ſe minus idoneos ad toleranda ſupplicia ſentiunt. Sequitur, At illi tenentes Ieſum duxerunt ad &c. Aug. de con. euang. Sed tamen primo ad Annã ductus eſt ſocerum Caiphæ, ſicut Ioannes dicit. Ductus eſt autem ligatus, cùm adeſſent in illa turba tribunus & cohors, ut Ioannes commemorat. Hie. Refert autem Ioſephus iſtum Caypham unius tantum anni pontificatum pretio redemiſſe, cum tamẽ Moyſes, Deo iubente, præceperit, ut pontifices patribus ſuccederent, & generationis in ſacerdotibus ſeries texeretur. non ergo mirum eſt ſi iniquus pontifex iniqua iudicet. Raban. Conuenit etiam nomen actioni, Caypha, id eſt inueſtigator uel ſagax ad implen-

Latrones officium & conditio.

dam ſuam nequitiam,uel uomés ore:quia
impudens fuit ad proferendum mẽdaciũ,
& ad perpetrandum homicidium.Ideo au
tem illuc eum adduxerunt,ut cum cõſilio
oĩa facerent.Vnde ſequitur:Vbi Scribæ &
Phariſæi & ſeniores conuenerant. Orige.
Vbi Cayphas eſt Princeps ſacerdotum,il-
lic congregantur ſcribæ,id eſt literati:qui
præſunt literæ occidenti:& ſeniores , non
in ueritate,ſed in uetuſtate literæ.Sequi-
tur;Petrus ãt ſequebatur eum à longè.Nõ
.n.poterat de proximo eum ſequi, ſed de
longinquo , nec tamen oĩno recedens ab
eo.Chry.in ho. Multus.n.erat feruor Pe-
tri:qui cum alios fugientes uidiſſet,nõ fu-
git,ſed ſtetit & intrauit. Si ãt & Ioannes
intrauit,tamen notus erat principi ſacer-
dotum.Longè ãt ſequebať,quia erat dñm
negaturus Remig. Neq;.n.negare potuiſ
ſet , ſi domino proximus adhæſiſſet. Per
hoc etiam ſignificať, ꝙ Petrus dominum
ad paſſionem euntem erat ſecuturus , id-
eſt imitaturus. Aug.de con.euan Significa
tur ẽt eccleſiam ſecuturã quidem, hoc eſt
imitaturam paſſiones domini , ſed longè
differenter:eccleſia.n.pro ſe patitur, at il
le pro eccleſia.Sequitur:Et ingreſſus intro
ſedebat cum miniſtris,ut uideret finem.
Hie.Vel amore diſcipuli,uel humana cu-
rioſitate ſcire cupiebat quid iudicaret de
domino pontifex:utrum eum neci addi-
ceret,an flagellis cæſum dimitteret.

*Principes autẽ ſacerdotum,& omne concilium
quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum,ut
eum morti traderent,& non inuenerunt,cum mul
ti falſi teſtes acceßiſſent. Nouiſſimè autem ue-
nerunt duo falſi teſtes,& dixerunt. Hic dixit.
Poſſum deſtruere templum Dei,& poſt triduum
reædificare illud;& ſurgens princeps ſacerdotũ
ait illi.Nihil reſpondes ad ea quæ iſti aduerſum
te teſtificantur? Ieſus autem tacebat. Et princeps
ſacerdotum ait illi; Adiuro te per Deum uiuum,
ut dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius Dei.Dixit il
li Ieſus.Tu dixiſti. Veruntamen dico uobis,amo-
do uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uir
tutis Dei , & uenientem in nubibus cæli. Tunc
princeps ſacerdotum ſcidit ueſtimenta ſua,dicẽs.
Blaſphemauit.Quid adhuc egemus teſtibus? Ecce
nunc audiſtis blaſphemiam. Quid uobis uidetur?
At illi reſpondentes dixerunt . Reus eſt mortis.
Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum
cæderunt, alii autem palmas in faciem eius dede-
runt,dicentes. Prophetiza nobis Chriſte,quis eſt
qui te percuſſit.*

Chry.in ho. Congregatis principibus
ſacerdotum,& tota peſtilentiæ conuenti-
cula,uolebant ſuis inſidijs iudicij formã
imponere. unde dicitur:Principes autem
ſacer.& om.con.quærebãt fal. teſt.con.Ie
ſum &c.Sed ꝙ fictum erat iudicium , &
omnia tumultus & turbationis plena, ma
nifeſtatur per hoc quod ſubditur: Et non
inuenerunt,cum multi falſi teſtes acceſſiſ
ſent.Orig.Falſa n.teſtimonia tunc locum
habent,quando eum colore aliquo profe
runtur . Sed nec color inueniebatur qui
poſſet contra Ieſum adiuuare mendacia,
quamuis eſſet multi,gratiam tribuere uo-
lentes principibus ſacerdotum. quod ma-
ximam laudem exhibet Ieſu , qui ſic om-
nia irreprehenſibiliter dixit & fecit , ut
nullam ueriſimilitudinem inuenirent in
eo reprehenſionis & mali & multi aſtuti.
Sequiť:Nouiſſimè autẽ uenerunt duo fal
ſi teſtes &c.Hiero. Quõ autem falſi teſtes
ſunt,ſi ea dicũt quæ dñm dixiſſe legimus?
Sed falſis teſtis eſt qui nõ eodem ſenſu di
cta intelligit,quo dicuntur;dñs.n. dixerat
de templo corporis ſui,ſed in ipſis uerbis
calumniantur, ut paucis additis uel mu-
tatis quaſi iuſtam calumniam faciant. Sal
uator dixerat;Soluite tẽplum hoc, iſti cõ
mutant,& aiunt.Poſſum deſtruere templũ
Dei.Vos inquit ſoluite,non ego:quia illi-
citum eſt,ut nobiſipſis inferamus manus;
deinde illi uertunt, Et poſt triduum reæ-
dificare illud,ut proprie de templo Iudai
co dixiſſe uideretur:dominus autẽ ut oſtẽ-
deret ꝙ de aĩale & ſpirans tẽplũ dixerat.
Et ego in triduo ſuſcitabo illud, aliud eſt
ædificare,aliud ſuſcitare.Chry.in ho.Sed
quare non adduxerunt in medium accuſa
tionem de ſolutione ſabbati? quia mul-
toties eos ſuper hoc confutauerat. Hie-
ronym. Ira autem præceps & impatiens,
non inueniens calumniæ locum , excutit
de ſolio pontificem , ut uæſaniam mentis
motu corporis demonſtraret.unde ſequi-
tur; Et ſurgens princeps ſacerdotum,ait
illi.Nihil reſpondes ad ea quæ iſti aduer
ſum te teſtificantur? Chryſoſtomus in
home. Hoc autem dixit uolens ab eo in
excuſabilem reſponſionem elicere,ut ex
ipſa eum capiat.Inutilis autem erat ex-
cuſatio

cuſationis reſponſio,nullo eam exaudien
te.Et ideo ſequitur:Ieſus autẽ tacebat.E-
tenim ſolum figura iudicii ibi erat,in veri
tate autem latronũ erat incurſus , ſicut in
ſpelunca,& ideo ſilet.Orig.Ex hoc autem
loco diſcimus cõtemnere calumniantium
& falſorum teſtiũ uoces,vt nec rẽſpõſione
dignos eos habeamus,qui nõ conueniẽtia
dicunt aduerſus nos,maximè ubi maius eſt
libere & fortirer ſilere , quàm defendere
ſine vllo profectu. Hiero.Sciebat.n.quaſi
Deus,quicquid dixiſſet torquẽdum ad ca
lumniã . Quãto ergo Ieſus magis tacebat
ad indignos reſpõſione ſua falſos teſtes &
ſacerdotes impios,tãto magis pontifex fu
rore ſuperatus eum ad reſpõdendum pro-
uocat,vt ex qualibet occaſione ſermonis,
locum inueniat accuſandi. vnde ſequitur:
Et princeps ſacerdotum ait illi. Adiuro te
per Deum viuum,vt dicas nobis &c. Ori.
In lege quidẽ adiurãdi vſum aliquoties in
uenimus. Aeſtimo aũt quoniam non opor
tet vt vir qui uult ſecũdum Euangeliũ ui-
uere,adiuret alterum.Si enim iurare nõ li
cet,nec adiurare , ſed & q reſpicit Ieſum
imperãtem dæmonibus & poteſtatem dan
tem diſcipulis ſuper dęmonia,dicet quod
ſecundum poteſtatem datam à Saluatore
nõ eſt adiurare dæmonia.Princeps autem
ſacerdotum peccatum faciebat inſidiãs Ie
ſu,& ideo imitabatur propriũ patrem qui
bis dubiè interrogauit ſaluatorẽ, Si tu es
Chriſtus filius Dei.unde quis rectè dicere
poteſt,quoniã dubitate de filio Dei utrũ
ipſe ſit Chriſtus,opus diaboli eſt.Nõ dece
bat autem dominũ ad adiurationẽ princi-
pis ſacerdotum reſpondere quaſi uim paſ
ſum, propter quod nec denegauit ſe filiũ
Dei eſſe,nec manifeſtè cõfeſſus eſt.vnde ſe
quitur:Dicit illi Ieſus,tu dixiſti.Nõ enim
erat dignus Chriſti doctrina,ꝓpterea non
eum docet,ſed uerbum oris eius accipiẽs,
in redargutionem ipſius cõuertit.Sequit.
Verumtamen dico uobis &c. Videtur mi-
hi quoniã firmitatem quãdam regalem ſi
gnificat ſeſſio filii hominis , iuxta virtutẽ
ergo Dei,qui ſolus eſt uirtus,fundatus eſt
qui accepit omnẽ poteſtatẽ à patre , ſicut
in cęlo & in terra.Erit aũt quãdo hãc fun
dationem uidebũt etiã aduerſarii,quod à
tempore diſpẽſationis incœpit impleri.ui
derunt enim eius diſcipuli cum reſurgen-
tem à mortuis,& per hoc viderãt eum fun
datũ ad dexteram uirtutis.Vel quia ſecun-
dum lõgitudinem ſempiternam quæ eſt a-
pud Deum à cõſtitutione mundi vſque ad
finem,eſt vnus dies.Nihil ergo mirũ quod
hic dicit Saluator:Amodo,ſpatium in eſſe
breuiſſimum,vſque ad fine oſtendẽs,& nõ
ſolum ſedẽtem eum ad dexteram virtutis
viſuros prophetabat,ſed etiam veniẽtem
in nubibus cœli,vnde ſequitur: Et uenien
tem in nubibus cœli.Hæ nubes ſunt pro-
phetę & Apoſtoli Chriſti,quibus mandat
pluere cum oportet,& ſunt nubes cœli nõ
tranſeuntes,quaſi portãtes imaginem cœ
leſtis, & dignæ sũt vt ſint ſedes Dei quaſi
hæredes Dei & cohæredes Chriſti. Hier.
Põtificem autem quem de ſolio ſacerdo-
tali furor excuſſerat,eadem rabies ad ſcin
dẽdas ueſtes prouocat.Vnde ſequitur:Tũc
princeps ſacerdotum ſcidit veſtimẽta ſua,
dicens:Blaſphemauit.Cõſuetudinis enim
Iudaicæ eſt,ꝙ cum aliquid blaſphemũ, &
quaſi contra Deum audierint,ſcindant ue
ſtimenta ſua.Chry.in ho.Hoc igitur fecit,
vt accuſationem redderet grauiorẽ;& qđ
verbis dicebat,factis extolleret.Hier.Per
hoc autem ꝙ ſcidit veſtimenta ſua,oſten-
dit Iudæos ſacerdotalem gloriam perdi-
diſſe,& uacuam ſedem habere pontificis.
Dum enim veſtem ſibi diſcindit , ipſum
quo tegebatur velamentum legis abrupit.
Chry.in ho.Cum ergo ſcidiſſet ueſtimen
ta ſua,non fert ſententiam à ſeipſo,ſed ab
aliis eam exquirit,dicens. Quid uobis ui-
detur ? Sicut in confesſis peccatis & bla-
ſphemia manifeſta fieri ſolet , & quaſi co-
gens & violentiam inferens ad ſententiã
proferendam præuenit auditorem dicens;.
Quid adhuc egemus teſtibus ? Ecce &c.
Quæ autem fuit illa blaſphemia? Etenim
ante eis congregatis dixerat:Dixit domi-
nus domino meo ſede à dextris meis,& in
terpretatus eſt eis,& ſiluerũt, nec de cæte
ro cõtradixerunt,qualiter ergo nũc quod
dictum eſt blaſphemiam uocãt. Sequitur;.
At illi reſpõdẽtes dixerunt; Reus eſt mor
tis.Ipſi accuſantes,ipſi diſcutiẽtes,ipſi ſen
tentiã profererentes.Orig. Quantũ putas
fuit erroris?ipſam principalẽ omniũ uitã
reã mortis pronunciare,& per tãtorum re
ſurgentiũ teſtimonia non reſpicere fontẽ
uitæ,de quo in omnes reſurgẽtes uita flue
bat.

bat.Chry. in ho. Vt autem venationem inuenientes, ita ſuam demonſtrabant ebrietatē, & inſania ferebantur. Sequitur: Tunc expue. in fac. eius, &c. Hier. Vt compleretur quod dictum eſt: Dedi maxillā meam alapis, & faciem meam non auerti à confuſione ſputorum. Sequitur: Alii autem pal. in fac. eius dede. dicē. Prophetiza &c. Gl. In contumeliam ei hoc dicitur, qui ſe prophetam haberi uoluit à populis. Hier. Stultum autem erat verberantibus reſpondere & prophetare cædentem: cum palàm percutientis inſania videretur. Chry. in ho. Attende autem q̃ Euangeliſta cum ſumma diligentia, ea quæ videntur eſſe exprobratiſſima, exponit nihil occultans aut verecundans, ſed gloriam exiſtimans maximā, dominatorem orbis terrarum pro nobis talia ſuſtinere. Hoc autem legamus cōtinuè, hoc noſtræ mēti inſcribamus, & in his gloriemur. Aug. de q. euan. Quòd autem dictum eſt: Expuerunt in faciem eius ſignificauit eos qui præſentiam gratiæ eius reſpuunt. Item tanquam colaphis eū cædūt, qui ei honores ſuos præferunt. Palmas in faciem eius dant, qui perfidia cęcati eum non uenisse affirmant, tanquam præſentiā eius exterminantes & repellentes.

Opprobrium Chriſti honor eſt Chriſtiani

Petrus uerò ſedebat foris in atrio & acceſſit ad eum una ancilla, dicens. Et tu cum Ieſu Galilæo eras? At ille negauit coram omnibus, dicens. Neſcio quid dicis. Exeunte autem illo ianuam, uidit eum alia ancilla, et ait his qui erant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro. Verè & tu ex illis es, nam & loquela tua manifeſtum te facit. Tunc cœpit deteſtari & iurare, quia non nouiſſet hominem. Et continuo gallus cantauit. Et recordatus eſt Petrus uerbi Ieſu quod dixerat illi, priuſquam gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras, fleuit amare.

Aug. de cō. euan. Inter prædictas domini cōtumelias trina negatio Petri facta eſt, quam nō omnes Euangeliſtæ eodem ordine narrauit. Lucas enim explicat prius tentationem Petri, nunc demum cōtumelias domini. Sed Matthæus & Marcus eas primo commemorant, & deinde Petri tentationem. Sic enim hic ſequitur: Petrus uero ſedebat foris in atrio. Hier. Foris ſedebat, ut uideret exitum rei, & non appropinquabat Ieſu, ne in miniſtris aliqua ſuſpicio naſceretur. Chry. in ho. Et qui q̃ſi detentum magiſtrum vidit ſolum, ita efferbuit, ut gladium euaginauerit, & auriculam abſciderit; quando contumelias Chriſti audiuit, negator efficitur, & vilis puellæ minas nō ſuſtinet. Sequitur enim: Et acceſſit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cum Ieſu Galileo eras. Rab. Quid ſibi vult, quia prima eum prodit ancilla, cum viri magis eum potuerint recognoſcere: niſi q̃ iſte ſexus peccare in nece domini uideretur, & eius paſſióne redimeretur? Sequitur: At ille negauit coram omnibus, dicens: Neſcio quid dicis. Palàm omnibus negauit, quia ſe manifeſta te expauit, quod dicebatur ſe neſcire reſpōdit, quia pro Saluatore adhuc mori noluit. Leo pa. in ſermo. de paſ. Ob hoc autē ſicut apparet hæſitare permiſſus eſt, ut in eccleſiæ principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo auderet de ſua virtute confidere: quando mutabilitatis periculum, nec beatus Petrus potuiſſet euadere. Chry. in ho. Non ſolum autem ſemel, ſed & ſecundo, & tertio negat in breui tempore. vnde ſequitur: Exeunte autem &c. Aug. de con. euan. Intelligitur autem quod poſtquam exijt foras cum iam ſemel negaſſet, gallus cantauit primum, quod Marcus dicit. Chry. in ho. Vt oſtendat q̃ neque vox galli cum à negatione detinuit, neque in memoriam ſuę promiſſionis reduxit. Aug. de con. euan. Non autem foris ante ianuā iterum negauit, ſed cum rediiſſet ad focū: neque enim iam exierat, & foris eum uidit altera ancilla, ſed cum exiret, eum vidit, id eſt, cū ſurgeret & exiret, animaduertit; & dixit his qui erant ibi, id eſt, qui ſimul aderant ad ignem in atrio: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Ille autem qui foris exierat, hoc audito regreſſus eſt, ut ſe quaſi purgaret negando. Vel quod eſt credibilius, non audiuit quod de eo dictum fuerat cum foras exiret, & poſtea quàm rediit quod dictum eſt ei, dixerunt ei ancilla & ille alius quem Lucas commemorat. Sequitur: Et iterum negauit cum iuramento, &c. Hier. Scio quoſdam pio affectu erga Apoſtolorum Petrum locum hunc ita interpretatos, ut dicerent Petrum hominem negaſſe, non Deū, & eſſe ſenſum, Neſcio hominē, quia ſcio Deum. Hoc quàm friuo-

friuolum ſit, prudēs lector intelligit. ſi.n. iſte non negant: ergo mentiturus eſt dñs, qui dixerat Ter me negabis. Rab. In hac autem negatione Petri, dicimus non ſolum abnegare Chriſtum, qui dicit eum nō eſſe Chriſtum, ſed qui cum ſit, negat ſe eſſe Chriſtianum. Aug. de con. euan. Nūc iā de tertia negatione inſpiciamus. Sequitur.n. Et poſt puſil. aeceſ. qui ſta. & dix. Petro. Verè & tu ex illis es. Lucas autem dixit: Interuallo facto quaſi horæ unius, & ut eum conuincant conſequenter adiungunt: Nā & loquela tua manifeſtum te facit. Hie. Non quo alterius ſermonis eſſet Petrus, aut gentis externæ, omnes quippè Hebræi erant & qui arguebant, & qui arguebatur ſed quo vnaqueque prouincia & regio habeat proprietates ſuas, & uernaculū loquendi ſonū vitare nō poſſit. Remi. Vide āt ꝗ̄ ſint noxia prauorū hominū colloquia, ipſa quippe coegerunt Petrū negare dñm, quem prius confeſſus fuerat eſſe Dei filium. Sequitur.n. Tunc cœpit deteſtari &c. Rab. Nota quia primum ait: Neſcio quid dicis. Secundo cum iuramento negat. Tertio quia cœpit deteſtari & iurare, quia non nouit hominem. Perſeuerare quippe in peccato dat incrementum ſcelerum, & qui minima ſpernit, cadit in maiora. Remig. Spiritualiter autem per hoc ꝙ Petrus ante primum galli cantum negauit, illi deſignantur qui ante Chriſti reſurrectionem non credebant eum eſſe Deum eius morte turbati. Per hoc autem ꝙ poſt galli cantum negauit, illi deſignantur qui in utranque domini naturam, & ſecundum Deum, & ſecundum hoīem, errant. Per primā autem ancillam deſignatur cupiditas, per ſecundum carnalis delectatio, per illos qui aſtabant, dæmones intelliguntur. Hic.n. trahuntur homines ad Chriſti negationem Orig. Vel per primā ancillam, intelligitur ſynagoga Iudæorū, qui frequenter compulerunt denegare fideles: per ſecundam cōgregatio gentium qui & perſecuti ſunt Chriſtianos, per tertios ſtantes in atrio, miniſtri hæreſum diuerſarum. Aug. de quæſt. euan. Ter etiā Petrus negauit, nam & error hæreticorū de Chriſto tribus generibus terminatur. Aut.n. de diuinitate, aut de humanitate, aut de utroque, falluntur. Rab. Poſt tertiam autem negationem, ſequitur galli cātus, & hoc eſt quod ſubditur. Et conti. gallus cantauit. Per quem doctor eccleſiæ intelligitur qui ſomnolentos increpans, ait, E uigilate iuſti & nolite peccare. Solet autem ſacra ſcriptura ſæpe meritum cauſarum per ſtatum temporum deſignare. unde Petrus qui media nocte negauit, ad galli cantum pœnituit. unde ſequitur: Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu quod dixerat. Priuſquam gallus cantet, ter me negabis. Hie. In alio Euangelio legimus, ꝙ poſt negationem Petri, & galli cantum, reſpexit Saluator Petrum, & intuitu ſuo eū ad amaras lachrymas prouocauit; non.n. fieri poterat ut in negationis tenebris permaneret, quem lux perſpexerat mundi. vnde & hic ſequitur; & egreſſus foras fleuit amare. In atrio.n. Cayphæ ſedens non poterat agere pœnitentiam. unde foras egreditur de impiorum concilio, ut pauidæ negationis ſordes amaris fletibus lauet. Leo pa. Fœlices, ò Apoſtole ſancte, lachrymæ tuæ, quæ ad diluendam culpā negationis, uirtutem ſacri habuere baptiſmatis. Affuit.n. dextera dñi Ieſu Chriſti, quæ labentem te, priuſquam deijcereris, exciperet, & firmitatem ſtandi in ipſo cadendi periculo recepiſti, cito itaque ad ſoliditatem rediji petra tanquam recipiens fortitudinem, ut qui tunc in Chriſti expauerat paſſione, in ſuo poſt ſupplicio non timeret, ſed conſtans permaneret.

CAPVT XXVII.

MANE autem facto concilium inierunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores populi aduerſus Ieſum, ut eū morti traderent. Et uinctum adduxerunt eū, & tradiderūt Pontio Pilato præſidi Tunc uidens Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus eſſet, pœnitētia ductus, retulit triginta argēteos principibus ſacerdotū & ſenioribus, dicens. Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt. Quod ad nos? Tu uideris. Et proiectis argenteis in templo, receſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit.

Aug. de con. euan. Contexuerat ſuperius Euangeliſta narrationē in his quę cū domino facta ſunt, uſque ad mane; Sed poſtea

ſtea rediijt ad narrandã Petri negationẽ,
qua terminata rediijt ad mane, ut inde cæ
tera cõtexeret. Et hoc eſt quod dr. Mane
ãt facto concilium inierunt omnes princi
pes ſacerdotũ, & ſeniores populi aduerſus
Ieſum, ut eum morti traderent. Origen.
Putantes per mortem extinguere eius do
ctrinam, & fidem apud eos qui credide-
runt in eũ, quaſi in filiũ Dei. Talia autem
contra eum conciliantes, allegauerunt, Ie
ſum ſoluentem à uinculis. unde ſequitur.
Et uinctum adduxerunt eum, & tradide-
runt Pontio Pilato præſidi. Hie. Vide ſoli
citudinem ſacerdotum, in malum tota no
cte uigilarunt, ut homicidium facerent: &
uinctum tradiderunt Pilato. Habebant. n.
hunc morem, ut quem adiudicaſſent mor
tali, ligatum iudici traderent. Raba. Atta
men notandum q non tunc primũ ligaue
runt, ſed mox comprehenſum in orto, ut
Ioannes declarat. Chry. in ho. Ideo autem
eum non occulte interfecerunt, quia uole
bant eius gloriæ detrahere. Multi. n. eum
admirabantur; & propter hoc ſtuduerunt
publicè, & coram omnibus eum occidere,
& ideo ad præſidem eum duxerunt. Hier.
Videns autem Iudas dñm adiudicatũ mor
ti pretium retulit ſacerdotibus, quaſi in
poteſtate ſua eſſet perſecutorum mutare
ſententiam. unde ſequitur; Tunc uidens
Iudas qui tradidit eum quod damnatus
eſſet, pœnitentia ductus; retulit triginta
argenteos principibus ſacerdotum & ſe-
nioribus populi, dicens: Peccaui, tradens
ſanguinem iuſtum. Orig. Reſpondeant mi
hi qui de naturis quaſdam fabulas intro-
ducunt. vnde eſt q Iudas cognoſcens pec-
catum ſuum, dixit. Peccaui, tradens ſangui
nem iuſtum; niſi ex bona plantatione men
tis & ſeminatione uirtutis, quæ ſeminata
eſt in omni rationabili anima? quam non
coluit Iudas, & ideo cecidit in tale pecca
tum. Si autem naturæ pereuntis eſt aliqs
hominum; magis huius naturæ fuit Iudas.
Et ſi quidem poſt reſurrectionem Chriſti
hoc dixiſſet Iudas: forſitan erat dicendũ,
quoniam cõpulit eum pœnitere de pecca
to ipſa uirtus reſurrectionis. Nunc autem
uidens eum traditum eſſe Pilato pęnituit,
forſitan recordatus quæ frequenter Ieſus
dixerat de ſua reſurrectione futura. Forſi
tan & Sathanas qui ingreſſus in eũ fuerat,
præſto fuit ei, donec Ieſus taderetur Pila-
to. Poſtquam ãt fecit quod uoluit, receſſit
ab eo, quo recedente pęnitentiam capere
potuit. Sed quõ uidit Iudas qm̃ cõdemna-
tus eſt? nõdum. n. à Pilato fuerat interro
gatus. forſitan dicet aliquis, qm̃ cõſidera-
tione mentis ſuæ uidit exitum rei ex eo q
traditum aſpexit. Alius autem dicet, qm̃
quod ſcriptum eſt. * Videns Iudas quia
Aliqua de ſuis. Dãnatio quã Iudas uidit, põt referri ad Chriſtum & ad ipſũ Iudam. Senſus notatu dignus.
condemnatus eſt, ad ipſum Iudam refer-
tur, tunc. n. ſenſit malum ſuum & intelle-
xit ſe condemnatum. Leo pa. Dicendo th,
Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum, in im
pietatis ſuæ perfidia perſtitit, qui Ieſum,
non Dei filium, ſed noſtræ tantummodo
conditionis, hoiem etiam inter extrema
mortis ſuæ pericula credidit, cuius flexi-
ſet miſericordiam, ſi eius omnipotentiam
non negaſſet. Chry. in ho. Vide autem qm̃
pœnitentiam agit, qñ cõpletum eſt & finẽ
accepit peccatum. Non. n. permittit diabo
lus eos qui non uigilant, uidere malum
antequam perficiant. Sequitur: At illi di-
xerunt. Qui ad nos? tu uideris. Remi. Ac
ſi dicãt. Quid ad nos pertinet ſi iuſtus eſt?
tu uideris, id eſt, opus tuum quale ſit ma-
nifeſtabitur. Quidam autem coniunctim
uoluerunt legere hæc uerba, ut ſit ſenſus,
cuius æſtimationis deputaris apud nos, q
eum quem tradidiſti, iuſtum confiteris?
Orige. Recedente autem ab aliquo dia-
bolo, obſeruat iterum tempus, & poſtquã
cognouerit & ad ſecundum peccatum in-
duxerit, obſeruat etiam tertiæ deceptio-
nis locum. Sicut ille qui primo uxorem
patris habuit; de hoc malo poſtea pœni-
tuit. Sed poſtea diabolus voluit ipſam tri-
ſtitiam ſupra modum exaggerare, ut ipſa
triſtitia abundantior facta abſorberet tri-
ſtãtem. Simile aliquid factum eſt in Iuda.
Poſtquãn. pœnituit non ſeruauit cor ſuũ,
ſed ſuſcepit abundantiorem triſtitiam à
diabolo ſibi ſubmiſſam, quia uoluit eum
abſorbere. unde ſequitur. Et abiẽs, laqueo
ſe ſuſpendit. Si autem locum pœnitentiæ
requiſiſſet, & tempus pœnitentiæ obſer-
uaſſet; forſitan inueniſſet eum qui dixit.
Nolo mortem peccatoris. Vel forte æſti-
mauit præuenire magiſtrum moriturum,
& occurrere ei cum anima nuda, ut confi-
tens, & deprecans miſericordiam merere-
tur, nec uidit quia nõ cõuenit ſeruum Dei.

ſeipſum expellere de hac uita, ſed expectare Dei iudicium. Raba. Suſpendit autẽ ſe laqueo, ut ſe oſtenderet cœlo, terræque peroſum. Aug. de nouo & ueteri teſt. Sed occupatis principibus ſacerdotum ad necem domini à mane uſque ad horam nonam, quomodo Iudas eis retuliſſe pretium ſanguinis quod acceperat ante crucem domini probatur, & dixiſſe illis in templo: peccaui, ꝗ tradiderim ſanguinem iuſtum, cum conſtet omnes principes & ſeniores ante paſſionem domini non fuiſſe in templo? Quippe cum in cruce poſito, inſultarent ei. Nec. n. inde poteſt probari, quia ante paſſionem domini relatum eſt, cum ſint multa quæ ante facta probantur & nouiſſima ordinãtur. Sed ne forte poſt horã nonã factum ſit, ut uidens Iudas occiſum ſaluatorem, & ob hoc uelum templi ſciſſum, terram tremuiſſe, ſaxa ſciſſa, elementa conterrita ipſo metu correctus doluerit. Sed poſt horam nonam occupati erant (ut exiſtimo) ſeniores & principes ſacerdotum ad celebrationẽ paſchę. Sabbato autem ſecundum legem nõ licet nummos portare, ac per hoc non eſt probabile apud me, quo die, imo tempore, laqueo uitam finierit Iudas.

Principes autem ſacerdotũ acceptis argenteis, dixerũt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt. Cõcilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorũ. Propter hoc uocatus eſt ager ille Acheldemach, hoc eſt ager ſanguinis, uſque in hodiernũ diẽ. Tunc impletũ eſt quod dictum eſt per Hieremiam prophetam, dicentem. Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerũt à filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi dominus.

Chry. in ho. Quia principes ſacerdotũ nouerant ꝙ occiſionem emerant, à propria conſcientia condemnati fuerunt, & ad hoc oſtendendum ſubdit Euangeliſta. Principes autẽ ſacerdotum acceptis argẽteis, dixerunt: Nõ licet eos mittere in corbonam, quia pertium ſanguinis eſt. Hier. Vere culicem liquantes, & camelum glutientes, ſi. n. ideo non mittunt pecuniam in corbonã, hoc eſt in gazophylacium, & dona Dei, quia pretium ſanguinis eſt, cur ipſe ſanguis effunditur? Orige. Videbant autem quoniam circa mortuos magis eã pecuniam conueniebat expendi, quia pretium ſanguinis erat, ſed quia & inter loca mortuorum ſunt differentiæ, uſi ſunt pretio ſanguinis Ieſu ad cõparationẽ agri figuli alicuius, ut in eo peregrini ſepeliant, non ſecundum uotum ſuum in monumentis paternis. unde ſequitur: Concilio autẽ inito emerunt ex illis agrũ figuli in ſepulturam peregrinorum. Augu in ſer. de cœ. do. Prouidentia autẽ Dei factum puto, ut pretium Saluatoris nõ peccatoribus ſumptum præbeat, ſed peregrinis requiẽ ſubminiſtret: ut iam exinde Chriſtus & uiuos ſãguinis ſui paſſione redimat, & mortuos præcioſa paſſione ſuſcipiat. Precio ergo domini ci ſanguinis ager figuli cõparatur. Legimus in ſcripturis ꝙ totius generis humani ſalus redempta ſit ſanguine Saluatoris. Ager ergo iſte, mundus hic totus eſt. Figulus ãt qui mundi poſſit habere dominatum, ipſe eſt qui uaſcula corporis noſtri fecit de limo. Illius itaq; figuli ager, Chriſti ſanguine emptus eſt, peregrinis inquã qui ſine domo, patria, & toto orbe exules iactabantur, requies Chriſti ſanguine prouidetur. Iſtos autem peregrinos eſſe dicimus deuotiſſimos chriſtianos, qui renunciantes ſeculo, nihil poſſidentes in mundo, in Chriſti ſanguine requieſcunt. Sepultura. n. Chriſti nihil aliud eſt ꝗ requies chriſtiani. Conſepulti. n. ſumus (ſicut ait Apoſtolus) cum illo per baptiſmum in morte. Nos ergo peregrini in hoc mũdo ſumus: & tanquam hoſpites in hac luce uerſamur. Hieronymus. Qui etiam peregrini eramus à lege & prophetis, praua Iudæorum ſtudia ſuſcepimus in ſalutem. Orige. Vel peregrinos dicimus qui uſque ad finem extranei ſunt à Deo. Nam iuſti conſepulti ſunt Chriſto in monumento nouo quod exciſum eſt in petra. Qui autẽ alieni ſunt à Deo uſque ad finem, ſepulti ſunt in agro figuli operantis lutum, qui pretio ſanguinis eſt cõparatus, & ager ſanguinis nominatur. unde ſequitur: Propter hoc uocatus eſt ager ille Acheldemach, hoc eſt ager ſanguinis, uſque in hodiernũ diem. Glo. Quod referendum eſt ad tempus quo Euangeliſta hoc ſcripſit, deinde cõfirmat idem prophetico teſtimonio, dicens: Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam prophetam, dicentem.

Et acceperunt triginta argentos precium appretiati, quem appretiauerũt à filiis Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli; ſicut conſtituit mihi dominus. Hie. Hoc in Hieremia penitus nõ inuenitur, ſed in Zacharia (qui penultimus eſt duodecim prophetarum) quædam ſimilitudo refertur, & quanquam ſenſus nõ multum diſcreper, tamen ordo & uerba diuerſa ſunt. Aug. de con. euã. Si quis ergo putat, ideo fidei euãgeliſtæ aliquid derogandum, primo nouerit non omnes codices euãgeliorum habere, q per Hieremiam dictum ſit: ſed tantũ modo per prophetam. Mihi autem hæc nõ placet defenſio, quia & plures codices habent Hieremiæ nomen, & antiquiores, & nulli fuit cauſa cur adderetur hoc nomen, & mendoſitas fieret. Cur autẽ tolleretur, fuit vtiq; cauſa vt hoc audax imperitia faceret, prædicta quæſtione turbata. Potuit autem fieri vt animo Matthæi Euãgelium ſcribentis, pro Zacharia Hieremias occurreret, ut fieri ſolet, quod tñ ſine vlla dubitatione emendaret, ſaltem ab his admonitus, qui ipſo adhuc in carne viuẽte hæc legere potuerũt, niſi cogitarent recordationis ſuæ, quæ Spiritu ſancto regebatur, nõ occurriſſe aliud pro alio nomẽ prophetæ, niſi quia dominus hoc ita ſcribi conſtituit. Cur autem conſtituerit, prima cauſa eſt, quia ſic inſinuat, ita omnes prophetas vno ſpiritu locutos, mirabili inter ſe conſenſione cõſtare vt hoc multo amplius ſit, quàm ſi omnium verba prophetarum uno vnius hominis ore demonſtrentur, & ideo indubitanter accipi debent, quæcunq; per eos Spiritus ſanctus dixit, & ſingula eſſe oĩum & omnia ſingulorum. Si enim hodie quiſquam volẽs alicuius verba indicare, dicat nomen alterius à quo dicta ſunt, qui tñ ſit amiciſſimus illius, cuius verba dicere voluit, & continuo recordatus aliũ pro alio ſe dixiſſe, ita ſe corrigat, vt tamẽ dicat, bene dixi, nihil aliud intuens niſi inter ambos eſſe cõcordiam, quanto magis de prophetis ſanctis hoc cõmendandum fuit? Eſt etiam alia cauſa cur hoc nomẽ Hieremiæ in teſtimonio Zachariæ ſit manere permiſſum, vel potius ſãcti Spiritus auctoritate præceptum ſit. Eſt apud Hieremiam quòd emerit agrum à filio fratris ſui, & dederit ei argentum, nõ quidem ſub hoc nomine precij, quod poſitum eſt apud Zachariam triginta argenteis. quòd autem prophetiam de triginta argenteis ad hoc interpretatus ſit Euangeliſta, quòd modo de domino completum eſt, manifeſtum eſt, ſed ad hoc pertinere etiam illud de agro empto, quod Hieremias dicit, hinc poteſt myſticè ſignificari, vt non hic Zachariæ nomen poneretur qui dixit triginta argenteis, ſed Hieremiæ qui dixit de agro emptor; vt lecto euangelio, atque inuento nomine Hieremiæ, lecto autem Hieremia, & non inuento teſtimonio de triginta argenteis: inuento tamẽ agro empto, admoneatur lector utrunque conferre, & inde ſenſum enucleare prophetiæ, quomodo ꝑtineat ad hoc, quod in domino completũ eſt. Nam illud quod ſubiecit huic teſtimonio Matthæus, cum ait: Quem appretiauerunt à filijs Iſrael, & dederunt eos in agrũ figuli, ſicut conſtituit mihi dominus: nec apud Zachariam, nec apud Hieremiam reperitur. Vnde magis ex perſona Euangeliſtæ accipiendum eſt, & myſticè inſertum, quia hoc ex domini reuelatione cognouerit: & ad hanc rem, quæ de Chriſti precio facta eſt huiuſmodi pertinere prophetiã. Hier. de optimo genere interpretandi. Abſit ergo de pediſſequo Chriſti, quòd poſſit argui de falſo, cui cura fuit, non verba & ſyllabas aucupari, ſed ſententias dogmatum ponere. Chry. in ho. Legi nuper in quodam hebraico volumine, quod Nazaræ ſectæ mihi Hebræus contulit, Hieremiæ apocryphum, in quo hoc, ad uerbũ ſcriptum reperi, ſed tamen mihi uidetur magis de Zacharia ſumptum teſtimonium Euãgeliſtarum & Apoſtolorum more uulgato, quo uerborum ordine prætermiſſo, ſenſus tamen de ueteri teſtamento proferunt exemplum.

Ieſus autem ſtetit ante præſidem, & interrogauit eum præſes, dicens. Tu es rex Iudæorũ? Dicit illi Ieſus, Tu dicis. Et cum accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Tũc dicit illi Pilatus. Non audis quanta aduerſum te dicunt teſtimonia? Et non reſpondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur præſes uehementer.

Aug. de con. euan. Finitis his quæ Matthæus de Iuda ꝓditore ioterpoſuit, ad ordinem narrationis reuertitur, dicẽs: Ieſus autem ſtetit ante præſidem. Origen. Iu-

dex totius creaturæ conſtitutus à patre, uide quantum ſe humiliauit, ut acquieſce ret ſtare ante iudicem tunc terræ Iudææ, & interrogatus eſt interrogationem, quã forſitan deridens, aut dubitans Pilatus interrogat: unde ſequitur: Et interrogauit eum præſes, dicens Tu es rex Iudæorũ? Chry. in home. Id Pilatus interrogat, quod aduerſarij contra ipſum continuè reuoluebant. Quia.n. ſciebant Pilatũ nullam curam facientem legalium, ad publicas accuſationes rem ducunt. Origen. Vel pronunciatiuè hoc dixit Pilatus. unde & alibi ſcripſit in titulo; Rex Iudęorum. Principi ãt ſacerdotum rñdens, Tu dixiſti, obliquè arguit eius dubitationem. Pilati uero ſnĩam confirmat pronuntiantis. unde ſequitur: Dicit ei Ieſus: Tu dicis. Chry. in ho. Confeſſus eſt ſe eſſe regem, ſed cœleſtem: ut in alio Euangelio manifeſtius legitur. Regnum (inquit) meũ nõ eſt de hoc mundo; ut neque Iudæi, neque Pilatus excuſationem habeant, huic accuſationi inſiſtenter. Hil. Vel interrogãti pontifici, an ipſe eſſet Ieſus Chriſtus dixerat. Tu dixiſti, quia ſemper futurum Chriſtũ ex lege ipſe dixiſſet, huic uero legis ignaro interrogãti, an ipſe eſſet rex Iudæorum dr̃, Tu dicis. quia per fidem præſentis confeſſionis ſalus gentium eſt. Hie. Attende ãt ꝙ Pilato, qui inuitus promebat ſnĩam aliqua ex parte reſpondit: ſacerdotibus aũt & principibus ſacerdotum reſpondere noluit, indignos eos ſuo ſermone iudicans. unde ſequitur; Et cum accu. à princi. ſacer. &c. Auguſtin. de conſ. euange. Lucas autem ipſa crimina quę accuſantes obiecerunt, aperuit; dicit.n. Cœperunt illum accuſare dicentes; Hũc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Nihil autem intereſt ad ueritatem quo ordine iſta retulerint, ſicut nihil intereſt ſi alius aliud tacet quod ålius commemorat. Orig. Accuſatus autẽ Ieſus ſicut tunc illis nihil reſpondit; ſic nec & modo: non fit.n. eis uerbum Dei, ſicut aliquando fuerat ad prophetas: ſed neque dignum erat ut Pilato interroganti reſponderet, qui non habebat permanens & firmum de Chriſto iudicium, ſed ad cõtraria trahebatur. unde ſequitur, Tunc dicit ei Pilatus; Non audis quanta aduer. te dicunt teſtimonia? Hie. Gentilis quidem eſt qui contẽnit Ieſum, ſed cauſam refert in populum Iudæorum. Chry. in ho. Ideo autem hoc dicebat, quia uolebat eum liberare, dum ſe excuſando rñderet. Sequitur. Et non reſpon. ei ad ul. uerbum, ita ut mir. præ. uehementer. Quia.n. multas habentes demonſtrationes ex ipſis rebus uirtutis & manſuetudinis eius & humilitatis, tñ in ipſum indignabantur, & peruerſo iudicio agebantur contra ipſum, propter hoc nihil rñdet, & ſi aliquando reſpondet, breuia quidem dicit, ne continua taciturnitate pertinaciæ opinio de ipſo accipiatur. Hie. Vel ideo Ieſus nihil reſpondere uoluit, ne crimen diluens dimitteretur à præſide, & crucis utilitas differretur Orig. Miratus eſt ãt præſes conſtantiam eius, forſitan ſciens ꝙ idoneus eſſet pronũciare crimen, & tamen uidebat eum in trãquilla, & quieta ſapientia, & grauitate nõ turbabili ſtare, ſed & uehementer miratur. Dignum enim ei uidebatur magno miraculo ut exhibitus Chriſtus ad criminale iudicium, imperturbabilis ſtaret ante mortem, quę apud omneis homines terribilis æſtimatur.

Per diem autem ſolẽnem cõſueuerat præſes populo dimittere unũ uinctum quem uoluiſſent. Habebat autẽ tunc unum uinctum inſignem qui dicebatur Barrabas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quem uultis dimittam uobis, Barrabam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus? Sciebat.n. quòd per inuidiam tradidiſſent eum. Sedente autem illo pro tribunali miſit ad eũ uxor eius, dicens; Nihil tibi & iuſto illi. Multa.n. paſſa ſum hodie per uiſum propter eum. Principes autem ſacerdotũ & ſeniores, perſuaſerunt populo ut peterent Barrabam, Ieſum uero perderent. Reſpondens autem præſes, ait illis; Quẽ uultis uobis de duobus dimitti? At illi dixerunt; Barrabã. Dicit illis Pilatus; Quid igitur faciã de Ieſu qui dicitur Chriſtus? Dicunt omnes Crucifigatur. Ait illis præſes; Quid.n. mali fecit? At illi magis clamabãt dicentes; Crucifigatur. Videns autẽ Pilatus quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus corã populo, dicẽs; Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, uos uideritis. Et reſpõdens uniuerſus populus, dixit. Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Tũc dimiſit illis Barrabam, Ieſum autẽ flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

Chry.in ho. Quia Chriſtus ad accuſa-
tionem Iudæorum nihil reſponderat per
quod poſſet eũ Pilatus ab accuſationibus
Iudæorum excuſatũ habere, aliud machi-
natur per quod eum liberare poſſit. unde
dicitur. Per diem autem ſolennem conſue
uerat præſes populo dimittere unum uin-
ctum, quem uoluiſſent. Orig. Sic .n. quaſ-
dam gratias pręſtant gentes eis quos ſubij
ciunt ſibi, donec confirmetur ſuper eos iu
gum ipſorum, tamen conſuetudo hæc ali-
quando fuit apud Iudæos. Saul enim non
interfecit Ionatham: omni populo peten-
te eum ad uitam. Chry.in ho Per hanc au
tem conſuetudinem Chriſtum eripere ten
tauit, ut neq; umbram excuſationis Iudæi
ſibi derelinquant, manifeſtus homicida in
comparatione Chriſti adducitur, de quo
ſequitur, Habebat autem tunc unum uin-
ctum inſignẽ, qui dicebatur Barrabas. Non
ſimpliciter dicit latronẽ; ſed inſignem, hoc
eſt in malitia diffamatum. Hier. Iſte Bar-
rabas in Euangelio quod inſcribitur iuxta
Hæbreos, filius magiſtri eorum interpreta
tur, qui propter ſeditionem & homicidiũ
fuerat condemnatus. Offert autem optio-
nem eis Pilatus dimittendi quem uellent,
latronem, an Ieſum, non dubitans Ieſum
potius eligendum. unde ſequitur: Congre
gatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem uul-
tis dimittam uobis? Barrabam, an Ieſum
qui dicitur Chriſtus? Chryſoſtomus in ho
mel. Quaſi dicat: Si non vultis ſicut inno
centem dimittere, ſaltem ſicut condem-
natum feſtiuitati dimittatis. Si enim opor
tebat in peccatis manifeſtis exiſtentem di
mittere, multo magis in dubijs. Vide au-
tem ordinem conuerſum. Petitio pro con-
demnatis ſolet eſſe plebis; conceſſio autem
principis, nunc autem contrarium geſtum
eſt. Princeps enim petit à plebe, & plebs
ferocior redditur. Glo. Quare autem Pi-
latus ad liberationem Chriſti laborauit
manifeſtat Euangeliſta, cum ſubdit: Scie-
bat enim quòd per inuidiam tradidiſſent
eum. Remigius. Quæ autem inuidia fue-
rit Ioannes manifeſtat, qui narrat eos di-
xiſſe: Ecce mundus totus poſt eum uadit,
& ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in
eum. Notandum etiã quia loco eius quod
Matthæus dicit: An Ieſum qui dicitur
Chriſtus, Marcus dicit, Vultis dimittam
uobis regem Iudęorum, ſoli nanque reges
Iudæorum ungebantur, & ab ipſa unctio-
ne, Chriſti uocabantur. Chryſo.in home.
Deinde ſubditur aliud quod ſufficiens e-
rat omnes à paſſione reuocare. Sequitur
enim: Sedente autem illo pro tribunali,
miſit ad eum uxor eius di. Nihil tibi & iu
ſto illi. Cum demonſtratione enim quæ e-
rat à rebus, & ſomnus non paruum quid
erat. Rabanus. Notandum uero quia tri-
bunal ſedes eſt iudicis, ſolium Regum, ca-
thedræ magiſtrorum. In uiſionibus autem
& ſomnijs gentilis uiri uxor hoc intelle-
xit, quod Iudæi uigilantes nec credere,
nec intelligere uoluerunt. Hieronymus.
Nota etiam quod gentilibus ſæpe à Deo
ſomnia reuelantur. Et quod in Pilato & v-
xore eius iuſtum dominum confitentibus
gentilis populi teſtimonium ſit. Chryſo-
ſtomus in homel. Sed cuius gratia non ip
ſe Pilatus ſomnium uidebat? quia illa ma
gis digna erat, uel quia ſi Pilatus uidiſſet,
non æqualiter ſibi creditum eſſet, uel for-
te neque dixiſſet: propter hoc diſpenſatur
à Deo quod mulier uidit, ut manifeſtum
omnibus fieret. Et non ſimpliciter uidet,
ſed & patitur multa. Sequitur enim. Mul-
ta enim paſſa ſum ho. per ui. propter eum,
ut ſcilicet à compaſſione, quæ erat ad v-
xorem, deſidior fieret uir circa occiſionẽ,
ſed & tempus non parum conferebat, ete-
nim eadem nocte uidit. Auguſtinus in ſer
mone de paſſio. Sic ergo iudex terretur in
coniuge, & ut crimini Iudæorum non præ
beat in iudicio conſenſum, pertulit in uxo
ris afflictione iudicium, iudicatur ipſe qui
iudicat, & torquetur antequam torqueat.
Rabanus. Vel aliter: Nunc demum dia-
bolus intelligens per Chriſtum ſe ſpolia
ſua amiſſurum, ſicut primum per mulie-
rem mortem intulerat, ita per mulierem
vult Chriſtum de manibus Iudæorum li-
berare, ne per eius mortem, mortis amit-
tat imperium. Chryſoſto.in home. Nihil
autem præmiſſorum Chriſti aduerſarios
mouit, quia eos omnino inuidia excæca-
uerat, unde ex propria malitia plebem cor
rumpunt, & hoc eſt quod ſequitur. Princi
pes autem ſac. & ſeni. &c. Origen. Et eſt
uidere nunc quomodo populus Iudęorum
à ſenioribus ſuis, & Iudaicæ culturę docto
ribus ſuadet, & excitat aduerſum Ieſum,

vt eum perdant. Sequitur: Reſpon. autem præſes, ait il. Quem vul. &c. Glo. Reſpondiſſe autem dicitur Pilatus hæc, dicẽs, ſiue ad ea quæ vxor nunciauerat, ſiue ad petitionem populi, qui iuxta conſuetudinem aliquem in die feſto ſibi dimitti petebant. Orig. Turbæ autem quaſi feræ, quæ ſpacioſam ambulant viam, voluerũt ſibi Barrabam habere ſolutum. vnde ſubditur: At illi dixerunt, Barrabam. Ideo gens illa habet ſeditiones & homicidia & latrocinia ſecundum quoſdam gentis ſuæ in rebus quæ foris habentur: ſecundum autem omnes, intus in anima. Vbi enim non eſt Ieſus: illic lites & prælia ſunt: vbi autem eſt, ibi ſunt omnia bona & pax. Omnes etiam qui Iudæis ſunt ſimiles vel in dogmate vel in vita, Barrabam ſibi ſolui deſiderant. Quicunque enim mala agit, ſolutus eſt in corpore eius Barrrabas, Chriſtus aũt vinctus. Qui autem bona agit, Chriſtum habet ſolutum, Barrabam vinctum. Voluit autem Pilatus pudorem tantæ iniquitatis eis incutere. vnde ſequitur: Dicit il. Pila. Quid igitur &c. Non ſolum autem hoc, ſed & menſuram colligere volens impietatis eorum. Illi autem nec hoc erubeſcunt quod Pilatus Ieſum Chriſtum eſſe confitebant: nec modum impietatis ſeruant. vnde ſequitur: Dicunt omnes, Crucifigatur. In quo multiplicauerunt impietatis ſuæ menſurã, nõ ſolum homicidam poſtulantes ad uitã, ſed etiam iuſtum ad mortem: & ad morté turpiſſimam crucis. Rab. Prudentes ſi quidem in ligno crucifixi, clauibus ad lignũ pedibus manibusque confixi, producta morte necabantur: & diu viuebant in cruce, non quia lõgior vita eligebatur, ſed quia mors ipſa protendebatur: ne dolor citius finiretur. verum Iudæi de morte peſſima cogitabãt: ſed à domino non intelligentibus eis electa erat. Ipſam enim crucẽ diabolo ſuperato erat tanquã tropheum in frontibus fidelium poſiturus. Hie. Cum autem hoc reſponderent, nõ ſtatim acquieuit, ſed iuxta ſuggeſtionem vxoris quæ mandauerat, Nihil tibi & iuſto illi: ipſe quoque reſpondit. unde ſequitur: Ait illis præſes. Quid enim mali fecit? Hoc dicendo Pilatus abſoluit Ieſum. Sequitur: At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Vt impleretur quod in pſalmo dicitur: Circundederũt me canes multi, cõgregatio malignãtium obſedit me. Et illud Hieremiæ: Facta eſt mihi hæreditas mea, ſicut leo in ſylua: dederunt ſuper me vocem ſuã. Aug. de con. euan. Sæpius aũt Pilatus cũ Iudæis egit volẽs, vt dimitteretur Ieſus. quod pauciſſimis uerbis teſtatur Matthæus, cũ ſubdit: Videns Pilatus, quia nihil profi. ſed magis tumultus fieret: quod nõ diceret, niſi multum ille conatus fuiſſet, quamuis tacuerit quoties hoc tentauit vt erueret Ieſum furori eorum. Sequitur: Accepta aqua lauit manus coram populo, dicens; Innocẽs &c. Remi. Mos enim erat apud antiquos, ut cum uellet quis ſe oſtendere immunem ab aliquo crimine, accepta aqua lauaret manus ſuas coram populo. Hie. Pilatus ergo accepit aquam iuxta illud propheticũ. Lauabo inter innocentes manus meas; quodammodo in hoc conteſtans, & dicens. Ego quidem innocentem volui liberare, ſed quoniã ſeditio oritur, & rebellionis mihi contra Cæſarem crimen impingitur, innocẽs ſum à ſanguine iuſti huius. Iudex ergo qui cogitur cõtra dominum ferre ſentẽtiam, nõ damnat oblatum, ſed arguit offerentes, iuſtum eſſe pronuncians eum qui crucifigendus eſt. Sequitur; Vos videritis, quaſi dicat, Ego miniſter legum ſum, uox veſtra ſanguinẽ fundit. Sequitur; Et reſpon. vni. po. dixit. Sang. &c. Perſeuerat uſque in præſentem diem hæc imprecatio ſuper Iudæos, & ſanguis domini non aufertur ab eis. Chry in ho. Intuere autẽ & hic Iudæorum multam inſaniam. eorũ enim impietas & pernicioſa concupiſcentia, nõn permittit eos quæ oportet inſpicere; & ſibi maledicunt di. Sanguis eius ſuper nos, quid ad filios maledictionem attrahunt di. Et ſuper filios noſtros? Sed tamen miſericors Deus eorum ſententia nõ firmauit, ſed ex eis & eorum filiis ſuſcepit, qui pœnitentiam egerunt. etenim & Paulus ex ipſis fuit, & multa milia eorum qui in Hieroſolymis crediderunt. Leo pa. in ſermo. de paſſ. Exceſſit ergo Pilati culpam facinus Iudæorum, ſed nec ipſe euaſit reatum qui reliquit proprium iudiciũ, & in crimen tranſiuit alienum. Sequitur enim. Tunc dimi. il. Bar. Ieſum autem flagellatum &c. Hier. Sciendum eſt autẽ Pilatum Romanis legibus miniſtraſſe,

Iudæi in ſuis rebus dãna patiuntur ob iniuſtã Chriſti necẽ.

Mos antiquorũ.

quibus ſancitũ eſt, ut qui crucifigit, prius flagellis verberetur. Traditur igitur Ieſus militibus verberãdus, & illud ſanctiſſimũ corpus pectus Dei capax flagellis ſecuerũt. Aug. in ſer. de paſ. Ecce dominus aptatur ad uerbera: ecce iam cæditur, rupit ſanctam cutem uiolentia flagellorum repetitis ictibus crudelia verbera ſcapularũ terga conſcindunt. Proh dolor iacet extẽſus ante hominem Deus, & ſuppliciũ patitur rei, in quo nullum peccati ueſtigium potuit inueniri. Hier. Hoc autem factum eſt, ut (quia ſcriptum erat. Multa flagella peccatorum) illo flagello nos à uerberibus liberemur. In lauacro etiam manuum Pilati Gentilium omnia opera purgãtur, & ab impietate Iudæorum nos alieni efficimur. Hil. Hortantibus autem ſacerdotibus populus Barrabam elegit, qui interpretatur patris filius, in quo arcanum futuræ infidelitatis oſtenditur, Chriſto Antichriſtũ peccati filium præferendo. Rab. Barrabas etiã qui ſeditiones faciebat in turbis, dimiſſus eſt populo Iudæorum, id eſt Diabolus qui uſque hodie regnat in eis, & iccirco pacẽ habere non poſſunt.

Tũc milites præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorio, congregauerunt ad eum uniuerſam cohortem, & exuentes eum clamydem coccineam circundederunt ei. Et plectentes coronam de ſpinis, poſuerũt ſuper caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes. Aue rex Iudæorum. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.

Augu. de con. euan. Poſt accuſationes Chriſti cõſequens eſt, ut ipſam domini paſſionem uideamus, quam Matthæus ſic incipit: Tũc milites præſidis ſuſcipiẽtes Ieſum in prætorio congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem. Hie. Quia enim rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei ſcribæ & ſacerdotes crimen obiecerant, quòd ſibi in populo Iſrael vſurparet imperium, illudentes hoc faciunt vt nudatum priſtinis ueſtibus induant chlamydem coccineã pro rufo limbo, quo reges ueteres utebantur & pro diademate, imponant ei coronã ſpineã, pro ſceptro regali, dẽt calamum, & adorent quaſi regem, & hoc eſt quod ſubditur, Et exuentes eũ, chlamydem coccineam &c. Ang. de con. euan. Per hoc autẽ intelligitur Marcum dixiſſe indutum purpura. Pro regia enim purpura clamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat, & eſt rubra quædam purpura cocco ſimillima. Poteſt etiam fieri, vt purpuram etiam Marcus commemorauerit quam chlamys habebat, quamuis eſſet coccinea. Chry. in ho. Quę igitur erit nobis cura de reliquo, ſi contumelias ab aliquo patiamur, poſtquã Chriſtus hoc paſſus eſt? Etenim quod fiebat in Chriſtum, ultimus terminus contumeliæ erat: nec vna particula tantũ, ſed uniuerſum corpus patiebatur iniurias, caput per coronam arundinem & colaphos facies, quia inſpuebatur, genæ quia alapis cedebantur, corpus totum per flagella. Et quia denudatum eſt & per circundationẽ clamydis, & per fictam adorationem, manus per arundinem, quam dederunt ei pro ſceptro, ac ſi timerent ne aliquid prætermitterent grauiſſime præſumptionis. Augu. de con. euan. Apparet autem Matthæũ recapitulando iſta commemoraſſe, nõ quo tunc factum ſit, cum eum Pilatus crucifigẽdum tradidiſſet. Ioannes enim antequàm diceret quòd eum Pilatus crucifigendum tradiderit iſta commemorauit. Hier. Nos autem omnia hæc intelligamus myſticè. Quomodo enim Cayphas dixit: Oportet unum hominẽ mori pro omnibus, neſciẽs quid diceret, ſic & iſti quodcunq; fecerũt, licet alia mente fecerint, tamẽ nobis, qui credimus, ſacramenta tribuebant. In chlamyde coccinea, opera Gentium cruenta ſuſtentat. In corona ſpinea, maledictum ſoluit antiquum. In calamo uenenata occidit animalia, ſiue calamũ tenebat in manu ut ſacrilegium ſcriberet Iudæorum. Hil. Vel aliter, Suſceptis omnibus corporis noſtri infirmitatibus à domino omnium deinde martyrum, quibus regnum ſecũ erat debitum, ſanguine cocei colore pfunditur Spinis quoque, id eſt, cõpungentium quondã peccatis gentium coronatur, eſt enim aculeus in ſpinis, ex quibus Chriſto victoriæ corona contexitur In calamo uero earundem gẽtium infirmitas atque inanitas manu compreheſa firmatur, quin etiam capiti eius illuditur, vt infirmitas gentium manu Chriſti comprehenſa etiã in Deum patrem, qui caput eius eſt, conquieſcat. Origenes. Vel calamus myſterium fuit, quod priuſquam crederemus, confidebamus in

Limbus ueſtis faſcia eſt eius extremitatem ambiens.

Concor. euang.

virga arundinea Aegypti, vel cuiuſcunq; regni contrarij Deo quē accepit, vt triūphet eum in ligno crucis. Percutiunt aūt eum hoc calamo caput Chriſti Ieſu, qm̄ ſemper regnum illud verberat Deum patrem caput Saluatoris. Remi. Vel aliter. Per chlamydem coccineam, caro domini deſignatur, quæ turba dicitur propter ſanguinis effuſionē, per ſpineam coronam, ſuſceptio peccatorum noſtrorum, quia in ſimilitudinem carnis peccati apparuit. Rab. Calamo igitur Chriſti caput percutiunt, qui diuinitati eius contradicentes errorē ſuum authoritate ſanctæ ſcripturæ, quæ calamo ſcribitur, cōfirmare conātur. Spuūt in faciem eius, qui præſentiam gratiæ illius uerbis execrandis reſpuunt, & Ieſum in carne ueniſſe denegant. Falſo aūt illum adorant quia eum credunt, ſed peruerſis actibus deſpiciunt. Auguſt. de con. euan. Quod autem dominum in paſſione exuerunt veſtem propriam, & induerunt fucatam ſignati ſunt hæretici, qui eum dicunt uerum corpus non habuiſſe, ſed fictum.

Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt eū chlamyde & induerunt eū ueſtimentis eius, & duxerunt eum ut crucifigerent. Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem, hunc angariauerunt ut tolleret crucē eius. Et uenerunt in locū qui dicitur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus. Et dederunt ei uinum bibere cum felle mixtum. Et cum guſtaſſet, noluit bibere.

Glo. Poſtquam Euangeliſta commemorauit ea quę ad illuſionē Chriſti pertinēt, nunc narrare incipit proceſſum crucifixionis ipſius. unde dicitur. Et poſtquam illuſe. ei exue. eum chlamyde. &c. Auguſt. de concor. euang Hoc autem in fine factum eſſe intelligitur, cum iā duceretur ad crucifigendum. Poſtquā. ſ. Pilatus tradidit eū Iudæis. Hie. Notandum autem qm̄ flagellatur Ieſus & cōſpuitur, non hēt propria ueſtimenta, ſed ea quæ propter peccata noſtra ſumpſerat. cum autem crucifigitur & illuſionis pompam præterierit, tunc priſtinas ueſtes recipit & proprium aſſumit ornatum, ſtatimq; elementa turbantur, & creatori dat teſtimonium creatura. Orig. Et de chlamyde quidē ſcriptum eſt, quoniā denuo expoliauerunt eum. De corona autē ſpinea nihil tale euangeliſtæ ſcripſerunt, ut iā non ſint ſpinæ noſtræ antiquæ, poſtquā ſemel eas à nobis abſtulit Ieſus ſuper uenerabile caput ſuum. Chry. in ſer. de paſſio. Nō autem uoluit dominus pati ſub tecto, non in tēplo Iudaico: ne putares pro illa tantum plebe oblatū, & ideo extra ciuitatē, foras muros, ut ſcias ſacrificium eſſe commune quod totius terræ eſt oblatio, quod cōmunis eſt purificatio, & hoc ſignatur cum dicitur. Exeuntes āt inuenerunt hominem Cyre. nomine Simonem &c. Hie. Ne quis autem putet huic loco euangeliſtæ Ioannis hiſtoriā eſſe contrariam, ille. n. dicit, exeuntem dn̄m de prætorio portaſſe crucem ſuā: Matthæus autem refert ꝙ inuenerunt hominē Cyrenæū, cui impoſuerunt crucem Ieſu. Sed hic intelligendum eſt, ꝙ egrediēs de prætorio Ieſus, ipſe portauerit crucem ſuam, poſtea obuiam habuerunt Simonem, cui portandam crucem impoſuerunt. Orig. Aut egreſſi quidē angariauerunt Simonē appropinquantes aūt ad locum, in quo eū fuerant ſuſpenſuri, impoſuerunt crucem, & ipſi ut ipſe eam portaret. Non fortuito autē angariatus eſt Simon, ſed ſecundum diſpoſitionē Dei ductus eſt ad hoc, ut euangelica ſcriptura dignus inueniretur & miniſterio crucis Chriſti. Non ſolum aūt ſaluatorem conueniebat accipere crucē ſuā, ſed & nos conueniebat eā portare, ſalutarē nobis angariā adimplentes, nec ſic profeciſſet nobis eā accipere, ſicut ſic ipſe eam accepit. Hie. Myſticè. n. crucē ſuſcipiunt nationes, & peregrinus obediēs portat ignominiam ſaluatoris. Hila. Indignus. n. Iudæus erat Chriſti crucem ferre, quia fidei gentiū erat in reliquum & crucem accipere & compati. Remi. Iſte. n. Simon non erat Hieroſolymita, ſed peregrinus, & aduena. ſ. Cyrenæus. Cyrene. n. ciuitas eſt Libyæ. Interpretatur autem Simon, obediens, Cyrenæus hæres, unde pulchrè per eum deſignatur populus Gētium qui peregrinus erat teſtamentorum Dei, ſed credendo factus eſt ciuis ſanctorum, & domeſticus, & hæres Dei. Grego. in ho. Vel aliter: per Simonem qui crucē dominicam in angariam portat, deſignantur abſtinentes & arrogantes, quia per abſtinentiam quidē carnem afficiunt, ſed fructum abſtinentiæ interius non requirūt. unde idem Simon crucem portat, ſed nō

Cyrenæus Simon Gētilis erat

nem autem crucis cui caput adiungitur, ſignificatur expectatio retributionis de ſublimi iuſtitia Dei. Lõgitudo autem qua totum corpus extenditur, tolerãtiã deſignat vnde longanimes dicũtur qui tolerãt, profundum autem quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti præfigurat. Hil. Sic ergo in ligno vitæ cũctorum ſalus & uita ſuſpenditur. vnde dicitur: Poſtquam aũt crucifi. eum &c. Aug. de con. euan. Hoc breuiter à Matthæo dictum eſt. Ioannes autem diſtinctius explicat quemadmodum geſtũ ſit. Milites (inquit) cum crucifixiſſent eũ, acceperunt ueſtimẽta eius, & fecerũt quatuor partes, vnicuique militi partem: & tunicam. Erat autẽ tunica incõſutilis. Chry. in ho. Notandum ergo ꝙ non parua hæc abiectio Chriſti erat. quaſi enim circa dehonoratum & omnium vilisſimũ in Chriſto hoc agebant, in latronibus autẽ nihil tale operati ſunt. Diuidere enim veſtimenta in cõdemnatis valde vilibus & abiectis fit, & nihil aliud habentibus. Hier. Hoc autem quod circa Chriſtum geſtum eſt, in pſalmo fuerat prophetatum, & ideo ſequitur: Vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam, dicentẽ, Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortẽ. Sequitur: Et ſedentes ſeruabant eũ, ſcilicet milites. Diligentia militum & ſacerdotum nobis profuit, ut maior & apertior reſurgentis uirtus appareat. Sequitur; Et impoſue. ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam: Hic eſt Ieſus rex Iudæorum. Nõ poſſum autem dignè admirari pro rei magnitudine ꝙ emptis falſis teſtibus, & ad ſeditionem, clamoremque infœlici populo concitato, nullã aliam inuenerunt cauſam interfectionis eius, niſi ꝙ rex Iudæorum eſſet, & illi forſitan illudentes, ridentesq; hoc fecerunt. Remi. Diuinitus autem procuratum fuit, ut talis titulus ſuper caput eius poneretur, ut per hoc Iudæi agnoſcerent, quoniam nec etiam occidendo facere potuerunt, ut eum regem non haberẽt. Per mortis enim patibulum non amiſit imperium, ſed potius corroborauit. Orig. Et princeps quidem ſacerdotum, ſecundum literam legis, portabat in capite ſuo ſanctificationem domini ſcriptam. Verus autem princeps ſacerdotum; & rex Ieſus in cruce quidem habet ſcriptum: Hic eſt rex Iudæorum. Aſcendens autem ad patrẽ ꝓ literis, & pro nomine quo nominatͬ habet ipſum patrem. Rab. Quia enim rex ſimul & ſacerdos eſt, cum ſuæ carnis hoſtiam in altari crucis offerret, regis quoq; dignitatem titulus prætendit, qui non infra, ſed ſupra crucem ponitur; quia licet in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, ſuper crucem tamen regis maieſtas fulgebat; quam per crucem non perdidit, ſed potius confirmauit. Sequitur: Tũc crucifixi ſunt cum eo duo latrones, unus à dextris, & unus à ſiniſtris. Hier. Sicut .n. ꝓ nobis maledictũ crucis factus eſt Chriſtus, ſic pro omnium ſalute inter noxios, quaſi noxius crucifigitur. Leo. pa. in ſerm. de paſ. do. Duo autem latrones, unus ad dextram & alter ad ſiniſtram crucifiguntur, ut in ipſa patibuli ſpecie, mõſtraretur illa, quæ in iudicio ipſius omniũ hominum eſt fienda diſcretio. Paſſio igitur Chriſti ſalutis noſtræ continet ſacramentũ, & de inſtrumento quod iniquitas Iudæorũ parauit ad pœnam, potentia redemptoris gradum fecit ad gloriam. Hil. Vel aliter: Duo latrones læuæ ac dextræ affiguntur, omnem humani generis uniuerſitatẽ uocari ad ſacramentum paſſionis domini oſtendẽtes, ſed quia per diuerſitatem fidelium, ac infidelium, fit omnium ſecundum dextram ſiniſtramque diuiſio, unus ex duobus ad dexteram eius ſitus, fidei iuſtificatione ſaluatur. Remi. Vel per iſtos duos latrones deſignantur omnes qui arctioris uitæ continẽtiam apprehendunt, quicunque enim ſola intentione placendi Deo hoc faciunt, deſignantur per illum qui à dextris Dei crucifixus eſt, qui uero pro appetitu humanæ laudis, uel aliqua minus digna intentione deſignantur per illum, qui à ſiniſtris crucifixus eſt.

Prætereuntes autem blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes. Vah qui deſtruis tẽplum Dei, & in triduo illud reædificas. Salua te metipſum, ſi filius Dei es, deſcende de cruce. Similiter & principes ſacerdotum illudentes cum ſcribis & ſenioribus, dicebant. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce & credimus ei. Confidit in Deo, liberet nunc eum ſi uult. Dixit enim, quia filius Dei ſum. Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo improperabant ei.

Chry.

Chry.in ho. Cum Chriſtum denudaſſent & crucifixiſſent, ultra procedunt,& in cruce uidentes affixum exprobrant ei. unde dr̃.Prætereuntes āt blaſphemabant eum &c.Hie.Blaſphemabant quidē, quia prætergrediebantur uiam, & in uero itinere ſcripturarum ambulare nolebant. Mouebant autem capita ſua,quia iam ante mouerant pedes, & non ſtabant ſupra petram. Idipſum autem inſultans dicit fatuus populus quod falſi teſtes confinxerāt unde ſequitur: Et dicentes, Vah qui deſtruis templū Dei,&c.Remig. Vah interiectio eſt inſultantis ſiue irridentis.Hila Quid ergo ueniæ erit cum poſt triduum reædificatū templum Dei,in corporis reſurrectione cernetur? Chry in home. Vt quaſi prioribus ſignis incipientes detrahere,ſubiungunt:Salua temetipſum: ſi filius Dei es deſcende de cruce.Chry.in ſermo de paſ.Sed econtrario quia filius Dei eſt, ideo nō deſcendit de cruce. Nam ideo uenit,ut crucifigeretur pro nobis.Sequitur: Similiter & principes ſacerdotū &c. Hie. Etiam nolentes Scribæ & Phariſæi confitentur ꝙ alios ſaluos fecerit.itaque ueſtra uos condemnat ſnīa,qui.n.alios ſaluos fecit,utique ſi uellet ſeipſum ſaluare poterat.Sequitur.Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce & credimus ei. Chryſo.in ſerm.de paſ.do.Conſidera āt nunc uocem filiorum diaboli,quomodo imitantur uocem paternam.Diabolus.n.dicebat;Mitte te deorſum ſi filius Dei es,& Iudæi dicūt; Si filius Dei es,deſcende de cruce.Leo papa.De quo erroris fonte Iudæi taliū blaſphemiarum uenena poteſtatis? Quis uobis magiſter tradidit? quæ doctrina perſuaſit,ꝙ illum regem Iſrael,illum Dei filium credere deberetis, qui ſe aut crucifigi non fineret,aut à cōfixione clauorum liberum corpus excuteret? Non hoc uobis legis myſteria], aut prophetarum ora cecinerunt.Sed illud uere legiſtis; Faciē meam nō auerti à confuſſione ſputorum. Et iterum;Foderunt manus meas & pedes meos,dinumerauerunt omnia oſſa mea. Nunquid legiſtis; Dominus deſcendit de cruce? ſed legiſtis, Dominus regnauit à ligno.Raba.Si autem tunc de cruce ſurgeret inſultantibus cedens, uirtutem nobis patientiæ non demonſtraret;ſed expectaret paululum,irriſionem ſuſtinuit,qui de cruce ſurgere noluit,de ſepulchro reſurrexit.Hie.Fraudulenta autem eſt promiſſio,cum addunt,Et credimus ei. Quid.n. plus eſt,de cruce adhuc uiuentem deſcendere,an de ſepulchro mortuum reſurgere? Reſurrexit,& non crediditis.ergo et ſi de cruce deſcenderet non crederetis. Sed mihi uidetur hoc dæmones immittere;ſtatim.n.vt crucifixus eſt dn̄s, ſenſerūt uirtutem crucis, & intellexerunt fractas uires ſuas eſſe, & hoc agunt ut de cruce deſcendat.Sed dn̄s ſciens aduerſariorum inſidias permanet in patibulo,ut diabolū deſtruat.Sequitur:Confidit in Deo,liberet eum nunc ſi vult.Chry.in ho.O inquinati ualde.Nunquid prophetæ & iuſti nō erāt quia eos nō eripuit à periculis Deus? Si autem illorū gloriæ non obfuit, ꝙ eis pericula ſduxiſtis,multo magis in iſto nō oportebat uos ſcādalizari per ea quæ patitur,qa ſemper per ea quæ dixit,hāc ueſtrā remouit ſuſpicionē.Sequitur, Dixit.n.qa filius Dei ſum.Per quod oſtendere uolebant eum pati ob ſeductoris & erronei cauſam,& ſicut ſuperbum & uanè gloriātem in his quæ dicebat.Sic ergo non ſolū Iudæi & milites de ſubtus eū deridebāt, ſed & deſuper latrones cum eo curcifixi. unde ſequitur.Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo,improperabāt ei.Auguſt.de conſ.euange. Poteſt autem putari Lucas,repugnare ei quod hic dicitur,qui dicit, ꝙ unus de latronibus blaſphemabat eum, quem alter increpabat; niſi intelligamus Matthæum breuiter reſtringentem hunc locum pluralem numerum pro ſingulari poſuiſſe,ſicut in epiſtola ad Hebræos legimus pluraliter dictum clauſerunt ora leonum;cum ſolus Daniel ſignificari intelligatur. Quid autem uſitatius quàm ut aliquis dicat, En ruſtici mihi inſultāt,etiam ſi unus inſultet?Ruſticū autem contrarium ſi Matthæus dixiſſet ambos latrones conuitiatos domino. Cū uero dictum eſt latrones,nec additum eſt ambo,potuit uſitato locutionis modo per pluralem numerum ſignificari Hiero.Vel poteſt dici quòd primum uterque ſcilicet blaphemauerit, deinde Sole fugiente, terra commota, ſaxiſque diruptis: & ingruentibus tenebris unus crediderit,

Iudæi proprio ore condemnabiles.

rit in Ie'um,'& priorem negationé ſequenti cõfeſſione emendauerit. Chry. in ho. Vt ,n. non exiſtimes ex quadã cõuenientia id geſtum fuiſſe neque latronem fuiſſe, qui latro uidebatur à contumelia, oſtendit tibi qm̃ et in cruce poſitus latro erat & inimicus,& repente trãſmutatus eſt. Hil. Quòd aũt latrones ambo conditionem ei paſſionis exprobrant, vniuerſis ét fidelibus ſcandalum crucis futurum eſſe ſignificat. Hier. Vel in duobus latronibus vterq; populus Gentilium,& Iudæorum primo dominum blaſphemauit, poſtea ſignorum multitudine alter exterritus egit pœnitentiam,& vſque hodie Iudæos increpat blaſphemantes. Orig. Sed & latro qui ſaluatus eſt, poteſt eſſe myſterium eorum, qui poſt multas iniquitates crediderunt in Chriſtum.

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram, uſque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Ieſus uoce magna, dicens: Heli, Heli, Lamaſabathani? Hoc eſt, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me? Quidã autem illic ſtantes, & audientes dicebant: Eliam uocat iſte. Et continuo currens unus ex eis acceptã ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri uero dicebant, Sine, uideamus an ueniat Elias liberans eum. Ieſus autem iterum clamans uoce magna emiſit ſpiritum.

Chry. in ſer. de paſ. Non poterat ferre creatura iniuriam creatoris. vnde ſol retraxit radios ſuos, ne videret impiorum facinora. Et ideo dicitur, A ſexta autẽ hora tenebræ factæ ſunt ſuper &c. Orig. Ab hoc textu quidam calumniantur euangelicam veritatẽ. Defectio. n. ſolis à ſeculo ſemper fuit in ſuo tempore facta. Sed defectio ſolis quæ ſecundum conſuetudinem temporum ita currentium fieri ſolet, non in alio tempore fit, niſi in conuentu ſolis, & lunæ, quãdo luna ſubitus currens, ſolis impedit radios occurrentis ei. In tempore aũt quo paſſus eſt Chriſtus, manifeſtum eſt qm̃ cõuentus non erat lunæ ad ſolem, quoniam tempus erat paſchale, quod conſuetudinis eſt agere, quando luna plena eſt. Quidam autem credentium volentes defenſionem aliquam inducere, contra hoc dixerunt: quoniam illa defectio ſolis conuenienter ſecundũ cætera prodigia noua, contra conſuetudinem facta eſt. Dion. in epiſt. ad Polycar. Inopinabiliter. n. ſoli lunam incidentem videbamus: nõ. n. erat cõuentus temporis, & rurſus ipſam à noua hora vſq; ad veſperam ad diametrum ſolis ſupernaturaliter reſtitutam. Eclypſim etiã ipſam ex oriente vidimus inchoatam, & vſq; ad ſolarem terminum venientem, poſtea regredientem,& rurſus non ex eodem,& defectum & repugnationem, ſed econtrario ſecundum diametrum factam. Chry. in ho. Tribus etiã horis tenebræ permanſerunt, cum eclypſis in momento tranſeat: non. n. habet moram, vt ſciunt illi qui conſiderauerunt. Orige. Sed aduerſus hoc filij huius ſeculi dicunt. Quomodo hoc factum tam mirabile, nemo Græcorum, aut Barbarorũ ſcripſit eorũ qui notauerunt, ſi quid tale aliquid nouum factum eſt aliquando? Et Phlegon quidem in Chronicis ſuis ſcripſit, in principatu Tyberij Cæſaris factũ, ſed non ſignauit in luna plena. Arbitror ergo, ſicut cætera ſigna quæ facta ſunt in paſſione ipſius. ſ. velum ſciſſum, & terra tremuit,&c. Hieruſalem tantummodo facta ſunt. Aut ſi latius voluerit quis extendere ad terram Iudæam, ſicut in 3. lib. Regum dixit Abdias ad Eliã, Viuit Deus tuus, ſi eſt gens aut regnum, vbi non miſit Dominus meus quærere te: oſtendens quoniam ſatis eum in gentibus quæſierat circa Iudæam. Eſt autem cõſequens intelligere quaſdam tenebroſiſſimas nubes & magnas concurriſſe ſuper Hieruſalem & terrã Iudææ. Et ideo factæ ſunt tenebræ profundæ à ſexta hora vſque ad nonam. Duæ. n. creaturæ in ſexta die factę fuiſſe intelligunt, ante ſextam quidem animalia, in ſexta aũt homo: & ideo cõueniebat pro ſalute hominis morientem in hora ſexta ſuſpendi, & à ſexta hora propter hoc tenebras fuiſſe factas ſuper omnem terram vſq; ad nonã. Et ſicut Moyſe manus extendente in cœlum, factæ ſunt tenebræ ſuper Aegyptios, ſeruos Dei tenentes in ſeruitute, ſimiliter & Chriſto in ſexta hora manus extẽdente in cruce ad cœlum ſuper populũ qui clamauerat, Crucifige eum, factæ ſunt tenebræ, & ab omni lumine ſunt priuati, in ſignum futurarum tenebrarum, quæ cõprehenſuræ erant gentem Iudæam. Item ſub Moyſe factæ ſunt tenebræ ſuper omnem terram Aegypti tribus diebus omnibus autẽ filiis Iſrael erat lumen. Sub Chriſto autem factæ ſunt tene

bræ ſuper omnem Iudæã tribus horis, quoniam propter peccata ſua priuati ſunt à lumine Dei patris, à ſplendore Chriſti, & ab illuminatione Spiritus ſancti. Lumen aũt fuit ſuper omnem reliquam terram, quod vbiq; illuminat omnem eccleſiam Dei in Chriſto. Et ſi vſq; ad horam nonã tenebræ factæ fuerunt ſuper Iudæam, manifeſtum eſt quòd iterum eis lumẽ refulſit, quia cum plenitudo gẽtium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Chry. in hom Vel aliter: Hoc admirandum erat, quòd in omnem terrã tenebræ ſunt factæ, quod nunquam prius contigerat. In Aegypto. n. ſolum tenebræ factæ ſunt, quãdo paſcha perficiendũ erat: quę n. tunc agebantur, horum typus erant. Et intuere, quòd fiunt tenebræ in media die, quãdo vbiq; terrarum dies erat, vt omnes qui habitabant terram, hoc miraculum cognoſcerẽt. Hoc autem eſt ſignum quod petentibus promittebat dare, dicens: Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignũ Ionæ prophetæ, crucem ſignans & reſurrectionem. Etenim multo mirabilius eſt in eo qui crucifixus erat hoc fieri, quàm ambulante eo ſuper terram. Hoc autem ſufficiens erat eos conuertere, non ſolum magnitudine miraculi, ſed quia hoc geſtum eſt poſtquam omnia locuti fuerant quæ voluerant, & ſatietatem acceperant contumeliarum. Qualiter autem non admirati ſunt uniuerſi, neq; æſtimauerunt eum eſſe Deum? quia ſ. hominum genus tũc multa malitia, & deſidia detinebatur, & hoc miraculum factum, cõfeſtim tranſijt & non nouerant, quæ eſſet cauſa eius quod gerebatur. Et propter hoc ipſe poſtea loquitur ut oſtendat ſe uiuere, & quòd ipſe hoc miraculũ fecit. unde ſequitur: Et circa horam nonam clamauit Ieſus uoce magna dicens: Hely, Hely, lamazabatani, hoc eſt: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquiſti me? Hie. Principio uiceſimi primi pſalmi uſus eſt. Illud uerò quod eſt in medio uerſiculi, Reſpice in me, ſuperfluum eſt. Legitur enim in Hebræo: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Ergo impij ſunt qui pſalm. ex perſona Dauid, ſiue Heſter, & Mardochęi dictũ putãt, cum etiam euangeliſtæ teſtimonia ex eo ſumpta ſuper Saluatore intelligantur, ut eſt illud, Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & foderunt manus meas. Chry. in ho. Ideo autem emiſit propheticam uocem, ut uſq; ad ultimam horã teſtimonium perhibeat ueteri teſtamento, & ut uideant quoniam honorat patrem, & non eſt Deo cõtrarius, & ideo Hębraicam uocem emiſit, ut eis fieret cognita, & manifeſta. Orig. Requirendum eſt autem, quid eſt quòd à Deo derelictus eſt Chriſtus. Et quidã quia non poſſunt exponere, derelinqui Chriſtũ à Deo, dicunt, quòd per humilitatem dictum eſt. Sed manifeſtè intelligere poteris quid ſit quod dicit, faciẽs comparationem gloriæ illius quam habuit apud patrem ad confuſionem quam contemnens ſuſtinuit crucẽ. Hilar. Hæc autem uerba ingenia contendunt hæretica, quòd aut defeciſſe omnino Deum uerbum in animã corporis uolunt, dum corpus officio animæ uiuificat, aut omnino nec fuerit Chriſtus homo natus, quia in eo Dei uerbum modo ſpiritus habitauerit prophetalis, quaſi Ieſus Chriſtus animæ ſolum & corporis homo communis. hoc habet ſui exordiũ, quo eſſe cœpit homo, qui nunc à Dei uerbo contracta rurſum protectione deſertus clamet: Deus meus quare me dereliquiſti? Vel certè in anima uerbi natura mutata, paterno Chriſtus in omnibus uſus auxilio, nunc inops eius, mortiq; permiſſus ſolitudinem ſuam conqueratur, relinquentemq́ue ſe arguat. Sed inter has impias infirmasq; ſententias eccleſiæ fides imbuta Apoſtolicis doctrinis, non patitur Ieſum Chriſtum ne filius Dei, non & filius hominis intelligatur. Nã querela derelicti morientis infirmitas eſt, promisſio autem paradiſi uiuentis Dei regnum eſt. Habes in conquerente ad mortem relictum ſe eſſe, quia homo eſt: habes eum qui moritur profitentem ſe in paradiſo regnare, quia Deus eſt. Non ergo mireris uerborum humilitatẽ, & querimonias derelicti: cum formam ſerui ſciens, ſcandalum crucis uideas. Gloſſ. Dicitur autem Deus eum deſeruiſſe in morte, quia poteſtati perſequentium eum expoſuit; ſubtraxit. n. protectionem, ſed non ſoluit unionem. Origenes. Poſtquam autem uidit ſuper omnem terram Iudæam tenebras, hoc dixit, oſtendere uolens. Dereliquiſti me pater; id eſt talibus exinanitum calamitatibus tradidiſti, ut populus qui fuerat

apud

apud te honoratus recipiat quæ in me au-ſus eſt, vt priuetur à lumine tuæ ꝓſpectio nis, ſed & pro ſalute gentium dereliquiſti me. Quid aũt tam bonum fecerunt, qui ex gentibus crediderũt, ut pretioſo ſanguine ſuper terram effuſo pro eis emerem eos à maligno? Aut quid tale dignũ facturi ſunt homines, pro quibus patior iſta? Forſitan autem & uidens peccata hominũ pro quibus patiebatur, dixit: Quare me dereliqui ſti? vt fierem quaſi qui colligit ſtipulam in meſſe, & racemos in uindemia. Nõ autem æſtimes humano more Saluatorem iſta di xiſſe propter calamitatem quæ cõprehenderat eum in cruce. Si. n. ita acceperis, nõ audies magnam uocem eius qui oſtendit aliquid eſſe magnum abſconditum. Raba. Vel Saluator hoc dixit, noſtros circũferẽs motus, qui in periculis poſiti à Deo deſer ti nos putamus. Humana. n. natura propter peccatum à Deo fuerat derelicta, ſed quia filius Dei factus eſt noſter aduocatus, quo rum ſuſcepit culpam, deplorat miſeriã; in quo oſtendit quantũ flere debeant qui pec cant, quando ſic fleuit qui nunquam pecca uit. Sequitur: Quidam autem illic ſtantes & audientes dicebant, Heliam uocat iſte. Hie. Non omnes, ſed quidã, quos arbitror milites fuiſſe Romanos: non intelligentes Hebraici ſermonis proprietatem, ſed ex eo q dixit: Ely, Ely, putant Heliam ab eo inuocatum. Sin autem Iudæos qui hoc dixerint intelligere voluerimus, hoc more ſibi ſolito feciſſe, vt dominum imbecillita tis infament, qui Heliæ auxilium deprece tur. Sequitur: Et cõtinuo currens unus ex eis, acceptam ſpongiam &c. Aug. in ſer. de paſ. Sic ergo propinator fontium potatur aceto, mellis dator cibatur felle, flagella tur remiſſio, condemnatur uenia, illuditur maieſtas, ridetur uirtus, profunditur largi tor imbrium ſputis. Hila. Eſt autem acetũ, uinum quod per uitium, aut incuriæ aut na ſis acceſſu. Vinum autem eſt honor immor talitatis aut uirtus. Cum igitur in Adam coacuiſſet, ipſe accepit & potauit ex genti bus. In calamo. n. & ſpongia, ut potaret, offertur, ideſt ex corporibus gentiũ in ſe ad communionem immortalitatis ea quæ in nobis erant uitiata transfudit. Remig. Vel aliter: Iudæi acetum erant degenerantes à uino patriarcharum & prophetarum ha

Quid allegoricè deſignet acetum.

bebant fraudulenta corda, quaſi ſpongiam cauernoſis atq; tortuoſis latibulis. Per arũ dinem deſignat ſacra ſcriptura quæ in hoc facto implebatur. ſicut. n. lingua Hebræa uel Græca dicitur loquela, quæ fit per linguã, ſic & arundo dici poſſet litera uel ſcri ptura quæ in hoc facto implebatur, quę fit per arundinem. Orig. Et forſitan quicunq; ſecundum doctrinã eccleſiaſticam ſapiũt, uiuunt autem malè, dant ei uinum bibere felle mixtum. Qui autẽ alienas à ueritate ſententias applicant Chriſto, quaſi eas dicenti, hi ſpongiam implentes aceto imponunt calamo ſcripturę, & offerunt ori eius. Sequitur: Cæteri uero dicebant. Sine, uideamus an ueniat Helias liberãs eum. Raba. Quia. n. milites prauè ſonum uocis do minicæ intelligebant, ideo inaniter aduentum Heliæ expectabãt. Deum ergo quem Saluator Hebraico ſermone inuocabat, in ſeparabiliter ſemper ſecum habebat. Aug. in ſer. de paſ. Cum ergo nil iam Chriſto re ſtaret ex pœnis, mors moratur, quia ſuum eſſe ibi nil ſentit. Suſpecta eſt uetuſtati no uitas. Hunc primum, hunc ſolum uidit ho minem peccati neſcium, noxa liberum, iu ris ſui legibus nihil debentem. Accedit ta men confœderata Iudaico mors furori, & deſperata uiræ inuadit auctorem. vnde ſequitur: Ieſus autem iterum clamans uoce magna, emiſit ſpũm. Quare autẽ diſplicet, ſi Chriſtus de ſinu patris ad noſtrã ſeruitũ tem uenit, ut nos ſuæ redderet libertati? noſtram mortem ſuſcepit, ut nos eius mor te liberemur, qñ nos deſpectu mortis mor tales in Deos retulit, terrenos cœleſtibus æſtimauit. Quantum. n. diuina uirtus operũ contemplatione lucebat, tantum pati pro ſubiectis, pro ſeruis mori inſigne eſt charitatis immenſæ. Ergo hæc prima cauſa eſt dñicæ paſſionis, quia ſciri noluit quantum amaret hoiem Deus; qui plus amari uoluit q̃ timeri. Secunda cauſa eſt, ut ſententiam mortis, quam iuſtè dederat, iuſtius aboleret. Quia nanque primus homo adiudicante Deo de reatu incurrerat mortem, & eam tranſmiſit ad poſteros: uenir de cœlo ſecundus homo peccati neſcius, vt mors damnaretur, quæ rapere iuſſa reos, innocentiæ ipſum inuadere præſumpſit auctorem. Nec mirandum eſt, ſi pro nobis poſuit quod ſuſcepit à nobis, ſcilicet animam.

mam, qui propter nos fecit tanta, & talia
largitus eſt nobis. Aug cōtra Felicianum.
Abſit.n.a fidelibus iſta ſuſpicio, vt ſic Chri
ſtus ſenſerit mortem noſtrā, vt quantum
in ſe eſt vita, perderet vitā. Nam ſi hoc ita
eſſet, quomodo illo triduo potuiſſe dici-
mus aliquid viuere, ſi vitæ fons dr̄ aruiſſe?
Senſit igitur mortem deitas Chriſti parti
cipatione humana, ſiue humani affectus,
quem ſponte ſuſceperat, nō naturæ ſuæ po
tentiam perdidit, per quam cuncta viuifi-
cat. In morte.n. noſtra ſine dubio deſtitu-
tum corpus vita aīam noſtrā non perimit,
dum diſcedens anima non vim ſuā perdit,
ſed qđ uiuificauerat hoc dimittit, & quan
tum in ſe eſt alterius mortē facit, ipſa non
recipit. De Saluatoris nunc aīa dicemus,
qui ut nō dicam propter inhabitantem di
uinitatem, & propter iuſtitiā ſingularem,
certè propter cōem moriendi ſortem cor
pus illo triduo ſic potuit deſerere, ut ipſa
non poſſet penitus interire. Credo.n. Dei
filium mortuum eſſe non ſecundum pœnā
iniuſtitiæ, quam ex toto non habuit, ſed ſe
cundum legem naturæ, quam pro humani
generis redemptione ſuſcepit. Dama. Et ſi
tamen mortuus eſt ut homo, & ſancta eius
aīa ab incontaminato diuiſa eſt corpore,
ſed tamen deitas inſeparabilis ab utriſque
permanſit, ab aīa dico, & corpore. Et neq;
una ita hypoſtaſis in duas diuiſa eſt. Cor-
pus.n. & aīa ſicut à principio in uerbi hy-
poſtaſi habuerant exiſtētiam ēt in morte.
Neq;.n. anima neq; corpus propriā habue
runt hypoſtaſim, præter hypoſtaſim uerbi.
Hier. Diuinæ autem poteſtatis indicium
eſt emittere ſpiritum, & ut ipſe quoque di
xerat; Nemo poteſt tollere animam meam
à me, ſed ego pono eā, & iterum ſumo eā.
Spiritum.n. in hoc loco pro anima intelli
gamus. Sed ꝙ uitale aut ſpirituale corpus
faciat, ſeu ꝙ ipſius animæ ſubſtantia ſpiri-
tus ſit, iuxta id quod ſcriptum eſt, Auferes
ſpiritum eorum & deficient. Chry. in ho.
Propter hoc autem & uoce magna clama-
uit, ut oſtēdatur quoniam ſecundum eius
poteſtatē id geritur. Per hoc.n. ꝙ moriens
uocem emiſit magnam, apertiſſime ſe ue-
rum Deum eſſe oſtēdit, qm̄ hoīes cum mo
riuntur uix tenuem uocem emittere pñt.
Aug. de con. euan. Quid autem uoce ma-
gna dixerit, Lucas declarauit. dixit.n. Et
clamās Ieſus uoce magna ait, Pater in ma
nus tuas commendo ſpiritum meum. Hil.
Vel ſpiritum cū clamore magnæ vocis emi
ſit, dolens non ſe omnia peccata portare.

*Et ecce uelum templi ſciſſum eſt in duas partes
à ſummo uſq; deorſum. Et terra mota eſt, & petræ
ſciſſe ſunt, & monumenta aperta ſunt, & multa
corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt.
Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem
eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparue-
runt multis. Centurio autem, & qui cum eo erant
cuſtodientes Ieſum, viſo terræmotu, & his quæ
fiebant, timuerunt valde, dicentes. Verè filius Dei
erat iſte. Erant autem ibi mulieres multæ à longe,
quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa miniſtrātes ei,
inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Ia-
cobi, & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi.*

Orig. Magna facta ſunt ex eo ꝙ magna
uoce clamauit Ieſus. unde ſequitur: Et ec-
ce uelum templi ſciſſum eſt &c. Augu. de
con. euang. In quo ſatis oſtendit tunc eſſe
ſciſſum, cum emiſit ſpiritum. Si autem nō
addidiſſet, Et ecce. & ſimpliciter dixiſſet,
Et uelum tēpli ſciſſum eſt; incertum eſſet
utrum ipſe, & Marcus hoc recapitulando
commemoraſſent. Lucas autem ordinem
tenuiſſet, qui cum dixiſſet, Sol obſcuratus
eſt; continuo ſubiungendum æſtimauit. Et
uelum templi ſciſſum eſt. An Lucas recapi
tulaſſet, quod illi ordine poſuiſſent. Orig.
Duo autem fuiſſe uela intelligūtur, unum
quod uelat ſancta ſanctorum, aliud exte-
rius ſiue tabernaculi ſiue templi. In paſſio
ne ergo domini Saluatoris, uelum quod
erat à foris conſciſſum eſt à ſurſum uſque
deorſum, ut ab initio mundi uſq; ad finem
conſciſſo uelamine myſteria publicentur,
quæ uſq; ad aduentum domini rationabili
ter fuerant occultata. Cum autem uenerit
quod perfectum eſt, tunc auferetur etiam
ſecundum uelum, ut uideamus etiam quæ
interius ſunt occultata, ſcilicet ueram ar-
cham teſtamenti, & ſicut ipſa ſe habet na-
tura uideamus cherubin & alia. Hila. Vel
ideo uelum templi ſcinditur, quia exindè
populus eſt diuiſus in partes, & ueli honor
cum cuſtodia angeli protegentis aufertur.
Leo pa. in ſermone de paſſione. Eſt autem
ad teſtimonium uenerandæ paſſionis ſuffi
ciens ſignum, elementorū inordinata tur-
batio. vnde ſequitur: Et terra mota eſt, &
petræ &c. Hiero. Nulli enim dubium eſt

quid

quid ſignificet,iuxta literã,magnitudo ſi-
guorum,vt crucifixum dominnm ſuum,&
cęlum,& terra omnia demõſtrarent. Hil.
Mouetur terra , qnia capax huius mortui
eſſe non poterat:petræ ſciſſæ ſunt·, omnia
enim valida,& fortia penetrans Dei ver-
bũ,& poteſtas æternæ virtutis irrumperat.
Et monumenta aperta ſunt,erant.n. mor-
tis clauſtra reſerata. Sequitur; Et multa
cor.ſanc.qui.dor.ſur.Illuminãs enim mor
tis tenebras,& infernorum obſcura collu-
ſtrans,mortis ſpolia detrahebat. Chry.in
ho.Ipſo qnidem in cruce manente,eum ir
ridentes dicebant:Alios ſaluos fecit, ſeip
ſum nõ poteſt ſaluum facere,& quod in ſe
facere noluit, in ſeruorum corporibus cũ
multa ſuperabundantia demonſtrauit. Si
enim quatriduanũ Lazarum exurgere ma
gnum fuit,multo magis eos repente qui o
lim dormierant apparere viuẽtes,quod fu
turæ reſurrectionis erat indiciũ. vt autem
nõ putaretur eſſe phantaſma quod factum
eſt,Euangeliſta ſubiũgit.Et exe.de monn.
poſt reſur.eius ue.in ſan.ciui.& appa.mul.
Hier.Quomodo autem Lazarus mortuus
reſurrexit,ſic & multa corpora ſanctorum
reſurrexerunt,vt dominum oſtenderẽt re
ſurgentem,& tamen cum monumẽta aper
ta ſunt,non ante reſurrexerunt,quàm re-
ſurgeret dominus vt eſſet primogenitus
reſurrectionis ex mortuis:ſanctam autẽ ci
uitatem in qua viſi ſunt reſurgentes, aut
Hieruſalẽ cęleſtẽ intelligamus, aut hanc
terrenam quæ ante ſancta fuerat.ſancta.n.
appellatur ciuitas Hieruſalem propter tẽ
plum,& ſancta ſanctorum,& ob diſtinctio
nem aliarum urbium,in quibus idola cole
bantur. Quando uero dicitur, Appa. mul-
tis,oſtenditur nõ generalis fuiſſe reſurre-
ctio,quæ omnibus appareret,ſed ſpecialis
ad plurimos,ut hi uiderẽt qui cernere me
rebantur. Remi. Quæret autem aliquis
quid de illis factũ ſit qui reſurgente domi
no ſurrexerunt? Credendum quippe eſt
quoniam ideo ſurrexerunt,ut teſtes eſſent
dominicę reſurrectionis. Quidem autem
dixerunt q̧ iterum mortui ſunt,& in cine
rem conuerſi,ſicut & Lazarus, & cæteri
quos dominus reſuſcitauit. Sed iſtorũ di-
ctis nullo modo eſt fides accommodanda,
quoniam maius illis eſſet tormentum qui
ſurrexerũt,ſi iterum mortui eſſent, quàm
ſi non reſurgerent. Incunctanter ergo cre
dere debemus,qa qui reſurgente domino
à mortuis reſurrexerunt,aſcendẽte eo ad
cœlos,& ipſi pariter aſcẽderunt. Ori. Sem
per autem hęc eadẽ magna quotidie fiunt.
uelum.n. templi ad reuelandum quæ in
tus habẽtur ſcinditur ſanctis. Terra etiam
mouetur,id eſt omnis caro nouo uerbo,&
nouis rebus ſecũdum nouum teſtamentũ.
Petræ autem ſcinduntur, quia myſterium
fuerunt prophetarum,ut in profundis eo
rũ poſita ſpiritualia myſteria uideamus.
Monumenta autem,dicuntur corpora pec
catricũ animarũ,id eſt mortuarũ Deo, cũ
autem per gratiam Dei animæ huiuſmodi
fuerint ſuſcitatæ,corpora eorũ quæ prius
fuerunt monumenta,fiunt corpora ſancto
rum,& uidentur à ſeip ſis exire,& ſequun
tur eum qui reſurrexit,& in nouitate uitę
ambulant cum eo. Et qui digni ſunt habe-
re conuerſationem in cœlis ingrediuntur
in ſanctam ciuitatem per ſingula tempo-
ra,& apparent multis uidẽtibus opera bo
na ipſorum. Sequitur; Centurio aũt,& qui
cũ eo e. cuſ. Ie.uiſo terræmotu & his quæ
fie.ti.ual.di.ue.filius Dei erat iſte. Aug.de
con.euan. Non eſt cõtrarium q̧ Matthæus
uiſo terræmotu dicit admiratum Centu-
rionẽ eos qui cũ eo erant, cum Lucas di-
cat hoc admiratum, q̧ emiſſa magna uo-
ce expiraſſet. In eo enim q̧ Matthæus non
ſolum dixit:Viſo terræmotu,ſed etiam ad-
didit:His quæ fiebant integrum locũ fuiſ-
ſe demonſtrauit Lucæ, ut diceret Centu-
rionem ipſam domini mortem fuiſſe mira
tũ,quia & hoc inter illa eſt quæ tunc mira
biliter facta erant. Hier. Ex hoc conſiderã
dum q̧ Centurio in ipſo ſcandalo paſſio-
nis uerè Dei filium confiteatur, & Arrius
in eccleſia prædicet creaturam. Raba. Vn-
de merito per Centurionem fides eccleſię
deſignatur,quæ uero myſteriorum cœle-
ſtiũ per mortẽ dñi reſerato continuò Ie-
ſum & uerè iuſtum hominem,& uerè Dei
filium ſynagoga tacente cõfirmat. Leo pa.
in ſer.de paſ. Exemplo igitur Cẽturionis
contremiſcat in redemptoris ſui ſupplicio
terrena ſubſtantia, rumpantur infideſium
mentium petræ,& qui mortalitatis graua
bantur ſepulchris, diſcuſſa obſtaculorum
mora proſiliant,appareant nũc quoque in
ciuitate ſãcta,id eſt eccleſia Dei futuræ re

ſurrectionis indicia , & quod credendum
eſt in corporibus,fiat in cordibus . Sequi-
tur:Erant aũt ibi mulie. mul. à lon q̃ &c.
Hie.Cõſuetudinis.n.Iudaicæ fuit, nec du
cebatur in culpam more gẽtis antiquę,ut
mulieres de ſubſtantia ſua uictũ atq; ueſti
tum præceptoribus miniſtrarent.hoc quia
ſcãdalum facere poterat in gentibus, Pau
lus abieciſſe ſe memorat. Miniſtrabant au
tem domino de ſubſtantia ſua, ut meteret
illarum carnalia cuius illæ metebant ſpi-
ritualia,non quia indigebat cibis dñs crea
turarum,ſed ut typum oſtẽderet magiſtro
rũ , quia uictu atque ueſtitu ex Diſcipulis
deberent eſſe contenti.Sed uideamus qua
les comites habuerint. Sequitur. n. Inter
quas erat Maria Mag & Ma. Ia. & Ioſeph
mater,& mr̃ filiorum Zeb. Ori. Apud Mar
cũ autem tertia Salome appellatur.Chry.
in ho. Hæ autem mulieres conſiderabant
quæ gerebãtur,quæ maximè erãt compaſ
ſibiles,& quæ ſequebãtur,miniſtrantes uſ
que ad pericula affuerant, maximam forti
tudinem oſtendentes,quia cum Diſcipuli
fugerunt,ipſæ affuerunt Hier.con.Helui.
Ecce inquit Heluidius,Iacobus, & Ioſeph
ſunt filii Mariæ matris Domini , quos Iu-
dæi appellauerũt fratres Chriſti.Dicit aũt
Iacobi minoris ad diſtinctionẽ Iacobi ma-
ioris,qui erat filius Zebedæi .Impiũ enim
dicit eſſe Helui.hoc sẽtire de Maria,ut cũ
aliæ fęminæ ibi fuerint,matrem eius abeſ
ſe dicamus,aut alterã eſſe Mariam neſcio
quam confingamur:præſertim cum Euãge
lium Ioannis teſtetur eam illic fuiſſe præ-
ſentem.O furor cœcus & in proprium exi
tiũ mẽs uæſana,audi quid Io.euan. dicat:
Stabant iuxta crucẽ Ieſu mater eius, & ſo
ror matris eius Maria Cleophæ, & Maria
Mag. Nulli dubiũ eſt duos fuiſſe Apoſto-
los Iacobi nũcupatos uocabulo , Iacobum
Zebedæi,& Iacobum Alphæi.Iſte autẽ ne
ſcio quis minor Iacobus quem Mariæ filiũ
ſcriptura commemorat.Si Apoſtolus eſt,
Alphæi filius erit,ſi nõ eſt Apoſtolus, ſed
tertius,neſcio quis Iacobus ,quomodo pu
tandus eſt frater dñi, & quomodo tertius
ad diſtinctionẽ maioris,minor appellabi-
tur,cum maior,& minor nõ inter tres,ſed
inter duos ſoleant præbere diſtantiam, &
frater domini Apoſtolus ſit,Paulo dicẽte:
Alium Apoſtolorũ uidi neminem , niſi Ia
cobum fratrem domini. Ne autem hũc Ia
cobum putes filium Zebedæi , lege actus
Apoſtolorũ,iam ab Herode fuerat interẽ
ptus. Reſtat cõcluſio ut Maria iſta quæ Ia-
cobi minoris ſcribitur mater , fuerit uxor
Alphæi,& ſoror Mariæ matris Dñi,quam
Mariam Cleophæ Ioan. euã. cõmemorat.
Si autem inde tibi alia atque alia uidetur,
q̃ alibi dicatur Maria Iacobi minoris ma-
ter,& alibi Maria Cleophæ:diſces ſcriptu
ræ conſuetudinem eundem hominem di
uerſis nominibus appellari , ſicut Raguel
ſocer Moyſi Ietro dicitur : Et ſimiliter dr̃
Maria Cleophæ uxor Alphæi:hæc eadem
dicta eſt Maria mater Iacobi minoris:quæ
ſi mater eſſet domini,magis eam ut in om
nibus locis matrem alterius uoluiſſet ĩtel
ligi.uerũ & ſi alia fuerit Maria Cleophæ,
& alia Maria Iacobi & Ioſeph mater: hoc
tamen cõſtat non eãdem Mariam Iacobi
& Ioſeph eſſe quàm matrẽ domini. Aug.
de con.euan.Poſſemus autem dicere alias
mulieres à longè,ut tres euãgeliſtę dicũt,
& alias iuxta crucem fuiſſe,ut Ioannes di-
cit,ubi Matthæus,& Lucas Mariam Mag
dalenem nominaſſent inter ſtantes lõgè,
quam ſcilicet Ioãnes nominauit inter ſtã
tes iuxta crucem.Quomodo autẽ hoc in-
telligitur,niſi quia eo interuallo erant,ut
& iuxta dici poſſent,quia in cõſpectu eius
præſtò aderant,& à longè in comparatio-
ne turbæ propinquius circunſtantis cũ Cẽ
turione & militibus. Poſſumus etiam in-
telligere , q̃ illæ quæ ſimul aderant cum
matre domini,poſtquã eam Diſcipulo cõ-
mendauit,abire iam cœperant,ut à denſi-
tate turbæ ſe exuerent , & cætera quæ fa-
cta ſunt longius intuerentur,ut Euangeli
ſtæ qui poſt mortem domini eas comme-
morauerunt,& longè ſtãtes cõmemorent.

*Cum autem ſero factum eſſet, uenit quidam ho-
mo diues ab Arimathia, nomine Ioſeph, qui & ip
ſe diſcipulus erat Ieſu. Hic acceſſit ad Pilatũ, &
petiit corpus Ieſu. Tunc Pilatus iuſsit reddi cor-
pus,& accepto corpore Ioſeph inuoluit illud in
ſyndone munda, & poſuit illud in monumento ſuo
nouo quod exciderat in petra . Et aduoluit ſaxum
magnum ad oſtium monumenti, & abiit . Erant au
tem ibi Maria Magdalene, & altera Maria ſedẽ
tes contra ſepulchrum.*

Glo. Poſtquàm Euangeliſta retulerat
ordinẽ dominicæ paſsionis,& mortẽ,nũc

agit

agit de eius ſepultura, dicens: Cum autem ſero factum eſſet &c. Rem. Arimathia autem ipſa eſt & Ramatha ciuitas Helcanæ & Samuelis, quæ ſita eſt in regione Chananitica iuxta Dioſpolim. Iſte aūt Ioſeph ſecundum ſeculi ſtatum magnæ fuit dignitatis. Sed multo maioris meriti apud Deū fuiſſe laudatur: ſi quidem iuſtus fuiſſe deſcribitur. Decebat quippe eum talē exiſtere qui corpus Dñi ſepeliret quatenus per iuſtitiam meritorum dignus eſſet tali officio. Hie. Diues aūt refertur non de iactantia ſcriptoris, quo uirum nobilem atq; ditiſſimū referat Ieſu fuiſſe Diſcipulum. Sed ut oſtendat cauſam quare à Pilato corpus Chriſti potuerit impetrare. Sequitur. Hic acceſſit ad Pila. & pe. corpus Ieſu. Pauperes. n. & ignoti non eſſent auſi ad Pilatum præſidem Romanæ poteſtatis accedere, & crucifixi corpus impetrare. In alio autem euangelio Ioſeph iſte Bulites appellatur, .i. conſiliarius, & de ipſo quidā putant primum pſalmum fuiſſe cōpoſitū: Beatus uir q non abiit in conſilio impiorū &c. Chry: in ho. Inſpice autem huius uiri fortitudinem. in mortis. n. periculum ſe tradidit inimicitias ad omnes aſſumens, ꝓpter beneuolentiam Chriſti, & nō ſolum audet corpus Chriſti petere, ſed & ſepelire. unde ſequit̃. Et acce. cor. Ieſu, & inuol. il. in ſyn. munda. Hie. Ex ſimplici ſepultura domini ambitio diuitum cōdemnat̃, qui nec in tumulis quidem poſſunt carere diuitiis. Poſſumus autem iuxta intelligentiā ſpiritualem, & hoc ſentire, ꝙ corpus Domini non auro, non gemmis, nō ſerico, ſed linteamine puro obuoluendum ſit, quamquam & hoc ſignificet, ꝙ ille in ſyndone mūda inuoluit Ieſum, q pura mente eum ſuſceperit. Remi. Vel aliter: Quia ſyndon lineus pannus eſt. linum autem ex terra procreatur, & cum magno labore ad candorē perducit̃, deſignatur, quia corpus illius quod ex terra. i. ex virgine ſumptum eſt, per laborem paſſionis peruenit ad cādorem immortalitatis. Beda. Hinc etiam eccleſiæ mos obtinuit, ut ſacrificium altaris nō ſerico neq; in panno tincto, ſed in lino terreno celebret̃. Vt à beato Syluestro legimus eſſe ſtatutum. Sequitur: Et po. illud in mo: ſuo no: qđ exciderat in petra. Aug. in ſermone de Sabbato ſancto. Ideo autem Saluator in aliena ſepultura ponitur, quia ꝓ aliorum moriebatur ſalute, ut quid ergo in propria ſepultura, qui in ſe mortem ꝓpriam non habebat? ut quid illi tumulus in terris, cuius ſedes manebat in cœlis? ut quid illi ſepultura propria, qui tridui tantum temporis ſpacio in ſepulchro nō tam mortuus iacuit, q̃ uelut in lectulo cōquieuit? Sepulchrum autem mortis eſt habitaculum. Neceſſarium ergo non erat mortis habitaculum Chriſto, qa uita eſt, nec opus habebat ſemper uiuens habitaculo defunctorum. Hier. In nouo autem ponitur monumento, nec poſt reſurrectionem cęteris corporibus remanentibus ſurrexiſſe alius fingeretur. Poteſt autē & nouum ſepulchrum Mariæ virginalem uterum demonſtrare. In monumento autem exciſo in petra conditus eſt, ne ſi ex multis lapidibus ædificatum fuiſſet ſuffoſſis tumuli fundamentis ablatus furto diceretur. Augu. in ſer. de ſabb. ſancto. Si etiā ſepulchrum fuiſſet in terra, dicere poterāt ſuffoderunt terram & furati ſunt eum. Si fuiſſet lapis paruulus ſuperpoſitus, dicere poterant, dormientibus nobis tulerunt eum. unde ſequitur: Et aduol. ſax. ma. ad oſti. monu. & abiit. Hie. Saxum. n. magnum appoſitum oſtendit, nō abſq, auxilio plurimorum ſepulchrum potuiſſe reſerari. Hil. Myſticè autem Ioſeph Apoſtolorum habet ſpeciē, hic in munda ſyndone corpus inuoluit, & quidem in hoc eodem linteo reperimus de cœlo ad Petrum uniuerſorum animantium genera ſubmiſſa: ex quo intelligitur ſub lintei illius nomine conſepeliri Chriſto eccleſiam. Domini ergo corpus infertur in uacuam & nouam requiem lapidis exciſi, quia per Apoſtolorum doctrinam impetus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude .ſ. ac nouum, & nullo antea ingreſſu timore Dei peruium, & quia nil præter eum oporteat in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur, ut quia nullus antea in nos diuinæ cognitionis auctor fuerat illatus, nullus abſque eo poſtea inferatur. Origenes. Non autem fortuitu ſcriptum eſt, quoniam inuoluit corpus in ſyndone munda, & poſuit in monumento nouo, & quòd aduoluit lapidem magnum: quoniā omnia quæ ſunt circa corpus Ieſu, mundæ

aliter. dñs ſurrexit, Quid autem Pilatus re
ſpondeat ſubiungitur. Ait illis, Pilatus,
habetis cuſtodiam. Ite cuſtodite ſicut ſci
tis. Ra. q. d. Sufficiat uobis q̃ cõſenſi in
necē innocentis, de cætero uester error
uobiſcum permaneat. Sequitur. Illi aũt ab
euntes munierunt ſepulchrum, ſignantes
lapidem cum cuſtodibus. Chry. in ho. Nõ
aũt permittit Pilatus ſolos milites ſigilla-
re, ſi. n. ſoli milites ſigillaſſent, poſſent di-
cere, q̃m milites permiſerunt q̃ diſcipuli
corpus dñi furarentur, & ita reſurrectio-
nis infringere fidem, nunc hoc dicere nõ
pñt, cum ipſemet ſepulchrum ſigillaſſent.

CAPVT XXVIII.

VESPERE autem ſabbati
quæ luceſcit in prima ſabba
ti, uenit Maria Magdalena
& altera Maria uidere ſe
pulchrũ. Et ecce terræmo-
tus factus eſt magnus. An
gelus. n. dñi deſcendit de
cœlo, & accedẽs reuoluit lapidẽ, & ſedebat ſu-
per eũ. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, &
ueſtimẽtum eius ſicut nix. Præ timore autẽ eius
exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt uelut mortui.
Reſpondens autẽ Angelus dixit mulieribus. Noli
te timere uos. Scio n. quòd Ieſum, qui crucifixus
eſt, quæritis, non eſt hic, ſurrexit. n. ſicut dixit. Ve-
nite & uidete locũ ubi poſitus erat dominus. Et
citò euntes dicite diſcipulis eius, quia ſurrexit, &
ecce præcedet uos in Galilæã. Ibi eum uidebitis,
ecce prædixi uobis.

Augu. in ſer. de reſur. Poſt illuſiones &
uerbera, poſt aceti & fellis pocula mixta,
poſt ſupplicia crucis & uulnera, & poſtre
mo poſt ipſam mortem & inferos, ſurre-
xit de ſuo funere caro noua, redit ab occi
duo latẽs uita & in morte ſalus reſeruata
reſurgit, pulchrior reddítura poſt funus.
Aug. de con. euan. De hora uero qua mu-
lieres uenerunt ad monumentum, non cõ
temnenda exoritur quæſtio. Cum. n. Mat
thæus hic dicat: ueſpere aũt ſabbati &c. q̃d
eſt q̃ dicit Marcus, Et ualde mane una
ſabbatorum uenit Maria Magd. & altera
Maria uidere ſepulchrũ. Aperte quippe
primã noctis, quod eſt ueſpere, ipſam no-
ctem uoluit ſignificare Matthæus, cuius
noctis fine uenerunt ad monumentum, er
go q̃m ſabbato impediebantur ut non an
te facerent, ab eo tempore nominauit no
ctem ex quo eis licere cepit, ut facerent
quodcunq; uellent tempore eiuſdem no
ctis. Sic itaq; dictum eſt; ueſpere aũt ſab. ac
ſi diceret, nocte ſabbati, id eſt nocte, quæ
ſequitur diẽ ſabba, quod ipſa uerba eius
ſatis indicant, Sic. n. ait: Quæ luceſcit in
prima ſabbati, quod fieri nõ põt niſi tan-
tummõ primã noctis particulã i. ſolũ ini
tium noctis intellexerimus dicto ueſpere
ſignificatũ. Neq; n. ipſum initium noctis
luceſcit in prima ſabbati, ſed ipſa nox
quæ in luce incipit terminari, & uſitatus
modus loquendi eſt diuinæ ſcripturæ, à
parte totum ſignificare. Veſpere ergo, no
ctem ſignificauit, cuius extremũ eſt dilu-
culũ, diluculo. n. uenerũt ad monumentũ.
Rab. Vel aliter, Quod dictũ eſt, quia mu-
lieres veſpere ſabbati quæ luceſcit in pri
ma ſabbati uenerunt uidere ſepulchrum,
ita intelligendũ, quia ueſpere quidẽ ueni
re cœperint, ſed luceſcente mane in pri-
ma ſabbati ad ſepulchrũ peruenerunt, id
eſt ueſpere aromata parauerunt quibus
corpus dñi ungere deſiderabãt, ſed aro-
mata ueſpere p̃parata, mane ad ſepulchrũ
detulerũt. Quod Matthæus quidẽ breui-
tatis cã obſcurius poſuit, ſed Euangeliſtæ
alij quo ordine factũ ſit euidentius oſten
dũt. Sepulto nanq; ſexta feria dño, reuer
ſæ à monumento mulieres p̃parauerunt
aromata & unguenta quãdiu operari lice
bat, & ſabbato quidẽ ſiluerunt ſecundum
legis mandatum, ſicut Lucas aperte deſi-
gnat. Cũ aũt tranſiſſet ſabbatum, ueſperaq;
adueniente tẽpus operãdi rediſſet, p̃m-
pte ad deuotionẽ emerũt quæ minus p̃pa
rauerant aromata, ſicut Marcus cõmemo
rat, ut uenientes ungerẽt Ieſum, & ualde
mane uenerũt ad monumentũ. Hie. Vel ali
ter, q̃ diuerſa tẽpora iſtarum mulierũ in
Euangelijs deſcribunt, nõ mẽdacij ſignũ
eſt, ut impij obijciũt, ſed ſedulæ uiſitationis
officij, dũ crebro abeũt & redeũt & nõ pa
tiunt à ſepulchro dñi diu abeſſe uel lon-
gius. Remi. Sciẽdũ aũt q̃a Matthæus myſti
cè loquẽs ſtuduit nobis inſinuare, illa ſa-
cratiſſima nox quãtã dignitatẽ ex honore
deuictæ mortis & dñicæ reſurrectionis ac
cepit, iõ dixit, ueſpere aũt ſab. &c. Cũ con-
ſuetus ordo t̃pm hẽat, ut ueſpere nõ luce
ſcãt in diẽ, ſed potius obtenebreſcãt i noctẽ

ô lenditur his uerbis, q̃ dñs totã hanc noctẽ luce ſuæ reſurrectionis feſtiuã & coruſcã reddidit. Beda. in ho. Ab exordio etiã mundanæ creationis uſq; huc, ita temporũ curſus diſtinguebatur, ut dies noctem præcederet, qa homo à luce paradiſi peccãdo lapſus in huius ſeculi tenebras ærũnasq; decidit. Aptiſſime aũt nunc dies ſequitur noctẽ, qñ per fidẽ reſurrectionis à peccati tenebris, & umbra mortis ad lucem uitæ Chriſto largiente reducimur. Seue. in ſer. de paſ. Eſt aũt veſpera ſabbati, quæ luceſcit, qa illuminat̃ p Chriſtũ ſabbatũ uõ deletur. Nõ inqt ueni ſoluere legẽ, ſed adimplere. Illuminat̃ ut in diem dñicã luceat, clareſcat in eccleſia quod in ſynagoga Iudæis obſcurantibus fuſcabatur. Sequitur: Venit Maria Mag. &c. Serò quidẽ mulier currit ad veniã, quæ maturè cucurrit ad culpã; q̃ de paradiſo perfidiã ſumpſerat, feſtinat fidem ſumere de ſepulchro, contẽdit rapere de morte uitã, q̃ de uita rapuerat mortem. non aũt dixit, Venerunt, ſed uenit, ſub uno noĩe, ueniũt duæ myſterio, non caſu. Venit ipſa, ſed altera ut mutaret̃ mulier, uirtute, non ſexu. Præcedunt autẽ Apoſtolos feminæ, quæ eccleſiarũ typum ad dñicum deferunt ſepulchrũ, Maria. ſ. & Maria; maternũ Chriſti unum nomen in duas geminatur fœminas, quia hic eccleſia ex duobus populis ueniens. i. ex Gentibus & Iudæis, una eſſe figuratur: uenit aũt Maria ad ſepulchrum ſicut ad reſurrectionis vterum, ut iterũ Chriſtus ex ſepulchro naſceret̃ fidei, qui carni fuerat gñatus ex ventre, & eũ quẽ clauſa uirginitas ad præſentẽ tulerat uitã, clauſum ſepulchrum ad uitã redderet ſempiternam. Diuinitatis inſigne eſt clauſam uirginem reliquiſſe poſt partum, & de ſepulchro clauſo exiſſe cũ corpore. Sequitur: Et ec. ter. fa. &c. Hie. Dñs noſter unus atq; idem filius Dei & hoĩs iuxta utranq; naturam diuinitatis & carnis, nũc magnitudinis ſuæ, nunc humilitatis ſignũ demonſtrat. uñ & in præſenti loco quanquã hõ ſit qui crucifixus eſt, qui ſepultus, tñ quæ foris agunt̃ oſtendunt filiũ Dei. Hil. Motus. n. terræ reſurrectionis eſt uirtus cũ cõcuſſo mortis aculeo, & illuminatis illius tenebris reſurgente uirtutũ cæleſtiũ dño, inferorũ trepidatio cõmouetur. Chry. in ho. Vel ideo terræmotus factus eſt, ut exurgant & euigilent mulieres etenim acceſſerant ut unguentũ mitterẽt, & quia in nocte hæc gerebantur ꝓbabile eſt quaſdã obdormiſſe. Bed. in ho. Q̃d ẽt terræmotus reſurgente dño de ſepulchro ſicut ẽt moriente in cruce factus eſt magnus, ſignificat terreua quidem corda per fidẽ paſſionis prius ac reſurrectionis eius ad pœnitentiam cõcutienda ſalubri pauore ꝓmota. Seue. in ſer. de paſ. Si aũt ſic terra tremuit, cum dñs ad ueniã ſanctorum reſurgeret, quõ cõtremiſcet, cũ noxiorum oĩum ſurget ad pœnã? dicente ꝓpheta, Terra tremuit cũ reſurgeret in iudiciũ Deus. Et quõ dñi pſentiam ſuſtinebit, quæ Angeli præſentiam ſuſtinere nõ ualuit, nam ſequitur, Angelus dñi deſcendit de cœlo. Surgente ſiquidem Chriſto morte pereunte terrenis reddit̃ cœleſte cõmercium, & mulieri, cui fuerat cum diabolo letale cõſilium, cum Angelo colloquium fit uitale. Hil. Miſericordiæ. n. Dei patris inſigne eſt reſurgente filio ab inferis uirtutum cœleſtium myſteria mittere, atq; ideo prioris reſurrectionis ipſe eſt iudex, ut quodã famulatu paternæ uoluntatis reſurrectio nũciaret̃. Bed. in ho. Quia. n. Xp̃s Deus & hõ eſt, inter acta humanitatis ſemper ei angelorũ miniſteria Deo debita nũ deſunt. Sequitur: Et accedens reuoluit lapidem. Nõ ut egreſſuro dño ianuam pandat, ſed ut egreſſus eius iã facti, homĩbus pſtet indicium. Qui. n. mortalis clauſo uirginis utero potuit naſcendo ingredi mundum, ipſe factus ĩmortalis clauſo ſepulchro potuit reſurgendo exire de mundo. Rem. Significat ãt reuolutio lapidis reſerationem ſacramentorum Chriſti, quæ litera legis tegebant̃: lex nanque in lapide ſcripta fuit, & ideo per lapidem deſignatur. Seuer. Nõ autem di. Voluit, ſed reuoluit lapidem, quia lapis aduolutus probauit mortem, & reuolutus extitit reſurrectionis aſſertor. Mutatur hic ordo rerum, ſepulchrum mortem non mortuum deuorat, domus mortis manſio fit uitalis, uteri noua forma, mortuum recipit, reddit uiuum. Sequitur, Et ſedebat ſuper eum. Sedebat inquam cui nulla inerat laſſitudo, ut fidei doctor, ut reſurrectionis magiſter; ſedebat ſupra petram ut ſoliditas ſedentis daret credẽtibus firmitatẽ: ponebat angelus

ſuper petrã fundamenta fidei ſuper quam
Chriſtus erat eccleſiã fundaturus. Vel per
lapidem monumenti põt deſignari mors
qua omnes præmebantur, per hoc ergo ꝙ
Angelus ſuper lapidem ſedit, ſignificatur
ꝙ Chriſtus mortem ſua uirtute ſubiecit.
Beda in ho. Et recte ſtans apparuit Ange-
lus qui aduentum dñi in mundo prædice-
bat, ut ſtando deſignaret quia dñs ad de-
bellandum mundi principem ueniret, præ
co autem reſurrectionis ſediſſe memora-
tur, ut ſedendo ſignificaret eum ſuperato
mortis auctore ſedem regni iam conſcen-
diſſe perpetui: ſedebat ãt ſuper lapidem
reuolutum quo oſtium monuméti claude
batur, ut clauſtra inferorum ipſum ſua vir
tute dejeciſſe doceret. Aug. de con. euan.
Poteſt etiam mouere quomodo ſecundũ
Matthæum Angelus ſuper lapidem ſede-
bat reuolutum à monumento, cum Mar-
cus dicat mulieres intro euntes in monu-
mentum uidiſſe iuuenem ſedẽtem in dex
tris: niſi intelligamus aut Matthæum ta-
cuiſſe de Angelo, quem intrantes uiderũt,
Marcum autem de illo quem uiderunt
ſedentem ſuper lapidem, ut duos uiderint
& à duobus ſigillatim audierint, quæ di-
xerunt Angeli de Ieſu. aut certè ꝙ dicit;
Intrantes in monumentum, in aliqua ſep-
ta maceriæ debemus accipere, qua cõmuni
tum locum tunc fuiſſe credibile. i. in ali-
quo ſpacio ante petrã, in qua exciſa locus
factus fuerat ſepulturæ. ut ipſum uiderint
in eodem ſpacio, ſedentem à dextris, qué
Seuerianus. dicit Matthæus ſedentem ſuper lapidem.
Sequitur: Erat ãt aſpe. &c. Seue. Vultus
claritas à ueſtiũ candore ſeparatur, & fa-
cies fulguri, niui ueſtis Angeli cõparatur:
quia fulgur de cęlo, nix de terra. unde pro
pheta: Laudate dominum de terra, ignis
grando nix &c In facie ergo Angeli clari
tas cœleſtis ſeruat̃ naturæ, in ueſte ſignifi
catur gratia cõionis humanæ, & ſic tẽpera
tur ſpecies Angeli colloquentis, ut carna
les, oculi & ueſtiũ ferant placitam clarita
tem, & ex fulgure uultus nuncium ſui ti-e
merent, & reuererentur auctoris. Idẽ in
alio ſer. Quid ãt facit indumẽtũ ubi tegẽ
di neceſſitas nõ habet̃? ſed Angelus noſtrũ
habitum, noſtram form. i in reſurrectione
præfigurat, ubi homo ipſa corporis ſui cla
ritate ueſtitur. Hier. In candido ẽt ueſtitu
ſtitu Angelus ſignificat gloriã triumphan
tis. Greg. in ho. de paſ. Vel aliter in fulgo-
re terror timoris eſt, in niue ãt blandimẽ
tum cãdoris, quia uero omnipotens Deus
& terribilis eſt peccatoribus, & bland
iuſtis, recte teſtis reſurrectionis eius An-
gelus, & in fulgure uultus, & in candore
habitus demonſtratur, ut de ipſa ſua ſpe-
cie terreret reprobos, & mulceret pios. vn
de ſequitur Præ ti ãt &c. Rab. Timoris an- *Cur timuerunt*
xietate ſunt exterriti, quia amoris fiduciã *custodes*
nõ habebant, & facti ſunt uelut mortui,
qui reſurrectionis ueritatem credere no-
luerunt. Seue. in ſer. paſchæ. Cuſtodiebãt
.n. crudelitatis ſtudio, non pietatis obſe-
quio: ſtare. n. nõ põt quem conſcientia de-
ſtituit impellit reatus. Hinc eſt ꝙ Ange-
lus percellit impios, pios alloquitur, & ſo
latur. Sequitur; Reſpondens ãt angel. &c.
Hie. Cuſtodes quidem timore perterriti
ad inſtar mortuorum ſtupefacti iacent, &
Angelus tñ non illos, ſed mulieres conſo
latur, dicens, Nolite tim. uos, quaſi dicat:
Illi timeant in quibus permanet increduli
tas, cæterũ uos, quia Ieſum quæritis cruci-
fixum audite ꝙ ſurrexit, & promiſſa per-
fecerit, unde ſequitur: Scio. n. ꝙ Ieſum q
crucifixus eſt, quæritis. Seueri. Adhuc. n.
crucifixum & mortuum requirebant, qua
rum fidem ſæua paſſionis procella turba-
uerat, & tentationis ita eas pondus incur
uauerat, ut cœli dñm quærerent in ſe-
pulchro. Non eſt hic. Raba. Per præſen-
tiam carnis, qui tamẽ nuſquam deeſt per
præſentiam maieſtatis. Sequitur; Surrexit
.n. ſicut dixit. Chr. in ho. q. d. Et ſi mihi nõ
creditis, illius mementote uerborum, de-
inde & alia ſequitur demonſtratio, cum
ſubditur; Venite & uidete locum ubi poſi-
tus erat dominus. Hie. Vt ſi meis uerbis nõ
creditis, uacuo credatis ſepulchro. Seue.
Angelus ergo prædicit nomen crucem di
cit, loquitur paſſionem, ſed mox reſurre-
ctionem, mox dominum confitetur, & An
gelus poſt tanta ſupplicia, poſt ſepulchrũ
agnoſcit dominum ſuum. Cur homo aut
minoratum Deum in carne iudicat, aut in
paſſione exiſtimat defeciſſe uirtutem? Di
cit autem crucifixum, & oſtendit locum
ubi poſitus erat dominus, ne alter & non
idem: reſurrexiſſe crederetur ex mortuis.
Et ſi dominus in eadem redit carne &

ſuæ reſurrectionis tacit indicia, quare homo in alia putat ſe carne rediturum? aut carnem forte ſeruus dedignatur ſuã, cum noſtram dominus non mutauit. Rab. Non aũt ſolis verbis hoc gaudium magnum cõceſſum eſt occulto corde tenere, ſed ſimiliter amantibus debetis illud pandere. vnde ſequitur: Et cito euntes &c. Seue. q. d. Reuertere ad uirum mulier iam ſanata, & ſuade fidem, quæ perfidiam ante ſuaſiſti. Refert homini reſurrectionis indiciũ: cui ante conſilium ruinæ dediſti, ſequitur. Et ecce præcedet uos &c. Chry. in ho. Hoc autem dicit eripiens eos à periculis ne timor fidem impediret. Hie. Myſticè autem præcedet uos in Galilæam, hoc eſt in uolutabrum Gentilium ubi ante error erat & lubricum, & firmo ac ſtabili pede veſtigiũ non tenebat. Sequitur: ibi eum uidebitis: ecce prædixi uobis. Beda in ho. Bene ãt dñs in Galilæa uiſ à diſcipulis, qui iam de morte ad uitã, iam de corruptione ad incorruptionem tranſierat. Galilæa quippe tranſmigratio interpretatur, fęlices fœminæ quæ triumphum reſurrectionis mũdo annunciare meruerunt, fęliciores aĩæ, quę in die iudicii ꝑcuſſis pauore reꝓbis, gaudiũ beatæ reſurrectionis ĩtrare meruerit.

Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno currentes nunciare diſcipulis eius. Et ecce Ieſus occurrit illis dicens. Auete. Illæ autẽ acceſſerunt & tenuerũt pedes eius, & adorauerũt eũ. Tũc ait illis Ieſus. Nolite timere, ite, nũciate fratrib. meis ut eãt in Galilæã, ibi me uidebũt.

Hila. Mulieribus per Angelũ adhortatis, confeſtim dñs occurrit ut nunciare expectantibus diſcipulis, reſurrectionem nõ Angeli potius, quàm Chriſti ore loquerentur unde ſequitur: Et exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno. Aug. de con. euan. Egreſſæ autem dicuntur à monumento, hoc eſt ab illo loco, ubi erat orti ſpacium ante lapidem effoſum. Hier. Duplex autem mentes mulierum tenebat affectus, timoris, & gaudij & alter de miraculi magnitudine, alter ex deſiderio reſurgentis, & tamen uterq; fęmineũ concitabat gradum, unde ſequitur. Currentes nũciate diſcipulis eius. Pergebãt. n. ad Apoſtolos, ut per illos fidei ſeminarium ſpargeretur. Quæ autem ſic quærebant q̃ ita currebant, merebantur obuiã habere dñm reſurgentem. unde ſequitur. Et ecce Ieſus occurrit illis, dicẽs: Auete. Raban. Per hoc oſtendit ſe omnibus iter uirtutum inchoantibus, ut ad ſalutem perpetuam peruenire queant adiuuando occurrere. Hier. Primæ mulieres merentur audire Auete, ut maledictum Euæ mulieris in mulieribus ſolueretur. Seuer. In iuſtis uero fœminis eccleſiæ figuram maneré euidenter oſtenditur, quia diſcipulos ſuos Chriſtus de reſurrectione arguit trepidantes. Occurrens ãt iſtis nõ poteſtate terret, ſed præuenit charitatis ardore. Chriſtus. enim in eccleſia ſe ſalutat, quam ſuum recipit in corpus. Auguſtin. de conſ. euange. Colligimus & Angelorum allocutionem bis numero eas habuiſſe uenientes ad monumentum. ſ. cum uiderant unũ Angelũ, de quo narrat Matthæus & Marcus, & cũ poſtea uiderũt duos, ut narrant Lucas & Ioãnes. Et ſimiliter ipſius dñi bis. ſemel ſcilicet illic, qñ Maria hortulanum putauit, & nunc iterum cum eis occurrit in uia, ut eas ipſa repetitione firmaret, atque à timore recrearet. Seue. Sed ibi Mariæ nec tangendi datur facultas, hic non ſolum tangendi, ſed tenẽdi copia tota cõceditur, unde ſequitur. Illæ autẽ acceſſerunt & tenuerũt pedes eius, & adorauerũt eum. Raba. Superius quidem dictum eſt, quia clauſo monumẽto ſurrexit, ut immortale iam factũ doceret eſſe corpus, quod in monumento clauſum fuerat mortuum. Tenendos autem mulieribus nunc præbuit pedes, ut intimaret ueram ſe carnem habere, quæ a mortalibus tangi poſſet. Seue. iſti quidem tenẽt pedes Chriſti, qui in eccleſiæ typo euangelicę prędicationis tenent, & merentur excurſum, ac ſic fide aſtringunt ſui ueſtigia Saluatoris, ut totius deitatis perueniant ad honorem. Illa autem merito audit: Noli me tangere quæ interis defiet dominum, & ſic in ſepulcro quærit mortuum, ut in cœlis eum neſciat regnare cum patre. Quod ergo eandem Maria nunc in fidei uirtute conſtituta tangit Chriſtum, ac tenet toto ſanctitatis affectu, tunc imbecillitate carnis & fœminea infirmitate deiecta dubitat, & tactum ſui nõ meretur auctoris nõ facit quæſtionem. ſiquidem illud de figura eſt hoc de ſexu illud eſt de diuina gratia hoc de humana

Conſenſus euãgelicus.

mana

mana natura: quia nos ipſi cum diuina ſcimus, Deo uiuimus: cũ humana ſapimus ęcamur ex nobis. Tenuerunt autẽ pedes eius: ut ſcirent in capite Chriſti uirũ eſſe, ſe autem eſſe in pedibus Chriſti, & datũ ſibi uirum ſequi, nõ pręire ipſum. Quod autem dixerat angelus, dicit & dominus: ut quas firmauerat angelus, Chriſtus redderet firmiores. Seqtur: Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere. Hier. Et in ueteri & in nouo teſtã hoc ſemper obſeruandum eſt, ꝙ quãdo aliqua anguſtior apparuerit uiſio: primum timor pellatur, ut ſic mẽte placata poſſint quæ dicuntur audiri. Hilar. In contrarium autem ordo cauſæ principalis eſt redditus, ut quia à ſexu muliebri cœpta mors eſſet, ipſi primum reſurrectionis gloriæ & uiſus & nuncius redderetur. vñ dñus ſubdit. Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me uidebunt. Seue. Vocat fratres, quos corporis ſui fecit eſſe germanos: uocat frẽs, quos benignus hæres ſibi pręſtitit cohæredes: uocat frẽs, quos patris ſui adoptauit in filios. Augu. de con. euan. Quod autẽ dominus nõ vbi primũ ſe mõſtraturus erat, ſed in Galilæa ubi poſtea uiſus eſt, ſe uidendũ mãdauit, & per angelum, & ꝑ ſeipſum: quẽuis fidelem facit intentum ad quærendum in quo myſterio dictũ intelligitur. Galilæa nãq; interpretatur uel tranſmigratio uel reuelatio. Prius itaq; ſecũdũ tranſmigrationis

Allegoria cum anagoge. significationem quid aliud occurrit intelligendum, niſi quia Chriſti gratia de populo Iſrael, trãſmigratura erat ad Gẽtes, quibus Apoſtoli pręedicantes euangelium nullo modo crederent, niſi eis ipſe dñus uiã in cordibus hominum præpararet? & hoc intelligitur: Præcedet nos ĩ Galilæã. Quòd autẽ ſubditur. Ibi enim uidebitis, ſic intelligitur. i. ibi mẽbra eius inuenietis. ibi uiuum corpus eius in his qui uos ſuſceperunt, agnoſcetis. Secundum autẽ ꝙ Galilæa interpretatur reuelatio, non iã in forma ſerui intelligendum eſt, ſed in illa, in qua æqualis eſt patri. Illa erit reuelatio tanquam uera Galilæa, cum ſimiles ei erimus, & uidebimus eum ſicuti eſt. Ipſa etiam erit beatior trãſmigratio ex iſto ſeculo in illam æternitatem.

Quæ cum abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus uenerunt in ciuitatem, et nunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ facta fuerãt. Et congregati cum ſenioribus, conſilio accepto pecuniam copioſam dederunt militibus, dicentes. Dicite, quia Diſcipuli eius de nocte uenerunt, & furati ſunt eũ nobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt ſicut erant edocti. Et diuulgatum eſt uerbum iſtud apud Iudæos, uſque in hodiernum diem.

Chry. in ho. Signorum quæ circa Chriſtum apparuerunt; quædam fuerũt orbi terrarum communia, puta tenebræ, quædam ꝓpria militibus cuſtodiẽtibus, ſicut mira angeli apparitio, & terræmotus, quæ propter milites facta ſunt ut ſtupefierẽt, ut ab ipſis fiat teſtimonium ueritatis. ueritas. n. à contrariis diuulgata, magis refulget, ꝙ & cõtigit, unde dicitur. Quæ cum abiiſ. ſ. mulieres. Ecce quidam de cuſtodibus uene. in ciuitatem &c. *Signorũ Chriſti rõ.* Rab. Simplex quidem animi qualitas, & indocta hominum ruſticitas, ſæpe ueritatem rei, ut eſt, ſine fraude manifeſtat: at contra uerſuta malignitas, falſitatẽ ueriſimilibus uerbis pro uero cõmẽdare decertat. *Ratio obſtinationis Iudaicæ.* Hier. Principes ergo ſacerdotũ qui debuerãt cõuerti ad pœnitentiam, & Ieſum quærere reſurgentẽ, perſeuerant in malitia, & pecuniam, quæ ad uſus templi data fuerat, uertũt in redẽptionem mendacii, ſicut & ante xxx. argẽteos Iudæ dederunt ꝓditori. unde ſequitur. Et congregati cum ſenioribus, conſilio accepto pecuniam copioſam dede. &c. Seue. Non enim cõtenti ſunt interfeciſſe magiſtrum, imo etiam quomodo Diſcipulos ꝑdere poſſint moliuntur, & Diſcipulorum crimen eſſe faciunt, uirtutẽ magiſtri. Planè amiſerunt milites, perdiderunt Iudæi, ſed Diſcipuli magiſtrum ſuum nõ furto, ſed fide uirtute, non fraude ſanctitate, non crimine, uiuum non mortuum, ſuſtulerunt. Chryſoſto. in homel. Qualiter enim furarentur Diſcipuli homines pauperes & idiotæ, & neq; apparere audẽtes? Si. n. adhuc Chriſtũ uiuum uidentes fugerũt, qualiter mortuo eo nõ timuiſſent tot militum multitudinem? Nunquid oſtiũ ſepulchri poterant euertere? lapis enim imminebat magnus, multis ĩdigẽs manibus. Nunquid etiã non erat ſigillum ſuper impoſitũ? Propter quid autem nõ furari ſunt prima nocte, quandoq; nullus ſepulchro af-

fuit? Sabbato.n.petierunt à Pilato cuſto-
diam. Quid autẽ ſibi uolunt hæc ſudaria,
quæ Petrus uidit iacentia? Si.n.uellent
furari,nõ eſſet nudum corpus furati, non
ſolum ne iniuriarentur, ſed ne ẽt in exuẽ
do tarderent:& tribuerẽt militibus ſe de-
tinẽdi facultatẽ, maxime qa myrrha erat
corpori & ueſtimẽtis affixa, ita glutinoſa
vt nõ facile eſſet à corpore auellere ueſti
mẽta. Quare nõ perſuaſibilia ſunt quæ de
furto dicta ſunt. Vñ per quę reſurrectionẽ
obumbrare conantur, per hæc eã faciunt
clarere. Dicentes.n.q̃ Diſcipuli furati
ſunt,confitentur non eſſe corpus in ſepul-
chro,furtum autem oſtendit eſſe mendax
cuſtodia militum,& diſcipulorũ pauor. Re
mig. Sed ſi cuſtodes dormierunt,quõ fur-
tum viderunt? & ſi nõ uiderunt,quomodo
teſtes fuerunt? & ideo quod uoluerũt fa-
cere,non potuerunt. Glo. Ne autem timo
re principis à mendacio reuocarentur,ti-
mentes pp negligentiam puniri,ſubdunt,
Et ſi hoc auditum fuerit à præſide,nos ſua
debimus ei,& ſecuros uos faciemus. Chr.
in ho. Vide omnes corruptos. Pilatus.n.
ipſe perſuaſus eſt,plebs Iudaica commota
eſt,milites corrupti ſunt.unde ſequit̃: At
illi accepta pecunia fecerunt ſicut erant e
docti. Si pecunia apud Diſcipulum tantã
habuit uirtutẽ,ut eum faceret magiſtri ꝓ
ditorem:non mireris,ſi pecunia milites ſu
perantur. Hila. Emitur ergo reſurrectionis
ſilentium,& mendacium furti,argento:qa
honore.ſ.ſeculi, qui in pecunia eſt & cupi
ditate,Chriſti gloria denegatur. Rab. Si-
cut autem ſanguinis reatus, quem ſibi &
poſteris ſuis ipſi imprecabantur, grauis
peccatorum ſarcina illos premit:ita em-
ptio mendacii, per quod reſurrectio-
nis denegant ueritatem, reatu eos cõſtrin
git perpetuo.unde ſequitur. Et diuulgatũ
eſt uerbũ iſtud apud Iudęos uſq; in hodier
nũ diẽ. Seue. Apud Iudæos quidem diuul
gatum eſt,non apud Chriſtianos. quod.n.
in Iudæa Iudæus obſcurabat auro,fide to-
to claruit in mundo. Hie. Omnes autẽ qui
ſtipe templi & his quæ conferuntur ad u-
ſus eccleſiæ abutuntur in aliis rebus qui-
bus ſuam expleant uoluntatem, ſimiles
ſunt ſcribarum,& ſacerdotum redimentiũ
mendacium & Saluatoris ſanguinem.

Moralis expoſitio.

Vndecim autem Diſcipuli abierunt in Galilæam,in Montem ubi conſtituerat illis Ieſus. Et uidentes eum adorauerunt,quidam autem dubitauerunt. Et accedens Ieſus locutus eſt eis,dicens. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris,& filii,& Spiritus ſancti,docẽtes eos ſeruare omnia quecunq; mandaui uobis. Et ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus,uſque ad conſummationem ſeculi.

Beda in ho. Poſtquam dñicam reſurre-
ctionem ab angelo nũciatam beatus Mat
thæus aſſeruit,uiſionem dñi etiam à Di-
ſcipulis impletam refert,dicens: Vndecim
autem Diſcipuli abierunt in Galilæam,in
montem ubi conſtituerat illis Ieſus. nam
pergens dominus ad paſſionem,ait Diſci-
pulis. Poſtquam reſurrexero,præcedã vos
in Galilæam. Angelus quoq; mulieribus
ait: Dicite Diſcipulis eius, quia præcedet
nos in Galilæam. Quapropter iuſſioni ma
giſtri,obedientia Diſcipulorum obſequi-
tur. Recte autẽ undecim Diſcipuli ad ado
randum pergunt;iam.n.unus perierat,qui
dominum,ad magiſtrum ſuum tradiderat.
Hiero. Poſt reſurrectionem ergo Ieſus in
Galilææ monte conſpicitur, ibiq; adora-
tur;licet quidam dubitent, & dubitatio
eorum noſtram auget fidem. Sequitur: Et
uidentes eum adorauerunt, quidam autẽ
dubitauerunt. Remig. Hoc autem Lucas
euangeliſta plenius manifeſtat. Refert.n.
quia cum dominus reſurgens à mortuis
ipſe apparuiſſet Diſcipulis,ipſi conturba-
ti & exterriti,exiſtimabant ſe ſpiritum ui
dere. Rab. In monte quidem apparuit eis
dominus, ut ſignificaret quoniam corpus
quod de communi generis humani terra
naſcendo ſuſceperat, reſurgendo iam ſu-
per terrena omnia ſubleuauerat, & ut ad
moueret fideles ſi illic celſitudinem re-
ſurrectionis eius cupiunt uidere, hic ab
infimis uoluptatibus ad ſuperna ſtudeãt
deſideria tranſire. Ieſus autem Diſcipulo
in Galilæam præcedit,quia Chriſtus re-
ſurrexit à mortuis primitiæ dormientiũ.
Sequuntur ãt hi qui ſunt Chriſti,& ſuo
ordine ad uitam de morte tranſmigrant
in ſua ſpecie diuinitatem contemplantes
& huic congruit quod Galilæa reuelatio
interpretatur. Augu. de con euange. Sed
conſiderandum eſt quomodo corporali-
ter in Galilæa dominus uideri potuerit,

Anagogicus ſenſus.

quia enim non ipſo die, quo reſurrexit viſus eſt, manifeſtum eſt. Nam in Hieruſalē uiſus eſt eo die ĩ initio noctis, ut Lucas & Ioannes apertisſime conſonant, neque ēt in ſequētibus octo diebus, poſt quos dicit Ioannes Diſcipulis apparuiſſe dominum: ubi primo uidit eum Thomas qui eũ non uiderat die reſurrectionis eius, niſi qs dicat nō illos undecim qui iam tũc Apoſtoli uocabantur, ſed Diſcipulorũ undecim illic fuiſſe ex multo numero Diſcipulorũ. Sed occurrit aliud ꝙ obſiſtit: Ioannes enim quando cōmemorauit non in monte ab undecim, ſed ad mare Tyberiadis à ſeptem piſcantibus uiſum eſſe dñum. Hoc iam tertio (inquit) manifeſtauit ſe Ieſus Diſcipulis ſuis: quod intelligendũ eſt ad numerum dierum retuliſſe: non ad numerum manifeſtationum. Si autem acceperimus intra illos octo dies antequam eũ Thomas uidiſſet ab undecim Diſcipulis quibuſque dominũ uiſum, non erit ad mare Tyberiadis tertio manifeſtatũ eſſe, ſed quarto. Ac per hoc cogimur intelligere poſt omnia factum eſſe, ꝙ cum in monte Galilææ Diſcipuli undecim uiderunt. Inuenimus itaque apud quatuor Euangeliſtas decies commemoratum dominum uiſum ab hominib. eſſe poſt reſurrectionē.

Catalogus apparitionum.

Semel ad monumētum à mulieribus. Iterum eiſdem egredientibus à monumento in itinere. Tertio Petro. Quarto duobus euntibus in caſtellum. Quinto pluribus in Hieruſalem, ubi non erat Thomas. Sexto ubi uidit eum Thomas. Septimo ad mare Tyberiadis. Octauo in Monte Galilææ ſecundum Matthæum. Nono quod dicit Marcus, nouiſſime recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo cōuiuaturi. Decimo in ipſo die non iam in terra, ſed eleuatum in nube, cum in cœlum aſcēderet, ꝙ Marcus & Lucas commemorāt. ſed non omnia ſcripta ſunt, ſicut Ioannes fatetur: crebra enim erat eius cũ illis conuerſatio per dies 40. priuſquam aſcēdiſſet in cœlum. Remi. Videntes ergo Diſcipuli dñum cognouerunt, & iccirco demiſſis in terrā uultibus adorabant: & ideo prius & clemens magiſter ut oēm dubietatē auferret à cordibus eorum accedens ad eos corroborauit in fide. vñ ſequitur. Et accedens Ieſus locutus eſt eis, dicens. Data eſt mihi oīs ptās in cœlo, & in terra. Hier. Illi autem ptās data eſt qui paulo ante crucifixus, qui ſepultus in tumulo, qui poſtea reſurrexit. Rab. Non enim hoc de coæterna patri diuinitate, ſed de aſſumpta loquitur humanitate ſecundum quam minoratus eſt paulominus ab angelis. Seue. Filius quippe Dei uirginis filio, Deus homini, diuinitas carni contulit, ꝙ ſemper ipſe cum patre poſſedit. Hier. In cœlo autem & in terra poteſtas data eſt, ut qui ante regnabat in cœlo, per fidem credentium regnet in terris. Remig. Quod ergo pſalmiſta de reſurgente domino dicit: Conſtituiſti eũ ſup̱ opera manuũ tuarum, hoc nunc dominus dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Et hic ſciēdũ quia antequā dominus ſurrexiſſet à mortuis, nõ erant angeli ſe ſubiectos homini. Chriſto. Volens ergo Chriſtus etiā hominibus notum fieri ꝙ data eſſet ſibi omnis poteſtas in cœlo & in terra, p̄dicatores miſit, qui uerbũ uitæ cunctis nationibus prædicarēt. Vnde ſequitur. Euntes ergo docete oēs gentes. Beda. in ho. Qui enim ante paſſionem ſuam dixerat, In uiam Gentiũ ne abieritis: ſurgens à mortuis dicit, Ite docete oēs gētes. Quapropter cōfundantur Iudæi qui dicunt. Chriſtũ tantummodo ad ſuam ſalutem eſſe uēturum.

Vide quomodo Chriſtus reuocauit prius prohibitum.

Erubeſcāt & Donatiſtæ, qui localiter Chriſtum concludere cupientes dixerunt tantūmodo in Aphrica eſſe, nō in aliis regionibus. Hier. Primum ergo docent omnes gētes, deinde doctas intingunt in aqua. non.n. poteſt fieri, ut corpus baptiſmi recipiat ſacramentum, niſi ante oīa fidei ſuſceperit ueritatem, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritus ſancti: ut. quorũ eſt una diuinitas, ſit una largitio, nomenque Trinitatis unus Deus. Seue. Omnes ergo gētes poteſtas una eadēq; recreat ad ſalutem, quas creauit ad uitā. Dydi. in lib. de Spiritu ſancto. Liter autem quis poſſit exiſtere mētis alienæ qui ita baptizare conetur, ut unum de prædictis nominibus prætermittat, uidelicet contrarius Chriſto legiſlatori. tamen ſine perfectione baptizabit: imò penitus à peccatis liberare nō poterit, quos à ſe exiſtimauerit baptizatos. Ex his aũt colligit̃ q̄ indiuiſa ſit ſubſtātia Trinitatis, & Patrē uerè filij eſſe patrē, &

filium verè Patris Filium, & Spiritum ſanctum verè patris & Dei filii eſſe ſpiritum, & inſuper ſapientiæ & veritatis.i.filij Dei. Hæc eſt ergo ſalus credentium & diſpenſatio eccleſiaſticæ diſciplinæ in hac Trinitate perficitur. Hil. Quid enim in hoc ſacramento ſalutis humanæ non continentur? plena ſunt oĩa, vt à pleno & perfecto prolata. Habet.n.naturæ ſuæ nomen in patre, ſed pater tantum eſt. Non enim humano modo habet aliunde quod pater eſt: Ipſe ingenitus æternus, habens in ſe ſemper vt ſemper ſit ſoli filio notus. Filius autem eſt progenies ingeniti, una ex uno, uerus ue ro, uiuus à uiuo, perfectus à perfecto: uirtutis uirtus, ſapientiæ ſapiẽtia, gloriæ gloria: imago inuiſibilis Dei, forma partis ingeniti: Spiritus ãt ſanctus non põt à confeſſione patris & filii ſeparari, & quidem ub:q; nõ deeſt hoc expectationis noſtræ ſolatium. Hic in donorum operationibus futuræ ſpei pignus eſt, hic mẽtium lumẽ, hic ſplendor animorum eſt. Hæc igitur licet mutare non poſſint hæretici, afferunt tamẽ humana commenta; ut Sabellius patrem ex quo tẽdat in filium, idq; nominibus potius cõfitẽdum putat eſſe quàm rebus, cum ipſum filiũ proponat & patrem, ut Ebiõ omne initiũ ex Maria cõtendens, nõ ex Deo hominem, ſed ex homine Deũ proferat, ut Arriani, qui ex nihilo atq; ex tempore formam & ſapientiam & uirtutẽ Dei producunt. Quid autem mirũ eſt, ut de Spiritu ſancto diuerſa ſentiant, q in filio largitore eius tã temerarii ſunt auctores? Hier. Conſideratur ãt hic ordo præcipuus; Iuſſit Apoſtolos ut primum docerent uniuerſas gentes, deinde fidei tingerẽt ſacramento, & poſt fidem ac baptiſma quæ eſſet obſeruãda præciperent. unde ſequitur; Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui uobis. Raba. Quia ſicut corpus ſine ſpiritu mortuũ eſt, ita & fides ſine operib. mortua eſt. Chry. in ho. Quia uero eis magna iniunxerat, erigens eorũ ſenſus dicit: Et ecce ego uo. ſum omnibus di. uſque ad conſ. ſec. q. d. ne dicatis difficile eſſe iniunctum negocium. ego ſum uobiſcum qui omnia facio lenia. Nõ autem cũ illis ſolum dixit ſe futurum eſſe, ſed & cũ omnibus qui poſt illos credunt: non enim uſque ad conſum. ſeculi Apoſtoli manſuri erant, ſed ſicut uni corpori fidelibus loquitur. Raba. Ex hoc autem intelligitur quòd uſque ad finem ſeculi non ſunt defuturi in mundo, qui diuina manſione & inhabitatione ſunt digni. Chry. Rememorat autẽ eis & conſummationem, ut eos magis attrahat, & ne præſentia ſolum inſpiciant, ſed & futura bona & ſine fine manentia. q. d. Triſtitia quam ſuſtinebitis ſimul cũ præſenti vita conſumetur, & totum ſeculum in conſummationem deueniet: bona autẽ quibus potiemini, ſunt in æternum permãſura. Bed. in ho. Quæritur autẽ quare hic dicat: Ecce ego uo. ſum, cum alibi dixiſſe legatur: Vado ad eum qui me miſit, ſed alia ſunt quæ humanitati aſcribuntur, & alia quæ diuinitati. Ibit ad patrem per humanitatem, manet autem cum diſcipulis in forma qua eſt patri ęqualis. Quod autẽ dicit: Vſque ad conſ. ſec. finitum pro infinito ponitur: nam qui in præſenti ſeculo manet cum electis, eos protegendo: ipſe poſt finem cum eis manebit, eos remunerãdo. Hier. Qui ergo vſque ad conſummationẽ ſecu. cum diſcipulis ſe eſſe promittit, & illos oſtendit ſemper eſſe victuros, & ſe nũquam à credentibus receſſurum. Leo pa. in ſer. de paſ. Qui enim aſcendit in cœlos, non deſerit adoptatos, & ipſe deorſum cõfortat ad patientiam, qui ſurſum inuitat ad gloriã. Cuius gloriæ participes nos faciat ipſe Chriſtus rex Gloriæ, q eſt Deus benedictus in ſecula. Amen.

Ordo uerborum hyſtoricus:

Quæſtio pulchra.

INCIPIVNT CAPITA EVANGELII MATTHAEI PER ORDINEM.

1 NAtiuitas domini nři Ieſu Chriſti.

2 Magorum munera. Occultatio Ieſu. Infantes interficiuntur.

3 Regreſſus Ieſus ex Aegypto in Nazareth, à Ioãne in Iordane baptizatur.

4 Ieſus in deſerto, tẽtatus à diabolo, nicit: Petrum & Andream, Iacobum, & Ioannem piſcatores conuocat, & circuiẽs uarios lãguores hoſum curat.

5 De beatitudine, & cæteris mandatis.

6 Orationem docet; & inter cætera mãdata, non eſſe cogitandum de uictu & ueſtitu prædicit.

7 Non eſſe præpropere iudicandum, de margaritis ante porcos nõ mittẽdis, petendum, querendum, & pulſandũ, à pſeudoprophetis cauẽdũ, quia nõ omnes qui dicunt mihi domine dñe, intrabunt in regnum cœl. de domo ædificata ſupra petram uel arenam.

8 Leproſum mundat. Puerum Cẽturionis, paralyticum curat. Socrum Petri à febribus liberat. De plurimis curatis, & ut mortui mortuos ſuos ſepeliant cuidam dicit, nanigans tempeſtatem ſedat, & in terra Gerazenorum dæmonia eiicit.

9 Paralyticus curatus lectum ſuũ baiulat. Matthæum cõuocat. Dicit phariſæis, nõ eſſe opus medico ualidis. Parabolam panni & ſciſſuræ, & utrium & uini, ponit. Mulierem à profluuio liberat, & filiam principis cuiuſdam mortuam ſuſcitat: Cœcis oculos aperit. Surdum & mutũ dæmoniũ eiicit.

10 Duodecim Apoſtolos præmittit cum omni doctrina. Ac dicit, quòd non uenerit pacem mittere ſuper terrã, ſed gladium.

11 Teſtimonium dicit Ieſus de Ioanne, atque increpat ciuitates quæ credere noluerunt. Confesſio domini ad patrem. Et iugum domini leue eſt.

12 Diſcipuli ſpicas uellunt, manum aridam habẽtem ſanat. Hominem à dæmonio cęcum & mutum liberat: Et in principe dæmoniorum facere opinantes deſtruit. Ionæ & Niniuit. ſignum phariſæis tradidit: Matrem & fratres ſpernit.

13 De nauicula turbis parabolas exponit: Prophetam in patria ſua ſine honore eſſe dicit.

14 De Ioannis capite in diſco. De quinq; panibus, & duobus piſcibus ĩ quinq; milia uiros. De Ieſu ſupra mare ambulante. Petrum mergentẽ releuat.

15 Quòd ea magis quæ de corde excũt coinquinant hominem. Filiam mulieris Syrophœniſſæ à dæmone liberat, & multos alios ſanat. De ſeptem panibus in quatuor milia uiros.

16 De ſigno Ionæ prophetæ. A fermẽto phariſ. cauendum. Chriſtum Dei uiui filium eſſe Petrus cõfitetur, quem que poſt paululum dure increpat.

17 In monte trãsfiguratur Chriſtus. Puerum lunaticum curat. De ſtatere in ore piſcis.

18 Humilitatẽ docet ſicut pueri. Et nec minimum fidelium ſcandalizãdum, quorũ Angelis faciẽ patris ſemper uident. Corripiendos fratres, & ſæpius indulgendum. Similitudo de illo qui cõſeruum ſuum propter 100. denar. ſuffocat.

19 Vxorem non debere dimitti. De Eunuchis. Infantes non eſſe arcendos à benedictione. Difficile diuitem intrare in regnum cœlorum.

20 De primis nouisſimos futuris parabolam operariorum in uinea conductorum. De petitione filiorũ Zebe. De primis accubitibus cœnæ. De du. cœcorum ſecus uiam curatione.

21 De aſino & pullo eius. De ficu areſa. Interrogatus in qua ptãte hæc faceret, interrogat de Ioãnis baptiſmate ſubiungens parabolam 2. filiorum in uineam miſſorum, parabolam de ui-

neæ

næ colonis qui interficiunt ad ſe miſ-
ſos.
22 Parabolam de his qui inuitati ad nuptias,uenire contemnunt. De denario Cæſaris.De muliere quæ 7.uiros habuit. Ieſus tentatus à pha. interrogat, cu.ſi.eſt Chriſtus.
23 Increpás Ieſus Scribas,dicit, Væ uobis ſcribæ & phariſæi. Increpatio ciuitatis Hieruſalé, de occiſione prophetarum, & lapidatione.
24 De ſignis nouiſſimorũ dierum. De aduentu Saluatoris.
25 De 10. uirginibus . De talentis. de ouib.à deſtris & hœdis à ſiniſtris.
26 Iudæorũ conſilium de cõprehendédo Ieſu,& cætera quæ in cœna domini geſta ſunt.Petro prædixit quòd tertio eũ abnegaturus eſſet . Oratio Ieſu ad patrem &c. 27
27 Ieſus Pilato traditur.Iudas laqueo ſe ſuſpendit.Paſſio Chriſti , & ſepultura.
28 Reſurrectio.Item mandata & doctrina eius de bapt.

INDEX EVANGELIORVM
quæ dominicis , ac aliis feſtis diebus leguntur iuxta conſuetudinem eccleſiæ Romanæ .

Dominica 1.in aduentu. Ioannes auté cum audiſſet. 2
In uigilia natiuitatis domini . Cum eſſet deſponſata mater Ieſu. 1
In feſto ſancti Stephani martyris Ecce ego mitto ad vos,uſq; ad finé capitis.23
In feſto Innocentium.Qui cũ receſſiſſent, ecce Angelus. 2
In Epiphania domini.Cum natus eſſet Ieſus in Bethle. 2
Dominica 1.Poſt octauam Epi. Cũ auté deſcen[illegible]ſſet Ieſus de &c. 8
Domini[illegible].Et aſcédéte Ieſus I naui.&c.8
Dominica 4.Simile factum eſt regnum cę lorum &c. 13
In ſeptuageſima.Simile eſt regnum cœlorum. 20
Feria 4.in capite ieiunii.Cum autem ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritę. 6
Feria 5.Cnm autem introiſſet Ieſus Capharnaum. 8
Feria 6. Audiſtis quia dictũ eſt antiquis. 5
Dominica 1.In quadrageſima. Tunc Ieſus ductus eſt in. 3
Feria 2.Cũ aũt uenerit filius hominis. 25
Feria 3.Et cum intraſſet Ieſus Hieroſ. 21
Feria 4. Tunc acceſſe. quidam de ſcribis ad Ieſum. 12
Feria 5.Et egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes. 15
Dominica 2.in quadrageſima. Et poſt ſex dies aſſumpſit Ieſus Petrum Iacobum & Ioannem. 17
Feria 3.Tũc Ieſus locutus é ad turbas. 23
Feria 4.Et aſcendens Ieſus Hieroſo. 20
Feria 6 Homo qdã erat paterfamilias.21
Feria 3.poſt 3.dominicam in quadrag. Si autem peccau. 18
Feria 4.Tunc acceſſerunt ad Ieſum ſcri.& pha. 15
Dominica in ramis palmarum poſt benedictionem.Et cum appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymam. 21
Ad miſſam paſſio domini. 26.& 27
Sabbato.Veſpere autem ſabbati. 28
Feria 6.poſt dominicam in paſcha.Vndecim diſcipuli. 28
Dominica 5 poſt pétecoſten. Dico autem uobis,Niſi abũdauerit iuſticia ueſtra. 5
Dominica 7.Attendite à falſis ,pphetis.7
Dominica 13.Nemo poteſt duobus dominis ſer. 6
Dominica 17.Phariſęi ãt audiétes & c.22
Dominica 18.Et aſcédés Ieſus nauiculã.9
Dominica 19.Simile eſt regnum cœl.homini regi. 22
Dominica 22.Tunc abeuntes phariſæi.22
Dominica 23. Hæc illo loquente. 9
Dominica 24.Cum ergo uideritis abominatio. 24

PROPRIVM SANCTORVM.

In feſto ſancti Andreæ. Ambulans autem Ieſus iuxta mare &c. 4
In feſto ſanctę Agnetis.Simile eſt reg.cęleſ. 13
In cõuerſione ſancti Pauli Apoſtoli.Ecce nos relinquimus omnia. 19
In cathedra ſancti Petri. Venit Ieſus ĩ partes. 16
In feſto S.Matthiæ.Confitebor tibi pſ. 11
In feſto S.Petri.Venit Ieſus in partes. 16

In

In feſto ſancti Pauli. Ecce nos relinquimus. 19
In feſto ſanctorum 7. fratrum. Ecce mater. 12
In feſto ſancti Iacobi. Acceſſit ad Ieſum. 20
In octaua Apoſtolorum Petri & Pauli. Iuſſit Ieſus diſcipulos ſuos aſcendere in nauim. 14
In natiuitate Sanctæ Mariæ virginis. Liber generationis Ieſu Chriſti. 1
In feſto ſancti Matthæi Apoſtoli. Vidit Ieſus hominem ſedentem in the. 19
In dedicatione ſancti Michaelis. Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quiſ putas. 18
In vigilia plurimorum Apoſtolorum. Ecce ego mitto nos, ſicut oues. 10
Ecce nos relinquimus omnia. 19
In natali unius martyris.
Nolite arbitrari quia uenerim mit. 10
Si quis vult poſt me uenire. 15
Nihil opertum quod non reueletur. 10
In natali plurimorum martyrum.
Confitebor tibi pater cœli & terræ. 11
Sedente Ieſu ſuper montem olíueti. 24
Videns Ieſus turbas aſcendit in montẽ. 5
In natali confeſſorum & pontificum.
Vos eſtis ſal terræ; quòd ſi ſal euanuerit. 5
Vigilate quia neſcitis qua hora. 25
Homo quidam peregrè proficiſcens. 25
In natali uirginum. Simile eſt regnum cœlorum decem uirginibus. 25
Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito. 13
In honore ſanctæ crucis. Aſſumpſit Ieſus duodecim diſcipulos ſecre. 20

FINIS TABVLAE.

REVE-

REVERENDO IN CHRISTO PATRI DOMINO HANIBALDO BASILICAE DVODECIM APOSTOLORVM VENERABILI Præsbytero Cardinali.

FRATER THOMAS DE AQVINO,

ordinis fratrum prædicatorum ſe totum.

RERVM opifex Deus ſolo ſuæ bonitatis intuitu cuncta in eſſe producens naturalē boni amorē, omnibus indidit creaturis: ut dum unaquæq; res bonū ſibi cōueniens naturaliter amat & appetit, quadā conuerſione mirabili in ſuū recurrere demonſtretur auctorē, ſed in hoc pfertur cæteris rationalis natura, q ipſum uniuerſalem bonitatis fontem per ſapientiam intueri poteſt, & per charitatis amorem ſuauiter deguſtare: vnde fit vt ſapientiæ bonum, quo ad ipſum fontem bonitatis accedimus, oīb. humanis bonis ſecundum recte rationis iudicium præferatur. Hæc eſt enim quæ faſtidium neſcit, ita ut qui eam edit, adhuc eſuriat, & qui eam bibit, ſitire non ceſſet. Hæc eſt quæ intantum peccato repugnat, vt qui ſecundum ipſam operantur, nō peccent. Hæc eſt quæ indeficiētem fructum ſuis miniſtris largitur. ut qui eam elucidant, uitam poſſideant ſempiternam; Præcellit itaque voluptates dulcedine, ſecuritate ſedes & regna, vtilitate que diuitias uniuerſas. Huiuſmodi igitur delectatus munerib. euangelicæ ſapientiæ à ſeculis in myſterio abſcōditæ, quam in lucem produxit Dei ſapientia incarnata, miniſterium expoſitionis adhibui, ſacrorum doctorum ſententias cōpilando: ad qd me induxit primitus fęlicis recordationis Vrbani Papæ Quarti mādatū. Verū q.a eodem ſummo Pōtifice ex hac uita ſubtracto, tria euangelia Marci, Lucę, & Ioannis exponenda reſtabāt, ne opus quod obedientia inceperat, negligētia imperfectum relinqueret; cum multo labore diligēs adhibui ſtudium, ut quatuor Euangeliorum expoſitionem cōplerem; eadem in omnibus forma ſeruata in ponendis ſanctorum auctoritatibus, & eorum nominibus præſcribendis. Et ut magis integra & cōtinua pdicta ſanctorum expoſitio redderetur, quaſdā expoſitiones doctorum græcorum in latinum feci transferri; ex quibus plura expoſitionibus latinorū doctorum interſerui, auctorum nominibus prænotatis. Verum quia congruit, vt de laborum fructib. oblationes ſacerdotibus offerantur; expoſitionis euangelicæ opus, laboris mei fructum Apoſtolorum præsbytero cenſui offerendum; in quo ueſtra ſuſcipiat auctoritas debitum; ut ſcientis induſtria iudicii cenſuram exerceat, & antiqua dilectio amoris affectum in offerentis munere comprehendat. Glo.

Laus Euangelii.

PROOEMIVM.

VOCATIONEM gētiū & cauſam ſalutis earum Eſaias propheta manifeſto prænūciat oraculo, dicens. Deus meus factus eſt fortitudo mea. et dixit. Parū eſt, ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitādas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas. Dedit te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ. Hiero. ſuper Eſaiam. In quibus uerbis oſtenditur Chriſtum appellari ſeruum, inquantum eſt formatus ex utero. Nam ante uerba iſta præmittitur. Hæc dicit dominus, formans me

Allegoria pulchra.

ex utero ſeruum ſibi. Fuerat ſiquidem uoluntas pa
tris, ut peſſimi uinitores miſſum ſuſciperent filiũ.
unde de ipſis Chriſtus ad diſcipulos loquitur; In
uiam gentium ne abieritis, ſed ite magis ad oues per
ditas domus Iſrael, quia igitur Iſrael non eſt re-
ductus ad Deum, propterea Dei filius loquitur Iu
dæis nõ credentibus, dicens: Deus meus factus eſt
fortitudo mea; qui & conſolatus eſt me ſuper abie-
ctione populi mei. Et dixit mihi: Parum eſt ſi ſer-
uias mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, quæ ſuo ui-
tio corruerunt, & ad fæces ſiue reliquias Iſrael,
conuertendas. Pro illis enim dedi te in lucem gen-
tium omnium, ut illumines uniuerſum mundum; et
ſalutem meam per quam homine ſalui fiunt uſque
ad extrema terræ facias peruenire Gl. Ex præmiſ
ſis igitur uerbis duo poſſumus colligere: quorum
primum eſt diuina uirtus, quæ fuit in Chriſto, ex
qua efficax fuit ad gentium illuminationem, quia
dicitur: Deus meus factus eſt fortitudo mea. Deus
igitur erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, ut
Apoſtolus ad Corinthios dicit, unde & Euangeliũ
per quod credentes ſaluantur, uirtus Dei eſt in ſa
lutẽ omni credenti, ut idem Apoſtolus ad Romanos
dicit. Secundum autem eſt illuminatio gentium &
ſalus mundi ex diſpoſitione patris per Chriſtũ com
pleta, quia dicitur, Dedi te in lucem gentium. unde
poſt reſurrectionem ſuam dominus, ut diſpoſitionẽ
patris impleret, ad prædicandum diſcipulos miſit,
dicens. Docete omnes gẽtes, quorum quidã ad præ
dicandum Iudæis, quidam ad prædicandum Gẽti
bus, miniſteriũ acceperunt. Quia uero Euangeliũ
oportuit non ſolum prædicari propter præſentes,
ſed etiam ſcribi propter futuros, eadem diſtinctio eſt
in ſcriptoribus Euãgelii obſeruata. Nã Matthæus
Iudæis Euãgeliũ hebraico ſermone ſcripſit. Mar-
cus autem primus Euãgelium ſcripſit in Gẽtibus.

Primitius feruor Romanorũ.

Euſe. in eccle. hiſto. Cum enim Romanæ urbi cla
rum uerbi Dei lumẽ fuiſſet exortum, ſermo ueri-
tis & lucis, quæ per Petrum prædicabatur, uni-
uerſorum mentes placido illuſtrauit auditu; ita
ut quotidie audientibus eum nulla unquam ſatie-
tas fieret. unde neque eis auditio ſola ſufficiebat,
ſed Marcum diſcipulum eius omnibus precibus
exorant, ut ea quæ ille uerbo prædicabat, ad perpe
tuam eorum commonitionem habendam ſcripturæ
traderet, quo domi, foriſque in huiuſmodi medita-
tionibus uerbi permanerent, nec prius ab obſecran
do deſiſtunt, quam quæ orauerant impetrarent. &
hæc fuit cauſa ſcribendi Euangeliũ ſecundũ Mar
cum. Petrus uero, ut per Spiritũ ſanctum religio-
ſe ſe comperit furto ſpoliatum, delectatus eſt, fidẽ
eorum per hoc, deuotionemque conſiderans, factũ
confirmauit, et in perpetuum legendam ſcripturam
eccleſiis tradidit. Hie. ſup Marcum. Principium
autem, quia à perfectionis ætate Chriſti prædica
tione inchoat, nec laborat in natiuitate infantuli,
qui loquitur de perfectione filii Dei Chry. Compẽ
dioſam autem ac breuem narrationem facit, in quo
magiſtrum imitatus eſt, ſcilicet Petrum breuitati
ſtudentem. Aug. de conc. euang. Unde Matthæus
qui regiam Chriſti perſonam narrandam ſuſcepe-
rat, habuit Marcum ſibi tanquam comitem, & ab
breuiatorem adiunctum, qui ſua ueſtigia quodam-
modo ſequeretur. Regum enim eſt non eſſe ſine co-
mitum obſequio. Sacerdos autẽ quoniam in ſancta
ſanctorum ſolus intrabat, propterea Lucas, cuius
circa ſacerdotium Chriſti erat intentio, non ha-
buit tanquam ſocium obſequentem, qui ſuam nar-
rationem quodammodo breuiaret. Bed. Notandum
eſt etiam quòd Euan. ſancti diuerſum narrationis
ſuæ primordium, ſinguli diuerſim ſtatuere termi-
num. Matthæus namque à natiuitate dominica ex-
ordium ſumens, ad tempus uſque dominicæ reſur
rectionis ſeriem ſuæ narrationis perduxit. Marcus
ab initio euan. prædicationis incipiens peruenit uſq;
ad tempus aſcenſionis domini, & prædicationis di
ſcipulorum eius cunctis gentibus per orbem. Lu-
cas autem à natiuitate præcurſoris inchoans euã.
terminauit in aſcenſione dominica. Ioannes ab æ-
ternitate uerbi Dei principium ſumens, uſque ad
tempus dominicæ reſurrectionis euangelizando
pertingit. Ambr ſup Luc. Quia igitur Marcus à
potentiæ cœperit expreſſione diuinæ, rectè ſub leo-
nis imagine figuratur. Rem. ſup. Mar. Per leonem
etiam ſignatur Marcus, quia ſicut Leo terribilem
uocem in deſerto emittit, ſic Marcus a uoce in de-
ſerto incipit, dicens: Vox clamantis in deſerto. Aug.
de con. euan. Quamuis & de figura aliter dici poſ
ſet. Marcus enim, qui neque ſtirpem regiam, ut
Matthæus ob hoc per leonem ſignatus, neque ſa-
cerdotalem, ut Lucas ſignatus per uitulum, uel co
gnationem, uel conſecrationem narrare uoluit, et ta
men in eis uerſatus oſtenditur, quæ homo Chriſtus
operatus eſt, per hominis figuram in illis quatuor
animalibus ſignatus uidetur. Theo. Vel Euangeliũ
ſecundum Marcũ cum aquila innuit, a prophetia
enim Ioannis incœpit. Prophetia enim acutè quæ à
longe ſunt ſpeculatur, ut aquila.

SANCTVM IESV CHRITI EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAPVT PRIMVM.

I*NITIVM Euangelii Ieſu Chriſti filii Dei.*

Hier. In prologo: Marcus Euangeliſta ſacerdotium in Iſrael agens, ſecundum carnem leuita ad dominum côuerſus, Euangelium in Italia ſcripſit, oſtêdens in eo quid & generi ſuo deberet Chriſtus. Nam initium Euâgelium in voce propheticæ exclamationis inſtituês, ordinem Leuiticæ electionis oſtendit, prædicans Ioannem Zachariæ filium in voce Angeli emiſſum, dicens. Initium euang. Ieſu Chriſti filij Dei. Hier. Euangelium græcè dicitur, latinè bona annunciatio prædicatur, quod propriè ad regnum Dei & remiſſioné pertinet peccatorum; eſt.n. Euangelium, per quod venit redemptio fidelium & beatitudo ſanctorum. Quatuor aût Euâgelia vnû ſunt, & vnum quatuor. In hebræo Ieſus, in græco Sother, in latino Saluator dicitur. Chriſtus autem græcè, Meſſias hebraicè, latinè vnctus. i. rex & ſacerdos dicitur. Beda. Conferendum autē eſt hoc Euangelij principium, principio Matthæi, quo ait. Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahā. Hic autem dicitur, filij Dei. Ex utroq; enim unus dominus Ieſus Chriſtus, Dei & hominis filius eſt intelligêdus. Et aptè primus Euâgeliſta filium hominis eum, ſecûdus filium Dei nominat, vt à minoribus ad maiora paulatim ſenſus noſter aſſurgeret, ac per fidé & ſacramenta humanitatis aſſumptæ ad agnitionem diuinæ æternitatis aſcenderet. Aptè etiam qui humanam erat generationem deſcripturus à filio hominis cœpit. Dauid ſ. ſiue Abrahā. Aptè etiam is qui librum ſuum ab initio euâgelicæ prædicationis inchoabat filium Dei magis appellare uoluit Ieſum Chriſtum, quia humanæ erat naturæ de progenie Patriarcharum ueritatem carnis ſuſcipere. Et diuinæ fuit potentiæ Euangelium

Collatio Marci atq; Ioānis.

mundo prædicare. Hila. ſuper Luc. Non autem ſolo nomine conteſtatus eſt Chriſtum filium Dei, ſed etiā proprietate. Nos filij Dei ſumus, ſed non talis hic filius, hic enim uerus & proprius eſt filius origine, non adoptione; veritate, non nuncupatione; natiuitate, non creatione.

Sicut ſcriptū eſt in Eſaia propheta. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te Vox clamantis in deſerto: Parate viam domini, rectas facite ſemitas eius.

Beda. Scripturus Euangelium Marcus, côgruè primo ponit teſtimonia prophetarum, ut eo cûctis ſine ſcrupulo dubietatis ſuſcipienda quæ ſcriberet intimaret, quo hæc à prophetis antea prædicta eſſe demôſtraret. Simulq; uno eodemq; Euangelij ſui principio, & Iudæos qui legem ac prophetas ſuſceperant ad ſuſcipiendam Euangelij gratiam, ac ſacramenta quæ ipſorum prophetæ prædixerant, inſtituit. Et Gentiles qui per Euangelij præconia ad dñm venerât, ad auctoritatem quoq; legis & prophetarum ſuſcipiendam uenerandamq; prouocat. unde dicit. Sicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta. Ecce &c. Hier. de optimo genere interpretandi. Hoc autem non ſcribitur in Eſaia, ſed in Malachia in nouiſſimo 12. prophetarum. Chry. Poteſt autem dici, q falſitas eſt ſcriptoris. Vel aliter dicetur, q duas prophetias in diuerſis locis dictas a duobus prophetis in unum côgregans, poſuit. In Eſaia enim prophera poſt Ezechiæ deſcribitur hiſtoriā. Vox clamantis in deſerto. In Malachia uero. Ecce mitto ange. meum. Secundus igitur Euangeliſta duas prophetias poſuit, ut ab Eſaia dictas, & ad unam lectionem hic referens, tacens uerò à quo dicatur. Ecce ego mit. ange. Aug. de quæſt. euan. Sciens.n. omnia ad auctorem referenda, dicta hæc ad Eſaiā reuocauit, qui ſenſum iſtum prior intimauerat. Deniq; poſt uerba Malachiæ ſtatim ſubiecit, dicens. Vox clamantis in deſerto,

ut iungeret uerba utriuſque prophetæ ad
unum ſenſum pertinentia ſub prioris pro-
phetæ perſona. Beda. Vel aliter intelligen
dum eſt, quia etſi non hæc uerba inueniun
tur in Eſaia, ſenſus tñ eorum inuenitur in
multis alijs locis, & manifeſtius in hoc qđ
ſubiunxit: Vox clamantis in deſerto. Nam
ꝗ dixit Malachias mittendum Angelũ an
te faciem dñi qui præpararet uiã eius, hoc
eſt, quod dixit Eſaia, vocem clamantis in
deſerto audiendam, quæ diceret: Parate
uiã domini. In utraq; autem ſententia ſimi
liter paranda uia domini prædicat̃. Potuit
autem fieri, ut animo Marci Euangelium
conſcribentis pro Malachia Eſaias occur-
rerit, ut fieri ſolet, quod tamẽ ſine ulla du
bitatione emẽdaret: ſaltem ab alijs admo-
nitus, qui ipſo adhuc in carne viuente lege
re potuerunt: niſi cogitaret recordationi
ſuæ quæ Sancto ſpiritu regebatur, nõ fru-
ſtra occurriſſe aliud pro alio nomen pro-
phetæ. Sic.n. inſinuatur quæcunq; per pro
phetas Spiritus ſanctus dixit, & ſingula eſ
ſe omnium, & omnia ſingulorum. Hie. Per
Malachiam ergo, patris uox ſonat ad filiũ,
qui eſt facies patris unde agnitus eſt. Be-
Ioannes angelus da. Aegelus autem uocatur Ioannes, non
naturæ ſocietate, iuxta hæreſim Origenis,
ſed officij dignitate. Angelus.n. græcè, la-
tinè nuncius dicitur, quo nomine rectè ap-
pellari potuit homo ille, qui fuit miſſus à
Deo, vt teſtimonium perhiberet de lumi-
ne, & uenientem in carne dominum mun-
do nunciaret, cum cõſtet omnes qui ſacer
dotio funguntur ob euangelizandi officiũ
Angelos poſſe uocari dicẽte propheta Ma
lachia: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcien-
tiam, & legem requirunt ex ore eius, quia
Angelus eſt domini exercituum. Theoph.
Præcurſor igitur Chriſti Angelus dicitur,
propter uitam angelicam & reuerentiam
excelſam. Quòd aũt dicitur: Ante faciem
tuam, hoc ſignificat. q.d. iuxta te eſt nun-
cius tuus vnde oſtenditur ꝓpinquitas præ
curſoris ad Chriſtum. Etenim iuxta reges
ambulant qui ꝓpinqui ſunt magis. Sequi-
tur: Qui præparabit viam tuã ante te. Per
baptiſmum.n. præparauit animas Iudæo-
rum, ut Chriſtum ſuſciperent. Hiero. Vel
uia domini qua ad homines ingreditur, pę
nitentia eſt, per quã Deus ad nos deſcen-
dit, & nos ad illum aſcendimus. Hinc au-
tem initium prædicationis Ioannis fuit:
Pœnitentiam agite. Beda. Sicut aũt Ioan
nes Angelus potuit uocari pro eo quòd fa
ciem domini euangelizando præuenit; ita
recte appellari & Vox potuit, quia uerbũ
Dei ſonando præibat. vnde ſequitur: Vox
cla. &c. Conſtat enim quòd unigenitus fi-
lius uerbum patris uocatur, & ex ipſa no-
ſtra locutione cognoſcimus, q̃a prius uox
ſonat, ut uerbum poſtmodum poſſit audi-
ri. Hiero. Dicitur autem uox clamantis,
quia clamor ad ſurdos, & longe poſitos, ſi
ue cum indignatione fieri ſolet, quę Iudai
co certum eſt populo eueniſſe, dum longe
eſt à peccatoribus ſalus, & aures ſuas obtu
rauerunt ſicut aſpides ſurdæ, & indigna-
tionem & iram & tribulationẽ à Chriſto
audire meruerunt. Chry. Per hoc autem
quod dicitur, In deſerto, manifeſtè oſten-
dit prophetia non Hieruſalem diuina fie- *Allegoria pulchra.*
ri dogmata, ſed in deſerto, quod impleba
tur ad literam Ioanne Baptiſta in deſerto
Iordanis, uerbi Dei apparitionem ſalutife
ram prædicante. Oſtendit etiã ſermo pro-
pheticus præter deſertum quod à Moyſe
oſtenſum fuit, ubi ſemitas faciebat, aliud
eſſe deſertum in quo ſerpentem eſſe ſalu-
tem Chriſti ſignificabat. Hic. Vel in deſer
to fit uox & clamor; quia deſerti erant à
ſpiritu Dei, ſicut domus uacans & ſcopata;
deſerti etiam à propheta rege atque ſacer
dote. Beda. Quid autem clamaret, aperi
tur, cum ſubditur. Parate uiam do. rec. fa.
ſe. eius. Omnis.n. qui fidem rectam & ope
ra bona pręddicat, quid aliud q̃ uenienti do
mino ad corda audientium uiam parat, ut
hæc.ſ. corda uis gratiæ penetret, & lumen
ueritatis illuſtret? Rectas autem ſemitas
facit, dum mundas in animo cogitationes
per ſermonem prædicationis format. Hie
ronymus. Vel aliter: Parate uiam domi-
ni, hoc eſt pœnitentiam agite & prædica-
te: rectas facite ſemitas eius, ut uia regia
incedentes proximos noſtros ut nosmetip
ſos diligamus. Qui enim ſemetipſum di-
ligit, & non diligit proximum, ad dexte-
ram declinat. Nam multi bene agunt & nõ
bene corrigunt, ut fuit Heli; & qui ſemet-
ipſum odiens, proximum diligit, ad ſini-
ſtram diuertit. Multi enim corrigunt, ſed
non bene agunt; ut fuerunt ſcribæ, & pha.
Semitas autem poſt uiam ſequuntur; quia

mandata

mandata moralia poſt pęnitentiam explanantur. Theophyl. Vel via eſt nouum teſtamentum, ſemitæ vero vetus, quaſi attritum. Ad viam enim neceſſe erat præparari, ſcilicet ad nouũ teſtamentũ. Veteris autẽ teſtamenti rectas ſemitas fieri oportebat.

Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Hieroſolymitæ uniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine confitentes peccata ſua. Et erat Ioannes ueſtitus pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas & mel ſyluestre edebat, & prædicabat, dicens: Veniet fortior me poſt me, cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiã calciamentorũ eius. Ego baptizo uos aqua, ille uero baptizabit uos Spiritu sãcto.

Hier. Secundum præmiſſam Eſaiæ prophetiam via domini à Ioanne paratur, per fidem, baptiſmum, & pœnitentiam: rectæ ſemitæ fiunt per auſtera indicia veſtis cilicinæ, & zonæ pelliceæ, & cibi locuſtini, & mellis ſylueſtris, & humilimæ vocis. vnde dicitur: Fuit Ioannes in deſerto. Ioannes enim & Ieſus quærũt quod ĩ deſerto amiſſum eſt. vbi vicit diabolus, ibi uincitur. vbi cecidit homo, ibi exurgit. Ioannes autem gratia Dei interpretatur: à gratia autem narratio incipit. Sequitur enim, baptizãs. Per baptiſmum enim gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur. Quod autem conſummatur per ſponſum, initiatur per paranimphum. Vnde cathechumeni hoc eſt inſtructi, incipiunt per ſacerdotem, chriſmantur per epiſcopum, & ad hoc deſignandum ſubditur; Et prædicans baptiſmum pœnitentiæ &c. Beda. Liquet quia Ioannes baptiſmum pœnitentiæ non ſolũ prædicauit, uerumetiam quibuſdã dedit; ſed baptiſmum in remiſſionem peccatorum dare non potuit. Remiſſio enim peccatorum in ſolo baptiſmo Chriſti nobis tribuitur. Dicatur ergo, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, quoniam baptiſmum quod peccata ſolueret, quia dare non poterat, prædicabat, unde ſicut incarnatum uerbum patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptiſmum pœnitentiæ quo peccata ſoluuntur præcurreret ſuo baptiſmate quo peccata ſolui non poſſunt. Theo. Vel aliter; Baptiſmus Ioannis etſi non haberet peccatorum remiſſionem. tamẽ homines ad pęnitentiam inducebat. Suum ergo baptiſmum pœnitentiæ prædicabat, ſed hæc prædicatio pęnitẽtiæ ducebat in remiſſionem peccatorum: quaſi qui pęnitens Chriſtũ reciperẽt, in remiſſionẽ reciperẽt peccatorum. Hier. Per Ioannem autem ſicut per amicũ ſpõſi, inducitur ſponſa ad Chriſtum, ſicut per puerũ Rebecca ad Iſaac. unde ſequitur: Et egrediebatur ad illum omnis &c. Confeſſio enim & pulchritudo in conſpectu eius, ſcilicet ſpõſi. Deſilit enim ſponſa de camelo cum humiliat ſe. Nunc eccleſia viſo viro Iſaac .i. Ieſu Chriſto. Iordanis autem deſcenſio aliena interpretatur, ubi peccata abluũtur. Nos enim olim alienati à Deo per ſuperbiã, per baptiſmi ſymbolum humiliati, erigimur in alta. Beda. Exemplum autem ſumitur confitendi peccata, ac meliorem uitã promittẽdi eis qui baptiſma deſiderãt, per hoc quod ſubditur; Cõfitentes peccata ſua. Chry. Quia vero Ioãnes pœnitentiam prædicabat, pœnitẽtiæ ſigna gerebat in ueſtitu & cibo. unde ſequitur; Et erat Ioannes ueſtitus pilis cameli. Beda. Pilis (inquit) ueſtitus nõ lanæ aliud auſteræ ueſtis indicium eſt, aliud luxuriæ eſt mollioris, zona autem pellicea qua accinctus fuit, ut Helias; mortificationis indiciũ eſt. Porrò quod ſequitur. Et locuſtas & mel ſylueſtre edebat, habitatori ſolitudinis congruũ eſt, ut nõ delicias ciborum, ſed neceſſitatẽ humanæ carnis expleret. Hie. Veſtis aũt Ioãnis & cibus & potus totã auſteram uitam prædicantiũ ſignificat, & futuras gẽtes ad gratiam Dei, quæ eſt Ioãnes, intus & foris eſſe cõiungendas. Pilis .n. cameli diuites gentium ſignificantur, & zona pellicea pauperes mũdo mortui, & locuſtis errantibus, ſapientes huius mũdi; quæ ſtipulas Iudæis aridas relinquẽtes frumẽta myſtica cruribus trahũt, & in calore fidei ſaltus in altum dant; & melle ſylueſtri fideles inſpirati de inculta ſylua ſaginantur. Theo. Vel aliter; Veſtis de pilis camelorum doloris erat oſtẽſiuum, innuente Ioanne ꝙ pęnitẽtem dolore oportet. Dolorem .n. ſaccus ſignificat; zona uero pellicea, mortificationẽ Iudaici ſignificat populi. Eſca et Ioannis nõ ſolum abſtinẽtiã notat, ſed etiam eſt indicatiuum intelligibilis eſcæ, qua tũc populus ueſcebatur,

Myſterium deſerti.

Tropologica expoſitio.

tur,nõ quid altum intelligens, ſed tamen
in alta ſaliens,iterumq́; ſe deprimẽs, Ta-
lis.n.eſt locuſta in altũ ſaliẽs & iterum ca-
dens. Sic igĩ & melle quidẽ ueſcebat̃ po-
pulus,quod erat ex apibus natum.ſ.ex pro
phetis,nõ tamen cultum,ſed ſylueſtre. Ha
bebant enim ſcripturas Hebræi, ſicut mel
quoddam,ſed nõ bene intelligebant. Gre
go.31.mor. Vel ipſa ciborum ſpecie deſi-
gnauit dominum,quem præuenit, quia in
fructuoſæ gẽtilitatis dulcedinem ſumpſit,
mel ſylueſtre edit. Quia uero Iudęorũ ple
bem in ſuo corpore in partem cõuertit,in
cibo locuſtas accepit,quæ ſubito ſaltus dã
Iudæi per locuſtas deſignati. tes protinus ad terram cadũt. Saltus enim
Iudæi dabant,cum præcepta domini ſe im
plere promitterẽt. Sed ad terram cadebãt
cũ per praua opera hoc ſe audiſſe denega-
rent. Habebãt ergo ſaltũ per uocem, & ca
ſum per actionem. Beda. Põt etiã habitus
& uictus Ioãnis qualitatẽ internæ conuer-
ſationis eius exprimere. Namque auſterio
ribus utebatur indumẽtis,quia uitam pec
cantium nõ blãdimentis fouit, ſed uigore
aſperæ inuectionis increpauit;zonã pelli-
ceam habebat circa lũbos, quia carnẽ ſuã
crucifixit cum uitijs & cõcupiſcentiis. Lo-
cuſtas & mel ſylueſtre edebat, quia dulce
quiddam ſapiebat turbis prædicatio eius,
exiſtimante populo ne ipſe eſſet Chriſtus,
ſed potius finem ſortita eſt intelligẽtibus
eius auditoribus, quia non ipſe Chriſtus,
ſed præcurſor & propheta eſſet Chriſti. In
melle etenim dulcedo,in locuſtis eſt ala-
cer uolatus. unde ſequiĩ. Et prædicabat,di
cens. Venit fortior me poſt me. Glo. Hoc
dicebat ad remouendam turbæ opinionẽ,
quæ eũ Chriſtũ eſſe credebat,fortiorẽ aũt
Chriſtum eſſe prænunciat qui remiſſurus
erat peccata,quod ipſe facere nõ ualebat.
Hier. Quis ẽt fortior eſt gratia qua abluũ
tur peccata,quã Ioãnes ſignificat, ille qui
ſepties & ſeptuagies dimittit peccata.
Gratia quidẽ prior eſt,ſed ſemel dimittit
peccata per baptiſmum,miſericordia ue-
ro ad miſeros ab Adã uſq; ad Chriſtũ per
77.generationes,& vſque ad centũ 44.mi
lia peruenit. Chry. Ne aũt æſtimaret̃ hoc
ſecũdum cõparationem ſui ad Chriſtũ di-
cere,ſubiũgit. Cuius non ſum dignus &c.
Nõ eſt aũt idẽ ſoluere corrigiã calciamẽto
rũ eius, quod hic Marcus dicit, ꝙ calcea-
mẽta portare,quod dicit Matthæus. Et q
dem narrationis ordinem perſequẽtes E-
uangeliſtæ,nec in aliquo fallentes,dicunt
utrunque Ioannem dixiſſe ſecũdum alterũ
ſenſum,commentantes uero circa hoc dif
ferenter expoſuerunt unũquodque. Corri
giam enim uocat ligamẽ calceamentorũ.
ad excellentiam igitur poteſtatis Chriſti
& diuinitatis magnitudinem extollẽdam
hoc dicit,ac ſi diceret, neque in miniſtri
ordine deputari ſufficiẽs ſum. Magnum.n.
eſt in his quæ ſunt corporis Chriſti quaſi
procumbendo inferius attendere, & ima-
ginem ſupernorum inferius uidere & ſol-
uere unũquodque inexplicabiliũ, ꝗ ſunt
circa myſterium incarnationis. Hier. Cal-
ceamentum enim in extrema parte corpo
ris eſt. In fine enim ad iuſtitiam eſt Salua-
tor incarnatus. unde per prophetam dr̃. In
Idumeam extendam calceamentum meũ.
Greg. in ho. Calceamenta etiam ex mor-
tuis animalibus fiunt. Incarnatus ergo do
minus ueniens quaſi calceatus apparuit,q
in diuinitate ſua morticina noſtræ corru-
ptionis aſſumpſit. Vel aliter. Mos apud ue
teres fuit,ut ſi quis eã quæ ſibi cõpeteret
accipere uxorem nollet, ille ei calceamen
tum ſolueret,qui ad hanc ſponſus iure ꝓ-
pinquitatis ueniret: recte ergo ſe indignũ
eſſe ad ſoluendam corrigiam calceamenti
eius denũciat, ac ſi aperte dicat, Ego redẽ
ptoris ueſtigia denudare non ualeo, quia
ſponſi nomen mihi immeritus nõ uſurpo.
Theo. Intelligitur uerò etiam ſic: Omnes
qui ueniebant, & à Ioãne baptizabantur,
per pęnitentiã ſoluebantur & à ligamine
peccatorum, in Chriſtum credẽdo. Igitur
omnium aliorũ Ioannes ſic ſoluebat corri
giam, id eſt uinculum peccatorum. Ieſu uę
ro non ualuit corrigiam ſoluere, quia non
inuenit in eo peccatum. Beda. Sic ergo Io
annes dominum non adhuc manifeſte do
minum aut Dei filium, ſed tantum uirum
ſe fortiorem prædicat. Non enim rudes
adhuc auditores tanti capiebant archana
ſacramenti, ꝙ filius Dei æternus homines
aſſumpto ex uirgine denuo natus eſſet in
mundum, ſed paulatim per agnitionem
glorificatę humilitatis introducendi e-
rant ad finem diuinæ æternitatis, qui-
bus tamen latenter Deum hunc eſſe ue-
rum declarans, ſubdit: Ego baptizo uos

in aqua, ille uero baptizabit uos in Spiritu ſancto. Cui.n. dubium eſt nullum poſſe alium gratiam Spiritus ſancti, niſi Deum dare? Hie. Quid.n. intereſt inter aquã & Spiritum ſanctum, qui ferebatur ſuper aquas? aqua, myſterium eſt hoĩs: Spiritus uero myſterium Dei eſt. Beda. Baptizamur aũt à dño in Spiritu ſancto, nõ ſolum cum in die baptiſmatis fonte uitæ in remiſſionem peccatorum abluimur, uerum ét quotidie per gratiam eiuſdem ſpiritus ad agenda quæ Deo placent accendimur.

Et factum eſt in diebus illis. uenit Ieſus à Nazaret Galilææ, & baptizatus eſt à Ioanne in Iordane. Et ſtatim aſcendens de aqua, uidit cœlos apertos, & Spiritum ſanctum tanquam columbam deſcendentem, & manentem in ipſo. Et uox facta eſt de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Hie. Marcus Euangeliſta ſicut ceruus ad fontes aquarum deſiderans, ſaltus in planis & arduis dat; & uelut apis melliflua flores ſummatim deguſtat. unᷓ à Nazaret uenientem Ieſum enarrauit, dicens: Et factum eſt in diebus illis &c. Chry. Alterum ſiquidem baptiſma ordinans ad Ioannis uenit baptiſma, quod reſpectu ſui baptiſmi incompletum erat; à Iudaico uero baptiſmate alienum tanquã in amborum medio exiſtens, ut per baptiſmi naturam oſtendat, quia nõ in peccati remiſſionẽ baptizatur, aut quaſi indigens Spiritus ſancti acceptione; his.n. ambobus baptiſma Ioannis carebat. Baptizatus eſt aũt ut notus oĩbus fieret, & in eum crederent, & ad implendã oẽm iuſtitiã, quæ eſt obſeruatio mandatorum; mandatum ſiquidem erat hoĩbus, baptiſmum ſubire prophetæ. Beda. Baptizatus eſt, & ut baptiſmate ſuo Ioannis baptiſma cõprobaretur, & ut Iordanis aquam ſanctificans per deſcenſionem columbæ Spiritus ſancti in lauacro credentium mõſtraret aduentum. unᷓ ſequitur; Et ſtatim aſcendens de aqua uidit apertos cœlos, & Spiritum ſanctum tanquam columbam deſcendentem & manentem in ipſo. Apeciuntur autem cœli non reſeratione elementorum, ſed ſpiritualibus oculis; quibus Ezechiel in principio uoluminis ſui eos apertos eſſe commemorat. hoc aũt ꝙ apertos cœlos poſt baptiſma uidit, noſtri utique gratia factum eſt; quibus per lauacrum regenerationis ianua panditur regni cœleſtis. Chry. Vel ut de cœlis hoĩbus ſanctificatio tribuatur, ac terrena cœleſtibus coniungantur. Spiritus autem ſanctus ſuper eum deſcendiſſe dicitur non tanquam tunc primum ad eum acceſſerit, non.n. ab eo unquam fuerat derelictus: ſed ut oſtenderet Chriſtum qui à Ioanne prædicabatur, tanquam digito quodã fidei oĩbus demõſtratum. Beda. Quòd ét in baptiſmum deſcendere uiſus eſt Spiritus ſanctus, ſignum erat conferendæ nobis in baptiſmo gratiæ ſpiritualis. Hiero. Hæc eſt autem unctio Chriſti ſecundum carnem, ſcilicet Spiritus ſanctus, de qua dicitur: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Beda. Bene autem in ſpecie columbæ deſcendit Spiritus ſanctus, quod multum ſimplex eſt animal, atque à malitia fellis alienum ut figuratè nobis inſinuaret, quia ſimplicia corda quærit, nec habitare dignatur in mentibus impijs. Hie. In ſpecie etiam columbæ Spiritus ſanctus deſcendit, quia in cantico de eccleſia canitur; Sponſa mea, amica mea, dilecta mea, columba mea. Sponſa in patriarchis, amica in prophetis, proxima in Ioſeph, & mea dilecta in Io. Baptiſta, columba in Chriſto & Apoſtolis. quibus dr̃; Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Beda. Sedit aũt columba ſuper caput Ieſu; ne quis putaret uocẽ patris ad Ioannem factam, non ad dñm. Bene aũt addidit manentem in ipſo. hoc .n. eſt Chriſto ſpeciale, ut implens eum ſemel Spiritus ſanctus nunquam recedat. Nam fidelibus eius ad ſigna uirtutum, & miracula faciẽda, aliqñ gratia ſpiritus cõfertur, aliqñ tollitur; quibus iñ ad operationem pietatis & iuſtitiæ ad amorẽ Dei & proximi conſeruandum nunquam gratia ſpiritus abeſt. Ipſum autem qui baptizandus cum alijs ad Ioannem uenit, uerum eſſe filium Dei in Spiritu ſancto baptizare uolentem uox patris docuit. unde ſequitur; Et uox facta eſt de cœlis, Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Non autem per hoc ipſe filius quod neſciebat docetur, ſed nobis quid credere debeamus, oſtenditur. Au. de con. euange. Vnde Matthæus ait, dictum eſſe; filius meus dilectus; quia oſtẽdere uoluit ad id

Cur Chriſtus baptizari uoluit

Nota pulcherrimũ eccleſiæ progreſſum.

ualere quod dictũ eſt, Hic eſt filius meus.
ut illis potius qui audiebũt iudicaretur q;
ipſe filius eſſet Dei. Si aũt quæris; quid ho.
rum in illa uoce ſonuerit, quodlibet acci
piendum, dummodo intelligas eos qui nõ
eãdem locutionem retulerunt, eandem re
tuliſſe ſententiam. Quòd aũt Deus in filio
ſibi placuiſſe uideatur, admonemur ex eo
quod dictum eſt; in te cõplacui. Beda. Nos
quoq; uox eadem docuit per aquã ablutio
nis, & ſpiritum ſanctificationis Dei poſſe
filios effici. myſterium ẽt Trinitatis in ba-
ptiſmate demonſtratur, filius baptizatur,
ſpiritus deſcendit in ſpecie colũbæ, patris
uox filio teſtimonium perhibẽtis auditur.
Hie. Moraliter, & nos de uolubilitate mũ
di, odore florum, munditiæ tracti cum ado
leſcentibus poſt ſponſum currimus, & ba-
ptiſmi ſacramento de duobus fontibus di
lectionis Dei & proximi gratia remiſſio-
nis abluimur, & aſcendentes ſpe cœleſtia
ſecreta mundi cordis oculis intuemur. De
hinc Spiritum ſanctum ſpiritu contrito, & *Expoſitio moralis.*
humiliato cum ſimplici corde deſcenden
tem ad manſuetos, & cum charitate nun-
quam cadente manentem ſuſcipimus. Et
uox dñi de cœlis ad nos à Deo dilectos di
rigitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei
uocabuntur. & nunc in nobis cõplacet pa
ter cũ filio & Spiritu ſancto, ſcilicet quan
do efficimur unus ſpiritus cum Deo.

Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à ſatana. Eratque cum beſtiis, & angeli miniſtrabant illi.

Chry. Quia Chriſtus omnia ad doctri
nam noſtrã operabatur & ſuſtinebat, incœ
pit poſt baptiſmum ab heremi habitatione
& pugnauit cõtra diabolum, ut unuſquiſq;
baptizatorum tentationes maiores patien
ter ſuſtineat poſt baptiſmum, nec turbetur
tanquã præter ſpem hoc contingente, ſed
omnia ſuſtinens maneat triumphator. Etſi
.n. Deus permittat tẽtationes fieri multis
aliis modis, ob hoc ẽt permittit, ut cogno-
ſcas, q homo tentatus in maiori honore
conſtituitur: non.n. accedit diabolos, niſi
ubi aliquem in maiori honore uiderit con
ſtitutum, & ideo dicitur: Et ſtatim expulit
eum ſpiritus in deſertum. Propter hoc au-
tem non oſtendit eum ſimpliciter euntem
in deſertum, ſed expulſum, ut hoc intelli-
gas fieri iuxta diuinæ diſpoſitionis uerbũ;
per qđ ẽt innuit ne homo ſeipſum in tenta
tionem ingerat; ſed aliunde in tentationẽ
quaſi expulſos, uictores exiſtere. Beda. Ve
rum ne cui ueniret in dubium à quo eum
ſpiritu expulſum diceret in deſertũ occul-
tè Lucas primo poſuit q Ieſus plenus Spi
ritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, ac dein
de intulit, & agebať à ſpiritu in deſertum,
ne quid contra eum ualuiſſe ſpiritus puta-
retur immundus, q plenus Spiritu ſancto,
quo uolebat digrediens, quæ uolebat age
bat. Chry. Expulit autem eum ſpiritus in
deſertum; quia.n. diabolum ad tentandum
prouocare proponebat, non ſolum fame, ſed
etiam loco occaſionem dedit. Tunc.n. ma *Exẽplũ Chriſti.*
xime diabolus ſe ingerit, cũ uidet aliquos
ſolitarios permanentes. Beda. Secedit ẽt
in deſerto, ut nos doceat relictis mundi il
lecebris & ſocietate prauorum, diuinis p
omnia ſeruire mandatis. Tentatur ſolus à
diabolo, ut nobis inſinuet, quia omnes qui
uolunt pie uiuere in Chriſto perſecutio-
nes patiũtur. unde ſequitur: Et erat in de-
ſerto 40. diebus, & 40. noctibus, & tentaba
tur à ſatana. Tentatur autem 40. diebus, &
40. noctibus, ut indicet quia quandiu hic
uiuentes domino ſeruimus, ſiue proſpera
blandiãtur, quod ad dies pertinet, ſeu ad-
uerſa fiant, quod noctis figuræ cõgruit, to
to tempore aduerſarius aſſit, qui iter no-
ſtrum tentando impedire non ceſſat. 40.n.
dies & noctes totum huius ſeculi tempus
inſinuant; quia quadripartitus eſt mundus,
in quo dño famulamur. decem uero ſunt
præcepta, per quorum obſeruantiã contra
hoſtem certamus, decem autem quater du
cta, 40. fiunt. Sequitur: Eratq; cum beſtiis.
Chry. Hoc autem dicit ut oſtendat quale
erat deſertum. Inuium.n. erat hominibus,
& beſtiis plenum. Sequitur: Et angeli mi-
niſtrabant ei. Poſt tentationem.n. & uicto
riam contra diabolum, operatus eſt homi-
num ſalutẽ. Et ſicut Apoſtolus dicit, ange
li in miniſterium mittuntur propter eos q
hæreditatem capiunt ſalutis. Notandum-
que eſt quod uincenti tentationẽ aſſiſtunt
Angeli miniſtrantes. Beda. Conſiderandũ
etiam quod Chriſtus inter beſtias commo
ratur ut homo, ſed miniſterio utitur ange
lico ut Deus. Et nos cum in heremo ſan-
ctæ conuerſationis beſtiales hominum mo-

res

res impolluta mente toleramus, miniſte-
rium Angelorũ meremur, à quibus corpo
re abſoluti ad æternam beatitudinem tra
feremur. Hie. Vel tunc beſtiæ pacatæ nobi
ſcum ſunt; ſicut in archa animalia munda
cum immundis, cum caro non concupiſcit
aduerſus ſpiritum: Poſt hoc angeli mini-
ſtri mittuntur nobis, ut reſponſa, & ſola-
tia cordibus vigilantibus dent.

*Poſtquam autem traditus eſt Ioannes, uenit Ie-
ſus in Galilæã, prædicans Euangelium regni Dei,
dicens. Quoniã impletũ eſt tẽpus, & appropinqua
uit regnũ Dei. Pœnitemini & credite Euangelio.*

Chry. Marcus Euangeliſta Matthæum
in ordine ſequitur, & ideo poſtquam dixit
angelos miniſtrare, ſubiungit: Poſtquã au
tẽ traditus eſt Ioãnes, uenit Ieſus &c. Poſt
tẽtationes, & angelos miniſtrãtes recedit
in Galilæã, inſtruens nos nõ reſiſtere vio-
lentijs malignorum. Theo. Et ut oſtendat
nobis ꝙ in perſecutionibus decet recede-
re, & nõ expectare, cum uero inciderimus
decet ſuſtinere. Chry. Receſſit ẽt ut ad do
ctrinas & ſanationes ſeipſum conſeruaret
priuſquam pateretur, hiſq; omnibus adim
pletis fieret obediens vſque ad mortem.
Beda. Ioanne tradito recte incipit dñs prę
dicare. vnde ſequitur: Prædicans Euange-
Dei habe re baptiſmũ hic loquitur. lium regni Dei. Deſinente.n. lege, conſe-
quenter oritur Euangelium. Hie. Ceſſan-
te vmbra, adeſt veritas: Ioannes in carce-
re, lex in Iudæa. Ieſus in Galilæa, Paulus
in Gentibus prædicans Euangelium re-
gni. Regno.n. terreno ſuccedit paupertas,
paupertati chriſtianorum regnum tribui
tur ſempiternum. Honor ãt terrenus ſpu-
mæ, aquæ, uel fumo, ſeu ſomno compara-
tur. Beda. Nemo autem putet traditionem
Ioannis in carcerem ſtatim poſt tentatio-
nẽ 40. dierum & ieiunium domini factã.
Quiſquis.n. Euangelium Ioannis legerit
inueniet dñm ante traditionem Ioannis
multa docuiſſe, & multa miracula feciſſe;
habes.n. in Euangelio ipſius, Hoc fecit ini
Euangelii Ioannis ratio. tium ſignorum Ieſus, & poſtea, Nec dum
.n. miſſus erat Ioannes carcerem. Fertur ãt
quia cum legiſſet Ioannes Matthæi Marci
& Lucæ volumina, probauerit quidem
textum hiſtoriæ, & uera eos dixiſſe firma-
uerit, ſed vnius tantum anni in quo & paſ-
ſus eſt poſt carcerem Ioannis hiſtoriam te
xuiſſe. Prætermiſſo itaq; anno, cuius acta à
tribus expoſita fuerant, ſuperioris tempo
ris antequam clauderetur Ioannes in car
cere geſta narrauit. cũ ergo dixiſſet Mar-
cus, Quia uenit Ieſus in Galilæam prædi-
cans Euangelium regni: ſubiungit dicens,
Qm̃ impletum eſt tempus, &c. Chry. Si-
quidem cõpleto tempore, qñ.ſ.n. venit ple
nitudo tẽporis, miſitq; Deus filiũ ſuũ, cõue
niens fuit humanum genus ultimam con
ſequi Dei diſpẽſationem. Et ideo dicit, ꝙ
appropinquauit regnum Dei. Regnum
autem Dei idem eſt ſecundum ſubſtantiã
cum regno cœlorum, quamuis differt rõ-
ne. Regnum.n. Dei intelligitur quo Deus
regnat: hoc uero eſt in regione uiuentiũ,
qñ facie ad faciem Deum videntes in bo-
nis promiſſis exiſtent. Siue amorem quis
velit ſuſcipere illam regionem, ſiue ali-
quam aliam confirmationem eorum qui
imaginem induũt ſupernorũ, quæ per cœ-
los intelligũtur. Satis.n. apparens eſt ꝙ re
gnum Dei, neque loco neq; tempore con
cluditur. Theo. Vel cõpletũ eſſe dicit do-
minus tẽpus legis, quaſi diceret: uſque ad
tempus præſens operabatur lex, amodo
operabitur regnũ Dei, quod eſt ſecundum
Euangeliũ conuerſatio, quæ conuenien-
ter aſſimilatur regno cœlorũ. Cũ.n. vides
aliquem carne indutũ ſecundum Euange
liũ uiuere, nũquid nõ dices qm̃ iſte hẽt re
gnum cęlorũ? quod non eſt eſca & potus,
ſed iuſtitia & pax & gaudiũ in Spiritu ſan
cto. Sequitur; Pœnitemini. Hie. Pœniten-
tiam.n. agit qui uult æterno bono, ſ. regno
Dei adhærere. Qui.n. deſiderabat nucleũ,
frangit nucem. Amaritudinem radicis dul
cedo pomi compenſat. Periculum maris,
ſpes lucri delectat. Dolorem medicinæ,
ſpes ſalutis mitigat. Præconia autem
Chriſti illi narrare dignè poſſunt, qui ad
palmam indulgentiæ meruerunt perueni
re. & ideo poſtquã dixit, Pęnitemini; ſub-
iunxit, Et credite Euangelio. Nam niſi cre
dideris, non intelligetis; pœnitemini igi-
tur & credite, id eſt renunciate operibus
mortuis. Quid.n. prodeſt credere ſine bo-
nis operibus? non ſñ bonorum operũ me
ritum adducit ad fidem, ſed fides incipit,
ut bona opera conſequantur.

*Et præteriens ſecus mare Galilææ, uidit Si-
monem & Andream fratrem eius mittentes retia
in mare (Erant enim piſcatores) Et dixit eis Ie-*

ſus Venite poſt me,& faciã uos fieri piſcatores hominum Et protinus relictis retibus ſecuti ſunt eũ. Et progreſſus inde puſillum uidit Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem eius,& ipſos in naui componentes retia,& ſtatim uocauit illos Et relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenariis, ſecuti ſunt eum.

Glo. Poſita prædicatione Chriſti ad turbas,agit Euangeliſta de uocatione diſcipulorũ,quos fecit ſuæ prædicationis miniſtros,unde ſequitur:Et præteriens ſecus mare Galilææ &c.Theo.Sicut Ioannes Euangeliſta refert præcurſoris erant diſcipuli,Petrus & Andræas, uidentes uero ꝙ Ioannes de Ieſu teſtimonium dederat, adiuncti ſunt ei,poſt hæc dolentes quia Ioãnes traditus erat,ad artem propriam ſunt reuerſi, unde ſequitur,Mittentes retia in mare.Erãt.n.piſcatores. Vide ãt eos de laboribus propriis enutritos,& non ex iniquitate.Tales.n.digni erant Chriſti primi diſcipuli fieri,unde ſubditur;Et dixit eis Ieſus;Venite poſt me,nunc ſecundo illos uocat.Eſt.n.hæc ſecunda uocatio reſpectu illius quæ legitur in Ioanne. Ad quid ãt uocentur,oſtendit cum ſubdit;Faciã uos fieri peſcatores hoiũm.Rem. Quia per rete ſanctæ prędicationis.piſces.i.homines,de profundo pelagi,id eſt infidelitatis ad lucẽ fidei traxerunt. Admiranda ãt eſt iſtã piſcatio.Piſces.n.cum capiuntur mox moriuntur, homines cum capti ſunt uerbo prædicationis,potius uiuificãtur.Beda.Piſcatores ãt & illiterati mittuntur ad prædicandũ,ut fides credẽtiũ in uirtute Dei, non in eloquentia,atque in doctrina eſſe putaretur.Sequitur; Et protinus relictis retibus ſecuti ſũt eum.Theo Nõ.n.oportet iteruallũ facere,ſed ſtatim ſequi dñm. Poſt hos uero piſcatur Iacobum & Ioãnẽ, quia & illi pauperes exiſtẽtes, tñ ſenectutem nutriebant paternam. unde ſequitur; Et progreſſus inde puſillũ, ui.Iaco.Zebedei.Reliquerunt autem patrem quia in ſequela Chriſti eos erat impediturus. Sic & tu cũ à parẽtibus impedieris, relinque eos & accede ad Deum.Oſtenditur autẽ ꝙ Zebedæus nõ credidit.Mater uero apoſtolorũ credidit,quę ſecuta eſt Chriſtum mortuo Zebedæo.Bed. Queri ãt põt qũo binos uocauerit de nauiculis piſcatores Primo Petrum & Andreã,deinde progreſſus paululum alios duos filios Zebedęi,cũ Lucas dicat Iacobum & Ioannẽ uocatos fuiſſe ad adiuuãdũ Petrum & Andreã,& Chriſtũ Petro tñ dixiſſe;Noli timere, ex hoc iã hoĩes eris capiens,ſimul tñ ſubductis ad terrã nauibus eos fuiſſe ſecutos.Vñ intelligẽdũ eſt hoc primo eſſe factum qđ Lucas inſinuat & poſtmodũ ad capturã piſciũ eos ex more remeaſſe,ut poſtea fieret quod Marcus hic narrat. Tunc.n.ſecuti ſunt dñm,nõ ſubductis ad terram nauibus tãquã cura redeũdi,ſed tãquã uocantẽ ac iubentẽ ut ſequerenť. Hie. Myſticẽ ãt hac quadriga piſcatorum uehimur ad æthera ut Elias.His quatuor angulis conſtruitur prima eccleſia,his quatuor literis hebraicis tetragrammatõ nomen dñi agnoſcitur à nobis,quibus ſimili exemplo pręcipitur ut audiamus uocẽ dñi uocantis,& obliuiſcamur pupillum uitiorum, & domum paternæ conuerſationis , quæ eſt ſtultitia Deo,& rete aranearum, in quo nos uelut culices penè lapſos tenebat aer,qui pẽdet in nihili, nauẽ priſtinæ cõuerſationis abominantes.Pellibus.n.mortuis tegiť Adã, qui eſt genitor noſter ſcđm carnẽ,& nunc depoſito uetere hoĩe cum actibus ſuis nouum ſequẽtes hominem pellibus tegimur Salomonis,quibus ſpõſam gloriatur ſe eſſe formoſam factã.Simõ ãt obediens,Andreas uirilis,Iacobus ſupplantans,Ioãnes gratia in latino ſonãt.Quibus quatuor nominibus in imaginẽ Dei conuertimur,obedientia ut audiamus,uirilitate ut pugnemus,ſupplantatione ut perſeueremus gratia ut cõſeruemur.Quæ quatuor uirtutes cardinales dicuntur, per prudentiam.n. obedimus,per iuſtitiam uiriliter agimus; per temperantiam ſerpentem calcamus, per fortitudinẽ gratiã Dei meremur.The. Sciendum eſt etiam hoc, quoniam primo uocatur actio,deinde contemplatio , qui quidem eſt circa Petrum,actionem ſignificat,qui uero circa Ioannem,contemplationem.Petrus enim feruidiſſimus & magis ſollicitus alijs:Ioannes uero theologus fuit excellentiſſimus.

Nota.

Conſenſus Euãgelicus.

Et ingrediuntur Capharnaũ,& ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam,docebat eos.Et ſtupebãt ſuper doctrina eius.erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens,& non ſicut ſcribæ.

Hier. Marcus dicta euangelii in ſeipſo diſpo-

diſponens ordinem hiſtoriæ non ſecutus,
myſteriorum ordinem ſeruat.unde ſabba-
tis primam uirtutem narrat,dicens:Et in-
grediuntur Capharnaum.Theo. A Naza-
ret recedens.In die autem ſabbati quãdo
ſcribæ congregabantur tunc docẽs ſynago
gã intrauit.unde ſequitur;Et ſtatim ſabba
tis ingreſſus in ſynagogã docebat eos. Ete
nim lex ad hoc ſabbatis ſeſtare iubebat,ut
lectioni ſtudentes conuenirẽt in unũ.Do
cebat autem Chriſtus arguendo, nõ adulã
do ſicut pharisæi.unde ſequitur.Et ſtupe-
bant ſup doctrina eius.Erar.n.docens eos
quaſi poteſtatẽ habens;& nõ ſicut ſcribæ:
docebat ẽt in poteſtate trãſmutans homi-
nes ad bonum,& per pœnam non credenti
bus minabatur. Beda. Scribæ etiam doce-
bant populos quæ ſcripta ſunt in Moyſe &
prophetis:Ieſus uero quaſi Deus & domi
nus ipſius Moyſi libertate uoluntatis ſuę,
uel ea quæ minus uidebãtur addebat in le
ge,vel commutans prædicabat in populo,
ut in Matthæo legimus. Dictũ eſt antiqs
ego autem dico nobis.

*Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu im-
mundo,& exclamauit,dicens: Quid nobis & tibi
Ieſu Nazarene? Veniſti* perdere nos. Scio quod ſis
ſanctus Dei. Et comminatus eſt ei Ieſus,dicens;Ob
muteſce,& exi de homine. Et diſcerpens eum ſpi-
ritus immundus,& exclamans uoce magna, exiit
ab eo. Et mirati ſunt omnes,ita ut conquirerent in-
ter ſe,dicẽtes.Quidnam eſt hoc. Quæ nam doctri
na hæc noua,quia in poteſtate ſpiritibus immũdis
imperat,& obediunt ei. Et proceſſit rumor eius ſta
tim in omnem regionem Galilææ.*

* *Ante tempus.*

Beda. Quoniam inuidia diaboli mors
intrauit in orbem terrarum contra ip-
ſum mortis auctorem, primo debuit me-
dicina ſalutis operari, & ideo dicitur.Et
erat in ſyna.eorum &c.Chry.Spiritus qui
dem Angelus & aer & anima nuncupatur,
& etiã Spiritus ſanctus.Ne igitur propter
communicantiem nominis in eorum deci
damus,addit immũdo:immundus autẽ di
citur propter impietatem ac elõgationẽ à
Deo,& quia omnibus immundis & prauis
operationibus ſe immiſcet.Aug. 10.de ci
ui.Dei.Contra ſuperbiam porrò dęmonũ
quantam uirtutem habeat Dei humilitas
quæ in forma ſerui apparuit,ipſi dęmones
ita ſciũt,ut eidem domino infirmitate car
nis induto hoc exprimerẽt. Sequĩt enim
Et exclamauit,dicens: Quid nobis & tibi
Ieſu Nazarene?Veniſti &c. Clarum eſt in
his uerbis ꝙ in eis & ſcientia erat,& cha-
ritas nõ erat.Pœnã quippe ſuam formida
bant ab illo,nõ in illo iuſtitiam diligebãt.
Bed.Dæmones enim dominum in terris
cernẽtes ſe cõtinuo iudicandos credebãt.
Chry.Vel hoc ita dicit,quaſi diceret,auſe
rens immunditiam diuinamq́ue imponẽs
cognitionem hominum animabus, nobis
locum in hominibus non das.Theo.Exire
enim ab homine perditionem ſuam dice-
bat dæmonium.immiſericordes enim exi
ſtunt dæmones,malum aliquod pati ſe exi
ſtimantes cum homines nõ moleſtant.Se-
quitur:Scio ꝙ ſis ſanctus Dei.Chry. Qua
ſi diceret;Conſidero aduentum tuum, nõ
enim firmam ac certam aduentus Dei ha-
bebat notitiam.Sanctum autem dicit eum
nõ unum de pluribus, quia & ſanctus erat
vnuſquiſque propheta,ſed unum eum eſſe
denunciat.Per articulum qui in græco po
nitur,unum oſtendit, per timorem uero,
omnium dominum recognoſcit.Aug.Tan
tum enim eis innotuit,quantum uoluit,tã
tum autem uoluit,quantum oportuit.Sed
innotuit nõ ſicut Angelis ſanctis,qui eius
ſecundum id quod eſt uerbum participata
æternitate perfruuntur,ſed ſicut eis terrẽ
dis innoteſcendus fuit,ex quorũ tyrãnica
poteſtate fuerat liberaturus prædeſtina-
tos.Innotuit ergo dęmonibus nõ per id ꝙ
eſt vita æterna, ſed quædã tẽporalia ſuæ
uirtutis effecta,quæ Angelicis ſenſibus ẽt
malignorũ ſpirituum potius quàm infirmi
tati hominũ poſſint eſſe conſpicua. Chry.
Non autẽ uolebat ueritas teſtimonia ſpi-
rituum immundorum.unde ſequitur: Et
comminatus eſt ei Ieſus,dicens:&c.Vnde
dogma ſaluiferum nobis datur,ne creda-
mus dæmonibus quãtuncunque denũciẽt
ueritatem.Sequitur,Et diſcerpẽs eum ſpi
ritus &c.Quia.n.homo ille tanquã ſapiẽs
loquebaĩ ac diſcrete uerba proferebat ne
putaretur ꝙ nõ ex dæmone, ſed ex corde
uerba componeretur,uirum diſcerpi pmi
ſit à dæmone,ut oſtenderet dæmonẽ eſſe
qui loquebatur.Theo.Vt uidentes cerne-
rẽt à quo malo liberabatur hõ,& propter
miraculum crederent.Beda.Poteſt autem
uideri cõtrariũ,qũo diſcerpẽs,uel ſicut q
dã codices hẽnt,cộucxãs cũ exiuerit? cũ
nihil

nihil ei nocuerit ſecundum Lucam, ſed & ipſe Lucas dicit, & cũ proieciſſet eum dæmonium in medium, exiit ab eo, nihilq́; ei nocuit. vnde intelligitur hoc dixiſſe Marcũ. Cõuexans eũ, ſiue diſcerpens, quod Lucas dicit, Cũ proieciſſent eum in medium; ut quod ſecutus ait: Nihilq́; ei nocuit: hoc intelligatur ꝙ illa iactatio membrorum atque vexatio nõ eum debilitauit: ſicut ſolẽt dæmonia exire etiam quibuſdam membris amputatis atque euulſis. Viſa autẽ virtute miraculi, nouitatem dominicæ admirantur doctrinæ, atque ad inquiſitionẽ eorum quæ audierant, per ea quæ viderant, excitãtur. Vnde ſequit: Et mirati ſunt omnes &c. Ad hoc.n. fiebant ſigna vt per hoc, euangelio regni Dei quod ꝑdicabatur, certius crederetur, dũ hi q cęleſtia terrigenis gaudia promittebãt, cœleſtia in terris ac diuina opera monſtrabant. Prius autem (teſte euangeliſta) erat docens eos quaſi poteſtatem habens, & nunc, turba atteſtante, in poteſtate imperat ſpiritibus immundis, & obediũt ei. Sequitur: Et proceſſit rumor eius ſtatim &c. Glo. Et enim quæ homines multum mirantur prompte diuulgãt, quia ex abundantia cordis os loquitur. Hiero. Myſticè autem Capharnaum villa cõſolationis interpretatur, ſabbatũ aũt requies. Homo in ſpiritu immundo requie & cõſolatione ſanatur, vt locus & tẽpus cõgruãt ſaluti: homo in ſpiritu immũdo genus humanum eſt in quo immũditia regnauit ab Adã vſque ad Moyſen. nam ſine lege peccauerunt, & ſine lege perierunt. Qui ſciẽs ſanctũ Dei obmuteſcere iubetur, dũ ſcientes quidem Deum nõ ſicut Deum glorificauerunt, ſed ſeruierũt potius creaturæ, quàm creatori. Spiritus diſcerpens hominẽ exiit ab eo. Appropinquante ſalute, appropinquauit tẽtatio. Pharao dimiſſus ab Iſrael, perſequitur Iſraël; Diabolus contẽptus ſurgit in ſcandala.

Allegorica pulchra.

Et protinus egredientes de ſynagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ, cũ Iacobo, & Ioanne. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans, qui ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehenſa manu eius, & continuo dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis.

Bed. Primo debuit lingua ſerpentia ne vltra virus ſpargeret concludi, deinde fœmina quæ primo ſeducta eſt à carnalis concupiſcentiæ febre ſanari. vnde dicitur: Et protinus egrediẽ. de ſynagoga venerũt &c Theo. Receſſit enim vt conſuetudo erat in ſabbato circa veſperam ad edendũ in Diſcipulorum domum. Quæ autem miniſtrare debebat, febribus tenebatur. vnde ſequitur. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans. Chry. Diſcipuli autem tanquam exinde vtilitatem aliquam recepturi, non expectantes veſpere ſocrũ Petri ſanari ꝓcabantur. vnde ſequitur. Qui ſtatim dicũt ei de illa. Beda. In euangelio autẽ Lucæ ſcriptũ eſt ꝙ rogauerũt illum pro ea. Modo.n. Saluator rogatus, modo vltrò curat ægrotos, oſtẽdens ſe contra vitiorũ quoq; paſſiones & præcibus ſemper annuere fideliũ, & ea nõnunquã quæ ipſi minime intelligunt vel intelligenda dare, vel pie petentibus etiam nõ intellecta dimittere, iuxta id quod pſalmiſta poſtulat: Ab occultis meis mũda me dñe. vnde hic rogatus ſanat. Sequitur enim: Et accedẽs eleuauit eã apprehenſa manu eius. Theo. Per hoc ſignificatur ꝙ ſi aliquis infirmatur, à Deo curabitur ſi ſanctis miniſtrauerit ob Chriſti amorem. Beda. Quod autem ſabbatis maxime medicinæ doctrinæque ſuæ dona frequentat, docet ſe non ſub lege eſſe, ſed ſupra lege, nec Iudaicũ eligere ſabbatũ ſed verum ſabbatum, dilectamq́ue domino eſſe requiẽ, ſi ſaluti ſtudẽtes animarum ab opere ſeruili, id eſt à cunctis continẽamus illicitis. Sequitur: Et cõtinuo dimiſit eam febris &c. Sanitas quę domini cõfertur imperio ſimul tota redit tanto robore comitante, vt eis cõtinuo qui ſe adiuuant miniſtrare ſufficiat. Si autem virum à dęmonio liberatum moraliter animum ab immũda cogitatione purgatum ſignificare dixerimus conuenienter fœmina à febribus ad imperium domini curata, carnem oſtendit à concupiſcentiæ ſuæ feruore per continentiæ præcepta frenatam. Hier. Febris enim intemperantiam ſignificat, de qua nos filij ſynagogæ per manum diſciplinæ, deſiderij eleuatione ſanamur, & huius qui ſanat nos miniſtramus voluntati. Theo. Febricitat aũt qui iraſcitur: vt ex ira manus effrenatus extendat, ſed ſi ratio retineat manum eius ſurget, & ſic ratio miniſtrat.

Sabbati dignius.

Veſpere autem facto cũ occidiſſet ſol, afferebãt ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes,

tes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuã. Et curauit multos qui uexabantur uariis lãguoribus, & dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

Theo. Quia turbæ conſiderabant neminem licere die ſabbati curare: huius gratia ſolis expectabant occaſum, vt curãdos ad Ieſum adducerent. vnde dicitur: Veſpere autẽ fa. &c. Sequitur. Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus. Chry. Per hoc autem q̃ dicit multos: omnes oportet intelligere iuxta ſcripturæ cõſuetudinẽ. Theo. Vel multos dicit. Erant.n. quidam infideles qui minime curati ſunt propter incredulitatem eorum. Multos ergo ex oblatis ſanauit, illos ſ. qui fidem habebant. Sequitur. Et dæmonia multa eiiciebat &c. Aug. de quæ. no. & ve. te. Sciebant.n. dæmonia Chriſtum eſſe qui per legem fuerat repromiſſus: omnia.n. ſigna videbant in eo quæ dixerant prophetæ. myſterium autem diuinitatis eius ignorabant, ſicut & principes eorum. Si.n. cognouiſſent nunquam dominum maieſtatis crucifixiſſent. Beda. Quem.n. dierum 40. ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat, nec tentãdo valuit an Dei filius eſſet experiri: iam nunc per ſignorum potentiam vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe Dei filium. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Dei filium non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum. Theo. Ideo autem non ſinebat loqui dæmonia, docens nos non credere eis etiã ſi vera dicant. Si.n. inuenerit aliquos ſibi credentes, veritatibus mendacia miſcent. Chry. Non eſt autem contrarium ei quod hic dicitur, hoc qđ Lucas dicit, q̃ exibant dæmonia à multis clamantia & dicentia, quia tu es Chriſtus filius Dei: ſubiunxit enim; Et increpans nõ ſinebat ea loqui. Marcus enim multa ſub breuitate pertranſiens circa finem prædictorum verborum loquitur. Beda. Myſticè autem ſolis occubitus paſſionem mortemque ſignificat illius qui dixit, Quandiu in mundo ſum, lux mundi ſum, & ſoli occidẽte plures quam ante dęmoniaci, & ægroti ſanantur: quia qui temporaliter in carne uiuens paucos Iudæorũ docuit, omnibus per orbem gentibus fidei ſalutisq; dona tranſmiſit. Hier. Ianua autem regni moraliter pœnitentia eſt, cum fide quæ operatur ſalutem languoribus variis: varia etenim ſunt vitia, quibus langueſcit ciuitas mundi. *Allegoricus ſẽſus.*

*Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit in deſertum locum, ibique orabat. Et perſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum * ueniſſent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Et ait illis, Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem, ad hoc enim veni. Et erat prædicans in ſynagogis eorum in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens.* ** Inueniſſent eum.*

Theo. Poſtquam dñs infirmos curauit ſeorſum recedit. vnde dicitur: Et diluculo ualde ſurgẽs egreſſus abiit in deſertum locum. In quo docuit nos non facere aliquid ad apparentiam, ſed & ſi bonis aliquid operamur non propalare. Sequitur, Ibiq; orabat. Chry. Non quia oratione indigeret, Ipſe.n. erat qui hominum orationes ſuſcipiebat, ſed hoc quidẽ diſpenſatiue agens forma bonæ operationis nobis eſt factus. Theo. Oſtendit.n. nobis q̃ Deo debet attribui ſi aliq̃d boni facimus, & ei debemus dicere, Quoniam omne datum optimum deſuper eſt deſcendens à te. Sequitur, Et perſecutus eſt illũ Simõ &c. Chry. Lucas autem dicit turbas acceſſiſſe ad Chriſtum & dixiſſe, qđ Marcus hic dicit dixiſſe Apoſtolos ſubdens, Et cum veniſſent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Non autem inuicem contradicunt. *Concor. Euange.* Suſcepit.n. Chriſtus & poſt Apoſtolos turbã coniungi Chriſti pedibus anhelãtem, gaudens autem eos ſuſcipiebat, ſed volebat eos dimittere, vt & reliqui doctrinæ eius participes eſſent, tanquã non multo tempore in mundo moraturus. Et ideo ſequitur. Et ait, eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi predicem. Theo. Tranſit.n. ad illos magis indigentes quia doctrinam cõcludere non conuenit in vno loco, ſed vbiq; radios eius extendere. Sequitur: Ad hoc enim veni. Chry. In quo manifeſtat exinanitionis, ideſt incarnationis myſterium, & diuinitatis ſuæ dominium; dum ſcilicet aſſerit ſpõte ſe in mundum veniſſe. Lucas vero dicit, Ad hoc miſſus ſum, denuncians diſpenſationem, & Dei patris bonam voluntatẽ de filij incarnatione. Sequitur, Et erat prędicans in ſynagogis &c. Auguſti. de con. euan. In hac autem prædicatione quam dicit cum habuiſſe in omni Galilæa, intelli-

gitur etiam ſermo domini habitus in mõ-
te, cuius cõmemorationẽ facit Matthæus;
quem Marcus omnino non commemora-
uit, nec aliqd ſimile ei dixit, niſi quaſdam
ſententias non cõtextim, ſed ſparſim repe
tiuit, quas dñs aliis in locis dixit. Theo.
Doctrinæ autem operationem immiſcuit,
prædicãs enim poſtmodum fugauit dæmo
nia. Sequitur enim: Et dęmonia eiiciẽs. Ni
ſi enim oſtẽderet Chriſtus miracula, eius
ſermoni non crederetur, ſic & tu poſt do-
ctrinã operare, vt non ſit in te uacuus tuus
ſermo. Beda. Myſticè aũt ſi occaſu ſolis

Mortis & reſurrectionis myſterium.

mors exprimitur Saluatoris, quare non di
luculo redeunte reſurrectio eius indicet?
Cuius manifeſta luce abiit in deſertum gẽ
tium, ibique in ſuis fidelibus orabat, quia
corda eorum per gratiã ſancti ſpiritus ad
virtutem orationis excitabat.

*Et venit ad eũ leproſus deprecans eum, & ge-
nuflexo, dixit. Si vis, potes me mundare. Ieſus autẽ
miſertus eius, extendit manum ſuam, & tangens
eum, ait illi, Volo, mundare. Et cum dixiſſet, ſtatim
diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt. Et commina
tus eſt ei, ſtatimque eiecit illum, & dixit ei. Vide
nemini dixeris, ſed uade, oſtende te principi ſacer-
dotum, & offer pro emundatione tua quæ præce-
pit Moyſes in teſtimoniũ illis. At ille egreſſus*

Et egreſſus.

*cœpit prædicare, & diffamare ſermonem, ita ut iã
non poſſet manifeſte introire in ciuitatem, ſed foris
in deſertis locis eſſe. Et conueniebant ad eum undi-
que.*

Bed. Poſtquã lingua ſerpentina dæmo
num obcluſa eſt, & fœmina quæ primo ſe-
ducta eſt à febre curata, tertio vir qui ma
le ſuadentis dicta coniugis audiuit ab er-
roris ſui lepra mundatur, vt ipſe eſſet or-
do reſtaurationis in domino, qui erat or-
do caſus in protoplaſtis. vnde ſequitur. Et
uenit ad eum leproſus, deprecans eũ. Au-
gu. de con. euan. De hoc leproſo mundato
talia Marcus connectit, ut ipſe intelligat
quẽ Matthæus cõmemorat tunc eſſe mun-
datum, qñ dominus poſt ſermonem de mõ
te deſcendit. Beda. Et quia dominus ait.
Non veni ſoluere legem, ſed adimplere,
ille q excludebatur à lege purgari ſe dñi
poteſtate præſumens: nõ ex lege, ſed ſu-
pra legem eſſe gratiã indicauit, quæ lepro
ſi maculam poſſet abluere: verum ſicut in
domino poteſtatis auctoritas, ita in illo ſi
dei cõſtãtia declaratur. Sequitur enim: Et
ge. fle. di. Domine ſi uis &c. In faciẽ proci-
dit quod humilitatis eſt & pudoris, vt u-
nuſquiſq; de uitæ ſuæ maculis erubeſcat,
ſed confesſionem uerecundia non repreſ-
ſit, oſtendit uulnus, & remedium poſtula-
uit, & ipſa confesſio religionis & fidei ple
na eſt. In uoluntate enim domini tribuit
poteſtatem. Theo. Non enim dixit ſi Deũ
deprecatus fueris, ſed ſi uis, quaſi ipſum
credens Deum. Beda. De uoluntate autẽ
domini non quaſi pietatis incredulus du-
bitauit, ſed quaſi colluſionis ſuæ conſcius
non præſumpſit. Sequitur: Ieſus autem mi
ſertus eius extendit manum ſuam, & tan-
gens eum, ait illi: Volo, mũdare. Nõ ut ple
rique Latinorum putant intelligendũ eſt,
& legendũ, Volo mũdare, ſed ſeparatim di
cat, Volo, deinde imperet, mũdare. Chry.
Propter hoc autem leproſum tangit, & nõ
ſolo uerbo cõtulit ſanitatem, quia in lege

Tactus Chriſti uirtus.

à Moyſe dictũ eſt. Qui leproſum tetigerit
immundus erit uſque ad ueſperum: ut e-
nim oſtendat, ꝙ ſecundum naturam eſt
hæc immunditia, & ꝙ lex nõ erat propter
eum poſita, ſed propter homines puros, &
ꝙ ipſe eſt proprie dominus legis, & quia
non ſicut ſeruus infert, ſed ſicut dominus
ſanitatem, leproſum tetigit congruenter,
non tamen exiſtente neceſſario tactu ad
curationis operationem. Beda. Ideo etiam
tetigit ut probaret quia cõtaminari nõ po
terat qui alios liberabat, ſimulq; illud mi
rabile, ꝙ eo ſanauit genere quo fuerat ob
ſecratus. Si uis, inquit leproſus, potes me
mundare. Volo, inquit, ecce habes uolunta
tem, Mundare: & iam habes pietatis effe-
ctũ. Chry. Per hoc aũt nõ ſolum opinionẽ
leproſi non deſtruxit, ſed magis confirma
uit: uerbo. n. morbum fugat, & quod lepro
ſus uerbo dixerat, hic opere adimpleuit.
unde ſequitur. Et cum hoc dixiſſet ſtatim
&c. Beda. Nihil enim medium inter opus
Dei atque præceptum, quia in præcepto
eſt opus: dixit enim & facta ſunt. Sequitur:
Et comminatus eſt illi, ſtatimque &c. Vi-

Approbatio legis.

de nemini dixeris. Chry. Quaſi dicat tem
pus nondum eſt mea opera prædicari, tua
non indigeo prædicatione Per hoc autem
docet nos ex noſtris operibus honorem
apud homines pro retributione nõ quære
re. Sequitur: Sed uade, oſtende te principi
ſacerdotum. Propter hoc autem hũc ad ſa
cerdotum

cerdotem mittit Saluator, ad probationē medelæ, & ne extra templum fieret, ſed in oratione cum populo computetur. Mittit etiam quæ ſunt legis adimplens, vt Iudæorū linguam maliloquam obturaret. Opus quidem ipſe complevit probationem operis illis dimittens. Beda. Vt. ſ. intelligeret ſacerdos eum non legis ordine, ſed gratia Dei ſupra legem eſſe curatum. Sequitur: Et offer pro emundatione tua, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Theo. Præcepit quidē munus offerre quod habebant in conſuetudine qui mundabantur offerre, tanquā in huiuſmodi teſtimonium, ꝙ non erat contra legem, ſed magis legem confirmabat, intantum ꝙ ipſe legis operaretur præcepta. Beda. Si quidē uero mouet qſtio dñs Iudaicum vt approbare ſacrificiū, cū id non recipiat eccleſia? meminerit ꝙ nondū obtulerat in paſſione holocauſtum ſuum. Nō aūt oporrebat offerri ſignificantia ſacrificia priuſquā illud quod ſignificabatur confirmatū eſſet cōteſtatione apoſtolorum prædicātium, & fide credētium populorum. Theo. Leproſus āt, quanuis dñs prohibuerit beneficium, patefecit. vnde ſequitur: At ille egreſſus cœpit prædicare & diffamare ſermonē. Oportet. n. beneficiatum gratum eſſe, & gratias reddere ēt ſi benefaciens nō indigeat. Greg. 19. Moral. Merito autem quæritur, quid nam ſit ꝙ dñs quæ geſſit abſcondi iuſſit, & nec ad horam potuerunt abſcondi? Sed notādū, miraculum faciens taceri iuſſit, & tamen taceri nō potuit, ut uidelicet electi eius exempla doctrinæ illius ſequentes in magnis quæ faciunt, latere quidem in uoluntate habeant, ſed ut proſint aliis prodātur inuiti. Non ergo uoluit quicquam fieri & minime potuit: ſed quid velle eius mēbra debeant, quidve de eius ēt uolentibus fiat, doctrinæ magiſterio exemplum dedit. Beda. Vnius autē perfecta ſaluatio multas ad dñm cogit turbas; unde ſubditur. Ita ut iam non poſſet manifeſte introire in ciuitatē, ſed foris in deſertis locis eſſe. Chry. Leproſus. n. ubique prædicabat mirabilem curationem, ita ut omnes currerent ad viſum, & fidem curantis, ut propter hoc dñs in ciuitatibus euangelizare non poſſet, ſed in hæremis conuerſaretur. unde ſequitur: Et conueniebant ad eum undique. Hiero.

Doctrina moralis.

Myſticè lepra noſtra peccatum primi hominis eſt, quæ à capite cœpit quando regna mundi deſyderauit. Radix. n. omnium malorum eſt cupiditas. unde Giezi auaritiam ſecutus, lepra ſuffunditur. Beda. Extenta uero manu Saluatoris, hoc eſt, incarnato Dei verbo, humanamq; contingente naturam ab erroris priſci varietate mundatur. Hie. Quæ quidem lepra vero ſacerdoti, ſecundum ordinem Melchiſedech, oſtenſa oblatione mundatur, eo dicente nobis: Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt uobis. Quód autem nō poterat Ieſus manifeſte in ciuitatē introire &c. ſignificatur ꝙ non omnibus manifeſtatus eſt Ieſus, qui latis atque plateis ſeruiunt laudibus, & proprijs volūtatibus, ſed his qui foris cum Petro exeunt, & in deſertis locis ſunt, quæ elegit dñs ad orandum & reficiendum populum; qui. ſ. deſerunt delectationes mundi, & omnia quæ poſſident, vt dicant: Portio mea dominus. Gloria vero dñi manifeſtatur his qui conueniunt vndique, id eſt per plana, & ardua, quos nihil pōt ſeparare à charitate Chriſti. Beda. Poſt factum etiam in ciuitate miraculum ſecedit dominus in deſertum, ut oſtendat ſe magis quietā & à ſeculi curis remotam diligere uitā, atque ob huius appetitum ſe ſanandis curā adhibere corporibus

CAPVT II.

ET iterum intrauit Capharnaū poſt dies octo, & auditū eſt quod in domo eſſet, & cōfeſtim cōuenerunt multi, ita ut non caperet eos domus neq; ad ianuā, & loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eū ferentes paralyticū, qui à quatuor portabatur. Et cū nō poſſent offerre eū illi præ turba, nudauerūt tectum ubi erat & patefaciētes, ſubmiſerūt grabatū in quo paralyticus iacebat. Cū aūt uidiſſet Ieſus fidē illorū, ait paralytico. Fili dimittuntur tibi peccata tua. Erant aūt illic quidam de ſcribis ſedentes, & cogitantes in cordibus ſuis. Quid hic ſic loquitur? Blaſphemat. Quis pōt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dixit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere paralytico, Dimittūtur tibi peccata, an dicere,*

** Ita ut non caperent, neque ad ianuam.*

re. Surge tolle grabatū tuum & ambula? Vt autē ſciatis quia filius hominis hēt poteſtatē in terra dimittēdi peccata (ait paralytico), Tibi dico ſurge, tolle grabatū tuū & uade in domū tuā. Et ſtatim ſurrexit ille & ſublato grabato, abijt inde coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum dicentes. Quia nunquam ſic uidimus.

Beda. Quia nec carnales ſuperna pietas deſerit, quin etiam his gratiam ſuæ uiſitationis, per quam & ipſi ſpiritales effici valeant, indulget poſt deſertum dñs redit in ciuitatem. vnde dicitur: Et iterum intrauit Caph. &c. Aug. de conſen. euang. Matthæus āt hoc miraculum quod ſequitur ita ſcribit tanquam in ciuitate domini factum ſit, Marcus aūt hoc in Capharnaum, quod difficilius ſolueretur, ſi Matthæus ét Nazareth nominaret. Nunc uero cum potuerit ipſa Galilæa dici ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth, quis dubitauerit in ciuitate ſua hoc feciſſe dominum, cum hoc fecerit in Capharnaū ciuitate Galilææ? præſertim quia & ipſa Capharnaum ita excellebat in Galilæa. ut tanquam metropolis haberetur. Vel Matthæus prætermiſit, quæ geſta ſunt, poſtquā uenit in ciuitatē ſuam, donec veniret Capharnaum, & ſic adiungit de ſanato paralytico, ſubiungens, Et ecce offe. ei para. poſtquam dixerat ꝙ venit in ciuitatē ſuā: Chry. Vel Capharnaum ciuitatem eius dixit Matthæus, eo quod ſæpius illuc ibat, ac multa ibidem miracula perpetrabat. Sequitur. Et auditum eſt ꝙ in domo eſſet &c. Laborem.n. accedendi deſiderium audiendi ſuperabat. Poſt hoc paralyticū introducunt, de quo & Matthæus & Lucas dicunt. unde ſequitur. Et uenerunt ferentes ad eum paralyticum qui à quatuor portabatur. Inuenientesq; multitudine ianuā obturatā, per eam non valuerunt aliquatenus introire. Sperantes autē portitores eum qui portabatur curationis gratiā poſſe promereri, lectum cum onere ſubleuantes nudato tecto intromiſerunt cum lecto paralyticum ante faciē Saluatoris, & hoc eſt quod ſubditur. Et cum non poſſent offerre eū &c. Sequitur. Cum vidiſſet autem Ieſus fidē illorum, ait paralytico; Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Non quidē dixit fidem paralytici, ſed portantium. Contingit enim aliquando quod aliquis fide

Concordia euangeliorū.

alterius conualeſcit. Beda. Intuendum ſanè quanti propria cuiuſq; fides apud Deū valeat, ubi tantum valuit aliena, ut totus homo repente interius exteriusq; ſanatus exurgeret, aliorum merito alijs relaxarentur errata. Theo. Ipſius ét paralytici fidem uidit, etenim ille portari non ſineret, niſi curationis fidē haberet. Beda. Curaturus aūt hoīem à paralyſi dñs, primo peccatorum uincula diſſoluit, ut oſtēderet eū obnexus culparum, artuum diſſolutione fuiſſe damnatum, nec niſi his relaxatis, membrorum poſſe recuperatione ſanari. Mira āt humilitas deſpectū & debilē totiq; membrorum diſſolutum cōpagibus filiū uocat, quem ſacerdotes non dignabantur attingere. aut certè ideo filiū, quia dimittunt ei peccata ſua. Sequitur: Erant autem illic quidā de ſcribis ſedentes & cogitātes in cordibus ſuis. Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. Cyril. Arguunt aūt eū blaſphemiæ, mortis præcipitantes ſnīam; erat.n. in lege mandatum quod quicunque blaſphemaret in Deum, morte puniretur. Hoc āt ei imponebant, quia ſibi attribuebant diuinam poteſtatem remittendi peccata. unde ſubditur. Quis pōt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Solus.n. iudex omnium poteſtatem hēt dimittendi peccata Beda. Qui per eos quoq; dimittit quibus dimittendi tribuit poteſtatem, & ideo Chriſtus vere Deus eſſe probatur, quia dimittere peccata quaſi Deus pōt. Erant itaq; Iudæi qui cum Chriſtū & Deū eſſe & peccatum dimittere poſſe credant, Ieſum tñ Chriſtum eſſe non credunt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cū Ieſum & Chriſtum eſſe & peccata poſſe dimittere euangelij uerbis deuicti negare non audeant, nihilominus Deum negare nō timēt. At ipſe perfidos ſaluare deſyderans, & occultorū cognitione & uirtute operū Deū ſe eſſe manifeſtat. Nā ſequitur; Quo ſtatim cognito Ieſu in Spiritu ſācto, q; ſic cogitarent intra ſe dicit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris, in quo oſtendit ſe Deū, qui pōt cordis occulta cognoſcere, & quodāmō taces loquit. Eadē maieſtate & potētia, qua cogitationes ueſtras intueor, poſſum & hoībus delicta dimittere. Theo. Sed quamuis fuerint eorū cogitationes reuelatæ, tñ permanent inſenſibi-

Fides aliena prodeſt.

Arriani damnantur.

ſenſibiles,non in hoc conſentientes quòd
peccata ualeat dimittere, qui nouit eorũ
corda.unde dñs certificat de curatione ani
mæ per curationem corporis, demonſtrãs
per viſibile inuiſibile:per id quod eſt faci
le difficilius, quamuis ipſi non ita crede-
rent. Phariſæi.n.difficilius credebãt ſanare
corpus,tanquam manifeſtum:animam ue
ro curare facilius,quia inuiſibilis eſt me-
dela.ita vt talia cogitarent. Ecce corpus
curare deſinit,& inuiſibilẽ curat animã:
magis ãt ſi ualuiſſet,corpus iam curaſſet,
& non ad inuiſibile refugiſſet.Saluator igi
tur oſtendens ꝙ utraque pôt,ait. Quid eſt
facilius? q.d.Ego quidem per corporis me
delam, quæ ſecundum ueritatem facilior
eſt,difficilior aũt uobis uidetur,oſtendam
uobis animę ſanitatem,quæ difficilior eſt.
Reuelatur ſecretum. Chry.Et quia dicere quàm facere facilius
eſt,adhuc manifeſta erat contradictio,q̃a
opus nondum erat manifeſtum.unde ſub-
dit:Vt autem ſciatis &c. q.d.quoniam de
verbo diffiditis,operationem inducam,ꝙ
erat inuiſibile confirmantem. Signanter
autem dicit:In terra dimittendi peccata,
ut oſtenderet ꝙ humanæ naturæ poteſta
tem diuinitatis uniuit indiuiſibili unio-
ne.quia & ſi factus eſt homo, tamen Dei
uerbum permanſit:& ſi per diſpenſationẽ
in terris cum hominibus conuerſaretur,
non tamen prohibebatur miracula perpe
trare,ac remiſſionem tribuere peccatorũ:
non.n.humanitas diminuit aliquid de pro
prietatibus diuinitatis,nec diuinitas impe
diuit Dei uerbum incommutabiliter, &
ueraciter in terris,ſecundum carnem fieri
filium hominis.Theo.Dicit ãt. Tolle gra
batum tuum,ad maiorem miraculi certi
tudinem,oſtendens, ꝙ non eſt ſecundum
fantaſiam,ſimulq́; ut oſtenderet ꝙ non ſo
lum curauit,ſed & fortitudinem dedit, ſic
animas non ſolum à peccato cõuertit,ſed
eis virtutem tribuit ad operandum man-
data Beda.Fit igitur carnale ſignũ,ut pro-
betur ſpiritale,quanquam eiuſdem uirtu
tis ſit & corporis,& animæ uitia dimitte-
re.unde ſequitur. Et ſtatim ille ſurrexit,&
ſublato grabato,abijt coram oĩbus.Chry.
Prius aũt id quod quærere uenerat,ſ.ani-
mam remittendo,peccata curauit,ut cum
non credentes dubitauerunt,tunc opus ad
ducat in medium, ut uerbum opere con-
firmetur,& per manifeſtum occultũ, ani-
mæ.ſ.ſanitas,per medelam corporis oſten-
datur.Beda.Datur ẽt nobis intelligentia:
propter peccata pleraſque euenire cor-
porum debilitates,& idcirco forſitan pri-
us dimittuntur peccata, ut cauſis debili-
tatis ablatis,ſanitas reſtituat̃. Quinque.n.
de cauſis affliguntur homines moleſtiis
carnis,aut propter merita augẽda, ut Iob
& martyres,aut propter humilitatem con
ſeruandam, ut Paulus ab angelo ſatanæ,
aut ob peccata intelligẽda,& corrigenda,
ut Maria ſoror Moyſi, & hic paralyticus,
aut ad gloriam Dei, ſicut cęcus natus &
Lazarus,aut ad initium dãnationis, ſicut
Herodes.Miranda eſt ãt diuinæ potentiæ
uirtus,ubi nulla tẽporis interueniente mo
rula iuſſu Saluatoris ſalus feſtina com ita-
tur. unde ſequitur. Ita ut admirarentur.
Relinquentes maius .ſ.remiſſionẽ pecca-
torum,admirantur tantummodo quod ap
paret,corporis.ſ.ſanitatem. Theo. Nõ eſt
aũt hic paralyticus qui à Ioanne curatus
narratur. Ille.n.hominem non habebat,
hic uerò quatuor,ille in probatica piſci-
na curatur,hic uero in domo. Eſt autem
unus qui à Matthæo, & Marco curatus
narratur. Myſticè aũt eſt & nunc Chriſtus
in Capharnaũ,in domo.ſ.cõſolationis, id *Allegoricus ſenſus.*
eſt in eccleſia quæ eſt domus paralytici.
Beda.Prædicante aut dño in domo, nõ ca
piuntur neq; ad ianuam,quia prædicante
in Iudæa Chriſto, Gentiles ad audiendũ
nondum intrare ualuerunt, ad quos tamẽ
etſi foris poſitos,doctrinæ ſuæ uerba per
prædicatores direxit Hie. Paralyſis autẽ
typus eſt corporis,quo piger iacet in mol
litie carnis,habẽs deſideriũ ſalutis. Theo.
Si ergo ego diſſolutis potẽtijs animæ qua
ſi paralyticus, in uirtuoſis habeat ad bo-
nũ,& attollat à 4.Euangeliſtis,& ad Chri
ſtum adducar,audiamque tunc fili,& re-
linquuntur mihi peccata. filius enim Dei
fit aliquis propter mandatorum operatio
nem.Beda.Seu quia quatuor ſunt uirtu-
tes quibus ad promerendam ſoſpitatem
homo fiducia mentis erigitur, quas non-
nulli prudentiam,fortitudinem, temperã
tiam,& iuſtitiam nuncupant. Deſiderant
ãt paralyticum Chriſto offerre,ſed turba
interpoſita ab omni parte recluduntur,
quia ſępe anima poſt infirmi corporis deſi
diam

diam ſupernæ gratiæ remedio cupiens in-
uocari, priſcæ conſuetudinis obſtaculo re
tardatur. Sæpe inter ipſas orationis ſecre-
tæ dulcedines, & quaſi ſuaue cum dño col
loquium turba cogitationum interueniẽs
aciem mentis ne Chriſtus uideatur, impe-
dit. Nõ itaq; eſt in infimis ubi turbæ cumu
lantur remanendum, ſed tectum domus. i.
ſacræ ſcripturæ ſublimitas eſt appetenda,
lexq́; domini meditanda. Theo. Sed quo-
modo ferat ad Chriſtum, niſi tectum ape-
riatur? Tectum. n. intellectus qui ſupponi-
tur omnibus his quę in nobis ſunt: hic mul
tum habet terræ quantum ad lateres fictiles,
terrenas dico res: ſed ſi hęc ſubleuetur
uirtus, intellectus in nobis exonerat. Poſt
hoc ſubmittatur. i. humilietur. Non. n. de-
Expoſitio tropologica. cet extolli de hoc q intellectus eſt exone
ratus, ſed magis humiliari. Beda. Vel pate
facto tecto æger ſubmittitur, quia reſera-
tis ſcripturarum myſterijs ad notitiã Chri
ſti peruenitur, hoc eſt ad eius humilitatẽ
fidei pietate deſcenditur. Quòd autẽ cum
grabato deponitur infirmus, ſignificat ab
hoĩe adhuc in iſta carne conſtituto Chri-
ſtum debere cognoſci. De grabato autem
ſurgere, eſt animam ſe à carnalibus deſy-
derijs, ubi ægra iacebat, abſtrahere. Graba
tum tollere, eſt ipſam quoque carnem per
continentiæ frena correptam, ſpe cœleſtiũ
præmiorum à delicijs ſegregare terrenis:
Sublato autem grabato domum ire, ad pa
radiſum redire eſt. Vel ſanus qui lãguerat
domum reportat grabatum cum anima, re
miſſione accepta peccatorũ, cum ipſo ſuo
corpore ad internam ſui cuſtodiam ſe re-
fert. Theo. Oportet etiam grabatum, id
eſt corpus tollere ad operationem boni.
Tunc enim ad cõtemplationem pertinge-
re ualebimus, ita ut quę in nobis ſunt cogi
tationes dicant quoniam nunquam ſic ui-
dimus, id eſt, nunquam ſic intelleximus,
ſicut nunc à paralyſi curati, qui enim à
peccatis mundatus eſt, mundius uidet.

*Et egreſſus eſt rurſus ad mare, omnisque turba
ueniebat ad eum, & docebat eos. Et cum præteri-
ret, uidit Leui Alphæi ſedentem ad teloneum, &
ait illi: ſequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et
factum eſt cum accumberet in domo illius, multi
publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant cum
Ieſu, & Diſcipulis eius. Erant enim multi qui ſe-
quebantur eum. Et ſcribæ, & phariſæi uidentes
quia manducaret cum publicanis, et peccatoribus,
dixerunt Diſcipulis eius. Quare cum publicanis,
& peccatoribus manducat, & bibit magiſter ue-
ſter? Hoc audito, Ieſus ait illis: Non neceſſe habent,
ſani medico, ſed qui male habent. Non enim ueni,
uocare iuſtos, ſed peccatores.*

Beda. Poſtquã dñs in Capharnaum do-
cuit, egreſſus eſt ad mare, ut nõ ſolum ciui
lem uitam hominum inſtitueret, uerum ẽt
habitatoribus maris euangeliũ regni præ-
dicaret, eosq́; fluctiuagos rerum labẽtium
motus contemnere, ac fidei firmitate ſupe
rare doceret. Vnde dicitur: Et egreſſus eſt
rurſus ad mare, omnisq́; turba &c. Theo.
Vel poſt miraculũ ad mare egreditur, quaſi
ſolitarius uolens eſſe, ſed turba cõcurrit *Expoſitio litteralis.*
iterum, ut addiſcas q quantum fugis glo-
riam, tantum ipſa te perſequitur. Et ſi qui
dem tu ipſam perſequeris, ipſa te fugiet.
Inde aũt trãſiens dñs uocauit Matth. unde
ſequitur. Et cum præteriret, uidit Leui Al
phæi &c. Chry. Idem aũt publicanus à tri
bus euangeliſtis nominatus. ſ. Matthæus à
Matthæo, Leui autem ſimpliciter à Luca,
Leui autem Alphæi à Marco: filius. n. erat
Alphæi. Binomios autẽ ſecundum ſcriptu
ram, & alios eſt uidere, ſicut ſocer Moyſi
quandoq; Ietro, quandoque Raguel uoca
tur. Beda. Sic & idem eſt Leui qui & Mat
thæus. Sed Lucas Marcusq́; propter uere-
cundiam, & honorem Euangeliſtę, nomen
ponere nolũt uulgatum. Ipſe ãt Matthæus
iuxta illud quod ſcriptum eſt. Iuſtus accu-
ſator eſt ſui, Matthæum ſe, & publicanum
nominat, ut oſtendat legentibus nullum
debere cõuerſum de ſalute diffidere, cum
ipſe de publicano in Apoſtolum ſit repen
te mutatus. Ad teloneum autem, id eſt ad
curam diſpenſationemq́ue uectigalium ſe
dentem, dicit. Telos enim græcè, latinè
uectigal nominatur. Theo. Sedebat enim
in teloneo, ut conſuetudinis eſt. aut ali-
quos impetens, aut uerba uendens, aut ali
quid huiuſmodi faciẽs, quibus in ſuis man
ſionibus telonearij utuntur, qui de hoc ſta
tu ſic ſubleuatus eſt, ut relinquens omnia
Chriſtũ ſequeretur. vnde ſequitur. Et ait
illi, Sequere me &c. Beda. Sequi autem
imitari eſt, ideoq; & pauperem Chriſtum
non tam greſſu quam affectu imitari poſ-
ſet, reliquit propria, qui rapere ſolebat a-
liena. Non ſolum autem lucra reliquit ue-
ctigalium,

ctigalium, ſed & periculum cõtempſit qđ euenire poterat à principibus ſeculi, quia vectigalium rationes imperfectas atq; incompoſitas reliquit. Ipſe.n. dominus, qui hunc exterius humana allocutione vt ſequeretur, vocauit: intus diuina inſpiratione, vt mox vocantem ſequeretur, accẽdit. Hie. Sic ergo Leui qui appoſitus interprẽtatur, à teloneo negociorum ſecularium ſolum ſequitur verbum qđ dicit: Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Theo. Qui autem prius alios impetebat ſic factus eſt beniuolus, vt ad comeſtionem plurimos conuocaret. vnde ſequitur: Et factum eſt cum accumberet. ſ. Ieſus &c. Beda. Publicani autem appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, ſiue qui conductores ſunt vectigalium fiſci vel rerum publicarum, necnõ & hi qui ſeculi huius lucra ꝑ negocia ſectantur, eodem vocabulo cenſentur. Qui uiderant publicanum à peccatis ad meliora cõuerſum, locum inueniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam non deſperant ſalutem, neq; vero in priſtinis vitijs permanentes veniunt ad Ieſum, & phariſæi & ſcribæ murmurant, ſed pœnitentiã agentes, vt ſequens Euangeliſtæ ſermo deſignat, dicens: Erãt enim multi, qui ſequebantur eum. Ibat.n. dominus ad conuiuia peccatorum, vt occaſionem haberet docendi, & ſpirituales inuitatoribus ſuis præberet cibos, quod in myſteriorum figuris congruit. Qui.n. domicilio Chriſtum recepit interno, maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatum. Itaq; dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit recumbit affectu; & hoc eſt bonorum operum ſpirituale conuiuium, quo diues populus eget, & pauper epulatur. Theo. Phariſæi autem hoc arguunt, quaſi puros ſe facientes. vnde ſequitur: Et ſcribæ & pha. vid. &c. Beda. Si per Matthæi electionem & vocationẽ publicanorum, fides exprimitur gentiũ, quæ prius mundi lucris inhiabant, profecto ſupercilium ſcribarum & phariſæorum, Iudæorum inuidiam inſinuat, qui de gẽtium ſalute torquentur. Sequitur: Hoc autem Ie. ait il. Non neceſſe &c. Sugillat ſcribas & phariſæos, qui iuſtos ſe putantes peccatorum conſortia declinabant. Seipſum medicum dicit, qui miro medicandi genere vulneratus eſt, propter iniquitates noſtras, & eius liuore ſanati ſumus. Sanos autem & iuſtos appellat eos, qui ſuam iuſtitiam uolentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei ſunt ſubiecti. Porrò malè habentes & peccatores uocat eos, qui ſuæ fragilitatis conſcientia deuicti, nec per legem ſe iuſtificari poſſe uidentes, Chriſti gratiæ pœnitendo colla ſubmittunt. vnde ſubditur: Non enim ueni &c. Non quidem ut maneant peccatores, ſed ut ad pœnitentiam conuertantur.

Publicani qui dicantur.

Trop lo gica expoſitio.

Et erant diſcipuli Ioannis & phariſæorum ieiunantes & ueniunt, & dicunt illi: Quare diſcipuli Ioannis & phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant? Et ait illis Ieſus. Nunquid poſſunt filii nuptiarum, quãdiu ſponſus cum illis eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecum ſponſum non poſſunt ieiunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo aſſumentũ panni rudis aſſuit ueſtimento ueteri, alioquin aufert ſupplementum nouum à ueteri, & maior ſciſſura fit. Et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres, alioquin diſrumpet uinum utres & uinum effundetur, et utres peribunt. Sed uinum nouum in utres nouos mitti debet.

Glo. Sicut ſuperius apud diſcipulos magiſter arguebatur de cõſortio peccatorum in conuiuiis, ita nunc econuerſo apud magiſtrum diſcipuli incuſantur de ieiuniorũ omiſſione, ut ſic inter eos materia diſſidij oriretur. vnde dicitur. Et erant di. Io. & pha. ie. Theo. Ioãnis.n. diſcipuli in imperfecto poſiti in conſuetudinibus Iudaicis permanebant. Aug. de con. euan. Poteſt autem putari ideo addidiſſe phariſæos, ꝙ ſimul cum diſcipulis Ioannis hoc quod ſequitur, domino dixerint, cum Matthæus hoc diſcipulos Ioannis tantũ dixiſſe perhibeat, ſed uerba quæ ſequuntur magis indicant alios hoc dixiſſe de aliis. Sequitur enim. Et ue. & dicunt illi, Quare &c. Hæc enim uerba indicant conuiuas qui aderant ueniſſe ad Ieſum, & hoc idem diſcipulis dixiſſe, ita vt quod ait, Veniunt, non de ipſis dixerit, de quibus interpoſuerat, Et erant di. Ioan. & pha. ieiu. ſed cum illi eſſent ieiunantes uenerunt illi quos hoc mouit. unde ergo Matthæus dicit, Et acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes, niſi quia & Apoſtoli aderant, & omnes certatim, ut quiſque poterat, hæc obiecerunt? Chryſo. Diſci-

tur,nõ quid altum intelligens, ſed tamen in alta ſaliens,iterumq; ſe deprimẽs. Talis.n.eſt locuſta in altũ ſaliẽs & iterum cadens. Sic igit̃ & melle quidẽ ueſcebat̃ populus,quod erat ex apibus natum.ſ.ex prophetis,nõ tamen cultum,ſed ſyluestre. Habebant enim ſcripturas Hebræi, ſicut mel quoddam,ſed nõ bene intelligebant. Grego. 31.mor. Vel ipſa ciborum ſpecie deſignauit dominum,quem præuenit, quia in fructuoſæ gẽtilitatis dulcedinem ſumpſit, mel ſyluestre edit. Quia uero Iudęorũ plebem in ſuo corpore in partem cõuertit,in cibo locuſtas accepit,quæ ſubito ſaltus dãtes protinus ad terram cadũt. Saltus enim Iudæi dabant,cum præcepta domini ſe implere promitterẽt. Sed ad terram cadebãt cũ per praua opera hoc ſe audiſſe denegarent. Habebãt ergo ſaltũ per uocem, & caſum per actionem. Beda. Põt etiã habitus & uictus Ioãnis qualitatẽ internæ conuerſationis eius exprimere. Namque auſterioribus utebatur indumẽtis,quia uitam peccantium nõ blãdimentis fouit, ſed uigore aſperæ inuectionis increpauit;zonã pelliceam habebat circa lũbos, quia carnẽ ſuã crucifixit cum uitijs & cõcupiſcentijs. Locuſtas & mel ſyluestre edebat, quia dulce quiddam ſapiebat turbis prædicatio eius, exiſtimante populo ne ipſe eſſet Chriſtus, ſed potius finem ſortita eſt intelligẽtibus eius auditoribus, quia non ipſe Chriſtus, ſed præcurſor & propheta eſſet Chriſti. In melle etenim dulcedo,in locuſtis eſt alacer uolatus. unde ſequit̃. Et prædicabat,dicens. Venit fortior me poſt me. Glo. Hoc dicebat ad remouendam turbæ opinionẽ, quæ eũ Chriſtũ eſſe credebat,fortiorẽ aũt Chriſtum eſſe prænunciat qui remiſſurus erat peccata,quod ipſe facere nõ ualebat. Hier. Quis ẽt fortior eſt gratia qua abluũtur peccata,quã Ioãnes ſignificat, ille qui ſepties & ſeptuagies dimittit peccata. Gratia quidẽ prior eſt,ſed ſemel dimittit peccata per baptiſmum,miſericordia uero ad miſeros ab Adã uſq; ad Chriſtũ per 77.generationes,& vſque ad centũ 44.milia peruenit. Chry. Ne aũt æſtimaret̃ hoc ſecũdum cõparationem ſui ad Chriſtũ dicere,ſubiũgit. Cuius non ſum dignus &c. Nõ eſt aũt idẽ ſoluere corrigiã calciamẽtorũ eius, quod hic Marcus dicit, ꝙ calceamẽta portare,quod dicit Matthæus. Et quidem narrationis ordinem perſequẽtes Euangeliſtæ,nec in aliquo fallentes,dicunt utrunque Ioannem dixiſſe ſecũdum alterũ ſenſum,commentantes uero circa hoc differenter expoſuerunt unũquodque. Corrigiam enim uocat ligamẽ calceamentorũ. ad excellentiam igitur poteſtatis Chriſti & diuinitatis magnitudinem extollẽdam hoc dicit,ac ſi diceret, neque in miniſtri ordine deputari ſufficiẽs ſum. Magnum.n. eſt in his quæ ſunt corporis Chriſti quaſi procumbendo inferius attendere, & imaginem ſupernorum inferius uidere & ſoluere unũquodque inexplicabiliũ, ꝗ ſunt circa myſterium incarnationis. Hier. Calceamentum enim in extrema parte corporis eſt. In fine enim ad iuſtitiam eſt Saluator incarnatus. unde per prophetam dr̃. In Idumeam extendam calceamentum meũ. Greg. in ho. Calceamenta etiam ex mortuis animalibus fiunt. Incarnatus ergo dominus ueniens quaſi calceatus apparuit,q in diuinitate ſua morticina noſtræ corruptionis aſſumpſit. Vel aliter. Mos apud ueteres fuit,ut ſi quis eã quæ ſibi cõpeteret accipere uxorem nollet,ille ei calceamentum ſolueret,qui ad hanc ſponſus iure ꝓpinquitatis ueniret:recte ergo ſe indignũ eſſe ad ſoluendam corrigiam calceamenti eius denũciat,ac ſi aperte dicat, Ego redẽptoris ueſtigia denudare non ualeo, quia ſponſi nomen mihi immeritus nõ uſurpo. Theo. Intelligitur uerò etiam ſic: Omnes qui ueniebant, & à Ioãne baptizabantur, per pęnitentiã ſoluebantur & à ligamine peccatorum,in Chriſtum credẽdo. Igitur omnium aliorũ Ioannes ſic ſoluebat corrigiam,id eſt uinculum peccatorum. Ieſu uero non ualuit corrigiam ſoluere,quia non inuenit in eo peccatum. Beda. Sic ergo Ioannes dominum non adhuc manifeſte dominum aut Dei filium,ſed tantum uirum ſe fortiorem prædicat. Non enim rudes adhuc auditores tanti capiebant archana ſacramenti, ꝙ filius Dei æternus homine aſſumpto ex uirgine denuo natus eſſet in mundum, ſed paulatim per agnitionem glorificatę humilitatis introducendi erant ad finem diuinæ æternitatis, quibus tamen latenter Deum hunc eſſe uerum declarans,ſubdit: Ego baptizo uos

Iudæi per locuſtas deſignati.

in aqua, ille uero baptizabit uos in Spiritu ſancto. Cui.n. dubium eſt nullum poſſe alium gratiam Spiritus ſancti, niſi Deum dare? Hie. Quid.n intereſt inter aquã & Spiritum ſanctum, qui fecebatur ſuper aquas? aqua, myſterium eſt hoĩs: Spiritus uero myſterium Dei eſt. Beda. Baptizamur ãt à dño in Spiritu ſancto, nõ ſolum cum in die baptiſmatis fonte uitæ in remiſſionem peccatorum abluimur, uerum ẽt quotidie per gratiam eiuſdem ſpiritus ad agenda quæ Deo placent accendimur.

Et factum eſt in diebus illis. uenit Ieſus à Nazaret Galilææ, & baptizatus eſt à Ioanne in Iordane. Et ſtatim aſcendens de aqua, uidit cælos apertos, & Spiritum ſanctum tanquam columbam deſcendentem, & manentem in ipſo. Et uox facta eſt de cælis; Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Hie. Marcus Euangeliſta ſicut ceruus ad fontes aquarum deſiderans, ſaltus in planis & arduis dat; & uelut apis melliflua flores ſummatim deguſtat. unñ à Nazaret uenientem Ieſum enarrauit, dicens: Et factum eſt in diebus illis &c. Chry. Alterum ſiquidem baptiſma ordinans ad Ioannis uenit baptiſma, quod reſpectu ſui baptiſmi incompletum erat; à Iudaico uero baptiſmate alienum tanquã in amborum medio exiſtens, ut per baptiſmi naturam oſtendat, quia nõ in peccati remiſſionẽ baptizatur, aut quaſi indigens Spiritus ſancti acceptione; his.n. ambobus baptiſma Ioannis carebat. Baptizatus eſt ãt ut notus oĩbus fieret, & in eum crederent, & ad implendã oẽm iuſtitiã, quæ eſt obſeruatio mandatorum; mandatum ſiquidem erat hoĩbus, baptiſmum ſubire prophetæ. Beda. Baptizatus eſt, & ut baptiſmate ſuo Ioannis baptiſma cõprobaretur, & ut Iordanis aquam ſanctificans per deſcenſionem columbæ Spiritus ſancti in lauacro credentium mõſtraret aduentum. uñ ſequitur; Et ſtatim aſcendens de aqua uidit apertos cælos, & Spiritum ſanctum tanquam columbam deſcendentem & manentem in ipſo. Aperiuntur autem cœli non reſeratione elementorum, ſed ſpiritualibus oculis; quibus Ezechiel in principio uoluminis ſui eos apertos eſſe commemorat. hoc ãt ꝙ apertos cœlos poſt baptiſma uidit, noſtri utique gratia factum eſt; quibus per lauacrum regenerationis ianua panditur regni cœleſtis. Chry. Vel ut de cœlis hoĩbus ſanctificatio tribuatur, ac terrena cœleſtibus coniungantur. Spiritus autem ſanctus ſuper eum deſcendiſſe dicitur non tanquam tunc primum ad eum acceſſerit, non.n. ab eo unquam fuerat derelictus: ſed ut oſtenderet Chriſtum qui à Ioanne prædicabatur, tanquam digito quodã fidei oĩbus demõſtratum. Beda. Quòd ẽt in baptiſmum deſcendere uiſus eſt Spiritus ſanctus, ſignum erat conferendæ nobis in baptiſmo gratiæ ſpiritualis. Hiero. Hæc eſt autem unctio Chriſti ſecundum carnem, ſcilicet Spiritus ſanctus, de qua dicitur: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Beda. Bene autem in ſpecie columbæ deſcendit Spiritus ſanctus, quod multum ſimplex eſt animal, atque à malitia fellis alienum ut figuratè nobis inſinuaret, quia ſimplicia corda quærit, nec habitare dignatur in mentibus impijs. Hie. In ſpecie etiam columbæ Spiritus ſanctus deſcendit, quia in cantico de eccleſia canitur; Sponſa mea, amica mea, dilecta mea, columba mea. Sponſa in patriarchis, amica in prophetis, proxima in Ioſeph, & mea dilecta in Io. Baptiſta, columba in Chriſto & Apoſtolis. quibus dr̃, Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Beda. Sedit ãt colũba ſuper caput Ieſu; ne quis putaret uocẽ patris ad Ioannem factam, non ad dñm. Bene ãt addidit manentem in ipſo. hoc .n. eſt Chriſto ſpeciale, ut implens eum ſemel Spiritus ſanctus nunquam recedat. Nam fidelibus eius ad ſigna uirtutum, & miracula faciẽda, aliqñ gratia ſpiritus cõfertur, aliqñ tollitur; quibus tñ ad operationem pietatis & iuſtitiæ ad amorẽ Dei & proximi conſeruandum nunquam gratia ſpiritus abeſt. Ipſum autem qui baptizandus cum alijs ad Ioannem uenit, rurũ eſſe filium Dei in Spiritu ſancto baptizare uolentem uox patris docuit. unde ſequitur; Et uox facta eſt de cœlis, Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Non autem per hoc ipſe filius quod neſciebat docetur, ſed nobis quid credere debeamus, oſtenditur. Aug. de con. euange. Vnde Matthæus ait, dictum eſſe; filius meus dilectus; quia oſtẽdere uoluit ad id

Cur Chriſtus baptizari uoluit

Nota pulcherrimũ eccleſiæ progreſſum.

ualere quod dictū eſt, Hic eſt filius meus: ut illis potius qui audiebāt iudicaretur ꝙ ipſe filius eſſet Dei. Si aūt quæris; quid horum in illa uoce ſonuerit, quodlibet accipiendum, dummodo intelligas eos qui nō eādem locutionem retulerunt, eandem retuliſſe ſententiam. Quòd aūt Deus in filio ſibi placuiſſe uideatur, admonemur ex eo quod dictum eſt; in te cōplacui. Beda. Nos quoq; uox eadem docuit per aquā ablutionis, & ſpiritum ſanctificationis Dei poſſe filios effici. myſterium ēt Trinitatis in baptiſmate demonſtratur, filius baptizatur, ſpiritus deſcendit in ſpecie colūbæ, patris uox filio teſtimonium perhibētis auditur. Hie. Moraliter, & nos de uolubilitate mūdi, odore florum, munditiæ tracti cum adoleſcentibus poſt ſponſum currimus, & baptiſmi ſacramento de duobus fontibus dilectionis Dei & proximi gratia remiſſionis abluimur, & aſcendentes ſpe cœleſtia ſecreta mundi cordis oculis intuemur. Dehinc Spiritum ſanctum ſpiritu contrito, & humiliato cum ſimplici corde deſcendentem ad manſuetos, & cum charitate nunquam cadente manentem ſuſcipimus. Et uox dñi de cœlis ad nos à Deo dilectos dirigitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur. & nunc in nobis cōplacet pater cū filio & Spiritu ſancto, ſcilicet quando efficimur unus ſpiritus cum Deo.

Expoſitio moralis.

Et ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à ſatana. Eratque cum beſtiis, & angeli miniſtrabant illi.

Chry. Quia Chriſtus omnia ad doctrinam noſtrā operabatur & ſuſtinebat, incœpit poſt baptiſmum ab heremi habitatione & pugnauit cōtra diabolum, ut unuſquiſq; baptizatorum tentationes maiores patienter ſuſtineat poſt baptiſmum, nec turbetur tanquā præter ſpem hoc contingente, ſed omnia ſuſtinens maneat triumphator. Etſi .n. Deus permittat tētationes fieri multis aliis modis, ob hoc ēt permittit, ut cognoſcas, ꝙ homo tentatus in maiori honore conſtituitur: non.n. accedit diabolos, niſi ubi aliquem in maiori honore uiderit conſtitutum, & ideo dicitur: Et ſtatim expulit eum ſpiritus in deſertum. Propter hoc autem non oſtendit eum ſimpliciter euntem in deſertum, ſed expulſum, ut hoc intelligas fieri iuxta diuinæ diſpoſitionis uerbū; per qđ ēt innuit ne homo ſeipſum in tentationem ingerat, ſed aliunde in tentationē quaſi expulſos, uictores exiſtere. Beda. Verum ne cui ueniret in dubium à quo eum ſpiritu expulſum diceret in deſertū occultē Lucas primo poſuit ꝙ Ieſus plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, ac deinde intulit, & agebat à ſpiritu in deſertum, ne quid contra eum ualuiſſe ſpiritus putaretur immundus, q plenus Spiritu ſancto, quo uolebat digrediens, quæ uolebat agebat. Chry. Expulit autem eum ſpiritus in deſertum; quia.n. diabolum ad tentandum ꝓuocare proponebat, non ſolum fame, ſed etiam loco occaſionem dedit. Tunc.n. maxime diabolus ſe ingerit, cū uidet aliquos ſolitarios permanentes. Beda. Secedit ēt in deſerto, ut nos doceat relictis mundi illecebris & ſocietate prauorum, diuinis ꝑ omnia ſeruire mandatis. Tentatur ſolus à diabolo, ut nobis inſinuet, quia omnes qui nolunt pie uiuere in Chriſto perſecutiones patiūtur. unde ſequitur: Et erat in deſerto 40. diebus, & 40. noctibus, & tentabatur à ſatana. Tentatur autem 40. diebus, & 40. noctibus, ut indicet quia quandiu hic uiuentes domino ſeruimus, ſiue proſpera blandiātur, quod ad dies pertinet, ſeu aduerſa fiant, quod noctis figuræ cōgruit, toto tempore aduerſarius aſſit, qui iter noſtrum tentando impedire non ceſſat. 40.n. dies & noctes totum huius ſeculi tempus inſinuant; quia quadripartitus eſt mundus, in quo dño famulamur. decem uero ſunt præcepta, per quorum obſeruantiā contra hoſtem certamus, decem autem quater ducta, 40. fiunt. Sequitur: Eratq; cum beſtiis. Chry. Hoc autem dicit ut oſtendat quale erat deſertum. Inuium.n. erat hominibus, & beſtiis plenum. Sequitur: Et angeli miniſtrabant ei. Poſt tentationem.n. & uictoriam contra diabolum, operatus eſt hominum ſalutē. Et ſicut Apoſtolus dicit, angeli in miniſterium mittuntur propter eos q hæreditatem capiunt ſalutis. Notandumque eſt quod uincenti tentationē aſſiſtunt Angeli miniſtrantes. Beda. Conſiderandū etiam quod Chriſtus inter beſtias commoratur ut homo, ſed miniſterio utitur angelico ut Deus. Et nos cum in heremo ſanctæ cōuerſationis beſtiales hominum mores

Exēplū Chriſti.

res impolluta mente toleramus, miniſterium Angelorū meremur, à quibus corpore abſoluti ad æternam beatitudinem transferemur. Hie. Vel tunc beſtiæ pacatæ nobiſcum ſunt, ſicut in archa animalia munda cum immundis, cum caro non concupiſcit aduerſus ſpiritum: Poſt hoc angeli miniſtri mittuntur nobis, ut reſponſa, & ſolatia cordibus vigilantibus dent.

Poſtquam autem traditus eſt Ioannes, uenit Ieſus in Galilææ, prædicans Euangelium regni Dei, dicens. Quoniā impletū eſt tēpus, & appropinquauit regnū Dei. Pœnitemini & credite Euangelio.

Chry. Marcus Euangeliſta Matthæum in ordine ſequitur, & ideo poſtquam dixit angelos miniſtrare, ſubiungit: Poſtquā autē traditus eſt Ioānes, uenit Ieſus &c. Poſt tētationes, & angelos miniſtrātes recedit in Galilæā, inſtruens nos nō reſiſtere violentijs malignorum. Theo. Et ut oſtendat nobis ꝙ in perſecutionibus decet recedere, & nō expectare, cum uero inciderimus decet ſuſtinere. Chry. Receſſit ēt ut ad doctrinas & ſanationes ſeipſum conſeruaret priuſquam pateretur, hiſq; omnibus adimpletis fieret obediens vſque ad mortem. Beda. Ioanne tradito recte incipit dn̄s prędicare. vnde ſequitur: Prædicans Euangelium regni Dei. Deſinente.n. lege, conſequenter oritur Euangelium. Hie. Ceſſante vmbra, adeſt veritas: Ioannes in carcere, lex in Iudæa. Ieſus in Galilæa, Paulus in Gentibus prædicans Euangelium regni. Regno.n. terreno ſuccedit paupertas, paupertati chriſtianorum regnum tribuitur ſempiternum. Honor āt terrenus ſpumæ, aquæ, uel fumo, ſeu ſomno comparatur. Beda. Nemo autem putet traditionem Ioannis in carcerem ſtatim poſt tentationē 40. dierum & ieiunium domini factā. Quiſquis.n. Euangelium Ioannis legerit inueniet dn̄m ante traditionem Ioannis multa docuiſſe, & multa miracula feciſſe; habes.n. in Euangelio ipſius, Hoc fecit initium ſignorum Ieſus, & poſtea, Nec dum .n. miſſus erat Ioannes carcerem. Fertur āt quia cum legiſſet Ioannes Matthæi Marci & Lucæ volumina, probauerit quidem textum hiſtoriæ, & uera eos dixiſſe firmauerit, ſed vnius tantum anni in quo & paſſus eſt poſt carcerem Ioannis hiſtoriam texuiſſe. Prætermiſſo itaq; anno, cuius acta à tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis antequam clauderetur Ioannes in carcere geſta narrauit. cū ergo dixiſſet Marcus, Quia uenit Ieſus in Galilæam prædicans Euangelium regni: ſubiungit dicens, Qm̄ impletum eſt tempus, &c. Chry. Siquidem cōpleto tempore, qn̄.ſ.n. venit plenitudo tēporis, miſitq; Deus filiū ſuū, cōueniens fuit humanum genus ultimam conſequi Dei diſpēſationem. Et ideo dicit, ꝙ appropinquauit regnum Dei. Regnum autem Dei idem eſt ſecundum ſubſtantiā cum regno cœlorum, quamuis differt rōne. Regnum.n. Dei intelligitur quo Deus regnat: hoc uero eſt in regione uiuentiū, qn̄ facie ad faciem Deum videntes in bonis promiſſis exiſtent. Siue amorem quis velit ſuſcipere illam regionem, ſiue aliquam aliam confirmationem eorum qui imaginem induūt ſupernorū, quæ per cœlos intelligūtur. Satis.n. apparens eſt ꝙ regnum Dei, neque loco neq; tempore concluditur. Theo. Vel cōpletū eſſe dicit dominus tēpus legis, quaſi diceret: uſque ad tempus præſens operabatur lex, amodo operabitur regnū Dei, quod eſt ſecundum Euangeliū conuerſatio, quæ conuenienter aſſimilatur regno cœlorū. Cū.n. vides aliquem carne indutū ſecundum Euangeliū uiuere, nūquid nō dices qm̄ iſte hēt regnum cęlorū? quod non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia & pax & gaudiū in Spiritu ſancto. Sequitur; Pœnitemini. Hie. Pœnitentiam.n. agit qui uult æterno bono, ſ. regno Dei adhærere. Qui.n. deſiderabat nucleū, frangit nucem. Amaritudinem radicis dulcedo pomi compenſat. Periculum maris, ſpes lucri delectat. Dolorem medicinæ, ſpes ſalutis mitigat. Præconia autem Chriſti illi narrare dignè poſſunt, qui ad palmam indulgentiæ meruerunt peruenire. & ideo poſtquā dixit, Pęnitemini; ſubiunxit; Et credite Euangelio. Nam niſi credideris, non intelligetis; pœnitemini igitur & credite, id eſt renunciate operibus mortuis. Quid.n. prodeſt credere ſine bonis operibus? non tn̄ bonorum operū meritum adducit ad fidem, ſed fides incipit, ut bona opera conſequantur.

Deihabere baptiſmū hic loquitur.

Euangelii Ioannis ratio.

Et præteriens ſecus mare Galilææ, uidit Simonem & Andream fratrem eius mittentes retia in mare (Erant enim piſcatores.) Et dixit eis Ie-

ſus Venite poſt me, & faciã uos fieri piſcatores hominum Et protinus relictis retibus ſecuti ſunt eũ. Et progreſſus inde puſillum uidit Iacobum Zebedæi & Ioannem fratrem eius, & ipſos in naui componentes retia, & ſtatim uocauit illos Et relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenariis, ſecuti ſunt eum.

Glo. Poſita prædicatione Chriſti ad turbas, agit Euangeliſta de uocatione diſcipulorũ, quos fecit ſuæ prædicationis miniſtros, unde ſequitur: Et præteriens ſecus mare Galilææ &c. Theo. Sicut Ioannes Euangeliſta refert præcurſoris erant diſcipuli, Petrus & Andræas, uidentes uero ꝙ Ioannes de Ieſu teſtimonium dederat, adiuncti ſunt ei, poſt hæc dolentes quia Ioãnes traditus erat, ad artem propriam ſunt reuerſi, unde ſequitur, Mittentes retia in mare. Erãt. n. piſcatores. Vide ãt eos de laboribus propriis enutritos, & non ex iniquitate. Tales. n. digni erant Chriſti primi diſcipuli fieri, unñ ſubditur; Et dixit eis Ieſus; Venite poſt me, nunc ſecundo illos uocat. Eſt. n. hæc ſecunda uocatio reſpectu illius quæ legitur in Ioanne. Ad quid ãt uocentur, oſtendit cum ſubdit; Faciã uos fieri peſcatores hoĩum. Rem. Quia per rete ſanctæ prędicationis. piſces. i. homines, de profundo pelagi, id eſt infidelitatis ad lucẽ fidei traxerunt. Admiranda ãt eſt iſtã piſcatio. Piſces. n. cum capiuntur mox moriuntur, homines cum capti ſunt uerbo prædicationis, potius uiuificãtur. Beda. Piſcatores ãt & illiterati mittuntur ad prædicandũ, ut fides credẽtiũ in uirtute Dei, non in eloquentia, atque in doctrina eſſe putaretur. Sequitur; Et protinus relictis retibus ſecuti ſũnt eum. Theo Nõ. n. oportet interuallũ facere, ſed ſtatim ſequi dñm. Poſt hos uero piſcatur Iacobum & Ioãnẽ, quia & illi pauperes exiſtẽtes, tñ ſenectutem nutriebant paternam. unde ſequitur; Et progreſſus inde puſillũ, ui. Iaco. Zebedei. Reliquerunt autem patrem quia in ſequela Chriſti eos erat impediturus. Sic & tu cũ à parẽtibus impedieris, relinque eos & accede ad Deum. Oſtenditur autẽ ꝙ Zebedæus nõ credidit. Mater uero apoſtolorũ credidit, quę ſecuta eſt Chriſtum mortuo Zebedæo. Bed. Queri ãt põt qũo binos uocauerit de nauiculis piſcatores? Primo Petrum & Andreã, deinde pgreſſus paululum alios duos filios Zebedęi, cũ Lucas dicat Iacobum & Ioannẽ uocatos fuiſſe ad adiuuãdũ Petrum & Andreã, & Chriſtũ Petro tñ dixiſſe; Noli timere, ex hoc iã hoĩes eris capiens, ſimul tñ ſubductis ad terrã nauibus eos fuiſſe ſecutos. Vñ intelligẽdũ eſt hoc primo eſſe factum qđ Lucas inſinuat & poſtmodũ ad capturã piſciũ eos ex more remeaſſe, ut poſtea fieret quod Marcus hic narrat. Tunc. n. ſecuti ſunt dñm, nõ ſubductis ad terram nauibus tãquã cura redeũdi, ſed tãquã uocantẽ ac iubentẽ ut ſequerentẽ. Hie. Myſticè ãt hac quadriga piſcatorum uehimur ad æthera ut Elias. His quatuor angulis conſtruitur prima eccleſia, his quatuor literis hebraicis tetragrammatõ nomen dñi agnoſcitur à nobis, quibus ſimili exemplo pręcipitur ut audiamus uocẽ dñi uocantis, & obliuiſcamur pupillum uitiorum, & domum paternæ conuerſationis, quæ eſt ſtultitia Deo, & rete aranearum, in quo nos uelut culices penè lapſos tenebat aer, qui pẽdet in nihili, nauẽ priſtinæ cõuerſationis abominantes. Pellibus. n. mortuis tegiẽ Adã, qui eſt genitor noſter ſcđm carnẽ, & nunc depoſito uetere hoĩe cum actibus ſuis nouum ſequẽtes hominem pellibus tegimur Salomonis, quibus ſpõſam gloriatur ſe eſſe formoſam factã. Simõ ãt obediens, Andreas uirilis, Iacobus ſupplantans, Ioãnes gratia in latino ſonãt. Quibus quatuor nominibus in imaginẽ Dei conuertimur, obedientia ut audiamus, uirilitate ut pugnemus, ſupplantatione ut perſeueremus, gratia ut cõſeruemur. Quæ quatuor uirtutes cardinales dicuntur, per prudentiam. n. obedimus, per iuſtitiam uiriliter agimus; per temperantiam ſerpentem calcamus, per fortitudinẽ gratiã Dei meremur. The. Sciendum eſt etiam hoc, quoniam primo uocatur actio, deinde contemplatio, qui quidem eſt circa Petrum, actionem ſignificat, qui uero circa Ioannem, contemplationem. Petrus enim feruidiſſimus & magis ſollicitus alijs: Ioannes uero theologus fuit excellentiſſimus.

Nota. — Conſenſus Euãgelicus.

Et ingrediuntur Capharnaũ, & ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogam, docebat eos. Et ſtupebãt ſuper doctrina eius. erat enim docens eos quaſi poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ.

Hier. Marcus dicta euangelii in ſeipſo diſpo-

diſponens ordinem hiſtoriæ non ſecutus, myſteriorum ordinem ſeruat. unde ſabbatis primam uirtutem narrat, dicens: Et ingrediuntur Capharnaum. Theo. A Nazaret recedens. In die autem ſabbati quãdo ſcribæ congregabantur tunc docẽs ſynagogã intrauit. unde ſequitur; Et ſtatim ſabbatis ingreſſus in ſynagogã docebat eos. Etenim lex ad hoc ſabbatis feſtare iubebat, ut lectioni ſtudentes conuenirẽt in unũ. Docebat autem Chriſtus arguendo, nõ adulãdo ſicut phariſæi. unde ſequitur. Et ſtupebant ſup doctrina eius. Erat.n. docens eos quaſi poteſtatẽ habens; & nõ ſicut ſcribæ: docebat ẽt in poteſtate trãſmutans homines ad bonum, & per pœnam non credentibus minabatur. Beda. Scribæ etiam docebant populos quæ ſcripta ſunt in Moyſe & prophetis: Ieſus uero quaſi Deus & dominus ipſius Moyſi libertate uoluntatis ſuę, uel ea quæ minus uidebãtur addebat in lege, uel commutans prædicabat in populo, ut in Matthæo legimus. Dictũ eſt antiqs ego autem dico uobis.

*Et erat in ſynagoga eorum homo in ſpiritu immundo, & exclamauit, dicens: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti * perdere nos. Scio quòd ſis ſanctus Dei. Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens; Obmuteſce, & exi de homine. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans uoce magna, exiit ab eo. Et mirati ſunt omnes, ita ut conquirerent inter ſe, dicẽtes: Quidnam eſt hoc? Quæ nam doctrina hæc noua, quia in poteſtate ſpiritibus immũdis imperat, & obediunt ei. Et proceſſit rumor eius ſtatim in omnem regionem Galilææ.*

* *Ante tempus.*

Beda. Quoniam inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum contra ipſum mortis auctorem, primo debuit medicina ſalutis operari, & ideo dicitur. Et erat in ſyna. eorum &c. Chry. Spiritus quidem Angelus & aer & anima nuncupatur, & etiã Spiritus ſanctus. Ne igitur propter communicantiem nominis in eorum decidamus, addit immũdo: immundus autẽ dicitur propter impietatem ac elõgationẽ à Deo, & quia omnibus immundis & prauis operationibus ſe immiſcet. Aug. 10. de ciui. Dei. Contra ſuperbiam porrò dęmonũ quantam uirtutem habeat Dei humilitas quæ in forma ſerui apparuit, ipſi dęmones ita ſciſſe, ut eidem domino infirmitate carnis induto hoc exprimerẽt. Sequiť enim Et exclamauit, dicens: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti &c. Clarum eſt in his uerbis ꝙ in eis & ſcientia erat, & charitas nõ erat. Pœnã quippe ſuam formidabant ab illo, nõ in illo iuſtitiam diligebãt. Bed. Dæmones enim dominum in terris cernẽtes ſe cõtinuo iudicandos credebãt. Chry. Vel hoc ita dicit, quaſi diceret, auferens immunditiam diuinamq́ue imponẽs cognitionem hominum animabus, nobis locum in hominibus non das. Theo. Exire enim ab homine perditionem ſuam dicebat dæmonium. immiſericordes enim exiſtunt dæmones, malum aliquod pati ſe exiſtimantes cum homines nõ moleſtant. Sequitur: Scio ꝙ ſis ſanctus Dei. Chry. Quaſi diceret; Conſidero aduentum tuum, nõ enim firmam ac certam aduentus Dei habebat notitiam. Sanctum autem dicit eum nõ unum de pluribus, quia & ſanctus erat vnuſquiſque propheta, ſed unum eum eſſe denunciat. Per articulum qui in græco ponitur, unum oſtendit, per timorem uero, omnium dominum recognoſcit. Aug. Tantum enim eis innotuit, quantum uoluit, tãtum autem uoluit, quantum oportuit. Sed innotuit nõ ſicut Angelis ſanctis, qui eius ſecundum id quod eſt uerbum participata æternitate perfruuntur, ſed ſicut eis terrẽdis innoteſcendus fuit, ex quorũ tyrãnica poteſtate fuerat liberaturus prædeſtinatos. Innotuit ergo dęmonibus nõ per id ꝙ eſt vita æterna, ſed quędã tẽporalia ſuæ uirtutis effecta, quæ Angelicis ſenſibus ẽt malignorũ ſpirituum potius quàm infirmitati hominũ poſſint eſſe conſpicua. Chry. Non autẽ uolebat ueritas teſtimonia ſpirituum immundorum. unde ſequitur: Et comminatus eſt ei Ieſus, dicens: &c. Vnde dogma ſalutiferum nobis datur, ne credamus dæmonibus quãtuncunque denũciẽt ueritatem. Sequitur, Et diſcerpẽs eum ſpiritus &c. Quia.n. homo ille tanquã ſapiẽs loquebať ac diſcrete uerba proferebat ne putaretur ꝙ nõ ex dæmone, ſed ex corde uerba componeretur, uirum diſcerpi ꝑmiſit à dæmone, ut oſtenderet dæmonẽ eſſe qui loquebatur. Theo. Vt uidentes cernerẽt à quo malo liberabatur hõ, & propter miraculum crederent. Beda. Poteſt autem uideri cõtrariũ, quõ diſcerpẽs, uel ſicut ꝗdã codices hñt, cõuexãs cũ exiuerit? cũ

nihil

nihil ei nocuerit ſecundum Lucam, ſed & ipſe Lucas dicit, & cũ proieciſſet eum dæmonium in medium, exiit ab eo, nihilq́; ei nocuit. vnde intelligitur hoc dixiſſe Marcũ. Cõuexans eũ, ſiue diſcerpens, quod Lucas dicit, Cũ proieciſſent eum in medium; ut quod ſecutus ait: Nihilq́; ei nocuit: hoc intelligatur ꝙ illa iactatio membrorum atque vexatio nõ eum debilitauit: ſicut ſolẽt dæmonia exire etiam quibuſdam membris amputatis atque euulſis. Viſa autẽ virtute miraculi, nouitatem dominicæ admirantur doctrinæ, atque ad inquiſitionẽ eorum quæ audierant, per ea quæ viderant, excitãtur. Vnde ſequit: Et mirati ſunt omnes &c. Ad hoc.n. fiebant ſigna vt per hoc, euangelio regni Dei quod ꝑdicabatur, certius crederetur, dũ hi q cęleſtia terrigenis gaudia promittebãt, cœleſtia in terris ac diuina opera monſtrabant. Prius autem (teſte euangeliſta) erat docens eos quaſi poteſtatem habens, & nunc, turba atteſtante, in poteſtate imperat ſpiritibus immundis, & obediũt ei. Sequitur: Et proceſſit rumore ius ſtatim &c. Glo. Et enim quæ homines multum mirantur prompte diuulgãt, quia ex abundantia cordis os loquitur. Hiero. Myſticè autem Capharnaum villa cõſolationis interpretatur, ſabbatũ aũt requies. *Allegorica pulchra.* Homo in ſpiritu immundo requie & cõſolatione ſanatur, vt locus & tẽpus cõgruãt ſaluti: homo in ſpiritu immũdo genus humanum eſt in quo immũditia regnauit ab Adã vſque ad Moyſen. nam ſine lege peccauerunt, & ſine lege perierunt. Qui ſciẽs ſanctũ Dei obmuteſcere iubetur, dũ ſcientẽs quidem Deum nõ ſicut Deum glorificauerunt, ſed ſeruierunt potius creaturæ, quàm creatori. Spiritus diſcerpens hominẽ exiit ab eo. Appropinquante ſalute, appropinquauit tẽtatio. Pharao. dimiſſus ab Iſrael, perſequitur Iſrael; Diabolus contẽptus ſurgit in ſcandala.

Et protinus egredientes de ſynagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ, cũ Iacobo, & Ioanne. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans, qui ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehenſa manu eius, & continuo dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis.

Bed. Primo debuit lingua ſerpentia ne vltra virus ſpargeret concludi, deinde fœmina quæ primo ſeducta eſt à carnalis concupiſcentiæ febre ſanari. vnde dicitur: Et protinus egrediẽ. de ſynagoga venerũt &c. Theo. Receſſit enim vt conſuetudo erat in ſabbato circa veſperam ad edendũ in Diſcipulorum domum. Quæ autem miniſtrare debebat, febribus tenebatur. vnde ſequitur. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans. Chry. Diſcipuli autem tanquam exinde utilitatem aliquam recepturi, non expectantes veſpere ſocrũ Petri ſanari ꝑcabantur. vnde ſequitur. Qui ſtatim dicũt ei de illa. Beda. In euangelio autẽ Lucæ ſcriptũ eſt ꝙ rogauerũt illum pro ea. Modo.n. Saluator rogatus, modo vltrò curat ægrotos, oſtẽdens ſe contra vitiorũ quoq; paſſiones & præcibus ſemper annuere fideliũ, & ea nõnunquã quæ ipſi minime intelligunt vel intelligenda dare, vel pie petentibus etiam nõ intellecta dimittere, iuxta id quod pſalmiſta poſtulat: Ab occultis meis mũda me dñe. vnde hic rogatus ſanat. Sequitur enim: Et accedẽs eleuauit eã apprehenſa manu eius. Theo. Per hoc ſignificatur ꝙ ſi aliquis infirmatur, à Deo curabitur ſi ſanctis miniſtrauerit ob Chriſti amorem. Beda. Quod autem ſabbatis maxime medicinæ doctrinæque ſuæ dona frequentat, docet ſe non ſub lege eſſe, ſed ſupra lege, nec Iudaicũ eligere ſabbatũ ſed verum ſabbatum, dilectamque domino eſſe requiẽ, ſi ſaluti ſtudẽtes animarum ab opere ſeruili, id eſt à cunctis contineamus illicitis. *Sabbati ſignius.* Sequitur: Et cõtinuo dimiſit eam febris &c. Sanitas quę domini cõfertur imperio ſimul tota redit tanto robore comitante, vt eis cõtinuo qui ſe adiuuant miniſtrare ſufficiat. Si autem virum à dęmonio liberatum moraliter animum ab immũda cogitatione purgatum ſignificare dixerimus conuenienter fœmina à febribus ad imperium domini curata, carnem oſtendit à concupiſcentiæ ſuæ feruore per continentiæ præcepta frenatam. Hier. Febris enim intemperantiam ſignificat, de qua nos filij ſynagogæ per manum diſciplinæ, deſiderij eleuatione ſanamur, & huius qui ſanat nos miniſtramus voluntati. Theo. Febricitat aũt qui iraſcitur: vt ex ira manus effrenatus extendat, ſed ſi ratio retineat manum eius ſurget, & ſic ratio miniſtrat.

Veſpere autem facto cũ occidiſſet ſol, afferebãt ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes,

tes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuã. Et curauit multos qui vexabantur varijs lãguoribus, & dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

Theo. Quia turbæ conſiderabant neminem licere die ſabbati curare: huius gratia ſolis expectabant occaſum, vt cumdos ad Ieſum adducerent. vnde dicitur: Veſpere aũt fa. &c. Sequit. Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus. Chry. Per hoc autem ꝙ dicit multos: omnes oportet intelligere iuxta ſcripturæ cõſuetudinẽ. Theo. Vel multos dicit. Erant.n. quidam infideles qui minime curati ſunt propter incredulitatem eorum. Multos ergo ex oblatis ſanauit, illos ſ. qui fidem habebant. Sequitur. Et dæmonia multa eiiciebat &c. Aug. de quæ. no. & ve. te. Sciebant.n. dæmonia Chriſtum eſſe qui per legem fuerat repromiſſus: omnia.n. ſigna videbant in eo quæ dixerant prophetæ: myſterium autem diuinitatis eius ignorabant, ſicut & principes eorum. Si.n. cognouiſſent nunquam dominum maieſtatis crucifixiſſent. Beda. Quem .n. dierum 40. ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat, nec tentãdo valuit an Dei filius eſſet experiri: iam nunc per ſignorum potentiam vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe Dei filium. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Dei filium non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum. Theo. Ideo autem non ſinebat loqui dæmonia, docens nos non credere eis etiã ſi vera dicant. Si.n. inuenerit aliquos ſibi credentes, veritatibus mendacia miſcent. Chry. Non eſt autem contrarium ei quod hic dicitur, hoc qđ Lucas dicit, ꝙ exibant dæmonia à multis clamantia & dicentia, quia tu es Chriſtus filius Dei: ſubiungit enim; Et increpans nõ ſinebat ea loqui. Marcus enim multa ſub breuitate pertranſiens circa finem prædictorum verborum loquitur. Beda. Myſticè autem ſolis occubitus paſſionem mortemque ſignificat illius qui dixit, Quandiu in mundo ſum, lux mundi ſum, & ſoli occidẽte plures quam ante dæmoniaci, & ægroti ſanantur: quia qui temporaliter in carne viuens paucos Iudæorũ docuit, omnibus per orbem gentibus fidei ſalutiſq; dona tranſmiſit. Hier. Ianua autem regni moraliter pœnitentia eſt, cum fide quæ operatur ſalutem languoribus varijs: varia etenim ſunt vitia, quibus langueſcit ciuitas mundi. *Allegoricus ſẽſus.*

*Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit in deſertum locum, ibique orabat. Et perſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum * veniſſent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Et ait illis, Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem, ad hoc enim veni. Et erat prædicans in ſynagogis eorum in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens.* ** Inueniſſent eum.*

Theo. Poſtquam dñs infirmos curauit ſeorſum recedit. vnde dicitur: Et diluculo valde ſurgẽs egreſſus abiit in deſertum locum. In quo docuit nos non facere aliquid ad apparentiam, ſed & ſi bonis aliquid operamur non propalare. Sequitur, Ibiq; orabat. Chry. Non quia oratione indigeret, Ipſe.n. erat qui hominum orationes ſuſcipiebat, ſed hoc quidẽ diſpenſatiue agens forma bonæ operationis nobis eſt factus. Theo. Oſtendit.n. nobis ꝙ Deo debet attribui ſi aliqđ boni facimus, & ei debemus dicere, Quoniam omne datum optimum deſuper eſt deſcendens à te. Sequitur, Et perſecutus eſt illũ Simõ &c. Chry. Lucas autem dicit turbas acceſſiſſe ad Chriſtum & dixiſſe, qđ Marcus hic dicit dixiſſe Apoſtolos ſubdens, Et cum veniſſent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Non autem inuicem contradicunt. *Concor. Euange.* Suſcepit.n. Chriſtus & poſt Apoſtolos turbã coniungi Chriſti pedibus anhelãtem, gaudens autem eos ſuſcipiebat, ſed volebat eos dimittere, vt & reliqui doctrinæ eius participes eſſent, tanquã non multo tempore in mundo moraturus. Et ideo ſequitur. Et ait, eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem. Theo. Tranſit.n. ad illos magis indigentes, quia doctrinam cõcludere non conuenit in vno loco, ſed vbiq; radios eius extendere. Sequitur: Ad hoc enim veni. Chry. In quo manifeſtat exinanitionis, id eſt incarnationis myſterium, & diuinitatis ſuæ dominium; dum ſcilicet aſſerit ſpõte ſe in mundum veniſſe. Lucas vero dicit, Ad hoc miſſus ſum, denuncians diſpenſationem, & Dei patris bonam voluntatẽ de filij incarnatione. Sequitur, Et erat prædicans in ſynagogis &c. Auguſti. de con. euan. In hac autem prædicatione quam dicit eum habuiſſe in omni Galilæa, intelli-

gitur

cerdotem mittit Saluator, ad probationē
medelæ, & ne extra templum fieret, ſed in
oratione cum populo computetur. Mittit
etiam quæ ſunt legis adimplens, vt Iudæo
rū linguam maliloquam obturaret. Opus
quidem ipſe compleuit probationem ope
ris illis dimittens. Beda. Vt. ſ. intelligeret
ſacerdos eum non legis ordine, ſed gratia
Dei ſupra legem eſſe curatum. Sequitur:
Et offer pro emundatione tua, quod præ-
cepit Moyſes in teſtimonium illis. Theo.
Præcepit quidē munus offerre quod ha-
bebant in conſuetudine qui mundaban-
tur offerre, tanquā in huiuſmodi teſtimo-
nium, ꝙ non erat contra legem, ſed magis
legem confirmabat, intantum ꝙ ipſe legis
operaretur præcepta. Beda. Si quidē uero
mouet qſio dñs Iudaicum vt approbare ſa
crificiū, cū id non recipiat eccleſia? memi
nerit ꝙ nondū obtulerat in paſſione holo
cauſtum ſuum. Nō aūt oportebat offerri ſi
gnificantia ſacrificia priuſquā illud quod
ſignificabatur confirmatū eſſet cōteſtatio
ne apoſtolorum prædicātium, & fide credē
tium populorum. Theo. Leproſus āt, quan
uis dñs prohibuerit beneficium, patefecit.
vnde ſequitur: At ille egreſſus cœpit præ-
dicare & diffamare ſermonē. Oportet. n.
beneficiatum gratum eſſe, & gratias redde
re ēt ſi benefaciens nō indigeat. Greg. 19.
Moral. Merito autem quæritur, quid nam *Doctri-na moralis.*
ſit ꝙ dñs quæ geſſit abſcondi uoluit, & nec
ad horam potuerunt abſcondi? Sed notā
dū, miraculum faciens taceri iuſſit, & ta-
men taceri nō potuit, ut uidelicet electi e
ius exempla doctrinæ illius ſequentes in
magnis quæ faciunt, latere quidem in uo
luntate habeant, ſed ut proſint aliis prodā
tur inuiti. Non ergo uoluit quicquam fieri
& minime potuit: ſed quid velle eius mē-
bra debeant, quidve de eius ēt uolentibus
fiat, doctrinæ magiſterio exemplum dedit.
Beda. Vnius autē perfecta ſaluatio multa
ad dñm cogit turbas; unde ſubditur. Ita ut
iam non poſſet manifeſte introire in ciui-
tatē, ſed foris in deſertis locis eſſe. Chry.
Leproſus. n. ubique prædicabat mirabilem
curationem, ita ut omnes currerent ad vi
ſum, & fidem curantis, ut propter hoc dñs
in ciuitatibus euangelizare non poſſet, ſed
in hæremis conuerſaretur. unde ſequitur:
Et conueniebant ad eum undique. Hiero.
Myſticè lepra noſtra peccatum primi ho-
minis eſt, quæ à capite cœpit quando re-
gna mundi deſyderauit. Radix. n. omnium
malorum eſt cupiditas. unde Giezi auari-
tiam ſecutus, lepra ſuffunditur. Beda. Ex-
tenta uero manu Saluatoris, hoc eſt, incar
nato Dei verbo, humanamq; contingente
naturam ab erroris priſci varietate mun-
datur. Hie. Quæ quidem lepra vero ſacer
doti, ſecundum ordinem Melchiſedech,
oſtenſa oblatione mundatur, eo dicente
nobis: Date eleemoſynam, & omnia mun-
da ſunt uobis. Quòd autem nō poterat Ie-
ſus manifeſte in ciuitatē introire &c. ſigni
ficatur ꝙ non omnibus manifeſtatus eſt Ie
ſus, qui latis atque plateis ſeruiunt lau-
dibus, & proprijs volūtatibus, ſed his qui
foris cum Petro exeunt, & in deſertis lo-
cis ſunt, quæ elegit dñs ad orandum & re-
ficiendum populum; qui. ſ. deſerunt dele-
ctationes mundi, & omnia quæ poſſident,
vt dicant: Portio mea dominus. Gloria ve
ro dñi manifeſtatur his qui conueniunt vn
dique, id eſt per plana, & ardua, quos ni-
hil pōt ſeparare à charitate Chriſti. Beda.
Poſt factum etiam in ciuitate miraculum
ſecedit dominus in deſertum, ut oſten
dat ſe magis quietā & à ſeculi curis remo
tam diligere uitā, atque ob huius appeti-
tum ſe ſanandis curā adhibere corporibus

CAPVT II.

ET iterum intrauit Capharnaū poſt dies octo, & auditū eſt quòd in domo eſſet, & cōfeſtim cōuenerunt multi, ita ut non caperet eos domus * *neq; ad ianuā, & loquebatur eis uerbum. Et uenerunt ad eū ferentes paralyticū, qui à quatuor portabatur. Et cū nō poſſent offerre eū illi præ turba. nudauerūt tectum ubi erat & patefaciētes. ſubmiſerūt grabatū in quo paralyticus iacebat. Cū aūt uidiſſet Ieſus fidē illorū, ait paralytico. Fili dimittuntur tibi peccata tua. Erant aūt illic quidam de ſcribis ſedentes, & cogitantes in cordibus ſuis. Quid hic ſic loquitur? Blaſphemat. Quis pōt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dixit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere paralytico, Dimittūtur tibi peccata, an dicere,*

** Ita ut non caperent, neque ad ianuam.*

ſenſibiles, non in hoc conſentientes quòd peccata ualeat dimittere, qui nouit eorũ corda. unde dñs certificat de curatione animæ per curationem corporis, demonſtrãs per viſibile inuiſibile: per id quod eſt facile difficilius, quamuis ipſi non ita crederent. Phariſæi.n. difficilius credebãt ſanare corpus, tanquam manifeſtum: animam uero curare facilius, quia inuiſibilis eſt medela. ita vt talia cogitarent. Ecce corpus curare deſinit, & inuiſibilẽ curat animã: magis ãt ſi ualuiſſet, corpus iam curaſſet, & non ad inuiſibile refugiſſet. Saluator igitur oſtendens q̃ utraque põt, ait. Quid eſt facilius? q. d. Ego quidem per corporis medelam, quæ ſecundum ueritatem facilior eſt, difficilior aũt uobis uidetur, oſtendam uobis animę ſanitatem, quæ difficilior eſt. Chry. Et quia dicere quàm facere facilius eſt, adhuc manifeſta erat contradictio, quia opus nondum erat manifeſtum. unde ſubdit: Vt autem ſciatis &c. q. d. quoniam de verbo diffiditis, operationem inducam, q̃ erat inuiſibile confirmantem. Signanter autem dicit: In terra dimittendi peccata, ut oſtenderet q̃ humanæ naturæ poteſtatem diuinitatis uniuit indiuiſibili unione. quia & ſi factus eſt homo, tamen Dei uerbum permanſit: & ſi per diſpenſationẽ in terris cum hominibus conuerſaretur, non tamen prohibebatur miracula perpetrare, ac remiſſionem tribuere peccatorũ: non.n. humanitas diminuit aliquid de proprietatibus diuinitatis, nec diuinitas impediuit Dei uerbum incommutabiliter, & ueraciter in terris, ſecundum carnem fieri filium hominis. Theo. Dicit ãt. Tolle grabatum tuum, ad maiorem miraculi certitudinem, oſtendens, q̃ non eſt ſecundum fantaſiam, ſimulq́; ut oſtenderet q̃ non ſolum curauit, ſed & fortitudinem dedit, ſic animas non ſolum à peccato cõuertit, ſed eis virtutem tribuit ad operandum mandata Beda. Fit igitur carnale ſignũ, ut probetur ſpiritale, quanquam eiuſdem uirtutis ſit & corporis, & animæ uitia dimittere. unde ſequitur. Et ſtatim ille ſurrexit, & ſublato grabato, abijt coram oĩbus. Chry. Prius aũt id quod quærere uenerat, ſ. animam remittendo, peccata curauit, ut cum non credentes dubitauerunt, tunc opus adducat in medium, ut uerbum opere confirmetur, & per manifeſtum occultũ, animæ. ſ. ſanitas, per medelam corporis oſtendatur. Beda. Datur ẽt nobis intelligentia: propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates, & idcirco forſitan prius dimittuntur peccata, ut cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituat̃. Quinque.n. de cauſis affliguntur homines moleſtiis carnis, aut propter merita augẽda, ut Iob & martyres, aut propter humilitatem conſeruandam, ut Paulus ab angelo ſatanæ, aut ob peccata intelligẽda, & corrigenda, ut Maria ſoror Moyſi, & hic paralyticus, aut ad gloriam Dei, ſicut cęcus natus & Lazarus, aut ad initium dãnationis, ſicut Herodes. Miranda eſt ãt diuinæ potentiæ uirtus, ubi nulla tẽporis interueniente mora iuſſu Saluatoris ſalus feſtina comitatur. unde ſequitur. Ita ut admirarentur. Relinquentes maius. ſ. remiſſionẽ peccatorum, admirantur tantummodo quod apparet, corporis. ſ. ſanitatem. Theo. Nõ eſt aũt hic paralyticus qui à Ioanne curatus narratur. Ille.n. hominem non habebat, hic uerò quatuor, ille in probatica piſcina curatur, hic uero in domo. Eſt autem unus qui à Matthæo, & Marco curatus narratur. Myſticè aũt eſt & nunc Chriſtus in Capharnaũ, in domo. ſ. cõſolationis, id eſt in eccleſia quæ eſt domus paralytici. Beda. Prædicante aut dño in domo, nõ capiuntur neq; ad ianuam, quia prædicante in Iudæa Chriſto, Gentiles ad audiendũ nondum intrare ualuerunt, ad quos tamẽ etſi foris poſitos, doctrinæ ſuæ uerba per prædicatores direxit. Hie. Paralyſis autẽ typus eſt corporis, quo piger iacet in mollitie carnis, habẽs deſideriũ ſalutis. Theo. Si ergo ego diſſolutis potẽtijs animæ quaſi paralyticus, in uirtuoſis habeat ad bonũ, & attollat à 4. Euangeliſtis, & ad Chriſtum adducar, audiamque tunc fili, & relinquuntur mihi peccata. filius enim Dei ſit aliquis propter mandatorum operationem. Beda. Seu quia quatuor ſunt uirtutes quibus ad promerendam ſoſpitatem homo fiducia mentis erigitur, quas nonnulli prudentiam, fortitudinem, temperãtiam, & iuſtitiam nuncupant. Deſiderant ãt paralyticum Chriſto offerre, ſed turba interpoſita ab omni parte recluduntur, quia ſępe anima poſt infirmi corporis deſidiam

Reuelatur ſecretum.

Allegoricus ſẽſus.

re. Surge tolle grabatū tuum & ambula? Vt autē ſciatis quia filius hominis hēt poteſtatē in terra dimittēdi peccata (ait paralytico), Tibi dico ſurge, tolle grabatū tuū & uade in domū tuā. Et ſtatim ſurrexit ille & ſublato grabato, abiit inde coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum dicentes. Quia nunquam ſic uidimus.

Beda. Quia nec carnales ſuperna pietas deſerit, quin etiam his gratiam ſuæ uiſitationis, per quam & ipſi ſpiritales effici valeant, indulget poſt deſertum dñs redit in ciuitatem. vnde dicitur: Et iterum intrauit Caph. &c. Aug. de conſen. euang. Matthæus āt hoc miraculum quod ſequitur ita ſcribit tanquam in ciuitate domini factum ſit, Marcus aūt hoc in Capharnaum, quod difficilius ſolueretur, ſi Matthæus ét Nazareth nominaret. Nunc uero cum potuerit ipſa Galilæa dici ciuitas Chriſti, quia in Galilæa erat Nazareth, quis dubitauerit in ciuitate ſua hoc feciſſe dominum, cum hoc feceritin Capharnaū ciuitate Galilææ? præſertim quia & ipſa Capharnaum ita excellebat in Galilæa, ut tanquam metropolis haberetur. Vel Matthæus prætermiſit, quæ geſta ſunt, poſtquā uenit in ciuitatē ſuam, donec veniret Capharnaum, & ſic adiungit de ſanato paralytico, ſubiungens, Et ecce offe. ei para. poſtquam dixerat ꝙ venit in ciuitatē ſuā: Chry. Vel Capharnaum ciuitatem eius dixit Matthæus, eo quod ſæpius illuc ibat, ac multa ibidem miracula perpetrabat. Sequitur. Et auditum eſt ꝙ in domo eſſet &c. Laborem.n. accedendi deſiderium audiendi ſuperabat. Poſt hoc paralyticū introducunt, de quo & Matthæus & Lucas dicunt. unde ſequitur. Et uenerunt ferentes ad eum paralyticum qui à quatuor portabatur. Inuenientesq; multitudine ianuā obturatā, per eam non valuerunt aliquatenus introire. Sperantes autē portitores eum qui portabatur curationis gratiā poſſe promereri, lectum cum onere ſubleuantes nudato tecto intromiſerunt cum lecto paralyticum ante faciē Saluatoris, & hoc eſt quod ſubditur. Et cum non poſſent offerre eū &c. Sequitur. Cum vidiſſet autem Ieſus fidē illorum, ait paralytico; Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Non qui[illegible] xit fidem paralytici, ſed portantiu[illegible] tingit, enim aliquando quod ali[illegible]

alterius conualeſcit. Beda. Intuendum ſanè quanti propr a cuiu'q; fides apud Deū valeat, ubi tantum valuit aliena, ut totus homo repente interius exteriusq; ſanatus exurgeret, aliorum merito alijs relaxarentur errata. Theo. Ipſius ét paralytici fidem uidit, etenim ille portari non ſineret, niſi curationis fidē haberet. Beda. Curaturus aūt hoīem à paralyſi dñs, primo peccatorum uincula diſſoluit, ut oſtēderet eū obnexus culparum, artuum diſſolutione fuiſſe damnatum, nec niſi his relaxatis, membrorum poſſe recuperatione ſanari. Mira āt humiditas deſpectū & debiliori ſq; membrorum diſſolutum cópagibus filiū uocat, quem ſacerdotes non dignabantur attingere. aut certē ideo filiū, quia dimittunt ei peccata ſua. Sequitur: Erant autem illic quidā de ſcribis ſedentes & cogitātes in cordibus ſuis. Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. Cyril. Arguunt aūt eū blaſphemiæ, mortis præcipitantes ſniam; erat.n. in lege mandatum quod quicunque blaſphemaret in Deum, morte puniretur. Hoc āt ei imponebant, quia ſibi attribuebant diuinam poteſtatem remittendi peccata unde ſubditur. Quis pōt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Solus.n iudex omnium poteſtatem hēt dimittendi peccata Beda. Qui per eos quoq; dimittit quibus dimittendi tribuit poteſtatem, & ideo Chriſtus vere Deus eſſe probatur, quia dimittere peccata quaſi Deus pōt. Errant itaq; Iudæi qui cum Chriſtū & Deū eſſe & peccatum dimittere poſſe credant, Ieſum tñ Chriſtum eſſe non credunt. Sed multo dementius errant Arriani, qui cū Ieſum & Chriſtum eſſe & peccata poſſe dimittere euangelii uerbis deuicti negare non audeant, nihilominus D[illegible] negare nō timēt. At ipſe perfid[illegible]eiyde rans, & occultorū co[illegible]te operū Deū ſe eſſe [illegible]
Quo ſtatim co[illegible]
q ſic cogita[illegible]
ita cogit[illegible]
oſtend[illegible]
gno[illegible]
[illegible] o[illegible]
[illegible]cuel[illegible]

Fides aliena prodeſt.

Concordia euāgeliorū.

Arriani damnantur.

ſenſibiles,non in hoc conſentientes quòd peccata ualeat dimittere, qui nouit eorú corda.unde dñs certificat de curatione animæ per curationem corporis, demonſtrás per viſibile inuiſibile:per id quod eſt facile difficilius,quamuis ipſi non ita crederent. Phariſæi.n.difficilius credebãt ſanare corpus,tanquam manifeſtum:animam uero curare facilius,quia inuiſibilis eſt medela.ita vt talia cogitarent. Ecce corpus curare deſinit,& inuiſibilẽ curat animã: magis ãt ſi ualuiſſet,corpus iam curaſſet, & non ad inuiſibile refugiſſet. Saluator igitur oſtendens q utraque pôt,ait. Quid eſt facilius? q.d. Ego quidem per corporis medelam, quæ ſecundum ueritatem facilior eſt,difficilior aũt uobis uidetur,oſtendam uobis animę ſanitatem,quæ difficilior eſt.

Reuelatur ſecretum.

Chry. Et quia dicere quàm facere facilius eſt,adhuc manifeſta erat contradictio,qa opus nondum erat manifeſtum.unde ſubdit:Vt autem ſciatis &c. q.d.quoniam de verbo diffiditis,operationem inducam,q erat inuiſibile confirmantem. Signanter autem dicit:In terra dimittendi peccata, ut oſtenderet q humanæ naturæ poteſtatem diuinitatis uniuit indiuiſibili unione.quia & ſi factus eſt homo, tamen Dei uerbum permanſit:& ſi per diſpenſationẽ in terris cum hominibus conuerſaretur, non tamen prohibebatur miracula perpetrare,ac remiſſionem tribuere peccatorũ: non.n.humanitas diminuit aliquid de proprietatibus diuinitatis,nec diuinitas impediuit Dei uerbum incommutabiliter, & ueraciter in terris,ſecundum carnem fieri filium hominis. Theo. Dicit ãt Tolle grabatum tuum,ad maiorem miraculi certitudinem,oſtendens, q non eſt ſecundum fantaſiam,ſimulq; ut oſtenderet q non ſolum ſanitatẽ & fortitudinem dedit, ſi [illegible]

firmetur,& per manifeſtum occultũ, animæ.ſ.ſanitas,per medelam corporis oſtendatur. Beda. Datur ẽt nobis intelligentia propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates,& idcirco forſitan prius dimittuntur peccata, ut cauſis debilitatis ablatis,ſanitas reſtituatur. Quinque.n. de cauſis affliguntur homines moleſtiis carnis,aut propter merita augẽda, ut Iob & martyres,aut propter humilitatem conſeruandam, ut Paulus ab angelo Sathanæ, aut ob peccata intelligẽda,& corrigenda, ut Maria ſoror Moyſi, & hic paralyticus, aut ad gloriam Dei, ſicut cæcus natus & Lazarus,aut ad initium damnationis, ut Herodes. Miranda eſt ãt diuinæ potentiæ uirtus,ubi nulla tẽporis [illegible] ru la iuſſu Saluatoris [illegible] tur. unde ſequitur. [illegible] Relinquentes [illegible] totum,admirationem [illegible] paret,corporis [illegible] aũt hic paralyticus [illegible] narratur. Ille [illegible] hic uero [illegible] na curatur,hic [illegible] unus qui a [illegible] narratur. [illegible] in Capharnaum [illegible] eſt in [illegible] Beda. [illegible]

[illegible] ; [illegible] auſe [illegible] is die [illegible] ſtinen- [illegible] ſum à [illegible] it uinum [illegible] pit uinum [illegible] ribunt. Sed [illegible] et.

[illegible] cipulos ma [illegible] peccatorum [illegible] rſo apud ma [illegible] de ieiuniorũ [illegible] ateria diſſidij [illegible] di.Io.& pha. [illegible] n imperfecto [illegible] daicis perma- [illegible] Poteſt autem [illegible] ros, q ſimul [illegible] uod ſequitur, [illegible] rus hoc diſci [illegible] exhibeat, ſed [illegible] ndicant alios [illegible] enim. Et ue. [illegible] enim uerba [illegible] nt ueniſſe ad [illegible] dixiſſe,ita vt [illegible] s dixerit,de [illegible] t di.Ioan. & [illegible] iunantes ue [illegible] e ergo Mat [illegible] l eum diſci- [illegible] & Apoſto- [illegible] , ut quiſque [illegible] yſo. Diſci-

puli

puli ergo Ioannis & phariſæorum contra Chriſtũ zelotipè ſe habentes, ipſum inter rogant, vtrum ſolus diſcipulis ſuis abſque abſtinẽtia & labore pugnas ſuperet paſſionum. Beda. Sed & Ioannes & uinũ & ſiceram non bibit, quia illi abſtinentia meritũ auget, cui potẽtia nulla inerat naturæ. Dominus aũt cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abſtinentibus poterat reddere puriores? ſed ieiunauit & Chriſtus, ne præceptum declinaret, manducauit cum peccatoribus, vt gratiã cerneres, agnoſceres poteſtatẽ. Sequitur: Et ait illis Ieſus, Nũquid &c. Aug. Marcus hic filios nuptiarũ appellat, Matthæus autem filios ſponſi: filios.n. nuptiarum nõ tantum ſponſi, ſed etiam ſponſæ intelligimus. Chry. Sponſum ergo ſeipſum uocat, tanquam eccleſiam deſponſaturus. Eſt.n. deſponſatio datio arræ.ſ. gratiæ Spiritus ſancti, per quã credidit orbis terræ. Theo. Sponſum etiam ſeipſum uocat, non ſolum tanquam uirginales animas deſponſantẽ, ſed quia tempus primi aduentus eius non eſt doloris, neq; triſtitiæ, his qui credunt in eum, neq; labores cõtinens, ſed requiẽ. Eſt.n. abſq; operatiõne legali dans requiẽ per baptiſmum, per quem facile ſine labore ſalutem conſequimur. Filij aũtẽ nuptiarum ſiue ſpõſi, ſunt Apoſtoli, quia ipſi Dei gratia digni ſunt facti omni bono cœleſti, ac omni delectatione participes. Chryſo. Conuerſationem autem ſuam omnis anguſtiæ dicit eſſe alienam, cum ſubdit. Quãdo tempore ha.ſecum &c. Ille triſtatur, qui præſens bonum nõ habet, qui uero in præſenti accipit, gaudet, & non triſtatur. Vt autem elationẽ illorum deſtrueret, & oſtenderet quod non ad laſciuiam proprios diſcipulos conſeruabat, ſubiungit. Venient autem dies &c. q. d. Tempus erit in quo ſuam uirilitatem demonſtrarent, quando .n. ſubtrahetur ab eis ſponſus, ieiunabunt eius affectantes aduentum, ut ſpiritus illi cõiungant per corporales anguſtias emundatos. Oſtendit etiam quod nulla neceſſitas eſt ut ſui diſcipuli ieiunent, ſicut & illi qui ſponſum humanæ naturæ, qui ubique præſidet uerbis Dei, & qui tribuit ſemen uitæ, ſecum habebant præſentem. Filij ẽt ſponſi, quia infantes ſunt, non poſſunt per totum conformari patri & ſponſo, qui eorum infantiam conſiderans, dignatur eos non tunc ieiunare, recedente autem ſponſo propter deſyderium ieiunabunt, ſed cũ perfecti fuerint & ſponſo cõiungentur in nuptiis, regalem ſemper commedent cœnam. The. Intelligendum eſt autem & ſic, quoniam omnis homo qui bene operatur, eſt ſponſi filius, & ſponſum ſecum habet.ſ. Chriſtum, & non ieiunat, ideſt opera pœnitentiæ non oſtendit, quia non peccat, qñ uero aufertur ſpõſus homine in peccatum labente, tunc ieiunat & pœnitet, ut curet delictum Beda. Myſtico autem ſenſu poteſt ſic exponi, ꝙ diſcipuli Ioannis & phariſæi ieiunant, quia oĩs qui de operibus legis ſine fide gloriatur, & qui traditiones ſequitur hominum, & præconium Chriſti aure corporis non fide cordis percipit, ſpiritualibus abſtinens bonis ieiuno corde tabeſcit, qui vero Chriſti membris fideli incorporatur amore non poteſt ieiunare, qa carne ipſius epulatur & ſanguine. Sequitur: Nemo aſſumentum pãni rudis.i. noui, &c. Chry. q. d. Quia hi noui prædicatores teſtamenti exitum, legibus eas ſeruire ueteribus poſſibile non eſt: uos autem congruè ueteres ſequentes conſuetudines Moſaica ieiunia obſeruatis. Iſti uero nouas ac mirabiles obſeruationes tradituri hominibus, ueteres obſerũare non eſt neceſſe, ſed eſſe mentibus uirtuoſos, aliquo uero tempore ieiunium cum cæteris uirtutibus obſeruabunt. Sed hoc ieiunium differt à ieiunio legis, quia illud erat ex neceſſitate, hoc ex uoluntate, propter feruorem ſpiritus, cuius nondum ſunt capaces. unde ſequitur: Et nemo mit. ui. &c. Beda. Diſcipulos enim ueteribus comparat utribus, quos uino nouo, ideſt ſpiritualibus præceptis facilius diſrumpi, quàm poſſe contineri, dicit. Erunt autem utres noui cum poſt aſcẽſum domini deſyderio conſolationis eius innouabũtur, & tunc nouum uinum nouis utribus adueniet, hoc eſt Spiritus ſancti feruor ſpiritualium corda replebit. Doctori etiam cauendum eſt ne animæ in uetuſtate malitiæ perduranti, nouorum myſteriorum ſecreta committat. Theoph. Vel aliter: Diſcipuli ueteribus ueſtimentis aſſimilati ſunt propter eorum mentis infirmitatem, quibus non erat congruum imponere ſtatutum graue ieiunij. Beda. Quod eſt

Cõparatio Ioannis & Christi.

Moralitas pulchra.

aliqua particula doctrinæ quæ ad nouę vitæ tẽperantiã pertinet, quæ gñale docet ieiuniũ ab oĩ lætitia tẽporalium delectationũ: quia ſi hoc fiat, & doctrina ſcindit, & nõ cõuenit uetuſtati. Veſtimento ãt nouo bona opera quæ foris aguntur inſinuãtur: uino ãt nouo feruor fidei, ſpei, & charitatis, qua intus reformamur, exprimit.

Dominus.

*Et factũ eſt iterũ cũ * ſabbatis ambularet per ſata, & diſcipuli eius cœperũt progredi & uellere ſpicas. Phariſæi aũt dicebant ei, Ecce, quid faciunt diſcipuli tui ſabbatis quod non licet? Et ait illi, Nũquã legiſtis quid fecerit Dauid quã do neceſſitatẽ habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant, quomodo introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus, & dedit eis & qui cum eo erant? Et dicebat eis; Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter ſabbatum. Itaque dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati.*

Chry. Liberati à figura, & ueritate uniti Chriſti diſcipuli, figurale ſabbati feſtũ nõ ſeruant. unde dicitur: Et factum eſt iterum cum &c. Beda. Legimus & in ſequentibus quod erant qui ueniebant & redibant multi: & nec manducandi quidem ſpaciũ habebãt, & ideo quaſi homines eſuriebãt. Chry. Eſurientes autem eſcam ſimplicem comedebant, non ad uoluptatem, ſed propter naturæ neceſſitatem. Phariſæi autem figuræ & umbræ ſeruientes, diſcipulos accuſabant tanquam iniuſtè agentes. unde ſequitur: Phariſæi etiam dicebant ei, ecce quid faciunt &c. Aug. de operibus monachorum: Populo ſiquidem Iſrael per legem ſcriptam præceptum eſt: ut in agris ſuis furẽ nullus teneret, niſi qui ſecum aliquid uellet auferre. Nam qui nihil aliud attigiſſet, quã id quod comediſſet, liberũ impunitumq; abire ſinerent. unde ẽt ſpicas uellentibus diſcipulis dñi de ſabbato potius q̃ de furto Iudæi calumniati ſunt.

Duo exẽpla in Iudæos.

Chry. Dñs autem Dauid in medium introducit, cui aliqñ contigit non ſecundũ legem comedere, cum ſacerdotalem tetigit cibum, ut illius exemplo accuſatiõnẽ diſcipulorum ſoluat. Sequitur. n. Et ait illis, nunquam legiſtis &c. Theoph. Fugiẽs .n. Dauid à facie Saul, ad principem ſacerdotum deuenit, & panes propoſitionis comedit, & gladiũ abſtulit Goliæ, quæ dño erant oblata. Quærunt uero aliqui, qualiter nunc euangeliſta Abiathar principẽ ſacerdotum nominauit, cum liber regũ hunc nominet Abimelech? Beda. Hoc autẽ nihil hẽt diſſonantiæ, ambo etenim fuerunt illic, cum ueniens Dauid panes petiit, & accepit Abimelech, uidelicet princeps ſacerdotum, & Abiathar filius eius, occiſo autem Abimelech à Saule, fugit Abiathar ad Dauid, & comes factus totius exilij eius, poſtea eo regnante, ſummi ſacerdotii, & ipſe gradum accepit, multoque maioris excellentiæ filius, q̃ pater effectus eſt, ideo dignus fuit, cuius memoriam dominus, etiam uiuente patre, quaſi ſummi ſacerdotis faceret. Sequitur. Et dicebat eis, Sabbatum propter hoĩem &c. Maior. n. eſt cura ſanitati & uitæ hominis, quàm cuſtodia ſabbati adhibenda Sic igitur mandatum eſt ſabbatum cuſtodiri, ut tamen ſi neceſſitas eſſet, reus non eſſet qui ſabbatum uiolaſſet, ideo ſabbato circumcidi non eſt prohibitum, quia neceſſe erat fieri. Et Machabæi neceſſitate inſtante, ſabbato pugnabant. unde diſcipulis eſurientibus, quod licitum non erat in lege, neceſſitate famis factum eſt licitum, ſicut hodie ſi quis æger ieiuninm corruperit, nulla ratione reus tenetur. Sequitur. Itaque dñs &c. q. d. Dauid rex ſacerdotali cibo paſtus excuſabilis eſt, quanto magis filius hominis uerus rex & ſacerdos, & dñs ſabbati, euulſarum ſabbato ſpicarum noxa non tenetur? Chry. Dñm quidem ſabbati & filium hominis ſeipſum propriè uocat, Quandoquidem Dei exiſtens filius, filius hominis propter homines, dignatus eſt dici. Legis autem latori, & domino lex non dominatur, plus. n. licet regi quàm legibus ſtatuatur. Infirmis quidem datur lex, non perfectis & operãtibus ſupra legem. Beda. Myſticè autẽ diſcipuli per ſata tranſeunt cum doctores ſancti, quos in fide inſtituerunt curæ piæ ſolicitudinis inſpiciunt, quos eſurire nihil melius q̃ ſalutem intelligimus hominum; uellere autem ſpicas eſt hoĩes à terrena intentione eruere. Fricare ãt manibus, eſt exemplis uirtutum à carnis concupiſcentia, quaſi à quibuſdam folliculis puritatem mentis exuere. Grana manducare eſt emundatum quemque à ſordibus

Neceſſitas ſoluit ſabbatum.

uitiorum per ora prædicantium, eccleſiæ membris incorporari,& bene hoc diſcipuli:progredientes ante faciem dñi feciſſe memorantur,quia doctoris neceſſe eſt ſermo pcedat,& ſic cor auditoris ſubſequens gratia ſupernæ viſitationis illuſtret. Bene ſabbatis,quia & ipſi doctores in prædicando pro ſpe futuræ quietis laborãt,& auditores ſuos monent pro æterna requie inſudare laboribus. Theo. Vel quia cum habẽt in paſſionibus requiem,tunc aliis ad virtutem ductores fiunt euellentes terrena. Beda. Item per ſata ambulant cum domino, qui eloquia ſacra meditari delectantur. Eſuriũt,cum in eis panem vitæ inuenire deſiderant,& hoc in ſabbatis,cum ſopita mẽte à turbulẽtis cogitationibus vacare gaudent:vellunt ſpicas & contritas purgãt,donec ad eſcam perueniant, cum teſtimonia ſcripturarum ad quæ legentes perueniunt meditando aſſumunt,& tandiu diſcutiunt donec in eis medullam dilectionis inueniant verum hic mentium refectio ſtultis diſplicet,ſed à domino approbatur.

Tropologia pulchra.

CAPVT III.

ET introiuit iterum in ſynagogam,et erat ibi homo habẽs manum aridam. Et obſeruabãt eum ſi ſabbatis curaret, ut accuſarent illũ. Et ait homini habenti manũ aridam, Surge in mediũ. Et dicit eis: Licet ſabbatis benefacere,an male? animam ſaluã facere,an perdere? At illi tacebant. Et circũſpiciẽs eos cum ira,contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum,& dicit homini. Extende manum tuam. Et extendit,& reſtituta eſt manus illi.

Teo. Poſtquam dominus Iudæos,qui diſcipulos accuſauerant, q ſpicas ſabbato euellebant,exemplo Dauid confudit,nũc amplius ipſos ad ueritatem reducẽs, miraculum in ſabbato operatur,oſtendens q ſi operari ſabbato miracula in ſalutem hominum pium eſt,nõ eſt malum in ſabbato neceſſaria corporis operari. dicit ergo. Et introiuit iterum in ſynagogam &c. Beda. Quia enim deſtructionẽ ſabbati quam in diſcipulis arguebãt probabili excuſauerat exemplo,nunc ipſum obſeruando calumniari uolunt,vt ſi ſabbato curet,trangreſſionis,ſi nõ curet crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Sequit:Et ait ho. habenti ma.ari.ſurge in mediũ. Chry. Statuit quidem illum in medio vt terrerẽtur aſpectu, ac viſo eo compatiantur,& malitiam deponant. Bed. Et præueniẽs calumniam Iudæorum quam ei parauerant, arguit eos,quia legis præcepta praua tentatione uiolabãt. vnde ſequitur:Et di.eis,licet ſab.benefacere,an male. Hoc autem quærit, quia æſtimabant in ſabbato etiam à bonis operibus feriandum, cum lex à malis abſtinere iubeat,dicẽs:Omne opus ſeruile non facietis in eo,id eſt,peccatũ, quia qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Idem autem eſt quod prædixit,benefacere an male? & qđ poſtea ſubdit. Animam ſaluam facere? an perdere? hoc eſt hominẽ curare,an nõ,nõ q Deus ſummẽ bonus auctor perditionis nobis eſſe poſſit,ſed q eius nõ ſaluare,ſcripturæ conſuetudine perdere dicitur. Si quem vero mouet quare dominus cũ corpus eſſet curaturus, de animæ ſaluatione interrogauerit,intelligat vel animam more ſcripturarũ pro homine poſitam, ſicut dicitur. Hæ ſunt animæ quæ exierunt de femore Iacob:uel q illa miracula propter animæ ſalutem faciebat:vel q ipſa manus ſanatio ſalutem animæ ſignificabat. Aug. de con.euan Sed poteſt mouere, quomodo Matthæus dixerit q ipſi interrogauerint dominum:ſi licet ſabbato curare? cũ Marcus illos potius interrogatos à domino perhibeat:licet ſabbato benefacere,an male? Itaque intelligendum eſt quòd illi prius interrogauerunt dominum: ſi licet ſabbato curare. deinde quòd intelligens cogitationes eorũ aditum accuſandi quærentium,conſtituerit in medio illum, quẽ fuerat ſanaturus, & interrogauerit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe commemorant, ac tunc illis tacentibus propoſuiſſe ſimilitudinem de oue, & concluſiſſe quòd liceat ſabbatis benefacere. Sequitur: At illi tacebant. Chryſo. Sciebant enim quòd eum omnino curaret. Sequitur:Et circumſpi.eos cum ira. Quod eos cum ira circumſpicit, ac triſtatur ſuper cæcitate cordis eorum, humanitati conuenit, quam pro nobis ſuſcipere dignatus eſt; verbo autem miraculum coniungit, unde ſola voce homo curatur.

Concor. euange.

unde ſequitur;Et exten.& reſti.eſt ma.illi per hæc omnia pro Diſcipulis reſpondens ſimulq́; oſtendens ſuam uitam exiſtere ſupra legẽ.Beda. Myſticè autẽ homo qui manum habebat aridam humanum genus indicat in fœcunditate boni operis areſactum,ſed dñi miſeratione curatum, cuius dextera quæ in primo parente, dum uetitæ arboris poma decerperet, aruerat, per redemptoris gratiam dum inſontes manus in cruce arboris tenderet, bonorum operum ſuccis eſt reſtituta ſaluti. Et bene in ſynagoga manus erat arida, quia ubi ſcientiæ donum maius eſt, ibi grauius eſt inexcuſabilis noxæ periculum. Hiero.Vel ſignificant auaros,qui ualentes dare uolunt accipere,prædari & non largiri; quibus dicitur ut extendant manus ſuas,ideſt qui furabatur iam non furetur, magis aũt laboret operans manu ſua quod bonũ eſt, ut habeat unde communicet indigentibus. Theoph.Vel aridam dextram habet manum,quiſquis non operatur quæ ſunt dextræ partis;ex quo.n.manus noſtra cõſtituit in operibus prohibitis, ex tunc areſcit in operatione boni;Iterum uero reſtaurabitur,quando in uirtute ſtabit.unde Chriſtus dicit; Surge ſcilicet à peccatis, & ſta in medio,& neque ad diminutum neque ad ſuperabundantiam ſe extendit.

*Exeuntes autem phariſæi,ſtatim cum Herodianis conſiliũ faciebant aduerſus eum,quomodo eum perderent.Ieſus autem cum Diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare,& multa turba à Galilæa,& Iudæa ſecuta eſt eũ,& ab Hieroſolymis,& ab Idumea,& trans Iordanem,& qui circa Tyrum, & Sidonẽ multitudo magna audiẽtes quæ faciebat,uenerunt ad eum.Et dixit Ieſus Diſcipulis ſuis,ut in nauicula ſibi deſeruirent propter turbã ne comprimerẽt eũ.Multos.n.ſanabat,ita ut irruerent in eũ * ut illũ tangerent.Quotquot autẽ habebant plagas,& ſpiritus immundi cũ illum uidebant, procidebant ei,& clamabant,dicentes.Tu es Filius Dei.Et uehementer comminabatur eis,ne manifeſtarent eũ.*

* *Vt illũ tangerẽt quotquot habebant plagas Et ſpiritus &c.*

Beda.Phariſæi reputantes in crimen ꝙ ad uerbum domini ſaluam qui languebat extendit dexteram de uoce Saluatoris fecerunt conſilium,unde dicitur: Exeuntes autem phariſæi &c. Quaſi non ipſorum quiſque maiora ſabbatis ageret,cibos portando,porrigendo calicem,& cætera quæ uictui ſunt neceſſaria exequendo.Neque .n.ille qui dixit & facta ſunt,ſabbato laboraſſe poterat conuinci.Theo. Herodiani autem dicuntur milites Hærodis regis.hęreſis nanque quædam noua ſurrexerat, quæ Hærodẽ Chriſtum eſſe dicebat. Prophetia n.Iacob innuebat ꝙ quando deficerent principes de Iuda,tunc Chriſtus veniret,& quia Herodis tẽpore nullus ſupererat Iudaicorũ principũ,ſed ipſe ſolus regnabat alienigena exiſtẽs.quidã ipſum eſſe Chriſtũ putauerũt, & hæreſim conſtituerunt.Iſti ergo cũ phariſæis Chriſtum interficere conabantur.Beda. Vel Herodianos Herodis Tetrarchæ miniſtros dicit:qui propter inimicitias quas eorum dñs aduerſus Ioannẽ habebat;ẽt Saluatorẽ quã Ioannes prædicabat, inſidijs perſequebantur & odijs.Sequitur : Ieſus ãt cũ Diſcipu.ſu.ſeceſſit ad mare, quaſi homo fugiens perſequentium inſidias,quia neque adhuc venerat hora paſſionis eius,neque extra Hieruſalem fuit locus paſſionis:ubi & exẽplũ dedit ſuis, ſi in vna ciuitate perſecutionẽ paterentur, in alteram fugiendi.Theoph.Simul ẽt ſecedit ut plurimis beneſaciat ab integratis recedens, etenim multi ſecuti ſunt eum & ſananit eos.Sequitur.n.Et multa turba à Galilæa Tyrij & Sidonij alienigenæ exiſtentes, utilitatem à Chriſto accipiũt, propinqui vero eius,Iudæi.ſ.ipſum perſequebantur: & ſic nulla eſt propinquitatis utilitas,niſi ſimilitudo bonitatis exiſtat. Beda. Illi .n.videntes opera virtutũ eius, & uerba doctrinæ audientes, eũ perſequebantur. Iſti ãt opinione tantum ducti virtutum eius, congeſto agmine permaximo veniũt ad audiendum eum;opemq́; ſalutis flagitandum.vnde ſequitur.Et dixit Diſcipulis ſuis ut in nauicula ſibi &c.Theoph. Vide autem occultatam gloriam eius; etenim ne læderet eũ turba petit nauiculam, ut intrans in eam conſeruetur illæſus.Sequitur;Quotquot autẽ habebant plagas &c. Plagas autem dicit infirmitates:ipſe nanque Deus nos uulnerat,ut filios pater.Beda.Procidebant ergo utrique domino, & qui habebant plagas infirmitatũ corporaliũ,& qui à ſpiritibus uexabantur immundis:ſed infirmi ſimplici intentione obtinente ſalutis, dæmoniaci autem uel potius in eis habitãtes dæmones ut diuini ti

moris coacti: nõ ſolum ad procidendũ ei, verum etiã ad confitendum eius maieſtatem cõpulſi. vnde ſequitur; Et clamabant dicentes: Tu es filius Dei, ubi mirãda eſt Arrianorum cęcitas, qui poſt reſurrectionis gloriã filium Dei negant, quem demones adhuc mortali carne indutum filium Dei profitent̃. Sequitu; Et uehemen. commi. eis ne ma. cũ. Peccatori. n. dixit Deus; quare tu enarras iuſtitias meas? Prohibetur ergo dñm prædicare peccator, ne quis dum prædicantem audit, ſequatur errãtẽ: improbus. n. magiſter eſt diabolus, qui falſa veris ſæpe permiſcet, ut ſpiritus veritatis teſtimonium fraudis obtegat. Cæterũ non ſolum dæmones, ſed & à Chriſto ſanati, & Apoſtoli ante paſſionem præcipiunt reticere de illo, ne diuina maieſtate prædicata paſſionis diſpenſatio differetur Iuxta allegoriam vero in hoc ꝙ dñs egreſſus de ſynagoga ſeceſſit ad mare, Gentium ſaluationem præfigurauit, ad quas uenire per fidem relicta ob perfidiam Iudæa dignatus eſt. Recte. n. diuerſis errorum anfractibus iactatæ nationes inſtabilitati pelagi comparantur. Mulra autem turba à diuerſis prouincijs ſecuta eſt eum; quia prædicantibus Apoſtolis multàs nationes ad ſe venientes benignè ſuſcepit. Nauicula ueto dño in mari deſeruiens eccleſia eſt, de gentibus congregata; propter turbam autẽ ne ſe cõprimat, nauiculam aſcendit, quia turbidas carnalium mentes fugiens ad eos qui gloriam ſeculi ſpernunt uenire, & manſionem facere gaudet. Diſtat autem inter cõprimere dñm & tãgere: comprimunt. n. cum carnalibus cogitationibus aut factis pacem turbant: in qua veritas manet: tangit vero qui per fidem & dilectionem eũ ſuſcepit, corde, unde qui eum tetigerunt ſaluari eſſe perhibentur. Theoph. Moraliter autem Herodiani, id eſt, carnales, Chriſtum interficere uolunt. Herodes. n. pelliceus interpretatur. Qui uero de patria ſua egrediuntur, id eſt a carnali habitudine, hi ſequuntur Chriſtum, & eorum plagæ curantur, ideſt peccata, quæ cõſciẽtiam uulnerant. Ieſus aũt in nobis eſt ratio quæ præcipit ut nauicula noſtra. i. corpus ei deſeruiat, ne rationes opprimant rerum.

Et aſcendens in montem, uocauit ad ſe quos noluit ipſe, & uenerũt ad eum. Et fecit ut eſſent duodecim cũ illo, & ut mitteret eos prædicare, & dedit illis poteſtatem curandi infirmitates & eiciendi dæmonia. Et impoſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filius tonitrui, & Andræam, & Philippũ, & Bartholomeũ & Matheũ, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thadeũ, Simonem Chananæum, & Iudam Scariotum qui tradidit illum.

Beda. Poſtquam nephandos ſpiritus ſe prædicare prohibuit, elegit ſanctos qui & immundos ſpiritus eiicerent, & Euangeliũ prædicarent. uñ dr̃; Et aſcendens in mõtem &c. Theoph. Lucas ãt dicit ꝙ aſcendit ad orandum: poſt miraculorum. n. oſtẽſionem orat, docẽs nos ꝙ oportet gratias agere cum conſequimur aliquid boni, & hoc diuinæ uirtuti appropriare. Chry. Prælatos etiam eccleſiæ inſtruit in orationibus pernoctare antequam ordinationem faciant, ut eorum officium non fruſtretur. *Doctrina ſacerdotalis.* Cum ergo ſecundum Lucam dies factus eſſet uocauit, quos uoluit. Erant enim plures qui eum ſequebantur. Beda. Non enim illorum electionis ac ſtudii, ſed diuinæ erat dignationis & gratiæ, ut in apoſtolatũ uocarentur. Mons etiam ille in quo Apoſtolos dominus elegit altitudinem deſignat iuſtitiæ, in qua erant inſtituendi, & quam erant hominibus prædicaturi. Hier. Vel Chriſtus ſpiritaliter mons eſt, ex quo aquæ uiuæ fluunt, lac in paruulorum ſalutem præparatur, pinguedo ſpiritalis agnoſcitur, & quicquid ſumme bonum creditur in montis iſtius eſt gratia conſtitutum. In montem ergo uocantur excelſi meritis & uerbis, ut locus congruat meritis altis. Sequitur; Et uen. ad eum &c. Speciem. n. Iacob dilexit dñs, ut ſint ipſi ſuper thronos 12. iudicantes 12. tribus Iſrael, qui etiam trini & quaterni circa tabernaculum domini excubant, ſancta domini uerba humeris operum portant. Beda. In hoc. n. ſacramento quondam filii Iſrael circa tabernaculum caſtrametabantur, ut ex omni parte per quadrum trinæ tribus manerẽt. Ter autem quatuor, duodecim faciunt, & ter quaterni ad prædicandum ſunt miſſi Apoſtoli, ut per uniuerſas quadrati orbis plagas baptizarent Gentes, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti; Sequitur;

tur:Et dedit illis poteſtatem &c. Vr.ſ.pro miſſorum cœleſtium magnitudine atteſta retur magnitudo factorum, & noua facerent qui noua prædicarent. Theo. Nominat autem Apoſtolorũ nomina; ut propter falſos Apoſtolos euitandos ſint noti & ueri.& ideo ſequitur. Et impo. Simo.no. Petrus. Aug.de con.eu. Nullus autem putet nunc accepiſſe Simonem nomẽ vt Petrus uocaretur, ne ſit contrariũ Ioanni, qui longe ante dictum eſſe illi commemorat, Tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus: Marcus autem recapitulando hoc cõmemorauit. Cum.n.uellet nomina duodecim Apoſtolorum enumerare, & neceſſe haberet Petrum dicere, breuiter inſinuare uoluit, ꝙ nõ hoc antea uocaretur, ſed hoc ei dominus nouum impoſuerit. Beda Ideo autem dominus uoluit eũ prius aliter uocari, ut ex ipſa commutatione nominis ſacramentum commendaretur, idem eſt ergo græcè, ſiue latinè Petrus, quod Siriacè Cephas, & in utraq; lingua nomen à petra deriuatum eſt, nec dubiũ quin illa de qua Paulus ait: Petra autem erat Chriſtus. Nã ſicut lux uera erat Chriſtus & donauit Apoſtolis ut lux mũdi uocentur, ſic & Simoni qui credebat in petram Chriſtus petræ largitus eſt nomen. Hier. De obedientia autem quam Simon ſignificat, aſcenditur ad agnitionem, quam ſignificat Petrus. Sequitur, & Iacobum Zebedæi & Io. fra. Ia. Beda. Subauditur à ſuperioribus uocauit ad ſe aſcendens in mõtem. Rem. Iacobum .ſ.qui ſupplantata habet tota deſideria carnis, & Ioannem qui gratia accepit quod alij per laborem tenent. Sequitur: Et impo. eis nomina Boanerges. Chry. Filios quidem Zebedæi ſic nominat propter hoc ꝙ magna & clara diuinitatis edicta debebãt orbi terræ diffundere. Hiero. Vel per hoc trium ſuperiorum ſublime oſtenditur meritum, qui in monte merentur audire tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Hic eſt filius meus dilectus, ut & ipſi per nubem carnis & ignem uerbi, quaſi fulgura in pluuiam in terris ſpargerent, quoniã dominus fulgura in pluuiam fecit, ut extinguat miſericordia quod iudicium urit. Sequitur: Et Andream, qui uiriliter uim facit perditioni, & ut reſponſum mortis in ſe ſemper habeat, & anima eius ſit ſemper

Boanerges ratio datur.

in manibus ſuis. Beda. Andreas.n. græcum nomẽ eſt, & interpretatur uirilis, ab arach quod eſt uir, quia uiriliter domino adhæſit. Sequitur: Et Philippum. Hier. Qui eſt os lãpadis qui illuminare poteſt ore quod corde cõcepit, cui dedit dominus apertionem oris illuminantis. Scimus hunc modum locutionis proprium eſſe diuinarum ſcripturarũ; ꝙ Hebræa nomina ad aliquod myſterium ſignificationis ſunt poſita. Sequitur: Et Bartholomæum qui eſt filius ſuſpendentis aquas; illius.ſ.qui dixit, Et mãdabo nubibus meis ne pluãt ſuper eum imbrem. Nomen uero filij Dei per pacem & dilectionem acquiritur inimici. Beati.n. pacifici, quoniam filij Dei ſunt. Et diligite inimicos ueſtros, ut filij Dei ſitis. Sequitur. Et Matthæum qui eſt donatus, cui donatur à domino, ut nõ ſolum remiſſionem peccatorum adipiſcatur, ſed numero aſcribatur Apoſtolorum. Et Thomam qui eſt abyſſus: multa.n. profunda ſcientes Dei numine proferunt, ſequitur. Et Iacobum Alphei, idest docti uel milleſimi; cuius a latere cadent mille. Hic alter Iacobus eſt, cui colluctatio nõ eſt aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus ſpirituales nequitias, ſequitur: Et Thadæum, is eſt corculus, id eſt cordis cultor, qui conſeruat cor ſuum omni cuſtodia. Beda. Thadæus autem ipſe eſt quem Lucas in Euangelio, & in actibus Apoſtolorum Iudam Iacobi nominat: erat .n. frater Iacobi fratris domini, ut ipſe in epiſtola ſua ſcripſit. Sequitur: Et Simonẽ Chananæum & Iudam Scariotem qui tradidit illum. Hæc cũm additamento poſuit ad diſtinctionem Simonis Petri, & Iudæ Iacobi. Simõ autem Chananæus dicitur à Chana uico Galileæ: Iudas autem Scariotes, à uico in quo ortus eſt; aut ex tribu Iſſachar dicitur. Hiero. Quem inter Apoſtolos computat, ut diſcamus quod Deus nõ repellit aliquem propter futuram malitiã; ſed propter præſentem uirtutem dignum facit habere. Hiero. Simon autem ponens triſtitiam interpretatur. Beati nanque qui lugent nunc, quoniam ipſi conſolabuntur. Chananæus autem, ideſt zelotes dicitur, quem zelus domus Dei comedit. Iudas autem Scariotes eſt qui non delet peccatum ſuum per pœnitentiam. Iudas enim confitens uel glorioſus interpretatur; Scariotes

Iſcariot cognomẽ Iudæ.

nihil ei nocuerit ſecundum Lucam, ſed & ipſe Lucas dicit, & cũ proieciſſet eum dæmonium in medium, exiit ab eo, nihilq́; ei nocuit. vnde intelligitur hoc dixiſſe Marcũ. Cõuexans eũ, ſiue diſcerpens, quod Lucas dicit, Cũ proieciſſent eum in medium; ut quod ſecutus ait: Nihilq́; ei nocuit: hoc intelligatur ꝙ illa iactatio membrorum atque vexatio nõ eum debilitauit: ſicut ſolẽt dæmonia exire etiam quibuſdam membris amputatis atque euulſis. Viſa autẽ virtute miraculi, nouitatem dominicæ admirantur doctrinæ, atque ad inquiſitionẽ eorum quæ audierant, per ea quæ viderant, excitantur. Vnde ſequitur: Et mirati ſunt omnes &c. Ad hoc.n. fiebant ſigna vt per hoc, euangelio regni Dei quod prædicabatur, certius crederetur, dũ hi qui cœleſtia terrigenis gaudia promittebãt, cœleſtia in terris ac diuina opera monſtrabant. Prius autem (teſte euangeliſta) erat docens eos quaſi poteſtatem habens, & nunc, turba atteſtante, in poteſtate imperat ſpiritibus immundis, & obediũt ei. Sequitur: Et proceſſit rumore ius ſtatim &c. Glo. Etenim quæ homines multum mirantur prompte diuulgãt, quia ex abundantia cordis os loquitur. Hiero. Myſticè autem Capharnaum villa cõſolationis interpretatur, ſabbatũ aũt requies. Homo in ſpiritu immũdo requie & cõſolatione ſanatur, vt locus & tẽpus cõgruãt ſaluti: homo in ſpiritu immũdo genus humanum eſt in quo immũditia regnauit ab Adã vſque ad Moyſen. nam ſine lege peccauerunt, & ſine lege perierunt. Qui ſciẽs ſanctũ Dei obmuteſcere iubetur, dũ ſcientẽs quidem Deum nõ ſicut Deum glorificauerunt, ſed ſeruierunt potius creaturæ, quàm creatori. Spiritus diſcerpens hominẽ exiit ab eo. Appropinquante ſalute, appropinquauit tẽtatio. Pharao. dimiſſus ab Iſrael, perſequitur Iſrael, Diabolus contẽptus ſurgit in ſcandala.

Allegorica pulchra.

Et protinus egredientes de ſynagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ, cũ Iacobo, & Ioanne. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans, qui ſtatim dicunt ei de illa. Et accedens eleuauit eam apprehenſa manu eius, & continuo dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis.

Bed. Primo debuit lingua ſerpentiũ ne vltra virus ſpargeret concludi, deinde fœmina quæ primo ſeducta eſt à carnalis concupiſcentiæ febre ſanari. vnde dicitur: Et protinus egrediẽ. de ſynagoga venerũt &c. Theo. Receſſit enim vt conſuetudo erat in ſabbato circa veſperam ad edendũ in Diſcipulorum domum. Quæ autem miniſtrare debebat, febribus tenebatur. vnde ſequitur. Recumbebat autem ſocrus Simonis febricitans. Chry. Diſcipuli autem tanquam exinde utilitatem aliquam recepturi, non expectantes veſpere ſocrũ Petri ſanari præcabantur. vnde ſequitur. Qui ſtatim dicũt ei de illa. Beda. In euangelio autẽ Lucæ ſcriptũ eſt ꝙ rogauerũt illum pro ea. Modo.n. Saluator rogatus, modo vltrò curat ægrotos, oſtẽdens ſe contra vitioſũ quoq; paſſiones & præcibus ſemper annuere fideliũ, & ea nõnunquã quæ ipſi minime intelligunt vel intelligenda dare, vel pie petentibus etiam nõ intellecta dimittere, iuxta id quod pſalmiſta poſtulat: Ab occultis meis mũda me dñe. vnde hic rogatus ſanat. Sequitur enim: Et accedẽs eleuauit eã apprehenſa manu eius. Theo. Per hoc ſignificatur ꝙ ſi aliquis infirmatur, à Deo curabitur ſi ſanctis miniſtrauerit ob Chriſti amorem. Beda. Quod autem ſabbatis maxime medicinæ doctrinæque ſuæ dona frequentat, docet ſe non ſub lege eſſe, ſed ſupra lege, nec Iudaicũ eligere ſabbatũ ſed verum ſabbatum, dilectamq́ue domino eſſe requiẽ, ſi ſaluti ſtudẽtes animarum ab opere ſeruili, id eſt à cunctis contineamus illicitis. Sequitur: Et cõtinuo dimiſit eam febris &c. Sanitas quę domini cõfertur imperio ſimul tota redit tanto robore comitante, vt eis cõtinuo qui ſe adiuuant miniſtrare ſufficiat. Si autem virum à dęmonio liberatum moraliter animum ab immũda cogitatione purgatum ſignificare dixerimus conuenienter fœmina à febribus ad imperium domini curata, carnem oſtendit à concupiſcentiæ ſuæ feruore per continentiæ præcepta frenatam. Hier. Febris enim intemperantiam ſignificat, de qua nos filij ſynagogæ per manum diſciplinæ, deſiderij eleuatione ſanamur, & huius qui ſanat nos miniſtramus voluntati. Theo. Febricitat aũt qui iraſcitur: vt ex ira manus effrenatus extendat, ſed ſi ratio retineat manum eius ſurget, & ſic ratio miniſtrat.

Sabbati dignius.

Veſpere autem facto cũ occidiſſet ſol, afferebãt ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes,

tes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuã. Et curauit multos qui uexabantur uariis lãguoribus, & dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

Theo. Quia turbæ conſiderabant neminem licere die ſabbati curare: huius gratia ſolis expectabant occaſum, vt curãdos ad Ieſum adducerent. vnde dicitur: Veſpero aũt fa. &c. Sequitur. Et curauit multos qui vexabantur varijs languoribus. Chry. Per hoc autem q̃ dicit multos: omnes oportet intelligere iuxta ſcripturæ cõſuetudinẽ. Theo. Vel multos dicit. Erant.n. quidam infideles qui minime curati ſunt propter incredulitatem eorum. Multos ergo ex oblatis ſanauit, illos ſ. qui fidem habebant. Sequitur. Et dæmonia multa eiiciebat &c. Aug. de quæ. no. & ve. te. Sciebant.n. dæmonia Chriſtum eſſe qui per legem fuerat repromiſſus: omnia.n. ſigna uidebant in eo quæ dixerant prophetæ. myſterium autem diuinitatis eius ignorabant, ſicut & principes eorum. Si.n. cognouiſſent nunquam dominum maieſtatis crucifixiſſent. Beda. Quem .n. dierum 40. ieiunio fatigatum diabolus hominem cognouerat, nec tentãdo valuit an Dei filius eſſet experiri: iam nunc per ſignorum potentiam vel intellexit, vel potius ſuſpicatus eſt eſſe Dei filium. Non igitur ideo Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Dei filium non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum. Theo. Ideo autem non ſinebat loqui dæmonia, docens nos non credere eis etiã ſi vera dicant. Si.n. inuenerit aliquos ſibi credentes, veritatibus mendacia miſcent. Chry. Non eſt autem contrarium ei quod hic dicitur, hoc q̃d Lucas dicit, q̃ exibant dæmonia à multis clamantia & dicentia, quia tu es Chriſtus filius Dei: ſubiunxit enim; Et increpans nõ ſinebat ea loqui. Marcus enim multa ſub breuitate pertranſiens circa finem prædictorum uerborum loquitur. Beda. Myſticè autem ſolis occubitus paſſionem mortemq́ue ſignificat illius qui dixit, Quandiu in mundo ſum, lux mundi ſum, & ſoli occidẽte plures quam ante dæmoniaci, & ægroti ſanantur: quia qui temporaliter in carne uiuens paucos Iudæorũ docuit, omnibus per orbem gentibus fidei ſalutisq; dona tranſmiſit. Hier. Ianua autem regni moraliter pœnitentia eſt, cum fide quæ operatur ſalutem languoribus variis: varia etenim ſunt vitia, quibus langueſcit ciuitas mundi.

*Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit in deſertum locum, ibique orabat. Et perſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum * ueniſſent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Et ait illis, Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem, ad hoc enim veni. Et erat prædicans in ſynagogis eorum in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens.*

Allegoricus ſẽſus.

** Inueniſſent eum.*

Theo. Poſtquam dñs, infirmos curauit ſeorſum recedit. vnde dicitur: Et diluculo ualde ſurgẽs egreſſus abiit in deſertum locum. In quo docuit nos non facere aliquid ad apparentiam, ſed & ſi bonis aliquid operamur non propalare. Sequitur, Ibiq; orabat. Chry. Non quia oratione indigeret, Ipſe.n. erat qui hominum orationes ſuſcipiebat, ſed hoc quidẽ diſpenſatiue agens forma bonæ operationis nobis eſt factus. Theo. Oſtendit.n. nobis q̃ Deo debet attribui ſi aliq̃d boni facimus, & ei debemus dicere, Quoniam omne datum optimum deſuper eſt deſcendens à te. Sequitur, Et perſecutus eſt illũ Simõ &c. Chry. Lucas autem dicit turbas acceſſiſſe ad Chriſtum & dixiſſe, q̃d Marcus hic dicit dixiſſe Apoſtolos ſubdens, Et cum veniſſent ad eum, dixerunt ei, quia omnes quærunt te. Non autem inuicem contradicunt. Suſcepit.n. Chriſtus & poſt Apoſtolos turbã coniungi Chriſti pedibus anhelãtem, gaudens autem eos ſuſcipiebat, ſed volebat eos dimittere, vt & reliqui doctrinæ eius participes eſſent, tanquã non multo tempore in mundo moraturus. Et ideo ſequitur. Et ait, eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prędicem. Theo. Tranſit.n. ad illos magis indigentes quia doctrinam cõcludere non conuenit in vno loco, ſed vbiq; radios eius extendere. Sequitur: Ad hoc enim veni. Chry. In quo manifeſtat exinanitionis, ideſt incarnationis myſterium, & diuinitatis ſuæ dominium; dum ſcilicet aſſerit ſpõte ſe in mundum ueniſſe. Lucas vero dicit, Ad hoc miſſus ſum, denuncians diſpenſationem, & Dei patris bonam voluntatẽ de filij incarnatione. Sequitur, Et erat prędicans in ſynagogis &c. Auguſti. de con. euan. In hac autem prædicatione quam dicit eum habuiſſe in omni Galilæa, intelligitur

Concor. Euange.

cerdotem mittit Saluator, ad probationē medelæ, & ne extra templum fieret, ſed in oratione cum populo computetur. Mittit etiam quæ ſunt legis adimplens, vt Iudæorū linguam maliloquam obturaret. Opus quidem ipſe compleuit probationem operis illis dimittens. Beda. Vt. ſ. intelligeret ſacerdos eum non legis ordine, ſed gratia Dei ſupra legem eſſe curatum. Sequitur: Et offer pro emundatione tua, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Theo. Præcepit quidē munus offerre quod habebant in conſuetudine qui mundabantur offerre, tanquā in huiuſmodi teſtimonium, ꝙ non erat contra legem, ſed magis legem confirmabat, intantum ꝙ ipſe legis operaretur præcepta. Beda. Si quidē uero mouet qſio dn̄s Iudaicum vt approbare ſacrificiū, cū id non recipiat eccleſia? meminerit ꝙ nondū obtulerat in paſſione holocauſtum ſuum. Nō aūt oportebat offerri ſignificantia ſacrificia priuſquā illud quod ſignificabatur confirmatū eſſet cōteſtatione apoſtolorum prædicātium, & fide credētium populorum. Theo. Leproſus āt, quanuis dn̄s prohibuerit beneficium, patefecit. vnde ſequitur: At ille egreſſus cępit prædicare & diffamare ſermonē. Oportet. n. beneficiatum gratum eſſe, & gratias reddere ēt ſi benefaciens nō indigeat. Greg. 19. Moral. Merito autem quæritur, quid nam ſit ꝙ dn̄s quæ geſſit abſcondi iuſſit, & nec ad horam potuerunt abſcondi? Sed notādū, miraculum faciens taceri iuſſit, & tamen taceri nō potuit, ut uidelicet electi eius exempla doctrinæ illius ſequentes in magnis quæ faciunt, latere quidem in uoluntate habeant, ſed ut proſint aliis prodātur inuiti. Non ergo uoluit quicquam fieri & minime potuit: ſed quid velle eius mēbra debeant, quidve de eius ēt uolentibus fiat, doctrinæ magiſterio exemplum dedit. Beda. Vnius autē perfecta ſaluatio multa ad dn̄m cogit turbas, unde ſubditur. Ita ut iam non poſſet manifeſte introire in ciuitatē, ſed foris in deſertis locis eſſe. Chry. Leproſus. n. ubique prædicabat mirabilem curationem, ita ut omnes currerent ad viſum, & fidem curantis, ut propter hoc dn̄s in ciuitatibus euangelizare non poſſet, ſed in hæremis conuerſaretur. unde ſequitur: Et conueniebant ad eum undique. Hiero.

Doctrina moralis.

Myſticè lepra noſtra peccatum primi hominis eſt, quæ à capite cœpit quando regna mundi deſyderauit. Radix. n. omnium malorum eſt cupiditas. unde Giezi auaritiam ſecutus, lepra ſuffunditur. Beda. Extenta uero manu Saluatoris, hoc eſt, incarnato Dei verbo, humanamq; contingente naturam ab erroris priſci varietate mundatur. Hie. Quæ quidem lepra vero ſacerdoti, ſecundum ordinem Melchiſedech, oſtenſa oblatione mundatur, eo dicente nobis: Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt uobis Quòd autem nō poterat Ieſus manifeſte in ciuitatē introire &c. ſignificatur ꝙ non omnibus manifeſtatus eſt Ieſus, qui latis atque plataneis ſeruiunt laudibus, & proprijs volūtatibus, ſed his qui foris cum Petro exeunt, & in deſertis locis ſunt, quæ elegit dn̄s ad orandum & reficiendum populum; qui. ſ. deſerunt delectationes mundi, & omnia quæ poſſident, vt dicant: Portio mea dominus. Gloria vero dn̄i manifeſtatur his qui conueniunt vndique, id eſt per plana, & ardua, quos nihil pōt ſeparare à charitate Chriſti. Beda. Poſt factum etiam in ciuitate miraculum ſecedit dominus in deſertum, ut oſtendat ſe magis quietā & à ſeculi curis remotam diligere uitā, atque ob huius appetitum ſe ſanandis curā adhibere corporibus

CAPVT II.

ET iterum intrauit Capharnaū poſt dies octo, & auditū eſt quod in domo eſſet, & cōfeſtim cōuenerunt multi, ita ut non caperet eos domus neq; ad ianuā, & loquebatur eis uerbum. Et uenerunt ad eū ferentes paralyticū, qui à quatuor portabatur. Et cū nō poſſent offerre eū illi præ turba. nudauerūt tectum ubi erat & patefaciētes. ſubmiſerūt grabatū in quo paralyticus iacebat. Cū aūt uidiſſet Ieſus fidē illorū, ait paralytico. Fili. dimittuntur tibi peccata tua. Erant aūt illic quidam de ſcribis ſedentes, & cogitantes in cordibus ſuis. Quid hic ſic loquitur? Blaſphemat. Quis pōt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent intra ſe, dixit illis: Quid iſta cogitatis in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere paralytico, Dimittūtur tibi peccata, an dicere,

** Ita ut non caperent, neque ad ianuam.*

ſenſibiles,non in hoc conſentientes quòd peccata ualeat dimittere, qui nouit eorũ corda.unde dñs certificat de curatione animæ per curationem corporis, demonſtrãs per viſibile inuiſibile:per id quod eſt facile difficilius,quamuis ipſi non ita crederent. Phariſæi.n.difficilius credebãt ſanare corpus,tanquam manifeſtum:animam uero curare facilius,quia inuiſibilis eſt medela.ita vt talia cogitarent. Ecce corpus curare deſinit,& inuiſibilẽ curat animã: magis ãt ſi ualuiſſet,corpus iam curaſſet, & non ad inuiſibile refugiſſet. Saluator igitur oſtendens ꝙ utraque põt,ait. Quid eſt facilius? q.d. Ego quidem per corporis medelam, quæ ſecundum ueritatem facilior eſt,difficilior aũt uobis uidetur,oſtendam uobis animæ ſanitatem,quæ difficilior eſt. Chry. Et quia dicere quàm facere facilius eſt,adhuc manifeſta erat contradictio,qa opus nondum erat manifeſtum.unde ſubdit:V t autem ſciatis &c. q.d.quoniam de verbo diffiditis,operationem inducam,ꝙ erat inuiſibile confirmantem. Signanter autem dicit:In terra dimittendi peccata, ut oſtenderet ꝙ humanæ naturæ poteſtatem diuinitatis uniuit indiuiſibili unione.quia & ſi factus eſt homo, tamen Dei uerbum permanſit:& ſi per diſpenſationẽ in terris cum hominibus conuerſaretur, non tamen prohibebatur miracula perpetrare,ac remiſſionem tribuere peccatorũ: non.n.humanitas diminuit aliquid de proprietatibus diuinitatis,nec diuinitas impediuit Dei uerbum incommutabiliter, & ueraciter in terris,ſecundum carnem fieri filium hominis. Theo. Dicit ãt. Tolle grabatum tuum,ad maiorem miraculi certitudinem,oſtendens, ꝙ non eſt ſecundum fantaſiam,ſimulq́; ut oſtenderet ꝙ non ſolum curauit,ſed & fortitudinem dedit, ſic animas non ſolum à peccato cõuertit,ſed eis virtutem tribuit ad operandum mandata Beda. Fit igitur carnale ſignũ,ut probetur ſpiritale,quanquam eiuſdem uirtutis ſit & corporis,& animæ uitia dimittere. unde ſequitur. Et ſtatim ille ſurrexit,& ſublato grabato,abijt coram oĩbus. Chry. Prius aũt id quod quæ tere uenerat,ſ.animam remittendo,peccata curauit,ut cum non credentes dubitauerunt,tunc opus ad ducat in medium, ut uerbum opere confirmetur,& per manifeſtum occultũ, animæ.ſ.ſanitas,per medelam corporis oſtendatur. Beda. Datur ẽt nobis intelligentia: propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates,& idcirco forſitan prius dimittuntur peccata, ut cauſis debilitatis ablatis,ſanitas reſtituatẽ. Quinque.n. de cauſis affliguntur homines moleſtiis carnis,aut propter merita augẽda, ut Iob & martyres,aut propter humilitatem conſeruandam, ut Paulus ab angelo ſatanæ, aut ob peccata intelligẽda,& corrigenda, ut Maria ſoror Moyſi, & hic paralyticus, aut ad gloriam Dei, ſicut cęcus natus & Lazarus,aut ad initium dãnationis, ſicut Herodes. Miranda eſt ãt diuinæ potentiæ uirtus,ubi nulla tẽporis interueniente mora iuſſu Saluatoris ſalus feſtina comitatur. unde ſequitur. Ita ut admirarentur. Relinquentes maius,ſ.remiſſionẽ peccatorum,admirantur tantummodo quod apparet,corporis.ſ.ſanitatem. Theo. Nõ eſt aũt hic paralyticus qui à Ioanne curatus narratur. Ille.n.hominem non habebat, hic uerò quatuor,ille in probatica piſcina curatur,hic uero in domo. Eſt autem unus qui à Matthæo, & Marco curatus narratur. Myſticè ãũt eſt & nunc Chriſtus in Capharnaũ,in domo.ſ.cõſolationis, id eſt in eccleſia quæ eſt domus paralytici. Beda. Prædicante aut dño in domo, nõ capiuntur neq; ad ianuam,quia prædicante in Iudæa Chriſto, Gentiles ad audiendũ nondum intrare ualuerunt, ad quos tamẽ etſi foris poſitos,doctrinæ ſuæ uerba per prædicatores direxit. Hie. Paralyſis autẽ typus eſt corporis,quo piger iacet in mollitie carnis,habẽs deſideriũ ſalutis. Theo. Si ergo ego diſſolutis potẽtijs animæ quaſi paralyticus, in uirtuoſis habeat ad bonũ,& attollat à 4. Euangeliſtis,& ad Chriſtum adducar,audiamq́ue tunc fili,& relinquuntur mihi peccata. filius enim Dei ſit aliquis propter mandatorum operationem. Beda. Seu quia quatuor ſunt uirtutes quibus ad promerendam ſoſpitatem homo fiducia mentis erigitur, quas nonnulli prudentiam,fortitudinem, temperãtiam,& iuſtitiam nuncupant. Deſiderant ãt paralyticum Chriſto offerre,ſed turba interpoſita ab omni parte recluduntur, quia ſępe anima poſt infirmi corporis deſidiam

Reuelatur ſecretum.

Allegoricus ſẽſus.

diam ſupernæ gratiæ remedio cupiens inuocari, priſcæ conſuetudinis obſtaculo retardatur. Sæpe inter ipſas orationis ſecretæ dulcedines, & quaſi ſuaue cum dño colloquium turba cogitationum interueniẽs aciem mentis ne Chriſtus uideatur, impedit. Nõ itaq; eſt in infimis ubi turbæ cumulantur remanendum, ſed tectum domus. i. ſacræ ſcripturæ ſublimitas eſt appetenda, lexq́ꝫ domini meditanda. Theo. Sed quomodo ferat ad Chriſtum, niſi tectum aperiatur? Tectum. n. intellectus qui ſupponitur omnibus his quę in nobis ſunt: hic multum habet terræ quantum ad lateres fictiles, terrenas dico res: ſed ſi hęc ſubleuetur uirtus, intellectus in nobis exonerat̃. Poſt hoc ſubmittatur. i. humilietur. Non. n. decet extolli de hoc ꝙ intellectus eſt exoneratus, ſed magis humiliari. Beda. Vel pate facto tecto æger ſubmittitur, quia reſeratis ſcripturarum myſterijs ad notitiã Chriſti peruenitur, hoc eſt ad eius humilitatẽ fidei pietate deſcenditur. Quòd antè cum grabato deponitur infirmus, ſignificat ab hoĩe adhuc in iſta carne conſtituto Chriſtum debere cognoſci. De grabato autem ſurgere, eſt animam ſe à carnalibus deſyderijs, ubi ægra iacebat, abſtrahere. Grabatum tollere, eſt ipſam quoque carnem per continentiæ frena correptam, ſpe cœleſtiũ præmiorum à delicijs ſegregare terrenis. Sublato autem grabato domum ire, ad paradiſum redire eſt. Vel ſanus qui lãguerat domum reportat grabatum cum anima, remiſſione accepta peccatorũ, cum ipſo ſuo corpore ad internam ſui cuſtodiam ſe refert. Theo. Oportet etiam grabatum, id eſt corpus tollere ad operationem boni. Tunc enim ad cõtemplationem pertingere ualebimus, ita ut quę in nobis ſunt cogitationes dicant quoniam nunquam ſic uidimus, id eſt, nunquam ſic intelleximus, ſicut nunc à paralyſi curati, qui enim à peccatis mundatus eſt, mundius uidet.

Expoſitio tropologica.

Et egreſſus eſt rurſus ad mare, omniſque turba ueniebat ad eum, & docebat eos. Et cum præteriret, uidit Leui Alphæi ſedentem ad teloneum, & ait illi: ſequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factum eſt cum accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant cum Ieſu, & Diſcipulis eius. Erant enim multi qui ſequebantur eum. Et ſcribæ, & phariſæi uidentes quia manducaret cum publicanis, et peccatoribus, dixerunt Diſcipulis eius. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit magiſter ueſter? Hoc audito, Ieſus ait illis: Non neceſſe habent ſani medico, ſed qui male habent. Non enim ueni uocare iuſtos, ſed peccatores.

Beda. Poſtquã dñs in Capharnaum docuit, egreſſus eſt ad mare, ut nõ ſolum ciuilem uitam hominum inſtitueret, uerum ẽt habitatoribus maris euangeliũ regni prædicaret, eoſq; fluctiuagos rerum labẽtium motus contemnere, ac fidei firmitate ſuperare doceret. Vnde dicitur: Et egreſſus eſt rurſus ad mare, omniſq; turba &c. Theo. Vel poſt miraculũ ad mare egreditur, quã ſi ſolitarius uolens eſſe, ſed turba cõcurrit iterum, ũt addiſcas ꝙ quantum fugis gloriam, tantum ipſa te perſequitur. Et ſi quidem tu ipſam perſequeris, ipſa te fugiet. Inde aũt trãſiens dñs uocauit Matth. unde ſequitur. Et cum præteriret, uidit Leui Alphæi &c. Chry. Idem aũt publicanus à tribus euangeliſtis nominatus. ſ. Matthæus à Matthæo, Leui autem ſimpliciter à Luca, Leui autem Alphæi à Marco: filius. n. erat Alphæi. Binomios autẽ ſecundum ſcripturam, & alios eſt uidere, ſicut ſocer Moyſi quandoq; Ietro, quandoque Raguel uocatur. Beda. Sic & idem eſt Leui qui & Matthæus. Sed Lucas Marcuſq; propter uerecundiam, & honorem Euangeliſtę, nomen ponere nolũt uulgatum. Ipſe ãt Matthæus iuxta illud quod ſcriptum eſt: Iuſtus accuſator eſt ſui, Matthæum ſe, & publicanum nominat, ut oſtendat legentibus nullum debere cõuerſum de ſalute diffidere, cum ipſe de publicano in Apoſtolum ſit repente mutatus. Ad teloneum autem, id eſt ad curam diſpenſationemq́ue uectigalium ſedentem, dicit. Telos enim græcè, latinè uectigal nominatur. Theo. Sedebat enim in teloneo, ut conſuetudinis eſt, aut aliquos impetens, aut uerba uendens, aut aliquid huiuſmodi faciẽs, quibus in ſuis manſionibus telonearij utuntur, qui de hoc ſtatu ſic ſubleuatus eſt, ut relinquens omnia Chriſtũ ſequeretur. vnde ſequitur. Et ait illi, Sequere me &c. Beda. Sequi autem imitari eſt, ideoq; & pauperem Chriſtum non tam greſſu quam affectu imitari poſſet, relicta, ut propria, quæ rapere ſolebat aliena. Non ſolum autem lucra reliquit uectigalium,

Expoſitio literalis.

ctigalium, ſed & periculum cõtempſit qđ euenire poterat à principibus ſeculi, quia vectigalium rationes imperfectas atq; incompoſitas reliquit. Ipſe.n. dominus, qui hunc exterius humana allocutione vt ſequeretur, vocauit: intus diuina inſpiratione, vt mox vocantem ſequeretur, accẽdit. Hie. Sic ergo Leui qui appoſitus interprẽtatur, à teloneo negociorum ſecularium ſolum ſequitur verbum qđ dicit: Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Theo. Qui autem prius alios impetebat ſic factus eſt beniuolus, vt ad comeſtionem plurimos conuocaret. vnde ſequitur: Et factum eſt cum accumberet. ſ. Ieſus &c. Beda. Publicani autem appellantur hi qui vectigalia publica exigunt, ſiue qui conductores ſunt vectigalium fiſci vel rerum publicarum, necnõ & hi qui ſeculi huius lucra ꝑ negocia ſectantur, eodem vocabulo cenſentur. Qui uiderant publicanum à peccatis ad meliora cõuerſum, locum inueniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam non deſperant ſalutem, neq; vero in priſtinis vitijs permanentes veniunt ad Ieſum, & phariſæi & ſcribæ murmurant, ſed pœnitentiã agentes, vt ſequens Euangeliſtæ ſermo deſignat, dicens: Erãt enim multi, qui ſequebantur eum. Ibat.n. dominus ad conuiuia peccatorum, vt occaſionem haberet docendi, & ſpirituales inuitatoribus ſuis præberet cibos, quod in myſteriorum figuris congruit. Qui.n. domicilio Chriſtum recepit interno, maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatum. Itaq; dominus libenter ingreditur, & in eius qui crediderit recumbit affectu; & hoc eſt bonorum operum ſpirituale conuiuium, quo diues populus eget, & pauper epulatur. Theo. Phariſæi autem hoc arguunt, quaſi puros ſe facientes. vnde ſequitur: Et ſcribæ & pha. vid. &c. Beda. Si per Matthæi electionem & vocationẽ publicanorum, fides exprimitur gentiũ, quæ prius mundi lucris inhiabant, profecto ſupercilium ſcribarum & phariſæorum, Iudæorum inuidiam inſinuat, qui de gẽtium ſalute torquentur. Sequitur: Hoc autem Ie. ait il. Non neceſſe &c. Sugillat ſcribas & phariſæos, qui iuſtos ſe putantes peccatorum conſortia declinabant. Seipſum medicum dicit, qui miro medicandi genere

Publicani qui dicantur.

vulneratus eſt, propter iniquitates noſtras, & eius liuore ſanati ſumus. Sanos autem & iuſtos appellat eos, qui ſuam iuſtitiam uolentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei ſunt ſubiecti. Porrò male habentes & peccatores uocat eos, qui ſuæ fragilitatis conſcientia deuicti, nec per legem ſe iuſtificari poſſe uidentes, Chriſti gratiæ pœnitendo colla ſubmittunt. vnde ſubditur: Non enim ueni &c. Non quidem ut maneant peccatores, ſed ut ad pœnitentiam conuertantur.

Trop lo gica expoſitio.

Et erant diſcipuli Ioannis & phariſæorum ieiunantes & ueniunt, & dicunt illi: Quare diſcipuli Ioannis & phariſæorum ieiunant, tui autem diſcipuli non ieiunant? Et ait illis Ieſus. Nunquid poſſunt filii nuptiarum, quãdiu ſponſus cum illis eſt, ieiunare? Quanto tempore habent ſecum ſponſum non poſſunt ieiunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo aſſumentũ panni rudis aſſuit ueſtimento ueteri, alioquin aufert ſupplementum nouum à ueteri, & maior ſciſſura fit. Et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres, alioquin diſrumpet uinum utres & uinum effundetur, et utres peribunt. Sed uinum nouum in utres nouos mitti debet.

Glo. Sicut ſuperius apud diſcipulos magiſter arguebatur de cõſortio peccatorum in conuiuiis, ita nunc econuerſo apud magiſtrum diſcipuli incuſantur de ieiuniorũ omiſſione, ut ſic inter eos materia diſſidij oriretur. vnde dicitur. Et erant di. Io. & pha. ie. Theo. Ioãnis.n. diſcipuli in imperfecto poſiti in conſuetudinibus Iudaicis permanebant. Aug. de con. euan. Poteſt autem putari ideo addidiſſe phariſæos, ꝙ ſimul cum diſcipulis Ioannis hoc quod ſequitur, domino dixerint, cum Matthæus hoc diſcipulos Ioannis tantũ dixiſſe perhibeat, ſed uerba quæ ſequuntur magis indicant alios hoc dixiſſe de aliis. Sequitur enim. Et ue. & dicunt illi, Quare &c. Hæc enim uerba indicant conuiuas qui aderant ueniſſe ad Ieſum, & hoc idem diſcipulis dixiſſe, ita vt quod ait, Veniunt, non de ipſis dixerit, de quibus interpoſuerat, Et erant di. Ioan. & pha ieiu. ſed cum iſti eſſent ieiunantes ueniunt illi quos hoc mouit. unde ergo Matthæus dicit, Et acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis dicentes, niſi quia & Apoſtoli aderant, & omnes certatim, ut quiſque poterat, hæc obiecerunt? Chryſo. Diſci-

puli ergo Ioannis & phariſæorum contra Chriſtũ zelotipę ſe habentes, ipſum inter rogant, vtrum ſolus diſcipulis ſuis abſque abſtinétia & labore pugnas ſuperet paſſio num. Beda. Sed & Ioannes & uinũ & ſice ram non bibit, quia illi abſtinentia meritũ auget, cui potétia nulla inerat naturæ. Do minus aũt cui naturaliter ſuppetebat deli cta donare, cur eos declinaret, quos abſti nentibus poterat reddere puriores? ſed ie iunauit & Chriſtus, ne prçceptum declina ret, manducauit cum peccatoribus, vt gra tiã cerneres, agnoſceres poteſtatẽ. Sequi tur: Et ait illis Ieſus, Nũquid &c. Aug. Mar cus hic filios nuptiarũ appellat, Matthæus autem filios ſponſi: filios.n. nuptiarum nõ tantum ſponſi, ſed etiam ſponſæ intelligi mus. Chry. Sponſum ergo ſeipſum uocat, tanquam eccleſiam deſponſaturus. Eſt.n. deſponſatio datio arræ.ſ. gratiæ Spiritus ſancti, per quã credidit orbis terræ. Theo. Sponſum etiam ſeipſum uocat, non ſolum tanquam uirginales animas deſponſantẽ, ſed quia tempus primi aduentus eius non eſt doloris, neq; triſtitiæ, his qui credunt in eum, neq; labores cõtinens, ſed requiẽ. Eſt.n. abſq; operatiõe legali dans requiẽ per baptiſmum, per quem facile ſine labo re ſalutem conſequimur. Filij aũté nuptia rum ſiue ſpõſi, ſunt Apoſtoli, quia ipſi Dei gratia digni ſunt facti omni bono cœleſti, ac omni delectatione participes. Chryſo. Conuerſationem autem ſuam omnis angu ſtiæ dicit eſſe alienam, cum ſubdit. Quãto tempore ha. ſecum &c. Ille triſtatur, qui præſens bonum nõ habet, qui uero in præ ſenti accipit, gaudet, & non triſtatur. Vt au tem elationẽ illorum deſtrueret, & oſten deret quod non ad laſciuiam proprios di ſcipulos conſeruabat, ſubiungit. Venient autem dies &c. q. d. Tempus erit in quo ſuam uirilitatem demonſtrarent, quando .n. ſubtrahetur ab eis ſponſus, ieiunabunt eius affectantes aduentum, ut ſpiritus illi cõiungant per corporales anguſtias emun datos. Oſtendit etiam quod nulla neceſſi tas eſt ut ſui diſcipuli ieiunent, ſicut & illi qui ſponſum humanæ naturæ, qui ubique præſidet uerbis Dei, & qui tribuit ſemen uitæ, ſecum habebant præſentem. Filij ẽt ſponſi, quia infantes ſunt, non poſſunt per totum conformari patri & ſponſo, qui eo rum infantiam conſiderans, dignatur eos non tunc ieiunare, recedente autem ſpon ſo propter deſyderium ieiunabunt, ſed cũ perfecti fuerint & ſponſo cõiungentur in nuptiis, regalem ſemper commedent cœ nam. The. Intelligendum eſt autem & ſic, quoniam omnis homo qui bene operatur, eſt ſponſi filius, & ſponſum ſecum habet.ſ. Chriſtum, & non ieiunat, idest opera pœ nitentiæ non oſtendit, quia non peccat, qñ uero aufertur ſpõſus homine in peccatum labente, tunc ieiunat & pœnitet, ut curet delictum. Beda. Myſtico autem ſenſu po teſt ſic exponi, q̃ diſcipuli Ioannis & pha riſæi ieiunant, quia oĩs qui de operibus le gis ſine fide gloriatur, & qui traditiones ſequitur hominum, & præconium Chriſti aure corporis non fide cordis percipit, ſpi ritualibus abſtinens bonis ieiuno corde ta beſcit, qui vero Chriſti membris fideli in corporatur amore non poteſt ieiunare, q a carne ipſius epulatur & ſanguine. Sequĩt: Nemo aſſumentum pãni rudis.i. noui, &c. Chry. q. d. Quia hi noui prædicatores te ſtamenti exitum, legibus eas ſeruire uete ribus poſſibile non eſt: uos autem congruè ueteres ſequentes conſuetudines Moſaica ieiunia obſeruatis. Iſti uero nouas ac mira biles obſeruationes traditurí hominibus, ueteres obſeruare non eſt neceſſe, ſed eſſe mentibus uirtuoſos, aliquo uero tempore ieiunium cum cæteris uirtutibus obſerua bunt. Sed hoc ieiunium differt à ieiunio legis, quia illud erat ex neceſſitate, hoc ex uoluntate, propter feruorem ſpiritus, cu ius nondum ſunt capaces. unde ſequitur: Et nemo mit. ui. &c. Beda. Diſcipulos e nim ueteribus comparat utribus, quos ui no nouo, idest ſpiritualibus præceptis faci lius diſrumpi, quàm poſſe contineri, dicit. Erunt autem utres noui cum poſt aſcẽſum domini deſyderio conſolationis eius inno uabũtur, & tunc nouum uinum nouis utri bus adueniet, hoc eſt Spiritus ſancti fer uor ſpiritualium corda replebit. Doctori etiam cauendum eſt ne animæ in uetuſta te malitiæ perduranti, nouorum myſterio rum ſecreta committat. Theoph. Vel ali ter: Diſcipuli ueteribus ueſtimentis aſſi milati ſunt propter eorum mentis infirmi tatem, quibus non erat congruum impone re ſtatutum graue ieiunij. Beda. Quòd eſt aliqua

Cõparatio Ioannis & Christi.

Moralitas pulchra.

aliqua particula doctrinæ quæ ad nouę uitæ tẽperantiã pertinet, quæ gñale docet ieiuniũ ab oĩ lætitia tẽporalium delectationũ: quia ſi hoc fiat, & doctrina ſcindit, & nõ cõuenit uetuſtati. Veſtimento ãt nouo bona opera quæ foris aguntur inſinuãtur: uino ãt nouo feruor fidei, ſpei, & charitatis, qua intus reformamur, exprimit.

*Dominus.

*Et factũ eſt iterũ cũ * ſabbatis ambularet per ſata, & diſcipuli eius cœperũt progredi, & uellere ſpicas. Phariſæi aũt dicebant ei, Ecce, quid faciunt diſcipuli tui ſabbatis quod non licet? Et ait illi, Nũquã legiſtis quid fecerit Dauid quãdo neceſſitatẽ habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant, quomodo introiuit in domum Dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus, & dedit eis & qui cum eo erant? Et dicebat eis; Sabbatum propter hominem factum eſt, & non homo propter ſabbatum. Itaque dominus eſt filius hominis, etiam ſabbati.*

Chry. Liberati à figura, & ueritate uniti Chriſti diſcipuli, figurale ſabbati feſtũ nõ ſeruant. unde dicitur: Et factum eſt iterum cum &c. Beda. Legimus & in ſequentibus quod erant qui ueniebant & redibant multi: & nec manducandi quidem ſpaciũ habebãt, & ideo quaſi homines eſuriebãt. Chry. Eſurientes autem eſcam ſimplicem comedebant, non ad uoluptatem, ſed propter naturæ neceſſitatem. Phariſæi autem figuræ & umbræ ſeruientes, diſcipulos accuſabant tanquam iniuſtè agentes. unde ſequitur: Phariſæi etiam dicebant ei, ecce quid faciunt &c. Aug. de operibus monachorum: Populo ſiquidem Iſrael per legem ſcriptam præceptum eſt: ut in agris ſuis furẽ nullus teneret, niſi qui ſecum aliquid uellet auferre. Nam qui nihil aliud attigiſſet, quã id quod comediſſet, liberũ impunitumq; abire ſinerent. unde ẽt ſpicas uellentibus diſcipulis dñi de ſabbato potius q̃ de furto Iudæi calumniati ſunt.

Duo exẽpla in Iudæos.

Chry. Dñs autem Dauid in medium introducit, cui aliqñ contigit non ſecundũ legem comedere, cum ſacerdotalem tetigit cibum, ut illius exemplo accuſatiõnẽ diſcipulorum ſoluat. Sequitur.n. Et ait illis, nunquam legiſtis &c. Theoph. Fugiẽs .n. Dauid à facie Saul, ad principem ſacerdotum deuenit, & panes propoſitionis comedit, & gladiũ abſtulit Goliæ, quæ dño erant oblata. Quærunt uero aliqui, qualiter nunc euangeliſta Abiathar principẽ ſacerdotum nominauit, cum liber regũ hunc nominet Abimelech? Beda. Hoc autẽ nihil hẽt diſſonantiæ, ambo etenim fuerunt illic, cum ueniens Dauid panes petiit, & accepit Abimelech, uidelicet princeps ſacerdotum, & Abiathar filius eius, occiſo autem Abimelech à Saule, fugit Abiathar ad Dauid, & comes factus totius exilij eius, poſtea eo regnante, ſummi ſacerdotii, & ipſe gradum accepit, multoque maioris excellentiæ filius, q̃ pater effectus eſt, ideo dignus fuit, cuius memoriam dominus, etiam uiuente patre, quaſi ſummi ſacerdotis faceret. Sequitur. Et dicebat eis, Sabbatum propter hoĩem &c. Maior.n. eſt cura ſanitati & uitæ hominis, quàm cuſtodia ſabbati adhibenda Sic igitur mandatum eſt ſabbatum cuſtodiri, ut tamen ſi neceſſitas eſſet, reus non eſſet qui ſabbatum uiolaſſet, ideo ſabbato circumcidi non eſt prohibitum, quia neceſſe erat fieri. Et Machabæi neceſſitate inſtante, ſabbato pugnabant. unde diſcipulis eſurientibus, quod licitum non erat in lege, neceſſitate famis factum eſt licitum, ſicut hodie ſi quis æger ieiunium corruperit, nulla ratione reus tenetur.

Neceſſitas ſoluit ſabbatum.

Sequitur. Itaque dñs &c. q. d. Dauid rex ſacerdotali cibo paſtus excuſabilis eſt, quanto magis filius hominis uerus rex & ſacerdos, & dñs ſabbati, euulſarum ſabbato ſpicarum noxa non tenetur? Chry. Dñm quidem ſabbati & filium hominis ſeipſum propriè uocat, Quandoquidem Dei exiſtens filius, filius hominis propter homines, dignatus eſt dici. Legis autem latori, & domino lex non dominatur, plus.n. licet regi quàm legibus ſtatuatur. Infirmis quidem datur lex, non perfectis & operãtibus ſupra legem. Beda. Myſticè autẽ diſcipuli per ſata tranſeunt cum doctores ſancti, quos in fide inſtituerunt curæ piæ ſolicitudinis inſpiciunt, quos eſurire nihil melius q̃ ſalutem intelligimus hominum; uellere autem ſpicas eſt hoĩes à terrena intentione eruere. Fricare ãt manibus, eſt exemplis uirtutum à carnis concupiſcentia, quaſi à quibuſdam folliculis puritatem mentis exuere. Grana manducare eſt emundatum quemque à ſordibus

viriotum per ora prædicantium, eccleſiæ membris incorporari, & bene hoc diſcipuli progredientes ante faciem dñi feciſſe memorantur, quia doctoris neceſſe eſt ſermo ꝑcedat, & ſic cor auditoris ſubſequens gratia ſupernæ viſitationis illuſtret. Bene ſabbatis, quia & ipſi doctores in prædicando pro ſpe futuræ quietis laborãt, & auditores ſuos monent pro æterna requie inſudare laboribus. Theo. Vel quia cum habẽt in paſſionibus requiem, tunc aliis ad virtutem ductores fiunt euellentes terrena. Beda. Item per ſata ambulant cum domino, qui eloquia ſacra maditari delectantur. Eſuriũt, cum in eis panem vitæ inuenire deſiderant, & hoc in ſabbatis, cum ſopita mẽte à turbulẽtis cogitationibus vacare gaudent: vellunt ſpicas & contritas purgãt, donec ad eſcam perueniant, cum teſtimonia ſcripturarum ad quæ legentes perueniunt meditando aſſumunt, & tandiu diſcutiunt donec in eis medullam dilectionis inueniant verum hic mentium refectio ſtultis diſplicet, ſed à domino approbatur.

Tropologia pulchra.

CAPVT III.

ET introiuit iterum in ſynagogam, et erat ibi homo habẽs manum aridam. Et obſeruabãt eum ſi ſabbatis curaret, ut accuſarent illũ. Et ait homini habenti manũ aridam, Surge in mediũ. Et dicit eis: Licet ſabbatis benefacere, an male? animam ſaluã facere, an perdere? At illi tacebant. Et circũſpiciẽs eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, & dicit homini. Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi.

Teo. Poſtquam dominus Iudæos, qui diſcipulos accuſauerant, ꝙ ſpicas ſabbato euellebant, exemplo Dauid confudit, nũc amplius ipſos ad ueritatem reducẽs, miraculum in ſabbato operatur, oſtendens ꝙ ſi operari ſabbato miracula in ſalutem hominum pium eſt, nõ eſt malum in ſabbato neceſſaria corporis operari. dicit ergo. Et introiuit iterum in ſynagogam &c. Beda. Quia enim deſtructione ſabbati quam in diſcipulis arguebãt probabili excuſauerat exemplo, nunc ipſum obſeruando calumniari uolunt, vt ſi ſabbato curet, trangreſſionis, ſi nõ curet crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Sequiť: Et ait ho. habenti ma. ari. ſurge in mediũ. Chry. Statuit quidem illum in medio vt terrerẽtur aſpectu, ac viſo eo compatiantur, & malitiam deponant. Bed. Et pręueniẽs calumniam Iudæorum quam ei parauerant, arguit eos, quia legis præcepta praua tentatione uiolabãt. vnde ſequitur: Et di. eis, licet ſab. benefacere, an male. Hoc autem quærit, quia æſtimabant in ſabbato etiam à bonis operibus feriandum, cum lex à malis abſtinere iubeat, dicẽs: Omne opus ſeruile non facietis in eo, id eſt, peccatũ, quia qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Idem autem eſt quod prædixit, benefacere an male? & q̃d poſtea ſubdit. Animam ſaluam facere? an perdere? hoc eſt hominẽ curare, an nõ, nõ ꝙ Deus ſummè bonus auctor perditionis nobis eſſe poſſit, ſed ꝙ eius nõ ſaluare, ſcripturæ conſuetudine perdere dicitur. Si quem vero mouet quare dominus cũ corpus eſſet curaturus, de animæ ſaluatione interrogauerit, intelligat vel animam more ſcripturarũ pro homine poſitam, ſicut dicitur. Hæ ſunt animæ quæ exierunt de femore Iacob: uel ꝙ illa miracula propter animæ ſalutem faciebat: vel ꝙ ipſa manus ſanatio ſalutem animæ ſignificabat. Aug. de con. euan. Sed poteſt mouere, quomodo Matthæus dixerit ꝙ ipſi interrogauerint dominum: ſi licet ſabbato curare? cũ Marcus illos potius interrogatos à domino perhibeat: licet ſabbato benefacere, an male? Itaque intelligendum eſt quòd illi prius interrogauerunt dominum: ſi licet ſabbato curare. deinde quòd intelligens cogitationes eorũ aditum accuſandi quærentium, conſtituerit in medio illum, quẽ fuerat ſanaturus, & interrogauerit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe commemorant, ac tunc illis tacentibus propoſuiſſe ſimilitudinem de oue, & concluſiſſe quòd liceat ſabbatis benefacere. Sequitur: At illi tacebant. Chryſo. Sciebant enim quòd eum omnino curaret. Sequitur: Et circumſpi. eos cum ira. Quod eos cum ira circumſpicit, ac triſtatur ſuper cæcitate cordis eorum, humanitati conuenit, quam pro nobis ſuſcipere dignatus eſt; verbo autem miraculum coniungit, unde ſola voce homo curatur.

Concor. euange.

unde

unde ſequitur;Et exten.& reſti.eſt ma.illi per hæc omnia pro Diſcipulis reſpondens ſimulq́; oſtendens ſuam uitam exiſtere ſupra legē.Beda. Myſticè autē homo qui manum habebat aridam humanum genus indicat in fœcunditate boni operis areſactum,ſed dn̄i miſeratione curatum, cuius dextera quæ in primo parente, dum uetitæ arboris poma decerperet, aruerat, per redemptoris gratiam dum inſontes manus in cruce arboris tenderet, bonorum operum ſuccis eſt reſtituta ſaluti. Et bene in ſynagoga manus erat arida, quia ubi ſcientiæ donum maius eſt, ibi grauius eſt inexcuſabilis noxæ periculum. Hiero.Vel ſignificant auaros,qui ualentes dare uolunt accipere,prædari & non largiri; quibus dicitur ut extendant manus ſuas,ideſt qui furabatur iam non furetur, magis aūt laboret operans manu ſua quod bonū eſt, ut habeat unde communicet indigentibus. Theoph.Vel aridam dextram habet manum,quiſquis non operatur quæ ſunt dextræ partis;ex quo.n.manus noſtra cōſtituit in operibus prohibitis, ex tunc areſcit in operatione boni;Iterum uero reſtaurabitur,quando in uirtute ſtabit.unde Chriſtus dicit; Surge ſcilicet à peccatis, & ſta in medio,& neque ad diminutum neque ad ſuperabundantiam ſe extendit.

*Exeuntes autem phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſiliū faciebant aduerſus eum, quomodo eum perderent. Ieſus autem cum Diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare, & multa turba à Galilæa, & Iudæa ſecuta eſt eū, & ab Hieroſolymis, & ab Idumea, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum, & Sidonē multitudo magna audiētes quæ faciebat, uenerunt ad eum. Et dixit Ieſus Diſcipulis ſuis, ut in nauicula ſibi deſeruirent propter turbā ne comprimerēt eū. Multos.n.ſanabat, ita ut irruerent in eū * ut illū tangerent. Quotquot autē habebant plagas, & ſpiritus immundi cū illum uidebant, procidebant ei, & clamabant, dicentes. Tu es Filius Dei. Et uehementer comminabatur eis, ne manifeſtarent eū.*

** Ut illū tangerēt quotquot habebant plagas Et ſpiritus &c.*

Beda.Phariſæi reputantes in crimen q̀ ad uerbum domini ſaluam qui languebat extendit dexteram de uoce Saluatoris fecerunt conſilium,unde dicitur: Exeuntes autem phariſæi &c. Quaſi non ipſorum quiſque maiora ſabbatis ageret,cibos portando,porrigendo calicem,& cætera quæ uictui ſunt neceſſaria exequendo.Neque .n.ille qui dixit & facta ſunt,ſabbato laboraſſe poterat conuinci.Theo. Herodiani autem dicuntur milites Hærodis regis.hæreſis nanque quædam noua ſurrexerat, quæ Hærodē Chriſtum eſſe dicebat. Prophetia n.Iacob innuebat q̀ quando deficerent principes de Iuda,tunc Chriſtus veniret,& quia Herodis tēpore nullus ſupererat Iudaicorū principū,ſed ipſe ſolus regnabat alienigena exiſtēs.quidā ipſum eſſe Chriſtū putauerūt, & hæreſim conſtituerunt.Iſti ergo cū phariſæis Chriſtum interficere conabantur.Beda. Vel Herodianos Herodis Tetrarchæ miniſtros dicit:qui propter inimicitias quas eorum dn̄s aduerſus Ioannē habebat;ēt Saluatorē quā Ioannes prædicabat, inſidijs perſequebantur & odijs.Sequitur: Ieſus āt cū Diſcipu.ſu.ſeceſſit ad mare, quaſi homo fugiens perſequentium inſidias,quia neque adhuc venerat hora paſſionis eius,neque extra Hieruſalem fuit locus paſſionis:ubi & exēplū dedit ſuis, ſi in vna ciuitate perſecutionē paterentur, in alteram fugiendi.Theoph.Simul ēt ſecedit ut plurimis benefaciat ab ingratis recedens, etenim multi ſecuti ſunt eum & ſanauit eos.Sequitur.n.Et multa turba à Galilæa Tyrij & Sidonij alienigenæ exiſtentes, utilitatem à Chriſto accipiūt, propinqui vero eius,Iudæi.ſ.ipſum perſequebantur: & ſic nulla eſt propinquitatis utilitas,niſi ſimilitudo bonitatis exiſtat. Beda. Illi .n.videntes opera virtutū eius, & uerba doctrinæ audientes, eū perſequebantur. Iſti āt opinione tantum ducti virtutum eius, congeſto agmine permaximo veniūt ad audiendum eum;opemq́; ſalutis flagitandum. vnde ſequitur.Et dixit Diſcipulis ſuis ut in nauicula ſibi &c.Theoph. Vide autem occultatam gloriam eius; etenim ne læderet eū turba petit nauiculam, ut intrans in eam conſeruetur illæſus.Sequitur;Quotquot autē habebant plagas &c. Plagas autem dicit infirmitates:ipſe nanque Deus nos uulnerat,ut filios pater.Beda.Procidebant ergo utrique domino, & qui habebant plagas infirmitatū corporaliū,& qui à ſpiritibus uexabantur immundis;ſed infirmi ſimplici intentione obtinente ſalutis, dæmoniaci autem uel potius in eis habitātes dæmones ut diuini ti

moris coacti: nõ ſolum ad procidendũ ei, verum etiã ad confitendum eius maieſtatem cõpulſi. vnde ſequitur; Et clamabant dicentes: Tu es filius Dei, ubi mirãda eſt Arrianorum cecitas, qui poſt reſurrectionis gloriã filium Dei negant, quem demones adhuc mortali carne indutum filium Dei profitentẽ. Sequitur; Et uehemen. comminat. eis ne ma. eũ. Peccatori.n. dixit Deus; quare tu enarras iuſtitias meas? Prohibetur ergo dñm prædicare peccator, ne quis dum prædicantem audit, ſequatur errãtẽ: improbus.n. magiſter eſt diabolus, qui falſa veris ſæpe permiſcet, ut ſpiritus veritatis teſtimonium fraudis obtegat. Cæterũ non ſolum dæmones, ſed & à Chriſto ſanati, & Apoſtoli ante paſſionem præcipiunt reticere de illo, ne diuina maieſtate prædicata paſſionis diſpenſatio differetur Iuxta allegoriam vero in hoc q dñs egreſſus de ſynagoga ſeceſſit ad mare, Gentium ſalutionem præfigurauit, ad quas uenire per fidem relicta ob perfidiam Iudæa dignatus eſt. Recte.n. diuerſis errorum anfractibus iactatæ nationes inſtabilitati pelagi comparantur. Multa autem turba à diuerſis prouincijs ſecuta eſt eum; quia prædicantibus Apoſtolis multas nationes ad ſe venientes benignè ſuſcepit. Nauicula uero dño in mari deſeruiens eccleſia eſt, de gentibus congregata; propter turbam autẽ ne ſe cõprimat, nauiculam aſcendit, quia turbidas carnalium mentes fugiens ad eos qui gloriam ſeculi ſpernunt uenire, & manſionem facere gaudet. Diſtat autem inter cõprimere dñm & tãgere: comprimunt.n. cum carnalibus cogitationibus aut factis pacem turbant: in qua veritas manet: tangit vero qui per fidem & dilectionem eũ ſuſcepit, corde, unde qui eum tetigerunt ſaluati eſſe perhibentur. Theoph. Moraliter autem Herodiani, id eſt, carnales, Chriſtum interficere uolunt. Herodes.n. pelliceus interpretatur. Qui uero de patria ſua egrediuntur, id eſt à carnali habitudine, hi ſequuntur Chriſtum, & eorum plagæ curanrur, ideſt peccata, quæ cõſciẽtiam uulnerant. Ieſus aũt in nobis eſt ratio quæ præcipit ut nauicula noſtra.i. corpus ei deſeruiat, ne rationes opprimant rerum.

Et aſcendens in montem, uocauit ad ſe quos uoluit ipſe, & uenerũt ad eum. Et fecit ut eſſent duodecim cũ illo, & ut mitteret eos prædicare, & dedit illis poteſtatem curandi infirmitates & eiciendi dæmonia. Et impoſuit Simoni nomen Petrus, & Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & impoſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filius tonitrui, & Andræam, & Philippũ, & Bartholomeũ & Mattheũ, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thadeũ, Simonem Chananæum, & Iudam Scariotum qui tradidit illum.

Beda. Poſtquam nephandos ſpiritus ſe prædicare prohibuit, elegit ſanctos qui & immundos ſpiritus eiicerent, & Euangeliũ prædicarent. uñ dr; Et aſcendens in mõtem &c. Theoph. Lucas ãt dicit q aſcendit ad orandum: poſt miraculorum.n. oſtẽſionem orat, docẽs nos q oportet gratias agere cum conſequimur aliquid boni, & hoc diuinæ uirtuti appropriare. Chry. Prælatos etiam eccleſiæ inſtruit in orationibus pernoctare antequam ordinationem faciant, ut eorum officium non fruſtretur. *Doctrina ſacerdotalis.* Cum ergo ſecundum Lucam dies factus eſſet uocauit, quos uoluit. Erant enim plures qui eum ſequebantur. Beda. Non enim illorum electionis ac ſtudij, ſed diuinæ erat dignationis & gratiæ, ut in apoſtolatũ uocarentur. Mons etiam ille in quo Apoſtolos dominus elegit altitudinem deſignat iuſtitiæ, in qua erant inſtituendi, & quam erant hominibus prædicaturi. Hier. Vel Chriſtus ſpiritaliter mons eſt, ex quo aquæ uiuæ fluunt, lac in paruulorum ſalutem præparatur, pinguedo ſpiritalis agnoſcitur, & quicquid ſumme bonum creditũ in montis iſtius eſt gratia conſtitutum. In montem ergo uocantur excelſi meritis & uerbis, ut locus congruat meritis altis. Sequitur; Et uen. ad eum &c. Speciem.n. Iacob dilexit dñs, ut ſint ipſi ſuper thronos 12. iudicantes 12. tribus Iſrael, qui etiam trini & quaterni circa tabernaculum domini excubant, ſancta domini uerba humeris operum portant. Beda. In hoc.n. ſacramento quondam filii Iſrael circa tabernaculum caſtrametabantur, ut ex omni parte per quadrum trinæ tribus manerẽt. Ter autem quatuor, duodecim faciunt, & ter quaterni ad prædicandum ſunt miſſi Apoſtoli, ut per uniuerſas quadrati orbis plagas baptizarent Gentes, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti; Sequitur

tur.

tur: Et dedit illis poteſtatem &c. Vt.ſ. pro miſſorum cœleſtium magnitudine atteſtaretur magnitudo factorum, & noua facerent qui noua prædicarent. Theo. Numerat autem Apoſtolorũ nomina; ut propter falſos Apoſtolos euitandos ſint noti & ueri. & ideo ſequitur. Et impo. Simo. no. Petrus. Aug. de con. eu. Nullus autem putet nunc accepiſſe Simonem nomẽ vt Petrus uocaretur, ne ſit contrariũ Ioanni, qui longe ante dictum eſſe illi commemorat, Tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus: Marcus autem recapitulando hoc cõmemorauit. Cum.n. uellet nomina duodecim Apoſtolorum enumerare, & neceſſe haberet Petrum dicere, breuiter inſinuare uoluit, ꝙ nõ hoc antea uocaretur, ſed hoc ei dominus nouum impoſuerit. Beda Ideo autem dominus uoluit eũ prius aliter uocari, ut ex ipſa commutatione nominis ſacramentum commendaretur, idem eſt ergo græcè, ſiue latinè Petrus, quod Siriacè Cephas, & in utraq; linguã nomen à petra deriuatum eſt, nec dubiũ quin illa de qua Paulus ait: Petra autem erat Chriſtus. Nã ſicut lux uera erat Chriſtus & donauit Apoſtolis ut lux mũdi uocentur, ſic & Simoni qui credebat in petram Chriſtus petræ largitus eſt nomen. Hier. De obedientia autem quam Simon ſignificat, aſcenditur ad agnitionem, quam ſignificat Petrus. Sequitur, & Iacobum Zebedæi & Io. fra. Ia. Beda. Subauditur à ſuperioribus uocauit ad ſe aſcendens in mõtem. Rem. Iacobum .ſ. qui ſupplantata habet tota deſideria carnis, & Ioannem qui gratia accepit quod alij per laborem tenent. Sequitur: Et impo. eis nomina Boanerges. Chry. Filios quidem Zebedæi ſic nominat propter hoc ꝙ magna & clara diuinitatis edicta debebat orbi terræ diffundere. Hiero. Vel per hoc trium ſuperiorum ſublime oſtenditur meritum, qui in monte merentur audire tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Hic eſt filius meus dilectus, ut & ipſi per nubem carnis & ignem uerbi, quaſi fulgura in pluuiam in terris ſpargerent, quoniã dominus fulgura in pluuiam fecit, ut extinguat miſericordia quod iudicium urit. Sequitur: Et Andream, qui uiriliter iam facit perditioni, & ut reſponſum mortis in ſe ſemper habeat, & anima eius ſit ſemper

Boanerges ratio datur.

in manibus ſuis. Beda. Andreas.n. græcum nomẽ eſt, & interpretatur uirilis, ab arach quod eſt uir, quia uiriliter domino adhæſit. Sequitur: Et Philippum. Hier. Qui eſt os lãpadis qui illuminare poteſt ore quod corde cõcepit, cui dedit dominus apertionem oris illuminantis. Scimus hunc modum locutionis proprium eſſe diuinarum ſcripturarũ; ꝙ Hebræa nomina ad aliquod myſterium ſignificationis ſunt poſita. Sequitur: Et Bartholomæum qui eſt filius ſuſpendentis aquas; illius.ſ. qui dixit, Et mãdabo nubibus meis ne pluãt ſuper eum imbrem. Nomen uero filij Dei per pacem & dilectionem acquiritur inimici. Beati.n. pacifici, quoniam filij Dei ſunt. Et diligite inimicos ueſtros, ut filij Dei ſitis. Sequitur. Et Matthæum qui eſt donatus, cui donatur à domino, ut nõ ſolum remiſſionem peccatorum adipiſcatur, ſed numero aſcribatur Apoſtolorum. Et Thomam qui eſt abyſſus: multa.n. profunda ſcientes Dei numine proferunt, ſequitur. Et Iacobum Alphei, id eſt docti uel milleſimi; cuius a latere cadent mille. Hic alter Iacobus eſt, cui colluctatio nõ eſt aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus ſpirituales nequitias, ſequitur: Et Thadæum, is eſt corculus, id eſt cordis cultor, qui conſeruat cor ſuum omni cuſtodia. Beda. Thadæus autem ipſe eſt quem Lucas in Euangelio, & in actibus Apoſtolorum Iudam Iacobi nominat: erat .n. frater Iacobi fratris domini, ut ipſe in epiſtola ſua ſcripſit. Sequitur: Et Simonẽ Chananæum & Iudam Scariotem qui tradidit illum. Hæc cum additamento poſuit ad diſtinctionem Simonis Petri, & Iudæ Iacobi. Simõ autem Chananæus dicitur à Chana uico Galilææ: Iudas autem Scariotes, à uico in quo ortus eſt; aut ex tribu Iſachar dicitur. Hiero. Quem inter Apoſtolos computat, ut diſcamus quod Deus nõ repellit aliquem propter futuram malitiã; ſed propter præſentem uirtutem dignum facit habere. Hiero. Simon autem ponens triſtitiam interpretatur. Beati nanque qui lugent nunc, quoniam ipſi conſolabuntur. Chananæus autem, id eſt zelotes dicitur, quem zelus domus Dei comedit. Iudas autem Scariotes eſt qui non delet peccatum ſuum per pœnitentiam. Iudas enim confitens uel glorioſus interpretatur; Scariotes

Iſcariot cognomẽ Iudæ.

autem memoria mortis. Sunt autem confeſſores multi in eccleſia ſuperbi & glorioſi, ut Simon Magus & Arrius & cæteri hæretici: quorum memoria mortalis ideo in eccleſia celebratur ut euitetur.

Et ueniunt in domum, & conuenit iterum turba, ita ut non poſſent neque panem manducare. Et cum audiſſent ſui, exierunt tenere eum. Dicebãt enim, quoniam in furorem uerſus eſt. Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis deſcenderant, dicebant, quoniam Beelzebub habet. Et quia in principe dæmoniorum eiicit dæmonia.

Beda. Electos in monte Apoſtolos dominus ad domũ reducit quaſi eos admonens, ut poſt acceptũ apoſtolatus gradum ad conſcientiã ſuã redeant. unde dr̃: Et ueniunt in domum & conuenit iterum turba ita ut non poſſent neque pa. manducare. Chry. Ingratæ quidem erant principum multitudines, quos impedit à cognitione elatio, grata uero populi multitudo uenit ad Ieſum. Beda. Quam beata uero frequẽtia turbæ confluentis, cui tantum fuit curæ ad obtinendam ſalutem, ut auctori ſalutis cũ his qui ſecum erant, nec ueſcendi quidem hora libera maneret? ſed quem turba frequentat externa, hunc propinquorum æſtimatio paruipendit. ſequitur. n. Et cum audiſſent ſui, &c. Quia. n. altitudinem ſapientiæ quam audiebant capere non poterant, quaſi in alieno eum ſenſu locutũ eſſe credebant. unde ſequitur Dicebant. n. quoniam in furorem uerſus eſt. Theoph. Id eſt dæmonium habet & furit, & ideo eum tenere uolebant, ut incarcerarent tã quam dæmoniacum. Et quidem ſui hoc uolebant, id eſt propinqui forte cõpatriotæ eius uel fratres eius. Stulta autẽ fuit inſania, ꝙ tantorum miraculorum diuinæ ſapientiæ factorem in furiam uerti concipiunt. Beda. Multum autem diſtat inter eos qui uerbum Dei pro mentis tarditate non intelligunt, quales fuerunt de quibus dictum eſt, & eos qui hoc quod intelligũt de induſtria blaſphemant, de quibus ſubditur; Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis &c.

Differẽtia audiendi uerbi Dei.

Quæ. n. negare nequiuerant, ſiniſtra interpretatione peruertere laborant, quaſi nõ deitatis opera eſſent, ſed immundiſſimi ſpiritus, id eſt, Beelzebub qui Deus erat Accaron. Nã beel quidẽ ipſe eſt baal, zebub ãt muſca uocat; Beelzebub ergo, ideſt uir muſcarũ interpretatur; ob ſordes immolati cruoris, ex cuius ſpurciſſimo ritu, principẽ dæmoniorum eum nominabant cum ſubdunt Et quia in prin. dæ. eijcit dæmonia. Hie. Myſticè autem domus ad quã ueniunt primitiua eſt eccleſia. Turbæ quę impediunt, panem manducare, peccata, & uitia ſũt; quia qui manducat indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Beda. Scribæ etiam ab Hieroſolymis deſcendentes blaſphemant. Turba uero ab Hieroſolymis ueniens ſecuta eſt dñm, & ab alijs regionibus Iudæorum ſiue gentium, quia ſic erat paſſionis tempus futurum, ut turba illum populi Iudæorum cum palmis ac laudibus Hieroſolymam perduceret, uidere Gentiles deſiderarent, ſed ſcribæ & phariſæi de eius morte tractarent.

Et conuocatis eis in parabolis dicebat illis; Quomodo poteſt ſatanas ſatanam eiicere? Et ſi regnum in ſe diuidatur, non poteſt ſtare regnum illud. Et ſi domus ſuper ſemetipſam diſpartiatur, non poteſt domus illa ſtare Et ſi ſatanas cõſurrexerit in ſemetipſum diſpartitus eſt, & nõ poterit ſtare. ſed finẽ habet. Nemo poteſt uaſa fortis ingreſſus in domum di. ipere, niſi prius fortẽ alliget; & tunc domum eius diripiet. Amen dico uobis quoniam omnia dimittentur filiis hominũ peccata & blaſphemiæ, quibus blaſphemauerint. Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum; ſed reus erit æterni delicti, quoniam dicebant Spiritum immundum habet.

Chry. Poſita blaſphemia ſcribarum dominus oſtendit impoſſibile fore quod dicebant, ſuam probationem exemplo cõfirmans. unde dicit: Et cõuocatis eis in parabolis dicebat illis: Quomodo poteſt ſatanas ſatanã eijcere? quaſi diceret: Regnum contra ſe inteſtino bello diuiſum neceſſe eſt deſolari; quod & in domo & in ciuitate uſ. Quocirca & ſi ſatanę regnũ in ſeipſum diuiſum eſt, ita ꝙ ſatanas ab hominibus repellat ſatanam, deſolatio regni dæmonũ appropinquauit: regnum ãt eorum eſt in hoc quòd hoies ſubditos teneant. Si ig̃ ab hoĩbus pelluntur, hoc non eſt aliud ꝙ regnum eorum diſſolui. Si autem adhuc in hominibus tenent poteſtatem, manifeſtum eſt ꝙ regnum maligni adhuc ſtat, & non eſt contra ſeipſum diuiſum. Glo. Et quia iam oſtendit exemplo quòd dæmon dæmonẽ non expellit, oſtendit quomodo poſſit

Inteſtini belli pernicies.

poſſit expelli, dicēs: Nemo poteſt &c. Hie. Exemplum tale eſt, fortis eſt dæmon, vaſa eius ſunt homines, in quibus recipitur. Niſi ergo quis prius vincat dæmonem & alliget, quomodo vaſa eius .i. dæmoniacos, ab eo diripiet? Sic & ego q diripio vaſa eius, ideſt libero homines à dæmoniaca paſſione, prius alligo dæmones & ſupero eos & inimicus eorum ſum. Quomodo ergo dicitis q Beelzebub habeo, & dæmonum amicus exiſtens dæmonia eijcio? Bed. Alligauit etiã dominus fortem .i. diabolum, hoc eſt ab electorum ſeductione compeſcuit, & ingreſſus in domum, ideſt in mundum, domũ eius & vaſa, ideſt homines diripuit, quia ereptos à diaboli laqueis eccleſię ſuę adunauit. Vel domum eius diripuit quia omnes mũdi partes quibus olim hoſtis dominabatur antiquus, Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus diſtribuit, vt populos ad viã vitæ conuerterent. Oſtendit autem dominus q grande ſcelus cõmitterent, qui hoc quod Dei eſſe cognouerant, diaboli eſſe clamabant, cum ſubdit. Amen dico vobis, quoniam &c. Omnia quidem peccata & blaſphemiæ nõ poſſim dimittuntur omnibus hominibus, ſed his qui dignam pro erroribus ſuis in hac uita pœnitentiam egerint, & ſic neq; ullum habet locum: uel Nouatus qui pœnitentibus, qui in martyrio lapſi ſunt, ueniam neget eſſe tribuẽdam; uel Origenes qui aſſerit, poſt iudicium vniuerſale tranſactis 53. ſeculorum uolutationibus cunctos peccatores ueniam peccatorũ eſſe cõſecuturos, cuius errorem ſequentia dñi uerba redarguũtur, cum ſubditur: Qui aũt blaſph. in Spiritum ſanctum &c. Chry. Et quidem blaſphemiã quæ circa eũ erat excuſationem habere dicit, quia tunc videbaẽ homo deſpectus & infimi generis, ſed iniuria Dei remiſſionẽ non habet. Blaſphemia autem in Spũm ſanctum cõtra Deum fit. Eſt n. Spiritus ſancti operatio regnum Dei; & propter hoc irremiſſibilem dicit eſſe Spiritus ſancti blaſphemiam. Pro eo autem quod hic ſubditur, Sed erit reus æterni delicti, alius Euangeliſta dicit, Neq; in hoc ſeculo neque in futuro. Per quod intelligitur iudicium quod eſt ſecundum legem & futurum. Cum n. lex maledicẽtem Deum occidi iubeat, in hoc legis ſecundæ excuſationem nõ habet, omnis autem qui baptizatur, extra hoc ſeculum fit. Latebat autem Iudæos remiſſio quæ fit per baptiſmum. Qui ergo miracula & dęmonum eiectionem quæ ſolum ſunt propria Spiritus ſancti dæmoni appropriat, nulla excuſatio ſibi de blaſphemia relinquetur. Sed neq; blaſphemia talis, cum ſint cõtra Spiritum ſanctum, remitti uidetur. unde exponens ſubdit: Quoniam dicebant, Spiritum habet immundum. Theo. Eſt autem intelligendum quod ueniam non conſequentur, niſi pœniteant. Cum vero in carne Chriſti ſcandalizantur, etiam ſi non pœniterent, aliquid excuſationis habebant, & remiſſionis aliquid conſequebantur. Hier. Vel hoc dicit, quia non merebitur pœnitentiã agere, ut recipiatur qui Chriſtum intelligẽs, principem dæmoniorum eſſe dicebat. Beda. Neq; tamen hi qui Spiritum ſanctum non eſſe Deum credunt, irremisſibilis blaſphemiæ crimine tenentur; quia non inuidentia diabolica, ſed humana ignorantia ducti, hoc faciunt. Aug. de uer. do. Vel ipſa impœnitentia eſt blaſphemia Spiritus ſancti, quæ non remittetur. Contra enim Spiritum ſanctum quo peccata dimittuntur, uerbum dicit ſiue cogitatione, ſiue lingua, qui ſibi cor impœnitens theſaurizat. Subiungit autem quoniam dicebant ſpiritum immundum habet, ut oſtenderet hinc fuiſſe exortam cauſam, ut hoc diceret, eo quod dicerent eum in beelzebub dæmonem expellere, non quia eſſet blaſphemia quæ nõ remittitur, cum & hæc remittatur ſi recta pœnitentia conſequatur, ſed hinc cauſa extitit, ut à domino illa ſententia proferretur, facta mentione ſpiritus immũdi quem aduerſus ſeipſum diuiſum dominus oſtendit propter Spiritum ſanctum; qui etiam quos colligit efficit indiuiſos, peccata quæ aduerſus ſe diuiſa ſunt dimittendo, cui dono remiſſionis non reſiſtit, niſi qui duritiã cordis impœnitentis habuerit. Nam alio loco dixerunt Iudæi de domino quòd dæmonium haberet, nec tamẽ ibi aliquid dixit de blaſphemia Spiritus ſancti: quoniam non ita obiecerunt ſpiritum immundum, ut in ſe diuiſus ex ore eorum poſſet oſtendi, ſicut Beelzebub, à quo dæmones eijci poſſe dixerunt.

Et venerunt mater eius & fratres, et foris ſtantes miſerunt ad eum uocantes eum. Et ſedebat cir-

ca eum turba, & dicunt ei. Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et reſpondens eis ait, Quæ eſt mater mea, & fratres mei? Et circumſpiciens eos qui in circuitu eius ſedebant, ait: Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit uoluntatem Dei, hic frater meus, & ſoror mea, & mater mea eſt.

Theo. Quia propinqui dñi uenerant tenere eum tanquā in furiam uerſum, mater eius amoris compaſſione detenta venit ad ipſum. unde dicitur: Et uenerunt mater eius & fratres, &c. Chry. Ex hoc autem manifeſtum fit, q nō ſemper cum eo erant fratres eius & mater: quia uero dilectus erat, ad eum propter reuerentiam & affectum ueniunt, de foris expectantes. unde ſequitur: Et ſedebat circa eum turba &c. Beda. Fratres domini, non filij ſemper uirginis Mariæ, iuxta Heluidium, nec filij Ioſeph ex alia uxore, iuxta quoſdam, putādi ſunt; ſed eius potius intelligēdi ſunt eſſe cognati. Chry. Alter autem Euangeliſta dicit, q fratres eius nondum credebant in eum. Cui conuenit quod hic dicitur, q eū quærebant de foris expectantes, & ſecundum eandem intentionem dominus eorum nō ſicut propinquorum meminit. unde ſequitur. Et reſpondens eis, ait: Quæ eſt mater mea & fratres mei? Hoc autem non dixit matrem & fratres omnino reprobādo; ſed oſtendens quòd ſuper omnem cognationē temporalem oportet propriam animā præhonorare; unde conuenienter hoc dicitur his qui uocabant ad propinquorum collocutionem, quaſi ad aliquid utilius quàm ſit doctrina ſalutis. Beda. Rogatus ergo officio uerbi egredi diſſimulat, nō maternæ refutans obſequiū pietatis, ſed paternis ſe myſterijs amplius quā mēnis debere monſtrat affectibus. Nec iniurioſe fratres contēnit, ſed opus ſpirituale carnis cognationi præferens, religioſiorem cordium copulam docet eſſe, q̄ corporum. vnde ſequitur. Et circum. eos qui in cir. eius ſe. ait, Ecce mater mea & fratres mei. Chry. In quo dñs oſtendit q oportet eos qui fidei ſunt propinqui, præ oībus conſanguineis honorare. Ieſu quidem aliquis mater efficitur prædicando; quaſi enim parit dominum quem cordi audientis infuderit. Hie. Sciamus autem nos eſſe fratres eius & ſorores, ſi uoluntatem patris eius impleuerimus; ut cohæredes ſimus eius. unde ſequitur; qui.n.fecerit uoluntatem Dei, hic fr. &c. Theo. Non ergo negans matrem hoc dixit, ſed oſtendens quòd non ſolum eſt digna honore ꝓpter hoc quòd genuit Chriſtum, ſed propter omnem aliam uirtutem.

Expoſitio literalis.

Beda. Myſtice autem mater & frater Ieſu, ſunt ſynagoga; ex cuius carne eſt editus & populus Iudæorum, qui Saluatore intus docēte, uenientes intrare nequeunt, cum ſpiritualiter intelligere dicta nequeunt: præoccupās autem turba ingreditur, quia differente Iudęa, Gentilitas fluxit ad Chriſtum; foris enim ſtantes nolunt dominum uidere cognati ipſius; cum Iudæi ſe ad cuſtodiam literæ foris fixerunt, & Chriſtum potius ad carnalia docenda cogunt exire, quā ſe addiſcenda ſpiritualia conſentiunt ingredi. Si ergo foris ſtantes nec ipſi agnoſcuntur parentes, quemadmodum nos agnoſcemur, ſi foris ſtemus? Intus enim eſt uerbum, intus eſt lumen.

Allegoria pulchra.

CAPVT IIII.

ET Iterū cœpit docere ad mare, & congregata eſt ad eum turba multa, ita ut in nauim aſcendens ſederet in mari; & omnis turba circa mare ſuper terram erat; & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina ſua; Audite. Ecce exiit ſeminans ad ſeminādum. Et dum ſeminat, aliud cecidit circa uiam, & uenerunt uolucres cœli, & comederunt illud. Aliud uero cecidit ſuper petroſa, ubi non habuit terram multam, & ſtatim exortum eſt, quoniā non habebat altitudinem terræ, et quando exortus eſt ſol, exæſtuauit, & eo quòd non habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in ſpinas, & aſcenderunt ſpinæ, & ſuffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum aſcendentem & creſcentem, & afferebat unum triceſimum, et unum ſexageſimum, & unum centeſimum. Et dicebāt, Qui habet aures audiendi, audiat. Et cum eſſet ſingularis, interrogauerunt eum hi qui cum eo erāt duodecim, parabolam. Et dicebat eis; Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, illis autem qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt; ut uidentes uideant, et non uideant, & audientes audiant, & non intelligant, ne quando conuertantur, & dimittantur

eis

eis peccata. Et ait illis; Neſcitis parabolam hanc? Et quomodo omnes parabolas cognoſcetis? Qui ſeminat, uerbum ſeminat. Hi autem qui ſunt circa uiam, ubi ſeminatur uerbum, & cum audierint, confeſtim uenit ſatanas & aufert uerbum quod ſeminatum eſt in cordibus eorum. Et hi ſunt ſimiliter qui ſuper petroſa ſeminantur; qui cum audierint uerbum ſtatim cum gaudio accipiunt illud, & nõ habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt, deinde orta tribulatione uel perſecutione propter uerbum, confeſtim ſcandalizantur. Et alii ſunt qui in ſpinis ſeminantur, hi ſunt qui uerbum audiunt, & ærũnæ ſeculi & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes ſuffocant uerbum & ſine fructu efficitur. Et hi ſunt qui ſuper terrã bonam ſeminati ſunt qui audiunt uerbum & ſuſcipiunt, & fructificant, unum trigeſſimum, & unũ ſexageſſimum, & unum centeſimum.

Honor Ieſu ad matrẽ.

Theo. Licet matrem dominus ſuperius negligere uideretur, tamen reueretur eã. Cum propter eam namque egreditur circa mare. vnde dicitur: Et ite. ce. Ie. &c. Beda. Si.n. euangelium Matthæi inſpicimus, patet hanc doctrinam domini ad mare eadem die qua ſuperiorem in domo celebratum eſſe ſermonẽ: terminato.n. primo ſermone continuo ſubiũxit Matthæus, dicẽs: In illo die exiens de domo, ſedebat ad mare. Hie. Cœpit autem docere ad mare, vt locus docendi indicet auditores amaros fuiſſe & inſtabiles. Beda. Relicta etiam domo cœpit docere ad mare, quia relicta ſynagoga ad colligenda per apoſtolos populi Gẽtilis multitudinẽ uenit. vnde ſeqtur Et con. eſt ad eum turba &c. Chry. Quod

Parabolæ diffinitio.

non ſine cauſa factũ oportet intelligi, ſed vt poſt ſe neminem dimittere, ſed omnes auditores ante faciem haberet. Beda. Præfigurabat autem hæc nauis eccleſiã in medio nationum ædificandam, in qua dominus dilectam ſibi conſecrat manſionem. ſequitur: Et do. eos in pa. mul. Hier. Parabola eſt rerum natura diſcrepantium ſub aliqua ſimilitudine facta comparatio. Græco enim uocabulo dicitur ſimilitudo; quando illud quod intelligi uolumus, per comparationes aliquas indicamus. Sic enim ferreum quempiam dicimus, qꝺ durum ac fortem deſideramus intelligi, cum velocem, uẽtis aut auibus comparamus. Loquitur autẽ turbis in parabolis more prouidentiæ ſuæ, vt qui cœleſtia capere non poterant, per ſimilitudinem terrenã audita percipere potuiſſent. Chry. Erigit.n. per parabolã audientium mẽtem, ut manifeſtionem ſermonem faceret res uiſui oſtẽdens. Theo. Et ut attentiores faceret auditores primã parabolã præponit de ſemine quod eſt verbum Dei. unde ſequitur: Et di. il. in do. ſua. Non Moyſi, nõ prophetarum, quia ſuum prædicat Euangelium. Audite. Ecce &c. Seminans autem Chriſtus eſt. Chry.

Doctrina Chriſti quæ ſit.

Nõ autem loco exiuit, qui præſens extitit omnibus & implet, ſed habitu & diſpenſatione qua nobis factus eſt propinquior per carnis amictum. Quia enim nõ ualebamus ire ad eum peccatis impediẽtibus iter noſtrum: ipſe exiit ad nos. Exiit autem prædicans pietatis ſeminare ſermonem, quẽ copioſe loquebat̃. Nõ aũt inculcat ſermonem eũdẽ in eo quod dicit: Exiit ſe. ad ſe. Exit.n. aliquãdo ſeminãs, aut ut faciat nouale, aut herbas malas euellat, aut aliquid aliud operetur. Ille autẽ exiit ad ſeminandum. Beda. Vel exiit ad ſeminandum, cum poſt uocatam ad fidem ſuam partem ſynagogæ electam, ad uocationem quoque Gẽtium gratiæ ſuæ dona diffudit. Chry. Sicut autem ſeminans non diſcernit terram ſubiectam, ſed ſimpliciter & abſque diſcretione ſemen mittit: ſic & ipſe omnes alloquitur. Et ad hoc ſignificandum ſubdit: Et dum ſemi. aliud cecidit circa uiam. Theo. Vide quia non dixit, ꝙ proiecit illud in uia, ſed quia cecidit: q enim ſeminat, quãtum in ſe eſt, in terram bonam ꝓicit; ſed illa ſi fit mala, corrumpit uerbum. Via aũt Chriſtus eſt; infideles aũt ſunt circa uiam, id eſt, extra Chriſtum. Beda. Vel uia eſt mẽs ſedulo malarum cogitationum motu trita, ne uerbi ſemen in ea germinare ſufficiat. Et ideo qcquid boni ſeminis uicinia talis uiæ cõtigerit, perit, & à dæmonibus rapitur. unde ſequitur. Et ue. uo. cœ. & co. il. Recte autem dæmones uolucres cęli dicuntur, ſiue quia cęleſtis ſpiritualiſq; ſunt naturæ, ſiue quia in aere habitant. Vel qui ſunt circa uiam ſunt negligẽtes & deſides. Sequitur: Alii uero ce. ſu. pe. Petrã dicit duritiam proteruę mentis, terram leuitatem animæ obedientis, ſolẽ feruorem perſecutionis ſæuientis. Altitudo ergo terræ quę ſemẽ Dei debuerat accipere, probitas eſt animi diſciplinis cęleſtibus exercitati,

atque

atque ad obediẽdũ diuinis eloquiis regulariter inſtituti. Petroſa aũt loca quæ vim radicis ſuſcipiendæ non habent, illa ſunt præcordia quæ dulcedine tantũ auditi ſermonis, ac promiſſis cæleſtibus ad horã delectantur, ſed in tempore tentationis recedũt, quia parum eſt in eis ſalutaris deſiderii, quod ſemen vitæ concipiat. Theo. Vel petroſi ſunt qui modicum adhærentes petræ, id eſt, Chriſto inquantum ad tempus verbum recipiunt, poſtmodum abijciũt recedẽtes. Sequitur: Et ali. ce. in ſpi. ꝑ quod ſignantur animæ multa curantes. Spinæ.n. curæ ſunt. Chry. Vlterius uero ponit terrã bonam, dicens: Et aliud ce. in ter. bo. Secundum enim conditionem terræ eſt differentia fructuum. Multa eſt autem dilectio ſeminantis ad homines, quoniã & primos commendat, & ſecundos nõ reiicit, & tertiis tribuit locum. Theo. Vide etiam quomodo mali ſunt plurimi, & pauci qui ſaluãtur: quarta enim pars ſeminis inuenitur ſaluata. Chry. Non tamen maior pars ſeminis occaſione amittitur ſeminantis, ſed terræ recipientis, id eſt, animæ audientis, & quidem materialis agricola hoc modo ſeminando congrue incuſaretur. Nõ.n. ignorat lapidem, aut viam, aut terrã ſpinoſam, terram pinguem non fieri. In rationabilibus vero nõ eſt ſic. Petram enim poſſibile eſt fieri terram pinguem, & viam non conculcari, & deſtrui ſpinas: quod ſi fieri non poſſet, nõ ibi ſeminaſſet. Per hoc ergo nobis tribuit pœnitẽtię ſpem. Sequitur: Et di. qui habet aures audiendi. Hier. Quoties hæc admonitio in Euangelio, aut in apocalypſi Ioannis interponitur: myſticum hoc quod dicitur, atque ad audiendum, diſcendumq; inſinuatur. Aures enim audiendi, ſunt cordis, & ſenſus interioris aures, obediendi, & faciendi quæ iuſſa ſunt. Sequit; Et cum eſſet ſingularis interrogabant eũ &c. Bed. Quaſi diceret vos qui eſtis digni omnia q̃ ad ꝑdicationẽ ſunt cõgrua edoceri, parabolarũ manifeſtationẽ addiſceretis. Ad iſtos autẽ parabolis vſus ſum, quia digni nõ ſunt addiſcere ꝑꝑ eorum malitiã. Qui enim legis quam acceperant obediẽtiam nõ tenebant; iuſtum fuit vt noui ſermonis participationem non haberent, ſed ab utroque ſunt alieni. Oſtendit enim per Diſcipulorum obedientiam quòd per contrarium indigni facti ſunt reliqui myſticæ doctrinæ. Poſtea vero inductione uocis ꝓphetiæ eorum confundit nequitiam tanquam à lõge confutatam. vnde ſequit. Vt vid. ui. & nõ ui. & audien. &c. Quaſi dicat ut prophetia impleatur quæ hoc prædicit. Theo. Deus enim eos fecit vidẽtes, ideſt, intelligentes bonum. Ipſi vero non vidẽt, volũtarie ſe fingentes nõ uidere: ne cõuertantur, & corrigant ſe tanquam ſuæ ſaluti inuiderent. Sequitur: Nequando con. & & di. eis pec. Chry. Sic ergo vident & non vident, audiunt & non intelligunt. Quòd .n. vident & audiunt, contingit eis ex gratia Dei, ſed ꝙ uident, & non intelligunt, contingit eis, quia gratiã recipere nolunt, ſed oculos claudũt, & fingunt ſe non videre, neque dictis acquieſcunt, & ſic à peccatis non mutantur per hoc ꝙ vident, & audiunt, ſed contrarium patiũtur. Theo. Vel poteſt aliter intelligi ꝙ reliquis loquebãtur in parabolis, ut uidentes non videant, & audientes non intelligant. Deus.n. dat uiſum & intellectum his qui petunt, reliquos autem obcæcat, ne in maiorem redargutionem ſit eis, quòd cum intelligerẽt; noluerunt facere quæ oportet. unde ſequitur: Nequando con. & di. eis pec. Aug. de con. euan. Vel hoc intelligunt peccatis ſuis meruiſſe, ut non intelligerent; & tamẽ hoc ipſum miſericorditer eis factum, ut peccata ſua cognoſcerent, & conuerſi ueniam mererentur. Hier. Illis ergo qui foris ſunt in parabolis omnia ſiũt, & facta ſcilicet, & uerba Saluatoris, ꝙ neque in his quę operabatur uirtutibus, neq; in eis quę prædicabat arcanis eum cognoſcere Deũ ualent. Chry. Ideoq; ad remiſſionem peccatorum attingere non ualent. Quod autem non loquebatur eis, niſi in parabolis, nec omnino loqui deſiſtebat, demõſtrat ꝙ his qui bono propinqui ſunt, etſi in ſeipſis bonũ non habeant, occultum tñ eis oſtenditur. Cum autem aliquis cum reuerentia ac recto corde accedit, occultorũ reuelationem conſequitur abundanter. Cum autem nõ ſana ſentit, nec his quæ multis facilia ſunt dignus fiet, nec etiam eorũ auditu. Sequitur: Et ait illis: Neſcitis parabolã hãc? & quomodo omnes para. cognoſ. Hiero. Oportebat ſiquidem ut illi quibus in parabolis loquebatur, requirerẽt quod nõ intelli-

Nota.

Allegoria pulchra

ptos habebant, diſcerent myſterium regni quod ipſi non habebant. Glo. Et ideo dominus hæc dicens oſtēdit oportere eos & hanc primam & omnes conſequentes parabolas intelligere, propter quod exponēs, ſubdit. Qui ſeminat, verbū ſemi. Chry. Et quidem propheta doctrinam populi plantationi uineæ cōparauit; hoc uere ſeminationi, manifeſtans per hoc ꝗ breuior eſt nunc & facilior obedientia, & ſtatim fructum Beda. In hac autem domini expoſitione omnes eorum qui audire uerba ſalutis potuerunt ſi ad ſalutem peruenire nequeunt diſtantia comprehenditur. Sunt nāque qui uerbum quod audiunt nulla fide, nullo intellectu, nulla ſaltem tētandi utilitatis occaſione percipiunt. de quibus dicit. Hi autem ſunt qui circa viam. Cordibus enim eorum mandatum uerbum cōfeſtim immundi ſpiritus, quaſi uiæ tritæ uolucres ſemen eripiunt. Sunt qui auditi uerbi & utilitatem probāt & deſiderium guſtant, ſed ne ad id quod probāt perueniāt alios huius vitæ aduerſa terrendo, alios ꝓſpera blandiendo retardant, de quorū primis dicit. Et hi ſunt ſimiliter qui ſupra petroſa. De aliis dicitur. Et alii ſunt qui in ſpinis. Spinæ autem diuitiæ uocātur, quia cogitationum ſuarum punctionibus mētē lacerāt, & cum uſque ad peccatum pertrahunt quaſi inflicto ulnere cruentant. Dicit aūt, Et ærumnæ ſeculi & deceptio diuitiarū. Quęcunque enim ſuperuacuus diuitiarū decipit appetitus, neceſſe eſt mox curarū ęrūna cōtinuatū affligat. Addit autem. Et circa reliqua concupiſcentiæ, qa qui mādatis Dei contemptis circa reliqua concupiſcens aberat, ad gaudium beatitudinis non poteſt attingere. Suffocant autē huiuſmodi concupiſcentiæ verbum, quia bonum deſiderium ad cor intrare nō ſinūt quaſi additum flatus vitalis necant. Excipiuntur autem ab his hominum differentijs gentiles qui nec audire uerba vitæ merentur. Theo. Eorum uero qui ſemē ſuſcipiunt conuenienter rurſus tres ſunt gradus. vnde ſequitur. Et hi ſunt qui ſuper terram bonam ſemi. Qui in centum fructificant, ſunt qui perfectam & obediētem habent vitam, vt uirgines & heremitæ. Qui autem in 60. qui mediocriter ſe habent, ut continentes, & qui in cœnobio ſunt. Qui autem 30. qui parui quidem ſunt ſecundū propriam virtutem fructum ferentes, ut laici & qui in coniugio ſunt. Beda. Vel 30. fructificat cum aliquis fidem ſanctæ trinitatis electorum cordibus inſinuat: 60. cū perfectionem docet bonæ operationis: cē. tum cum cœleſtis regni præmia demonſtrat. Centum nanque computando in dexteram transferuntur, vnde recte in ſignificatione ponuntur perpetuæ beatitudinis. Terra autem bona eſt electorum conſcientia, quæ omnibus prædictis tribus terris contraria facit, quia & commēdatum ſibi ſemen uerbi libenter excipit, & exceptum inter aduerſa & proſpera cōſtanter ad fructus uſque tempora conſeruat. Hier. Vel fructus terræ in 30. & 60. & 100. continetur, hoc eſt, lege & prophetia, & euāgelio.

*Et dicebat illis: Nunquid venit lucerna ut ſub modio ponatur, aut ſub lecto? Nonne ut ſuper cādelabrum ponatur? Non eſt enim aliquid abſconditū, quod non manifeſtetur: nec factum eſt occultum, quod nō ueniat in palam. Si quis habet aures audiēdi, audiat. Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua menſura menſi fueritis, remetietur. * Qui enim habet, dabitur illi, & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.* *Et adiicietur uobis.*

Chry. Poſt interrogationem diſcipulorum de parabola ac explanationem, bene ſubiūgit: Et dicebat illis: Nūquid uenit lucerna &c. quaſi dicat propter hoc parabola dicta eſt, nō ut immanifeſta maneat aut occulta, tāquām ſub modio aut ſub lecto, ſed vt dignis manifeſtetur. Lucerna in nobis eſt intellectualis natura, quæ ſecundū proportionem illuminationis aut clare apret, aut obſcure. Si enim meditationes quæ nutriunt lumen, ac recordationes in quibus lucerna talis accenditur negligantur, mox extinguitur. Hierony. Vel lucerna uerbum eſt de tribus ſeminibus. Modius aut lectus auditus eſt inobedientium. Candelabrum, apoſtoli ſunt, quos illuminauit uerbum Dei. vnde ſequitur; Non eſt enim aliquid abſcon. Abſconditum & occultum, parabola ſeminis eſt. In palam vero venit, dum a domino tractatur. Beda. Vel hic dominus diſcipulos monet lucidos eſſe ſecundum uitam & conuerſationem. q. d. Sicut lucerna ad lucendum ponitur, ſic ad uitam ueſtram omnes reſpicient. Itaque ſtudete bo-

Intellectus cōparatur lucernæ.

Gētium infortunium.

te bonam uitam habere:non in angulis ſe deatis,ſed lucerna eſtote. Lucerna. n. non ſub lecto,ſed ſupra candelabrum poſita lucet. Quam quidẽ lucernam neceſſe eſt ponere ſupra candelabrũ,id eſt in altitudinẽ conuerſationis quæ ſecundum Deũ eſt, vt aliis lucere valeat:nõ ſub modio,id eſt circa gulam,neque ſub lecto,id eſt ocio. Nemo enim qui eſcis ſtudet & requiẽ diligit, poteſt eſſe lucerna omnibus lucens. Theo. Vel quia tẽpus vitæ noſtræ ſub certa diuinæ prouiſionis menſura continetur, recte modio cõparatur. Lectus vero animæ, corpus eſt,in quo temporaliter habitans quieſcit. Qui ergo amore vitæ temporalis & illecebrarum carnaliũ occultat uerbũ Dei, modio vel lecto lucernã operit. Supra cãdelabrum autem ponit lucernam, qui corpus ſuum miniſterio verbi Dei ſubijcit. vnde his typicè figuram docet prædicãdi unde ſequitur:Nõ enim aliquid eſt abſcõditum quod nõ reueletur, neque factum eſt occultum,quod non in palam ueniat, q.d. nolite erubeſcere Euãgelium.ſed inter tenebras perſecutorum lumen uerbi Dei ſupra corporis ueſtri candelabrum leuate,fixa mente retinentes illum diẽ quo illuminabit Deus abſcondita tenebrarum. tũc enim & uos laus,& aduerſarios pœna manet æterna. Chry. Vel aliter:Non eſt aliquid abſconditum,quaſi dicat.Si vos cũ diligẽtia vitam duxeritis, accuſationes lucernã veſtram non poterunt obumbrare. Theo. Vnuſquiſque enim noſtrũ ſeu bonum aliquid ſeu malũ in præterito fecerit, manifeſtatur in præſenti,& multo magis in futuro. Quid enim eſt Deo occultius,ſed tñ ipſe manifeſtatus eſt in carne. Sequitur:Si quis habet aures audiendi audiat. Beda. Id eſt ſi quis habet ſenſum intelligẽdi uerbũ Dei,non ſe ſubtrahat,nõ auditum ad fabulas cõuertat,ſed his quæ veritas dixit accommodet aurem ſcrutãdi,manus implendi,linguam prædicandi. Sequitur: Et dicebat illis,Videte quid audiatis. Theo. Vt ſcilicet nihil eorum quę vobis à me dicuntur ſubterfugiatis. In qua menſura menſi fueritis,remetietur uobis,id eſt quantãlibet mẽſuram intentionis introducetis,tãtam recipietis vtilitatem. Beda. Vel aliter; Si ſolerter omnia quæ ualetis bona facere ac proximis intimare ſtudueritis, aderit diuina pietas,quæ vobis & in præſenti ſenſum altiora capiendi,ac potiora gerendi affectum conferat,& in futuro æternam retributionem adijciet Et ideo ſubdit:Et adijcietur vobis. Hier. Vel aliter, Secundũ menſuram fidei vnicuiq; diuiditur intelligentia myſteriorum,& ſcientiæ etiã adijcientur uirtutes. ſequitur: Qui enim habet,dabitur ei,id eſt qui fidẽ habet, habebit virtutẽ,& qui habet opus uerbi,habebit,& intelligẽtiam myſterij. Et qui non habet ecõtra fidem,deficit uirtute;& q nõ habet opus uerbi,eius intelligẽtia caret, & qui nõ intelligit, i. auditum perdidit. Chry. Vel aliter: Qui habet,ſcilicet affectum,& uoluntatem audiendi,& petendi, dabitur ei. Qui uero nõ habet diuini auditus deſiderium, & quod cõtingit habere ſcriptæ legis,auferetur ab eo. Beda. Non nunquam enim lector ingenioſus negligẽdo,ſe priuat ſapientia,quam tardus ingenio,ſtudioſius elaborãdo degustat. Chry. Poteſt autem ideo dici quod nõ habet,qa ueritatem nõ habet. dicit autem quod haber. propter hoc ꝙ mendacium habet. putat enim aliquid ſe habere, qui mendacis intellectus exiſtit.

Moralitas pulchra.

Menſura fidei.

*Et dicebat, Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo iactet * ſemen in terram,& dormiat, & exurgat nocte,& die,& ſemen germinet,& increſcat dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam,deinde ſpicam,deinde plenũ frumentum in ſpica. Et cum ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis.*

** Sementem.*

Chry. Poſuit ſuprà parabolam de tribus ſeminibus diuerſimode pditis, & uno ſaluato;cuius ſecundum proportionem fidei, & operationis,tres differentias oſtendit; hic uero parabolam ponit ſolum de ſaluatis.unde dicit:Et di. Sic eſt re. Dei quẽ &c. Hier. Regnum Dei eccleſia eſt, quæ regitur à Deo,& ipſa regit homines,& contrarias uirtutes & uitia calcat. Chry. Vel regnum Dei dicit fidem,q̃ eſt in ipſum,ac diſpenſationem humanitatis, quod quidem regnum eſt ſicut ſi iaciat homo. Ipſe enim exiſtens Deus,& Dei filius homo incõmutabiliter factus pro nobis,terram ſeminauit,id eſt totum mũdum uerbo diuinæ cognitionis illuminauit. Hier. Semen enim uerbũ uitæ eſt,terra corda humana,& dormitio hoĩs mors eſt Saluatoris. Exurgit

ſemen

ſemē nocte ac die, quia poſt ſomnum Chriſti numerus credentium per aduerſa & ꝓſpera, magis magisq́; germinabat in fide, & creuit in opere. Chryſo. Vel exurgit ipſe Chriſtus qui ſedebat expectans per longanimitatem ꝙ recipientes ſemen fructificarent. Surgit autem. i. beneuolētiæ ſuæ verbō ad fructificationem nos erigens per arma iuſtitiæ à dextris, quibus ſignificatur dies, & à ſiniſtris, q̄bus ſignificat̄ nox perſecutionum: per hæc. n. ſemen germinat nec areſcit. Theo. Vel aliter: Chriſtus dormit, .i. aſcendit in cœlum, ubi licet dormire videatur: ſurgit tamen nocte cum per tentationes nos erigit in ſuam cognitionē; die vero, cum propter orationes noſtrā diſponit ſalutem. Hie. Quòd autem dicit, Dum neſcit ille: topica eſt locutio. i. neſcire nos facit, quis fructus vſque in finem afferat. Chry. Vel dicit: Neſcit ille, vt oſtendat liberam voluntatem eorum qui verbum ſuſcipiunt: voluntati. n. noſtræ cōmittit opus & non totum ipſe ſolus operatur, ne bonū inuolūtarium videatur. vnde ſubdit; Vltrò .n. terra fructificat, ideſt non neceſſitate coacta contra propriam uoluntatem, ſed uoluntate àdducitur ad fructificādum. Primum herbam. Hiero. Ideſt, timorem. Initium enim ſapientiæ timor domini. Dein de ſpicam, ideſt pœnitentiam lachrymoſam. Deinde plenum fru. in ſpi. ideſt charitatem, plenitudo enim legis eſt charitas. Chry. Vel primo herbam fructificat in lege naturæ, paulatim ad profectū creſcens. poſtmodum perducit ſpicas in manipulum colligendas, & in altari domino offerendas, in lege. ſ. Moyſi, poſtea plenum fructū in Euangelio; vel quia non ſolum oportet nos frondeſcere per obedientiam, ſed eſſe prudētes, & quaſi arundinis ſpicas erectos perſiſtere, de uentis agitantibus nō curantes. Oportet nos etiā animam curare per aſſiduitatem memoriæ, ut tanquam ſpicas fructum geſtemus. i. operationem uirtutis completam demonſtremus. Theoph. Herbam. n. germinamus cum principium boni oſtendimus: deinde ſpicam, cum reſiſtere in tētationibus poſſumus: deinde fructum, cum perfectum quis operatur. Sequitur: Et cum ex ſe ꝓduxerit fructus, ſtātim &c. Hiero. Falx eſt mors uel iudicium, quod ſecat omnia, meſſis eſt conſummatio ſeculi. Grego. Vel aliter: Semen homo iactat in terram, cum cordi ſuo bonam intentionem inſerit. Dormit autem, qui iam in ſpe boni operis quieſcit. Nocte uero exurgit ac die, quia inter aduerſa, & proſpera proficit, dum ille neſcit qui adhuc metiri incrementa ſua non ualet, & tamen cōcepta uirtus ad profectum ducitur. Cum igitur deſideria bona concipimus, ſemen in terrā mittimus, cum recte operari incipimus; herba ſumus, cum ad perfectum boni operis creſcimus, ad ſpicā peruenimus, cum in eiuſdē operationis ꝑfectione ſolidamur, tā plenum frumentum in ſpica ꝓferimus.

Allegorica expoſitio.

Intellectus moralis.

Et dicebat. Cui aſſimilabimus regnum Dei, aut cui parabolæ comparabimus illud? Sicut granum ſinapis, quod cum ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus quæ ſunt in terra, & cum natum fuerit, aſcendit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut poſſint ſub umbra eius aues cœli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis uerbum, prout poterant audire. Sine parabola autem nō loquebatur eis. Seorſum aūt, Diſcipulis ſuis diſſerebat omnia.

Glo. Poſtquā poſuit parabolam de fructificatione ſeminis Euangelij, hic ſubiungit aliam parabolam, ad oſtendendā excellentiam doctrinæ euangelicæ ad oēs alias doctrinas. unde dicitur. Et di. Cui aſſi. reg. Dei? Theo. Paruiſſimum quidem eſt fidei uerbum. Crede in Deum, & ſaluus eris, ſed ſparſim ſuper terram prædicatio dilatata eſt, & augmentata, ita ut cœli uolatilia. i. cōtemplatiui hoīes, & alti intellectu & cognitione ſub eo habitent. Quanti. n. ſapientes Gentilium relinquentes ſapientiam ſub prædicatione euangelij requieuerunt? omnium igitur maiòr prædicatio facta eſt. Chry. Et etiā quia quod fuit hominibus in breuibus ſermonibus nunciatum, ſapientia quę inter perfectos dicitur, dilatauit ſuper omnes ſermones; quia nihil maius eſt hac ueritate. Theo. Ramos aūt magnos fecit, quidam n. apoſtolorum in Romam, & quidam in Indiam, & quidā in alias terræ partes ſunt diuiſi ſicut rami. Hiero. Vel ſemen iſtud minimum eſt timore, magnum autē in charitate, quæ eſt maior omnibus oleribus: quia Deus charitas eſt, & omnis caro fœnum. fecit autem ramos miſericordiæ & cōpaſſionis, cum ſub umbra pauperes Chriſti, qui ſunt cœli animalia

malia, delectantur habitare. Beda. Homo
autem qui ſeminat, à pleriſq; Saluator ip-
ſe intelligitur, ab aliis aũt ipſe homo ſemi
nans in corde ſuo. Chry. Poſtea uero Mar-
cus breuitate gaudens, oſtendens parabo-
larum naturam, ſubiungit: Et talibus mul
tis parabolis &c. Theoph. Quoniam.n.
turbæ erant indoctæ à comeſtilibus & cõ
ſuetis nominibus inſtruit eas, & propter
hoc ſubdit: Sine parabola &c. Vt.ſ.moue-
rentur ad accedẽdum & interrogandum.
Sequitur: Seor. autem diſc. ſuis di.om.ſ. de
quibus interrogabant ut ignorantes: non
ſimpliciter omnia, tam manifeſta quàm
immanifeſta. Hiero. Illi.n.digni erant ſeor
ſum audire myſteria in penetrali in timo
re ſapientiæ, qui remoti à cogitationum
malarum tumultibus in ſolitudine uirtu-
tum permanebant. Sapientia n. in tempo-
re ocij percipitur.

Marcus amator breuitatis.

*Et ait illis in illa die, cũ ſero eſſet factum; Trã ſeamus contra. Et dimittentes turbam, aſſumũt eũ ita ut erat in naui, & aliæ naues erant cum illo. Et facta eſt procella magna uẽti, & fluctus mitte bat in nauẽ, ita ut impleretur nauis. Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiẽs. & excitant eũ, & dicunt illi. Magiſter, non ad te pertinet, quia peri- mus? Et exurgens comminatus eſt uento, & dixit mari Tace, obmuteſce. Et ceſſauit uentus, & facta eſt tranquillitas magna. Et ait illis. Quid timidi eſtis? Nec dũ habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum. Quiſputas eſt iſte? * quia mare, & uenti obediunt ei.*

** Quia & uentus & mare.*

Hie. Poſt doctrinam de hinc ad mare
ueniunt, & fluctibus turbantur. vnde dr:
Et ait illis in illa die cum ſero eſſet fa-
ctum &c. Remi. Tria.n. legitur dñs habuiſ
ſe refugia, ſ. nauis, montis, & deſerti: quo-
ties a turbis comprimebatur, ad aliquod
iſtorum refugiebat. Cum ergo uidit dñs
turbas multas circa ſe, earum importuni-
tatem, quaſi homo, uolens declinare, iuſ-
ſit Diſcipulos ſuos transfretare. Sequitur;
Et dimitti. turbam &c. Chry. Diſcipulos
quidam aſſumpſit dñs, ut uiſores fierent
futuri miraculi, ſed ſolum ipſos aſſumit,
ne alij cognoſcerent ipſos eſſe tam modi
cæ fidei. unde ad oſtendendum ꝙ ſepara-
tim alij transfretabant, ſubiungit. Et aliæ.
na. er. eum illo. Ne autem ſuperbirent Di-
ſcipuli quòd eos ſolos aſſumpſerat, peri-
clitari eos permittit. Et ut etiam per hoc
diſcerent tentationes uiriliter ſuſtinere.
unde ſequitur; Et fa. eſt pro. ma. vt autem
futuri miraculi maiorem eis imprimat
ſenſum, dat tempus timori dormiendo. vn
de ſequitur; Et erat ip. in pup. ſu. cer. do.
Si.n. vigilaſſet, aut non timuiſſent neque
rogaſſent tempeſtate orta; aut eũ aliquid
tale facere nõ putaſſent. Theop. Dimiſit
ergo eos incidere in timorẽ periclitatio-
nis, vt eius virtutem in ſeipſis cognoſce-
rent, qui alios ab eo beneficiatos videbãt.
Dormiebat ãt ſuper cer. nauis ligneum ſi
quidem. Chry. Oſtendens ſuam humilita
tem, & ex hoc multam ſapientiam docẽs:
Nondũ autẽ Diſcipuli qui circa eũ exiſte-
bant eius gloriam cognoſcebant, & qui-
dem ꝙ ſurgens poterat ventis imperare,
credebant; ſed ꝙ quieſcens ſeu dormiẽs,
nequaquam. Et ideo ſequitur; Et excitãt
eũ, & dicunt illi; Magiſter, non ad te per-
tinet, quia perimus? Theop. Ipſe autem
exurgens, comminatur primo quidem vẽ
to qui maris tempeſtatem, & fluctus facie
bat, & hoc eſt quod ſubditur; Et exurgens
cõmi. eſt vento, deinde vero præcipit ma
ri. unde ſequit. Et dixit mari, Tace, obmu
teſce. Glo. Ex commotione.n. maris qui-
dam ſonitus conſurgit, qui vr̃ eſſe quædam
maris locutio periculum comminantis, &
ideo cõuenienter ſub quadam metaphora
trãquillitatem imperat taciturnitatis vo-
cabulo; ſicut & in cohibitione ventorum,
qui ſua violentia mare conturbant, cõmi
nationem nominauit. Solent.n. poteſta-
tem habentes eos qui violentia pacem
hoĩum cõturbant, cõminatione pœnarum
refrenare. Per hoc ergo datur intelligi, ꝙ
ſicut rex aliquis põt comminatione vio-
lentos cõprimere, & ſuis edictis murmur
ſubiecti populi mitigare, ita Chriſtus rex
vniuerſæ creaturæ exiſtens, ſua commina
tione ventorum cohibuit violentiam, &
mari taciturnitatem indixit. Et ſtatim eſt
effectus ſecutus; ſequitur.n. Et ceſ. ven.
cui.ſ. fuerat comminatus; Et facta eſt tran
quillitas magna.ſ. in mari, cui taciturnita
tem indixerat. Theoph. Comminatus eſt
etiam & Diſcipulis tanquàm fidem non
habentibus. ſequitur enim, Et ait il. Quid
timidi eſtis? necdum habetis fidem?
Si enim habuiſſent fidem, crediſiſ-
ſent quòd etiam dormiens ſeruare eos po
tuiſſet

Tria domini refugia.

Expõ litteralis.

re uos potuiſſet incolumes. Sequitur. Et ti|muerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum. Quis putas &c. Etenim dubie habebant ſe erga eum: Inquantum enim iuſtitia ſua placauit, non baculo ut Moyſes, nõ precibus ut Eliſæus Iordanẽ, neque archa ut Ieſus Naue, ſecũdum hoc uere Deus eis uidebatur, ſecũdum uerò quod dormiebat, homo. Hier. Myſtice enim uero puppis eccleſiæ eſt initium, in qua dñs corporaliter obdormit, qui nunquam dormit qui cuſtodit Iſrael. puppis enim mortuis pellibus uiuos cõtinet, & fluctus arcet, & ligno ſolidatur. i. cruce & morte domini eccleſia ſaluatur. Ceruical corpus domini eſt cui diuinitas ſicut caput inclinata eſt. Ventus aũt & mare, dæmones & perſecutores ſunt, quibus dicit: Tace, qñ cõpeſcit edicta regum iniquorum ut noluerit. Tranquillitas magna, eſt pax eccleſiæ poſt preſſuram, ſiue theorica poſt uitam actiuã. Beda. Vel nauicula quam aſcendit, paſſionis arbor intelligitur, per quam fideles ad ſecuritatem ſecuri littoris perueniunt. Aliæ naues quę fuiſſe dicuntur cum dño, illos ſignificãt qui fide dominicæ crucis imbuti ſunt, nõ tamẽ turbine tribulationum pulſati. Vel poſt tentationum procellas ſerenitatẽ pacis utuntur. Diſcipulis autẽ nauigantibus Chriſtus obdormiuit, quia fidelibus futuri regni quietem meditantibus tẽpus dominicę paſſionis aduenit. Vnde hoc ſero factum fuiſſe perhibetur, ut ueri ſolis occubitum, nõ ſola domini dormitio, ſed ipſa diſcedentis lucis hora ſignificet. Aſcẽdente autem illo in puppim crucis, fluctus blaſphemãtium perſecutorum aſſurgunt, dæmoniacis excitati procellis, quibus tñ non ipſius patientia turbatur, ſed diſcipulorum imbecillitas concutitur. Excitãt autem diſcipuli dominum, quia cuius mortẽ uiderant, maximis uotis reſurrectionẽ quærebant. Vero exurgens cõminatus eſt, quia reſurrectione celebrata diaboli ſuperbiã ſtrauit. Mare ſilere præcepit, quia Iudæorum rabiem reſurgendo deiecit. Diſcipuli autẽ arguuntur, quia poſt reſurrectionẽ exprobrauit eis incredulitatẽ eorum, & nos quoq; cum ſigno dominicæ crucis imbuti ſeculum relinquere diſponimus, nauẽ cum Ieſu cõſcẽdimus, mare tranſire conamur, ſed nobis nauigãtibus inter æquoris fremitus obdormit, qñ inter medios uirtutis uſus, uel immundorũ ſpirituum, uel hominum prauorum, uel ipſarum noſtrarum cogitationum impetus amoris flamma refrigeſcit. Verum inter huiuſmodi procellas illum ſedulo excitemus, mox tempeſtatem compeſcet, refundet trãquillitatem, portum ſalutis indulgebit.

CAPVT V.

ET uenerunt trans fretum maris in regionem Geraſenorum. Et exeunti ei de naui ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo, qui domiciliũ habebat in monumentis. Et neq; cathenis iam quiſquã poterat eũ ligare, quoniam ſæpe compedibus & cathenis uinctus dirupiſſet cathenas, & cõpedes comminuiſſet, & nemo poterat eum domare, & ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans, & cõcidens ſe lapidibus. Videns autem Ieſum à longe, cucurrit, et adorauit eum, et clamans uoce magna dixit: Quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſſimi? adiuro te per Deum ne me torqueas. Dicebat enim illi, exi ſpiritus immũde ab homine iſto. Et interrogabat eum. Quod tibi nomen eſt? Et dicit ei, Legio mihi nomẽ eſt quia multi ſumus. Et deprecabatur eum multũ, ne ſe expelleret extra regionem. Erat autẽ ibi circa montem grex porcorum magnus, paſcens in agris. Et deprecabantur eũ ſpiritus, dicentes. Mitte nos in porcos ut in eos introeamus. Et conceſſit eis ſtatim Ieſus. Et exeuntes ſpiritus immundi introierunt in porcos & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare ad duo milia, & ſuffocati ſunt in mari. Qui autem paſcebant eos fugerunt & nunciauerunt in ciuitatem & in agros. Et egreſſi ſunt uidere quid eſſet factum, & ueniunt ad Ieſum, & uident illum qui à dæmonio uexabatur ſedentem, ueſtitum, & ſanæ mentis, & timuerunt. Et narrauerunt illis qui uiderant qualiter factum eſſet ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cœperunt eum, ut diſcederet de finibus eorum. Cumque aſcenderet nauim, cœpit illum deprecari qui à dæmonio uexatus fuerat ut eſſet cũ illo, & non admiſit eum, ſed ait illi. Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quãta tibi dominus fecerit, & miſertus ſit tui. Et abijt, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ſibi feciſſet Ieſus, et omnes mirabantur.

Theo. Quia qui in nauicula erant cõquerebantur adinuicem: Quiſnam putas eſt iſte?

Allegorica expoſitio.

inimicorum teſtimonio confirmat quis eſ
ſet. Acceſſit.n. dæmoniacus cõfitens ipſum
eſſe filium Dei, ad quod narrandum Euan
geliſta accedens di. Et ue. trans fre. ma. in
Expoſitio literalis. regi. Gerazenorum. Bed. Geraza eſt urbs
inſignis Arabiæ trans Iordanẽ iuxta Mon
tem Galaad, quam tenuit tribus Manaſſe,
non lõge à ſtagno Tyberiadis, in qđ porci
præcipitati ſunt. Chry. Sed tñ neq; Gera
zenorum neq; Geraſinorum exquiſita ſcri
ptura continet, ſed Gerſinorum. Geraza
.n. ciuitas eſt Iudææ, & nequaquã in ea eſt
mare. Geraſa uero Arabiæ ciuitas eſt, neq;
mare neq; ſtagnum proximũ habens. Et ne
tam euidens mendaciũ Euangeliſtę dixiſſe
uideant, uiri tã diligenter ſcientes quæ cir
ca Iudæã erant. Gergeſe quidẽ, à qua Ger
geſei, antiqua ciuitas fuit, nunc Tyberias
nuncupata, circa quã præcipuũ eſt circum
poſitum ſtagnũ. Sequitur: Et exe. ei de na
ui. oc. de mo. homo. Aug. de cõ. euã. Cum
Matthæus dicat duos fuiſſe, Marcus & Lu
cas unum cõmemorãt, ut intelligas unum
eorũ fuiſſe perſonæ alicuius clarioris, quẽ
Conſenſus Euãgelicus. regio illa maxime dolebat. Chry. Videtur
ꝙ Marcus & Lucas illud qđ erat miſerabi
lius narrauerunt, & ꝑ hoc diffuſius quod
illi cõtigerat enarrant. Sequitur enim; Et
neq; cathe. iam quiſquam eum po. ligare.
Dixerant ergo ſimpliciter dæmoniacum,
numerum non quærendo, uel ut uirtutem
maiorem oſtenderent operantis. Nam qui
unum talem curauerat, nõ erat ei impoſſi
bile multos alios curare, nec tñ hic diſſo
nantia demonſtratur. Non.n. dixerunt ꝙ
unus ſolus erat, qđ ſi dixiſſent, Matthæo
contradicere uiderentur. Habitabant autẽ
in monumentis dęmones, erroneũ dogma
multis uolentes immittere, ꝙ decedentiũ
animæ in dæmones cõuertebantur. Greg.
Niſſe. Parauerat autem ſe cœtus dæmo
num ad reſiſtẽdum diuinæ poteſtati. Cum
autem appropinquaret qui poteſtatem ha
bet ſuper oĩa, exclamant eminentem eius
uirtutem. unde ſequitur: Videns autem Ie
ſum à lon. cucur. & ado. eũ, & cla. uo. mag.
& di. ei, quid mi. & ti. Ieſu fi. Dei. al. Chry.
Vide dæmonẽ duplici paſſione diuiſum;
audacia & timore, reluctatur & orat, quaſi
quæſtionem aliquam intentans vult ſcire
quid ſibi & Ieſu cõe. q. d. qua de cauſa eij
cis me ab hominibus, cum ſint mei? Beda.

Quæ aũt impietas eſt Iudęorum eum dice
re in principe dæmoniorum eiciſſe dęmo
nia, quem & ipſa dæmonia fatentur nihil
ſecum habere cõe? Cyril. Deinde orans
ſubiungit. Adiuro te per Deũ ne me tor.
emiſſionem.n. reputabat tormentum, uel
et inuiſibiliter torquebat. Chry. Quamuis
.n. mali ſint dæmones, ſciũt tñ ꝙ ipſos pro
pter pctã expectat ultimo aliqua pœna; qa
uero nondum ei tẽpus ultimæ pœnæ adue
nerat firmiſſime cognoſcebãt; maxime cũ
permiſſum eſſet eis, hominibus cõmiſceri.
Sed quia Chriſtus cõprehenderat eos tan *Diſſenſio à cõmuni theologia.*
ta mala perpetrare, putabãt ꝙ propter fa
ctorum exceſſum ultimum punitionis tem
pus minime expectarent, propter hoc ſup
plicant ne torqueantur. Beda. Magnum.n.
tormentũ eſt dæmoni à læſione hoĩs ceſſa
re, & tanto dimittit grauius, quanto poſſi
det durius. Sequit.n: Dice.n. illi: Exi ſpiri
tus im. ab ho. iſto. Cyri. Attendas inexpu
gnabilem uirtutem Chriſti, conquaſſat ſa
tanam; cui uerba Chriſti ſunt ignis & flam
ma, ſecũdũ qđ pſalmiſta dicit. Liquefacti
ſunt mõtes a facie Dei. i. ſublimes & ſuper
bæ uirtutes. Sequitur: Et inter. eum quod
tibi nomen eſt? Theo. Interrogat quidem
dñs non ut ipſe ſciret, ſed ut cæteri ſciant
multitudinem habitantiũ dæmonũ. Chry.
Ne ſi ipſe diceret ꝙ multi ſunt, incredibi
le fieret; uult ergo ꝙ ipſi cõfiteant ꝙ mul
ti erant. unde ſequitur: Et di. ei; legio mi
hi no. eſt, quia mul. ſumus. Nõ dicit determi
natum numerũ, ſed multitudinem: non.n.
prodeſt ad ſciam exquiſitio numeri. Beda.
Confeſſa aũt publice peſte quã furens to
lerabat, uirtus curantis gratior apparet.
Sed & noſtri tẽporis ſacerdotes, q ꝑ exor
ciſmi gratiã eijcere norunt, ſolent dicere
patientis nõ aliter ualere curari, niſi quã
tum ſapere poſſunt; omne quod ab immun
dis ſpiritibus uiſu, auditu, guſtu, tactu, uel
alio quolibet corporis, aut aĩ ſenſu uigilã
tes, dormientesve, pertulerint, confitẽdo
patenter exponant. Sequitur: Et depreca.
eũ mul. ne ſe expel. extra regionẽ. Chry.
Lucas autem dicit in abyſſum. Abyſſus.n.
eſt ſeparatio huius mundi; promerentur
enim dæmones mitti ad tenebras exterio
res, diabolo, & ſuis angelis præparatas.
Hoc autem Chriſtus facere poterat; permi
ſit tamen eos in hac terra eſſe, ne abſentia

tenta-

tētatoris. homines corona victoriæ priuaret. Theo. Et ut nobiſcum pugnantes nos peritiores conſtituant. Sequitur.n. Erat autē ibi cir. mō. grex por. mag. paſcens. Aug. de con. euan. Quod hic dicit Marcus circa montes fuiſſe gregem, Lucas autem in mōte, nihil repugnat. Grex enim porcorū tā magnus fuit vt aliquid eius eſſet in mōte, & aliquid circa montem. Sequitur: Et depræca. eū ſpi. dī. Mitte nos in por. vt in eos introeamus. Remi. ſuper Mat. Idcirco aūt intrauerunt in porcos non ſponte, ſed petierunt vt eis concederetur: vt demonſtraretur quia nō poſſunt nocere hominibus, niſi permiſſione diuina. Ideo autem nō petierunt mitti in homines, quia illum cuius virtute torquebātur, humanam ſpeciē geſtare videbant. nec petierunt ut in pecora mitterentur, quia velut mūda animalia in templo Dei offerebantur. Petierunt vt in porcos mitterentur, quia nullū animal eſt immundius porco, & dęmones ſemp̄ in ſpurcitiis delectantur. Sequitur: Et conceſſit eis ſtatim Ieſus. Bed Ideo quidē permiſit, vt per interfectionē porcorū, hominibus ſalutis occaſio præbeat̄. Chry. Volens furiā quā cōtra hoīes habēt dæmones omnibus demōſtrare, & q̄ multo peiora vellent hominibus infligere ſi poſſent virtute non impediti diuina. & quia in hominibus hanc oſtenſionem fieri eius pietas non ferebat, ipſos in porcos intrare permiſit, vt in illis virtus & furor dæmonū uideat̄. Sequitur: Et exe. ſpiritus immundi. Titus. Fugam aūt arripuerūt paſtores ne cum porcis perirent, & huiuſmodi terrorē ciuibus intulerunt. vnde ſequitur. Qui autē paſce. eos. Illos autem ad Saluatorē adduxit dāni neceſſitas: frequenter enim cum Deus homines damnat in rebus poſſeſſis, cōfert beneficium animabus. vnde ſequitur. Et ve. ad Ie. & vi. illum qui à dæ. vexa. ſe. ſ. iuxta pedes à quibus nactus erat ſalutem, quē antea nec catenæ compeſcere poterāt, veſtitum, & ſanæ mentis, qui cōtinuo nudus erat, & obſtupuerunt. unde ſequitur: Et ti. hoc igitur miraculum partim viſu, partim verbis comperiunt. vnde ſequitur. Et nar. illi qui uide. Theo. Stupentes autem propter miraculum quod audierant timuerunt, & propter hoc deprecantur ipſum ut ab eorum recedat finibus, & hoc eſt quod ſubditur, Et rogare eum cœpe. ut diſce. à fini. eorū. timebant.n. ne aliquādo tale aliquid paterentur. Contriſtati. n. de porcorum perditione præſentiam renuunt Saluatoris. Bed. Vel conſcij fragilitatis propriæ, præſentia domini ſe iudicabant indignos. Sequitur, Cumq; aſcen. na. ce. illum depre. quia dęmo. uexa fue. ut eſ. cum illo. Theo. Timebat enim ne aliquando inuenientes eum dæmones reintrarent in eum, dominus uero remittit eum in domū ſuā, innuens ei, q̄ quamuis ipſe præſens non eſſet, tamen ſua uirtus ipſum cuſtodiret, ſimul & ut curatus aliis profit. unde ſequit. Et non ādmi. eum, ſed ait illi; uade in do. tuam ad tu. & nuncia illis quan. ti. dominus fe. & mi. ſit tui. Vide Saluatoris humilitatem, non dixit denuncia omnia quæ feci tibi, ſed oīa q̄ fecit tibi dominus, ſic & tu cū aliquid boni fēceris, nō tibi, ſed Deo attribuas. Chry. Licet aūt alijs ſanatis præceperit nemini dicere, conuenienter tn̄ huic præcepit q̄ annunciet, quoniā oīs illa regio dæmonibus detenta ſine Deo manebat. Theo. Ipſe igitur cœpit p̄dicare & omnes mirātur, & hoc eſt quod ſequit̄. Et cœp. p̄dicare. Bed. Myſticè aūt Geraſa ſiue Gergeſe, ut quidā legunt, colonū eijciens ſiue aduenæ appropinquās interpretatur, qa Gentium populus & hoſtē de corde repulit, & q̄ erat longe, factus eſt prope. Remi. Hic aūt dæmoniacus, deſperatiſſimus Gentiū populus eſt, nec lege naturæ, nec Dei, nec humano timore alligatus. Beda. Qui in monumentis habitabat, qa in mortuis operibus, hoc eſt ī peccatis delectabatur, ſemper nocte ac die furebat, qa in p̄ſperis & aduerſis à ſeruitio malignorū ſpirituū nō ceſſabat. ſed per operum fęditatē quaſi in monumentis iacebat, per factū ſuperbiæ in mōtibus errabat, p̄ uerba duriſſimæ infidelitatis quaſi lapidibus ſe concidebat. Diç aūt, Legio mihi nomē eſt, quia populus Gentiū diuerſis idololatriæ cultibus erat mancipatus. Quòd aūt exeūtes ſpiritus immūdi ab homine intrāt porcos quos in mare præcipitant, ſignificat q̄ liberato populo Gentiū à dominatione dæmonum, qui Chriſto credere noluerūt, in abditis agunt ſacrilegos ritus. Theo. Vel per hoc ſignificatur q̄ dæmones intrant in homines ad modum porcorum uiuentes,

Honor perſonæ Chriſti.

Allegoria pulchra.

& uolutabro voluptatum ſe inuoluentes, præcipitant ſe in præcipitio in mare uitæ illius & ſuffocantur. Hier. Vel ſuffocantur in inferno ſine reſpectu miſericordiæ per impetum maturæ mortis, à quibus fugiunt multi: quia flagellato ſtulto, ſapiés prudétior fit. Beda. Quod aũt dominus volenté eſſe cũ illo non admiſit, ſignificat ꝙ quiſque intelligat poſt remiſſioné peccatorũ ingrediendum ſibi eſſe in conſcientiam bonam, & ſeruiendum Euangelio propter aliorum ſalutem, vt deinde cum Chriſto requieſcat. Greg. 7. mor. Cum. n. quantumlibet parum de diuina cognitione percepimus, redire iam ad humana nolumus, quietem contemplationis quærentes, ſed dominus præcipit vt mens prius exudet in opere, & poſtmodum refici debeat per contemplationem. Hie. Homo autem ſanatus prædicabat in Decapoli, dum à Romano nunc regno Iudæi conuertuntur, qui in litera tantum pendent decalogi.

Et cum aſcendiſſet Ieſus in nauim, rurſus tranſfretum conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et uenit quidam de archiſynagogis nomine Iairus, & uidens eum procidit ad pedes eius, et deprecabatur eum multum, dicẽs, quoniam filia mea in extremis eſt, ueni, impone manũ tuam ſuper eã, ut ſalua ſit & uiuat. Et abiit cum illo, et ſequebatur eum turba multa, & comprimebãt eum. Et mulier quæ erat in profluuio ſanguinis annis 12. & fuerat multa perpeſſa à cõpluribus medicis, et erogauerat omnia ſua, nec quicquã profecerat, ſed magis deterius habebat, cum audiſſet de Ieſu, uenit in turba retro, & tetigit ueſtimentum eius. Dicebat enim: quia ſi uel ueſtimentũ eius tetigero, ſalua ero, et cõfeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis eius, & ſenſit corpore quia ſanata eſſet à plaga. Et ſtatim Ieſus cognoſcens in ſemetipſo uirtutem quæ exierat de illo, conuerſus ad turbam aiebat. Quis tetigit ueſtimenta mea? & dicebant ei diſcipuli ſui, Vides turbam comprimentem te, & dicis, Quis me tetigit? & circũſpiciebat uidere eã quæ hoc fecerat. Mulier uero timens et tremens, ſciens quod factũ eſſet in ſe, venit & procidit ante eũ; & dixit ei omnem ueritatem. Ieſus autem dixit ei: Filia, fides tua te ſaluam fecit: uade in pace, et eſto ſana à plaga tua.

Theo. Poſt miraculũ dæmoniaci, aliud miraculum dñs operatur, filiã ſ. archiſynagogi reſuſcitans, ad cuius miraculi narrationé euã. accedés dicit: Et cũ aſcen. Ie. in na. ruſ. tráſfretũ. Aug. de con. euã. Intelligendũ eſt aũt q̃ de archiſynagogi filia ſuccedit factum eſſe cũ tranſcendiſſet Ieſus in naui rurſus tráſfretum, ſed quantũ poſt nõ apparet: niſi. n. fuiſſet interuallum, non eſſet quã fieret quod narrat Mat. de conuiuio domus ſuæ, poſt quod factũ nihil aliud continuo ſequitur quã illud de archiſynagogi filia: ſic. n. ipſe contexit, ut ipſe tranſitus aperte indicet, hoc conſequenter narrari quod cõſequenter eſt factũ. ſequitur: Ve. quidã de archiſy. nomine Iairus. Chry. Nomen poſuit propter Iudæos, qui tunc erant, vt nomen miraculi fieret oſtéſiuũ. Sequit. Et ui. eum, pci. ad pe. eius, & depre. eum mul. di. Quoniam filia mea in extremis eſt. Et quidé Matthæus narrat archiſynagogum puellam mortuã nũciaſſe. Marcus uero grauiter infirmatã, ſed poſtmodũ archiſynagogo cum quo dñs ire debebat, nunciatum fuiſſe puellã mortuã eſſe. Matthæus ergo eádé rem ſimiliter ſignificat ꝙ ſ. mortuã ſuſcitauerit, breuitatis cauſa eã dicés obiiſſe, quam conſtat mortuã ſuſcitatam fuiſſe. Aug. de con. euan. Attendit. n. nõ uerbo patris de filia, ſed quod eſt potiſſimum, uolũtaté: ita. n. deſperauerat, vt potius eã uellet reuiuiſcere, nõ credens viuã poſſe inueniri quã morienté reliquerat. Theo. Fuit aũt hic vir ex parte fidelis, inquantum cecidit ad pedes Ieſu, inquantũ vero deprecatur vt ueniat, nõ quãtã oportebat habere fidé oſtédit. Oportebat. n. dicere: Dic uerbo, & ſanabitur filia mea. Sequitur: Et abiit cum illo &c. Chry. Mulier illa famoſa & nota oibus, ꝑp hoc ad Saluatoré in manifeſto accedere nõ audebat, neq; ante eum uenire, quia ſecundum legé immunda erat, propter hoc retro tetigit & nõ ante, quia nec hoc facere audebat, ſed ueſtimentorũ fimbriam, non autẽ fimbriã, ſed eius cogitatio eam ſaluã fecit. Sequitur: Dicebat. n. quia ſi uel ueſtiméta eius tetigero, ſalua ero. Theo. Fideliſſima quidé eſt hæc mulier quæ à fimbriis curationé ſperauit, propter quod conſequitur ſanitaté. unde ſequitur: Et cõfeſtim ſic. eſt fons &c. Chry. His autem qui fide tãgunt Chriſtum, uirtutes eius cum ſua uolũtate donantur. unde ſequit: Et ſtatim Ie. cog. in ſemetipſo uir. quæ ex. de eo, cõuer. ad tur. di, Quis teti. ueſtu. meum? Virtutes quidem Saluatoris exeunt ab eo nõ localiter, aut corpo-

Veræ ſidei ſignũ

Virtutes Chriſti quomodo exeũt

corporaliter, ipſum modo aliquo reliquentes, incorporales.n.cũ ſint ad alios exeũt aliiſq; donantur, neq; tñ extra eum ſunt à quo exire dicuntur, ſicut ſcientiæ, quæ à doctore diſcentibus tribuuntur. Dicit ergo: Cognoſcens in ſemetipſo vir. quæ exi. de eo, vt intelligens q eo ſciente nõ ignorãte mulier ſalutem recepit. Interrogabat vero quis me tetigit licet ſciret tangentẽ; ut mulierem veniẽtem manifeſtet, & eius publicet fidẽ, & ne virtus miraculoſi e peris obliuioni tradatur. Sequitur: Et dice. ei diſc. ſui, uides tur. compr. te. & di. quis me tetigit. Quæſierat autem dñs quis me tetigit. i. cogitatione & fide, non.n. comprimentes turbæ me tangunt, quia non cogitatu & fide accedunt. Sequitur, Et circum ſpi. vi. eã quæ hoc fecerat. Theo. Volebat .n. dominus mulierem manifeſtare primo quidem vt fidem approbet mulieris, deinde ut archiſynagogum ad confidentiã prouocaret, quia ſic eius filia curaretur, ſimulque ut mulierem ſolueret à timore. Etenim timebat mulier, quia furata fuerat ſanitatem, p p quod ſequitur: Mulier autem tremens &c. Beda. Ecce quo tendebat interrogatio, ut. ſ. mulier confiteatur ueritatem diuturnæ infidelitatis, ſubitæ credulitatis & ſanationis, & ita ipſa confirmatur in fide, & aliis præbet exemplũ. Sequitur: Ille autem dixit ei, filia, fi. tua te ſal. fecit, vade in pac & eſto ſa à pla. tua. Nõ dixit, fides tua te ſal. factura eſt, ſed te ſaluam fecit. q. d in eo q credidiſti iã ſalua facta es. Chry. Filiam uero uocat ſaluatam fidei ratione, fides.n. Chriſti Dei filiationem præſtat. Theo. Dicit autem ei, uade in pace, .i. in requie. q. d. uade, requieſce, quia huc uſq; fuiſti in anguſtiis & cruciatibus. Chry. Vel dicit, vade in pace, mittens eam in finem bonorum, in pace.n. Deus habitat, ut cognoſcat q nõ ſolum corpore curata eſt, ſed etiã à cauſis corporalis paſſionis. i. peccatis mutata. Hier. Myſticè aũt poſt prædicta uenit Iairus archiſynagogus, quia cum

Allegorica expoſitio.

intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Iairus ſiue illuminans ſiue illuminatus interpretat̃. i. Iudaicus populus umbra literæ depoſita, ſpiritu illuſtratus & illuminans, procidens ad pedes uerbi. i. ad incarnationẽ Ieſu ſe humiliãs, rogat pro filia, quia qui ſibi uiuit, alios uiuere facit. Abraham etiã & Moyſes & Samuel rogãt pro plebe mortua, & ſequitur Ieſus prærẽs eorum. Beda. Ad puellam autem ſanandam pergens dominus à turba comprimitur, quia genti Iudææ ſalutaria monita præbens, noxia carnalium populorum eſt conſuetudine grauatus: Mulier autem ſanguine fluens, ſed à domino curata eccleſia eſt congregata de gentibus; fluxus .n. ſanguinis & ſuper idololatriæ pollutione, & ſuper his quę carnis & ſanguinis delectatione geruntur, poteſt recte intelligi. Sed dum uerbum Dei Iudęam ſaluare decerneret, plebs gentium paratam promiſſamque aliis præripuit ſpe certa ſalutem. Theo. Vel per mulierem quæ emorroiſſa erat, intelligas humanam naturã; profluebat.n peccatum quod aĩam occidens quaſi ſanguinem fudit animarum noſtrarũ. Hæc à pluribus medicorum, ſapiẽtium dico huius mundi & legis & prophetarum, curari non ualuit, mox ut fimbriam Chriſti tetigit. i. carnem eius, ſanata eſt, qui. n. credit filium Dei incarnatũ, hic eſt qui ueſtimentorum fimbriam tãgit. Beda. Vnde una credula mulier dominum tangit, turba comprimit, quia qui diuerſis hæreſibus ſiue peruerſis moribus grauatur, ſolo eccleſiæ catholicę corde fideliter ueneratur. Venit autem eccleſia gentium retro; quia præſentem in carne dominum non uidens, peractis iam ſacramentis incarnationis illius ad fidei eius gratiam peruenit, ſicque dũ participatione ſacramentorum eius ſaluari à peccatis meruit, quaſi tactu ueſtimentorum eius fontem ſui ſanguinis ſiccauit. Circũſpiciebat autẽ dominus uidere eã q hoc fecerat, q omnes qui ſaluari merentur ſuo dignos intuitu ac miſeratione iudicat.

Adhuc eo loquẽte ueniunt nuntii ad archiſynagogũ, dicẽtes, quia filia tua mortua eſt, quid ultra uexas magiſtrum? Ieſus aũt audito uerbo quod dicebant, ait archiſynagogo, Noli timere, tantummodo crede. Et non admiſit quenquã ſe ſequi, niſi Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem Iacobi. Et ueniunt in domum archiſynagogi, & uidit tumultum, & flentes, & eiulantes multum. Et ingreſſus ait illis, Quid turbamini & ploratis. Puella non eſt mortua, ſed dormit. Et irridebant eum. Ipſe uero eiectis omnibus, aſſumit patrem et matrem puellæ, et qui ſecũ erant, et ingrediũtur ubi puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi. Tabithacu-

bithacumi, quod eſt interpretatum, puella tibi dico ſurge, & cōfeſtim ſurrexit puella, & ambulabat. Erat autē annorum xii & obſtupuerunt ſtupore magno. Et præcepit illis uehementer ut nemo id ſciret, & iuſſit illi dari manducare.

Theoph. Hi qui circa archiſynagogū erant, Chriſtum unum ex prophetis eſſe credebant, & propter hoc eum deprecandum putabant, ut ueniens ſuper puellam oraret, quia uero iam expirauerat puella putabant non eſſe præcandum, & ideo dr. Adhuc eo loquente ueniunt ad archiſynagogum dicentes, quia filia tua mortua eſt, quid ultra uexas magiſtrum? Sed ipſe dñs ad confidendum patrem inducit. Sequitur. n. Ieſus āt uerbo quod dicebatur audito, ait archiſynagogo: No. ti. tantum modo crede. Aug. de con. euan. Non legitur, ꝙ ſuis nuntiantibus, & prohibētibus ne iam magiſter ueniret, ille conſenſerit, ac per hoc ꝙ dñs dixit ei. Noli time. crede, non diffidentem reprehendit, ſed credentem robuſtius confirmauit. Si autem euangeliſta archiſynagogum commemoraſſet dixiſſe: quod ſui ad domo uenietes dixerunt, ꝙ iam non uexaretur Ieſus, repugnarent eius cogitationis uerba quæ poſuit Matthæus eum dixiſſe, ꝙ ſ puella mortua eſſet. ſequitur; Et nō admiſit quē quā ſequi ſe niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi Theoph. Non .n. humilis Chriſtus ad oſtentationem uoluit aliquid operari. Sequitur; Et ueniūt in domum archiſynagogi, & uident tumultum, & flentes, & eiulantes multū. Chry. Ipſe autem iubet non ululare, tanquam puella non ſit mortua, ſed dormiens. unde ſequit; Et ing reſ. ait, quid tur. &c. Hie. Archiſynago dr, filia tua mor. eſt, Ieſus āt dixit. Nō eſt mor. ſed dor. utrunq; uerum eſt, q d. mortua eſt uobis, mihi dormit. Beda. Hominibus. n. mortua erat, qui ſuſcitare nequiuerant; Deo dormiebat, in cuius diſpoſitione, & anima uiuebat, & caro reſuſcitāda quieſcebat. vnde mos apud Chriſtianos obtinuit ut mortui qui reſurrecturi nō dubitantur, dormientes uocentur. Sequitur: Et irrid. eum; Theoph. Derident autem eum, tanquā ulterius non poſſet aliquid facere; ſed ipſemet cōtra ſeipſos atteſtantes diſputat, tanquā uere mortuam ſuſcitauerit, & ideo miraculoſum erit ſi ſuſcitauerit eam. Beda. Quia ergo verbum reſuſcitantis irridere quàm credere malebant, merito foras excluduntur, ut pote indigni qui potentiam reſuſcitantis ac reſurgentis myſterium viderent. unde ſequitur. Ipſe uero eie. oībus &c. Chry. Vel ut oſtentationem auferret, propter hoc non oēs ſecum eſſe ſinit: ut uero teſtes poſt modum haberet diuinæ uirtutis, tres præcipuos ex Diſcipulis elegit, & patrē, & matrem puellæ, tanquā præ oībus magis neceſſarios, manu uero, & uerbo puellā uiuificat: vñ ſequitur. Et te. ma. puellæ ait illi: Tabithacumi, quod eſt interpretatum, Puella tibi dico, ſurge. Manus: n. Ieſu uiuificatiua exiſtens, mortuum corpus uiuificat, uox āt iacentem excitat. uñ ſequitur; Et cōfeſtim ſurrexit pu. & ambulauit. Hiero. de optimo genere interpre. Arguat aliquis Euangeliſtā mendacij, quare exponendo addiderit, tibi dico, cum in Hebraico tabithacumi, tantum ſignificet, puella ſurge. ſed ut ſenſum uocantis, & imperantis exprimeret, addit tibi dico, ſurge. Sequitur: Erat āt an. 12. Glo. Hoc Euangeliſta addidit ad oſtēdendū puellā huius ætatis eſſe, ꝙ poterat ambulare. In ambulatione eius nō ſolū ſuſcitata, ſed ēt perfectè ſanata oſtenditur. Sequitur; Et obſtupuerūt &c. Chry. Ad demonſtrandū ꝙ eā uere ſuſcitauerit, & nō ſecundū phantaſiā; Beda. Myſticè āt ſaluata à profluuio ſanguinis muliere; mox filia archiſynagogi mortua nuntiatur, quia dum eccleſia Gentiū à uitiorū labe mundata, & ob fidei meritū filia eſt cognominata, cōtinuo ſynagoga pfidiæ ſimul, & inuidiæ zelo ſoluta eſt perfidiæ quidem, quia in Chriſto credere noluit: inuidiæ uero quia eccleſiā credere doluit, & qđ aiebant nuntii archiſynagogo quid ultra uexas magiſtrū? per eos hodie dr qui à Deo deſtitutū ſynagogæ ſtatū uident, ut reſtaurari poſſe non credant, ideoq; pro reſuſcitatione illius ſupplicandū nō eſſe æſtimant. Sed ſi archiſynagogus, id eſt cœtus doctorum legis credere uoluerit, & ſubiecta ei ſynagoga ſalua erit qa uero ſynagoga lætitiā dñicæ inhabitationis merito īfidelitatis amiſit, quaſi inter flētes, & eiulantes mortua iacet. Tenens āt puellæ manum dñs eam ſuſcitauit, quia niſi prius mundaræ fuerint manus

Conſenſus euāgelicus.

Expoſitio literalis.

Allegorica expoſitio.

manus Iudæorū, quæ ſanguine plenæ ſunt, ſynagoga mortua non reſurget. In ſanatione autem hæmorroiſſæ mulieris & ſuſcitatione puellæ, ſalus oſtenditur generis humani, quæ à domino ita diſpenſata eſt, vt primo aliqui ex Iſrael ad fidem venirent, deinde plenitudo gentium intraret, ac ſi omnis Iſrael ſaluus fieret. Annorum autem 12. erat puella, & annis 12. mulier erat paſſa, quia peccata non credentium apparuerunt in initio fidei credentium. vnde dicitur: Credidit Abraham Deo & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Greg. 4. mora.

Expoſitio moralis.

Moraliter vero redemptor noſter puellā in domo, iuuenem uero extra portam, in ſepulchro autem Lazarum ſuſcitat; adhuc quidem in domo mortuus iacet, qui latet in peccato; iam extra portam educitur, cuius iniquitas uſque ad uecordiam publicæ perpetrationis aperitur; ſepulturę uero aggere premitur, qui perpetratione nequitiæ etiam uſu conſuetudinis preſſus grauatur. Beda. Et notandum quòd leuiores & quotidiani erratus, leuioris pœnitentiæ poſſunt remedio curari, unde iacentem in conclaui dominus facillima uoce puellam reſuſcitat, dicens: Puella ſurge, ut uero quatriduanus mortuus ſepulchri clauſtra euadere poſſet, fremuit ſpiritu, turbauit ſeipſum, lachrymas fudit. Quanto igitur grauior animæ mors, tanto acrior neceſſe eſt, vt pœnitētis feruor inſiſtat. Sed & hoc notādum, quia publica noxa publico eget remedio. vnde Lazarus de monumento uocatus populis innotuit. Leuia autē peccata, ſecreta quærunt pœnitentia deleri, unde puella in domo iacēs paucis arbitris exurgit, eiſdem ut nemini manifeſtent precipitur. Turba etiam foris eijcitur ut puella ſuſcitetur, quia ſi non prius à ſecretioribus cordis expellitur ſecularium multitudo curarum, anima quæ intrinſecus iacet mortua, non reſurgit. Bene autem ſurrexit & ambulat, quia anima à peccatis reſuſcitata, non ſolum à ſordibus ſcelerum exurgere, ſed & bonis proficere debet operibus, & mox neceſſe eſt vt cœleſti pane ſatietur, diuini ſcilicet uerbi & altaris particeps effecta.

CAPVT VI.

ET egreſſus inde, abiit in patriam ſuam, & ſequebantur eum diſcipuli ſui. Et facto ſabbato cœpit in ſynagoga docere, & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: unde huic hæc omnia? Et quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nōne hic eſt faber filius Mariæ, frater Iacobi et Ioſeph & Iudæ & Simonis? Nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt? Et ſcandalizabantur in illo. Et dicebat illis Ieſus, quia non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua, & in domo ſua, & in cognatione ſua. Et non poterat ibi uirtutem ullam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.

Theo. Poſt præmiſſa miracula dominus in patriam ſuam reuertitur, non ignorans quoniam ſpernerent eum, ſed ut occaſionem nō haberent ulterius dicendi, quia ſi ueniſſes credidiſſemus tibi. vnde dicitur: Et egreſſus &c. Beda. Patriam eius Nazareth dicit, in qua erat nutritus. Sed quanta Nazareorum cœcitas, qui eum quem uerbis factisq; illius Chriſtum cognoſcere poterant, ob ſolam gentis notitiam contemnunt? Sequit. Et facto ſabbato &c. Sapientiam ad doctrinam, virtutes referunt ad ſanitates, & miracula quæ faciebat. Sequitur: Nōne hic eſt faber filius Mariæ. Aug. de con. euan. Matthæus quidem fabri filiū eum dictum eſſe dicit, nec mirandum eſt cum vtrūq; dici potuerit. eo. n. fabrum credebant, quo & fabri filium. Hie. Filius quidē fabri Ieſus vocatur, ſed fabri qui fabricatus eſt auroram & ſolem. i. eccleſiam primam & ſequentem, in quarum figura mulier & puella ſanatur. Beda. Nam etſi humana non ſint comparanda diuinis, typus tñ integer eſt, q̄ pater Chriſti igne operatur & ſpiritu. Sequitur: Frater Iacobi & Ioſeph & Iudæ & Simonis, nonne & ſorores eius hic nobiſcum ſunt. Fratres & ſorores eius ſecum eſſe teſtantur, qui tamen nō liberi Ioſeph aut Marię iuxta hæreticos ſūt putandi; ſed potius iuxta morem ſacrę ſcripturæ cognati ſunt intelligendi, quomodo Abraham & Loth fratres appellantur, cum eſſet Loth filius fratris Abrahæ. Et

Patria Chriſti quæ ſit.

Ieſus fabri filius.

ſcandalizabantur in illo. Scandalum, & error Iudæorum ſalus noſtra eſt, & hæreticorum condemnatio. In tantum.n. ſpernebāt dominum Ieſum Chriſtum, ut eum fabrū & fabri uocarent filium. Sequitur, Et dicebat eis Ieſus. Quia non eſt ꝓpheta ſine honore &c. Prophetam dici in ſcripturis dominum Ieſum etiam Moyſes teſtis eſt, qui futuram eius incarnationem prædicens filiis Iſrael, ait. Prophetam uobis ſuſcitabit dn̄s Deus ueſter, de fratribus ueſtris. Non ſolum autem ipſe qui dn̄s eſt prophetarum, ſed & Helias, Hieremias, cæteriq; ꝓphetæ minores in patria ſua, q̄ in exteris ciuitatibus habiti ſunt. quia propemodum naturale eſt, ciues ſemper ciuibus inuidere: non.n. cōſiderant præſentia uiri opera, ſed fragilem recordantur infantiam. Hie. Comitatur ēt ſæpe uilitas originem, vt eſt illud: Quis eſt filius Iſai? quia humilia dominus reſpicit, & alta à longe cognoſcit. Theo. Siue etiā præclaros conſanguineos propheta habeat, ciues odiunt eos, & propter hoc dehonorant prophetam. Sequit̄, Et non poterat &c. Quòd aūt dicit non poterat, intelligere oportet non acceptabat, quia non ipſe impotens, ſed illi infideles erant: ergo ibi non operatur uirtutes, parcens eis ne maiori reprehenſione digni eſſent, etiam factis miraculis nō credentes. Vel aliter: In miraculis faciendis neceſſaria eſt uirtus operantis, & recipientium fides, quę ibi deficiebat: vnde nō acceptabat Ieſus ibi ſigna facere. Sequitur, Et mira. ꝓpter incre. illo. Beda. Non quaſi inopinata, & improuiſa miratur qui nouit oīa, antequā fiant, ſed qui nouit occulta cordis, quod mirandum intimare vult hoībus, mirari ſe coram hoībus oſtendit: Iudæorum ēn. miranda notatur cæcitas, qui nec prophetis ſuis credere de Chriſto, nec ipſi inter ſe nato uoluerūt credere Chriſto. Myſticè aūt Ieſus deſpicitur in domo, & in patria ſua, hoc eſt in populo Iudęorū, & ideo pauca ibi ſigna fecit, ne penitus excuſabiles ibi fierent. Maiora autem ſigna quotidie in Gentium populo facit, nō tam in ſanitate corporum, q̄ in animarum ſalute. *Miraculorum ratio.*

Et circuibat caſtella in circuitu, docens: Et cōuocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituū immundorū. Et præcepit eis ne quid tollerent in uia, niſi uirgam tantum, non peram, neque panem, neque in zona æs, ſed calceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde. Et quicunque non receperint uos, nec audierint uos, exeuntes inde excutite puluerem de pedibus ueſtris in teſtimonium illis. Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & ungebant oleo multos ægrotos, & ſanabantur.

Theo. Non ſolum in ciuitatibus prædicabat dn̄s, ſed & in caſtellis; ut diſcamus parua non ſpernere, neq; magnas ſemper quærere ciuitates, ſed uerbum Dei in uicis abiectis, & uilibus ſeminare. Vnde dicitur: Et circui. caſtel. in circuitu do. Beda. Benignus autē & clemens dominus ac magiſter, non inuidit ſeruis atque Diſcipulis ſuis uirtutes ſuas, & ſicut ipſe curauerat omnem languorem & oēm infirmitatem, apoſtolis quoq; ſuis dedit poteſtatem. Vnde ſequtur; Et uocauit 12. &c. Sed multa diſtantia eſt inter donare, & accipere. Iſte, quodcunq; agit, poteſtate domini agit, illi ſi qd faciunt, imbecillitatem ſuā & uirtutes domini confitentur, dicentes. In nomine Ieſu ſurge & ambula. Theo. Binos autē Apoſtolos mittit, ut fierent promptiores, quia ut ait Eccleſiaſtes. Melius eſt ſimul duos eſſe, q̄ unum. Si autem plures q̄ duos miſiſſet, non eſſet ſufficiens numerus ut in plura caſtella mitterentur. Greg. in ho. Binos autem in prædicationem Diſcipulos mittit, qm̄ duo ſunt præcepta charitatis, Dei uidelicet amor, & proximi, & minus q̄ inter duos, charitas haberi non poteſt, per hoc ergo nobis innuit, quia qui charitatem erga alterum non habet, prędicationis officium ſuſcipere nullatenus debet. Sequitur: Et præcepit ne &c. Beda. Tanta .n. prædicatori in Deo debet eſſe fiducia, ut præſentis uitæ ſumptus, q̄uis non prouideat, tamen hos ſibi non deeſſe certiſſimè ſciat, ne dum mens eius occupat̄ ad temporalia, minus aliis prouideat ęterna. Chry. Hoc ēt eis dominus præcepit, ut per habitum oſtenderent quantum à diuitiarū deſyderio diſtabant. Theo. Inſtruens ēt eos ꝓ hoc nō eſſe amatores munerum, & ut uidentes eos ꝓdicare paupertatem acquieſcāt, cum Apoſtoli nihil habeant. Aug. de con. euang. Vel quia cum ſcd̄m Matth. dominus continuo ſubiecerit. Dignus eſt.n. opera- *Concordia Euangeliſtarum.* *Conſenſus Euāgelicus.*

operarius cibo ſuo, ſatis oſtendit cur eos
poſſidere hæc aut ferre noluerit, nõ ꝙ ne
ceſſaria nõ ſint neceſſitati huius vitæ, ſed
quia ſic eos mittebat, ut eis hoc deberi de
mõſtraret ab illis quib. Euãgeliũ credẽti
bus nunciarent. unde apparet hæc non ita
Notatur mysteriũ præcepiſſe dominum, tanquam Euangeli-
ſtæ uiuere aliunde non debeant, quàm eis
præbentibus quibus annunciant Euange-
lium, alioquin contra hoc præceptũ fecit
Apoſtolus, qui uictum de manuum ſuarũ
labore trãſigebat, ſed poteſtatem dediſſe,
in qua ſcirent ſibi iſta deberi. Solet itẽ q̃
ri quõ Mattheus, & Lucas commemoraue
rint dixiſſe dominũ Diſcipulis ut nec uir-
gam ferrent, cum dicat Marcus. Et præce-
pit eis, ne quid tol. in via, niſi uirgam tãtũ?
Quod ita ſoluitur, ut intelligamus ſub a-
lia ſignificatione dictã uirgam, q̃ ſecundũ
Marcum ferenda eſt, & ſub alia illam, quæ
ſecundum Matthæum, & Lucam nõ eſt fe
renda. Potuit enim ſic breuiter dici. Nihil
neceſſariorũ uobiſcum feratis, nec uirgã,
niſi uirgam tãtum, ut illud quod dictũ eſt.
Nec uirgam, intelligatᷣ nec minimas qui-
dem res. Quòd uero adiunctũ eſt. Niſi uir
gam tãtum, intelligatur quia per poteſta-
tem à dño receptam quæ uirgæ nomine ſi
gnificata eſt, etiam quæ non portantur nõ
deerunt. Vtrunq; ergo dominus dixit, ſed
quia non utrunque vnus Euangeliſta com
memorauitᷣ, putatur ille, qui uirgã cũ alia
ſignificatione poſitam tollendam dixit, ei
qui uirgam rurſus aliud ſignificantem non
tollendam dixit, eſſe contrarius, ſed iã ra
tione reddita non puteᷣ. Sic & calceamen
ta, cum dicit Matthæus in uia nõ eſſe por-
tanda, curã prohibet, quia ideo cogitantur
portanda ne deſint, hoc & de duabus tuni
cis intelligendum eſt, ne quiſquam eorum
præter eam qua eſſet indutus, aliam portã
dam curaret, ſolicitus ne opus eſſet, cũ ex
illa poteſtate poſſet accipere, ꝓinde Mar
cus dicendo calceatos ſandaliis uel ſo-
leis aliqd hoc calceamẽtũ myſticę ſigni
ficationis habere admonet, ut pes neq; te-
ctus ſit deſuꝑ, nec nudus ad terrã. i. nec oc
cultetᷣ Euangelium, nec terrenis cõmodis
innitatur, & ꝙ nõ haberi, uel portari duas
tunicas, ſed expreſſius indui ꝓhibet, quid
eos monet, niſi non dupliciter, ſed ſimpli
citer ambulare, Quiſq; autẽ putat non po
tuiſſe dominum in uno ſermone quædam
figuratè, quædam ꝓpria ponere eloquia,
cætera eius inſpiciat, & uidebit, ꝙ hoc te
mere ac ineruditè arbitretur. Bed. In dua-
bus autem tunicis uiᷣ mihi duplex oſtende
re ueſtimentum, nõ quò in locis Scythiæ
glaciali niue rigentibus, una quis tunica
debeat eſſe contentus, ſed in tunica ueſti-
mentũ intelligimus, ne aliud ueſtiti, aliud
nobis futurorum timore ſerueᷣ. Chry. Vel
aliter, Matthæus, & Lucas non calceamẽ-
ta neq; baculum portare ꝑmittit, quod o-
ſtendit perfectiſſimum eſſe. Marcus uero
baculum iubet aſſumere, & ſandaliis cal-
ceari, quod dictum eſt permiſſus. Bed. Al-
legorice autem per peram, onera ſeculi, ꝑ
panẽ, deliciæ tẽporales, per æs in zona, oc
cultatio ſapiẽtiæ deſignaᷣ, qa qſquis offi
ciũ doctoris accipit, neq; oneribus ſecula
rium negociorum deprimi, neque deſide-
riis carnalibus reſolui, neq; cõmiſſum ſibi
talentum uerbi ſub otio debet lenti corpo
ris abſcondere. Sequiᷣ, Et dicebat eis, quo
cunque introieritis &c. Vbi dat conſtãtiæ
generale mandatum, ut hoſpitalis neceſſi
tudinis iura cuſtodiant, alienum à ꝑdicato
re regni cœleſtis aſtruẽs, circuitare per do
mos. Theo. Ne ſcilicet de gula continge-
ret eos reprehendi, ab aliꝭs in alios tran-
ſeuntes. Sequitur, Et quicunq; nõ recepe-
rint &c. Hoc autem dñs ꝓcepit, ut oſtende
rent ꝙ longam propter eos uiam ambula
uerunt, & nihil eis profuit. Vel quia nihil
ab eis acceperunt etiam neq; puluerem,
ſed & hũc excutiunt, ut hoc ſit in teſtimo
nium illis, id eſt in redargutionem illis.
Chry. Vel ut ſit in teſtimonium laboris
uiæ, quã ſuſtinebant pro eis, aut tanquam
puluis peccatorum prædicãtium cõuertaᷣ
in ſeipſos. Sequiᷣ, Et exe. prædi. ut pœnitẽ
ẽt agerent &c. Quòd oleo ungerent ſolus
Marcus enarrat. Iacobus autem in epiſto-
la ſua canonica ſimilia dicit. Oleum enim
& labores curat, & luminis & hilaritatis
cauſa exiſtit. ſignificat autẽ oleum unctio
nis Dei miſericordiam, infirmitatis mede
lam, & cordis illuminationẽ, quod totum
oratio operatur. Theo. Significat ẽt gra-
tiam Spiritus ſancti, per quam à laboribus
tranſmutamur, & lumen & lætitiam ſpũa-
lem ſuſcipimus. Beda. Vnde patet ab ip-
ſis apoſtolis hunc ſanctæ eccleſiæ mo-

rem

ri caput eius in diſco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in diſco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ. Quo audito diſcipuli eius uenerunt, & tulerunt corpus eius & poſuerunt illud in monumento.

Ioannis.

Theoph. Ex præmiſſis Marcus euangeliſta occaſionem ſumens, hic de morte cõmemorat præcurſoris, dicens: Ipſe.n. Herodes miſit ac tenuit Ioannem &c. Beda. Vetus narrat hiſtoria Philippum Herodis maioris filium, ſub quo dñs fugit in Aegyptum, fratrem huius Herodis ſub quo paſſus eſt Chriſtus, duxiſſe Herodiadẽ uxorem filiã regis Arethæ, poſtea uero ſocerum eius exortis quibuſdam contra generum ſimultatibus tuliſſe filiam ſuam, & in dolorem mariti prioris inimici eius nuptiis copulaſſe. ergo Ioannes baptiſta arguit Herodem, & Herodiadem, ꝙ illicitas nuptias fecerint, & nõ liceat fratre uiuẽte germano illius uxorem ducere. Theoph. Lex etiam præcipiebat, ꝙ frater uxorem fratris acciperet cum defunctus prolem nõ haberet. Ibi ãt erat filia, propter quod erant nuptiæ ſceleratæ. Sequit; Herodias autem inſi. illi, &c. Beda. Timebat.n. Herodias, ne Herodes aliqñ reſipiſceret, uel Philippo fratri ſuo amicus fieret, atq; illicitæ nuptiæ repudio ſoluerentur. Sequit; Hero. autem metu. Io. quia ſciebat eum virum iuſtum & ſanctum. Glo. Timebat inquam eum reuerendo, ſciebat.n. eum eſſe iuſtum, quo ad homines, & ſanctum quo ad Deum, Et cuſtodiebat eum, ne. ſ. ab Herodiade interficeretur, Et audito eo multa faciebat, quia putauit eum ſpiritu Dei loqui; Et libenter cum audiebat, quia reputabat utilia, quæ ab eo dicebant. Theo. Vide ãt quantum operatur concupiſcentiæ rabies, quia cum Herodes tantam circa Ioannem haberet reuerentiam & timorem, horum fit immemor, ut ſuæ fornicationi prouideret. Remi. ſuper. Mat. Libidinoſa.n. uoluntas eum coegit in illum manum mittere, quem ſciebat iuſtum & ſanctum. At per hoc datur intelligi ꝙ minus peccatum factum eſt ei cauſa maioris peccati, ſecundum illud; Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat ad huc. Sequitur. Et cum dies oportunus &c. Bed. Soli mortaliũ Herodes & Pharao leguntur diem natalis ſui gaudiis feſtiuis celebraſſe, ſed uterque rex in

Veteres hyſtoriæ teſtimonium.

Notula pulchra

fauſto auſpició natiuitatem ſuam ſanguine fœdauit, uerum Herodes tanto maiore impietate, quanto ſanctum & innocentem doctorẽ ueritatis occidit, & hoc pro uoto ac petitione ſaltatricis. Sequitur.n. Cumq; introiſſet &c. Rex ait. Pete à me quod uis & dabo tibi. Theoph. Dum.n. cõuiuium fit, Sathanas per puellam ſaltat, & iuſiurandum perficitur ſceleratum. Sequitur.n. Et iura. illi quia &c. Beda. Non excuſatur ab homicidio per iuramentum, ideo .n. forte iurauit ut occaſionẽ inueniret occidendi, & ſi patris aut matris interitum poſtulaſſet, non utique conceſſiſſet Herodes. Sequitur. Quæ cum exiſ. di. mat. ſuæ, quid petam? At illa dixit. Caput. Ioan. Bap. Digno operi ſaltationis, dignum poſtulatur ſanguinis pręmium. Sequitur. Cũque introiſſet ſtatim cum feſti. &c. Theo. Maligna mulier protinus ſibi caput Ioannis dari petit, id eſt, ſtatim in illa hora. Timebat.n. ne Herodes reſipiſceret. Sequitur. Et contri. eſt rex. Beda. Conſuetudinis eſt ſcripturarum ut opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tẽpore ab omnibus credebatur, ſicut & Ioſeph ab ipſa quoque Maria appellatur pater Ieſu. Ita & nunc Herodes dicitur contriſtatus, quia hoc diſcumbentes putabãt. diſſimulator.n. mentis triſtitiam præferebat in facie, cum lætitiam haberet in mente, ſcelusq; excuſat iuramento, ut ſub occaſione pietatis impius fieret. vnde ſequitur Propter iuſiurandum & propter ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtare: Theophy. Herodes quidem non ſui compos, ſed voluptuoſus iuſiurandum impleuit, & iuſtum interemit. Decebat autem magis in hoc periurare & non tantum ſcelus operari. Beda. Quod autem ſubdit, Et própter ſimul recumbentes, vult. omnes ſceleris ſui eſſe conſortes, vt in luxurioſo, impuroque conuiuio, cruentæ epulæ deferrentur. Vnde ſequitur. Sed miſ. ſpi. præ. af. ca. Io. in di. Theoph. Spiculator carnifex dicitur, qui conſtituitur ad homines interficiendum. Beda. Non autem Herodem puduit caput occiſi hominis ante cõuiuas inferre. Pharao vero nil talis veſaniæ commiſiſſe legitur. Ex vtroque tamen exẽplo probatur vtilius eſſe nobis diem mortis futuræ timendo, & caſtę agendo ſępius in

Mors Ioannis funeſta.

memo

memoriam reuocare, q̄ diem natiuitatis luxuriando celebrare. Homo.n. ad laborē naſcitur in mundo, & electi ad requiem per mortem tranſeunt è mūdo. Sequitur: Et decol. eum in carcere &c. Greg. 3 moralium. Non ſine grauiſſima admiratione *Mors Ioannis funeſta.* perpendo, ꝙ ille, prophetiæ ſpiritu, intra matris vterum impletus, quo inter natos mulierū nemo maior ſurrexit, ab iniquis in carcerem mittitur, & pro puellæ ſaltu capite truncatur, & uir tantæ auſteritatis pro vſu turpium moritur. Nunquid credimus aliquid fuiſſe quod in eius vita illa ſic deſpecta mors tergeret? Sed qñ ille vel in cibo peccauit, qui locuſtas ſolūmodo & mel ſylueſtre edit? Qñ conuerſatione ſua offendere potuit, qui de heremo nō receſſit? Quid eſt ꝙ oipotens Deus ſic vehementer in hoc ſeculo deſpicit, quos ſic ſublimiter ante ſecula elegit; niſi hoc quod pietati fidelium patet, quoniam iccirco ſic eos premit in infimis, quia videt quō remuneret in ſummis, & foras vſque ad deſpecta deiicit, quia intus vſq; ad incomprehenſibilia perducit. Hic ergo vnuſquiſq; colligat: quid illic paſſuri ſint quos reprobat, ſi hic ſic cruciat quos amat. Bed. Sequit; Quo audito diſcip. eius ue. & tul. corp. eius & poſ. illud in monumento. Narrat Ioſephus vinctū Ioannē in caſtellū Macheronta adductum, ibiq; trūcatū. narrat vero eccleſiaſtica hiſtoria ſepultum eum in Sebaſte Palæſtinæ vrbe, quæ quondam Samaria dicta eſt. Decollatio autem Ioannis, minorationem famæ illius qua Chriſtus à populo credebatur inſinuat, ſicut exaltatio Saluatoris in cruce profectū deſignabat fidei. quia & ipſe qui prius à turbis propheta eſſe credebatur, Dei filius à cunctis fidelibus eſt agnitus. unde Ioannes quem oportebat minui, cum diuinum lumen decreſcere incipit, natus eſt; dñs autem eo tempore anni, quo dies creſcere incipit. Theoph. Myſtice autem Herodem qui interpretatur pelliceus, popu- lus eſt Iudæorum qui habebat uxorem. ſ. *Allegoria pulchra.* inanem gloriam, cuius filia ſaltat & mouetur etiam nunc circa Iudæos. ſ. falſus intellectus ſcripturarum. decapitarunt ſiquidē Ioannem, id eſt uerbum propheticum, & ſine capite Chriſto habent eum. Hiero. Vel aliter; Caput legis quod eſt Chriſtus de corpore abſcinditur proprio, id eſt Iudaico populo, & datur Gentili puellæ, id eſt Romanæ eccleſiæ, & puella dat matri ſuæ adulteræ, id eſt ſynagogæ credituræ in fine. Corpus Ioannis ſepelitur, caput in ſco collocatur. Litera humana tegitur; Spiritus in altari honoratur & ſumitur.

Et conuenientes apoſtoli ad Ieſum, renuntiauerunt ei omnia quæ egerant & docuerant. Et ait illis, Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Erant enim qui ueniebant & redibant multi, & nec ſpacium manducandi habebāt. Et aſcendentes in nauim, abierunt in deſertum locum ſeorſum. Et uiderūt eos abeuntes, & cognouerunt multi; & pedeſtres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc, & præuenerunt eos. Et exiens uidit turbam multā Ieſus, & miſertus eſt ſuper eos quia erant ſicut oues non habentes paſtorem, & cœpit illos docere multa.

Gloſſ. Poſtquam euangeliſta narrauit mortem Ioannis, narrat ea quæ Chriſtus cum ſuis diſcipulis poſt mortem Ioannis egerit; dicens: Et conue. apoſtoli &c. Hie. Ad locum enim unde exeunt flumina, reuertuntur, Deo ſemper referunt gratias miſſi ſuper his quæ acceperant. Theoph. Diſcamus autem & nos cum in miniſterium aliquod mittimur nō elongari, & ultra commiſſum officium non efferri, ſed mittentem uiſitare & renuntiare ei omnia quæ egimus & docuimus. Beda. Non enim ſolum oportet docere ſed facere, non ſolum autem quæ ipſe egerant & docuerant apoſtoli, domino renuntiant, ſed etiam quæ Ioannes eis in docendo occupatis ſit paſſus, & ſui & Ioannis diſcipuli domino renuntiant, ſicut Matthæus deſcribit. Sequitur: Et ait illis; Venite ſeorſum &c. Aug. de con. euan. Hoc continuo poſt Ioannis paſſionem factum eſſe commemorat, unde poſt hæc facta ſunt illa quæ primo narrata ſunt, quibus motus Herodes dixit, Hic eſt Ioannes Bap. quem ego decollaui. Theoph. In deſertum autem receſſit locum, propter humilitatem. Quieſcere autē facit Chriſtus ſuos diſcipulos, vt *Conſenſus euāgelicus.* addiſcant præpoſiti, ꝙ qui laborant in opere & ſermone requiem promereātur, & quòd non debent continue laborare. Beda. Quæ autem neceſſitas fuerit concedendæ requiei diſcipulis oſtendit, cum ſubdit; Erant enim qui ue. &c. Vbi magna

gnā tēporis illius fœlicitas de labore docentium ſimul & diſcentiū ſtudio demonſtratur, ſequit: Et aſcēd. in nauim &c. Non diſcipuli ſoli, ſed aſſumpto domino aſcendentes in nauim, locum petiere deſertum ut Matthæus demonſtrat. Tentat autē fidē turbarum, petendo .n. ſolitudinem, an ſequi curēt, explorat. Ille ſequendo & nō in iumentis aut vehiculis diuerſis, ſed proprio labore pedum quantā ſalutis ſuæ curā gerant, oſtendunt. ſequitur: Et vide. eos abeun. &c. Dū pedeſtres eos præueniſſe dicunt; oſtenditur quia non in aliam maris ſiue Iordanis ripam nauigio peruenerunt diſcipuli cū dño, ſed proxima eiuſdem regionis loca adierūt, quo & indigne pedeſtres poterant præuenire. Theoph. Ita tu Chriſtum non expectans ꝙ ipſe reuocet, ſed præcurrens eum præuenias, ſequitur: Et exi. ui. tur. mul. Ieſus & miſertus &c. Phariſæi lupi exiſtentes rapaces; nō paſcebant populū, ſed deuorabant, propter hoc ad Chriſtū uerum cōgregantur paſtorem qui tradidit illis cibum ſpirituale. ſ. uerbi Dei. unn ſequitur: Et cœpit eos docere multa. Videns .n. eos qui miraculorum occaſione eū ſequebantur præ lōgitudine uiæ feſſos; eorū miſertus, uoluit eos ſatisfacere uoluntati, docendo eos. Bed. Matthæus dicit ꝙ curauit languidos eorum, hoc eſt .n. ueraciter pauperum miſereri, eis ueritatis uiam docendo aperire, & moleſtias corporales auferre.

Allegoria pulchra. Hie. Myſtice autem ſeorſum ducit dñs quos elegit, ut inter malos uiuētes, mala non intendant, ut Loth in Sodomis, & Iob in terra Hus, & Abdias in domo Achab. Beda. Derelicta etiam Iudæa in deſerto eccleſiæ, prædicatores ſancti, qui apud Iudæos tribulationum ſarcina premebantur de gratia fidei Gentibus collata requiem nacti ſunt. Hiero. Puſilla tamen eſt hic ſanctis requies, longus labor, ſed poſtea dr̄ illis, vt requieſcant à laboribus ſuis. Sicut autem in archa Noe animalia, quæ intus erant, foris mittebantur, & quæ foris erant, intro erumpebāt; ſic agitur in eccleſia, Iudas receſſit, latro acceſſit, ſed quandiu receditur à fide in eccleſia, non eſt requies ſine mœrore. Rachel .n. plorans filios ſuos noluit conſolari. Non eſt etiam hoc conuiuium in quo bibitur uinum nouum cum cantabitur canticum nouum ab hoībus nouis, cum mortale hoc induerit immortalitatem. Beda. Chriſtum autem petentem deſerta Gentium, multæ fidelium cateruæ relictis mœnibus priſcæ conuerſationis ſequuntur.

Et cum iam hora multa fieret, acceſſerunt diſcipuli eius, dicentes. Deſertus eſt locus hic, & iā hora præteriit, dimitte illos, ut eūtes in proximas uillas & uicos, emant ſibi cibos quos mādūcent. Et reſpōdens, ait illis. Date illis mādūcare Et dixerūt ei, euntes emamus ducētis denariis panes, & dabimus illis mādūcare. Et dicit eis, Quot panes habetis? Ite & uidete. Et cū cognouiſſent, dicunt, quinque, & duos piſces. Et præcepit illis ut accūbere facerēt omnes ſecundum contubernia ſuper uiride fœnum, & diſcubuerunt in partes per cētenos & per quinquagenos Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, intuēs in cœlum benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis, ut ponerēt ante eos, & duos piſceī diuiſit oībus. Et manducauerūt oēs & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt reliquias fragmētorū duodecim cophinos plenos, & de piſcibus. Erāt āt qui mādūcauerūt quinq; milia uirorum.

Theoph. Præponens dominus quod utilius eſt, ſcilicet cibum ſermonis Dei, deinde etiam corporalem cibum præbuit turbæ, ad cuius narrationem Euangeliſta accedit dicens; Et cum iam hora multa fieret, acceſ. diſ. eius di. Deſer. lo. eſt hic. Beda. Horam multam, ueſpertinum tempus dicit, unde Lucas dicit; Dies autem cœperat declinare. Theoph. Vide autem quomodo diſcipuli Chriſti circa hominum amorem proficiunt: turbarum .n. miſerti accedunt ad Chriſtum, & pro eis intercedunt. Dominus autem tentauit eos ſi eius uirtutem tantam eſſe cognouerant, quòd turbas paſcere poſſet: unde ſequitur: Et reſpondens ait illis: Date eis manducare. Beda. Prouocat etiam Apoſtolos, hoc dicēs ad fractionem panis, ut illis ſe non habere teſtantibus, magnitudo ſigni notior fieret. Theoph. Diſcipuli autem arguebāt eum, tanquam ignorantem, quod illis eſſet neceſſarium, ad tantam multitudinem turbarum paſcendam, unde turbati reſpōdent. Sequitur .n. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis &c. Augu. de con. euan. Hoc Philippus apud Ioannem reſpondet, ſed Marcus à diſcipulis reſponſum eſſe commemorat, uolens intelligi hoc ex ore cæterorū, Philippū reſpondiſſe, *Conſenſus euāgelicus.*

ſe,

ſe, quanquã & pluralem numerum pro ſingulari ... ponere potuerit. ſequitur; Et di. eis. Quot pa. habe. Ite & ui. hoc à dño factum eſſe cæteri euangeliſtæ prætermiſerunt. Sequitur. Et cum cog. dicūt; quinq; & duo piſc. Quod Andreas apud Ioannē de quinque panibus & duobus piſcibus ſuggeſſerit, hoc cæteri euāgeliſtæ pluralē numerū p ſingulari ponentes ex diſcipulorum perſona retulerunt. ſequitur, Et præce. illis ut accumbere facere. & c. Quod āt dixit Lucas dicit quinquagenos iuſſos eſſe diſcumbere, Marcus uero quinquagenos & cētenos, ideo nō hoc mouet, quia unus partem dixit, alter totum. Qui. n. de centenis retulit, hoc retulit quod ille prætermiſit. Theoph. Per hoc āt datur intelligi q ſequeſtrati diſcubuerunt per partes & partes, in græco. n. quod hic dr ſecundū cōtubernia duplicatur: ac ſi diceretur, per contubernia & cōtubernia. ſequit. Et acc. quinque pa. & c. Chry. Decenter autem in cœlū aſpexit, quia in deſerto manna accipientes Iudæi, de Deo dicere attentauerunt Nunquid poterit dare panē? Ne vero hoc cōtingat, antequàm faceret, ad partē retulit quod erat facturus. Theoph. Intuetur ēt in cœlum, ut inſtrueret, à Deo petere eſcā & non à diabolo, ſicut faciūt illi, qui alienis iniuſte laboribus nutriuntur. Ex hoc ēt turbis tunc innuit q non eſſet Deo contrarius, ſed Deum inuocaret. Dat āt panem diſcipulis apponendum turbis, ut tractando panem non dubium ſed miraculum videatur. ſequitur; Et mandu. omnes, & ſatu. ſunt & c. Duodecim cophini ſuperabundant fragmentorum, ut quolibet apoſtolorum unum cophinum ſuper humerum apportante, ineffabile miraculum videatur. Superabundantis. n. virtutis erat nō ſolū tot hoīes paſcere, ſed & tātam ſuperabundantiam relinquere fragmentorum. Moyſes. n. & ſi manna dabat ſecundum uniuſcuiuſque neceſſitatem illud largiebantur, ſuperfluum uero uermibus ſcaturiebat. Elias ēt uiduam paſcēs, quantum ei erat ſufficiens, tribuebat, Ieſus uero tanq̃ dñs ſuperabundanter operabatur. Beda. Myſtice autem die declinata eſuriētes turbas Saluator reficit, quia vel fine ſeculorum propinquante, uel cum ſol iuſtitiæ pro nobis occubuit, à ſpiritualis inediæ ſumus tabe ſaluati. prouocat apoſtolos ad fractionem panis inſinuans q quotidie per eos ieiuna ſint cordā noſtra paſcēda, eorum. ſ. literis & exemplis. Per quinque panes quinque Moſaycæ legis libri, per duos piſces pſalmi ſunt & prophetæ figurati. Theoph. Vel duo piſces ſunt piſcatorum ſermones, ſcilicet epiſtolæ & euāgelium Beda. Quia vero quinque ſunt exterioris hominis ſenſus, quinque millia viri dominum ſecuti deſignant eos qui in ſeculari adhuc habitu poſiti, exterioribus bene uti nouerunt. Gregorius 16. moralium. Diuerſi conuiuantium diſcubitus diſtinctiones eccleſiarum, quæ unam catholicam faciunt, deſignant. Iobelei. autem requies quinquagenarii numeri myſterio continetur; & quinquagenarius bis ducitur ut ad centenarium perueniatur. Quia ergo prius à malo quieſcit opere, ut poſt anima plenius quieſcat in cogitatione; alii quinquagenarii, alij centeni diſcumbunt. Beda. ſuper fœnum autem diſcumbentes dñicis paſcuntur alimentis, qui per continentiam calcatis concupiſcentiis audiendis implendiſq; Dei uerbis operam impendunt. Saluator autem non noua creat cibaria: quia veniens in carne non alia q̃ prædicata ſunt prædicat, ſed legis & prophetarum ſcripta q̃ grauida ſint myſterijs gratiæ demonſtrat. Intuetur in cœlum ut ibi lucem doceat eſſe quærendam. Frangit, & ante turbas ponenda diſtribuit diſcipulis: quia ſacramenta prophetiæ ſanctis doctoribus qui hæc toto orbe prædicent, patefecit. Quod turbis ſupereſt à diſcipulis tollitur, quia ſacratiora myſteria quæ à rudibus capi nequeunt, non negligenter omittenda, ſed ſunt inquirenda perfectis. Nam per cophinos 12. apoſtoli & ſequentes doctores figurantur; foris quidem hoībus deſpecti, ſed intus Saluatoris cibi reliquiis cumulati. Conſtat n. cophinos opera ſeruilia geri ſolere. Hiero. Vel duodecim cophini pleni fragmentis colliguntur, cum ſint ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael, qui ſunt fragmenta: Abraham, Iſaac, & Iacob, quando ex Iſrael reliquiæ ſaluæ fient.

Doctrina ex geſtis Chriſti.

Notatur myſterium

Allegoria pulchra.

Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos aſcendere nauim: ut præcederent eum transfretum ad Betſaidam, dum ipſe dimitteret populum. Et cum dimiſiſſet

ſet eos abiit in montem orare. Et cum ſero eſſet, erat nauis in medio mari; & ipſe ſolus in terra. Et uidens eos laborantes in remigando, erat enim uentus contrarius eis; & circa quartam uigiliam noctis uenit ad eos ambulans ſupra mare, et uolebat præterire eos. At illi ut uiderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt fantaſma eſſe, & exclamauerunt. Omnes .n. uiderunt eum, & conturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis. Confidite, ego ſum. Nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit uentus. Et plus magis intra ſe ſtupebant. Non enim intellexerunt de panibus, erat enim cor eorum obcæcatum.

Glo. Dominus quidem in miraculo panum, quod eſſet conditor rerum oſtendit: nunc autem ambulando ſuper vndas, ꝙ haberet corpus ab omnium peccatorum grauedine liberũ edocuit, & in placando uentos, undarumque rabiem ſedando, ꝙ elementis dominaretur monſtrauit. vnde dicitur: Et ſtatim coegit &c. Chry. Dimittit quidem populum in benedictione & aliquibus curationibus. Coegit autem diſcipulos, quia non de facili ab eo poterant ſeparari; & hoc quidem tum propter nimiũ affectum, quem ad eum habebant, tũ quia ſollicitabantur qualiter ad eos ueniret. Beda. Merito autẽ mouet quomodo Marcus dicat perfecto miraculo panum, diſcipulos ueniſſe transfretum Bethſaidã, cum uideatur Lucas dicere quod in locis Bethſaidæ factum fuerit miraculum illud? niſi forte intelligamus quod Lucas ait in deſertum locum, qui eſt Bethſaida, nõ ipſius intima ciuitatis, ſed loca deſerti ad eam pertinentis eſſe deſignata. Marcus aũt dicit vt præcederent eum ad Bethſaidam, vbi ipſa ciuitas notatur. Sequitur: Et cũ di. eos, &c. Chry. Quod decet intelligere de Chriſto ſecundum ꝙ eſt homo; hoc etiam fecit inſtruẽs nos aſſiduos eſſe in oratione. Theo. Dimiſſa aũt turba aſcendit orare: requiem .n. & ſilentium oratio exigit. Beda. Non omnis autem qui orat, aſcendit in montẽ; ſed qui bene orat, qui Deum orando quærit. Qui uero de diuitiis, aut honore ſeculi, aut de inimici morte obſecrat, ipſe in infimis iacens uiles ad Deum præces mittit. Quare autem dominus dimiſſo populo in montẽ oraturus adierit, Ioannes declarat dicens: Ieſus ergo cum cognouiſſet, quia uenturi eſſent vt raperent eum, & facerent eum regẽ, fugit iterũ in montẽ ipſe ſolus. ſequit: Et cũ ſero eſſet, erat na. &c. Theo. Permiſit autem dominus periclitari diſcipulos ut patientes fierent: unde nõ ſtatim eis aſtitit, ſed per totã noctem periclitari permiſit, ut doceret eos patienter expectare, & non à principio ſperare in tribulationibus ſubſidium. ſequitur .n. Et uidens eos labo. in &c. Chry. Quatuor uigilias noctis dicit ſacra ſcriptura, vnamquamque diuidens in tres horas, unde quartam vigiliam dicit quæ eſt poſt horam nonam, .ſ. in hora 10. vel poſteriori hora. ſequitur: Et vo. præte. eos. Aug. de con. euan. Quomodo autem hoc intelligere potuerunt, niſi quia in diuerſum ibat: eos volens præterire tanquam alienos, à quibus ita non agnoſcebatur, vt fantaſma putaretur. ſequitur enim: At illi vt vi. eum &c. Theo. Vide autem quoniam cum Chriſtus debebat eorum pericula compeſcere, tunc maiorem eis incutit timorem. Sed ſtatim per vocẽ confortauit eos. Sequitur enim: Et ſtatim locutus eſt cum eis & dixit eis, confidite: ego ſum no. time. Chry. Statim autem in uoce cognouerunt eũ & timor ſolutus eſt. Aug. de con. euan. Quomodo ergo eos volebat præterire, quos pauentes ita confirmat, niſi quia illa uoluntas prætereundi, ad eliciendum illum clamorẽ uolebat cui ſubueniri oportebat? Beda. Scripſit autem Theodorus Samaritanus quondã epiſcopus, corporale pondus non habuiſſe dominum ſecundum carnem, ſed abſque pondere ſuper mare ambulaſſe; ſed fides catholica pondus ſecundum carnem habere eũ prædicat. Ait enim Dionyſius: Ignoramus qualiter nõ infuſis pedibus corporale pondus habentibus & materiale onus, deambulat in humidam & inſtabilem ſubſtantiam? Theoph. Deinde per introitum in nauiculam dominus compeſcuit tempeſtatem. Sequitur enim: Et aſcen. ad il. in na. & ceſ. vent. Magnum quidem miraculum eſt ꝙ ambulat dominus ſuper mare, ſed tempeſtas & venti contrarietas appoſita fuerunt propter maius miraculum. Apoſtoli enim ex miraculo quinq; panum, non intelligẽtes Chriſti potentiam, nunc ex maris miraculo plenius cognouerunt. unde ſequitur. Et plus intra ſe ſtupebant. Non enim &c. Beda. Stupebant quidem carnales

Intellectus hyſtoricus.

Vigiliæ quæ ſint.

rales adhuc diſcipuli, uirtutum magnitudinem, necdum tamen in eo ueritatem diuinæ maieſtatis cognoſcere uolebant. unde ſequitur: Erant enim cor eorum obcæcatum. Myſticè autem labor diſcipulorum in remigando & uentus contrarius, labores ſanctæ eccleſiæ deſignat, quæ inter undas ſeculi aduerſantes, & immundorum flatus ſpirituum, ad quietem patriæ cœleſtis peruenire conantur. Bene autem dicitur, quia nauis erat in medio maris, & ipſe ſolus in terra; quia nonnunquam eccleſia tantis Gentilium preſſuris afflicta eſt, ut redemptor ipſius eam prorſus deſeruiſſe uideretur. Sed uidet dominus ſuos laborantes in mari, quia eos ne in tribulationibus deficiant, ſuæ reſpectu pietatis corroborat, & aliquando manifeſto adiutorio liberat. Quarta autem uigilia uenit ad eos (diluculo appropinquante) quia, homo mentem cum ad superni luminis præſidij erexerit, aderit dominus, & tentationum pericula

Vigiliæ quatuor

ſopientur. Chry. Vel prima uigilia eſt uſque ad diluuium, ſecunda uſq; ad Moyſen, tertia uſq; ad aduentum domini, in quarta uenit dominus & diſcipulis locutus eſt. Beda. Sæpe autem fideles in tribulatione poſitos superna pietas deſpexiſſe uiſa eſt, ut quaſi laborantes in mari diſcipulos præterire Ieſus uoluiſſe putaretur. Adhuc autem heretici putant fantaſma fuiſſe dominum, nec ueram aſſumpſiſſe carnem de uirgine. Hier. Dicit autem eis: Confidite, ego ſum; quia uidebimus eum ſicuti eſt. ceſſauit autem uentus & procella, Ieſu ſedente, i. regnante in naui, quæ eſt uniuerſa eccleſia. Beda. In quocunq; etiam corde per gratiam ſui adeſt amoris mox uniuerſa uitiorum & aduerſantis mundi ſiue ſpirituum malignorum bella compreſſa quieſcunt.

Et cum transfretaſſent uenerunt in terram Genezareth, & applicuerunt. Cumq; egreſſi eſſent de naui, continuo cognouerunt eum, & percurrentes uniuerſam regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui ſe male habebant circumferre, ubi audiebant eum eſſe. Et quocunque introibat in uicos, uel in uillas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum ut uel fimbriam ueſtimenti eius tangerent. Et quotquot tangebant eum, ſalui fiebant:

Glo. Quia Euangeliſta expoſuerat periculum quod diſcipuli in nauigando ſuſtinuerant, & quomodo fuerant liberati; nunc oſtendit quo nauigando peruenerint, dicens; Et cum transfretaſſent &c. Theo. Poſt magnum autem ſpacium temporis ad prædictum locum dominus transfretauit. Et ideo Euangeliſta ſubdit: Cumq; egreſſi eſſent de naui conti. cog. eum. ſ. incolæ. Beda. Cognouerunt autem eum rumore, non facie; uel præ ſignorum magnitudine & uultu pluribus notus erat. Vide autem quanta fides ſit hominum terræ Genezareth, ut non præſentium tantum ſalute contenti ſint, ſed mittant ad alias per circuitum ciuitates, quo omnes currant ad medicum. vnde ſequitur; Et percurrentes vniuerſam regionem illam, cœpe. in grabatis, &c. Theo: Non .n. ad domos inuitabant eum ut curaret, ſed magis ipſi male habentes afferebantur ad eum, unde etiam ſequitur: Et quocunque introibat in uicos aut in uil. &c. Miraculum .n. quod circa mulierem hæmorroiſſam contigerat, ad aures multorum deuenerat, & multam fidem eis dabat, ex qua ſanabantur. Sequitur enim. Et quotquot tangebant eum, &c. Beda. Myſtice autem fimbriam ueſtimenti eius minimum mandatum intellige; quod quicunque tranſgreſſus fuerit, minimus uocabitur in regno cœlorum, uel aſſumptionem carnis, per quam uenimus ad uerbum Dei, & illius poſtea fruimur maieſtate. Hiero. Quod autem dicitur: Et quotquot tangebant eum ſalui fiebant, implebitur quando fugiet dolor & gemitus.

Expoſitio literalis.

CAPVT. VII.

ET conuenerunt ad eum phariſæi & quidam de ſcribis, uenientes ab Hieroſolymis. Et cum uidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius communibus manibus, i. non lotis manducare panes, uituperauerunt. Phariſæi .n. & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint manus non manducant, tenentes traditionem ſeniorum, & a foro niſi baptizentur, non comedunt. Et alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum & urceorum & æramentorum, et lectorum. Et interrogabant eum phariſæi & ſcribæ, quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum; ſed communibus manibus manducant panem?

*num? At ille reſpondens dixit eis: Bene prophetauit Eſaias de uobis hypocritis ſicut ſcriptum eſt: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. In uanum autẽ me colunt docẽtes doctrinas & præcepta hominum. Derelinquentes enim mandatum Dei, *tenentes traditiones hominum, baptiſmata urceorum & calicum, & ſimilia his facitis multa. Et dicebat illis. Bene irritum feciſtis præceptum Dei, ut traditionem ueſtram ſeruetis: Moyſes.n. dixit, Honora patrem tuum & matrẽ tuam. Et qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis. Si dixerit homo patri aut matri corban, quod eſt donum quodcunq; ex me, tibi profuerit, & ultra non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo aut matri, reſcindentes uerbum Dei per traditionem ueſtram quam tradidiſtis. Et ſimilia huiuſmodi multa facitis.*

*Tenetur.

Beda. Homines terræ Genezareth qui minus docti uidebantur, non ſolũ ipſi ueniunt, ſed & ſuos infirmos adducunt ad dominum, ut uel fimbriam eius merentur contingere. At uero phariſæi & ſcribæ, q̃ doctores eſſe populi debuerant, non ad quærendum medelam, ſed ad mouendas queſtionum pugnans ad dñm concurrunt; unũ dr̃. Et cõue. ad eũ Phariſæi &c. Theo. Diſcipuli nanque dñi inſtructi ea quæ uirtutis tantum ſunt operari, non lotis manibus ſimpliciter comedebant, phariſæi autem uolentes occaſionem inuenire, hoc acceperunt, & non utique uituperabant eos ut legis tranſgreſſores, ſed quia traditiones ſeniorum tranſgrediebantur. unde ſequitur. Phariſæi.n. & omnes Iudæi niſi crebro lauerint manus nõ manducant, tenentes traditionem ſeniorum. Bed. Spiritualia.n. prophetarum uerba carnaliter accipientes, quę illi de cordis & operis caſtigatione præcipiebant, dicentes: Lauamini, mundi eſtote, & mundamini qui fertis uaſa dñi, iſti de corpore ſolo lauando ſeruabant. Superſtitioſa ergo eſt hoĩum traditio, ſemel lotos ob manducandum panem crebrius lauare, & à foro, niſi baptizenĩ nõ comedere. Sed neceſſarium eſt eos qui panẽ de cœlo deſcendentem participare deſiderant, crebro eleemoſynis, lacrimis; & aliis iuſtitiæ fructibus ſua opera purgare. Neceſſariũ ẽt eſt inquinamẽta quæ ex temporalibus negociorum curis quiſquã contraxerit, ſubſequenti bonarũ cogitationum & actuum permũdet inſtantia. Fruſtra ãt Iudæi lauant manus & à foro baptizantur, quandiu cõtemnunt fonte ablui Saluatoris, in uanum baptiſma ſeruãt uaſorũ qui corporũ ſuorũ, & cordium negligunt abluere ſordes. Sequit. Et interrogabant eum phariſæi & ſcribæ, di. Quare diſcipu. tui non ambu. iuxta tradi. ſeni. ſed con. man. man. panem? Chryſoſtom. ſup. Mat. Mira phariſæorum ſcribarumq; ſtultitia, Dei filium arguunt, quare traditiones hominum & præcepta nõ ſeruent. Cõe autem hic pro immundo ponitur. Populus.n. Iudæorum partẽ Dei ſe eſſe iactitans cões cibos uocat quibus oẽs utuntur. Hie. Phariſæorum autem ſuperfluum latratum falſæ rõnis obtundit, id eſt Moyſi & Eſaiæ interpretatione, ut nos aduerſantes hæreticos uerbo ſcripturæ uincamus. unde ſequitur; At ille reſpondens ait. Bene prophe. Eſaias de vo. hypo. ſicut ſcriptum eſt, Populus hic lab. me ho. cor autẽ eorum longe eſt à me. Chry. Quia.n. non de legis tranſgreſſione, ſed ſeniorum diſcipulos accuſabant, iniurioſe ipſos confundit hypocrites uocans, quaſi commendantes cum reuerentia quadam id quod non conueniebat. Superaddit autem Eſaiæ prophetæ uerbum, quaſi de eis dictum, ac ſi diceret Sicut hi de quibus dr̃ q̃ Deũ labiis honorant, cor autem eorum ab eo lõge eſt, in uanum pietatem cuſtodire ſe dicunt, doctrinas hominum honorantes, ita & uos qui derelinquitis id quod interius curabile eſt, & iuſtitiã colentes accuſatis. Hie. Traditio ãt phariſaica in menſis & uaſis abſcindenda eſt & radenda. Sæpe.n. traditionibus hoĩm mandata Dei cedunt. vñ ſequitur. Derelinquentes man. Dei tetra. hoĩum, baptiſma urceorum. Chry. Vt ãt eos arguat tanquã Dei reuerẽtiam nõ ſeruantes, propter traditionem à ſenioribus factã, diuinis ſcripturis oppoſitã, ſubiungit. Moyſes.n. dixit, honora patrẽ &c. Beda. Honor in ſcripturis non tantum in ſalutatione & officiis deferendis, quantũ in eleemoſyna ac munerũ collatione ſentitur, honora īquit Apoſtolus, uiduas quę ueræ uiduę ſunt. Chry. Tali ãt exiſtẽte diuina lege ac talibus miniſtris tranſgrediẽtibus illatis, uos de leui & diuinum tranſgredimini præceptum, obſeruantes ſeniorum traditiones. unde ſequitur. Vos autẽ

Pharisæorum malitia.

Superſtitio damnatur.

di.Si dixe.homo pa.& ma.Corbam:quod eſt donum quodcunq; ex me tibi proderit ſupple,liber erit ab obſeruatione præmiſsi mandati.vnde ſequitur.Et ultra non dimit.eum &c.Theoph.Volentes.n.phariſæi,quæ offerebantur,comedere, inſtruebant filios ꝙ cũ peculia aliqua habebant, & parentes hæc peterent ,rñderent illis: Corbam,hoc eſt donum quod à me petis, iã obtuli dño,& ita hæc non exquirerent quaſi dño oblata.i.ad ſalutem parentum proficua,& ſic decipiebant filios,ut parentes non honorarent,& ipſi oblata deuorarẽt.Hoc ergo dñs exprobrat eis,quia propter lucrum,legem diuinã tranſgrediebãtur.unde ſequitur:Reſcin.verbum Dei per tradi.&c.Et multa ſimilia huiuſmodi facitis.ſ.tranſgredientes. Chry. Vel poteſt dici ꝙ phariſæi iuuenes docebãt, quòd ſi quis pro iniuria patri aut matri illata munus offerrat Deo , erat immunis , quaſi Deo dans munera quæ patri debentur : & hoc dicentes parentes honorari non permittebant.Beda. Põt ãt & hunc breuiter habere ſenſum;Munus quod ex me eſt,tibi proderit.Cõpellitis (inquit) filios,ut dicant parentibus ſuis. Quodcunq; donũ oblaturus eram Deo,in tuos conſumo cibos,tibiq; prodeſt ò pater & mater ? quaſi dicant,non prodeſt,vt ſic illi timentes accipere nt quod Deo uidebant mancipatũ, inopem magis uellent uitã ducere,quàm edere de conſecratis.Hie.Myſtice autem diſcipulos non lotis manibus manducare futuram Gentium cõionem ſignificat. Mũditia & baptiſma phariſæi cum ſterile eſt: cõmunicatio non lota apoſtolica extendit palmites ſuos uſque ad mare:

Et aduocans iterum turbam,dicebat illis. Audite me oẽs,& intelligite. Nihil eſt extra hominẽ introiens in eum,quod poſſit eũ coinquinare. Sed quæ de homine procedunt,illa ſunt quæ coinquinãt hoĩem.Si quis habet aures audiendi, audiat. Et cũ introiſſet in domũ à turba, interrogabant eũ diſcipuli eius parabolã.Et ait illis. Sic & uos imprudentes eſtis? Nõ intelligitis quia omne extrinſecus introiens in hominẽ,non poteſt eum coinquinare,quia non intrat in cor eius,ſed in uentrem uadit,& in ſeceſſum exit,purgans omnes eſcas? Dicebat ãt quoniã illa quæ de homine exeunt illa coinquinant hominẽ. Ab intus enim de corde hominũ malæ cogitationes procedunt,adulteria,fornicationes,homicidia,furta,auaritiæ,nequitiæ, dolus, impudicitiæ,oculus malus, blaſphemia,ſuperbia, ſtultitia.Omnia hæc mala ab intus procedunt, & coinquinant hominem.

Chry.Iudæis conſiderantibus corporalem munditiã legis & de hac murmurantibus,dñs contrarium uult introducere.unde dr: Et ad ite.tu.di.il. Audite &c.illa ſunt quæ coinquinant hominem,id eſt immundum faciunt.Ea.n.quæ Chriſti ſunt, intra hominem conſiderantur : ea uero quæ legis ſunt,magis cernuntur extra hominem, quibus quaſi corporalibus crux Chriſti finẽ in breui dare debebat.Theo. Hoc ãt dñs dicit,uolens inſtruere hoĩes, ꝙ obſeruationes eſcarũ quas lex cõmemorat non oportet corporaliter intelligere, & ex hoc intentionem legis eis manifeſtare incœpit.Chry.Subiungit autem.Si q̃s ha.au.audi.audiat. Non.n.manifeſte aperuerat,quæ eſſent illa,quæ dẽ hoĩe procedebant & hominem coinquinant,& propter hoc uerbum Apoſtoli crediderũt,ꝙ aliquod aliud profundum prædictus dñi ſermo innueret,unde ſequitur :Et cum introiſſet in domum à turba,interrogabant &c.Parabolam autem immanifeſtum ſermonem uocabant.Theoph. Dominus aũt prius increpat.unde ſequitur;Et ait illis: Sic & uos impru.eſtis ? Bed.Vitioſus.n.eſt auditor,qui obſcura manifeſta, aut manifeſtè dicta obſcurè uult intelligere.Theo. Deinde Dominus manifeſtat id quod erat occultum,dicens.Non intelli.quia omne &c.Beda.Iudæi.n.ſe partem Dei iactantes,cões cibos uocant,quibus oẽs hoĩes utuntur,ut oſtrea,lepores , & huiuſmodi animalia,nec ẽt idolothytum in quantũ cibus & Dei creatura eſt,ſed dæmonũ inuocatio hoc facit immundum. Et cauſam ſubdit dicẽs;Quia nõ introijt in cor eius. Animæ locus principalis iuxta Platonem in cerebro , ſed iuxta Chriſtum in corde eſt.Glo.Dr ergo in cor eius.i.in mentem, quæ eſt principalis pars animæ, ex qua tota hominis uita dependet . unde ſecundũ eã neceſſe eſt hominem mundum uel immundum æſtimari,& ſic ea quæ ad mẽtẽ non perueniũt,nõ poſſunt homini immũditiã afferre.Cibi ergo,quia ad mẽtẽ nõ perueniunt,ſecundũ ſuam naturam hominẽ ĩquinare nõ poſſunt, ſed iordinatus ciborum

Doctrinæ moralis.

borum uſus,qui ex inordinatione ꝓuenit mẽtis,ad hominis immunditiá pertinet. Quod autem cibi ad mẽté nõ perueniant, oſtendit per id quod ſubdit,dicens:Sed in uẽtrem &c.Hoc autem dicit ne intelligatur ꝙ inde ex cibis in corpore maneat.Ma net enim quod eſt neceſſariũ ad corporis nutrimentum,& augmentum.Egredit̃ aũt quod eſt ſuperfluum , quaſi purgatio qdã interius remanentis nutrimenti. Aug.in lib.83.q.Quidam.n.ſic accedunt , ut etiã mutent,& mutentur,ſicut & ipſe cibus amittens ſpeciẽ ſuam in corpus noſtrũ uer titur,& nos refecti ĩ robur mutamur.Sed & tenuiſſimus humor,cũ in uenis & aliis arteriis cocta fuerit eſca,& digeſta per oc cultos meatus,, quos græci poros uocant, dilabitur,& in ſeceſſum vadit. Bed Sic er go cibi nõ faciunt homines immũdos,ſed malitia,q̃ operatur paſſiones ab interiori bus procedentes.unde ſequitur : Dicebat autem,quoniam quæ de ore exe.&c. Chr. Cuius rationem ſignificat,cum ſubdit:Ab intus.n.de cor.ho.cog.ma.procedũt.Et ſic patet ꝙ malæ cogitationes ad mẽtem per tinent,quæ hic cor nominat̃,ſecundũ quã homo dicitur bonus uel malus,mũdus uel immundus.Bed.Hinc autem arguũtur qui cogitationes à diabolo immitti putant,nõ ex propria naſci uoluntate. Diabolus incenſor & adiutor malarum cogitationum eſſe poteſt,& auctor eſſe non poteſt.Gl.Ex malis autem cogitationibus ulterius mali actus procedũt,de q̃bus ſubditur.Adulteria,quæ in uiolatione alieni thori conſiſtunt.Fornicationes, q̃ ſunt illiciti coitus perſonarum à matrimonio ſolutarũ. Homicidia,quibus in pſonas proximorũ nocumentum infertur.Furta, quibus res ſub trahuntur.Auaritiæ,inquãtum aliqua iniuſtè retinentur.Nequitiæ , quæ cõſiſtunt in proximorum calũniis.Dolus,in eorum deceptione.Impudicitię,quãtum ad quam libet corruptionem mentis vel corporis. Theo.Oculus malus.i.odium & adulatio, nam qui odit,oculum malum & inuidum habet ad eum quem odit, & adulator non recto oculo uidens,quæ ſunt proximi , ad malũ ipſum deducit.Blaſphemię.i.iniuriæ in Deum.Superbia,id eſt Dei cõtemptus. dum.ſ.quis bonũ quod operatur nõ Deo ſed ſuæ uirtuti aſcribit.Stultitia , idẽ iniuria in proximum. Gl.Vel ſtultitia eſt cum non recte de Deo ſentitur Cõtrariatur.n. ſapientiæ,quæ eſt diuinarum rerum cognitio.Sequitur:Omnia hæc ma.ab intus pro ce.& coinqui.ho.Hoc.n.in culpam homini imputat̃ quod in ſua poteſtate exiſtit. Talia autem ſunt quæ procedunt ab interiori uoluntate,per quam homo eſt ſuorũ actuum dominus.

Error ex guitur.

Et inde ſurgens abiit in fines Tyri & Sidonis. et ingreſſus domũ neminẽ uoluit ſcire,& nõ potuit latere. Mulier.n.ſtatim ut audiuit de eo,cuius filia habebat ſpiritũ immũdũ,intrauit , & procidit ad pedes eius. Erat.n.mulier Gentilis,Syrophœniſſa genere.Et rogabat eũ,ut dæmoniũ eiiceret de filia eius.Qui dixit illi.Sine prius ſaturari filios.Nõ eſt.n bonũ ſumere panẽ filiorũ, et mittere canibus. At illa reſpõdit, & dixit illi.Vtiq; dñe. Nam & catelli comedunt ſub menſa de micis puerorum.Et ait illi propter hũc ſermonem,uade exiit dæmoniũ de filia tua.Et cum abiiſſet domum ſuam, inuenit puellam iacẽtem ſuper lectũ,& dæmoniũ exiiſſe.

Theo.Poſtquam de eſcis dominus docuerat,uidẽs incredulos eſſe Iudæos,fines ingreditur Gẽtium . Iudæis. n.infidelibus exiſtentibus,ſalus ad Gentes cõuertitur. unde dr̃:Et inde ſurgens abiit &c.Chr. Tyrus & Sido loca Chananæorum erant:uenit ergo ad eos dominus, non tãquam ad propinquos:ſed tanquam ad eos quibus nihil eſt cõmune ad patres, quib. promiſſio facta eſt.Et ideo ſic uenit ut aduẽtus ſuus Tyriis & Sidoniis non appareret. unde ſequitur:Et ingre.do.neminem uo.ſcire.Nõ dum.n.tempus aduenerat,ut cum gentib. habitaret,& eas ad fidẽ adduceret : huius n.tempus debitum erat poſt crucem & reſurrectionem.Theo.Vel ideo clam ingreditur,ne occaſionem Iudæi ſumerent con tra eum:tanquam ad immundas gẽtes trãſiſſet.Sequitur:Et non potuit latere. Aug. de q.no.& ueteris teſt.Si autem uoluit & non potuit,infirma uoluntas eius eſſe uſ: impoſſibile eſt autem ut Saluatoris uolũtas non impleatur , nec poteſt nelle quod ſic fieri non deberet.Idcirco quod factum eſt,hoc uoluiſſe dicendus eſt . Aduertendum eſt autem ꝙ iſtud in finibus geſtum eſt Gentilium,quibus adhuc tempus prædicandi non erat, ultro tamen uenientes ad fidem nõ ſuſcipere,inuidiæ erat. Sic er go factum eſt ut ſaluator à diſcipulis ꝓdi

Tempus Gẽtiliũ

dæmonium hẽt, nã actus praui dæmoniũ ſunt. Peccatores aũt exiſtentes nuncupantur catuli impleti immunditiis. Propter ꝙ non ſumus digni panem Dei recipere, aut participes fieri immaculatorũ myſteriorum Dei Si vero cognoſcẽtes noſmetipſos per humilitatem, catulos eſſe confiteamur peccata noſtra, tunc ſanabitur filia, ſcilicet operatio praua.

*Et iterum exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos. Et adducunt ei ſurdum et mutum, et deprecabantur eum ut * impon[at] illi manum Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius, et expuens, tetigit linguam eius. Et ſuſpiciens in cælum, ingemuit, & ait illi; Hephetha, quod eſt adaperire. Et ſtatim apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt uinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Et præcepit illis, ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & eo amplius admirabantur, dicentes. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.*

** Imponeret.*

Occaſio ſcandali remouenda.

Theoph. In Gentilium locis morã dominus facere nõ uolebat, ne occaſionẽ Iudæis daret, ut tranſgreſſorem legis eũ æſtimarent, ꝙ ſe gẽtibus admiſcebat, & iõ cõfeſtim reuertitur. unde dicitur: Et iterum exiẽs &c. Beda. Decapolis eſt regio 10 urbiũ trãs Iordanẽ ad orientem cõtra Galilçã. Quod ergo dicitur ꝙ dñs venit ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos, non ipſos fines Decapolis intraſſe ſignificat, neq;.n. mare nauigaſſe dicitˀ, ſed potius ad mare uſq; ueniſſe, atq; ad ipſum perueniſſe locum, q medios fines Decapolis lõge trans mare poſitos reſpiciebat. ſeqtur. Et adducũt ei ſurdum &c. Theoph. Quod recte poſt dæmoniaci liberationẽ ponitur. ex dęmonio.n. talis paſſio erat. ſequitur: Et apprehẽdens eum &c. Chry. Seorſum a turba oblatũ ſurdum & mutũ apprehẽdit, vt diuina miracula nõ faceret manifeſte, inſtruens nos uanã gloriam eiicere & tumorem. nihil.n. eſt ex quo aliquis ſic miracula operetur, ſicut ſi humilitatis colat, & modeſtiam ſequatur. Miſit uero digitos in auriculã potẽs uerbo ſanare, ut oſtenderet ꝙ diuina uirtute dicatum erat corpus diuinitati unitũ, & operatio eius. Quia enim propter trãſgreſſionem Adæ, natura humana multam incurrerat paſſionem, ac mẽbrorum & ſenſuũ læſionem, ueniens Chriſtus in ſeipſo ꝑfectionem demonſtrauit humanę naturę; & propter hoc digitis aures aperuit, & ſputo loquelã dedit. unde ſequitur; Et expu. te. ling. eius. Theoph. Vt.ſ. oſtenderet ꝙ omnia membra ſacri corporis eius diuina exiſtunt & ſancta, ſicut & ſputum quod uinculum linguæ diſſoluit. Etenim omne ſputum ſuperfluitas eſt, ſed in domino omnia diuina fuerunt. Sequitur; Et ſuſpiciẽs in cœlum inge. &c. Beda. Suſpexit quidẽ in cęlum, ut inde mutis loquelã, inde auditũ ſurdis, inde cunctis infirmãtibus medelam doceret eſſe quærẽdam. Ingemuit autẽ, non quia ipſi opus eſſet cum gemitu aliquid petere à patre, qui cuncta petentibus donat cum patre, ſed ut nobis gemẽdi daret exempla, cum uel pro noſtri, uel ꝓ noſtrorum erratibus proximorum ſupernæ pietatis præſidia inuocamus. Chryſo. Simul etiam ingemuit noſtram cãm ſuſcipiens in ſeipſo, & naturæ miſertus humanæ, uidens miſeriam in quã humanum genus inciderat. Beda. Quod autem ait, Hephetha, ideſt ad aperire, ad aures proprie ꝑtinet; aures enim ad audiendum aperiendæ, lingua uero ut loqui poſſet à retinaculis erat ſuæ tarditatis ſoluẽda. unde ſequitur. Et ſtatim apertæ ſunt au. &c. Vbi utraque natura unius & eiuſdem Chriſti manifeſte diſtincta eſt. Suſpiciens quidem in cœlum, quaſi homo, Deum deprecatus, ingemuit, ſed mox uno ſermone, quaſi potens diuina maieſtate curauit. Sequitur. Et præce. eis nę cui dice. Hierony. Per ꝙ non in uirtutibus gloriandum eſſe docuit, ſed in cruce & humiliatione. Chryſoſto. Præcepit etiam miraculum occultare, ne ante tempus accenderet Iudæos ad homicidium per inuidiam perpetrãdum. Hierony. Ciuitas autem in monte poſita undique circunſpecta abſcondi non põt, & humilitas ſemper præcedit gloriam. unde ſequitur; Quãto autem eis &c. Theo. Docemur autem ex hoc, cum alicui beneficia elargimur, minime applauſus & laudes petere, cum uero accepimus beneficia, benefactores prædicare & laudare, quamuis nolint. Augu. de con. euang. Si autem ſciebat eos, ſicut ille, qui notas habebat & præſentes, & futuras hominum

Omnia Chriſti fuere ſacroſancta.

Doctrina exempli Chriſti.

diſ.ſuper ter. In ſuperiori refectione ſupra fœnum diſcubuiſſe dicuntur, hic uero ſuper terram. Sequitur. Et ac.ſep.pa.gra. agens fre. In eo ꝙ gratias egit, nobis reliquit exẽplum, ut de oĩbus donis nobis cęlitus collatis illi gratias referamus. Et notandum quia dñs panes non dedit turbæ, ſed diſcipulis, diſcipuli ãt dederunt turbis, ſequitur.n. Et da.diſ.&c. Non ſolum panes, ſed & piſciculos benedicens iuſſit apponere. Sequitur.n. Et habebant piſculos pau.&c. Bed In hac ergo lectione conſideranda eſt in vno eodemq; redemptore noſtro diſtincta operatio diuinitatis & humanitatis, atq; Euticetis error, qui unã tantum in Chriſto operationẽ dogmatizare præſumit procul à Chriſtianis finibus expellendus. Quis.n.nõ videat ꝙ ſuper turbã miſeretur dñs, affectum eſſe & cõpaſſionẽ humanæ fragilitatis? Quòd ãt 7.panibus & piſciculis paucis quatuor milia hoĩum ſatiauit, diuinæ opus eſt uirtutis. Sequitur: Et ſu.quod ſu.&c. Theo. Turbæ comedentes & ſaturatæ, non ſecũ tollunt panũ reliquias, ſed ipſas diſcipuli ſuſtulerunt, ſicut & ſuperius cophinos. In quo ſecundum hiſtoriam diſcimus, qñ oportet nos his quæ ſufficiunt eſſe contentos, & non quærere ultra. Deinde numerus manducantium deſcribitur, cum dr̃, Erant autem qui man.quaſi quatuor milia, &c. Vbi conſiderandum eſt ꝙ Chriſtus neminem ieiunum dimittit, oẽs.n. uult ſua gratia enutriri. Beda. Hoc uero typicè inter hanc refectionem, & illam 5.panum & duorum piſcium diſtat, ꝙ ibi litera ueteris teſtamenti ſpirituali gratia plena ſignificata eſt: hic autem ueritas & gratia noui teſtamenti fidelibus miniſtranda monſtrata eſt. Turba ãt triduo dñm ſuſtinet ꝓꝓ ſanationẽ infirmorũ, ut Mat.narrat, cum electi in fide ſanctæ trinitatis ꝓ peccatis perſeueranti inſtãtia ſupplicant. Vel quia ad dñm ſe opere, locutione, atq; cogitatione cõuertunt. Theo. Vel per eos qui per triduum expectant, ſignificat baptizatos. Baptiſmus.n. illuminatio dicitur & trina ſubmerſione perficitur. Greg. 2. mora. Non uult autem eos ieiunos dimittere, ne deficiant in uia. oportet.n. ꝙ in prædicatione uerbum conſolationis accipiãt, ne à ueritatis pabulo ieiuni remanẽtes in huius uitæ labore ſuccũbant: Amb. ſup.Lu. Bonus quidẽ dñs ſtudia exigit, uires miniſtrat, non uult ieiunos dimittere ne deficiant in uia, hoc eſt uel in iſtius curſu uitæ, uel antequã ad caput uiæ perueniant, ſ.ad patrem, & intelligant ꝙ ex patre Chriſtus eſt: ne forte cũ acceperint ꝙ natus ex uirgine eſt, incipiant non Dei uirtutem, ſed hoĩs æſtimare. Diuidit ergo eſcas dñs Ieſus, & ille quidẽ uult dare omnibus, negat nemini, diſpenſator eſt oĩum ſed cum ille panes frangat ut det diſcipulis, ſi tu manus tuas non extendas ut accipias tibi eſcas, deficies in uia, nec poteris in eum culpã referre, qui miſeretur & diuidit. Bed. Qui uero poſt carnis flagitia, poſt furta, uiolentias, & homicidia ad pœnitentiam redeunt, ad dñm de longinquo ueniunt. Quanto.n.quiſq; plus in prauo opere errauit, tanto ab oĩpotente Deo lõgius receſſit. Credentes de Gentibus de longe uenerunt ad Chriſtum, Iudæi uero de prope, qui legis & prophetarũ erant literis edocti ex illo. Supra ãt in refectione 5.panum turbæ ſuper fœnũ uiride diſcumbebant, hic aũt ſuper terrã, quia per ſcripturã legis deſideria carnis cõprimere iubenẽ. In nouo ãt teſt.ipſam quoq; terrã, ac facultates tẽporales relinquere præcipimur. Theo. Septẽ ãt panes ſunt ſpũales ſermones, nã ſeptenarius numerus Spiritus ſancti ſignificatiuus eſt, qui pficit oĩa: in ſeptenario.n.numero dierũ, noſtra uita perficit. Hie. Vel ſeptem panes dona ſunt Spiritus ſancti, fragmenta panum myſtici intellectus ſunt huius ſeptimanæ. Beda. Quod.n.dñs panes fregit, apertionem ſignificat ſacramẽtorum: ꝙ gratias egit, oſtendit quantũ de ſalute humani generis congaudeat: quod panes diſcipulis dedit, ut turbæ apponerent, ſignificat quia ſpũalia dona ſcientiæ tribuit Apoſtolis, & per eorum miniſterium uoluit eccleſię ſuæ vitæ cibaria diſtribui. Hie. Piſciculi benedicti libri ſunt noui teſtamenti, qñ piſcis aſſi partem dominus reſurgens poſtulat: vel in piſciculis ſanctos accipimus, quorũ ſcriptura noui teſtamenti fidem, uitam, & paſſiones cõtinet, qui turbulẽtis huius ſeculi fluctibus erepti, refectionem nobis internam exemplo ſuo præbuerũt. Bed. Quod autẽ turbis ſaturatis ſupererat, Apoſtoli

Operatio duplex in Chriſto.

ſunt pa.ſu.& niſi unum pa.&c. Bed. Quæ-rit autem aliquis: Quomodo panes nō habebant qui ſtatim impletis 7. ſportis aſcēderunt in nauiculam? Sed ſcriptura teſtatur ꝙ obliti ſunt eos ſecum tollere: quod indicium eſt quàm modicam carnis curā haberent in reliquis, quibus ipſa reficiendi corporis neceſſitas intentione dominici comitatus mente exceſſerat. Theo. Diſpenſatiue etiam panes ſumere diſcipuli ſunt obliti, vt reprehenſi à Chriſto fierēt meliores, & ad virtutis Chriſti notitiam peruenirēt. ſequitur enim: Et præ. eis di. Vi. & ca. à fer. pha. & fer. Herod. Chry. Matthæus dicit à fermento phariſæorū & ſadducæorum. Lucas vero phariſæorum ſolum, tres ergo phariſæos nominant, quaſi principales. Matthæus vero & Marcus ſibi ſecundarios diuiſerunt. Congrue autem Marcus poſuit Herodis, quaſi relictis à Matthæo Herodianis in ſupplementum narrationis ipſius. Hoc autem dicens, paulatim inducit diſcipulos ad ſenſum & fidem. Theop. Fermentum phariſæorum & Herodianorum vocat doctrinam eorum quaſi dānoſam & corruptiuam, & malitia veteri plenam: Herodiani enim doctores erant, qui Herodem Chriſtum eſſe dicebant. Beda. Vel fermentum phariſæorum eſt decreta legis diuinæ traditionibus hominum poſtponere; legem verbis prædicare, & factis impugnare; dominum tentare, doctrinæ eius aūt operibus non credere. Fermentum autem Herodis eſt adulteriū, homicidium, temeritas iurandi, ſimulatio religionis, & odiū in Chriſtum & præcurſorem eius. Théo. Ipſius autem diſcipuli de fermento panum dixiſſe dominum putauerūt. vnde ſequitur: Et cog. ad al. di. qa pa. non ha. Hoc autem dicebant, quaſi nō intelligentes Chriſti uirtutem, ꝙ poterat panes facere ex non ente. unde dominus eos reprehendit. ſequitur enim: Quo cog. Ieſus ait il. Quid cog. quia pa. non habe. Bed Per occaſionem autē præcepti quod Saluator miſerat dicens; Cauete à fermē. pha. & fer. Hero. docet eos quid ſignificēt quinque panes, & ſeptem, de quibus ſubdit; Nec recorda. quando quinque panes freg. &c. Si enim fermentum prædictum traditiones peruerſas ſignificaret, qr ſibi quibus nutritus eſt populus Dei nō ueram doctrinam ſignificent?

Conſenſus euangelicus.

Et ueniunt Bethſaidam, & adducunt ei cæcum & rogabant eum ut illum tangeret. Et apprehenſa manu cæci; eduxit eum extra uicum & expuēs in oculos eius impoſitis manibus ſuis, interrogauit eū ſi aliquid uideret. Et aſpiciens ait. Video homines uelut arbores, ambulātes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius, & cœpit uidere, et reſtitutus eſt, ita ut clare uideret omnia. Et miſit illū in domum ſuam, dicens: Vade in domum tuam, & ſi in uicum introieris, nemini dixeris.

Gl. Poſt refectionem turbarum euangeliſta de illuminatione cœci ſubiungit, dicens; Et ueniunt Bethſaida & addu. ei cœcum & rogab. eum ut illum tangeret. Bed. Sciētes quia tactus domini ſicut leproſum mundare, ita cœcum illuminare ualeret. Sequitur; Et appre. ma. cę. edu. eum extra uicum. Theo. Videtur namque Bethſaida multa infidelitate fuiſſe infecta; unde dñs exprobrat ei, Veh tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone &c. In hac ergo adductum cœcum extra uicum educit, non. n. erat uera adducentium fides. Sequitur; Et expuens in oculos eius impoſitis manibus ſuis, interrogauit eum ſi aliquid uideret. Chry. Spuit quidem & manus imponit cœco, uolens oſtendere ꝙ uerbum diuinum operationi adiunctum mirabiliter perficit. Manus enim operationis eſt oſtenſiua, ſputum uero ſermonis ex ore prolati. Interrogat autem ſi aliquid uideret, quod in aliis ſanctis nō fecit. ſignificans ꝑ imperfectam adducentium fidem, ac ipſius cœci oculos eius nō eſſe omnino apertos. unde ſequitur; Et aſpiciens ait. Video homines uelut arbores ambulantes. Quia enim in infidelitate adhuc detinebatur, obſcure ſe uidere homines declarabat. Bed. Forma qdem corporum inter umbras aſpiciēs, ſed nulla membrorum liniamenta uiſu adhuc caligante diſcernere ualēns, quales condēſæ arbores à longe aſpectantibus, uel in luce nocturna ſolēt apparere, ita ut nō facile arbor an homo ſit, poſſit dignoſci. The. Ideo aūt non ſtatim eum perfecte fecit uidere, ſed in parte, quia non perfectam fidē habebat. Nam ſecundum fidem datur medela. Chry. Deducit aūt eū ab initio ſenſus redditi in fidei apprehenſionē, & ſic fecit eū perfecte uidere, uñ ſequit. Deinde iterū imponit manus ſup ocu. eius & cœ-

ui.& poſtea ſubiũgit.Et reſti.eſt: ita ut ui.
cla.omnia:ſenſu ſcilicet,& intellectu per
fecte curatus.Seqnitur. Et Miſit eũ in do
mum ſuá,dicens:Vade in do.tu.& ſi in ui-
cum intro.ne.dixe.Theoph.Hæc quidem
præcepit ei, quia infideles erant, ut dictú
eſt:ne forte ab eis in anima læderetur, &
ipſi nó credentes grauius crimé incurrát.
Beda.Vel exemplũ ſuis tribuit, ne de his
quæ faciunt mirandis fauoré uulgi requi
rant.Miſtice autem Bethſaida domus ual
lis interpretatur,id eſt mundus,qui eſt ual
lis lachrymarum. Adducunt autem ad do
minum cœcum, id eſt qui non uidet quid
fuit,quid eſt, & quid erit. Rogant illũ ut
eum tangeret.Quis enim eſt qui tangitur
niſi qui compungitur? Beda.Tangit enim
nos dominus cum menté afflatu ſui ſpiri-
tus illuſtrat: atque agnitioné nos propriæ
infirmitatis ſtudiumq́ue bonæ actionis ac
cendit.Apprehẽdit manum cœci; ut eum
ad executionem bonæ operationis cõfor
taret.Hiero.Et ducit eum extra uicum,id
eſt ciuitatem malorum. Expuit autem in
oculos eius ut uideat uoluntatem domi-
ni per flatum Spiritus ſancti: Impoſitis au
tem manibus interrogat eum ſi uideret,
quia per opera domini uidentur maieſtas
eius.Beda Vel expuens in oculos cœci im
ponit manus ſuas ut uideat,quia cœcitaté
humani generis & per inuiſibilia dona,
& per ſacramenta aſſumptæ humanitatis
exterſit.Sputũ enim quod de capite homi
nis procedit,gratiam Spiritus ſancti deſi-
gnat.Sed qué uno uerbo totum ſimul cu-
rare poterat,paulatim curat, ut magnitu-
diné humanę cęcitatis oſtẽdat, quæ uix &
quaſi per gradus ad lucẽ redeat. Et grati-
am ſuã nobis indicat,per quã ſingula per-
fectionis incrementa adiuuat. Quiſquis
aũt ita lógi temporis obſcuritate depreſ-
ſus eſt,ut inter bonũ & malum diſcernere
neſciat quaſi ambulãtes homines inſtar ar
borũ cernit; quia facta multitudinis abſq;
luce diſcretionis uidet.Hie. Vel uidet ho
mines uelut arbores, quia homines exiſti
mat ſe ſuperiores. Iterum autẽ manus po
ſuit ſuper oculos eius ut uideret clare om
nia.i.per opera uiſibilia,inuiſibilia intelli
geret;& ꝙ oculos non uidit,& clarum ani
mę ſuæ ſtatum poſt rubiginẽ peccati mun
di cordis oculo contempletur.Miſit eum
in domum ſuam,id eſt,in cor ſuum; ut ui-
deret in ſe quod ante non uidit.Nõ enim
putat homo deſperans de ſalute omnino
poſſe,quod illuminatus facile poteſt perfi
cere.Theoph. Vel poſtquàm ſanauit mit-
tit in domum;nã domus uniuſcuiuſq;no-
ſtrum cœlum eſt,& mãſiones quæ ſunt in
eo Hiero.Dicit autem ei, Et ſi in uicũ in-
tr.nemini dixeris,id eſt uicinis cœcitatẽ
tuam ſemper enatra,non uirtutem.

*Et ingreſſus eſt Ieſus & diſcipuli eius caſtella
Cæſareæ Philippi;& in uia interrogabat diſcipu-
los ſuos, dicens eis; Quem me dicũt eſſe homines?
Qui reſponderunt illi,dicentes;Alii Ioannẽ Bapti
ſtam,alii Heliam,alii uero quaſi unũ de prophe
tis.Tunc dicit illis;Vos uero,quem me eſſe dicitis?
Reſpondens Petrus ait ei,Tu es Chriſtus. Et com
minatus eſt eis,ne cui dicerent de illo,Et.Cœpit do
cere eos, quoniam oportet filium hominis pati mul
ta,& reprobari à ſenioribus,& à ſummis ſacerdo
tibus & ſcribis occidi, & poſt tres dies reſurgere
& palam uerbum loquebatur.Et apprehendens eũ
Petrus,cœpit increpare eum.Domine,propitius eſto
tibi,nam hoc non erit. Qui conuerſus & uidẽs di
ſcipulos ſuos, comminatus eſt Petro, dicens:Vade
retro me ſathana,quoniam non ſapis quæ Dei ſunt
ſed quæ ſunt hominum.*

Theop.Poſtquã eduxit longe a Iudæis
diſcipulos ſuos, tunc de ſeipſo interro-
gat,ut non timentes Iudæos reſpondeant
ueritatem.unde dicitur;Et ingreſſus eſt Ie
ſus & diſ.eius in ca.Cęſareæ Phili.Hiero.
Philippus iſte fuit frater Herodis, de quo
ſupra diximus,qui in honoré Tyberij Cę
ſaris Cæſaream Philippi, quæ nunc Pa-
neas dicitur,appellauit. Sequit̃;Et in uia
in diſ.di.eis;Quem me dicunt eſſe homi- *Expoſi-tio literalis.*
nes? Chry.Sciens quidé interrogat,quia
decebat ut diſcipuli quãdoq; eum melius
laudarẽt quàm turbæ. Beda.Vnde primũ
hominum ſententiam interrogat, diſcipu
lorum fidem exploraturus, ne illorum cõ
feſſio uulgi uideret̃ opinione firmata. Se-
quitur.Cui reſ.illi di. Alij Io.ba.alij He
liã,alij uero quaſi unũ de prophetis The.
Multi nãq; putabãt quod Ioannes à mor-
tuis reſurexiſſet,ſicut Herodes credebat;
& poſt reſurrectioné ſuã miracula perpe
traſſet. Poſtquã uero ab eis ſciſcitatus eſt
aliorum ſuſpicionem, ipſos interrogat
quid de hoc in eorum mente conſiſtat.un
de ſequit̃; Tunc dicit illis;Vos uero qué
me

me eſſe dicitis? Chry. Ex ipſo autem interrogationis modo, in maiorem eos reducit ſenſum ad maius aliquid æſtimandũ de eo, ne cũ turbis conueniant. Quid uero uertex Diſcipulorum, os Apoſtolorum interrogatis omnibus reſponderit, manifeſtatur cum ſubditur; Rñdens Petrus ait ei; Tu es Chriſtus. Theoph. Confitetur quidem illum eſſe Chriſtum à prophetis denuntiatum. Sed quid ad confeſſionẽ Petri rñderit Dñs, & qualiter ipſum beatificauit, Marcus Euangeliſta pertranſit, ne huiuſmodi narrando Petro ſuo magiſtro gratiam præſtare uideretur. Matthæus autẽ hoc planè pertractat. Orig. ſuper Mat. Vel quia Marcus & Lucas ſcripſerunt Petrum reſpondentem. Tu es Chriſtus: nõ adiiciẽtes quod poſitum eſt in Matthæo, Filius Dei uiui: propterea non ſcripſerunt ad cõfeſſionem relatam beatitudinem. Sequitᷣ Et com. eſt il. ne cui di. de il. Theoph. Volebat. n. interim ſuam gloriam occultare, ne multi ſcandalizarentur de eo, & pœnam mererentur maiorem. Chry. Vel ut ſcandalo crucis completo puram infigat fidem in mentem eorum. prius. n. perfecta circa aſcenſionem dixit eis; Euntes docete omnes gentes. Theo. Poſtquam autem Dñs confeſſionem Diſcipulorum acceptauit dicentium uerum Deum, tunc ipſis reuelat crucis myſterium. unde ſequitur: Et cœpit docere eos, qm̃ oport. fi hominis &c. Et pa. uerbum loquebatur, ſ. de futura paſſione. Nõ ãt intelligebant Diſcipuli ordinem ueritatis, neq; reſurrectionem comprehendere poterant, ſed putabant eſſe melius, ꝙ non pateretur. Chry. Prædixerat tñ hoc eis dñs hac occaſione, ut oſtenderet ꝙ oporteret poſt crucem & reſurrectionem Chriſtum à teſtibus prædicari. Rurſus Petrus exiſtens feruidus, ſolus de his ſumit audaciam diſputandi. Vnde ſequitur: Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum. Domine, propitius eſto tibi; nam hoc non erit. Hoc autem amantis affectu & optantis dixit, quaſi diceret: Hoc non poteſt fieri, nec recipiunt aures meæ, ut Dei filius occidendus ſit. Chry. Quid eſt autem hoc, ꝙ Petrus qui reuelatione patris potitus erat ſic uelociter cecidit, & inſtabilis eſt effectus? Sed dicimus non eſſe mirum ſi hoc ignorauit qui de paſſione reuelationem non accepit. Quòd. n. Chriſtus filius Dei uiui eſſet, reuelatione didicerat. Myſteriũ uero crucis & reſurrectionis nondum ei fuerat reuelatum. Ipſe uero oſtendens ꝙ oporteret eum ad paſſionem uenire, Petrum increpauit. unde ſequitur: Qui conuer. & ui. di. ſu. &c. Theo. Dñs nanq; uolens oſtendere ꝙ ꝑ ſalutem hoĩum debebat eius paſſio fieri, & ꝙ ſolus Satanas Chriſtum pati nolebat, ut genus nõ ſaluaretur humanum, Petrum Satanã nominauit, eo ꝙ ſaperet quæ ſunt Satanæ, nolens Chriſtum pati, ſed aduerſans eidem. Satanas. n. aduerſarius interpretatur. Chry. Dæmoni autem ipſum tentanti non ait. uade poſt me, ſed Petro dicit, uade retro me, id eſt, ſequere me, & uoluntario meæ paſſionis conſilio non reſiſtas. Sequitur: Quoniam nõ ſa. ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Theop. Quæ hominum ſunt dicit Petrum ſapere ſecundum ꝙ affectiones carnales quodãmodo ſapiebat: uolebat. n. Petrus quòd ſibi Chriſtus præſtaret requiem, & nõ crucifigeretur.

Myſteriũ crucis reuelatur Apoſtolis.

Et conuocata turba cũ Diſcipulis ſuis, dixit eis. Si quis uult poſt me ſequi, deneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Qui n. uoluerit animam ſuã ſaluam facere, perdet eam, qui autẽ perdiderit animam ſuam propter me, & Euangelium, ſaluam faciet eam. Quid n. proderit homini, ſi lucretur totum mundum, & detrimentũ animæ ſuæ faciat? Aut quid dabit homo cõmutationis pro anima ſua? Qui enim me confeſſus fuerit & uerba mea in generatione iſta adultera, & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum, cum uenerit in gloriam Patris ſui cum angelis ſanctis Et dicebat illis, Amen dico uobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus qui non guſtabunt mortem, donec uideant regnum Dei uenientis in uirtute.

Beda. Poſtquam Diſcipulis myſterium ſuę paſſionis & reſurrectionis oſtẽdit, hortatur eos unà cũ turba ad ſequendum ſuæ paſſionis exemplum. unde ſequitᷣ; Et con. tur. cum diſc. ſuis dixit eis; Si qs uult poſt me ſeq̃, deneget ſemetipſum. Chry. Quaſi diceret ad Petrũ. Tu quidẽ increpas me paſſionem ſuſtinere uolentem, ego autẽ dico tibi, quòd nõ ſolum prohibere me pati nociuum eſt, ſed neq; ſaluari poteris niſi ipſe moriaris. Dicit ãt, Si quis uult poſt me ſequi, q. d. ad bona uoco ꝗ quis uelle

Aliĩ hic incipiunt ca. ix.

debet,

dōt,nō ad mala,& grauia ut cogaris. Qui
.n.infert uiolentiam,frequēter impedit,
qui uero auditorem in libertatem dimit-
tit magis attrahit ipſum. Aliquis āt abne-
gat ſeipſum,cum nulla ſui corporis curā
hēt,ut ſiue flagelletur,ſiue aliquid ſimile
patiatur,ſuſtineat patienter. Theo. Nam
ſicut qui abnegat alterum fratrem aut pa
trē,quāuis uulnerentur,& moriantur,nō
cōpatitur nec irritatur: ſic & nos debe-
mus ſpernere corpus noſtrū,ut ſi uulnera
ri cōtingat,uel aliquid ſimile,pati nō cu-
remus. Chry. Nō autem ait ꝙ parcat ſibi
ipſi,ſed quod amplius eſt ꝙ abneget ſe-
metipſum, quaſi nihil cōe ad ſe habeat,
ſed periculis exponat & circa ea ſic diſpo
nat,ac ſi alius pateret, & hoc eſt ſibi ipſi
parcere,quia patres tūc liberis ſuis igno-
ſcunt,cum tradentes eos doctoribus illis
iubent nō parci. Vſq; quo āt oporteat ſe
ipſum abnegare oſtendit, cum ſubdit. Et
tol cru ſu.q.d.uſq; ad mortem exprobra-
biliſſimam. Theo. Nam tunc crux expro-
brabilis uidebatur,quia in ea malefici fi-
Abnegare ſeipſum quid ſit. gebantur. Hie. Vel aliter; Sicut guberna-
tor peritus tempeſtatem in tranquillita-
te præcauens,nautas ſuos uult eſſe para-
tos:ita & dn̄s dicit,Si quis uult me ſequi,
&c. Bed. Tunc.n.nosipſos abnegamus, cū
vitamus quod per uetuſtatem fuimus, &
ad hoc nitimur qđ ꝑ nouitatē uocamur.
Crux autem tollitur,cum aut per abſtinē
tiam afficitur corpus,aut per compaſſio-
nem proximi affligitur animus. Theoph.
Quia uero poſt crucem uirtutē aliam nos
habere oportet,adiecit: Et ſequatͬ. Chry.
Hoc autem dicit,quia contingit aliquem
patientem nō ſequi Chriſtum,cum.ſ.ait,
quis nō patitur propter Chriſtum. Sequi
tur.n Chriſtum qui poſt eum ambulat,q
morti eius ſe conformat,principes etiam
& poteſtates contemnens,ſub quibus an-
te Chriſti aduentum peccabat. Sequitur:
Præparatio ad mortem. Qui.n.uo.ani.ſuam &c. Qui autem perd.
&c.q.d. Hæc uobis mādo,quaſi uobis par
cens: etenim qui filio ſuo parcit, ꝑdit eū;
qui uero non parcit,ſaluāt. Oportet ergo
nos eſſe ad mortem cōtinue præparatos.
Si.n.in materialibus prælijs qui paratus
eſt ad mortem melior eſt aliis,nullo poſt
mortē eum reſuſcitare ualente,multo ma
gis in ſpiritualibus prælijs cum ſpes tāta
reſurrectionis exiſtat,quòd qui ponit ani
mam ſuam in mortem,ſaluam facit eam.
Remi. Anima autem hoc loco intelligen-
da eſt uita præſens, non āt ipſa ſubſtantia
animæ. Chry. Quia ergo dixerat; Qui uo.
ani.ſu.ſal.fa.per.eam.ne quis perditionē
hanc & ſalutem illam æſtimet æqualem,
ſubiungit; Quid.n.pro.hom.&c.q.d.ne di
cas,Quoniam animam ſuam ſaluauit,qui
crucis effugit pericula. Quando.n.cum
anima ſua,id eſt uita iſta lucratur aliquis
orbem terræ,quid amplius erit ei anima
pereunte? Nunquid aliā habet animā ꝓ
anima dare? Precium.n.pro domo pōt
aliquis commutare,animam uero perdēs
aliam animam dare non poteſt. Cautè āt
dicit. Aut q̄ cō.da. ho. Deus.n.propter no
ſtram ſalutem dedit commutationem præ
cioſum ſanguinem Ieſu Chriſti. Beda. Vel
hoc dicit,quia perſecutionis tempore po-
nenda eſt anima,pacis autem tempore frā
genda ſunt deſyderia terrena,quod ſigni-
ficat cum dicit. Quid.n.proderit homini
&c. Plerunque autem uerecundiæ uſu pꝛe
pedimur,ut rectitudinem quam ſeruamus
in mente,non exprimere ualeamus in uo
ce. Et ideo ſubditur. Qui.n.me con.fu.&c.
Theo. Non.n.eſt ſufficiens fides quæ ſolū
in mente conſiſtit, ſed & oris confeſſio-
nem dominus requirit. ſanctificata enim
per fidem anima, debet & corpus per con
feſſionem ſanctificari. Chry. Qui autem
hoc didicit, ſubiecit ſe cum deſyderio ad
hoc quòd ſine confuſione Chriſtum con-
fiteatur. Dicitur autē adultera generatio
quæ Deū uerum animæ ſponſū dereliquit
& non eſt ſecuta Chriſti doctrinam,ſed dæ
monibus proſtrata ſemina impietatis ſu-
ſceperit,propter quod & peccatrix dicitͬ.
Qui ergo inter hos Chriſti donationem
negauerit & uerba Dei in Euangelio reue
lata,dignam impietatis pœnam ſuſcipiet,
audiens in ſecundo aduentu: Non noui
uos. Theo. Qui ergo confuſus fuerit cruci
fixum eſſe ſuum Deum, & ipſe confundet
illum,non hic ubi reputatur Chriſtus pau
per & miſer,ſed in gloria & cum multitu
dine angelorum. Grego.in ho. Sunt autē
nonnulli qui Chriſtum ideo confitentur,
quia cunctos Chriſtianos eſſe conſpiciūt.
Non ergo ad approbationem fidei nos ſuf
ficit quam defendit à uerecundia profeſ-
ſio

ſio generalitatis. Pacis ergo tempore eſt aliud ubi oſtẽdamur uobis; ueremur ſæpe à proximis deſpici, dedignamur iniurias uerbi tolerare; Si contigerit iurgium fortaſſe cum proximo, erubeſcimus priores ſatisfacere. Cor quippe carnale dum huius uitæ gloriã querit, humilitatẽ reſpuit. Theo. Quia verò de ſua gloria dixerat, volens oſtendere ꝙ nõ inania promittebat, ſubditur; Et dixit illis, Amẽ di. vo. &c. Ac ſi diceret, quidam, id eſt Petrus & Iaco. & Ioan. non guſtabunt mortem, donec eis oſtendam in transfiguratione, cum qua gloria venturus ſim in ſecundo aduentu. Nõ .n. erat aliud transfiguratio, niſi ſecundi aduentus pronunciatio, in quo & ipſe Chriſtus & ſancti lucebunt. Beda. Pia uero prouiſione factũ eſt, ut contemplatione ſemper manentis gaudij ad breue momentum delibata, fortius aduerſa tolerarent. Chr. Nõ ãt eorũ qui aſcenſuri erãt noĩa declarauit, ne reliqui Diſcipuli aliqd paterent humanum ꝑdicit ãt ut dociliores circa huiuſmodi cõtẽplatione fiant. Beda. Vel regnũ Dei præſens eccleſia uocatur. Aliqui ãt ex Diſcipulis vſq; adeo in corpore erãt uicturi, ut eccleſiã conſtructam cõſpicerent, & cõtra mũdi gloriã erectã. Diſcipulis .n. rudibus de præſenti uita aliqd ꝓmittẽdum fuit, ut poſſent robuſtius in futuro ſolidari. Chry. Myſticè ãt uita Chriſtus eſt, mors uero dia bolus. Guſtauit ãt mortem qui peccatis immoratur. ad huc oĩs hõ habens dogmata bona aut praua, mortis aut uitæ panem deguſtat. Et quidem minus malum eſt uidere mortẽ, malum autem eſt eam guſtare, ſed adhuc peius eã ſequi, peſſimũ autem ei ſupponi.

Tranſfiguratio eſt 2. aduentus pronuntiatio.

Laus trium.

CAPVT IX.

ET poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobũ & Ioannem, & duxit illos in montẽ excelſum ſeorſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis. Et ueſtimẽta eius facta ſunt ſplẽdẽtia, & cãdida nimis uelut nix, qualia fullo nõ poteſt ſuper terram candida facere. Et apparuit illis Helias cũ Moyſe, & erant loquentes cum Ieſu. Et reſpondẽs Petrus ait Ieſu: Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe, & faciamus tria tabernacula, tibi unũ, Moyſi unũ, & Heliæ unum. Non .n. ſciebat quid diceret. Erãt .n. timore exterriti. Et facta eſt nubes obumbrans eos; & uenit uox de nube, dicẽs. Hic eſt filius meus chariſſimus, audite illũ. Et ſtatim circũſpicientes, neminem amplius uiderunt, niſi Ieſum tãtũ ſecũ.

Hie. Poſt cõſummationẽ crucis, gloria reſurrectionis oſtẽdit, ut nõ timerẽt opꝓbria crucis, qui oculis ſuis uiſuri erant gloriã reſurrectionis futurę. uñ dr̃. Et poſt di. ſex. &c. Chr. Quòd ãt Lucas dicit poſt octo dies, nõ cõtrariat̃ huic; Lucas .n. & diẽ quo Chriſtus prædicta locutus fuerat, & diẽ in quo eos aſſumpſit annumerauit. Ideo ãt poſt ſex dies eos aſſumpſit, ut uehementiori repleti deſyderio in horũ dierũ ſpacio uigilanti, & ſolicita mente ea quæ uidebant, attenderent. Theo. Aſſumit autem tres vertices apoſtolorũ, Petrũ tãquã confitentẽ & diligentẽ, Ioannem tanquã dilectũ, Iacobũ uero tanꝙ altiuocũ, & theologũ. Intantũ .n. grauis erat Iudæis, ut Herodes uolẽs Iudęis placere, ipſum occiderit. Chry. Nõ ãt in domo ſuã gloriã demonſtrat, ſed in mõtẽ excelſum illos aſſumit, qm̃ mõtis ſublimitas cõueniẽs erat ad gloriæ ſublimitatẽ oſtendendã. Theo. Seorſum ãt eos ducit, qa debebat eis myſteria reuelare. Transfiguratioẽ ãt oportet intelligere, nõ figuræ ĩmutationem, ſed qa manente ut prius erat figura, appoſitio facta eſt cuiuſdam inenarrabilis claritatis. Chryſo. Neq; ergo decet aliquam figuræ trãsformationẽ in regno Dei eſſe futurã, aut circa ipſum Saluatorem, aut circa eos qui aſſimilabuntur, ſed appoſitionem claritatis. Beda. Trãsfiguratus igit̃ Saluator nõ ſubſtãtiã uerę carnis amiſit, ſed gloriã futuræ uel ſuæ uel noſtræ reſurrectionis oſtendit; q qualis tũc Apoſtolis apparuit, talis poſt iudiciũ cũctis apparebit electis. Sequit̃; Et ueſtimenta &c. Greg. 32. mor. Quia inſupnæ claritatis culmine ei uitæ iuſtitia fulgentes adhærebunt ueſtium .n. noĩe iuſtos, quos ſibi adiungi inſinuat. Sequit̃; Et app. il. Helias &c. Chr. Moyſen & Heliam in medio introducit, primo quidẽ, quia turbæ dicebant. Chriſtũ Heliam aut unum prophetarum, Apoſtolis ſe cũ eis oſtendit, ut differentiam ſeruorum & domini cernerent. Et etiam quia de tranſgreſſione legis Iudæi Chriſtum accuſabant,

Apoſtolorum.

Alteratio.

bãt,& blaſphemum eũ putabant, tãquàm ſibi gloriã patris attribuẽtem, eos qui in vtroque fulſerunt in mediũ ducit. Etenim Moyſes legem dedit, & Elias gloriæ Dei zelator fuit. uñ ei nõ aſſiſterent, ſi Deo & legi eius cõtrarii eſſent. Et ut ſcirent ꝙ vitæ poteſtatẽ & mortis habet, ꝑꝑ hoc & Moyſen ꝗ mortuus erat, & Eliam qui nõdum mortẽ paſſus fuerat in mediũ introducit. Item per hoc ſignificauit, ꝙ doctrinę legis Chriſti, prophetarum doctrina pedagogis fuit. Significat etiam coniunctionem noui & veteris teſtamenti. Et quoniã in reſurrectione cum ꝓphetis apoſtoli cõiungentur, & vna erit obuiatio regi cõmuni. ſequitur: Et reſ. Pet. ait Ie. Rabbi, bonũ eſt &c. Bed. Si tantum transfigurata Chriſti humanitas, duorumq́ue ſocietas ſanctorum ad punctum uiſu delectat, vt eos ne diſcedant ẽt obſequio Petrus ſiſtere uelit, quanta erit fęlicitas viſioni deitatis inter angelorũ choros adeſſe perpetuo? ſequit: Nõ.n.ſci. quid dice. Et ſi.n. Petrus pro ſtupore humanæ fragilitatis neſciat quid dicat, inſiti tamẽ ſibi dat effectus indicium; neſciebat.n. quid diceret, ꝗa oblitus eſt regnum ſanctis à dño non alicubi terrarum, ſed in cœlis eſſe promiſſum, nec recordatus eſt ſe, ſuosq; coapoſtolos mortali adhuc carne circũſeptos immortalis vitæ ſtatũ ſubire nõ poſſe, cui ẽt mẽte exceſſerat: quia in domo patris ꝗ in cœlis eſt, domus manufacta neceſſaria non ſit. Sed & uſque nunc imperitiæ notatur quiſquis legi, prophetis, & euangelio tria tabernacula facere cupit, cum hæc adinuicem nullatenus valeant ſeparari. Chry. Non ẽt intellexit Petrus, ꝙ ad demonſtrationem veræ gloriæ transfigurationem dñs eſt operatus, neque ꝙ propter doctrinam hominum hoc faciebat. nam plurimi erant relicturi multitudinem in heremo habitantes. Sequit: Erant.n. timo. ex. Erat aũt hic timor ſecũdum quem de communi mente in ſtatum eleuabantur meliorem. quod.n. in exterioribus videbatur Moyſes & Elias erat. Ducebatur aũt anima ad quendã diuinum affectum, quaſi ex diuina viſione ab humano ſenſu abſtracta. Theo. Vel aliter. Petrus timens à mõte deſcendere, quia iam ꝑſens erat ꝙ Chriſtus crucifigi debebat, dixit: Bonũ eſt nos hic eſſe, & non illic deſcendere, in medium. ſ Iudæorum. Si autẽ huc venient furentes contra te, habemus Moyſen, qui Aegyptios debellauit, habemus & Eliã qui ignẽ eduxit de cęlo & quinquagenos deſtruxit. Ori. ſup. Mat. Marcus aũt ex perſona ſua dicit, Non.n. ſciebat qd diceret. Vbi conſiderandum ne fortè per exceſſum mentis hoc loquebatur motus quodam ſpiritu alieno, ne forte ſcilicet ille ſpiritus qui voluit quantum ad ſe Chriſtum ſcandalizare, vt recederet à paſſione omnibus hoibus ſalutari. Ipſe operans ẽt hic ſeductoriè vult euellere Chriſtum ſub colore boni, ut nõ cõdeſcendat hominibus nec veniat ad eos, nec ſuſcipiat mortem ꝓ eis. Beda. Quia vero Petrus materiale ꝗſiuit tabernaculum, nubis accepit vmbraculum, vt diſcat in reſurrectione non tegmine domorum, ſed Spiritus ſancti gloria eos eſſe protegendos. vnde ſequitur: Et facta eſt nubes obu. eos. Quia vero imprudẽter interrogauerunt, propterea reſponſio dñi non mererentur, ſed pater reſpondet ꝓ filio. vnde ſequit: Et uenit vox de nub. dicens: Hic eſt filius &c. Chry. A nube quidem vox emittit, in qua Deus apparere cõſueuit, ut crederent ꝙ uox illa ferretur à Deo. in hoc autem ꝙ dicit: Hic eſt fi. meus. char. vnam uoluntatem patri & filio proteſtatur, & ꝙ ſalua filiatione quantum ad omnia cum eo ꝗ genuit, unum eſſet. Beda. Quem autem Moyſes cum uenerit in carne audiendum ab omni anima, quæ ſaluari uellet, ꝑdixit, hunc iam uenientem in carne Deus pater audiẽdũ diſcipulis oſtẽdit. Sequitur. Et ſta. cir. nẽ. &c. Vbi.n. cępit filius deſignari, mox ſerui diſceſſerunt, ne ad illos paterna uox emiſſa putaret. The. Myſticè autem poſt cõſummationẽ huius ſeculi, quod in ſex diebus factum eſt, aſſumet nos Ieſus (ſi eius ſumus diſcipuli) in mõtẽ excelſum, id eſt in cœlũ, & tũc uidebimus eius gloriam ſingularem. Bed. Veſtimenta autẽ domini rectè ſancti eius accipiunt, qui nouo candore fulgebunt. Fullo autẽ intelligẽdus eſt, cui Pſalmiſta loquitur: Amplius laua me ab iniq. mea, & à delicto meo mun. me. Qui nõ poteſt ſuis fidelibus dare claritatem in terra, ꝗ eis conſeruata manet in cœlis. Remi. ſuper Mat. Vel ꝑ fullonẽ ſancti deſignant ꝑdicatores & animarũ purgatores, quorũ in hac uita nullus

Exceſſus mentalis.

Anagogica expoſitio.

Anagogica expoſitio.

nullus ita uiuere ualet, ut alicuius peccati maculis nō obſuſcetur. In futura.n.reſurrectione ſancti ab oi macula peccati purgabūtur. Tales ergo eos faciet dominus, quales ne ipſi membra ſua caſtiganda, nec ullus prædicatorum ſuo uel exēplo uel doctrina facere poteſt. Chry. Vel ueſtimenta alba euāgelica ſunt & apoſtolica ſcripta omniū clariſſima, quibus ſimilia nullus expoſitorum facere poteſt. Orige. ſuper Matth. Vel forſitan fullones ſuper terrā poſſumus moraliter exiſtimare ſapientes ſeculi huius, qui putātur ornare etiā turpes intellectus & dogmata falſa fullonicatione ingenij ſui, ſed illorum ars fullonica poteſt facere aliquid ſimile ſermoni, qui oſtendit ſpiritualium intellectuum ſplendorē in dictis ſcripturarū imperitis, quæ à plurimis cōtemnuntur. Beda. Moyſes & Helias quorum unum mortuum & alium in cœlis raptum legimus, futuram omnium ſanctorū gloriam ſignificat, qui uidelicet tempore iudicij, uel uiui in carne reperiēdi, uel ab olim guſtata morte reſuſcitandi & pariter ſunt regnaturi cum illo. Theo. Vel hoc ſignificat, quia in gloria uidebimus & legē & prophetas cum ipſo loquentes. i. quæ p eum fuerunt dicta p Moyſem & alios prophetas, tunc uidebimus eſſe cōſona rebus, & tunc audiemus uocē paternā. ſ. reuelantem. ſ. nobis filium patris, & dicentem, qm̄ hic eſt filius meus, obumbrāte nube. i. Spiritu ſancto, qui eſt ſapientiæ fons. Beda. Et notandum ſicut domino in Iordane baptizato, ſic & in monte clarificato totius ſanctæ Trinitatis myſterium declaratur, quia gloriam eius quam in baptiſmo credentes confitemur in reſurrectione uidentes collaudabimur. Nec fruſtra Spiritus ſanctus hic in lucida nube, illic apparuit in columba: quia cum ſimplici corde fidem quam præcepit ſeruat, tunc luce apertæ uiſionis quod crediderat contemplabitur. Cum autem fieret uox ſuper filium, inuentus eſt ipſe ſolus, quia cum manifeſtauerit ſeipſum electis, erit Deus omnia in omnibus, imò cum ſuis per omnia Chriſtus caput cū corpore ſplendebit.

Anagogica pulchra.

Et deſcendentibus illis de monte præcepit illis ne cuiquam quod uidiſſent, narrarent, niſi cum filius hominis à mortuis reſurrexerit. Et uerbum continuerunt apud ſe conquirentes ſi quid eſſet, cum à mortuis reſurrexerit: Et interrogabant eum dicentes. Quid ergo dicunt phariſæi, & ſcribæ, quia Heliam oportet uenire primum? Qui reſpondens, ait illis. Helias cum uenerit primo reſtituet omnia, & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, ut multa patiatur, & contemnatur. Sed dico uobis, quia & Helias uenit, & fecerunt illi quæcunque uoluerunt ſicut ſcriptum eſt de eo.

Orig. ſup. Matth. Poſt myſterium oſtenſum in monte deſcendentibus de mōte Diſcipulis pcepit, ut eius transfiguratio non manifeſtetur ante gloriā paſſionis & reſurrectionis ipſius, unde dicitur: Et de. il. de monte &c. Chry. Vbi non ſimpliciter ſilere iubet, ſed paſſionem inſinuans, cauſam inſinuat propter quam ſilere debebunt. Theo. Ne. ſ. homines ſcandalizentur, audientes de Chriſto tam glorioſa qui eum crucifixū erant uiſuri. Non igitur erat congruum talia de Chriſto dicere antequā pateretur; poſt reſurrectionem uero credibile uidebatur. Chry. Illi uero reſurrectionis myſterium ignorātes, uerbum quidem retinentes inuicē diſputabant. unde ſequitur: Et uerbum cōtinuerunt &c. Hie. Hoc quod proprie Marci eſt, id ſignificat, quia cum abſorpta fuerit mors in uictoriā, non erunt in memoria priora. ſequit̄, Et inter. eum di. Quid ergo dicunt &c. Chry. Intentio quidem Diſcipulorum ſuper hac interrogatione talis mihi eſſe uidetur. Nos quidem Heliam tecum uidimus, & prius te uidimus quàm Heliā, ſcribæ uero prius Heliam uenire docent, credimus itaq; eos mendacium protuliſſe. Beda. Vel ita æſtimabant Diſcipuli transformationem gloriæ hanc eſſe quam in monte uideranr, & dicunt. Si iam uenisti in gloria, quomodo præcurſor tuus nō apparet? maxime quia Heliā uiderant receſſiſſe. Chry. Quid autem ad hoc Chriſtus reſponderit, apparet per hoc qđ ſubditur. Qui reſpondens ait, Helias &c. In quo oſtēdit ꝙ Helias ueniet ante ſecundum aduentum. Scripturæ.n. duos aduentus Chriſti prænunciāt, unum .ſ. qui factus eſt, & alium qui uenturus eſt. Dominus autem ſecūdi aduentus Heliam aſſerit præcurſorem. Bed. Reſtituet autem omnia, utique illa quę Malachias oſtendit dicens. Ecce ego mittam uobis Heliā prophetam, ut cōuertat cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: reſtituet etiam

Transfiguratio quare occultatur

& hoc quod morti debet ac diu uiuẽdo diſtulit. Theo. Proponit autem hoc dominus ad reſiſtendum opinioni phariſæorũ, qui tenebãt quòd primi aduentus præcurſor erat Elias, quaſi ad inconueniens ducens. vnde ſubdit: Et quomodo ſcriptum eſt &c. Ac ſi dicat: Elias Theſbytes cum venerit pacificabit Iudæos & ad fidem adducet ipſos: ita vt ſit ſecundi aduentus præcurſor. Si ergo primi aduentus Elias eſt præcurſor, quomodo ſcriptum eſt ꝙ filius hominis debet pati? Ex his ergo duobus vnum erit, aut quòd non ſit primi aduentus Elias præcurſor, & ſcripturæ erunt veræ; aut ꝙ ſit præcurſor primi aduentus, & ſcripturæ non erunt veræ, quæ dicunt ꝙ oportet Chriſtum pati, cum Elias debeat omnia reſtituere, & nõ debeat eſſe Iudæus aliquis incredulus, ſed omnes credere debeant ad prædicationem eius quicunque audient eum. Beda. Vel ita & quomodo ſcriptũ eſt, ideſt quomodo de Chriſti paſſione multifariæ prophetæ multa ſcripſerunt, ſed & Elias cum venerit multa paſſurus eſt & contemnendus ab impiis. Chry. Sicut autem dominus ſecundi aduentus Eliam aſſeruit præcurſorem, ſic & conſequenter Ioannem eſſe præcurſorem primi aduentus. vnde ſubdit: Sed dico vobis, quia &c. Glo. Ioannem vocat Eliam, non quia Elias erat in perſona, ſed quia Eliæ miniſterium adimplebat: ſicut.n. ille præcurſor erit ſecundi aduẽtus, ſic iſte factus eſt primi. Theo. Erat etiam Ioannes redargutor & zelotes & heremita ut Elias; nõ tamen audierunt illum ſicut Eliam audient; nefario vero ludo eum occiderunt caput illius amputantes vnde ſequitur: Et fe.il.quæ vo.&c. Chry. Vel aliter: Interrogabant diſcipuli Ieſum, quomodo ſcriptum eſt pati filium hominis? Ad hoc autem quaſi reſpondens dicit: Sicut ad ſimilitudinem Eliæ Ioannes venit & ei mala intulerunt, ſic ſecundum ſcripturas oportet filium hominis pati.

Argumẽtum pulchrum.

Ioannis & Eliæ comparatio.

Et ueniens ad diſcipulos ſuos, uidit turbam magnam circa eos, & ſcribas conquerentes cum illis. Et confeſtim omnis populus uidens Ieſum ſtupefactus eſt, & expauerunt, et accurrentes ſalutabant eum. Et interrogauit eos. Quid inter uos conqueritis? Et reſpondens unus de turba, dixit. Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpũm mutum, qui ubicunque eum apprehenderit, allidit illum et ſpumat, & ſtridet dentibus ſuis, & areſcit. Et dixi diſcipulis tuis ut eiicerent illum et non potuerunt. Qui reſpõdens eis dixit. O generatio incredula quã diu apud uos ero? Quandiu uos patiar? Afferte illum ad me, & attulerunt eum. Et cum uidiſſet eũ, ſtatim ſpiritus conturbauit illum, & eliſus in terram, uolutabatur ſpumans. Et interrogauit patrem eius: Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait; ab infantia, & frequenter eum in ignẽ & in aquam miſit ut eum perderet, ſed ſi quis potes, adiuua nos, miſertus noſtri. Ieſus autem ait illi: Si potes credere, omnia poſſibilia ſunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri cum lachrymis aiebat: Credo domine; adiuua incredulitatẽ meam. Et cum uidiſſet Ieſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo dicens illi; Surde et mute ſpiritus; ego præcipio tibi, exi ab eo; & amplius ne introeas in eum. Et exclamans et multum diſcerpens eum, exiit ab eo, & factus eſt ſicut mortuus, ita ut multi dicerent, quia mortuus eſt. Ieſus autem tenens manum eius, eleuauit eum; & ſurrexit. Et cum introiſſet in domum, diſcipuli eius ſecreto interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere? & dixit illis: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio.

Theo. Poſtq̃ gloriam ſuam tribus diſcipulis in monte oſtenderat, reuertitur ad alios diſcipulos qui cum eo non aſcenderant in monte. vnde dicitur: Et ve. ad diſcipulos &c. Phariſæi namque captantes horam cum præſens non extiterat Chriſtus acceſſerũt vt ipſos ad ſe attraherent. Hiero. Non eſt autẽ homini requies ſub ſole, ſemper paruulos occidit inuidia: magnos percutiunt fulgura montes, alij diſcentes cum fide vt turbæ, alij inuidentes cum faſtu, vt ſcribæ, ad eccleſiam conueniunt: Sequitur: Et com.om.populus &c. Beda. Notandum in oĩbus locis diſtantiam mentis ſcribarum & turbæ. Scribæ.n. nihil deuotionis, fidei, humiliatis, & reuerentiæ ei exhibuiſſe narrantur, ſed veniente domino mox omnis turba ſtupefacta expauit, eumque ſalutans accurrit: vnde ſequitur. Et ac.ſa.eum. Theop. Affectabant.n. turbæ eum uidere, ita ut eum uenientem à longe ſalutarent. Quidam uerò dicunt quòd aſpectus eius ex trãſfiguratione ſpecioſior factus, turbam ad ſalutationem eius attrahebat. Hieronymus. Populus autem uidens ſtupefactus eſt & expauit, non

Scribarum obſtinatio.

diſcipuli

diſcipuli; quia non eſt timor in charitate, timor eſt ſeruorum, ſtupeſcere ſtultorum. Sequitur: Et int. eos: Quid inter uos con. Quid. ſ. dominus interrogat? ut confeſſio pariat ſalutẽ, & murmur cordis noſtri ſermonibus pijs ſoluatur. Beda. Poteſt uero (ni fallor) intelligi de hoc quæſtionem fuiſſe motam, quare ipſi cum eſſent diſcipuli Saluatoris ſanare dæmoniacum, quo in medio erat poſitus, nõ poſſent, quod ex ſequentibus poteſt cõuinci cum dicitur, & reſpõdens unus de tur. di. Magiſter, at. filiũ &c. Chry. Hunc hominem ſcriptura infirmum in fine oſtendit, ex hoc qđ Chriſtus dicit: O generatio incredula, & p. hoc qđ ſubdit: Si potes credere. Sed et ſi infidelitas eius occaſio extiterit dæmonem non pellendi, incuſat tñ diſcipulos. unde ſubditur: Et di. diſ. tuis &c. Vide autem iſtius inſipientiam. Ieſum in medio turbarum precatur diſcipulos incuſans: unde & dñs corã plebe multo magis hoc ei imputat non ſolum in perſonam eius accuſationem intendens, ſed in perſonam omnium Iudæorum: probabile. n. eſt multos præſentium ſcandalizatos, ea quę nõ conueniebant de diſcipulis cogitaſſe. unde ſequitur: Qui eis reſpondens dixit. O generatio incre. quan diu apud uos ero? quandiu uos patiar? In quo oſtendit, & mortem ſe deſiderare, & graue ei eſſe cum illis conuerſari. Beda. In tantum autem nõ eſt hoi iratus, ſed uitio, ut ſtatim intulerit; Afferte illũ ad me &c. Chry. Hoc aũt dominus permiſit propter patrem pueri, ut cum uexantem dæmonẽ uideret, ad fidem futuro miraculo traheretur. Theo. Permittit ẽt uexari puerum; ut ex hoc ſciremus dæmonis impietatem, qui occidiſſet eũ niſi fuiſſet à domino adiutus. Sequitur: Et inter. pa. eius, Quãtum temporis. &c. Beda. Erubeſcat Iulianus q dicere audet omnes homines abſq; peccati contagione naſci in carne tanquã innocentes per omnia, ut fuit Adam qñ creatus eſt. Quid. n. habuit iſte puer ut ab infantia dæmonio uexaretur acerbiſſimo, ſi nullo originalis peccati uinculo tenebatur? quia conſtat illum adhuc proprium non habere potuiſſe peccatum. Glo. Exprimit autẽ in uerbis ſuæ petitionis fidei defectum. unde ſubdit: Sed ſi quid potes &c. Cum. n. dicit; Si quid potes, manifeſtat ſe de eius

Dæmonis impietas.

potentia dubitare, quia uiderat filium ſuũ à diſcipulis Chriſti curatum non eſſe. Dicit autem, Miſertus noſtri, ut deſignaret miſeriam filij qui patiebatur, & patris qui compatiebatur. Sequitur; Ieſus autem ait illi. Si potes credere &c. Hiero. Libertatem arbitrij hoc indicat quod dicit; Si potes. Quæ autem ſunt omnia quæ poſſibilia ſunt credendi, niſi quæ in nomine Ieſu, ideſt ſalutis poſtulantur cum lachrymis? Beda. Aptum autem reſponſum dominus dedit petenti. Ipſe enim ait; Si quid potes, adiuua nos. Et dominus; Si potes inquit credere. At contra leproſus qui fideliter clamabat. Domine, ſi uis potes me mundare, congruum ſuæ fidei accepit reſponſum. Volo; mundare. Chryſo. Quod autem dicit tale eſt. Tanta eſt uirtutis apud me ſuperabundantia, ut nõ ſolum hoc poſſim, ſed & alios hoc faciam operari, quare ſi credideris, ut oportet, & hunc ipſe curare poteris, & alios multos. Sic ergo eum ad fidem reducebat, qui adhuc de infidelitate loquitur. unde ſequitur. Et continuo excla. pater &c. Sed ſi crediderat, dicens. Credo, quomodo ſubdit. Adiuua incredulitatem meam? Dicamus igitur quoniam multiplex eſt fides; introductoria ſcilicet, & perfecta. hic autem incipiens credere Saluatorem deprecabatur, ut apponeret reliquum ad uirtutem ſuam. Beda. Nemo enim repente fit ſummus, ſed in bona conuerſatione à minimis quiſque inchoat, ut ad magna perueniat. Alia namque ſunt uirtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Quia igitur per occultam inſpirationem gratiæ meritorum ſuorum gradibus fides creſcit, uno eodemque tempore is qui necdum perfecte crediderat, ſimul & credebat & incredulus erat. Hieronymus, Per hoc etiam monſtratur quòd credulitas noſtra infirma eſt, niſi innixa ſubſiſtat adiutorio ſubſidij Dei. Fides autem cum lachrymis optata uota capit, unde ſequitur, Et cum uidiſſet Ieſus concurrentem turbam, comminatus eſt ſpi. immundo, dicens illi. Surde & mute &c. Theo. Ideo autem cum uideret turbam concurrere, comminatus eſt ſpiritui immundo: nolebat enim coram turba curare, ut oſtentationem fugere doceret. Chryſoſtom. Quòd autem comminatur

Abũdantia uirtutis Chriſti.

& dicit:Ego tibi præcipio, diuinæ attribui
tur poteſtati. Quòd vero dicit non ſolum
Exi ab eo:ſed ēt amplius, noli introire in
eum:oſtendit quia ad reintrandum prom-
ptus erat, quia ille nōdum erat in fide per
fectus:ſed hoc dñi iuſſio inhibebat. Sequi
tur: Et excl.& multum.&c. Non.n.valuit
mortem diabolus imponere propter verę
vitæ aduentum. Beda. Quem autem hoſtis
impius morti ſimilē reddit, hunc pius Sal
uator piæ dextræ tactu ſaluauit. vnde ſe-
quitur: Ieſus autem te.manum &c. Ex quo
ſicut verum ſe eſſe Deum potentia ſaluan
di docuit, ita & verā ſe habuiſſe carnis na
turā more tactus humani declarauit. Ne-
gat nanque Manes inſanus veraciter eum
carne indutum fuiſſe, ſed ipſe cum tot lan
guentes ſuo tactu erexit, mundauit, illu-
minauit, hæreſim illius, antequam nata eſ
ſet damnauit. ſequit: Et cum int. in do.&c.
Chry. Timebant.n.ne forte collatam ſibi
gratiam amiſiſſent. recuperant.n.poteſta-
tem iam ſpirituum immundorum. Sequit:
Et di.il. Hoc genus &c. Theo. Scilicet lu
naticorum, vel ſimpliciter omnium dęmo
niorum genus. Oportet nanque ieiunare
Oratio perficitur. eum qui curari debet, & illum qui curat.
Sic.n.vera oratio perficitur, cum coniun-
gitur orationi ieiunium, quando non gra-
uatur qui orat ex ſumptione ciborum, ſed
ſobrius eſt. Beda. Myſticè autem dominus
ſurſum diſcipulis myſteria regni reſerat,
deorſum turbis peccata infidelitatis ex-
probrat, & ſpiritus malos ab his qui vexan
tur expellit. Nam carnales adhuc & inſi-
pientes confortat, docet, caſtigat, & perfe
ctionē liberius de æternis inſtruit. Theo.
Dæmon autē iſte ſurdus & mutus eſt; ſur-
dus, inquantum nō vult Dei ſermones au
dire; mutus vero, inquantū non vult alios,
quod concedens eſt, docere. Chry. Pecca
tor autem ſpumat ſtultitia, ſtridet iracun
dia, areſcit ignauia. Diſcerpit autem ſpiri
tus appropinquantem ad ſalutem & ſimili
ter quos in ventrem ſuum trahere deſide
rat, diſcerpit per terrores & dāna vt fecit
Iob. Beda. Sæpe.n.dum cōuerti ad Deum
poſt peccata conamur, maioribus nouiſq;
antiquus hoſtis nos pulſat inſidiis, quod
facit, ut uel odium uirtutis incutiat, uel
expulſionis ſuæ uindicet iniuriam. Greg.
10.mor. Velut mortuus autem oſtenditur,
qui à maligni ſpiritus poteſtate liberatur,
quia quiſquis iam terrena deſideria ſube-
git, uitam in ſe carnalis cōuerſationis ex-
tinguit. & modo mortuus apparet, quem
multi mortuū dicunt, quia qui ſpirituali-
ter uiuere neſciūt, eum qui carnalia bona
nō ſequitur, extinctum funditus arbitran
tur. Hie. Per hoc autem ꝗ ab infantia ve
xatus eſt, ſignificatur Gentilis populus, cu
ius à natiuitate creuit cultus inutilis ido-
lorum, vt ſtultè immolaret filios ſuos dæ
moniis. Vnde dicitur: Quòd in ignem &
aquā eum miſit. Alij.n. de gētibus ignem
uenerabantur, alij aquā. Beda. Vel in hoc
dæmoniaco ſignificatur qui originalis cul
pæ reatu aſtricti ueniunt in mundum rei,
ſecundum gratiam ſaluandi. Ignis autē ad
feruorem iracundiæ referendus eſt, aqua
ad uoluptates carnis quæ diſſoluere men-
tem per delicias ſolent. Non autem puero
qui uim patiebatur, ſed dæmoni qui infe-
rebat comminatus eſt, quia qui peccātem
emendare deſiderat, uitiū utiq; increpan-
do & execrando debet exterminare, ſed
hominem amando refouere. Hie. Imputat
autem dominus ſpiritui quod homini pręſtat, dicens: Surde & mute ſpiritus, quia il
le nunquā audiet nec loquetur, qđ pecca
tor penitens audit & loquitur. Exiens au
tē dæmon ab homine, nunquā reuertitur,
ſi homo cor ſuum ſeruauerit clauibus hu-
militatis & charitatis & oſtium obtinue-
rit immunitatis. Factus eſt homo ſanatus
uelut mortuus. Sanatis etenim dicit, Mor
tui eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum
Chriſto in Deo. Theo. Sed ſi Ieſus, ideſt
euangelicus ſermo teneat manum, ideſt
uirtutem actiuam, tunc à dæmone libera-
bimur. Vide ēt ꝗ primo Deus nos iuuat,
deinde requiritur à nobis ꝗ bonum opere
mur. Vnde dicitur ꝗ Ieſus eleuauit illum,
in quo oſtenditur Dei auxilium, & ſurre-
xit, in quo monſtratur hominis ſtudium.
Beda. Dum autem docet dominus Apoſto
los quō dæmon nequiſſimus debeat expel *Moralis expoſitio.*
li, omnes inſtituit ad uitā, ut.ſ. nouerimus
grauiora quæque uel immundorum ſpiri-
tuum, uel hominum tentamenta, ieiuniis
& orationibus eſſe ſuperanda. Iram quo-
que domini cum in ultionem ſcelerum no
ſtrorum fuerit accenſa, hoc remedio ſingu
lari poſſe placari. Ieiunium autem gene-
rale

ralc eſt nō ſolum ab eſcis, ſed & à cunctis illecebris abſtinere carnalibus, imò ab oībus vitiorum paſſionibus. Sic & oratio gñalis nō ſolum in uerbis eſt quibus diui nam clementiā inuocamus, uerum etiam in oībus quæ in obſequium noſtri cōditoris fidei deuotione gerimus, teſte Apoſtolo, qui ait: Sine intermiſſione orate. Hie. Vel ſtultitia quæ ad luxuriam carnis pertinet, ſanat. Ira & ignauia oratione depellit. Medicina cuiuſq; uulneris adhibenda eſt ei. Nō ſanat oculū, quod calcaneo adhibetur. Ieiunio paſſiones corporis, & oratione peſtes ſanandæ ſunt mentis.

Et inde profecti prætergrediebantur Galilæā, nec uolebant quenquam ſcire. Docebat autē diſcipulos ſuos, & dicebat illis: Quoniā filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eū, & occiſus, tertia die reſurget. At illi ignorabant uerbū, & timebant interrogare eū. Et uenerunt Capharnaū, qui cū domi eſſent interrogabāt eos. Quid in uia tractabatis? At illi tacebant. Siquidem in uia inter ſe diſputauerant, quis eorū maior eſſet. Et reſidēs uocauit 12. & ait illis: Si quis uult primus eſſe erit omnium nouiſſimus, & oīum miniſter. Et accipiēs puerū ſtatuit eū in medio eorū, quē cū complexus eſſet, ait illis: Quiſquis unū ex huiuſmodi pueris receperit in noīe meo, me recipit. Et quicunq; me ſuſceperit, nō me ſuſcipit, ſed eū qui miſit me.

Theop. Poſt miracula interponit dñs ſermone de paſſione, ne putaret̃ ꝗ inuoluntariè paſſus eſt. Vnde dr̃. Et in. pro. præter. Galilæam &c. Bed. Semper proſperis miſcet triſtitia, ut cū repente uenerint, non terreāt Apoſtolos, ſed præmeditatis animas ferāt: Theoph. Poſtq̃ uero dixerat qđ triſte erat, tunc adiungit quod lætificare dēt. Vñ ſequit̃; Et oc. ter. die re. ut diſceremus ex hoc ꝗ poſt anguſtias lætitiæ ſubſequunt̃. Sequit̃: At illi ign. uer. &c. Beda. Hæc ignorantia diſcipulorum, nō tam de tarditate ingenij, q̃ de amore naſcitur Saluatoris qui carnales adhuc & myſterij crucis ignari quem Deum uerum cognouerant, mortuum credere nequibant, & quia per figuras eum loquentem ſæpe audire conſueuerant, horrentes euentum mortis eius etiam in eis quæ de ſua traditione ac paſſione aperte loquebatur, figurate aliquid ſignificari uolebant. Sequitur; Et uenerunt Capharnaum Hier. Capharnaum dr̃ uilla conſolationis, & congruit interpretatio ad prædictam ſententiam qua dixerat; Et oc. ter. die reſur. Sequitur. Qui cum domi eſſent, interr. eos. Quid in uia tractabatis? at illi tacebant. Chry. Matthæus āt dicit ꝗ acceſſerunt ad Ieſum diſcipuli dicentes; Quiſputas maior eſt in regno cœlorum? Non. n. ab initio narrationem incepit, ſed tacuit de intelligentia ſaluatoris circa diſcipulorum cogitationes & dicta, quāuis poſſet intelligi ꝗ ea etiam quæ ſeorſum cogitabant aut dicebant, dicebant ad eum; qm̃ omnia erāt ei ita cognita, ac ſi ad eum dicta fuiſſent. Sequitur; Siquidem inter ſe in uia diſputauerant quis eſſet illorum maior. Lucas āt dicit ꝗ cogitatio intrauit in diſcipulos, quis eſſet illorum maior. Cogitationem. n. & intentionem eorum dñs ex illorum uerbis manifeſtauit ſecundum hiſtoriam euangelicam. Hiero. Recte antem in uia tractabant de principatu. Similis. n. eſt hæc tractatio loco. Principatus. n. ſicut ingreditur, ſic deſeritur; & quandiu tenetur labitur, & incertum eſt in qua manſione, id eſt, in qua die finiatur. Bed Inde autem ur̃ orta diſputatio diſcipulorum de primatu, quia uiderant Petrum Iacobum & Ioannem ſeorſum ductos in montem, ſecretumq́ne eis ibi aliquid eſſe creditum, ſed & Petro ſecundum Matth. claues regni cœlorum eſſe promiſſas. Videns autem diſcipulorum cogitationes dominus, curat deſyderium gloriæ humilitate ſanare, primatum non eſſe quærendum, & prius ſimplici humilitatis commonet imperio. unde ſequitur; Et reſidēs uoca. 12. & ait illis. Si quis &c. Hie. Vbi notandum quòd illi euntes diſputabant de principatu, ipſe ſedens docet humilitatem. Principes enim laborant, humiles quieſcunt. Chryſo. Appetebant quid diſcipuli honorem habere à domino, deſyderium etiam eis inerat, ut magnificarentur à Chriſto. quanto enim quis maior eſt, tāto maioribus honoribus dignus exiſtit. propter hoc non eorum deſyderium impediuit, ſed humilitatem introduxit. Theoph. Non enim uult ut uſurpemus nobis primatus, ſed per humilitatem altitudinem conſequamur. Mox autem monet eos innocentiæ pueriliſ exemplo. unde ſequitur: Et ac. puerum &c. Chryſoſto. Ipſo

Tarditas diſcipulorū.

Perſuaſio humilitatis.

uiſu eis perſuadens humiles eſſe & ſimplices. Etenim ab inuidia & vana gloria paruulus mundus exiſtit, & à concupiſcendo primatum. Non ſolum autem ait ſi tales efficiamini, mercedem magnam accipietis, ſed etſi alios tales honorabitis ꝑ me unde ſequitur. Quem cum con. eſſet, ait illis. Quiſquis &c. Bed. In quo uel ſimpliciter pauperes Chriſti ab his qui uolunt eſſe maiores, pro eius oſtendit honore recipiendos, uel in malitia paruulos eſſe ſuadet, ut ſimplicitatem ſine arrogantia, charitatem ſine inuidia, deuotionem ſine iracundia conſeruent. Quod aũt cõplectitur

Pueri ſignificantur

puerum, ſignificat humiles ſuo dignos eſſe complexu ac dilectione. Addidit aũt. In nomine meo, ut formam uirtutis quam natura duce puer obſeruat, ipſi pro nomine Chriſti rõnis induſtria ſequantur. Sed quia in ſe pueris recipi docebat, ne putaretur hoc eſſe ſolum quod uidebatur, ſubiunxit Et quicunque me ſuſceperit &c. Talem ſe utiq; ac tantum credi uolens, qualis & quantus eſt pater. Theoph. Vide quantum ualet humilitas, patris nanque & filij inhabitationem meretur, & etiam Spiritus ſancti.

Reſpondit illi Ioannes, dicens Magiſter uidimus quendã in nõie tuo eijcientem dæmonia, qui nõ ſequitur nos, & prohibuimus eũ. Ieſus autem ait, Nolite prohibere eũ. Nemo eſt .n. qui faciat uirtutem in nomine meo, & poſſit cito male loqui de me. Qui .n. non eſt aduerſus uos pro uobis eſt. Quiſquis .n. potum dederis uobis calicem aquæ frigidæ in nomine meo (quia Chriſti eſtis) amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. Et quiſquis ſcandalizauerit unum ex his puſillis credentibus in me, bonum eſt ei magis ſi circundaretur mola aſinaria collo eius, & in mari mitteretur.

Aug. Ioãnes præcipua deuotione dñm amans excludendum beneficio putauit eũ qui non recte utatur officio. Vñ dr; Rñdit illi Ioannes dicens: Magiſter &c. Chry. Multi .n. credentium charismata receperunt, nec tñ cum Chriſto erant, qualis erat hic qui dæmones eijciebat. non .n. omnes ad omnia ordinate ſe habebant. Alii .n.

Increduli fecere ſigna in nomine Ieſu.

erant puræ uitæ, fidem autem tam perfectè non habebant, alii uero econtrario. Theo. Vel etiam quidam increduli uidentes nomen Ieſu uirtuoſum, dicebant & ipſi hoc nomen, & ſigna faciebant, licet diuina gratia eſſent indigni. Volebat .n. dñs etiam per indignos nomen ſuum ampliare Chry. Non autem zelo, ſeu inuidia motus Ioannes prohibebat illum qui dæmones expellebat, ſed uolebat ꝙ omnes qui nomen dñi inuocabant, ſequerentur Chriſtum, & eſſent cum diſcipulis unum. Sed dñs per hos qui miracula faciũt, licet ſint indigni, alios prouocat ad fidem & ipſoſmet per hanc ineffabilem gratiam inducit, ut fiant meliores. Vnde ſequitur; Ieſus aũt ait, Nolite &c. Beda. In quo docet neminem à bono quod ex parte hꝫt eſſe arcendum, ſed ad hoc potius quod nondum habet eſſe prouocandum. Chry. Decenter aũt eũ nõ eſſe prohibendum oſtendit conſequenter dicens. Nemo eſt .n. qui fa. uirtutem &c. Hoc aũt dicit ꝑꝑ eos qui in hæreſim ceciderunt, quales erant Simõ & Menander & Cherinthus, neq; .n. illi in nõie Chriſti miracula faciebant, ſed deceptionibus quibuſdam facere uidebantur. Iſti uero etſi non ſequuntur nos, non tñ contra nos aliquid firmiter dicere ualebunt, eo ꝙ honorant in operando uirtutes nomen meum. Theoph. Qualiter .n. male de me loquetur qui ex nomine meo occaſionem gloriæ habet, & per hoc ꝙ ipſum inuocat miracula operatur? Sequitur: Qui .n. nõ eſt aduer. uos &c. Aug. de con. euan. Videndum eſt ne hoc illi ſententiæ dñi uideatur contrarium, vbi ait. Qui mecum non eſt, aduerſum me eſt, an hoc intereſſe aliquis dicit. quia hic diſcipulis ait, Qui .n. nõ eſt adu. uos, pro uob. eſt. Ibi aũt de ſe ipſo locutus eſt; Qui mecũ nõ eſt aduerſum me eſt. quaſi non poſſit cum illo non eſſe, qui diſcipulis eius tãquam membris eius ſociatur. Alioquin quõ uerum erit, Qui uos recipit, me recipit? Aut poteſt ẽt nõ eſſe aduerſus eũ, qui fuerit aduerſus diſcipulos ſuos? nam ubi erit illud, Qui uos ſpernit, me ſpernit? Sed nimirũ hoc uult intelligi tantum cum illo nõ eſſe aliquem, inquantum eſt aduerſus illum; & cum illo eſſe, inquantum cum illo eſt. Exẽpli gratia, Sicut iſte qui in nomine Chriſti uirtutes faciebat, & in ſocietate diſcipulorum non erat, inquantum operabatur uirtutes in illo nomine, in tantum cum ipſis erat, & aduerſus eos nõ erat, In quantum uero eorum ſocietati non adhærebat,

Conſenſus euangelicus.

rebat, in tantum tum ipſis non erat, & aduerſus eos erat. Sed quia illi hoc eum facere prohibuerunt in quo cum ipſis erat, dixit eis dominus: Noli. prohibe. Illud .n. prohibere debuerunt, quod extra eorum erat ſocietatem, vt illi vnitatem eccleſiæ ſuaderent, nō illud in quo cum illis erat: nomen .ſ. magiſtri & dñi eorū in expulſione dæmonū cōmendans, ſicut eccleſia catolica facit, nō improbans in hæreticis ſacramenta cōia, ſed diuiſionem, uel aliquā aduerſam paci ueritatiq; ſcīam. In hoc .n. aduerſus nos ſunt. Chryſ. Vel aliter Hoc dr̄ de credentibus in eū, qui tñ ipſum non ſequuntur ꝑꝑ uitæ laxationem. Illud autem de dæmonibus dr̄, qui à Deo oēs ſtudent ſeparare, & congregationem eius diſpergere. Sequitur: Quiſquis .n. potū ded, &c. Theo. Quaſi d. Non ſolū hunc qui in nomine meo miracula operatur nō prohibeo, ſed & quiſquis minimū quid dederit uobis propter nomen meum, & receperit nos ꝑꝑ me, non ꝑꝑ humanam gratiam & mundanā, nō perdet mercedem ſuā. Aug. de con. euan. Vnde oſtendit ꝙ ille de quo Ioānes ſuggeſſerat, nō ita ſeparabatur ad ſocietate diſcipulorū, ut eam tāquàm hæreticus improbaret, ſed ſicut ſolent hoīes nondū audere Chriſti ſuſcipere ſacramēta, & tamen nomini fauere chriſtiano, ita ut chriſtianos ēt ſuſcipiant, & non ob aliud niſi ꝙ Chriſtiani ſunt, obſequuntur: de quibus dicit ꝙ non perdent mercedē ſuam, nō quia iam tuti atque ſecuri ſibi debeant uideri ex hac beniuolentia, quā erga Chriſtianos hñt, ēt ſi Chriſti baptiſmo nō abluantur nec unitati eius incorporentur: ſed quia ita iam Dei miſericordia gubernetur, ut ad ea quoque perueniant, ad quæ ita ſecuri de hoc ſeculo abſcedant. Chry. Et ne quis paupertatem alleget, ponit illud quo non cōtingit egere .ſ. calicem aquæ frigidę, pro quo etiam cōſequetur mercedem. non .n. pretium dati, ſed dignitas recipientium & affectus dantium facit opus dignum mercede. Nō ſolum autem recipiendos diſcipulos uerbo oſtendit ex mercede quam aliquis ſequitur: ſed etiam quia retrahitur à tormēto. Sequitur, Et quiſ. ſcan. unum ex his &c. q. d. Si qui uos propter me honorant mercedem habent, ſic & inhonorantes, id eſt ſcandalizantes ultimam accipient ultionē. Ex manifeſtis autem nobis tormentū deſcribit intolerabile faciens mentionē molæ & ſubmerſionis, & nō ait, mola ſuſpendatur in collo, ſed bonum eſt ei hoc ſuſtinere; demōſtrans qm̄ eum grauius aliquod malū expectat. Puſillos aūt in ſe credentes dicit eos, qui inuocant nomē eius, nō ſolum ſequentes etiam eos qui calicē frigidum offerunt, & non operantur alia maiora Iſtorum autem neminem uult ſcādalizari neq; ſupplantari. Hoc .n. eſt prohibere nomen eius inuocare. Beda. Recte autem qui ſcandalizari pōt, puſillus appellatur; qui .n. magnus eſt, quodcunq; paſſus fuerit nō declinat à fide; qui autē puſillus eſt aīo & paruus, occaſiones quærit quo ſcandalizetur. propterea oportet nos maxime his conſulere qui parui ſunt in fide, ne occaſione noſtri offendantur & recedant à fide, ac decidant à ſalute. Greg. ſuper Ezec. Notandum tamen ꝙ in noſtro bono opere aliqñ cauendum eſt ſcandalū proximi, aliqñ autem pro nihilo contemnendum, inquantum .n. ſine peccato poſſumus, uitare proximi ſcandalum debemus. Si autem de ueritate ſcandalum ponitur, utilius permittitur ſcandalum naſci, q̄ ueritas relinquatur. Grego. io pa. Myſtice āt in mola aſinaria ſecularis uitæ circuitus ac labor exprimitur & per profundū maris extrema damnatio deſignatur. Qui ergo ad ſanctitatis ſpeciem deductus, uel uerbo cæteros deſtruit uel exemplo, melius profecto erat ut hunc ad mortem ſub exteriore habitu terrena acta conſtringerent, q̄ ſacra officia in culpa cæteris imitabilem demonſtrarent: quia nimirum ſi ſolus caderet utrunque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret.

Conſenſus Euāgelicus.

Scandalum duplex.

Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam. Bonum eſt tibi debilem introire in uitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi uermis eorum nō moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illū. Bonum eſt tibi claudum introire in uitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum. Bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi uermis eo-

rum non moritur & ignis non extinguitur. Omnis
n.igne ſalietur & oĩs uictima ſale ſalietur. Bonũ
eſt ſal. Quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud cõ
dietis? Habete ĩ uobis ſal, & pacẽ habete ĩter uos.
Bed. Quia ſupra docuerat dominus ne
ſcandalizaremus eos qui credunt in eum,
nunc conſequenter admonet quantum ca
uere debeamus eos qui ſcãdalizare nos.i.
verbo vel exẽplo ſuo ad ruinã peccati pro
pellere certant. vnde dicit: Et ſi ſcã.te &c.
Chry. Non de membris hoc dicit, ſed de
propinquis amicis, quos quantũ ad neceſ-
ſaria in membrorum ordine nos habemus.
Nihil.n. tam nociuum, ut pernicioſa ſocie
tas. Bed. Manum quippe noſtram appellat
neceſſarium amicum, cuius auxilio quoti
diano opus habemus. ſed ſi talis nos læde
re in cauſa animæ voluerit, excludendus
ęſt à noſtra ſocietate: ne ſi cum perdito in
hac uita partẽ habere uolumus, ſimul in
futuro cum illo pereamus. unde ſequitur:
Bonum eſt tibi debilem &c. Glo. Debilem
dicit, adiutorio alicuius amici priuatum.
Nam melius eſt abſq; amico ire in uitam,
q̃ cum eo ire in gehennam. Hiero: Vel ali
ter; Bonum eſt tibi debilem ingredi in ui-
tam, id eſt ſine cupito principatu, q̃ duas
manus habentem. Duę manus principatus
ſunt humilitas & ſuperbia; abſcinde ſuper
biam, tenens humilem principatum. Chr.
Deinde teſtimonium propheticum ex Eſa
ia propheta inducit, dicens: Vbi uer. eo.
non mo. & ig. non ex. Non de ſenſibili uer
me hoc dicit, ſed uermem conſcientiam
uocat mordentem animam, q; non ſit ope
rata bonum. Vnuſquiſque.n. ſui ipſius ac-
cuſator fiet, rememorans quæ geſſit in vi
ta mortali, & ſic eorum uermis immorta-
lis permanet. Bed. Sicut autem uermis eſt
dolor interius accuſans, ſic ignis eſt pœna
extrinſecus ſæuiens. Vel in uerme putre-
dinem gehennæ ſicut in igne ardorem de
ſignat. Augu. 21. de ci. Dei. Vtrunque autẽ
horum, ignem ſcilicet ac uermem, qui uo
lunt ad animæ pœnas non ad corporis per
tinere, dicunt etiam dolore uri animæ ſe
ro ac infructuoſe pœnitentis, eos qui fue-
rint à regno Dei ſeparati. Et ideo ignem
pro iſto dolore urente non congrue im-
poni poſſe contendunt, ſecundum illud
apoſtoli: Qui ſcandalizatur, & ego non
uror? Eundem etiam uermem putant in-
telligendam eſſe, ſecundum illud: Sicut
tinea ueſtimentũ & uermis lignum ſic mę
ror excruciat cor uiri: qui ſi pœnas & aiæ
& corporis in illo ſupplicio futuras eſſe
non dubitant, igne uiri corpus, aĩam uero
rodi quodammodo uerme mœroris affir-
mant. Quod etſi credibilius dr, quia uti- *Nota*
que abſurdum eſt ibi dolorem aut corpo- *uerba.*
ris aut animæ defuturum. Ego tamen faci
lius æſtimo ut ad corpus vtrunque dicam
pertinere q̃ neutrum, & ideo tacitum eſſe
in iſtis diuinæ ſcripturæ uerbis animi do-
lorem: quia conſequens eſſe intelligitur
ut corpore dolente aĩus quoq; crucietur.
Eligat ergo quiſq; quod placet, aut ignem
tribuere corpori, animæ uermem; hoc pro
prie, illud tropicè; aut utrunq; proprie cor
pori. Poſſunt.n. animalia & in ignibus ui-
uere, in uſtione ſine cõſumptione, in dolo
re ſine morte per miraculum potentiſſimi
creatoris. Sequitur: Et ſi pes &c. Beda. Pes
amicus dr pp miniſterium diſcurſus quaſi
in noſtris uſibus accommodatus. Sequit;
Quòd ſi oculus &c. Oculus dr amicus uti
lis atq; ſolicitus & acutus ad perſpicien-
dum. Aug. de con. euan. Hic profectò ap-
paret. q; illi qui nomine Chriſti ſunt de-
uoti & priuſquam Chriſtianorum nume-
ro ſocientur, utiliores ſunt q̃ hi qui cum
iã Chriſtiani appellentur & Chriſtianis
ſacramentis imbuti ſunt, talia ſuadent, ut
quibus ea perſuaſerint, ſecum in æternam
pęnam pertrahant: quos membrorum cor
poralium noĩe tanquã manum uel oculũ
ſcandalizãtẽ iubet erui à corpore, hoc eſt
ab ipſa unitatis ſocietate: ut ſine his po-
tius ueniatur ad uitã, q̃ cum eis eatur in
gehennam. Hoc ipſo aũt ſeparantur, à qui-
bus ſeparantur; q; eis mala ſuadentibus,
hoc eſt ſcandalizantibus nõ cõſentiunt. Et
ſi quidẽ oĩbus bonis cum quibus eis noti-
tia eſt de hac peruerſitate inoteſcunt, ab
omni penitus ſocietate atque ab ipſa diui
norum ſacramentorum participatione ſe
parentur. Si autem quibuſdam ita noti
ſunt, pluribus autem iſta eorũ eſt ignota
peruerſitas, ita tolerandi ſunt, ut neque il
lis ad iniquitatis cõionem conſentiatur,
neque propter illos bonorum ſocietas de
feratur. Beda. Quia uero dñs tertio men-
tionem uermis & ignis fecerat, ut hoc ua
leamus euitare tormẽtum, ſubdit: Omnis
enim

enim igne ſalietur. Fœtor.n.uermium de corruptione ſolet naſci carnis & ſanguinis, ideoque caro recens ſale conditur, ut exiccato humore ſanguineo uermeſcere nequeat. Et quidem quod ſale ſalitur, uermis putredinem arcet; quod uero igne ſalitur.i.ignibus ſale aſperſis reconditur, non ſolum uermes abiicit, ſed ipſam quoque carnem cōſumit. Caro ergo & ſanguis uermes creat, quia delectatio carnalis cui cōdimentum continentiæ non reſiſtit, pœnā luxurioſis generat æternam: cuius fœtorē quiſquis uitare deſiderat, & corpus ſale continentiæ, & mentem ſtudeat condimento ſapientiæ ab erroris & uitiorum labe caſtigare. Sal.n. dulcedinē ſapientiæ, ignis Spiritus ſancti gratiam deſignat. Dicit ergo: Omnis igne ſalietur, quia oīs electus ſapientia ſpirituali debet à corruptione cōcupiſcentiæ carnalis expurgari. Vel ignis eſt tribulationis, quo patiētia fidelium vt perfectum opus habere poſſint, exercetur. Chryſo. Simile autem eſt huic quod dicit apoſtolus: Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Poſtea à Leuitico teſtimonium introducit di. Et omnis uictima ſalietur. Hie. Victima domini eſt genus humanū, quod hic ratione ſapientiæ ſalitur, dum corruptio ſanguinis, cuſtodia putredinis, & mater uermium cōſumetur, & illic purgatorio igne examinabitur. Beda. Poſſumus & ita intelligere, q altare Dei ſit cor electorum, hoſtiæ uero & ſacrificia in hoc altari offerenda, bona ſunt opera fidelium. In omnibus autem ſacrificiis ſal debet offerri, quia nullū eſt opus bonū quod non ſal ſapientiæ ab omni corruptione uanæ laudis, cæteriſq; paruis ſiue ſuperfluis cogitationibus expurgat. Chry. Vel hoc dicitur, quia omne munus uictimæ noſtræ quæ eſt ſecundum orationem & proximi ſubuentionē ſalitur igne diuino, de quo dicitur. Ignem ueni mittere in terrā, de quo ſubditur, Bonū eſt ſal.i.ignis dilectionis. Quòd ſi ſal inſul.fue.i.ſeipſo priuatum & propria qualitate per quam dicitur bonū, in quo illud condieris? Sunt.n.ſal habentes, qui.ſ.habent gratiæ plenitudinem, & ſunt ſales, ſal non habentes: qui.n.nō ſunt pacifici, ſal ſunt inſulſum. Beda. Vel bonū eſt ſal, Dei uerbum audire frequentius, & ſale patiētiæ ſpiritualis cordis arcana condire. Theo. Sicut.n.ſal carnes conſeruat, & uermes in eas non ſinit generare, ſic & ſermo doctoris, ſi deſiccatiuus erit, carnales homines conſtringit, & in eis inextinguibilem uermem nō ſinit generari. Si uero ſit inſulſus, ideſt ſi uirtutem deſiccatiuam & conſeruatiuam non habeat, in quo condietur? Chry. Vel ſecundum Matthæū Diſcipuli Chriſti ſunt ſal q totum orbem cōſeruant, reſiſtentes putredini quæ eſt ab idolatria, & fornicatione peccatorum, poteſt etiam intelligi q unuſquiſque noſtrum habeat tantum ſalis, quātum capax eſt Dei gratiarum. vnde, & Apoſtolus coniungit gratiam ſali dicens: Sermo ueſter ſit in gratia ſale conditus. Sal etiam eſt dominus Ieſus Chriſtus, qui fuit ſufficiens totam terram conſeruare, & multos in terra fecit ſales; quorū ſi aliqui marceſcant (poſſibile eſt.n.& bonos in putredinem tranſmutari) dignū eſt ut foras mittantur. Hie. Vel aliter: Sal inſulſum eſt qui amat principatum, & increpare non audet. unde ſequitur. Habete in uo. ſal, &c. Vt.ſ. ſal ſedinem correptionis amor proximi tēperet, & dilectionē proximi ſal iuſtitiæ condiat. Greg ſuper Ezec. Vel hoc dicitur contra quoſdam quos dum maior conſcientia erigit, à cæterorum ſocietate diſiūgit, & quo plus ſapiunt, à concordiæ uirtute reſipiſcunt. Greg. in paſto. Qui etiam loqui ſapiēter nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientium unitas confundatur; ne dum ſapiens uideri deſiderat, unitatis compagem inſipienter abſcindat. Theo. Vel qui cōſtringit ſe uinculos dilectionis ad proximum, hic ſalem habet, & ex hoc pacem cum fratre ſuo. Aug. de con. euan. Hæc Marcus dominum locutum fuiſſe cōtextim commemorat, & aliqua poſuit quę nullus alius euangeliſtarum poſuit. Alia uero quæ Matthæus quoque poſuit, & aliqua quæ Matthæus & Lucas. ſed illi ex aliis occaſionibus, & in alio rerum ordine; unde mihi uidetur etiam hoc in loco dominum dixiſſe quæ aliis locis dixit, quia ſatis pertinebant ad hanc ipſam eius ſententiam, qua uetuit prohiberi uirtutes in nomine ſuo fieri, etiam ab illo qui cum Diſcipulis eum non ſequebantur.

Vnde putreſcit caro.

Sal in ſacrificiis quid ſit.

Conſenſus euangelicus.

CAPVT X.

ET inde exurgens, uenit in fines Iudeæ ultra Iordanem & conueniunt iterum turbæ ad eum: & ſicut conſueuerat, iterum docebat illos. Et accedentes phariſæi, interrogabant eum, ſi licet uiro uxorem dimittere, tentantes eum. At ille reſpondens, dixit eis: Quid uobis præcepit Moyſes? Qui dixerunt: Moyſes permiſit libellum repudii ſcribere & dimittere. Quibus reſpondens Ieſus, ait. Ad duritiam cordis ueſtri ſcripſit uobis præceptũ iſtud. Ab initio autem creaturæ, maſculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit ad uxorem ſuam & erunt duo in carne una. Itaque iam non ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus coniunxit homo non ſeparet. Et in domo iterum diſcipuli eius de eodem interrogauerunt eum. Et ait illis: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium cõmittit ſuper eam. Et ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alii nupſerit, mœchatur.

Beda. Hucuſq; Marcus ea narrauit de dño quæ in Galilæa fecit, & docuit. Hic incipit enarrare quæ in Iudæa fecit & docuit ſiue paſſus eſt, & primo quidem trans Iordanem ad orientem. Et hoc eſt quod dicitur: Et inde exurgens &c. Deinde etiam citra Iordanem quando uenit Hierico, Bethaniã, & Hieroſol. Et cum omnis Iudæorum prouincia generaliter ad diſtinctionem aliarum gentium Iudæa ſit dicta, ſpecialius tamen meridiana eius plaga appellabatur Iudæa ad diſtinctionem Samariæ, Galilææ, Decapolis, & cæterarum in eadẽ prouincia regionum. Theo. Viſitat autem regionem Iudææ, quam ſæpe propter Iudæorum æmulationẽ reliquerat, quia paſſio in ea erat futura: non tamen aſcendit tunc Hieroſol. ſed Iudææ confinia, ut turbæ non malitioſæ proficerent. Hieroſolyma .n. erat operatrix oĩs nequitiæ ob malitiam Iudæorum. unde ſequitur: Et conueniunt &c. Beda. Notanda eſt mentium diſtantia in turbis & phariſæis. Hæ conueniunt ut doceãtur, & ſui ſanentur infirmi, ſicut Matthæus cõmemorat; illi accedunt, ut Saluatorem tentando decipiant. unde ſequitur: Et accedẽtes phariſæi &c. Theo. Accedunt quidem non deſerentes eum ne turbæ in eum crederent, ſed continuè accedentes credebant eum in dubitationem inducere, & eum per interrogationes confundere. Propoſuerunt autem ei quæſtionem ex utraq; parte præcipitium habentem, vt ſi dicat ꝙ licet viro vxorem dimittere, vel non licet, accuſarent ipſum contradicentes eidem ex dogmatibus Moyſi. Chriſtus igitur ſapientia ipſa reſpõdit eis reſponſionem illorum laqueos fugiẽtem. Chry. Interrogatus .n. ſi licet non ſtatim reſpondit, non licet, ne tumultuentur, ſed primo eis legis ſententiam voluit reſpondere; vt quod eum dicere oportebat, hoc illi reſpõderent. vnde ſequitur: At ille reſ. ait. Quid vobis præce. Moyſes. Sequitur: Qui dixerũt Moyſes permiſit libellum repudij ſcribere & dimittere. Proponunt quidem Moyſen hoc dixiſſe, aut ꝓpter interrogationem Saluatoris, aut volentes in eũ virorum multitudinem incitare. Etenim hoc Iudæis erat indifferens, & omnes hoc operabantur tanq̃ à lege permiſſum. Aug. de con. euan. Nihil autem ad rei veritatẽ intereſt, utrum domino ſeparationem prohibenti, & ſententiã ſuam de lege firmanti ipſi turbæ, vt Matthæus narrat, intulerint quæſtionẽ de libello repudij per eundem Moyſen ſibi permiſſo, an hoc quidem illi de præcepto Moyſi illos interroganti reſponderint, vt Marcus hic dicit. Nam & voluntas eius ita ſe habebat, vt nõ eis redderet rationem, cur illud Moyſes permiſerit, niſi prius ipſi hoc commemoraſſent. Cum ergo uoluntas loquentiũ cui debent uerba ſeruire ab euangeliſta utroq; monſtrata ſit, nihil intereſt iam, licet diuerſus inter ambos fuerit modus narrandi. Poteſt etiam hoc intelligi, ꝙ ſicut dicit Marcus, prius eos de vxore dimittenda interrogantes, dñs uiciſſim interrogat, quid eis præcepit Moyſes, qui cũ reſpõdiſſent Moyſen permiſiſſe libellum repudij ſcribere & dimittere, reſpondit eis de ipſa lege ꝑ Moyſen data, q̃mo Deus inſtituerit coniugium maſculi & fœminæ, dicens ea q̃ ponit Matthæus, quibus auditis illi id quod ei primo interroganti reſponderant, repetierũt dicentes. Quid ergo mandauit Moyſes? Auguſt. contra Fauſt. Nolebat autem dimitti uxorem à uiro qui hanc interpoſuit

moram,

morã, ut in diſſidium animus præceps libelli cõſcriptione refractus abſiſteret, præſertim, quia ut perhibent, apud hebræos ſcribere literas hebræas nulli fas erat niſi ſolis ſcribis. *Mos hebræorũ.* Ad hos igitur quos oportere eſſe prudentes legis interpretes, & iuſtos diſſidii diſſuaſores, lex mittere uoluit eũ quem iuſſit libellũ dare repudij ſi dimiſiſſet uxorem. Non.n. poterat ei ſcribi libellus niſi ab ipſis quem per hanc occaſionẽ & neceſſitatem uenientem quodammodo in manus ſuas bono conſilio regerent, atque inter ipſum & uxorem pacificè agendo dilectionem, cõcordiamque ſuaderẽt ꝗ ſi tantum intercideret odium ut extingui emendariq; nõ poſſet, tũc utiq; ſcriberetur libellus, quia fruſtra non dimitteret quam odiſſet, ut ad debitam cõiugio charitatem nulla prudentium ſuaſione reuocaretur. propter hoc ſubditur. Quibus re. Ie. ait. Ad dur. cor. ueſtri ſer. uo. præ. iſtud magna.n. duritia erat, quæ nec per libelli interpoſitionem, ubi diſſuadendi locus iuſtis & prudentibus tribuebatur, ſolui uel flecti poſſet ad recipiendam uel reuocandam coniugii charitatem. Chry. Vel dr: Ad du. cor. ueſtri, quia ſi anima fuerit purgata deſyderiis & ira, poſſibile eſt mulierem nequiſſimam tolerare. Multiplicatis autem in anima paſſionibus prædictis, multa mala contingent circa odioſum cõnubium. ſic igitur ab incuſatione eorum Moyſen eripit qui dederat legem, & totũ in eorum caput conuertit. Sed quia graue erat quod dictũ eſt, ſtatim ad antiquam legem ſermonem reducit; dicens. Ab ini. ãt creaturæ maſculum & fœ. fecit eos Deus. Beda. Non ait maſculum & fœminas; qđ ex priorum repudio quærebatur, ſed maſculum & fœminam, ut unius coniugis cõſortio necterentur. Chry. Si autem uoluiſſet hanc quidem dimitti & alteram introduci, creaſſet plurimas mulieres. Nec ſolum homini Deus mulierem cõiunxit, ſed & relinquere parentes præcipit, & mulieri adhærere. unde ſequitur: Et dixit. ſ. Deus per Adam; Propter hoc re. ho. pa. ſu & ma. ſu. & adhære. ad uxo. ſuam. *Vis uerborum.* Ex ipſo modo locutionis inſeparabilitatem matrimonii demonſtrans, quia dicit, Adhærebit. Beda. Et ſimiliter quia dicit, adhærebit ad uxorem ſuam, non ad uxores. Sequitur: Et erunt duo in carne vna. Chry. id eſt, ex una radice facti, in unum corpus conueniunt. Sequitur: Itaque iam nõ ſunt duo, ſed una caro. Bed. Primum igitur nuptiarum eſt, ex duabus unam carnẽ fieri: Caſtitas iuncta ſpiritui, unus efficitur ſpiritus. Chry. Poſt hæc terribile faciens argumentum non dixit, ne diuidatis, ſed cõcluſit: Quos ergo Deus coniunxit, homo nõ ſeparet. Augu. con. Fau. Ecce Iudæi ex libris Moyſi conuincuntur, non eſſe uxorem dimittendam, qui ſecundum uoluntãtem legis Moyſi arbitrantur ſe facere, cũ dimitterent. Similiter & illud hinc cum ipſo Chriſto atteſtãte cognoſcimus Deũ feciſſe & cõiunxiſſe maſculũ & fœminam, quod Manichæi negando dãnantur, non iam Moyſi libris, ſed Chriſti Euangelio reſiſtentes. Beda. Quod ergo Deus con unam faciẽdo carnem uiri & fœminæ; hoc homo nõ poteſt ſeparare, ſed ſolus Deus. Homo ſeparat, qñ pp deſyderium ſecundæ uxoris primã dimittimus. *Manichæorum error.* Deus ſeparat, qñ ex conſenſu propter ſeruitutem Dei ſic habemus uxores, quaſi non habentes. Chry. Si autem duo, quos Deus coniũxit ſeparari non dẽt: multo magis eccleſiam quam Deus Chriſto coniunxit ab eo non conuenit ſeparare. Theo. Quia uero ſcandalizabantur diſcipuli tanquam ex prædictis nõ plenè eis fuerit ſatisfactum, pp hoc.n. iterum interrogant. vnde ſequitur; Et ite. in do. diſcipuli eius de eodem inter. eum. Hie. Secunda interrogatio ab Apoſtolis iterũ dicta eſt, quia de eadem re, de qua phariſæi eum interrogauerũt; ideſt de coniugii ſtatu & hoc proprie. Iterata.n. uerbi ſñia, non faſtidium ſed eſuriem, & ſitim præſtat. vñ qui me comedũt adhuc eſurient; & qui me bibũt, adhuc ſitient. Melliflua.n. ſapientiæ eloquia guſtata, diligentibus multimodũ ſaporẽ reddunt. vnde dñs iterato diſcipulos inſtruit. nã ſequitur; Et dixit illis, Quicunq; di. vxo. ſuam & al. duxe. adul. con. ſuper eã. Chry. Adulterium vocat nõ cũ ſua ſimul eſſe. Non.n. eſt ſua quam accepit, prima derelicta: & propter hoc committit adulterium ſuper eam, id eſt, ſuper ſecundam quam introducit Idem autẽ eſt & de muliere. unde ſequitur: Et ſi uxor di. uirum ſuum, & alii nup. mœchatur. Non.n. alteri

ut

ut proprio uiro poteſt coniungi, ſi proprium derelinquat. Et quidē lex prohibuit adulterium manifeſtum, ſed Saluator hoc non manifeſtum, neq; ab omnibus notum, natura tamen contrarium. Beda. In Matthæo uero ſcriptum eſt plenius: Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem. Vna ergo ſolummodo carnalis eſt cauſa, fornicatio. Vna ſpiritualis, timor Dei, ut uxor dimittatur ſicut multi religionis cauſa feciſſe leguntur. Nulla autem cauſa eſt Dei lege perſcripta, ut uiuente ea quæ relicta eſt, alia adducatur. Chry. Quod autem Matthæus dicit phariſæis hæc uerba dixiſſe, Marcus uero Diſcipulis, nō eſt contrarium: contingit enim hæc his, & illis dicta eſſe.

Et offerebant illi paruulos, ut tangeret illos Diſcipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum uideret Ieſus, indignè tulit, & ait illis: Sinite paruulos uenire ad me, & ne prohibueritis eos: talium enim eſt regnum Dei. Amen dico uobis, quiſquis non receperit regnum Dei uelut paruulus, nō intrabit in illud. Et complexans eos, & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos.

Theo. Oſtenſa ſuperius nequitia phariſæorum Chriſtum tentantium nunc oſtenditur multa fides turbarum, quæ tm̄ manuum impoſitione putabant Chriſtum benedicere paruulos quos illi offerebant. unde dicitur: Et offerebant illi paruulos, ut tangeret eos. Chry. Sed diſcipuli prohibebant offerentes pp Chriſti dignitatem. Et hoc eſt quod ſubditur. Diſcipuli autem cōminabantur offerentibus. Saluator autem erudiens diſcipulos ſapere moderata, & tumorem conculcare mundanum, accipit pueros, & eis pronunciat regnum Dei. unde ſequitur: Et dixit illis, Sinite paruulos ue. ad me; & ne prohi. eos. Orig. Si quis ergo eorum qui doctrinam eccleſiaſticā profitentur, uideat aliquem offerentem quoſdā ſtultos mundi & ignobiles, & infirmos, qui propter hoc appellati ſunt pueri & infantes, non prohibeat quaſi ſine iudicio facientem, cum qui offert talem ſaluatori. Poſt hoc exhortatur diſcipulos ſuos iā uiros conſtitutos cōdeſcendere utilitatibus puerorum, ut fiant pueris quaſi pueri, ut pueros lucrentur. Nam & ipſe cum in forma Dei eſſet, humilians ſe factus eſt puer. unde ſubdit: Talium eſt. n. regnum Dei. Chry. Etenim ab omnibus paſſionibus pura exiſtit aīa pueri. propter hoc oportet ut hæc ex uoluntate operemur, quæ pueri habent per naturam. Theo. Vnde non dixit horum eſt regnum Dei, ſed talium. ſ. habentium & ſtudio, & labore innocentiam & ſimplicitatem, quam habēt pueri ex natura. Puer. n. non odit, neq; malicioſe aliquid operatur, neq; uerberatus à matre diſcedit, ſed etſi eum uilibus induat ueſtimentis, præfert ea regalibus indumentis. ſic & ille qui uiuit ſecundum uirtutem eccleſiæ matris ſuæ, nihil huic præhonorat, neq; etiam reginam multorum uoluptatem. unde & dominus ſubdit: Amen dico uobis, Quiſquis nō rece. reg. Dei uelut paruu. non intrabit in illud. Beda. Ideſt niſi talem habueritis innocentiam, & animi puritatem ſicut paruulus habet, in regnū cœlorum non poteritis intrare. Aliter regnum Dei, ideſt doctrinam Euangelij, ſicut paruulus recipere iubemur, quia quomodo paruulus in diſcendo non contradicit doctoribus, neq; rationes & uerba componit eis reſiſtēs, ſed fideliter ſuſcipit quæ docēt, & cum metu obtemperat, & diſcit, ita & nos obediendo ſimpliciter, & ſine ulla contradictione uerbum domini ſuſcipere debemus. Sequitur; Et con. eos, & im. ma. ſuper il. bene eos. Chry. Bene autem amplexatur eos ad benedictionem tāquā in proprium ſinum eleuans propitiatus facturam ſuam ab eo cadentem ab initio & diuiſam. Imponit autem paruulis manus, docens diuinæ uirtutis operationē. Et quidem ſecundum conſuetudinem aliorum manus imponit, ſed non ſecundum conſuetudinem operatur. Deus enim exiſtens humanum modum ſeruabat tanquam uerus homo factus. Beda. Complexus etiam benedixit paruulos, ut humiles ſpiritu, ſua benedictione, & gratia, & dilectione dignos eſſe ſignificet.

Innocentia pueri lis.

Et cum egreſſus eſſet in uia, procurrens quidam genuflexo ante eum rogabat eum, dicens, Magiſter bone, quid faciam ut uitam æternam percipiam? Ieſus autem dixit ei. Quid me di. it bonū? Nemo bonus, niſi unus Deus. Præcepta noſti? Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum, & matrem. At ille reſpondens, ait illi. Magiſter, hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea. Ieſus autē intuitus

eum dilexit eum et dixit ei, unum tibi deeſt. Vade, quæcunque habes, uende, & da pauperibus, et habebis theſaurum in cælo, & ueni ſequere me. Qui contriſtatus in uerbo, abiit mœrens. Erat enim habens multas poſſeſſiones: Et circunſpiciens Ieſus, ait Diſcipulis ſuis, quàm difficile qui pecunias habent in regnum Dei introibunt? Diſcipuli autem obſtupeſcebant in uerbis eius. At Ieſus rurſus reſpondens, ait illis Filioli, quàm difficile eſt cōfidētes in pecuniis, in regnum Dei introire? Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad ſemetipſos. Et quis poteſt ſaluus fieri? Et intuens illos Ieſus, ait Apud homines impoſſibile eſt, ſed nō apud Deum. Omnia enim poſſibilia ſunt apud Deum.

Bed. Audiuerat quidam à domino tantum eos qui paruulorum uolunt eſſe ſimiles, dignos eſſe introitu regni cęlorum, atque ideo poſcit ſibi exponi non parabolis ſed apertè quibus operam meritis uitā æternam cōſequi poſſit. unde dicitur. Et cū egreſſus eſſet in uia, procurrens quidā genuflexo ante eum, rogat eum, dicēs; Magiſter bone, quid faciam ut uitam æternam percipiam? Theo. Miror de hoc iuuene q omnibus aliis pro infirmitatibus ad Chriſtum accedentibus, hic uitæ æternæ poſſeſſionem poſtulat, cum maligna ſit paſſio auaritiæ propter quam poſtmodum contriſtatus eſt. Chry. Quia uero acceſſerat ad Chriſtum tanquam homo ad hominem, & ad unum Iudaicorum doctorum; Chriſtus tanquam homo reſpōdit eidem. unde ſequit; Ieſus autem dixit ei, Quid me di. bo. Nemo bo. niſi unus Deus. Hæc autē dicens nō excludit homines à bonitate, ſed à comparatione bonitatis diuinæ. Bed. Vnus autem Deus bonus, non pater ſolus intelligendus eſt, ſed & filius qui dicit: Ego ſum paſtor bo. ſed & Spiritus ſanctus; quia dicitur, Pater de cœlis dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. Ipſa enim una, & indiuidua Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, ſolus & unus Deus bonus eſt. Nō igit dominus ſe bonū negat, ſed eſſe Deū ſignat; nō ſe magiſtrum bonum non eſſe, ſed magiſtrum abſq; Deo nullum bonum eſſe teſtatur. Theo. Voluit igitur dominus per hæc uerba mentem iuuenis facere altiorem, ut ipſum cognoſceret tanq̄ Deū. Sed & aliud quidem innuit ī his uerbis, ut quādo debes conferre cum aliquo, nō adulando cum eo conferas, ſed reſpicias radicem bonitatis, & fontem Deum, & ei præſtes honorem. Beda. Notandum autem q̄ iuſtitia legis ſuo tempore cuſtodita, nō ſolum bona terræ, uerumetiam ſuis electoribus uitam conferebat. unde dominus de uita æterna quærenti, conſequenter dixit; Præcepta noſti? Ne adulteres, ne occidas. Hæc eſt enim puerilis innocētia, quæ nobis imitanda proponitur, ſi regnū Dei uolumus intrare. unde ſequitur; Et illæ reſpōdēs ait; Magiſter, hæc om. ſeru. à iuu. mea. Non eſt putandus homo iſte uel uoto tentantis; ut quidā putauerunt, dominum interrogaſſe, uel de ſua uita eſſe mētitus, ſed ſimpliciter ut dixerat eſſe cōfeſſus, quod patet ex hoc quod ſubditur; Ieſus aūt intuitus eum dilexit eum, & dixit ei. Si autem mendacii aut ſimulationis noxa reus teneretur; nequaquā intuitns arcana cordis eius diligere diceretur Ieſus. Ori. ſup. Mat. In hoc enim q̄ dilexit eum uel oſculatus eſt eum, uidetur affirmaſſe profesſionem eius qui dilexit ſe omnia iſta impleſſe. Intendens enim mēte in eum, uidit hominem ex bona conſcientia confitentem. Chry. Dignum tamen eſt inquirere qualiter hunc dilexit, qui eum nō erat ſecuturus? eſt autē hoc dicere, quoniam quantū ad priora dignus erat amore, q̄ legis ſunt obſeruās à iuuentute. circa finem uero neque diminutionem prioris dilectionis cō ſecutus eſt, ſicut neq; perfectionem ſuſcepit. Etſi enim non exceſſerat menſurā humanam, Chriſti perfectionem nō ſequēs, nullo tamen crimine exiſtebat reus, iuxta posſibilitatem hominis legem obſeruans, & in hac obſeruatione Chriſtus eum dilexit. Bed. Diligit enim dominus eos qui mādata legis, quanuis minora cuſtodiunt, ſed nihilominus quæ in lege minus fuerāt his qui perfecti eſſe deſiderant, oſtendit; quia non uenit ſoluere legem, ſed adimplere. Vnde ſequitur; Et dixit ei, Vnum tibi, deeſt. Vade, quæcunque hab. uen. & da paup. & hab. theſ. in cęlo, & ueni, ſeque. me. Quicunq; enim perfectus eſſe uoluerit, debet uendere quæ habet, nō ex parte ſicut Ananias fecit, & Saphira, ſed totum. Theo. Et cum uendiderit, dare pauperibus, non hiſtrionibus & luxurioſis. Chry. Bene autem

Legis iuſtitia ſtēditur

Christus doctor hebræus reputatur.

Quæſtio pulchra

tem nõ fecit æternæ vitæ mentionem, ſed theſauri, dicẽs. Et habeb. theſaur. in cęlo. Quia enim de pecunijs erat ſermo, & de abrenunciatione omnium, oſtendit, ꝙ reddit plura his q̃ præcepit relinquere, quanto maius eſt cœlum quàm terra. The. Sed quia multi ſunt pauperes nõ humiles, ſed ebrii, aut aliquam aliam habentes malitiam, ꝑ hoc dicit: Et veni ſequere me. Beda. Sequit enim d̃m qui imitator eius eſt, & per veſtigia eius graditur. Sequitur; Qui contriſtatus in uerbo abijt mœrens. Chry. Et cauſam triſtitiæ ſubdit Euangeliſta, dicens: Erat enim poſſeſſiones habens multas: Non enim eodem modo afficiuntur qui pauca habent, & qui multa. Adiectio enim acquiſitarum diuitiarum maiorem flammam cupiditatis accendit. Sequitur. Et circũ. Ieſus ait Diſcipulis ſuis: Quã diffi. qui pecu. hab. in reg. Dei intro. The. Non hoc dicit ꝙ diuitiæ malæ ſint, ſed habentes ipſas ut cuſtodiant. docet enim nõ ipſas habere, id eſt retinere, & cuſtodire, ſed eis in neceſſarijs vti, & in ſeruitio hominis eſſe. Chry. Dixit autem hoc dominus Diſcipulis pauperibus exiſtentibus & nihil poſſidentibus, inſtruens eos inopiam non erubeſcere, & quaſi excuſando eis reſpondens pro eo ꝙ nihil eos habere conceſſerat. Sequitur: Diſcipuli autem obſtu. in uerbis eius. Manifeſtum eſt enim quoniam inopes exiſtentes pro aliorum ſalute dolebant. Bed. Sed quia inter pecunias habere & amare multa diſtantia eſt, unde & Salomon non ait: Qui habet, ſed qui amat diuitias, fructum nõ capit ex eis. ideo dominus obſtupeſcentibus Diſcipulis uerba præmiſſæ ſententiæ exponit. vnde ſequitur: At Ieſus rurſus reſpondens ait illis: Filioli, quàm difficile eſt confidentes in pecunijs, regnum Dei introire? Vbi notandũ eſt quòd non ait, quàm impoſſibile eſt, ſed quàm difficile eſt. quod enim impoſſibile eſt, omnino fieri nõ poteſt; quod difficile, cum labore poteſt. Chry. Vel dicens difficile, oſtendit eſſe impoſſibile, & non ſimpliciter, ſed cum quadam intentione, & hoc oſtendit exemplo, dicẽs; Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Theo Camelum ſiquidem oportet intelligere aut ipſum animal, aut funem illum groſſum quo

Vſus pecuniarũ quomodo licitus.

naues magnæ utuntur. Bed. Quomodo ergo uel in euangelio Matthæus & Ioſeph, vel in ueteri teſtamento quàmplurimi diuites intrauerunt in regnum Dei, niſi forte qa diuitias uel ꝓ nihilo habere, vel ex toto relinquere, domino inſpirãte, didicerũt? Altiore autem ſenſu facilius eſt Chriſtum pati pro dilectoribus ſuis, quàm dilectores ſeculi ad Chriſtum poſſe conuerti. Cameli enim nomine ſe intelligi uoluit, quia infirmitatis noſtræ onera ſuſtulit. per acum autem ſignificat punctiones, id eſt, dolores in paſſione ſuſceptos. Foramen ergo acus dicit anguſtias paſſionis, qua ſciſſa noſtræ quaſi veſtimẽta naturæ quodamodo reſarcire dignatus eſt. Sequitur; Qui mag. admi. dice. ad ſemetipſos; Et quis põt ſaluus fieri? cũ incomparabiliter maior ſit turba pauperũ, quæ diuitibus perditis poteſt ſaluari; intellexerunt tamen cunctos qui diuitias amant, ẽt ſi adipiſci nequeãt, in diuitum numero deputari. ſequitur; Et intuens eos Ieſus ait; Apud &c. Quod non ita intelligendum eſt, quaſi cupidi & ſupẽbi in regnum cœlorum ſint intraturi, cum cupiditate & ſuperbia; ſed poſſibile eſt Deo, vt à cupiditate & ſuperbia ad charitatẽ & humilitatem conuertantur. Chry. Ideo autẽ hoc opus Dei eſſe dixit; ut oſtẽderet ꝙ multa opus eſt illi gratia, qui ad hoc à Deo dirigitur. unde monſtratur ꝙ non parua merces eſt diuitibus uolentibus Chriſti philoſophiam ſequi. Theo. Vel intelligẽdum eſt quod dicit; Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum, quia cum Deum audimus, hoc fit poſſibile; cũ uero humana ſapimus, impoſſibile. Sequitur, Omnia. n. poſſibilia ſunt apud Deum. Cum enim omnia dicit, entia ſubintelligas, peccatum enim non eſt ens. Eſt enim res abſque eſſentia & hypoſtaſi peccatum. Vel aliter, Peccatum non uirtutis ſed infirmitatis eſt, & ideo peccatũ ſicut & infirmitas impoſſibile eſt apud Deũ. Sed nunquid Deus facere poteſt ut id quod factũ eſt, non ſit factum? Ad quod dicitur, quòd Deus eſt ueritas; facere autem quod factũ eſt ut non ſit factum, falſum eſt. Qualiter ergo ueritas faciet falſum? Prius igitur deſtruet propriam naturam, ut quidã dicunt; Nunquid poteſt Deus non eſſe Deus, hoc enim ridiculum eſt.

Allegoria pulchra.

Peccatum non eſt ens.

Et

Et poſt hæc cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Reſpondens Ieſus ait. Amen dico uobis nemo eſt qui reliquerit domum aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter euangelium: qui non accipiet centies tantum, nũc in tempore hoc domos, & fratres, & ſorores, & matres, & filios, & agros cum perſecutionibus, et in ſeculo futuro uitam æternam. Multi autem primi erunt nouiſſimi, & nouiſſimi primi.

Gl. Quia iuuenis audito conſilio Saluatoris de rerũ dimiſſione triſtis abſceſſerat, Diſcipuli autẽ Chriſti præmiſſum cõſilium iam adimpleuerãt, ſolicitare cęperunt de præmio, æſtimãtes ſe magnum aliquid feciſſe, cum iuuenis qui præcepta legis impleuerat, hoc ſine triſtitia audire potuerit: unde Petrus pro ſe & aliis dominũ interrogat. Et hoc eſt quod dicitur: Et cœpit ei Petrus dicere, Ecce nos di. &c. The. Petrus etſi pauca dimiſit, tamẽ hęc omnia uocat. Nam & pauca habẽt uinculum paſſionis, ita ut beatificetur ille qui pauca relinquit. Bed. Et quia non ſufficit tantũ dimittere, iungit quod perfectum eſt, Et ſecuti ſumus te. Quaſi dicat: fecimus quod iuſſiſti. Quid igitur dabis nobis præmii? Petro autem de Diſcipulis tantum interrogante, dñs uniuerſalem reſponſionem facit. Vnde ſequitur: Reſpõdens Ieſus ait, Amen dico &c. Hoc autem dicens non innuit ut patres relinquamus, non adiuuantes eos, neq; ut ab uxorib. ſeparemur, ſed nos inſtruit præferre honorem Dei ſecularibus rebus. Chry. Mihi autem uidetur ꝙ in hoc intendebat perſecutiones futuras occultè prænũtiare, quia futurum erat ut multi patres ad pietatem filios inducerẽt & uxores uiros. Non autem differt dicere: Propter nomen meum, aut Euangelium, ut Marcus dicit, aut propter regnum Dei, ut ait Lucas. Etenim nomen Chriſti uirtus Euangelii eſt, & regni. Euangelium.n. recipitur in nomine Ieſu Chriſti, & regnũ Dei per nomẽ ipſius cognoſcitur & uenit. Beda. Quidam autem ex occaſione huius ſententiæ qua dicitur, Accipiet centies tãtum nunc in tempore hoc, Iudaicam mille annorum fabulam poſt reſurrectionem iuſtorum dogmatizant, quando omnia quæ propter Deum dimiſimus, multiplici ſunt fœnore reddenda, inſuper & uita æterna donanda. Nec uident quòd etſi in cæteris digna ſit promiſſio, in uxoribus tamẽ centenis iuxta alios Euãgeliſtas appareat turpitudo: præſertim cum dominus in reſurrectione nubẽdum non eſſe teſtetur, & ea quæ propter ſe dimiſſa fuerint, recipienda in hoc tempore cum perſecutionibus aſſeueret, quas mille annis ſuis abeſſe affirmat. Chry. Et quidem igitur centies tantum merces ſecũdum communicationem & non ſecundum poſſeſſionem: hoc enim adimpleuit eis dominus nõ corporaliter, ſed alio quodam modo. Hier. Vxor enim in domo circa uiri cibum negotiatur & ueſtimenta. Vide igitur hoc & in Apoſtolis. Multæ enim mulieres ſolicitæ erãt de eorum cibo & ueſtimentis, & miniſtrabãt eis. Similiter & patres, & matres plurimas Apoſtoli habuerunt, ſcilicet eos qui ipſos diligebant, ſed & Petrus unam relinquens domum, poſt omnium Diſcipulorũ domos habebat. Et maius eſt, quia cum ꝑſecutionibus hæc omnia poſſidebunt ſancti, ſi perſecutionem ſint paſſi & anguſtiati. propter quod ſequitur: Multi autem erũt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi. Phariſæi enim primi exiſtentes, facti ſunt nouiſſimi. Qui uero omnia reliquerũt & Chriſtum ſecuti ſunt, fuerunt nouiſſimi in ſeculo iſto per anguſtias, & perſecutiones, ſed erunt primi per ſpem quæ eſt in Deũ. Bed. Poteſt ſanè hoc quod ait, Accipiet cẽties tantum, altius intelligi. Centenarius quippe numerus de læua tranſlatus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum uideatur habere figurã, quam habuerat denarius in læua, tamen quantitatis magnitudine ſurſum creſcit, quia uidelicet omnes qui ꝑꝑ regnum Dei temporalia ſpreuerunt, & in hac uita perſecutionibus plęniſſima eiuſdem regni gaudium fide certa deguſtant; atque in expectatione patrię cœleſtis, quæ ſignificatur in dextera, omnium electorum delectatione fruſtur. Verum quia multi uirtutum ſtudia non eadem qua incipiunt intentione pietatis cõſummant, mox ſubinfertur. Mul. autem erunt &c. Quotidie enim uidemus multos in laico habitu conſtitutos, magis uitæ meritis excellere, & alios à prima ætate ſpirituali ſtudio feruentes, ad extremum otio torpente laceſcere, atque inerti

Cura Apoſtolorũ notatur.

Intellectus duplex.

Inerti ſtultitia quod ſpiritu cœpere, carne conſumare.

Erant autem in uia aſcendentes Hieroſolymã, & præcedebat illos Ieſus, & ſtupebant, & ſequẽtes timebant. Et aſſumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ eſſent ei uentura, Quia ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & ſcribis, & ſenioribus, et condemnabunt eũ morte. Et tradent eũ gentibus, & illudent ei, & conſpuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die reſurget.

Bed. Meminerant Diſcipuli ſermonis quo dominus ſe paſſurum multa à ſummis ſacerdotibus & ſcribis prædixerat, & ideo Hieroſolymam tẽdentes ſtupebãt. Et hoc eſt quod dicitur: Erant autem in uia aſcẽ. Hieroſolymam &c. Theo. Vt oſtendat ꝙ ad paſſionem præcurrit, & ꝙ non refugit mortem pro noſtra ſalute. Et ſtupe. & ſequen. timebant. Bed. Ne vel ipſi cum Deo occiderentur, vel ſaltẽ ille cuius uita, & magiſterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet. Præuidens autem dominus ex paſſione ſua Diſcipulorum animos perturbandos, eis & paſſionis pœnam & reſurrectionis ſuæ gloriam prædicit. vnde ſequitur: Et aſſumens iterum 12. &c. Theo. Vt ſcilicet Diſcipulorum corda confirmaret: ut cum hæc præaudirent, leuius poſtmodum ſuſtinerent & in repentinis nõ formidarent, & ẽt ut oſtenderet ꝙ uoluntarie patitur. Qui enim prænoſcit & poteſt fugere & non fugit, manifeſtum eſt ꝙ uoluntarie ſeipſum paſſionibus tradit. Seorſum autem aſſumit Diſcipulos: nanque cõueniens erat paſſionis myſterium propinquioribus ſibi reuelare. Chry. Commemorat autem ſingula quæ paſſurus erat; ne ſi aliquid prætermiſſum remaneret, cernentes poſtmodum illud ſubito turbarentur. unde ſubdit: Quia ecce aſcendimus Hieroſolymam. Glo. Ad quem ſcilicet pertinet pati. Nam diuinitas pati non poteſt. Tradetur ſcilicet à Iuda princ. ſacer. & ſcri. & ſenioribus, & condẽ. eum morte iudicantes eum eſſe reum mortis. Et tradent eum gentibus, ſcilicet Pilato Gẽtili. Et illudẽt ei milites eius. Et cõſpuent eum, & flagellabunt eum, & interfi. eum. Chry. Vt autẽ cum fuerint contriſtati propter paſſionem & mortem, tunc & reſurrectionem expectent, ſubdit: Et tertia die reſurget. Cum enim triſtitias & opprobria quæ contigerunt non occultauerit, conueniens erat ut ei, de reliquis crederent.

Prædictio paſſionis.

Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filii Zebedæi, dicentes. Magiſter uolumus ut quodcumque petierimus, facias nobis. At ille dixit eis. Quid uultis ut faciam uobis. Et dixerunt, Da nobis ut unus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram tuã ſedeamus in gloria tua. Ieſus autem dixit eis: Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem quem ego bibo, aut baptiſmo quo ego baptizor, baptizari? At illi dixerunt ei, Poſſumus. Ieſus autẽ ait eis, Calicẽ quidem quem ego bibo, bibetis, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizabimini, ſedere autem ad dexterã meam uel ad ſiniſtram, non eſt meum dare uobis, ſed quibus paratum eſt.

Chry. Audientes Diſcipuli Chriſtum frequenter de ſuo regno loquentem, putabant ꝙ hoc regnum poſt eius mortem non eſſet, & ideo nũc prænunciata Chriſti morte, acceſſerunt ad eum ut honoribus regni ſtatim fierent digni. unde dicitur: Et acce. ad eum Iacobus & Ioannes &c. Erubeſcentes enim ꝙ aliquid humanum paſſi erant, acceſſerunt ad Chriſtum ſeorſum eũ à Diſcipulis aſſumẽtes. Saluator uero nõ ignorans quid petere debebant, ſed ad reſpondendum eos inducens interrogationem ſubiungit. At ille dixit eis: Quid uultis ut faciam uobis? Theo. Credebãt autem prædicti Diſcipuli ꝙ propter hoc Hieroſolymam aſcenderet ut regnaret, & poſtmodũ pateretur quæ ſe paſſurum prædixerat, & hoc cogitantes dexteram, & ſiniſtram ſedem appetebant. unde ſequitur, Et dixerunt, Da nobis ut unus ad dexteram, & alius ad ſiniſtrã ſedeat in gloria tua. Aug. de con. euan. Hoc ab eis non per eos ipſos, ſed per matrem dictum eſſe Matthæus expreſſit, cum illa eorum uoluntatem attuliſſet ad dñm, unde magis ipſos quàm illam dixiſſe quod dictum eſt Marcus breuiter intimauit. Chry. Vel conuenienter dici poteſt utrumque factum eſſe. Videntes enim ſe præ aliis honoratos, prædictam petitionem ſe conſequi æſtimabant, & ut facilius petitionem obtinerent, matrem aſſumpſerunt, ut cum hac ſimul Chriſtum præcarentur. Aug. de con euan. Denique & dominus etiam ſecundum Marcum & ſecundũ Matthæum ipſis potius quàm matri reſpondit. Nam ſequitur, Ieſus autem dixit eis,

Opinio apoſtolorum de regno Chriſti.

Conſenſus Euãgelicus.

eis, Neſcitis quid petatis. Theo. Quaſi dicat, Non eſt hoc quod creditis, quod ſim temporaliter in Hieruſalem regnaturus, ſed oia hæc, quæ.ſ. ad regnum meum pertinent, ſupra intellectum ſunt. Etenim ſedere à dextris meis tam magnum quid eſt, vt excellat ordines angelorum. Beda. Vel neſciunt quid petant, qui ſedem gloriæ à domino quam nondum merebantur inquirunt. Chry. Vel dicit, neſcitis quid petatis; ac ſi diceret, Vos de honore loquimini, ego uero de agonibus & ſudoribus diſputo. Non.n. eſt hic præmiorum tempus, ſed occiſionis, præliorum, & periculorum. vnde ſubdit, Poteſtis bibere calicem quem ego &c. Per modum interrogationis attrahit eos, ut excommunicatione quæ eſt ad ipſum, auidiores fierent. Theo. Calicem autem & baptiſmum crucem nominat, calicem quidem tanq̃ potum dulciter ab ipſo ſuſceptum, baptiſmum uero tanq̃ emundationem noſtrorum facientem peccatorum.

Quæſtio utilis.

Qui nõ intelligentes quod dixerat, reſponderunt. vnde ſequitur, At illi dixerunt, Poſſumus. Credebant.n. ꝙ de calice ſenſibili, & baptiſmo, quo Iudæi baptizari ſolebant, lauantes.ſ. ſe antequam comederent, loqueretur. Chry. Reſponderunt autem tam promptè, expectãtes in eo quod petierunt exaudiri. Sequitur, Ieſus autem ait eis, Calicem quidem quem ego bi.&c. ideſt martyrio digni eritis & patiemini ſicut & ego. Beda. Quæritur aũt quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberunt, aut quõ baptiſmo domini fuerunt baptizati, cum ſcriptura narret Iacobum tantum Apoſtolum ab Herode capite truncatum, Ioannes autem propria morte finiuit uitam? Sed ſi legamus eccleſiaſticas hiſtorias, in quibus fertur ꝙ & ipſe ꝓpter martyrium in feruẽtis olei dolium miſſus ſit, ſtatimq; relegatus in Pathmos inſula, ſic uidebimus martyrium animo non defuiſſe, & bibiſſe Ioannem calicem cõfeſſionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet perſecutor non fuderit ſanguinem. Sequitur, Sedere autem ad dexteram &c.

Quæſtio duplex mouetur

Chry. Vbi duo quæruntur, vnum eſt, ſi paratum eſt alicui ſedere à dextris eius? Alterum autem, ſi omnium dominus his quibus paratum eſt, poteſtatẽ tribuendi non habet? Ad primum ergo dicimus ꝙ nullus à dextris neq; à ſiniſtris ſedet, inuius enim eſt omni creaturæ thronus ille. Quomodo ergo dixit, Sedere ad dexterã meam uel ad ſiniſtram non eſt meum dare uobis, quaſi quibuſdam ſeſſuris? Ad ſuſpicionem quidem interrogantium reſpõdit, eorum intentioni condeſcendens, neque.n. nouerant illum thronum excelſum & cathedram quæ eſt à dextris patris, ſed unum ſolum petebant.ſ. potiri primatu & aliis præeſſe. Quidam.n. audiuerant dictũ de Apoſtolis, ꝙ ſuper 12. thronos eſſent ſeſſuri, quid eſſet quod dictum eſt ignorantes, inter cæteros petierunt primatum. Ad ſecundum dicẽdum eſt, ꝙ tale donum poteſtatem filij Dei non tranſcendit, ſed quod in Matthæo dicitur. Paratum eſt à patre meo, idem eſt ac ſi diceret, à me. unde & Marcus non dixit hic, à patre meo. Quod ergo hic Chriſtus dicit, tale eſt, Moriemini inquã propter me, non tamen hoc ſufficit ad hoc, ꝙ uos primum ordinem obtineatis. Si enim aliquis alius cum martyrio uenerit omnem aliam uirtutem poſſidens, multa uobis maiora poſſidebit, his enim paratur primatus, qui per opera poſſunt fieri primi. Sic igitur dominus ſua reſponſione eos inſtruxit, ut non uane & inaniter pro primatibus moleſtentur, ſimul autem & eos noluit contriſtari. Beda. Vel non eſt meum uobis dare, ideſt ſuperbis, hoc enim adhuc erant. Alijs paratum eſt, & uos alij eſtote, ideſt humiles, & uobis paratum eſt.

Et audientes decem, indignati ſunt de Iacobo, & Ioanne. Ieſus autem uocans eos, ait illis, Scitis quia hi qui uidentur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum poteſtatem habent ipſorum. Non ita eſt autem in uobis, ſed quicunque uoluerit fieri maior, erit ueſter miniſter, & quicunque uoluerit in uobis primus eſſe, erit omnium ſeruus. Nam & filius hominis non uenit ut miniſtraretur ei, ſed ut miniſtraret, & daret animam ſuam in redemptionem pro multis.

Indignatio inter apoſtolos

Theo. Quia reliqui Apoſtoli uident Iacobum & Ioannẽ honorem petere, patienter ferre non poſſunt. vnde dicitur, Et audiẽtes decem indignati ſunt de Iacobo & Ioanne. Patientes.n. humana inuidia mouebantur, ſed tunc primo indignati ſunt, cum uiderunt ipſos à domino non ſuſceptos, nõ autem prius indignabantur, quia uidebant,

uidebant ipſos aliũ prꝛhonorari, tunc igitur ſic imperfectè eſſe habebát apoſtoli, ſed poſtea in primatibus ſibi cedebant adinuicem. Chriſtus autem eos ſanat. Primo quidem ad eorum cõſolationem eos iuxta ſe adducendo: & hoc ſignificatur cum dr̃, Ieſus autem uocans eos. Deinde demonſtrãdo, ꝙ uſurpare honoré & deſyderare primatum, Gentilium eſt. vnde ſequitur. Ait illis, Scitis quia hi qui uidẽtur principari gentibus, dominantur eis, & principes eorum poteſtatem habent ipſorum Gentiliũ principes tyrannicè & dominabiliter ad principatum ſe ingerunt. Sequitur: Nõ ita eſt autem in uobis. Bed. In quo docet eum maiorem eſſe qui minor fuerit, & illũ dominum fieri qui omnium ſeruus ſit; fruſtra igitur aut illi immoderata quæſierant, aut iſti dolent ſuper maiorum deſiderio: cum ad ſummitatem uirtutum non potentia, ſed humilitate ueniatur. Deinde proponit exemplum, ut ſi dicta paruipenderent, erubeſcerent ad opera, & dicit: Nam & filius hominis nõ uenit ut miniſtraretur ei, ſed ut miniſtraret, & daret animam ſuam in redemptionem pro multis. Theo. Quod maius eſt quàm miniſtrare. Cum enim aliqs pro eo cui miniſtrat moritur, quid iſto poteſt eſſe maius, & mirabilius? ſed tamé iſta miniſtratio & humilitatis deſcenſus, gloria eius erat & omnium. Ante enim quàm homo fieret, ſolum ab angelis notus eſt. Cum autem factus eſt homo, & crucifixus eſt, non tantum ipſe gloriam habet, ſed & alios in participatiõe ſuæ gloriæ ſuſcepit, & dominatus eſt per fidé orbi terræ. Bed. Non autem dixit animam ſuam in redemptionem dare pro omnibus, ſed pro multis, id eſt qui credere uoluerint.

Et ueniunt Hierico. Et proficiſcente eo de Hierico, & Diſcipulis eius, & plurima multitudine. filius Timæi Bartimæus cæcus, ſedebat iuxta uiam mẽdicans. Qui cũ audiſſet quia Ieſus Nazarenus eſt, cœpit clamare & dicere, Ieſu fili Dauid, miſerere mei. Et cõminabãtur illi multi, ut taceret. At ille multo magis clamabat fili Dauid, miſerere mei. Et ſtans Ieſus, præcepit illum uocari. Et uocant cæcum dicentes ei, Animæquior eſto, ſurge, uocat te. Qui proiecto ueſtimento ſuo, exiliens uenit ad eum. Et reſpondens Ieſus, dixit illi. Quid tibi uis faciã? Cæcus autem dixit ei, Raboni, ut uideam. Ieſus autem ait illi. Vade, fides tua te ſaluũ fecit. Et cõfeſtim uidit, & ſequebatur eum in uia.

Hier. Paſſioni domini appropinquanti, ciuitatis nomen reſpondet. dicitur enim: Et ueniunt Hierico. Hierico luna ſiue anathema interpretatur. Defectus autem carnis Chriſti, præparatio eſt Hieruſalem cœleſtis. Sequitur: Et proficiſcente eo de Hierico &c. Beda. Matthæus duos iuxta uiam ſedentes & ad dominum clamantes cæcos dicit eſſe illuminatos. Lucas autem cũ appropinquaret Hierico pari ordine illuminatũ ab eo cæcum eſſe perhibet: ubi nemo ſaltem ſapiens putet Euangeliſtas ſibimet contraria ſcribere, ſed aliũ plenius ſcribere ꝗ alter omiſit. Intelligẽdũ eſt ergo unũ eorũ fuiſſe potiſſimum, quod ex hoc apparet, & quod nomé eius & nomé patris eius Marcus cõmemorauit. *Conſenſus euangelicus.* Aug. de con. euan. Hoc eſt ergo ꝙ ipſum ſolum uoluit cõmemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famã huic miraculo cõparauit, quam erat nota calamitas. Lucas uero quamuis oĩno eodem modo factũ, tamen in alio cæco intelligẽdus eſt par commemorare miraculum, & eiuſdem miraculi paré modũ. Sequit̃: Qui cũ audiſſet quod Ieſus Nazarenus &c. Chry. Filium Dauid vocat cæcus dominum, prætereuntis turbæ laudem audiens, ac prophetarum expectatione completa certificatus. Sequit̃: Et cõmi. il. mul. ut taceret. Ori. Tanquam ſi dicat, Qui primi crediderant increpabant ei clamãti. Fili Dauid, ut taceret & non appellaret eum cõtemptibili nomine, ſed debere dicere, fili Dei miſerere mei; ille autem non deſtitit. unde ſequitur: Ille auté ma. clamabat. &c. Cuius clamorem dñs exaudiuit. unde ſequitur: Et ſtans Ieſus præce. illum uocari. Vide autẽ ꝙ inferior eſt cæcus, de quo Lucas loquitur; nam nec Ieſus eum uocauit, ut Matthæus dicit, nec iuſſit eum uocari, vt hic dicitur, ſed iuſſit eum ad ſe adduci, quaſi nõ potentem per ſe uenire. Iſte autem cæcus ad imperium domini uocatur, unde ſequitur: Et uocant eum, dicentes ei: Animæquior eſto, ſurge, uocat te. Ille autẽ abiiciens ueſtimentum, uenit ad eum. Sequitur: Qui ꝓiecto ueſti. ſuo uenit ad eũ. Forte ueſtimentum cæci & mẽdicantis uelamẽtũ intelligit̃ cæcitatis & mendicitatis quo fuerat circũdatus, quod abiiciens uenit ad Ieſum quẽ appropinquãtem dominus interrogat.

terrogat. unde ſequitur. Et reſpondens Ieſus ait illi: Quid tibi uis faciam? Beda. Nunquid qui lumē reddere poterat, quid uellet cœcus ignorabat? Ad hoc ergo requirit ut petatur: ad hoc requirit ut cor ad orationem excitet. Chry. Vel quærit, ne ſcilicet æſtimaret q̄ aliud uolenti accipere, aliud daret. Etenim conſuetudo erat eius uoluntatem curandorum uniuerſis facere manifeſtam, & tunc medelam inducere, ut alios duceret in zelum, & ut oſtenderet eum qui curandus erat gratiæ dono dignè potiri. Sequitur: Cœcus autem dixit ei: Raboni, ut uideam. Beda. Paruipendit.n. extra lucem cęcus aliquid quærere; quia etſi habere cœcus quodlibet poteſt, ſine luce non poteſt uidere quod habet. Hiero. Conſiderans autem Ieſus promptā uoluntatem, complexione deſiderij remunerat. Orig. ſup. Mat. Dignius autem eſt dicere Raboni, uel ſicut in aliis dicitur domine, q̄ fili Dauid. unde propter illud q̄d dixit, fili Dauid, non præſtitit ei ſanitatē, ſed propter hoc quod dixit, Raboni. unde ſequitur: Ieſus autem dixit ei: Vade, fides tua ſaluum te fecit. Et cōfeſtim uidit &c. Theo. Grata enim eſt anima cœci in eo q̄ ſanus effectus Ieſum non reliquit, ſed ſecutus eſt eum. Beda. Myſticè autem Hierico quæ interpretari dicitur luna, defectum noſtræ mutabilitatis deſignat. appropinquans dominus Hierico lumen cœco reddidit, quia ueniens in carne & paſſioni appropinquans, multos ad fidē adduxit. Non enim primis incarnationis ſuæ temporibus; ſed paucis antequam pateretur annis, myſterium verbi mundo exhibuit. Hiero. Cœcitas etiam ex parte facta Iudæis illuſtrabitur in fine, quādo eis mittet Heliam prophetam. Beda. Quòd autem appropinquans Hierico unum illuminauit, ac proficiſcens de Hierico duos, hoc intimauit, q̄ ante paſſionem ſuam uni tantum populo Iudæorum prædicauit, poſt reſurrectionē uero atque aſcenſionem ſuam per Apoſtolos & Iudęis, & Gentibus diuinitatis & humanitatis ſuæ arcana patefecit. Quòd uero Marcus unum illuminatum ſcribit, ad Gentium ſalutem reſpicit, ut eorum quos inſtruebat ad fidem ſaluationi figura congrueret. Matthæus uero qui credentibus ex Hebræis ſuum ſcribebat Euangelium, quod in Gentium quoq; notitiam erat peruenturum, rectè duos dicit illuminatus, vt ad utrunq; populum fidei gratiam pertinere doceret. Proficiſcente igitur domino, & diſcipulis eius, & plurima multitudine de Hierico, cœcus ſedebat iuxta uiā mendicans; quia aſcendente ad cœlos domino & multis fidelium ſequentibus, imò cunctis ab initio mundi electis unà cum illo ianuā regni cœleſtis ingredientibus, mox Gentium populus cœpit ſuæ illuminationis ſpem habere; qui mendicat iuxta uiam ſedens, quia necdum iter ueritatis ingrediens ad hoc peruenire contendit. Hie. Populus etiā Iudæorum qui ſcripturam conſeruat, nec complet, iuxta uiam mendicās eſurit. Clamat autem, Fili Dauid miſerere mei, quia per merita patriarcharum Iudaicus populus illuminatur. Cōminantur autem ei multi ut taceat, quia peccata, & dæmonia cōpeſcunt clamorem pauperis, ſed ille magis clamabat, quia ingraueſcente bello manus ad lapidem adiutorij, hoc eſt Ieſum Nazarenum, cum clamore leuādæ ſunt. Beda. Populus etiam gentium agnita fama nominis Chriſti; particeps eius fieri quærebat, cui contradicebant multi. Primo Iudæi, deinde etiam Gentiles ne illuminandus mundus Chriſtum inuocaret. neç tamen impugnantium furor, qui ad uitam erant præordinati, ualebat ſalutem priuare. Clamantem autem cœcum tranſiens audiuit, quia per humanitatem ſuam miſertus eſt, qui per diuinitatis potentiam mentis noſtræ tenebras excluſit; q̄ enim propter nos natus & paſſus eſt Ieſus, quaſi tranſiit, quia hæc actio temporalis eſt. Stare autem Dei, eſt immutabiliter cuncta diſponere. Clamantem autem cœcum dominus uocat, cum populo Gētium per prædicatores uerbum fidei mittit, qui uocantes cœcum animæquiorem eſſe, & ſurgere atque ad dominum uenire præcipiunt, cum prædicando indoctis, ſpem eos ſalutis habere, ac de corpore uitiorum erigi, atque ad uirtutum ſtudia ſe accingere iubent; proiecto autem ueſtimento exilit, qui abiectis mundi retinaculis expedito mentis greſſu ad largitorem æternæ lucis properat. Hierony. Venit etiam Iudaicus populus exiliens, nudus ueteri homine, ut hinnulus ſaliens ſuper montes, quia ſe-

Chriſtus Raboni.

Paſſionis allegoria pulchra

menia ſua ſtrauerunt in via. Hie. Sub pedibus pulli aſinæ. Alij autem frondes cædebant de arboribus, & ſternebant in uia. Magis autem ad ornatum, & ad ſacramētū pertinet, quàm ad neceſſitatē. Seqtur: Et qui præibant, & qui ſeque. clamabant, dicētes; Hoſanna &c. Multitudo enim donec corrupta non fuit, cognouit quod congruum erat; ꝓp quod honorauit Ieſum unuſquiſque ſecundū propriā uirtutem. uñ laudantes ipſum, hymnū leuiticum aſſumpſerūt, dicentes: Hoſanna, quod ſecundum quoſdam idem eſt, quod ſaluum me fac, ſecūdū uero quoſdam idem quod, hymnus. Aeſtimo aūt primū eſſe uerius, nam in centeſimo decimoſeptimo pſalmo habetur: O domine ſaluū me fac, quod in Hebraico ſcriptum eſt Hoſanna. Bed. Eſt autem Hoſanna uerbum Hebraicum, cōpoſitum ex duobus, ſcilicet corrupto & integro. Salua nāque, ſiue ſaluifica, apud eos dicitur hoſi. At uero anna, interiectio eſt deprecantis, quomodo apud Latinos eſt dolentis, heu. Hie. Hoſanna igitur, id eſt ſaluifica dicūt, ut homines ſaluētur ab eo benedicto; uincente, & ueniente in nomine domini, id eſt patris ſui, quoniā filius de patre nomen ſuſcepit, & pater de filio. Chry. Sic ergo dant Deo gloriam, dicentes: Benedictus q uenit in nomine domini. Benedicunt etiā

Regnum Chriſti quale ſit

regnum Chriſti, dicentes: Benedictū quod uenit regnum patris noſtri Dauid. Theo. Regnum autē Dauid, regnum Chriſti dicebāt, & quia de ſemine Dauid Chriſtus deſcenderat, ſimulque quia Dauid interpretaē manu fortis. qs. n. fuit manu fortis. niſi dñs, cuius manus tota & talia miracula operata eſt? Chry. Vnde & multoties prophetæ Dauid Chriſtum nuncupant, propter originem Chriſti ex Dauid ſecundū carnem. Bed. Legimus autem in euāgelio Ioannis, quia ne facerent eum regem, in montem fugit. Nunc autem ubi paſſurus Hieroſolymam uenit, non refugit eos qui ſe regem nuncupant, ut aperte doceret, quia nō tēporalis & terreni, ſed æterni in cęlis rex eſſet imperij, atque ad regnū per contēptum mortis perueniret. Notādum autem quanta ſit conſonantia turbæ cum uoce Gabrielis, q ait: Dabit illi dñs Deus ſedem Dauid patris ſui, ut. ſ. gentem; cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula præbuit, hāc ipſe uerbis & factis ad regnum cęleſte uocaret. Chry. Et ulterius dant gloriam Deo, cū ſubdunt, Hoſanna in excelſis, id eſt hymnus, & gloria ſit uniuerſorum Deo, qui eſt in excelſis. Hie. Vel Hoſanna, id eſt ſaluifica in excelſis & imis. i. ut iuſti ædificentur in ruinā angelorū, & terreni & ſubterranei ēt ſaluētur. Myſticè autem appropinquat dominus Hieroſolymæ, q̄ eſt uiſio pacis. In qua manet fixa immobiliſq; fęlicitas, quæ ſecūdum Apoſtolum eſt omnium credentium. Bed. Bethania autem domus obediētiæ dicitur, quia multos ante paſſionem ſuam docendo domum ſibi obedientiæ effecit, & in mōte Oliueti poſita eſſe dicitur, quia eccleſiā unctione ſpiritualium chariſmatum, & ſcientiæ pietatiſq; luce refouet. Miſit autē Diſcipulos in caſtellum quod cōtra eos erat, hoc eſt doctores q indocta orbis loca quaſi contrapoſiti caſtelli mœnia euangelizādo penetrarent, deſtinauit. Hie. Bini uocātur, & bini mittuntur Diſcipuli Chriſti; quoniam charitas nō conſiſtit cum uno; ut dicitur, Væ ſoli. Duo educunt Hebręos de Aegypto; duo deportant botrum de terra

Binarii miniſtri.

ſancta, ut ſemper præpoſiti iungāt opus & ſcientiam, & duo mandata de duabus tabulis proferant, & duobus fontibus abluātur, & de duobus uectibus archam domini portent, & inter duos Cherubin Deū cognoſcant ſpiritu & mente pſallentes. The. Nō autem erat ei neceſſarius pullus, ſed eum quæſiuit, oſtēdens q debebat ſe ad Gentilem populū transferre. Bed. Pullus. n. aſinę laſciuus & liber populū nationū ſignāt: ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit, qa nemo rationabilium doctorum frenū correctionis quo uel linguā cohibere à malo uel in arctam uitæ uiā ire cogeretur utilia ſuadendo contulerat. Hier. Inuenerunt autem pullum ligatum ante ianuā foris, qa populus Gentilis ligatus erat uinculis peccatorum ſuorum ante ianuam fidei, id eſt extra eccleſiam. Amb. ſup. Luc. Vel inuenerunt eum ligatum ante ianuam, quia extra Chriſtū quicunque eſt, foris eſt in uia; qui aūt in Chriſto eſt, foris nō eſt. In tranſitu, ſiue ī biuio addidit, ubi nullius certa poſſeſſio, non præſepe, nō alimenta, nō ſtabulum; miſera ſeruitus, cui uagum ius eſt. Plures enim dominos habet, qui unum nō

habet. Alieni alligant ut poſſideãt, iſte ſol
uit ut teneat. Vehemẽtiora enim dona no
uit eſſe quam uincula. Bed. Vel recte in bi
uio ſtabat, quia nõ uiam certã uitæ fideiq;
tenebat, ſed plures dubioſq; ſectarũ calles
ſequebatur erroneus. Hie. Vel in biuio, id
eſt, in libertate arbitrij dubitas inter uitã
& mortem. Theo. Vel in biuio, id eſt in ui
ta hac, ſolutus eſt autem à diſcipulis per
baptiſmum & fidem. Hie. Quidam autem
dicebant, quid facitis? ac ſi dicerent: Quis
poteſt dimittere peccata? Theo. Vel prohi
bentes ſunt dæmones, quibus fuerunt apo
ſtoli fortiores. Bed. Vel magiſtri errorum,
qui uenientibus ad ſalutem gentium do-
ctoribus obſiſtebant: at poſtquam fidei do
minicæ poteſtas apparuit credẽtib. aduer
ſariorũ querelis, liber credẽtium populus
ad dominũ quem corde portaret adduce-
batur. Veſtimẽta autem apoſtolorum quæ
illi imponunt, uel doctrina uirtutũ uel di
ſcretio ſcripturarum dogmatũ uarietates
intelligi poſſunt, quibus illi corda hominũ
ante nuda & frigida, quæ Chriſto ſeſſore
digna fiant, operiunt. Hier. Vel imponunt
ueſtimenta ſua, id eſt ſtolam primam im-
mortalitatis per baptiſmi ſacramẽta affe-
runt. Sedit aũt Ieſus ſuper eũ, id eſt in eis
regnare cœpit, ut nõ regnet peccatũ ĩ laſci
ua carne, ſed iuſtitia & pax & gaudiũ ĩ ſpi
ritu ſancto. Multi autẽ ſtrauerũt ueſtimẽ
Allegorica expoſitio. ta ſua in uia ſub pedibus pulli aſinæ. Qui
ſunt pedes, niſi extremi qui portant, quod
ad iudicãdũ conſtituit apoſtolus? qui & ip
ſi, etſi nõ ſunt deorſum in quo ſedit dñs, ta
men cum militibus à Ioanne inſtruuntur.
Bed. Vel multi ueſtimenta ſua in uia ſter-
nũt, quia ſancti martyres ꝓpriæ ſe carnis
amictu exuẽtes, ſimplicioribus Dei famu
lis uiam ſuo ſanguine parant. Multi etiam
ueſtimenta ſua in uia ſternũt, quia corpo-
ra ſua per abſtinẽtiã domãt, ut dexiter ad
montẽ parent, uel exẽpla bona ſequentib.
præbeant. Frondes autem uel ramos de ar
boribus cædunt, qui in doctrina ueritatis
ſemina patrũ de eorũ eloquio rapiunt, &
hic in uia Dei ad auditoris animũ uenien-
tis humili ꝓdicatione ſubmittunt. Theo.
Sternamus & nos uiam uitæ noſtræ cęden
tes ramos de arboribus, id eſt, ſanctos imi
tãtes. Nã arbores ſancti ſunt, de quib. ille
ramos cędit, qui uirtutẽ imitatur eorum.

Hier. Iuſti enim ut palma florebunt, angu
ſti radicibus, lati floribus & fructibus: quo
niã bonus odor Chriſti ſunt. Sternunt uiã
mãdatorum Dei bona fama, qui pręibant,
prophetæ ſunt, & qui ſequebantur, apoſto
li. Bed. Et quia omnes electi, ſiue qui in Iu
dea eſſe poterãt, ſiue qui nunc in eccleſia
exiſtunt, in mediatorẽ Dei & hominũ cre
diderunt & credunt. Qui præeũt & qui ſe
quuntur, Hoſanna clamabant. Theo. Sed
& q præeunt, & qui ſequuntur noſtrorum
actuum, ad laudem ſunt Dei. Quidam. n.
in præterita uita bonum fecerũt initium,
ſequens uero nõ eſt ut prior; neque in lau
dem Dei finita.

Et introiuit Hieroſolymam in templum, & cir cumſpectis omnibus cum iã ueſpera eſſet hora exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia die cum exi- ret à Bethania, eſuriit. Cumq; uidiſſet à longe fi- cum habentem folia, uenit ſi quid forte inueniret in ea. Et cum ueniſſet ad eam, nihil inuenit præter fo lia. Non enim erat tempus ficorum. Et reſpondẽs, dixit ei: Iam nõ amplius in æternum ex te quiſquã fructum manducet. Et audiebant diſcipuli eius.

Bed. Appropinquante tempore paſſio
nis, appropinquare uoluit dominus loco *Paſſio Chriſti ſpontanea.*
paſſionis, ut per hoc intimaret, quia ſua
ſponte mortẽ ſubiret. Vñ dr; Et introiuit
Hieroſ. in templum. Quòd autem ingreſ-
ſus ciuitatem primo tẽplum adiit, formã
nouis religionis quam ſequamur præmon
ſtrat; ut cum fortè quemlibet locum in
quo ſit domus orationis intramus, primo
ad hanc diuertamus. Hoc quoque intelli-
gendum eſt, q tantæ dominus fuerit pau-
pertatis, & ita nulli ſit adulatus, ut in ur-
be maxima nullum hoſpitem, nullam in-
uenerit mãſionem; ſed in agerulo paruulo
apud Lazarum, ſororeſq; eius habitaret;
eorum quippe uicus Bethania eſt. unde ſę
quitur; Et circumſpectis omnibus ſi quis
eũ hoſpitio ſuſciperet. Cũ iã ue. eſſet &c.
Nõ hoc ſemel fecit, ſed per omnes quinq;
dies, ex quo Hieroſolymã aſcẽderat uſq;
ad tempus paſſionis, hoc ipſum ſemp age
re ſolebat, ut p diem in templo doceret,
nocte uero exiens moraretur in mõte Oli
ueti. Sequit; Et alia die cum exi. à Beth.
eſu. Chry. Qualiter autem mane eſurie-
bat, ut Matthæus dicit, niſi quia diſpenſa-
tiue hoc carni ſuæ conceſſit? Sequitur;
Cumq; uidiſſet à long. ficũ habentẽ folia,
uenit

uenit ſi quid fortè inuenerit in ea. Manifeſtum eſt ãt ꝙ hoc ſecundum ſuſpicionem diſcipulorum dr̃, qui æſtimabant propter hoc Chriſtum ad ficulneam acceſſiſſe, & ꝑꝑ hoc ficulneam ipſam maledictam eſſe, ꝙ in ea fructum non inuenit. Nam ſequitur; Et cum ueniſſ. ad eam, nihil inuenit præter fo. Non.n. erat tempus ficorum. Et reſpondens dixit ei. Iam non amplius in æternum, quiſquam ex te fructum manducet: Maledicit ergo ficulneam ꝑꝑ diſcipulos ut confidant. Quia.n. ubiq; beneficia tribuebat, nullumq; puniebat: oportebat ãt eius punitiuæ uirtutis demonſtrationẽ præbere, ut dicerent ꝙ poſſet etiã Iudæos perſequentes ſiccare, noluit hoc demonſtrare in hoibus. unde in planta ſuę uirtutis punitiuæ præbuit ſignũ. unde oſtendit ꝙ principaliter ꝑꝑ hoc ad ficulneã uenit,

Eſuries domini Ieſu.

non ꝑꝑ eſuritem. Quis n. tam inſcius eſt ꝙ matutino tẽpore tali ſtimularet eſurie: aut quid eſt quod impediret eum comedere antequam domum exiret? Neq; põt dici quod uiſio fructus excitauit in eſuriẽ apetitum, nõ.n. erat ficorum tempus. Sed ſi eſuriebat, cur de alio comedere nõ quærebat, ſed de ficu fructus ante tempus tribuere non ualente?

Arbor ficus quare maledicta.

Quia ẽt pœna erat dignum, ficum fructum non habere ante tẽpus? Ideoq; ex his ſufficienter ſyllogizari põt, ꝙ propriam uolebat demonſtrare uirtutẽ, ut nõ frangerentur animis in eius paſſione. Theo. Volens oſtendere diſcipulis, ꝙ ſi uellet hos qui crucifixuri erant ipſum, in momento poſſet exterminare. Myſticè ãt dñs introiuit in tẽplũ, ſed rurſus exiuit, oſtendens ꝙ ipſum relinqueret deſertum & in rapinã. Beda. Circunſpicit ãt oia corda, & in contradicentibus ueritati, & nõ inueniẽs ubi caput reclinet, ſecedit ad fideles, & in eis qui obediunt, manſionẽ facit. Bethania nanq; domus obedientiæ dr̃. Hie. Mane ãt ad Iudæos uenit, atq; nos in ueſpera mundi uiſitat. Beda. Sicut ãt parabolas loquitur, ita & operat̃: ideo eſuriens in ficu fructum quærit, cuius nõdum tempus eſſe nouit, & tamen eam perpetua ſterilitate damnauit, ut oſtenderet plebem Iudęorum propter folia, ideſt uerba iuſtitiæ quæ habebat, ſine fructu, ideſt

Ficus allegoricè.

bono opere non poſſe ſaluari, ſed ſcindi & in ignem mitti. Eſuriens ergo, ideſt ſalutem humani generis deſyderans, uidit ficum, id eſt Iudæum habentem folia, ideſt eloquia legis & prophetarum, & quæſiuit in ea fructum boni operis, docendo, corripiendo, miracula faciendo: & non inuenit, & ideo damnauit. Tu quoque ſi non uis damnari à Chriſto in iudicio, arbor ſterilis eſſe caueto, ſed potius pauperi Chriſto fructum pietatis, quo indiget, offer. Chr. Eſt autem & aliter dicere, ꝙ dñs ante tẽpus fructum quæſiuit in ficu, & non inueniens maledixit, quia omnes qui mandata legis adimplent, iſti ſuo tempore fructificare dicuntur, ſicut eſt illud mandatum, non mœchaberis. Qui antẽ non ſolum nõ mœchatur, ſed permanet uirgo, quod eſt magis, uirtutibus excedit. Dominus autẽ à perfectis non ſolum exigit, ut uirtutes obſeruent, ſed ſupra mandata fructificẽt.

Et ueniunt iterum Hieroſolymam: & cum introiſſet in templum, cœpit eiicere uendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras uendentium columbas euertit. Et non ſinebat ut quiſquam transferret uas per templum. Et docebat eos, dicens eis. Nonne ſcriptum eſt, quia domus mea domus orationis uocabitur omnibus gẽtibus? Vos ãt feciſtis eam ſpeluncam latronum. Quo audito, principes ſacerdotum & ſcribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam uniuerſa turba admirabatur ſuper doctrina eius.

Beda. Quia maledicendo ficum infructuoſam per figuram dñs fecit: hoc idem mox apertius oſtendit eiiciendo improbos de templo. Ficus.n. non peccauit ſi ante tempus fructum non habuit, ſed ſacerdotes. unde dr̃: Et ueniunt iterum. Hiero. Et cum introiſſet &c. Et quidem credendum eſt, ꝙ ea tantum uendi uel emi reperit in templo, quæ ad miniſterium templi neceſſaria eſſent.

Templi prophanatio.

Si ergo ea quæ alibi liberè geri nõ poterant, dominus in domo ſua tẽporalia negotia geri nõ patitur, quanto magis per ea quæ nũquam fieri licet, plus cœleſtis iræ merentur, ſi in ædibus Deo ſacratis aguntur? ſequitur: Et menſas nummulariorum. Theo. Nummularios uocat campſores nummorũ. Nummus.n. genus æris minuti eſt. ſequitur; Et cathedras uẽdentium colũbas euertit. Beda. Quia Spiritus ſanctus in columba ſuper dominum apparuit, rectè per columbas, Spiritus ſan

ĉti chariſmata deſignantur. Columba igi-
tur uenditur, qñ manus impoſitio per quã
Spiritus ſanctus recipitur, ad precium prę
betur. Cathedras autẽ uẽdentium colum
bas euertit: quia qui ſpiritualem gratiam
uenundant, uel ante homines uel ante Dei
oculos ſacerdotio priuantur. Theop. Sed
& ſi quis baptiſmatis gratiam & puritatẽ
tradiderit dæmoni per peccatũ, ſuam co-
lumbam uendidit; & propter hoc foras
de templo eiicitur. ſequitur; Et non ſin. ut
quiſ. tranſ. uas per tem. Bed. De uaſis illis
dicit, quæ mercãdi gratia inferebãtur. Cę
Exẽplũ terũ abſit ut uaſa Deo dicata dñs eiiceret
iudicii. de tẽplo, uel intro ferre prohiberet in tẽ-
plum: ubi futuri examinis prætendit exẽ-
plum, quia de eccleſia repellit reprobos,
& ne ultra ad inturbãdam eccleſiã intrẽt
æterno eos uerbere compeſcit. Sed & pec
cata quæ cordibus fidelium inerant, diui-
nitus immiſſa cõpunctio tollit, & ne ultra
repetantur, diuina in eis gratia adiuuat. ſe
quitũ. Et do. eos di. eis; Nõne &c. Hie. Iuxta
Eſaiã. Vos ãt feciſtis eã ſpelũcã latronũ.
Bed. iuxta Hieremiam. Omnibus (inquit)
gentibus non uni genti Iudææ, nec in uno
Hieroſo. urbis loco, ſed in toto orbe terra
rũ, & nequaquam taurorum, & hircorum,
& arietũ, ſed orõnis. Theo. Speluncam au
tẽm latronum, templum noĩat, ꝓp lucrũ.
Genus nanq; latronum ad lucrum ſe con
gregat. Quia ergo illa aĩalia quæ ad ſacri
ficiũ oblata erant, cauſa lucri uendebant;
latrones ipſos dixit. Ad hoc. n. in templo
erant; uel ut nõ dantes corporaliter perſe
querentur, uel dantes ſpiritualiter ne-
carent. Tẽplũ ẽt & domus Dei mens eſt &
conſcientia fidelium, quæ ſi in læſione ꝓ-
ximi peruerſas cogitationes profert; quaſi
in ſpelunca latrones reſident. Ergo mens
Conſen- fidelium ſpelunca latronis fit, quando re-
ſus Euã- licta ſimplicitate ſanctitatis illud conatũ
gelicus. agere, quo ualeat proximis nocere. Aug.
de con. euan Ioannes ãt longe diuerſo or
dine hoc narrat. unde manifeſtum eſt non
ſemel, ſed iterum hoc eſſe à dño factum,
ſed illud primum cõmemoratum à Ioan-
ne, hoc ultimum à cæteris tribus. Theop.
Quod etiam eſt in maiorem redargutio-
nem Iudæorum, quia cum dñs hoc toties
fecerit, ipſi minime ſe correxerunt. Aug.
de concor. euan. In hoc etiam Marcus non
eundem ordinem tenet cum Matthæo, ſed
quia Matthæus ita connectit; Et relictis
illis abijt foras extra ciuitatem in Betha-
niam; unde mane reuertentem in ciuitatẽ
arbori maledixiſſe commemorat. probabi-
lius creditur ipſe potius tenuiſſe ordinem
temporis de uendentibus & ementibus &
eiectis de templo. Prætermiſſit ergo Mar
cus quod prima die factum eſt cum intra
uit in templo, & recordatum interpoſuit,
cum dixiſſet, ꝙ nõ inuenerit aliquid in fi-
culnea præter folia, quod ſecundo die fa
ctum eſt, ſicut ambo teſtantur. Gloſſ. Quẽ
autem effectum correctio domini in mini
ſtris templi habuerit, oſtendit Euãgeliſta
cum ſubdit; Quo au. prin. ſa. & ſcri quæ.
qũo eum perderent. Secundum illud A-
mos; Odio habuerunt corripientem in
porta, & loquentem perfecte abominati
ſunt. Ab hoc autem tam iniquo propoſito
ad tempus ſolo timore retrahebantur. un
de ſubditur; Ti. n. eum quoniam uni. tur.
ad. ſu. do. eius. Erat. n. docens eos ſicut po-
teſtatem habens, & non ſicut ſcribæ eorũ
& phariſæi, ut alibi dicitur.

*Et cum ueſpera facta eſſet, egrediebatur de ciui
tate Et cum mane tranſirent, uiderunt ficũ aridã
factam à radicibus. Et recordatus Petrus, dicit ei;
Rabbi, ecce ficus cui maledixiſti, aruit. Et reſpon-
dens Ieſus, ait illis; Habete fidẽ Dei Amẽ dico uo
bis, quia quicunq; dixerit huic mõti, tollere, & mit
tere in mari, & nõ hæſitauerit in corde ſuo, ſed cre
diderit, quia quodcunq; dixerit, fiat, fiet ei. Propte
rea dico uobis, oĩa quæcunq; orantes petitis, credite
quia accipietis, & euenient uobis. Et cũ ſtabitis ad
orandũ, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquẽ,
ut & pater ueſter qui ĩ cælis eſt dimittat uobis pec
cata ueſtra. Quòd ſi uos non dimiſeritis, nec pater
ueſter qui ĩ cælis eſt, dimittet uobis peccata ueſtra*

Hie. Relinquens dñs poſt ſe tenebras
in Iudæorum cordibus, ut ſol egrediebatũ
de ciuitate ad aliam, quæ eſt beniuola &
obediens. Et hoc ſignificatur, cũ dr̃ Et cum
ueſ. eſ. fa. &c. Sed occidit ſol, & oritur ſol;
lux. n. ablata à ſcribis, lucet in apoſtolis.
uñ in ciuitatẽ reuertitur, ꝓp quod ſubdit;
Et cum ma. tran. ſ. in ciuitatem euntes, ui-
de. ficum ari. fa. à rad. Theo. Quod miracu
lum magnum uidetur in hoc ꝙ tam humi
dam & uiridem arborem ſiccauerit. Quã
uis ãt Matthæus dicat ficulneam cõtinuo
areſactam, & ꝙ uidentes Diſcipuli admi-

rati

rati ſunt, nõ admireris ſi nunc à Marco audis ficum in craſtinum areſactã vidiſſe Diſcipulos. Nam ſic intelligẽdum eſt hoc qđ dr̃ à Matthæo, ſcilicet ꝙ non ſtatim viderunt, ſed in craſtinum. Aug. de con. euang. Intelligitur autem non tunc aruiſſe qñ uiderunt, ſed continuo qñ maledicta eſt; neque enim areſcentem, ſed penitus areſactam uiderunt, ac ſic eam continuo in uerbo domini aruiſſe intellexerunt. Hier. Ficus autem arida à radicibus, Synagoga eſt à Cayn, & à cæteris, à quibus omnis ſanguis ab Abel vſque ad Zachariam requiritur. Bed. A radicibus autem areſacta eſt ficus, ut oſtenderetur gens impia, non ad tẽpus, vel ex parte corripienda externorum incurſibus, & per penitentiam liberanda, ſicut ſæpe factum eſt, ſed æterna dãnatione feriẽda: vel areſacta eſt à radicibus, ut oſtẽdatur nõ ſolũ humano extrinſecus, ſed diuino intus fauore funditus deſtituẽda. Nã & vitam perdit in cęlis & patriam in terris. Hie. Petrus autem agnoſcit aridam & abſciſſam radicem, cui ſuccedit oliua fructifera pulchra vocata a domino. vnde ſequit̃: Et re Pe. di. ei: Rab. ec. fi. cui ma. aruit. Chry. Quòd autem Petrus & alii Diſcipuli mirati ſunt, non erat perfectæ fidei: non enim magnum erat hoc Deo. Quia ergo nõ manifeſte nouerant eius uirtutem, eorum ignorãtia fecit eos in admirationem prorũpere, & ideo ſubditur: Et reſp. Ie. ait il. Hab. fi. Dei. Amẽ dico &c. q. d. Nõ ſolũ lignum ſiccare poteritis, ſed & mõtem iuſſu ac præcepto tranſmutare. Theo. Mirare autem diuinam miſericordiam qualiter nobis appropinquantibus ad eum per fidẽ, miraculorum virtutem condonat, quã ipſe poſſidet per naturam, in tantum vt etiã montes tranſmutare poſſimus. Bed. Solẽt autem Gentiles qui contra eccleſiam maledicta ſcripſere improperare noſtris; quia non habuerunt plenam fidem Dei qui nũquam montes transferre potuerunt. Quibus reſpondendum eſt, non omnia ſcripta eſſe quæ in eccleſia ſunt geſta, ſicut & de factis ipſius Chriſti ſcriptura teſtatur. Fieri aũt potuit, ſi neceſſitas id fieri popoſciſſet, quomodo factũ legimus pręcibus Gregorij Neocæſarienſis, cuius ꝑcibus mõs tãtũ ſpatii reliquit ſtructoribus eccleſiæ, quãtum opus habuerat. Chry. Vel aliter: Sicut ficum nõ propter ſe ſiccauit, ſed in ſignum Hieruſalem ad areſactionem peruẽturæ, & ad demonſtrationem virtutis ſuæ; ſic intelligẽdum eſt & de promiſſione quę eſt circa montem, quãuis huiuſmodi tranſmutatio non ſit impoſſibilis ſecundũ Dei uirtutem. Hie. Chriſtus igitur qui eſt mõs creſcens de lapide aſciſſo ſine manibus tollitur & mittitur in mare, quando apoſtoli dicunt, digne transferamur ad gentes alteras, quia uos indignos indicaſtis audientes uerbum Dei. Beda. Vel quia montis nomine diabolus ſignificatur ꝓpter ſuperbiam. mons ad ꝑceptum eorum qui fortes ſunt in fide tollitur de terra, & in mare ꝓiicit̃, cum ꝑdicantibus uerbum Dei doctoribus ſanctis, immundus ſpiritus ab eorũ corde repellit̃ qui ad uitam præordinati, & in turbulentis amariſq; infidelium mentibus ueſaniã ſuæ tyrannidis exercere permittitur. In quo tãto acrius deſæuit, quanto amplius ſe dolet à læſione priorũ fuiſſe depulſum. Seqtur. Prop. di. vo. omnia &c. Theo. Qui enim ex affectu credit, manifeſtum eſt ꝙ in Deum erigit cor ſuũ, & illi coniungitur, & certificatur cor eius calefactum, quaſi ſuam petitionem iam cõſecutum, quod quidem intelligibile eſt ei qui paſſus eſt hoc, & mihi quidem uidetur illos hoc pati qui menſuram & modum attendunt. propter hoc dominus dicit, quòd omnia accipietis quæ cum fide petieritis. Qui. n. credit ſe totum diſponi à Deo, cũ lachrymis intercedens, & quaſi domini pedes in oratione tenere ſe cogitans, quæ iuſtè poſtulat, conſequetur. Vis aũt & aliter quæ petis accipere? dimitte ſi quid contra te peccauerit frater tuus. Et hoc eſt quod ſubditur: Et dum ſta. ad orandum &c. Hie. Septẽ verſus orationis dñicæ Marcus ſuo more in una oratione comprehendit. Is autem cui dimiſſa ſunt omnia peccata, quid amplius rogabit, niſi ut perſeueret in eo qđ obtinuit? Bed. Notanda aũt diſtinctio deprecantium, qui perfectam habent fidẽ quæ per dilectionem operatur, ille orãdo uel etiam iubendo poteſt trãsferre mõtes, ſpiritales, quomodo fecit Paulus de Helima mago; qui uero tantæ ueſtigium perfectionis necdũ cõdeſcendere queunt, poſtulẽt ſibi peccata dimitti, & impetrabunt, ſi tamen in ſe peccãtibus aliis primo ipſi dimittant.

Miraculum ratum in ficu.

Fidei ueræ effectus.

Fides imperfecta quæ ſit.

mittant. Sin autem hoc facere contēnunt, non ſolum orando uirtutes facere, ſed nec ſuorum poſſunt ueniam conſequi peccatorum. Et hoc eſt quod ſubditur; Quòd ſi uos nō dimiſeritis, nec pater ueſter qui in cœlis eſt dimittet uobis peccata ueſtra.

Et uenīūt rurſus Hieroſolymam. Et cum ambularet in templo, accedūt ad eum ſummi ſacerdotes, & ſcribæ & ſeniores, & dicunt ei: In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatē ut iſta facias? Ieſus autem reſpondēs, ait illis, Interrogabo uos & ego unum uerbum, & reſpondete mihi, et dicam uobis in qua poteſtate hæc faciam. Baptiſmū Ioannis, de cælo erat, an ex hominibus? Reſpondete mihi. At illi cogitabant ſecum, dicentes Si dixerimus de cœlo, dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei? Si dixerimus ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Ioannem quia uere propheta eſſet. Et reſpondētes, dicunt Ieſu, Neſcimus. Et reſpondens Ieſus, ait illis, Neque ego dico uobis in qua poteſtate hæc faciam.

Hier. Quia dominus de tēplo eiecerat eos qui templum quaſi tabernā rerum uenalium faciebāt, irati fuerant, & ideo accedunt ut interrogent, & tentent. unde dr; Et ue. rur. Hie. Et cum &c. q. d. quis es tu q talia facis? Nunq d doctorē te conſtituis, & te ordinas principē ſacerdotum? Bed. Et quidem, qn dicunt; In qua poteſtate hæc facis? de Dei dubitabant poteſtate, & ſubintelligi uolūt, diaboli eſſe quod facit. Addētes quoq; Quis dedit tibi hanc poteſtatē? manifeſtiſſime Dei filium negant, quē putant non ſuis, ſed alienis uiribus ſigna facere. Theo. Hæc autem dicebant, credentes ipſum in iudicationem reducere, ut ſi diceret: In poteſtate mea, ipſum tenerent. Si autem diceret, In poteſtate alterius, ab eo diſcedere populum procurarēt, qui ipſum Deum eſſe credebant. Dominus uero illos interrogat de Ioanne, non fruſtra neq; ſophiſtice, ſed quia de eo Ioannes perhibuerat teſtimonium. vnde ſequitur; Ille autē reſpondens ait illis: Inter. uos & ego. Bed. Poterat quidem dominus aperta reſpōſione tētatorum calumnias cōfutare, ſed prudēter interrogat, ut ſuo uel ſilētio uel ſententia condemnentur, quod apparet ex eo quod ſubdit: At il. co. ſe. di. Si dixerimus de cę. di. no. Quare ergo nō credidiſtis ei? Quaſi quem confitemini de cęlo habuiſſe prophetiam, mihi teſtimonium phibuit, & ab illo audiſtis in qua iſta facio poteſtate. ſequitur; Si dixerimus, ex hominibus. Viderunt ergo quodlibet horum reſpōdiſſent, in laqueum ſe caſuros, timentes lapidationem, ſed magis timentes ueritatis confeſſionem. uñ ſequitur: Et re. di. Ie. Ne. Bed. De lucerna inuidi obſcurantur, unde dicitur; paraui lucernam Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione. ſequitur; Reſpōdens Ie. ait il. Neque ego di. uo. in qua po. hæc fa. Hier. q. d. Non uobis dico quod ſcio, quia non uultis fateri quod ſcitis. Notandum autem q duas ob cauſas maximè ſcientia ueritatis eſt occultanda quærentibus, ſcilicet cum is q q̄rit aut minus capax eſt ad intelligendum quod quærit, aut cō tēptu ueritatis, aut aliquo alio, indignus eſt cui debeat aperiri quod quærit.

Verſutia Iudæorum

Veritas quando occultanda.

CAPVT XII.

ET cœpit illis in parabolis loqui Vineam paſtinauit homo, & circundedit ſepe, et fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eā agricolis, & peregre profectus eſt Et miſit ad agricolas in tempore ſeruum ut ab agricolis acciperet de fructu uineæ. Qui apprehenſum eum ceciderunt, & dimiſerunt uacuum. Et iterum miſit ad illos alium ſeruum, & illum in capite uulnerauerunt, & contumeliis affecerunt. Et rurſum alium miſit, & illum occiderunt, & plures alios, quoſdam cædentes, alios occidentes. Adhuc ergo unum habens filium chariſſimū, & illum miſit ad eos nouiſſimū, dicens, quia reuerebuntur filium meum. Coloni autem dixerunt adinuicem: Hic eſt hæres, uenite, occidamus eum, & noſtra erit hæreditas Et apprehendentes eum, ceciderunt, & eiecerunt extra uineam. Quid. ergo faciet dominus uineæ? Veniet et perdet colonos, & dabit uineam aliis. Nec ſcripturam hanc legiſtis? Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, à domino factū eſt iſtud & eſt mirabile in oculis noſtris. Et quærebant eum tenere, & timuerunt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hāc dixerit. Et relicto eo abierunt.

Glo. Poſtquam dñs prudenti interrogatione tentatorum ora concluſerat, conſequenter eorum malitiam parabolice demōſtrat; vnde dicitur. Et cœ. il. in para. lo. Vi.

Deus homo dicitur. Vi pa.homo. Hier. Homo Deus pater dicitur humano affectu, uinea domus Iſrael eſt. Sepis eſt cuſtodia angelorũ. Lacus eſt lex, turris templum, agricolæ ſacerdotes. Beda. Vel ſepis murus eſt urbis, lacus ſiue torcular altare, aut illa torcularia quorũ tres pſalmi prænotantur titulo. Theo. Vel ſepis eſt lex, prohibens eos alienigenis cõ-

Allegoria legatorum. miſceri. ſequitur. Et pere.pro.eſt. Beda. Non loci mutatione, ſed abire uidetur à uinea, ut uinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. ſequitur: Et mi.ad agri.in ten.ſer.ut ab agri.ac.de fru.ui. Serui miſſi prophetæ, fructus uineæ obedientia eſt. De prophetis alij cœſi, alij uulnerati, alij occiſi ſunt. unde ſequit, Qui ap. eum cœ.& di.ua. Beda. Seruus qui primo miſſus eſt, ipſe legifer Moyſes intelligit. Sed cœſum eum dimiſerunt uacuum, irritauerunt.n. Moyſen in caſtris. ſequitur, Et ite.mi.ad.il.ali.ſe.& il.in ca.uul. & cõ.af. Seruus alter Dauid regem & cæteros pſalmiſtas ſignificat, ſed hunc affectum contumeliis in capite uulnerauerũt, qui pſalmiſtarum carmina paruipendẽtes, ipſum Dauid abiecerunt, dicentes. Quæ nobis pars cum Dauid? ſequitur, Et rur.ali.mi.& il. occiderunt &c. Tertium cũ ſuis ſocijs ſeruum, prophetarum chorum intellige. Sed quem prophetarũ non ſunt perſecuti? His ſanè tribus ſeruorum gradibus, oĩum ſub lege doctorum figurã poſſe comprehendi dñs alibi pronunciat dicẽs, qm̃ neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis & pſalmis de me. Theo. Vel aliter, Per primum ſeruum intellige prophetas qui circa tempus Heliæ fuerunt, quoniam Michæã uerberauit Sedechias pſeudo propheta. Secundum uero ſeruũ quem in capite uulnerauerunt. i. affecerunt iniuria, intellige prophetas qui fuerunt circa tempus Oſeæ & Eſaiæ. Tertium uero ſeruum intellige prophetas, qui fuerunt circa tempus Danielis, & Ezechielis. ſequit, Ad.ergo unum ha.filium &c. Hier. Filius chariſſimus & nouiſſimus unigenitus eſt. Quod autem dicit Re.fi. me. per ironiam hoc dicitur. Beda. Vel aliter: Quod ait, qa forte reue.fi.me. non de ignorãtia dicitur, ſed ambigere dicitur Deus, ut libera uolũtas homini reſeruetur. Theo. Vel aliter, Non ignorans quod futurum erat hoc dixit, ſed oſtendens quid erat decens & congruum eos operari. Co.autem di.adi. Hic eſt &c. Beda. Manifeſtiſſime dominus probat Iudæorum principes non per ignorantiam, ſed per inuidiam crucifixiſſe filium Dei. Intellexerunt.n. hunc eſſe cui dictum eſt, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Hanc occaſionem eius mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes eum Iudæi, fidem quæ per eum eſt extinguere, & ſuam magis quæ ex lege eſt iuſtitiã præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inſerere. ſequitur, & ap. eum oc.& eie. ex. ui. Theo. Scilicet extra Hieruſalem. extra ciuitatem quippe crucifixus eſt dominus. Hiero. Vel eiecerunt eum extra uineam, ideſt extra plebem, dicentes, Samaritanus es, & dæmonium habes. Vel quia quãtum in ſe erat, ex ſuis eum finibus excludẽtes, gentibus ſuſcipiendum dederunt. ſequitur, Quid ergo fa.do.ui.Ve.&c. Augu.de

Conſenſus euangelicus. con.euang. Et quidem Matthæus illos reſpondiſſe ſubiungit atq; dixiſſe. Malos male perdet, quod Marcus hoc non ab ipſis reſponſum eſſe commemorat, ſed dominũ poſt interrogationem ſuã ipſum ſibi quodammodo reſpondiſſe. Sed facile poteſt intelligi uel illorum uocem ita ſubiunctã, ut non interponeretur, illi reſponderunt, aut illi dixerunt, ſed tamen intelligeretur, aut ideo reſponſionem iſtam domino potius attributam, quia cum uerum dixerunt, etiam de illis hoc ipſe reſpondit qui ueritas eſt. Theo. Dominus ergo uineæ eſt pater filij interempti, & ipſe filius interemptus qui perdet colonos tradens ipſos Romanis, & populum dabit aliis colonis, ideſt Apoſtolis. Perlegas actus Apoſtolorum & inuenies tria milia, & quinq; milia repẽtè credentium, & fructificantium Deo. Hiero. Vel datur uinea aliis, ideſt ab oriente, & occidente, & auſtro, & ab aquilone uenientibus & recumbentibus cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno Dei. Beda. Hoc autem ita diuinitus fuiſſe procuratum prophetico ſtatim affirmauit exemplo, ſubiiciens, Nec ſcrip. hanc le. Lapidẽ

Lapis angularis Chriſtus. &c. q.d. Quomodo implebitur hęc ꝓphetia, niſi quia Chriſtus à uobis reprobatus & occiſus, traditus eſt gentibus prædicandus, ut quaſi lapis angularis duos populos condat in ſemetipſum, atque ex utroque

populo.

populo unam ſibi fidelium ciuitatem, vnú templum ædificet? Eoſdem.n. ſynagogæ magiſtros quos ſupra colonos dixerat, núc ædificantes appellat, quia ſubditá ſibi plebem ad ferédos uitæ fructus quaſi vineam uidebantur excolere, ipſi quoq; hanc Deo inhabitatore dignam quaſi domum conſtruere atq; ornare præcipiebantur. The. Lapis ergo quem reprobauerút doctores, hic factus eſt in caput anguli, ideſt in caput eccleſiæ. Angulus nanque eccleſia eſt quaſi coniungens Iudæos & Gentiles. Hic autem angulus. ſ. eccleſia, à domino factus eſt, & eſt mirabilis in oculis noſtris, ſcilicet fidelium. Nam ab infidelibus miraculis detrahitur. Mirabilis quidem eſt eccleſia, quaſi miraculis ſiſtens domino cooperante Apoſtolis & ſermonem confirmante conſequentibus ſignis. & hoc eſt quod dicitur, A dño factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Hier. Vel aliter. Hic lapis reprobus quem geſtat Angelus coniungens in cœna agnum cum pane, finiens uetus, & nouum inchoans teſtamentum, pręſtat mira in oculis noſtris, ut topazion. Beda. Principes autem ſacerdotum oſtendebant uera eſſe quę dominus dixerat, qđ patet ex hoc quod ſubditur, & quærebant eum tenere. Ipſe.n. eſt hæres cuius iniuſtá necem dicebat eſſe vindicandam à patre. Moraliter autem cuiq; fidelium cum myſterium baptiſmi cómittitur, quaſi uinea quam excolat locatur. Sed miſſus ſeruus cótumeliis affectus vel cœſus eiicitur, cũ ſermo auditus uel contemnitur, uel quod peius eſt, etiam blaſphematur: Miſſum inſuper hæredem quantum in ſe eſt occidit, qui filium Dei cóculcauit. Perdito malo cultore uinea datur alteri, cum dono gratiæ, quod ſuperbus ſpreuit, humilis quiſq; ditabitur. Sed & hoc quòd princ pes ſacerdotum manũ mittere quærentes in Ieſum timore turbæ retinentur quotidie geritur in eccleſia, cum quilibet ſolo nomine ſuper eam quam non diligit, eccleſiaſticæ ſidei & pacis unitatem propter cohabitantium fratrum bonorum multitudinem aut erubeſcit, aut timet impugnare,

Tropologia hæredis filii.

Et mittunt ad eũ quoſdam ex Phariſæis & Herodianis, ut eum caperent in verbo. Qui uenientes, dicunt ei. Magiſter, ſcimus quia uerax es, & non curas quenquam. Nec enim uides in faciem hominum, ſed in ueritate uiam Dei doces, Licet dari tributum Cæſari, an non dabimus? Qui ſciens verſutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium ut uideam. At illi obtulerunt ei. Et ait illis, Cuius eſt imago hæc, & inſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris. Reſpondens autem Ieſus dixit illis, Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Et mirabantur ſuper eo.

Beda. Quærentes dñm comprehendere ſummi ſacerdotes timuerunt turbã, atque ideo quod per ſe non potuerunt, terrenis poteſtatibus efficere tentabãt. vt vel ipſi à morte eius uiderentur immunes. & ideo dicitur; Et mit. ad eum quoſdam &c. Theo. Diximus alibi de Herodianis, ꝙ hęreſis quædam noua erat dicentium Chriſtum eſſe Herodem propter hoc ꝙ defecerant ſucceſſores regni Iudæorum. Alij uero dicunt Herodianos milites fuiſſe Herodis quos phariſæi pro teſtibus inducebant de his quæ dicebantur à Chriſto, ut eum caperent & adducerent. Vide autem eorũ malitiam, qualiter cum adulatione Chriſtum decipere uolebant. Nã ſequitur. Qui ue. di. ei. Ma. ſci quia ue. es. Hier. Mellitis .n. uerbis eum interrogabant, & circundabant eum ſicut apes mel portantes in ore, aculeum in tergo. Beda. Blanda autem & fraudulẽta interrogatio illuc prouocat reſpondentem, ut magis Deum q̃ Cæſarem timeat, & dicat non debere tributa ſolui, ut ſtatim audientes Herodiani, ſeditionis contra Romanos auctorẽ habeant, & ideo ſubdunt; Et non curas quenquam: nec.n. vides in faciem hominum. Theo. Ita ut Cæſarem non honores. ſ. cõtra ueritatẽ. Ideo ſubdunt, ſed in ueri. ui. Dei doces &c. Totum.n. artificium eorum erat undiq; præcipitium habens, ut ſi diceret ꝙ licet cenſum Cæſari dari, prouocent contra eum plebem quaſi in ſeruitutem reducentem ipſum populum. Si uero diceret quòd nõ licet dari, ſic accuſarent eum tanquam excitaret populum contra Cæſarem, ſed ſapientiæ fons fugit dolos eorum. unde ſequitur: Qui ſci. ue. eorum, ait il. Quid me ten. Afferte &c. Beda. Denarius eſt genus nummi, quod pro 10. nummis imputabatur, & habebat imaginem Cæſaris. unde ſequitur: Et ait il. Cuius eſt imago hæc & inſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris. Qui putant interrogationem Saluatoris ignorantiam

Herodianorum hæreſes

Denarii ualor ex primitur

rantiam eſſe non diſpenſationem, ex hoc diſcant ꝙ potuit ſcire cuius imago eſſet, ſed interrogat, ut ad ſermonem eorum cõpetenter reſpondeat. unde ſequitur: Reſpondens autem Ieſus dixit illis. Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Theo. q. d. Date quod imaginē habet imaginato, id eſt denarium Cęſaris. Poteſtis .n. & cenſum Cæſari dare, & Deo propria offerre. Beda. Id eſt, decimas & primitias, & oblationes, & uictimas, quõ & ipſe reddidit quæ Dei ſunt, patris faciens uoluntatem. Hie. Vel aliter: Nummum habentem Cæſaris imaginem reddite coactum Cæſari, noſipos libenter Deo reddite. Signatum eſt .n. ſuper nos lumen uultus tui domine, non Cæſaris. Theoph.

Tropologia hoīs

Quaſi Cæſar etiam eſt uniuſcuiuſque noſtrorum corporum ineuitabilis neceſſitas. Iubet ergo dominus dari corpori cibaria propria, & ueſtitum, & quæ ſunt Dei Deo. Sequitur: Et mirabantur ſuper eo. Qui credere debuerant ad tantam ſapientiā ſunt mirati, quod calliditas eorum non inueniſſet locum.

Et uenerunt ad eum Sadducæi qui dicũt reſurrectionem non eſſe, & interrogabant eum, dicentes. Magiſter, Moyſes nobis ſcripſit, ut ſi cuius frater mortuus fuerit & dimiſerit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem ipſius, & reſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus eſt nõ relicto ſemine. Et ſecundus accepit eã, & mortuus eſt, & nec iſte reliquit ſemen. & tertius ſimiliter. Et acceperunt eam ſimiliter ſeptem, & nõ reliquerunt ſemen. Nouiſſimè omnium, defuncta eſt & mulier. In reſurrectione ergo cum reſurrexerint, cuius de his erit uxor? Septem .n. habuerunt eam uxorem. Et reſpondens Ieſus, ait illis. Nonne ideo erratis, nõ ſcientes ſcripturas, neque uirtutem Dei? Cum enim à mortuis reſurrexerint, neque nubent, neque nubentur, ſed erũt ſicut Angeli Dei in cælis. De mortuis autem quòd reſurgant non legiſtis in libro Moyſi, ſuper rubrum, quomodo dixerit illi Deus, inquiens. Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed uiuorũ. Vos ergo multum erratis.

Glo. Poſtquam dñs ſapienter phariſęorum callidam tentationem euitauit, oſtēditur quomodo etiam ſadducæos tentantes confundit. unde dicitur Et ue. ad eum ſadducæi &c. Theoph. Hæreſis quædam

Sadducæorum

Iudæorum erat, qui dicebantur ſadducæi, & hi reſurrectionem negabant, & dicebãt ꝙ non ſit Angelus neque ſpiritus. Hi ergo accedentes ad Ieſum, doloſe narrationem quandam inquiſierũt, per quam oſtēderent reſurrectionem non eſſe nec factã nec fiendam. Et ideo ſubditur: Et int. eum di. Magiſter. In qua quidē narratione ſeptem ponunt qui mulierem acceperant, ut magis rem trahant à reſurrectione. Beda. Recte .n. iſtiuſmodi fingunt fabulam quæ delyramenti arguat eos qui reſurrectionē aſſerunt corporum. Poteſt autem fieri ut verè in gentem eorum aliqñ hoc accidenit. Hie. Myſticè autem mulier ſterilis nõ relinquens ſemen ex ſeptem fratribus nouiſſime moriens, quid aliud ſignificat q̃ Iudaicam ſynagogam relictam à ſpiritu ſeptiformi, qui 7. patriarchas impleuit, qui nõ reliquerunt ei ſemē Abrahæ, quod eſt Ieſus Chriſtus. licet .n. puer natus eſt illis, nobis tñ gentibus datus eſt, quæ mulier mortua erat Chriſto, nec cuiquam patriarchæ de 7. in reſurrectione coniungetur. Septenario nanq; numero uniuerſitas perfectorum ſignificatur, ut uerſa uice per Eſa. dicitur. Apprehendent 7 mulieres uirum unum, id eſt ſeptem eccleſiæ, quas dñs amat, arguit & caſtigat, eum una fide adorant. unde ſequitur; Et rñdens Ieſus ait il. Nonne ideo er. &c. Theo. q. d. Vos non intelligitis qualem reſurrectionem ſcriptura annũciet. Creditis .n. ꝙ reſtauratio corporum talium ſit futura qualia nunc ſunt, nõ autem ſic erit. Sic igitur ignoratis ſcripturam, ſed etiam uirtutem ignoratis diuinam. Vos .n. conſideratis quaſi difficilē, dicentes: Qualiter poterunt membra diſſoluta coniungi, & animabus adunari? hoc .n. reſpectu diuinæ potentiæ quaſi nihil eſt. Sequitur: Cum .n. à mortuis &c. q. d. Diuina quædam erit uitæ reſtauratio & angelica, cum ulterius non corrumpemur ſed eodem modo manebimus, & propter hoc nuptiæ auferentur. Nam nuptiæ quidem nunc ſunt propter corruptionem, ut per ſucceſſionem generis perſiſtamus, & non deficiamus, tunc uero ſicut Angeli erimus, qui ſunt ſine ſucceſſione nuptiali, & nunquam deſinunt. Beda. Conſiderandum eſt hic quòd latina conſuetudo hic græco idiomati non reſpondet. Nubere enim

hæreſis qualis.

Allegoria ſynagogæ.

Reſurrectio aſſeritur.

enim ꝓprie dicitur mulieres, & viri uxores ducere: ſed nos ſimpliciter dictum intelligamus, ut nubere de viris, & nubi de uxoribus ſcriptum ſit. Hie. Sic igitur erant non intelligentes ſcripturas, quia in reſurrectionẽ homines erunt ſicut Angeli Dei, ideſt nemo ibi moritur, nemo ibi naſcitur, nec infans eſt ibi, nec ſenex. Theo. Et aliter etiam decipiuntur non intelligentes ſcripturas. Si enim has intellexiſſent, intelligerent quomodo per ſcripturas reſurrectio mortuorum poſſit probari. unde ſubdit: De mor. autem ꝙ &c. Hier. Dico autẽ ſuper rubrum, in quo eſt ſimilitudo ueſtra in quo ignis ardebat, ſed non eius ſpinas conſumebat: ſic uos inflammat eloquium meum, nec ſpinas ueſtras ſub maledictio germinatas abſumit. Theo. Dico ſũt Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Quaſi dicat, Deus uiuentium. vnde ſubdit: Non eſt mortuorum ſed viuorum. Non enim dixit, ego fui, ſed ego ſum tanquam illi præſentes exiſtant. Sed forte aliquis dicet ꝙ hoc dixit ſolum Deus de anima Abrahæ, non de corpore. Ad quod dicimus, ꝙ Abraham vtrunque importat, ſcilicet corpus & animam: ita vt & corporis ipſe ſit Deus, & corpus viuat apud Deum, ideſt in Dei ordinatione. Bed. Vel quia cũ probauit animas permanere poſt mortem (neque enim poterat fieri ut eorum eſſet Deus qui nequaquam ſubſiſterent) conſequenter introduceretur & corporum reſurrectio, quæ cũ animabus bona malaq́; geſſerunt. Hier. Cum autem dicit Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, ter Deum nominando, trinitatem intimauit. Cum autem dicit, Non eſt Deus mor. unũ Deus iterans, vnam ſubſtantiam ſignificauit. Viuunt autem qui uendicant portionem quam elegerant. mortui autem ſunt, qui quod uẽdicauerunt perdiderunt. Vos ergo multum erratis. Glo. Quia uidelicet & ſcripturis cõtradicebant, & uirtuti Dei derogabant.

Rubri ſignificatio.

Animæ poſt mortem manent.

Et acceſſit unus de ſcribis, qui audierat illos cõquirentes, & uidens quoniam bene illis reſpõderit interrogauit eum quod eſſet primum omnium mãdatorũ. Ieſus autẽ reſpondit ei, quia primum omnium mandatum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus unus eſt. Et diliges dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua. Hoc eſt primum mãdatum. Secundum autem ſimile eſt illi: Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Maius horum aliud mãdatum non eſt. Et ait illi ſcriba, bene magiſter, in ueritate dixiſti, quia unus eſt Deus, & non eſt alius præter eum. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximũ tanquã ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus, & ſacrificiis. Ieſus autẽ uidens quod ſapienter reſpondiſſet, dixit illi. Non es longe à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.

Gl. Poſt dominus confutauit phariſæos & ſadducæos tentantes, hic oſtẽditur quomodo ſatisfecit ſcribæ quærenti, unde dicitur: Et acceſ. &c. Hie. Quæ eſt hæc quæſtio problematis quod eſt commune omnibus peritis in lege? niſi ꝙ diuerſa in Exodo & Leuit. & Deutero. ordinantur mandata; unde non unum, ſed duo intulit mandata, quibus quaſi duobus uberibus ſuper pectus ſponſæ eleuatis, noſtra alitur infantia. Et ideo ſubdit: Primũ mandatũ eſt, Audi Iſrael dominus Deus tuus Deus unus eſt. Primum omnium maximum mandatũ dicit, hoc eſt quod ante omnia debemus in corde ſinguli quaſi vnicum pietatis fundamentum locare, ideſt cognitio atq; confeſſio diuinæ unitatis cum executione bonæ operationis, quæ in dilectione Dei & proximi perficitur. unde ſubditur; Et dili. do. De. tuum &c. Theo. Attende qualiter omnes animæ uires enumerauit. Eſt enim uirtus animæ animalis, quam expedit in dicendo, Ex tota anima tua, ad quam pertinet ira & deſideriũ, quæ omnia tribui uult diuino amori. Eſt & alia uis q̃ dr̃ naturalis; ad quam pertinet nutritiua & augmentatiua, & iſta eſt etiã danda dño tota, propter quod dicit, Ex toto corde. Eſt & alia uis rationalis quam mentem uocat, & iſta etiã eſt danda Deo tota. Glo. Quòd autem ſubdit, Et ex tota fortitudine, ad uires corporales referri poteſt. Sequitur: Secun. au. ſi eſt huic, Diliges proxi. tuum ſicut teip. Theo. Propter hoc dicit eſſe ſimile, quia hæc duo mandata alternatim ſunt ſibi conſona, & reciproce conuertuntur. Nam qui diligit Deum, diligit & facturã ſuam. Principale autem factorum eius eſt homo; unde qui diligit Deum, diligere debet omnes homines. Qui uero diligit

Duo ubera ſponſæ.

Mandatum primũ quod ſit.

Animæ uires:

ſcandali, multo magis eum debet dilige
re qui ſemper præſtat beneficia. Et ideo
propter coherentiam horum mandatorū
ſubdit:Maius horum aliud mandatum nō
eſt.Sequitur:Et ait illi ſcri. Bene magiſter
in ueritate dixiſti.Beda. Oſtendit ex hoc
quod dicit,Maius eſt oībus holocauſtoma
tibus & ſacrificiis,grauem ſæpe inter ſcri
bas,& phariſæos quæſtionem eſſe uerſatā
quod eſſet mandatum primum ſiue maxi
mum diuinæ legis quibuſdam uidelicet
hoſtias & ſacrificia laudantibus,aliis uero
fidei & dilectionis opera præferrentibus
eo ꝙ plurimi patrum ante legem ex fide
tantum quæ per dilectionem operatur pla
cerent Deo.In hac ſnīa ſcriba iſte ſe fuiſſe
declarat,ſequitur:Ieſus āt ui. ꝙ ſa.reſp.di.
illi:Non longe es à regno Dei. Theo .In
quo non eum eſſe perfectum teſtatur : nō
.n.dixit, Intra regnum cœlorū es,ſed non
longe es à regno Dei.Bed. Ideo āt nō fuit
lōge à regno Dei,quia ſnīæ illius quæ no
ui teſtamenti & euangelicæ ꝑfectionis eſt
propria,fautor extitiſſe ꝓbatus eſt.Augu.
de con.euan. Nec moueat ꝙ Matthæus di
cit tentantē fuiſſe à quo dñs interrogatus
eſt Fieri.n.pōt ut quāuis tentās acceſſerit,
dñi tñ reſponſione correctus ſit. Aut cer-
te ipſam tentationem non accipiamus ma
lam tanq̄ decipere uolentis inimicum;ſed
cautam potius tanq̄ experiri amplius uo-
lentis ignotum.Hie. Vel non eſt longe qui
uenit callide.Longior nanque eſt ignoran
tia à regno Dei q̄ ſciētia:unde ſupra Sad
ducæis,Erratis,inquit,neſcientes ſcriptu-
ram neq; uirtutem Dei Sequitur ; Et ne-
mo audebat eum int. Quia.n.in ſermoni-
bus confutati ſunt ultra non interrogant,
ſed apertiſſime comprehenſum Romanæ
tradant poteſtati. Ex quo intelligimus ue
nena inuidiæ poſſe quidem ſuperari , ſed
difficile conquieſcere. *Inuidiæ uenena.*

Et reſpō. dens Ieſus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in Spiritu ſancto. Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ipſe ergo Dauid dicit ipſum dominum, & unde eſt filius eius? Et multa turba eum libenter audiebat.

Theo. Quia Chriſtus ad paſſionem uē-
turus erat,opinionē falſam corrigit Iudęo
rum,qui Chriſtum filium Dauid eſſe dice
bāt,nō dñm eius,uñ dr̄:Et reſp.Ie.di.do.in
tē.Hie. Id eſt palam eis de ſe loquitur, ut
inexcuſabiles ſint.Sequitur.n. Quō dicūt
ſcribæ Chriſtum filium Dauid eſſe?Theo.
Oſtendit uero Chriſtus ſe eſſe dñm per
uerba Dauid.Nam ſequitur. Ipſe.n.dice-
bat in Spiritu ſancto.Dix.do.do. meo ſe-
de à dextris meis.q.d. Non poteſtis mihi
dicere ꝙ Dauid abſq; gratia Spiritus ſan-
cti hoc dixerit,ſed in Spiritu ſancto uoca
uit eum dñm, Et ꝙ ſit dñs oſtendit ꝑhoc,
quod ſubdit:Donec ponam inimicos tuos
ſcab.pedum tuorum.Ipſi.n.erant inimici
eius , quos Deus pater poſuit ſcabellum
Chriſti. Quòd autem à patre ſubijciunt
ei inimici,non infirmitatem filij, ſed uni-
tatem naturæ , qua in altero alter opera-
tur,ſignificat. Nam & filius ſubiicit inimi-
cos patri,quia patrem clarificat ſuper ter-
ram.Glo. Sic ergo dñs ex prædictis cōclu
dit dubitabilem quæſtionem.Nam ex uer
bis Dauid præmiſſis habetur : ꝙ Chriſtus
ſit dominus Dauid,ex dicto autem ſcriba
rum habetur ꝙ ſit filius eius . Et hoc eſt
quod ſubditur;Ipſe ergo Dauid dicit eum
dominum,& unde eſt filius eius ? Beda.In
terrogatio Ieſu nobis profuit uſque ho-
die contra Iudæos:& hi.n.qui confitentur
Chriſtum eſſe uenturum , hominem ſim-
plicem & ſanctum uirum aſſerunt de gene
re Dauid.interrogemus ergo eos docti à
domino,ſi ſimplex homo eſt, & tantum fi
lius Dauid,quō uocet eū Dauid dñm ſuū
in Spiritu ſancto ? Non autem reprehen-
duntur ꝙ Dauid filium dicunt,ſed ꝙ Dei
filiū eū eſſe nō credunt.Sequitur.Et mul
ta turba eum libenter audiebat . Glo.
Quia.ſ.uidebant eum ſapienter reſpondē
tem & interrogantem. *Ieſu pulchra interrogatio.*

Et dicebat eis in doctrina ſua: Cauete à ſcribis, qui uolūt ī ſtolis ambulare, & ſalutari in foro, & in primis cathedris ſedere in ſynagogis, & primos diſcubitus in cœnis. Qui deuorant domus uiduarū ſub obtentu prolixæ orationis. hi accipient prolixius iudicium.

Hie. Confutatis ſcribis & phariſæis, ut
ignis eorum arida exempla incendit, un-
de dr̄;Et dicebant eis in doctrina ſua , ca-
uete à ſcribis,&c.Bed. Ambulare in ſtolis
cultioribus ueſtimentis indutos, ad publi
cū procedere ſignificat,in quo inter cęte-
ra diues ille , qui epulabatur quotidie
ſplendide,

ſplendidiſſe, peccaſſe deſcribitur. Theo. In ſtolis autem uenerabilibus ambulabant, ex hoc uolentes præhonorari, & ſimiliter alia appetebant, quæ cedunt ad gloriam. Nam ſequitur; Et ſal. in fo. & in pri. cathe. ſed in ſynag & primos diſcubitus in cœnis, ſcilicet uolunt. Bed. Notandum autem ꝙ non ſalutari in foro, non primos ſedere uel diſcumbere uetat eos quibus hoc officijs ordine cōpetit, ſed eos q hæc ſiue habita, ſiue non habita indebite amāt, à fidelibus, quaſi improbos docet eſſe cauēdos, animum uidelicet, non gradū redarguens, licet culpa non careat, ſi ijdem in foro litibus intereſſent, qui in cathedra Moyſi ſynagogæ magiſtri cupiunt appellari.

Vanæ gloriæ deteſtatio.

Duplici ſanè ratione uanæ gloriæ cupidis attendere iubemur, ne ſcilicet eorum, uel ſimulatione ſeducamur, æſtimantes bona eſſe quæ faciunt, uel æmulatione inflammemur, fruſtra gaudentes in bonis quæ laudari ſimulant. Theo. Specialiter etiam Apoſtolos docet, ut nullam cum ſcribis habeāt conuerſationem, ſed ipſum Chriſtum imitentur. ordinansque ipſos magiſtros in his quæ ſunt circa uitam agenda, alios eis ſupponit. Bed. Non ſolū autem laudes ab hominibus, uerum etiam pecunias quærunt, unde ſequitur. Qui deuorāt domos uiduarum ſub obtentu prolixæ orationis. Sunt enim qui ſe iuſtos ſimulantes à peccatorū ſuorum conſcientia turbatis quaſi orationi pro eis in iudicio futuri, pecunias accipere non dubitāt, & cum porrecta manus pauperi preces iuuare ſoleat, illi ob hoc maxime in precibus pernoctant, ut pauperi nummum tollant. The. Accedebant autem ſcribæ ad has mulieres quæ ſine protectione uiri manebant, quaſi earum fierent protectores, & ſimulatione orationis & habitu reuerentiæ & hypocriſi uiduas decipiebant, & ſic etiam deuorabant diuitum domos. Sequitur; Hi accipient prolixius iudiciū, ſcilicet quàm cæteri Iudæorum peccantium.

Et ſedens Ieſus contra gazophylacium, aſpiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa. Cum ueniſſet autē una uidua pauper miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Et conuocans diſcipulos ſuos, ait illis: Amē dico uobis quoniam uidua hæc pauper plus omnibus miſit qui miſerunt in gazophylaciū. Omnes.n. ex eo quod abundabat illis miſerūt: hæc uero de penuria ſua, omnia quæ habuit miſit totū uictū ſuū.

Bed. Dominus qui appetitus primatos & uanæ gloriæ cauendos eſſe monuerat, etiam dona ferentes in domum dñi certo examine diſcernit. unde dicitur; Et ſedens Ieſus contra gazo. aſ. quomodo tur. iac. in ga. Sermone græco phylare, ſeruare dicitur, & gaza perſica lingua diuitiæ uocantur; unde Gazophylacium locus appellari ſolet, quo diuitiæ ſeruātur, quo nomine & archa in qua donaria populi cōgregabātur ad uſus templi neceſſarios, & porticus in quibus ſeruabantur, appellabantur. Habes exēplum de porticibus in Euāgelio, Hæc inquit uerba locutus eſt in gazophylacio docens in tēplo. Habes & de arca in libro regū, Et attulit Ioiada pōtifex gazophylacium unum. Theo. Erat autem laudabilis conſuetudo apud Iudæos; ut ſcilicet habētes & uolentes aliquid in gazophylació ponerent quod eſſet pro ſacerdotibus & pauperibus & uiduis, & exinde nutrirentur. unñ ſubditur; Et multi di. ia. mul. Multis autem hoc faciētibus acceſſit & uidua, oſtendens affectum in oblatione pecuniæ, ſecundum propriam uirtutem. unde ſubditur; Cū ue. autē una ui. pau. duo. mi. quod eſt quadrans.

Conſuetudo laudabilis.

Beda. Quadrantem uocant calculatores quartā partem cuiuſlibet rei uidelicet & loci, aut tēporis, aut pecuniæ. Forſitan ergo hoc loco quartā partem ſicli, ideſt quinque oboles ſignificat. Sequitur; Et con. diſci. ſuos ait il. Amen dico uobis quoniam ui. hæc pau. pl. om. mi. qui miſe. in ga. Deus enim non ſubſtantiam offerentium, ſed conſcientiam penſat; nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. unñ ſubdit; Omnes.n. ex eo quod &c. Hier. Myſticè autem diuites ſunt qui proferunt de theſauro cordis ſui noua & uetera, quæ ſunt incerta & occulta ſapientiæ diuinæ utriuſque teſtamēti; paupercula aūt quæ eſt, ut ego & mei ſimiles, q mitto quod poſſum, & deſiderio quod non poſſum uobis explanare. Nā nō quātū nos audiſtis, ſed ex quāto cōſiderat Deus. unuſquiſque autem quadrātem poteſt offerre quæ eſt uolūtas prompta, quæ dicitur quādrās, quia cum tribus conſiſtit, ſcilicet cogitatu, uerbo, & facto. Quòd dicit, totum uictum ſuum miſit, hoc ſignificat,

Quadrans quid ſit.

eat, q̃a tota voluntas corporis in victu conſiſtit. vnde dicitur: Totus labor hominis in ore ſuo eſt. Theo. Vel aliter: Vidua iſta anima hominis eſt, relinquens ſatanã cui fuerat adiuncta, quæ mittit in templi ærario duo minuta, carnem. ſ. & mentem. carnem quidem per abſtinentiã, mentem uero per humilitatem, ut ſic audire ualeat q̃ totũ uictum ſuum poſuit & ſacrum fecit, nihil de ſuo mundo relinquens. Beda. Allegoricè autem diuites qui in Gazophylacium munera mittebant, Iudæos de iuſtitia legis elatos deſignant: uidua pauper, eccleſiæ ſimplicitatem deſignat: pauper quidẽ, quia ſpiritum ſuperbiæ, uel concupiſcentias temporaliũ abiecit; uidua uero, quia eius pro ea mortem pertulit. Hæc in Gazophylacium duo minuta mittit, quia dilectionem Dei & proximi, ſeu fidei & orationis munera defert; quæ conſideratur proprie fragilitatis minuta, ſed merito pię intentionis accepta cũctis ſuperbientibus Iudæorum operibus præſtant; ex abundanti ſibi Iudęus mittit in munera Dei, qui de iuſtitia ſua præſumit. Omnem autem uictum ſuum in Dei munera mittit eccleſia; quia omne quod uiuit, non ſui meriti, ſed diuini muneris eſſe intelligit.

CAPVT XIII.

ET cum egrederetur de templo, ait illi unus ex diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Et reſpõdens Ieſus, ait illi: Vides has oẽs magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidẽ qui non deſtruatur.

Beda. Quia fundata eccleſia Chriſti Iudæa dignas ſuæ perfidiæ pœnas erat luitura, apte dñs poſt laudatã in paupere uidua deuotionem eccleſiæ egreditur de tẽplo, ruinamq́; eius futuram atq; ædificia nunc admiranda, non multo poſt contemnenda eſſe prædixit. unde dicitur: Et cum egrederetur de tẽplo ait il. unus &c. Theo. Quia .n. multa circa deſtructionem Hieruſalem dominus locutus fuerat, diſcipuli eius mirabantur q̃ tam magna & pulchra ædificia deſtrui debeant; & propter hoc oſtendunt ei templi decorem, qui non ſolum ait hæc deſtruenda fore, ſed & q̃ in eis lapis ſuper lapidem nõ relinqueretur. vnde ſequitur: Et reſpondens Ieſus ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis &c. Sed diceret aliqui q̃ multæ reliquiæ remanſerunt, ut Chriſtum mendacem nitantur oſtẽdere: ſed nequaquam eſt hoc. Etſi enim aliquæ reliquiæ remanſiſſent: tamen uſque ad uniuerſalem conſummationem nõ relinquetur lapis ſuper lapidem. Pręterea narratur q̃ Helius Adrianus ciuitatem & templũ a fundamento euertit, ita q̃ uerbum domini, q̃ hic dicitur, ſit impletum. Beda. Diuinitus autem procuratum eſt, ut patefacta per orbem fidei euangelicæ gratia templum ipſum cũ cerimoniis tolleretur, ne quis forte paruulus in fide ſi uideret illa permanere quæ à Deo ſunt inſtituta, paulatim à ſinceritate fidei quæ eſt in Chriſto Ieſu ad carnalem laberetur Iudaiſmum. Hier. In hoc etiam enumerat dominus diſcipulis cladem nouiſſimi temporis, id eſt deſtructionem templi cum plebe & litera ſua; de qua lapis ſuper lapidem non relinquetur, id eſt teſtimonia prophetarũ ſuper eos in quo Iudæi retorquebant ea, ut in Eſdrã, & Zorobabel, & Machabeos. Beda. Recedente etiam domino de templo omnia legis ædificia & cõpoſitio mandatorum ita deſtructa eſt, ut nihil à Iudæis impleri poſſit, & capite ſublato, uniuerſa inter ſe mẽbra compugnant.

Cõtrarietas ſoluitur.

Gratia Euãgelii

Et cum ſederet in monte oliuarum contra templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis quando iſta fient, & quod ſignum erit quando hæc omnia incipient conſummari? Et reſpondens Ieſus, cœpit dicere illis: Videte ne quis uos ſeducat. Multi .n. uenient in nomine meo, dicentes, quia ego ſum, & multos ſeducent. Cum audieritis autem bella & opiniones bellorum ne timueritis. Oportet enim hæc fieri, ſed nondum finis. Exurget enim gens contra gentem, & regnum ſuper regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.

Beda. Quia laudantibus quibuſdã ædificationes templi dominus palam reſponderat hæc eſſe omnia deſtruẽda, diſcipuli ſecreto tempus & ſigna prædictæ deſtructionis interrogant. unde dñ: Et cum ſede. &c. Sedet dominus in monte oliuarum cõtra templum, cum de ruina & excidio tem-

Anagogis pulchra.

pli

pli diſputat, vt & ipſo corporis ſitu uerbis quę loquit congruat, myſticè deſignans quòd quietus manens in ſanctis, ſuperborũ deteſtatur amentiã. Mons. n. olíueti fructiferã deſignat ſanctæ eccleſiæ celſitudinem. Aug. Interrogantibus aũt eum diſcipulis, ea reſpõdit dominus quæ iam ex illo tem pore fuerãt ſecutura, ſiue de excidio Hieruſalem, unde orta eſt ipſius interrogationis occaſio. ſiue de aduentu ſuo per eccleſiam in qua uſq; ad finem uenire non ceſſat. In ſuis. n. ueniens agnoſcitur, dum eius quotidie mẽbra naſcuntur, ſiue de ipſo fine, in quo apparebit uiuos iudicaturus & mortuos. Theo. Sed antequã eis ad inter rogata reſpondeat, mentem eorum confir mat, ut non ſeducantur. unde ſequit: Et reſpon. Ie. cœ di il. Vide. ne quis &c. Hoc ãt dicit, quia incipientibus circa Iudæam paſſionibus inſurrexerunt, q ſe doctores eſſe dicebant. unde ſequitur: Multi. n. ue. in nomine meo &c. Beda. Multi. n. imminente Hieroſolymorum excidio extitere qui ſe eſſe Chriſtos dixerunt, tempusq; libertatis iam appropinquare. Multi etiam in ecclesia ipſis etiam temporibus Apoſtolorũ hæreſiarchæ prodiere. Multi etiam in nomine Chriſti uenere Antichriſti, quorum primus eſt Simon Magus, cui, ſicut in actibus Apoſtolorum legimus, auſcultabant q in Samaria erant dicentes, Hæc eſt uirtus Dei quæ uocatur magna. unde & hic ſubditur: Et mul. ſed. A tempore aũt dominicæ paſſionis in populo Iudęorum qui latronẽ ſeditioſum elegerunt, & Chriſtum Saluatorem abiecerunt, nec hoſtiũ, nec ſeditiones ciuium ceſſauerunt. vnde ſequitur. Cũ au. autem bel. &c. Sed his aduentantibus, Apoſtoli ne terreantur ne Hieruſalem Iudæamq; deſerant admonentur, quia uidelicet non ſtatim finis, quin potius in quadrageſimum differendum ſit annũ. Et hoc eſt quod ſubditur: Oportet. n. hæc fie. ſed nondum finis. i. deſolatio prouinciæ ultimumq; urbis ac templi excidiũ. ſequitur; Exurget &c. Theo. Ideſt Romani cõtra Iudæos, qđ Ioſephus narrat ante deſtructionem Hieruſalem factum. Cum. n. gens Iudæorum tributum non redderet, Romani uenerunt turbati, ſed quia tunc temporis Romani miſericordes erant, cœpiſſent quidem eorum ſpolia, nõ fuiſſet tñ deſtructio

Antichriſti multi.

Hieruſalẽ, ſed quòd Deus contra Iudæos præliaretur, oſtenditur per id quod ſubditur: Et erunt terræ. per lo. & fa. Beda. Conſtat autem hoc tempore Iudaicæ ſeditionis ad literam contigiſſe: Poteſt uero regnum ſuper regnum, & peſtilentia eorum quorum ſermo ſerpit ut cancer, & fames audiendi uerbum Dei, & commotio uniuerſæ terræ, & à uera fide ſeparatio in hęreticis magis intelligi, qui contra ſe inuicem dimicantes, eccleſiæ uictoriam faciunt.

Videte autem uoſmetipſos, tradent n. uos in conciliis, & in ſynagogis uapulabitis, & ante præſides & reges ſtabitis propter me, in teſtimonium illis. Et in omnes gentes primum oportet prædicari Euangelium. Et cum duxerint uôs tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: ſed quod datum uobis fuerit in illa hora, id loquamini. Non. n. uos eſtis loquentes: ſed Spiritus ſanctus. Tradet autem frater fratrem in mortẽ, & pater filium, & conſurgent filii in parentes, & morte afficient eos. Et odio eritis omnibus hominibus propter nomen meũ. Qui autem ſuſtinuerit in finem, hic ſaluus erit.

Beda. Quo merito Hieroſolymis ac prouinciæ Iudæorum uniuerſæ irroganda tot fuerunt aduerſa dñs manifeſtat, cum dicit; Videte autem uoſmetipſos, tradent. n. vos in conci. & in ſyna uapu. Ea quippe Iudaicæ gẽti maxima cauſa erat excidij, poſt occiſionem Saluatoris, noîs quoq; ac fidei eius præcones impia crudelitate uexabant. Theo. Cõuenienter autem præpoſuit narrationẽ de his quæ circa Apoſtolos erant, ut in propriis tribulationibus aliqualem conſolationem haberent ex communibus tribulationibus & paſſionibus. Sequitur enim: Et ante præſides &c. Reges & præſides dicit, ſicut Agrippã, Neronem, & Herodem. Quòd autẽ dicit, Ante re. & præ. ſta. pro. me. non modicam eis conſolationem dedit, quia. ſ. propter eum erant paſſuri. Quòd autem dicit, In teſtimonium illis, ſic intelligitur, ideſt in præiudicium eorum, ut. ſ. eſſent inexcuſabiles, quòd ſcilicet Apoſtolis laborantibus illis nõ potuerunt ueritati coniungi. Deinde ut crederent quòd propter tribulationes & pericula prædicatio impediretur, ſubdit. Et in om. &c. Aug. de con. euan. Matthæus addit: Et tunc ueniet conſummatio. Sed hoc quod Marcus ait. Primum, ſignat utiq; antequam ueniat conſummatio. Beda. Hoc

Hiſtoria pulchra

ita fuiſſe completum eccleſiaſticæ teſtantur hiſtoriæ, in quibus refertur q Apoſtoli omnes multo ante excidium Iudææ pro uinciæ ad prędicandum Euangelium toto orbe fuerunt diſperſi, excepto Iacobo Zebedæi, & Iacobo fratre dñi, q in Iudæa ꝑ uerbo domini prius ſanguinem fuderant. Quoniam ergo nouerat dñs corda Diſcipulorum de excidio ac perditione ſuę gentis eſſe contriſtanda hoc eos ſolatio alleuat, ut noſſent ſibi etiã Iudæis abiectis ſocios nõ deeſſe gaudii regniq; cęleſtis, im mò multo plures quàm de Iudæa periret ex omnibus toto orbe hominibus eſſe colligendos. Glo. Poterat etiam alia ſollicitudo in Diſcipulorum cordibus oriri, quia enim audierant, q ante reges & præſides eſſent ducendi, ne dubitarent q ex defectu propriæ ſcientiæ ac facundiæ ad reſpõdẽdum inſufficientes eſſent, dominus eos cõſolatur cum ſubdit: Et cum dux. uos tradentes &c. Bed. Cum enim propter Chriſtum ducimur ad Iudices, uoluntatem tantum noſtram pro Chriſto debemus offerre. Cæterum ipſe Chriſtus quãtum in nobis habitat, loquitur, & Spiritus ſancti in reſpondendo gratia dabitur. uñ ſequitur: Non. n. uos eſtis q lo. ſed Spiritus ſanctus. The. Prædicit ẽt eis quod erat grauius; q ſcilicet à propinquis perſecutionem patiẽtur. uñ ſequitur: Tradet autem frater fra. in mor. & pater &c. Bed. Hoc in perſecutionibus fieri crebro uidimus, nec ullus eſt inter eos fidus affectus, quorum diuerſa fides eſt. Theo. Hoc autem dicit, ut audito hoc præparent ſe ut perſecutiones & mala patientius ſuſtinerent. Deinde conſolationem inducit, dicens. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomẽ meũ. quod enim habeamur odio propter Chriſtum cauſa eſt ſufficiens patienter perſecutiones ſuſtinendi, non enim martyrem facit pœna, ſed cauſa. Sed in hoc etiã quod ſequitur: Qui autem ſuſti in fi. hic ſaluus erit, & non modica conſolatio eſſe uř inter perſecutiones.

Cum autem uideritis abominationẽ deſolationis, ſtantẽ ubi nõ debet (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes, et qui ſuper tectũ, non deſcendat in domũ, nec introeat, ut tollat quid de domo ſua, et qui in agro erit, nõ reuertatur retro tollere ueſtimentum ſuum. Ve autem prægnãtibus & nutrientibus illis diebus. Orate uero, ut hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus uſque nunc, neque fient. Et niſi breuiaſſet dominus dies, non fuiſſet ſalua omnis caro: ſed propter electos, quos elegit breuiauit dies.

Glo. Præmiſſis his quæ ante excidiũ ciuitatis erant futura, nunc dominus prædicit ea quæ circa ipſam ciuitatis deſtructionem contigerit, dicens: Cum autẽ ui abominationem &c. Augu. de con euan. Matthæus dicit, Stantem in loco ſancto. in hac autẽ mutatione uerbi Marcus expoſuit eãdem ſententiam. Ideo quippe. Vbi non debet, ſcilicet in loco ſancto, ubi non debet. Bed. Quando autem ad intelligentiam ꝑuocamur myſticum monſtratur eſſe qđ dictum eſt. Poteſt autem ſimplex aut de Antichriſto accipi, aut de imagine Cæſaris, quam Pilatus poſuit in templo, aut de Adriani equeſtri ſtatua quæ in ipſo ſancto ſanctorum loco multo tẽpore ſtetit. Abominatio quoq; ſecundum ueterem ſcripturam idolũ nuncupatur, & iccirco addidit, Deſolationis, q in deſolato templo atque deſerto idolum poſitum ſit. The. Vel abominationem deſolationis dicit ingreſſum hoſtium in ciuitatem per uiolentiã. Aug. ad Eſi. Lucas uero ut oſtenderet tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis, aut expugnationem Hieruſalem, hoc eodẽ loco dñi uerba commemorat. Cum uideritis circũdari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius. Sequitur. Tunc qui in Iu. ſunt &c. Bed. Hæc iuxta literam factã eſſe conſtat, cum appropinquante Romano bello, & exterminio Iudaicæ gentis, oraculo admoniti omnes qui erant in prouincia Chriſtiani, longius diſceſſerũt, ut eccleſiaſtica narrat hiſtoria, & trans Iordanem ſecedẽtes, manebant ad tempus in ciuitate Pella ſub tutela Agrippæ regis Iudæorum, cuius in actibus apoſtolorum mentio eſt, qui cũ ea q̃ ſibi obtemperare uolebat parte Iudæorum, ſemper imperio Romanorum ſubditus agebat. Theo. Bene autem dixit, Qui in Iudæa ſunt, quia Apoſtoli in Iudæa adhuc non erant, ſed ante prælium fugati ſunt à Hieruſalem. Gloſſa. Vel magis ipſi exierunt ſpiritu ducti diuino. ſequitur; Et qui ſuper tectum, non deſcen. in

Conſenſus euãgelicus.

Hiſtoria pulchra.

habet. Alieni alligant ut poſſideāt, iſte ſol
uit ut teneat. Vehemētiora enim dona no
uit eſſe quam uincula. Bed. Vel recte in bi
uio ſtabat, quia nō uiam certā uitæ fideiq;
tenebat, ſed plures dubioſq; ſectarū calles
ſequebatur erroneus. Hie. Vel in biuio, id
eſt, in libertate arbitrij dubitas inter uitā
& mortem. Theo. Vel in biuio, id eſt in ui
ta hac, ſolutus eſt autem à diſcipulis per
baptiſmum & fidem. Hie. Quidam autem
dicebant, quid facitis? ac ſi dicerent: Quis
poteſt dimittere peccata? Theo. Vel prohi
bentes ſunt dæmones, quibus fuerunt apo
ſtoli fortiores. Bed. Vel magiſtri errorum,
qui uenientibus ad ſalutem gentium do-
ctoribus obſiſtebant: at poſtquam fidei do
minicæ poteſtas apparuit credētib. aduer
ſariorū querelis, liber credētium populus
ad dominū quem corde portaret adduce-
batur. Veſtimēta autem apoſtolorum quæ
illi imponunt, uel doctrina uirtutū uel di
ſcretio ſcripturarum dogmatū uarietates
intelligi poſſunt, q̄bus illi corda hominū
ante nuda & frigida, quæ Chriſto ſeſſore
digna fiant, operiunt. Hier. Vel imponunt
ueſtimenta ſua, id eſt ſtolam primam im-
mortalitatis per baptiſmi ſacramēta affe-
runt. Sedit aūt Ieſus ſuper eū, id eſt in eis
regnare cœpit, ut nō regnet peccatū ī laſci
ua carne, ſed iuſtitia & pax & gaudiū ī ſpi
ritu ſancto. Multi autē ſtrauerūt ueſtimē

Allegorica expoſitio.

ta ſua in uia ſub pedibus pulli aſinæ. Qui
ſunt pedes, niſi extremi qui portant, quod
ad iudicādū conſtituit apoſtolus? qui & ip
ſi, etſi nō ſunt deorſum in quo ſedit dñs; ta
men cum militibus à Ioanne inſtruuntur.
Bed. Vel multi ueſtimenta ſua in uia ſter-
nūt, quia ſancti martyres ꝓpriæ ſe carnis
amictu exuētes, ſimplicioribus Dei famu
lis uiam ſuo ſanguine parant. Multi etiam
ueſtimenta ſua in uia ſternūt, quia corpo-
ra ſua per abſtinētiā domāt, ut de iter ad
montē parent, uel exēpla bona ſequentib.
præbeant. Frondes autem uel ramos de ar
boribus cædunt, qui in doctrina ueritatis
ſemina patrū de eorū eloquio rapiunt, &
hic in uia Dei ad auditoris animū uenien-
tis humili ꝑdicatione ſubmittunt. Theo.
Sternamus & nos uiam uitæ noſtræ cœden
tes ramos de arboribus, id eſt, ſanctos imi
tātes. Nā arbores ſancti ſunt, de quib. ille
ramos cœdit, qui uirtutē imitatur eorum.

Hier. Iuſti enim ut palma florebunt, angu
ſti radicibus, lati floribus & fructibus: quo
niā bonus odor Chriſti ſunt. Sternunt uiā
mādatorum Dei bona fama, qui præibant,
prophetæ ſunt, & qui ſequebantur, apoſto
li. Bed. Et quia omnes electi, ſiue qui in Iu
dea eſſe poterāt, ſiue qui nunc in eccleſia
exiſtunt, in mediatorē Dei & hominū cre
diderunt & credunt. Qui præeūt & qui ſe
quuntur, Hoſanna clamabant. Theo. Sed
& q̄ præeunt, & qui ſequuntur noſtrorum
actuum, ad laudem ſunt Dei. Quidam.n.
in præterita uita bonum fecerūt initium,
ſequens uero nō eſt ut prior; neque in lau
dem Dei finita.

Et introiuit Hieroſolymam in templum, & cir cumſpectis omnibus cum iā ueſpera eſſet hora exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia die cum exi rent à Bethania, eſuriit. Cumq; uidiſſet à longe fi cum habentem folia, uenit ſi quid forte inueniret in ea. Et cum ueniſſet ad eam, nihil inuenit præter fo lia. Non enim erat tempus ficorum. Et reſpondēs, dixit ei: Iam nō amplius in æternum ex te quiſquā fructum manducet. Et audiebant diſcipuli eius.

Bed. Appropinquante tempore paſſio
nis, appropinquare uoluit dominus loco
paſſionis, ut per hoc intimaret, quia ſua
ſponte mortē ſubiret. unde dr̄; Et introiuit

Paſſio Chriſti ſpontanea.

Hieroſ. in templum. Quòd autem ingreſ-
ſus ciuitatem primo tēplum adiit, formā
nouis religionis quam ſequamur præmon
ſtrat; ut cum fortè quemlibet locum in
quo ſit domus orationis intramus, primo
ad hanc diuertamus. Hoc quoque intelli-
gendum eſt, q̄ tantæ dominus fuerit pau-
pertatis, & ita nulli ſit adulatus, ut in ur-
be maxima nullum hoſpitem, nullam in-
uenerit māſionem; ſed in agerulo paruulo
apud Lazarum, ſororeſq; eius habitaret;
eorum quippe uicus Bethania eſt. unde ſe
quitur; Et circumſpectis omnibus ſi quis
eū hoſpitio ſuſciperet. Cū iā ue. eſſet &c.
Nō hoc ſemel fecit, ſed per omnes quinq;
dies, ex quo Hieroſolymā aſcēderat uſq;
ad tempus paſſionis, hoc ipſum temꝑ age
re ſolebat, ut ꝑ diem in templo doceret,
nocte uero exiens moraretur in mōte Oli
ueti. Sequit; Et alia die cum exi. à Beth.
eſu. Chry. Qualiter autem mane eſurie-
bat, ut Matthæus dicit, niſi quia diſpenſa-
tiue hoc carni ſuæ conceſſit? Sequitur;
Cumq; uidiſſet à long. ficū habentē folia,

uenit

uenit ſi quid fortè inuenerit in ea. Manifeſtum eſt ãt ꝙ hoc ſecundum ſuſpicionem diſcipulorum dr̃, qui æſtimabant propter hoc Chriſtum ad ficulneam acceſſiſſe, & ꝑꝑ hoc ficulneam ipſam maledictam eſſe, ꝙ in ea fructum non inuenit. Nam ſequitur; Et cum ueniſ.ad eam, nihil inuenit præter fo. Non.n.erat tempus ficorum. Et reſpondens dixit ei: Iam non amplius in æternum, quiſquam ex te fructum manducet: Maledicit ergo ficulneam ꝑꝑ diſcipulos ut confidant. Quia.n.ubiq; beneficia tribuebat, nullumq; puniebat: oportebat ãt eius punitiuæ uirtutis demonſtrationẽ præbere, ut dicerent ꝙ poſſet etiã Iudæos perſequentes ſiccare, noluit hoc demonſtrare in hoibus. unde in planta ſuę uirtutis punitiuæ præbuit ſignũ. unde oſtendit ꝙ principaliter ꝑꝑ hoc ad ficulneã uenit, non ꝑꝑ eſuriem. Quis.n.tam inſcius eſt ꝙ matutino tẽpore tali ſtimularetẽ eſurie: aut quid eſt quod impediret eum comedere antequam domum exiret? Neq; põt dici quod uiſio fructus excitauit in eſuriẽ apetitum, nõ.n.erat ficorum tempus. Sed ſi eſuriebat, cur de alio comedere nõ quærebat, ſed de ficu fructus ante tempus tribuere non ualente? Quia ẽt pœna erat dignum, ficum fructum non habere ante tẽpus? Ideoq; ex his ſufficienter ſyllogizari põt, ꝙ propriam uolebat demonſtrare uirtutẽ, ut nõ frangerentur animis in eius paſſione. Theo. Volens oſtendere diſcipulis, ꝙ ſi uellet hos qui crucifixuri erant ipſum, in momento poſſet exterminare. Myſticè ãt dñs introiuit in tẽplũ, ſed rurſus exiuit, oſtendens ꝙ ipſum relinqueret deſertum & in rapinã. Beda. Circunſpicit ãt oia corda, & in contradicentibus ueritati, & nõ inueniẽs ubi caput reclinet, ſecedit ad fideles, & in eis qui obediunt, manſionẽ facit. Bethania nanq; domus obedientiæ dr̃. Hie. Mane ãt ad Iudæos uenit, atq; nos in ueſpera mundi uiſitat. Beda. Sicut ãt parabolas loquitur, ita & operatẽ: ideo eſuriens in ficu fructum quærit, cuius nõdum tempus eſſe nouit, & tamen eam perpetua ſterilitate damnauit, ut oſtenderet plebem Iudęorum propter folia, ideſt uerba iuſtitiæ quæ habebat, ſine fructu, ideſt bono opere non poſſe ſaluari, ſed ſcindi & in ignem mitti. Eſuriens ergo, ideſt ſalutem humani generis deſyderans, uidit ficum, id eſt Iudæum habentem folia, ideſt eloquia legis & prophetarum, & quæſiuit in ea fructum boni operis; docendo, corripiendo, mira cula faciendo: & non inuenit & ideo damnauit. Tu quoque ſi non uis damnari à Chriſto in iudicio, arbor ſterilis eſſe caueto, ſed potius pauperi Chriſto fructum pietatis, quo indiget, offer. Chr. Eſt autem & aliter dicere, ꝙ dñs ante tẽpus fructum quæſiuit in ficu, & non inueniens maledixit, quia omnes qui mandata legis adimplent, iſti ſuo tempore fructificare dicuntur, ſicut eſt illud mandatum, non mœchaberis. Qui antẽ non ſolum nõ mœchatur, ſed permanet uirgo, quod eſt magis, uirtutibus excedit. Dominus autẽ à perfectis non ſolum exigit, ut uirtutes obſeruent, ſed ſupra mandata fructificẽt.

Eſuries domini Ieſu.

Arbor ficus quare maledicta.

Ficus allegoricè.

Et ueniunt iterum Hieroſolymam: & cum introiſſet in templum, cœpit eiicere uendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum, & cathedras uendentium columbas euertit. Et non ſinebat ut quiſquam transferret uas per templum. Et docebat eos, dicens eis. Nonne ſcriptum eſt, quia domus mea domus orationis uocabitur omnibus gẽtibus? Vos ãt feciſtis eam ſpeluncam latronum. Quo audito, principes ſacerdotum & ſcribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam uniuerſa turba admirabatur ſuper doctrina eius.

Beda. Quia maledicendo ficum infructuoſam per figuram dñs fecit: hoc idem mox apertius oſtendit eiiciendo improbos de templo. Ficus.n.non peccauit ſi ante tempus fructum non habuit, ſed ſacerdotes. unde dr̃: Et ueniunt iterum. Hiero. Et cum introiſſet &c. Et quidem credendum eſt, ꝙ ea tantum uendi uel emi reperit in templo, quæ ad miniſterium templi neceſſaria eſſent. Si ergo ea quæ alibi liberè geri nõ poterant, dominus in domo ſua tẽporalia negotia geri nõ patitur, quanto magis per ea quæ nũquam fieri licet, plus cœleſtis iræ merentur, ſi in ædibus Deo ſacratis aguntur? ſequitur: Et menſas nummulariorum. Theo. Nummularios uocat campſores nummorũ. Nummus.n.genus æris minuti eſt. ſequitur; Et cathedras uẽdentium colũbas euertit. Beda. Quia Spiritus ſanctus in columba ſuper dominum apparuit, rectè per columbas, Spiritus ſancti

Templi prophanatio.

rati ſunt, nõ admireris ſi nunc à Marco audis ficum in craſtinum areſactã vidiſſe Diſcipulos. Nam ſic intelligẽdum eſt hoc qđ dr̃ à Matthæo, ſcilicet ꝙ non ſtatim viderunt, ſed in craſtinum. Aug. de con. euang. Intelligitur autem non tunc aruiſſe quãdo uiderunt, ſed continuo quãdo maledicta eſt; neque enim areſcentem, ſed penitus areſactam uiderunt, ac ſic eam continuo in uerbo domini aruiſſe intellexerunt. Hier. Ficus autem arida à radicibus, Synagoga eſt à Cayn, & à cæteris, à quibus omnis ſanguis ab Abel vſque ad Zachariam requiritur. Bed. A radicibus autem areſacta eſt ficus, ut oſtenderetur gens impia, non ad tẽpus, vel ex parte corripienda externorum incurſibus, & per pœnitentiam liberanda, ſicut ſæpe factum eſt, ſed æterna dãnatione ferieda: vel areſacta eſt à radicibus, ut oſtẽdatur nõ ſolũ humano extrinſecus, ſed diuino intus fauore funditus deſtituẽda. Nã & vitam perdit in cęlis & patriam in terris. Hie. Petrus autem agnoſcit aridam & abſciſſam radicem, cui ſuccedit oliua fructifera pulchra vocata a domino. vnde ſequitur: Et re Pe. di. ei: Rab. ec. fi. cui ma. aruit. Chry. Quòd autem Petrus & alii Diſcipuli mirati ſunt, non erat perfectæ fidei: non enim magnum erat hoc Deo. Quia ergo nõ manifeſte nouerant eius uirtutem, eorum ignorãtia fecit eos in admirationem prorũpere, & ideo ſubditur: Et reſp. Ie. ait il. Hab. fi. Dei. Amẽ dico &c. q. d. Nõ ſolũ lignum ſiccare poteritis, ſed & mõtem iuſſu ac præcepto tranſmutare. Theo. Mirare autem diuinam miſericordiam qualiter nobis appropinquantibus ad eum per fidẽ, miraculorum virtutem condonat, quã ipſe poſſidet per naturam, in tantum vt etiã montes tranſmutare poſſimus. Bed. Solẽt autem Gentiles qui contra eccleſiam maledicta ſcripſere improperare noſtris; quia non habuerunt plenam fidem Dei qui nũquam montes transferre potuerunt. Quibus reſpondendum eſt, non omnia ſcripta eſſe quæ in eccleſia ſunt geſta, ſicut & de factis ipſius Chriſti ſcriptura teſtatur. Fieri aũt potuit, ſi neceſſitas id fieri popoſciſſet, quomodo factũ legimus precibus Gregorij Hemoceſarienſis, cuius ꝓcibus mõs tãtũ ſpatii reliquit ſtructoribus eccleſiæ, quãtum opus habuerat. Chry. Vel aliter:

Miraculum rarum in ficu.

Sicut ficum nõ propter ſe ſiccauit, ſed in ſignum Hieruſalem ad areſactionem peruẽturæ, & ad demonſtrationem virtutis ſuæ; ſic intelligẽdum eſt & de promiſſione quę eſt circa montem, quãuis huiuſmodi tranſmutatio non ſit impoſſibilis ſecundũ Dei uirtutem. Hie. Chriſtus igitur qui eſt mõs creſcens de lapide abſciſſo ſine manibus tollitur & mittitur in mare, quando apoſtoli dicunt, digne transferamur ad gentes alteras, quia uos indignos indicaſtis audientes uerbum Dei. Beda. Vel quia montis nomine diabolus ſignificatur ꝓpter ſuperbiam. mons ad ꝓceptum eorum qui fortes ſunt in fide tollitur de terra, & in mare ꝓiicit, cum ꝓdicantibus uerbum Dei doctoribus ſanctis, immundus ſpiritus ab eorũ corde repellit qui ad uitam præordinati, & in turbulentis amariſq; infidelium mentibus ueſaniã ſuæ tyrannidis exercere permittitur. In quo tãto acrius deſæuit, quanto amplius ſe dolet à læſione priorũ fuiſſe depulſum. Seqtur. Prop. di. vo. omnia &c. Theo. Qui enim ex affectu credit, manifeſtum eſt ꝙ in Deum erigit cor ſuũ, & illi coniungitur, & certificatur cor eius calefactum, quaſi ſuam petitionem iam cõſecutum, quod quidem intelligibile eſt ei qui paſſus eſt hoc, & mihi quidem uidetur illos hoc pati qui menſuram & modum attendunt. propter hoc dominus dicit, quòd omnia accipietis quæ cum fide petieritis. Qui. n. credit ſe totum diſponi à Deo, cũ lachrymis intercedens, & quaſi domini pedes in oratione tenere ſe cogitans, quæ iuſtè poſtulat, conſequetur. Vis aũt & aliter quæ petis accipere? dimitte ſi quid contra te peccauerit frater tuus. Et hoc eſt quod ſubditur: Et dum ſta. ad orandum &c. Hie. Septẽ verſus orationis dñicæ Marcus ſuo more in una oratione comprehendit. Is autem cui dimiſſa ſunt omnia peccata, quid amplius rogabit, niſi ut perſeueret in eo qđ obtinuit? Bed. Notanda aũt diſtinctio deprecantium, qui perfectam habent fidẽ quæ per dilectionem operatur, ille orãdo uel etiam iubendo poteſt trãsferre mõtes, ſpiritales, quomodo fecit Paulus de Helima mago; qui uero tantæ ueſtigium perfectionis necdũ cõdeſcendere queunt, poſtulẽt ſibi peccata dimitti, & impetrabunt, ſi tamen in ſe peccãtibus aliis primo ipſi dimittant.

Fidei ueræ effectus.

Fides imperfecta quæ ſit.

mittant. Si autem hoc facere contẽnunt, non ſolum orando uirtutes facere, ſed nec ſuorum poſſunt veniam conſequi peccatorum. Et hoc eſt quod ſubditur; Quòd ſi uos nõ dimiſeritis, nec pater ueſter qui in cœlis eſt dimittet uobis peccata ueſtra.

Et ueniũt rurſus Hieroſolymam. Et cum ambularet in templo, accedũt ad eum ſummi ſacerdotes, & ſcribæ & ſeniores, & dicunt ei: In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatẽ ut iſta facias? Ieſus autem reſpondẽs, ait illis, Interrogabo uos & ego unum uerbum, & reſpondete mihi, et dicam uobis in qua poteſtate hæc faciam. Baptiſmũ Ioannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Reſpondete mihi. At illi cogitabant ſecum, dicentes. Si dixerimus de cœlo, dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei? Si dixerimus ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Ioannem quia uere propheta eſſet. Et reſpondẽtes, dicunt Ieſu, Neſcimus. Et reſpondens Ieſus, ait illis, Neque ego dico uobis in qua poteſtate hæc faciam.

Hier. Quia dominus de tẽplo eiecerat eos qui templum quaſi tabernã rerum uenalium faciebãt, irati fuerant, & ideo accedunt ut interrogent, & tentent. unde dr̃; Et ue. rur. Hie. Et eum &c. q. d. quis es tu q talia facis? Nunquid doctorẽ te conſtituis, & te ordinas principẽ ſacerdotum? Bed. Et quidem. qñ dicunt; In qua poteſtate hæc facis? de Dei dubitabant poteſtate, & ſubintelligi volũt diaboli eſſe quod facit. Addẽtes quoq; Quis dedit tibi hanc poteſtatẽ? manifeſtiſſime Dei filium negant, quẽ putant non ſuis, ſed alienis uiribus ſigna facere. Theo. Hæc autem dicebant, credentes ipſum in iudicationem reducere, ut ſi diceret: In poteſtate mea, ipſum tenerent. Si autem diceret, In poteſtatẽ alterius, ab eo diſcedere populum procurarẽt, qui ipſum Deum eſſe credebant. Dominus uero illos interrogat de Ioanne, non fruſtra neq; ſophiſtice, ſed quia de eo Ioannes perhibuerat teſtimonium. vnde ſequitur; Ille autẽ reſpondens ait illis: Inter. vos & ego. Bed. Poterat quidem dominus aperta reſpõſione tẽtatorum calumnias cõfutare, ſed prudẽter interrogat, ut ſuo uel ſilẽtio uel ſententia condẽnentur, quod apparet ex eo quod ſubdit: At il. co. ſe. di. Si dixerimus de cœ. di. no. Quare ergo nõ credidiſtis ei? Quaſi quem confitemini de cœlo habuiſſe prophetiam, mihi teſtimonium phibuit, & ab illo audiſtis in qua iſta facio poteſtatẽ. ſeqtur; Si dixerimus, ex hominibus. Viderunt ergo quodlibet horum reſpõdiſſent, in laqueum ſe caſuros, timentes lapidationem, ſed magis timentes ueritatis confeſſionem. uñ ſequitur: Et re. di. Ie. Ne. Bed. De lucerna inuidi obſcurantur, unde dicitur; paraui lucernam Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione. ſequitur; Reſpõdens Ie. ait il. Neque ego di. uo. in qua po. hæc fa. Hier. q. d. Non uobis dico quod ſcio, quia non uultis fateri quod ſcitis. Notandum autem q duas ob cauſas maximè ſcientia ueritatis eſt occultanda quærentibus, ſcilicet cum is q q̃rit aut minus capax eſt ad intelligendum quod quærit, aut cõtẽptu ueritatis, aut aliquo alio, indignus eſt cui debeat aperiri quod quærit.

Verſutia Iudæorum

Veritas quando occultanda.

CAPVT XII.

ET cœpit illis in parabolis loqui. Vineam paſtinauit homo, & circundedit ſepe, et fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eã agricolis, & peregre profectus eſt. Et miſit ad agricolas in tempore ſeruum ut ab agricolis acciperet de fructu uineæ. Qui apprehenſum eum ceciderunt, & dimiſerunt uacuum. Et iterum miſit ad illos alium ſeruum, & illum in capite uulnerauerunt, & contumeliis affecerunt. Et rurſum alium miſit, & illum occiderunt, & plures alios, quoſdam cædentes, alios occidentes. Adhuc ergo unum habens filium chariſſimũ, & illum miſit ad eos nouiſſimũ, dicens, quia reuerebuntur filium meum. Coloni autem dixerunt adinuicem: Hic eſt hæres, uenite, occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. Et apprehendentes eum, ceciderunt, & eiecerunt extra uineam. Quid. ergo faciet dominus uineæ? Veniet et perdet colonos, & dabit uineam aliis. Nec ſcripturam hanc legiſtis? Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, à domino factũ eſt iſtud & eſt mirabile in oculis noſtris. Et quærebant eum tenere, & timuerunt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hãc dixerit. Et relicto eo abierunt.

Glo. Poſtquam dñs prudenti interrogatione tentatorum ora concluſerat, conſequenter eorum malitiam parabolice demõſtrat; vnde dicitur. Et cœ. il. in para. lo.

Vi.

Deus homo dicitur.

Vi pa.homo. Hier. Homo Deus pater dicitur humano affectu, uinea domus Iſrael
eſt. Sepis eſt cuſtodia angelorũ. Lacus eſt
lex, turris templum, agricolæ ſacerdotes.
Beda. Vel ſepis murus eſt urbis, lacus ſiue
torcular altare, aut illa torcularia quorũ
tres pſalmi prænotantur titulo. Theo. Vel
ſepis eſt lex, prohibens eos alienigenis cõ
miſceri. ſequitur. Et pere.pro.eſt. Beda.
Non loci mutatione, ſed abire uidetur à
uinea, ut uinitoribus liberum operandi ar
bitrium derelinquat. ſequitur: Et mi.ad agri.in ten.ſer.ut ab agri.ac.de fru.ui. Serui miſſi prophetæ, fructus uineæ obedien
tia eſt. De prophetis alij cœſi, alij uulnerati, alij occiſi ſunt. unde ſequit, Qui ap.
eum cœ.& di.ua. Beda. Seruus qui primo
miſſus eſt, ipſe legifer Moyſes intelligit.
Sed cœſum eum dimiſerunt uacuum, irri
tauerunt.n. Moyſen in caſtris. ſequitur, Et
ite.mi.ad.il.ali.ſe.& il.in ca.uul. & cõ.af.
Seruus alter Dauid regem & cæteros pſal
miſtas ſignificat, ſed hunc affectum contu
meliis in capite uulnerauerũt, qui pſalmiſtarum carmina paruipendẽtes, ipſum Da
uid abiecerunt, dicentes. Quæ nobis pars
cum Dauid? ſequitur, Et rur.ali.mi.& il.
occiderunt &c. Tertium cũ ſuis ſocijs ſer
uum, prophetarum chorum intellige. Sed
quem prophetarũ non ſunt perſecuti? His
ſane tribus ſeruorum gradibus, oĩum ſub
lege doctorum figurã poſſe comprehendi
dñs alibi pronunciat dicẽs, qm̃ neceſſe eſt
impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege &
prophetis & pſalmis de me. Theo. Vel ali
ter, Per primum ſeruum intellige prophe
tas qui circa tempus Heliæ fuerunt, quoniam Michæã uerberauit Sedechias pſeudo propheta. Secundum uero ſeruũ quem
in capite uulnerauerunt.i.affecerunt iniu
ria, intellige prophetas qui fuerunt circa
tempus Oſeæ & Eſaiæ. Tertium uero ſeruum intellige prophetas, qui fuerunt circa tempus Danielis, & Ezechielis. ſequit,
Ad.ergo unum ha.filium &c. Hier. Filius
chariſſimus & nouiſſimus unigenitus eſt.
Quod autem dicit Re.fi.me. per ironiam
hoc dicitur. Beda. Vel aliter: Quod ait, q̃a
forte reue.fi.me.non de ignorãtia dicitur,
ſed ambigere dicitur Deus, ut libera uolũ
tas homini reſeruetur. Theo. Vel aliter,
Non ignorans quod futurum erat hoc dixit, ſed oſtendens quid erat decens & congruum eos operari. Co.autem di.adi. Hic
eſt &c. Beda. Manifeſtiſſime dominus pro
bat Iudæorum principes non per ignoran
tiam, ſed per inuidiam crucifixiſſe filium
Dei. Intellexerunt.n.hunc eſſe cui dictum
eſt, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam.
Hanc occaſionem eius mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes eum
Iudæi, fidem quæ per eum eſt extinguere,
& ſuam magis quæ ex lege eſt iuſtitiã præ
ferre, ac gentibus imbuendis conabantur
inſerere. ſequitur, & ap.eum oc.& eie.ex.
ui. Theo. Scilicet extra Hieruſalem. extra
ciuitatem quippe crucifixus eſt dominus.
Hiero. Vel eiecerunt eum extra uineam,
ideſt extra plebem, dicentes, Samaritanus
es, & dæmonium habes. Vel quia quãtum
in ſe erat, ex ſuis eum finibus excludẽtes,
gentibus ſuſcipiendum dederunt. ſequitur, Quid ergo fa.do.ui.Ve.&c. Augu.de
con.euang. Et quidem Matthæus illos re
ſpondiſſe ſubiungit atq; dixiſſe. Malos ma
le perdet, quod Marcus hoc non ab ipſis
reſponſum eſſe commemorat, ſed dominũ
poſt interrogationem ſuã ipſum ſibi quodammodo reſpondiſſe. Sed facile poteſt
intelligi uel illorum uocem ita ſubiunctã,
ut non interponeretur, illi reſponderunt,
aut illi dixerunt, ſed tamen intelligeretur, aut ideo reſponſionem iſtam domino
potius attributam, quia cum uerum dixerunt, etiam de illis hoc ipſe reſpondit qui
ueritas eſt. Theo. Dominus ergo uineæ
eſt pater filij interempti, & ipſe filius interemptus qui perdet colonos tradens ip
ſos Romanis, & populum dabit aliis colonis, ideſt Apoſtolis. Perlegas actus Apoſtolorum & inuenies tria milia, & quinq; mi
lia repẽtè credentium, & fructificantium
Deo. Hiero. Vel datur uinea aliis, ideſt ab
oriente, & occidente, & auſtro, & ab aqui
lone uenientibus & recumbentibus cum
Abraham, Iſaac, & Iacob in regno Dei. Beda. Hoc autem ita diuinitus fuiſſe procuratum prophetico ſtatim affirmauit exem
plo, ſubiiciens, Nec ſcrip.hanc le. Lapidẽ
&c.q.d. Quomodo implebitur hęc ꝓphetia, niſi quia Chriſtus à uobis reprobatus
& occiſus, traditus eſt gentibus prædican
dus, ut quaſi lapis angularis duos populos
condat in ſemetipſum, atque ex utroque
populo.

Allegoria legatorum.

Conſenſus euangelicus.

Lapis angularis Chriſtus.

populo unam ſibi fidelium ciuitatem, vnũ
templum ædificet? Eoſdem.n. ſynagogæ
magiſtros quos ſupra colonos dixerat, nũc
ædificantes appellat, quia ſubditã ſibi ple
bem ad ferẽdos uitæ fructus quaſi vineam
uidebantur excolere, ipſi quoq; hanc Deo
inhabitatore dignam quaſi domum con-
ſtruere atq; ornare præcipiebantur. The.
Lapis ergo quem reprobauerũt doctores,
hic factus eſt in caput anguli, ideſt in ca-
put eccleſiæ. Angulus nanque eccleſia eſt
quaſi coniungens Iudæos & Gentiles. Hic
autem angulus.ſ. eccleſia, à domino factus
eſt, & eſt mirabilis in oculis noſtris, ſcili-
cet fidelium. Nam ab infidelibus miracu-
lis detrahitur. Mirabilis quidem eſt eccle
ſia, quaſi miraculis ſiſtens domino coope-
rante Apoſtolis & ſermonem confirman-
te conſequentibus ſignis. & hoc eſt quod
dicitur, A dño factum eſt iſtud, & eſt mira
bile in oculis noſtris. Hier. Vel aliter. Hic
lapis reprobus quem geſtat Angelus con-
iungens in cœna agnum cum pane, finiens
uetus, & nouum inchoans teſtamentum,
præſtat mira in oculis noſtris, ut topazion.
Beda. Principes autem ſacerdotum oſten
debant uera eſſe quę dominus dixerat, qđ
patet ex hoc quod ſubditur, & quærebant
eum tenere. Ipſe.n. eſt hæres cuius iniuſtã
necem dicebat eſſe vindicandam à patre.
Moraliter autem cuiq; fidelium cum my-
ſterium baptiſmi cõmittitur, quaſi uinea
quam excolat locatur. Sed miſſus ſeruus
cõtumeliis affectus vel cæſus eiicitur, cũ
ſermo auditus uel contemnitur, uel quod
peius eſt, etiam blaſphematur: Miſſum in-
ſuper hæredem quantum in ſe eſt occidit,
qui filium Dei cõculcauit. Perdito malo
cultore uinea datur alteri, cum dono gra
tiæ, quod ſuperbus ſpreuit, humilis quiſq;
ditabitur. Sed & hoc quòd princ pes ſacer
dotum manũ mittere quærentes in Ieſum
timore turbæ retinentur quotidie geritur
in eccleſia, cum quilibet ſolo nomine ſu-
per eam quam non diligit, eccleſiaſticæ fi
dei & pacis unitatem propter cohabitan-
tium fratrum bonorum multitudinem aut
erubeſcit, aut timet impugnare.

Tropologia hæredis filii.

*Et mittunt ad eũ quoſdam ex Phariſæis & He
rodianis, ut eum caperent in uerbo. Qui uenientes,
dicunt ei. Magiſter, ſcimus quia uerax es, & non
curas quenquam. Nec enim uides in faciem homi-
num, ſed in ueritate uiam Dei doces, Licet dari tri
butum Cæſari, an non dabimus? Qui ſciens uerſu-
tiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? Afferte
mihi denarium ut uideam. At illi obtulerunt ei.
Et ait illis, Cuius eſt imago hæc, & inſcriptio? Di-
cunt ei, Cæſaris. Reſpondens autem Ieſus dixit il-
lis; Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &
quæ ſunt Dei, Deo. Et mirabantur ſuper eo.*

Beda. Quærentes dñm comprehende-
re ſummi ſacerdotes timuerunt turbã, at-
que ideo quod per ſe non potuerunt, ter-
renis poteſtatibus efficere tentabãt. vt vel
ipſi à morte eius uiderentur immunes. &
ideo dicitur; Et mit. ad eum quoſdam &c.
Theo. Diximus alibi de Herodianis, ꝙ hę
reſis quædam noua erat dicentium Chri-
ſtum eſſe Herodem propter hoc ꝙ defece
rant ſucceſſores regni Iudæorum. Alij ue
ro dicunt Herodianos milites fuiſſe Hero
dis quos phariſæi pro teſtibus inducebant
de his quæ dicebantur à Chriſto, ut eum
caperent & adducerent. Vide autem eorũ
malitiam, qualiter cum adulatione Chri-
ſtum decipere uolebant. Nã ſequitur. Qui
ue. di. ei. Ma. ſci quia ue. es. Hier. Mellitis
.n. uerbis eum interrogabant, & circunda
bant eum ſicut apes mel portantes in ore,
aculeum in tergo. Beda. Blanda autem &
fraudulẽta interrogatio illuc prouocat re
ſpondentem, ut magis Deum q̃ Cæſarem
timeat, & dicat non debere tributa ſolui,
ut ſtatim audientes Herodiani, ſeditionis
contra Romanos auctorẽ habeant, & ideo
ſubdunt; Et non curas quenquam: nec.n. vi
des in faciem hominum. Theo. Ita ut Cæ
ſarem non honores.ſ. cõtra ueritatẽ. Ideo
ſubdunt, ſed in ueri. ui. Dei doces &c. To
tum.n. artificium eorum erat undiq; præ-
cipitium habens, ut ſi diceret ꝙ licet cen
ſum Cæſari dari, prouocent contra eum
plebem quaſi in ſeruitutem reducentem
ipſum populum. Si uero diceret quòd nõ
licet dari, ſic accuſarent eum tanquam ex
citaret populum contra Cæſarem, ſed ſa-
pientiæ fons fugit dolos eorum. unde ſe-
quitur: Qui ſci. ue. eorum, ait il. Quid me
ten. Afferte &c. Beda. Denarius eſt ge-
nus nummi, quod pro 10. nummis impu-
tabatur, & habebat imaginem Cæſaris.
unde ſequitur: Et ait il. Cuius eſt imago
hæc & inſcriptio? Dicunt ei, Cæſaris. Qui
putant interrogationem Saluatoris igno-
rantiam

Herodianorum hæreſes

Denarii ualor exprimitur

rantiam eſſe non diſpenſationem, ex hoc diſcant ꝙ potuit ſcire cuius imago eſſet, ſed interrogat, ut ad ſermonem eorum cōpetenter reſpondeat. unde ſequitur: Reſpondens autem Ieſus dixit illis. Reddite igitur quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Theo. q. d. Date quod imaginē habet imaginato, id eſt denarium Cęſaris. Poteſtis. n. & cenſum Cæſari dare, & Deo propria offerre. Beda. Id eſt, decimas & primitias, & oblationes, & uictimas, quo & ipſe reddidit quæ Dei ſunt, patris faciens uoluntatem. Hie. Vel aliter: Nummum habentem Cæſaris imaginem reddite coactum Cæſari, noſipos libenter Deo reddite. Signatum eſt. n. ſuper nos lumen uultus tui domine, non Cæſaris. Theoph. Quaſi Cæſar etiam eſt uniuſcuiuſque noſtrorum corporum ineuitabilis neceſſitas. Iubet ergo dominus dari corpori cibaria propria, & ueſtitum, & quæ ſunt Dei Deo. Sequitur: Et mirabantur ſuper eo. Qui credere debuerant ad tantam ſapientiā ſunt mirati, quod calliditas eorum non inueniſſet locum.

Tropologia hoīs

Et uenerunt ad eum Sadducæi qui dicūt reſurrectionem non eſſe, & interrogabant eum, dicentes. Magiſter, Moyſes nobis ſcripſit, ut ſi cuius frater mortuus fuerit & dimiſerit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater eius uxorem ipſius, & reſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus eſt nō relicto ſemine. Et ſecundus accepit eā, & mortuus eſt, & nec iſte reliquit ſemen. & tertius ſimiliter. Et acceperunt eam ſimiliter ſeptem, & nō reliquerunt ſemen. Nouiſſimè omnium, defuncta eſt & mulier. In reſurrectione ergo cum reſurrexerint, cuius de his erit uxor? Septem. n. habuerunt eam uxorem. Et reſpondens Ieſus, ait illis. Nonne ideo erratis, nō ſcientes ſcripturas, neque uirtutem Dei? Cum enim à mortuis reſurrexerint, neque nubent, neque nubentur, ſed erūt ſicut Angeli Dei in cœlis. De mortuis autem quòd reſurgant non legiſtis in libro Moyſi, ſuper rubrum, quomodo dixerit illi Deus, inquiens. Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed uiuorū. Vos ergo multum erratis.

Glo. Poſtquam dn̄s ſapienter phariſęorum callidam tentationem euitauit, oſtēditur quomodo etiam ſadducæos tentantes confundit. unde dicitur Et ue. ad eum ſadducæi &c. Theoph. Hæreſis quædam Iudæorum erat, qui dicebantur ſadducæi, & hi reſurrectionem negabant, & dicebāt ꝙ non ſit Angelus neque ſpiritus. Hi ergo accedentes ad Ieſum, doloſe narrationem quandam inquiſierūt, per quam oſtēderent reſurrectionem non eſſe nec factā nec fiendam. Et ideo ſubditur: Et int. eum di. Magiſter. In qua quidē narratione ſeptem ponunt qui mulierem acceperant, ut magis rem trahant à reſurrectione. Beda. Recte. n. iſtiuſmodi fingunt fabulam quæ delyramenti arguat eos qui reſurrectionē aſſerunt corporum. Poteſt autem fieri ut verè in gentem eorum aliqñ hoc acciderit. Hie. Myſticè autem mulier ſterilis nō relinquens ſemen ex ſeptem fratribus nouiſſime moriens, quid aliud ſignificat q̄ Iudaicam ſynagogam relictam à ſpiritu ſeptiformi, qui 7. patriarchas impleuit, qui nō reliquerunt ei ſemē Abrahæ, quod eſt Ieſus Chriſtus. licet. n. puer natus eſt illis, nobis tñ gentibus datus eſt, quæ mulier mortua erat Chriſto, nec cuiquam patriarchæ de 7. in reſurrectione coniungetur. Septenario nanq; numero uniuerſitas perfectorum ſignificatur, ut uerſa uice per Eſa. dicitur. Apprehendent 7 mulieres uirum unum, idest ſeptem eccleſiæ, quas dn̄s amat, arguitr & caſtigat, eum una fide adorant. unde ſequitur; Et rn̄dens Ieſus ait il. Nonne ideo er. &c. Theo. q. d. Vos non intelligitis qualem reſurrectionem ſcriptura annūciet. Creditis. n. ꝙ reſtauratio corporum talium ſit futura qualia nunc ſunt, nō autem ſic erit. Sic igitur ignoratis ſcripturam, ſed etiam uirtutem ignoratis diuinam. Vos. n. conſideratis quaſi difficilē, dicentes; Qualiter poterunt membra diſſoluta coniungi, & animabus adunari? hoc. n. reſpectu diuinæ potentiæ quaſi nihil eſt. Sequitur: Cum. n. à mortuis &c. q. d. Diuina quædam erit uitæ reſtauratio & angelica, cum ulterius non corrumpemur ſed eodem modo manebimus, & propter hoc nuptiæ auferentur. Nam nuptiæ quidem nunc ſunt propter corruptionem, ut per ſucceſſionem generis perſiſtamus, & non deficiamus, tunc uero ſicut Angeli erimus, qui ſunt ſine ſucceſſione nuptiali, & nunquam deſinunt. Beda. Conſiderandum eſt hic quòd latina conſuetudo hic græco idiomati non reſpondet. Nubere enim

Sadducæorum hæreſis qualis.

Allegoria ſynagogæ.

Reſurrectio aſſeritur.

enim ꝓprie dicũtur mulieres, & viri uxores ducere: ſed nos ſimpliciter dictum intelligamus, ut nubere de viris, & nubi de uxoribus ſcriptum ſit. Hie. Sic igitur erant non intelligentes ſcripturas, quia in reſurrectioné homines erunt ſicut Angeli Dei, ideſt nemo ibi moritur, nemo ibi naſcitur, nec infans eſt ibi, nec ſenex. Theo. Et aliter etiam decipiuntur non intelligentes ſcripturas. Si enim has intellexiſſent, intelligerent quomodo per ſcripturas reſurrectio mortuorum poſſit probari. unde ſubdit: De mor. autem ꝙ &c. Hier. Dico auté ſuper rubrum, in quo eſt ſimilitudo ueſtra in quo ignis ardebat, ſed non eius ſpinas conſumebat: ſic uos inflammat eloquium meum, nec ſpinas ueſtras ſub maledictio germinatas abſumit. Theo. Dico aũt Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Quaſi dicat, Deus uiuentium. vnde ſubdit: Non eſt mortuorum ſed viuorum. Non enim dixit, ego fui, ſed ego ſum tanquam illi præſentes exiſtant. Sed forte aliquis dicet ꝙ hoc dixit ſolum Deus de anima Abrahæ, non de corpore. Ad quod dicimus, ꝙ Abraham vtrunque importat, ſcilicet corpus & animam: ita vt & corporis ipſe ſit Deus, & corpus viuat apud Deum, ideſt in Dei ordinatione. Bed. Vel quia cũ probauit animas permanere poſt mortem (neque enim poterat fieri ut eorum eſſet Deus qui nequaquam ſubſiſterent) conſequenter introduceretur & corporum reſurrectio, quæ cũ animabus bona malaq́; geſſerunt. Hier. Cum autem dicit Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, ter Deum nominando, trinitatem intimauit. Cum autem dicit, Non eſt Deus mor. unũ Deus iterans, vnam ſubſtantiam ſignificauit. Viuunt autem qui uendicant portionem quam elegerant. mortui autem ſunt, qui quod uédicauerunt perdiderunt. Vos ergo multum erratis. Glo. Quia uidelicet & ſcripturis cõtradicebant, & uirtuti Dei derogabant.

Rubri ſignificatio.

Animæ poſt mortem manent.

Et acceſſit unus de ſcribis, qui audierat illos cõquirentes, & uidens quoniam bene illis reſpõderit interrogauit eum quod eſſet primum omnium mãdatorũ. Ieſus autẽ reſpondit ei, quia primum omnium mandatum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus unus eſt. Et diliges dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua. Hoc eſt primum mãdatum. Secundum autem ſimile eſt illi: Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Maius horum aliud mãdatum non eſt. Et ait illi ſcriba, bene magiſter, in ueritate dixiſti, quia unus eſt Deus, & non eſt alius præter eum. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximũ tanquã ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus, & ſacrificiis. Ieſus autẽ uidens quod ſapienter reſpondiſſet, dixit illi. Non es longe à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.

Gl. Poſt dominus confutauit phariſęos & ſadducæos tentantes, hic oſtéditur quomodo ſatisfecit ſcribæ quærenti, unde dicitur: Et acceſ. &c. Hie. Quæ eſt hæc quæſtio problematis quod eſt commune omnibus peritis in lege? niſi ꝙ diuerſa in Exodo & Leuit. & Deutero. ordinantur mandata; unde non unum, ſed duo intulit mandata, quibus quaſi duobus uberibus ſuper pectus ſponſæ eleuatis, noſtra alitur infantia. Et ideo ſubdit: Primũ mandatũ eſt, Audi Iſrael dominus Deus tuus Deus unus eſt. Primum omnium maximum mandatũ dicit, hoc eſt quod ante omnia debemus in corde ſinguli quaſi vnicum pietatis fundamentum locare, ideſt cognitio atq; confeſſio diuinæ unitatis cum executione bonæ operationis, quæ in dilectione Dei & proximi perficitur. unde ſubditur; Et dili. do. De. tuum &c. Theo. Attende qualiter omnes animæ uires enumerauit. Eſt enim uirtus animæ animalis, quam expedit in dicendo, Ex tota anima tua, ad quam pertinet ira & deſideriũ, quæ omnia tribui uult diuino amori. Eſt & alia uis q̃ dr̃ naturalis, ad quam pertinet nutritiua & augmentatiua, & iſta eſt etiã danda dño tota, propter quod dicit, Ex toto corde. Eſt & alia uis rationalis quam mentem uocat, & iſta etiã eſt danda Deo tota. Glo. Quòd autem ſubdit, Et ex tota fortitudine, ad uires corporales referri poteſt. Sequitur: Secun. au. ſi eſt huic, Diliges proxi. tuum ſicut teip. Theo. Propter hoc dicit eſſe ſimilé, quia hæc duo mandata alternatim ſunt ſibi conſona, & reciproce conuertuntur. Nam qui diligit Deum, diligit & facturã ſuam. Principale autem factorum eius eſt homo; unde qui diligit Deum, diligere debet omnes homines. Qui uero diligit

Duo uberaſponſi

Mandatum primũ quod ſit.

Animæ uires:

proximum

ſcandali, multo magis eum debet diligere qui ſemper præſtat beneficia. Et ideo propter coherentiam horum mandatorũ ſubdit:Maius horum aliud mandatum nõ eſt.Sequitur:Et ait illi ſcri.Bene magiſter in ueritate dixiſti.Beda. Oſtendit ex hoc quod dicit,Maius eſt oĩbus holocauſtomatibus & ſacrificiis,grauem ſæpe inter ſcribas,& phariſæos quæſtionem eſſe uerſatã quod eſſet mandatum primum ſiue maximum diuinæ legis quibuſdam uidelicet hoſtias & ſacrificia laudantibus,aliis uero fidei & dilectionis opera præferrentibus eo ꝙ plurimi patrum ante legem ex fide tantum quæ per dilectionem operatur placerent Deo.In hac ſñia ſcriba iſte ſe fuiſſe declarat,ſequitur:Ieſus ât ui. ꝙ ſa.reſp.di. illi:Non longe es à regno Dei.Theo .In quo non eum eſſe perfectum teſtatur; nõ .n.dixit,Intra regnum cœlorũ es,ſed non longe es à regno Dei.Bed.Ideo ât nõ fuit lõge à regno Dei,quia ſñiæ illius quæ noui teſtamenti & euangelicæ ꝑfectionis eſt propria,fautor extitiſſe ꝓbatus eſt.Augu. de con.euan.Nec moueat ꝙ Matthæus dicit tentantẽ fuiſſe à quo dñs interrogatus eſt Fieri.n.põt ut quãuis tentãs acceſſerit, dñi tñ reſponſione correctus ſit. Aut certe ipſam tentationem non accipiamus malam tanq̃ decipere uolentis inimicum;ſed cautam potius tanq̃ experiri amplius uolentis ignotum.Hie.Vel non eſt longe qui uenit callide.Longior nanque eſt ignorantia à regno Dei q̃ ſciẽtia:unde ſupra Sadducæis,Erratis,inquit,neſcientes ſcripturam neq; uirtutem Dei.Sequitur; Et nemo audebat eum int.Quia.n.in ſermonibus confutati ſunt ultra non interrogant, ſed apertiſſime comprehenſum Romanæ tradant poteſtati. Ex quo intelligimus uenena inuidiæ poſſe quidem ſuperari, ſed difficile conquieſcere.

Inuidiæ uenena.

Et reſpõdens Ieſus dicebat,docens in templo: Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in Spiritu ſancto. Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ipſe ergo Dauid dicit ipſum dominum, & unde eſt filius eius? Et multa turba eum libenter audiebat.

Theo.Quia Chriſtus ad paſſionem uẽturus erat,opinionẽ falſam corrigit Iudæorum,qui Chriſtum filium Dauid eſſe dicebãt,nõ dñm eius,unde dr:Et reſp.Ie.di.do.in tẽ.Hie.Id eſt palam eis de ſe loquitur, ut inexcuſabiles ſint.Sequitur.n.Quo dicũt ſcribæ Chriſtum filium Dauid eſſe?Theo. Oſtendit uero Chriſtus ſe eſſe dñm per uerba Dauid.Nam ſequitur. Ipſe.n.dicebat in Spiritu ſancto.Dix.do.do. meo ſede à dextris meis.q.d. Non poteſtis mihi dicere ꝙ Dauid abſq; gratia Spiritus ſancti hoc dixerit,ſed in Spiritu ſancto uocauit eum dñm, Et ꝙ ſit dñs oſtendit ꝑ hoc, quod ſubdit:Donec ponam inimicos tuos ſcab.pedum tuorum.Ipſi.n.erant inimici eius, quos Deus pater poſuit ſcabellum Chriſti. Quòd autem à patre ſubijciunt ei inimici,non infirmitatem filij, ſed unitatem naturæ, qua in altero alter operatur,ſignificat.Nam & filius ſubiicit inimicos patri,quia patrem clarificat ſuper terram.Glo.Sic ergo dñs ex prædictis cõcludit dubitabilem quæſtionem.Nam ex uerbis Dauid præmiſſis habetur: ꝙ Chriſtus ſit dominus Dauid,ex dicto autem ſcribarum habetur ꝙ ſit filius eius. Et hoc eſt quod ſubditur;Ipſe ergo Dauid dicit eum dominum,& unde eſt filius eius? Beda.Interrogatio Ieſu nobis profuit uſque hodie contra Iudæos:& hi.n.qui confitentur Chriſtum eſſe uenturum, hominem ſimplicem & ſanctum uirum aſſerunt de gene re Dauid.interrogemus ergo eos docti à domino,ſi ſimplex homo eſt, & tantum filius Dauid, quõ uocet eũ Dauid dñm ſuũ in Spiritu ſancto? Non autem reprehenduntur ꝙ Dauid filium dicunt,ſed ꝙ Dei filiũ eũ eſſe nõ credunt.Sequitur.Et multa turba eum libenter audiebat. Glo. Quia.ſ.uidebant eum ſapienter reſpondẽtem & interrogantem.

Ieſu pulchra interrogatio.

Et dicebat eis in doctrina ſua: Cauete à ſcribis, qui uolũt i ſtolis ambulare, & ſalutari in foro, & in primis cathedris ſedere in ſynagogis, & primos diſcubitus in cœnis. Qui deuorant domos uiduarũ ſub obtentu prolixæ orationis.hi accipient prolixius iudicium.

Hie.Confutatis ſcribis & phariſæis, ut ignis eorum arida exempla incendit, unde dr;Et dicebant eis in doctrina ſua, cauete à ſcribis,&c.Bed. Ambulare in ſtolis cultioribus ueſtimentis indutos, ad publicũ procedere ſignificat,in quo inter cętera diues ille, qui epulabatur quotidie ſplendide,

ſplendidiſſe,peccaſſe deſcribitur. Theo. In ſtolis autem uenerabilibus ambulabant, ex hoc uolentes præhonorari,& ſimiliter alia appetebant,quæ cedunt ad gloriam. Nam ſequitur;Et ſal.in fo.& in pri.cathe. ſed in ſynag.& primos diſcubitus in cœnis, ſcilicet uolunt. Bed. Notandum autem ꝙ non ſalutari in foro , non primos ſedere uel diſcumbere uetat eos quibus hoc officijs ordine cõpetit,ſed eos q hæc ſiue habita,ſiue non habita indebite amãt, á fidelibus,quaſi improbos docet eſſe cauẽdos, animum uidelicet,non gradũ redarguens, licet culpa non careat,ſi ijdem in foro litibus intereſſent , qui in cathedra Moyſi ſynagogæ magiſtri cupiunt appellari. Duplici ſanè ratione uanæ gloriæ cupidis attendere iubemur,ne ſcilicet eorum,uel ſimulatione ſeducamur,æſtimantes bona eſſe quæ faciunt,uel æmulatione inflammemur,fruſtra gaudentes in bonis quæ laudari ſimulant. Theo. Specialiter etiam Apoſtolos docet,ut nullam cum ſcribis habeãt conuerſationem,ſed ipſum Chriſtum imitentur. ordinanſque ipſos magiſtros in his quæ ſunt circa uitam agenda,alios eis ſupponit. Bed. Non ſolũ autem laudes ab hominibus,uerum etiam pecunias quærunt, unde ſequitur. Qui deuorãt domos uiduarum ſub obtentu prolixæ orationis. Sunt enim qui ſe iuſtos ſimulantes á peccatorũ ſuorum conſcientia turbatis quaſi orationi pro eis in iudicio futuri,pecunias accipere non dubitãt;& cum porrecta manus pauperi preces iuuare ſoleat , illi ob hoc maxime in precibus pernoctant, ut pauperi nummum tollant. The. Accedebant autem ſcribæ ad has mulieres quæ ſine protectione uiri manebant , quaſi earum fierent protectores,& ſimulatione orationis & habitu reuerentiæ & hypocriſi uiduas decipiebant, & ſic etiam deuorabant diuitum domos. Sequitur;Hi accipient prolixius iudiciũ,ſcilicet quàm cæteri Iudæorum peccantium.

Vanæ gloriæ deteſtatio.

Et ſedens Ieſus contra gazophylacium,aſpiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium,& multi diuites iactabant multa. Cum ueniſſet autẽ una uidua pauper miſit duo minuta, quod eſt quadrans. Et conuocans diſcipulos ſuos,ait illis: Amẽ dico uobis quoniam uidua hæc pauper plus omnibus miſit qui miſerunt in gazophylaciũ. Omnes.n. ex eo quod abundabat illis miſerũt:hæc uero de penuria ſua, omnia quæ habuit miſit totũ uictũ ſuũ.

Bed. Dominus qui appetitus primatos & uanæ gloriæ cauendos eſſe monuerat, etiam dona ferentes in domum dñi certo examine diſcernit. unde dicitur;Et ſedens Ieſus contra gazo.aſ.quomodo tur. iac. in ga. Sermone græco phylate, ſeruare dicitur,& gaza perſica lingua diuitiæ uocantur,unde Gazophylacium locus appellari ſolet,quo diuitiæ ſeruãtur,quo nomine & archa in qua donaria populi cõgregabãtur ad uſus templi neceſſarios , & porticus in quibus ſeruabantur,appellabantur. Habes exẽplum de porticibus in Euãgelio, Hæc inquit uerba locutus eſt in gazophylacio docens in tẽplo. Habes & de arca in libro regũ,Et attulit Ioiada põtifex gazophylacium unum. Theo. Erat autem laudabilis conſuetudo apud Iudæos;ut ſcilicet habẽtes & uolentes aliquid in gazophylaciõ ponerent quod eſſet pro ſacerdotibus & pauperibus & uiduis,& exinde nutrirentur. unñ ſubditur;Et multi di.ia.mul. Multis autem hoc faciẽtibus acceſſit & uidua, oſtendens affectum in oblatione pecuniæ, ſecundum propriam uirtutem. unde ſubditur;Cũ ue.autẽ una ui.pau.duo. mi. quod eſt quadrans. Beda. Quadrantem uocant calculatores quartã partem cuiuſlibet rei uidelicet & loci,aut tẽporis,aut pecuniæ. Forſitan ergo hoc loco quartã partem ſicli,ideſt quinque oboles ſignificat. Sequitur;Et con.diſci.ſuos ait il. Amen dico uobis quoniam ui.hæc pau.pl.om.mi.qui miſe.in ga. Deus enim non ſubſtantiam offerentium,ſed conſcientiam penſat;nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. unñ ſubdit; Omnes.n. ex eo quod &c. Hier. Myſticè autem diuites ſunt qui proferunt de theſauro cordis ſui noua & uetera,quæ ſunt incerta & occulta ſapientiæ diuinæ utriuſque teſtamẽti;paupercula aũt quæ eſt,ut ego & mei ſimiles,q mitto quod poſſum , & deſiderio quod non poſſum uobis explanare. Nã nõ quãtũ uos audiſtis, ſed ex quãto cõſiderat Deus. unuſquiſque autem quadrãtem poteſt offerre quæ eſt uolũtas prompta,quæ dicitur quadrãs,quia cum tribus conſiſtit; ſcilicet cogitatu,uerbo,& facto. Quòd dicit,totum uictum ſuum miſit, hoc ſignificat,

Conſuetudo laudabilis.

Quadrans quid ſit.

eat, qa tota voluntas corporis in victu conſiſtit. vnde dicitur: Totus labor hominis in ore ſuo eſt. Theo. Vel aliter: Vidua iſta anima hominis eſt, relinquens ſatanā cui fuerat adiuncta, quæ mittit in templi ærario duo minuta, carnem. ſ. & mentem. carnem quidem per abſtinentiā, mentem uero per humilitatem, ut ſic audire ualeat q̃ totū uictum ſuum poſuit & ſacrum fecit, nihil de ſuo mundo relinquens. Beda. Allegoricè autem diuites qui in Gazophylacium munera mittebant, Iudæos de iuſtitia legis elatos deſignant: uidua pauper, eccleſiæ ſimplicitatem deſignat: pauper quidē, quia ſpiritum ſuperbiæ, uel concupiſcentias temporaliū abiecit; uidua uero, quia eius pro ea mortem pertulit. Hæc in Gazophylacium duo minuta mittit, quia dilectionem Dei & proximi, ſeu fidei & orationis munera defert; quæ conſideratur propriè fragilitatis minuta, ſed merito piæ intentionis accepta cūctis ſuperbientibus Iudæorum operibus præſtant; ex abundanti ſibi Iudęus mittit in munera Dei, qui de iuſtitia ſua præſumit. Omnem autem uictum ſuum in Dei munera mittit eccleſiæ; quia omne quod uiuit, non ſui meriti, ſed diuini muneris eſſe intelligit.

CAPVT XIII.

ET cum egrederetur de templo, ait illi unus ex diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Et reſpōdens Ieſus, ait illi: Vides has oēs magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidē qui non deſtruatur.

Beda. Quia fundata eccleſia Chriſti Iudæa dignas ſuæ perfidiæ pœnas erat luitura, apte dñs poſt laudatā in paupere uidua deuotionem eccleſiæ egreditur de tēplo, ruinamq́; eius futuram atq; ædificia nunc admiranda, non multo poſt contemnenda eſſe prædixit. unde dicitur: Et cum egrederetur de tēplo ait il. unus &c. Theo. Quia .n. multa circa deſtructionem Hieruſalem dominus locutus fuerat, diſcipuli eius mirabantur q̃ tam magna & pulchra ædificia deſtrui debeant; & propter hoc oſtendunt ei templi decorem, qui non ſolum ait hæc deſtruenda fore, ſed & q̃ in eis lapis ſuper lapidem nō relinqueretur. vnde ſequitur: Et reſpondens Ieſus ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis &c. Sed diceret aliqui q̃ multæ reliquiæ remanſerunt, ut Chriſtum mendacem nitantur oſtēdere: ſed nequaquam eſt hoc. Etſi enim aliquæ reliquiæ remanſiſſent: tamen uſque ad uniuerſalem conſummationem nō relinquetur lapis ſuper lapidem. Pręterea narratur q̃ Helius Adrianus ciuitatem & templū a fundamento euertit, ita q̃ uerbum domini, q̃ hic dicitur, ſit impletum. *Cōtrarietas ſoluitur.* Beda. Diuinitus autem procuratum eſt, ut patefacta per orbem fidei euangelicæ gratia templum ipſum cū cerimoniis tolleretur, ne quis forte paruulus in fide ſi uideret illa permanere quæ à Deo ſunt inſtituta, paulatim à ſinceritate fidei quæ eſt in Chriſto Ieſu ad carnalem laberetur Iudaiſmum. *Gratia Euāgelii.* Hier. In hoc etiam enumerat dominus diſcipulis cladem nouiſſimi temporis, ideſt deſtructionem templi cum plebe & litera ſua; de qua lapis ſuper lapidem non relinquetur, ideſt teſtimonia prophetarū ſuper eos in quo Iudæi retorquebant ea, ut in Eſdrā, & Zorobabel, & Machabeos. Beda. Recedente etiam domino de templo omnia legis ædificia & cōpoſitio mandatorum ita deſtructa eſt, ut nihil à Iudæis impleri poſſit, & capite ſublato, uniuerſa inter ſe mēbra compugnant.

Et cum ſederet in monte oliuarum contra templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis quando iſta fient, & quod ſignum erit quando hæc omnia incipient conſummari? Et reſpondens Ieſus, cœpit dicere illis. Videte ne quis uos ſeducat. Multi .n. uenient in nomine meo, dicentes, quia ego ſum, & multos ſeducent. Cum audieritis autem bella & opiniones bellorum ne timueritis. Oportet enim hæc fieri, ſed nondum finis. Exurget enim gens contra gentem, & regnum ſuper regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.

Beda. Quia laudantibus quibuſdā ædificationes templi dominus palam reſponderat hæc eſſe omnia deſtruēda, diſcipuli ſecreto tempus & ſigna prædictæ deſtructionis interrogant. unde dr̃: Et cum ſede. &c. Sedet dominus in monte oliuarum cōtra templum, cum de ruina & excidio tem- *Anagogis pulchra.*

pli

pli diſputat, vt ĕt ipſo corporis ſitu uerbis quę loquit̄ congruat, myſticè deſignans q̇ quietus manens in ſanctis, ſuperborũ deteſtatur amentiā. Mons.n.oliueti fructiferā deſignat ſanctæ eccleſiæ celſitudinem. Aug. Interrogantibus aũt eum diſcipulis, ea reſpõdit dominus quæ iam ex illo tempore fuerāt ſecutura, ſiue de excidio Hieruſalem, unde orta eſt ipſius interrogationis occaſio. ſiue de aduentu ſuo per eccleſiam in qua uſq; ad finem uenire non ceſſat. In ſuis.n.ueniens agnoſcitur, dum eius quotidie mēbra naſcuntur, ſiue de ipſo fine, in quo apparebit uiuos iudicaturus & mortuos. Theo. Sed antequā eis ad interrogata reſpondeat, mentem eorum confirmat, ut non ſeducantur. unde ſequit̄: Et reſpon.Ie.cœ di il. Vide.ne quis &c. Hoc āt dicit, quia incipientibus circa Iudæam paſſionibus inſurrexerunt, q ſe doctores eſſe dicebant. unde ſequitur: Multi.n.ue.in nomine meo &c. Beda. Multi.n.imminente Hieroſolymorum excidio extitere qui ſe eſſe Chriſtos dixerunt, tempusq́; libertatis iam appropinquare. Multi etiam in eccleſia ipſis etiam temporibus Apoſtolorũ hæreſiarchæ prodiere. Multi etiam in nomine Chriſti uenere Antichriſti, quorum primus eſt Simon Magus, cui, ſicut in actibus Apoſtolorum legimus, auſcultabant q in Samaria erant dicentes, Hæc eſt uirtus Dei quæ uocatur magna. unde & hic ſubditur: Et mul.ſed. A tempore aũt dominicæ paſſionis in populo Iudęorum qui latronē ſeditioſum elegerunt, & Chriſtum Saluatorem abiecerunt, nec hoſtiũ, nec ſeditiones ciuium ceſſauerunt. vnde ſequitur. Cũ au.antem bel.&c. Sed his aduentantibus, Apoſtoli ne terreantur ne Hieruſalem Iudæamq́; deſerant admonentur, quia uidelicet non ſtatim finis, quin potius in quadrageſimum differendum ſit annũ. Et hoc eſt quod ſubditur: Oportet.n.hæc fie.ſed nondum finis.i.deſolatio prouinciæ ultimumq́; urbis ac templi excidiũ. ſequitur; Exurget &c. Theo. Ideſt Romani cõtra Iudæos, qđ Ioſephus narrat ante deſtructionem Hieruſalem factum. Cum.n.gens Iudæorum tributum non redderet, Romani uenerunt turbati, ſed quia tunc temporis Romani miſericordes erant, cœpiſſent quidem eorum ſpolia, nõ fuiſſet tñ deſtructio

Antichriſti multi.

Hieruſalē, ſed q̇ Deus contra Iudæos præliaretur, oſtenditur per id quod ſubditur: Et erunt terræ.per lo.& fa. Beda. Conſtat autem hoc tempore Iudaicæ ſeditionis ad literam contigiſſe: Poteſt uero regnum ſuper regnum, & peſtilentia eorum quorum ſermo ſerpit ut cancer, & fames audiendi uerbum Dei, & commotio uniuerſæ terræ, & à uera fide ſeparatio in hęreticis magis intelligi, qui contra ſe inuicem dimicantes, eccleſiæ uictoriam faciunt.

Videte autem uoſmetipſos, tradent n.uos in conciliis, & in ſynagogis uapulabitis, & ante præſides & reges ſtabitis propter me, in teſtimonium illis. Et in omnes gentes primum oportet prædicari Euangelium. Et cum duxerint uôs tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: ſed quod datum uobis fuerit in illa hora, id loquamini. Non.n uos eſtis loquentes: ſed Spiritus ſanctus. Tradet autem frater fratrem in mortē, & pater filium, & conſurgent filii in parentes, & morte afficient eos. Et odio eritis omnibus hominibus propter nomen meũ. Qui autem ſuſtinuerit in finem, hic ſaluus erit.

Beda. Quo merito Hieroſolymis ac prouinciæ Iudæorum uniuerſæ irroganda tot fuerunt aduerſa dñs manifeſtat; cum dicit; Videte autem uoſmetipſos, tradent.n.vos in conci.& in ſyna uapu. Ea quippe Iudaicæ gēti maxima cauſa erat excidij, poſt occiſionem Saluatoris, noīs quoq; ac fidei eius præcones impia crudelitate uexabant. Theo. Cõueniēter autem præpoſuit narrationē de his quæ circa Apoſtolos erant, ut in propriis tribulationibus aliqualem conſolationem haberent ex communibus tribulationibus & paſſionibus. Sequitur enim: Et ante præſides &c. Reges & præſides dicit, ſicut Agrippā, Neronem, & Herodem. Quòd autē dicit, Ante re.& præ. ſta. pro.me. non modicam eis conſolationem dedit, quia.ſ.propter eum erant paſſuri. Quòd autem dicit, In teſtimonium illis, ſic intelligitur, ideſt in præiudicium eorum, ut.ſ.eſſent inexcuſabiles, q̇ ſcilicet Apoſtolis laborantibus illis nõ potuerunt ueritati coniungi. Deinde ut crederent quòd propter tribulationes & pericula prædicatio impediretur, ſubdit. Et in om.&c. Aug. de con.euan. Matthæus addit: Et tunc ueniet conſummatio. Sed hoc quod Marcus ait. Primum, ſignat utiq; antequam ueniat conſummatio. Beda. Hoc

Hiſtoria pulchra

ita

ita fuiſſe completum eccleſiaſticæ teſtantur hiſtoriæ, in quibus refertur ꝙ Apoſtoli omnes multo ante excidium Iudææ prouinciæ ad prędicandum Euangelium toto orbe fuerunt diſperſi, excepto Iacobo Zebedæi, & Iacobo fratre dñi, q in Iudæa ꝓ uerbo domini prius ſanguinem fuderant. Quoniam ergo nouerat dñs corda Diſcipulorum de excidio ac perditione ſuę gentis eſſe contriſtanda hoc eos ſolatio alleuat, ut noſſent ſibi etiã Iudæis abiectis ſocios nõ deeſſe gaudii regniq́ue cęleſtis, immò multo plures quàm de Iudæa perirẽt ex omnibus toto orbe hominibus eſſe colligendos. Glo. Poterat etiam alia ſollicitudo in Diſcipulorum cordibus oriri, quia enim audierant, ꝙ ante reges & præſides eſſent ducendi, ne dubitarent ꝙ ex defectu propriæ ſcientiæ ac facundiæ ad reſpõdẽdum inſufficientes eſſent, dominus eos cõſolatur cum ſubdit: Et cum dux. uos tradentes &c. Bed. Cum enim propter Chriſtum ducimur ad Iudices, uoluntatem tantum noſtram pro Chriſto debemus offerre. Cæterum ipſe Chriſtus quãtum in nobis habitat, loquitur, & Spiritus ſancti in reſpondendo gratia dabitur. uñ ſequitur: Non. n. uos eſtis q lo. ſed Spiritus ſanctus. The. Prædicit ẽt eis quod erat grauius; ꝙ ſcilicet à propinquis perſecutionem patiẽtur. uñ ſequitur: Tradet autem frater fra. in mor. & pater &c. Bed. Hoc in perſecutionibus fieri crebro uidimus, nec ullus eſt inter eos fidus affectus, quorum diuerſa fides eſt. Theo. Hoc autem dicit, ut audito hoc præparent ſe ut perſecutiones & mala patientius ſuſtinerent. Deinde conſolationem inducit, dicens. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomẽ meũ. quod enim habeamur odio propter Chriſtum cauſa eſt ſufficiens patienter perſecutiones ſuſtinendi, non enim martyrem facit pœna, ſed cauſa. Sed in hoc etiã quod ſequitur: Qui autem ſuſti in fi. hic ſaluus erit, & non modica conſolatio eſſe uř inter perſecutiones.

Cum autem uideritis abominatiunẽ deſolationis, ſtantẽ ubi nõ debet (qui legit intelligat) tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes, et qui ſuper tectũ, non deſcendat in domũ, nec introeat, ut tollat quid de domo ſua, et qui in agro erit, nõ reuertatur retro tollere ueſtimentum ſuum. Væ autem prægnãtibus & nutrientibus illis diebus. Orate uero, ut hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus uſque nunc, neque fient. Et niſi breuiaſſet dominus dies, non fuiſſet ſalua omnis caro: ſed propter electos, quos elegit breuiauit dies.

Glo. Præmiſſis his quæ ante excidiũ ciuitatis erant futura, nunc dominus prædicit ea quæ circa ipſam ciuitatis deſtructionem contigerit, dicens: Cum autẽ ui abominationem &c. Augu. de con enan. Matthæus dicit, Stantem in loco ſancto. in hac autẽ mutatione uerbi Marcus expoſuit eã dem ſententiam. Ideo quippe. Vbi non debet, ſcilicet in loco ſancto, ubi non debet. Bed. Quando autem ad intelligentiam ꝓuocamur myſticum monſtratur eſſe qđ dictum eſt. Poteſt autem ſimplex aut de Antichriſto accipi, aut de imagine Cæſaris, quam Pilatus poſuit in templo, aut de Adriani equeſtri ſtatua quæ in ipſo ſancto ſanctorum loco multo tẽpore ſterit. Abominatio quoq; ſecundum ueterem ſcripturam idolũ nuncupatur, & iccirco addidit, Deſolationis, ꝙ in deſolato templo atque deſerto idolum poſitum fit. The. Vel abominationem deſolationis dicit ingreſſum hoſtium in ciuitatem per uiolentiã. Aug. ad Eſi. Lucas uero ut oſtenderet tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis, aut expugnationem Hieruſalem, hoc eodẽ loco dñi uerba commemorat: Cum uideritis circũdari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius. Sequitur. Tunc qui in Iu. ſunt &c. Bed. Hæc iuxta literam factã eſſe conſtat, cum appropinquante Romano bello, & exterminio Iudaicæ gentis, oraculo admoniti omnes qui erant in prouincia Chriſtiani, longius diſceſſerũt, ut eccleſiaſtica narrat hiſtoria, & trans Iordanem ſecedẽtes, manebant ad tempus in ciuitate Pella ſub tutela Agrippæ regis Iudæorum, cuius in actibus apoſtolorum mentio eſt, qui cũ ea q̃ ſibi obtemperare uolebat parte Iudæorum, ſemper imperio Romanorum ſubditus agebat. Theo. Bene autem dixit, Qui in Iudæa ſunt, quia Apoſtoli in Iudæa adhuc non erant, ſed ante prælium fugati ſunt à Hieruſalem. Gloſſa. Vel magis ipſi exierunt ſpiritu ducti diuino. ſequitur; Et qui ſuper tectum, non deſcen. in

Conſenſus euãgelicus.

Hiſtoria pulchra.

do.nec intro.ut tol.quid de do.ſua. Deſi-
derabile.n.erit etiam nudo corpore de tā-
ta tribulatione ſaluari. Sequitur: Veh autē
&c. Bed. Quarū ſcilicet, uel uteri, uel ma-
nus filiorum ſarcina prægrauatæ fugæ ne-
ceſſitatem non minime impedient. Theo.
Mihi autem uř ꝙ filiorum eſum in his oſtē
dat, nam fame & peſtilentia afflicti manus
filijs iniecerunt. Glo. Poſtquam autem fe
cerat mentionem de duplici impedimen-
to fugę, ꝙ ſcilicet poſſet eſſe uel ex cupidi
tate rerum aſportandarum, uel ex depor-
tatione natorum, tangit tertium impedi-
mentum, quod ſcilicet eſt ex parte tempo
ris, dicēs; Orate ergo ut hyeme non fiant.
Theo. Ne ſcilicet ex difficultate temporis
impediantur qui fugere cupiunt. Cauſam
aūt tantæ neceſſitatis ad effugiendum con
uenienter aſſignat cum dicit, Erunt enim
Anguſtia temporis.
dies illi tribulatio. tales &c. Aug. ad Eſi.
Ioſephus enim qui Iudaicas ſcripſit hiſto-
rias, talia multa dicit illi populo tunc acci
diſſe, ut uix credibilia uideantur. unde nō
immerito dictum eſt talem tribulationē
nec fuiſſe à creaturæ initio, nec futuram.
Sed etſi tempore Antichriſti talis aut ma
ior forſitan erit, intelligendum eſt de illo
populo dictum, ꝙ eis talis amplius futura
non erit. Si.n. Antichriſtum illi primi & ꝓ
cipui recepturi ſunt, facturus eſt tūc idem
populus tribulationem potius quàm paſſu
rus. Bed. Hoc autem ſolum eſt in tantis ma
lis refugium, ut Deus qui dat uirtutem pa
tiendi, breuiet potentiam perſequēdi. un
de ſequitur, & niſi breui. do. di. &c. Theo.
Id eſt niſi in breui ſpatio bellum Romano
rum fuiſſet, nō fuiſ. ſal. omnis caro, id eſt,
nullus euaſiſſet Iudæus, ſed ꝑ electos
quos elegit, id eſt propter Iudæos creden
tes aut in poſterum crediturus, breuiauit
dies, id eſt cito bellum eſt terminatum. nā
ꝓſciebat Deus ꝙ multi poſt deſolationem
ciuitatis crederēt Iudæorum huius gratia
eorum genus ex toto deſtrui nō permiſit.
Dies mali quæ ſint.
Aug. ad Eſi. Quidam autem conuenien-
tius intellexiſſe mihi uidētur mala ipſa ſi
gnificata nomine dierum, ſicut dicti ſunt
dies mali in alijs ſcripturę diuinę locis: ne
que.n. dies ipſi mali ſunt, ſed ea quæ fiunt
ī eis. Ipſa ergo dicta ſunt breuiari, ut Deo
donante tolerantiā minus ſentirēt ac ſic
quæ magna eſſent, breuia fierent. Bed. Vel
aliter. Hæc quæ dicit ab illo loco. Erant
dies tribulationis, temporibus Antichriſti
proprie congruunt, quando nō ſolum tor-
menta crebriora, & acerbiora quàm prius
conſueuerant ingerēda ſunt fidelibus, ſed
quod grauius eſt, ſignorum quoque opera
tio eos qui tormēta ingerit comitabitur.
Hæc autem tribulatio quanto cæteris quę
præceſſere preſſurā pondere grauior fuit,
tanto eſt temporis breuitate moderatior
futura. Nanq; tribus annis & dimidio quā
tum de prophetia Danielis & Apocalypſi
Ioannis conijci poteſt, eccleſia per orbem
impugnanda eſſe creditur. Iuxta uero ſen-
ſus ſpirituales, cum uiderimus abomina-
tionem deſolationis ſtare ubi non debet, *Antichriſti perſecutio.*
hoc eſt hæreſes & flagitia regnare inter
eos qui cœleſtibus myſterijs uidebant eſ-
ſe conſecrati, tunc quicunq; in Iudæa, hoc
eſt in confeſſione ueræ fidei perſiſtimus,
tanto altius uirtutū culmen debemus aſcē
dere, quanto plures ampla uitiorum itine
ra ſequi uidemus. Hier. Fuga enim in mō-
tes eſt, ut non deſcendat ad ima qui aſcen
dit ad alta. Bed. Tunc qui ſuper tectū eſt,
hoc qui excedens animo carnalia facta tā
quam in aura libere ſpiritualiter uiuit, ne
deſcendat ad infimos actus priſtinæ con-
uerſationis, neque ea quæ reliquerat mū-
di, carni ſuæ deſideria repetat. Domus nā
que noſtra vel mundus hic, uel ipſa in qua
degimus, noſtra intelligenda eſt caro. Hie
ro. Dicit enim, Orate ut hyeme nō fiat fu-
ga ueſtra uel ſabbato, id eſt ne finiant fru-
ctus noſtri operis cum fine temporis. hye-
me enim finitur fructus; ſabbato uero tem
pus. Bed. Si autem de conſummatione mū
di intelligatur hæc præcipi, ut non refrige
ſcat fides noſtra & in Chriſtum charitas,
neque ut ocioſi in opere Dei torpeamus
uirtutum ſabbato. Theo. Oportet etiā
nos à peccato fugere cum feruore, & non
frigide & quiete. Hiero. Tribulatio au-
tem erit ingens & dies breues propter ele
ctos, ne malitia huius temporis mutet in-
tellectum eorum.

*Et tunc ſi quis uobis dixerit, Ecce hic eſt Chri-
ſtus, ecce illic, ne credideritis. Exurgent enim pſeu-
dochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna
& portenta ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam
electos. Vos ergo uidete. Ecce prædixi uobis
omnia. Sed in illis diebus poſt tribulationem il-*

lam

lam ſol contenebrabitur, & luna non dabit ſplendorem ſuum. Et ſtellæ cœli erunt decidentes, & uirtutes quæ in cœlis ſunt, mouebuntur Et tunc ui debunt filium hominis uenientem in nubibus cum uirtute multa & gloria. Et tūc mittet angelos ſuos, & cōgregabit electos ſuos à quatuor uentis, à ſummo terræ uſque ad ſummum cœli.

Theo. Poſtquam ea quę ad Hieruſalem pertinebant dñs cōpleuit, nunc de aduentu loquitur Antichriſti, dicens: Et tunc ſi quis uobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, ne credideritis. Hoc autē quod dicit, Tunc, nō ſic intelligas. i. ſtatim cum completa fuerint ſupradicta circa Hieruſalem, ſicut & Matthęus poſt Chriſti generationem dicit, In diebus illis uenit Ioannes, nunquid immediate poſt Chriſti natiuitatem? non, ſed inde terminate uel indiſtincte: ſic & in hoc loco. Tunc accipi poteſt, non. ſ. quando Hieruſalem deſolabitur, ſed circa tempus aduentus Antichriſti. Sequitur, Exurgent enim &c. Multi. n. Chriſti nomen ſuſcipient, ita ut etiam fideles ſeducant. Aug. 20. de ciui. Dei. Soluetur. n. tūc Satanas, & per Antichriſtum in omni uirtute ſua mirabiliter quidē, ſed mendaciter operabitur. Solet autem ambigi, utrum propterea dicta ſint ab apoſtolo ſigna, & prodigia mendacij, quoniam mortales ſenſus per fantaſmata decepturus eſt, ut quod non facit, facere uideatur; an quia illa ipſa etiam ſi erunt uera prodigia, ad mendacia pertrahent credituros, non ea potuiſſe niſi diuinitus fieri uirtutē diaboli neſcientes, maxime quando tantam quantam nunquam habuit acceperit poteſtatem: ſed propter quodlibet horum dictum ſit, ſeducentur eis ſignis atq; prodigijs qui ſeduci merebuntur. Greg. ſup. Ezech. Cur autem ſub dubitatione dicitur, Si fieri poteſt, cum quid futurum ſit à domino præſciatur? Vnū uero ex duobus eſt; quia ſi electi ſunt, fieri non poteſt: ſi autem fieri non poteſt, electi nō ſunt. Iſta ergo dominici ſermonis dubitatio in electis exprimit trepidationem mentis, quos & electos nominat, quia cernit ꝙ in fide ꝙ bono opere perſiſtent; quia qui electi ſunt ad perſiſtendum, per ſigna prædicatorum Antichriſti tentabuntur ad cadendum. Beda. Quidam autem hoc ad captiuitatis Iudaicæ tempus referūt, ubi multi Chriſtos ſe eſſe dicentes deceptas poſt ſe cateruas populi trahebant, ſed in illa ciuitatis obſidione nullus erat fidelis ad quem diuina exhortatio, ne falſos magiſtros ſequeretur, fieri deberet. unde melius de hæreticis accipiendum eſt, qui contra eccleſiam uenientes Chriſtos ſe eſſe mentirentur. quorum primus Simon Magus fuit, extremus autē ille maior cæteris eſt Antichriſtus. Sequitur: Vos ergo &c. Augu. ad plebem Hippo. Non. n. ſolum bona quæ ſanctis & fidelibus ſuis eſt redditurus, uerum etiam mala quibus erat hic mundus abundaturus; aut prædixit ut bona poſt ſeculi finē ſecutura certiores expectaremus quādo mala ſimiliter prænuntiata ante ſeculi finem præcedentia ſentiremus. Theoph. Poſt Antichriſti autem aduentum, alterabitur & mutabitur machina mundialis obſcuratis ſideribus propter abundantiā claritatis Chriſti. unde ſequitur: Sed in diebus illis poſt tribulationem, &c. Beda. Sidera. n. in die iudicij uidebuntur obſcura, non diminutione ſuæ lucis accidente, ſed ſuperueniente claritate ueri luminis, hoc eſt ſummi iudicis: quāuis nihil prohibeat intelligi ueraciter ſolem tunc & lunam cum ſideribus cæteris ad tempus ſui lumine priuari, quomodo de ſole factum conſtat tempore dominicæ paſſionis. Cæterū peracto die iudicij cum fuerit cœlum nouum, & terra noua, tunc fiet quod Eſa. dicit, Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptēpliciter. ſequitur: Et uir. quæ ſunt in cœlo mouebuntur. Theo. Ideſt uirtutes angelicæ ſtupebunt tanta magnalia uidentes fieri, & eorum iudicari conſeruos. Beda. Quid mirum homines ad hoc iudicium perturbari, cuius aſpectum & ipſæ angelicæ tremunt poteſtates? Quid faciūt ibi tabulæ, quando tremunt colūnæ? Quid uirgula deſerti patitur, cum cedrus paradiſi concutitur? Hiero. Vel aliter: Sol obtenebrabitur ad gelida corda ui hyeme. Et luna non dabit ſplendorem ſuum, ſerena à tempeſtate diſſenſionum. Et ſtellæ cœli erunt decidentes in lumine, quando penē deerit ſemen Abrahæ, cui ſunt ſimilatæ. Et uirtutes quæ ſunt in cœlis mouebuntur, ad iram uindictæ quando mittentur à filio hominis ueniente; de cuius aduentu ſubditur, Et tunc ui. fi. ho. ue. in nu. cum

Solutio ſathanæ qualis.

Mundi innouatio fiet.

Signa iudicii.

Chriſtianorũ generatio. donec omnia fiant. Beda. Nomine generationis aut omne hominum ſignificat genus, aut ſpecialiter Iudęorũ. Theo. Vel aliter; Non tranſi. g ha. hæc. ſ. Chriſtianorũ, donec omnia fiant, quæ circa Hieruſalem & Antichriſti aduentum dicta ſunt. Non .n. dicit generationem apoſtolorum, quia maior pars apoſtolorum non peruenit uſque ad Hieruſalẽ cõſummationem, Dicit autem hoc de generatione chriſtianorum uolens Diſcipulos conſolari ne crederent ꝙ illis temporibus fides deficeret. prius .n. elementa immobilia deficient, quàm uerba Chriſti. unde ſubditur: Cœlum & ter. tranſi. uerba autem mea nõ tranſibũt. Bed. Cœlum quod tranſibit non æthereũ ſiue ſidereum, ſed aereum intelligere debemus. Quocunque. n. peruenire potuit aqua diluuij, eò iuxta beati Petri ſententiam ignis iudicii perueniet. Tranſient at cęlum & terra per eam quam nunc habent imaginem, attamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtent.

De die ãt illo, uel hora, nemo ſcit; neq; angeli in cælo, neq; filius; niſi pater. Videte, uigilate, & orate. Neſcitis.n qñ tẽpus ſit. Sicut homo qui peregre profectus, reliquit domũ ſuã, & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, & ia.itori præcepit ut uigilet. vigilate ergo. Neſcitis.n. quã do dominus domus ueniat, ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane Ne cũ ueneris repente, inueniat uos dormiẽtes. Quod autẽ uobis dico, omnibus dico, Vigilate.

Theo. Volens dñs Diſcipulos impedire ab interrogatione illius diei & horæ, dixit: De die ãt illo uerba uel hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlo, neque filius, niſi pater. Si.n. dixiſſet, quia ſcio, tamen nolo uobis reuelare, ipſos non modicum contriſtaſſet; Nunc uero ſapientius egit, & ipſos excludit ab huiuſmodi interrogatio-*Dies iudicij quo ignota.* ne; ne ei moleſti fierẽt in hoc quod dixit. Neque angeli ſciunt, neque ego. Augu. 9. de Trinit. Ignoratio autem diei atque horæ obijcitur unigenito Deo, ut Deus ex Deo natus non ſit in ea naturæ perfectione, qua Deus eſt. Sed primum ſenſu communis iudicii ſentiendum eſt: an credibile eſſe poſſit ut aliquid ex omnibus neſciat, qui oĩbus ad id quod ſunt atque erunt auctor eſt? Quõ.n. extra eius naturæ ſciam eſt, per quã & in qua id quod efficiendum ſit continet? Hãc ãt ille diẽ ignorat, quæ aduentus ſui dies eſt, humanæ naturæ, qđ agere diffiniunt, quantum in ſe eſt præſciunt, & ſequit̃ gerendorum cognitio uoluntatẽ agendi. Quõ ergo dñs gloriæ aduentus ſui ignorata die naturæ eſſe imperfectæ creditur, quę & neceſsitatem habeat aduenniendi, & ſciam aduentus ſui nõ adepta ſit? Iã uero quanta impietatis geminatur occaſio, ſi Deo patri deputabitur indignitatis affectus, ſi ei ademerit beatitudinis cognitionem, cui mortis induxerit præſcientiam? ꝙ ſi in eo omnes ſcientiæ theſauri ſunt, diem hunc non ignorat, ſed meminiſſe nos conuenit occultos in eo ſcientiæ theſauros eſſe. Ignoratio igitur eius eſt ſecundum ꝙ theſauri ſcientiæ in eo latent. In omnibus.n. quæ Deus ignorare ſe loquitur ignoratione non detinetur, ſed aut tempus eſt non loquendi, aut diſpenſatio non agendi. Si ãt tunc cognouiſſe Deus dr̃, ꝙ Abraham eum amauerit cum hoc non celauit Abrahæ, neceſſe eſt ut & pater ob id diem ſcire dicat̃, quia nõ celauerit filio. Si itaq; diẽ filius neſcit, ſacramentum eſt ut taceat; econtrario pater *Filius omnia nouit.* ſolus oſtenditur ſcire, quia non tacet. Abſit ãt corporaliũ mutationũ nouitates in patre & filio exiſtimari. denique ne per infirmitatem ignorare dicatur, continuo ſubiecit: Videte, uigilate, & orate: neſcitis .n. qñ tempus ſit. Hiero. Vigilia.n. opus eſt mentis ante mortẽ corporis. Theo. Docet ãt uigilare & orare, duo hæc. Multi nanq; uigilamus, ſed noctes ducentes in prauitates: ad hoc ãt cõſequenter ſimilitudinẽ inducit dicens: Sicut homo qui peregre &c. Bed. Homo qui peregre profectus reliquit domũ ſuam Chriſtus eſt, qui ad patrẽ poſt reſurrectionẽ uictor aſcendens, eccleſiã corporaliter reliquit, quam tñ nũquam diuinę pręſentię præſidio deſtituit. Gre. in ho. Carnis etenim locus ꝓprie terra, quę uelut ad peregrinandum ducta eſt, cum per redemptorem noſtrũ eſt in cœlis collocata. Dedit ãt ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſq; operis, qa fidelibus ſuis conceſſa ſancti ſpiritus gratia, facultatẽ tribuit bonis operibus ſeruiendi. Ianitori quoq; præcepit ut uigilaret, quia ordini paſtorũ cõmiſſæ ſibi eccleſiæ curam iubet inpendere. Nõ ſolum autem rectores eccleſiæ, ſed omnes uigilare ꝑcipimur ianuas cordiũ

cuſtodientes,ne antiqui hoſtis mala ſugge
ſtio ſubintret, ne nos dominus dormien-
tes inueniat:vnde ex hac ſimilitudine con
cludens ſubdit. Vigil.er.quia neſ.&c.Hie.
Nam qui dormit, non corpora uera, ſed
phantaſmata intendit:& uacuus uigilat de
his quæ viderat. ſic nimirũ ſunt qui quos
mundi amor rapit in uita deſerunt poſt ui
tam quod ſomniabant pro certo. Theo. Vi
Iudicii dies qua re occulta. de autem qnia non dixit, Neſcio quando
tempus erit,ſed neſcitis. Propter hoc.n.
hoc occultauit,quia nobis expediebat,nã
ſi nunc ignorantes finẽ non curamus,quid
faceremus ſi finem ſciremus?malitias nan
que noſtras differremus uſq; ad ultimum.
Attendamus etiam dictiones:ſero nanque
finis exiſtit, cum quis moritur in ſenectu-
te; media nocte,cum quis moritur in me-
dio iuuentutis:gallicantu uero,cum ratio
completur in nobis. Cum.n.incipit puer
ſecundum rationem uiuere,tunc gallus in
eo uociferatur,excitans à ſomno ſenſuali
tatis:mane autem puerilis eſt ætas. Opor-
tet enim omnes iſtos finem præſcire: nam
& puero cauendum ne imbaptizatus per-
tranſeat. Hiero. Hoc autem fine concludit
ſermonem, vt commune omnium præce-
ptum nouiſſimi per primos audiant. vnde
ſubdit: Quod autem uo.dic.om.di.uigila
te. Aug.ad Heſi. Non ſolum.n.illis dixit
quibus tunc audientibus loquebatur, ſed
etiam illis qui fuerunt poſt illos ante nos
& ad noſipſos,& qui erunt poſt nos,uſque
ad nouiſſimum eius aduentum. Nunquid
autem omnes inuenturus eſt dies ille in
hac uita, aut quiſquam dicturus eſt quòd
ad defunctos etiam pertineat quod ait, Vi
gilate? ne cum uen.rep.inue.uos dormien
tes. Cur itaque omnibus dic.quòd ad eos
ſolos pertineat qui tunc erũt, niſi quia ad
omnes pertinet quomodo dixi? Tunc.n.
unicuique ueniet dies ille cum uenerit e-
ius dies, ut talis hinc exeat, qualis eſt iu-
dicandus illo die: ac per hoc uigilare de-
bet omnis Chriſtianus, ne imparatũ eum
inueniat domini aduentus. Imparatum au
tem inueniet dies ille, quem imparatum
inueniet ſuæ uitæ huius ultimus dies.

CAPVT XIIII.

ERAT aũt Paſcha & Azyma poſt biduũ, et quærebant ſummi ſacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant aũt. Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo.

Hier. Nunc aſpergamus librum noſtrũ
de ſanguine, & limina domorũ, & funem
coccineum circundemus domui orationis
noſtræ, & coccũ in manu noſtra, ut & areæ
ligemus, ut uaccã ruſam in ualle occiſam
enarrare poſſimus. De Chriſti.n.occiſione
narraturus Euangeliſta, præmittit. Erat au
tem paſcha, &c. Beda. Paſcha quidem He *Paſchæ nomen unde.*
braicè dicitur phaſe, non à paſſione, ut ple
riq; arbitrantur, ſed à tranſitu nominatur,
eo ꝙ exterminator uidens ſanguinem in
foribus Iſraelitarũ pertranſierit, nec per-
cuſſerit eos, uel ipſe dominus præbens au
xilium populo ſuo, deſuper ambulauit.
Hier. Vel paſcha tranſitus interpretatur;
phaſe uero immolatio. De immolatione
agni & tranſitu populi per mare, uel per
Aegyptũ. Præfiguratur autem paſſio Chri *Allegoria paſſionis.*
ſti & redemptio populi de inferno, quan-
do nos poſt biduum uiſitat, ideſt pleniſſi-
ma luna ætate Chriſti perfecta, ut nec cũ
aliqua parte tenebroſa carnes agni imma
culati qui tollit peccata mundi in una do-
mo;quæ eſt eccleſia catholica,calceati cha
ritate,& armati uirtute comedamus. Be-
da. Hoc autem iuxta ueteris teſtamenti
ſcripturam inter paſcha & azyma diſtat,
quòd paſcha ipſe ſolus dies appellatur, in
quo agnus occidebatur ad ueſperam, hoc
eſt 14. luna menſis primi. 15. autem luna,
quando egreſſum eſt de Aegypto, ſuccede
bat feſtiuitas azymorum, quæ ſeptem die
bus, ideſt uſque ad 21. diem eiuſdem men
ſis ad ueſperam eſt ſtatuta ſolennitas. ue-
rum Euangeliſtæ indifferenter & diem a-
zymorum pro paſcha, & pro diebus azy-
morum paſcha ponere ſolent. vnde & Mar
cus hoc dicit, Erat autem paſcha & azyma
poſt biduum, quia & paſchæ dies in azy-
mis panibus eſt celebrari præceptus;& nos
quaſi paſcha perpetuum facientes, ſem-
per ex hoc mundo tranſire præcipimur.
Hier. A principibus autem egreſſa eſt ini-
quitas.

quitas in Babylone, qui templum & uaſa, & ſe purificare ſecundum legem ad eſum agni debuerant. unde ſequitur: Et quærebant ſum. ſacer. & ſcri. quomodo eum dolo tenerent, & occiderent: Occiſo autem capite totum corpus inerme efficitur; unde miſeri faciunt ꝙ caput moriatur. Vitant autē diem feſtum qui euenit illis; non enim eſt feſtiuitas his qui uitam, & miſericordiam perdiderunt. unde ſequitur; Dicebant autem, Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo. Bed. Non quidem metuētes ſeditionem, ut ſimplex ſermo demonſtrat, ſed cauētes ne auxilio populi de ſuis manibus tolleretur. The. Ipſe tamen Chriſtus ſibi tempus conſtituerat paſſionis; uoluit enim in paſchate crucifigi, quia ipſe uerum erat paſcha.

Et cum eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, & recumberet, uenit mulier habēs alabaſtrum unguenti nardi ſpicati pretioſi, & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput eius. Erāt autem quidam indigne ferentes intra ſemetipſos, & dicentes: Vt quid perditio iſta unguenti facta eſt? Poterat enim unguentum iſtud uenundari pluſquam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. Ieſus autem dixit: Sinite eam. Quid illi moleſti eſtis? Bonū opus operata eſt in me. Semper enim pauperes habebitis uobiſcum, et cum uolueritis, poteſtis illis benefacere, me autem non ſemper habebitis. Quod habuit, hæc fecit, præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Amen dico uobis, ubicunque prædicatū fuerit euangeliū iſtud in uniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

Bed. Paſſurus dominus pro toto mundo & uniuerſas nationes ſub ſanguine redempturus; moratur in Bethania, id eſt in domo obedientiæ. unde dr̄: Et cum eſſet Bethaniæ in domo Simo. lep. & recū. ue. mulier. Beda. Hinnulus. n. ceruorū ſemper ad lectum ſuum redit, id eſt filius patri obediens uſque ad mortem, à nobis obedientiam petit. Bed. Dicit autem: Simonis leproſi, non ꝙ leproſus illo tempore permaneret, ſed ꝙ antea leproſus, poſtea à Saluatore mundatus eſt nomine priſtino permanente, ut uirtus curantis appareat. Theo. *Opinio Theophili.* Quanuis autem quatuor euangeliſtæ unguentum mulieris commemorarent, non eſt tamen una, ſed duæ, una quidem quæ deſcribitur à Ioanne, quæ ſoror eſt Lazari quæ ſcilicet ante ſex dies paſchæ unxit pedes Ieſu, alia uero q̄ à reliquis tribus euāgeliſtis deſcribitur. Adhuc autem, ſi attendas inuenies has tres eſſe. A Ioanne enim una deſcribitur, altera uero à Luca, à duobus uero reliquis altera. Quæ enim à Luca deſcribit̄ meretrix eſſe dr̄, in medio prędicationis tempore ad Ieſum ueniſſe. Hæc uero quæ à Matthæo & Marco deſcribitur dicitur in tempore paſſionis ueniſſe non confitentem ſe peccatricem. Aug. de con. Ego autem nihil aliud intelligendum arbitror, niſi ꝙ non aliam quidem fuiſſe mulierem quæ peccatrix tunc acceſſit ad pedes Ieſu, ſed eandem Mariam bis hoc feciſſe, ſemel. ſ. quod Lucas narrauit, cum primo accedēs cum humilitate & lachrymis, meruit peccatorum remiſſionē. nā & hoc Ioannes commemorauit, cum de Lazaro reſuſcitando cœpiſſet loqui, antequam ueniret in Bethaniam dicens. Maria aūt erat quæ unxit dominum unguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Quod aūt in Bethania rurſus fecit, aliud eſt, quod ad Lucæ narrationem non ꝑtinet, ſed pariter narratur à reliquis tribus. *Conſenſus Euāgelicus.* Quòd ergo Matthæus, & Marcus caput dn̄i unguento illo ꝓfuſum dicunt, Ioannes aūt pedes, accipiamus nō ſolū caput, ſed ēt pedes dn̄i perfudiſſe mulierē, niſi forte quoniā Marcus fracto alabaſtro perfuſum caput commemorat, tam quiſque calumnioſus eſt, ut in uaſe fracto neget aliquid remanere potuiſſe, unde ēt pedes domini perfunderet. Sed religioſus contendet aliquis non ita fractum eſſe, ut totum effunderet, uel prius accipiat perfuſos pedes, antequā illud fractum eſſet, ut in integro remaneret, unde ēt caput perfunderetur. Bed. Eſt autem alabaſtrum genus marmoris candidi, uariis coloribus intercincti, quod ad uaſa unguentaria cauare ſolent, eo ꝙ optime ſeruare ea incorrupta dicatur. Nardus uero eſt frutex aromaticus, grandi, ut aiunt, & craſſa radice, ſed breui ac nigra fragiliq́; Quanuis autē pinguis ſit, tamen redolet ut cypreſſus aſpero ſapore, folio paruo dēſoque, cuius cacumina in ariſtas ſe ſpargūt, ideoq́; gemina dote pigmentarii ſpicas nardi ac folia celebrāt. Et hoc eſt qđ ait Marcus unguēti nardi ſpicati ꝓcioſi. qa uidelicet unguentum illud quod attulit Maria dn̄o non ſolum

de radice cōfectū eſt nardi, verum ét quo præcioſius eſſet, ſpicarum quoq; foliorum eius adiectione odor ac virtutis illius erat accumulata gratia. Theo. Vel ſicut in græco dr̄, Nardi piſtici, ideſt fidelis, eo q̄ unguentum nardi erat abſque dolo cum fide confectum. Aug. de con. euan. Poteſt auté videri cōtrarium, q̄ Matthæus & Marcus poſteaquam dixerūt, paſcha & biduum: deinde commemorauerunt q̄ erat Ieſus in Bethania, vbi de illo precioſo vnguento dr̄; Ioannes autem ante ſex dies paſchæ dicit Ieſum veniſſe in Bethaniam, de eodem vnguento narraturus. Sed qui ita mouent, non intelligunt Matthæum & Marcum illud quod in Bethania de vnguento factū erat, non poſt illam prædicationem de biduo, ſed adhuc cum ſex dies eſſent ante paſcha recapitulando poſuiſſe. Hier. Myſticé autem Simō leproſus mundum infidelem primo & poſtea fidelem ſignificat, mulier autem cum alabaſtro eccleſiaſticam fidé, quæ dicit: Nardus mea dedit odorem ſuū. Piſtica nardus dicitur, id eſt myſtica & precioſa. Domus impleta odore, cœlum & terra eſt. Fractum alabaſtrum, carnale deſiderium eſt, quod frangitur ad caput ex quo omne corpus compaginatum eſt, recumbente ipſo, ideſt humiliante ſe ut eum tangeret fides peccatricis, quæ de pedibus aſcendit ad caput; & ad pedes à capite deſcendit per fidem, id eſt ad Chriſtum, & ad membra eius. Sequitur: Erant autem quidam indi. feren. intra ſemetip. dic. ut quid perdi. iſta? Per ſynecdochem dicitur unus pro multis, & multi pro vno. Perditus. n. Iudas de ſalute perditionem inuenit, & in vite fructifera mortis laqueus naſcitur. Sub prætextu autem auaritiæ myſterium fidei loquitur. Eterum noſtra fides trecentis emitur denarius, in decem ſenſibus interioribus ſcilicet, & exterioribus, ſcilicet per corpus & animam & ſpiritum triplicatis. Bed. Quòd auté dicit, Et fremuerunt in eam, nequaquam debemus de diligentibus Chriſtum Apoſtolis dictum credere, ſed de Iuda potius ſub numero plurali. Theo. Vel conuenienter uidetur innui quòd diſcipuli plures mulierem arguerunt, eo q̄ ſæpe Chriſtum audierant de eleemoſyna docentem. Iudas uero non eadem intentione indigne tulit, ſed propter amorem pecuniæ & turpe lucrum, unde & Ioannes ipſum ſolum commemorat tanquam fraudulenta intentione mulierem arguentem. Dicit autem; Et fre. in eam, id eſt moleſti erant ei, exprobrantes & iniurias inferentes. Arguit autem dn̄s diſcipulos, eo q̄ deſiderium impediunt mulieris. vnde ſequitur; Ieſus autem dixit; Sinite eam, quid illi moleſti eſtis? Poſtquam. n. munus obtulerat, illam per opprobria peruertebant. Orig. ſuper Matthæum. Doluerunt enim de perditione vnguenti, quod poterat uenundari multo precio & dari pauperibus, tamen non debebat fieri hoc, quia conueniens erat ut ſuper caput Chriſti funderetur ſancta & decenti infuſione. vnde ſequitur. Bonum opus operata eſt in me. uſque adeo autem efficax eſt laus huius operis boni, ut exhortetur nos omnes odoriferis & precioſis operibus implere domini caput, ut de nobis dicatur; quia bonum opus fecimus ſuper caput Chriſti. q̄a ſemper quidem habemus quandiu in hac uita ſumus pauperes nobiſcum, & opus habentes cura eorum qui profecerunt in uerbo, & diuites facti ſunt in ſapientia Dei. Non aūt poſſunt ſufficere, vt ſemper dieb. & noctibus habeant ſecum filium Dei, ideſt uerbum & ſapientiam Dei. ſequitur. n. Semper enim pauperes habebitis uobiſcum, & cum uolueritis poteſtis illis bene facere; me auté nō ſemper habebitis. Bed. Mihi quidem uidetur in hoc loco de præſentia corporali locutus, q̄ nequaquam cum eis ita futurus ſit poſt reſurrectionē, quomodo tunc in omni conuictu & familiaritate. Hier. Dicit etiam, Bonum opus operata eſt in me; quia qui credit in Deū, reputatur ei ad iuſtitiam. Aliud eſt enim credere ei, & aliud credere in eum, ideſt totum eiicere ſe in illum. Sequitur; Quod habuit, ideſt quod potuit, hoc fecit, præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Bed. Quaſi diceret, uos putatis perditionem eſſe unguenti, officium ſepulturæ eſt. Theo. Præuenit enim quaſi à Deo ducta ungere corpus meum in ſignum ſepulturæ futuræ; in quo proditorem confundit, ac ſi ei diceret. Qua conſcientia mulieré confundis, quæ in ſepulturam corpus meū ungit; teipſum uerò non confundis, qui me in mortem trades? Prophetizat autem

tem dominus conſequenter duas prophetias.ſ.ꝙ Euangelium eius prædicabitur in uniuerſo mundo : & ꝙ opus mulieris laudabitur.unde ſequitur. Amen dico uobis,ubicunque prædicatum fue.&c. Beda. Notandum autem ꝙ ſicut Maria gloriam adepta eſt,in toto orbe de obſequio quod domino exhibuit : ita econuerſo ille qui obſequio eius detrahere non timuit,longe lateq́; infamatus eſt.ſed dominus bonum laude dignã remunerans, futuras impii contumelias tacendo præteriit.

Et Iudas Iſcariotes unus de duodecim abiit ad ſummos ſacerdotes,ut proderet eum illis. Qui audiẽtes gauiſi ſunt : & promiſerũt ei pecuniam ſe daturos. Et quærebat quõ illũ opportunè traderet.

Beda. Infœlix Iudas damnum quod ex effuſione unguenti feciſſe credebat, uult magiſtri precio cõpenſare.unde dr̃.Et Iudas Iſcar.unus de duodecim abiit ad ſummos ſacerdotes,ut proderet eũ illis.Chr. in ſer.de paſ.Quid mihi eius patriam dicis? utinam ipſum quoque neſcire licuiſſet.Sed alter erat diſcipulus, qui Iudas Iacobi Zelotes nocabatur,& ne appellatione cognominis fiat confuſio perſonarum, propterea hunc ab illo ſeparauit. Non autem dixit,Iudas proditor,ut doceat detractiones neſcire,& accuſatiões declinare. Quòd autem dicit,Vnus de duodecim,auget deteſtabilitatem proditoris . nam & alii diſcipuli erant qui fuerant numero 70.ſed illi non intimi,non tanta confidẽtia ſociati ſunt.illi autem 12.fuerunt cõprobati,hæc erat caterua legalis, de qua proditor malignus exiuit.Hie.Vnus tamẽ erat de 12.numero,non unus merito , unus corpore,non unus animo. Abiit autẽ ad principes poſtquam exiit,& intrauit in eum Satanas,unumquodque animal ad ſimile ſibi iungitur.Beda. Quod autem dixit.Abiit oſtendit eum non à principibus inuitatum,non ulla neceſſitate conſtrictum,ſed ſponte propria ſceleratæ mentis iniiſſe conſilium.Theo.Dicit autem ut perderet eum illis , ideſt ut annunciaret illis quando ſolus exiſteret.Timebant autem in eum irruere quando docebat,propter turbam.Hier.Promittit autem ſe tradere,ut magiſter eius diabolus ante dicebat,Tibi dabo poteſtatem hanc uniuerſam.Sequitur,Qui au. ga. ſunt, & promi. ei.pec.ſe da.Promittunt quidem pecuniã & amittunt uitam , quam ipſe recipit cũ uitam amittit.Chry.in ſer.de paſ. O dementiam imò cupiditatem proditoris. cũ cta.n.mala cupiditas procreauit.Nam cupiditas captas animas retinet,& omnibus nodis alligatas conſtringit,& rerum obliuionem imponit,& alienationem mentis oſtendit.Ab hac Iudas captiuus cupiditatis inſania,conuerſationis,menſæ,diſcipulatus,admonitionis,ſuaſionis,oblitus eſt. Nã ſequitur.Et quęre.quõ eum oppor.trade. Hie. Sed opportunitas doli nunquàm inuenitur,ut non uindicetur hic aut illic. Beda.Multi hodie ſcelus Iudæ ꝙ dñm ac magiſtrum Deumq́; ſuum pecunia uendiderit,uelut immane & nefariũ exhorrent, nec tamen cauent.nam cum pro muneribus charitatis & ueritatis iura ſpernunt, Deũ qui eſt charitas & ueritas produnt. *Iuda multi hodie.*

Et primo die azymorum,quãdo paſcha immolabant,dicunt ei diſcipuli; Quo uis eamus & paremus tibi ut manduces paſcha? Et mittit duos ex diſcipulis ſuis,& dicit eis.Ite in ciuitatem,& occurret uobis homo lagenam aquæ baiulans. Sequimini eum,& quocunque introierit,dicite domino domus,quia magiſter dicit; Vbi eſt refectio mea,ubi paſcha cum diſcipulis meis manducem Et ipſe uobis demonſtrabit cœnaculum grande ſtratum , & illic parate nobis. Et abierunt diſcipuli eius,& uenerunt in ciuitatem,& inuenerunt ſicut dixerat illis,& parauerunt paſcha.

Chry.in ſer.de paſ. Quando Iudas de traditione tractabat, alii diſcipuli ſunt de præparatione paſchæ ſoliciti, unde dicitur : Et primo die azy.&c.Beda. Primum diem azymorum 14.diem primi menſis appellat,qñ fermento abiecto immolare, id eſt agnum occidere ſolebant ad ueſperam, quod exponẽs Apoſtolus ait.Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.qui licet die ſequenti,ideſt 15.luna ſit crucifixus. *Paſcha rõ myſtice.* attamen nocte qua agnus immolabatur,& corporis ſanguiniſque ſui tradens myſteria celebranda,& à Iudæis tentus ac ligatus,ipſius immolationis, hoc eſt paſſionis ſuæ ſacrauit exordium. Hie. Azyma uero quæ cum amaritudine,ideſt lactucis agreſtibus mãducantur,redemptio noſtra eſt, amaritudo uero paſſio domini. Theoph. Ex hoc autem quòd dicunt diſcipuli.Quo uis eamus? manifeſtè uidetur ꝙ Chriſtus hoſpi-

hoſpitium aliquod non habebat, ſed neq; diſcipuli proprias domos: ſi enim habuiſſent, duxiſſent eum ad illas. Hier. Dicunt etiam: Quo uis eamus? ut cum uoluntate Dei dirigamus greſſus noſtros. dñs autem indicat cum quo manducat paſcha, & more ſuo mittit duos, q̃d ſupra expoſuimus. vñ ſequitur: Et mit. du. ex di. ſuis & di. eis: Ite in ciuitate. Theo. Mittit quidē ex diſcipulis ſuis Petrum, ſ. & Ioannem, Lucas dicit, ad ignotum hoiem, innuens ex hoc q̧ poſſet nō pati. Nam qui mentem ignoti nouit ut ipſos reciperet, quod non operaretur in aliis? Dat ēt eis ſignum ut domum ſ. inuenirent, cū ſubdit: Et occurret uob. &c. Aug. de con. euan. Marcus lagenam dicit, quam Lucas amphoram; ille uaſis genus, iſte modum ſignificauit: uterq; ueritatem ſententiæ cuſtodiuit. Beda. Indicium autem præſentiæ diuinitatis eſt, q̧ cum diſcipulis loquens quid alibi futurum ſit, nouit unde ſequitur. Et abi. diſci. eius &c. Chry. in ſer. de paſ. Non illud quod noſtrum, ſed interim Iudeorum, illud autem quod noſtrum eſt non ſolum conſtituit, ſed ipſe factus eſt paſcha. Sed & cur illud manducauit? quia factus eſt ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret, & ipſe legi requiem daret. & ut nemo dicat, q̧ ideo eam euacuauerit, quia eam implere ut moleſtam & arduam non ualuit; ipſe prius eam compleuit, & ſic fecit eam requieſcere. Hie. Myſticè autem ciuitas eccleſia eſt, quæ muro fidei cingitur; homo occurrens, populus primitiuus eſt. amphora aquæ, lex literę Bed. Vel aqua, lauacrū gratiæ. lagena fragilitatem deſignat eorū, per quos eadem erat gratia mundo monſtranda. Theo. Lagenam aquæ portat, qui baptizatus eſt. qui autem baptiſma baiulat, uenit ad requiem ſecundum rationē uiuens, & ſicut in domo requie potitur. unde ſubdit. Sequimini eum. Hier. Qui. ſ. ducit in altum, ubi eſt refectio Chriſti. Dñs domus Petrus apoſtolus eſt, cui dñs domum ſuam credidit, ut ſit una fides ſub uno paſtore. Cœnaculum grande, eccleſia magna eſt, in qua narratur nomen dñi ſtrata uarietate uirtutum & linguarum. Bed. Vel cœnaculum magnum ſpiritualiter lex eſt, quæ de anguſtiis literæ egrediens, & ſublimi loco, id eſt in alto mentis ſolario recipit Saluatorem. Conſultè āt ſiue baiuli, ſiue dñi domus ſunt prætermiſſa uocabula, ut oibus uerum paſcha celebrare uolentibus, hoc eſt Chriſti ſacramentis imbui, cumq; ſuæ mentis hoſpitio ſuſcipere quærentibus, facultas danda ſignetur. Theo. Vel dñs domus intellectus eſt, qui oſtendit cœnaculum grande, i. altitudinē intelligentiarum, quod & ſi altum ſit, tñ nihil hēt uanæ gloriæ & tumoris, ſed ſternitur & planum ſit humilitate. Ibi autem, id eſt in tali mente paſcha Chriſto parat, à Petro ſ. & Ioanne, id eſt ab actione & cōtemplatione.

Conſenſus euāgelicus.

Veſpere autem facto, uenit cum duodecim. Et diſcumbentibus eis & manducantibus, ait Ieſus. Amen dico uobis quia unus ex uobis tradet me, qui manducat mecum. At illi cœperunt contriſtari, & dicere ei ſingillatim. Nunquid ego? Qui ait illis unus ex duodecim, qui intingit mecū manum in catino. Et filius quidē hoīs uadit ſicut ſcriptum eſt de eo. Væ autem homini illi, per quem filius hoīs tradetur. Bonum erat ei ſi nō eſſet natus homo ille.

Bed. Dominus, qui de ſua paſſione prædixerat, etiam de proditore predicit, dans locum pęnitentiæ, ut cum intellexiſſet ſciri cogitationes ſuas, pœniteret eum facti ſui. unde dr. Veſpere autē facto uenit &c. Chr. in ſer. de paſ. Vbi patet q̧ non apertè eum omnibus publicabat, ne impudentiorem eum faceret; nec etiam penitus ſilentio præteribat, ne celari arbitratus, audacter ad proditionem properaret. Theop. Sed quomodo diſcumbentes cœnābāt, cū lex præciperet q̧ ſtantes erecti deberent paſcha comedere? Probabile autē eſt prius eos adimpleſſe paſcha legale. deinde diſcubuiſſe, incipiente eo proprium tradere paſcha. Hie. Veſpera āt diei, ueſperam indicat mundi. Circa undecimam nanq; horā ueniunt nouiſſimi, qui primi denariū æternæ uitæ accipiunt. Omnes igit̃ diſcipuli tanguntur à dño, ut fiat harmonia cytharæ, omnes nerui bene ſuſpenſi cōſona uoce rńdent. Nam ſequitur. At illi cœperunt cōtriſtari, & dicere ei ſigillatim. Nūquid ego? Vnus autē remiſſus, & pecunię amore madefactus dixit: Nūquid ego ſum rabbi? ſicut in Matthęo legitur. Theo. Cę perunt autē alij diſcipuli contriſtari propter domini uerbum. Nam etſi extra hāc exiſterēt paſſionem, magis tamen credūt illi

Cytharæ armonia

illi qui omnium nouit corda, q̃ ſibi ſequitur: Qui ait illis, unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Beda. Iudas.ſ. qui cæteris cõtriſtatis & retrahentibus manum, cum magiſtro manum mittit in catinum. Et quia prius dixerat; Vnus ex uobis me trader, & perſeuerat proditor in malo, manifeſtius arguit, & tamen nomen proprium non deſignat. Hier. Dicit autem; Vnus de duodecim, quaſi ab eis ſeparatus, ſeparat.n. ſeorſum lupus ouem, quam capit Ouis quæ de ouili egreditur, lupi morſibus patet. Iudas autem nec primo, nec ſecundo correptus à ꝓditione retrahit pedem, unde pœna prædicitur, ut quem pudor non uicerat, corrigant denunciata ſupplicia, & hoc eſt quod ſubditur; Et filius quidem ho. ua. ſicut ſcriptum eſt de eo. Theo. Per hoc quod dicitur, Vadit, oſteditur ꝙ mors Chriſti fuit uoluntaria, & non neceſſaria. Hier. Sed quia multi bonum, ut Iudas faciunt, ſed omnino illis nõ proficit, rectè ſubditur; Væ autẽ ho. il. per quem fi. ho. tradetur. Beda. Sed & hodie quoq; in ſempiternum uæ illi homini; qui ad menſam domini malignus accedit. Etenim ille in exemplum Iudæ filiũ hominis tradit, non quidem Iudæis peccatoribus, ſed tñ peccatoribus membris ſuis. ſequit̃, Bonum erat ei, ſi non eſſet natus homo ille. Hie. Scilicet intimo latẽs utero materno. melius.n. eſt non eſſe, quàm ad tormenta eſſe. Theo. Quantum.n. ex fine, melius fuiſſet ei ꝙ eſſet ſi non proditor exiſteret; Nota verba. nam Deus fecit ipſum ad opera bona, ſed poſtquàm ad tantam deuenit malitiã, melius fuiſſet ei ſi natus non fuiſſet.

Et manducantibus illis, accepit. Ieſus panẽ, & benedicens fregit & dedit eis & ait. Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice gratias agens, dedit eis. Et biberunt ex illo oẽs: Et ait illis; Hic eſt ſanguis meus noui teſtamẽti qui pro multis effundetur. Amen dico uobis, quod iam non bibam de genimine uitis uſque in diem illum cum illud bibam nouum in regno Dei.

Beda. Finitis paſchæ ueteris ſolennijs tranſit ad nouũ, ut.ſ. pro carne agni ac ſanguine, ſui corporis ſanguinisq; ſacramentum ſubſtitueret. unde ſequitur. Et mãdu. illis accepit Ieſus panem; ut.ſ. ipſum ſe eſſe monſtraret, cui iurauit dominus. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. ſequitur; Et benedicens fregit. Theo. Ideſt gratias agens fregit, quod & nos facimus orationes ſuper addentes. Beda. Frangit etiam ipſe panem quem diſcipulis porrigit, ut oſtendat corporis ſui fractionem non abſq; ſua ſpõte, uel procuratione futuram, quem etiam benedixit, quia naturam humanã quã paſſurus aſſumpſit, ipſe una cum patre & Spiritu ſancto gratia diuinę uirtutis impleuit. Benedixit panem ac fregit: quia hominẽ aſſumptum ita morti ſubdere dignatus eſt, ut ei diuinæ immortalitatis ineſſe potentiã demonſtraret, ideoq; uelocius eum à morte reſuſcitandum eſſe doceret. ſequitur: Et dedit eis, & ait. Sumite, hoc eſt corpus meum. Theo. Hoc.ſ. quod nunc do, & quod nunc ſumitis. Non autem panis figura tantum corporis Chriſti eſt, ſed in proprium Chriſti corpus tranſmutatur. nam dominus ait. Panis quem ego dabo, caro mea eſt. Sed tamen caro Chriſti non uidetur propter noſtrã infirmitatem: panis.n. & uinum de noſtra conſuetudine eſt. ſi uero carnẽ & ſanguinem cerneremus, ſumere nõ ſuſtineremus: propter hoc dñs noſtrę infirmitati cõdeſcendens, ſpecies panis & uini conſeruat, ſed panẽ & uinum in ueritatem cõuertit carnis & ſanguinis. Chry. in ſer. de paſ. Et nunc etiam ille præſto eſt Chriſtus, qui illam ornauit menſam, ipſe iſtã quoq; conſecrat. Non.n. homo eſt qui propoſita corpus Chriſti facit & ſanguinem, ſed ille qui pro nobis crucifixus eſt Chriſtus. Sacerdotis ore uerba proferuntur, & Dei uirtute conſecrantur & gratia, hoc uerbo quod dicit. Hoc eſt corpus meum, propoſita conſecrantur; & ſicut illa uox quæ dicit, Creſcite & multiplicamini, & replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura; ita & uox iſta ſemel quidem dicta eſt, ſed per omnes menſas eccleſię uſq; in hodiernum diem, & uſq; ad eius aduentum præſtat ſacrificio firmitatem. Hiero. Myſticè autem in pane transfigurat dominus corpus ſuũ, quod eſt eccleſia præſens, quę accipitur in fide, benedicitur in numero, frangitur in paſſionibus, datur in exemplis, ſumitur in doctrinis, formatur in ſanguinem ſuum in calice, uino & aqua commixtum, ut alio purgemur à culpis, alio redimamur

dimamur

dimamur à pœnis. Sanguine nanque agni
ſeruantur domus à percuſſione angeli, &
aqua maris rubri extinguũtur inimici, quæ
ſunt myſteria eccleſiæ Chriſti. unde ſequi
tur: Et acci. cali. gra. ag. de eis. Gratia. n. &
non meritis ſaluati ſumus à Deo. Greg. 2.
mor. Cum appropinquaret ẽt paſſioni, ac
cepto pane, gratias egiſſe perhibetur: Gra
tias itaq; egit qui flagella alienæ iniquita
tis ſuſcepit, & qui nil percuſſione dignum
exhibuit, humiliter ĩ paſſione benedicit,
ut hinc oſtendat quid unuſquiſq; in flagel
lo culpæ facere debeat, ſi ipſe æquanimi-
ter flagella culpæ portat alienæ, ut hinc
ẽt oſtendat quid in correctione faciat ſub
ditus, ſi in flagello poſitus patri gratias e-
Mixtio uini & aquæ in calice. git æqualis. Beda. Quia & nos in Chriſto,
& nobis Chriſtum manere oportet, uinũ
dñici calicis aqua miſcetur. Atteſtante. n.
Ioanne aquæ populi ſunt, & neq; aquã ſo-
lam, neq; ſolum uinum cuiquã licet offer-
re, ne talis oblatio caput à membris ſecer
nendum eſſe ſignificet, & uel Chriſtũ ſine
noſtræ redemptionis amore pati potuiſſe,
uel nos ſine illius paſſione ſaluari, ac poſ-
ſe offerri contingat, ſequitur: Et biberunt
ex illo omnes. Hie. Ebrietas felix, ſatietas
ſalutaris, quæ quanto copioſius ſumitur,
tanto ſobrietatem mentis donare dignat.
Theo. Quidam aũt dicunt Iudã myſterio-
rum non fuiſſe participem, ſed ꝙ exiuerit
antequam dñs myſteria largiretur. Alij ẽt
dicunt quòd illi tradidit de illo myſterio.
Chry. in ſer. de paſ. Chriſtus. n. ſanguinem
ei qui eum uendidit offerebat, ut haberet
remiſſionem peccatorum, ſi tñ impius exi
ſtere noluiſſet. Hier. Bibit ergo Iudas, ſed
Iudas cõicatus fuit cum aliis. non ſaturatus, nec ſitim extinguit ignis æ-
terni, quia in igne ſumit myſteria Chriſti,
cuius ſacrificium non emundat, ſed eos co
gitatio inſipiens perducit ad culpas, qui ſe
cœnoſis crudelitatis fętoribus miſcuerũt.
Chry. in ſer. de paſ. Nullus ergo ſit Iudas
in dñi menſa, hoc ſacrificiũ cibus ſpiritua-
lis eſt. nam ſicut corporalis cibus cum uen
trẽ inuenerit aduerſis humoribus occupa
ri, amplius lædit, ita eſt & iſte ſpiritualis
cibus, ſi aliquem reperit malignitate pol
lutum; magis eum perdit, non ſua natura,
ſed accipientis uitio. Pura igĩ ſit mens in
oĩbus, pura cogitatio, quia & ſacrificiũ pu
rũ eſt. ſequiĩ. Et ait illis, hic eſt ſan. meus
noui teſtamenti. Beda. Hoc ad diſtinctio
nem reſpicit ueteris teſtamenti, qđ hirco
rum, & uitulorum eſt ſanguine dedicatũ,
dicẽte inter aſpergendum legiſlatore, hic
eſt ſanguis teſtamenti qđ mãdauit ad nos
Deus. ſequitur: Qui pro multis effundeĩ.
Hiero. Non. n. omnes emundat. ſequitur;
Amen dico uobis ꝙ &c. Theo. Quaſi dice
ret: Non bibã de uino uſq; ad reſurrectio-
nem, regnum. n. reſurrectionẽ uocat, quaſi
tunc regnauerit cõtra mortem. Poſt reſur
rectionem uero bibit cum diſcipulis, & co
medit, oſtendens ꝙ idem ipſe eſſet q paſ-
ſus eſt. Nouum autem bibit illud. i. nouo *Anagoge uini noui*
quodammodo & alieno. Non. n. corpus ha
bebat paſſibile indignes cibo, ſed immor
tale, & incorruptibile. Intelligendum eſt
autem & ſic: Vitis eſt ipſe dñs, genimen ui
tis myſteria, & intellectus occultus quem
ipſe generat, qui docet hoiem ſcientiam.
In regno autem Dei. i. in futuro ſeculo bi
bet cum ſuis diſcipulis myſteria & ſapien-
tiã, noua quædam nos docens, & reuelãs,
quæ nũc occultat. Beda. Vel aliter: Vitem
ſiue uineam domini appellatam eſſe ſyna
gogã Eſaias teſtatur, dicens: Vinea domini
ſabaoth domus Iſrael eſt. Iturus ergo do-
minus ad paſſionem ait: Iam nõ bibam de
genimine uitis, ac ſi aperte dicat: Non ul-
tra carnalibus ſynagogæ cerimoniis dele
ctabor, in quibus etiam iſta paſchalis agni
ſacra locum tenuere præcipuum. Aderit
. n. tempus meę reſurrectionis, aderit dies
illa cum in regno Dei poſitus, ideſt gloria
uitę immortalis ſublimatus; de ſalute eiuſ
dem populi fonte gratiæ ſpiritualis rege-
nerati uobiſcum gaudio perfundar. Hier.
Cõſiderandum autem ꝙ hic dominus mu
tat tantum ſacrificium, ſed non mutat tem
pus, ut nos nunquam cœnam domini ante
quartam decimam lunam faciamus, qui fa
cit in 14. reſurrectionem, in 11. luna cœ-
nam domini faciet, quod nunquam in ue-
teri teſtamento nec in nouo factum eſt.

Et hymno dicto, exierunt in montẽ oliuarũ. Et ait eis Ieſus: Oẽs ſcandalizabimini in me in nocte iſta, quia ſcriptum eſt, percutiam paſtorẽ, & diſpergentur oues. Sed poſtquã reſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Petrus autẽ ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint, ſed non ego. Et ait illi Ieſus. Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac priuſquam gallus uocẽ bis dederit, ter me es negaturus.

At ille amplius loquebatur: Et ſi oportuerit me ſimul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

Hil. ſicut gratias egerunt antequam biberent, ita etiam gratias agunt & poſtq̃ biberunt. unde dr̃: Et hymno dicto exierũt in montem oliuarum: ut ſcilicet addiſcas & ante cibum, & poſt cibum gratiarũ reddere actiones. Hier. Hymnum. n. dicit laudem dñi, ut eſt in pſalmo Edent pau. & ſa. & lauda. domi. qui requi. eũ. Et adorauerunt & manducauerunt oẽs pingues terræ. Theo. Simul ẽt & hic oſtendit ꝙ amplectibile erat ſibi pro nobis mori, quia cũ tradendus erat, Deum laudare dignatus eſt. Docet ẽt nos cũ in anguſtias incidimus pp multorum ſalutẽ non contriſtari, ſed Deo gratias agere, qui in noſtra tribulatione operabatur multorum ſalutem. Beda. Põt ẽt hymnus ille intelligi quem dñs ſecundũ Ioannẽ patri gratias agens decantabat, in quo & pro ſeipſo, & diſcipulis, & pro eis qui per uerbum ipſorum credituri erant, eleuatis ſurſum oculis precabatur.

Hymnus: Ieſu quis fuerit.

The. Exiuit ãt in montem, ut ad eum ſolitarium exiſtentem exeũtes ipſum caperẽt abſq; tumultu. Si. n. acceſſiſſent cum in ciuitate manebat, fortè fuiſſet multitudo populi conturbata, & tunc manifeſtè occaſionem inimici captantes uiderentur ipſum iuſte interficere tanquam populum concitantem. Bed. Pulchre ẽt dñs diſcipulos ſacramentis imbutos in montem educit oliuarũ, ut typicè deſignet nos per acceptionẽ ſacramẽtorum ad altiora uirtutum dona & chariſmata ſancti ſpiritus, quibus in corde perungamur aſcẽdere debere. Hie. In monte ẽt oliueti Ieſus tenetur, unde ad cœlos aſcendit; ut nos ſciamus quia inde aſcendimus ad cœlos, unde uigilamus & oramus, ligamur, nec repugnamus ĩ terra. Beda Prædicit autem dñs diſcipulis quid paſſuri ſunt, ut cum paſſi fuerint, nõ deſperent ſalutem, ſed agentes pœnitentiã liberent. unde ſequitur: Et ait illis Ieſus, Omnes ſcandalizabimini in me in nocte iſta. Hie. Omnes quidem cadunt, ſed non omnes iacent. Nunquid. n. qui dormit nõ adiiciet, ut reſurgat? Carnale eſt cadere, ſed diabolicum eſt iacere. Theo. Permiſit aũt eos dñs cadere, ut non in ſeipſis confidãt, & ne uideretur hoc qđ prædixerat ex quodam argumento apparenti prædixiſſe, inducit teſtimonium Zacharię Prophetę. vnde ſequit̃: Percutiam paſtorem, ut diſpergentur oues gregis. Beda. Hoc aliis uerbis in Zacharia propheta ſcriptum eſt, & ex perſona prophetæ ad dominum dicitur: Percute paſtorem, & diſpergentur oues. Propheta. n. poſtulat paſſionem domini; pater reſpondet; Percutiam paſtorem, precibus inferiorum. Filius à patre mittitur, & percutitur, id eſt incarnatur & patitur. Theo. Dicit autem pater; Percutiam paſtorem, quia ipſum percuti dimiſit. Oues diſcipulos dicit, quaſi innocẽtes & quaſi abſque malitia. Vltimo conſolationem inducit, dicens. Sed poſtquam reſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Hiero. In quo uera ꝓmittitur reſurrectio, ut ſpes nõ extinguatur. Sequitur: Petrus autem ait ei. Et ſi omnes ſcandalizati fuerint, ſed non ego. Ecce auis ſine pennis in altum uolare nititur, ſed corpus aggrauat animam, ut timore humanæ mortis timor domini ſuperetur. Beda. Et Petrus ergo de ardore fidei promittebat, & Saluator quaſi Deus futura nouerat. unde ſequitur; Et ait il. Ie. Amen dico tibi &c. Aug. de con. euan. Cũ omnes Euangeliſtæ dicant prædixiſſe dominum quod eum Petrus eſſet negaturus, antequam gallus cantaret. Marcus hoc ſolum narrauit expreſſius, unde nonnullis uidetur non congruere cæteris, quia parũ attendunt. Tota enim Petri negatio trina eſt, quæ ſi tota poſt primum galli cantum inciperet, falſum dixiſſe uiderentur tres alij Euangeliſtæ, quod ſcilicet antequam gallus cantaret ter eum eſſet negaturus. Rurſus ſi totam trinam negationem ante peregiſſet quàm cantare gallus inciperet; ſuperfluo dixiſſet Marcus ex perſona domini, Priuſquam gallus bis uocem dederit, ter me negaturus es. Sed quia ante primum galli cantum cœpta eſt illa trina negatio, attenderunt illi tres non quando eam completurus eſſet Petrus, ſed quanta futura eſſet, id eſt trina, & quando cœptura, id eſt ante galli cantum, quanquam in animo eius, & ante primum galli cantum tota concepta eſt, Marcus autem de ipſarum uocum interuallo planius elocutus eſt. Theo. Quod ſic intelligitur. Petrus ſemel negauit, deinde gallus cãtauit

Captus Ieſus in orto.

Reſurrectionis argumentum.

Negationis Petri ratio

negante

negāte uero eo duabus aliis negationibus tunc Gallus ſecundò uocem emiſit. Hier. Gallus lucis nuncius quis eſt niſi ſpiritus ſanctus? cuius uoce in prophetia & in apoſtolis nos de trina negatione excitamur ad amariſsimos poſt lapſum fletus, qui male cogitauimus de Deo, & male locuti ſumus ad proximos, & male fecimus ad noſmetipſos. Bed. Fides autem apoſtoli Petri & ardens affectus ad dñm conſequenter oſtenditur. Sequitur. n. At ille ampli. loque. Et ſi opor. me ſi. commo. tibi, non te negabo. Theo. Feruorem etiam intrepidū & alii diſcipuli oſtenderunt. Nā ſequitur; Similiter autem & omnes dicebant: ſed tñ reſiſtebant ueritati, quam Chriſtus prædixerat.

Et ueniunt in prædium cui nomē Gethſemani, & ait diſcipulis ſuis; Sedete hic donec orē. Et aſſumit Petrum & Iacobum & Ioannē ſecum, & cœpit pauere & tædere. Et ait illis; Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Suſtinete hic & uigilate. Et cū proceſsiſſet paululum, procidit ſuper terram, & orabat ut ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora, & dixit: Abba pater, omnia poſsibilia tibi ſunt, transfer calicem hunc à me. Sed nō quod ego uolo, ſed quod tu. Et uenit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro; Simō, dormis? Nō potuiſti una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut non intretis in tentationē. Spiritus quidem promptus eſt, caro uero infirma. Et iterum abiens orauit, eūdem ſermonem dicēs. Et reuerſus denuo, inuenit eos dormientes (erant .n. oculi eorum grauati) & ignorabant quid reſpōderent ei. Et uenit tertio, & ait illis; Dormite iam & requieſcite, ſufficit. Venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, prope eſt.

Gloſſa, Poſtquam dñs ſcandalum diſcipulorum prędixerat, nunc euangeliſta narrat de oratione ipſius, in qua pro diſcipulis creditur oraſſe, & primo deſcribens locum orationis dicit; Et ueniunt in prædiū cui nomen Gethſemani. Beda. Monſtratur uſq; hodie locus Gethſemani, in quo dominus orauit ad radices montis Oliueti. Interpretatur autem Gethſemani, uallis pinguium ſiue pinguedinum. Cum āt dñs in monte orat, nos docet ſublimia orando inquiri debere. At cum in ualle pinguedinis orat, inſinuat nobis humilitatem ſemper in orationibus, & internæ pinguedinē dilectionis eſſe ſeruandam. Ipſe etiam

Gethſemani interpretatio.

per uallem humilitatis & pinguedinē charitatis pro nobis mortem ſubiit. Hiero. In ualle etiam pinguedinum tauri pingues obſederunt eū. Sequitur; Et ait diſcipulis ſuis, Sedete hic donec orē. Separātur in oratione, qui ſeparantur in paſſione; quia ille orat, illi dormiunt, pigredine cordis oppreſsi. Theo. Singulariter etiam erat conſuetudo illi ſemper orare, formam nobis tradens ut ſilentium, & ſolitudinem in orationibus requiramus. Sequitur; Et aſſumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem ſecum. Illos tres tantum aſſumit, qui gloriæ eius in monte Thabor inſpectores extiterant, ut qui glorioſa uiderant, uiderent & triſtia, & addiſcerent ꝙ uerus erat homo in hoc ꝙ triſtatur. unde ſequitur: Et cœpa. & tæ. quia. n. totum aſſumpſerat hoīem aſſumpſit, & naturales proprietates hoīs, pauere, & tædere, & cōtriſtari naturaliter. nam hoīes naturaliter inuiti tēdūt ad mortem. unde ſequitur; Et ait, illis. Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. Bed. Quaſi Deus in corpore conſtitutus fragilitatem carnis exponit, ut eorum qui ſacramentum incarnationis obiurgant, excluderetur impietas. nam qui corpus ſuſcepit, omnia debet ſuſcipere quæ corporis ſunt, ut eſuriet, ſitiret, angeretur, contriſtaretur. Diuinitas. n. per hos commutari neſcit affectus. Theo. Qui autem hoc ſic intellexerunt q. d. Triſtor. n. non ꝙ mori debeo, ſed ꝙ Iſraelitæ propinqui mei me crucifixuri ſunt, ac per hoc à regno Dei debent excludi. Hiero. In hoc etiam pauere, & triſtari docemur ante iudicium mortis, quòd nō poſſumus per nos dicere, ſed per illum: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. ſequitur; Suſt. hic & ui. Beda. Non à ſomno dormitionis prohibet, cuius tempus non erat imminēte diſcrimine, ſed à ſomno infidelitatis, & corpore mentis. Paululum autem procedens ruit in faciem ſuam, & humilitatem mentis, habitu carnis oſtendit. unde ſequitur. Et cum pro. pau. &c. Auguſt. de con. euan. Non dixit ſi facere poſſet, ſed ſi fieri poſſet. fieri enim poteſt quod ille uoluerit. Sic itaque dictum eſt, Si fieri poteſt, ac ſi diceretur, ſi ueller. Et ne quis putaret eum patris minuiſſe poteſtatem, manifeſtauit quo intellectu accipiendum ſit

Cauſa triſtitiæ Chriſti.

ſit quod dictum eſt. Nam ſequit, & dixit; Abba pater, om. ei. poſ. ſunt. In quo ſatis oſtendit non ex impoſſibilitate, ſed ex volũtate patris dictum eſſe, ſi fieri põt. Quòd autem Marcus non ſolum pater, ſed abba pater eum dixiſſe cõmemorat: hoc eſt abba Hebraicè, qđ Latinè pater. Et fortaſſe dñs propter aliquod ſacramentum utrunque dixit, volens oſtendere ſe illam triſtis perſonã iam ſui corporis. i. eccleſiæ ſuſcepiſſe, cui factus eſt angularis lapis uenienti ad eũ partim ex Hebræis, ad quos pertinet ꝙ ait abba, partim ex gentibus, ad quos pertinet, ꝙ ait pater. Bed. Orat aũt tranſire calicẽ, vt oſtendat uerè ꝙ homo erat. vñ ſubdit: Trãſfer ca. hunc a me. Reminiſcens autẽ & propter quid miſſus eſt, perficit diſpenſationem ad quã miſſus eſt, & clamat, Sed non quod ego volo, ſed quod tu. q. d. Si moritur mors, me non moriente ſecundum carnem, trãſeat calix. verum quia nõ aliter hoc fiet, non quod ego volo, ſed quod tu. Multi adhuc contriſtãtur futura morte, ſed habeant rectũ cor, & vitẽt mortem quàm poſſunt, ſed ſi nõ poſſunt, dicant, id quod pp nos dominus dixit. Hier. Ex quo etiam uſque in finem nõ ceſſat nos docere patribus obedire, & voluntatem eorum, voluntati noſtræ præponere. Sequitur: Et uen. & inue. eos dor. Sicut enim dormiunt mente, ſic & corpore. Poſt orationem autem dominus ueniẽs, & uidens diſcipulos dormiẽtes petrum ſolũ increpat. Vnde ſequitur: Et ait Pe. Si. dor. non potuiſti una ho. uig. me. Quaſi dicat: Qui una hora non potuiſti mecum uigilare, quomodo mortem ſpernes tu qui ſpondes mori mecum? Sequitur: Vig. & ora. ut non int. in ten. ſ. negandi me. Bed. Non ait, Orate ne tentemini, quia impoſſibile eſt humanam animam non tentari, ſed ne intretis in tentationem, hoc eſt ne uos tẽtatio ſuperet. Hier. In tentationem autem intrare dicitur, qui orare negligit. Sequitur: Spiritus quidẽ promptus eſt, caro autem infirma. Theo. q. d. Spiritus quidẽ ueſter promptus eſt ad me non negandum, & propterea hoc promittitis, ſed caro ueſtra intãtum infirmata eſt, ꝙ niſi dominus per orationem uirtutem carni dederit, in tentationem intrabitis. Bed. Temerarios hic reprimit, qui quicquid crediderint, putant ſe conſequi poſſe, ſed quantum ex mẽtis ardore cõfidimus, tãtum ex fragilitate carnis timeamus. Facit etiam hic locus ad uerſus eos qui dicũt unam in domino operationem & unam uolũtatem fuiſſe. Duas enim uoluntates oſtendit, humanam ſcilicet, quæ propter infirmitatem carnis recuſat paſſionem: & diuinam, quæ promptiſſima eſt. Sequitur: Et iterum abi. ora. eundẽ ſermonem dicens. Theo. Vt ſcilicet per ſecundariam orationem, ꝙ uerus homo eſſet, affirmaret. ſequitur: Et reuer. de. inuẽ. eos dormient. tñ non uehementer redarguit. Erant enim oculi eorum grauati, ſcilicet ſomno. Et ignor. quid reſponderent ei; per hoc infirmitatem humanã addiſcas, ne ſcilicet grauati ſomno ꝓmittamus ea quę nobis impoſſibilia ſunt. Ideo tertio abiit ad orandum oratione prædicta. unde ſequr: Et uẽ. tert. & ait illis. Dor. iam & req. Non turbatur contra illos, cum poſt redargutionem peius fecerint, ſed ironicè dicit illis: Dorm. iam & req. quia iam ſciebat ꝙ proditor appropinquabat. Et ꝙ ironicè dixerit apparet per hoc, quod ſubditur, Sufficit, uenit hora, ecce tra. ſi. ho. in ma. pec. Hoc dicebat deridens ſomnũ eorum, quaſi diceret, nunc tempus eſt ut dormiatis qñ inimicus appropinquat? Deinde ſubiũgit, Sur. ea. ec. qui me tra. pro. eſt. Nõ ut ſugerent hoc dixit, ſed ut inimicis obuiarẽt. Aug. de con. euan. Vel aliter, Per hoc ꝙ cum dixiſſet. Dor. iam & req. adiũgit, Sufficit, & deinde infert, Venit hora, ec. trad. fil. ho. utique intelligendum eſt poſt illud, Dorm & requ. ſiluiſſe dominum aliquantum, ut hoc fieret quod promiſerat; & tũc intuliſſe, Venit hora. & ideo interponit, Sufficit. ſ. ꝙ requieuiſtis. Hie. Trina aũt diſcipulorum dormitio tres mortuos, quos dñs ſuſcitauit, ſigñat. primus in domo, ſecũdus ad ſepulchrũ, tertius de ſepulchro. Trina autem dñi uigilia docet nos orando, & de præteritis, & de futuris, & de pręſentibus ueniam rogare.

Conſenſus euãgelicus. — *Oratio ſecunda-ria.* — *Ironica locutio.* — *Trina dormitio*

Et adhuc eo loquente, uenit Iudas Iſcariotes unus de duodecim, & cũ eo turba multa cũ gladiis & lignis, miſſi à ſummis ſacerdotibus, & ſcribis, & ſenioribus. Dederat autem traditor eis ſignũ, dicens: Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eũ, & ducite cautè. Et cũ ueniſſet, ſtatim accedẽs ad eum, ait, Aue Rabbi. Et oſculatus eſt eum. At

illi

*illi manus iniecerunt in Ieſum, & tenuerunt eum.
Vnus autem de circunſtantibus, educens gladium
percuſſit ſeruum ſummi ſacerdotis, & amputauit
illi auriculam. Et reſpondens Ieſus, ait illis. Tan
quam ad latronem exiſtis cũ gladiis & lignis com
prehendere me? Quotidie eram apud uos in tem-
plo docens, & non me tenuiſtis. Sed ut impleantur
ſcripturæ. Tũc diſcipuli eius relinquentes eum, om
nes fugerunt. Adoleſcens autem quidam ſequebat
eũ amictus ſyndone ſuper nudo, & tenuerunt
eũ. At ille relicta ſyndone, nudus profugit ab eis.*

Beda. Poſtquam tertio dominus oraue
rat, & Apoſtolorum timoré ſequente pœ
nitentia impetrauerat corrigendum, ſecu
rus de paſſione ſua pergit ad pſecutores,
de quorum aduentu Euangeliſta dicit. Et
ad. eo loq. ue. Iu. Iſca. unus de duodecim.
Theo. Hoc non fruſtra ponitur, ſed ad ma
iorem proditoris redargutionem, ꝙ cum
de primo choro diſcipulorum exiſteret,
contra dñm in rabiẽ uerſus eſt. Sequitur:
Et cum eo turba multa cũ gladiis & lignis
miſſi à ſummis ſacerdotibus & ſcribis &
ſenioribus. Hie. Incumbit. n. uirtuti ſecu-
li, qui deſperat de adiutorio Dei. Beda.
Adhuc tamen habet aliquid Iudas de ue-
recundia diſcipuli, cum eum non palam
tradidit perſecutoribus, ſed per ſignum
oſculi. unde ſequitur. Dede. au. trad. eis
ſig. dic. Quemcunq; oſcu. fuero &c. Theo.
Oſculũ traditoris. uide eius inſenſibilitatem, quomodo cre
debat in oſculo Chriſtũ decipere, ut quaſi
amicus æſtimaretur, Si autem amicus eras
ò Iuda, cuius gratia cum inimicis acceſſi-
ſti? ſed oĩs prauitas ſine prouidentia eſt.
Sequitur: Et cum ue. ſtatim &c. Hie. Dat
Iudas ſignum oſculi cum ueneno doli, ſic
Cain obtulit ſacrificium ſubdolum & re-
probatum. Bed. Inuidens autem & ſcelera
ta confidentia magiſtrum uocat & oſculũ
infert ei quem tradit. Suſcipit autem do
minus oſculum traditoris, nõ quo ſimula-
re nos doceat, ſed ne proditionem fugere
uideatur, ſimul & illud Pſal. complens. Cũ
his qui oderunt pacem eram pacificus. ſe-
quitur: At il. ma. in. in Ieſ. &c. Hier. Hic
adeſt Ioſeph uenditus à fratribus, & fer-
rum pertranſiuit animam eius. Sequitur:
Vnus au. de cir. &c. Bed. Petrus hoc fecit,
ut Ioannes declarat, eodem mentis ardo-
re quo cætera faciebat. Sciebat. n. quo-
modo Phinees puniendo ſacrilegos, mer
cedẽ iuſtitiæ & ſacerdotii perennis acce-
perit. Theoph. Tacet ãt nomen eius Mar- *Taciturnitas Mar.*
cus, ut nõ uideretur ſuum laudare magi-
ſtrum quaſi zelantẽ pro Chriſto. Innuit
ãt Petrus ex hoc ꝙ inobedientes erant &
increduli, ſpernentes ſcripturas, nã ſi ha-
buiſſent aures audiẽtes ſcripturas. non cru
cifixiſſent dñm gloriæ. Amputauit ãt auri
culam ſerui ſummi ſacerdotis. nam ſum-
mi ſacerdotes primo præteribant ſcriptu-
ras, quaſi ſerui non audientes facti. Sequi
tur: Et reſ. Ieſ. ait il. Tanquam &c. Beda.
quaſi dicat. Stultum eſt cum gladijs & fu-
ſtibus quærere eum qui ultro ſe ueſtris
tradidit manibus, & in nocte quaſi latitan
tem per proditorem inueſtigare, qui quo
tidie in templo docebat. Theo. Illud autẽ
diuinitatem eius oſtendit: qñ. n. in templo
docebat, non ualuerunt ipſum capere, q̃-
uis in manibus eorum eſſet, quia nondum
tempus aduenerat paſſionis. qñ ãt ipſe uo
luit, tunc tradidit ſeipſum, ut adimpleren
tur ſcripturæ, quia tanquam agnus ad occi
ſionẽ ductus eſt, nõ clamans neq; uocife-
rans, ſed uolũtariè patiens. Sequitur: Tũc
diſ. eius re. eum, om. fug. Beda. In hoc im-
pletur ſermo, quem dñs dixerat, ꝙ omnes
diſcipuli ſcandalizarentur in ipſo in illa
nocte. Sequitur: Ado. au. qui. ſeq. il. ami.
ſyn. ſuper nudo, ſubauditur corpore, quia
nõ aliud indumenti, q̃ ſolam habebat ſyn
donem, Sequitur: Et tenuerunt eum. At il
le re. ſyn. nu. pro. ab eis, quorum. ſ. præſen
tiã deteſtabatur & facta, nõ à domino, cu-
ius amorẽ & abſens corpore fixũ ſeruauit
in mẽte. Hie. Sicut ẽt Ioſeph relicto pal- *Alluſio figuræ.*
lio nudus de manibus impudicæ fœminæ
aufugit. Qui uult effugere manus iniquo
rũ, relinquens mente quæ mundi ſunt, fu
giat poſt Ieſum. Theo. Probabile ãt uẽ ꝙ
hic adoleſcens erat de illa domo in qua
Paſcha comederant. Quidã uerò dicunt
hunc adoleſcentẽ fuiſſe Iacobum fratrem
domini, qui dicebatur iuſtus, qui ab apo-
ſtolis poſt Chriſti aſcenſionem cathedrã
Hieroſolymorum accepit. Greg. 14. mo-
ra. Vel hoc de Ioanne dr̃. qui etſi poſt ut
uerba redẽptoris audiret ad crucẽ rediit,
prius tamẽ territus fugit. nã & illũ eo tẽ
pore fuiſſe adoleſcentẽ longa poſt hoc in
carne uita eius indicio eſt. Potuit. n. fieri,
ut ad horam tenentiũ manibus elapſus,
mox

mox reſumpto indumēto redierit, & ſub dubia lucis nocte ſe turbis ducentium Ieſum quaſi unus de ipſis immiſcuerit, donec ad atrium pontificis, cui erat notus ꝑueniret, ut ipſe in ſuo Euangelio commemorat. Sicut autem Petrus, qui culpam negationis pœnitentię lachrymis abluit, recuperationem oſtendit eorum qui in martyrio labuntur: ita cæteri Diſcipuli qui articulum comprehenſionis fugiendo præuenerunt, cautelam fugiendi docet eos, qui ſe minus idoneos ad toleranda ſupplicia ſentiunt.

Articulus comprēſionis

Et adduxerunt Ieſum ad ſummum ſacerdotem & conuenerunt omnes ſacerdotes, & ſcribæ & ſeniores. Petrus autem à longe ſecutus eſt eum uſq; intro in atrium ſummi ſacerdotis: & ſedebat cū miniſtris ad ignem, & calefaciebat ſe. Summi uero ſacerdotes & omne concilium quærebant aduerſus Ieſum teſtimoniū, ut eum morti traderent: nec inueniebant. Multi.n. falſum teſtimonium dicebāt aduerſus eum, & conuenientia teſtimonia non erāt Et quidē ſurgentes falſum teſtimoniū ferebant aduerſus eum, dicentes: Quoniam nos audiuimus eū dicentem Ego diſſoluā templū hoc manufactum, & poſt triduum aliud nō manufactum ædificabo. Et non erat conueniens teſtimonium illorum.

Glo. Narrauerat euangeliſta ſuperius quomodo dominus à miniſtris ſacerdotū fuerat captus, nunc narrare incipit quomodo in domo principis ſacerdotum morti adiudicatus fuit unde, dicitur: Et addu. Ie. ad ſum. ſa. Beda. Summum ſacerdotem ſignificat Caipham, qui (ſicut Ioannes ſcribit) erat pontifex anni illius, de quo teſtatur Ioſephus, ꝙ pontificatum ſibi emerit à principe Romano ſequitur: Et cō ue. in un. om. ſac. & ſcri. & ſen Hie. Tunc facta eſt congregatio taurorum in uaccis populorum. Sequitur: Petrus au. à lon. & c. Timor. n. retrahit, ſed charitas trahit. Bed. Merito autem a longe ſequebatur, qui iā erat proxime negaturus. Neque. n negare poſſet, ſi Chriſto proximus adhæſiſſet. ſequitur: Et ſedeb. cum miniſtris & c. Hie. In atrio cū miniſtris calefecit ſe ad ignem. Atrium ſacerdotis eſt ſecularis circuitus, miniſtri dæmonia ſunt, cum quibus qui manet, flere peccata non poteſt: ignis, deſyderium carnale. Bed Eſt. n. ignis charitas, de quo dr̄: Ignem ueni mittere in terram, qui ſuper credentes deſcendens uariis linguis eos laudare dominum docuit. Eſt & ignis cupiditatis, de quo dicitur. Omnes adulterantes uelut clybanus corda eorum. hic ignis in atrio Caiphæ inſtinctu maligni ſpiritus accenſus, ad negandum, ad blaſphemandum dominū perfidorum linguas armabat. Quod. n. intus in domo maligna ſynodus gerebat, hoc ignis in atrio inter frigora noctis accenſus figurabat. Quoniā. n. abundat iniquitas, refrigeſcit charitas multorum. hoc frigore torpens ad horam Petrus, quaſi prunis miniſtrorum Caiphæ calefieri cupiebat: quia temporalis cōmodi ſolatium perfidorum ſocietate quærebat. Sequitur; Summi uero ſacerdotes & omne & c. Theo. Lege præcipiente ꝙ unus exiſteret ſummus ſacerdos, tunc multi erant ſubſtituti, & deſtituti annis ſingulis per principem Romanorum. Summos ergo ſacerdotes dicit illos, qui determinatum eis tempus complentes iam compleuerant, & à ſacerdotio deſtituti erant. Figuram autem iudicii quod in præiudiciū agebant operantur, teſtimonia quærentes. ut uideantur Ieſum iuſte damnare & perdere. Hie. Sed mentita eſt iniquitas ſibi, ut regina aduerſus Ioſeph, & ſacerdotes. aduerſus Suſannam, ſed ignis ſine materia deficit. unde ſequitur: Nec inueniebant. Multi. n. falſum teſtimonium dicebant aduerſus eum & c. Quod enim uariatur, incertum habetur. Sequitur: Et quidam ſurgentes falſum teſtimonium ferebant. Moris eſt hæreticorum, umbram de ueritate trahere; non ille dixit quod illa dicunt, ſed ſimile uerbum de templo corporis ſui quod poſt biduum reſuſcitauit. Theo. Nō enim dominus dixerat: Ego diſſoluam illud, ſed ſoluite; neq; manu factum dixit, ſed ſimpliciter templum. Hierony. Dixit etiam, Suſcitabo uiuum animal ſignificans, & ſpirans templum. Falſus teſtis eſt qui in eo ſenſu dicta intelligit, quo non dicuntur.

Charitas ignis eſt.

Præuaricatio legis.

Exurgens autem ſummus ſacerdos in medium, interrogauit Ieſum, dicens; Nō reſpondes quicquā ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil reſpōdit. Rurſus ſummus ſacerdos interrogabat eum, & dixit ei Tu es Chriſtus filius Dei benedicti? Ieſus autem dixit illi. Ego ſum. & uidebitis filium hominis ſedētē à dextris uirtutis Dei, & ue. ientē cū nubibus cœli Summus āt

raminibus ſuſceptis faciem animæ noſtræ lauaret, & uelamine faciei ſuæ uelamen cordium noſtrorũ auferret, & colaphis q. bus in caput percuſſus eſt, caput humani generis (quod eſt Adã, ſanaret, & alapis q bus expalmatus eſt, maxima laus eius noſtris manib. labiisq́; plauderet, ut dr̃, Omnes gentes plaudite manibus. Bed. Quòd uero dicunt ei; Prophetiza, quis eſt q te percuſſit? quaſi in cõtumeliam faciũt eius qui ſe à populis prophetã habere uoluit. Aug. de concor. euan. Hoc autem intelligitur paſſus dñs uſq; ad mane, in domo principis ſacerdotum quo prius adductus eſt.

Et cum eſſet Petrus in atrio ſeorſum, uenit una ex ancillis ſummi ſacerdotis Et cum uidiſſet Petrum calefacientem ſe, aſpiciens illum, ait: Et tu cum Ieſu Nazareno eras? At ille negauit, dicens: Neque ſcio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium: & gallus cantauit. Rurſus autem cũ uidiſſet illum ancilla cœpit dicere circunſtantibus; quia hic ex illis eſt. At ille iterum negauit. Et poſt puſillum rurſus qui aſtabant dicebãt Petro. Vere ex illis es, nã & Galilæus es Ille autẽ cœpit anathematizare & iurare, quia neſcio hominẽ iſtum *Conſenſus euãgelicus.* *quẽ dicitis. Et ſtatim gallus iterum cantauit. Et recordatus eſt Petrus uerbi quod dixerat ei. Ieſus. Priuſquã gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.*

Aug. de con. euan De Petri tentatione quę inter prædictas domini cõtumelias facta eſt, non eodem ordine omnes Euãgeliſtæ narrant. Nam Lucas explicat prius tentationem Petri, tum demum has dñi contumelias. Ioannes autem incipit Petri tentationem dicere, & interpoſuit quædã de contumeliis dñi, & adiunxit q inde miſſus eſt ad Caipham pontificem, & inde recapitulat ut explicet quam cœperat tentationem Petri. Matthæus autem & Marcus primo cõmemorant Chriſti contumelias, deinde Petri tentationem. de quo dr̃; Et cum eſ. Pet. in at. &c. Bed Quid autẽ ſibi uult q prima eum prodit ancilla, cum uiri utique eum magis potuerint recognoſcere, niſi ut & iſte ſexus peccaſſe in necem domini uideretur, & iſte ſexus redimeretur per domini paſſionem? Sequitur; At il. neg. di. &c. Hier. Petrus ſine ſpiritu uoci ancillæ ceſſit, cum ſpiritu nec principibus regibus cedit. Theo. Hoc autem eum pati diſpenſatiue permiſit dominus, ne ſcilicet extolleret ſe, ſimulq́; vt peccantibus miſericors oſtendatur, tãquam ex ſeipſo inſtructus humanæ infirmitatis euentũ. Sequitur; Et exi. fo. an. &c. Bed. De hoc gallicantu cæteri Euangeliſtæ tacent, non tamen factum negãt, ſicut & multa alia alij ſilentio prætereunt quæ alii narrant. Sequitur; Rurſus au. cum ui. &c. Aug. de con. euang. Hæc ancilla nõ eadem ſed alia eſt, ſicut dicit Matthæus. Sanè hoc quoque intelligitur, quia in ſecunda negatione á duobus cõpellatus eſt, ab ancilla ſcilicet, quam cõmemorant Matthæus & Marcus, & ab alio quem cõmemorat Lucas. Sequitur. At il. ite. ne. Iam Petrus redierat ut quẽadmodũ *Petri negatio refertur.* dicit Ioãnes, ad focum ſtans iterum negaret. unde ancilla dicebat quod ſupra dictũ eſt, non illi ſcilicet Petro, ſed his qui illo exeunte ibi remanſerant, ſic tamen ut ille audiret; unde rediens & rurſus ad ignem ſtans reſiſtebat negando uerbis eorum. Liquido enim colligitur collatis de hac re omnibus Euangeliſtarum teſtimoniis, non ante ianuam ſecundò Petrum negaſſe, ſed intus in atrio ad ignẽ. Matthæũ autẽ & Marcũ q cõmemorauerunt exiſſe eũ foras, regreſſum eius breuiatis cauſa tacuiſſe. Bed. In hac autẽ negatione Petri diſcimus nõ ſolum abnegari Chriſtũ ab eo qui dicit eum nõ eſſe Chriſtũ, ſed ab alio etiam qui cũ ſit negat ſe eſſe Chriſtianũ. Dominus. n. non ait Petro Diſcipulum meum te negabis, ſed me negabis. Negauit ergo Chriſtũ cum ſe negauit eius Diſcipulum. Sequitur; Et poſt pu. rurſ. qui &c. Non q alia lingua Galilæi quàm Hieroſolymitæ loquerentur, qui utique fuerunt Hebræi, ſed q una quęque prouincia & regio ſuas habet proprietates, ac uernaculum loquendi ſonum uitare non poſſunt. Theo. Igitur timore Petrus perterritus & domini ſermonem oblitus dicentis, Qui me confeſſus fuerit corã hominibus, confitebor & ego eũ corã patre meo, dominum abnegauit uti ſequitur; Ille au. cœ. ana. &c. Bed. Quàm noxia ſunt prauorum conſilia; inter infideles hominem negauit ſe noſſe, quem inter Diſcipulos Deum fuerat confeſſus. Solet autẽ *Noxia prauorum conſilia.* ſcriptura ſacra meritum cauſarum per ſtatum deſignare temporum. unde Petrus q media nocte negauit, ad gallicantum pœnituit. unde ſubditur: Et ſta. ite. gal. can. &c.

The. Lachrymæ.n.Petrum Chriſto per pę
nitentiam adduxerunt. Confundantur ita
que Nouatiani, qui dicunt q qui poſt ſu-
ſceptionem baptiſmatis peccauerit, non
ſuſcipitur ut ſibi delictum remittatur. Ec
ce.n.Petrus qui & Chriſti corpus ſumpſit
& ſanguinem, per pœnitentiam eſt ſuſce-
ptus. Etenim ſanctorum defectus propter
hoc ſcripti ſunt, ut & nos ſi per incautelã
deciderimus, recurſum haberemus per eo
rum exemplum, & ſperemus per pęniten-
Tropologia pulchra tiam ſubleuari. Hier. Myſtice autẽ prima
ancilla, titubatio eſt; ſecunda, contenſio;
tertius uir, actus eſt. Hæc trina negatio
quam abluit per fletus uerbi Chriſti recor
datio. Tunc nobis gallus cantet, quñ prædi
cator quiſq; per pęnitentiã corda noſtra
ad cõpunctionem excitat. Tunc incipimus
flere, quando ignimur intus per ſcintillã
ſcientiæ, & foras eximus, cum extra eiici-
mus quod intus fuimus.

CAPVT XV.

*ET cõfeſtim mane cõſiliũ fa-
cientes ſummi ſacerdotes cũ
ſenioribus & ſcribis, & uni
uerſo cõcilio, uincĩetes Ieſum
duxerunt Et tradiderunt Pi
lato. Et interrogauit eũ Pila
tus. Tu es Rex Iudæorũ? At
ille reſpondens ait illi. Tu dicis. Et accuſabãt eũ
ſummi ſacerdotes in multis. Pilatus autẽ rurſum
interrogauit, dicẽs. Nõ reſpõdes quicquam? Vides
in quantis te accuſant. Ieſus autem nihil amplius
reſpondit, ita ut miraretur Pilatus.*

Bed. Habebant Iudæi hunc morem, ut
quẽ adiudicaſſent morti, ligatũ iudici tra-
derent. unde poſt condemnationẽ Chriſti
ſubiungit euangeliſta. Et con.ma.con.fa-
cien.&c. Attamẽ notandum q nõ tunc pri
mum ligauerunt eum, ſed mox cõprehen-
Notula pulchra ſum nocte in orto, ut Ioãnes declarat, liga
uerunt. The. Tradiderũt itaq; Ieſum Ro-
manis, ſed & ipſi à Deo traditi fuerunt in
manibus Romanorũ, ut adimplerentẽ ſcrip
turæ, dicẽtes: Secũdũ opera manũ eorũ re
tribue illis. Sequitur: Et inter. &c. Pilato
nihil aliud criminis interrogãte niſi utrũ
rex Iudæorum ſit, arguũtur impietatis Iu
dæi, q nec falſo quidem inuenire potue-
runt quod obiicerent ſaluatori. Sequitur:
At il.reſp.&c. Sic reſpondet ut uerum di-
ceret, & ſermo eius calũniæ non pateret.
The. Dubiã.n.reſponſionem emiſit.nam,
Tu dicis, poteſt ſic intelligi: Tu dicis hoc,
ſed ego non dico Et nota q Pilato qui in
uitus fert ſnĩam aliqua in parte rñderit, ſa
cerdotibus ãt & principibus rñdere nolue
rit, indignosq; ſermone ſuo iudicauerit.
Sequitur: Et accu.eam &c. Augu. de con
euan. Lucas etiam iſta crimina quæ falſo
obiecerunt aperuit. ſic.n.narrat; Cœperũt
accuſare eum, dicentes; Hunc inuenimus
ſubuertentem gentem noſtram, & prohi-
bentem tributa dari Cæſari, & dicentem
ſe Chriſtum regem eſſe. Sequitur; Pilatus
autem rur.&c. Non rñdes quicq̃ uides in
quãtis te accuſant? Beda. Ethnicus quidẽ
eſt qui condemnat Ieſum, ſed cauſam re-
fert in populum Iudæorum. Sequitur: Ie-
ſus.au ni.am.re.ita &c. Nihil quidem re-
ſpondere noluit, ne crimen diluens dimit
teretur à præſide, & crucis utilitas differ
retur. Theo. Mirabatur ãt Pilatus, quia cũ
legis doctor eſſet, & eloquens, & potens
reſpõſione ſua eorum accuſationes infrin
gere, non reſpondebat quicquam, ſed ma
gis accuſationes uiriliter ſuſtinebat.

*Per diem autẽ feſtum ſolebat dimittere illis u
num ex uinctis quemcunq; petiſſent. Erat ãt qui di
cebatur Barrabas, qui cum ſeditioſis erat uinctus,
qui in ſeditione fecerat homicidium. Et cum aſcen-
diſſet turba cœpit rogare ſicut ſemper faciebat illis.
Pilatus autem reſpondit eis, & dixit Vultis dimit
tam uobis Regem Iudæorum? Sciebat n.quod per
inuidiam tradidiſſent eum ſummi ſacerdotes. Pon
tifices autem cõcitauerunt turbam, ut magis Bar
rabam dimitteret eis. Pilatus autem iterum reſpon
dens, ait illis. Quid ergo uultis faciam Regi Iu-
dæorum? At illi iterum clamauerunt. Crucifige
eum. Pilatus uero dicebat illis. Quid n mali fe-
cit? At illi magis clamabãt, Crucifige eũ. Pilatus
ãt uolens populo ſatisfacere, dimiſit illis Barabã,
& tradidit Ieſum flagellis caſum, ut crucifigeretũ*

Bed. Multas liberandi ſaluatorem Pila
Occaſiones quæ rit Pilatus. tus occaſiones dedit, primo latronẽ iuſto
conferẽs. unde dicitur. Per diem aut. feſt.
&c. Glo. Quod quidem ſolitus erat facere
ut gratiam populi captaret: & præcipue
in die feſto, quando de tota prouincia Iu
dæorum populus Hieroſolymam conflue
bat. Et ut maior Iudæorum improbi-
tas appareat, deſcribitur conſequenter

enormitas

enormitas culpę latronis, quē Iudęi Chriſto prætulerunt, unde ſequitur: Erat aut. q di. Bar. &c. In quo oſtenditur, & ex grauitate culpæ notabilis q homicidium fecerat; & ex modo faciendi, quia cum perturbatione ciuitatis hoc fecerat, ſeditionem concitando: & etiam quia culpa eius manifeſta erat, nam & cum ſeditioſis unctus erat. Sequitur; Et cum aſ. tur. &c. Augu. de con. euang. Nulla quæſtio eſt, q Matthæus tacet ipſos petijſſet, ut aliquis eis dimitteretur, quod Marcus hic dicit. Nihil. n. intereſt ſi alius aliud tacet, quod alius cōmemorat. Sequit Pilatus au. reſ. eis & dixit; Vul. &c. Quæri poteſt quæ uerba Pilatus dixerit, utrum quæ à Matthæo an quæ à Marco referuntur? Aliud. n. uidetur eſſe, Quem uultis dimittam uobis, Barrabam, an Ieſum, qui dicitur Chriſtus? ut Matthæus refert; aut Vultis uobis dimittam regem Iudæorum? ut hic dr. Sed quia Chriſtos reges dicebant, & qui dixit illum an illum, manifeſtum eſt eum dixiſſe an uellent dimitti regem Iudæorum, id eſt Chriſtum. Nihil autem intereſt ſniæ, q hic tacuit Marcus de Barraba, hoc ſolum uolens dicere, quo ad dominum pertinebat, quandoquidem in eorum reſponſione ſatis, & ipſe oſtendit quem ſibi dimitti uoluerint. Nam ſequitur; Pont. au. con. tur. ut ma. Barrabā dimit. eis Bed. Hæret Iudæis uſq; hodie ſua petitio, quam tanto labore impetrarunt: quia. n. data ſibi optione pro Ieſu latronem, pro ſaluatore interfectorem elegerunt, merito ſalutem perdiderunt & uitam; & latrocinijs ac ſeditionibus ſe intantum ſubdiderunt, ut patriā regnumq́ue ſuum, quod plus Chriſto amauerunt, perdiderint, & libertatem, corpus & animam nunquam reciperent. Deinde aliam occaſionem dat Pilatus liberandi Saluatorē, cum ſequitur; Pilatus au. it. &c. Aug. de con. euan. Iam ſatis apparet, q id Marcus uelit oſtendere, dicendo regem Iudæorum, quod Matthæus dicendo Chriſtum, Non. n. dicebantur Chriſti reges, niſi Iudæorum. In hoc enim loco ſecundum Matthæum dicitur. Quid igitur faciam de Ieſu qui dicitur Chriſtus? ſequitur; At illi it. cla. Cru. eum. Theop. Vide autem Iudæorum prauitatem, & Pilati commenſurationem, quamuis & ipſe dignus ſit condemnatione pro eo q populo non reſiſtebat. Illi nanque clamabant, Crucifige; hic tentat humiliter ab illo præiudicio eruere Ieſum, & ideo rurſus interrogat. unde ſequitur; Pi. au di. eis. Quid. n. mali fecit? Occaſionē nanq; ex hoc ſumere nolebat ut Chriſtum ſolueret innocentem. Beda. Iudæi uero inſaniæ ſuæ ſatisfacientes, interrogationi præſidis non reſpondent. unde ſequitur: At illi ma. cla. Cruci. eum. ut impleretur illud Hieremiæ, Facta eſt mihi hæreditas mea, ſicut leo in ſylua, dedit contra me uocem ſuam. Sequitur; Pilatus autem uolens ſatisfacere populo, dimiſit illis Barrabam, & tradidit Ieſum flagellis cęſ. ut cruc. Theoph. Volebat quidē ſatisfacere populo. i. eorum facere uoluntatem, & non quod erat placitum iuſtitiæ & Deo. Hie. Hic duo hirci adſunt, unus à Pompeius. i. emiſſarius cum peccato populi in deſertum inferni abſolutus dimittit; alter pro peccatis abſolutorum ut agnus occiditur. pars dñi ſemper mactatur, pars diaboli qui eſt magiſter eorū, quod ſonat Barrabas, effrenata in tartarum præcipitatur. Beda. Ieſus autem flagellatus non ab alio, quàm ab ipſo Pilato intelligendus eſt. Scribit nanque Ioannes: Apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit, quod quidem ideo feciſſe credendus eſt, ut ſatiati pęnis ac opprobrijs eius Iudæi mortem ultra ſitire deſiſterent.

Milites autem duxerūt eum in atriū pretorū, & conuocant totā cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam, & cœperunt ſalutare eum, Aue rex Iudæorum, Et percutiebant caput eius arundine, & cōſpuebāt eum, & ponentes genua, adorabant eum. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum ueſtimentis ſuis.

Theo Militaris uana gloria ſemper inordinatis gaudens & opprobrijs ſibi propria oſtendebat. Vnde dicitur; Milites au. du. &c. Bed. Quia. n. rex Iudæorum fuerat appellatus, & hoc ei ſcribæ & ſacerdotes crimen obiecerant, q ſibi in populo Iſraelitico uſurparet imperium, illudētes hoc faciunt, ut nudatum priſtinis ueſtibus, induāt purpura, qua reges ueteres utebant. Aug. de con. euang. Intelligitur āt quod Matthæus ait; Chlamydem coccineam circundederūt ei, hic Marcum dixiſſe indutū

Reges Chriſti.

Conſenſus euāgelicus.

Militū uanitas.

purpura. Pro regia.n.purpura chlamys illa coccinea ab illudentibus adhibita erat, & eſt rubra quædã purpura cocco ſimillima.põt.n.fieri,ut purpurã etiam Marcus cõmemorauerit,quam chlamys habebat, quanuis eſſet coccinea. Beda. Pro diademate autem ponunt ei coronam ſpineam. Vnde ſequitur:Et impo.ei ple.&c. Pro ſceptro aũt regali dant calamũ,ut Matthæus ſcribit,& adorant quaſi regẽ,unde ſequit̃; Et cœp.ſal.&c. Et ꝙ milites eum quaſi q Deum ſeipſum falſo dixiſſet adorabant illudentes,patet ex hoc quod ſubditur. Et perc.ca.eius &c.quaſi falſo dixiſſet Deũ. Hie. Opprobria ãt eius noſtrum abſtulere opprobriũ. Vincula eius nos liberos fecerunt. Corona ſpinea capitis eius, diadema regni adepti ſumus. Vulnerib. eius ſumus ſanati. Aug.de con.euan. Apparet ãt Matthæum & Marcum recapitulando iſta poſuiſſe,nõ quo tunc factum ſit,cum eũ Pilatus iã crucifigendum tradidiſſet. Ioannes.n.apud Pilatum dicit hæc geſta: hoc autem quod ſequit̃, Et po.il.ei,&c.in fine factum intelligit̃,cum iã adduceretur ad crucifigendum. Hie. Myſtice autem ueſtimentis ſuis nudat̃ Ieſus,id eſt Iudæis, purpura induit̃,id eſt Gentili eccleſia,quæ de ſcopulis collecta eſt. Item ea exutus in fine ſcãdalizante,Iudaica rurſum induitur plebe. Cum.n.intrauerit plenitudo Gentium,tũc oĩs Iſrael ſaluus erit. Bed. Vel in purpura qua indutus eſt dñs, ipſa eius caro quam paſſionibus obiecit inſinuatur:in corona uero quam portabat ſpinea,noſtrorum ſuſceptio paccatorum. Theo. Induamus & nos purpuram ſtolam regalem, qa ut reges ambulare debemus,calcantes ſuper ſerpentes,& ſcorpiones,& ſuppeditantes peccatum. Chriſtiani nanq; dicimur,i. uncti,ſicut & tunc reges uncti dicebãtur. Sumamus & coronam ſpineam.i.feſtinemus coronari uita arcta,& abſtinentijs,& puritate. Bed. Caput ãt Chriſti percutiũt, qñ eum uerum Deum eſſe negant. Et qa per arundinem ſcriptura ſolet confici, quaſi arundine caput Chriſti feriunt, qui diuinitati illius contradicentes errorem ſuum cõfirmare authoritate ſacræ ſcripturæ conant̃. Spuunt in faciem eius qui gratiæ pſentiam uerbis execrandis reſpuunt. Sunt & hodie qui eũ certa fide, ut Deum uerum adorant,ſed peruerſis actibus uerba eius quaſi fabuloſa deſpiciunt,ac promiſſa uerbi illius tẽporalibus illecebris poſtponunt. Sicut autem Caiphas neſcius dixit, Oportet unum hominem mori pro populo,ſic & milites neſcientes faciunt.

Et eduxerunt illum ut crucifigerent eũ, & angariauerunt prætereuntẽ quempiam Simonem Cyreneũ uenientẽ de uilla,patrem Alexandri & Ruffi,ut tolleret crucẽ eius. Et perducunt illũ in Golgotha locũ,quod eſt interpretatum, Caluariæ locus. Et dabant ei bibere myrrhatũ uinum, & non accepit. Et crucifigentes eum,diuiſerunt ueſtimenta eius,mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret. Erat autẽ hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus cauſæ eius inſcriptus, Rex Iudæorum. Et cũ eo crucifigunt duos latrones, unum à dextris, & alium à ſiniſtris eius. Et impleta eſt ſcriptura quæ dicit. Et cũ iniquis deputatus eſt.

Glo. Poſt condemnationem Chriſti & contumelias condẽnato illatas,ad crucifixionẽ eius narrandam Euangeliſta accedit dicens; Et edu.il.ut cru.eum. Hie. Educitur Abel in agrum à fratre, ut perimat̃. Hic adeſt Iſaac cum lignis,& Abraham cũ ariete uepribus hærente. Hic ẽt Ioſeph cũ faſce ſominato & tunica talari ſanguinolita. Hic adeſt Moyſes cum uirga & ſerpẽte ſuſpenſo in ligno. Hic eſt botrus in ligno portatus. Hic adeſt Eliſeus cum ligno ad quærendam ſecurim, quæ in imo demerſa eſt, & natauit ad lignum ideſt genus humanum,qđ à ligno uetito in infernum decidit,per lignum crucis Xp̃i, & per baptiſmum aquæ ad paradiſum natauit. Hic adeſt Ionas de ligno ſorti in mare uẽtremq; ceti triduo miſſus. ſequit̃. Et anga.præt.&c. The. Ioannes autẽ ait ꝙ ipſemet baiulabat ſibi crucẽ:utrũq;.n.fuit,nã ipſe quidẽ primo baiulauit ſibi crucẽ,donec præterit quidam,quẽ angariauerunt, & tunc ille portabat. Dixit autẽ quorum filiorum erat pater, ad maiorem fidem & affirmationem.nã homo ille adhuc uiuebat,qui poterat omnia quæ circa crucẽ facta ſunt,enarrare. Hiero. Cum autem alii per merita patrum ſuorum commemorẽtur,alii per merita filiorum ſuorũ:hic Simon qui crucẽ in angaria portat, meritis filiorum ſuorum qui erant diſcipuli commemoratur. De hoc nos in præſenti uita admonemur parentes adiuuari per natorum

Paſſionis Chriſti figuratur.

Theologia Simonis.

rum ſuorũ ſapientiam uel merita, ut popu
lus Iudaicus ꝑ patriarcharum, & prophe
tarum, & Apoſtolorum merita, ſemper cõ
memoratur. Simon aũt iſte qui portat cru
cem in angaria, ipſe eſt q laborat pro lau-
de humana. Cogunt.n. hoíes hunc labora-
re, quem nõ cogit timor, & dilectio Dei.
Beda. Vel quia Simon iſte non Hieroſoly
mita, ſed Cyrenæus eſſe perhibetur, Cyre
ne.n. Libyæ ciuitas eſt, recte per eum po-
puli Gentium deſignãtur, qui quondã pe
regrini, & hoſpites teſtamentorum, nunc
obediendo hæredes ſunt Dei, cohæredes
autẽ Chriſti. Vnde apte Simon obediens,
Cyrene hęres interpretať. De uilla aũt ue
niſſe refertur: villa.n. Græcè pagus dť, vn-
de paganos appellamus, eos quos à ciuita
te Dei alienos uidemus. De pago igitur
egrediens Simõ crucẽ portat poſt Ieſum,
cũ populus nationũ paganis ritibus dereli
ctis ueſtigia dñicæ paſſionis obediẽter am
plectitur. ſequitur: Et per. eum in Gol. &c.
Extra urbem, & foris portam, loca ſunt, in
quibus truncantur capita damnatorum, &
caluariæ.i. decollatorũ ſumpſere nomen.
Propterea aũt ibi crucifixus eſt dñs, ut ubi
prius erat area damnatorum, ibi erigeren
tur uexilla martyrij. Hie. Tradunt autem
Iudæi, ꝙ in hoc mõtis loco immolatus eſt
aries ꝓ Iſaac, & ibi decaluať Chriſtus.i à
carne ſua, carnali uidelicet Iudæa ſeparať.
Sequitur: Et da. ei bi. myr. ui. Aug. de con.
euan. Hoc intelligendum eſt Matthæũ di
xiſſe cum felle mixtum, fel quippe ꝓ ama
ritudine poſuit, & myrrhatum uinum ama
riſſimũ eſt, q̃q̃ fieri poſſit ut & fel, & myr
rha uinum amariſſimum redderẽt. Theo.
Vel ordinatione quadã exiſtente, alij alia
afferebant, quidã acetum & fel, quidam ui
num myrrhatum. Hier. Vel myrrhatum ui
num, hoc eſt acetum, ꝑ hoc ſuccus letha-
lis pomi abſtergiť. Beda. Amara uitis ama
rum uinum fecit, quo ꝓpinat dñm Ieſum,
ut impleatur q̃d ſcriptum eſt: Dederũt in
cibum meum fel; & in ſiti mea potauerunt
me aceto. Aug. de con. euan. Quod autem
ſubditur, Et non accepit, intelligitur non
accepit ut biberet; guſtauit autem, ut Mat
thæus teſtis eſt. Et ſicut idẽ Matthæus ait:
Noluit bibere, hoc Marcus dixit: Et nõ ac
cepit, tacuit autem ꝙ guſtauit. Hier. Non
cepit ẽt id pro quo patitur. unde de eo dť.
Quæ non rapui. tunc exoluebã. Sequitur:
Et cru. eum di. ue. &c. Hoc loco figuratur
ſalus per lignum: primum lignum ſcientiæ
boni & mali fuit, ſcd̃m lignũ boni tñ no-
bis, & uitæ lignum eſt. Extenſio manus pri
mæ ad lignum, mortem apprehendit. Ex-
tenſio aũt ſecundæ, vitã quæ perierat inue
nit. Ligno hoc uehimur ꝑ mare undoſum
ad terram uiuẽtium: cruce.n. ſua Chriſtus
cruciatum noſtrum abſoluit, & morte ſua
mortem noſtram necauit. Cum forma ſer
pentis ſerpentem necat, q a à ſerpente de
uirga facto alij abſorbentur ſerpentes. Ip-
ſa autem ſpecies crucis quid eſt; niſi forma
quadrata mundi? Oriẽs de uertice fulget.
Arctos dextram tenet: Auſter læua conſi-
ſtit. Occidens ſub plantis firmatur. Vnde
Apoſtolus, ut ſciamus quæ ſit altitudo, &
latitudo, longitudo, & profundũ. Aues q̃n
uolant ad æthera, formam crucis ſumunt:
hõ natãs per aquas, forma crucis uehitur:
Nauis marina antenna crucis ſimilata ſuf
flatur. Tau litera ſignum ſalutis, & crucis
deſcribitur. Beda. Vel in tranſuerſo ligno
crucis ubi figuntur manus, gaudium ſpei ſi
gnatur; per manus.n. opera, per latitudinẽ
hilaritatem operantis intelligimus, quia
triſtitia facit anguſtias, per altitudinẽ, cui
caput adiungitur, expectationem retribu-
tionis de ſublimi iuſtitia Dei, per longitu
dinem, qua totum corpus extenditur, tole
rantiã, unde longanimes dicuntur, ꝑ pro-
fundum, quod terræ eſt infixum, ipſum ſa-
cramentum ſecretum. Quandiu ergo hic
agũt corpora noſtra, ut deſtruatur corpus
peccati, tẽpus nobis eſt crucis. The. Quòd
aũt ponebant ſortẽ ſuper ueſtimenta eius,
& hoc hodie illudentes fecerunt quaſi re
gis ueſtimẽta diuidentes, etenim uilia e-
rant, nõ ualde precioſa. Hoc autem Ioan.
Euang plenius exponit, quia.ſ. milites cæ
tera in quatuor partes iuxta ſuum numerũ
diuidentes, de tunica quæ incõſutilis erat
deſuper cõtexta ꝑ totum, ſortem miſerũt.
Hie. Veſtimenta autem dñi, eius mandata
ſunt, quibus tegitur corpus eius.i. eccle-
ſia, quæ diuidunt inter ſe milites gẽtium;
ut ſint quatuor ordines cum una fide.i. cõ
iugati, & uiduati, præpoſiti, & priuati. Sor
titi ſunt tunicam indiuiſam, quæ eſt pax,
& unitas. Sequitur; Erat autẽ ho. ter. &c.
Hoc uere, & ꝓprie Marcus tulit. nã ſexta

hora tenebræ ſuffuderunt terram, vt non
quiſquã potuiſſet mouere caput. Aug. de
con. euan. Si hora quaſi ſexta Pilato ſeden
te ꝓ tribunali traditus eſt Ieſus crucifigen
dus Iudæis, ut Ioãnes refert, quo hora ter
tia crucifixus eſt, ſicut uerba Marci nõ in-
telligentes quidã putauerunt? Prius ergo
qua hora crucifigi potuerit uideamus, de-
inde uidebimus cur hora tertia crucifixũ
dixerit Marcus. Hora erat quaſi ſexta cum
traditus eſt crucifigendus à Pilato ſedẽte
ꝓ tribunali, ut dictum eſt, nõ. n. iam plena
ſexta erat, ſed quaſi ſexta. i. peracta quin-
ta, & aliquid etiã de ſexta eſſe cœperat, ut
peracta quinta, & inchoata ſexta gererent
hæc quæ narrata ſunt in crucifixione dñi
noſtri, donec cõpleta ſexta, illo pendente
fierent hæ quæ dicuntur tenebræ. Quæra
mus aũt iã cur dixerit Marcus; Erat autem
hor. ter. &c. Iã certe dixerat, Et cru. eum,
di. ue. eius, ſicut ẽt cæteri atteſtãtur, ꝙ eo
crucifixo ueſtimenta diuiſa ſunt. Si. n. rei
geſtæ tẽpus uoluit cõmemorare Marcus,
ſufficeret diceret, Erat au. ho. ter. ut qd ad
iunxit, Et crucifixerũt eum? niſi qa uoluit
aliquid recapitulando ſignificare, qđ quæ
ſitum inueniretur, cum ſcriptura ipſa illis
temporibus legeretur, quibus uniuerſę ec
cleſiæ notum erat qua hora dñs ligno ſu-
ſpenſus eſt, unde poſſet hmõi, uel error tol
li, uel mendaciũ refutari. Sed quia ſciebat
à militibus ſuſpenſum dñm, nõ à Iudæis,
ſicut Ioannes apertiſſime dicit, occulte o-
ſtendere uoluit eos magis crucifixiſſe, qa
clamauerunt ut crucifigeret̃, q̃ illos q mi
niſterium principi ſuo ſcđm ſuum officiũ
præbuerunt. Intelligit̃ ergo fuiſſe hora ter
tia cum clamauerunt Iudæi, ut dñs crucifi
geret̃, & ueriſſime demonſtratur tunc eos
crucifixiſſe, qñ clamauerunt. In conatibus
autem Pilati ad eripiendum dñm, & in tu
multu Iudæorum contradicentiũ, conſum
ptum tp̃s duarum horarum intelligimus,
& circa horã fuiſſe ſextã, qua nondum ter
minata geſta ſunt, quæ ab eo tp̃e quo Pila
tus dñm tradidit uſque ad tenebras factas
narrantur. Facile aũt uidebit, q ſine impie
tatis duritiæ uoluerit attendere, ꝙ oppor
tuno loco Marcus hoc de tertia hora po-
ſuerit, ubi. ſ. factum miniſtrorum multum
cõmemoratum eſt. Ergo ne quiſquã cogi-
tationem tanti criminis aduerſus à Iudęis
in milites illos conuerteret: Erat inqt ho.
ter. & cru. eum. ut illi potius crucifixiſſe in
ueniant̃, quos hora tertia, ut crucifigeret̃,
clamare potuiſſe diligẽs inqſitor inueniet,
cũ aduerterit hoc qđ à militibus factũ eſt,
hora ſexta factum eſſe. Aug. de quæ. no. &
ue. te. Iudæorum ergo ſñiam de crucifixio
ne Chriſti tertia hora datã uult intelligi.
Oĩs. n. qui morti addicitur, ex eo iam mor
tuus cõputatur, quo ſñiam excepit. Mani-
feſtauit ergo Marcus, quia nõ iudicis ſñia
ſaluator crucifixus eſt. difficile eſt. n. inno-
centem probare eum, q ſñia iudicis punit̃.
Aug. de cõ. euan. Quanq̃ nõ deſint q para
ſceue quã Ioan. cõmemorat, dicens. Erat
autẽ paraſceue hora quaſi ſexta, horã diei
tertiam uelint intelligi. dicunt. n. die qui-
dem illo quem dies ſabbati ſequebat̃ para
ſceuem fuiſſe paſchæ Iudæorum, ꝙ ab eo-
dem ſabbato iã inciperet azyma, ſed tñ ue
rum paſcha qđ iã in paſſione dñi celebrat̃.
nõ Iudæorum, ſed Chriſtianorum cœpiſſe
præparari. i. paraſceuẽ habere ab ea hora
noctis 9. i eo ꝙ dñs à Iudæis occidẽdus ꝑ-
parabit. Paraſceue quippe interpretat̃ præ
paratio. Ab illa ergo hora noctis uſq; ad
eius crucifixionem occurrit hora paraſce
ues ſexta ſcđm Ioan. & hora diei tertia ſe
cundum Mar. Quis fidelis nõ huic faueat
ſolutioni queſtionis? Si modo poſſit aliqs
articulus cõijci, unde ab hora 9 noctis cœ
piſſe paraſceuem paſchæ noſtræ. i. præpa-
rationem mortis Chriſti, cõgruẽter intel
ligamus. Si. n. dicamus eã cœpiſſe qñ à Iu
dæis apprehẽſus eſt dñs, adhuc noctis par
tes primæ erant, ſed qñ ad domum perdu
ctus eſt ſoceri Caiphæ, ubi & auditus eſt à
principibus, adhuc gallus non cantauerat.
Si autem quando Pilato traditus eſt, iam
mane fuiſſe apertiſſime ſcriptũ eſt. Reſtat
ergo ut intelligamus, tunc cœpiſſe præpa
rationem mortis domini, quando omnes
principes ſacerdotũ dixerunt; reus eſt mor
tis. Non. n. abſurde coniicitur eo tempore
9. horã noctis eſſe potuiſſe, ut recapitulã-
do intelligatur de Petri negatione poſtea
dictum eſſe quod antea factum erat. Se-
quitur; Et erat ti. &c. Theo. Scripſerunt
aũt hunc titulum, ſcilicet cauſam propter
quam crucifixus eſt, quaſi uituperantes e-
ius opinionem, qui regem ſeipſum facie-
bat, ut ſic prætereuntes miſereri non uale
rent,

rent, ſed magis ei improperárent tanquã tyranno. Hier. Scripſerunt autem hoc tribus linguis. Hebraicè, Malchus Iudæorũ; Græcè, Baſilios exomoloſeon: Latinè, rex confeſſorum. Hæ tres linguæ ad principatum in crucis titulo cõſecratæ ſunt, ut oĩs lingua commemoraret perfidiam Iudæorum. Bed. Titulus autem hic poſitus ſupra crucem illud oſtendit, quia nec occidẽdo potuerunt efficere, ut eum regem non haberent, qui eis ſecundum ſua opera redditus eſt. Sequitur; Et cũ eo cru. du. la. &c. The. Vt. ſ. homines prauam opinionem cõtra eum conciperent, ꝙ & ipſe latro, & maleficus eſſet. hoc autem diſpenſatiuè factũ eſt, ad implendum ſcripturam. unde ſequitur; Et imp. eſt ſcrip. &c. Hier. Cũ iniquis veritas deputata, unum reliquit ſiniſtrũ, alterum aſſumit dexterum. ſicut in die iudicii faciet, & ſimili crimine tã diſſimiles ſortiuntur uias, alter antecedit Petrum in paradiſum, alter Iudã in infernũ. Cõfeſſio breuis, vitam acquiſiuit lõgam, & blaſphemia finita, pœna plectitur ęterna. Bed. Myſtice autem latrones qui cum dño crucifixi ſunt, ſignificant eos qui ſub fide, & cõfeſſione Chriſti, uel agonem martyrii, vel q̃libet arctioris diſciplinæ inſtituta ſubeũt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide deſignãtur; qui vero humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis mentem imitantur, & actus. Theo. Vel aliter. Indicium erant duo latrones duorum populorum. ſ. Iudaici & Gentilis, ambo nanque iniqui; Gentilis quidem tanquam legem naturalem prætergrediens, Iudaicus uero ſcriptam legem quam ei tradiderat dñs, ſed Gentilis pœnitens, Iudaicus uſq; in finem blaſphemus, in quorum medio crucifigitur dominus, ipſe enim eſt lapis angularis nos coniungens.

Tituli myſteriũ

Latronũ allegoria.

Et prætereuntes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas, ſaluum fac temetipſum deſcendens de cruce. Similiter et ſummi ſacerdotes illudentes ad alterutrum cum ſcribis dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluũ facere. Chriſtus rex Iſrael deſcendat nunc de cruce, ut uideamus & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei.

Hier. Pullo Iudææ ligato ad uitem & eius pallio in ſanguine uuæ intincto, lacerant hœdi vineam blaſphemãtes, Chriſtũ, & mouentes capita ſua. unde dr̃: Et præ. blaſp. eum, mouẽtes &c. Theo. Tranſeuntes enim Chriſtum blaſphemabãt exprobrantes ei tãquam ſeductori. Diabolus autẽ mouebat illos ad dicendum ꝙ de cruce deſcenderet. quia enim nouerat ꝙ ſalus fiebat per crucem, rurſus ingerebat ſe ad tentandum Chriſtum, ut ſi à cruce deſcenderet, certus fieret ꝙ non eſt uere filius Dei, & ſic ſalus, quæ per crucem eſt, deſtrueret̃. ſed ipſe Dei uerus exiſtens filius non deſcendit. Si enim deſcendere debuiſſet, non illinc à principio aſcendiſſet, ſed quia uidebat quòd ꝑ hunc modũ ſalutẽ fieri oportebat, ſuſtinuit crucifigi, & multa alia pati, & perficere opus ſuum. ſequitur. Similiter & ſum. ſacer. &c. Hæc dicebant, eius miracula abolentes, quaſi ab eo ſecũdum apparentiam perpetrata fuiſſent. operans nãq; miracula multos ſaluabat. Bed. Sic etiam nolentes confitentur, ꝙ alios ſaluos fecit. Itaq; vos ueſtra condẽnat ſententia. qui. n. alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluare poterat, ſequit̃. Chriſtus rex Iſrael deſcendat nunc de cruce, ut uideamus & cre. Hie. Et uiderũt poſtea reſurgentẽ de ſepulchro, quem de crucis deſcendere non credebant poſſe patibulo. Vbi eſt ò iudæi infidelitas ueſtra? uoſipſos conſulo, uoſipſos iudicium peto. Quãto mirabilius eſt mortuum poſſe reſurgere, quàm adhuc uiuum de cruce uelle deſcendere. Parua petiſtis, dum maiora proueneriñt. ſed infidelitas ueſtra non potuit ſanari ſignis multo fortioribus quam petiſtis, hic omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt. unde ſequitur. Et qui cum eo cruci erãt &c. Aug. de con. euang. Quomodo hoc uerum eſt, quandoquidem unus eorũ conuitiatus eſt ſecundum Lucæ teſtimonium, alter, & cõpeſcuit eum, & in Deum credidit, niſi intelligamus Matthæum & Marcum breuiter perſtringentes hunc locum, pluralem numerum pro ſingulari poſuiſſe? The. Vel duo à principio conuitiabantur ei, deinde unus cognoſcens ipſum innocentem, increpat alterum blaſphemantem.

Diaboli inſultus & inſtinctus.

Et facta hora 6. tenebræ factæ ſunt per totã terram, uſq; ad horã nonam. Et hora nona exclamauit Ieſus uoce magna, dicẽs: Eloi, Eloi, lamazabathani. Quod eſt interpretatũ, Deus meus, Deus meus,

ut quid

ut quid dereliquisti me? Et quidam de circunstanti
bus audientes, dicebant. Ecce, Eliam uocat. Cur-
rens autem unus & implens spongiam aceto, cir-
cumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Si-
nite, uideamus si ueniat Elias ad deponendum eu.
Iesus autem emissa uoce magna, expirauit.

Beda. Clarissimum lumen mundo retra
xit radios suos, ne aut pendentem uideret
dñm, aut impij blasphemãtes sua luce frue
rentur. unde dicit: Et fa. ho. sex. te. fa. sunt
per to. ter. us. in ho. no. Aug. de con. euan.
Addidit autem Lucas, unde factæ sunt te
Eclipsis cõtra naturam. nebræ. i. solem obscuratum. Theo. Si autẽ
tempus eclipsis fuisset, posset quis dicere
q naturalis fuisset hæc passio, sed tunc 14.
erat luna cum naturalis eclipsis fieri non
posset. Sequitur: Et ho. no. excl. Ie. uo. ma.
dicens: Eloi, Eloi. Hier. Nona hora inue-
nitur euersa domo decima drachma quæ
perierat. Beda. Nã & Adam peccanre scri
ptum est q audiuerit uocem dñi deambu
lãtis in paradiso ad auram post meridiem.
& qua hora primus Adam peccando mor
tem huic mundo inuexit, eadem hora se-
cundus Adam mortem moriendo destru-
Allegoria passionis. xit. Et notandum q recedente à centro
mundi sole crucifixus est dominus: orien-
te autem sole resurrectionis suæ mysteria
celebrauit. quia mortuus est propter pec-
cata nostra, & resurrexit propter iustifica
tionem nostrã. Nec mireris uerborum hu
militatem, querimonias derelicti, cum for
mam serui sciens scãdalum crucis uideas.
Sicut. n. esurire, & sitire, & fatigari non e-
rant ꝓpria deitatis, sed corporales passio
nes, ita quod dr̃, Vt quid dereliquisti me?
corporalis uocis erat proprium; quia solet
scd̃m naturã corpus nullatenus uelle à si-
bi cõiuncta uita fraudari. Licet. n. ipse Sal
uator dicebat hoc, sed proprie ostendebat
corporis fragilitatem. vt homo ergo loqui
tur in eos circunferens motus, q in pericu
lis positi à dño deseri nos putemus. Theo.
Vel hoc loquitur homo crucifixus Deo ꝓ
me: nos. n. homines sumus derelicti, ipse
nunquam à patre derelictus fuit. Audi. n.
qui dicit, Non sum solus, sed quia pater
mecum est. Etsi ẽt hoc pro Iudæis dixerit,
quasi & ipse secundum carnem Iudęus exi
stens: ac si diceret, Vt quid Hebraicum po
pulum dereliquisti, ut tuum crucifigerent
filium? Sicut. n. aliquando consueuimus di
cere, Deus induit me. i. meam naturam s.
humanam: sic & hic dereliquisti me, opor
tet intelligere humanam naturam, uel Iu
Milites qui fuerunt. daicum populum. Sequitur: Et qui. de cir.
au. di. Ecce He. uo. Beda. Sed hos arbitror
milites fuisse Romanos, non intelligentes
sermonis Hebraici proprietatem, sed ex
eo q dixit Eloi, putantes ab eo Eliam uo-
catum. Si autem Iudæos qui hoc dixerunt
intelligere uolueris, hoc faciunt, ut eum
imbecillitatis infament, q Eliæ auxilium
deprecetur. Sequitur: Currens autem u-
nus & implens spõ. ace. Quam ob causam
domino acetum sit potui datum, Ioannes
plenius ostendit, dicens, q Iesus ut con-
summarentur scripturę dixit, Sitio. Illi au
tem spongiam plenam aceto obtulerunt
ori eius. Hie. Innuit autem hic Iudæorum
similitudinem, spongiam. s. cannam infir-
mam, aridam, ignibus aptam; implet ace-
to, hoc est malitia & dolo. Augu. de con.
euan. De Elia uero non ipsum qui obtulit
spongiam cum aceto, sed cæteros dixisse
Matthæus narrauit, unde intelligimus &
illum, & cæteros hoc dixisse. Hie. Infirma
ta autẽ carne uox inualuit diuina, quæ di
cit: Aperite mihi portas iustitiæ. unde se-
quitur: Iesus autem emis. uo. ma. expi. Cũ *Vox diuina inualuit.*
ima uoce, siue sine uoce nos morimur, qui
de terra sumus. Ille uero cum exaltata uo
ce expirauit, qui de cœlo descẽdit. Theo.
Et qui morti dominatur & præcepit, sicut
dominus potestatiue expirat. Qualis autẽ
hæc uox fuerit Lucas declarat. Pater (in-
quit) in manus tuas commendo spiritum
meum. Etenim Christus ex tunc per hoc
nobis uoluit declarare, q sanctorum ani-
mæ in manus Dei ascendunt. Nã prius ab
inferis omnium animę tenebantur, donec
uenit qui prædicauit captiuis remissionẽ.

Et uelũ templi scissum est in duo, à summo usq;
deorsum. Videns autem Centurio qui ex aduerso
stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere hic ho
mo filius Dei erat. Erãt autem & mulieres de lon
ge aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene,
& Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Sa
lome, & cum esset in Galilæa, sequebantur eum
& ministrabant ei, et aliæ multæ quæ simul cum
eo ascenderant Hierosolymam.

Glo. Postquã narrauit Euangelista pas-
sionem & mortem Christi, nunc prosequi
tur de his quæ post mortẽ domini contigẽ

runt

runt.unde dicitur;Et ue.templi. &c.Hier. Velum templi ſcinditur,ideſt cęlum aperitur. Theo.Sciſſum eſt etiam uelum innuēte Deo, ꝙ Spiritus ſancti gratia a tēplo recedit & ſcinditur ut ſancta ſanctorum ab omnibus uidenda eſſent,& ꝙ templum lugebit in Iudæis cum calamitates deplorabunt & ueſtimenta ſcindēt. Hoc etiam & templum animatum.ſ.corpus Chriſti oſtēdit,in cuius paſſione ueſtimētum eius laceratum eſt.ſ.caro & aliud etiam ſignificat. Caro namq; uelum eſt noſtri templi.ſ.mētis noſtræ. Virtus autem carnis ſciſſa eſt in Chriſti paſſionibus à ſummo uſque deorſum.ſ.ab Adā uſq; ad ultimos homines. Nā & Adā effectus eſt ſaluus per paſſionē Chriſti,& eius caro nō manet ſub maledicto,neque digna eſt corruptione,ſed omnes in corruptione honorati ſumus. Vidēs autem Centurio. Centurio dicitur qui cētum militibus præeſt. Videns autem ꝙ ita poteſtatiuè & dominabiliter expiraſſet, miratus eſt & confeſſus eſt. Bed. Manifeſta autem cauſa miraculi Cēturionis exponitur, ꝙ uidens dominum ſic expiraſſe. i.ſpiritum emiſiſſe dixerit: Ve.ho.hic fi.Dei erat. Nullus.n.habet poteſtatem mittendi ſpiritum,niſi qui animarū cōditor eſt. Augu.4.de Tri. Et hoc maxime miratus eſt ꝙ poſt illā uocem in qua figuram peccati noſtri ædidit continuo tradidit ſpiritum. Demonſtrauit enim ſpiritus mediatoris ꝙ nulla pœna peccati uſque ad mortem carnis eius acceſſerit, qa nō eum deſeruit inuitus,ſed quomodo uoluit, qppe Dei uerbo ad unitatem perſonæ coniunctus. Hie. Nouiſſimi autem nūc primi efficiūtur. Gētilis confitetur populus, Iudæa cœcata negat, ne fiat eis error peior priore. The. Et hic ordo conuertitur dum Iudæi occidunt & Gentilis confitetur,& Diſcipuli fugiūt, & mulieres expectant. Sequitur.n. Erant autē & mulieres &c. Salome dicta eſt mater filiorum Zebedæi. Orig. Opinatus autem ſum hoc uidens apud Matthæum & Marcū hic tres præcipuas mulieres nominatas,& duas quidem uterque Euangeliſta exponit, Mariam Magd. & Mariam Iac. Tertia autem à Matthæo dicit mater filiorum Zebedæi, à Marco autē tertia illa Salome appellatur. Bed. Iacobum autem minorem dicit Iacobum Alphei, quia & frater dñi dicebatur, eò ꝙ eſſet filius Mariæ materteræ dñi, cuius meminit Ioannes, dicens: Stabant iuxta crucē Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophe,& Maria Mag. Mariā aūt Cleophe uī eam dicere à patre ſiue cognatione. Vocabaī aūt minor Iacobus ad diſtinctionē maioris Iacobi, uidelicet filii Zebedæi, qui inter primos Apoſtolos uocatus eſt à domino. Conſuetudinis autem Iudaicæ fuit, nec inducebatur in culpā more gentis antiquæ, ut mulieres de ſua ſubſtantia uictum atq; ueſtitum præceptoribus miniſtrarent. uñ ſequitur: Et cum eſſet in Galilæa &c. Miniſtrabant dño quidem de ſubſtantia ſua, ut meteret earū carnalia, cuius illę metebāt ſpiritualia. & ut typum oſtenderet magiſtrorum, ꝙ uictu atque ueſtitu ex Diſcipulis deberent eſſe contenti. Sed uideamus quales comites habuerint. Sequitur.n. Et aliæ mul. quæ ſimul cum eo aſcen. Hieroſ. Hier. Sicut non excludiī muliebris ſexus à ſalute per Mariam uirginem, ita non repellitur à miſterii crucis ſcientia,& reſurrectionis per uiduam, Magdalenam Mariā, & cæteras matres.

Veli ſciſſura quid ſignificet.

Ordo cōuerſus.

Et cum iam ſero eſſet factum,(quia erat paraſceue quod eſt ante ſabbatum) uenit Ioſeph ab Arimathea nobilis decurio, qui & ipſe erat expectans regnum Dei. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu. Pilatus autem mirabatur ſi iā obiiſſet. Et accerſito Centurione, interrogauit eum, ſi iam mortuus eſſet. Et cum cognouiſſet à Centurione, donauit corpus Ioſeph. Ioſeph autem mercatus ſyndonem, & deponens eum inuoluit in ſyndone, & poſuit eum in monumento quod erat exciſum in petra, & aduoluit lapidem ad hoſtium monumenti. Maria autem Magdalene, & Maria Ioſeph aſpiciebant ubi poneretur.

Glo. Poſt paſſionem & mortem Chriſti euangeliſta ſepulturā eius enarrat dicens: Et cum iam &c. Bed. Paraſceue græcè, latinè præparatio dr, quo nomine Iudæi qui inter græcos morabantur ſextam ſabbati appellabant, eo ꝙ in illo ea quæ requiei ſabbati neceſſaria eſſent, ꝑparare ſolerent. Quia ergo ſexta die homo factus eſt, ſeptima autem die cōditor ab omni opere ſuo requieuit, recte Saluator ſexta die crucifixus humanæ reſtaurationis impleuit arcanum. Sabbato autē in ſepulchro quieſcēs, reſurrectionis, q̄ octaua die uentura erat, expecta-

Paraſceue interpretatio.

malleatoris, qui domat ferreæ gẽtes, ut re
gat eas in uirga ferrea, & petit ſacrificium
quod donatur pœnitẽtibus in fine uiaticũ,
& corde mũdo, & peccatis mortuo inoluit
munimine fidei ſtabilitũ operculo ſpei per
opera charitatis concludit. Finis enim præ
cepti eſt charitas, aſpicientibus à lõge ele
ctis qui ſunt ſtellæ maris, quoniam (ſi fie-
ri poteſt) ſcandalizabantur etiam electi.

CAPVT XVI.

*ET cum tranſiſſet ſabbatum,
Maria Magdalene, et Ma
ria Iacobi, & Salome eme-
runt aromata ut uenientes
ungerent Ieſum. Et ualde
mane una ſabbatorũ, ueniũt
ad monumentum orto iam
ſole. Et dicebant adinuicem Quis reuoluet nobis la
pidem ab oſtio monumẽti? Et reſpicientes, uiderũt
reuolutum lapidem. Erat quippe magnus ualde.
Et introeuntes in monumentum, uiderũt iuuenẽ
ſedentem in dextris coopertum ſtola candida, &
obſtupuerunt. Qui dicit illis, Nolite expaueſcere;*
Sabbati gaudiũ. *Ieſum quæritis Nazarenum, crucifixum, ſurrexit,
non eſt hic Ecce locus ubi poſuerunt eum. Sed ite,
dicite Diſcipulis eius, & Petro, quia præcedet uos
in Galilæam, ibi eum uidebitis ſicut dixit uobis.
At illæ exeuntes fugierunt de monumento; Inuaſe-
rat enim eas tremor & pauor, et nemini quicquã
dixerunt. Timebant enim.*

Hier. Poſt ſabbati triſtitiam fœlix irra
diat dies, quæ primatum in diebus tenet,
luce prima in eo luceſcente, & dño in eo
cum triumpho reſurgente. unde dr: Et cũ
tran. ſab Maria Mag. &c. Gl. Religioſæ. n.
mulieres ſepulto dño cum licuit operari,
id eſt uſque ad ſolis occaſum unguenta pa
rauerunt, ut Lucas dicit. Et quia præ an-
guſtia temporis non poterãt explere, mox
tranſacto ſabbato, id eſt occidente ſole, ut
operandi licẽtia redit, feſtinauerunt eme
re aromata, ſicut Marcus dicit, ut uenien-
tes mane ungerent corpus Ieſu, neque ue
ſpere ſabbati præoccupãte iam noctis arti
culo, monumentum adire ualuerunt. unde
ſequitur; Et ualde mane una ſabbatorum
&c. Seue. Mulieres hoc loco fœminea de
uotione diſcurrunt, quæ nõ ut uiuẽti fidẽ,
ſed ut mortuo unguẽta deferunt ad ſepul
chrum; & ut ſepulto parant mœroris obſe
quia, non ut reſurgenti præparant diuino-
rum gaudia triumphorum. Theo. Non. n. Vnctio corporis unde.
magnitudinem atque dignitatem diuini-
tatis Chriſti ſapiunt. Venerunt autem iux
ta conſuetudinem Iudæorum, ungere cor
pus Ieſu, ut ſcilicet maneret odoriferũ, &
ne humiditate ſcaturiret; nã aromata uir
tutẽ habẽt deſiccatiuã, humiditatẽ corpo
ris abſorbentia, unde incorruptum corpus
conſeruant. Greg. in ho. Nos autem in eũ
qui eſt mortuus credentes, ſi odore uirtu-
tum refecti cum opinione bonorum ope-
rum dominum quærimus, ad monumen-
tum illius cum aromatibus uenimus. Seq
tur, Et ualde mane una ſabbatorũ, ueniunt
ad &c. Aug. de con. euan. Quòd Lucas di-
cit ualde diluculo, & Ioannes mane, cum
adhuc tenebræ eſſent, hoc intelligitur.
Marcus dicere, ualde mane orto iam ſole;
id eſt cum cœlum ab orientis parte albe-
ſceret, quod fit utique ſolis orientis uici-
nitatis. Eius enim eſt ille fulgor, qui no-
mine auroræ appellari ſolet, ideo non re-
pugnat ei qui ait, Cum adhuc tenebræ eſ-
ſent. Die quippe ſurgẽte, aliquæ reliquiæ
tenebrarum tanto minus ſunt, quanto ma
gis oritur lux; nec accipiendũ eſt quod ait; Conſenſus euãgelicus.
Valde mane orto iam ſole, tanquam ſol ip
ſe iã uideretur ſuper terram, ſed de pro-
ximo aduenienté in has partes ſole, id eſt
ortu ſuo iã cęlum illuminare incipiente.
Hier. Valde ergo mane dicit, quod alius
Euãgeliſta dicit diluculo. Diluculum aũt
eſt inter tenebras noctis, & diei claritatẽ,
in qua ſalus humani generis prouenit, fœ
lici uicinitate in eccleſiam declarãda mo
re ſolis, qui proxima luce conſurgens, ro-
ſeam præmittit auroram, ut gratiam præ-
clari ſplẽdoris præparatis oculis poſſit in
tueri, quando tempus dominicæ reſurre-
ctionis illuxit, ut tunc laudes Chriſti tota
caneret ſecundum exemplum fœminarũ
eccleſia, quando genus humanum exẽplo
ſuæ reſurrectionis animauit, quando uitã
præſtitit, & lumẽ credulitatis infudit. Be-
da. Sicut autem q; ualde mane mulie-
res uenerunt ad monumentũ, iuxta hiſto-
riam, magnus feruor charitatis oſtendi-
tur, ita iuxta intellectum myſticum nobis
datur exemplum, ut illuminata facie di-
ſcuſſiſque uitiorum tenebris, odorem bo-
norum operum domino, & orationum
ſuauitatem

ſuauitatem ſtudeamus offerre. Theo. Dicit auté, una ſab. ideſt prima dierum hebdomadæ. Sabbata nanque dies hebdomadæ nuncupantur; una uero dicitur prima. Beda. Vel prima ſabbatorũ, prima dies eſt à die ſabbatorum. i. requietionũ q̃ in ſabbatis cuſtodiebantur. ſequitur; Et dic. adin. Quis reuoluet &c. Seue. Obſcuratũ erat ueſtrũ pectus, oculi clauſi, & ideo patefacti ſepulchri gloriam prius non uidebatis. ſequitur. n. Et reſ. ui. reuol. la. Bed. Quomodo lapis per Angelum reuolutus ſit, Matthæus ſufficienter exponit. Hæc reuolutio lapidis myſticè reſerationem ſacramentorum Chriſti, quæ uelamine literæ legalis tenebantur, inſinuat; lex enim lapide ſcripta eſt. ſequit; Erat quippe magnus ualde. Seue. Et plus iã magnus merito, quã forma, quo Creatoris mũdi corpus & claudere & operire ſufficit. Greg. mulieres autem Angelos uidẽt, quæ cum aromatibus uenerunt, quia illæ mentes ſupernos ciues aſpiciunt, quæ cum uirtutibus ad ſancta deſideria ueniunt. unde ſequitur; Et introi. in monumentum &c. Theo. Si Matthæus dicit Angelum ſedere ſuper lapidẽ, Marcus uero ꝙ mulieres introeuntes monumentum uiderunt ſedentem iuuenem, nõ mireris nam quem uiderunt prius ſedentem ipſum etiam intus in monuméto poſt modũ uiderunt. Aug. de con. euan. Aut intelligamus Matthæum tacuiſſe de illo Angelo quem intrantes uiderunt, Marcũ uero de illo quem foris ſuper lapidem ſedentem uiderũt, ut duos uiderint, & a duobus ſigillatim audierint quæ dixerunt Angeli de Ieſu, aut certe intrantes in monumentum, in aliqua ſepta macerie debemus accipere, qua cõmunitũ locũ tunc fuiſſe credibile eſt in aliquo ſpatio ante petrã, qua exciſa locus factus fuerat ſepulturæ, ut ipſum uiderint in eodem ſpatio ſedẽtem à dextris quem dicit Mathæus ſedentem ſuper lapidem. Theoph. Quidam autem dicunt quod aliæ fuerũt mulieres, quæ dicũtur à Mattheo, aliæ quæ à Marco; ſed Maria Magd. ſequebatur omnes feruidã feſtinationem habens & ardentem affectũ. Seueri. Introierunt ergo mulieres ad ſepulchrum, ut conſepultæ Chriſto, Chriſto cõſurgerent de ſepulchro; uident iuuenẽ, ut cernerẽt noſtrę reſurrectionis ętatẽ, quia neſcit reſurrectio ſenectutẽ, & ubi naſci, moriq; neſcit, ibi ætas nec admittit detrimẽta, nec indiget incrementis. unde iuuenem, nõ ſenem, non infantem, ſed iocundam ætatem viderunt. Bed. Viderunt autẽ iuuenem ſedentem in dextris, ideſt ad meridianam partem loci illius ubi poſitum erat. Corpus enim quod ſupinum iacẽs, caput habebat ad occaſum, dextram neceſſe erat habere ad auſtrum. Gre. in ho. Quid autẽ per ſiniſtram, niſi vita præſens? Quid vero per dextrã, niſi vita perpetua deſignatur? Quia igitur Redemptor noſter iã præſentis vitæ corruptionem tranſierat, recte Angelus, qui nuntiare perẽnem eius vitã venerat, in dextera ſedebat. Seue. Vident ẽt iuuenem ſedentem à dextris, quia reſurrectio nil recipit ſiniſtrum. Vident etiã coopertum ſtola candida. Stola iſta nõ eſt ex mortali vellere, ſed ex uirtute vitali, ſplendens cęleſti lumine, nõ colore terreno, dicẽte propheta. Amictus lumine ſicut ueſtimẽto, & de iuſtis, Tunc iuſti fulgebũt ſicut ſol. Greg. in ho. Vel ſtola candida coopertus apparuit, quia feſtiuitatis noſtræ gaudia nũtiauit. cãdor etenim ueſtis ſplendorem noſtræ denuntiat ſolẽnitatis. Hier. Veſtis ẽt candida, uera lætitia eſt, hoſte depulſo, regnoq; adepto, rege pacis quęſito, & inuento & nunquam dimiſſo. Hoc igitur innuens, formam reſurrectionis timentib. mortẽ oſtendit. Quòd aũt obſtupuerũt, id eſt quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominibus aſcendit, quæ ꝑparauit Deus diligẽtib. ſe. Sequitur: Qui dicit illis &c. Greg. in ho. Ac ſi dicant: Paueant illi qui non amant aduentum ſupernorum ciuium, ꝑtimeſcãt qui carnalibus deſideriis preſſi, ad eorum ſocietatem pertingere ſe poſſe diſperant. vos autem cur ꝑtimeſcitis, qui ueſtros conciues videtis? Hier. Non. n. eſt timor in charitate. Quid expaueſceret, quæ inuenerũt quem quæſierunt? Greg. in home. Sed iam quid Angelus ſubiungit, audiamus: Ieſum quæritis Nazarenum. Ieſus latino eloquio ſalutaris, ideſt Saluator interpretatur. at uero tunc multi Ieſus dici poterant, nec tamen ſubſtãtialiter, ſed nuncupatiue, ideo & locus ſubiũgitur, ut de quo Ieſu dictũ ſit manifeſtetur, Nazarenum. Et cauſam ꝑrinus ſubdit, Crucifixum. Theo. Non enim eru-beſcit

Supple tur hiſto ria.

Mulierum devotio.

Anagoge reſurre- ctionis.

beſcit crucem; in hac nanq; ſalus hominũ eſt, & beatorum principium. Hier. Radix autẽ amara crucis euanuit. Flos uitæ cum fructibus erupit. i. qui iacuit morte, ſurrexit in gloria. unde addit: ſurrexit, non eſt hic. Greg. in ho. Non eſt hic, dr̃ per præſentiam carnis, qui tñ nuſquã deerat per præſentiã maieſtatis. Theo. Et q. d. Vultis certificari de eius reſurrectione? ſubdit: Ecce locus ubi poſuerunt eum. Propter hoc. n. & reuoluerat lapidem, ut locum oſtenderet. Hier. Oſtenditur autem immortalitas mortalibus ad gratiarum actionem debitã, ut intelligamus quid fuerimus, & ſciamus quid futuri erimus. Sequitur: Sed ite, & dicite, &c. Mulieribus dicitur, ut enuncient Apoſtolis, quia per mulierem mors annunciata eſt, per mulierem uita reſurgens. Dicit aũt ſpecialiter: Et Petro, quia ſe indignum iudicauit diſcipulatu, cũ ter negauit magiſtrum. ſed peccata præterita non nocent, quando non placent. Greg. in ho. Si autẽ hunc Angelus non nominatim exprimeret qui magiſtrum negauerat, uenire inter diſcipulos nõ auderet; uocatur ergo ex nomine, ne deſperaret ex negatione. Aug. de con. euan. Quòd autem dicit, Præcedet uos, &c. Videtur hoc ſonare ꝙ Ieſus nõ fuit demonſtraturus ſe diſcipulis poſt reſurrectionẽ in niſi Galilęa; quã demonſtrationem nunc ipſe Marcus commemorauit. Quòd. n. dixit, mane prima ſabbati apparuit Marię Mag. poſt hæc duobus euntibus in uillam, factum eſt in Hieruſalem ipſo die reſurrectionis: deinde uenit ad ultimam manifeſtationem, quam factã ſcimus in monte oliueti non longe à Hieruſalem. Nunquam igitur commemorat Marcus impletũ quod ab Angelo prænunciatum eſſe teſtatur. Matthæus uero nullum alium locum omnino commemorat, ubi diſcipuli poſtquã ſurrexit uiderint dominum, niſi in Galilæa, ſecundum Angeli prædicationem. Sed cum nõ ſit expreſſum quando id futurum eſſet, utrum primum, antequam alibi ab eis uiſus eſſet: idque ipſum quòd diſcipulos Matthæus dicit eſſe in Galilęam in montem, nõ exprimit diẽ, nec narrandi ordinẽ, non aduerſatur quidem Matthæus narrationibus cæterorum, ſed dat eis intelligendi atque accipiendi locum. Veruntamen quòd dominus non ibi primum ſe demonſtraturus erat, ſed in Galilæa, ubi poſtea uiſus eſt, ſe uidendum mãdauit, quemuis fidelem facit intentum ad quærendum in quo myſterio dictum intelligatur. Greg. in ho. Galilæa nanque transmigratio interpretatur: iam quippe redemptor noſter à paſſione ad reſurrectionem, à morte ad uitam transmigrauerat, & nos reſurrectionis eius gloriã poſt læti uidebimus, ſi à uitiis ad uirtutum celſitudinem transmigramus. Qui ergo in ſepulchro nunciatur, in transmigratione oſtenditur: quia is qui in mortificatione carnis agnoſcitur, in transmigratione mentis uidetur. Hie. Breuis ergo ſententia in ſyllabis, ſed ingens in quantitate promiſſio. Ibi eſt gaudij noſtri fons, & ſalutis æternæ origo præparata. Ibi congregantur diſperſiones, & ſanantur contriti corde. Ibi inquit eum uidebitis, ſed non ſicut uidiſtis. Aug. de con. euan. Significatur etiã quòd gratia Chriſti de populo Iſrael erat transmigratura ad Gentes, à quibus Apoſtoli nullo modo prædicãtes ſuſciperentur, niſi eis uiam dominus in eorum cordibus præueniens præparaſſet, & hoc eſt, Præcedã nos in Gal. ibi eum. uid. ideſt ibi membra eius inuenietis. Sequit: At illæ exeuntes fugerunt de monumento. Inuaſerat. n. eas tremor & pauor. Theo. Ideſt ſtupor ꝑpter viſionem Angeli & admirationem reſurrectionis. Seuer. Angelus quidẽ ſedet in monumento, de monumento fugiunt mulieres: q̃a ille de cœleſti ſubſtantia confidit, turbantur iſtæ de cõditione terrena. Sepulchrum, qui mori non poteſt, timere neſcit: mulieres autem & de præſenti facto tremunt, & ſepulchrum ut mortales adhuc mortaliter expaueſcunt. Hier. Hoc etiam dicitur de futura uita, in qua fugiet dolor & gemitus. Imitantur. n. mulieres ante reſurrectionem omnia quæ faciunt poſt reſurrectionem, fugientes mortem & pauorem. Sequitur: Et ne. quic. dix. time. enim. Theo. Aut propter Iudæos, aut timore uiſionis detentæ tacebant hoc quod audierant. Aug. de con. euang. Quæri autem poteſt quemadmodum hoc dicat Marcus, cum dicat Matthęus, Et exierunt cito de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nunciare diſcipulis eius. niſi intelligamus ipſorum angelorum nemini

Mulieres nunciæ reſurrectionis.

Appari tiones Chriſti

Anagogæ pulchræ.

Conſenſus euãgelicus.

dicanda monſtratur; ſequitur: Et illi euntes nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt, quod Marcus dicit: Nunciauerunt cæteris nec illis crediderunt: cum Lucas dicat ꝙ iam inde loquebantur uere reſurrexiſſe dñm, & Simoni apparuiſſe; quid intelligendum eſt niſi aliquos ibi fuiſſe qui nollent credere? Theo. Nõ n. de 11 Apoſtolis hoc dicit, ſed de quibuſdam alijs, quos cæteros nominat. Hie. Myſtice autẽ intelligitur ꝙ fides hic laborat agens actiuam uitã, illic contemplatiua ſecura uiſione regnat. Hic per ſpeculum contuemur imaginem, illic facie ad faciem uidebimus ueritatem, unde ambulantibus, id eſt laborantibus oſtenſus eſt in alia effigie, & nunciantibus non eſt creditum, dũ ſicut Moyſe. uiderunt quod non ſufficiebat eis, qui dicit, Oſtende mihi temetipſum. Oblitus. n. carnis ſuæ poſtulat in uita iſta quod ſperamus in futura.

Nouiſſime autem recumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit incredulitatẽ eorum, & duritiam cordis, quia is qui uiderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis Euntes in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur; In nomine meo dæmonia eĩcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit Super ægros manus imponẽt, & bene habebunt.

Glo. Completurus Euangelicam narrationem Marcus, nouiſſimam apparitionẽ, qua Chriſtus poſt reſurrectionem Diſcipulis apparuit, cõmemorat. dicens; Nouiſſime autem &c. Greg. in ho. Notandum autẽ quid Lucas in Actibus referat, dicẽs; Conueſcens præcepit eis ab Hieroſolymis ne diſcederent, & poſt pauca, Videntibus illis eleuatus eſt. Comedit. n & aſcendit, ut uidelicet per effectum comeſtionis ueritas pateſceret carnis, unde & hic dicitur ꝙ recumbentibus illis nouiſſime apparuit. Hieronym. Apparuit autem undecim ſimul congregatis, ut omnes teſtes ſint & enarrent omnibus quod cõiter uiderunt & audierunt. Sequitur Et exprobrauit incredulitatem eorũ & duritiam cordis eorum, quia his qui uiderant eum reſurrexiſſe non crediderunt: Aug. de concor. euan.

Signa duplicis naturæ Chriſti.

Quo autem nouiſſime hoc factum eſt? Nouiſſimum quippe illud eſt, ꝙ eũ in terra Apoſtoli uiderunt, quod factum eſt 40. die poſt reſurrectionem eius. Nunquid nam tunc exprobraturus erat, ꝙ non crediſſent eis qui eum uiderant reſurrexiſſe, quando iam & ipſi poſt reſurrectionem toties eum uiderant? Reſtat igitur ut intelligamus nunc Marcum breuiter cõmemorare uoluiſſe, & iã dixiſſe, Nouiſſime, quia ipſo die hoc nouiſſimum fuit iam incipiente nocturno tempore, poſteaquam Diſcipuli de caſtello redierunt in Hieruſalem, & inuenerunt, ſicut dicit Lucas 11. & qui cum illis erant colloquentes de reſurrectione dñi. Sed erant ibi utique non credentes. His ergo (ſicut Marcus dicit) diſcumbẽtibus, & adhuc inde (ſicut dicit) loquentibus, ſtetit in medio eorum dominus, & ait illis. Pax uobis, ſicut Lucas & Ioannes dicunt. Verbis itaque domini quę tunc eum locutum eſſe Diſcipulis Lucas Ioannesq; dixerunt, interponitur & illa exprobratio de qua Marcus hic dicit: Sed hic rurſus mouet quomodo diſcumbentibus 11. dicit apparuiſſe Marcus, ſi illud tẽpus eſt diei dñici iam noctis initio? cum aperte Ioannes dicat non cum eis fuiſſe Thomã, quem credimus exijſſe inde antequam dñs ad eos intraret poſteaquam illi duo redeuntes de caſtello cum ipſis 11. collocuti ſunt, ſicut apud Lucam inuenit. Sed Lucas in ſua narratione dat locum, quo poſſit intelligi, dum hæc loquerentur prius inde exijſſe Thomam, & poſtea dominum intraſſe. Marcus autem qui dicit; Nouiſſime diſcumbentibus illis 11. apparuit; etiam Thomam illic fuiſſe cogit fateri: niſi fortè quamuis uno abſente, 11. tamẽ uoluit appellare, quia eadem tunc Apoſtolica ſocietas hoc numero nuncupatur antequam Mathias in locum Iudæ ſubrogaretur. Aut ſi hoc durum eſt accipere, illud accipiamus, poſt multas demonſtrationes eius eum nouiſſime recumbentib. undecim apparuiſſe, id eſt ipſo 40. die. Et quoniam iam erat ab eis aſcenſurus in cęlum, hoc eis illo die magis exprobrari uoluiſſe, quia his qui uiderant eum reſurrexiſſe non crediderant, antequam ipſi eum uiderent, cum utique poſt aſcenſionẽ ſuã prædicantibus euangelium ét gentes. quę

nõ uiderunt, fuerant credituræ, poſt illam
quippe exprobrationẽ ait idem Marcus &
dixit eis, Euntes in mundũ uniuerſum. Et
infra Qui uero nõ crediderit, cõdemnabi
tur. Hoc ergo prædicaturi, nõne ipſi primi
tus fuerant obiurgandi, qui antequã domi
num uidiſſent, non crediderunt eis, quib.
prius apparuiſſet. Gre. in ho. Iccirco etiã
tunc dñs Diſcipulos increpauit cũ corpo
raliter reliquit, ut uerba quæ recedens di
ceret, in corde audientium arctius impreſ
ſa remanerent. Hic. Exprobrat autem in-
credulitatem, ut ſuccedat credulitas. Ex-
probrat duritiam cordis lapidei, ut ſucce
dat eos carneum charitate plenum Greg.
in ho. Increpata igitur eorum duritia, qd
admonendo dicat audiamus. Sequitur. n.
Euntes in mundum uniuerſum prædica-
te euangelium omni creaturæ: Omnis cre
Homo omnis creatura. aturæ nomine ſignatur homo. Omnis n.
creaturæ aliquid habet homo, habet nan
que cõe eſſe cum lapidibus, uiuere cum ar
boribus, ſentire cum animalibus, intelli-
gere cum angelis. Omni. n. creaturæ præ-
dicatur, quia illa uidelicet docetur, pro-
pter quem in terra cuncta creata ſunt, & à
quo omnia per quandam ſimilitudinẽ alia
non ſunt. Poteſt ẽt omnis creaturæ nomi
ne omnis natio gentium deſignari. ante
. n. dictum fuerat; in uiam Gẽtium ne abie
ritis. nunc ãt dr̃: Prædicate Euangelium
omni creaturæ. ut. ſ. prius à Iudæa Apoſto
lorum repulſa prædicatio, tunc nobis in a
diutorium fieret, cum hanc illa ad damna
tionis ſuæ teſtimoniũ ſuperbe repuliſſet.
Theo. Vel omni creaturæ. i. credenti & nõ
credenti. Sequitur: Qui credi. &c. Non. ñ.
ſufficit credere. nam qui credit & nondũ
eſt baptizatus, ſed cathecuminus, nondũ
eſt perfecte ſalutem adeptus. Greg. in ho.
Fortaſſe autem unuſquiſque apud ſemet-
ipſum dicat, Ego iam credidi, ſaluus ero.
uerum dicit, ſi fidem operibus teneat Ve
ra etenim fides eſt, quæ in hoc quod uer-
bis dicit, operibus non contradicit. Sequi
tur: Qui. ue non credi. cond. Beda. Quid
adhuc hic dicemus de paruulis, qui per æ
tatem adhuc credere non ualent? nam de
maioribus nulla quæſtio eſt. In eccleſia. n.
Saluatoris per alios paruuli credunt, ſicut
ex aliis ea quæ illis in baptiſmo peccata re
mittuntur pertraxerunt. Sequitur: Sig. au.
eos qui cre. hæc ſequentur, In no. meo. de-
eii. &c. Theo. Hoc eſt, diſpergent intelle
ctuales, ſicut illud. Calcabitis ſuper ſerpẽ
tes & ſcorpiones; intellectualiter intelli-
gitur: Poteſt ãt intelligi de ſenſibilib. ſer
pentibus, ſicut ẽt Paulus a uipera nullum
habuit nocumentum. Sequitur; Et ſi mort.
quid bib. non eis no. Multa talia facta in
hiſtoriis legimus. Multos nanq; uenena bi
bita Chriſti munita ſignaculo lædere non
ualebant. Sequitur: Su. æg. ma. im. &c. Gre
go. in ho. Nunquid ãt quia iſta ſigna non
facimus, minime credimus? Sed hæc ne-
ceſſaria in exordio eccleſiæ fuerunt. ut. ñ.
fides creſceret credentium, miraculis fuit
nutrienda. quia & nos cum arbuſta planta
mus, tandiu eis aquã fundimus, quouſque
ea in terra conualuiſſe uideamus, & ſi ſe-
mel radicẽ fixerint, à rigando ceſſamus.
Habemus de his ſignis atque uirtutibus, q̃
adhuc ſub tilius conſiderare debeamus. Sã
cta quippe eccleſia quotidie ſpiritualiter
facit, quod tunc per Apoſtolos corporali
ter faciebat. Nã ſacerdotes eius cum per e
xorciſmi gratiã manum credentibus impo
nunt, habitare malignos ſpiritus in eorum
mẽtibus cõtradicũt, qd aliud faciũt, niſi dę
monia eiiciunt? Et fideles quiq; qui iã ſe-
cularia uerba derelinquunt, ſancta ãt my-
ſteria inſonant, linguis loquunt̃ nouis, qui
dũ bonis ſuis exhortationibus malitiam *Signa mystica dantur.*
de alienis cordibus auferunt, ſerpẽtes tol
lunt, & dũ peſtiferas ſuaſiones audiũt, ſed
tñ ad operationẽ prauam minime pertra-
hunt, mortiferũ eſt q̧ bibunt, ſed non eis
nocebit: qui quoties proximos ſuos in bo-
no opere infirmari cõſpiciunt, dũ exẽplo
ſuæ operationis illorũ uitam roborant, ſu
per ægros manus imponunt, ut bene ha-
beant. Quæ nimirũ miracula tanto maio
ra ſunt, quanto ſpiritalia, & quanto per
hæc non corpora, ſed animæ ſuſcitantur.

Et dominus quidẽ Ieſus poſtquã locutus eſt eis aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei. Illi ãt profecti, prædicauerunt ubiq; domino coope rante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

Hic. Dñs Ieſus qui de cœlo deſcende-
rat ad liberandam infirmitatis noſtræ na-
turam; ipſe ẽt ſuper cœlos aſcendit. unde:
Et dominus quidem &c. Aug. de cõ. euan.
In quo ſatis uidetur oſtẽdere nouiſſimum
cũ illis in terra præmiſſum habuiſſe ſermo

nem

nem, quanuis non omnimodo ad id coar-
ctari uideatur. nõ enim ait: Poſtquam hæc
locutus eſt eis. unde admittit ſi neceſſitas
cogeret, non illam fuiſſe locutionem, ſed
ad omnia quæ cũ eis omnibus illis diebus
locutus eſt, poſſe pertinere quod dictũ eſt.
Poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in
cęlum. Sed quia ea quæ ſupra diximus ma
Conſenſus Euãgelicus. gis ſuadent nouiſſimum diem fuiſſe, ideo
poſt præmiſſam locutionem quã Marcus
commemorauit, adiunctis etiam illis uer
bis quæ commemorantur in Actibus Apo
ſtolorum, credendum eſt aſſumptum eſſe
dominum in cœlum. Grc. in ho. In ueteri
teſtamẽto cognouimus quòd Helias ſit ra
ptus in cœlum. Sed aliud eſt cœlum æthe
reum, aliud cœlum aereum. Cœlum quip
pe aereum terræ eſt proximum. In cœlum
itaque aereum Helias ſubleuatus eſt, ut in
ſecreta quadam regione terræ repente du
ceretur, ubi in magna iã carnis & ſpiritus
quiete uiueret, quoaduſq; ad finem mun
di redeat, & mortis debitũ ſoluat. Notan-
dum quoq; eſt q. Helias in curru legitur
aſcendiſſe, ut uidelicet aperte illis demon
ſtraretur, quia homo purus adiutorio indi
Aſcẽſio Chriſti diuina. gebat alieno. Redemptor autẽ noſter non
curru, non Angelis ſubleuatus legitur. q.a
qui fecerat omnia, ſuper omnia ſua uirtu-
te ferebatur. Conſiderandum uero nobis
eſt quod Marcus ſubdit; Et ſedet à dextris
Dei, cum Stephanus dicat, Video cœlos
apertos, & filiũ hominis ſtantem à dextris
Dei. ſed ſedere iudicantis eſt, ſtare uero
pugnantis uel adiuuantis. Stephanus ergo
in laboris certamine poſitus ſtãtem uidit,
quem adiutorem habuit, ſed hunc poſt aſ
ſumptionẽ Marcus ſedere deſcribit, quia
poſt aſſumptionis ſuæ gloriam iudex in fi
ne uidebitur. Aug. de ſymbolo. Seſſionem
igitur iſtam nõ accipiamus, quaſi ſit in hu
manis membris poſitus, tanquam pater ſe
deat in ſiniſtra, & filius ſedeat à dextris,
ſed ipſam dexteram, intelligimus poteſta
tem, quam accepit ille homo à Deo, ut ue
niat iudicaturus, qui primo uenerat iudi-
candus. Sedere enim, habitare intelligi-
tur quomodo dicimus de quocunq; homi
ne, In illa patria ſedit per tres annos. Sic
ergo credite habitare Chriſtum in dexte-
ra Dei patris. Beatus. n. eſt & habitat in
beatitudinę, quæ dextera patris uocatur.
Ibi. n. omnis dextera eſt, quia nulla eſt ibi
miſeria. Sequitur: Illi autẽ profecti præd.
ubiq; &c. Beda. Nota q. Marcus euangeli
ſta euangelium ſuum quãto inchoauit tar
dius, tanto in longinquiora tempora ſcri-
bendo porrexit. ab initio. n. euãgelicæ prę
dicationis quod à Ioanne factum eſt cœ-
pit, & ad illud uſq; tempus narrando per-
uenit, quo Apoſtoli idem euangelij uer-
bum per totum orbem ſeminauerunt. Gre
go. in ho. Quid autem in his conſideran-
dum eſt, niſi q. præceptum obediẽtia, obe
dientiam uero ſigna ſecuta ſunt? Præcepe
rat enim dominus; Euntes in mundum uni
uerſum, prædicate euangelium. & in Acti
bus, Eritis mihi teſtes uſq; ad extremum
terræ. Aug. ad Eſic. Quo autem pacto ab
Apoſtolis eſt prędicatio iſta cõpleta, quan
do uſque adhuc ſunt gentes, in quibus mo
do cœpit, & in quibus nondum cœpit im-
pleri? Non utiq; hoc à domino ſic manda
tum eſt Apoſtolis, tanquam ipſi ſoli, qui-
bus tunc loquebatur tantum munus fue-
rint impleturi, ſed ſicut eis ſolis uidetur
dixiſſe, Ecce ego uobiſcum ſum uſque ad
cõſummationem ſeculi: quod tamen eum
uniuerſæ eccleſię promiſiſſe, quæ aliis mo
rientibus, aliis naſcentibus, hic uſq; in ſe-
culi conſummationem futura eſt, quis nõ
intelligat? Theo. Sciendum eſt autem &
hic, q. ſermo per opera confirmatur, ſicut
in Apoſtolis tunc operationes confirma-
bant ſermonem ſequentibus ſignis. Fiat
autem ô Chriſte, ut noſtri ſermones, quos
de uirtute dicimus, per opera confirmen-
tur & actus, ut tandem ſimus perfecti te
cooperante in omnibus uerbis & operi-
bus, quia te decet, & ſermonum, & ope-
rum gloria.

AMEN.

INCIPIVNT CAPITA EVANGELII MARCI PER ORDINEM.

Feria tertia poſt dñicam in ramis palmarum. Erat paſcha azymorum. 14
Dominica in ſãcta paſcha, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome. 16
In aſcẽſ dñi. Recũbẽtibus 11. diſcip. ultim.
Dominica 6. poſt pentecoſten. Cum turba eſſet cum Ieſu, nec ha. &c. 8
Dominica 11. Exiens Ieſus de finibus. 7
In decollatione Ioãnis Baptiſtæ. Miſit Herodes ac tenuit Ioannem, & uinculis. 6
In uigilia ſancti Iacobi Apoſtoli. Acceſſerunt ad Ieſum Iacobus & Ioãnes. 10
In ſanctorũ Cyriaci, Largi, & Smaragdi. Euntes in mundum uniuerſum prædicate Euangel. 16
In natali confeſſorum. Videte, uigilate, & orate. 13
Feria 4. quatuor temporum Septembris. Reſpondens unus de turba. 9
Sabbato 2. quadrageſimæ. Cũ ſero eſſet. 6

Hieronymus in Catalogis Scriptorum Eccleſiaſticorum.

MATTHAEVS qui & Leui ex publicano Apoſtolus, primus in Iudæa propter eos, qui ex circumciſione crediderant, Euangeliũ Chriſti Hebraicis literis, uerbiſq; compoſuit. Quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt. Porro ipſum Hebraicum habetur uſq; hodie in Cæſarienſi bibliotheca, quam Pamphilus martyr ſtudioſiſſime confecit. Mihi quoq; à Nazaræis qui in Beræa urbe Syriæ hoc uolumine utuntur, deſcribendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quod ubicunque Euangeliſta, ſiue ex perſona ſua ſiue ex perſona domini Saluatoris, ueteris ſcripturæ teſtimoniis utitur, non ſequatur ſeptuaginta tranſlatorum authoritatem, ſed Hebraicam, è quibus illa duo ſunt, Ex Aegypto uocaui filium meum. Et, Quoniam Nazaræus uocabitur.

MARCVS diſcipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrũ referentẽ audierat, rogatus Romæ à fratribus breue ſcripſit Euangelium, Quod cum Petrus audiſſet probauit, & eccleſiæ legendum ſua authoritate edidit, ſicut Clemens in ſexto Hypotypoſeon libro ſcripſit Et Papias Hieroſolymitanus epiſcopus meminit huius Marci, & Petrus in epiſtola prima ſub nomine Babylonis, figuraliter Romã ſignificans: Salutat uos quæ in Babylone coelecta, & Marcus filius meus. Aſſumpto itaq; euangelio quod ipſe confecerat perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Chriſtum annuncians, conſtituit eccleſiã, tantæ doctrinæ & uitæ continentia, ut omnes ſectatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret. Deniq; Philo diſertiſſimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primam eccleſiam adhuc Iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ, librum ſuper eorum conuerſatione ſcripſit, & quomodo Lucas narrat Hieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia. ſic ille quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus eſt autem octauo Neronis anno, & ſepultus Alexandriæ, ſuccedente ſibi Aniano.

LVCAS medicus Antiochenſis, ut eius ſcripta indicant Græci ſermonis non ignarus fuit: ſectator Apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes: ſcripſit euangelium, de quo idẽ Paulus; Miſimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias. Et ad Coloſſenſes, Salutat uos Lucas medicus chariſſimus, Et ad Timotheũ. Lucas eſt mecum ſolus. Aliud quoq; edidit uolumen egregium, quod titulo Praxis apoſtolon prænotatur, cuius hiſtoria uſq; ad biennium Romæ cõmorantis Pauli peruenit, ideſt, uſque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem urbe librũ eſſe compoſitum. Igitur Periodos Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam inter Apocryphas ſcripturas computamus. Quale enim eſt, ut indiuiduus comes Apoſtoli inter cæteras eius res, hoc ſolũ ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterum quendam in Aſia Spudaſten Apoſtoli Pauli conuictum apud Ioannem, quòd author eſſet libri & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe quidam ſuſpicantur quotieſcunq; in epiſtolis ſuis Paulus dicit iuxta Euangelium meum, de Lucæ ſignificare uolumine & Lucam non ſolum ab Apoſtolo Paulo didiciſſe Euangelium, qui cum domino in carne non fuerat, ſed & à cæteris Apoſtolis quod, ipſe quoque in principio ſui uoluminis declarat, dicens. Sicut tradiderunt nobis qui à principio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur Euangelium ſicut audierat, ſcripſit. Acta uero Apoſtolorum ſicut uiderat, compoſuit Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus eſt Conſtantinopoli, ad quam urbem uigeſimo Conſtantii anno oſſa eius cum reliquiis Andreæ Apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

SVPER

ſVPER EVANGELIO SANCTI LVCAE CONTINVVM SANCTI THOMAE

P R O Œ M I V M.

INTER cætera incarnationis myſteria, quæ Eſaias propheta diligenter & apertè prænunciat, dicit. Induã cælos tenebris, & ſaccũ ponam operimentũ eorum, dominus dedit mihi linguam eruditã, ut ſciam ſuſtentare eum qui lapſus eſt uerbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quaſi magiſtrum. Ex quibus uerbis accipere poſſumus Euãgelii ſecundum Lucam materiam, modum ſcribẽdi, finem & conditionem ſcriptoris. Aug. de con. euan. Lucas enim circa ſacerdotalem domini ſtirpem atque perſonã magis occupatus uidetur, unde per uitulum ſignificatus eſt, propter maximam uictimã ſacerdotis. Amb. Vitulus enim ſacerdotalis eſt uictima, unde bene congruit uitulo hic Euangelii liber, qui à ſacerdotibus inchoauit, & conſummauit in uitulo, qui omnium peccata ſuſcipiens pro totius mundi uita eſt immolatus & ipſam uituli immolationem Lucas ſtilo quodam pleniore diffudit.

Figura Lucæ euãgeliſtæ.

Glo Quia igitur paſſionem Chriſti principaliter exponere Lucas intendit, huius Euangelii materia ſignificari poteſt in eo quod dicitur, Induam cælos tenebris, & ſaccum ponam operimentum eorum. Nam ad literam in paſſione tenebræ factæ ſunt, & in diſcipulis fides obſcurata eſt. Hier. ſup. Eſa. Et Chriſtus deſpectus erat, & ignobilis quãdo pendebat in cruce, & abſconditus eſt uultus eius atq; deſpectus, ut humano corpore diuina potentia celaretur. Hiero. Sermo autem Lucæ tam in euangelio quàm in Actibus apoſtolo. comptior eſt, & ſæcularí redolet eloquentia. unde ſubditur Dominus dedit mihi linguam eruditam. Amb. Non licet ſcriptura diuina mundanæ euacuet ſapientiæ diſciplinam, quòd in maiore fucata uerborum ambitu quòd uerum ratione ſubnixa ſit; tamen ſi quis in ſcripturis diuinis etiam illa quæ imitanda illi putant quærat, inueniet. Sanctus enim Lucas uelut quendam hiſtoricum ordinem tenuit, & plura nobis geſtorum domini miracula reuelauit, ita tamen ut omnes ſapientiæ uirtutes, Euangelii ipſius complectetur hiſtoria. Quid enim præcellentius ad ſapientiam naturalem, quàm quòd Spiritum ſanctum creatorem etiam dominicæ incarnationis extitiſſe reſerauit? Docet moralia in eodem libro, quemadmodum ſcilicet amare inimicum debeam. Docet etiam rationalia, cum lego: quoniam qui fidelis eſt in minimo, & in magno fidelis eſt. Euſeb in eccleſiaſt. hiſtoria. Is ergo genere quidem Antiochenus, arte medicus. ſecundum hanc medicinam quam ex Apoſtolorum uel ſocietate uel traditione ſuſceperat, duos nobis medicinales libros, quibus non corpora, ſed animæ curentur explicuit, unde ſequitur: Ut ſciam ſuſtentare eum qui lapſus eſt uerbo. Hieron. ſuper Eſaiam. Dicit enim ſe à domino accepiſſe ſermonem, quoniam lapſum errantemque populum ſuſtentet & reuocet ad ſalutem. Græcus expoſitor. Cũ autem Lucas bonæ indolis eſſet & capacitatis ſtrenuæ, & Græcorum ſcientiam conſecutus eſt, Grammaticam ſiquidem atq; Poeſim adeptus perfecte: Rhetoricam autem & perſuadendi leporem aſſecutus ad plenum, neque Philoſophiæ muneribus caruit, denique & Medicinam acquirit. Et quoniam naturæ uelocitate ſatis de humana guſtauerat ſapientia, ad altiorem conuolat. Accelerat igitur ad Iudæam & uiſibiliter & uerbo tenus Chriſtum adit. Cumque ueritatem cognoſceret, uerus efficitur Chriſti diſcipulus, plurimũ magiſtro commoratus. Glo. Vnde ſubditur: Erigit mane, quaſi à iuuentute ad ſecularem ſapientiam. Mane erigit mihi autem ad diuina, ut audiam quaſi magiſtrum ſcilicet ipſum Chriſtum. Euſe in eccleſiaſt. hiſtoria Tradunt autem quod euangelium ſuum ex Pauli ore conſcripſerit; ſicut & Marcus quæ ex Petri ore fuerant prædicata conſcripſit. Chry. ſuper Matthæum. Vterque autem eorum magiſtrũ imitatus eſt. hic quidem Paulum ſuper flumina fluentem: ille autem Petrum breuiloquio ſtudentem. Aug. de con. euan. Eo autem tempore ſcripſerunt quo non ſolum ab eccleſia Chriſti, uerumetiam ab ipſis adhuc in carne manentibus Apoſtolis probari meruerunt. Et hæc proœmialiter dicta ſufficiant.

Hiſtoria ſancti Lucæ.

PROOEMIVM LVCAE.

QVONIAM quidē multi conati ſunt ordinare narrationes quæ in nobis completæ ſunt rerum, ſicut tradiderũt nobis, quia ab initio ipſi uiderunt & miniſtri fuerunt ſermonis, uiſum eſt & mihi aſſecuto à principio omnia diligenter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile, ut cognoſcas eorum uerborum de quibus eruditus es ueritatem.

Euangelia Apocripha taxãtur.

Euſe. in eccleſiaſ. hiſto. Lucas in initio Euãgelij ſui cauſam cur ſcripſerit indicauit, uidelicet quoniam multi alii temere præſumpſerant enarrare res quæ ſibi magis erant ad liquidum cõpertæ. Et hoc eſt quod dicit; quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationes rerum. Amb. Nam ſicut multi in Iudæorũ populo diuino infuſi ſpiritu prophetauerunt, alij autē pſeudoprophetæ erãt potius quàm ꝓphetæ; ſic & nunc in nouo teſtamento multi Euangelia ſcribere conati ſunt, quæ boni nũmularij non probarunt, & aliud qdē fertur Euãgelium quod duodecim ſcripſiſſe dicuntur. Auſus eſt etiam Baſilides Euangelium ſcribere. Fertur aliud ſecũdũ Thomam, & aliud ſecundum Matthiam. Bed. Multos ergo eos non tã numeroſitate quã hæreſeos multifarie diuerſitate cõmēdat, qui non Spiritus ſancti munere donati, ſed uacuo labore conati magis ordinauerunt narrationē, quàm hyſtoriæ texuerũt ueritatē. Amb. Qui.n. conatus eſt ordinare ſuo labore conatus eſt, nec impleuit ſuo conatu. Sũt.n. & donationes & gratia Dei; quæ ubi ſe infuderit, rigare conſueuit, ut nõ egeat, ſed redundet ſcriptoris ingeniũ. Et ideo bene dicit: Rerũ quæ in nobis cõpletæ ſunt, uel quæ in nobis redundant: quod.n. redundat, nulli deficit, & de completo nemo dubitat, cum fidem effectus aſtruat, exitus prodat. Orige. Dicit autem, Rerum: quia non ſecundum phantaſiam iuxta hæreticos exercuit Ieſus carnalem ipſius aduentum, ſed cum ueritas eſſet, re uera negocium proſecutus eſt. Affectũ aũt ſuum indicat ex hoc ꝙ ait. Quæ in nobis completæ ſunt, ideſt quæ in nobis manifeſtiſſimè ſunt oſtenſæ. certa. n. fide & ratione cognouerat, neque in aliquo fluctuabar. Chry. Euangeliſta autem non ſolum teſtimonio cõtentus eſt proprio, ſed ad Apoſtolos totum refert, inde robur uenatur ſermoni, & ideo ſubdit; ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi uiderunt. Euſ. in eccl. hiſt. Certus eſt ꝙ ueritatem, uel Paulo exponente, vel alijs Apoſtolis q ab initio ipſi uiderant, vel ſibi tradiderãt, cõſecutus ſit. Chry. Dicit autem: Viderunt, quia hoc maxime robur nanciſcitur credulitatis, quod addiſcitur ab his qui præſentialiter uiderunt. Orig. Palam eſt autem ꝙ cuiuſdam doctrinæ finis, eſt in ipſa doctrina, ſicut Geometriæ: alterius uero doctrinæ finis in opere computatur, ſicut Medicinæ. & ita eſt in ſermone Dei. Et ideo poſtquam ſignificauerat ſcientiam, ex hoc quod dixerat, Ipſi uiderunt: demonſtrat opera, ex hoc quod ſequitur, Et miniſtri fuerunt ſermonis uel uerbi. Amb. Nam congruit iſta locutio, ut maius myſterium uerbi quàm auditum eſſe credamus; ſed qa non prolatiuum uerbum ſubſtãtiale ſignificatur, non uulgare uerbum, ſed cœleſte intelligamus, cui Apoſtoli miniſtrarũt. Cyr. Quod autem dicit huius uerbi uiſores fuiſſe Apoſtolos, concordat cum Ioanne qui dicit, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & uidimus gloriam eius. Verbum nanque mediante carne uiſibile factum eſt. Amb. Non ſolum autem ſecundum corpus uiderunt dominum, ſed etiã ſecundum uerbum. Viderunt enim uerbũ, qui cum Moyſe & Helia uiderunt gloriam uerbi. alii non uiderunt, qui corpus tantũ uidere potuerunt. Ori. Et in exodo quidē ſcriptum eſt: Populus uidebat uocem domini, uox autem auditur potius quàm uidetur. Sed propterea ita ſcriptum eſt, ut oſtenderetur nobis alijs uideri oculis uocem domini quibus illi aſpiciunt qui merentur. Porrò in Euangelio non uox cernitur, ſed ſermo qui uoce præſtantior eſt. Theo. Ex hoc enim manifeſte innuitur, ꝙ Lucas non fuit diſcipulus ab initio, ſed proceſſu temporis. Alii autem fuerunt diſcipuli ab initio, ſcilicet Petrus & filii Zebedæi. Beda. Et tamen Matthæus quoque & Ioannes in multis quæ ſcriberent ab his qui infantiam, pueritiam, genealogiamque eius ſcire & geſtis intereſſe potuerant, audire opus habebant. Origen.

Finis ſciētiarum alius & alius.

rigen.

rigen. Deinde facultatem ſcribendi repli cat, qm̃ ea quæ ſcripſit, nõ rumore cogno uit, ſed ab initio fuerat ipſe ſubſecutus. unde ſequitur. Viſum eſt & mihi aſſecuto à principio oĩa diligenter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile. Amb. Cum dicit, Viſum eſt mihi, non negat Deo uiſum, à Deo. n. præparatur uoluntas hoiũ. Prolixiorem autem hunc Euangelij librum, q̃ cæteros eſſe uemo dubitauerit, & ideo nõ ea quæ falſa ſunt, ſed quæ uera ſibi uendicat. Et ideo dicit; aſſecuro quidẽ oĩa uiſum eſt ſcribere, non omnia, ſed ex omnibus. quia quæ fecit Ieſus ſi ſcribantur oĩa, nec ipſum mundum capere arbitror. Cõſulto autem quæ ab aliis ſunt ſcripta præteriit, ut propriis quibuſdam ſinguli Euangeliorum libri myſteriorum geſtorumq́; miraculis eminerent. Theo. Scribat autem ad Theophilum uirum inclytum fortaſſis & principem, quia quod dicit, Optime, non dicebatur niſi principibus, & præſidibus, ſicut & Paulus Feſto præſidi dixit, Optime Feſte. Beda. Theophilus autem interpretatur amans Deum, uel amatus à Deo; quiſquis ergo amat Deũ ſiue à Deo ſe deſiderat amari, ad ſe ſcriptum putet Euãgelium, & ut ſibi datum munus ſibiq́; cõmendatum pignus conſeruet. Non autẽ nouorum quorumliber eidem Theophilo & uelut ignotorum ratio pandenda, ſed eorum de quibus eruditus eſt uerborum promittitur ueritas exprimenda, cum ſubditur, Vt cognoſcas eorum uerborum de quibus eruditus es, ueritatem. ſ. ut quo quidq́; ordine à dño dictum geſtumve ſit, agnoſcere queas. Chry. Vel aliter, Vt certitudinem habeas, & ſecurus exiſtas, quę auditu perceperas proſpiciens in ſcriptura. The. Plerunque. n. cum ſine ſcripto aliquid dicitur, calumniantur illud quaſi falſum, cũ uero quis quæ dicit ſcripſerit, tunc magis credimus, quaſi niſi putaret uera, non ſcriberet. Chry. Vel aliter, Totum Euangeliſtæ prooemium duo cõtinet, conditionem eorum qui ante eum Euangelium ſcripſerãt, puta Matthæi, & Marci, & rurſum cur & ipſe ſcribere ꝓpoſuit. Cum uero dixiſſet, Conati ſunt, uocabulum potens applicari & præſumptuoſe aggredientes materiã, & ad honeſtè pertractantes illam, duabus additionibus dubiam ſententiam certificat. Primo quidem quia dixit, Quæ in nobis completæ ſunt rerum. Secũdo quia dixit, Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi uiderunt. Simul autem hoc quod dico, Tradiderunt, indicare mihi uidetur ꝙ & ipſi moneantur propagare, uelut. n. illi tradiderunt, ipſos quoq; oportebit accipientes ſeriatim adinuicem promulgare. Nondum autem cõmendantes ſcripturæ quæ tradita fuerant, contingebat inconuenientia plurima prouenire diuturnitate temporis, unde merito qui de primis uiſoribus uerbi & miniſtris ubi acceperant, in ſcriptis uniuerſo mundo traditionem præſtiterunt, & calumnias propellentes & obliuionem deſtruentes, & ex ipſa traditione integritatem accommodantes.

Deus præparat uoluntatem hominis.

Prooemij epilogus.

SANCTVM IESV CHRISTI Euangelium ſecundum Lucam. Cap. I.

FVIT in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidã noĩe Zacharias, de uice Abbia; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Heliſabeth. Erant aũt iuſti ambo ante Deũ, incedẽtes in oĩbus mãdatis et iuſtificationibus domini ſine querela. Et non erat illis filius; eo quòd eſſet Heliſabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.

Chry. Euangelicæ narrationis exordiũ à Zacharia ſumit & natiuitate Ioannis, mirum ante mirum ediſſerẽs, minus ante maius. Nam qm̃ uirgo paritura erat, præparauit gratia ut uetus prius cõciperet. Declarat autem tẽpus cum dicit, Fuit in diebus Herodis, & adiicit dignitatẽ cum ſubdit, Regis Iudææ. Alius autem Herodes fuit, qui Ioannem occidit, ſed ille Tetrarcha fuit, hic autem rex. Beda. Tempus aũt Herodis alienigenæ regis, dñico atteſtatᷣ aduentui. Prædictum nanq; fuerat, quia non deficiet princeps de Iuda, neq; dux de femore eius, donec ueniat qui mittẽdus eſt. Ex quo. n. patres ex Aegypto exierunt, gẽtis ſuæ iudicibus vſq; ad Samuel ꝓphetã, ac deinde regibus vſq; ad tranſmigrationẽ Babylonię regebantur. Poſt reditum uero Babylonię per põtifices rerum ſumma gerebatur uſq; ad Hyrcanum regem ſimul &

Myſterium pulchrum.

Herodes alienigena.

pontificem;quo ab Herode interempto Iudææ regnum ipſi Herodi alienigenæ iuſſu Auguſti Cæſaris traditur gubernandum, cuius 31. anno iuxta prophetiam ſupradictam,qui mittendus erat aduenit. Ambr. Docet aũt nos diuina ſcriptura nõ ſolum mores in his quæ prædicabiles ſunt,ſed ẽt parentes oportere laudari,ut ueluti tranſmiſſa immaculatæ ueritatis hæreditas in his quos uolumus laudare præcellat. Non ſolum igitur à parentibus, ſed ẽt à maioribus S. Ioannis nobilitas propagatur; non ſeculari poteſtate ſublimis, ſed religionis ſucceſſione uenerabilis. Plena eſt igiẽ laudatio qua genus,mores,officium,factum, iudicium cõprehendit. Officium in ſacerdotio. vnde dicit, Sacerdos quidã noĩe Zacharias. Beda in ho. De ſacerdotali.n.ꝓſapia Ioannes ortus,ut eo potentius imitationẽ ſacerdotij præconizaret,quo ipſum ad ſacerdotale genus ꝑtinere clareſceret. Amb. Genus aũt cõprehendit in maioribus:vnde ſequiẽ. De uice Abbia.i.nobilis inter familias. Beda. Erãt.n.principes ſanctuarij.i.ſummi ſacerdotes, tã de filiis Eleazar,q̃ de filiis Ithamar; quorum uices ſecũ miniſteria ſua, ut ingrederentur domum Dei 24. ſortibus Dauid diſtinxit, in qbus familiæ Abbia de qua Zacharias ortus eſt,ſors cõtigit octaua. Non autem fruſtra primus noui teſtamenti præco in octauæ ſortis iure naſcitur;quia ſicut ſeptenario ſæpe numero ꝓꝑ ſabbatum uetus teſtamentum,ſic nouum aliquoties per octonarium ꝓꝑ ſacramentũ dñicæ uel noſtræ reſurrectionis exprimitur. Theo. Volens ẽt oſtendere ꝙ legaliter ex ſacerdotali genere erat,ſubdit: Et uxor illi de filiabus Aaron,& nomen eius Heliſabeth. Non.n.permittebatur de alia tribu uxorẽ accipere, ſed de ſua. Heliſabeth iterpretatẽ requies, Zacharias uero memoria dñi. Beda in ho. Iuſtis.n.parentibus Ioannes eſt genitus,vt eo confidentius iuſtitiæ præcepta populis daret;quo hæc ipſa non quaſi nouitia didiciſſet, ſed uelut hæreditario iure à progenitoribus accepta ſeruaret. vnde ſequitur: Erant aũt ambo iuſti ante Deum. Amb. Et ſic mores in æquitate cõprehendit. Bene autem dicit ante Deum; fieri.n.poteſt ut aliquis affectata bonitate populari iuſtus uideatur mihi, iuſtus aũt ante Deum non

Ioannes nobilis.

ſit:ſi iuſtitia nõ ex mentis ſimplicitate formetur,ſed adulatione ſimuletur. Perfecta igitur laus eſt,ante Deum iuſtũ eſſe. ſolus .n. perfectior eſt qui ab eo probatẽ qui non poteſt falli. Factum autem cõprehendit in mandato, in iuſtificatione iudicium. unde ſequitur: Incedentes in omnibus mãdatis & iuſtificationibus domini. Cum.n.mandatis cęleſtibus obedimus, in mandatis domini incedimus:cum congruè iudicamus, tenere dñi iuſtificationes uidemur. Prouidere autem oportet bona non ſolum corã Deo,ſed etiam coram hominibus. unde ſequitur:Sine quęrela. Nulla.n.quærela eſt, ubi & mentis bonitas concordat & facti. & pleruuq; iuſtitia durior hominum quęrelam excitat. Orig. Poteſt etiam aliquid iuſtum iniuſtè fieri, ut ſi iactantiæ cauſa quis elargiatur, quod nõ eſt ſine quærela. Sequitur: Et nõ er.il.fil.eo ꝙ erat ſter. Heliſabeth,& am.&c. Chry. Non ſolum autem Heliſabeth erat ſterilis,ſed & patriarcharum cõiuges, Sarra, Rebecca, Rachel, quod dedecus erat antiquis. nõ poſſumus dicere, ꝙ peccati effectus eſſet ſterilitas; cuncti iuſti, cuncti uirtuoſi. Hæc autem fuit ſterilitatis cauſa,ut cum uideris uirginem parientem dominum, non ſis credulus,exercitans mentem tuam in aluo ſterilium. Theo. Et ut etiam tu addiſceres ꝙ lex Dei multiplicationem filiorum nõ appetit corporalem, ſed magis ſpiritualem. Proceſſerant ambo, non ſolum ſecundum corpus,ſed ſecundum ſpiritum; aſcenſiones in corde ponentes, & uitam ſuam ut diem & non ut noctem habentes, quaſi in die honeſtè ambulantes.

Factum eſt autem cũ ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine uicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotiĩ, ſorte exiit, ut incenſum poneret, ingreſſus in templũ domini. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi.

Beda. Per Moyſen dominus unum conſtituit ſummũ ſacerdotem,cui mortuo ſuccedere iuſſit,& hoc uſq; ad Dauid tempora ſeruatum eſt,à quo plures fieri domino agente decretum eſt. unde nũc Zacharias in ordine uicis ſuæ ſacerdotio functus eſſe aſſeritur, cum dicitur; Factum eſt autem cũ ſac.fun.Zachar.in ord.uic.ſuæ an. Deũ ſecun.conſ.ſac.ſor.&c. Ambr. Videtur autẽ hic Zacharias ſummus deſignari ſacerdos;

doſq; qa ſemel in anno ſolus ſummus ſacerdos in ſecundo ſanctuario intrabat, non ſine ſanguine quem offerret pro ſe & ꝓ populi delictis. Beda. Non autem nunc noua ſorte electus eſt cũ incenſum eſſet adolendum, ſed priſca ſorte cum ex ordine ſui põtificatus in uicem Abbia ſuccederet. Sequitur, Et om. multit. po. &c. Incenſum in ſancta ſanctorum à pontifice deferri expectâte foris templum omni populo decimo die ſeptimi menſis eſt iuſſum, & hãc diem expiationis ſiue propitiationis uocari; cuius diei myſterium apoſtolus ad Hebræos pandens, Ieſum oſtendit pontificem eſſe uerum, qui in ſanguine proprio cœli ſecreta ſubiit, ut propicium nobis faceret patrem, & interpellaret ꝓ peccatis eorum, qui adhuc præ foribus orantes expectant. Amb. Hic eſt autem ille ſummus ſacerdos qui adhuc ſorte quæritur; quia uerus adhuc ignoratur; qui enim ſorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Ille igitur quærebatur, & alius figurabatur; uerus in æternum ſacerdos, qui non hoſtiarum cruore, ſed proprio patrem Deum generi reconciliaret humano tunc quidem uices erant, nunc autem perpetuitas.

Vices Zachariæ quales.

Apparuit autem illi angelus domini, ſtans à dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt; uidens; & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum angelus. Ne timeas Zacharia, quoniã exaudita eſt deprecatio tua. Et uxor tua Heliſabeth pariet tibi filium, & uocabis nomen eius Ioannem, & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in eius natiuitate gaudebunt.

Chry. Ingreſſus Zacharias in templum ut preces ferret pro cunctis ad Deum, & quaſi Dei & hoĩum mediator, uidit angelum intus ſtantem. unde dr̃; Apparuit aũt illi &c. Ambr. Bene apparuiſſe dicitur ei qui eum repente cõſpexit, & hoc ſpecialiter aut de angelis aut de Deo ſcriptura diuina tenere conſueuit. ut quod non poteſt præuideri, apparere dicatur. Non. n. ſimiliter ſenſibilia uidentur, & is cuius in uoluntate ſitũ eſt uideri, & cuius naturæ eſt non uideri. Orig. Et hoc tñ in præſenti ſeculo dicimus, ſed & in futuro cum migrauerimus à mundo, non omnibus uel Deus uel angeli apparebunt, ſed ille tñ uidebit qui mundum habuit cor. Locus autem nec nocere poterit quemquã nec iuuare. Chry. Manifeſtè autem apparuit non in ſomnis, eo ꝙ nimis arduum annunciabatur. unde manifeſtiori & mirabiliori uiſione egebat. Dama. Tñ angeli nõ ut ſunt, hominibus patefiunt; ſed transfigurati prout poſſunt uiſores aſpicere, in quodcunq; iuſſerit dñs. Baſi. Dicit autem, Altaris incenſi, eo ꝙ alterum erat altare deputatũ ad holocauſta. Amb. Non immerito autem angelus uidetur in templo, quia ueri ſacerdotis annunciabatur iã aduentus, & cœleſte ſacrificium parabatur, in quo angeli miniſtrarent. nõ. n. dubites aſſiſtere angelum qñ Chriſtus immolatur. Apparuit autem à dextris altaris incenſi, quia diuinæ inſigne miſericordiæ deferebat. Dominus. n. à dextris eſt mihi, ne commouear. Chry. Nõ poteſt autem homo quantumcunq; ſit iuſtus abſq; timore cernere angelum. unde & nunc Zacharias aſpectũ non tolerans præſentiæ angeli, nec fulgorem illum ualens ſufferre turbatur. Et hoc eſt quod ſubditur, Et Zacharias &c. Sicut autẽ auriga perterrito, loraq; dimittente coruũt equi præcipites, totaq; quadriga peruertitur, ſic accidere cõſueuit animę quoties ab aliquo ſtupore uel ſolicitudine deprimitur. unde & hic ſubditur; Et timor &c. Orig. Noua quippe facies humanis ſe obtutibus præbens, turbat mentem animumq́; cõſeruat. unde angelus ſciens hãc humanã eſſe naturã, primum perturbationi medetur. Nã ſequitur, Ait aũt &c. Atha. in uita Anthonij. Vnde nõ difficilis eſt bonorum ſpirituum malorũq́; diſcretio. ſi. n. poſt timorem ſucceſſerit gaudiũ, à dño ueniſſe ſciamus auxilium, quia ſecuritas aĩæ præſentis maieſtatis indicium eſt. ſi autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt q uidet̃. Nõ ſolum autem trepidantem refocillat, ſed etiam nouo lætificat nuntio, ſubdens; Qm̃ exaudita eſt deprecatio tua, & vx. &c. Aug. de quæſt. euan. Vbi primo hoc attendendum eſt, quia nõ eſt uerisimile ut cum pro peccatis populi uel ſalute uel redemptione ſacrificium ille offerret, ꝙ potuerit publicis uotis relictis homo ſenex uxorem habens ꝓ accipiendis filiis orare præſertim, nã nemo orat accipere, qđ acceptu rum eſſe deſperat. Vſq; adeo aũt ille iã ſe habiturum filios deſperabat, ut hoc angelo promittenti nõ crederet. Ergo quòd et dicitur,

dī, Exandita eſt deprecatio tua, pro populo intelligendum eſt, cuius populi quoniã ſalus & redemptio & peccatorũ abolitio per Chriſtum futura erat, adhuc nũtiatur Zachariæ naſciturus filius, quia præcurſor Chriſti deſtinabatur. Chry. Vel ꝙ exaudita ſit eius deprecatio, probat per hoc ꝙ gignendus erat ei filius, clamans. Ecce agnus Dei, qui &c. Theo. Quaſi ipſo dicente, unde erit mihi hoc manifeſtum? ait angelus, ex hoc ꝙ Heliſabeth pariet, credes ꝙ peccata populo ſunt remiſſa. Ambr. Vel aliter, Plena ſemper & redundantia ſunt diuina beneficia, non exiguo conſtricta munere, ſed uerbi bonorum coaceruata congeſtu, ut hic primum præcationis fructus ꝓmittitur, deinde ſterilis partus uxoris. Cuius nomen prænũciat ſubdens. Et uo. no. e. Io. &c. Beda. Singularis meriti indiciũ datur, quoties hominibus à Deo uel imponitur nomen uel nuntiatur. Chry. ſu. Io. Illud quoque oportet exprimere, quoniam in quibus ab ipſa teneritate infantiæ uirtus refulgere debebat a principio diuinitus ſumebant nomina. His uero qui poſtea debebant excreſcere, nomen poſtea imponebatur. Bed. Ioãnes ergo interpretatur in quo eſt gratia, uel dñi gratia, quo nomine declarat primo parẽtibus eius gratiã, quibus decrepitis naſceretur filius eſſe donatam, deinde ipſi Ioanni qui magnus coram domino erat futurus, poſtremo etiam filiis Iſrael quos ad dominum erat cõuerſurus. unde ſequit̃, Et erit gau. tibi & exul. Chry. Quando. n. iuſtus oritur in mundo, miniſtri natiuitatis eius lætantur, quando uero ille naſcitur qui quaſi ad pœnas, & ergaſtulũ relegat̃, miniſter conſternat̃ & cõcidit. Amb. Sanctus autem non ſolum parentũ gratia, ſed etiam ſalus eſt plurimorum. unde ſequitur, Et multi in natiuitate eius gaudebunt. Admonemur hoc loco ſanctorũ generatione lætari, admonentur parentes gratias agere. non enim mediocre munus eſt Dei, dare liberos propagatores generis, ſucceſſionis hæredes.

Erit enim magnus coram domino, & uinum, et ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ, et multos filiorum Iſrael conuertet ad dominum Deum ipſorum. Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & uirtute Heliæ, ut cõuertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare domino plebem perfectã.

Amb. Poſt lętitiam plurimorum magnitudo uirtutis ꝓmittitur cum dicitur: Erit enim &c. Non corporis, ſed animæ magnitudinẽ declarauit, eſt corã domino magnitudo aĩæ, magnitudo uirtutis. Theo. Multi nanque magni dicuntur, ſed coram hominibus, nõ coram Deo, ſicut hypochritę; ita autem & parentes Ioannis, iuſti coram dño dicti ſunt. Amb. Deinde non fines alicuius propagauit imperii, non triumphos bellici certaminis reportauit, ſed quod eſt amplius prædicans in deſerto delicias hominum, corporisq́; laſciuiã magna animi uirtute depreſſit. unde ſequitur: Et uinum. &c. Bed. Sicera interpretat̃ ebrietas, quo nocabulo hebręi omne quod inebriare poteſt poculũ, ſiue de pomis, ſiue de frugib., ſeu de qualibet alia materia confectũ, ſignificant. Propriũ uero in lege Nazaræorũ erat uino & ſicera tẽpore obſecrationis abſtinere. Vnde Ioãnes cæteriq́; tales, ut ſemper Nazaræi, id eſt ſancti, manere poſſint, ſemper his abſtinere ſatagunt; nõ enim decet uino ĩ quo eſt luxuria, inebriari eũ ꝗ muſto Spiritus ſancti deſiderat impleri. unde recte cui uini ebrietas tollit̃, ſpiritus gratia cumulat̃. ſequit̃ aũt: Et ſpiritu. ſan. &c. Amb. Cui ſpiritus ſanctus infunditur, magnatum eſt plenitudo uirtutum. Siquidem ſanctus Ioannes antequã naſceretur, matris adhuc in utero poſitus, ſpiritus accepti gratiam deſignauit, cum in utero parentis exiliens dñi euangelizauit aduẽtum. Alius eſt ſpiritus uitæ huius, alius gratiæ. Ille naſcendo ſumit exordium, moriendo defectum. Iſte non ætatibus coercetur, nõ obitu extinguitur; non aluo matris excluditur. Græcus. Quod autẽ erit opus Ioãnis, quidue per Spiritum ſanctum peraget, oſtẽdit ſubdens: Et multos filiorum Iſrael conuertet ad dominum Deum ipſorum. Orig. Ioannes quidem plurimos conuertit, Domini autẽ opus eſt ut omnes ad Deum patrem conuertat. Bed. cum autem Ioannes, qui Chriſto teſtimonium perhibens, in eius fide populos baptizabat, dī filios Iſrael ad dominum Deum ipſorum cõuertiſſe; patet Chriſtũ dominum Deum eſſe Iſrael. unde deſinant Arriani Chriſtũ dominum Deum eſſe, negare. Erubeſcant Photiniani Chriſto ex uirgine principium dare

Sicera ſignificatio.

dare

dare. Ceſſent Manichæi aliũ populi Iſrael atq; alium Chriſtianorum Deũ credere. Amb. Non autem egemus teſtimonio, ꝙ plurimorum ſanctus Ioannes corda cõuertit, in quo nobis propheticæ ſcripturæ & euangelicæ ſuffragantur. Vox.n. clamantis in deſerto, Parate &c. Non.n. de ſe, ſed de dño prædicabat prænuncius Chriſti. & ideo ſequitur: Et ipſe præ. &c. Bene præcedet ante illum qui prænuncius natus & prænuncius mortuus eſt. Bñ ẽt iungitur, In ſpiritu & uirtute Eliæ. Orig. Non dicit in anima Eliæ, ſed in ſpiritu & uirtute. Spiritus.n. qui fuerat in Elia, uenit in Ioanne, & ſimiliter uirtus eius. Ambr. Nunquam .n. ſine uirtute ſpiritus, uel ſine ſpiritu uirtus, & ideo in ſpiritu & uirtute, quin ſanctus Elias & uirtutem habuit magnam & gratiam. Virtutem, ut ad fidem animos populorum à perfidia retorqueret; uirtutem abſtinentiæ, atque patientiæ, & ſpiritum prophetandi: in deſerto Elias, in deſerto Ioannes. Ille Achab regis gratiam nõ quæſiuit, hic ſpreuit Herodis. Ille Iordanem diuiſit, hic ad lauacrum ſalutare conuertit. Ille prioris, hic ſequentes domini præcurſor aduentus. Bed. Quod autem de Elia per Malachiam prædictum eſt, hoc per angelum de Ioanne dr̃, cum ſubditur; Vt conuer. corda pa. in filios ſpiritualem antiquorum ſanctorum ſcientiã populus prędicando infundens. Et incredulos ad prudentiã iuſtorũ, quæ eſt non de legis operibus iuſtitiam præſumere, ſed ex fide ſalutẽ quærere. Græcus. Vel aliter: parentes Ioannis & apoſtolorum Iudæi fuerunt, ſed tñ cõtra euãgeliũ ex ſuperbia & infidelitate ſæuiebant. Itaq; tanq̃ benigni filii Ioannes prius, & apoſtoli conſequenter eis ueritatem monſtrabant, in propriam iuſtitiã & prudentiam eos attrahentes, ſic etiam Elias reliquias Hebræorum conuertit ad apoſtolorum ueritatem. Beda. Quia uero Zachariam pro plebe ſupplicantem dixerat exauditum, ſubiungit: Parare dño plebem perfectam. in quo docet quo ordine plebs eadem ſaluari & perfici debeat, ad prædicationem. ſ. Ioannis pœnitendo & credendo in Chriſtum. Theo. Vel aliter: Ioannes plebem parauit, nõ incredulam, ſed perfectã, id eſt præparatã ad ſuſcipiendum Chriſtum. Orig. Sacramentum autẽ Ioannis uſq; nũc expletur in mundo. Quicunq;.n. crediturus eſt in Ieſum Chriſtũ, antea ſpiritus & uirtus Ioãnis ad aĩam illius uenit & ꝑparauit dño populũ ꝑfectũ.

Ioanne: in ſpiritu & uirtute Eliæ.

Sacramentum Ioannis.

Et dixit Zacharia ad angelũ, unde hoc ſciam? Ego.n ſum ſenex; & uxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpondens angelus dixit ei; Ego ſum Gabriel qui aſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare Et ecce, eris tacẽs & nõ poteris loqui uſque in diem quo hæc fiant; pro eo quod non credidiſti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs expectans Zachariam & mirabantur quòd tardaret ipſe in tẽplo. Egreſſus aũt non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quòd uiſionem uidiſſet in templo. & ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus.

Chr. Habito reſpectu Zacharias ad propriam ætatẽ, quinetiam coniugis ſterilitate conſpecta diffiſus eſt, uñ dr̃: Et dixit Zacha. &c. Vñ hoc ſciam? q.d quomodo hoc fiet? Et cauſam dubitationis ſubdit: Ego .n. ſum ſenex &c. Aetas intempeſta, natura inepta, ergo generans debilis, terra ſterilis. Nõ autem cenſetur ꝑ hoc dignus eſſe uenia ſacerdos, dum ſeriẽ rerum expoſtulat. quandocunque.n. Deus aliquid indicat, oportet in fide ſuſcipere. nam ſuper huiuſmodi diſceptare, contumacis eſt animæ. uñ ſequitur: Et reſpon. &c. Ego ſum Gabr. qui aſto ante Deum. Bed. q.d. Si homo talia ſigna promitteret, impune ſignũ flagitare liceret: at cũ angelus promittat iam dubitare non decet. Sequitur: Et miſſus ſum &c. Chryſoſt. Vt cum audias me à Deo miſſum fore, nihil humanum æſtimes ex his quæ tibi dicuntur. Neque.n. ex me loquor, ſed mitentis relata denuncio. hæc eſt.n. nuncii bonitas, ut nihil ex ſe referat. Bed. Vbi notandum eſt ꝙ angelus ſe & ante Deũ ſtare & ad euangelizandum Zachariæ miſſum eſſe teſtaẽ. Greg. in home. Quia & cum ad nos ueniunt angeli ſic exterius implent miniſteriũ, ut tñ nunquam interius deſint per contẽplationẽ. quia et ſi circũſcriptus eſt angelicus ſpiritus, ſummus tñ ſpiritus (qui Deus eſt) circumſcriptus nõ eſt. Angeli itaq; ẽt miſſi ante ipſum ſunt, quia quõlibet miſſi ueniant, intra ipſum currunt. Bed. Dat autem ei ſignum, quod rogaẽ, ut quod diſcere dẽdo locutus eſt, iam tacẽdo credere diſcat. unde ſequitur: Et ecce eris &c. Chry. Vt a ui generatiua

Differentia Zachariæ unde.

Angelorũ miſſio.

tiua

tiua ad organa uocalia, uincula transferuntur: nec intuitu ſacerdotij ei parcitur, ſed ob hoc plectebatur amplius, quia circa fidem cæteris præeſſe debebat. Theo. Sed quia uerbũ quod iugi animo habetur põt et ſurdum ſignificare; quia bene talis eris ſurdus, & nõ poteris loqui. Cõuenienter .n. hęc duo paſſus eſt, tãquàm .n. inobediẽs ſurditatem incurrit, & tanquã contradictor taciturnitatẽ. Chry. Dicit ãt, Et ecce. q.d. in hoc inſtanti. Sed cõſidera miſerationem dñi in hoc quod ſequitur, uſque in diem quo hæc fient. q.d. Cum per euentus rerũ quod dico oſtendo, & noueris te iure punitum, tunc te de pęna eripiam. Et cauſam pęnæ oſtendit, cum ſubditur; Pro eo ꝙ non credidiſti uerbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo, non attendens uirtutem eius qui miſit me, cui ego aſſiſto. Si ãt is qui erga natiuitatem mortalem incredulus erat punitur, qualiter qui cœleſtem & ineffabilem calumniatur uitabit ultionem? Græcus. Dum autem hæc intrinſecus agerentur, dilatio temporis admirari cogebat expectantem ſorinſecus multitudinem: unde ſequitur; Et erat plebs &c. Cumque per diuerſa uagaretur ſuſpicio, quilibet dictabat ad libitum, donec Zacharias egrediens docuit ſilendo, quod latendo perpeſſus eſt. unde ſequitur: Egreſſus ãt non poterat &c. Theo. Innuebat autem populo Zacharias fortè cauſam taciturnitatis interroganti, quam loqui non ualens, per nutum declarabat. unde ſequitur. Et ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus. Ambr. Eſt autem mutus quidem ſine uerbo corporales actus indicare moliens, nec exprimens eius uoluntatem.

Et factũ eſt ut impleti ſunt dies officii eius, abiit in domum ſuã. Poſt hos autẽ dies concepit Eliſabeth uxor eius; & occultabat ſe mẽſibus quinq; dicẽs; Quia ſic fecit mihi dominus in diebus quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.

Bed. Vicis ſuæ tẽpore põtifices templi tm̃ officijs mancipati, nõ ſolum à complexu uxorũ, ſed ab ipſo quoq; domorum ſuarum abſtinebant ingreſſu. vñ dr̃: Et factum eſt ut impleti &c. Quia .n. tunc ſacerdotalis ex ſtirpe Aaron ſucceſſio quærebatur, neceſſario tempus ſubſtituendæ ſoboli ꝓcurabatur. At quia nunc non carnalis ſucceſſio, ſed profectio ſpiritalis inquiritur

Differẽtia ſacerdotũ.

ſacerdotibus, ut ſemper altari queant aſſiſtere, ſemper caſtitas obſeruanda præcipitur. Sequitur; Poſt hos autem &c. Poſt dies. ſ. officii Zachariæ completos. Geſta ſunt autem hæc menſe Septembri, 8. Calendas Octobris, qñ oportebat Iudæos ieiunium ſcenopegiæ celebrare, imminente æquinoctio, in quo incipit nox eſſe maior q̃ dies: quia Chriſtũ oportet creſcere, Ioannẽ ãt minui. Nec fruſtra tunc dies ieiuniorũ erant, quia per Ioãnẽ erat hoĩbus afflictio pęnitẽtiæ prædicanda Sequitur. Et occultabat &c. Ambro. Quæ cauſa occultationis, niſi pudor? Sunt .n quædam tempora præſcripta cõiugio, qñ dare operam procreandis liberis ſit decorum, dum anni uigent, dum ſuſcipiendorum liberorum ſpes eſt. At ubi & matura æui ſenectus ſucceſſerit, & ætas eſt regendis liberis habilior quàm creandis, pudor eſt legitimi, licet fœtus geſtare indicia, & grauari alienæ ætatis onere, & tumeſcere aluum non ſui temporis fructu. Pudebat ergo ꝓꝑ ætatẽ. vñ intelligi põt eã, quia iam nõ cõueniebant inter ſe cõcubitu coniugali. neque .n. ea quæ ſenilem nõ erubeſceret coitum, erubeſceret partum. hic iñ erubeſcit onus parentis, quandiu neſcit myſterium religionis. Sed quæ occultabat ſe, quia cõceperat filium; iactare ſe cœpit, quia generabat prophetam: Orig. Et ideo dicit; Mẽſibus quinque. i. donec Maria cõciperet, & fœtus eius exultans cum gaudio prophetaret. Ambr. Et quãuis partus ſui erubeſceret ætatẽ, rurſus caruiſſe ſe gaudebat opꝓbrio, dic. Quia ſic fecit &c. Chry. Scilicet ſoluit ſterilitatẽ, donũ ſupra naturam conceſſit, & petra infructuoſa ſpicas uirentes produxit, abſtulit dedecus dum genitricẽ fecit. unde ſequit̃: In diebus &c. Ambr. Pudor .n. eſt fęminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola eſt cauſa nubendi. Chry. Dupliciter igitur gaudet, dũ & à nota ſterilitatis ipſam eripuit dñs; & qm̃ illuſtrem partum enixa eſt. Non .n. ut in cęteris gignentium ſolus concubitus interuenit, ſed gratia cœleſtis huius ortus fuit exordium. Bed. Myſticè autem per Zachariam ſacerdotium Iudæorum, per Eliſabeth põt lex ipſa deſignari, quæ ſacerdotũ doctrinis exercitata ſpiritales Deo filios gignere debebat; ſed non ualebat, quia

Præmia nuptiarũ partus.

neminem

nemimem ad perfectionem adduxit lex. Erant ambo iuſti, quia bona eſt lex, & ſacerdotium pro illo tempore ſanctum. Ambo proceſſerant in diebus ſuis, quia adueniente Chriſto iam incuruâtur ad ſenium. Ingreditur Zacharias templum, quia ſacerdotũ eſt intrare in ſanctuarium myſteriorum cęleſtium. Foris erat multitudo, quia myſtica penetrare nequit. Dum altari thymiama imponit, naſciturum Ioannẽ agnoſcit, quia dum doctores flamma diuinæ lectionis ardent, gratiam Dei per Ieſum prodituram reperiunt, & hoc per Angelum, q̃a lex per Angelos ordinata eſt. Amb. In vno aũt vox plebis obmutuit, quia in vno totus ad Deum loquebatur populus; trãſiit.n. ad nos Dei uerbum, & in nobis nõ tacet. Mutus eſt qui non intelligit legem. Cur.n. tibi magis videatur mutus eſſe qui ſermonem, quàm qui myſterium neſcit? In nuenti ſimilis eſt populus Iudæorum, qui actuum ſuorũ præſtare nõ poteſt rationẽ. Bed. Et tamen Eliſabeth concipit Ioannẽ, quia interiora legis ſacramẽtis Chriſti abundant. Conceptum quinque mẽſibus occultat. q̃a Moyſes quinque libris myſteria Chriſti deſignat, ſeu quia Chriſti diſpenſatio in quinque mundi ætatibus per ſanctorum dicta, uel facta figuratur.

In mẽſe aũt ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel a Deo in ciuit. nom. Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo David, & nomen virginis Maria.

Allegoria pulchra. Bed. Quia Chriſti incarnatio uel ſexta ætate ſeculi futura, uel adimpletionem legis erat profutura, recte ſexto menſe conceptis Ioannis miſſus ad Mariã angelus naſciturum nunciat Saluatorem. unde dicitur: In menſe &c. Mẽſem ſextum Martiũ intellige, cuius 25. die dñs noſter & conceptus traditur & paſſus, ſicut & 25. die mẽſis Decemb. natus. q̃ ſi uel hoc die ut nõnulli arbitrantur æquinoctium uernale, uel illo ſolſtitiũ brumale fieri credamus, cõuenit cum lucis incremento cõcipi uel naſci cũ qui illuminat omnem hominẽ uenientem in hunc mundũ. Ac ſi quis ante dominicæ natiuitatis & conceptionis tẽpus conſiderat lucẽ, uel creſcere, uel tenebras ſuperare conuicerit, dicimus & nos q̃a Ioannes ante faciẽ aduentus eius regnũ cęlorũ euãgelizabat. Baſi. Adeũt aũt nos cœleſtes ſpiritus, nõ quaſi ex ſeipſis, ſed ex eo q̃ diuinę ſapiẽtiæ decorẽ conſpiciunt. uñ ſequitur; Miſſus eſt angelus &c. Greg. in ho. Ad Mariam enim uirginem nõ quilibet angelus, ſed Gabriel archangelus mittitur, ad hoc quippe miniſterium ſummum angelum uenire dignum fuerat, qui ſummum omniũ nunciabat. Qui iccirco priuato nomine cenſetur, ut ſignetur per uocabulũ in operatione quid ualeat. Gabriel.n. Dei fortitudo nominatur. per Dei ergo fortitudinẽ nunciandus erat, qui uirtutum dñs & potens in prælio ad debellandas poteſtates aereas ueniebat. Gl. Additur autem & locus quo mittitur cum ſubditur: In ciu. &c. Nazaręus enim, id eſt ſanctus ſanctorũ nũciabatur uenturus. Bed. in ho. Aptum humanæ reſtaurationis principium, ut angelus à Deo mitteretur ad Virginẽ partu cõſecrãdum diuino, quia prima perditionis humanæ fuit cauſa, cum ſerpens à diabolo mittebatur ad mulierem ſpiritu ſuperbiæ decipiẽdam. unde ſequitur. Ad uirginem. Aug. de ſan. Virg. Illum enim ſolum uirginitas decenter parere potuit, qui in ſua natiuitate parem habere nõ potuit. Oportebat enim caput noſtrum, ꝓpter inſigne miraculum, ſecũdum corpus naſci de uirgine, quod ſignificaret membra ſua de uirgine, etiam ſecundum ſpiritum naſcitura. *Virginitatis inſigne.* Hier. in ſer. de aſſum. Et bene angelus ad Virginem mittitur, quia ſemper eſt Angelis cognata uirginitas. Profecto in carne ꝓter carnem uiuere nõ terrena uita eſt, ſed cœleſtis. Chry. ſup. Mat. Non autem angelus poſt partum annunciat Virgini, ne nimium exinde turbaretur. Et ideo ante cõceptionem illam alloquitur, nõ in ſomnis imò uiſibiliter aſſiſtẽs: nam quaſi magnam ualde relationẽ accipiens egebat ante rei euentum uiſione ſolenni. Amb. Bene autẽ utrunque poſuit ſcriptura, ut & deſponſata eſſet, & uirgo. Sequitur.n. De. uiro. Virgo, ut expers uirilis conſortii uideretur. Deſpõſata, ne temeratæ uirginitatis adureretur infamia, cui grauis aluus corruptelę uideretur inſigne ꝓferre. Maluit autem dñs aliquos de ſuo ortu quã de matris pudore dubitare. ſciebat.n. tenerã eſſe uirginis uerecũdiã, & lubricã famã pudoris, nec putauit ortus ſui fidem matris iniuriis aſtruendam. Seruatur itaq; ſanctæ Mariæ ſ̃

cur

cũt pudore integra, ita & inuiolabilis opinione uirginitas. nec defuit ſiniſtra uirginibus opinione uiuentib uelamen excu-

Cauſa deſponſationis Mariæ.

ſationis relinqui, ꝙ infamata mater quoque dñi uideret. Quid autē Iudæis, q̄d Herodi poſſet aſcribi, ſi natum uideretur, ex adulterio pſecuti? Quemadmodum autē ipſe diceret, Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere, ſi uideretur cœpiſſe à legis iniuria, cum partus innuptæ lege damnatur? Quid ꝙ etiam fides Mariæ uerbis magis adſciſcitur, & mendacij cauſa remouetur. uidetur enim culpam obumbrare noluiſſe mēdacio innupta prægnās. Cauſam autem mentiendi deſponſata non habuit, cum cōiugij pręmium & gratia nuptiarum partus ſit fœminarum. Non mediocris quoque cauſa eſt, ut uirginitas Mariæ falleret principem mundi, qui cum deſponſatam uiro cerneret, partum non potuit habere ſuſpectum. Orige. Si enim non habuiſſet ſponſum, ſtatim cogitatio tacita diabolum ſurrepſiſſet, quomodo quæ non accubuit cum uiro prægnans eſſet? debet iſte conceptus eſſe diuinus, debet aliquid humana natura eſſe ſublimius. Amb. Sed tamen magis refellet principes ſeculi. dæmonum. n. malitia facile etiam occulta deprehendit. At uero qui ſecularibus uanitatibus occupantur, ſcire diuina non poſſunt. quinetiam locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur qui poſſet & delere iniuriam, & uindicare opprobrium, ſi non agnoſceret & ſacramētum. de quo ſubditur. Cui nomen erat &c. Bed. in ho. Quod non tantum ad Ioſeph, ſed etiam pertinet ad Mariam. Legis nam-

Interpretatio nominis Mariæ.

que erat præceptum, ut de ſua quiſque tribu aut familia acciperet uxorē. Sequitur; Et nomen uirginis Maria. Bed. ſuper Lucam. Maria hebraicè ſtella maris, Syriace uero domina uocatur, & merito, quia hæc totius mundi dominum, lucem ſeculi meruit generare perennem.

Et ingreſſus angelus ad eam, dixit: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audiſſet turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.

Amb. Diſce uirginem moribus, ſola in penetralibus, quam nemo uirorū uideret ſolus angelus reperiret. unde dicitur. Et ingreſ. &c. Et ne quidem degeneri deprauaretur affatu, ab angelo ſalutatur. Græcus Cōtra uocem prius æditam mulieri, dirigitur nūc ſermo ad uirginē. In illa doloribus partus eſt cauſa peccati punita, in hac per gaudium mœſtitia pellitur. unde iocūditātem non abſurde prænunciat angelus uirgini, dicens. Aue. Quòd autē digna cognoſceretur ſponſalium atteſtatur, cum dicit. Gratia plena. quaſi enim quædā arra, aut dos ſponſi oſtenditur, ꝙ fœcunda ſit gratijs. Horum enim quæ dicit hæc ſunt ſponſæ, alia ſponſi. Hier. in ſer. de aſſum.

Maria plena gratia.

Et bene gratia plena, quia cæteris per partes præſtatur, Mariæ uero ſimul ſe totam infudit gratiæ plenitudo. Vere gratia plena, per quā largo Spiritus ſancti imbre ſuperfuſa eſt omnis creatura Iam autē erat cū uirgine, qui ad uirginem mittebat angelū, & præceſſit nuncium ſuum dominus nec teneri potuit locis, qui omnibus habetur in locis unde ſequitur. Dominus te. Aug. in ſer. de na. Magis quam mecum, ipſe enim in tuo eſt corde, in tuo ſit utero, adimplet mētem, adimplet uentrem. Græcus. Hoc aūt eſt totū legationis complemētum. Dei. n. uerbum ut ſponſum ſupra rationē unionem efficiens tanquam ipſe germinans, idemq; germinatus totam naturā humanā ſibiipſi confirmauit. Vltimū uero ponitur tanquam perfectiſſimum & cōpendioſum; Benedicta tu in mulie. una. ſ. præ cunctis mulieribus, ut etiā benedicantur in te mulieres, ſicut mares in filio, ſed magis uterq; in utriſque. Velut. n. p unam fœminam & unum marem peccatum ſimul ac triſtitia intrauit: ſic & nunc per unā & unū benedictio reuocata eſt & lætitia, & ad ſingulos eſt profuſa. Amb. Diſce autem uirginem à uerecundia, quia pauebat. unā ſequitur. Quæ cum &c. Trepidare uirginū

Maria aſſueta uiſio. i angelicæ.

eſt, & ad omnes ingreſſus uiri pauere, oēs uiri affatus uereri. Diſce uirgo uerborū uitare laſciuiam. Maria etiam ſalutationem angeli uerebatur. Græcus. Cum aſſueta foret his uiſionibus, euāgeliſta non uiſioni, ſed relatibus turbationē attribuit, dicens. Tur. eſt in ſer. eius: Attende autem uirginis & pudicam & prudentem, & animā ſimul & uocem, audita lætitia dictū examinauit, & neq; manifeſte obſtitit per incredulitatē, nec ſtatim paret ex leuitate, Euæ leuitatē euitās ſimul & duritiā Zachariæ. unde dicitur. Et cogit. &c. Non conceptio,

nam adhuc ignorabat immenſitatẽ myſte
rii, ſed ſalutatio nunquid libidinoſa, ut à
uiro ad uirginem. an diuina, dum Dei fa-
ceret mentionem, dicens. Dominus tecũ.
Ambr. Benedictionis etiam nouam formu
lam mirabatur, quæ nuſquam eſt ante cõ-
perta, ſoli Mariæ hæc ſeruabatur. Origen.
Si enim ſciuiſſet Maria ad aliũ quempiã
ſimilẽ factum eſſe ſermonem, utpote quæ
habebat legis ſcientiam, nunquam eã qua
ſi peregrinam talis ſalutatio exterruiſſet.

*Et ait angelus ei; Ne timeas Maria, inueniſti.n.
gratiam apud Deũ. Ecce cõcipies ĩ utero & paries
filiũ; & uocabis nomen eius Ieſum. Hic erit ma-
gnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et dabit illi do-
minus Deus ſedem Dauid pr̃is eius, & regnabit in
domo Iacob in æternũ, & regni eius nõ erit finis.*

Bed. Quia ſalutatione inſolita uirginẽ
turbatam uiderat, quaſi familiarius notã
uocans ex noie, ne timere debeat iubet. vñ
dr̃; Et ait angelus &c. Græcus. q. d. Non ac
ceſſi decepturus, imò deceptionis abſolu-
tionẽ depromere. Non ueni prædaturus
inuiolabilẽ tuã uirginitatem, ſed condito
ris puritatis & cuſtodis contubernia reſe-
rare. Nõ ſum ſerpentis miniſter, ſed pert-
nentis ſerpentem legatus; ſponſalium tra
ctator, non inſidiarũ molitor. Sic ergo ne
quaquam diſtrahentibus ipſam cõſidera-
tionibus uexari permiſit, ne dijudicaret
inſidus miniſter negocii. Chr. Qui autem
apud Deum meretur gratiam non hẽt qd
timeat. unde ſequitur; Inueniſti.n. gratiã
&c. Qualiter ãt illam quiſq; reperiet, niſi
humilitate mediante? Humilibus.n. dat
Deus gratiam. Grecus. Inuenit.n. gratiam
Cœlibatus Mariæ. uirgo coram Deo, quia ſplendore pudici-
tiæ propriam exornans animam, gratum
Deo ſe habitaculum præparauit. nec ſolũ
cœlibatum inuiolabilem conſeruauit, ſed
etiam imaculatam conſcientiam cuſtodi-
uit. Orig. Inuenerant.n. plures gratiam an
te eam. Et ideo ſubdit quod proprium eſt
dicens: Ecce concipies in utero. Græ.
Quod dr̃ ecce, concelerit atem & præſen-
tiam denotat, inſinuans cum eius uerbo
celebratam eſſe conceptionem. Dicit au-
tem, Concipies in utero, ut demonſtret
dominum ab ipſo utero uirginali, & de no
ſtra ſubſtantia carnem ſuſcipere. Venit.n.
diuinum uerbum emundaturum naturam
humanam & partum, & noſtræ generatio-
nis primordia. Et ideo ſine peccato huma
no ſemine per ſingula ſicut nos in carne
concipitur, & nouem menſium ſpacio ge-
ſtatur in utero. Gre. Ni. Sed quoniam con
tingit ſpecialiter diuinũ concipi ſpiritũ, &
ſpiritum parere ſalutarem, ſecundum pro
phetam: ideo addidit, Et paries filium. Am
bro. Non autem omnes ſunt ſicut Maria,
ut dũ de Spiritu ſancto concipiunt uerbũ,
pariant. Sunt autem quæ abortiuum ex-
cludant uerbum antequam pariant. Sunt
quæ in utero Chriſtum habeant, ſed non- *Ieſu nominis myſterium.*
dum formauerint. Greg. Niſe. Cum ãt ex-
pectatio partus mulieribus timorem incu
tiatur, ſedat timoris metum dulcis partus
relatio. cũ ſubditur: Et uocabis nomẽ eius
Ieſum. Saluatoris.n. aduentus eſt cuiuſli-
bet timoris propulſio. Beda: Ieſus autem
ſaluator ſiue ſalutaris interpretatur. Gre.
Dicit autem, tu uocabis non pater. patre
.n. caret, quantum ad inferiorem gñatio-
nem, ſicut & matre reſpectu ſupernæ. Cy
ril. Hoc autem nomen de nouo fuit uerbo
impoſitum natiuitati congruens carnis, ſe
cundum illud propheticum. Vocabitur ti-
bi nomẽ nouum, quod os dñi nominauit.
Græ. Verum quia hoc nomen cõmune eſt
ſibi cũ ſucceſſore Moyſi, idcirco innuens
angelus ꝙ non erit ſecundum illius ſimi-
litudinem, ſubiũgit: Hic erit magnus. Am
br. Dictum eſt quidem etiam de Ioanne,
quia erit magnus, ſed ille quaſi homo ma-
gnus, hic quaſi magnus Deus. Late enim
funditur Dei uirtus, late cœleſtis ſubſtan
tiæ magnitudo porrigitur: nõ loco clauditur,
non opinione comprehenditur, non
æſtimatione concluditur, non ætate varia
tur. Orig. Vide ergo magnitudinem Salua
toris. qũo in toto orbe diffuſa ſit: aſcende
in cœlos, qũo cœleſtia repleuerit; deſcen
de cogitatione ad abyſſos, & uide eum il-
luc deſcendiſſe: ſi hoc uideris, pariter ĩtue
beris opere cõpletam, hic magnus. Græ.
Neq; carnis aſſumptio deitatis derogat
celſitudini, imò potius humanitatis humi
litas ſublimatur. vñ ſequitur. Et filius altiſ
ſimi uocabitur. Nõ utiq; tu impones uoca
bulũ, ſed ipſe uocabitur, à quo niſi à con-
ſubſtantiali genitore: nullus.n filiũ nouit
niſi pater. Penes quem uero infallibilis eſt
notitia geniti, nec uerus interpres eſt erga
impoſitionẽ congruam nominis quod di-

cit,

cit, Hic eſt filius meus dilectus, ab æterno
ſiquidem eſt, quanuis nunc ad noſtram do
ctrinam nomen eius patuerit. Et ideo ait,
Cōceptus Ieſu relatio. uocabitur, nō fiet uel generabitur: nam &
ante ſecula fuerat conſubſtantialis patri:
Hunc ergo concipies, huius mater efficie
ris, hunc uirginalis cella concludet, cuius
cœleſte ſpacium capax non extitit. Chry.
Cæterum ſiquidem enorme quibuſdā ui-
detur, Deum habitare corpus. Nonne ſol
cuius eſt corpus ſenſibile quocunq; radios
mittit, nō lęditur in propria puritate? Mul
to ergo magis iuſtitiæ ſol ex utero uirgi-
nali mundiſſimum corpus aſſumens, non
tantum contaminatus nō eſt: imò ēt ipſam
matrem ſanctiorem oſtendit. Greg. Et ut
uirginem redderet memorem propheta-
rum ſubdit: Et dabit illi &c. Vt noſcat li-
quido, quoniam qui naſciturus eſt ab ea,
ipſe eſt Chriſtus, quem illi promiſerūt ex
Dauid ſemine naſciturum. Cyril. Non ēñ
ex Ioſeph eſt æditum corpus Chriſti mun
diſſimum, ſecundum n. unam lineā cogna
tionis profluxerāt Ioſeph & uirgo, ex qua
formam humanitatis unigenitus ſumpſit.
Baſilius. Non autem in materiali ſede Da
uid ſedit Dominus tranſlato Iudaico re-
gno ad Herodem, ſed ſedem appellat Da-
uid, in qua reſedit Dominus, indiſſolubile
regnum. unde ſequitur: Et regnabit &c.
Chry. Dicit autem ad præſens, domum Ia
cob eos qui de numero Iudæorum credi-
derunt in illum. Vt. n. Paulus dicit: Nō om
nes qui ex Iſrael ſunt, hi ſunt Iſraelitæ, ſed
qui ſunt filij promiſſionis computantur in
ſemine. Beda. Vel domum Iacob totam ec
cleſiam dicit, uel quę de bona radice nata,
uel cum oleaſter eſſet, merito tamen fidei
in bonam eſt inſerta oliuam. Græcus. Nul
lius autē eſt in æternum regnare niſi Dei
ſolius, quo fit ut & ſi propter incarnatio-
nem dicatur Dauid ſedem accipere, tamē
idem ipſe inquantum Deus, rex æternus
agnoſcitur. Sequitur: Et regni &c. Non ſo
lum inquantū Deus eſt, ſed ēt in eo ꝙ ho-
mo. & in præſenti quidem habet regnum
multorum, finaliter uero uniuerſorum,
Neſtorii error. cum ei omnia ſubiiciantur. Beda. Omittat
ergo Neſtorius dicere hoīem tantū ex uir
gine natum, & hunc à uerbo Dei, non in
unitate perſonæ eſſe receptum. Angelus
.n. qui eundem ipſum patrem habere Da-
uid, quem filium altiſſimi uocari pronun-
ciat, in duabus naturis unā Chriſti perſo-
nam demonſtrat. Non aūt ideo futuri tem
poris uerbis angelus utitur; quia ſecundū
hæreticos Chriſtus ante Mariam non fue
rit, ſed quia ſecundum eandem perſonam
homo cum Deo idem filij nomē ſortitur.

*Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet
iſtud quoniam uirum non cognoſco? Et reſpondens
angelus, dixit ei. Spiritus ſanctus ſuperueniet in
te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoque &
quod naſcetur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei.*

Amb. Neq; non credere angelo Maria
debuit, neq; tā temere uſurpare diuina. un
de dicitur: Dixit au. Maria ad ange. Qūo
fiet iſtud? Temperatior eſt iſta reſponſio,
q̄ uerba ſacerdotis. Hæc ait; Quomodo
fiet illud? Ille reſpondit, unde hoc ſciam?
Negat ille ſe credere, & quaſi fidei adhuc
alium quærit auctorem. Iſta ſe facere pro- *Cōperatio Mariæ & Zachariæ.*
fitetur, nec dubitat eſſe faciendum, quod
quomodo fiat inquirit. Legerat Maria, Ec
ce cōcipiet in utero, & pariet filium, ideo
credidit futurum, ſed quomodo fieret, an
te non legerat: non. n. quemadmodū fieret
uel prophetæ tanto fuerat reuelatum: iſtū
.n. myſterium nō hominis fuit, ſed angeli
ore promendum. Greg. Niſe. Attende ēt
mundę uirginis uocem, partum annunciat
angelus, ipſa uero uirginitati innititur,
prę ſtantiorem incorruptibilitatem angeli
ca uiſione diiudicans. unde dicit: Quoniā
uirum non cognoſco. Baſi. Cognitio mul
tifarie dicitur. Dicitur. n. cognitio noſtri
conditoris ſapientia, ac magnalium ſuorū
notitia, necnon mandatorum cuſtodia, &
quæ fit apud eum appropinquatio & copu
la nuptialis, ut hic accipitur. Greg Niſe.
Hæc igitur Mariæ uerba indicium ſunt eo
rum quæ tractabat in mentis arcano. Nam
ſi cauſa copulæ coniugalis Ioſeph deſpon
ſari uoluiſſet, cur admiratione ducta eſt
dum ſibi narratur cōceptio? cum nimirum
ipſa præſtolaretur ad tēpus mater effici iu
xta legis naturā. Verum quia oblatum cor
pus Deo, quaſi quoddā ex ſacris inuiolabi
le reſeruari decebat: & ideo dicit; Quoniā
uirum non cognoſco. q. d. Et ſi ſis angelus
tamen ꝙ uirum cognoſcam ex impoſſibili
bus cernitur. qualiter igitur mater ero ca
rens coniuge? Ioſeph quidem in ſponſum
agnoui. Græcus. Sed cōſidera qualiter uir

gini ſoluit dubium angelus, ac explanat in temeratum connubium & ineffabilē partū. Sequitur.n. Et reſpondens angelus di.ei. Spiritus ſanctus &c. Chry. Quaſi dicat. Non quæras ordinem naturalem, ubi naturam tranſcendunt, & ſuperant quæ tractantur. Dicit, quō fiet iſtud qm̄ uirum nō cognoſco? quinimò eo ipſo continget ꝙ es coniugis inexperta. Nam ſi uirum experta fuiſſes, nō digna cenſereris hoc myſterio. non quia prophanum ſit coniugiū, ſed quia uirginitas potior. Decebat enim cōem omnium dn̄m, & in natiuitate nobiſcum participare, & ab ea diſcrepare. q.n. ex utero naſceretur, habuit cōe nobiſcū: ꝙ autem abſque concubitu naſceretur, plus à nobis obtinuit, quàm beatum corpus illud, quod ob exuberantem mūditiā uirginis Mariæ, ut uidetur donum animæ ad ſeipſum allexit. In ſingulis.n. cæteris uix utique anima ſincera ſancti Spiritus impetrabit præſentiam, ſed nunc caro receptaculum efficitur ſpiritus. Greg Niſe. Tabulas.n. noſtræ naturæ, quas culpa confregerat, denuo uerus legiſlator de terra noſtra ſibi dolauit, abſque concubitu diuinitatis ſuæ corpus ſuſceptibile creans, qđ diuinus digitus ſculpſit. ſ. ſpiritus ſuperueniens uirgini. Chry. Inſuper & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi, Altiſſimi regis uirtus Chriſtus eſt, qui per aduētum Spiritus ſancti formatur in uirgine. Grego. 18. mor. Per obumbrationis.n. uocabulum incarnandi Dei utraque natura ſignificatur, umbra.n. à lumine formatur & corpore. Dn̄s autem per diuinitatem lumen eſt, qa ergo lumen incorporeum in eius erat utero corporandum, rectè ei dicitur; Virtus altiſſimi obumbrabit tibi, id eſt corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Hoc.n. Marię dr̄ pp mētis refrigerium cœlitus datum. Beda. Non ergo uirili quod non cognoſcis ſemine, ſed Spiritus ſancti quo impleris opere concipies; concupiſcentiæ in te non erit æſtus, ubi umbrā faciet Spiritus ſāctus. Greg. Niſe. uel dicit, Obumbrabit tibi, quia ſicut corporis umbra præcedētium charactere conformatur, ita indicia deitatis filii ex uirtute generandi patebunt. Sicut.n. in nobis quædam uiuifica uirtus in materia corporali conſpicitur, qua homo formatur, ſic in uirgine altiſſimi uirtus per uiuificātem ſpiritum pariter corpori inſitan materiam carnis ex uirgineo corpore ad formandum nouū hominem aſſumpſit. unde ſequitur. Ideoq; & quod naſcet̄ ex te, &c. Athana. profitemur.n. qm̄ naturæ humanæ aſſumptū ex materia corpus ueriſſimū extitit, & idē ſecundū naturā corpori noſtro; ſoror nāq; noſtra Maria eſt, cū oēs ab Adam deſcenderimus. Baſil. Vnde & Paulus dicit. Qm̄ miſit Deus filiū ſuū natum nō per mulierē ſed ex muliere. Nā hoc qđ dico per mulierem tranſitura, poterat indicare natiuitatis ſnīam, quod autem dr̄ ex muliere, manifeſtat cōionem naturę geniti reſpectu parentis, Grego. 18. mor. Ad diſtinctionē autem noſtræ ſanctitatis Ieſu ſingulariter ſanctus naſciturus aſſeritur, nos quippe etſi ſancti efficimur, non tn̄ naſcimur, quia ipſa naturæ corruptibilis cognatione conſtringimur. ille āt ſolus uerà citer ſanctus eſt, qui ex coniunctione carnalis copulæ conceptus non eſt, qui non (ſicut hæreticus deſipit) alter in humanitate, alter in deitate eſt. ut purus homo cōceptus atq; æditus, & poſt per meritum, ut Deus eſſet accepit. Sed nunciante angelo, & aduenιente ſpiritu mox uerbum in utero, mox intra uterum uerbū caro. unde ſequitur. Vocabitur, &c. Græcus. Tu āt attende qualiter uirgini angelus totam Trinitatem ædidit, dum Spiritum ſanctū commemorat uirtutem & altiſſimum, Trinitas enim indiuiſibilis eſt.

Et ecce Eliſabeth cognata tua & ipſa concepit filium in ſenectute ſua. Et hic mēſis eſt ſextus illi quæ uocatur ſterilis, quia nō erit impoſſibile apud Deum omne uerbum. Dixit autem Maria, Ecce ancilla domini fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Et diſceſſit ab illa angelus.

Chry. Quonia præcedens dictum ſuperabat uirginis, mentē ad humiliora declinauit ſermonē per ſenſibilia ipſi ſuadens. Vn̄ dicit, Et ecce Eliſabeth cognata tua. Animaduerte Gabrielis induſtriā, nō memorauit eam Sarræ, uel Rebeccæ, uel Rachelis, qa antiquiora erant exēpla: ſed imminens factū inducit, vt eius mentem corroboret, & ob hoc & ætatē cōmemorauit, cum dicit. Et ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & defectum naturæ. Sequitur. Et hic menſis eſt &c. Nō enim à principio

Expoſitio pulcherrima *Obumbratio diuinaq́ue ſit.* *Qō utilis.*

cóceptos Eliſabeth ſtatim annũciauit, ſed
acto ſex menſium ſpacio, ut tumor uentris
perhibeat argumẽtum Greg. Nazãzenus.
Sed q̃ret aliquis: Qualiter ad Dauid Chri
ſtus referẽ? Si quidẽ Maria de ſanguine ma
nauit Aaró, cuius cognatam angelus Eliſa
beth aſſeruit: ſed hoc nutu ſuperno cõtigit
ut regium genus ſacerdotali ſtirpi iungere
tur; ut Chriſtus, qui rex eſt & ſacerdos, ab
utriſque ſecundum carnem naſceretur. Le
gitur ẽt in Exodo, Quoniam Aaron pri-
mus ſecũdum legem ſacerdos, duxit ex tri
bu Iudę cõiugem Eliſabeth filiam Amina.
dab. & attẽde ſacratiſſimam ſpiritus admi
niſtrationem; dum & hanc Zachariæ cõiu-
gem ſtatuit Eliſabeth uocari; reducẽs nos
ad illam Eliſabeth quam duxerat Aaron.
Bed. Sic ergo ne uirgo ſe parere poſſe dif-
fidat, accepit exemplum ſterilis anus pari-
turæ; ut diſcat omnia Deo poſſibilia eſſe,
ẽt quæ naturæ ordine uidenẽ eſſe contra-
ria. unde ſequiẽ, Quia non erit impoſſibi-
le apud Deũ omne uerbũ. Chry. Ipſe nan-
Omnipotentia Dei: exponitur. que cũ ſit naturæ dñs cuncta põt cũ uelit,
qui cũcta peragit & diſponit, uitæ mortiſ
que lora gubernans. Aug. cõtra Fau. Quiſ
quis aũt dicit, Si omnipotens Deus eſt, fa-
ciat ut ea quæ facta ſunt, facta nõ fuerint,
nõ percipit ſe dicere, ut ea quæ uera ſunt
eo ipſo q uera ſunt, falſa ſint. Poteſt.n. fa-
cere q aliquid nõ ſit quod erat; uelut cum
aliquis qui cœpit eſſe naſcendo, faciat nõ
eſſe moriendo. Quis autem dicat, ut id qđ
iam nõ eſt faciat nõ eſſe? quicquid enim p̃
teritum eſt, iam non eſt, ſi de ipſo fieri ali-
quid poteſt adhuc eſt de quo fiat. Et ſi eſt,
quomodo præteritũ eſt? nõ ergo eſt quod
uerè diximus fuiſſe; ſed ideo uerum eſt il-
lud fuiſſe, qa in noſtra ſentẽtia uerum eſt,
nõ in ea re q̃ iã non eſt: hanc autem ſentẽ
tiam Deus falſam facere non põt. Omni-
Deuotio uirginis potẽtem autem Deum non ita dicimus, ac
ſi eum etiã mori poſſe credamus. Ille pla-
nè omnipotens uere ſolus dr̃ quód uere
eſt: etiam à quo ſolo eſt quicquid aliquo
modo eſt. Amb. Vide autem humilitatem
uirginis, uide deuotionẽ. Sequitur enim;
Dixit autem Ma. Ecce an domini. Ancillã
ſe dicit, quæ mater eligitur, nec repenti-
na exaltata promiſſione eſt. Mitem.n. hu-
milemque paritura humilitatem debuit e
tiam ipſa præferre; ſimul etiam ancillam
ſe dicendo, nullam ſibi prærogatiuam tan
tæ gratiæ uẽdicauit, quin faceret, quod iu
beretur. unde ſequitur: Fiat mihi ſecundũ
uerbum tuum. Habes obſequium, uide uo
tũ. Ecce ancilla dñi, apparatus officij eſt.
Fiat mihi ſecundum uerbum tuum, conce
ptus eſt uoti. Euſe. Alius aliud quidam in
præſenti ſermone uirginis extollet apici-
bus, hic quidẽ conſtantiam, hic obedientię
prõptitudinẽ, alius q non electa eſt tam
ſplendidis & arduis p magnum archãge-
lum promiſſis pollicitis, alius quod nõ ex
ceſſit modum in dando inſtãtias; ſed ęqua
liter cauit & Euę læuitatẽ, & Zacharię in-
obedientiam; mihi autem humilitatis pro
funditas nõ minus conſpicitur admirãda.
Greg. 18. mo. Per ineffabile nanq; ſacra-
mentũ concepto ſancto partu inuiolabili
ſecundum ueritatem utriuſq; naturæ ea-
dẽ uirgo ancilla dñi fuit & mater. Bed. Ac
cepto autem uirginis conſenſu mox ange
lus cœleſtia repetit. unde ſequitur: Et di-
ſceſſit ab illa angelus. Euſe. Non ſolũ im-
petrans quod optabat, ſed ſtupens in uirgi
nea forma & uirtutis plenitudinis:

Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, et ſalutauit Eliſabeth: Et factum eſt ut audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabeth, exultauit infans in utero eius. Et repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth. Et exclamauit uoce magna, & dixit; Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat Mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino.

Amb. Angelus cum abſcondita nuncia-
ret, ut fides aſtrueretur, exẽplo fęminæ ſte
rilis cõceptum uirginis nuntiauit. Vbi hoc
audiuit Maria, nõ quaſi incredula de ora-
culo, nec quaſi incerta de nũtio, nec quaſi
dubitans de exemplo, ſed quaſi læta p uo
to, religioſa p officio, feſtina p̃ gaudio in
montana perrexit, unde dr̃. Exur. autem
Ma. in di. illis &c. Quo enim iam Deo ple *Viſitationis Mariæ ratio.*
na, niſi ad ſuperiora cum feſtinatione con
ſcenderet? Ori. Ieſus.n. qui in utero illius
erat feſtinabat adhuc in uentre matris Io
annem poſitũ ſanctificare. unde ſequitur.
Cum feſtinatione. Amb. Neſcit tarda mo

limina

limina Spiritus ſancti gratia. Diſcite uirgines non demorari in plaicis, non aliquos in publico miſcere ſermones. Theo. Propter hoc abiit in montana, quia Zacharias in montanis habitabat. unde ſequitur: In ciuita. Iu. & intra. in do. Zachariæ. Ambr. Diſcite uos ſanctæ mulieres ſedulitatem, quam prægnantibus debeatis exhibere cognatis. Mariam autem, quæ ſola in intimis penetralibus uerſabatur, nõ à publico uirginitatis pudor, nõ à ſtudio aſperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit. Diſcite ẽt uirgines humilitatem Mariæ, uenit propinqua ad proximam, iunior ad ſeniorem: nec ſolum uenit, ſed & prior ſalutauit. vnde ſequitur: Et ſa. Eliſabeth. Decet. n. ut quanto caſtior uirgo, tanto humilior ſit, noueritq; deferre ſenioribus. Sit magiſtra humilitatis, in qua eſt ꝓfeſſio caſtitatis. Eſt ẽt cauſa pietatis, quia ſuperior uenit ad inferiorem, ut inferior adiuuetur. Maria ad Eliſabeth, Chriſtus ad Ioannem. Chry. ſup. Mat. Vel aliter, Celabat quæ ſupradicta ſunt in ſe uirgo, nec cuiquam hominum pandit. non. n. credebat ab illis poſſe fidem adhiberi mirandis relatibus, imo magis putabat ſe pati conuitia ſi diceret, quaſi uolẽs ſcelus propriũ palliare. Græcus. Ad ſolam autem refugit Eliſabeth, ſic. n. cõſueuerat propter cognationem & propter cæterã huiuſmodi coniunctionem. Ambr. Cito autem euentus Mariæ & præſentiæ dominicæ beneficia declarantur, nam ſequitur: Et fac. eſt ut audiuit &c. Vide diſtinctionẽ ſingulorumq; uerborum proprietates: uocem prior Eliſabeth audiuit, ſed Ioannes prior gratiam ſenſit: illa naturæ ordine audiuit, iſte exultauit ratione myſterij: illa Mariæ, iſte domini ſenſit aduentum. Græcus. Propheta. n. parente acutius uidet & audit; ſalutatq; prophetarum: ſed qm̃ uerbis non poterat, ſaltat in utero, quod maximum exiſtit in gaudio. Quis unquàm nouit tripudium natiuitate antiquius? Inſinuauit gratia, quæ naturæ ignota extiterant; recluſus uentre miles agnouit dominum ac regem oriturum, uentris tegmine non obſtante myſticum uiſioni. inſpexit. n. non palbebris, ſed ſpiritu. Orig. Non aũt antea repletus fuerat ſpiritu donec aſſiſteret, quæ Chriſtum gerebat in utero: nũc autem & ſpiritu erat plenus, & reſultabat in parente. unde ſequitur. Et reple. eſt Spũ ſancto Eliſabeth. Non autem dubium eſt quin quæ tunc repleta eſt Spiritu ſancto, propter filium ſit repleta. Amb. Illa aũt quæ ſe occultauerat & conceperat filium, iactare ſe cœpit; quia gerebat prophetam. & quę erubeſcat ante, benedicit. unde ſequitur; Et excla. uo. mag. dixit. Bene. tu inter mulieres. Magna uoce clamauit, ubi dñi ſenſit aduentũ. quia religioſum credidit partũ. Orig. Dicit autẽ, Benedicta tu inter mulieres. Nulla. n. unquam tantæ fuit gratiæ particeps, aut eſſe poterat. Vnius. n. diuini germinis parens eſt unica. Beda. Eadem autẽ uoce ab Eliſabeth, qua à Gabriele benedicitur, quatenus & angelis & hominibus veneranda mõſtretur. Theo. Quia uero aliæ ſanctæ mulieres fuerunt, quæ tamẽ genuerunt filios peccato inquinatos, ſubiungit. Et ben. fru. uen. tui. Vel aliter intelligitur, dixerat benedicta tu inter mulieres. deinde quaſi interrogante aliquo ſubiungit. Et *Fructus*
bened. fru. ſicut dicitur in pſal. Benedictus qui uenit in nomine dñi, Deus dñs & illuxit nobis. Conſueuit. n. ſacra ſcriptura, & pro quia recipere. Orig. Fructum autem uentris Dei genitricis dñm dixit. quia nequaquã ex uiro, ſed ex ſola Maria proceſſit. Nam qui ſemẽ ſumpſerunt à patribus, fructus eorum exiſtunt. Greg. Solus ergo hic fructus benedictus, quia abſq; uiro & abſq; peccato producitur. Bed. Iſte eſt fructus qui Dauid ꝓmittitur. De fructu uentris tui ponã ſuper ſedẽ tuã. Euſe. In qua parte emergit Eutycis redargutio. dũ fructus uentris Chriſtus aſſeritur. Omnis. n. fructus eſt eiuſdẽ naturę cum planta. unde & uirginẽ relinquitur eiuſdem fuiſſe naturæ cũ ſecundo Adã, qui tollit pctã mundi. Sed & quaſi phãtaſticã opinionẽ de carne Chriſti confingunt in uero Dei genitricis partu erubeſcant; nam ipſe fructus ex ipſa ſubſtantia procedit arboris. Vbi ſunt ẽt dicentes, quaſi per aquę ductũ Chriſtũ tranſiſſe per uirginẽ, aduertant ex dictis Eliſabeth quã repleuit ſpiritus, Chriſtũ fructũ *Maria*
fuiſſe uentris. Sequitur; Vnde hoc mihi, ut *laus.*
ueniat mater Dñi mei ad me? Ambr. Non quaſi ignorans dicit. ſcit. n. eſſe ſancti Spiritus gratiã & operationem, ut mater domini matrem prophetæ ad profectum ſui

pignoris ſalutet, ſed quaſi nõ humani hoc meriti, ſed diuinæ gratiæ munus eſſe cognoſcat, ita dicit: Vnde hoc mihi, hoc eſt qua iuſtitia, quibus factis, pro quibus meritis? Orig. Conuenit autem hoc dicens cum filio, nam & Ioannes indignum ſe ſentiebat aduentu Chriſti ad ipſum. Matrem autem domini nuncupat adhuc uirginem exiſtentem, præoccupans euentũ ex dicto prophetico. Diuina autem promiſſio duxerat Mariam ad Eliſabeth, ut Ioannis teſtimonium ab utero perueniret ad dñm, & tunc.n. Ioannem dominus in prophetã conſtituit. unde ſequitur: Ecce.n. ut facta eſt uox ſalutationis &c. Aug ad Dardanũ. Hoc autẽ ut diceret ſicut Euangeliſta prælocutus eſt, repleta eſt Spiritu ſancto, quo

Exultatio Ioannis qualis.

proculdubio reuelante cognouit quid illa exultatio ſignificaſſet: infantis.n. illius ueniſſe matrẽ, cuius ipſe præcurſor, & demonſtrator eſſet futurus. Potuit ergo eſſe iſta ſignificatio rei tantæ à maioribus cognoſcendæ, non à paruulo cognitæ, non .n. dixit; Exultauit in fide infans in utero meo, ſed exultauit in gaudio. Videmus autem exultationem non ſolum paruulorũ, ſed etiam pecorum, non utiq; de aliqua fide uel religione, uel quacunq; rationabili cognitione uenientem, ſed hæc inuſitata & noua extitit, quia in utero & eius aduẽtu quæ omnium Saluatorem fuerat paritura. Ideo hæc exultatio & tanquàm matri domini reddita reſalutatio, ſicut ſolẽt miracula fieri, facta eſt diuinitus in infante, non humanitus ab infante; quamquàm ẽt ſi uſque adeo in illo puero eſt acceleratus uſus rationis & uoluntatis, ut intra uiſcera materna iam poſſet agnoſcere, credere, & conſentire, etiam hoc in miraculis habendum diuinæ potentiæ, non ad humanę trahendum exemplar naturæ. Orig. Venerat autem mater domini uiſura Eliſabeth miraculoſum conceptum, quem retulerat angelus, ut per hoc ſequatur credulitas potioris ad uirginem manaturi. Et ad hãc fidem facit ſermo Eliſabeth, dicentis; Et beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à domino. Amb. Vides minime dubitaſſe Mariam, ſed credidiſſe, & ideo fructum fidei conſecutam. Beda. Nec mirum ſi dominus redempturus mundum operationem ſuam inchoauit à matre, ut per quam ſalus omnibus parabatur, eadem perſona fructum ſalutis hauriret ex pignore. Amb. Sed & uos beati qui audiuiſtis, & credidiſtis: quæcunq; .n. crediderit anima, & concipit & generat Dei uerbum, & opera eius agnoſcit. Beda. Omnis autem anima quæ uerbum Dei mente concepit, uirtutum ſtatim celſa cacumina greſſu cõſcendit amoris, quatenus ciuitatem Iuda, ideſt confeſſionis & laudis arcem penetrare & uſque ad perfectionem fidei, ſpei, & charitatis, quaſi tribus in ea menſibus ualeat cõmorari. Origen. ſuper Ezech. Simul & de præterito, & de præſenti, & de futuro per prophetię ſpiritum tacta eſt, quæ & eam promiſſionibus angeli credidiſſe cognouit, & matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in utero portare intellexit, etiam cum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro ſequeretur aſpexit.

Conceptus myſticus Chriſti.

Et ait Maria: Magnificat anima mea dominũ.

Ambro. Sicut peccatum à mulieribus cœpit, ita & bona à mulieribus inchoantur. unde non ocioſum uidetur quòd & ante Ioannem Eliſabeth prophetizat, & Maria ante domini generationem. Sequitur autem, ut Mariæ, quo perſona melior, eo prophetia ſit plenior. Baſil. Virgo enim intentione ſublimi, ac ſpeculatione profunda, immenſitatem contemplans myſterij, quaſi profundius gradiens magnificat Deum. unde dicitur: Et ait Maria. Magnificat anima mea dominum. Græcus. Quaſi diceret: Mirabilia quæ Deus pronunciauit in meo corpore exercebit, ſed anima mea infructuoſa apud Deum non erit. Cõuenit autem mihi & uoluntatis fructum afferre, nam quantum amplo doceor miraculo, tantum teneor glorificare in me mirabilia operantem. Orige. Si autem dominus nec augumẽtum, nec detrimentum recipere poteſt, quid eſt q̃ Maria loquitur, Magnificat anima mea dominum? Sed ſi conſiderem dominum Saluatorem imaginem eſſe inuiſibilis Dei, & animam factã ad eius imaginem, ut ſit imago imaginis, tunc uidebo quoniam in exemplo eorum qui ſolent imaginis pingere, quando magnificauero animam meam opere, cogitatione, ſermone, tunc imago Dei grandis efficiẽ, & ipſe dominus, cuius imago eſt in

Magnificatio Dei.

anima

anima mea, magnificatur.

Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.

Baſi. Primus ſpiritus fructus eſt pax, & gaudium. Quia ergo virgo ſancta totam ſi bi hauſerat ſpiritus gratiam, merito ſubiū git: Et exul. ſpiritus &c. Idem animam dicit & ſpiritum. Conſueta autem in ſcripturis exultationis prolatio in ſinu, ac alacré quendam & iocoſum habitū animæ in his qui digni ſunt. Proinde uirgo exultat in dño ineffabili cordis tripudio, & reſultatione in ſtrepitu honeſti affectus. Sequitur; In Deo ſalutari meo. Bed. Quia eiuſdem Ieſu. i. ſaluatoris ſpiritus uirginis, æterna diuinitate lætatur, cuius caro temporali conceptione fœtatur. Amb. Magnificat ergo anima Mariæ dñm, & exultauit ſpiritus eius in Deo, eo q anima & ſpiritu patre, filioq; deuota, vnum Deum per quem omnia pio uenerantur affectu. Sit auté in ſingulis Mariæ anima ut magnificet dñm: ſit in ſingulis ſpiritus Mariæ ut exultet in dño. Si ſecundum carnem una mater eſt Chriſti, ſecundum fidem tamen omnium fructus eſt Chriſtus. Omnis enim anima accipit Dei uerbum, ſi tamen immaculata & immunis à uitijs intemerata caſtimoniā pudoris cuſtodiat. Theo. Ille autem Deū magnificat, qui digne ſequitur Chriſtum; & dum chriſtianus uocatur, Chriſti nō minuit dignitatem, magna & cœleſtia operādo, & tunc ſpiritus eius. i. ſpirituale chriſma, exultabit. i. perficiet, & non mortificabitur. Baſi. Si quando uero lux in cor ſuum irrepſerit, & ad eum diligendum & contemnenda corporea, per illam obſcurā & breuem imaginem perfectam perceperit iuſtorum conſcientiam, abſque ulla difficultate cōſequenter in dño gaudium. Orige. Prius autem anima magnificat dñm, ut poſtea exultet in Deo. niſi. n. antea crediderimus, exultare non poſſumus.

Quia reſpexit humilitatē ancillæ ſuæ, ecce. n. ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Græcus expoſitor. Cauſam manifeſtat cur ſe magnificare Deū deceat, ac exultare in illo, dicens: Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, quaſi diceret. Ipſe prouidit, non ego expectaui, humilibus eram cō tenta. Nunc autem ad ineffabile conſilium eligor, & exaltor de terra ad ſydera. Aug. in ſer. de aſſum. O uera humilitas, q Deū hominibus peperit, uitam mortalibus ędidit, cęlos innouauit, mundum purificauit, paradiſum aperuit, & hominum animas liberauit. Facta eſt Mariæ humilitas ſcala cęleſtis, per quam Deus deſcendit ad terras, Quid. n. eſt dicere reſpexit, niſi approbauit? Multi. n. uidentur in conſpectu hominum humiles eſſe, ſed eorum humilitas dño non reſpicitur. Si enim ueraciter humiles eſſent, deinde ab hominibus non ſe laudari uellent, non in hoc mundo, ſed in Deo ſpiritus eorum exultaret. Ori. Sed quid humile atq; deiectum, quæ Dei filiū geſtabat in utero? Sed conſidera quoniā humilitas in ſcripturis una de uirtutibus p dicatur, quæ à philoſophis modeſtia dicit. Sed & nos eam poſſumus appellare quodā circuitu, cum aliquis non eſt inflatus, ſed ipſe ſe deijcit. Bed. Cuius autem humilitas reſpicitur, recte beata ab omnibus cognominatur. unde ſequitur: Ecce enim ex hoc beatam &c. Athana. Si. n. ſecundum prophetam beati ſunt, qui habēt ſemen in Siō, & proximos in Hieruſalem; quantum debet eſſe præconium diuinæ, ac ſacroſanctæ uirginis Mariæ, quæ ſecūdum carnem uerbi genitrix eſt effecta? Græcus. Non autem ſe beatā appellat inani uexata gloria. unde enim focus in ipſa ſuperbiæ quæ ſe ancillam domini nuncupauit? ſed ſacro tracta Spiritu quæ futura ſunt, præſciuit. Decebat. n. ut ſicut per ſuperbiam primi parentis mors in mundum intrauit, ita p humilitatem Mariæ, uitæ introitus uideretur. Theo. Et ideo dicit: Omnes generationes; nō ſolum Eliſabeth, ſed etiam omnes credentium nationes.

Humilitatis laus.

Mariæ eximia laus.

Quia fecit mihi magna qui potens eſt et ſanctum nomen eius.

Theo. Oſtendit uirgo non per ſuam uirtutem ſe beatam prædicandam, ſed cauſam aſſignat, dicens. Quia fecit mi. ma. q po. eſt. Quæ tibi magna fecit? Credo ut creatura ederes creatorem, famula dominum generares, ut per te mundum Deus redimeret, per te illuminaret, per te ad uitam reuocaret. Titus. Quomodo uero magna, niſi q manens illibata concipio ſuperans nutū Dei naturam? Digna reputata ſum uiro, non quomodocunque genitrix effici, ſed unigeniti Saluatoris. Beda. Reſpicit autem hoc ad initium carmi-

Vmbra mortis.

nis,ubi dictum eſt.Magnificat anima mea dominum.Sola enim anima illa cui domi nus magna facere dignatur dignis eum præ coniis magnificare poteſt. Titus.Dicit autẽ Qui potens eſt ut ſi quis diffidat in conce ptionis negocio, dum uirgo manens concepit,retorqueat miraculum ad potentiã operantis. Nec quia unigenitus acceſſit ad fœminam ex hoc inquinatur, quia ſanctũ eſt nomen eius. Baſil. Sanctum uero dicitur nomẽ Dei,non quia in ſyllabis quandã ſignificatiuam uirtutem contineat,ſed qa quomodolibet Dei ſpeculatio ſancta dinoſcitur & ſincera. Bed. Singularis.n.potentiæ culmine tranſcendit omnem creaturam,& ab uniuerſis quæ fecit lege ſegregatur,quod græca locutione melius intelligitur. In quo ipſum uerbum quod dicit agion,quaſi extra terram eſſe ſignificat.

Et miſericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum.

Bed. In ſpecialibus ſe donis ad generalia Dei indicia conuertens totius humani generis ſtatum deſcribit,ſubdens: Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.q.d. Non ſolum mihi fecit magna qui potens eſt, ſed in omni gente qui timet Deum acceptus eſt illi. Orige. Miſericordia.n.Dei,non in una gñatione, ſed in ſempiternum extenditur à generatione in gñationẽ. Græcus. Et miſericordia eius quã hẽt in generatione generationum ego concipio,ac ipſe corpori aĩato coniungitur, noſtram tractans ſalutẽ ſolius intuitu pietatis. Miſeretur autem uõ quali tercunq; ſed his quos timor eius cõpeſcuit in qualibet natione.unde dicitur: Timentibus eum;qui.ſ.pœnitentia ducti & ad fidem & pœnitentiam conuertuntur. nam qui obſtinati ſunt increduli tatis uitio clauſerunt ſibi ianuam pietatis. Theo. Vel per hoc innuit q̃ timentes miſericordiam conſequentur in generatione iſta,id eſt in præſenti ſeculo, & futuram, id eſt in ſeculo futuro. In hoc ſeculo centuplum accipientes,in illo uero multo maiora.

Miſericordia Dei qualis.

Fecit potentiam in bracchio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.

Beda. Humani generis ſtatũ deſcribẽs, quid ſuperbi & quid humiles mereantᷓ oſtendit,dicens; Fecit &c. Id eſt in ipſo Dei filio. ſicut.n.tuum brachium eſt quo operaris. ſic brachium Dei dictum eſt filius uer bum, per quod operatus eſt mundum. Orige. Timentibus aut ſe fecit potẽtiam in brachio ſuo,quia licet infirmus ad Deum acceſſeris,ſi timueris eum,promiſſam uirtutem conſequeris. Theo. In brachio ſuo, .ſ.eius filio incarnato potentiam fecit, qa natura deuicta eſt uirgine pariẽte,& Deo humanato. Græcus. Vel dicit, Fecit pro faciet potentiam,non ut dudum per Moyſen cõtra Aegyptios,nec per angelum,puta quando multa milium rebellium proſtrauit Aſſyriorum,nec quoquam alio mediante niſi in proprio brachio triumphũ docuit intelligibiles hoſtes ſuperando. unde ſequitur; Diſperſit &c. Scilicet quanlibet mentem elatam non parentem eius auentui,quinetiam aperuit,& uitioſas oſtendit ſuperbas cogitationes eorũ. Cyril. Magis autẽ proprie de dæmonum hoſtili caterua intelligenda ſunt hæc. hos enim ſæuientes in terra diſſipauit aduenieus dominus,& cõpeditos ab eis obedientiæ ſuæ reſtituit. Theoph. Poteſt hoc etiam de Iudæis intelligi,quos in omnem diſperſit regionem,ſicut nunc diſperſi ſunt.

Depoſuit potẽtes de ſede, & exaltauit humiles.

Beda. Quód dixit fecit potentiam in brachio ſuo,& quod præmiſerat, Et miſericordia eius à progenie in progenies, his uerſiculis per ſingula continuata eſt anne ctendum: quia ſcilicet per omnes ſeculi generationes,& perire ſuperbi, & humiles exaltari,pia iuſtaque diuinæ potentiæ diſpenſatione non ceſſant. unde dicitur. Depoſuit po.&c. Cyril. Magna ſapiebant dæmones & diabolus, Gentiliũ ſapientes phariſæi & ſcribæ, hos tamen depoſuit, erexitque humiliantes ſe ſub potenti manu Dei dans illis uirtutem calcandi ſerpẽtes,& ſcorpiones,omnemque poteſtatem inimici. Erant & quandoque Iudæi poteſtate ſuperbi,ſed proſtrauit hos increduli tas. ex gentibus autem ignobiles & humiles per fidem ad apicem conſcenderunt. Græcus. Deitatis enim tribunal noſter intellectus eſſe cognoſcitur, ſed iniquæ uirtutes poſt tranſgreſſionem incubuerunt præcordiis protoplaſti ſ, tanquam in proprio ſolio. Ob hoc ergo uenit dominus, & ſpiritus iniquos eiecit à ſedibus uoluntatum,& proſtratos à dæmoniis exaltauit

Miſericordia Dei qualis.

exaltauit corũ conſcientias purgans,& eo
rum mentem ſtatuens propriam ſedem.

Eſurientes ĩpleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Gl. Quia humana proſperitas precipuè
in honoribus potentium, & in abundãtia
diuitiarum conſiſtere uĩ,poſt delectionem
potentium & exaltationem humilium de
diuitum examinatione & pauperum reple
tione mentionem facit di. Eſurientes &c.
Baſi.ſup.Pſal.Diſponit quidem nos pſens
uerbum ét quo ad ſenſibilia,edocens rerũ
mũdanarũ incertitudinẽ. Caduca ſiquidẽ
ſunt hæc;ſicut nuda q̃ ab impetu uentorũ
hincinde diffunditur. Intellectualiter au-
tem ſumẽdo eſuriebat genus humanũ ex-
ceptis Iudæis, hos nanq; ditauerat legis
traditio & ſanctorum dogmata propheta-
rum.Quia uero non humiliter hæſerunt
uerbo humanato dimiſſi ſunt inanes,nihil
deferentes,non fidem, non ſcientiam, &
ſpe bonorum priuati ſunt,& a terrena Hie
Eſuries humanæ naturæ. ruſalem,& ã uita futura excluſi. Quos ue
ro de gentibus fames & ſitis contriuerat,
cum hæſiſſent dño,repleti ſunt ſpirituali-
bus bonis. Gl. Qui etiam æterna toto ſtu-
dio quaſi eſurientes deſiderant,ſaturabun
tur,cum Chriſtus apparuerit in gloria;ſed
qui terrenis gaudent,in fine totius beati-
tudinis inanes dimittentur.

*Suſcepit Iſrael puerum ſuum:recordatus miſe-
ricordiæ ſuæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros,
Abraham & ſemini eius in ſecula.*

Glo.Poſt generalem diuinæ pietatis &
iuſtitiæ commemorationem,ad ſingularẽ
nouæ incarnationis diſpenſationem cõuer
tit uerba,di. Suſcepit &c. quaſi medicus æ
grũ uiſibilis inter homines factus, ut fa-
ceret Iſrael.i.uidentem Deum puerũ ſuũ.
Baſi.Obedientem.ſ.& humilem. nam qui
contemnit humiliari, non poteſt ſaluari.
Bed.Iſrael.n.dicit non materialem,quem
ſola nobilitabat appellatio;ſed ſpiritualẽ,
qui nomen fidei retinebat,habens oculos
tendentes ad Deum uidendũ per fidẽ.Po-
teſt ét ad Iſrael carnalẽ hoc adaptari,cum
ex eo infiniti crediderunt. Hoc autẽ fecit
recordatus miſe.ſuę.hoc.n.impleuit quod
Mira expoſitio. Abrahæ promiſit,di. Quoniã benedicentĩ
in ſemine tuo oẽs cognationes terræ. Hu-
ius ergo promiſſionis Dei genitrix recor-
data dicebat:Sicut locutus &c.Nam & A-
brahæ dictum eſt,Statuam pactum meum
inter me & te;& inter ſemen tuum poſt te
in generationibus ſuis ſędere ſempiterno,
ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te. Be
da.Semen autem dicit non tam carne pro
genitus quàm fidei eius ueſtigia ſecutus,q
bus aduentus ſaluatoris in ſecula promiſ-
ſus eſt,Glo. Quia ipſa promiſſio hæredita
tis nullo fine claudetur,& uſque in finem
ſeculi credentes non deerunt,& beatitudi
nis gloria erit perennis.

*Manſit autem Maria cum illa quaſi menſibus
tribus,& reuerſa eſt in domum ſuam.*

Amb. Tãdiu mãſit Maria,quãdiu Eliſa
beth pariendi tẽpus.impleret.unde dr̃:Mã
ſit aũt &c. The.In ſexto.n.menſe cõceptio
nis præcurſoris uenit angelus ad Mariam,
quæ manſit cum Eliſabeth menſibus tri-
bus,& ſic nouem menſes implentur. Ambr.
Non autem ſola familiaritas eſt cauſa q̃ *Iſrael ſpiritalis.*
diu manſit,ſed etiam tanti nati perfectio:
nam ſi primo ingreſſu tãtus progreſſus ex
titit,ut ad ſalutationem Mariæ exultaret
infans in utero, repleretur ſpiritu ſancto
mater infantis:quantũ putamus uſum tãti
temporis ſanctæ Mariæ addidiſſe præſen-
tiam? Bene ergo inducitur exhibuiſſe offi-
cium,& myſticũ numerũ cuſtodiſſe. Bed.
Anima.n.caſta,quæ ſpiritalis uerbi deſide
riũ cõcipit neceſſe eſt ut alta cęleſtis exer
citus iuga ſubeat,& quaſi triũ mẽſiũ dies
ibidẽ demorata,quouſq; fidei & ſpei chari
tatis luce radietur,pſeuerare nõ deſiſtat.
Theo. Quando uero Eliſabeth paritura
erat uirgo receſſit.unde ſequit̃: Et reuer-
ſa eſt &c.ſcilicet propter multitudinem q̃
ad partum congregari debebat. inconue-
niens autem erat in talibus uirginem eſſe
præſentem. Grecus. Mos.n.eſt uirginibus,
cedere quoties prægnans parit. Vt aũt pro
priam applicuit domum, aliò quidem nul
latenus abiit,ibi uero manebat ulterius,
donec adeſſe partus horam cognouit,ibi-
que Ioſeph dubitans ab angelo edocetur.

*Eliſabeth autem impletum eſt tempus parien-
di,& peperit filium. Et audierunt uicini & cogna
ti eius. quia magnificauit dominus miſericordiam
ſuam cum illa,& congratulabantur ei.*

Ambr. Si diligenter aduertas,plenitu-
dinis uerbum nuſquam inueniens poſitũ
niſi in generatione iuſtorum,unde & nũc
dr̃,Eliſabeth autẽ &c. Plenitudinẽ.n.hẽt
iuſti uita inanes autem ſunt dies impiorũ.

Chry. Iccirco autem Deus Eliſabeth partum retardauit, ut gaudium augeretur, & famoſiorem faceret mulieré. unde ſequit: Et audierunt uicini &c. Nã qui ſterilitaté eius cognouerãt, teſtes diuinæ gratiæ ſunt effecti. Nemo auté uiſo infante cum ſilentio diſcedebat, ſed Deum qui illum ex inſperato conceſſerat, collaudabat. Ambr. Habet. n. ſanctorum editio lætitiam plurimorum, quoniam commune eſt bonum. Iuſtitia enim communis eſt uirtus, & ideo in ortu iuſti futuræ uitæ inſigne præmittitur, & gratia ſecuturæ uirtutis exultatione uicinorum præfiguraté deſignatur.

Et factum eſt: in die octauo uenerunt circumcidere puerum, & uocabant eum nomine patris ſui, Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit; Nequaquam, ſed uocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo eſt in cognatione tua, qui uocetur hoc nomine; innuebant autem patri eius quem uellet uocari eum. Et poſtulans pugillarem ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius. Et mirati ſunt uniuerſi. Apertum eſt autem ilico os eius et lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.

Circumciſionis ratio exponitur.

Chry. Circuncisionis norma primo tradita eſt Abrahę in ſignum diſtinctionis, ut genus patriarchæ impermixtum conſeruetur, & ſic promiſſa bona conſequi ualeant. Vbi autem pacti conſummatur negocium, appoſitum ſignum de medio tollitur. Sic igitur & per Chriſtum circũciſione ceſſante baptiſmus ſuccedit, ſed antea Ioãne circuncidi decebat. unde dicitur; Et factum eſt &c. Dixerat. n. dominus: Infans 8. dierum circuncidatur in uobis. Hanc autem temporis menſurã à diuina clementia cõſtitutam autumo duplici de cauſa. Primo quidem ut in tenerrima ætate leuius patiatur dolorem ſectionis carnis. Secundo ut ex ipſis operibus moneamur, quoniam hoc agebatur in ſignum. Tener. n. puer minime diſcernit quæ circa ipſum fiunt. Poſt circunciſionem autem nomen imponebatur. unde ſequitur; Et uocabant eum &c. Hoc autem ideo fiebat, quia prius oportet ſumere ſignaculum domini, & poſtea nomen humanum. uel quia nullus niſi prius abijciat carnalia, quod ſignificat circunciſio, dignus eſt ꝙ in libro uitæ nomen eius ſcribatur. Amb. Miré autem ſanctus Euangeliſta præmittendum putauit, ꝙ plurimi infantem patris nomine Zachariam appellandum putarunt, ut aduertas matri non nomen alicuius diſplicuiſſe de genere, ſed id ſancto infuſum ſpiritu, quod ab angelo ante Zachariæ fuerat pronunciatum.

Ioannis communis ratio.

Et quidem ille mutus intimare uocabulũ filij nequiuit uxori, ſed per prophetiam Eliſabeth didicit, quod nõ didicerat à marito. vnde ſequitur; Et reſpondens &c. Ne mireris ſi nomen mulier quod non audiuit aſſeruit, quando Spiritus ei ſanctus qui angelo mandauerat reuelauit. neque poterat domini ignorare prænuncium, qui prophetauerat Chriſtum. Et bene ſequitur; Et dixerunt ad &c. Vt intelligas nomen non generis eſſe, ſed uatis. Zacharias quoque nutu interrogatur. unde ſequitur. Innuebant autem patri &c. Sed quia incredulitas ei affatum eripuerat & auditum, quod uoce nõ poterat, manu & literis eſt locutus. unde ſequitur; Et poſtulans &c. Hoc eſt, nõ ei nos nomen imponimus, qui iam à Deo nomen accepit. Orige. Zacharias quidem interpretatur memor Dei. Ioannes autem ſignificat demõſtrantem. Cæterum & abſentis memoria, præſentis demonſtratio eſt. Debebat autem Ioãnes non memoriam Dei, ut abſentis exprimere, imò digito demonſtrare præſentem, dicens. Ecce agnus Dei. Chry. Quinetiam hoc nomen Ioannes gratia Dei interpretatur. Quòd ergo gratia diuina fauente non natura Eliſabeth hunc filium concepit, beneficij memoriam in nomine pueri conſcripſerunt. Theoph. Quia uerò cum muliere circa hoc nomen pueri, pater mutus concordauit, ſequitur. Et mirati &c. Nemo enim huius nominis erat in cognatione eorum, ut aliquis diceret, quòd antea hoc ambo cogitaſſent. Greg. Nazianzenus. Editus ergo Ioannes, Zachariæ ſoluit ſilentium. unde ſequitur. Apertum eſt &c. Abſurdum enim erat ut cum uox uerbi ꝓgreſſa fuiſſet, pater maneret elinguis. Ambro. Merito etiam continuo reſoluta eſt lingua eius, quia quam uinxerat incredulitas, ſoluit fides. credamus igitur & nos, ut lingua noſtra quæ incredulitatis uinculis eſt ligata, rationis uoce ſoluatur. Scribamus ſpiritu myſteria, ſi uolumus loqui. Scribamus prænuncium Chriſti, ſed non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Etenim qui Ioanné loqui-

tur

Natiuitatis Ioãnis allegorica.

tur, Chriſtum prophetizat. Sequitur.n. Et loquebatur &c. Beda. Allegorice autem Ioannis celebrata natiuitas gratia noui teſtamenti eſt inchoata, cui uicini & cognati nomen patris, q̃ Ioannis imponere malebant, quia Iudæi qui legis obſeruatione quaſi affinitate iuncti erant, magis iuſtitiã quæ ex lege eſt, ſectari, q̃ fidei gratiam ſuſcipere cupiebant. ſed Ioannis hoc eſt gratiæ Dei uocabulum, mater uerbis, pater literis nunciare ſatagunt; quia & lex ipſa pſalmiſq; & prophetæ apertis ſententiarum uocibus gratiam Chriſti prædicant, & ſacerdotium illud uetus figurans cærimoniarum, ac ſacrificiorũ umbris eidem teſtimonium perhibet. Pulchreq; Zacharias 8. die prolis æditæ loquitur, quia per domini reſurrectionẽ quæ octaua die, hoc eſt poſt ſeptimum ſabbati facta eſt, occulta legalis ſacerdotij arcana patuerunt.

Et factus eſt timor ſuper omnes uicinos eorum, & ſuper omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia uerba hæc, & poſuerunt omnes qui audierant in corde ſuo, dicentes: Quiſpinas puer iſte erit? Etenim manus domini erat cum illo.

Theo. Sicut in taciturnitate Zachariæ miratus eſt populus, ita & cũ locutus eſt: vnde dicitur; Et factus &c. Vt propter hæc duo magnum aliquid circa natum puerũ uniuerſi exiſtiment. hæc autem omnia diſpenſatiue fiebant, ut qui teſtis eſſe Chriſti debebat, exiſteret & fide dignus. unde ſequitur; Et poſuerunt &c. Beda. Præcurrentia q; ſigna præbent iter præcurſori ueritatis, & futurus propheta præmiſſis commendatur auſpicijs. unde ſequitur: Etenim &c. Glo. Prodigia enim Deus in illo peragebat, quæ non faciebat Ioannes, ſed dextera diuina. Græcus. Myſticè autem tempore diuinæ reſurrectionis prædicata gratia Chriſti ſalubris timor nõ ſolum Iudæorum, quia erant uicini uel ſitu loci uel ſcientia legis, ſed ẽt exterarum gentium corda cõcuſſit; nec tñ motana Iudææ, ſed omnia mundani regni, mundanæq; ſapientiæ culmina Chriſti fama tranſcendit.

Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu ſancto, & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Ambr. Bonus Deus & facilis indulgere peccatis non ſolum ablata reſtituit, ſed ẽt inſperata cõcedit. Nemo ergo diffidat, nemo ueterum conſcius delictorũ pręmia diuina deſperet. Nouit Deus mutare ſententiã, ſi tu noueris emendare delictum. Ille ſiquidẽ dudum mutus prophetizat. unde dicit; Et Zacharias &c. Chry. Scilicet operationi ſancti Spiritus, nec quocunq; modo gratiã Spiritus ſancti nactus, ſed ad plenum, & fulgebat in eo prophetiæ donũ. unde ſequit; Et prophetauit. Orig. Plenus autem Spiritu ſancto Zacharias duas ꝓphetias generaliter nunciat, primam de Chriſto, alteram de Ioanne, quod manifeſte de uerbis illius probatur, in quibus quaſi de pręſenti, & quaſi iã uerſarentur in mundo loquitur de Ioãne, & primo de Saluatore; dicens: Benedictus dñs Deus Iſrael, quia uiſitauit &c. Chry. Dum Deum benediceret Zacharias, uiſitationem dicit eſſe factã ab eo erga populum ſuum, ſiue materiales Iſraelitas quis uelit accipere: uenit.n. ad oues quæ perierãt domus Iſrael; ſiue ſpũales .i. fideles qui digni fuerunt hac uiſitatione efficacem erga ſe diuinã prouiſionẽ facientes. Beda. Viſitauit aũt dñs plebem ſuã quaſi lõga infirmitate tabeſcentem, & quaſi uenditam ſub peccato uicini filij ſui ſanguine redemit. Quod, quia Zacharias proximo faciendum cognouerat, prophetico more, quaſi iam factum narrat. Dicit autem, Plebem ſuam; nõ quia ueniens ſuã inuenit, ſed quia uiſitando ſuam fecit.

Dei liberalitas.

Viſitatio Dei.

Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.

Theo. Videbatur Deus dormire peccata multa reſpiciẽs, ſed in nouiſſimis incarnatus temporibus excitatus eſt, & cõtriuit dæmones qui nos oderãt. unde dicitur; Et erexit cornu ſalutis nobis; in domo Dauid pueri ſui. Orig. Quia de ſemine Dauid, ſecũdum carnem, natus eſt Chriſtus. vnde dicitur: Cornu ſalutis nobis in domo Dauid, ſicut & alibi dictũ eſt. Vinea facta eſt in cornu.i. in Ieſu Chriſto. Chry. Cornu autem nominat poteſtatem, gloriam, & famam; metaphoricè à brutis animalibus, illud accipiens, quibus loco muniminis & gloriæ cornua Deus dedit. Beda. Cornu etiã ſalutis regnum Saluators Chriſti uocatur. Oſſa ſiquidem omnia carne inuoluta ſunt. Cornu excedit carnem, & ideo cornu ſalutis regnum Chriſti vocatur, quo

Cornu ſalutis.

mundus & carnis gaudia ſuperantur, in cuius figuram Dauid & Salomon cornu olei ſunt in regni gloriam conſecrati.

Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt prophetarum eius.

Theo. Quòd de domo Dauid Chriſtus naſceretur, Micheas mentionem facit, dicens. Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquam minima es: ex te.n.exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Sed omnes ꝓphetæ de incarnatione dixerunt. Et ideo dicitur: Sicut locutus eſt per os &c. Greg. Per quod innuit Deum per illos eſſe locutum, & nõ eſſe humanum quod dixerunt. Bed. Dicit autem; Qui à ſeculo ſunt; quia tota ueteris teſtamenti ſcriptura propheticè de Chriſto procedit. Nam & ipſe pater Adam & cæteri patrum factis ſuis eius diſpenſationi teſtimonium reddunt.

Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos.

Iuſiurã dum ad patres.

Beda. Cum primo breuiter præmiſiſſet; Erexit cornu ſalutis nobis; cõtinuo explanans quid dixerit, ſuddit: Salutem ex inimicis noſtris.q.d.erexit nobis cornu.i.erexit nobis ſaluté ex inimicis noſtris. Et de manu omnium qui oderunt nos. Orig. Nõ autem putemus nunc de corporalibus inimicis dici; ſed de ſpiritualibus. Venit.n.dominus Ieſus fortis in prælio deſtruere omnes inimicos noſtros, ut nos de eorum inſidiis, & tentationibus liberos faceret.

Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & memorari teſtamenti ſui ſancti. Iuſiurandum quod iurauit ad Abraham patrem noſtrum, daturum ſe nobis.

Beda. Dixerat dñm iuxta eloquium ꝓphetarũ in domo Dauid naſciturum; dicit eundem ad exemplum teſtaméti quod Abrahę diſpoſuit nos eſſe liberaturum; quia his præcipue patriarchis de ſuo ſemine, uel congregatio Gentium, uel Chriſti eſt incarnatio promiſſa: præmittitur auté Dauid, quia Abrahæ ſanctus eccleſiæ cœtus eſt promiſſus: Dauid aũt ꝙ ex eo Chriſtus naſciturus eſſet, audiuit. Et ideo poſt id quod dictũ eſt de Dauid, ſubdit de Abrahã, dicens: Ad faciendã miſericordiã cum patribus noſtris. Orig. Ego puto ꝙ in aduentu dñi Saluatoris & Abraham & Iſaac & Iacob functi ſunt miſericordia eius. Nõ eſt.n.credibile, ut qui prius uiderunt diẽ illius & lætati ſunt, poſtea in aduentu ipſius nihil utilitatis acciperent, cum ſcriptum ſit: Pacem faciens per ſanguiné crucis ſuæ: ſiue per terrã, ſiue in cœlis. Theo. Chriſti etiam gratia ſe uſq; ad illos extendit, qui mortui extiterunt; quia per eum reſurgemus non ſolum nos, ſed & qui fuerunt ante mortui. Fecit & miſericordiam cum patribus noſtris, ſecundum ꝙ eorum ſpem & deſiderium impleuit. unde ſequitur: Et memorari teſtamenti ſui ſancti, illius.ſ.de quo dicitur. Benedicens benedicam tibi; & multiplicabo te. Multiplicatus eſt.n. Abraham in omnibus gentibus per imitationem fidei eius adoptatis in filios, ſed etiam patres uidentes ſuos filios talia beneficia recepiſſe, cõgaudent & recipiũt miſericordiam in ſeipſis. unde ſequitur: Iuſiuradum quod iurauit ab Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis. Baſil. Nemo autem audiẽs ꝙ iuraſſet dominus Abrahæ, ad iurandum ſit promptus. ſicut.n. furor de Deo dictus non ſignificat paſſionem, ſed punitionem: ſic neq; Deus iurat ut homo, ſed uerbum eius loco iuramenti nobis ad ueritatem exprimitur immutabili ſententia, quod promiſſum eſt, approbans.

Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi.

Duo ſingularia.

Chry. Quia exortũ nobis cornu ſalutis ex domo Dauid dixerat; oſtendit ꝙ per ipſum & gloriam participamus, & diſpendia inimici uitauimus. unde dicit: Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiamus illi. Duo prædicta nõ facile reperiet aliquis ſe ſe comitantia. Plures.n.euitãt pericula, ſed uita glorioſa priuantur; ſicut ſceleris patratores; qui de carcere ex indulgentia regia abſoluuntur; e côtra gaudent Angeli gloria, ſed ob hanc periclitari cogũtur; ſicut milites bellicoſi uitã inclytam amplexãtes ſecuritate multoties caruerũt. Sed hoc cornu & ſaluat & glorificat; ſaluat quidem, eripiens à manibus hoſtium, nõ leuiter, ſed mirifice, ut nõ ſit ultra timendum. Et hoc eſt quod dicit: Vt ſine timore. Orig. Vel aliter crebro de hoſtium manu aliqui liberantur, ſed non abſq; timore. Cum.n.metus & deſcrimen ante præceſſerint, & ſic de inimicorum manu quis eruatur, liberatus eſt quidem, ſed

non ſine timore: ideo dixit ꝙ Chriſti aduentus ſine timore nos à manibus hoſtiũ eripi fecit. Non.n.eorum inſidias ſenſimus, ſed repente ab eis nos ſegregans eduxit ad fortis propriæ manſionem.

In ſanctitate & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

Sanctitatis & iuſtitiæ ratio. Chry. Glorificat Zacharias dominum, quia fecit nos ſibi ſeruire cum plena fiducia nõ carnaliter, ut Iudæi in ſanguine uictimarum, ſed ſpiritualiter in bonis operibus. Et hoc eſt quod dicit. In ſanctitate & iuſtitia. Eſt.n.ſanctitas apta circa Deum æquitas. Iuſtitia uero quæ eſt circa homines, puta ꝙ aliquis reuerenter exequatur diuina, & quo ad homines laudabiliter cõuerſetur. Dicit ãt non coram hominibus, ut hypocritæ uolentes hominibus placere, ſed coram Deo, ſicut hi quorum commẽdatio nõ eſt ab hominibus, ſed à Deo, & hoc non ſemel aut ad tempus, ſed ſingulis diebus & quãdiu uixerint. unde dicit: Omnibus diebus no. Beda. Nam qui uel ante mortem ab eius ſeruitio diſcedit, uel immunditia qualibet ſiue iuſtitiam ſi dei ſiue ſinceritatem commaculat, uel coram hominibus tantum & nõ coram Deo ſanctus & iuſtus eſſe cõtendit, nondũ perfecte de manu ſpiritualium inimicorum liberatus domino ſeruit, ſed exemplo ueterum Samaritanorum diis Gentium pariter & dæmonio ſeruire conatur.

Et tu puer propheta altiſsimi uocaberis; præibis enim ante faciem domini parare uias eius.

Amb. Pulchrè cum de domino prophetaret, ad prophetam ſua uerba conuertit, ut hoc quoque beneficium eſſe domini deſignaret. ne cum publica numeraret, ſua quaſi ingratus tacuiſſe uideretur. uñ dr̃. Et tu puer prophe. altiſ. uo. Orig. Ideo reor Zachariã feſtinaſſe ut loqueretur ad puerum, quia ſciebat eum poſt paulum in heremo moraturum, nec ſe eis poſſe habere præſentiam. Ambr. Sed miraris fortaſſe ꝙ octo dierum infantem alloquitur; uerum ſi tenemus ſuperiora, intelligimus profectò ꝙ potuit uocem patris natus audire, qui Mariæ ſalutationẽ antequam naſcereur audiuit, ſciebat propheta alias eſſe aures prophetæ, quæ ſpiritu Dei nõ corporis ætate reſerãtur, habebat intelligendi ſenſum, qui exultãdi hẽbat affectũ. Bed. Niſi fortè putandus eſt Zacharias propter eos qui aderant potius inſtruendo futura ſui filij, quæ dudũ per Angelũ didicerat mox ut loqui potuit ꝑdicare uoluiſſe. Audiant Arriani ꝙ Chriſtum, quem Ioannes prophetando præibat altiſſimũ uocat, ſicut in pſalm o dicitur. Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus. Chry. Sicut ãt regibus commilitones ſunt qui ei uiciniores exiſtunt, ſic Ioannes cum eſſet eis amicus ſponſi, de prope eius aduentum ꝓceſſit. & hoc eſt quod ſubditur. Præibis.n. ante faciem dñi parare uias eius. Alii.n. ꝓphetæ eminus Chriſti myſterium prædicauerant, hic uero propius prædicauit, ut & Chriſtum uideret, & eum cæteris iudicauit. Grego. 19. moral. Quiſquis autem prædicando à ſordibus uitiorum corda audientium mundat, uenientis ſapientiæ ad cor uiam præparat. *Myſterii piiſſimum.*

Ad dandum ſcientiam ſalutis plebis eius, in remiſsionem peccatorum eorum.

Theoph. Qualiter præcurſor uiam dñi præparauit exponit, ſubdens. Ad dand. ſcien. ſal. ple. eius. Salus dñs Ieſus eſt: data eſt autem plebi ſcientia ſalutis .i. Chriſti à Ioanne qui teſtimonium perhibebat de Chriſto. Bed. Quia.n. Ieſu, id eſt Saluatoris nomen exponere deſyderat ſalutis mẽtionem frequentat, ſed ne temporalem ſalutem promitti putarent, ſubdit; In remiſſionem peccatorum eorum. Theop. Non enim aliter cognitus eſſet Deus, niſi plebi peccata dimiſiſſet. Dei.n. eſt peccata dimittere. Beda. Verum Iudæi non Chriſtũ ſuſcipere, ſed Antichriſtum malunt expectare, quia non intus à peccati domino, ſed foris ab humanæ ſeruitutis iugo cupiunt liberari. *Ioannis præconium.*

Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus uiſitauit nos oriens ex alto.

Theo. Quia Deus peccata nobis dimiſit, non propter opera noſtra, ſed propter miſericordiã ſuam, ideo cõueniẽter addidit, per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri. Chry. Quam quidem miſericordiã non ipſimet inquirentes inuenimus, ſed deſuꝑ nobis Deus aperuit. unde ſequitur. In quibus ſcilicet miſericordiæ operibus, Viſitauit nos aſſumpta carne, Oriẽs ex alto. Græcus In altis permanens, tamẽ in terrenis præſens, non diuiſionem patiens neq; circum-

cumſcriptionem, quod intellectus noſter comprehendere non poteſt, nec ulla ſerie uerborum exprimere.

Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent, ad dirigẽdos pedes noſtros in uiã pacis.

Bed. Recte Chriſtus oriens uocatur, q̃a nobis ortum ueræ lucis aperuit. unde ſequitur. Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent &c. Chry. Tenebras hic appellat non materiales, ſed errorẽ, & à fide diſtantiam. Baſil. Tenebroſa .n. erat plebs Gentilis, quæ idolorũ cultu grauabatur, donec lux orta diſperſit caliginem & ſplendorem ueritatis expandit. Greg. 4. mor. Vmbra uero mortis, obliuio mentis accipitur. Sicut .n. mors hoc quod interficit, agit ut nõ ſit in uita, ita obliuio hoc quod intercipit, agit ut non ſit in memoria. unde Iudæorum populus qui Dei oblitus fuerat, dr̃ in umbra mortis ſedere. Vmbra ẽt mortis, mors carnis accipitur, quia ſicut uera mors eſt, qua anima ſeparatur à Deo, ita umbra mortis eſt, qua caro ſeparatur ab anima. unde uoce martyrũ dr̃. Operuit nos umbra mortis. Per umbram ẽt mortis imitatio diaboli, qui mors in Apocalypſi dicitur, deſignatur. q̃a ſicut umbra iuxta qualitatem corporis dicitur, ita actiones iniquorum de ſpecie imitationis eius exprimitur. Chry. Recte autem dicit. Sedent, non .n. ambulabamus in tenebris, ſed ſedebamus. Theo. Non ſolum au-

Oriens Deus. tem oriens dñs his qui in tenebris ſedent illuminat, ſed aliquid amplius facit. unde ſequitur. Ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis. Via pacis eſt uia iuſtitiæ, ad quam direxit pedes, ideſt affectus animarum noſtrarum. Greg. in ho. Tunc .n. greſſus noſtros in uiã pacis dirigimus, q̃n per illud actionem iter pergimus, in quo ab auctoris noſtri gratia non diſcordemus. Ambr. Simul & illud aduerte, quàm paucis Heliſabeth, quàm multis Zacharias prophetizet, & uterq; ſancto impletus ſpiritu loquebatur. ſed diſciplina ſeruatur, ut mulier diſcere magis quæ diuina ſunt ſtudeat, quàm docere.

Puer autẽ creſcebat & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis uſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

Bed. Prædicator pœnitẽtiæ futurus, ut liberius auditores ſuos à mũdi illecebris erudiendo ſubſtollat primæuam in deſertis tranſigit uitam. unde dicitur. Puer aũt

Creſcentia pueri Ieſu. creſcebat. Theo. Secundum corporalem ætatẽ, & confortabat̃. Simul .n. cũ corpore ſpirituale donũ creſcebat, & ſpiritus operationes in eo magis ac magis oſtendebant̃. Orig. Vel creſcebat ſpiritu, nec in eandem permanebat menſura, qua cœperat, ſed ſemper creſcebat ſpiritus in eo, ſemper uoluntas eius ad meliora tendens habebat profectus ſuos, & mens diuinius aliquid cõtẽplabatur. Exercebat ſe memoria ut pura in theſauro ſuo reconderet. Addit ãt; Et confortabatur. Infirma .n. eſt humana natura. Legimus .n. Caro autem infirma. Confortanda eſt itaq; ſpiritu; ſpiritus .n. promptus eſt. Multi confortantur carne athleta Dei ſpiritu roborandus eſt, ut ſapientiam carnis elidat. unde receſſit, fugiens tumultum urbium propter frequentiã. Sequitur .n. Et erat in deſertis, ubi purior aer eſt, cęlum apertius, & familiarior Deus, ut quia nondum baptiſmi & prædicationis tempus aduenerat, uacaret orõnibus, & cum Angelis cõuerſaretur, appellaret dñm, & illum audiret dicentem: Ecce adſum. Theo. Vel erat in deſertis, ut extra multorũ malitiam nutriretur, & ut neminem uereretur arguere. Si .n. fuiſſet in mundo, fortè fuiſſet amicitia & conuerſatione hoĩum deprauatus. ſimul ẽt ut eſſet fide dignus qui prædicaturus erat Chriſtum. Occultabatur ãt in deſertis, donec placuit Deo ipſo Iſraelitico populo demõſtrare unde ſequitur. Vſque ad diem oſtẽſionis ſuæ ad Iſrael. Ambr. Pulchrè ãt tempus quo fuit in utero propheta deſcribit̃, ne Mariæ præſentia taceatur, ſed tempus ſiletur infantiæ, eo q̃ præſentia matris domini in utero roboratur, qui infantis impedimenta neſciuit.

CAPVT II.

FACTUM eſt ãt in diebus illis exiit edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur uniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt à præſ. de Syriæ Cyrino. Et ibant oẽs ut profiterentur, ſinguli in ſuã ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa

Illæa de ciuitate Nazareth in Iudæâ ciuitatem Dauid quæ uocatur Bethlehem, eo quod eſſet de domo & familia Dauid, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante.

Beda. Naſciturus in carne Dei filius. ſicut de uirgine natus uirginitatis ſibi decus oſtendit eſſe gratiſſimum, ita pacatiſſimo tempore ſeculi procreatur: quia pacẽ quære re docuit, & pacis ſectatores inuiſere dignatur. Nullum ãt potuit magis eſſe pacis indiciũ, quàm una totũ orbẽ deſcriptione cõcludi, cuius moderator Auguſtus tanta duodecim annis circa tẽpus dñicæ natiuitatis pace regnauit, ut bellis toto orbe ſopitis prophetæ præſagium ad literam uideatur impleſſe. unde dr: Factum eſt autẽ in diebus illis, Exiit edictum &c. Græcus. Tunc etiam naſcitur Chriſtus, cum principes Iudæorũ defecerãt, & ad Romanos principes tranſlatũ erat imperium, quibus Iudæi tributa ſoluebant. & ſic impletur prophetia prædicens non deficere ducem de Iuda, nec principem de femoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt. Iam uero Cæſare Auguſto 42. annum imperii peragente exiit ab edictum totum orbem conſcribi ad tributa ſoluenda: quod cuidam Cyrino Cæſar commiſerat, quem Iudææ & Syriæ præſidem ſtatuit. unde ſequitur. Hæc deſcriptio prima facta &c. Beda. Signat hanc deſcriptionem uel primam eſſe earum quæ totum orbem concluſerint, qa pleriq; iã partes terrarum ſæpe leguntur fuiſſe deſcriptæ. uel primo tunc cœpiſſe, qñ Cyrinus in Syriam miſſus eſt. Ambro. Pulchræ ãt præſidis nomen addidit, ut ſeriẽ tpis deſignaret. Nã ſi conſules aſcribũtur tabulis emptionis, quanto magis redẽptioni omniũ debuit tempus aſcribi? Bed. Superna ãt diſpenſatione profeſſio cenſus ita deſcripta eſt, ut in ſuam quiſque patriã ire iuberetur, ſecundum quod ſequitur: Et ibant omnes ut profite. ſinguli in ciuit. ſuam. Quod ideo factũ eſt, ut dñs alibi conceptus, alibi natus, inſidiantis Herodis furorem facilius euaderet. unde ſequitur; Aſcen. au. & Ioſeph à Galilæa &c. Chryſ. Dño ãt dirigente Auguſtus hoc edictum cenſuit, ut unigeniti præſentia famuletur: nã hoc edictum matrem attrahebat in patriam, quam prophetæ prædixerant. ſ. in Bethlehẽ Iudæ. unde dicit, Ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethlehẽ. Græcus. Ideo autẽ addidit ciuitatem Dauid, ut promiſſionem factam Dauid à Deo ex fructu uẽtris eius rex perpetuus adueniret, eſſe cõpletam annunciet, unde ſequitur: Et q eſſet de domo & familia Dauid. Per hoc autẽ q Ioſeph erat de cognatione Dauid, cõtentus fuit euangeliſta ipſam quoque uirginem de cognatione Dauid promulgare, cum lex diuina præciperet coniugales copulas ex eadem progenie contrahi. unde ſequitur: Cum maria deſpõſata &c. Cyril: Dicit autem eam fuiſſe deſponſatam, innuens q ſolis ſponſalibus præcedentibus eſt cõceptio ſubſecuta; neque. n. ex uirili ſemine ſancta uirgo concepit. Greg. in hõ. Myſticè autem naſcituro domino mũdus deſcribitur; quia ille apparebat in carne, qui electos ſuos aſcriberet in æternitatẽ. Amb. Et dum profeſſio ſecularis oſtenditur, ſpiritalis implicatur: non terrarum regi dicanda, ſed cœli: profeſſio iſta fidei, cẽſus animorum eſt. Abolito. n. ſynagogæ cẽſu uetuſto, nouus cenſus eccleſiæ parabatur. deniq; ut ſcias cenſum nõ Auguſti eſſe, ſed Chriſti, totius orbis profiteri iubeẽ. Quis ãt poterat profeſſionẽ totius orbis exigere, niſi qui totius orbis habebat imperium? Nõ. n. Auguſti, ſed domini eſt terra, &c. Bed. Qui ẽt uocabulum Auguſti perfectiſſimæ cõpleuit, utpute ſuos & augere deſyderans, & augere ſufficiens. Theo. Conueniens ẽt erat, ut per Chriſtũ cultus multorum deorum deficeret, & unus Deus coleretur. unde unus rex orbis imperaſſe deſcribitur. Orig. Diligentius autem intuenti ſacramentum quodam uẽ figurari, q in totius orbis profeſſione deſcribi oportuit Chriſtũ, ut cum oĩbus ſcriptus ſanctificaret omnes, & cum orbe relatus in cenſum, communionem ſui præberet orbi. Beda. Sicut ãt tunc imperante Auguſto & præſidente Cyrino ibant ſinguli in ſuã ciuitatem, ut profiterentur cenſum. ſic modo imperante Chriſto per doctores eccleſiæ præſides profiteri debemus cenſum iuſtitiæ. Ambro. Hæc eſt ergo prima profeſſio mentium domino cui omnes profitentur, non præconis euocatione, ſed uatis dicentis, omnes gentes plaudite manibus. Denique ut ſciant cenſum eſſe iuſtitiæ, ueniunt ad eum Ioſeph & Maria, hoc eſt

Tempus natiuitatis Chriſti.

Deſcriptionis rõ

Conceptio Chriſti poſt ſponſalia.

Naſceẽs Chriſtus deſcribitur.

eſt iuſtus & uirgo. Ille, qui verbum ſerua-
ret: iſta quæ pareret. Beda. Ciuitas noſtra
& patria, eſt patria beata, ad quam crcſcē
tibus quotidie uirtutibus ire debemus.
Quotidie at̄ ſancta eccleſia ſuum comita-
ta doctoré de rota mundanæ conuerſatio
nis, quod Galilęa ſonat, in ciuitatem Iuda
.ſ. confeſſionis & laudis aſcendens, cēſum
ſuæ deuotionis regi æterno perſoluit, quę
in exemplo beatæ uirginis Mariæ conce-
pit nos uirgo de ſpiritu, quæ alii quidem
deſponſata ab illo fœcūdatur, dū præpoſi
to ſibi pontifici uiſibiliter iungit̄, ſed inui
bilis ſpiritus uirtute cumulatur, indicans
ipſo nomine, ꝙ inſtantia loquentis ma-
giſtri nil ualet, niſi augumentum ſuperni
muneris ut audiatur, acceperit.

Factum eſt autem cum eſſent ibi, impleti ſunt dies ut pareret. Et peperit filiū ſuum primogenitū, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eū in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio.

Ambro. Breuiter ſanctus Lucas & quo
modo, & quo tēpore, & quo loco ſecundū
carnem Chriſtus natus ſit, explicauit, di-
cēs: Factum eſt at̄ &c. Qūo quidem? quia *Natiuitatis Chriſti circumſtantiæ.*
nupta concepit, ſed uirgo generauit. Gre-
go Niſſenus. Apparens.n. ut homo nō per
omnia legibus humanę naturæ ſubijcitur.
nam ꝙ ex muliere naſcitur, humanitatem
redolet. Virginitas uero quæ ortui uiſer-
uiuit, oſtendit ꝙ tranſcenderet humanē.
Huius ergo iucunda portatio, ortus imma
culatus, partus facilis, abſque corruptela
natiuitas, nec ex luxu incipiens, nec dolo
ribus ædita, quia nanque ea quæ naturæ
noſtræ mortem per culpam inſeruit dam
nata eſt, ut cum doloribus pareret, oporte
bat parentem uitæ cum gaudio partum ꝑ
ficere. Eo autem tempore per incorruptio
nē uirgineam ad uitam tranſmigrat mor-
talium, in quo diminui incipiūt tenebrę,
& nocturna immenſitate exuberantia de-
ficere cogitur. Mors.n. peccati finem praui
tatis attigerat, ſed de cætero tendit ad ni
hilum propter uerę lucis præſentiam, quę
radiis euangelicis totum orbem luſtrauit.
Beda. Eo etiam tempore dignatus eſt in-
carnari, quo mox natus cēſu Cæſaris aſcri
beretur, atque ob noſtri liberationem ip-
ſi ſeruitio ſubderetur. unde etiam non ſo-
lum propter iudiciū regii ſchematis, ſed
etiam propter nominis ſacramentum dñs
in Bethlehem naſcitur. Greg. Bethlehem
quippe domus panis interpretatur. Ipſe *Myſterium Bethelem.*
nanque eſt qui ait; Ego ſum panis uiuus q
de cœlo deſcendi. Locus ergo in quo dñs
naſcitur, domus panis antea vocabatur,
quia futurum erat, ut ibi ille per naturam
carnis appareret, qui electorum mentes
æterna ſatietate reficeret. Bedas. Sed & uſ
que ad conſummationem ſeculi dñs in
Nazareth concipi, in Bethlehem naſci nō
deſinit, cum quilibet audientium uerbū
flore ſuſcepto domum in ſe æterni panis
efficit quotidie in utero uirginali, hoc eſt
in animo credentiū per fidem concipitur,
per baptiſmum gignitur. Sequitur: Et pe-
perit &c. Hier. contra Helu. Ex hoc Hel-
uidius nititur approbare primogenitum
dici non poſſe, niſi eum qui habeat & fra
tres, ſicut unigenitus ille uocatur, qui pa-
rentibus ſit ſolus filius: Non at̄ ita diffini-
mus. Vnigenitus eſt primogenitus, nō oīs
primogenitus eſt unigenitus. Primogeni- *Primogenitus.*
tum non eſſe dicimus eum, quē alii ſubſe
quuntur, ſed ante quem nullus. alioquin ſi
non eſt primogenitus, niſi is quem ſequan
tur & fratres, tandiu ſacerdotibus primo-
genita non debentur, quamdiu & alii fue
rint procreati, ne fortè partu poſtea nō ſe
quente, unigenitus ſit & non primogeni-
tus. Bed. Eſt ēt unigenitus in ſubſtantia di
uinitatis, primogenitus ſuſceptione huma
nitatis. primogenitus ī gratia, unigenitus
in natura. Hie. contra Heluidium. Nulla
autē ibi obſtetrix, nulla muliercularū ſo
licitudo interceſſit. Ipſa pānis inuoluit in
fantem, ipſa mater & obſtetrix fuit. unde
ſequitur; Et pannis eum inuoluit. Beda
Qui totum mundum uario ueſtit ornatu,
pannis uilibus inuoluitur, ut nos ſtolam
primam recipere valeamus, per quem oīa
facta ſunt manus pedeſq; aſtringit̄, vt no-
ſtras manus ad opus bonum exercitet, pe-
deſque ſint in uiā pacis directi. Græcus.
O admirabilem coarctationem & pere-
grinationem, quam ſubiit qui continet or
bem. ab initio captat penuriā, & eam in ſe
ipſo decorat, nimirum ſi voluiſſet venire
poterat mouēdo cœlum, concutiendo ter
ram, emittens fulmina: non autem ſic pro
ceſſit. non enim perdere, ſed ſaluare vole-
bat, ab ipſis primordiis humanā conculca
tes ſuperbiam, atque ideo non tantum ho

mo

mo fit,ſed ét homo pauper & pauperẽ matrem elegit;quæ caret his quibus natũ infantem reclinet. Sequitur.n Et reclinauit eum in præſepio. Bed. Duri præſepis anguſtia continetur,cui cœlum ſedes eſt,vt nos per cœleſtis regni gaudia dilatet. qui panis eſt angelorum in præſepio reclinatur, ut nos quaſi ſãcta animalia carnis ſuæ frumento reficiat. Cyril. Reperit ét hominẽ factum beſtialem in anima,& ideo in præſepio loco pabuli ponitur,vt vitam beſtialem mutantes,ad conſonam homini perducamur ſcientiam;pertingentes non fœnum,ſed panem cœleſtem uitæ corpus.

Naſcentis Chriſti paupertas. Bed. Qui autem ad dexteram patris ſedet, in diuerſorio loco eget,vt nobis in domo patris ſui multas manſiones præparet. unde ſequitur:Quia non erat ei locus in diuerſorio. Naſcitur non in parẽtum domo, ſed in diuerſorio & in uia,quia per incarnationis myſterium via factus eſt, qua nos ad patriam ubi ueritate & vita fruemur adduceret. Gre.in ho. Et ut oſtenderet,qa ꝑ humanitatem quã aſſumpſerat,quaſi in alieno naſcebatur,nõ ſecundum poteſtatẽ, ſed ſecundum naturam. Ambr. Propter te ergo infirmitas in ſe potentia, propter te inopia in ſe opulẽtia.noli hoc ęſtimare qđ cernis,ſed ꝙ redimeris agnoſce. Plus domine Ieſu iniurijs tuis debeo ꝙ redẽptus ſum,quàm opibus ꝙ creatus. Non profeſſet naſci,niſi etiam redimi profuiſſet.

Et paſtores erãt in regione eadem uigilãtes,& cuſtodiẽtes uigilias noctis ſuper gregem ſuum. Et ecce, angelus domini ſtetit iuxta illos,& claritas Dei circumfulſit illos,& timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus;Nolite timere E cce enim euãgelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid.Et hoc uobis ſignum. Inuenietis infantem pannis inuolutum,& poſitum in præſepio.

Amb. Videte queãdmodum diuina curia fidem aſtruat. Angelum Mariam, angelus Ioſeph,angelus paſtores edocet. de quibus dr̃ Et paſtores erant in regione eadẽ, uigilantes &c. Chry. Ioſeph quidẽ in ſomnis apparuit angelus,paſtoribus autem viſibiliter quaſi rudioribus,non autem angelus iuit Hieroſolymam,nõ requiſiuit ſcribas & phariſæos;erant.n.corrupti, & præ inuidia cruciabantur. Sed hi erant ſynceri,antequam conuerſationem patriarcharum Moyſi colentes. Eſt autem ſemita qu[illegible]dam ad philoſophiam perducens innocentia. Bed.in ho. Nuſquam autem in tota ueteris teſtamenti ſerie reperimus angelos, q tam ſedulo apparuere patribus,cum luce apparuiſſe. Sed hoc priuilegium recte huic tẽpori eſt ſeruatum, qñ exortum eſt in tenebris lumen rectis corde. unde ſequitur. Et claritas Dei &c. Amb. Ex utero funditur,ſed coruſcat à cœlo, terreno in diuerſorio iacet,ſed cœleſti lumine uiget.

Curiæ non geſtæ ſedulitas.

Græcus. Verum pauidi facti ſunt in miraculo. unde ſequitur:Et timuerũt &c. Sed angelus eũ pauor increuerit,fugat ipſum. uñ ſequitur. Et dixit illis &c. Non ſolum ſedat terrorem,ſed etiam alacritatem infundit. Sequitur.n. Ecce enim euan. &c. Non ſoli populo Iudæorum, ſed etiã omnibus. Cauſa aũt gaudij oſtẽditur,nouus & admirabilis partus manifeſtatur ex ipſis nominibus. Nam ſeqtur, Quia natus eſt uobis hodie Saluator,qui eſt Chriſtus dñs, quorũ primum,ideſt Saluator eſt actionis,tertiũ autem,ſcilicet dñs maieſtatis. Cyr. Sed id quod in medio ponitur, ſcilicet Chriſtus, non naturam ſignificat ſed hypoſtaſim cõpoſitam. In Chriſto.n. Saluatore unctionẽ fore celebratam fatemur,non tamen generalem,ſicut olim in regibus ex oleo quaſi ex prophetica gratia, neq; ad perfectionẽ alicuius negocij iuxta illud Eſaiæ. Hæc dicit dominus Chriſto meo. Cyr. Qui quanquam eſſet idololatra,dictus eſt Chriſtus, ut cœleſti cenſura totam occuparet Babyloniorum prouinciam. Fuit autem unctus Saluator Spiritu ſancto humanitus in forma ſerui. ungens autem ut Deus Spiritu ſancto credentes in eum. Græcus. Huius autem natiuitatis & tempus oſtendit,cum dicit. Hodie,& locum,cum ſubdit, In ciuitate Dauid,& ſigna,cum ſubiũgit, Et hoc uobis ſignum &c. Ecce paſtoribus angeli paſtorem præcipuum prædicant,tanquam agnum in antro manifeſtatum & æditum. Bed. Crebris autem infantia Saluatoris & angelorum præconijs,& euãgeliſtarum nobis eſt cõculcata teſtimonijs, ut noſtris altius cordibus quid pro nobis factum ſit infigatur. Et notandum ꝙ ſignum nati Saluatoris datur nõ tyrio exceptum oſtro ſed pannis ſqualentibus inuolutum, non in

Natiuitas Chriſti modus.

ornatis

ornatis auro ſtratoriis, ſed in præſepibus inueniēdū. Maximus in ſermone nati. Sed ſi tibi panni fortaſſis uileſcunt, Angelos collaudantes admirare. Si p̄ſepe deſpicis, erige parumper oculos, & nouam in cœlo ſtellam proteſtantem mundo natiuitatem dominicam contuere. Si credis uilia, crede mirifica; ſi de his quæ humilitatis ſunt diſputas, quę alta ſunt & cęleſtia uenerare. Greg. in ho. Myſticè autem ꝙ uigilantibus paſtoribus Angelus apparet, eosq́; claritas Dei circunfulſit, hoc eſt ꝙ illi præ cæteris uidere ſublimia merentur, qui fidelibus gregibus præeſſe ſollicite ſciunt. Dumque ipſi pie ſuper gregem uigilant, diuina ſuper eos latius gratia corruſcat. Bed. in ho. Significant enim myſticè paſtores illi gregum doctores quoſque ac rectores fidelium animarum. Nox cuius uigilias cuſtodiebant ſuper gregem ſuum pericula tentationum indicat, à quibus ſe ſuosque ſubiectos cuſtodire non deſiſtunt. Et bene nato domino paſtores ſuper gregem uigilant, quia natus eſt qui dicit, Ego ſum paſtor bonus, ſed & tempus imminebat quo idē paſtor oues ſuas q̄ diſperſæ erāt, ad uitæ paſcua reuocaret. Orig. Cæterum ſi ad ſecretiorē oportet aſcendere intellectum, dicam quoſdam fuiſſe paſtores Angelos q̄ res humanas regerēt. Et cum horum unuſquiſque ſuam cuſtodiam cōſeruaret, ueniſſe Angelum nato domino, & annunciaſſe paſtoribus ꝙ uerus eſſet paſtor exortus. Angeli enim ante aduētum Saluatoris parum poterāt commiſſis ſibi utilitatis afferre. Vix enim aliquis unus ex ſingulis Gentibus credebat in Deum: nunc autem populi accedunt ad fidem Ieſu.

Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum, & dicentem, Gloria in altiſſimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis.

Chori angelici ratio.

Bed. Ne parua unius Angeli uī' auctoritas, poſtquam unus ſacramentum nouæ natiuitatis edocuit, ſtatim multitudo cœleſtium agminum affuit. unde dr̄: Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis. Bene chorus adueniens angelorum militiæ cœleſtis uocabulum accipit. Qui & duci illi in prælio, qui ad debellandas aereas poteſtates apparuit, humiliter obſecundat, & ipſe poteſtates eaſdem contrarias, ne mortales tantū tentare ualeāt quantum uolunt, fortiter armis cęleſtibus perturbat. quia uero Deus & homo naſcitur, iure hominibus pax, & Deo gloria canitur. unde ſequitur: Laudantium Deū & dicētium. Gloria in altiſſimis Deo. uno Angelo, uno euangelizāte nuncio, natum in carne Deum mox multitudo militiæ cœleſtis in laudem Creatoris prorumpit; ut & Chriſto deuotionem impendat, & nos ſuo inſtruat exemplo, quoties aliquis fratrum ſacræ eruditionis uerbū inſonuerit, uel ipſi quæ pietatis ſunt ad mentē reduxerimus, Deo ſtatim laudes corde, ore, & opere reddamus. Chry. Et olim quidē Angeli ad puniendum mittebantur, puta ad Iſraelitas, ad Dauid, ad Sodomitas, ad gemitus conuallem, nunc econtra canunt in terra gratias agentes Deo, eo ꝙ ſuum deſcēſum ad homines eis reſerauit. Gre. 28. mor. Simul ēt laudant, quia redēptioni noſtræ uoces ſuæ exultationis accōmodāt, ſimul etiā q̄a dū nos conſpiciunt recipi, ſuū gaudent numerū impleri. Bed. Optāt etiā pacem hominibus cùm ſubdunt. Et in terra pax hominibus; q̄a quos infirmos prius abiectosq́; deſpexerant, naſcente in carne domino iam ſocios uenerantur. Cyril. Hæc autem pax per Chriſtum facta eſt. Reconciliauit.n. nos per ſe Deo & patri, culpam hoſtilem de medio auferens, duos populos in unum hominem pacificauit, ac cœlicolas, & terrenos in unum gregem cō poſuit. Bed. Quibus autem hominibus pacem poſcant, exponunt dicentes. Bonæ uoluntatis, eis ſcilicet qui ſuſpiciunt natum Chriſtum: nō enim eſt pax impijs, ſed pax multa diligentibus nomen Dei. Orig. Sed diligens lector inquiret, quomodo Saluator dicat. Non ueni pacem mittere ſuper terram, & nunc Angeli de eius natiuitate cantant, In terra pax hominibus, ſed hoc ꝙ pax eſſe dicit in hominibus, bonæ uolūtatis, ſoluit quæſtionem. pax.n. quam non dat dominus ſuper terram, non eſt pax bonæ uoluntatis. Aug. 13. de Trini. Pertinet enim iuſtitia ad bonam uoluntatē. Chry. Aſpice autem mirādum proceſſum, Angelos ad nos deduxit prius, ac deinde duxit hominem ad ſuperna, factum eſt cœlum terra, cùm terrena deberet recipere. Orige. Myſticè autem uidebāt Angeli ſe opus

Pax allata per Chriſtū.

quod

quod eis credit ſi fuerat implere nõ poſſe abſq; eo, qui uerè ſaluare poterat, & medicinam ſuam inferiorem eſſe, q̃ hominũ cura poſcebat. Vnde ſicut ſi ueniat aliquis qui habeat ſummam in medicina notitiã, & illi q prius ſanari nequiuerant, cernẽtes ad magiſtri manus putredines ceſſare uulnerum non inuideant, ſed in laudem medici erumpant, & Dei, qui ſibi, ægrotantibusq́ue tantæ ſcientiæ hominem miſerit, multitudo angelornm pro Chriſti aduentu Deum laudant.

Et factum eſt, ut diſceſſerunt ab eis Angeli in cælum, paſtores loquebantur adinuicem. Tranſeamus uſque Bethlehem, & uideamus hoc uerbum quod factum eſt, quod fecit dominus: & oſtendit nobis. Et uenerunt feſtinantes, & inuenerũt Mariã & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognouerunt de uerbo, quod dictũ erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierunt mirati ſunt, & de his quæ dicta erant à paſtoribus ad ipſos; Maria autem conſeruabat omnia uerba hæc cõferens in corde ſuo. Et reuerſi ſunt paſtores, glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant & uiderant, ſicut dictum eſt ad illos.

Græcus. Quæ uiſa ſunt & relata ſtuporem ingeſſerunt paſtoribus, & ſic ouilia ſua omiſerunt, & profecti ſunt nocte Bethlehem, lucem indagantes Saluatoris. unde dicitur Et factum eſt &c. Beda. Vere quaſi uigilantes non dixerunt uideamus puerum; ſed uerbum quod factum eſt, id eſt uerbum quod ſemper erat uideamus quõ pro nobis caro factum eſt, ſiquidem hoc ipſum uerbum dñs eſt. Sequitur. n. Quod fecit dominus & oſtendit nobis, id eſt uideamus quõ uerbum ipſum ipſe ſe fecerit, & oſtendit nobis carnem ſuam. Ambro. Vide quàm ſingulariter ſcriptura ſingulorum libret momenta uerborum. Etenim cum caro domini uidetur, uĩ uerbũ quod eſt filius, nõ mediocre fidei tibi hoc uideatur exemplum, non uilis perſona paſtorum, ſimplicitas. n. quæritur, non ambitio deſideratur. Sequitur: Et uenerunt feſtinantes. Nemo n. cum deſidia Chriſtum requirit. Orig. Quia uero feſtinantes uenerunt, & nõ pedetentim, ideo ſequitur, Et inuenerunt Mariam, quæ ſcilicet fudit Ieſum in partu; Et Ioſeph. ſ. diſpenſatoré ortus dominici. Et infantem poſitum in præſepio, ſcilicet ipſum Saluatorem. Beda Eſt autem iuſti ordinis, ut honore digno celebrata uerbi incarnatione, ad ipſam quandoque uerbi gloriam intuendã pertingatur. unde ſequitur: Videntes autem cognouerunt de uerbo quod dictum erat &c. Græcus. Occultata ſcilicet fide fœlicia relata contuẽtes, nec contenti de ueritate, ſtupere quæ primitus uiderant & perceperant Angelo nunciante, non ſolum Mariæ & Ioſeph promebant, ſed etiã cæteris, & quod eſt amplius, eorum mentibus inſigebant. unde ſequitnr, Et omnes qui audierunt mirati ſunt &c. Quomodo. n. non erat mirandum uidere cœlicolam in terrenis, & terram pace conciliari cœleſtibus; & ineffabilem illum infantulum numine quidem cœleſtia, humanitate uero terreſtria connectentem adinuicẽ, & ſui cõpagine fœdus mirandum præſtantẽ? Glo. Nec ſolum mirantur de incarnationis myſterio, ſed etiam de tanta paſtorũ atteſtatione, qui fugere inaudita neſcirẽt, ſed ſimplici facundia uera p̃dicarent. Ambro. Nec contemnenda putes quaſi uerba uilia prophetarũ, à paſtoribus & Maria colligit fidem. uñ ſequit̃: Maria autem cõſeruabat omnia uerba hæc, cõferens in corde ſuo. Diſcamus ſanctæ uirginis in omnibus caſtitatem: quæ nõ minus ore pudica quàm corpore, argumenta fidei cõferebat in corde. Bed. in ho. Virginalis. n. pudicitiæ iura cuſtodiens, ſecreta Chriſti quæ nouerat, nemini diuulgare uolebat, cõferebat ea q̃ facienda legerat, cum his quæ iam facta cognouit, non ore promens, ſed clauſo in corde cuſtodiens. Græcus. Quicquid ẽt ei tulerat Angelus, quicquid à paſtoribus audierat, cuncta congerebat in mente & adinuicem cõparans unam in oĩbus mater ſapientiæ cernebat cõcordiã, uerè Deus erat qui natus erat ex ea Athanaſius. Singuli autẽ in Chriſti natiuitate exultabãt, nõ humanitus, ſicut ĩ puero nato ſoliti ſunt homines congaudere, ſed in Chriſti præſentia & lucis diuinæ fulgore. unde ſequitur; Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes & laudãtes Deum in omnibus quæ audierant. Bed. Scilicet ab Angelis: Et uiderant, ſcilicet in Bethlehem, ſicut dictum eſt ad illos, id eſt in hoc glorificant, ꝙ non aliud uenientes inuenerant q̃ dictum eſt ad illos, ſiue ſicut dictum eſt

Myſterium lates in uerbis.

Concordia uerbis euangelii.

ab illis, gloriam Deo laudesq́; referunt. Et enim hoc illis facere dictum eſt ab angelis; nõ quidẽ verbo imperantibus, ſed formã ſuæ deuotionis offerentibus: cum Deo in excelſis gloriã reſonarent. Beda. in ho. Myſticè autem intellectualium paſtores gregum, imò cuncti fideles exẽplo horum paſtorum tranſeant cogitatione uſque in Bethlehem, & incarnationẽ Chriſti dignis celebrent honoribus. Tranſeamus ãt abiectis cõcupiſcentijs carnalibus toto mentis deſyderio, uſq; in Bethlehẽ ſupernã, id eſt domum panis uiui, ut quẽ illi in præſepio uidere uagientem, nos in patris ſolio mereamur uidere regnantem. Nõ eſt ãt tanta beatitudo cum deſidia ac torpore quærenda, ſed alacriter ſunt Chriſti ſequenda ueſtigia. Videntes ãt cognouerunt. Et nos quæ dicta ſunt de Saluatore noſtro plena dilectione feſtinemus amplecti, ut hoc in futuro perfectæ cognitionis uiſu cõprehendere ualeamus. Bed. ſup. Luc. Dñici ẽt gregis paſtores præcedentium patrum uitã, in qua panis uitæ ſeruatur, quaſi Bethlehem portas cõtemplandò ſubeunt, nihilq́; in hac aliud reperiunt, ꝗ uirginalẽ eccleſiæ pulchritudinem, quaſi Mariam uirilem ſpiritualium doctorum cœtũ, quaſi Ioſeph, & humilem Chriſti aduentum ſcripturæ paginis ſacræ inſertum, quaſi in præſepio poſitum Chriſtum infantem. Orig. Vel præſepe illud Iſrael erat ſecundũ illud Eſaiæ, Cognouit bos poſſeſſorem ſuũ, & aſinus præſepe dñi ſui. Beda. in hom. Non celauere autẽ ſilentio paſtores quæ agnouerant, quia eccleſiæ paſtores in hoc ordinati ſunt, ut quæ in ſcripturis didicerunt, auditoribus oſtendant. Bed. ſup. Luc. Magiſtri etiã ſpiritualium gregũ modo cæteris dormientibus cõtemplando cæleſtia ſubeũt, modo fideliũ exempla querendo circumeunt, modo ad publicum paſtoralis officij docendo reuertunt. Bed. in ho. Vnuſquiſq; ẽt qui priuatus uiuere credit, paſtoris officiũ tenet, ſi bonorũ actuũ cogitationumq́, mundarum aggregãs multitudinem, hanc iuſto moderamine gubernare, ſcripturarum paſtu nutrire, & cõtra dæmonum inſidias ſeruare contendit.

Et poſtquã cõſummati ſunt dies octo, ut circũcideretur puer, uocatũ eſt nomẽ eius Ieſus. Quod uocatũ eſt ab angelo priuſquã in utero conciperetur.

Bed. in ho. Expoſita natiuitate dñica, ſubiungit euangeliſta, atq; ait; Et poſtquã conſummati ſunt dies octo ut circumcideretur puer. Ambro. Quis puer niſi ille de quo dictũ eſt, Puer natus ẽ nobis, & filius datus eſt nobis? factus eſt. n. ſub lege, ut eos qui ſub lege erãt lucrifaceret. Epiph. Dicunt autem Hebionis & Cherinthi ſequaces ſufficit Diſcipulo ſi ſit ſicut magiſter eius. Circumcidit autem ſe Chriſtus; tu ergo circũcidaris. Falluntur autem deſtruentes ſua principia. Si. n. fateretur Hebion Chriſtum Deum cœlitus deſcendentem octauo die fuiſſe circumciſum; tunc præberet circumciſioni materiam argumẽti, ſed cũ nudum hunc aſſerit hoĩem, non puer eſt cauſa ut circũcidatur, ſicut nec infantes ſunt ſuæ circũciſionis auctores. Nos .n. Deum ipſum fatemur cœlitus deſcendentem, & in clauſtro uirgineo morã debitam fœtibus protraxiſſe, quo aduſque ſibi ex utero uirgineo humanitatis carnẽ perfectè cõponeret: quia circumciſus eſt veraciter, non apparenter octauo die: quatenus cũ ad ſpiritalem effectum figuræ peruenerint, tã ab ipſo ꝗ à ſuis Diſcipulis diuulgentur non ultrà figuræ, ſed ueritas. Orig. Sicut. n. mortui ſumus cum illo moriente, & conſurreximus reſurgenti, ſic cũ eo circumciſi ſimus. unde nequaquam nũc indigemus circumciſione carnali. Epiph. Pluribus ãt ex cauſis circumciſus eſt Chriſtus. Et primo quidem, ut oſtendat carnis ueritatem cõtra Manichæum, & illos qui apparenter eum dicunt prodiſſe. Deinde ut pateat ꝙ nequaquam deitati conſubſtãtiale corpus extiterit, ut fatur Appolinaris; neq; cœlitus detulit illud, ut aſſerit Valentinus. & ut confirmet circumciſionem quam olim inſtituerat eius aduentui ſeruientẽ, quinetiam ut nulla ſit Iudæis excuſatio: nã niſi circumciſus fuiſſet obijcere poterant, ꝙ non poſſent incircumciſum Chriſtum recipere. Beda. in ho. Vel ẽt nobis obediendi uirtutem cõmendaret exẽplo, & ut eos qui ſub lege poſiti legis onera portare nequiuerãt, ſua cõpaſſione iuuarentur, ut qui in ſimilitudine carnis peccati aduenit, remediũ quo caro peccati conſueuerat mundari nõ reſpuit. Idem. n. ſalutiferæ curationis auxilium circũciſio in lege cõtra originalis peccati uulnus agebat quod

Heres expellitur.

Circũciſionis. Chriſti ratio.

Cõparatio circũciſionis & bapt iſmi.

quod nūc baptiſmus relatæ gratiæ tempore conſueuit: excepto ꝙ regni cœleſtis ianuam nondum intrare poterant, tātum in ſinu Abrahæ poſt mortem beata requie cō ſolati ſupernæ pacis ingreſſum ſpe fœlici expectabant. Atha. Nihil enim aliud exprimebat circūciſio niſi generationis uetuſtæ ſpoliationem, per hoc ꝙ circumcidebatur pars corporis, quæ corporalis natiuitatis cauſa exiſtit. Hoc autem tunc tēporis agebatur in ſignum futuri per Chriſtū baptiſmatis. Idcirco poſtquam uenit ſignificatū, ceſſauit figura. ubi nanque tota uetuſtas tollitur per baptiſmum, ſuperfluum eſt qđ partis ſectio præfigurat. Cyr. Octauo autem die conſuetum erat carnalem celebrari circunciſionem: Octaua enim die Chriſtus à mortuis reſurrexit, & inſinuauit nobis ſpiritualem circunciſionem, dicens; Euntes docete omnes gentes baptizantes eos. Bed. In eius autem reſurrectione præfigurata eſt, utraque noſtra reſurrectio, & carnis, & ſpiritus. Chriſtus enim circunciſus noſtram naturam docuit & nunc per ipſum à uitiorum labe purgandā, & in nouiſſimo die à mortis peſte reſtaurandam. & ſicut dominus octaua die, hoc eſt poſt ſeptimam ſabbati reſurrexit; ita & ipſi poſt ſex huius ſeculi ætates, & ſeptimam ſabbati, animarum, quæ nunc interim in alia uita geritur, quaſi octauo tēpore ſurgemus. Cyr. Secundum autē legis præceptum eodem die impoſitionē nominis recepit. unde ſequitur: Vocatum eſt &c. Quod interpretatur Saluator. æditus enim fuit ad totius orbis ſalutem, quam ſua circunſione præfigurauit, ſecūdum quod Apoſtolus dicit: Circunciſi eſtis circunciſione nō manu facta in expoliatione corporis carnis, ſcilicet in circunciſione Chriſti. Bed. Sed & hoc ꝙ eodem die ſuæ circunciſionis nomen accepit, ad imitationem priſcæ obſeruationis fecit. Abraham enim qui primum circunciſionis ſacramētum accepit; in die ſuæ circūciſionis amplificatione nominis benedici promeruit. Orig. Nomen autem Ieſu glorioſum, omniq́ue cultu digniſſimum, nomē quod eſt ſuper omne nomen, nō decuit primum ab hominibus appellari, neq; ab eis afferri in mundum, unde ſignanter Euangeliſta ſubdit: Quod uocatum &c. Bed. Huius autem nominis etiam electi in ſua ſpirituali circunciſione participes exiſtere gaudent; ut ſicut à Chriſto Chriſtiani, ita etiam à Saluatore ſaluati uocentur. quod illis à Deo uocabulum nō ſolum priuſquam in utero eccleſiæ ꝑ fidē conciperent, ſed etiam antē tempora ſecularia uocatum eſt. *Ieſu nominis laus.*

Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi, tulerunt illū in Hieruſalem, ut ſiſterent eum domino ſicut ſcriptū eſt in lege domini; Quia omne maſculinum adaperiēs uuluam, ſanctū domino uocabitur. Et darent hoſtiā ſecundum quod dictum eſt in lege domini; par turturum, aut duos pullos columbarum.

Cyr. Poſt circunciſionem rurſus expectatur purgationis tēpus. unde dr̄: Et poſtquam impleti &c. Bed. Si legis ipſius uerba diligentius inſpexeris, profecto reperies ꝙ ipſa Dei genitrix ſicut à commixtione uirili, ſic & legali ſit iure immunis. Non. n. omnis mulier pariens, ſed ea q̄ ſuſcepto ſemine peperit deſignatur immunda: ritūq; legis docetur eſſe mundāda, ad diſtinctionem. ſ. illius, quæ uirgo concepit & peperit. Sed ut nos à legis uinculo ſolueremur ſicut Chriſtus; ita & beata Maria legi eſt ſpōte ſubiecta. Titus. Vnde eleganter Euangeliſta protulit ꝙ completi ſunt dies purgationis eius ſecundum legem. Nam reuera non incumbebat neceſſitas uirgini ſacræ, ut dies purgationis eius expectaretur, q̄ cū ex Spiritu ſancto concepiſſet, caruit coniugio. Sequitur: Tulerūt illum in Hieruſalē ut ſiſterēt eum domino. Athana. Sed quando à paternis aſpectibus latuit dominus? aut qs locus excipitur ab eius imperio; ut ibi exiſtēdo ſemotus à patre ſit, niſi afferāt Hieroſolymā, & introducāt in tēplum? Sed forte cauſa noſtri huiuſmodi ſcripta ſunt. Sicut. n. nō gratia ſui homo factus eſt, circunciſus in carne, ſed ut nos ꝑ gratiā facere Deos, & ut ſpiritualiter circuncidamur, ſic ꝑpter nos ſiſtitur domino, ut diſcamus Deo ꝑſentare noſipſos. Beda. Poſt triceſimum autem & tertium circunciſionis diem domino ſiſtitur, myſticè inſinuans neminem niſi circūciſum uitijs, dominicis dignum eſſe cōſpectibus, neminem niſi mortalitatis nexibus abſolutum, ſupernæ ciuitatis gaudia poſſe ꝑfecte ſubire ſequitur: Sicut ſcriptum eſt in lege domini. Orig. Vbi ſunt qui Deum

mina denunciat. Et quia æquè utraq; conditori accepta eſt hoſtia, conſultè Lucas utrum turtures an pupilli columbarũ pro domino ſint oblati non dixit; ne unum alteri uiuendi ordinem præferret, ſed utrunque ſequendum doceret.

Et ecce, homo erat in Hieruſalē cui nomen Simeon. Et homo iſte iuſtus & timoratus, expectans cõſolationem Iſrael & Spiritus ſanctus erat in eo & reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non uiſurum ſe mortem, niſi prius uideret Chriſtũ domini. Et uenit in ſpiritu in templũ. Et cum inducerēt puerũ Ieſum parētes eius, ut facerēt ſecundũ cõſuetudinē legis pro eo, & ipſe accepit eũ in ulnas ſuas.

Ambr. Non ſolũ ab angelis & ꝓphetis, à paſtoribus & à parentibus, ſed et à ſenioribus & iuſtis, generatio dñi accepit teſtimonium. unde dicitur. Et ecce homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus & timoratus. Bed. Quia difficulter iuſtitia ſine timore cuſtoditur; nõ illũ dico timorem qui temporalia ſibi bona ſubtrahi perhorreſcit, quē perfecta dilectio foras mittit, ſed timorē dñi ſanctũ q manet in ſecula, quo iuſtus Deum quanto ardentius diligit, tanto ſolertius offendere cauet. Ambr. Et bene iuſtus, qui non ſuã, ſed populi gratiã requirebat. unde ſequit̃; Expectans cõſolationē Iſrael. Greg. Niſe. Non utiq; mundanã fœlicitatem in conſolationem Iſrael prudens Simeon expectabat, ſed ueram tranſlationem ad ueritatis decorem per ſeparationem à legis umbra. habuerat nanq; per oracula ꝙ uiſurus eſſet Chriſtum domini, priuſquam de ſeculo præſenti tranſmigraret. unde ſequitur; Et Spiritus ſanctus erat in eo, à quo. ſ. iuſtificabatur. Et reſpon ac. à Spiritu ſancto &c. Amb. Cupiebat ipſe quidem corporeæ uinculis fragilitatis abſolui, ſed expectabat uidere promiſſum. ſciebat. n qa beati oculi qui uiderent. Greg. 38. mora. In quo etiã diſcimus quanto deſiderio ex plebe Iſraelitica ſancti uiri incarnationis eius myſterium uidere cupierunt. Bed. Videre autem mortē, experiri eã ſignificat. multumq́; fœlix mortem uidebit carnis, quicunque Chriſtum domini prius oculis carnis uidere ſategerit, cõuerſationem habendo in cœleſti Hieruſalem, templi Dei limina frequentãdo, hoc eſt ſanctorum in quibus Deus habitat exempla ſectando.

Videre mortem quid ſit.

Eadem autē ſpiritus gratia qua olim uenturum præcognouerat, & nũc uenientem cognouit. unde ſequit̃, Et uenit in ſpiritu in templũ. Orig. Et tu, ſi uis tenere Ieſum & amplexari manibus, oi labore nitere, ut ducem habeas ſpiritum, ueniasq́; ad templum Dei. ſequitur. n. Et cum inducerent puerum Ieſum parentes eius. ſ. Maria mater, & Ioſeph, qui putabatur pater. Vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in ulnas ſuas. Grego. Niſe. Quam beatus ille facer ad ſacra introitus, per quem ad uitę terminum maturauit. Beatæ manus quæ uerbum uitæ palpauerunt, & ulnæ quoq; quas ad ſuſceptionem parauit. Beda. Accepit autem iuſtus ſecundum legem puerum Ieſum in ulnas ſuas, ut ſignificet iuſtitiã operum, quæ ex lege erat per manus & brachia figuratorum, humili quidem ſed ſalutari fidei euãgelicæ gratiæ imitandum. Accepit ſenior infantem Chriſtum, ut inſinuet hoc ſeculum quaſi ſenio iam defeſſum ad infantiam & innocentiam Chriſtianæ conuerſationis rediturum.

Et benedixit Deũ, & dixit; Nunc dimittis ſeruum tuũ domine, ſecundũ uerbũ tuũ in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuũ, Quod paraſti ante faciem omnium populorum. Lumē ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

Orig. Si autem ad tactum fimbriæ ueſtimenti mulier ſanata eſt, quid putãdum eſt de Simeone, qui in ſuas ulnas accepit infantem, & gaudebat uidens paruulum à ſe geſtari? qui uenerat ad uinctos reſoluēdos, ſciēs neminem eum poſſe de clauſtro corporis emittere cũ ſpe futuræ uitæ, niſi is quem in brachijs continebat? unde dicitur: Et benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum dñe. Theo. Quòd dicit dñe, confitentis eſt, ꝙ ipſe mortis eſt & uitæ dñs, & ſic puerũ quē ſuſcepit, Deũ cõfitetur. Orig. Q. d. quandiu Chriſtum non tenebã, clauſus eram, & de uinculis exire nõ poterã. Baſi. Si aũt uoces iuſtorum inquiras, oēs ſuper hoc mundo, & eius flebili mora ingemiſcunt. Heu mihi, dicit Dauid, quia incolatus meus prolongatus eſt. Ambr. Vidit ergo iuſtum uelut corporeæ carcere molis incluſum uelle diſſolui, ut inciperet eſſe cum Chriſto. ſed qui uult dimitti, ueniat in templum, ueniat in Hieruſalem,

ſalem, expectet Chriſtum dñi, accipiat in manibus uerbũ Dei, & cõplectatur uelut quibuſdã fidei ſuæ brachijs; tunc dimittetur, ut nõ uideat mortem qui uiderit uitã. Græcus. Simeon aũt benedicebat Deum inter cætera, ꝙ promiſſa ſibi facta ſortita erant efficaciæ ueritatem; nã conſolationẽ Iſrael oculis perſpicere meruit, & manibus portare, & ideo dicit, ſecundum uerbum tuum. i. cum finẽ obtinuerim promiſſorum, at ubi uiſibiliter ſenſi quod de fide rabã, nunc ſoluis tuum ſeruum, nec guſtu mortis attonitum, nec hæſitationis cogitationibus cõturbatum: Et ideo ſubditur: In pace. Greg Niſſe. Quia poſtquã Chriſtus culpã hoſtilem deſtruxit, nos quoq; patri reconciliauit. facta eſt tranſlatio ſanctorũ in pace. Orig. Quis eſt autem qui de ſeculo iſto recedit in pace, niſi is qui intelligit ꝙ Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi? nihilq; habet inimicũ Deo, ſed omnem pacem bonis in ſe operibus aſſumpſit. Græc. Fuerat auté ſibi repromiſſum, non uiſurum ſe mortem niſi prius uideret Chriſtum domini: & ideo hoc impletum oſtendens ſubdit Quia uiderũt oculi mei ſalutare tuum. Greg. Niſſe. Beati oculi tui, tã animæ q̃ corporis; hi quidem uiſibiliter Deum ſuſcipientes, illi uero non ſolũ quę uiſa ſunt attendentes, imò illuminati fulgore ſpiritus dñi uerbum in carne cognoſcẽtes, ſalutare nanq; quod tuis oculis pcepiſti; ipſe Ieſus eſt quo nomine ſalus declaratur. Cyril. Fuerat autem Chriſti myſterium, quod patuit in ultimis tẽporibus ſeculi præparatum ante mundi originem. unde ſequit: Quod paraſti ante faciẽ &c. Athan. Scilicet cõfectam toti mundo per Chriſtum ſalutem; qualiter ergo ſupradictum eſt, ꝙ expectabat Iſrael conſolationem? eo ꝙ ſcilicet tunc futuram eſſe conſolationem Iſrael agnouit in ſpiritu, cum & in omnibus populis paratum eſt ſalutare. Græcus. Attende etiam ſagacitatem digni & uenerãdi ſenis; antequam dignus uideretur beatæ uiſionis, præſtolabatur ſolamen Iſrael. Vt autem quod ſperabat obtinuit, exclamat ſe uidiſſe ſalutem omniũ populorum. adeo enim infantis ineffabile iubar illuſtrauit eum, ut proceſſu temporis ſecutura mox ſibi fierent nota. Theo. Signanter autem dicit, Ante faciem; ut ſcilicet omnibus eius incarnatio appareret: hoc autem ſalutare dicit eſſe gentium lumen, & gloriam Iſrael. unde ſequitur: Lumen ad reuelationem gentium. Athanaſ. Gentes enim ante Chriſti aduẽtum in intimis tenebris erant conſtitutæ, cognitione diuina priuatæ. Cyril. Sed Chriſtus adueniens factus eſt lux tenebroſis & erraticis, quos diabolica manus preſſit. Vocati ſunt autem a Deo patre ad notitiam filij, qui eſt lux uera. Atha. Iſrael autem licet tenuiter lege illuminabatur: & ideo non dicit ꝙ lumen illis protulerit, ſed ſubdit: Et gloriam plebis tuæ Iſrael. Memorans antiquam hiſtoriam; ꝙ ſicut olim Moyſes dominum alloquendo glorioſam retulit faciem, ſic & ipſi diuinam humanitatis lucem pertingentes, uetus abijcientes uelamen, in eandem imaginem transformarentur de gloria in gloriam. Cyril. Nam etſi quidam eorum inobedientes fuerint, tamen reliquiæ ſaluæ factę ſunt, & per Chriſtum peruenerunt ad gloriam. Harum primitiæ fuere diui apoſtoli, quorum fulgores uniuerſum orbem illuminant; fuit etiã Chriſtus ſingulariter Iſrael gloria, quia ſecundum carnem ex eis proceſſit; quanuis cunctis, ut Deus præeſſet per ſecula benedictus. Grego. Niſſe. Et ideo ſignanter dixit, Plebis tuæ: quia non ab eis tantum eſt adoratus, ſed inſuper ex eis eſt ſecũdũ carnem natus. Beda. Et bene reuelatio gentium Iſraelis gloriæ præfertur, quia cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Iſrael ſaluus erit.

Benedictio Simeonis.

Intellectus uerborum.

Et erant pater eius & mater eius mirantes ſuper his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicetur. Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

Græcus. Tranſcendentium rerum notitia, quoties in memoriã uenerit, toties renouat in mente miraculum, unde dicitur: Et erãt pat. eius & mat. &c. Orig. Tam ab angelo q̃ à multitudine cęleſtis exercitus. necnon & à paſtoribus & ipſo Simeone. Beda. Patrem Saluatoris appellat; non ꝙ uere pater fuerit ei, ſed quo ad famã Mariæ conſeruandam pater ſit ab omnibus ęſtimatus. Augu. Quanuis & eo modo pater

Ioſeph quomodo pater Ieſu dicitur.

ter

ter illius ualeat dici quo & vir Mariæ;recte intelligit ſine cõmixtione carnis, ipſa copulatione cõiugij multo videlicet coniunctius,quàm ſi eſſet aliunde adoptatus. neque.n.propterea non erat appellandus Ioſeph pater Chriſti, quia non eum concumbendo genuerat,quãdoquidem pater eſſet & ei,quem non ex ſua coniuge procreatum aliunde adoptaſſet. Orig. Qui autẽ altius aliquid inquirit, põt dicere quoniam generationis ordo à Dauid uſque ad Ioſeph deducitur:ne uideretur fruſtra Ioſeph nominari,quia pater nõ fuerat Saluatoris,ut generationis ordo hẽet locũ, pater dñi appellatus eſt. Græcus. Laudibus autem diuinis exhibitis,vertit ſe Simeon ad benedictionem adducentium puerum. unde ſequitur. Et benedixit illis Simeon. Benedictione igitur utrunque donat,occultorum uero præſagia dirigit tantum ad matrẽ,quatenus per cõmunẽ benedictionẽ non priuet Ioſeph ſimilitudine patris, ꝑ ea uero quæ dicit matri ſeorſum à Ioſeph,uerã eã ꝑdicit genitricem.unde ſequitur. Et dixit ad Mariam matrem &c. Amb. Vide uberem in omnes gratiam domini in generatione diffuſam,& ꝓphetiam incredulis negatam eſſe, nõ in iuſtis. Ecce & Simeon prophetizat, in ruinam & reſurrectionem multorum ueniſſe Chriſtum Ieſum. Ori. Qui ſimpliciter exponit,poteſt dicere in ruinam eum ueniſſe infidelium, & in reſurrectionem credentium. Chry. Sicut.n.lux,etſi oculos debiles turbet,lux eſt,hoc modo Saluator ꝑſeuerat,etſi corruãt plurimi.neque.n.eſt eius officinm deſtructio,ſed eorũ ueſaniæ,quamobrem nõ ſolum ex ſalute bonorum,ſed etiã ex malorum diſſipatione uirtus eius oſtenditur. Nam ſol,quoniam multum radiat,propterea uiſus debiles præcipuè ꝑturbat. Greg. Niſ. Attẽde aũt diſtinctionis exquiſitã ꝓlationem:præparatio quippe ſalutis dr̃ coram omni populo, ſed caſus & ſubleuatio plurium. Diuinum.n. ꝓpoſitũ eſt ſalus,& nõ deificatio ſingulorum,caſus aũt & ſubleuatio cõſiſtit in plurium intentione credentiũ & nõ credentium. Quòd aũt iacentes & increduli ſubleuentur,nõ eſt abſurdũ. Ori. Qui aũt curioſus interpres eſt, dicit nequaquã eum cadere qui ante nõ ſtetit. Da mihi igĩ qs fuerit ille qui ſtetit,

Chriſtus lux eſt mundi.

in cuius ruinam Saluator aduenerit. Gre. Niſ. Sed per hoc deſignat ruinam ad infima,quaſi nõ puniendus æqualiter ante incarnationis myſterium, & poſt datam diſpenſationem & ꝑdicationẽ. Et maxime hi sũt ex Iſrael,quos neceſſe erat & priſtinis bonis carere,& pęnas luere grauiores,quã omnes aliæ gentes, eo ꝙ dudum prophetatum in eis & adoratum,& ex eis productũ minimè ſuſceperunt. Idcirco ſpecialiter eis minatur ruinã nõ ſolũ à ſpirituali ſalute,ſed ẽt ꝑꝑ deſtructionẽ urbis & habitantium ciuitatem. Reſurrectio uero ꝓmittitur credentibus,partim quidem uelut ſub lege iacẽtibus & ab eius ſeruitute ſubleuandis:partim uero uelut cõſepultis cum Chriſto & ei conſurgentibus. His autẽ uerbis intellige per cõcordiam intellectuum,ad dicta prophetica unum & eũdẽ Deum & legiſlatorem, & in prophetis in nouo teſtamento locutum eſſe. Lapidẽ nã que ruinæ & petram ſcandali futurum,nẽ confundantur credentes in eum ſermo ꝓpheticus declarauit. Orig. Eſt autem & altius quid intelligendum aduerſus eos qui cõtra conditorem latrant,dicentes. Ecce Deus legis & prophetarum,uidete qualis ſit. Ego(inquit)occidã,& ego uiuificabo, ſi propterea cruentus eſt iudex & crudelis cõditur,manifeſtiſſimũ eſt & Ieſum eſſe illius filiũ.eadẽ ſiquidẽ de eo hic ſcripta ſunt, ꝙ ueniat in ruinã & reſurrectionem multorum. Amb. Vt ſcilicet iuſtorum iniquorumq; merita diſcernat, & pro noſtrorum qualitate factorum iudex uerus & iuſtus,aut ſupplicia decernat, aut præmia. Orig. Videndum eſt autem ne forte Saluator non æquè aliis in ruinam uenerit & in reſurrectionem.quia.n. in peccato ſtabã, primo mihi utilitas fuit ut caderẽ,& peccato morerer. Denique & ſancti & ꝓphetæ quando anguſtius aliquid contemplabantur,cadebant in faciem ſuã,ut peccata ꝑ ruinam plenius purgarentur,hoc ipm & Saluator tibi primum concedit, peccator eras,cadat in te peccator,ut poſſis dehinc reſurgere & dicere. Si cõmortui ſumus,& cõuiuemus. Chry. Reſurrectio quidem eſt cõuerſatio noua,cũ.n.laſciuus caſtus efficitur,auarus miſericors,atrox mãſueſcit,reſurrectio celebratur,mortuo quidẽ peccato,reſurgẽte uero iuſtitia. Sequitur: Et in

Ieſus Dei filius.

Ruinæ & reſurrectio-nis ſigni ficatio.

ſig: cui contrad. Baſi. Signum contradictionem accipiens propriè crux dr̃ à ſcriptura. Fecit.n. (inquit) Moyſes ſerpentē æneū, & poſuit pro ſigno. Greg. Niſ. Miſcet autē dedecus gloriæ. Huius.n. rei nobis Chriſticolis eſt hoc ſignum indicium, contradictionis uero, dum ab his quidem accipitur ut ridiculoſum ac horribile, ab his uero admodum aduenerandum. Vel forſan ipſum Chriſtum nominat ſignum, tanquam ſupra naturam exiſtentem, & ſignorum autorem. Baſi. Eſt.n ſignum alicuius rei mirabilis & occultæ indicatiuum, uiſum quidē à ſimplicioribus, intellectum uero ab habentibus exercitatum intellectū. Orig. Omnibus autem quę de Chriſto narrat hiſtoria contradicitur, non q; cõtradicant hi qui credebant in eum. Nos quippe ſcimus omnia uera eſſe quæ ſcripta ſunt, ſed quia apud incredulos uniuerſa quæ de eo ſcripta ſunt, ſignum ſunt cui contradicetur. Gre. Niſ. Hæc ſiquidem de filio dicuntur. ſpectant tamen ad eius genitricē, dum ſingula ſibi aſſumit ſimul periclitata & glorificata, nec tamē proſpera, ſed illa denunciat etiam doloroſa. Nam ſequitur: Et tuā ip ani. pertran. glad. Ori. Nulla docēt hiſtoria beatam Mariam ex hac uita gladij occiſione migraſſe, præſertim cum nō anima ſed corpus ferro ſoleat interfici; unde reſtat intelligi gladium illum de quo dicitur, Et gladius in labijs eorum, hoc eſt dolorem dñicæ paſſionis animam eius pertranſiſſe, quæ etſi Chriſtum utpotē Dei filium ſponte propria mori, mortemque ipſam non dubitaret eſſe deuicturum, ex ſua tamen carne procreatum, non ſine doloris affectu potuit uidere crucifigi. Ambr. Vel prudentiam Mariæ non ignarum myſterij cœleſtis oſtendit, uiuum eſt enim uerbum Dei & ualidū, & acutius omni gladio acutiſſimo. Aug. de q. no. & uet. te. Vel per hoc ſignificauit quòd Maria per quam geſtum eſt incarnationis myſterium, in morte dñi ſtupore quodā dubitauit, uidēs filiū Dei ſic humiliatum, ut uſq; ad mortem deſcenderet. Et ſicut gladius pertrāſiens iuxta hominē timorem facit, nō percutit; ita & dubitatio mœſtitiam fecit, non tamē occidit; quia non ſedit in animo, ſed pertranſijt quaſi per umbrā. Gre. Niſe. Sed nec ipſam ſolam in ea paſſione occupari ſignificat, cum ſubditur: Vt reuel. ex mul. cor. cogitationes. quod dicit, ut euentum deſignet, non autem cauſaliter ponitur. His enim omnibus euenietibus, ſecuta eſt erga multos intētionum directio. Quidam.n. Deum fatebantur in cruce, alij ne ſic ab infamijs & criminationibus deſiſtebant. Vel hoc dictum eſt, quatenus tempore paſſionis pateant ex plurium cordibus meditationes, & emendentur per reſurrectionē; uelox. n. illis poſt ambiguitatē certitudo ſuperuenit, niſi forte reuelationem, illuminationem quis æſtimet, ut ſolitū eſt ſcripturæ. Bed. Sed & uſq; ad cōſummationē ſeculi præſentis eccleſiæ animam gladius duriſſimæ tribulationis pertranſire nō ceſſat, cum ſigno fidei ab improbis cōtradicit, cum audito Dei uerbo multos cum Chriſto reſurgere, ſed plures à credulitate ruere gemebunda pertractat, cum reuelatis multorum cordiū cogitationibus, ubi optimum euangelij ſeuit ſemen, ibi zizania uitiorum uel plus iuſto præualere, uel ſola germinare conſpicit. Ori. Cogitationes etiam malæ in hominibus erant, quæ propterea reuelatæ ſunt, ut occideret eas ille qui pro nobis mortuus eſt. quandiu. n. abſconditæ erant, impoſſibile erat eas penitus interfici; unde & nos ſi peccauerimus, debemus dicere. Iniquitatem meam nō abſcondi. Si enim reuelauerimus peccata noſtra, non ſolum Deo, ſed his q; poſſunt mederi uulneribus noſtris, delebuntur peccata noſtra.

Gladius Simeonis qualis.

Et erat Anna propheteiſſa filia Phanuel, de tribu Aſer, hæc proceſſerat in diebus multis, & uixerat cum uiro ſuo annis ſeptem à uirginitate ſua. Et hæc uidua uſque ad annos octoginta quatuor; quæ non diſcedebat de templo ieiunijs, & obſecrationibus ſeruiens nocte ac die. Et hæc ipſa hora ſuperueniens confitebatur domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael.

Confeſſio Chriſti naſcētis.

Amb. Prophetauerat Simeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat uirgo; debuit & uidua prophetare, ne qua profeſsio deeſſet aut ſexus, & ideo dicit; Et er. An. pro. &c. Theo. Immoratur Euangeliſta circa Annæ deſcriptionem, & patrem & tribū enarrās, teſtes quaſi multos adducens, qui patrem & tribum uiderunt. Gre. Niſ. Vel quia tunc temporis cum hac aliæ q̄dam eodem nomine nuncupabātur.

Vt igitur ad eã manifeſta diſcretio fieret,
patrem eius cõmemorat, & generis quali
tatem deſcribit. Amb. Antea uero & ſtipẽ
diis uiduitatis & moribus talis inducitur
ut digna fuiſſe credatur, quæ redemptorẽ
oĩum nunciaret. unde ſequitur. Hæc pro-
ceſſerat in diebus multis, & uixerat cũ ui.
Laus ui duitatis &c. Orig. Neq; n. Spiritus ſanctus fortui-
tu habitauit in ea, bonum. n. eſt primum ſi
qua poteſt, uirginitatis gratiã poſſidere.
Si autem hoc nõ potuerit, ſed euenerit ei
ut ꝑdat uirum, uidua perſeueret, qđ qui-
dem nõ ſolum poſt mortem viri, ſed etiam
cum ille uiuit, dẽt habere in anima, ut ẽt
ſi nõ euenerit, uoluntas ipſius & propoſi-
tum à dño coronet, & dicat. Hoc voueo,
hoc promitto, ſi mihi humanum aliquid
quod nõ opto cõtigerit, nihil aliud faciã
q̃ ut incontaminata & uidua perſeueren.
Iuſtè ergo ſancta mulier ſpiritum ꝓphe-
tandi meruit accipere, qa longa caſtitate,
longis ẽt ieiuniis ad hoc culmen aſcende
rat. uñ ſequitur; Quæ nõ diſcedebat de tẽ
plo, ieiuniis & obſec. &c. Greg. In quo li-
quet ꝗ cæterarũ uirtutũ inerat ei conge-
ries, & aſpice conformen Simeoni uirtu-
tibus, ſimul. n. erat in templo, ſimul etiam
digni reputati ſunt ꝓphetica gratia. uñ ſe-
quitur: Et hæc ipſa ho. ſuperu. &c. Gre. Ni.
Hoc eſt, regratiabatur uidendo mundi ſalu
tem in Iſrael, & confortabatur de Ieſu,
qm̃ ipſe eſſet redẽptor, idemq; Saluator,
unde ſequitur: Et loq. de il. om. &c; Verum
quia Anna propheriſſa modicũ aliquid &
non nimis clarũ de Chriſto diſſeruit Euan
gelium; non ſeriatim induxit quæ ab ea
ſunt dicta. Forſan autem ob hoc aliquis Si
meonem præueniſſe fatebitur, eo ꝗ is qui
dem formam legis gerebat nam & ipſum
nomen notat obedientiam, illa uero gra-
tiæ, qđ interpretatio noĩs manifeſtat; in-
ter quos Chriſtus medius erat, ideirco il-
lũ qu dem dimiſit cum lege morientem,
hanc uero fouet ultra uiuentem per gra-
Senſus allegoricus. tiam. Bed. Iuxta intellectum ẽt myſticum
Anna eccleſiam ſignificat, q̃ in ꝑſenti ſpõ
ſi ſui eſt morte quaſi uiduata. Numerus ẽt
annorum uiduitatis eius tempus eccleſiæ
deſignat, quo in corpore conſtituta pere-
grinatur à dño. ſepties quidem duodeni,
84 faciunt, & 7. quidem ad huius ſeculi
curſum, qui diebus 7. uoluitur, 12. uero ad
perfectionem doctrinæ apoſtolicæ perti-
nent. Ideoq; ſiue uniuerſalis eccleſia, ſeu
quælibet anima fidelis quæ totũ uitæ ſuæ
tempus apoſtolicis curat mancipare inſti-
tutis, octogintaquatuor annis dño ſerui-
re laudatur. Tempus etiam ſeptem anno-
rum, quo cum uiro ſuo manſerat, cõgruit;
nam ꝑꝑ dominicæ priuilegium maieſta-
tis, quo in carne uerſatus docuit, in ſignũ
perfectionis ſimplex ſeptem annorum eſt
numerus expreſſus. Arridet etiam eccle-
ſiæ myſteriis Anna, & gratia eius interpre
tatur, & filia Phanuelis, qui facies Dei dr:
& de tribu Aſer, ideſt beati, deſcendit.

*Et ut perfecerunt omnia ſecundum legem do-
mini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam
Nazareth. Puer autẽ creſcebat, & confortabatur,
plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. Et ibãt
parentes eius per omnes annos in Hieruſalem, in
die ſolenni Paſchæ.*

Bed. Prætermiſit hoc loco Lucas, quæ
à Matthæo ſatis expoſita nouerat: domi-
num uidelicet poſt hoc ne ab Herode nẽ
candus inueniretur, in Aegyptum à paren
tibus eſſe delatum, defuncto Herode ſic
demum in Galileam reuerſum, Nazareth
ciuitatem ſuam inhabitare cępiſſe. Solẽt
.n. euangeliſtæ ſinguli ſic omittere quæ-
dã, quæ uel ab aliis commemorata uide-
runt, uel ab aliis cõmemoranda in ſpiritu
præuiderunt, ut continuata ſuæ narratio-
nis ſerie, quaſi nulla prætermiſiſſe uidean
tur, quæ tñ alterius euangeliſtæ conſidera
ta ſcriptura quo loco tranſita fuerint, dili
gens lector inueniat. Vndæ multis præter
miſſis Lucas dicit: Et ut perſe. om. &c.
Theo. Erat quidẽ eorũ ciuitas Bethlehẽ
ſicut patria, Nazareth uero tanquam habi
taculũ. Aug. de con. euan. Fortè ãt hoc mo
uet quo dicat Matthæus propterea cũ pue
ro parentes eius iiſſe in Galilæam, quia
metu Archelai in Iudæam ire nolue-
runt, cum propterea magis iiſſe in Gali-
læam, uideant, qa ciuitas eorum erat Na-
zareth Galilææ, ſicut Lucas hic nõ tacet?
Sic intelligendum eſt, ubi Angelus in ſõ-
nis in Aegypto dixit ad Ioſeph; Surge &
accipe puerum & matrem eius & uade in
terram Iſrael; ſic intellectum primo eſſe à *Mos euãgeliſtarũ.*
Ioſeph, ut putaret iuſſum ſe eſſe pergere
in Iudeam ꝑipſa n. intelligi primitus po-
tuit; terra Iſrael porro autem poſtea qm̃

competit

competit illic regnare filium Herodis Ar
chelaum, noluit obiicere ſe illi periculo,
cum poſſet terra Iſrael etiam ſic intelligi
ut etiam Galilæa illi deputaretur, q; &
ipſam populus Iſrael incolebat. Græc.
Vel aliter: Enumerat hic Lucas tēpus ante
deſcenſum in Aegyptum: neq;.n. ante pur
gationem eam Ioſeph deduxiſſet. Ante ue
ro quam in Aegyptum deſcenderent, non
receperant ꝑ oracula ut Nazareth perge
rent, imò quaſi libentius in patria cōuer
ſantes illuc ultro pergebant. Cum.n. ad ni
hil aliud aſcenſus in Bethlehem eueniſſet
niſi cauſa deſcriptionis, expedito eo, cu-
ius cauſa aſcenderant deſcendunt in Na
zareth. The. Poterat autem ſecundum cor
pus ex ipſo utero in menſuram maturæ æ-
tatis prodire, ſed uideret̃ hoc ſecundum
phantaſiam, ꝓpea paulatim creſcit. unde
ſequitur. Puer autem creſce. & conforta-
batur. Bed. Notanda eſt diſtinctio uerbo-
rum, q̃a dñs Ieſus Chriſtus in eo ꝙ puer
erat. i. habitum humanæ fragilitatis indue
rat, creſcere & cōfortari habebat. Athan.
Cæterum ſi ſecundum quoſdam caro in
diuinam naturam mutata eſt, quomodo ca
piebat augmentum? increato.n. augmen
Profectus pueri Ieſu.
tum attribuere, nepharium eſt. Cyril. De
center uero ætatis incremento ſapientiæ
coniunxit augmentum, cum dicit: Et con
fortabat̃. ſ. ſpiritu. nã iuxta mēſurã ætatis
corporeæ, natura diuina ſapientiam pro-
priam reuelabat. Theo. Si.n. dum paruus
ætate erat, oēm ſapientiam demonſtraſ-
ſer, uideret̃ ꝓdigium; ſed ꝑ profectum æ
tatis ſeipſum oſtendebat, ut totum imple
ret orbem. Non autem quaſi ſuſcipiens ſa
pientiam, ſpiritu cōfortari dr̃. qđ.n. ab ini
tio perfectiſſimum eſt, qũo pōt deinde per
fectius fieri? uñ ſequitur, Plenus ſapiētia,
& gratia Dei erat in illo. Beda. Sapien-
tia quidem quia in ipſo habitat ois pleni
tudo diuinitatis corporaliter: gratia au-
tem, quia homini Ieſu Chriſto magna gra
tia donatum eſt, ut ex quo homo fieri cę
piſſet, perfectus eſſet & Deus: multo autē
magis in eo ꝙ uerbum Dei & Deus erat,
nec confortari indigebat, nec habebat au
geri. Adhuc autem cum paruulus eſſet, ha
bebat gratiam Dei, ut quomodo in illo
omnia mirabilia fuerant, ita & peritia mi
rabilis eſſet, ut Dei ſapientia compleret̃.

Sequitur, Et ibant parentes eius per oēs
annos in Hieruſa. in die ſolenni paſchæ.
Chry. In Hebræorum ſolennitatibus non
ſolum tēpus, ſed ēt locũ obſeruare lex iuſ
ſerat, & ideo nec dñi parentes extra Hiero
ſolymam celebrare Paſcha uolebant. Au
gu. de con. euan. Quomodo autē ibant pa
Hiſtoriæ expoſitio
rentes eius per oēs annos pueritiæ Chri-
ſti in Hieruſalem, ſi Archelai timore illuc
prohibebantur accedere? hoc mihi diſſol
uere non eſſet difficile, nec ſi aliquis euã
geliſtarum expreſſiſſet quandiu regnaret
Archelaus. Fieri.n. poterat, ut per diem
feſtum inter tam ingentem turbam laten-
ter aſcenderēt mox reuerſuri, ubi tñ aliis
diebus habitare metuerunt, ut nec ſolem
nitate ꝑtermiſſa eſſent irreligioſi, nec cō
tinua manſione conſpicui. cum uerò ēt de
regno Archelai oēs q̃ fuerit diuturnum ta
cuerint, iſte quoq; intellectus patet, ꝙ Lu
cas dicit, ꝑ oēs annos eos aſcendere ſoli-
tos in Hieruſalem, tũc accipimus factum,
cum iam non timeretur Archelaus.

*Et cum factus eſſet annorũ duodecim aſcenden
tibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinẽ
diei feſti, conſummatiſq; diebus cum redirent, re-
manſit puer Ieſus in Hieruſalem, & non cognoue-
runt parentes eius. Exiſtimantes autem illum eſſe
in comitatu, uenerunt iter diei, & requirebant eũ
inter cognatos & notos. Et nõ inuenientes eũ regreſſi
ſunt Hieruſalem requirentes eum. Et factum eſt
poſt triduum inuenerunt illum in templo, ſedentẽ
in medio doctorum, audientem illos, & interrogan
tem eos. Stupebant autem omnes qui eum audiebãt
ſuper prudentia & reſponſis eius. Et uidentes ad-
mirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid
feciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes
quærebamus te. Et ait ad illos. Quid eſt quod me
quærebatis? Neſciebatis, quia in his quæ patris
mei ſunt, oportet me eſſe Et ipſi non intellexerunt
uerbum quod locutus eſt ad eos.*

Cyr. Quia dixerat Euangeliſta, ꝙ puer
creſcebat, & confortabatur, proprium ſer
monem uerificat, inducens Ieſum unà cũ
ſacra uirgine in Hieruſalem aſcendentẽ.
unde dicitur: Et cum factus &c. Greg. Nō
.n. indicium ſapientiæ tranſcendit ætatis
menſuram, ſed quo tꝑe penes nō diſcre-
tionis rō ꝑfici conſueuit, 12. ſ. anno Chri
ſti ſapientia demonſtratur. Ambro. Vel à
12. anno dñicæ ſumitur diſputationis exor
dium; hic.n. prædicandæ fidei euangelizã
tium

tium numerus debebatur. Baſi. Poſſumus & hoc dicere, quia ſicut ſeptenario numero,ſic & duodenario qui multiplicatis inter ſe inuicem ſeptenarij partibus cõſtat, uel rerũ uel temporũ uniuerſitas ac perfectio deſignetur,atq; ideo quo omnia loca uel tẽpora doceat occupari rectè a duodecimo numero iubar Chriſti ſumit exordiũ.

Exẽplũ Chriſti proponitur.

Beda in ho. Quòd autem dñs per oẽs annos cum parentibus in paſcha Hieroſolymã uenit, humilitatis eſt humanæ indicium: hoĩs nanq; eſt ad offerenda Deo ſacrificia concurrere, & eũ orationibus conciliare. Fecit ergo dñs inter homines homo natus, quod faciẽdum hominibus per Angelos imperauit Deus.unde dr; Secundum conſ.di.ſe. Sequamur igitur iter humanæ conuerſationis eius, ſi deitatis gloriã delectamur intueri. Græc. Celebrato aũt feſto alijs remeantibus,Ieſus latenter remanſit.unde ſequitur: Conſummatiſq; diebus cum redirent, remanſit puer Ieſus in Hieruſalẽ,& nõ cognouerunt parentes eius. Dicit autem, Conſummatis diebus, quia ſeptem diebus durabat ſolemnitas. Ideo autẽ latenter remanet, ne parentes impedimento eſſent diſputationi peragendæ cum legiſperitis, uel forſitan hoc euitans, ne uideatur parentes contemnere, ſi mandantibus non paretet. Latenter ergo remanet,ne aut retrahatur,aut ſit inobediens.

Parẽtes Chriſti quomodo intelligendi.

Orig. Non autẽ miremur parentes uocatos, quorum alter ob partũ, alter ob obſequium patris & matris paruerunt nocabula.Beda in ho.Sed quæret aliqs.Qũo Dei filius tanta parentum cura nutritus potuerit obliuiſcendo relinqui?Cui reſpõdendum: Quia filiis Iſrael moris fuit, ut temporibus feſtis Hieroſolymam cõfluentes,uel ad propria redeuntes,ſeorſum uiri,ſeorſum fœminæ incederẽt,infanteſq; uel pueri cum quolibet parẽte indifferenter ire potuerint,ideoq;Mariã uel Ioſeph uiciſſim putaſſe puerum Ieſum quem ſecũ non cernebant, cum altero parente reuerſum.unde ſequit;Exiſt.aut.il.eſ.&c.Orig. Sicut autem qñ inſidiabatur ei Iudæi,elapſus eſt de medio eorum, & nõ apparuit; ſic & nunc puto remãſiſſe puerum Ieſum, & parentes eius ubi remanſerit ignoraſſe. Sequitur.n. Et non inuenientes, regreſſi ſunt Hieru.&c. Glo. Vna quidem die reuerſi ſunt à Hieruſalem,ſecũda quærunt inter cognatos & notos,& non inuenientes tertia die regreſſi ſunt in Hieruſalem; & ibi inuenerũt.unde ſequitur: Et factum eſt poſt &c. Orig.Non ſtatim ut quæritur inuenitur:non.n.inter cognatos & carnis propinquos inuenitur Ieſus, neque.n.poterat humana cognatio Dei filium cõtinere.Non inuenitur inter notos,quia maior eſt mortali notitia, in multorum comitatu non poteſt inueniri,nec ubique inuenerunt, ſed in templo. Et tu ergo quære Ieſum in templo Dei, quære in eccleſia,ubi Chriſti ſermonem atq; ſapiẽtiam.i.filium Dei reperies. Ambr. Poſt triduum reperitur in templo,ut eſſet indicio, quia poſt triduum triumphalis paſſionis in ſede cœleſti & honore diuino fidei noſtræ ſic oſtẽderet reſurgens qui mortuus credebatur.

Tridui Chriſti myſteriũ.

Glo. Vel quia quæſitus aduentus Chriſti à patriarchis ante legem nõ eſt inuentus, quæſitus à prophetis & iuſtis ſub lege nõ eſt inuentus, quæſitus à Gentibus ſub gratia inuenitur. Orig. Quia uero paruulus erat, inuenitur in medio præceptorũ ſanctificans & erudiens eos.unde dicit: Sedentem in medio &c. Et hoc pietatis officio, ut nos doceret quid pueris quãuis ſapientes & eruditi ſunt conueniret, ut audiant potius magiſtros q̃ docere deſiderent, & ſe uana oſtentatione non iactent.Interrogabat autem non ut addiſceret, ſed ut interrogans erudiret. ex uno quippe doctrinæ fonte manat & interrogare & reſpõdere ſapienter.unde ſequitur:Stupe.aũt &c. Bed.Ad oſtendendum.n.quia homo erat, hoĩes magiſtros humiliter audiebat,ad ꝓbandum uero,quia Deus erat,eiſdem loquentibus ſublimiter reſpondebat.Græc. Quærit.n.rationabiliter, audit prudẽter, reſpondetque prudentius,quod ſtuporem faciebat. unde ſequitur: Et ui.admi.ſunt. Chry.ſuper Ioan. Nullum quippe miraculum egit dñs in pueritia,hoc tamen unum prodit Lucas,per quod mirabilis uidebatur.Beda. Diuina ſiquidem lingua ſapientiam prodebat, ſed infirmitatem ætas prætendebat humanam. unde Iudæi inter alta quæ audiunt,& infirma quę uident,dubia admiratione turbantur. nos autem nequaquam miremur ſi ſcientes ſecundum prophetam q̇ ſic paruulus natus eſt nobis, ꝙ

per

permanet Deus fortis. Græcus. Miranda uero Dei genitrix maternis affecta uiſceribus, quaſi cum lamentis inquiſitioné doloroſam oſtendit, & omnia ſicut mater & fiducialiter & humiliter & affectuoſe exprimit. unde ſequitur: Et dixit mater eius ad illum, Fili &c. Orig. Nouerat uirgo ſacrata hunc non eſſe filium Ioſeph, & tamé patrem uocat illius ſponſum ſuú, propter Iudæorum ſuſpicionem æſtimantium uulgo fore conceptum. Dicetur autem forte ſimplicius, ꝙ cum honorauit Spiritus ſanctus patris nomine, eo ꝙ puerú Ieſum educauit: artificioſius uero, eo ꝙ genealogiã Ioſeph ex Dauid ꝓduxit, ne ſuperflua cenſeretur. Cur autem dolentes eum quærebant, an ex eo ꝙ perierit an errauerit? Abſit. Nunquid. n. fieri poterat ut perditum formidarent infantem quem dominum eſſe cognouerant? ſed quomodo tu ſi quádo ſcripturas legis, quæris in eis ſenſum cum dolore, nó ꝙ ſcripturas erraſſe arbitreris, ſed ueritatem quã intrinſecus habét quæris inuenire: ita illi quærebant Ieſum, ne forte relinquens eos reuerſus eſſet ad cœlos, cum illi placuiſſet iterum deſcéſurus. Oportet ergo eum qui quærit Ieſum non negligenter & diſſolutè tranſire ſicut multi quærunt & non inueniunt, ſed cum labore & dolore. Glo. Vel metuebant eum ne qđ Herodes in infantia eius patraſſe quęſierat, tunc iam in pueritia poſitum inuenta opportunitate alij interficerent. Græc. Sed ipſe dominus reſpondet ad omnia, & corrigens quodammodo dictum eius, de eo qui putabatur pater, uerum patrem manifeſtat; docens non per infima gradi, ſed in altum extolli. unde ſequitur: Et ait ad illos &c. Beda. Et ꝙ potius debebat ei cui eſt æternus filius, mentis oculos attollere cogit. unde ſequitur: Neſciebatis quia &c. Ambr. Duæ ſunt in Chriſto generationes, una eſt paterna, altera materna. paterna diuinior, materna uerò quæ in noſtrum laborem, uſumq; deſcendit. Cyril. Hoc igitur dicit oſtendens ſe menſurã humanam tranſcédere, & innuens ꝙ ſacra uirgo eſſecta ſit miniſtra negocij cum peperit carnem, ipſe uero naturaliter & uerè Deus erat, & filius patris excelſi. Hinc autem Valentini ſequaces audientes ꝙ templum erat Dei, pudeant dicere ꝙ creator & legis

Honor delatus Ioſeph.

Maria miniſtra ſacramẽti.

Deus & templi non ipſe pater eſt Chriſti. Epip. Attédat & Hebion ꝙ poſt annos 12. & nó poſt 30. annú Chriſtus repertus ſtupédus in ſermonibus gratiæ. quamobrem nó eſt dicere, ꝙ poſtquam uenit ad eú ſpiritus in baptiſmo, factus fuit Chriſtus, ſed ab ipſa pueritia & templum agnouit & patrem. Græc. Hæc eſt demonſtratio prima ſapientiæ & uirtutis pueri Ieſu; quæ nanq; puerilia eius uocant diabolicæ putamus eſſe conſiderationis, niſi quis ea ſola uelit acceptare nequaquã his quæ tenemus oppugnantia, ſed magis conſona propheticis dictis, quia ſpecioſus præ filiis hominum, & matri obediés, & moribus facetus, & uiſu nó modicum ueneràdus & placidus, ad loquendum facundus, dulcis & prouidus, & multum ſtrenuitate cognitus tanquam qui repletus ſapientia fuerat, & ſicut in aliis ſic conuerſationis humanæ atq; locutionis; quãuis ſupra hominem terminus & ratio. mãſuetudo. n. ſibi præcipuum elegit locum. Super hæc autem oĩa nihil aſcédit ſuper uerticem eius, nec humana manus excepta materna. Hinc autem poſſumus utilitatem cóſequi. Dum. n. Mariam increpat dominus quærentem ipſum inter propinquos, omiſſionem uinculorum ſanguinis apertiſſime ſuggerit, oſtendens ꝙ non contingit metã perfectionis attingere eú, qui adhuc uagatur in his quæ corpori conferũt, & ꝙ homo defici à perfectione per affectum cognatorum. Sequitur. Et ipſi nó &c. Beda. Quia. ſ. de ſua diuinitate ad eos loquebatur. Orig. Vel neſciebant utrum dicens, in his quæ patris mei ſunt, ſignificaret in templo, an aliquid altius & quod magis ædificat. Vnuſquiſq; enim noſtrum ſi bonus fuerit, potius ſeſſio Dei patris eſt. Si quis autem noſtrum ſeſſio Dei patris eſt, habet in medio ſui Ieſum.

Seſſio ſpũalis.

Et deſcendit cũ eis, & uenit Nazareth, et erat ſubditus illis. Et mater eius cóſeruabat omnia uerba hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapiẽtia & ætate & gratia apud Deum & homines.

Græc. Totã intermediã Chriſti uitam quæ eſt inter oſtenſioné ætatis & tempus baptiſmatis, uelut immuné alicuius famoſi & publici miraculi & doctrinæ, euãgeliſta ſub uno uerbo colligit, dicés: Et deſcé. &c. Orig. Crebro Ieſus deſcendit cú diſcipulis ſuis, nec ſemper uerſatur in monte,

quia

quia non ualebant qui uariis morbis labo
rabant aſcendere in montem: iccirco &
nunc deſcendit ad illos qui deorſum erãt.
Sequitur, Et erat ſubd. &c. Græcus; Qñq;
.n. uerbo prius leges inſtituens, ipſe ſecun
dario opere comprobabat, ſicut illud; Bo-
nus paſtor aĩam ſuam ponit pro ouibus
ſuis. Ipſe nanq; paulo poſt noſtram ſalutẽ
exquirens aĩam expoſuit propriam; aliquã

Tria præcepta præcipua.

do uero prius uiuendi proponit exemplar
& poſtea promebat uerbotenus ſãctionẽ,
ſicut hic: hæc tria præ cæteris opere mon-
ſtrans, diligere Deum, honorare parẽtes,
Deum uero & ipſis præferre parentibus.
Cum.n. reprehenderetur à parentibus, mi
noris curæ reputat q̃ quæ ſunt Dei, deniq;
ipſis quoque parentibus obedientiam præ
ſtat. Bed. Quid.n. magiſter uirtutis niſi of
ficium pietatis impleret? Quid inter nos
aliud q̃ quod agi à nobis uellet, ageret?
Orige. Diſcamus ergo & nos filii parenti-
bus noſtris eſſe ſubiecti ꝙ ſi patres nõ fue
rint, ſubiiciamur his qui patrũ habent æ-
tatẽ. Ieſus filius Dei ſubiicitur Ioſeph &
Mariæ, ego uero ſubiiciar epiſcopo, qui
mihi conſtitutus eſt pater. puto ꝙ intelli-
gebat Ioſeph, quia maior ſe erat Ieſus, &
trepidus moderabatur imperium. Videat
ergo unuſquiſq; ꝙ ſæpe qui ſubiectus eſt,
maior ſit. quod ſi intellexerit, nõ eleuabi
tur ſuperbia, qui eſt ſublimior dignitate,
ſciens ſibi meliorem eſſe ſubiectum. Gre.

Doctrina moralis.

Niſe. Amplius. qm̃ impuberibus adhuc eſt
imperfecta diſcretio, egetq́ue per proue
ctos ad ſtatum prouehi perfectiorem, ideo
cum pertigiſſet duodecimum annũ, paret
parentibus, ut oſtendat ꝙ quicquid per ꝓ
motionem perficitur, antequã ad finem ꝑ
ueniat obedientiam tanquam ꝑducentem
ad bonum utiliter amplexat̃. Baſil. in lib.
relig. Ab ipſa autem primæua ætate parẽ
tibus obediens quemlibet laborem corpo
reum humiliter & reuerenter ſuſtinuit.
Cum.n. hoĩes eſſent honeſti & iuſti, egeni
tñ neceſſariorum penuriam patientes, te-
ſte præſepi partus uenerandi miniſtro, ma
nifeſtum eſt, ꝙ ſudores corporeos conti-
nuo frequentabant, neceſſaria uitæ ſibiquæ
rentes. Ieſus autem obediens illis, ut ſcri
ptura teſtatur, etiam in ſuſtinendo labores
ſubiectionem plenariam ſuſtinebat. Amb.
Et miraris ſi patri defert, qui ſubditur ma
tri? non utique infirmitatis, ſed pietatis
eſt iſta ſubiectio. Attollat licet caput hæ-
reticus, ut alienis auxiliis aſſerat, qui mit
titur indigere. Nunquid & humano ege-
bat auxilio, ut materno ſeruiret imperio?
deferebat ancillæ, deferebat ſimulato
patri, & miraris ſi Deo detulit? an hoĩ de
ferre pietatis eſt, deferre Deo ĩfirmitatis.
Bed. Virgo ãt ſiue quæ ĩtellexit, ſiue quæ
nondum intelligere potuit, oĩa ſua pari-
ter in corde quaſi ruminãda & diligẽtius
ſcrutanda recondebat. unde ſequitur; Et
mater eius, &c. Græcus. Conſidera prudẽ
tiſſimam mulierem Mariam, ueræ ſapien
tiæ matrem, qualiter ſcholaris ſit pueri.
Nõ.n. ut puero neq; ut uiro, ſed ut Deo
uacabat: ulterius & illius uoces diuinas &
opera reputabat, iccirco nil ex dictis aut
actis ab ea incaſſum illi patebat; ſed ſicut

Maria prudentia.

ipſum uerbũ prius in uiſceribus, ita nunc
eiuſdẽ modos & dicta concipiebat, & in
corde ſuo quodãmodo fouebat, & hoc
quidẽ iã in ſecũ in præſenti contẽplabat̃,
hoc ãt expectabat in futurũ clarius reue-
landũ. & hac quidẽ tanquã regula & lege
per totam uitam utebatur. Vñ ſequitur. Et
Ieſus proficiebat &c. The. Sed inquiunt,
Quõ poteſt æqualis patri eſſe in ſubſtan-
tia, qui quaſi imperfectus creſcere dr̃? nõ
autem in eo ꝙ eſt uerbum dr̃ incremen-
tum ſuſcipere, ſed ĩ eo, ꝙ factus eſt homo.
Si.n. uere profecit, poſtquã factus eſt ca-
ro qui ante imperfectus extiterat, quid er
go gratias agimus ei uelut incarnato pro
nobis? Qualiter ãt ſi ipſe eſt uera ſapien-
tia, in ſapientia põt augeri? uel qualiter
qui cęteris largitur gratiam, ipſe in gratia
promouetur? Amplius, ſi nemo ſcandali-
zatur cum audit, ꝙ uerbum ſeipſum humi
liauerit, infirma quædã de Deo uerbo ſen
tiens, ſed potius miratur miſericordiam
eius, quõ nõ eſt ſuperuacaneũ ſcandaliza-
ri audiendo ꝙ ꝓficit? Nã ſicut pro nobis
humiliatus eſt, ſic pro nobis profecit, ut
nos in eo proficiamus, qui lapſi fuimus ꝑ
peccatũ. nã quicquid ſpectat ad nos ipſe
uere pro nobis Chriſtus ſuſcepit, ut cũcta
reformet in melius. Cyril. Et attende ꝙ
nõ dixit proficere uerbum, ſed Ieſum ne-
ſimplex uerbum proficere intelligas, ſed
uerbũ caro factũ. The. Et ſicut uerbum in
carne paſſum fatemur, quamuis ſola caro
fuit paſſa, quia caro uerbi erat, quæ patie-
batur; ita proficere dicitur ex eo, ꝙ huma

nitas

nitas proficiebat in ipſo. Gre. Nazan. Dicitur autem ſecundum humanitatem proficeere, non quod ipſa ſuſcipiat augmentum quę ab initio fuit perfecta, ſed ex eo quod paulatim manifeſtabatur. The. Naturalis. n. lex reſpuit hominem ſenſu maiore uti quàm ætas corporis patiatur, erat itaque uerbũ factum homo perfectum, cum ſit uirtus & ſapientia patris. Verum quia dandum erat aliquid noſtræ naturæ moribus, ne aliquod extraneum à uidentibus reputetur tanquã homo paulatim creſcente corpore manifeſtabat ſeipſum, & quotidie ſapientior ab audientibus & uidentibus cenſebatur. Græcus. Proficiebat ergo ſecundum ætatem quidem, corpore in uirilem ſtatum promoto; ſapientia autem, per eos qui ab eo diuina docebantur gratia uero, qua cum gaudio promouemur, credentes in fine obtinere quæ ab ipſo promiſſa ſunt, ut hoc quidem apud Deum, ex eo quod aſſumpta carne paternum opus peregit: apud homines uero, per cõuerſationem eorum à cultu idolorum ad ſummę trinitatis notitiam. The. Dicit enim, Apud Deum & homines, quia prius decet placere Deo, & poſtea hominibus. Greg. Niſ. Differenter etiam proficit uerbum in his qui ipſum ſuſcipiunt; ſecundum enim menſuram illius apparet aut infans, aut adultus, aut perfectus.

Dictamen legis naturalis.

Profectus Ieſu.

CAPVT III.

ANNO autem quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæã, tetrarcha aũt Gallilææ Herode, Philippo autẽ fratre eius tetrarcha Ituręæ, & Thraconitidis regionis et Lyſania Abilinæ tetrarcha, ſub principibus ſacerdotum Anna & Caipha factum eſt uerbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto.

Gregor. in ho. Redemptoris præcurſor quo tempore uerbum prædicationis accepit memorato Romanæ reip. principe & Iudææ regibus deſigantur, cum dicitur. Anno autem quintodecimo impe. Tyb. Cæſ. Quia enim illum prædicare ueniebat, qui ex Iudæa quoſdam, & multos ex Gentibus redempturus, erat per regem Gentium & principes Iudæorum prædicationis eius tẽpora deſignat. Quia aũt gentilitas colligenda erat, in Rom. repu. unius præfuiſſe deſcribitur, cũ dr̃ Imp. Tyb Cęſ. Græcus. Mortuo n. Auguſto monarcha à quo Romani principes nomẽ Auguſti adepti ſunt, Tyberius poſt illum ad iura monarchiæ ſuccedens 15. annũ ſuſcepti principatus agebat. Ori. Et in prophetico quidẽ ſermone ſolis Iudęis prædicato, ſolũ Iudæorũ regnũ deſcribit. Viſio (inquit) Eſaiæ in diebus Oziæ, Ioatham, & Acham regũ Iuda. At in euan. quod erat prædicandum uniuerſo mũdo, dominũ deſcribitur. Tyb. Cæſ. qui totius orbis dominus uidebatur. uerum ſi ſolũ hi qui ſunt de Gẽtibus eſſent ſaluandi, ſatis erat ſolius Tyberij facere mẽtionẽ. Sed quia oportebat & Iudęos credere, ob hoc etiã Iudæorum regna deſcribũtur, ſeu tetrarchæ, cũ ſubditur: Procur. Pon. &c. Grego. in ho. Quia etiam Iudæa erat pro culpa perfidiæ diſpergẽda, in Iudææ regno per partem & partem plurimi principabãtur; ſecundum illud, Omne regnũ in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Bed. Pilatus quidem 12. anno Tyb. Cæſ. in Iudæã miſſus procurationẽ Gẽtis ſuſcepit atq; ibi per 10. cõtinuos annos uſq; ad ipſum penè finẽ Tyberij perdurauit. Herodes aũt & Philippus & Lyſanias filij ſunt Herodis illius, ſub quo dominus natus eſt, inter quos & ipſe Herodes Archelaus frater eorũ 10. annis regnauit, qui à Iudæis apud Auguſtũ criminatus apud Viẽnã exilio perijt. Regnũ aũt Iudææ quo minus ualidũ fieret, idẽ Auguſtus per tetrarchias diuidere curauit. Gre. in ho. Et quia Ioannes illum prædicauit, qui ſimul rex & ſacerdos exiſteret, Lucas Euãgeliſta prædicationis eius tẽpora nõ ſolũ per regnum, ſed ẽt per ſacerdotium deſignauit. unde ſubditur. Sub prin. ſac. An. & Ca. Bed. Ambo quidem incipiente prædicatione Ioannis. i. Annas & Caiphas principes fuere ſacerdotum, ſed Annas illum annũ, Caiphas uero eum quo crucẽ dominus aſcendit, adminiſtrabat, tribus alijs in medio põtificatu perfunctis, uerum hi maxime qui ad domini paſſionem pertinent, ab Euangeliſta commemorantur. Legalibus nanque tunc præceptis ui & ambitione ceſſantib., nulli põtificatus honor uitę uel generis merito reddebatur, ſed Romana poteſtate ſumma ſacerdotii

Differentia Chriſti & prophetarum.

Abuſio ſacerdotii.

dotij præſtabatur. Ioſephus.n.refert q Valerius Gracchus Anna à ſacerdotio detur bato Iſmaelem pôtificem deſignauit filiū Baphi, ſed etiā hunc non multo poſt abijciens, Eleazarum Ananiæ pôtificis filium ſubrogauit. Poſt annū uero & hunc arcet officio, & Simoni cuidā Caiphæ filio pontificatus tradidit miniſterium; quo nō amplius ipſe q̃ unius anni ſpatio perfunctus Ioſephum, cui & Caiphas nomen fuit, accepit ſucceſſorem, itaq; hoc omne tempus quo dominus noſter docuiſſe deſcribitur, intra quadriennij ſpatia coarctatur. Amb. Congregaturus autem eccleſiā Dei filius ante operatur in ſeruulo. Et ideo bene dicitur: Factum eſt uer.do.ſup.Io.&c. ut eccleſia nō ab homine cœperit, ſed à uerbo. Bene autem Lucas compendio uſus eſt, ut Ioannem declararet prophetam, dicens. Factum eſt ſuper eum uerbum Dei, aliàs non adderet: nullus.n.eget iudicio ſui, qui uerbo Dei abundat. unum itaque dicens, omnia declarauit. At uero Matthæus & Marcus, & ueſtitu, & cinctu, & cibo ꝓphetam declarare uoluerunt. Chry. Verbum autem Dei hic mandatū eſſe dicitur, quia non à ſe uenit Zachariæ filius, ſed Deo ipſum mouente. Theo. Per totū autem tempus præteritum uſq; ad ſui oſtenſionem occultus fuit in deſerto, & hoc eſt q ſubdit, In deſerto, ut nulla ſuſpicio innaſcatur hominibus, ut gratia affinitatis ad Chriſtum uel cōuerſationis à teneris annis, talia de ipſo teſtaretur, unde ipſe teſtificans dicebat: Ego neſciebam illum. Greg.Niſ. Simul etiam qui in ſpiritu & uirtute Heliæ hinc uitam ingreſſus eſt, amotus à conuerſatione humana inuiſibilium ſpeculationi uacās, ne huiuſmodi fallaciis quæ per ſenſus ingeruntur aſſuetus, quandā confuſionem ac errorem incurreret erga uiri boni diſcretionem. Et ideo ad tantum diuinarum gratiarum eleuatus eſt apicē, ut plus quàm prophetis ſibi gratia infunderetur, quia mundum & expers cuiuſlibet naturalis paſſionis deſiderium ſuum à principio vſque ad finem diuinis aſpectibus obtulit. Ambro. Deſertum etiam eſt ipſa eccleſia, quia plures filij deſertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Factum eſt ergo uerbū domini, ut quæ erat ante deſerta, fructum nobis terra generaret.

Simon filius Caiphæ.

Et uenit in omnem regionē Iordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorū, ſicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Eſaiæ prophetæ Vox clamantis in deſerto, parate uiam domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aſpera in uias planas. Et uidebit omnis caro ſalutare Dei.

Ambr. Factum uerbum, uox ſecuta eſt. Verbum.n.prius intus operatur. ſequitur nobis officium, unde dicitur: Et ue.in omnem regionem Iordanis. Orige. Iordanis idem eſt quod deſcendens, deſcendit.n. Dei filius aqua ſalubris. Quę aūt loca decebat perambulare Baptiſtam, niſi Iordani circumadiacentia? ut ſi quem pœnitere contingeret, protinus occurreret fluenti humilitas ad recipiendum pœnitentiæ baptiſmum. Subditur.n. Prædicans ba.pœ.in remiſ.peccatorum. Greg.in ho. Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes baptiſmum pœnitentiæ non ſolum prædicauit, uerum etiam quibuſdam dedit, tamē baptiſmum ſuum in remiſſionem peccatorum dare nō potuit. Chry.ſup.Ioan. Cum.n.nondum oblata eſſet hoſtia, nec deſcendiſſet ſpiritus, qualiter erat fiēda remiſſio? Quid eſt ergo q Lucas dicit, In remiſſionem peccatorum? Erant ſiquidem Iudæi ignari, nec culpas proprias perpendebant. Quoniam igitur hæc erat cauſa malorum, ut peccata agnoſcerent ad redemptorem quærendum uenit Ioannes hortans illos pœnitentiā agere, ut per pœnitentiā effecti meliores, atq; contriti ad recipiendā ueniam ſatagāt. Aptè ergo cum dixiſſet q uenit prædicans baptiſmum pœnitentię in remiſſionem peccatorum.q.d. Idcirco ſuadebat illis pœnitere, ut ſubſequentem ueniā facilius impetrarent, credentes in Chriſtum. Nā niſi pęnitentia ducerentur, nequaquā expoſcerent gratiam: unde baptiſma illud nullam aliam habet cauſam, niſi q præparatorium erat ad fidem Chriſti. Greg.in ho. Vel Ioannes dicitur prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remisſionem peccatorum, qm̄ baptiſmum quod peccata ſolueret, quia dare non poterat, prædicabat, ut ſicut incarnatum uerbum patris præcurrebat uerbo prædicationis, ita baptiſmū pœnitentiæ quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſuo baptiſmate, quo peccata ſolui non poſſunt.

Remiſſio peccatorum qualis.

poſſunt. Amb. Et ideo pleriq; ſancto Ioanni typum legis imponunt, eo q lex peccatum denunciare potuit, donare nõ potuit. Greg. Nazan. Et ut aliquatenus de baptiſmatum differentia diſſeramus, baptizauit Moyſes, ſed in aqua, nube, & mari; hoc autem figuraliter agebatur. Baptizauit quoque Ioannes nõ utiq; ritu Iudæorum, non .n. ſolum in aqua, ſed etiã in remiſſionem peccatorum, nõ tñ omnino ſpiritualiter, neq;.n. addit in ſpiritu. Baptizat Ieſus, ſed in ſpiritu, & hic eſt perfectio. Eſt quoque quartum baptiſma, quod fit per martyriũ & ſanguinem, quo ét ipſe Chriſtus eſt baptizatus, quod cæteris eſt uenerabilius nimis, eatenus, quatenus iteratis contagijs nõ fœdatur. Eſt etiam quintum ex lachrymis, laborioſius tamen, iuxta quod quidẽ ſingulis noctibus ſuum rigat cubile & ſtratum in lachrymis. Sequitur; Sicut ſcriptũ eſt in lib. Eſaiæ prophetæ; Vox clamantis in deſerto. Ambr. Bene uox dicitur Ioannes uerbi prænuncius, quia uox præcedit inferior, uerbum ſequitur quod præcellit. Greg. Qui ét in deſerto clamat, quia derelictæ ac deſtitutæ Iudææ ſolatiũ redemptionis annunciat. Quid aũt clamaret aperitur, cum dicitur. Parate uiã domini, &c. Omnis.n. qui fidem rectam & bona opera prædicat, quid aliud q̃ uenienti domino ad corda audientium uiam parat, ut rectas Deo ſemitas faciat, dum mũdas in animo cogitationes per ſermonem bonæ prædicationis format? Orig. Vel in corde noſtro uia præparãda eſt domino, magnum.n. eſt cor hominis & ſpacioſum, ſi tamen fuerit mundum, neq; in corporis quantitate, ſed in uirtute ſenſuum magnitudinem eius intellige, quæ tantam ſcientiã capiat ueritatis. Prępara ergo in tuo corde uiã domino per cõuerſationem bonam, & egregiis uel perfectis operibus dirige ſemitam uitę, ut in te ſermo Dei abſq; offenſa perambulet. Baſil. Et quia ſemita eſt uia quam præcedentes calcauerant, & quam priores homines corruperunt, eam iterato dirigere iubet ſermo illis qui à præcedentium zelo recedunt. Chry. Clamare autem, Parate uiã domini, nõ regis erat, ſed præcurſoris officium. Et ideo eum uocauerat uocem, q a uerbis erat præcurſor. Cyril. Sed quaſi quis reſponderet & diceret, Qualiter uiã

Baptiſmatum differentia.

Viarum uarietas

præparabimus domino, uel qualiter eius ſemitas rectas faciemus, cum plura ſint impedimenta honeſtam uitã uolentibus ducere? Ad hoc propheticus ſermo reſpondet: Sunt.n uiæ quædam & ſemita, nequaquam ad eundem habiles, adeo ut alicubi ad tumulos & iuga tollantur, alicubi decliues ſint, & ad hoc remouendum dicit, Oĩs ua. impleb. & omnis mons &c. Quędã uiarum inæqualiter diſpoſitæ ſunt, & dum nunc ſurſum erigunt, nunc uergunt deorſum, ualde ſunt ad eundem difficiles, & quantum ad hoc ſubdit, Et erunt praua in directa, & aſpera in uias planas. Hoc autẽ intelligitur actum eſſe per noſtri Saluatoris potentiam; quondam.n. euangelicæ cõuerſationis & uitæ iter erat ad eundũ difficile, eo q & menſes ſingulorum mundanæ uoluptates oppreſſerant; ut autẽ Deus factus homo peccatũ damnauit in carne, explanata ſunt oĩa, & reddita ſunt ad eundum facilia, & nec collis nec uallis proficere uolentibus obuiat. Orig. Qñ.n. uenit Ieſus & ſpiritum ſuum miſit, omnis uallis repleta eſt operibus bonis, & fructibus Spiritus ſancti; quos ſi habueris, nõ ſolum uallis eſſe deſiſtis, ſed ét mons Dei eſſe incipies. Greg. Niſſe Vel quietã in uirtutibus cõuerſationem ſignificat per cõualles, ſecundum illud Pſalmi: Valles abundabunt frumẽto. Chry. Elatos aut ſuperbos nõie mõtis denunciat, quos Chriſtus humiliauit. Colles aũt deſperatos appellat, nõ ſolum ob ſuperbia mentis ſuæ, ſed propter deſperationis ſterilitatem; collis.n. nullos fructus producit. Orig. Vel intelligas qm montes & colles qui ſunt aduerſariæ poteſtates, per aduẽtum Chriſti proſtrati ſunt. Baſi. Sicut autem colles reſpectu mõtium magnitudine differunt, in aliis ſunt idem, ſic & aduerſæ poteſtates propoſito quidẽ conformes ſunt, immanitate tamen offenſionum ſecernuntur. Greg. in ho. Vel uallis impleta creſcit, mons autẽ & collis humiliatus decreſcit, quia in fide Chriſti & gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perfidiæ hoc unde tumebat perdidit. Humiles enim donum accipiunt, quod à ſe corda ſuperbientium repellunt. Chryſo. Vel per hoc declarat legis difficultatem in fidei facilitatem cõuerſam, ac ſi dicat, Non ulterius ſudores

Legis et euangelii diſtinctio.

ſes & dolores imminent,ſed gratia & re-
miſſio peccatorū facilē viā pariunt ad ſa-
lutem. Gre.Niſ. Vel iubet ualles imple-
ri,deiici uero colles & mōtes,volens oſtē
dere,ꝙ nec ob defectum uirtutis ordo ſit
concauus,nec diſcrepet ob exceſſum. Gre.
in ho.Praua aūt directa fiūt, cùm malorū
corda ꝑ iniuſtitiam detorta ad iuſtitiæ re
gulam dirigūtur.Aſpera aūt in vias planas
immutātur,cū immites atq; iracundæ mē
tes per infuſionem ſupernæ gratiæ ad leui
tatem māſuetudinis redeunt.Chry.Dein-
de horum ſubijcit cauſam,dicēs:Et vi.om.
ca.&c.Oſtendens quoniā vſq; ad fines mū
di diffundetur euāgelij uirtus, atq; cogni
tio ex more ferino & obſtinata volūtate,
ad māſuetudinē & lenitatē humanū genus
conuertens.Nō aūt ſolum Iudæi & proſe
lyti,imo tota humana natura ſalutare Dei
videbit.Chry.Ideſt patris qui filium miſit
ut noſtrum Saluatorem. Caro autem ad ꝑ
ſens accipitur pro toto homine. Greg in
ho.Vel aliter:Omnis caro,ideſt omnis ho
mo ſalutare Dei, uidelicet Chriſtum in
hac uita uidere non potuit.propheta ergo
oculū ad extremū iudicij diē tēdit,qn̄ hūc
oēs & electi & reprobi pariter uidebunt.

*Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptiza
rentur ab ipſo:Genimina uiperarum, quis oſtendit
uobis fugere à uentura ira? facite ergo fructus di-
gnos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere, patrem ha
bemus Habraham.Dico enim uobis,quia potens eſt
Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iā
enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis
ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur
& in ignem mittetur.*

Chry.Manēs aliquis in priſtino ſtatu &
mores ſuos & cōſuetudinē nō relinquēs,
Baptizā dus qua lis. nequaquā rite ad baptiſmū uenit. Si quis
ergo uelit baptizari egrediatur.vn̄ ſignan
ter dr̄.Et dice.ad tur.quæ exi.ut bap.ab ip
ſo.Egredientibus itaque ad lauacrum tur
bis loquitur quæ ſequuntur.Si enim iā e-
greſſi eſſent,nequaquā ad eos diceret, ge-
nimina uiperarum.Chry.Ille itaq; cultor
deſerti,uidēs omnes incolas Palæſtinę cir
cunſtantes ipſum & admirantes, nō flecte
batur pro tanta reuerētia,ſed inſurgēs in
ipſos arguebat eos. Sacra autem ſcriptura
ſecundum ſtimulātes paſſiones plerunque
ferarū nomina imponit hominib. Interdū
canes eos nominans cauſa procacitatis,e-
quos ob luxum,aſinos propter demētiā,&
leones & pardos cauſa rapacitatis & petu
lātiæ,aſpides cauſa doli,ſerpentes & uipe
ras cauſa ueneni & calliditatis.Vn̄ & nunc
Ioānes Iudæos audacter genimina uipera
rum uocat. Baſi.Oportet autē ſcire ꝙ hæc
nomina,natus & filius,de animalibus dicū
tur:genimē uero pōt dici fętus antequā ef
ficitur,fructus ēt palmarum genimina di-
cunt;raro aūt in animalibus accipiuntur,
& ſemper in malo.Ori.Ferunt autem ui-
perā marē coeūdo necare,cuius fœtus ex- *Coitus uiperæ.*
creſcens perimit matrem,& ſic ꝓdit in lu
cem ſciſſo parentis utero in uindictā quo
dammodo parentis genitoris,itaq; parrici
da eſt proles uipera. Tales erant Iudæi q
patres ſpiritales eorum atq; doctores occi
debāt. Quid aūt ſi inuenit eos peccantes
ſed incipientes conuerti? non debebat eis
cōuitiari,ſed permulcere. Dicēdum ꝙ nō
adhibebat mētem his quę fiebāt exterius,
mētis.n. eorum arcana cognouerat domi-
no reuelante.nimis.n.ſe iactabant in ꝓge
nitoribus.Hanc ergo radicem ſcindens no
minat illos genimina uiperarum, non qui
dē uituperās patriarchas, aut eos uiperas
nominans.Greg.Sed quia per hoc ꝙ bo-
nis inuidēt eosque perſequuntur, patrum
ſuorum carnalium uias ſequētes, quaſi ue
nenati filij de ueneficis parētib. nati ſunt.
Quia uero ſupradicta ſententia intēdit ꝙ
extremo Chriſtus examināe ab omni carne
uidebitur,recte ſubditur: Quis oſtē.uobis
&c.Ventura ira eſt animaduerſio ultionis
extremæ. Amb. Oſtenditur autē his Dei
miſeratione infuſa prudētia, ut gerāt ſuo
rum pœnitentiā delictorum,futuri terro-
rē iudicij ꝓuida deuotione metuētes,aut
fortaſſe iuxta quod ſcriptū eſt. Eſtote pru-
dentes ſicut ſerpen.oſtendunt habere pru
dentiā naturalem qui profutura uideant
& ſponte depoſcāt,ſed adhuc noxia nō re
linquant.Greg.in ho.Quia uero tunc fu-
gere ab ira peccatorum non ualet, qui
nunc ad lamenta pœnitentiæ nō recurrit,
ſubditur;facite ergo &c. Chry. Non enim
ſatis eſt pœnitentibus peccata dimittere,
ſed opus eſt eius fructus ferre, ſecundum
illud. Declina à malo,& fac bonum. ſicut
non ſufficit ad ſanationem ſagittam euel-
lere, ſed oportet ulceri medicamentum
apponere.Non autem dicit fructum, ſed

fructus, copiã deſignans. Gre. in ho. Nec ſolum fructus pęnitentiæ, ſed dignos pęnitentiæ admonet eſſe faciendos. Quiſquis .n. illicita nulla commiſſit, huic concedit ut licitis utatur. ac ſi quis in culpã lapſus eſt, tanto à ſe licita debet aſcindere, quanto meminit ſe perpetraſſe illicita. Neque enim par fructus eſſe boni operis dẽt eius qui minus, & q̃ amplius deliquit: aut eius qui in nullis, & eius qui in quibuſdam facinoribus cecidit. per hoc ergo cuiuſlibet conſcientia conuenitur, ut tanto maiora quærat bonorum operum lucra per pœnitẽtiam, quãto grauiora ſibi intulit damna per culpam. Maxi. Pœnitentiæ fructus eſt impaſſibilitas animæ qua plenariè nõ fruimur, dũ interdum paſſionibus inſtigamur. nõdum .n. fructus pęnitẽtiæ dignos peregimus; pœniteamus ergo ueraciter ut à paſſionibus expediti peccatorum ueniã cõſequamur. Greg. in ho. Sed Iudæi de generis nobilitate gloriantes, iccirco ſe agnoſcere peccatores nolebant, quia de Abrahæ ſtirpe deſcenderant, quib. recte dr̃. Et ne cœperitis dicere, patrem habemus Abrahã. Chry. Non hoc indicans ꝙ ab Abraham naturali origine nõ deſcẽderant, ſed quia nihil prodeſt ab Abraham deſcẽdiſſe, niſi ſecundum uirtutem cognationẽ obſeruẽt. Cognationis nanq; leges conſueuit ſcriptura uocare, nõ eas q̃ ſecundũ naturã conſiſtunt, ſed quę deriuantur à uirtute uel uitio. Quibus nanq; ſe quiſq; cõformem ſtatuit, horum filius uel frater uocatur. Cyr. Quid .n. confert carnalis generoſitas, niſi cõſimilibus ſtudijs fulciatur? uanum eſt igitur extolli de bonis p̃deceſſoribus, & deficere ab eorũ uirtutib. Baſi. Neque .n. equũ uelocem eſſe facit patris erga curſum ſtrenuitas, ſed ueluti cæterorum animaliũ probitas conſideratũ in ſingulis; ſic quoq; laus propria uiri diſcernitur, quam præſentium bonorum in ſe cõprobat argumentũ. Turpe nanq; eſt alienis ornari decoribus, quẽ uirtus propria non uenuſtat. Greg. Niſ. Sic igitur Iudæorum promulgato exilio, conſequẽter ingerit cõuocationẽ Gentilium, quos lapides appellat. uñ ſequit̃: Dico .n. uobis &c. Chry. q. d. Ne putetis ꝙ ſi uos perieritis, filijs priuetur patriarcha: poteſt .n. Deus etiam ex lapidibus homines illi p̃bere, & ad illum p̱ducere ſanguinem. Nã ab ipſo principio ſic euenit. Et nanq; quod eſt ex lapidibus homines fieri, æquipollet exitus filij ab illo emortuo utero Sarræ. Amb. Sed licet Deus poſſit diuerſas conuertere & mutare naturas, tamen mihi plus myſterium quàm miraculum p̃deſt. Quid .n. aliud quàm lapides habebantur, qui lapidibus ſeruiebant? ſimiles utiq; his qui fecerant eos. Prophetatur igitur ſaxoſis Gentilium fides infundenda pectorib. & futuros per fidem Abrahæ filios oraculo pollicentur. Vt autem ſcias quia lapidibus comparati ſunt homines, arboribus quoq; homines cõparauit cum ſubdit: Iam .n. ſecuris poſita eſt ad radicem arboris. Exempli aũt ideo facta eſt mutatio, ut illo cõparationis proceſſu quidã intelligatur homini clementior iã profectus. Orig. Et quidem ſi iã ingrueret cõſummatio & tẽporũ finis inſtaret, nulla mihi q̃ſtio naſceretur. dicerem .n. ꝓpterea hoc prophetatũ eſſe, qa illo tempore cõplebitur. Cũ autẽ tãta poſt ſecula fluxerint quo Spiritus ſanctus hoc dicit, ego puto Iſraelitico populo ꝓphetari ꝙ p̃ciſio eius uicina ſit. His .n. qui egrediebantur ad eum ut baptizarentur, hæc inter cætera loquebatur Cir. Securim ergo in p̃ſenti nominat mortiferã iram, q̃ diuinitus irruit in Iudæos ꝑ exercitatam impietatem in Chriſtum, non tamen hæſiſſe radici ſecurim prænũciat, ſed ad radicem .i. iuxta radicem poſitam. Deciſi nanque fuerunt rami, nec radicitus extirpata eſt planta, reliquiæ .n. Iſrael ſaluæ fient. Greg. in ho. Vel aliter: Arbor huius mundi eſt uniuerſum genus humanum. Securis uero eſt redemptor noſter, qui uelut ex manubrio & ferro tenetur ex humanitate, ſed incidit ex diuinitate: quæ uidelicet ſecuris iam ad radicem arboris poſita eſt, quia etſi per patientiam expectat, uſ tamen quid factura eſt. Et notandum eſt, ꝙ non iuxta ramos ſecurim poſitam, ſed ad radicem dicit. Cum .n. malorum filij tollũtur, quid aliud quàm rami infructuoſæ arboris abſcinduntur? Cum uero tota ſimul progenies cum parente tollitur, infructuoſa arbor radice abſciſſa eſt. Vnuſquiſque autem peruerſus paratam citius gehennæ cõcremationem inuenit qui fructum boni operis contemnit. unde ſequitur: Omnis ergo &c. Chry. Eleganter dictum

Fructus pœnitentiæ qui ſit.

Filij Abrahæ qui ſint.

Inertiæ nocumentum.

ctum eſt, Nō faciens fructum, & adiicitur, Bonum. officioſum. n. hoc aïal Deus creauit, & naturalis eſt ſibi exercitiorū inſtantia: ocium uero innaturale. Obeſt. n. inertia etiam cunctis corporis membris, nulli autem ut animæ. Ea nanq; cum continuo ſit naturaliter mobilis, ociari nō patitur. ſicut autem ocium malum eſt, ita & indecens exercitium. Ex eo autem ꝙ præmiſit pœnitentiam prædicat ꝙ ſecuris adiacet, non quidem incidens, ſed terrorem incutiens. Ambr. Faciat ergo fructum qui poteſt gratiæ, qui debet pœnitentię; adeſt dominus qui fructum requirat, fœcundos uiuificet, ſteriles reprehendat.

Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti; & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Venerunt aūt & publicani ut baptizarentur, et dixerunt ad illum. Magiſter, quid faciemus? At illi dixit ad eos: Nihil amplius quā quod conſtitutū eſt uobis, faciatis. Interrogabant aūt eū & milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neq; calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis ueſtris.

Greg. in ho. In præmiſſis uerbis Baptiſtæ Ioan. conſtat, ꝙ audientium corda turbata ſunt, quæ conſilium quærebant, cum ſubinfertur: Et interrogabant &c. Orige. Tres ordines inducuntur ſciſcitantiū Ioannem ſuper ſalute ſua: vnus quem ſcriptura appellauit turbas, alius quem publicanos nominat, tertius qui militum appellatione cenſetur. Theo. Et quidem publicanis & militibus à malo abſtinere ꝑcipit. Turbis autem quaſi nō malitioſis exiſtētibus bonum aliquod præcipit obſeruari. vnde ſequitur: Reſpondens autem &c. Greg. in ho. Propter hoc ꝙ tunica plus eſt neceſſaria uſui noſtro ꝙ pallium, ad fructum dignum pœnitentiæ pertinet, ut non ſolum exteriores quæcunq;, ſed ipſa nobis ualde neceſſaria diuidere cum proximis debeamus. ſ. uel tunicam qua ueſtimur, uel eſcā qua carnaliter viuimus. unde ſequitur: Et qui habet eſcas &c. Baſil. Hic autem docemur ꝙ ex oī eo quod affluit ſupra proprij victus neceſſitatem, tenemur erogare illi qui non habet, propter Deum, qui quæcunq; poſſidemus largitus eſt. Greg. in ho. Quia. n. in lege ſcriptū eſt. Diliges proximum tuum ſicut teipſum, minus pro ximum amare conuincitur qui nō cum eo in neceſſitate illius, etiā ea quæ ſunt ſibi neceſſaria partitur: iccirco de diuidendis cum proximo duabus tunicis datur præceptum. quoniam ſi una diuiditur, nemo ueſtitur. Inter hæc autem ſciendum eſt quantum miſericordiæ opera ualeant, cum ad fructus dignos pœnitentiæ ipſa præ cæteris præcipiuntur. Amb. Alia. n. officiorum præcepta propria ſunt ſingulorum, miſericordia cōmunis eſt vſus. ideo cōmune præceptum eſt oībus, ut cōferant nō habenti. Miſericordia eſt plenitudo uirtutum, miſericordiæ tamen ipſius pro nobilitate cōditionis humanæ menſura ſeruatur, vt nō ſibi vnuſquiſq; totum eripiat, ſed quod habet cum paupere partiatur. Orig. Profundiorem aūt locus iſte recipit intellectum. Quomodo. n. non debemus duobus ſeruire dominis; ſic nec duas habere tunicas, ne ſit vnum indumentum veteris hominis & alterum noui, ſed debemus nos exuere veterē hoīem, & ei dare qui nudus eſt. Alius. n. habet unum, alius uero omnino nō habet. Contraria. ſ. fortitudo, & quomodo ſcriptum eſt, ut in profundum maris præcipitemus noſtra delicta, ſic proijci à nobis oportet vitia atq; peccata, & iacere ſuper eum qui eorū nobis cauſa extitit. Theo. Quidam autem tunicas duas eſſe dixit; ſpiritum ſcripturæ & literā; habentem vero duo hæc monet Ioānes vt inſtruat ignorātem, & det ei ad minus literā. Beda. Quantā aūt Baptiſtæ ſermo virtutem habuerit, hinc probatur, cū & publicanos & milites ad cōſilium ſalutis ſuæ coegerit inquirendum. unde ſequitur: Venerunt autem &c. Chry. Magna eſt virtutis fortitudo, dum fœlicitatis viam requirūt ab indigno locupletes. Beda. Præcepit ergo eis ne vltra præſcriptum exigant. vnde ſequitur: Et ille dixit ad eos. Nihil amplius q̄ quod uobis conſtitutum eſt, faciatis. Publicani uero appellantur hi, qui vectigalia publica exigunt, ſiue qui cōductores ſunt uectigalium fiſci, uel rerum publicarum, necnon & hi qui ſeculi huius lucra per negotia ſectantur, eodem uocabulo cenſentur: quos omnes pariter in ſuo, quemq́ue gradu ab agenda fraude coercet. ut dum primo ſe ab aliorum tentarent appetitu, tādem ad propria cum proximis cōmunicanda per-

Miſericordiæ commendatio.

Virtus uerborū Ioannis Baptiſtæ.

tingerent. Sequitur; Interro. aut &c. Iuſtiſſimo ât moderamine præmonet ne ab eis calumniando prædam requirant, quibus militando prodeſſe debuerât. unde ſequitur. Et ait illis, Neminem concutiatis. ſ. per uiolentiam. Neq; calumniam faciatis ſ. per fraudulentam militiam. Et cõtenti eſtote ſtipendijs ueſtris. Amb. Docens iccirco ſtipendia militiæ conſtituta, ne dũ ſumptus quæritur, prædo graſſetur. Greg. Naza. Stipendium. n. appellat imperialẽ prouiſionem, & deputata per legem dignitatibus munera. Augu. con. Fauſt. Sciebat .n. eos cum militarent non eſſe homicidas ſed miniſtros legis: & nõ ultores iniuriarũ ſuarũ, ſed ſalutis publicæ defenſores. alioquin reſponderet eis, Arma abijcite, militiam iſtam deſerite, neminem percutite, uulnerate, proſternite. Quid. n. culpat in bello an quia moriunt̃ qñque morituri, vt domentur in pace uicturi? hoc reprehẽdere timidorum eſt nõ religioſorum. nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominãdi, & ſi qua talia Hęc ſunt quæ in bellis iure culpantur, q̃ plerũque ut ẽt inde puniantur aduerſus uiolentiã reſiſtentium, ſiue Deo ſiue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniunt̃, ubi eos uel iubere tale aliqd, uel in talibus obedire iuſte ipſe ordo cõſtringit. Chr. ſup. Mat. Volebat ât Ioannes qñ publicanis & militibus loquebatur, ad aliam maiorem philoſophiam ipſos traducere: ſed qm̃ nondum erant ad illa idonei, minora refert, ne ſi potiora proferret nequaquam illis intenderent, & his etiam priuarentur.

Militia bona deſcribitur

Exiſtimãte ât populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioãne ne forte ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes dicens oĩbus. Ego quidem aqua baptizo uos, ueniet ât fortior me poſt me, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiã calceamentorum eius, ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni. Cuius uentilabrũ in manu eius, & purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Orig. Dignum erat ut plus Ioanni, q̃ cęteris hominibus deferretur, qui aliter q̃ cuncti mortales uixerat: quã ob cauſam diligebãt quidem eũ iuſtiſſimè, ſed non ſeruabant in charitate modum uſi dr: Exiſtimante autem & c. Amb. Quid ât ineptius q̃ q̃ is qui in alio æſtimatur, in ſeipſo eſſe nõ credit? quẽ per mulierem uenturum putabant, per uirginẽ ueniſſe nõ credunt, & utique diuini aduentus ſignum in uirginis partu, nõ in mulieris conſtitutum eſt. Ori Habet aũt periculum dilectio, ſi mõdum tranſeat: debet. n. qui aliqnem diligit naturam & cauſas conſiderare diligendi, & nõ plus diligere quàm meretur. nã mẽſuram charitatis modũq; ſi trãſcenderit & qui diligit & qui diligitur in peccato erũt. Greg. Vnde Ioannes nõ fuit gloriatus inhabita opinione de ipſo ab omnibus, nec aliquarenus uiſus eſt primatum appetere, ſed infimã humilitatẽ amplexatus eſt. vñ ſequitur: Reſpondit Ioan. & c. Beda. Quomodo autem reſpondit eis, qui in ſecreto cordis, quia Chriſtus eſſet cogitabant, niſi quia nõ ſolum cogitabant, ſed etiam ſicut alius euangeliſta declarat, miſſis ad eũ ſacerdotibus ac Leuitis an eſſet Chriſtus inquirebant? Ambro. Vel uidebat Ioannes cordis occulta. Sed conſideremus cuius gratia, Dei. n. munus eſt qui reuelat, non uirius hominis qui diuino magis adiuuatur beneficio, q̃ naturali cernit officio. Cito aũt rñdens probauit non eſſe Chriſtum qui uiſibili operatur officio, nam cum ex duabus naturis. i. ex aĩa homo ſubſiſtat & corpore, uiſibile per uiſibilia, inuiſibile ꝑ inuiſibile myſterium conſecratur. aqua. n. corpus abluitur, ſpiritu aĩæ delicta mundãtur, licet ẽt in ipſo fonte ſanctificatio diuinitatis aſpiret. & ideo aliud fuit baptiſma pœnitentiæ, aliud eſt gratiæ. Iſtud baptiſma ex utroq;, illud ex uno. Opus hominis eſt gerere pœnitentiam delictorũ, Dei manus eſt gratiam implere myſterij. Declinans ergo maieſtatis inuidiam nõ uerbo, ſed opere declarauit non eſſe ſe Chriſtum. unde ſequitur; Venit autem & c. In hoc quòd dicit fortior me, comparationẽ non fecit. neque enim inter Dei filium & hominem ulla poterat eſſe comparatio, ſed quia multi fortes, fortior nemo niſi Chriſtus. Denique non fecit comparationem eo quòd addiderit; Cuius nõ ſum dignus & c. Augu. de con. euange. Matthæus quidem dicit, Cuius non ſum dignus calceamenta portare. Itaq; ſi ad rem ptinet aliquid

Periculum dilectionis.

Ioannes occultorũ cognitor.

aliquid aliud intelligere in eo ꝙ dictum eſt. Calceamenta portare, & corrigiam calceamentorum ſoluere, vt vnus euangeliſtarum hoc, alij aliud dicerent, omnes verum narrauerunt. Si āt nihil intendit Ioānes cū de calceamentis dñi diceret, niſi excellentiam eius & hūmilitatem ſuam, qđlibet horum dixerit, ſiue de ſoluenda calceamentorum corrigia, ſiue de portandis calceamentis, eandem tñ ſniam tenuit. Quiſq; ēt verbis ſuis per calceamentorū memoriam eandem ſignificationem humilitatis expreſſit. Amb. Per hoc etiam ꝙ dicit, Cuius nō ſum dignus calceamenta portare, euangelicæ prædicationis oſtendit apoſtolis gratiā eſſe collatam, qui ſunt calceati in euangelium; vī tñ ideo hoc dicere, ꝙ plerunq; Ioannes pſonam accipit populi Iudæorū. Greg. Sed & Ioannes ſe indignum eſſe ad ſoluendum corrigiam calceamenti eius denunciat, ac ſi aperte dicat. Ego redemptoris veſtigia denudare non valeo, qui ſponſi nomen mihi immeritus non vſurpo. Mos. n. apud veteres fuit; vt ſi quis, eā q̄ ſibi cōpeteret accipere nollet vxorem, ille ei calceamentum ſolueret qui ad hanc ſponſus iure ꝓpinquitatis veniret. Vel qa calceamēta ex mortuis aīalibus fiunt: incarnatus dñs quaſi calceatus apparuit, q morticina noſtræ corruptionis aſſumpſit. Corrigia ergo calceamēti eſt ligatura myſterij. Ioannes itaq; ſoluere corrigiā calcementi eius non valet, qa incarnationis myſterium nec ipſe inueſtigare ſufficit, qui hanc prophetiæ ſpiritū agnouit. Chry. Et qa dixerat ꝙ ſuum baptiſma nil plus haberet q̄ aquam, cōſequēter oſtendit excellentiā exhibiti per Chriſtum baptiſmatis, cum ſubdit. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. Per ipſam dicti metaphoram oſtendens abundātiam gratiæ: non. n. ait, Dabit vobis Spiritum ſanctum; ſed baptizabit. Ac rurſus per id quod de igne ſubiicit oſtendit virtutem gratiæ; & ſic Chriſtus aquam vocat ſpiritus gratiam, oſtendens per vocabulum aquæ, nitorem qui contingit ex ea, & conſolationem immenſam quæ mentibus capacibus illius ingeritur. ſic & Ioannes per ignis vocabulum exprimit feruorem & rectitudinem gratiæ, necnon & peccatorum conſumptionem. Bed. Pōt & Spiritusſanctus noīe ignis ſanctificatus intelligi, qa incendit per amorē, & per ſapientiam corda q̄ replet, illuminat; vñ & Apoſtoli baptiſma ſpiritus in ignis uiſione percipiūt. Sunt qui ita exponunt, ꝙ in præſenti in ſpiritu, & in futuro baptizaremur in igne, ut videlicet, ſicut in remiſſionem omnium peccatorū ex aqua & ſpiritu renaſcimur, ita & tunc de leuibus quibuſdam peccatis purgatorū ignis baptiſmate mūdaremur. Orig. Et qūo Ioannes iuxta Iordanem fluuium uenientes ad babtiſmum præſtolabatur, & alios abigebat dicens, Generatio viperarum, eos uero qui confitebanť peccata ſuſcipiebat, ſic ſtabit in igneo flumine dominus Ieſus iuxta flammeam rōphæā, ut quicunq; poſt exitum uitæ huius ad paradiſum tranſire deſiderat, & purgatione indiget, hoc eum lauamine baptizet, & ad paradiſum tranſmittat; eum uero qui non hēt ſignum priorum baptiſmatum, lauacro igneo nō baptizet. Baſi. Nō āt pp hoc ꝙ dicit, Baptizabit uos in Spiritu ſancto, integrum quis eſſe baptiſma fatebitur, in quo nomen ſolius ſpiritus inuocatum eſt; oporter. n. ſemper illibatam manere aſſignatam traditionem in viuificante gratia. Nam addere vel minuere quicquā excludit à vita ꝑpetua: ſicut. n. credimus, ſic & baptiſma ſuſcipimus in noīe Patris & Filij & Spiritus ſancti. Grec. Per hoc ergo ꝙ dicit, Baptizabit in Spiritu ſancto, oſtendit abundantiam gratiæ & beneficij copiam. Ne autē aliqui putent ꝙ dona largiri, & poteſtas & uoluntas eſt creatoris: punire vero inobedientes, nullam ſibi fore cauſam, ob hoc ſubdit. Cuius ventilabrum in manu eius. Oſtendens ꝙ non ſolum munificus eſt dignis, ſed etiam præuaricationum vltor. Ventilabrum autem promptitudinē iudicij exprimit. non. n. cū inducijs, ſed in inſtanti & abſque quolibet interuallo ſeparat damnandos à collegio ſaluandorum. Cyril Per hoc autem quod ſubdit, & permundabit aream ſuam, deſignat Baptiſta eccleſiam pertinere ad Chriſtum quaſi ad dominum. Beda. Per aream enim præſens eccleſia figurtaur, in qua multi ſunt uocati, pauci uero electi, cuius areæ purgatio & nunc uiritim geritur, cum quiſque peruerſus uel ob manifeſta peccata de eccleſia ſacerdotali caſtigatione eij-

Mos ueterum.

Iudicij ſignatio.

cit,uel ob occulta poſt mortem diuina di
ſtrictione damnat. Et uniuerſaliter in fine
perficietur: q̃n mittet filius hominis ange-
los ſuos & colligent de regno eius omnia
ſcandala. Amb. Ventilabri ergo indicio di
ſcriminandorum dominus declaratur ius
habere meritorum, eo q̃ dum frumenta
uētilanť in area, plena à uacuis uelut quo
dam auræ ſpirantis examine ſeparātur. un
de ſequitur: Et cōg. triti. in horreum ſuū,
&c. Per hanc cōparationem dominus oſtē
dit q̃ iudicij die ſolida merita fructuſque
uirtutis ob inanis iactātiæ exilijq; factorū
infructuoſa leuitate diſcernat; ꝑfectioris
meriti uiros locaturus in māſione cœleſti.
Ipſe.n. ꝑfectior fructus eſt qui meruit eius
eſſe cōformis, qui ſicut granum tritici exci
dit, ut plurimos fructus afferret. Cyril. At
paleæ lentos & inanes ſignāt; & quolibet
uento peccati uentilatos & uolubiles. Ba
ſi. Conferunt autem his qui digni ſunt re-
gno cœlorum uelut paleæ tritico, non ta-
men intuitu diuinæ charitatis & proximo
rum hoc faciunt, ſiue ſpiritualibus donis,
ſiue corporalibus beneficiis. Ori. Vel quia
abſque uento nō poſſunt triticum & paleę
ſeparari, ideo habet uentilabrum in manu
ſua, quod alios paleas alios triticum eſſe
demōſtrat. Cum.n. eſſes palea leuis, id eſt
incredulus, oſtendit te eſſe tentatio quod
latebas. cum autem fortiter tentamenta
toleraueris, nōn te faciet fidelem tentatio
atque patientem, ſed uirtutem quæ in te
latebat profert in medium. Greg. Niſ. Ex-
pedit autem ſcire q̃ nec dona quæ per re-
promiſsiones repoſita ſunt, honeſte uiuen
tibus talia ſunt, ut uerbo ualeant explica-
ri; quia nec oculus uidit, nec auris audiuit,
nec in cor hominis aſcenderunt. Nec pec-
catorum pœnæ ad aliquid eorum quæ in
præſenti ſenſum afficiunt proportionem
habent, & quanuis aliqua illarum pœna-
rum per noſtra nominentur uocabula, dif-
fert tamen non modicum. Cum.n. audis
ignem, aliud quidam conijcere doceris,
ex eo quod additur, Inextinguibili: quod
in iſtum ignem non cadit. Gre. in 15. mor.
Miro modo expreſſus eſt ignis gehennæ.
Ignis nanque noſter corporeus per conge
ſta ligna nutritur, nec ualet niſi fotus ſub-
ſiſtere. At contra gehennæ ignis cum ſit
corporeus, & in ſe miſſos reprobos corpo

Præmia bonorum & malorum.

raliter exurat, lignis nō nutritur, ſed crea
tus ſemel inextinguibilis durat.

*Multa quidem & alia exhortans euangeliza-
bat populo. Herodes autem Tetrarcha cum corripe
retur ab illo de Herodiade uxore fratris ſui, & de
omnibus malis quæ fecit Herodes, adiecit & hoc
ſuper omnia, & incluſit Ioannem in carcerem.*

Orig. Annunciauerat Ioannes Chriſtū
baptiſmum Spiritus ſancti prædicabat, &
cætera quæ euangelij tradit hiſtoria. Exce
ptis ergo his alia annunciaſſe monſtratur
in eo quod dr̃. Multa quidem & alia exhor
tans euangelizabat populo. Theo. Exhor-
tatio cuī eius erat bona doctrina, & ideo
conuenienter euangelium dicitur. Orige.
Et quomodo in euangelio ſecundum Io-
annem de Chriſto refertur, quia multa &
alia locutus eſt, ſic & in ꝑſenti loco intelli
ge quod Lucas hic dixit, quoniam maiora
q̃dam à Ioanne annunciātur, quàm ut de-
beret literis credi. Miramur aūt Ioannem
quo inter natos mulierū maior nemo fue-
rit, quod in tātam opinionem meritis uir-
tutis aſcēderit, ut à pleriſque Chriſtus pu
taretur. Sed illud multo mirabilius q̃ nō
timuit Herodem, non formidauit interi-
tum. vnde ſequitur: Herodes autem tetrar
cha, cum corri. ab illo. Euſe. Dicitur autē
tetrarcha ad differentiā alterius Herodis,
quo regnante natus eſt Chriſtus. Erat.n. il
le rex, hic autem tetrarcha Erat autem il
li coniux Arethæ regis Arabum filia, quā
cum cōiux eſſet, fratris ſui Philippi more
ſacrilegio duxit, quāuis prolem haberet à
fratre; his enim ſolum licebat hoc agere,
quorum fratres ſine prole uitā complete-
rant. Super hoc Herodem reprehenderat
Baptiſta, primo quidem diligēter eius au-
diebat ſermones, cum ſciret eos pōderoſos
& conſolatione plenos, ſed Herodiadis cō
cupiſcentia cogebat eum aſpernari uerba
Ioānis; unde & eum detrudit in carcerem.
Et hoc eſt quod dicitur, Adiecit & hoc ſu-
per om. & inclu. Ioan. in car. Bed. Non au-
tem his dieb. captus eſt Ioannes, ſed iuxta
euangelium Ioannis poſt aliqua geſta ſi-
gna à domino, & poſt eius baptiſmum diſ-
famatum, ſed à Luca propter exaggerādā
malitiam Herodis præoccupatum eſt, quī
cum uideret ad ꝑdicationē Ioannis mul-
tos confluere, milites tradere, publicanos
pœnitere, totū uulgus baptiſma ſuſcipe-
re,

Ioannis ſanctitas.

rere: ipſe econuerſo non ſolum Ioannem contemnit, ſed vinculat & occidit. Glo. Ante &t q̃ Lucas aliquid narret de actib. Ieſu, dicit Ioannem ab Herode captum, vt oſtendat ſe ſolummodo eadẽ facta præcipue deſcripturũ quæ ab anno geſta ſunt quo Ioannes captus eſt uel punitus.

Factum eſt ãt cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælũ, & deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum, & vox de cælo facta eſt. Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

Ambr. Pulchrè in his quæ in cæteris dicta ſunt, Lucas compendium ſumpſit. Et intelligendum magis q̃ à Ioanne dñs baptizatus eſt, q̃ expreſſum reliquit. vñ dr: Factum eſt ãt cum baptizaretur &c. Baptizatus eſt autem dñs non mundari uolens, ſed mundare aquas, ut ablutæ per carnem Chriſti quæ peccatum non cognouit baptiſmatis ius haberent. Greg. Naza. Accedit etiam Chriſtus ad baptiſmum, forſitã ſanctificaturus Baptiſtam, quod autem nulli dubium eſt, vt totum ueteranum Adam immergat aquæ. Amb. Quæ etiam ſit dominici cauſa baptiſmatis; dominus ipſe declarat, dicens: Sic decet implere omnem iuſtitiam. Quæ eſt ergo iuſtitia, niſi quia q alterum tibi facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exemplo? Nemo igitur refugiat lauacrum gratiæ, q̃ñ tẽpus lauacrum pœnitentiæ non refugit. Chry. Fuerat autem baptiſma Iudaicum, quod ſordes carnis amouebat, non conſciẽtiæ crimina. Noſtrum autem baptiſma ſeparat à peccatis, lauat aĩam & ſpiritus copiam elargitur. Baptiſma vero Ioannis Iudaico præſtantius fuit: neq; .n. ad obſeruãtiam corporalium mundificationum inducebat, ſed monebat à uitio in virtutem cõuerti. Noſtro vero baptiſmate minus, eo q̃ nec Spiritum ſanctum adminiſtrabat, nec remiſſionẽ quæ per gratiã fit exhibebat, cum quaſi finis quidam eſſet utrorumque baptiſmatum, ſed neq; Iudaico baptiſmate, nec noſtro baptizatus eſt Chriſtus quia nec indulgentia peccatorum egebat, nec illa caro expers erat Spiritus ſancti, quæ per Spiritum ſanctum ab ipſo principio concepta eſt, ſed baptizatus eſt Ioannis baptiſmate, ut ex ipſa natura baptiſmatis ſcias; quia neq; cauſa peccati, ne que propter indigentiã doni baptizatus eſt. Dicit autem baptizato & orante, ut perpendas q̃ ſuſcepto baptiſmate oportuna ſit iugis orõ. Bed. Quia et ſi peccata ſunt oĩa in baptiſmo laxata, nõ adhuc terrenæ carnis eſt fragilitas ſolidata, nam quaſi tranſito mari rubro gratulamur ſubmerſos Aegyptios, ſed in deſerto mundanæ conuerſationis hoſtes occurrũt alij, qui duce Chriſti gratia noſtro ſudore vincanẽ, donec p̃ueniamus ad patriam; Chry. Dicit autem Apertum eſt cœlum; tanquam hactenus recluſum fuiſſet. Iam ãt ouili ſuperno & infimo in vnum redacto & vno exiſtente ouium paſtore, cœlum patuit, & homo terricola aggregatus eſt angelis. Bed. Non .n. ei cœlum tunc apertum eſt, cuius oculi cœlorum interiora cernebant, ſed virtus ibi baptiſmatis oſtenditur, de quo quiſq; cũ egreditur, regni cœleſtis ei ianua aperitur; dumq; caro innoxia frigientibus tãgitur aquis, oppoſita quondam noxiis rõphæa extingnitur ignea. Chry. Deſcendit &t Spiritus ſanctus ad Chriſtum tanquam ad generis noſtri principium, ut in Chriſto ſit primo, qui nõ ſibi, ſed nobis potius illum ſuſcepit. vñ ſequitur. Et deſcendit Spiritus ſanctus &c. Nõ exiſtimet aliquis q̃ cum non habuit eum, ſuſcepit ipſum. Ipſe nanq; illum de ſurſum tanquam Deus mittebat, at idem ut homo recipiebat inferius. Igitur ex eo deuolauit in eum, ex ipſius deitate ad eius humanitatem. Aug. 15. de Trinitate. Abſurdiſſimum autẽ eſt, cum iam 30. annorũ eſſet, accepiſſe Spiritum ſanctum; ſed venit ad baptiſmum ſicut ſine peccato, ita non ſine Spiritu ſancto. Si. n. de Ioanne ſcriptum eſt, Spiritu ſancto replebitur ab utero matris ſuæ, q̃d de hoĩe Chriſto credendum eſt, cuius carnis ipſa cõceptio non carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Nũc ergo corpus ſuum. i. eccleſiã p̃figurare dignatus eſt, in qua baptizati p̃cipuẽ accipiunt ſpiritum ſanctũ. Chry. Redolebat illud baptiſma aliq̃d uetuſtatis, & partim ſapiebat nouitatem: q̃. n. baptiſma ſuſciperet à propheta, oſtendebat aliquid uetuſtatis, q̃ autem Spiritus deſcẽderit, nouum aliquid deſignabat. Ambro. Merito autem Spiritus ſe in corpore demonſtrauit, quoniam in diuinitatis ſubſtantia non uidetur. Aduertamus

Baptiſmi Chriſti ratio.

Apertionis cœlorum ratio in baptiſmo.

myſterium,quare ſicut columba:ſimplici-
tatem.n.lauacri requirit gratia;qm̃ in ty-
po veteri columba quondam ad illam ar-
cam quæ ſola fuit diluuij immunis,reuer
ſa eſt.Chry. Vel nunc vt manſuetudinem
magiſtri declaret,in ſpecie columbina ;ap
paret:in Pentecoſte aũt quemadmodum
ignis,vt oſtendat pœnam.Cum.n.oporte-
bat delictis ignoſcere,manſuetudo neceſ-
ſaria erat,ſed ut adepti ſumus gratiam, re
ſtat examinis & iudicij tempus.Cypri. de
Colũbæ ſignifica tio. unit.eccleſiæ.Eſt autem columba ſimplex
& lætum aĩal,nõ felle amarũ, nõ morſibus
ſæuum,nõ vngulæ laceratione violẽtũ,ho
ſpicia humana diligere,vnius domus no ſ-
ſe cõſortiũ;cũ generant filios ſimul ſedere,
cum commeant volatu inuicem cohærere
conuerſatione cõi vitam ſuam degere,o-
ris oſculo concordiam pacis agnoſcere,le
gem circa omnia vnanimitatis implere.
Chry. Et quidem Chriſtus in ortu ſuo ꝑ
plurima ſe manifeſtauerat oracula , uerũ
quia noluerunt aduertere,cum medio la-
tuerit tempore, rurſum ſe ab alio clario-
re patefecit principio,non ſtella, ſed de-
ſuper indicat pater in undis Iordanis, &
ſpiritus deuolabat protrahens illam uocẽ
ſuper uerticem eius qui baptizabatur.un-
de ſequitur:Et vox de cę.fa.eſt , Tu es fi-
lius meus dilectus &c. Ambr. Vidimus ſpi
ritum,ſed in ſpecie corporali. Et patrem
quem uidere non poſſumus,audiamus. In
uiſibilis.n.eſt pater;ſed & filius inuiſibilis
ſecundum diuinitatem , ſed demonſtrare
ſe uoluit in corpore, & quia pater corpus
non gerebat,ideo probare voluit nobis in
filio ſe ſe præſentem,dicens. Tu es filius
Filii no- men ex- ponitur. meus. Athana. Sacra quidem ſcriptura ex
nomine filij duplicem intellectum oſten-
dit.vnum quidem,vt in euangelio dr̃.De
dit eis poteſtatem,vt fiant filij Dei. Alte-
rum autẽ intellectum , iuxta quem Iſaac
eſt filius Abrahæ.Chriſtus ergo non ſim-
pliciter dr̃ Dei filius,ſed cum articuli ad-
ditione,vt comprehendamus qm̃ ipſe eſt
qui re vera & ſecũdum naturam eſt filius;
quamobrem & vnigenitus dicitur.Nam ſi
ſecundum inſaniam Arij dr̃ filius, ſicut q
hoc nomen per gratiam aſſequuntur , in
nullo à nobis differre videbitur.Reſtat er
go ſecundum alium intellectum fatendũ
eſſe Chriſtum filium Dei,ſecundum quem
Iſaac filius Abrahæ eſſe cognoſcit . quod
.n.ab alio naturaliter gignitur , non antẽ
ab extrinſeco ſumit exordium,filium na-
tura recenſet.ſed dicit;Nunquid vt homi-
nis eſt paſſibilis natiuitas filij ? minime.
ſed Deus cum ſit indiuiſibilis impaſſibili-
ter pater eſt filij.un̄ verbum patris dr̃ , qa
nec ipſe,vt humanum paſſibiliter produ-
citur,& cum ſimplex ſit natura diuina,v-
nius ſolius filij pater eſt,& ꝑꝑ hoc addit,
Dilectus. Chry. Cum.n.quis vnum ſolũ
poſſidet filium,maxime diligit,ſi vero pa
ter factus ſit plurium , diſpartitus affe-
ctus remittitur.Athana.Cum ãt antea ꝓ-
pheta ꝓtulerit Dei promiſſa dicẽtis,Mit
tam Chriſtum filium meum , nunc apud
Iordanem quaſi conſummato promiſſo de
center ſubiungit,In te com.mi.Bed.Ac ſi
dicat,in te placitum mihi conſtitutum.i.
hoc per te gerere quod mihi placet.Grẽ.
ſuper Ezech.Vel aliter.Omnis qui pęni-
tendo corrigit aliqua quæ fecit,eo ipſo ꝙ
pœnitet ſe ſibi diſplicuiſſe indicat,quia e
mendat quod fecit. Et quia omnipotens
pater humano modo de peccatoribus lo-
cutus eſt,dicens.Pęnitet me feciſſe homi-
nem,quaſi ſibimetipſi diſplicuit in pecca-
toribus quos creauit. in ſolo autem Chri
ſto ſibi cõplacuit , quia in ſolo eo non in-
uenit culpam,in qua ſe reprehendat quaſi *Conſen-*
per pœnitentiã. Aug. de con.euan. Quòd *ſus Euã*
autẽ Matthæus dicit.Hic eſt filius meus. *gelicus.*
Lucas autẽ.Tu es filius meus dilectus, ad
eandem ſñiam explicandam valet. vox n.
cœleſtis vnum horum dixit,ſed Matthęus
oſtendere voluit ad id valere quod dictũ
eſt, hic eſt filius meus , vt illis potius qui
audiebant indicaretur ꝙ ipſe eſſet filius
Dei.non.n.Chriſto indicabatur qui ſcie-
bat', ſed audiebant qui aderant , propter
quos etiam ipſa vox facta eſt.

*Et ipſe Ieſus erat incipiẽs quaſi annorũ trigin-
ta , ut putabatur filius Ioſeph. Qui fuit Eli,qui
fuit Mathat,qui fuit Leui,qui fuit Melchi ; qui
fuit Ianne,qui fuit Ioſeph,qui fuit Mathatiæ,qui
fuit Amos,qui fuit Naum,qui fuit Heſli,qui fuit
Nagge,qui fuit Mahath,qui fuit Mathathiæ,qui
fuit Semei,qui fuit Ioſeph,qui fuit Iuda,qui fuit Ie
hanna,qui fuit Reſa,qui fuit Zorobabel , qui fuit
Salathiel,qui fuit Neri,qui fuit Melchi,qui fuit
Addi,qui fuit Coſan qui fuit Helmadan,qui fuit
Her,qui fuit Ieſu,q; fuit Heliezer,qui fuit Iorim,*

qui

qui fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Simeõ, qui
fuit Iuda, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iona, qui fuit
Heliachim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui
fuit Mathathia, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid,
qui fuit Ieſſe, qui fuit Obeth qui fuit Booz, q fuit
Salmon, qui fuit Naaſon, qui fuit Aminadab, qui
fuit Arã, qui fuit Eſron, qui fuit Phares, qui fuit
Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abra
hæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sa-
rug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit He-
ber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arpha
xad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech,
qui fuit Mathuſalem, qui fuit Enoch, qui Iareth,
qui fuit Malachel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos,
qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Orig. Cum aũt baptizatum dominum
dixiſſet generationem dñi exponit nõ à ſu
perioribus ad inferiora deducens, ſed à
Chriſto uſq; ad ipſum peruenit Deum. vn
de dicit: Et ipſe Ieſus erat &c. Quando. n.
baptizatus eſt, & myſterium ſecundę gene
rationis aſſumpſit, tũc dicitur incepiſſe, ut
tu quoq; priorem natiuitatem deſtruas, &
in ſecunda regeneratione naſcaris. Greg.
Baptiſmi Chriſti circũſtantiæ. Naz. Eſt ergo cõſiderandum quis eſſet q
baptizatus eſt, & à quo, & qñ. Mundus ſi-
quidem, & à Ioanne, & iã inceptis miracu
lis, ut ex hinc ſuſcipiamus doctrinam nos
præmundandi, & humilitatem amplexan
di, quin & in pfectione & ſpiritalis & car-
nalis ætatis prędicandi. Quorum primum
dictum eſt baptiſma ſuſcipientibus, & non
præmunientibus ſe per habitum bonũ: nã
etſi relaxationem peccatorum faciat do-
num baptiſmi, uerendum tñ eſt, ne ad eun
dem uomitum reuertamur. Secundum di-
ctũ eſt aduerſus inſurgentes cõtra diſpen-
ſatores myſterij: ſiquidem ipſi dignitate
præcellunt. Tertium editum eſt illis q de
iuuenta cõfidunt, & quodlibet tempus ar-
bitrantur ad prælationem uel doctrinam
ſpectare. Purgatur Ieſus, & tu purgationẽ
cõtemnis, a Ioanne, ac tu in tuum monito
rem inſurgis; tricenarius, tu autẽ docendo
ſeniores lanuginem præuenis. Sed aſſunt
Danielis & ſimilium exempla in ore; nam
quilibet noxius ad reſpõdendum paratus
eſt. Non eſt autem lex eccleſiæ, quod raro
contingit; eo ꝙ nec unica hirundo Ver ſta
tuit. Chry. Vel iccirco uſq; ad illã ætatem
quæ cuncta peccata recipit, expectat totã
legem perficiens, ne quis dicat, ꝙ ideo le
gem ſoluit, quod eam non poterat cõſum
mare. Græcus. Ob hoc etiam tricenarius
accedit ad baptiſma, ut oſtendat ꝙ ſpirita
lis regeneratio uiros parit perfectos ſecun
dum ſpiritalem ætatem. Beda. Poteſt etiã
tricenalis baptizati Saluatoris ætas noſtri
etiã baptiſmatis intimare myſterium, pro
pter fidem. ſ. Trinitatis & operationẽ de-
calogi. Greg. Nazan. Baptizandus eſt ta
men infantulus, ſi neceſſitas urgeat. nam *Baptizãdi pueri*
utilius eſt inſenſibiliter ſanctificari, quàm
nõ ſignatos tranſmigrare. Sed dices, Chri
ſtus tricenarius baptizatur, cum Deus eſ-
ſet, tu uero iubes accelerare baptiſma, cũ
dixiſti Deus, id obiectum ſoluiſti. Ipſe nõ
indigebat purgamine, nec aliquod immi-
nebat ei periculum dum differret baptiſ-
ma; at tibi in paruum non redundat piacu
lum, ſi tranſmigres in corruptione natus,
non autem incorruptionis ueſte indutus.
Et quidem bonum eſt baptiſmi munditiã
cuſtodire, ſed potius eſt interdum pauli-
ſper maculari, quàm gratia carere omni-
no. Cyril. Licet tamen Chriſtus ſecundũ
carnem careat patre, ſuſpicabantur aliqui
eum patrem habere. unde ſequitur: Vt pu-
tabatur filius Ioſeph. Ambr. Bene, Vt pu-
tabatur, qui uerè non erat, ſed ideo puta-
batur, quia cum Maria quæ Ioſeph uiro
ſuo erat deſponſata, genuerat. Cur autem
Ioſeph magis quàm Mariæ generatio de-
ſcribitur, cum Maria de Spiritu ſancto ge
nuerit Chriſtum, & Ioſeph à generatione
domini uideatur alienus? dubitare poſſe-
mus, niſi conſuetudo nos inſtrueret ſcri-
pturarum, quæ ſemper uiri originem quæ
rit; maxime cum in Ioſeph etiam ſit origo
Mariæ. nam cum uir iuſtus fuerit Ioſeph,
utiq; ex tribu ſua, & ex patria ſua accepit
uxorem. itaq; & cenſus tempore aſcendit
Ioſeph de domo & de patria Dauid, ut
profiteretur cum Maria uxore ſua, quæ ex
eadem domo & ex eadem patria profeſ-
ſionem defert. utique eiuſdem tribus, &
eiuſdem patriæ ſe eſſe deſignat. unde ge-
nerationem Ioſeph explicans ſubdit: Qui
fuit Eli. Illud autem aduertamus, ꝙ ſan-
ctus Matthæus Iacob, qui fuit pater Io-
ſeph, filium Nathan eſſe commemorat; Lu
cas uero Ioſeph cui deſpõſata fuit Maria,
filium Eli eſſe deſcripſit; quomodo unius
duo patres, ſcilicet Eli & Iacob eſſe potue
runt?

runt? Grego.Naz. Dicunt aũt quidam ꝙ
unica eſt ſucceſſio à Dauid uſq; ad Ioſeph;
ſed diuerſis nominibus ab utroq; euangeli
ſta narratur. Sed hoc abſurdè fatentur: qm̃
initium huius generationis duos fratres
obtinuit, Nathan.ſ.& Salomonem, unde
generationes diuerſimodè ꝓfluerunt. Eu-
ſe. Ipſorum ergo uerborum ſentẽtiæ intel
lectum attẽtius explicemus. ſi.n. approbã
te Matthæo Ioſeph eſſe filiũ Iacob, Lucas
ſimiliter approbaſſet Ioſeph eſſe filiũ Eli,
eſſet aliqua cõtrouerſia. Cæterum cum ap
probante Matthæo Lucas plurium opinio
nem declararet, non propriã dicens, ut pu
tabatur, non arbitror aliquod relinqui du
bium. Cum.n. eſſent inter Iudæos diuerſæ
opiniones de Chriſto, & oẽs reducerent
ipſum ad Dauid pp ꝓmiſſiones ei factas.
plurimi aũt aſſererent Chriſtum à Dauid
eſſe futurum, per Salomonem & alios re-
ges, quidam hanc opinionem uitabant, eo
ꝙ plurima de regibus dicuntur enormia.
Et quia de Iechonia Hieremias dixit, ꝙ
nõ orietur ſemẽ ex eo collocandum in ſe-
de Dauid; quorum opinionẽ cõmemorat
Lucas ſentiens enarrare Matthæum, qua-
lis eſſet ueritas generationis, & hęc eſt pri
ma ratio. Eſt & alia profundior. Matthæus
.n. cum inciperet ſcribere, ante conceptio
nem Mariæ & carnalem natiuitatem Ieſu,
opportune uelut in hiſtoria præmittit car
nalem ꝓgeniem, unde & generationem à
ſuperioribus deriuat deſcendens. Cum.n.
uerbum Dei carnẽ acciperet, deſcẽdebat:
ſed Lucas ad factã per lauacrum regenera
tionem proſilit, & ibi aliã generũ ſucceſ-
ſionem exponit, & ab imis ad prima ſuble
uans pariter & peccatorum quos narrauit
Matthæus memoriã abdicat (eo ꝙ quicun
que in Deo renaſcitur, fit alienus à crimi-
noſis parentibus, Dei filius factus) & eorũ
qui ſecundũ Deum uitã duxerunt honeſtam,
meminit. Sic.n. Abrahæ dictum eſt, Tu ꝓ
ficiſceris ad patres tuos; nõ quidem carna
les, ſed in Deo patres, pp ſimilitudinem
honeſtatis. Igitur ei qui in Deo naſcitur,
aſcribit parẽtes qui ſunt ſecundũ Deum per
æquiparentiam morum. Aug. de q. no. &
uet. teſta. Vel aliter Matthæus à Dauid p
Salomonem deſcendit ad Ioſeph, Lucas
uero ab Eli, qui tempore fuit Saluatoris,
aſcendit per traducem Nathan filij Dauid
& Eli, & Ioſeph iunxit tribum, oſtendens
unius generis eſſe utrunq;, ac per hoc nõ
ſolum Ioſeph filium eſſe Saluatoris, ſed &
Eliæ. Ipſa.n. rõne qua Ioſeph filius dicitur
eſſe Saluator, ipſa ẽt eſt & Eli filius, & cæ
terorum omniũ, qui de eadem tribu ſunt.
Hinc eſt ꝙ dicit Apoſtolus: Quorum pa-
tres, & ex quibus Chriſtus ſecundũ carnem.
Aug. de quæſt. euan. Vel tres cauſæ occur
runt, quarum aliquam euangeliſta ſecutus *Conſenſus Euãgelicus.*
ſit: aut.n. unus Euangeliſta patrem eius a
quo genitus eſt nominauit, alter uero uel
auum maternum uel aliquem de cognatis
maioribus poſuit: aut unus erat Ioſeph na
turalis pater, & alter eum adoptauit: aut
more Iudęorum cum ſine filiis unus deceſ
ſiſſet, eius uxorem propinquus recipiens
filium quem genuit ꝓpinquo mortuo de-
putauit. Ambr. Traditur.n. Nathan, qui à
Salomone genus duxit, Iacob generaſſe fi
lium, & uxore ſuperſtite deceſſiſſe; quã po
ſtea Melchi accepit uxorem, ex qua gene
ratus eſt Eli. Rurſus Eli fratre Iacob ſine
liberis decedente, copulatus eſt fratris u-
xori, & generauit filium Ioſeph, qui iuxta
legẽ Iacob filius dicitur; qm̃ ſemen fratris
defuncti iuxta legis ueteris ſeriem ſuſcita
bat. Beda. Vel aliter: Iacob fratris Eli ſine
liberis defuncti uxorem de mãdato legis
accipiens genuit Ioſeph, natura quidẽ ger
minis filium ſuum, ſecundũ uero legis præce
ptum efficitur filius Eli. Aug. de qu. no. &
ue. teſt. Probabilius.n. intelligimus Lucã
adoptantis originem tenuiſſe, q noluit Io
ſeph genitum dicere ab illo, cuius filium
eſſe narrauit; cõmodius.n. filius dictus eſt
à quo fuerat adoptatus, quã diceretur ab
illo genitus cuius carne nõ erat natus. Mat
thæus aũt dicens, Abraham genuit Iſaac,
Iſaac autẽ genuit Iacob, atq; in hoc uerbo
quod eſt genuit, perſeuerans, donec in ul-
timo diceret, Iacob aũt genuit Ioſeph; ſa-
tis expreſſit ad eum ſe patrem perduxiſſe
originem generantium, à quo Ioſeph non
adoptatus, ſed genitus erat, q̃q̃ ſi etiam ge
nitum Lucas diceret Ioſeph ab Eli, nec ſic
nos hoc uerbum perturbare deberet, ne-
que enim abſurde quiſque dicitur nõ car-
ne, ſed charitate genuiſſe, quem ſibi fi-
lium adoptauit. Merito autem Lucas ado
ptionis originẽ ſuſcepit, quia per adoptio
nem efficimur filij Dei, per carnalem ue-
ro

ro generationē filius Dei potius p̄p nos fi lius hominis factus eſt. Chry. Quia uero hæc pars euangelij conſiſtit in ſerie nomi num, nihil pretioſum exinde acquiri exi-

Myſteria ex nominibus

ſtimant. Ne igitur hoc patiamur, experiamur et hunc paſſum ſcrutari. Eſt.n.ex nudis nominib. copioſum haurire theſaurū, quia plurium rerum indicatiua ſunt nomina, nam & diuinam clemētiam, & oblatas à mulieribus gratiarū actiones ſapiunt. cū enim filios impetrabant, nomē impōnebāt à dono. Gl. Interpretatur igitur Eli, Deus meus, uel ſcandens. Qui fuit Mathat.i.donās peccata. Qui fuit Leui, id eſt additus. Amb. Pulchre Lucas, quando filios Iacob non poterat plures comprehendere, ne extra generationem euagari ſuperflua ſerie uideretur, licet in alijs, id eſt longe poſterioribus, patriarcharum tamen antiqua nomina nō prætermittenda arbitratus eſt, Ioſeph, Iudę, Simeonis, & Leui. Quatuor

Allegorica expoſitio.

.n.genera in his cognoſcimus fuiſſe uirtutum, in Iuda paſſionis dominicæ per figurā myſterium ꝓphetatum, in Ioſeph ꝓceſſiſſe caſtitatis exemplum, in Simeone uindictam pudoris, in Leui officium ſacerdotis. uñ ſequit: Qui fuit Melchi.i.rex meus. Qui fuit Ianne, id eſt dextra. Qui fuit Ioſeph, id eſt accreſcēs. fuit autem alius iſte Ioſeph. Qui fuit Mathathiæ, id eſt donum Dei, uel aliquādo. Qui fuit Amos, id eſt onerans uel onerauit. Qui fuit Nauū, id eſt conſolatio, uel conſolator. Qui fuit Heſli. .i.adiuua me. Qui fuit Nagge.i.meridies, uel meridianum. Qui fuit Nahath.i.deſideriū. Qui fuit Mathathiæ, ut ſupra. Qui fuit S.me..i.obediens. Qui fuit Ioſeph.i. augmentum. Qui fuit Iuda.i.cōfitēs. Qui fuit Ioana.i. dñs uel gratia eius, uel dñs miſericors. Qui fuit Reſa.i. miſericors. Qui fuit Zorobabel.i.princeps uel magiſter Babylonis. Qui fuit Salathiel, id eſt petitio mea Deus. Qui fuit Neri.i. lucerna mea. Qui fuit Melchi, id eſt regnum meum. Qui fuit Addi.i.robuſtus uel uiolētus. Qui fuit Coſaz.i.dominans. Qui fuit Helmadā, quod eſt Dei mēſura. Qui fuit Her, qđ eſt uigilans, uel uigilia, uel pelliceus. Qui fuit Ieſu, qđ eſt Saluator. Qui fuit Eliezer.i. Deus meus adiutor. Qui fuit Iorā.i.dñs exultans uel exaltans. Qui fuit Mathat, ut ſupra. Qui fuit Leui, ut ſupra. Qui fuit Simeō.i.audiuit triſtitia uel ſignū. Qui fuit Iuda, ut ſupra. Qui fuit Ioſeph, ut ſupra. Qui fuit Iona.i. colūba uel dolens. Qui fuit Eliachim, qđ eſt Dei reſurrectio. Qui fuit Melcha, id eſt rex eius. Qui fuit Menna, qđ eſt uiſcera mea. Qui fuit Mathathia.i.donū. Qui fuit Nathā.i. dedit uel dantis. Amb. Per Nathan autem expreſſam aduertimus prophetiæ dignitatē, ut quia unus omnia Chriſtus Ieſus, in ſingulis quoq; maiorib. genera uirtutū diuerſa ꝓcederēt. Sequitur: Qui fuit Dauid. Orig. Dñs deſcendens in mundum aſſumpſit peccatorum omnium perſonam, & naſci noluit de ſtirpe Salomonis, ut refert Matthæus, cuius peccata ſcripta ſunt, & cęterorum, ex quibus multi fecerunt malū in conſpectu Dei. Qui uero aſcēdit, & ſecundo per baptiſmum ortus eſſe deſcribit; ut refert Lucas, nō p Salomonē, ſed per Nathā naſcitur, q arguit patrem ſnp Vriæ morte ortuq; Salomonis. Aug. in lib. retrac. Dicēdum autem ꝙ huiuſmodi nominis propheta arguit Dauid; ne putetur idē. fuiſſe homo cum alter fuerit. Gre. Nazan. Sed à Dauid ultra, ſecundū utrunq; euangeliſtam eſt generis proceſſus indiuiſibilis. unde ſequitur: Qui fuit Ieſſe. Gl. Interpretatur Dauid manu fortis, Ieſſe incenſum. Sequit; q fuit Obeth, quod eſt ſeruitus. Qui fuit Booz, qđ eſt fortis. Qui fuit Salmō, qđ eſt ſenſibilis uel pacificus. Qui fuit Naazon, quod eſt augurium uel ſerpētinus. Qui fuit Aminadab.i.populus uolūtarius. Qui fuit Arā, qđ eſt erectus uel excelſus. Qui fuit Eſron.i.ſagitta. Qui fuit Phares, quod eſt diuiſio. Qui fuit Iuda.i. cōfitens. Qui fuit Iacob, qđ eſt ſupplantator. Qui fuit Iſaac, quod eſt riſus uel gaudium. Qui fuit Abraham, quod eſt pater multarum gentium, uel uidens populum. Chry. Matthæus quidē tanquā qui Iudæis ſcribebat, nihil ſtatuit ulterius ſcribere, niſi ꝙ ab Abrahā & Dauid Chriſtus proceſſerat; hoc.n. maximè placabat Iudæos. Lu

Ratio genealogiæ Chriſti.

cas uero ſicut qui omnibus cōmuniter loquebatur, ulterius ꝓtendit ſermonem attingens uſq; ad Adā. unde ſequitur: Qui fuit Thare. Gl. Quod interpretatur exploratio ſiue nequitia. Qui fuit Nachor, qđ eſt requieuit lux. Qui fuit Seruth, quod eſt corrigia uel cōprehendens lorū, uel perfectio

ſectio. Qui fuit Ragu, qđ eſt ægrotus uel paſcens. Qui fuit Phares, quod eſt diuidẽs uel diuiſum. Qui fuit Heber, quod eſt trãſitus. Qui fuit Sale, quod eſt tollens. Qui fuit Cainan: qđ eſt lamentatio uel poſſeſſio eorũ. Bed. Nomen & generatio Cainã iuxta hebraicã ueritatẽ neq; in Geneſi neque in uerbis dierũ inuenitur, ſed Arphaxat Selaa uel Sale filiũ nullo interpoſito genuiſſe perhibet. Scito ergo Lucam hanc generationem de 70. interꝑtum æditione ſumpſiſſe, ubi ſcriptum eſt, ꝙ Arphaxat. 135. annor. genuerit Cainan, & ipſe Cainã cum 35. fuerit annorum genuerit Sale. Sequitur. Qui fuit Arpha. Gl. quod eſt ſanãs depopulationem. Qui fuit Sem, quod eſt, nomen uel nominatus. Qui fuit Noe, qđ eſt requies. Amb. Noe q̃dem iuſti inter dominicas generationes commemoratio nõ debuit ꝑtermitti, ut quia ædificator eccleſiæ naſcebatur; cum ſui generis auctorẽ ꝓmiſiſſe uideat, quia eam in typo ante fundauerat. Qui fuit Lamech. Glo. Quod eſt humiliatum uel percutientem, percuſſum, uel humilem. Qui fuit Mathuſalem, quod eſt mortis emiſſio, uel mortuus eſt & interrogauit. Amb. Huius ultra diluuium numerantur anni; ut quoniam ſolus eſt Chriſtus unus cuius uita nullam ſentit ætatem, in maioribus quoque ſuis non ſenſiſſe diluuia uideretur. Qui fuit Enoch, & hic pietatis dominicę & diuinitatis manifeſtum indicium eſt, eo ꝙ nec mortem ſenſerit dominus, & ad cœlum remeauerit, cuius generis auctor raptus ad cœlum eſt. unde manifeſtum eſt Chriſtũ potuiſſe nõ mori, ſed uoluiſſe, ut nobis mors illa prodeſſet, & ille quidem raptus ne malitia mutaret cor eius, dñs autem quem malitia ſeculi mutare nõ poterat eò unde uenerat, naturę ſuę maieſtate remeauit. Bed. Pulchrè autem à baptizato Dei filio uſque ad Deum patrẽ aſcendens, 70. gradu Enoch ponit, qui dilata morte tranſlatus eſt in paradiſum, ut ſignificet eos q̃ in gratiam adoptionis filiorum ex aqua & Spiritu ſancto regeneranť; interim poſt corporis abſolutionem æternã ſuſcipiendos in requiem. Septuagenarius. n. ꝑꝑ ſeptimam ſabbati illorum requiem ſignificat, qui iuuãte Dei gratia decalogum legis impleuerunt. Gl. Interpretatur autem Enoch, dedicatio. Qui fuit Iared, quod eſt defendens ſiue continens. Qui fuit Malaleel, quod eſt laudatus Dei, uel laudans Deum. Qui fuit Cainan, ut ſupra. Qui fuit Enos, ideſt homo deſperans uel uiolentus. Qui fuit Seth, quod eſt poſitio, ſiue poſuit. Amb. Seth poſterior filius Adæ nõ ſiletur, ut cum duæ ſint populi generationes ſignificarentur in typo, in poſteriore potius, quàm in priore generatione Chriſtum numerandum. Sequitur: Qui fuit Adam. Gl. Quod eſt homo uel terrenus uel indigẽs. Qui fuit Dei. Amb. Quid pulchrius potuit conuenire, quàm ut ſancta generatio à Dei filio inciperet, & uſque ad Dei filium duceretur? creatusq; ꝑcederet in figura, ut natus in ueritate ſequeretur; ad imaginem factus præiret, ꝓpter quem Dei imago deſcenderet? Putauit ẽt Lucas ad Deum Chriſti originem referendam, ꝙ uerus Chriſti generator Deus ſit, uel ſecundum generationem ueram pater, uel ſecundum lauacrum, & regenerationem myſticè auctor muneris. Et ideo nõ à primo generationem eius cœpit deſcribere, ſed poſtea quàm baptiſma eius explicuit; ut & ſecundum naturam & ſecundum gratiam Dei filium demonſtraret. Quod aũt euidentius diuinæ generationis indiciũ, quàm ꝙ de generatione dicturus patrem ꝓmiſit loquentẽ, Tu es filius meus dilectus? Aug. de con. euan. Satis ẽt ꝑ hoc demõſtrauit, nõ ſe ideo dixiſſe Ioſeph filiũ Eli, ꝙ de illo genitus, ſed ꝙ ab illo potius fuerit adoptatus; cum etiam ipſum Adam filium dixit, cum ſit factus à Deo, ſed per gratiam quam poſtea peccando amiſit tanquam filius in paradiſo conſtitutus ſit.

Noe typus Christi.

Aperitur myſterium.

Theo. Ideo etiam generationem finit in Deum, ut addiſcamus, ꝙ qui in medio ſunt patres, Chriſtum ad Deum eriget, & filios Dei faciet, ut etiã crederetur Chriſti generatio ſine ſemine fuiſſe. q. d. Si non credis ꝙ ſecundus Adã factus ſit ſine ſemine, deuenias ad primũ Adam, & inuenies abſque ſemine factum à Deo. Aug. de cõ. euan. Et Matthæus quidem ſignificare uoluit dominum deſcendentem ad noſtram mortalitatem, ideò generationes ab Abraham uſq; ad Chriſti natiuitatẽ deſcendẽdo cõmemorauit ab initio euãgelij ſui. Lucas aũt nõ ab initio, ſed à baptiſmo Chriſti gñationes narrat, nec deſcẽdẽdo, ſed aſcẽ-

dendo

dendo tanq̃ ſacerdotẽ in expiandis peccatis magis aſſignans, ubi teſtimonium peribuit dicens; Ecce qui tollit peccata mũdi. Aſcẽdendo aũt ꝑuenit ad Deũ, cui munda ti & expiati recõciliamur. Amb. Nec ſic euangeliſtæ diſcrepare uideantur, qui ueterẽ ordinẽ ſunt ſecuti. Nec mireris ſi ab Abraham plures ſecundum Lucam ſucceſſiones uſq; ad Chriſtũ ſunt; pauciores ſecũdum Matthæũ cũ per alias perſonas generationẽ fatearis eſſe decurſam Pòt.n. fieri ut alii longæuam transegerint uitam, alterius uerò gñationis uiri immatura ætate deceſſerint; cũ uideamus quamplures ſenes cũ ſuis nepotibus uiuere, alios verò viros ſtatim filiis obire ſuſceptis. Auguſ. de con. euan. Cõuenientiſſimè aũt Lucas baptizato dño gñations per 77. ꝑſonas ſurſum uerſus numerat. Nã & aſcendens ad Deũ, cui per peccatorũ abolitionem recõciliamur expreſſus eſt, & per baptiſmum fit hoĩ oĩum remiſſio peccatorũ, quæ illo numero ſignificatã; nã undecies ſeptẽ 70. & ſeptem ſunt. In denario ãt perfectio beatitudinis eſt. uñ manifeſtum eſt ꝙ transgreſſio denarii deſignat peccatum; ꝑ ſuperbiam plus aliquid habere cupientis. Hoc ãt ſepties ꝑpea ducitur, ut motu hoĩs facta ſignificetur illa tranſgreſſio. Ternario .n. numero incorporea pars hoĩs ſignificatur, quaternario uero corpus. motus autẽ in numeris nõ exprimitur, cum dicimus, unum, duo, tria, ſed cum dicimus ſemel, bis, ter. unde per ſepties 11. ſignificatur motus hominis facta tranſgreſſio.

Conſenſus Euãgeliſtis.

CAPVT IIII.

IESVS ãt plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane. & agebatur ſpiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil mãducauit in diebus illis, & conſumatis illis eſuriuit. Dixit autem illi diabolus. Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. Et reſpondit ad illum Ieſus; Scriptum eſt, Quia non in pane ſolo uiuit homo, ſed in omni uerbo Dei.

Theo. Poſt baptiſmum Chriſtus tentatur, innuẽs nobis ꝙ poſt q̃ erimus baptizati tentationes imminent nobis. uñ dr: Ieſ. aũ. ple. ſpi. ſan. &c. Cyril. Dudum dixit Deus, Non permanebit ſpiritus meus in hoĩbus iſtis, eo ꝙ ſunt caro; ubi uero regeneratione per aquam & ſpiritum ditati ſumus, facti ſumus diuinæ naturæ participes; ꝑ ſpiritus ãt participationem primogenitus, aut in multis fratribus primus recepit ſpiritum, qui & ſpiritus daror eſt, ut etiam ad nos per ipſum peruenit gratia Spiritus ſancti. Orig. Qñ igitur legis, Ieſum plenum Spiritu ſancto, & in Actibus ſcribit de apoſtolis, ꝙ repleti fuerint Spiritu ſancto, uide ne æquales putes eſſe apoſtolos Saluatori. Qũo.n. ſi uolueris dicere; Hæc uaſa plena ſunt uino uel oleo, non ſtatim dices ꝙ æquali menſura ſunt plena; ſic & Ieſus & Paulus pleni erant ſpiritu ſancto, ſed uas Pauli multo minus erat q̃ Ieſu, & tamen erat ſecundum menſurã ſuam utrunq; repletum; accepto itaque à Saluatore pleno Spiritu ſancto baptiſmo, qui ſuper eum in ſpecie columbæ de cœlis uenerat, ducebatur à ſpiritu; quia quotquot ſpiritu ducuntur, hi filii Dei ſunt; iſte autem ſupra oẽs ꝓpriè filius Dei erat. Bed. Ne cui autem ueniret in dubiũ à quo ſpiritu ductum ſiue expulſum, alii euangeliſtę dicerent in deſertum, cõſultè Lucas demum intulit; Et ageb. in deſ. à ſpir. 40. diebus, ne quid contra eum ualuiſſe ſpiritus putaretur immundus, qui plenus Spiritu ſancto quæcunque uolebat, agebat. Græc. Si uero nos arbitrio ꝓprio noſtram uitam diſponimus, qũo ipſe trahebatur inuitus? Quòd ergo dr̃ agebatur ſpiritu, huiuſmodi hẽt intellectum. Sponte ſpiritualem duxit conuerſationem, ut locum exhiberet tentanti. Baſi. Nõ.n. uerbo prouocans inimicum, ſed opere uiſitãs quærit deſertum; delectatur.n. diabolus in deſerto, non patitur eſſe in urbibus, cõtriſtat ipſum concordia ciuium. Amb. Agebatur igitur conſilio in deſertum, ut diabolum prouocaret. nam niſi ille certaſſet, non mihi iſte uiciſſet. Myſterio, ut illum Adam de exilio liberaret, qui de paradiſo in deſertum eiectus eſt. Exemplo, ut oſtenderet nobis diabolum ad meliora tẽdentibus inuidere, & tunc magis eſſe cauẽdum ne myſterii gratiam deſerat mentis infirmitas. unde ſequitur; Et tentabatur à diabolo. Cyrillus. Ecce factus

Ieſus quo plenus ſpiritu ſancto.

eſt in athletis iubens agones Deus in his qui coronat ſanctorum vertices. Greg.3. mor. Hoſtis tñ noſter mentem mediatoris Dei & hoīm tētatione quaſſare nō valuit: ſic.n. dignatus eſt tentationes exterius ſu ſcipere, ut tñ eius mens interius diuinitati inhærens inconcuſſa permaneret. Orig. Tentatur antē Ieſus à diabolo 40. diebus, & quæ fuerint tentamenta neſcimus: quæ ideo fortaſſe prætermiſſa ſunt, quia maiora erant q̃ ut literis traderentur Baſil. Vel dñs per quadragenā intentatus manſit, non uerat.n. diabolus ꝙ ieiunabat & nō fameſcebat, & ideo nō audebat accedere. unde ſequitur: Et nihil mā. in die. &c. Ieiunauit ſiquidem, oſtendens ꝙ illi, qui ſe vult ad pugnas tentationum accingere, ſobrietas eſt neceſſaria. Amb. Tria igitur ſunt, quæ ad uſum proficiunt ſalutis humanæ; ſacramentum, deſertum, ieiunium. Nemo, niſi qui legitimè certauerit, coronatur: nemo autē ad certamen uirtutis admittitur, niſi prius ab omnibus abſolutus miraculis delictorum gratiæ cœleſti munere cōſecret. Greg. Naza. Quadraginta ſiquidē diebus ieiunauit nihil manducans, erat.n. Deus: nos autem ieiunium poſſibilitati proportionamus, licet zelus aliquibus progredi ſuadeat ultra poſſe. Baſi. Sed tamen nō ſic utendū eſt carne, ut per egeſtatem alimenti naturalis uigor eius ſoluatur, neq; vt ad vltimatū torporem intellectus urgeatur per diſſolutionis exceſſum. unde dominus noſter ſemel hoc peregit, ſed per totū conſequēs ordine debito gubernauit corpus, & ſimiliter Moyſes, & Elias. Chry. Valde autem prudenter factum eſt ꝙ in ieiunando eorum nō exceſſit numerum, ne. ſ. putaretur apparenter ueniſſe, non autem recepiſſe uerā carnem, aut præter humanā eſſe naturam. Ambr. Quadraginta autem dierum myſticum numerum recognoſcis: tot .n. diebus aquas abyſſi effuſas eſſe meminiſti, & tot ieiunio dierum ſanctificato refuſam cœli ſenioris oſtendit clementia. tot ieiunio dierum Moyſes perceptionem legis emeruit, tot annos in heremo cōſtituti patres panem angelorum conſecuti ſunt. Aug. de con euan. Numerus autem iſte laborioſi huius temporis ſacramentum, quo ſub diſciplina regis Chriſti aduerſus diabolum dimicamus. Hic.n. numerus temporalem uitam ſignificat: tempora.n. annorū quadripartitis uicibus currunt. 40. autem quater habent decem. Porrò ipſa decē ab uno uſq; ad quatuor progrediente numero cōſummantur. quod declarat ꝙ 40. dierum ieiunium, hoc eſt humiliationem aīæ cōſecrauit & lex & prophetæ per Moyſen & Eliam, & euangelium per ipſius domini ieiunium. Baſil. Verum quia nō eſurire ſupra hoīem eſt, aſſumpſit dominus paſſionē famis, indicans eam non eſſe peccatum, & cōceſſit cum uoluit naturæ humanæ quæ ſua ſunt pati & agere. unde ſeqtur. Et cōſ. il. eſ. Nō coactus ad neceſſitatē quę pręeſt naturæ, ſed quaſi pronocans diabolum ad duellum. Sentiens.n. diabolus quia ubi fames, ibi imbecillitas, aggreditur ad tentādum, & quaſi tentationum excogitator, famem Chriſto patienti ſuadebat lapidibus appetitum ſuadere. unde ſequitur: Di. au. il. dia. Si fil. Dei es, dic lap. hu. ut pa. fiat. Ambro. Tria præcipuè docemur tela eſſe diaboli, quibus ad cōuertendam mentem hoīs cōſueuit armari; gulæ unum, aliud iactantiæ, tertium ambitionis. Inde ergo cępit, unde iam uicit. ſ. Adam. Diſcamus igitur cauere gulam, cauere luxuriam, quia telum eſt diaboli. Sed quid ſibi vult talis ſermo. Si filius Dei es, niſi quia cognouerat Dei filium eſſe uenturum, ſed ueniſſe per hanc infirmitatem corporis non putabat? Aliud eſt explorantis, aliud tentātis, ideo profitetur ſe credere, & homini conatur illudere. Orig. Rogato autem patre à filio panem, nec dante lapidem pro pane, iſte quaſi aduerſarius & fallax, pro pane dabat lapidem. Baſi. Suadebat quidem lapidibus appetitū ſe dare, hoc eſt permutare deſiderium ab alimento naturali ad exiſtentiam præter naturam. Orig. Puto etiā & uſq; hodie lapidem diabolus oſtendit, ut horretur ſingulos ad loquendū, dic ut lapis iſte panis fiat. Si uideris hęreticos dogmatum ſuorum mendacium pro pane comedere, ſcito lapidē eorum eſſe ſermonem quem mōſtrat ei diabolus. Baſi. Diſſipator autem tentationum Chriſtus, non repellit à natura famem. unde ſequitur, Et reſpon. ad il. Ie. Scriptum eſt &c. Theophy. q.d. Non ſolis panibus humana natura ſuſtentatur, imò ſufficit uerbum Dei ad uniuerſam naturam humanam. Taliter paſtus

Tentatio Ieſu qualis.

Argumenta duplicis naturæ in Chriſto.

Tria tela diaboli.

paſtus eſt Iſraeliticus populus colligens annis 40. manna, & gaudens uolatilium ꝑda diuino conſilio Elias conuiuas habuit coruos, Eliſeus herbis agreſtibus ſocios nutriuit. Cyril. Vel aliter. Terrenis cibis, terrenũ noſtrũ alitur corpus, anima vero rõnalis, diuino verbo vigoratur ad bonã beatitudinẽ ſpiritus: non.n. naturam incorpoream corpus alit. Greg. Niſe. Vnde non alitur pane, nec per carnes benè ſe habet anima & pingueſcit, aliis epulis uita ſublimis educatur & creſcit. nutrimentum boni, caſtitas panis, ſapientia pulmentũ, iuſtitia potus, impasſibilis ſtatus delectatio bene ſapere. Amb. Vides igitur quo genere utatur armorum quo hominem á ſpiritualis nequitiæ incurſione defendat aduersũ incitamenta gulæ. non.n. quaſi Deus utitur poteſtate, quid.n. mihi ꝓderat? Sed quaſi homo cõi ſibi accepit auxilio, ut diuino pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum uerbi acquirat. nõ.n. poteſt, qui uerbum ſequitur, panem deſiderare terrenum, humanis.n. diuina præſtare non dubium eſt. ſimul cum dicit, non in ſolo pane viuit homo, oſtendit hominem eſſe tentatum, hoc eſt ſuſceptionẽ noſtram, non ſuam diuinitatem.

Arma nequitiæ ſpiritualis.

Et duxit illum diabolus, & oſtendit illi omnia regna orbis terræ in momento tẽporis, & ait illi: Tibi dabo poteſtatem hanc uniuerſam & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui uolo do illa. Tu ergo procidens ſi adoraueris coram me, erũt tua oĩa. Et reſpondens Ieſus dixit illi: Scriptũ eſt, Dominum Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Theo. Primo inimicus Chriſtum de gula tantauerat ſicut & Adam, deinde de cupiditate ſiue auaritia in hoc ꝙ oſtendit ei omnia regna mundi. unde ſequitur. Et du. illum Diabolus &c. Greg. in ho. Quid mirum ſi ſe permiſit ab illo in montem duci, qui ſe pertulit ẽt á membris ipſius crucifigi? Theo. Sed qualiter oſtendit ei omnia regna orbis terræ? Quidam dicunt ꝙ mente hæc ei oſtendit, ego autem dico ꝙ ſenſibiliter & in fantaſia apparere fecit. Titus. Vel deſcripſit orbẽ uerbo & uelut quandam domum intentioni eius manifeſtat, vt exiſtimabat. Ambr. Bene autem in momento temporis ſecularia & terrena monſtrantur. non enim tam conſpectus celeritas indicatur, q̃ caducæ fragilitas poteſtatis exprimitur. In momento.n. cuncta illa prætereunt, & ſæpe honor ſeculi abijt antequam uenerit. Sequitur: Et ait illi, Tibi dabo po. &c. Titus. In utroq; mentiebatur, neq; n. habebat, nec conferre poterat quo carebat; nullius.n. obtinet poteſtatem, ſed ad pugnam eſt aduerſarius derelictus. Ambr. Alibi.n. legitur: quia omnis poteſtas à Deo eſt. itaq; à Deo eſt poteſtatum ordinatio, à malo ambitio poteſtatis, nec eſt poteſtas mala, ſed is qui malè utitur poteſtate. Quid ergo, bonum eſt uti poteſtate, ſtudere honori? bonum ſi deferatur, non eripiatur. Diſtingue tñ hoc ipſum bonum, alius.n. bonus in ſeculo, alius perfectæ uirtutis uſus. Bonum eſt enim Deum quærere, & cognoſcendæ diuinitatis ſtudiũ nullis occupationibus impediri. ꝙ ſi is qui Deum quærit propter fragilitatem carnis & mentis anguſtias ſæpe tẽtatur, quanto magis qui ſeculum quærit obnoxius eſt? Docemur ergo ambitionẽ deſpicere, eo ꝙ diabolicæ ſubiecit poteſtati. Titus. Hẽt autem forenſis gratia domeſticum periculum, & ut dominetur, aliis prius ſeruit, curuatur ad obſequium ut honore donetur, & dum uult eſſe ſublimior, ſimulata humilitate fit utilior. uñ ſubdit: Tu ergo ſi adoraueris coram me, erunt tibi omnia ſubdita. Cyr. Quõ tu, cuius ſors eſt inextinguibilis flamma, qualiter omnium dño quæ ſua ſunt ſpondes? putaſti cultorem habere, cuius metu tremunt vniuerſa? Orig. Vel aliter totũ. Duo reges certatim regnare feſtinant, peccati rex peccatoribus diabolus, & iuſtitiæ rex iuſtis Chriſtus; ſciensque diabolus adhoc ueniſſe Chriſtum ut regnũ eius tolleret, oſtendit ei omnia regna mundi. Nõ quidem regnum Perſarum & Medorum, ſed regnum ſuum quõ regnaret in mundo, quõ. ſ. alii regnantur à fornicatione, alij ab auaritia. Et oſtendit ei in puncto temporis, hoc eſt in præſenti temporum curſu, quia ad cõparationem æternitas pũcti obtinet inſtar. neq; n. neceſſarium habebat Saluatori, ut ei diutius huius ſeculi negocia monſtrarentur, ſed ſtatim ut aciẽ luminum ſuorum ad cõtemplandum uertit, & peccata regnãtia, & eos qui regnarẽtur à vitiis conſpexit. dicit ergo ad eũ. Veniſti vt aduerſus me de imperio dimices? adora-

Tentationis Chriſti ratio.

Duo reges compugnant

tis propriæ auctoritate ſeruata uerſutiæ eius occurrit, ut quia ſcripturarum exemplum prætenderat, ſcripturarum uinceretur exemplis. unde ſequitur; Et reſpõ. Ieſ. ait illi. Dictum eſt, quia non tentabis dominum Deum tuum. Chry. Diabolicum enim eſt ſeipſum inijcere ad pericula, & tentare ſi eripiat Deus. Cyril. Non enim tentatibus largitur Deus auxilia, ſed credentibus in eum: unde Chriſtus tentantibus eum non oſtendebat miracula, quibus dicebat: Generatio praua ſignum quærit, & non dabitur ei. Chryſ. Aſpice autem quomodo non turbatus eſt dominus, imò de ſcripturis humillime cum iniquo diſceptat, ut cõformeris Chriſto pro poſſe. No uit diabolus arma Chriſti quibus ſuccubuit, ex manſuetudine eum cœpit, ex humilitate deuicit. Tu quoque cum uideris hominem effectum diabolum & tibi obuiantem eo modo deuincas, doceas animã tuam formare os condecens ori Chriſti. ſicut.n. cũ Romanus forſan reſidet iudex, non exaudiet reſpõſum ignorant is eo modo loqui quo ipſe, ſic & Chriſtus niſi ſuo modo loquaris non exaudiet te, nec uacabit tibi. Greg. Niſen. Legitimè autem pugnanti agonum reperitur terminus vel q̃ aduerſarius ſua ſponte cedat uincenti, uel trino caſu deponitur ſecundum pugnatoriæ artis decretum. unde ſequitur. Et conſum. om. &c. Ambr. Non dixiſſet ſcriptura omnem tentationem conſummatã, niſi in tribus præmiſſis eſſet omnium materia delictorum, quia cauſæ tentationum, cauſæ cupiditatum ſunt. ſ. carnis oblectatio, ſpes gloriæ, auiditas potentiæ. Atha. Acceſſerat quidem ad eum hoſtis ut ad hominem, non inueniens autem in ipſo antiqui ſui ſeminis ſigna, diſceſſit. Amb. Vides ergo ipſum diabolum in ſtudio nõ eſſe pertinacem, cedere ueræ ſolere uirtuti, etſi inuidere non deſinat, tamen inſtare formidat, quia frequentius refugit triumphari audito itaq; Dei noîe receſſit inquit uſq; ad tempus. poſtea.n. non tentaturus, ſed aperte pugnaturus uenit. Theo. Vel quia de uoluptate tentauerat in deſerto, receſſit ab eo uſq; ad tempus crucis, in quo eũ erat de triſtitia tentaturus. Maxi. Vel diabolus in deſerto Chriſto ſuggeſſerat præferre mundi materiam diuino amori. quẽ dñs retrocedere iuſſit, quod erat indicium diuini amoris. unde poſtea ſatagebat præuaricatorẽ eum facere dilectionis ad proximos, & ideo docente eo ſemitas uitæ, prouocabat ad illius inſidias Phariſæos & Scribas, ut ad eorum odium peruertantur, ſed dominus dilectionis intuitu quã habebat in eos monebat, arguebat, beneficia cõferre non ceſſabat. Aug. de con. euan. Totum autem hoc ſimiliter Mattheus narrat, ſed nõ eodem ordine. unde incertum eſt quid prius factum ſit, utrum regna terræ prius demonſtrata ſint ei, & poſtea in pinnam templi leuatus ſit, an hoc prius & illud poſtea. nihil tamẽ ad rem, dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit. Maxi. Ob hoc autem euangeliſtarum hanc iſte, illam uero ille præmittit, quia inanis gloria & auaritia adinuicem ſe ſe gignunt. Orig. Ioannes autem quia à Deo exordium fecerat, dicens. In principio erat uerbũ, tentationem domini non deſcripſit, quia Deus tentari nõ poteſt, de quo ei erat ſermo. quia uero in Matthæi euangelio & in Luca generatio hominis ſcribitur, & in Marco. homo autem eſt, quia tentatur, ideo Matthæus Lucas & Marcus tentationem domini deſcripſerunt.

Christi manſuetudo.

Et regreſſus eſt Ieſus in uirtute ſpiritus in Galilæam, & fama exiit per uniuerſam regionem de illo. Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & uenit Nazareth ubi erat nutritus, & intrauit ſecundum conſuetudinẽ ſuam die ſabbati in ſynagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Eſaiæ prophetæ, & ut reuoluit librum, inuenit locum ubi ſcriptum erat: Spiritus domini ſuper me, propter quod unxit me; euãgelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis uiſum: dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum domini acceptum, & diem retributionis. Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro & ſedit. Et omnium in ſynagoga oculi erant intendentes in eum. Capit autem dicere ad illos, quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus ueſtris.

Orig. Quia dominus tentatorem uicerat, uirtus ei addita eſt, quãtum ſcilicet ad manifeſtationẽ. unde dicitur. Et regreſſus eſt Ieſus &c. Beda. Virtutem ſpiritus ſigna miraculorum dicit. Cyril. Agebat autem miracula, non ab extrinſeco & quaſi acquiſitam habens Spiritus ſancti gra-

Diaboli ſuggeſtio.

Miracula Chriſti.

tiam ſicut alij ſancti, ſed potius cum eſſet
naturaliter Dei filius & conſors omnium
quæ ſunt patris, tanq̃ propria virtute & o-
peratione vtit̃ ea quæ eſt Spiritus ſancti.
Decebat autẽ ex tunc eum notum fieri, &
humanationis fulgere myſteriũ apud eos,
qui erant de ſanguine Iſrael. ideo ſequit̃:
Et fama exijt &c. Beda. Et quia ſapientia
pertinet ad doctrinã, virtus vero refertur
ad opera; vtraq; hic cõiunguntur. vnde ſe-
quitur; Et ipſe docebat &c. Synagoga græ
cè, latinè dicitur cõgregatio: quo noĩe nõ
ſolum turbarum conuentum, ſed & domũ
in qua ad audiendum verbum Dei conue-
niebant, Iudęi appellare ſolebãt, ſicut nos
eccleſias & loca & choros fidelium voca-
mus. verum differt inter ſynagogam quæ
congregatio, & eccleſiam quæ cõuocatio
interpretatur; quia. ſ. & pecora & quæque
res congregari in vnum poſſunt, cõuocari
nõ poſſunt, niſi ratione vtentia, ideo nouę
gratiæ populũ quaſi maiori dignitate præ
ditum; rectius eccleſiam q̃ ſynagogam no
minare apoſtolicis doctrinis uiſum eſt.
Merito aũt & magnificatus à præſentibus
aſſeueratur præcedentibus factorũ dicto-
rumve indicijs cum ſequitur: Et magnifi.
Beati qui ſint iudicandi. ab om. Orig. Caue aũt ne beatos tm̃ illos
iudices, & te arbitreris priuatũ eſſe Chri-
ſti doctrina; quia nunc ẽt in toto orbe do-
ceat per organa ſua, & nunc magis glorifi-
catur ab oĩbus q̃ illo tempore, quo tm̃ in
una prouincia cognoſcebatur. Cyril. Lar
gitur aũt ſui notitiam illis inter quos edu
catus eſt ſecundum carnẽ. unde ſequitur:
Et uenit Nazar. &c. Theo. Vt & nos do-
ceat prius proprios beneficiare & docere,
deinde & ad reliquos amicitiã ſpargere.
Beda. Confluebant autem die ſabbati in
ſynagogis, ut feriatis mundi negociis ad
meditanda legis monita quieto corde reſi
derẽt. unde ſequitur: Et intrauit ſcd̃m &c.
Ambr. Ita autẽ dñs ad oĩa ſe curuauit ob-
ſequia, ut ne lectoris quidẽ aſpernaretur
officiũ. unde ſequitur; Et ſurre. leg. & trad.
&c. Accepit quidem librum, ut oſtẽderet
ſeipſum eſſe qui locutus eſt in prophetis,
& remoueret ſacrilegia perfidorum, qui
alium Deum dicunt ueteris teſtamenti, a-
lium noui; uel qui initium Chriſti dicunt
eſſe de uirgine. Qũo. n. cœpit ex uirgine,
qui ante uirginem loquebatur? Orig. Nõ
autem fortuitu reuoluit librum, & caput *Chriſtus quomodo unctus.*
de ſe uaticinans reperit lectionis, ſed hoc
prouidentiæ Dei fuit. unde ſequitur: Et ut
inue. loc. &c. Athan. Explicans enim no-
bis cauſam factæ in mundo reuelationis
& ſuæ humanationis hoc dicit. ſicut enim
filius cum ſit ſpiritus dator, non recuſat fa
teri tanquam homo, q; in ſpiritu Dei eij-
cit dæmonia, ita non recuſat dicere, ſpiri-
tus domini ſuper me, pro eo q; factus eſt
homo. Cyril. Similiter autem fatemur
eum unctum fuiſſe inquantum carnem ſu
ſcepit. unde ſequitur: Propter quod unxit
me, nõ. n. ungitur diuina natura, ſed quod
nobis cognatum exiſtit, ſic etiam & q; di-
cit ſe miſſum imputãdum eſt humanitati.
nam ſequitur. Euan. paup. mi. me. Ambr.
Vides Trinitatem coæternam atq; perfe- *Trinitatis apparitio.*
ctã, ipſum loquitur ſcriptura Ieſum Deũ
hominemq́; in utero perfectum, loquitur
& Patrem, & Spiritum ſanctum, qui coo-
perator oſtenditur, quando corporali ſpe
cie, ſicut columba deſcendit in Chriſtum.
Orig. Pauperes autem nationes dicit, iſti
autem erant pauperes nihil omnino poſſi
dentes, nõ Deum, non legem, non prophe
tas, nõ iuſtitiã, reliquaſq́; uirtutes. Ambr.
Vel uniuerſaliter ungitur oleo ſpirituali
& uirtute cœleſti, ut paupertatem condi-
tionis humanæ theſauro reſurrectionis ri
garet æterno. Beda. Mittitur etiam euan
gelizare pauperibus, dicens. Beati paupe
res, quia ueſtrum eſt regnum cœlorum.
Cyril. Forſitã. n. pauperibus ſpiritu in his
oſtendit exhibitum liberale donum inter
omnia dona quæ per Chriſtum obtinẽtur.
Sequitur: Sanare contri. cor. uocat contri
tos corde debiles, fragilem mentẽ haben-
tes, & reſiſtere nequeuntes inſultibus paſ-
ſionum, quibus remedium ſanitatis pro-
mittit. Baſil. Vt contritos corde uenit ſa
nare. i. remedium dare habentibus cor cõ
tritum à Satana per peccatum, eo q; præ
cæteris peccatum cor humanum proſter-
nit. Beda. Vel quia ſcriptum eſt. Cor con
tritum & humiliatum Deus non ſpernit,
ideo miſſum ſe dicit ad ſanandum contri-
tos corde, ſecundum illud Pſalmi, Qui ſa
nat contritos corde. Sequitur: Et præd. ca.
rem. Chry. Captiuationis uocabulũ mul
tiplex eſt. Eſt. n. captiuatio bona, ſicut Pau
lus di. Captiuantes omnem intellectum
ad

ad obediētiam Chriſti. Eſt & praua & ſenſibilis, quæ eſt à corporalibus hoſtibus, ſed deterior eſt intelligibilis, de qua hic dicit. Fungitur.n.peccatum peſſima tyrannide; præcipiens mala, & obedientes cōfundēs. ad hoc intelligibili carcere nos Chriſtus eripuit. Theo. Poſſunt autē & hæc de mortuis intelligi, qui capti exiſtentes, ſoluti ſunt ab īferni dominio per Chriſti reſurrectionem. Sequitur: Et viſum cœcis. Cyril. Profluentes enim à diabolo tenebras in corda humana Chriſtus, quaſi ſol iuſtitiæ remouit, faciens homines filios nō noctis & tenebrarum, ſed lucis & diei. Qui enim aliquādo errabant, perceperunt iuſtorum ſemitas. Sequitur: Di.con. in re. Ori. Quid enim ita fractū atque colliſum fuerat, ut homo, qui à Ieſu dimiſſus eſt, & ſanatus? Bed. Vel dimittere confractos in remiſſionem, id eſt eos qui legis pondere importabili fuerant depreſſi releuare. Ori. Iſta autem omnia prædicta ſunt, ut poſt uiſionem ex cæcitate, poſt libertatem ex uinculis, poſt ſanitatem à diuerſis uulneribus ueniamus ad annum domini acceptum. unde ſequitur. Præd. an. do. ac. Aiunt autem quidā iuxta ſimplicē intelligētiam anno uno euangelium Saluatorem in Iudæa prædicaſſe, & hoc eſt quod dicitur: Præd. an. do. ace. Vel annus dñi acceptus eſt totum tempus eccleſiæ, quo dum uerſatur in corpore, peregrinatur à dño. Bed. Neque.n.ſolus ille annus quo dominus prædicabat, fuit acceptabilis, ſed etiam iſte, quo ꝑdicabat apoſtolus dicens; Ecce nūc tēpus acceptabile. Poſt annū ſanè domini acceptabilem ſubdit. Et diem retributionis, ſcilicet extremę, quando reddet unicuiq; ſecundū opus ſuum. Amb. Vel diem hunc annum domini acceptum dicit perpetuis diffuſum temporibus, qui redire in orbē laboris neſciat, continuationem fructus hominibus & quietis indulgeat. Sequit: Et cum pli. li. red. &c. Bed. Librum audientibus illis qui aderant legit, ſed lectū miniſtro reddidit, quia dum eſſet in mūdo, palā locutus eſt, docens in ſynagogis & templo, ſed ad cęleſtia reuerſurus, his q̄ ab initio uiderant, & miniſtri ſermonis fuerant, euāgelizādi officium tradidit. Stās legit, quia nobis ſcripturas q̄ de ipſo erant aperuit, quia in carne dignatus eſt operari, ſed reddito libro reſidet, quia ſe ſupernæ quietis ſolio reſtituit. Stare.n. operantis eſt, ſedere autem quieſcentis vel iudicantis, ſic & ꝑdicator verbi ſurgat, legat, id eſt operetur & prædicet, & reſideat, id eſt premia quietis expectet. Reuolutum autem librum legit, quia eccleſiam miſſo ſpiritu omnem ueritatem docuit, plicatū miniſtro reddidit, quia nō omnia omnibus dicenda, ſed pro captu audientium committit doctori diſpenſandū uerbum. Sequitur: Et om. in ſyn. &c. Orig. Et tunc etiam ſi uolumus, oculi noſtri poſſunt intendere Saluatorem. Cùm.n. principale cordis tui direxeris ad ſapientiam, ueritatem, Deiq; unigenitum cōtemplandū, oculi tui intuentur Ieſum. Cyril. Tunc autem omnium oculos conuertebat ad ſe, quodammodo ſtupentium qualiter literas nouit quas non didicit. Sed quoniam mos erat Iudæis promulgatas de Chriſto prophetias dicere cōſummari, uel in quibuſdam eorum præpoſitis, uel in aliquibꝰ ſanctis prophetis, dominus hoc prædicauit, unde ſequitur: Cœpit au. di. ad il. &c. Bed. Quia ſcilicet ſicut illa ſcriptura prædixerat, & magna faciebat, & maiora dominus euangelizabat.

Annus acceptus quid ſit.

Libri plicati myſterium.

Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in uerbis gratiæ, quæ procedebāt de ore ipſius, & dicebant. Nō ne hic eſt filius Ioſeph? Et ait illis, Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinē, Medice cura teipſum. Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. Ait autē. Amē dico uobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua. In ueritate dico uobis, multæ uiduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cœlū annis tribus & mēſibus ſex, cū facta eſſet fames magna in omni terra, et ad nullam illarum miſſu: eſt Elias, niſi in Sarepta Sidonis, ad mulierē uiduā. Et multi leproſi erāt in Iſrael ſub Eliſæo propheta, & nemo eorū mūdatus eſt niſi Neamā Syrus.

Chry. Cùm ueniſſet Nazareth dominus à miraculis abſtinet, ne ꝓuocaret eos ad maiorē liuorem. Prætendit autem eis doctrinam non minus admirandā miraculis, erat.n. quædam diuina gratia ineffabilis in dictis Saluatoris cōcurrens, animas permulcens auditorum. unde dr: Et omnes teſt. &c. Bed. Teſtimonium illi dabant atteſtādo illū uerè eſſe ut dixerat, de quo ꝓpheta cecinerat. Chry. Sed ſtulti admirantes ſermonis uirtutē, paruipēdūt ipſum ab

Virtus Chriſti prædicā tis.

eo qui putabatur. unde ſequitur. Et di. Nō hic eſt fi. Io. Cyr. Sed quid impedit ut uenerabilis & admirabilis ſit, ſi filius eſſet ut putabat Ioſeph? Nōne uides diuina miracula? Satanā iam proſtratum? nōnullos ab his ægritudinibus liberatos? Chry. Poſt multum.n. tempus & ſignorum oſtenſionē profectus eſt ad eos, nec eum ſuſtinuerūt, ſed iterum ſe ſuccendebant inuidia. vnde ſequitur. Et ait il. vti. di. &c. Cyr. Commune quidem prouerbiū erat apud Hebræos ad improperium excogitatum, clamabant enim aliqui contra medicos infirmos: Medice, cura teipſum. Gloſſ. Quaſi dicerent. Qui in Capharnaum plures te curaſſe audiuimus, cura etiam teipſum, id eſt, fac ſimiliter in tua ciuitate, vbi conceptus es & nutritus. Aug. de con. euan. Cùm autem iā magna ab illo facta fuiſſe commemorant, quæ ſe nondum narraſſe ſcit, quid euidentius, quàm hoc eum ſcienter preoccupaſſe narrandum? Neque enim tantum ab eius baptiſmo progreſſus eſt, ut oblitus putet, nondum ſe aliquid commemoraſſe de his quæ in Capharnaum geſta fuerant. Amb. Nō occioſe autem Saluator ſe excuſat, ꝙ nulla in patria ſua miracula uirtutis opera tus ſit, ne fortaſſis aliquis uiliorem patriæ nobis eſſe debere putaret affectum. Nā ſequitur: Ait autem, Amen dico uobis, quia &c. Cyr. q.d. Vultis multa prodigia inter vos à me fieri, penes quos ſum nutritus, ſed non latet me quædam communis quæ multis accidit paſſio, contemnuntur enim quodammodo ſemper etiā optima quæq; quādo non raro contingunt alicui, ſed ſuppetunt ad velle, & ſic etiam contingit in hominibus, familiaris.n. quia ſemper præſto eſt, debita reuerentia priuatur à notis eius. Bed. Prophetam autem dici in ſcripturis Chriſtum, & Moyſes teſtis eſt ꝙ dicit: Prophetā vobis ſuſcitabit Deus de fratribus ueſtris. Amb. Hoc autem exemplo declaratur ꝙ fruſtra opem miſericordiæ cœleſtis expectes, ſi alienæ fructibus uirtutis inuideas. Aſpernator enim Deus inuidorum eſt, & ab his qui diuina beneficia in alijs perſequuntur, miracula ſuæ poteſtatis auertit. Dominicæ quippe carnis actus diuinitatis exēplum eſt, & inuiſibilia eius nobis per ea quæ ſunt uiſibilia demōſtrantur. Videte igi͂t quid mali inuidia afferat; indigna ꝓpter inuidiam patria iudicatur in qua ciuis operet͂, quæ digna fuit in qua Dei filius naſceretur. Orig. Quantum ad Lucæ hiſtoriam pertinet, nondum in Capharnaum feciſſe aliquod ſignum deſcribitur; nam antequam ueniret in Capharnaū, in Nazareth dixiſſe legitur quæcunq; audiuimus facta in Capharnaum, unde puto in ꝑſenti ſermone aliquid latitare myſterij, & Nazareth eſſe typum Iudęorum, Capharnaum typum Gentium. Erit.n. tēpus qn dicturus eſt populus Iſrael: quæ oſtendiſti uniuerſo orbi, oſtende & nobis, prędica ſermonem tuum populo Iſrael, ut ſaltē cum ſubintrauerit plenitudo gentium, tūc omnis Iſrael ſaluus fiat. Quamobrē uidetur mihi conuenienter reſpondiſſe Saluator; Nemo ꝓpheta acceptus eſt in pa. ſua. Plus iuxta ſacramentum quàm iuxta literam, licet & Hieremias in Anathot patria ſua non fuerit acceptus, & reliqui prophetæ, ſed magis nr̄ mihi intelligi, vt dicamus patriā omniū prophetatū fuiſſe populum circuncisionis. Et nationes quidē ſuſceperunt uaticinium Ieſu Chriſti, magis habētes Moyſen & prophetas de Chriſto prædicantes, quàm illi qui ex his nō ſuſceperunt Ieſum. Amb. Bene autem apto cōparationis exemplo arrogantia ciuium inuidorum retunditur, dominicumq; factum ſcripturis docetur ueteribus cōuenire. Nā ſequitur: In ueritate dico uobis, multæ uiduæ erant in Iſrael in diebus Eliæ. Non quia Eliæ dies fuerunt, ſed in quib. Elias operatus eſt. Chry. Ipſe quidem terreſtris angelus, cœleſtis homo, qui nec tectum, nec mēſam, nec amictum habebat ut multi clauem cœlorum gerit in lingua. Et hoc eſt quod ſequitur: Quando clauſ. eſt cę. &c. Poſtquam autem cœlum ſerauit, terramq; reddidit ſterilem, regnabat fames, & conſumpta ſūt corpora. unde ſequit͂. Cū facta eſſet fames in terra. Baſi. Vt enim aſpexit ex ſaturitate nō modicum generari opprobrium, p famē illius ieiunium attulit, quo culpam eorum quæ in immenſum creſcebat, cohibuit. Corui autem facti ſunt iuſto cibi miniſtri, qui cōſueuerunt aliorum pabula vſurpare. Chry. Sed quoniam exiccatus eſt fluuius ex quo pocula iuſto dabantur, uade (inquit Deus) ī Sareptā Sidoniȩ, illic mādabo mulieri uiduæ ut paſcat te. unde

Inuidiæ deteſtatio.

Nota uerba.

vnde & hic ſequitur: Et ad nullam earum miſſus eſt Helias niſi in Sareptã Sidoniæ ad mulierem uiduã. Quod ex quadã Dei diſpenſatione factũ eſt; fecit n. Deus eum per longũ iter pergere uſq; in Sidonem, ut uiſa mũdi peſte poſcat à dño pluuias. Multi aũt tunc tẽporis opulenti erant, ſed nullus tale aliquid fecit ut uidua: reuerentiã .n. mulieris ad prophetã non prædiorum, ſed uoluntatis fiebant diuitiæ. Amb. Myſticè aũt dicit, In diebus Heliæ, quia dies faciebat illis qui in eius operibus lucem uidebant gratię ſpiritualis, & ideo aperiebatur cœlũ uidentibus diuina myſteria, claudebatur qñ fames erat, quia nulla erat cognoſcẽdæ diuinitatis ubertas. In uidua autem illa ad quã Helias directus eſt typus eccleſiæ præmiſſus. Orig. Occupante .n. fame populum Iſrael .ſ. audiendi ſermonem Dei, uenit propheta ad uiduã, de qua dr̃. Multi filij deſertę magis q̃ eius quę habet uirum, & cum ueniſſet, panem illius & alimenta multiplicat. Beda. Sidonia autem uenatio inutilis, Sarepta incendiũ, uel anguſtia panis interpretatur. Quibus oĩbus gentilitas exprimit, quæ inutili uenationi dedita .i. lucris & negociis ſeculi ſeruiens, incẽdium carnalium cupiditatum paniſq; ſpiritalis anguſtias patiebatur, donec Helias .i. propheticus ſermo ceſſante ſcripturarum intelligentia, pro perfidia Iudæorũ uenit ad eccleſiam, ut receptus paſceret & reficeret corda credentium. Baſi. Quælibet ẽt anima uiduata & priuata uirtute & diuina notitia, poſtquam diuinum uerbum recipit propria delicta cognoſcẽs, docetur nutrire uerbum uirtutum panibus, & irrigare fonte uitę doctrinam ueritatis. Orig. Sed & aliud ad eundem ſenſum pertinens loquitur, cũ ſubdit: Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſeo propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus, qui utiq; non erat ex Iſrael. Amb. Myſticè aũt populus eccleſiã contingit, ut ſequatur populus ille ex alienigenis congregatus, ante leproſus priuſquã myſtico baptizaretur in flumine .i. poſt ſacramẽta baptiſmatis, maculis corporis & mentis ablutis immaculata virgo cœpit eſſe ſine ruga. Beda. Naaman .n. qui decorus interpretatur, populum ſignificat nationum, qui ſepties lauari iubetur, qa illud baptiſma ſal

Interpretatio myſtica.

Allegoria pulchra.

uat quod ſeptiformis ſpiritus regenerat. Caro eius poſt lauacrum ſicut pueri apparet, quia mater gratia omnes in unam parit infantiam; uel quia Chriſto conformatur, de quo dicitur, Puer natus eſt nobis.

Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira hæc audientes. Et ſurrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum uſq; ad ſupercilium montis ſuper quem ciuitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat.

Græcus. Quia prauam eorum intentionẽ redargueret, ideo indignantur. Et hoc eſt quod dicitur, Et rep. ſunt om. in ſyna. ira. pro eo etiam ꝙ dixerat, hodie completa eſt hæc prophetia; arbitrati ſunt ꝙ ſeipſum compararet prophetis, & ideo indignantur & fugant eum extra ciuitatem. unde ſequitur; Et ſur. & eie. &c. Ambr. Nec mirum ſi perdiderunt ſalutem, qui eiecerunt de ſuis finibus Saluatorem. Dominus autem qui docuerat Apoſtolos exemplo ſui omnibus omnia fieri, nec uolentes repudiat, nec inuitos alligat; nec eijcientibus reluctatur, nec rogantibus deeſt. non mediocriter autem inuidia proditur, quæ charitatis oblita, in acerba odia cauſas amoris inflectit. Cum enim ipſe dominus per populos beneficia diffunderet, illi iniurias irrogabant. unde ſequitur; Et du. il. uſ. ad ſup. &c. Beda. Peiores ſunt Iudæi diſcipuli, diabolo magiſtro. Ille .n. ait; Mitte te deorſum. iſti uero facto mittere conantur, ſed illorum mente mutata ſubito uel obſtupefacta deſcendit, quia adhuc illis pœnitẽtiæ locum reſeruat. unde ſequitur; Ip. au. tran. &c. Greg. In quo & quæ ſunt humanitatis, & quæ ſunt diuinitatis oſtendit; ſtare .n. in medio inſidiantium & non apprehendi, diuinitatis eminentiam oſtendebat: diſcedere uerò, diſpenſationis approbat myſterium. Ambro. Simul intellige non ex neceſſitate fuiſſe, ſed uoluntariam corporis paſſionem: etenim quando uult capitur, quando uult elabitur. Nam quemadmodũ à paucis teneri potuit, qui à populo nõ tenetur? ſed noluit ſacrilegiũ eſſe multorum, ut paucis quidem affligeretur, ſed pro toto orbe moreretur. Quinetiã malebat Iudæos adhuc ſanare quàm perdere, ut efficaci furoris exitu deſinerent uelle quod implere nõ poſſent. Beda.

Paſſio Chriſti uoluntaria.

Nondum etiam venerat hora paſſionis, q̃ in paraſceue paſchæ futura extiterat; nec dũ locum paſſionis adierat, qui non in Nazareth, ſed Hieroſolymis hoſtiarũ ſanguine figurabatur: nec hoc genus mortis elegerat, q crucifigẽdũ ſe à ſeculo ꝑconabat̃.

Et deſcẽdit in Capharnaũ ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat illos ſabbatis. Et ſtupebant in doctrina eius, quia in poteſtate erat ſermo ipſius. Et in ſynagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamauit uoce magna, dicens; Sine, quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti perdere nos? Scio te, quia ſis ſanctus Dei. Et increpauit illum Ieſus, dicens; Obmuteſce, & exi ab eo. Et cum proieciſſet illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilq; illi nocuit. Et factus eſt pauor in omnibus, & colloquebantur adinuicem, dicentes; Quod eſt hoc uerbum, quia in poteſtate, & uirtute imperat immundis ſpiritibus, & exeunt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

Amb. Non indignatione commotus dominus, nec ſcelere offenſus Iudæam deſeruit, quinimò immemor iniuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc ſanando in fide plebis corda demulcet. vñ dr̃; Et deſcendit in Capharnaum &c. Cyril. Quanuis. n. ſciret ꝙ inobedientes eſſent, & duri cordis, tamen viſitat illos: ſicut bonus medicus illos, qui vltima laborant ægritudine, tentat ſanare. Docebat autem in ſynagogis confidenter, ſecundũ illud Eſaiæ: Nequaquam occultè locutus ſum, nec in obſcuro loco terræ. In ſabbato quoq; diſputabat cum eis, quia vacabant. Mirati ſunt ergo de doctrinæ, virtutis, & poteſtatis magnitudine. vñ ſequitur: Et ſtup. in doct. &c. Id eſt, non blandus, ſed imperioſus ad ſalutem. Iudæi ãt putabant eſſe Chriſtum, ſicut aliquem ſanctorum aut prophetarũ. Vt autem maiorem de eo opinionem accipiant, tranſcendit menſurã propheticã: non. n. dicebat, Hæc dicit dñs, vt prophetæ conſueuerant dicere: ſed ſicut dñs legis, quæ ſunt ſupra legem proferebat, trãſferens literam ad ueritatẽ, & figuras ad ſpiritualem intelligentiam. Beda. Sermo ẽt doctoris in poteſtate fit, cum ea quæ docet operatur. qui. n. facto deſtruit quod prædicat, contemnitur. Cyr. Opportunè autem dogmatibus plerunq; ardua miſcet opera. quos. n. non diſponit ratio ad cognoſcendum, hos inſtigat ſignorum oſtenſio. unde

Viſitatio Chriſti.

ſequitur; Et in ſyn. er. ho. &c. Amb. Sabbato medicinæ diuinæ opera cœpta ſignificat, ut inde noua creatura cœperit, unde vetus creatura ante deſiuit. ne ſub lege eſſe Dei filium, ſed ſupra legem in ipſo principio deſignaret. Bene ẽt ſabbato cœpit, vt ipſum ſe oſtenderet creatorem, quia opera operibus interſer. t, & proſequitur opus quod ipſe ante iam cœperat. ut ſi domum faber renouare diſponat, non à fundamentis ſed à culminibus incipit ſoluere vetuſtatem, ita ut ibi prius manum admoueat ubi ante deſierat: deinde à minoribus incipit, ut ad maiora perueniat. Liberare à dæmone ẽt homines (ſed in verbo Dei) poſſunt: reſurrectionem a mortuis imperare, diuinæ ſolius eſt poteſtatis. Cyril. Calumniabantur ãt Iudæi gloriã Chriſti, dicentes: Hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. ad qđ remouendum cum repræſentarentur dæmones inuictæ poteſtati eius, nec tolerarent congreſſum deitatis, ſæuam uocem emittebant. unde & hic ſequitur: Et exclamauit vo. ma. &c. Beda. q. d. Paululum à me uexando quieſce, cui nulla eſt ſocietas cum noſtra fraude. Amb. Nec quẽquã mouere dẽt, ꝙ Ieſu Nazareni nomen in hoc libro, diabolus dixiſſe primus inducitur: nec enim ab eo Chriſtus nomen accepit, quod de cœlo angelus ad uirginẽ detulit. Eſt huius impudẽtiæ diabolus, ut inter homines aliquid primus uſurpet, & ad homines quaſi nouum deferat, quo terrorẽ ſuæ poteſtatis incutiat, unde ſequitur. Scio. n. te &c. Atha. Nõ dicebat eum ſanctũ Dei, quaſi aliis ſanctis ſimilis, ſed quaſi eo ſingulariter ſancto exiſtente cũ articuli adiectione. Ipſe eſt. n. naturaliter ſanctus, cuius participatione omnes alii ſancti uocantur. neq; tamen hoc dicebat quaſi eum veraciter noſſet, ſed ſe cognoſcere fingebat. Cyril. Putauerunt. n. dæmones ꝙ per huiuſmodi laudẽ ipſum facerẽt ipſum inanis gloriæ amatorẽ, vt abſtineret eorũ contrarietate, utpote gratia gratiam recõpenſans. Chry. Voluit ẽt dæmon perturbare ordinem rerũ, & Apoſtolorũ rapere dignitatẽ, & ſuggerere multis, ut ei obediãt. Atha. Quanuis igr̃ uera fateretur, cõpeſcebat tamen eius ſermonẽ, ne ſimul cum ueritate ẽt ſuam iniquitatẽ promulget, ut

Significatio ſabbati.

nos

nos ēt aſſuefaciat ne curemus de talibus,
et ſi uera loqni nideantur. Nefas eſt.n.ut
cū aſſit nobis ſcriptnra diuina, inſtruamur
à diabolo.unde ſequitur. Et inc. il. le.&c.
Bed. Diuina autem permiſſione liberan-
dus à dæmone homo ꝓijcitur in mediū:
ut uirtus patefacta Saluatoris, plures ad
niā ſalutis inuitet, nnde ſequitur. Et cū ꝓ-
iec.il.&c. Videtur autem repugnare quod
hic dr̄ Marco, q̄ ait. Et diſcerpens eum ſpi
ritus immūdus, & exclamans uoce magna,
exiuit ab eo. Niſi intelligamus hoc dixiſſe
Marcum, diſcerpens eum, quod hic Lncas
dicit, Et cùm ꝓieciſſet illū in medium, ut
ꝙ ſecutus ait, Nihilq́ue illi nocuit, intelli
gatur quia iactatio illa membrorum atq;
uexatio non enm debilitauit: ſicut ſolent
exire dæmonia, etiam quibuſdam mēbris
amputatis & euulſis, unde meritò pro tam
integra reſtitutione ſanitatis mirantur. nā
ſequitur. Et factus eſt pauor in omnib.&c.
Théo. Quaſi dicant, quale eſt præceptum
hoc quod præcepit exi ab eo, & exijt? Bed.
Expellere quidem dæmonia & homines
ſancti, ſed in uerbo Dei, poſſunt, ipſum au
tem Dei uerbum ꝓpria poteſtate uirtutes
operarur. Amb. Myſticè autem qui in ſyna
goga ſpiritum habebat immundum, popu
lus eſt Iudæorum, q̄ innodatus diaboli la-
queis ſimulatam corporis munditiam in-
terioris mentis ſordibus inquinabat, & be
ne ſpiritum immundum habebat, q̄a Spiri
tū ſanctum amiſerat: introierat enim dia-
bolus, unde Chriſtus exierat. Theo. Scien
dum eſt etiam, ꝙ multi nunc dæmonia ha
bent, ſcilicet qui dæmoniorum deſideria
implent, nt furioſi habent dæmonum iras,
& ſic de cæteris, ſed dominus in ſynago-
gam uenit cùm mens hominis fuerit con-
gregata, & tunc dicit dæmoni inhabitâti,
obmuteſce, & ſtatim eiiciens eum in me
dium, egreditur ab eo. nō enim decet ho-
minem ſemper iracundum eſſe, beſtiale nā
qne hoc eſt, nec ſemper abſque ira, inſenſi
bile nanque hoc eſt, ſed medium iter am-
bulare oportet, & iram contra mala habe
re, & ſic proijcitur homo, cùm immundus
ſpiritus ab eo egreditur.

Consenſus Euāgelicus.

Surgens autem Ieſus de ſynagoga, Introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et ſtans ſuper illam imperauit febri, & dimiſit illā. Et continuo ſurgens miniſtrabat illis.

Amb. Poſtquam Lucas uirum à ſpiritu
nequitiæ liberatum ante præmiſit, ſubſti-
tuit fœminę ſanitatem. Vtrunque enim ſe
xum dn̄s curaturus aduenerat, & prior ſa-
nari debuit, qui prior creatus eſt. unde di-
citur. Surgens autem de ſynagoga &c.
Chry. Manebat enim apud Diſcipulos ho
norans ipſos, & ob hoc animoſiores red-
dens. Cyr. Aſpice autem quomodo manet
penes uirum inopem Chriſtus, qui ſponta
nea uoluntate paupertatem pro nobis paſ
ſus eſt, ut diſcamus cum pauperibus con-
uerſari, nec ſpernere depreſſos & paupe-
res. Sequitur: Socrus autem Simonis tene
batur magnis febribus, & rogauerunt il-
lum pro ea. Hier. ſuper Matthæum. Modo
Saluator rogatus, modo ultro curat ægro
tos, oſtendens ſe contra peccatorum quo-
que paſſiones & precibus ſemper annue-
re fideliū, & ea quę ipſi minime in ſe intel
ligunt uel intelligenda dare, uel nō intel-
lecta dimittere. ſecundum illud, Delicta
qnis intelligit? ab occultis meis mūda me
domine. Chry. Quòd autem Matthæus
hic reticuit, non differt. Illud enim eſt bre
uiatis, hoc autem exquiſitæ interpretatio
nis. Sequitur, Et ſtās ſuper illam &c. Baſi.
In quo Lucas figurauit ſermonem tanquā
de præcepto animali ſenſibili facto, ſic di
cens febri imperatum, & ꝙ febris non omi
ſit imperantis operationem. unde ſequit.
Et cōtinuo ſurgens &c. Chry. Quia enim
morbus curabilis erat, per modum me-
dendi poteſtatem ſuam declarauit, faciēs
quod minimè ars medicinæ facere potuiſ-
ſet. Poſt febris enim ſedationem, multo tē
pore patientes egent, vt priſtinæ reſtituā
tur ſanitati, tunc autem ſimul omnia facta
ſunt. Amb. Si autem altiori conſilio iſta ꝑ
pendamus animi debemus intelligere &
corporis ſanitatem, ut prius animus qui
ſerpentis laborabat inſidijs, abſolutus ſit.
Denique non prius Eua eſurijt, quàm ſer
pentis eam uerſutia tentauit, & ideo ad-
uerſus ipſum anthorem peccati prius de-
buit medicina ſalutis operari. Fortaſ-
ſis etiam in typo mulieris illius uariis
criminum febribus caro noſtra langue-
ſcebat, nec minorem febrem amoris eſſe
dixerim, quàm caloris. Beda. Si enim vi-
rum à dæmonio liberatum, moraliter ani

Clementia Chriſti.

mum ab immunda cogitatione purgatum ſignificare dixerimus; conſequenter fœmina febribus tenta, ſed ad imperium dñi curata carnem oſtendit à concupiſcentiæ ſuæ feruore per continentiæ præcepta frenatã. Cyr. Et nos ergo ſuſcipiamus Ieſum: cum.n.uiſitauerit nos, & portamus eũ in mente & corde, tunc enormium voluptatum æſtum extinguet, & incolumes faciet vt miniſtremus ei, hoc eſt ei beneplacita peragamus.

Cum autem ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos uariis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens curabat eos. Exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia. Quia tu es filius Dei Et increpans, non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.

Theo. Conſiderandum eſt turbæ deſyderium; nam cum ſol occidiſſet, adducunt ad eum infirmos, nõ à tempore impediti. vñ dř: Cum au. ſol. &c. Orig. Ideo quidem circa ſolis occaſum .i. elapſa die illos educebant, quia verecundabantur, vel timebant Phariſæos, vel quia de die intenti erant circa alia, vel quia putabant nõ licere ſanare in ſabbato. ipſe autẽ ſanabat eos uñ ſequitur; At il. ſin. ma. im. &c. Cyril. Quanuis autem ut Deus potuiſſet omnes uerbo pellere morbos, tñ tangit eos, oſtẽdens propriam carnem efficacem ad præſtanda remedia, nam caro Dei erat. Sicut .n. ignis appoſitus uaſi æneo, imprimit ei propriæ caliditatis effectum; ſic omnipotens Dei uerbũ cum uniuit ſibi ueraciter aſſumptum templum ex uirgine animatũ & intellectũ, participem ſuæ poteſtatis eius effectum inſeruit. Tangit & nos, imò potius nos illum tangamus, quatenus & nos ab animarum infirmitatibus liberet, nec non à dæmonum impugnatione & ſuperbia. Sequitur.n. Exibant ãt &c. Beda. Dæmonia filium Dei confitentur; & ſicut poſtea dř, Sciebant ipſum eſſe Chriſtum. q͡a cum eum ieiunio fatigatum diabolus uideret, uerum hominem intellexit; ſed quia tentando non præualuit, utrum filius Dei eſſet, dubitabat, nunc ãt per ſignorum potentiam vel intellexit, uel potius ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei. Non igitur ideo Iudæis eũ crucifigere ꝑſuaſit, q͡a Chriſtũ ſine filiũ Dei nõ eſſe putauit, ſed q͡a ſe morte illius nõ ꝓuidit eſſe damnandum. De hoc.n. myſterio à ſeculis abſcondito dicit apoſtolus, ꝙ nemo principum huius ſeculi cognouit. Si.n. cognouiſſent, nunq̃ dominum gloriæ crucifixiſſent. Chry. In hoc autem quod ſequitur. Et incre. non ſi. &c. Percipe Chriſti humilitatem, non ſinebat ut dæmones immundi eum manifeſtarent. Non.n. oportebat eos ſubripere officii apoſtolici gloriam, nec decebat Chriſti myſterium lingua fœda publicari. The. Quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: uel quia nolebat inuidiam accendere Iudæorum ex hoc ꝙ ab omnibus laudaretur. Bed. Ipſi autem apoſtoli præcipiuntur reticere de illo, ne diuina maieſtate prædicata, paſſionis diſpenſatio differretur.

Tactus Chriſti ratio.

Dæmonũ cõfeſſio.

Facta autem die, egreſſus ibat in deſertum locum, & turbæ requirebant eum, & uenerunt uſque ad ipſum, & detinebant illum ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait. Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum Et erat prædicans in ſynagogis Galilææ.

Chry. Poſtq̃ ſatis utilitatis populis per miracula eſt collatum, oportebat eum abeſſe. maiora nanq; putantur miracula poſt abſentiam operãtis, dum ipſa magis exclamant, & uice uocis fruuntur. vñ dř; Facta aũt die &c. Græc. Abijt ẽt in deſertum, ut Marcus dicit, & orabat, non ꝙ ipſe oratione indigeret, ſed ut nobis bonæ operationis fieret forma. Chry. Phariſæi quidem ipſis prodigijs prædicantibus potentiam Chriſti ſcandalizabantur. Populi uero eloquia audientes acquieſcebant & ſequebãtur. unde ſequitur; Et tur. req. eum, &c. Non quidem aliqui primatum, aut Scribarum, ſed quoſcunque malitiæ fucus non denigrauerat, & illæſam habebant cõſciẽtiã. Græc. Quòd autem Marcus dicit apoſtolos perueniſſe ad eum dicentes, ꝙ omnes quærunt te: Lucas uero dicat populos perueniſſe, non diſcrepant abinuicem. Applicauerant.n. ad ipſum populi, apoſtolorum ſequentes ueſtigia. Dominus autem gaudebat detentus, ſed mandabat ut eum dimitterent, ut etiam alij participes forent eius doctrinæ, quaſi tempore ſuæ præſentiæ non multum duraturo. unde ſequitur; Quibus ait; Quia & al. ci. &c. Marcus dicit; Ad hoc ueni, oſtendens diuinitatis eius celſitudinem & uoluntariam exinanitionem. Lucas

Conſenſus euãgelicus.

cas

cas uero dicit: Ad hoc miſſus ſum, id eſt, incarnationem oſtendens, nec non beneplacitum patris miſſionem appellans. & ille quidē ſimpliciter dicit, Vt prædicem. iſte vero regnum Dei adiunxit, quod eſt ipſe Chriſtus. Chry. Simul etiam conſidera ꝙ poterat in eodem loco manēdo omnes attrahere ad ſe, non tamen hoc fecit, ꝓbens nobis exemplum ut perambulemus & requiramus pereuntes, ſicut paſtor ouem ꝑditam, & medicus accedit ad infirmum, vna.n. anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere. vnde & hic ſequit. Et er. præd. in ſy. Gal. Frequentabat quidē ſynagogas, docens illos ꝙ non eſſet ſeductor. nam ſi iugiter inhabitata coleret, diffamarent eum velut latitantem. Bed. Si autem occaſu ſolis myſticè mors dñi exprimitur, Die redeunte reſurrectio illius indicatur, cuius manifeſtata luce à credentium turbis requiritur, & in gētium deſerto inuentus, ne abeat, detinetur, maximè cùm hoc contigerit prima ſabbati quo reſurrectio celebrata eſt.

CAPVT V.

FACTVM eſt autē cùm turbæ irruerent in eū ut audirent uerbū Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Genezareth. Et uidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnū. piſcatores autē deſcenderant, & lauabant retia. Aſcendens autē in unam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere puſillum. Et ſedens, docebat de nauicula turbas.

Amb. Vbi dñs impartiuit multis uaria genera ſanitatum, nec tempore nec loco cœpit à ſtudio ſanandi turba cohiberi, ue ſpera incubuit, ſequebantur; ſtagnum occurrit, & turbæ vrgebant. unde dr̄. Fa. eſt au. cum &c. Chry. Erant.n. ei connexi diligentes eū & mirantes, tenere cupiētes. Quis.n. diſceſſiſſet, dum huiuſmodi miracula faciebat? quis noluiſſet ſolam proſpicere faciem & os talia loquens, neque.n. in agendo miracula ſolum admirabilis erat, ſed uiſus eius abſūdabat plurima gratia. unde & loquentem eum audiunt in ſilentio, ſeriem locutionis non interrumpētes. dicitur enim. Vt audirent uerbū Dei, &c. Bed. Stagnum Genezareth idē dicunt eſſe quod mare Galilææ, uel mare Tyberiadis, ſed mare Galilææ, ab adiacente ꝓuincia dr̄: mare autem Tyberiadis à proxima ciuitate. Porro Genezareth à laci ipſius natura, quæ criſpantibus aquis de ſeipſo ſibi excitare auram perhibetur, græco uocabulo quaſi generans ſibi auram dicit. Neq; enim in ſtagni morē ſternitur aqua ſed frequentibus auris ſpirantibus agitat. hauſtu dulcis & ad potandum habilis. Sed Hebrææ linguæ conſuetudine oīs aquarū congregatio ſiue dulcis, ſiue ſalſa, mare nūcupatur. Theo. Fugit autem dominus gloriam, quanto magis ipſa eum ſequebatur, & ideo à turbis ſe ſeparans aſcendit in nauem. Et uid. du. na. &c. Chry. Quod ſignū erat vacationis. Secundum uero Matthæū inuenit eos reficientes retia, tantus enim erat paupertatis exceſſus, ut laniata repararent, noua nequeuntes habere. Volens autem diligenter congregare ſpectaculū, ut nemo remaneret poſt tergum, ſed oēs facie ad faciem cernerent, aſcendit in nauim. unde dicitur. Aſc. au. &c. Theo. Vide autem Chriſti manſuetudinem, quomodo rogat Petrum; & Petri obedientiam, quomodo in omnibus fuit obediēs. Chry. Poſtquam uero multa peregerat miracula iterum doctrinam proponit, & exiſtens in mari, piſcatur exiſtentes in terra. unde ſequitur. Et ſe. doce. tur. de na. Greg. Nazā. Cunctis condeſcendens, ut à profundis extrahat piſcem, hominem ſcilicet natantē in mobilibus rebus & amaris huius uitæ procellis. Bed. Myſticè autem duæ naues circuncisionem & præputium figurant, quas uidet dominus, quia in utroque populo nouit qui ſunt eius, & ad futuræ uitæ tranquillitatem quaſi ad litus uidēdo, hoc eſt miſericorditer uiſitando, prouehit. Piſcatores ſunt eccleſiæ doctores, qui nos ꝑ rete fidei comprehendunt, & quaſi litori, ſic terræ uiuentium aduehunt. Sed hæc retia modo laxantur in capturam, modo lota plicantur; quia non omne tempus eſt habile doctrinæ, ſed nunc exercenda eſt lingua doctoris, & nunc ſuimet cura gerenda. Nauis Simonis eſt eccleſia primitiua, de qua Paulus dicit. Qui operatus eſt Petro in apoſtolatum circunciſionis, bene una dicta, quia multitudinis creden-

Dulce Ieſu conſuetudinem.

Allegoria pulchra.

credentium erat cor unum & anima vna. Aug.de con.euan.De qua docebat turbas quia de authoritate eccleſiæ docet gentes; ꝙ autem dñs aſcendens in nauim rogat eum à terra reducere puſillum ſignificat temperatè vtendum verbo ad turbas, ut nec terrena eis præcipiantur, nec à terrenis in profunda ſacramentorum recedatur. Vel prius in proximis regionibus gentibus prædicandum, vt quod poſtea dicit, Duc in altum ad remotiores gẽtes poſtea prædicandum præcipiat.

Vt ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonẽ; Duc in altum, & laxate retia ueſtra in capturam. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in uerbo autem tuo laxabo rete. Et cùm hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt ſociis qui erant in alia naui, ut uenirẽt & adiuuarẽt eos. Et uenerũt, & impleuerũt ambas nauiculas, ita ut pene mergerẽtur.

Cyr. Poſtquàm ſufficienter populũ docuerat, regreditur iterum ad magnificentias proprias, & ꝑ piſcatoria miniſteria piſcatur diſcipulos. vñ ſequitur; Vt au. ceſſa. lo. &c. Chry. Condeſcendens. n. hominib. ſicut magos per ſydus vocauit, ſic & piſcatores per piſcatoriam artem. Theo. Petrus autem non diſtulit. unde ſequitur: Et reſpõdens Si. di. il. Præc. &c. Non autẽ addidit, Non te audiam, nec ſecũdis laboribus me exponam, ſed magis ſubdit: In uer. au. &c. Quia uero turbam de nauicula dominus inſtruxerat, non ſine mercede nauiculæ dominũ dereliquit, dupliciter beneficians ipſum, quia primo dedit ei multitudinem piſcium, & deinde diſcipulum ipſum fecit. vnde ſequit: Et cum hoc fe. &c. Tot autem piſces cepit, vt non poſſet eos foras educere, ſed à ſocijs auxilium peteret. unde ſequitur, Rum. au. re. eo. &c. Per nutum ipſos uocat, quia ex ſtupore propter capturam piſcium loqui non poterat; & ſequitur de eorum auxilio cum dicitur, Et ue. &c. Augu. de con euan. Ioannes quidem uidetur ſimile miraculum dicere, ſed illud longe aliud eſt quod factum eſt poſt reſurrectionem domini ad mare Tyberiadis; ibi enim non ſolum ipſum tempus ualde diuerſum eſt, ſed etiam res ipſa plurimum diſtat; nã retia illic in dexteram partem miſſa, centum quinquaginta tres piſces ceperunt, magnos quidem, ſed pertinuit ad euangeliſtam dicere, ꝙ cum tam magni eſſent, retia non ſunt diſrupta; reſpicientem ſcilicet, ad hoc factum quod Lucas commemorat, ubi præ multitudine piſcium retia rũpebantur. Amb. Myſticè autem nauis Petri ſecundum Matthæum fluctuat, ſecundum Lucam repletur piſcibus, ut & principia eccleſiæ fluctuantis, & poſteriora exuberantis agnoſcas. Non turbatur iſta quæ Petrum habet, turbatur illa quæ Iudam habet; in utraque Petrus, ſed qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur alienis. Caueamus igitur proditorem, ne per unum plurimi fluctuemus. Illic turbatio vbi modica fides, hic ſecuritas ubi perfecta dilectio. Denique etſi alijs imperatur, ut laxent retia ſua, ſoli tñ Petro dicitur, Duc in altũ, hoc eſt, in profundum diſputationum. Quid eſt tam altum quàm ſcire Dei filium? Quę ſunt autem apoſtolorum quæ laxari iubentur retia, niſi uerborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus & diſputationum receſſus, qui eos quos ceperint non amittant? Et bene apoſtolica inſtrumẽta piſcãdi retia ſunt, q̃ nõ captos perimunt, ſed reſeruant, & fluctuantes de infimis ad ſuperna tranſducunt. Dicit aũt. Præc. per to. no. lab. ni. ce. quia non hoc humanæ facundiæ opus, ſed ſupernæ uocationis eſt munus. Qui autem ante nihil ceperant, magnã in uerbo domini cõcludunt piſcium multitudinem. Cyr. Hoc autem fugit figura futuri, non enim incaſſum laborabunt euangelicæ doctrinæ rete tendentes, ſed greges gẽtiũ aggregabũt. Aug. de con. euã. Quòd autem retia rumpebãtur, & piſcium copia nauiculæ impletæ ſunt, ità ut penè mergerentur, ſignificat hominum carnaliũ multitudinem tantam futuram in eccleſia, ut etiam diſruptione pacis ꝑ hæreſes & ſchiſmata ſcinderentur. Bed. Rumpitur autem rete, ſed non labitur piſcis, quia ſuos dñs inter perſequentium ſcãdala ſeruat. Amb. Alia autem nauis eſt Iudæa ex qua Ioannes & Iacobus eliguntur. Hi igitur de ſynagoga ad nauim Petri, hoc eſt ad eccleſiã conuenerunt, ut implerent ambas nauiculas; omnes enim in nomine Ieſu genuflectunt, ſiue Iudæus, ſiue Græcus. Beda. Vel alia nauis eſt eccleſia gẽtium, quæ & ipſa una nauicula nõ ſufficiente piſcibus impletur

Piſcatur apoſtoli.

Allegoria de nauicula.

tur electis. Quia nouit dominus qui ſunt eius, & apud ipſum certus eſt ſuorū numerus electorum: dumq; tot in Iudæa credituros non inuenit, quot ad fidem uitamq; prædeſtinatos nouit æternã, quaſi alterius nauis receptacula piſcibus quærens ſuis corda quoq; gẽtium fidei gratia replet. Et bene, rupto reti ſocia nauis aduocatur qñ Iudas proditor, Simon Magus, Ananias & Saphira, & multi diſcipulorum abierunt retro, ac deinde Barnabas & Paulus ad gẽtium ſunt apoſtolatum ſegregati. Ambr. Poſſumus tamen & aliam eccleſiam intelligere nauim alterius; ab una.n. plures eccleſiæ deriuantur. Cyril. Innuit autem ſociis ut auxiliarentur eis. Multi.n. ſequuntur apoſtolorum labores, & prius illi qui euangeliorum ediderunt ſcripturas, poſt quos alij prſides & populorum paſtores, & in ueritatis doctrina periti. Beda. Harũ autem impletio nauium in fines ſeculi creſcit: ſed quòd impletæ merguntur, hoc eſt in ſubmerſione præmuntur (nõ enim ſunt ſubmerſæ, ſed periclitatæ) Apoſtolus exponit, dicens: In nouiſſimis diebus erunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes &c. Nam mergi naues, eſt homines in ſeculo ex quo electi per fidẽ fuerant, morum prauitate relabi.

Credulitas gentium.

Quod cũ uideret Simon Petrus procidit ad genua Ieſu, dicens: Exi à me domine, quia homo peccator ſum. Stupor.n. circundederat eum, & omnes qui cum illo erant, in captura piſcium quam ceperant. Similiter autẽ Iacobũ & Ioannẽ filios Zebedæi, qui erant ſocii Simonis, & ait ad Simonẽ Ieſus: Noli timere, ex hoc iam eris homines capiens. Et ſubductis ad terram nauibus, relictis omnibus, ſecuti ſunt eum.

Amb. Admirabať Petrus dona diuina, & quo plus metuerat, præſumebat magis, unde dr: Quod cũ ui. Si Pet. pro. ad. ge. Ie. di. Exi à me dñe, &c. Cyril. Reducens.n. ad conſcientiam patrata delicta, tremit & trepidat, & uelut immundus mundum nõ credit ſe poſſe ſuſcipere: acceperat.n. à lege, diſtinguendum eſſe, inter maculatum & ſanctum. Greg. Nice. Cum.n. mandaſſet demergere retia, tanta copia piſciũ capta eſt, quantum ipſe maris dñs & terræ uoluerat. Vox.n. uerbi ſemper eſt uox uirtutis, cuius præcepto in originem mundi lux & cæteræ creaturæ prodibant. In his admiratur Petrus, unde ſequitur: Stupor .n. circundederat eum, & omnes qui cum il. er. &c. Aug. de con. euan. Andreã nõ nominat, qui tamen intelligitur in ea naui fuiſſe, ſecundum Matthæi & Marci narrationem. Et ait ad Sim. Ie. Noli tim. Amb. Dic & tu, Exi à me domine, qa homo peccator ſum. Vt reſpondeat Deus, Noli timere. Iudulgenti domino peccatum fatere. Vides q̃ bonus dominus, qui tantũ tribuit hominibus, ut uiuificandi habeant poteſtatem, unde ſequitur: Ex hoc eris iam homi. ca. Beda. Hoc ad ipſum Petrum ſpecialiter pertinet: exponit.n. ei dominus quid hæc captura piſcium ſignificet, ꝗ.ſ. ipſe ſicut nunc per retia piſces, ſic aliquãdo per uerba ſit capturus homines; totusq; facti huius ordo quid in eccleſia, cuius ipſe typũ tenet, quotidie geratur, oſtendit. Chr. Conſiderat autem eorum fidẽ & obedientiam: habentes.n. opus præ manibus appetibilis piſcationis, cum audiſſent mandantem; non diſtulerunt, ſed relictis omnibus ſequebantur. Talem.n. obedientiã requirit à nobis Chriſtus, ut eam nõ prætermittamus, etiam ſi aliquid ualde neceſſarium urgeat. Vnde ſequitur; Et ſubdu. ad ter. &c. Aug. de con. euan. Matthæus & Marcus breuiter hoc perſtringunt, quemadmodum geſtum ſit quod Lucas hic apertius explicauit. Hoc tamen uidetur diſtare, ꝗ tantum Petro à domino dictum commemorat, Ex hoc iam homines eris capiens, quod illi ambobus fratribus dictum eſſe narrauerunt. Sed potuit utique prius hoc Petro dici, cum de capta ingenti multitudine piſcium miraretur, quod Lucas inſinuauit; & ambobus poſtea, quod illi duo cõmemorauerunt. uel intelligendum eſt hoc primo fuiſſe factum quod Lucas commemorat; nec tunc eos à dño uocatos, ſed tãtum fuiſſe prædictum Petro, ꝗ homines eſſet capturus; non autem ꝗ nunquàm piſces eſſet capturus. unde datur locus intelligere, eos ad capturam piſcium remeaſſe, ut poſtea fieret quod Matthæus & Marcus narrant, tunc non ſubductis ad terram nauibus tãquam cura redeundi, ſed ita eum ſecuti ſunt, tanquàm uocantem aut iubentem. Sed ſi ſecundum Ioannem iuxta Iordanem ſecuti ſunt eũ Petrus & Andreas, quomodo ab aliis euangeliſtis dicitur, ꝗ

Typus eccleſiæ in Petro

Conſenſus Euãgelicus.

eos

lius,qui volendo tantummodo cuncta po
teſt? Legitur de Deo patre ꝙ omnia quæ-
cunq; voluit fecit. Qui vero ſui patris po
teſtate fungitur, quomodo diuerſificabit
in natura ab eo? Solent etiam quæcunq;
ſunt eiuſdem virtutis,eiuſdē eſſe ſubſtan-
tiæ. Mirare tñ in his Chriſtum diuine &
corporaliter operãtem: diuinum.n.eſt ita
uelle,vt præſto fiant omnia, humanum au
tem extendere dexteram. Vnus itaq; Chri
ſtus ex vtriſq; perficitur, eo ꝙ verbum ca
ro factum eſt. Gre.Niſe. Et quia cum vtra
que hominis particula, anima.ſ.& corpo-
re,vnita eſt deitas, per vtraq; patebant ſu
pernæ naturæ indicia. Corpus.n.recondi-
tũ in ſe lumen declarabat, cùm palpando
præſtabat remedia,ſed anima præpotenti
uoluntate diuinam oſtendebat virtutem.
velut.n.ſenſus tactus proprius corporis
eſt,ſic & animæ voluntarius motus. uult
anima,tangit corpus. Ambro. Dicit ergo
Volo,propter Photinum,imperat propter
Arrium,tangit propter Manichæum. Ni- *Tres er-rores ex cluduntur.*
hil autem medium eſt inter opus Dei at-
que præceptum,vt intelligat medentis af
fectum, virturem operis. vnde ſequitur;
Et confeſt.lep.diſceſſ.ab il. Sed ne lepra
tranſire poſſit in medicum,vnuſquiſq; dñi
cæ humilitatis exemplo iactantiam vitet.
nam ſequitur;Et præcl.il.ut ne.di.vt.ſ.do
ceret non vulganda noſtra beneficia, ſed
præmenda;vt non ſolum à mercede abſti-
neamus pecuniæ,ſed etiam gratię.aut for
taſſe illa ſilentij cauſa eſt imperati,ꝙ me
liores putabat qui fide magis ſpontanea,
q̃ ſperatis beneficijs credidiſſent. Cyril.
Leproſo etiam ſilente ſufficiebat ipſa ne-
gocij vox adnarrandum omnibus agnoſcē
tibus per eum poteſtatem curantis. Chry.
Et quia ut plurimum homines dum ægro
tant,Dei ſunt memores;vt autem conua-
leſcunt,hebetantur;mandat vt Deum præ
oculis habeat,dans gloriam Deo.vnde ſe
quitur;Sed va.oſt.te ſa.vt.ſ.mundatus le-
proſus cõmitteret ſe ſacerdotis aſpectui,
ac ſi per illius cenſuram numeraretur in-
ter ſuos. Ambr.Et vt etiam intelligeret ſa
cerdos non legis ordine,ſed gratia Dei ſu
pra legem eſſe curatum, vt dum manda-
tur ſacrificium ſecundum præceptũ Moy-
ſi,oſtenderet dominus quia legem nõ ſol
ueret,ſed adimpleret, vnde ſequitur; Et
off.pro em.tua ſi.præc.Mo. Aug.de quæſt.
euan. Vr hic approbare ſacrificium quod
per Moyſen præceptum eſt,cum id nõ re-
cipiat eccleſia,quod ideo iuſſiſſe intelligi
põt,quia nondum cœperat eſſe ſacrificiũ
ſanctum ſanctorum,quod corpus eius eſt.
non.n.oportebat auferri ſignificatiua ſa-
crificia,prius q̃ illud quod ſignificabatur,
confirmatum eſſet conteſtatione apoſtolo
rum prædicantium & fide credentium po
pulorum. Amb.Vel quia lex ſpiritalis eſt,
vr ſacrificium mandaſſe ſpiritale.vñ dixit
Si.præc.Mo.Deniq; addidit;In teſt.il.Ti
tus. Hæretici perperam hoc accipiunt di-
centes, in opprobrium legis eſſe dictum.
Qualiter ãt iuberet offerre pro emunda-
tione ſecũdũ præceptũ Moyſi. Cyril. Di
cit ergo,In teſtimonium illis,quia ex hoc
facto oſtendit Chriſtum incõparabili ex-
cellentia Moyſi ꝓferri.quia Moyſes inſuf
ficiens erat à ſorore lepræ pellere morbũ
orabat dñm ut eam liberaret,ſed Saluator
in poteſtate diuina protulit, Volo, mun-
dare.Cyr.Vel in teſtimoniũ illis, hoc eſt *Reprehē ſio Iudæorum*
ad reprehēſionē eorũ,& ad probationē ꝙ
legem reuereor. Cũ.n.te curauerim, mit-
to te ad ſacerdotum experientiam, vt at-
teſteris mihi ꝙ non ſum præuaricatus in
legē. Et quamuis dñs impendens remedia
moneret nemini dicere, inſtruens nos euĩ
tare ſuperbiam;fama tñ eius uolabat vn-
diq; inſtillans auditui cunctorum miracu
lum,vñ ſequitur;Peram.au.ma.ſe.de il. Be
da. Vnius aũt perfecta ſaluatio multas ad
dñm cogit turbas.vnde ſequitur; Et con.
tur.mul.vt &c. Vt.n.leproſus exterius & in
terius ſe ſanatum doceret, perceptum be
neficium, vt Marcus ait, etiam iuſſus non
tacet. Greg.6.moral. Redemptor autem
noſter per diem miracula in urbibus exhi
bet,& ad orationis ſtudium in nocte per-
noctat.vnde ſequitur:Ipſe au.ſe.in de.&
ora. ut perfectis, uidelicet prædicatori-
bus innuat, quatenus nec actiuam amore
ſpeculationis funditus deſerant,nec con-
templationis gaudia operationis nimietа
te cõtēnant,ſed quieti contemplantes ſor
beant,quod occupati erga ꝓximos loquē
tes profundant. Bed. Quod autem ſecedit
orare,nõ ei naturæ tribuas quæ dicit,Vo
lo,mundare,ſed ei, quæ extendens manũ
tetigit leproſum.non ꝙ iuxta Neſtorium
gemi-

gemina ſit filij perſona,ſed eiuſdem pſonæ, ſicut naturæ, ſic & operationes ſunt duæ. Greg. Nazã. Et opera quidem in populo, orationes autem in deſerto peragebat vt plurimum, ſanciẽs ꝙ liceat parumper quieſcere, ut mente ſyncera cũ Deo colloquamur. Neque.n. ipſe indigebat remotione, quia non erat in eo quod remitteretur, cum Deus eſſet: ſed ut pateat nobis & operatiõis hora, & altioris ſolertię.

Quæ loca Chriſtus elegerit.

Beda. Typicè autem leproſus humanum genus languidum peccatis deſignat, plenum lepra, quia omnes peccauerunt, & egent gratia Dei, vt.ſ. extenta manu.i.uerbo Dei, humanam contingente naturam, à priſci erroris uarietate mundentur, & offerant pro emundatione corpora ſua hoſtiam uiuam. Amb. Si autem lepræ medicina uerbum eſt, contemptus uerbi lepra mentis eſt. Theo. Vide autem ꝙ poſtquam mundatus eſt aliquis, tunc dignus eſt offerre hoc munus.ſ. corpus & ſanguinem dñi, quod eſt diuinæ unitum naturæ.

*Et factum eſt in una dierum, & ipſe ſedebat docens, & erant Phariſæi ſedentes & legiſdoctores qui uenerant ex omni caſtello Galilææ & Iudææ & Hieruſalem, & uirtus domini erat ad ſanandum eos. Et ecce uiri portantes in lecto hominẽ qui erat paraliticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, aſcenderunt ſupra tectum & per tegulas ſubmiſerunt eum cum lecto in medium ante Ieſum. Quorum fidem, ut uidit dixit. Homo remittuntur tibi peccata tua. Et cœperũt cogitare Scribæ & Phariſæi, dicẽtes. Quis eſt hic qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus? Vt cognouit autem Ieſus cogitationes eorum, reſpondens dixit ad illos. Quid cogitatis in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius, dicere, dimittuntur tibi peccata, an dicere, ſurge & ambula? Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico.) Tibi dico, ſurge, tolle * grabatum tuum, & uade in domum tuam. Et confeſtim ſurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat, & abiit in domum ſuam, magnificans Deum. Et ſtupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum, & repleti ſunt timore, dicentes: quia uidimus mirabilia Dei.*

* *lectũ.*

Intellectus hiſtoriæ.

Cyril. Scribæ & Phariſæi qui facti fuerant prodigiorum Chriſti viſores, audiebant ipſum quoq; docentem, unde dr. Et fa. eſt in vn. die. &c. Non quaſi mutuo acciperet poteſtatem alterius, ſed quaſi Deus & dñs propria operabatur uirtute. ſiunt autem homines ſæpe donorum ſpiritaliũ digni, ſed pleruuq; deficiunt ea ratione quã nouit donorum largior, quod in Chriſto non accidit: affluebat.n. in præſtandis remedijs uirtus diuina. Quia uero neceſſarium erat ubi tanta Scribarum & Phariſæorum turba conuenerat, aliquid fieri ex his quæ uirtuti atteſtarentur ipſius, corã eis qui eum paruipendebant, factum eſt quoddam miraculum in paralytico. in quo quia defeciſſe uidebatur medicinalis ars, portabatur à ꝓximis ad ſupernum & cœleſtem medicum. vñ ſequitur; Et ec. ui. &c Chry. Mirandi uero ſunt qui paralyticum adduxerunt, qualiter cum nequiſſent intrare per oſtium, nouum aliquid & alienũ attentauerunt. uñ ſequitur: Et nõ inu. &c. detegentes ãt tectum deponunt grabatũ & ponunt in medio paralyticum. unde ſequitur; Et per teg. &c. Dicet aliquis demiſſum fuiſſe locum, à quo per tegulas depoſuerunt paralytici lectum. Beda. Hominẽ autem dñs à paralyſi curaturus primò peccatorum uincula diſſoluit, ut oſtenderet eum ob nexus culparum artuum diſſolutione damnari, nec niſi his relaxatis membrorum poſſe recuperatione ſanari. uñ ſequitur: Quorum fid. ut ui. &c. Magnus dñs qui aliorum merito ignoſcit alijs, & dum alios ꝓbat, alijs relaxat errata. Cur apud te homo collega non ualeat, cum apud Deum ſeruus & interueniendi meritũ & ius habeat impetrandi? ſi grauium peccatorum diffidis ueniã, adhibe peccatores, adhibe eccleſiam quæ pro te precetur, cuius contemplatione quod tibi dñs negare poſſet, ignoſcat. Chry. Occurrebat autem & in hoc ipſius patientis fides. non.n. ſuſtinuiſſet ſe inferius ſubmitti, niſi crediſſet. Aug. de con. euan. Quòd autem dicit Homo, dimittuntur tibi peccata, ad hoc inſinuandũ ualet, quia homini dimittebant peccata, qui eo ipſo ꝙ homo erat, nõ poſſet dicere, Nõ peccaui. Simul ẽt ut ille q̃ homini dimittebat, intelligeretur Deus. Chry. Nos autẽ ſi corporaliter patimur; ſatagimus nociuum abijcere; cũ verò malè ſit aĩæ, differimus, atq; ideo nec à corporis nociuis curamur. Abſcindamus igiť

Inertia hominũ.

fontem

fontem malorum,& ceſſabunt ægritudinũ fluxus. Metu aũt multitudinis ſuã intentionem aperire Phariſæi nõ audebant, ſed ſolum in cordibus ſuis meditabantur. unde ſequitur: Et cœp.&c. Cyril. In quo mortis præcipitant ſententiam. Erat.n. mãdatum in lege, ꝙ quicunq; blaſphemaret in Deũ, morte puniretur. Ambr. Itaq; ab ipſis ex operibus ſuis Dei filius accipit teſtimonium. Nam & ualidius eſt ad fidem ꝙ confitentur inuiti, & pernicioſius ad culpam, ꝙ negant qui ſuis aſſertionibus relinquuntur. unde ſequit: Quis poteſt pec.&c. Magna in fide plebis amentia, ut cum cõfeſſa fuerit ſolius Dei eſſe donare peccata, non credat Deo peccata donanti. Beda. Verum .n. dicunt; quia nemo peccata dimittere niſi Deus poteſt, qui per eos quoq; dimittit, quibus dimittendi tribuit poteſtatem. Et ideo Chriſtus uerè Deus eſſe probatur, quia dimittere peccata quaſi Deus poteſt. Amb. Dominus autem ſaluos uolens facere peccatores, ex occultorum cognitione Deum ſe eſſe demonſtrat. unde ſequitur: Vt autem cogno.&c. Cyril. q.d. O Phariſęi quia dicitis, Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus? Reſpondeo uobis: Quis poteſt ſecreta cordis ſcrutari, niſi ſolus Deus? qui per prophetas dicit. Ego dominus ſcrutans corda & ꝓbans renes. Cyril. Si ergo increduli eſtis erga primum.ſ. remiſſionem peccati, ecce aliud adijcio, dum intima ueſtra patefacio. quinetiam aliud dum paralytici corpus cõſolido. unde ſubdit: Quid eſt facilius &c. Palã quidem eſt, quia conſolidare corpus facilius eſt. quanto nanq; nobilior eſt aĩa corpore, tanto eſt excellentior abſolutio criminũ; uerum quia illud nõ creditis eo ꝙ lateat, adijciam quod minus eſt, apertius tamen, quatenus quod eſt magis occultũ per hoc demonſtretur. Et quidem cum allocutus eſt infirmantem, nõ dixit dimitto tibi peccata, propriã exprimens poteſtatẽ, ſed remittuntur tibi peccata. Cogẽtibus autem illis, euidentius propriã declarat poteſtatem, dicens; Vt autem ſciatis &c. Theo. Vide ꝙ in ter.di.pec. Dum.n. ſumus in terra, peccata noſtra delere poſſumus. Poſtquã uerò à terra tollimur, nõ ualebimus confiteri, clauditur.n. ianua. Chry. Demonſtrat autem peccatorum ueniã per corporis ſanationem. unde ſequitur; Ait par. di. Sur. Ipſam uero corporis ſanitatem demõſtrat per lecti portationem, ut ſic nõ reputetur fantaſia quod factum eſt. unde ſequitur: Tolle grabatum tuum &c. q.d. Ego uolebã per tuã paſſionem curare illos qui ſani uidentur, infirmantur autẽ in aĩa, ſed quia nolunt, uade tuam correcturus familiam. Amb. Nec mora ulla ſanitatis interuenit, unum dictorum remediorumq; momentũ eſt. unde ſequitur: Et cõfeſtim ſurgens &c. Cyril. Quo facto patuit, ꝙ filius hominis poteſt in terra relaxare peccata, quod pro ſe & pro nobis dixerat. ipſe nanq; ut Deus factus homo tanquã dñs legis peccata dimittit. Sortiti ſumus etiam nos ab eo tam mirabilem gratiam. Dictum eſt.n. diſcipulis, Quorũ remiſeritis peccata, remittuntur eis. Quo autem non magis ipſe peccata dimittit, qui cæteris poteſtatem faciendi hoc tradidit? Chry. Reges autem terreni & principes homicidas abſoluẽtes à pęna præſenti liberant, à criminibus autem expiare non poſſunt. Ambr. Spectant autem ſurgentem increduli, mirantur abeuntem. unde ſequitur; Et ſtupor &c. Chry. Paulatim ſerpũt Iudęi magnificãtes Deũ, non tamen putant eum Deum eſſe, obſtabat.n. eis caro, nec tamen erat modicum æſtimare eum præcipuum eſſe mortalium & à Deo proceſſiſſe. Ambr. Diuini autem operis miracula malunt timere quàm credere. unde ſequitur; Et repleti ſunt timore, &c. Si autem credidiſſent non timuiſſent utique, ſed dixiſſent, perfecta.n. dilectio foras timorem excludit. Non ocioſa autem huius paralytici nec anguſta medicina eſt, quoniam oraſſe præmittitur, non propter ſuffragium, ſed propter exemplũ. Augu. de q. euan. De paralytico.n. poteſt intelligi animam diſſolutã membris, hoc eſt operationibus Chriſtum quærere, id eſt uolũtatem uerbi Dei. Impediri autem à turbis, ſcilicet cogitationum, niſi tecta, id eſt operta ſcripturarum aperiat, & per hoc ad notitiam Chriſti perueniat; hoc eſt ad eius humilitatem fidei pietate deſcendat. Beda. Et bene domus Ieſu tegulis cõtecta deſcribitur, quia ſub contemptibili literarum uelamine ſpiritalis gratiæ uirtus inuenitur. Ambroſius. Vnuſquiſque autem æger petendo prædicatores ſalutis debet

Corporis & animæ comparatio.

Moralis intellectus.

debet adhibere, per quos noſtræ vitæ cõpago reſoluta, actuumq; noſtrorũ clauda veſtigia verbi cœleſtis remedio reformentur. Sint igit aliqui monitores mẽtis; qui aĩam hoĩs, quamuis exterioris corporis debilitate torpentem ad ſuperiora erigant, quorum rurſus adminiculis & attollere, & humilitare ſe facilis ante Ieſum locet, dñico videri dignus aſpectui. humilitatẽ .n. reſpicit dñs. Aug. de q. euange. Hi ergo à quibus deponitur, bonos doctores eccleſiæ poſſunt ſignificare. ꝙ autem cum lecto deponitur, ſignat ab homine in iſta carne adhuc conſtituto Chriſtum debere cognoſci. Amb. Dominus autem plenam ſpem reſurrectionis oſtendens, peccata donat animorum, debilitatem carnis excludit: hoc eſt .n. totum hominẽ eſſe curatum. Quamuis igitur magnum ſit hominibus peccata dimittere, tñ multo diuinius eſt reſurrectionem donare corporibus; qm̃ quidem Deus reſurrectio eſt. lectus autem qui tolli iubetur, nihil aliud eſt ꝙ corpus humanum. Aug. de q. euan. Vt non iam in carnalibus gaudijs tanquam in lecto requieſcat infirmitas animæ, ſed magis ipſa contineat affectiones carnales, & tendat ad domum ſuam. i. requiem ſecretorum cordis ſui. Amb. Vel domum repetere ſuam, hoc eſt ad paradiſum redire: ea .n. eſt uera domus, quæ hominem prima ſuſcepit, nõ iure amiſſa, ſed fraude. Merito ergo reſtituitur, quoniam uenerat qui nexum fraudis aboleret, iuſque reformaret.

Et poſt hæc exiit, & uidit publicanum nomine Leui, ſedentem ad teloneũ, & ait illi. Sequere me, Et relictis omnibus, ſurgens ſecutus eſt eum. Et fecit ei conuiuium magnũ Leui in domo ſua, & erat turba multa publicanorũ, & aliorum qui cum illis erant diſcumbentes. Et murmurabant Phariſæi & Scribæ eorum, dicentes diſcipulos eius. Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et reſpondens Ieſus dixit ad illos. Nõ egẽt qui ſani ſunt medico, ſed qui malè habent. Nõ ueni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam

Aug. Poſt paralyticum ſanatum de conuerſione publicani ſubiũgit, dicẽs; Et poſt hæc exijt & vi. pu. no. Le. ſe. ad telo. Ipſe eſt Matthæus qui & Leui. Bed. Sed Lucas & Marcus propter honorẽ euangeliſtæ nomen tacent uulgatum. Matthęus aũt in ſermonis principio accuſator ſui factus, Matthæum ſe & publicanũ nominat, ne quis à ſalute deſperet pro immanitate peccatorum, cum ipſe de publicano in Apoſtolũ ſit mutatus. Cyril. Publicanus .n. fuerat Leui, uir auarus, effrenis erga ſuperflua, alieni amator. Hoc eſt .n. publicanorum officium, ſed ab ipſis officinis malitiæ detrahitur, Chriſto eum uocante. uñ ſequit; Et ait il. Sequere me. Ambro. Sequi iubet nõ corporis greſſu, ſed mentis affectu. Itaque ille verbo vocatus, propria dereliqt qui rapiebat aliena. unde ſequitur. Et relict. om. ſur. ſec. &c. Chry. Vbi & vocantis uirtutem, & uocati obedientiam conſidera. Neq; n. obſtitit, neq; uacillauit, ſed ꝓtinus paruit; nec in propriam domum ire voluit, ut ſuis hoc intimaret, ſicut nec piſcatores. Baſil. Nec ſolum fœnora telonei poſtpoſuit, ſed etiam contempſit pericula quæ ſibi ac ſuis accidere poterant, dũ calculos telonei dimitteret iꝑfectos. The. Et ſic ab accipiente cenſum ad tranſeuntibus, Chriſtus cenſum accepit; non quidẽ eius accipiens pecuniam, ſed totaliter eũ transferens ad ſuum conſortium. Chryſo. Vocatum ãt Leui dñs honorauit, dũ cũ eo conſeſſum epulatus eſt: hoc .n. ei maiorẽ præſtabat fiduciam. unde ſequitur. Et fe. ei. com. ma. Le. in do. ſua. Nec ſolum cum eo diſcumbit, imò cum pluribus. unde ſequitur; Et erat tur. mul. pu. & ali. qui cum il. erant, di. Conuenerant .n. publicani ad eum ſicut ad collegam & hominem eiuſdem officij, ſed & ipſe glorians de præſentia Chriſti conuocauit omnes. Chriſtus ẽt quodlibet genus remedij exhibebat, & non ſolum diſputando & præſtando ſanitatis remedia, uel etiam redarguendo æmulos, ſed etiam comedendo nonnullos errantium corrigebat, inde nos inſtruens, ꝙ quodlibet opus & tempus põt nobis utilitatem afferre. Sed nec publicanorũ participationẽ uitauit ꝑ utilitatẽ ſequentem, more Medici, qui niſi tangeret ſaniem, non liberaret à morbo. Amb. Cum peccatoribus .n. manducando ẽt cũ Gentibus nõ prohibet nos inire conuiuiũ. Chry. Sed tamen dominus inculpatus eſt inde à phariſæis inuidentibus & uolentibus à Chriſto diſcipulos ſeparare. uñ ſequitur; Et murmur. pha. &c. Amb. Serpentina uox eſt, hanc primam uocẽ ſerpens emiſit,

Conſenſus euangeliſt.

Cenſus Chriſti.

dicens

Eum;Quid dixit Deus, nolite manducare &c. ergo patris ſui venena diffundunt. Au gu. de con. euan. Vt autem Lucas hoc aliquanto differentius ab alijs euangeliſtis commemoraſſe, non. n. dicit tantum dño obiectum eſſe, q cum publicanis & phariſæis manducaret & biberet, ſed diſcipulis, q de ipſo ac de ipſis acciperetur. Propterea. n. Matthæus & Marcus de Chriſto diſcipulis obiectum narrant, quia q diſcipuli cum publicanis & peccatoribus manducabant magiſtro magis obijciebatur, quẽ ſectando imitabantur: vna ergo ſnĩa eſt tãtò melius inſinuata, quanto quibuſdam verbis manente veritate varia. Chry. Ipſe autem dominus in contrarium eorum ſermonem conuertit, oſtendens nõ eſſe culpam cum peccatoribus conuerſari, ſed ẽt conſonum miſericordiæ propriæ. vnde ſequitur: Et reſpon. Ie. dixit ad il. Non egẽt me. qui ſa. ſunt. ſed qui male habent. In quo commonet eos cõis infirmitatis, & de numero languentium eos eſſe oſtendit; ſe verò medicum eſſe latenter ſubiũgit. Nõ. n. ve. voca iu. ſed peccatores. Greg. Ni. q. d. Adeo peccatores non abominor, quia eorum tantum gratia veni, nõ vt maneãt peccatores, ſed vt conuertantur, & boni fiant. Aug. de con. euan. Vnde addidit: In pœnitentiam: quod ad explanandam ſententiam valet, ne quiſquam peccatores ob hoc ipſum q peccatores ſunt diligi arbitretur à Chriſto, cum & illa ſimilitudo de ægrotis bene intimet quid velit Deus vocãdo peccatores tanquam medicus ægrotos ut ab iniquitate tanquam ab ægritudine ſalui fiant. Amb. Sed quomodo dum iuſtitias dilexit, neque uidit Dauid iuſtum derelictum, ſi iuſtus derelinquitur, peccator aſciſcitur? intelligas q eos iuſtos dixit, qui ex lege præſumant, & euangelij gratiã non requirant. Nemo autẽ iuſtificatur ex lege, ſed redimitur ex gratia, nõ vocat ergo eos qui ſe iuſtos dicunt; vſurpatores. n. iuſtitiæ non uocantur ad gratiam. nam ſi gratia eſt ex pœnitentia, vtiq; qui faſtidit pęnitentiã, abdicat gratiam. Bed. Peccatores autem uocat eos qui ſua mala attendẽtes, nec per legẽ iuſtificari ſe poſſe putantes, Chriſti gratiæ ſe pęnitendo deijciũt. Chry. Ironicè autẽ dicit illos iuſtos, ſicut quando dicitur: Ecce Adã factus eſt quaſi

Magni ſcrupuli diſcuſſio

vnus noſtrum, q autem nullus erat iuſtus ſuper terram, oſtendit Paulus, dicens: Omnes peccauerunt & egent gratia Dei. Grego. Ni. Vel dicit non egere ſanos & iuſtos medico. ſ. angelos: ſed male habentes & peccatores. i. nos, qui ia morbum peccati incurrimus qui in cęlis nõ eſt. Bed. Per Mathæi autem electionẽ fides gentium exprimitur, qui prius mundanis inhiabant, ſed nunc Chriſti corpus ſedula deuotione cõficiunt. The. Vel publicanus eſt qui princi pi mundi ſeruit & debitum carni reddit, cui guloſus reddit eſcas, adulter voluptatẽ, & alius aliud. Cũ aũt viderit eũ dñs ſedentẽ in teloneo. i. nõ mouentẽ ſe ad maiorẽ nequitiã, tunc à malo erigeẽ & ſequetur Ieſum, & ſuſcipiet in domo aĩæ dñm. Amb. Qui ãt domicilio Chriſtũ recipit interno, maximis delectationibus exuberantium paſcitur voluptatũ. itaque libenter dñs ingreditur, & in eius recumbit affectu, ſed rurſus accenditur inuidia perfidorũ, & futuræ pœnæ ſpecies præfiguratur: epulantibus. n. fidelibus in regno cœlorũ perfidia ieiuna torquebitur. Beda. Vel per hoc deſignatur Iudæorum inuidia, quæ de gentium ſalute torqueẽ. Ambr. Simul ẽt oſtenditur quantũ ſit inter æmulos legis & gratiæ. q illi qui legẽ ſequuntur, mẽtis famã patientur æternam. qui vero uerbũ in interioribus animæ receperunt, alimenti cęleſtis & fontis vbertate recreati, eſurire & ſitire non poſſunt. Et ideo qui animo ieiunabant murmurabant.

Differentia legis & gratia.

At illi dixerũt ad eũ, Quare diſcipuli Ioãnis ieiunãt frequẽter & obſecrationes faciunt ſimiliter & Phariſæorum: tui aũt edunt & bibunt? Quibus ipſe ait Nũquid poteſtis filios ſponſi, dũ cum illis eſt ſponſus, facere ieiunare? Venient autem dies, & cũm ablatus fuerit ab illis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat ãt & ſimilitudinẽ ad illos; quia nemo cõmiſſurã à nouo ueſtimẽto immittit in ueſtimẽtũ uetus alioquin & nouum rũpit, & ueteri nõ cõuenit cõmiſſura à nouo. Et nemo mittit uinum nouũ in utres ueteres: alioquin rũpit uinum nouum utres, & uinũ effundetur, & utres peribũt. Sed uinum nouum in utres nouos mittendum eſt, & utraq; conſeruantur. Et nemo bibẽs uetus ſtatĩ uult nouũ. dicit. n. Vetus melius eſt

Cyril. Poſtquãm primum uerbum acceperunt a Chriſto, ab alijs ad alia ſe trãſferunt uolẽtes oſtẽdere ſacros diſcipulos &

ipſum cum eis Ieſum minimè curaſſe de le
ge.vñ ſequitur: At il.di.ad eũ, Quare di.
Io.&c. Quaſi dicant, comeditis cum publi
canis & peccatoribus, cum iubeat lex im-
mundo non communicare, ſed in excuſa-
tionem præuaricationis uobis accedit mi
ſericordia. Cur ergo nõ ieiunatis, ut mos
eſt ſecundum legẽ uolentibus viuere? Sed
ſancti quidẽ idcirco ieiunant, ut corpus af
fligẽtes quietẽt paſſiones ipſius. Sed Chri
ſtus nõ agebat ieiunio ad ꝑfectionẽ uirtu
tis, cũ tãquàm Deus abſolutus eſſet à quo
libet vinculo paſſionis; ſed nec eius comi-
tiua ieiunio egebat, ſed particeps gratiæ
eius ſine ieiunio decorata uirtuoſe cõuer
ſabatur. Quòd ſi tempus quadraginta die-
rum ieiunauerat, non hoc fuit vt in ſe paſ-
Conſen- ſionem mortificaret, ſed ut normam ab-
ſus euan ſtinentiæ oſtendar carnalibus. Aug. de cõ.
gelicus. euan. Euidẽter autem Lucas alios de alijs
hoc dixiſſe narrauit. vnde ergo Mat. dicit
Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioãnis
dicẽtes: Quare nos & Phariſæi ieiunamus
niſi quia & ipſi aderãt, & omnes certatim
ut quiſque poterat, hoc obiecerunt? Aug.
in eodẽ. Eſt autem duplex ieiunium: unũ
in tribulatione, ad propiciandũ Deum in
peccatis: aliud in gaudio, cum tãto minus
delectant carnalia, quãto ſpiritualium ma
ior ſarcina eſt. Interrogatus ergo dñs cur
diſcipuli eius non ieiunarent, de utroque
ieiunio reſpondit; & primo de ieiunio tri-
bulationis. ſequitur enim: Quibus. ip. ait.
Nun. pot. filios &c. Cyr. q.d. Præſens tem-
pus lætitiæ eſt & alacritatis; non igitur im
miſcenda ſunt triſtia. Cyr. Saluatoris.n.
noſtri in hoc ſeculo demonſtratio, nihil
aliud fuit, quàm quædam feſtiuitas intel-
ligibiliter quaſi quandam ſponſam copu-
lans illi noſtram naturam: ut quondam ſte
rilis fęcunda fieret. Igitur filij ſponſi eſſe
noſcuntur quicunque uocati ſunt ab eo ꝑ
nouam & euangelicam diſciplinam. nõ au
tem Scribæ cum Pariſæis, qui ſolam legis
vmbram conſiderant. Aug. de con. euang.
Per hoc autem ꝙ ſolus Lucas dicit, Nun.
poteſtis filios ſpõ. facere ieiunare. intelli-
gitur eos ipſos qui loquebantur fuiſſe fa-
cturos ut lugentes ieiunarent filij ſponſi,
quoniam ipſi eſſent ſpõſum occiſuri. Cyr.
Vbi uero conceſſerat filius ſponſi ꝙ non
docebat eos laborare, tanquam qui ſpiri-
talem ſolemnitatem habebant, ne inter
nos annularetur ieiunium, diſpẽſatiuè ſub
iungit di. Ve. au. di. & cum ab. ſ. ab eis ſpon.
tunc ie. in il. die. Aug. de con. euan. q.d.
Tunc deſolabũtur & in męrore & luctu e
runt, donec eis ꝑ Spiritũ ſanctum gaudia
conſolatoria retribuantur. Ambr. Vel ali-
ter. Nõ hoc ieiunium relegatur quo conſi
citur caro, & corporis luxuria caſtigat. ie-
iunium nos commendat Deo; ſed nõ poſſu
mus ieiunare qui Chriſtum habemus, &
Chriſti carnem epulamur & ſanguinẽ. Ba-
ſi. Filij etiam ſpõſi ieiunare nequeunt, hoc
eſt animæ nutrimentum nõ ſumere, nec vi
uere in omni uerbo quod de ore Dei ꝓce
dit. Amb. Sed qui ſunt illi dies quibus no-
bis Chriſtus auferetur, cum ipſe dixerit,
Vobiſcum ero uſque ad conſummationem
mundi? ſed nemo tibi Chriſtum poteſt au
ferre, niſi te illi ipſe auferas. Bed. Quãdiu
enim ſpõſus nobiſcum eſt, in lętitia ſumus
nec ieiunare poſſumus, nec lugere. Cũ au-
tem per peccata ille recedit, tunc indicen
dum eſt ieiuniũ, & requirẽdus luctus. Am
br. Denique de animi dictum eſt ieiunio,
ut ſequentia declarant. ſequitur.n. Dic. au
tem &c. Quia ne. com. id eſt particulam ab
latam à ue. no. immit. in ue. uetus. Appella
uit ieiunium ueſtimentum uetus, quod e-
xuendũ apoſtolus æſtimauit, dicẽs. Spolia
te uos ueterem hominẽ cum actibus ſuis.
in eadem igitur forma ſeries cõuenit præ
ceptorum, ne actus ueteris & noui homi-
nis miſceamus. Aug. de q. euan. Vel aliter.
Dono Spiritus ſancti percepto. Genus au
tem ieiunij quod fit ꝑ lætitiam iam reno-
uati in uitam ſpiritualem cõuenientiſſi-
mè celebrãt, quod antequam accipiant, di
cit eos eſſe tanquàm uetera ueſtimẽta, q
bus inconuenienter pannus nouus aſſuit,
id eſt aliqua particula doctrinæ q̃ ad nouę
uitæ temperantiam pertinet. quia ſi hoc
fiat, & ipſa doctrina quodammodo ſcindi-
tur quæ docet generale ieiunium, nõ à cõ
cupiſcentia ciborum tantũ, ſed ab omni
lætitia tẽporalium delectationum, cuius
particulam quæ ad cibos ꝑtinet, dicit non
oportere hominibus adhuc ueteri cõſue-
tudini deditis impartiri. qa & illic quaſi
cõciſio uĩ fieri, & ipſi uetuſtati nõ conue-
nit. Dicit etiam eos eſſe ſimiles ueteribus
utribus, unde ſequitur. Et nemo mit. uinũ

no.

no.in vtr.&c. Amb. Fragilitas humanæ cō
ditionis aperit, cum corpora noſtra exu-
uiis defunctorum animalium cōparantur.
Aug. de q. euan. Veteribus āt utribus com
parantur apoſtoli, qui uino nouo quaſi ſpi
ritualibus præceptis facilius diſrumpūtur
q̄ contineant. unde ſequitur. Alioquin rū
pit ui. no. utr. & uinum ef. &c. Erunt auté
noui vtres cum poſt aſcenſionem accepto
deſiderio conſolationis eius, orando &
ſperando innouabuntur. unde ſequitur:
Sed nouum uinum in utres nouos mitten
dum eſt; & utraq; cōſeruantur. Beda. Vino
ſiquidem intus reficimur, ueſte autem fo-
ris tegimur. Veſtis ergo ſunt bona opera q̄
foris agimus; quibus corā hominibus luce
mus, vinū feruor fidei, ſpei, & charitatis.
Aliter ueteres utres ſunt ſcribæ, & phari-
ſei, nouus pannus & nouum uinum præce
pta euangelij. Greg. Niſ. Vinum. n. de no-
uo elicitum p p feruorem naturalis humi
di fumoſum eſt, deſpumans naturali agi-
tatione à ſe materialem ſorditiem. Tale
uinum nouum teſtamentum eſt, quod an-
tiqui utres qui p p incredulitatem inuete
rati ſunt, non capiunt, imò ſcinduntur ex-
cellentia doctrinæ, necnon & gratiam ſpi-
ritus incaſſum fluere faciunt, quia in ma-
liuolam aīam non introibit ſapietia. Bed.
Sed cuicunq; aīæ nōdū in nouitate ſed in
uetuſtate maliciæ pſeueranti, nouorū my
ſteriorū ſacramenta nō dēnt immitti; qui
etiā præceptis euangelicis præcepta legis
miſcere uolunt Galatæ, uinum nouum in
utres ueteres mittunt. Sequitur. Et nemo
bibens uetus, ſtatim uult nouum: dicit. n.
Vetus melius eſt. quia Iudæis uitæ ueteris
ſaliua imbutis nouæ gratiæ præcepta ſor-
debant, quia maiorum traditionibus com
maculati dulcedinem ſpiritalium uerbo-
rum percipere non ualebant.

CAPVT VI.

*FACTVM eſt autē in ſabba
to ſecundo primo, cū tranſi-
ret per ſata, uellebant diſci
puli eius ſpicas, & mandu-
cabant confricantes eas ma-
nibus ſuis. Quidā āt phari-
ſæorum dicebāt illis. Quid
facitis quod nō licet in ſabbatis? Et reſpondens Ie
ſus ad eos, dixit Nec hoc legiſtis quod fecit Dauid
cū eſuriſſet ipſe & qui cum illo erant, quomodo in
trauit in domum Dei, & panes propoſitionis ſum-
pſit & mādu cauit, & dedit his qui cum ipſo erāt,
quos non licet manducare niſi tantum ſacerdoti-
bus. Et dicebat illis, quia dominus eſt filius homi-
nis etiam ſabbati.*

Amb. Non ſolum comprehenſione uer
borum, ſed etiam ipſo uſu ſpecieq; geſto-
rum incipit hominē dominus ueteris ob-
ſeruatione legis exuere. unde dr̄. Factum
eſt autem &c. Bed. Non habentes. n. diſci-
puli ſpatium manducandi propter impor
tunitatem turbarum, eſuriebant ut homi-
nes, ſed uellentes ſpicas inediam conſola
bantur qđ eſt indicium auſterioris uitæ,
non præparatas eſcas, ſed ſimplices quære
re cibos. Theo. Dicit āt in ſabbato ſecun- *Sabbatū duplex.*
do primo, quia Iudæi omnem feſtiuitatem
ſabbatum nuncupabant. requies. n. dicitur
ſabbatum. Multoties ergo contingebat in
paraſceue feſtiuitas, & uocabant paraſce-
uem feſtum p p ſabbatum, deinde princi-
pale ſabbatum ſecundum primum dicebāt
quaſi ſecundum exiſtens à præcedentis
diei feſtiuitate. Chr. Duplex. n. erat feſtū,
& principalis feſti & alterius ſolemnitatis
ſabbati. Iſido. Vel dicit ſecundo primo, qa
ſecundum erat paſcha, primum autem azy
morum, cum immolarent. n. paſcha in ſe-
ro, ſequenti die feſtum azymorum cele-
brabant. q autem ita ſit, patet ex hoc, q
apoſtoli uellebant ſpicas, & manducabāt.
in illo nanque tempore ſpicæ flectuntur à
fructu. Epiph. Die igitur ſabbati uiſi ſunt
tranſeuntes per ſegetes & ſpicas edebāt,
oſtendentes quoniam diſſolutum eſt uin-
culum ſabbati, ubi magnum aduenit ſab-
batum, hoc eſt Chriſtus, qui fecit nos quie
ſcere ab opere delictorum noſtrorum.
Cyril. Phariſæi autem & ſcribæ ignari ſa-
crarum ſcripturarum, in unum conſpiraue
rant ad reprehendendum Chriſti diſcipu
los. unde ſequitur; Quidā autem phariſæo
rum dicebant illis. Quid facitis &c. Dic
mihi tu cum in ſabbato tibi menſa propo
nitur, nonne frangis panem? Quid igitur
alios reprehendis? Bed. Alii uero dicunt
ipſi domino hæc fuiſſe obiecta, ſed à di-
uerſis, & ipſi domino, & diſcipulis po-
tuerunt obiici; & cuicunque obiectum, ad
ipſum maximè reſpicit. Ambro. Domi-

nus autem defenſores legis arguit neſcire quæ legis ſunt, exemplum inducens Dauid. vnde ſequitur; Et reſpon. Ie. ad eos di. Nec hoc legiſtis &c. Cyril. Quaſi dicat. Cum expreſſè dicat lex Moyſi. Iudicate iuſtum iudicium, nec conſiderabis perſonã in iudicio, qualiter increpatis diſcipulos, qui uſque in hodiernum diem extollitis Dauid ut ſanctum, & prophetã, cũ Moyſi præceptum nõ ſeruauerit. Chry. Et attéde. ꝙ qñcunq; dño ſic ſermo pro ſeruis, i. diſcipulis, ſeruos ducit in mediũ. ſ. Dauid & ſacerdotes, qñ verò pro ſe, introducit patrem, ſicut ibi. Pater meus vſquemodo operatur, & ego operor. Theo. Aliter autem eos reprimit cum ſubditur. Et dicebat illis, quia dominus eſt filius hominis etiam ſabbati. q. d. Ego ſum Dominus ſabbati tãquam diſpoſitor, & ſicut legiſlator poteſtatem habeo ſoluere ſabbatum. filius enim hominis uocatus eſt Chriſtus, qui Dei exiſtens filius, miraculoſe dignatus eſt filius hominis propter homines fieri & vocari. Chry. Marcus autem de cõi natura hoc ipſum protuliſſe fatetur: dicebat. n. propter homines ſabbatum factum eſt, nõ homo propter ſabbatum. Expedit igitur potius ſabbatum homini ſubijci, q̃ huic colla ſubijcere ſabbato. Ambro. Non mediocre autem myſterium hic eſt. Ager. n. eſt hic mundus, agri ſeges, in ſatione humani generis fœcunditas numeroſa ſanctorum. Spicæ agri fructus eccleſiæ, quos operibus diſcutientes ſuis apoſtoli paſcebantur, noſtro ſe alentes profectu, & tanquam folliculis corporum mentium fructus ad fidei lucem præclaris operum ſuorum miraculis eruebant. Bed. Spicas enim confricant, quia in illis, quos in corpus Chriſti volunt traijcere, mortificant ueterem hominem cum actibus ſuis à terrena intentione extrahendo. Ambroſius. Sed hoc putabant Iudæi ſabbato non licere, Chriſtus autem nouæ gratiæ munere deſignabat ocij legis opus gratiæ, mirè tamen ſecundo primum, non primo ſecundũ ſabbatum dixit. quia ſabbatum illud ex lege ſolutum eſt, quod erit primum, & hoc primum factum eſt, quod ſecundo conſtitutum eſt. Sabbatum igitur dicitur ſecundũ, iuxta numerum. primum, iuxta operationis gratiam. melius eſt. n. ſabbatum quo impunitas datur, quàm, quo pœna præſcribitur Hoc fortè primum eſt in prædeſtinatione conſilij. & ſecundum in ſanctione decreti. Deinde ꝙ Dauid cum ſocijs fugit, hic præfiguratus in lege Chriſtus eſt, qui cum apoſtolis principem mundi lateret. Q̃ſo autem ille obſeruator legis atq; defenſor panes & ipſe manducauit & dedit his qui ſecum erant, quos non licebat manducare niſi ſacerdotibus. niſi ut per illam demonſtraret figuram ſacerdotalé cibum ad uſum tranſire populorum, ſiue ꝙ omnes uitam ſacerdotalem debemus imitari, ſiue ꝙ omnes filij eccleſiæ ſacerdotes ſunt. ungimur. n. in ſacerdotium ſanctum, offerẽtes noſmet ipſos Deo hoſtias ſpiritales. Si ãt ſabbatum propter homines factum eſt, utilitas autem hominum poſtulabat eſurientem hominem, qui diu fuerit terræ fructibus abdicatus, ueteris panis uitare ieiunia, non utique lex ſoluitur, ſed impletur.

Chriſtus dominus ſabbati.

Dauid figurat Chriſtũ.

Factum eſt autem & in alio ſabbato, ut intraret in ſynagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obſeruabãt ãt ſcribæ & phariſæi ſi in ſabbato curaret, ut inuenirent unde accuſarent eũ. Ipſe uerò ſciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum aridam, ſurge, & ſta in medium. Et ſurgens ſtetit. Ait aũt ad illos Ieſus. Interrogo uos ſi licet ſabbatis benefacere, an male, animam ſaluã facere, an perdere? Et circumſpectis omnibus dixit homini Extende manum tuam. Et extendit. & reſtituta eſt manus eius, ipſi autem repleti ſunt inſipientia, & colloquebantur adinuicem quidnam facerent de Ieſu.

Amb. Hic ad alia progreditur dominus, nam qui totum hominem ſaluum facere diſpoſuerat, per ſingula membra curabat. uñ dr̃. Factũ eſt ãt in alio ſabbato ut intraret in ſynag. & doceret Bed. Sabbatis maximè curat & docet, nõ ſolũ ꝑ inſinuandum ſpiritale ſabbatum, ſed etiã propter celebriorem populi conuentum. Cyr. Docebant ãt reuera traſcendentia intellectũ & quæ ſalutis futuræ per eum reſerabant audientibus ſemitam, deinde præcedente doctrina ſubito diuinam oſtendebat uirtutẽ. unde ſequitur. Et erat ibi homo &c. Beda. Quia uero deſtructionem ſabbati, quam in diſcipulis arguebant, probabili magiſter excuſauerat exẽplo, nunc ipſum obſeruãdo magiſtrũ calũniari uolũt. unde ſequi-

ſequitur: Obſeruabãt autem ſcribæ & phariſæi ſi in ſabbato curaret, vt.ſ.ſi nõ curet crudelitatis vel imbecillitatis, ſi curet tranſgreſſionis vitio arguant. vnde ſequitur: Vt inuenirent vnde accuſarent eum. Cyril. Hic.n.eſt ad mos aduerſarij, paſcit in ſe doloris morbum aliorum præconijs: ſed dominus nouit omnia, & corda rimatur. vnde ſequitur: Ipſe ve.ſc.cog.&c. Et ſurgens ſtetit, vt forſan incitaret ad pietatem crudelem phariſæum, & ipſa paſſio flammas mitigaret liuoris. Beda. Præueniẽs autem dominus calumniam quam ſibi præparabant, arguit eos qui præcepta legis malè interpretando etiã à bonis operibus ſabbato æſtimabant feriandum, cum lex à ſeruili opere.i.malis abſtinere præcipiat in ſabbato. vnde ſequitur: Ait au.ad il.Ie. Inter.&c. Cyril. Nimis eſt idonea quæſtio. nam ſi licet in ſabbato benefacere, nec aliquid obſtat, vt laborãtes à Deo miſericordiam conſequantur, definas colligere aduerſus Chriſtum calumniam. Si autem non licet in ſabbato benefacere, & lex prohibet animarum ſalutem, factus es legis accuſator. Ipſam quoque ſabbati ſanctionem ſi velimus diſcutere, ad opus pietatis introductum fuiſſe reperiemus. Iuſſit .n. in ſabbato feriari, ut quieſcat, inquit, puer tuus & ancilla tua, bos tuus, & quod libet pecus tuum qui vero bouis miſeretur & cæterorum pecorum, quomodo nõ miſerebitur hominis graui morbo perplexi? Ambr. Lex autem in præſentibus formam præfigurauit futurorum, in quibus vtiq; malorum feriæ ſunt non bonorum. nam licet ſecularia opera conquieſcant, nõ ocioſus tamen boni operis actus eſt in Dei laudes requieſcere. Aug. de q.euan. Cùm autem dominus corpus curauerit, ſic interrogauit. Animam ſaluam facere, an perdere? Vel q̃a illa miracula propter fidẽ faciebat, vbi ſalus eſt animæ: vel quia ipſa ſanatio manus dexteræ ſalutem animæ ſignificabat, quæ à bonis operibus ceſſans, aridam quodammodo dexteram habere videbatur, vel animam pro homine poſuit, ſicut dici ſolet. Tot animæ ibi fuerunt. Aug. de con.euan. Sed poteſt moue re quomodo Matthæus dixerit, ꝙ ipſi interrogauerunt dominũ, ſi licet curare ſabbato, cum Lucas hic illos potius à domino interrogatos eſſe prohibeat? Itaque intelligendum eſt quòd illi prius interrogauerunt dominum, ſi licet ſabbato curare. Deinde intelligens cogitationes eorum, additum accuſandi quærentium, conſtituit in medio eum quem fuerat ſanaturus, & interrogauit quæ Marcus & Lucas eum interrogaſſe cõmemorant. Sequitur: Et circumſpectis omnibus. Titus. Quaſi collectis omnium oculis, quinetiam incitata mente eorum ad conſiderationem negocij, dixit homini. Extende manum tuam. Ego tibi mando qui creaui hominem. audit autem qui læſam habebat manum, & ſanus fit. vnde ſequitur: Et ex. & re.&c. Quos autem oportebat in miraculo ſtupere, augent malitiam. vnde ſequitur; Ipſi autem rep.&c. Chry. Et vt narrat Matth. exeunt & conſiliantur, ut occidant eum. Cyril. Cernis ò phariſæe operantem diuine, ac ſuperna maieſtate liberantem languentes, & mortem portas ex liuore. Beda. Homo iſte humanum genus ſignificat in fœcunditate boni operis areſactum pro manu in primo parente ad pomum extenſa, quam ſanauit innocens manus in cruce extenſa; & bene manus in ſynagoga erat arida, quia vbi maius donum ſcientiæ, ibi tranſgreſſor maiori ſubiacet culpæ. Amb. Audiſti igitur verba dicentis. Extende manum tuam. Communis iſta generaliſque medicina eſt. & tu qui putas manum habere te ſanam, caue ne auaritia uel ſacrilegio contrahatur. Extende ſæpius eam, vt proximum iuues, ut uiduæ præſidium feras, eripias iniuriæ quem vides iniuſtè cõtumeliæ ſubiacere. extende ad pauperem qui te obſecrat, extende ad dominum pro peccatis tuis. ſic manus extenditur, ſic manus ſanatur.

Mos ad uerſarij.

Conſenſus euangeliſt.

Factum eſt autem in illis diebus, exiit in montẽ orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cùm dies factus eſſet, uocauit diſcipulos ſuos: & elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit. Simonem quem cognominauit Petrum, et Andreã fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum et Bartholomæum, & Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem qui uocatur Zelotes, & Iudã Iacobi, & Iudã Scariotem qui fuit proditor.

Glo. Inſurgentibus aduerſariis contra Chriſti miracula & doctrinam, Apoſtolos elegit quaſi defenſores ueritatis & teſtes,

quorũ electioni orationẽ præmittit. vnde dicitur; Factum eſt autem &c. Ambr. Noli inſidiatrices aperire aures, vt putes filium Dei quaſi infirmũ orare, ut impetret quod implere nõ poſſit. poteſtatis.n. obedientię magiſter ad præcepta uirtutis ſuo nos informans exẽplo. Cyril. Scrutemur igitur in his quæ Chriſtus egit, qualiter nos doceat orationibus diuinis inſiſtere, ſemotim .ſ. & ſecretò nemine vidẽte: amota quoq; mundana ſolicitudine, vt ſurſum ad diuinæ ſpeculationis intuitũ erigatur intẽtio, quod deſignat in hoc ꝙ ſemotim orabat Ieſus exiens in montem. Ambr. Vbiq; etiã ſolus obſecrat. Dei.n. conſilium humana vota nõ capiunt. Nec quiſquã interiorum poteſt eſſe particeps Chriſto, non aũt omnis qui orat aſcendit in montem, ſed qui orat à terrenis ad ſuperiora progrediens, ſed nõ ille qui de ſeculi diuitiis, aut de honore ſollicitus eſt. Omnes ſublimes in montem aſcendunt. quare in euãgelio inuenies ſolos in montem cũ domino aſcendiſſe Diſcipulos. Species autem tibi Chriſtiane datur, forma prędcribitur quam debeat æmulari, cum ſequitur: Et erat pernoctans &c. Quid.n. te pro ſalute tua facere oportet, quando pro te Chriſtus in oratione pernoctat? Cyril. Exurge igitur & tu tempore noctis. Purior eſt.n. tunc temporis anima, ipſæ tenebræ, ſilẽtium nimium poſſunt ſufficienter ad cõpunctionem perducere. Cæterum ſi ipſum quoque cœlum inſpicias punctarum ſtellis, quaſi infinitis luminibus; ſi cõſideres quòd qui per diem ſaltant, iniuriantur q;, hi tunc nihil à mortuis diſcrepant; deteſtaberis quemlibet auſum humanum. Hæc omnia sufficiunt ad animam erigendam. tunc non vexat inanis gloria, non acedia, non concitatio occupat; non ſic ignis ferri ſequeſtrat rubiginem, velut nocturna oratio æruginem peccatorum. Quem de die ſolis æſtus peruſſit, nocte refrigeratur; quemlibet rorem ſuperant nocturnæ lachrymæ, & contra cõcupiſcentiam ualent & quemlibet timorem. ſi uero prædicto rore nõ foueatur homo, areſcit ſub die. Quapropter licet non multum ores noctu: ſemel ora uigilando, & ſufficit. oſtende ꝙ non ſolum ad corpus nox pertinet, ſed etiam ad animam. Ambro. Quid autem te facere conuenit cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quãdo Chriſtus miſſurus Apoſtolos prius orauit? Sequitur enim. Et cum di. fa. eſt vo. diſ. ſuos &c. Quos.ſ. ad propagandum auxiliũ ſalutis humanæ per terrarum orbem ſatores fidei deſtinauit. Simul aduerte cœleſte conſilium: non ſapientes aliquos, non diuites, non nobiles, ſed piſcatores & publicanos, quos diriget; ne diuitiis aut potentiæ nobilitatiſque auctoritate traxiſſe aliquos ad ſuam gratiam uideretur; vt veritatis ratio, non diſputationis gratia præualeret. Cyril. Attende autem maximam euangeliſtæ ſedulitatem, non ſolum dicit electos fuiſſe ſacros Apoſtolos, imò nominatim eos enumerat, ne quiſquam audeat alios inſcribere Apoſtolorum catalogo, Simonem quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius. Beda. Non modo primum eum cognominauit, ſed longe prius cum ab Andrea adducto dicitur, Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Sed volens Lucas nomina Apoſtolorum enumerare, cum neceſſe haberet Petrũ dicere, breuiter voluit innuere ꝙ non hoc antea cognominaretur, ſed ita dominus cognominauerit. Euſe. Secunda autem combinatio eſt Iacobi & Ioannis, vnde ſequitur, Iacobum & Ioannem, ambos .ſ. filios Zebedæi, qui etiam piſcatores fuerunt. Poſt hos autem dicit Philippũ & Bartholomæum: Philippum dicit Ioannes fuiſſe de Bethſaida conciuem Andreæ & Petri, ipſe quoq; Bartholomæus vir ſimplex & expers ſcientiæ mundanæ, & amaritudinis. Matthęus uero ex his qui prius cenſus exigebant uocatus eſt, de quo ſubdit, Matthæum & Thomam. Beda. Matthæus com pari ſuo Thomæ in ordine, humilitatis cauſa ſe ſupponit, cum à cæteris Euangeliſtis prælatus ſit. Sequitur: Iacobũ Alphæi & Simonem qui vocatur Zelotes. Gloſ. Quia.ſ. fuit de Chana Galilææ qui interpretatur zelus, quod additur ad differentiam Simonis Petri. Sequitur; Iudam Iacobi & Iudam Scarioth, qui fuit proditor. Aug. de con. euan. In nomine Iudæ Iacobi Lucas videtur diſcrepare à Matthæo qui eum Thadæũ appellat. Sed quis unquam prohibuit duobus uel tribus nominibus unum hominem uocari? Eligitur autẽ Iudas proditor non per imprudentiã, ſed per prouiden-

Exẽplũ Chriſti.

Doctrina pulchra.

Concordia uerborum.

prouidétiam;ſuſceperat quidem hominis fragilitatem,& ideo nec has partes recuſauit infirmitatis,humanæ;uoluit ab apoſtolo ſuo tradi,ut à ſocio proditus moderatè feras,tuũ erraſſe iudicium,perijſſe beneficium. Bed. Myſticè ât mons in quo apoſtolos elegit, altitudinem deſignat iuſtitiæ,quia inſtituendi erant & eam pdicaturi,ſic & lex in monte data fuit. Cyr. Quòd ſi libet interpretationē apoſtolicorum nominum ſcire,ſcito ꝙ Petrus dr̃ diſſoluens vel agnoſcens, Andreas decora potentia, vel reſpondens, Iacobus autem ſupplantator doloris, Ioannes dñi gratia, Matthæus donatus, Philippus os magnum uel orificiũ lampadis, Bartholomæus filius aquas ſuſpendentis, Thomas abyſſus vel geminus, Iacobus Alphæi ſupplantator greſſus vitæ, Iudas confeſſio, Simon obedientia.

Et deſcendens cum illis ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius, & multitudo copioſa plebis ab omni Iudæa & Hieruſalē, & maritima & Tyri & Sidonis, qui uenerant ut audirent eũ, & ſanarentur à languoribus ſuis. Et qui uexabãtur à ſpiritibus immundis curabantur, & omnis turba quærebat eũ tangere, quia uirtus de illo exibat, & ſanabat omnes.

Cyril. Celebrata ordinatione apoſtolorũ,pluribus congregatis & de regione Iudæorum,nec nõ à maritima Tyri & Sidonis qui erant idololatræ:conſtituit eos totius orbis doctores,utpote qui euocarent Iudæos à legis ſeruitute,cultores autē dæmonum ab errore Gentili ad ueritatis cognitionem,vñ dr̃:Et deſcen.cum.&c. Bed. Non à proximo mari Galilææ maritimam dicit.q̃a hoc non miraculi loco poneretur,ſed à mari magno cognominat,in quo etiam Tyrus & Sidon comprehendi poterant,de quibus ſequitur:Et Tyri & Sidonis. Quæ quia ciuitates Gentium ſunt,cõſultè nominatim ponuntur, ut quanta ſit fama uirtuſq; Saluatoris intimet, quę externas quoq; ad ſanitatem doctrinamque capeſcendam ciuitates accerſiet at: unde ſequitur;Qui uenerant ut audirent eum, Theo. Hoc eſt,ad animarum medelam,ut ſanarentur à languoribus ſuis, hoc eſt ad medelam eorum corporum. Cyrilli. Poſtquàm autem ſacerdos publicauit apoſtolos, plurima & ardua fecit miracula:ut q conuenerant Iudæi & Gentiles, ſcirent eos decoratos eſſe à Chriſto dignitate apoſtolatus,& ꝙ ipſe non erat ſicut unus aliorum hominum,magis autem Deus, ut uerbum incarnatũ.unde ſequitur;Et om.tur.quæ.&c. Neque.n.alienam uirtutem accipiebat Chriſtus; ſed cum naturaliter eſſet Deus,propriam uirtutem ſuper infirmos emittens,ſanabat omnes. Ambr. Aduerte autem omnia diligenter, quomodo & cum apoſtolis aſcendat ac deſcendat ad turbas, quomodo eum turba ſequitur ad excelſa;deniq; ubi deſcendit,inuenit infirmos:in excelſis.n.infirmi eſſe nõ poſſunt. Beda. Raro hoc quoque uſpiam,uel turbas dominũ ad altiora ſequi,vel quempiam debilem inuenies in monte curari:ſed extincta febre libidinum,accenſaque ſcientiæ luce pedetentim quemquam ad culmen ſubire uirtutum. Turba autem quæ dominum tangere potuit, ſpiritus illius uirtute ſanatur,ut ſupra leproſus dominõ tangente mundatur. Tactus ergo Saluatoris,opus eſt ſalutis;quem tangere,eſt fideliter in eum credere;à quo tangi, eſt eius munere ſanari.

Myſterium uerborum.

Et ipſe eleuatis oculis ĩ diſcipulos ſuos,dicebat Beati pauperes,quia ueſtrum eſt regnum Dei. Beati qui nunc eſuritis,quia ſaturabimini Beati qui nũc fletis,quia ridebitis. Beati eritis cũ uos oderint homines,& cũ ſeparauerint uos,& exprobrauerint, & eiecerint nomen ueſtrum tanquam malum propter filiũ hominis. Gaudete in illa die, & exultate:ecce.n.merces ueſtra multa eſt in cælo. Secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum.

Cyril. Poſt apoſtolorum ordinationem ad euangelicæ vitæ nouitatem Saluator ſuos diſcipulos rectificauit. Amb. Diuinitatis ât prompturus oracula incipit eſſe ſublimior,etſi in humili ſtabat,tamē oculos eleuauit. vnde dicitur; Et ipſe eleuatis oculis. Quid eſt leuare oculos niſi interius lumen aperire? Bed. Et quamuis generaliter omnibus loquatur, ſpecialius tñ oculos in diſcipulos leuat. Sequitur enim: In diſcipulos ſuos. vt his qui verbum intenta cordis aure percipiunt,latius ſaporis intimi lumen aperiat. Amb. Quatuor autem tantum beatitudines Lucas poſuit, octo uero Matthæus:ſed in iſtis octo, illæ ſunt quatuor;& in iſtis quatuor, illæ octo. Hic enim quatuor uelut uirtutes amplexus eſt cardinales,ille in illis octo myſticũ ordi-

Oracula diuinitatis.

nem reſerauit.ſicut.n.ſpei noſtræ octaua perfectio eſt, ita octaua ſumma virtutum eſt.Primam autem beatitudinem paupertatis vterque Euangeliſta poſuit, ordine .n.prima eſt, & parens quædã virtutũ. qa qui cõtempſerit ſecularia, ipſe merebitur ſempiterna. Nec poteſt quiſquam meritũ regni cœleſtis adipiſci, qui mundi cupiditatem poſt ſe emergendi non habet facultatem.vñ ſequitur:Dicebat, Beati pauperes.Cyril.In euangelio quidem quod eſt ſecundum Matthæũ beatos fieri dixit pauperes ſpiritu,ut intelligamus eſſe pauperẽ ſpiritu,habentem intellectum modeſtum & quodammodo remiſſum.uñ dicit Saluator:Diſcite à me,q a mitis ſum & humilis corde.Hic ãt beatos aſſerit pauperes non addito,ſpiritu;pauperes appellans diuitias contemnentes;decebat.n.ut cum pronunciaturi eſſent ſalutiferi euangelii dogma, mentẽ non gererent cupidam, ſed promptum affectũ haberent erga maiora. Cyr. Non autem omnis quem paupertas premit beatus eſt,ſed qui Chriſti præceptum mundanis prætulerit opibus;plures.n pauperes ſunt in ſubſtantia,auariſſimi tñ ſecũdum affectum,quos non ſaluat paupertas, ſed affectus damnat. Nihil.n.inuoluntariorum beatificabile eſt, eo ꝙ omnis uirtus libero deſignatur arbitrio. Beatus ergo pauper quaſi Chriſti Diſcipulus, qui pro nobis paupertatẽ ſuſtinuit. Nam ipſe dñi quodlibet opus impleuit quod ad beatitudinem ducit,ſe præbens exemplar diſcentibus.Euſe.Sed cum cœleſte regnum in multis gradibus bonorum conſiderẽt. Primus gradus ſcandẽtium eſt eorum qui diuino intuitu colunt paupertatem ;tales autem fecit eo : qui primo facti ſunt eius Diſcipuli.Ob hoc in eorum perſona dicit; Quia veſtrum eſt regnũ Dei:quaſi demõſtratiue hoc proferens ad præſentes, ad quos.n.oculos eleuauit.Cyril. Poſtquam igiẽ mãdauit paupertatem colere: ea quæ conſequuntur inopiã coronat honoribus. Contingit autem paupertatem colentes, neceſſariorum incurrere defectum,& vix acquirere victum, idcirco nõ ſinit Diſcipulos puſillanimes ſuper hoc fieri,dicens; Beati qui nunc eſuritis. Cyril.Ideſt beati qui caſtigatis corpus ueſtrum, & ſeruituti ſubijcitis,qui in fame & ſiti uerbo operã

:Quæ paupertas beata.

datis quia cœleſtiũ tunc gaudiorũ habebitis vbertate perfrui.Greg. Niſ.Altius autem,ſicut ſecundum ſenſibilem eſcam diuerſificatur participantium appetitus ad comeſtibiliũ ſpecies, ſic & in cibo animæ ab his quidem opinabile,ab his autẽ appetitur ꝙ naturaliter eſt bonum,vñ hic ſecũdum Matthæum beatificantur,qui iuſtitiã loco cibi & potus reputant, non inquam particularem, ſed vniuerſalem virtutem; quam qui eſurit,beatificãdum dicit.Bed. Apertiſſimè non inſtruens nunquam nos ſatis iuſtos æſtimare debere,ſed quotidianum iuſtitiæ ſemper amare profectum,ad cuius perfectam ſaturitatem non in hoc ſeculo,ſed in futuro poſſumus peruenire, Pſalmiſta oſtendit dicens;Satiabor cũ manifeſtabitur gloria tua.vnde ſequiẽ: Quia ſaturabimini.Greg.Ni. Auidis.n. iuſtitiæ deſideratorum copiam ſpondet. Nihil.n. eorum quæ ſecundum voluptatem in vita quæruntur ſatiat inquirentes.Solum autẽ virtutis ſtudium ſubſequitur præmium, quod indeficiens gaudium inſerit animæ. Cyr. Conſequitur autem inopiam non ſolum defectus rerum ad delectationes facientium,ſed etiam depreſſus vultus propter mœſtitiam.unde ſequitur; Beati qui nunc fletis.Beatificat flentes non eos qui ſimpliciter ab oculis lachrymas emittũt: cõe.n.eſt hoc tam fidelibus q̃ infidelibus, ſi quid triſtium accidat.Magis autem illos beatos aſſerit,qui lenem vitam & implicitam,carnalibus voluptatibus deditam vitant refutantes delicias,& pene lachrymãtes propter odium mundanorum. Chry. Magnum quid uero ſecundum Deum triſtitia eſt,& impetrat ei pœnitentiam in ſalutem. vnde Paulus,cũ non haberet ſuos defectus flere,pro alienis lugebat;talis luctus eſt alacritatis materia. unde ſequiẽ. Quia ridebitis.Etenim ſi nihil proſumus his pro quibus flemus, tamen proficimus uobiſmetipſis. Nam qui ſic aliena deflet, multo magis non præteribit inflebiliter ſua delicta. Magis autem nec facilè labetur in ſcelus,nõ diſſoluamur in hac breui vita, ne ſuſpiremus in infinita.Non quæramus delicias,à quibus manat luctus & dolor nimis,ſed triſtemur triſtitia, quæ germinat ueniam. Eſt etiam dñm ſæpius reperire lugentẽ,ridentem nequaquam.

Triſtitia ſecundũ Deũ.

Baſil.

Baſi. Promittit autem flentibus riſum, nō quidem emiſſum per mandibulas ſonum, ſed meram & impermixtam cuilibet triſtitiæ alacritatem. Bed. Qui ergo propter diuitias hæreditatis Chriſti, propter panē vitæ æternæ; propter ſpem cœleſtium gaudiorum; fletus, eſuriem, paupertatemque pati deſiderat, beatus eſt. Multo autē beatior qui has uirtutes inter aduerſa ſeruare nō trepidat. unde ſequitur: Beati eritis cum uos oderint homines. Licet. n. homines odiant corde nephando, dilectum cor Chriſto lædere nequeunt. Sequitur; Et cùm ſep. vos. Separent, & à ſynagoga expellant, Chriſtus inuenit & confirmat. Sequitur; Et exprobrauerint. Exprobrent nō men crucifixi, ipſe commortuos ſibi correſuſcitat, & conſedere facit in cęleſtibus. Sequitur; Et eie. no. ueſtrum tāquam malum. vbi nomen chriſtianorum ſignificat, quod à Gentilibus Iudæiſque ſæpisſimè quantum ad ipſos memoriæ abraſum, & ab hominibus eſt abiectum, nulla exiſtēte cauſa odij, niſi propter filium hominis, q ſcilicet credentes nomen Chriſti, ſuum cognomen facere uoluerunt. Docet ergo eos ab hominibus inſectandos, ſed ultra homines eſſe beādos. unde ſequitur. Gau. in il. die & exul. ec. &c. Chry. Multum & paucum mēſuratur dignitate proferentis. Quæramus igitur quis multam promiſit mercedem? ſi quidem propheta vel Apoſtolus velut homo paucum eſſe multū exiſtimauit, nunc autem dominus qui poſſidet perennes theſauros, opes, quæ quemlibet intellectum trāſcendunt. multam pollicitus eſt mercedem. Baſi. Rurſus magnū; aliquando abſolutum habet intentionem, ſicut magnum eſt cœlum, & magna eſt terra, aliquando vero ad aliquid habet relationem, ut magnus equus & bos in comparatione ſimilium, ſic arbitror multam fore mercedem repoſitam patientibus opprobria propter Chriſtum, non tanquam comparatam ad ea quæ penes nos ſunt, ſed in ſe multam exiſtentem, & tanquam à Deo donatam. Dama. Illa etiam quæ menſurari vel numerari poſſunt, terminatè ingeruntur; quod autem ex quadam excellentia omnem tranſcedit menſuram & numerū, indeterminatè dicitur magnū & multum, puta quando dicimus multam

Nominis Ieſu iniuria.

eſſe Dei miſericordiā. Euſebius. Deinde muniens Diſcipulos ad pugnam aduerſariorum quā paſſuri erant ꝑ totum orbem prædicātes, ſubdit, ſecundum hæc. n. facie. pro. pa. eorum. Amb. Quia ꝓphetas ut Iudæi vſque ad mortem corporis perſecuti ſunt. Bed. Quia uera dicentes ſolent perſecutionem pati, nec tamen ideo prophetæ antiqui timore ꝑſecutionis à veritatis prędicatione defecerunt. Euſe. Hoc autem dicebat muniens Diſcipulos ad pugnam aduerſariorum prædicantes per totum orbē. Amb. In hoc ergo ꝙ dicit Beati pauperes, habes temperantiam, quæ te à peccato abſtinet, ſeculum calcat, illecebroſa non ꝗrit. Beati qui eſuritis, habes iuſtitiam. qui enim eſurit, eſurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo fit iuſtus, quia iuſtitia eius manet in ęternū. Beati q nunc fletis, habes prudētiam cuius eſt flere quotidiana, & ea q̄ æterna ſunt querere. Beati eritis cum uos oderint homines, habes fortitudinem, ſed eam quę non odium meretur ex crimine, ſed perſecutionem patitur ex fide. Sic enim ad pasſionis perueni tur coronam, ſi gratiam hominum negligas, diuinam ſequaris. ergo temperantia cordis habet munditiam, iuſtitia miſericordiam, pacem prudentia, manſuetudinē fortitudo. Connexæ ſibi ſunt & concatenatæ virtutes, ut qui unam habet, plures habere uideatur, & ſanctis una competit uirtus, ſed eius quæ fuerit uberior, uberius eſt præmiū. Quanta hoſpitalitas in Abraham? quanta humilitas? ſed quia fide præſtitit, fidei præ cæteris meruit principatū. ergo unicuique plura præmia, quia plurima incentiua uirtutum, ſed quo in aliquo merito copioſius, hoc etiam in præmio redundantius.

Virtutes connexæ

Veruntamen uæ uobis diuitibus qui habetis conſolationem ueſtram. Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Væ uobis qui ridetis nunc lugebitis & flebitis. Væ cum benedixerint uobis omnes homines, ſecundum hæc enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum.

Cyril. Prædicto ꝙ paupertas propter Deum cauſa ſit cuiuſlibet boni, & ꝙ eſurire & flere non uacabit mercede ſanctorū, transfert ſermonem ad oppoſita, & innuit ipſe damnationis & ſupplicij fore materiam, unde dicitur. Veruntamen uæ nobis

diui.

diui: qui habetis cõſola. veſtram. Cyril. Hæc.n. dictio væ, ſemper in ſcripturis dicitur his qui nõ poſſunt euadere, à futuro ſupplicio. Ambr. Licet autem pecuniarijs copijs multa ſunt lenocinia delictorum, pleraque tamen ſunt incentiua uirtutum; quanquam uirtus ſubſidia non requirat, & commẽdatior ſit collatio pauperis, quàm diuitis liberalitas; tamen non eos qui habent diuitias, ſed eos qui vti his neſciunt, ſententiæ cœleſtis auctoritas condemnat. Nã vt ille pauper laudabilior eſt, q̃ prompto largitur affectu: ita criminoſior diues eſt, q̃ de eo referre gratiã Deo debuit qđ accepit, nec cenſum ad communem uſum datũ ſine vſu abſcõdere. Non cenſus igiẽ ſed affectus in crimine eſt. Et quãquã nulla pœna grauior ſit quàm ſucceſſorum pro futura cõpendijs anxio timore ſeruare, tñ quoniã auaritiæ deſideria cõgerendi quadã voluptate paſcuntur, qui conſolationẽ vitæ p̃ſentis habuerunt, remunerationem perpetuam perdiderunt. Poſſumus tamen hic diuitem intelligere populũ Iudæorũ vel hæreticos, vel certe phariſæos, q̃ ubertate uerborum & quodam ambitioſæ facũdiæ patrimonio delectati, ſimplicitatem veræ fidei ſupergreſſi theſauros inutiles cõdiderũt. Sequitur: Væ uo. qui ſatu. eſtis, quia eſuri. Bed. Diues ille purpuratus ſaturabatur epulans quotidie ſplendide, ſed dirum væ ſuſtinebat eſuriens, quãdo de Lazari quem deſpexerat, digito guttã aquæ quærebat. Baſi. Quòd autem neceſſaria ſit abſtinentię ratio palam eſt ex eo q̃ apoſtolus eam interfructus ſpiritus enumerauit. Subiectio.n. corporis per nihil aliud ſic obtinetur; ſicut per abſtinẽtiam; qua, ſicut quodam freno, decet compeſcere iuuentutis feruorem. Eſt igitur abſtinentia intẽreptio criminis, amotio paſſionũ, vitæ ſpiritalis initium, obtundens in ſe illecebrarum aculeum. Ne autem coincidentia fiat cum inimicis Dei, debet accipi quodlibet cum exigit tempus, ad oſtẽdendum q̃ mundis omnia munda. Procedendo quidẽ ad neceſſaria vitæ, abſtinendo autẽ omnino ab his quæ faciunt ad uoluptatẽ. Attamẽ nec eãdem horam ſibi cunctis ſancire poſſibile, nec modum nec mẽſuram. Sit autem communis intentio, nõ expectare repletionẽ. Replere nãque ventrem, ipſum quoque corpus inutile facit erga proprias operationes, ſomnolentum & ad nocumẽta diſpoſitum. Bed. Aliter: Si beati ſunt illi qui iuſtitiæ ſemper eſuriunt opera, infelices econtra æſtimandi, qui ſibi in deſiderijs placentes nullam veri boni famem patiuntur. Sequitur: Vobis qui ridetis &c. Baſi. Cùm dominus ridentes nunc arguat, palam eſt q̃ nunquam erit fideli tempus riſus; & præcipue in tanta multitudine corũ qui in peccato moriuntur, pro quib. oportet lugere. Superfluus autẽ riſus eſt inimoderãtiæ ſignum, & effrenis animæ motus; ſed uſque ad uultus iocũditatem exprimere paſſionem animę non dedecet. Chry. Dic autem mihi cur concuteris & defluis, qui debes aſſiſtere terribili iudicio, & ponere rationẽ de oĩbus hic operatis? Bed. Quia vero ipſa peccati nutrix adulatio, ſicut oleum flammis, ſic in culpa ardẽtibus ſolita eſt miniſtrare fomẽtum. Subdit: Væ cum bene. uo. &c. Chry. Non autem contrarium eſt quod hic dr̃, ei quod alibi dominus dicit, Luceat lux ve. co. ho. Vt ſcilicet manifeſtemus bene agere ad gloriam Dei, nõ ad propriam. Pernicioſum.n. quid eſt inanis gloria: & inde ſumit ortum iniquitas atque deſperatio, & mater malorũ auaritia. q̃ ſi viam q̃ris diuertendi ab hoc, dirigas aſpectum ſemper ad Deum, & eſto contentus ea quæ apud eum eſt gloria. nã ſi in qualibet facultate doctiores eligere oportet in arbitros, quomodo virtutis experimentum pluribus credis? non autem illi qui præ omnibus eam nouit, & dare & coronare poteſt? à quo ſi gloriam cupis, vita laudem humanam. De nullo.n. aliq magis conſueuimus admirari, quàm de rẽſpuente gloriam, q̃ ſi nos, multo magis dominus omnium. Deinde illud conſideres, q̃ hominum gloria celeriter deficit, quia per curſum temporis obliuioni tradũtur. Sequitur: Sec. hoc en. fa. &c. Bed. Pſeudoprophetæ ſignificantur, eo q̃ ad captandum vulgi fauorem futura præloqui conẽtur. Itaque dominus in monte beatitudines ſolũmodo proborum, in cãpo uerò ẽt væ deſcribit reprobotũ; quia rudes adhuc auditores neceſſe eſt terroribus ad bona cõpelli, p̃fectos aũt ſatis eſt præmijs inuitari. Amb. Et attende q̃ Matthæus præmijs ad uirtutem & fidem populos prouocauit,

Duplex pecuniæ uſus.

Abſtinẽtia quid

Gloriæ deſpectus mirabilis.

uocauit, hic autem etiam à criminibus atque peccatis futurorum ſuppliciorum denunciatione deterruit.

Sed uobis dico qui auditis: Diligite inimicos ueſtros: benefacite his qui oderunt uos. Benedicite maledicentibus uobis, & orate pro calumniantibus uos. Et qui te percutit in maxillam unam, præbe illi & alteram. Et ab eo qui aufert tibi ueſtimentũ, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas. Et prout uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis ſimiliter.

Beda. Qui dixerat ſupra quid ab inimicis pati poſſent, nũc qualiter cum eiſdem inimicis agere debeãt oſtẽdit, dicens: Sed nob. di. qui aud. Amb. Non ocioſè plurimorum factorum cœleſtiũ enumeratione progreſſus ad hunc locum ſerius uenit, ut populus diuinis miraculis roboratus ultra legis tramitem uirtutũ ueſtigiis ꝑgredi edoceretur. Deniq; inter tria maxima, ſpem, fidem, & charitatem maior eſt charitas, quæ ordinatur cũ dicitur: Diligite inimicos ueſt. Baſi. Inimici quidem propriũ eſt obeſſe & inſidiari. Omnis igitur q qualitercunq; nocet alicui, dicitur inimicus. Cyril. Conueniens autem erat hm̃oi conuerſatio doctoribus ſanctis, qui prędicaturi erant ubiq; terrarum ſalutarem ſermonem, quos ſi cõtingeret uelle recipere de perſequẽtibus uindictã, omiſiſſent eos ad cognitionem ueritatis uocare. Chry. Non autem dicit, Ne odio habeas: ſed, Diligas. neq; ſimpliciter mandauit diligere, ſed ẽt benefacere. unde ſequitur: Benefa. his qui ode. uos. Baſi. Verum quia homo ex corpore conſiſtit & anima; ſecundum animam quidem bene faciemus huiuſmodi arguentes & cõmonentes eos & omnino ad conuerſionem manu ducentes, ſecundum corpus autem benefacientes eis in neceſſariis uictui. Sequitur; Benedicite maledi. uob. Chry. Qui. n. percutiunt proprias animas; digni ſunt lachrymis & fletibus, non maledictionibus. Nihil. n. deteſtabilius eſt aĩa maledica, nec immundius lingua quæ maledictiones offert. Homo es, aſpidum uenena nõ euomas, nec uertaris in beluam. Eſt tibi datum os non ut mordeas, ſed ut aliorum uulnera ſanes. inimicos aũt mandauit nobis annumerare gradui amicorũ, non quorumcunq;, ſed præcipuorum pro quibus orare ſolemus: unde ſequitur: Orate pro per. uos. Pleriq; aũt ecõtra procumbentes, & fronte ſuper terrã percutientes, & manus expandentes, non pro ſuis criminibus orant Deum: ſed aduerſus inimicos, quod nihil aliud eſt, q̃ ſeipſum transfodere. Cum eũ qui prohibuit contra inimicos orare precaris, ut te maledicentem inimicis exaudiat, quõ poſſibile eſt audiri, quãdo prouocas exauditurum uerberãdo inimicum corã rege, etſi nõ manibus, uerbis tamen? Quid facis homo? ſtas ut ueniam impetres peccatorum, & imples os amaritudine. Mitigationũ eſt tẽpus, orationis, & gemitus, non furoris. Beda. Sed merito mouetur quæſtio quõ in prophetis inueniũtur multæ imprecationes aduerſus inimicos? Vbi uidendum eſt, quia prophetæ per imprecationem quid eſſet futurum cecinerunt, nõ optantis uoto, ſed ſpiritu prævidentis. Cyril. Vetus autẽ lex mandabat non offendere alios, uel, ſi prius fuerimus læſi, non ultra proportiones lædentiũ iras protendere; ſed perfectio legis in Chriſto eſt, & in ſuis mandatis. unde ſequitur; Et qui te &c. Cyril. Nam & medici cum calce feriuntur ab inſanis, tunc maximè miſerentur eis, & accingunt ſe ad eorum remedia. Tu quoq; ſimilem habeas coniecturã erga perſequentes. Ipſi nanq; ſunt qui præcipuè infirmantur, nec prius deſiſtamus, q̃ totã amaritudinem euomuerint. tunc uberes gratias agent tibi, & ipſe Deus te coronabit, eo quod fratrem tuum in peſſima ægritudine liberaſti. Beda. Ferè autẽ cuncti contra hoc mandatum procedimus, & præſertim potentes, uel principes, non ſolum ſi paſſi fuerint contumelias, ſed & ſi præſtita eis nõ ſit reuerentia, aduerſarios reputantes quicunque eos minus reueriti ſunt, q̃ ſe reputauerint dignos. Eſt autem magna infamia principis, eſſe prontum ad uindictam; nam & qualiter alium docebit nil mali pro malo rependere, qui nocenti retribuere ſatagit? Cyril. Vult autem dominus inſuper eſſe contemptorem rerum. unde ſequitur: Et ab eo qui &c. Hæc eſt. n. uirtus animæ quæ omnino aduerſa eſt à paſſione cupiditatis diuitiarum. Decet. n. eum qui pius eſt, & obliuiſci malorum. vt & ea quibus charos amicos iuuamus, perſequentibus conferamus. Chryſoſt. Non

autem

Oris vſus quis

Principiũ uindicatio.

autem dixit. Fer humiliter iniuriantis impetum, ſed procedas per ſapientiã, & ulterius te diſponas ad patiendum quæ ille cupiat facere ſuperans inſolentiã eius vbertate prudenti, vt habito pudore in excellenti patientia tua deſcendat. Sed dicet aliquis: Quõ põt hoc fieri? Cum videris Deum factum hominẽ, tot paſſum pro te, adhuc quæris & dubitas, quomodo poſſibile ſit nequitijs ignoſcere conſeruorum. Quis tale paſſus eſt quale dñs tuus dum ligaretur, flagellaretur, ſputa perferẽs, mortem patiens? unde ſequitur. Omni autem pe. te tribue. Auguſt. de ſer. do. Non dicit omnia petenti, ſed ut id des quod iuſtè & honeſte potes. i. quod nec tibi nec alteri noceat, quantum ſciri aut credi ab hõie poteſt, & cui iuſtè negaueris quod petit, iudicanda eſt iuſtitia, & aliqñ melius aliqd tribues, cum petentem iniuſta correxeris. Chry. In hoc tamen peccamus non modicum, non ſolum non dãdo petentibus, ſed & eos increpando. Cur inquis non laborat? cur ocioſus alitur? Dic mihi, & tu laborando poſſides? Sed & ſi laboras, adhoc laboras, ut uituperes alium; propter unicũ panem, & tunicam, appellas cupidum, nihil tribuis. nec conuitieris. Cur nec tu miſereris, & uolentibus diſſuades Si cunctis indifferenter errogauerimus, ſemper miſerebimur. Quia. n. Abraham cunctos recipiebat, recepit & Angelos. Nam & ſi homicida ſit & prædo, nonne tibi dignus uẽ panis habendi? Non igitur ſimus ſeueri aliorum cenſores; ne nos quoq; exquiſitè iudicemur. Sequitur; Et qui au. qu. tua. ſu. ne rep. Chryſo. A Deo percipimus oĩa, quod ãt dicimus meum & tuum, nuda tãtum ſunt verba. ſi nanq; domum tuam aſſeris, emiſiſti verbum carens ſubſiſtẽtia rei. Nam & aer, & ſolum, & cemẽtum creatoris ſunt. Tu ẽt ipſe qui domum conſtruxiſti, ſed & ſi tuus ſit vſus dubitatur, nõ ſolũ pp mortem, ſed ẽt propter rerum euentus. anima tua non poſſidetur à te, & quo pacto tuæ reputabuntur opes? vult autem Deus tua fore, quæ tibi pro fratribus credita ſunt, fient ãt tua, ſi pro aliis diſpenſaueris. Sin verò affluenter expenderis, quæ ſunt tua, iã facta ſunt aliena. Sed pp nefandam opũ cupidinẽ homines in curijs cõrixantur, contra quod Chriſtus ait. Et qui

Abrahæ hoſpitalitas.

aufert quæ tua ſunt, ne repetas. Auguſt. de ſer. do. Quod de veſte, domo, fundo, iumẽto, & generaliter omni pecunia dicit. Nõ autem Chriſtianum oportet ſic poſſidere ſeruum quõ equum, aut argentum, ſeruum ſi honeſtius a te regeretur, quam ab illo qui eum tibi cupit auferre, neſcio vtrum quiſquam dicere audeat eum debere contemni. Chry. Eſt autem inſita nobis lex naturalis per quam dinoſcimus quid ſit virtus & uitium, vnde ſequitur: Et prout vul. ut fa. &c. Non ait: Quæcunque nõ uultis ut faciant, nec uos faciatis. Cum. n. duæ ſint uiæ quæ ducunt ad uirtutem, ſ. abſtinentia mali, & operatio boni; hanc ponit per iſtam, & per illam ſignificans; & ſi quidem dixiſſet, Vt ſitis homines, diligite beſtias, eſſet mandatum difficile, ſi uero homines diligere iuſſit ad qđ naturalis monitio eſt, quam difficultatem res continet, quã leones & lupi ſeruant, in quibus naturalis cognatio ad amicitiam cogit? Oſtendit igitur ꝙ Chriſtus nihil ſtatuit, noſtrã tranſcendens naturã, ſed quod dudum inſeruit conſcientiæ noſtræ, docet ut ꝓpria uoluntas pro lege ſit tibi, ut ſi uis bene tibi, benefacias alij; ſi uis ut alius tui miſereatur, proximi miſerere.

Duæ uiæ uirtutis.

Et ſi diligitis eos qui uos diligunt, quæ uobis eſt gratia? Nam & peccatores diligentes ſe diligunt. Et ſi benefeceritis his qui uobis benefaciunt, quæ uobis eſt gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt: Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere quæ gratia eſt uobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos ueſtros, bene facite, & mutuum date nihil inde ſperantes, & erit merces ueſtra multa, & eritis filii altiſſimi, quia ipſa benignus eſt ſuper ingratos & malos. Eſtote ergo miſericordes, ſicut & pater ueſter miſericors eſt.

Chry. Dixerat dñs diligendos eſſe inimicos; ne autem putares hyperbolicè eſſe dictum, æſtimans ſolum ad terrorem eis dici, adijcit rationem, dicens; Et ſi diligitis eos qui uos &c. Plures quidem cauſæ ſunt quæ dilectiones cõſtituunt: dilectio uero ſpiritalis uniuerſas præcellit. nihil. n. terrenum eam parit, non utilitas, nõ beneficium, nõ natura, non tempus, ſed de cœlo deſcendit. Quid autem miraris ſi nõ indiget beneficio ut cõſiſtat, quãdo nec ex caſu malorum peruertitur? pater quidẽ paſ

Cauſa dilectionis uariæ.

ſus iniurias rumpit fœdus amoris, coniux poſt iurgia uirũ relinquit, filius ſi longæuũ uideat patrẽ, grauatur. At Paulus ibat ad lapidantes, benefacturus eis: Moyſes lapidatur à Iudæis, & orat pro eis. Veneremur itaq; ſpiritales amicitias, quia ſunt inſolubiles. unde arguens uolentes pigreſcere, ſubdit: Nã & pec. &c. q. d. Quia uolo uos his amplius aliquid poſſidere, non moneo ſolũ amicos diligere, ſed ẽt inimicos. Beneſacientibus ẽt benefacere cõmune eſt omnibus. Oſtendit aũt ſe parum plus petere, ꝙ ſit moris peccatorum, qui beneſaciunt amicis. vnde ſequit̃; Et ſi ben. his &c. Beda. Non ſolum aũt dilectionem uel beneficium peccatorum quaſi infructuoſam redarguit, ſed ẽt mutuũ. unde ſequitur; Et ſi mut. ded. &c. Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur. i. mutuantur, ut recipiant æqualia. Amb. In tres autem partes philoſophia ſibi uidetur diuiſiſſe iuſtitiã; vnam in Deum, quæ pietas uocatur, alterã in parentes, uel reliquum genus humanum: tertiam in mortuos, ut his exequiarum iura ſoluantur at. dñs legis oraculum ac prophetię faſtigium ſupergreſſus in eos quoq; qui læſerunt, pietatis porrexit officium cum ſubdit; Veruntã dil. &c. Chry. In quo plus tibi ꝙ illi conferes: ille. n. diligitur à conſeruo, tu uero efficieris ſimilis Deo. eſt autem maximæ uirtutis, quando nocere uolentes beneficijs cõplectimur. vnde ſequitur; Et benefacite. Sicut. n. fornacẽ ſuccenſam aqua proiecta extinguit, ſic irã ratio cum lenitate; quod. n. eſt aqua igni, hoc eſt irę humilitas & manſuetudo. Et ſicut non extinguitur ignis per ignem, ſic nec ira per iram mitigatur. Greg. Niſ. Debet autem homo vitare damnoſam ſolicitudinem, ne quærat ab inope diuitiarum augmenta, æris, & auri metallorum ſterilium exigens fructum. Vnde ſubdit; Et mut. da. ni. inde ſperan. &c. Malignum fœnorum excogitationem ſi quis appelletur furtum & homicidium, non peccabit. Nã quid refert ſuffoſſo pariete quemquã erepta poſſidere, ac fœnorum neceſſitate poſſidere illicita? Baſil. Talis autem auaritiæ modus tochos merito nuncupatur in græco: à pariendo, propter mali fœcunditatem. Animalia ſiquidem tractu temporis adoleſcunt & pariunt, & fœnus ſtatim cum oritur incipit procreare. Animalium quæ citius pariunt, citius à generatione deſiſtunt, ſed nummus auarorũ cum tẽpore propagatur. aĩalia trãsferentia partum ad proprios alumnos, ipſa parere ceſſant, æs autẽ auarorum & ſuperuenientia procreat, & præcedentia renouat. Non attentes igitur mortiferã beluã. Quæ nanq; utilitas ſi caueẽ hodierna pauperies, quæ iterato irruet augmentata? iã meditare unde reſtituas. Vnde intantum multiplicabitur cenſus, ut tuã partim releuet egeſtatẽ, partim integret capitale, & inſuper pariat fœnus. Sed ais: Qualiter ergo uictum acquirã? Labora, ſerui, tandem mendica. vnumquodque tolerabilius eſt fœnoris mutuo, Dicis aũt, Quodnam eſt illud mutum cui ſpes retributionis non hæret? Conſidera virtutem ſermonis, & miraberis pietatem authoris. Cum daturus es pauperi diuinæ charitatis intuitu, idipſum & mutuũ eſt & donum; donũ quidẽ ob inſperatã retributionem, at mutuũ ob beneficentiã dñi, qui vice illius reſtituit. vnde ſequitur; Et erit merces veſtra multa. Non vis omnipotentẽ tibi obligari ad reſtitutionem? an quenquam opulentium ciuium ſi fideiubeat acceptas, Deum autem pro pauperibus fideiubentem repudias? Chry. Attende mutui naturam mirabilem: alius recipit, & alius obligat ſe pro debitis, centuplum in præſenti reddens, in futuro uero uitam æternam. Ambr. Quanta miſericordiæ merces, qui filius diuinæ miſericordiæ aſciſcitur? Sequitur enim. Et eritis filij altisſimi. Sequere igitur miſericordiam, ut merearis gratiam. late patet benignitas Dei. ſuper ingratos pluit, malis fœcunda nõ negat terra prouentus. Sequitur: Quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos. Beda. Vel temporalia bona largiendo, uel cęleſtia dona ſingulari gratia inſpirãdo. Cyril. Magnum eſt ergo pręconium pietatis, reddit enim hæc uirtus nos Deo conformes, & quaſi quædam ſigna ſublimis naturæ noſtris imprimit animabus. vnde ſequitur: Eſtote ergo miſericor. &c. Athan. Vt ſcilicet aſpiciẽtes beneficia eius, bona quę faciamus non hominum, ſed eius intuitu faciamus, quatenus à Deo, non ab hominibus præmia conſequamur.

Tres partes iuſtitiæ.

Nũmus auarorũ

Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condem-

condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur uobis. Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum ueſtrum. Eadem quippe menſura qua menſi fueritis, remetietur uobis.

Ambr. Addidit dñs nõ temerè iudicandum, ne cuius conſcius ipſe delicti in alterum cogaris ferre ſententiam. vnde dicit: Noli.iudi. Chry. Nõ iudices præcedentes te.i. qui diſcipulus es magiſtrum, peccator innocentem. quos non oportet increpare, ſed monere, & charitatiuè corrigere; nec ẽt iudicandum eſt in incertis & qualibuſcunq;, quæ nec ſimilitudinem habent peccati, aut quæ non ſunt grauia, ſiue prohibita. Cyril. Sedat ergo hic peſſimam paſſionem noſtram conſcientiarum contemptus principium. quamuis .n. deceat aliquos ſe circumſpicere & ſecundum Deum conuerſari, hoc nõ faciunt, ſed examinant aliena. Et ſi uideant aliquos infirmari, tanquam propriarum paſſionum obliti faciunt hoc detractionis materiã. Chry. Nec facile reperies quenquã neq; patremfamilias neq; clauſtralem expertem huius erroris. Sunt autem & hæ diabolicæ tẽtationis inſidiæ. nam qui ſeuerè diſcutit aliena, nunq̃ propriorum reatuum merebitur ueniã. vnde ſequitur: Et non iudicabi. Sicut.n. pius & mitis reprimit peccatorum timorẽ, ſic ſeuerus & dirus adiicit criminibus propriis. Greg. Niſ. Non igitur cum acrimonia præcipitetis in ſeruos ſententiã, ne ſimilia patiamini. uocat.n. iudicium aſperiorem dãnationẽ. unde ſequitur: Nolite con. & non cond. Non.n. iudicium cum uenia prohibet. Beda. Breui autem ſententia cuncta quæ de conuerſando cum inimicis mandauerat, comprehendendo concludit, di. Dimitt. & di. vo. &c. Vbi dimittere nos iniurias, & dare beneficia iubet, vt & nobis peccata dimittantur, & uita detur æterna. Cyril. Quòd autem ampliori manu recõpenſationem accipiemus à Deo qui largiflue donat diligentibus eum, oſtendit ſubdens. menſuram bonam & confertam & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum ueſtrum. Theo. q.d. Sicut ſi farinam ſine parcitate menſurare velles, cõferres eam, coagitare & ſupereffunderes abunde, ſic dominus menſuram magnam, & ſupereffluentem dabit in ſinum ueſtrum.

Error communis notatur.

Aug. de con. euan. Dicit autem, Dabunt; quia per illorum merita quibus uel calicẽ aquæ frigidæ in nomine diſcipuli dederunt, mercedem cœleſtem recipere merebuntur. Sequitur; Eadem quip. &c. Baſil. Qua.n. menſura unuſquiſq; ueſtrum menſurat in bene operando, aut peccando, eadem uel præmia uel pœnas feret. Theo. Interrogabit autem fortaſſis aliquis ſubtilius: Si.n. ſupereffluenter redditur, quomodo eadem eſt menſura? Ad quod dicimus ꝙ non dixit, In tanta menſura remetietur uobis, ſed, in eadem. Qui.n. bene fecit, bene fiet ei, quod eſt remetiri eadem menſura. Sed ſupereffluentem menſuram dicit, quia millies bene fiet ei. Sic & in iudicando. Qui enim iudicat, & deinde iudicatur, accipit eandem menſuram. ſecundũ uero quòd ad plus diiudicabatur, quia ſibi ſimilem iudicauit, ſecundum hoc ſupereffluens eſt menſura. Cyril. Hoc autem ſoluit Apoſtolus, di. Qui parce ſeminat, hoc eſt modicè & manu tenaci, parcè & metet, hoc eſt non copioſe. & qui ſeminat in benedictionibus, in benedictionibus & metet, hoc eſt copioſe. Si quis autem non habet, ſi non faciat, non delinquit. in eo enim quod habet acceptatur, non in eo quo caret.

Subtilior intellectus.

Dicebat autem illis & ſimilitudinem: Nũquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueã cadunt? Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrũ. perfectus aũt omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Quid aũt uides feſtucã in oculo fratris tui, trabem autẽ quæ in oculo tuo eſt, non conſideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo. Frater, ſine eiciam feſtucã de oculo tuo. ipſe in oculo tuo trabem nõ uides? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc perſpicies, ut educas feſtucam de oculo fratris tui.

Cyril. Addidit dñs prædictis parabolã valde neceſſariã. vnde dicitur: Dice.au.il. & ſimi. Erant.n. eius diſcipuli futuri mundi doctores, unde docebat eos ſcire uiam conuerſationis honeſtæ, quaſi illuſtratam mentem habentes diuino fulgore, ne cœci cœcos ducerẽt: & ideo ſubdit, Nunquid poteſt cœcus, &c. At ſi contingat aliquos hoc attingere, vt æqualem virtutem docentium virtuti poſſideant, ſiſtant in menſura docentium, & illorum ſequantur ueſtigia, unde ſequitur, Non eſt diſcipulus ſuper &c. vnde & Paulus dicit: Imitatores

mei

mei eſtote,ſicut & ego Chriſti. Chriſto er go nō iudicāte cur tu indicas? neque.n.uenit iudicare mundum,ſed miſereri. Theo. aliter: Si ti alium iudicas, & ipſe in eiſdē peccas, nonne aſſimiliaris cęco cęcū ducētis? quomodo.n.ille à te ducet ad bonum, cum & tu pecces? Non eſt.n diſcipulus ſuper magiſtrum. Si igitur tu peccas qui te magiſtrum & doctorem putas, ubi erit q̄ à te diſciplinatur & ducitur? Perfectus.n. erit diſcipulus, ſi ſit ſicut magiſter eius. Beda. Vel ſenſus huius ſententiæ pendet ex ſuperioribus, vbi danda eleemoſyna & iniuria dimittenda præcipitur. Si te inquit ira cōtra violentum,& contra petētem auaritia cęcauerit, nūquid tu mēte uitiata, uitium eius curare poteris? Si ēt magiſter Chriſtus qui quaſi Deus potuit ſuas vlciſci iniurias, maluit perſecutores patiēdo reddere mitiores, eādem neceſſe eſt ꝙ Diſcipuli qui puri homines ſunt, regulā ꝑfectionis ſequātur. Aug. de q. euan. Vel ꝙ dicit, Nunquid poteſt cęcus cęcum ducere, ideo ſubiunxit, ut non ſperarēt à Leuitis ſe accepturos menſurā illam, de qua dicit. Dabūt in ſinum ueſtrum: quoniā decimas dabant eis, quos cœcos dixit, qa euangelium nō tenerent; ut illam remunerationē ꝑ Diſcipulos domini potius plebs inciperet iā ſperare, quos imitatores ſuos volens oſtendere addidit; Nō eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Theo. Inducit autem dominus & aliam parabolam de eodem ſubdens; Qui autē uides feſtucam, id eſt modicum criminis in oculo fratris tui. Trabem aūt q̄ in oculo tuo eſt, &c. i. peccatū tuum maximum non conſideras. Bed. Hoc autē ad ſuperiorem ſenſum reſpicit, ubi cœcū à cœco duci, id eſt peccantem à peccatore caſtigari non poſſe præmonuit, unde dicit; Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, ſine eijciam, &c. Cyr. q. d. Qui grauibus obnoxius eſt peccatis quæ trabem uocat, qualiter damnat eum qui pauca uel quandoq; nil mali commiſit? hoc.n. feſtuca ſignificat. Theo. Cōuenit autem & hoc omnibus, & maximè doctoribus, qui ſubditorum cūm minima peccata puniant, propria impunita relinquūt. propter hoc eos dñs hypocritas uocat, qui ex hoc aliorum peccata iudicant, ut iuſti uideantur. unde ſequitur: Hypocrita, eijce primum &c.

Dux cæcus.

Trabs euangelica.

Cyr. Videlicet teipſum primum mundum oſtendas à magnis peccatis, conſequenter conſules proximo modica confitenti. Baſi. Videtur.n. reuera cognitio ſuiipſius grauiſſimum omnium. neque.n. ſolus oculus exteriora vide ſuper ſe uiſu nō utitur, ſed & ipſe noſter intellectus cum alienum velociter conjectat peccatum, lentus eſt erga propriorum perceptionem defectuum.

Non eſt enim arbor bona quæ facit fructus malos, neque arbor mala faciens fructū bonum. Vnaquæque enim arbor de fructu ſuo cognoſcitur. Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo uindemiant uuam. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

Bed. Contra hypocritam quæ cœperat dominus exequitur, dicēs; Nō eſt.n. arbor bo. &c. q. d. Si ueram & non fictam uis habere iuſtitiam, quæ uerbis oſtentas, ēt facto cōpenſa; quia ſi ſe bonum fingat hypocrita, nō eſt bonus qui facit opera mala, & ſi reprehendat inſontem, nō ideo malus eſt qui facit opera bona. Titus. Hoc autem audiens nō ſumas inde tibi fauorem inertiæ. naturaliter.n. arbor mouetur, tu uero libero arbitrio fungeris, & omnis arbor ſterilis ad aliquid ordinata eſt, tu uero factus es ad opera virtutum. Iſidio. abbas. Non ergo pœnitentiam ſed ꝑtinaciam mali excludit. cum.n. mala ſit, non poteſt fructus bonos producere; in uirtutem uero conuerſa, fructificabit. Quod autem eſt arboribus natura, hoc eſt nobis affectio. & ſi ergo arbor mala non poteſt fructum bonū producere, poterit tamē. Chry. Quamuis autem fructus cauſetur ex arbore, facit tamen notitiam arboris, eo ꝙ arboris diſtinctio per fructum apparet. unde ſequitur; Vnaquæque enim arbor &c. Cyr. Sed & uita morū uniuſcuiuſque erit ſignificatiua; neque enim extrinſecis ornamentis & fictis humilitatibus ueræ fœlicitatis apprehēdit decor, ſed ex his q̄ aliquis operatur; cuius rei exemplum ponens ſubdit: Neq; .n. de ſpinis colligunt ficus. Amb. In ſpinis iſtius mundi ficus illa reperiri non poteſt, quæ fœcundis fructibus melior eſt, bene ſpes ei reſurrectionis aptatur. Vel quia ut legiſti; Ficus dederunt groſſos ſuos, ꝙ immaturus & caducus & inutilis in ſynago-

Pertinaciæ deteſtatio.

ga

ga fructus ante præceſſit, vel quia immatura noſtra uita eſt in corpore, matura in reſurrectione, & ideo procul à nobis debemus ſeculares ſollicitudines abdicare, quę mordent animum, mentemq́; adurunt, vt maturos fructus culturæ diligentis poſſimus adipiſci. Hoc ergo ad mundum & reſurrectionem, alterum ad animam & corpus refert, cũ ſubdit Neque de ru. Vel quia nemo peccatis fructum acquirit animæ ſuæ, quæ ſicut vua proxima terris corrumpitur, in ſuperioribus maturatur. vel quia nemo poteſt damnationem carnis euadere, niſi quẽ Chriſtus redemerit, qui ſicut uua pependit in ligno. Bed. Vel ſpinas & rubum ſeculi curas & punctiones puto eſſe uitiorum, ficus uero & uuam dulcedinẽ nouæ conuerſationis & feruorem dilectionis. non autem de ſpinis ficus, neque uua de rubo colligitur, quia mens adhuc ueteris hominis conſuetudine depreſſa ſimulare poteſt, ſed fructus noui hominis ferre nõ poteſt. Sed ſciẽdũ, ꝙ ſicut ferax palmes ſepi inuolutus recumbit, portansq́ue fructum ſpina non ſuum uſibus ſeruat humanis: ſic dicta uel acta malorum ſi quando proſunt bonis, non hoc ipſi faciunt mali, ſed fit de illis Dei conſilio. Cyr. Poſtquam autem oſtendit ꝙ ex operibus poteſt diſcerni homo bonus & malus, ſicut ex fructibus arbor, nunc idem oſtendit per aliud ſignum, dicens. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum &c. Beda. Idem eſt theſaurus cordis quod radix eſt arboris. Qui ergo in corde theſaurum patientiæ perfectæq́; habet amoris, optimos fructus effundens diligit inimicum, & cætera facit quæ ſupra edocuit: at qui theſaurum nequaquam corde ſeruat, contraria facit. Baſi. Verbi etiam conditio cor à quo proceſſit manifeſtat, euidenter oſtendens diſpoſitionem præcordiorum noſtrorum. unde ſequitur: Ex abun. enim &c. Chry. Naturalis enim conſequentia eſt, ut cum intus abundet nequitia, effluant oretenus uerba nequam, unde cum audieris hominem inhoneſta proferentem, non tantam in eo putes latere malitiam quanta uerbis exprimitur, ſed conìecta fontem riuo eſſe uberiorem. Bed. Per oris etiam locutionem dominus uniuerſa quæ dicto, uel facto, uel cogitatu de corde proferimus inſinuat. moris enim eſt ſcripturarum uerba pro rebus ponere.

Theſaurus cordis.

Mira uerba.

Quid autem uocatis me domine, domine: & non facitis quæ dico? Omnis qui uenit ad me, & audit ſermones & facit eos, oſtendam uobis cui ſimilis ſit. Similis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum & poſuit fundamentum ſuper petram. Inundatione autem facta, illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam mouere: fundata enim erat ſuper petram. Qui autem audit & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna

Bed Ne aliquis ſibi fruſtra blandiretur ex eo quod dictum eſt, Ex abundantia cordis os loquitur, quaſi uerba ſolũ & non magis opera ueri Chriſtiani quærantur. cõſequenter dominus adiungit. Quid autem uocatis me do. & c. q. d. Quid folia rectæ confeſsionis uos germinare iactatis, q nullos operis boni fructus oſtenditis? Cyr. Conuenit autem ſoli ſupernæ omnium naturæ dominationis & nomen & res. Athana. Non eſt ergo hoc uerbum hominis, ſed Dei oſtendentis proprium ortum à patre. dominus. n. eſt qui natus eſt à ſolo domino, non timeas autem dualitatem. nõ n. ſecundum naturam ſeparãtur. Cyr. Quæ autem ſit utilitas in mandatorum obſeruatione, quodùe damnum accidere poſſit ex inobedientia, oſtendit ſubdens; Omnis q uenit ad me &c. Bed Petra erat Chriſtus qui fodit in altum, qui præceptis humilitatis terrena omnia de cordibus fidelium eruit, ne propter commodum temporale ſeruiant Deo. Baſi. Ponere autem fundamentum ſuper petram, hoc eſt inniti fidei Chriſti, ut immobilis perſeueret in aduerſis, ſiue humanitus, ſiue diuinitus accidant. Bed. Vel fundamentum domus ipſa eſt intentio bonæ conuerſationis, quæ pfectus uerbi auditor in adimplendis Chriſti mandatis firmiter inſerit. Amb. Vel omnium fundamentum docet eſſe uirtutum obedientiam cœleſtium præceptorum, p quam domus hæc noſtra, non in profluuio uoluptatum, non nequitiæ ſpiritalis incurſu, nõ imbre mundano, non hæreticorum poſsit nebuloſis diſputationibus cõmoueri, unde ſequitur: Inundatione autem facta, &c. Bed. Inundatio tribus modis fit, uel

Obedientia eſt ſumma uirtutũ.

vel immundorum ſpirituum, vel improborum hominum, vel ipſa mentis, aut carnis inquietudine, & quantum proprijs viribus hoĩes fidunt, inclinantur. quantum vero inuictiſſimæ illi petræ adherent, ẽt labefactari nequeunt. Chry. Oſtẽdit etiã nobis dñs ꝙ nullam parit fides vtilitatẽ, ſi fœda ſit conuerſatio. vnde ſequitur: Qui autem audierit, & non fa. ſimilis &c. Bed. Domus diaboli, mundus qui in maligno poſitus eſt, quem ſuper terram ædificat, quia obſequentes ſibi de cœlis ad terrena detrahit, ſine fundamento ædificat, quia omne peccatum fundamentum non habet, quia non ex propria natura ſubſiſtit, malum quippe ſine ſubſtantia eſt, quod tamen quodcunque ſit, in boni natura conualeſcit. Quia vero à fundo dicitur fundamẽtum, poſſumus etiam fundamentum profundo poſitũ, non inconuenienter accipere, ſicut qui in puteo mergitur, putei fundo retinetur ſic anima corruens, quaſi in quodã fundi loco conſiſtit, ſi ſe in aliqua peccati menſura continet. Sed cũ peccato in quo labitur non põt eſſe contenta, dum quotidie ad deteriora deijcitur, quaſi in puteo in quo cecidit, fundum nõ inuenit, quo ſigatur. Ingruente autẽ qualibet tentatione, & vere mali & ficte boni peiores fiunt, donec ad extremum perpetuam labantur in pœnam. vnde ſequitur; In quam illiſus eſt, &c. Poteſt ẽt per impetum fluminis extremi iudicij diſcrimẽ intelligi, qñ utraque domo conſummata, ibunt impij in ſupplicium æternũ, iuſti autem in uitam æternam. Cyrill. Vel ſuper terram ſine fundamento ædificant, qui ſuper arenam dubietatis, quæ ſecundum opinionem eſt, ponit fundamentum ſpiritalis fabricæ, quod paucæ ſtillæ tentationum diſſiparunt. Aug. de con. euang. Hunc autẽ ſermonẽ dñi prolixum ſic exorſus eſt Lucas, ſicut & Matthæus: vterq; enim dixit, Beati pauperes. Deinde multa quæ ſequũtur in vtriuſq; narratione ſimilia ſunt, & ad extremum ſermonis ipſa cõcluſio prorſus eadẽ repetitur, ſcilicet de homine q ædificat ſuper petram, & ſuper arenam.

Mũdus eſt domus diaboli.

Poſſet ergo facillimẽ credi eundẽ Lucas domini interpoſuiſſe ſermonẽ, aliquas tamen prætermiſiſſe ſententias, quas Matthæus poſuit: itẽ alias poſuiſſe, quas Matthæus non dixit, niſi moueret quòd Matthæus in monte dicit habitum ſermonem à dño ſedente. Lucas autem in loco campeſtri à dño ſtante. non tamen iſtos duos ſermones longa temporis diſtantia ſeparari improbabiliter creditur, ꝙ & ante & poſtea quædam ſimilia, vel eadem ambo narrarunt. quanquam illud poſſit occurrere, in aliqua excelſiori parte mõtis primo cum ſolis diſcipulis fuiſſe dominum, qñ ex eis illos 12. elegit: deinde cum eis deſcendiſſe de monte. i. de ipſa montis celſitudine in campeſtrem. locum. i. in aliqua æqualitatem, quæ in latere montis erat, & multas turbas capere poterat, atque ibi ſtetiſſe donec ad eum turbæ congregarentur, ac poſtea cum ſediſſet acceſſiſſe propinquius diſcipulos ſuos, atque illis cæteriſq; turbis præſentibus, unum habuiſſe ſermonem.

CAPVT VII.

C*VM autem impleſſet omnia uerba ſua in aures plebis, intrauit Capharnaum. Centurionis autẽ cuiuſdã. ſeruus malè habẽs, erat moriturus, qui illi erat precioſus. Et cũ audiſſet de Ieſu, miſit ad eũ ſeniores Iudæorum: rogans eum ut ueniret, & ſaluaret ſeruum eius. At illi cũ ueniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſollicitè, dicentes ei; quia dignus eſt, ut hoc illi præſtes Diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam ipſe ædificauit nobis. Ieſus autem ibat cum illis. Et cum iam non longe eſſet à domo miſit ad eum. Centurio amicos, dicens; Domine noli uexari. Non enim ſum dignus, ut ſub tectum meũ intres, propter quod & meipſum non ſum dignũ arbitratus, ut uenirem ad te ſed dic uerbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic, uade, & uadit; & alio ueni, & uenit; & ſeruo meo. fac hoc, et facit Quo audito, Ieſus miratus eſt & conuerſus, ſequentibus ſe turbis dixit. Amẽ dico uobis, nec in Iſrael tantam fidem inueni. Et reuerſi, qui miſſi fuerant, domum, inuenerunt ſeruum, qui languerat. ſanum.*

Titus. Cum perfectioribus documẽtis ſuos refeciſſet diſcipulos, uadit Capharnaum, ibi prodigioſa operaturus, unde dicitur; Cum autem impleſſet &c. Auguſt.

de con.euan. Hic intelligendum eſt, quia non antequam hæc uerba terminauit, intraſſet, ſed nõ eſſe expreſſum poſt quantũ temporis interuallum, cùm illos ſermones terminaſſet, intrauerit Capharnaum; ipſo quippe interuallo leproſus ille mundatus eſt, quem ſuo loco Matthæus interponit. Amb. Pulchrè autem ubi præcepta compleuit, forma docetur ſuorum præceptorum exequi; nam ſtatim Gentilis Centurionis ſeruus domino curãdus offertur. unde ſequitur: Centurionis autem cuiuſdam, &c. Quòd moriturum dixerit euangeliſta non fefellit; moriturus enim erat niſi fuiſſet ſanatus à Chriſto. Euſe. Strenuus ſiquidem in bellis erat iſte Cẽturio, & militibus Romanis præfectus. Quia uero ſpecialis ſeruiens eius domi languens iacebat, conſiderans quales Saluator erga cæteras uirtutes agebat ſanando languidos & iudicans ꝙ non ſecundum uires humanas hæc agebantur miracula, mittit ad eum, ut ad Deum non habito reſpectu ad apparens organum, quo cum hominibus conuerſabatur. unde ſequitur: Et cùm audiſſet de Ieſu, &c. Aug. de con. euã. Quomodo ergo uerum erit ꝙ Matthæus narrat; Acceſſit ad eum quidã Centurio, cùm ipſe nõ acceſſerit? ubi diligenter aduertentes intelligamus Matthæum non deſeruiſſe uſitatum modum loquendi. Si.n. ipſa ꝑuentio uſitate dr̃ per alios fieri, quãto magis acceſſus per alios fieri poteſt? Non ergo abſurde Matthæus per alios facto acceſſu Centurionis ad dominum, compendio dicere uoluit ipſum potius acceſsiſſe ad Chriſtum, quàm illos per quos uerba ſua miſit. quia quo magis credidit, eo magis acceſsit. Chry. Qualiter & Matthæus dicit ꝙ ipſe dixit, Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Lucas autem hic dicit, quoniam rogat, ut ueniat? Sed mihi uidetur ꝙ Lucas ſignificat nobis Iudaicas blanditias. Credibile.n. eſt, ut cum uellet abire Centurio, retraheretur à Iudæis blãdientibus; & dicentibus, quia nos euntes ducemus eum: unde & eorum preces adulationibus plenæ ſunt. Sequitur.n. At illi cum ueniſſent &c. Decebat ſiquidem ipſos dicere, quoniam ipſe uolebat uenire & ſupplicare, nos autem detinuimus calamitatem uidentes & cadauer, quod in domo iacebat, aut promere fidei eius immenſitatem; ſed nolebant propter inuidiam fidem uiri detegere, ne magnus aliquis eſſe uideretur cui preces porriguntur. Quod autẽ Matthæus ſignificat ipſum Iſraelitam nõ eſſe, Lucas uero dicit; Quoniam ædificauit ſynagogam: non eſt contrarium. Potuit enim & Iudæus non eſſe, & ſynagogam cõſtruxiſſe. Bed. In hoc autem oſtendunt, quia ſicut nos eccleſiam, ſic etiam illi ſynagoga, non conuentum ſolummodo fidelium, ſed etiam locum quo conueniebant ſint ſoliti appellare. Euſe. Et ſeniores quidem Iudæorum ꝓ modicis ſumptibus ad opus ſynagogæ datis gratiam poſcunt; ſed dominus non propter hoc, ſed pro maiori, uolens ſcilicet generare credulitatem in cunctis mortalibus; per ſuam uirtutem ſeipſum exhibuit. unde ſequitur: Ieſus autem ibat cum illis. Ambr. Quod utique nõ ideo faciebat, quia abſens curare non poterat, ſed ut formam tibi daret humilitatis imitandæ; ad reguli filium noluit pergere, ne uideretur magis diuitijs detuliſſe; hic ipſe perrexit, ne uideretur in Centurionis famulo conditionem deſpexiſſe ſeruilem. Centurio uero militari tumore depoſito reuerentiam ſumit, & ad fidem facilis, & ad honorificentiam promptus. unde ſequitur. Et cum iam non longe eſſet &c. Non enim hominis, ſed Dei poteſtate coniecit dari à Chriſto hominibus ſanitatem. Iudæi quidem dignitatem eius prætenderant; iſte uero indignum ſe aſſeruit, non ſolum beneficij, ſed etiam ſuſceptionis domini. Non enim dignus ſum, ut ſub tectum meum intres. Chry. Poſtquam enim liberatus eſt à Iudæorum tædio, nũc mittit dicens. Ne putes præ tædio me non veniſſe, ſed indignum reputaui te domi recipere. Ambr. Bene autem Lucas in occurſum amicos dicit eſſe à Centurione tranſmiſſos, ne præſentia ſua & generare domini uerecundiam uideretur & officio prouocaſſe. Vnde ſequitur; Propter quod & meipſum non ſum dignus arbitratus, ut ueni. ad te, ſed dic tantum uer. & ſana. pu. meus. Chry. Vbi attende Centurionem debitam opinionem habentem de domino; non enim dixit, Ora; ſed tantummodo Iube, dubitans ne ſe humiliando renueret. Subdit: Nam & ego homo ſum &c.

Centurio Romanus.

Conſenſus Euãgelicus.

Bed.

Bed. Hominem ſe vt poteſtati vel Tribuni vel Præſidis ſubditum dicit, imperare tñ minoribus, vt ſubaudiatur eum multo magis qui Deus ſit, non per aduentum tantum corporis, ſed per angelorũ miniſteria poſſe implere quod vellet; repellendæ.n. erant uel infirmitates corporum vel fortitudines contrariæ & verbo dñi, & miniſterijs angelorum. Chry. Eſt autem hic notandum ꝙ hoc verbum Fac, imperium deſignat dictum ſeruo: ob hoc Deus cum hominem vellet creare non ait vnigenito, Fac hominem, ſed faciamus hominem, vt per formam conſenſus uerborum declaret æquiparentiam. Quia ergo in Chriſto cõſiderabat excellentiam dominij, ob hoc ait; Dic verbo. nam & ego dico ſeruo meo &c. Chriſtus autem nõ eum reprehendit, ſed eius intentionem roborauit. vñ ſequitur; Quo audito Ieſus miratus eſt. Beda. Sed quis in illo fecerat ipſam fidem, niſi ille qui admirabatur? ſed etſi alius eam feciſſet, quid miraretur, qui præſcius erat? ꝙ ergo miratur dñs, nobis mirandum eſſe ſignificat: omnes.n. tales motus cũ de Deo dicuntur, nõ perturbati animi ſigna ſunt, ſed docentis magiſtri. Chry. Vt autem liqueat tibi ꝙ dominus hoc ideo dixit vt alios inſtruat. Prudenter.n. euangeliſta hoc aperiens, ſubdit: Amen dico vobis nec in Iſrael, &c. Ambro. Et quidem ſi ſic legas; In nullo tantam fidem inueni in Iſrael, ſimplex intellectus & facilis eſt: ſi uero iuxta græcos, nec in Iſrael tantam fidem inueni, fides huiuſmodi etiam electoribus, & Deum uidentibus antefertur. Bed. Nõ autem de omnibus retro patriarchis & prophetis, ſed de præſentis æui loquitur hominibus, quibus ideo Centurionis fides antefertur, quia illi legis prophetarumque monitis edocti, hic autem nemine docente ſponte credidit. Ambroſi. Probatur autem fides domini, & ſerui ſanitas roboratur. unde ſequitur: Et reuerſi qui miſſi fuerant dominum, inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum. Poteſt ergo meritum dñi & famulis ſuffragari, non ſolũ fidei merito, ſed & ſtudio diſciplinæ. Beda. Plenius autem hæc explicat Matthæus, ꝙ dicente domino Centurioni, Vade, ſicut credidiſti fiat tibi, & ſanatus ſit puer ex illa hora, Sed beato Lucæ moris eſt quæ plenè viderit ab alijs euangeliſtis expoſita abbreuiare, vel etiã de induſtria præterire: quæ vero ab eis omiſſa vel breuiter cognouerit tacta, dilucidare ſolertius. Amb. Myſticè autem ſeruo Centurionis populus nationum, qui mundanæ ſeruitutis vinculis tenebatur, æger letalibus paſſionibus beneficio dñi ſanãdus exprimitur. Bed. Centurio autem cuius fides Iſraeli præfertur, electos ex gentibus oſtendit, qui quaſi Cẽturio milite ſtipati uirtutum ſpiritualium ſunt perfectione ſublimes; numerus.n. centenarius qui de læua transfertur ad dexteram in cœlis uitæ ſignificatione poni conſueuit. Tales ergo pro his neceſſe eſt domino ſupplicent, qui adhuc ſpiritu ſeruitutis premuntur; nos autem qui de gentibus credimus, nõ ipſi ad dñm uenire poſſumus, quem in carne uidere non ualemus, ſed ad eum accedere debemus per fidem. Seniores ãt Iudæorum mittere, hoc eſt ſummos eccleſiæ uiros, qui nos ad dñm præceſſerunt, ſuppliciter obſecrando patronos acquirere, qui nobis teſtimonium reddentes, ꝙ eccleſiã ædificare curemus, pro noſtris peccatis intercedant. Pulchrè autem dicitur, qui Ieſus non longe erat à domo, quia prope timentes eum ſalutare ipſius, & qui naturali lege rectè vtitur, quo bona quæ nouit operatur, eo illi qui bonus eſt appropriat. Ambroſius. Nõ vult autem Ieſum vexari Centurio, quia quem Iudæorum populus crucifixit, inuiolatum ab iniuria manere deſiderat populus nationum, & quod ad myſterium ſpectat uidit in pectora adhuc Gentilium non eſſe penetrabilem Chriſtum. Beda. Milites autem & ſerui qui Cẽturioni obediunt, uirtutes ſunt naturales, quarum copiam multi ad dominum uenientes deferunt ſecum. Theop. Vel aliter. Centurio eſt intellectus qui multorum in militia princeps exiſtit, dum multas in hac uita res habet. Habet autem ſeruum infirmum, irrationabilem animæ partem, iraſcibilem & concupiſcibilem dico. Et mittit ad Ieſum mediatores Iudæos, id eſt confeſſionis cogitationes & uerba, & confeſtim ſuſcipit ſeruum ſanum.

Myſterium in verbo.

Mos Lucæ euang.

Tropologica expoſitio.

Et factũ eſt, deinceps ibat Ieſus in ciuitatem quæ uocatur Naim, & ibant cũ eo diſcipuli eius,

& turba copioſa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ, & hæc uidua erat & turba ciuitatis multa cum illa. Quã cum uidiſſet dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi. Noli flere. Et acceſſit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, ſteterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum dicentes. Quia propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus uiſitauit plebem ſuam. Et exiit hic ſermo in uniuerſam Iudæam de eo, & in omnem circa regionem.

Splendor diuinorum operum

Cyril. Mira dominus miris annectit, & ſupra quidem accerſitus occurrit; hic vero non vocatus accedit. vnde dicitur: Et factũ eſt deinceps ibat Ieſus &c. Beda. Naim eſt ciuitas Galilææ in ſecundo miliario montis Tabor. diuino autem nutu multa turba dominũ comitatur, vt multi eſſent tanti miraculi teſtes. vnde ſequit: Et ibant cum illo diſcipuli &c. Greg. Niſſe. Reſurrectionis autem experimentũ non ita uerbis ſicut operibus à Saluatore didicimus: qui ab inferioribus inchoans opus miraculi, fidem noſtram aſſuefacit ad maiora. Primo quidem in ægritudine deſperata ſerui Centurionis, reſurrectionis incepit poteſtatem: poſt hæc altiori poteſtate ducit homines ad fidem reſurrectionis, dum ſuſcitauit filium uiduæ, qui ferebatur ad monumentum. vnde ſequitur. Cum autem appropinquaret, &c. Diceret enim aliquis de puero Centurionis, ꝙ moriturus non erat. ut igitur temerariam linguam compeſceret, iã defuncto iuueni Chriſtum obuiare fatetur unico filio uiduæ. nam ſequitur: Et hæc ui. erat. & tur. ci. mul. cum illa. Aerumnæ molem breuibus uerbis explicuit. Mater uidua erat, & non ſperabat ulterius filios procreare, nõ habebat in quẽ aſpectum dirigeret uice defuncti; hunc ſolũ lactauerat, ſolus aderat alacritatis cauſa in domo, quicquid matri dulce ac precioſum, hic ſolus extiterat. Cyril. Miſeranda paſſio & ad fletum & ad lachrymas potens prouocare. unde ſequitur: Quã cum ui. do. miſ. motus ſuper eam dixit illi; noli flere. Beda. q. d. Deſiſte quaſi mortuum flere, quem mox uiuũ reſurgere uidebis. Chry. Iubens autem ceſſare à lachrymis qui cõſolatur mœſtos, monet nos præſentibus defunctis conſolationem recipere, reſurrectionem ſperantes: tenet autem feretrum uita obuiãs morti, unde ſequitur: Et acceſſit &c. Cyril. Ideo autem non ſolum uerbo peragit miraculum, ſed & feretrum tangit, ut cognoſcas efficax eſſe ſacrum Chriſti corpus ad humanam ſaluté. eſt enim corpus uitæ & caro uerbi omnipotentis cuius habet uirtutem. ſicut.n. ferrum adiũctum igni perficit opus ignis, ſic poſtquam caro unita eſt uerbo quoque uiuificat omnia, ipſa quoque facta eſt uiuificatiua & mortis expulſiua. Titus. Non autem Saluator ſimilis eſt Heliæ, deflenti filium Sareptanę; nec qualis Heliſeus, qui proprium corpus applicuit corpori defuncti; nec qualis eſt Petrus, qui pro Thabita orauit; ſed ipſe eſt qui non entia uelut entia uocat, qui mortuos, ut uiuos alloqui poteſt. unde ſequitur: Et ait, adoleſcẽs &c. Gregor. Niſſe. Qui dixit adoleſcentem, florentis ſignificauit temporis horam primam producentem lanuginem, qui paulo ante mulcebris erat maternorum oculorum aſpectui, iã aſpi ans ad tempus ſponſalium uirga generis, ſucceſſionis ramus, baculus ſenectutis. Titus. Incontanter autem erectus eſt, cui ſunt mandata directa; diuina.n. poteſtas eſt irrefragabilis, nulla mora, nulla orationum inſtantia. unde ſequitur: Et reſedit qui erat mor. & cę. lo. & dedit illum matri ſuæ. Indicia ſunt hæc ueræ reſurrectionis; corpus enim exanime loqui non poteſt; nec reportaſſet mulier ad domum defunctum filium inanimatum. Beda. Pulchrè autem Euangeliſta dominum prius miſericordia motum eſſe ſuper matre, ac ſic filiũ reſuſcitare teſtatur; ut in uno nobis exemplum imitandæ pietatis oſtenderet, in altero fidem mirandæ poteſtatis aſtrueret. unde ſequitur; Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, &c. Cyril. Hoc magnum fuit in populo inſenſibili & ingrato; poſt modicum enim nec prophetam, nec ad vtilitatem populi procedere ipſum exiſtimauit. Neminem autem habitantium Iudæam hoc miraculum latuit. unde ſequitur; Et exiit hic ſermo in uniuerſam &c. Amb. Idoneum autem eſt dicere, quòd ſeptem reſurrectiones ante dominicam narrantur; quarum prima eſt filii Sareptanæ, ſecun-

Corporis Chriſti ſanctitas.

Septem reſurrectiones.

ſecunda filij Sunamitis, tertia quæ facta eſt in reliquijs Eliſæi, quarta quæ facta eſt in Naim, quinta filiæ Archiſynagogi, ſexta Lazari, ſeptima in Chriſti paſſione. Multa nanq; corpora ſanctorum ſurrexerunt, octaua eſt Chriſti qui expers mortis remanſit, ulterius in ſignum quod cõmunis reſurrectio quę futura eſt in octaua ætate, non tolletur morte, ſed indiſſolubilis permanebit. Beda. Defunctus autem, qui extra portam ciuitatis multis eſt intuentibus elatus, ſignificat hominem letali funere criminum ſoporatum, & animæ mortem non cordis adhuc cubili tegentē, ſed ad multorum notitiam per locutionis operiſue indicium, quaſi per ciuitatis hoſtia propalantem. Portam enim ciuitatis puto aliquem de ſenſibus eſſe corporalibus, qui bene filius unicus matris ſuæ fuiſſe perhibetur, qui una eſt ex multis perſonis collecta mater eccleſia; uidua autem eſſe eccleſiam, omnis anima quæ ſe domini morte redemptam meminit, agnoſcitur. Ambro. Hanc enim uiduam populorum turba circunſeptam plus uideo eſſe, quàm fœminam, quæ reſurrectionem unici adoleſcentis filij à pompa funeris reuocat ad uitam, ſuarum contemplatione lachrymarum, quæ flere prohibetur eũ cui reſurrectio debebatur. Beda. Vel Nouati dogma confunditur, qui dum pœnitentiũ mundationem euacuare conatur, matrem eccleſiam de natorum ſuorum ſpirituali extinctione plorantem, ſpe uitæ reddendæ negat conſolari debere. Ambro. Hic aũt mortuus in loculo materialibus quatuor ad ſepulchrum ferebatur elementis, ſed ſpem reſurgendi habebat, quia ferebatur in ligno, quod & ſi nobis ante non proderat, tamen poſtea quàm Chriſtus id tetigit proficere cœpit ad uitam, ut eſſet indicio ſalutem populo per crucis patibulũ refundẽdã. In ſecreto enim iacemus exanimes, cum uel ignis immodicæ cupiditatis exæſtuat, uel frigidus humor exundat, & pigra quadam corporis habitudine uigor hebetatur animorum. Beda. Vel loculus in quo mortuus effertur male ſecura deſperati corporis conſcientia eſt: qui uero ſepeliendum portant, uel immũda deſideria, uel blandimenta ſunt ſociorum; qui domino loculum tangente ſteterunt, quia

Morali tas.

ſuperni formidine iudicij tacta conſcientia, carnales ſæpe uoluptates & iniuſtè laudantes coercens ad ſe reuertitur, uocantique ad uitam reſpondet Saluatori. Amb. Si ergo graue peccatum eſt, quod pœnitentiæ tuæ lachrymis ipſe lauare non poſſis, fleat pro te mater eccleſia, aſſiſtat & turba iam reſurgens à funere, & incipies alia uita loqui, timebunt omnes, unius.n. exemplo omnes corriguntur. Laudabunt etiam Deum qui tanta nobis remedia uitandæ mortis indulſit. Beda. Viſitauit autem Deus plebem ſuam non ſolum ſemel uerbum ſuum incorporando, ſed ſemper in corda mittendo. Theo. Viduam etiam potes intelligere animam uirum amittentem, ideſt diuinum ſermonem: filius.n. eſt intellectus qui extra ciuitatem affertur uiuentium. Loculus eius eſt corpus eius, qđ quidam dixerunt eſſe ſepulchrum. Tangẽs autem eum dominus eleuat ipſum iuueneſcere faciens eum qui ſurgens à peccato incipit loqui & alios edocere. Non enim prius ei crederetur.

Et nunciauerunt Ioanni diſcipuli eius de omnibus his. Et conuocauit duos de diſcipulis ſuis Ioãnes, & miſit ad Ieſum, dicens: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Cum autẽ ueniſſent ad eum uiri, dixerũt: Ioannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens: Tu es qui uẽturus es, an aliũ expectamus? In ipſa autem hora multos curauit à languoribus ſuis & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donauit uiſum. Et reſpondens, dixit illis. Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis & uidiſtis. Quia cæci uident, claudi ambulant, leproſi mũdãtur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euãgelizantur, & beatus eſt quicunque nõ fuerit ſcãdalizatus in me.

Cyril. Miraculum quod omnes inhabitantes Iudæã & Galilæã ſciuerant, referũt S. Baptiſtæ quidam ex eius diſcipulis. unde ſequitur; Et nunciauerunt Ioanni &c. Beda. Non ſimplici corde, ut opinor, ſed inuidia ſtimulante. Nã & alibi conquerantur dicentes. Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eum. Chry. Tunc autẽ magis ad eum erigimur, cum incumbit neceſſitas; & ideo Ioannes detruſus in carcerem, quando magis diſcipuli eius indigebant Ieſu, tunc mittit eos ad Chriſtum, ſequitur enim; Et conuocauit duos de diſcipulis ſu.

Io.& mi.eos ad Ie.di.Tu es qui uenturus
&c.Bed.Non ait, Tu es qui ueniſti, ſed tu
es qui uenturus es.Et eſt ſenſus : Manda
mihi,quia interficiendus ab Herode & ad
inferna deſcenſurus ſum, utrum te & inſe
ris debeam nunciare qui ſuperis nũciaui;
Opinio Cyrilli. an hoc non conueniat filio Dei, & alium
ad hæc ſacramenta miſſurus es? Cyril.Sed
omnino reprobanda eſt talis opinio; nun-
quam.n.reperimus ſacram ſcripturã diſſe
rere, ꝙ infernalibus prænſiciauerit Bapti
ſta Ioannes Saluatoris aduentum. Illud ẽt
uerum eſt dicere, ꝙ non ignorauit Bapti-
ſta uirtutem myſterij incarnationis unige
niti.unde & hoc cum alijs nouerat, quod
illuminaturus erat in inferno manentes,
cum pro omnibus guſtauerit mortem tam
uiuis quàm mortuis.Sed quoniam ſermo
ſacræ ſcripturæ hunc quidem prædixit uẽ
turum tanquam Deum & dominum, alij
uero miſſi ſunt ſicut famuli ante Chriſtũ,
ideo omnium Saluator & dominus à pro-
phetis nominabatur, qui uenit uel qui uẽ
turus eſt, ſecũdum illud. Pſal. Benedictus
ꝗ uenit in nomine domini, & in Abacuc,
Poſt modicum qui uenturus eſt ueniet, &
non tardabit.Igitur diuinus Baptiſta quaſi
nomen accipiens à ſacra ſcriptura, miſit
quoſdam diſcipulorum ſuorum quæſitu-
ros an ipſe ſit qui uenit, uel qui uenturus
eſt. Ambro. Sed quomodo fieri poſſet, ut
de quo dixerat, Ecce qui tollit peccata
mundi, adhuc eum Dei filium eſſe non cre
deret? aut enim inſolentiæ eſt ei tribuere
diuina quæ neſcit, aut de Dei filio dubitaſ
ſe perfidiæ eſt. Nonnulli autem de ipſo Io
anne intelligunt magnum quidem ita pro
phetam, ut Chriſtum agnoſcerer, ſed ta-
mẽ nõ tanquã dubiũ, ſed tãquam pium ua
tem, quem uenturum crediderat, non cre-
didiſſe moriturum. Nõ igitur fide, ſed pie
tate dubitauit, ſicut & Petrus dicens, pro-
pitius tibi eſto domine, non fiet hoc. Cyr.
Vel ex diſpenſatione interrogat; nouerat
enim ut præcurſor paſſionis Chriſti myſte
rium, ſed ut diſcipulis ſuis conſtet quanta
ſit excellentia Saluatoris, ex proprijs di-
ſcipulis prudentiores miſit, quos præcepit
ſciſcitari, & uiua Saluatoris uoce coniice
re, ſi ipſe eſt qui expectabatur. unde ſubdi
tur: Cum autem ueniſſent ad eum uiri di.
Ioannes Bap. mi.nos ad te, dicens. Tu es
&c. Sciens autem ut Deus quo animo mi
ſiſſet eos Ioannes, & cauſam aduentus eo
rum, tunc temporis egit uberiora miracu-
la.unde ſequitur: In ip.au.ho.cu.mul.à lã-
guoribus &c.Non dicit eis expreſſe. Ego *Secretũ uerborũ Chriſti.*
ſum, ſed ducit eos magis ad rei certitudi-
nem, ut congrua ratione ſumentes fidem
ipſius reuertantur ad eum qui miſit eos.
unde non ad uerba, ſed ad propoſitum mit
tentes reſponſum exhibuit. unde ſequitur,
Et reſpon.di.il.Euntes renun.Io.quę ui.&
au.q.d.narrate Ioanni, quæ quidem audi-
ſtis per prophetas, conſummari uero uidi
ſtis à me. Ea enim tunc agebat quæ prædi-
xerãt prophetæ eum facturum, de quibus
ſubditur. Quia cœci uident, claudi &c.
Amb.Plenum ſanè teſtimonium quo do-
minum propheta cognoſceret. de ipſo.n.
fuerat prophetatum. Quia dominus dat
eſcam eſurientibus, erigit eliſos, ſoluit cõ
peditos, illuminat cœcos, & qui iſta facit,
regnabit in æternum. Ergo non humanæ
iſta, ſed diuinæ uirtutis inſignia ſunt. Hu-
ius autem euangelij exempla uel rara uel
nulla inueniuntur, unus Thobias oculos
recepit, & hæc fuit Angeli non hominis
medicina. Helias mortuos ſuſcitauit, ipſe
tamẽ rogauit & fleuit, hic iuſſit. Heliſęus
leproſum mundari fecit, non tamen ibi ua
luit præcepti auctoritas, ſed myſterii figu *Beneficia Dei.*
ra. Theo. Sunt etiam hæc uerba Eſaiæ di-
centis. Deus ipſe ueniet & ſaluabit nos,
tunc aperientur oculi cœcorum, & aures
ſurdorũ patebunt, tunc ſaliet ſicut ceruus
claudus. Bed. Et quod his non minus eſt,
ſubditur. Pauperes euangelizantur, paupe
res ſcilicet ſpiritu, uel opibus intus illumi
nantur, ut inter diuites & egenos in præ-
dicatione nulla diſtantia ſit; hoc magiſtri
comprobauit ueritatem, quando omnis ꝗ
apud eum ſaluari poteſt, ęqualis eſt. Amb.
Sed tamen parua adhuc iſta dominicæ te-
ſtificationis exempla plenitudo fidei, crux
domini, obitus ſepultura eſt. unde addidit:
Et beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus
in me. Crux enim etiam electis ſcanda-
lum poſſet afferre, ſed nullum hoc maius
diuinæ perſonæ eſt teſtimonium. Nihil
enim eſt quod magis eſſe ultra humana ui
deatur quàm totum ſe unum obtuliſſe ꝓ
mundo. Cyr. Vel per hoc uolebat oſtende
re quòd quæcunque uerſabatur in cordi
bus

bus eorum, ab oculis ipſius effugere nequi uerunt; ipſi.n.erant qui ſcandalizabantur de ipſo. Ambr. Myſticè autem in Ioanne ſupra diximus typum eſſe legis, quæ prænuncia fuit Chriſti. Mittit ergo Ioánes diſcipulos ſuos ad Chriſtum, vt ſupplementum ſcientiæ cõſequamur, quia plenitudo legis eſt Chriſtus. Et fortaſſe iſti diſcipuli, ſunt duo populi, quorum unus ex Iudæis credidit, alter ex Gentibus, qui ideo credidit, quia audiuit. Voluerunt ergo & iſti uidere, quia beati oculi qui vident. Cum autem venerint ad euangelium, & cognouerint illuminari cœcos, ambulare claudos, tunc dicent: Oculis noſtris perſpeximus. videmur enim nobis vidiſſe quæ legimus, aut fortaſſe in parte quadam corporis noſtri, omnes videmur inueſtigaſſe dominicæ ſeriem paſſionis: fidem enim per paucos ad plures peruenit. Lex ergo Chriſtum venturum annunciat, Euangelij ſcriptura veniſſe confirmat.

Allegoria pulchra.

Et cum diſceſſiſſent nuntii Ioannis cœpit de Ioãne dicere ad turbas. Quid exiſtis in deſertum uidere? Arundinem uento agitatam? Sed quid exiſtis uidere? Hominem mollibus ueſtimentis indutũ? Ecce qui in ueſte precioſa ſunt & deliciis, in domibus regum ſunt. Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Vtique dico uobis, & plusquam prophetam. Hic eſt de quo ſcriptum eſt. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuã ante te. Dico enim uobis, maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptiſta nemo eſt. qui autem minor eſt in regno Dei, maior eſt illo.

Agni Dei myſterium.

Cyril. Coniecit dominus tanquam hominum ſecreta cognoſcens aliquos dicturos, ſi vſq; hodie ignorat Ioannes Ieſum, qualiter eũ oſtendebat nobis dicens: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi? vt igitur ſanaret hãc paſſionem quæ eis acciderat, damnum quod ex ſcãdalo procedebat excluſit. vnde dicitur: Et cum diſceſſiſſent nuncij Ioã. cœpit di. de Io. ad turbas. Quid exiſtis in deſer. videre? Arundinem vento agitatam? q.d. mirati eſtis de Ioanne Baptiſta & pluries perrexiſtis ad eum, percurrentes tam lõga deſerti itinera: fruſtra ſiquidem ſi ſic leuem ipſum exiſtimatis, ut ſimilis ſit arundini declinantis quocunq; agitat ventus. Talis.n. eſſe videtur, ſi quæ cognouit, ex leuitate ſe ignorare fatetur. Titus. Non autem exiſtis in deſertum, vbi nulla iocunditas ciuitatibus omiſſis, niſi de hoc viro curam gerentes. Græcus. Hoc autem poſt receſſum diſcipulorum Ioãnis dominus dixit. Non.n. præſentibus eis proferre volebat Baptiſtæ præconia, ne blandientis verba eſſe putarẽtur. Ambroſius. Non ocioſe autem Ioãnis hic perſona laudatur, qui vitæ amore poſthabito iuſtitiæ formam nec mortis terrore mutauit. Deſerto enim mũdus hic comparari videtur adhuc ſterilis, adhuc incultus, in quem negat nobis dominus ita prodeundũ, ut mente carnis inflatos vacuosq; virtutis internæ viros & fragilis gloriæ ſeculari ſublimitate iactantes, exemplari quodã, & imagine nobis putemus imitandos, quos procellis huius mundi obnoxios uita mobilis inquietat, iure arundini cõparandos. Græcus. Eſt etiam infallibile teſtimonium uitæ Ioannis ueſtitus cum carcere, in quem detruſus nõ fuiſſet, ſi ſciuiſſet fauere principibus. unde ſequitur: Sed quid exiſtis ui. hominẽ mollibus ueſtimentis indu. ec. qui in ue. pre. ſunt, & deli. in do. re. ſunt. Mollibus ueſtimentis indutos, uiuentes in delicijs ſignificat. Chryſo. Mollis autem ueſtis diſſoluit rigidam animam, & ſi rigidum corpus aſſumat & aſperum, facile per huiuſmodi mollitiem delicatũ reddit & fragile. Facto uero corpore molliori neceſſe eſt & animam participare læſionem. Nam ut plurimum operationes ipſius conſonant diſpoſitionibus corporis. Cyril. Qualiter ergo tanta ſedulitas religionis ut carnales paſſiones ſubijceret, ad tantam ignorantiam deueniret, niſi ex mentis leuitate, quam nõ aſperitates, ſed illecebræ mundanæ delectant? Igitur ſi velut non colentem delicioſa Ioannem imitamini, date ei robur continentiæ competens; ſi uero nihil amplius debetur honeſtæ conuerſationi, quid omiſſa reuerentia delicatorum, incolam deſerti, uileſque tegumen & camelorum uellus miramini? Chryſoſt. Per utrunque autem dictorum deſignat, quòd Ioannes nec naturaliter, nec facile mobilis erat, nec ulla uoluptate flecteretur. Ambr. Et quanuis pleroſque mollioris cura ueſtis effœminet, tamen alia uidetur hic indumenta ſignifica re, humana ſcilicet corpora, quibus anima noſtra ueſtitur. Sunt autem mollia indu-

Laus Ioannis baptiſtæ.

mẽta delicioſi actus & mores.hi uero qui
bus fluida delicijs mẽbra ſoluunt regni cę
leſtis extorres ſunt,quo rectores mũdi hu
ius atque tenebrarum cęperunt.hi ſunt.n.
reges qui dominantur ſuorum operum æ.
mulos. Cyril. Sed forte inconueniens eſt
circa hoc excuſare Ioannem, fatemini.n.
eum imitabilem eſſe;unde ſubdit.Sed qd
exiſtis uidere? prophetam? utique dico
uobis pluſquam prophetam.prophetæ nã
que prædicabant uenturum,hic autem nõ
ſolum uenturum prædicauit,ſed & præſen
tem indicauit,dicens. Ecce agnus Dei.
Ambr. Maior ſanè propheta, in quo finis
eſt prophetarum,quia multi cupierunt ui
dere quem iſte conſpexit, quem iſte bapti
zauit. Cyr. Cum igitur & à loco & à ue
ſtibus & ex concurſu hominum morem
eius deſcripſerit,introducit prophetæ te
ſtimonium,dicens.Hic eſt de quo ſcriptũ
eſt,ſcilicet in Malachia,Ecce mitto ange.
meum.Titus.Angelum appellat hominẽ,
nõ quia natura eſſet Angelus,homo enim
naturaliter erat,ſed qa opus Angeli exer
cebat nunciando Chriſti aduentum.Græ-
cus.Quòd autem ſubdit. An.fa.tuam,pro
pinquitatem deſignat:apparuit enim ho-
minibus propè Chriſti aduentum,quapro
pter & pluſquam prophetam ipſum eſſe
exiſtimãdum eſt.nam & hi qui in militijs
collaterales ſunt regibus, digniores & fa
miliariores ſunt. Amb. Viam autem do
mino nõ ſolùm naſcendi ſecundũ carnẽ or
dine fideique nuncio,ſed etiam præcurſu
quodam parauit paſſionis.unde ſequitur;
Qui præparabit viam tuam ante te. Am
bro. Si autem & Chriſtus propheta,quo
modo maior hic omnibus? ſed inter mu-
lieris,non virginis natos;maior.n.his fuit,
quibus æqualis poterat eſſe ſorte naſcen-
di.vnde ſequitur.Dico enim uobis.Maior
inter na.mulierum propheta Ioanne Ba-
ptiſta non eſt. Chry. Sufficit quidem do
mini vox præbens teſtimonium præeminẽ
tiæ Ioànis inter homines, reperiet autem
qui vult & rei veritatem conſonam,ſi mẽ
ſam eius conſiderauerit,ſi vitã, ſi mentis
excellentiam.velut enim qui cœlitus de-
ſcendiſſet, degebat in terra, ferè nullam
gerens curam de corpore,intellectualiter
erectus in cœlum,& ſoli Deo coniunctus,
de nullo mundanorum ſolicitus,ſermo ſe
uerus & lenis. nam cum populo Iudæorũ
uiriliter,& feruenter,cum rege audacter,
cum proprijs diſcipulis leniter cõferebat;
nil fruſtra uel leniter, ſed omnia conue-
nienter agebat. Iſid. Abbas. Maior etiã
inter natos mulierum Ioannes, eo q ab
ipſo matris utero prophetauit, & poſitus
in tenebris lumen quod iam uenerat non
ignorauit. Ambroſius. Denique eo uſ-
que cum Dei filio non poterit Ioannis eſ
ſe ulla collatio, ut & infra Angelos æſti-
metur.unde ſequitur:Qui au.mi.eſt in re.
Dei,ma.eſt il. Beda. Hæc ſententia duo-
bus modis poteſt intelligi;aut enim regnũ
Dei appellauit quod nondum accepimus,
in quo ſunt Angeli & quilibet in eis mi-
nor,maior eſt quolibet iuſto portante cor
pus,quod aggrauat animam:aut ſi regnum
Dei intelligi uoluit huius temporis eccle
ſiam,ſeipſum dominus ſignificauit, q na-
ſcendi tempore minor erat Ioãne, maior
autem diuinitatis auctoritate & poteſtate
dominica.proinde ſecundum primã expo
ſitionem ita diſtinguitur:Qui autem mi-
nor eſt in regno Dei, ac deinde ſubinfer-
tur:Maior eſt illo.ſecundum poſteriorem
uero ita.Qui autem minor eſt,ac deinde
ſubinfertur; In regno Dei maior eſt illo.
Chryſo. Vt enim copia laudum Ioannis
occaſionem Iudæis non daret præferendi
Ioannem Chriſto,hoc ſubdidit. Ne autẽ
putes q comparatiue ſe dixerit maiorem
Ioanne. Ambroſius. Alia enim eſt iſta
natura,nec humanis generationibus com-
paranda.Non poteſt enim homini cũ Deo
ulla eſſe collatio. Cyril. Myſticè autem
cum Ioãnis prærogatiuam oſtendit inter
natos mulierum, ponit ex oppoſito ali-
quid maius eo, ſcilicet qui per Spiritum
ſanctum natus eſt filius Dei.regium enim
donum Dei ſpiritus eſt.Quãuis ergo ſecũ
dum operationem & ſanctitatem minores
ſumus his qui legis myſteriũ ſunt aſſecu-
ti,quos Ioannes ſignificat, tamen maiora
per Chriſtum attingimus participes facti
diuinæ naturæ.

*Et omnis populus audiens,& publicani iuſti-
ficauerunt Deum,baptizati baptiſmo Ioannis. Pha
riſæi autem & legiſperiti conſilium Dei ſpreue-
runt in ſemetipſis,non baptizati ab eo. Ait autem
dominus;Cui ergo ſimiles dicã homines generatio
nis huius,& cui ſimiles ſunt? Similes ſunt pueris
ſeden-*

Ioannes finis pro phetarũ.

Expoſitio duplex.

ſedentibus in foro, & loquentibus adinuicem, & dicentibus. Cantauimus uobis tybiis, & non ſaltaſtis, lamentauimus, & non ploraſtis. Venit autem Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens uinum, & dicitis. Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicitis, ecce homo deuorator, & bibens uinum, amicus publicanorum & peccatorum. Et iuſtificata eſt ſapiẽtia ab omnibus filiis ſuis.

Chry. Præmiſſa commendatione Ioannis magnum phariſæorum & legiſperitorũ prodidit crimẽ, q nec poſt publicanos baptiſma Ioannis acceperunt. unde dicitur: Et omnis populus audiens, & publicani &c. Amb. Iuſtificatur Deus per baptiſmum, dum ſe hoĩes peccata propria confitendo iuſtificant: qui. n. peccat & cõfitetur Deo peccatum, iuſtificat Deum credens ei vincenti, ab eoq; gratiam ſperans. In baptiſmate igit̃ iuſtificatur Deus, in quo eſt confeſſio & uenia peccatorum. Euſe. Quia etiam crediderunt, iuſtificauerũt Deum: apparuit. n. eis iuſtus in omnibus quæ fecit; pharisæi autem repellendo Ioannem tanquam inobedientes non conſonabant prophetæ dicenti: Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. uñ ſequitur; Phariſæi autẽ &c. Bed. Hæc uerba ſiue ex perſona euangeliſtæ, ſiue ex perſona Saluatores, ut quibuſdã placet, dicta ſunt. ꝙ ãt dicit, In ſemetipſis uel cõtra ſemetipſos, ſignificat, qu ia qui gratiam Dei reſpuit, contra ſemetipſum facit: uel ad ſemetipſos miſſum Dei conſilium ſtulti & ingrati uituperãtur nolniſſe recipere. Conſilium ergo eſt Dei, ꝙ per paſſionem & mortem Chriſti ſaluare decreuit, quod Phariſæi & legiſperiti ſpreuerunt. Amb. Non condẽnamus ergo ſicut phariſæi, conſilium Dei quod eſt in Ioannis baptiſmate, hoc eſt conſiliũ quod magni conſilii angelus reperit. Ioannis cõſilium nemo contemnit, Dei conſilium quis refutet? Cyr. Erat autem quidã modus ludendi talis conſuetus apud filios Iudæorum, bipartiebatur puerorum caterua qui rerum præſentis uitæ deridentes repentinam tranſmutationem, hi quidẽ canebant, hi uero mœrebant, ſed nec gaudẽtibus congaudebant mœrentes, nec qui gaudebant conformabant ſe flentibus. deinde arguebant ſe inuicem improperantes incompaſſionis malitiã. tale quid paſſam fuiſſe Iudæorum plebem una cũ principibus Chriſtus innuebat. unde ex perſona Chriſti ſubditur: Cui ergo ſimiles dicã homines gñationis huius, & cui ſimiles sũt? Simi. ſunt pue. ſe. in foro, &c. Bed. Gñatio Iudæorum comparatur pueris, quia doctores olim prophetas habebant, de quibus dicitur; Ex ore infantium & lactentium ꝑfeciſti laudem. Amb. Cantauerunt autem prophetæ ſpiritualibus modulis publicæ ſalutis oracula reſultantes, ſicuerunt threnis flebilibus Iudæorum dura corda mulcentes. Hoc canticum non in foro, non in plateis canebatur, ſed in Hieruſalem. ipſa eſt. n. dñicũ forũ, in quo præceptorũ cœleſtium iura conduntur. Greg. Niſ. Canticũ autem & lamentatio nil aliud eſt, quàm exceſſus; hoc quidẽ gaudii, illud uero mœroris. Reſonat autem quædam conſona melodia ex organo muſico, ſecundum quam dum homo pede & motu conſono corporis commouetur, intrinſecam diſpoſitionem manifeſtat, & ideo dicit, Lamentauimus &c. Aug. de q. euan. Hæc autem pertinent ad Ioannem & Chriſtum. Quod ãt dicit, Lamentauimus, & non ploraſtis, ad Ioannem pertinet, cuius abſtinentia à cibis & potu luctum pœnitentiæ ſignificabat. unde exponendo ſubdit; Venit enim Ioannes Baptiſta, neque manducãs panem, neq; bibens uinum, & dicitis; Dæmonium habet. Cyril. Præſumunt criminari uirum qualibet admiratione dignũ. Dæmonium habere dicunt mortificantẽ legem peccati, quæ latet in membris. Augu. de q. euan. Quòd autem dixerat, Cantauimus tybijs, & non ſaltaſtis, ad ipſum dominum pertinet, qui utendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam regni ſignificabat. vñ ſequitur: Venit filius hominis manducans &c. Titus. Noluit enim Chriſtus abſtinere ab huiuſmodi cibis, ne occaſionẽ daret hæreticis, qui dicunt creaturas eſſe malas, & vituperant carnes & vinum. Cyril. Vbi autem potuerunt oſtendere domi num uoratorem? inueniuntur. n. Chriſtus ubiq; reprimere immoderantiã, & ad modeſtiam ducere. Conuerſabatur autẽ cum publicanis & peccatoribus. vnde cõtra eũ dicebant: Amicus publicanorũ & peccatorum, cum tamen nullatenus ipſe poſſet in peccatum incidere, ſed econtra ſiebat eis cauſa

Iuſtificatio Dei qualis.

Ludus puerorũ Hæbreorum.

Temperantia Chriſti.

cauſa ſalutis . non.n.coinquinatur ſol ra-
dians ſuper totã terram,'& frequenter ſu-
perueniens immundis corporibus;nec ſol
iuſtitiæ lædetur conuerſando cum prauis.
Nemo autem conetur comparare propriã
menſurã dignitatibus Chriſti, ſed quili-
bet propriam fragilitaté conſiderans, ui-
tet conſortia talium.praua nanque collo-
quia,mores corrumpunt bonos.Sequitur;
Et iuſtificata eſt ſapien.ab omni. fi.ſuis.
Amb.Sapientia Dei filius eſt per naturã,
nõ per profectum,quæ iuſtificatur per ba-
ptiſma, in eo q non per contumaciam re
futatur,ſed per iuſtitiã Dei munus agno-
ſcitur.In eo ergo iuſtificatio Dei eſt,ſi nõ
ad indignos & obnoxios,ſed ad innocétes
per ablutionem,ſanctos. & iuſtos uideatur
ſua munera tranſtuliſſe.Chry. Filios auté
Filii ſapientiæ qui dicãtur.
ſapientiæ dicit ſapientes.conſueuit.n.ſcri
ptura malos magis ex peccato quàm ex
nomine indicare, bonos autem filios ap-
pellare informantis eos uirtutis.Amb.Be
ne ãt dicit,Ab omnibus,quia circa omnes
iuſtitia reſeruatur , ut ſuſceptio fiat fide-
lium,& eiectio perfidorum.Auguſt. de q.
euan.Vel q dicit, iuſtificata eſt ſapientia
ab omnibus filijs ſuis,oſtendit filios ſapiẽ
tiæ intelligere,nec in abſtinendo, nec in
manducando eſſe iuſtitiam, ſed in æquani
mitate tolerandi inopiam.non.n.uſus,ſed
concupiſcentia reprehendenda eſt, dum-
modo congruas in generibus alimentorũ
his cum quibus tibi uiuendum eſt.

*Rogabat autẽ illum quidam de phariſæis, ut
manducaret cũ illo Et ingreſſus domum phariſæi,
diſcubuit.Et ecce mulier quæ erat in ciuitate pec
catrix,ut cognouit quòd Ieſus accubuit in domo
phariſæi,attulit alabaſtrũ unguẽti, & ſtans retro
ſecus pedes eius , lachrymis cœpit rigare pedes
eius,& capillis capitis ſui tergebat,& oſculaba-
tur pedes eius,& unguento ungebat.Videns autẽ
phariſæus qui uocauerat eũ,ait intra ſe,dicẽs.Hic
ſi eſſet propheta ſciret utique quæ , & qualis eſt
mulier quæ tangit eũ,quia peccatrix eſt Et reſpon
dens Ieſus,dixit ad illũ.Simon, habeo tibi aliquid
dicere.At ille ait.Magiſter dic.Duo debitores erãt
cuidã fœneratori,unus debebat denarios quingẽtos,
& alius quinquaginta.Nõ habẽtibus illis unde re
derent,donauit utriſque.Quis ergo eũ plus dili-
git ? reſpõdes Simõ dixit Aeſtimo quia is cui plus
donauit At ille dixit ei Rectè iudicaſti.Et cõuer
ſus ad mulierẽ,dixit Simoni Vides hãc mulierẽ ?
Intraui in domum tuam,aquam pedibus meis non
dediſti,hæc autẽ lachrymis rigauit pedes meos,&
capillis ſuis terſit.Oſculum mihi non dediſti,hæc
ãt ex quo intrauit,nõ ceſſauit oſculari pedes meos.
Oleo caput meum nõ unxiſti, hæc autem unguento
unxit pedes meos.Propter quod dico tibi, remittun
tur ei peccata multa,quoniam dilexit multum.Cui
autem minus dimittitur,minus diligit.Dixit autẽ
ad illam.Remittuntur tibi peccata Et cœperũt qui
ſimul accumbebant,dicere intra ſe. Quis eſt hic
qui etiam peccata dimittit ? Dixit autem ad mulie
rem.Fides tua te ſaluam fecit.Vade in pace.*

Bed. Quia ſuperius dictum fuerat;Et
omnis populus audiens & publicani iuſti-
ficauerunt Deũ baptizati baptiſmate Ioã
nis.Idẽ Euangeliſta quæ verbis propoſue
rat,ẽt factus aſtruit iuſtificatam , ſcilicet
ſapientiã à iuſtis & pœnitentibus, dicens:
Rogabat autem illum &c.Greg. Niſ.Hæc
Doctrina ſalubris.
conſcriptio quendam vtilem intellectũ ſa
pit.Sunt.n.pleriq; eorum qui ſe iuſtificãt
inflata ſuſpicione uani ſenſus, priuſquam
ueniat uerum iudicium, ſeparantes ſeip-
ſos uelut agnus ab hœdis, nec tecto nec e
ſcis cum pleriſque communicare uolen-
tes,abominantes omnes quicunque non
extremum,ſed mediũ tenent callẽ in uita.
Lucas ergo plus medicus animarũ quàm
corporum,oſtendit ipſum Deũ & Saluato
rem noſtrum pijsſime alios uiſitantem.un
de ſequitũ.Et ingreſ.do.pha.diſ.Non ut ali
quid de uitijs eius ſortiatur,ſed ut impar
tiatũ de iuſtitia propria.Cyril.Mulier auté
inhoneſtæ uitæ,promens auté fidelem af
fectũ uenit ad Chriſtum , quaſi petentem
ueniam cõmiſſorum largiri . Sequitur.n.
Et ecce mulier &c. Beda. Alabaſtrum eſt
genus marmoris candidi,uarijs coloribus
intercincti,quod ad uaſa unguẽtaria caua
ri ſolet,eo quod optimè ſeruare ea incor-
rupta dicatur.Grego.in ho. Quia.n.hæc
mulier turpitudinis ſuæ maculas aſpexit,
lauanda ad fontẽ miſericordiæ cucurrit,
cõuiuantes non erubuit.nã qa ſemetipſam
grauiter erubeſcebat itus, nihil eſſe credi
dit quod verecundaretũ foris.Diſcite quo
dolore ardet,quæ flere & inter epulas nõ
erubeſcit. Greg.Niſe. Indignitatem au-
tẽ ſuam oſtendens ſtabat poſt tergum de-
iectis luminibus & effuſa coma pedes am
plectens lachrymiſq; eos perfundens, re-
bus triſtem animũ oſtendebat ueniam im-
plorans.

Magdalenæ humilitas. plorãs. Sequitur.n. Et ſtans retro &c. Gre go.in ho. Oculis enim terrena cupierat, ſed hos iam per pœnitentiam conterens flebat, capillos ad compoſitionem uultus exhibuerat, ſed iã capillis lachrymas tergebat. vnde ſequitur: Et capillis ca. ſui tergebat. ore ſuperba dixerat, ſed pedes dñi oſculans hoc in Redẽptoris ſui ueſtigia fiebat. vñ ſequitur: Et oſcu. pe. eius. Vnguentũ ſibi pro odore ſuæ carnis exhibuit. Qđ ergo ſibi turpiter exhibuerat, hoc iã Deo laudabiliter offerebat. unde ſequitur: Et vnguẽto vnge. Quot ergo in ſe habuit oblectamenta, tot de ſe inuenit holocauſta. Conuertit ad uirtutum numerum, numerum criminum, vt totum Deo ſeruiret in patientia, quicquid ex ſe Deum contempſerat in culpa. Sic igitur meretrix effecta eſt honeſtior virginib. Poſtquã.n. accenſa eſt pœnitentia, exarſit in Chriſti amorẽ. & hæc quidẽ q̃ dicta ſunt agebantur exterius, q̃ vero reuoluebat eius intentio multo feruentiora his erant q̃ ſolus Deus inſpiciebat. Gre. in ho. Hæc aũt phariſæus intuens deſpicit, & nõ ſolũ venientẽ peccatricẽ mulierẽ, ſed ẽt ſuſcipientem dominum reprehendit; videns autem phariſęus qui uocauerat eum, ait intra ſe dicens; Si hic eſſet propheta, ſciret vtiq; quæ & qualis mulier eſt, quæ tangit eum. Ecce phariſæus veraciter apud ſe ſuperbus & fallaciter iuſtus ægrum reprehendit de ægritudine, medicum de ſubuentione; quæ profecto mulier ſi ad phariſæi pedes veniſſet, calcib. repulſa diſcederet. Inquinari.n. ſe alieno peccato crederet, q̃a hunc vera ſua iuſtitia non replebat. Sic & quidã ſacerdo tali officio ꝑditi, ſi q̃d fortaſſe iuſte exterius vel tenuiter egerint, protinus ſubiectos deſpiciunt, & peccatores quoſque in plebe poſitos dedignant̃. Neceſſe eſt autẽ vt cũ peccatores quoſq; conſpicimus, noſmetipſos prius in eorũ calamitate defleamus; quia fortaſſe in ſimilib. aut lapſi ſumus, aut labi poſſumus. Oportet aũt vt ſollicitẽ diſcernamus, q̃a diſtrictionẽ debemus vitijs, cõpaſſionem naturæ. Si.n. feriẽdus eſt peccator, nutriẽdus eſt proximus. Cum uero iã per pęnitentiam percutit ipſe quod fecit, iam noſter ꝓximus peccator nõ eſt, quia hic in ſe punit, quod iuſtitia diuina reprehendit. Inter duos ergo ægros

Diſtrictio uitiis compaſſio naturæ.

medicus aderat, ſed vnus in febre ſenſũ tenebat, alter ſenſum perdiderat mẽtis. Illa qui flebat quod fecerat, Phariſæus aũt de falſa iuſtitia elatus, vim ſuę valitudinis exaggerabat. Titus. Dominus aũt nõ uerba eius audiens, ſed cogitationes inſpiciens, dominum ſe prophetarum oſtendit. vñ ſequitur: Et reſpõ. Ie. di. ad illum: Simon habeo ti. ali. dice. Glo. Quod quidem dixit, eius cogitationi reſpõdens, phariſæus autẽ ex verbis domini attentior eſt factus. vnde dicit: At ille ait, Magiſter dic. Gre. De duobus aũt ei debitoribus paradigma opponitur, quorũ unus minus, alius amplius debet. vnde ſequitur: Duo debi. erant cuidã fœneratori, &c. Titus. q.d. Neque tu abſq; debito es, quid igit̃? ſi in paucioribus teneris, nõ ſuperbias, quia tu quoque uenia eges. Vnde de uenia ſubdit, dicens: Nõ habẽti. aũt il. uñ red. donauit utriſque. Glo. Nullus.n. poteſt per ſeipſum à debito peccati liberari, niſi diuina gratia ueniam cõſequatur. Gre. in ho. Vtrorumque autem debito dimiſſo, quis amplius largitorẽ debiti diligat, phariſæus interrogatur. Sequitur.n. Quis ergo plus eum diligit? Quib. uerbis protinus ille reſpondit. Aeſtimo q̃a is cui plus donauit. Qua in re notandum eſt, ꝙ dum ſua ſententia phariſæus conuincitur, quaſi freneticus funem portat ex quo ligetur. unde ſequit̃: At ille di. ei, recte iudicaſti. Enumerantur autem ei bona peccatricis, enumerantur & mala falſi iuſti. unde ſequitur. Et cõ. ad mu. di. Sim. ui. hanc mu. int. in do. &c. Amb. q.d. Facilis eſt uſus aquarũ, non eſt facilis lachrymarũ effuſio, tu promptis nõ es uſus, hæc effudit nõ prõpta, lauans lachrymis pedes meos, lauit maculas proprias, terſit comis, ut ꝑ eas ſibi aſſumat ſacros ſudores, & q̃bus ue nata eſt ad peccatum iuuentutem, uenata eſt ſanctitatem. Chry. Sicut autem ubi uehemens imber prorumpit fit ſerenitas, ſic lachrymis effuſis apparet tranquillitas, & perit caligo reatuum, & fiunt per aquã & ſpiritum, ſic per lachrymas & confeſſionẽ denuo mundamur. unde ſequitur; propter quod di. ti. remit. ei peccata mul. quoniã dile. multum. Nã qui uehementer ſe ingeſſerunt malis, rurſus & bonis uehementer inſiſtẽt, cõſcii ad quot debita ſe obligauerunt. Grego. Tanto ergo amplius peccati rubigo

Comparatio notanda.

rubigo conſumitur, quãto peccatoris cor magno charitatis igne cõcrematur. Titus. Contingit autem ſæpius eum qui multum peccauit, per cõfeſſionem purgari; pauca uero peccantem ex arrogantia non venire ad confeſſionis remedium. unde ſequitur; Cui; au. dimit. minus diligit. Chry. Opus eſt ergo nobis feruenti anima, quia nihil impedit hominem fieri magnum. Nullus ergo conſtitutorũ in peccatis deſperet, ne mo uittuoſus dormitet, nec hic cõfidat, ſæ pe. n. meretrix præcedet eum; nec ille diffidat, poſſibile nanq; eſt eum etiã primos ſuperare. unde & hic ſubditur: Dixit autẽ ad illã, Remittuntur tibi peccata tua. Gre go. Ecce quæ ad medicum uenerat ægra, ſanata eſt: ſed de ſalute eius adhuc alii ægrotant. Sequitur. n. Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere intra ſe: quis eſt hic qui etiam peccata dimittit? ſed cœleſtis medicus ægros nõ reſpicit, quos ẽt de medicamento fieri deteriores uidit: eam autem quã ſanauerat, per pietatis ſuæ ſententiã confirmat. unde ſequitur: Dixit au tẽ ad mulierem, Fides tua te ſaluã fecit. quia. ſ. hoc quod petiit, poſſe ſe accipere non dubitauit. Theo. Poſtquam ãt ei peccata dimiſit, non ſiſtit in remiſſione peccati, ſed addiicit operationẽ boni. uñ ſequ-tur: Vade in pace. i. in iuſtitia; quia iuſtitia eſt pax hominis ad Deum, ſicut peccatum eſt inimicitia inter Deũ & hoĩem. q. d. operare omnia quæ ad pacẽ Dei te ducũt. Amb. Hoc ãt loco pleriq; pati uidentur ſcrupulum quæſtionis, utrum uideantur euangeliſtæ diſcordaſſe de fide. Grę. Quia. n. quatuor euangeliſtæ dicunt Chriſtum unctum fuiſſe unguento à muliere; tres puto fuiſſe mulieres, ex perſonarum qualitate, ex modo agendi, ex differentia temporum. Ioannes quidem narrat de Maria ſorore Lazari, quoniam ſex diebus ante paſcha unxit pedes Ieſu in propria domo. At Matthæus, poſtquam dominus dixerat; Scitis quia poſt biduum fiet paſcha, ſubdit, ꝙ in Bethania in domo Simonis leproſi mulier fudit vnguentum ſuper dñi caput, non autem vnxit pedes vt Maria. Marcus etiam Matthæo ſimiliter. Lucas autem nõ circa tempus paſchæ, ſed in medio euangelij hoc refert. Chry. autem binas afferit has mulieres fuiſſe; unam quidẽ

Opinio Græci.

quæ continetur in Ioanne, alteram uerò cuius mentio fit à tribus. Ambr. Hanc ergo mulierem inducit Matthæus ſupra caput Chriſti effundentem unguentum, & ideo noluit dicere peccatricem. Nam peccatrix ſecundum Lucam ſupra Chriſti pedes effudit unguentum. Põt ergo non eadẽ eſſe, ne ſibi contrariũ euãgeliſtæ dixiſſe uideanť. Põt ẽt quæſtio meriti, & temporis diuerſitate diſſolui: ut adhuc illa peccatrix ſit, iã iſta perfectior. Auguſ. de con. euang. Eandem. n. Mariam bis hoc feciſſe arbitror intelligendum; ſemel. ſ. quod Lucas narrauit, cum primò accedens cũ humilitate & lachrymis meruit remiſſionẽ peccatorum. unde Ioannes, cùm de Lazaro reſuſcitando cœpiſſet loqui, antequam ueniret in Bethaniam dicit: Maria autem erat quæ unxit dñm unguento & terſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Iam itaque hoc Maria fecerat, Quod autem in Bethania rurſum fecit, aliud eſt quod ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur ab alijs tribus. Greg. in Homil. Myſtico autem intellectu phariſæus de falſa iuſtitia præſumens Iudaicum populum, peccatrix mulier, ſed ad ueſtigia dñi ueniẽs, & plorãs, conuerſam gentilitatẽ deſignat. Ambro. Vel princeps huius ſeculi quidam leproſus eſt, domus aũt Simonis leproſi terra eſt; ergo dñs ex illis ſuperioribus locis deſcendit in terram, neq;. n. ſanari potuiſſet hæc mulier quæ ſpeciem habet animæ uel eccleſiæ, niſi Chriſtus ueniſſet in terram. Merito autem ſpeciem accipit peccatricis, quia Chriſtus quoq; formam peccatoris accepit. itaq; ſi conſtituas animam fideliter appropinquantem Deo nõ peccatis turpibus & obſcœnis, ſed piè feruientẽ Deo uerbo, habentẽ immaculatæ fiduciã caſtitatis, ad ipſum Chriſti caput aſcẽdit, caput autem Chriſti Deus eſt, ſed qui caput non tenet Xpi, ille pedes teneat. Peccator ad pedes, iuſtus ad caput, habet tñ etiam ea quæ peccauit unguentum. Greg. Quid aliud unguẽto, niſi bonus odor opinionis exprimitur? ſi igiť recta opera agimus quibus opinione boni odoris eccleſiã reſpergamus, qd in corpore domini, niſi unguentũ fundimus? Sed ſecus pedes mulier ſtetit, contra pedes. n. domini ſtetimus

Anagoge pulchra.

mus, cum in peccatis poſiti eius itineribus retinebamur. ſed ſi ad ueram pœnitentiã poſt peccata conuertimur, iam retrò ſecus pedes ſtamus, quia eius veſtigia ſequimur quem impugnabamus. Ambr. Defer & tu poſt peccata pœnitentiam; vbicunq; audieris Chriſti nomen, accurre. In cuiuſcunq; interiorem domũ Ieſum intraſſe cognoueris, & ipſe feſtina. cùm repereris ſapiẽtiã, cùm repereris iuſtitiam in aliquibus penetralibus recumbentem, accurre ad pedes, ideſt vel extremam partem quære ſapientiæ, lachrymis confitere peccata. Et fortaſſe ideo non lauit Chriſtus ſuos pedes, vt eos lachrymis nos lauemus. Bonæ lachrymæ, quæ non ſolùm noſtrum poſſunt lauare delictum, ſed etiã uerbi cœleſtis rigare ueſtigium, ut greſſus eius nobis exuberẽt. Bonæ lachrymæ, in quibus non ſolùm redemptio peccatorum, ſed etiam iuſtorum

Myſtica officia circa Chriſtũ.

refectio eſt. Grego. Lachrymis.n. domini pedes rigamus, ſi quibuſlibet ultimis mẽbris domini compaſſionis affectu inclinemur. Capillis pedes dñi tergimus, quando ſanctis eius, quibus ex charitate compatimur, ex his quæ nobis ſuperfluunt miſeremur. Amb. Expande etiam capillos, ſterne ante eum omnes corporis tui dignitates, nõ mediocres capilli ſunt, qui poſſunt pedes tergere Chriſti. Grego. Oſculatur mulier pedes quos terſit, quod nos quoq; plenè agimus, ſi ſtudioſè diligimus, quos ex largitate confirmemus. Poteſt quoque per pedes ipſum myſterium incarnationis eius intelligi. oſculamur igitur Redemptoris pedes, cùm myſterium incarnationis eius ex toto corde diligimus. Vnguẽto pedes ungimus, cùm ipſam humilitatis eius potentiã ſacri eloquij bona opinione prædicamus. ſed hoc etiam phariſæus vidit & inuidit, quia cùm Iudaicus populus Gentilitatem Deũ prædicare cõſpicit, ſua apud ſe malitia tabeſcit. ſic autem phariſæus retunditur, ut per eum perfidus ille populus oſtendatur, quia uidelicet infidelis ille populus, nec ea quæ extra ſe erant, unquam pro domino tribuit. Conuerſa autem Gentilitas pro eo non ſolùm rerum ſubſtãtiã, ſed etiam ſanguinem fudit: vnde phariſæo dicit. Aquam pedibus meis non dediſti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos. Aqua quippe extra nos eſt, lachrymarum humor intra nos eſt. Infidelis & ille populus Deo oſculum non dedit, quia ex charitate eum amare noluit, cui ex timore ſeruiuit: oſculũ quippe dilectionis eſt ſignũ. vocata autem Gentilitas Redemptoris ſui ueſtigia oſculari nõ ceſſat, quia in eius cõtinuo amore ſuſpirat. Amb. Nõ mediocris aũt hæc meriti eſt, de qua dicitur: Ex quo intrauit non ceſſauit oſculari pedes meos; ut aliud niſi ſapiẽtiã loqui neſciat, niſi iuſtitiam diligere, niſi caſtitatem libare, niſi pudicitiam oſculari. Greg. Phariſæo autem dicitur: Oleo caput meum non unxiſti, quia ipſam quoq; diuinitatis potentiã, in qua ſe Iudaicus populus credere ſpopõdit, digna laude prædicare neglexit. Hæc autem unguento unxit pedes meos, quia dum incarnationis eius myſterium Gentilitas credidit, ſumma laude eius etiã prædicauit. Ambr. Beatus qui poteſt & oleo ungere pedes Chriſti, ſed beatior qui ungit unguẽto. multorum.n. florum in unum collecta ſparſit, & fortaſſe iſtud unguentũ non poſſet alius niſi eccleſia ſola deferre, quæ diuerſi ſpiraminis innumerabiles habet flores, & ideo nemo poteſt tantum diligere quantum illa quæ in pluribus diligit. In domo autem phariſæi, ideſt in domo legis & prophetæ, non phariſæus, ſed eccleſia iuſtificatur. Phariſæus.n. non credidit, iſta credebat. lex myſterium non habet quo occulta mundantur, & ideo quod in lege minus eſt, cõſũmatur in euangelio. Duo autem debitores duo populi ſunt, fœneratori illi theſauri cœleſtis obnoxij. Nõ materialem autem fœneratori huic debemus pecuniam, ſed meritorum examina, æra uirtutum, quarum merita grauitatis pondere, iuſtitiæ ſpecie, ſono confeſſionis expenduntur. Non mediocris autẽ eſt iſte denarius in quo regis imago formatur, væ mihi ſi non habuero quod accepi; aut quia difficile quiſquam eſt, qui fœneratori huic debitum integrum poſſit exoluere, uæ mihi ſi non petiero cõcedi mihi debitũ. Sed

Anagogicus ſenſus.

quis eſt populus iſte qui amplius debet, niſi nos quibus amplius creditũ eſt? Illis credita ſunt eloquia Dei, nobis creditur uirginis partus Emanuel.i. nobiſcũ Deus, domini crux, mors, reſurrectio. Itaq; non eſt dubium quòd plus debet, qui plus accipit, ſecundum homines plus fortaſſe offendit,

qui

ferum cœleſtis vitæ candorem, aureumq; internæ dilectionis ardorem.

i Cùm autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eũ, dixit per ſimilitudinẽ: Exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum. Et dũ ſeminat, aliud cecidit ſecus uiam, & conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & natum aruit, quia nõ habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas; & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum, fecit fructũ centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius quæ eſſet hæc parabola. Quibus ipſe dixit: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Eſt autẽ hæc parabola. Semẽ eſt uerbũ Dei. Qui autem ſecus uiam, hi ſunt qui audiunt: deinde uenit diabolus, & tollit uerbum de corde eorũ, ne credentes ſalui fiant. Nam qui ſuper petram hi ſunt qui cũ audierint, cũ gaudio ſuſcipiunt uerbum. Et hi radices non habent quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt qui audierunt, & à ſollicitudinibus & diuitiis & uoluptatibus uitæ euntes ſuffocantur, & non referũt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt qui in corde bono & optimo audientes uerbum retinent & fructum afferunt in patientia.

Theo. Quod Dauid in perſona Chriſti prædixerat, aperiam in parabolis os meũ hic dominus implet. unñ dicitur: Cum autem turba plurima cõueniret, & de ciuitatibus properarẽt ad eum, dixit per ſimilitudinem. Loquitur autem dominus per ſimilitudinẽ. Primò quidem ut attentiores faceret auditores: conſueuerunt enim homines in obſcuris ſe exercitare, & ſpernere manifeſta. deinde ut nõ caperent indigni quæ myſticè dicebantur. Orig. Et ideo ſignanter dicitur Cum turba plurima conueniret, & de ciuitatibus. &c. Non. n. ſunt multi, ſed pauci qui per arctam uiam ince dunt, & qui inueniunt uiã quæ ducit ad vitam. unde Matthæus dicit, ꝙ extra domũ docebat per parabolas, ſed intra domum parabolam diſcipulis expoſuit. Euſeb. Satis autem congruè Chriſtus primam proponit parabolam multitudini, non ſolùm aſtantium, ſed etiam futurorum poſt illos inducentem ad audientiam uerborum ſuorum, cùm dicit. Exiit qui ſe. ſemi. ſemen ſuum. Bed. Satorem iſtum nullum melius quàm filium Dei intelligere poſſumus, qui de ſinu patris quo creaturæ nõ erat acceſſus egrediẽs, ad hoc uenit in mũdũ ut teſtimoniũ periberet ueritati. Chryſo. Exijt autem qui vbique eſt non localiter, ſed per amictũ carnis nobis appropinquauit. Decenter autẽ aduentum propriũ Chriſtus exitum nominat; eramus. n. excluſi à Deo, & ſicuti cõdemnati & rebelles regi eiecti ſunt, qui verò reconciliare vult eos, exeũdo ad ipſos extra cũ eis loquitur, donec dignos iã factos, aſpectu regio eos introducat, ſic etiam Chriſtus fecit. Theo. Exijt autem nunc non ut agricolas perderet, aut combureret terram, ſed exijt ſeminare. ſæpe. n. agricola qui ſeminat ob aliã cauſam exijt, non ſolum ut ſeminet. Euſe. Exiuerunt autem nonnulli à patria cœleſti, & ad homines deſcenderunt, non tamẽ vt ſererent, neque. n. ſatores erant, ſed ad miniſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi. Moyſes etiam prophetæ poſt eum nõ inſeruerunt hominibus myſteria regni cœlorum, ſed retrahendo inſipientes ab errore nequitiæ, & idolorum cultu, quaſi colebant animas hominum, & in noualia redigebant. Solus autem omnium ſator uerbũ Dei exiuit euangelizaturus noua ſemina, ſcilicet myſteria regni cœlorum. Theo. Non ceſſat autem Dei filius ſemper in noſtris animabus ſeminare, nõ ſolùm cùm docet, ſed etiam cùm creat, in noſtris animabus ſeminat ſemina bona. Titus. Exiit autem ut ſeminaret ſemen ſuum, non autem accipit uerbum quaſi mutuatum, cùm ipſe naturaliter ſit uerbum Dei uiui. Nõ eſt igitur ſuũ proprium ſemẽ Pauli vel Ioannis, ſed habent cùm acceperint: Chriſtus autẽ habet propriũ ſemen, proferens doctrinã ex ſua natura. vnde & Iudæi dicebant, qualiter hic literas nouit quas nõ didicit? Euſeb. Docet igitur duos eſſe gradus eorum qui recipiunt ſemina. primum quidem eorum qui digni facti ſunt uocatione cœleſti, ſed labuntur à gratia pp negligẽtiam & torporem. ſecundum verò multiplicantium ſemen in bonis fructibus. Ponit autẽ ſecũdum Matthæum tres differentias in quolibet gradu. Nam qui corrumpunt ſemen, nõ ſimilem habẽt perditionis modũ & qui ab eo fructificant, nõ æquã recipiũt copiam

Exitus filii Dei qualis.

Gradus duorum ſatorum

Theo. His autem qui ſunt indigni tantis myſterijs obſcurè dicũtur. unde ſequitur; Cæteris autem in parabolis: ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Videre.n. ſe putant, non uident autem: & audiunt quidem, ſed non intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Chriſtus abſcondit, ne maius eis præiudicium generet, ſi poſtquam nouerint Chriſti myſteria, contẽpſerint. Qui.n. intelligit & poſtea ſpernit, grauius punietur. Bed. Rectè igitur in parabolis audiunt, qñ clauſis ſenſibus cordis non curant cognoſcere ueritatem, obliti eius quod dominus dixerat: Qui habet aures audiendi, audiat. Greg. in hom. Dominus autẽ dignatus eſt exponere qđ dicebat. ut ſciamus rerum ſignificationes quærere ẽt in his quæ per ſemetipſum uoluit explanare. Sequitur.n. Eſt ãt hæc parabola; Semen eſt uerbum Dei. Euſebi. Deſtruentium autẽ immiſſa ſemina ſuis animabus tres dicit eſſe cauſas. Quidã.n deſtruunt in ſe ſemen reconditum, dantes leuiter auditum uolentibus fallere, de quibus ſubdit, Quod autem ſecus uiã, hi ſunt qui audiunt, deinde uenit diabolus &c. Bed. Qui.ſ. uerbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla ſaltem tentandæ utilitatis actione pcipere dignãtur. Euſeb. Quidam verò cùm in mentis profundo non ſuſceperint uerbum Dei, facile extinguuntur adueniente aduerſitate. de quibus ſubditur: Nam qui ſuper petrã, hi ſunt qui cùm audierint cum gau. ſuſ. uer. & hi radi. non ha. quia ad tempus cre. & in tempore tentationis recedunt. Cyr. Cùm .n. intrant eccleſiam lætanter attentant diuina myſteria, ſed ex leui uoluntate: ut autem egreſſi ſunt eccleſiam obliuiſcuntur ſacrarum diſciplinarum, & ſi fides Chriſtiana non fructuet, permanent, turbante vero perſecutione, per fugam habent mẽtem, quia fides eorum caret radice. Greg. in ho. Multi boni operis initia proponet, ſed mox ut fatigari aduerſitatibus uel tentatioibnus cœperint, inchoata derelinquunt. Petroſa erga terra humorem non habuit, quæ hoc quod germinauerat, ad fructus perſeuerantiam non perduxit. Euſebi. Quidam uerò ſuffocant reconditum in eis ſemen diuitijs & illecebris, quaſi quibuſdam ſuffocantibus ſpinis. de quibus

Fictio prauorum.

ſubditur; Quod autem in ſpinis cecidit, hi ſunt qui audierunt &c. Greg. in ho. Mirũ qđo dominus diuitias ſpinas interpretatus ſit, cum illæ pungant iſtæ delectent, & tñ ſpinæ ſunt quia cogitationũ ſuarũ pũctionibus mentẽ lacerant, & cùm uſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto uulnere cruentant. Duo autem ſunt quæ diuitijs iungit, ſolicitudines, & uoluptates. qa per curam mentem opprimunt, & per affluentiam reſoluunt. ſuffocant autem ſemen, quia importunis cogitationibus gutturmentis ſtrangulant, & dum bonum deſiderium intrare ad cor non ſinunt, quaſi aditum uitalis flatus uetant. Euſeb. Hæc ãt ex prouiſione à Saluatore prædicta ſunt. Sic autem ſe habere patefacit effectus, nõ .n. aliter aliqui à uerbo diuini cultus deficiunt, niſi ſecundum aliquem modorum prædictorum ab eo. Chry. Et ut plura breuibus comprehendam, hi quidem tanquã negligentes audire, hi tanquam delicati & debiles. hi uerò tanquam ſerui facti uoluptatis, & rerum mundi à bono deſiſtũt. Bonus etiam ordo uiæ, petræ, & ſpinarum, opus eſt; primo memoriæ & cautelæ, deinde fortitudinis, conſequenter contẽptus præſentium. Conſequenter ponit bonam terram contrario modo ſe habentem ad uiam, & petram & ſpinas, cùm ſubdit. Qđ autem in bonã terrã, hi ſunt qui in corde bono & optimo uerbum retinent, &c. Nã qui ſecus uiam poſiti ſunt, non retinent uerbum, ſed rapit eis ſemen diabolus, qui uerò ſunt in petra, non ſuſtinent in patientia tentationis inſultum propter imbecillitatem. qui uerò ſunt in ſpinis, non fructificant, ſed ſuffocantur. Gregorius in homel. Terra ergo bona fructum per patiẽtiam reddit, quia nulla ſunt bona quæ agimus, ſi non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus, fructum ergo per patientiam reddunt, quia cum humiliter flagella ſuſcipiunt, poſt flagella ad requiem ſublimiter cum gaudio ſuſcipiuntur.

Negligentia uerbi Dei.

Nemo autẽ lucernam accendens, operit eam uaſe, aut ſubtus lectum ponit, ſed ſupra candelabrũ ponit, ut intrantes uideant lumen. Non eſt enim occultũ, quod nõ manifeſtetur, nec abſconditũ quod non cognoſcatur, & in palam ueniat. Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet, dabitur illi, & qui

cumque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

Bed. Quia ſupra dixerat apoſtolis: Vobis datũ eſt noſſe myſteriũ regni Dei, cæteris autem in parabolis: nunc oſtendit ꝑ eos aliqñ ét cœteris idem myſterium eſſe reuelandum, dicens: Nemo autem lucernam accendens, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit, &c. Euſeb. qua. di. Sicut lucerna accenditur vt luceat, non vt operiatur ſub modio vel lecto; ſic etiã ſecreta regni cçlorum in parabolis edita, q̃uis lateant alienos à fide, non tamẽ penes omnes manifeſtum habebũt ſenſum, unde ſubdit: Non. n. eſt occultum quod non manifeſtetur, nec abſconditum quod nõ cognoſcatur, & in palam veniat. quaſi di q̃. uis plurima in parabolis dicta ſint, vt uidẽtes non uideant, & audientes non intelligant, propter ſui incredulitatem; totus tamẽ ſermo patebit. Aug. de q. euan. Vel aliter: Totam his verbis typicè docet fiduciã prædicandi, ne quis timore carnalium cõmodorum lucem ſcientiæ abſcondat. uaſis. n. & lecti nomine carnem, lucernæ autem vocabulo verbum deſignat; quod ob metum carnalium incommodorum occultat, qui ipſam carnem præponit manifeſtationi veritatis; & ea quaſi operit verbum, qui prædicare trepidat. Supra candelabrum autem ponit lucernam, qui corpus ſuum miniſterio Dei ſubijcit; ut ſuperior ſit ꝑdicatio ueritatis, & inferior ſeruitus corporis. Ori. Sed & qui u ult adaptare lucernam perfectioribus Chriſti diſcipulis, perſuadebit nobis per ea, quæ dicta ſunt de Ioanne, quoniã ipſe erat lucerna ardens & lucens. non decet ergò eũ qui lucernam rationalem accendit in anima, abſcondere eam ſub lecto, ubi quis requieſcit, nec ſub aliquo alio uaſe; quia qui facit hoc, non prouidet intrantibus domum quibus lucerna paratur; ſed oportet ſuꝑponere candelabro, id eſt omni eccleſiæ. Chry. Hoc autem dicens eos inducit eos ad uitæ diligẽtiã, docens eos ſtrenuos eſſe quaſi expoſitos aſpectibus omnium, ac pugnãtes in mũdo quaſi in theatro. q. d. ne conſideretis ꝙ manemus in modica parte mũdi; eritis. n. omnibus noti, quia tantam uirtutem impoſſibile eſt latere. Maxi. Vel forſan ſeipſum appellat dominus lucernã radiantem cunctis habitantibus domum id eſt mundum, cùm ſit naturaliter Deus & factus diſpenſatiue caro, & ſic quaſi lux ad inſtar lucernæ retinetur in teſta carnis per mediam animam, ſicut per lychnium ignis in teſta lucernæ. Vocat autem candelabrum eccleſiam; ſupra quam uerbum diuinum effulgens, quaſi quandam domũ illuminat radijs ueritatis. Dixit autem ſimilitudinarie uas aut lectum, corporalẽ cultum legis, ſub quo contineri non uult. Beda. Inſtanter autem non dominus docet uerbo auſcultare; ut etiam & noſtro illud pectore continue ruminare, & alieno eructare ſufficiamus auditui. unde ſequitur. Videte ergo quid audiatis, Qui. n. habet dabitur illi &c. Quaſi dicat, tota intẽtione uerbo quod auditis operã date, quia q̃ amorem habet uerbi, dabit illi & ſenſus intelligẽdi quod amat, at qui uerbi audiẽdi amorem nõ habet, & ſi uel naturali ingenio, uel literario ſe callere putauerit exercitio, nulla ſapientiæ dulcedine gaudebit: Sæpe. n. deſidioſus ingeniũ accipit, ut de negligentia iuſtius puniatur. quia quod ſine labore aſſequi potuit, ſcire contẽnit, & nonnunquã ſtudioſus tarditate intelligentiæ præmitur, ut eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis ſtudio inuentionis elaborat.

Secreta fidei quõ reuelanda.

Aurea ſententia.

Venerunt autem ad illum mater & fratres eius & non poterant adire eum præ turba. Et nunciatũ eſt illi, Mater tua & fratres tui ſtant foris, uolentes te uidere. Qui reſpondens, dixit ad illos; Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui uerbum Dei audiunt & faciunt.

Titus. Derelictis cognatis carnalibus dominus inſiſtebat doctrinæ paternæ, q͂ uerò deſiderabāt propter abſentiam, accedunt ad eũ. unde dicitur. Venerunt autem ad illum mater &c. Si audiueris de fratribus domini, adijce pietatem, & intellige gratiam. Nullus enim ſecundum diuinitatẽ Saluatoris frater eſt, unigenitus enim eſt, ſed pietatis gratia cõmunicauit nobis in carne & ſanguine, & factus eſt frater noſter, cùm eſſet naturaliter Deus. Bed. Fratres autem dñi ſecundum carnem dicuntur, non filij beatæ Mariæ genitricis Dei ſecundum Heluidium, nec filii Ioſeph de alia uxore ſecũdũ quoſdam putandi ſunt, ſed eorum potius intelligendi ſunt eſſe cognati.

gnati. Titus. Putabant autem fratres eius ꝙ cùm eorum audiret præſentiam, dimitteret populum reueritus maternũ nomen & flexus amore materno. unde ſequitur. Et nunciatum eſt illi, Mater tua &c. Chry. Conſidera quale erat aſtante ei toto populo, & ab ore eius pendente iam inchoata doctrina, eum foras extrahere. Ob hoc dominus quaſi increpando reſpondit. Sequitur. Qui reſpondens, dixit ad eos, Mater mea &c. Ambr. Moralis magiſter, qui de cæteris præbet exemplum, præſcripturus cæteris, quoniam qui nõ reliquerit patrem aut matrem ſuam, nõ eſt filio Dei dignus, ſententiæ huic ipſe primus ſe ſubijcit, non ꝙ maternæ refutet pietatis obſequia, ipſius enim præceptum eſt, qui non honorificauerit patrem & matrem, morte moriatur: ſed quia paternis ſe myſteriis amplius q̃ maternis affectibus debere cognoſcit. neq; tamen iniurioſe refutantur parentes, ſed religioſiores copulæ mentiũ docentur eſſe q̃ corporum. ergo hic nõ ut quidam hæretici tendiculas aucupantur, mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur, ſed neceſſitudini corporali præſcriptorum cæleſtium forma præfertur. Beda. Hi igitur qui uerbum Dei audiunt, & faciunt, mater domini uocantur, eo ꝙ illum quotidie ſuo exemplo uel dicto quaſi parturit in cordibus proximorũ, fratres quoque ſunt eius cùm & ipſi faciant uoluntatem patris eius qui in cœlis eſt. Chry. Nõ autem hoc dicit increpando matrem, ſed eam plurimum adiuuando. Nã ſi erga cæteros ſolicitus erat, ut generaret eis de ſe debitã opinionem, multo magis erga matrem: non autem eleuaſſet eam ad illa faſtigia, ſi ſemper expectaret honorari ab eo tanquam à filio, nõ autem eum dominum reputaret. Theo. Quidam verò hoc ſic intelligunt, ꝙ Chriſto docente quidam inuidentes, ſubſannantes eum ſuper doctrina eius dixerũt. Mater tua & fratres tui ſtant foris uolentes te uidere; tanquam propter hoc ignobilem eum demõſtrarent. & ideo qui mentem eorũ cognouit, ſic eis reſpondit, quoniam non nocet uilis cõſanguinitas, ſed ſi ignobilis quis exiſtat, audiat autem uerbum Dei, ipſum cõſanguineum reputat. quia tam audire ſolùm neminem ſaluat, ſed magis condemnat, ſubiungit. Et faciunt. Decet enim audire & facere, uerbũ autem Dei dicit ſuam doctrinam quæcunque enim ipſe dicebat, patris erant. Ambro. Myſtice autem non debuit foris ſtare, qui Chriſtum quærebat. Vnde & ille ait: Accedite ad eum, & illuminamini Si. n. foris ſtant, nec ipſi agnoſcuntur parentes, & propter noſtrum fortaſſe nõ agnoſcuntur exemplum, quemadmodum nos nõ agnoſcimur ſi foris ſtemus. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonſtrat Iudæos, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, eccleſiamque ſynagogæ credidit præferendam. Beda. Intus enim eo docente uenientes intrare nequeunt, cuius ſpiritualiter intelligere dicta negligunt, præoccupans autem turba intrauit in domum, quia differente Iudæa gentilitas confluxit ad Chriſtum, foris autem ſtantes uolũt Chriſtum uidere, qui ſpiritualem in lege ſenſum quærentes ſe ſe ad cuſtodiam literæ foris fixerunt, & quaſi Chriſtum pòtius ad docenda carnalia cogunt exire, quàm ſe ad diſcenda ſpiritualia conſentiunt intrare.

Christus magiſter moralis.

Sacrum ſecretũ.

Factum eſt autem in una dierum, & ipſe aſcendit in nauiculam, & diſcipuli eius, & ait ad illos, Transfretemus trãs ſtagnum, & aſcendunt. Et nauigantibus illis, obdormiuit: & deſcendit procella uenti in ſtagnum, & compellebantur & periclitabantur. Accedentes autem ſuſcitauerunt eum dicentes: Præceptor, perimus. At ille ſurgens, increpauit uentum, & tempeſtatem aquæ; & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi eſt fides ueſtra? Qui timentes mirati ſunt adinuicem, dicentes: Quiſputas hic eſt? Quia & uentis & mari imperat, & obediunt ei.

Cyril. Quia diſcipuli omnes beneficiatos à Chriſto uidebant, decebat etiam ipſos ſenſim in beneficiis Chriſti delectari. non. n. ſimiliter quis conſiderat, quæ fiunt in alienis corporibus & in ſuo, & ideo dominus diſcipulos & mari & vẽtis expoſuit, vnde ſequitur. Factum eſt autẽ in vna dierum, & ipſe aſcendit in nauiculam, & diſcipuli eius, & ait ad illos, Transfretemus trans ſtagnum, & aſcenderunt. Chry. Vitans quidem Lucas quæſtionem quæ ſibi fieri poſſit de temporũ ordine, dicit eum in una dierum intraſſe nauiculam. Cyrillus. Si autem vigilante domino accidiſſet tempeſtas, uel non timu ſſent diſcipuli,

uel non exhorruiſſent,uel nõ credidiſſent
cũ poſſe tale aliquid facere. Quapropter
dormit,præſtans tempus timori. Sequitur
.n. Nauigantibus autem illis, obdormiuit,
& deſcendit procella uenti in ſtagnum.
Amb. Supra habes, quia pernoctabat in o-
ratione; quo hic in tempeſtate dormit?
ſed exprimitur ſecuritas tempeſtatis, quo
omnibus timẽtibus ſolus intrepidus quie
ſcebat, ſed quieſcebat corporis ſomno, cũ
intenderet diuinitatis myſterio; nihil.n.ſi
ne uerbo fit. Cyril. Cum magna autem di
ſpẽſatione uidetur eſſe peractum, ne mox
poſtquam tempeſtas inuadere cœpit naui
culam, quærerent ab eo ſuffragiũ. Sed poſt
quam malum inualuit, ut manifeſtior fiat
diuinæ maieſtatis poteſtas. unde dicitur;
Et compellebãtur & periclitabantur. Quã
quidem dominus permiſit exercitationis
Conſenſus Euãgelicus.
gratia, ut cum confeſſi fuerint periculum,
cognoſcant miraculi magnitudinem. Vn-
de poſtquam magnitudo periculi in intole
rabilem metum eos urgebat, tanquam aliã
ſpem non habentes ſalutis, niſi ſolum ip-
ſum dominum uirtutum, eum excitaue-
runt. Sequitur: Accedentes autem ſuſcita
uerunt eum, dicẽtes; Præceptor, perimus.
Aug. de con. euang. Matthæus quidem di-
cit; Domine, ſalua nos, perimus. Marcus
autem, Magiſter, non ad te attinet, quia pe
rimus? Eadem autem eſt ſententia excitã
tium dominum, uolentiumque ſaluari.

Nec opus eſt quærere, quid horum potius
Chriſto dictum ſit; ſiue enim aliquid ho-
rum trium dixerint, ſiue alia uerba quæ
nullus euangeliſtarum commemorauit,
tantundem autem ualentia, quid ad rem
intereſt? quanquam etiam hoc fieri potue
rit, ut pluribus eum excitantibus omnia
hæc, aliud autem ab alio diceretur. Cyril.
Non autem erat poſſibile eos perire exi-
ſtente cum eis omnipotente. unde illico
ſurgit Chriſtus, qui habet omnium pote-
ſtatem, & ſedat conſeſtim procellam &
uentorum impetum, & ceſſauit tempeſtas,
& facta eſt tranquillitas, in quo oſtendit
ſe Deum eſſe, cui in pſalmo dicitur: Tu do
minaris poteſtati maris, motum autem flu
ctuum eius tu mitigas. Bed. Sic igitur in
hac nauigatione dominus utramque unius
eiuſdemque perſonæ naturam oſtendit,
dum is qui ut homo dormit in naui, furo-
rem maris ut Deus uerbo coercet. Cyril.
Simul autem cum tempeſtate aquarũ ſol-
uit tempeſtatem animarum. unde ſequit.
Dixit autem illis, Vbi eſt fides ueſtra? In
quo uerbo oſtendit, quod timorem non facit
tentationum inductio, ſed imbecillitas
mẽtis. Sicut.n. aurum probatur in igne, ſic
in tentationibus fides. Aug. de con. euang.
Hoc autem ab alijs euangeliſtis aliis uer
bis dictum eſt. Matthæus.n. dicit eum di-
xiſſe, Quid timidi eſtis modicæ fidei?
Marcus autem ita dicit, Quid timidi eſtis,
necdum habetis fidem? i. illam perfectã
uelut granum ſinapis. hoc ergo & ille ait,
Modicæ fidei. Lucas autem: Vbi eſt fides
ueſtra? Et totum quidẽ dici potuit, Quid
timidi eſtis? Vbi eſt fides ueſtra? Modicę
fidei? unde aliud hic, aliud ille cõmemo-
rat. Ambroſius. Peracta igitur tempeſtate
ad imperium Chriſti, Diſcipuli ſtupefacti
miraculo ſuſurrabant adinuicem. unde ſe
quitur: Qui timentes, mirati ſunt &c. Nõ
autem Diſcipuli ut ignorantes eũ hoc di
xerunt adinuicem. Nouerant enim eum
Deum eſſe & filiũ Dei Ieſum: admirãtur
autem innatæ poteſtatis abũdantiã & diui
nitatis gloriam, quamuis ſimilis nobis eſſe
& uiſibilis ſecundum carnem. unde dicũt,
Quis eſt hic i. qualis & quantus, & in quã
ta uirtute & maieſtate? Imperioſum.n. eſt
opus, dominatiuum præceptum, non ſerui
lis petitio. Bed. Vel non Diſcipuli, ſed nau
tæ, & alij mirãtur qui in naui erant. Al-
legoricè autem mare uel ſtagnũ, tenebro-
ſus eſt & amarus mundi æſtus. Nauicula
arbor crucis, cuius beneficio fideles adiu- *Allegoria pulcherrima*
ti emerſis mundi fluctibus obtinent littus
patriæ cœleſtis. Ambroſius. Itaque domi
nus, qui ſe intelligit propter diuinum in
terras myſterium ueniſſe, relictis nauem
aſcendit parentibus. Beda. Aſcendunt au
tem & Diſcipuli admoniti cum eo. uñ ip
ſe ait: Si quis uult poſt me uenire, abneget
ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſe-
quatur me. Diſcipulis nauigantibus, id-
eſt fidelibus ſeculum calcantibus, & fu-
turi ſeculi animo quietem meditantibus,
& per ſancti ſpiritus flatum, uel etiã pro-
prii remigij conatum inſidos mundi fa-
ctus certatim poſt terga iactantibus, ſubi-
tò obdormiuit dominus, id eſt aduenit tẽ-
pus dominicæ paſſionis, & deſcendit
procella,

procellis, quia domino ſomnum mortis in cruce ſubeunte, fluctus perſecutionũ dæmoniacis flatibus excitati exurgunt; fluctibus ãt non dñi patientia turbatus, ſed diſcipulorum imbecillitas cõcutitur & trepidat, qui ipſi excitarunt dominum, ne eo dormiente pereant; quia cuius mortem uiderant reſurrectionem optant; quæ ſi differetur, ipſi in perpetuum perirent, unde ſurgens increpat ventum, quia celeri reſurrectione per mortem deſtruit ſuperbiam diaboli, qui habebat imperium mortis.

Tẽpeſtatem ãt aquæ facit ceſſare, quia rabiem Iudæorum morti eius inſultantium reſurgens labefacit. Ambr. Et aduertas ſine tentatione neminem poſſe ex hoc uitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio eſt. Subiecti igitur ſumus nequitiæ ſpiritualis procellis, ſed quaſi puigiles nautæ gubernatorem excitemus, q nõ ſeruiat, ſed imperet vẽtis, qui & ſi iam nõ dormiat ſui corporis ſomno, caueamus tamẽ ne noſtri corporis ſomno nobis dormiat & quieſcat. Bene autem arguuntur, qui præſente Chriſto timebant, cùm utiq; ibi aderat, qui perire non poſſet. Beda. Cui ſimile eſt, quòd poſt mortem Diſcipulis apparens, exprobrauit incredulitatem eorum, & ſic tumidis gurgitibus ſedatis, patefecit cunctis potentiam ſuæ diuinitatis.

Et nauigauerunt ad regionem Gerazenorum, quæ eſt contra Galilæam. Et cùm de naui egreſſus eſſet ad terrã, occurrit illi uir quidam qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & ueſtimento nõ induebatur, neq; in domo manebat, ſed in monumentis. Is ut uidit Ieſum, procidit ante illum, & exclamans uoce magna, dixit; Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſſimi? Obſecro te ne me torqueas. Præcipiebat enim ſpiritui immundo, ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & uinciebatur catenis, & compedibus cuſtoditus, & ruptis uinculis agebatur à dæmonio in deſerto. Interrogauit autem illum Ieſus, dicens; Quod tibi nomen eſt? At ille dixit, Legio; quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogabant illum ne imperaret illis, ut in abyſſum irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum paſcentium in monte, & rogabant eum ut permitteret eis in illos ingredi. Et permiſit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos, & impetu abiit grex per præceps in ſtagnũ, & ſuffocatus eſt. Quod ut uiderunt factum qui paſcebãt, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in uillas. Exierunt autem uidere quod factum eſt, & uenerunt ad Ieſum, & inuenerũt hominem ſedentem à quo dæmonia exierant, ueſtitum, ac ſana mẽte ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerũt autem illis & qui uiderant, quomodo ſanus factus eſſet à legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Gerazenorum, ut diſcederet ab ipſis; quia magno timore tenebãtur. Ipſe autem aſcendens nauim, reuerſus eſt. Et rogauit illum uir à quo dæmonia exierãt, ut cum eo eſſet. Dimiſit autem eum Ieſus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per uniuerſam ciuitatem, prædicans quãta illi feciſſet Ieſus.

Chry. Saluator nauigando vnà cũ Diſcipulis ad portum peruenit. unde dicitur, Et nauig. ad re. Gera. quæ eſt cõtra Galilæam. Titus. Veraciora exemplaria nec Gerazenorum habent, nec Gadarorum, ſed Gergezinorum; eſt.n. Gadara ciuitas in Iudæa, ſtagnum autem uel mare nullatenus inuenitur in ea, ſed Geraza ciuitas Arabiæ eſt, nec ſtagnum, nec mare iuxta habens. Eſt ãt Gergeza, à qua Gergezeni urbs antiqua iuxta Tyberiacum ſtagnum, circa quã eſt rupes ſtagno uicina, in quod oſtenditur deiectos fuiſſe porcos à dæmonibus. quia tamen Geraza & Gadara confinium habent cum terra Gergezinorum; ueriſimile eſt inde ad horum terram porcos fuiſſe adductos. Beda. Geraza.n. urbs eſt inſignis Arabiæ trans Iordanem, iuncta monti Galaad, quam tenuit tribus Manaſſe, non longe à ſtagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati ſunt. Chryſo. Cùm autem dominus deſcendiſſet à mari, occurrit ei aliud terribilius miraculum; nã dæmoniacus tanquàm ſeruus uidens dominum, ſeruitutem confitetur. unde ſequitur; Et cum de naui egreſſus eſſet ad terram, occur. ei uir quidam &c. Augu. de concor. euang. Quòd Matthæus duos dicit fuiſſe dæmoniacos, Marcus, & Lucas autem unum commemorant, intelligas unum eorũ fuiſſe perſonæ alicuius clarioris & famoſioris, quem regio illa maximè dolebat, & pro cuius ſalute plurimum ſatagebat. Hoc uolentes ſignificare duo euangeliſtæ, ſolum commemorandum iudicauerunt; de quo facti huius fama latius præclariuſq; fragrauerat. Chry. Vel Lu-

Exemplariũ uarietas.

cas elegit ex illis duobus eum qui ſæuior
erat; unde flebilius narrat eius infortuniũ,
cùm ſubdit: Et ueſtimento non induebat,
neq; in do.ma.ſed in mo. Viſitant autem
dæmones mortuorum ſepulchra, uolentes
imbuere homines periculoſa doctrina, ꝙ.
.ſ.mortuorum animæ dæmones fiunt. Cy
ril. Quòd autem nudus petebat defuncto
rum ſepulchra, dæmoniacæ ferocitatis e-
rat indicium. Permittit autem quoſdam
diſpenſatiuè Deus ſubeſſe dæmonibus, ut
nos perpendamus per eos quales ſunt dæ
mones erga nos, ut renuamus eis ſubijci
uelle, & ſic uno patiente ædificentur com
plures. Chry. Quia verò hominem eum
populi fatebantur, acceſſerunt dæmones
diuinitatem prædicantes ipſius, quam et
mare ſua tranquillitate clamauerat. unde
ſequitur: Is ut uidit Ieſum procidit ante
il.& excla.uoce ma.& dixit. Cyril. Atten
das hic timorem annexum audaciæ, & de
ſperationi multæ: ſignum.n. diabolicæ de
ſperationis eſt in audendo dicere; Quid
mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſſimi? Ti
moris verò cum præcatur. Obſecro te ne
me torqueas. Sed ſi noſti eum eſſe filium
Dei altiſſimi, fateris eũ Deum cœli & ter
ræ, & eorum quæ continentur in eis. Qua
liter igitur non tua, imo ſua uſurpas, & di
cis: Quid mihi & tibi? Quis autem prin-
cipum terrenorum omnino ſuſtinebit à
Barbaris laceſſiri ſuo ſubiectos imperio?
unde ſequitur; Præcip.n.ſpi.immun.ut exi.
ab hoie. Et neceſſitatem præcepti oſtẽdit
ſubdens: Multis.n.tem.arri.&c. Chry. Vn-
dequia nemo audebat dæmoniacum tene
re, ipſe Chriſtus ad eum uadit alloquens
ipſum. Sequitur: Interroga.au.il. Ie.di.
Quod ti.no.eſt? Non ueluti inſcius nomẽ
inquirit, ſed ut confeſſa peſte quam tole-
rabat, uirtus curantis gratior remicaret.
Beda. Sed & noſtri temporis ſacerdotes,
qui per exorciſmi gratiam dæmones eii-
cere norunt, ſolent dicere, patientes non
aliter valere curari, niſi omne quod ab im
mundis ſpiritibus uigilantes dormiẽteſve
pertulerunt confitendo patenter exponãt:
& maximè quando corporis humani con-
cubitum petere ſe ac patrare confingunt.
vñ & hic confeſſio ſubditur. At ille dixit,
Legio, quia intra.dæ.mul.in eum. Grego
rius Niſſe. Imitantes quidam dæmones ſu
pernas militias & legiones angelicas di-
cunt ſe legionem, ſicut & eorum princeps
dicit ſe poſiturũ thronũ ſuper aſtra, ut fiat
altiſſimo ſimilis. Chry. Poſtquã ãt dñs ſu-
peruenerat dæmonibus creaturam Dei ꝑ
turbantibus putabant eum ꝓꝑ exceſſum
eorum quæ fiebant non expectare tempus
ſupplicij, & quia culpam diffiteri nõ pote
rant, inſtant ne citò iuſt ineant pœnam. vñ
ſequitur; Et rog.il.ne.im.il.ut i abyſ.irẽt.
Theo. Quod quidem poſtulant dæmones
uolẽtes adhuc cũ hõibus cõuerſari. Chry.
Hoc ãt palam eſt, ꝙ æmulæ cateruæ maie-
ſtatis diuinæ, ineffabili potentia Saluato-
ris detrudebant̃ ad infernũ. Maxi. Statuit
autem Deus unicuique materiei peccato-
rum conſonã pœnam. gehennam ignis ꝓꝑ
carnis incendium, ſtridorem dentium ꝓꝑ
riſum laſciuum, intolerabilem ſitim pro-
pter uoluntatem & crapulam, peruigilem
uermem ꝓꝑ obliquũ & malignũ cor, cali-
ginẽ perpetuã ꝓꝑ ignorãtiã & fallaciam,
lymbũ abyſſi propter ſuperbiam, unde dæ
monibus tanquam ſuperbis abyſſus dele-
gatur. Sequitur: Erat autẽ ibi grex &c. Au
gu.de con.euan. Quòd Marcus dixit circa
montem fuiſſe gregem porcorum, Lucas
ãt in monte, non repugnat. grex.n. porcorũ *Notula pulchra*
tam magnus fuit, ut aliquid eius eſſet in
monte, aliquid circa montẽ. erant.n. duo
milia porcorum, ſicut Marcus expreſſit.
Amb. Dæmones ãt cœleſtis luminis clari
tatẽ ſuſtinere nõ poterãt, ut qui oculos do
lent radios ſolis ferre non poſſunt. Cy-
ril. Et ideo turba immundorũ ſpirituũ pe
tit mitti in conformẽ ſibi gregem immun
dorũ porcorũ. Sequitur, Et roga.eũ ut per
mitte.eos in il.ingredi. Atha.in uita Ant.
Quòd ſi ſuper porcos poteſtatẽ nõ habẽt,
multo magis nullam habent dæmones cõ
tra homines factos ad imaginẽ Dei. opor-
tet ergo Deũ ſolũ timere, contẽnere autẽ
illos. Cyril. Dominus autem conceſſit eis
poteſtatem, ut hoc inter cætera fiat nobis
cauſa ſalutis, & roboris ſpes. Sequitur. Et
permiſit illos. Conſiderare ergo oportet,
ꝙ dæmones praui ſunt, & hoſtiles his qui
eis ſunt ſubditi, & poteſt patere ex eo ꝙ
præcipitauerunt & ſuffocauerunt in aquis.
unde ſequitur: Exierunt ergo dæmo.ab.
&c. Et ideo conceſſit eis Chriſtus petenti
bus, ut euentu appareat quàm ſint crudeles.

Erat

Erat etiam neceſſariũ oſtendere, filium
Dei prouidentiam rerum habere non mi-
nùs quàm pater, ut æqualitatis decor in u-
troque appareat. Titus. Fugam autem pa-
ſtores arripiunt, ne cũ porcis perirent. un
de ſequitur: Quod ut uide. fa. qui paſce. fu.
& nũcia. in ciui. & in uil. & huiuſmodi ter
rorem ciuibus intulerunt. Duxit ãt eos ad
Saluatorem damni neceſſitas. Sequitur:
Exie. autem uide. quod factum eſt, & uene
runt ad Ieſum. Vbi cõſidera ꝙ dum Deus
homines punit in rebus, confert beneficiũ
animabus. Cum ãt profecti eſſent, uiderũt
ſanum eum qui iugiter uexabatur. Sequi-
tur; Et inue. homi. ſe. à quo dæmo. exi. ue
ſtitum, (qui antea continuò nudus erat)
ac ſana mente ad pedes eius. Non. n. diſce
dit à pedibus, à quibus eſt nactus ſalutem
& ſic agnoſcentes ſignum, mirati ſunt paſ
ſionis remedium, & obſtupuerũt in facto.
Sequitur; Et timuerunt. Hoc ãt factum par
tim uiſu cõperiunt, partim uerbis audiue
rant. Sequitur: Nunciauerunt autem illis
qui uiderant qũo ſanus factus eſt à legio-
ne. Oportebat autẽ eos ſupplicare domi-
no ne inde recederet, ſed cuſtos eſſet re-
gionis, ne dæmones haberent acceſſum ad
eos; ſed præ timore propriam ſalutẽ ami-
ſerunt, rogantes Saluatorem recedere. Se
quitur; Et roga. il. om. multit. regionis Ge
razenorum, ut diſcederet ab ipſis, quia ti
more magno tenebantur. The. Timebant
. n. ne iterum damnum aliquod paterẽtur,
ſicut paſſi fuerant in ſubmerſione porco-
rum. Chry. Attendas autem Chriſti humi
litatem; poſtquam. n. collocatis à ſe talib.
beneficiis emittebant eum, non obſtat, ſed
diſcedit; eos qui ſeipſos indignos ſua do-
ctrina promulgauerant relinquens. Sequi
tur; Ipſe autem aſcendens nauim, reuerſus
eſt. Titus. Sed eo diſcedente, ille qui paſ-
ſus fuerat, à Saluatore nõ diſcedit. Sequi
tur; Et rogabat illum à quo dæmonia e-
xierant, ut cum eo eſſet. Theo. Nam ſicut
expertus timebat, ne fortè elongatus à Ie
ſu rurſus dæmonibus eſſet paratus: domi-
nus autem oſtendit ei, ꝙ quanuis non ſit
cum eo præſentialiter, tamen poteſt eum
gratia ſua protegere. Sequitur. n. Dimiſit
autem eum Ieſus, dicens. Redi in domum
tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Non
autem dixit: Quanta tibi feci ego, formã

Punitio diuina.

præbens humilitatis, ut rectitudines no-
ſtras referamus in Deum. Titus. Nec ta-
men præuaricatur in lege ueritatis. quic-
quid. n. filius operatur, pater operatur.
Cur autem qui ubique omnes liberatos
monebat nulli dicere, huic liberato à le-
gione dicit, Narra quanta tibi fecit Deus?
quia. ſ. tota regio illa Deum ignorabat ir-
retita cultibus dæmonum. Vel uerius, quã
doquidem ad patrem retorquet miraculũ
dicit. Narra. cum uero loquitur de ſeipſo,
monet nulli dicere. Ille autem qui libera
tus eſt à dæmonibus, nouerat Deum eſſe
Ieſum, & ideo prædicauit quanta fecit il-
li Ieſus. Sequitur. n. Et abiit per uniuer-
ſam ciuitatem &c. Chry. Et ſic illos qui
ſe indignos ſua doctrina promulgauerant
derelinquens ſtatuit eis eũ in magiſtrum,
qui fuerat à dæmonibus liberatus. Beda.
Myſticè autem Geraſa ſignificat nationẽ
gentium, quas poſt paſſionem & reſurre-
ctionem ſuam dominus per prædicatores
uiſitauit. unde Geraſa uel Gergeſi, ut qui
dam legunt; interpretatur colonum eij-
ciens, id eſt diabolum, à quo prius incole
batur, uel aduena propinquans, qui prius
longe erat. Ambroſius. Licet autem di-
ſcordet numerus curatorum à Chriſto ſe
cundum Lucam & Matthæum, tamen cõ-
cordat myſterium. Vt. n. iſte qui habe-
bat dæmonium populi Gentilis eſt figura,
duo quoque illi ſimiliter figuram populi
Gentilis accipiunt, quoniam cum tres fi-
lios Noe generauerit, Sem, Cham, & Ia-
phet. Sem tãtummodo familia in poſſeſſio
nem accita eſt Dei, & ex duobus illis di-
uerſarum nationũ populi pullularunt, qui
multis inquit temporibus habebat dæmo
nium, ut pote, qui à diluuio uſque ad ad-
uentum domini uexabantur. Nudus autẽ
erat, quia tegumẽtum naturæ ſuæ & uirtu
tis amiſit. Aug. de quæſt. euange. In domo
non habitabat, hoc eſt in conſcientia ſua
non requieſcebat. In monumentis mane-
bat, id eſt in mortuis operibus, hoc eſt pec
catis delectabatur. Ambro. Vel quid ſunt
corpora perfidorum, niſi quædam ſepul-
chra in quibus Dei uerba non habitantt?
Auguſtin. de quęſt. euange. Quòd autem
cõpedibus ferreis & cathenis ligaban-
tur, ſignificat graues & duras leges Gen-
tiũ, quibus etiam in eorum republica pec-

Senſus miſticus

de archiſynagogi filia dicens; Factū eſt autem cùm &c. The. Simul quidem propter doctrinam & propter miracula. Augu. de con. euan. Quòd uero adiungit: Et ecce uir cui no. Iairus: non continuo factum accipiendum eſt, ſed prius illud de cōuiuio publicanorū, ſicut narrat Matthæus: cui rei ſic cōiungit hoc, ut non poſſit aliud factū conſequenter intelligi. Titus. Eſt autem poſitum nomen, Iudæorum cauſa, qui tūc nouerunt quod accidit, ut nomen demonſtratio miraculi fiat. Acceſſit autē nō aliquis infirmorum, ſed princeps ſynagogæ, ut magis obturarentur Iudeorum ora unde ſequitur: Et ip. prin. ſynag. erat. acceſſit āt ad Chriſtum cauſa neceſſitatis. Vrget. n. aliqñ dolor ad agendum ea quæ decent, ſecundùm illud in Pſalmi: In chamo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te: Theo. Vnde neceſſitate inſtante cecidit ad pedes eius. Sequitur. Et ce. ad pe. Ieſu. Decebat āt vt abſque neceſſitate cogente caderet ad pedes eius, & cognoſceret ipſum Deum eſſe. Chry. Sed conſidera eius inertiam: quærit. n. à Chriſto ut in domum veniat. Sequitur; Rogans eum ut intr. in domum eius, ignorans. ſ. q absēs poterat liberare. nam ſi ſciuiſſet, dixiſſet ſicut Centurio; Dic uerbo, & curabitur filia mea. Græc. Cauſa autem aduentus eius ponitur, cùm ſubditur: Quia uni. fi. erat illi: domus fundamentum ſucceſſio generis. Ferè annorum 12. in ipſo. ſ. flore ætatis, & hæc moriebatur, pro thalamis efferenda ad tumulum. Chryſo. Aduenerat autem dominus, non vt iudicaret mundū, ſed vt ſaluaret. quapropter non examinat dignitatem petentis, ſed æquanimiter arripit opus, ſciens q maius erat futurum eo quod quærebatur. uocabatur autem ad remedium ægrotantis, nouit autem ſe ſuſcitaturum iā mortuā, & inſerturum terrenis firmā ſpē reſurrectionis. Amb. Suſcitaturus autem mortuam, ad faciendum fidē, hemorroiſſam ante curauit, ſic & reſurrectio temporalis in paſſione domini celebratur, ut perpetua illa credatur. Et contigit, dum iret a turba comprimebatur. Cyril. Quod maximum erat indicium, quòd veram carnem induerat, & omnem conculcaret ſuperbiam. neque enim à longe ſequebantur, ſed eum circundabant. Grego. Quędam autem mulier graui morbo detenta, ob cuius infirmitatis curam medici omnes diuitias conſumpſerant, ſolam ſpem in tanta diffidentia reperit, vt procideret domino, de qua ſequitur. Et mulier quę erat in flu. ſan. ab an. 12. &c. Tit. Qualiter āt nō eſt digna præconio hæc mulier, quę viribus extinctis corporeis ob continuum ſanguinis fluxum, & tanto populo cōcurrente circa illum, affectu roborata & fide petierat populum & retro latens tetigerat fimbriam veſtimenti? Sequitur. Teti. fim. veſt. eius. Cyr. Neq;. n. licebat immundis vel tangere quenquam ſanctorū, vel appropinquare viro ſancto. Chr. Ritu autem legis huiuſmodi paſſio reputabatur immunditia magna. aliter etiam. Nōdum. n. nec ipſa habebat dignam opinionem de eo, non. n. putauiſſet latere, ſed tamen confiſa de ſanitate, accedit. Theo. Sicut autem cum aliquis oculum lucernæ lucenti adhibet, aut igni ſpinas, ſtatim operantur, ſic quidem qui fidem affert potenti curare, ſtatim curationem conſequitur. Et confe. ſtē. flu. ſan. eius. Chr. Non autem ſola ueſtimenta ipſius mulierem ſaluauerūt nam & milites fortiti ſunt ea inter ſe, ſed fidei eius intentio. The. Credidit. n. & ſaluata eſt, & vt congruum fuit primò tetigit Xpm intellectualiter, deinde corporaliter. Græc. Audiuit āt dñs tacitas mulieris cōſiderationes, & tacēs liberauit tacentē, paſſus ſua ſpōte ſanitatis rapinā, ſed poſtea miraculū publicat, vñ ſequit. Et ait Ieſus, Quis eſt qui me tetigit? Cyr. Nō. n. latuit dñm pperatū miraculū, ſed quī cuncta cognoſcit, quaſi neſciret interrogat. Græc Neſciētibus āt diſcipulis qđ quærebat, ſed putātibus dè ſimplici quodā tactu dicere, dñi quęſtioni reſpondent. Sequitur n. Negantibus āt &c. Et ideo dñs tactū ſua reſponſione diſtinguit. Sequitur. n. Et di. il. Ie. Tetigit me ali. ſicut etiā dicebat, Qui hēt aures audiēndi, audiat, quamuis oēs habeant hmōi corporalē auditum, ſed nō eſt vere audire ſi audiatur incautè nec vere tāgere, ſi infideliter tangatur Cyril. Propalat autē conſequēter qđ factum eſt, cum ſubditur. Nam & ego noui virtutē de me exiiſſe. Materialiter rñdet ſecundum opinionē audientium. hic tamen nobis manifeſtatur q ipſe uerus eſt Deus, & ex eo

quod

quod prodigialiter factũ eſt,etiam ex ſermonibus. tranſcendit.n.naturam noſtrã, & forſan angelicam,poſſe quenquam uirtutem emittere quaſi à propria natura.Cõuenit autem hoc ſoli ſupremæ naturæ,nulla nanque creaturarum aliquam gerit ſanãdi poteſtatem,uel etiam aliqua alia.ſ.miracula faciendi,ſed diuinitus præſtitam.nõ .n.ambitione gloriæ non dimiſit latere diuinæ uirtutis oſtenſionem, qui multoties præceperat taceri ſua miracula , ſed quia ſpectabat ad utilitatem eorũ qui uocabãtur per fidem ad gratiam. Chry. Primò.n. ſoluit fœmineum metum , ne remorſum conſcientiæ pateretur quaſi ſurripiẽs gratiam.Secundò corrigit eam ; quia latere putauerat.Tertio fidem eius exprimit cũ ctis,ut & alij imitentur:proditq́; non minus miraculum retentione ſanguinis dum oſtendit ſibi cuncta patere. Cyril.Inſuper principem ſynagogæ perſuadebat indubitabiliter credere,ꝙ à laqueis mortis eripiet filiam eius.Chry. Ob hoc autem dominus non ſtatim eam manifeſtauerat, ut oſtenſo ꝙ omnia ſibi liquent faciat mulierem prædicare quod factum eſt , ut ſuſpicione miraculum careat.unde ſequitur.
Videns autem mu.quia nõ la.eum, tre.ue. &c.Orig.Eandem autem ſanitatem quam nacta eſt mulier ex contactu uerbi cõfirmauit Saluator.unde ſequitur:At ipſe dixit illi,fi.tua te ſal.fe.uade in pace.i.eſto ſana à tuo flagello.& ſanat quidem primò per fidem animam, deinde uerò corpus. Titus.Vocat ãt filiam iam fidei cauſa ſanatam.fides.n gratiam adoptionis impetrat. Euſeb. in ec.hiſt. Dicunt ãt hanc mulierẽ in Paneade,quæ eſt Cæſarea Philippi unde fuit oriunda ſtatuiſſe triũphos inſignes collati ſibi beneficij à Saluatore.ſtabat nãque ſuper altam baſim ad limina domus eius æneum ſimulachrum mulieris flexis genibus,manibusq́; iunctis quaſi præcaretur,ex cuius oppoſito aliud erectum ſimulachrum ad inſtar uiri,eiuſdemq́; materiæ amictum diploide & manum uerſus mulierem extendens:ante cuius pedes ſuper ipſam baſim aliena ſpecies plantæ orta, quæ uſque ad æneæ diploidis oras pertingens medicina omnium paſſionum eſſe ferebatur.Hanc autem ſtatuam dicebant repreſentare Chriſtum , quã Maximus deſtruxit.Amb.Myſticè ãt reliquerat in Geraſenis ſynagogam Chriſtus,& quẽ ſui nõ rẽceperant,recipimus alieni.Bed. Vel in fine ſeculi dñs eſt ad Iudæos rediturus,atque ab eis per fidei confeſſionem libẽter excipiendus.Amb. Quem ãt putamus ſynagogæ principem eſſe niſi legem , cuius contemplationem dominus ſynagogam non penitus dereliquerit ? Beda. Vel princeps ſynagogæ Moyſes intelligitur. uñ bene Iairus.i.illuminans uel illuminatus uocatur,quia qui accipit uerba uitæ dare nobis,& per hoc cæteros illuminat, & à ſpiritu ſancto illuminatur . Cecidit autem Archiſynagogus ad pedes Ieſu, quia legiſlator cum tota patrum progenie Chriſtũ in carne apparentem longè ſibi præferendum eſſe cognouit.Si enim caput Chriſti Deus,conuenienter pedes accipiẽdi ſunt incarnatio , qua terram noſtræ mortalitatis tetigit.Rogauit ãt intrare in domum eius,quia eius uidere deſiderabat aduentum.Filia ãt unica eius eſt ſynagoga , quæ ſola legali eſt inſtitutione compoſita,quæ 12 .ætatis anno,hoc eſt tẽpore pubertatis appropinquante moriebatur,quia nobiliter à prophetis educata, poſtq̃ ad intelligibiles annos peruenerat,in quibus ſpiritales Deo fructus gignere debebat,ſubito errorum languore conſternata , ſpiritalis uitæ uiã amiſit,& ſi Chriſtus nõ ſuccurreret,corruiſſet in mortẽ. Ad puellã ãt ſanãdam pergens dñs à turba cõprimitur,quia genti Iudææ ſalutaria monita præbẽs carnalium populorum eſt conſuetudine grauatus.Amb.Ad hanc autem principis filiã dum properat Dei uerbum,ut ſaluos faceret filios Iſrael,ſancta eccleſia ex gẽtibus congregata,quæ inferiorum lapſu criminum deperibat , paratam alijs fide præripuit ſanitatem.Bed.Dupliciter autem ſanguinis fluxus poteſt intelligi,hoc eſt & ſuper idololatriæ proſtitutione, & ſuper his quæ carnis & ſanguinis oblectatione patrantur.Amb.Quid autem ſibi uult ꝙ hęc principis filia annorum 12.moriebatur,& mulier iſta fluxu ſanguinis ab annis 12.laborauit,niſi ut intelligatur,quia quandiu ſynagoga uiguit, laborauit eccleſia? Bed. Vna.n.penè ſeculi ætate ſynagoga in patriarchis naſci cœpit,& Gentiliũ nationẽ idololatria fœdauit. Ambro. Sicut autem illa

Allegoricus ſenſus.

Medicorum tropologia.

illa in medicos erogauerat omnem ſubſtãtiam ſuam, ita congregatio gentium amiſerat omnia dona naturæ. Beda. Medicos autẽ intellige, ſiue falſos theologos ſiue philoſophos, legumq́; doctores ſeculariũ, qui multa de uirtutibus uitijsq́; differentes, utilia ſe uiuendi inſtituta mortalibus dare promittebant, ſeu ipſos immũdos ſpiritus, qui uelut hominibus conſulendo, ſe pro Deo colendos ingerebant, quibus audiendis gentilitas quantò magis naturali induſtriæ uires expenderat, tantò minus potuit ab iniquitatis ſuæ ſorde curari. Ambro. Audiens ãt ægrotare populũ Iudæorũ, ſperare cœpit ſalutis ſuæ remediũ. Tẽpus uenisſe cognouit, quo medicus adeſſet de cęlo, ſurrexit ut occurreret fide promptior, pudore contatior. hoc. n. eſt pudoris & fidei, agnoſcere infirmitatẽ, nõ deſperare ueniam. Verecunda ergo fimbriam tetigit, fidelis acceſſit, religioſa credidit, ſapiens ſanatam ſe eſſe cognouit; ſic ſancta plebs gentiũ quæ Deo credidit, peccatum erubuit ut deſereret, fidem detulit ut crederet, deuotionẽ exhibuit ut rogaret, ſapiẽtiã induit ut ſanitatẽ ſuã ipſa ſentiret, fiduciã ſumpſit ut fateretẽ ꝙ præripuiſſet alienũ. Retro ãt tãgitur Chriſtus, quia ſcriptum eſt, Poſt dominum Deum tuum ambulabis.

Allegoricus ſenſus.

Beda. Et ipſe ait; Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur. ſiue quia præſentem in carne dñm nõ uidens, uel quia peractis diſpenſationis ſacramentis per fidem cœpit ueſtigia eius ſubſequi. Greg. 3. Moral. Premẽte autem turba una redemptorem noſtrum mulier tetigit; quia carnales quique in eccleſia eum comprimunt à quo lõgè ſunt, & ſoli tangunt qui huic ueraciter humiles adiungunt. Turba igitur premit, & non tangit; quia & importuna eſt per pſentiam, & abſens per uitam. Bed. Vel una credula mulier dominum tangit, quia qui de diuerſis hæreſibus inordinatè affligit, ſolo catholicæ eccleſiæ corde fideliter q̃ritur. Ambro. Non. n. credunt qui comprimunt, credunt qui tangunt; fide tangitur Chriſtus, fide uidetur. Denique ut fidem credentis exprimere, dicit: Ego cognoui uirtutem de me exiſſe, quod eſt euidentius indicium, quia non intra posſibilitatem conditionis humanæ, atq; intra corporis clauſtrũ diuinitas coarctata eſt, ſed ultra fines noſtræ mediocritatis uirtus exũdat æterna. non. n. humana ope plebs gẽtiũ liberatur, ſed Dei munus eſt cõgregatio nationum, quæ ẽt breui fide miſericordiam inclinat æternam. Nam ſi conſideremus quanta ſit fides noſtra, & intelligamus quantus ſit Dei filius, uidemus qa cõparatione eius fimbriam tantummodo tãgimus, ſuperiora uerò ueſtimenti eius nequimus attingere. Si igitur & nos curari uolumus, fide tangamus fimbriã Chriſti, non ãt latet eũ quicunq; tetigerit. Beatus qui extremam partem uerbi tetigerit, nã totum quis poteſt comprehendere.

Adhuc illo loquente, uenit quidã ad principẽ ſynagogæ, dicens ei quia mortua eſt filia tua, noli uexare illũ. Ieſus autẽ audito hoc uerbo, reſpondit patri puellæ; Noli timere, crede tantum, & ſalua erit. Et cum ueniſſet domum, non permiſit ſecũ intrare quenquam, niſi Petrum & Iacobũ & Ioannem, & patrem & matrem puellæ. Flebant autem omnes & plangebant illã. At ille dixit. Nolite flere, nõ eſt mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum ſcientes quòd mortua eſſet. Ipſe autem tenens manũ clamauit dicens. Puella ſurge. Et reuerſus eſt ſpiritus eius, & ſurrexit continuo. Et iuſſit illi dare manducare. Et ſtupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

Chry. Opportunè dominus expectabat puellæ mortẽ, ut ꝓpalaretur reſurrectionis miraculum; propter quod & tardius incedit, & loquitur cum muliere diutius, ut archiſynagogi filia expiraret, & huius nũcii aduenirent: unde dr̃. Adhuc illo lo. uenit &c. Aug. de con. euange. Sed cum Matthæus archiſynagogum non morituram filiam ſuam narret domino nunciaſſe, ſed omnino defunctam. Lucas antem & Marcus nondum mortuã, uſque adeo ut ueniſſe poſtea qui mortuã nunciarent, conſiderandum eſt ne repugnare uideat̃. Et intelligendũ eſt breuitatis hoc cauſa Matthęũ potius dicere noluiſſe rogatũ eſſe dñm ut faceret quod eũ feciſſe manifeſtum eſt, ut .ſ. mortuam ſuſcitaret. Attendit. n. non uerba patris de filia ſua, ſed quod eſt potiſſimum uoluntatem. Sanè ſi alij duo uel quiſquàm eorum patrem commemoraſſet dixiſſe ꝙ uenientes de domo dixerunt ut iam nõ uexaretur Ieſus, quia puella mortua fuiſſet, repugnarent eius cogitationi uerba quę poſuit Matthæus. Nũc uerò il-

Conſenſus Euãgelicus.

lud

lud nunciantibus & prohibentibus ne magiſter ueniret, non legitur q ipſe conſenſerit. unde dñs non diffidentem reprehendit, ſed credentem robuſtius confirmauit. unde ſequitur; Ieſus autem au. hoc uer. re. &c. Athana. Fidem dominus exigit ab inuocantibus eum, nō quia indiget adminiculo aliorū (ipſe nanq; & dñs & largitor eſt fidei) ſed ne uideretur ex acceptione pſonarum ſua dona conferre, oſtēdit q credentibus ſanet, & ne ſine fide accipiant beneficia, & ea per infidelitatem aboleant. uult. n. benefaciens durare gratiam, & ſanans inconcuſſum permanere remedium. Theo. Mortuam autem ſuſcitaturus eiecit omnes, quaſi nos docens abſq; inani gloria eſſe, & nihil ad demonſtrationem facere, & q cùm quis debet miracula perpetrare, non decet ipſum eſſe in medio plurimorum, ſed ſolitarium, & ab alijs ſeparatum. unde ſequitur. Et cum ueniſſet &c. Solos autem hos intromiſit tanquam diſcipulorum uertices, & potentes miraculum occultare. non. n. uolebat ipſum ante tempus pluribus reuelari, fortè propter inuidiam Iudæorum. Sic & cum quis nobis inuidet, non debemus iuſtitias noſtras ei reuelare, ne ei maioris inuidiæ occaſio tribuatur. Chry. Cæteros autem diſcipulos non aſſumpſit, prouocans eos ad appetitum maiorem, ob id quoq; q nondum erant plenè diſpoſiti, ut & alii iſtos imitentur. Aſſumpſit ēt parentes in teſtes, ne quis dicere poſſet fallax eſſe reſurrectionis indiciū. Ad hoc etiam illud nota, q deflentes excluſit à domo, & indignos oſtendit huiuſmodi uiſione. Sequitur. n. Flebant autem omnes, & plangebant illam. Quòd ſi tūc excluſit, multò magis nunc: tunc. n. nondū patuerat in ſomnum mortem fuiſſe cōuerſam. Nullus ergo de cætero ſe cōtendat iniuriam inferens Chriſti uictoriæ qui ſuperauit mortem, & eam in ſomnū conuertit. ad cuius oſtēſionē ſubditur: At ille dixit, Nolite flere, nō eſt &c. Oſtendens ſingula ſibi fore in promptu, & quod eam uiuificaret, quaſi ſuſcitaret à ſomno; nihilominus tamen deridebant eum. Sequitur. n. Et deridebant eū, &c. Quos nō obiurgauit, nec deriſionē repreſſit, ut ēt deriſio fiat mortis indicium. nā quia ut plurimū poſt acta miracula homines pſeuerant increduli, uerbis propriis eos præuenit; ut autē quaſi per uiſum diſponeret ad reſurrectionis fidē, tenet manum puellæ. unde ſequitur; Ipſe āt te. ma. eius cla. di. pu. ſurge. Cumque tenuiſſet, ſuſcitat eam. unde ſequitur; Et reuer. eſt ſpiritus eius, & ſur. continuò. Non. n. infudit aliam animam, ſed illam eandem quæ expirauerat, reſtituit. Nec ſolummodo ſuſcitat, imò iubet ēt illam cibari. Sequitur. n. Et iuſſit il. da. man. ne. ſ. phātaſticum eſſe uideatur quod factum eſt, nec ipſe propinat, ſed aliis mandat. Sicut & in Lazaro dixit. Soluite eū ac deinde participem menſæ fecit. Græc. Deinde ſtupefactos miraculo, & penè clamantes parentes cohibet ne factum prædicent. Sequitur. n. Et ſtupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat. Oſtendens q largitor bonorum eſt, non autem cupidus gloriæ, datq; totum nihil recipiens. Qui uerò uenatur operum gloriam, aliquid quidem exhibuit, aliquid uerò recepit. Bed. Myſtice autem ſaluata à fluxu ſanguinis muliere mox filia principis mortua nunciatur. quia dum eccleſia à uitiorum labe mundata eſt continuò ſynagoga perfidia atque inuidia ſoluta eſt. Perfidia quidem, quia in Chriſtū credere noluit; Inuidia uerò, quia eccleſiā credidiſſe doluit. Amb. Adhuc autem & ſeruuli principis increduli erāt ad reſurrectionem, quam Ieſus in lege prædixit in euangelio cōpleuit, unde dicunt. Noli uexare illū, quaſi ſit ſibi impoſſibile ſuſcitare mortuam. Beda. Vel per eos ſignificantur, qui adeo deſtitutū ſynagogæ ſtatum uident, ut reſtaurari poſſe non credant, ideoq; pro ſuſcitatione illius ſupplicandū eſſe nō æſtiment, ſed quæ impoſſibilia ſūt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deū: unde dominus ei dixit. Noli timere, crede tantum, & ſalua erit. Pater puellæ cœtus doctorū legis accipitur, qui ſi credere uoluerit, ēt ſubiecta ei ſynagoga ſalua erit. Amb. Itaque cum ueniſſet in domum, paucos futuræ reſurrectionis arbitros aſciuit, non. n. à multis continuò eſt credita reſurrectio. Quæ tamē tātæ diuerſitatis eſt cauſa? Supra publicè filius uiduę ſuſcitatur, hic remouent plures arbitri. ſed puto q pietas ibi domini declaratur, quia uidua mater unici filii nō patiebatur moras:

Teſtes miraculi

Myſtica expoſitio

eſt

eſt enim forma ſapientiæ in filio uiduæ cito eccleſiam credituram. In archiſynagogi filia credituros quidem Iudæos, ſed ex pluribus pauciores. Denique dicente domino Non eſt mor. puella, ſed dormit, deridebant eum. Quicunq;.n. non credit, irridet. Fleant igitur mortuos ſuos, qui putant mortuos, ubi reſurrectionis fides eſt, non mortis ſpecies, ſed quietis eſt. Bed. Synagoga ēt, quia ſponſi lætitiam qua uiuere poſſit amiſit, quaſi inter plangentes mortua iacens, nec hoc ipſum quare plangatur intelligit. Ambr. Tenens autem dominus manum puellæ, ſanauit eā. beatus .n. ſi cuius manus ſapientia teneat, inducat in penetralia ſua iubeat manducare; panis.n. cœleſtis eſt Dei uerbum, inde & illa ſapientia quæ Dei corporis & ſanguinis altaria repleuit alimentis. Venite (inquit) edite panes meos, & bibite uinum quod miſcui uobis. Beda. Surrexit autem puella continuo, quia Chriſto manum cōfortante, homo à morte animæ reſipiſcit. Sunt.n. nonnulli qui iacente tantum cogitatione peccati ſibi mortem conſciſcunt, ſed tales ſe uiuificare ſignificans dominus ſuſcitauit filiam archiſynagogi. Alii uerò ipſum malum quo delectantur agendo, mortuum ſuum quaſi extra portas eſſerūt, & hos ſe ſuſcitare demonſtrans ſuſcitauit filium uiduæ extra portas ciuitatis. Quidā uerò etiam peccati conſuetudine ſe quaſi ſepeliendo corrumpunt, & ad hos etiam erigēdos adeſt gratia Saluatoris, ad quod intimandum reſuſcitauit Lazarum quatuor dies in monumento habentem. Quāto autem grauior eſt mors animæ, tanto acrior pœnitentis feruor inſiſtat. unde iacentem in conclaui mortuam leui uoce reſuſcitat, delatum foras iuuenem pluribus dictis corroborat. Ad quatriduanum uerò ſuſcitandum fremuit ſpiritu, lachrymas fudit, & uoce magna clamauit. Sed & hic notandum ꝙ publica noxia publico egent remedio, leuia peccata ſecreta quærunt pœnitentia deleri. Puella in domo iacens paucis arbitris reſurgit, iuuenis extra domū turba multa comitante ſuſcitatur, Lazarus de monumento uocatus multis populis innotuit.

Peccantium gradus pulchrè notantur.

CAPVT IX.

CONVOCATIS aūt Ieſus duodecim Apoſtolis, dedit illis uirtutē & poteſtatē ſuper oīa dæmonia, & ut languores curarent. Et miſit illos prædicare regnū Dei, & ſanare īfirmos. Et ait ad illos. Nihil tuleritis in uia, neq; uirgam, neque peram, neq; panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. Et in quacunque domum intraueritis, ibi manete; & inde ne exeatis. Et quicunq; non receperint uos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem pedum ueſtrorum excutite in teſtimonium ſupra illos. Egreßi autem circuibant per caſtella euangelizantes & curantes ubique.

Cyr. Decebat inſtitutos miniſtros ſacrarum doctrinarum poſſe mira peragere. & per ipſos effectus credi ꝙ eſſent Dei miniſtri. unde dr̄, Conuocatis autem Ie. 12. Apoſtolis &c. In quo elatum ſupercilium diaboli flectit, qui dicebat aliquando. Nō eſt qui contradicere ualeat. Euſeb. Et ut per eos uenetur genus humanum, non ſolum dat eis, ut prauos ſpiritus pellant, ſed etiā quamlibet infirmitatem ſanent ex eius imperio. unde ſequitur: Et ut languo. curarent. Cyril. Attendas hic diuinā filij poteſtatem naturæ corporali non uenientem. agere nanq; miracula aderat ſanctis, non natura, ſed participatione Spiritus ſancti. Super hoc autem alijs concedere poteſtatem prorſus alienum erat ab eorum uirtute. Qualiter.n. poſſet natura creata ſuper ſpiritus dona poſſidere dominium? At dominus noſter Ieſus Chriſtus tanquam naturaliter Deus exiſtens, impartitur huiuſmodi gratiam quibus uult, non inuocans in eos alienā uirtutē, ſed infundēs ex ꝓmptuariis propriis. Chry. Poſtquam autem ſatis cōfortati fuerant ex eius comitiua, & competens nacti ſunt argumentum uirtutis eius, mittit eos. unde ſequitur. Et miſit illos prædicare &c. Vbi conſidera ꝙ nō cōmittitur eis aliquod ſenſibile dicere, ſicut Moyſes & ꝓphetæ qui terram & bona terrena promittebant. Hi uero regnū cœlorum, & quæcunq; cōtinent̄ in eo. Greg. Naza. Mittens autem diſcipulos ad prædicandum dominus multa eis iniunxit, quorū ſumma eſt; ſic eos uirtuoſos eſſe, ſic cō

Miraculorū uirtus unde

ſtantes

ſtantes atque modeſtos, & ut breuiter loquar, cœleſtes, ut non minus pp eorũ modum uiuendi, q̃ pp uerbum euangelica doctrina propagaretur. Et ideo cum æris & baculi carentia, & amictus ſingularitate mittebantur. Et ideo ſubdit: Et ait ad illos, Nihil tule. in uia, neq; uirgam, neq; &c. Chry Plurima quidem per hoc cõſtituebat, primo quidẽ inſuſpectos reddens diſcipulos: ſecundo ſequeſtrans eos à qualibet cura, ut totum ſtudium adhiberent verbo: tertio docens eos propriam uirtutem. Sed forſan dicet aliquis, cætera quidẽ habere rõnem, ſed nõ habere peram in uia, nec duas tunicas, nec baculum, cuius rei cauſæ præcipit? Volens .ſ. excitare eos in qualibet diligentia. Et ut, ita loquar, ex hominibus Angelos faciebat eos, dirimens à qualibet cura vitæ, vt vna ſola cura detineantur doctrinę. Euſeb. Volens igitur eos carere cupidine rerũ in ſolicitudinibus vitæ proteſtatus eſt hæc: ſumebat .n. experimentũ fidei & animoſitatis eorum, qui habito in mandatis extremæ vitã ducere paupertatis, nõ effugiunt quæ iubentur decebat .n. eos quoddã commerciũ facere, & recipientes ſalubres virtutes recõpenſare obedientia mandatorum, & cùm milites eos faceret regni Dei, accingit eos ad pugnam in hoſtes monens colere paupertatem. Nullus .n. militans Deo implicat ſe uitæ ſecularis negocijs. Ambr. Qualis ergo eſſe debeat, qui euangelizat regnũ Dei præceptis euãgelicis deſignatur, hoc eſt, ut ſubſidij ſecularis amminicula nõ requirat, fideiq; totus inhærens putet quo minus iſta requirat, magis poſſe ſuppetere. Theo. Sic .n. ipſos medicos mittit, ꝙ neq; panes ipſos portare vult, nec aliquid aliud, quibus indigent multi. Auguſt. de con. euang. Vel dñs hæc poſſidere diſcipulos ac ferre noluit nõ ꝙ neceſſaria nõ ſint ſuſtentationi huius vitæ, ſed quia ſic eos mittebat, ut eis hæc deberi mõſtraret ab illis, quibus euangeliũ credentibus annunciarent, ut ſic ſecuri nõ poſſiderent, neque portarent huic uitæ neceſſaria, nec magna nec minima. Ideo poſuit ſecundũ Marcum niſi virgã: oſtendens a fidelibus ſuis oĩa deberi miniſtris ſuis, nulla ſuperflua requirẽtibus. Hanc ãt poteſtatẽ uirgæ noĩe ſignificauit, cũ diceret: Ne quid tollerẽt in via, niſi uirgã tantũ. Ambr. Poſſunt etiam qui volunt hoc ad eum deducere tractatũ, ut ſpiritualem tantummodo locus iſte firmare uideatur affectum. qui velut indumẽtũ quoddam uideatur corporis exuiſſe, non ſolũ poteſtate reiecta, contemptisq; diuitijs, ſed etiã carnis ipſius illecebris abdicatis. Theoph. Quidam ẽt Apoſtolos non portare peram, neq; baculum, aut duas tunicas, ſic intelligunt, ꝙ non theſaurizent, hoc .n. pera innuit congregans multa; neq; ſint iracundi & tribulati ſpiritus, quod ſignificat baculus; neq; ſint ficti, & duplici corde, quod ſignificat tunica duplex. Cyr. Sed diceret aliquis; unde eis neceſſaria erunt? Et ideo ſubdit; Et in quamcunque do. intra. ibi ma. & in. ne exe. q. d. ſufficiat vobis diſcipulorum fructus, qui recipientes à uobis ſpiritualia uos procurabunt. Iuſſit autem eos in una domo manere, ut nec hoſpitem grauent, cum .ſ. dimittendo nec ipſi guloſitatis & leuitatis ſuſpicionẽ incurrant. Amb. Alienum nanq; à prædicatore regni cœleſtis aſſerit curſitate per domos, & inuiolabilis hoſpitij iura mutare. Sed ut hoſpitij gratia deferenda cenſeatur, ita etiam ſi non recipiantur excutiendum puluerem, egrediendumq; de ciuitate mandatur, cùm ſequitur: Et quicunque non receperint uos, exeuntes de ciuitate illa &c. Puluis excutitur de pedibus Apoſtolorum in teſtimonium laboris ſui, ꝙ ingreſſi ſint in ciuitatem, & prædicatio apoſtolica ad illos uſque peruenerit: ſiue excutitur puluis, cùm nihil ab eis accipiant, nec ad uictum quidem neceſſariũ, qui euangelium ſpreuerunt. Chry. Nam improbabile ualde eſt contemnentes ſermonem & patremfamilias, ſe famulis benignos oſtendere, uel benedictiones eorũ exigere. Amb. Vel mediocris etiam boni remuneratio docetur hoſpitij, ut non ſolum pacem tribuamus hoſpitibus, uerum etiam ſi qua eos terrenæ obumbrant delicta leuitatis, receptis apoſtolicæ prædicationis ueſtigijs auferantur. Bed. Qui uerò perfida negligentia, uel etiam ſtudio uerbum Dei contemnunt, horum uitanda communio eſt, excutiendus puluis pedum, ne geſtis inanibus pulueri comparandis mentis caſtæ ueſtigium polluatur. Euſebius. Cùm autem præcinxiſſet

Pulueris excuſſio.

ſet dominus Diſcipulos ſuos tanquã mili-
tes Dei diuinis uirtutibus & ſapientiæ mo
nitis, mittens eos Iudæis, ut doctores &
medicos ipſi ſecundum hoc procedebant.
vñ ſequitur: Egreſ. autem cir. per caſt. euã.
& cur. vbique. Quaſi doctores quidé euan
gelizantes, ſed quaſi medici præſtantes re
media, & uerba miraculis comprobantes.

*Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ
fiebãt ab eo, & hæſitabat eo quod diceretur à qui
buſdam, quia Ioannes ſurrexit à mortuis: à quibuſ
dam uero, quia Elias apparuit: ab aliis autẽ, quia
propheta unus de antiquis ſurrexit. Et ait Hero-
des; Ioannem ego decollaui. Quis eſt autẽ iſte de
quo ego talia audio? Et quærebat uidere eum.*

Chry. Multo tranſacto tempore non à
principio percepit Herodes facta Ieſu, ut
pateat tibi tyrrani ſuperbia, unde dicitur:
Audiuit autem Herodes &c. The. Iſte He
rodes erat filius magni Herodis, qui pue-
ros interemit, ſed ille quidé rex erat, iſte
autẽ Tetrarcha. Inquirebat ãt de Chriſto
quis eſſet. uñ ſequitur; Et hæſitabat. Chr.
Peccatores. n. ſcientes & neſcientes quem
que ſtrepitum pertimeſcunt: peccatum ãt
nemine arguente hominem prodit, nemi
ne accuſante condemnat, & timidum &
pigrum reddit delinquentem. Cauſa auté
timoris ponitur conſequenter, cum dr̃: Eo *Iudæorũ opinio*
ꝙ diceretur à quibuſdam, &c. The. Iudæi
.n. reſurrectionem mortuorum expecta-
bant in uita carnali, & in cõmeſſationibus
& potibus, ſed reſurgentes non erunt in
carnalibus actibus. Chry. Cum ergo audiſ
ſet Herodes quibus Ieſus uteretur mira-
culis, ait: Ioãnem ego decollaui, quod nõ
erat oſtentationis uerbum, ſed conſolãtis
ſuum timoré, & perſuadentis animæ per-
turbatæ recolere ꝙ ipſe eum occidit. Et
quia Ioanné decollauerat, ſubdit: Quis ãt
eſt iſte &c. Theo. q. d. Si Ioannes eſt, & à
mortuis reſurrexit, uidens eum cognoſcã.
unde ſequitur. Et quæ. ui. eum. Aug. de cõ.
euan. Lucas ãt hunc eundem narrandi or-
dinem quem Marcus tenẽs, non cogit cre
di rerum geſtarum eundem ordiné fuiſſe.
In his etiam uerbis Marco atteſtatur; ad
hoc duntaxat ꝙ alij dixerint nõ Herodes
Ioanné à mortuis reſurrexiſſe. ſed quia hæ
ſitantem cõmemorauit Herodem, intelli-
gendum eſt, aut poſt iſtã hæſitationem cõ
firmaſſe in aĩo ſuo, qđ ab alijs dicebatur.
cùm ait pueris ſuis, ſicut Matthæus narrat
Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe reſurrexit à
mortuis; aut ita pronũcianda ſunt hæc uer
ba Matthæi, ut hæſitare adhuc indicent.

*Et reuerſi Apoſtoli, narrauerunt illi quæcũque
fecerunt, & aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in locũ
deſertũ, qui eſt Betſaidæ. Quod cum cognouiſſent
turbæ, ſecutæ ſunt illũ, & excepit eos, & loque-
batur illis de regno Dei, & eos qui cura indige-
bant, ſanabat. Dies autẽ cœperat declinare. Et acce
dẽtes duodecim, dixerũt illi; Dimitte turbas, ut eũ-
tes in caſtella villaſque quæ circa ſunt, diuer-
tant, & inueniant eſcas, quia hic in loco deſerto ſu
mus. Ait autem ad illos. Vos date illis manduca-
re. At illi dixerunt. Non ſunt nobis pluſquã quin-
que panes & duo piſces, niſi fortè nos eamus &
emamus in omnem hanc turbã eſcas Erant autem
ferè uiri quinque milia. Ait autem ad Diſcipulos
ſuos. Facite illos diſcumbere per conuiuia quinqua
genos, & ita fecerunt Et diſcubuerunt oẽs. Acce
ptis autem quinque panibus, & duobus piſcibus,
ſuſpexit in cœlum, & benedixit illis, & fregit, &
diſtribuit Diſcipulis ſuis ut ponerent ante turbas.
Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſub
latum eſt quod ſuperfuit illis, fragmentorum cophi
ni duodecim.*

Aug. de con. euan. Matthæus & Marcus
ex præcedentiũ occaſione narrant, quem-
admodũ ſit Ioannes ab Herode occiſus.
Lucas ãt qui iam longè ſupra de paſſione
Ioannis narrauerat, poſtquam commemo
rauit illã Herodis hæſitationem de domi
no quiſnã eſſet, continuò ſubiungit; Et re-
uerſi Apoſtoli narrauerunt illi quæcunq;
fecerunt. Beda. Non ſolum autem narrant
quæ ipſi fecerũt & docuerunt, ſed ẽt quæ
Ioãnes eis in docendo occupatis ſit paſſus,
uel ſui uel eiuſdẽ Ioannes ei Diſcipuli re *Prauorũ uitanda conſortia.*
nunciant, ſicut Matthæus inſinuat. Iſidor.
Quia uerò dñs uiros ſanguinum abomina
tur, & commorantes cum eis, ſi à proprijs
criminibus nõ diſcedant, poſt occiſionem
Baptiſtæ deſerens occiſores diſceſſit. uñ ſe
quit. Et aſſumptis illis ſeceſſit ſeorſum in
locum deſer. qui eſt Betſaidæ. Beda. Eſt ãt
Betſaida in Galilæa ciuitas Andreæ & Pe
tri & Philippi Apoſtolorum prope ſtagnũ
Genezareth. Non autem timore mortis
hoc egit, ut quidam arbitrantur, ſed par-
cens inimicis ſuis ne homicidio ho-
micidium iungerent, ſimul & opportu-
num ſuæ paſſionis tempus expectans.

Chry.

Chryſo. Non autem prius,ſed relato ſibi quod acciderat diſceſſit, manifeſtans per ſingula carnis ueritatem. Theo In deſertum autem locum abiit dñs,quia operaturus erat miraculum panum, ne quis diceret, de ciuitate propè exiſtēte oblati ſunt panes.Chry. Vel uadit in deſertum locũ, ut nemo ſequereĩ. Sed nec ſic plebs diſceſſit,ſed comitatur ipſum.uñ ſequiĩ. Quod cum cog.tur.ſecu.ſunt illum. Cyr.Hi quidem poſtulantes à dæmonibus liberari,hi uerò languorũ remotionem,nec nõ quos eius oblectabat doctrina illum attentiſſimè uiſitabant.Beda.Ipſe autem ut potens piusq; Saluator excipiendo fatigatos, docendo inſcios, ſanando ægrotos, reficiēdo ieiunos,quantum deuotione credentium delectet̃,inſinuat.uñ ſequitur: Et exce.il. & lo.il.de reg.Dei & c.Theo. Vt addiſcas ꝙ quæ ſecundum nos eſt ſapientia diuiditur uerbo & opere,& ꝙ decet dicere operata,& operari dicta. Reclinante autẽ die diſcipuli iam incipientes aliorum curam habere,turbæ miſerentur.unde ſequitur. Dies au.cœpe.decl.&c.Cyr.Sicut.n.dictũ eſt,diuerſarum paſſionum poſtulabant remedia,& quia uidebant diſcipuli ſolo nutu poſſe perfici quod infirmi petebant, dicunt,Dimitte eos,ne amplius anxientur. Aſpice ãt exuberantem manſuetudinem, eius qui rogatur.non.n.illa tantum largitur,quæ poſtulant diſcipuli, ſed ſequentibus ipſum adijcit. bona munificæ dextræ mundans eis eſcas exhiberi.uñ ſequitur. Ait autem ad illos. Vos date illis manducare.The.Non ãt hoc dicit eorũ reſponſionem ignorãs,ſed uolens ipſos inducere ut dicerent quot panes haberẽt, & ſic magnũ oſtẽderetur ex eorũ confeſſione miraculũ panum quantitate audita.Cyri.Sed quod mandabatur intolerabile diſcipulis, erat qui non habebant penes ſe niſi quinq; panes & duos piſces:unde ſequitur. At il.dixe. Non ſunt nobis pluſquam quinque panes & duo piſces,niſi forte nos eamus & ema.in om.hanc tur.eſ.Aug.de con.euan. In quibus quidem uerbis .Lucas in unam ſententiam conſtrinxit reſponſionẽ Philippi dicentis Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum quid accipiat, & reſponſionem Andreæ dicentis.Eſt puer unus hic qui habet

Conſenſus Euãgelicus.

quinq; panes hordeaceos & duos piſces, ut narrat.Io. Quod.n.ait,Non ſunt nobis pluſquam quinq; panes & duo piſces, ad Andreæ retulit reſponſionem. Quod uerò adiunxit,Niſi fortè nos eamus, & ema mus in omnem hanc turbam eſcas, uidetur ad reſponſionem Philippi pertinere,niſi ꝙ de ducentis denarijs tacuit, quanquã & in ipſius Andreæ ſnĩa hoc poſſet intelligi.Cum.n.dixiſſet,Eſt puer unus hic, qui hẽt quinq; panes hordeaceos & duos piſces;adiunxit,Sed hæc quid inter tantos? hoc eſt dicere,niſi forte nos eamus & emamus in omnem hanc turbam eſcas.Ex qua uarietate uerborum, rerũ autẽ ſentẽtiarũ quæ concordia ſatis apparet ſalubriter nos doceri,nihil quærendum in uerbis,niſi loquentium uoluntatem.cui demonſtrandæ inuigilare debent omnes ueridici narratores,cum de homine,uel de Angelo,uel de Deo aliquid narrant.Cyril. Vt autem adhuc ad magis ardua feratur miraculum,oſtenditur nõ parua fuiſſe multitudo uirorum,cum ſequitur: Erant autem uiri ferè quinq; milia,exceptis. ſ.mulieribus, atq; pueris,ut alius Euangeliſta refert. Theo. Docet autem dñs ꝙ decet, cum hoſpitamur aliquem, reclinare ipſum, & omnis conſolationis participem facere.unde ſequitur:Ait autem ad diſ.&c.Aug. de con. euang. Quòd Lucas hic dicit quinquagenos iuſſos eſſe diſcumbere, Marcus uero quinquagenos & centenos, ideo non mouet,quia unus partem dixit,alter totum. uerum ſi alius de quinquagenis tantũ cõmemoraret,alius de centenis tantũ,ualde uideretur eſſe contrarium,nec ſatis dinoſceretur utrunq; dictũ eſſe:unum autẽ ab altero, alterum ab altero eſſe commemoratum, & tñ attentius conſideratũ inueniri debuiſſe quis nõ fateatur,hoc ideo dici,quia exiſtũt ſæpe aliqua huiuſmodi ꝗ parum intẽdentibus,temere iudicantibus contraria uideantur,& nõ ſint? Chry. Et quia credendũ erat Chriſtum ueniſſe à patre, facturus miraculum aſpexit in cœlũ. unde ſequitur: Acce.ãt quinque panibus &c.Cyr.Hoc etiam diſpenſatiuè pro nobis fecit,ut diſcamus ꝙ in principio menſæ cum frangere debemus panem, debemus Deo offerre & elicere ſuper ipſum benedictionem ſupernam.unde ſequitur. Et bene.

Conſenſus Euãgelicus.

bene. & fre. &c. Chry. Dat quidem eis per manus Diſcipulorum honorando eos, & ne dent obliuioni iam peracto miraculo: non autem ex nō entibus facit eſcas ad paſcendū turbas, vt obturet os Manichæi aſſerentis alienā eſſe ab eo creaturā, oſtendēs ſe eſſe uictualium largitorem, & eum qui dixit: Germinet terra. Multiplicat quoque piſces ad ſignificandum ꝙ tam mari ꝙ aridæ dominabatur. bene autem in languentibus ſpeciale peregit miraculū, agit & beneficium generale, alens omnes etiā nō languentes. unde ſequitur; Et man. om. & ſa. ſunt. Greg. Niſſe. Quibus nec cœlum fluebat manna, nec tellus iuxta ſui naturā producens frumentū eorum ſatisfaciebat egeſtati, ſed ex ineffabilibus horreis diuinæ potentiæ beneficiū affluebat. Panis paratur factus in manibus miniſtrantiū, nec nō per ſaturitatē edentium augmentat. Eſum etiam piſcium eorum neceſſitati non adminiſtrabat mare, ſed ille qui in mari piſcium genus inſeruit. Amb. Nō exiguo, ſed multiplicato cibo populum liquet eſſe ſatiatum, uides incomprehenſibili quodā ritu inter diuidentiū manus quas non fregerant multiplicare particulas, & intacta frangentium digitis ſpōte ſua fragmenta ſurripere. Cyr. Nec uſq; adhuc tātū peruenit miraculū, ſed ſequitur; Et ſubla. eſt ꝙ ſup. eis fra. coph. 12. Vt hinc eſſet manifeſta certificatio ꝙ opus charitatis in proximos uberem uēdicat retributionē à Deo. Theo. Et ut addiſceremus quantum hoſpitalitas poteſt, & quantum augentur noſtra cùm indigentibus ſubuenimus. Chry. Fecit autem ſuperabundare nō panes, ſed fragmenta; ut oſtēdat illorum panum eſſe reliquias, quæ tot factæ ſunt, ut totidem eſſent cophini quot & Diſcipuli. Ambro. Myſticè autem poſtquam illa quę eccleſia typum accepit, fluxu curata ſanguinis, pōſteaquam Apoſtoli ad euangelizandum ſunt deſtinati, gratiæ cœleſtis impartitur alimentum. Sed quibus impartiatur aduerte, non ocioſis, non in ciuitate quaſi in ſynagogā uel ſeculari dignitate reſidētibus, ſed inter deſerta quærentibus Chriſtū. Beda. Qui derelicta Iudæa quæ prophetiæ ſibi non credendo caput abſtulerat, in deſerto eccleſiæ quæ uirum nō habebat, uerbi pabula largitur. Petētem uerò deſerta gētium Chriſtū multæ fidelium cateruę relictis mœnibus priſcæ cōuerſationis & uariorum dogmatū ſequunt. Amb. Qui autē faſtidiunt, ipſi excipiuntur à Chriſto, & cū ipſis loquitur Dei uerbum, nō de ſecularibus, ſed de regno. Et qui corporalis gerunt ulcera paſſionis, his medicinā ſuam libenter indulget. Vbi āt myſterij ordo ſeruatur, ut prius ꝑ remiſſionem peccatorū uulneribus medicina tribuat, poſtea uerò alimonia mēſę cęleſtis exuberet. Bed. Die autē declinante turbam reficit, in fine ſeculorum appropinquante, uel cū ſol iuſtitiæ ꝓ nobis occubuit. Amb. Quanꝗ nōdū ualidioribus hęc turba reficiat alimentis. Primum. n. in modum lactis quinq; ſunt panes ſecundū ſeptē, tertiū ipm corpus Xpi eſt eſca ſolidior. Si qs autē petere cibum uerēt, ipſe relictis ſuis oībus feſtinet ad Dei uerbum. Dum āt aliqs audire incipit Dei uerbū, incipit eſurire. Incipiūt apoſtoli eſurientē uidere, & ſi illi adhuc nō intelligāt qd eſuriant intellexit Xps, ſcit ꝙ nō ſecularē cibum eſuriant, ſed cibum Chriſti: nōdum. n. intellexerant apoſtoli cibum credentes nō eſſe uenalē. Nouerat Chriſtus nos potius eſſe redimendos, ſuas uerò epulas eſſe gratuitas. Bed. Nōdum āt erāt Apoſtolis niſi quinq; panes Moſaicæ legis & duo piſces utriuſque teſtamenti, quæ in abdito myſteriorum latētium quaſi aquis abyſſi tegebantur. Quia verò quinq; ſunt exteriores hoīs ſenſus, quinq; milia uiri dñm ſecuti, deſignant eos qui in ſeculari adhuc habitu poſiti exterioribus ꝗ poſſident bene uti nouerunt: qui quinq; panibus alunt, qa tales neceſſe eſt legalibus adhuc ꝑceptis inſtrui. nam qui mūdo ad integrū renūciant, euangelica refectione ſublimes ſunt. Diuerſi āt cōuiuantium diſcubitus, deſignāt diuerſos per orbē terrarum eccleſiarū conuentus, qui unam catholicā faciunt; Amb. Hic uerò panis quem frangit Ieſus, myſticè quidē Dei uerbum eſt & ſermo de Chriſto, qui cum diuidit̃ augetur. de paucis. n. ſermonibus populis redundantē alimoniā miniſtrauit. Dedit ſermones nobis uelut panes, qui noſtro dū libantur ore geminantur. Bed. Turbis aūt eſurientibus Saluator nō noua creat cibaria, ſed acceptis his quę habuerūt Diſcipuli benedicit: qa ueniens in carne non aliā

Allegorica expoſitio.

Quinq; ſenſus exteriores.

q̃ prædicata ſunt prædicat, ſed prophetię dicta myſterijs gratiæ grauida demõſtrat. Reſpicit in cœlum, ut illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem ſcientiæ doceat eſſe quærendam. Frangit, & ante turbas ponenda diſtribuit diſcipulis, quia legis & prophetiæ ſacramenta eis, ut p mundũ prædicent patefecit. Amb. Nõ ocioſè ãt quæ turbæ ſuperſunt à diſcipulis colligun tur, quia ea quæ diuina ſunt apud electos facilius poſſis quàm apud populos reperire. Beatus ille qui põt colligere, quæ ẽt doctis ſuperſunt. Qua ratione autẽ cophinos Chriſtus 12. impleuit, niſi ut illud populi Iudaici ſolueret, Quia manus eius in cophino ſeruierunt? hic eſt populus qui ante lutum in cophinis colligebat, ſed iã per crucem Chriſti uitæ cœleſtis operatur alimoniã. Nec paucorũ hoc munus, ſed oĩum eſt. nã per 12. cophinos tanquã tribuum ſingularum fidei firmamentum redundat. Bed. Vel per cophinos 12. apoſtoli figurantur, & omnes ſequentes doctores foris quidem hominibus deſpecti, ſed intus ſalutaris cibi reliquijs cumulati.

Et factum eſt cùm ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli, & interrogauit illos, dicens. Quẽ me dicunt eſſe turbæ? At illi reſponderũt & dixerunt. Ioannẽ Baptiſtã, alii autem Heliam, alii uerò quia unus propheta de prioribus ſurrexit. Dixit ãt illis. Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simõ Petrus, dixit. Chriſtum Dei. At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens, quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus, & à principibus ſacerdotum & ſcribis, & occidi, & tertia die reſurgere.

Cyr. Sequeſtratus à populis dominus, & ſeorſum poſitus uacabat orationibus. vñ dr̃. Et factum eſt cùm ſolus eſſet orans, &c. Formam. n. in hoc ſeipſum conſtituebat, docens diſcipulos artem facilem doctrinalium dogmatum. Reor. n. oportere populorum antiſtites ẽt meritis præeſſe ſubditis ſuis in rebus neceſſarijs iugiter conuerſantes, & illa tractantes quibus Deus placatur. Bed. Aderant ãt diſcipuli dño, ſed ipſe patrem ſolus orauit: quia poſſunt ſancti dño fidei amoriſq; ſocietate cõiungi. ubiq; ſolus obſecrat, quia Dei conſiliũ humana uota non capiunt, neque quiſquã poteſt interiorum particeps eſſe cũ Chriſto. Cyr. Poterat autem orationis negociũ turbare diſcipulos. uidebant. n. humanitus orare, quem olim uiderant auctoritate diuina peragentem miracula. Vt igitur huius propelleret turbationem eos interrogat. non quia neſciret ab exterioribus ſibi collata præconia, ſed ut eos à plurium opinione auferret, & rectam fidem eis inſereret. uñ ſequitur: Et inter. il. dic. Quẽ me di. eſ. turbæ? Beda. Pulchrè dñs fidem diſcipulorum exploraturus, prius turbarum ſñiam interrogat, ne illorum confeſſio nõ ueritatis agnitione probata, ſed uulgi uideatur opinione formata: nec comparata credere, ſed inſtar Herodis de auditis hęſitare putentur. Aug. de con. euang. Põt ãt illud mouere, q̃ Lucas dñm interrogaſſe diſcipulos ſuos quem illum dicerent homines, tunc dixit, cum eſſet ſolus orans, & adeſſent ẽt ipſi. porrò autẽ Marcus in via dicit illos hoc ab eodem interrogatos. ſed hoc eum mouet, quia nunquam orauit in via. Amb. Non eſt autem ocioſa turbæ opinio, quam diſcipuli reſpondent, cũ ſubditur. At illi reſpon. & dixe. Ioannẽ Bapt. quẽ decollatũ ſciebant. Alij ãt Eliam, quẽ uenturum putabant. alij ãt quia ꝓpheta unus de prioribus ſurrexit. Sed hoc quærere alterius prudentiæ eſt. nã ſi Paulo apoſtolo ſatis eſt nihil ſcire, niſi Chriſtum Ieſum & hunc crucifixũ, quid amplius mihi deſiderandum eſt ſcire q̃ Chriſtum? Cyril. Vide ãt in interrogationibus elegãtiam. Dirigit. n. prius eos ad extrinſecas laudes, ut eis euulſis ueram opionem generet. uñ cum dixiſſent diſcipuli plebis opinionem, eorum ſñiam interrogat, cùm ſubditur: Dixit au. il. Vos au. quem me eſ. dici. O q̃ præcipuũ illud Vos. Excipit eos ab aliis, ut eorũ uitent opiniones. q. d. Vos qui cenſura mea uocati eſtis ad apoſtolatũ teſtes miraculorum meorum, quẽ me eſſe dicitis? Præuenit autẽ Petrus cæteros, fit q̃ue os totius collegij, eructatq; diuini amoris eloquia, ꝓfertq; fidei cõfeſſionem, cùm dr̃: Reſpondens autem Petrus dixit, Chriſtum Dei. Nõ ait ſimpliciter eum eſſe Chriſtum Dei, ſed magis cum articulo. uñ in Græco habet, Ton Chriſton. Nam plures diuinitus uncti diuerſimodè uocati ſunt Chriſti. Quidam. n. uncti fuerunt in reges, quidam in prophetas. nos autẽ per Chriſtũ ſancto peruncti ſpiritu, nomẽ obtinui-

Opinio turbæ de Chriſto

tinnimus Chriſti, ſed unus ſolus eſt, qui eſt Chriſti Dei & patris, quaſi ipſo ſolo ꝑprium habēte patrem qui in cœlis eſt, & ſic Lucas cōcordat quidē in ſententijs cū Matthæo, qui narrauit Petrū dixiſſe: Tu es Chriſtus fi. Dei uiui. ſed utens breuiloquio, ait eum dixiſſe Chriſtum Dei. Amb. In uno. n. hoc nomine, & diuinitatis & incarnationis expreſsio, & fides eſt paſsionis. Cōplexus eſt itaq; omuia, qui & naturā & nomen expreſsit, in quo ſumma uirtutū eſt. Cyr. Sed notandum ꝙ unum confeſſus eſt eſſe Chriſtū prudentiſsimus Petrus cōtra præſumentes Hemanuelem in duos Chriſtos diuidere. Neque. n. ſciſcitatus eſt eos, di. Quē dicunt homines eſſe diuinum uerbū? ſed filium hominis, quē Petrus cōfeſſus eſt eſſe filiū Dei. In hoc ergo admirādus eſt, & dignus factus tam præcipuis honoribus, quia quē admiratus eſt in forma noſtra, hunc credidit eſſe Chriſtum patris ſcilicet hominem factum uerbum quod proceſsit de patris ſubſtantia. Amb. Dominus autem Ieſus Chriſtus prędicari ſe primò noluit, ne ullus ſtrepitus naſceretur. unde ſequitur. At ille increpans eos &c. Multis ex cauſis iubet tacere diſcipulos vt fallat principem mundi, ut declinet iactantiam, doceat humilitatem. ergo Chriſtus noluit gloriari, & tu qui ignobilis natus es gloriaris? ſimul ne rudes & imperfecti adhuc diſcipuli maximæ ꝑdicationis molibus opprimanť. Prohibentur ergo euangelizare eū Dei filiū, vt euangelizarent poſtea crucifixum. Chry. Opportune ēt dominus tunc uetuit nulli dicere ꝙ ipſe eſſet Chriſtus, quatenus ſublatis de medio ſcandalis & crucis conſummato patibulo, habitualiter imprimeretur audiētiū menti conueniens de eo opinio. nā radicatum ſemel & poſt modum euulſum, uix unquam denuo inſitum retinebitur. Quid aūt ſemel inſitum ꝑſeuerat immobile, de facili concreſcit. nā ſi Petrus ex ſolo auditu ſcandalizatus eſt, quid quamplures paterentur, cùm audiſſent filiū Dei eſſe, uiderent aūt crucifixū & conſputū? Cyril. Oportebat ergo diſcipulos eū ubique terrarū ꝑdicare. hoc. n. erat opus electorū ab eo ad apoſtolatus officium. Sed ut ſacra ſcriptura teſtatur, tempus eſt unicuiq; rei. Decebat. n. ut crux & reſurrectio impleretur, & ſic ſequeretur apoſtolorū prædicatio. unde ſequiť. Hæc dicēs, quia oportet, &c. Amb. Fortaſſe quia ſciebat dn̄s difficile paſſionis & reſurrectionis myſteriū ēt diſcipulos credituros, ipſe uoluit eſſe ſuæ paſſionis & reſurrectionis aſſertor.

Notanda ſentētia.

Myſterium inſinuatur

Dicebat autē ad omnes. Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum et tollat crucē ſuam quotidie, & ſequatur me. Qui enim uoluerit animā ſuam ſaluam facere perdet illā. Nam qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illā. Quid enim proficit homo, ſi lucretur uniuerſum mundū, ſe, aūt ipſum perdat, & detrimentū ſui faciat? Nam qui me erubuerit & meos ſermones, hūc filius hominis erubeſcet, cùm uenerit in maieſtate ſua & patris, & ſanctorum angelorum. Dico autem uobis, uerè ſunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem donec uideant regnum Dei.

Cyr. Ducum magnanimi ſtrenuos in armis ad audaciam prouocant, nō ſolum eis honores pollicendo uictoriæ, ſed etiā ipſum pati generoſum eſſe fatentes. Tale qđ uidemus docere dn̄m Ieſum Chriſtū; prædixerat. n. apoſtolis ꝙ oportere eum perpeti Iudæorum calumnias, occidi, & tertia die reſurgere. Ne igiť putarēt Chriſtum quidem paſſurum perſecutiones ꝓ uita mundi, eis uerò liceret lentā uitā ducere, oſtendit neceſſario ꝙ per æqua certamina gradi decet cupientes eius gloriā obtinere. unde dr̄: Dicebat autem ad omnes. Be. Pulchrè poſuit ad oēs, qui ſuperiora q̄ ad ſidē dominicæ natiuitatis uel paſſionis ꝑtinent cū ſolis diſcipulis ſeorſum egit. Chry. Cū aūt Saluator ſit pius & benignus, nullum inuitū aut coactū habere uult famulū, ſed ſpōtaneos & gratias agētes ei pro famulatu; & ideo neminē cogēdo aut neceſſitatē imponendo, ſed perſuadēdo & benefaciendo uniuerſos uolētes, attrahit, di. Si quis uult. Baſi. Vitam aūt ꝓpriam in formā optimæ cōuerſationis tradidit uolentibus ei obedire, cū dicit: Poſt me uenire. Non obſecutionem corporalē inſinuans (eſſet. n. in omnibus impoſſibilis domino iam in cęlis exiſtente) ſed debitā cōuerſationis pro poſſe imitationē. Beda. Niſi aūt quis à ſemetipſo deficiat ad eū qui ſupra ipſum eſt non appropinquat, unde dicitur: Abneget ſemetipſum. Baſil. Abnegatio quidē ſui ipſius eſt totalis præteritorum obliuio, & receſſus à ꝓpriis uo

luntatibus. Orige. Abnegat etiam aliquis
ſeipſum, dum uitam prius in malitia cōſue
tam alteratione debita cōmutat; puta qui
dudum in laſciuia uixerat, abneget ſemet
ipſum laſciuū cum ſit caſtus; & ſimiliter ab
ſtinentia cuiuſlibet criminis ſui ipſius ab-
negatio eſt. Baſi. Appetitus mortis tolerā-
dæ pro Chriſto, & mortificatio membro-
rum quæ ſunt ſuper terram, & uiriliter di
ſponi ad omne periculum ſuſtinendū pro
Chriſto, & non affici quenquam ad uitam
præſentem, hoc eſt tollere crucem ſuam;
unde ſubdit; Et tollat crucē ſuam quotidie.
The. Crucem hic dicit mortem exprobra
bilem, innuens q; ſi quis uult Chriſtum ſe
qui non debet effugere pp ipſum ēt ex-
probrabilem mortem Grego. in Ho. Duo
bus etiā modis crux tollitur, dum aut per
abſtinentiam affligitur corpus, aut per cō
paſſionem afficitur animus. Græcus. Rectè
autem cōiungit hęc dua, abneget ſemetip
ſum, & tollat crucem ſuā. Sicut. n. qui para
tus eſt aſcendere crucē, ſumit in mēte ſua
mortis intentionē, ſic q; uadit nō æſtimās
amplius hāc uitā participare ita qui ſequi
uult dūm, primo dēt abnegare ſeipſum, &
ſic tollere crucē, ut eius uoluntas ſit prom
pta ad omnem miſeriam ſuſtinendam. Ba-
ſi. In hoc igitur conſiſtit perfectio, ut im-
paſſibiliter ſe habeat ſecundum affectum
etiam ad ipſum uiuere, & habeat in prom
ptu mortis reſponſum, ut nequaquam in
ſeipſo confidat. Sumit autem exordium ꝑ
fectio ab exteriorum alienatione, puta
poſſeſſionum, uel inanis gloriæ, uel preci-
ſæ affectionis inutilium rerum. Bed. Prædi
ctam igr crucem & quotidie tollere, & ea
ſumpta dūm ſequi iubemur, qui crucē ꝓ-
priam baiulauit. unde ſequitur; Et ſequatur
me. Orig. Huius āt cauſam aſſignat, ſub-
dens; Qui. n. uoluerit animam ſuam ſaluā
facere, perdet illam. i. qui uult ſecundum
uitam præſentem uiuere, & propriam ani
mam in ſenſibilibus conſeruare, hic eam
perdet, nō ducens eam ad terminos beati
tudinis. E contrario autem ſubdit; Nam
qui perdiderit animam ſuam propter me,
ſaluā faciet illam. i. qui negligit ſenſibilia
intuitu ueritatis, exponens ſe morti, hic
tanquam animam perdens pro Chriſto eā
potius ſaluabit. Itaque ſi animam ſaluari
beatum eſt, relatū ad eam quę eſt in Deo
ſalutem: debet eſſe & quędam bona per-
ditio animę, quę fit intuitu Chriſti. Vide-
tur ēt mihi perſimile ei, quod eſt abne-
gare ſeipſum ſecundum prædicta dicere,
perdere quemlibet propriam animam pec
catricem, ut ſumat eam quæ per uirtutem
ſaluatur. Cyr. Quòd autem incomparabi-
liter exercitium pacis Chriſti ſuperet de
licias & precioſa mundi, inſinuat ſubdens;
Quid proficit homini ſi lucretur uniuer-
ſum mundum, ſeipſum autē perdat, & de-
trimentum ſui faciat? quaſi dicat. Cum a-
liquis aſpiciens præſentem dulcedinē, aut
utilitatem, renuit quidem pati, eligit autē
ſplendidè uiuere ſi ſit opulentus, quod in-
de ſibi cōmodum erit cūm perdiderit ani
mam? Tranſit. n. huius mundi figura, &
amœna uelut umbra diſcedunt; Non. n. ꝓ
derunt theſauri impietatis; eripit autem à
morte iuſtitia. Greg. in ho. Quia ergo ſan
cta eccleſia habet aliud tempus perſecu-
tionis, atque aliud pacis, dominus utraq;
tempora deſignauit in præceptis. Nam
perſecutionis tempore ponenda eſt ani-
ma, quod ſignificauit dicens. Qui perdi-
derit animam. Pacis autem tempore ea
quæ amplius dominari poſſunt, frangenda
ſunt deſideria terrena, quod ſignificauit
dicens: Quid proficit homini? Plerunquè
āt labentia cuncta deſpicimus, ſed tamen
adhuc humanæ uerecundiæ uſu præpedi-
mur, ut rectitudinem quam ſeruamus in
mente, non eum exprimere ualeamus in
uoce. Sed huic quidem uulneri congruū
dominus ſubiungit medicamentum, di-
cens. Nam qui me erubuerit, & meos ſer-
mones, hunc filius hominis erubeſcet.
Theoph. Erubeſcit Chriſtum qui dicit:
Nunquid credam crucifixo? Sed & ſermo
nes eius erubeſcit, qui euangelij rudita-
tem contemnit: quòd autem hunc domi-
nus erubeſcet in regno ſuo tale eſt, ſicut
ſi aliquis paterfamilias habens ſeruum pra
uum erubeſcat eum nominare. Cyr. Incu-
tit autem eis timorem dicens ſe cœlitus
deſcenſurum, non in priſtina humilitate,
& menſura proportionabili nobis, ſed in
gloria patris miniſtrantibus angelis. Se-
quitur enim; Cum uenerit in maieſtate
ſua, & patris, & ſanctorum angelorum. Peſ
ſimum igr & damnoſum notari inimici-
tia, & operis inertia, quando tantus iudex
deſcederit

Abnegatio ſui qualis ſit.

Animæ perditio quō intelligenda.

Erubeſcere Chriſtū quis dicatur.

deſcenderit agminibus circunſtantibus angelorum Hincauté percipias, q carne ſumpta & ſanguine filius non minus eſt Deus, q ſe pollicetur in maieſtate Dei patris uenturum, & q ei tanquam iudici omnium miniſtrabunt Angeli, qui factus eſt homo ſimilis nobis. Amb. Semper autem dñs ſicut erigit ad præmia futura uirtutũ, atq; utilé ſeculariũ rerum docet eſſe cõtẽptũ, ita ét infirmitatem mentis humanæ, pſentium remuneratione ſuſtentat. Arduum quippe eſt crucé tollere, & aíam periculis morti corpus offerre, negare quod ſis, cũ uelis eſſe quod non ſis, raroq; quamuis excelſa uirtus futuris commutat præſentia, ergo bonus magiſter ne quis deſperatione frangatur, aut tædio, continuo ſeuidẽdum fidelibus pollicet, dicens: Dico át uobis ue. ſunt ali hic ſtan. qui nõ guſtabunt mortem, donec ui. regnum Dei. The. Ideſt gloriã in qua iuſti erunt: hoc át dixit de transfiguratione, q forma erat futuræ gloriæ. ac ſi diceret, ſunt aliqui hic ſtantes. i. Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui nõ attingent mortem, donec in tempore transfigurationis uideant, in qua gloria erunt qui me confitentur Greg. in ho. Vel regnum Dei hoc loco præſens eccleſia uocatur: & quidam ex diſcipulis, uſque adeo in corpore uicturi erant, ut eccleſiam Dei conſtructam cõſpicerent, & contra mundi huius gloriam erectã. Ambr. Itaq; ſi & nos uolumus mortẽ nõ timere, ſtemus ubi Chriſtus eſt. Soli .n. non queunt guſtare mortem, qui ſtare poſſunt cum Chriſto: in quo licet ex uerbi ipſius qualitate perpendere, nec tenuẽ quidem ſenſum mortis habituros, qui Chriſti uideantur meruiſſe conſortia. Certè mors corporis libando guſtetur, uita animæ poſſidendo teneatur. Non n. hic mors corporis, ſed animæ denegatur.

Factum eſt autẽ poſt hæc uerba ferè dies octo, & aſſumpſit Petrũ, Iacobum, & Ioannem, et aſcẽdit in montẽ ut oraret. Et facta eſt, dum oraret ſpecies uultus eius altera. Et ueſtitus eius albus, & refulgens. Et ecce duo uiri loquebantur cum illo. Erant autem Moyſes & Helias uiſi in maieſtate: & dicebant exceſſum eius, quẽ completurus erat in Hieruſalem.

Euſeb. Cum dñs diſcipulis ſuis ſecum apparitionis ſuæ promulgauerit ingẽs myſterium ne ſolis uerbis credere uiderentur, procedit ad opera oſtendens eis oculata fide imaginem regni ſui. unde dr: Factũ eſt át poſt hæc uerba ferè dies octo, & aſ. Petrum, Ia. & Io. & aſcen. in montem, ut oraret. Damaſ. Matthæus quidem & Marcus ſexto die poſt factam promiſſionem diſcipulis, Lucas autem poſt octauum dicit celebratam fuiſſe tranſfigurationem, nec eſt diſſonantia in dictis, ſed qui ſex numerauerunt demptis extremis (primo dico & ultimo, quo pollicitus eſt, & quo fecit) medios computauerunt. At qui octo connumerauit, utrunq; pdictorum cõputauit. Sed cur non oẽs, ſed aliqui uocati ſunt ad hanc uiſionem? unus qdem erat qui ſolus indignus erat diuinitatis uiſione. ſ. Iudas, ſecundum illud. Tollat impius, ne uideat gloriam Dei. Si ſolus ergo eſſet dimiſſus, tanquam inuidus ad maiorem eſſet malitiam prouocatus. Proinde proditori tollit pditionis occaſioné, cum dimiſit inferius reliquam apoſtolorum congeriem. Aſſumpſit autem tres, ut in duobus uel tribus teſtibus ſtet omne uerbum. Petrum quidem aſſumpſit, uolens teſtimonium quod teſtatus fuerat, ei oſtendere per patris teſtimonium confirmari, & quaſi pſidem futurum totius eccleſiæ. Sed Iacobum aſſumpſit tãquam moriturũ pro Chriſto ante omnes diſcipulos Ioannem uerò tanquam theologiæ puriſſimum organum, ut uiſa gloria filii, quæ non ſubiacet tempori, reſonet illud: In principio erat verbum. Ambro. Vel Petrus aſcendit, qui claues regni cœl orũ accepit. Ioannes, cui cõmittitur mater, Iacobus qui primus ſolum ſacerdotale conſcendit. Teoph. Vel aſſumit hos tanquam hanc rem celare potentes, & nulli alii reuelare. Aſcendit autem in montem ut oraret: docẽs nos ſolitarios & aſcendẽtes orare ad nihil terrenorum declinantes. Damaſce. Aliter ſi orant ſerui, aliter orabat dominus. Nam ſerui orantis oratio eſt per intellectus aſcenſum ad eum, ſed ſacer intellectus Chriſti, qui ſecundum hypoſtaſim Deo unitus erat manu ducens nos ad aſcenſum quo per orationem ad Deum aſcenditur, & docens quòd aduerſarius Dei non eſt, ſed tanquam principium ueneratur genitorem, quinetiam alliciens tyrãnum explorantem ſi Deus eſſet, quod miraculorum uirtus prædicabat, qualiſub

Conſenſus Euãgelicus.

Chriſti Oratio.

quadam eſca hamum contegeret, ut qui
ſpe deificationis hamauerat hominẽ, cor-
poris amictu decenter hamaretur. nnde
ſequitur: Et facta eſt, dum oraret, ſpecies
uultus eius altera. Cyr. Non tanquàm cor
poris humanam formam mutante, ſed qua
dam ſplendida gloria ſuperueniente. Da-
maſc. Videns ãt diabolus orationibus reful
gentẽ, recordatus eſt Moyſi, cuius glorifi-
cata eſt facies. ſed Moyſes quidẽ glorifica
tur extrinſecus adueniente gloria, dñs ãt
ex innato gloriæ diuinæ fulgore. Cum.n.
ſecundum hypoſtaſis unionem una & ea-
dem ſit gloria uerbi & carnis, transfigura
tur non quaſi accipiens quod non erat,
ſed quod erat manifeſtãs diſcipulis; unde
ſecundum Matthæum dr̃, ꝙ transfiguratus
eſt coram eis, & ꝙ facies eius refulſit ut
ſol; quod.n. eſt in ſenſibilibus ſol, hoc in
intelligibilibus Deus. Et ſicut ſol qui eſt
lucis fons de facili uideri non põt, lux au-
tem eius ex eo ꝙ ad terram peruenit aſpi
citur; ſic facies Chriſti intẽſius refulget ut
ſol, ueſtimenta autem eius dealbantur ut
nix. Vnde ſequitur; Et ueſtitus eius albus
refulgens. Illuſtratus.ſ. per diuinæ lucis
participationem. His autem ita ſe habenti
bus, ut unus oſtenderetur dñs noui & ue-
teris teſtamenti, & hæreticorum ora ob-
turentur, & fides fiat reſurrectionis, necnõ
qui transfigurabatur uiuorum & mortuo-
rum dñs crederetur, Moyſes & Elias tan-
quam famuli aſſiſtunt dño in gloria. unde
ſequitur; Ecce duo uiri lo. &c. Oportebat
.n. ut uidentes conſeruorum gloriam & fi- *Conſonãtia teſtamentorũ*
duciam. mirarentur quidẽ pium domini-
cũ deſcenſum, zelarent uerò eos qui prius
laborauerant, uiſuri amœnitatem futuro-
rum bonorum, & magis fortificarentur in
laboribus. nam qui laborum nouerit emo
lumenta, labores facilius tolerabit. Chry.
Aliter quoq; qm̃ uulgus aſſerebat eum eſ
ſe Eliã, uel Hieremiam, ut diſcerneretur
inter dominum & famulos, & ut pateat eũ
non eſſe aduerſarium Dei, & legis tranſ-
greſſorem, eos ſibi aſſiſtentes monſtrauit:
non.n. legiſlator Moyſes, & qui pro gloria
diuina zelatus eſt Elias aſtitiſſent ei. ſed
& propter uirtures uirorum demonſtran-
das. Nam uterque pro mandatis diuinis
quampluries ſe morti expoſuerat. Vole-
bat etiam diſcipulos eos imitari in regimi
ne populi, ut fierent mites ſicut Moyſes, &
zelantes ſicut Elias. Inducit etiam omnes
ut oſtendat crucis gloriam, ad conſolandũ
Petrũ, & alios paſſionẽ timentes. uñ ſequi
tur; Et dicebant exceſſum eius quem cõple
turus erat in Hieruſalem. Cyr. Videlicet
myſterium diſpenſationis in carne, necnõ
ſalutiferam paſſionem completam in ue-
nerabili cruce. Amb. Myſticè autem poſt
uerba prædicta transfiguratio Chriſti oſtẽ
ditur, qm̃ is qui uerba Chriſti audit & cre
dit, reſurrectionis gloriam uidebit. Octa-
ua.n. Die facta eſt & reſurrectio: unde &
pleriq; pſalmi pro octaua ſcribuntur, aut
fortè ut oſtenderet nobis qnod dixerat: ꝙ
is qui propter Dei uerbum perdiderit ani
mam ſuam, ſaluam fecit eam, qm̃ promiſ-
ſa ſua in reſurrectione reſtituet. Be. Nam
ſicut ipſe poſt ſeptimam ſabbati, qua in
ſepulchro quieuerat, à mortuis reſurre-
xit, & nos poſt ſex ſeculi huius ætates, &
ſeptimam quietis animarum quæ interim
in alia uita geritur, quaſi octaua ætate re
ſurgemus. Amb. Sed Matthæus & Marcus
poſt dies ſex aſſumptos hos eſſe comme-
morarunt, de quo poſſemns dicere quòd
poſt ſex milia annorum: mille.n. anni in
conſpectu Dei tanquàm dies una, ſed plu
res quàm ſex milia computantur anni, &
maluimus ſex dies per ſimbolum intelli-
gere, ꝙ ſex diebus mundi opera ſunt crea
ta, ut per tempus opera, & per opera mun
dum intelligamus. Et ideo mundi tempo-
ribus impletis, reſurrectio futura mon-
ſtratur, aut quia is qui mundum aſcende-
rit; & huius poſt ſeculi momenta tranſcen
derit, uelut in ſublimi locatus futuræ re-
ſurrectionis fructus expectabit in æternũ.
Be. Vnde in montem oraturus & transfigu
raturus aſcendir, ut oſtendat eos qui fru-
ctum reſurrectionis expectant & regem
in decore ſuo uidere deſiderant, mentẽ in
excelſis habitare, & continuis precibus
debere incumbere. Amb. Putarẽ in tribus
qui dicuntur ad montem myſticè genus
humanum comprehenſum, quia ex tribus
filiis Noe genus omne defluxit humanũ
niſi electos cernerẽ: tres igitur eliguntur
qui aſcendunt in montem, quia nemo põt
reſurrectionis uidere gloriam, niſi q my-
ſteriũ trinitatis incorrupta fidei ſincerita-
te ſeruauerit. Be. Transfiguraturus autem

Saluator gloriā futuræ uel ſuæ vel noſtræ reſurrectionis oſtendit, qui qualis tunc apoſtolis apparuit, poſt iudicium cūctis apparebit electis. Veſtitus āt dñi ſanctorum illius chorus accipitur, qui videlicet dño in tertio conſiſtente deſpectus videbatur, ſed illo montem petente, nouo candore refulget; quia nō filii Dei ſumus, & nondū apparuit quid erimus. Scimus āt qm̄ cum apparuerit, ſimiles ei erimus. Amb. Vel aliter; Pro tua poſſibilitate tibi verbum aut minuitur, aut creſcit: ac niſi altioris prudētiæ cacumen aſcendas, non tibi apparet quanta ſit gloria in Dei uerbo. Veſtimenta āt verbi ſunt ſermones ſcripturarum: & quædam intellectus indumenta diuini. Et ſicut veſtitus albus refulſit, ita in oculis tuæ mentis diuinarum lectionum ſenſus albeſcit. Inde apparet Moyſes & Elias, hoc eſt lex & propheta in verbo. neq;.n. lex poteſt eſſe ſine verbo, nec propheta niſi qui de Dei filio prophetauit.

Trinitatis myſterium.

Petrus uerò & qui cū illo erant grauati erant ſomno. Et euigilantes, uiderūt maieſtatem eius & duos uiros qui ſtabāt cum illo. Et factum eſt, cum diſcederent ab illo, ait Petrus ad Ieſum; Præceptor, bonū eſt nos hic eſſe, & faciamus tria tabernacula, unum tibi, & unū Moyſi, & unum Heliæ, neſciens quid diceret. Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes & obumbrauit eos; & timuerunt intrantibus illis in nubem. Et uox facta eſt de nube, dicens; Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Et dum fieret uox, inuentus eſt Ieſus ſolus. Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ uiderant.

The. Chriſto uacante orationi, Petrus ſomno deprimitur: infirmus.n. erat & qđ humanum erat impleuit. vnde dr̄. Petrus verò &c. Excitati autem gloriam eius cernunt, & duos uiros cum eo: vnde ſequitur. Et euigilantes uiderunt maieſtatem eius, & duos viros qui ſtabant cum illo. Chry. Vel ſomnum vocat ingeſtum eis nimium ſtuporem ex illa viſione: neque.n. nocturnum tēpus erat, ſed lucis excellentia grauabat oculorum debilitatem. Amb. Premit.n. incomprehenſibilis ſplendor diuinitatis noſtri corporis ſenſus. nā ſi ſolis radium è regione oculorum contuentiū corpora nequit acies cōtinere, quomodo Dei gloriā humanorum ferret corruptela mēbrorum? Et fortaſſe ideo grauati ſomno erant, ut reſurrectionis uiderent ſpeciem poſt quietem. Itaq; uigilantes uiderunt maieſtatem eius: nemo.n. niſi uigilans gloriā uidet Chriſti. Delectatus eſt Petrus: & quem ſeculi huius illecebroſa non caperent gloria reſurrectionis illexit. unde ſequitur. Et factum eſt cum diſcederent &c. Cyr. Aeſtimabat forſan diuus Petrus imminere tempus regni Dei, & ideo approbat montis incolatum. Damaſ. Non eſt āt bonum Petre tibi, ꝙ Chriſtus ibi moret̄, qm̄ ſi manſiſſet, nequaquam tibi facta ꝓmiſſio conſequeretur effectum, neque.n. claues obtinuiſſes regni; nec mors tyranni abolita eſſet. Non quæras ante tempus fœlicia, ut Adam deificationem. Erit qñ hunc aſpectum indeſinenter percipies, & cohabitabis illi, qui lux eſt & uita. Ambr. Petrus autem non ſolùm affectu, ſed etiā ſanctorum deuotione præſtantior ad ædificanda tabernacula tria impiger operarius cōis obſeqnii miniſterium pollicetur. Sequitur.n. Et faciamus tria tabernacula, unum tibi, &c. Dama. Non autem te dominus tabernaculorum, ſed uniuerſalis eccleſiæ conſtructorem conſtituit. uerba tua tui diſcipuli, oues tuæ mandauerunt effectui, Chriſto tabernaculum conſtruentes, nec non & ſeruis eius. Hoc autem non ex intētione Petrus proferebat, ſed inſpiratione ſpiritus reuelantis futura. unde ſequitur; Neſciens quid diceret. Cyr. Neſciebat ēt quid diceret, neque.n. aderat tempus finis ſeculi, nec participandæ à ſanctis promiſſæ ſpei. Et cum iam ſumeret exordium diſpenſatio, quo pacto Chriſtum oportebat deſiſtere à mundi dilectione, uolentem pati pro eo? Tamen decebat etiam non ſolum perſtringere fructum incarnationis ad opus exiſtentium in monte, ſed diffundi ad omnes credētes, quod per crucem & paſſionem erat conſumandum. Titus. Ignorabat etiā Petrus quod dixerat, quia non oportebat tribus tria tabernacula facere. Non enim connumerantur domino famuli, nec comparatur creaturæ creatori. Ambro. Neque capit humana conditio in hoc corruptibili corpore facere tabernaculum Deo, ſiue in anima, ſiue in corpore, ſiue in quolibet alio loco. Et quamuis neſciret quid diceret, tamen pollicebatur officiū, cui non incon

Splēdor diuinitatis inuiſibilis.

Notā myſterium uerborū

ſulta petulãtia,ſed primatum deuotio fru
ctus pietatis accumulat.N.ĩ q ignorabat;
conditionis fuit, q promittebat, deuo-
tionis.Chry.Vel ali. Audiebat q oporte-
bat ipſum mori,& tertia die reſurgere; ui
debat autem multã diſtantiam & ſolitu-
dinem.unde conſiderauit q plurimam ha
beret locus tutelam,ob hoc dixit: Bonum
eſt nos hic eſſe. Aderat quoque Moyſes q
nubem intrauit,& Elias qui in mõtẽ ignẽ
deduxit.Igitur euangeliſta confuſionẽ mẽ
Conſenſu Euãgelicus. tis eius ex qua hoc ꝓferebat oſtendens,di
xit:Neſciens quid diceret. Aug.de con.
euan.Quòd aũt hic Lucas dixit de Moyſe
& Elia,Et factũ eſt dũ diſcederent ab illo,
ait Petrus ad Ieſum:Præceptor, bonũ eſt
nos hic eſſe; nõ debet putari contrarium
ei,qđ Matthæus & Marcus ita coniunxe-
runt Petrum hæc ſuggeſſiſſe, quaſi adhuc
Moyſes,& Helias cum dño loquerent̃ nõ
.n.expreſſerunt tunc,ſed tacuerũt potius
qđ iſte addidit,illis diſcedẽtibus hoc Pe
trũ dño ſuggesſiſſe. Theo Petro autem di
cente,Faciamus tria tabernacula, domi-
nus tabernaculũ non manufactũ fabricat,
& in eum ingreditur cum prophetis.unde
ſubdit̃.Hoc autem illo loquente facta eſt
nubes & obumbrauit eos;ut oſtenderet q
nõ minor eſt patre.Sicut.n.in ueteri teſta
mento in nube habitare dominus dicebа-
tur,ſic & nunc nubes ſuſcepit dominum,
nõ caliginoſa,ſed lucida.Baſi.Nã obſcuri
tas legis tranſierat.ſicut.n.fumus ab igne,
ſic nubes à luce cauſata eſt.Verũ quia ne-
bula ſignum tranquillitatis eſt, quies fu-
turæ manſionis oſtenditur per nubis ope
rimentum.Amb.Diuini enim ſpiritus eſt
obumbratio iſta,quæ non caligat affecti-
bus hominum,ſed reuelat occulta. Orig.
Hanc autem gloriam Diſcipuli ſufferre
nequeuntes,procubuerunt humiliati ſub
potenti dextra Dei nimiũ timentes, cùm
Nubes lucida. ſcirent qđ dictum fuit Moyſi: Nõ uidebit
homo faciem meam & uiuet unde ſequit̃,
Et ti.intran.il.in nu.Amb. Cognoſce au-
tem nubem iſtam nõ coacti aeris caligine
piceam,& q̃ cœlum tenebrarum horrore
ſubtexat,ſed lucidam nubem, q̃ nos non
pluuialibus aquis immadidet, ſed de qua
mentes hominum in uoce Dei omnipotẽ
tis emiſſa fidei ros rigauit. Sequitur enim:
Et uox fa. eſt de nube di. Hic eſt filius
meus dilectus.Non Helias filius, nõ Moy
ſes filius,ſed hic eſt filius,quem ſolum ui
detis.Cyr.Qualiter ergo oportebat eum
qui re uera filius eſt factum uel creatum
exiſtimare?Deo patre deſuper intonante,
Hic eſt filius meus, q d.nõ unus ex filijs,
ſed qui uerè & naturaliter eſt filius,ad cu
ius exemplar alij ſunt adoptiui. Illi ergo
iuſſit obedire cum ſubdit: Ipſum audite.
Et magis quàm ad Moyſen & Heliã; quia
Chriſtus eſt finis legis & prophetarum.un
de ſignanter euãgeliſta ſubdit;Et dum fie
ret uox inuen.eſt Ie.ſo.Theo. Ne ſcilicet
putaret aliquis hoc dictum, hic eſt filius
meus dilectus,de Moyſe uel Helia fuiſſe
prolatum Amb.Receſſerunt ergo illi ubi
cœperat dominus deſignari;tres etiam in
principio uident̃,unus in fide.perfectæ.n.
fidei unum ſunt.Ergo & illi quaſi recipiũ
tur in Chriſti corpus,quia & nos unum e-
rimus in Chriſto Ieſu: aut fortaſſe,quia
lex & prophetæ ex uerbo.Theo.Quæ au-
tem ex uerbo cœperunt,in uerbo deſinũt;
per hoc.n.innuit q uſque ad tempus ali-
quod lex & ꝓphetæ apparerent, ſicut hic
Moyſes & Helias.Poſtmodum autem ſo-
lus Ieſus illis recedentibus.nam tunc euã
gelium manet tranſactis legalibus. Beda.
Et nota ſicut domino in Iordane baptiza
to, ſic etiam in monte glorificato totius *Trinitatis myſterium.*
Trinitatis myſterium declarari,quia glo-
riam illius quã in baptiſmate cõfitemur,
in reſurrectione uidebimus. Nec fruſtra
Spiritus ſanctus hic in lucida nube, illic
apparet in columba,quia qui nunc ſimpli
ci corde fidem, quam percipit, ſeruat,
tunc luce apertæ uiſionis quæ crediderat
contemplabitur.Orig.Non uult autem Ie
ſus dici quæ ipſius ſpectant ad gloriam an
te ſuam paſſionem.unde ſequitur; Et ipſi
tacuerunt &c.Offenſi enim fuiſſent,& prę‑
cipuè uulgus ſi uidiſſet crucifigi eum qui
ſic fuerat glorificatus. Damaſce. Hoc etiã
præcipit dominus, ſciens Diſcipulos im-
perfectos,qui nondum ſortiti erant ple-
nam ſpiritus participationem,ne corda a-
liorum qui non uiderant ſubuerterentur
triſtitia,& ne proditor incitaretur ad in-
uidiæ rabiem.

Factum eſt autem in ſequẽti die,deſcẽdẽtibus illis de monte,occurrit illis turba multa. Et ecce uir de turba exclamauit,dicẽs,magiſter,obſecro te

reſpice

reſpice in filiū meū; quia unicus eſt mihi. Et ecce ſpiritus apprehendit eū, & ſubito clamat, & eliditur & diſsipat eum cū ſpuma, & uix diſcedit dilanians eum. Et rogaui diſcipulos tuos ut eijcerent illud; & non potuerunt. Reſpondens autem Ieſus, dixit; O generatio infidelis & peruerſa, uſque quo ero apud uos, & patiar uos? Adhuc huc filium tuum. Et cum accederet eliſit illum dæmonium, et diſsipauit. Et increpauit Ieſus ſpiritum immundū & ſanauit puerum, & reddidit illum patri eius. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei.

Bed. Loca rebus congruunt. In monte orat dominus, transformatur, Diſcipulis arcana ſuæ maieſtatis aperuit, in inferiora deſcendens, turbę occurſu excipitur. unͣ dr̄. Factum eſt autem in ſequenti die deſcendentibus illis de monte, &c. Surſum patris uocem pandit, deorſum ſpiritus malos expellit. unde ſequitur; Et ecce uir de turba exclamauit, dicens, magiſter, obſecro te reſpice in filium meum, &c. Titus. Vr̄ mihi ſapiens quidem hic eſſe, non.n. dixit Saluatori, Fac hoc uel illud, ſed reſpice, hoc.n. ſufficit ad ſalutem, ſicut propheta dicebat, Reſpice in me & miſerere mei. *Filiorū amor.* Et dicit, In filium meum, ut rationabilem demōſtret inuerecundum, ꝙ ſolus in multitudine clamat. Addit; Quia unicus eſt mihi q.d. nullus alius expectatur futurus remedium ſenectutis. Conſequenter explicat paſsionem, ut audientem moueat ad pietatem, dicens. Et ecce ſpiritus apprehendit eum, &c. Deinde uŕ criminari Diſcipulos. Sed magis reſpondet ꝙ iuſtè uerecundiam depoſuerit, dicens. Et rogaui diſcipulos tuos ut eijcerent illud, & nō potuerunt, q.d. nō putes ꝙ leuiter ad te peruenerim, ſtupenda eſt dignitas tua, nec ſtatim te moleſtaui, ad Diſcipulos tuos acceſsi primo, nunc quia nō curauerunt, cogor ꝓficiſci ad te. unde & dn̄s non ipſum, ſed genus incredulum increpat. Sequitur. Reſpōdens autem Ieſus, &c. Chry. Sed hunc hominem multum infirmari in fide, euangeliorum ſcriptura oſtendit ex pluribus, ex eo ſcilicet ꝙ dixit. Adiuua incredulitatem meā, &, ſi potes, & ex eo ꝙ Chriſtus dixit, Credenti omnia poſsibilia ſunt. Cyr. Vnde melius puto incredulum reputatum dęmoniaci patrem, ꝙ & ſacros Apoſtolos abiurgauit, dicens eos non poſſe imperare dæmonibus, potius autē erat honorando Deum ab eo petere gratiā, annuit.n. ueneratus. Qui autem dicit debilitari erga uirtutem quæ eſt in ſpiritus malignos, eos qui à Chriſto adepti ſunt poteſtatem eijciendi eos, gratiā magis calumniatur quàm fulgentes ea, in quibus Chriſtus operatur. unde offenditur Chriſtus accuſatis ſanctis, quibus eſt commiſſum uerbum ꝑdicationum ſacrarum, ꝓpter quod dn̄s increpat eum & concordes ei dicens. O generatio infidelis & peruerſa, q. d. *Calumnia gratiæ.* Cauſa tuę infidelitatis gratia effectum ſortita non eſt. Chry. Non autem dirigit ſermonem ad eum tantum, ſed ad omnes Iudæos, ne faciat eum hæſitare. oportebat.n. ſcandalizari quāplures. Theo. Quòd autē dixit Peruerſa, demonſtrat ꝙ non à principio neque naturaliter inerat eis malitia, ſed natura quidem erant recti ſemen Abrahæ exiſtentes, ſed per malitiam erant peruerſi. Cyr. Quaſi neſcientes procedere rectis inceſsibus, cū eis autē qui ſic ſunt diſpoſiti, Chriſtus cōmorari dedignatur. unde dr̄. Vſque quo ero apud uos, & patiar uos? ferens quaſi moleſtè eorum conuerſationem propter prauitatem ipſorum. Chry. Per hoc etiam oſtendit deſideratum ſibi eſſe ſuum receſſum, & quod non erat graue crucis patibulum, ſed magis ipſorum conuerſatio. Bed. Non ꝙ tædio ſuperatus ſit manſuetus & mitis, ſed in ſimilitudine medici ſi ægrorum uideat contra ſua præcepta ſe gerere dicat, uſq; quo accedam ad domum tuam? me aliud iubente, te aliud faciente? Intantum autem non eſt iratus homini, ſed uitio, ut ſtatim intulerit. Adhuc huc filium tuum. Titus. Poterat quidem ſolo iuſſu eum liberare, ſed propalat ſuam paſsionem ſubijciens infirmum præſentium uiſioni. Deinde dæmonium poſtquam dominum ſenſit, concutit puerum. unde ſequitur. Et cum acce. eli. illum dæmo & diſsipauit, ut ſic prius exprimatur paſsio, deinde adhibeatur remedium. Chry. Non tamen hoc dominus ad oſtentationem facit, ſed cauſa patris, ut cum uiderit dæmonium conturbari propter ſolam uocationem, ſic ſaltem inducatur ad fidem futuri miraculi. de quo ſequitur Et incre. Ieſus ſpiritum immū. & ſanauit puer. & red. il. pa. eius. Cyr. Antea autem nō erat patris, ſed dæmonis occupan-

occupantis. Subdit ãt euangeliſta ſtupere plebem in magualijs Dei, dicens, Stupebant autem omues in magnitudine Dei: qđ dicit pp donum Chriſti, qui ſacris quoque Apoſtolis contulit poteſtatem agẽdi diuina miracula, & imperãdi dæmonibus. Bed. Myſtice autem pro qualitate meritorum quotidie alijs deſcendit dominus, dũ perfectos, quorum cõuerſatio in cœlis eſt ſublimius extollendo glorificat, & de ęternis inſtruit, & docet quæ à turbis audiri non ualent. Alijs autem deſcendit, dum terrenos & inſipientes confortat, docet, & caſtigat. Hunc autem dæmoniacum Matthæus lunaticum, Marcus ſurdum, & mutũ deſcribit. Significat.n. illos qui; ut luna mutantur per diuerſa uitia creſcẽtes & decreſcentes; qui muti ſunt non coufitendo fidem. Sic ſurdi, nec ipſum fidei audiendo ſermonem. Dum puer autem ad dominum accedit eliditur, quia conuerſi ad dominum plerunq; à dæmonio grauius pulſantur; ut uel odium uirtutis incutiat, uel expulſionis ſuæ uindicet iniuriam; ſicut eccleſiæ primordijs tot grauiſſima intulit certamina, quod ſuo regno doluit ſubito illata diſpendia. Non puerum autem qui uim patiebatur, ſed dæmouium qui inferebat, increpat. quia qui peccantem emendare deſiderat, uitium arguendo, & odiẽdo depellere, ſed hominem debet amando refouere, donec ſanatum ſpiritalibus eccleſiæ poſſit reddere patribus.

Tropologia pulchra.

Omnibuſq; mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad Diſcipulos ſuos; Ponite uos in cordibus ueſtris ſermones iſtos; Filius.n hõis futurũ eſt, ut tradatur in manus hominũ. At illi ignorabant uerbũ iſtud, & erat uelatum ante eos, ut non ſentirẽt illud, & timebant eũ interrogare de hoc uerbo.

Cyr. omnia quæcunq; operabatur Ieſus admiratione digna penes omnes erãt. irradiabant.n. quiddam præcipuum & diuinum in qualibet operatione ipſius ſecundum illud; gloriam & decorem ſuperpones ei. Et ſi omnes quidem mirarentur in his quæ faciebat, ipſe tñ hæc quæ ſequuntur non omnibus, ſed Diſcipulis retulit. uñ dr; Omnibuſq; miran. &c. Oſtenderat in monte Diſcipulis gloriam ſuam, & poſt hoc liberauerat quendam à ſpiritu neqñã, ſed oportebat eum ſuſtinere paſsionem pro nobis. Poterant autem Diſcipuli conturbari, dicentes. Nunquid decepti ſumus, dũ Deum eſſe eum arbitraremur? Vt ergo ſcirent q̃d circa ipſum futurum erat, uelut quoddã depoſitum iubet eos in mente habere paſsionis myſterium, dicens; Poni. uos in cor. ueſtris. Quòd dicit, Vos; diſtinguit eos ab aliis. Neque .n. oportebat uulgares ſcire qm̃ paſſurus eſſet, ſed erant potius certificãdi qm̃ mortuus reſurgeret deſtruens mortem, ne ſcandalizarentur. Titus. Cunctis igitur admirantibns ſigna ipſe prænunciat paſsionem; non.n. ſigna ſaluant, ſed crux beneficia præſtat. uñ ſubdit; Filius.n. hominis futurum eſt, ut tradatur in manus hominum. Orig. Non autem exprimit manifeſtè à qno tradendus ſit: aliquis.n. dicit eum tradendum à Iuda, aliquis à populo. Paulus autem dicit, ꝙ Deus pater pro nobis omnibus tradidit eum, ſed Iudas tanquàm pro pecunia tradens eum hoſtiliter prodidit, ſed pater beneficii cauſa. Theo. Eorum autem infirmitati domiuus condeſcendens, & eos diſciplina quadam gubernans, quod de cruce dictum eſt, intelligere non permiſit. unde ſequitur. At illi ignorabant &c. Bed. Hæc ignorantia Diſcipulorum, non tam de tarditate, q̃ de amore naſcitur, qui carnales adhuc & myſterij crucis ignari, quẽ Deum uerum crediderunt, moriturum credere nequiuerunt. Et quia per figuras eum ſæpe loquentem audire ſolebant, etiam quę de ſua traditione loquebatur, figuratiue eum illud ſignificare putabant. Cyr. Dicet autem aliquis forſan, qualiter ignorauerunt Diſcipuli crucis Chriſti myſterium, cum per umbram legis in pluribus locis tangeretur? Sed ut Paulus commemorat, uſque ad hodiernum diem quãdo legitur Moyſes, uelamẽ adiacet cordi eorum. Expedit ergo accedentes ad Chriſtum dicere: Detege oculos meos & contemplabor mirabilia de lege tua. The. Vide etiam Diſcipulorum reuerentiam in hoc quod ſequitur: Et time. interro. &c. Nam timor gradus eſt reuerentię.

Sententia pulchra

Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior eſſet. At Ieſus uidens cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe, & ait illis: Quicunque ſuſceperit puerum iſtum in nomine meo, me recipit. Et quicunque me receperit, recipit eum qui me miſit. Nam qui

minor

*minor eſt inter nos omnes, hic maior eſt. Reſpõdẽs
autem Ioannes, dixit, Præceptor, uidimus quendã
in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibui-
mus eum, quia non ſequitur nobiſcum. Et ait ad il
los IESVS: Nolite prohibere. Qui enim non eſt
aduerſum nos, pro nobis eſt.*

Cyr. Inſidiatur diabolus multimodè di
ligentibus optimam uitam, & ſi quidem
per carnales illecebras obſidere nalcat ali
cuius mẽtẽ, affectus uoluptatum exacuit;
ſi quis ãt hos effugerit laqueos cupidinis,
gloriæ ſuſcitat paſſionem, q̃ quidem paſ-
ſio uanę gloriæ inuaſit quendam apoſtolo
rum ſuorum. unde dr̃; Intra. au. co. in eos,
quis eo. eſſet ma. hoc. n. cogitare, eſt cupiẽ
tis cæteris ſupereſſe. Importabile autem
puto omnes diſcipulos hanc ægritudinem
incurriſſe, & ideo ne crimen aliquod con
tra aliquem diſcipulorum Euangeliſta ma
chinari uideretur, exprimit indetermina-
tè dicens, ꝙ intrauit in eos cogita. Theo.
Vr̃ ãt hanc paſſionem ex hoc ortam fuiſſe,
ꝙ dæmoniacum curare nõ ualuerunt, eis
de hoc altercantibus, uno dicente ꝙ non
ꝑꝑ meam impotentiam, ſe alterius curari
non ualuit, ut ex hoc accenſa contentio
fuerit, quis eorum maior eſſet. Bed. Vel
quia uiderant Petrum, Iacobum, & Ioan-
nem, ſeorſum ductos in montem, & Petro
claues regni cęlorum promiſſas fuiſſe, ira-
ti ſunt, uel ipſos tres cæteris, uel Petrum
omnibus eſſe prælatum, uel quia tributi
ſolutione Petrum ipſi dño parificatum ui
derant, ipſum præ cæteris, arbitrabantur
præferendum. Sed diligens lector hanc in
tra eos quæſtionem ẽt ante didragma red
ditum inueniet fuiſſe uerſatam. Denique
Matthæus hoc in Capharnaum memorat
eſſe geſtum; dicit autem Marcus, Et uene-
runt Capharnaum, q cùm in domo eſſent
interrogabat eos, quid in uia tractabatis?
At illi tacebant. Siquidem inter ſe in uia
diſputauerant quis illorũ eſſet maior. Cy
ril. Dñs ãt qui nouit ſaluos facere uidens
in mente diſcipulorum ſuper hoc cogita-
tionem exortam, uelut quandam amaritu
dinis radicem, priuſquam augmentum ſu
ſciperet, radicitus eam euellit. cum. n. in-
choant paſſiones in nobis, facile deuincũ
tur: ſed auctæ difficilè ſunt mobiles. unde
ſequit̃; At Ieſus ui. &c. Diſcat qui nudum
hominẽ putat eſſe Ieſum ſe erraſſe: quan-

Nota myſterii uerborum.

uis. n. uerbum caro factum ſit, manſit tñ
Deus. Nam ſolius Dei eſt poſſe rimari cor
da & renes. Quòd ãt puerum aſſumpſit, &
ponebat penes ſe, agebat̃ cauſa apoſtolo-
rum utilitatis & noſtrę. Depaſcit̃. n. inanis
gloriæ morbus ut plurimum eos q ꝓemi-
nent in hoſbus aliis. Puer ãt ſinceram ge-
rit mentem, immaculatum cor, & manet
in ſimplicitate cogitationum: non ambit
honores, nec nouit cuiuſuis prærogatiuæ
modum, nec refugit uideri minus ſe habe
re, non multam gerit ſeueritatem in men
te & corde. Tales autem dñs amplexatur
& diligit, & ꝓpè ſe dignat̃ habere, quaſi q
elegerunt q̃ ſua ſunt ſapere. Ait. n. Diſcite
à me, quia mitis ſum & humilis corde. uñ
ſequitur; Et ait il. quicunq; ſuſceperit pue
rum iſtum in noĩe meo, me recipit. q. d.
quando una & eadẽ eſt merces honoranti
bus ſanctis, ſiue forſan minimus ſit, ſiue
præclarus honore & gloria, qa in eo Xp̃s
ſuſcipitur, q̃uo nõ uanum eſt petere inuicẽ
fungi prærogatiua? Bed. In hoc autẽ non
ſimpliciter pauperes Chriſti ab his qui
uelint eſſe maiores pro eius docet hono-
re ſuſcipiẽdos, uel malitia paruulos iſtos
eſſe ſuadet. unde cum diceret; Quicunque
ſuſceperit puerum iſtum: addit, in noĩe
meo, ut. ſ. formam uirtutis quam natura
duce puer obſeruat, ipſi pro noĩe Chri
ſti rõnis induſtria ſequantur. Sed quia &
ſe in puero ſuſcipi docet, & ipſe puer na-
tus eſt nobis, ne putaret̃ hoc eſſe ſolum qđ
uidebatur, ſubiunxit; Et quicunq; me rece
perit, recipit illum qui me miſit. Talẽ ſe
utique ac tantum credi uolens, qualis &
quantus eſt pater. Amb. qui. n. imitatorem
Chriſti recipit, Chriſtum recipit: & qui
imaginem Dei recipit, Deum recipit. Sed
quia imaginem Dei non poteramus uide
re, facta eſt nobis per incarnationem uer
bi præſens, ut reconciliaretur nobis quæ
ſupra nos eſt diuinitas. Cyr. Adhuc autẽ
magis inſinuat promiſſi uerbi intentionẽ,
dicens: Nam qui minor eſt inter uos oẽs,
hic maior eſt. Quod de modeſto dicit, qui
nihil de ſe ſublime putat propter honeſta
tẽ. Theoph. Quia ergo dominus dixerat,
Qui minor eſt inter uos omnes, hic ma-
ior eſt, timuit Ioannes ne fortè malum
aliquod fecerint, propria poteſtate quen-
dam hominem prohibentes. nam pro-
hibitio

Ieſus uidet cogitationes.

Pauperes Chriſti qui ſint.

hibitio non minorē prohibentē oſtendit, ſed maius aliquid ſapientem. vñ ſubditur: Reſpondens autem Ioannes dixit: Præceptor, uidimus quendam in noīe tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum. Non quidē inuidentes, ſed operationem miraculorum diiudicantes: non. n. cum eis miraculorum poteſtatē acceperat, neq; eum dñs miſerat ſicut illos, neq; Ieſum in omnibus ſequebatur. unde ſubdit. Qui nō ſequitur te nobiſcum. Amb. Ioannes. n. plurimum diligens, & ideo reamatus plurimum, excludendum putat beneficio eum qui non utatur obſequio. Cyr. Sed oportebat magis penſare non hunc ipſum eſſe miraculorum auctorem, ſed gratiam q̃ eſt in eo qui in uirtute Chriſti miracula pficit. Quid autem ſi non connumerenť Apoſtolis qui Chriſti gratia coronantur? Multæ ſunt differentiæ Chriſti donorum, ſed q̃ tradiderat Saluator poteſtatē Apoſtolis, ut ſpiritus īmundos eijcerent, putauerunt nulli aliorum q̃ ſibi ſolis licere conceſſam gerere dignitatē, & ideo accedunt ſciſcitantes ſi liceat & aliis hoc agere. Ambr. Non reprehenditur autem Ioannes, quia amore faciebat, ſed docetur, ut nouerit infirmorum eſſe firmorumq; diſtantiam. Et ideo dñs & ſi fortiores remunerat, tñ non excludit infirmos. unde ſequitur; Et ait ad il. Ie. Noli. prohi. Qui n. non eſt aduer. vos pro uo. eſt. Bene domine. nam & Ioſeph & Nicodemus occulti diſcipuli p̄p metum, in tempore tamen ſuum tibi officium non negauerunt: ſed tamen quia alibi dixiſti, qui non eſt mecum aduerſum me eſt, & qui mecum non colligit, diſpergit; aperi nobis, ne uideatur eſſe contrarium. & puto quia ſi quis mentium cōſideret ſcrutatorem, nō debeat dubitare uniuſcuiuſque factum mente diſcerni. Chry. Illic. n dixit; Qui non eſt mecum aduerſum me eſt, oſtendit diabolum & Iudæos ſibi eſſe contrarios, hic āt oſtendit eum qui in noīe Chriſti dæmones eijciebat, in parte cum eis exiſtere. Cyr. q. d. Pro uobis qui Chriſtum diligitis, ſunt qui proſequi uolunt q̃ ad ipſius gloriam ſpectant, eiuſdem gratia coronati. The. Mirare āt Chriſti uirtutem qualiter per indignos, & non diſcipulos eius gratia operatur, ſicut & per ſacerdotes ſanctificantur homines, quamuis ſacerdotes ſancti non fuerint. Amb. Cum autē hic eos qui pollunt per manus impoſitionē immundis imperare ſpiritibus in nomine Ieſu, neget eſſe prohibendos, ſecundū Matthæum dicit his, Nō noui uos. Sed aduertere debemus nō eſſe ſententiarum diſcordiam, ſed illud cenſeri, q̧ non ſolum officii in clericis, ſed ēt uirtutis opera requirantur, tantumq; eſſe Chriſti nomen ut etiam parū ſanctis opituletur ad præſidium, & ſi non ad gratiam: unde nemo pur gari hominis ſibi gratiā uendicet, in quo æterni nominis uirtus operata ſit; non. n. merito ſuo diabolus, ſed odio ſui uincitur. Bed. Itaq; in hæreticis & malis catholicis uon ſacramenta cōia, in quibus nobiſcum ſunt, & aduerſus nos non ſunt, ſed diuiſionem paci, ueritatiq; contrariā, qua aduerſum nos ſunt, & dominum non ſequuntur nobiſcum deteſtari & prohibere.

Author miraculorum gratia.

Chriſti uirtus mirāda.

Factum eſt autem dum cōplerentur dies aſſumptionis eius, & ipſe faciē ſuam firmauit, ut iret in Hieruſalem. Et miſit nuncios ante conſpectū ſuū, & euntes intrauerunt in ciuitatē Samaritanorum ut pararent illi. Et nō receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Hieruſalem. Cum uidiſſent autem diſcipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt. Domine, uis dicimus ut ignis deſcendat de cælo et conſumat illos? Et conuerſus increpauit illos, dicens: Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis nō uenit animas perdere ſed ſaluare. Et abierunt in aliud caſtellum.

Cyr. Cum immineret tempus quo decebat dominū peracta paſſione ſalubri cęlū aſcendere, decreuit aſcendere Hieroſolymam, uñ dicitur: Factum eſt autem, &c. Titus. Quia ibi oportebat uerum agnum offerri, ubi figuralis agnus immolabatur. Dicit āt firmauit faciē ſuā. i. non huc & illuc ibat, nec perambulabat uicos & municipia, ſed iter tenebat uerſus Hieruſalem. Bed. Ceſſent ergo pagani quaſi hominem uidere crucifixum, quem & tempus ſuæ crucifixionis conſtat quaſi Deum præuidiſſe, & quaſi ſponte crucifigēdus locū quo crucifigendus erat firmata facie. i. obſtinata atq; imperterrita mente petiſſe. Cyril. Miſit autem nuncios paraturos ei, & comitibus eius hoſpitium, qui cum ueniſſent ad terram Samaritanorū, non fuerunt admiſſi. uñ ſequit. Et mi. nun. ante conſpectum ſuū, & euntes intrauerunt in ciui. Samari. ut

Argumētum contra paganos.

ut para il.& non rece. illum. Amb. Diſce, quia recipi noluit ab his, quos ſciebat nō ſimplici mente cōuerſos. Nā ſi uoluiſſet ex indeuotis deuotos feciſſet, ſed. Deus quos dignatur uocat, & quem uult religioſum facit. Cur autem nō receperunt, euangeliſta memorat, dicens: Quia facies eius erat euntis in Hieruſalem. Theo. Sed ſi intelligamus ꝙ pp hoc illum non receperunt, quia ire Hieruſalem determinauerat: inueniuntur hi excuſati qui nō receperunt eū. Sed dicendum eſt ꝙ in hoc quod dicit euangeliſta. Et non receperunt illum: intelligitur illud ꝙ neque in Samariam uenit, deinde quaſi aliquo interrogante, quare non receperunt ipſum, neq; eos adiuit, ſoluens hoc dicit: nō quia impotens eſſet, ſed ꝙ illuc ire nolebat, ſed magis Hieroſolymam. Be. Vel Hieruſalē ire conſpicientes Samaritani dn̄m non recipiunt; non.n. coutuntur Iudæi Samaritanis, ut Ioannes oſtendit. Cyr. Sed cum dn̄s qui ante omnia nouerat, ſciret ꝙ eius nuncij non eſſet à Samaritanis recipiendi, ideo tn̄ præcepit eis quod præcederent, quia mos erat ei omnia ſatagere erga profectum diſcipulorum. Aſcendebat quidem Hieroſolymam propinquante tempore paſſionis; ut igitur qñ pati eum uiderent non ſcandalizarentur, conſiderantes ꝙ oportet patientes eſſe cum contumelias inferunt aliqui, præmiſit quaſi quoddam præludium Samaritanorum repulſam. Profuit autem eis & aliter. Futuri.n. erant doctores orbis terrarum, ciuitates & uillas percurrentes ad prædicandum euangelicam doctrinam, quibus aliqñ occurrerent aliqui minime recipientes ſacram pdicationem: quaſi non cōcedentes ſecum cōmorari Ieſum. Docuit igr̄ eos ꝙ diuinam annunciantes doctrinā pleni eſſe debebant patientia & manſuetudine. Non autem hoſtiles & iracundi, & in peccantes in eos atrociter inſurgentes: ſed adhuc non erant tales, imò zelo ferui do concitati, uolebant ignem de cœlo ſuper eos deducere. Sequitur; Cum ui.au. diſ.eius, &c. Amb. Sciebant.n. & Phinees reputatum ad iuſtitiam, quia ſacrilegos interemerat, & ad preces Eliæ ignem deſcēdiſſe de cœlo, ut prophetæ uindicaretur iniuria. Bed. Sancti.n. uiri qui optime ſcirent mortem iſtam quæ animam diſſoluit

Patientia ſua detur.

à corpore non eſſe formidandam, ſed eorum tn̄ animum qui illam timerent, nonnulla peccata morte punirent; quo & uiuētibus utilis metus incuteretur, & illos qui morte puniebantur non ipſa mors noceret ſed peccatum quod augeri poſſet ſi uiuerent. Amb. Sed uindicetur qui timet, uindictam non quærit qui non timet; ſimiliter oſtenditur nobis in apoſtolis fuiſſe merita prophetarum, quando eandem ſibi poteſtatem quam propheta meruit impetrādi iure præſumunt, & bene præſumunt qđ ad ſermonem ſuum ignis de cœlo deſcenderet, quoniam filii ſunt tonitrui. Titus Cenſetur autem ab eis multo iuſtius eſſe Samaritanos perire dominum non admittentes, ꝙ quinquaginta ſeruum excludere tētantes. Dn̄s autem in eos nō cōmouetur ut oſtenderet quia non habet ultionis ſtudium perfecta uirtus, nec ulla ſit iracūdia ubi plenitudo charitatis. Nam nec excludenda eſt infirmitas, ſed iuuanda, procul ſit à religioſis indignatio, procul à magnanimis cupiditas ultionis, unde ſequitur. Et con.increp.il.& di. Neſc. cu.ſpi. eſtis. Bed. Reprehendit in eis dn̄s non exemplum prophetæ ſancti; ſed ignorantiā uindicādi quæ adhuc erat in rudibus, animaduertens eos non amare correctionem, ſed odio deſiderare uindictam. Itaq; poſtea quàm eos docuit quid eſſet diligere proximum tanquam ſeipſum, infuſo etiā Spiritu ſancto non defuerunt tales uindictæ, quamuis multo gratius quàm in ueteri teſtamento. quia ſicut ſequitur, Filius ho.non ue.ani. perde. ſed ſal. quaſi di. Et uos ergo qui eius ſpiritu ſignati eſtis, etiā acta eius imitamini, nunc piè conſulentes, ſed in futuro iuſte iudicantes. Ambro. Nō enim ſemper in eos qui peccauerunt eſt uindicandum, quia nonnunquam amplius prodeſt clementia tibi ad patientiam, lapſo ad correctionem. Denique Samaritani citius crediderunt, à quibus hoc loco ignis arcetur.

Factum eſt autem ambulantibus illis in uia, dixit quidam ad illum. Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Ieſus; Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet ubi caput ſuum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit; Domine, permitte mihi primū ire & ſepelire patrē meū. Dixitque ei Ieſus

Sine

Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu autem uade, & annuncia regnum Dei. Et ait alter. Sequar te domine, ſed permitte mihi primum renunciare his qui domi ſunt. Ait ad illum Ieſus. Nemo mittens manum ſuam in aratrum & aſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.

Cyr. Et ſi munificus ſit omnium dominus, non ſimpliciter & improuide ſingulis dat ſuperna & diuina dona, ſed illis qui digni ſunt recipere, qui ſcilicet animã ſuam alienant à maculis prauitatum, & hoc nos docet euangelicorum verborum uirtus cũ dicitur, factum eſt autẽ, &c. Primo quidẽ plurima cõtinetur in acceſſu inertia, cõſequenter oſtenditur, ꝙ plenus ſit impudẽtia nimia. neque .n. ſimpliciter Chriſtum ſequi petebat, ſicut alij plures de populo, ſed magis inſiliebat ad apoſtolicas dignitates, cùm Paulus dicat: Non aſſumat quiſ quã ſibi honorẽ, ſed à Deo uocatus. Atha. Auſus ẽt fuit æquiparare ſe incomprehenſibili Saluatoris poteſtati, dicens. Sequar te quocunque ieris. eo ꝙ ſequi Saluatorem ſimpliciter ad eius audiendam doctrinam poſſibile eſt humanæ naturæ proprietate, qua fungitur erga homines; nõ eſt autem poſſibile ſecum concurrere vbilibet exiſtenti. ipſe nanque incomprehenſibilis eſt, & non circunſcribitur loco. Cyr. Alio quoque modo non immerito recuſabilẽ facit eum. decebat .n. ipſum crucem ſuam accipere ad ſequendum dominum, & abrenunciare præſentis vitæ affectibus, & hoc dñs in eo reprehendit, non vituperãs, ſed corrigens. Sequitur: Et ait il. Ie. Vul. fo. ha. &c. Theo. Quia .n. uiderat dominũ multum populum adducentem, putauit ꝙ ab eis haberet precium, & quod ſi ipſe dominum ſequeretur, poſſet pecuniam congregare. Bed. Vnde dr̃ ei: Quid me ꝓpter diuitias & lucra huius ſeculi cupis ſequi; cum tãtæ ſim paupertatis, ut nec hoſpitiolum quidem habeam, & non meo utar tecto? Chry. Aſpice qualiter paupertatem quam dominus docuerat per opera demõſtrat. Non erat ei menſa, non candelabrũ, non domus, nec quicquam aliud talium. Cyr. Myſtica autem ſignificatio vulpes, volatilia cœli malignas & aſtutas poteſtates dæmonum uocat. q.d. qñ vulpes & volatilia in te manſionem habẽt, qualiter Chriſtus in te requieſcet? Quid cõmune eſt luci & tenebris? Atha. Vel in hoc dominus magnitudinẽ ſui muneris docet. q.d. Omnia generabilia circunſcribi poſſunt, verbum vero Dei incomprehenſibilis poteſtatis eſt. Et ideo ne dicas: Sequar te quocunque ieris. Cæterũ ſi velis Diſcipulus fieri, abdices irrationabilia; eo ꝙ impoſſibile eſt eũ qui morat̃ in irrationabilitate, uerbi Diſcipulum fieri. Amb. Vel vulpes hæreticis comparat, fallax quippe animal & inſidijs ſemper intentum, & rapinam fraudis exercet. Nihil tutum, nihil ocioſum, nihil patitur eſſe ſecurum, eo ꝙ intra ipſa hoſpitia prædam requirunt. Ita ſunt hæretici, qui domũ ſibi parare non norunt, ſed circunſcriptionibus ſuis alios decipere conantur. hoc animal neque manſueſcit vnquam. uñ Apoſtolus ait, Hæreticum poſt unam & ſecundam correctionem deuita, uolucres vero cœli frequenter ad nequitiæ ſpiritualis ſimilitudinẽ deriuantur, & veluti nidos quoſdam ſtruunt in pectoribus improborum: & ideo dominante uerſutia in affectibus ſingulorum nulla poteſt diuinitatis eſſe poſſeſſio. Vbi autem mentem ꝓbauerit innoxiam, ſupra ipſum quodammodo uim ſuæ maieſtatis reclinat, qa profuſiore qnadã gratia bonorum peccatoribus inſeratur, Sic igit̃ non vr̃ conuenire rationi vt ſimplicem fidelemq; ipſum arbitremur, qui dñi dignatione reſpuitur, cum indefeſſi famulatus obſequiũ ſpopondiſſet. Sed dominus nõ obſequiorum ſpeciem, ſed puritatẽ quærit affectus. nec obſequium eius admittitur, cuius non probatur officiũ, circunſpectum etenim fidei debet eſſe hoſpitium, ne dum infidelibus noſtræ domus interna reſeramus, in alienã perfidiã improuida credulitate labamur. Itaque ut aduertas Deum nõ cultus aſpernantem eſſe, ſed fraudis, qui repudianit fraudulentum, elegit innocentem. Sequit̃ Ait autem ad alterum. Sequere me. Sed hoc dicit ei, cuius patrem iam ſciebat mortuum. unde ſequitur. Ille autem dixit. Domine, &c. Bed. Non diſcipulatum reſpuit, ſed expleta primum paterni funeris pietate liberior aſſequi deſiderat. Ambro. Sed dominus qui miſeratur aduocat. unde ſequitur; Dixitq; Ieſus; Sine ut mor. ſe. &c. Cum religioſum humani corporis ſepeliẽdi acceperimus officiũ, quo paterni quoq; funeris

Temeritas arguitur

Hæreſes deteſtatio.

funeris ſepultura prohibetur,niſi ut intel
ligas humana poſthabenda diuinis? bo-
num ſtudium,ſed magis impedimentum,
nam qui patitur ſtudium,deriuat affectū,
qui diuidit curam differt profectum.ergo
prius ſunt obeunda quæ maxima nam &
Apoſtoli ne occuparentur ſtudio diſpen-
ſandi,miniſtros pauperibus ordinarunt.

Altitudo mandatorū Dei oſtēditur.

Chry. Quid autem magis neceſſarium pa
ternis exequijs? quid facilius? cum non
eſſet multum temporis dandum,per hoc
docemur & minimum temporis fruſtra du
cere,& ſi mille cogentia ſunt imò præfer-
re ſpiritalia cūctis admodum neceſſarijs.
Diabolus.n.inſiſtit attentus uolens ali-
quem additum inuenire;& ſi modicam ſu
mat negligentiam,magnam operatur pu
ſillanimitatem.Amb. Non ergo paterni fu
neris ſepultura prohibetur,ſed neceſſitu-
dini generis diuinæ religionis pietas an-
tefertur. Illud conſortibus relinquitur,
hoc mandatur relictis, quomodo autem
mortui ſepelire mortuos poſſunt? niſi ge
minam hic intelligas mortem:unam natu
ræ,alteram culpæ. Eſt etiam mors tertia;
in qua peccato morimur, Deo uiuimus.
Chry. Cum ergo dixiſſet mortuos ſuos;o-
ſtendit hunc non eſſe mortuum eius: puto
.n.de numero infidelium fuiſſe defunctū.
Amb. Aut quia ſepulchrum patens eſt gut
tur impiorum,memoria eorum abolenda
præſcribitur,quorum ſimul corpore me-
ritum occidit;nec reuocatur ab officio pa-
tris filius,ſed fidelis à pſido cōicatione ſe
cernitur.non interdictum eſt muneris,ſed
religionis myſterium, communionem no
bis cum gentibus mortuis non futuram.
Cyr. Vel ali. Erat n.pater ſenectute graua
tus putat autem honeſtum aliquid agere
dum proponeret obſeruare ei debitam
pietatem:ſecundum illud, Honora patrē
tuum & matrem tuam.unde ubi uocatus
eſt ad euangelicum myſterium dicente do
mino,Sequere me;quærebat inducias quę
ſufficere poſſent ad decrepiti patris ſuſten
tationem,di. Permitte mihi primum ire
& ſepelire patrem meum,non ꝙ defun-
ctum patrem ſepelire rogaret, neque.n.

Pietas ī Deū præferenda

Chriſtus hoc agere uolentem impediſſet,
ſed dixit ſepelire,ideſt ſuſtentare in ſene-
ctute,uſque ad mortem. Sed dominus ad
eū dixit: Sine mortuos ſepelire mortuos
ſuos.erant.n.& alij curatores linea paren
telæ aſtricti;ſed ut æſtimo mortui, eo ꝙ
nondum Chriſto crediderant. Hinc perci
pe ꝙ præferenda ſit pietas qua Deo tene-
mur amori parentum, quibus reuerentiā
exhibemus, quia per eos geniti ſumus.
Sed omnium Deus cùm non eſſemus, ad
eſſe nos conduxit, parentes autem facti
ſunt miniſtri introitus ad eſſe. Auguſt. de
con.euang.Hæc ergo dicebat dominus il-
li cui dixerat,Sequere me.Alius uero di-
ſcipulus miſit ſe in medio, cui nemo ali-
quid dixerat.unde ſequitur:Et al. ait:Se-
quar te domine, &c. Ne fortè quō fieri
ſolet quærant me.Cyril. Imitanda autem
huiuſmodi promiſſio & omni laude plena,
ſed quærere renunciare his qui domi ſūt
licentiando ſe ab eis oſtendit, ꝙ utcunq;
diuiſus ſit à domino,dum hoc perfectè a-
dire propoſuerit mente.nam uelle conſu-
lere proximos non conſenſuros huic pro-
poſito,indicat ſe utcunque labantem,pro
pter quod dominus hoc improbat.Sequi-
tur;Ait ad il.Ie. Ne. mit.&c. Apoſuit ma-
num aratro,qui affectuoſus eſt ad ſequen
dum:tamē reſpicit retro, qui dilationem
petit occaſione redeundi ad domum,& cū
propinquis conferendi. Aug.de uer.do.q.
d.et Vocat te oriens & tu attendis occi-
dentem.Bed. Manum etiam cuilibet in a-
ratrum mittere, eſt quaſi quodam compū
ctionis inſtrumento ligno & ferro domi-
nicæ paſſionis duritiem ſui cordis atter-
rere,atque ad ferēdos bonorum operum
fructus aperire:quam ſi quis excolere in-
cipiens cum uxore Loth ad ea quæ reli-
querat reſpicere delectatur,futuri iam re
gni munere priuatur. Græcus, Crebri nan
que intuitus eorum quæ deſeruimus pro-
pter conſuetudinem trahunt ad retroa-
cta.Violentum.n.quid uſus eſt ad retinen
dum ſibi.Nonne habitus ex uſu,ex habi-
tu uero natura innaſcitur? Naturam ue-
ro amouere,uel alterare difficilè. nam &

Vſus eſt quid uiolentum.

ſi pauliſper declinet coacta,redit ad ſeip-
ſam uelociter.Beda. Si autem ſecuturus
dominum diſcipulus, quia uel domi renū
ciare uelit arguitur,quid fiet illis qui nul
la utilitatis gratia ſæpe uiſitant domos il
lorum,quos in mundo reliquerunt.

CAPVT

CAPVT X.

POST hæc autem deſignauit dominus & alios ſeptuaginta duos: & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem, & locū quo erat ipſe uenturus. Et dicebat illis; Meſſis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate autem dominum meſſis, ut mittat operarios in meſſem ſuam.

Cyr. Certificauerat Deus per prophetas q̄ euangelii prædicatio ſalutaris comprehenſura erat nō ſolum Iſrael, ſed etiā Gētium greges. Et ideo à Chriſto poſt 12. Apoſtolos, & alii 72. ſunt inſtituti. unde dicitur. Poſt hęc au. deſign. dñs, &c. Beda. Bene 72. mittuntur, qui in totidem mundi gētibus euangelium prædicandum erat, ut quomodo 12. primo propter 12. tribus Iſrael, ita & hi propter exteras gentes deſtinarentur imbuendas. Augu. de q. euange. Sicut etiam 24. horis totus orbis peragitur atque luſtratur, ita myſterium illuſtrādi orbis per euangelium Trinitatis in 72. diſcipulis intimatur. ter.n. 24. ſeptuaginta duo faciunt. Bed. Sicut autem 12. Apoſtolos formam epiſcoporum pręmonſtrare nemo eſt qui dubitet, ſic & hos 72 figurā presbyterorum.i. ſecundi ordinis ſacerdotum geſſiſſe ſciendum eſt, tam & ſi primis eccleſiæ temporibus, ut apoſtolica ſcriptura teſtis eſt, utrique presbyteri, utriq; uocabantur & epiſcopi: quorum unum ſapiētiæ maturitatem, aliud induſtriā curæ paſtoralis ſignificat.

Mos eccleſiæ primitiuæ.

Cyr. Huius etiam forma in uerbis Moyſi figurabatur, qui iubente Deo 70. elegit, quibus Deus ſpiritū infundebat: In Numeris etiam ſcriptum eſt de filiis Iſrael q̄ uenerunt in Elim, quod interpretatur aſcenſus: & erat ibi 12. fontes aquarum & 70. palmæ. Conuolantes.n. ad augmentum ſpiritale reperiemus 12. fontes. ſ. ſacros apoſtolos: à quibus haurimus ſalutis ſcientiam, ſicut à fontibus ſaluatoris & 70. palmas, hos. ſ. qui nunc deſtinati ſunt à Chriſto. Eſt.n. palma arbor bonę medullæ, bene radicata, & fertilis, & ſemper naſcens in aquis, alta ſimul & frondes porrigens ſurſum: Sequitur: Et miſit il bi.

Prædicatores bini & bini.

Greg. in ho. Binos in prædicatione diſcipulos mittit, quia duo ſunt pcepta charitatis, Dei. ſ. amor, & proximi. Et minus q̄ inter duos charitas haberi non poteſt; quatenus hic nobis tacitus innuat, quia qui charitatem erga alterum non habet, prædicationis officium ſuſcipere nullatenus debet. Orig. Sicut etiam ex 12. bini & bini numerati fuerunt, ut in eorum Catalogo Matthæus oſtendit. q̄.n. bini famularentur Dei uerbo antiquum eſſe uidetur. Eduxit.n. Deus Iſrael de Aegypto per manus Moyſi & Aaron. Ioſue quoque & Caleph concordantes præcauerunt prouocatum à 12. exploratoribus populum. unde dicitur. Frater à fratre adiutus ut ciuitas uallata Baſil. Simul etiam per hoc indicatur q̄ ſi aliqui pares ſunt in ſpiritalibus donis, hoc nō ſinet in eis prædualere proprię opinionis paſſionem. Grego. in ho. Bene autem ſubditur; Ante fa. ſu. in om. ci. &c. Prædicatores autem ſuos dñs ſequitur, quia prædicatio pręuenit, & tunc ad mentis noſtræ habitaculum dominus uenit, q̄ñ uerba exhortationis pręcurrunt, atque per hoc ueritas in mente ſuſcipitur. Hinc prędicatoribus Eſaias dicit. Parate uiam domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri. Theo. Deſignauerat autem dominus diſcipulos propter multitudinem doctoribus indigentem. ſicut.n. noſtri agri ſpicati multos meſſores deſiderant, ſic qui credituri erant innumerabiles exiſtentes, multis doctoribus indigebant. unde ſequitur; Meſ. quid. mul. Chr. Sed qualiter meſſem uocat, cùm res ad præſens exordium ſumatur; nondum iacto aratro aut ſulcis productis de meſſibus tractat.

Meſſ. Euangelii.

poterant.n. diſcipuli uacillare & ſecū meditari & dicere, qualiter nos numerus breuis emendare poterimus totum mundum; idiotæ ſophiſtas, munitos nudi, dominantes ſubditi? Ne igitur cōſideratione talium turbarentur, uocat euāgelium meſſem, q.d. parata ſunt omnia: mitto uos ad paratam collectionē fructuum, eodē die & ſerere poteſtis, & metere. Sicut ergo colonus exiēs ad meſſes lætatur, ſic etiā uos multo amplius & alacrius neceſſarium eſt exire in mundum. nam hoc negotium meſſis eſt, agros nobis exhibens præparatos. Grego. in ho. Sed non ſine graui mœrore loqui poſſumus, quod ſubditur: Oper. au pau. &c q a & ſi ſunt qui bona audiāt, deſunt q dicāt.

Ecce mundus ſacerdotibus plenus, ſed tñ in meſſe Dei rarus, ualde repit operator, quia officium quidem ſacerdotale ſuſcipimus, ſed opus officii nõ implemus. Beda. Sicut autem mesſis multa eſt omnis turba credentiũ, ita operarij pauci, ſunt Apoſtoli, & imitatores eorũ qui mittuntur ad meſſem. Cyr. Sicut ãt agri ſpacioſi meſſores multos exigunt, ſic & multitudo crediturorũ Chriſtum. unde ſubdit; Ro. er. do. meſ. ut mit. op. in meſ. ſuam. Illud ãt attende ꝙ cũ dixiſſet Rogate do. mesſis, ut mittat operarios in meſſem ſuã, ipſe poſtmodum hoc peregit. Ipſe igitur eſt dominus mesſis, ac per eũ, & cũ eo Deus pater omnibus dominatur. Chr. Multiplicauit autẽ poſtmodum eos; non addens ad numerum, ſed concedens uirtutẽ. Inſinuat autẽ ꝙ magnum donum eſt operarios mitti in meſſem diuinam, per hoc ꝙ dicit dominũ mesſis ſuper hoc eſſe rogandũ. Grego. Per hoc etiam inducendi ſunt ſubditi, ut pro ſuis paſtoribus rogent, ut digna eis operari ualeãt, nec ab exhortatione torpeat lingua. Sæpe. n. pro ſua nequitia prædicantiũ reſtringitur lingua. Sępe uero ex ſubiectorum culpa agitur, ut eis qui præſunt prædicationis ſermo ſubtrahatur.

Doctrina moralis.

Ite, ecce ego mitto uos ſicut agnos inter lupos. Nolite portare ſacculum, neque peram, neq; calceamenta, & neminem per uiam ſalutaueritis.

Cyril. Narrat Lucas conſequenter 70. diſcipulos uendicaſſe ſibi à Chriſto apoſtolicam eruditiouem, modeſtiam, innocẽtiam, æquitatem, nihilq́; mundanorum ſacris ꝓdicationibus præferre: aſpirare autem adeo ad fortitudinem mentis, ut nullum terribilium formidẽt, neq; ipſam mortem. uñ dicit, Ite. Chry. Erat. n. inter omnia pericula eorum ſolatium uirtus mittẽtis eos: & ideo dicit, Ecce ego mitto uos. q. d. hoc ſufficit ad conſolationem ueſtrã, hoc ſufficit ad ſperandum & non timendum ſuperuenientia mala quæ ſignificat ſubdens, ſicut agnos inter lupos. Iſido. Abbas. Denotans ſimplicitatem & innocentiam: nam debacchantes & ſua enormitate iniuriantes naturæ, non agnos appellat, ſed hœdos. Ambroſ. Contraria autem ſunt ſibi iſta animalia, ut alii ab aliis deuorentur, ideſt agni à lupis, ſed bonus paſtor lupos gregi ſuo timere nõ nouit. Ideoq́ue iſti diſcipuli non in prędã, ſed ad gratiã diriguntur. ſolicitudo. n. paſtoris boni efficit, ut lupi in agnos audere nihil poſſint. Mittit ergo agnos inter lupos, ut cõpleretur illud; Tunc lupi & agni ſimul paſcẽtur. Chry. Hoc. n. fuit manifeſtum indiciũ præclari triumphi, ut circundati eſſent diſcipuli Chriſti ab hoſtibus, quaſi agni inter lupos, eos tñ conuerterent. Beda. Vel ſpecialiter lupos uocat ſcribas & phariſæos, qui ſunt clerici Iudæorum. Amb. Vel lupis ſunt hæretici comparandi. Lupi. n. beſtiæ ſunt quæ inſidiantur ouilibus, & circa paſtorales uerſantur caſas. Habitacula domorum intrare non audent, ſomnum, canum abſentiam, aut deſidiam paſtorum explorant, ouium guttur inuadunt ut cito ſtrangulent, feri, rapaces, natura corporis rigidiores, ut ſe facilè nõ posſint inflectere; impetu quodam ſuo feruntur, & ideo ſæpe deluduntur. Si quem priores hominem uiderint, uocem eius quadam naturæ ui feruntur eripere; ſi autẽ homo prius eos uiderit, exagitari memorantur. Sic hæretici inſidiantur ouilibus Chriſti, fremunt circa caſas nocturno tẽpore, ſemper. n. perfidis nox eſt, qui lucem Chriſti nebulis prauæ interpretationis obducũt; ſtabula tñ Chriſti intrare non audent, & ideo non ſanantur, ſicut curatus eſt ille in ſtabulo qui incidit in latrones. Explorant paſtoris abſentiã; quia præſentibus paſtoribus oues Chriſti incurſare non poſſunt. Quadam etiam mẽtis intentione duri & rigidi nequaquã ſolent à ſuo errore deflectere. quos ſcripturę uerus interpres Chriſtus illudit, ut in uanum ſuos effundãt impetus, & nocere nõ posſint. qui ſi quẽ uerſuta diſputationis ſuæ circumſcriptione ꝓueniunt, faciunt obmuteſcere; mutus eſt. n. qui uerbum Dei nõ eadem qua eſt gloria confitetur. Caue igitur ne tibi uocem tollat hæreticus, ne priorem non ipſe deprehenderis; ſerpit. n. dum latet eius perfidia ſi autem commenta impietatis eius agnoueris, iacturam pię uocis timere non poteris. Guttur inuadunt, uitalibus uulnus affigunt dum animam petunt. Si etiã audies aliquem ſacerdotẽ dici & rapinas eius cognoſcis, foris ouis, intus lupus eſt: qui humanæ necis inſaturabili crudelitate rabiem ſuam deſiderat explere.

Hæretici lupis comparãtur.

Reprehẽſio prauorũ prælatorum

Greg.in paſto.Multi.n.cum regiminis iu-
ra ſuſcipiunt,ad lacerandos ſubditos inar
deſcunt,terrorem poteſtatis exhibent.Et
quia charitatis viſcera non habent, dñi vi
deri appetunt,patres ſe eſſe minime reco-
gnoſcunt , humilitatis locum in elationẽ
dominationis immutant . Contra quæ om
nia conſiderandũ nobis eſt,quia ſicut agni
inter lupos mittuntur,vt ſenſum ſeruãtes
innocẽtiæ,morſum malitię nõ habeamus.
Qui.n.locum prædicationis ſuſcipit,mala
inferre non dẽt,ſed tolerare. Quem & ſi
qñ zelus rectitudinis exigit, vt erga ſubie
ctos ſæuãit,intus paterna pietate diligat,
quos foris quaſi inſequẽdo caſtigat.Quod
tunc rector bene exhibet,cum terrenæ cu
piditatis honoribus nequaqum mẽtis col
la ſupponit.vnde ſubditur:Nolite portare
ſacculum neq; peram.Greg. Naz. Quorũ
ſumma eſt,ut adeo virtuoſi exiſtant,quòd
non minus propter vitæ modum , quàm
propter eorum verbum euangelium profi
ciat.Greg.in Ezechielem.Tanta.n.prædi
catorum debet eſſe in Deo fiducia,ut præ
ſentis vitę ſumptibus quamuis non proui
deat,tamen ſibi hos non deeſſe certiſſimè
ſciat.Nedum mens eius occupatur ad tem
poralia,minus alijs prouideat æterna.Cy
ril.Sic igitur præceperat nec de ipſo ſub-
iecto curam habere,cum dixerat . Mitto
vos ſicut agnos inter lupos. Nec etiam cõ
ceſſit ſolicitos eſſe erga extrinſeca corpo
ri,cum dixit;Nolite portare ſacculum,ne
que peram. Nec etiã conceſſit portare ali
quid eorum quæ nondum vnita ſunt cor-
pori,vnde ſubdit;Neq; calceamenta.Non
ſolum ãt ſacculum & peram portare pro
hibuit,ſed nec . aliquam ſtudij diſtractio-
nem pmiſit aſſumere,qui nec ob obuian-
tiũ ſalutationẽ diſtrahi uolunt. vñ ſubdit.
Et neminem per uiã ſalutaueritis. Quod
& dudum ab Eliſeo dictum fuit.q.d.recto
tramite ad opus procedite,non alternãtes
benedictionibus benedictiones.Damnum
.n.eſt expendere tempus prædicationibus
competens.Amb. Non ergo hic dominus
prohibuit ꝙ beniuolentiæ diſpliceret of-
ficium,ſed ꝙ perſequẽdæ deuotionis intẽ
tio plus placeret.Grego.Naz. Mandauit
etiam hoc eis dominus ad uerbi gloriam,
ne uideretur in eis magis urgere blandi-
tias:uoluit etiam eos non eſſe ſolicitos in
uerbis alienis.Greg.in home.Hæc autem
uerba ſi quis etiam per allegoriam uelit in
telligi:pecunia clauſa in ſacculo eſt ſapiẽ *Officiũ*
tia occulta . Qui igitur ſapientiæ uerbum *prædica*
habet , & hoc erogare proximo negligit, *tionis*
quaſi pecuniam in ſacculo ligatam tenet.
Perperã uero onera ſeculi,per calceamẽ-
ta mortuorũ operum exempla ſignifican-
tur. Qui ergo officiũ prædicationis ſuſci-
pit,dignũ non eſt, ut opus ſecularium ne-
gociorũ portet:ne dũ hoc eius colla depri
mit,ad prædicanda cœleſtia non aſſurgat:
nec debet ſtultorũ operum exempla con-
ſpicere,ne ſua opera quaſi ex mortuis pel
libus credat munire , ne.ſ.quia alios talia
feciſſe conſiderat,ſe ẽt facere licenter pu
tet.Amb.Nihil ẽt dominus in nobis mor
tale uult eſſe.Mortale.n.atque terrenum
calceamentum Moyſes iubetur ſoluere,cũ
mitteretur ad populũ liberandum.Quòd
ſi quẽ mouet,qua ratione in Aegypto cal
ceati iubentur edere agnum, Apoſtoli au
tẽ ſine calceamento ad prædicandũ euan-
gelium diriguntur ? Is conſiderare dẽt,
quia in Aegypto poſitus dẽt adhuc mor-
ſus cauere ſerpentes ; multa.n.uenena in
Aegypto.Et qui typo paſcha celebrat,pa
tere poteſt uulneri : qui autẽ miniſter eſt
ueritatis uenena non trepidat. Grego.in
ho.Omnis ãt qui ſalutat in uia,ex occaſiõ
ne ſalutat itineris , nõ ex ſtudio optandæ
ſalutis.Qui igitur non amore æternæ pa-
triæ,ſed præmiorum ambitu ſalutem au-
diẽtibus prædicat,quaſi in itinere ſalutat,
quia ex occaſione, & nõ ex intentione ſa
lutem audientibus exoptat.

*In quãcunque domũ intraueritis, primum dici-
tur, pax huic domui, & ſi ibi fuerit filius pacis re
quieſcet ſuper illum pax ueſtra; ſin autem, ad uos
reuertetur. In eadem autem domo manete, edentes
& bibentes quæ apud illos ſunt. Dignus eſt enim
operarius mercede ſua. Nolite tranſire de domo in
domũ. Et in quamcunque ciuitatem intraueritis,
& ſuſceperint uos, manducate quæ apponũtur uo
bis, & curate infirmos qui in illa ſunt, & dicite
illis; Appropinquabit in uos regnũ Dei. In quan-
cunq; autem ciuitatem intraueritis, & non ſuſcepe
rint uos, exeuntes in plateas eius, dicite; Etiam pul
uerem qui adhæſit nobis de ciuitate ueſtra, exter-
gimus in uos. Tamen hoc ſcitote quia appropinqua
uit regnũ Dei. dico uobis, quia Sodomis in die illa
remiſſius erit, quàm illi ciuitati.*

Chry.

Pax mater omniū bonorū. Chr.Bonorum omnium mater pax eſt, ſine qua cætera inania ſunt: ꝑ quod dñs Diſcipulis intrantibus domos,illico pacē iuſſit proferre tanq̃ bonorum indicium, dicens:In quancunq; domum intraue.primum dicite:pax huic domui. Amb.Vt ſcilicet pacis perferamus nuncium,ipſe primus ingreſſus pacis benedictione celebretur.Chry. Vnde pontifex eccleſiæ tradit eam dicens;Pax uobis. Implorant ăt pacē ſancti,non ſolum eam quæ uerſatur inter homines adinuicem,ſed & eam quæ pertinet ad noſipſos.Nam ſępius in pectore bellum gerimus, & nullo moleſtante turbamur:necnon praua deſyderia contra nos crebro inſurgunt. Titus. Dī autem pax huic domui.ſ.habitantibus domum,omnes alloquantur maiores pariter & minores,neque cum indignis ueſtra ſalutatio dirigeť unde ſubditur;Et ſi ibi fuerit filius pacis,requieſcet ſuper illum pax ueſtra.q.d.uos quidem profertis uerbum,res autē pacis applicabiť meo iudicio ubicunq; dignū eſſe uidebitur.Si quis ăt nōſit dignus, non eſtis deluſi,nec uerborū ueſtrorū gratia perijt,imò reciprocatur ad uos.Et hoc eſt quod ſubditur;Sin autem,ad uos reuertetur. *Pax prædicatorū.* Greg.Pax.n.quæ ab ore prædicatoris offertur,aut requieſcet in domo, ſi in ea fuerit quiſquam prædeſtinatus ad uitā, & cęleſte uerbum ſequitur quod audit;aut ſi nullus audire uoluerit ipſe prædicator ſine fructu non erit,quia ad eum pax reuertitur, dum ei à domino pro labore ſui operis merces recompenſatur. Si autem pax nōſtra recipitur, dignum eſt ut ab eis terrena ſtipendia conſequamur,quibus patriæ cęleſtis præmia offerimus.unde ſequitur.In eadem autem domo manete edentes,& bibentes,quæ apud illos ſunt. Ecce qui peram & ſaculum portari prohibuit, ſumptus & alimenta ex eadem prædicatione concedit.Chry.Sed ne aliquis diceret cōſumo res proprias parando ſ aduenis mēſam:illum primo intrantem facit tibi pacis donum offerre cui nihil eſt æquale, ut ſcias te maiora quàm des ſuſcipere.Titus. Vel aliter continua.Quia non eſtis conſtituti indices eorum qui ſunt digni uel indigni,edatis & bibatis quæ uobis offeruntur ab eis. Dimittite autem mihi eorum qui uos recipiunt examen,niſi uobis quoque ſit notum nō eſſe ibi filium pacis, tūc .n.fortaſſis retrocedere debetis. Theop. Vide igitur qualiter Diſcipulos mendicare inſtituit, & pro precio eos nutrimentū habere uoluit.nam ſubditur;Dignus.n.eſt operarius mercede ſua.Greg. Sunt.n.iam de mercede operarij ipſa alimenta ſuſtentationis,ut hic merces de labore prædicationis inchoetur,quæ illic de ueritatis uiſione perficitur. Qua in re conſiderandū eſt,q uni noſtro operi duæ mercedes debentur:una in uia quę nos in labore ſuſtentat,alia in patria quę nos in reſurrectione remunerat.Merces itaque quæ in præſenti recipitur.hoc in nobis debet agere, ut ad ſequentem mercedem robuſtius tendatur. Verus ergo quiſque prædicator non ideo prædicare debet, ut in hoc tempore mercedem accipiat,ſed ideo mercedē recipere,ut prædicare ualeat.Quiſquis nanq; ideo prædicat,ut hic laudis,uel muneris mercedem recipiat,æterna mercede ſe priuat.Ambro.Subditur uirtus alia:ne de domo ad domum quis uaga facilitate demigret.Sequitur.n.Nolite tranſire de domo in domum: ut.ſ.amore hoſpitali ſeruemus conſtantiam,neque aliquam amicitiæ neceſsitudinem facile reſoluemus.Beda.Deſcripto autem diuerſæ domus hoſpitio,quid iam in ciuitatibus agere debeant,docet:piis.ſ.in omnibus communicare,ab impiorum uero per omnia ſocietate ſecerni.unde ſequitur:Et in quacunq; ciuitatem intraueritis,& ſuſceperint uos, manducate quæ apponuntur uobis.Theo. Quamuis modica exiſtant & uilia, nihil amplius inquirentes.denunciat etiam eis, ut operantes miracula homiues ad ſuas prędicationes attraherent.unde ſubdit;Et curate infirmos,qui in illa ſunt. Et dicite illis;appropinquauit in uos regnum Dei. Si enim prius curaueritis deinde docueritis,proſperabitur ſermo, & homines credent regnum Dei appropinquare:non.n. curarentur, niſi hoc aliqua uirtus diuina perficeret. Sed etiam cum ſecundum animam curantur, appropinquat in eos regnum Dei,quod longe eſt ab eo cui dominatur peccatum.Chryſoſtomus. Vide autem dignitatem Apoſtolorum, nihil ſenſibile monentur proferre, qualia circa Moyſen & prophetas,ſcilicet bona terrena, *Profeſsio euāgelii.*

na,ſed quædam noua & mirabilia.ſ.regnũ Dei.Maxi.Dr̃ autem appopinquauit,non ut oſtendat temporis breuitatem, neque .n.regnum Dei uenit cum obſeruatione, ſed oſtendit diſpoſitione hominum ad regnum Dei,quod quidẽ potentia eſt in omnibus credentibus,actu uero in his qui reſpuunt corporalem uitam,& ſolam eligũt ſpiritalem,qui dicere poſſunt,Viuo autem non ego,ſed uiuit in me Chriſtus. Ambr. Deinde docet excutiendum de pedibus puluerem,ſi quis recipiendos ciuitatis hoſpitio non putauerit,dicens:In quamcunque ciuitatem intra.&c.Bed.Vel ad conteſtationem terreni laboris quem pro illis inaniter ſuſceperunt,uel ut oſtendat̃ uſq; adeo ſe ab ipſis nihil terrenum quærere, ut ẽt puluerem de terta eorum nõ ſibi patiantur adhærere:uel per pedes ipſum opus & inceſſus prædicationis ſignificatur, puluisu ero quo aſperguntur,terrenæ leuitas eſt cogitationis,à qua & ſummi doctores immune eſſe nequeunt. Qui ergo ſpreuerit doctrinã,labores,& pericula docẽtium ad teſtimonium ſuæ dãnationis inflectunt.Orig. Extergendo ergo puluerẽ pedum in eos quodãmodo dicunt,puluis peccatorum ueſtrorum merito ueniet ſuper uos.Et attende ꝙ quæcunq; ciuitates non ſuſcipiunt Apoſtolos ſanamq́; doctrinam,habent plateas:iuxta illud, Lata eſt uia quæ ducit ad perditionem. Theo. Et ſicut recipientibus Apoſtolos,appropinquare regnum Dei dr̃ in beneficium , ſic non recipientibus in præiudiciũ.uñ ſubdit: Tñ hoc ſcitote quia appropinquauit regnum Dei. Sicut aduentus regis eſt quibuſdam ad pœnam,quibuſdam uero ad honorem. unde de eorum pœna ſubditur: Dico autẽ uobis &c Euſe.Nam in ciuitate Sodomorũ non caruerũt angeli hoſpitio,ſed Loth inuentus eſt dignus eos hoſpitari. Si ergo ad acceſſum Diſcipulorum nec unus inuenietur in ciuitate qui eos recipiat,qũo nõ peior erit ciuitate Sodomorum ? Hic ſermo docebat eos audacter aggredi regulã paupertatis,non.n.poſſet conſiſtere ciuitas & uilla,nec uicus ſine aliquo incola noto Deo. Nam nec Sodoma ſubſiſteret non

Comparatio pulchra.

reperto Loth quo recedente tota repente periit.Bed.Sodomitæ quoque ipſi etſi inhoſpitales fuerint inter cætera carnis animæq; flagitia , nulli tamen apud eos tales hoſpites quales Apoſtoli repeti ſunt , & Loth quidẽ aſpectu & auditu iuſtus erat, non tamen aliquid docuiſſe aut ſigna feciſſe perhibetur.

Væ tibi Corozaim,uæ tibi Betſaida; quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent uirtutes quæ factæ ſunt in uobis,olim in cilicio,& cinere ſedentes pœniterent.Veruntamen Tyro , & Sidoni remiſſius erit in iudicio, quàm uobis . Et tu Capharnaum uſque ad cœlum exaltata uſque ad infernum demergeris.Qui uos audit, me audit,& qui uos ſpernit me,ſpernit.Qui autem me ſpernit,ſpernit eum qui me miſit.

Amb.Docet dominus grauiori pęnæ obnoxios fore,qui euangelium non ſequendum q̃ qui legem iudicauerunt eſſe ſoluẽdam,dicens;Væ tibi Corozaim,uæ tibi Bethſaida. Beda. Corozaim , Bethſaida, & Capharnaũ,Tyberias quoq; quam Ioannes nominat,ciuitates ſunt Galilęę,ſitæ in littore laci Genezateth,qui ab euangeliſtis mare Galilææ,uel Tyberiadis appellatur.plangit ergo dominus has ciuitates,q̃ poſt tanta miracula atque uirtutes nõ pœnituerunt:peioresq́; ſunt Gentilibus naturale tantum ius diſſipãtibus,quia poſt deſcriptæ legis contemptum,filium quoque Dei & gloriam eius ſpernere non timuerunt.uñ ſequit̃; Quia ſi in Tyro & Sidone &c.In cilicio quod de pilis caprarum cõtexitur aſperam peccati pungentis memoriã ſignificat.In cinere autem mortis conſiderationem,per quam in puluerem redigimur demonſtrat. Porrò in ſeſſione humilitatẽ propriæ cõſcientiæ ſignificat, impletum ãt uidemus hòdie dictum.ſ.Saluatoris,quia Corozaim & Bethſaida præſente domino credere noluerunt. Tirus autẽ & Sidon & quondam Dauid ac Salomoni amici fuere,& poſt euãgelizantibus Chriſti credidere Diſcipulis.Chry. Deplorat autem dominus has ciuitates ad noſtrum exemplum,eo ꝙ effuſio lachrymarum & gemitus amarus ſuper patientes inſenſibilitatem doloris,non modicum antidotum eſt & ad correctionem patientium, & ad remedium ingemiſcentium ſuper eos. Nõ ſolum autem per deplorationem inducit eos ad bonum,ſed etiam per terrorem.unde ſequitur:Veruntamen Tyro &c. Hoc & nos audire debemus.non enim ſolis il-

lis,

lis,ſed & nobis ueius iudicium ſtatuit,ni
ſi receperimus intrantes ad nos hoſpites,
quorum puluerẽ præcepit excutere.Cum
autẽ plurima ſigna feciſſet dominus in Ca
pharnaum,& eã incolam habuiſſet,uide-
bat̃ ſuper alias ciuitates exaltatã: ſed ꝑꝑ
incredulitatẽm cecidit in ruinam.unde ſe
quitur:Et tu Capharnaum uſque in cœlũ
&c.ut.ſ.iudicium ſit proportionabile ho-
noris.Bed.Duplex autem in hac ſnĩa ſen-
ſus eſt.Vel ideo ad infernum demergeris,

Senſus duplex.

quia contra prædicationem meam ſuper-
biſſime reſtitiſti,ut.ſ.intelligatur in cœlũ
exaltata per ſuperbiam.Vel ideo quia es
exaltata uſque ad cœlum meo hoſpitio &
meis ſignis,maioribus plecteris ſuppliciis,
quia his quoq; credere noluiſti. Et ne qs
putaret hanc increpationem uel tantum-
modo ciuitatibus uel perſonis cõuenire q̃
dñm in carne uidentes ſpernebant,& om-
nibus qui hodie quoq; euangelij uerba de
ſpiciunt, conſequenter adiunxit di. Qui
uos audit &c.Cyr.Per quod docet,quicqd
per ſanctos apoſtolos dr̃,acceptandum eſ-
ſe;quia qui illos audit Chriſtum audit.In
euitabilis ergo pœna hæreticis imminet,
quia apoſtolorum negligunt uerba.ſequi-
tur.n.Et qui uos ſper.&c.Beda.Vt.ſ.in au-
diendo quiſq; uel ſpernendo euangelii ꝓ-
dicationem non uiles quaſq; perſonas,ſed
dñm Saluatorem, imò ipſum patrem ſper
nere ſe uel audire diſceret.nam ſequitur,
Qui autem me ſpernit &c. Quia in diſci
pulo magiſter auditur,& in filio pater ho
noratur.Augu.de uer.do. Si autem ſermo
Dei ad uos quoq; peruenit , & in eo loco
uos conſtituit;uidete ne ſpernatis nos , ne
ad illum perueniat, quod nobis feceritis.
Be.Pōt & ita intelligi:Qui uos ſpernit me
ſpernit.i.qui non facit miſericordiam uni
de fratribus meis minimis,nec mihi facit.
Qui autem me ſpernit nolens credere fi-
lium Dei,ſpernit eũ qui me miſit, qa ego
& pater unum ſumus.Titus.Simul autem
in hoc diſcipulos conſolatur, quaſi dicat;
Non dicatis,cur imus paſſuri cõtumelias ?
accommodate linguam , ego præbeo gra-
tiam,in me ueſtra redundat contumelia.

*Reuerſi ſunt autem ſeptuagintaduo cum gau-
dio,dicentes;Domine,etiam dæmonia ſubiiciuntur
nobis in nomine tuo. Et ait illis,Videbam Satanam
ſicut fulgur de cœlo cadentem . Ecce dedi uobis
poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes,& ſcorpiones,
& ſuper omnem uirtutem inimici , & nihil uobis
nocebit.Veruntamẽ in hoc nolite gaudere quia ſpi
ritus uobis ſubiiciuntur,gaudete autem quod no-
mina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis.*

Cyr.Supra dictum eſt,ꝙ dñs miſit diſci
pulos gratia ſpiritus ſancti inſignitos,& fa
cti prædicationis miniſtri poteſtatem ſu-
per immundos ſpiritus acceperunt; nũc ãt
reuerſi confitentur honorantis eos poten
tiam.unde dr̃; Reuerſi ſunt autem ſeptua-
gintaduo cum gaudio,dicentes Domi.&c.
Videbantur quidem gaudere magis ꝙ fa-
cti ſunt miraculorum auctores , quàm fa-
cti erant prædicationis miniſtri.Erat autẽ
melius eos gaudere in illis quos cœperat
ſicut uocatis per ipſum dicit Paulus Gau
dium meum& corona mea.Greg.24.Mo-
ra.Mire ãt dominus ut in diſcipulorũ cor-
dibus elationem præmeret,indiciũ ruinæ
retulit,quod ipſe magiſter elationis acce-
pit,ut in auctore ſuperbiæ diſcerent,quid
de elationis uitio formidarent.unde ſeq-
tur:Videbam Satanam ſicut fulgur de cœ
lo cadentem.&c.Baſi.Dicitur Satanas;eo
quod aduerſatur bono : hoc.n.ſignificat
nomẽ hebraicum,ſed diabolus dicitur eo
ꝙ cooperatur nobis in malo,& accuſator
ſit . Natura eius eſt incorporea,locus ae-
reus.Bed.Non autem dicit:Modo uideo,
ſed prius uidebam,qñ corruit.Quòd autẽ
ait:Sicut fulgur,uel præcipitem, de ſuper
nis ad ima lapſum ſignificat;uel quia deie
ctus adhuc transfigurat ſe in angelum lu-
cis.Titus.Se autẽ dicit uidiſſe tanquam iu
dicem,qui nouit incorporeorũ paſſiones.
uel dicit: Sicut fulgur,quia natura fulgi-
dus erat ut fulgur,ſed factus eſt tenebro-
ſus ꝑꝑ affectũ,quia quod Deus fecit bonũ
hoc ipſe in ſe alterauit in malum.Baſi.Su
pernæ.n.uirtutes non ſunt naturaliter ſan
ctæ,ſed ſecundũ analogiam diuini amo-
ris menſuram ſanctificationis ſortiuntur.
Et ſicut ferrum poſitũ in igne nõ deſinit
eſſe ferrũ,uehementi tamen flammæ unio
ne tã affectu,quàm aſpectu in ignem per-
trãſit. ſic & almæ uirtutes ex participatio
ne eius qđ eſt naturaliter ſacrũ, inſitã ha
bent ſanctificationẽ.neq;.n.cecidiſſet Sa-
tanas ſi natura fuiſſet inſuſceptibilis mali.
Cyr.Vel ali. uidebam Satanã ſicut fulgur
de cœlo cadentem.i.ab ultima uirtute in

Angeli quo ſancti.

extremã fragilitatem. Nam ante Saluatoris aduentum ſubegerat ſibi orbem, & ab omnibus colebatur, ſed cum unigenitum uerbum Dei de cœlo deſcendit, corruit tã quam fulgur, quia conculcatur ab adorantibus Chriſtum. unde ſequitur; Et ecce dedi uobis &c. Titus. Serpentes quidem aliqñ figuraliter in deſerto mordebant Iudæos, & necabant eos, eo ꝙ infideles erant. uenit ãt qui ſerpentes illos perimeret æneus ſerpens crucifixus, ut ſi quis credens in eũ proſpexerit, liberetur à morſibus & ſaluetur. Chry. Deinde ne putaremus hoc dici de beſtiis, ſubiunxit: & ſupra omnem uirtutem inimici. Bed. Hoc eſt omne genus immundorum ſpirituum de obſeſſis corporibus eiiciendi, & quantum ad ipſos ſubdit; Et nihil uobis nocebit. Quanuis & ad literam poſſit accipi. Paulus. n. à uipera inuaſus nihil mali patitur, & Ioannes hauſto ueneno nõ læditur. Hoc autem inter ſerpentes qui dente, & ſcorpiones qui cauda nocent, diſtare arbitror, ꝙ ſerpentes aperte ſæuientes, ſcorpiones clanculo inſidiantes, uel homines, uel dæmones ſignificent, uel ſerpentes qui inchoandis uirtutibus uenena prauę perſuaſionis obijciunt, ſcorpiones qui conſummatas uirtutes ad finẽ uitiare intendunt. The. Vel ſerpentes ſunt qui uiſibiliter nocent, ueluti fornicationis & homicidij dæmon; qui uero inuiſibiliter nocent ſcorpiones uocant̃ ſicut in uitiis ſpiritalibus. Greg. Niſe. Voluptas etiã ſerpens dr̃ in ſcriptura, cuius natura eſt, ꝙ ſi caput eius muri ſtricturam attigerit, totum ſequens corpus ad ſe trahit; ſic natura neceſſarium conceſſit homini domicilium, ſed per hanc neceſſitatem aggrediens uoluptas animum, ad immoderatum quendam ornatum peruertit, ad hoc ſubſequentem auaritiam trahit, quam impudicitia ſequitur. i. ultimum membrum & cauda beſtialitatis. Sed quemadmodum non eſt per caudam ſerpentem retrahi, ſic non eſt incipiendum ab ultimis ad euellendum uoluptates; niſi quis priorem aditum obtulerit malitiæ. Athana. Deludunt autem nunc per Chriſti uirtutem pueri uoluptatem, quæ quondã ſeducebat grandæuos: & uirgines perſeuerant conculcantes ſerpentinæ uoluptatis fallacias. Sed & quidam ipſum aculeum ſcorpionis. i. diaboli

Myſticus ſenſus literæ.

conculcantes. ſ. mortem, non timuerunt interitum, uerbi gratia martyres facti; plerique uero poſtpoſitis terrenis libero greſſu conuerſantur in cœlis, principem aeris non timentes. Titus. Sed quia lætitia, qua eos lætos uidebat, inanem gloriam ſapiebat. gaudebant enim ꝙ quaſi ſublimes effecti terribiles hominibus & dæmonibus erant. ideo dominus ſubiungit. Veruntamen in hoc nolite gaudere, &c. Beda. De ſubiectione ſpirituum cum caro ſint, gaudere prohibentur, quia ſpiritus eijcere ſicut & uirtutes alias facere interdũ non eſt eius meriti, qui operatur, ſed inuocatio nominis Chriſti hoc agit ad condemnationẽ eorum qui inuocant, uel ad utilitatem eorum qui uident & audiunt. Cyr. Sed cur domine non ſinis lætari in honoribus à te collatis, cum ſcriptum ſit, In nomine tuo exultabunt tota die? Sed dominus eos ad maius gaudium erigit. unde ſubdit. Gaudete autem quia &c. Beda. q. d. Non oportet uos de dæmonum humiliatione, ſed de noſtra ſublimatione gaudere. Salubriter autem intelligendum eſt, quòd ſiue cœleſtia, ſiue terreſtria quis opera geſſerit, per hoc quaſi literis annotatus apud Dei memoriam ſit æternaliter affixus. Theophy. Scripta ſunt. n. nomina ſanctorum in libro uitæ non encauſto, ſed memoria Dei & gratia Et diabolus quidem deſuper cadit, homines uero inferius exiſtentes ſuperius aſcribuntur in cœlis. Baſi. Quidam autem ſunt qui ſcribuntur quidem non in uita; ſed ſecundum Hieremiam in terra, ut ſecundum hoc intelligatur duplex quædam deſcriptio; horum quidem ad uitam, illorum ad perfectionem. Quòd autem dicitur, Deleantur de libro uiuentium; intelligitur de his qui digni putabantur in libro Dei conſcribi. Et ſecundum hoc fieri dicitur ſcripturæ mutatio, quando à uirtute delabimur in peccatum, uel econtra.

Liber uitæ qualis.

In ipſa hora exultauit in Spiritu ſãcto, et dixit; Cõfiteor tibi pater domine cœli & terræ, quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Etiã pater quoniam ſic placuit ante te. Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et nemo ſcit quis ſit filius, niſi pater, & quis ſit pater, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare.

The. Sicut benignus pater uidens filios ſuos dirigi, gaudet, ſic & Chriſtus exultat

ꝙ Apoſtoli tantis bonis facti ſunt digni, unde dr. In ipſa au. hora &c. Cyr. Inſpexit quidem per ſpiritus operationem quam apoſtolis tradidit plurium acquiſitionem. unde in ſpiritu ſancto lætatus dicitur. i. in affectibus qui per Spiritum ſanctum proueniunt. quaſi n. amator hominum, gaudit reputabat materiam conuerſionem errantiũ, de quo gratias agit. unͦ ſequitur: Confiteor tibi pater & c. Bed. Confeſſio nõ ſemper pœnitentiam, ſed & gratiarum actionem ſignificat, ut in pſalmis ſæpiſſime legimus. Cyr. Ecce autem inquiunt illi quorum corda peruerſa ſunt: gratias refert filius patri tanquam minor. Sed quid impedit conſubſtantialem filium laudare proprium genitorem mundum ſaluantem per eum? ꝙ ſi cenſes confeſſionis cauſa hunc eſſe minorem, aſpice ꝙ uocat eum patrem ſuum & dominũ cœli & terræ. Titus. Alia .n. per Chriſtum ex non entibus producta ſunt, ſed ſolus ipſe incomprehenſibiliter à patre eſt genitus, ſolius .n. unigeniti tanꝗ ueri filij naturaliter pater eſt. unͦ ſolus patri dicit. Confiteor tibi domine pater, hoc eſt glorifico te. Nec mireris ſi patre filius glorificat, tota .n. hypoſtaſis unigeniti, genitoris eſt gloria. nam & quæ facta ſunt, & cœlum & angeli gloria ſunt creatoris, uerum quia hæc nimis infimè ſita ſunt reſpectu dignitatis ipſius, ſolus filius cum Deus perfectè ſit ſimilis genitori, perfectè glorificat patrem. Atha. Nouimus etiam ſæpius Saluatorẽ humana proferre. habet .n. adiunctam humanitatem diuinitas, nec tamẽ pp corporis tegimen Deum ignores. Sed quid reſpondent in hoc qui uolunt ſubſiſtentiam eſſe mali, formant uero ſibi Deũ alium à uero patre Chriſti? Et hunc dicũt eſſe unigenitum mali creatorem, & nequitiæ principem, necnõ mundialis machinæ conditorem. Ait autem dominus approbãs uerba Moyſi. Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Epiph. Editum aũt à Martione euangelium habet. Regratior tibi domine cœli, tacens quod dr. Et terræ, & qđ dicit, Pater: ne intelligatur ꝙ uocat Chriſtus patrem creatorem cœli & terræ. Ambro. Poſtremo aperit cœleſte myſterium, quo placuit Deo, ut paruulis magis quàm prudentibus huius mundi ſuam gratiam reuelaret. unde ſequitur. Quòd abſcondiſti hæc à ſapient. &c. Theo. Poteſt ſic diſtingui, ut dicatur à ſapientibus. i. à phariſæis & ſcribis legem interpretantibus. Et prudentibus. i. ab his qui à ſcribis fuerant docti: ſapiens .n. eſt qui docet, prudens uero qui docetur. Paruulos uero uocat dominus ſuos diſcipulos, quos non legis doctores, ſed de turba & piſcatores elegit, qui ſunt uocati paruuli quaſi non maliuoli. Amb. Vel paruulum hic accipiamus qui ſe exaltare non nouerit, & phaleratis ſermonibus artem ſuæ iactare prudentię, qđ phariſæi plerique faciunt. Bed. Gratias igitur agit ꝙ Apoſtolis quaſi paruulis aduentus ſui aperuit ſacramenta, quæ ignorauerunt ſcribæ & phariſæi, qui ſibi ſapientes uidentur, & in conſpectu ſuo prudentes. Theo. Abſcondita igitur ſunt myſteria ab his qui putãt ſe eſſe ſapientes, & non ſunt: nam ſi eſſent, eis reuelata fuiſſent. Beda. Vnde ſapientibus & prudentibus non inſipientes & hebetes, ſed paruulos, idest humiles oppoſuit, ut probaret ſe tumorem damnaſſe non acumen. Orig. Senſus enim defectus, præparatio fit ſuperuenientis perfectionis. Qui .n. non ſentit ꝙ careat uero bono propter bonum pręſens quod ſibi ineſſe uidetur, uero bono priuatur. Chryſo. Non autem lætatur & gratias agit, quòd Dei myſteria latebãt ſcribas & phariſæos; hæc .n. non erat materia alacritatis, ſed gemitus. ſed de hoc gratias agit, quia quod ſapientes non nouerant, hi nouerunt. Gratias autem ſuper hoc agit patri cum quo ipſe ſimul hoc facit, oſtendens nimiam dilectionem qua diligit nos. Oſtendit autem conſequenter ꝙ huius rei primum uoluntas ſua ſit & patris, qui propria uolũtate hoc agebat. unͦ ſequitur: Etiam pater, &c. Gregor. His uerbis exempla humilitatis accipimus, ne temere diſcutere ſuperna conſilia de aliorum uocatione, aliorum ue repulſione præſumamus. iniuſtum .n. eſſe nõ poteſt, quod placuit iuſto: in cunctis ergo quæ exterius diſponuntur, aperta cauſa rationis eſt occultæ iuſtitia uoluntatis. Chryſo. Cum uero dixiſſet, Confiteor tibi quia reuelaſti ea paruulis: ne putares quòd ipſe Chriſtus hac uirtute priuatus non poſſet hoc facere, ſubiungit; Omnia tra. &c. Athana. Hoc non rectè intelligentes Arrii ſequaces, delirant

Chriſtus quo genitus à Patre.

Myſterium reuelatũ à paruulis

in dominum dicentes. Si data ſunt ei omnia.i.dominium creaturę; fuit tempus quo ea non habuit, & ſic non eſt de ſubſtantia patris; nam ſi eſſet, nõ eſſet ei opus recipere, ſed ex hoc magis dementia eorum carpetur. Si.n.priuſquam recepiſſet, uacabat creatura à uerbo, qualiter ſaluabit illud? Omnia in eo conſiſtunt; Cæterũ ſi ſimul poſtquã facta eſt creatura, tota fuit tradita ei, non erat opus tradere: per ipſum namque facta ſunt omnia. Non ergo, ut ipſi putãt, ſignificatur hic creaturæ dñium, imò ſignificatiuum eſt hoc uerbum factæ diſpenſationis in carne. poſtquam.n.homo peccauit, perturbata ſunt omnia: unde uerbum caro factum eſt, ut oĩa reſtauraret. Data ſunt ergo ei omnia, non quia poteſtate careret, ſed ut Saluator emendet uniuerſa, ut ſicut per uerbũ oĩa in principio introducta ſunt in eſſe, ita cum uerbum caro factum eſt, in ipſo oĩa reſtaurentur. Beda. Vel dicit omnia ſibi tradita, non mundi elementa, ſed hi quibus paruulis ſpiritu ſacramenta filij pater reuelauit, & de quorũ ſalute cum hic loqueretur exultauit. Aug. Vel cum omnia legis, omnipotẽtem agnoſcis, non degenerem patris. Cum tradita legis, filium confiteris, cui per naturã omnia unius ſubſtantiæ iura ſunt propria, nõ dono collata per gratiam. Cum ãt dixiſſet omnia ſibi fore à patre tradita, aſcẽdit ad propriam gloriã & excellentiam, oſtendens in nullo ſe ſuperari à patre, ſubdit; Et nemo nouit quis ſit filius &c. Nõ ualet.n. creaturæ intẽtio cõprehendere modum diuinę ſubſtantiæ, quæ omnẽ ſuperat intellectũ, & decor eius quamlibet conſiderationem tranſcendit, ſed à ſeipſa quid ſit natura diuina cognoſcitur. Itaque pater per id quod eſt nouit filium, & filius per id quod eſt nouit patrem, nõ interueniente aliqua differentia quantum ad diuinitatis naturã. ꝙ.n.ſit Deus, credimus; quid ãt naturaliter, ſit incõprehenſibile. Si uero creatus eſt filius, quõ ſolus ſciret patrem, aut quõ ſolum à patre ſciretur? Scire nanque naturã diuinam, impoſſibile eſt cuilibet creaturæ: ſcire ãt quodcunq; eorum quæ creata ſunt quid ſit, non tranſcendit quẽlibet intellectum, quãuis ſuperet noſtrum ſenſum. Atha. Hoc autem dño dicente conſtat Arrianos ei obſiſtere, dũ dicunt nõ uideri patrem à filio. Sed eorum oſtẽdit infamia ſi ſeipſum nõ nouit uerbum, qđ oĩbus patris & ſui præſtat notitiã. Sequitur. Et cui uoluerit filius reuelare. Titus. Eſt autẽ reuelatio traditio notionis iuxta proportionẽ naturæ & uirtutũ uniuſcuiuſque, & ubi qdẽ eſt natura cõſimilis, ibi eſt cognitio ſine doctrina; hic ãt eſt per reuelationẽ diſciplina. Orig. Vult autem reuelare, ut uerbum non irrationabiliter, & tãquã iuſtitia qui nouit dignè & tempora reuelandi & menſuras reuelationis. Reuelat autem remouens oppoſitum cordi uelamen, necnon tenebras quas poſuit in ſui latibulum. Sed qm̃ ex hoc putant qui alterius ſunt opinionis conſtruere nefarium ſuum dogma, q.ſ. ignotus erat pater Ieſu ſanctis antiquis, dicendum eſt eis, quoniã quod dr̃ cuicunque uult filius reuelare, non ſolum retorquetur ad tempus futurũ ex quo Saluator hoc protulit, ſed ẽt ad tempus præteritum, ꝙ ſi uelint hoc uerbum reuelare, pro peccato ſumere, dicendum eſt eis ꝙ nõ eſt idem cognoſcere & credere. Alij datẽ per ſpiritum ſermo ſcientiæ, alii fides in eodem ſpiritu. Erãt ergo primo quidem credentes, non autem cognoſcentes. Amb. Vt ſcias autem, quia ſicut filius patrem quibus uult reuelat, ẽt pater reuelat quibus uult filium. Audi dominum dicentem; Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt.

Chriſti duplex natura.

Gratiæ gratiſdatæ.

Et conuerſus ad diſcipulos ſuos, dixit; Beati oculi qui uident quæ uos uidetis. Dico.n.uobis, quod multi prophetæ, & reges uoluerũt uidere quæ uos uidetis, & nõ uiderunt; & audire quæ uos auditis, & non audierunt.

The. Quia ſuperius dixerat. Nemo nouit q̇d ſit pater niſi filius. & cui uoluerit filius reuelare, uerificat diſcipulos, quibus pater ꝑ eum reuelabatur. unde dr̃: Et conuer. ad diſci. ſuos di. Beati oculi &c. Cyr. Conuertitur quidem ad eos, quia repellẽs Iudæos ſurdos cæcam mentem gerentes nec uidere uolentes, totum ſe præbebat diligentibus eum, & beatos aſſerit oculos uidentes, quæ prius aliis ipſi uidebant. Illud tamen ſcire conuenit, quia uidere non ſignificat actum oculorũ, ſed mentis recreationem in præſtitis beneficiis: puta ſi quis dicat, Iſte uidit bona tempora.i.gauiſus

Videre myſticũ

eſt

eſt in bonis temporibus,ſecundum illud,
uideas bona Hieruſalem.Multi.n.Iudæo-
rum uiderũt Chriſtum diuinè operãtem,
corporali.ſ.intuitu,nec tñ omnibus beati
ficatio conuenit: non.n.crediderunt ,ſed
neq; uiderunt gloriam Dei oculis mẽtis.
Beatificati ſunt ergo oculi noſtri in hoc,ꝙ
fide uidimus uerbum pro nobis hominem
factum imprimens nobis decorem ſui nu
minis,ut nos ſibi conformes faciat per ſan
ctificationem atq; iuſtitiam.The.Beatifi-
cat autem eos & omnes ſimpliciter qui eũ
fide reſpiciunt,ex hoc ꝙ antiqui prophetę
& reges Deum in carne uidere & audire
optauerunt,unde ſequitur.Dico. n.uobis
ꝙ multi ꝓphetæ &c.Bed.Matthæus aper
tius prophetas & iuſtos appellat;ipſi enim
ſunt reges magni,quia tentationum ſua-
rum motibus non conſentiendo ſuccumbe
re,ſed regendo præeſſe uoluerunt.Chry.
Ex hoc autem dicto plures exiſtimãt pro

Nota uerba.

phetas caruiſſe Chriſti notitia,ſed ſi opta
uerunt uidere quæ uiderunt Apoſtoli,no
uerunt illum uenturum ad homines,& di
ſpenſaturum quæ diſpenſauit,Nullus.n.ha
bet eorum appetitum,quæ mente non con
cepit,nouerant ergo filium Dei.unde non
ſimpliciter dicit,Voluerũt uidere me,ſed
quæ uos uidetis;nec audire me, ſed quæ
uos auditis.Viderant.n.ipſum non tñ iam
incarnatum,nec ſic cum hominibus con-
uerſantem,nec tanta maieſtate eis loquẽ
tem.Bed.Illi.n.à longe inſpicientes , per
ſpeculum,& in ænigmate uiderunt.Apo-
ſtoli autem in præſentiarum habentes do
minum,quæcunque uoluiſſent interrogã
do dicentes,nequaquam per angelos aut
alias uiſionum ſpecies opus habebant do-
ceri.Orig.Sed quare dicit pleroſque pro
phetas optaſſe,non autem omnes?quia de
Abraham dr̃ ꝙ uidit diem Chriſti,& læta
tus eſt, quam uiſionem non plures, imò
pauci contigerunt;fuerunt autem alii ꝓ-
phetæ & iuſti non cauti ut uiſionem Abra
hæ & peritiam apoſtolorum attingerent.
Et hos dicit non uidiſſe,ſed optaſſe.

Et ecce quidam legiſperitus ſurrexit,tentans il-
lum & dicens.Magiſter,quid faciendo uitam æter
nam poſſidebo? At ille dixit ad eum;In lege quid
ſcriptum eſt?Quomodo legis?Ille reſpondens dixit;
Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo,&
ex tota anim a tua,& ex omnibus uiribus tuis,&
ex omni mẽte tua,& proximũ tuũ ſicut teipſum.Di
xitq; illi;Rectè reſpondiſti. Hoc fac,& uiues.

Beda.Dixerat ſupra dominus ꝙ nomi-
na eorum ſcripta ſunt in cœlis,unde ut pu
to occaſionem tentandi dñm Legiſperitus
aſſumpſit.unde dr̃;Et ec.qu.legiſ.ſur.ten-
tans illum.Cyri.Erant.n.quidam uerboſi
circumeuntes totam regionem Iudæorum
incuſantes Chriſtum,& dicentes,ꝙ præce
ptum Moyſi inutile diceret : ipſe autem
quaſdam nouas doctrinas promeret.uolẽs
ergo legiſperitus ſeducere Chriſtum , ut
aliquid contra Moyſen loqueretur, adeſt
tentans ipſum,magiſtrum uocans ,doceri
non patiens.Et quia dñs ſolitus erat his q
ueniebant ad eum loqui de uita æterna,u-
titur legiſperitus eius eloquiis. Et quod
tentabat aſtutè nihil aliud audit niſi quæ
per Moyſen ædita ſunt.Sequitur.n.At il.
di.ad eum;In lege qu.ſcrip.eſt? q̃uo legis?
Amb.Erat.n.ex his qui ſibi legiſperiti ui-
dentur,qui uerba legis tenent , uim legis
ignorant,& ex ipſo legis capitulo docet
eſſe legis ignaros,probans ꝙ in principio
ſtatim lex patrem & filium prædicauerit,
& incarnationis dominicæ annunciauerit
ſacramentum.Sequitur.n.Ille reſpon.di.
Diliges dñm &c.Baſil.Quod dr̃;Tota mẽ
te tua, in cætera non recipit ſectionem.
Nam quãcunque dilectionem in infirmis
expenderis,hoc tibi neceſſario à toto de-
ficiet.Sicut.n.in uaſe aliquo pleno liquo
re quantum emanat foras;tantum neceſſe
eſt plenitudini derogari,ſic & in anima in
quantum emanauerit ab ipſius dilectione
ad illicita, intantum minui neceſſarium
eſt amorem ad Deum.Greg. Niſe.In tria
autẽ quædã animæ uis diſcernitur.Hæc.n.
eſt augmentatiua ſolum & nutritiua,quæ
etiam in plantis reperitur . Alia eſt quæ
ſenſualiter diſponitur,quæ ſaluabatur in
natura irrationalium animalium . Perfe-
cta autem uis animæ eſt rationalis,quę in
natura humana conſpicitur:Dicendo er-
go cor,ſubſtantiam corporalem ſignifica-
uit,ſcilicet nutritiuam: dicendo uero ani
mã, mediocrem,ideſt ſenſitiuam, dicen-
do uero mentẽ,altiorẽ naturã.i.intellecti
uam & conſideratiuam potentiam.Theo-
phyl. Hic igitur intelligendum eſt , &
oportet nos omnem uirtutem animæ a-
mori diuino ſubiicere,& hoc uiriliter, &

non

non remiſſe, vnde additur: Et ex omnibus viribus tuis. Maxi. Cum hac igitur intentione trinam ad Deũ dilectionem lex pertractat, ut auellat nos à trina mũdi habitudine, qua reſpicit ad poſſeſſiones, ad gloriam, & ad uoluptates, in quibus etiam tẽtatus eſt Chriſtus. Baſi. Si quis autem quærat, quo pacto diuina dilectio poterit obtineri? dicemus quoniam indocibilis eſt diuina dilectio, nã nec lucis gaudere præſentia, nec uitam amplecti ab alio didicimus; uel amare parẽtes aut alumnos, & multo magis diuinæ dilectionis doctrina. Sed ſeminalis q̃dã ratio nobis inſita eſt, intrinſecus habens cauſas, ut homo Deo adhæreat, quã rationẽ accipiens doctrina diuinorũ præceptorum colere diligenter, cauteq; fouere, & ad perfectionẽ diuinæ gratiæ perducere conſueuit. Naturaliter.n. bonũ amamus, amamus etiam proprium, & cognatum, necnõ & benefactoribus ſpõte affectionem totam profundimus. Si igitur bonus eſt Deus, omnia uerò bonũ deſiderant, qđ uoluntariè perficitur, naturaliter bonis ineſt; quẽ & ſi per bonitatem minime nouiſſemus, ex hoc ipſo tamen ꝙ ab ipſo proceſſimus tenemur ipſum ultra modum amare, tãquam ſcilicet nobis cognatum. Maior ẽt eſt & benefactor omnibus qui naturaliter diliguntur. Eſt igitur primũ & præcipuum mãdatũ diuinę dilectionis, ſecundum autem primi completiuũ & ab eo completum, quo monemur diligere proximum. unđ ſequitur: Et proxi. tuum ſicut teipſum. Sortimur autẽ à Deo potentiam ad huius executionem mãdati. Quis autem non nouit quoniam manſuetum & communicatiuum animal eſt homo, nõ autem ſolitarium & ſylueſtre? Nihil.n. tam proprium eſt noſtræ naturæ, ſicut adinuicem cõmunicare, & mutuo indigere, & cognatum diligere. Quorũ ergo cõueniens nobis tradidit ſemina, horum conſequenter fructus requirit. Chry. Tu tamen attẽde qualiter ferè cum eodem exceſſu poſtulat utrumque præceptũ, de Deo.n. ait, Toto corde tuo: de proximo, Sicut teipſum. Quod ſi diligenter obſeruaretur, nec ſeruus eſſet nec liber, nec uictor, nec uictus, nec diues, nec pauper, nec notus unquã eſſet diabolus. Petius.n. paleæ ignis ſuſtinerent immiſſionẽ, quàm feruorẽ charitatis diabolus, adeo cuncta ſuperat dilectionis cõſtantia. Gre. 29. mor. Cum autem dicatur, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum: quomodo alteri miſerãdo pius eſt, qui adhuc iniuſtè uiuẽdo fit impius ſibimetipſi? Chry. Cùm autem legiſperitus reſpondiſſet quæ cõtinebantur in lege, Chriſtus cui nota ſunt oĩa ſcindit fallaciæ eius retia. Sequitur.n. Dixitque illi, rectè reſpondiſti, hoc fac & uiues. Ori. Ex his indubitanter colligitur ꝙ uita quæ prædicatur ſecũdum mundi creatorem Deum & antiquas ſcripturas ab eo traditas, uita perpetua eſt. Atteſtatur.n. dominus ſumẽti ex Deuterono. quidem illud, Diliges do. Deum tuum, ex Leuitico uero illud, Diliges proxi. tuum ſicut teipſum. Hæc autem dicta ſunt contra ſequaces Valentini, Baſilidis, & Marchionis. Quid enim aliud uoluit nos facere ad quærẽdum uitam ęternam, niſi quę continent lex & prophetæ?

Dilectio Dei quomodo obtinetur.

Intellectus primi mandati.

Ille aũt uolens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Suſcipiens aũt Ieſus, dixit: Homo quidã deſcendebat ab Hieruſalẽ in Hiericho, & incidit in latrones, qui ẽt deſpoliauerunt eũ, & plagis impoſitis abierunt ſemiuiuo relicto. Accidit aũt ut ſacerdos quidã deſcenderet eadẽ uia, & uiſo illo præteriuit. Similiter et leuita, cũ eſſet ſecus locum & uideret eũ, pertranſiit. Samaritanus autem quidam iter faciens uenit ſecus eũ, & uidens eũ, miſericordia motus eſt. Et appropians, alligauit uulnera eius, infundens oleũ & uinum, & imponens illum in iumentum ſuũ, duxit in ſtabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, et ait: Curã illius habe, & quodcunq; ſupererogaueris, ego cũ rediero, reddam tibi. Quis horum triũ uidetur tibi proximus fuiſſe illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade & tu fac ſimiliter.

Cyr. Laudatus legiſperitus a Saluatore ꝙ rectè reſpondit, in ſuperbiam prorupit, nullum ſibi proximũ putans eſſe, quaſi nullus eſſet ei in iuſtitia cõparãdus. unde dr̃. Ille au. uo. iuſtifi. ſeip. di. ad Ieſum: Et quis eſt meus proximus? Circumueniunt enim eum quodãmodo alternatim uitia, à fallacia qua tentando q̃ſiuerat, ad arrogantiam lapſus. In hoc autem ꝙ quærit, Quis eſt meus proximus, uacuus à dilectione proximi oſtenditur, cũ non æſtimet aliquem ſibi proximum eſſe, & ꝑ conſequẽs a dile-

à dilectione diuina, quoniam cũ fratrem nõ diligat quem uidet, non poteſt Deum diligere quem non uidet. Amb. Reſpõdit etiam q̃ neſciret proximum ſuum, quia non credebat in Chriſtum, & qui Chriſtũ neſcit, neſcit legem. Cum.n.ueritatem ignoret, quomodo poteſt ſcire legem quæ anunciat ueritatem? Theo. Saluator aũt non actibus aut dignitatibus, ſed natura determinat proximum.q.d.non putes q̃d quamuis iuſtus ſis, nullus tibi ſit proximus. Omnes nanque qui eandem naturã communicãt, proximi tui ſunt; ſias igitur & tu eorũ proximus, non loco, ſed affectu; & circa eos cura, & ad hoc Samaritanũ in exemplũ ducit. unde ſequitur: Suſcipiens autem Ieſus dixit: Homo quidã deſcende. &c. Græcus. Bene eſt generis appellatio, non.n.ait, Deſcendit quidã, ſed homo quidam: nam ſermo fuit de tota humanitate. Aug. de q. euang. Homo enim iſte, ipſe Adam intelligit̃ in genere humano. Hieruſalem ciuitas pacis, illa cœleſtis, à cuius beatitudine lapſus eſt. Hierico interpretatur luna, & ſignificat mortalitaté noſtrã; propter hoc q̃ naſcitur, creſcit, ſeneſcit, & occidit. Aug. contra Pela. Vel Hieruſalem quæ interpretatur uiſio pacis, paradiſum dicimus: Ante enim quam peccaret homo in uiſione pacis erat, hoc eſt in paradiſo, quicquid uidebat, pax erat & lætitia. Inde deſcendit quaſi humiliatus & miſer factus per peccatum, Hierico. i. in mũdum, in quo oia orta occidunt, ſicut luna. Theo. Non autem dicit, Deſcendit, ſed deſcendebat, ſemper.n.humana natura ad inferiora tendebat, & non in parte, ſed in toto uitæ attendebat paſſibili. Baſi. Conuenit ẽt hoc ſi quis loca perſpexerit. Hierico.n.tenet loca cõuallia Palęſtinæ, Hieruſalem uero in cacumine ſita eſt occupans apicem mõtis, uenit igitur homo ab altis ad infima ut à latronibus caperetur, qui incolebant deſertum. uñ ſequitur; Et incidit in latrones. Chry. Primum iſtius hominis miſerãdus eſt caſus, q inermis ac deſtitutus in latrones inciderit, quiq; improuidus incautuſq; eã uiam elegerit, qua euadere prædonũ manus nequiuerit. Non enim poſſet inermis armatos, improuidus peſſimos, ĩcautus nociuos effugere. Quippe cũ malitia ſemper armata ſit dolis, crudelitate ſepta, munita fallacia, & ad nocẽdi ſæuitiam præparata. Amb. Qui ſunt autem iſti latrones niſi angeli noctis atque tenebrarum? in quos non incidiſſet, niſi eis mandati cœleſtis deuius ſe feciſſet obnoxium. Chry. In exordio igitur mũdi nocendi fallaciam diabolus eſt operatus in hominem, in quẽ fallendi uirus exercuit, & malitiæ nocentiam dedicauit. Aug. contra Pelagium. Incidit ergo in latrones, id eſt in diabolũ & angelos eius, qui per inobedictiã primi hoĩs humanũ genus deſpoliauerunt morum, ſcilicet ornamentis, & uulnerauerunt dono, ſcilicet poſſibilitatis liberi arbitrii perdito. unde ſequitur; Qui etiam deſpoliã eum, & plagis impo. abierunt. In illo enim peccante plagam fecit, in nos uero plagas, cum per unũ peccatum quod cõtrahimus, ſuperaddimus multa peccata. Aug. de q. euan. Vel ſpoliauerunt hominem immortalitate, & plagis impoſitis peccata ſuadendo reliquerunt ſemiuiuum, quia ex parte qua poteſt intelligere & cognoſcere Deum uiuus eſt homo, ex parte autem qua peccatis contabeſcit & ꝑmit̃, mortuus eſt. & hoc eſt quod ſubdit̃, ſemiuiuo relicto Aug. cõtra Pela. Semiuiuus.n.habet uitalẽ motũ, id eſt liberum arbitrium uulneratum, q̃ ad æternam uitam quam perdiderat redire non ſufficiebat, & ideo iacebat, q̃a uires ei ꝓpriæ ad ſurgendum non ſufficiebant, ut ad ſe ſanandũ medicum, id eſt Deum requireret. Theo. Aut ſemiuiuus dicitur homo poſt peccatũ, quia anima immortalis eſt, corpus uero mortale, ita ut medietas hominis morti ſuccumbat; uel quia humana natura in Chriſto ſperabat conſequi ſalutẽ, ita ut non omnino morti ſuccumberet, ſed inquantũ Adam peccauerat, mors in mundũ intrauit, in Chriſti uero iuſtificatione mors erat deſtruenda. Amb. Vel ſpoliant quæ accepimus indumẽta gratiæ ſpiritalis, & ſic uulnera inferre conſueuerũt. nam ſi intemerata q̃ ſumpſimus indumenta ſeruemus, plagas latronum ſentire non poſſumus. Baſi. Vel poteſt intelligi q̃ expoliauerunt eum, plagis prius impoſitis, præcedũt enim uulnera nuditatem, ut intelligas q̃ peccatum gratiæ præcedit carentiam. Bed. Dicuntur autem plagæ peccata, q̃a his naturę humanę integritas uiolatur.

Proximus quis dicatur.

Anagogica pulchra.

Homo quis ſemiuiuus

latur. Abierunt autem non ab inſidijs ceſſando, ſed inſidiarum fraudes occultando. Chry. Hic itaque homo. i. Adam iacebat deſtitutus ſalutis auxilio, confoſſus uulneribus delictorum, cui nec ſacerdos Aaron tranſiens ſacrificio potuit profuiſſe. Sequitur. n. Accidit autem ut ſacer. &c. Nec ét eius frater Moyſes leuita per legem potuit ſubuenire. unde ſequitur. Similiter & leuita cum eſſet ſecus locum &c. Augu. con. Pelag. Vel in ſacerdotale & leuita duo tépora intelliguntur, legis. ſ. & prophetarũ: in ſacerdote lex per quam ſacerdotium & ſacrificia inſtituta ſunt, in leuita uaticiniũ prophetarum, quorum temporibus humanum genus ſanari non potuit, quia ꝑ legem contradictio peccati non aboleuit. Theo. Dicit át præterijt, quia lex uenit & ſtetit uſq; ad tempus præfixum, deinde nõ ualens curare, abiit. unde ét ꝙ lex non ad hoc data eſt præcogitatiué ut hominem curaret: non. n. poterat homo à principio ſuſcipere Chriſti myſterium, & ideo dr: Accidit ut ſacerdos quidam, quod conſueuimus dicere in his quæ nõ præmeditatiué fiunt. Aug. de uer. do. Vel quia homo deſcendens à Hieruſalem in Hiericó Iſraelita fuiſſe intelligitur. quod i ... ligi põt quia tranſiens ſacerdos utique ... proximus præteriit iacentem. tranſiit leuita, & hic genere proximus iacentem, & ipſe contempſit. Theo. Miſerti inquam illius fuere cum cogitauerunt, poſtmodum uero tenacitate deuicti abierunt retrorſum, hoc. n. deſignat quod dicit, Præterijt. Aug. de uer. do. Tranſijt Samaritanus genere longinquus, miſericordia proximus, fecit, q́d ſequitur. Samaritanus au. qui iter fa. ue. ſe. eum. In quo Samaritano ſe uoluit intelligi dominus noſter Ieſus Chriſtus. Samaritanus: n. cuſtos interpretatur, & de ipſo dr. Non dormitabit neque dormiet qui cuſtodit Iſrael, quia reſurgens à mortuis iam non moritur. Denique cum dictum eſſet illi, Quia Samaritanus es, & dæmonium habes, negauit ſe habere dæmonium, quia ſe nouerat dæmonum expulſorem, non ſe negauit infirmi cuſtodem. Græc. Vocat autem hic Chriſtus ſe Samaritanum oportuné: cum. n. alloqueretur legiſperitum ſuperbientem in lege, uoluit exprimere quoniam nec ſacerdos, nec leuita, & qui cõuerſabãtur in lege, legis propoſitũ implebát, ſed ipſe uenit cõſummaturus legis propoſitum. Amb. Hic át Samaritanus ét erat deſcédés. Quis. n. eſt qui deſcendit de cœlo, niſi qui aſcendit in cœlum filius hominis qui eſt in cœlo? Theo. Dicit autem, Iter faciens, quaſi ex propoſito hoc ſtatuens, ut nos curaret. Aug. con. Pelag. Venit autem in ſimilitudine carnis peccati, ideo ſecus eum quaſi in ſimilitudine. Græc. Vel ſecus uiam uenit, fuit. n. ueré uiator, non deuiator gratia noſtri deſcendens ad terram. Amb. Veniens autem factus eſt cõpaſſionis noſtræ ſuſceptione finitimus & miſericordiæ collatione uicinus. uñ ſequit́. Et uidens eum, &c. Aug. con. Pelag. Vidét quidé cum iacentem, non ualentem, non currenté, & ideo miſericordia motus eſt, quia in eo nullũ meritũ inuenit quo curari dignus eſſet, ſed ipſe de peccato damnauit peccatum in carne. unde ſequitur. Et appro. alli. uul. eius, infun. &c Aug. de uer. do. Quid. n. tam longinquum, quid tã remotum, ꝗ̃ Deus ab hominibus, immortalis à mortalibus, iuſtus à peccatoribus? non loco longe, ſed diſſimilitudine. Cũm ergo haberet in ſe duo bona. ſ. iuſtitiam & immortalitatem, & nos duo mala. ſ. iniquitatem & mortalitatem. ſi utrunque malum noſtrum ſuſcepiſſet, par noſter fuiſſet & liberatore nobiſcum opus haberet, ut ergo eſſet non hoc quod nos, ſed prope nos, non eſt ille peccator ut tu, ſed factus eſt mortalis quod tu, ſuſcipiendo pœnam, & non ſuſcipiendo culpam, deleuit & pœnam. Aug. de q. euan. Alligatio uulnerum eſt cohibitio peccatorum, oleum conſolatio ſpei bonæ apud indulgentiam datã ad reconciliationem pacis. uinũ exhortatio ad operandũ feruentiſſimé in ſpiritu. Ambr. Vel conſtringit uulnera noſtra auſteriore præcepto, ſicut oleo fouet remiſſione peccati, ſic uino compungit denunciatione iudicii. Greg. 20. mor. Vel in uino morſum diſtrictionis adhibet, in oleo molitié pietatis, per uinum ungantur putrida, per oleum ſananda foueantur. Miſcéda eſt ergo lenitas cũ ſeueritate, & faciendum eſt quoddam ex utroque temperamentũ, ut neq; multa aſperitate exulcerétur ſubditi neq; nimia benignitate ſoluantur. Theo. Vel aliter. Quæ ſecundum hominem eſt, conuerſio

Samaritanus Chriſtus

expoſitio tropologica.

cõuerſio,oleũ eſt quæ uero ſecundũ Deũ, uinum eſt,quod diuinitatẽ ſignificat, quã nemo potuiſſet ſuſtinere, niſi oleum habe retur.i.conuerſatio humana.unde quædã operatus eſt humanè, quædam diuinitus. Infudit ergo oleum & uinum, quia nos hu manitate & diuinitate ſaluauit. Chr.Vel uinum infudit.i.ſanguinem paſſionis & o leum chriſmatis,ut indulgentia daretur ꝑ ſanguinem, ſanctificatio conferretur per chriſmatis unctionem. A cœleſti medico conſciſſa loca ligantur,& intra ſemetipſa retinentia medicinam operãte medicami ne,priſtinæ ſanitati reducuntur.Infuſo ergo uino & oleo, impoſuit eum ſuper iumẽtũ. unde ſequitur,Et impo.illum &c.Aug.de q.euan.Iumentũ eius eſt caro, qua ad nos uenire dignatus eſt.Imponi iumento, eſt in ipſam incarnationem Chriſti credere. Amb. Vel iumento imponit dum peccata noſtra portat & pro nobis dolet: homo.n. iumento ſimilis factus eſt,& ideo ſupra iu mentũ ſuum,nos ĩpoſuit,ne nos eſſemus ſi cut equus & mulus,ut per noſtri corporis aſſumptionem infirmitatem noſtræ carnis aboleret.The. Vel impoſuit in ſuum iumẽ tum.i.in corpus ſuũ,mẽbra nanq; ſua nos fecit & participes corporis eius,& lex qui dem non omnes ſuſcipiebat.Moabitæ (in quit)& Ammonitæ non intrabunt in ec cleſiã Dei,nunc uero in omni gente qui ti met dñm ab eo ſuſcipit̃, nolens credere & pars eccleſiæ fieri. ꝑꝑ hoc dicit, ꝙ duxit eum in ſtabulum.Chry.Eſt.n.ſtabulum ec cleſia quæ in itinere mũdi laſſatos,& ſar cinis delictorum defeſſos, ſuſcipit uenien tes:ubi depoſito onere peccatorum uia tor laſſus reficitur,& refectus ſaluori pa ſcua reparatur.Et hoc eſt qđ dr̃, Et curam illius egit.Totũ.n.quicqd cõtrariũ nocẽs & malum eſt,foris eſt quia intra ſtabulum requies omnis ſalubritasq́, incluſa eſt.Be da.Et bene iumento impoſitum duxit in ſtabulum, quia nemo niſi per baptiſmum corporis Chriſti adunatus eccleſiam intra bit,Amb.Sed quia nõ uacabat Samarita no huic diu in terris degere, redeundum erat,uñ deſcenderat.unde ſequit̃,Et alte. die.&c. Quis eſt iſte alter dies, niſi forte ille dominicæ reſurrectionis? de quo di ctum eſt,Hæc eſt dies quam fecit dñs.Duo ãt denarij,ſunt duo teſtamenta q̃ imaginẽ

Eccleſia ſtabulo cõpara tur.

in ſe habent ęterni regis expreſſam,quorũ precio uulnera noſtra curantur: Augu. de q euang. Vel duo denarii ſunt duo præce pta charitatis, quam per Spiritũ ſanctum acceperunt apoſtoli ad euangelizandum cæteris,uel promiſſio uitæ præſentis & fu turę. Orig.Vel duo denarij uidentur mihi eſſe ſcientia ſacramenti quõ pater in filio & filius in patre ſit:qua uelut mercede do natur eccleſiæ angelus,ut diligentius cu ret hoĩem ſibi cõmendatum,quem pro an guſtia tẽporis etiã ipſe curauerat. Et pro mittitur ei quicquid de ſuo in medela ſe miuiuentis expenderet,illico eſſe redden dum.unde ſequit̃:Et quodcunq; ſupererro gaueris, ego cũ rediero reddam tibi. Au gu.de q.euan.Stabularius fuit Apoſtolus qui ſupererogauit,aut illud conſilium qđ ait; De uirginibus autem præceptum do mini non habeo,conſilium ãt do:aut ꝙ ẽt manibus ſuis operatus eſt, ne infirmorum aliquem in nouitate euangelii grauaret, cum ei liceret ex euangelio paſci. Multũ ẽt ſupererogauerunt Apoſtoli, ſed & pro tempore doctores,qui uetus & nouum te ſtamentum expoſuere ſupererogauerunt, pro quibus retributionem accipient. Am br.Beatus ergo ille ſtabularius qui alte rius uulnera curare poteſt.Beatus ille cui dicit Ieſus:Quodcunque ſupererogaueris reuertens reddam tibi. Sed quando reuer teris domine,niſi iudicij die? Nam licet ubique ſis ſemper, & ſtãs in medio noſtrũ nõ cerneris a nobis,erit tamen tẽpus quo uniuerſa caro te reſpiciet reuertentẽ.Red des ergo qđ debes beatis,quibus es debi tor.Vtinam nos ſimus idonei debitores,ut quod accipimus poſſimus exoluere.Cyr. His ergo præmiſſis,opportunè iam domi nus legiſperitum interrogat ſubdens.

Quis horum trium tibi uidetur proximus fuiſſe illi,qui incidit in latrones? At ille dixit;qui fecit miſericordiam in illum.

Neq; enim ſacerdos, neque leuita factus fuit proximus patientis,ſed ille q eſt eius miſertus.Inutilis eſt.n.ſacerdotij dignitas & legis ſcientia,niſi per bona opera confir metur.unde ſequitur,Et ait il. Ieſus &c. Chry.q.d.Si quem uides oppreſſum, non dicas,utique nequam eſt;ſed ſiue Genti lis ſit,ſiue Iudæus & ope indigeat,non ca uilleris auxiliari quæcunque mala fuerit paſſus.

paſſus. Aug. de doct. Chriſt. Ex hoc intelligimus eum eſſe proximum, cui vel exhibēdū eſt officium miſericordię ſi indigeret, & exhibēdū eſſet ſi indigeret. Ex quo iam cōſequens eſt, vt etiam ille à quo nobis viciſſim exhibēdum eſt, proximus noſter ſit. ꝓximi.n. nomen ad aliquid eſt, nec quiſquā eſſe proximus niſi proximo poteſt. Nullū autem exceptum eſſe cui miſericordiæ denegetur officium, quis non videat? dicente domino, Benefacite his qui vos oderūt. vnde manifeſtum eſt hoc ꝑcepto quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos angelos contineri, à quibus tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia, ex quo & ipſe dominus proximum noſtrum ſe dici uoluit ſignificans ſe opitulatum eſſe ſemiuiuo iacenti in uia. Amb. Non.n. cognatio facit proximum ſed miſericordia, qa miſericordia eſt ſecundum naturam. nihil.n. tam ſecundum naturam, quàm iuuare conſortem naturæ.

Proximus quis ſit.

Factum eſt autem dum iret, & ipſe intrauit in quoddam caſtellum, & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum ſuam, & huic erat ſoror nomine Maria. Quæ etiam ſedens ſecus pedes domini, audiebat uerbum illius. Martha āt ſatagebat circa frequens miniſterium. Quæ ſtetit, & ait. Domine, nō eſt tibi curæ quòd ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi ut me adiuuet. Et reſpōdens, dixit illi dominus. Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima. Porrò, unum eſt neceſſarium Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Bed. Dilectio Dei & proximi, quæ ſuperius uerbis & parabolis continebatur, hic ipſis rebus & uarietate deſignatur. Dī.n. Factum eſt autem dum irent, &c. Orig. Cuius quidem nomen Lucas hic tacet, ſed Ioannes exprimit vocās ipſum Bethaniam. Aug. de uer. do. Sed dominus qui in ſua propria venit, & ſui eum non receperunt, ſuſceptus eſt tanquam hoſpes. Sequitur.n. Et mu. quædam Martha, &c. Sicut ſolent ſuſcipi peregrini, ſed tñ ſuſcepit famula dominum, ægra Saluatorem, creatura creatorem. Ne quis autem dicat, O beati qui Chriſtum ſuſcipe ein domum propriam meruerunt, noli dolere cùm inqt, Quod.n. uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Accepta āt forma ſerui, in illa paſci à ſeruis uoluit dignatione, nō conditione. Habebat carnē in qua quidē eſuriret & ſitiret, ſed in heremo eſurienti angeli miniſtrabant. ergo quo paſci uoluit, paſcenti ꝑſtitit. Martha igr̄ dñm paſcere diſponens & præparans, circa miniſterium occupabatur. Maria uero ſoror eius paſci magis elegit à domino. Sequitur.n. Et huic erat ſoror nomine Maria, quæ ēt ſedens ſecus pedes domini audiebat uerbū illius. Chry. Non ſimpliciter dr̄ de Maria ꝙ ſederet prope Ieſum, ſed ſecus pedes illius: ut oſtēdat diligentiam, aſſiduitatem, & ſolertiam erga auditionem, & multam reuerentiam quam habebat ad dominum. Aug. de uer. do. Quanto autem humilius ad pedes ſedebat, tanto amplius capiebat: confluit.n. aqua ad humilitatem conuallis, denatat de tumoribus collis. Baſi. Omnis autem operatio & uerbum Saluatoris, regula eſt pietatis & uirtutis. ob hoc.n. induit corpus noſtrum, vt nos conuerſationē illius imitemur pro poſſe. Chry. Exemplo igitur ſuo docet diſcipulos qualiter ſe gerere debeant in domibus eorū qui eos ſuſcipiunt, vt. ſ. applicantes ad domum nō reſupini quieſcant, ſed potius repleant ſuſcipientes ſacris & diuinis doctrinis. hi uero qui domum parant, exeant obuiam hilariter & feruenter duabus de cauſis. Primo quidē ædificabuntur in doctrinis eorū, quos ſuſcipiunt, deinde & recipiēt charitatis mercedē. Vnde & hic ſequitur; Martha au. ſatagebat &c. Aug. de uer. do. Bene Martha circa corporalē dñi neceſſitatem uel uoluntatē miniſtrabat quaſi mortali, ſed qui erat in carne mortali, in principio erat uerbum. Ecce quod Maria audiebat, Verbum caro factū eſt. Ecce cui Martha miniſtrabat, laborabat iſta, uacabat illa, veruntamen Martha laborans multū in illa occupatione & negocio miniſtrādi interpellauit dominum, & de ſorore cōqueſta eſt. Sequit̄.n. Et ait, domine non eſt, &c. Erat.n. Maria intenta dulcedini uerbi domini, à Martha conuiuium dño parabatur, in cuius conuiuio Maria iam iocundabatur. Cum ergo ſuauiter audiret uerbum dulciſſimum & corde intentiſſimo paſceretur, interpellato domino à ſorore ſua, qũo putamus eam timuiſſe ne diceret ei dominus: Surge & adiuua ſororem tuā? Mira enim ſuauitate tenebatur, quæ profecto

Dominus Ieſus hoſpes.

Documē tum morale.

fecto maior eſt mentis q̃ uentris,ſed cauſam ſuam tanquã ocioſa iudici maluit cõmittere,nec in reſpondendo uoluit laborare.ſi .n.pararet reſpondendi ſermonem remitteret audiendi intentionem.Reſpondit ergo dominus qui in uerbo non laborabat, quia uerbum erat. Sequitur. n.Et reſpon. di.il.do.Martha,&c.Repetitio nominis indicium eſt dilectionis,aut forte mouendę intentionis,ut audiat attentius.Bis uocata audit . Turbaris erga plurima.i.circa multa es occupata.uult.n.homo occurrere quando miniſtrat,& aliquando nõ poteſt. quæritur quod deeſt, paratur quod adeſt diſtenditur animus.nam ſi Martha ſufficeret,adiutorium ſororis non poſceret. multa ſunt,diuerſa ſunt , quia carnalia ſunt, quia temporalia ſunt. Præponitur ãt unũ multis.non.n.à multis unum , ſed multa ab uno.unde ſequit̃:Porrò unum eſt neceſſarium.Circa unũ ſe uoluit occupari,ſecũdum illud:Mihi adherere Deo bonum eſt, unum ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus,ad hoc unũ non nos perducit,niſi.multi habeamus cor unum.Cyr.Vel ali: Cum ſuſceperint aliqui fratres Deum,nõ ſolicitentur erga multum officium,nec poſcãt quæ præ manibus non ſunt,& opus exuperãt.grauat.n.paſſim in qualibet re quod ſuperfluit . generat.n.uolentibus conferre tædium: conuiuis autem uidetur q; ſunt aliis cauſa laboris.Baſi. Abſurdum etiam eſt cibos ad ſuſtentationẽ corporis ſumere,ac per eos iterũ officere corpori,& impedire ipſum erga mandatorum diuinorũ officiũ.Si ergo adueniat aliquis pauperũ, ſumat formam & exemplar modeſtię ciborum,nec cauſa uiuere uolentiũ in delicijs menſam propriã præparemus; uniformis .n.eſt Chriſtiani uita ad unam intendens intentionem.ſ.ad gloriam Dei.Multiformis uero & uaria uita eorum qui de foris ſunt,pro libitu uariata.Tu uero cur dum copiam ciborum & cauſa delectationis fratri præparas menſam,criminaris eũ uoluptatis,& diffundis in eũ guloſitatis opprobrij,arguens delicias eius in eo quod præparas ? non cõmendauit dominus Marthã occupatam circa frequens miniſterium. Aug.de uer.do. Quid ergo putamus reprehenſum eſſe miniſterium Marthæ,quã cura hoſpitalitatis occupauerat,q̃ tanto hoſpite lætabat̃ ? hoc ſi uerum eſt,dimittant hoĩes q; miniſtrant egentibus, uacent uerbo,occupentur circa ſciam ſalutarem, nihil ſit cura eis,quis peregrinus in uico ſit, quis egeat pane,uacent opera miſericordiæ,uni inſtetur ſcientiæ.The. Non ergo dominus hoſpitalitatem prohibet,ſed plurimorum turbationẽ.ſ.abſtractionem & tumultum, & uide conſilium domini , q; prius dominus nihil dixerat Marthæ, ſed poſtq̃ illa ſororẽ ab auditu ſtudebat auellere , tunc dominus occaſione habita increpauit eam; Vſq;.n.adeò honoratur hoſpitalitas , donec ad neceſſaria nos attrahit.Cum uerò incipit ab utilioribus impedire,manifeſtum eſt q; honorabilior eſt diuinorum auditus. Augu.de uer.do.Non ergo dominus opus reprehendit,ſed munus diſtinxit.Sequitur.n. Maria optimã illa partẽ elegit &c.Nõ tu malã, ſed meliorẽ,unde meliorẽ? qa ab ea nõ auferet̃, à te auferetur aliquando onus neceſſitatis. Non.n.cum ueneris ad illã patriam inuenies peregrinũ quem ſuſcipias hoſpitio, ſed bono tuo auferet̃, ut qđ melius eſt detur,auferetur à te labor,ut requies detur. Tu nauigas,illa in portu eſt, æterna.n.eſt dulcedo ueritatis,in hac tamẽ uita augetur,in illa pficietur,nunquam auferetur. Amb.Agat ergo te ſicut Mariam deſiderium ſapientiæ , hoc.n.maius , hoc perfectius opus,nec miniſterii cura cogitationẽ uerbi cœleſtis auertat. Nec arguas eos,& ocioſos iudices,quos uideas ſapientiæ ſtudere. Aug.de q.euange. Myſticè autem q; Martha excepit illum in domũ ſuã, ſignificat eccleſiã, quæ nunc excepit dominum in cor ſuum.Maria ſoror eius q̃ ſedebat ad pedes domini & audiebat uerbum eius, ſignificat eandem eccleſiam , ſed in futuro ſeculo, ubi ceſſans ab opere miniſterioq; indigentiæ,ſola ſapientia pfruitur. Quòd autẽ conqueritur, quod ſoror eius eam nõ adiuuet,occaſio datur ſententiæ dñi , qua oſtendit iſtam eccleſiã ſollicitam eſſe, & turbari erga plurima,cũ ſit unum neceſſarium,ad quod per miniſterij huius merita peruenitur. Mariã uero dicit optimã partem elegiſſe,quia per hanc ad illam tenditur,& nõ aufertur. Greg.6.mora. Vel per Mariam quæ uerba domini reſidens audiebat,contemplatiua uita exprimitur ; per Martha

Anagoge Auguſtini.

Allegorica expoſitio.

Martham exterioribus obſequijs occupatam, actiua uita ſignificatur, ſed Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ uero laudatur, quia magna ſunt actiuę uitę merita, ſed contemplatiuæ potiora, unde nec auferri unquàm Mariæ pars dicitur, quia actiuæ uitæ opera corpore tranſeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualeſcunt.

CAPVT XI.

ET factum eſt cum eſſet in quodã loco orans, ut ceſſauit, dixit unus ex Diſcipulis eius ad eum. Domine, doce nos orare, ſicut docuit Ioãnes Diſcipulos ſuos. Et ait illis. Cum oratis dicite. Pater ſanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis peccata noſtra ſiquidem & nos dimittimus debenti nobis, & ne nos inducas in tentationem.

Bed. Poſt hiſtoriã ſororum quæ duas eccleſiæ uitas ſignificauerunt, nõ fruſtra dominus & ipſe oraſſe, & Diſcipulos orare docuiſſe ſcribitur, quia & oratio quam docuit, utriuſq; in ſe uitæ continet myſteriũ, & ipſarum perfectio uitarum, noſtris non uiribus eſt obtinenda, ſed precibus. unde dr. Et factum eſt cum eſſet &c. Cyr. Cum autem habeat omnis boni plenitudinem, cur orat ſi plenus eſt, & in nullo penitus eget? Ad hoc dicimus q competit ei ex modo diſpenſationis in carne, cum uoluerit humana proſequi tẽpore ad hoc conueniẽte. Si.n. comedit & bibit, non incongruè utebatur oratione. ut doceat nos nõ eſſe erga hoc tepidos, ſed attentius inſiſtere orationibus. Titus. Cum autem nouam cõuerſationem uidiſſent Diſcipuli, nouã formam orationis poſtulauerunt, cum plures orationes contineerentur in ueteri teſtamẽto. Vnde ſequitur: Vt ceſſauit, dixit &c. Domine, doce nos orare, ne ſcilicet cõtra Deum peccemus, aliqua quærentes pro alijs, uel Deo aſſiſtentes in oratione nõ eo modo quo expedit. Orige. Et ut orationis doctrinam proferat infert; Sicut & Io. diſci. ſuos; de quo, ſcilicet nos docuiſti, q inter natos mulierum nullus eo maior ſurrexit, & quia præcepiſti nobis petere æterna & grandia. unde erit nos ad horum peruenire notitiam, niſi à te Deo & Saluatore noſtro? Greg. Niſ. Orationis ergo doctrinam explicat Diſcipulis qui ſolerter notitiam orationis expoſtulant, oſtendẽs qualiter implorare oporteat diuinũ auditum. Baſil. Duo autem ſunt modi orationis. Vnus quidẽ laudis cum humilitate, ſecũdus uero petitionis remiſsior. Quoties ergo oras, nõ prius ad petendum prorumpas. Sinautem tuum criminaris affectum, quaſi neceſſiate coactus ſupplices Deo. Sed cũ incipis orare quãlibet deſere creaturam uiſibilem & inuiſibilem. Sumimus ãt exordium à laude illius qui cuncta creauit. unde ſubditur; Et ait illis, Cum oraueritis dicite; pater. Aug. de uer. do. Primus ſermo quantæ gratiæ? faciem tuã non audebas ad cœlum attollere, & ſubito accepiſti gratiã Chriſti. Ex malo ſeruo factus es bonus filius, ideo præſume non de tua operatione, ſed de Chriſti gratia. Non ergo hic arrogãtia eſt, ſed fides: prædicare quod acceperis non eſt ſuperbia, ſed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrem, qui te per lauacrum genuit, qui per filium te redemit, patrem dicas quaſi filius. Sed noli tibi aliquid ſpecialiter uendicare, ſolius Chriſti ſpecialis eſt pater, nobis eſt pater oĩbus in cõi, quia illum ſolum genuit, nos ãt creauit. Et ideo ſecundum Matth. dr. Pater noſter, & additur, qui es in cœlis: In illis. ſ. cœlis de quibus dictum eſt: Cœli enarrãt gloriam Dei. Cœlũ eſt ubi culpa ceſſauit, ubi nullum mortis eſt uulnus. Theo. Non autem dicit, Qui es in cœlis, tanquàm ibi circunſcribatur, ſed ut ad cœlos erigat auditorẽ & abſtrahat à terrenis. Greg. Niſſ. Vide autem quantæ præparationis opus eſt, ut audacter poſſis Deo dicere, pater; quia ſi ad res mundanas intuitum dirigis, aut humanam gloriam ambis, aut ſordes paſſibilis appetitus, & hanc orationẽ enũcies: audire mihi uideor Deum dicentem, Cũ corruptæ fueris uitæ, ſi patrem uocas incorruptibilitatis genitorẽ, fœda uoce in quinas incorruptibile nomen. Nã qui patrẽ mandauit uocare, proferre mendaciũ nonconceſſit. Omnium uero bonorũ exordiũ eſt glorificare nomen Dei in uita noſtra. unde ſubdit. Sanctificetur nomẽ tuũ. Quis.n. eſt adeo beſtialis qui uidens cre

Oratio ſuadet̃.

Copioſa Chriſti gratia.

dentibus

dentibus vitam purã, non glorificet nomen
inuocatum in tali vita? Igitur qui dicit in
oratione, Sanctificetur in me inuocatum no
men tuum, hoc orat, fiam tuo concurrente
ſubſidio iuſtus, abſtinens à quolibet malo.
Chry. Sicut enim cum quis cœli pulchritu
dinem aſpicit, dicit, gloria tibi Deus: ſicét
cum aſpicit alicuius virtutẽ, quia hominis
virtus multo magis quàm cœlum glorificat
Deum. Aug. de ver. do. Vel dicitur, Sancti
Ieſu nomen glorioſum. ficetur nomen tuũ in nobis, vt ad nos poſſit
eius ſanctificatio peruenire. Titus. Vel di
cit, Sanctificetur nomen tuum, ideſt nota ſit
tua ſanctitas toti mundo, & laudet te decen
ter. Rectos aũt decet collaudatio. Iuſſit igi-
tur orare pro emundatione mundi totius.
Cyril. Quoniã penes eos ad quos nondum
peruenit fides contemnitur adhuc nomen
Dei, ſed vbi iubar veritatis ſuper eos illuxe
rit, eum fatebuntur ſanctũ ſanctorũ. Titus.
Et quia in noĩe Ieſu eſt gloria Dei patris,
tunc nomen patris ſanctificabitur, qñ Chri-
ſtus erit notus. Orig. Vel quia nomẽ Dei
ab errantibus attribuitur culturis & creatu
ris, nondum eſt ſanctificatũ, vt ſit ſeparatum
à quibus debuit ſeparari. Decet ergo nos o-
rare, vt nomẽ Dei adaptetur ſoli vero Deo
cui adaptatur quod ſubditur: Adueniat re-
gnum tuum, vt ſcilicet euacuetur principa-
tus & poteſtas & virtus & regnum mundi,
quinetiam peccatum quod regnat in morta
libus noſtris corporibus. Gre. Niſ. Implo
ramus ét à domino liberari à corruptione,
exui à morte. Vel ſecundum quoſdã: Adue-
niat regnum tuũ, ideſt veniat ſuper nos Spi
ritus ſanctus tuus, vt purificet nos. Aug. de
ver. do. Tunc enim venit regnũ Dei, quan-
do eius ſumus gratiam conſecuti. Ipſe enim
ait: regnum Dei intra vos eſt. Cyril. Vel
qui hoc dicunt videntur optare turſum te-
fulgentem in mundo omnium Saluatorem.
Mandauit autem in oratione petere illud
tempus reuera terribile, vt ſciant quòd vi-
uere decet eos non lente vel remiſſe, vt il-
lud tempus non paret eis flammam & vindi
ctam, ſed magis honeſtè ſecundũ voluntatẽ
ipſius, vt eis tempus illud nectat coronas,
vnde ſecundum Mat. ſequitur: Fiat volũtas
tua ſicut in cœlo & in terra. Chryſo. q. d.
Præſta nobis domine conuerſationem imi-
tati cœleſtem, quatenus quæcunque tu vis,
nos etiam velimus. Greg. Niſ. Quoniam
enim vitam humanam poſt reſurrectionem *Anagogia pulchra.*
ſimilem dicit eſſe venturam vitæ angelicæ,
conſequens eſt vitam mundanam ad vitam
quę poſtmodum ſeparatur diſponi, vt in car
ne viuentes carnaliter non viuamus. Per
hoc aũt verus medicus animæ ſoluit morbi
naturam, vt quos occupauit infirmitas per
hoc q̧ à voluntate diuina receſſerãt, à mor-
bo denuo liberet copulatio ad voluntatem
diuinam. Eſt enim ſanitas animæ executio
debita uoluntatis diuinæ. Augu. in Ench.
Apud euãgeliſtã igitur Matthæum, ſeptem
petitiones continere uidetur dominica ora
tio: Euangeliſta uero Lucas in oratione do
minica petitiones non ſeptem, ſed quinque
complexus eſt, nec ab illo utique diſcrepa-
uit. Sed quomodo illa ſeptẽ ſint intelligen
da, ipſe ſub breuitate commonuit. Nomen
quippe ei ſanctificatur in ſpiritu, Dei autẽ
regnum in reſurrectione futurum eſt. Oſtẽ-
dens ergo Lucas tertiam petitionem dua-
rum ſuperiorum eſſe quodammodo repeti-
tionem, magis eam prætermittendo voluit
intelligi. Deinde tres alias adiunxit. Et pri
mo de pane quotidiano, dicens: Panem no.
quo. da. nob. hod. Auguſt. de uer. domi.
In græco dicitur epiuſion, hoc eſt ſuperſub- *Panis superſubſtãtialis.*
ſtantialem, non iſte eſt panis qui uadit in
corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui ani-
mæ noſtræ ſubſtantiam fulſit. Latinus au-
tem hunc quotidianum panem dicit, quem
græci dicunt aduenientem. Si quotidianus
ille eſt panis, cur poſt annum illum ſumas,
quemadmodum Græci in oriente facere cõ
ſueuerunt? Accipe quotidie quod quoti-
die tibi proſit, ſic uiue quòd quotidie me-
rearis accipere. Mors domini ſignificatur, &
remiſſio peccatorum. qui vulnus habet, me
dicinam quærit. vulnus eſt, quia ſub pec-
cato ſumus, medicina eſt cœleſte & uene-
rabile ſacramentum. Si quotidie accipis,
quotidie tibi eſt hodie. Chriſtus tibi quo-
tidie reſurgit: hodie enim eſt, quando
Chriſtus reſurgit. Titus. Vel panis ani-
marum diuina eſt virtus, afferens futuram
uitam perennem, ſicut panis ex terra pro-
diens uitam temporalem conſeruat. Cũ au-
tem quotidianum dixiſſet, diuinum qui ad-
uenit & futurus eſt ſignificat, quẽ nobis ho-
die pręſtari requirimus, poſcẽtes quoddam
eius principium atque guſtum quando ſpi-
ritus in nobis inhabitans uirtutem opera-

tur, quæ ſuperat omnem virtutem humanā: puta caſtitatem, humilitatem. Cyril. Putant autem forſan aliqui indecens eſſe ſanctos à Deo quærere corporalia, & ob hanc cauſam applicant quod dicitur ad ſpiritualem conſiderationem. Ego autem concedā quòd oportet ſanctos præcipuè ſatagere ad obtinenda ſpiritualia dona. Illud tamen decet inſpicere quòd irreprehenſibiliter petunt domino præcipiente panem communem. ex eo enim quòd panem iuſſit quęrere, id eſt quotidianum alimētum, videtur quòd nihil concedat eos habere, ſed magis honeſtam colere paupertatem: non enim eſt habentium panem petere, ſed oppreſſorum penuria. Baſi. q.d. Panem quotidianum qui noſtræ ſubſtantiæ competit ad vitam diurnam, non tibiipſi commendes, ſed ad Deum cauſa eius refugias, exponens ei neceſſitatē naturæ. Chryſo. Poſtulanda ergo ſunt diuinitus neceſſaria vitæ, non ciborum diuerſitates, & vina odorifera, & cætera quæ delectant guttur, onerant autem ventrem, & mentem perturbant, ſed panis, qui poteſt ſubſtantiam corporis ſuſtentare, & ille qui nobis hodie tantummodo ſufficit, vt de craſtino non cogitemus. vnam autem ſolam petitionem ſenſibilem quærimus, vt præſentibus non affligamur. Greg. Niſ. Poſtquam autem per bona opera fiduciam ſumere docuit, conſequēter remiſſionem reatuum docet implorare. Sequitur enim: Et dimitte no. pec. noſtra. Titus. Hoc etiam additum eſt neceſſario pro eo quòd nullus ſine peccato reperitur, ne impediamur à ſacra participatione propter humana peccata. Cū enim teneamur exhibere Chriſto omnimodā ſanctitatem, qui Spiritum ſanctum habitare facit in nobis, redarguendi ſumus ſi non obſeruemus ei templum mūdum. Huic autem defectui ſubuenitur per Dei bonitatem indulgentem humanæ fragilitati peccatorum punitionem. Hoc autem ipſum iuſte fit à iuſto Deo quando nos quaſi debitoribus relaxamus, hic ſcilicet qui nobis nocuerunt, & debita non exhibuerunt. vnde ſubditur: Siquidem & nos dimit. deben. nobis. Cyrill. Vult enim, vt ita loquar, patientiæ quam homines colūt imitatorem fieri Deum, vt qualem ipſi exhibuerunt conſeruis bonitatem, talem pari lance recipere petant à Deo, qui iuſte recompenſat, & nouit omnium miſereri.

Corporalia quomodo petenda.

Nullus ſine peccato.

Chry. Hæc igitur animaduertentes gratias agendæ ſunt debitoribus noſtris, ſiunt enim nobis ſi ſapimus cauſa indulgentiæ maximæ, & pauca exhibentes, plurima reperiemus. Nam & nos multa debemus & magna debita domino, quorum ſi minimā partem à nobis vellet exigere, iā periſſemus. Aug. de ver. do. Debitum autem quid eſt niſi peccatum? Ergo ſi non accepiſſes alieni fœnoris pecuniam non deberes, & ideo peccatum tibi imputatur. Habuiſti. n. pecuniam cum qua diues naſceris ad imaginem & ſimilitudinē factus Dei, ſed perdidiſti quod habebas, ſicut dum arrogantiam deſiderans vendicare, perdidiſti humilitatis pecuniam, accepiſti à diabolo debitum, quod non erat neceſſarium, cautionem tuam tenebat inimicus, ſed eam dominus crucifixit, & ſuo cruore deleuit. Potens eſt autem dominus qui abſtulit peccatum, & debita noſtra donauit, cuſtodire nos aduerſus diaboli inſidias, qui culpam generare conſueuit. vnde ſequitur: Et ne nos indu. in tentationem. quam ſcilicet ferre non poſſumus. Sed quaſi athleta talem vult tentationem, quam ferre poſſit humana conditio. Titus. A diabolo. n. nō tentari eſt impoſſibile, ſed ne à Deo derelinquamur ad tentationes hoc deprecamur. Quod autem ex promiſſione diuina contingit, illud Deus quandoque facere dicitur in ſcriptura, & ſecūdum hoc niſi prohibeat tentationis inualeſcentiam quæ ſupra nos eſt, tunc nos in tentationem inducit. Maxim. Vel mādat dominus vt petamus, Ne nos inducas in tentationem. i. non permittas voluptuoſarum & ſpontanearum tentationum nos experientiam pati. Iacobus autem docet pro veritate certantes non remitti in tentationibus inuoluntarijs & cauſatiuis laborū, dicens. Omne gaudium æſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. Baſil. Non tamen decet nos orando petere afflictiones corporales, vniuerſaliter enim præcepit orare, non ſubire tentationem, ſed poſtquam aliquid ſubit, expedit à domino petere virtutem perferendi, vt conſumetur in nobis illud: Qui ſuſtinet vſque ad finem, ſaluus erit. Aug. in Enchir. At vero quod Matthæus in vltimo poſuit: Sed libera nos à malo, iſte non poſuit, vt intelligamus ad illud ſuperius quod de tentatione dictum eſt pertinere. Ideo quippe ait, Sed libe

Cōcordia ſcripturarum.

ra,

ra,non ait,Et libera, tanquam vnam petitionem demõſtrans,noli hoc ſed hoc, ſed ſciat vnuſquiſque in eo ſe liberari à malo,ꝙ non infertur in tentationem. Augu.de ver.do. Vnuſquiſque enim petit vt à malo, hoc eſt ab inimico & peccato liberetur, ſed qui Deo ſe committit, diabolum non timet. Si enim Deus pro nobis,quis contra nos?

Et ait ad illos. Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi. Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me,& non habeo quod ponam ante illum,& ille deintus reſpondens dicat, noli mihi moleſtus eſſe,iam oſtium clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili,non poſſum ſurgere & dare tibi. Et ille ſi perſeuerauerit pulſans, dico vobis, & ſi non dabit illi ſurgens eo quod amicus eius ſit, propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios.

Chry. Docuerat ſuprà Saluator ad petitionem apoſtolorum qualiter oportet orare: poterat autem contingere eos qui hoc ſalutare documentum receperant, effundere quidem preces iuxta traditam formam, ſed negligenter & remiſſe hoc facere, deinde cum non exaudirentur per primam, vel ſecundam orationem, deſiſtere ab orationibus. Itaque ne hoc pateremur, per modum parabolæ manifeſtat, quòd puſillanimitas in orationibus damnoſa eſt. Vtilisſimum vero eſt in eis patientiam habere. vnde dicitur:Et ait ad illos, Quis veſtrum habebit amicum? Theoph. Amicus iſte Deus eſt, qui omnes amat, & omnes ſaluos vult fieri. Ambroſius. Quis etiam eſt nobis amicior, quàm qui pro nobis corpus ſuum tradidit? Datur autem nobis hic alius præcepti modus, vt omnibus momentis, non ſolum diebus ſed etiam noctibus oratiò deferatur. Sequitur enim: Et ibit ad illum media nocte. Sicut petijt Dauid quando dicebat, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Neque enim timuit excitare dormientem, quem ſcit ſemper eſſe vigilantem. nam ſi ille tam ſanctus, & qui regni erat neceſsitatibus occupatus, ſepties in die laudem domino dicebat, quid nos facere debemus?qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus, quod diligendo dominum Deum tuũ non ſolum tibi, ſed & ad alijs poteris emereri. Sequitur enim: Et dicet illi: Amice commoda mihi tres pa.&c. Auguſt. de ver. do. Qui autem ſunt iſti tres panes, niſi myſterij cœleſtis alimentum? fieri enim poteſt vt aliquis paſſus fuerit amicum aliquid interrogantem, quod reſpondere non poſſit, & tunc ſe inuenit non habere, quando coactus eſt dare. Venit ergo tibi amicus de via, id eſt vita huius ſeculi,in qua omnes velut peregrini tranſeunt,nec vllus quaſi poſſeſſor manet,ſed omni homini dicitur: Tranſi, da venturo locum.aut forte de via mala, hoc eſt de vita mala fatigatus neſcio quis amicus tuus non inueniens veritatem, qua audita & percepta beatus fiat, venit ad te tanquàm ad Chriſtianum,& dicit: Redde mihi rationem. Et interrogat quod fortè tu per ſimplicitatem fidei neſciebas, & non eſt vnde reficias eſurientem, & compelleris quærere in dominicis libris. Fortasſis enim quod ille interrogauit,in libro poſitum eſt, ſed obſcurum eſt, ipſum Paulum aut Petrum, aut aliquem prophetam interrogare non ſineris.Iam enim requieſcit familia iſta cum domino iſto ſuo, & ſeculi huius ignorantia valida eſt, hoc eſt nox media, & vrget amicus eſuriens, cui ſimplex fides non ſufficit. Nunquid deſerendus eſt?ergo ad ipſum dominum cum quo familia requieſcit, pulſa orando, de quo ſubditur, Et il.dein. reſpon.di. Noli mihi moleſtus eſſe.Qui differt dare, vult vt amplius deſideres dilatum,ne vileſcat citò datum. Baſil. Forſitan etiam ob hoc differt, quaſi ingeminans tui aſſiduitatem, & frequentiam erga ſe, & vt cognoſcas quid donum Dei ſit, & in timorę donata cuſtodias. Quicquid enim aliquis multo labore acquirit, nititur cuſtodire,ne cùm illud perdiderit, ſuum laborem amittat. Gloſ. Non ergo aufert impetrandi licentiam, ſed vehementius accendit deſiderium orandi, oſtenſa difficultate conſequendi. Sequitur enim: Iam oſtium clauſum eſt. Ambro. Hoc eſt oſtium quod aperiri ſibi etiam Paulus expoſcit, non ſolum ſuis,ſed etiam populi orationibus obſecrãs ſe iuuari,vt aperiatur ſibi oſtium ad loquendum myſterium Chriſti. Et fortaſſe illud eſt oſtium quod apertum vidit Ioannes, cui dictum eſt: Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oportet fieri. Auguſ. de quæſt. euang. Significatur ergo tempus famis verbi, cum intelligentia clauditur, & illi qui apoſtoli-

Amiciſsimus Chriſtus.

Libri conſulendi.

cam ſapientiam,tanquàm panem erogantes per orbem terræ prædicauerunt,iam ſunt in ſecreta quiete cum domino.Et hoc eſt quod ſubditur: Et pueri mei mecum ſunt in cubili. Greg. Niſ. Opportunè eos qui per arma iuſtitiç impaſſibilitatẽ vendicauerunt ſibi,pueros appellat,docens quòd bonũ quod per ſtudia in nobis acquiritur,ab initio ſuerat in natura repoſitum.nam quando aliquis abrenuncians carni, per rationem exercitio vitæ virtuoſæ paſſionem confutauit, tunc quaſi puer inſenſibiliter ſe habet erga paſſiones. Cubile autem requiem intelligimus ſaluatorum. Gloſſ. Et propter præmiſſa ſubdit:Nõ poſſum ſurgere & dare tibi:quod eſt ad difficultatem impetrandi referendũ. Aug. de quæſt. euang. Vel aliter: Amicus ad quem venitur media nocte,vt accommodet tres panes, vtique ad ſimilitudinem ponitur ſecundum quam qui rogat Deum in media tribulatione cõſtitutus, vt ei tribuat intelligentiam Trinitatis, qua præſentis vitæ conſoletur labores. Ipſa enim anguſtia media nox eſt,quàm cogitur vehemẽter inſtare. In tribus autem panibus etiam illud ſignificatur,vnius ſubſtantiæ eſſe Trinitatẽ, amicus autem veniens de via, intelligitur hominis appetitus, qui debet rationi ſeruire. ſeruiebat autem conſuetudini temporali, quam viam vocat propter omnia tranſeuntia. Conuerſo autem homine ad Deũ, etiam ille appetitus à conſuetudine reuocatur.Sed ſi non conſoletur interius gaudium de doctrina ſpiritali,qua creatoris Trinitas prædicatur, magnæ anguſtiæ ſunt in homine quem premit ærumna mortalis, cùm ab his quæ foris delectant, præcipitur abſtinentia, & intus non eſt refectio de lætitia doctrinæ ſpiritalis, & tamen orando efficitur vt accipiat, deſiderans intellectum à domino, etiam ſi homo deſit per quem ſapientia prædicetur. Sequitur enim: Et ille ſi perſeuerauerit &c. Comparatio eſt à minori. ſi enim amicus homo ſurgit de lecto, & dat non amicitia, ſed tædio compulſus, quanto magis Deus dat, qui ſine tædio largiſſimè donat quod petitur? Auguſt. de ver. do. Cùm autem perueneris ad tres panes, hoc eſt ad cibum & intelligentiam Trinitatis, habes & vnde viuas, & vnde paſcas, ne timeas,ne finias: non enim panis ille finietur, ſed indigentiam tuam finiet. diſce, & doce, viue, & paſce. Theoph. Vel ali.Media nox finis eſt vitæ,in quo multi ad Deum adueniunt? Amicus autem eſt angelus qui accipit animam. Vel media nox eſt profundum tentationum, in quo conſtitutus petit à Deo tres panes, neceſſitatem ſcilicet corporis animæ & ſpiritus, per quem in tentationibus non periclitamur. Amicus aũt qui de via venit, ipſe Deus eſt, qui tentationibus nos probat,qui nõ habet quod apponat, qui in tentatione infirmatur. Quòd aũt dicit,Et clauſa eſt ianua, intelligendum eſt ꝙ docet nos ante tentationes præparatos eſſe. poſtquam verò tentationi incidimus, præparationis ianua clauditur, & imparati inuenti,niſi Deus adiuuet,periclitamur.

Trinitas prædicatur.

Et ego dico vobis:Petite, & dabitur vobis, Quærite,& inuenietis: Pulſate,& aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit,inuenit, & pulſanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem,nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergo nos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris,quantò magis pater veſter cæleſtis de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

Aug.de ver.do. Poſita ſimilitudine adiunxit exhortationem dominus, & omnino ſtimulauit nos quærere, petere,pulſare,donec accipiamus quod petimus.vnde dicit:Et ego dico vobis,petite & dabitur vobis. Cyril. Quòd dicit dico vobis, vim habet iuramenti: Deus enim non mentitur. Quandocunque autem innuit audientibus aliquid cum iuramento, oſtendit inexcuſabilem noſtræ fidei paruitatem. Chry. Per petitionem autem orationem oſtendit,per inquiſitionem verò ſtudium & ſolicitudinem, cùm ſubdit:Quærite & inuenietis,quæ enim quæruntur plurima cura indigent, quod maximè eſt in Deo. Plura nanque ſunt quæ ſenſum noſtrum impediunt, ſicut ergo aurum perditum quærimus, ſic Deum ſolicitè perquiramus. Oſtendit etiam quòd quamuis nõ aperiat ilicò ianuam, tamen immorandum eſt.vnde ſubdit:Pulſate, & aperietur vobis, quia ſi quærens immoraberis, vtique recipies:ob hoc reclusum eſt oſtium,vt faciat te pulſare: ideo non mox annuit vt expoſcas. Græcus. Vel per hoc ꝙ dicit,Pulſate: forſitã inſinuat petere cũ effectu,pulſat enim aliquis manu.Boni autẽ operis ſignum eſt manus,

Vis iuramenti in verbis.

nus,vel hæc tria poſſunt aliter diſtingui. virtutis enim initium eſt petere notam fieri viam veritatis. Secundus verò gradus eſt quærere qualiter opotteat tranſire per viã. Tertius gradus eſt, vt cùm virtutes attigerit,pulſet ad oſtium,vt intret ſpacioſam cognitionem,quæ omnia orando aliquis acquirit.Vel petere quidem eſt orare,quærere verò,per bona opera agere orationi cõdigna. Pulſare autem eſt orationi immorari, nec deſiſtere. Aug. de ver. do. Non autem nos tantum hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet.Erubeſcat humana pigritia.plus vult ille dare quàm nos accipere. Ambro. Qui autem promittit aliquid,ſpem debet afferre promiſſi,vt mandatis obediẽtia deferat,pro miſſis fides.& ideo ſubdit: Omnis enim qui petit,acci. &c. Orige. Quæret autem aliquis,qualiter quidam orantes non exaudiũtur? Ad quod dicendum, quòd quicunque recto tramite ad quærendum accedit,nihil omittens ex his quæ conferunt ad petitorum obtentum, accipiet reuera quod precatus eſt dari ſibi. Si quis autem diuertens à propoſito debitæ petitionis, cum non petat vt decet,non petit. Quo fit vt eum non recipiat,quod hic dicitur,non falſificetur. Nam & magiſtro dicente: Quicunque ueniet ad me,aſſequetur diſciplinarum peritiam, adire magiſtrum realiter accipimus, hoc eſt vt feruenter & diligenter vacet documentis ipſius,vnde & Iacobus dicit, Petitis, & non accipitis: eo quòd malè petatis.ſ.cauſa voluptatum vanarum.Sed dicet aliquis,imò cum aliqui rogant pro diuina notitia obtinenda, & recuperatione virtutum, non obtinẽt.cui dicendum quòd non propter ſe bona petiuerunt accipere,ſed vt commendentur per ea. Baſil. Si quis etiam ob torporem exhibeat ſe deſiderijs & traditor ſui fiat in manus hoſtium,hunc Deus nec adiuuat, nec exaudit. eo quòd per peccatum alienum ſe ſecit à Deo. decet ergo offerre quidem quicquid intereſt ſua,clamare autem ad Deum vt adiuuet eum. Eſt autem diuinum ſubſidium implorandum non remiſſe, nec mente huc illucque vagante:eo quòd talis non ſolum non impetrabit quod petit, ſed magis dominum irritabit.nam ſi aliquis coram principe ſtans fixum habet intrinſecum & extrinſecũ oculum,ne forſitan puniatur, quanto magis coram Deo attentum ac tremebũdum oportet aſſiſtere? Si verò debilitatus à peccato fixè nequis orare, quantumcũque potes teipſum cohibeas, vt ſtando coram Deum ad eũ dirigas intellectũ,& Deus ignoſcit, eo quòd non ex negligentia, ſed ex fragilitate non potes,vt oportet aſſiſtere coram Deo. Si ſic ergo teipſum compellis, ne diſcedas donec accipias. Ideo ergo quandoque petis & non accipis,quia perperam poſtulaſti,vel infideliter,vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel deſtitiſti. Sæpius autem quidam obuiãt dicentes, Quare oramus? an ignorat Deus quibus opus eſt nobis? Nouit quippe,& omnia ſpiritualia vberius dat nobis, & antequã poſtulemus, ſed opera virtutis & regnum cœlorum oportet prius optare, optantem verò quærere, ingerentem per fidem & patientiam quicquid intereſt ſua, in nullo delicto redargutum à propria conſcientia. Ambr. Ergo præceptiuus locus frequenter orandi, ſpes eſt impetrandi: ratio autem perſuadendi prius fuit in præcepto, poſtea fit in exemplo,quod oſtendit ſubdens: Quis au.ex vobis &c. Cyrill. In quo inſtruit nos Saluator quiddam neceſſarium, frequenter enim inconſulto voluptatum impetu irruimus ad pernicioſa deſideria. Cum igitur aliquid talium à Deo petimus, nequaquam impetrabimus, ad quod oſtendendum vtitur patenti exemplo ex his quæ penes nos ſunt. Cùm enim filius tuus petit panem,gratanter propinas,quia cibum petit opportunum. Quando verò ſenſus penuria lapidem poſcit vt comedat,non affers ei, ſed potius prohibes eũ à nociuo deſiderio,vt ſit ſenſus: Quis au. ex vo. pe.panem,quem ſcilicet pater dat. Nunquid lapidem dabit illi? ſcilicet ſi petierit? Eadem quoque ratio eſt in ſerpente & piſce,de quo ſubdit: Aut piſ.nun. pro. piſ. ſer. da. il. Et ſimiliter in ouo & ſcorpione, de quo ſubdit: Aut ſi pe. ouum &c. Origen. Tu tamen attende: ſi panis quidem eſt animæ cibus in cogitatione, ſine quo non contingit ſaluari, puta perſpicax ratio vitæ debitæ. Piſcis autem eſt amor diſciplinæ:puta mundi conſtitutionem agnoſcere, elementorum effectum,& quæcunque conſequẽter differit ſapientia. Itaque nec vice panis Deus propinat laudem, quem volebat diabolus à Chriſto manducari, nec vice piſcis ſerpentem quem comedunt Ethiopes, indigni piſces comedere, nec ſimpliciter dat

Quæſtio pulchra.

Inſtructio Ieſu.

vitæ nutritiuæ & vtilis non comeſtibilia & nociua, quod refertur ad ſcorpionẽ & ouũ. Aug.de quæſt.euang. Vel potius intelligatur charitas propter maiorem appetitum, tam neceſſarium vt ſine illa cætera nihil ſint, ſicut ſine pane menſa inops: cui contraria eſt cordis duritia, quam lapidi compara uit. Piſcis autem intelligitur fides inuiſibilium, vel propter aquam baptiſmi, vel quia de inuiſibilibus locis capitur. Quòd etiam fides huius mundi fluctibus circumiactata nõ frangitur, rectè piſci comparatur, cui contrarium poſuit ſerpentem propter venena fallaciæ, quæ etiam primò homini malè ſuadendo præſeminauit. In ouo intelligitur ſpes. Ouum enim nondum eſt fœtus perfectus, ſed fouendo ſperatur. Cui contrarium poſuit ſcorpionem, cuius aculeus venenatus retrò timendus eſt, ſicut cõtrarium ſpei eſt retrò reſpicere, cùm ſpes futurorum in illa quæ ante ſunt ſe extendat. Aug. de ver.do. Quanta tibi loquitur mundus, quanta poſt dorſum ſtrepit, vt retrò reſpicias? O munde immunde, quid ſtrepis? quid auertere conaris? tenerisve periens, quid faceres ſi maneres? quem non deciperes dulcis, ſi amarus alimenta mentiris? Cyril. Ex præmiſſo autem exemplo concludit: Si ergo vos cùm ſitis mali .i. cum mentem ſuſceptiuam prauitatis geratis, non autem vniformẽ & fixam in bono, ſicut Deus. Beda. Vel malos vocat ſeculi amatores, qui dant illa quæ ſecũdum ſenſum ſuum iudicant bona, quæ etiam in ſua natura ſunt bona, & ad vſum infirmæ vitæ pertinent. vnde ſubdit: Noſtis bona data dare filijs veſtris. Apoſtoli etiam qui merito electionis bonitatem humani generis exceſſerant, ſupernæ bonitatis reſpectu mali eſſe dicuntur, quia nihil per ſemetipſum bonum niſi deitas ſola. Quòd verò ſubditur: Quanto ma. pa. ve. de cœl. da. ſpiri. bo.pe.ſe? Pro quo Matthæus poſuit: Dabit bona competentibus ſe. oſtenditur Spiritum ſanctum plenitudinem bonorũ Dei, quia omnes vtilitates quæ ex donorum Dei gratia ſuſcipiuntur, ex iſto fonte emanant. Athanaſius. Niſi autem Spiritus ſanctus eſſet de ſubſtantia Dei, qui ſolus eſt bonus, nequaquam hic appellaretur bonus, quando dominus renuit dici bonus in eo quòd homo factus eſt. Aug. de ver.do. Ergo auare quid quæris? aut ſi aliud petas, quid tibi ſufficiat, cui Deus non ſufficit?

Tres virtutes theologicæ.

Et erat Ieſus eijciẽs dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eieciſſet dæmoniũ, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Quidã autem ex eis dixerũt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo.

Gloſ. Promiſerat dominus quòd ſpiritus bonus daretur orantibus, cuius quidẽ beneficiũ ſubſequenti miraculo demõſtrat. vnde ſequit: Et erat Ie. eijciẽs dæ.&c. Theo. Dicitur autem mutus, vt in pluribus qui nõ loquitur, dicitur etiam & qui non audit, ſed magis proprie qui nec audit nec loquitur. Qui autem à natiuitate non audiuit, ex neceſſitate non loquitur. Ea enim loquimur, quę per auditum loqui docemur. Si quis tamen ex aliqua paſſione ſuperueniente auditum amiſerit, hunc nihil prohibet loqui. Qui autem domino oblatus fuit, & mutus erat lingua, & ſurdus auditu. Titus. Mutum autem vel ſurdum dicit dęmonium, quod hanc ingerit paſſionem quòd non audiatur diuinum verbum. Nã dęmones auferẽtes aptitudinẽ humani affectus, obtundũt animæ noſtræ auditum, idcirco venit Chriſtus vt & eijciat dæmonium, & audiamus verbum veritatis: vnum enim ſanauit, vt vniuerſalem prægustationem faciat humanæ ſalutis. vnde ſequitur: Et cùm eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus. Beda. Dæmoniacus autem iſte apud Matthæum non ſolum mutus, ſed & cœcus fuiſſe narratur. Tria igitur ſigna ſimul in vno homine perpetrata ſunt. Cœcus videt, mutus loquitur, poſſeſſus à dæmone liberatur, quod quotidie completur in conuerſione credentium, vt expulſo primum dæmone, fidei lumen aſpiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur. Cyril. Hoc autem miraculo peracto extollebat eum multitudo præconijs & gloria, quæ Deum decet. unde ſequitur. Et admiratæ ſunt turbæ. Beda. Turbis autem quæ minus eruditæ videbantur, domini ſemper facta mirantibus, ſcribæ & phariſæi vel negare, vel ſiniſtra interpretatione peruertere laborabant, quaſi non diuinitatis, ſed immundi ſpiritus opera fuiſſent. vnde ſequitur: Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principes dæmoniorũ eijcit dæmonia. Beelzebub Deus erat Acharon. Nam Beel quidem ipſe Baal, zebub autem muſca vocatur. Dicitur autem

Dæmonium quomodo mutum dicitur.

Beelzebub

Beelzebub quaſi vir muſcarũ, ex cuius ſpurciſſimo ritu principem dęmoniorum cognominabant. Cyrillus. Alij verò paribus ſtimulati liuoris aculeis, petebant ab eo cœleſte videre portentum. vnde ſequitur: Alij tentantes ſign. de cœlo quærebant ab eo. Quaſi dicerent, quanuis ab homine dæmonium eieceris, non tamen hoc eſt diuinæ operationis argumentum: nondum enim vidimus aliquid prioribus ſimile miraculis. Moyſes enim transduxit populum per medium maris. Ioſue verò ſucceſſor eius Solem retardauit in Gabaon: tu verò nihil horum oſtendiſti. Quærere enim prodigia de cœlo innuit, quòd huiuſmodi cogitationibus tunc tẽporis afficiebãtur erga Chriſtũ.

Signũ de cœlo

Ipſe autem ut uidit cogitationes eorum dixit eis: Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domũ cadet. Si autẽ & Satanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub eijcio dæmonia, filij ueſtri in quo eijciunt? Ideo ipſi iudices veſtri erunt. Porrò ſi in digito Dei eijcio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei.

Chryſ. Cùm phariſæorum ſuſpicio irrationabilis eſſet: metu multitudinis non audebãt eam diuulgare, ſed in animo ſuo eam vertebant. vnde dicitur: Ipſe autem vt vi. co. eorum dixit eis: Omne regnum in ſe diuiſum &c. Beda. Non ad dicta, ſed ad cogitata reſpondit, vt vel ſic compellerentur credere potentiæ eius, qui cordis videbat occulta. Cyrill. Non autem reſpondebat ex ſcripturis, quia non attendebant falſo eas exponentes: ſed ex his reſpondet quæ communiter accidunt. Domus enim & ciuitas ſi fuerit diuiſa, velociter diſſipatur, & etiam regnum quo nihil eſt validius. firmat enim regna & domos ſubditorum concordia. Si ergo (inquit) ego per dæmonem dæmonia eijcio, diſſenſio inter eos eſt, & perit virtus eorum: vnde ſubdit: Si autem ſata. in ſeip. diui. eſt, &c. Non. n. ſatanas ſibi ipſi repugnat, nec ſuis ſatellitibus nocet: ſed potius ſtatuit regnum ſuum. Reſtat ergo quòd diuina virtute conteram ſatanam. Ambroſius. In hoc etiam oſtendit regnum ſuum indiuiduum eſſe atque perpetuum, & ideo qui non in Chriſto ſpem gerunt, ſed in principe dæmoniorum eijcere dæmones opinantur, eos regni negat eſſe perpetui: quod ſpectat etiam ad populum Iudęorum.

Regnũ Chriſti ſtabile

Quomodo enim poteſt regnum Iudæorum eſſe perpetuum quando à legis populo Ieſus negatur, qui ex lege debetur? ita ex parte ſe fides Iudaicæ plebis impugnat: impij gloria diuiditur, diuidendo diſſoluitur. & ideo regnum eccleſiæ manebit æternũ, quia indiuidua fides corpus eſt vnum. Bed. Regnum etiam Patris & Filij & Spiritus ſancti non eſt diuiſum, quod eſt æterna ſtabilitate manſurum. Deſiſtant igitur Arriani iuniorem patrem filium, filio verò Spiritum ſanctum dicere: quia quorum vnum eſt regnũ, horum eſt & vna maieſtas. Chry. Hæc igitur eſt prima ſolutio. Secunda verò quæ eſt de diſcipulis, quam ponit ſubdens: Si autem ego in Beel. eijcio dæmonia, filij veſtri in quo eijciunt? Non dicit diſcipuli mei, ſed filij veſtri, volens eorum permulcere furorem. Cyril. Iudæi nanque & à Iudæis ſecundum carnem exorti ſunt Chriſti diſcipuli, qui poteſtatem in ſpiritus immũdos adepti erant à Chriſto, & oppreſſos ab eis in nomine Chriſti liberabant. Cum ergo filij ueſtri ſatanam in nomine meo conterunt, quomodo non habet multam amentiam dicere me à Beelzebub uirtutẽ habere? Damnabimini igitur ex fide natorũ ueſtrorum. vnde ſubditur: Ideo ipſi iudices veſtri erũt. Chry. Quoniam enim ex uobis emanantes mihi obediunt, liquet quòd condemnabunt operantes contraria. Bed. Vel aliter filios Iudæorum exorciſtas gẽtis illius ſignificat, qui ad inuocationem Dei eijciebant dæmones. q.d. Si expulſio dæmonum in filijs veſtris Deo non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat cauſam? Ergo ipſi ueſtri iudices erunt non poteſtate, ſed operatione, dum illi expulſionem dæmonum Deo aſſignant, uos Beelzebub principi dęmoniorum. Cyril. Poſtquam ergo quod dicitis calumniæ notã habet, manifeſtũ eſt ꝙ in ſpiritu Dei eijcio dæmonia. vnde ſubdit: Porrò ſi in digito Dei eijcio dęmonia, profectò peruenit in vos regnũ Dei. Aug. de con. euang. Quod Lucas digitum Dei dicit, ubi Math. dixit ſpiritũ, ab eadem ſententia non recedit, quin potius & aliquid docet, ut nouerimus quemadmodum intelligamus vbicunque ſcripturarum legerimus digitum Dei. Auguſt. de quæſt. euan. Dicitur autem Spiritus ſanctus digitus Dei propter participationẽ dono-

Digitus Dei quis.

rum que in eo dantur vnicuique propria, ſiue hominũ ſiue angelorum: in nullis enim membris noſtris magis apparet partitio quã in digitis. Cyrillus. Vel Spiritus ſanctus dicitur digitus Dei, filius enim manus, & brachium patris dictus eſt: operatur enim pater cuncta per eum. Sicut igitur digitus nõ eſt alienus à manu, ſed ei naturaliter inſitus, ſic Spiritus ſanctus conſubſtantialiter connexus eſt filio, & per eum omnia filius operatur. Amb. Nec tamen tibi membrorum compactione noſtrorum portio quædam videatur facienda virtutis, indiuiduæ enim rei nõ poteſt eſſe diuiſio, & ideo ad formã unitatis, non ad diſtinctionẽ poteſtatis, referenda digiti nuncupatio eſt. Atha. Ad præſens autẽ nõ renuit dominus gratia ſuæ humanitatis, dicere ſe minorem Spiritu ſancto, dicens ſe in eo dæmones eiicere, quaſi non ſufficiente humana natura ad dæmonũ expulſionẽ, niſi virtute Spiritus ſancti. Cyri. Et ideo conuenienter dicitur, peruenit in vos regnum Dei .i. ſi ego homo exiſtens in ſpiritu diuino eiicio dæmones, ditata eſt humana natura in me, & aduenit regnum Dei. Chry. Dicit autem. Super vos, vt eos attraheret. q. d. ſi vobis adueniunt proſpera, cur veſtra bona faſtiditis? Ambr. Simul oſtendit etiam imperialem quandã eſſe Spiritus ſancti poteſtatem, in quo regnum eſt Dei, nos quoque in quibus habitat ſpiritus, eſſe regalem domum. Titus. Vel dicit, peruenit in vos regnum Dei, vt intelligatur, peruenit contra vos, non pro vobis: horrendus enim eſt perfidis Chriſti ſecundus aduentus.

Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet. Si autem fortior illo ſuperueniẽs vicerit eũ: vniuerſa arma eius auferret, in quibus cõfidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Qui non eſt mecũ, cõtra me eſt: & qui nõ colligit mecũ, diſpergit.

Cyril. Quia neceſſarium erat per multas conſiderationes detrahentium retractare ſermonem, vtitur nunc exemplo manifeſtiſſimo, quod demonſtrat volentibus intueri, quòd principem huius ſeculi virtute ſibi inſita vicit, dicens: Cum for. ar. cuſto. atrium ſuum, &c. Chry. Fortem vocat diabolum, non quia naturaliter huiuſmodi ſit, ſed innuens antiquam eius tyrannidem, quam puſillanimitas noſtra cauſauit. Cyril. Erat enim ante Saluatoris aduentum violentia multa, rapiens alienos greges, ſcilicet Dei,

Gratia aduentus Chriſti

& quaſi ad proprium ducens ouile. Theo. Arma autem eius ſunt omnes ſpecies peccatorum, in quibus confidens inualuit contra homines. Beda. Atrium verò illius mundum vocat, qui in maligno poſitus eſt: in quo vſque ad Saluatoris aduentum potiebatur imperio, quia in cordibus infidelium ſine vlla contradictione quieſcebat: ſed fortiori potentia Chriſtus victor, omnes homines liberando ipſum eiecit. vnde ſubditur: Si autem fortior illo ſuperueniens &c. Cyril. Poſtquàm enim Dei ſummi verbum totius fortitudinis dator & dominus virtutum factum eſt homo: inuaſit illum, & arma eius abſtulit. Beda. Sunt ergo arma eius aſtutiæ, doliq́ue nequitiæ ſpiritalis: ſpolia verò eius ipſi homines ſunt ab eo decepti. Cyril. Nam qui dudum irretiti fuerant ab eo Iudæi in diuinã ignorantiam & errorem, euocati ſunt per ſanctos apoſtolos ad notitiam veritatis, & oblati ſunt Deo patri per fidem adhibitam filio. Baſi. Diſtribuit etiã ſpolia exhibens fideles cuſtodiæ angelorum ad hominum ſalutem. Beda Victor etiam Chriſtus ſpolia diſtribuit, quòd eſt inſigne triumphantis, quia captiuam ducens captiuitatem dedit dona hominibus, quoſdam quidem apoſtolos, alios euangeliſtas, hos prophetas, illos paſtores ordinans & doctores. Chry. Deinde ponitur quarta ſolutio cum ſubditur. Qui non eſt mecum, aduerſum me eſt. q. d. ego volo homines offerre Deo, ſatanas autem contrarium. Qualiter ergo qui mihi non cooperatur, ſed diſſipat quæ mea ſunt, tam mihi conſentaneus fieret, ut vnà mecum eiiceret dæmones. Sequitur: Et qui non colligit mecum, diſpergit. Cyrillus. Quaſi dicat, ego veni ut filios Dei ab eo diſperſos congregem, & ipſe ſatanas cum mecum non ſit, quæ collegi & ſaluaui tentat diſpergere. Qualiter ergo qui meis diſpenſationibus refragatur, uirtutem mihi miniſtrat? Chryſoſto. At ſi quis non cooperatur, aduerſarius eſt, multo magis qui obſtat. uidetur tamen mihi & Iudæos ad præſens ſub ænigmate tangere, ordinans eos cum diabolo: nam & ipſi agebant contra eum, & diſpergebant quos congregabat.

Cùm immundus ſpiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui

exiui. Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatã. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius, peiora prioribus.

Cyril. Poſt præmiſſa oſtendit dominus vnde contingit populo Iudæorum, vt ad huiuſmodi opiniones laberentur de Chriſto, dicens. Cum immundus ſpiritus exierit ab &c. Quòd.n.hoc exemplum ad Iudæos ſpectet Matthæus expreſſit, dicẽs: Sic erit & generationi huic peſſimę. Quandiu.n.erant in Aegypto viuentes ritu Aegyptiorum, inhabitabat in eis ſpiritus malignus, qui expulſus eſt ab eis, quando maſtauerunt agnum in figuram Chriſti, & liniti ſunt eius ſanguine, & ſic euitauerunt deſtructorem. Amb. Ita in vno homine totius populi Iudaici comparatio eſt: à quo per legem ſpiritus immundus exierat. Sed quia in gentibus quorum corda prius arida erant, ſed poſtmodum per baptiſma rore ſpiritus humeſcebãt, propter fidem Chriſti requiem diabolus inuenire non potuit. Immundis enim ſpiritibus Chriſtus incendium eſt, ideo regreſſus eſt ad plebem Iudæorum, vnde ſequitur. Et non inue. dicit. Reuertar in do. me. vnde exiui. Orige. id eſt ad eos qui ſunt ex Iſrael, quos vidit nihil diuinum in ſe continentes, ſed deſertos & vacantes habitationi eius. vnde ſequitur. Et cum ue. inue. eam ſco. mun. Ambr. Forenſi enim & perfunctoriæ ſpecie cõpta animo manet interiore pollutior. Neque enim ſacri fontis irriguo aut abluebat, aut reſtringebat ardorem, meritoque ad eũ ſpiritus redibat immundus, adducens ſecum ſeptem ſpiritus nequiores. vnde ſequitur. Et tunc ua. & aſ. ſe. ſep. ali. ſpi. ne. ſe, & ingreſ. ha. ibi. Quoniam ſcilicet in hebdomada legis & octauæ myſterium commiſit. Itaque vt nobis multiplicatur ſeptiformis ſpiritus gratia, ita illis immundorum ſpirituum omnis cumulatur iniuria. Vniuerſitas enim hoc numero aliquoties comprehenditur. Chry. Incolunt autem animas Iudęorum dęmones peiores prioribus. Nam tũc temporis in prophetas ſæuiebãt, nunc verò ipſi domino prophetarum iniuriantur, atque ideo à Veſpaſiano & Tito peiora paſſi fuerunt, quàm in Aegypto & in Babylone. vnde ſequitur. Et fiunt no. ho. illius peio. prioribus. Tunc etiã aderat eis diuina prouiſio, & gratia Spiritus ſancti, nunc uerò etiam hac cura priuantur, propter quod uirtutis maior penuria nunc, & ærumna intenſior, & dæmonum exactio ſæuior. Cyril. Sunt etiam nouiſſima peiora prioribus, ſecundum illud apoſtolicum. Melius erat eis veritatis viam nõ agnoſcere, quàm poſt agnitam retroire. Beda. Poteſt etiam hoc accipi de hæretico quolibet vel ſchiſmatico, vel etiam malo catholico, de quo tẽpore baptiſmatis ſpiritus exierat immũdus, loca que inaquoſa peragrat, id eſt corda fidelium, quę à mollitie fluxæ cogitationis expurgata ſunt, callidus inſidiator explorat, ſi quos ibi nequitiæ ſuę greſſus figere poſſit. Dicit autem. Reuer. in do. meam unde exiui. In quo timendum eſt, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Inuenit autem eam ſcopis mundatam, hoc eſt gratia baptiſmatis à peccatorum labe caſtigatam, ſed nulla boni operis induſtria cumulatam. Per ſeptem autem malos ſpiritus quos aſſumit, vniuerſa uitia deſignat. Nequiores autem dicuntur, quia non ſolùm habebit illa ſeptem vitia, quæ ſeptem ſpiritualibus ſunt contraria uirtutibus, ſed etiam per hypocriſim ipſas ſe virtutes habere ſimulabit. Chry. Non ſolum aũt illis, ſed & nobis fore dicta accipiamus quæ ſequuntur. Et erunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus, quia ſi illuſtrati, & à priſtinis malis remoti, denuo redimus ad eãdem nequitiam, grauior deinceps erit pœna ſequentium peccatorũ. Be. Poſſet etiam ſimpliciter intelligi dominum hæc ad diſtinctionem ſuorum & ſatanæ operum adiũxiſſe, quòd ſcilicet ipſe ſemper polluta mundare, ſatanas verò mundata grauioribus ſordibus contaminare feſtinet.

Allegoricus ſenſus.

Hæreticorũ taxatio

Factum eſt autem cum hæc diceret, Extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit. Quinimmò, beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

Beda. Scribis & phariſæis dominum tentantibus ſimul, & blaſphemãtibus incarnationem eius, magna fiducia quædam mulier cõfitetur. vnde ſequitur. Factum eſt aũt cum hęc diceret, Extol. vocẽ quędam mulier de tur. dixit illi. Beatus venter qui te portauit &c. ubi & præſentium calumniam, & futurorum cõfundit hæreticorũ perfidiã. Nã ſicut tũc Iudęi ſancti ſpiritus opera blaſphemando verum Dei filium negabant, ſic hæretici poſtea

Præconium mulieris.

poſtea negando Mariam ſemprr virginem, Spiritus ſancti cooperante virtute, naſcituro vnigenito Deo carnis ſuæ materiam miniſtraſſe, verum conſubſtantialemque patri filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed ſi caro verbi Dei ſecundum carnem naſcentis à carne virginis matris pronunciatur extranea, ſine cauſa vêter qui eum portaſſet & vbera quæ lactaſſent beatificantur. Qua verò conſequentia eius lacte credatur nutritus, ex cuius ſemine negatur conceptus, cum ex vnius & eiuſdem fontis origine ſecũdum phyſicos vterque vigor manare peribetur? Non autem tantummodo eam quę verbum Dei corporaliter generare meruerat, ſed & omnes qui idem verbum ſpiritaliter auditu fidei concipere, & boni operis cuſtodia, vel in ſuo, vel in proximorum corde, parere, & quaſi alere ſtuduerint, aſſerit eſſe beatos. Sequitur enim: At ille dixit, Quinimò, beati &c. Chry. Non fuit hoc reſponſum repudiantis matrem, ſed oſtendentis quòd nihil ei partus profuiſſet, niſi valde bona & fidelis fuiſſet. Cæterum ſi Mariæ non proderat ſine virtutibus animę Chriſtum ab ea ortum traxiſſe, multo magis nobis, ſiue patrem, ſiue fratrem, ſiue filium virtuoſum habeamus, nos autẽ abſiſtamus ab illius virtute, nequaquàm hoc prodeſſe valebit. Beda. Eadem autem Dei genitrix, & inde quidem beata, quia verbi incarnandi miniſtra eſt facta temporalis: ſed inde multo beatior, quia eiuſdem ſemper amãdi cuſtos manebat æterna. Hac etiam ſentenia ſapientes Iudæorum percutit, qui verbum Dei non audire & cuſtodire, ſed negare & blaſphemare quærebãt

Miti-gatio verbo rũ domini.

Turbis autem concurrentibus cœpit dicere, Generatio hæc, generatio nequam eſt: ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi iſti. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum uiris generationes huius, & condẽnabit illos. quia uenit a finibus terræ audire ſapientiam Salomonis. Et ecce pluſquam Salomon hic. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia pœnitentiã egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce pluſquam Ionas hic.

Beda. Duplici dominus fuerat quæſtione pulſatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub eiecilſe dæmonia, quibus hactenus eſt reſponſum: & alij tentantes ſignum de cœlo quærebant ab eo, quibus ab hinc reſpondere incipit. vnde ſequitur. Turbis autem concurrentibus cœpit dicere &c. Ambro. Vt ſcias ſynagogæ populum deformari, vbi eccleſiæ beatitudo laudatur. ſicut autem fuit Ionas ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis Iudæis. vnde ſubditur & ſignum non dabitur ei, &c. Signũ quærit, Baſi. Signum eſt res in propatulo poſita alicuius occulti continẽs in ſe declarationẽ, ſicut Ionæ ſignum deſcenſum ad inferos, ac iterum aſcenſum, Chriſti reſurrectionem à mortuis repræſentat. vnde ſubditur. Nam ſicut Ionas fuit ſignum Niniuitis, ita & filius hominis generationi iſti. Beda. Signum eis tribuit, non de cœlo, quia indigni erant videre, ſed de profundo inferni: ſignum ſcilicet incarnationis non diuinitatis, paſſionis nõ glorificationis. Amb. Vt autem Ionę typus ſignum dominicæ paſſionis eſt, ita etiam grauium quæ Iudæi commiſerunt teſtificatio peccatorum eſt ſimul aduertere, licet & maieſtatis oraculum, & pietatis iudicium. Namque Niniuitarum exemplo, & denuntiatur ſupplicium, & remedium demonſtratur: vnde etiam debent Iudæi non deſperare indulgentiam, ſi velint agere pœnitentiã Theoph. Sed Ionas poſt exitum ſuum à vẽtre ceti ſua prædicatione Niniuitas conuertit, Chriſto verò reſurgenti Iudæorum generatio non credidit, vnde præiudicium ſuit eis: de quo præiudicio ſubditur duplex exemplum, cum dicitur. Regina auſtri ſur. in &c. Beda. Non vtique poteſtate iudicij, ſed cõparatione facti melioris. vñ ſequitur: Quia venit à finibus &c. Hic, in iſto loco non pronomen eſt, ſed aduerbium loci, & ſignificat id eſt in præſentiatũ inter vos conuerſatur, quia incomparabiliter eſt Salomone præſtantior. Chry. Non autem dixit, Maior Salomone ego ſum, vt perſuadeat nobis humiliari, & ſi fœcundi ſumus ſpiritalium gratiarum. q.d. Feſtinauit ad audiendum Salomonem mulier Barbara per tam longum iter, auditura ſcientiam viſibilium animantium, & vires herbarum: vos autem cùm aſſiſtatis & audiatis de inuiſibilibus, & cœleſtibus ipſam ſapientiam vos inſtruentem, & uerba ſiquis & operibus cõprobãtem, alienamini contra uerbum, & miracula inſenſibiliter præteritis. Beda. Si autem regina Auſtri, quæ electa eſſe non dubitatur, ſurget in

Signorũ ratio.

Iudæorum dãnanda perfidia.

in iudicio cum reprobis, oſtenditur vna cunctorum, bonorũ. ſ. malorumque reſurrectio mortaliũ, & hoc non iuxta fabulas Iudæorũ mille annis ante iudicium, ſed in ipſo eſſe futura iudicio. Ambro. In hoc quoque Iudæorum plebem damnans eccleſiæ myſterium vehementer exprimit, quæ in regina Auſtri per ſtudium percipiendæ ſapientiæ de totius orbis finibus congregatur, vt pacifici Salomonis verba cognoſcat, regina planè, cuius regnum eſt indiuiſum de diuerſis & diſtantibus populis in vnum corpus aſſurgens. Greg. Niſ. Sicut autem illa regina erat Ethiopum & longè diſtans, ſic in principio nigra erat eccleſia Gentium, & multũ diſtabat à veri Dei notitia. At vbi pacificus Chriſtus emicuit, tunc cœcutientibus Iudęis accedunt Gentiles, offeruntque Chriſto pietatis aromata, & aurum diuinæ noticiæ, & gemmas, obediẽtiam ſcilicet præceptorum. Theoph. Vel quia Auſter laudatur in ſcriptura, ſicut calidus, & uiuificans. Anima igitur regnans in Auſtro, id eſt in ſpiritali conuerſatione, uenit audire ſapientiam Salomonis regis pacifici domini Dei noſtri, id eſt in contẽplatione erigitur, ad quam nullus perueniet, niſi reguet in bona uita. Ponit autem conſequenter exemplum de Niniuitis, dicens. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cũ generatione hac, & condemnabunt illam. Chry. Condemnationis iudicium ex ſimilibus uel diſſimilibus fit, ex ſimilibus quidẽ ſicut in parabola de decem uirginibus, & diſſimilibus aũt ſicut cùm Niniuitæ cõdemnãt eos qui erant tempore Chriſti, vt ſic fiat condemnatio clarior. Nam illi quidem Barbari, hi uero Iudæi. hi refecti propheticis documentis, illi nunquam acceperant auditum diuinum, illuc iuit ſeruus, huc dominus, ille euerſionem prædicabat, iſte regnum cœlorum annunciat. notum eſt ergo cuilibet quòd Iudæos decebat potius credere, accidit autem contrarium. vnde ſubdit: Quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionę, & ecce plus quàm Ionas hic. Ambroſi. Secundum myſterium autem ex duobus conſtat eccleſia, vt aut peccare neſciat, quod ſcilicet pertinet ad Auſtri reginam: aut peccare deſinat, quod ſcilicet pertinet ad Niniuitas pœnitentiam agentes. Pœnitentia enim delictum abolet, ſapientia cauet. Aug. de con. euang. Hoc autem Lucas narrat eo

Allegorica

loco quidem quò Matthæus, ſed aliquantò diſpari ordine. Quis autem non videat ſuperfluo quæri quo illa ordine dominus dixerit, cum & hoc diſcere debeamus per euangeliſtarum excellentiſſimam auctoritatem non eſſe mendacium? ſed quiſque non hoc ordine cuiuſquam ſermonem digeſſerit, quo ille à quo proceſſit, cum ipſius ordinis nihil interſit ad rem ſiue ita ſit, ſiue ita.

expoſitio.

Nemo lucernam accendit, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum ut qui ingrediuntur, lumen uideant. Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autẽ nequam fuerit etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum. Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.

Cyril. Dicebant Iudæi dominum exercere miracula non propter fidem, ſed propter applauſus videntium. Reprobat igitur pręſentem calumniam, inducens exemplum lucernæ, cum dicit. Nemo lucernam accendit, & in abſcõdito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum &c. Beda. De ſeipſo dominus hic loquitur, oſtendens, & ſi ſupra dixerit nullum generationi nequam niſi ſignum Ionę dandum: nequaquam tamen lucis ſuæ claritatem fidelibus occultandam. Ipſe quidem lucernam accendit, qui teſtam humanę naturæ flamma ſuæ diuinitatis impleuit, quam profectò lucernam nec credentibus abſcõdere, nec modio ſupponere, hoc eſt ſub menſura legis includere, uel intra unius Iudææ gentis terminos voluit cohibere, Sed ſupra candelabrum poſuit, id eſt eccleſiam, quia in noſtris frontibus fidem ſuæ incarnationis affixit. vt qui eccleſiam fideliter ingredi noluerint, lumẽ ueritatis palàm queant intueri. Denique præcipit ne operæ tantummodo, ſed cogitationes & ipſas cordis intentiones mundare & caſtigare meminerint. nam ſequitur. Lucerna corporis tui. Ambro. Vel lucerna fides eſt. iuxta quod ſcriptum eſt, Lucerna pedibus meis verbum tuum domine. verbum enim Dei fides noſtra eſt, lucerna autem lucere non poteſt, niſi aliunde lumen acceperit, unde & virtus noſtræ mentis & ſenſus accenditur, ut una, quæ perierat poſſit reperiri. Nemo ergo fidem ſub lege conſtituat: lex enim in-

Allegoria pulchra.

tra

qui eſtis ut monumenta quæ non parent, & homines ambulantes ſupra, neſciunt.

Cyril. Phariſæus quanuis tenax eſſet ſui propoſiti, dominum tamen in propriam domum vocat. vnde dicitur: Et cum loque. roga. il. quidam phari. vt prāderet apud ſe. Be. Conſultè Lucas non ait: Et cum hæc loqueretur: ſed cum loqueretur, vt oſtendat eum non ſtatim finitis, quæ propoſuerat verbis, ſed aliquot interpoſitis apud phariſæum prāderе rogatum. Aug. de con. euan. Vt enim hoc Lucas narraret, digreſſus eſt à Matthæo circa illum locum, vbi ambo commemoraue rant quod dictum eſt à domino de ſigno Ionę, & de regina Auſtri, & de Niniuitis, & de ſpiritu immundo, poſt quem ſermonem dicit Matthæus, Adhuc eo loquente ad turbas Ecce mater eius & fratres ſtabant foris quærentes ei loqui. Lucas autem in eo ſermone domini, commemoratis etiam quibuſdā, quę Matthæus dixiſſe dominum prætermiſit, ab ordine quem cum Matthæo tenuerat digreditur. Be. Itaque poſtquàm nunciatis ſibi foris matre & fratribus, ait: Qui enim fecerit voluntatem domini, hic frater meus & ſoror mea & mater eſt. Datur intelligi rogatus phariſæi intraſſe conuiuium. Cyrill. Sed ipſe Chriſtus qui eorum phariſæorum nequitiam nouerat diſpenſatiuè condeſcendit, ſatagens commonere eos ad ſimilitudinem optimorū medicorum, qui grauius infirmātibus afferunt remedia ſuæ induſtriæ. vnde ſequitur. Et ingreſſus recubuit. Dedit autem occaſionem verbis Chriſti indocibilis phariſæus ſcandalizatus: quia cū opinaretur eum iuſtum & prophetam, non conformabatur irrationabili eorum conſuetudini. vnde ſubditur: Phariſæus autem cępit intra ſe &c. Auguſt. de verb. do. Omni enim die phariſæi antequàm prandérent, abluebant ſe aqua, quaſi quotidiana lauatio poſſit cordis eſſe mundatio. Apud ſeipſum autem phariſæus cogitauit, vocem non ſonuit. Ille tamen audiuit, qui interiora cernebat. vnde ſequitur. Et ait dominus ad illum, Nunc vos phariſæi quod de foris eſt calicis & catini mundatis, quod autem intus eſt veſtrum plenum eſt rapina & iniquitate. Cyril. Poterat autem dominus & alijs vti verbis commonens phariſæum inſanum, captat tamen tempus & ex his quæ erant præ manibus contexit documentum. Hora nanque menſæ & pabuli, ſumit pro exemplo calicem & catinum, oſtendens quòd mundos & lotos decet eſſe ſyncere miniſtrantes Deo, non ſolùm à ſpurcitia corporali, imò & ab ea quæ latet intrinſecus penes mentem, ſicut aliquod vaſorum quibus ſeruitur in menſa. Bonum eſt & extrinſecis & intrinſecis carere contagijs. Ambro. Vide autem corpora noſtra terrenorum & fragilium expreſſione ſignificari, quæ breui lapſu præcipitata franguntur, & facile ea quæ mens voluit internè, per ſenſus & geſta corporis prodit: ſicut illa quæ calix interius continet, foris lucent: vnde & poſterioribus non dubium eſt vocabulo calicis, paſſionem corporis declarari. Cernis igitur quòd nos non exteriora huius calicis & catini, ſed interiora contaminant: quia dixit, Quod intus eſt veſtrum plenum eſt rapina & iniquitate. Auguſt. de ver. do. Sed quomodo non pepercit homini à quo fuerat inuitatus? Magis quidem obiurgando pepercit, vt correcto in iudicio parceret. Deinde oſtendit nobis, quia & baptiſma quod ſemel adhibetur, per fidem mundat, fides autem intus eſt, non foris. Fidem autem contemnebant phariſæi, & quod foris erat laudabant, intus inquinatiſſimi manebant: quod domius improbat, dicens: Stulti, nonne qui fecit quod de foris eſt etiam id quod de intus eſt, fecit? Beda. q. d. Qui vtranque hominis naturam fecit, vtranque mundari deſiderat: hoc eſt contra Manichæos, qui animam tantum à Deo, carnem verò putant à diabolo creatam. Hoc etiam eſt contra illos qui corporalia peccata, fornicationem ſcilicet, furtum, & cætera talia peccata quaſi grauiſſima deteſtantur, ſpiritualia uerò, quæ non minus damnat apoſtolus, vt leuia contemnunt. Ambro. Dominus autem quaſi bonus præceptor docuit quomodo noſtri corporis mundare contagium debeamus, dicens: Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ecce omnia mūda ſunt vobis. Vides quāta remedia. Mūdat nos miſericordia, mūdat nos Dei ſermo: iuxta quod ſcriptū eſt, Iā vos mūdi eſtis propter ſermonē quē locutus ſum vobis. Au. de eleemoſyna. Miſericors monet miſericordiam fieri, & quia ſeruare quærit quos magno redemit precio, poſt gratiam baptiſmi ſordidatos docet denuo poſſe ſeruari. Chryſoſto. Dicit autem: Date

Conſenſus euāgeliſtarum.

Superſtitio phariſæorū.

Corpora noſtra fragilia.

Eleemoſynæ commẽdatio.

te eleemoſynam, non iniuſtitiam; eſt enim eleemoſyna quæ caret iniuſtitia qualibet. Hæc omnia facit munda, & ieiunio eſt præſtantior, quod quamuis ſit laborioſius, illa tamen eſt lucroſior. Illuſtrat animam, impinguat, bonam efficit & decoram. Qui cogitat miſereri roganti, citius à peccatis deſiſtet. Sicut enim medicus qui crebro vulneratis medetur, frangitur de facili in ærumnis aliorum, ſic & nos ſi vacauerimus egenorum auxilijs, de facili contemnemus præſentia, & in cœlum leuabimur. non paruum eſt igitur eleemoſynæ cataplaſma, cum valeat omnibus apponi vulneribus. Beda. Dicit autem quod ſupereſt, ſcilicet neceſſario victui & veſtimento. Neque enim ita faciẽda iubetur eleemoſyna, vt teipſum conſummas inopia, ſed vt tui cura corporis expleta, inopem quantum vales ſuſtentes. Vel ita intelligẽdum. Quod ſupereſt, id eſt quod tam multo ſcelere præoccupatis ſolum remediũ reſtat. Date eleemoſynam: qui ſermo ad omnia quæ vtili miſeratione fiunt ualet: non enim ſolum qui dat eſurienti cibum & cætera huiuſmodi, verumetiam qui dat veniam peccanti, atque orat pro eo, & qui corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat. Theoph. Vel dicit: Quod ſupereſt, nam facultates præſident cupido cordi. Ambr. Totus itaque pulcherrimus ab hinc dirigitur locus, vt quoniam nos ad ſtudium ſimplicitatis inuitat, ſuperflua Iudæorum & terrena condemnet. Et tamen ipſis peccatorum abolitio promittitur, ſi miſericordiam conſequantur. Aug. de ver. do.

Deus mũdat cor.

Si autem mundari non poſſunt, niſi credentes in eũ qui fide mundat cor, quid eſt quod dicit, Date eleemoſynam, & hæc omnia mũda ſunt vobis? Attendamus, fortè & ipſe exponit. Illi enim de omnibus ſuis fructibus decimam partem detrahebant, & eleemoſynas dabant, quod non facile aliquis facit Chriſtianus. Irriſerunt ergo illum eis hoc dicẽtem, quaſi hominibus qui eleemoſynas non facerent. Hoc Deus ſciens ſubiungit: Sed væ vobis phariſæis qui decimatis mentam & rutam & omne olus, & præteritis iudicium, & charitatem Dei. Nõ ergo eſt hoc facere eleemoſynam, facere enim eleemoſynam eſt fecere miſericordiam. Sed intelligis? à te incipe. Quomodo enim es miſericors alteri, ſi crudelis es tibi? Audi ſcriptu ram dicentem, miſerere animæ tuæ placens Deo. Redi ad conſcientiam tuam, quicunq; malè aut infideliter viuis, & ibi inuenis me dicantem animam tuam, vel fortè egeſtate obmuteſcentem. In iudicio & charitate fac eleemoſynam cum anima tua. Quid eſt iudicium? Diſplice tibi. Quid eſt charitas? Dilige Deum: dilige proximum. Hanc eleemoſynam ſi prætermittis quantumuis ames nihil facis, quando tecum non facis. Cyril. Vel hoc dicit in phariſæorum reprehenſionem, quia illa ſola præcepta attentius obſeruari iubebant à populis ſubiectis, quæ cauſa erant illis redditũum fœcundorum. vnde nec minima olerũ poſtponerent. opus autem ingerendæ dilectionis ad Deum, & iudicij iuxta cenſuram negligebant. Theo.

Superflui ritus arguuntur.

Quia enim Deũ contemnebant indifferenter ſacra tractãtes, præcipit eis dilectionem Dei habere. Per iudicium vero dilectionẽ innuit proximi. Nam quòd aliquis iuſtè iudicet proximo, ex eius dilectione prouenit. Ambr. Vel iudicium ideo, quia non omnia quæ agunt in iudicium referunt charitatẽ, quia non ex affectu diligant Deum. Sed ne rurſus fidei ſtudioſos nos faciat operum negligentes, perfectionẽ fidelis viri breui ſermone cõcludit, vt & fide & operibus approbetur, dicens: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. Chry. Vbi quidem ſermo Iudaicæ mundationis agebatur, totaliter præteriuit, ſed quia decima eleemoſyna quædam eſt, & nondum erat tempus expreſſe interimendi legalia, propter hoc dicit. Hæc oportuit facere. Ambroſ. Arrogantiam quoque iactantiam Iudæorum redarguit, dũ primatus appetunt. Sequitur enim: væ vobis pha. qui di. &c. Cyrillus. Per ea quibus illos reprehendit, nos facit meliores. Vult etenim nos ambitione carere, & non plus venari apparentiam quàm veri exiſtentiam, quod tunc phariſæi agebant. Salutari enim ab aliquibus & præſidere eis, non vere nos idoneos eſſe oſtendit: pluribus .n. hæc contingunt, cùm boni non ſint. vnde ſubdit: Væ vobis qui eſtis, vt monumenta quæ non apparent. volentes enim ab hominibus ſalutari, & eis præſidere, vt magni æſtimentur, ab occultis ſepulchris non differunt: quæ nitent quidem extrinſecus ornamentis, ſunt autem plena omni ſpurcitia. Ambro. Et quaſi ſepulchra quæ non apparent

rent ſpecie fallunt,viſuque decipiunt tranſeuntes. vnde ſequitur: Et homines ambulantes ſupra neſciunt,ita ſcilicet,vt cum foris ſpecioſa promittant,plena fœtoris includant. Chry. Sed quòd tales extiterint phariſæi non eſt mirabile. Si autem nos digni reputati fieri templa Dei, fiamus repente ſepulchra ſolum fœtorem continentia, hoc eſt extremæ miſeriæ. Cyril. Ait antè hic apoſtata Iulianus, vitanda eſſe ſepulchra, quæ Chriſtus ipſe ait eſſe immūda, ſed ignorauit vim verborum Saluatoris. Non enim iuſſit à monumentis diſcedere, ſed eis comparauit phariſęorum fictitium populum.

Spe- cioſa ſa.

Reſpondens autem quidam ex legiſperitis, ait illi. Magiſter, hæc dicens, etiam contumeliam nobis facis. At ille ait: Et vobis legiſperitis væ,quia oneratis homines oneribus quæ portare non poſſunt, & ipſi vno digito veſtro non tangitis ſarcinas. Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem veſtri occiderunt illos. Profectò teſtificamini quod conſentitis operibus patrum veſtrorum: quoniam quidem ipſi eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulchra. Propterea & ſapientia Dei dixit, Mittam ad illos prophetas & Apoſtolos, & ex illis occident & perſequentur: vt inquiratur ſanguis omnium prophetarum, qui effuſus eſt à conſtitutione mundi à generatione iſta, à ſanguine Abel vſque ad ſanguinem Zachariæ, qui perijt inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. Væ vobis legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non introiſtis, & eos qui introibant prohibuiſtis. Cum autem hæc ad illos diceret, cœperunt phariſæi & legiſperiti grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accuſarent eum.

Cyril. Redargutio quæ māſuetos transfert in melius, ſuperbis hominibus communiter intolerabilis eſſe ſolet. vnde cùm Saluator reprehenderet phariſæos tanquam deuiātes à recto calle percellebatur ex hoc legiſperitorum caterua. vnde dicitur: Reſpondens aūt quidam ex &c. Beda. Quàm miſera conſcientia quæ audito Dei verbo ſibi contumeliam fieri putat,& commemorata pœna perfidorum ſe ſemper intelligit eſſe damnandam. Theo. Erant autem alij legiſperiti à phariſęis: nam phariſæi diuiſi ab alijs quaſi religioſi videbantur, legis autem periti ſcribæ erant doctoresq́; quęſtiones legis ſoluentes. Cyril. Chriſtus autem legiſperitis inuectiuam ingerit,& deprimit

Sapientia Chriſti

vanum eorum ſupercilium. vnde ſequitur. At ille ait. Et vobis legiſpe. &c. Exemplo patenti vtitur ad eos dirigendum. Erat lex oneroſa Iudæis,vt fatentur Chriſti diſcipuli, ipſi verò faſces importab.les legis colligantes & ſubditis ſuperponentes, ipſi nullatenus operari curabant. Theo. Quoties etiam doctor facit quæ docet, alleuiat faſcem,tradens ad exemplum ſeipſum. Quando verò nil agit eorum quæ docet,tunc graues faſces videntur eis qui doctrinam ſuſcipiunt, vtpote qui nec à doctore poſſunt portari. Beda. Rectè autem audiunt quòd ſarcinas legis vno digito non tangerent, hoc eſt nec in minimis quidem eam perficerēt, quam ſe contra morem patrum ſine fide & gratia Chriſti ſeruandam tradere præſumebant. Gregor. Tales quoque modo plures ſunt iudices ſeueri peccantium, & debiles agoniſtæ intolerabiles legiſlatores,& debiles portitores, nec appropinquare volētes, nec palpare vitæ honeſtatem, quam irremediabiliter exigunt à ſubiectis. Cyril. Poſtq̄ igitur reprobauit oneroſam legiſperitorum officinam, inducit communem inuectiuam in cunctos principes Iudæorum, dicens: Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum,& patres veſtri occiderunt illos. Ambro. Bonus eſt hic locus aduerſus ſuperſtitionem vaniſſimam Iudæorum, quia ædificādo ſepulchra prophetarum patrum ſuorum facta damnabant: æmulando autem paterna ſcelera, in ſeipſos ſententiam retorquebant. non enim ædificatio, ſed æmulatio loco criminis æſtimatur. vnde ſubdit: Profectò teſtificamini quòd conſentitis &c. Beda. Simulabant quidem ſe ob fauorem vulgi captandum, patrum ſuorum horrere perfidiam, memorias prophetarum qui ab eis occiſi ſunt magnificè ornādo: ſed ipſo ore teſtificeantur quantū paternę nequitiæ conſentiant, iniurijs agendo dominū à prophetis prænunciatum. vnde ſubditur: Propterea & ſapientia Dei dixit, Mittam ad illos prophetas & Apoſtolos, & ex illis occident & perſequentur. Ambroſius. Dei ſapientia Chriſtus eſt. Denique in Matthęo habes, Ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes. Beda. Si autem eadem ſepientia Dei prophetas Apoſtoloſque miſit, ceſſent hęretici Chriſto ex virgine principium dare, omittant alium legis & prophetarum, alium

noui teſtamenti Deum prædicare: quamuis ſæpe etiam apoſtolica ſcriptura prophetas non ſolum qui futuram Chriſti incarnationem, ſed eos qui futura cœleſtis regni gaudia prędicunt, appellet. Sed nequaquam hos crediderim apoſtolis in catalogi ordine pręferendos. Atha. Siue autē occidant, mors occiſorum altius contra eos clamabit: ſiue perſequantur, memorialia ſuæ iniquitatis emittunt. Fuga enim perſecutionem paſſorum in magnum redundat perſequentium crimen. nemo enim pium & manſuetum fugit, ſed potius auſterū & moribus imbutum iniquis. Et ideo ſequit̄ Vt inquiratur ſāguis oīum prophetarum qui effuſus eſt à conſtitutione mundi à generatione iſta. Beda.

Quæſtio vtilis. Quæritur quomodo ſanguis omnium prophetarum atque iuſtorum ab vna Iudæorū generatione requiratur: cum multi ſanctorum, ſiue ante incarnationem, ſiue poſt ab alijs nationibus ſunt interempti? Sed moris eſt ſcripturarum duas ſępe generationes hominum bonorum malorumque computare. Cyril. Et ſi ergo dicat demonſtratiuè à generatione iſta, non exprimit ſolum tunc aſtantes & audientes, ſed quemlibet homicidam, aſtruitur enim ſimili ſimile. Chry. Cęterum ſi dicat Iudæos grauiora paſſuros hoc non immerito fit, eo quòd & peiora omnibus auſi ſunt, & nullo præteritorum caſtigati fuerunt, ſed cum vidiſſent alios peccaſſe, & punitos fuiſſe, non fuerunt meliores effecti ſed ſimilia commiſerunt, non autem ita quòd pro commiſſis aliorum alij luant pœnam. Theoph. Oſtendit autem dominus Iudæos eſſe hæredes malitiæ Cain, ex eo quòd ſubdit, A ſanguine Abel vſque ad ſang. Zacharię &c. *Iudæi hæredes.* Abel ſiquidem à Cain occiſus eſt. Zachariam autem quem occiderunt inter altare & ædem, quidam dicunt eſſe antiquum Zachariam filium Ioiadę ſacerdotis. Beda. Quare igitur à ſanguine Abel, qui primus martyrium paſſus eſt, mirum non eſt, ſed quare vſque ad ſanguinem Zacharię, quærēdum eſt, cùm & multi poſt eum vſque ad natiuitatē Chriſti, & ipſo mox nato innocentes perempti ſint, niſi fortè quia Abel paſtor ouium, Zacharias ſacerdos fuit, & hic in campo, ille in atrio templi necatus eſt vtriuſque gradus martyres & laici, ſcilicet & altaris officio mancipati ſub eorum intimantur vocabulo? Greg. Niſ. Quidam autem dicunt quòd Zacharias pater Ioannis ſpiritu prophetiæ conijciens miſterium virginitatis intactę Dei genitricis, nequaquam ſequeſtrauit illam à loco templi virginibus deputato, volens oſtendere quòd in poteſtate conditoris oīm erat nouū ortū oſtēdere, qui enixę vigorē cęlibatus non auferret. *Hiſtoria pulchra.* Erat aūt hic locus medius inter altare & ędē in qua erat altare æneū ſitū, ubi propter hoc eum occiderunt. Aiunt etiam cùm audirent regē mundi venturum, diſpenſatiue metu ſubiectionis aggrediuntur eum, qui atteſtabatur ortum ipſius mactantes ſacerdotem in templo. Gręc. Alij autem aliam cauſam dicunt eſſe interitus Zacharię. cum enim occiderentur infantes, magnus Ioānes cum eoætaneis ſuis occidendus erat, ſed Heliſabet eripiens filium de medio cædis, petijt heremum: vnde cum ſatellites Herodis Heliſabet, & puerum non inuenirent, conuertunt iram in Zachariam, occidentes ipſum miniſtrantem in templo. Sequitur enim: Væ vobis legiſp. qui tul. cla. ſcientiæ. Baſi. Hæc vos væ, quæ intolerabilibus profertur dolo ribus, eis conuenit qui paulò poſt detrudendi erant in graue ſupplicium. Cyril. Clauem autem ſcientiæ ipſam dicimus eſſe legem. *Clauis ſciētiæ.* Erat enim ex umbra & figura iuſtitiæ Chriſti. Decebat ergo legiſperitos quaſi indagantes legem Moyſi, & dicta prophetarum reſerare quodammodo populo Iudæorum iannas notitiæ Chriſti. Hoc autem non fecerunt, ſed econtra derogabant diuinis miraculis, & cōtra eius dogmata clamabant. Quid eū auditis? ſic igitur tulerūt. i. abſtulerūt clauē ſcientię, vnde ſequitur. Ipſi nō introiſtis, & eos &c. Sed & fides eſt clauis ſciētię. fit enim per fidem veritatis cognitio, ſecundum illud Eſaiæ. Niſi credideritis, non intelligetis. Suſtulerunt ergo legiſperiti clauem ſcientię, non permittētes homines credere in Chriſtum. Augu. de quæſt. euang. Sed & clauis ſcientiæ eſt humilitas Chriſti quam nec ipſi intelligere, nec ab alijs intelligi volebant. Ambro. Arguuntur etiam adhuc ſub nomine Iudæorum, & futuro ſupplicio ſtatuuntur obnoxij, quia cum doctrinam ſibi diuinæ cognitionis vſurpent, & alios impediant, nec ipſi quod profitentur agnoſcunt. Augu. de con. euang. Hæc autem omnia Matthæus narrat eſſe dicta poſt

quàm

Cõſenſus euã geliſtar.

quàm dominus in Hieruſalẽ venerat, Lucas aũt hic narrat cum adhuc dominus iter ageret in Hieruſalem. vnde mihi ſimiles videntur eſſe ſermones, quorũ ille alterũ, iſte alterum narrauit. Be. Quantũ autem vera perfidię ſimularionis & impietatis ſuæ crimina audierint phariſęi & legiſperiti, ipſi teſtãtur qui non reſipiſcere, ſed doctorem veritatis inſidijs moliuntur aggredi. Sequitur enim: Cùm autem hoc ad il.di.cœperunt &c. Cyril. Sumitur autem inſiſtere pro inſtare, vel inuidere vel ſæuire. Cęperũt autem interrũpere ſermonem eius in pluribus. vnde ſequitur: Et os eius oppri.de mul. Theo. Cum.n. plures interrogant vnum de diuerſis materijs, cùm nequeat ſimul omnibus reſpõdere, videtur inſipientibus ꝙ dubitet, hoc igitur ingeniabantur, & illi nefarij contra ipſum: ſed & aliter quærebãt eos eius opprimere.ſ. vt prouocarent eum ad aliquid dicendũ, vnde poſſet damnari. vnde ſequitur: Inſidiãtes ei & quærẽtes aliquid capere de ore eius ut accuſarent eum. Quod primò dixerat Opprimere, nunc dicit Capere vel rapere aliquid ex ore eius. Interrogabant eũ nunc quidem de lege vt arguant eum quaſi blaſphemum obloquentem de Moyſe, nunc verò de Cęſare, vt accuſarenr eum tanquam inſidioſum & hoſtem maieſtatis Cæſareæ.

CAPVT XII:

MVLTIS autem turbis concurrentibus ita ut ſe inuicem conculcarent, cœpit dicere ad diſcipulos ſuos. Attendite à fermento phariſæorum, quod eſt hypocriſis. Nihil enim opertum eſt, quod non reueletur, neque abſconditum, quod non ſciatur. Quoniam quæ in tenebris dixiſtis, in lumine dicentur, & quod in aurem locuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

Phariſæorũ perfidiam.

Theoph. Phariſæi quidem conabantur Ieſum capere in ſermone, vt populos ab eo abducerent, hoc autem in contrarium vertitur. Magis enim adibant populi per millenarios congregati adeò cupientes hęrere Chriſto, ut ſeinuicem comprimerent: tam validũ quid eſt veritas, & dolus imbecillis vbique. vnde dicitur: Multis autem tur. con cur. ita vt ſe inui.concul.cę.di.ad di.ſu. Attendite &c. Cyrill. Quia enim cauillatores erant, ob hoc Chriſtus ab eis ſibi cauere admonebat diſcipulos. Gregor. Nazan. Eſt autem quando fermentum laudatur tanquàm efficiens panem vitalem. Eſt autem quando vituperatur, ſignificans vetuſtam & acidam malitiam. Theophy. Vocat igitur fermentum hypocriſin tanquam alterãtem & corrumpentem intentiones hominum, quibus ſe ingeſſerit. Nihil enim ſic alterat mores vt hypocriſis. Beda. Nam ſicut modicum fermentum totam farinę maſſam corrumpit, ſic ſimulatio animum tota virtutum ſynceritate & veritate fraudabit. Ambro. Pulcherrimum autem locum tenendæ ſimplicitatis & æmulandæ fidei Saluator intexuit, ne Iudaicæ more perfidiæ alia promamus in affectu, alia voce ſimulemus, cum vltimo tempore occulta cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium ſecreta noſtræ mentis aperitura videantur. vnde ſubditur. Nihil autem opertum &c. Orige. Aut ergo de illo tempore hoc dicit, quando indicabit Deus occulta hominum. aut id dicit, quia quantumcunque conetur aliquis occultare bona aliorum infamijs, bonum naturaliter latere non poteſt. Chriſoſto. quaſi.d. diſcipulis, quanuis nunc quidam vocent vos ſeductores & magos, deteget omnia tempus, & arguet eorum calumniam, & veſtram declarabit uirtutem. unde quæcunque uobis in paruo angulo Palęſtinę locutus ſum, hæc audacter & frõte detecta & qualibet ſublata formidine toti orbi prædicate. Et ideo ſubdit: Quoniã quæ in tenebris dixiſtis &c. Bed. Vel hoc dicit: quia quæ inter tenebras quondam præſſurarum carcerumque umbars locuti uel paſſi ſunt apoſtoli, nunc clarificata per orbem, in eccleſia lectis eorum actibus publicè prædicantur. Sanè quòd dicit, Prædicabitur in tectis, iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ loquitur, ubi ſolent in tectis reſidere: nõ enim tecta noſtro more culminibus ſublimata, ſed plano ſchemate faciunt æqualia: ergo dicit, Prædicabitur in tectis.i.cunctis audiẽtibus palã dicetur. Theo. Vel hoc proponitur phariſæis.q.d. O phariſæi, quę in tenebris a.quod in rapacis cordibus ueſtris tẽtare me conamini, in lumine dicetur Ego.n. ſum lux, & in me luce notum fiet quicquid ue-

Tecta paleſtinorũ.

ſtra machinatur caligo, & quod in aure locuti eſtis, & in cubiculis, id eſt quicquid mutuis ſuſurris veſtris auribus inſtillaſtis, prædicabitur in tectis. i. ita mihi fuit audibile, ac ſi in tectis prædicatum fuiſſet. Hic etiam intelligere potes quòd lux ſit euangelium, tecta verò altæ apoſtolorum animæ. Quotquot verò conciliati ſunt phariſæi, diuulgata ſunt poſtmodum & audita in euangelij luce: ſtante magno præcone Spiritu ſancto ſuper apoſtolorum animas.

Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete. Nonne quinque paſſeres væneunt dipondio, & unus ex illis non eſt in obliuione corã Deo? Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: multis paſſeribus pluris eſtis vos.

Cyril. Quoniam gemina eſt cauſa perfidiæ, quæ aut ex inolita malitia aut ex accidenti metu naſcitur, ne quis metu territus Deum quem corde cognoſcit negare cogatur, pulchrè addit: Dico autẽ vo. ami. me's, ne &c. Cyri. Non quibuſcunque enim ſimpliciter hic ſermo cõuenire videtur, ſed his qui Deum ex tota diligunt mente, quibus conuenit dicere: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? qui autem non tales ſunt, labiles ſunt, & ad proſiliendum parati: porrò dominus dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis. Quomodo autem non eſt inconuenientiſſimum Chriſto non rependere, quod ab eo recipimus? Ambr. Mortem etiam docet non eſſe terribilem, quam locupletiore fœnore ſit immortalitas redemptura. Cyril. Eſt ergo aduertendum quòd laboribus parantur coronæ, & honores, quibus mortales vſque ad tempus ſuam iram extendunt: ſitque illis noſtræ perſecutionis finis corporalis interitus. vnde ſubdit: Et poſt hoc non habent amplius quid faciant. Beda. Ergo ſuperuacua furiũt inſania, qui mortua martyrum membra feris auibuſque diſcerpenda proijciũt, cum nequaquam omnipotentiæ Dei qui ea reſuſcitando viuificet reſiſtere poſſint. Chry. Conſidera qualiter dominus Diſcipulos omnibus ſuperiores conſtituit, ipſam mortem cunctis terribilem hortans contemnere. Simul autem & documenta immortalitatis animæ oſtendit eis, cùm ſubdit: Oſtendam autem vobis quẽ &c. Ambr. Mors enim naturæ finis non pœnæ eſt, & ideo mortem ſupplicij corporalis eſſe defectum; pœnam verò animæ eſſe perpetuam, Deumque ſolum eſſe metuendum: cuius poteſtati non natura præſcribat, ſed eidem natura ſubiacere concludit: Ita dico hunc timete. Theoph. Hinc nota quòd peccatoribus quidem mors ad ſupplicium fertur, & hic cruciatis ipſis per interitum, & cõſequenter in gehennam detruſis. Sed ſi ſermonem diſcuſſeris quiddam aliud intelliges. non enim dicit, Qui mittit in gehennã, ſed qui poteſtatem habet mittere. Nõ enim quicunque cum peccato moriuntur, ſtatim detruduntur in pœnam, ſed fit interdum remiſſi oblationum & orationum cauſa, quæ pro defunctis dantur. Ambr. Inſpirauerat ergo dominus ſimplicitatis affectum, virtutem mentis erexerat, fides ſola nutabat. Bene eam de rebus vilioribus roborauit, ſubdens: Nonne quinque paſſeres væneunt dipondio, & vnus ex illis non eſt in obliuione corã Deo? q. d. ſi Deus obliuionem paſſerum non habet, hominum quomodo habere poteſt? Beda. Dipondius genus eſt ponderis leuiſſimi ex duobus aſſibus compoſiti. Glo. Quod autem in numeris eſt vnum, hoc in ponderibus aſsis, quod duo, hoc dipondius. Ambr. Fortaſſe autem dicet aliquis, quomodo apoſtolus dixit, Nonne de bobus cura eſt Deo, cum bos paſſere precioſior ſit? ſed aliud eſt cura, aliud ſcientia. Origenes. Ad literam. Igitur acumen diuinæ prouiſionis, qui procedit vſque ad minima, per hoc ſignificatur. Myſticè autem quinque paſſeres, ſpirituales ſenſus iuſtè ſignificant, qui excelſa & ſupra homines ſentiunt Deum intuentes, vocem audientes diuinam, guſtãtes panem vitæ, olfacientes odorem vnguentorum Chriſti palpantes viuum verbum. Qui dipondio væneuntes. i. vilipenſi ab eis qui ea quæ ſunt ſpiritus ſtultitiam iudicant, non dãtur in obliuione coram Deo. Dicitur autem Deus aliquorum immemor fieri propter eorum facinora. Theoph. Vel hi quinque ſenſus duobus aſsibus venduntur nouo. ſ. & veteri teſtamento, & ideo non dantur obliuioni à Deo, quorum. n. ſenſus traduntur verbo vitæ, vt ſint apti ad ſpiritale pabulum, horum ſemper memor eſt dominus. Amb. Vel aliter:

Corona qui bus parentur — *Acumen prouiſionis diuinæ* (marginal notes)

ter: Paſſer bonus eſt cui volandi natura ſuppeditat: uolandi enim nobis gratiam natura dedit, voluptas abſtulit, quæ malorum meſſis grauat aiam, atque in naturam corporeæ molis inclinat. Quinq; igitur corporis ſenſus ſi terrenarum ſordium cibũ quęrant, ad ſuperiorum operum fructus reuolare nõ poſſunt. Eſt ergo malus paſſer qui volandi uſum terrenæ vitio labis aboleuerit, quales ſunt iſti paſſeres, qui dipôdio væneunt luxuriæ. ſ. precio ſingularis. Aduerſarius. n. tanquam captiua mancipia vilioris præcio æſtimationis addicit. At dominus tanquam ſpecioſa ſeruitia quę ad imaginem ſui fecit, idoneos ſui operis ęſtimat, & magno precio nos redemit. Cyril. Eſt igitur ſibi curæ diligenter noſſe ſanctorum vitã. vnde ſubditur. Sed & capilli capitis &c. Per quod ſignificat ꝙ oĩa quæ ad eos ſpectant diligentiſſimè nouit, diligentiam. n. curę adhibitæ numeratio manifeſtat. Amb. Denique numerus capillorum non in actu computationis, ſed in facilitate cognitionis accipitur, bene tamen numerati dicuntur, quia ea quæ volumus ſeruare numeramus. Cyri. Myſticè autem caput quidem hominis eſt intellectus, capilli verò cogitationes quæ patent Deo. Theo. Vel caput vniuſcuiuſq; fidelium intelliges aptam Chriſto conuerſationem, crines autẽ eius mortificatiua corporis opera, quæ numerantur à Deo, & digna ſunt prouiſione diuina. Ambr. Si igitur tanta Dei eſt maieſtas, vt vnus ex paſſeribus, aut noſtrorum numerus capillorum præter ſcientiam Dei non ſit, quàm indignum eſt æſtimare ꝙ fidelium corda dominus aut ignoret, aut ſpernat qui viliora cognoſcat? vnde conuenienter concludit: Nolite er. time. mul. paſ. plu. eſtis vos. Beda. Non plures eſtis legendũ eſt, quod ad comparationem numeri pertinet, ſed pluris eſtis, hoc eſt apud Deum maioris dignitatis. Athan. Quæro autem ab Arrianis, ſi quaſi dedignaretur Deus alia facere, ſolum filiũ fecit, cætera vero filio ſubrogauit, quomodo prouiſione vtitur vſque ad tam modica, capillum & paſſerem? Quorum enim prouiſione fungitur, horum creator eſt ſuo verbo.

Maieſtas Dei magna.

Dico autem vobis, omnis quicunque confeſſus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei. Et omnis qui dicit uerbum in filium hominis, remittetur illi, ei autem qui in Spiritum ſanctum blaſphemauerit, non remittetur. Cùm autem inducent vos in ſynagogas, & ad magiſtratus & poteſtates, nolite ſoliciti eſſe qualiter aut quid reſpondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid oporteat vos dicere.

Beda. Supra dictum eſt opera quælibet & verba abſcõdita eſſe reuelanda. Nunc autem cõcludit hanc reuelationem non in vili quolibet cõciliabulo, ſed in cõſpectu ſupernæ ciuitatis æternique regis ac iudicis agenda, dicens: Dico autem vobis, oĩs quicunq; confeſſus fuerit me &c. Amb. Præclarè etiam fidem acuendo intexuit, & fidei ipſi virtutum fundamenta ſubiecit. Nam vt fortitudinis incentiuum, eſt fides, ita fidei fundamentum eſt fortitudo. Chry. Non eſt ergo dominus contentus intrinſeca fide, ſed exteriorem confeſſionem expoſtulat, vrgens nos ad fiduciam & maiorem affectum. Et quia hoc omnibus vtile eſt cõmuniter loquitur, dicens. Omnis quicunque con. fue. me. Cyril. Ait autem Paulus. Si cõfitearis ore tuo dominum Ieſum, & credas in corde tuo ꝙ Deus eum à mortuis ſuſcitauit, ſaluus eris. Totum Chriſti myſterium in his interpretatur, decet. n. prius ortum à Deo patre verbum. i. vnigenitum ex ipſius ſubſtantia fateri dominum oĩum, nõ tanquam ab extrinſeco, & furtiuum ſortitum dominium, ſed exiſtentem reuera & naturaliter dominum, ſicut & pater. Conſequenter oportet fateri, ꝙ Deus hunc à mortuis ſuſcitauit, ipſum. ſ. factum hoĩem & paſſum in carne pro nobis, ſic. n. reſurrexit à mortuis. Quiſquis ergo ſic cõfitebitur Chriſtum corã hominibus, videlicet vt Deum & dominum, Chriſtus eũ cõfitebitur coram angelis Dei, tunc temporis cum deſcendet cũ ſanctis angelis in gloria patris ſui in ſeculi conſummatione. Euſe. Quid autem erit glorioſius quàm ipſum unigenitum Dei verbum atteſtari ꝓ nobis in diuino iudicio, ac ipſo effectu remunerationẽ teſtimonij promere iudicium in animam eius, cui teſtimonium perhibetur? non enim manens extra eum cui teſtimonium reddetur, ſed habitans in eo, & implens eum lumine ſuo teſtimonium dabit. Cum autem corroboraſſet eos ſpe bona per tanta promiſſa, iterum eos inducit terribilioribus minis, dicens. Qui autem nega. me &c. Chry.

Duplex fides poſcitur.

Et in dānatiōne maius ſupplicium, & in bo
nis maior recompenſatio ponitur: q.d. Tu
hic confiteris,aut negas,ego autem illic. Bo
norum enim malorumque retributio cum
augmento in futuro ſeculo te præſtolatur.
Euſe. Opportunè autem hanc comminatio
nem ponit,ne confeſſionem ipſius contem-
nerent propter pœnam quæ eſt negari à fi-
lio Dei,quod eſt à ſapiētia denegari, & à vi
ta deficere & lumine priuari, & oībus deſti-
tui bonis. Sed & hæc cuncta pati corā patre
qui eſt in cœlis & angelis Dei. Chry. Negā
tes autē ſunt primo quidem qui imminente
perſecutione fidem poſtpoſuerunt, abnegāt
Modi etiā hæreſum doctores,& diſcipuli. Chry.
ab ne Sunt etiā alij abnegationis modi, quos Pau
gatio- lus deſcribit dicēs: Confitētur ſe noſſe Deū,
nis. &c. Et iterum:Si quis ſuorum & maximè do
meſticorum curam non habet, fidem nega-
uit,& infideli eſt deterior. Item auaritiam
fugite, quæ eſt idololatria. poſtquam ergo
tot ſunt modi negationis,palam eſt quòd to
tidem ſunt confeſſionis,quos quicunque ſer
uauerit, audiet illam beatiſſimam vocem,
qua Chriſtus laudauit omnes qui confeſſi
fuerint eum. Attende autē verborum caute-
lam. In græco enim dicit,quiſquis confitebi
tur in me:oſtendens quòd non proprijs viri-
bus, ſed adiutus ſuperna gratia Chriſtum a-
liquis confitebitur. De negante verò non di
xit in me, ſed me:nam deſtitutus gratia de-
negat, redarguitur tamen, quia deſtitutio
propter eum qui deſeritur fit. Bed. Ne au
tem ex eo, quòd ait eos qui ſe negauerint eſ
ſe denegandos, vna cunctorum (hoc eſt eo-
rum qui ſtudio & eorum qui infirmitate,vel
ignorantia negant)conditio putaretur,con-
tinuò ſubiecit:Et om.qui di.&c. Cyril. Sed
ſi hoc vult innuere Saluator, quòd ſi quod
iniurioſum verbum dicatur à nobis in homi
nem communem, obtinebimus ſi pœnitea-
mus veniam. nulla difficultas eſt in ſermo-
ne,quia cum naturaliter bonus ſit Deus, e-
Chri- mendat volentes pœnitere. verum ſi ad ip-
ſtus fi- ſum Chriſtum retorqueatur ſermo,qualiter
lius ho incondēnabilis eſt,qui dicit verbum in eum?
minis. Amb. Vtique filium hoīs Chriſtum intelli
gimus, qui de Spū ſctō generatus ex virgine
eſt: eo ꝙ parens eius in terris ſola ſit virgo.
Nunquid ergo maior Spiritus ſanctus Chri
ſto, vt in Chriſtum peccantes veniam conſe
quantur,in Spiritum ſanctum delinquentes
remiſſionem nō mereantur adipiſci? Sed vbi
vnitas poteſtatis eſt, nulla comparationis
eſt quæſtio. Atha. Viri quidem antiqui,ſtu
dioſus Origenes & mirandus Theognoſtus
hanc conſcribunt eſſe Spiritus ſancti blaſ-
phemiam, quando qui digni reputati ſunt
dono Spiritus ſancti per baptiſmum, regre-
diuntur ad peccandum, ob hoc enim aiunt
illos nec veniam obtinere. prout Paulus
dicit: Impoſſibile eſt eos qui facti ſunt par
ticipes Spiritus ſancti,&c. Addit autē vterq;
intentionē propriā.nā Origenes cauſam hu
ius ſic explicat:Deus quidē pater oīa percur
rit & ſingula continet, virtus autem filij ad
ſola rationalia extendit, Spiritus verò ſan-
ctus ſolus ineſt participātibus eum in dono
baptiſmatis.Quando ergo cathecumeni pec *Nota*
cant & Gentiles peccant in filium qui in eis *expoſi*
manet, poſſunt tamē veniam obtinere, cum *tionē*
digni fiunt dono regenerationis: quando ve *anti*
rò baptizati delinquunt, dicit hoc nephas *quorū*
attingere ſpiritū, id quem cum perueniſſent
peccauerunt, & ideo irreuocabilem fore dā
nationem. Theognoſtus verò ait,& qui pri-
mū & ſecundum exceſſit limen,minorem pœ
nā meretur, ſed qui tertiū quoq; pertranſit,
non amplius accipiet veniam. Primum qui-
dem & ſecundū limen vocauit doctrinā pa-
tris & filij, tertium verò in participatione
Spiritus ſancti.Secundū illud. Cùm venerit
ſpūs veritatis,docebit vos oēm veritatē. nō
tanꝗ doctrina ſpūs, dogma filij ſuperet, ſed
quia filius condeſcēdit imperfectis, ſpūs ve-
rò ſignaculum eſt eorum qui perficiuntur.
Sic igr̄ non quia ſuperet ſpūs filium, expers
eſt veniæ blaſphemia ſpūs, ſed quidem quia
imperfectorum eſt remiſſio, perfectis verò
nulla reſtat excuſatio, ſed cùm filius ſit in
patre, eſt in illis in quibus eſt pater,nec ab-
eſt ſpiritus.Indiuiſibilis eſt.n. ſancta Trini-
tas. Ad hæc ſi omnia per filium facta ſunt,&
omnia in ipſo conſiſtunt, erit ipſe nimirum
in omnibus,vt neceſſarium ſit peccantem in
filium,in patrē,& in Spiritum ſanctum pec-
care. ſacrum autem baptiſma in nomine Pa
tris & Filij & Spiritus ſancti datur,& ſic pec
cantes poſt baptiſmum in ſanctam Trinita-
tē exercent blaſphemiam. Cæterum ſi pha-
riſæi baptiſmum non ſuſceperant, qualiter
redarguebat eos ac ſi blaſphemaſſent in Spi
ritum ſctm̄, cuius nondum erant facti parti-
cipes: pſertim cùm non de pctīs ſimpliciter,
ſed

ſed de blaſphemia eos increpabat? Differunt autem, quoniã qui peccat, tráſgreditur legē: qui verò blaſphemat, in ipſã offendit deitatem. Sed aliter. Si eius qui delinquunt poſt baptiſma, non indulgetur vindicta reatuum, qualiter apoſtolus pœnitenti in Corintho condonat? Retrogreſſos verò Galatas parit quouſq; Chriſtus denuo formetur in eis. Cur auté & noua tum arguimus iterimenté pœnitentiã poſt baptiſmum: apoſtolus autem ad Hebræos diſſipat pęnitentiã peccatorum? Sed ne putarent ſecũdum ritum legis pœnitétiæ cauſa multa fore & quotidiana baptiſmata, ob hoc pœnitere quidem monet, vnicã autem fore inſinuat per baptiſma renouationem. Talia verò cõſiderans recurro ad diſpenſationem quę fit in Chriſto, qui Deus exiſtens homo factus eſt,, tãquã Deus ſuſcitat mortuos, ſicut carne veſtitus ſitiebat, laborabat & patiebatur. Quãdo igitur aliqui ſpectantes humana vident dominum ſitientem aut patientem, & obloquuntur in Saluatorem velut in hominem peccant quidem, poſſunt tñ citò cum pęnituerint accipere veniam, prætendentes pro cauſa fragilitatem corporis. Quãdo verò rurſus aſpicientes aliqui opera deitatis dubitant de natura corporis, ipſi quoq; nimium peccant. Sed & his pœnitentibus citò poteſt ignoſci, eo q; & ipſi excuſationem habent ab operum magnitudine. Quando verò diuinitatis opera retorquẽt ad diabolũ, merito irreuocabilé ferunt ſententiam, qñ arbitrati ſunt diabolũ fore Deũ, & verum Deũ nihil plus quã dæmones in operibus putauerunt habere. Ad hanc ergo perfidiam phariſæi peruenerant, Saluatore enim oſtendente patris opera, mortuos ſuſcitans, cęcos illuminans, & ſimilia faciens, huiuſmodi opera dicebant eſſe Beelzebub: æque enim dicere poterant videntes mundi ordinem, & erga eum prouiſionem, quòd mundus ab Beelzebub eſt creatus. Q̃diu igitur ad humana ſpectãtes, mente claudicabãt, dicentes: Nonne hic eſt carpentarij filius? & quomodo literas quas nõ didicit nouit? ſuſtinebat eos tanquàm in filium hoĩs peccãtes: ſed vbi magis inſaniunt dicentes opera Dei eſſe Beelzebub, non amplius eos ſuſtinuit. Sic.n. & tãdiu patres eorum ſuſtinebat, quàndiu cã panis & aquę murmurabãt, ſed poſtquàm vitulũ cõflantes in eum collata ſibi diuinitus beneficia referunt, puniti ſunt, primo quidem nõ paucis eorum occiſis, poſt modum dixit: Ego autẽ in die vltionis viſitabo hoc pctm̃ eorum. Talem ergo & nunc phariſæi audiunt ſententiam, vt in flamma diabolo parata perpetuo corrodantur cũ eo. Non igitur faciendo collationem inter blaſphemiam dictam in ipſum & Spiritum ſanctum hęc dixit tanquã maior ſit ſpũs, ſed vtraq; blaſphemia in ipſum prolata, hãc minorem, illã validiorem oſtendit. ipſum.n. videntes hominem vituperabãt, & eius opera Beelzebub eſſe dicebant. Amb. Sic igitur videtur quibuſdã, vt eundem & filium & ſpiritum ſanctum intelligamus, ſalua diſtinctione perſonarum & vnitate ſubſtantiæ, quia vnus & Deus & homo Chriſtus eſt ſpiritus, ſicut ſcriptum eſt. Spiritus ante faciẽ veſtrã Chriſtus dñs. Idem Spiritus ſanctus, quia & pater ſanctus, & filius ſanctus & Spiritus ſanctus. Si ergo vtrũq; Chriſtus eſt, quæ eſt diuerſitas niſi vt ſciamus qa diuinitatem Chriſti nobis negare nõ liceat? Be. Vel aliter: Qui opera ſpiritus ſãcti dicit eſſe Beelzebub, iſti nõ dimittetur neq; in pręſenti ſeculo, neq; in futuro: non q; negemus ei ſi pęnitentiã agere poſſit poſſe dimitti à Deo ſed q; credamus eum blaſphemum exigentibus meritis, ſicut nunq̃ ad remiſſionem, ita nec ad ipſos dignę pœnitentię fructus eſſe puenturum, ſecundum illud: Excęcauit oculos eorũ ne cõuertantur, & ſané illos. Cyril. Quòd ſi creatura eſſet ſpũs ſanctus, non aũt de diuina ſubſtãtia patris & filij, qualiter acta in eũ cõtumelia tantã fert pœnã, quanta promulgatur contra blaphemantes in Deum? Bed. Neque tamen quicunque ſpiritum ſanctum non eſſe, aut Deum non eſſe, ſed patre filioque minorem confitentur hoc irremiſſibilis blaſpemiæ crimine teneantur, quia humana ignorantia ducti faciunt, non inuidentia diabolica ſicut princeps Iudæorum. Aug. de ver. do. Vel aliter: Si hic diceretur qui blaſphemauerit quamcunque blaſphemiam in Spiritum ſanctum, omnem intelligere deberemus. Sed quia dictum eſt Qui blaſphemauerit in Spiritum ſãctũ, ille intelligatur qui nõ omni modo, ſed eo modo blaſphemauerit, vt ei nunquã poſſit ignoſci: ſic.n. dictũ eſt Deus neminẽ tentat. ſ. non omni, ſed quodã tẽtationis modo. Quis aũt ſit iſte modus blaſphemãdi contra ſpiritum ſanctum dicamus. Primũ quidem credẽtium

Diſpenſatio. Chriſti.

Chriſti diuinitas aſſeritur.

beneficiũ eſt in Spiritu ſancto remiſſio peccatorum, contra hoc donum gratuitum loquitur cor impœnitens. Ipſa ergo impœnitentia eſt ſpiritus blaſphemia quæ non remittitur neque in hoc ſeculo neque in futuro, quia pœnitentia impetrat remiſſionem in hoc ſeculo, quæ valeat in futuro. Cyril. Cum autem tantum metum incuſſerit dominus diſcedentibus à recta confeſſione præcepit de cætero non curare de reſponſo, eo quòd fideliter diſpoſitis conſtituit verba cógrua ſpiritus tanquàm doctor inhabitans. vnde ſequitur: Cum autem inducét vos &c. Gloſ. Dicit autem: Qualiter, quantum ad modum proferendi: Quid, quantum ad modum inueniendi. Reſpondeatis interrogãtibus: aut quid dicatis, diſcere volentibus. Beda. Cum enim propter Chriſtum ducimur ad iudices, voluntatem tantum noſtrã pro Chriſto debemus offerre. Cæterum in reſpondẽdo Spiritus ſancti gratia miniſtrabitur. vnde ſubditur: Spiritus enim ſanctus doce.vos &c. Chry. Alibi verò dicitur: Eſtote parati cunctis ad reſpondendum, quicunque quæſiuerint à vobis rationem ſpei, quæ fouet vos. Quando nanque oritur inter amicos agon præcipit nos meditari, quando verò terribile eſt prætorium & pauor circunquaque dat proprium monimentum vt audendum ſit & loquendum, non antè obſtupeſcendum. Theoph. Quonia igitur duplex eſt noſtra infirmitas, & aut pœnæ formidine martyrium fugimus, aut quia rudes ſumus, & neſcimus reddere rationem fidei, vtrunque excluſit, metum quidem pœnarũ, in eo quòd dixit, Ne timeatis occidétes corpus: timorem verò ſcientiæ, in hoc quòd dixit, Nolite ſoliciti eſſe qualiter aut quid reſpondeatis.

Infirmitas duplex

Ait autem ei quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo ut diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſupra vos? Dixitque ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiuſquã vita eius eſt ex his quæ poſſidet.

Ambr. Totus ſuperior locus ad ſubeundum pro confeſſione domini paſſionem, aut contemptu mortis, aut ſpe præmij, aut mãſuri denunciatione ſupplicij, cui nunquam venia laxetur, inſtruitur. Et quoniam auaritia plerumque ſolet tentare virtutem, ét huius abolendæ rei præceptum ſubijcitur & exẽplum, cum dr̃: Ait aũt ei quidam de tur. &c. Theop. Hi duo fratres quia de hæreditate paterna diuidẽda contendebant, cóſequens erat vt alter alterum fraudare intenderet. Dominus autem docens nos quòd non oportet ad terrena flecti, repellit vocantem eum ad hęreditatis diuiſionem. vnde ſequitur. At ille dixit ei, Homo, quis me con. &c. Beda. Qui magiſtro ſupernæ pacis gaudia commẽdanti, terrenę diuiſionis vult ingerere moleſtiam, merito homo vocatur, ſecundũ illud. Cum ſit inter uos zelus & contentio, nõne homines eſtis? Cyrill. Fuit autem Dei filius, quando factus eſt ſimilis nobis, conſtitutus à Deo patre in regem & principẽ ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians mãdatum diuinum. Amb. Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina deſcenderat, nec iudex dignatur eſſe litium & arbiter facultatum, viuorum habẽs mortuorumque iudicium, arbitriumque meritorum. Non igitur quid petas, ſed à quo poſtules intuẽdum eſt, nec maioribus intento animo putes minoribus obſtrependum. vnde non immerito refutatur hic frater, qui diſpenſatoré cœleſtium geſtiebat corruptibilibus occupare, cum inter fratres patrimonium non iudex medius, ſed pietas debeat ſequeſtra diuidere, quãquam immortalitatis patrimonium, non pecuniæ, ſit hominibus expectandum. Beda. Occaſione autem huius ſtulti petitoris aduerſus auaritiæ peſtem, & turbas etiã Diſcipulos præceptis pariter & exẽplis munire ſatagit. vnde ſequitur: Dixitque ad illos, Videte &c. Dicit autem, Ab omni, quia nonnulla ſimpliciter geri videntur, ſed internus arbiter qua intentione fiant diiudicat. Cyril. Vel dicit, Ab omni auaritia, ſcilicet magna & parua. Eſt.n. inutilis auaritia, dicẽte domino, domos zelaras ædificabitis, & non habitabitis in eis. & alibi: Decem iugera vinearum facient lagunculam vnã, & 30. modij ſementis facient modios tres. Sed & ſecundum alium modum eſt inutilis, quę oſtendit ſubdens: Quia non in abundantia &c. Theo. Hoc dicit dñs refellens auarorum intentiones, qui videntur coaceruare diuitias quaſi diu victuri. Sed nunquid te opulentia longæuum efficiet? Quid igitur manifeſtè ſuſtines mala incertæ cauſa quietis? nã dubium eſt an debeas attingere ſenium, cuius gratia theſaurizas.

Auaritiæ dei teſtatio.

Dixit

Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens. Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra ſe, dicens. Quid faciam quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit. Hoc faciam, deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ. Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus. Stulte, hac nocte animã tuã repetent à te. Quæ autẽ paraſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum diues.

Theophil. Dicit quòd ex affluentia opum non protendatur vita humana, ad huius fidem parabolam ſubdit, dicens: Dixit autem ſimilitudinem &c. Baſi. Non facturi quidem ex vbertate fructuum aliquid boni, vt magis diuina longanimitas pateat, quæ vſq; ad malos ſuam bonitatem extẽdit, pluẽs ſuper iuſtos & iniuſtos. Quæ verò ſunt quæ hic homo benefactori recompẽſat? Non meminit communis naturæ, nec arbitratus eſt oportere quod ſuperfluit diſpenſari egẽtibus, & horrea quidem crepabãt præ copia conditorum, auarus tamen animus nequaq̃ implebatur, nolẽs veteribus cedere propter auaritiam, noua non valens ſuſcipere propter multitudinẽ, propter quod imperfecta eius conſilia & ſteriles curæ. vnde ſequit: Et cogitabat &c. Cõqueritur ęque pauperibus, an nõ quẽ premit inopia dicit, quid faciã? vnde victus? vnde calceamenta? talia & locuples profert. Vrgẽt.n. ipſius animam diuitiæ à promptuarijs emanantes, ne fortè cũ exiuerint proſint egẽtibus: à ſimili guloſorum, qui mallent edacitate crepare, quàm indigentibus de reliquijs impartiri. Grego. 15. Mor. O anguſtia ex ſatietate nata. dicẽs.n. quid faciam, profectò indicat quia votorum ſuorum effectibus preſſus ſub quodam rerũ faſce laborabat. Baſi. Erat quidem in promptu dicere: Aperiam horrea, conuocabo egenos, ſed cogitat non vt diſtribuat, ſed vt congreget. Sequitur enim: Et dixit, hoc faciam, deſtruam horrea mea. Bene facis, nam digna deſtructione nequitiæ promptuaria. Diſſolue horrea, ex quibus nullus conſolationem accepit, ſubdit: Et maiora faciam. At ſi & hoc impleueris, nunquid deſtrues iterum? quid ſtultius quàm in infinitum laborare? Horrea ſunt tibi ſi vis pauperum domus. ſed dices: Cui iniuriam facio propria retinendo? Nam & ſequitur: Et illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea. Dic mihi quæ tua? vnde ea ſumens in vitam tuliſti? Sicut qui præueniens ſpectacula, prohiberet aduenientes appropriando ſibi quod ad vſum communem ordinatur, ſimiles ſunt diuites, qui communia quæ præoccupauerunt æſtimant ſua eſſe. ſi enim quilibet ſuæ neceſſitatis ſufficientiam recipiens, relinqueret ſuperfluum indigenti, non eſſet diues nec pauper. Cyrill. Attende & aliter eſſe friuolum eius verbum, cum di. Cõ. om. quæ na. ſunt mihi: quaſi non putaret ea diuinitus obtinere, ſed fructus eſſe laborum ſuorum. Baſi. Cæterum ſi fatearis ea tibi diuinitus proueniſſe, an iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens? Cur tu abũdas, ille verò mendicat? niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris, ille verò patientiæ brauijs decoretur. At tu nonne ſpoliator es, quæ diſpenſanda ſuſcepiſti propria reputando? Eſt panis famelici quem tu tenes, nudi tunica quam in conclaui conſeruas, diſcalceati calceus qui penes te marceſcit, indigentis argentum quod poſſides inhumatum. quocirca tot iniuriaris, quot dare valeres. Chryſoſto. Sed & in hoc errat quòd bona putat quæ ſunt indifferentia: rerum enim quædam ſunt bonæ, quædam malæ, quædam mediæ. Bona quidem ſunt caſtitas & humilitas, & huiuſmodi: quæ cum homo eligit, fit bonus. His autem appoſita ſunt mala, quæ homo dum eligit, fit malus, Media verò ſunt, vt diuitiæ quæ quandoque quidem ordinantur in bonum, ſcilicet ad eleemoſynam, quandoque ad malum, ſcilicet ad auaritiam, & ſimiliter inopia, quandoque ad blaſphemiã, quãdoq; ad ſapientiam ſecundum affectum vtentium. Cyrill. Diues igitur non parat permanẽtia horrea, ſed caduca, & quod ſtultius eſt, vitæ longitudinem ſibi taxat ſequitur.n. Et dicam animæ meæ, Anima habes multa bona poſita in annos plurimos. Sed ò diues fructus quidem habes in horreis, ſed annos plurimos vnde poteris obtinere? Atha. Si quis autem ſic viuat quaſi quotidie moriturus, eo quòd incerta eſt naturaliter vita noſtra, non peccabit; ſemper.n. maior timor plurimum voluptatis diſſoluit. Sed cõtrario diues longæuitatem ſibi repromittẽs ad voluptates aſpirat. Sequitur.n. Requieſce. ſ. à labore. Comede, bibe, epulare, magno .ſ. apparatu. Baſi. Tam improuidus es

Verba ignita.

Suadetur eleem. ſyni.

Horrea Dei.

erga bona animæ, vt eſcas corporeas animæ aſcribas:ſi quidem virtutem habet, ſi fœcunda eſt operationum bonarum, ſi Deo adhæſit, bona plurima poſſidet, & bono gaudio gaudet. Verum quia totus carnalis es paſſionibus ſubiectus, à ventre non ab anima clamas. Cyril. Non autem decet vacare delicijs & impinguare corpus, & attenuare animam faſcemque ei grauare, & tenebras obducere, ſpiſſumque velamen:eo quòd in delicijs dominatiuum animæ ſeruit, ſeruile verò corpori dominatur. Alimētorum autem indiget corpus nō deliciarū, vt nutriatur nō vt ſcindatur& fluat. Neque.n.animę ſoli, ſed & ipſi corpori ſunt nociuę deliciæ, eo quòd ex forti fit debile, ex ſano ægrotatiuum, ex agili graue, ex formoſo deforme, ex iuuene veternoſum. Baſ. Permiſſus autē eſt delibe ar e in omnibus & manifeſtare propoſitum proprium, vt condignam mereatur ſui affectus ſententiā. Sed dum in abdito loquitur, eloquia eius examinantur in cęlo, vnde ſibi reſponſa proueniunt.ſequitur.n. Dixit autē il. Deus:Stulte, hac nocte ani.tu am &c. Audi conueniens tibi ſtultitię nomen, quod tibi nullus impoſuit hominum, ſed ipſe Deus Greg. 22. Mor. Eadem nocte ſublatus eſt, qui multa tēpora fuerat præſtolatus: vt.ſ. qui in longum ſibi ſubſidia colligendo proſpexerat, ſubſequentem diē vel vnum minimè videret. Chry. Dicit autem, repetēt à te. Expoſcebant enim eam forſan terribiles quædam virtutes ad hoc miſſæ: quoniam ſi de ciuitate in ciuitatem trāſeuntes egemus ductore, multo magis anima abſoluta à corpore, & ad futuram vitam tranſmigrans indigebit ducatu. Ob hoc multoties recuſat anima, & regreditur in profundum, cum debet exire à corpore. ſemper enim ſtimulat nos conſcientia peccatorum, ſed præcipuè cùm debemus trahi ad terribile iudicium. Tunc.n.tota congeries criminum innouatur & præ oculis poſita mentem percellit: & ſicut carcerati ſemper quidem doloroſi ſunt, tunc autem præcipuè cū debent iudici præſentari: ſic & anima maximè in ipſo tempore de peccato cruciatur & dolet. Multo autē magis cùm fuerit euulſa. Greg. 25. Moral. In nocte autem ablata eſt anima, quæ in obſcuritate cordis eſt emiſſa. In nocte ablata eſt, quæ conſiderationis lucem habere noluit, vt quod pati poterat præuideret. Subdit autē: Quæ autem pa.cuſus erunt? Chryſoſto. Hic enim ea deſeres, non ſolum nullum inde percipiens commodum, ſed & ſarcinam peccatorum portans ſuper humeros proprios. Et quę quidem à te congeſta ſunt, plerunque in manus inimicorum perueniunt, à te verò ſuper his ratio requiretur. Sequitur: Sic eſt qui ſibi theſau. & non eſt in Deum diues. Bed. Hic enim ſtultus eſt, & in nocte rapiendus. Ergo qui vult eſſe in Deum diues, non ſibi theſaurizet, ſed pauperibus poſſeſſa diſtribuat. Ambroſi. Fruſtra enim congreget opes, qui ſe his neſcit vſurum. neque enim noſtra ſunt quę non poſſumus auferre nobiſcum. ſola virtus comes eſt defunctorum, ſola non ſequitur miſericordia, quæ tabernacula defunctis acquirit æterna.

Sententia terribilis.

Dixitque ad diſcipulos ſuos: Ideo dico uobis, Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus pluſquàm veſtimentum.

Theo. Paulatim dominus peruenit ad perfectiorē doctrinam. Docuit.n.ſupra cauēdum eſſe ab auaritia, ſubdiditque parabolā diuitis, inſinuans per eam q́ ſtultus eſt qui ſuperflua cupit. Deinde procedēte ſermone neq; de neceſſarijs ſinit nos ſolicitudinem gerere, auaritiæ radicem euellens: vnde dicit, Ideo di. vobis.q.d. Poſtquā ſtultus eſt qui ſibi maiorem vitæ menſurā attribuit, & exinde magis efficitur cupidus, Nolite ſoliciti eſſe ani.ve.quid mandu. Non quia intelligibilis anima comedat, ſed quia nō videtur aliter animam poſſe cōiunctam manere corpori, niſi dum nutrimur, vel quia animati corporis eſt nutrimentum ſuſcipere, cōgruè animæ nutriri attribuit: nam & virtus nutritiua dicitur anima, vt ſic intelligatur: Ne ſoliciti ſitis nutritiuæ parti animę quid edatis. Poteſt autem etiam corpus mortuum veſtiri. vnde ſubdit: Neque cor. ve. quid indua. Chry. Quòd autem dicitur, nolite ſoliciti eſſe, non idem eſt quod nolite operari, ſed nolite rebus mundanis mentem affigi. Contingit.n.aliquē operantē nihil ſolicitū eſſe. Cyril. Pręeminet aūt anima cibo, & corpus veſtitui. vnde ſubdit: Anima plus eſt q̄ eſca, &c.q.d. Deus qui quod maius eſt exhibuit, quomodo non dabit quod minus eſt? Non ergo multum noſtra intentio modicis inſiſtat, nec intellectus noſter ſeruiat ad veſtitum

Animaquo modo comedit.

tum & victum quærendum: magis autem cogitet quæcunque ſaluant animam, & ſubleuant ad regnum cœlorum. Ambro: Nihil autem moralius ad faciendam fidem omnia credentibus à Deo poſſe conferri, quàm ꝙ aereus ille ſpiritus vitale collegium animæ corporiſq; contubernio fœderatum non deficit, niſi cũ venerit dies ſupremam morien di. Cùm igitur anima indumento corporis veſtiatur, & vigore animæ corpus animetur, abſurdum eſt vt victus nobis copiam defuturam putemus, qui viuendi iugem ſubſtantiam conſequamur.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt, quibus non eſt cellarium neque horreum, & Deus paſcit illos. Quantò magis vos pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitando poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de cæteris ſolicitis eſtis?

Cyril. Sicut ſupra erigendo nos ad ſpiritualem audaciam, per aues induxit, dicens: Multis paſſeribus pluris eſtis vos, ſic & nunc ex volatilibus firmam & indubitabilem fiduciam nobis adducit dicens: Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt. ſ. ad acquirendum cibum quibus non eſt cellariũ neque horreũ. ſ. ad conſeruandũ. Et Deus paſcit illos, quantò magis vos pluris eſtis illis? Be. Id eſt carius vos valetis, quia rationale animal ſicut homo, ſublimius ordinatũ eſt in rerũ natura, quàm irrationabilia, ſicut ſunt aues. Amb. Magnum aũt quod fide ſequamur exemplũ. nam volatilibus cœli, quibus nullũ exercitiũ cultionis, nullus de meſſiũ fęcunditate prouentus eſt, indeficientem prouidentia diuina largitur alimoniã. Verũ eſt igitur cauſam inopiæ noſtræ auaritiam videri, etenim illis idcirco ſine labore pabuli vſus exuberat, quo fructus ad eſcam cõmunem datos ſpeciali quodam neſciunt vendicare dominatu. Nos communia amiſimus, dum propria vendicamus. nam nec propriũ quicquam vbi perpetuum nihil, nec certa copia vbi incertus euẽtus. Chry. Cùm antẽ poſſet dominus exemplum ab hominibus ſumere, qui minime terrena curauerunt, Eliã dico, Moyſen & Ioannem, & cæteros huiuſmodi, cõmemorauit volatilia, ſequens vetus teſtamentũ quod ad apem tranſmittit & formicam, & alia hmôi, quibus naturales quoſdã mores inſeruit conditor. Theo. Ideo aũt

Homo ſublimius in rerum natura.

omiſſa mentione aliorum volatilium, coruorum mentionem facit, quia pullos coruorum ſpeciali prouidentia Deus nutrit. nam corui pariunt quidem, non autem nutriunt, ſed negligunt pullos ſuos, quibus miro modo ab aere pabulum quadã aura delatum ad os peruenit, quod hiantes ſuſcipiũt, & ſic nutriũtur. Forſan etiã & talia per ſynecdochẽ dicta ſunt, toto ſignificato per partẽ: vnde in Matthæo dominus remittit ad volatilia cœli, hic vero ſpecialiter ad coruos tanquam guloſiores & rapaciores. Euſ. In coruis etiã aliquid plus ſignificat. Auibus enim colligentibus legumina prõptius eſt alimentũ: veſcentibus verò carnibus ſicut coruis difficilius eſt ad habendum: nec tamen huiuſmodi aues defectum pabuli patiunt propter prouidentiam Dei diffuſam vbique. Vtitur autem ad idẽ & tertio ſyllogiſmo, dicens: Quis autem ve. cogi. &c. Chry. Nota quòd animam quidem ſemel dedit Deus, & eadem perſeuerat, ſed corpus quotidie ſumit incrementum: pertranſiens igitur animam quaſi non recipientem augmentum, de ſolo corpore facit mentionem, dans intelligere ꝙ non augetur per ſolum alimentum, ſed prouiſione diuina, per hoc quòd nullus nutrimentũ accipiendo aliquid ad ſuam ſtaturam adijcere poteſt. vnde concluditur. Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis quid de cæt. ſo eſtis? Euſe. q. d. Si nullus ſua cura corporea ingeniatus eſt ſibi ſtaturã, ſed neque tẽporis vitæ poteſt aliquis vel breuiſſimum tẽpus horæ excogitando adijcere, cur oportet ſuperfluẽ de neceſſarijs vitæ cogitare? Be. Illi ergo tegendi corporis curam relinquite, cuius videtis cura factum eſſe, vt tantæ ſtaturæ corpus habeatis. Aug. de quæſt. euan. Cùm autem de augenda corporis ſtatura loqueretur, dicit quod minimum eſt, hoc ſcilicet Deo corpora operari.

Anima per petuitas.

Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, non laborant neque nent. Dico autem vobis neque Salomõ in omni gloria ſua veſtiebatur ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quãtò magis vos puſillæ fidei? Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in ſublime tolli. Hæc autem omnia gentes mundi quærunt. Pater autem veſter ſcit quoniam his indigetis. Veruntamen quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius & hæc omnia adijcientur vobis.

Chry. Sicut ſuperius dominus de alimẽtis monebat, ita & nunc monet de veſtitu, dicens: Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt, non laborant neque nent, vt ſcilicet ſibi faciant indumenta. Sicut autem ſuprà cum dominus dixit: Non ſeminant volatilia, non reprobauit ſementẽ, ſed ſuperfluam curam. ſic cũ dixit, Non laborant, neq; nent, non opus interimit, ſed cogitationem. Euſeb. Si quis autem mortalium vult decorari precioſo veſtitu, uideat oculate quòd Deus etiam vſq; ad flores qui ex terra oriũtur, multiplicem ſui ſapientiam propagans, ornauit hos diuerſis coloribus, tenuibus mẽbranis, florum murice, & auro longè meliores tincturas accommodans, adeo q; nec penes aliquem regem delicioſum, nec etiam ipſum Salomonem (qui apud antiquos tam in diuitijs quàm in ſapientia & in delicijs celeber fuit) tam precioſum opus fuerit inuentum. vnde ſequitur: Dico au. vo. quia nec Salomon in omni gloria ſua veſtie. &c. Chryſo. Non vtitur hic volatilium exemplo, cygnum commemorans aut pauonem, ſed lilia. Vult enim utrinque declarare hyperbolen, ſcilicet ab infirmitate rerum, quę tantum ſunt ſortitæ decorem, & à precio decoris, qui conceſſus eſt lilijs: vnde poſtmodum non vocat ea lilia, ſed fœnum, cùm ſubditur: Si autem fœ. quod in agro eſt hodie: nec dicit, Cras non entia, ſed ſubdit: Et cras in cliba. mittetur, neque dicit ſimpliciter, Deus ueſtit: ſed dicit, Deus ſic ueſtit, quod multam habet expreſſionem: & ſubdit, Quanto magis uos? quod eſt exprimentis precioſitatem & prudentiam humani generis. Denique cum increpare deceret, utitur & hic moderantia, non infidelitatis, ſed paucitatis fidei arguens, cum ſubdit: Puſillæ fidei, vt per hoc magis excitet nos ad dictorum perſuaſionem, ut non ſolum non cogitemus de ueſtibus, ſed nec affectemus veſtimentorum decorem. Cyrill. Sufficit enim prudentibus ſolius cauſa neceſſitatis aptum habere veſtitum, modeſtiam non excedentem, & ciborum quod ſatis eſt. Sufficiunt etiam ſanctis quę ſunt in Chriſto ſpirituales delicię, & ſubſequens gloria. Amb. Non ocioſum autem uidetur, quòd flos uel homini cõfertur, uel certè plus penè quàm hominibus in Salomone præfertur, ut præ claritate coloris angelorum cœleſtium glo-

Florũ mirus orna- tus.

riam putemus expreſſam, qui uerè mundi iſtius flores ſunt, quòd eorum claritatibus mundus ornatur, & bonum odorem ſanctificationis aſpirant, qui nulla ſolicitudine prępediti, nullo uſu laboris exerciti, diuinæ in ſe liberalitatis gratiam, & cœleſtis ſeruant dona naturæ. unde bene & hic ueſtitus gloria ſua Salomon, & alibi coopertus oſtẽditur, quòd infirmitatem corporeæ naturæ uelut uirtute quadam mentis adopertam operum gloriam ueſtiebat. Angeli uerò quorũ natura diuinior expers manet iniuriæ corporalis rectè licet maximo uiro præferuntur: nec tamen in uobis miſericordiam Dei deſperare debemus, quibus per reſurrectionis gratiam dominus ſimilem angelorum ſpeciem pollicetur. Cyril. Abſonum autem erat diſcipulos debentes normam, & exemplar conuerſationis honeſtæ alijs tradere, in ea incidere, à quibus diſcedendum eſſe oportebat eos conſulere. Et ideo dominus ſubdit. Et uos no. quære. quid mandu. &c. In hoc etiam dominus conſuluit nõ mod cum ſtudio ſacrarum prædicationum, monẽs diſcipulos ſolicitudinem humanam abijcere. Beda. Notandum tamẽ eſt quòd non ait, Nolite quærere aut ſoliciti eſſe de cibo, aut potu, aut indumento, ſed quid manduceris aut bibatis: ubi mihi uidentur argui, qui ſpreto uictu uel ueſtitu communi, lautiora ſibi uel aſteriora præ his cum quibus uitam ducunt alimenta uel indumenta requirunt. Grego. Niſſen. Sed dicetur, aliqui obtinuerunt dominia, honores & diuitias, cùm oraſſent, qualiter ergo prohibes nos talia orando quærere? Et quidẽ quòd omnia hęc ad diuinum conſiliũ pertineant, omnibus patet. hæc tamen à Deo conferuntur petentibus, uel diſcentes Deũ nos exaudire in minoribus petitionibus eleuamur ad altiorem affectum: ſicut in pueris uidemus, qui mox nati maternis adhærent uberibus: ſi uerò pubuerit paruulus, ſpernit mammas: quærit autem monile, aut aliquid talium, quibus oculus delectatur: poſtquam autem mens cum corpore creuerit, cedens cunctis puerilibus deſiderijs, quærit à parentibus quæ conueniunt uitæ perfectæ. Aug. de q. euang. Prohibita autẽ ſolicitudine de alimentis, conſequenter ne extollantur admonuit, dicens: Nolite in ſublime tolli. Primò enim hoc ad neceſſitatem

Inſtantia ſoluitur.

tem complendam homo quærit: cum autem his abundauerit, incipit de talibus ſuperbire. Tale eſt hoc, ac ſi ſe vulneratus aliquis iactet, quia habeat multa emplaſtra in domo, cum hoc illi bonũ eſſet, vt vulnera non haberet, & ne vno quidem indigeret emplaſtro. Theop. Vel eleuationem nihil aliud vocat, quàm vagum mentis motum, aliàs aliud meditantis, & ex hoc ſaliẽtis ad aliud & ſublimia cogitantis. Baſi. Et vt intelligas huius eleuationem, memento vanitatis propriæ iuuentutis ſi quando manens ſolus cogitaſti de vita & promotionibus diſcurrens à principatu in principatum, amplexus es diuitias, ædificaſti palatia, amicis beneficiſti, vltus es inimicos. Eſt autem peccatum talis abſtractio. Intẽta enim circa ſuperflua delectatio à veritate ſeducit. vnde conuenientèr ſubdit: Hæc enim om. gen. mun. quærunt &c. Greg. Niſ. Adhibere enim ſolicitudinem rebus apparẽtibus, proprium eſt eorum qui nullam ſupponunt ſpem futuri ſeculi, neque metum iudicij. Baſil. Sed de neceſſarijs vitæ ſubdit: Pater au. ve. ſcit, quoniam his indigetis. Chryſ. Non dixit, Deus: ſed, Pater, vt ipſos ad maiorem promoueret fiduciam. Quis enim eſt pater qui patiatur neceſſaria filijs non miniſtrare? ſed & aliud adijcit. Non enim poteris dicere, quòd pater quidem eſt, ignorat tamen his nos indigere. Nam qui naturã creauit, eius indigentiam nouit. Ambro. Oſtendit autem conſequenter nec ad præſens, nec in reliquum fidelibus gratiam defuturam, ſi modo qui diuina deſiderant, terrena non quærant. Indecorum quippe eſt homines curare de cibo, qui militant pro regno. Nouit rex quemadmodum familiam ſuã paſcat, alat, & veſtiat. vnde ſequitur: Veruntamen quærite primũ regnum Dei, & hæc omnia adijcientur vobis. Chry. Non modo regnum, ſed etiam opes Chriſtus pollicetur cum eo. Si enim nos à curis eos eripimus, qui prætermittentes ſua, noſtrorum diligentiam habent: multo magis Deus. Beda. Iudicat enim aliud eſſe quod principaliter datur, aliud quod ſuperadditur. quia nobis in intentione æternitas, in vſu verò temporalitas eſſe debet.

Solicitudo tollenda.

Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit.

Gloſ. Poſtquam dominus temporalium curam à cordibus diſcipulorũ remouit, hic excludit ab eis timorem, ex quo ſuperflua cura procedit, dicens: Nolite timere &c. Theoph. Puſillum gregem dominus vocat volẽtes diſcipulos eius fieri. vel quia in hoc ſeculo ſancti parui videntur cauſa voluntariæ paupertatis, vel quia ſuperantur à multitudine angelorum, qui incomparabiliter præcellunt quæ noſtra ſunt. Beda. Puſillũ etiam dominus gregem electorũ nominat, vel ad comparationem maioris numeri reproborum, vel potius ob humilitatis deuotionem. Cyrill. Quare autem timere non debent oſtendit, ſubdens. Quia compla. patri veſtro &c. q. d. Eum qui tam præcioſa largitur, qualiter pigebit erga vos clementiam exercere? quanuis enim hic grex paruus ſit, & natura & numero & gloria, bonitas tamen patris conceſſit, & huic puſillo gregi cœleſtium ſpirituum ſortem, ſcilicet regnum cœlorum. ergo vt poſſideatis regnum cœlorum opes terrenas contemnite. vnde ſubditur: Vendite quæ poſſidetis &c. Beda. q. d. Nolite timere ne propter regnũ Dei militantibus huius vitæ neceſſaria deſint: quinetiam poſſeſſa propter eleemoſynam vendite. quod tunc dignè fit, quando qui ſemel pro domino ſuo omnibus ſpretis, nihilominus poſt hoc labore manuum operatur, vnde & victum tranſigere, & eleemoſynam dare queat. Chryſo. Non eſt enim peccatum quod eleemoſyna nequeat abolere, antidotum eſt cuilibet conueniens vulneri. ſed & eleemoſyna non ſolum in pecunijs fit, ſed & in rebus, dum aliquis aliũ protegit, dum medicus medetur, dum ſapiens conſulit. Greg. Nazan. Vereor autem ne putes pietatis tibi neceſſitatem nõ eſſe, ſed arbitrium. opinabar & ipſe hoc, ſed terrent me hœdi ad ſiniſtrã ſtatuti, non quia rapuerunt, ſed quia Chriſtum in egentibus nõ placauerunt. Chry. Nam ſine eleemoſyna impoſſibile eſt regnũ videre. Sicut enim fons ſi aquas in ſe continuerit vitiatur, ſic & diuites cum omnia penes ſe teneant. Baſi. Sed quæret aliquis, quid cõſiderantem oportet uendere quæ poſſidentur? nunquid tanquã

Argumẽtum diuinæ pietatis.

cis naturaliter noxijs, vel propter tentationem accidentem animabus ex eis? Ad hoc dicēdum eſt, primo quidem quòd ſingulum eorum quæ ſunt, ſi per ſeipſum malum exiſteret, non eſſet creatura Dei: omnis enim creatura Dei bona. conſequenter autē quia mandatum dominicum non docuit abijcere tanquam mala quæ poſſidentur, ſed diſpenſare, dicens: Et da.elee. Cyril. Moleſtum autem fortè eſt hoc mandatum diuitibus, ſanam tamen mentem habentibus nō eſt inutile: theſaurizant enim regnum ſibi cœleſte. vnde ſequitur: Fa. vo. ſaccu. &c. Beda. Eleemoſynas videlicet operando, quarum merces in æternum maneat, ubi nō hoc præceptum eſſe putandum eſt, vt nil pecuniæ reſeruetur à ſanctis vel ſuis vel pauperum vſibus, cum & ipſe dominus cui Angeli miniſtrabant, loculos habuiſſe legatur à fidelibus oblata conſeruans: ſed ne Deo propter iſta ſeruiatur, & ob inopiæ timorē iuſtitia deſeratur. Greg. Niſ. Præcipit autem ſenſibiles & terrenas opes ſurſum condere, quo virtus corruptiua non attingit. vnde ſubdit: The. non deficientem &c. Theophylus. q.d. Hic tinea demolitur, non autem in cœlis. deinde quia tinea quædam non demolitur, addit de fure. Aurum enim non demolitur tinea, ſed fur tollit. Beda. Siue igitur hoc ſimpliciter accipiendum eſt quòd pecunia ſeruata deficiat, data autem proximo perennem fructum conferat in cœlis: ſeu ita quòd theſaurus boni operis ſi cō modi terreſtris occaſione condatur, facilè corruptus intereat: at ſi cœleſti ſolum intentione congeratur, nō exterius hominum fauore quaſi à fure qui deforis rapit non intus inani gloria quaſi à tinea quæ interius ſcindit valet maculari. Glo. Vel fures ſūt hæretici & dęmones, qui ad hoc intēti ſunt, vt ſpiritalibus nos ſpolient. tinea quæ veſtes latenter rodit inuidia eſt, qui ſtudium bonum lacerat, & compaſſionem vnitatis diſſipat. Theo. Porrò quia non omnia furto tolluntur, addit potiorē rationem & nullam prorſus patientem inſtantiam, dicens. Vbi enim eſt the. ve. ibi & cor ve. erit. q. d. Fſto ꝙ nec tinea demoliatur, nec fur tollat, hoc ipſum quod eſt habere cor affixum theſauro ſepulto, & diuinum opus, ſcilicet animam terræ immergere, quanto eſt dignum ſupplicio? Euſebius. Nam quilibet homo naturaliter dependet ab eo erga quod ſtudet, illuc totum animum applicat, vbi totum commodum poſſidere putauit. Vnde ſi quis in rebus præſentis vitæ habet totā mentem & intentionem quam cor nominauit, in terrenis verſatur. Si verò mentem applicauerit ad cœleſtia, ibi mentem habebit, vt videatur ſolo corpore cum hominibus conuerſari, animo verò iam ſit aggreſſus manſiones cœleſtes. Beda. Hoc autem non ſolum de pecunia, ſed de cunctis paſſionibus ſentiendum eſt: luxurioſi epulæ ſunt theſauri, laſciui ludicra, amatoris libido.

Quæſtio pulchra.

Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum, quando reuertatur a nuptijs, vt cum venerit & pulſauerit, confeſtim aperiant ei. Beati ſerui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico uobis quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Theo. Poſtquam ſuum diſcipulum modeſtum ſtatuit dominus, ſpolians eùm qualibet vitæ cura & eleuatione, iam nunc ad miniſtrandum inducit, dicens. Sint lumbi ve. præcincti, ideſt ſemper procliues ad exequenda opera domini noſtri. Et lu. ardentes, ideſt non ducatis vitam in tenebris, ſed aſſit vobis lux rationis, oſtendens vobis agenda & fugienda. Eſt enim hic mundus nox, cincti verò lumbos ſunt qui practicam exequuntur. nam talis eſt miniſtrantium habitus: quibus oportet adeſſe & lucernas ardentes, ideſt diſcretionis donum, vt valeat dignoſcere practicus, non ſolum quid oporteat agere, ſed & quomodo, alioquin in pręcipitio ſuperbię homines, ruunt. Notandum autem quòd primò iubet lumbos præcingi, ſecundò lucernas ardere. nam primò quidē eſt operatio, deinde ſpeculatio quæ eſt illuſtratio mentis. Igitur ſtudeamus exercere virtutes, vt duas lucernas habeamus ardentes, ſcilicet cōceptum mentis iugiter in anima emicantem quo nos illuſtramur, & doctrinam qua cæteros illuminamus. Maxi. Vel lucernas accenſas docet habere per orationem

Mundus nocti cōparatur.

tionem & cōtemplationē & ſpiritalem. dilectionē. Cyril. Vel ſubcingi ſignificat agilitatem & prōptitudinem ad ſuſtinenda mala intuitu diuini amoris. Lucernæ aūt accenſio ſignificat, vt non patiamur aliquos in tenebris ignorantię viuere. Gregor. in. hom. Vel ali. Lumbos pręcingimus, cùm carnis luxuria per continentiam coarctamus. viris enim luxuria in lumbis, & fœminis in vmbilico. à principali igitur ſexu lumborū nomine luxuria deſignatur. Sed quia minus eſt mala nō agere, niſi etiam quiſq; ſtudeat bonis operibus inſudare, additur: Et lu. ar. in ma. ve. Lucernas quippe ardētes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis noſtris lucis exempla monſtramus. Auguſt. de quæſt. euan. Vel docet & lumbos præcingere, propter continētiam ab amore rerum ſecularium: & lucernas ardentes habere, vt hoc ipſum vero fine & recta intētione fiat. Grego. in ho. Sed ſi vtrunque horum agitur, reſtat vt quiſquis ille eſt totam ſpem ſuam in redemptoris ſui aduentu conſtituat. vnde ſubditur: Et vos ſim. ho. &c. Ad nuptias quippe dominus abijt, quia aſcendens in cœlum, ſupernam ſibi multitudinem angelorum nouus homo copulauit. Theoph. Quotidie etiam in cœlis deſponſat ſanctorum animas quas ei Paulus vel alius ſimilis offert virginem caſtam. Redit autē à nuptijs celebratis in cœlis, forſan quidem vniuerſaliter in conſummatione totius, quando veniet de cœlo in gloria patris, forſan etiam ſingulis horis aſtans inopinatè particulari vniuſcuiuſque conſummationi. Cyrill. Conſidera etiam quòd à nuptijs quaſi à ſolemnitate venit, in qua ſemper exiſtit diuinitas: nihil. n. poteſt incorruptibili naturæ inferre triſtitiā. Grego. Niſe. Vel aliter conſumatis nuptijs, & deſponſata ſibi eccleſia, & admiſſa ea in thalamum ſecretorum præſtolabantur angeli reditum regis ad naturalem beatitudinem, quibus ſimilem fieri decet noſtram vitam, vt ſicut illi ſine malitia conuerſantes parati fuerunt dominicum regreſſum recipere, ſic & nos vigilantes ad obedientiam promptos nos faciamus cum aduenerit pulſans. Sequitur enim. Vt cùm venerit &c. Grego. in ho. Venit quippe cum ad iudicium properat. pulſat verò cum iam per ægritudinis moleſtiam eſſe mortem vicinam deſignat: cui confeſtim aperimus, ſi hunc cum amore ſuſcipimus. Aperire enim iudici pulſanti non vult, qui exire de corpore trepidat: & cum quem contempſiſſe ſe meminit, videre iudicem formidat. Qui autem de ſua ſpe & operatione ſecurus eſt pulſanti confeſtim aperit, quia cum tempus propinquæ mortis agnouerit, de gloria retributionis hilareſcit. vnde ſubditur: Beati ſerui, &c. Vigilat qui ad aſpectum veri luminis mentis oculos apertos tenet, qui ſeruat operando quod credit, qui à ſe torporis & negligentiæ tenebras repellit. Greg. Niſe. Ptopter hanc igitur vigiliam obſeruandam ſupra dominus monuit, vt ſint lumbi præcincti, & lucernæ ardentes. lumen enim oppoſitum oculis pellit ſomnolentiam oculorum. Lumbi etiam cingulo perſtricti reddunt corpus inſuſceptibile ſomni. Nam qui pręcinctus eſt caſtitate, & pura conſcientia illuſtratus perſeuerat in ſomnis. Cyril. Cum igitur dominus veniens ſuos inſomnes inuenerit & præcinctos, cor illuminatum habentes, tunc eos promulgabit beatos. Sequitur enim Amen di. vo. Ex quo præcipimus quòd ſimilia nobis tribuet, dum ſuccinctis ſe præcinget. Orig. Erit enim præcinctus iuſtitia circa lumbos ſuos ſecundum Eſaiam. Greg. Per quam præcingit ſe, id eſt ad retributionem ſe præparat. Theo. Vel præcinget ſe in eo quòd non totam vbertatem bonorum largitur, ſed hanc cohibet ſecundum certam menſurā. Quis. n. Deū capere poteſt quantus eſt? vnde Seraphin mihi velari dicitur propter excellentiam diuini ſplendoris. Sequitur: Et faciet illos diſcumbere &c. Sicut enim diſcumbens totum corpus facit pauſare: ſic in futuro aduentu. Sancti totaliter requieſcent. hic enim non habuerunt requiem corporis, illic verò ſimul cum animabus ſpiritalia corpora incorruptionem ſortita, plena gaudebunt quiete. Cyril. Faciet igitur illos diſcumbere quaſi feſſos refocilās, apponens ſpiritales delicias, & ſtatuens dapſilem donorum ſuorū menſam. Diony. in epiſto. ad Titum. Diſcubitum enim opinantur quietem à multis laboribus, & vitam ſine leſione, & conuerſationem diuinam in lumine & regione viuentium vniuerſo ſancto affectu adimpletam, & copioſam donationem omnium donorum, ſecundum quam lætitia adimplētur. hoc eſt enim ꝙ Ieſus faciet eos recumbere dās eis perpetuā quietē, & diſtribuens

Chriſtus in cælo deſpōſat animas.

Beati ſerui quæ ſunt.

Diſcubitus myſticus.

buens eis bonorum multitudinem. vnde ſequitur: Et tranſiens mini. illis. Theoph. Quaſi vicem æqualem eis reddens, vt ſicut ipſi miniſtrauerunt ei, ita & ipſe eis miniſtret. Grego. in ho. Tranſiens verò dictum eſt, cum de iudicio ad regnum redit, vel dominus nobis poſt iudicium tranſit, qui ab humanitatis forma in diuinitatis ſitę contemplationem non eleuat. Cyril. Nouit autẽ dominus lubricum fragilitatis humanæ ad peccandum, ſed quoniam bonus eſt deſperare non ſinit, ſed magis miſeretur, & dat nobis pœnitentiam in ſalutis antidotum. & ideo ſubdit. Et ſi venerit in ſecunda uigilia &c. Diuidunt enim excubantes in mœnijs ciuitatum, & hoſtium ſeruantes aggreſſus, noctem in tres aut quatuor vigilias. Greg. in ho. Prima ergo vigilia primæuum tempus eſt vitæ noſtræ, id eſt pueritia: ſecunda adoleſcentia uel iuuentus: tertia autem ſenectus accipitur. Qui ergo uigilare in prima uigilia noluit cuſtodiat uel ſecundam. Et qui in ſecunda noluit, tertiæ uigiliæ remedia non amittat: vt qui conuerti in pueritia neglexit, ſaltem in tempore iuuentutis uel in ſenectute reſipiſcat. Cyrill. De prima tamen vigilia mentionem non facit, quia pueritia non punitur à Deo, ſed veniã meretur. Secunda verò & tertia ætas debet obedientiam Deo, & vitam honeſtam ducere ad uoluntatem ipſius. Græcus. Vel ad primam uigiliã pertinet diligentius uiuentes quaſi primum gradum ſortiti: ad ſecundam verò mediæ conuerſationis menſuram tenentes: ad tertiã verò qui ſunt infra hos: & idem de quarta putandum eſt, & ſi contingat de quinta. Diuerſæ enim ſunt conuerſationum menſuræ, & bonus remunerator metitur vnicuiq; quod dignũ eſt. Theo.
Vigiliæ myſticæ. Vel quia vigiliæ ſunt horæ noctis prouocantes ſoporem hominibus, intelligas etiam in vita noſtra eſſe quaſdam horas quæ faciunt nos beatos, ſi inſomnes reperti fuerimus. Rapuit tibi aliquis facultates, defuncti ſunt tibi filij, acuſatus es: ſed ſi in his temporibus non feceris contra Dei mandata quicquam, vigilantem te inueniet in ſecunda & tertia vigilia. [i]d eſt, in tempore malo perniciosum ſomnũ animabus lentis inferentem. Greg. in ho. Ad excutiendum verò noſtrę mẽtis deſidiam etiam exteriora damna per ſimilitudinem ad mediũ deducuntur. nam ſubditur. Hoc autem ſci. &c. Theo. Quidam hunc furem intelligunt eſſe diabolum domum animã, patremfamilias hominem: non tamen videtur hæc acceptio conſonare ſequentibus. aduentus enim domini comparatur huic furi tanquã ex inopinato proueniens, ſecundum illud Apoſtoli. Dies dñi ſicut fur, ita in nocte ueniet. vnde & hic ſubditur. Et uos eſtote para. quia qua hora non pu. &c. Greg. in ho. Vel aliter: Neſciente patrefamilias fur domũ perfodit, quia dum à ſui cuſtodia ſpiritus dormit, improuiſa mors veniens carnis noſtrę habitaculum irrumpit: furi autem reſiſteret ſi uigilaret, quia aduentus iudicis qui occultè animam capit, præcauens ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Horã uerò ultimam dominus idcirco nobis uoluit eſſe incognitam, ut dum illam præuidere non poſſumus ad illam ſine intermiſſione præparemur.

Ait autem ei Petrus. Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes? Dixit autem dominus. Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, ut det illi in tempore tritici menſuram? Beatus ille ſeruus quem cùm uenerit dominus, inuenerit ita facientem. Verè dico uobis quoniam ſupra omnia quæ poßidet, conſtituet illum. Quòd ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, moram facit dominus meus uenire, & cœperit percutere ſeruos & ancillas, & edere & bibere & inebriari, & ueniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua neſcit, & diuidet eum partemq́ue eius cum infidelibus ponet.

Theo. Petrus cui iam cõmiſſa eccleſia fuerat quaſi omnium curam gerens, inquirit vtrum ad oẽs dñs parabolã protuliſſet. vnde dicitur, Ait autem ei Petrus. Domine, ad nos dicis parabolam hanc, an ad omnes? Beda. Duo dominus in pręmiſſa parabola mo- *Pa poſitio pulchra.* nuerat, & ſe videlicet ſubito venturum, & illum eos paratos expectare debere. Sed de quo horum, an de vtroque Petrus interrogauerit quouſque ſiui ſocijsq́ue ſuis comparauerit, cùm ait: Ad nos dicis, an ad omnes? non facilè patet. Et quidẽ in eo quòd ait: Nos, & omnes: non alios quam apoſtolos apoſtolorumq́ue ſimiles & cæteros fideles vel Chriſtianos, & infideles, vel eos qui viritim, id eſt ſigillatim morientes, ſui iudicis aduentum nolentes volentesq́ue ſuſcipiunt, & eos qui in vniuerſali iudicio uiui ſunt in carne reperiendi ſignificare putandus

tandus eſt. Mirum eſt autem ſi Petrus dubitauit: vel omnibus ſobriè & piè & iuſtè viuẽdum expectantibus beatam ſpem: vel inopinatum ſingulorum & omniũ futurum eſſe iudicium: vnde reſtat intelligi his ſcilicet duobus iam bene cognitis ea quæ neſcire poterat quæſiſſe, videlicet ſi ſublimia illa vitæ cœleſtis inſtituta, quibus poſſeſſa vendere, ſacculos qui non veteraſcerent facere, lumbis præcinctis lucernisque ardentibus vigilare præceperat, ad apoſtolos ſolum ſimileſque eorum, aut ad omnes qui ſaluandi ſunt, pertineant. Cyril. Validam autem mentem habentibus conueniunt ardua, & excellentia mandatorũ ſanctorum. His verò qui nondum ad hanc virtutem attigerunt, conueniunt ea à quibus omnis facultas excluditur: vnde dominus exẽplo manifeſtiſſimo vtitur, oſtendens mandatum præmiſſum conuenire his qui admiſſi ſunt in gradum diſcipulorũ. Sequitur enim: Dixit autem dominus, Quiſputas eſt fidelis diſpenſator? Amb. Vel aliter: Superioris quidem in omnes præcepti forma eſt generalis, verum ſeries ſequentis exempli diſpenſatoribus, hoc eſt ſacerdotibus videtur eſſe propoſita. vnde ſequitur. dixit autem dominus. Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tempore tritici menſuram? Theoph. q. d. Prædicta parabola communiter omnes fideles attingit, ſed quid vobis apoſtolis & doctoribus conueniat audiatis. Quæro enim quis diſpenſator inueniatur in ſe habens fidelitatem & prudentiam. ſicut enim in diſpenſationibus facultatũ, ſiue aliquis incautus ſit fidelis domino exiſtens, ſiue etiam prudens ſit & infidelis, diſpereunt res domini, ſic & in rebus diuinis opus eſt fidelitate & prudentia. Noui enim multos Deum colentes & fideles, quia verò non poterant prudenter eccleſiaſtica tractare negocia, non ſolum poſſeſſiones, ſed etiam animas deſtruebant, vtẽtes in peccatores indiſcreta virtute, per immoderata pœnitentiæ mandata, vel importunam manſuetudinem. Chry. Quærit autem hic dominus non quaſi fidelem & prudentem diſpenſatorem ignorans, ſed uolens innuere raritatem rei, & huiuſmodi præſulatus magnitudinem. Theop. Quiſquis ergo fidelis fuerit inuentus & prudens, præſideat familiæ domini, ut ſingulis temporibus det tritici menſuram, uel ſermonem doctrinæ quo paſcantur animæ, uel operum exemplũ quo uita informetur. Aug. de quæſt. euang. Menſuram autem dicit propter modum capacitatis quorumcunque audientiũ. Iſido. Additum eſt etiam in tempore quòd beneficium non ſuo tempore datum redditur caſſum, & nomen beneficij perdit. Idem eſt panis eſurienti quidem appetibilis, ſatiato autem non multum. De huius autẽ ſerui diſpenſatoris præmio ſubdit, dicens. Beatus ille ſeruus quem cùm uenerit dominus, inuenerit ſic facientem. Baſi. Non dicit agentem à caſu, ſed ſic facientem, non enim uincere ſolum conuenit, ſed etiam certare legitimè. hoc autem eſt ſic ſingula exequi, ſicut recipimus in mandatis. Cyril. Sic ergo fidelis ſeruus & prudens opportuno tempore diſtribuens prudenter cibaria famulis, hoc eſt ſpirituales eſcas beatus erit, iuxta dictum Saluatoris, in hoc ſcilicet quòd obtinebit adhuc maiora, & merebitur præmia familiaribus debita. vnde ſequitur. Vere dico vobis, quia ſuper omnia &c. Bed. Quanta enim inter bonos auditores & bonos doctores eſt meritorum diſtantia, tanta eſt etiam præmiorum. Hos enim aduenient cum vigilantes inuenerit, faciet diſcumbere: illos autem cum fideliter prudenterque diſpenſantes inuenerit, ſuper omnia quæ poſſidet conſtituet, id eſt ſuper omnia cœleſtis regni gaudia, non vtique vt horum ſoli dominium teneant, ſed ut eorum abundantius cæteris ſanctis æterna poſſeſſione fruantur. Theop. Vel ſuper omnia bona ſua conſtituet eum, non ſolum ſuper ſuam familiam, ſed vt tam terrena quàm cœleſtia ei obediant, qualis fuit Ieſus Naue & Elias, alter ſoli, alter nubibus mãdans, & oẽs ſancti quaſi Dei amici, rebus Dei utuntur. Quicunque etiam uitam uirtuosè peragit, & ſeruos ſuos, id eſt iram & concupiſcentiam rectè diſpoſuit, exhibẽs temporibus ſingulis menſuram frumenti, iræ quidem, ut afficiatur in habentes odio Deum, concupiſcentiæ uero, ut neceſſaria utatur carnis prouiſione, ordinãs eam in Deum. Talis inquam conſtituetur ſuper omnia quæ poſſidet dominus, dignus omnia per ſpeculatiuum intellectum intueri. Chryſoſto. Dominus autem non ſolum ex honore bonis reſeruato, ſed ex minis pęnę in malos corrigit auditorem.

Diſpenſator euangelicus

Merces fidelis miniſtri.

dominici quoque gregis paſcendi cura com mittitur. maiori ergo gratia donatos, ſi deliquerint, maior vindicta ſequitur. Mitiſſima autem omnium pęna erit eorum qui præter peccatum quod originaliter traxerunt nullum inſuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quiſque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem.

Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendatur? Baptiſma autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, uſque dum perficiatur? Putatis quia pacem ueni mittere in terram? Non, dico uobis, ſed ſeparationẽ. Erunt enim ex hoc, quinque in domo una diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidentur pater in filium, & filius in patrem ſuum, mater in filiam, & filia in matrem, ſocrus in nurum ſuam, & nurus in ſocrum ſuam.

Ambroſ. Diſpenſatoribus, id eſt ſacerdotibus præmiſſa videntur eſſe propoſita, quòd ſciant ſibi grauem in futurum pœnam eſſe ſubeundam, ſi familiam domini gubernare neglexerint, ſed quia exiguus eſt profectus metu ſupplicij ab errore reuocari, ideo dominus ad quærendam cupiditatem diuinitatis inflammat, dicens. Ignem veni mittere in terram. Non vtique illum conſumptorem bonorum, ſed bonæ voluntatis auctorem qui aurea dominicæ domus vaſa meliorat, fœnum vero conſumit & ſtipulam. Cyrillus. Mos eſt autem ſacræ ſcripturæ ignem quandoque dicere ſacros & diuinos ſermones. Sicut enim qui aurum & argentum purgare nouerunt, per ignem conſumunt eorum ſorditiem: ſic Saluator per euangelica documenta in virtute ſpiritus abſtergit intellectum eorum qui credũt in eum. Hic eſt igitur ignis ſalubris & vtilis quo habitatores terræ frigidi quodammodo & extincti propter peccatum incaleſcunt ad pietatis vitam. Chryſoſtomus. Terram enim ad præſens vocat, non eam quam pedibus terimus, ſed plaſmatam manibus eius, ſcilicet hominem, cui dominus ignem ingerit ad conſumptionem peccatorum & innouationem animarum. Titus. Eſt autem intelligendum eum de cœlo veniſſe: non enim ſi de terra veniſſet in terrã, diceret: Ignem ve.mit.in terram. Cyrill. Huius autẽ ignis dominus accelerabat incẽdium. vnde ſequitur: Et quid vo.ni.vt accendatur? Credebant enim iam quidam ex

Homo terra vocatur.

Iſrael, quorum exordium fuerant venerãdi diſcipuli, ſed ignis ſemel in Iudæa accenſus totum orbem occupare debebat, conſummata tamen paſſionis eius diſpenſatione. vnde ſequitur: Baptiſma au.ha.baptizari. Nam ante venerabilem crucem, & eius reſurrectionẽ à mortuis, in ſola Iudæa fiebat mentio prædicationis & miraculorum ipſius: poſtquam autem principem vitæ inſanientes occiderunt tunc Apoſtolis percepit dicẽs: Euntes docete omnes gentes. Greg. ſuper Ezech. Vel aliter: Ignis in terram mittitur, cum per ardorem ſancti Spiritus afflata terrena mens à carnalibus ſuis deſiderijs crematur, ſuccenſa autem ſpiritual amore malum quod fecit plãgit: & ſic terra ardet, quando accuſante ſe conſcientia cor peccatoris in dolore pęnitentiæ crematur. Beda. Addit autem, Baptiſmo habeo baptizari.i. ſanguinis ꝓprij tinctione prius habeo perfundi, & ſic corda credentium ſpiritus igne inflammari. Amb. Tanta autẽ eſt domini dignatio, vt infundendæ nobis deuotionis & conſummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis paſſionis ſtudium ſibi ineſſe teſtetur. vnde ſequitur, Et quomodo coarctor vſque dum perficiatur? Quidam codices habent, Et coangor, ideſt contriſtor. Cum enim in ſe nihil haberit quod doleret, noſtris tamẽ angebatur ęrumnis, & tempore mortis mœſtitiam prætendebat, quam non ex metu mortis ſuæ, ſed ex mora noſtræ redẽptionis aſſumpſerat. Qui enim vſq; ad perfectionem angitur, de perfectione ſecurus eſt, quia eum conditio corporalis affectus, non formido mortis offendit. nam qui corpus ſuſcepit, omnia debuit ſubire quæ corporis ſunt, vt eſuriret, ſitiret, angeretur, & contriſtaretur: diuinitas autem per hos affectus neſcit commutari. Simul etiam oſtendit, quòd in certamine paſſionis mors corporis, abſolutio anxietudinis non coaceruatiua ſit doloris. Beda. Quomodo autem poſt baptiſma ſuæ paſſionis, poſt ignis ſpiritalis aduẽtum terra ſit arſura declarat, ſubdens: Putatis quia pacem veni dare &c. Chryſoſtomus. Quid dicis domine? Non veniſti pacem daturus, qui factus es nobis pax, pacificans per crucem cęleſtia & terreſtria? qui dixiſti, Pacem meam do vobis. Sed manifeſtum eſt quòd vtilis quidẽ eſt pax, quandoq; autẽ damnoſa, & ſeparans

Dignatio Ieſu.

Pacis ratio exponitur.

ab amore diuino, per quam ſcilicet conſentiur his qui à Deo diſſident, & ob hoc fœdera terrena docuit vitare fideles. vnde ſequitur: Erunt enim quinque ex hoc in domo vna diuiſi tres in duos &c. Amb. Cum ſex perſonarum videatur facta ſubiectio: patris & filij, matris & filiæ, ſocrus & nurus, quinque tamen ſunt, quia eadem mater quæ ſocrus accipi poteſt: quæ enim eſt mater filij ſocrus eius vxoris eſt. Chryſoſt. Per hoc autem futurum euentum protulit. Contingebat enim in eadem domo aliquem eſſe fidelem cuius pater vellet eum ad infidelitatem protrahere, ſed intantum præualuit virtus doctrinæ Chriſti, vt filij patres conuerterent, matreſque filiæ, & liberos parentes. Libuit enim fideles Chriſti non ſolum contemnere propria, ſed & cuncta ſimul pati, dummodo cultu fidei non careant. Si autem purus homo eſſet, vnde ſuppeteret ei hoc poſſe meditari quòd a patribus plus amaretur quàm filij? & à filijs pluſquàm patres? & à viris pluſquam coniuges? & hoc non in vna domo aut centum, ſed vbique terrarum. & non ſolum hoc prædixit, ſed etiam opere conſummauit. Ambro. Myſtica aute interpretatione domus vna, homo vnus eſt, duos autem legimus frequenter animam & corpus quòd ſi duobus conuenerit, efficit vtraque vnum. aliud eſt quod ſeruit, aliud cui ſubijcitur. Tres autem animæ affectiones ſunt, vna rationabilis, alia concupiſcibilis, tertia iraſcibilis. Duo ergo in tres, & tres in duo diuiduntur. Etenim per aduētum Chriſti homo qui erat irrationabilis, rationabilis factus eſt. Eramus carnales terreni, miſit Deus ſpiritum ſuum in corda noſtra, facti ſumus filij ſpirituales. Poſſumus etiam dicere quòd in hac domo ſunt alij quinque, id eſt odor, tactus, guſtus, viſus, & auditus. Si ergo ſecundum ea, quæ audimus aut legimus ſenſu viſus atq; auditus excludamus ſuperfluas voluptates corporis quæ guſtu tactuque & odore percipiuntur, duo in tres diuidimus, eo quòd mentis habitus vitiorum non capiatur illecebris. Aut ſi quinque ſenſus acceperimus corporales, vitia iam corporis & peccata ſe ſeparant. Poſſunt etiā caro videri atq; anima ab odore tactu guſtuque luxuriæ ſeparata: fortior enim rationis ſexus velut in viriles fertur affectus. hæc molliorem ſtudet tenere rationem. Ex his

Affectiones animæ tres.

itaque diuerſarum cupiditatum motus inoleuit, ſed vbi in ſe anima redit degeneres abiurat hæredes. Caro quippe cupiditatibus ſuis quas ſibi ipſa generauit, tanquam ſentibus mundi doluit eſſe confixam. Sed velut corporis quædam atque animæ nurus voluptas motui prauæ cupiditatis innubit. Ergo quandiu manſit in vna domo conſpirantibus vitijs indiuidua conſenſio, nulla videbatur eſſe diuiſio. vbi uero Chriſtus ignem quo delicta cordis exureret, vel gladium quo ſecreta penetrantur miſit in terras, tunc caro atque anima regenerationis innouata myſterijs, copulam poſteritatis eliminat, vt diuidantur parenres in filios, dum intemperans motus intemperantiam abdicat, & anima declinat in conſortium culpæ. Filij quoque in parentes diuiduntur, dum renouati homines vitia vetuſta declinant, voluptaſque adoleſcentior ſerioſæ domus refugit diſciplinam. Beda. Vel aliter: Per tres ſignificantur qui fidem trinitatis habent, per duo infideles qui à fidei vnitate diſſentiunt. Pater autem diabolus eſt, cuius filij imitando eramus, ſed poſtquam venit ignis ille cœleſtis, nos ab inuicem ſeparauit & oſtendit alterum patrem qui eſt in cęlis. Mater ſynagoga, filia eſt eccleſia primitiua: quæ & eandem de qua genus ducit ſynagogam fidei perſecutricem ſuſtinuit, & ipſa eidem ſynagogæ fidei veritate contradixit. Socrus ſynagoga, nurus eccleſia de gentibus, quia ſponſus eccleſiæ Chriſtus filius eſt ſynagogæ ſecundum carnem. Synagoga ergo in nurum & in filium eſt diuiſa, quæ credentes de utroque populo perſequitur: ſed & illæ in ſocrum & in matrem ſunt diuiſæ, quia uolunt carnalem circuncisionem ſuſcipere.

Dicebat autem ad turbas. Cum uideritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis, nymbus uenit. & ita fit, & cum auſtrum flantem, dicitis, quia aſtus erit, & ita fit. Hypocritæ, faciē cœli & terræ noſtis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem & a uobiſipſis non iudicatis quod iuſtum eſt?

Theophyl. Cum de prædicatione diſceptaſſet, & eam nominaſſet gladium, poterant audientes turbari neſcientes quod diceret, & ideo dominus ſubdit, quòd ſicut aereas diſpoſitiones per quædam ſigna cognoſcunt, ſic deberent eius aduentum cognoſcere.

Cõparatio optima

re. & hoc eſt quod dicit. Cum videritis nubẽ orientẽ &c. Quaſi dicat: Verba mea & opera mea me indicant contrarium uobis. Poteſtis igitur coniectare, quia non veni pacem dare, ſed imbrem & turbinem. Ego enim ſum nubes & venio ab occaſu, id eſt ab humana natura pridem multa induta peccatorum caligine. Veni etiam ponere ignem, id eſt æſtum incitare. Sum enim auſter ventus calidus & oppoſitus Boreali frigiditati. Beda. Vel qui ex elementorum immutatione ſtatum aurarum, quia voluerunt, facillimè prænoſcere potuerunt: poſſent etiam ſi vellent tempus aduentus domini ex dictis intelligere prophetarum. Cyrillus. Prophetæ enim multifariè prænunciauerunt Chriſti myſterium. Dicebat ergo, ſi prudentes eſſent ad futura proſpectum intendere, nec ignorare futuras tempeſtates poſt vitam præſentem valerent. Erit enim ventus & pluuia, & ſupplicium futurum per ignem, & hoc ſignificatur cum dicitur, Nymbus venit: decebat etiam ſalutis tempus non ignorare ſcilicet aduentum Saluatoris, per quem perfecta pietas intrauit mundum, & hoc ſignificatur cum dicitur. Dictis quia æſtus erit. vnde in eorum reprehenſionem ſubditur: Hypocritæ, faciem cęli & terræ noſtis probare &c. Baſili. Eſt autem notandum quòd

Cõtemplatio ſyderalis licita.

neceſſario ſunt humanæ vitæ ſyderum coniecturæ, dummodo quis vltra menſuram non perquirat eorum indicia. Eſt enim non nulla de pluuijs futuris percipere, plura quoque de æſtibus & impetu ventorum vel particularibus vel vniuerſalibus, vel violentis vel lenibus. Quanta vero commoditas ex eorum coniectura vitæ præſtetur quis neſcit? Intereſt enim nautæ prognoſticari procellarum pericula, viatori mutationem aeris, colono fructuum copiam. Beda. Sed ne aliqui de turba ſe propheticæ lectionis ignaros temporum curſus nos probare non poſſe cauſarentur, uigilanter adiungit: Quid autem & à uobis ipſis non iudicatis quod iuſtum eſt? Oſtendens eos & ſi literas neſciat, naturali tamen ingenio poſſe dignoſcere, eum qui opera fecit quæ nullus alius feciſſet, ſupra hominem & Deum eſſe. Vnde poſt huius ſeculi iniuſtitias, iuſtum creatoris iudicium eſſe uenturum. Orige. Niſi autem eſſet nobis natura inſitum id quod iuſtum eſt iudicare, nunquam Saluator hoc diceret.

Cum autem uadis cum aduerſario tuo ad principem, in uia da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouiſſimum minutum reddas.

Theophyl. Poſtquàm oſtendit dominus laudabilem diſcordiam, exhinc docet laudabilem pacem, cum dicit: Cum autem uadis, &c. Quaſi dicat: cum trahit te aduerſarius ad iudicium, da operam, id eſt omnibus modis excogites ut abſoluaris ab illo. Vel da operam, id eſt & ſi nihil habeas, mutuum accipe, ut abſoluaris ab illo: ne te coram iudice conueniat. unde ſequitur. Ne fortè trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, &c. Cyril. In quo anguſtias patieris, donec etiam nouiſſimum aſſem exigenr. Et hoc eſt quod ſubdit: Dico tibi, non exibis &c. Chryſoſt. Videtur mihi de pręſentibus iudicibus dicere, & de itinere ad præſens iudicium, & de carcere huius mundi. Per hæc enim quæ apparent & in promptu ſunt, irrationabiles homines ſe corrigere conſueuerunt. frequenter enim non ſolum ex futuris bonis vel malis cōmonet, ſed etiam ex præſentibus propter groſſiores auditores. Ambroſ. Vel aduerſarius noſter diabolus eſt, qui ſerit illecebras delictorum, ut habeat in ſupplicio participes, quos habuit in errore conſortes. Aduerſarius etiam nobis eſt omnis uitioſi uſus. Denique aduerſaria eſt nobis mala conſcientia, quæ nos & hic afficit, & in futurum accuſabit & prodet. Demus igitur operam dum in hoc ſumus uitæ curriculo conſtituti, tanquàm à malo aduerſario, ita ab improbo liberemur actu, ne dum imus cum aduerſario ad magiſtratũ, in uia noſtrum condemnet errorem.

Aduerſarij nobis ſunt multis

Quis autem eſt magiſtratus, niſi penes quẽ omnis poteſtas eſt? Hic autem magiſtratus tradit reum iudici, ei ſcilicet cui uiuorum & mortuorum tribuit poteſtatem, ſcilicet Ieſu Chriſto, per quem occulta redarguuntur, & improbi operis pœna mandatur. Ipſe exactori tradit & in carcerem mittit. dicit enim. Tollite & mittite illum in tenebras exteriores, & exactores ſuos monſtrat eſſe angelos, de quibus dicit, exibunt angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. Sed ſubditur.

ditur: Dico tibi, non exies donec etiam nouiſſimum minutum reddas. Si enim qui pecuniam ſoluunt non prius euacuant fœnoris nomen, quàm totius ſortis vſque ad minimum, quocunque ſolutionis genere quantitas vniuerſa ſoluatur, ſic compenſatione charitatis actuumque reliquorum vel ſatisfactione quacunque peccati pœna diſſoluitur. Origenes. Vel aliter: Quatuor perſonas hic ponit: aduerſarij, principis, exactoris, & iudicis: apud Matthæum vero perſona prętermiſſa eſt principis, & pro exactore miniſter incertus. Diſcrepant etiam quòd ille quadrantem, iſte minutum poſuit, uterque autem dixit nouiſſimum. Cunctis autem hominibus duos Angelos adeſſe legimus: malum qui aduerſa exhortatur. bonum qui optima perſuadet. Ille autem aduerſarius noſter quotieſcunq; peccamus exultat, ſciens quoniam habet poteſtatem apud principem ſeculi huius, qui ſe miſerat, exultandi & gloriandi. Cum articulo autem in græco eum poſuit, vt ex pluribus vnum monſtraret. quia vnuſquiſque ſub ſuę gentis eſt principe. Da ergo operam, vt libereris ab aduerſario tuo, ſiue à principe ad quem te aduerſarius trahit, habendo ſapientiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam. Si autem dederis operam, eſto in eo qui dicit: Ego ſum via, alioquin trahet te aduerſarius ad iudicem. Dicit autem, Trahet, vt oſtendat nolentes ad condemnationem compelli. Iudicem autem alium neſcio, niſi dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tradit exactori. Singuli exactores proprios habemus: dominantur exactores ſi debuerimus aliquid. ſi omnibus vniuerſa reddidero, nemo exactor eſt, & intrepida mente reſpōdeo: Nihil tibi debeo. Quòd ſi debitor fuero: mittet me exactor in carcerem, nec patietur exire niſi debitum omniū perſoluero. non. n. habet exactore poteſtatem, vt mihi ſaltem quadrantem concedat. qui donauit debitori quingentos denarios, & alij quinquaginta, dominus erat. iſte qui exactor eſt, dominus non eſt, ſed à domino ad exigenda debita præpoſitus. Nouiſſimum autem minutum dicit gracile & tenue: peccata enim noſtra, aut pinguia ſunt, aut tenuia. beatus igitur eſt qui non peccat. Secundo autem ſi tenue peccatum habeat, inter ipſa quoque tenuia diuerſitas eſt, alioquin non diceret, donec nouiſſimum redderet minutum. Si enim parum debet, non egredietur niſi ſoluat minimum quadrantem: qui autem magno debito fuit obnoxius infinita ei ad reddendum ſecula numerabuntur. Beda. Vel aliter: Aduerſarius noſter in via, eſt ſermo Dei contrarius noſtris carnalibus deſyderijs in præſenti vita, à quo liberatur qui præceptis eius ſubditur, alioquin tradetur iudici, quia ſermone domini contempto peccator reus tenebitur in examine iudicis: quem iudex exactori tradet, id eſt maligno ſpiritui ad vltionem, qui mittitur in carcerem, id eſt infernum: vbi quia ſemper ſoluere pœnas patiendo, ſed nunquam perſoluendo, veniam conſequi non poterit, nunquam exinde exibit, ſed cum terribiliſſimo ſerpente diabolo perpetuas pœnas luet.

CAPVT XIII.

ADERANT *autem quidam ipſo in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorum. Et reſpondens dixit illis. Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, qui talia paſſi ſunt? Non, dico vobis: ſed niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis, ſicut illi decem & octo ſupra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos. Putatis quia & ipſi debitores fuerint, præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? Non, dico vobis: ſed ſi non pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.*

Glo. Quia de pœnis peccantium fecerat mentionem, opportunè nunciatur quorundam peccantium pœna, ex cuius exemplo etiam alijs pecatoribus pœnam comminatur. vnde dicitur: Aderant autem quidam ipſo in tempore nunciātes illi de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorum. Cyrillus. Erant enim ſequaces dogmatum Iudæ Galilęi, cuius mentionem Lucas in actibus Apoſtolorum fecit, qui dicebat, non oportet quemquam uocari dominum. vnde quamplures eorū, quia Cæſarem non fatebantur dominū à Pilato puniti ſunt. Dicebāt et nō oportere alias à *Galilæorū cōditio*

ſtatutis

ſtatutis victimis in lege Moyſi offerre Deo vnde prohibebāt ſtatutas à populo victimas pro ſalute imperatoris, & populi Romani offerre. Pilatus ergo indignans in Galilęos iuſſit inter ipſas victimas quas ritu legis ſe offerre putabant occidi, ita quòd ſanguis offerentium oblatis victimis miſceretur. Credente autem vulgo iuſtiſſimè prædictos talia paſſos eſſe quaſi ſcādala ſeminantes in populo, incitantes principes in odium ſubditorum, narrauerunt hæc Saluatori, uolentes percipere quid ei ſuper hoc uideretur. Ipſe autem peccatores hos eſſe ponit, non tamen hic aſſerit talia paſſos eſſe, tanquam peiores non patientibus. vnde ſequitur: Et reſpondens dixit illis &c. Chryſo. Punit enim Deus quoſdam peccatores amputans eorum nequitiam, & pęnam illis ſtatuens leuiorem, & plene ſemouens eos ab alijs, & uiuentes in malitia corrigens per horum damnationem. Rurſus alios hic non punit, vt ſi ſibi cauerint pœnitētes, præſentem pœnam effugient & futurum ſuppliciū. Si vero perſeuerauerint, maius patientur tormentum. Titus. Manifeſtat & hic quia quæcunque ex iudicijs accidunt in reorum ſupplicium, non ſolum iudicantium poteſtate, ſed etiam nutu Dei contingunt. vnde ſiue iuſta cōſcientia puniat iudex, ſiue aliud intendens condemnet, commendandum eſt negocium diuinæ cenſuræ. Cyril. Remouens ergo populares ab inteſtinis inſidijs occaſione religionis concitatis ſubiungit. Sed niſi pœnitentiam habueritis, & niſi ceſſaueritis conſpirare contra principes, quod nutu diuino non agitis, omnes ſimul uel ſimiliter peribitis, & ueſter ſanguis veſtris victimis cōiungetur. Chryſoſtomus. In hoc autem oſtendit, quòd illos permiſit talia pati, ut uiuentes alienis periculis territi fierent regni hæredes. Quid igitur dices, ut melior ego ſiam ille punitur? non ideo, ſed punitur quidem propter propria crimina, fit vero ex hoc videntibus ſalutis materia. Beda. Sed quia pœnitentiam non habuerunt 40. dominicæ paſſionis anno, venientes Romani (quos deſignabat Pilatus ad eorum gentes pertinens) & incipientes à Galilæa (vnde dominica prædicatio cœperat) radicitus impiam gentem deleuerūt, & nō ſolum atria templi quo ſacrificia deferri conſueuerant, ſed interiora domus humano ſanguine fędarunt. Chryſo. Iterum autem alij decem & octo obruti fuerant à quadam turre, de quibus eadem ſubdit dicens: Sicut illi 18. ſuper quos cecidit turris in Siloe & occidit eos, putatis quia & ipſi debitores fuerunt præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? non, dico uobis. Non enim hic omnes punit, dans alijs inducias pęnitendi: nec tamen cunctos futuræ punitioni reſeruat, ne plures prouidentiam abnegarent. Titus. Vna autem turris comparatur toti ciuitati, vt pars totum perterreat. vnde ſubditur: Sed ſi non pęnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. q. d. Tota ciuitas paulo poſt occupabitur ſi perſeuerauerint indigenæ in infidelitate. Amb. Myſticè autem in illis quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorum figura quædam videtur eos tangens, qui coactu diabolico non purè offerūt ſacrificium, quorum oratio eſt in peccatum, ſicut de Iuda ſcriptum eſt, qui proditionem ſanguinis dominici inter ſacrificia poſitus cogitabat. Beda. Pilatus enim, qui interpretatur os malleatoris, diabolū ſignificat ſemper cædere paratum, ſanguis peccatum, ſacrificia bonas actiones exprimunt. Pilatus ergo ſanguinem Galilæorum cum ſacrificijs eorum miſcet: quando diabolus eleemoſynam & cætera bona fidelium, uel carnis delectatione, ut humanæ laudis ambitione, uel qualibet alia peſte commaculat. Illi etiam Hieroſolymitæ à ruina turris oppreſſi ſignificant Iudæos qui pœnitere noluerunt cum mentibus ſuis eſſe perituros, ne fruſtra 10. & 8. qui numerus apud Græcos ex I. & H. hoc eſt eiſdem literis quibus nomen Ieſu incipis, exprimitur. Significat autem Iudæos hinc maximè perituros, quòd nomen Saluatoris recipere noluerunt. illa turris ſignificat illum qui eſt turris fortitudinis, quę merito eſt in Siloe quę interpretatur miſſus, ſignificat enim eum qui miſſus à patre venit in mūdum, qui omnes ſuper quos ceciderit conteret.

Conſpiratio damnabilis.

Myſticus intellectus.

Dicebat autem, & hanc ſimilitudinem. Arborē fici habebat quidam plantatam in uinea ſua: & uenit quærens fructum in illa, & nō inuenit. Dixit autē ad cultorē uineæ: Ecce anni tres ſunt ex quo uenio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illā. Vt quid etiā terrā occupat? At ille reſpondens, dixit illi: Domine dimitte illam

& hoc anno, vſque dum fodiam circa illam, & mittam ſtercora. Et ſi quidem fecerit fructum, bene: ſin autem, in futurum ſuccides eam.

Titus. Iactabant ſe Iudęi ex eo quòd 10. & 8. perierãt, ipſi vero omnes remanſerunt illæſi: vnde proponit eis fici parabolam. Dicit enim: Dicebat autem hanc ſimilitudinem, arborem fici habebat quidam plantatam iu vinea ſua. Ambr. Vinea domini ſabaoth erat: quam dedit in rapinam Gentium. apta aũt ſynagogæ arboris iſtius comparatio eſt, quia ſicut iſta arbor redundat folijs fluentibus, ſpem poſſeſſoribus ſuis caſſa ſperatorum prouentuũ expectatione deſtituit: ita etiam in ſynagoga dum doctores eius operibus infœcundi, verbis tamen velut folijs redundantibus gloriantur, inanis vmbra legis exuberat. Hæc etiam ſola arbor ab initio germinat poma pro floribus, & poma decidunt, vt poma ſuccedant, manent tamen aliqua priorum parata nec decidunt. Etenim primum ſynagogæ populus velut inutilis decidit fructus, vt de pinguedine religionis antiquæ nouus eccleſiæ populus emergeret, primi tamen ex Iſrael groſſi mature ſcẽtis exemplo pulcherrimorum gratia fructuum cæteris præſtiterunt, quibus dicitur: Sedebitis ſuper 12. thronos. nonnulli tamen ficum iſtam non ſynagogæ, ſed malitię & improbitatis figuram putant. Hi tamen in nullo diſtant; niſi quòd pro ſpecie genus eligunt. Beda. Ipſe autem dominus ſynagogam per Moyſen inſtituit, in carne natus apparuit, & crebrius in ſynagoga docens fructum fidei quæſiuit, ſed in pharifæorũ mente non inuenit. vnde ſequitur: Et venit fruct. quærens in illa, & non inuenit. Ambroſ. Quærebat autem dominus, non quia fructum ficulneæ deeſſe neſciret, ſed vt oſtenderet in figura, quia fructum ſynagoga iam habere deberet. Denique ex ſequentibus docet non ſe ante tempus veniſſe, qui per triennium uenit. Sic enim habes: Dixit autem ad cultorem vineæ, Ecce anni tres ſunt ex quo uenio quęrẽs fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Venit ad Abraham, uenit ad Moyſen, uenit ad Mariam, hoc eſt uenit in ſignaculo, uenit in lege, venit in corpore: aduentum eius ex beneficijs recognoſcimus. Alibi purificatio, alibi ſanctificatio, alibi iuſtificatio eſt. Circuncisio purificauit, lex ſanctificauit, gratia iuſtificauit: ergo populus Iudæorum neque purificari potuit, quia circuncisionem corporis non animi habuit: neque ſanctificari, quia virtutem legis ignorãs carnalia magis quàm ſpiritualia ſequebatur: neque iuſtificari, quia delictorum ſuorum pœnitentiam non gerens, gratiam neſciebat. Merito ergo nullus fructus in ſynagoga inuentus eſt, & ideo iubetur excidi. Sequitur enim: Succi. ergo illam, ut quid etiam terram occupat? Bonus autem cultor, & fortaſſis ille in quo eccleſiæ fundamentum eſt, præſagiens alterum ad gentes, ſe autem ad eos qui ex circuncisione ſunt eſſe mittendum, religioſe ne excidatur interuenit, fretus uocatione ſua, etiam populum Iudæorum per eccleſiam poſſe ſaluari. vnde ſequitur: At ille reſpondens dixit illi, Domine dimitte illam & hoc anno. Cito duritiam ſuperbiamque Iudæorum cauſas eſſe ſterilitatis agnouit. Itaque venit excolere, qui nouit vitia reprehendere. vnde ſubdit: Vſque dum fodiam circa illam. Pollicetur dura cordis eorum apoſtolicis ligonibus eſſe fodienda, ne radicem ſapientiæ terrarum aceruus obruat & abſcondat. Subdit autem, & mittam ſtercora, ideſt humilitatis affectum, per quem in Euangelium Chriſti etiam Iudæus fore exiſtimatur fructuoſus. vnde ſubdit: Et ſi quidem fecerit fructum, bene ſcilicet erit. Sin autem, in futurum ſuccides illam. Beda. Quod quidem per Romanos factũ eſt, à quibus gens Iudæa ſuccisa, & à terra ꝓmiſſionis expulſa eſt. Aug. de ver. do. Vel aliter: Totũ arbor ficulnea genus humanum eſt. Primus enim homo qui peccauit, folijs ficulneæ pudenda velauit, hoc eſt membra vnde nati ſumus. Theo. Sed & quiſq; noſtrum ficus eſt in vinea Dei, hoc eſt in eccleſia vel in hoc mundo plãtata. Greg. in ho. Tertio autem dominus ad ficulneã venit, quia naturã generis humani ante legem, ſub lege, ſub gratia, expectãdo, admonendo, viſitando requiſiuit. Sed tamẽ in tribus annis fructum ſe non inueniſſe cõqueritur, quia quorundam prauorum mentes nec inſpirata lex naturalis corrigit, nec præcepta erudiunt, nec incarnationis eius miracula conuertunt. Theoph. Tertio autem natura noſtra fructum petita non tribuit: ſemel quidem cum in paradiſo præuaricati ſumus præceptum: ſecundo cum in lege

Allegorica expoſitio.

Aduẽtus domini triplex.

Ficulnea genus humanũ.

ge vitulum conflauerunt: tertio cum Saluatorem renuerunt. Sed id triennium intelligendum eſt pro tribus ætatibus, pueriIi, virili, & ſenili. Greg. in ho. Sed cum magno timore audiendum eſt quod dicitur, Succi. ergo il. vt quid etiam terram occupat? Vnuſquiſq; enim iuxta modum ſuum, inquãtum locum vitę præſentis tenet, ſi fructum bonę operationis non exhibet, velut infructuoſa arbor terrã occupat, quia in eo loco in quo ipſe eſt, & alijs operandi occaſionem negat. Baſil. Proprium enim eſt diuinæ propitiationis non ſilenter pœnas infligere, ſed prę-mittere minas reuocando ad pœnitentiam: ſicut Niniuitis fecit, & nunc cultori, dicens. Succide eã, prouocans quidem ipſum ad curam eius, ſuſcitãs vero ſterilem animam ad producendos debitos fructus. Grego. Naz. Igitur nec nos feriamus ſubito, ſed præualeamus miſericordia, ne ſecemus ficum potentem adhuc fructum facere, quam forſitan curabit periti cuſtodis ſtudium. vnde & hic ſubditur. At ille reſpondens dixit illi, dimitte &c. Gregor. in ho. Per cultorem vineæ, præpoſitorum ordo exprimitur, qui præſunt eccleſiæ, dominicæ vineæ curam ge-
[*Deus paterfamilias.*] runt. Theoph. Vel paterfamilias Deus pater eſt, cultor uero Chriſtus, qui ficum amputari, vt ſterilem non permittit. quaſi ad patrem diceret. Si per legem & prophetas fructum pœnitentiæ non dederunt, meis eos irrigabo paſſionibus & doctrinis, & forſitan dabunt obedientiæ fructum. Aug. de ver do. Vel colonus qui intercedit eſt omnis ſanctus qui intra eccleſiam orat pro eis qui ſunt extra eccleſiam, dicens: Domine dimitte illam hoc anno, ideſt tempore iſto ſub gratia vſque dum fodiam circa illam. Circumfodere eſt humilitatem & patientiam docere. Foſſa enim eſt humilis terra, ſtercus autem in bono intellige, ſordes ſunt ſed fructum dant, ſordes cultoris, dolor eſt peccatoris. Qui autem agunt pœnitentiam in ſordibus agant, & veraciter agant. Gregor. in homel. Vel peccata carnis ſtercora vocantur: ex ſtercore igitur ad fructum reuiuiſcit arbor, quia de conſideratione peccati ad bona ſe opera reſuſcitat animus. Sed ſunt pleriq; qui increpationes audiunt, tamen ad pęnitentiam redire contemnunt, propter quod ſubditur. Et ſi quidem fece. fructum. Augu. de ver. do. Bene, ſcilicet erit. Sin autem in futurum ſuccides eam, quando ſcilicet in iudicio venies iudicare viuos, & mortuos, interim modo parcitur. Gregor. in ho. Qui autem non vult ad fœcunditatem pingueſcere per increpationẽ, illic cadit, vnde iam reſurgere per pœnitentiam non ualet.

Erat autem docens in ſynagoga eorum ſabbatis. Et ecce mulier quæ habebat ſpiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere. Quam cum videret Ieſus, vocauit eam ad ſe, & ait illi: Mulier dimiſſa es ab infirmitate tua. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum. Reſpondens autem Archiſynagogus indignans, quia ſabbato curaſſet Ieſus, dicebat turbæ: Sex dies ſunt in quibus oportet operari In his ergo venite & curamini, & non in die ſabbati Reſpondens autem ad illum dominus, dixit: Hypocritæ, vnuſquiſque veſtrum ſabbato non ſoluit bouem ſuum aut aſinum à præſepio, & ducit adaquare? Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit Satanas, ecce decem & octo annis, non oportuit ſolui à vinculo iſto die ſabbati? Et cum hæc diceret erubeſcebant omnes aduerſarij eius, & omnis populus gaudebat in vniuerſis quæ glorioſe fiebant ab eo.

Ambr. Cito ꝙ de ſynagoga dixerat indicauit, ad ipſam utiq; arborẽ veniſſe ſe monſtrat, qui in eadem prædicabat. vnde dicitur: Erat autem docens in ſynagoga eorum ſabbatis. Chryſ. Docet quidem non ſeorſum, ſed in ſynagogis ſecure in nullo dubitans, nec aliquid contra legem Moyſi ſtatuens: ſabbato autem quia tunc Iudæi legi vacabant. Cyril. Ad expugnationem au- [*Proceſſus Xpi contra inimicos.*]
tem corruptionis & mortis & inuidiæ diaboli cõtra nos, prodijt incarnatione uerbi, & hoc apparet ex ipſis euentibus. Sequitur enim. Et ecce mulier quę habebat &c. Dicit autem ſpiritum infirmitatis, quia mulier hæc patiebatur atrocitate diaboli, derelicta à Deo propter ꝓpria crimina, uel propter tranſgreſſionem Adæ, ob quam humana corpora infirmitatem & mortem incurrunt. Dat autẽ ſuper hoc Deus diabolo poteſtatem, ut homines mole aduerſitatis depreſſi uelint ad meliora tranſire. Genus autem infirmitatis oſtendit, dicens. Et erat inclina. nec omnino poterat ſurſum reſpicere. Baſil. Brutorum ſiquidem caput humi deflexum eſt, terram cernit. Caput hominis erectũ eſt in cęlũ, oculi ſuperna cõſpiciunt,

conuenit enim quærere ſuperna, tranſcendere terrena intuitu. Cyril. Oſtendit autē dominus aduentum ſuum in hunc mundum diſſolutiuū eſſe humanarū paſſionū, mulierē ſanauit. vnde ſequitur: Quā cum vidiſſet Ieſus, vocauit eam ad ſe & ait illi: Mulier, dimiſſa es ab infirmitate tua. Vox aptiſſima Deo, plena maieſtate ſuperna: Fugat. n. morbum imperatorio motu, qui etiam manus illi imponit. Sequitur enim: Impoſuit illi manus, & cōfeſtim erecta eſt & glorificabat Deū In quo oportet perpēdere ſacrā carnem induiſſe virtutē diuinam, erat. n. ipſius Dei carō, non autem alicuius alterius quaſi ſeparatim exiſtente filio hominis à filio Dei, ſicut falſo aliquibus viſum eſt. Sed ingrate ſynagogæ præſul, poſtquàm vidit fœminam humi repentem ſolo tactu erectam, & diuina referentem magnalia ardens domini gloria irretitur inuidia, arguitque miraculum qua ſi videretur ſolicitari pro ſabbato. vnde ſequitur: Reſpondens au. archiſynago. indi. quia ſabbato curaſ. Ieſus, dicebat turbæ. Sex dies ſunt in qui. &c. Hortatur cæteris diebus diſperſos & proprijs vacantes operibus non ſabbato videre & mirari prodigia domini, ne forte credant. Sed dic: lex prohibuit ab opere manuali die ſabbati abſtinere, nunquid & ab eo quod verbo & ore fit? Ceſſes ergo comedere & potare ac loqui & pſallere in ſabbato. Et ſi nec legem legis, cur tibi ſabbatum? Cæterum ſi manuale opus lex prohibuit, quomodo manuale opus eſt fœminam verbo erigere? Ambroſi. Denique & Deus ab operibus mūdi quieuit, non ab operibus quibus ſempiterna & iugis operatio eſt, ſicut filius ait: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor, vt ad ſimilitudinem Dei ſecularia noſtra opera non religioſa ceſſarent. vnde dominus ſpecialiter ei reſpondit. Sequitur enim: Reſpondit autē ad illum dominus & dixit: Hypocrita vnuſquiſque &c. Beda. Hypocrita eſt qui in theatro aſſumit alienā perſonā, ſic & in vita præſenti quidam alia gerunt in corde, & alia ſuperficialiter oſtendunt hominibus. Chryſoſto. Bene igitur dicit hypocritam principem ſynagogæ: quia faciem habebat legis cultoris, mens vero eius erat verſuti & inuidi: non enim turbatur propter ſabbatum quia violatur, ſed propter Chriſtum quia glorificatur. Tu tamen attende quod

Expoſitio pulchra.

vbi quidem opus fieri iuſſit, ſicut cum paralytico iuſſit grabatum tollere, tranſtulit ſermonem ad maius, conuincens eos per dignitatem patris, cum dicit: Pater meus vſque modo operatur & ego operor: hic autem vbi totum faciens verbo, nihil aliud adijcit, ex his quę ipſi faciebant calumniam ſoluit. Cyril. Arguitur autem archiſynagogus vt hypocrita, dum bruta quidem adaquat in ſabbato, mulierem vero non magis genere quàm fide filiam Abrahæ non dignam putat ſolui ab ęgritudinis vinculo, vnde ſubdit: Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit Satanas ecce 10. & 8. annis nōn oportuit ſolui à vinculo iſto die ſabbati? Malebat ſiquidem mulierem tanquàm quadrupedia cernere terram, quàm hominum ſtaturam recipere, dummodo Chriſtus non manifeſtaretur. Non autem erat eis quid reſponderent, ſed ipſi ſibipſis erant irrefragabilis reprehenſio. vnde ſequitur: Et cum hæc di. erub. om. aduer. eius: ſed populus quaſi commoda ex miraculis conſequens lętabatur de ſignis. vnde ſequitur. Et omnis populus gaudebat, &c. Nam claritas operum omnem quæſtionem ſoluebat apud eos qui non quærebant mentibus peruerſis. Greg. in ho. Myſticè autem hoc ſignificat ficulnea infructuoſa, quod mulier inclinata. humana enim natura ad peccatum ex voluntate corruens, quia fructum obediētię ferre noluit, ſtatū rectitudinis amiſit: & hoc ſignificat ficulnea reſeruata, quod mulier erecta. Amb. Vel ſi eus ſynagogam figurat. Denique in muliere infirma quaſi eccleſiæ figura ſuccedit, quæ cùm menſuram legis & reſurrectionis impleuerit, in illa quiete perpetua in ſublime erecta faſtidium, inclinationem noſtræ infirmitatis ſentire nō potuit: nec aliter curari potuiſſet hęc mulier, niſi quia legem impleuit & gratiam. nam in decem verbis legis perfectio eſt, in octauo numero reſurrectionis plenitudo. Greg. in ho. Vel aliter. Sexto die homo factus eſt atque eodē ſexto die opera cuncta domini perfecta ſunt. Senarius autem numerus in trigonū ductus, 10. & 8. facit. quia ergo homo, qui ſexto die factus eſt, perfecta opera habere noluit, ſed ante legem, ſub lege atque in exordio inchoantis gratiæ infirmus extitit, 10. & 8. annis mulier curua fuit. Augu. de ver. do. Quod ergo ſignificauit triennium in arbore, hoc 10. & 8. anni in illa mulie-

Alia Abrahæqua

Allegorica expō.

mulıere,quia ter ſeni, 10.& 8.faciũt. Curua autem erat, ſurſum aſpicere non poterat, quia ſurſum corda ſine cauſa audiebat. Grego.in ho. Omnis enim peccator terena cogitans cœleſtia non requirens, ſurſum reſpicere non valet: quia dum deſideria inferiora ſequitur,à mentis ſuæ rectitudine curuatur, & hoc ſemper videt,& ſine intermiſſione cogitat. Vocauit eam dominus, & erexit, quia illuminauit & audiuit. Vocat.n.quandoque ſed non erigit,quia plerunque uidemus quæ agēda ſunt,ſed opera non implemus. uſitata enim culpa obligat mentē,vt nequaquam ſurgere poſſit ad rectitudinem. Conatur & labitur.quia vbi diu ſponte perſtitit, ibi cũ noluerit cadit. Amb. Opus autem ſabbati ſignum futuri eſt quòd vnuſquiſque perfunctus lege & gratia per miſericordiam Dei corporeę fragilitatis moleſtijs exuetur. Cur autem aliud animal indicauit, niſi vt oſtenderet futurum,vt Iudaicus & Gentilis populus ſitim corporis,æſtuſque mundi huius dominici fontis ubertate deponat? & ſic per euocationem duorum populorum eccleſiā ſaluam futuram. Beda. Filia autem Abrahę eſt anima quęcunque fidelis, uel eccleſia de utroque populo ad fidei vnitatem collecta. Idem ergo myſticè eſt bouem uel aſinum ſolutum à præſepio potum duci, quod eſt filiam Abrahæ à uinculo noſtræ inclinationis erigi.

Opus ſabbati quod

Dicebat ergo,cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile æſtimabo illud? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuum & creuit, & factum eſt in arborem magnam, & volucres cæli requieuerunt in ramis eius. Et uerum dixit. cui ſimile æſtimabo regnum Dei? Simile eſt fermento quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſata tria, donec fermentaretur totum.

Glo. Erubeſcentibus aduerſarijs & populo gaudente de his quæ glorioſè fiebant à Chriſto.profectum euangelij conſequenter ſub quibuſdam ſimilitudinibus manifeſtat. unde dicitur: Dicebat ergo, Cui ſimile eſt regnum Dei, & cui ſimile ęſtimabo illud &c. Ambroſius. Alio loco granum ſinapis legitur vbi confertur, ergo ſi regnum cœlorum ſicut granum ſinapis eſt, & fides ſicut granum ſinapis, fides eſt utique regnum cœlorum,quod intra nos eſt. Granum quidem ſinapis,res eſt vilis & ſimplex,ſi teri cę-

Fidei commēdatio.

perit vim ſuam fundit. Et fides ſimplex primo videtur, ſed ſi atteratur aduerſis gratiā ſuæ virtutis effundit. Grana ſinapis martyres ſunt:habebant odorem fidei, ſed latebant. Venit perſecutio,contriti ſunt gladio, per totius mundi terminos grana ſui ſparſere martyrij. Ipſe etiam dominus granum eſt ſinapis. Teri uoluit,vt diceremus,Chriſti bonus odor ſumus:ſeminari voluit velut granum ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuum. In horto enim Chriſtus captus & ſepultus eſt: vbi etiam reſurrexit & factus eſt arbor.vnde ſequitur: Et fa.eſt in arb.mag. Dominus enim noſter granum eſt cum ſepelitur in terra, arbor cum eleuatur in cœlum. Eſt etiam arbor mundum obumbrans.vnde ſequitur: Et requie. vo. cœ.in ra. eius. Poteſtates cœlorum & quicunque ſpiritalibus factis euolare meruerunt. Ramus eſt Petrus, ramus eſt Paulus: in quorum ſinus & quoſdam diſputationum receſſus,qui eramus longe aſſumptis virtutum remigijs aduolamus, ergo ſemina in horto tuo Chriſtum, hortus vtique locus eſt plenus florũ,in quo gratia tui operis effloreat,& multiplex odor variæ virtutis exhalet. Ibi ergo Chriſtus, vbi fructus eſt ſeminis. Cyrillus. Vel aliter: Regnum Dei eſt euangelium, per quod acquirimus poſſe regnare cum Chriſto. Sicut igitur ſinapis ſemen ſuperatur quidem quantitate à ſeminibus olerum aliorum: creſcit autem adeo vt plurium fiat vmbraculum auium:ſic & Saluatoris doctrina penes paucos erat in principio, ſed poſtea recepit argumentum. Beda. Homo autem Chriſtus eſt, hortus eſt eccleſia eius diſciplinis colenda, qui bene dicitur granum accepiſſe, quia dona quæ nobis cum patre tribuit ex diuinitate, nobiſcum accipit ex humanitate. Creuit autem euangelij prædicatio cunctum diſſeminata per orbem. Creſcit & in mente cuiuſque credentis, quia nemo repente fit perfectus. Creſcendo autem non herbarum quæ velociter areſcunt, ſed arborum inſtar exurgit. Rami huius arboris dogmatum ſunt diuerſitates, in quibus animę caſtæ virtutum pennis ad ſuperna tendentes nidificant, & requieſcunt. Theophylus. Vel homo quilibet granum ſinapis, id eſt euangelicum ſermonem accipiens, & in horto animæ ſuæ ferens arborem magnā facit.

cit, vt & ramos producat, & cœli volatilia, id eſt qui terrenis ſupereminent, in ramis prædicationis, id eſt in expanſis conſiderationibus requieſcunt.

Nota verbo.

Paulus enim quaſi granum modicum accepit, Ananiæ rudimentū, ſed plantans illud in viridario ſuo produxit multas & bonas doctrinas, in quibus habitant qui ſunt intellectu excelſi, puta Dionyſius Hierotheus, & alij quamplures. Deinde ſimile dicit fermento regnum Dei. Sequitur enim: Et iter. di. Cui ſimile æſtimabo illud? ſimile eſt fermento. Ambro. Pleriq; fermentum Chriſtum putant, quia fermentum ex farina virtute non ſpecie generi ſuo præſtat: ſic & Chriſtus ex patribus æqualis corpore, ſed dignitate incōparabilis præeminebat. Igitur ſancta eccleſia typum mulieris figurat, de qua ſubditur: Quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſata tria donec fermentaretur totum. Beda. Satum eſt genus menſuræ, iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ, vnum & dimidium modium capiens. Ambro. Farina huius mulieris nos ſumus quæ dominum Ieſum in interioribus noſtræ mentis abſcondit, donec noſtra ſecreta penetralia calor ſapientiæ cœleſtis obducat. Et quia in tribus menſuris abſconditum dicit eſſe fermentum, congrue viſum eſt vt Dei filium crederemus abſconditum in lege, ac opertum in prophetis, euāgelicis prædicationibus adimpletum, me tamen ſequi iuuat quòd ipſe dominus docuit fermētum eſſe ſpiritalem doctrinam eccleſiæ.

Tropologia parabolæ.

Eccleſia autem renatum hominem in corpore & anima & ſpiritu fermento ſpiritali ſanctificat. Cum tria hæc pari quadam cupiditatum lance conſentiunt, & æqualis aſpirat concordia voluptatum. Itaque ſi in hac vita tres menſuræ in eodem manſerint, donec fermententur & fiant vnum: erit in futurum diligentibus Chriſtum incorrupta communia. Theo. Vel pro fœmina intelligas animam, tria vero ſata trinam partem eius, rationabilem, iraſcibilem & concupiſcibilem. Si igitur aliquis in hac trina parte condiderit verbum Dei, faciet hoc totum ſpiritale, vt nec rationale peccet in documentis, nec ira aut concupiſcentia enormiter ferantur, ſed conformentur verbo Dei. Auguſt. de ver. do. Vel tria ſata farinæ genus humanum eſt, quod de tribus Noe filijs eſt reparatum. Mulier quæ abſcondit fermentum, Dei ſapiētia eſt. Euſeb. Vel ali. Fermentum dominus nominat Spiritum ſanctum, quaſi virtutem procedentem ex ſemine, id eſt verbo Dei. Tria autem ſata farinæ, ſignificant notitiam Patris & Filij, & Spiritus ſancti, quā mulier, id eſt diuina ſapientia, & Spiritus ſanctus largitur. Beda. Vel fermentum dilectionem dicit, quæ feruere facit, & excitat mentem. Abſcondit ergo mulier, id eſt eccleſia fermentum dilectionis in ſata tria. quia præcepit vt diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute. Et hoc donec fermentetur totum, id eſt donec charitas totam mētem in ſui perfectione commutet, quod hic inchoatur, ſed in futurum perficietur.

Et ibat per ciuitates, & caſtella docens, & iter faciens in Hieruſalem. Ait autem illi quidam, Domine, ſi pauci ſunt qui ſaluentur? Ipſe autem dixit ad illos: Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare & non poterunt. Cum autem intrauerit paterfamilias & clauſerit oſtium, incipietis foris ſtare, & pulſare ad oſtium, dicentes: Domine, aperi nobis, & reſpondens, dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis. Tunc incipietis dicere, manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis. Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium, cum videritis Abraham, Iſaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab oriente, & occidente, & aquilone, & auſtro, & accumbent in regno Dei. Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi: & ſunt primi, qui erant nouiſſimi.

Glo. Præmiſſis ſimilitudinibus de multiplicatione euangelicæ doctrinæ, eius diffuſioni vbique prædicando intendit. vnde dicitur: Et ibat per ciuitates &c.

Modeſtia Chriſti

Theoph. Nō enim ſola parua loca viſitabat, ſicut faciunt qui ſimplices fallere volunt: neque ſolas ciuitates, vt oſtentatores faciunt, & gloriam quærentes, ſed ſicut communis dominus & pater omnibus prouidens omnia circuibat. Non autem viſitabat municipia vitans Hieruſalem, ac ſi timeret legiſperitorum reprehenſiones aut mortem, quæ poterat inde cōtingere. vnde ſubdit: Et iter faciens in Hieruſalem. Nam vbi plures erant ægroti, ibi ſe medicus magis ingerebat. Sequitur: Ait autem quidam illi, domine ſi pauci ſunt qui ſaluentur? Gloſ. Quæ quidem quæſtio ad hoc pertinere videtur, de quo ſupra agebatur. nam in præmiſſa ſimilitudine dixerat quod

requieſce-

requieuerunt volucres cœli in ramis eius, per quod intelligi poteſt multos eſſe qui ſalutis requiem conſequerentur. Et quia ille vnus pro omnibus quæſierat, dominus non ſingulariter ei reſpondet. vnde ſequitur: Ipſe au. dix. ad il. Contendite &c. Baſi. Sicut enim in via terrena exitus à recto multam latitudinem habet, ſic qui egreditur à tramite ducente ad regnum cœlorum in multa latitudine erroris reperitur. Rectum autem iter eſt anguſtum qualibet declinatione periculoſa exiſtente, ſiue dextrorſum, ſiue ſiniſtrorſum, ſicut in ponte, à quo vtrinque diuertens flumini immergitur. Cyril. Angu*Porta regni anguſta.*ſta etiam porta ærumnam, & patientiam ſanctorum ſignificat. Sicut enim pugnarum victoria atteſtatur militis ſtrennuitati, ſic præclarum efficiet valida perpeſsio laborum & tentationum. Chry. Quid eſt ergo quod dominus alibi dicit, Iugum meum ſuaue & onus meum leue? Non quidem contradicit, ſed hoc dictum eſt propter tentationum naturam, illud vero propter affectum tranſeuntium. Eſt enim moleſtum aliquid naturæ facile reputari quando id affectanter amplectimur. Si etiam via ſalutis anguſta erit in introitu, tamen per eam peruenitur ad latitudinem: econtrario vero lata deducit ad interitum. Greg. 11. mor. Dicturus autem anguſtæ portæ introitum, præmiſit, contendite: quia niſi mentis contentio ferueat, vnda mūdi non vincitur, per quam anima ſemper ad ima reuocatur. Cyril. Non videtur autem dominus ſatiſfacere quærenti vtrum pauci ſint qui ſaluentur, dum declarat viam per quam quiſque poteſt fieri iuſtus. Sed dicendum, quòd mos erat Saluatoris non reſpondere interrogantibus ſecundum quod eis videbatur, quoties inutilia quærebant, ſed reſpiciendo quod vtile audientibus foret. Quid autem commodi prouenirct audientibus, ſcire an multi ſint qui ſaluentur, an pauci? Neceſſarium autem magis erat ſcire modum quo aliquis peruenit ad ſalutē. Diſpenſatiuè ergo ad quæſtionis vaniloquium nihil, dicit, ſed transfert ſuum ſermonem ad rem magis neceſſariam. Augu. de ver. do. Vel aliter: Confirmauit dominus quod audiuit ſcilicet, quòd pauci ſunt qui ſaluantur, quia per anguſtam portam pauci intrant. Alio autem loco hoc idem ipſe ait: Arcta eſt via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui ingrediuntur per illam. vnde ſubdit. Quia mul. di. vo. quæ intrare. Beda. Salutis amore prouocati. Et non poterunt, itineris aſperitate deterriti. Baſil. Vacillat enim anima, quando quidem conſiderat æterna eligendo virtutem, quando præſentia reſpicit, præferendo illecebras. hic intuetur ocia carnis, illic ſubiectionem ipſius: hic ebrietatem, illic ſobrietatem, hic diſſolutos riſus, illic copiam lachrymarum; hic choreas, illic orationes: hic fiſtulas, illic fletus, hic luxuriam, illic caſtimoniam. Aug. de verb. do. Non autem contrarius ſibi eſt dominus qui dixit quòd pauci ſunt qui intrant per anguſtam portam. Et alibi dicit: Multi ab oriente &c. Pauci ſunt in comparatione perditorum, multi in ſocietate angelorum. Vix videntur grana quando area trituratur, ſed tanta maſſa proceſſura eſt de area hac, vt impleat horreum cœli. Cyril. Quòd autem deteſtabiles ſint, qui intrare non poſſunt per euidens exemplum declarauit ſubdens: Cum autem intra. paterfamilias &c. Sicut ſi patrefamilias qui multos ad conuiuium conuocauit ingreſſo cum cōuiuis, & oſtio recluſo poſtmodum pulſantes aduemiant. Beda. Eſt autem paterfamilias *Chriſtus paterfamilias.* Chriſtus, qui cum vbique ex diuinitate ſit, illis iam intus eſſe dicitur, quos in celū præſens ſua viſione lætificat, ſed quaſi foris eſt his, quos in hac peregrinatione certantes occultus adiuuat. Intrabit vero cum totam eccleſiam ad ſui contemplationem perducet. Claudet oſtium, cum reprobis locum pœnitentiæ tollet, qui foris ſtantes pulſabunt, id eſt à iuſtis ſegregati, miſericordiam quam contempſerunt fruſtra implorabunt. vnde ſequitur: Et reſpondens dicet vobis, neſcio vos vnde ſitis. Greg. 2. mora. Neſcire Dei improbare eſt, ſicut & neſcire mentiri uir verax dicitur, qui labi per mendacium dedignatur, non quòd ſi mentiri velit neſciat, ſed quòd falſa loqui veritatis amore contēnat. Veritatis igitur lumen, tenebras quas reprobat ignorat. Sequitur: Tunc incipietis dicere, manducauimus &c. Cyrill. Hoc Iſraelitis conuenit qui ſecundum ritum legis offerentes Deo victimas edebant & gaudebant. Audiebant quoque in ſynagogis libros Moyſi, qui in ſuis ſcriptis non quæ ſua ſunt, ſed quæ Dei tradebat. Theoph. Vel ſimpliciter ad Iſraelitas dicitur, eo quòd

ex eis Chriſtus ſecundum carnem natus eſt, & cum eo comedebant & bibebant, & eum prædicantem audiebant. Sed & chriſtianis hæc congruũt: nos enim comedimus corpus Chriſti, & bibimus ſanguinem eius quotidie, ad menſam myſticam accedentes, docetque in plateis animarum noſtrarum. Beda. Vel myſticè manducat coram domino, & bibit, qui verbi pabulum auidè ſuſcipit. vnde quaſi exponendo ſubditur: In plateis no. docuiſti. Scriptura enim in obſcurioribus cibus eſt, quia quaſi exponendo frangitur, & manducando glutitur, potus eſt in apertioribus, vbi ita ſorbetur ſicut inuenitur. Non autem feſtiuitatum epulatio iuuat, quem fidei pietas non commendat, non ſciẽtia ſcripturarum notum Deo facit, quem operum iniquitas indignum oſtendit. vnde ſubditur: Et di. vo. neſcio vos vnde ſitis. Diſcedite à me operarij iniquitatis. Baſi. Illis forſan loquitur quos deſcribit apoſtolus in propria perſona, dicens: Si linguis hominum loquar & angelorum, & habeam omnẽ ſcientiam, & diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Quod enim non fit diuini amoris intuitu, ſed ad acquirendam ab hominibus laudem, non inuenit laudem apud Deum. Theop. Attende etiam quòd deteſtabiles ſunt illi, in quorũ plateis dominus docet. vnde ſi docentem eũ audierimus non in plateis ſed in anguſtis & humilibus cordibus, non erimus deteſtabiles. Beda. Duplex autem oſtenditur gehennæ pœna, ſcilicet frigoris & feruoris. vnde ſequitur: Ibi erit fletus & ſtri. dentium. Fletus enim de ardore, ſtridor dentium de frigore ſolet excitari. Vel ſtridor dentium prodit indignantis affectum, quòd qui ſero pœnitet, ſero ſibi iraſcatur. Glo. Vel ſtridebunt dentes qui hic de edacitate gaudebant, flebunt oculi qui hic per concupiſcentias vagabantur. Per vtrunque autem verã impiorum reſurrectionem deſignat. Theo. Pertinet etiam hoc ad Iſraelitas cum quibus loquebatur, qui ex hoc maximè percelluntur quòd Gentiles cum patribus requieſcunt, ipſi vero excluduntur. vnde addidit: Cum vider. Abrahaã, Iſaac, & Iacob, &c. Euſeb. Prædicti enim patres ante tempora legis, ſecundum euangelicam formam errorem multorum deorum derelinquentes, aſſumpſerunt ſublimis Dei notitiam, quibus pares facti ſunt multi Gentilium ob ſimilẽ vitam, filij autem eorum alienationẽ ſunt paſſi ab euãgelica diſciplina. vnde ſequitur: Et ecce ſunt nouiſſimi q erant primi, & ſunt primi, qui erant nouiſſimi. Cyril. Iudæis. n. qui primum locum tenebant prælatæ ſunt gentes. Theop. Nos autem vt videtur primi ſumus, qui ab ipſis cunabulis rudimenta accepimus, & forſitan erimus nouiſſimi reſpectu Gentilium, qui circa finem vitæ crediderunt. Bed. Multi etiam prius feruentes poſtea torpent, multi prius frigidi ſubito inardeſcunt, multi in ſeculo deſpecti in futuro ſunt glorificandi. Alij apud homines glorioſi, in fine ſunt damnandi.

Scripturã cibus dicitur.

Iſraelitarũ error.

In ipſa die acceſſerunt quidam phariſæorum, dicentes illi. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis. Ite, dicite vulpi illi, Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſummor. Veruntamen oportet me hodie & cras, & ſequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Hieruſalem, Hieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Dico autem vobis quia non videbitis me donec veniat cum dicetis, Benedictus qui venit in nomine domini.

Cyrill. Prædicta domini verba, phariſæorum animos prouocauerunt ad iram, videbant enim populos iam contritos fidem eius eripere, itaque quaſi perdentes officiũ populis præſidendi, & deficientes in lucro ſimulantes ſe eum diligere, ſuadent illi vt inde diſcederet. vnde dicitur: In ipſa die acceſ. qui. &c. Chriſtus autem qui renes & corda ſcrutatur eis leniter & figuraliter reſpõdet. vnde ſequitur. Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi. Beda. Propter dolos & inſidias Herodem vulpem appellat, quod plenum fraudis eſt animal, in fouea propter inſidias latens, odore fętens, nunquam rectis itineribus incedens, quæ omnia hæreticis conueniunt, quorum typum Herodes tenet, qui Chriſtum, id eſt humilitatem chriſtianæ fidei in credentibus conantur extinguere. Cyril. Vel aliter videtur hic ſermo mutatus eſſe & non ſpectare ad perſonam Herodis, vt aliqui putauerunt, ſed magis ad phariſaicas fictiones: penes enim ipſum phariſæum

Triduum myſticum.

ſæum oſtendit prope manentem dum dixit: Ite & dicite vulpi huic, ſicut in græco habetur. vnde hoc præcep t dicendum, quod poterat vrgere phariſæorum turbam. Ecce, inquit, eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor. Hoc ſe promittit operaturum quod Iudæis diſplicebat, ſcilicet, quòd immundis imperaret ſpiritibus, & eriperet à morbis infirmantes, vſque dum propria ſpōte ſuſtineret crucis patibulum. Quia vero phariſæi credebant quòd manum trepidaret Herodis, qui dominus erat virtutum: hoc excludit, dicens: Verùtamen oportet me hodie & cras, & ſequenti die ambulare. Quòd dicit, Oportet, nequaquam ſibi neceſſitatem ingruētem oſtendit, ſed magis arbitrio propriæ voluntatis pergeret quo volebat, quouſque finem venerandæ crucis ſubiret, cuius iam Chriſtus imminere tempus oſtendit, cum dixit hodie & cras. Theoph. Ac ſi dicat: Quid de morte mea cogitatis? ecce fiet poſt modicum. Quòd autem dicitur Hodie & cras, hoc multos dies ſignificat. ſicut & nos in communi ſermone ſoliti ſumus dicere: Hodie & cras fit hoc, quod fiat in tanta diſtantia temporis. Et vt euangelicum ſermonem euidentius exponamus, non intelligas quòd oportet me hodie & cras ambulare, ſed ſiſtas in hodie & cras, deinde ſubiungas, & ſequenti die ambulare, ſicut & plurics numerando conſueuimus dicere die dominica, & ſecunda feria & tertia egrediar, quaſi computando duas, vt tertia denotetur. ſic & dominus quaſi computando dicit, Oportet me hodie & cras, & poſtea tertio die ire Hieruſalem. Augu. de quæſt. euang. Vel myſticè ab illo hæc dicta intelliguntur: vt referantur ad corpus eius quod eſt eccleſia. Expelluntur enim dæmonia, cum relictis illis ſuperſtitionibus credunt in eum gentes, & perficiuntur ſanitates, cum ſecundum præcepta eius poſtea quàm fuerit diabolo & huic ſeculo renunciatum vſque in finem reſurrectionis, qua tanquàm tertia conſummabitur, hoc eſt ad plenitudinem angelicam per corporis etiam immortalitatem perficietur eccleſia. Theoph. Sed quia illi dicebant ei: Exeas hinc, quia Herodes te quærit occidere: in Galilæa loquentes vbi regnabat Herodes, oſtendit quòd non in Galilæa, ſed in Hieruſalem præordinatum fuerat ei pati. vnde ſequitur: Quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Cum audis, Non capit, id eſt non decet extra Hieruſalem prophetam interimi, non putes vim coactiuam Iudæis inductam, ſed quantum ad eorum affectum ſanguinis auidum conuenienter hoc dicit, velut ſi quis prædonem atrociſſimum videns dicat, non oportet hanc viam in qua prædo inſidiatur viatoribus immunem eſſe à ſanguine, ſic & non oportebat alibi quàm vbi morabantur prædones perire dominum prophetarum. Nam aſſueti prophetarum ſanguinibus, occident & dñm. vnde ſequitur: Hieruſalē Hieruſalē quæ occidis, &c. Bed. Hieruſalem nō ſaxa & ædificia ciuitatis, ſed habitatores vocat, quam patris plangit affectu. Chry. Geminatio enim verbi miſerantis eſt, aut nimium diligentis. Nam tanquàm ad amicam negligentem amatorem, & ideo puniendā dominus loquitur. Græcus. Sed & nominis geminatio vehementem reprehenſionem oſtendit. Nam quæ nouit Deum, quomodo Dei miniſtros perſequitur? Cyrillus. Quòd autem eſſent immemores diuinorum bonorum oſtendit, ſubdens. Quoties volui congregare fi. tu. quemad. auis nidum ſuum ſub pen. & noluiſti? Manuduxit eos per ſapientiſſimum Moyſen, monuit per prophetas, voluit ſub alis, id eſt ſub tegmine ſuæ virtutis illos habere, at illi caruerunt tam deſiderabilibus bonis ingrati exiſtentes. Auguſti. in Ench. Dicit autem: Ego volui & tu noluiſti. q. d. Illud aggregaui mea voluntate ſemper efficace, te nolente feci, quia intra ſemper fuiſti. Beda. Pulchrè autem qui Herodem de ſua nece tractantem vulpem vocauerat, ſeipſum aui comparat, quia vulpes fraudulenter ſemper auibus inſidias intendunt. Baſilius. Filios etiam Hieruſalem pullis in nido comparauit, ac ſi dicat, aues quæ in altum conſueuerunt volare exceptæ ſunt à nocumentis inſidiantium, tu tamen eris vt pullus egens alieno ſuffragio. Matre igitur auolante auferetis à nido quaſi impotens ad tutelam, & debilis ad fugam. vnde ſequitur. Ecce relin. do. ve. deſerta. Beda. Ipſam ciuitatem quam nidum vocauerat etiam nunc domum Iudæorū appellat. Occiſo enim domino venerunt Romani, & quaſi nidum vacuum diripientes, tulerunt eorum locum

Locus paſſionis Chriſti

locum gentem & regnum. Theop. Vel domus veſtra, id eſt templum, ac ſi dicat, quãdiu virtus erat in vobis templum erat meũ, ſed poſtquam feciſtis ipſum ſpeluncam latronum, non eſt de cætero domus mea, ſed veſtra. Vel domum dicit totam gentem Iudæorum, iuxta illud Domus Iacob benedicite domino, per quod oſtendit quòd ipſe e. erat qui gubernabat eos & eripiebat ab hoſtium manibus. Sequitur: Dico au. vob: quia &c. Auguſt. de con. euang. Huic narrationi Lucæ non videtur aduerſari, quòd turbæ dixerunt, veniente domino in Hieruſalem, benedictus qui venit in nomine domini, quia nondum illuc venerat, & nondum dictum erat. Cyrillus. Diſceſſerat enim dominus à Hieroſolymis tanquàm indignos exiſtentes ſui præſentia deſerens, deinde multis miraculis factis rurſum Hieroſolymam redit, vbi ei turba occurrit, dicens: Oſanna filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine domini. Auguſt. de con. euang. Sed quia non dicit Lucas quo inde tunc acceſſit dominus, vt non veniret niſi eo tempore quo iam illud diceretur. Perſeuerat quippè in itinere ſuo donec veniat Hieruſalem. De illo ſuo aduentu quo in claritate venturus eſt hoc ſignificat. Theoph. Tunc enim & inuiti confitebuntur eum Saluatorem & dominum, quando nullus erit inde profectus. Dicens autem. Non videbitis me donec veniat &c. non ſignificat illam horam, ſed tempus crucis. quaſi dicat, poſtquam crucifixeritis me, non amplius videbitis me donec iterum veniam. Auguſtinus de con. euang. Intelligendus eſt ergo Lucas velle præoccupaſſe antequam eius narratio dominum perduceret Hieruſalem, aut eidem ciuitati iam appropinquantem talia reſpondiſſe monentibus vt caueret Herodem, qualia Matthæus dicit eſſe locutum cum iam perueniſſet Hieruſalem. Beda. Vel dicit, non me videbitis. q.d. niſi pœnitentiã egeritis, & confeſſi fueritis me filium omnipotentis patris, in ſecundo aduentu faciem meam non videbitis.

Cõſenſus euangelicus.

CAPVT XIIII.

ET factum eſt cũ introiſſet Ieſus in domum cuiuſdam principis phariſæorũ ſabbato mãducare panem, & ipſi obſeruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad legiſperitos & phariſæos. Si licet ſabbato curare? At illi tacuerunt, Ipſe vero apprehenſum ſanauit eum ac dimiſit. Et reſpondens ad illos, dixit. Cuius veſtrum aſinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die ſabbati? Et non poterant ad hæc reſpondere illi.

Cyril. Quanuis dominus malitiam phariſæorum cognoſceret, tamen eorum fiebat conuiua, vt prodeſſet præſentibus per verba & miracula. vnde ſubditur: Et fa. eſt cum intro. in do. cu. princi. pha. ſab. man. pa. & ipſi obſer. eum: ſi ſcilicet reuerentiam legis contemneret: & an quicquam prohibitorum faceret in die ſabbati. Itaque hydropico veniẽte in medium, interrogatione reprehendit inſolentiam phariſæorum, eum arguere volentium, vnde dicitur, & ecce homo quidã hydrop. erat ante illum. Et reſpond. Ieſus &c. Beda. Quòd dicitur reſpondiſſe Ieſus, ad hoc reſpicit quod præmiſſum eſt, Et ipſi obſer. eum. Dominus eius nouit cogitationes hominum. Theoph. In ſua autem interrogatione deridet eos ſicut amẽtes, Deo enim benedicente ſabbatum ipſi prohibent operari bona in eo, dies autem quæ bonorũ opera non admittit, maledicta eſt. Beda. Sed merito interrogati tacent, quia contra ſe dictum quicquid dixerit vident. Nam ſi licet ſabbato curare, quare Saluatorem an curet, obſeruant? ſi non licet, quare ipſo ſabbato pecora curant? vnde ſequitur: At illi tacuerunt. Cyrill. Neglectis igitur Iudæorum inſidijs, liberat à morbo hydropicum, qui metu phariſæorum remedia non poſtulabat propter ſabbatum, ſed ſolum aſtabat vt ex aſpectu miſertus eius ſaluaret eum. Quod dominus cognoſcens, non poſtulat ab eo ſi vellet ſaluus fieri, ſed protinus eum ſanauit. vnde ſequitur: Ipſe vero apprehenſum ſanauit eum ac dimiſit. Theophil. In quo non hoc proſpexit dominus, ne ſcandalizaret phariſæos, ſed vt benefaciat

Miraculo ſoluitur quæſtio.

ciat egenti remedijs. Decet enim nos cum magna reſultat vtilitas non curare ſi ſtulti ſcandalizentur. Cyril. Sed quia phariſæi ineptè tacuerunt, ſoluit Chriſtus inflexibilem eorum imprudentiam conſiderationibus ſerijs ad hoc vtens. vnde ſequitur: Et reſpon. ad il. dixit. Cu. &c. Theop. q. d. Si prohibuit lex miſereri in ſabbato, ne curam habeas filij tui periclitantis in ſabbato, ſed quid dico filij, quando nec bouem prætermittis ſi periclitantem videris? Beda. In quo ſic obſeruatores ſuos phariſæos conuincit, vt eoſdem etiam auaritiæ condemnet, qui in liberatione animalis ſuę auaritiæ conſulebant. Quanto ergo magis Chriſtus hominem qui multo melior pecore debuit liberare? Augu. de con. euange. Congruenter autem hydropicum animali quod cecidit in puteum comparauit, humore enim laborabat, ſicut illam mulierem quã alligatam dixerat & ipſe ſoluebat comparauit iumento quod ſoluitur, vt ad aquã ducatur. Bed. Competenti ergo exemplo ſoluit quæſtionem, vt oſtendat eos violare ſabbatum in opere cupiditatis qui eum violare arguerũt in opere charitatis. vnde ſequitur: Et non po. ad hoc reſpõ. il. Myſticè aũt hydropicus comparatur ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat, hydropicus enim morbus ab aquoſo humore uocabulum trahit. Aug. de quęſt. euang. Vel hydropicum rectè comparamus diuiti auaro: ſicut enim ille quanto magis abundat humore inordinato, tãto amplius ſitit: ſic & iſte quãto eſt copioſior diuitijs quibus non bene vtitur, tanto ardentius talia concupiſcit. Gregor. 14. mora. Rectè ergo hydropicus ante phariſæum curatur, quia per alterius ægritudinem corporis in altero exprimitur languor ſeu ægritudo cordis & mentis. Beda. Bene autem in exemplo bouem & aſinum nominat, vt vel ſapientes & hebetes, vel vtrunq; populum ſignificet, ſcilicet Iudæum iugo legis præſſum, & Gentilem nulla ratione domitum: omnes enim à puteo concupiſcentiæ demerſos dominus extrahit.

Hydropici ſignificatio.

Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco, ne forte honoratior te ſit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi. Da huic locum, & tunc incipias cum rubore nouiſsimum locum tenere. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouiſsimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi. Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Ambro. Prius curatus eſt hydropicus in quo fluxus carnis exuberans animæ grauabat officia, ſpiritus extinguebat ardorem. Deinde docetur humilitas, dum in conuiuio nuptiali appetentia loci ſuperioris arcetur. vnde dicitur: Dicebat autem & ad in. parab. &c. Cyril. Proſilire enim promptè ad honores qui nobis non conueniunt, indicat nos temerarios eſſe, & noſtra facta vituperio replet. vnde ſequitur: Ne forte honoratior te &c. Chryſ. Et ſic quod concupiuit, nequaquam obtinuit ambitioſus honoris, ſed paſſus eſt repulſam, & ſatagens qualiter abundet honoribus non honoratur, & quia nihil eſt æquipollens modeſtiæ, auditorem ad oppoſitum ducit. Non ſolũ prohibet ambire primatum, ſed & venari vltima. vnde ſequitur: Sed cum vo. fueris &c. Grego. Si enim aliquis non vult alijs prælocari, nanciſcitur hoc ex diuina ſententia. vnde ſequitur: Et cum venerit &c. Hæc dicens non grauiter obiurgat, ſed leniter iniungit: ſufficit enim monitio apud diſcretos, & ſic pro humilitate aliquis coronatur honore. vnde ſequitur: Tunc erit tibi gloria &c. Baſil. Occupare igitur locum vltimum in conuiuijs iuxta mandatum dominicum cõueniens eſt, ſed rurſus in hunc contentioſe irruere reprobatum, tanquam interemptoriũ ordinis & cauſatiuum tumultus, & de eo mota cõtentio æquiparabit vos litigantibus de primatu. Quapropter ſicut hic dominus dicit, expedit conuiuiũ facienti committere accubitus ordinem, ſic & in patientia nos mutuo ſuſtinebimus honeſte & ſecundum ordinem omnia proſequentes, non ad apparentiam plurium, nec videbimur humilitatem pertractare per vehementem contradictionem, magis autem per humilitatem patientiam obtinebimus. Maius eſt enim ex repugnantia ſuperbię indicium, quàm ex primo accubitu quando eum cum imperio obtinemus. Theo. Nemo autem putet præmiſſam Chriſti doctrinam modicam eſſe, & indignam culminis Dei verbi. non enim pium dices eſſe medicum pollicitum

Doctrina moralis.

Exemplum pulchrum

citum ſanare podagram, ictum vero digiti vel dentis dolorem nolentem curare. Porrò quomodo parua paſſio vanæ gloriæ quæ verſabat primos perquirētes accubitus? Decebat igitur humilitatis magiſtrum omnem ramum prauæ radicis amputare: ſed & illud conſidera, quia præſto cœna & paſſione primatus coram Saluatore vexante miſeros op portunitatem habebat monitio. Cyrill. Oſtenſo igitur tam modico exemplo ambitioſorum contemptum & non ambitioſorū exaltationem, adijcit magnum paruo, generalem ſententiam proferens eum ſubditur: Quia omnis qui ſe &c. Quod dicitur ſecundum diuinum iudicium, non ſecundum humanam conſuetudinem, ſecundum quamplures concupiſcentes honorem conſequuntur, alij vero ſe humiliantes inglorij remanent. Theoph. Porrò non finaliter nec omnibus hominibus eſt reuerendus qui ſe honoribus ingerit, ſed dum à quibuſdam honoratur, alij detrahunt ei, & quandoque etiam ipſi honorantes. Beda. Sed quoniam hanc admonitionem euangeliſta parabolam vocat, breuiter intuendum quid myſticè ſignificet: Quiſquis nuptias Chriſti eccleſiæ inuitatus adierit, membris eccleſiæ per fidem coniunctus non ſe extollat, quaſi ſublimior cæteris de meritis gloriādo. Dabit enim locum honoratiori pòſt inuitato, cùm illorum qui ſe in Chriſto ſecuti ſunt agilitate præitur, & cum rubore nouiſſimum locum tenet, quando de alijs meliora cognoſcens, quicquid de ſua operatione celſum ſentiebat, humiliat. Sed recumbit aliquis in nouiſſimo loco ſecundum illud: Quanto magnus es, humilia te in omnibus. veniēs autem dominus quem humilem inuenerit, amici nomine beatificans: aſcendere ſuperius præcipiet. Quicunque enim humiliauerit ſe ſicut paruulus, hic eſt maior in regno cœlorum. pulchrè autem dicitur: Tunc erit tibi gloria, ne nunc quærere incipias quod tibi ſeruatur in fine. Pòt etiā & hoc in hac vita intelligi, quia quotidie dn̄s ſuas nuptias intrat, ſuperbos deſpiciēs, & humilibus ſæpe tanta ſui ſpiritus onera præſtans, vt diſcumbentium, id eſt fidelium cœtus eos admirando glorificet. Ex concluſione vero generali quæ ſubditur manifeſtè claret præcedentem domini ſermonem typicè intelligēdum. Neque enim omnis qui ſe coram hominibus exaltat humiliatur, aut qui ſe in conſpectu hominum humiliat exaltatur ab eis, ſed qui ſe de meritis eleuat, humiliabitur à domino: & qui ſe de beneficijs humiliat, exaltabitur ab eo.

Intellectus allegoricus.

Dicebat autem & ei qui ſe inuitauerat. Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos, neque diuites, ne forte & ipſi te reinuitent, & fiat tibi retributio. ſed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

Theoph. Ex duabus partibus cœna composita, ſcilicet ex vocantibus & vocatis, partem vocatorum ad humilitatem iam monuerat, conſequenter vocantem monendo remunerat retrahens eum ne gratia hominum conuiuaret. vnde dicitur: Dicebat autem ei, &c. Chryſ. Multæ cauſæ ſunt quibus amicitiæ fœdus contrahitur, & illicitas quidem prætermittimus, proponemus autem naturales & morales: naturales quidē, puta patris ad filium, fratris ad fratrem, & aliorum huiuſmodi, quod ſignificat, dicens: Neque fratres, neque cognatos: morales autem ſunt puta conuiua factus eſt, aut conuicinus eſt, & quantum ad hos dicit, Neque vicinos. Beda. Fratres igitur & amicos, & diuites alterutrum conuiuia celebrare non quaſi ſcelus interdicit, ſed ſicut cætera neceſſitatis humanæ commercia, ad promerenda vitæ cœleſtis præmia nil valere oſtendit. vnde ſubdit. Ne forte & ipſi te reinuitent & fiet tibi retributio. Non ait, Et fiet tibi peccatum. Cui ſimile eſt id quod alibi dicit: Et ſi benefeceritis his qui uobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? Sunt tamen quædā mutua fratrum vicinorumq́ue conuiuia quę nō ſolum in præſenti retributionem, ſed & dānationem percipiunt in futuro: quæ autem collatione omnium celebrantur, aut vicibus ſolent à contubernalibus exhiberi, in quibus ad hoc conuenitur, vt fœda gerantur copia vini, & incitetur libidinis diuerſa uoluptas. Chryſo. Non igitur hac ſpe alijs beneficia conferamus, vt nobis retribuant. Hæc enim frigida eſt intentio. vnde talis amicitia celeritus euaneſcit. Si vero pauperem vocaueris, Deum nunquam obliuiſcentem habebis debitorem. vnde ſequitur. Sed cum facis conuiuium, &c. Quanto enim minor

Cauſæ amicitiæ

nor eſt frater, tantò magis per eum Chriſtus accedit & viſitat. Nam qui magnum ſuſcipit, ſæpe propter vanam gloriam facit, ſed vtilitas pluries quæritur, vt promoueatur per illum. Poſſem quidem plures proponere, ob hoc celeberrimos ſanctorum colentes, vt illis medianribus ampliorem gratiam obtineant principum. Non igitur illos quæramus qui nobis retribuere poſſunt. Sequitur enim: Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi. Non ergo turbemur, cum non recipimus beneficij compenſationem, ſed cum receperimus. quoniam ſi receperimus; non amplius recipiemus illic: ſed ſi minime retribuat homo, tunc tibi Deus retribuet. vnde ſequitur: Retribuetur enim tibi in reſurre. &c. Beda. Et ſi omnes reſurgunt, iuſtorum tamen reſurrectio dicitur, quia in hac reſurrectione beatos ſe eſſe non dubitant. Ergo qui pauperes ad conuiuium vocant, in futuro præmia recipient. Qui autem amicos fratres & diuites vocat, recepit mercedem ſuam. Sed ſi hoc propter Deum facit in exemplum filiorum Iob, ſicut cætera fraternæ dilectionis officia, ipſe qui iuſſit remunerat. Chry. Sed dicis, immundus eſt pauper & ſordidus: laua eum, & fac tecum in menſa ſedere. Si ueſtes ſordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Chriſtus accedit per eum, & tu friuola loqueris? Gregorius Niſen. Non ergo negligas iacentes quaſi nullo ſint digni: cogita quid ſint, & precioſitatem eorum inuenies. Saluatoris induerunt imaginem futurorum bonorum hæredes, regni clauigeri, accuſatores & excuſatores idonei, non loquentes, ſed inſpecti à iudice. Chry. Decet ergo eos ſurſum in ſolario ſuſcipere: ſi non placet, ſaltem deorſum, vbi ſunt ſubiugalia & famuli Chriſtum ſuſcipias, fiat ſaltem pauper æditus. Vbi enim eſt eleemoſyna, nõ audet intrare diabolus, & ſi non ſecum conſedeas, mitte ſaltem eis de menſa fercula. Origenes. Myſticè verò qui vanam gloriam vitat, vocat ad ſpiritale conuiuium pauperes, ideſt imperitos, vt ditet: debiles, hoc eſt læſam conſcientiam habentes, vt ſanet: claudos, ideſt declinantes à ratione, vt rectas ſemitas faciant: cœcos, id eſt qui carent contemplatione veritatis, vt veram lucem videant. Quòd autem dicitur: Non poſſunt retribuere tibi, ideſt non nouerunt reſponſum proferre.

Hæc cùm audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. At ipſe dixit ei: Homo quidam fecit cœnam magnam & uocauit multos: Et miſit ſeruũ ſuũ hora cœnæ dicere inuitatis ut uenirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſe habeo exire & videre illam. Rogo te habe me excuſatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa. Rogo te, habe me excuſatum. Et alius dixit. Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire. Et reuerſus ſeruus, nunciauit hæc domino ſuo. Tunc iratus paterfamilias dixit ſeruo ſuo. Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc. Et ait ſeruus: Domine factum eſt, vt imperaſti, & adhuc locus eſt. Et ait dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico autem vobis quòd nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.

Euſe. Docuerat ſuprà dominus præparare cõuiuium rependere nequeuntibus, cum *Recompenſatio in*
ſit recompenſandum in reſurrectione iuſtorum: ideo quidam intelligẽs vnum & idem *iudicio*
eſſe reſurrectionem iuſtorum & regnũ Dei, recompenſationem prædictam commẽdat. Sequitur enim: Hæc cum audiſſet, &c. Cyrill. Homo iſte animalis erat non diligenter percipiens ea quæ Chriſtus protulerat: putauit enim corporeas eſſe remunerationes ſanctorũ. Augu. de ver. do. Vel quia in longinqua iſte ſuſpirabat, & panis iſte quem deſiderabat, ante illum diſcumbebat. Quis enim eſt panis regni Dei, niſi qui dicit: Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi? nolite parare fauces, ſed cor. Beda. Sed quia nonnulli hunc panem fidetenus quaſi odorando percipiunt, dulcedinem vero eius attingere veraciter guſtando faſtidiunt: ſubiecta parabola dominus talium torporem cæleſtibus epulis dignum nõ eſſe redarguit. Sequitur enim: At ille dixit ei, Homo quidam fecit cænã magnam, & vocauit multos. Cyrillus. Homo iſte Deus pater eſt, ſecundum quod imagines ad ſimilitudinem veritatis figurantur. Chryſoſt. Quoties enim punitiuam ſuam virtutem indicare, vult Deus, Vrſa, Pardus, Leo, & huiuſmodi nuncupatur: quando vero miſericordiam ex- *Cœna*
primere vult, dicitur homo. Cyrillus. Hic *myſtica.*
ergo conditor omniũ atq; gloriæ pater pa-

Cœna myſtica. rauit cœnam magnam in Chriſto peractam. In nouiſſimis enim temporibus, & quaſi in occaſu noſtri ſeculi illuxit nobis Dei filius, & mortem pro nobis ſuſtinens dedit nobis proprium corpus comedere, vnde & agnus in veſpere immolabatur iuxta legem Moſaicam. merito igitur cœna dictum eſt paratum in Chriſto conuiuium. Gregor. in homel. Vel fecit cęnam magnam, quia ſatietatem nobis dulcedinis æternæ præparauit: qui vocauit multos, ſed pauci veniunt, quia nonnunquam ipſi qui ei per fidem ſubiecti ſunt, æterno eius conuiuio viuendo contradicunt. Hoc autem diſtare inter delicias corporis & cordis ſolet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt, cum vero habitæ eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contrà ſpiritales deliciæ cum non habentur, in faſtidio ſunt, cùm vero habentur, in deſiderio. *Chriſtus dicitur ſeruus* Sed ſuperna pietas contemptas illas delicias ad memoriæ noſtræ oculos reuocat, atque vt faſtidium noſtrum repellere debeamus inuitat. vnde ſequitur: Et miſit ſeruum ſuum, &c. Cyrill. Iſte ſeruus qui miſſus eſt, ipſe Chriſtus eſt, qui cum eſſet naturaliter Deus & verus Dei filius, exinaniuit ſeipſum formam ſerui accipiens. Miſſus eſt autem hora cęnę, non enim à principio verbum patris noſtram naturam ſuſcepit, ſed in nouiſſimo tempore. ſubdit autem: Quia parata ſunt om. Parauit enim pater in Chriſto bona collata mundo per ipſum, peccatorum amotionem, Spiritus ſancti participationem, adoptionis ſplendorem, ad hoc vocauit Chriſtus per euangelica documenta. Augu. de verb. do. Vel ali. Homo iſte mediator eſt Dei & hominis Chriſtus Ieſus. Miſit vt venirent inuitati, id eſt permiſſos vocari prophetas, qui olim inuitabant ad cœnam Chriſti ſæpe miſſi ſunt ad populum Iſrael, ſæpe vocauerunt, vt ad horam cœnæ venirent. Illi inuitantes acceperunt, cęnam repudiarunt, prophetas legerunt, & Chriſtum occiderunt, & *Allegorica expoſitio.* tunc nobis cęnam neſcientes parauerunt. Parata iam cœna, id eſt immolato Chriſto miſſi ſunt Apoſtoli ad quos miſſi fuerant ante prophetæ. Gregor. in hom. Per hunc ergo ſeruum qui à patrefamilias ad inuitandum mittitur, prædicatorum ordo ſignificatur. ſæpe autem ſolet euenire, vt perſona potẽs famulum habeat deſpectum, cunque per eũ dominus aliquid mandat, nõ deſpicitur perſona loquentis ſerui, quia ſeruatur in corde mittentis reuerentia domini. Offert ergo Deus quod rogari debuit non rogare, dare vult quod vix ſperari poterat, & tamẽ ſimul omnes excuſant. Sequitur enim: Et cœpe. ſi. om. excu. Ecce homo diues inuitat, & paupe res occurrere feſtinant: ad Dei inuitamur cõuiuium, & nos excuſamus. Aug. de ver. do. Tres autem fuerunt excuſationes de quibus ſubditur: Primus di. ei: Villam emi, &c. In villa empta dominatio notatur. ergo ſuperbia caſtigatur vitium primum. primus enim homo dominari voluit, qui dominium habere noluit. Gregor. in hom. Vel per villam terrena ſubſtantia deſignatur. Exijt ergo videre illam, qui ſola exteriora cogitat propter ſubſtantiam. Ambro. Sic igitur emeritæ militiæ viro contemnendarum ſtipendium præſcribitur facultatum, quòd neque ille qui ſtudijs intentus inferioribus, poſſeſſiones ſibi terrenas coemit, regnum cœli poſſit adipiſci, cùm dominus dicat: Vẽde omnia tua & ſequere me. Sequitur: Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo probare illa. Augu. de verb. do. Quinque iuga boum, ſenſus carnis huius quinque numerantur. In oculis viſus eſt, in auribus auditus, in naribus odoratus, in faucibus guſtus, in omnibus membris tactus. Sed quia iuga ſunt, in tribus prioribus ſenſibus facilius apparet. Duo ſunt oculi, duæ aures, geminæ nares. Ecce tria iuga: & in faucibus, id eſt ſenſu guſtandi geminatio quædam inuenitur, quia nihil guſtando ſapit, niſi lingua & palato tangatur. Voluptas carnis quæ ad tactum pertinet occultè geminatur, eſt & forinſecus & intrinſecus. Dicuntur autem iuga boum, quia per ſenſus iſtos carnis terrena requiruntur. Boues enim terram verſant, homines autem remoti à fide terrenis deditì nolunt credere aliquid niſi ad quod ſenſu corporis perueniũt quinque partito. Non (inquit) ego credo, niſi quod video. Si talia cogitaremus, quin que illis iugis boum à cęna non impediremur. vt noueritis autem iſtorum quinque ſenſuum non delectatione quæ mulcet, & ingerit voluptatem, ſed curioſitatem quandam notatam fuiſſe, non ait, quinque iuga

boum

Tropologica expoſitio. boum emi, eo paſcere illa, ſed eo probare illa. Gregor. in homel. Corporales etiam ſenſus, quia interna comprehendere nequeunt, ſed ſola exteriora agnoſcunt, rectè per eos curioſitas deſignatur, quæ dum alienam quærit vitam diſcutere ſuper ſua intima, neſciens ſtudet exteriora cogitare. Sed notandum quòd is qui propter villam & is qui propter probanda iuga boum à cœna ſui inuitatori ſe excuſat, humilitatis verba permiſcet. dum enim dicit, Rogo, & venire contemnit, humilitas ſonat in voce, ſuperbia in actione. Sequitur: Alius dixit, Vxorem du. & ideo non poſ. venire. Auguſtinus de ver. do. Iſta eſt voluptas carnis quæ multos impedit vtinam foris & non intus. Qui enim dixit, Vxorem duxi, carnem amplexatur, carnis voluptatibus iocundatur, à cœna excuſatur, obſeruet ne fame interna moriatur. Baſilius. Dicit autem, Non poſſum venire, eo quòd intellectus humanus vergens ad mundanas illecebras debilis eſt ad agendum. Gregor. in hom. Quãuis autem bonum ſit coniugium, atque ad propagandam ſobolem diuina prouidentia conſtitutum, nonnulli tamen per hoc non fœcunditatem prolis, ſed deſideria expectant voluptatis. Et idcirco per rem iſtam ſignificari poteſt non incongruè res iniuſta. Ambroſius. Vel coniugium non reprehenditur, ſed ad maiorem honorem vocatur integritas, quoniam mulier innupta cogitat quæ ſunt domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi. Auguſt. de verb. do. Ioannes autem dicens, Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi: inde cœpit vbi euangelium terminum poſuit. Concupiſcentia carnis vxorem duxi, concupiſcẽtia oculorum quinque iuga boũ emi, ambitione ſeculi villam emi. A parte autem in totum commemorati ſunt quinque ſenſus per ſolos oculos; quorum eſt in quinque ſenſibus principatus, propterea cum proprie ad oculos pertineat viſus, ipſum videre per omnes quinque ſenſus ſolemus appellare. Cyrill. Quos autem intelligemus fuiſſe hos qui renuerunt prædictorum cauſa venire, niſi præſides Iudæorum, quos per totam ſacram paginam de his redargutos eſſe videmus? Origen. Vel aliter: Hi qui villam emerunt & refutant cœnam, ſunt qui receperunt alia dogmata diuinitatis, nec experti ſunt verbum quod poſſidebant. Is autem qui quinque paria boum emit, eſt qui naturam intellectualem contemnit, & ſenſibilia ſequitur, vnde incorpoream naturam comprehendere non poteſt. Qui autem vxorem duxit, eſt qui coniunctus eſt carni, voluptatum magis amator quàm Dei. Ambroſius. Vel tria genera hominum à conſortio iſtius cœnæ æſtimemus excludi: *Tria genera hominũ.* Gentilium, Iudæorum, & hæreticorum. Iudæi corporali myſterio iuga ſibi legis imponunt. Quinque autem iuga ſunt verborum decem, vel quinque libri veteris legis. At vero hæreſis uelut Eua fœmineo rigore fidei tentat affectum. Et apoſtolus dicit auaritiam eſſe fugiendam, ne impediti more Gentili ad regnum Chriſti peruenire nequeamus, ergo & ille qui uillam emit alienus à regno eſt, & ille qui iugum potius legis quàm gratiæ munus elegit, & ille qui ſe propter ducendam excuſat uxorem. Sequitur: Et re. ſer. nuncia. hæc domino ſuo. Auguſtinus 5. ſuper Gene. ad literam. Non propter inferiorum ſcientiam Deus nuncijs indiget, quaſi per eos fiat ſcientior, ſed nouit omnia ſtabiliter, atque incommutabiliter. Habet autem nuncios propter nos, & propter ipſos, quia illo modo Deo parere & aſſiſtere, ut eum de inferioribus conſulãt eiuſque ſupernis iuſſis obtemperent bonum eſt eis in ordine propriæ naturæ. Cyrill. Iudæorum autem primatibus uocationem renuentibus, ſicut ipſi dicebant: Nunquid aliquis principum credidit in eum? indignatus eſt paterfamilias, quaſi eis dignis indignatione & ira. unde ſequitur. Tunc ira. paterfamilias. Beda. Non quòd iræ paſſio diuinæ ſubſtantiæ accidat; ſed talis operatio, quæ in nobis ab ira fit, Dei ira, & indignatio dicitur. Cyrill. Sic ergo indignatus dicitur paterfamilias in principes Iudæorum, & uocati ſunt loco eorum, qui erãt de multitudine Iudæorum fragilem & impotentem mentem habentes. Loquente enim Petro, primo quidem tria milia, deinde quinque milia crediderunt, & poſtmodũ plurimus populus. vnde dicitur. Dixit ſeruo ſuo. Exi cito in plateas & uicos &c. Ambr. Inuitat autem pauperes, debiles, & cęcos, ut oſtendatur quòd nullum debilitas corporis

excludit à regno, rariuſque delinquat, cui deſit illecebra peccandi, vel quòd infirmitas peccatorum, per miſericordiam domini remittatur. vnde mittit ad plateas, vt de latioribus vitijs ad anguſtam venirent uiã. Gregorius in homel. Quia ergo venire ſuperbi renuunt, pauperes eliguntur. dicuntur enim debiles, & qui iudicio ſuo apud ſemetipſos infirmi ſunt. nam pauperes & quaſi fortes ſunt, qui poſiti in paupertate ſuperbiunt, cœci ſunt, qui nullius ingenij lumen habent, claudi ſunt, qui rectos greſſus in operatione non habent. Sed dum horum vitia in membrorum debilitate ſignificantur, ſicut illi peccatores fuerunt, qui vocati venire noluerunt, ita hi quoque qui inuitantur & veniunt, ſed peccatores ſuperbi reſpuuntur, humiles eliguntur. Hos itaque eligit Deus, quos deſpicit mundus, quia plerunque ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum. Et tanto celerius vocem Dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent, vnde delectentur. Cum ergo de vicis & plateis ad cœnam quoſdam dominus vocat, illum populum deſignat, qui tenere legis vrbanam conuerſationem nouerat. Sed multitudo quæ ex Iſrael populo credidit, locum ſuperni conuiuij non impleuit. vnde ſequitur: Et ait ſeruus, Domine, &c. Intrauit enim iam frequentia Iudæorum, ſed adhuc locus vacat in regno vbi ſuſcipi debeat numeroſitas gentium. vnde ſubditur: Et ait dominus ſeruo. Exi in &c. Cum conuiuas ſuos colligi ex vijs, & ſepibus præcepit, agreſtem populum, id eſt Gentilem quærit. Ambroſius. Vel mittit ad vias & circa ſepes, quia hi apti ſunt in regno cœlorum, qui nullis præſentium cupiditatibus occupati, ad futura feſtinant in quodam bonæ voluntatis tramite conſtituti, & qui modo ſepis quæ ab incultis culta ſecernat, & incurſus arceat beſtiarum, norit bona malaque diſtinguere, & aduerſus tentamenta nequitiæ ſpiritualis fidei munimem prætendere. Auguſt. de verb. do. Venerunt de plateis & vicis gentes, veniunt de ſepibus hæretici. Nam ſepes qui conſtruunt, diuiſiones quærunt. abſtrahantur à ſepibus, euellantur à ſpinis, ſed cogi nolunt, voluntate inquiunt noſtra intremus. Non hoc dominus imperauit, coge (inquit) intrare. foris inueniatur neceſsitas, naſcitur inde voluntas. Gregor. in Homel. Qui ergo huius mundi aduerſitatibus fracti ad Dei amorem redeunt, compelluntur intrare. Sed valde tremenda eſt ſententia quæ ſubinfertur, Dico autem vobis quòd nemo virorum illorum qui uocati ſunt, guſtabit cœnam meã. Nemo ergo contemnat, ne dũ vocatus excuſat, cùm uoluntatem habuerit intrare non ualeat.

Pauperes eliguntur.

Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuerſus dixit ad illos. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem, & animam ſuam, non poteſt meus eſſe Diſcipulus. Et qui non baiulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe Diſcipulus.

Greg. in ho. Ad audita cœleſtia præmia inardeſcit animus, iamque illic cupit aſſiſtere, ubi ſe ſperat ſine fine gaudere, ſed ad magna præmia perueniri nõ poteſt niſi per magnos labores. vnde dicitur: Ibãt a. t. mul. cum eo, &c. Theoph. Quia enim multi comitantium ipſum non ex toto affectu, ſed tepidè ſequebantur, oſtendit qualem deceat eſſe ſuum Diſcipulum. Gregor. in ho. Sed percontari libet quomodo parentes & carnaliter propinquos præcipimur odiſſe qui iubemur & inimicos diligere? Sed ſi vim præcepti perpendimus, vtrunque agere per diſcretionem valemus, vt eos qui nobis carnis cognatione coniuncti ſunt, & quos proximos nouimus diligamus, & quos ad uerſarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo neſciamus. Quaſi enim per odium diligitur qui carnaliter ſapiens dum praua nobis ingerit, non auditur. Ambroſi. Etenim ſi propter te dominus ſuæ renunciat matri dicens: Quæ eſt mater mea, & qui fratres mei? cur tu domino tuo cupias anteferri? Sed neque ignorare naturam neque ſæuire dominus iubet, ſed ita indulgere naturæ, vt venereris auctorẽ, nec à Deo parentũ amore deſiſtas. Greg. in ho. Vt autẽ dominus demõſtraret hoc ergà proximos odium non de affectione procedere, ſed de charitate, addidit dicẽs: adhuc autẽ & aĩam ſuã. Conſtat ergo quia amando debet odiſſe proximũ qui ſic eũ odit ſicut ſeipſum: tunc.n. bene animã noſtram odimus, cũ eius carnalibus deſiderijs non acquieſcimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluntatibus reluctamur. Quæ ergo cõtempta ad melius ducitur, quaſi per odium

odium amatur. Cyrill. Non eſt autem fugienda vita qua in corpore viuitur, ſed ſeruanda ſicut & Paulus ſeruauit, vt Chriſtum adhuc viuens in corpore prædicaret. Sed vbi oportebat vitam cōtemnere, vt curſum conſummaret, nec animam precioſam ſibi eſſe fatetur. Gregor. in hom. Hoc autem animæ odium qualiter exhiberi debeat manifeſtat ſubdens: Qui non baiulat crucem ſuam, &c. Chryſ. Non autem hoc dicit ut trabem ſuper humeros apponamus, ſed vt ſemper mortem præ oculis noſtris habeamus, ſicut & Paulus moriebatur quotidie, & mortem contemnebat. Baſil. Crucem etiam tollens mortem domini annūciabat, dicēs: Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mūdo. quod etiam nos in ipſo baptiſmate anticipamus, vbi vetus homo noſter crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati. Grego. in ho. Vel quia crux à cruciatu dicitur, duobus modis crucem domini baiulamus, cum aut per abſtinentiam carnem affligimus, aut per compaſſionem proximi, neceſſitatem illius noſtram putamus. Sed quia nonnulli carnis abſtinentiam non pro Deo, ſed pro inani gloria exhibent, & cōpaſſionem nō ſpiritualiter ſed carnaliter impedunt, rectè additur, & venit poſt me. Baiulare enim crucem & poſt dominum ire, eſt vel carnis abſtinentiam, vel compaſſionem proximorum pro ſtudio ęternę intentionis exhiberi. *Crucis baiulatio.*

*Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, * nonne prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum? ne poſtea quàm poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, dicētes. Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, * nonne ſedens prius cogitat ſi poſſit cum decem milibus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis ſunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe Diſcipulus.*

* non

* non

Grægor. in homel. Quia ſublimia præcepta data ſunt, protinus comparatio ædificandæ ſublimitatis adiungitur cum dicitur: Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, &c. Omne enim quod agimus, præuenire per ſtudium conſiderationis debemus. Si igitur humilitatis turrim conſtruere cupimus, prius nos præparare ad aduerſa huius ſeculi debemus. Baſilius. Vel turris eſt alta ſpeculatio ad cuſtodiam ciuitatis & perceptionem hoſtilium occurſum apta: ad huius inſtar nobis datus eſt intellectus conſeruatiuus bonorum, præmeditatiuus contrariorum, ad huius ædificationem præcipit dominus ſedentes ponere calculum, ſi ſuppetat facultas ad finem. Gregor. Niſſen. Inſiſtendum eſt enim vt cuiuſlibet ardui propoſiti terminus attingatur varijs augmentis mandatorum Dei conſummando opus diuinum. nam neque lapis unus eſt tota turris fabrica, neque vnicum mandatum ducit ad animæ perfectionem. Sed fundamentum oportet ſubſiſtere, & ſecundum Apoſtolum inſuper apparatus eſt auri & argenti & precioſorum lapidum apponendus. vnde ſubditur: Ne poſtea quàm poſuerit fundamentum, &c. Theophi. Nos enim debemus ponere fundamentum, id eſt ſequi Chriſti initium, & finem non imponere, ſicut illi de quibus Ioannes dicit, quòd multi ex Diſcipulis eius abierunt retrorſum. Vel fundamentum intellige doctrinalem ſermonem, puta de abſtinentia. Opus eſt igitur prædicto fundamento operationis ædificium, vt perficiatur nobis turris fortitudinis à facie inimici. Alioquin deridetur homo à videntibus cum tam hominibus quàm dæmonibus. Gregorius in homel. In bonis enim operationibus intenti niſi contra malignos ſpiritus ſolicitè vigilemus, ipſos irriſores patimur, quos ad malum perſuaſores habemus. Sed ex minori ad maius ſimilitudo ſubditur, vt ex rebus minimis maiora penſentur. Nam ſequitur: Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, nonne prius ſedens cogitat ſi poſſit cum decem milibus occurrere ei qui cum viginti milibus venit ad ſe? Cyrillus. Incumbit enim nobis prælium contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Vrget autem nos & aliorum hoſtium multitudo, carnale flagitium, lex ſæuiens in membris noſtris, & variæ paſſiones hoc eſt dira hoſtium multitudo. Auguſtinus de quæſt. euange. Vel decem milia præliaturi cum rege qui habet viginti milia ſignificant ſimplicitatem chriſtiani hominis dimicaturi cum duplicitate diaboli. Theophilus.

Intellectus comparatur turri.

Prælia ſpiritualia quæ ſint.

Eſt autem rex peccatum regnans in noſtro mortali corpore, ſed & noſter intellectus creatus eſt rex: ergo ſi repugnare velit peccato, toto animo cogitet ſecum. Nam dęmones ſunt peccati ſatellites, qui videntur viginti milium numero præcellere decem milia noſtrũ: quia cum incorporei ſint, nobis comparati corporeis multo maiorem fortitudinem habere cenſentur. Auguſti. de quæſti. euangel. Sicut autem de turri non perfecta per opprobrium deterruit dicentium, quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſumare: ſic in rege cum quo dimicandum eſt, ipſam pacem accuſauit cum ſubdit: Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea quę pacis ſunt. Significans etiam minas imminentium tentationum à diabolo non ſuſtinere eos qui renunciant omnibus quæ poſſident, & pacem cum eo facere conſentiendo illi ad committendum peccata. Gregori. Vel aliter: In illo tremendo examine cum rege noſtro ex æquo ad iudicium non venimus, decem milia quippe ad viginti milia, ſimplum ad duplum ſunt. Cum duplo ergo exercitu contra ſimplum venit; quia nos vix in ſolo opere præparatos ſimul de opere & cogitatione diſcutit. Dum ergo adhuc longe eſt, quia adhuc præſens per iudicium non videtur, mittamus ad eum legationem lachrymas noſtras, miſericordiæ opera, hoſtias placationis, hæc eſt noſtra legatio, quæ regem venientem placat. Auguſt. ad Lætum. Quomodo autem pertineant iſtæ ſimilitudines ipſa occaſione ſatis aperuit, dicens: Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Itaque ſumptus ad turrim ædificandam, & valentia decem milium aduerſus regem qui viginti milia habet, nihil aliud eſt quàm vt renunciet vnuſquiſque omnibus quæ ſunt eius. Prælocutio autem ſuperior, cum extrema locutione concordat; in eo enim quòd adhuc renũciat omnibus quę ſunt eius, etiam illud cõtinetur, vt oderit patrem ſuum aut matrẽ & vxorem & filios & fratres & ſorores, adhuc & animam ſuam. Omnia.n. hæc propria alicuius ſunt, quę plęrunque implicant & impediunt ad obtinenda non iſta propria temporaliter trãſitura, ſed in æternum manſura cõmunia. Baſ. Eſt

Tropologica expoſitio.

Tropologica expoſitio.

autem intentio domini per exẽpla prædicta non vtiq; prebere poteſtatem eius diſcipulũ fieri vel nõ fieri ſicut licet, vel non inchoare fundamentum, vel tractare pacem, ſed oſtendere impoſſibilitatem diuini beneplaciti obſeruandi inter diſtrahentia animã, inter quæ periclitatur facta venalis ab aſtutijs dæmonis. Be. Diſtat aũt inter renunciare omnibus & relinquere omnia. paucorum .n. perfectorum eſt relinquere omnia, hoc eſt curas mundi poſt ponere: cunctorum autem fidelium eſt renunciare omnibus, hoc eſt ſic tenere quæ mundi ſunt, vt tamen per ea non teneantur in mundo.

Bonum eſt ſal. Si autem ſal euanuerit, in quo condietur? Neque in terram, neque in ſterquilinium vtile eſt, ſed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

Bed. Dixerat ſuperius turrim virtutum non ſolum conſummandã, ſed etiam inchoandam: ad quod pertinet quod dicitur, Bonum eſt ſal. Bonum eſt ſale ſapientiæ ſpiritalis cordis archana condire, imò cum apoſtolis ſal terræ fieri. Euſ. Sal enim ſecundum ſubſtantiam quidem ex aqua conſtat & ſpiritu, modicum quid terreſtreitatis participans: deſiccat autem fluidam naturam corruptorũ corporum; vt mortua corpora conſeruet. Merito igitur diſcipulos ſuos comparat ſali, eo quod ipſi regenerati ſunt per aquam & ſpiritum. Cunque toti ſpiritaliter viuerent & non ſecundum carnem, ad modum ſali corruptam vitam homi num in terra degentium conuertebant, & virtuoſa vita ſuos ſequaces oblectando condiebant. Theo. Nõ ſolum autem eos qui donati ſunt magiſtrali gratia, ſed etiam idiotas expoſcit ad modum ſalis fieri vtiles proximis. Si vero qui futurus eſt vtilis alijs fiat reprobus, iuuari non poterit. vnde ſequitur: Si autem ſal euanuerit, in quo condietur? Bed. q. d. Si quis ſemel condimento veritatis illuminatus ad apoſtaſiam redierit, quo alio doctore corrigetur? qui ſcilicet eam quam ipſe guſtauit ſapientiæ dulcedinem, vel aduerſis ſeculi perterritus, vel illecebris illectus abiecit. vnde ſequitur: Neque in terram, &c. Sal enim cũ ad cõdiendos cibos carneſque ſiccandas valere deſierit, nulli iã vſui aptum erit. Neq; enim in terram vtile eſt, cuius iniectu germinare prohibetur: neque in ſterquilinium agriculturæ profuturum, ſic qui poſt

Sali myſticus intellectus.

poſt agnitionem veritatis retrocedit, neque ipſe fructum boni operis ferre, nec alios excolere ualet, ſed foras mittendus eſt, hoc eſt ab eccleſiæ vnitate ſecernendus. Theophyl. Verum quia ſermo parabolicus & obſcurus erat, excitans dominus auditores ne qualitercunque acciperent quod dictum eſt de ſale, ſubdit. Qui habet aures audiendi audiat, hoc eſt, ſi cui ſapientia ineſt intelligat. Aures enim hic cognoſcitiuam vim animæ & aptitudinem intelligendi accipere debemus. Bed. Audiat etiam non contemnendo, ſed obediendo & faciendo quæ dicit.

CAPVT XV.

ERANT *autē appropinquātes et publicani & peccatores, ut audirent illum: & murmurabant phariſæi et ſcribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit et manducat cum illis. Et ait ad illos parabolam iſtam, dicens: Quis ex uobis homo qui habet centum oues & ſi perdiderit unam ex illis, nōne dimittit nonagintanouem in deſerto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens, & ueniens domum, conuocat amicos & uicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Dico vobis quòd ita gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitētiam agente, quàm ſupra nonaginta nouem iuſtis qui non indigent pœnitentia.*

Ambro. Didiceras in ſuperioribus, ſecularibus occupationibus non teneri, caduca non præferre perpetuis. Sed quia fragilitas humana firmum nequit in tanto ſeculi lubrico tenere veſtigium, etiam aduerſus errorem remedia tibi bonus medicus demonſtrauit, ſpem veniæ iudex miſericors non negauit. vnde ſubditur. Erāt autem appropin. ei &c. Glo. id eſt qui publica exigunt vectigalia uel conducunt, & qui lucra ſeculi per negocia ſectātur. Theo. Hoc enim exequebatur cuius cauſa carnem ſuſceperat, admittens peccatores, ſicut medicus ægrotantes. Sed phariſæi uere criminoſi huic pietati murmure compenſabant. unde ſequitur. Et murmu. phariſæi &c. Greg. in ho. Ex qua re colligitur, quia uera iuſtitia compaſſionem habet, falſa dedignationem, quanuis & iuſti ſoleant rectè peccatoribus indignari, ſed aliud eſt quod agitur typo ſuperbiæ, aliud quod zelo diſciplinę. *Iuſtitiæ vere conditio.* quia iuſti & ſi foris increpationes per diſciplinam exaggerant, intus tamen dulcedinem per charitatem ſeruant. Præponunt ſibi in animo ipſos plerunque quos corrigunt, quod agentes per diſciplinam ſubditos & per humilitatem cuſtodiunt ſemetipſos. At contrà, hi qui de falſa iuſtitia ſuperbire ſolent, cæteros quoſque deſpiciunt, nulla infirmantibus miſericordia cōdeſcendunt. Et quo ſe peccatores eſſe non credunt; eo deterius peccatores fiunt, de quorum numero phariſæi erant, qui dijudicantes dominum quòd peccatores ſuſciperet, arenti corde ipſum fontem miſericordię reprehendebant. Sed quia ægri erant ita ut ægros ſe eſſe neſcirent, quatenus quod erant agnoſcerent, cœleſtis medicus blandis eos fomentis curat. Sequitur enim. Et ait ad illos parabolam iſtam dicēs. Quis ex uobis homo? Similitudinem dedit, quam in ſe homo recognoſceret, & tamen ad auctorem hominum pertineret. quia enim centenarius perfectus eſt numerus ipſe centum oues habuit cum ſanctorum angelorum & hominum naturam poſſedit. unde ſubdit. Qui habet centum oues. Cyrillus. Hinc percipe latitudinem regni Saluatoris noſtri. Dicit.n. oues eſſe centum, referēs numerū ſubiectarū ſibi rationalium naturarum ad integram mult.tudinem. Eſt enim centenarius numerus perfectus ex decem decadibus conſtitutus. Sed ex his una oberrauit ſcilicet genus humanū quod terram colit. Ambroſius. Diues paſtor cuius nos omnes centeſima portio ſumus, vnde ſequitur. Et ſi perdiderit unam ex illis. Gregorius. *Allegorica expoſitio.* Vna ouis tunc periit, quando peccando homo paſcua uitæ reliquit. In deſerto autem nonagintanouem remanſerāt, quia rationalis creaturæ numerus, angelorum uidelicet & hominum, qui ad uidendum Deum conditus fuerat, pereunte homine erat imminutus. unde ſequitur. Nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, quia ſcilicet angelorum choros reliquit in cœlo. Tunc autem homo cœlum & deſeruit, cum peccauit: Et ut perfecta ſumma ouium integraretur in cœlo, homo perdi-

tus quærebatur: in terra. vnde ſequitur: Et vadit ad illam, &c. Cyrillus. Nunquid autem ſæuiens in reliquas motus eſt pietate vnius? nequaquam. Sunt enim illæ in tuto, circumſepiente illas poteotiſſima dextera: ſed magis oportebat miſereri pereuntis, ne imperfecta videretur reſidua multitudo. Vna enim reducta ſortitur centenarius popriam ſpeciẽ. Aug de queſt. euan. Vel illas nonagintanouem dixit quas reliquit in deſerto, ſuperbos ſignificans tanquam ſolicitudinem gerentes in animo dum ſolos ſe videri volunt, quibus ad perfectionẽ vnitas deeſt. cum enim quiſque à vera vnitate diuellitur, ſuperbè diuellitur, ſuæ quippe poteſtatis eſſe cupiens, non ſequitur vnum quod eſt Deus, uni autem deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos quæ humilitate obtinetur. Gregor. Niſſe. Cum autem paſtor inueniſſet ouem, non puniuit, non duxit ad gregem vrgendo, ſed ſuperponens humero & portans clementer annumerauit gregi. vnde ſequitur: Et cum inuenerit ouem imponit in humeros ſuos gaudens. Gregorius in homel. Ouem humeris ſuis impoſuit, quia humanam naturam ſuſcipiẽs peccata noſtra ipſe portauit. Inuẽta autem oue ad domum redit, quia paſtor noſter reparato homine ad regnum cœleſte redijt. vnde ſequitur: Et ueniens domum conuocat amicos & vicinos, dicens illis. Congratulamini mihi quia inueni ouem meam quæ perierat. amicos & vicinos vocat angelorum choros, quia amici eius ſunt, quia voluntatem eius continue in ſua ſtabilitate cuſtodiunt. Vicini quoque eius ſunt quia claritatem viſionis illius ſua aſſiduitate perfruuntur. Theophyl. Supernæ igitur virtutes oues dicuntur, in eo quòd omnis natura creata aſpectu Dei beſtialis eſt. In eo vero quòd rationalis eſt, amici & uicini dicuntur. Gregor. in homel. Et notandum quòd non dicit, Congratulamini inuentæ oui, ſed Mihi, quia videlicet eius eſt gaudium vita noſtra, & cum nos ad cœlum reducimur, ſolennitatem lætitiæ illius implemus. Ambroſius. Angeli autem quoniam ſunt rationabiles, non immerito hominum redemptione lætantur. vnde ſequitur: Dico vobis quòd ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſupra nonagintanouem iuſtis qui non indigent pœnitentia. Hoc proficiat ad incentiua probitatis ſi unuſquiſque conuerſionem ſuam gratam fore credat cœtibus angelorum, aut quorum affectare patrocinium aut vereri debet offenſam. Gregor. in ho. Plus autem de cõuerſis peccatoribus quàm de ſtantibus iuſtis in cœlo gaudium eſſe fatetur, quia plerunque hi qui nullis ſe oppreſſos peccatorum molibus ſciunt, ſtant quidem in via iuſtitiæ, ſed tamen ad cęleſtem patriam anxiè non anhelant, & plerunque pigri remanent ad exercenda bona pręcipua, quia ſecuri ſibi ſunt quòd nulla commiſerint mala grauiora. At contrà nonnunquàm hi, qui aliqua illicita egiſſe meminerunt, ex ipſo ſuo dolore compuncti ad amorem Dei inardeſcunt. Et quia erraſſe ſe à Deo conſiderant, damna præcedentia lucris ſequentibus recompenſant. Maius ergo gaudium fit in cœlo, quia & dux in pręlio plus eum militem diligit, qui poſt fugam reuerſus hoſtem fortiter premit, quàm eum qui nunquam terga præbuit & nũquam aliquid fortiter fecit. Sic agricola illam amplius terram amat, quæ poſt ſpinas vberes fruges profert, quàm eam quæ nunquam ſpinas habuit, & nũquam fertilem meſſem producit, ſed inter hoc ſciendum eſt, quia ſunt plerique iuſti in quorum vita tantum eſt gaudiũ, vt eis quælibet peccatorum pœnitentia pręponi nullatenus poſſit. Hinc ergo colligendum quantum Deo gaudium faciat quando humiliter plangit iuſtus, ſi facit in cęlo gaudium quando hoc quod malo geſſit, per pœnitentiam damnat iniuſtus.

Anagogica expoſitio.

Aut quæ mulier habens drachmas decem ſi perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam & euertit domum & quærit diligenter, donec inueniat eam? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, quia gaudium erit coram angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.

Cyril. Per præcedentem parabolam in qua genus humanũ dicebatur ouis erratica, docebamur nos fore creaturæ ſublimis Dei q̃ fecit nos & nõ ipſi nos, cuius paſcuę oues ſumus, ſubiſigit ſecũda parabola, qua genus humanũ comparatur drachmæ quæ perijt. Per quam oſtendit nos ad ſimilitudinem & imaginem regiam factos eſſe .ſ. ſummi Dei. Nam drachma nummus eſt impreſſam habens

bens regiam figuram. vnde dicitur: Aut quę mulier habens decem drachmas. Greg. in homel. Qui ſignatur per paſtorem, ipſe per mulierē: ipſe enim Deus, ipſe & Dei ſapientia. Angelorum autem & hominum naturam ad cognoſcendum ſe dominus condidit, & ad ſimilitudinem ſuam creauit. Decem ergo drachmas habuit, quia nouē ſunt ordines angelorum: ſed vt compleretur electorum numerus, homo decimus eſt creatus. Auguſt. de quæſt. euan. Vel in nouem drachmis, ſicut & in nonagintanouem ouibus ponit eorum ſignificationem, qui de ſe præſumentes, peccatoribus ad ſalutem redeuntibus ſe præponunt: vnum enim deeſt & à nouem vt decem ſint, & à nonagintanouem ut centum ſint, cui uni deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos. Gregorius in homel. Et quia imago exprimitur in drachma mulier drachmam perdiderat quando homo qui cōditus ad imaginem Dei fuerat, peccando à ſimilitudine ſui conditoris receſſit. Et hoc eſt quod ſubditur: Si perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam? Accendit mulier lucernam, quia Dei ſapientia apparuit in humanitate. Lucerna quippe lumen in teſta eſt, lumen uero in teſta eſt diuinitas in carne. Accenſa autem lucerna ſequitur: Et euertit domum. Quia ſcilicet mox vt eius diuinitas per carnem claruit, omnis ſe noſtra conſcientia cōcuſſit, quia euerſionis ſermo non diſcrepat in eo quòd in alijs codicibus legitur, Emundat: quia praua mens ſi non prius præ timore euertitur, ab aſſuetis vitijs nō mundatur: euerſa autem domo inuenitur drachma. Sequitur enim: Et quærit diligenter donec inueniat: quia ſcilicet cū perturbatur cōſcientia hominis, reparatur in homine ſimilitudo conditoris. Gregorius. Nazan. Inuenta autem drachma, cęleſtes virtutes facit participes gaudij, quas miniſtrans diſpenſationis fecit. vnde ſequitur: Et cum inuenerit conuocat amicas &c. Gregorius in homel. Supernæ enim uirtutes tanto diuinæ ſapientiæ iuxta ſunt, quanto ei per gratiam continuæ viſionis appropinquant. Theophyl. Vel amicæ ſunt ut exequentes uoluntatem ipſius, vicinæ vero ut incorporeæ vel fortè amicæ ipſius ſunt omnes ſupernæ uirtutes, vicinæ vero ſunt propinquiores, ſcilicet throni, cherubin, & ſeraphin. Greg. Niſe. Vel aliter, Hoc reor dominum nobis proponere in inquiſitione perditę drachmę quia nulla nobis à cęteris virtutibus vtilitas prouenit, quas drachmas vocat, quamuis preſto ſint omnes vna ſola deficiente animæ viduitate, qua ſcilicet diuinæ ſimilitudinis nitorē ſortitur, propter quod primo quidē iubet lucernā accendere, ſcilicet verbum diuinum quod abſcondita patefacit. Vel forſan pœnitentiæ lampadem, ſed in domo propria, id eſt in ſeipſo & in ſua conſcientia oportet perquirere drachmam perditam, id eſt regis imaginem, quæ non penitus deperijt, ſed eſt tecta ſub ſimo, qui ſignificat carnis contagia, quibus ſtudioſè abſterſis, id eſt dilutis per ſolertiā vitæ eluceſcit quod quæritur. vnde oportet ipſam quæ inuenit gratulari: nec non ad participia gaudij vocare uicinas, id eſt contubernales uirtutes, id eſt rationabilem, & concupiſcibilem, & innatum iracundiæ affectum. Etſi quæ ſint tales uires circa animam conſiderare, quas docet gaudere in domino, deinde concludens parabolam ſubdit. Ita dico uobis, gaudium erit angelis ſuper uno peccatore pęnitentiam agente. Gregorius in hom. Pęnitentiam agere eſt prætetita mala plāgere, & plangenda nō perpetrare, nā qui ſic alia deplorat, ut tamē alia cōmittat, adhuc pęnitentiā agere aut ignorat aut diſſimulat. Cogitandum eſt etiam ut per hoc conditori ſuo ſatisfaciat, ut qui commiſit prohibita, ſibi abſcindere debeat etiam conceſſa, & ſe reprehendat in minimis, qui ſe meminit in maximis deliquiſſe. *Virtutum cō nexio.*

Ait autem, Homo quidam habuit duos filios & dixit adoleſcentior ex illis, patri: Pater, da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit. Et diuiſit illi ſubſtantiam. Et poſt non multos dies congregatis omnibus adoleſcentior filius peregrè profectus eſt in regionem longinquam, & ibi diſsipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè. Et poſtquam omnia conſummaſſet, facta eſt fames valida in regione illa, et ipſe cæpit egere & abijt & adhæſit vni ciuium regionis illius: & miſit illum in villam ſuam vt paſceret porcos. Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat.

Ambr. Tres ex ordine Lucas parabolas poſuit. Ouis quæ perierat & inuenta eſt, drachma perierat & inuenta eſt, filius qui erat mortuus reuixit, ut triplici remedio prouo-

prouocati vulnera noſtra curemus. Chriſtus vt paſtor te ſuo corpore vehit, quærit vt mulier eccleſia, recipit Deus pater, prima miſericordia, ſecunda ſuffragatio, tertia reconciliatio. Chry. Eſt etiam inter parabolas ſupradictas ratio diſtinctionis ſecundum perſonas vel mentes peccantium, vt pater filium recipiat pœnitentem, qui arbitrij ſui libertate vtitur, vt cognoſcat, vnde ceciderit. Paſtor vero oué errantem & non ſapientem reuerti requirat, & humeris ſuis referat, irrationabili animali imprudentem hominē comparans, qui alieno dolo circunuentus errauerat ſicut ouis. Præſens ergo parabola proponitur cum dicitur: Ait autem, Homo quidam habuit duos filios. Sunt qui dicant de duobus filijs iſtis ſeniorem angelos eſſe, iuniorem vero hominem ponunt, qui in longinquam peregrinationem abierit, quando in terram de cœlis & paradiſo cecidit, & aptant conſequentia reſpicientes ad cauſam vel ſtatum Adæ. Sed hic ſenſus pius quidem videtur. neſcio tamē ſi verus ſit, quia iunior filius ad pęnitentiam venit ſua ſponte recordatus præteritæ abundantiæ patris ſui. Dominus autem veniens ad pęnitentiam vocauit humanum genus dum ſponte ſua regredi vnde ceciderat non cogitaret, deinde ſenior filius in reditu & ſalute fratris ſui triſtatur, cum dominus dicat lætitiam eſſe apud angelos ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Cyrill. Quidam vero per ſeniorem filium dicunt ſignificari Iſrael ſecundum carnem, per alium vero qui diſceſſit à patre deſcribitur multitudo gentium. Auguſti. de quæſt. euang. Hic ergo homo habens duos filios, Deus habens duos populos intelligitur, tanquàm duas ſtirpes generis humani, & vnam eorum qui permanſerunt in vnius Dei cultu, alteram eorum qui vſque ad colendum idola deſeruerunt Deū. Ab ipſo ergo exordio creaturæ mortalium maior filius ad cultum vnius Dei pertinet, minor autem petit vt ſibi pars ſubſtantiæ quæ eum tangeret daretur à patre. vnde ſequitur: Et dixit adoleſcentior ex illis patri: Pater da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit, tanquàm anima poteſtate ſua delectata id quod illi eſt uiuere, intelligere, meminiſſe vel ingenio alacri excellere petit quę diuina ſunt munera, hęc autem in poteſtate ſua accepit per liberum

Tres parabolæ notandæ.

Allegoria pulchra.

arbitrium. vnde ſequitur: Et diuiſit illi ſubſtantiam. Theoph. Hominis ſubſtantia rationalitas eſt, quam concomitatur libertas arbitrij, & ſimiliter quæcunque dominus dedit nobis pro ſubſtantia noſtra putabitur, vt cœlum, terra, & vniuerſa creatura, lex & prophetæ. Ambroſius. Vides autem quòd diuinum patrimonium petentibus datur, nec putes culpam patris quòd adoleſcentiori dedit, nulla Dei regno infirma ætas, nec fides grauatur annis. Ipſe certe ſe iudicauit idoneum qui popoſcit, atque vtinam non receſſiſſet à patre: impedimentum neſciſſet ætatis. Sequitur enim: Et non poſt multos dies congregatis &c. Chryſoſtomus. Minor filius in regionem longinquam profectus eſt, non localiter à Deo decedens, qui vbique eſt, ſed affectu, fugit enim Deū peccator, vt à longinquo ſtet. Auguſt. de ver. do. Quiſquis enim ita vult eſſe ſimilis Deo: vt fortitudinem ſuam ad illam cuſtodiat, non ab illo recedat ei cohærendo, vt cuſtodiat ſimilitudinem & imaginem ad quam factus eſt. Porrò ſi peruerſe vult imitari Deum, vt quomodo Deus non habet à quo regatur, ſic ipſe uelit ſua poteſtate uti, ut nullo regente uiuat, quid reſtat niſi ut recedens à ueritate uaneſcat? Augu. de quæſt. euang. Quòd autem non poſt multos dies dixit factum, ut congregatis omnibus peregre proficiſceretur in regionem longinquam, quæ eſt obliuio Dei, hoc eſt, quia non multo poſt inſtitutionem humani generis placuit animæ per liberum arbitrium ferre ſecum uelut quandam potentiam naturæ ſuæ, & deſerere eum à quo condita eſt, fidens de viribus ſuis, quas uires tanto conſumit citius quanto eum deſeruit à quo datę ſunt. unde ſequitur. Et ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuam uiuendo luxurioſe. Luxurioſam uero uel prodigam uitam uocat amantem fundere atque ſpaciari pompis exterioribus intus inaneſcentē: cum ea quiſque ſequitur, quæ ad alia procedunt, & relinquit eum qui ſibi eſt interior. unde ſequitur. Et poſtquam conſummaſſet omnia, facta eſt fames magna in regione illa. Fames eſt indigentia uerbi ueritatis. Sequitur. Et ipſe cœpit egere. Ambroſius. Merito egere cœpit, qui theſauros ſapientię & ſcientię Dei diuitiarumquę cœleſtium altitudinem dereliquit

Sequitur:

Sequitur: Et abijt & adhæſit vni ciuium regionis illius. Aug. de quæſt. euang. Vnus ciuium regionis illius aliquis aereus princeps eſt ad militiam diaboli pertinens, cuius villa eſt modus poteſtatis ipſius, de qua ſequitur: Et miſit illum in villam ſuam, vt paſceret porcos. Porci ſunt immundi ſpiritus qui ſub ipſo erant. Beda. Porcos autẽ paſcere, eſt ea quibus immundi ſpiritus gaudent operari. Sequitur: Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis quas porci manducabant. Ambro. Siliqua genus leguminis eſt, intus inanis, foris mollis, quo corpus nõ reficitur, ſed impletur, vt ſit magis oneri quàm vſui. Aug. de quæſt. euang. Siliquæ ergo quibus porcos paſcebat, ſeculares doctrinæ ſunt: ſteriles, vanitatem perſonantes, de quibus laudes idolorum fabularumque ad deos Gentium pertinentium varia ſermone atque carminibus percrepant, quibus dæmonia delectantur. vnde cum iſte ſatiari cupiebat, aliquid ſolidum & rectum quod ad beatam vitam pertineret, inuenire volebat in talibus & non poterat. vnde ſequitur: Et nemo illi dabat. Cyrillus. Sed cum Iudæi multipliciter arguantur in ſacra ſcriptura de multis criminibus, quomodo populo illi conuenient verba maioris filij dicentis. Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui? Eſt ergo hic ſenſus parabolę. Arguentibus enim phariſæis & ſcribis quòd reciperet peccatores, proponit præſentem parabolam, in qua hominem vocat Deum qui pater eſt duorũ fratrum, iuſtorum ſcilicet, & peccatorum, quorum primus gradus eſt iuſtorum ab initio iuſtitiam ſequentium, ſecundus gradus eſt hominum per pœnitentiam ad iuſtitiam reductorum. Baſi. Facit etiã ad antiquioris conſiſtentiam magis animus ſenilis & grauitas, quàm canities capillorum, nec qui ſecundum ætatem eſt iuuenis increpatur, ſed iuuenis moribus qui ſecundum paſſiones viuit. Titus. Abijt ergo adoleſcentior nondum adultus mente, petitque à patre id quod ei de hæreditate contingit, vt ſcilicet non ex neceſſitate ſeruiat: ſumus enim animalia rationalia liberum arbitrium habentia. Chry. Dicit autem ſcriptura diuidere patrem ex æquo filijs duobus ſubſtantiam ſuam, id eſt ſcientiam boni & mali, quæ veræ & perpetuæ ſunt opes animæ bene vtenti. Quæ enim ex Deo eſt in prima natiuitate hominibus ſubſtantia rationalis, æqualiter cunctis naſcentibus datur. *Notabilis ſententia* De ſubſequẽti autem conuerſatione vnuſquiſque plus, aut minus huius ſubſtantiæ poſſidere inuenitur, dum vnus ea quæ ſumpſerit patris eſſe credẽs, quaſi paterna cuſtodit, alius ſicut propriæ poſſeſſionis licentia diſſipãdis abutitur. Oſtenditur autem libertas arbitrij, quia pater qui neque diſcedere volentem retinuit, ne liberi arbitrij auferat poteſtatem, neque manere cupientem cogit abſcedere. Abijt autem longe non locorum tranſlatione, ſed mentis declinatione. vnde ſequitur: Peregre profectus eſt in regionem longinquam. Ambr. Quid enim longinquius eſt, quàm à ſe recedere, nec regionibus, ſed moribus ſeparari? etenim qui ſe à Chriſto ſeparat, exul eſt patrię, & ciuis mũdi. Merito ergo prodegit patrimonium qui receſſit ab eccleſia. Titus. Vnde & denominatus eſt prodigus diſſipans ſubſtantiam ſuam, ideſt intellectum rectum, caſtimoniã, documenta veritatis, notitiam genitoris, memoriam creationis, ſenſum. Ambr. Facta eſt autem in regione illa fames nõ epularum, ſed bonorum operum atq; virtutum quæ ſunt miſerabiliora ieiunia. etenim qui recedit à verbo Dei eſurit, quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei, q recedit à theſauro, eget. Egere ergo ideo cępit & famem pati, quia nihil prodigæ ſatis eſt voluntati. Abijt itaque, & adhæſit vni ciuium. Qui enim hæret in laqueo eſt, & videtur ciuis iſte princeps eſſe iſtius mundi. Denique ad villam eius mittitur quã emit, qui ſe excuſat à regno. Beda. In villam enim mitti, eſt ſubſtantiæ mundialis cupiditate ſubiugari. Ambro. Paſcit autem porcos illos in quos petiuit diabolus introire, in ſordibus ac fœtore viuentes. Theophyl. Hos igitur paſcit, quia alios præcellit in vitio, vt ſunt leones, archiprædones, archipublicani, qui alijs ſunt doctores operationis malæ. *Tropologia pulchra.* Chryſoſtomus. Vel ſpiritualibus deſtitutus operibus, quaſi prudentia & intellectu porcos paſcere dicitur, hoc eſt ſordidas & immundas in anima ſua cogitationes nutrire, & dedit eſcas irrationabiles prauæ conuerſationis, dulces quidem egenti bonorum, quia ſuaue peruerſis videtur omne opus carneæ voluptatis, quæ virtutes animę

animę penitus eneruat & perimit, huiuſmodi cibos quaſi porcinos & male dulces, ideſt carnalium delectationũ illecebras, ſiliquarum nomine ſcriptura deſignat. Ambroſ. Cupiebat autem ſiliquis ventrem implere ſuum, nec enim alia eſt cura luxurioſis niſi vt ventrem ſuum impleant. Theop. Quibus nullus dat ſaturitatem malorum, diſtat enim à Deo qui talibus veſcitur. Dæmones autem ad hoc ſtudent, ne vnquam ſaturitas malorum proueniat. Gloſ. Vel nemo illi dabat, quia cùm diabolus aliquem ſuum facit, vltra ei abundantiã non procurat, ſciens eum eſſe mortuum.

In ſe autem reuerſus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus; ego autem hic fame pereo? Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei. Pater, peccaui in cælum & coram te: iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis. Et ſurgens venit ad patrem ſuum. Cùm autem adhuc longe eſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & occurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Dixitque ei filius. Pater, peccaui in cælum & coram te: iam non ſum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad ſeruos ſuos. Cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius, & adducite vitulũ ſaginatũ, & occidite, & mãducemus, et epulemur. [quia hic filius meus mortuus erat et reuixit, perierat, & inuẽtus eſt. Et cæperunt epulari.

Greg. Niſ. Contempſerat patrem in primo receſſu adoleſcentior filius, & opes paternas profuderat. At vbi lapſu temporis eſt attritus laboribus, dum mercenarius fieret, & eodem cũ porcis pabulo paſceretur; redijt in domum paternam caſtigatus. vnde dicitur: In ſe autem re. di. Quanti merce. in do. pa. mei abun. pa. ego autem hic fame pereo? Ambro. Bene in ſe reuertitur, quia à ſe receſſit. etenim qui ad Deum regreditur, ſe ſibi abdicat reddit: & qui recedit à Chriſto, ſe ſibi. Auguſt. de quæſt. euang. In ſe autem reuerſus eſt, cum ab eis quę forinſecus fruſtra illiciunt & ſeducunt, in conſcientię ſuę interiora ſuam intentionem reduxit. Baſi. Eſt autem ſecundũ tres differentias obedientiæ diſcretio. aut enim metuentes ſupplicia declinamus à malo, & ſumus in diſpoſitione ſeruili: aut mercedis lucra venantes exequimur quę mandantur, mercenarijs aſſimilati: aut ipſius gratia boni & dilectionis ad eũ qui dedit legem ſeruimus, & ſic diſpoſitionẽ redolemus filiorum. Ambro. Filius enim qui habet ſancti Spiritus pignus in corde, ſecularis mercedis lucra non quærit, ſed ius ſeruat hęredis. Sũt etiam mercenarij boni qui conducuntur ad vineam. Iſti non ſiliquis, ſed panibus abundant. Aug. de quæſt. euange. Vnde autem hoc ſcire poterat in quo tanta erat obliuio Dei, ſicut in omnibus idololatris fuit, niſi quia iſta recogitatio reſipiſcentis eſt, cum euangelium prædicaretur? iam poterat talis anima aduertere multos prædicare veritatem, inter quos quidam eſſent non ipſius amore veritatis ducti, ſed cupiditate comparandorum ſecularium commodorum, qui tamen non aliud annunciant, ſicut hæretici, vnde mercenarij rectè appellantur. In eadem quippe domo eundẽ panem verbi tractantes, non tamen in hæreditatem æternã vocati, ſed temporali mercede conducti. Chry. Signanter autem ſubdit: Ego autem hic fame pereo, quaſi diceret: Ego non alienus, ſed filius boni patris, & frater filij obſequentis, ego liber & generoſus, factus ſum miſerior mercenarijs, à ſumma celſitudine primę nobilitatis ad infimam humilitatem delapſus. Greg. Niſ. Non prius autem redijt ad priſtinam felicitatem quàm in ſe rediens ſentiret opprimentis ærumnæ præſentiam, & meditaretur pœnitentiæ verba quæ ſubduntur: Surgam. Augu. de quæſt. euan. Quia iacebat. Et ibo, quia longè aberat: ad patrem meum, quia ſub principe porcorum erat. Cætera verò ſunt pœnitentiam meditantis in confeſſione peccati, nondum tamen egentis: non enim iam dicit patri, ſed dicturum ſe eſſe promittit cum venerit. Intelligas igitur hoc nunc accipiendum eſſe venire ad patrem in eccleſia cõſtituti per fidem, vbi peccatorum legitima & fructuoſa iam poſſit eſſe confeſſio: dicit ergo dicturum ſe eſſe patri: pater. Ambr. Quàm miſericors qui offenſus, nec paternum nomen dedignatur audire. Peccaui, hæc eſt prima confeſſio apud auctorem naturæ, præſulem miſericordiæ, arbitrũ culpæ. Sed etſi Deus nouit omnia, vocem tamen tuæ confeſſionis expectat. Ore enim cõfeſſio fit ad ſalutem, quia alleuiat pondus erroris quiſquis ipſe ſe onerat, & accuſationis excludit inuidiã, qui accuſatorem præuenit confitendo: fru-

obediẽtia triplex.

Quæſtus turpis euãgelij.

Confeſſionis forma

ſtra

ſtra velis occultare quem nihil fallit,& ſine periculo prodas quod ſcias eſſe iam cognitum: confitere magis vt interueniat pro te Chriſtus,roget pro te eccleſia, illachrimet populus,nec verearis ne non impetres. Aduocatus ſpōdet veniam,patronus promittit reconciliationem tibi paternæ pietatis,pollicetur aſſertor. Subdit autem, In cœlum & coram te. Chry. Dicens coram te oſtendit hunc patrem Deum debere intelligi, Deus enim ſolus cōſpector eſt omnium à quo nec in corde meditata peccata abſcondi poſſunt. Aug.de quæſt.euan. Vtrum autē hoc eſt peccatum in cœlum quod eſt coram te, vt cœlum appellauerit ipſam ſummitatem patris, an potius peccaui in cœlum coram ſanctis animabus,coram te autem in ipſo penetrali conſcientiæ? Chry. Vel cœlum hoc loco intelligatur:qui enim in cœlum peccat quod etſi ſupernum, tamen viſibile clementum eſt,ipſe eſt qui peccat in hominem quē ſuſcepit filius Dei pro ſalute noſtra. Amb. Vel peccato animæ cœleſtia ſignificantur dona ſpiritus imminuta, vel quia ab illius gremio matris Hieruſalem quæ eſt in cœlo nō oportuit deuiari.deiectus autem ſe exaltare non debet.vndē ſubdit:Iam non ſum dignus vo.fi.tuus.Et vt merito ſuæ humilitatis poſſit attolli, ſubdit, Fac me ſicut unum de mercenarijs tuis. Beda. Ad filij affectū, qui omnia quæ patris ſunt ſua eſſe non ambigit,aſpirare nequaquā præſumit,ſed mercenarij ſtatum iam pro mercede ſeruiturus deſiderat. verum nec hunc quidem niſi paterna dignatione ſe mereri poſſe teſtatur. Gregor. Niſen. Hunc autem filium prodigum Spiritus ſanctus nobis deſcripſit,ut inſtruamur nos qualiter debeamus cordis deplorare peccamina. Chryſoſto. Qui poſtquàm dixit: Ibo ad patrem meum, quod ei cuncta attulit bona,non manſit, ſed totum iter tranſiuit. Sequitur enim: Et ſur.ve.ad pa.ſuum, ſic & nos faciamus:nec pigeat nos longitudinis viæ: quia ſi voluerimus,fiet regreſſus celer & facilis,dummodo deſeramus peccatum,quod nos à domo paterna reduxit. eſt autem pater redeuntibus clemens, nam ſubditur: Cùm autem adhuc longè eſſet &c. Auguſt. de quæſt. euange. Ante enim quàm intelligeret Deum longè exiſtens,cū tamen iam piè quæreret, vidit illum pater ipſius. Impios enim & ſuperbos cōuenienter

Ratio filij prodigi.

non videre dicitur tanquàm ante oculos non habens. Ante oculos enim haberi non niſi qui diliguntur dici ſolent. Chry. Sed ſit autem pater pœnitentiam, non expectauit recipere confeſſionis verba, ſed præuenit petitionem miſericorditer agens. vnde ſubditur:Et miſeri.mo.eſt. Greg. Niſ. Cōfeſſionis meditatio placauit ei patrem,vt obuiam iret ei,& oſcula collo conferret.Sequitur enim:Et occurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Quod ſignificat ratoinale iugum hominis ori impoſitū per euāgelicam traditionem, quæ abiecit obſeruantiam legis. Chry. Quid enim eſt aliud quod occurrit, niſi quia nos peccatis impediētibus noſtra virtute ad Deum peruenire nō poteramus? Ipſe autem potens ad inualidos peruenire deſcendit: oſculatur autē os per quod emiſſa de corde confeſſio pœnitētis exierat,quam pater lætus excepit. Ambro. Occurrit igitur tibi quia audit te intra mentis ſecretē tractantem Et cum adhuc lōgè ſis,occurrit ne quis impediat,complectitur quoque.in occurſu enim præſcientia eſt, in complexu clementia:& quaſi quodam paterni amoris affectu ſupra collum cadit, ut iacentem erigat, & oneratum peccatis atq; in terrena deflexum reflectat ad cœlum. malo ergo filius eſſe quam ouis. Ouis enim à paſtore reperitur, à patre filius honoratur. Auguſtinus. de quæſtio. euangel. Vel occurrens cecidit ſuper collum eius. non enim pater unigenitum filium ſuum deſeruit in quo vſque in noſtram longinquam peregrinationem cucurrit, quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Cadere autem ſuper collum eius, eſt humiliari in amplexum eius brachium ſuum, quod eſt dominus Ieſus Chriſtus.Conſolari autem verbo gratiæ Dei ad ſpem indulgentiæ peccatorum,hoc eſt poſt lōga itinera remeātē mereri à patre oſculū charitatis. Incipit autem iam conſtitutus in eccleſia peccata confiteri, nec dicit omnia quæ dictūrū ſe eſſe promiſerat.Sequitur enim. Dixitque filius ei &c. Hoc enim vult fieri per gratiam,quo ſe indignū per merita fatetur. Non addit quod in illa meditatione dixerat. Fac me ſicut vnum de mercenarijs tuis. Cum enim panem non haberet,vel mercenarius eſſe cupiebat,quod poſt oſculum patris generoſiſſimè iā dedignabatur. Chry. Pater aūt

Infirmitas humana.

ad

ad filium ſermonem non dirigit, ſed miniſtris loquitur: quia qui pœnitet orat, ſed reſponſum verbo verè non accipit, miſericordiam verò efficaciter in effectu intuetur. Sequitur enim: Dixit autem pater ad ſeruos ſuos, Citò proferte ſtolam primam, & induite illum. Theo. Seruos vel Angelos intelligas adminiſtratorios ſpiritus, vel ſacerdotes qui baptiſmate & verbo doctrinæ animam veſtiunt ipſo Chriſto. Quotquot enim in Chriſto baptizati ſumus, Chriſtum induimus. Aug. de quæſt. euang. Vel ſtola prima eſt dignitas quam perdidit Adã. Serui qui eã proferunt, ſunt conciliationis prędicatores. Ambr. Vel ſtola eſt amictus ſapientiæ, quo nuda corporis apoſtoli tegunt: accepit autem ſapientiam primam, eſt enim & alia quæ myſterium neſcit. Annulus autem eſt ſynceræ fidei ſignaculum & expreſſio veritatis. de quo ſequitur: Et date ei annulum in manu eius. Beda. Id eſt in operatione, vt per opera fides clareſcat, & per fidem opera confirmentur. Aug. de quæſt. euang. Vel annulus in manu pignus eſt Spiritus ſancti, propter gratiæ participationẽ quæ digito bene ſignificatur. Chryſo. Vel iubet annulum dari, ſiue ſignaculi ſalutaris ſymbolum, ſeu magis deſpõſationis inſigne & nuptiarum pignus, quibus Chriſtus eccleſiam ſponſat, cùm anima reſipiſcens per annulum fidei iungitur. Aug. de quæſt. euange. Calceamẽta autem in pedes præparatio eſt euangelizandi ad nõ tangenda terrena, de quibus ſequitur: Et cal. in pedes. Chryſo. Vel mandat calceamenta pedibus imponi, aut propter cooperienda veſtigia, vt per lubricum mundi iſtius fixus incedat: aut propter mortificationem membrorum. vitæ enim noſtræ curſus in ſcripturis pes appellatur, & mortificationis ſpecies calceamentis imponitur. quia de animalium mortuorum pellibus conficiuntur. Addit & vitulum illi ſaginatum iugulandum in conuiuij exhibitione. Sequitur enim: Et addu. vi. ſaginatũ, ideſt dominum Ieſum Chriſtum quem vitulum nominat propter hoſtiam corporis immaculati ſaginatũ aũt dixit, quia pinguis & opimus intantũ eſt, vt pro totius mũdi ſalute ſufficiat. Non autem ipſe pater vitulum immolauit, ſed alijs immolandum tradidit, permittente enim patre conſentiens filius ab hominibus crucifixus eſt. Aug. de quæſt. euang. Vel vitulus ſaginatus eſt ipſe dominus ſecundum carnem ſatiatus opprobrijs. Quòd autem imperat, vt adducant eũ, quid aliud eſt, niſi, vt prædicẽt eum, & annunciando faciant venire inexhauſta fame viſcera filij eſurientis? Nam etiam vt occidãt eum iubet, hoc eſt vt mortem eius inſinuent: tũc enim cuique occiditur, cùm credit occiſum. Sequitur: Et manducemus. Ambro. Bene carnem vituli, quia ſacerdotalis eſt victima quæ pro peccatis fiebat. Epulantem autem inducit, cùm dicit, epulemur, vt oſtenderet quoniam paternus eſt cibus, ſalus noſtra: & patris eſt gaudium, noſtrorum redemptio peccatorum. Chry. Ipſe enim pater gaudet in reditu filij, & conuiuatur in vitulo, quia miſericordiæ ſuæ fructum in immolatione filij ſui gaudens creator in acquiſitione populi credentis epulatur. vnde ſequitur: Quia hic filius meus mortuus erat &c. Ambro. Ille perijt qui fuit. Itaq; gentes non ſunt, Chriſtianus eſt. Poteſt tamen & hic vna ſpecies accipi generis humani, fuit Adam, & in illo fuimus omnes: perijt Adam, & in illo omnes perierunt. Homo igitur in illo homine qui perierat, reformatur. poteſt & de agente pœnitẽtiam dictum videri, quia non moritur niſi qui aliquando vixerit. Et gentes quidem cùm crediderint, per gratiam viuificantur: qui verò lapſus fuerit, per pœnitentiam reuiuiſcit. Theo. Quantum ergo ad vitiorum conditionem, mortuus fuerat deſperatus. Sed quãtum ad humanam naturam quæ mutabilis eſt, & poteſt à vitio ad virtutem conuerti, deperditus dicitur. nam minus eſt perdi, quàm mori. Quilibet autem reuocatus & mundatus à crimine, ſaginati vituli particeps cauſa lætitiæ fit patri & famulis eius, ideſt Angelis & ſacerdotibus. vnde ſequitur: Et cœperunt omnes epulari. Aug. Iſtæ epulæ atq; feſtiuitas nunc celebrantur per orbem terrarum eccleſia dilatata atque diffuſa. vitulus enim ille in corpore & ſanguine dominico, & offertur patri, & paſcit totã domũ.

Stola prima ſignificatio. *Allegoricus ſenſus*

Erat autem filius eius ſenior in agro. Et cum veniret & appropinquaret domui audiuit ſymphoniã & chorum, & vocauit vnum de ſeruis, & interrogauit quid hæc eſſent. Iſque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum ſaginatum, quia ſaluum illum recepit. Indignatus eſt autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus cœpit ro- gare

gare illum. At ille reſpondens, dixit patri ſuo. Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam mandatum tuum præterii, & nunquam dediſti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer. Sed poſtquam filius tuus hic qui deuorauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum. At ipſe dixit illi. Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt.

Beda. Murmurantibus de peccatorum ſuſceptione ſcribis & phariſæis, tres per ordinem parabolas Saluator poſuit. Duabus primis quantum ipſe cum angelis de pœnitentium ſalute gaudeat, inſinuat. In hac verò tertia non ſuum tantummodo ſuorumq; gaudium demonſtrat, ſed & inuidentium murmur reprehendit. Dicit enim: Erat autem fi. eius ſe. in agro. Aug. de quæſt. euan. Maior filius populus Iſrael eſt, non quidem profectus in longinquam regionem, ſed tamen in domo non eſt. In agro autem eſt, id eſt in ipſa hæreditaria opulentia legis, & prophetarum terrena potius operatur. Veniens autem de agro domum appropinquare cœpit, id eſt labore ſeruilis operis improbato ex eiſdem ſcripturis eccleſiæ libertatem conſiderauit. vnde ſequitur: Et cum ve. & ap. do. au. ſym. & chorum, id eſt Spiritu ſancto plenos vocibus cōſonis euangelium prædicare. Sequitur: Et vocauit vnum de ſeruis &c. Id eſt ſumit ad legendū aliquem prophetarum, & in eo quærens quodammodo interrogat vnde iſta feſta in eccleſia celebrantur, in qua ſe eſſe non videt. Reſpondet ei ſeruus patris propheta. Sequitur. n. Iſque dixit illi, Frater tuus venit &c. q. d. In extremis terræ fuit frater tuus, ſed inde maior exultatio cantantium domino cāticum nouū: quia laus eius ab extremis terræ & propter eum qui abſens erat, occiſus eſt vir ſciens ferre imbecillitatem, quia quibus non eſt narratum de eo viderunt. Ambro. Adoleſcentiori autem filio, id eſt populo ex Gentibus: Iſrael tanquam maior frater beneficium paternæ benedictionis inuidit: quod faciebant Iudæi, quia Chriſtus cum Gentibus epularetur. vnde ſequitur: Indignatus eſt autem & no. &c. Aug. de quæſt. euang. Indignatur etiam & nunc, & adhuc non vult intrare. Cùm ergo plenitudo Gentium introierit, egredietur opportuno tempore pater eius, vt etiam omnis Iſrael ſaluus fiat. vnde ſequitur: Pater er. il. egreſ. cœ. ro. eum. Etenim quandoque aperta vocatio Iudæorum in ſalutem euāgelij, quam manifeſtationem vocationis tanquā egreſſum patris appellat ad rogandum maiorem filium. Deinde quæ reſpondit maior filius, quæſtiones duas habent. Sequitur enim: At ille reſpondens &c. De mandato non prætergreſſo facilè illud occurrit, non de omni mandato d ctum, ſed de vno maximè neceſſario, quòd nullum alium Deum præter vnum creatorem omnium colere viſus eſt. Neque iſte filius in omnibus Iſraelitis, ſed in his intelligitur perſonā habere, qui nunq̄ ab vno Deo ad ſimulachra conuerſi ſunt. Quanquam enim terrena deſideraret, ab vno tamen Deo iſte deſiderabat bona, quanuis communia cum peccatoribus. vnde & in Pſalmo dicitur: Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum. Sed quis eſt hœdus quem nunquam accepit ad epulandum? Sequitur enim: Et nunquam dediſti mihi &c. Peccator hœdi nomine ſignificari valet. Ambro. Iudæus hędum requirit, Chriſtianus agnum, & ideo illis Barrabas ſoluitur, nobis agnus immolatur. Quæri etiam in hędo videtur, quia Iudæi ritum veteris ſacrificij perdiderunt: vel qui hędum quærunt, expectant Antichriſtum. Aug. de quæſt. euang. Sed non inuenio exitum huius ſententiæ. Multum enim adſurdum eſt eum, cui poſt dicitur: Tu mecum es ſemper, hoc à patre optaſſe, vt Antichriſto crederet. Neque omnino aliquem Iudęorum qui Antichriſto credituri ſunt, iſtum filium fas eſt intelligi. Quomodo autem epularetur ex illo hędo, ſi ipſe eſt Antichriſtus qui ei non crederet? Ac ſi hoc eſt epulari ex hędi occiſione, quod eſt de Antichriſti perditione lætari, quomodo dicit filius quem recepit pater, hoc ſibi non fuiſſe cōceſſum: cum omnes filij de eius perditione lætaturi ſūt? Ipſum igitur ſibi dominū negatum ad epulandum conqueritur, dum eum peccatorem putat. cùm enim hędus eſt illi genti, id eſt cū eum ſabbati violatorem & prophanatorem æſtimet, iucundari epulis illius nō meruit. Greg. Quòd autem dicit, Cū amicis meis, aut ex perſona principum cum plebe intelligitur, aut ex perſona populi Hieroſolymitani cum cæteris populis Iuda. Hiero. Vel

Allegorica expoſitio.

Hœdo comparatur Antichriſtus.

Vel dicit.Nunquã dediſti mihi hędum.i.nullus ſanguis prophetæ uel ſacerdotis à Romano imperio nos liberauit. Ambr. Impudens autem filius ſimilis eſt publicano iuſtificanti ſe,quia legem ſeruabat in litera,impie accuſabat fratrem quod cum meretricibus paternam ſubſtantiam prodegiſſet. Sequitur enim. Sed poſtquã filius tuus hic qui deuorauit &c. Auguſt. Meretrices autem ſunt ſuperſtitiones Gentilium,cũ quibus ſubſtantiam diſſipat qui relicto uero connubio ueri Dei,cum dæmone fęda cupiditate fornicatur. Hiero. In hoc autem quod dicit.Occidiſti illi vitulum ſaginatũ, cõfitetur veniſſe Chriſtũ,ſed inuidia nõ vult ſaluari. Aug. Non autem pater eum quaſi mentientem redarguit,ſed ſecum perſeuerãtiam eius approbans ad perfectionem potioris atque iucundioris exulationis inuitat,unde ſequitur:At ip.di.il.Fili, tu ſemper mecum es. Hiero. Vel quod dixerat, iactantia eſt,non ueritas:cui pater non conſentit, ſed alia compeſcit ratione, dicens. Mecum es lege qua ſtringeris, non quia non peccauerit,ſed quia Deus eum ſemper caſtigando retraxit. Nec mirum ſi patri mentitur, qui fratri inuidet. Ambro. Sed bonus pater etiam hunc ſaluare cupiebat,dicens:Tu mecum ſemper es,vel quaſi Iudæus in lege, vel quaſi iuſtus in communione. Auguſt. Quid autem ſibi vult quòd addidit: Et omnia mea tua ſunt? quaſi non ſint & fratris. ſed ſic à perfectis & immortalibus filijs habẽtur omnia,vt ſint & omniũ ſingula, & omnia ſingulorum.vt enim cupiditas nihil ſine anguſtia,ita nihil cum anguſtia charitas tenet.

Expoſitio literalis

Sed quomodo omnia? nonne & angelos Deus in poſſeſſionem tali filio ſubieciſſe putandus eſt? Si poſſeſſionem ſic accipias, ut eius poſſeſſor ipſe ſit dominus. nõ vtique omnia,non enim domini erimus,ſed conſortes potius angelorum. Si verò poſſeſſio ſic intelligitur,quomodo rectè dicimus poſſidere animas veritatem, non inuenio cur non verè ac propriè id poſſimus accipere. Non enim id loquimur,vt dominas veritatis dicamus animas.Aut ſi nomine poſſeſſionis ab hoc ſenſu impedimur, illud quoque auferatur,non enim ait pater,Omnia poſſides,ſed omnia mea tua ſunt,nec tamen ut ipſius domini.Quod enim eſt in noſtra pecunia, poteſt familiæ noſtræ vel alimentum eſſe uel ornamentum,uel aliud huiuſmodi.Et certè cum ipſum patrem rectè ille poſſit ſuum dicere,non video quomodo quæ ipſius ſunt, non etiam rectè ſua vocare poſſit, diuerſis duntaxat modis. Cum enim beatitudinem illam obtinuerimus,noſtra erunt ad videndum ſuperiora,ad conuiuendum ęqualia,ad dominandum inferiora.Congaudeat igitur ſecuriſſimus maior frater. Amb. Si.n.deſinat inuidere,omnia ſua ſunt,uel Iudæus ſacramenta ueteris teſtamenti,vel baptizatus noua etiã poſſidens. Theop. Vel aliter tò tũ,perſona filij qui uidetur murmurare,ſumitur pro omnibus quicunque ſcandalizantur in ſubditis,ſicut Dauid introducit perſonam paſſam ſcandalum in peccatorum pace. Titus. Maior igitur filius, ſicut agricola inſiſtebat agriculturæ,non terreſtrem, ſed animæ agrum fodiens,& ſalutis arbores inſerens,ſcilicet uirtutes. Theoph. Vel erat in agro,hoc eſt in mundo colens propriã carnem ut repleatur panibus, & ſeminans in lachrymis ut in gaudio metat, ſed cognitis geſtis,nolebat intrare ad commune gaudium

Quæſtio pulchra textum

Chry. Quæritur autem ſi afficitur paſſione liuoris dolens in proſperis aliorũ. Dicendum eſt autẽ quod nullus ſanctorum dolet in talibus, imò bona aliorum ſua exiſtimat.non autem oportet omnia quæcunque parabola continet ad literam pertractare,ſed ſenſum elicientes cuius cauſa componitur nihil aliud perſcrutari. Hæc ergo parabola ad hoc eſt compoſita ut peccatores non diffidant reuerti, ſcientes quòd magna conſequentur.unde introducit alios turbatos in eorum bonis,ut indicet eos liuore tabeſcentes, ſed tanto decore honoratos redeuntes,ut etiam inuidioſi poſſint alijs fieri. Theop. Vel phariſæorum intentionem corrigit dominus per præſentem parabolã, quos ex hypotheſi nominat iuſtos.q.d. Eſto vos uerè iuſtos eſſe,nec trãſgreſſos aliquod mandatorum, nunquid igitur propter hoc non oportet admittere à flagitijs redeuntes? Hierony. Vel aliter: Omnis iuſtitia in comparatione Dei, eſt iniuſtitia. unde Paulus,Quis me liberabit de corpore mortis huius? vnde apoſtoli dedignati ſunt pro petitione matris filiorum Zebedæi. Cyril. Quòd & noſipſi quandoque patimur.Viuunt enim quidam præſtantisſimam & optimã uitam,alius autem in ipſo ſenio multoties ad

Deum

Deum conuertitur, uel forſitan extremum diem claudere debens hac diluit reatus domino miſerante. Hoc quidem aliquando reſpuunt ex importuna puſillanimitate, non attendens mẽtem Saluatoris, qui de ſalute pereuntium gaudet. Theoph. Dicit ergo filius patri: Gratis duxi in doloribus vitam à peccatoribus moleſtatus, & nunquam cauſa mei decreuiſti mactandum eſſe hœdum, id eſt perſequentem me peccatorem, vt paululum recrearer: qualis hœdus fuit Achab Eliæ. Qui dicebat, domine prophetas tuos occiderunt. Amb. Vel aliter: Notatur hic frater vſq; adeo, vt de villa venire dicatur, hoc eſt terrenis operibus occupatus, ignorãs quæ ſunt ſpiritus Dei, vt denique nunquam pro ſe vel hœdum queratur occiſum: non enim pro inuidia, ſed pro venia mundi agnus eſt immolatus: inuidus hœdum quærit, innocens agnum pro ſe deſiderat immolari, ideo & ſenior dicitur, eo quòd quis per inuidiam conſeneſcat, ideo & foris ſtat, eo quòd maleuolentia eum excludat, ideo chorum & ſymphoniam audire non poteſt, hoc eſt non vlla theatralis incentiua laſciuiæ, ſed plebis concordiam concinentis quæ de peccatore ſaluato dulcem lætitiæ ſuauitatẽ reſultat. qui enim ſibi iuſti videntur, indignantur quando alicui peccatum fatenti venia laxatur. Quis tu es qui domino contradicas, ne videlicet culpam relaxaret, cum tu cui volueris ignoſcas? ſed remittendis poſt pœnitentiam debemus fauere peccatis, ne dum veniæ alterius inuidemus, ipſi eam non mereamur à domino. non inuideamus de longinqua regione remeantibus, quia & nos fuimus in regione longinqua.

Agni ſignatio.

CAPVT XVI.

D*ICEBAT autem, & ad Diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum quaſi diſſipaſſet bona ipſius. Et vocauit illum, et ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ. Iam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam: vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta. Deinde alio dixit. Tu vero quantum debes? Qui ait, centum coros tritici. Ait illi: Accipe literas tuas, et ſcribe octoginta.*

Beda. Poſtquam murmurantes de pœnitentium receptione tribus parabolis Saluator redarguit, quartam mox quintamque de eleemoſyna danda & parſimonia ſequenda ſubiungit, quia & ordo prædicandi aptiſſimus eſt, vt poſt pœnitentiam eleemoſyna ſubiũgatur. vnde dicitur: Dicebat autem ad diſcipuos: Homo quidam &c. Chry. Opinio quædam erronea aggrauata mortalibus auget crimina, minuit bona. Ea verò eſt opinari, quòd ea quæcunque poſſidemus in vſu vitæ poſſideamus vt domini, & ideo etiam opportunè ea apprehendimus tanquàm bona præcipua. Sed contrarium eſt, non .n. nos vt domini in vita præſenti collocati ſumus in propria domo, ſed tãquam hoſpites & aduenæ quo nolumus ducimur, & quo tempore nõ putamus. qui nunc locuples eſt, in breui fit mendicus. Ergo quicunq; ſis, noueris te eſſe diſpenſatorem alienorum, & tranſitorij vſus & breuis tibi iura cõceſſa ſunt. Abiecto ergo ab anima dominij faſtu, ſumas humilitatẽ & modeſtiã villici. Bed. Villicus quippe villæ gubernator eſt, vnde & à villa nomẽ accepit. Oeconomus aũt tam pecuniæ ꝙ frugum, & oĩm quæ habet dominus, diſpẽſator eſt. Amb. Ex hoc ergo dicimus nõ ipſos eſſe dominos, ſed potius villicos alienarum facultatũ. Theo. Deinde ꝙ cum non exercemus diſpẽſationem opũ ad libitũ domini, ſed ad proprias illecebras commiſſis abutimur, crimĩnoſi villici ſumus. vnde ſequitur: Et hic diffama. eſt apud &c. Chry. Interea euulſus à villicatione eripitur. ſequitur: enim: Et vocauit illum, & ait ei: Quid hoc audio de te? Redde rationẽ villicationis tuæ. Iam .n. non poteris villicare. Quotidie talia nobis per effectus exclamat dominus, oſtendens nobis fruentem in meridie ſoſpitate, priuſquam veſperaſcat exanimem, & alium inter prandia expirantem, & diuerſimodè ab hac villicatione diſcedimus. Sed fideli diſpenſator, qui de propria diſpenſatione confidit, deſiderat cum Paulo diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Is autem cuius ſunt

Opinio erronea.

Mira exhortatio.

vota terrena, anxiatur in exitu. vnde de hoc villico ſubditur, Ait autem villicus intra ſe, Quid fa. quia do. meus au. à me villicationē? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Impotentem eſſe in opere crimen eſt vitæ inertis. Non enim timeret, ſi conſueuiſſet affecta re labores. Quòd ſi ſecundū allegoriā accipiamus parabolam, poſt transmigrationem hinc factam nō eſt tēpus operandi. Vita præſens habet exercitium mandatorum, futura vero ſolatium. Si nihil operatus es hic, fruſtra in futurū curas, ſed nec mendicādo proficies. huius indicium ſunt virgines fatuæ, quę imprudenter à prudentibus mēdicauerunt, ſed reuerſæ ſunt vacuæ: quilibet. n. ſuam cōuerſationem vt tunicā induit. non eſt autē eam exuere, nec cambire cum alio. Sed debitorum remiſſionem ingeniatus eſt nequitiæ villicus, ſtatuens ſibi malorum remediū in conſeruis. Sequitur enim: Scio quid faciā, vt cum amotus fuero à villica. reci. me in do. ſuas. Quoties enim quis exitū ſuum percipiens, leuat beneficio ſarcinam peccatorum, vel relaxando debita debitori, vel tribuens inopibus copiam, ea quę ſunt domini largiens, multos amicos conciliat præbituros ſibi coram iudice teſtimonium veritatis, non vocibus, ſed bonorum operum oſtenſione: quinetiam paraturos per teſtimoniū refrigerij manſionem. Nihil autem eſt noſtrum, ſed omnia ſunt ditionis Dei. vnde ſequitur: Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui dicebat primo: Quantum debes do. meo? At il. di. Centū cados olei. Beda. Cadus græce eſt amphora continens vrnas tres. Sequitur. Dixitque illi, Accipe cautionem tuā & ſede citò ſcribe quinquaginta: dimidiā ei partē dimittēs. Sequitur: Deinde alio dixit, Tu verò quantum debes? Ait: centum coros tritici. Corus modijs 30. completur: Ait illi, Accipe literas tuas, & ſcribe 80. quintā partem dimittens. Simpliciter ergo ſic poteſt accipi: Quiſquis indigentiam pauperis vel ex dimidia vel ex quinta alleuiat parte, miſericordiæ ſuę mercede donā dus eſt. Aug. de quæſt. euang. Vel quòd de centum cadis olei quinquaginta fecit ſcribi à debitore, & de centum coris tritici octoginta ad hoc valere arbitror, vt ea quæ in ſacerdotes atque leuitas Iudæus quiſque operatur, in eccleſia Chriſti abundent, vt cum illi decimas darent, iſti dimidias dent ſicut de bonis ſuis fecit Zachæus, aut certè duas decimas dando, id eſt vnam quintam ſuperent impendia Iudæorum.

Cados Græce quid ſit

Et laudauit dominus uillicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet quia filij huius ſeculi, prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos de māmona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuiſtis, quod verum eſt, quis credet vobis? Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt quis dabit vobis? Nemo ſeruus poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget. Aut vni adhærebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.

Auguſt. de quæſt euang. Villicum quem dominus eijciebat à villicatu laudauit dominus, eo quòd in futurum ſibi proſpexerit. vnde dicitur: Et lauda. dominus villi. ini qui. quia pruden. egiſ. Non tamen omnia debemus ad imitandum ſumere. non enim domino noſtro facienda eſt in aliquo fraus, vt de ipſa fraude eleemoſynas faciamus. Orige. Verum quia Gentiles dicunt prudentiam eſſe virtutem, & diffiniunt eam peritiam bonorum malorum & neutrorum, vel cognitionem agendorum & non agendorū: conſiderandum eſt vtrum hæc dictio plura aut vnū ſignificet: dicitur enim quòd Deus parauit cœlos prudentia, conſtat bonam eſſe prudētiam, qua dominus cęlos parauit. Dicitur etiam in Gene. ſecundum 70. quòd ſerpens prudētiſſimus erat, vbi prudentiam non virtutem dicit, ſed aſtutiā ad mala inclinationem habentem. & ſecundum hoc dicitur quòd dominus laudauit villicum, quia prudēter egiſſet, hoc eſt callide & perperā. Et forſitan quòd dicitur, Laudauit, non ſecūdum veram cōmendationem, ſed abuſiuè dictum eſt: vt cum dicimus aliquem cōmendari in mediocribus & differentibus rebus, & quodammodo mirandus eſſe concurſus & acumen, quibus vigor mentis elicitur. Aug. de quæ. euang. Econtrario dicuntur iſtæ ſimilitudines, vt intelligamus ſi laudari potuit ipſe à domino, qui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Deo, qui ſecundum eius præceptum opera illa faciunt. Orige. Filij quoque huiusſeculi non ſapientiores, ſed prudentiores dicuntur lucis filijs

Prudētum ratio.

filijs

filiis:& hoc non abſolute & ſimpliciter, ſed in genere ſuo. Sequitur: Quia filij huius ſe culi &c. Beda. Filij lucis & filij huius ſecu li vocantur, quomodo filij regni & filij perditionis. cuius enim vnuſquiſque agit opera, eius cognominatur & filius. Theoph. Filios ergo huius ſeculi vocat cogitationes quæ ſibi commoda ſunt in terra, filios verò lucis ſpirituales opes tractantes intuitu diuini amoris. Inuenimur autem in humanis quidem adminiſtrationibus prudenter omnia diſponentes, & ſummopere ſatagentes: vt ſi defecerimus ab adminiſtratione, habeamus vitæ refugium: cum verò diſpenſare debemus diuina, non præmeditamur quæ nobis poſtmodum ſunt profutura. Greg. 18. mora. Vt ergo in ſua manu homines poſt mortem quicquam inueniant, ante mortem diuitias ſuas in pauperum manibus ponant. vnde ſequitur: Et ego vobis dico, facite &c. Auguſt. de verb. do. Quod Hebræi vocant mammona, Latine diuitię vocantur, acſi diceret: Facite vobis amicos de diuitijs iniqui tatis. Hoc autem quidam malè intelligendo rapiunt aliena, & inde aliquid pauperibus largiuntur, & putant ſe facere quod præceptum eſt. Intellectus iſte corrigendus eſt. De iuſtis laboribus eleemoſynas facite, non enim corrupturi eſtis iudicem Chriſtum. ſi de præda inopis dares aliquid iudici ut pro te iudicaret, ſi iudex ille pro te iudicabit, tãta vis eſt iuſtitiæ, vt etiam tibi diſpliceat. Noli tibi pingere talem Deum, fons iuſtitiæ eſt. Noli ergo eleemoſynas facere de fœnore & vſuris, fidelibus dico quibus corpus Chriſti erogamus: ſed ſi pecunias tales habetis, de malo eſt quod habetis. Iam nolite malum facere. Zachæus dixit, Dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodo occurrit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. & ne reus aliunde teneretur, Si cui aliquid tuli, quadruplum reddã. Eſt & alius intellectus, Mammonæ iniquitatis diuitiæ ſeculi ſunt omnes vndecunque ſint. Si enim veras diuitias quæris, aliæ ſunt quibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat. Iſtæ enim ab iniquitate appellantur diuitiæ quia veræ non ſunt, paupertate enim plenæ ſunt, & ſemper obnoxiæ caſibus. Si enim veræ diuitię eſſent, ſecuritatem tibi darent. Auguſt. de quæſtio. euange. Vel diuitiæ iniquitatis dicuntur, quia non ſunt iſtæ diuitiæ niſi iniquis, & qui in eis conſtituunt ſpem atque copiam ſuæ beatitudinis. A iuſtis verò cum hic poſſidentur, eſt quidem iſta pecunia, ſed non ſunt illis diuitiæ niſi cœleſtes & ſpirituales. Ambro. Vel iniquum mammona dixit: quia varijs diuitiarum illecebris noſtras auaritias tentat affectus, ut uelimus ſeruire diuitijs. Baſi. Vel ſi ſucceſſerit patrimonio, ab iniuſtus congregata cepiſti: in pluribus enim prædeceſſoribus neceſſe eſt aliquem reperiri qui iniuſtè uſurpauerit aliena. Ponatur autem ut nec pater exegerit, ſed aurum vnde habes? Si quidem dicis à me, ignarus Dei es nõ habens notitiam creatoris: ſi verò à Deo dic nobis rationem propter quam eas accepiſti? an non Dei eſt terra & plenitudo eius? ergo ſi communis domini noſtra ſunt, erunt & conſeruorum noſtrorum. Theophi. Illæ ergo dicuntur opes nequitiæ, quaſcunque dominus dedit ad impendia neceſſitatis fratrum, ac conſeruorum noſtrorum, nos verò tenemus nobis. Decebat igitur à principio omnia pauperibus tradi, verum quia iniquitatis fuimus villici nequiter retinentes quod deputatum eſt ad aliorum opus, non eſt omnino manendum in hac crudelitate, ſed impartiendum eſt pauperibus vt recipiamur ab eis in cœleſtibus tabernaculis. Sequitur enim. Vt cum defe. reci. uos in ęter. tab. Greg. 22. mor. Si autem eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes penſare debemus: quia patronis potius munera offerimus quàm egenis dona largimur. Aug. de uerb. do. Qui ſunt enim qui habebunt tabernacula ęterna niſi ſancti Dei? Et qui ſunt qui ab ipſis accipiẽdi ſunt in tabernacula æterna, niſi qui eorum indigentię ſeruiunt, & quod eis opus eſt hilariter ſubminiſtrant? Iſti ſunt minimi Chriſti qui omnia ſua dimiſerunt, & ſecuti ſunt eũ, & quicquid habuerunt pauperibus diſtribuerunt, ut Deo ſine ſeculari compede expediti ſeruirent, & ab oneribus mundi liberatos uelut pennatos ſurſum humeros tollerent. Auguſt. de quæſt. euange. Non ergo eos à quibus recipi uolumus in tabernacula æterna tanquam debitores Dei fas eſt intelligi, cũ iuſti & ſancti ſignificentur hoc loco qui eos introducant, qui neceſſitatibus ſuis terrena bona cõmunicauerũt. Amb. Vel aliter

Diuitiæ veræ.

Tabernacula æterna quæ ſint.

Iuſtificant ſe coram hominibus qui peccatores tanquàm infirmos deſperatoſque contẽnunt, ſe autem ipſos tãquam perfectos eleemoſynarum remedio opus non habere credunt. ſed noxij rumoris altitudo quàm ſit iuſtè damnãda, videt ille qui illuminabit abſcondita tenebrarũ. vnde ſequitur: Deus au. no. cor. Theo. Et ideo abominabiles ei eſtis ob arrogantiam & ambitum humani fauoris. vnde ſubdit. Quia qđ hominibus altum eſt, abominatio eſt apud Deum. Be. Diſputantem autem contra auaritiam Saluatorẽ phariſæi deridebant, quaſi contraria legi prophetiſque præciperet, vbi multi ditiſſimi Deo placuiſſe leguntur, ſed & ipſe Moyſes populum quem regebat, ſi legem ſequeretur, omnibus terrenis bonis abundaturum prædixit. quibus dominus occurrens oſtendit inter legem & euangelium, ſicut promiſſionum, ita & præceptorum nõ minimã eſſe differentiam. unde ſubdit. Lex & prophe. vſque ad Ioan. Amb. Non quia lex defecit, ſed quia incœpit euangelij prædicatio, uidentur. n. minora compleri cùm potiora ſuccedant. Chry. Per hoc autem reddit eos celeres ad ſui fidẽ, quia ſi vſque ad tempus Ioãnis cõſummata ſunt omnia, ego ſum qui veni. Non enim deſtitiſſent prophetæ, niſi veniſſem ego. Sed dices. Qualiter prophetæ vſque ad Ioannem, cum multò plures prophetæ in nouo quàm in ueteri teſtamento fuerint? ſed de illis prophetis dicit qui prænunciauerunt Chriſti aduentum. Euſ. Non uerant autem priores prophetæ prædicationem regni cœlorum, ſed nullus eorum expreſsè annunciauerat populo Iudæorum, eo quòd puerilem mentem Iudęi habentes, imbecilles erant circa prædicationis immẽſitatem. Primus autem Ioannes manifeſtè prædicauit appropinquaſſe regnum cœlorum, necnõ & peccatorum remiſſionem per lauacrum regenerationis. vnde ſequitur: Ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Ambro. Lex enim multa ſecundum naturam tradidit, vt naturalibus indulgentior deſiderijs ad iuſtitiæ ſtudiũ nos vocaret: Chriſtus naturam incidit, quia naturales quoque amputat voluptates. ſed ideo vim facimus naturæ, ut non ad terrena demergat, ſed ad ſuperna ſe erigat. Euſeb. Magna. n. pugna incumbit mortalibus in aſcẽſu cœlorum. quòd. n. hoĩes carne mortali ueſtiti ſubingent uoluptatẽ, & omnẽ illicitũ appetitũ, imitari uolentes uitã angelicam quõ non fit uiolenter? Quis aũt uidẽs diuino inſudantes cultui, & penè ſuam carnem mortificantes, non reuera fatebitur illos uim inferre regno cęlorũ? ſed & ſi quis indagauerit mirandũ propoſitum uenerandorum martyrum, fatebitur eos uim irrogare in regnũ cęlorum. Aug. de q. euan. Vim etiam faciunt in regnum cœlorum, ut non ſolum temporalia iſta contemnant, ſed ẽt linguas deridentium ſe talia cõtemnentes. Hoc enim ſubiunxit euangeliſta, cùm dixiſſet deriſum fuiſſe Ieſum, cum de contemnẽdis terrenis diuitijs loqueretur. Bed. Ne autem putarẽt in eo quòd dixit, Lex & prophetæ uſque ad Ioannem, legis uel prophetarum ab eo deſtructionem prædicari, hoc excludi ſubdens. Facilius autem eſt cęlum & terram præterire, quàm de lege unum apicem cadere. Præterit enim figura huius mundi, de lege autem nec unius quidem literæ ſummitas, id eſt nec minima quæque à ſacramentis ſpiritalibus uacant, & tamen lex & prophetæ uſque ad Ioannem, quia nõ potuit ultra uenturum prophetizari, quod Ioãnis præconio iam ueniſſe clarebat. quod autem de lege in perpetuum non uiolanda prædixerat, uno exempli gratia de illo ſum pto confirmat teſtimonio, dicens: Omnis qui dimittit uxorẽ ſuam, & ducit alteram, męchatur, & qui dimiſſam à uiro ducit, męchatur, ut ex hoc uno diſcerent etiam in cęteris eũ non ad ſoluenda, ſed implẽda decreta legis ueniſſe. Theo. Quòd. n. cum imperfectis lex imperfectè loqueretur, ex hoc patet ꝙ duris præcordijs Iudęorum ait. Si uir odio habuerit cõiugem, dimittet eam. quia cum homicidæ eſſent & gauderent in ſanguine, nec aſtrictorum ſibi miſerebantur, adeò ut filios & filias mactarẽt dæmonibus, nunc uerò perfectioris doctrinę opus eſt. Ob hoc igitur dico, quòd ſi quis repudiat coniugem, non incumbẽte cauſa fornicationis, męcatur, & qui aliã duxerit, męchatur. Ambr. Prius autem dicendũ arbitror de lege coniugij, ut poſtea de prohibendo diuortio diſputemus. Quidam putant omne coniugiũ à Deo eſſe, quia ſcriptũ eſt. Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quos ergo Apoſtolus dixit. Si infidelis diſcedit, diſcedat? In quo oſtendit non à Deo eſſe omne

Legis prophetiæ tẽpus.

Via cælorum ardua

coniugium.neque enim Chriſtiani Gentilibus Dei iudicio coniunguntur. Noli ergo vxorem dimittere, ne Deum tuæ culpæ diffitearis auctorem. Etenim ſi alienos, multò magis vxoris debes tolerare & emendare mores. Quæ cum paruulis fœta dimittitur, durum ſi excludas parẽtem pignora teneas, ut ad contumeliam parentis addas etiam pietatis iniuriam: durius ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas. Pateris ne liberos tuos viuente te eſſe ſub vitrico, ac incolumi matre eſſe ſub nouerca? Quã periculoſum ſi fragilem adoleſcentiæ ætatem errori offeras, quàm impium ſi eius deſtituas ſenectutem, cuius deflorauerís iuuentutem? Pone ſi repudiata non nubat, & hoc tibi debuit diſplicere, cui adultero fidem ſeruat. Pone ſi nubat, neceſſitas illius tuum crimen eſt: & quod coniugium putas, adulterium eſt. Hoc moraliter tamen; quia ſupra propoſuerat regnum Dei euangelizari, & cùm dixiſſet de lege unum apicem non poſſe cadere, ſubiecit: Omnis qui dimittit vxorem ſuã &c. Vir Chriſtus eſt, vxor eccleſia, charitate vxor, integritate virgo: ergo quem Deus traxit, ad filium, non ſeparet perſecutio, non auertat luxuria, non philoſophia depredetur, hæreticus non inficiat, Iudęus non ſeparet. Adulteri ſunt omnes qui adulterare cupiunt fidei & ſapientiæ veritatem.

Homo quidam erat diues qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis, & nemo illi dabat. Sed & canes veniebant, & lingebant, vlcera eius.

Beda. Admonuerat ſupra dominus facere amicos de mammona iniquitatis, quod audientes phariſæi deridebant: deinde illa quæ propoſuerat, exemplis aſtruit, dicens: Homo quidam erat diues. Chry. Erat, non eſt, quia præterijt quaſi vmbra fugiens. Nõ autem omnis ſancta paupertas aut diuitiæ crimino ſæ, ſed vt luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commẽdat ſanctitas. Sequitur. Et indue. pur. & byſſo. Ambro. Purpura color regij habitus eſt, & conchis marinis ferro circumciſis emiſſa. byſſus verò genus lini candidi & molliſſimi. Gregor. in hom. Si autem ſubtilium præcioſarumque veſtium cultus culpa nõ eſſet, nequaquam

Paupertas quæ laudabilis.

Culpa in veſtibus.

ſermo Dei hoc tam vigilanter exprimeret. Nemo quippe veſtiméta præcioſa niſi ad inanem gloriam quærit, vt honoratior cæteris eſſe videatur. nemo.n. vult ibi præcioſis veſtibus indui, vbi ab alijs non poſſit videri. Chry. Cinerem & puluerem & terrã purpura & ſerico protegebat, ſcdm veſtimenta eius, & ita & epulæ, & nos quales epulę, talia & veſtimenta. vnde ſequitur: Et epulabatur quo. ſplẽ. Greg. t. mor. Vbi ſolerter intuendum eſt, quia celebrari ſine culpa conuiuia uix poſſunt, pene ſemper epulas cõcomitatur voluptas. Nã cũ corpus in refectionis delectatione reſoluit, cor ad inane gaudiũ relaxat. Sequitur: Et erat quidã médi. no. Lazarus. Amb. Narratio magis quàm parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur. Chry. Parabola verò illa eſt, vbi exemplum ponitur, & tacentur nomina. Interpretatur autem Lazarus qui adiutus eſt: pauper.n. erat, & illum dominus adiuuabat. Cyril. Vel aliter. Preſens ſermo de diuite & Lazaro ſimilitudinariè ſcriptus eſt ĩ parabola, vt innoteſcat quod qui terrenis affluũt opibus, niſi velint opitulari neceſſitatibus pauperum, grauem incurrent ſententiam. Refert autem traditio Iudæorum Lazarum quendã fuiſſe tunc temporis Hieroſolymis extrema preſſum inopia & infirmitate, cuius meminit dominus introducẽs eum in exemplum ad maiorem ſermonis manifeſtationem. Grego. in Ho. Notandum etiam eſt, quia in populo plus ſolent nomina diuitum quàm pauperum ſciri, Dominus aũt nomen pauperis dicit, & nomen diuitis non dicit: quia Deus humiles nouit atq; approbat, ſuperbos ignorat. Vt autẽ amplius probaretur pauper ſimul hunc & paupertas & ægritudo tabeſecit. Sequitur.n. Qui iacebat ad ianuã eius vlceribus plenus. Chry. Ideo iacebat ad ianuã, ne diues diceret: Nõ uidi, nemo mihi nũciauit, videbat eũ exiẽs, & reuertens, ideo vlceribus plenus, ut crudelitatem diuitis ſuo corpore demonſtraret. mortem corporis tui vides iacere ante ianuam, & nõ miſereris. ſi Dei præcepta non conſideras, ſaltem conditionis tuæ miſerere, & time ne ipſe talis efficiaris, ægrotatio autem habet aliquod ſolatium, ſi opes habet. Quanta ergo in iſto pęna eſt, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, ſed famem? Sequitur enim: Cupiens ſaturari de

micis

micis &c.q.d.Quod proijcis de menſa, hoc præbe in eleemoſynam, fac damna lucrum. Amb. Inſolentia autem & tumor diuitum in diuitijs competentibus ſubinfertur.ſequitur enim:Et ne.illi da.Ita enim ſunt conditionis humanæ immemores,ut tanquam ſupra naturam ſiti,de miſerijs pauperum incẽtiua ſua capiant voluptatum,rideant inopẽ inſultent egenti,& quorum miſereri deceat his auferant. Aug de ver.do. Inexplebilis enim auaritia diuitum,nec timet Deũ, nec hominem ueretur,non parcit patri, amico fidem non ſeruat,viduam opprimit, rem pupilli inuadit. Greg.in ho. Inſuper pauper videbat procedentem diuitem ab obſequentibus circumfulciri ſe infirmitate & inopia à nullo viſitati,nam quia nemo ei ad viſitandum aderat,teſtantur canes qui licẽter vulnera eius lingebant. Sequitur enim. Sed & canes &c. Cyril. Vlcera quæ nullus hominum lauare dignabatur & contrectare feræ mites lambũt. Greg.in ho. Ex vna ergo re omnipotens Deus duo iudicia exhibuit, dũ Lazarum pauper ante ianuam diuitis iacere permiſit,vt & diues impius damnationis ſibi augeret vltionem, & tentatus pauper creſceret ad remunerationem, quia conſpiciebat ille quotidie cui miſereretur,videbat iſte de quo probaretur.

Increpatio diuitũ

Factum eſt autem vt moreretur mendicus,& portaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues,& ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius, & ipſe clamans dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili,recordare quia recepiſti bona in uita tua,& Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.Et in his omnibus,inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt,ut hi qui volunt hinc trãſire ad vos non poſſint, neque inde huc tranſmeare.

Chryſo. Audiuimus quid vterique in terra paſſi ſunt,uideamus quid vterique patiantur apud inferos.Quod temporale fu t, præterijt,quod ſequitur,æternum eſt. Vterque mortuus eſt,illum angeli,hunc pęnæ ſuſcepetũt.Dicitur.n.Factum eſt autẽ ut mo.mẽ. &c.Tantæ pęnæ repentè delicijs cõmutantur Portatur poſt tantos labores,quia defecerat,ne ſaltem ambulans laboraret, & portabatur ab angelis. Non ſuffecerat ad portandum pauperem vnus angelus, ſed propterea plures veniunt vt chorum lætitiæ faciant, gaudet vnuſquiſque angelus tantum onus tangere,libenter talibus oneribus prægrauantur,vt ducant homines ad regna cęlorum.Portatus eſt autem in ſinu Abrahæ, ut illum palparet & refocillaret. Sinus Abrahæ paradiſus eſt. Ideo autem angeli miniſtrantes tulerunt pauperem, & locauerunt eum in ſinu Abrahæ,quia licet deſpectus iaceret, non tamen deſperauit, nec blaſphemauit, dicens: Hic diues in nequitia viuens gaudet, & tribulationem non patitur, ego verò nec obtinere valeo neceſſariam eſcam. Augu. de orig. animæ. Quòd autem Abrahæ ſinum exiſtimas eſſe corporeũ, vereor ne in re tanta iocularitèr non ſeriò agere credaris.Neque enim vſque adeò deciperis,ut arbitreris corporeũ ſinum hominis unius ferre tot animas,imò vt ſecundum te loquar tot corpora,quot illuc angeli ſicut Lazarum perferunt, niſi opineris fortaſſe illam animam ſolam ad eundem ſinum peruenire meruiſſe.Si errare pueriliter non vis,ſinum Abrahę intelligere remotam ſedem quietis atque ſecretam, ubi eſt Abraham,& ideo Abrahæ dictam, non quòd ipſius tamen ſit,ſed quòd ipſe multarum gentium pater ſit,qui ad imitandum fidei principatum propoſitus eſt. Greg. in ho. Cùm autem duo eſſent inferius, corda pauperis ſcilicet & diuitis, vnus deſuper erat inſpector, qui & pauperem tentando exercebat ad gloriam,& diuitem tolerando expectabat ad pęnã.unde ſequitur. Mortuus eſt aũt & diues. Chry. Mortuus quidẽ eſt tunc corpore,ſed erant illi ante omnia mortua, nihil.n.agebat ex operibus animę,nã totus feruor eius qui prouenit ex dilectione proximi expirauit,& erat corpore defuncto defunctior.Nullus autem eſt qui ſepeliendo diuiti miniſtraſſe dicatur ut Lazaro, eo nã que ꝙ in lato itinere delectatus multos habuit obſequẽtes adulatores, ut perueniat ad finẽ priuatus eſt omnibus. Simpliciter.n.ſequr.Et ſepultus eſt in inferno.Sed ẽt anima eius dum viueret,ſepeliebatur obruta corpore quaſi ſepulchro. Aug.de quæ.euã. Sepultura autem inferni pęnarum profunditas eſt,quæ ſuperbos & immiſericordes poſt hanc uitam uorat. Baſi.Eſt autem infernus

Frequẽtia angelorũ circa bonos.

Sinus Abrahæ quomodo accipitur.

quidã locus communis in intimo terræ obũbratus vndique & opacus, cuius eſt quoddã orificium in profundum tendens, per quod patet deſcenſus animabus ad mala damnatis. Chry. Vel ſicut regum carceres extra manent, ſic & extra mundum foris alicubi eſt infernus, vnde & exteriores tenebræ dictæ ſunt. Theoph. Quidam vero dicunt infernum eſſe tranſitum ab apparenti ad diſparens & deformitatem animæ. Quandiu enim anima peccatoris in corpore eſt, apparet per proprias operationes, vt autem euolat de corpore, fit deformis. Chryſ. Sicut autem pauperi dum viueret grauiorem pœnam reddebat iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona proſpicere, ſic diuiti mortuo augebat exitium accubitus in gehenna, & proſpectus delectationis Lazari, ne ſolũ tormentorum natura, ſed & collatione honoris illius intolerabilius ſentiret ſupplicium. vnde ſequitur: Eleuans autem oculos ſuos &c. Eleuauit quidem oculos, vt illum inſpiceret non vt deſpiceret: Lazarus enim surſum erat, ille deorſum, illum plures angeli portabant, iſtum infinita tormenta poſſidebant. vnde non dicit: Cùm eſſet in tormento, ſed in tormentis, totus enim in tormentis erat oculos ſolos liberos habebat, vt alterius lætitiam poſſit aſpicere, vt magis torqueatur, quia non habet quod alius habet: aliorum diuitiæ eorum qui in paupertate ſunt, tormenta ſunt. Greg. Si autem Abraham adhuc in imis non eſſet, hunc diues in tormentis poſitus non videret. Eos enim qui cœleſtis patriæ vias ſecuti ſunt, poſt egreſſum carnis inferni clauſtra tenuerunt, non vt pœna quaſi peccatores plecteret, ſed vt illos in locis remotioribus requieſcẽtes, quia necdum interceſſio mediatoris aduenerat, ab ingreſſu regni reatus primæ culpæ retineret. Chry. Multi autem erant pauperes iuſti, ſed qui iacuit ad limina eius, aſpectui occurrit ad eius triſtitiam. Sequitur: Et Lazã. in ſi. eius. Hinc innoteſcit quòd omnes qui à nobis offenduntur, obijciuntur noſtro conſpectui. Diues autem Lazarum non penes alium iuſtum, ſed in ſinu Abrahæ videt. erat enim Abraham charitatiuus, hic autem crudelitatis arguitur. Ille ſedens ante fores venabatur tranſeuntes, & in domum propriam ingerebat, hic verò & manentes intus auertebat. Gregor. in homel. Qui nimirum diues eum cuius in hac vita miſereri non voluit, in ſuo iam ſupplicio poſitus patronum quærit. Theoph. Non tamen dirigit ſermonem ad Lazarum, ſed ad Abraham, quia forſan erubeſcebat & putabat Lazarum reminiſci malorum ex proprijs iudicans de illo. vnde ſequitur: Et ipſe cla. dixit. Chry. Magnæ enim pœnæ magnam vocem reddebat. Pater Abraham. q. d. Patrem te voco natura, quomodo filius qui perdidit ſuam ſubſtãtiã, licet meo vitio te patrẽ perdiderim. Miſerere mei. Fruſtra agis pœnitẽtiam, vbi non eſt pœnitentiæ locus. Tormenta te cogunt, non mentis affectus. Quicunque in regno cœlorum eſt, neſcio an eius qui in inferno eſt, valeat miſereri. Creator creaturæ miſeretur ſuæ. Vnus venit medicus qui ſanaret morbos, alij ſanare non poterant. Mitte Lazarum, erras miſer, Abraham mittere non poteſt, ſed ſuſcipere poteſt, vt intingat extremum digiti ſui in aquam. Lazarum videre non dignabaris, & nunc digitum eius deſideras. Hoc quod petis, tu ei debebas facere cum adhuc viueret. Aquam deſiderat, qui delicatos cibos ante faſtidiebas. Vide conſcientiam peccatoris, non totum audet poſcere digitum. Inſtruimur autem quàm ſit vtile in diuitijs non confidere. ecce diues indiget paupere, qui quandoque eſuriebat. Mutantur, & notificatur omnibus quis eſſet diues quis eſſet pauper, ſicut enim in theatris cum aduesperaſcit, & aſtantes recedunt exeuntes & amictum deponentes, qui reges & prætores viſi fuerant, omnibus vlceribus pleni videntur vt ſunt, ſic & aduenicte morte, & reſoluto ſpectaculo, vniuerſi laruis egeſtatis & diuitiarum depoſitis, ex ſolis operibus diiudicantur, qui nam verè ſint diuites, qui pauperes, qui glorioſi, quive inglorij. Gregor. in homel. Diues enim iſte qui ulcerato pauperi menſæ ſuæ vel minuta dare noluit, in inferno poſitus vſque ad minima quærenda peruenit. Nam guttam aquæ petiuit qui micas panis negauit. Baſil. Condignum autem præmium redditur diuiti illi, ignis & infernalis pœna, lingua areſacta vice liræ ſonantis gemitus, vice potus deſiderium ſtillę, vice ſpeculatorum enormium caligo profunda, vice ambitus inceſſantis peruigil vermes. vnde ſequitur: Vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flãma. Chryſoſtomus. Non autem quia diues

Vindicta diuinæ iuſtitiæ

Viciſſitudo pœnarum.

ues fuerat torquebatur, ſed quia miſertus non fuit. Gregor. in homel. Hinc colligendum eſt qua pœna mulctādus ſit qui aliena diripit, ſi inferni dānatione percutitur qui propria non largitur. Ambro. Cruciatur etiam, quia luxurioſo carere delicijs pœna eſt, aqua autem eſt refectio animæ in dolotibus conſtitutæ. Greg. in ho. Quid autem eſt quod in tormentis poſitus linguā ſuam refrigerari poſtulat, niſi quòd is qui conuiuando de loquacitate peccauerat, per retributionis iuſtitiam in lingua atrocius ardebat? Abundare enim in conuiuijs loquacitas ſolet. Chry. Multa etiam lingua eius ſuperba locuta eſt: vbi peccatum, ibi & pœna: & quia plurimum lingua peccauit amplius torquetur. Aug. de q. euan. Vel quòd linguam ſuam vult refrigerari cum in flamma totus arderet, ſignificat quod ſcriptum eſt, Mors & vita in manibus linguæ, & quia ore confeſſio fit ad ſalutem, quod per ſuperbiā ille non fecit. Extremum aūt digiti, vel minimā operationē ſignificat, qua per Spiritū ſanctum ſubuenitur. Aug. de orig. animæ. Dicis q̃ membra hic aīæ deſcribuntur, & vis per oculū totum caput intelligi, quia dictus eſt leuare oculos ſuos, per linguam fauces, per digitum manū. Quid aūt cauſæ eſt vt nomina iſta membrorū in Deo tibi corpus nō faciant, in aīa faciāt? An verò quādo de creatura dicuntur, propriè accipienda ſunt, quādo aūt de creatore, tropicè atque tranſlatè? Pēnas itaq; corporeas daturus es nobis, quoniā non creator, ſed creatura .i. homo dicit: Si aſſumpſero pēnas meas diluculo. Porrò ſi propterea linguam habuit diues ille corpoream, qm̄ dixit: Refrigeret linguam meam: in nobis quoque adhuc in carne viuentibus manus habet ipſa lingua corporea, quia ſcriptum eſt; Mors & vita in manibus linguæ. Greg. Niſ. Sicut autem præſtantiſſima ſpeculorum tales repræſentant facierum imagines, quales & ipſæ obiectæ facies extant, lætas quidem lætantium, triſtium verò triſtes, ſic & iuſtum Dei iudicium ſimile ſit diſpoſitionibus noſtris: vnde quia diues non fuit miſertus pauperis iacentis ad ianuam, cum miſericordia egeat non exauditur. Sequitur enim: Et di. il: Abra. Fi. &c. Chryſo. Aſpice patriarchæ bonitatem, vocat illum filium, quod manſuetudinem eius poteſt exprimere, nullum tamen præbet auxilium ei

Speculorum exemplum.

qui ſe remedio priuauerat. vnde dicit: Recordare, id eſt animaduertas peccata, ne obliuiſcaris quòd fueris oblectatus diuitijs, recepiſti bona in vita tua, id eſt illa quæ vera bona eſſe putabas, non poteſt & in terra regnaſſe, & hic regnare, diuitiæ non poſſunt eſſe veræ & in terra & in infernis. Sequitur: Et Lazarus ſimiliter mala. Non quòd Lazarus ea mala putauerit, ſed ex cenſura diuitis hoc dicebat, qui inopiam & famem & duram ægritudinem æſtimabat mala. Quando igitur infirmitatis & ægrotationis magnitudo præmit Lazarum, cogitemus & lætanter accipiamus mala in vita noſtra. Auguſt. de quæſt. euang. Hæc igitur ei dicuntur, quia felicitatem dilexit ſeculi, nec aliam vitam præter illam in qua ſuperbus timebat, adamauit. Lazarum autem dicit mala recepiſſe, quia intellexit huius ſeculi mortalitatē, labores & dolores, & ærumnas pœnam eſſe peccati, quia omnes in Adam morimur, quia factus eſt tranſgreſſione mortalis. Chryſo. Dicit etiam: Recepiſti bona in vita tua, qua ſi debita. q.d. Si quid boni feciſti vnde præmium daretur, omnia recepiſti in illo mundo, epulans, ditatus, oblectatus, ſucceſſibus proſperis, hic autem ſi quid mali commiſit, vniuerſa recepit paupertate, fame, & extremis oppreſſus miſerijs, & vterque veſtrum huc nudus acceſſit: hic quidem à peccatis, propter quod & conſolationem ſortitur, tu verò à iuſtitia, propter quod immitigabilem perfers pœnam. vnde ſequitur: Nunc autem hic conſolatur &c. Gregorius in homel. Quicunque ergo in hoc ſeculo bene habetis cum vos bona egiſſe recolitis, valde de ipſis pertimeſcite, ne conceſſa vobis proſperitas eorundem remuneratio ſit bonorum, & cum quoſlibet pauperes nonnulla reprehenſibilia perpetrare conſpicitis, quia fortaſſe quos ſuperfluitas tenuiſſimæ prauitatis coinquinat, caminus paupertatis purgat. Chryſoſtomus. Sed dices: Nonne eſt aliquis qui & hic, & illic venia perfruatur? hoc quidem difficile eſt, & de numero impoſſibilium. nam & ſi paupertas non vrgeat, vrget tamen ambitio. Si ægritudo non ſtimulet, ira inflammat, ſi tētationes nō impetunt, mergunt ſæpius cogitationes iniquę. Non eſt autem paruus labor iracundiā refrenare, compeſcere illicita deſideria, oſtentationes ſedare, deſperationem remitte

re,

re, vitam aſperam ducere. Talia verò non
agentem, impoſſibile eſt ſaluari. Grego. in
ho. Reſponderi etiam poteſt, quòd mali in
hac vita bona recipiunt, quia omne ſuum
gaudium felicitatem tranſitoriam putant.
Iuſti autem habere hic quidem poſſunt bo-
na, nec tamen incompenſatione recipere,
quia dum meliora, id eſt æterna appetunt,
eorum iudicio quælibet bona affuerint, mi
nimè videtur. Chryſ. Poſt miſericordiam
autem Dei, in proprijs ſtudijs ſperãdum eſt
de ſalute, non numerando patres, aut pro-
ximos, vel amicos. Frater enim nõ liberat,
& ideo ſubditur: Et in his omnibus &c.
Theo. Chaos magnum ſignificat iuſtorum
à peccatoribus diſtantiam. nam ſicut affe-
ctus eorum varij fuerant, ſic etiam manſio-
nes non modicum differunt. Chry. Quod
firmatum dicitur, quia non poteſt diſſolui,
agitari vel concuti. Ambr. Inter diuitem
igitur & pauperem chaos magnum eſt, quia
poſt mortem nequeunt merita mutari. vnde
ſequitur: Vt hi qui volunt hinc &c. Chry.
q.d. Videre poſſumus, tranſire nõ poſſumus,
& nos videmus quid fugerimus, & vos vide-
tis quid perdideritis, & noſtra gaudia cumu
lant veſtra tormenta, & veſtra tormenta cu
mulant noſtra gaudia. Grego. in ho. Sicut
enim tranſire reprobi ad electos cupiunt, id
eſt à ſuppliciorum ſuorum afflictione mi-
grare, ita ad afflictos atque in tormentis po
ſitos tranſire iuſtorum eſt mente ire per mi
ſericordiam, eoſque velle liberare. Sed iu-
ſtorum animæ quamuis in ſuæ naturæ boni-
tate miſericordiam habeant, iam tamen au
ctoris ſui iuſtitiæ coniunctæ, tanta rectitudi
ne conſtringuntur, vt nulla ad reprobos cõ-
paſſione moueãtur: nec iniuſti ergo ad bea-
torum ſortem tranſeunt, quia damnatione
ꝑpetua cõſtringuntur, nec iuſti ad reprobos
tranſire poſſunt, quia erecti iam per iuſtitiã
iudicij, eis nullo modo ex aliqua compaſſio
ne miſerentur. Theoph. Hinc elicis argu
mentum contra Orige. ſequaces qui dicũt.
Cum terminus ſit imponendus ſupplicijs,
erit tempus quo aggregabuntur peccatore
iuſtis & Deo. Aug. de quæſt. euang. Oſten
ditur enim per incommutabilitatem diui-
næ ſententiæ nullum auxilium miſericor-
diæ poſſe præberi peccatoribus à iuſtis, etiã
ſi velint præbere, quo admonet, vt in hac vi
ta homines ſubueniant quibus poſſunt, ne ſi
poſtea etiã optimè recepti fuerint, eis quos *Sententia diuinæ commutabilis*
diligunt opitulari non valeant. Illud enim
quod ſcriptum eſt, vt & ipſi recipiant vos in
æterna tabernacula, non de ſuperbis & im-
miſericordibus ſcriptum eſt, ſed de his qui
ſibi eos amicos de operibus miſericordiæ fe
cerunt: quos iuſti non velut propria pote-
ſtate quaſi gratificando recipiunt, ſed pro-
miſſione diuina.

*Et ait: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in do-
mum patris mei. Habeo enim quinque fratres: vt te-
ſtetur illis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormen
torum. Et ait illi Abraham: Habent Moyſen
& prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pa
ter Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœ
nitentiam agent: Ait autem illi: Si Moyſen & pro-
phetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſur-
rexerit, credent.*

Greg. in ho. Poſtquam ardenti diuiti de
ſe ſpes tollitur eius animus ad propinquos
quos reliquerat incurrit. vnde dicitur: Et
ait, Rogo te pater &c. Aug. de quæſt. euan.
Lazarum petit mitti, quia ſenſit ſe indignũ
qui teſtimoniũ perhibeat veritati. Et quia
nõ impetrauerat paululum refrigerari, mul
tò minus credit ſe relaxari poſſe ab inferis
ad prædicationem veritatis. Chryſ. Vide
autem peruerſitatem, nec in ipſis pœnis con
tinet veritatem. Si pater eſt Abrahã, quo-
modo dicis. Mitte eum in domũ patris mei?
ſed nõ es oblitus patris tui. quia ille te per-
didit. Gregor. in ho. Reproborum autem
mentem pœna ſua quandoq; inutiliter eru-
dit ad charitatem, vt iam tunc etiam ſuos
ſpecialiter diligant, qui hic dum peccata di
ligerent nec ſe amabulãt. vnde ſequitur: Ha
beo enim quinque &c. Ambro. Serius au-
tem diues iſte magiſter eſſe incipit, cũ iam
nec diſcendi tempus habeatur vel docendi.
Gregor. in ho. Qua in re notandum eſt ar- *Cura epulationis. præpoſtera.*
denti diuiti quanta ſupplicia cumulantur.
ad pœnam nanque ſuam ei cognitio ſerua-
tur & memoria: cognouit enim Lazarum
quem deſpexit, & fratrum ſuorum meminit
quos reliquit. vt enim peccatores in ſuppli
cio amplius puniantur, & eorum vident glo
riam quos contempſerunt, & de illorum pœ
na torquentur quos inutiliter amauerunt.
Petenti autem diuiti, vt Lazarus mittere-
tur ad Abraham, protinus reſpondetur. vn
de ſequitur: Et ait illi Abraham, &c. Chry.
q. d. Non ſint tibi magis curæ fratres tui ꝙ
Deo

Deo,qui eos creauit,ſtatuitque eis doctores qui eos commonerent & ſolicitarent.Vocat autem hic Moyſen & prophetas ſcripta Moſayca & prophetica. Ambr. Quo loco eui dẽtiſſime declarat dominus vetus teſtamentum eſſe fidei firmitatem, retundens perfidiam Iudæorum,& excludens nequitias hæreticorum. Grego. in ho. Sed qui Dei verba deſpexerat,hęc audire non poſſe ſuos ſequaces æſtimabat. vnde ſequitur: At ille dixit: Non,pater Abraham &c. Chry. Quia enim audiendo ſcripturas contemnebat, & fabulas eſſe putabat, ex his quæ paſſus fuerat ipſe quoque diiudicabat de fratribus. Greg. Niſſe. Sed & aliud quoddam dogma docemur, quòd Lazari quidem anima non eſt erga præſentia ſolicita,nec retorquet ſe ad aliquod relictorum. At diues quaſi quodam viſco etiam poſt mortem à vita detinetur carnali.Nam ſi quis omnino carnalis ſecundum mentem fiat, nec poſtquam corpus exuerit,remouetur à paſſionibus eius. Gregor.in ho. Sed mox diuiti veraci ſententia reſpondetur. Sequitur enim: Ait autem illi,Si Moyſen & prophetas non audiunt,neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit,credent ei.Quia qui verba legis deſpiciunt,redemptoris præcepta qui ex mortuis reſurrexit, quanto ſubtiliora ſunt, tanto hic difficilius implebunt. Chry. Quòd autem verum ſit quòd qui non auſcultat ſcripturis, nec mortuis rediuiuis auſcultat,oſtenderunt Iudęi, qui nũc quidem volebant occidere Lazarũ, nunc verò inuadebãt Apoſtolos, cũ tamen à mortuis nonnulli reſurrexerint hora crucis.Sed & illud conſidera,quòd quiſq; mortuus ſeruus eſt, quæcunque verò dicunt ſcripturę dicit dominus:vnde & ſi reſurgat mortuus,& ſi cœlitus deſcenderit Angelus,omnibus magis ſunt dignæ fide ſcripturæ. nam angelorum dominus viuorũ & mortuorum eas inſtituit.Si autem ſciret hoc Deus quòd mortui reſurgentes prodeſſent viuentibus, non hoc omiſiſſet, qui pro vtilitate noſtra ſingula quæq; tractat.Sed & ſi crebro reſurgerent mortui,hoc iterum tempore cõtemneretur,ſed & diabolus facilè introduceret peruerſa dogmata, id quoque per organa ſua fingens: non quidem ſuſcitans verè defunctos,ſed quibuſdam fallacijs ſpectãtium fruſtrans intuitum vel ingenians quoſdam mortem ſimulare. Aug. de curis pro mortuo habendis. Diceret autem aliquis:ſi nulla eſt mortuis cura de viuis,quomodo diues rogauit Abraham, vt mitteret Lazarum ad quinque fratres ſuos? Sed nunquid quia hoc diues ille dixit, ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur in illo tempore ſciuit? ita illi cura fuit de viuis,quanuis quid agerent omnino neſciret: ſicut nobis eſt cura de mortuis,quanuis quid agant omnino neſciamus. Sed rurſus occurrit quæſtio, quomodo hic Abraham eſſe ſciebat Moyſen & prophetas, id eſt libros eorum, vbi etiam nouerat diuitem illum in delicijs, Lazarũ verò in doloribus vixiſſe? Verum non cum hæc agerentur in viuis, ſed eis mortuis potuit Lazaro iudicãte cognoſcere,ne falſum ſit quod ait propheta,Abrahã neſciuit nos. Poſſunt & ab angelis qui rebus quæ agũtur hic præſto ſunt,audire aliquid mortui: poſſunt etiam aliqua quæ neceſſarium eſt eos noſſe non ſolum præterita, verumetiam futura ſpiritu Dei reuelante,cognoſcere. Auguſt.de quæſt.euan. Per allegoriam autem hæc ſic accipi poſſunt, vt in diuite intelligãtur ſuperbi Iudæorum ignorantes Dei iuſtitiam,& ſuam volentes conſtituere.Purpura & byſſus dignitas regni eſt.Et auferetur(inquit)à vobis regnum Dei.Epulatio ſplendida iactantia legis eſt, in qua gloriabantur plus ad pompam elationis abutentes ea, q̃ ad neceſſitatem ſalutis vtentes. Mendicus autem nomine Lazarus, qui interpretatur adiutus ſignificat indigentem,veluti Gentilem aliquem aut publicanum,qui tanto magis adiuuatur, quanto minus de ſuarum copia facultatum præſumit. Grego.in home. Lazarus igitur vlceribus plenus Gentilem populum figuraliter exprimit, qui dum ad Deum conuerſus peccata ſua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit. Quid .n. eſt peccatorum confeſſio, niſi quædam vulnerum ruptio? ſed Lazarus vulneratus cupiebat ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis,& nemo illi dabat, quia Gentilem quemq; ad cognitionem legis admittere ſuperbus ille populus deſpiciebat. & quia ei verba defluebant de ſcientia, quaſi micæ cadebant de menſa. Augu. de quæſt. euange. Canes autem qui vlcera pauperis lingebant, nequiſſimi homines ſunt amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non ceſſant opera mala, quæ in ſe alius gemens

Quæſtio pulchra. *Miraculi declatio.* *Allegorica expoſitio.*

torens & confitens deteſtatur. Greg. in ho. Nonnunquam etiam ſolent in ſacro eloquio per canes prædicatores intelligi, ſecundum illud: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo: Canum etenim lingua vulnus dum lingit, curat, quia doctores ſancti dum in confeſſione peccati noſtri nos inſtruunt, quaſi vulnus mentis per linguam tangunt. Diues autem ſepultus eſt in inferno, in ſinum verò Abrahæ Lazarus ab angelis ductus eſt, id eſt in ſecretam requiem: de qua veritas dicit Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. De longinquo autem ad videndum Lazarum oculos diues leuat, quia dū per damnationis ſuæ ſupplicia infideles in imo ſunt, fideles quoſque ante diem extremi iudicij ſuper ſe in requie attēdunt, quorum poſt gaudia contemplari nullatenus poſſunt. Longè verò eſt quod cōſpiciunt, quia illuc per meritum non attingūt. In lingua autem amplius ardere oſtēditur, quia infidelis populus verba legis in ore tenuit, quæ opere ſeruare contempſit. Ibi ergo amplius ardebit, vbi ſe amplius oſtendit ſcire quod facere noluit. Abraham autem filium eum vocat, quem tamen à tormento non liberat, quoniam huius infidelis populi patres, quia multos à ſua fide deuiaſſe conſiderant, eos nulla compasſione à tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoſcunt. Aug. de quæſt. euan. Quinque autem fratres quos habere dicit in domo patris ſui, Iudæos ſignificat, qui appellati ſunt quinque, quia ſub lege detinebantur quæ per Moyſen data eſt, qui quinque libros conſcripſit. Chry. Vel habuit quinque fratres id eſt quinque ſenſus quibus ante ſeruierat, & ideo Lazarum amare non poterat, quia illi fratres non amant paupertatem. illi te fratres in hæc tormenta miſerunt, ſaluari non poſſunt niſi moriantur, alioquin neceſſe eſt vt fratres habitent cum fratre ſuo. Sed quid quæris, ut mittam Lazarum? habent Moyſen & prophetas. Moyſes, Lazarus pauper fuit, maiores diuitias eſſe arbitratus paupertatem Chriſti, quàm diuitias Pharaonis, Hieremias in lacum miſſus pane tribulationis veſcebatur, & omnes prophetæ iſtos fratres docent, ſed iſti fratres ſaluari non poſſunt, niſi aliquis ab inferis reſurrexit. Iſti enim fratres antequàm Chriſtus reſurgeret, me ducebant in mortem, ille mortuus eſt, ſed iſti fratres reſurrexerunt: nunc oculus meus Chriſtum videt, auris eum audit, tactus amplectitur. Ex hoc autem quod diximus, locum determinamus Martioni & Manichęo, qui deſtruunt vetus teſtamentum. Vide ergo quid dicat Abraham, ſi Moyſen & prophetas non audiunt. q. d. Bene facis eum qui reſurrecturus eſt expectādo, ſed in illis Chriſtus loquitur: ſi illos audies, & illum auditurus es. Greg. in ho. Iudaicus autem populus, quia Moyſi verba ſpiritaliter intelligere contempſit, ad eum de quo Moyſes locutus fuerat non peruenit. Ambro. Vel aliter: Lazarus eſt pauper in ſeculo, ſed Deo diues: neq; enim omnis ſancta paupertas, aut diuitiæ criminoſæ: ſed ſicut luxuria infamat diuitias, ita paupertatem commendat ſanctitas: ſiue apoſtolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, qui veram teneat fidem, verborum infulas non requirit. Cui ſimilem illum puto, qui cęſus ſæpius à Iudæis vlcera ſui corporis lambenda quibuſdam, velut canibus offerebat. Beati canes in quos vlcerum talium diſtillat humor, vt impleat cor quo cuſtodire domum, ſeruare gregem, cauere aſſueſcam lupos. & quia panis verbum eſt, fides autem verbi eſt, micæ velut quædam dogmata fidei ſunt myſteria, ſcilicet ſcripturarum. Arriani autē qui ſocietatem potentiæ regalis affectant, vt impugnēt eccleſiæ veritatem, nonne tibi videntur in quadam purpura & byſſo iacere? qui cum pro veris fucata defendant, diuitibus abundant ſermonibus. Diues hæreſis euangelia multa compoſuit, & pauper fides hoc ſolū euangelium tenuit quod accepit. Diues philoſophia plures ſibi Deos fecit, pauper eccleſia vnum Deum nouit. nōne illę uidentur egenæ diuitiæ, & redundare paupertas? Aug. de quæſt. euang. Aliter etiam intelligi poteſt illa narratio, vt Lazarum dominum ſignificare accipiamus iacentem ad ianuam illius diuitis, quia ſe ad aures ſuperbiſſimas Iudæorum incarnationis humilitate deiecit, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis, id eſt quærens ab eis, uel minima opera iuſtitiæ, quæ ſuæ menſę, id eſt ſuæ poteſtati per ſuperbiam non vſurparēt, quæ opera quamuis minima & ſine diſciplina

Viſio Lazari qualis.

Arrianorum perfidia.

na perſeuerãtiæ vitæ bonę, ſaltem interdum vel caſu facerent, ſicut micæ de menſa cadere ſolent. Vlcera, paſsiones ſunt domini. Canes qui ea lingebant, Gentes ſunt quos immundos Iudęi dicebant, & tamen paſsiones domini in ſacramentis corporis & ſanguinis eius per totum iam orbem ſuauitate deuotiſſima lambunt. Sinus Abrahæ intelligitur ſecretum patris, quo poſt paſſionem reſurgens, aſſumptus eſt dominus, quo eum portatum ab angelis ideo dictũ puto, quia ipſam receptionem qua in ſecretum patris acceſſit, angeli annunciauerunt diſcipulis. Cætera ſecundum ſuperiorẽ expoſitionem accipi poſſunt, quia ſecretum patris bene intelligitur, vbi etiam ante reſurrectionem iuſtorum animæ viuunt cum Deo.

CAPVT XVII.

ET *Ait ad diſcipulos ſuos: Impoſſibile eſt, vt non veniant ſcandala. Væ autem illi per quem ueniunt. Vtilius eſt illi, ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proÿciatur in mare, quàm vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis.*

Theo. Quia phariſæi exiſtẽres auari cõuiciabantur Chriſto de paupertate prædicanti, induxit parabolam diuitis & Lazari. Deinde cum diſcipulis cõfert de phariſæis, indicans eos ſchiſmaticos, & diuinæ viæ impeditores eſſe. vnde dicitur: & ait ad diſ. ſ. Imp. e. v. n. v. ſcandala. Ideſt impedimẽta bo-
Fidei virtus næ & Deo placitæ conuerſationis. Chryſ. Sunt aũt duplicia ſcãdala, quorũ hæc quidẽ diuinæ gloriæ refragãtur, hęc verò prodeũt ſolum ad irrogandum fratribus impedimentũ. nã ex cogitationes hæreſum, & quicunq; contra veritatẽ fit ſermo, diuinæ gloriæ refragantur. Non tamen ad pręſens memorari videntur huiuſmodi ſcandala, ſed magis ea quæ cõtingunt inter amicos & fratres, ſicut iurgia, detractiones & huiuſmodi. vnde poſtea ſubdit: Si peccauerit in te frater tuus &c. Theo. Vel dicit, quòd neceſſe eſt emergere multa prædicationis & veritatis obſtacula, ſicut phariſæi impediebãt Chriſti prædicationem. Quærunt autem aliqui: Si neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, cur dominus arguit ſcandalorum auctorem? Sequitur enim: Vę autem illi per quẽ veniunt. Quicquid enim parit neceſſitas, veniale eſt. Sed attende, ꝙ neceſſitas iſta ex libero arbitrio ſortitur originẽ, videns enim dominus qualiter homines innituntur malo, nec proponunt aliquid boni, dixit ꝙ quantum eſt, ex conſequentia eorum quæ videntur, neceſſe eſt contingere ſcandala, ſicut ſi medicus videns quenquam mala diæta vtentem, dicat: neceſſe eſt hunc ægrotare, & ideo inducenti ſcandala væ dicit, & pœnam ei cõminatur, dicens: Vtilius eſt illi ſi lapis molaris &c. Beda. Secundum morem prouinciæ Palæſtinæ loquitur, cùm maiorum criminũ apud veteres Iudæos fuerit pœna, vt in profundum ligato ſaxo demergerentur, & reuera vtilius eſt innoxium pœna quanuis atrociſſima, temporali tamen vitam finire corpoream, quàm fratri nocẽtem mortem animæ mereri perpetuam. Recte autem qui ſcandalizari poteſt, puſillus appellatur: qui enim magnus eſt, quodcunque viderit, quodcunq; paſſus fuerit, non declinat à fide: Inquãtum ergo ſine peccato poſſumus, euitare proxi- *Doctrina vtilis.*
morum ſcãdalum debẽmus. Si autem de ueritate ſcandalum ſumitur, vtilius permittitur ſcandalum q̄ veritas relinquatur. Chry. Per ſcandalizantis autem pœnam, brauium ſaluantis addiſce, niſi enim vnius animæ ſalus eſſet ſibi nimium curæ, non comminaretur ſcandalizantibus tantam pœnam.

Attendite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illũ, & ſi pænitentiã egerit, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens: Pænitet me, dimitte illi.

Amb. Poſt diuitẽ qui cruciatur in pęnis ſubiacet præceptũ veniæ largiendæ his qui ſe ab errore conuertunt, ne quem deſperatio nõ reuocet à culpa. vnde dicitur. Attendite vobis. Theo. q. d. Neceſſe eſt ſcãdala contingere, non tñ neceſſarium eſt uos perire ſi peccaueritis: ſicut non eſt neceſſe oues perire lupo veniente, ſi uigilet paſtor. Et quoniam multæ ſunt ſcandalizantium differentiæ, quidam enim ſunt inſanabiles, quidam ſanabiles. Et ideo ſubiungit: Si peccauerit in te frater tuus &c. Ambroſius. Vt neque difficilis venia, nec remiſſa ſit indulgentia, neq; auſtera percellat inuectio, vel conniuentia non inuitet ad culpã. vnde & alibi dicitur: Corripe ipſũ inter te & ipſum ſolum. plus. n. proficit amica correctio,

quàm

quàm accuſatio turbulenta. Illa pudorem incutit, hęc indignationem mouet. ſeruetur potius quòd prodi metuat qui monetur. Bonum quippe eſt vt amicum magis te, qui corripitur credat, quàm inimicum. Facilius enim conſilijs acquieſcitur, quàm iniuriæ ſuccumbitur. Infirmus cuſtos diuturnitatis eſt timor, pudor autem bonus magiſter officij, qui enim metuit, reprimitur, non emendatur. Pulchrè autem poſuit, Si peccauerit in te. Non enim eſt æqua conditio in Deum hominemque peccare. Beda. Intuendum eſt autem quia non paſſim peccanti dimittere iubet, ſed pœnitentiam agenti. hoc enim ordine ſcandala declinare poſſumus, ſi nullũ lædamus, ſi peccantem zelo iuſtitiæ corripimus, ſi pœnitenti miſericordiæ viſcera pandimus. Theop. Sed quæret aliquis: Si cum pluries indulſerim fratri iterũ ſit nociuus, quid agendum eſt ſecum? Ideo quæſtioni huic reſpondens, ſubdit: Et ſi ſepties in die, &c. Beda. Septenario numero non veniæ dandæ terminus ponitur, ſed vel omnia peccata dimittenda vel ſemper pœnitenti dimittendum præcipitur. Solet enim ſępe per ſeptem cuiuſque rei aut temporis vniuerſitas indicari. Ambr. Vel quia ſeptima die requieuit Deus ab operibus ſuis, poſt hebdomadam iſtius mundi requies nobis diuturna promittitur, vt quemadmodum mala iſtius mundi opera ceſſabunt, ita etiam vindictæ ſeueritas conquieſcat.

Septenarij myſterium.

Et dixerunt Apoſtoli domino: Adauge nobis fidem. Dixit autem dominus. Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, diceretis huic arbori moro, eradicare & transplantare in mare, & obediet vobis.

Theop. Audientes Diſcipuli dominum de quibuſdã arduis diſſerentem, puta de paupertate & ſcandalis euitandis, petunt ſibi fidem augeri, per quam poſſent paupertatem ſequi, nihil enim adeò cultum ſuggerit paupertatis, ſicut credere & ſperare in domino, & vt per fidem ſcandalis valeant reſiſtere. vnde dicitur: Et di. apo. do adau. no. fidem. Greg. 22. mor. Vtque iam accepta per initium fuerat, quaſi per augmentum gradiuum ad perfectionem veniret. Aug. de q. euang. Poteſt quidem intelligi hanc fidem ſibi augeri poſtulaſſe qua creduntur ea quæ non videntur, ſed tamen dicitur etiam fides rerum quando non verbis, ſed ipſis rebus præſentibus creditur: quod futurum eſt cum iam per ſpeciem manifeſtam ſe contemplandam prębebit ſanctis ipſa Dei ſapientia per quam facta ſunt omnia. Theoph. Dominus autem oſtendit eis quòd bene peterẽt, & quòd credere deberent conſtanter, oſtẽdens eis quòd fides multa poteſt. vnde ſequitur: Dixit autem do. Si ha. fi. &c. Duo magna concurrunt in idem. tranſpoſitio radicati in terra, & plãtatio in mari. quid. n. in vndis plantatur? per quæ duo virtutem fidei manifeſtat. Chryſ. Mentionem autem facit ſinapis, quia eius granũ etſi ſit paruum quantitate, eſt tamen poteſtate virtuoſius omnibus. Inſinuat igitur quòd minimum ſuæ fidei magna poteſt. Si autem morum non tranſpoſuerunt apoſtoli, non calumnieris, non enim dixit, Trãſferetis, ſed transferre poteritis, ſed noluerunt, quia opus non erat, cum maiora fecerint. Quæret autem aliquis: Quõ Chriſtus dicit minimam partem eſſe fidei quæ morũ vel montem poteſt trãſponere, cùm Paulus dicat hanc eſſe omnem fidem quæ montes transfert? Dicendum igitur eſt quòd apoſtolus attribuit toti fidei montem tranſponere non tãquam tota fides ſolum hoc poſſit, ſed quia hoc carnalibus magnum videbatur propter eminentiã corporis. Bed. Vel fidẽ perfectam dominus hic grano ſinapis cõparat, eò ꝙ ſit in facie humilis & ĩ pectore feruẽs. Myſticè autem per morum, cuius colore ſanguineo fructus & virgulta rubent, euangeliũ crucis exprimitur, quæ per fidem apoſtolorum de gẽte Iudæorum, in qua, velut in ſtirpe generis tenebatur, verba prædicationis eradicata, & in mare gentium plantata eſt. Ambr. Vel hoc dicitur, quando fides ſpiritum excludit immundum. Nam fructus mori primo albet in flore, qui inde iam formatus rutilat, maturitate nigreſcit. Diabolus quoque ex albenti angelicæ flore naturæ & poteſtate rutilanti pręuaricatione deiectus, tetro inhorruit odore peccati. Chry. Morũ etiã diabolo aptabis: nã ſicut mori frõdibus vermes alũtur, ſic diabolus per cogitationes exortas ab eo, alit nobis vermen perpetuũ, ſed hanc morũ poteſt fides ab animabus noſtris euellere, & in abyſſum demergere.

Duo magna concurrunt.

Quis autem veſtrum habens ſeruum arãtem aut paſcentem boues, qui regreſſo de agro dicat illi, Statim tranſi & recumbe, & non dicit, para quod cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi donec manducem & bibam, & poſt hæc tu manducabis & bibes?

bes? Nunquid gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus. Quod debuimus facere fecimus.

Fidei virtus

Theo. Quia fides proprium poſſeſſorem facit diuinorum mandatorum obſeruatorẽ, viuificis eum exornans operibus exinde videbatur hominem incurrere poſſe ſuperbię vitium, vnde pręmonuit dominus apoſtolos ne ſuperbiant in virtutibus ſuis per exemplum conueniens, dicens: Quis autem veſtrum habens ſeruum arantem &c. Aug. de quæſt. euang. Vel aliter: Hanc ergo fidem præſtantiſſimæ veritatis pleriſque non intelligentibus videri poteſt dominus diſcipulis ſuis non ad id quod petierant reſpondiſſe. Difficile autem mihi apparet, niſi intelligamus ex fide in fidẽ, ideſt ex fide iſta qua miniſtratur Deo, in eam fidem ſignificaſſe transferri vbi fruātur Deo. Augebitur enim fides cum primo verbis prædicantibus, deinde rebus apparẽtibus creditur, ſed illa contemplatio ſummam quietem habet, quæ in ęterno Dei regno retribuitur. Summa verò quies illa præmium eſt iuſtorum laborum, qui eccleſiæ adminiſtratione peraguntur, & ideo quamuis in agro aret ſeruus aut paſcat, hoc eſt in vita ſeculari, vel terrena verſet negocia, vel ſtultis hominibus tāquam pecoribus ſeruiat, opus eſt, vt poſt illos labores domum veniat, hoc eſt eccleſiæ ſocietur. Beda. Vel ſeruus de agro egreditur, cum intermiſſo ad tempus opere prædicandi ad cõſcientiam doctor recurrit, ſua ſecum acta vel dicta retractans, cui non ſtatim dominus dicit, Tranſi de hac vita mortali. Recumbe, ideſt in æterna ſede beatæ vitæ fouere. Amb. Intelligitur enim quia nullus recumbit niſi ante tranſierit: deniq; & Moyſes ante tranſiuit, vt magnum viſum videret. Sicut ergo tu non ſolum non dicis ſeruo tuo, Recumbe, ſed exigis ab eo aliud miniſterium: ita nec in te patitur dominus vnius vſum eſſe operis & laboris, quia dum viuimus debemus ſemper operari. vnde ſequitur: Et non di. ei, par. quod cœnem &c. Beda. Iubet parari quod cęnet, hoc eſt poſt laborem apertæ locutionis humilitatẽ quoque conſiderationis propriæ exhibere, tali cęna dominus paſci deſiderat: præcingi autem eſt mentem humiliatā ab omnibus fluctuantium cogitationum finibus, quibus operum greſſus impediri ſolet conſtringere. Nam qui veſtimenta præcingit, hoc agit ne incedens inuoluatur ad lapſum. Miniſtrare verò Deo, eſt abſque gratiæ eius auxilio nihil virium habere profiteri. Aug. de quęſt. euang. Miniſtrantibus etiam, hoc eſt euangelizantibus ſeruis ſuis, manducat & bibit dominus confeſſionem & fidem Gentium. Sequitur: Et poſt hoc tu manducabis & bibes. Beda. Quaſi dicat: Poſtquam tuę prędicationis opere delectatus tuæq; compunctionis epulis fuero refectus, tunc demum tranſies & æternis meæ ſapientiæ dapibus in æternum reficieris. Cyrill. Docet autẽ dominus quod ius poteſtatis dominicæ, quaſi debitam ſubiectionem requirit à famulis, cùm ſubdit: Nunquid gratiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ſibi imperauerat? Non puto, per hoc morbus ſuperbiæ tollitur. Quid ſuperbis? ignoras quòd ſi non perſoluis debitum, periculum imminet. Si verò perſoluas, nullam gratiam facis? ſecundum illud Pauli, Si euangelizauero, non eſt mihi gloria, neceſſitas enim mihi eſt: væ mihi ſi non euangelizauero. Conſidera ergo quòd qui apud nos dominantur, non referunt gratias, cùm aliqui ſubditorum ſtatuta ſibi proſequuntur obſequia: ſed ex beneuolentia ſępius ſuorum prouocātes affectum, maiorem eis appetitum ſeruiendi aggerant. Sic & Deus petit quidem à nobis famulatum iure ſeruitij: verum quia clemens & bonus eſt, honores laborantibus pollicetur, & ſupereminet ſudoribus ſubiectorum beneuolentiæ magnitudo. Ambroſ. Non ergo te iactes, ſi bene ſeruiſti quod facere debuiſti.

Expoſitio tropologica.

Obſequia creaturarum mundi

Obſequitur ſol, obtemperat luna, ſeruiunt angeli, & nos ergo non à nobis laudem exigamus. vnde concludens ſubdit: Sic & vos cùm omnia benefeceritis dicite, quia ſerui inutiles ſumus: quia quod debuimus facere, fecimus. Beda. Serui quidem, quia precio empti. Inutiles, quia dominus bonorum noſtrorū non indiget, vel quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futurā gloriam. Hęc igitur eſt in hominibus fidei perfectio, ſi omnibus quę ſunt præcepta impletis, imperfectos ſe eſſe nouerint.

Et factum eſt dum iret Ieſus in Hieruſalem, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt à longè, & leuauerunt

aerunt vocem, dicentes: Ieſu præceptor, miſerere noſtri Quos vt vidit, dixit: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt dum irent, mundati ſunt. Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum magna voce magnificans Deum. Et cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Nonne decem mundati ſunt? & nouem vbi ſunt? Non eſt inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo, niſi hic alienigena. Et ait illi, Surge et vade: quia fides tua te ſaluum fecit.

Amoru. Poſt prædictam parabolam reprehenduntur ingrati, dicitur enim: Et factum eſt dũ iret Ieſus &c. Titus. Vt oſtendat quòd Samaritani quidem beneuoli, Iudæi verò prædictis beneficijs ſunt ingrati: erat enim diſcordia inter Samaritanos & Iudæos, quam ipſe quaſi pacificans inter vtroſque tranſit, vt vtroſque compingat in vnum nomen hominis. Cyril. Deinde ſuã gloriam Saluator manifeſtat, attrahens ad fidem Iſrael. vnde ſequitur: Et cum ingre. de.quod.ca.oc.ei decem viri leproſi, ab vrbibus & oppidis expulſi & quaſi immundi ritu legis Moſaycę. Titus. Conuerſabantur autem adinuicem, quia fecerat eos vnanimes communitas paſſionis, & præſtolabantur tranſitum Ieſu ſoliciti, donec aduenientem Chriſtum viderent. vnde ſequitur. Qui ſteterunt à longè, eo ꝙ lex Iudęorũ lepram immundam iudicat: Lex aũt euangelica nõ externam, ſed internam aſſerit eſſe immundam. Theo. A longè ergo ſtant quaſi verecundantes de immunditia quæ eis imputabatur: putabant enim quòd Chriſtus eos faſtidiret ad modum aliorum: ſic ergo abſtiterunt loco, ſed facti ſunt proximi deprecando: propè enim eſt dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. vnde ſequitur: Et leua.vo.di.Ieſu ꝑce.miſe.noſtri. Titus. Dicunt nomen Ieſu, & lucrifaciunt rẽ.

Virtus nominis Ieſu.

Nam Ieſus interpretatur Saluator. Dicunt, miſerere nobis: propter experientiam virtutis eius, neque argentum petentes neque aurum, ſed vt aſpectum corporis ſanum obtineant. Theo. Nec ſimpliciter obſecrant eum, nec rogant eum, vt mortalem. Vocant enim eũ præceptorem, ideſt dominum, quo penè uidentur hunc opinari Deum. At ipſe iubet illis, vt oſtenderent ſe ſacerdotibus. vnde ſequitur: Quos vt vi.di.Ite oſten. vos ſacerdotibus. Ipſi enim experiebantur, ſi mũdati forent à lepra vel non. Cyril. Lex etiam mundatos lepra iubebat offerre ſacrificium cauſa purgationis. Theop. Iubere ergo eis ut irent ad ſacerdotes, nihil aliud innuebat niſi quòd debebant curari. vnde ſequitur: Et fa.eſt dum irent, mun.ſunt. Cyrillus. In quo Iudæorum pontifices æmuli gloriæ eius cognoſcere poterant quòd inopinatè & myrificè ſanati ſunt concedente Chriſto eis ſalutem. Theop. Cùm autem decem eſſent, nouem qui Iſraelitę erant ingrati fuerunt, ſed alienigena Samaritanus reuerſus, voces emittebat benignas. unde ſequitur: Vnus autem ex illis &c. Titus. Dedit autem ei appropinquandi fiduciam ſuſcepta purgatio. unde ſequitur: Et cecidit in fa.ſuã ante pe.eius gra.agens. Ex procubitu & ſupplicatione fidem ſuam ſimul cum beneuolẽtia pandens. Sequitur: Et hic erat Samaritanus: Theoph. Hinc poterit quiſq; conijcere, quòd nihil impedit quenquam placere Deo, & ſi de genere prophano proceſſerit, dummodo bonum gerat propoſitum.

Generis gloria.

Nullus etiam natus ex ſanctis ſuperbiat, nouem enim qui Iſraelitæ erant, ingrati fuerunt. unde ſequitur: Reſpondens autem Ieſus dixit, nonne decem &c. Titus. Per hoc oſtenditur quòd promptiores ad fidem erant alienigenæ, lentus enim erat ad fidem Iſrael. unde ſubditur: Et ait illi, Surge; uade: quia fides tua te ſaluum fecit. Auguſt. de quæſt. euan. Myſticè autem leproſi intelligi poſſunt, qui ſcientiã verę fidei non habentes uarias doctrinas profitentur erroris. Non enim abſcondunt imperitiam ſuã, ſed pro ſumma peritia proferunt in lucem, & iactantiam ſermonis oſtendunt. Coloris quippe uitium lepra eſt, uera ergo falſis inordinatè permixta in una diſputatione vel narratione hominis tanquam in unius corporis colore apparentia, ſignificat lepram, tanquam ueris falſiſque colorum locis humana corpora variantem atq; maculantem. Hi autem tam uitandi ſunt eccleſiæ, ut fieri poteſt lõgius remoti magno clamore Chriſtum interpellent. Quòd autem præceptorem eum inuocauerunt ſatis puto uerè lepram falſam eſſe doctrinam, quam bonus pręceptor abſtergat. Nullum autem eorum quibus hæc corporalia beneficia dominus præſtitit, inuenitur miſiſſe ad ſacerdotes niſi leproſus. Sacerdotium enim Iudæorum

ſigura

figura fuit ſacerdotij, quod eſt in eccleſia. Cætera autem vitia per ſeipſum interius in conſcientia dominus ſanat & corrigit. Doctrina verò vel imbuendi per ſacramenta, vel cathechizandi per ſermoné poteſtas ec cleſiæ tributa eſt. Qui dum irent, mundati ſunt, quia Gentiles ad quos venerat Petrus nondum accepto baptiſmatis ſacramento, per quod ſpiritualiter ad ſacerdotes peruenitur, infuſione Spiritus ſancti declarãtur. Quiſquis ergo in eccleſiæ ſocietate doctrinã integrã veramq; aſſequatur, eo ꝙ maniſeſtatur varietate mendaciorũ, tãquam lepra caruiſſe, hic tamé ingratus Deo mundatori ſuo, gratiarum agendarum pia humilitate non proſternitur, ſimilis eſt illis dę quibus dicit Apoſtolus, ꝙ cum Deũ cognouiſſent, non vt Deum magnificauerunt, aut gratias egerũt, ideo tales in nouenario numero tãquam imperfecti remanebunt. Nouẽ.n.indigent vno, vt quadã vnitatis forma coagulentur vt 10. ſint. Ille aũt qui gratias egit vnicæ eccleſię ſignificatione approbatus eſt. Et quia illi erãt Iudæi, amiſiſſe per ſuperbiam declarati ſunt regnum cœlorum, vbi maximè vnitas cuſtodit. Iſte verò qui erat Samaritanus quod interpretaẽ cuſtos, illi à quo accepit tribuens quod accepit ſecundum illud: Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, vnitatem regni humili deuotione ſeruauit. Beda. Cecidit autẽ in faciem, quia ex malis quæ ſe perpetraſſe meminit erubeſcit: qui ſurgere & ire præcipitur, quia qui infirmitatem ſuam cognoſcens humiliter iacet, per diuini verbi conſolationem ad fortia opera proficere iubetur: ſi aũt fides ſaluum fecit eum qui ſe ad agendas gratias inclinauit, ergo ꝑfidia perdit eos qui de acceptis beneficij Deo dare gloriam neglexerunt. Quapropter fidem per humilitatem augeri debere, ſicut in parabola ſuperiori decernitur, ita hic ipſis rebus oſtenditur.

Vnitatis virtus.

Interrogatus autem à phariſæis, quando uenit regnum dei? Reſpondens eis dixit: Non ueniet regnum Dei cum obſeruatione: neque dicent, ecce hic aut ecce illic, Ecce enim regnum ei intra uos eſt.

Cyrillus. Cum Saluator in ſermonibus quos ad alios dirigebat frequenter regnum Dei meminiſſet, ob hoc phariſæi eum deridebant. vnde dicitur: Interroga. au. à pha. quando venit regnum Dei? regnum, quaſi irriſoriè dicerent, antequam veniat, de quo loqueris mors crucis te occupabit. Dominus autem patientiam oſtendens, increpatus non increpat, ſed potius malos exiſtentes ſuo non dedignatur reſponſo. Sequitur enim: Reſpon. eis di. Nõ venit regnum Dei cum obſeruatione. q.d. non quæratis de temporibus, quibus iterum inſtabit tempus regni cœlorum. Beda. Illud enim tempus neq; ab hominibus, neq; ab angelis poteſt obſeruari, ſicut tempus incarnationis prophetarum, vaticinijs & angelorum eſt maniſeſtatum præconijs. vnde ſubdit: Neq; dicent. Ecce hic, aut ecce illic. Vel aliter: Interrogãt de tẽpore regni Dei, quia ſicut infra dicitur: Exiſtimabant ꝙ veniente Hieroſolymam domino, confeſtim regnũ Dei maniſeſtaretur. vnde dominus reſpondet, ꝙ regnum Dei non veniet cũ obſeruatione. Cyril. Solum autem ad vtilitatem cuiuſlibet hominis eſſe fatetur illud, quod ſubditur. Ecce enim regnum Dei intra vos eſt, ideſt in veſtris affectibus, & in poteſtate veſtra id capere: poteſt enim quilibet homo iuſtificatus per fidem Chriſti & virtutibus ornatus, regnum obtinere cęlorum. Grego. Nazan. Vel forſitan regnum nobis inſitum dicit inditam animabus noſtris lętitiam per Spiritum ſanctum. ea enim eſt velut imago & arra perẽnis lætitiæ qua in futuro ſeculo ſanctorum animæ gaudẽt. Beda. Vel regnum Dei ſeipſum dicit intra illos poſitum, hoc eſt in cordibus eorum per fidem regnantẽ.

Arra lætitiæ.

Et ait ad diſcipulos ſuos: Venient dies quãdo deſideretis uidere unũ diẽ filij hominis, & non uidebitis. Et dicent uobis Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neq, ſectemini. Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cœlo in ea quæ ſub cœlo ſunt, fulget: ita erit filius hominis in die ſua. Primum autem oportet illũ multa pati, & reprobari à generatione hac.

Cyril. Quia dominus dixerat: Regnum Dei intra vos eſt, voluit diſcipulos eſſe paratos ad patientiam, vt effecti ſtrenui intrare valeant regnũ Dei. prædicit ergo eis, quòd antequam de cœlo veniat, in fine ſeculi perſecutio irruet ſuper eos. vnde ſequitur: Et ait ad diſci. ſuos, Venient dies &c. Significãs quòd tanta erit perſecutio, quòd vnum diẽ eius videre cupiant illius, ſcilicet temporis quo adhuc conuerſabantur cum Chriſto. ſanè Iudæi Chriſtum multis anguſtiauerunt improperijs & iniurijs, ſed cõparatione malorũ maiorũ minora eligenda

videntur. Theo. Tunc enim abſque ſolicitudine viuebant, Chriſto eos procurante & protegente, ſed futurũ erat quando Chriſto abſente traderentur periculis, ad reges & principes ducti, & tunc tempus primum cuperent quaſi tranquillum. Beda. Vel diem Chriſti dicit regnum eius quod ſperamus futurum, & bene dicit vnum diem, quia in illa beatitudinis gloria tenebrarum interruptio nulla eſt, bonum ergo eſt diem Chriſti deſiderare, nec tamen magnitudine deſiderij nobis ſomnia fingere debemus, quaſi inſtet dies domini. vnde ſequitur: Et dicent vobis, Ec. &c. Euſeb. q. d. Si adueniente Antichriſto fama de eo volet, quaſi apparuerit Chriſtus, non egrediamini, neque ſequamini, nam impoſſibile eſt eum qui ſemel in terra viſus eſt, iterum in angulis terræ conuerſari. Erit igitur hic de quo dicitur non verus Chriſtus: manifeſtum enim ſignum ſecundi aduentus Saluatoris noſtri hoc eſt, quòd ſubito totum orbem claritas eius aduentus replebit. vnde ſequitur: Nam ſicut fulgur &c. Non enim apparebit ſuper terram ambulãs, ſicut quidam homo cõmunis, ſed vniuerſaliter irradiabit, oſtendens cunctis iubar propriæ deitatis. Beda. Er pulchrè ait, Coruſcans de ſub cœlo, quia iudicium ſub cęlo, hoc eſt in aeris medio geretur, ſecundum illud apoſtoli. Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiã Chriſto in aera. Si aũt dominus in iudicio ſicut fulgur apparebit, nullus tunc in ſua mente latere permittitur, quia ipſo iudicis fulgore penetratur. poteſt autẽ hæc domini reſponſio, & de illo eius aduentu quo quotidie venit in eccleſia accipi. Intantũ.n. ſæpe hæretici turbauerunt eccleſiã, dicendo in ſuo dogmate fidem Chriſti manere, vt fideles illorũ temporum deſiderarent dominum vel vno die, ſi fieri poſſet, redire ad terras, vt per ſeipsũ quomodo ſe habeat fidei veritas intimaret. Et non videbitis (inquit) quia non eſt opus corporali viſione dñm redire, q̃a ſemel per vniuerſum mundum euangelij vigorẽ exhibuit. Cyrill. Opinabantur autẽ diſcipuli q̃ vadens Hieroſolymam ſtatim oſtenderet regnum Dei. Hanc igitur opinionẽ reſecans notum facit eis, q̃ primo decebat eum ſalubrem paſſionem ſufferre, deinde ad patrem aſcendere & deſuper fulgere, vt orbem terrarum in iuſtitia iudicet. vnde ſubdit. Primum autem &c. Generationem non tantum Iudęorum, verumetiam omnium reproborum appellat, à quibus etiam nunc filius hominis in corpore ſuo, hoc eſt in eccleſia multa patitur & reprobatur. Inſerit autem de ſua paſſione loquens de gloria ſui aduẽtus, vt dolorem paſſionis ſpe promiſſæ clarificationis mitigarent, ſimulq́ue ſeipſos pararent, ſi gloriam regni diligerent, mortis non horrere periculum.

Indiciy locus.

Veritude claratur.

Et ſicut factum eſt in diebus Noe, ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant & dabant ad nuptias vſque in diem qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium & perdidit omnes. Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth. Edebant & bibebant, emebant & vendebãt, plantabant et ædificabant qua die aũt exijt Loth à Sodomis, pluit ignẽ et ſulphur de cœlo, & oẽs perdidit. Secũdũ hæc erit qua die filius hoĩs reuelabitur.

Beda. Aduentum domini quem fulguri cito tranſuolanti comparauerat, nunc comparat diebus Noe & Loth, quando repentinus mortalibus ſuperuenit interitus. vnde dicitur: Et ſicut factũ eſt, &c. Chry. Quia .n. tunc nõ crediderũt cõminatorijs verbis, paſſi ſunt repente reale iudicium: eorum autem incredulitas ex anima lenta procedebat. Nam quæcunque vult aliquis & intendit, ea etiam expectat. vnde ſequitur: Edebant & bibebant &c. Ambroſ. Bene cauſam diluuij de noſtris aſſerit proceſſiſſe peccatis, quia Deus malum non creauit, ſed noſtra ſibi merita repererunt, non quia coniugia damnentur, neq; enim alimenta damnantur (cum in iſtis ſucceſſionis, in illis naturæ ſubſidia ſint) ſed in oĩbus modus quæritur. quicquid.n. abundãtius eſt, à malo eſt. Beda. Myſticè autem Noe arcam ædificat, cùm dominus eccleſiam de Chriſti fidelibus quaſi lignis læuigatis adunando conſtruit, quam perfectè conſummatam ingreditur, cum hanc in die iudicij pręſentia ſuæ viſionis æternus habitator illuſtrat. ſed cum arca ædificatur, iniqui luxuriantur, cum verò intratur intereunt. quia qui ſanctis hic certãtibus inſultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur. Euſe. Quia verò vſus eſt dominus exẽplo diluuij, ne putaret aliquis futurum diluuiũ ex aqua, vtitur ſecundo exemplo Loth docens modum perditionis impiorum, q̃ igne demiſſo cęlitus ſuperueniet impijs ira Dei. vnde ſubditur: Similiter

Diluuij ratio exponi.

militer ſicut factū eſt &c. Bed. Prętermiſ-
ſo illo infando Sodomorum ſcelere,ſola ea
q̃ leuia vel nulla putari poterāt delicta cō-
memorat, vt intelligas illicita quali pœna
feriantur, ſi licita immoderatius acta igne
& ſulphure puniuntur.Sequitur enim:Qua
die autem exijt Loth &c. Euſeb. Nō prius
dixit ignem cœlitus decurriſſe ſuper im-
pios.Sodomorum,quàm Loth exiiſſe ab eis,
ſicut & diluuium non prius terræ incolas
perdidit, quàm Noe arcam intraſſet. quia
quandiu Noe vel Loth cōuerſabantur cum
impijs,Deus non irrogabat iram, ne vnà cū
peccatoribus deperirent: volens autem eos
perdere ſubtraxit iuſtum, ſic & in conſum-
matione ſeculi non prius erit finis, quàm
omnes iuſti ſint ſemoti ab impijs. vnde ſe-
quitur:Secundum hæc erit &c. Bed. Quia
qui interim nō apparens omnia videt, tunc
apparens omnia iudicabit. Apparebit autē
iudicaturus eo maxime tempore quo cūctos
iudiciorū eius oblitos, huic ſeculo conſpe-
xerit eſſe mancipatos. Theop. Poſtquam
enim venerit Antichriſtus, homines erunt
laſciui dediti enormibus vitijs, ſecundum
illud apoſtoli: Voluptatum amatores ma-
gis quàm Dei. ſi enim Antichriſtus eſt cu-
iuſlibet peccati habitaculum, quid aliud
inferet miſero tunc temporis hominum ge-
neri niſi ſua? & hoc dominus innuit per
exempla diluuij & Sodomitarum. Beda.
Myſticè autem Loth,qui interpretatur de-
clinans, eſt populus electorum: qui dum in
Sodomis.i.inter reprobos,vt aduena mora-
tur,quātum valet eorum ſcelera declinat.
Exeunte autem Loth, Sodoma perit, quia
in conſummatione ſeculi exibunt Ange-
li, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum,
& mittent eos in caminum ignis. Ignis ta-
men & ſulphur quæ de cœlo pluiſſe com-
memorat, non ipſam perennis ſupplicij
flammam, ſed ſubitaneum diei illius ſigni-
ficat aduentum.

Notā-da ſen-tentia.

Alle-gorica expoſi-tio.

In illa die qui fuerit in tecto, & vaſa eius in domo: ne deſcendat tollere illa. Et qui in agro ſimiliter non redeat retro. Memores eſtote vxoris Loth. Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam. Et quicunque perdiderit illam, viuificabit eam.

Ambro. Quia propter improbos neceſ-
ſe eſt, vt probi in hoc ſeculo contritio-
nem cordis animiq; patiantur, quo vberio-
rem mercedem accipiant in futurum, qui-
buſdam remedijs inſtruuntur, cùm dicitur:
In illa die &c. Hoc eſt ſi quis ſuperiora iam
domus ſuæ eminentiumque virtutum cul-
men aſcendit,ad terrena mundi huius ope-
ra non accedat. Aug.de quęſt.euan. In te-
cto enim eſt, qui excedēs carnalia tanquam
in aura libera ſpiritaliter viuit: vaſa enim
in domo, ſunt ſenſus carnales, quibus ad
inueſtigādum veritatem quæ intellectu ca
pitur, multi vtentes penitus errauerunt.
Caueat ergo ſpiritalis homo, ne in die tri-
bulationis rurſus vita carnali quæ per ſen-
ſus corporis paſcitur, delectatus ad uaſa hu
ius mundi tollenda deſcendat.Sequitur: Et
qui in agro &c. Id eſt, qui operatur in ec-
cleſia, ſicut Paulus plantans,& ſicut Apol-
lo rigans,non reſpiciat ſpem ſecularem cui
renunciauit. Theoph. Hæc autem omnia
Matthæus pro captione Hieroſolymorum
à domino dicta fatetur, vt ſuperuenienti-
bus Romanis nec domi conſiſtentes deſcen
dere deberent pro quocunq; neceſſario,ſed
protinus arripere fugam,nec in agro manē-
tes redire domum.Et nimirum in captione
Hieroſolymorum conſtat hęc eueniſſe,ite-
rum fore ventura in Antichriſti aduentu,
magis autē in ipſo tempore conſummatio-
nis,cum & tunc intolerabilis ſit futura cala
mitas. Euſe. Innuit ergo per hoc futuram
eſſe perſecutionē à filio pditionis in Chri-
ſti fideles. Diem igitur illam vocat tempus
præcedens finē mundi, in quo qui fugit non
reuertatur,& amittens bona non curet, nec
imitetur coniugem Loth, quæ poſt fugā in
exitu de ciuitate Sodomorum reuerſa mor
tua eſt,& columna ſalis effecta. vnde ſequi-
tur: Memo.eſto.vxo.Loth. Ambro. Quæ
ideo quia retroſpexit perdidit naturæ ſuæ
munus. Retro enim ſatanas, retro enim
Sodoma: quapropter fuge intemperātiam,
declinato luxuriam, recordare quia ille
qui ſe veteribus ſtudijs nō reflexit,ideo eua
ſit, quia peruenit ad montem. Illa, quo-
niam ad poſteriora reſpexit,nec mariti ad-
iuta ſuffragio ad montem peruenire po-
tuit,ſed remanſit. Aug.de quæſt.euan. Si-
gnificat igitur vxor Loth eos qui in tribula
tione retroſpiciunt, & ſe à ſpe diuinæ pro-
miſſionis auertunt: & ideo ſtatua ſalis fa-
cta eſt, vt admonendo homines ne hoc fa-
ciant,tanquā condiat cor eorum ne ſint fa-

Moni-tio ſa-lubris

tui. Theo. Conſequenter ſubiungit ſubſequentia promiſſorum, dicens: Quicunq; quę ſi· &c. q. d. Non quærat aliquis in perſecutionibus Antichriſti curare propriam animã, nam perdet eam, quiſquis autem cędibus & periculis ſe dederit, ſaluus erit. Vnde ſequitur. Et quicunque perdi. il. vi. eam. Nequaquã ſe tiranno ſubiiciens propter uitæ amorem. Cyril. Quomodo etiam aliquis perdat propriam animam, ut ſaluam eam faciat, manifeſtat Paulus dicens de quibuſdam, qui carnem ſuam crucifixerunt. cum uitijs & cõcupiſcentijs, labore ſcilicet & pietate aggredientes agones.

Dico autem uobis, in illa nocte erunt duo in lecto uno, unus aſſumetur, & alter relinquetur. Duæ erunt molentes in unum, una aſſumetur, & altera relinquetur. Duo in agro vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Reſpondentes. dicunt illi: Vbi domine? Qui dixit illis: Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

Beda. Dixerat ſuprà dominus eum qui in agro ſit retrò redire non debere, quod ne de his tantum qui apertè de agro redituri, hoc eſt palã dñm negaturi ſunt dictũ putares, pergit oſtendere nonnullos eſſe qui cũ faciẽ habere in anteriora uideantur, animo tamẽ retrò reſpiciunt. vnde dicitur. Dico autẽ uobis &c. Amb. Bene noctem dicit, quia Antichriſtus hora tenebrarum eſt, eo quòd pectoribus hoĩm tenebras antichriſtus infundat, cũ dicat ſe eſſe Chriſtum. Criſtus autẽ ſicut fulgur coruſcans fulget, ut in illa nocte reſurrectionis gloriã uidere poſſimus. Augu. de q̃ſt. Euã. Vel in illa nocte dicit, hoc eſt in illa tribulatione. Theop. Vel inopinatum docet eſſe Chriſti aduentum, quẽ futurum eſſe noctu docemur. Cum autẽ dixiſſet diuites uix ſaluari, oſtendit quòd nec omnes diuites pereunt, nec omnes pauperes ſaluantur. Cyrillus. Per duos enim exiſtentes in uno lecto uidetur deſignare diuites quieſcentes in mundanis delicijs, lectus nanque ſignum quietis eſt, non autem quicunque diuitijs affluunt ſunt impij, ſed aliquis eſt probus & in fide electus. hic igitur aſſumetur, alter uerò qui talis nõ exiſtit dimittetur. Deſcendens enim dominus ad iudicium mittet angelos ſuos qui cæteris in terra derelictis pęnam paſſuris ſanctos & iuſtos ei adducent, ſecundum illud apoſtoli: rapiemur in nubibus obuiam

Tropologia verborum.

Chriſto in aera. Amb. Vel ex uno ſtrato infirmitatis humanæ unus relinquitur .i. improbatur, alter verò aſſumitur .i. rapitur obuiam Chriſto in aera. Sequitur: Duæ erunt mole. &c. Cyril. Per molentes innuere uidentur pauperes & preſſos laboribus, ad quod etiam pertinet quod ſubditur. Duo in agro, unus aſſumetur &c. In his enim non modicum differt, nã hi ſarcinam paupertatis uiriliter ſuſtinent, uitam agentes honeſtam & humilem, qui aſſumentur, hi uerò ſunt ad prophana prõptiſſimi, qui relinquentur. Amb. Vel per molentes ſignificari uidentur, qui ex occultis alimenta quærunt, & in apertum ex inferioribus proferunt. Et fortaſſe mundus iſte piſtrinum eſt, anima autem noſtra uelut quodam carcere includitur corporali. In hoc ergo piſtrino uel ſynagoga, uel anima obnoxia delictis, triticum molendo madefactum, & graui humore corruptum, non poteſt interiora ab exterioribus ſeparare, & ideo relinquitur, quia eius ſimilago diſplicuit, at uero ſancta eccleſia, vel anima nullis maculata contagiis delictorum, quæ tale triticum molit, quod ſolis æterni calore torridum bonam ſimilaginem de penetralibus hominum Deo offert. Qui ſint autem agricolæ poſſumus reperire ſi aduertamus duas mentes eſſe in nobis: unam exterioris hominis quæ corrumpitur: alteram interioris quæ per ſacramẽtum renouatur. Iſtæ igitur ſunt operantes in agro noſtro, quarum altera bonum fructum diligentia dat, altera amittit incuria. Vel duos populos interpreramur in hoc mundo qui agro comparantur, quorum alter qui fidelis eſt aſſumitur, alrer qui infidelis eſt relinquitur. Augu. de quæſt. euan. Vel tria genera hominum hic uidentur ſignificari. Vnum eorum qui ocium & quietem eligunt, qui neq; negocijs ſecularibus neq; eccleſiaſticis occupatis, quæ illorum quies lecti nomine ſignificata eſt. Alterum eorum qui in plebibus cõſtituti reguntur a doctoribus, agentes ea quæ ſunt huius ſeculi, quos & fęminarum nõie ſignificauit quia conſiliis prælatorum regi his expedit, & molentes dixit, quia temporalium orbẽ negociorum atq; circuitũ uertunt, quaſi tñ in uno molẽtes dixit inquãtũ de iſtis rebus & negotijs ſuis præbẽt uſibus eccleſię. Tertiũ genus eſt eorũ q operaſ in eccleſiæ miſterio

Mundus piſtrinũ dicitur.

Tria genera hominum.

tanquàm

tanquam in agro Dei. In his ergo tribus generibus bina ſunt rurſus genera hominũ in ſingulis, quorum aliqui in eccleſia permanent qui aſſumuntur, aliqui cadunt qui relinquuntur. Ambr. Non enim iniquus eſt Deus, ut pares ſtudijs in ſocietate uiuendi, atque indiſcreta actuum qualitate, meritorum remuneratione diſcernat. Nõ aũt merita hoĩm copulæ vſus exequatur, qa non oẽs qđ adoriuntur efficiãt, ſed qui perſeuerauerit vſq; in finẽ, hic ſaluus erit. Cyril. Quia ergo dixit, ꝙ quidam aſſumerentur, vtiliter bene inquirunt diſcipuli quo aſſumerẽtur. vnde ſequitur: Reſpondentes dicunt illi, vbi dñe? Beda. Duo autẽ Saluator interrogatus, vbi. ſ. ſint boni aſſumendi, & vbi mali relinquendi. vnum dixit, aliud ſubintelligendum relinquit. vnde ſequitur: Qui dixit eis. Vbicunque fue. cor. il. congr. & aquil. Cyril. q. d. Sicut deiecto cadauere aues, quarum pabulum ſunt carnes, ad illud conueniunt; ita cum venerit filius hominis, tunc omnes aquilę, id eſt ſancti concurrent ad eũ.

Animæ cõparantur aquilis. Ambr. Iuſtorum enim animę aquilis comparantur, eo quòd alta petant, humilia derelinquant, & longæuam ducere feruntur ætatem de corpore autem dubitare non poſſumus, maximè ſi meminerimus quòd à Pilato Ioſeph corpus accepit. Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, mulieres apoſtolorumque conuentus circa domini ſepulturam? Nonne tibi videntur aquilæ circa corpus, quando veniet in nubibus & videbit eum omnis oculus? Eſt autem corpus de quo dictũ eſt, Caro mea verè eſt cibus. Circa hoc corpus aquilæ ſunt, quæ circũuolant ſpiritualibus alis. Sunt etiam circa corpus aquilæ, quę credunt Ieſum Chriſtum in carne veniſſe. Et eſt eccleſia in qua per baptiſmi gratiam ſpiritu renouamur. Euſe. Vel per aquilas mortua animalia depaſcentes principes huius ſeculi denotauit, & eos qui tunc temporis ſanctos Dei perſequentur, penes quos relinquuntur aſſumptionis indigni, qui corpus vel cadauer dicuntur, vel punitrices virtutes quæ fracturæ ſunt impiorum, hic per aquilas denotantur. Augu. de con. euange. Hæc autem quæ Lucas hic ponit, nõ in eo ſermone in quo Matthæus vel recordatur præoccupando, vt prius commemoraret, quæ poſt à domino dicta ſunt, vel bis à domino dicta facit intelligi.

CAPVT XVIII.

DICEBAT autem, & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare. & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non verebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem vereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens ſuggillet me. Ait autem dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico autem vobis, quia cito faciet vindictã illorũ. Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidẽ in terra?

Theo. Poſtquam ærumnarum & periculorum dominus meminit ſubdit horum remedium, quod eſt oratio iugis & præmeditata. vnde dicitur: Dicebat autem & para. ad il. &c. Chry. Qui te redemit, quid te facere voluit demonſtrauit. Non vult te ceſſare à precibus, vult te beneficia meditari dum petis, vult te rogando accipere, quod benignitas deſiderat impartiri. Nec vnquã oranti beneficia denegat, qui vt orantes nõ deficiant ſua pietate inſtigat. hortamenta domini libenter admitte: quod præcipit velle debes, nolle ſi ipſe dominus prohiberet. Denique conſidera quanta eſt tibi conceſſa felicitas, orationibus fabulari cum Deo, quod deſideras poſtulare: qui etſi uerbis ſilet, tamen beneficijs reſpondet: non aſpernatur quod petis, non tædet niſi fortè tacueris. *Clemẽtia diuina.* Beda. Dicendum eſt autem eum ſemper orare & non deficere, qui canonicis horis rogare non deſiſtit, aut omnia quæ iuſtus ſecundum Deum gerit & dicit ad orationem ſunt reputanda. Auguſt. de quæſt. euan. Parabolas autem dominus aut ſecundum ſimilitudinem ponit, ſicut de fœneratore, qui cum duobus debitoribus donaſſet quod debebant, ab eo plus dilectus eſt cui plus donauit: aut de ipſa ſimilitudine aliquid probat, veluti eſt illud: quòd ſi fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quan-

tò magis vos modicæ fidei? Hic ergo iniquus iudex non ex ſimilitudine,ſed ex diſſimilitudine adhibitus eſt, de quo ſubditur: Iudex qui erat in quadã ciuitate &c. Theo. Vide quòd impudentem erga homines eſſe grauioris eſt mali indicium. Deum.n.quam plures non timent, attamen humano cohibentur pudore,& ideo minus peccant. Cùm verò fit aliquis impudens,etiam quo ad homines, tunc excreſcit cumulus vitiorum. Sequitur: Vidua autẽ quæ erat in illa ciui. Augu. Iſta vidua poteſt habere ſimilitudinẽ eccleſiæ, quæ deſolata videtur donec veniat dominus, qui nunc in ſecreto curã eius gerit. Sed quia ſequitur: Et veniebat ad eũ, &c. Hic monet cur electi Dei ſe vindicare deprecentur, quod etiã in Apocalypſi Ioannis de martyribus dicitur: cùm apertiſſimè moneamur, vt ꝓ noſtris inimicis & perſecutoribus oremus? Intelligendum eſt autem eam vindictam eſſe iuſtorum, vt omnes mali pereant. Pereunt autem duobus modis: aut conuerſione ad iuſtitiam, aut amiſſa per ſupplicium poteſtate. Itaque ſi omnes homines conuerterentur ad Deum, diabolus tamẽ remaneret in ſeculi fine damnandus: quem finem cum iuſti videre deſiderant, nõ abſurdè vindictã deſiderare dicuntur. Cyrill. Vel aliter: Quoties nobis ab aliquibus irrogantur offenſæ, tunc glorioſam eſſe putabimus obliuionem malorum, quoties verò aliquid ad ipſam Dei gloriam peccãt, contra dogmatis diuini miniſtros bellãtes, tunc Deum adimus poſtulantes ſubſidium, & exclamantes contra impugnantes gloriã eius. Aug. de quæſt euan. Apud iniquiſſimũ ergo iudicem vſque ad effectũ implendi deſiderij valuit trahere perſeuerãtia deprecantis: vnde ſequitur: Poſt hæc autem di. intra ſe. Etſi Deum non timeo,&c. Multò igitur certiores eſſe debent qui Deum perſeueranter rogant, fontem iuſtitiæ atque miſericordiæ. Vnde ſequitur: Ait autem dominus: Audite &c. Theo. Quaſi dicat, ſi iudicem imbutum quolibet ſcelere demulſit aſſiduitas, quanto magis patrem miſericordiæ Deum flectemus ad pietatem orando? vnde ſequitur. Dico autem vobis, quia citò faciet vindi.il. Tentauerũt autem quidam ſubtilius hanc indagare parabolam, dicunt enim viduam eſſe quamlibet animam quę priſtinum virum, ſcilicet diabolũ excludit, ob hoc ei aduerſantem quòd accedit ad Deum iuſtitiæ iudicem qui neque Deum timet, nã ipſe ſolus eſt Deus, ſed nec veretur hominem, non eſt enim apud Deum perſonarum acceptio. Huius igitur viduæ, id eſt animæ ſupplicantis, iugiter ſibi cõtra diabolum miſeretur Deus, demulcente eũ inſtantia eius. Poſtquam dominus docuit ꝙ vtendum ſit in tempore cõſummationis oratione pro tunc futuris periculis, ſubdit. Verũtamen filius hominis veni. pu. inue. fidem in terra? Augu. de ver. do. Dicit autem hoc dñs de fide quæ perfecta eſt. Ipſa.n. vix inuenitur in terra. Ecce plena eſt eccleſia Dei, quis huc accederet ſi nulla eſſet fides? quis non montes transferret, ſi plena eſſet fides? Beda. Cùm autem omnipotens cõditor in figura filij hominis apparuerit, tanta erit raritas electorum, vt non tam ob clamorem fidelium, quàm torporem altiorum totius mundi ſit acceleranda ruina. Quòd autem dominus hic quaſi dubitatiuè dicit, non dubitat, ſed arguit. Nã & nos aliquando de rebus, quas certas habemus, increpatiuè verbum dubitationis ponimus, vt ſi dicatur ſeruo. Conſidera forſitan dominus tuus ſum. Auguſt. de ver. domini. Hoc autem dominus adijcit, vt oſtendat quòd ſi fides deficit, oratio perit, ergo ut oremus credamus, ut & ipſa fides non deficiat oremus. Fides fundit orationem, fuſa oratio fidei impetrat firmitatem.

Eccleſia cõparatur viduæ.

Malitia mũdi circa finẽ

Dixit autem et ad quoſdam qui in ſe confidebãt tanquam iuſti, & aſpernabãtur cæteros parabolam iſtam, dicens: Duo homines aſcendebant in templũ vt oraret, vnus phariſæus, et alter publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat, Deus, gratias ago tibi quia non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæ poſſideo. Et publicanus à longè ſtans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens. Deus propitius eſto mihi peccatori. Amen dico vobis deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo, quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Aug. de uer. do. Quia fides nõ eſt ſuperborũ, ſed humilium, præmiſſis ſubiecit parabolam de humilitate, & contra ſuperbiam. vnde dicitur: Dixit autem & ad quoſdam &c. Theo. Quia enim ſuperbia pluſquam aliæ paſſiones uexat hominũ mentes, ideo crebrius

Superbiæ malitia. crebrius de hac monet. Eſt autem ſuperbia Dei contemptus, quoties enim aliquis non Deo,ſed ſibi aſcribit bona quæ facit,quid eſt aliud quam Dei negatio?cauſa igitur confidentium in ſeipſis, non autem totum attribuentium Deo,ſed ob hoc etiam cæteros cõtemnentium parabolam proponit,oſtendẽs quòd iuſtitia quãuis hominem approximet Deo,ſi tamen aſſumat ſuperbiam ad infimũ deiicit hominem.vnde ſequitur: Duo homines aſcendebant in templum &c. Græcus. Diligentiam quidem orationis docuit nos per viduam & iudicem, hic autem per phariſæum & publicanum docet nos, quomodo ſint ei dirigenda precamina,ne ſit infructuoſum orationis negocium. Condemnatus eſt autem phariſæus cùm incautè oraret, nam ſequitur:Phariſæus autem ſtans hæc apud ſe orabat. Theop. Per hoc quod dicit,Stans: elatum eius animum notat.ipſo enim habitu ſuperbiſsimus videbatur. Baſi. Dicit autem,Apud ſe orabat,quaſi non apud Deum. quia ad ſeipſum redibat per peccatum ſuperbiæ.Sequitur enim:Deus,gratias ago tibi. Augu. de verb. do. Non reprehenditur quia Deo gratias agebat, ſed quia nihil ſibi addi cupiebat.Ergo iam plenus es,iam abũdas,non eſt quare dicas. Dimitte nobis debita noſtra. Quis eſt igitur qui impunè oppugnat gratiam, ſi reprehenditur qui ſuperbè agit gratias?Audiant qui dicũt. Deus me hominem fecit,ego me iuſtum facio. O peior & deteſtabilior phariſæo,qui ſuperbè iuſtum ſe dicebat,ſed tamen inde gratias Deo agebat. Theoph. Attende autem ſeriem orationis phariſæi.Primo nanque dixit quę ei aberant, deinde ſubiungit quæ habebat. Sequitur enim: Quia non ſum ſicut cæte. ho.&c. Aug. de ver.do. Diceret ſaltem ſicut multi homines. Quid eſt cæteri homines niſi omnes præter ipſum?Ego(inquit)iuſtus ſum, cæteri peccatores. Greg.24.mor.

Quatuor ſpecies ſuperbiæ. Quatuor quippe ſunt ſpecies,quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cum bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimãt, aut ſi ſibi datum deſuper credũt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant, aut certè cum iactant ſe habere quod non habent:aut deſpectis cęteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent. vnde & phariſæus hic bonorum ſibi operum merita ſingulariter tribuit. Aug.de verb. do. Ecce autem ex vicino publicano maioris erat ei tumoris occaſio. Sequitur enim. Velut etiam hic publica.q.d. Ego ſum ſolus. Iſte de cæteris eſt. Chryſ. Non enim ſatiauerat contemptum eius tota humana natura, ſed & publicanũ aggreſſus eſt, moderatius autem peccaſſet,ſi publicanum excepiſſet. Nunc autem vno verbo & abſentes inuadit,& vulnera pręſentis laceſſit. Non eſt autem gratiarum actio inuectiua aliorum. Si regratiaris Deo, ipſe tibi tantum ſufficias, nec te ad homines trãſferas, nec proximum condemnes. Baſi. Diſcrepat autem elatus à conuiciatore ſola habitudine. Is enim in alios vtitur conuitijs, hic autem ſe mentis temeritate extollit.

Chry. Qui autem alijs conuitiatur, ſibi & alijs multa mala facit. Primo enim audientem reddit peiorem, quia ſi ſit peccator, ſit lætior criminis inuento collega,ſi ſit iuſtus, extollitur per aliena crimina inductus de ſe magna putare. Secundo communitatem eccleſiæ lædit, non enim omnes audientes vituperant eum ſolum qui peccauit, ſed ritu Chriſtiano contumelias inneĉtunt. Tertio Dei gloriam blaſphemare facit. ſicut enim rectè agentibus nomen Dei glorificatur, ſic nobis peccantibus blaſphematur. Quarto eum qui audiuit opprobria confundit imprudentiorem eum & aduerſarium faciens.Quinto ſtatuit ſe pœnæ obnoxium,rebus prolatis quæ ſibi non cõueniunt. Theo. Expedit autem non ſolum declinare à malo,ſed etiam agere bonum. Et ideo cum dixiſſet.Non ſum ſicut adulteri,ſubiungit per oppoſitum.Ieiuno bis in ſabbato.Sabbatum hi dicebant hebdomadã ab vltima die quietis.Ieiunabant.n.phariſæi ſecunda & quinta feria, ſic igitur ieiunia obiecit contra paſſionem adulterij, nam ex voluptate eſt laſciuia. Rapacibus verò & iniuſtis oppoſuit decimarum ſolutionem.Sequitur.n. Decimas do omnium quæ poſſideo.q.d. Adeo rapinas & nequitias refugio, vt etiam mea contribuam. Greg.19.mo. Ecce, ciuitatẽ cordis ſui inſidiantibus hoſt.bus per elationem aperuit, quam fruſtra per ieiuniũ & orationem clauſit. Incaſſum munita ſunt cætera, cũ locus vnus de quo hoſti patet aditio munitus non eſt. Aug. de ver.do. Quære autẽ in verbis eius,nihil inuenies q. Deum rogauerit,aſcendit quidem orare, noluit Deum rogare, ſed ſe laudare, & roganti inſultare,

Conuiciatoris malitia.

publicanum autem cordis conſcientia remouebat, ſed pietas applicabat. vnde ſequitur: Et publicanus à longè ſtans &c. Theophi. Quanuis autem publicanus ſtetiſſe dicatur, diſtabat tamen à phariſæo tam verbis quàm habitu, necnon & corde contrito. Nam verebatur oculos leuare in cœlum, cenſens indignos viſionis ſupernę eos qui maluerũt bona terrena ſpectare & quęrere: necnon & pectus tundebat. vnde ſequitur: Sed percu.pe. ſuum, cor quodammodo pungens cauſa cogitationum prauarum, necnon & excitans vt dormitans. vnde non aliud quàm Deũ propitiationem petebat, ſequitur enim: Dicens, Deus propitius &c. Cyril. Audiuit quia non ſum velut hic publicanus, nec indignatus eſt, ſed compunctus detexit ille vulnus, quærit hic medicinam. Nemo igitur illud frigidum proferat verbum Non audeo, pudoroſus ſum, non poſſum aperire os. Talis reuerentia eſt diaboli ca. Vult tibi diabolus obſerare fores acceſſus ad Deum. Aug. de ver. do. Quid igitur miraris ſi Deus ignoſcit, quando ipſe agnoſcit? de longinquo ſtabat, Deo tamen appropinquabat, & eum dominus de prope attendebat. Excelſus enim dominus, & humilia reſpicit. nec oculus ad cęlum leuabat vt reſpiceret, tremebat conſcientia, ſpes ſubleuabat: percutiebat pectus ſuum, pœnas de ſeipſo exigebat, propterea dominus confitenti parcebat. Audiſti ſuperbum accuſatorem, audiſti humilem reum. Audi nunc iudicem dicẽtem: Amen dico vobis, Deſcendit hic iuſtifi. in do. ſuã ab illo. Chry. Geminos aurigas & duas bigas in ſtadio poſitas ſermo præſens proponit: in altera quidem iuſtitiam cum ſuperbia, in altera peccatum & humilitatem: & vides bigam peccati ſuperare iuſtitiam, non proprijs virtutibus, ſed humilitatis coniunctæ. Illam vero deuictam non fragilitate iuſtitiæ, ſed mole & tumore ſuperbiæ. nam ſicut humilitas per ſui eminentiam peccati pondus ſuperat, & ſaliens attingit Deum: ſic ſuperbia ob ſui molem de facili iuſtitiam deprimit, ſi ergo plura facta ſtrennue geras, putas autem te poſſe præſumere, tota caruiſti oratione. Si uero mille feras in cõſcientia faſces reatuum, & hoc ſolum de te credas quòd es infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam. Et ideo ſuæ ſententiæ cauſam aſſignans ſubdit: Quia omnis qui ſe exal. hu. & qui ſe hu. exalta. Humilitatis nomen multiplex eſt. Eſt enim quædam virtus humilitas, ſecundum illud: Cor contri. & humi. Deus non deſpicies. Eſt & humilitas ab ęrumnis, iuxta illud: Humiliauit in terra vitam meam. Eſt & humilitas à peccatis & ſuperbia & inſatiabilitate diuitiarum. Quid enim humilius his qui ſe ſubmittunt in diuitijs & potentatu? & hæc reputant magna. Baſil. Similiter etiam & exaltari laudabiliter contingit, quando, ſcilicet non humilia cogitas, ſed mens tua eſt per magnanimitatem in virtute erecta. Talis autem animi celſitudo eſt eminentia in triſtitijs, terrenorum contemptus, conuerſatio in cœlis: & videtur huiuſmodi mentis ſublimitas eandem habere differentiam ad elationem quam arrogantia parit, quam habet corpulentia corporis bene diſpoſiti ad inflationem carnis cum ex hydropiſi tumet. Chryſoſtomus. Hæc igitur faſtus inflatio ab ipſis cœlis poteſt deprimere non cauentem, humilitas vero & ab ipſa abyſſo reatuũ hominem ſublimare: hęc.n. prę phariſæo publicanum ſaluauit, latronem ante apoſtolos in paradiſum duxit: illa vero etiã incorpoream ingreſſa eſt poteſtatem. Cæterum ſi iuxta delicta humilitas tam facilè currit vt ſuperbiam iuſtitiæ tranſeat, ſi iuſtitiæ coniunxeris eam, quomodo non ibit? aſſiſtet ipſa tribunali diuino in medio angelorum cum fiducia multa. Rurſus ſi faſtus coniunctus iuſticiæ eam deprimere potuiſſet, ſi coniunctus ſit peccato, in quandam gehennam detrudet. Hoc dico non vt negligamus iuſtitiam, ſed vt faſtum vitemus. Theo. Sed forſitan mirabitur aliquis, quõ phariſæus cũ pauca verba ſuæ laudis ꝓtulerit, cõdẽnetur Iob vero cũ plurima ſuderit coronatur? Eò, ſcilicet quòd phariſæus talia dicebat criminãdo alios nulla ratione cogente, Iob vero vrgentibus eum amicis & præſſuris præmentibus coactus eſt proprias uirtutes referre ad Dei gloriam, ne homines deſiſterent à profectu virtutis. Beda. Typicè autem phariſæus eſt populus Iudæorum, qui ex iuſtificationibus legis extollit merita ſua: publicanus vero Gentilis, eſt, qui longè à Deo poſitus confitetur peccata ſua, quorũ vnus ſupbiẽdo receſſit humiliatus, alter lamẽtãdo appropinquare meruit exaltatus.

Bigæ duæ.

Quæſtio pulchra.

Afferebant

Afferebant autem ad illum infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent diſcipuli, increpabant illos Ieſus autem conuocans illos, dixit: Sinite paruulos uenire ad me, & nolite uetare eos. Taliũ eſt.n. regnum Dei. Amẽ dico uobis, quicunque non acceperit regnũ Dei ſicut puer, nõ intrabit in illud.*

*Pueros.

Theo. Poſt prædictam humilitatem dominus docet per ea quæ fecit, nõ repellens ſed gratãter paruulos admittens, vnde dicitur: Afferebant aũt ad illũ, &c. Aug. de verbo. Cui afferunt tãgendi niſi Saluatori? ſed ſi Saluator eſt, ſaluãdi offeruntur illi qui venit ſaluum facere quod perierat: vbi iſti perierant, quantũ ad ipſos pertinet innocẽtes? Sed ſecundum apoſtolum, per vnum hominem intrauit peccatum in orbem terrarum. Veniant ergo paruuli vt languidi ad medicum, perditi ad redemptorem. Amb. Durum aũt aliquibus videri poteſt ꝙ diſcipuli dominum infantulos adire prohibebant. Sequitur.n. Quod cum vide. &c. Vbi vel myſterium intelligas vel affectum. Neque.n. hoc inuidię aut in pueros mentis aſperitate faciebant, ſed ſedulæ virtutis obſequia domino deferebant, ne comprimeretur à turbis. Reſpuenda quippe eſt vtilitas noſtra vbi diuinitatis iniuria eſt. In miſterio autem quia prius ſaluari populum Iudæorum, ex quo ſecundum carnem nati fuerant, geſtiebant. Sciebant quidem miſterium quòd vtriſque populis vocatio deberetur (nã & pro Cananæa muliere ſupplicarũt) ſed fortaſſe adhuc ordinem neſciebant. vnde ſequitur. Ieſus au. con. &c. Non ætas præfertur ætati, alioquin obeſſet adoleſcere. Cur ergo pueros dicit aptos eſſe regno cęlorum? fortaſſe quia malitiam neſciant, fraudare non nouerint, referre non audeant, ſcrutari ignorent, opes, honorem, ambitionem non appetant, ſed non ignorare iſta virtus eſt, ſed contemnere. Non enim virtus eſt non poſſe peccare, ſed nolle. Non igitur pueritia ſed æmula puerilis ſimplicitatis bonitas deſignatur. Beda. Vnde ſignanter dixit, Talium, non iſtorum, ut oſtenderet non ætatem regnare ſed mores, & his qui ſimilem haberẽt innocentiam & ſimplicitatem præmia repromitti. Ambro. Denique hoc Saluator expreſſit, dicens. Amen dico vobis &c. Quis puer imitandus eſt apoſtolis Chriſti, niſi de quo Eſaias dicit: Puer natus eſt nobis? qui cum malediceret non maledixit. Itaque in pueritia eſt quædam venerabilis morum ſenectus, & in ſenectute innocens pueritia. Baſil. Suſcipiemus autem regnum Dei vt puer, ſi diſpoſiti fuerimus erga doctrinam domini, vt puer in diſciplina nequaquam contradicens nec diſputans cum magiſtris, ſed credibiliter & obedienter imbibens documenta. Theo. Gentilium ergo ſapientes quærentes ſapientiam in miſterio quod eſt regnum Dei, nec volentes hoc abſque fide ſyllogiſticæ probationis admittere, merito excluſi ſunt ab hoc regno.

Allegorica expõ.

Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magiſter bone, quid faciendo uitam æternam poſſidebo? Dixit aũt ei Ieſus, Quid me dicis bonũ? Nemo bonus niſi ſolus Deus. Mãdata noſti Nõ occides, nõ mæchaberis, nõ furtũ facies, nõ falſum teſtimoniũ dices, honora patrem tuum & matrem tuam Qui ait. Hæc omnia cuſtodiui à iuuentute mea. Quo audito, Ieſus ait ei: Adhuc unum tibi deeſt; Omnia quæcunque habes uende, & da pauperibus: & habebis theſaurum in cælo, & ueni ſequere me. His ille auditis contriſtatus eſt, quia diues erat ualde.

Beda. Audierat princeps quidam à domino tantum eos qui puerorum vellent eſſe ſimiles, regnum Dei intraturos, atque ideo poſcit ſibi non per parabolam, ſed palàm quibus operum meritis vitam æternam conſequatur exponi. vnde dicitur. Et interrogauit eum &c. Ambroſius. Tentator princeps iſte magiſtrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuiſſet. Nam licet in diuinitate bonitas ſit, & in bonitate diuinitas, tamen addendo. Magiſter bone, in portione bonum dixit, non in vniuerſitate, nam Deus in uniuerſitate bonus, homo ex parte. Cyril. Putauit autem ſe Chriſtum capere dum vituperaret Moſaycum præceptum, introduceret vero ſua ſtatuta, accedit ergo ad magiſtrum, & bonũ eum nuncupans, dicit ſe velle doceri, quia tentatiuè quærebat. Qui apprehendit ſapiẽtes in aſtutia ſua conueniẽter ei reſpondet. nam ſequitur. Dixit autem ei Ieſus, quid me dicis bonum? nemo bonus niſi ſolus Deus Amb. Non bonũ ſe negat, ſed Deũ deſignat. bonus quidem non eſt niſi plenus bonitatis, ꝙ ſi quẽ moueat quia nemo bonus, moueat & illud, niſi Deus, quòd ſi à Deo filius non excipitur, vtique nec à bono Chriſtus excipitur. nam quomodo non bonus ex bono natus? arbor enim bona fructus bonos

Deus quõ bonus.

nos facit. Quomodo non bonus, cum bonita tis ſua ſubſtantia ex patre aſſumpta non degenerauit in filio, quæ non degenerauit in ſpiritu? Spiritus tuus, inquit, bonus deducet me in terram rectam. quòd ſi bonus ſpiritus qui excepit à filio, bonus vtique & ille qui tradidit. Itaq; quia legiſperitus eſt iſte qui tentat, ſicut in libro alio demonſtratur. Et bene dixit. Nemo bonus niſi vnus Deus, vt admoneret quia ſcriptum eſt, Non tentabis do. De. tuum, ſed magis cõſitetur domino quoniam bonus. Chry. Vel aliter: Auarum quidem dicere hunc principem non verebor, nam hoc Chriſtus ei improperat, tentator autem minime. Tit. Ergo cum dicit, magiſter bone, quid faciendo &c. q. d. Bonus es, dignare me reſponſo, in eo quod quærọ doctus ſum vetus teſtamentum, te tamen præſtantiorẽ uideo, nõ promittentẽ terram; ſed prædicãtem regnũ cœlorũ: dic ergo mihi quid faciendo vitam æternam poſſidere? Intentionem igitur attendens Saluator, quia fides eſt via ad opera, cum dixiſſet ille: Quid faciam? hac quæſtione omiſſa in notitiam fidei eum ducit, velut ſi quis interrogaret medicum quid comedam? & ille oſtenderet quæ deberent eibum præcedere, & ideo eum ad patrẽ remittit, dicens. Quid me di. bo. non quòd ipſe bonus non eſſet, erat enim bonũ ex bono patre germen, bonus boni filius. Auguſt. de con. euang. Poteſt autem videri diſtare aliud quod ſecundum Matthæum dicitur: quid me interrogas de bono? quod ad illud magis referri poteſt, quod ait ille quærens: Quid bo. fa. Ibi enim & bonum nominauit, & interrogatio eſt: con modiſſimè intelligitur vtrunque dictum, quid me dicis bonum, & quid me interrogas de bono? quod ad illud magis referri poteſt. Titus, Denique poſtquàm docuit cognitionem fidei, ſubiungit. Mandata noſti. q. d. Quando prius Deum noueris tunc optime quæres quid facies. Chry. Expectante autem principe audire Chriſtum dicẽtem? Recedas à mandatis Moſaycis, & meis attende: ad Moſayca eum mittit. vnde ſequitur: Non oc. non mœch. Theoph. Primo quidem lex ea corrigit ad quæ faciliùs labimur vt mœchari, cuius incentiuum eſt intrinſecũ & naturale, & occidere, quia immanis belua furor. Sed furtum & falſi teſtimonij culpam raro contingit incurrere. ſed & grauiora illa exiſtunt, & ideo ſecundario furtum & falſum teſtimonium ponit, vt ratius fallẽtia & leuiora. Sequitur enim: Non fur. facies &c. Baſ. Non eſt autem intelligendum fures eſſe ſolum burſarum inciſores, vel latrocinantes in balneis. Sed & ſi qui duces legionum ſtatuti vel commiſſo ſibi regimine ciuitatum, aut gentium, hæc quidem furtim tollunt, hæc vero vi ac publicè exigunt. Tit. Sed videas in non agendo præcepta conſiſtere, quoniam ſi mœchatus non fueris, caſtus es: ſi non fureris, beniuolus: ſi falſo non teſteris, veridicus. Attende uirtutem iam facilem per bonitatem ſtatuentis. Nam mali fugam ingerit, non boni exercitium: quælibet autem quies quolibet eſt facilior opere. Theoph. Sed quia in parentes committere, quanquam magnum ſit crimen, raro tamen accidit, poſt omnia ponit: Honora patrem tuum & ma. Ambro. Eſt autem honor non ſolum honorificẽtiæ, ſed etiam largitatis. Honor enim eſt deferre pro meritis. Paſce patrem tuum, paſce matrem tuam, & ſi paueris, adhuc non reddidiſti dolores & cruciatus quos pro te mater paſſa eſt. Illi debes quod habes, huic debes quod es, quantũ iudicium ſi paſcat eccleſia quos tu paſcere nolis? Sed dices. Quod eram parentibus collaturus, eccleſiæ malliem conferre. Non quærit Deus donum de fame parentum, ſed vt paſcendos ſcriptura dicit parẽtes, ita propter Deum relinquendos ſi impediant deuotæ mentis affectum. Sequitur. Qui ait, Hæc om. cu. à iu. mea. Hierony. Mentitur adoleſcens. Si enim quod poſtpoſitum eſt in mandatis, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, opere compleſſet, quomodo poſtea audiens, Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, triſtis abſceſſit? Beda. Vel non eſt putandus eſſe mentitus, ſed ſimpliciter vt uixerit, ſcilicet exterius eſſe confeſſus, alioquin nequaquam Marcus diceret, quòd Ieſus intuitus eum, dilexit eum. Titus. Oſtendit autem conſequenter dominus quod ſi aliquis vetus teſtamentum peregerit, perfectus non eſt, ſed deeſt ei ſequi Chriſtum. unde ſequitur. Quo au. Ie. ait ei, adhuc vnum tibi deeſt, omnia quæcunque ha. vende &c. q. d. Quæris quomodo ſit poſſidenda vita æterna, ſparge facultates pauperibus & obtinebis illam. Parua ſunt quæ impendis, magna quæ recipis. Atha. Non enim

Correctio legalis qualis ſit.

Honor duplex diſtinguitur.

enim mundum deſpicientes putemus gran-
An- dia quidē abdicaſſe, quia tota terra eſt in cō
rea ſē paratione cœli breuiſſima, quapropter ſi to
tentia ti terræ dominaremur ei abrenunciantes, ni
hil dignum eſſet in comparatione regni cœ
lorum. Beda. Quicunque ergo perfectus
eſſe voluerit, oportet vendere quæ habet,
non ex parte ſicut Ananias fecit & Saphira
ſed totum. Theoph. Vnde dicens, omnia
quæ habes, ſummam paupertatem ſuadet. Si
quid enim reſtiterit, illius ſeruus eſt. Baſi.
non tamen docet facultates vendere, eo ꝙ
naturaliter ſint prauæ, alioquin creatura
Dei non eſſent. vnde eas non tanquam ma-
las abijcere, ſed diſponere monuit, & condē
natur aliquis non quia eas poſſidet, ſed quia
eis abuſus eſt. Quo fit vt facultatum ſecun-
dum mandata Dei diſpenſatio, & crimina
deleat & regnum conferat unde ſubdit. Et
da pau. Chryſ. Poterat quidem Deus ale
re pauperes & ſine hoc quòd nos miſeremur
eorum, ſed vult dantes dilectione aſtringi
accipientibus. Baſi. Dicente autem domi
no. Da pauperibus, puto non expedire cui-
quam negligenter gerere, ſed omnia diligē
ter diſponere, præcipuè per ſeipſum, ſi ex
parte ſe habeat, ſin autem, per eos de qui-
bus conſtat quòd fideliter & prudenter di-
ſponant. Maledictus enim qui negligenter
perficit opera domini. Chryſo. Sed illud
quæritur, quomodo Chriſtus erogare cun-
cta pauperibus perfectionis eſſe fatetur, Pau
lus autem ex dilectione hoc aſſerit eſſe im-
perfectum? ſed valde conſonat quod ſubiun
xit. Et veni ſequere me, quod oſtenditur ex
dilectione. In hoc enim cognoſcent omnes
quòd mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem ha-
bueritis adinuicem. Theop. Cum pauper
tate enim cæteras quoque virtutes hominē
habere oportet, ob hoc ait. Et veni ſequere
me, id eſt in cæteris eſto meus diſcipulus
iugiter me ſequaris. Cyril. Princeps au-
tem ille vini recentis capax non fuit, vetus
vter exiſtens, ſed triſtitia ruptus eſt, vnde ſe
quitur. His ille auditis contriſtatus, eſt, &c.
Cōpa Baſ. Mercator non triſtatur in nundinis pa
ratio ciſcendo quæ poſſidet, acquirendo ſibi opor
pul- tuna. Tu vero triſtaris puluerem dans, vt
chra. acquiras vitam beatam.

Videns aūt Ieſus illum triſtem factū, dixit, quàm difficile qui pecunias habēt in regnū Dei intrabūt, Facilius eſt enim, camelū per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant. Et quis poteſt ſaluus fieri? Ait illis. Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia ſunt apud Deum. Ait autem Petrus. Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Qui dixit eis. Amen dico vobis, nemo eſt qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios, aut agros propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in ſeculo futuro vitam æternam.

Theoph. Quoniam diues audita opum
abiectione triſtatus fuit, dominus admiran-
ter locutus eſt. Dicitur enim. Videns au. Ie.
il. triſtem &c. Non dicit impoſſibile eſt eos
intrare, ſed difficile. Poſſunt enim per diui *Vſus*
tias adipiſci ſuperna, ſed difficile eſt, quia *diui-*
viſcoſiores ſunt viſco diuitiæ, & vix euelli- *tiarū.*
tur aīus occupatus ab eis, ſed ſubſequenter
vt impoſſibile hoc indicat, cum dicit. Faci-
lius eſt enim camelum &c. Nomen quod in
græco ponitur, æquiuocum eſt ad animal,
quod camelus dicitur, & ad rudentē quocū-
que ergo modo intelligas impoſſibile eſt.
Quid igitur dicendum eſt? Primo quidem
quòd reuera ita ſe habet. Aliud enim eſt di
ues, aliud œconomicus: nam diues qui ſi-
bi reſeruat diuitias, œconomus vero ſiue
diſpenſator qui ad opus aliorum has tenet.
Chryſoſto. Abraham quidem poſſidebat
opes pauperibus, & qui iuſtè eas poſſident,
quaſi ſuſcipientes à Deo diſpenſant in diui-
nis mandatis, qui vero contra Deum acqui-
ſierunt, & in expendendo faciunt illud idē
meretricibus & paraſitis dantes, vel humi
abſcondentes, egenis vero nihil impenden-
tes. Non ergo prohibet ditari, ſed opibus fa
mulari. vult vt neceſſarijs vtamur eis, non
ut cuſtodiamus, nam famuli eſt cuſtodire,
ſed domini diſpenſare, ſi conſeruari eas vel
let non tradidiſſet eas hominibus, ſed ſine-
ret in terra iacere. Theoph. Porrò atten-
das illud quod diuitem quidem impoſſibi-
le dicit ſaluari, poſſidentem vero diuitias
difficile. q. d. diues qui captus eſt à diuitijs
& famulatur eis, non ſaluabitur. Habens ve-
ro illas ſcilicet qui eis dominatur vix ſal-
uabitur cauſa humanæ fragilitatis. Cona-
tur enim nos diabolus ſupplantare quoad-
uſque poſſidemus diuitias, & difficile eſt au
fugere deciculas eius, ideoque bonum eſt
paupertas & quaſi tētatione carens. Chry.
Nulla enim eſt diuitiarum commoditas, ani
ma patiente penuriam, nec læſio pauperta
tis

ris,anima diuitijs affluente. Si autem diteſcentis indicium eſt nullius egere, & pauperaſcentis indigere, palàm eſt quòd magis eſſe pauperem facit magis diteſcere. Facilius eſt enim quòd quis in paupertate, quàm in diuitijs opes contemnat, neque enim talis eſt ambitus, vt per magis habere ſedetur. Sed per hoc conſueuit magis accendi, ſicut ignis quando maiorem ſuſcepit eſcam. quæ autem mala videntur eſſe inopiæ, communia ſunt, quæ vero diuitiarum, propria ſunt earum. Augu.de quæſt.euang. Diuitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium,& de talibus ſuperbientem, his diuitibus contrarij ſunt pauperes ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorum. Myſticè autem facilius eſt Chriſtū pati pro dilectoribus ſeculi, quàm dilectores ſeculi ad Chriſtū poſſe conuerti. Cameli.n.nomine ſe intelligi voluit, quia ſpōte humiliatus infirmitatis noſtræ onera ſuſtulit.per acū aūt pūctiones ſignificat, per punctiones, dolores in paſſione ſuſceptos. foramen autem acus, dicit anguſtiam paſſionis. Chryſ. Hic autem ſermo quaſi grauis tranſcendebat diſcipulorum virtutē. vnde ſequitur: Et di. qui hæc audi. Et quis po.ſal.fieri? Hoc dixerunt Diſcipuli non de ſe, ſed de toto mundo timentes. Augu. de quæſt. euange. Cum autem incomparabiliter maior ſit turba pauperum quæ diuitibus perditis poteſt ſaluari, intellexerunt omnes qui diuitias amāt etiam ſi adipiſci nequeāt in diuitum numero deputari. Sequitur: Ait il. quæ impoſſibilia ſunt apud homines &c. Quod non ita intelligendum eſt quaſi diues cupiditate & ſuperbia in regnum Dei ſit intraturus, ſed poſſibile eſt Deo vt à cupiditate & ſuperbia ad charitatem & humilitatem conuertatur. Theophilus Apud homines ergo quorum ſerpit intentio ad terrena impoſſibilis eſt ſalus vt dictum eſt, apud Deum vero poſſibilis eſt. Cum enim homo conſiliarium habet Deum,& iuſtificationes & doctrinas paupertatis imbiberit, necnon eius auxilium inuocet,hoc fiet poſſibile. Cyrill. Congruè autem diues cum multa contempſerit recompenſationem expectabit. Qui vero parua poſſidens ea abdicauit, quid ei ſperandum eſſet quærere docebat.vnde ſequitur: Ait autem Petrus, Ecce dimiſimus omnia. Matthæus addit: Quid ergo erit nobis? Beda.q.d. Fecimus quod iuſſiſti,quid igitur dabis nobis præmij? Et quia non ſufficit dimittere omnia, iungit quod perfectum eſt,dicens: Et ſecuti ſumus te. Cyrill. Illud autem neceſſe eſt dicere, quòd paucis abrenunciantes quantum ſpectat ad propoſitum & obedientiam pari lance cum opulentis penduntur paribus vtentes affectibus,dum rerum quas poſſident abiectionem vltro inferunt. vnde ſequitur. Amen di.vobis,nemo eſt qui &c. Eleuat ad acceptiſſimā ſpem omnes audientes iureiurando promittens,dum apponit ſermoni, Amen. Doctrina enim diuina mundum vocante ad fidē Chriſti,forſitan aliqui reſpicientes parentes infideles noluerunt eos turbare veniendo ad fidem, & ſimilis eſt ratio aliorum germanorum.Deſerunt autem quidam patrem,& matrem, & totius parentelæ amorem deſpiciūt propter amorem Chriſti. Beda. Senſus igitur iſte eſt, qui propter regnum Dei inquirendum omnes affectus contempſerit, omnes ſeculi diuitias, delicias, riſuſque calcauerit,multo plura in præſenti recipiet. Cuius ſententiæ occaſione quidam Iudaicam mille annorum fabulam poſt reſurrectionē iuſtorum ædificant,quando omnia quæ propter Deū dimittimus multiplici nobis ſint fœnore reddenda, & inſuper vita æterna donanda. Nec vident inexperti quòd ſi in cæteris digna ſit repromiſsio, in vxoribus tamen iuxta alios euangeliſtas centenis appareat turpitudo, præſertim cum dominus in reſurrectione non eſſe nubendum teſtetur. Et iuxta Marcum ea quæ dimiſſa fuerint, in hoc tempore cum perſecutionibus accipienda cōfirmet, quaſi illis mille annis abeſſe dogmatizant. Cyril. Hoc ergo dicimus, quòd omiſsis temporalibus & carnalibus, multo maiora ſibi aliquis vendicabit, quoniam & Apoſtoli cum pauca dimiſerint, obtinuerūt multiplicia dona chariſmatum, & celebres reputati ſunt vbique. Erimus ergo ſimiles illis,ſi domum quis dimittet,recipiet manſiones ſupernas,ſi patrem, patrem habebit cœleſtem, ſi à germanis receſſerit, in fratrem hunc recipiet Chriſtus, cum dimiſerit coniugem, inueniet diuinam ſapientiam à qua procreauit ſpiritales fructus, inueniet Hieruſalem cœleſtem quæ eſt mater noſtra. A fratribus etiam, & à ſororibus ſui propoſiti glutino ſpiritali colligatis multo in hac vita gratioſiorem recipiet charitatem.

Amor diuitiarum.

Moralis doctrina

Fabula hæreticorum.

Aſſum.

Aſſumpſit autem. Ieſus duodecim, & ait illis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur: & poſtquam flagellauerint, occident eum: & die tertia reſurget. Et ipſi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum iſtud abſconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

Theop. Præuidens Saluator ex paſſione ſua diſcipulorum animos turbandos, eis lōge ante & paſſionis eius pœnam, & reſurrectionis ſuæ gloriam prædicit. vnde ſequitur: Aſſump. autem Ie. 12. & ait il. Ecce aſcendimus &c. Bed. Præuidens enim quoſdā hæreticos futuros qui Chriſtum dicerent legi prophetiſque docuiſſe contraria, oſtendit quòd per prophetarum præſagia ſuæ paſſionis & poſterioris gloriæ ſit celebrata perfectio. Chry. Seorſum autem de paſſione cū diſcipulis confert. Non enim oportebat hūc ſermonem pluribus diuulgari, ne turbarentur. Ob hoc autem prædicebat diſcipulis, vt excitati per expectationem facilius ſuſtinerent. Chryſo. Et vt ſciant quoniam paſſionem prænouit, & ſpontaneus ad eam acceſſit, ne dicerent, qualiter in manus hoſtiū incidit qui nos promittebat ſaluare? vnde ſeriatim ordinem paſſionis enarrat, ſubdēs: Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur. Chryſoſto. Hoc Eſaias prædixerat, dicens: Obtuli ſcapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas, & faciem meam non diuerti à ſputorum dedecore. Sed & crucis patibulū prædixit propheta, cum ait: Tradidit in mortem animam ſuam. & cum ſceleratis reputatus eſt. vnde & hic ſubditur: Et poſtquam flagellauerint, occident eum. Sed & reſurrectionem eius, Dauid prædixit dicens: Non derelinques animam meam in inferno. vnde hic ſubditur: Et tertia die reſurget. Iſido. Admiror autem dementiam quærentium cur Chriſtus ante triduum reſurrexit? ſi enim reſurgeret tardius quàm prædixerat, impotentiæ eſſet: celerius vero, eſt ſummæ virtutis indicium. Si quem enim, cum ſpoponderit ſuo creditori poſt triduū perſoluere debitū, eadē die ſatisfacientē viderimus: non fallacem, ſed pótius vt veridicū eum mirabimur. dicā etiam quòd non dixit ſe poſt tres dies reſurrecturum, ſed die tertia. Habes paraſceuem, habes ſabbatum vſque ad ſolis occaſum, & poſt ſabbatum reſurrexit. Cyril. Diſcipuli autem nondum nouerant exquiſitè quod prophetæ prædixerāt: ſed poſtquam reſurrexit aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. vnde ſequitur: Et ipſi nihil ho. &c. Be. Quia enim diſcipuli eius vitam maximè deſyderabant, eius mortem audire nō poterāt Et quoniam non ſolum hominem innocentem, ſed & Deum verum ſciebant, hunc nullatenus mori poſſe putabant. Et quia parabolas eum ſępe loquētem audire conſueuerāt, quoties aliquid de ſua paſſione dicebat, ad aliud allegoricè referendum eſſe credebant. vnde ſequitur: Erat autem ver. iſtud abſcon. ab eis, & non intelligebant quę dicebantur. Iudęi vero quia in eius necem conſpirauerant, quòd de paſſione ſua loqueretur dicens in Ioanne. Oportet exaltari filiū hominis, intelligebant, vnde dixerunt, Nos audiuimus ex lege quia Chriſtus manet in ęternum, & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis?

Secretū paſſionis Chriſti

Cōſenſus euāgelicus & prophetia

Factum eſt autem cū appropinquaret Hierico, cæcus quidam ſedebat ſecus viam mendicans. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc eſſet. Dixerunt autem ei quòd Ieſus Nazarenus tranſiret. Et clamauit, dicens. Ieſu fili Dauid, miſerere mei. Et qui præibāt increpabāt eum ut taceret. Ipſe uero multo magis clamabat, fili Dauid miſerere mei. Stans autem Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe. Et cum appropinquaſſet, interrogauit illum dicens. Quid tibi vis faciam? At ille dixit. Domine, vt videam. Et Ieſus dixit ei: Reſpice, fides tua te ſaluum fecit. Et confeſtim vidit, & ſequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

Greg. in ho. Quia carnales adhuc diſcipuli non valebant capere verba myſterij, venitur ad miraculum ante eorum oculos cœcus lumen recipit, vt eos ad fidem cœleſtia facta ſolidarent. vnde ſequitur: Factum eſt autem, &c. Theoph. Et ne inceſſus domini eſſet inutilis, in via fecit cœci miraculum, hoc documentum diſcipulis ſuis dans, vt in omnibus ſimus proficui, & nihil ſit in nobis ocioſum. Aug. de quæ. euang. Poſſemus de appropinquantibus Hierico ſic intelligere, vt iam inde egreſſi, prope tamen adhuc eſſent ad eandē ciuitatē: quod quidē minus vſitate dicitur, ſed tñ videri poſſet hoc dictū, quoniam Matthæus egredientibus eis ab Hierico

Hierico dicit illuminatos duos cæcos, qui iuxta viam ſedebant. De numero quidem nulla eſſet quæſtio, ſi alter euangeliſtarum de vno tacuiſſet vnius reminiſcens, nam & Marcus vnum commemorat, cum & egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatũ: cuius & nomen dixit, & patrem, vt intelligamus eum fuiſſe notisſimum, alterum ignotum, vt merito ille notus etiam ſolus decenter commemoraretur. Sed quoniam quæ ſequuntur in euangelio ſecundum Lucam, aptiſſimè oſtendunt illud quod ipſe narrat adhuc venientibus ipſis Hierico factum eſſe, nihil aliud reſtat intelligere, niſi bis eſſe factum hoc miraculum, ſemel in vno cæco, cum adhuc veniret in illam ciuitatem: iterum in duobus, cum inde egrederetur, vt illud vnum Lucas, alterum Matthæus enarrat. Chry. Multus autem erat populus circa Chriſtum, & cæcus eum quidem non nouerat, ſentiebat autem effectum, & rapiebat per affectum quod non hauſit aſpectus. vnde ſubditur: Et cum au. tur. præter. inter. quid hoc eſſet. Et oculati quidem ſecundũ opinionem loquebãtur. Sequitur: Dix. au. ei, quòd Ieſus Naza. tranſiret. Cæcus vero vera clamabat: alia docetur, & alia prædicat. Nam ſequitur: Et cla. di. Ie. fili Dauid, miſerere mei. Quis te docuit hoc homo? nũ perlegiſti libros priuatus luminibus? Vnde igitur noſti luminare mundi? verè dominus illuminat cæcos. Chry. In Iudaiſmo autem nutritus, non ignorauit quòd de progenie Dauid Deus ſecundum carnem naſcere tur, & ideo ei vt Deo loquitur, dicens: Miſerere mei. hunc imitentur, qui in duo diuidunt Chriſtum, hic enim Chriſtum tanquã Deum audit, & filium Dauid eum nominat: mirantur autem iuſtitiam confesſionis eius. Quidam enim eum confitentem fidem compeſcebant. Sequitur: Et qui præi. incre. eum vt tace. Sed per inhibitiones huiuſmodi nõ impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triumphare, vtile enim eſt pro cultu diuino pudorem deponere. Nã ſi cauſa pecuniæ ſunt impudentes nonnulli, pro animæ ſalute nõ decet bonam induere impudentiam? vnde ſequitur: Ipſe vero multo magis clamabat, fili Dauid miſerere mei. Sitit autem Chriſtum vox inuocantis in fide, & in uocantes in fide reſpicit, & ideo merito vocat cæcũ,

Iudaiſmi inſtructio.

& accedere iuſſit. Vnde ſequitur: Stans autẽ Ieſus iuſſit illum adduci ad ſe, vt ſcilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquaret & corpore. Appropinquantem cæcum dominus interrogat. Nam ſequitur: Et cum ap. inter. il. di. Quid tibi vis faciam? Diſpenſatiuè interrogat, non quaſi ignorans, ſed vt ſcirent aſtantes quòd non petebat pecuniã, ſed diuinam efficaciam vt à Deo. vnde ſequitur: At il. di. do. vt vide. Chryſo. Vel quia calumniatores veritatis Iudæi poſſent dicere vt in cæco nato, non eſt hic ſed ſimilis eius, voluit vt cæcus prius oſtenderet defectum naturæ, & tunc cognoſcat gratiæ maieſtatem: at vbi petitionis modum cæcus explicuit, tunc ſumma maieſtate præcepit ei vt videret. vnde ſequitur: Et di. il. Ie. Reſpice, quod abundabat in crimen perfidiæ Iudæorum, quia enim prophetarum talia dixit? Aſpice tamen quid aſſumat medicus ab eo cui collata eſt ſanitas. Sequitur enim: Fides tua te ſaluum fecit. Pro fide enim venduntur beneficia, diffunditur enim gratia quam ſuſcepit fides. Et ſicut ab aliquo fonte hi quidem paruis vaſis modicum aquæ hauriunt, hi vero maioribus multum, fonte non diſtinguente menſuras, & ſecundum feneſtras quæ aperiuntur magis vel minus, ſplendor ſolis infunditur, ita ſecundum capacitatem intentionis hauritur gratia. vertitur autem vox Chriſti in lucem languentis, erat enim verbum veræ lucis. vnde ſequitur: Et confeſtim vidit. At cæcus & ante beneficium fidẽ oſtendit feruidam, & poſt beneficium beniuolentiam obſeruauit. Sequitur. Et ſequ. il. ma. de. Chry. Ex quo paret quòd à duplici cæcitate liberatur, corporali ſcilicet & intellectuali. neque enim glorificaſſet vt Deum niſi vere vidiſſet, ſed & alijs factus eſt occaſio glorificãdi Deum. Sequitur. Et omnis plebs vt ui. de. lau. Deo. Bed. Nõ ſolum pro impetrato munere lucis, ſed & merito fidei impetrantis. Chry. Hic autem neceſſe eſt quærere cur Chriſtus dæmoniacum quidem curatum ſequi volentem prohibet, cæcum autem illuminatum ſequẽtem non prohibet? ſed neutrum irrationale puto: illum enim mittit præconem, ut ex ſua conſiſtentia benefactorem prædicet, erat enim excellens miraculum, uidere furioſum ſanæ mentis effectum. Cæcum uero permittit ſequi, quando Hieroſolymam aſcendebat,

Quæſtio ſolutio.

aſcendebat per crucem perfecturus altum myſterium, vt recentem habentes miraculi mentionem, non exiſtimarent eum infirmitate potius quàm miſericordia pati. Amb. In hoc autem typus populi Gentilis eſt, qui ſacramento dominico recepit amiſſi luminis claritatem. Nihil autem intereſt, vtrũ in uno cœco medicinã, an in duobus accipiat. quoniam ex Cham & Iaphet Noe filijs originem ducens in duobus cęcis duos generis ſui prætendebat auctores. Gregor. in hom. Vel cœcum eſt genus humanum, quod in parente primo claritatem ſupernæ lucis ignorans damnationis ſuæ tenebras patitur. Hierico autem interpretatur luna, quæ dum mẽſtruis decreſcit, defectum noſtræ mortalitatis deſignat: dum igitur conditor noſter appropinquat Hierico, cœcus ad lumen redit: quia dum diuinitas defectum noſtræ carnis ſuſcepit, humanum genus lumen quod amiſerat recepit. Qui ergo æternæ lucis claritatem neſcit, cœcus eſt. Si autem tantum redemptorem credidit qui dixit, Ego ſum via, iuxta viam ſedet. Si vero credidit & exorat vt æternum lumen recipiat, iuxta uiam ſedet & mẽdicat. Illi aũtqui Ieſum veniẽtem præcedũt, deſignant carnaliũ deſideriorum turbas tumultuſque vitiorum: qui priuſquam Ieſus ad cor noſtrum perueniat, diſſipant cogitationem noſtram, & in ipſa nos noſtra oratione conturbant. Ipſe vero magis clamabat, quia quanto grauiori tumultu cogitatione præmimur, tanto orationi inſiſtere ardẽtius debemus. Cum autem adhuc turbas phantaſmatum in oratione patimur, Ieſum aliquatenus tranſeuntem ſentimus. Cum vero orationi vehementer inſiſtimus, Deus in corde figitur, & lux amiſſa reparatur: vel tranſire humanitatis eſt, ſtare diuinitatis. Cœcum igitur clamantem dominus tranſiens audiuit, ſtans illuminauit, quia ꝑ humanitatẽ ſuam vocibus noſtræ cęcitatis compatiendo miſertus eſt, ſed lumẽ nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit. Ad hoc autem requirit quid velit vt cor ad orationẽ excitet, peti enim hoc vult, quod & nos petere & ſe concedere præноſcit. Ambro. Vel interrogauit cœcum vt crederemus, niſi confitentem non poſſe ſaluari. Grego. in hom. Cęcus autem à domino non aurum, ſed lucem quęrit. Et nos non falſas diuitias, ſed lucem quæramus, quem

Tropologica expõ.

videre cum ſolis angelis poſſimus, ad quam lucem via fides eſt, vnde rectè cœco dicitur Reſpice, fides tua te ſaluum fecit. Qui videt & ſequitur, quia bonum quod intelligit operatur: Augu. de quę. euang. Si autem Hierico lunam & ob hoc mortalitatem interpretamur, morti propinquans dominus Iudæis ſolis lumen euangelij iuſſetat prædicari, quos ſignificauit ille vnus cœcus quem Lucas commemorat: à morte autem reſurgens atque deſcendens, & Iudæis & Gentibus, quos duos populos ſignificare videntur duo cœci commemorati à Matthæo.

CAPVT XIX.

ET ingreſſus perambulabat Hierico. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipſe diues. Et querebat videre Ieſum quis eſſet: & non poterat præ turba: quia ſtatura puſillus erat. Et præcurrens, aſcendit in arborem ſycomorum vt videret eum: quia inde erat trãſiturus. at cum veniſſet ad locum, ſuſpiciens Ieſus vidit illũ & dixit ad eum. Zachæe, feſtinans deſcende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Et feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quòd ad hominem peccatorem diuertiſſet. Stans autem Zachæus, dixit ad Ieſum: Ecce, dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Ieſus ad eum: Quia hodie ſalus domui huic facta eſt, eo quòd & ipſe filius ſit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat.

Ambr. Zachæus in ſycomoro, cœcus in via, quorum alterum dominus miſeratus expectabat, alterum ſuæ manſionis claritate nobilitat. de quo dicitur: Et ingreſſus Ieſus perambulabat Hierico &c. Et bene princeps inducitur publicanorum. Quis enim de ſe deſperet, quando iſte peruenit ad gratiam, cui cenſus ex fraude? & ipſe quidem diues, vt ſcias omnes diuites auaros. Cyril. Sed Zachæus in his moram non traxit, ſed factus eſt dignus propitiatione Dei, qui cœcos illuminat, & longinquos vocat. Titus. Pullulauerat antẽ in eo ſemen ſalutis, quia cupiebat Ieſum videre. vnde ſequitur. Et quære. vi. Ie. quis eſſet, vtpote qui nunquam eum

Omnis diues auarus.

iudex: ob hoc conuiua fio languentium,pa tiorq; fœtorem,vt præſtem remedia. Quæret autem aliquis quomodo Paulus iubet ſi quis frater fuerit procax aut auarus, cũ huiuſmodi nec cibũ eſſe ſumendum? Chriſtus autem erat publicanorum conuiua, ſed nõdum prouecti erant iſti, vt fierent fratres, ſed & tunc vitare præcepit Paulus fratres, cum perſtant in malo,hi vero erant mutati.

Allegoria pulchra.

Beda. Myſticè autẽ Zachæus qui interpretatur iuſtificatus, credentem ex Gentibus populum ſignificat, qui per occupationem temporalium depreſſus erat & minimus,ſed à Deo ſanctificatus, qui intrantem Hierico Saluatorem videre voluit, dum fidem quã mũdo attulit,participare quæſiuit. Cyrill. Turba autem eſt imperitæ confuſio multitudinis, quæ verticem nequiuit videre ſapientiæ, ergo Zachæus quandiu in turba eſt non vidit Chriſtum,ſed plebeiam transgreſſus inſcitiam, meruit quẽ deſyderabat aſpicere. Beda. Vel turba,ideſt vitiorum conſuetudo quæ cœcum clamãtem increpabat, etiã hunc ſuſpicientem tardat. ſed ſicut amplius clamando cœcus turbam vicit,ita puſillus terrena relinquendo, & arborem crucis aſcendendo turbam obſtantem tranſcendit. Sycomorus nanque,quæ eſt arbor folijs moro ſimilis,ſed altitudine præſtans, vnde & à Latinis celſa nuncupatur, ficus fatua dicitur: & eadem dominica crux credentes alit vt ficus, ab incredulis irridetur, vt fatua. Quam arborẽ puſillus ſtatura Zachæus vt coexaltari poſſit aſcendit, cum quilibet humilis & propriæ conſcius infirmitatis clamat. Mihi abſit gloriari,niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Ambr. Pulchre autem addidit,quia illa parte erat tranſiturus dominus, vel vbi ſycomorus,vel vbi crediturus,vt myſterium ſeruaret, & gratiam ſeminaret.ſic enim venerat, vt per Iudæos veniret,ad Gentes. Vidit itaque Zachæum ſuꝫ ſum,iam enim ſublimitas fidei inter fructus bonorum operum, inter fœcundæ altitudinem arboris eminebat. Zachæus autem ſupra arborem eſt, quia eſt ſupra legem. Beda. Perambulans autem dominus venit ad locum vbi Zachæus ſycomorum aſcẽderat, quia miſſis per mundum prædicatoribus, in quibus ipſe loquebatur & ibat,venit ad populum nationum qui paſſionis eius fide iam ſublimis erat,quẽ ſuſpiciens vidit, quia per gratiam elegit. Manebat autem aliquando dominus in domo principis phariſæorũ, ſed eum opera digna Deo facientem lingua venenata carpebant.vnde eorum peroſus facinora diſceſſit, dicens: Relinquetur domus veſtra deſerta. Hodie autem in domo puſilli Zachæi oportet illum manere,ideſt nouæ legis gratia coruſcantem in humilium nationum corde quieſcere. Quòd autẽ deſcenderet de ſycomoro & ſic manſionẽ in domo parare iubetur,hoc eſt quod ait Apoſtolus: Etſi cognouimus ſecundum carnem Chriſtum,ſed iam nunc non nouimus. Etſi enim mortuus eſt ex infirmitate,ſed viuit ex virtute Dei. Manifeſtum eſt autẽ Iudæos Gentium ſemper odiſſe ſalutem, ſed ſalus quæ olim Iudæorum domos implebat,hodie populum nationum illuxit,eo quòd & ipſe populus filius ſit Abrahæ credendo in Deum.

Myſterium Sycomori

Theo. Sed & facile eſt hoc ad moralẽ vtilitatẽ retorquere. Quiſquis enim in malitia pluribus præeſt, paruus eſt ſtatura ſpiritali, & non poteſt videre Ieſum præ turba. Nam perplexus à paſſionibus, & ſecularibus rebus non aſpicit Ieſum ambulantem,ideſt in nobis operantem nullum opus eius cognoſcens. Aſcendit autem ſuper ſycomorum,id eſt voluptatis dulcedinem,quæ ſignificatur per ficum deprimens eam, & ſic ſublimior factus videt & videtur à Chriſto. Greg.27. mora. Vel quia ſycomorus ficus fatua dicitur, puſillus Zachæus ſycomorum ſubdit & dominum vidit, quia qui mundi ſtultitiam humiliter eligunt ipſi de his ſapientiã ſubtiliter contemplantur. Quid enim in hoc mundo ſtultius quam amiſſa non quærere, poſſeſſa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniuriam reddere? Per hanc autẽ ſapientem ſtultitiam & ſi nondum ſolide, vt eſt, iam tamen per contemplationis lumen Dei ſapientia videtur. Theop. Dicit autem ei dominus: Feſtinans deſcende: hoc eſt, Aſcendiſti per pœnitentiã ad altiorem locum,deſcende per humilitatem,ne te ſupplantet elatio: oportet enim me in humilis domo manere. Geminis autem bonis in nobis exiſtentibus, corporalibus ſcilicet, & ſpiritalibus: cuncta corporalia dereliquit iuſtus pauperibus, ſed ſpiritualia non deſerit bona, ſed ſi quid exegit ab aliquo reddit in quadruplum, ſignificãs per hoc quòd ſi quis per pœnitentiam pergit in contrario

Moralis intellectus.

rio tramite priſcæ prauitatis,per multipli ces virtutes ſanat omnia priſtina delicta, ac ſic promeretur ſalutem, vocaturque filius Abrahę,eo ꝙ à propria cognatione exierit, ſcilicet ab antiqua nequitia.

Hac illis audientibus adijciens dixit parabolam eo quòd eſſet prope Hieruſalem, & quia exiſtimarent, quod confeſtim regnum Dei manifeſtaretur. Dixit ergo. Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti. Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit eis decē mnas, & ait ad illos: Negociamini dum venio. Ciues autem eius oderant eum, & miſerunt legationem poſt illum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factum eſt, vt rediret accepto regno, & iuſsit vocari ſeruos quibus dedit pecuniam, vt ſciret quantum quiſque negociatus eſſet. Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi: Euge ſerue bone, quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſupra decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et tertius venit dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repoſitam in ſudario. Timui enim te. quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminaſti. Dicit ei: De ore tuo te iudico ſerue nequam. Sciebas enim quòd ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illam? & adſtantibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet, & dixerunt ei. Domine, habet decem mnas. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo Verumtamen inimicos meos, illos qui noluerũt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me.

Euſeb. Aeſtimabant quidam in primo Saluatoris aduentu regnum eius venire, & hoc putabant mox, tunc fieri cum aſcēſurus erat Hieroſolymam, adeo obſtupefecerant eos miracula diuina quæ fecerat. Et ideo inſtruit eos non prius ſe recipere regnum à patre, quàm ab hominibus iret ad patrem. Et ideo dicitur. Hæc illis audientibus adijciens dixit parabolam, eo quòd eſſet prope &c. Theophyl. Sed dominus oſtendit eis quòd vana quædam æſtimarent, non eſt enim ſenſibile regnum Dei. Oſtendit etiam quòd quaſi Deus nouit cogitationes eorũ, proponens eis ſubſequentem parabolam. vnde ſequitur: Dixit ergo, Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti. Cyrillus. Deſcribit autem ſenſus huius parabolæ myſteria Chriſti à primo vſque ad vltimum: Homo .n. factus eſt Deus verbum exiſtens, & quanuis ſeruus factus ſit, eſt tamen nobilis ſecundum ineffabilem ortum à patre. Baſil. Non ſolum ſecundum deitatem dominus nobilis eſt, ſed etiam ſecundum genus humanum, ex ſemine Dauid ſecundum carnem exortus. Abijt autem in regionem longinquam, non tam locali diſtantia ſeparatam quàm rerum conditione. Ipſe enim Deus prope eſt vnicuique noſtrum, cum noſtra bona opera nos ei aſtringunt, & diſtat quoties nos hærendo perditioni elongamur ab eo. Ad hanc igitur terrenam regionem acceſſit longinquam à Deo, vt Gentium regnum acciperet, ſecundum iſtud: Poſtula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Aug. de quæſt. euan. Vel regio longinqua, eccleſia Gentium eſt, vſque ad fines terrę: abijt enim vt plenitudo Gentium intraret, reuerterē vt omnis Iſrael ſaluus fiat. Euſe. Vel per hoc ꝙ profectus eſt ad regionem longinquam, aſcenſum proprium à terra in cœlos deſignat. Cùm vero ſubdit: Accipere ſibi regnum & redire, ſecundam ſui apparitionem glorioſam & regiam oſtēdit. Et primo quidem hominem ſe vocat propter natiuitatem in carne, deinde nobilē: nondum autem ſe regem appellat, quia nōdum in prima apparitione regia fungebatur maieſtate. Sed & bene dicitur obtinere ſibi regnum. Nam dante ſibi patre illud obtinuit, ſecundum illud Danielis: Ecce filius hominis veniebat in nubibus, & datum eſt ei regnum. Cyril. Aſcendens enim ad cœlos ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis: aſcendens autem diſpenſauit credentibus in eum diuinorum chariſmatum differentiam: ſicut ſeruis committũtur dominicæ facultates, vt aliquid lucrantes famulatus ſui ferant præconia. vnde ſequitur: Voca. autem decem ſer. ſu. de. il. de. mnas. Conſueuit ſacra ſcriptura in ſignum perfectionis vti numero denario, quem ſi quis numerando excedere velit, ab vnitate iterum inchoabit, quaſi denario perducto ad metam: & ideo in diſpenſatione talentorum eum qui metam attigit diuini officij, decem ait

Nobilitas Chriſti carnalis.

Vis miraculorũ Xp̃i

Denarij perfectio.

ait mnas recepiſſe. Aug.de quę.euan. Vel
per 10. mnas legem ſignificat propter de-
calogum, decem autem ſeruos hos quibus
ſub illa poſitis gratia prædicata eſt. Sic
enim intelligendum eſt. eis datas mnas ad
vſum,cũ intellexerunt legem remoto vela
mine ad euangelium pertinere. Beda. Mna
namque quam græci minam vocant, centũ
drachmis appenditur. Et omnis ſcripturę
ſermo,quia vitæ cœleſtis perfectionem ſug
gerit, quaſi numeri centenarij pondere ful
geſcit. Euſeb. Significat ergo per eos qui
mnas recipiũt ſuos diſcipulos; quibus mnas
exhibens ſingulas parem cunctis diſpenſa-
tionem committens,negotiari iuſſit. Sequi
tur: Et ait ad il. nego. dum venio. Nullum
autem aliud negocium erat,niſi dogma re-
gni ſui intentis mortalibus prędicatũ per
ſuos diſcipulos. Idem autem eſt omniũ do
cumentum, eademque fides, vnum baptiſ-
ma,& ob hoc mna una ſingulis datur. Cy-
ril. Multa autem eſt horum differentia ad
illos qui inficiati ſunt regnum Dei. De qui
bus ſubditur: Ciues autem eius &c. Hoc eſt
quod Chriſtus improperauit Iudæis, di-
cens: Nunc uero uiderunt & oderunt me,
& patrem meum. renuerunt autem regnum
eius, dicentes Pilato: Non habemus regem
niſi Cæſarem. Euſe. Per hoc enim quod di
cit, Ciues eius, Iudęos ſignificat, ortos ex
eadem progenie ſecundum carnem, & quo
niam ritu legis cum illis pariter utebatur.
Auguſt. de quæ. euange. Miſerunt autem
legationem poſt eum, quia etiam poſt re-
ſurrectionẽ eius immiſerunt perſecutiones
Apoſtolis,& prædicatiomem euangelij re-
ſpuerunt. Euſe. Poſtquam autem Saluator
Duo regna Dei.
hęc docuit pertinentia ad primum eius ad-
uentum, conſequenter glorioſum & regiũ
eius reditum oſtendit,dicens: Et fa.eſt ut re
di. &c. Chry. Duo regna Dei nouit ſacra
ſcriptura : alterum quidem ex creatione,
ſecundum quod eſt rex omnium creationis
iure : alterum autẽ ex approbatione, ſecun
dum quod iuſtis dominatur, propria ſpon-
te eis ſubiectis, & hoc regnum hic dicitur
accepiſſe. Augu. de quæſt. euang. Red it
etiam accepto regno, quia in manifeſtiſſi-
ma claritate uéturus eſt qui eis humilis ap
paruit,cum diceret: Regnum meum non eſt
de hoc mundo. Cyrill. Redeunte autem
Chriſto ſumpto regno merebuntur præco-
nia,& delectabũtur verbi miniſtri in ſuper-
nis honoribus,quia multiplicauerunt talen
tum pluribus acquiſitis. vnde ſubditur: Ve-
nit au. primus dicens, Domine mna tua de-
cem mnas acquiſiuit. Beda. Primus ſer-
uus ordo doctorum eſt in circunciſione miſ
ſorum, qui vnam mnam negociaturus ac-
cepit,quia vnam fidem prædicare iuſſus eſt.
Sed hæc mna 10. mnas acquiſiuit, quia po-
pulum ſub lege conſtitutum ſibimet docen
do ſociauit. Sequitur: Et ait illi. Euge ſer-
ue bone,quia in modico &c. In modico ſer
uus eſt fidelis: quia non adulterat verbum
Dei. Quicquid enim in pręſenti percipimus
donorum, in comparatione futurorum pau
cum eſt. Gręc. Sed quia mercedẽ proprio-
rum bonorum accipit, decem dicitur ciuita
tibus præeſſe, de his promiſſis quidam in-
fimè coniectantes exiſtimant ſe præturis &
præfecturis donari in terrena Hieruſalẽ re-
parata lapidibus pcioſis, ſi honeſte in Chri-
ſto fuerunt conuerſati, ambitum poteſtatis
& prælationis ab anima minime deponẽtes.
Ambro. Sed ciuitates decem, ſunt animæ
quibus iure præponitur,quia pecuniam do-
mini & eloquia caſta probata ſicut argen-
tum mentibus hominum fœnerauerit. Nam
ſicut Hieruſalem dicitur ædificata, vt ciui-
tas,ita ſunt animæ pacificæ. Et ſicut Ange-
li præſunt, ita hi qui vitam meruerunt an-
gelorum. Sequitur: Et al. ve.di. Do. mna
tua fe.quin.mnas. Beda. Seruus ille cœtus *Allegoricus ſenſus*
eſt eorum qui præputio euangelizare miſſi
ſunt,cuius mna,ideſt euangelica fides,quin
que mnas fecit, quia gentes corporis ſenſi-
bus antea mancipatas ad fidei euangelicæ
gratiam conuertit. Sequitur: Et huic ait, Et
tu eſto ſupra quinque ciuitates, hoc eſt ex
earum quas imbueras animarum fide & con
uerſatione ſublimis fulgeas. Ambroſius.
Vel aliter fortaſſe: Iſte qui quinque mnas
acquiſiuit, moralia habet, quia quinq; ſunt
corporis ſenſus. Ille qui decem, duplicia,
ideſt myſtica legis, & moralia probitatis.
Poſſumus & hic decem mnas decem verba
intelligere, ideſt legis doctrinam, quinque
mnas magiſteria diſciplinæ, ſed legiſperi-
tum in omnibus volo eſſe perfectum. Bene
autem, quia de Iudæis dicit, duo ſoli mul-
tiplicatam pecuniam deferunt, non vtique
æris, ſed diſputationis vſuris. Chryſoſto.
Alia eſt enim pecunia fęnoris, alia doctrinę
GGG 2 cœle-

cœleſtis uſura. In terrenis enim opibus non euenit unum fieri diuitem, niſi alter depauperetur. ſed in ſpũalibus non euenit quemquam ditari, niſi faciat & alium locupleté. In corporeis enim participatio minuit, ſed in ſpiritualibus auget. Aug. de q. euan. Vel aliter. Quòd unus eorum qui bene uſi ſunt, 10. acquiſiuit & alter 5. ſignificat eos eſſe acquiſitos gregem domini, à quibus iam lex per gratiam intellecta eſt, ſiue propter 10. legis pręcepta, ſiue quia ille per quem lex lata eſt quinque libros conſcripſit, ad hoc pertinent 10. & 5. ciuitates quibus eos præponit, multiplicationem, ſcilicet intelligentiæ in ipſa veritate quę de vnoquoque pręcepto, vel de vno quolibet libro pullulat, & ad vnum reducta quaſi ciuitatem facit viuentium rationum ęternarum. Eſt enim ciuitas non quorumlibet animantiũ, ſed rationabilium multitudo legis vnius ſocietate deuincta, quod ergo ſerui reddentes rationem ex eo quod acceperant laudãtur qui lucrati ſunt, ſignificat eos bonã reddere rationẽ qui bene vſi ſunt quod acceperũt ad augẽdas diuitias domini per eos qui credunt in eũ. Quod q facere nolunt, in illo ſignati ſunt qui mnam ſuam in ſudario ſeruauit. De quo ſequitur. Et ter. ve. di. Do. &c. Sum enim homines hac ſibi peruerſitate blandientes vt dicant, Sufficit vt de ſe vnuſquiſq; rationẽ reddat, qd opus eſt alijs prædicare & miniſtrare? vt etiam rationem de ipſis quiſque reddere cogatur, cum apud dominum etiam illi ſint inexcuſabiles, quibus lex data non eſt, neque etiam qui audito euangelio nõ obedierunt, quia per creaturam poterant cognoſcere creatorem. vnde ſequitur. Timui enim te, quia, &c. Hoc eſt enim quaſi metere vbi non ſeminauit. i. eos impietatis reos tenere, quibus verbũ aut legis aut euangelij miniſtratũ non eſt. hoc aũt veluti iudicij periculum deuitantes pigro labore à verbi miniſtratione conquieſcunt, & hoc eſt quaſi in ſudario ligare quod acceperunt. Theoph. Sudario enim mortuorum facies uelatur. Merito ergo hic piger dicitur. Nam in ſudario inuoluiſſe, quia eã mortificans & ocioſam dimittens, non tractauit, nec auxit. Beda. Vel pecuniam in ſudario ligare, eſt percepta dona ſub ocio lenti corporis abſcondere. Quod autem putauerat ſeſe per excuſationẽ dixiſ-

Sudarij ſignificatio.

ſe, in culpam propria vertitur. unde ſequitur. Dicit ei, De ore tuo te iu. ſer. ne. Seruus nequã uocatur, quaſi piger ad exercendum negocium, & ſuperbus ad accuſandum domini iudicium. Sciebas quòd ego auſterus homo ſum, tollens quod non poſui & metens quod non ſeminaui, & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam? q. d. Si durum me eſſe noueras & aliena ſectari, quare non tibi hæc cogitatio incuſſit timorem, ut ſcires me mea diligentius quæſiturum? Pecunia autem uel argentum prædicatio euangelij eſt, & ſermo diuinus, quia eloquia domini eloquia caſta, argentum igne examinatum, qui ſermo domini dari debuit ad menſam, hoc eſt promptis paratiſque cordibus intimari. Auguſt. de quæſt. euange. Vel menſa ad quam danda erat pecunia profeſſionem ipſam religionis accipimus, quæ tanquam publicè proponitur ad vſum neceſſarium ſaluti. Chryſoſto. In ſenſibilibus autem diuitijs debitores ſolius obſeruationis obnoxij ſunt: quantum enim recipiunt, tantum eos reddere neceſſe eſt, & nihil plus ab eis quæritur. In diuinis autem eloquijs, nõ ſolum ad cuſtodiam obligamur, ſed etiam multiplicare monemur. unde ſequitur. Et ego uen. cũ uſu. utiq; exegiſſem illam. Bed. Qui enim uerbi pecuniam à doctore percipit credendo, neceſſe eſt, ut eam cum uſuris ſoluat operando, uel ut ex eo quod audiuit etiã alia ſtudeat intelligere, quæ necdũ ex prædicatoris ore didicit. Cyril. Doctorum enim eſt inſerere auditoribus ſalutarem & proficuum ſermonem, opus aũt diuinæ virtutis eſt attrahere obedientes ad audiẽtiam, & fertilem eorum reddere intellectum. Non eſt autem hic ſeruus laudatus, neq; honorem promeruit, ſed potius tanquã iners eſt condemnatus. vnde ſequitur. Et aſtã. di. au. ab eo mna, & da. il. qui 10. mnas habet. Aug. de quæſt. euan. Per quod ſignificatur & illum poſſe amittere munus Dei qui habens nõ habet, ideſt eo non vtitur, & eo augeri qui habens habet, ideſt bene vtitur. Beda. Myſticè autem hoc, ut reor indicat intrante plenitudine Gẽtium omnem Iſrael ſaluum futurum, & tunc abundantiã gratię ſpiritualis doctoribus eſſe conferendam. Chryſ. Ideo autem dicit aſtantibus. Auferte ei mna, quia nõ eſt prudẽtis animi punire, ſed alio quodam

Doctorum conditio.

dam

ſam, ſcilicet miniſtro eget ad puniendū officio iudicis: nam & Deus non ipſemet pœnas irrogat, ſed meditantibus angelis. Aug. De alijs ſeruis ſiletur qui quaſi prodigi debitores, quę acceperant perdiderūt: In duobus ſeruis illis qui lucrati ſunt, pauci ſignati ſunt, qui per duas vices ad cultores vineæ ſunt deſtinati, in reliquis omnes Iudæi. Sequitur: Et di.ei. Domine habet 10. mnas. Et ne hoc iniuſtum videretur ſubditur: Di.au. vo. quia om. ha. da. Theo. Quia cum decē auxerit decuplando, palam eſt quòd & plura decuplans pluris lucrifiet occaſio domino. A deſide vero & ocioſo qui non ſatagit augere quod acceperat, ipſum quoque quod poſſidet, auferetur. vnde ſequitur. Ab eo autem qui non habet, & quod habet au. ab eo. Nec vacet cenſus dominicus, cum poſſet dari alijs, & multiplicari. Hæc autem non ſolum ad ſermonem & doctrinam referenda ſunt, ſed etiā ad morales virtutes: quoniam & in his dat nobis Deus ſua chariſmata, hūc dotans ieiunio, illum oratione, alium manſuetudine vel humilitate: quibus ſi inuigilauerimus multiplicabimus ea, ſi vero tepeamus extinguemus. Deinde de aduerſarijs ſubdit. Verum ini.me. &c. Auguſt. de quæſt. euange. Per quod deſignat impietatem Iudæorum, quia ad eum noluerunt conuerti. Theoph. Quos tradidit morti mittens eos in ignem exteriorem, ſed & in hoc mundo mactati ſunt flebiliter ab exercitu Romanorum. Chryſo. Hæc contra Martioniſtas competunt, nam & Chriſtus dicit: Adducite hoſtes meos & occidite coram me, cum tamē illi bonum dicant Chriſtum, Deum vero veteris teſtamenti malum. Patet autem quòd pater & filius eadem facit: nam pater ad vineam deſtinat exercitum, ſi lius autem hoſtes coram ſe trucidari facit. Hæc autem quę in Luca ſcribitur parabola, alia eſt ab ea quæ in Matth. narratur de talentis. Nam hic quidem ex vno capitali accepto, varij fuere prouentus, quia ex vna accepta hic quinque talenta, ille obtulit decem. Sed apud Matthæum contrarium, nam qui duo accepit, duo ſuperaddidit, & qui quinque, tantundem: vnde & præmijs donantur imparibus.

Error Martioniſtarum damnatur.

Et his dictis pracedebat, aſcendens Hieroſolymam. Et factum eſt cum appropinquaſſet ad Bethphage & Bethaniam, ad montem qui vocatur Olineti, miſit duos diſcipulos ſuos, dicens: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, in quod introeuntes, inuenietis pullum aſinæ alligatum, cui nemo vnquam hominum ſedit, ſoluite illum & adducite. Et ſi quis vos interrogauerit quare ſoluitis, ſic dicetis ei Quia dominus operam eius deſiderat. Abierunt autem qui miſſi erant & inuenerunt ſicut dixit illis, ſtantem pullum. Soluentibus autem illis pullum, dixerunt domini eius ad illos. Quid ſoluitis pullum? At illi dixerunt, quia dominus eum neceſſarium habet. Et duxerunt illum ad Ieſum. Et iacentes veſtimenta ſua ſupra pullū, impoſuerunt Ieſum Exeunte autem illo, ſubſternebant veſtimenta ſua in via.

Titus. Quia dn̄s dixerat: Appropinquauit regnum Dei, videntes illum in Hieruſalem, aſcendentē putabant ideo aſcēdere, vt regnum Dei inchoaret. Conſummata ergo parabola in qua errorem prędictū correxit. Et oſtenſo ꝙ non dum inſidiantē ſibi mortē deuicerat, procedebat ad paſſionem aſcendens Hieroſolymam. vnde dicitur: Et his dictis præce. aſc. Beda. Oſtendens etiā dē eiuſdem ciuitatis euentu parabolam fuiſſe præmiſſam, quę & ipſum erat occiſura, & hoſtili clade peritura. Sequitur: Et fa. eſt cum appropinquaſſet ad &c. Bethphage erat locus ſacerdotum in monte Olíueti. Bethania quoq; ciuitas ſiue uillula ex latere montis eiuſdem quaſi ſtadijs 15. à Hieruſalem. Chryſoſto. Et quidem in exordijs indifferenter ſe dominus ingerebat Iudęis, ſed vbi ſufficienter ædidit ſuę poteſtatis experimētum, autoritate multa, ſingula quæque pertractat. Multa igitur fiunt miracula, prædixit quoniam inuenietis pullum indomitum & hoc eſt quod ſubditur dicens. Ite in caſtellum quod contra vos eſt, &c. Prædicit etiam quòd nemo prohibebit, ſed cum audierint ſilebunt. vnde ſequitur: Sol. il. &c. Titus. In hoc autem diuinam fore vocationem patuit, nō enim poteſt aliquis reſiſtere Deo quæ ſua ſunt euocanti. Diſcipuli autē iuſſi ducere pullum, non refutauerunt hoc officium vt paruum, ſed abierunt, vt adducerent eum. vnde ſequitur. Abi. autem &c. Baſil. Sic quoque decet nos, & infima opera plurimo cum affectu & ſtudio aggredi, ſciētes quòd quicquid intuitu Dei fit non eſt paruum, ſed dignum in regno cœlorum. Titus. Obmuteſcunt autem ob excellentiam fortis virtutis nequeuntes reſiſtere Saluatoris eloquijs qui ligauerūt aſinū. Sequitur

Diſpenſatio Ieſu.

enim: Soluen.au.it. pul. &c. Maieſtatiuum eum nomen eſt dominus. Rex enim erat véturus in conſpectu multitudinis. Augu. de cogcor.euan. Nec moueat quòd Matthæus aſinam & pullum dicit, cæteri autem de aſina tacent. vbi enim vtrunque factum poteſt intelligi nulla repugnantia eſt, nec ſi alius alia commemoraret: quanto minus vbi alius vnum, & alius vtrunque? Glo. Nec ſolum Diſcipuli obſecuti ſunt Chriſto in pullo alieno, ſed etiam in proprijs veſtimẽtis, quæ partim aſino impoſuerunt, partim ſternebant in via. vnde ſequitur: Et duxerunt illum &c. Beda. Iuxta alios euangeliſtas, non Diſcipuli tantum, ſed etiam plurimi de turba veſtimenta ſternebant in via. Ambr. Myſticè autem dominus venit ad Montem Oliueti, vt nouellas oleas in ſublimi virtute plantaret, & fortaſſe ipſe mons Chriſtus eſt. quis enim alius tales fructus ferret oliuarum Spiritu ſancto fœcundarum? Beda. Pulchrè autem ciuitates poſitæ in Monte Oliueti referuntur, hoc eſt in ipſo domino, qui unctionem ſpiritalium charismatum & ſcientiæ pietatiſque luce refouet. Orige. Bethania autem interpretatur domus obedientiæ, Bethphage vero domus maxillarum, ſacerdotalis quidem locus, maxillæ enim ſacerdotibus dabantur, ſicut in lege pręcipitur. Illuc vero vbi obedientia ibi locus ſacerdotibus mancipatur, mittit Saluator Diſcipulos ſuos, vt ſoluant aſinæ pullum. Ambro. In caſtello enim erãt, & erat ligatus pullus cum aſina, nec poterat ſolui, niſi iuſſu domini. Soluit eum manus apoſtolica, talis actus, talis vita, talis gratia. Eſto talis, vt ligatos poſſis ſoluere. In aſina quidé Matthæus euang. quaſi matrem figurauit erroris, hic autem in pullo generalitatem populi Gentilis expreſſit. Et bene, In quo nemo ſedit, quia nullus, antequàm Chriſtus, nationum populos vocauit ad eccleſiã. Alligatus aũt pſidiæ vinculis tenebatur, in quo adductus dño erroris famulatu, ſed dominatum vendicare ſibi non poterat, quem dominum fecerat non natura ſed culpa. Et ideo cum dominus dicitur, vnus agnoſcitur. Miſera ſeruitus, cui vagum ius eſt: plures enim habet dominus, qui vnum non habet. Alieni alligant vt poſſideant, iſte ſoluit vt teneat: vehementiora enim dona nouit eſſe, quàm vincula. Origenes. Multi ergo erant domini huius pulli, antequam Saluatorem eum haberet neceſſarium, poſtquam vero ille cœpit eſſe dominus, plures eſſe domini ceſſauerunt, nemo enim poteſt Deo ſeruire & mammonæ. Quando malitiæ ſeruimus, multis ſumus paſsionibus vitijſque ſubiecti. Neceſſarium autem habet dominus pullũ, quia cupit nos ſolui vinculis peccatorum. Orige. ſuper Ioan. Ego autem opinor non fruſtra caſtellum eſſe hunc locum, vbi ſtabat aſina ligata & pullus, quaſi caſtellum enim reſpectu totius orbis cœleſtis tota terra deſpicitur abſque deiectione alterius nominis nuncupatum. Ambro. Nec illud eſt ocioſum, quòd duo Diſcipuli diriguntur, Petrus ad Cornelium, Paulus ad reliquos, & ideo non perſonas deſtinauit, ſed numerum diffiniuit, tamen ſi quis eſt qui perſonas exigat, põt æſtimare de Philippo quẽ Spũs ſanctus miſit in Gazan, quãdo Candacis reginę baptizauit Eunuchum. Theoph. Vel duo miſſi hoc innuunt quòd ad introductionem Gentilis populi & ſubiectionẽ eius ad Chriſtum duos faciunt gradus prophetæ & Apoſtoli. Ducunt autem eum à quodam caſtello, vt innoteſcat nobis quòd hic populus ruſticanus erat & indoctus. Ambro. Illi ergo directi cum ſoluerent pullum, non ſuis verbis ſunt vſi, ſed dixerunt ſicut dixerat illis Ieſus, vt agnoſcas quòd non ſuo ſermone ſed verbo Dei, nec proprio ſed Chriſti nomine fidem populis infundere Gẽtilibus, atque aduerſariæ poteſtates, quæ ſibi nationum obſequia vendicabant, mandato ceſſare diuino. Orig. Deinde mittunt Diſcipuli veſtes ſuas ſuper aſinum, & ſedere faciunt Saluatoré, dum aſſumunt ſermonem Dei, & imponunt eum ſuper animas audiẽtium. Veſtibus exuuntur & ſubſternũt eas in via, quia veſtimenta apoſtolorum, opera eorum bona ſunt, & reuera ſolutus à Diſcipulis aſinus, & portans Ieſum, incedit ſuper veſtimẽta apoſtolorum, quando doctrinam eorum imitantur & vitam. Quis noſtrum ita beatus eſt vt ſedeat ſuper illum Ieſus? Ambro. Non enim mũdi dominũ geſtari ſuper dorſum aſinæ delectauit, ſed vt latẽte myſterio in ſecretis animarum interiore conſenſu, myſticus rector inſideret regens mentis veſtigia laſciuiam carnis infrenans, ſermo eius habena eſt, ſtimulus eſt.

Et cũ appropinquaret iam ad deſcenſum Montis Oliueti

Concor euãg.

Allegoria pulchra.

Caſtelli ſignificatio

Oliueti, cæperunt omnes turba deſcendentium diſcipulorum gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus quas viderant virtutibus, dicentes. Benedictus qui uenit rex in nomine domini: pax in cælo & gloria in excelſis. Et quidam phariſæorum de turbis dixerunt ad illos: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait, Dico uobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.

Orig. Quandiu in monte fuit dominus, cum ſolis apoſtolis morabatur: quando autem vicinus cœpit eſſe deſcenſui, tunc occurrit ei turba populorum. vnde dicitur: Et cum appropinquaret &c. Theo. Diſcipulos vocat nõ ſolum 12. aut 70. ſed omnes qui Chriſtum ſequebantur, ſeu cauſa miraculorum, ſeu ad aliquam delectationem doctrinæ, quibus ingeri pueri potuerunt, vt narrant alij euangeliſtæ. vnde ſequitur: Super omnibus &c. Beda. Multas quidẽ virtutes domini viderant, ſed maximè Lazari reſurrectionem ſtupebant: nam vt Ioannes ait, propterea obuiam venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Notandum enim eſt nõ tunc primam Saluatorem Hieruſalem adiſſe, ſed multoties antea, ſicut Ioannes commemorat. Ambr. Turba igitur agnoſcens Deũ regem appellat, prophetiam repetit, expectatum quoque ſecundũ carnem Dauid filium veniſſe declarat, vnde ſequitur: Dicentes, Benedictus qui venit rex &c. Beda. Ideſt in nomine Dei patris, quãuis poſſit intelligi etiam in nomine ſuo, quia & ipſe dominus eſt, ſed melius verba eius noſtrũ dirigunt intellectum, quibus ait: Ego veni in nomine patris mei, humilitatis enim magiſter eſt Chriſtus. Non autem rex Chriſtus dicitur ad exigendum tributum, vel ferro exercitum armandum, hoſteſq; viſibiliter debellandos: ſed quòd mentes regat, & in regnum cœlorum credentes perducat. quòd enim rex eſſe voluit Iſrael, miſerationis indicium eſt, non poteſtatis augmentum. verum quia Chriſtus in carne totius mundi propitiatio illuxit, pulchrè ſibi inuicem in laude eius cœleſtia ſimul & terrena concinunt. Eo enim naſcente cœleſtium agmina cantant, eodem autem cœlis ſe redditurο mortales vicem laudis rependunt. vnde ſequitur: Pax in cęlo. Theophyl. Hoc eſt, bellum antiquum quo Deo aduerſabamur euanuit. Et gloria in excelſis, laudantibus, ſcilicet angelis Deum in ta

Ieſus rex acclamatur.

li reconciliatione. nam hoc ipſum q. Deus viſibiliter ambulat in territorio inimicorum ſuorum, ſignificat ipſum nobiſcum habere concordiam. Sed phariſæi hoc audientes murmurabãt, eo quòd turba eum regem vocabat & laudabat vt Deum, referentes nomen regis ad ſeditionem, nomen vero domini ad blaſphemiam. vnde ſequitur: Et quidam phariſæorum &c. Beda. Miraculum inuidorum demẽtia, quem magiſtrum appellandum non dubitant, quia vera docentem nouerãt, huius diſcipulos quaſi melius edocti redarguendos æſtimant. Cyril. Sed dominus nõ compeſcuit laudantes eum vt Deum, ſed magis reprehenſores compeſcens, atteſtatur ſibi ſuper gloria deitatis. vnde ſequitur. Quibus ipſe ait, Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabũt. Theophyl. q. d. Non ſine cauſa homines me taliter laudant, ſed commoniti virtutibus quas viderunt. Beda. Crucifixo etiam domino notis eius tacentibus præ timore, lapides & ſaxa canebant, dum poſtquam emiſit ſpiritum terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt. Ambro. Neque etiam mirum eſt ſi laudes domini cõtra naturam ſuam ſaxa reſpondeant, quem ſcopulis duriores prædicãt peremptores, ſcilicet turba poſt exiguum crucifixura Deũ negans affectibus, quem vocibus confitetur. Aut fortaſſe quia obmuteſcentibus Iudæis poſt domini paſſionem viui erãt ſecundum Petrum lapides clamaturi. Orige. Quando etiam nos tacemus, ideſt refrigeſcit charitas multorum, lapides clamant: poteſt enim Deus ſuſcitare de lapidibus filios Abrahæ. Pulchrè autem turbas laudantes Deum ad deſcenſionẽ montis occurriſſe legimus, vt operatorem myſterij ſpiritalis ſignificarent ſibi veniſſe de cœlo. Beda. Deſcendente etiam domino de monte Oliuarũ turbæ deſcendunt, quia humiliato miſericordiæ auctore, neceſſe eſt eos qui miſericordia indigent, eius veſtigia imitari.

[illegible]

Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit ſuper illam, dicens: Quia ſi cognouiſſes & tu, & quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi, nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te & circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te, & coangustabunt te vndiq; & ad terram proſternent te, & filios tuos qui in te ſunt: & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem,

eo quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ.

Orige. Omnes beatitudines quas locutus eſt Ieſus in euangelio ſuo, firmat exemplo, ſicut dixerat, Beati mites, probat dicēs: Diſcite à me, quia mitis ſum. Et quia dixerat, Beati flentes, ipſe quoque fleuit ſuper ciuitatem. vnde dicitur: Et cum ap. &c. Cyril. Miſerebatur enim eorum Chriſtus qui omnes homines vult ſaluari, quod nobis nō patuiſſet niſi per aliquod humanum fieret euidens. Effuſæ enim lachrymæ ſunt ſigna triſtitiæ. Gregor. in ho. Fleuit igitur pius Redemptor ruinam perfidæ ciuitatis, quam ipſa ciuitas ſibi non cognoſcebat eſſe venturam. vnde ſubditur: Dicens, Quia ſi cognoſ. & tu, ſubaudi fleres, quæ modo quia neſcis, quod imminet, exultas. vnde ſubditur: Et quidem in hac die tua, &c. Cum enim carnis ſe voluptatibus daret in die ſua, quæ ad pacem ei eſſe poterant habebat. Cur vero bona præſentia ad pacem habuerit, manifeſtatur cum ſubditur: Nunc autem abſcondita, &c. Si enim à cordis eius oculis mala quæ imminerent abſcondita non eſſent, læta in præſentibus proſperis non fuiſſet. vnde mox eius pœna quæ imminebat adiuncta eſt, cū ſequitur: Quia ve. dies in te. Cyrill. Vel aliter. Quia ſi cognouiſſes & tu. Non enim erant digni percipere diuinitus inſpiratas ſcripturas, quæ narrant Chriſti myſterium. Quoties enim legitur Moyſes, velamē obnubilat cor eorum. Et quia non ſunt intuiti veritatem, indignos ſe fecerunt ſalute quæ manat à Chriſto. vnde ſequitur: Et quidem in hac die &c. Euſeb. Vbi notat ſuum aduentum ad pacem totius mundi factum fuiſſe, venit enim ad hoc, vt pacem prædicaret propinquis & longinquis, ſed quia annunciatam ſibi pacem recipere noluerunt, hoc eos latebat. vnde ſubditur: Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Et ideo obſidionem quæ in breui erat ei ſuperuentura expreſſiſſimè prænunciat, ſubdens: Quia ve. dies in te &c. Gregor. Vbi Romani principes denunciantur. Illa enim Hieroſolymorum ſubuerſio deſcribitur, quæ à Veſpaſiano, & Tito Romanis principibus facta eſt. vnde ſubditur: Et circundabunt te, &c. Euſebius. Quomodo autem hæc completa ſint ex his quæ tradita ſunt à Ioſepho colligere poſſumus, qui cum eſſet Iudæus, ſingula quoque geſta narrauit conſonè his quæ ſunt à Chriſto prædicta. Gregor. Hoc quoque quod additur, Et non relin. in te &c. Et ipſa iam eiuſdem ciuitatis transmigratio teſtatur: quia dum nunc in eo loco cōſtructa eſt, vbi extra portā dominus fuerat crucifixus, prior illa (vt dicitur) Hieruſalem funditus eſt euerſa. Cui ex qua culpa euerſionis pœna fuerit illata ſubiungitur: Eo quòd non cognoueris &c. Theoph. Id eſt mei aduentus, veni .n. viſurus & ſaluaturus te. Quòd ſi cognoſceres, & in me crederes, eſſes pacata Romanis, & ex omnibus exempta periculis, ſicut omnes qui crediderunt in Chriſtum euaſerunt. Orige. Non nego igitur & illā Hieruſalem propter habitatorum ſcelera fuiſſe deſtructam, ſed quæro ne forte ad hāc Hieruſalem fletus iſte pertineat. Si enim poſt myſteria veritatis aliquis peccauerit, plangetur. Nemo enim Gentilis fletur, ſed ille qui fuerit de Hieruſalem, & eſſe ceſſauit. Gregor. Redemptor enim noſter per electos ſuos plangere non ceſſat, cum quoſdam ex bona vita ad mores reprobos peruenisſe conſiderat, qui ſi damnationem ſuam quæ eis imminet agnouiſſent, ſemetipſos cum lachrymis electorum plangerent. Suā autem diem hic habet anima peruerſa, quæ tranſitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ aſſunt ad pacem ſunt, dum ex rebus temporalibus lætatur, hæc præuidere futura refugit, quæ præſentem lætitiam perturbent. vnde ſequitur: Nunc autem abſcondita, &c. Orige. Fletur autem & noſtra Hieruſalem, quòd poſt peccata circundant eam inimici, id eſt ſpiritus nequam, & immittant in circuitū eius vallum, vt obſideant eam & lapidem ſuper lapidem non relinquant, maximè ſi poſt multam continentiam, ſi poſt aliquot annos caſtitatis victus quis fuerit & blandimentis carnis illectus, patientiam pudicitiamque amiſerit, ſi fuerit fornicatus, lapidem ſuper lapidem non relinquent in eo, ſecundum illud. Nō recordabor priorum iuſtitiarum eius. Greg. Vel aliter: Maligni ſpiritus animam à corpore exeuntem obſident, quàm in carnis amore poſitā deceptoris delectationibus fouent, qui vallo circundant, quia ante mentis eius oculos reductis iniquitatibus quas perpetrauit, hanc ſocietate ſuæ dānationis coarctant, vt in ipſa extremitate vitæ deprehenſa, & à quibus hoſtibus circunclusa ſit videat, & tamen euadē di

Fletus Chriſti ratio.

Aduentus Chriſti ratio.

Intellectus myſticus.

Obſidio ſpiritalis.

di aditum inuenire non poſſit, quia operari iam non poteſt bona, quæ cum licuit agere contēpſit. vndique etiam aīam coanguſtant, quando ei non ſolum operis verſuetiam locutionis atque cogitationis iniquitates replicant, vt quæ prius ſe per multa dilatauit in ſcelere, in extremum de omnibus anguſtetur in retributione. Tunc autē anima per conditionem reatus ſui ad terram conſternitur, cum caro quam vitam ſuam credidit, redire ad puluerem vrgetur. Tunc in morte filij illius cadunt, cum cogitationes illicitæ quæ modo ex illa prodeunt in extrema vita vltione diſſipantur, quæ etiam cogitationes per lapides ſignificari valent. Peruerſa .n. mēs cum peruerſæ cogitationi peruerſionē adijcit, quaſi lapidem ſupra lapidem ponit, ſed cum ad vltionem ſuam anima ducitur, omnis cogitationum conſtructio diſſipatur. Prauā autem aīam Deus aſſidue viſitat præcepto, aliquando flagello, alia quando autem miraculo, vt vera quæ neſciebat audiat, & ea contemnens à dolore compuncta redeat, aut beneficijs deuicta malum quod fecit erubeſcat. Sed quia viſitationis ſuæ tempus non cognoſcit, in extremo vitæ traditur ſuis inimicis.

Mētis peruerſa periculū.

Et ingreſſus in templum, cœpit eijcere vendentes in illo et ementes dicens illis: Scriptū eſt, quia domus mea, domus orationis eſt, vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem ſacerdotum & ſcribæ & principes plebis quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi. Omnis enim populus ſuſpenſus erat, audiens illum.

Greg. in ho. Qui narrauerat mala ventura protinus tēplum ingreſſus eſt, vt de illo vendentes & ementes eijceret, oſtendens ꝙ ruina populi maximè ex culpa ſacerdotum fuit. vnde dicitur: Et ingreſ. in templum &c. Ambr. Deus .n. tēplum ſuū non mercatoris vult eſſe diuerſorium, ſed domiciliū ſanctitatis, nec vēdibili religionis officio, ſed obſequio gratuito vſum miniſterij ſacerdotalis informat. Cyril. Erat aūt in tēplo multitudo mercatorū qui vendebant aīalia ritu legis mactanda in hoſtijs, ſed iā aderat tempus definendi vmbram, refulgēdi verò Chriſti veritatem, ob hoc Chriſtus qui cū patre ſimul colebatur in templo, iuſſit ritus corrigi legis, fieri vero templū orationis domū. unde ſubditur: Dicens illis, ſcriptū eſt quia domus mea &c. Greg. Qui .n. ad accipienda munera in templo reſidebant, quia quibuſdam non dātibus læſiones exquirerent, dubium nō erat. Theop. Hoc ēt dominus fecit in principio prędicationis ſuæ, ut narrat Ioānes, & nunc iterū illud fecit, quia ad maius crimē Iudæorū redundat, qui nō fuerunt ex priori admonitione caſtigati. Aug. de q. euā. Myſticè aūt tēplum ipſum hominem Chriſtum intelligas, uel etiā adiuncto corpore eius quod eſt eccleſia, ſecundum autem id ꝙ eſt caput eccleſiæ dictum eſt, Soluite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud, ſecundum id uero quòd eſt adiuncta eccleſia, intelligitur templum de quo uidetur dixiſſe, Auferre iſta hinc, ſignificauit enim futuros in eccleſia, qui ſua negocia potius agerent, uel receptacula ibi haberent ad occultanda ſcelera ſua, quàm ut charitatem Chriſti ſequerentur, & peccatorum confeſſione accepta uenia corrigerentur. Greg. in ho. Redemptor uero noſter prædicationis uerba, nec indignis, nec ingratis, ſubtrahit, unde poſtquam rigorem diſciplinæ eijciendo peruerſos tenuit, donum his gratię oſtendit. nam ſubditur: Et erat docens &c. Cyril. Decebat autem ex his quæ Chriſtus dixerat & fecerat, eum adorare ut Deum, ſed ipſi nequaquam hoc facientes, quærebant eum occidere. Sequitur enim. Principes autem ſacerdotum & ſcribæ & principes plebis quærebant illum perdere. Beda. Vel quia quotidie docebat in templo, uel quia latrones eiecerat de templo, uel quia ueniens illuc rex & dominus à credentium turba laudem hymni cœleſtis accepit. Cyril. Sed populus grauiorem æſtimationem accepit de Chriſto quàm ſcribæ & phariſæi & principes Iudæorum, qui fidem Chriſti non acceptantes alios increpabant. unde ſequitur. Et non inueniebant quid facerent illi. Omnis enim populus ſuſpenſus erat audiens illum. Beda. Quod duobus modis intelligi poteſt, quia uel timentes populi tumultum, & non inueniebant quid facerent de Ieſu quem perdere diſpoſuerant, uel ideo Ieſum perdere quærebant, quia ſuo magiſterio neglecto plures ad cū audiendum confluere cernebant. Grego. in homel. Myſticè autem ſicut templum Dei in ciuitate eſt, ita in plebe fideli uita religioſorū. Et ſæpe nonnulli religionis habitum

Prophanatio tēporum

bitum ſumunt: & dum ſacrorum ord num locum percipiunt, ſanctæ religionis officium in commercium terrenæ negociationis trahunt. Vendentes quippe in templo ſunt qui hoc quod quibuſdam iurè competit, ad præmium largiuntur. Iuſtitiam enim vendere, eſt hanc pro præmij acceptione ſeruare. *Tropologica expō.* Ementes vero in templo, ſunt qui dum hoc perſoluere proximo, quod iuſtum eſt nolūt, dumq́ue rem iure debitam facere contemnunt, dato patronis præmio emunt peccatū Orig. Si quis ergo vendit eijcietur, & præcipuè ſi vendit columbas. Si enim ea quę mihi à Spiritu ſancto ſunt reuelata & credita, aut in vulgus precio vendidero, aut abſque mercede non docuero, quid aliud facio niſi columbam, id eſt Spiritum ſanctum vendo? Ambr. Generaliter itaque dominus docet, ſecnlares à Dei templo abeſſe debere contractus. Spiritualiter autem nummularios repulit, qui de pecunia domini, id eſt ſcriptura diuina lucrum quærunt, nec bona malaq́ue diſcernunt. Greg. in ho. Qui domū Dei ſpeluncam latronum faciunt, quia dum peruerſi homines locum religionis tenent, ibi malitiæ ſuæ gladijs occidunt, vbi viuificare proximos orationis ſuæ interceſſione debuerunt. Templum quoque eſt ipſa mens fidelium, quæ ſi in læſione proximi peruerſas cogitationes profert, quaſi in ſpelúca latrones reſident. Cum autem mentem fidelium ad cauēda mala ſubtiliter erudit, quotidie veritas in templo docet.

CAPVT XX.

ET factum eſt in vna dierum docente illo populum in templo & euangelizante, conuenerunt principes ſacerdotum & ſcribæ cum ſenioribus, & aiunt dicentes ad illum. Dic nobis in qua poteſtate hæc facis? aut quis eſt qui dedit tibi hanc poteſtatem? Reſpondens autem Ieſus, dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum. Reſpondete mihi, Baptiſmus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant intra ſe, dicentes. Quia ſi dixerimus de cælo, dicet, Quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, pleps vniuerſa lapidabit nos. Certi enim ſunt Ioannem prophetam eſſe. Et reſponderunt ſe neſcire vnde eſſet. Et Ieſus ait illis: Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.

Aug. de con. euan Cum commemoraſſet Lucas eiectos de templo ementes & vendētes, prætermiſit quòd exibat in Bethaniam, *Cōſenſus euāgelicus* & regredicbatur in ciuitatem, & quid de ficulnea factum eſt, & quod mirantibus diſcipulis, de fidei virtute reſponſum eſt. Atque his prætermiſſis, non quaſi ex ordine dies proſequens ſicut Marchus, intulit dicens: Et factum eſt in vna dierum, &c. Quod dicit factum in vna dierum, ea dies intelligitur in qua id geſtum Matthæus & Marchus retulerunt. Euſ. Cum autem principes mirari deberent docentem cœleſtia dogmata, & cognoſcere per dicta & facta hunc eſſe Chriſtum quem prophetę prędixerant, incumbētes ſubuerſioni populi Chriſtum prohibebant. Sequitur enim: Et aiunt di. ad il. Dic.no.in qua po.hæc fa. Aut quis &c. Cyril. Quaſi dicant: Secundum legem Moſaycam ſolis exorciſtis ex Leuitico ſanguine data eſt auctoritas docendi, necnon ſacrorum atriorum poteſtas. at tu ortus ex Iuda, commiſſos nobis faſces vſurpas. Sed ſi nouiſſes (ò phariſæe) ſcripturas, recoleres quod hic eſt ſacerdos qui ſecūdum ordinem Melchiſedec offert Deo in ſe credentes per cultum qui legem tranſcendit. Quid igitur anxiaris, eiectis ab atrijs ſacris quæ opportuna videbantur legalibus victimis, eo vocante ad veram iuſtificationem per fidem? Be. Vel quando dicunt, In qua poteſtate hæc facis? de Dei dubitant poteſtate, & ſubintelligi volunt diaboli eſſe quod facit. Addentes quoque, Et quis eſt qui dedit tibi hanc poteſtatem? manifeſtiſſimè Dei filium negant quem putant non ſuis, ſed alienis viribus ſigna facere. Poterat autem dominus aperta reſponſione tentatorum calumniam confutare, ſed prudenter interrogat, vt ſuo ſilentio vel ſententia condemnentur. Sequitur enim: Reſpondens autem Ie. &c. Theo. Vt enim oſtenderet eos ſemper fuiſſe Spiritui ſancto rebelles: & nedum Eſaiæ cuius non erat memoria, ſed nuper viſo Ioanni credere noluerunt. Ob hoc verſa vice opponit eis hanc quæſtionem, oſtendens quòd ſi tanto prophetæ Ioanni qui apud eos maior videbatur, minimè crediderunt prohibēti teſtimonium eius, qualiter ei crederent reſpondenti qua auctoritate hoc faceret? Euſeb.

ſeb. Quærit autem de Ioanne Baptiſta,non vnde erat oriundus, ſed vnde legem ſuſcepiſſet baptiſmatis. Cyril. Sed illi fugere veritatem non horruerunt. Deus enim miſit Ioannem ſicut vocem clamantem. Parate viam domino.Timuerunt autem dicere veritatem, ne diceretur, Cur non credidiſtis & cauent reprehendere præcurſorem, non metu diuino,ſed populi. vnde ſequitur. At il.co. in.ſe di. Quia ſi dix. decæ. di. Quare ergo non credi.ei? Beda.q.d. Quem confitemini de cœlo habuiſſe prophetiam mihi teſtimonium perhibuit. Et ab illo audiſtis, in qua poteſtate hæc faciam. Sequitur. Si au.dixe. Ex ho. plebs vniuer. la. nos. Certi ſunt enim Ioannem prophetam eſſe. viderunt ergo quomodolibet reſpondiſſent, in laqueum ſe caſuros,timentes lapidationem ſed magis veritatis confeſſionem. vnde ſequitur. Et reſ.ſe neſ.vnde eſſet. Quia ergo nolunt fateri hoc quod ſciunt, repulſi ſunt vt eis dominus non diceret quod ſciebat.vnde ſequitur.Et ait il.Ie.Neque ego di.uo.in qua po.hæc facio.Ob duas enim cauſas maximè ſcientia veritatis eſt occultanda quærentibus,cum ſcilicet is qui quærit minus capax eſt ad intelligẽdum ea quæ quærit, aut odio vel contemptu veritatis indignus eſt cui debeat aperiri quod quærit.

Iaus Ioãnis

Cœpit autem dicere ad plebem,parabolam hanc: Homo quidam plantauit vineam, & locauit eam colonis, & ipſe peregrè fuit multis temporibus. Et in tempore vindemiæ illò miſit ad cultores ſeruũ, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæſum dimiſerunt eum inanem. Et addidit alterum ſeruum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes & afficientes contumelia, dimiſerunt inanem. Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes eiecerunt. Dixit autem dominus vineæ. Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forſitan cum hunc viderint, verebuntur. Quem cum vidiſſent coloni cogitauerunt intra ſe, dicentes. Hic eſt hæres, Occidamus illum, vt noſtra fiat hæreditas. Et eiectum illum extra vineam,occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet & perdet colonos iſtos, & dabit vineam alijs. quo audito,dixerunt illi. Abſit. Ille autem aſpiciens eos, ait. Quid eſt ergo hoc quod ſcriptum eſt, lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus eſt in caput anguli? Omnis qui ceciderit ſupra illum lapidem, conquaſſabitur, ſupra quem autem ceciderit, comminuet illum.

Euſeb. Congregatis in vnum principibus populi Iudæorũ in ipſo templo, ea quæ contra ipſum facturi erant, & ſuperuenturum eis exterminium figuratè parabolam protulit. Dicitur enim: Cœpit au.di.ad ple. para. hanc. Homo plan. vineam. Augu. de con. euang. Tacuit Mathæus breuitatis cauſa quod Lucas non tacet, parabolam iſtam non ad ſolos principes dictam,qui de poteſtate interrogauerant,ſed etiam ad plebem. Ambro. Plerique autem variè ſignificationes de vineæ appellatione deriuant,ſed euidenter Eſaias vineam domini Sabaoth domũ Iſrael eſſe memorat. Hanc vineam quis alius niſi deus condidit? Beda. Homo ergo qui plantauit vineam ipſe eſt qui iuxta aliã parabolam conduxit operarios in vineam ſuam. Euſe. Sed parabola quam Eſaias dicit, vineam reprehendit. Saluatoris vero parabola non eſt contra vineam dicta, ſed de cultoribus vineę, de quibus ſubditur: Et locauit eam colonis.id eſt, ſenioribus populi, & principibus ſacerdotũ,& doctoribus & optimatibus cunctis. Theophyl. Vel quilibet de populo eſt vinea, idem eſt etiam cultor, quilibet enim noſtrum ſeipſum colit. Hac igitur vinea cõmiſſa cultoribus abijt.id eſt, dimiſit illos progredi ſuo arbitrio. vnde ſequitur:Et ipſe peregrè fuit multis temporibus. Ambr. Non quia ex loco ad locum profectus eſt dominus, qui vbique ſemper præſens eſt, ſed quia præſentior eſt diligentibus,negligentibus abeſt.Multis autem temporibus abſuit, ne propera videretur exactio.nam quo indulgentior liberalitas,eo inexcuſabilior peruicacia.Ciril.Vel Deus abſentauit ſe à vinea plurium annorum curriculis,quia poſtquam viſus eſt in ſpecie ignis deſcendiſſe in monte Sina, non amplius viſibiliter præbuit eis ſuam præſentiam.Nulla tamen interpolatio contigit,qua nõ mitteret Deus prophetas & iuſtos commonentes.vnde ſequitur.Et in tempore vinde. miſit ad cultores ſeruum, &c. Thop. Dicunt autem de fructu vineæ,quia non totum fructum ſed aliquid de fructu volebat accipere.Nam quid lucratur Deus à nobis niſi ſuã notitiam,quæ etiam eſt noſtra vtilitas? Be. Bene autem frũctum poſuit non prouentũ, nullus enim huius vineæ prouentus inuentus eſt. Seruus ergo primus miſſus eſt Moyſes,qui per quadraginta annos fructum aliquem legis quam dederat à cultoribus requira

quirebat, ſed vexatus eſt propter eos, quia
exacerbauerunt ſpiritũ eius. vnde ſequitur:
Qui cęſum dimiſerunt enm inanem. Amb.
Factum eſt autem vt plures alios deſtina-
ret, quos Iudæi inhonores & inanes ſibi de
quibus nihil potuerunt proficere dimiſe-
runt. vnde ſequitur: Et addi. alte. ſer. mit-
Allegoria pulchra.
tere. Beda. Seruus alter Dauid ſignifica-
tur, qui miſſus eſt, vt poſt ædicta legalia cul
tores vineæ pſalmodiæ modulamine ad e-
xercitium boni operis excitaret. Sed & con
tra hunc dixerunt, Quæ nobis pars in Da
uid? aut quæ hæreditas in filio Iſai? vnde
ſequitur: Illi au. hunc cędentes & affi. con-
tu. dimiſe. inanem. Sed nec ſic deſtitit, ſequi
tur. n. Et addidit tertium mittere. Per quem
prophetarum chorum intellige, qui conti-
nuis atteſtationibus populum cõuenerunt.
Sed quem prophetarum nõ ſunt perſecuti?
vnde ſequitur. Qui & illũ vulne. eiecerunt.
His aũt tribus ſeruorum gradibus omnium
ſub lege doctorum figuram poſſe cõprehen-
di dominus alibi manifeſtat, dicens: quoniã
neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt
in lege Moyſi & ꝓphetis & pſalmis de me.
Theoph. Prophetis igitur talia mala paſſis
filius deſtinatur. Sequitur enim: Dixit au.
do vineæ, quid faciam? Beda. Quòd domi
nus vineæ dubitatiuè loquitur, nõ de igno-
rantia venit, quid enim neſciat Deus pater?
ſed ambigere dicitur, vt libera voluntas ho
minis ſeruetur. Cyrill. Deliberat etiam
ſecum dominus vineæ quid agat, non quaſi
carens miniſtris, ſed quia pertractato quo-
libet ingenio ſalutis humanæ, populo vero
nequaquam adiuto aliud manus adiungit.
vnde conſequenter dicit: Mittam filium
meum dilectum, forſitan cum hunc vide.
verebuntur. Theophyl. Dixit autem hoc
non tanquam ignorans quòd peius eum eſ-
ſent tractaturi quàm prophetas, ſed quia
oportebat filium eis fieri reuertendum.
Quòd ſi cõtumaces fuerint occidendo, hoc
cumulat eorum crimen. Nec ergo dicerent
aliqui diuinam præſentiam neceſſario fuiſ-
ſe inobedientiæ cauſam, ideo ſic figurat ſer-
monem. Amb. Filium igitur vnigenitum
ſibi miſſum perfidi Iudæi, quaſi hæredem
remouere cupientes, occiderunt crucifigen
do, & eiecerunt negando. vnde ſequitur:
Quem cũ vidi. colo. cogi. intra ſe dicen. Hic
eſt hæres, occi. eum vt noſtra fiat hæredi-
tas. Hæres Chriſtus eſt, idemque teſtatori
hæres, quia morti propriæ ſuperuiuit, & te-
ſtamentorum quæ ipſe contulit, tanquam
hæreditaria in noſtris profectibus emolu-
menta conſequitur. Beda. Manifeſtiſſi-
mè autem dominus probat Iudæorum prin
cipes non per ignorantiam, ſed per inuiden
tiam, crucifixiſſe filium Dei. Intellexerunt
enim hunc eſſe cui dictũ eſt, Dabo tibi gen-
tes hæreditaté tuam. Sequitur: Et eiectum
illum extra vineam occiderunt. Quia Ie-
ſus vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem po-
pulum, extra portam paſſus eſt. Theoph.
Sed quia ſuperius populum non Hieruſa-
lem loco vineæ ſumpſimus, forſan magis
propriè dici poteſt, quòd occidit quidem
eum populus extra vineam. Theop. Ideſt
extra populi manus paſſus eſt dominus, qa
ſcilicet populus ei nõ proprijs manibus ne-
cé intulit, ſed tradens hunc Pilato & Gen-
tibus. Quidam autem per uineam ſcriptu-
rã intellexerunt, cui non credentes dominũ
necauerunt, vnde extra vineam, id eſt extra
ſcripturam dicitur dominus paſſus. Beda.
Siue eiectus extra uineã & occiſus eſt, quia
prius eſt ab infidelium corde repulſus, ac
deinde cruci addictus eſt. Chryſoſtomus.
A quibus paſſus ſit Chriſtus.
Diſpenſationis autem non negligentiæ eſt
poſt prophetas Chriſtum ueniſſe. Nõ enim
Deus omnia repente proſequitur, ſed con-
deſcendit propter ſui pietatem, quia ſi poſt
ſeruos uenientem filium contempſerunt,
multo magis nec antea eum audirent. Qui
enim non audiebant minora pręcepta, quo-
modo audiuiſſent maiora? Ambroſ. Pul-
chrè autem interrogat, ut ſua ſeipſi dam-
nent ſententia. Sequitur enim. Quid er-
go faciet illis dominus vineæ? Baſil. Hoc
autem fit quaſi his qui damnantur nihil ha
bentibus opponere euidentię iuris. Propriũ
autem eſt diuinæ miſerationis non infigere
pœnas ſilentio, ſed prædicere minis, reuo-
cando eos ad pœnitentiam. vnde & hic ſe-
quitur. Veniet & per. co. iſtos, &c. Am-
broſius. Venturum dominum dicit vineæ,
quòd in filio aſſit etiam paterna maieſtas,
uel quòd ultimis temporibus præſentior
humanis aſpiret affectibus. Cyrillus. Ex-
cluſi ſunt igitur Iudæorum primates, quaſi
dominicæ uoluntati repugnantes, & ſteri-
lem reddentes uineam ſibi commiſſam. Eſt
autem datus cultus uineæ ſacerdotibus no-
ui

ui teſtamenti, cum autem virtutem ænigmatis ſenſerunt, recuſant illud pati. vnde ſequitur. Quo audi. dixerunt illi: Abſit. Nec tamen euaſerunt ob ſui pertinaciam & inobedientiam erga fidem Chriſti. Theoph. Aliter autem videtur Matthæus dicere, dominum, ſcilicet quæſiuiſſe, Quid faciet illis cultoribus vineę? Iudæos vero reſpondiſſe: Malos malè perdet. Non eſt autem repugnātia, nam vtrumque factum. Primo enim ipſi promulgauerunt illam ſententiam, poſtea ſentientes quo tēdebat parabola dixerunt, Abſit: vt Lucas hic narrat. Aug. de con. euā. Vel aliter: In illa de qua loquimur turba, erant qui doloſè dominum interrogauerāt, in qua poteſtate faceret, Erant etiam qui non doloſè ſed fideliter acclamauerūt: Benedictus qui venit in nomine domini. Ac per hoc erāt qui dicerent, perdet illos & vineā ſuam dabit alijs. Quę vox rectè etiam ipſius domini fuiſſe intelligitur, ſiue propter veritatem, ſiue propter membrorum eius cum ſuo capite vnitatem. Erant etiam qui talia reſpondentibus dicerent, Abſit. Quia intelligebant in ſeipſos hanc parabolam dictam. ſequitur: Ille autem aſpiciens eos, ait: Quid eſt ergo &c. Beda. q. d. Quomodo implebitur hæc prophetia, niſi quia Chriſtus à vobis reprobatus & occiſus, credituris eſt gentibus prædicandus? vt quaſi lapis angularis ex vtroque populo vnum ſibi templum ædificet. Euſeb. Lapis autem dicitur Chriſtus propter terreſtre corpus, abſciſus ſine manibus, ſecundum viſionem Danielis, propter ortum ex virgine. Lapis autem non argenteus, aut aureus, quia non rex aliquis glorioſus, ſed homo humilis & abiectus propter quod ædificantes eum reprobauerunt. Theophy. Reprobauerunt enim eum principes populi cum dixerunt. Hic à Deo non eſt. Ille vero tam vtilis fuit, tam electus, vt in capite anguli poneretur. Cyrillus. Angulo vero comparat ſacra ſcriptura concurſum vtriuſque populi: Iſraelitici, ſcilicet, & Gentilis in vnam fidem. Compegit enim Saluator vtrumque populum in vnum nouum hominem, concilians eos in vno corpore patri. Salubris ergo eſt lapis angulo facto ab eo. Detrimentum autem infert. Iudæis impugnantibus hunc ſpiritalem concurſum. Theophyl. Duas autem condemnationes commemorat: Vna quidem animarum ſuarum, quam paſſi ſunt ſcandalizati in Chriſto, & hoc tangit cum dicit: Omnis qui ceciderit ſuper illum lapidem, conquaſſabitur. Aliam verò captiuitatis & exterminij, quam intulit eis lapis ab ipſis contemptus. Et hoc tangit cum ſubdit: Supra quem autem ipſe ceciderit, comminuet illum, vel ventilabit eum. Sic enim ventilati ſunt Iudæi à Iudæa per vniuerſum orbem, vt ab area paleæ. Et attende ordinem, nam præambulum eſt ſcelus in eum commiſſum. Sequitur autem iuſta Dei vindicta. Beda. Vel aliter: Qui peccator eſt, & tamen illi credit, cadit quidem & conquaſſatur, reſeruatur enim per patientiam ad ſalutem. Supra quem vero ille ceciderit, hoc eſt cui lapis ipſe irruerit, quia ipſum, negauit cōminuet eū, vt nec teſta quidē. remaneat in qua hauriatur aquæ puſillū. Siue de his dicit quod cadunt ſuper eum, qui illum modo contemnunt, ideo nondum penitus intereunt, ſed conquaſſantur vt non recti ambulent. Super quos autem cadit, veniet illis deſuper in iudicio cum pœna perditionis, ideo cōminuet eos, vt ſint tāquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Amb. Vinea etiam typus noſter eſt. agricola quippe omnipotens pater, vitis Chriſtus, at vero nos palmites. Rectè vinea Chriſti populus nominatur, vel quòd crucis in fronte pretexatur indicium, vel quod fructus ex poſtrema anni legatur ætate, vel quòd omnibus vt ordinibus uinearum, ita pauperibus atque diuitibus ſeruis & dominis in eccleſia æqua dimēſio nulla diſcretio ſit. Et vt vitis maritatur arboribus, ita corpus animę. hanc uineā diligēs agricola fodere & tondere conſueuit, ne luxuriet vmbra foliorum, verborumque infructuoſa iactantia maturitatem indolis naturalis impediat. decet totius orbis hic eſſe vindemiam, vbi totius orbis eſt uinea. Beda. Vel morali intellectu cuique fidelium uinea quam excolat locatur, dum myſterium baptiſmi quod exerceat ſibi committitur. Mittitur ſeruus unus alter tertius, cum lex, pſalmodia, & prophetia legitur. Sed miſſus ſeruus contumelijs affectus uel cæſus dicitur, cum ſermo auditus contemnitur uel blaſphematur. Miſſum hęredem quantum in ſe eſt occidit, qui filium Dei peccando conculcat, perdito malo cultore uinea datur alteri

Cōſenſus euan.

Condēnatio duplex

Expoſitio literalis

cum

cum dono gratiæ quod ſuperbus ſpreuit, humilis dirarur.

Et quærebant principes ſacerdotum, & ſcribæ mittere in illum manus in illa hora, & timuerunt populum. Cognouerunt enim quòd ad ipſos dixerit ſimilitudinem iſtam. Et obſeruantes miſerunt inſidiatores qui ſe iuſtos ſimularent, vt caperent eum in ſermone & traderent illum principatui, & poteſtati præſidis. Et interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, ſcimus quia rectè dicis & doces, & non accipis perſonam hominis, ſed viam Dei in veritate doces: Licet nobis tributum dare Cæſari, an non? Conſiderans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium, cuius habet imaginem & ſuperſcriptionem? Reſpondentes dixerunt. Cæſaris. Et ait illis. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in reſponſo eius, tacuerunt.

Cyril. Docebat quidem principes Iudæorum intelligentes quòd de ipſis parabola diceretur, à malo ſic diſcedere quaſi de fututis inſtructos. ſed hoc non conſiderantes, occaſionem ſuorum colligunt criminũ. vnde dicitur, Et quærebant principes ſacerdotum &c. Nec refrenauit eos legis præceptum quod dicit, Innocentem & iuſtum non occides, ſed compeſcuit eorum nefandum propoſitum plebis timor. Sequitur enim: Et timue. populum. Præferunt enim diuinæ reuerentiæ humanum timorem. Quæ autem huius propoſiti fuerit occaſio ſubditur: Cognouerunt enim, &c. Beda. Et ita quærendo ipſum occidere, docebant vera eſſe quæ in parabola dixerat: Ipſe enim eſt hæres: cuius iniuſtam necem dicebant eſſe vindicandam illi nequam coloni, qui Dei filium quę rebant occidere. Hoc etiam quotidie geritur in eccleſia, cum quilibet ſolo nomine frater, eam quam non diligit eccleſiaſticæ ſi dei ac pacis vnitatem, propter bonorũ multitudinem vel erubeſcit vel timet impugnare. Et quia principes quærentes dominum comprehendere, quod per ſe non poterant, præſidis manibus efficere tentabant. vnde ſequitur: Et obſer. miſerunt, &c. Cyril. Videbantur enim eſſe leues, erant autem graues obliti Dei, dicentis: Quis hic qui mihi abſcondit conſilium? Adeunt enim Chriſtum omnium Saluatorem quaſi hominem communem. vnde ſequitur: Vt caperent eum in ſerm. &c. Theop. Parauerunt autem domino laqueos, illaqueati ſunt tamen in eis pedes eorum. Audi namque aſtutiam. Et interrogauerũt illũ, dicentes: Magiſter, ſcimus quòd rectè dicis & doces. Beda. Blanda & fraudulenra interrogatio illuc prouocat reſpondentem, vt magis Deum quàm Cæſarẽ timeat. ſequitur enim: Et non accipis perſonam hominis, ſed in veritate viam Dei doces. Et hoc dicunt ad hoc vt dicat non debere tributa ſolui, vt ſtatim audientes miniſtri præſidis qui iuxta alios euangeliſtas affuiſſe leguntur, ſeditionis eum contra Romanos auctorem teneant, vnde conſequenter quærunt: Licet nobis dare tribu. &c. Erat enim in populo magna ſeditio, dicentibus alijs, pro ſecuritate qua Romani pro omnibus militabant, debere tributa perſolui: phariſæis contradicentibus non debere populum Dei qui decimas & primitias daret, humanis legibus ſubiacere. Theoph. Intendebant ergo quòd ſi diceret oportere dari cenſum Cęſari, criminaretur à populo quaſi ſeruituti ſubijciens gentem. Si vero prohiberet cenſum reddere, eum repręſentarent vt ſchiſmaticum præſidi. Ipſe vero laqueos eorum effugit. Sequitur enim. Conſiderans au. dol. eo. di. ad eos: Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium, cuius habet imaginem & ſuperſcriptionem? Ambro. Docet hoc loco dominus circumſpectos nos in reſpondendo aduerſus hæreticos vel Iudæos eſſe debere: ſicut alibi dixit, Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes. Beda. Qui autem putant interrogationẽ Saluatoris ignorantiã eſſe, diſcãt ex pręſenti loco quod potuerit ſcire Ieſus cuius imago eſſet in nummo, ſed interrogat, vt ad ſermonem eorum competenter reſpondeat. Sequitur enim. Reſpondentes dixerunt, Cęſaris. Non putemus Cæſarem Auguſtum, ſed Tyberium ſignificari. Omnes enim Romani reges a primo C. Cæſare, Cæſares appellati ſunt. Ex eorũ autem reſponſione conuenienter dominus quæſtionem ſoluit. Sequitur enim: Et ait illis, Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Titus. q. d. Verbis tentatis, operibus obedite, ſubijſtis Cæſaris ſeruitutem, ſuſcepiſtis quæ eius ſunt. Date ergo illi cenſum, Deo timorem. non enim exigit Deus denarium, ſed fidem. Bed. Reddite etiam Deo, quæ Dei ſunt, decimas, ſcilicet primitias, oblationes & victimas. Theoph. Et attende quòd non dixit, enim

Frater fictus quiſſit

Exempla Chriſti.

Date, ſed reddite debitum enim eſt, tuetur enim te princeps tuus ab hoſtibus, vitã tuã reddit tranquillam, pro his ergo teneris ei in cenſu. Sed & hoc ipſum quod offers, numiſma, ſcilicet ab eo habes Reddas ergo numiſma regium, regi. Deus etiam tibi tradidit intellectum & rationem; reſtituas hoc ei non comparatus beſtiis, ſed in omnibus rationabiliter procedens. Ambr. Tu ergo ſi vis eſſe obnoxius Cæſari, noli habere quæ mundi ſunt. Et bene prius quæ ſunt Cæſaris reddenda decernit, neque enim poteſt quis eſſe domini, niſi prius renunciauerit mundo quàm grauia vincula, promittere Deo & nõ ſoluere? maior eſt contractus fidei, quàm pecuniæ. Orig. Habet autem locus iſte aliquid myſtici. Duæ enim ſunt imagines in homine. vna quam accepit à Deo, altera inimici. Sicut enim denarius habet imaginem imperatorum mundi, ſic qui facit opera tenebrarum iſtatum portat imaginem eius cuius habet opera. Dicit ergo, Reddite quæ ſunt Cę. Cæſari, hoc eſt Abijcite terrenam imaginem, vt poſſitis vobis imaginem cœleſtem imponentes reddere quæ Cei ſunt Deo, vt ſcilicet Deum diligamus &c. quæ vt Moyſes dicit, Deus requirit à nobis. Poſtulat autem à nobis Deus, non quia neceſſarium habet ut ei aliquid tribuamus, ſed vt poſtquàm ei dederimus, hoc ipſum nobis ttibuat in ſalutem. Bed. Qui autem credere debuerant ad tantam ſapientiam, mirati ſunt quòd calliditas eorum inſidiandi non inueniſſet locum. vnde ſequitur. Et non potuerunt verbũ eius reprehendere coram plebe, & mirati in reſponſo eius, tacuerunt. Theo. Hoc enim erat quod præcipue intendebant, increpare eũ corã populo, quod obtinere nequiuerut propter ſapientiſſimam eius reſponſionem.

Myſtica interpretatio.

Acceſſerunt autem quidam Sadducæorum qui negant eſſe reſurrectionem, & interrogauerunt eũ, dicentes. Magiſter, Moyſes ſcripſit nobis, ſi frater alicuius mortuus fuerit, habens vxorem, & hic ſine liberis fuerit, vt accipiat eam frater eius vxorem, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem & mortuus eſt ſine filijs. Et ſequens accepit illam. & ipſe mortuus eſt ſine filio. Et tertius accepit illam, ſimiliter & omnes ſeptem & non reliquerunt ſemen, & mortui ſunt. Nouiſsimè omnium mortua eſt & mulier. In reſurrectione ergo cuius eorum erit vxor? Siquidem ſeptem habuerunt eam vxorẽ. Et ait illis Ieſus, Filij huius ſeculi nubunt, & traduntur ad nuptias, illi uero qui digni habebuntur ſeculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt uxores, neque ultra mori poterunt. Aequales enim angelis ſunt, & filij ſunt Dei, cum ſint filij reſurrectionis. Quia uero reſurgant mortui, & Moyſes oſtendit ſecus rubum, ſicut dicit dominum Deum Abraham, & Deum Iſaac, & Deum Iacob. Deus autem non eſt mortuorum ſed uiuorũ. Omnes. n. uiuunt ei. Reſpondẽtes autem quidam ſcribarum dixerunt ei. Magiſter, bene dixiſti. Et amplius non audebant eũ quicquam interrogare.

Beda. Duæ erant hæreſes in Iudæis, vna phariſæorum qui traditionum & obſeruationum ſibi iuſtitiam præfetebant, vnde & diuiſi vocabantur à populo. Altera Sadducæorum qui interpretantur iuſti; vendicantes ſibi quod non erant. Illis ergo abeuntibus hi ad tentandum accedunt. vnde ſequitur. Acceſſerunt autem quidam &c. Orige. Sadducęorum hæreſis nõ ſolum reſurrectionem mortuorum negat, ſed etiam putat animam interire cum corpore. Hi ergo verbis Saluatoris inſidiantes eo tempore quæſtionem propoſuerunt, quo eum viderunt de reſurrectione docere diſcipulos. vnde ſequitur. Et interrogauerunt eum, dicentes. Magiſter, nobis ſcripſit Moyſes. Si frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic ſine filijs fuerit &c. Ambr. Secundum legis literam nubere cogitur etiam inuita, vt defuncti ſemen excitet frater, ſpiritus autem magiſter eſt caſtitatis. Theoph. Sadducæi autem fragile fundamentum ſubſtituentes non credebant reſurrectionis ſermonem. Opinantes enim carnalem eſſe fututam vitam in reſurrectione merito fallebantur, & ideo tanquã impoſſibile calumniantes dogma reſurrectionis, fingunt hanc narrationẽ, dicentes. Septem ergo fratres &c. Be. Hãc fabulam confingunt quæ delira mẽti arguat eos qui reſurrectionem aſſerunt mortuorum Turpitudinem ergo fabulæ opponunt, ut reſurrectionis denegent veritatem. vnde ſubditur. In reſurrectione ergo cuius eorum &c. Ambro. Myſticè hęc mulier ſynagoga eſt, quæ ſeptem viros habuit: ſicut dicitur Samaritanę, quinque viros habuiſti. Quia Samaritana tantum quinque libros Moyſi, ſynagoga ſeptẽ ſequitur principaliter. & de nullo propter perfidiam ſuam hęreditariç poteſtatis ſemen accepit, & ideo partem cum

Hæreſes duæ Iudæorum.

Fabula efficta à Sadducæis.

viris

vitis ſuis in reſurrectione habere non potuit, quia ſpirituale præceptum ſecundum ſenſum carnis inuertit. Non enim frater carnalis aliquis denuntiatus eſt, qui ſemen fratris ſuſcitaret defuncti, ſed ille de mortuo populo Iudeorum ſapientiam ſibi diuini cultus aſciſceret in vxorem, atque ex ea ſemen in apoſtolis ſuſcitaret: qui quaſi defunctorum reliquiæ Iudæorum informes adhuc in ſynagogæ vtero derelicti, ſecundum electionem gratiæ reſeruari noui ſeminis admixtione meruerunt. Beda. Siue hi ſeptem fratres reprobis congruunt, qui per totam huius ſeculi vitam quæ ſeptẽ diebus voluitur, à bonis operibus ſteriles exiſtunt: quibus iũ ctim morte præreptis, ad vltimum & ipſa mũdana conuerſatio, quaſi vxor infecunda tranſibit. Theoph. Dominus autem oſtendens in reſurrectione non eſſe futuram conuerſationem carnalem, eorum dogma euulſit ſimul cum fragili fundamento. vnde ſequitur Et ait il. Ie. Filij ius huius, &c. Aug. de quę. enang. Quia connubia propter filios, filij propter ſucceſſionem, ſucceſſio propter mortem: vbi ergo mors non eſt, neque connubia. vnde ſequitur. Illi vero &c. Beda. Quod non ita intelligendum eſt quaſi ſoli digni vel reſurrecturi vel ſine nuptijs futuri ſint, ſed omnes etiã peccatores reſurrecturi & abſq; nuptijs ſunt in ſeculo illo mãſuri. Dominus autem vt ad reſurrectionis gloriam inquirendam animos incitaret, de electis tã tũ voluit facere ſermonẽ. Aug. de quæ. euã.

Cõparatio pulchra. Sicut añt nunc ſermo noſter decedẽtibus & ſuccedẽtibus ſyllabis peragitur atq; perficitur: ita & ipſi homines quorum ſermo eſt, decedendo & ſuccedendo peragunt, atque perficiunt ordinem huius ſeculi, qui temporali rerum pulchritudine contexitur. In illa autem vitam quando verbum Dei quo fruemur, nulla deceſſione atque ſucceſſione ſyllabarum cõpletur, ſed omnia quæ habet ſemper manendo ſimul habet, ita participes eius quibus ipſum ſolum erit vita, neque moriendo decedẽnt, neq; naſcendo ſuccedent, ſicut nunc eſt in angelis. vnde ſequitur: Aequales enim angelis ſunt. Cyril. Sicut enim multitudo angelorũ plurima quidem eſt, non autem propagata per generationem, ſed ex creatione cõſiſtens: ita & his qui reſurgunt, non eſt opus vlterius nuptijs. vnde ſequitur: Et filij Dei ſunt, &c. Theop. q. d. Quia Deus eſt qui operatur in reſurrectione, merito dicuntur Dei filij qui per reſurrectionem regenerantur. nõn enim aliquid carnale in reſurgentium regeneratione conſpicitur, non coitus, non matrix, non partus. Beda. Vel æquales angelis & filijs ſunt Dei, quia gloria reſurrectionis innouati ſine vllo mortis metu, ſine vlla labe corruptionis, ſine vllo terreni ſtatus actu, perpetua Dei viſione fruuntur. Orige. Sed quia domiuus in Matthæo dicit quod hic prętermittitr, Erratis neſcientes ſcripturas: propono ſcripturam vbi ſcriptum ſit, Neque nubent neque nubentur. Quantum enim ego æſtimo, neque in veteri, neque in nouo teſtamento quicquam tale reperitur, ſed omnis eorum error de ſcripturæ lectione quã non intelligunt, ſubrepſit. Dicitur enim in Eſaia: Electi mei bibent: & putant hæc & ſimilia futura eſſe in reſurrectione. Paulus autem omnes has benedictiones ſpiritualiter interpretans, & ſciens non eſſe carnales ad Epheſios dicit: Benedixiſti nos in omni benedictione ſpirituali. Theoph. Vel dominus rationis ſuprapoſitæ ſcripturę teſtimonium addidit ſubdens: quia vero reſurgant mortui, & Moyſes oſtendit ſecus rubum ſicut dícit dominum Deum Abraham & Deũ Iſaac & Deum Iacob. q. d. Si ſemel redierunt in nihilum patriarchæ ne uiuerent apud Deum in ſpe reſurrectionis, non dixiſſet: Ego ſum, ſed fueram. Cõſueuimus enim de rebus corruptis & præteritis, dicere, Eram dominus illius rei: nunc vero quoniam dixit, Ego ſum oſtendit quòd viuentium eſt Deus & dominus, & hoc eſt quod ſubditur: Deus autẽ non eſt mortuorum ſed viuorum: omnes enim viuunt ei. Quanuis enim exanimes ſint, viuunt tamen apud eum in ſpe reſurgendi. Be. Vel hoc dicit, cum probauerit animas permanere poſt mortem, quod Sadducæi negabant, conſequens introduceretur & corporũ reſurrectio, quę cum animabus bona malaúe geſſerunt. Eſt autem vera vita qua iuſti Deo viuunt, etiam quando corpore moriuntur. *Aſſertio reſurrectionis* Ad comprobandam autem reſurrectionis veritatem, multo manifeſtioribus exemplis & prophetis vti valuit. ſed Sadducæi quinque tantum libros Moyſi recipiebant prophetarum vaticinia reſpuentes. Chry. Sicut autem ſancti communem orbis dominum ſibi appropriant, non derogantes eius dominio.

dominio, ſed proprium affectum pandentes, ſecundum morem amantium qui non patiuntur cum multis diligere, ſed volunt præcipuam & ſpecialem quandam dilectionem exprimere: ſic & Deus ſpecialiter ſe horum Deum dicebat, non coarctādo ſuum dominium ſed ampliando. Non enim ſic multitudo ſubditorum, ſicut virtus famulātium pandit eius dominium: vnde non ſic gaudet dici Deus cœli & terræ, ſicut cum dicitur, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Et apud mortales quidem à dominis denominantur famuli. Dicimus enim, Villicus talis ducis, econtrario autem Deus dicitur Abrahæ. Theophyl. Confutatis autem Sadducæis fauent Ieſu Scribæ tanquàm Sadducæorum oppoſiti. vnde ſequitur: Reſpon. au. qui. ſcrib. dixe. Magiſter: bene dixiſti. Beda. Et quia in ſermonibus confutati ſunt vltra non interrogant. vnde ſequitur. Et amplius non audebant eum quicq̃ interrogare, ſed cōprehenſum Romanę tradūt poteſtati. Ex quo intelligimus venena inuidiæ poſſe quidem ſuperari, ſed difficile conquieſcere.

Dixit aūt ad illos. Quō dicunt Xp̄m filiū eſſe Dauid? & ipſe Dauid dicit in libro pſalmorū. Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedum tuorū. Dauid ergo dominum illum vocat, & quomodo eius filius eſt?

Theo. Quamuis dominus ad paſſionem erat iturus in breui prædicat propriam deitatem, nec hoc tamen incautè aut arroganter, ſed modeſtè quęrit. vnde dicitur: Dixit au. ad il. Quomodo dicunt, &c. Amb. Non reprehendūtur hoc loco, quia Dauid filium confitentur, quia cæcus ille, Dauid filiū confitendo meruit ſanitatem. Et pueri dicentes: Oſanna filio Dauid, præcelſæ prædicationis gloriam Deo deferebant, ſed reprehenduntur, quia non credunt filium Dei. vnde ſubditur: Et ipſe Dauid di. in lib. pſalmo. Dixit dominus domino meo. Et pater dominus & filius dominus, ſed non duo domini, ſed vnus eſt dominus: quia pater in filio, & filius in patre, Ipſe ad dexteram patris ſedet, quia patri conſors, nulli ſecundus eſt. Sequitur enim. Sede à dextris meis. Nec pręfertur qui ad dextrā ſedet, nec iniuriam patitur qui admittitur, gradus non quæritur dignitatis, vbi plenitudo eſt diuinitatis. Auguſtinus. de ſymbolo. Seſſione autem iſta non accipiamus humanis membris poſitum tanquam pater ſedeat in ſiniſtra, & filius ſedeat ad dexteram, ſed ipſam dexteram intelligamus poteſtatem, quam accepit ille homo ſuſceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui primo venerat iudicandus. Cyrillus. *Seſſio Chriſti qualis.* Vel quòd ſedet ad dexteram patris, ſupernam eius gloriam probat. nam quorum eſt thronus æqualis, & maieſtas. Seſſio vero in Deo ſignificat regnum & omnium poteſtatem. Sedet ergo à dextris Dei patris, quia verbum ex paterna ſubſtātia prodiens, factum caro, diuinam non exuit dignitatem Theophyl. Manifeſtat ergo quòd aduerſarius patris nō eſt, ſed ſecū concordat, cum pater repugnet aduerſarijs eius. Sequitur enim. Donec ponā inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ambroſi. Ergo & Deum Chriſtum & hominem eſſe credamus, cui à patre ſubijciuntur inimici, non per infirmitatem poteſtatis ſuæ, ſed per unitatem naturæ, quia in altero alter operatur. Nam & filius ſubijcit inimicos patri, quia patrem clarificat ſuper terram. Theophyl. Quærit ergo ipſe, & mota dubitatione ſinit illos colligere quid ſequatur. vnde ſubdit, Dauid ergo dominum illum vocat, & quō filius eſt? Chry. Dauid quidem pater Chriſti, & ſeruus, hoc quidem ſecundum carnem, illud ſecundū ſpiritū. Cyril. Et nos ergo nouis phariſęis q nec verū Dei filium, neque Deum eſſe fatentur natū ex ſacra virgine, ſed diuidunt unum filium in duos, talem obijcimus quęſtionē, quo pacto filius Dauid dn̄s eius eſt, & nō humano dn̄o, ſed diuino? *Noui phariſæi.*

Audiēte autē omni populo, dixit diſcipulis ſuis: Attēdite à ſcribis qui volūt ambulare in ſtolis, & amāt ſalutationes in foro, & primas cathedras in ſynagogis, & primos diſcubitus in conuiuijs. Qui deuorant domos viduarū, ſimulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

Chry. Nihil aūt eſt fortius q̃ ex prophetis diſputare, hoc. n. eſt & ipſis rebus validius Nam Xp̄o faciēte miracula, contradicebant multoties, cū vero allegauit prophetiam tacuerūt, qa nō habebāt quid dicerēt. Eis aūt tacētibus cōtra eos inuehitur. vn̄ dicitur: Audiēte aūt omni populo, dixit diſcipulis ſuis. Theo. Quia. n. eos orbis doctores mittebat, merito monet nō eſſe eis imitandā phariſęorū ambitionē. vnde ſequitur. Attēdite à ſcr. qui vo. am. in ſto. Be. i. cultioribus veſtimētis induti ad publicū procedere, in quo in-

ter cętera diues peccaſſe deſcribitur. Cyr. Paſſiones aũt erãt ſcribarũ, amor gloriæ inanis & lucri vt igitur tã peſſima crimina euitarent diſcipuli cõmonet eos, ſubdens. Et amant ſaluta. in foro. Theoph. Quod eſt à blandientibus venantiũ opinionẽ famę, vel agnat hoc cauſa congregandæ pecuniæ. Sequitur: Et primas cathedras &c. Bed. Non primos ſedere vel diſcũbere vetat eos quibus hoc officij ordine competit, ſed eos qui hoc indebitè amant docet eſſe cauẽdos, animum vel gradum redarguens: quãuis & hoc culpa non careat, ſi iidem in foro litibus uelint intereſſe, qui in ſynagoga magiſtri deſiderant appellari. Duplici autem ratione à vanæ gloriæ cupidis attendere iubemur: ne vel eorum ſimulatione ducamur. æſtimantes bona eſſe quę faciunt: vel æmulatione inflãmemur, fruſtra gaudentes in bonis laudari quæ ſimulant. Non ſolum autem laudes ab hominibus, ſed & pecunias quærunt. Sequitur enim: Qui deuorant domos viduarum ſimulantes &c. Iuſtos enim & magni meriti apud Deum ſe ſimulantes, ab infirmis & peccatorum ſuorum conſcientia turbatis quaſi patroni pro eis in iudicio futuri pecunias accipere non dubitant. Chryſoſtomus. Ingurgitantes etiam ſe viduarum bonis paupertatem atterunt, non qualitercumque comedentes, ſed deuorantes, & ad prauitatem oratione vtentes. quod grauiori pœna facit eos obnoxios, vnde ſequitur: Hi accipient maiorem damnationem. Theophyl. Quia non ſolum mala faciunt, ſed & orationes prætendunt, & virtutem faciunt prauitatis excuſationem. Viduas etiam depauperant, quarum oportebat miſereri, dum ob ſui præſentiã eas cogunt exponere. Be. Vel quia laudes ab hominibus & pecunias quærunt, maiori damnatione plectuntur.

Vanæ gloriæ taxatio.

CAPVT XXI.

RESPICIENS autem vidit eos qui mittebant munera ſua in gazophylacium, diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam, mittentẽ æra minuta duo. Et dixit Vere dico vobis, quia vidua hæc pauper, plus quã omnes miſit. Nã omnes hi, ex abũdãti ſibi miſerũt in munera Dei, hæc aũt ex eo quod deeſt illi, omnem victum ſuum quem habuit, miſit.

Glo. Poſtquam dominus redarguit ſcribarum auaritiam qui domos viduarum deuorabant, commendat viduæ eleemoſynam vnde dicitur: Reſpiciens autem vidit eos, &c. Beda. Quia ſermone græco phylax ſeruare dicitur, & gaza lingua Perſica, diuitiæ vocantur: gazophylacium locus appellari ſolet, quo diuitiæ ſeruantur. Erat autem arca foramen habens deſuper, poſita iuxta altare ad dexteram ingredientibus domum domini, in quam mittebant ſacerdotes qui cuſtodiebant hoſtias, omnem pecuniam quæ deferebatur ad templum domini. Dominus autem ſicut operantes in domo ſua diſcutit. ita & dona ferentes reſpicit: & quem dignũ viderit laudat: quem reprobum damnat. vnde ſequitur: Vidit autem & quandam viduã pauperculam, &c. Cyril. Duos obolos offerebat, quos cum ſudoribus ad diurnum victum acquiſierat, vel quæ quotidie per aliena poſcit ſuffragia, Deo donat, oſtendens ei ſuam paupertatem fructiferam: vincit igitur alios, & iuſta cenſura coronatur à Deo. vnde ſequitur. Et ait illis, Vere dico vobis quia vidua hæc &c. Beda. Acceptabile enim eſt Deo quicquid bono animo obtulerimus: qui cor & non ſubſtantiam penſat, nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quãto proferatur. vnde ſequitur: Nam omnes hi ex abundanti, &c. Chry. Non enim paucitatem oblati, ſed copiam affectus intuitus eſt Deus. Non eſt eleemoſyna ex pluribus pauca impendere, ſed illud viduæ quæ totã ſibi euacuauit ſubſtantiam. Quòd ſi nequis tantum offerre ſicut & vidua, offer ſaltem totum ſuperfluum. Beda. Myſticè autem diuites qui in gazophylacium munera mittebant, ſignificant Iudæos de iuſtitia legis elatos: vidua pauper eccleſiæ ſimplicitatẽ, quæ paupercula vocatur, quia vel ſuperbię ſpiritum vel peccata tanquam mundi diuitias abiecit: vidua vero, quia vir eius pro ea mortem pertulit: hęc in gazophylacium duo æra minuta mittit, quia in conſpectu Dei, apud quem noſtri operis oblationes conſeruantur, munera ſua defert ſiue dilectionem Dei & proximi, ſiue fidei & orationis, quæ cunctis ſuperborum Iudęorũ operibus præſtant. Ex abundanti enim in munera Dei immittunt Iudæi, qui de iuſtitia ſua pręſumũt. Eccleſia autem omnem victum ſuum mittit, quia omne quod viuit, Dei eſſe muneris intelli-

Gazophylaciũ vnde dicitur.

Allegoricè expõ.

telligit. Theoph. Vel vidua poteſt intelligi quælibet anima orbata quaſi primo viro priſtina lege, & non digna copulæ uerbi Dei, quæ loco arræ offert Deo fidem & conſcientiam bonam: plus uidetur offerre diuitibus in ſermone, & ſuperfluentibus moralibus Gentilium uirtutibus.

Et quibuſdã dicẽtibus de templo quòd lapidibus bonis & donis ornatum eſſet, dixit: Hæc quæ uidetis uenient dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur: Interrogauerunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, & quod ſignum cũ fieri inci piẽt? Qui dixit: Videte ne ſeducamini. Multi enim uenient in nomine meo dicentes, qui ego ſum, & tempus apppropinquabit. Nolite ergo ire poſt eos.

Tẽpli reliqæ Euſeb. Quòd ſpectanda forent quæ pertinebant ad templi ſtructuram manifeſtãt hiſtoriæ, & hucuſque quædam conſeruantur reliquiæ, quibus præcipiuntur quæ dudum erant fabricarum ueſtigia. Sed dominus mirãtibus templi fabricas, promulgauit quòd in eo lapis ſuper lapidem non maneret. Dicitur enim: Et quibuſdam dicen. &c. Decebat enim locum illum propter cultorum audaciam omnimodã deſolationem pati. Be. Diuina etiam diſpenſatio procurauit ut ciuitas ipſa & templum ſubuerteretur, nequis forte adhuc paruulus in fide videns illa conſtare, dum ſacrificiorum ritum attonitus ſtuperet, raperetur intuitu. Amb. Verum igitur dictum eſt de templo manufacto quòd eſſet ſubuertendum. Nihil enim eſt manufactum, quod non aut uetuſtas conficiat, aut uis ſubruat, aut ignis exurat. Tamen eſt & aliud templum, ſcilicet ſynagoga, cuius ſtructura uetus eccleſia ſurgente diſſoluitur. Eſt etiam templum in uno quoque quod deficiente fide labitur: & maximè ſi quis falſo Chriſti nomen obtendat, quo interiorem expugnet affectum. Cyril. Nequaquàm autẽ diſcipuli aduerterant uim dictorum, ſed arbitrabantur de conſummatione ſeculi dictũ eſſe. Et ideo quærebant quo tempore deberet accidere. unde ſequitur: Interrogauerũt autem illum dicentes, Præceptor quando hæc erunt, & quod ſignum cùm fieri incipient? Amb. Matthæus tertiam interrogationem addidit: ut & tẽpli tempora deſtruẽdi, & ſignum aduentus & conſummatio ſeculi à diſcipulis quæreretur. Interrogatus autem dominus quando templi futura eſſet deſtructio, & quod ſignum eſſet eius aduentus de ſignis docet, de tempore non curat intimandum. Sequitur enim: Qui dixit, Vide. ne ſedu. Athana. Cùm enim ſint nobis à Deo chariſmata & dogmata quæ ſunt ſuper hominem tradita, ſcilicet cœleſtis conuerſationis forma, virtus contra dæmones, & adoptio & notitia patris, & verbi, & Spiritus ſancti donum, aduerſarius noſter diabolus circuit quærens nobis ſurripere inſita ſemina uerbi. Dominus autem tanquam ſua precioſa dona in nobis ſua documenta concludens monet ne ſeducamur. Magnum autem quoddam donum tribuit nobis Dei verbum, ut non ſolùm ex apparentibus non decipiamur, ſed etiam ſi qua latentia ſint dijudicemus per ſpiritus gratiam. Cùm enim ſit odioſus diabolus inuentor malitiæ, hoc quod ipſe eſt occultat, nomen verò cunctis cupitum ſimulat callidè: puta ſi quis ſubijcere ſibi volens filios alienos parentibus abſentibus, fingat eorum uultus, & filios deſiderantes ſeducat. Ergo in unaquaque hęreſum diabolus figuratus dicit, Ego ſum Chriſtus, & apud me ueritas eſt. unde ſequitur. Multi enim uenient in nomine meo dicentes quia ego ſum, & tempus appropinquabit. Cyrillus. Ante ſuum enim deſcenſum de cœlo peruenient aliqui, quibus acquieſcere non oportet: uoluit enim unigenitum uerbum Dei cùm uenit ut mundum ſaluaret latere; ut crucem ſuſtineret pro nobis. Sed ſecundus eius aduentus non erit clanculo ut ante, ſed terribilis & manifeſtus: deſcendet enim in gloria Dei patris, miniſtrantibus angelis, ut mundum in iuſtitia iudicet. unde concludit. Nolite ergo ire poſt illos. Titus. Vel forſitan non dicit Pſeudochriſtos ante conſummationem uenientes, ſed eos qui fuere tempore apoſtolorum. Be. Multi enim imminente Hieroſolymorum excidio principes extitere, qui ſe dicerent eſſe Chriſtos, tempuſque libertatis appropinquare. Multi ẽt in eccleſia hæreſiarchæ diẽ dñi inſtare prædicarũt, quos apoſtolus ad Theſſal. damnat. Multi etiam in nomine Chriſti uenire Antichriſti, quorũ primus eſt Simon Magus, cui dicebant. Hic eſt uirtus Dei q̃ uocat̃ magna.

Dona ꝑ Chriſtũ mal lata.

Antichriſti multi venerunt.

Cùm autem audieritis prælia & ſeditiones, nolite terreri. Oportet primum hæc fieri, ſed nondum ſtatim finis. Tunc dicebat illis: Surget gens contra

gentem, & regnum aduerſus regnum, & terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentiæ, & fames, terroreſque de cælo, & ſigna magna erunt.

Gregor. in homel. Perituri mundi præcurrentia mala denunciat dominus, vt eo minus perturbēt uenientia, quo fuerint præſcita. Minus enim iacula feriunt quæ præuidentur. vnde dicit: Cum autem audieritis prælia &c. Bella ad hoſtes pertinent, ſeditiones ad ciues. Vt ergo nos indicet exterius interiuſque turbari, aliud nos fatetur ab hoſtibus, aliud à fratribus perpeti. Ambroſi. Verborū autem cęleſtiū nulli magis quàm nos teſtes ſumus, quos mundi finis inuenit. quanta prælia, & quas opiniones accepimus præliorum? Gregor. in homel. Sed his malis præuenientibus, quia non ſtatim finis ſequatur, adiungitur: Oportet hęc primum fieri &c. Vltima enim tribulatio multis tribulationibus præuenitur, quia multa debent mala præcurrere, vt malum valeant ſine fine nunciare. vnde ſequitur: Tunc dicebat illis, Surget gens contra gentem &c. Quia neceſſe eſt vt alia ex cœlo, alia ex terra, alia ab elementis, alia ab hominibus patiamur: hic ergo ſignatur perturbatio hominum. Sequitur: Et terræmotus magni erunt per loca. Ecce reſpectus iræ deſuper. Chryſoſto. Terræ motus enim quandoque iræ ſignum eſt: nam & quando crucifixus eſt dominus, mota eſt terra: quandoque uerò prouiſionis iudicium, ſicut orantibus apoſtolis commotus eſt locus in quo erant congregati. Sequitur: Et peſtilentiæ. Gregor. in homel. Ecce inæqualitas corporum. Et fames. Ecce ſterilitas terræ. Terroreſque de cœlo, & ſigna magna erunt. Ecce inæqualitas aeris, quod ad eas tempeſtates referēdum eſt, quę nequaquam ordinem temporum ſeruāt, quæ enim ordinatè ueniunt, ſignum non ſunt. Omnia enim quæ ad vſum vitæ accipimus, ad vſum conuertimus culpæ. Sed cuncta quæ ad vſum prauitatis inflexımus, ad vſum nobis vertuntur vltionis. Ambro. Occaſum ergo ſeculi præcedunt quædam ægritudines mundi, ſcilicet fames, peſtilentia, & perſecutio. Theophyl. Quidam autem hæc non ſolum in conſummatione futura, ſed & tempore captionis Hieruſalem fuiſſe impleta voluerunt. Auctore nanque pacis perempto, merito in eis ſeditiones & bella locum habuerunt. Ex bellis autem peſtis & fames conſequitur, hæc quidem aere cadaueribus infecto, illa incultis manentibus agris. Sed & Ioſephus intolerabiles ærumnas eueniſſe recitat propter famem, & tempore Claudij Cæſaris fames inualuit, vt in Actibus legitur, & plurima terribilia contigerunt captionem Hieruſalem indicantia, vt Ioſephus narrat. Chryſoſtomus. Dicit autem quòd non ſtatim finis ciuitatis eueniet, vt, ſcilicet Hieroſolyma capiatur, ſed poſt prælia multa. Beda. Admonentur etiam apoſtoli ne terreantur his præcurrentibus, ne Hieroſolymam Iudæamque deſerant. Poteſt autem regnum contra regnum, & peſtilentiæ eorum quorum ſermo ſerpit vt cancer, & fames audiendi verbi Dei & commotio vniuerſæ terræ, & à vera fide ſeparatio et in hæreticis intelligi, qui contra ſeinuicem dimicantes, eccleſiæ uictoriam faciunt. Ambroſius. Sunt autem & alia bella quæ vir ſuſtinet Chriſtianus, diuerſarum quoque prælia cupiditatum ſtudiorumq́; conflictus. Multo etiam grauiores ſunt domeſtici hoſtes quàm extranei.

Expoſitio literalis

Sed ante hæc omnia, injicient vobis manus ſuas, & perſequentur, tradentes in ſynagogas & cuſtodias, trahentes ad reges & præſides propter nomen meum. Continget autem vobis in teſtimonium. Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodum reſpondeatis. Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et capillus de capite veſtro non peribit. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

Greg. in ho. Quia cuncta quæ prædicta ſunt, non de iniuſtitia ferientis ſunt, ſed de merito mundi patientis, facta prauorum hominū pręnunciantur, cùm dicitur: Sed ante hæc oīa injicient vo. &c. Ac ſi dicat: Prius corda hominum poſt elemēta turbabuntur, ut cū rerū ordo confunditur, ex qua tribulatione veniat demonſtrẽt. Nā quis finis mundi ex ipſo ſuo ordine pendeat, peruerſiores tamen quoſque inueniēs quia dignè ruinis illorum opprimantur, innoteſcit. Cyrill. Vel hoc dicit, quia priuſquam à Romanis Hieruſalē caperetur, paſſi perſecutiones à Iudæis diſcipuli incarcerati ſunt, & præſentati principibus. Miſſus eſt Paulus Romam ad Cæſarem,

Intellectus ſignorū ante iudiciū.

Cæſarem,aſtititque Feſto & Agrippæ.Sequitur. Cóntinget autem vobis in teſtimonium Græcus.In martyrium,id eſt in martyrij gloriam. Grego.in ho. Vel in teſtimonium videlicet eorum,quia vos perſequendo mortes inferunt,aut videndo non imitantur: vt inde peruerſi ſine excuſatione pereant,vnde electi exemplum capiunt vt viuant. ſed auditis tot terroribus turbari poterant auditorum corda, vnde ad eorum conſolationem ſubdit: Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodum reſpondeatis. Theophyl. Quia enim idiotæ erant & imperiti, hoc eis dominus dicit, ne conturbarētur reddituri ſapientibus rationem,& cauſam ſubdit. Ego enim dabo vobis os & ſapientiam,cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. quaſi.d. Statim à me ſortiemini facundiam & ſapientiam, vt nec omnes aduerſarij veſtri ſi in vnum conueniant,reſiſtere valeant vobis,nec in ſapientia,id eſt vita theoreumatum, nec in eloquentia & ſermonis lepore. Sæpe enim multi ſapientiam quidem habent in mente,ſed cùm ſint prouocabiles ad turbationem,totum confundunt cùm tempus fuerit proponendi.non autem tales fuerunt apoſtoli,ſed vtrinque gratioſi fuerunt. Gregor. Acſi dominus ſuis dicat: nolite terreri,vos ad certamen acceditis, ego prælior: vos verba editis, ſed ego ſum qui loquor. Ambr. Alibi autem Chriſtus in diſcipulis, alibi pater,alibi ſpiritus loquitur patris: nō diſcordant iſta, ſed congruunt: quod vnus loquitur,tres loquuntur,quia vox eſt vna trinitatis. Theoph. His autem dictis, & propulſo imperitiæ timore, ſubdit & aliud quiddam neceſſarium quod eorum animos poterat commouere, ne ſubitò irruens eos turbaret. Sequitur enim: Trademini autem à parentibus & fratribus & cognatis, & morte afficient ex vobis. Grego.in ho. Plus in nobis ea tormenta ſæuiunt quæ ab illis patimur, de quorum mentibus præſumebamus: quia cum damno corporis, mala nos cruciant amiſſæ charitatis. Greg. Niſſe. Conſideremus autem ſtatum qui tunc temporis erat omnibus ſuſpectis, adinuicem diuidebātur cognationes, inuicem diſgregatæ per cultus, & filius gentilis proditor fiebat parentum fidelium, & in filium qui crediderat pater in infidelitate obſtinatus accuſator fiebat.Omnis ætas erat expoſita perſequentibus,fidem, nec mulieribus ſuccurrebat naturalis ſexus fragilitas. Theo. His autē dictis & de odio ſubiungit,quod ab omnibus patientur. Sequitur .n. Et eritis odio omnibus hominibus,&c. Greg. in ho. Sed quia dura ſunt,quæ prædicuntur de afflictione mortis,protinus conſolatio ſubditur de gaudio reſurrectionis,cùm dicitur. Et capillus de capite veſtro non peribit.q.d.martyribus ſuis:Cur timetis ne pereat quod inciſum dolet,quando & illud in vobis perire non poteſt, quod inciſum non dolet? Bed. Vel aliter.Capillus de capite diſcipulorum domini non peribit,quia non ſolum fortia facta vel dicta ſanctorum, ſed & tenuiſſima cogitatio digna mercede donabitur. Greg. 5. mor. Qui autem patientiam in aduerſis tenet,inde contra aduerſa omnia fortis efficitur. vnde ſibi & ſeipſum vincendo dominatur. vnde ſequitur.In patientia veſtra poſſi.ani veſtras. Quid enim eſt animas poſſidere,niſi perfectè in omnibus viuere, cunctiſque mentis motibus quaſi ex arce virtutis dominari? Gregor.in ho. Per patientiam igitur animas noſtras poſſidemus,quia dum nobiſmetipſis dominari diſcimus, hoc ipſum incipimus poſſidere quod ſumus. Idcirco autem poſſeſſio animæ in virtute patientiæ ponitur, quia radix omnium cuſtoſque virtutum patientia eſt: Patientia verò eſt aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi.

Magiſteriũ apoſtolorum.

Patiētia virtutis.

Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hieruſalem, tunc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiāt ad montes: & qui in medio eius ſunt, diſcedant: & qui in regionibus, non intrent in eam: quia dies ultionis hi ſunt, ut impleantur omnia quæ ſcripta ſunt. Væ autem prægnātibus & nutrientibus in illis diebus. Erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Et Hieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.

Bed. Hactenus ea quæ per 40. annos nec dum fine adueniente futura erāt,dicta ſunt, hinc ipſe finis deſolationis quæ à Romano exercitu facta eſt domini verbis exponitur, cum dicitur. Cum autem videritis circundari &c. Euſe. Deſolationem Hieruſalem vocat non amplius eam à ſuis,nec ſecundum

Finale exterminiũ Iudæorum.

ritum legalem conſtitui, ita quòd nullus expectet poſt futuram obſidionē aliam innouationem fieri, ſicut accidit tempore regis Perſarum, & illuſtris Antiochi, & iterū tempore Pompei. Aug. ad Heſi. Hæc autem domini verba ideo Lucas hoc loco cōmemorauit, vt oſtendat tunc factam fuiſſe abominationem deſolationis quæ à Daniele prædicta eſt, de qua Matthæus & Marcus locuti ſunt, quando expugnata eſt Hieruſalem. Ambr. Iudæi enim putauerunt abominationem deſolationis tunc factam eo ꝙ caput porci in templo iecerunt illudentes Romani Iudaicæ ritum obſeruantiæ. Euſe. Dominus autem futuram in ciuitate præuidens famem, monebat Diſcipulos ne in futura obſidione in ciuitatem confugerent, tanquam ad locum tutum, & à Deo protectum, ſed magis inde diſcederent, & ad montes cōfugerent. vnde ſequitur: Tunc qui in Iudæa &c. Beda. Eccleſiaſtica narrat hiſtoria cunctos qui in Iudęa erant Chriſtianos imminēte Hieroſolymorum excidio commonitos à domino loco diſceſſiſſe, & trans Iordanē habitaſſe in ciuitate quadam Pella nomine, donec deſolatio Iudææ compleretur. Aug. ad Heſi. Pro hoc autem Matthæus & Marcus dixerunt: Et qui ſupra tectum eſt, non deſcendat in domum, addidit autem: Nec introeat, vt tollat aliquid de domo. Pro quo Lucas ſubdit: Et qui in medio eius ſunt diſcedant. Beda. Sed quomodo ab exercitu ciuitate iam circundata qui in medio eius ſunt diſcedent? niſi forte quod promiſit tunc, non ad ipſum tempus obſidionis referatur, ſed ad proximum ante obſidionē tempus, cùm ſe primum miles Romanus per Galilææ vel Samariæ fines cœpit diffundere. Aug. ad Heſi. Pro eo autem quod Matthæus & Marcus poſuerunt: Et qui in agro erit, non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum, apertius iſte ſubdit: Et qui in regionibus non intrent in eam, quia dies vltionis hi ſunt, vt impleantur omnia quæ ſcripta ſunt. Beda. Dies autem vltionis hi ſunt, dies videlicet dominici ſanguinis vltionem petentes. Aug. ad Heſi. Deinde ſimiliter Lucas proſequitur, ſicut & alij duo, Væ autem pregnantibus & nutrientibus in illis diebus. Et ſic ergo Lucas pateſecit quod poterat eſſe incertum, ſcilicet id quod dictum eſt de abominatione deſolationis, non ad ſeculi finem, ſed ad expugnationem Hieruſalem pertinere. Beda. Dicit ergo: Væ pregnantibus, præſente captiuitate. Et nutrientibus ſiue mammantibus (vt quidam interpretantur) quarum vel vteri, vel manus filiorum ſarcina prægrauatæ, fugæ neceſſitatem non minimum impediunt. Theoph. Quidam verò dicunt dominum per hoc ſignificare filiorū eſum, quem & Ioſephus narrat. Chryſ. Deinde prædictorum aſſignat cauſam, dicens. Erit enim preſſura magna ſuper terram, & ira populo huic. Talia enim mala eos occupauerunt, vt nulla deinceps ærumna poſſit eorum calamitatibus adæquari, vt Ioſephus narrauit. Euſeb. Qualiter, ſcilicet aduenientibus Romanis & vrbem capientibus, multæ cateruæ Iudaici populi in ore gladij periere. vnde ſequitur: Et cadent in ore gladij. Sed & plures necati ſunt fame. Hæc verò accidebant, primo quidem ſub Tito & Veſpaſiano, poſt hos autem tempore Hadriani principis Romanorum, quando natale ſolum Iudæis inacceſſibile eſt factum. vnde ſequitur. Et captiui ducentur in omnes gentes. Totum enim orbem Iudæi repleuerunt, & vſque ad fines terrę peruenerunt, & cum eorum terra ab alienigenis inhabitetur, ſolis ipſis eſt inacceſſibilis facta. vnde ſequitur. Et Hieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationū. Beda. Quæ, ſcilicet Apoſtolus commemorat, dicens. Cęcitas ex parte facta eſt in Iſrael, & ſic omnis Iſrael ſaluus fiet. Qui cum promiſſa ſalute fuerit potitus ad patrium ſolum rediturus non temere ſperatur. Ambro. Myſticè autem abominatio deſolationis aduentus Antichriſti eſt, eo quòd ſacrilegijs infauſtis mentium interiora contaminet, ſedens iuxta hiſtoriam in templo, vt ſibi vendicet diuinæ ſolium poteſtatis. Iuxta interpretationem autem ſpiritualem pulchrè inducitur, eo quòd in affectibus ſingulorum veſtigium perfidiæ ſitæ confirmare deſideret, & ſcripturis diſputans ſe eſſe Chriſtum. tunc appropinquabit deſolatio, quoniam à vera religione plerique lapſi deſiſtent, tunc erit domini dies, quoniam ſicut primus aduentus domini fuit propter redimenda peccata, ita & ſecundus erit propter reprimenda delicta, ne plures perfidie errore labantur. Eſt & alius Antichriſtus .i. diabolus,

Cōſenſus euāgelicus.

Abominatio quo modo intelligenda.

diabolus, qui Hieruſalem, id eſt animam pacificam obſidere nitatur ſuæ legis exercitu. Ergo quando in medio templi eſt diabolus deſolatio abominationis eſt. Cùm autem vnicuique laboranti Chriſti præſentia ſpiritalis illuxerit, tollitur iniquus ex medio, & incipit regnare iuſtitia. Eſt etiam tertius Antichriſtus, vt Arrius, & Sabellius, & omnes qui nos praua intentione ſeducunt. Hæ autem ſunt pregnantes quibus væ dicitur, quæ aruinam ſuæ carnis extendunt, & quibus intimorum greſſus pigreſcat animorũ, & effœtę, virtutum, fœtęque vitiorum. Sed nec illę pregnantes condemnationis exortes ſunt, quę in bonorum actuum molimine conſtitutę, necdum aliquos ſuſcepti operis dedere proceſſus. Sunt quę Dei timore concipiunt, ſed non omnes pariunt, ſunt enim quę abortiuum excludunt verbum antequã pariant, ſunt etiam quę in vtero Chriſtum habeant, ſed nõdum formauerunt. ergo quę parit iuſtitiam, Chriſtum parit. Nos etiam paruulos noſtros ablactare properemus, ne nos quaſi imperfectorum parentes, aut iudicij dies, aut mortis inueniat. Quod ita fiet, ſi omnia dicta iuſtitię in corde cuſtodias, nec ſenectutis tempus expectes, ſed in prima ætate ſapientiam ſine corruptela corporis tui citò concipias, citò nutrias. In fine autem Iudęa omnis à nationibus credituris ſubijcietur in ore gladij ſpiritalis, qui eſt ſermo bis acutus.

Tropologica expoſitio.

Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum, areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Nam virtutes cælorum mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna & maieſtate.

Beda. Quid impletis nationum temporibus ſequatur, ex ordine manifeſtat, dicẽs. Erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis. Amb. Quę quidem ſigna ſecundum Matthęum euidentius exprimuntur. Tunc (inquit) ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuũ, & ſtellæ cadent de cœlo. Euſeb. Tunc .n. cum vitæ corruptibilis conſummatio agetur, & ſecundum Apoſtolum, ſpecies huius mundi tranſibit, & nouum ſuccedet ſeculum in quo vice ſenſibilium luminarium ipſe Chriſtus fulgebit quaſi iubar, & rex noui ſeculi, cuius erit tanta numinis virtus & gloria, vt ſol, qui nunc radiat atque luna, & cætera ſidera, aduentu maioris luminis occultentur. Chry. Sicut enim in hoc ſeculo luna & ſidera mox obfuſcantur orto ſole, ſic in glorioſa Chriſti apparitione ſol obtenebreſcet, & luna non dabit proprium iubar, & ſtellæ cadent de cœlo, priore ſpoliatæ amictu, vt potioris lucis amictu potiantur. Euſebius. Quæ autem euenient orbi poſt luminarium obtenebrationem ex quibus fiet anguſtia gentium conſequenter exprimit, dicens. Et in ter. &c. Vbi videtur docere principium tranſmutationis vniuerſi futurum, ex defectu ſubſtantiæ humidæ. Hac enim prima deuorata vel congelata, vt non amplius audiatur ſonitus maris, nec contingant arenam fluctus eius cauſa exuberantis ſiccitatis, cæteræ mundi partes nõ amplius obtinentes vaporem ſolitum emiſſum ex ſubſtantia humida tranſmutationẽ patientur, & ſic cum apparitio Saluatoris confutare debeat repugnantia Deo prodigia, exordium ſument furoris procemia ex ſiccitatibus, vt nec tempeſtas nec fremitus maris vlterius audiatur. Quo facto ſubſequetur anguſtia ſuperſtitum hominum. vnde ſequitur. Areſcentibus, id eſt tabeſcentibus hominibus præ ti. & expe. eorum, ſcilicet quæ ſuper. vni. orbi. Quæ autem tunc ingruant mundo, conſequenter oſtendit ſubdens. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Theoph. Vel aliter. Cum alterabitur ſuperior orbis & elementa inferiora merito patientur iacturam. vnde ſequitur. Et in terris preſſura gentium &c. Quaſi dicat. Mare terribiliter fremet, & littus maris agitabitur tempeſtate, ita vt ſit populo terrę preſſura, id eſt communis miſeria, vt tabeſcant timore & expectatione malorum irruentium mundo. vnde ſequitur. Areſcentibus hominibus præ timore & expectatione quæ ſuperuenient vniuerſo orbi. Augu. ad Heſ. Sed dices. Cõfiteri vos pęna veſtra cõpellit adeſſe iam finem, dum impletur quod prænunciatum eſt. Nullam enim patriam, nullum locum noſtris temporibus non affligi, aut tribulari certum eſt. Sed ſi iſta mala quæ nunc patitur genus humanum certa ſunt indicia iam dominum eſſe venturũ, quid eſt quod dicit Apoſtolus. Cùm dixerint pax & ſecuritas? Videamus ergo ne forte melius intelligatur non eo modo impleri

Innouatio mundi qualis futura

Solutio quæſtionis

pleri quæ prædicta ſunt his verbis, ſed tunc potius eſſe ventura, quando ſic erit tribulatio vniuerſo orbi, vt ad eccleſiã pertineat, quæ vniuerſo orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulabunt eam, ipſi enim ſunt dicturi, Pax & ſecuritas. Nunc autem iſta mala quæ tanquàm ſumma extremaque creduntur vtrique regno, Chriſti ſcilicet, & diaboli videmus eſſe communia. Pariter quippe his boni affligũtur & mali, inter quæ tam mala adhuc vſquequaque frequentantur luxurioſa conuiuia. Hoccine eſt areſcere præ timore, an potius inardeſcere præ libidine? Theoph. Non ſolum autem mortales fluctuabunt cum alterabitur mundus, ſed etiã angeli ſtupebunt in tam terribilibus mutationibus vniuerſi. vnde ſequitur. Nam virtutes cœlorum mouebuntur. Grego. in hom. Quid enim virtutes cœlorum niſi angelos, dominationes & principatus & poteſtates appellat? quæ in aduentu diſtrictis iudicis, noſtris tunc oculis viſibiliter apparebunt, vt diſtrictè tunc à nobis exigant hoc, quod nos modò inuiſibilis conditor æquanimiter portat. Euſeb. Cum etiam Dei filius ſit venturus in gloria, & confutaturus elatam tyrannidem filij peccati, miniſtrantibus angelis cœli, fores à ſeculo clauſæ patebunt, vt ſpectentur excelſa. Chryſ. Vel virtutes cœlicæ mouebuntur, quamuis ſibi conſciæ non ſint, videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepidè ſtabunt illic. Beda. Vnde & in Iob dicitur. Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius. Quid ergo faciunt tabulæ quando tremunt columnæ? quid virgula deſerti patitur, cùm cedrus paradiſi concutitur? Euſeb. Vel virtutes cœlorum ſunt quæ præſunt ſenſibilibus partibus vniuerſi, quæ quidem tunc mouebuntur, vt potiorem ſtatum attingant. Abſoluentur enim in ſeculo nouo à miniſterio, quo Deo ſeruiunt circa ſenſibilia corpora ſecundum corruptionis ſtatum. Augu. ad Heſi. Sed nec dominus propinquante ſecundo aduentu ſuo ea pro magno prædixiſſe videatur, quæ huic mundo etiam ante primum eius aduentum fieri conſueuerant, & videamur ab eis qui plura in hiſtoria gentium & maiora legerunt, hæc quæ dicta ſunt, melius in eccleſia exiſti mo intelligi. Eccleſia enim eſt ſol, & luna, & ſtellæ, cui dictum eſt. Pulchra vt luna, electa vt ſol, quæ tunc non apparebit perſecutoribus vltra modum ſæuientibus. Ambro. Plurimis etiam à religione deficientibus clara fides obſcurabitur nube perfidiæ, quia ſol cęleſtis in fide in ea minuitur vel augetur, & ſicut menſtruis, id eſt menſium defectibus luna, vel terræ oppoſitu cùm fuerit è regione ſolis vaneſcit, ſic & ſancta eccleſia cum lumini cęleſti vitia carnis obſiſtunt, fulgorem diuini luminis de Chriſti radijs non poteſt mutuari. Nam in perſecutionibus lucè diuini ſolis plerunque amor vitæ huius excludit. Cadunt etiam ſtellæ, id eſt gloria micantes viri, ſi perſecutionis acerbitas conualeſcat, quę oportet fieri donec eccleſiæ multitudo cumuletur, ſic enim probãtur boni, ſic produntur infirmi. Augu. ad Heſi. Quòd autem dictum eſt, Et in terris preſſura gentiũ, gentes voluit intelligi, non quæ in ſemine Abrahæ benedicentur, ſed quæ ad ſiniſtram ſtabunt. Ambroſi. Ergo varij animorum æſtus ita graues erunt, vt delictorum multitudine malè conſcijs futuri iudicij metu, ſacri nobis ros fontis areſcat. Quemadmodum autem domini expectatur aduentus, vt eius præſentia in toto fiat, vel hominis orbe, vel mundi, quæ fit in ſingulis cum omnibus affectibus receperis Chriſtum, ſic virtutes cęlorum in aduentu domini augmentum gratiæ conſequentur, & plenitudine diuinitatis propius ſe infundente mouebũtur. Sunt etiam virtutes cœlorum quæ enarrant gloriam Dei, quæ pleniore Chriſti infuſione mouebuntur, vt videant Chriſtum. Aug. ad Heſi. Vel virtutes cœlorum mouebuntur, quia impijs perſequentibus quidam fideles fortiſſimi turbabuntur. Sequitur: Et tunc vide. fi. ho. Theo. Tam fideles quàm infideles. Radiabit enim amplius ſole, tam ipſe quàm crux eius, vnde ab omnibus cognoſcetur. Aug. Quòd aũt dicit, Venientem in nube, duobus modis accipi poteſt, ſiue in eccleſia ſua tanquam in nube venientem, ſicut nunc venire non ceſſat, ſed ideo tunc cum poteſtate magna, & maieſtate, qã maior maieſtas & poteſtas illius apparebit ſanctis, quibus magnã virtutẽ dabit, ne tãta perſecutione vincantur, ſiue in corpore ſuo, in quo ſedet ad dexteram patris, meritò credendus eſt, nõ ſolum in eodem corpore, verumetiam in nube vẽturus, qm̃ ſic veniet

ſicut

ſicut abijt, nubes autem ſuſcepit eum ab ocu
lis eorum. Chry. Sēper enim Deus in nu-
be apparet, ſecundum illud: Nubes & cali-
go in circuitu eius. vnde & filius hominis in
nubibus veniet, vt Deus & dominus, non la-
tēter, ſed in gloria digna Deo. Et ideo ſub-
dit, Cum poteſtate magna & maieſtate. Cy
ril. Intelligendum eſt ſimiliter magna. Pri
mam enim apparitionē proſecutus eſt cum
infirmitate & humilitate noſtra, ſed ſecun-
dam celebrabit cum propria poteſtate: &
magna maieſtate. Greg. in ho. In poteſta-
te enim & maieſtate viſuri ſunt quem in hu
militate poſitum audire noluerunt, vt vir-
tutem eius tanto tunc diſtrictius ſentiant,
quanto ceruicem cordis ad eius patientiam
non inclinant.

*His autem fieri incipientibus, reſpicite & leuate
capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio ve
ſtra. Et dixit illis ſimilitudinem: Videte ficulneam
& omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fru-
ctum, ſcitis quoniam propè eſt æſtas: ita & vos cum
videritis hæc fieri, ſcitote quia propè eſt regnum
Dei. Amen dico vobis, quoniam non præteribit gene
ratio hæc, donec omnia fiant. Cœlum & terra tran-
ſibunt, uerba autem mea non tranſient.*

Greg. in ho. Quia præmiſſa cōtra repro-
bos dicta ſunt, mox ad electorum conſola-
tionem verba vertuntur. Nam ſubditur: His
autem fieri incipiētibus, reſpicite & leuate
capita veſtra, quoniam appro. redē. veſtra.
Ac ſi dicat: Cum plagæ mundi crebreſcunt,
leuate capita, ideſt exhilarate corda, quia
dum finitur mundus, cuius amici non eſtis,
propè fit redemptio quam quæſiſtis. In ſcri-
Caput ptura enim ſacra ſæpe caput pro mente po-
mēs di nitur, quia ſicut capite reguntur membra,
citur. ita cogitationes mēte diſponuntur. Capita
itaque leuare, eſt mentes noſtras ad gaudia
patriæ cœleſtis erigere. Euſe. Vel aliter:
tranſactis corporalibus, aderunt intelligi-
bilia cœleſtia, ſcilicet regnū ſeculi non am-
plius tranſituri, & tunc dignis ſalubria pro-
miſſa tribuentur. vnde dicitur: His autem
fieri incipientibus reſpi. &c. Acceptis enim
Dei promiſſis quæ ſperamus, erigemur qui
ante curui fueramus, & eleuabimus capita
noſtra humilitati quōdam, eo quòd redem-
ptio noſtra, quā ſperabamus, aderit: illa ſci-
licet quam tota creatura expectat. Theo.
Ideſt perfecta libertas corporis & animæ.
Sicut. n. primus aduentus domini fuit ad re
formationem animarum noſtrarū, ſic ſecun-
dus ad reformationem corporū celebrabi-
tur. Euſe. Dicit autem hæc ad diſcipulos
ſuos, nō tanquā ad eos qui durare deberent
in vita iſta, vſq; ad terminū mundi, ſed quaſi
vno corpore exiſtētes ipſis & nobis & poſte
ris vſque ad conſummationem mundi cre-
dituris in Chriſtum. Grego. in ho. Quòd *Cōpa-*
autem calcari mundus atq; deſpici debeat, *ratio*
prouida comparatione manifeſtat cum ſub- *mora-*
dit: Videte ficulneā & omnes arbores, cùm *lis.*
producunt iam ex ſe fructum, &c. Quaſi di-
cat, ſicut ex fructu arboris vicina æſtas agno
ſcitur, ita ex ruina mundi propè iam cogno
ſcitur eſſe regnum Dei. Et ex hoc oſtēditur,
quia fructus mundi ruina eſt. Ad hoc. n. ger
minat, vt quæcunque germine aluit, cladi-
bus conſumat. Bene autem regnū Dei æſtati
comparatur, quia tunc mœroris noſtri nebu
læ tranſeunt, & vitæ dies æterni ſolis clari-
tate fulgeſcunt. Ambr. Matthæus autem
de ſola dixit ficulnea, hic de arboribus om-
nibus. Duplicem autem habet figuram ficul
nea, uel cum dura miteſcunt, vel cum pecca
ta luxuriant. Siue ergo cum fructus omni-
bus niteſcit arboribus, & ficulnea fœcunda
iam floret, ideſt cum omnis lingua cōfitetur
Deo, confitente etiam populo Iudæorū, ſpe
rare domini debemus aduentum, quo tan-
quam temporibus æſtiuis reſurrectionis fru
ctus metentur. Siue cùm leuem fragilemq́;
iactantiam tanquam folia ſynagogæ homo
iniquitatis induerit, conijcere debemus ap-
propinquare iudiciū. Nā remunerare fidem
dominus, & delinquendi finem afferre feſti-
nat. Aug. ad Heſi. Cùm autem dicit, Cùm
uideritis hæc fieri, quæ intelligere poteri-
mus, niſi ea quæ ſuprà memorata ſunt? In
his autem eſt quod ait: Et tunc uidebunt fi-
lium hominis uenientem. Proinde cùm hoc
uiſum fuerit, non iam erit regnum Dei, ſed
propè erit. An dicendum eſt, nō omnia quæ
ſuprà commemorata ſunt eſſe intelligenda
ubi ait: Cùm uideritis hæc fieri, ſed aliqua
eorum, hoc ſcilicet excepto quod dictum
eſt, Et tunc uidebunt filium hominis? Sed
Matthæus aperuit nullis exceptis eſſe acci-
piendum, dicens: Ita & uos cùm uideri-
tis hæc omnia. Inter quæ eſt, quòd uide-
bitur filium hominis ueniens, ut intelli-
gatur de aduentu quo nunc uenit in mem-
bris ſuis tanquam in nubibus, uel in eccleſia

tanquam

tanquam in nube magna. Titus. Vel aliter dicit: Propè eſt regnum Dei, quia dum hæc fient, nondum vltimus finis rerum eueniet, ſed iam in finem tendunt: nam & ipſe aduentus domini eliminans omnium principatum & poteſtatem, præparat regno Dei. Euſe. Sicut enim in hac vita ſol, hyeme recedente ac ſuccedéte vere, radium calidum mittens fouet ac viuificat humi condita ſemina exuentia priſcam figuram, pullulant autem noua varium virorem habentia, ſic & glorioſus vnigeniti Dei aduentus viuificatiuis radijs illuſtrans nouum ſeculũ, dudum condita per totum mundum ſemina, ſcilicet dormientes in puluere terræ potioribus corporibus quàm prius producet in lucem, ac confutata morte regnabit, deinceps vita ſeculi noui. Gregor. in ho. Omnia autem prædicta ſub magna certitudine confirmantur, cùm ſubditur: Amen dico vobis, quia &c. Beda. Multum commendat, quod ita prænunciat. Et ſi dicere fas eſt, iuratio eius eſt quod dicit, Amé dico vobis. Amen quippe interpretatur verum. Igitur veritas dicit, Verum dico vobis, quod ſi non diceret, mentiri omnino non poſſet. Generationem autem, aut omne genus humanum dicit, aut ſpecialiter Iudæorum. Euſeb. Vel generationem dicit nouam generationem eccleſiæ ſanctæ ſuæ, oſtendens duraturum populum fidelium vſque ad id tempus quo viſurus ſit omnia, & euentus verborum Saluatoris oculis apprehendet. Theoph. Quia enim turbationes & bella & alterationes tam elemẽtorum quàm cæterarum rerum futurum eſſe prædixerat, ne quis ſuſpicaretur quòd & ipſa Chriſtianitas peritura foret, ſubiungit. Cęlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſient. q. d. Etſi cuncta commoueantur, fides tamen mea non deficiet. Ex quo innuit eccleſiam præferre toti creaturæ, ſed creatura patietur alterationem, fidelium verò eccleſia & ſermones euangelij permanebunt. Greg. in ho. Vel aliter: Cęlum & terra tranſibunt &c. q. d. Omne quod apud nos durabile eſt, ſine mutatione durabile ad æternitatem non eſt, & omne quod apud me tranſire cernitur, fixum & ſine tranſitu tenetur, quia ſine mutabilitate manẽtes ſententias exprimit ſermo meus qui tranſit. Beda. Cœlum autẽ quod tranſibit, non æthereum, ſiue ſydereum, ſiue aereum à quo aues cœli nominantur, intelligere debemus. Si autem terra tráſibit, quomodo eccleſiaſtes dicit. Terra in æternum ſtat? ſed aperta ratione cœlum & terra per eam quam nunc habent imaginẽ tranſeunt, attamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtunt.

Attendite autem vobis ne fortè grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filiũ hominis.

Theo. Poſuit ſuprà dominus terribilia & ſenſibilia malorum indicia quæ occupabunt peccatores, ſed contra hęc mala remedium eſt cautela & oratio. vnde dicitur. Attendite autem vobis &c. Baſil. Singulum animalium à conditore omnium Deo habet intrinſecus cauſas facientes ad tutelam conſiſtentiæ propriæ, propter quod & Chriſtus nobis dedit hanc monitionem, vt quæ illis à natura, hæc nobis auxilio rationis & cautela contingant. Fugientibus quidem peccatum, vt irrationabilia fugiunt mortifera pabula: inquirentibus verò iuſtitiam, ſicut illa herbas nutritiuas requirũt. & ideo dicit: Attendite vobis, vt ſcilicet diſcernere poſſitis à ſalubri nociuum. Sed quoniam dupliciter contingit attendere: hinc quidẽ corporis oculis, illinc verò per intellectuã virtutem: oculus corporis virtutem non attingit. Reſtat igitur dictum eſſe de opere intellectus. Attendite, hoc eſt vndique circumſpicite vos, peruigil habẽtes ad veſtram cuſtodiam animæ lumen. Neque autem dixit: Attendite veſtris, aut eis quæ circa vos ſunt, ſed vobis: vos enim eſtis intellectus & anima, veſtrum autem corpus eſt ſenſus. Circa vos autem opes, artes, & reliqua vitæ ſupellex, quibus non monet attendendum, ſed animæ cuius præcipua cura habẽda. Eadem verò admonitio ægrotantes ſanat, & ſanos perficit: ſeruatores præſentium, prouiſores futurorum, non alienorũ cenſores, ſed ſuorum ſcrutatores, non dimittentes intellectum ſeruum fieri paſſionum, ſed irrationale animæ ſubijcientes rationali. Cur autem ſit attendendum, ſubiungit dicens: Ne fortè grauentur &c. Titus. q. d. Cauete ne lumina mentis veſtræ grauentur. Cura nanq; præſentis vitæ & crapula & ebrietas fugant plu-

Natura pro uidentia notatur.

Ebrietatis deteſtatio. prudentiam, quaſſant fidem, operantur naufragia. Baſi. Eſt autẽ ebrietas nimius vſus vini, crapula verò anxietas & nauſea, quæ eſt in ebrietate, à motione capitis græco vocabulo dicta. Sicut igitur cibis ne eſuriamus, ſic & potibus ne ſitim patiamur vtendum eſt, vitando diligentius lapſum. Fallax enim eſt vini ingeſtio, anima autem vino libera prudentiſſima erit & optima, ſed humecta vini vaporibus quaſi quadam nube velatur. Curioſitas autem huius vitæ quamuis nihil inhibitorum continere videatur, ſi tamen ad cultum diuinum non coadiuuet, vitanda eſt. & quare hoc dixerit oſtendit, ſubdens: Et ſuperue. in vos repen. di. illa. Theophyl. Non enim cum deliberatione veniet dies illa, ſed ex improuiſo & furtim capiẽs tanquam laqueus non cauentes. vnde ſequitur: Tanquam laqueus enim &c. Quod diligentius diſcuti poteſt. Capiet enim dies illa ſedentes in ſuperficie terræ quaſi impremeditatos & inertes. Quotquot verò ſunt ſolertes & agiles ab bonum, non ſedentes & ocіantes in terrenis, ſed ſurgentes ab eis ſibi dicentes: Surge, vade, quoniam non eſt hic tibi requies, talibus non eſt illa dies, vt laqueus in diſcrimen, ſed vt dies feſtiuus. Euſeb. Prædicta igitur docuit eſſe attendenda ad cauendam grauẽdinem inde prouenientem. vnde ſequitur: Vigilate itaque, omni &c. Theo. Scilicet famem, peſtem, & cætera huiuſmodi quæ temporaliter electis & alijs imminent, & ea quę poſtmodum accidunt eis perenniter. Illa enim aliter capere non poſſumus niſi per vigilias & orationes. Aug. de con. euan. Hæc intelligitur illa fuga quam Matthæus cõmemorat, quæ non debet fieri in hyeme vel ſabbato. Ad hyemem pertinent curæ huius vitæ, quæ triſtes ſunt velut hyems. Ad ſabbatum uerò crapula & ebrietas, quæ carnali lætitia luxuriaque cor ſubmergit atque obruit, quod malum ſabbati nomine ſignificatur, quia illo die Iudæi delicijs affluunt, dũ ſpiritale ſabbatum ignorant. Theo. Et quia Chriſtianum decet nõ ſolum fugere mala, ſed etiam niti ad gloriam exequẽdam, ſubdit: Et ſtare ante filium hominis. Hæc eſt enim angelica gloria ſtare ante filium hominis Deum noſtrum, & faciem eius iugiter cernere. Beda. Et certe ſi quis ſapiens medicus præciperet attendere à ſucco alicuius herbæ, ne repentinus interitus ſuperueniat, magno ſtudio medici mandata ſeruaremus. Nunc autem Saluatore admonente ebrietatem & crapulam, & curas ſeculi eſſe cauendas, his ſauciari & conſumi non timent, quia fidem quam medici dictis præbent, domini verbis præbere contemnunt. *Exemplũ naturale*

Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti. Et omnis populus mane ibat ad eum in templũ audire eum.

Beda. Quæ uerbis prǽceperat dominus ſuis, confirmat exemplis, nam qui nos ante iudicis aduentum, & incertum ſingulorum exitum ad vigilandum hortatus eſt & orandum, & ipſe imminente tempore paſſionis ſuæ, doctrinæ vigilijs & precibus inſtat. vnde dicitur: Erat autem die. do. in templo. In quo ſuo exemplo inſinuat hoc eſſe digne Deo uigilare, uel dicto uel facto proximis uiam ueritatis oſtendere. Cyril. Quæ autem erant quæ docebat niſi tranſcendentia cultum legis? Inſtabat enim tempus quo debebat umbra in ueritatem transformari. Theo. Tacuerunt autem euangeliſtæ pleraque documentorum Chriſti, qui cum per triennium ferè pr̨edicauerit, documẽta eius quæ conſcripſerunt, dicet aliquis uix ad vnius diei ſermonem ſufficere. Ex pluribus ergo pauca deſcribẽtes dederũt nobis quendam guſtũ dulcedinis doctrinę ipſius. Oſtendit autẽ nobis dominus quòd oporteat nocte & quiete alloqui Deum, & in die prodeſſe hominibus, & colligere quidem in nocte, diſtribuere uerò collecta in die. unde ſubditur: Noctibus uerò exiens &c. Non quaſi opus habens oratione, ſed ad exemplũ dandum hoc egit. Cyrill. Quia uerò eloquiũ eius in poteſtate erat, & poteſtatiuè transferebat in ſpiritalem cultum, quæ per Moyſen & prophetas tradita fuerant in figuris, populus eum auidius audiebat. vnde ſequitur: Et omnis populus manicabat, ideſt mane uenire accelerabat ad eum in templo audire eum. Populo autem ante lucanum uenienti ad eum, congruum erat dicere: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Beda. Myſticè autẽ & nos cùm inter proſpera ſobriè & piè & iuſtè conuerſamur, diebus in templo docemus, quia formam boni operis fidelibus præbẽtes, noctibus uerò in monte Oliueti moramur, quia in tenebris anguſtiarum ſpiri- *Triennium Chriſti* *Tropologica expoſitio.*

ſpiritaliter conſolatione reſpiramus, & ad hos quoque populus manicat, cùm uel diſcuſſis operibus tenebrarum, uel cunctis nebulis præſſurarum nos imitatur.

CAPVT XXII.

APPROPINQVABAT *autem Die feſtus azymorum, qui dicitur paſcha, & quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ quomodo Ieſum interficerent, timebant verò plebem.*

Notula pulchra. Chriſo. Vmbra noſtrorum fuerunt feſta Iudaica, & ideo ſi quæſieris à Iudæo de paſcha & azymis, nil magni proferet, commemorás liberationem ab Aegypto. Si quis autem à me quæſierit, non audiet Aegiptum nec Pharaonem, ſed abſolutionem erroris & tenebrarum diaboli, non per Moyſen ſed per filium Dei. Glo. Ad cuius paſſionem enarrandam accedens euangeliſta præmittit de figura, dicens: Appropinquabat autem dies feſtus azymorum qui dicitur paſcha. *Paſchata ue.* Beda. Paſcha quidem hebraicè dicitur phaſæ: non à paſſione, ſed à tranſitu nominatur, eo quòd exterminator videns ſanguinem in foribus Iſraelitarum pertranſierit, nec percuſſerit primogenita eorum. Vel ipſe dominus præbens auxilium populo ſuo deſuper ambulauit. Hoc autem inter paſcha & azyma diſtat, quòd paſcha ipſe ſolus Dies appellatur, in quo agnus occidebatur ad veſperam, hoc eſt 14. luna primi menſis. 15. autem luna quando egreſſus eſt de Aegipto ſuccedebat feſtiuitas azymorum 7. diebus vſque ad 21. diem eiuſdem menſis, vnde euãgelij ſcriptura indifferenter vnum pro alio ponere ſolet. vnde hic dicitur dies azymorum qui dicitur paſcha. Significatur autem per myſterium quòd Chriſtus ſemel pro nobis paſſus, per totum tempus huius ſeculi, quod 7. diebus agitur, in azymis ſinceritatis & veritatis præcepit eſſe viuendum. Chry. Principes autem ſacerdotum nefarias res tractant in feſto. vnde ſequitur. Et quærebãt principes ſacerdotum &c. Moyſes quidem vnum præcepit eſſe principem ſacerdotum, & illo defuncto creari alium. Tunc uerò cùm inciperent Iudaici ritus diſſolui, multi erant principes ſacerdotum annuatim creati. Hi ergo uolentes Ieſum occidere nõ metuunt diuina, ne, ſcilicet ex tempore ſacro maius incurrant peccati contagium, ſed ubique timent humana. unde ſequitur. Timebant uerò plebem. Beda. Non quidem ſeditionem metuentes, ſed cauentes ne auxilio populi de ſuis manibus tolleretur. Hæc autem ante biduum paſchæ congregatis eis in atrio Cayphæ Matthæus acta atteſtatur.

Intrauit autem ſatanas in Iudam qui cognominabatur Scarioth, vnum de duodecim, & abijt: & loquutus eſt cum principibus ſacerdotum & magiſtratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gauiſi ſunt, & pacti ſunt pecuniam illi dare. Et ſpopondit. Et quærebat opportunitatem, vt traderet illum ſine turbis.

Theoph. Quia dictum eſt quòd principes ſacerdotum quærebant modum, quo interficientes Ieſum nullum incurrent periculum, conſequenter modus qui eis occurrit narratur, cum dicitur. Intrauit autem ſatanas in Iudam. Titus. In Iudam ſatanas intrauit, non impellens, ſed patulum inueniẽs oſtium, nam oblitus omnium quæ uiderat, ad ſolam auaritiã dirigebat intuitum. Chryſo. Ponit autem eius cognomen, ſubdens. Qui cognominabatur Scarioth. Erat enim alius Iudas. Titus. Subdit autem. Vnus de duodecim. Nam numerum adimplebat, non autem uerè fungebatur apoſtolica dignitate. Chryſo. Vel hoc addit euangeliſta uelut abſonum quidẽ, ac ſi diceret: erat de primo choro diligentius electorum. Bed. Nõ eſt autem huic contrarium quod Ioãnes dicit. Poſt buccellam intraſſe in eum ſatanam quia nunc intrauit, ut quaſi alienum tentaret, tunc autem quaſi proprium ad quæcunque uellet agenda attraheret. Chry. Attende autem magnam Iudæ nequitiam, tũ quia per ſe proficiſcitur, tum quia pro precio hoc facit. Sequitur enim. Et abijt, & locutus eſt cum principibus ſacerdotum & magiſtratibus quemadmodum illum traderet eis. Et gauiſi ſunt. Theoph. Magiſtratus hic appellantur præpoſiti conſtructionum templi, uel etiam illi, quos Romani populo præfecerant, ne prorumperent in tumultus, erant enim ſeditioſi. Chryſ. Propter auaritiam autem Iudas factus eſt talis. Sequitur enim. *Auaritia Iudæ.* Et pa. ſunt pe. illi dare. Tales enim auaritia generat paſſiones, reddit impios & Deum ignorare compellit. & ſi millies benefactum ſit

ſit eis, ad nocēdū impellit. vnde & hic ſequitur: Et ſpopōdit. Theo. Ideſt pepigit & promiſit. Et quærebat oppor. vt eum tra.ſi.tur. ideſt quærebat eum tradere, quādo videret eum ſeorſum exiſtentem ſine turbis. Beda. Multi autem Iudæ ſcelus exhorrent, nec tamen cauent. qui enim charitatis & veritatis iura ſpernit, Chriſtum qui eſt veritas & charitas prodit: maximè cum non infirmitate vel ignorantia peccet, ſed ad ſimilitudinem Iudæ quærat opportunitatem, vt arbitris abſentibus, veritatem mendacio, virtutem crimine immutet.

Venit autem dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi paſcha: Et miſit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis paſcha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: ſequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magiſter, Vbi eſt diuerſorium, vbi paſcha cū diſcipulis meis manducem? Et ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnum ſtratum, & ibi parate. Euntes autem inuenerunt ſicut dixit illis, & parauerunt paſcha.

Titus. Vt nobis dominus cœleſte paſcha dimitteret, typicum manducauit: figuram remouens, vt veritas locum obtineret. vnde dicitur: Venit autem dies azymorum &c. Beda. Dies azymorum paſchę quartamdecimā primi menſis appellat, quando fermento abiecto paſcha, ideſt agnus occidi ad veſperam conſueuerat. Euſe. Si quis autē dicat: Si prima die azymorum diſcipuli Saluatori parant paſcha, ergo & eadē die oportet nos paſcha celebrare: Dicemus hoc non fuiſſe monitionem, ſed hiſtoriam facti, quod accidit tempore ſalutiferæ paſſionis. Aliud autem eſt narrare geſta vetera, & aliud ſancire, ac poſteris ſtatuta relinquere. Quin etiam Saluator non egit paſcha cum Iudęis quando agnum immolabant: nam illi quidem hoc egerūnt in paraſceue, quando paſſus eſt dominus, vnde non introierunt in atrium Pilati, vt manducarent paſcha. ex quo enim veritati inſidiati ſunt, verbum veritatis à ſe expulerunt: non primo die azymorum quo die debebat immolari paſcha manducantes ſolitum ſibi paſcha, erāt enim erga aliud attenti, ſed die ſequenti poſt illam quæ erat azymorum ſecunda. Dominus verò, prima die azymorum, hoc eſt

Dubiū reſoluitur.

quinta feria ſabbati paſcha cum diſcipulis peregit. Theoph. Eadem autem quinta feria, mittit duos ex diſcipulis ſuis ad parandum paſcha, Petrum ſcilicet, & Ioannē, alterum ſcilicet vt diligentem, alterum vt dilectū. vnde ſequitur: Et miſit Pe. &c. Per omnia manifeſtans quòd vſq; ad extremum vitæ non eſt aduerſatus legi. Mittit autem eos ad alienam domum. Nam nulla domus erat ei, neque diſcipulis ſuis, alioquin apud aliquem eorum paſcha celebraſſet. & ideo ſubditur: At illi dixerunt, Vbi vis paremus? Beda. q. d. Non habemus domicilium, non habemus tabernaculum. Audiant quibus ædificandarum domorum cura eſt, cognoſcant Chriſtum omniū dominum locum ubi caput reclinaret non habuiſſe. Chryſo. Cùm autem ignorarent ad quem mitterentur, ſignum dedit eis, ſicut & Samuel Sauli. vnde ſubdit: Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ portans, ſequimini eum in domum in quam intrat. Ambroſ. Primum maieſtatem diuinitatis aduerte, cum diſcipulis loquitur, & iam nouit quid alibi ſit futurum: deinde dignationem eius intuere, quia non perſona diuitis, aut potentis eligitur, ſed pauper ambitur, & anguſtum hoſpitium pauperis, amplis nobilium ędibus anteferetur. Sciebat autem dominus nomen eius cuius ſciebat myſterium & occurſum, ſed ideo ſine nomine deſignatur, vt ignobilis æſtimetur. Theoph. Vel ideo mittit eos ad hominem ignotum, vt oſtendat quòd paſſionem voluntariè ſubijt. Qui enim mentem huius ignoti viri ſubegit, ut eos ſuſciperet, poterat quodcunque uoluiſſet cum Iudæis tractare. dicunt autem quidam, quòd ideo non dixit nomen hominis, ne proditor cognitio nomine domū panderet phariſæis, qui uenientes cepiſſent eum priuſquam cœna fieret, & ſpiritualia myſteria diſcipulis traderet, ſed quibuſdam indicijs in quandam domum dirigit eos. unde ſequitur: Et dicetis patriſf. domus, dicit tibi &c. Et ipſe oſtendit uobis cœn. &c. Glo. Quibus ſignis inuentis diſcipuli ſolicitè quę mandata eis fuerant impleuerunt. unde ſequitur: Euntes au. inue. ſicut prædi. il. Ie. & pa. paſc. Beda. Hoc paſcha exponēs Apoſtolus ait: Paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus, quod quidem paſcha tunc neceſſe erat

Signa dupli- cis naturæ in Chri- ſto.

Pulchrum myſterium.

erat occidi, quaſi paterno conſilio ac diffinitione ſancitum, qui licet die ſequenti, hoc eſt 15. luna ſit crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur à Iudæis tentus ac ligatus immolationis, hoc eſt paſſionis ſuæ ſacrauit exordium. Theoph. Intelligamus autem diem quidem azymorum totam conuerſationem quæ eſt in luce ſpirituali nullam redolentem vetuſtatem primę pręuaricationis Adæ, in qua viuentes non decet delectari in Chriſti myſterijs. hæc autẽ myſteria Petrus & Ioannes parant, id eſt actio & contemplatio, feruor zeli & manſuetudo pacifica. His autem paratoribus occurrit homo, quia per prædicta reperimus ſtatum hominis, qui creatus eſt ad imaginem Dei, qui portat amphoram aquæ, quæ ſignificat gratiam Spiritus ſancti. Amphora autem eſt humilitas cordis, humilibus enim dat gratiam, qui ſe cognoſcunt eſſe terram, & puluerem. Ambr. Vel amphora eſt menſura perfectior, aqua autem eſt quæ ſacramẽtum Chriſti eſſe meruit, quæ lauare meruit non lauari. Beda. Parant autem paſcha vbi aquæ infertur amphora, quia tempus adeſt quo veri paſchæ cultoribus typicus de limine auferatur cruor, & ad tollenda crimina viuifici fontis baptiſma conſecratur. Orige. ſuper Matthæum. Ego autem puto, quòd homo qui ingredientibus Diſcipulis in ciuitatem occurrit amphorã aquæ portans, erat quidam miniſter patrisfamilias, portans mundatoriam aut potabilem aquã in vaſe fictili, quem puto eſſe Moyſen ſpiritualem doctrinam portãtem in corporalibus hiſtorijs. Qui autem non conſequuntur ſpiritualiter eum, non celebrãt paſcha cum Ieſu. Attendamus ergo ipſo domino conſtituto nobiſcum ad ſuperiorẽ locũ, in quo eſt diuerſorium, quod mõſtratur ab intellectu qui eſt in vnoquoq; homine paterfamilias, diſcipulis Chriſti. Hæc autem domus ſuperior ſit nobis magna, vt capiat Ieſum, verbũ Dei, quod non capitur niſi à magnis ſenſu. Et ſit domus hęc à patreſamilias, id eſt intellectu præparata filio Dei, & ſit mundata, nullo modo habens malitiæ ſordes. Sit etiã domus illius princeps non qualibuſcunque cognitum habens nomen. Vnde myſticè dicit ſecundum Matthæum, Ite ad quendam. Ambr. In ſuperioribus autem magnum habet ſtratum, vt magnum meritum eius ad-

Allegoria pulcherrima.

uertas, in quo dominus cum diſcipulis ſublimium virtutum eius delectatione requieſceret. Orig. ſuper Matthæum. Scire autem debemus, quoniam qui in epulationibus & ſolicitudinibus ſecularibus ſunt, non aſcendunt in domum illam ſuperiorem, & propterea non celebrant cum Ieſu paſcha. Poſt ſermones enim diſcipulorum, quibus catechizauerunt patremfamilias, id eſt intellectum, venit & diuinitas coepulans diſcipulis in domo prædicta.

Et cùm facta eſſet hora, diſcubuit & duodecim Apoſtoli cum eo. Et ait illis: Deſiderio deſideraui hoc päſcha mãducare vobiſcum antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite, & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

Cyril. Poſtquam diſcipuli paſcha parauerãt, agitur de paſchæ commeſtione. vnde dicitur: Et cùm facta eſſet hora &c. Beda. Hora manducandi paſchæ deſignat 14. diẽ primi menſis perductam ad veſperam 15. luna iam terris apparente. Theo. Sed qualiter dominus diſcumberę dicitur, cũ Iudæi ſtantes paſcha manducarent? Dicunt ergo q. cum mãducaſſent legale paſcha accubuerunt ſecundum cõmunem vſum manducantes quoſdam alios cibos. Sequitur: Et ait il. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare &c. Cyril. Quod ideo dicit, quia diſcipulus auarus proditionis tempus explorabat; ſed ne traderet eum ante feſtũ paſchæ, non explicauerat dominus domum, vel virum penes quem paſcha perageret. cuius cauſam per hæc verba oſtendit. Theo. Vel dicit, Deſiderio deſideraui. q. d. Hæc vltima mihi cœna vobiſcum eſt, propter quod & amabilis eſt mihi, ſicut & qui peregre profecturi ſunt vltima uerba ſuis dulcius proferunt. Chryſoſt. Vel hoc dicit, quia poſt illud paſcha crux imminebat. Inuenimus autem pluries eum prędicantem ſuam paſſionem, & eam cupientem euenire. Beda. Deſiderat ergo primo typicum paſcha cum diſcipulis manducare, & ſic paſſionis ſuæ mundo myſteria declarare. Euſebius. Vel aliter: Cum dominus nouum paſcha celebraret, opportunè dixit: Deſiderio deſideraui hoc paſcha, id eſt nouum myſterium noui teſtamẽti quod tradebat diſcipulis, quod

plures

plures ante eũm prophetæ & iuſti cupiuerant. Sed & ipſe ſitiẽs communem ſalutem, hoc tradebat myſterium quod toti mundo competeret. Paſcha verò Moyſi ſtatutum erat in vno loco, ſcilicet in Hieruſalem celebrari, vnde non congruebat omnibus gentibus, & ideo non erat deſideratum. Euſeb. Ex hoc Hebionitarum dementia de carnis eſu redargui poterat, domino manducante paſcha Iudæorum, vnde ſignanter dixit: Hoc paſcha, ne quis ad aliud inuertere poſſet. Beda. Sic ergo dominus legalis paſchæ approbator extitit, & hoc ad ſuæ diſpẽſationis figuram docendo pertinuiſſe vetat vltra carnaliter exhiberi. vnde ſubdit. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec implea. in reg. Dei, ideſt nequaquam vltra Moſaycum paſcha celebrabo, donec in eccleſia ſpiritualiter intellectum compleatur, ipſa enim eſt regnum Dei, ſecundum illud. Regnum Dei intra vos eſt. Ad vetus autem illud paſcha cui finem deſiderabat imponere, pertinet etiã illud quod ſubditur. Et accepto calice gratias egit & dixit. Accipite, &c. Ob hoc gratias egit, quia vetera tranſitura, & ventura fuerant omnia noua. Chryſo. Memento ergo cum ad menſam ſederis, quòd poſt menſam oportet te orare, atque ideo ventrem impleas ſobriè ne grauatus nequeas genu flectere, ac ſupplicare Deo. Non igitur poſt eſcas ad lectum, ſed ad orationem vertamur. Euidenter enim hoc Chriſtus ſignificauit, ꝙ poſt eſcas non ſomnus, non cubile, ſed oratio & ſacrarum lectio ſcripturarum ſuccedere debeat. Sequitur: Dico enim vo. quòd non bibam &c. Beda. Poteſt quidem hoc & ſimpliciter accipi quòd ab hac hora cœnæ vſq; ad tempus reſurrectionis, quo in regno Dei erat venturus, vinum bibiturus non eſſet, poſtea namq; cibum potumq; ſumpſiſſe eum teſtatur Petrus, dicens: Qui manducauimus & bibimus cum illo, poſtquam reſurrexit à mortuis. Theoph. Dicitur autem reſurrectio regnum Dei, quia mortem exterminauit. vnde & Dauid ait: Dominus regnauit decorem indutus eſt, ſcilicet formoſi amictus: ſecundum Eſaiam, exuta corporis corruptela. Reſurrectione autem adueniente iterum cũ diſcipulis bibit, vt probaret quòd reſurrectio non erat phantaſtica. Beda. Sed multo conſequentius eſt, vt ſicut ſupra typicum agni eſũm, ſic & potum paſchæ neget ſe guſtaturum, donec oſtenſa gloria regni Dei fides mũdi adueniat, vt per duo maxima legis edicta, eſcam ſcilicet, & potum paſchale ſpiritualiter immutata, diſceres omnia legis ſacramenta ad ſpiritualem obſeruantiam fuiſſe transferenda.

Hebionitarũ redargutio (margin)

Moralis doctrina (margin)

*Et accepto pane gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis * tradetur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem poſtquam cœnauit, dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur.*

* *datur.* (margin)

Beda. Finitis paſchæ veteris ſolemnijs, tranſijt ad nouum quod in ſuæ redemptionis memoriam eccleſiam frequentare deſiderat, pro carne agni & ſanguine ſuæ carnis ſanguiniſque ſacramentum in panis ac vini figura ſubſtituens, ſacerdos in æternum factus ſecundum ordinem Melchiſedech. Vnde dicitur: Et accepto pane gra. egit. ſicut & de veteribus terminandis gratias egerat, nobis exemplũ tribuens in omni boni operis inchoatione & perfectione Deũ eſſe glorificandum. Sequitur: Et fregit. Frangit ipſe panem quem porrigit, vt oſtendat corporis ſui fractionem, non ſine ſua ſponte futurã. Et dedit eis, dicẽs: Hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur. Greg. Niſ. Panis enim antè cõſecrationem communis panis eſt, ſed vbi conſecratur, myſterio fit & dicitur corpus Chriſti. Cyril. Nec dubites an hoc verum ſit eo manifeſtè dicente, Hoc eſt corpus meum, ſed potius ſuſcipe verba Saluatoris in fide. Cum enim ſit veritas, non mentitur. Inſaniunt igitur dicentes myſticã benedictionem à ſanctificatione ceſſare, ſi quæ reliquiæ remanſerint eius in diem ſubſequentem. Non enim mutabitur ſacroſanctum corpus Chriſti, ſed virtus benedictionis & viuificatiua gratia iugis in eo eſt. Virtus enim viuificatiua Dei patris vnigeniti verbum eſt, quod caro factum eſt, non deſinens eſſe verbum, ſed efficiens carnem viuificatiuam. Si enim in aliquo liquore modicum panis immiſeris, reperies hunc imbibitum qualitate illius. Igitur viuificatiuum Dei verbum vniens ſeipſum propriæ carni, fecit eam viuificatiuam. Nunquid ergo & quoniam in nobis vita Dei eſt, Dei verbo exiſtente in nobis viuificatiuũ erit noſtrum corpus? Sed aliud eſt ſecundum participationis

Myſteriũ panis. (margin)

tionis habitudinẽ nos habere in nobis Dei filium, aliud ipſum fuiſſe factum carnem.i. corpus ſumptum ex alma virgine, proprium corpus effeciſſe. Decebat ergo eum noſtris quodammodo vniri corporibus per ſacram eius carnem & pręcioſum ſanguinem, q̃ accipimus in benedictione, viuificatiuã in pane & vino. Ne enim horreremus carnẽ & ſanguinẽ appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus influit oblatis vim vitæ. Conuertens ea in veritatem proprię carnis, vt corpus vitę, quaſi quoddam ſemen viuificatiuum inueniatur in nobis, vnde ſubdit: Hoc facite in meam commemorationem. Chry. ſuper Ioan. Hoc fecit Chriſtus ducens nos ad maius amicitię fœdus, ſuamq́ue charitatẽ declarans erga nos, præſtans ſe non ſolũ videri deſiderantibus, ſed & palpare & comedere & amplecti & totum affectum explere. Igitur vt leones flammam ſpirantes, ſic ab illa menſa diſcedimus terribiles effecti diabolo. Baſi. Diſce autẽ quo pacto decet edere corpus Chriſti, in memoriã, ſcilicet obedientiæ Chriſti vſq; ad mortem, vt qui viuunt non amplius in ſe viuant, ſed in eo qui pro eis mortuus eſt & reſurrexit. Theo. Duos autẽ calices Lucas commemorat: de altero quidem ſupra dixit, Accipite & diuidite inter vos, quẽ dicet aliquis eſſe typum veteris teſtamenti: alterum verò poſt panis fractionem & diſtributionem ipſe partitur diſcipulis. unde ſubditur: Similiter & calicem poſtquam cœnauit. Beda. Subauditur, dedit eis, vt ſit plena conſtructio. Auguſtinus de con. euange. Vel quod Lucas bis de calice commemorauit, prius antequam panem daret, inde poſtquam panem dedit: illud quod ſuperius dixit, præoccupauit, vt ſolet: illud verò quod ordine ſuo poſuit, non commemorauerat ſuperius. Vtrunque autem coniunctum eandem ſententiam facit, quæ illorum eſt, ſcilicet Matthæi & Marci. Theo. Nominat autem dominus hunc calicẽ noui teſtamenti: vnde ſequitur, dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentũ in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur: ſignificans nouum teſtamentum in ſuo ſanguine exordium ſumere. nam in ueteri teſtamento ſanguis animaliũ affuit, cùm data fuit lex: nunc verò ſanguis verbi Dei, ſignificat nobis nouum teſtamentũ. Cùm autẽ dicit, Pro vobis: non ſignificat

Cõſen ſus euangelium.

pro ſolis apoſtolis corpus Chriſti datum & ſanguinẽ effuſum fuiſſe, ſed cauſa totius humanę naturæ. Et vetus quidem paſcha ad remouendam ſeruitutem Aegypti fiebat, ſanguis autem agni ad primogenitorum cuſtodiam: nouum verò paſcha ad peccatorũ remiſſionem, ſanguis autem Chriſti ad conſeruationem eorum qui dedicati ſunt Deo. Chry. Hic enim ſanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marceſcere, protinus irrigans animam magnamq́ue inſpirans virtutem. Hic ſanguis fugat dæmones, aduocat angelos & dominum angelorum. Hic ſanguis effuſus lauit orbem, & adibile fecit cœlum. Huius participes ſanguinis ſunt ſupernis uirtutibus amicti regio pallio, magis autẽ ipſo rege induti. Et ſicut ſi mundus acceſſeris, ſalubriter acceſſiſti: ſic ſi imbutus conſciẽtia praua, damnoſe accedis in pęnam & ſupplicia. Nam ſi qui imperatoriam coinquinant purpuram, pari pœna plectuntur cum eis qui diuellunt: abſurdum non eſt, ſi & qui obſcœna mente corpus Chriſti recipiunt, pari pœna plectuntur cum his qui illud clauis transfoderunt. Beda. Quia verò panis confirmat. vinum verò ſanguinem operatur in carne: hoc ad corpus Chriſti, illud refertur ad ſanguinem. Verum quia & nos in Chriſto, & in nobis Chriſtum manere oportet, vinum dominici calicis aqua miſcetur: teſte enim Ioanne, Aquæ multæ populi ſunt. Theo. Primo autem datur panis, ſecundario calix: prior enim eſt in ſpiritalibus laborioſus actus velut panis, non ſolũ quia in vultus ſudore laboratur, ſed etiam quia dum comeditur, non eſt facilis ad gluciendum. Deinde poſt labores ſequitur exultatio diuinæ gratiæ, quæ eſt calix. Beda. Ideo autem tunc cęnati communicarunt apoſtoli, quia neceſſe erat paſcha typicum ante conſummari, & ſic ad veri paſchæ ſacramenta tranſiri. nunc autem in honorem tanti ſacramẽti placuit magiſtris eccleſię prius nos ſpiritalibus epulis refici: ac deinde terrenis. Græcus. Totum autem corpus & ſanguinem domini ſuſcipit, etiam ſi myſteriorum partem accipiat. Sicut enim vnum ſigillum diuerſis totam ſuam figuram impartitur, & integrum manet poſt diſtributionem: & ſicut vna vox penetrat ad multorum auditus, ſic nulli dubium ſit corpus & ſanguinem

Virtus ſanguinis Xp̃i precioſi.

ſanguinem domini totum in omnibus reperiri. Fractio autem panis venerandi, paſſionem ſignificat.

Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Et quidem filius hominis ſecundum quod diffinitum eſt, vadit. Veruntamen væ homini illi per quem tradetur. Et ipſi cœperunt quærere inter ſe, quis eſſet ex eis qui hoc facturus eſſet.

Augu. de con. euange. Cùm tradidiſſet dominus diſcipulis calicem, rurſus de traditore ſuo locutus eſt, dicens: Veruntamen ecce manus tra. me &c. Theoph. Quod dixit non ſolum, ut oſtendat ſe ſcire futura, ſed etiam ut oſtendat nobis propriam bonitatem ſecundum quam non prætermiſit, quin proſequeretur ea quæ ſpectabant ad Deum. Dat enim nobis exemplum, vt vſque ad finẽ ſatagamus lucrari peccatores, & vt oſtendat proditoris nequitiam qui & conuiua fieri non erubuit. Chryſoſto. Et particeps exiſtens myſteriorum conuerſus non eſt. fit enim ſcelus eius utique immanius: tum quia tali propoſito imbutus adijt myſteria, tum quia adiens melior factus non fuit, nec metu nec beneficio nec honore. Beda. Et tamen non deſignat ſpecialiter, ne manifeſtius correptus impudentior fieret. Mittit autem crimen in numero, vt agat conſcius pœnitentiam. Prædicit autem & pœnam, vt quem pudor non vicerat, corrigant denunciata ſupplicia. vnde ſequitur: Et quidem filius hominis &c. Theo. Non quaſi non valens tueri ſeipſum, ſed ſicut deſiniens ſibi mortem propter humanam ſalutẽ. Chry. Sed quia Iudas ea quæ ſunt ſcripta praua intentione agebat, ne quis putet eum innoxium tanquam diſpenſationis miniſtrum ſubdit: Veruntamen væ homini illi per quem tradetur. Beda. Sed & vę homini illi qui ad menſam dñi indignus accedens in exemplum Iudæ filium hominis tradit, non quidẽ Iudęis, ſed peccatoribus membris ſuis. Et quãuis ſcirent 11. Apoſtoli quòd nihil contra dominum cogitarent, quia tñ plus credunt magiſtro quàm ſibi, timentes fragilitatem ſuam, quærunt de peccato cuius conſcientiam non habebant. Sequitur ẽn. Et ipſi cęperũt quærere &c. Baſi. Sicut enim in corporalibus paſſionibus ſunt multæ quas non ſentiunt patientes, porro magis adhibent fidem coniecturæ medicorum, quàm propriam inſenſibilitatẽ attendant: ſic & animæ paſſionibus ſi quis in ſe peccatum non ſentiat, credere tamen debet his qui plus poſſunt cognoſcere ſua peccata.

Paſſiones duplices.

Facta eſt autem & contentio inter eos, quis eorũ videretur eſſe maior. Dixit autem eis. Reges gentium dominatur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. Vos autem non ſic, ſed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut iunior, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt qui recumbit, an qui miniſtrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat.

Theoph. Cum inter ſe quærerent quis eſſet dominum traditurus, conſequens erat adinuicem ſibi dicere. Tu proditurus es: & ex hoc coacti ſunt dicere, ego potior, ego maior, & ſimilia. vnde dicitur: Facta eſt autem, &c. Gręc. Vel hæc contentio videtur habuiſſe motiuum, quòd cũ dominus ab hominibus tranſmigraret, oportebat aliquem eorum fieri aliorum principem, quaſi domini vicem gerentem. Beda. Sicut autem boni in ſcripturis exempla patrum, quibus proficiant & humilientur, requirunt: ſic reprobi ſi quid fortè in electis reprehenſibile repererint, quaſi ſuas ex eo nequitias obtecturi libenter ſolent amplecti. Ideo multi ardentius legunt, quòd facta eſt contentio inter diſcipulos Chriſti. Ambroſius. Si enim contendebant apoſtoli non excuſationi obtenditur, ſed cautioni proponitur. Caueamus ergo ne in proditione aliqua inter nos de prælatione poſſit eſſe contentio. Beda. Potius autem videamus, non quid carnales adhuc diſcipuli geſſerant, ſed quid iuſſerit ſpiritalis magiſter. Sequitur enim. Dixit autem eis &c. Chryſoſto. Gentilium meminit, vt ex hoc rem vituperandam oſtendat. Gentilium enim eſt ambire primatum. Cyrillus. Sed & blandi ſermones eis offeruntur à ſubditis. vnde ſequitur: Et qui po. habent &c. Sed illi quidem quaſi extorres à ſacris legibus huiuſmodi ſubiacent morbis, veſtrum autem culmen eſt in humilitate. vnde ſequitur: Vos autem non ſic &c. Baſil. Non ergo extollat præſidentem dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem nouerit quòd humilitas vera miniſterium plurium eſt. Sicut enim qui pluribus miniſtrat vulneratis & abſtergit cuiuſlibet vulneris ſaniem, non ſumit miniſterium in cauſam elationis: ſic multo

Côtraria ſiu diaprorũ.

multo magis cui commiſſæ ſunt curæ fraternorum languorum, vt omnium miniſter redditurus pro omnibus rationem, cogitare debet & eſſe ſolicitus: & ſic qui maior eſt, fiat ſicut minor. Decet autem & corporale obſequium ab his qui præſident offerri exemplo domini lauantis pedes diſcipulorum. vnde ſequitur: Et qui præ. eſt. ſi. mi. Non eſt autem timendum ne in ſubdito ſoluatur humilitatis propoſitum, dum ei à maiori ſeruitur: Sed imitatione panditur humilitas. Ambro. Couuendum eſt autem, quia non omnis honorificentiæ ſtudio humilitas definitur. Poteſt enim deferre alicui propter ſeculi gratiam, potentiæ metum, vtilitatiſque contuitum. tua ædificatio quæritur, non alterius honor: & ideo vna datur omnibus forma ſententiæ, ut non de prælatione iactantia ſit, ſed de humilitate contentio. Beda. In hac tamen forma à domino tradita maiores non minima diſcretione opus habent, ne ſcilicet ad inſtar regum gentium dominati ſubiectis, ſeque ab eis gaudeant laudibus attolli, & tamen contra delinquentium uitia per zelum iuſtitiæ ſint erecti. Ad verba auté exhortationis ſuimet adiungit exemplum. vnde ſequitur. Nã quis maior eſt, &c. Chry. q.d. Nõ putes diſcipulum tui egere, te verò non illius. Ego enim qui nullo egeo quo vniuerſa egent cœleſtia & terreſtria, ad miniſterialem gradum condeſcendi. Theo. Oſtendit autem ſe miniſtrantem eis, cum panem & calicem diſtribuit: cuius miniſterij mentionem facit rememorans eos ſi de eodem pane comederunt, & de eodem calice biberunt, ſi ipſe Chriſtus omnibus miniſtrauit, vnum debent omnes ſentire. Beda. Vel loquitur de miniſterio quo ſecundum Ioannem eorum pedes lauit dominus & magiſter, quàmuis etiam verbo miniſtrandi poſſint omnia quę in carne geſſit intelligi: ſed & ſuum ſanguinem ſe pro nobis effundere miniſtrando ſignificat.

Humilitatis varia ratio.

Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Et ego diſpono uobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael.

Theo. Sicut dominus proditori prænunciauerat væ, ſic diſcipulis remanentibus econtrario bona prænunciat, dicens: Vos autem eſtis &c. Be. Non enim inchoatio patiétis ſed perſeuerantia cœleſtis regni gloria donatur: quia perſeuerantiam quæ conſtantia ſeu fortitudo mentis vocatur, dicimus eſſe cunctarum columnam uirtutum. Filius ergo Dei ſecum permanentes in tentationibus æternum ducit ad regnum. Si enim cõplãtati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. vnde ſequitur. Et ego diſpono vobis &c. Ambroſi. Regnum Dei non eſt de hoc mundo. Non autem æqualitas ad dominum, ſed ſimilitudinis æmulatio eſt, ſolus enim Chriſtus plena imago Dei, eſt propter expreſſam in ſe paternæ gratitudinis vnitatem. Iuſtus auté homo ad imaginem Dei eſt, ſi propter imitandam diuinæ conuerſationis ſimilitudinem mundum hunc Dei cognitione contemnat. vnde & corpus Chriſti edimus, vt uitæ æternæ poſſimus eſſe participes, propter quod ſequitur. Vt edatis & bibatis. &c. Non enim victus & potus nobis præmij loco ſpõdetur, ſed communicatio gratiæ cœleſtis & vitæ. Beda. Vel menſa propoſita omnibus ſanctis ad fruendum, cœleſtis eſt gloria uitæ: qua qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, ſaturabuntur fruendo deſyderato gaudio ueri boni. Theophylus. Non autem hoc dixit quaſi futuris illic corporalibus eſcis, & quaſi regno ſuo ſenſibili futuro: erit enim illic angelica conuerſatio ſicut Sadducæis prædixit. Sed & paulus dicit non eſſe regnum Dei eſcam & potum. Cyrillus. Sed ex his quę ſunt apud nos ſpiritalia deſignat; nam prærogatiua quadam funguntur apud reges terrenos, qui eis quaſi conuiuæ conſident. Ex humano ergo iudicio oſtendit, qui apud eum in primis honoribus ſtatuentur. Beda. Hæc eſt enim immutatio dexteræ excelſi: vt qui nunc humiles gaudent miniſtrare conſeruis, tunc ſuper domini menſam ſublimes vitæ perpetuæ dapibus alantur. Et qui hic in tentationibus iniuſtè iudicati cum domino permanent, illic cum eo ſuper tentatores ſuos iuſti iudices veniant. unde ſequitur. Et ſedeatis ſuper thronos duodecim iudicantes &c. Theophi. Hoc eſt cõdemnantes ex duodecim tribubus infideles. Amb. Non autem 12. throni tanquàm aliqua corporalis ſunt receptacula ſeſſionis, ſed quia ſecundum diuinã ſimilitudinẽ iudicat Chriſtus, cognitione cordiũ, non interrogatione factorum uirtutem

Filius qio patris ſimilis.

remune-

remunerans, impietatem condemnans: ita apoſtoli in iudicium ſpiritale formantur remuneratione fidei, execratione perfidię, virtute errorem redarguentes, ſacrilegos odio perſequentes. Chry. Nunquid autem illic ſedebit & Iudas? Sed conſidera quòd lex eſt data à Deo per Hieremiam, Si quid boni promiſero, ſi cenſearis indignus mulctabo te. Et ideo loquens cum diſcipulis non ſimpliciter promiſit, ſed addidit: Qui permanſiſtis mecum in tentationibus. Beda. Ab eius ergo ſublimitate promiſsi Iudas excipitur. Nam & antequam hæc dominus diceret, exijſſe creditus eſt. Excipiuntur & illi quicunque audìtis incomprehenſibilis ſacramenti verbis, abierunt retro.

Ait autem dominus Simoni: Simon, ecce Sathanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus ſum & in carcerem & in mortem ire. Et ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges noſſe me.

Beda. Ne gloriarentur ei. Apoſtoli, & ſuis uiribus tribuerent, quòd ſoli penè inter tot milia Iudæorum dicerentur in tentationibus permanſiſſe cum domino, oſtendit eos ſi non iuuantis ſe domini eſſent opitulatione protecti, eadem procella cum cæteris potuiſſe conteri. vnde ſequitur. Ait autem dominus Simoni &c. Id eſt expetiuit vos tentare, & velut qui triticū purgat ventilando concutere, in quo docet nullius fidem à diabolo niſi Deo permittente tentari. Theo. Hęc autem Petro dixit, eo quòd fortior alijs erat, & ſuperbire poterat in his quæ promiſſa erant à Chriſto. Cyril. Vel vt oſtendat quòd homines nihil exiſtentes quantum pertinet ad humanam naturā, & lubricum mentis noſtræ nō decet, vt præeſſe cæteris velint, & ideo omiſsis cęteris venit ad Petrum cæteris prælatum. vnde ſequitur. Ego autem rogaui &c. Chry. Non autem dixit: Ego permiſi, ſed oraui. humiliter enim loquitur tendens ad paſsionem, vt humanitatem demonſtret. nam qui non deprecatione, ſed imperio dixerat, Super hāc petram ædificabo eccleſiam meam, & tibi dabo claues regni cœlorum, quomodo opus habebat oratione, vt concitatam vnius hominis animam coerceret? Non autem dixit, Rogaui, vt non neges, ſed ne deſeras fidem. Theoph. Nam & ſi paululum agitandus ſis, habes tamen reconditum ſemen fidei, quanuis deiecerit folia ſpiritus tentatoris, viget tamen radix. petit ergo Sathanas te lædere tanquam inuidēs tibi de mea dilectione, ſed quanuis egomet pro te ſim deprecatus, tu tamen delinques. vnde ſequitur. Et tu aliquando conuerſus &c. q.d. Poſtquam me negato ploraueris ac pœnitueris, corrobora cæteros, cum te principem apoſtolorum deputauerim. Hoc enim decet te qui mecum robur es & petra eccleſiæ. Hoc autem intelligendum eſt non ſolum de Apoſtolis qui tunc erant, vt roborarentur à Petro, ſed & de omnibus qui vſque ad finem mundi futuri ſunt fidelibus, ne ſcilicet aliquis credentium diffidat, videns eum qui cum eſſet Apoſtolus denegauit, ac iterum per pœnitentiam obtinuit prærogatiuam, vt eſſet antiſtes mundi. Cyril. Admirare igitur exuberantiam diuinæ patientiæ, ne diffidere diſcipulum faceret, nondum patrato crimine largitus eſt veniam, ac iterum ipſum in apoſtolico gradu reſtituit, dicens. Confirma fra. tuos. Beda. q.d. Sicut ego tuam fidem ne deficiat orando protexi, ita tu infirmiores fratres ne de uenia deſperent, confortare memento: Ambro. Caue ergo iactantiam, caue ſeculum. Ille iubetur cōfirmare fratres ſuos qui dixit, Omnia reliquimus & ſecuti ſumus te. Beda. Quia vero ſe dominus dixerat pro fide Petri rogaſſe, conſcius ille præſentis affectus fideique feruentis, ſed futuri caſus neſcius non credit ſe vllatenus ab eo poſſe deficere. vnde ſequitur: Qui dixit ei, Domine tecum paratus ſum &c. Theoph. Præ nimia quidem dilectione flammeſcit & impoſsibilia ſibi pollicetur. Dicebat autem, audito ſemel à ueritate quòd tentandus eſſet, non amplius contendere. Sed dominus uidens eum præſumptuoſe loquentem, promit tentationis ſpeciem, ſcilicet quòd negaturus eſſet. vnde ſequitur. Et ille dixit, dico tibi Petre &c. Ambroſi. Petrus quidem & ſi ſpiritu promptus, corporis tamen adhuc infirmus affectu denunciatur dominum negaturus. Neque enim poterat diuinæ conſtantiam intentionis æquare. Paſsio domini æmulos habet, pares non habet. Theophylus. Hinc autem magnam doctrinam haurimus, quòd non ſufficit hu-

Vis eſt verbis

manum propoſitum abſque diuino ſubſidio. Petrus enim quanuis feruens eſſet, derelictus tamen à Deo, ſupplantatus fuit ab hoſte. Baſil. Sciendum autem quòd Deo permittente timorati lapſum patiuntur quandoque ad faſtus præcedentis remedium. Sed quanuis idem videatur eſſe delictum timorati & aliorum, refert non modicum. nam timoratus ex quibuſdam inſidijs & penè prout voluit peccauit. Alij vero nullam gerendo curam neque ſui neque Dei peccant, neque diſtinguentes inter peccare & agere virtuosè, vnde reor & iuſſionis modum in eis debere fore diuerſum: nam timoratus quodam iuuamine indigens, & circa eandem rem erga quam peccauit iuſſa debet proferre. *Doctrina moralis.* Alij vero cum totum bonum animæ destruxerint affligi & moueri, & præceptis ſubijci debent, quouſque ratum ſit illis Deum iuſtum iudicem eſſe & contremiſcant. Augu. de con. euan. Hoc autem quod hic dicitur, de Petri negatione prædicta, omnes quidem euangeliſtæ commemorant, ſed nõ omnes ex vna eademq; occaſione ſermones ad eam commemorandam veniunt: nam Matthæus & Marcus eam ſubnectunt poſteaquã dominus egreſſus eſt ex illa domo vbi manducauerant paſcha. Lucas vero & Ioãnes antequam inde eſſet egreſſus. Sed facile poſſemus intelligere aut illos duos ea recapitulando poſuiſſe, aut iſtos præoccupando, niſi magis moueret quòd tam diuerſa non tantũ verba, ſed etiam ſententias domini præmittunt, quibus permotus Petrus illã præſumptionem præferret, vel pro domino vel cum domino moriendi, ut magis cogant intelligi ter eum expreſſiſſe præſumptionem ſuam diuerſis locis ſermonis Chriſti, & ter illi à domino reſponſum quod eum ante galli cãtum ter eſſet negaturus.

Et dixit eis: Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis, Sed nunc qui habet ſacculum, tollat: ſimiliter & peram. Et qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium, dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod ſcriptum eſt oportet impleri in me, & cum iniquis deputatus eſt. Etenim ea quæ ſunt de me, finem habent. At illi dixerunt; Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit eis; Satis eſt.

Cyrillus. Prædixerat autem dominus Petro quòd eum eſſet negaturus tempore, ſcilicet ſuæ captionis. Sed quia ſemel facta eſt mentio de captione eius, conſequenter nunciat ſuperuenientem contra Iudæos conflictum. vnde dicitur. Et dixit eis. Quando miſi vos, &c. Miſerat enim Saluator ſanctos apoſtolos prædicare ciuitatibus & oppidis regnum cælorum, Præcipiens vt euntes nullius corporalium curam gererent, ſed in eo totam ſpem viuendi reponerent. Chryſoſt. Sicut autem qui docet natare, circa principium quidem manus ſuas ſupponens, attentius ſuſtentat ſuos diſcipulos: poſtea vero plerumque manum abſtrahens iubet vt ſibi opitulentur, quinimò & paululum demergi permittit. ita & Chriſtus fecit diſcipulis. In exordijs quidem præſto in cunctis eis aderat, parans eis vberrimè affluentiam omnium. vnde ſequitur. At il. dixerunt. Nihil. At ubi oportebat & proprias vires oſtendere, ſubtraxit eis aliquantulum gratiam, iubens eis ex ſe nonnulla peragere. vnde ſequitur: Dixit ergo eis, Sed nunc qui ha. ſac. quo ſcilicet portatur pecunia. Tol. ſim. & peram. qua, ſcilicet portantur cibaria. Et quidem quando nec calceamenta nec zonã habebant, nec bacculum, nec æs, nullius paſſi ſunt penuriam. vt autem marſupium conceſſit eis & peram, eſurire videntur, ſitire, & nuditatem pati, ac ſi eis diceret: Hactenus cuncta vobis vberrimè affluebant, nunc autem uolo uos & inopiam experiri, ideoque non addico neceſſitati priſtinæ legis, ſed mando & loculum habere & peram. Poterat autem & Deus vſque in finem eos in tanta conſtituere copia, ſed noluit ob multas cauſas. Primo quidẽ, vt nihil ſibi tribuerẽt, ſed recognoſcerent totum emanaſſe diuinitus. Secundo, vt moderari ſibi ſciant. Tertio, ne maiora de ſe opinentur. Horum igitur cauſa permittens eos incurrere multa inopinatorum, relaxauit prioris legis rigorem, ne grauis & intolerabilis fieret eis vita. Beda. Non enim eadem viuendi regula perſecutionis, qua pacis tempore diſcipulos informat. *Expõ notabilis.* Miſſis quidem diſcipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in uia præcepit, ordinans ſcilicet ut qui euãgelium nunciat, de euangelio uiuat. Inſtante uerò mortis articulo, & tota gente paſtorem ſimul & gregem perſequente, congruã tempori regulam decernit, permittẽs ut tol

lant

lant victui neceſſaria, donec ſopita inſania perſecutorum tēpus euangelizandi redeat: vbi nobis quoque dat exemplum, iuſta nonnunquam cauſa inſtante, quædam de noſtri propoſiti rigore poſſe ſine culpa intermitti. Augu. contra Fauſtum. Nulla ergo inſtantia præcipientis, ſed ratione diſpenſantis temporum diuerſitate præcepta vel conſilia vel permiſſa mutantur. Ambro. Qui autem ferire prohibet, cur emere gladium iubet? niſi fortè, vt ſit parata defenſio, non vltio neceſſaria, & videre potuiſſe vindicari, ſed noluiſſe. vnde ſequitur: Et qui non habet, ſcilicet ſacculum, Vendat tunicam &c. Chryſoſto. Quid eſt hoc? qui dixerat, Si quis te percuſſerit in dextera gena, vertas ei & aliam: nunc armat diſcipulos, & ſolo gladio. Nam ſi penitus armare decebat, non ſolum oportebat gladium poſſidere, ſed & ſcuta & galeas. Sed & ſi mile huiuſmodi poſſiderent arma, pro tot inſultibus & inſidijs populorum, tyrannorum, vrbium, nationum, qualiter 11. comparerent, & ex ſolo aſpectu agminum non contremiſcerent, nutriti in ſtagnis & fluuijs? Non ergo putemus eum iuſſiſſe, vt gladios poſſiderent, ſed per gladios innuit imminentes inſidias Iudæorum. vnde ſequitur. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod ſcri. eſt opor. imple. in me. Et cum ini. depu. eſt. Theoph. Cùm enim ipſe inter ſe ſuprà de prærogatiuis contenderit: non eſt, inquit, tempus prærogatiuarū, imò periculorum excidium. Nam ego magiſter veſter ducor ad mortem non honorabilem, cum impijs deputandus. Etenim ea quæ ſunt de me, ſcilicet prædicta finem habent, ideſt impletionem. Volens ergo violentum inſultū inuenire, meminit gladij, nec prorſus reuelauit, ne tangerentur accidia: nec prorſus obticuit, ne repentinis aggreſsibus fluctuarent, ſed poſtea recolentes mirarentur, quomodo ſeipſum precium exhibuit paſsioni pro ſalute humana. Baſi. Vel dominus non iubet portare marſupium & peram, & emere gladium, ſed prædicit futurū, quòd ſcilicet apoſtoli obliti temporis, paſſionis, donorum & legis domini auderent ſumere gladios, ſæpius enim ſcriptura vtitur imperatiua ſermonis ſpecie loco prophetiæ. In pluribus tamen libris non inuenitur accipiat, tollat, vel emat: ſed accipiet, tollet, & emet. Theoph. Vel per hoc prænunciat eis quòd incurrerent famem & ſitim, quod innuit per peram: & aduerſitates nonnullas, quod innuit per gladium. Vel aliter, quòd dominus dicit, Qui habet ſacculum tollat ſimiliter & peram, videtur ſermo ad diſcipulos fieri, ſed reuera reſpicit quamlibet Iudæi perſonam. q.d. Si quis Iudæorum abundat facultatibus congeſtis omnibus fugiat. Si autem quis vltima oppreſſus penuria colit religionem, hic etiam amictum vēdat & gladium emat. Inuadet enim eos intolerabilis impetus pugnæ, vt nihil ad reſiſtendum ſufficiat. Deinde pandit horum malorum cauſam, quia ſcilicet paſſus eſt pœnam prophanis debitam cum latronibus crucifixus. Et cum ad hoc peruentum fuerit, ſumet finem verbum diſpenſationis. Perſecutoribus autem accident quæ à prophetis ſunt prædicta. Hæc igitur dominus prædixit de futuris regioni Iudæorum, ſed diſcipuli non intelligebant profunditatem dictorum, putantes ob futurum proditoris inſultum gladijs opus eſſe. vnde ſequitur: At il. dixer. Domine, &c. Chryſoſtomus. Et quidem ſi humano eos volebat vti auxilio, nec centum ſufficerent gladij, quòd ſi nolebat eos vti humano ſubſidio, etiā duo ſuperuacui ſunt. Theoph. Nouit ergo dominus eos reprehendere quaſi non intelligentes, ſed dicens ſatis eſt eos, dimiſit. Sicut cum nos aliquem alloquētes cum uidemus non intelligere quod dicitur, dicimus, bene, bene, ſine. ne ipſum moleſtemus. Quidam autem dicunt dominum ironicè dixiſſe, Satis eſt. quaſi dicat, ex quo duo ſunt gladij, ſufficiant nobis ad tantam multitudinem, quanta nos debet inuadere. Beda. Vel duo gladij ſufficiunt ad teſtimonium ſponte paſſi Saluatoris. vnus qui & Apoſtolis audaciam pro domino certandi, & domino virtutem medicandi doceret ineſſe. alter qui nequaquam vagina exemptus, oſtenderet eos, nec totum quod potuere pro eius facere defenſione permiſſos. Ambroſius. Vel quia lex referre non vetat, fortaſſe Petro duos gladios offerenti ſatis eſſe dicit, quaſi licuerit vſque ad euangelium, vt ſit in lege æquitatis eruditio, in euangelio bonitatis perfectio. Eſt etiam gladius ſpiritualis, ut uendas patrimonium & emas uerbum quo mentis penetralia ueſtiuntur.

Gladius quo permiſſus apoſtolis.

Gladij duo myſticè.

ſtiſtur. Eſt etiam gladius paſſionis, ut exuas corpus, & immolatæ carnis exuuijs ematur tibi ſacra corona martyrij. Mouet adhuc quòd duos gladios diſcipuli protulerunt, ne fortè vnum noui, vnũ veteris teſtamenti ſit, quibus aduerſus diaboli armamur inſidias. Deinde dicit dominus, Satis eſt: quaſi nil deſit ei quem vtriuſque teſtamenti doctrina munierit.

Et egreſſus ibat ſecundum conſuetudinē in montem oliuarum Secuti ſunt autem illum & diſcipuli. Et cum perueniſſet ad locum, dixit illis. Orate, ne intretis in tentationem. Et ipſe auulſus eſt ab eis quātum iactus eſt lapidis, & poſitis genibus orabat, dicens. Pater ſi uis transfer calicem iſtum à me. Verū tamen enim non mea * *uoluntas ſed tua fiat.*

* volũtate.

Beda. Tradendus à diſcipulo dominus, conſueti ſeceſſus locum quo facillimè reperiri poſſit, adit. vnde ſequitur: Et egreſſus ibat &c. Cyrillus. De die nanque conuerſabatur Hieroſolymis, obſcura verò nocte ſuccedente in montem Oliuarum, cum ſuis conuerſabatur diſcipulis. vnde ſubditur: Secuti ſunt, &c. Beda. Pulchrè autem ſui corporis myſterijs imbutos in montem Oliuarũ diſcipulos educit, vt omnes in morte ſua baptizatos ſancti Spiritus chariſmate confirmandos eſſe deſignet. Theophyl. Poſt cœnam autem nequaquam inertia, & iocus & ſomnus occupant dominũ, ſed oratio & doctrina. vnde ſequitur: Et cum perue. ad lo. di. il. Orate &c. Beda. Impoſſibile quidem eſt humanam animam non tentari: vnde non ait, Orate ne tentemini, ſed orate ne intretis in tentationem: hoc eſt, ne tentatio vos ſuperet vltima. Cyrill. Sed ne ſolis verbis eis prodeſſet, procedens paululũ orabat. vnde ſequitur: Et ipſe auulſus eſt ab eis &c. Vbique inuenies eum ſemotum orantem, vt diſcas quòd animo attento & corde quieto colloquẽdũ eſt cum Deo ſublimi. Non autem quaſi egens alieni ſuffragij precibus inſiſtebat, qui eſt omnipotētiſſima virtus patris, ſed vt diſcamus non eſſe in tentationibus dormitandum, ſed magis orationibus inſiſtendum. Beda. Solus etiam orat pro omnibus, qui ſolus erat paſſurus pro omnibus, ſignificans tantum orationem ſuam, quantum & paſſionem à noſtra diſtare. Augu. de quæſt. euang. Auulſus eſt autem ab eis quantum iactus eſt lapidis, tanquam typicè admonuerit, vt in eum

Mora lu doctrina

dirigerēt lapidem, ideſt vſque ad ipſum per ducerent intentionē legis quæ ſcripta erat in lapidem. Grego. Niſ. Quid autem ſibi vult flexus genuum? de quo dicitur: Et poſi. ge. ora. humanus quidem vſus eſt pronos terræ ſupplicare maioribus, facto oſtendentes fortiores eſſe qui rogantur. Palā eſt autem humanam naturam nihil habere Deo condignum. Et ideo honorifica ſigna quæ inuicem exhibemus, fatentes nos eſſe reſpectu excellentiæ proximi, tranſumpſimus ad obſequia incomparabilis naturæ. vnde ille qui noſtros lāguores portauit, ac pro nobis interceſſit pro hominem quem ſumpſit genuflectit orando, ſanciens non eſſe ſuperbiendum orationis tempore, ſed per omnia humilitati conformandũ, quia Deus ſuperbis reſiſtit, dat autem humilibus gratiam. Chryſ. Quælibet autem ars verbis & operibus oſtenditur ab eo qui docet, quia ergo dominus venerat docturus nos quamlibet virtutem, ob hoc eadem dicit & facit. vnde quia iuſſerat verbis orare, ne intrarent in tentationem, hoc etiam opere docet. Sequitur. n. Dicens, Pater ſi vis transfer &c. Non dicit, ſi vis, quaſi ignorās an patri placeret. Neque enim magis ardua cognitio eſt hac cognitione paternæ ſubſtantiæ, quam ipſe ſolus perſpicaciter nouit, ſecundum illud: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem. neque hoc dicit quaſi reſpuens paſſionem. Qui enim comminatus eſt diſcipulo volenti eius paſſionem impedire, vt ſathanam eũ vocaret poſt multa præconia, qualiter crucifigi nolebat? Cur igitur ita dictum eſt cōſideres, quantum erat audire, quòd Deus ineffabilis qui quemlibet intellectum tranſcendit, voluit vterum ſubire virgineum, lac ſugere, & humana quæque pati? Quoniam ergo ferè incredibile erat quod erat futurum: primo quidē miſit prophetas hoc nunciantes, poſtea ipſe indutus carne veniens, vt non phantaſma putaretur, permittit carnem ferre naturales defectus, eſurire, ſitire, & dormire, laborare, affici & anxiari: ob hoc & recuſat mortem, verām humanitatem demonſtrans. Ambroſ. Dicit ergo. Si vis transfer à me cali. iſtum, quaſi homo mortem recuſans, quaſi Deus ſententiam ſuam ſeruans. Beda. Vel transferri à ſe calicem poſtulat, non quidem timore patiendi, ſed miſericordia prioris populi, ne ab il

Artis oſtēſio

lo

lo bibat calicē propinatum, vnde & ſignanter non dicit, Transfer à me calicem, ſed calicem iſtum, hoc eſt populi Iudæorum, qui excuſationē ignorantiæ habere non poteſt, qui me quotidie vaticinantur. Diony. Alexan. Vel quòd dicit, Trāsfer calicem iſtum à me: non eſt, hoc non adueniat mihi: niſi enim aduenerit, transferri non poterit. Igitur vt ſenſit iam præſentem, cœpit affici & triſtari, & quaſi iam propinquante eo dicit. Transfer calicem hunc. Sicut enim quod præterit, nec intactum eſt, nec permanens, ſic & Saluator leuiter inuadentem tentationem flagitat pelli, & hoc eſt non intrare in tentationem, quod conſulit eſſe orandum. perfectiſſimus autem modus tentationes euitandi manifeſtatur cum dicitur. Veruntamen nō mea voluntas, ſed tua fiat. Deus enim inexpertus eſt malorū. Vult autem nobis bona largiri ſupra id quod petimus, vel intelligimus, ergo perfectā voluntatem patris quam ipſe nouerat, petit ſortiri effectum, quæ eadem eſt & ſua ſecundum deitatem. Renuit autem impleri humanam voluntatem quam dicit ſuam, paterna voluntate minorem. Atha. Geminum enim hic velle oſtendit, alterum quidem humanū, quod eſt carnis, alterum vero diuinū: humanitas enim ob carnis fragilitatem recuſat paſſionem, ſed diuinus eius affectus affectanter eam ſubijt, eo quòd non eſſet poſſibile eum detineri à morte. Gregor. Niſen. *Appollinaris error.* Apollinaris autē aſſerit quòd Chriſtus non habuit ſecundum terrenam naturam propriam voluntatem, ſed ſolum in Chriſto eſt voluntas Dei, qui de cœlo deſcendit. Dicat ergo quam voluntatē vult dominus ne quaquam euenire? Neque deitas auferet propriam voluntatem. Beda. Appropinquans etiam paſſioni Saluator, infirmātium in ſe vocē ſumpſit, vt cum hoc imminet quod fieri nolumus, ſic per infirmitatem petamus, vt non fiat, quatenus per fortitudinem parati ſimus, vt voluntas cōditoris noſtri etiam contra noſtram voluntatem fiat.

Apparuit autem illi angelus de cœlo confortans eum. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrētis in terram. Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia. Et ait illis. Quid dormitis? Surgite & orate, ne intretis in tentationem.

Theoph. Vt nobis innoteſceret orationis virtus quatenus eam in aduerſis proponamus, orans dominus ab angelo confortatur. vnde dicitur: Apparuit autem illi angelus, &c. Beda. Alibi legimus quia angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei. In documento ergo vtriuſque naturæ, angeli & ei miniſtraſſe, & eum confortaſſe dicuntur. Creator enim creaturæ ſuæ non eguit præſidio, ſed homo factus, ſicut propter nos triſtis eſt ita propter nos confortatur. Theophylus. Quidam autem dicunt, quoniam apparuit ei angelus glorificans eum, & dicens. Domine, tua eſt virtus: tu nanque potes contra mortem & infirmū genus humanum liberare. Chryſoſto. Et quia non phantaſtice, ſed verè noſtram carnem ſuſcepit, vt approbet diſpenſationis veritatem, & oppilet hæreticorum ora, quæque humana ſuſtinet. Sequitur enim, Et fact. in ago. proli. orabat. *Al. r. ſeruentia.* Ambro. Horrent plerique hoc loco qui triſtitiam Saluatoris ad argumentum inolitæ potius à principio, quam ſuſceptæ ad tempus infirmitatis inclinant. Ego autem non ſolum excuſandum non puto, ſed nuſquam magis pietatem eius maieſtatemque demiror. Minus enim cōtulerat mihi, niſi meum ſuſcepiſſet affectum. Suſcepit enim triſtitiam meam, vt mihi ſuam lætitiam largiretur. Confidenter triſtitiā nomino, quia crucem prædico. Debuit ergo dolorē ſuſcipere, vt vinceret. Neque enim habent fortitudinis laudem qui ſtuporem magis vulnerum tulerint quàm dolorē. Nos ergo uoluit erudire quemadmodū mortem, & quod eſt amplius, futuræ mortis mœſtitiam uinceremus. Doles ergo domine non mea, ſed tua vulnera. Infirmatus eſt enim propter delicta noſtra, & fortaſſe triſtis eſt ideo, quia poſt Adæ lapſum tali tranſitu nobis erat ex hoc ſeculo recedendum, ut mori eſſet neceſſe. Nec illud diſtat à uero. Sed triſtis erat pro perſecutoribus ſuis, quos ſciebat in malis ſacrilegij pœnas daturos. Gregorius 24. moral. Appropinquante etiam morte noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui uim quandam terroris ac formidinis patimur, cum per ſolutionem carnis æterno iudicio propinquamus, nec immerito, quoniam anima poſt puſillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non poſſit. Theophyl. Quòd autem humanæ naturæ foret

præmiſſa oratio non autem diuinæ, vt dicũt Arriani, patet etiam ex eo quod ſubdit: Sequitur enim. Et fa. eſt ſu. eius &c. Beda. Nemo ſudorem hũc infirmati deputet, quia contra naturam eſt ſudare ſanguinem, ſed potius intelligat per hoc nobis declaratum quòd effectum iam ſuæ precis obtineret. vt ſcilicet fidem diſcipulorum quam terrena adhuc fragilitas arguebat, ſuo ſanguine purgaret. Auguſt. in ſen. Proſpe. Orans etiam cum ſudore ſanguineo dominus ſignificabat de corpore ſuo toto, quod eſt eccleſia manatura martyria. Theophy. Vel hoc prouerbialiter dicitur de eo qui vehementer ſudauit, quòd ſudauit ſanguinem. Volens igitur euangeliſta innuere quòd groſſis ſudorum guttis madebat, ſumit guttas ſanguinis ad exemplum. Poſt hoc autem inueniens diſcipulos dormientes præ triſtitia improperat eis, ſimul admonens vt orarent. Sequitur enim. Et cum ſurrexiſ. ab ora. &c. Chry. Erat enim intempeſtum noctis, & diſcipulorum oculi præ anguſtia præmebantur, & erat ſomnus non torporis, ſed mœroris. Augu. de con. euan. Non autem expreſſit hic Lucas quota oratione dominus ad diſcipulos venerit, nihil tamen hoc Matthæo & Marco repugnauit. Bed. Demonſtrat autem dominus conſequenter, quia pro diſcipulis orauerit, quos monet orationum ſuarum vigilando & orando exiſtere participes. Sequitur enim. Et ait illis. Quid dor. ſurgite &c. Theoph. Hoc eſt ne à tentatione ſuperentur. Hoc enim eſt non induci in tentationem, non demergi ab ea. Vel ſimpliciter nos iubet orare, vt tranquilla ſit noſtra vita, nec immergamur in aliquod moleſtorum. Diabolicum enim eſt & ſuperbum quenquam ſe in tentationem præcipitare. vnde & Iacobus non dixit, Inijcite vos in tentationes, ſed cùm incideritis, omne gaudium exiſtimate, de inuito voluntarium facientes.

Pura expõ.

Cõſen ſuseuã ge.

Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Ieſu, vt oſcularetur eum. Ieſus autem dixit illi, Iuda, oſculo filium hominis tradis? Videntes autem hi qui circa ipſum erant quod futurum erat dixerunt ei. Domine ſi percutimus in gladio? Et percuſſit vnus ex illis ſeruum principis ſacerdotum & amputauit auriculam eius dextram. Reſpondẽs autẽ Ieſus, ait. Sinite vſque huc. Et cum tetigiſſet auriculam eius ſanauit eum. Dixit autem Ieſus ad eos qui venerant ad ſe principes ſacerdotum & magiſtratus templi & ſeniores. Quaſi ad latronem exiſtis cum gladijs & fuſtibus, cum quotidie vobiſcum fuerim in templo, non extendiſtis manus in me. Sed hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.

Glo. Præmiſſa oratione Chriſti, ſubditur de eius proditione, qua à diſcipulo proditur. Dicitur enim. Adhuc eo lo. ecce turba &c. Cyril. Dicit autem qui vocabatur Iudas, quaſi nomen eius habens exoſum. addit autem vnus de 12. ad ſignificantiam nequitiæ proditoris. Nam qui honoratus fuerat æquè apoſtolis, factus eſt occiſionis cauſa in Chriſtum. Chryſoſto. Sicut enim inſanabilia vulnerum nec auſteris medicamentis obediunt nec demulcentibus, ſic anima vbi ſemel eſt captiuata, & ſeipſam dederit cuicunque peccato, nullum emolumentum ex admonitionibus conſequetur, quod & accidit Iudæ à proditione non ceſſanti, quanuis omni modo doctrinæ eſſet à Chriſto cohibitus. vnde ſequitur. Et appro. Ieſu &c. Cyril. Immemor enim gloriæ Chriſti, putauit forſitan poſſe latenter agere, auſus præcipuum dilectionis ſignum organum efficere doli. Chryſoſto. Non autem diſcedendum eſt à fratrum admonitione, quanquam nihil propter noſtra verba eueniat, nam & riuuli & ſi nullus hauriat, fluunt, & ſi forſan non perſuaſerit hodie, poteris forſan cras. Piſcator enim per totam diem uacua trahens retia, circa ſero piſcem capit. unde dominus, & ſi ſciret Iudam non conuertendũ, non deſtitit facere quæ ſua intererat. Sequitur enim. Ieſus au. di. ei. Iuda oſculo &c. Ambr. Per interrogationem pronunciandum puto, quaſi amantis affectu corripiat proditorem. Chriſ. Proprium autem nomen ponit, quod magis dolentis erat & reuocantis, quàm prouocati ad iram. Ambroſi. Dicit autem, Oſculo tradis? hoc eſt amoris pignore vulnus infligis, & pacis inſtrumento mortem irrogas? Seruus dominum, diſcipulus prodit magiſtrum, electus auctorem. Chryſoſtom. Non autem dicit, Tradis magiſtrũ tuum, dominum tuum benefactorem: ſed filium ho. Hoc eſt manſuctum & mitem, qui ſi non eſſet magiſter & dominus, quia tamen tam ſuauiter erga te geſſit, non eſſet à te prodendus. Ambroſius. Magna ô domine

Doctrina moralis.

mine ſignificatio poteſtatis, magna diſcipli na virtutis, & conſilium proditionis aperitur, & adhuc patientia non negatur. Oſtendit Deum quem proderet, dum occulta manifeſtat: oſtendit quem traderet, dum dicit: Filium hominis: quia caro non diuinitas cõprehenditur. Illud tamen plus confutat ingratum, quòd eum tradiderit, qui cum eſſet Dei filius, propter nos filius hominis eſſe uoluiſſet. q. d. propter te ſuſcepi ingrate *Videas* quod tradis hypocrita. Auguſtinus. Hoc *Augu.* ergo dominus cum traderetur primo dixit *quomo* quod ait Luc. Iuda &c Deinde quòd Mat*do hæc* thæus Amice ad quid veniſti? Deinde id *probes* quod Ioannes commemorat: Quem quæritis? Ambroſius. Oſculatus eſt autem dominus non quo ſimulare nos doceat, ſed vt neque proditorem refugere videretur, & plus afficeret proditorem cui amoris officia non negaret. Theo. Zelantur autẽ diſcipuli & gladios euaginant. vnde ſequitur. Videntes autem hi qui &c. Sed qualiter habẽt gladios? quia mactauerant agnum, & a menſa diſceſſerant. Alij autem diſcipuli quærunt an percuterent, ſed Petrus vbique feruens pro domino perſuaſionem non expectat, percutit ſeruum pontificis. vnde ſequitur. Et percuſ. vnus ex illis &c. Augu. de con. euan. Qui percuſſit ſecundum Ioannẽ Petrus erat, quem autem percuſſit Malchus vocabatur. Ambro. Eruditus enim in lege Petrus promptus affectu, qui ſciret Phinees reputatum ad iuſtitiam quod ſacrilegos peremiſſet, percuſſit principis ſeruũ. Aug. de con. euan. Deinde Lucas dicit: Reſpondens autem Ieſus ait, Sinite vſque huc. Et hoc eſt quod Matthæus commemorat. Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Nec moueat *Cõſen-* quaſi contrarium ſit quòd Lucas hic dicit *ſus euã-* dominum reſpondiſſe. Sinite vſque huc. qua *gelicus* ſi poſt iſtam percuſſionem ita dictum fuerit vt placuerit ei vſq; huc factum, ſed amplius fieri noluerit: cum in verbis quæ Matthęus poſuit intelligatur potius totum factum quo vſus eſt gladio Petrus domino diſpliciuiſſe. Illud enim verum eſt, quòd cum interrogaſſent, dicentes: Domine ſi percu. in gladio? tunc reſpondit: Sinite huc, id eſt, non vos moueat quod futurum eſt: permittendi ſunt hucuſque progredi, hoc eſt vt me apprehendant & impleantur quæ de me ſcripta ſunt Non enim diceret: Reſpondens autem Ieſus: niſi ad interrogationem eorum reſponderet, non facto Petri. Sed inter moras verborum interrogantium dominum, & illius reſpondentis, Petrus auiditate defenſionis percuſſit. Sed non potuit ſimul dici quæ ſimul fieri potuerunt, tunc ſicut dicit Lucas ſanauit eum, qui percuſſus erat. Sequitur enim. Et cum tetigiſſet, &c. Beda. Nunquàm enim pietatis ſuæ dominus obliuiſcitur. Illi iuſto mortem inferunt: iſte per ſequentium vulnera ſanat. Amb. Sed cum dominus vulnere cruentum deterſit, myſteria diuina ſubiecit, vt ſeruus principis mũdi non naturæ cõditione, ſed culpæ auris vulnus exciperet, qui non audiſſet verba ſapientiæ. Aut ſi Petrus volẽs percuſſit aurem, docuit ꝙ aurem in ſpem habere non deberet, quã in myſterio non haberet. Sed quare petrus? quia ipſe ligãdi & ſoluendi adeptus eſt poteſtatẽ, & ideo tollit gladio ſpiritali autẽ interiorẽ malè intelligẽtis. Sed dominus ipſe refundit auditũ, demonſtrans & ipſos ſi cõuertãtur, poſſe ſaluari, qui in paſſione domini vulnerati ſunt, eo ꝙ omne peccatũ fidei miſterijs abluatur. Be. Vel ſeruus iſte populus eſt Iudæorũ, prĩcipibus ſacerdotũ inde *Allegorica ex* bito mancipatus officio, qui in paſſione do*pô.* mini dexteram auriculam, id eſt ſpiritalẽ legis intelligentiam perdidit, quæ aur s. ſ. Petri gladio deciditur, non ꝙ ille ſenſum intelligẽdi audiẽtibus tollat, ſed diuino ablatũ iudicio negligẽtibus pãdat. Verũ eadem dextera auris in his qui in eodẽ populo crediderũt diuina dignatione priſtino eſt reſtituta officio. Sequit. Dixit aũt Ieſus ad eos &c. Chry. Acceſſerant. n. nocte timẽtes multitudinis impetũ, & ideo dicit: quid vobis opus erat his armis in eũ qui vobiſcũ eſt ſemper? & hoc eſt quod ſequitur: Cum quotidie vobiſcum fuerim &c. Cyril. Vbi nõ inculpat *Paſſio* dominus præſides Iudæorum, quòd non ſibi *domini* maturè parauerant inſidias mortis, ſed ar*volun*guit eos qui temerè opinabantur eum ſe in *taria* uaſiſſe ipſo inuito: ac ſi dicat, Tunc non cepiſtis me quia nolebam, ſed nec nunc poſſetis niſi me ſponte veſtris ſubijcerem manibus. vnde ſequitur: Sed hæc eſt hora veſtra, id eſt paruum tempus conceſſum eſt vobis exercendæ in me veſtræ ſuperbiæ patre votis meis fauente. Dicit etiam quòd hæc poteſtas eſt tenebris data, id eſt diabolo & Iudæis inſurgẽdi in Chriſtum Et hoc eſt quod ſubditur:

ſubditur: Et poteſtas tenebrarum. Beda. q. d. Ideo aduerſum me in tenebris congregamini, quia poteſtas veſtra qua ſic contra lucem mundi armamini, in tenebris eſt. Quæritur autem quomodo Ieſus principes ſacerdotum, magiſtratus templi, & ſeniores qui ad ſe venerunt alloqui dicatur, cum apud alios euangeliſtas non ipſos veniſſe, verum in atrio Cayphæ expectantes miniſtros miſiſſe perhibentur? Sed huic contrarietati reſpondetur: quòd illi non per ſeipſos, ſed per eos quos miſerunt ad apprehendendum Chriſtũ in ſuæ iuſſionis poteſtate venerunt.

Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis ſacerdotum, Petrus uero ſequebatur eum à longe Accenſo autem igne in medio atrij, et circunſedentibus illis, erat Petrus in medio eorũ. Quem cum uidiſſet ancilla quædam ſedentem ad lumen, & eum fuiſſet intuita, dixit: Et hic cũ illo erat. At ille negauit eum. dicens: Mulier, non noui illum. Et poſt puſillum alius uidens eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus uero ait O homo, non ſum. Et interuallo facto quaſi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Verè & hic cum illo erat, nam & Galilæus eſt. Et ait Petrus. O homo, neſcio quid dicis. Et cõtinuo adhuc illo loquẽte, cantauit Gallus. Et cõuerſus dominus reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus uerbi domini ſicut dixerat quia priuſq̃ Gallus cãtet ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus fleuit amarè

Ambro. Non intellexerunt infœlices myſterium, nec venerati ſunt tam clementem pietatis affectum, quod etiam hoſtes ſuos non paſſus eſt vulnerari. Dicitur enim: Comprehendentes autem eum duxerunt, &c. Cũ legimus teneri Ieſum, caueamus ne putemus eum teneri ſecundum diuinitatem, & inuitum quaſi infirmum: tenetur enim & ligatur ſecundum corporis veritatem. Bed. Princeps autem ſacerdotum Cypha ſignificat, qui ſecundum Ioan. erat pontifex anni illius. Aug. de con. euan. Sed primo ad Annam ductus eſt ſocerum Cayphæ ſicut Ioannes dicit, quam ad Caypham vt Matthæus dicit. Marcus autem & Lucas nomen nõ dicunt pontificis. Chry. Ideo autem ducitur ad domum pontificis, vt de conſenſu principis ſacerdotum ſingula quæque facerent, illuc enim omnes conuenerant Chriſtum præſtolantes: magnus autem feruor Petri oſtenditur qui non aufugit, cum alios fugientes vidiſſet. Sequitur enim. Petrus vero ſequebatur, &c. Amb. Bene à lõge ſequebatur,

Natura duplex in Ieſu.

iam proximus negaror, neque enim negare potuiſſet ſi Chriſto proximus adhæſiſſet. Sed in hoc ſit reuerẽdus, quòd dominum nõ reliquit, etiam cùm timeret. metus naturæ eſt, cura pietatis. Beda. Quod autem ad paſſionem euntem dominum à longe ſequitur Petrus, ſignificat eccleſiam ſecuturam, quòd eſt imitatura paſſionem domini, ſed longè differenter. eccleſia enim pro ſe patitur, at ille pro eccleſia. Amb. Iam autẽ in domo principis ſacerdotũ ignis ardebat. vnde ſequitur: Accenſo autem igne &c. Acceſſit Petrus vt calefaceret ſe, quia clauſo domino calor mentis iam in eo refriguerat. Chry. Traditæ enim erant Petro claues regni cœlorum, credenda erat ei populorũ innumera multitudo, quæ eſſet inuoluta peccatis. Erat autem Petrus paulo durior, ſicut truncata ſerui principis ſacerdotum declarat auricula. Hic igitur tam durus tanquàm ſeuerus, ſi donum non peccandi fuiſſet adeptus, quæ venia commiſſis populis donaretur? quẽ diuina prouidentia permiſit quòd primo ipſe laberetur in peccatum, quo erga peccantes duriorem ſententiam, proprij caſus intuitu, temperaret: & cum ſe calefacere vellet ad prunas, acceſſit ad eum puella de qua ſequitur. Quem cũ vidiſſet ancilla, &c. Amb. Quid ſibi vult quod primo eum prodit ancilla, cùm viri vtique magis potuerint eum recognoſcere, niſi vt iſte ſexus peccare in nece domini videretur, vt & iſte ſexus redimeretur per domini paſſionẽ? Petrus autem proditus negat, malo enim negaſſe Petrum quàm dominum feſelliſſe. vnde ſequitur: At il. ne. Mul. non no. illum. Chryſoſt. Quid ais ò Petre? Vox tua repente mutata eſt, os enim plenum fidei & amoris, in odium perfidiamque conuerſum eſt: non tibi flagella, nondum ſunt admota tormẽta. qui te interrogat, nullus eſt eorum qui auctoritate ſui poſſit formidinem incutere confitenti: mulier te ſimplici voce interrogat, & forte nec proditura confeſſum, nec tamen mulier ſed puella oſtiaria, vile mancipium. Amb. Sed ideo negauit Petrus, quia promiſit incautè. non negat in monte, non in templo, non in ſua domo, ſed in prætorio Iudæorum. Ibi negat, vbi Ieſus ligatus eſt, vbi veritas non eſt. Negans autem dicit. Non noui illum, temerarium quippe erat vt diceret, quia nouerat eum, quem mens humana

na poteſt comprehendere, nemo enim nouit filium, niſi pater. Rurſum ſecunda vice negat Chriſtum. Sequitur enim: Et poſt puſil. alius videns eum dixit: Et tu de illis es. Auguſt. de con. euan. Intelligitur autem ꝙ in hac ſecunda negatione à duobus eſt compellatur, ab ancilla ſcilicet, quam cõmemorãt Matthæus & Marcus: & ab alio, quem commemorat Lucas. Hoc ergo quod hic Lucas dicit, & poſt puſillum, iam egreſſus erat ianuam Petrus, & primum gallus cantauerat, vt Marcus dicit. Iam redierat, vt, quemadmodum dicit Ioannes, ad focum ſtans iterũ negaret. De qua negatione ſequitur: Petrus ve. ait, &c. Ambro. Maluit enim ſe negare, quàm Chriſtum, aut quia uidebatur negare Chriſti ſocietatem, vtique ſe negauit. Bed. In hac autem negatione Petri, dicimus non ſolum ab eo negari Chriſtum, qui dicit eum non eſſe Chriſtum, ſed ab illo etiam qui cũ ſit, negat ſe eſſe chriſtianum. Ambro. Tertio quoque interrogatur. Sequitur enim: Et inter. ſa. qua. ho. vnius alius qui affir. di. Verè & hic cum illo erat. Auguſt. de con. euang. Quòd Matthæus & Marcus dicunt poſt puſillum, quantum eſſet hoc temporis manifeſtat hic Lucas dicendo: Et interuallo facto quaſi horæ vnius: de hoc autem interuallo tacet Ioannes. Item ꝙ Matthæus & Marcus non ſingulari, ſed plurali numerò enũciant eos qui cum Petro agebant, cum Lucas & Ioannes vnum dicant, facile eſt intelligere, aut pluralem numerum pro ſingulari vſitata locutione vſurpaſſe Matthæum & Marcum, aut ꝙ vnus maximè tanquam qui eum viderat affirmabat, cæteri autem ſecuti eius fidem Petrum ſimul vrgebant. Iam verò illud ꝙ Matthæus ipſi Petro dictum aſſeuerat, Nonne te vidi in orto? Marcus autem & Lucas inter ſe illos de Petro locutos, aut ſententiã intelligimus tenuiſſe eos, qui compellatum dicunt Petrum: tantum enim valet quod de illo coram illo dicebatur, quantum ſi illi diceretur: aut vtroque modo dictum, & alios hunc alios illum modum commemoraſſe. Beda. Sudbit autem: Nam & Gali. eſt. non ꝙ alia lingua Galilæi atq; alia loquerentur Hieroſolymitæ, qui vtriq; fuerunt Hebræi, ſed ꝙ vnaquæque prouincia & regio ſuas habendo proprietates, vſitatum loquẽdi ſonum vitare non poſſit. Sequitur: Et ait Pe. ò homo neſcio quid dicis. Amb.

Mos prouinciarum.

Hoc eſt ſacrilegia veſtra neſcio, ſed nos excuſamus, ipſe non excuſauit. Non .n. ſatis eſt inuoluta reſponſio cõfitẽtis Ieſum, ſed aperta confeſſio. Et ideo Petrus nõ de induſtria reſpondiſſe ſic inducitur, quia poſtea recordatus eſt: & tamen fleuit. Beda. Solet autẽ ſacra ſcriptura ſæpe meritum cauſarum per meritum deſignare temporum: vnde Petrus qui media nocte peccauit, ad galli cantum pœnituit. Sequitur enim: Et conti. i. adhuc lo. gal. can. quod in tenebris obliuionis errauit verę lucis rememoratione correxit. Auguſt. de con. euan. Galli autem cantum poſt trinã negationem Petri intelligimus: ſicut Marcus expreſſit. Beda. Hunc gallum myſticè opinor aliquem doctorum intelligendum, qui iacentes & ſomnolentos increpat dicens. Euigilate iuſti, & nolite peccare. Chryſ. Admirare autem curam magiſtri, quia cum vinctus eſſet, multa vtebatur prouiſione erga diſcipulum, quem nutu erigens ad lachrymas prouocauit. Sequitur .n. Et conuerſus dominus reſpexit Petrum. Auguſti. de con. euan. Quod quomodo accipiendum ſit diligentius conſiderãdum eſt. Dicit enim Matthęus, Petrus enim ſedebat foris in atrio, quod nõ diceret, niſi illa cum domino intus agerentur. Similiter & in eo quod dixit Marcus, Et cum eſſet Petrus in atrio deorſum: oſtendit non ſolum in interioribus, ſed etiam in ſuperioribus geſta quę dixerat. Quomodo ergo reſpexit dominus Petrum facie corporali? Quapropter mihi videtur illa reſpectio diuinitus facta. Et ſicut dictum eſt, Reſpice & exaudi me: & conuertere domine, & libera animam meam. ita dictum arbitror. Conuerſus dominus reſpexit Petrum. Beda. Reſpicere nanque eius miſereri eſt, quia non ſolum cum agitur pœnitentia, uerum etiam vt agatur Dei miſericordia neceſſaria eſt. Ambr. Denique quos Ieſus reſpicit, plorant delictum, vnde ſequitur: Et re. eſt Pet. verb. do. quaſi dicat. Qu. pr. quàm gall. can. ter me neg. Et egre. for. Pet. fle. amarè. Quare fleuit? quia errauit vt homo. lachrymas eius lego, ſatiſfactionem non lego. Lauent lachrymæ delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Negauit primo & ſecundo & nõ fleuit, quia adhuc non reſpexerat dominus. Negauit tertio; reſpexit eum Ieſus, & amariſſimè fleuit. & tu ſi veniam vis mereri, dilue lachrymis culpam

Expõ moralis de gallo

pam tuam. Chry. Non autem audebat Petrus palàm flere, ne à lachrymis deprehenderetur, ſed foras exiens lachrymabatur. Flebat autem non propter pœnam, ſed quia delictum negauerat, quod moleſtius erat ei quolibet ſupplicio.

Et uiri qui tenebant illum, illudebant ei cædentes. Et uelauerunt eum, & percutiebant faciem eius. Et interrogauerunt eum, dicentes: Prophetiza quis eſt qui te percuſſit? Et alia multa blaſphemantes, dicebant in eum. Et ut factus eſt dies, conuenerunt ſeniores plebis & principes ſacerdotum & ſcribæ, & duxerunt illum in conſilium ſuum, dicentes: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Et ait illis: Si uobis dixero, non credetis mihi. ſi autem & interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit filius hominis ſedens à dextris uirtutis Dei. Dixerunt autem omnes. Tu ergo es filius Dei? Qui ait, Vos dicitis quia ego ſum, At illi dixerunt. Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus de ore eius.

Cōſen. euange. Augu. de con. euange. De Petri tentatione quæ inter domini contumelias facta eſt, non eodem ordine omnes narrant. Nam illas primo commemorat Matth. & Marcus. deinde Petri tentationem: Lucas vero explicauit prius tentationem Petri, deinde contumelias domini, dicens: Et vi. qui tenebant eum &c. Chry. Cœli & terræ dominus Ieſus ſuſtinet, & patitur impiorum ridicula, formā nobis patientiæ præbens. Theo. Nec non dominus prophetarum vt pſeudopropheta deluditur. Sequitur: Et vela. eum &c. Beda. Hæc quaſi in contumeliam faciebant eius qui ſe à populis prophetam voluit haberi. Sed tunc qui cæſus eſt colaphis Iudæorum, cæditur etiam nūc blaſphemijs falſorum Chriſtianorum. Velauerunt autem eum, non vt eorum illa ſcelera non uideat: ſed vt à ſe ipſi faciem eius abſcondant. Hæretici autem & Iudæi, & mali catholici eum reprobis actibus exacerbantes, quaſi ei illudentes, dicunt, Quis eſt qui te percuſſit? Dum ab illo ſuas cogitationes & opera tenebrarum cognoſci nō æſtimant. Auguſt. de con. euang. Hæc autem intelligitur paſſus dominus vſque mane in domo principis ſacerdotum, quo prius adductus eſt. vnde ſequitur. Et ut fa. eſt dies conuenerunt ſeni. ple. & prin. ſa. & ſcri. & du. eum in conſi. ſu. di. Si tu es &c. Bed. Non veritatē deſiderabant, ſed calumniam præparabant. Siquidem Chriſtum hominem tantummodo de ſtirpe Dauid venturum ſperantes, hoc ab eo quærebant, vt ſi diceret. Ego ſum Chriſtus, calumniarentur quòd ſibi arroget regiam poteſtatem. Theo. Ipſe uero ſciebat eorum præcordia quòd qui non crediderant operibus, multo minus ſermonibus crederent. vnde ſequitur. Et ait il. Si vobis dixero, &c. Beda. Sæpe enim dixerat ſe Chriſtum eſſe, puta cum dicebat. Ego & pater vnum ſumus, & cætera talia. Si autem interrogauero non reſpon. mi. neq; dimittetis. Interrogauerat enim eos quomodo dicerēt Chriſtum filium eſſe Dauid, cum Dauid in ſpiritu dominum ſuum illum uocauerit, verum illi neq; dicenti credere, neq; interroganti reſpondere uoluerunt. quia autem ſemen Dauid calumniari quærebant, plus eſt quòd audiunt. Sequitur. Ex hoc autem erit fi. hom. ſe. à dex. vir. Dei. Theo. q. d. Non eſt vobis de cætero tempus ſermonum & doctrinæ, ſed deinceps iudicij tempus erit, cum videbitis me filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei. Cyril. Cum autem de Deo ſeſſio dicitur atq; thronus, regia & uniuerſis principans dignitas deſignatur. Non enim putamus tribunal quoddam poſitum eſſe cui credamus inniti dominum omnium, ſed nec omnino dextrum vel ſiniſtrum eſſe penes diuinam naturam, proprium enim eſt corporum, figura & locus & ſeſſio. Qualiter autem paris honoris, paris quoq; conſeſſus filius videbitur eſſe, ſi non eſt ſecundum naturam filius naturalem in ſe proprietatem habens patris? Theo. Hoc igitur audientes timere debebant, ſed illi poſt hæc verba magis inſaniunt. Vnde ſequitur. Di. autem omnes, &c. Beda. Quod ſe filium Dei dixerat, acceperunt in eo quod ait, Erit fi. hominis. &c. Ambro. Dominus autem maluit ſe regem probare quam dicere, vt condemnandi cauſam habere non poſſint, qui quod obijciunt, hoc fatentur. Sequitur. Qui ait, Vos dicitis quia ego ſum. Cyril. Hoc autem dicente Chriſto, ſuccenſuit phariſæorum cohors, vſurpans ignominiæ uocem. vnde ſequitur. At il. di. Quid adhuc deſideramus teſtimonium? &c. Theo. Ex quo patet, quòd inobedientes nulla commoda ferunt, reuelatis ſibi ſecretioribus, ſed maiorem pœnam acquirunt, propter quod talia oportet eis eſſe occulta.

Seſſio Chriſti quomodo ītelligatur.

CAPVT

CAPVT XXIII.

ET ſurgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. Cœperunt autẽ illum accuſare, dicentes. Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram. & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentẽ ſe Chriſtum regem eſſe. Pilatus autem interrogauit eum dicens. Tu es rex Iudæorum? At ille reſpondens ait. Tu dicis, Ait autem Pilatus ad principes ſacerdotum & turbas. Nihil inuenio cauſæ in hoc homine. At illi inualeſcebant, dicentes. Commouit populum, docens per vniuerſam Iudæam, incipiens a Galilæa vſque huc.

Aug. de con. euange. Poſtquam compleuit Lucas, narrando Petri negationem, recapitulauit quæ cum domino geſta ſunt circa mane, cõmemorans quædã quæ alij tacuerunt, atque ita cõtexuit narrationẽ, ſimilia alijs narrans eum dicit: Et ſur. omnis mul. ti. eorum. &c. Beda. Vt impleretur ſermo Ieſu quem de ſua morte prædixit, Tradetur Gentibus, ſcilicet Romanis. Nam Pilatus Romanus erat, eumque Romani in Iudæam præſidem miſerant. Augu. de con. euange. Deinde apud Pilatum geſta ſic narrat. Cœperunt autem eum accu. dicentes. Hunc inue. ſubuer. gentem noſtram, &c. Hoc Matthæus & Marcus non dixerunt, cum tamen dicerent quòd eum accuſabant, ſed iſte etiã ipſa crimina quæ falſo obiecerunt, aperuit. Theo. Euidenter autem aduerſantur veritati. Non enim dominus prohibuit dari cenſum, ſed magis dari iuſſit. Qualiter autem populum ſubuertebat? an vt regnum aggrederetur? ſed hoc incredibile cunctis, quia volente multitudine tota eum in regem eligere, ſciens fugit. Beda. Duobus autem domino obiectis, ſcilicet quòd tributa Cæſari dari prohibuerit, & ſe Chriſtum regem diceret: potuit fieri, vt illud quod dominus ait, Reddite quę ſunt Cæſaris Cæſari, etiam Pilatum audiſſe contigerit. Ideoq; cauſam hanc quaſi apertum Iudæorum mendacium paruipendens, ſolum quod neſciebat de regni uerbo interrogãdum putauit. Sequitur: Pila. autẽ interrogauit &c. Theo. Mihi videtur quòd hoc à Chriſto quæſierit contẽptum obiecti criminis ſubſannando. q. d. tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accuſaris de regni ambitione, ad quod opus eſt multorum adiutorum & ſumptuum? Beda. Eodem autem verbo præſidi, quo & principibus ſacerdotũ reſpondet, vt propria ſententia condemnetur. Sequitur: At ille reſpondens ait, &c. Theophylus. Illi autem cum nihil aliud faueret eorum calumniæ, recurrunt ad clamorum ſubſidia. Sequitur: At il. inua. di. Comm. popu. do. per vniuer. Iudæ. inci. à Gali. vſque huc. q. d. Peruertit populum nec in vna parte tantum, ſed à Galilæa incepit, & hucuſque peruenit tranſiens per Iudæam: puto autem eos non abſque cauſa meminiſſe Galilææ, ſed volentes incutere timorem Pilato. Galilæi enim ſchiſmatici fuerunt, & noua tentantes, qualis fuit Iudas Galilæus, cuius in actibus Apoſtolorum fit mentio. Beda, His autem verbis nõ illum, ſed ſe accuſant. Docuiſſe enim populum, & à priſtini temporis ignauia docendo commonuiſſe, talique actu totam terram promiſſionis pertranſiſſe, non criminis, ſed indicium eſt virtutis. Ambro. Accuſatus autem dominus & tacet, quia defenſione non indiget. Ambiant defendi, qui timent vinci. nõ ergo accuſationem tacendo confirmat, ſed deſpicit nõ refellendo. Quid ergo timeret, qui non ambit ſalutem? ſolus vim ſuam prodit, vt acquirat omnium.

Innocentia Ieſu.

Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit ſi homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit quòd de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus. Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus eſt valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de eo: & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis ſermonibus, at ipſe nihil illi reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum, & ſcribæ conſtanter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die, nam antea inimici erant adinuicem.

Beda. Pilatus de præmiſſa accuſatione non interrogandum dominum ratus, ſed ipſum magis nacta occaſione cupit ab eo iudicando liberum reddere. vnde dicitur: Pilatus autem audiens Ga. inter. ſi homo Galilæus eſſet. Et ne contra eum quem inſontẽ, & propter inuidiam traditum cognouerat, ſententiam dare cogeretur, Herodi

cum miſit audiendum: vt ipſe potius eum qui eius patriæ tetrarcha exiſtebat, vel abſolueret, vel puniret. Sequitur: Et ut co gno.&c. Theo. In hoc ſequitur legem Romanam, quæ iubebat quemlibet à principe ſuæ iuriſdictionis condemnari. Grego. x. mor. Christi autem famam Herodes explorare voluit, cum eius miracula videre cō cupiuit. Sequitur: Hero. au.vi.&c. Theo. Non tanquam lucraturus quicquam vtilitatis ex eius aſpectu, ſed patiens nouorum cupidinem, credebat videre quendam extra meum hominem, de quo audierat quòd ſapiens & mirificus eſſet. vnde ſequitur Eo quòd audi. mul.&c. Volebat etiam audire ab eo quid diceret: & ideo interrogat eum quaſi irriſoriè ſe habens ad ipſum & ipſum ſubſannans. Sequitur: Interro. autem illum multis ſermonibus. Ieſus qui cuncta ratione peregit, & qui teſte Dauid, ſuos ſermones in iudicio diſponit: pium eſſe iudicauit in talibus habere ſilentium. Sermo enim prolatus, ei cui nihil proficit, condemnationis fit cauſa. vnde ſequitur. Et ipſe nihil ei reſpondebat. Ambro. Tacuit & nihil fecit, quia nec illius credulitas merebatur uidere diuina. Et dominus iactantiam declinabat, & fortè typicè in Herode omnes impij ſignificantur, qui ſi legi non crediderint & prophetis, mirabilia Christi opera in euangelio videre non poſſunt. Grego. 22. mora. Hoc etiam audientes nos oportet addiſcere, vt quoties auditores noſtri noſtra uolunt quaſi laudando cognoſcere, non autem ſua peruerſa mutare, omnino taceamus: ne ſi oſtentationis ſtudio verbum Dei loquimur, & illorum quæ erat culpa, eſſe non deſinat: & noſtra quæ non erat, fiat. Multa autem ſunt quæ audientis animum produnt, maximè ſi auditores noſtri & ſemper laudant quod audiunt, & nūquam quod laudant ſequuntur. Grego.x.mor. Inquiſitus ergo redemptor tacuit, expectatus miracula adhibere contempſit, ſeſeq; apud ſe in occultis retinens, eos quos exteriora quærere comperit, ingratos foris reliquit: magis eligens aperte à ſuperbientibus deſpici, quam à non credentibus uacua uoce laudari. vnde ſequitur: Sta. autem prin.&c. Ambro. Non ociosum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia paſſionis, quòd agnus Dei ſine macula cum gloria mundi peccata ſuſciperet. Theo. Tu tamen conſydera quòd per ea quæ facit diabolus impeditur, congerit deriſiones & opprobria in Christum: ex quibus declaratur quòd dominus ſeditioſus non ſit, alioquin non derideretur plebe reddita ſuſpecta, & nouitatibus gaudente. Miſſio autem Christi à Pilato ad Herodem fit amicitiæ communis exordium, quaſi Pilato non vſurpante ſibi ſubditos ditioni Herodis. vnde ſubditur: Et fa. ſunt &c. Attende diabolum vbiq; coniungentem diſiuncta, vt Christi peragat necem. Erubeſcamus ergo nos, ſi cauſa noſtræ ſalutis nec amicos in proprio fœdere conſeruemus. Ambro. In typo etiam Herodis atque Pilati, qui amici ex inimicis per Ieſum Christum facti ſunt, & plebis Iſraelis & populi gentilis figura ſeruatur, quòd per domini paſſionem utriuſque ſit futura concordia: ita tamen ut prius populus nationum capiat Dei uerbum, & ad populum Iudæorum fidei ſuæ deuotionem tranſmittat, vt illi quoque gloria maieſtatis ſuæ, corpus veſtiant Christi, quod ante deſpexerant. Bed. Vel hoc Herodis & Pilati fœdus, ſignificat quòd Gentiles & Iudæi, genere & religione & mente diſſidentes, in Christianis perſequendis conſentiunt.

Doctrina moralis. — *Allegorica expoſitio.*

Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum & magiſtratibus, & plebe, dixit ad illos. Obtuliſtis mihi hunc hominem, quaſi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogans, nullā cauſam inuenio in homine iſto ex his in quibus eū accuſatis. Sed neque Herodes. Nam remiſi uos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam. Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum, unum. Exclamauit autem ſimul uniuerſa turba, dicens: Tolle hunc & dimitte nobis Barabbam. Qui erat propter ſeditionem quandam factam in ciuitate & homicidiū, miſſus in carcerem. Iterum autem Pilatus locutus eſt ad eos, uolens dimittere Ieſu. At illi ſuccla-mabant dicentes. Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos. Quid enim mali fecit iſte? Nullam cauſam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum, & dimittam. At illi inſtabant uocibus magnis poſtulantes ut crucifigeretur, & inualeſcebant uoces eorum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionē eorum. Dimiſit autem illis eum, qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuerat in carcerē quē petebant, Ieſum uerò tradidit uoluntati eorum.

Aug.

Cõſen ſuſeuã ge. Aug. de con. euange. Rediens Lucas ad ea quæ apud præſidem gerebantur, unde di greſſus erat, vt narraret quod apud Herodem actum eſt, ita dicit. Pilatus autem conuo. &c. Hic intelligimus eum prætermiſiſſe, quemadmodum à domino quæſierit, qui accuſatoribus reſponderet. Ambr. Hic Pilatus Chriſtum abſoluit iudicio, crucifigit miniſterio, ad Herodem mittitur, ad Pilatũ remittitur. unde ſequitur: Sed neq; He. &c. Etſi uterque reum non pronunciat, ob metum tamen alienæ crudelitatis ſtudijs Pilatus obſequitur. Theoph. Duorum ergo uirorum teſtimonio Ieſus inſonos oſtenditur, Iudæi verò qui accuſabant, nullum teſtem obtulerunt, cui credere oporteret. Vide ergo quomodo ſuperet ueritas. Ieſus tacet, & teſtantur inimici; proclamant Iudæi, & nullus eorum atteſtatur clamoribus. Beda Pereant ergo ſcripta quæ tanto poſt tempore contra Chriſtum compoſita, non illum apud Pilatum magicæ artis accuſatum, ſed componentes apud dominum perfidię & falſitatis accuſandos eſſe demonſtrant. Theoph. Lentus ergo Pilatus nec ſatis apud ueritatem ſeuerus, quia timebat accuſationes ſubiungit, Emendatum ergo illum dimittã. Beda. q.d. Flagris illũ & ludibrijs quãtum iubetis afficiam, dummodo innoxium ſanguinem non ſitiatis. ſequitur. Neceſſe autẽ ha. dimit. eis &c. Neceſſe habebat non imperialis legis ſanctione, ſed annua gentis conſuetudine deuictus, cui per talia gaudebat placere. Theop. Romani enim Iudæis cõceſſerant ſecundum leges & ritus proprios conuerſari. Mos autem patrius erat Iudęis petere damnatos à principe, ſicut à Saule Ionatham petiuerunt. vnde & de eorum petitione nunc ſubditur: Excla. autem ſi. &c. Ambroſi. Non immeritò homicidæ abſolutionem petunt, qui flagitabant innocentis exitium: tales leges habet iniquitas, vt quod oderit innocentia, ſcelus diligat. In quo tamen nominis interpretatio ſpeciem dat figuræ. Barabbas enim patris filius latinè dicitur. Illi ergo quibus dicitur, Vos ex patre diabolo eſtis: uero Dei filio patris ſui filium, id eſt antichriſtũ prælaturi eſſe produntur. Bed. Hæret Nota de Iudæis. autem Iudæis vſque hodie ſua petitio. quia.n. data ſibi optione, pro Ieſu latronem, pro ſaluatore interfectorẽ elegerunt, merito ſalutem vitamque perdiderunt, & latrocinijs ſe ac ſeditionibus intantum ſubiecerunt, vt & patriam & regnũ ſuum perdiderint. Theo. Sic igitur gens olim ſancta furit ad cædendum, Pilatus Gentilis cædem prohibet. Sequitur enim: Iterum autem Pilatus locutus eſt ad eos &c. Beda. Peſſimo enim genere mortis occidere innocentem, hoc eſt crucifigere deſiderant. Pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixis, producta morte necabantur, ne dolor citius finiretur. Verum à domino electa erat mors crucis, quam diabolo ſuperato, tanquam trophæum in frontibus fidelium erat poſiturus. Theo. Tertio autem Pilatus Chriſtum abſoluit. Sequitur enim: Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim, &c. Beda. Hãc correptionem qua populo ſatisfacere (ne vſque ad crucifigendum Saluatorẽ ſæuirent) Pilatus quærebat, non ſolum obtuliſſe, ſed etiam deridendo & flagellando exhibuiſſe verba Ioannis teſtantur. Quia vero totam accuſationem quam aduerſus dominum detulerunt, ſolicita Pilati interrogatione videbant euacuatam, tandem ad ſolas ſe preces conuertunt. vnde ſequitur: At illi inſtabant vocibus magnis, poſtulantes vt crucifigeretur, &c. Theo. Tertio clamant contra Chriſtum, vt per trinam hanc vocem, ſuam eſſe occiſionem Chriſti approbent, quam petendo extorſerunt. Sequitur.n. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimiſit autem illis eum qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem: Ieſum vero tradidit voluntati eorum. Chry. Putabant enim hoc ſe poſſe aſtruere quòd Ieſus deterius eſſet latrone, & adeo nequã, vt neque proprietate, neque pro feſti prærogatiua deberet liberari.

Et cùm ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cyrenenſem uenientem de uilla, & impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum. Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas, dixit Ieſus: Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper uoſipſas flete, & ſuper filios ueſtros. Quoniam ecce uenient dies in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & uentres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos: & collibus, operite nos. Quia ſi in uiridi ligno hæc fa-

cium

ciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, ut interficerentur.

Glo. Poſita condemnatione Chriſti, conuenienter agitur de eius crucifixione, cum dicitur. Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenenſem uenientem de villa, & impoſuerunt ei crucem portare poſt Ieſum. Auguſt. de con. euan. Ioannes autem narrat quòd Ieſus baiulabat ſibi crucem: vnde intelligitur quòd ipſe ſibi portabat crucem cum exiret in eum qui dicitur Caluariæ locum. Simon autem in itinere angariatus eſt, cui data eſt portanda crux vſq; ad locum: nullus enim aliorum acceptabat crucem baiulare, eo quòd lignum deteſtabile putabatur: & ideo Simoni Cyrenæo quaſi in quandam iacturam impoſuerunt crucem portare, quam alij recuſabant. Hic adimpletur illud Eſaiæ. Cuius principatus ſuper humerum eius. Principatus enim Chriſti, eſt crux eius, propter quam ſecundum apoſtolum, deus eum exaltauit. Et ſicut in ſignum dignitatis alij baltheum, alij mitram portant, ſic & dominus crucem. Et ſi inquiras, inuenies non aliter in nobis regnare Ieſum niſi per aſperitates, quo fit vt delicioſi inimici ſint Chriſti crucis. Ambr. Chriſtus ergo crucem baiulans, iam tropheum ſuum uictor attulit: crux ſuper humeros imponitur, quia ſiue Simon ſiue ipſe portauerit, & Chriſtus in homine, & homo portauit in Chriſto. Nec diſcordant euangeliſtarum ſententiæ quando concordat myſterium. Et bonus ordo noſtri profectus eſt, vt prius crucis ſuæ trophæa ipſe erigeret, deinde martyribus traderet erigendum. Non Iudæus eſt qui crucem portat, ſed alienigena atq; peregrinus, nec præcedit, ſed ſequitur: iuxta hoc quod ſcriptum eſt, Tollat crucem ſuam & ſequatur me. Beda. Simon autem obediens, Cyrene hæres interpretatur: vnde per eum populi gentium deſignantur, qui quondam peregrini & hoſpites teſtamentorum, nunc obediendo facti ſunt Dei hæredes. De villa autem Simon egrediens crucem portat poſt Ieſum, cum paganis ritibus derelictis, veſtigia dominicæ paſſionis obedienter amplectitur. Villa enim græcè pogos uocatur, à qua pagani nomen trahunt. Theo. Vel ille tollit crucem Chriſti, qui venit à uilla. i. dimittit hunc mundum & opera eius, in Hieruſalem, id eſt in ſupernam libertatem tendens. Ex hoc etiam non modicum ſumitur documentum. Qui enim ad modum Chriſti magiſter eſt, debet ipſe prius tollere crucem, & timore Dei propriam carnem configere: & ſic ſubditis & obedientibus eam imponere. Sequitur autem Chriſtum etiam multitudo plebis & mulierum: nam ſubditur, Sequebatur autem &c. Beda. Multa quidē turba crucem domini, ſed non una eademque mente ſequebatur. Nam populus qui eius mortem impetrauerat, vt morientem lætus aſpiceret mulieres uero, ut moriturum plorarent. Nō autem ideo ſolus mulierum planctus ſequebatur, quia non etiam innumerus virorum cœtus de eius erat paſſione mœſtiſsimus, ſed quia fœmineus quaſi contemptibilior ſexus liberius poterat quod ſenſerat oſtentare. Cyril. Amans etiam lachrymarum eſt ſemper ſexus fœmineus & mentem habens flexibilem ad pietatem. The. per hoc etiam ſignificabatur quòd multitudo magna Iudæorum eſſet poſt crucem itura credens in Ieſum. Sed & mens infirma quæ ſignificatur per fœminam, ſi ſumpta cordis contritione per pœnitentiam fleat, ſequitur Ieſum propter noſtram ſalutem afflictum. Flebant igitur mulieres per compaſsionem. Eum autem qui vltro patitur flere non oportet, ſed magis ei applaudere, & ideo eas flere uetat. Sequitur enim. Conuerſus autem Ie. ad il. dixit: Filiæ Hieru. nol. fle. ſu. me. Beda. Cuius ſcilicet cita reſurrectio mortem ſoluere poteſt, cuius mors & omnem mortem & ipſum mortis deſtructura eſt auctorem. Notandum autem cum filias Hieruſalem appellat, quòd non ſolę quæ cum eo venerant à Galilæa, ſed & eiuſdem vrbis ciues ei mulieres adhæſerunt. The. Mandat deplorantibus eum in futura mala proſpectum intendere, & ſuper illis flere, ſequitur enim: ſuper voſ ipſas flete &c. Cyril. Significans in futuro mulieres liberis eſſe orbandas: nam irruente bello in terra Iudæorum cuncti ſimul peribunt magni & parui. vnde ſequitur: Quia ecce veniēt dies in quibus dicent, &c. Theo. Cum enim fœminæ crudeliter ſuos aſſabunt filios, & venter qui produxerat flebiliter, iterato recipiet genitum. Beda. In quo die uentura à Romanis obſidionis & captiuitatis tempus ſignificat, de quibus ſupra dixerat: Væ prægnantibus & nutrien-

Conſenſus euan.

nutrientibus in illis diebus. Naturale eſt autem imminente captiuitate hoſtili, alta vel abdita quibus abſcondâtur homines refugia quærere. vnde ſequitur: Tunc incipiet montibus dicere, Cadite ſuper nos, & collibus, operite nos. Refert enim Ioſephus inſiſtentibus ſibi Romanis, certatim Iudæos cauernas montium, colliumque petiſſe ſpeluncas. poteſt etiam quod beatificandas dicit ſteriles de his intelligi, qui vtrolibet ſe xu ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum montibus collibusque dici, cadite ſuper nos, & operite nos: cum quilibet ſuæ fragilitatis memores ingruente tentationum articulo, ſublimium quorumcunque virorum quęſierint exemplis monitis & prę cibus defendi. Sequitur: Quia ſi in vi. li. hæc fa. in ari. quid fiet? Gregorius. 21. moral. Si lignum viride, & nos lignum aridum dixit, quia ipſe in ſe vim diuinitatis habuit: nos vero qui puri homines ſumus, lignum aridum appellamur. Theoph. q. d. Iudæis: Si ergo in me lignum fructiferum iugiter vi rens taliter ſæuierunt Romani, quod non attentabunt erga vos? populum dico quaſi lignum aridum priuatum qualibet viuificante virtute, nec vllum fructum ferentem. Beda. Vel quaſi omnibus diceret: Si ego qui peccatum non feci, lignum vitæ appellatus ſine igne paſſionis à mundo non exeo, quid putas eis manere tormẽti qui ſunt fructibus vacui? Theo. Malam autem opinionem de domino innuere volens diabolus, etiam latrones faciebat crucifigi cum eo. vnde ſequitur: Ducebantur autem alij duo nequam cum eo vt interficerentur.

Hiſtoria Ioſephi.

Locus paſſionis Chriſti

Et poſtquam venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum: & latrones, vnum à dextris, & alterum à ſiniſtris.

Athan. Vbi corruptum eſt genus humanum, ibi Chriſti proprium corpus expoſuit: vt ibi ſeminata eſt corruptio, ibidem incorruptio oriatur, propter quod in loco Caluariæ crucifigitur. Dicitur enim: Et poſtquã venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum. Quem locum doctores Iudæorum aiunt eſſe ſepulchrum Adæ. Beda. Vel aliter: Foris portam loca erant in quibus truncabãtur capita damnatorum, & Caluariæ, id eſt decollatorum ſumpſerũt nomen. Et ſic pro omni ſalute quaſi noxius inter noxios crucifigitur: ut vbi abundauit peccatum, ſuperabundet & gratia. Cyrillus. Non autem ipſe vnigenitus filius Dei in propria natura qua Deus eſt, paſſus eſt quæ ſunt corporis, ſed magis in natura terrena. Decet enim vtrunque de vno & eodem filio dici, ſcilicet & non pati diuinè, & paſſum eſſe humanitus. Euſeb. Si autem aliter poſt conuerſationem cum hominibus euaneſcens ſubito euolaret fugiens mortem ab hominibus compararetur phantaſmati: & quemadmodum ſi quis incombuſtibile quoddam nobis vas, & præualens ignis natu ræ vellet oſtendere: flammæ illud traderet, & conſequenter à flamma illud illęſum extraheret. Sic Dei verbum volens oſtendere inſtrumentum quo vſus eſt ad humanam ſalutem, eſſe pręualens morti, mortale morti expoſuit, ad demonſtrandam eius naturam, deinde poſt modicum à morte illud eripuit in ſignum diuinæ virtutis. Et prima quidem cauſa mortis Chriſti hęc eſt. Secunda verò diuinæ poteſtatis oſtenſio, corpus Chriſti inhabitantis. cum enim antiquitus deificarent homines communem exitum mortis fortitos, quos Heroas & diuos nominabant: docuit illum ſolum mortuum verum Deum eſſe fatendum, quem brauia victoriæ morte proſtrata decorant. Tertia ratio eſt victima pro toto genere hominum mactanda: quæ oblata tota poteſtas dæmonum periȷt, & error quilibet eſt ſedatus. Eſt & alia cauſa ſalutiferę mortis, vt diſcipuli oculata fide conſpicerent reſurrectionem poſt mortem, ad quam propriam ſpem erigere docebantur: vt mortem contemnentes, agonem contra errores inirent alacriter. Chryſoſtom. Non autem ſui mortem, quam non habebat cum ſit vita, ſed hominum venit conſumpturus Saluator: vnde non propria morte cor pus depoſuit, ſed ab hominibus illatam ſuſtinuit. Sed & ſi ægrotauiſſet corpus eius, & in conſpectu omnium ſolueretur, inconueniens erat eum qui ſanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & ſi abſque aliquo morbo ſeorſum alicubi corpus depoſuiſſet, ac deinde rurſus ſe offerret, non crederetur ei de reſurrectione diſſerenti: oportet enim mortem reſurrectionem præcedere. Cur ergo reſurrectionem palàm quidem prædicaret, clanculò vero moreretur? nimirum ſi latenter hæc eueniſſent, quot excogita-

Cauſa mortis Chriſti

rent homines incredulitatis calumnias? quo modo pateret Chriſti in mortem victoria, niſi coram omnibus eam patiens per incorruptionem corporis probaſſet extinctam? Sed dices, decebat ſaltem glorioſam mortem ſibi excogitare, vt euitaret ignorantiã crucis, ſed & ſi hoc feciſſet, ſuſpectum ſe reddidiſſet, quaſi non habens virtutem contra quamlibet mortem. Sicut ergo pugil proſternens illum quem hoſtis obtulerit, oſtenditur excellentior omnibus: ſic omnium vita ab hoſtibus illatam, quam putabant eſſe diram & infamem, deteſtabilem mortem in cruce ſuſcepit, vt hac interempta dominiũ mortis totaliter deſtruatur: propter quod non caput ei amputatur vt Ioanni, neque ſectus eſt vt Eſaias: vt corpus integrum & indiuiſibile morti ſeruet, & non fiat occaſio volentibus eccleſiam diuidere. Volebat etiam ſupportare quam incurreramus maledictionem, maledictam mortem, ſcilicet crucis ſuſcipiendo, ſecundum illud: Maledictus homo qui pendet in ligno. In cruce etiam expanſis manibus moritur, vt altera quidem manu veterem populũ, altera eos qui ſunt ex gentibus trahat, vtroſque ſibi coniũgens. Moriẽs etiam in crucẽ à dæmonibus expiat aerem, & aſcenſum nobis parat in cœlum. Theoph. Quia etiam per lignum mors intrauerat, neceſſe erat vt per lignum exterminaretur. & vt dominus per ligni dolores inuictus tranſiens, cõfutaret delectationem prouenientem ex ligno. Gregorius. Niſſen. Sed & figura crucis à medio cõtactu in quatuor extrema partita, ſignificat virtutem & prouidentiam eius, qui in ea pependit vbique diffuſam. Augu. de q. no. & ve. teſt. Non fruſtra etiam tale genus mortis elegit, vt latitudinis, & altitudinis, & longitudinis & profunditatis (de quibus apoſtolus loquitur) magiſter exiſteret. Nam altitudo eſt in eo ligno quod tranſuerſum deſuper figitur, hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quòd ab ipſo ligno vſque ad terram conſpicuum eſt: ibi enim quodammodo ſtatur, id eſt perſiſtitur & perſeueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte quæ ab illo quod tranſuerſum figitur ſurſum verſus relinquitur, hoc eſt ad caput crucifixi, quia bene ſperantium ſuperna expectatio eſt. Iam vero illud ex ligno quod fixum occultatur, vnde totũ illud exurget, profunditatem ſignat gratuitæ gratiæ. Chry. Duos etiam latrones vtrinque crucifixerunt, vt eorum ſuſpitionis fieret particeps. vnde ſequitur: Et latrones vnum à dextris, alterum à ſiniſtris: ſed non ita euenit: nam de illis nil dicitur, huius autem crux vbique honoratur reges diademata deponentes aſſumunt crucem: in purpuris, in diadematibus, in armis, in menſa ſacrata vbique terrarum crux emicat: non talia ſunt humana. Viuentibus enim iſtis qui egerunt ſtrennuè, arrident propria geſta: his autem pereuntibus, pereunt: ſed in Chriſto totum contrarium. Nam ante crucem omnia mœſta, ſcias non purum hominem eſſe crucifixum. Beda. Duo autem latrones cum Chriſto crucifixi ſignificant eos, qui ſub fide Chriſti vel agonem martyrij, vel continentiæ arctioris inſtituta ſubeunt, ſed qui hæc pro æterna gloria faciunt, dextri latronis: qui autem humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis actus imitantur.

Alia ſententia.

*Ieſus autem dicebat: Pater, dimitte illis. Non enim ſciunt quid faciunt. Diuidentes vero veſtimenta eius miſerunt ſortes. Et ſtabat populus expectãs, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios ſaluos fecit, * ſe ſaluum faciat, ſi hic eſt Chriſtus Dei electus. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, & dicentes: Si tu es rex Iudæorum, ſaluum te fac.*

* Seipſum.

Chryſoſt. Quia dominus dixerat, Orate pro perſequentibus vos, hoc etiam crucem aſcendens fecit. vnde ſequitur. Ieſus au. dice. Pater dimitte illis. Non quia non poſſet ipſe relaxare, ſed ut nos pro perſequentibus orare doceret, non ſolum verbo, ſed & opere. Dicit autem, dimitte eis, ſi pœnituerint. Fauet enim pœnitentibus ſi vellent poſt tantam nequitiam reatus per fidem diluere. Beda. Neque putandum eſt hic eũ fruſtra oraſſe, ſed in eis qui poſt eius paſſionem crediderunt, quod orabat impetraſſe. Notandum ſanè quòd non pro eis orauit qui filium Dei intellexerunt crucifigere, nec confiteri voluerunt: ſed pro eis qui neſciebant quid facerent, zelum Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam. vnde ſubdit: Non enim ſciunt quid faciunt. Græcus. Permanentes verò poſt crucem in infidelitate nullus per ignorantiam iuuari putabit dignis miraculis ſonora vo-

Myſterium crucis.

Oratio Chriſti

ce

ce eum prædicantibus eſſe Deum. Ambro. Refert ergo cõſiderare qualis crucem aſcendat, nondum enim video, talis ergo aſcendat, qui ſeculum vincere parat, vt ſeculi adiumenta non quærat. Victus eſt autem Adã qui veſtimenta quæſiuit, vicit ille qui tegumenta depoſuit. talis aſcendit, quales nos auctore Deo natura formauit: talis in paradiſo primus homo habitauerat, talis in paradiſo homo ſecundus intrauit. Pulchrè autem aſcenſurus crucem regalia veſtimenta depoſuit, vt ſcias quaſi hominem paſſum eſſe, non quaſi Deum regem etſi vtrunq; Chriſtus. Athan. Qui etiam cunctas conditiones noſtras cauſa noſtri ſuſcepit, induit veſtimenta noſtra, ſigna mortificationis Adæ, vt exuat illa, & horum vicem induit nos uitam & incorruptionem. Sequitur: Diuidentes verò veſtimenta eius miſerunt ſortes. Theo. Forſitan enim plures eorum egebãt, vel fortè magis ad opprobrium hoc faciebant, & ex quadam laſciuia: quid enim precioſum inueniebant veſtibus? Bed. In ſorte autem videtur gratia Dei cõmendata eſſe, quia cùm ſors mittitur, non perſonæ cuiuſquam vel meritis, ſed occulto Dei iudicio ceditur. Aug. de con. euang. Hoc quidem breuiter dictum eſt à tribus euangeliſtis. Ioannes diſtinctius hic explicat quemadmodum hoc geſtũ ſit. Theo. Deludentes igitur hoc agebant. Nam vbi principes ſubſannabant, quid dicere oportet de vulgo? Sequitur enim: Et ſtabat populus qui ſcilicet petierat eum crucifigi, Expectans, ſcilicet finem, & deridebant eum principes cum eis. Aug. de con. euang. Quia principes dixit nec addidit ſacerdotum, omnes primates generali nomine complexus eſt, vt ibi poſſent intelligi ſcribæ & ſeniores. Beda. Qui etiam nolentes cõfitentur quòd alios ſaluos fecit. Sequitur enim: Dicentes, Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluum faciat, ſi hic eſt Chriſtus Dei electus. Athan. Dominus autem verè Saluator non ſaluando ſeipſum, ſed creaturam liberando volebat cognoſci Saluator. Neque enim medicus, quia ſibi medetur, medicus eſſe cognoſcitur, niſi erga languidos artem probet: ſic dominus Saluator exiſtens, non habebat opus ſalute, neque deſcendendo de cruce volebat cognoſci Saluator, ſed morando: multo nanque maiorem ſalutem mors Saluatoris affert hominibus, quàm deſcenſus de cruce. Græcus. Videns autem diabolus nullum eſſe ſibi defenſaculum titubabat, & quaſi aliud non valens tentauit vlterius propinari Saluatori acetum ad bibendum. Sequitur enim. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes illi, quod contra ſeipſum facere diabolus ignorabat. Nam amaritudinem iræ ex præuaricatione legis factam, qua cunctos detinebat Saluatori præbebat, quam ille ſumens conſumebat, vt vice aceti vinum det nobis in potum, quod ſapientia miſcuit. Theophylus. Obtulerunt autem milites Chriſto acetum quaſi regi ſubminiſtrantes. Sequitur enim: Dicẽtes, ſi tu es rex Iudæorum, ſaluum te fac. Beda. Et notandum quòd Iudæi vocabulum Chriſti ſcripturæ ſibi auctoritate creditum blaſphemantes irrident. Milites vero vtpotè ſcripturarum neſcij non Chriſto, ſed regi Iudæorum inſultant. *Aceti potatio*

Erat autem & ſuperſcriptio ſcripta ſuper eum literis Græcis & Latinis & Hebraicis, Hic eſt rex Iudæorum. Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blaſphemabat eum, dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum & nos. Reſpondens autem alter, increpabat eum dicens: Neque tu times Deũ; quòd in eadem damnatione es. Et nos quidem iuſtè: nam digna factis recipimus. Hic uero nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine, memento mei cum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.

Theo. Aliã attende ſagacitatem dæmonis agitatam in Chriſtum: triplici.n. literarum figura promulgabat accuſationẽ Ieſu, ne. ſ. quenquam tranſeuntium lateat, ꝙ ob hoc ſuſpenſus fuerat, quia ſe regẽ faciebat. Dicitur.n. Erat autem & ſuperſcriptio ſcripta ſuper eum literis Græcis & Latinis & Hebr. Hic eſt rex Iudæorum, per quod ſignificabatur potentiſſimas Gentium, quales erant Romani: prudentiſſimas, quales Greci: maximè Deum colentes, quale fuit Iudæorum genus, ſubijci debere imperio Chriſti. Ambr. Merito autem ſupra crucem ponitur titulus, quia non humani corporis, ſed diuinæ poteſtatis eſt regnum quod habet Chriſtus. Lego titulum regis Iudæorum, cum lego, Regnũ meũ non eſt de hoc mundo. Lego cauſam Chriſti ſuper caput eius ſcriptam cum lego, Et Deus erat verbum: *Myſterium tituli triumphalis.*

caput enim Chriſti, Deus. Cyril. Alter autem latronum eandem cum Iudæis eructabat. Sequitur enim: Vnus autem de his qui pendebant latronibus blaſphemabat eum, dicens: Si tu es Chriſtus ſaluum fac temetipſum & nos. Alter vero refrenabat voces ipſius. Sequitur enim: Reſpondens alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quia in eadem damn. es. Sed & proprium reatum confeſſus eſt, ſubdens: Et nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus. Chry. Hic fungitur vice iudicis condemnatus, & incipit de veritate cenſere, qui coram Pilato poſt multa tormenta confeſſus eſt ſcelera. Quia aliud eſt homo cenſor, quem latet intima: & aliud Deus, qui mentes penetrat. Et ibi quidem poſt confeſſionem pœna ſubſequitur, hic autem confeſſio fit ad ſalutem: ſed & Chriſtum pronunciat innocentem cũ ſubdit, Hic vero nihil mali fecit. q. d. Nouã vide iniuriam, honeſtatem damnari cum ſcelere. Nos viuentes occidimus, hic mortuos ſuſcitauit: nos aliena ſumus furati, hic & ſua iubet tribuere. Beatus igitur latro aſtantes docebat talia differens, quibus alterum increpabat. Sed vt videt extinctos auditus aſtãtium, redit conſequenter ad eum qui nouit præcordia. Sequitur enim. Et dicebat ad Ieſum. Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum. Crucifixum aſpicis, & dominum profiteris, condemnati vides figuram, & regis prædicas dignitatem. Mille malis imbutus, poſtulas iuſtitiæ fontem reminiſci tuæ nequitię, ſed intueor latens regnum, & tu auertis mea publica ſcelera, & acceptas fidem intentionis occultæ. Diſcipulum veritatis vſurpauit nequitia, diſcipulum nequitiæ non commutauit veritas. Gregor. 18. moral. In cruce claui manus eius pedeſque ligauerant, nihilque à pœnis in eo liberum, niſi cor & lingua remanſerunt. Inſpirante Deo totum illud ei obtulit, quod in ſe liberum inuenit, vt iuxta hoc quod ſcriptum eſt, Corde crederet ad iuſtitiam, ore confiteretur ad ſalutem. Tres autem virtutes quas apoſtolus memorat, ſubitò repletus gratia, & accepit latro, & ſeruauit in cruce. Fidem namque habuit, qui regnaturum Deum credidit, quem ſecum pariter morientem vidit. Spem habuit, qui regni eius aditum poſtulauit. Charitatem quoque in morte ſua uiuaciter tenuit, qui fratrem & collatronem pro ſimili ſcelere morientẽ de iniquitate ſua redarguit. Ambroſius. Pulcherrimum autem datur affectandæ conuerſionis exemplum, quòd tam citò latroni venia relaxetur. Citò ignoſcit dominus, quia citò ille conuertitur: & uberior eſt gratia, quàm præcatio: ſemper enim dominus plus tribuit, quàm rogatur: ille rogabat vt memor ſui eſſet, de domino autem ſequitur: Et dixit illi Ieſus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Vita eſt enim eſſe cum Chriſto: & vbi Chriſtus, ibi regnũ. Theoph. Et quemadmodum quiſque rex uictorioſus rediẽs ex triumpho optima prędarum fert ſecum, ſic & dominus prędatus portionem diabolicarum predarũ, ſcilicet latronem ducit ſecum in paradiſum. Chry. Erat ergo uidere Saluatorem in medio latronũ, trutinam iuſtitię, trutinantem fidem & infidelitatem. Expulit diabolus de paradiſo Adam, Chriſtus latronem impulit ante totũ orbem, & ante apoſtolos. Nudo uerbo, ſola fide in paradiſum introiuit, ne quis poſt errores introitum deſperaret. Attende celeritatem à cruce in cœlos, à condemnatione in paradiſum: ut noueris non ad beneuolentiam illius, ſed ad clementiam dominum totum feciſſe. Si autem iam facta eſt bonorum retributio, nunquid ſuperuacua erit reſurrectio? Si enim introduxit latronem in paradiſum, corpus autem eius corruptum remanſit foris, liquet non eſſe reſurrectionem corporum: hęc dicunt illi. Sed caro quæ fuit laborum particeps, nunquid priuabitur præmijs? Audi Paulum dicentem. Oportet corruptibile hoc incorruptionem induere. Sed ſi dominus pollicitus eſt regnum cœlorum, introduxit autem latronem in paradiſum, nondum ei retribuit præmia. Sed dicunt, nomine paradiſi regnum cœlorum nominauit, vſitato nomine utens dum alloqueretur latronem, qui nihil audierat de arduis documentis. Quidam autem non ſic legunt, Hodie mecum eris in paradiſo, ſed ſic, Dico tibi hodie: & conſequenter, Mecum eris in paradiſo. Sed adhuc euidentiorem ſolutionẽ ſubiungemus, nam medici cum uident aliquem deſperatum dicũt iam mortuus eſt. Sic & latro quoniam non amplius timebatur eius regreſſus ad perditionem, dicitur paradiſum introiſſe. Theo. Hoc tamen eſt uerius omnibus, quòd quãuis omnia

Latro iudex effectus.

Nota verba.

Tres virtutes latronis

Diſtinctio textus.

omnia promiſſa ſortiti ſunt & latro & alij ſancti, ne ſine nobis conſummaretur, vt dicitur in epiſtola ad Hebræos, ſunt tamen in regno cœlorum & in paradiſo. Gregor. Niſſen. Hic iterum oportet diſcutere quomodo latro cenſeatur dignus paradiſo, cum ſanctis romphęa flammea prohibeat introitum. Sed attende quòd ſermo diuinus eam verſatilem dicit, vt indignis quidem obuiet, dignis verò liberum ad vitam patefaciat aditum. Gregor. 12. Mor. Vel illa romphæa flammea verſatilis dicitur, pro eo quòd ſciſſet quandoque venire tempus, ut etiam remoueri debuiſſet, quando ſcilicet ueniret qui ſuæ incarnationis miſterio paradiſi nobis iter aperiret. Ambro. Sed & illud ſol-

Cōſenſus euāgelicus

uendum eſt, quia alij, ſcilicet Matthæus & Marcus duos conuitiantes inducunt latrones, iſte vnum conuitiantem, unum repugnātem: fortaſſe & iſte prius conuitiatus eſt, ſed repentè conuerſus eſt. Potuit etiam de uno pluraliter dici, ſicut eſt illud: In caprinis pellibus ambulabant. Secti ſunt, cum ſolus Elias melotidem habuiſſe, Eſaias ſectus eſſe doceatur. Myſticè autem duos latrones populos peccatores ſignificant per baptiſmum crucifigendos eſſe cum Chriſto, quorum diſſentio diuerſitatem pariter credentium ſignificat. Beda. Quicunque enim baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, per baptiſmum autem cùm peccatores eſſemus, abluimur: ſed alij dum Deum in carne paſſum laudant, coronantur: alij dum aut fidem aut opera baptiſmi habere renuerunt, dono quod accepere priuātur.

Erat autem ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſque in horam nonam: Et obſcuratus eſt ſol, & velum templi ſciſſum eſt medium. Et clamans voce magna Ieſus, ait: Pater in manus tuas cōmendo ſpiritum meum. Et hæc dicens, expirauit.

Cyril. Poſtquam cruci tradiderunt dominum omnium, mundi machina lugebat proprium dominum, & tenebrata eſt lux in meridie ſecundum Amos. vnde dicitur: Erat autē ferè hora ſexta, &c. Quod erat manife-

Cōſenſus euāgelicus

ſtum indicium quod forent paſſuræ caliginē crucifigentium animæ. Augu. de con. euan. Hoc autem quod de tenebris dictum eſt, etiā alij duo, Matthæus & Marcus conteſtantur. Addit autem Lucas vnde factæ ſunt tenebræ, cùm ſubdit: Et obſcuratus eſt ſol. Augu. ter. de ciuit. Quam ſolis obſcurationem non canonico curſu ſyderum accidiſſe ſatis oſtendit, quòd tunc erat paſcha Iudæorum, quod plena luna ſolenniter agitur. Regularis autem ſolis defectio, non niſi ſine lunæ contingit. Diony. ad Policar. Apud Heliopolim enim tunc præſentes inopinabiliter ſoli lunam incidentem uidebamus, non enim erat conueniens tempus, & rurſus ipſam à nona hora uſque ad ueſperam ad ſolis diametrum ſupernaturaliter reſtitutam. Eclipſim etiam illam ex Oriente uidimus inchoatam, & vſque ad ſolarem terminum uenientem poſtea regredientem rurſus ex eodem non defectum & repurgationem, ſed econtrario ſecūdum diametrum factam, talia ſunt eius temporis ſupernaturalia, & ſoli Chriſto qui eſt omnium cauſa, poſſibilia. Græcus. Hoc igitur prodigium factum eſt, ut pateret quòd qui mortem ſuſceperat, gubernator eſſet totius creaturæ. Ambroſi. Sol etiam occidit ſacrilegis, ut funeſti ſpectaculum ſceleris obumbraret, tenebræ effuſæ ſunt oculis perfidorum, ut fidei lumen reſurgeret. Beda. Volens autem Lucas miraculum miraculo adiungere, ſubiungit. Et uelum templi ſciſſum eſt medium. Hoc exſpirante domino factum eſt, ſicut Matthæus & Marcus conteſtantur, ſed Lucas præoccupando narrauit. Theoph. Per hoc autem dominus oſtendebat, quòd non erunt ulterius ſancta ſanctorum inacceſſibilia, ſed tradita in manus Romanorum inquinarentur, & eorum aditus pateret. Ambro. Velum etiam ſcinditur, quo duorum populorum diuiſio, ſynagogæ prophanatio declaratur. Scinditur uelum uetus, ut eccleſia noua fidei ſuæ uela ſuſpendat. Synagogæ uelamen ſuſpenditur, ut religionis interna miſteria reuelata, mentis cernamus intuitu. Theo. Per hoc etiam oſtenditur, quòd uelū quod ſequeſtrabat nos à ſacris quæ ſunt in cœlo, diſrumpitur, ideſt Dei inimicitia & peccatū. Amb. Deinde ét ubi aſſumptę mortalitatis impletum eſt omne miſterium, & immortalitas ſola remanſit. unde ſequitur. Et clamans uoce magna ait Ieſus. Pater, in manus tuas com. ſpiritum meum. Beda. Patrem inuocando, filium Dei ſe eſſe declarat, ſpiritum uerò commendando, non defectum ſuę uirtutis, ſed confidentiā eiuſdem cum patre poteſtatis inſinuat. Ambr. Caro moritur

Sciſſura veli ſignatio.

vt reſurgat,ſpiritus patri commendatur, vt cœleſtia quoque ab iniquitatis vinculo ſoluerentur,& pax fieret in cœlo, quam terrena ſequeretur. Cyril. Hęc autem vox edocet quòd animæ ſanctorum non deinceps in inferno clauduntur vt prius,ſed apud Deum ſunt,huius rei facto Chriſto principio. Atha. Commendat enim patri per ſe vniuerſos mortales in ſe viuificatos,nam ſumus mébra eius,ſecundum illud apoſtoli ad Galatas:Omnes vnum eſtis in Chriſto. Greg.Niſen. Decet autem quærere qualiter in eodem tempore dominus tripartitur ſeipſum: In viſcera terræ,vt dixerat phariſæis: In paradiſum Dei,vt dixit latroni: In manus paternas,vt nunc dicitur. Sed rectè conſiderantibus hoc nec quęſtione dignum videtur, nam qui vbique eſt,per diuinam potentiam quolibet loco adeſt. Ambro. Commendatur ergo patri Spiritus, ſed cum ſit in ſuperioribus,illuminat & inferna,vt vniuerſa redimantur.Chriſtus enim omnia, & in Chriſto omnia. Gregor.Niſen. Alia ſolutio eſt quòd tempore paſſionis neutram partem humanitatis ſemel vnita diuinitas dimiſit, ſed animam de corpore ſponte diſiunxit, ſe tamen in vtroque permanentem oſtendit. *Notanda ſententia.* Nã per corpus in quo mortem ſuſcepit, confutauit mortis potentiam:per animam verò latroni parauit introitum paradiſi. Dicit autem Eſaias de ſuperna Hieruſalem, quę à paradiſo non eſt alia. Super manus meas depinxi mœnia tua.vnde palàm eſt, quòd exiſtens in paradiſo manus patris inhabitabat. Dama. Vel expreſſius loquendo in ſepulchro erat ſecundum corpus, in inferno ſecũdum animã, ſed ſicut Deus & in paradiſo cũ latrone,& in throno erat cum patre,& Spiritu ſancto. Theo. Clamans verò alta voce expirat,quia inerat ei poteſtas ponendi animã ſuã,& eam reſumendi.vnde ſequitur: Et hoc dicẽs expirauit. Amb.q.d. Tradidit ſpiritum, quia non inuitus amiſit: quod enim emittitur, voluntarium eſt: quod ammittitur, neceſſarium.

Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Verè hic homo iuſtus erat. Et omnis turba eorum, qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud,& videbant quæ fiebant, percutientes pectora ſua reuertebantur. Stabant autem omnes noti eius à longè,& mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa hæc uidentes.

Auguſt. 4. de Trini. Cùm poſt illam vocem continuo tradidit ſpiritum,hoc maximè qui aderant ſunt mirati: longa enim morte cruciabantur ligno ſuſpenſi. vnde dicitur: Videns autem Centurio quod factum fuerat,glorificauit Deũ,dicens: Vere hic homo iuſtus erat. Auguſt. de con. euange. Non eſt autem contrarium quòd Matthæus viſo terræmotu dicit admiratum Centurionem, cùm Lucas dicat hoc eum admiratum fuiſſe, quòd emiſſa illa voce expiraſſet, oſtendens quam poteſtatem habuit, quando moreretur.In eo autem quod Matthæus dixit, non ſolum viſo terræmotu, ſed addidit, & his quæ fiebant, integrum locum fuiſſe demonſtrauit Lucæ, vt diceret ipſum domini mortem fuiſſe miratum. Quòd autem Lucas etiam ipſe dixit: Videns autem Centurio quod factum erat: in eo genere incluſit omnia quæ facta erant in illa hora mirabiliter,tanquam vnum mirabile factum commemorans,cuius quaſi membra & partes erant omnia illa miracula.Quòd autem alius dixit Centurionem dixiſſe:Verè filius Dei erat iſte.Lucas autem ait quòd iuſtus erat,putari poteſt diuerſum: ſed vel vtrunque dictum à Centurione debemus intelligere, & aliud illum,& aliud iſtum commemoraſſe, vel fortaſſe Lucam exprimere ſententiam Cẽturionis,quomodo dixerit Ieſum filium Dei: fortè enim non eum vnigenitum æqualem patri Centurio intellexerat, ſed ideo filium Dei dixerat, quia iuſtum crediderat; ſicut multi iuſti dicti ſunt filij Dei. Iam vero quia Matthæus addidit eos, qui cum Centurione erant, Lucas verò hoc tacuit, non eſt contrarium, cum alius dicit quod alius tacet: & Matthæus dixit, Timuerunt valde: Lucas autem non dixit, Timuit, ſed glorificauit Deum, quis non intelligat Deum timendo glorificaſſe? Theoph. Nunc autem videtur effectum ſortiri *Impletio verbi Dei.* quod dominus dixerat, Cùm exaltatus fuero, omnia ad me traham. Exaltatus nanque in cruce attraxit latronem & Centurionem, ſed & quoſdam Iudæorum, de quibus ſequitur: Et omnis turba eorum qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud, & videbant &c. Beda. Quòd percutiebant pectora(quia pœnitentiæ luctus indicium eſt)poteſt dupliciter intelligi, ſiue eum cuius vitam dilexerunt iniuſtè occiſum dolebant:

ſiue

ſiue cuius mortem ſe impetraſſe meminerant, hunc in morte amplius glorificatum tremebant. Notandum autem quòd Gentiles Deum timentes, apertæ confeſsionis voce glorificant: Iudæi percutientes ſolum pectora, ſilentes domum redeunt. Ambr. O duriora ſaxis pectora Iudæorum. Iudex arguit, credit miniſter, proditor ſcelus ſuũ mortè condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur, monumenta reſerantur, Iudæorum tamen immobilis duritia manet orbe concuſſo. Beda. Vnde merito per Centurionem fides eccleſiæ deſignatur, quæ Dei filium tacente ſynagoga confirmat. Impletur autem quod dominus patri cõqueritur, dicens: Elõgaſti à me amicum & proximum, & notos meos à miſeria. vnde ſequitur: Stabant autẽ omnes noti eius à longe. Theo. Sed fœminarum genus olim maledictum, manet & uidet hæc omnia. Sequitur enim: Et mulieres quæ ſecutæ erant &c. Et ſic primæ reſocillantur iuſtificationes, vt benedictione à paſsione profluente ſicut & reſurrectione.

Iudæorũ duritia.

Et ecce uir nomine Ioſeph qui erat Decurio, uir bonus & iuſtus, hic non conſenſerat conſilio, & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipſe regnum Dei. Hic acceſſit ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu, & depoſitũ inuoluit ſyndone, & poſuit illud in monumento exciſo, in quo nõdum quiſquam poſitus fuerat. Et dies erat paraſceues, & ſabbatum illuceſcebat. Subſecutæ autem mulieres quæ cum eo uenerant de Galilæa, uiderunt monumentum, & quemadmodum poſitum erat corpus eius, & reuertentes parauerunt aromata & unguenta, & ſabbato quidem ſiluerunt ſecundum mandatum.

Ioſeph duritia.

Græcus. Fuerat quandoq; Ioſeph occultus Chriſti diſcipulus, deniq; vinculum timoris rumpens feruentior factus dominicũ corpus turpiter pendens a ligno depoſuit: comparans precioſam margaritam uerborum modeſtia. vnde dicitur: Et ecce uir nomine Ioſeph qui erat Decurio. Beda. Decurio uocatur quòd ſit de ordine curiæ, & officia curiæ adminiſtret, qui etiam curialis à procurando munera ciuilia ſolet appellari. Magnę ergo Ioſeph dignitatis apud ſeculum, ſed maioris apud Deũ meriti fuiſſe laudatur. Vnde ſequitur: Vir bonus & iuſtus &c. Arimathæa ipſa eſt Ramatha ciuitas Helcanæ & Samuelis. Aug. de con. euan. Dicit autem Ioannes quòd erat diſcipulus Ieſu, vnde & hic ſubditur. Qui expectabat & ipſe regnum Dei. Meritò autem monet, cur ille qui propter timorem occultus erat diſcipulus, auſus ſit petere corpus eius, quod nullus eorum qui eum palam ſequebantur, auderet. Sequitur enim: Hic acceſsit ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu. Sed intelligendum eſt iſtum fiducia dignitatis hoc feciſſe, qua præditus poterat familiariter intrare ad Pilatum. In extremo autem illo officio funeri exhibendo minus uidetur curaſſe de Iudæis, quamuis ſoleret in domino audiendo eorum inimicitias deuitare. Beda. Sic igitur per iuſtiiã meritorum ſepeliendo corpori dominico dignus fuit per nobilitatem potentiæ ſecularis illud impetrandæ. vnde ſequitur. Et depoſitum inuoluit in ſyndone. Ex ſimplici ſepultura domini, ambitio diuitum condemnatur, qui nec in tumulis quidem poſſint carere diuitijs. Atha. Enormiter etiam agunt, qui condiunt corpora mortuorum, & ea non ſepeliunt, etiam ſi ſancta ſint: quid enim ſanctius autem maius domini corpore? quod tamen in monumento poſitum eſt, donec die tertia reſurrexit. Sequitur enim: Et poſuit eum in mo. exciſo. Beda. Scilicet de petra, ne ſi ex multis lapidibus ædificatum eſſet poſt reſurrectionẽ ſuffoſsis tumuli fundamentis ablatus furto diceretur. In nouo etiam ponitur monumento. Nam ſequitur. In quo nondum quiſquam poſitus fuerat, ne poſt reſurrectionem cæteris corporibus remanentibus, ſurrexiſſe alius ſuſpicaretur. quia verò ſexta die homo factus eſt, rectè dominus ſexta die crucifixus humanæ reparationis impleuit arcanum. vnde ſequitur: Et erat dies paraſceues, quod præparatio interpretatur, quo nomine ſextam feriam appellabant, quia ea die quæ in ſabbatum forent neceſſaria præparabant. quia verò ſeptimo die requieuit conditor ab opere ſuo, ſabbato dominus in ſepulchro requieuit. vnde ſequitur. Et ſabbatum illuceſſebat. Supra autem legimus, quia ſtabant omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſecutæ erant eum: his ergo notis Ieſu poſt depoſitum eius cadauer ad ſua remeantibus, ſolæ mulieres quæ arctius amabant funus ſubſecutæ, quo poneretur inſpicere

Sepultura ſuadetur.

 cupie-

Paraſceues ratio.

cupiebant. Sequitur enim. Subſecutæ autem mulieres quæ cum ipſo venerant de Galilæa viderunt monumentum, & quemadmodum poſi.cor.eius: vt ſcilicet ei tempore congruo munus poſſent ſuæ deuotionis offerre. Theo. Neq; tamen fidem debitam adhuc habebant, ſed quaſi puro homini aromata & vnguenta parabant more Iudæorum, qui talia exhibebant defunctis. vnde ſequitur: Et reuertentes parauerunt &c. Beda. Sepulto enim domino quandiu licebat operari, ideſt vſq; ad ſolis occaſum unguentis præparandis erant occupatæ. Mandatum autem erat, ut ſabbati ſilentium, ideſt quies à ueſpera vſq; ad ueſperam ſeruaretur. Sequitur enim. Et ſabbato quidem ſiluerunt ſecundum mandatum. Amb. Myſticè autem iuſtus Chriſti corpus ſepelit. Talis eſt enim Chriſti ſepultura, quæ fraudem iniquitatemq; non habeat. Meritò autem Matthæus hunc diuitem dixit. ſuſcipiendo enim diuitem neſciuit fidei paupertatem: iuſtus corpus Chriſti operit ſyndone. Veſti & tu domini corpus gloria ſua, vt & ipſe ſis iuſtus: & ſi mortuum credis, operi tamē diuinitatis plenitudine ſuę, ſed & veſtitur eccleſia innocentiæ gratia. Beda. Ille etiam in ſyndone munda inuoluit Ieſum, qui pura mente eum ſuſceperit. Amb. Nec ocioſè alius euangeliſta monumentum nouum dixit, alius monumentum Ioſeph: etenim tumulus his paratur, qui ſub lege ſunt mortis, victor mortis tumulum ſuum nō habet. Quæ enim communicatio tumulo & Deo? ſolus enim tumulo includitur, quia mors Chriſti & ſi ſit communis ſecundum naturam, ſpecialis eſt ſecundum virtutem. Bene autem chriſtus in monumento conditur iuſti. ut iuſtitiæ habitatione requieſcat: monumentum enim hoc in duritiæ gentilis petra iuſtus excidit penetrali verbi, vt prætenderet in nationibus uirtus Chriſti, cui pulcherrimè admotus eſt lapis. Quicunq; in ſe bene humauerit Chriſtum, diligenter cuſtodiat, ne eum perdat, nève perfidiæ ſit ingreſſus. Beda. Quòd autem dominus ſexta die crucifigitur, ſeptima in ſepulchro quieſcit, ſignificat quòd in ſexta mundi ætate nos pro domino pati, & uelut mundo crucifigi neceſſe eſt. In ſeptima verò, ideſt poſt mortem, corpora quidem in tumulis, animæ verò cum domino requieſcunt. Vſq, nunc & mulieres ſanctæ, ideſt animæ humiles, dilectione feruentes, paſſioni Chriſti diligenter obſequuntur: & ſi fortè valeant imitari ſedula curioſitate quo ordine ſit eadem paſſio completa perpendunt qua lecta, audita, recordata, mox ad paranda ſe opera uirtutum quibus Chriſtus delectetur, conuertunt, ut futura præſentis vitæ paraſceue, & requie beata, tempore reſurrectionis occurrere Chriſto valeant cum aromatibus ſpiritualium actionum.

Nota myſterium.

CAPVT XXIIII.

VNA *autem ſabbati ualde diluculo uenerũt ad monumentũ, portantes quæ parauerāt aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento, & ingreſſæ non inuenerunt corpus domini Ieſu. Et factum eſt dũ mente conſternatæ eſſent de iſto, ecce duo uiri ſteterunt ſecus illas in ueſte refulgenti. Cum timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis? uiuentem cum mortuis? nō eſt hic, ſed ſurrexit. Recordamini qualiter loquutus eſt uobis, cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominũ peccatorum, & crucifigi, & die tertia reſurgere. Et recordatæ ſunt uerborum eius, & regreſſæ a monumento, nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum illis erant, quæ dicebant ad apoſtolos hæc. Et uiſa ſunt ante illos, ſicut deliramentum uerba iſta, & non crediderunt illis. Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum, & procumbens uidit linteamina ſola poſita, & abijt ſecum mirans quod factum fuerat.*

Mulierum religio.

Beda. Religioſæ mulieres non ſolum in die paraſceue, ſed etiam ſabbbto tranſacto, ideſt ſole occidente, mox ut operandi licentia remeauit, emerunt aromata, vt uenientes ungerent corpus Ieſu, ſicut Marcus teſtatur: præoccupante tamen iam noctis articulo monumentum adire nō ualuerunt. Et ideo dicitur. Vna autem ſabbati valde diluculo &c. Vna ſabbati, ſiue prima ſabbati, prima eſt à ſabbato, quam diem dominicam propter domini reſurrectionem mos Chriſtianus appellat. Quod autem ualde diluculo mu-

ſo mulieres uenere ad monumentum, ma-
gnus quærendi & inueniendi dominum fer
uor charitatis oſtenditur. Amb. Sed magna
oritur hoc loco pleriſq; dubitatio, ſiquidē
Cōcor. hic valde diluculo, Matthæus veſpere ſabba
euāge. ti mulieres ad monumentum veniſſe dixe-
runt, ſed euāgeliſtas de diuerſis putes di
xiſſe temporibus, vt primas alias mulierum
& alias coniicias viſiones. Quod autem ſcri
ptum eſt, Veſpere autem ſabbati, quæ luce-
ſcit in prima ſabbati reſurrexiſſe dominū,
ſic temperandum eſt, vt neq; mane domini-
ca quę eſt prima poſt ſabbatum, neq; ſabba-
to reſurrectio facta credatur, nam quomo-
do triduum completur? Non ergo veſpera-
ſcente die, ſed veſpere noctis reſurrexit. De
niq; Græc. Serò dixit. Serò aūt & horam
ſignificat in occaſu diei, & rei cuiuſlibet tar
ditatem, quomodo ſi dicas, Serò mihi ſur-
gendū eſt. Eſt ergo & ſero tēpus noctis pro-
fundum: vnde & mulieres ad monumentum
accedendi habent facultatem custodibus
quieſcentibus. Et, vt ſcias, nocte fa-
ctum, mulieres aliæ ſciunt, aliæ neſciunt.
Sciunt quę obſeruant noctibus, & die-
bus, neſciunt quæ receſſerunt. Neſcit vna
Maria Magdalene ſecundum Ioannem. Nā
eadem & ante ſcire, & poſtea neſcire non
potuit: ergo ſi plures Mariæ, plures etiam
fortaſſe Mariæ Magdalene: cum illud no-
men perſonæ ſit hoc ſumatur à loco. Aug.
de conſen. euang. Vel Matthæus à prima
parte noctis quod eſt veſpere, ipſam uoluit
noctem ſignificare, cuius noctis fine venerſit
ad monumentum, & hoc ea de cauſa, quia
iam à veſpere parauerant, & licebat afferre
aromata tranſacto ſabbato. Euſeb. Iace-
bat autem organum verbi extinctum, ma-
gnus verò lapis claudebat ſepulchrū, quaſi
mors eum duxiſſet captiuum, ſed nondum
lapſo triduo, uita ſe promit iterum poſt ſuf
ficientem mortis coniunctionem. vnde ſe-
quitur: Et inuenerunt lapidem &c. Theo
Nam angelus reuoluerat eum, ut teſtatur
Matthæus. Chryſ. Amotus eſt autem la
pis poſt reſurrectionem propter mulieres,
vt credant reſurrexiſſe dominum videntes
monumentum vacuum corpore. vnde ſequi
tur. Et ingreſſę non inuenerunt cor. do. Ie
ſu. Cyril. Cum igitur non inueniſſent cor-
pus Chriſti quod reſurrexerat, ducebantur
diuerſis cogitationibus, & propter amo-
rem Chriſti, & adhibitam ſolicitudinem,
meruerūt viſionem angelicam. Sequitur
enim. Et factum eſt dum mente conſterna
tæ eſſent &c. Euſeb. Iocunditatis & gaudij
indicia ſalutiferæ reſurrectionis, & fulgen
tes amictus præſtantes. Moyſes enim plagas
Aegyptijs præparans in flamma ignis ange
lum perſpexit, ſed non tales viſi ſunt mu-
lieribus in ſepulchro, ſed mites & hilares,
quales decebat conſpici in regno & gaudio
domini. Et ſicut in paſſione eclypſatus eſt
ſol, mœroris & anguſtiæ ſigna promēs cru-
cifigētibus filium Dei, ita angeli vitæ ac re
ſurrectionis præcones habitum ſalutiferi fe
ſti candidati deſignabant. Ambr. Sed quo Cōſen.
modo Marcus unum iuuenem in albis ſedē eu an
tem, Matthæus vnum, Ioānes & Lucas duos ge.
angelos in albis ſedentes viſos eſſe memo-
rauerūt? Aug. de con. euā. Poſſumus intelli
gere vnum angelum viſum à mulieribus, &
ſecundum Marcum, & ſecūdum Matthæum,
vt eas ingreſſas in monumentum accipia-
mus ſcilicet in aliquod ſpacium quod erat
aliqua materia communitum ante illum ſa
xei ſepulchri locum, atq; ibi uidiſſe angelū
ſedentem à dextris quod dicit Marcus: dein
de intus ab eis dum inſpicerent locum in
quo iacebat corpus domini, uiſos duos alios
angelos ſtantes, ſicut dicit Lucas, locutos
ad earundem exhortandum animum, & ædi
ficandam fidem. vnde ſequitur: Cum time-
rent autē &c. Beda. Sanctæ mulieres aſtan
tibus ſibi angelis non in terram cecidiſſe,
ſed uultum dicuntur in terram declinaſſe,
nec quempiam ſanctorum legimus tempo-
re dominicæ reſurrectionis, vel ipſi domino
vel angelis ſibi viſis terræ proſtratum ado-
raſſe, vnde mos obtinuit eccleſiaſticus, vt
vel in memoriam dominicæ, vel noſtræ ſpē
reſurrectionis oībus dñicis diebus, & toto
quinquageſimo tēpore nō flexis genibus, ſed
dclinatis in terrā vultibus oremus. Nō erat
aūt in monumēto (qui locus eſt mortuorū)
qrēdus ille q ad vitā reſurrexit à mortuis.
Et ideo ſubdit: Dixerūt ad illas. ſ. angeli ad
mulieres, quid qritis viuē. cū mor. nō eſt hic
ſed ſurrexit. Die autē tertia ſicut ipſe inter
diſcipulos tam viros quàm fœminas præ-
dixit, reſurrectionis ſuæ triumphum ce-
lebrauit. vnde ſequitur: Reco. qnali. lo-
cu. eſt &c. Die nanq; paraſceuæ hora no-
na ſpiritum tradens, veſpere ſepultus, ma

ne

ne prima ſabbati reſurrexit. Atha. Poterat
ſiquidem ſtatim ſuſcitare corpus à morte.
Sed dixiſſet aliquis eum nequaquam fuiſſe,
vel non plenè mortem ei inhæſiſſe: & for-
taſſe ſi reſurrectio domini fuiſſet dilata, la-
tuiſſet incorruptionis honor. Vt igitur cor-
pus oſtenderet mortuum vnius interpella-
tionem diei paſſus eſt, & tertia die corpus
ſuum incorruptum demonſtrauit. Beda.
Vno etiam die in ſepulchro & duabus nocti
bus iacuit, quia lucem ſuæ ſimplæ mortis,
tenebris duplæ noſtræ mortis adiunxit. Cy
rill. Inſtructæ autem mulieres angelorum
affatibus accelerantes, retulerunt diſcipu-
lis. vnde ſequitur: Et recordatæ ſunt ver-
borum eius, & regreſſæ à monumento, nun-
ciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæ-
teris omnibus. Nanque fœmina quæ quon-
dam mortis fuit miniſtra, venerandum re-
ſurrectionis myſterium prima percepit &
nunciat. Adeptum eſt igitur fœmineum ge-
nus ad ignominię abſolutionem & maledi-
ctionis repudium. Ambro. Mulieribus au
tem docere in eccleſia non permittitur, ſed
domi viros ſuos interrogant. Ad eos ergo
fœmina mittitur qui domeſtici ſunt. quæ au
tem fuerint hæ mulieres oſtendit, ſubdens.
Erat autem Maria Magdalene. Beda. Ip-
ſa eſt ſoror Lazari. Et Ioanna vxor Cuſæ
procuratoris Herodis. Et Maria Iacobi, id-
eſt mater Iacobi minoris, & Ioſeph. Et com
muniter de alijs ſubditur: Et cæteræ quæ
cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos
hęc. Vt enim perpetui reatus apud viros mu
lier opprobrium nō ſuſtineret, quæ culpam
viro transfuderat, transfudit & gratiam.
Theoph. Eſt autem naturaliter incredibi-
le mortalibus reſurrectionis miraculū. vn-
de ſequitur: Et viſa ſunt ante illos &c. Be-
da. Quod nō tam illorum infirmitas, quam
noſtra (vt ita dicam) futura firmitas fuit. Ip-
ſa nāque reſurrectio illis dubitantibus per
multa argumenta monſtrata eſt, quæ dum
nos legentes agnoſcimus, de eorum dubita-
tione ſolidamur. Theo. Petrus autem hoc
audiens tollit moras, & vadit ad monumen
tū, quia nec ignis nouit moras ingeſtus ma-
teriæ. vnde ſequitur: Petrus autem ſurgens
cucurrit ad monumentum. Euſeb. Solus
enim ipſe credit fœminis dicentibus ſe an-
gelos vidiſſe, & cū eſſet eximij affectus præ
cæteris, ſedulum ſe promebat, paſſim circū-
ſpiciens dominum. vnde ſequitur: Et pro-
cūbens vidit ſola linteamina poſita. Theo. *Petri*
Cùm autem ad monumentum fuiſſet, hoc *admi-*
primo cōſecutus eſt, vt miraretur quæ prius *ratio.*
ab ipſo, vel ab alijs deridebantur. vnde ſe-
quitur: Et abijt ſecum mirans quod factum
fuerat, ideſt apud ſe mirans rei euentū, qua-
liter ſola linteamina derelicta fuere corpo
re myrrha peruncto, vel quantam opportu-
nitatem habuiſſet fur, vt hic ſemotim inuo
luta dimittens, circunſtantibus militibus
corpus auferret. Aug. de con. euang. Intel
ligitur autem hoc Lucas recapitulando po
ſuiſſe de Petro. tunc enim cucurrit Petrus
ad monumentum, quando & Ioannes, cùm
tantummodo à mulieribus præcipuè à Ma-
ria Magdalene nunciatum eis fuerat de cor
pore ablato, poſtea autem facta ſunt hæc de
viſione angelorum. Ideo autem Lucas Pe-
trum ſolum commemorauit, quia illi pri-
mitus Maria nunciauerat. Item poteſt mo-
uere quòd Petrum non intrantem, ſed pro-
cumbentem dicit Lucas, ſola linteamina vi
diſſe & diſceſſiſſe, mirantem, cum Ioannes
dicat ita ſe linteamina vidiſſe poſita, & ſeip
ſum poſt Petrum intraſſe. Sed intelligendū
eſt Petrum primo procumbentem vidiſſe:
quod Lucas commemorat, Ioannes tacet:
poſt autem ingreſſus eſt antequam Ioannes
intraret. Beda. Iuxta intellectū verò my-
ſticum per hoc quòd mulieres valde dilucu
lo veniunt ad monumentum, datur nobis
exemplum diſcuſſis vitiorū tenebris ad do-
mini corpus accedere. Nam & ſepulchrum
illud figuram dominici habebat altaris, in
quo corporis Chriſti myſteria non in ſeri-
co, non in panno tincto, ſed inſtar ſyndonis
quo eum Ioſeph inuoluit in linteo puro de
bent conſecrari, vt ſicut ipſe veram terrenæ
naturæ ſubſtantiam pro nobis morti obtu-
lit, ita & nos in commemoratione ipſius pu
rum de terrę germine candidumque, & mul
timodo quaſi mortificationis genere caſti-
gatum, altari linum imponamus. Aromata
autem quæ mulieres deferunt, ſignificant
odorem virtutum & orationum ſuauitatē, *Myſti*
quibus altari appropinquare debemus. Re- *ca ex-*
uolutio autē lapidis inſinuat reſerationem *poſitio.*
ſacramentorum, quæ tegebantur velamine *ſepul-*
literæ legis, quæ in lapide ſcripta eſt, cuius *turæ.*
ablato tegmine corpus domini mortuum
non inuenitur, ſed viuum euangelizatur,
quia

quia & ſi cognouimus ſecundum carnē Chriſtum, ſed iam nunc non nouimus. quomodo autem poſito in ſepulchro corpore domini angeli aſtitiſſe leguntur, ita etiam tempore conſecrationis myſterij corporis Chriſti aſſiſtere ſunt credēdi. Nos ergo exemplo deuotarum mulierum, quoties myſterijs cœleſtibus appropinquamus, propter angelicam præſentiam, ſeu propter reuerentiam ſacræ oblationis, cum omni humilitate vultum declinemus in terram, nos cinerem & terram eſſe recolentes.

Et ecce duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum, quod erat in ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine, Emaus & ipſi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum eſt dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoſcerent, & ait ad illos. Qui ſunt hi ſermones quos confertis adinuicem ambulantes, & eſtis triſtes? Et reſpondens unus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt, de Ieſu Nazareno, qui fuit uir propheta, potens in opere & ſermone corā Deo in omni populo, & quomodo eum tradiderunt ſummi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum? Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Et nunc ſuper hæc omnia, tertia dies eſt hodie, quòd hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, uenerunt dicentes ſe etiam uiſionem angelorum uidiſſe, qui dicunt eum uiuere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum, & ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt, ipſum uerò non inuenerunt.

Glo. Poſt manifeſtationem reſurrectionis Chriſti per angelos mulieribus factam, manifeſtatur vlterius eadē reſurrectio per ipſius Chriſti apparitionem diſcipulis. vnde dicitur: Et ecce duo ex illis ibāt &c. Theo. Quidam alterum horum duorum Lucā inquiunt eſſe, & ob hoc ſuum nomen occultaſſe. Ambr. Vel duobus diſcipulis ſeorſum dominus iam ſe veſpere demōſtrat, ſcilicet Ammaoni, & Cleophæ. Aug. de con. euan. Caſtellum autem illud non abſurdè accipimus, etiam villam ſecundum Marcum potuiſſe appellari. Deinde caſtellum deſcribit, dicens: Quod erat in ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus. Ipſa eſt Nicopolis ciuitas inſignis paleſtinæ, quæ poſt expugnationē Iudçæ ſub Marco Aurelio Antonio principe reſtaurata, cū ſtatu mutauit & nomen. *Emaus Nicopolis.* Stadium aūt, quod authore, vt Græci dicunt, Hercule, viarum ſpacia menſurat, octaua eſt pars miliarij. Et ideo ſexaginta ſtadia ſeptē milia paſſuum & quinquaginta ſignificat, quod ſpacium itineris eis qui de morte & ſepultura domini certi gradiebantur de reſurrectione domini dubij. Nam reſurrectionem quæ poſt ſeptimā ſabbati facta eſt, octauo numero contineri nullus ambigit. Diſcipuli ergo qui de domino loquentes incedunt, ſextum miliarium cœpti itineris compleuerant, quia illum ſine quærela viuentem vſque ad mortem, quam in ſexta ſabbati ſubijt, perueniſſe dolebant. Compleuerant & ſeptimam, quia hunc in ſepulchro non dubitabant quieuiſſe. Sed de octauo dimidium tantum peregerant, quia gloriam iam celebratæ reſurrectionis non credebant perfectè. Theophyl. Prædicti autem diſcipuli loquebātur de his adinuicē quæ acciderant, non quaſi credentes, ſed ſicut ſtupenter in rebus extraneis. vnde ſequitur: Et ipſi loquebantur adinuicem de his omnibus quę acciderant. Beda. Loquentes autem de ſe dominus appropinquans comitatur, vt & fidem reſurrectionis mentibus eorum incendat, & quod ſe facturū promiſerat impleat. ſ. vt vbi ſunt duo vel tres in nomine meo congregati, ibi ſum in medio eorum. vnde ſequitur: Et factum eſt dum fabularentur &c. Theoph. Obtento enim iam ſpiritali corpore non obſtat loci diſtantia quin adeſſet quibus volēbat, nec vlterius naturalibus legibus corpus ſuū regebat, ſed ſpiritaliter & ſupra naturam, vnde vt Marcus dicit, ſub alia forma eis videbatur, in qua non concedebatur eis eius cognitio. Sequitur enim: Oculi autem eorum tenebantur ne illum agnoſcerent, vt ſcilicet totam ſuam dubiam intentionem reuelent, & vulnus detegentes recipiant medicinam, & vt cognoſcerent quòd quanuis corpus ipſum quod paſſum fuerat reſurrexerit, non tamen amplius tale erat, vt eſſet omnibus viſibile, ſed tantū ab his à quibus vellet videri, & vt non dubitent quare de cætero non conuerſatur inter plebem, quia ſcilicet poſt reſurrectionem conuerſatio eius

non

nó eſſet digna hominibus, ſed diuina magis, quod etiam eſt forma reſurrectionis futuræ, in qua ſicut angeli conuerſabimur & filij Dei. Greg. in home. Conuenienter etiam eis ſpeciē quam recognoſcerent, non oſtendit, hoc agens foris in oculis corporis, quod apud ipſos agebatur intus in oculis cordis, ipſi nanque apud ſeipſos intus, & amabant, & dubitabant. De ſe ergo loquentibus præſentiā exhibuit, ſed de ſe dubitātibus cognitionis ſuę ſpeciem abſcondit, verba quidem eis contulit. Nam ſequitur: Et ait ad illos. Qui ſunt hi ſermones &c. Græcus. Conferebant quidem inter ſe quaſi non amplius expectantes Chriſtum viuentem, ſed doloroſi quaſi perempto Saluatore. vnde ſequitur: Et reſpondens vnus &c. Theo. q. d. Tu ſolus peregrinus, & extra confinia Hieruſalem habitans, & expers es eorum quæ in medio eius contigerunt, & hæc ignoras? Bed. Vel hoc dicit, quia peregrinū putabant eum cuius vultum non agnoſcebant, ſed reuera peregrinus erat eis, à quorum naturæ fragilitate percepta iam reſurrectionis gloria longè diſtabat, & à quorum fide, vtpotè reſurrectiōis eius neſcia manebat extraneus. Sed adhuc dominus interrogat. Nam ſequitur: Quibus ille dixit, Quæ? Et ponitur eorum reſponſio, cum ſubditur. Et dixerunt ei, De Ieſu Nazareno qui fuit vir propheta. Prophetam fatentur, filium Dei tacent. Vel nondum perfectè credentes, vel ſoliciti ne inciderent in manus Iudęorum perſequentium, quia neſciebant quis eſſet, quod verum credebant celantes. Ad cuius commendationem ſubditur: Potens in opere & ſermone. Theop. Primo quidem eſt opus, ſecundo ſermo: nullus enim doctrinæ ſermo approbatur, niſi prius is qui docet, ſe oſtendat authorem: præcedit enim opus aſpectum: nam niſi mundaueris intellectus ſpeculum per opera, nō emicat decor optatus. Adhuc autem ſubditur. Coram Deo & omni populo. Nam primo complacendum eſt Deo, deinde curandum quantum poſſibile eſt de innocentia apud homines, vt præcedente diuino cultu viuamus ſine ſcandalo plurimorum. Græcus. Deinde aſſignatur cauſa triſtitiæ, traditio & paſſio Chriſti, cū ſequitur. Et quomodo tradiderunt &c. Subditur autem deſperantium vox, cùm dicitur. Nos autem ſperabamus quòd ipſe eſſet

Doctrina moralis.

redemptutus Iſrael. Sperabamus, inquit, non ſperamus, ac ſi mors domini ſimilis eſſet mortibus aliorū. Theo. Expectabāt .n. Chriſtum ſaluaturum & redempturum populum Iſrael ab inſurgentibus malis, & à ſeruitute Romanorum, ipſum quoque credebant terrenum regem fieri, quem putabant promulgatam in ſe mortis ſententiam cauere potuiſſe. Beda. Meritò ergo triſtes incedebant, quia & ſeipſos quodammodo arguebant quòd in illo redemptionem ſperauerint, quem iam mortuum viderant, nec reſurrecturum credebant: & maximè dolebāt eum ſine cauſa occiſum, quem nouerant innocentem. Theoph. Videntur tamen hi viri non omnino increduli eſſe per hoc quod ſubditur: Et nunc ſuper hæc omnia, tertia dies eſt hodie, quòd hæc facta ſunt. In quo videntur habere memoriam eius, quod eis dominus dixerat ſe tertia die reſurrecturū. Græcus. Porrò relatam à mulieribus reſurrectionis famam commemorat, cùm ſubditur: Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, &c. Dicunt quidem hoc, quaſi non credentes, propter quod referunt ſe territos, id eſt ſtupefactos. Non enim quod erat eis relatum, firmum æſtimabant, aut angelicam illuminationem fuiſſe, ſed ſtuporis & turbinis cauſam inde ſumebant. Teſtimoniū quoque Petri non certum æſtimabant, dum diceret ſe non vidiſſe dominum, ſed reſurrectionem eius conijcere ex eo quod corpus ipſius in ſepulchro non iacebat. vnde ſequitur. Et abierunt quidam &c. Augu. de conſ. euang. Cùm autem Lucas dixerit Petrum accurriſſe ad monumentum, & Cleopham dixiſſe ipſe retulerit, quòd quidam eorum ierant ad monumentum, intelligitur atteſtari Ioanni quòd duo ierint ad monumentum, ſed Petrum primò ſolum commemorauit, quia illi primitus Maria nunciauerat.

Apoſtolorum diffidētia.

Et ipſe dixit ad eos, O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ? Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moyſe, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Et appropinquauerūt caſtello quo ibant, & ipſe ſe finxit longius ire. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiſcum, quoniam aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies, & intrauit cum illis. Et factum eſt dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis.

Et

Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Et ipſe euanuit ex oculis eorum. Et dixerunt adinuicem. Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis dum loqueretur in uia, & aperiret nobis ſcripturas? Et ſurgentes eadem hora regreſſi ſunt in Hieruſalem, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, dicentes, quod ſurrexit dominus uerè, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

Theo. Quia prædicti diſcipuli nimia dubietate laborabãt, dominus eos redarguit. vnde dicitur: Et ipſe dixit ad eos, O ſtulti. Ferè enim eadem dixerant, quæ & aſtantes cruci. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere. Et tardi corde ad credẽdum in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ, particulariter quædã, & non vniuerſaliter omnia, puta ſi aliquis credat quæ de cruce Chriſti dicuntur à prophetis, ſicut eſt illud. Foderunt manus meas, & pedes meos, quæ verò ſpectant ad reſurrectionem non credant, ſicut eſt illud: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Decet autem in omnibus fidem adhibere prophetis, tam in glorioſis quæ de Chriſto prædixerunt, quam inglorijs, quia ex paſſione malorum eſt ingreſſus in gloriam. vnde ſequitur. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? ſcilicet ſecundum humanitatem. Iſidorus. Sed & ſi oporteat Chriſtum pati, tamen qui crucifixerunt, rei ſunt pœnę; non enim ſatagebant perficere quod Deus diſponebat, vnde & eorum executio fuit impia. Dei verò diſpenſatio, prudentiſſima, qui nequitiã eorum in beneficia generis humani cõuertit, quaſi utens uiperæis carnibus ad antidoti ſalutiferi cõfectionẽ. Chryſ. Et ideo dñs oſtendit conſequẽter hæc oĩa non eueniſſe ſimpliciter, ſed ex Dei propoſito ante prędeſtinato. unde ſequitur. Et incipiens à Moyſe & oĩbus &c. q.d. Poſtquã eſtis tardi, ego promptos vos reddam, miſteria ſcripturarũ vobis exponẽdo. Nã ſacrificium Abrahæ, cum Iſaac dimiſſo immolatus eſt aries, hoc præfigurauit. Sed & in alijs ſcripturis propheticis ſparſim iacent myſteria crucis & reſurrectionis Chriſti. Beda. Si autem Moyſes & prophetæ de Chriſto locuti ſunt, & eum per paſſionem in gloriam intraturum prædixerunt, quomodo gloriatur ſe eſſe Chriſtianũ, qui neq; qualiter ſcripturæ ad Chriſtum pertineant inueſtigat, neq: ad gloriã quam cum Chriſto habere cupit, per paſſionem attingere deſiderat? Græc. Quia verò prædixit euangeliſta, Tenebantur oculi eorum ne eum agnoſcerent, donec ſermo domini mentem eorum moueret ad fidem, conuenienter opportunum aſpectum ſui auditui ſubiungit. vnde ſequitur. Et appropinquauerunt caſtello &c. Aug. de quæſt. euan. Quod non ad mendacium pertinet: non enim omne quod fingimus mendacium eſt, ſed quando id fingimus, quod nihil ſignificat, tunc mendacium eſt: cùm autem fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationẽ, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis: alioquin omnia quæ à ſapientibus & ſanctis viris, vel etiam ab ipſo domino figuratè dicta ſunt, mẽdacia deputabuntur, quia ſecundum vſitatum intellectum non conſiſtit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta ſine mendacio ad aliquam rem ſignificandam. Greg. in ho. Quia ergo adhuc in eorum cordibus peregrinus erat à fide, ire ſe longius finxit. Fingere namq; cõponere dicimus, vnde & compoſitores luti, figulos vocamus. Nihil ergo ſimplex veritas per duplicitatem fecit, ſed talem ſe exhibuit in corpore, qualis apud illos erat in mente. Sed quia eſſe extranei à charitate nõ poterant, hi cum quibus charitas gradiebatur, eum ad hoſpitium quaſi peregrinum uocant. unde ſequitur. Et cogno. illum. Ex quo exemplo colligitur, quia peregrini ad hoſpitium nõ ſolum inuitandi ſunt, ſed etiam trahendi. Gloſſa. Nec ſolum factis eum cogunt, ſed etiam uerbis inducunt. Sequitur enim, Dicentes, mane nobiſcum, quoniam aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies, ſcilicet ad occaſum. Gregorius in homel. Ecce autem cùm per membra ſua Chriſtus ſuſcipitur, ſuſceptores ſuos etiam per ſemetipſum requirit. Sequitur enim. Et intrauit cum illis. Menſam ponũt, cibos afferunt, & deum quẽ in ſcripturæ ſacræ expoſitione nõ cognouerant, in panis fractione cognoſcunt. Sequitur enim: Et factum eſt dum recumberet cum illis accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis, & aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Chry. Quod non de ſenſibilibus oculis dictum eſt, ſed de ſcuſu

Prophetarũ firmitas.

Fingere quid dicitur.

Doctrina moralis.

ſenſu mentali. Aug. de con. euan. Neq; enim clauſis oculis ambulabant, ſed inerat aliquid quo non ſinerentur agnoſcere quod videbant, quod ſcilicet caligo & aliquis humor efficere ſolet: non quia dominus non poterat transformare carnem ſuam, & alia reuera eſſet effigies, quam ſolebant intueri, quandoquidem & ante paſſionem transformatus eſt in monte, vt facies eius clareſceret ſicut ſol. Sed non ita nunc factum eſt: non enim incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à ſatana fuiſſe ne agnoſceretur Ieſus, ſed tantũ à Chriſto facta eſt permiſſio vſq; ad ſacramentum panis, vt veritate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici: vt Chriſtus poſſit agnoſci. Theo. Sed & aliud innuit, quòd ſcilicet ſumentibus ſacrum panẽ aperiuntur oculi, vt eum agnoſcant: magnam enim & ineffabilem vim habebat domini caro. Aug. de quæſt. euan. Vel dominus ſe ire longius finxit, cùm comitaretur diſcipulos exponẽs ſacras ſcripturas, vtrum ipſe eſſet ignorantibus, ſignificat quia hoſpitalitatis officio ad ſuam cognitionem peruenire poſſe homines intimauit: vt cùm longius ipſe ab hominibus abſceſſerit, ſuper omnes cœlos cum eis tranſit, qui hæc exhibent ſeruis eius. Tenet ergo Chriſtum ne longius ab eo eat, quiſquis catechizatur verbo in omnibus bonis ei qui ſe catechizat communicat. Etenim iſti catechizati erant verbo, cum exponeret eis ſcripturas. Et quia hoſpitalitatem ſectati ſunt, eum quem in ipſa expoſitione ſcripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoſcunt: nõ enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Greg. in hom. Quiſquis ergo audita vult intelligere, feſtinat ea quæ iam intelligere potuit opere implere. Ecce dominus non eſt cognitus dum loqueretur, & dignatus eſt cognoſci dum paſcitur. Sequitur enim. Et ipſe eua. ex oculis eo. Theo. Non enim tale corpus habebat, vt diutius cum eis commorari deberet: & hoc pariter augeret affectum eorum. vnde ſequitur: Et dixerunt adinuicem, Nonne cor noſtrum ardẽs erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas? Orige. Per quod innuit quòd prolati ſermones à ſaluatore accendebant audientium cor ad amorem diuinum. Greg. in hom. Pentec. Ex audito enim ſermone inardeſcit animus, torporis frigus recedit, mens in ſuperno deſiderio fit anxia. Audire libet præcepta cœleſtia, & quot mandatis inſtruitur, quaſi tot facibus inflammatur. Theo. Ardebat ergo cor eorum, vel igne verborum domini quibus intendebant tanquam veris. Vel quia eo differente ſcripturas percellebatur intrinſecus cor eorum, quòd ille qui diſſerebat dominus eſſet. Adeò ergo læta ti ſunt, vt nullam moram paſſi, mox reuerſi ſunt in Hieruſalem, & hoc eſt quod ſequitur: Et ſurgentes ea. ho. re. ſunt in Hieru. Surrexerunt quidem eadem hora, peruenerũt autem per plures horas, ſicut oportebat 60. ſtadia tranſeuntes. Aug. de con. euan. Iam autem fama erat quòd ſurrexerat Ieſus à mulieribus facta, & à Simone Petro, cui iam apparuerat. Etenim iſti duo hæc inuenerunt loquentes illos ad quos in Hieruſalem venerunt. Sequitur enim. Et inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum ipſis erant dicentes, quòd ſurrexit dominus verè, & apparuit Simoni. Beda. Omnium enim virorum primò dominus apparuiſſe videtur Petro, ex his quos euangeliſtæ quatuor & Paulus apoſtolus commemorauerunt. Chry. Non enim ſimul omnibus ſe manifeſtabat, vt ſereret fidei ſemina: nã qui primo viderat & certus erat, alijs referebat. Deinde ſermo prodiens, præparabat animum auditoris viſioni, & ideo primo digniori & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animę fideliſſimę, quę prius acciperet hunc aſpectum, vt minimè turbaretur inopinata viſione. Et ideo primò videtur à Petro. vt qui primo confeſſus eſt eum Chriſtũ, primò reſurrectionem videre mereatur, & etiã quia eum negauerat, prius ei voluit apparere, conſolans eum ne deſperaret. Poſt Petrum verò alijs apparuit, quandoq; paucioribus, quandoq; pluribus, quod duo diſcipuli confitentur. Sequitur enim. Et ipſi narrauerunt quæ geſta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Aug. de con. euan. Quod autem ait Marcus annunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt, cum Lucas dicat, quòd iam inde loquebantur verè reſurrexiſſe dominum, quid intelligendum eſt, niſi aliquos ibi fuiſſe qui hoc credere nollent?

Apparitio Ieſu facta Petro.

Dum

Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorum, & dixit eis. Pax uobis. Ego ſum, nolite timere. Conturbati uerò & conterriti, æſtimabant ſe ſpiritum uidere. Et dixit eis. Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda ueſtra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipſe ſum. Palpate, & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cùm hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes.

Cyril. Vndiq; reſurrectionis fama per apoſtolos diuulgata, & affectu diſcipulorum erecto ad Chriſti uiſionem uenit deſideratus, & quærentibus, & expectantibus reuelatur, nec diſceptat vt de alio, ſed euidenter ſe offert. vnde dicitur. Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Ieſus &c. Aug. de con. euan. Hanc oſtenſionem domini poſt reſurrectionem & Ioannes commemorat. Sed quòd dicit Ioannes non cum illis fuiſſe apoſtolum Thomam, cùm ſecūdum Lucam duo illi regreſſi in Hieruſalem, inuenerunt congregatos vndecim proculdubio intelligendum eſt quòd inde Thomas exierit, antequā dominus hæc loquentibus appareret. *Cōſen. euāge.* Dat enim Lucas locum in ſua narratione quomodo poſſit intelligi, dum hæc loquerentur prius inde exiſſe Thomam, & poſtea dominū intraſſe: niſi quis dicat non illos vndecim qui iam tunc apoſtoli uocabantur, ſed diſcipulos ſuos vndecim fuiſſe ex multo numero diſcipulorum. Sed cùm adiunxit Lucas. Et eos qui cum ipſis erant. Satis vtiq; declarauit euidentius illos vndecim apoſtolos qui uocabantur apoſtoli, cum quibus cæteri erant. Sed uideamus cuius myſterij gratia ſecundum Mattheum & Marcū reſurgens ita mandauerit: Præcedam uos in Galilæā, ibi me videbitis. Quod & ſi completum eſt, tamen poſt multa completum eſt, cùm ſic mandatum ſit, vt aut hoc ſolum, aut hoc primum expectaretur fieri debuiſſe. Amb. Vnde hoc conuenientius arbitror quòd dominus quidem mandauerit diſcipulis, vt in Galilæa eum viderent: ſed illis ob metū intra conclaue reſidentibus primum ſe obtuliſſe. Græcus. Nec hoc eſt promiſſi tranſgreſsio, ſed potius feſtinata ex benignitate impletio propter puſillanimitatē diſcipulorum. Ambr. Poſtea verò confirmatis animis, vndecim illos Galilæā petiſſe. Vel nihil obſtat, ſi dicātur pauciores intra conclaue, & in monte quamplures fuiſſe.

Euſeb. Duo enim euangeliſtæ, ſcilicet Lucas & Ioannes, ſolis vndecim hunc ſcribunt apparuiſſe in Hieruſalem, cæteri verò duo in Galilæam properare, nō ſolum vndecim ſed etiam vniuerſis diſcipulis & fratribus dixerunt angelum & Saluatorem vidiſſe, de quibus & Paulus meminit, dicens. Deinde apparuit pluſquam quingentis fratribus ſimul. Eſt autem verior ſolutio quòd priuſquam in Hieruſalem latitantibus ſemel aut bis viſus eſt ad eorum conſolationem, in Galilæa uerò non in conclaui, aut ſemel aut bis, ſed cum multa poteſtate oſtenſionē ſui fecit, præbens ſe eis uiuentem poſt paſſionē in ſignis multis, ut Lucas teſtatur in actibus. Augu. de con. euan. Vel quod ab angelo, hoc eſt à domino dictum eſt, propheticè accipiendum eſt. In Galilæa enim ſecundum tranſmigrationis ſignificationem intelligēdum occurrit, quia de populo Iſrael tranſmigraturi erant ad gentes, quibus apoſtoli prędicantes non crederent, niſi ipſe dominus uiam in cordibus hominum præpararet, & hoc intelligitur, Pręcedet uos in Galilæam. Secundum autem illud quòd Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma ſerui intelligēdū eſt, ſed in qua eſt ęqualis patri, quam promiſit electis ſuis, illa erit reuelatio tanquam uera Galilæa, cum uidebimus eum ſicuti eſt. *Anagogica expō.* Ipſa etiam erat beatior tranſmigratio ex iſto ſeculo in illam æternitatem, vnde ad nos ueniens nō receſſit, & quo nos pręcedens nō deſeruit. Theophi. Primò igitur dominus in medio diſcipulorum ſtās ſolito pacis affatu eorum turbinem ſedat, oſtendens, quòd ipſe idem eſt magiſter eorum qui hoc uerbo gaudebat, quo etiam eos muniuit, cum ad prædicandū miſit. unde ſequitur: Et dixit eis: Pax uobis: ego ſum, nolite timere. Cyril. Pudeat ergo nos pacis munus deſerere, quam nobis hinc diſcedens Chriſtus reliquit. Pax & res & nomē dulce, quam & Dei eſſe accepimus: iuxta illud, Pax Dei: & eius eſſe Deum, iuxta illud, Ipſe eſt pax noſtra. Pax bonum cōmendatum ab omnibus, obſeruatum autem à paucis. Quæ autem eſt cauſa? Fortaſſis ambitio dominij, aut facultatum, aut liuor, aut odiū, aut contemptus, aut aliquid huiuſmodi ex his quæ Dei ignaros uidemus incurrere. Dei quippe præcipuè pax eſt, qui confœderat omnia, cuius nihil eſt adeo proprium *Pacis laus.*

ſicut

ſicut vnitas naturæ,& pacificus ſtatus. Tranſumitur verò ab angelis & diuinis poteſtatibus, quæ ad Deum & adinuicem pacificè ſe habent. diffunditur verò per totam creaturam,cuius eſt decor tranquillitas: in nobis autem manat ſecundum animã quidem per inueſtigationem virtutum & communicationem, ſecundum corpus verò in membrorum & elementorum commenſuratione, quorum alterum pulchritudo, alterum ſanitas appellatur. Beda. Diſcipuli autem nouerant Chriſtum verum hominem, cum quo tanto tempore fuerant conuerſati, ſed poſtquam mortuus eſt, non credunt tertia die potuiſſe veram carnem de ſepulchro reſurgere. Putant ergo ſe videre ſpiritum quem emiſit in paſſione. vnde ſequitur: Conturbati verò conterriti æſtimabant ſe Spiritum videre. Error ille apoſtolorum, ſecta eſt Manichæorum. Ambroſ. Adducti autem virtutum exemplis,Petrum & Ioannem non credimus potuiſſe dubitare. Cur ergo Lucas inducit fuiſſe turbatos? Primo omnium, quia paucorũ opinionem, ſententia maioris partis includit. Deinde quia & ſi Petrus de reſurrectione crediderat,turbari tamen potuit, quòd ſe dominus cum corpore vectitus obſeratis improuiſus infunderet. Theoph. Verum quia per verbum pacis non eſt ſedatus turbo in animabus diſcipulorum, aliundè indicat eis ſe filium Dei eſſe,qui mentis cognoſcebat arcana. vnde ſequitur: Et dixit eis, Quid turbati eſtis, & cogi. aſcen. in corda veſtra? Beda. Quales vtique cogitationes niſi falſæ & pernicioſæ? Perdidit enim Chriſtus fructum paſſionis,ſi non eſſet veritas reſurrectionis. tanquam bonus agricola diceret, quod ibi plantaui,inueniã, ideſt fidem quæ in cor deſcendit,quia deſuper eſt. Cogitationes autẽ iſtæ non deſuper deſcenderunt, ſed de imo in cor ſicut herba mala aſcenderunt. Cyrillus. Hoc autem fuit euidentiſſimum ſignum, quòd non alius eſt qui videtur,ſed ille idem quem viderant in ligno mortuum, & poſitum in ſepulchro: quem non latebat aliquid eorum quæ erant in homine. Ambroſ. Conſideremus autem qua gratia ſecundum Ioannem Apoſtoli crediderunt,& gauiſi ſunt, ſecundum Lucam increduli redarguũtur? Et videtur mihi Ioannes quaſi Apoſtolus maiora & altiora tetigiſſe,hic ſequentia & humanis proxima: ille hiſtorico vſus circuitu,ille compendio: quia & de illo dubitari non poteſt,quia teſtimonium perhibet de his quibus ipſe interfuit, & ideo vtrunque verum putamus. Nam & ſi in primo Lucas eos non credidiſſe dicat,poſtea tamen credidiſſe demonſtrat. Cyrill. Comprobans autem dominus deuictam eſſe mortem, & humanam naturam eam in Chriſto corruptionem exuiſſe, primo oſtendit eius manus & pedes & clauorum foramina. vnde ſequitur: Videte manus meas & pedes, quia ego ipſe ſum. Theoph. Sed & aliud ſubiungit, palpationem ſcilicet manum atque pedum,cùm dicit. Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere.q.d. Vos putatis me eſſe ſpiritum, ideſt phantaſma, ſicut plures defunctorum circa ſepulchra viſi ſunt ſoliti. Sed ſcitote quòd ſpiritus neque carnem habet,neque oſſa: ego autem carnem & oſſa habeo. Ambro. Hoc autem dominus ideo dixit,vt ſpeciem nobis ſuæ reſurrectionis oſtenderet,nam quod palpatur,corpus eſt. In corpore autem reſurgemus, ſed illud ſubtilius, hoc craſſius, vtpotè adhuc terrenæ labis qualitate concretum. Non ergo per incorpoream naturam, ſed per reſurrectionis corporeę qualitatem Chriſtus clauſa penetrauit. Grego. 13. mora. Non enim in illa reſurrectionis gloria corpus noſtrum erit impalpabile,& ventis aereque ſubtilius, vt Euticius dixit, ſed ſubtile quidem per effectum ſpiritualis potentiæ, palpabile autem per veritatem naturæ. Sequitur: Et cùm hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes. Beda. Quibus ſcilicet indicata clauorum veſtigia claruere,ſed ſecundum Ioannem etiam latus eis oſtẽdit, cũ fuerit lancea perforatum, vt ſcilicet oſtenſa vulnerum cicatrice dubietatis eorum vulnus ſanaret. Solent autem in hoc loco Gẽtiles calumniam ſtruere, quaſi non valuerit dominus vulnera ſibi inflicta curare. Quibus reſpondendum eſt,quia non eſt conſequens,vt qui maiora feciſſe probatur, minora facere nequiuerit, ſed certæ diſpenſationis gratia, qui mortem deſtruxit, ſigna mortis delere noluit: primo quidem,vt per hoc diſcipulis fidem ſuæ reſurrectionis aſtrueret: deinde, vt patri pro nobis ſupplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, ſemper oſtendat:

Euidens ſignum Chriſti reſurgentis.

Euticij error damnatur.

ſtendat: tertio, vt ſua morte redéptis quàm miſericorditer ſint adiuti, propoſitis eiuſdem mortis indicijs inſinuet: poſtremo, vt in iudicio, quàm iuſtè damnentur impij denuntiet.

Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit. Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & fauum mellis. Et cùm manducaſſet coram eis, ſumēs reliquias dedit eis. Et dixit ad eos Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos, cùm adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis & pſalmis de me.

Cyril. Oſtēderat dominus diſcipulis manus & pedes, vt certificaret diſcipulos quòd corpus quod paſſum fuerat, reſurrexit. Vt adhuc autē magis certificaret, aliquid manducabile petijt. vnde dicitur: Adhuc autem illis &c. Grego. Niſſe. Et iuſſu quidem legis paſcha cum amaricātibus edebatur, quia adhuc amaritudo manebat, poſt reſurrectionem verò cibus fauo mellis dulcoratur. vnde ſequitur: At illi obtulerunt ei &c. Beda. Ad inſinuandū ergo reſurrectionis ſuæ veritatem, non ſolùm tangi à diſcipulis, ſed etiam conueſci cum illis dignatur: ne arbitrentur eum non ſolidè, ſed imaginabiliter ſibi apparere. vnde ſequitur: Et cùm manducaſſet coram eis, ſumens reliquias dedit eis. Manducauit quidem poteſtate, non ex neceſſitate. Aliter enim abſorbet aquā terra ſitiens, aliter ſol calens: illa indigentia, iſte potentia. Græcus. Si damus dominum verè comediſſe, demus & omnes homines poſt reſurrectionem vti ciborum fomentis. Sed quæ ex quadam diſpenſatione fiunt à Saluatore, non ſunt regula & norma naturæ, quoniam in quibuſdam alijs diſpenſauit. Reſuſcitabit enim noſtra corpora incorrupta, qui tamen dereliquit proprij corporis foramina, quæ claui forauerant, & lateris cicatricem, vt oſtendat quòd manſit poſt reſurrectionem natura corporis, nec eſt in aliam mutatus ſubſtantiam. Beda. Manducauit ergo poſt reſurrectionem, non quaſi cibo indigens, nec quaſi reſurrectionem quam expectamus cibis egere ſignificans, ſed ut eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Myſticè autem piſcis aſſus quem Chriſtus comedit, ſignificat Chriſtum paſſum: ipſe enim latere dignatur in

Nota myſterij allegoria.

aquis generis humani. Capi voluit laqueo mortis noſtræ, & quaſi tribulatione aſſatus eſt tempore paſſionis ſuæ, ſed fauus mellis nobis extitit in reſurrectione. In fauo quidem mellis vtranque naturam exprimere voluit perſonæ ſuæ. Fauus quippe mellis in cera eſt, mel verò in cera, eſt diuinitas in humanitate. Theophylus. Videntur autem & comeſta aliud habere myſterium, quòd enim manducauit partem piſcis aſſi, ſignificauit quòd naturam noſtram in huius vitæ mari natantem aſſans eam igne propriæ deitatis, & exiccans eius humanitatem quam à profundis vndis contraxerat, eſcam fecit diuinam: & eam quæ prius erat abominabilis, præparauit Deo cibum ſuauem, quod ſignificat fauus mellis. vel per piſcem aſſum ſignificat vitam actiuam, conſumentem noſtram humiditatem laborum prunis: contemplationem verò ſignificat per fauum mellis, propter dulcedinem eloquiorum Dei. Beda. Poſtquam autem viſus eſt, & tactus manducauit, ne in aliquo ſenſus humanos ludificaſſe videretur, miſit manus ad ſcripturas. vnde ſequitur: Et dixit ad illos, Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos, cùm adhuc eſſem vobiſcum, id eſt, cùm adhuc eſſem in carne mortali, in qua eſtis & vos: tunc quidem in eadem carne reſuſcitatus erat, ſed cum illis in eadem mortalitate non erat, & ſubdit: Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & pro. &c. Auguſtinus de con. euangel. Illud attendant qui magicis artibus Chriſtum tanta potuiſſe, & nomen ſuum ad Apoſtolos in ſe conuertendos arte ipſa conſecraſſe delirant: vtrum potuit magicis artibus prophetas diuino ſpiritu antequam in terra naſceretur implere? Neque enim ſi magicis artibus fecit, vt coleretur & mortuus, magus erat antequā natus, cui prophetando venturo gens vna deputata eſt.

Redargutio hereticorum

Tunc aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas, & dixit eis. Quoniam ſic ſcriptum eſt & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma. Vos autem teſtes eſtis horum, & ego mittam promiſſum patris mei in vos. Vos autem ſedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

Beda. Poſtquam præbuit ſe videndum oculis, manibus contractandum, legis commemorauit ſcripturas: conſequenter aperuit ſenſum, vt intelligatur, quòd legitur. vnde dicitur: Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Theoph. Alioquin quomodo eorum anima turbata, & vacillans circa Chriſti myſterium ſtuduiſſet? ſed & verbis eos docuit. Sequitur enim: Et dixit eis, quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtū pati, ſcilicet per lignum crucis. Beda. Perdidit autē Chriſtum fructum paſſionis, ſi non eſſet veritas reſurrectionis. vnde ſubdit: Et reſurgere à mortuis, &c. Deinde poſt commendatā ſui corporis veritatem, commendat eccleſiæ vnitatem, cum ſubdit. Et prædicare in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Euſe. Dictum enim erat, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Oportebat autem conuerſos ex Gentibus expiari à quolibet contagio & macula ipſius virtute, quaſi cōtaminatos ab errore dæmonum, idololatriæ, & quaſi nuper conuerſos à vita execrabili & impudica, & ideo dicit, q̄ oportet prædicari prius quidem pœnitentiam, conſequenter remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Eis enim qui prius quàm veram oſtenderunt malorum pœnitentiam, ſalubri gratia veniam commiſſorum donauit, pro quibus & mortem ſubijt. Theoph. In hoc verò quod dicit. Pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, etiam de baptiſmāte meminit, in quo per depoſitionem priorum ſcelerum ſubſequitur venia peccatorum. Sed quo pacto intelligetur in ſolo Chriſti nomine baptiſma fieri, cùm alibi mandet hoc fieri in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti? Et primo quidem dicimus quòd nō intelligitur, quòd in ſolo Chriſti nomine fiat baptiſma, ſed quòd Chriſti baptiſmate aliquis baptizetur, id eſt ſpiritualiter non Iudaicè, nec tali quali Ioannes baptizabat ad ſolam pœnitentiam, ſed ad ſpiritus almi participationem: ſicut & Chriſtus in Iordane baptizatus oſtendit Spiritum ſanctum in ſpecie columbina. Porrò baptiſma in Chriſti nomine, ideſt morte Chriſti intelligas. ſicut enim ipſe poſt mortem triduo reſurrexit, ſic & nos ter in aquam mergimur, & conuenienter emergimur incorruptibilitatis ſpiritus arram recipientes. Hoc etiam Chriſtus nomen continet in ſe, & patrem quaſi vnctorem, & ſpiritum quaſi vnctionem, & filium quaſi vnctum, ſcilicet ſecundum humanam naturam. Non autem decebat amplius bipartitum eſſe humanum genus in Iudæos & Gentiles. Et ideo, vt omnes in vnum vniret mandauit incipere ſermonem à Hieruſalem, & ad Gentes terminari. vnde ſequitur: Incipientibus ab Hieruſalem. Beda. Non ſolum, quia credita ſunt illis eloquia Dei, & eorum eſt adoptio filiorum & gloria, verumetiā vt gentes varijs erroribus implicatæ hoc maximè indicio diuinæ pietatis ad ſpem venire prouocentur, quòd eis qui filium Dei crucifixerunt venia concedetur. Chriſoſto. Inſuper ne dicerent aliqui q̄ omiſſis notis iuerunt ſe oſtenſuros ad extraneos. Ideo prius apud ipſos occiſores pandunt reſurrectionis ſigna in eadem ciuitate, in qua prorupit temerarius auſus. Vbi enim crucifixores credere videntur, reſurrectio plurimum demonſtratur. Euſebius. Quòd ſi ea quæ Chriſtus prædixit, iam ſortiuntur effectum, & verbum eius viuax & efficax per vniuerſum mundum oculata fide perſpicitur, tempus eſt non incredulos eſſe erga eum qui protulit verbum. Cùm enim neceſſe eſt diuinam vitam ducere, cuius opera viuida verbis conſona oſtenduntur, quæ quidem miniſterio apoſtolorum impleta ſunt. vnde ſubdit: Vos autem teſtes eſtis horum &c. ſcilicet mortis & reſurrectionis. Theoph. Conſequenter ne turbati cogitarent, quomodo nos homines idiotæ teſtimoniū perhibebimus Gentibus & Iudæis qui te occiderunt? ſubiungit: Et ego mittam promiſſ. pa. mei &c. quod ſcilicet, per Iohelem promiſerat, dicens: Effundam ſpiritum meum ſuper &c. Chry. Sicut aut milites inuaſuros multos nemo dux exire ſinit donec armati ſint, ſic & diſcipulos ante ſpiritus deſcenſum ad conflictum regredi non permittit. vnde ſubdit: Vos autem ſedete in ciui. quoad uſque indua. vir. ex alto. Theop. Id eſt virtute non humana, ſed cœleſti: nec dixit, Suſcipiatis, ſed induamini, integram tutelam ſpiritalis velaminis indicans. Beda. De hac autem virtute, id eſt Spiritu ſancto, dicit etiam angelus Mariæ. Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi, & ipſe domi-

nus

Reſurrectionis vtilitas.

Reſolutio pulchra.

Aduētus Spiritus ſancti

nus alibi. Nam & ego noui virtutem de me exiſſe. Theo. Cur autem non Chriſto præſente vel eo diſcente, ſtatim ſpiritus venit? Decebat enim eos fieri cupidos rei, & demum recipere gratiam, tunc enim magis ad Deum erigimur, cum incumbit neceſſitas, oportebat enim interim naturam comparere noſtram in cœlo, & fœdera conſummari, ac deindè ſpiritum aduenire, & gaudia celebrari ſerena. Attende etiam quantam eis neceſsitatem impoſuit Hieroſolymis eſſe, in eo quòd illic ſpiritum promiſit largiri. Ne enim rurſus poſt eius reſurrectionem aufugerent, hac expectatione quaſi quodam vinculo omnes ſimul eos ibi detinuit. Dicit autem. Donec induamini, virtute ex alto. Nec expreſsit quando, vt ſint iugiter vigiles. Quid ergo miraris ſi diem nobis nouiſsimum non pandit, cum diem hunc propinquum pandere noluit? Greg. in.paſt. Admonendi ſunt ergo quos à prædicationis officio vel imperfectio vel ætas prohibet, & tamen præcipitatio impellit, ne dum ſibi tantum onus officij præcipitatione arrogant, uiam ſibi ſub ſequentis meliorationis abſcindant. Ipſa enim veritas, quæ repente quos vellet roborare potuiſſet, vt exemplum ſequentibus daret, ne imperfecti prædicare præſumerent, poſtquàm plenè diſcipulos de uirtute prædicationis inſtruxit, mandauit eis ut in ciuitate ſederent donec induerentur virtute ex alto In ciuitate quippe ſedemus ſi intra mentium noſtrarum nos clauſtra conſtringimus, ne loquendo exterius enagemur, vt cum virtute diuina perfectè induimur, tunc quaſi à nobiſmetipſos foras etiam alios inſtruentes exeamus. Ambr. conſideremus autem quomodo ſecundum Ioan. acceperint Spiritum ſanctum, hic autē in ciuitate iubentur ſedere quoaduſque induantur virtute ex alto, ſed Spiritum ſanctum vel illis 10. quaſi perfectoribus inſufflauit, & reliquis poſtea tribuendum promittit: vel eiſdem ibi inſufflauit, hic ſpopondit. Nec uidetur eſſe contrarium, cùm diuiſiones ſint gratiarum, ergo aliam inſufflauit ibi operationem, hic aliam pollicetur. Ibi enim remittendorum gratia tributa eſt peccatorū, quod uidetur eſſe anguſtius, & ideo inſufflauit à Chriſto, vt credas Spiritum ſanctum Chriſti, vt credas de Deo ſpiritum.

Reſolutio vtilis.

Deus enim ſolus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam deſcribit effuſam. Chryſo. Vel di. Accipite Spiritum ſanctum vt eos idoneos faceret ad receptionem, aut quod futurum eſt, vt præſens indicauit. Aug. 15. de Tri. Vel dominus poſt reſurrectionem ſuam bis dedit Spiritū ſanctum: ſemel in terra propter dilectionem proximorum, & iterum de cœlo propter dilectionem Dei.

Eduxit autem eos foras in Bethaniā, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis. Et factum eſt dum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum, & ipſi adorantes regreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno: & erant ſemper in templo laudantes & benedicentes Deum. AMEN.

Beda. Prætermiſsis omnibus quæ per 43. dies agi à domino cum diſcipulis potuerunt primo diei reſurrectionis eius coniungit tacitè nouiſsimum diem quo aſcendit in cœlum, dicens. Eduxit au. eos fo. in Beth. Primo quidem propter nomen ciuitatis, quæ domus obedientiæ dicitur: qui enim propter inobedientiam peruerſorum deſcendit, propter obedientiam conuerſorum aſcendit: deinde propter ſitum eiuſdem villæ, quæ in latere montis Oliuarum poſita eſſe narratur, quia videlicet obedientis eccleſiæ domus in ipſius ſummi mōtis, id eſt in Chriſti latere, fidei, ſpei, dilectioniſq; ſug fundamento locauit. Eos autem benedixit, quibus præcepta docendi tradiderat. vnde ſequitur. Et eleuatis manibus ſuis benedixit eis. Theo. Forſan vim conſeruatiuam influens eis vſque ad aduentum ſpiritus, & fortaſsis inſtruens nos, vt quotiens recedimus, benedictionibus ſubditos Deo commendemus. Orig. Quod aūt eleuatis manibus benedixit eos, ſignificat q̀ deceat benedicentem eui ornatum eſſe varijs operibus & arduis reſpectu aliorum, ſic enim manus tolluntur in altū. Chry. Attendite autē quod dominus brauia repromiſſa aſpectui ſubijcit, promiſerat quidē corporum reſurrectionem, à mortuis reſurrexit, & per 40. dies diſcipulos certificat. promittitur etiā quòd in nubibus rapiemur in aere, & hoc ipſe patefecit per opera. Sequitùr enim: Et factum eſt dum benediceret illis, &c. Theoph. Et Elias quidem videbatur quaſi aſſumi in cœlum, ſed Saluator ipſe præcurſor omnium aſcendit in cœlum appariturus

Bethaniæ ſignificatio.

turus diuino conſpectui in ſacro ſuo corpore, & iam noſtra natura in Chriſto honoratur à qualibet virtute angelica. Chryſ. Sed dices: quid intereſt mea? quia & tu in nubibus ſuſcipieris ſimiliter: nam corpus tuum connaturale eſt illi corpori. Erit igitur & corpus tuum tam agile, vt poſſit tranſire per aera. Nam ſicut caput, ſic & corpus, ſicut principium, ſic & finis. Aſpice autem quo honoratus es per hoc principiũ. Infima pars rationalis creaturæ homo erat, ſed pedes effecti ſunt caput, ſublimati in regiam ſedem in ſuo capite. Beda. Aſcendente autem in cœlum domino, diſcipuli adorantes vbi ſteterunt nouiſſime pedes eius, confeſtim Hieroſolymam redeũt, vbi promiſſionem patris ſunt expectare præcepti. Sequitur enim: Et ipſi adorantes regreſſi ſunt &c. Gaudia magna agũt, quia Deum ac dominũ ſuum poſt triumphum reſurrectionis etiam cœlos penetraſſe lætantur. Græcus. Et erant vigilantes non degentes in proprijs laboribus, ſed expectantes ſupernam gratiam, conuerſantur in templo, inter cætera etiã loci honeſtatem addiſcentes. vnde dicitur:

Dotes corporum.

Et erant ſemper in templo. Theo. Nondum aderat ſpiritus, & iam ſpiritaliter conuerſantur, prius erant recluſi, iam ſtant in medio principum ſacerdotum, nec aliquo diſtrahuntur mundano, ſed omnibus contẽptis iugiter Deum laudant. Sequitur enim: Laudantes & benedicentes Deum. Beda. Et attẽde quod Lucas inter quatuor animalia cœli deſignatus accipitur per vitulum, cuius victima qui in ſacerdotium eligebantur initiari ſunt iuſſi, eo quòd ipſe ſacerdotium Chriſti cæteris amplius exponendum ſuſcepit, & euangelium ſuum quod à miniſterio templi per ſacerdotium Zachariç cœpit, in templi deuotione compleuit: & apoſtolos ibi miniſtros noui ſacerdotij futuros, non in victimarum ſanguine, ſed in laude Dei & in benedictione concluſit, vt in loco orationis & inter laudum deuotiones promiſſum Spiritus ſancti aduentũ paratis cordibus expectent. Theoph. Quos nos imitantes in ſacra vita ſemper degamus, laudantes & benedicentes Deum, cui eſt gloria, & benedictio, & virtus in ſecula. AMEN.

Figura Lucæ euangeliſtæ.

TABVLA

TABVLA IN FESTIS DIEBVS AC DOMINICIS, SVPER EVANGELIA DIVI LVCAE EVANGELISTAE.

Dominica prima de aduentu. Erunt ſigna in ſole &c. 21
Dominica quarta. Anno decimoquinto imperij. 3
Dominica poſt natiuitatem domini. Erat Ioſeph & Mar. 2
In octaua natiuitatis domini. Poſtquam conſummati ſunt dies. 2
In ſexageſima. Cùm turba multa. 8
In quinquageſima. Aſſumpſit Ieſus.12. 8
Feria quinta poſt dominicam ſecundam in quadrageſima. Dixit Ieſus diſcipulis ſuis parabolam. 16
Sabbato poſt eandem. Dixit Ieſus diſcipulis ſuis. Homo quidam &c. 15
Dominica tertia in 40. Erat Ieſus eijciens dæmonium. 11
Feria ſecunda poſt eandem. Dixerunt phariſæi ad Ieſum &c. 4
Feria quinta poſt eandem. Surgens Ieſus de ſynagoga. 4
Feria quinta poſt dominicam quartam in quadrageſima. Ibat Ieſus in ciuitatē quæ vocatur Nayn. 7
Feria quinta poſt dominicam in paſſione. Rogabat Iesvm quidam. 7
Feria quarta poſt dominicam in ramis palmarũ. Appropinquabat dies feſtus &c. 22
Feria ſecunda poſt dominicam reſurrectionis. Duo ex diſci. 24
Dominica prima poſt Pentecoſten. Eſtote miſericordes. 6
Dominica ſecunda. Homo quidam fecit cœnam magnam. 14
Dominica tertia. Erant appropinquātes. 15
Dominica quarta. Cùm turbæ irruerent &c. 5
Dominica octaua. Homo quidam erat diues &c. 6
Dominica nona. Cùm appropinquaret Ieſus &c. 18
Dominica prima. Dicebat Ieſus ad quoſdā &c. 17
Dominica vndecima. Beati oculi qui vidēt &c. 6
Dominica decimatertia. Dū iret Ieſus Hieroſolymam. 17
Dominica decimaquinta. Ibat Ieſus in ciuitatem &c. 7
Dominica decimaſexta, Cùm intraſſet Ieſus &c. 14
In dedicationibus. Egreſſus Ieſus perambulabat &c. 19
In feſto ſancti Syluestri papę. Sint lumbi ueſtri præcincti. 12
In feſto purificationis Marię poſtquam impleti ſunt. 2
In feſto annunciationis Mariæ. Miſſus eſt angelus Gabr. 1
In feſto ſancti Marci euangeliſtæ. Deſignauit dominus Ieſus & alios &c. 19
In feſto natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ. Heliſabeth impletum eſt tempus pariendi &c. 1
In feſto ſanctæ Mariæ Magdalenæ. Rogabat Ieſum. 7
In feſto aſſumptionis Mariæ. Intrauit Ieſus in quoddam ca. 10
In uigilia ſancti Ioānis Baptiſtæ. Fuit in diebus Herodis. 1
In feſto ſancti Apollinaris epiſcopi & martyris. Facta eſt autem contentio inter diſcipulos. 22
In natali plurimorum martyrum. Deſcendens Ieſus de &c. 6
Attendite à fermento phariſæorum. 12
In vigilia aſſumptionis beatæ Mariae virginis. Loquente Iesv ad turbas extollēs vocem quædam. 11
Dicebat Ieſus turbis Iudæorum. Væ vobis qui ædificatis. 11
Cum audieritis prælia & ſeditiones, nolite &c. 21
Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, &c. 10
In vigilia ſancti Matthæi Apoſtoli & euangeliſtæ. Vidit Ieſus publicanum, nomine Leui, &c. 5
In vigilia plurimorum apoſtolorum. Deſignauit dominus. 10
In natali vnius martyris. Si quis venit ad me &c. 14
In feſto confeſſo. pontifi. Sint lumbi veſtri præcincti. 12

Nemo accendit lucernam, &c. 11
Nolite timere puſillus grex, &c. 12
Homo quidam nobilis abijt in regionem &c. 19
Feria quinta in quatuor temporibus aduentus. Exurgens Maria abijt in montana. 2
In natiuitate domini ad primam miſſam. Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. 12
In nocte natiuitatis domini, in ſecunda miſſa. Paſtores loquebantur adinuicem &c. 2
Feria tertia poſt reſurrectionem domini. Stetit Ieſus in medio diſcipulorum ſuorum &c. 24
Feria quinta poſt Pentecoſten. Factum eſt in vna dierum. 5
Sabbato. Surgens Ieſus de ſynagoga. 4
Sabbato quatuor temporum in menſe Septembri. Dicebat Ieſus turbis ſimilitudinem hanc, &c. 13
In lætanijs maioribus. Qui veſtrum habebit amicum. 11
Dominica tertia poſt feſtum Pentecoſtes. Erant autem appropinquantes publicani. 15

FINIS TABVLAE.

HIERONYMVS IN CATALOGO SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

IOANNES *Apoſtolus, quem Ieſus amauit plurimum. filius Zebedæi, frater Iacobi Apoſtoli, quem Herodes poſt paſſionem domini decollauerat, nouiſſimus omnium ſcripſit euangelium, rogatus ab Aſiæ epiſcopis aduerſus Cerinthum, alioſque hæreticos, & maximè tunc Ebionitarum dogma conſurgens, qui aſſerunt Chriſtum ante Mariam non fuiſſe. Vnde & compulſus eſt diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam cauſam huius ſcripturæ ferunt, quòd cùm legiſſet Matthæi, Marci, & Lucæ volumina, probauerit quidem textum hiſtoriæ, & vera eos dixiſſe firmauerit, ſed vnius tantùm anni, in quo & paſſus eſt, poſt carcerem Ioannis, hyſtoriam texiſſe. Prætermiſſo itaque anno, cuius acta à tribus expoſita fuerant, ſuperioris temporis antequam Ioannes clauderetur in carcerem geſta narrauit ſicut manifeſtum eſſe poterit his, qui diligenter quatuor euangeliorum volumina legerint. Quæ res etiam diafonian, quæ videtur eſſe Ioannis cum cæteris, tollit. Scripſit autem & vnam epiſtolam, cuius exordium eſt. Quod fuit ab initio quod audiuimus & vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, quæ ab vniuerſis eccleſiaſticis & eruditis viris probatur. Reliquæ autem duæ quarũ principium eſt. Senior electæ dominæ & natis eius, & ſequentis, Senior Caio chariſſimo, quem ego diligo in veritate, Ioannis præsbyteri aſſeruntur, cuius & hodie alterum ſepulchrum apud Epheſum oſtenditur. Et nonnulli putant duas memorias eiuſdem Ioannis Euangeliſtæ eſſe, ſuper qua re, cùm per ordinem ad Papiam, auditorem eius, ventum fuerit, diſſeremus. Quartodecimo igitur anno, ſecundam poſt Neronem perſecutionem mouente Domitiano, in Pathmos inſulam relegatus, ſcripſit Apocalypſim quam interpretantur Iuſtinus martyr, & Ireneus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius, ob nimiam crudelitatem à ſenatu reſciſſis, ſub Pertinace principe redijt Epheſum, ibique vſque ad Traianum principem perſeuerans, totas Aſiæ fundauit, rexitque eccleſias. Et confectus ſenio, ſexageſimo octauo poſt paſſionem domini anno, mortuus, iuxta eandem vrbem ſepultus eſt.*

BEATI THOMAE AQVINATIS CONTINVVM IN EVANGELIVM IOANNIS.

PROOEMIVM.

ESAIAS propheta diuinæ viſionis ſublimitate illuſtratus dixit. Vidi dominũ ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & plena erat domus à maieſtate eius, & ea quæ ſub ipſo erant replebant templum. Hiero. ſuper Eſaiam. Quis ſit iſte qui videtur, in euangeliſta Ioanne planius diſcimus, qui ait, Hæc dicit Eſaias, quando vidit gloriam Dei, & locutus eſt de eo, haud dubium quin Chriſtum ſignificet. Glo. Vnde ex verbis iſtis materia huius euangelij quod ſecundum Ioannem deſcribitur deſignatur. Ex eccle. hiſto. Quia .n. natiuitatem Saluatoris ſecundum carnem, vel Matthæus, vel Lucas deſcripſerant, reticuit hic Ioannes, & à theologia atq; ab ipſa eius diuinitate ſumit exordium, quæ pari ſine dubio ipſi velut eximio per Spiritum ſanctum reſeruata eſt. Alcui. Vnde cum omnibus diuinæ ſcripturæ paginis euangelium excellat, quia quod lex & prophetæ futurum prædixerunt hoc completum dicit euangelium. Inter ipſos autem euangeliorũ ſcriptores Ioannes eminet in diuinorum myſteriorum profunditate, qui à tempore dominicæ aſcẽſionis per annos 65. verbum Dei abſque adminiculo ſcribendi vſque ad vltima Domitiani tempora prædicauit, ſed poſt occiſionem Domitiani cum Nerua permittente de exilio rediſſet Epheſum; compulſus ab epiſcopis Aſiæ de coæterna patri diuinitate Chriſti ſcripſit aduerſus hæreticos, qui Chriſtum ante Mariam fuiſſe negabant, unde merito in figura quatuor animalium aquilæ volanti comparatur, quæ volat altius cunctis auibus, & ſolis radios irreuerberatis aſpicit luminibus. Augu. ſuper Ioannem. Tranſcendit enim Ioannes omnia cacumina terrarum, tranſcendit omnes campos aeris, tranſcendit omnes altitudines ſyderum, tranſcendit omnes choros & legiones angelorum. niſi enim tranſcenderet iſta omnia quæ creata ſunt, non perueniret ad eũ per quem facta ſunt omnia. Aug. de con. euang. Ex quo intelligi datur ſi diligenter aduertas, tres euangeliſtas temporalia facta domini & dicta, quæ ad informandos mores vitæ præſentis maxime valerent, circa actiuam virtutem fuiſſe verſatos. Ioannem verò facta domini multo pauciora narrantem, dicta verò eius præſertim quæ Trinitatis vnitatem & vitæ æternæ fœlicitatem inſinuarent, diligentius & vberius conſcribentẽ in virtute contemplatiua commendandam ſuam intentionem prædicationemque tenuiſſe. inde animalia tria per quæ tres alij euangeliſtæ deſignantur, ſiue leo, ſiue homo, ſiue vitulus in terra gradiuntur, quia tres euangeliſtæ in his maxime occupati ſunt quæ Chriſtus in carne operatus eſt, & quæ præcepta mortalis vitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At verò Ioannes ſupra nubila infirmitatis humanæ velut aquila volat, & lucem incommutabilis veritatis acutiſſimis atq; firmiſſimis oculis cordis intuetur: ipſam enim maximè diuinitatem domini qua patri eſt æqualis intendit, eaque præcipuè ſuo euangelio quantum inter homines ſufficere credidit commendare curauit. Glo. Poteſt igitur euangeliſta Ioannes cũ Eſaia propheta dicere. Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum eleuatum, inquantum acumine viſus Chriſtum in diuinitatis maieſtate regnãtem inſpexit, quæ quidem etiam ſua natura excelſa eſt ſuper omnia alia eleuata. Dicat etiam euangeliſta Ioannes. Et plena erat domus à maieſtate eius, quia per ipſum narrat omnia eſſe facta, & ſuo lumine omnes homines in hunc mundũ venientes illuſtrari. Dicat etiam quòd ea quæ ſub ipſo erant replebant templũ, quia dicit verbum caro factum eſt, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre plenum gratiæ et veritatis, ſecundum quòd de plenitudine eius nos omnes accepimus. Sic igitur præmiſſa verba materiam huius euangelij continent, in quo Ioannes dominum ſuper ſolium excelſum ſedentem inſinuat, diuinitatem Chriſti oſtendens, et terram ab eius maieſtate impleri oſtendit, dũ omnia per eius virtutem in eſſe producta oſtendit, & proprijs perfectionibus repleta, & inferiora eius, ideſt humanitatis myſteria, templum, ideſt eccleſiam replere docet, dum in ſacramentis humanitatis Chriſti & gratiam & gloriam fidelibus repromittit. Chryſ. Quando igitur barbarus hic & indiſciplinatus talia loquitur, quæ nullus eorum qui in terra ſunt hominum nouit vnq̃, ſi hic ſolus eſſet, miraculum magnum eſſet. Nunc autem cum his & aliud iſto maius tribuit argumentũ, quòd à Deo inſpirata ſunt ei quæ dicuntur hic, ſcilicet ꝙ omnes audiunt, & ſuadet omnibus per omne tempus. Quis ergo non admirabitur habitantem in eo virtutem? Orige. in ho. Ioannes interpretatur gratia Dei ſiue in quo eſt gratia, uel cui donata eſt. Cui autem theologorum donatum eſt ita abſcondita ſummi boni penetrare myſteria, & ſic humanis mentibus intimare?

Materia euãgelij

Ioãnis & Eſaiæ cõparatio.

Euangeliſtarum diſcretio

Ioãnis excellẽtia.

SANCTVM IESV CHRISTI EVANGELIVM SECVNDVM Ioannem.

CAPVT PRIMVM.

IN *principio erat verbum.* Chryſ. Omnibus alijs euangeliſtis ab incarnatione incipientibus, Ioãnes tranſcurrens conceptioné,natuitatem,educationem,augmentationem mox de æterna nobis generatione narrat,dicés.In principio erat verbũ. Aug.83.

Logos quid ſignifi cat.

quæ. Quod Grecè logos dicitur, Latinè & rationem & verbum ſignificat,ſed hoc loco melius verbũ interpretatur, vt ſignificetur non ſolùm ad patrem reſpectus, ſed ad illa etiã quę per verbũ facta ſunt operatiua potẽtia.Ratio aũt & ſi nihil per eam fiat, rectè ratio dicitur. Aug.ſuper Ioannem. Quotidie autem dicendo verba uiluerunt nobis, quia ſonãdo & tranſeundo uiluerũt.Eſt uerbum & in ipſo homine quod manet intus:nã ſonus procedit ex ore. Eſt verbũ quod uerè ſpecialiter dicitur illud quod intelligis de ſono,non ipſe ſonus. Aug.15.de Tri. Quiſquis autem poteſt intelligere uerbum, non ſolum antequam ſonet, uerum etiam antequã ſonorũ eius imagines cogitatione uoluantur,iam poteſt uidere per hoc ſpeculum atque in hoc ænigmate aliquam uerbi ſimilitudiné,de quo dictũ eſt. In principio erat uerbũ.Neceſſe eſt n.cum id quod ſcimus loquimur,ex ipſa ſcientia,quã memoria tenemus naſcatur uerbũ,quod eiuſmodi ſit omnino cuiuſmodi eſt illa ſcientia de qua naſcitur.Formata quippe cogitatio ab ea re quã ſcimus uerbum eſt, quod in corde dicimus, quod nec Græcum eſt, nec Latinum,nec linguæ alicuius. Sed cum id opus eſt in eorum quibus loquimur proferre notitiã, aliquod ſignũ quo ſignificet aſſumitur. Proinde verbum quod foris ſonat, ſignũ eſt uerbi quod intus latet,cui magis uerbi competit nomé. nã illud quod profertur carnis ore, vox uerbi eſt, uerbumque & ipſum dicitur propter illud à quo ut foris appareat aſſumptũ eſt.

Verbi diuina tio.

Baſil.in home. Hoc autem uerbum non eſt humanum uerbum. Quomodo enim erat in principio humanum uerbum, ultimo loco accipiente homine generationis principiũ? non igitur in principio uerbum erat humanum,ſed nec angelorum. Omnis enim creatura infra ſeculorum terminos eſt;à creatore eſſendi ſumens principium.Sed audi euãgelium decenter. Ipſum enim unigenitum uerbum dixit. Chryſoſtom. Si autem quis dixerit cur patrem dimittens mox nobis de filio loquitur? Et quoniam ille quidem manifeſtus omnibus erat & ſi non ut pater, ſed ut Deus, unigenitus autem ignorabatur, ideo decenter eam quæ de iſto eſt cognitionem confeſtim in initio ſtuduit imponere his,qui neſciebant eum, ſed neque patrem in his quę de filio ſunt ſermonibus tacuit. Propter hoc autem & uerbum eum uocauit.Quia enim docturus erat,quòd hoc uerbum unigenitus eſt filius Dei, ut non paſſibilem æſtimet quiſquis generationem,præueniens uerbi nuncupatione deſtruit pernitioſam ſuſpicionem,eſſe ex Deo filium impaſſibiliter oſtendens. Secunda uero ratio eſt,quia ea quæ ſunt patris,nobis annuciare debebat: non ſimpliciter verò eum uerbũ dixit,ſed cum articuli adiectione à reliquis ipſum ſeparans. Conſuetudo enim eſt ſcripturæ,uerba uocare leges Dei & præcepta, hoc autem uerbum ſubſtantia quædam eſt hypoſtaſis ens,ex ipſo proueniens impaſſibiliter patre. Baſili. Quare igitur uerbum? quia impaſſibiliter natum eſt, quia eſt generantis imago, totum in ſeipſo generantem demonſtrans, nihil inde ſeparans,ſed in ſeipſo perfectum exiſtens. Auguſtinus.15.de Trini. Sicut enim ſcientia noſtra illi ſcientiæ Dei,ſic & noſtrum uerbum quod naſcitur ex noſtra ſcientia, diſſimile eſt illi uerbo Dei quod natum eſt de patris eſſentia. Tale eſt autem acſi dicerem de patris ſcientia,de patris ſapientia, uel quod eſt expreſſius de patre ſcientia, de patre ſapientia. Verbum ergo Dei patris vnigenitus filius, per omnia patri ſimilis & ęqualis,hoc enim eſt omnino quod pater, non tamen pater: quia iſte filius, ille pater, ac per hoc nouit omnia quæ nouit pater, ſi ei noſſe de patre eſt, ſicut eſſe, noſſe enim & eſſe, ibi unum eſt. Et ideo patri ſicut eſſe non eſt à filio, ita nec noſſe. Proinde tanquam ſeipſum dicens,pater genuit uerbum ſibi æquale per omnia. Non enim ſeipſum integrè perfecteque dixiſſet,ſi aliquid minus aut amplius

Generatio verbi

eſſet

Comparatio uerbi creati, & increati.

eſſet in eius verbo quàm in ſeipſo. Noſtrũ autem uerbum interius quod inuenimus eſſe vtcunq; illi ſimile, quantum ſit etiam diſſimile non pigeat intueri. Eſt enim verbum mentis noſtræ quandoq; formabile, nondum formatum quidem mentis noſtræ, quod hac atque hac volubili quadam motione iactamus, cum a nobis nunc id, nunc illud, ſicut inuentum fuerit, vel occurrerit cogitatur, & tunc fit uerum verbum, quando illud quod nos diximus uolubili motione iactare, ad id quod ſcimus peruenit atq; inde formatur, eius omnimodam ſimilitudinem capiens, vt quomodo res quæq; ſcitur, ſic etiam cogitetur. Quis non videat quanra ſit hæc ſimilitudo ab illo Dei verbo quod in forma Dei ſic eſt, vt non ante fuerit formabile, poſtquàm formatum, non aliquando poſſit eſſe informe, ſed ſit forma ſimplex æqualis ei de quo eſt? Quapropter ita dicitur illud Dei verbum, vt Dei cogitatio non dicatur, ne aliquid eſſe quaſi volubile dicatur in Deo, quod nunc habeat, nunc accipiat formam vt verbum ſit, eamq́ue poſsit amittere, atque informiter quodammodo uolutari. Augu. de ver.do. Eſt enim verbum Dei forma quædam non formata, ſed forma omnium formarum, forma incommutabilis, ſine lapſu, ſine defectu, ſine tempore, ſine loco, ſuperans omnia, exiſtens in omnibus fundamentum quoddam in quo ſunt, & faſtigium ſub quo ſunt. Baſi. Habet autem & verbum noſtrum exterius diuini verbi ſimilitudinem quandam. Nam noſtrum verbum totam declarat mentis conceptionem: quæ namq; mente cencipimus, ea verbo proferimus, & quidem cor noſtrum quaſi fons quidam eſt, uerbum verò prolatum quaſi quidam riuulus mannas ex ipſo. Chry. Conſidera etiam in euangeliſta prudentiam ſpiritualẽ, nouerat homines id quod antiquius eſt, & quod eſt ante omnia maximè honorantes & ponentes Deum, propter hoc primum dicit principium. In principio (inquit) erat uerbũ. Orig. Plura aũt ſunt ſignata ab hoc nomine principium. Eſt enim principiũ, ſicut itineris & longitudinis, ſecundũ illud, Initium boni itineris iuſtorũ exercitiũ. Eſt aũt principium & generationis, iuxta illud. Hoc eſt principium creaturæ domini: ſed etiam Deum non enormiter aſſeret aliquis omnium principium. Illud etiã ex quo ſicut ex pręiacente materia alia fiunt, principiũ eſt penes eos qui credunt illam ingenitam. Eſt etiam principium ſecundum ſpeciem, ſicut Chriſtus principium eorum eſt, qui ſecundum imaginem Dei formati ſunt. Eſt etiam principium diſciplinæ, ſecundum illud: Cum deberetis eſſe magiſtri propter tempus, rurſus indigetis vt doceamini quæ ſunt elementa exordij ſermonum Dei. Duplex enim eſt documenti principium: hoc quidem natura, hoc verò quod ad nos: vt ſi dicatur initium ſapientiæ fore natura quidem Chriſtum, inquantum ſapientia & verbum Dei eſt, quo ad nos verò, inquantum uerbum caro factum eſt. Tot igitur ſignificatis ad præſens nobis de principio occurrentibus poteſt accipi illud ex quo quod eſt agens. conditor enim Chriſtus eſt uelut principium, ſecundum quod ſapientia eſt, ut uerbum in principio quaſi in ſapientia ſit. plura enim bona de Saluatore dicuntur. velut igitur uita in uerbo eſt, ſic verbum in principio, id eſt in ſapientia erat. Conſidera vero ſi poſsibile eſt ſecundum hoc ſignificatum accipere nos principium, prout ſecundum ſapientiam, & exempla quæ in ea ſunt, fiunt omnia, vel quia principium filij pater eſt: & principium creaturarum & omnium entium per illud, In principio erat verbum: verbum filium intelligas in principio, ídeſt in patre dictũ fore. Aug. 6. de Trini. Aut in principio ſicut dictum eſt, ac ſi diceretur ante omnia. Baſil. Præuidit enim Spiritus ſanctus futuros quoſdam inuidentes gloriæ vnigeniti, qui perferrent ſophiſmata ad ſubuerſionem auditorum: quia ſi genitus eſt, non erat: & antequam genitus eſſet, non erat. Ne igitur talia garrire pręſumant, Spiritus ſanctus ait: In principio erat verbũ. Hyla. 2. de tri. Tranſeunt tempora, tranſeunt ſecula, tolluntur ętates, pone aliquod quod uoles tuę opinioni principium, non tenes tempore, erat enim unde tractatur. Chry. Sicut autem quis, cùm ſtat in naui ſecus littos, videt ciuitates & portus. Cum vero eum aliquis in medium pelagi duxerit, a prioribus quidem deſiſtere facit, non tamen alicubi deſigit ei oculum, ita euangeliſta hic ſuper omnem nos ducens creaturã, ſuſpenſum dimittit oculũ,

Principium generationis.

non

non dans ſuſcipere aliquem finem ad ſuperiora: hoc enim in principio erat, ſemper & infinitè eſſendi ſignificatiuum eſt. Auguſt. de verb. do. Sed dicunt: Si filius eſt, natus eſt. hoc fatemur. adiungunt deinde, ſi natus eſt patri filius, erat pater antequam ei filius naſceretur. hoc reſpuit fides. Ergo (ait) rationem mihi redde, quomodo & filius naſci potuit patri, vt coæuus eſſet ei à quo natus eſt. Poſt patrem enim naſcitur filius vtique patri morituro ſucceſſurus. ſimilitudines adhibent de creaturis, & nobis laborandum eſt, vt & nos inueniamus ſimilitudines earum rerum quas aſtruimus. Sed quomodo poſſumus in creatura inuenire coæternum, quando in creatura nihil inuenimus æternum? Sed ſi poſſunt inueniri hic duo coæua, generans & generatum, ibi intelligimus ęterna. Ipſa quidem ſapientia dicta eſt in ſcripturis candor lucis æternæ: dicta eſt imago patris. Hinc capiamus ſimilitudinem, vt inueniamus coæua, ex quibus intelligamus coæterna. Nemo autem dubitat quòd ſplendor de igne exit: ponamus ergo ignem patrem illius ſplẽdoris, mox quidem vt lucernam accendendo, ſimul cum igne & ſplẽdor exiſtit. Da mihi hic ignem ſine ſplẽdore, & credo tibi patrem ſine filio fuiſſe. Imago exiſtit de ſpeculo: hominis intuentis ſpeculum exiſtit imago, mox ut aſpector extiterit: ſed ille qui inſpicit, erat antequam accederet ad ſpeculum. Ponamus ergo aliquid natum ſuper aquam vt virgultum aut herbam, nonne cum imagine ſua naſcitur? Si ergo ſemper eſſet virgultum, ſemper eſſet & imago de virgulto. quod autẽ de alio eſt, vtique natum eſt: poteſt ergo ſemper eſſe generans, & ſemper cum illo quod de eo natum eſt. Sed dicet aliquis, ecce intellexi æternũ patrem, coæternũ filium: tamẽ ſicut effuſum ſplendorem minus igne lucentem, aut ſicut effuſam imaginem minus quàm uirgultum exiſtentem dicimus. non: ſed æqualitas omnimoda. non credo, ait, quia non inueniſti ſimilitudinem. Fortaſſis aſit inuenimus in creatura quomodo intelligamus filiũ & coæternum patri, & nequaquã minorem, ſed non illud poſſumus inuenire in vno genere ſimilitudinum. Iungamus ergo ambo genera: vnũ vnde ipſi dant ſimilitudines, & alterum vnde nos dedimus. Dederunt enim illi ſimilitudines ex his quæ pręceduntur tẽpore ab his à quibus naſcuntur, ſicut homo de homine, ſed tamen homo & homo eiuſdẽ ſubſtãtiæ. Laudamus ergo in iſta natiuitate æqualitatem naturæ, deeſt æqualitas temporis. In illo autem genere ſimilitudinum quod nos dedimus de ſplendore ignis, & de imagine virgulti, æqualitatẽ naturæ nõ inuenis, inuenies coæuitatẽ. Totum ergo ibi quod hic ex partibus ſingulis, & rebus ſingulis inuenitur, & non hoc ſolum quod in creaturis totum inuenio ibi, ſed tanquam in creatore.

Simili tudo di uinæ generatiõis

Ex geſtis concilij Ephęſini. Propterea alicubi quidem filium appellat patris, alicubi autem uerbum nominat, alicubi autem ſplẽdorem uocat ſcriptura diuina, ſingula horum nominum de ipſo dicens, ut intelligas ea quæ de Chriſto dicuntur eſſe contra blaſphemiam. quia enim tuus filius eiuſdem tibi naturæ ſit, uolens ſermo oſtendere, unam ſubſtãtiã patris & filij, dicit filium patris qui ex eo natus eſt unigenitus. Deinde quoniã natiuitas & filius apud nos oſtentationem præbent paſſionis, ideoque hunc filium appellat & uerbum, impaſſibilitatem natiuitatis eius nomine iſto demonſtrans. Sed quoniam pater quiſpiam factus ut homo, indubitanter ſenior filio ſuo demonſtratur, ne hoc ipſum etiam de diuina natum eſſentia putares, ſplendorem uocat unigenitum patris. Splendor enim naſcitur quidem ex ſole non autem intelligitur ſole poſterior. Coexiſtere ergo ſemper patri filium ſplendor tibi denunciet, impoſſibilitatem natiuitatis oſtendat uerbum, conſubſtantialitatem filij nomen inſinuet. Chryſoſto. Sed dicunt illi quoniam hoc, id eſt in principio, non ęternitatem oſtendit ſimpliciter. Etenim & de cœlo illud, & de terra dictum eſt. In principio (inquit) fecit Deus cœlum & terram. ſed quid commune habet erat ad facit? ſicut enim quod eſt, cùm de homine quidem dicitur, tempus præſens ſignificat tantum, cùm autem de Deo, id quod eſt ſemper & æternaliter ita & erat. De noſtra quidem cùm dicitur natura, præteritum ſignificat tempus, cùm autem de Deo, ęternitatem oſtendit. Origen. in homel. Sum enim verbum, duplicem habet ſignificationem, aliquando enim temporales motus ſecundum analogiam aliorum verborum declarat, aliquando ſubſtantiam uniuſcuiuſque rei de qua prędicatur ſi ſine ullo tẽporali motu deſignat, ideo

ideo & ſubſtantiuum vocatur. Hyla.8. de Tri. Reſpice igitur ad mundum, intellige quid de eo ſcriptum eſt. In principio fecit Deus cœlum & terrã. Fit ergo in principio quod creatur, & ætates continet, quod in principio continetur vt fieret. Piſcator autem illiteratus, indoctus, liber à tempore, ſolutus à ſeculis eſt, vicit omne principium. erat enim quod eſt, neq; in tempore aliquo concluditur, vt cœperit quòd erat potius in principio quàm fiebat. Alcu. Contra eos ergo qui propter temporalem natiuitatem dicebant Chriſtum non ſemper fuiſſe incipit euangeliſta de æternitate verbi dicens: In principio erat verbum.

Et uerbum erat apud Deum.

Aeternitas dei & gtia. Chry. Quia maximè Dei hoc eſt proprium, æternum & ſine principio eſſe, hoc primum poſuit: deinde ne quis audiens, In principio erat verbum, ingenitum verbum dicat, confeſtim hoc remouit, dicens: Et verbum erat apud Deum. Hyla.2. de tri. Sine principio enim eſt apud Deum, & qui ab eſt à tempore, non abeſt ab authore. Baſil. Rurſus hoc dicit propter blaſphemantes, quod non erat: vbi ergo erat verbum, non in loco incircunſcriptibilia continentur. ſed vbi erat? apud Deum, neq; pater loco, neq; filius circunſcriptione aliqua continẽtur. Orige. Vtile eſt etiam inducere quòd verbum dicitur ad aliquos fieri, puta ad Oſee, vel Eſaiam, aut Hieremiam, ad Deum autem non fit, quaſi prius non ens apud ipſum: ex eo igitur quòd iugiter eſt in eo, dicitur. Et uerbum erat apud Deum. quia nec à principio à patre ſeparatus eſt. Chry. Non etiam dixit, In Deo erat, ſed apud Deum erat: eam quæ ſecundum hypoſtaſim eſt, æternitatem nobis oſtendens. Theop. Videtur autem mihi quòd Sabellius ex hoc dicto ſubuerſus eſt. Ipſe enim docebat, quod Pater & Filius & Spiritus ſanctus vna eſt perſona, quæ aliquando ut pater apparuit, aliquando vt filius, aliquando vt Spiritus ſanctus. Manifeſtè uero confunditur ex hoc uerbo. Et verbum erat apud Deum. Hic enim euãgeliſta alium declarat eſſe filium, alium Deum ſcilicet patrem.

Et Deus erat uerbum.

Hyla.2. de tri. Dicens uerbum ſonus uocis, eſt enunciatio negociorum & elocutio cogitationum, hoc verbum in principio apud Deum erat, quia ſermo cogitationis æternus eſt, cum qui cogitat ſit æternus. Sed quomodo in principio erat quod neq; ante tempus, neque poſt tempus eſt? Et neſcio an ipſum poſſit eſſe in tempore. Loquentium enim ſermo neque eſt antequam loquantur, & cum locuti erunt non erit. In eo enim ipſo quod loquuntur, dum finiunt iam non erit id unde cœperunt. Sed ſi primam ſententiam rudis auditor admiſeras, In principio erat verbum, de ſequẽti quid quæris? Et uerbum erat apud Deum? Nunquid audieras de Deo; vt ſermonem reconditæ cogitationis acciperes? aut feſellerat Ioannem quid eſſet momenti inter ineſſe & adeſſe? Id enim quod in principio erat, non in altero eſſe, ſed cum altero prædicatur. ſtatum igitur verbi, & nomen expecta, dicit namque, Et Deus erat verbum. Ceſſat ſonus uocis & cogitationis eloquiũ. Verbum hic res eſt non ſonus, natura non ſermo, Deus non inanitas eſt. Hyla.7. de tri. Simplex autem nuncupatio eſt, & caret offendiculo affectionis alienæ. Ad Moyſen dictum eſt, Dedi te Deum Pharaoni. ſed nunquid non abiecta nominis cauſa eſt, cum dicitur Pharaoni: Moyſes enim Pharaoni Deus datus eſt, dum timetur, dum oratur, dum punit, dum medetur? Et aliud eſt Deum dari, & aliud Deũ eſſe. Memini quoque & alterius nuncupationis vbi dicitur, Ego dixi Dii eſtis, ſed in eo indulti nominis ſignificatio eſt. Et vbi refertur ego dixi, loquentis potius ſermo eſt, quàm rei nomen: cum autem audio, Et Deus erat uerbum, non dictum ſolum audio verbum, ſed demonſtratum eſſe intelligo quòd Deus eſt. Baſi. Sic igitur excludens accuſationem blaſphemantium quærentium quid eſt verbum? reſpondet, Et Deus erat verbum. Theo. Vel aliter continua. Poſtquam verbum erat apud Deum, manifeſtum eſt quòd duę perſonę erant, quamuis unã natura duabus exiſtat. vnde dicitur. Et Deus erat verbum, ita vt una natura ſit patri & filio, cum ſit una deitas. Orige. Adijciendum etiam quòd verbum in eo quòd ſit ad prophetas, illuſtrat prophetas ſapientiæ lumine. apud Deum verò eſt uerbum, obtinẽs ab eo quòd ſit Deus. unde prælocauit hoc quod eſt, Verbum erat apud Deũ, ei quod eſt, Deus erat verbum. Chry. Et non ut Plato hoc quidem

Verbi æternitas.

Deitas verbi.

Verbũ quale factũ pphetis.

quidem intellectum quendam, hoc vero animam mundi eſſe dicens. Hæc enim procul ſunt à diuina natura. ſed dicunt: pater cum articuli adiectione dictus eſt Deus, filius autem ſine hac. quid ergo apoſtolus dicit, Magni Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti? & rurſus. Qui eſt ſuper omnia Deus? ſed & Romanis ſcribens dicit. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, ſine adiectione articuli: aliter & ſuperfluum erat hic apponere ſuperius continuè adiectum, non igitur & ſi non eſt adiectus filio articulus, propter hoc filius minus Deus eſt.

Hoc erat in principio apud Deum.

Hyla.2.de tri. Quia dixerat, Deus erat verbum, trepido in dicto, & me inſolens ſermo commouit, cum vnum Deum prophetæ nunciauerunt. ſed ne quò ultra trepidatio mea progredi poſſit, reddit ſacramenti tanti piſcator diſpenſationem: & refert ad unum omnia, ſine contumelia, ſine abolitione, ſine tempore dicens. Hoc erat in principio apud deum, apud vnum ingenitum deũ, ex quo ipſe vnus ingenitus deus eſt prædicatur. Theop. Et rurſus ne ſuſpicio diaboli ea aliquos conturbaret, ne forte cum verbũ Deus ſit, inſurrexerit contra patrem, vt aliqui fabulantur gentilium: & ſeparatus à patre fuerit ipſi patri contrarius, dicit. Hoc erat in principio apud deũ. q. d. hoc Dei verbum nunquam à Deo extitit ſeparatum. Chryſo. Vel ne audiens, In principio erat verbum, æuiternum quidem æſtimes, ſeniorem verò ſpatio aliquo patris vitam ſuſcipias, induxit. Hoc erat in principio apud deum. non enim fuit vnquam ſolitarius ab illo, ſed ſemper deus apud deum erat. vel quia dixerat, Deus erat verbum, ut non æſtimet quis minorem eſſe deitatem filij, conſeſtim cognoſcitiua propriæ deitatis ponit, & æternitatem aſſumens, cum dicit, Hoc erat in principio apud deum, & quod factum eſt adijciens, Omnia per ipſum facta ſunt. Orig. Vel aliter. Poſtquam præmiſerat tres propoſitiones euangeliſta, reſumit tria in unum, dicens. Hoc erat in principio apud deum. In primo enim trium didicimus, in quo erat verbum, quia in principio erat: in ſecundo apud quem, quia apud deum, in tertio quid erat uerbum, quia deus. Velut ergo demonſtrans verbum prædictum deum per hoc quòd dicit Hoc, & colligens in propoſitionem quartam, hoc quod eſt. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, ait. Hoc erat in principio apud deum. Quærat autem aliquis, cur nõ eſt dictum, In principio erat verbum Dei, & verbum Dei erat apud Deum, & Deus erat verbum Dei? Quiſquis autem vnicam veritatem fatebitur eſſe, palàm eſt quoniam & demonſtratio eius quæ eſt ſapientia, una eſt. Sed ſi veritas una & ſapientia vna, verbum quoq; quod veritatẽ enunciat ſapientiam expandit in his qui ſuſceptibiles ſunt, vnum ſiquidẽ erit. nec hoc dicimus inficiantes uerbum Dei fore, ſed oſtendentes utilitatem omiſſionis huius vocabuli Dei. Ipſe quoq; Ioannes in Apoca. dicit: Et nomen eius verbum dei. Alcui. Qualiter autem ponit ſubſtãtiuum verbum erat? vt intelligeres omnia tempora præueniſſe coæternum deo patri verbum.

Deitas vna patris & filij.

Omnia per ipſum facta ſunt.

Alcui. Poſt quàm dixit de natura filij, de operatione eius ſubiungit, dicens. Omnia per ipſum facta ſunt. i. quicquid eſt ſiue in ſubſtãtia, ſiue in aliqua proprietate. Hyla.2.de trini. Vel aliter. Erat quidem uerbum in principio, ſed potuit non eſſe ante principium. ſed quid ille? Omnia per ipſum fact. ſunt. Infinitum eſt per quod ſit omne quod factum eſt, & cum ab eo ſint omnia, & tempus ab eo eſt. Chryſ. Moyſes quidem incipiens ſcripturam veteris teſtamenti de ſenſibilibus nobis loquitur, & hoc enumerat per multa. In principio enim, ait, fecit deus cœlum & terram, deinde inducit, quoniam & lux facta eſt & firmamẽtum & ſtellarum naturæ, & genera animalium. Euangeliſta vero hæc oĩa excedens, vno verbo cõprehẽdit, vt cognita auditoribus, ad altiorẽ feſtinans materiam, totum hunc librũ inſtituens non de operibus, ſed de cõditore. Aug. 1. ſuper Gene. ad lit. Cum .n. dicitur, Omnia per ip. fact. ſunt, ſatis oſtenditur, & lux per ipſum facta, cũ dixit deus, Fiat lux. & ſimiliter de alijs quod ſi ita eſt, æternũ eſt quod ait deus, fiat lux: quia verbum Dei Deus apud Deum patri coæternus eſt, quãuis, creatura temporalis facta ſit. Cum .n. verba ſint temporis, cum dicimus, quando & aliquando, æternum tamen eſt in verbo Dei, quando aliquid fieri debeat, & tunc fit quando fieri debuiſſe in illo uerbo eſt, in quo

non eſt quando & aliquando, quoniam totum illud verbum æternum eſt. Augu. ſup. Ioan. Quando ergo poteſt fieri ut verbum Dei factum ſit, quando Deus per verbum fecit omnia? & ſi verbum ipſum factum eſt, per quod aliud verbum factum eſt? Si hoc dicis, quia eſt verbum verbi, per quod factum eſt illud, ipſum dico ergo vnigenitum filium Dei: ſi autem non dicis verbum Dei, concede non factum verbum per quod facta ſunt omnia. Auguſt. 1. de Trini. Et ſi factum non eſt, creatura non eſt: ſi autē creatura non eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſt, omnis enim ſubſtantia quæ Deus nō eſt, creatura eſt: & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Theoph. Solent autem Arriani dicere, quòd ſicut per ſerram oſtium fieri dicimus, quaſi per organū, ſic & per filium omnia facta fuiſſe dicuntur: non quòd ipſe ſit factor, ſed organum: & ſic facturā aiunt filium tanquam factum ad hoc vt per eum omnia fierent. Nos autē ad huiuſmodi fictores mēdacij ſimpliciter reſpondemus: ſi enim ut dicitis, pater creaſſet ad hoc filium, vt eo tā quam organo uteretur, uideretur quòd inhonorabilior ſit filius quàm quę facta ſunt: ſicut ea quæ per ſerram ſunt facta ipſo organo nobiliora exiſtunt, nam ſerra propter ipſa eſt: ſic & propter ipſa quæ facta ſunt, ut aiunt, pater creauit filium: tanquam ſi nō deberet Deus cūcta creare, nequaquam filium produxiſſet, quid his verbis iſanius? ſed aiūt, quare non dixit ꝙ omnia verbum fecit, ſed vſus eſt hac prępoſitione per? ne filiū ingenitum intelligeres & ſine principio & Dei cōditore. Chry. Sed ſi præpoſitio per, conturbat te, & quæris in ſcriptura quòd ipſum uerbum omnia faceret, audi Dauid. initio tu domine terrā fundaſti, & opera manuum tuarū ſunt cęli. Quòd autem hoc de unigenito dixerit, addiſces ab apoſtolo utente hoc verbo in epiſto. ad Hebræ. de filio. Si vero de patre hoc prophetam dixiſſe dicis, Paulum uero filium adoptaſſe, idem ſit rurſus. Neque enim id filio conuenire dixiſſet, niſi uehementer conſideraret, quoniam quæ ſunt dignitatis, cohonorabilia ſunt utrique. Si rurſus per, prępoſitio aliquam ſubiectionem tibi uidetur inducere, cur Paulus eam de patre ponit? Fidelis inquit dominus, per quē uocati ſumus in ſocietatem filij eius. Et iterum, Paulus apoſtolus per uoluntatem Dei. Orig. Errauit etiam in hoc Valentinus dicens, uerbum eſſe quod mundanæ creationis præſtitit cauſam creatori, ſed ſi ſic ſe habet ueritas rerum prout ipſe intelligit, oportebat ſcriptum fore per creationem uniuerſa conſiſtere à uerbo, non autem econtra uerbum à creatore.

Diuinitas verbi oſtēditur.

Et ſine ipſo factum eſt nihil.

Chryſo. Vt non æſtimes, cum dicit. Omnia per ipſum facta ſunt, illa omnia ſolum dicere eum quæ a Moyſe dicta ſunt, conuenienter inducit, Et ſine ipſo factum eſt nihil ſiue uiſibile quid, ſiue intelligibile. Vel aliter. Ne hoc quod dixit, Omnia per ipſ. facta ſunt, de ſignis ſuſpiceris hunc dici, de quibus reliqui euangeliſtæ locuti ſunt, inducit. Et ſine ipſo factum eſt nihil. Hyla. Vel aliter dicetur hoc quod dicitur, Omnia per ip. fa. ſunt, non habet modum, eſt ingenitus qui factus à nemine eſt, eſt & ipſe genitus ab innato, reddidit auctorem cum ocium profeſſus eſt, dicens. Sine ipſo factum eſt nihil. cum enim nihil ſine eo, intelligo non eſſe ſolum, quia alius eſt per quem, alius ſine quo non. Orig. in ho. Vel aliter. Ne exiſtimares ea quæ per uerbum facta ſunt per ſe exiſtentia non contenta à uerbo, ait: & ſine ipſo factum eſt nihil, hoc eſt nihil factum eſt extra ipſum, quia ipſe ambit omnia conſeruans ea. Auguſt. de quæſt. no. & uet. teſt. Vel dicens. Sine ipſo factum eſt nihil nullo modo ipſum facturam eſſe ſuſpicari debere edocuit. Quomodo enim poteſt dici, Ipſe eſt factura, cū nihil dicatur Deus ſine ipſo feciſſe. Orig. ſu. Ioan. Vel aliter, Si omnia per uerbum facta ſunt: de numero uero omnium eſt malitia & totus fluxus peccati, & hæc per uerbū facta ſunt, & hoc eſt falſum: quantum igitur ad ſignificata, nihil & non ens, vnum ſunt. Videtur autem Apoſtolus non entia praua dicere, uocat inquit Deus ea quæ non ſunt tanquàm ea quæ ſunt. Totaque prauitas nihil dicitur, cū abſque uerbo facta eſt. Augu. ſup. Ioan. Peccatum enim non per ipſum factum eſt, & manifeſtū eſt quia peccatum nihil eſt, & nihil fiunt homines cum peccant. Et idolum non per uerbum factum eſt, habet quidem formam quandam humanam, & ipſe homo per uerbum factus eſt. Sed forma hominis in idolo nō per uerbum facta eſt. ſcriptum eſt enim, Scimus ꝙ nihil eſt idolum, ergo iſta nō ſunt facta

Peccatum nihil eſt.

Grammatica conſtructio.

facta per uerbum, ſed quæcunque facta ſunt naturaliter, vniuerſa natura rerum omnis omnino creatura ab angelo vſque ad vermiculum. Orige. Valentinus autem exelu ſit ab omnibus per verbum factus quæ ſunt in ſeculis facta, quæ credit ante verbum extitiſſe, præter euidentiam loquens, ſiquidem quæ putantur ab eo diuina, remouentur ab omnibus: quæ autem velut ipſe putat, pœnitus deſtruuntur, uerè dicuntur omnia. quidam enim falſo dicunt diabolum non eſſe creaturam Dei: inquantum enim diabolus eſt, creatura Dei non eſt. Is autem cui accidit eſſe diabolum, diuina eſt creatura: ac ſi diceremus, homicidam creaturam Dei non eſſe, qui tamen in eo quòd homo eſt, creatura Dei eſt. Aug. de natura ho. Non autem ſunt audienda delyramenta hominum, qui nihil hoc loco aliquid intelligendum eſſe putant, quia ipſum nihil in fine ſententiæ poſitum eſt: nec intelligunt nihil intereſſe vtrum dicatur, Sine ipſo nihil factum eſt, an ſine ipſo factum eſt nihil. Orig. Si accipiatur uerbum pro eo quod in quolibet homi num eſt, quia & ipſum inſitum eſt cuilibet ab eo quod in principio erat verbum, etiam ſine hoc verbo nihil committimus, ſimpliciter accipiendo quod dicitur, Nihil. Ait enim apoſtolus, quòd ſine lege peccatū mortuum erat, adueniente uerò mandato, peccatum reuixit. Non enim reputatur peccatum lege non exiſtente, ſed nec peccatum erat non exiſtente verbo, quia dominus dicit: Si non veniſſem & eſſem illis locutus, peccatū non haberent: quælibet enim excuſatio deficit uolenti dare reſponſum de crimine, dū verbo præſente ac iudicante quid eſt agendum, non obedit quis illi: nec propter hoc inculpandum eſt verbum, ſicut nec magiſter per cuius diſciplinam non remanet locus excuſationis diſcipulo delinquēti, velut de ignorantia. Omnia ergo per verbum facta ſunt: non ſolum naturalia, ſed etiam quæ ab irrationabilibus ſiunt.

Cæter errorū

Quod factum eſt. In ipſo uita erat.

Be. Quia euangeliſta dixit omnem creaturam factam eſſe per uerbum, ne quis fortè crederet mutabilem eius uoluntatem quaſi qui ſubitò vellet facere creaturam, quam ab æterno nunquam ante feciſſet: ideo docere curauit factam quidem creaturam in tempore, ſed in æterna creatoris ſapientia, quando & quos crearet ſemper fuiſſe diſpoſitum. vnde dicit, Quod factum eſt in ipſo, uita erat. Aug. ſuper Ioan. Poteſt autem ſic interpretari, Quod factum eſt in ipſo, & poſtea dicatur, Vita erat: ergo totum uita eſt, ſi ſic pronunciauerimus, quid enim non in illo factum eſt? ipſe eſt enim ſapientia Dei, & dicitur in pſalmo, Omnia in ſapientia feciſti: omnia igitur ſicut per illum, ita in illo facta ſunt: ſi ergo quod in illo factum eſt vita eſt: ergo & terra vita eſt, lapis vita eſt. Inhoneſtum eſt ſic intelligere, ne nobis ſubrepat ſecta Manichæorum, & dicat quia habet uitam paries. ſolent enim iſta delyrantes dicere. Et cum reprehenſi fuerint ac repulſi, quaſi de ſcripturis proferunt dicentes, vt quid dictum eſt, Quod factum eſt, in ipſo uita erat? Pronuncia ergo ſic: Quod factum eſt. Hic ſubdiſtingue, & deinde inter, In ipſo uita erat. Facta eſt enim terra, ſed ipſa terra quæ facta eſt, non eſt uita: eſt autem in ipſa Dei ſapientia ſpiritualiter ratio quædam qua terra facta eſt, hæc uita eſt. ſicut arca in omni opere non eſt vita, arca in arte uita eſt quia uiuit anima artificis: ſic ergo quia ſapientia Dei per quam facta ſunt omnia, ſecundum artem continent omnia quæ ſiunt per ipſam artem, non hęc continuò ſunt uita: ſed quicquid factum eſt, uita eſt in illo. Orig. in ho. Poteſt autem & ſic diſtingui ſine errore. Quod factum eſt in ipſo, & poſtea dicatur, Vita erat. vt ſit ſenſus: Omnia quæ per ipſum, & in ipſo facta ſunt, in ipſo uita ſunt, & vnum ſunt. Erant enim, hoc eſt in ipſo ſubſiſtūt cauſaliter, priuſquam ſint in ſe ipſis effectiuè. Sed ſi quæris, quomodo & qua ratione omnia quæ per verbum facta ſunt, in ipſo uitaliter & vniformiter & cauſaliter ſubſiſtunt? accipe exempla ex creaturarum natura. Conſpice quomodo omnium rerum quas mundi huius ſenſibilis globoſitas comprehendit, cauſæ ſimul & vniformiter in iſto ſole qui eſt maximum mundi lumina re ſubſiſtunt: quomodo numeroſitas herbarū & fructuum in ſingulis ſeminibus ſimul continetur, quomodo multiplices regulę in arte artificis unum ſunt, & in animo diſponētis viuunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum ſubſiſtit, & huius uaria perſpice exempla, ex quibus uelut phyſicę theorię pennis poteris arcana uerbi mentis acie inſpicere, & quantum datur humanis

Quomodo omnia ſunt vita in Deo.

humanis rationibus videre, quomodo omnia quæ per verbum ſunt facta, in ipſo uiuunt & facta ſunt. Hyla. Vel al ter poteſt legi: In eo quod dixerat, Sine ipſo factum eſt nihil. Poſſet aliquid perturbatus dicere: eſt ergo aliquid per alterum factũ, quod tamen non fit ſine eo factum: & ſi aliquid per alterum licet non ſine eo, iam non per eum omnia: quia aliud eſt feciſſe, aliud eſt interueniſſe facienti. Enarrat ergo euangeliſta quid nõ ſine eo factum ſit, dicens: Quod factum eſt in eo: hoc igitur non ſine eo quod in eo factum eſt. Nam id quod in eo factum eſt, etiam per eum factum eſt: omnia enim per ipſum, & in ipſo creata ſunt. In ipſo autem creata, quia naſcebatur creator Deus, ſed ex hoc ſine eo nihil factum eſt; quod tamen in eo factum eſt, quia naſcens Deus vita erat, & qui uita erat, non poſtquam natus eſt factus eſt uita, nihil ergo ſine eo fiebat ex his quæ in eo fiebant, quia uita eſt in quo fiebant: & Deus qui ab eo natus eſt, non poſtea quam natus eſt, ſed naſcẽdo quoque extitit. Chryſoſto. Vel aliter. Non apponemus finale punctum vbi dicitur, Sine ipſo factum eſt nihil, ſecundum hæreticos. Illi enim volentes ſpiritum ſanctum creatum dicere aiunt, Quod factũ eſt in ipſo uita erat: ſed ita non poteſt intelligi: primum quidem neque tempus erat hic ſpiritus ſancti meminiſſe: ſed ſi de ſancto Spiritu hoc dictum eſt, age ſecundum eorum interim legamus modum, ita enim nobis hoc inconueniens erit: cũ enim dicitur, Quod factum eſt in ipſo vita erat, ſpiritum ſanctum dicunt dictũ eſſe vitã: ſed vita hæc & lux inuenitur eſſe. Inducit enim, Vita erat lux hominum, quo circa ſecundũ eos lucem omniũ hunc ſpiritum dicit: quod autem ſuperius verbum dicit, hic conſequenter & Deũ & vitam & lucem nominat. Verbum autem factum eſt. erit igitur Spiritus ſanctus incarnatus, non filius: ideo dimittentes hunc modum legendi, ad decentem veniamus lectionem & expoſitionem, hoc autem eſt, cum dicitur. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. ibi quieſcere fac ſermonem; deinde ab ea quæ deinceps eſt dictione incipe quæ dicit, In ipſo vita erat: ac ſi dicat, Sine eo factum eſt nihil quod factum eſt, id eſt factibilium. Vides qualiter hac breui adiectione

Nota diſtinctione verborum euangel.

omnia correxit ſuperueniẽtia inconueniẽtia. Inducens.n. ſine eo factũ eſt nihil: & adijciens, Quod factũ eſt: & intelligibilia cõprehendit, & ſpiritum ſanctum excepit. Spiritus .n. ſanctus factibilis nõ eſt, hæc igitur quę dicta ſunt, de conditione rerum dixit Ioãnes. Inducit aũt & eum qui eſt de prouidẽtia ſermonem, dicens. In ipſo uita erat, quemadmodum in fonte qui generat abyſſos, & in nullo minoratur fons, ita & in operatione vnigeniti quæcunque credas per eum facta eſſe non minor ipſe factus eſt, nomen aũt uitæ hic non ſolũ conditionis eſt, ſed & prouidentiæ rerũ, quæ eſt ſecundum permanentiam earum. Cum autem audis quoniam in ipſo vita erat, ne compoſitum exiſtimes, ſicut.n. pater habet vitam in ſe ipſo, ita dedit & filio vitam habere, ergo ſicut patrem nõ utique dicens compoſitum eſſe, ita nec filium. Orig. Vel aliter. Oportet ſcire ꝙ ſaluator quędã dicit non ſibi eſſe ſed alijs, quędã uero & ſibi & alijs. In hoc ergo quòd dicitur. Quod factum eſt in verbo, vita erat, ſcrutandũ eſt, an ſibi & alijs vita eſt, vel alijs tãtũ: & ſi alijs, quibus alijs? idem aũt eſt uita & lux. Lux aũt hominum eſt, ſit itaq; hominum uita quorũ eſt lux, & ſic in eo ꝙ dicitur uita, Saluatori nõ ſibi ſed alijs, hæc quidem uita uerbo præexiſtẽti aderit, ex eo ꝙ expiata à peccatis anima fit ſerena, uita inſeratur ei qui uerbi Dei ſe ſuſceptibilem ſtatuit. unde uerbum quidem in principio non dixit factum: non enim erat quãdo principium uerbo careret. Vita autem hominum non ſemper erat in uerbo, ſed hęc uita hominum facta eſt, eo quod uita eſt lux hominum. Cũ enim homo non erat, nec lux hominum erat, luce ſecundum habitudinem ad homines intellecta, & ideo dicit. Quod factum eſt in uerbo uita erat, non autem quod erat in uerbo uita erat. Inuenitur autem alia litera non incongruè habens, Quod factum eſt in eo uita eſt. Si autem intelligamus uitam hominum quæ in verbo ſit, eum eſſe qui dixit, Ego ſum vita, fatebimur neminem infidelium Chriſti uiuere, ſed cunctos eſſe mortuos qui non uiuunt in Deo.

Alia litera.

Et uita erat lux hominum.

Theo. Dixerat in ipſo vita erat, ne putares quòd abſq; vita ſit ſpiritualis & lux rationabilibus cunctis. vnde dicitur. Et vita erat lux hominum. q. d. Lux iſta non eſt ſen-

ſenſibilis ſed intellectualis illuminans ipſam animam. Augu. ſuper Ioan. Ex ipſa enim vita illuminantur homines, pecora non illuminantur, quia non habent rationales mentes, quæ poſſint videre ſapientiam: homo autem factus ad imaginem dei, habet rationalẽ mentem, per quam poſſit percipere ſapientiam, ergo illa vita per quam facta ſunt omnia lux eſt, & non quorumcunque animalium, ſed hominum. Theo. Non autem lux & ſolum Iudæis, ſed omnium hominum. Omnes enim homines inquantum intellectum & rationem recepimus ab eo quòd non condidit verbo, intantum ab eo illuminari dicimur. Nam ratio nobis tradita per quàm rationales dicimur, lux eſt ad operanda nos dirigens & non operanda. Origen. Non eſt autem prætermittendum quòd uitam præmittit luci hominum, inconſequens enim erat illuminari non uiuentem, & aduenire illuminationi vitam. ſi autem idem eſt, Vita erat lux hominum, quod ſolum hominum, erit Ghriſtus lux atque vita ſolorum hominum: hoc autem opinari hæreticum eſt. Non igitur quicquid dicitur aliquorum, illorum ſolum eſt. Scriptum eſt enim de Deo quòd ſit Deus Abraham Iſaac & Iacob, non tamen iſtorum tantum patrum dictus eſt Deus: non ergo ex eo quòd dicitur Lux hominum, excluditur quin ſit aliorum, alios verò continens, eo quòd eſt. Faciamus hominem ad imaginem noſtram, quicquid ad imaginem ac ſimilitudinem Dei factum eſt, intelligi debet per hominem. Sic igitur lux hominum lux cuiuſlibet rationalis creaturæ eſt.

Lux quomodo data hominibus.

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

Augu. ſuper Ioan. Quia vita illa eſt lux hominum, ſed ſtulta corda capere iſtam lucem non poſſunt, quia peccatis ſuis aggrauantur, ut eam uidere non poſſint: ne ideo cogitent quaſi abſentem eſſe lucem quia eã uidere non poſſunt, ſequitur. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quomodo enim homo poſitus in ſole cęcus præſens eſt illi ſol, ſed ipſe ſoli abſens eſt: ſic omnis ſtultus cæcus eſt, & præſens eſt illi ſapientia. Sed cum cæco pręſens eſt, oculis eius abſens eſt, non quia illi ipſi abſens eſt, ſed quia ipſe abſens eſt ab illa. Orige. Tenebræ autem huiuſmodi hominum non natura ſunt, ſecundum illud Pauli: Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Orig. in ho. Vel aliter: Lux in tenebris fidelium animarum lucet à fide inchoans, ad ſpem trahens. Imperitorum vero cordium perfidia & ignorantia lucem uerbi Dei in carne fulgentis non comprehenderunt, ſed iſte ſenſus moralis eſt. Phyſica vero horum verborum theoria talis eſt. Humana natura & ſi non peccaret, ſuis proprijs uiribus lucere non poſſet. Non enim naturaliter lux eſt, ſed particeps lucis, capax ſiquidem ſapientiæ eſt, non ipſa ſapientia. Sicut ergo aer per ſemetipſum non lucet ſed tenebrarum uocabulo nuncupatur: ita noſtra natura dum per ſeipſam conſideratur, quædam tenebroſa ſubſtantia eſt, capax ac particeps lucis ſapientiæ, & ſicut aer dum ſolares radios participat, non dicitur per ſe lucere, ſed ſolis ſplendor in eo apparere, ita rationabilis noſtræ naturæ pars dum præſentiam verbi dei poſſidet, non per ſe res intelligibiles & deũ ſuum, ſed per inſitum ſibi diuinum lumẽ cognoſcit: Lux itaque in tenebris lucet, quia dei verbum vita, & lux hominum in noſtra natura, quæ per ſe inueſtigata & conſiderata informis quædam tenebroſitas inuenitur, lucere non deſinit, & quoniam ipſa lux omni creaturæ eſt incomprehenſibilis, tenebrę eam non comprehenderunt. Chryſ. Vel aliter. Totum ab illo loco, Et vita erat lux hominum, primum nos de conditione docuerat, deinde dicit & quæ ſecundum animam bona præbuit nobis veniens verbum. vnde dicit, Et vita erat lux hominum. Non dicit lux Iudæorum, ſed vniuerſaliter hominum. non enim Iudæi ſolum, ſed & gẽtiles ad hanc venerunt cognitionem. Non autem adiecit, Et angelorum, quoniam ei de natura humana ſermo eſt, quibus verbum venit Euangelizans bona. Orig. Quęrunt autem, quare non verbum lux hominum dictum eſt, ſed uita quę in uerbo ſit, quibus reſpondemus, quia uita ad præſens, non ea quæ communis eſt rationalium & irrationalium dicitur, ſed quæ adiungitur verbo quod in nobis fit per participationem uerbi primarij, ad diſcernendum apparentem uitam & non ueram, & cupiendam veram uitam. Prius ergo participamus vitam quæ

Theoricus intellectus verborum.

Chriſtus nõ dicitur lux angelorũ in euãgelio.

quæ apud quoſdam quidem eſt potentia nõ actu lux, qui ſcilicet non ſunt auidi perquirere quæ ad ſcientiam pertinent, apud quoſdã verò & actu lux efficitur, qui ſecundum apoſtolum æmulantur dona meliora.ſ. verbum ſapientiæ. ſi tamen & tunc idem eſt vita & lux hominũ, nullus manens in tenebris perfectè viuere comprobatur, nec quiſquam viuentium conſiſtit in tenebris. Chry. Vita enim adueniente nobis ſolutum eſt mortis imperium, & luce lucente nobis nõ ultra ſunt tenebræ, ſed ſemper manet uita quam mors ſuperare non poteſt, nec tenebræ lucem. vnde ſequitur. Et lux in tenebris lucet. Tenebras mortem & errorem dicit: nam lux quidem ſenſibilis non in tenebris lucet, ſed ſine illis. Prædicatio uerò Chriſti in medio erroris regnantis fulſit, & eum diſparere fecit, & in uitam mortem fecit mortuus Chriſtus, ita eam ſuperans vt eos qui detinebantur reduceret. Quia igitur neq; mors eam ſuperauit, neq; error, ſed fulgida eſt eius prędicatio ubiq;, & lucet cum propria fortitudine, propterea ſubdit: Et tenebræ eam nõ comprehenderunt. Orige. Eſt etiam ſciendum quòd ſicut hominũ nomen eſt duarum ſpiritualium rerum, ſic & tenebræ. Dicimus enim hominum lucẽ poſſidentem opera lucis perficere, & etiam cognoſcere quaſi illuſtratum lumine ſcientiæ: & econtrario tenebras dicimus illicitos actus, & eam quæ uidetur ſcientia non eſt autẽ. Sicut autem pater lux eſt, & in eo tenebræ non ſunt ullę, ſic & Saluator. Sed quia ſimilitudinem carnis peccati ſubijt, nõ incongruè de eo dicitur, quòd tenebræ in eo ſunt aliquæ, ipſo in ſe ſuſcipiente noſtras tenebras ut eas diſſiparet. Hæc igitur lux quæ facta eſt vita hominum, radiat in tenebris animarũ noſtrarum, & venit vbi princeps tenebrarum harum cum genere bellat humano. Hanc lucem perſecutæ ſunt tenebræ, quod patet ex his quæ ſaluator & eius filij ſuſtinent, pugnantibus tenebris cõtra filios lucis. Verum quia Deus patrocinatur non inualeſcunt: vnde non apprehendunt lucem: vel quia celeritatẽ curſus lucis ſubſequi non ualent propter propriam tarditatem: vel quia ſi ſuperuenientẽ expectãt fugantur luce appropinquante. Oportet autem in id conſiderare quod nõ ſemper tenebræ in ſiniſtra parte ſumuntur, ſed quan- *Tenebræ duplices.*

doq; in bona, ſecundum illud pſalmi: Poſuit tenebras in latibulum ſuum dum ea quæ ſunt erga deũ, ignota perceptibilia ſunt. De hac ergo laudata caligine dicam: quoniam verſus lucem pergit, illamq; apprehendit: quia quod erat caligo dum ignorabatur, in lucem cognitam vertitur ei qui didicit. Augu. x. de ci. Dei. Hoc autem initium ſancti euangelij quidam Platonicus aureis literis perſcribendum, & per omnes eccleſias in locis eminentiſſimis proponendum eſſe dicebat. Beda. Nam alij euangeliſtæ Chriſtum in tempore natum deſcribunt, Ioannes uerò eundem in principio teſtatur fuiſſe, dicens. In principio erat uerbum. Alij inter homines eum ſubditò apparuiſſe commemorant: Ille ipſum apud deum ſemper fuiſſe teſtatur, dicens: Et uerbum erat apud Deum. Alij eum uerum hominem, ille verum confirmat deum, dicens. Et deus erat uerbum. Alij hominem apud homines cum temporaliter cõuerſatum, ille Deum apud Deum in principio manentem oſtendit, dicens: Hoc erat in principio apud Deum. Alij magnalia quæ in homine geſſit perhibent, ille ꝙ omnẽ creaturã per ipſum Deus pater fecerit docet, dicẽs: Oĩa per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

Fuit homo miſſus à Deo cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine.

Augu. Ea quæ dicta ſunt ſuperius, de diuinitate Chriſti dicta ſunt, qui ſic uenit ad nos, ſecundum quòd apparuit homo. Quia igitur ſic erat homo, vt lateret in illo Deus, miſſus eſt ante illum magnus homo, per cuius teſtimonium inueniretur pluſquam homo, & quis eſt hic? Fuit homo. Theophyl. Non angelus, ut ſuſpicionem multorum deſtrueret. Augu. Et quomodo poſſet iſte uerum de Deo dicere? Miſſus à Deo. Chryſoſto. Nihil de reliquo humanum eſſe æſtimo eorum quæ dicuntur ab illo: non enim quæ eius ſunt, ſed quæ mittentis omnia loquitur, ideo & angelus nuncupatus eſt à propheta dicente: Ego mitto angelum meum. Angeli enim virtus eſt nihil proprium dicere. Hoc autem quod dicit. Fuit miſſus, non eius qui ad eſſe proceſſus oſtenſiuum eſt. Sicut autem Eſaias miſſus fuit nõ aliundè quam *Miſſio Ioãnis.*

MMM à mun-

aliunde quàm à mundo, ſed à ſtatu quo uidit dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum ad plebem: ſic Ioannes à deſerto ad baptizandum mittitur. Ait enim: Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, Super quem videris &c. Augu. Quid vocabatur? Cui nomen erat Ioannes. Alcui. Id eſt gratia Dei, vel in quo eſt gratia, qui gratiam noui teſtaméti, ideſt Chriſtum ſuo teſtimonio primum mundo innotuit. Vel Ioãnes interpretatur cui donatum eſt, quia per gratiã Dei donatum eſt illi regem regum non ſolum percurrere, ſed etiam baptizare. Augu. Quare venit? Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine. Orige. Quidam improbare nitũtur ædita de Chriſto teſtimonia prophetarum, dicentes: Non egere teſtibus Dei filiũ habentem credulitatis ſufficientiã, tum in his quæ protulit ſalubribus verbis, tũ in mirabilibus operibus ſuis. Siquidem & Moyſes credi meruit per verbum virtutis, non egens præuijs teſtibus. Ad hoc dicendum eſt, quòd multis exiſtentibus cauſis inducentibus ad credendum, plerumque quidam ex hac demonſtratione nõ admirãtur, ex alia verò hãbẽt cauſam vt credant. Deus aũt eſt qui pro

Teſti-monia pphe-tarũ de Chri-ſto.

cunctis hominibus homo factus eſt. Conſtat igitur quoſdã ex dictis propheticis ad Chriſti admirationem coactos, mirantes tot prophetarum ante eius aduentum vocem, conſtituentes natiuitatis eius locum & alia huiuſmodi. Illud quoque animaduertendum quòd prodigioſæ virtutes ad credendum prouocare poterant eos qui tempore Chriſti erant, non autem poſt longa tempora, non fabuloſa quædam exiſtimata fuerunt. plus enim peractis virtutibus facit ad credulitaté quæ cum virtutibus quæritur prophetia. Eſt autem & tale quid dicere, quòd quidam in hoc quòd teſtimonium præbent Deo, honorati ſunt. Priuare vult ergo chorum prophetarum ingenti gratia, qui dicit illos non oportere de Chriſto teſtimonium exhibere. Acceſſit autem his Ioannes, vt teſtimonium de luce perhibeat. Chryſoſtomus. Non ea indigente teſtimonio. Sed propter quid, ipſe Ioannes docet, dicens: Vt omnes crederent per illum. Sicut enim carnem induit ne omnes perderet, ita & præconem hominem miſit, vt cognatam audientes vocem facilius aduenirent. Beda. Non autem ait. Vt omnes crederent in illum. Maledictus enim homo qui confidit in homine, ſed vt omnes crederent per illum, hoc eſt, per illius teſtimonium crederent in lucem. Theophylus. Si verò aliqui non crediderint, excuſabilis permanet ipſe. Nam & ſi aliquis includens ſe in domo caliginis, & ipſum ſolis radius non illuſtret, ipſe cauſam tribuit & non ſol, ſic Ioannes, vt omnes crederent miſſus fuit, ſed ſi minimè conſecutum eſt, ipſe huius rei cauſa non extitit. Chryſoſtomus. Quia verò multum apud nos maior qui teſtatur, eo qui teſtimonium perhibet & dignior fide eſſe videtur, ne quis & de Ioanne hoc ſuſpicetur, hanc ſuſpicionem deſtruit, dicens: Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhi. de lumine. Si verò non huic inſtans opinioni hoc reſumpſit, vt teſtimonium perhiberet de lumine, ſuperfluũ eſſet quod dicitur, & magis iteratio ſermonis quàm explanatio doctrinæ. Theop. Sed dicet aliquis, ergo neque Ioannem neque ſanctorum quempiam lucem eſſe, uel fuiſſe dicemus, ſed ſi ſanctorum aliquam lucem velimus dicere, ponemus lucem abſq; articulo. vt ſi interrogatus fueris vtrũ Ioannes eſt lux? ſine articulo ſecure concedas. Si verò cum articulo, non concedas. Non enim eſt ipſa lux principalior, ſed lux dicitur, quia ſecundum participationem lucem habeat à vero lumine.

Lucis duplex acce-ptio.

Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum

Augu. De quo lumine Ioannes teſtimonium perhibeat oſtendit, dicens: Erat lux vera. Chryſoſto. Vel aliter: Quia ſuperius de Ioanne dixerat quòd venit & miſſus eſt, vt teſtetur de luce: ne quis hoc audiens propter teſtantis recentem præſentiam, & de eo cui teſtimonium perhibetur, talem quandam ſuſpicioné accipiat, reduxit mentem & ad eam quæ ſupra omne principium eſt tranſmiſit exiſtentiam, dicens: Erat lux vera. Auguſtinus. Quare additum eſt vera? quia & homo illuminatus dicitur lux, ſed vera lux illa eſt quæ illuminat, nam & oculi noſtri dicuntur lumina, & tamen niſi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem ſol exeat, lumina illa ſine cauſa patent. vnde ſubdit: Quæ illuminat omnem hominem. Si omnem hominem, ergo

Pul-chrum myſte-rium.

&

& ipſum Ioannem. Ipſe ergo illuminabat, à quo ſe demonſtrari volebat. Quomodo enim plerunque fit, vt in aliquo corpore radiato cognoſcatur ortus eſſe ſol, quem oculis videre non poſſumus, quia qui ſaucios habent oculos, idonei non ſunt videre parietem illuminatum, aut aliquid huiuſmodi: ſic omnes ad quos venerat Chriſtus, minus erant idonei eũ videre. Radiauit Ioannem, & per illum confitentem ſe illuminatum, cognitus eſt ille qui illuminat: dicit autem, Venientem in hunc mundum: nam ſi illinc non recederet, non eſſet illuminandus, ſed ideo hic illuminandus, quia illinc receſſit, vbi homo poterat eſſe illuminatus. Theoph. Erubeſcat Manichæus qui conditoris maligni & tenebroſi nos aſſerit creaturas. Non enim illuminaremur, ſi veri luminis creaturæ non eſſemus. Chryſ. Vbi ſunt etiam qui non dicunt eum verum Deum? hic enim lux vera dicitur. Sed ſi illuminat omnẽ hominem veniẽtem in hunc mundum, qualiter tot ſine lumine permanſerunt? Non enim omnes cognouerunt Chriſti culturam. Illuminat igitur omnem hominem, quantum ad eum pertinet: ſi autem quidam mentis oculos claudentes noluerunt recipere lucis huius radios, non à lucis natura obtenebratio eſt eis, ſed à malitia eorum qui voluntarie priuant ſeipſos gratiæ dono, nam gratia quidem ad omnes effuſa eſt. Qui vero nolunt domo hoc frui, ſibiipſis hanc imputent cœcitatem. Auguſtinus. Vel quod dicitur, Illuminat omnem hominem, ſic intelligimus, non quia nullus eſt hominum, qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. Beda. Sine naturali ingenio, ſine ſapientia diuina, ſicut enim nemo à ſeipſo eſſe, ſic etiam nemo à ſeipſo ſapiens eſſe poteſt. Orige. in home. Vel aliter: Non de his qui de occultis ſeminum cauſis in ſpecies corporales procedunt, debemus intelligere quòd illuminat hominem venientem in hunc mundum, ſed de his qui ſpiritualiter per regenerationem gratiæ quæ datur in baptiſmate in mundum veniunt inuiſibilem. Eos itaque vera lux illuminat qui in mundum virtutum veniunt, non eos qui in mundum vitiorum ruunt. Theo. Vel aliter: Intellectus nobis traditus, ac nos dirigens, qui & naturalis ratio nominatur, dicitur lux tra-

Mundus duplex.

dita nobis à Deo. Sed quidam male ratione vtentes ſeipſos obſcurauerunt.

In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit.

Aug. Lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, huc venit per carnem, quia dum hic eſſet per diuinitatem à ſtultis cœcis & iniquis videri non poterat, de quibus ſuprà dictum eſt: Tenebræ eã non cõprehẽderunt, & ideo dicitur, In mundo erat. Orige. in home. Vt enim qui loquitur, dum loqui ceſſat, vox eius eſſe deſinit & euaneſcit. Sic cœleſtis pater ſi verbum ſuum loqui ceſſauerit, effectus uerbi, hoc eſt vniuerſitas verbo condita non ſubſiſtet. non autem putes, quia ſic erat in mundo quomodo in mundo eſt terra, pecora, & homines, ſed quomodo artifex regens quod fecit. vnde ſequitur: Et mundus per ipſum factus eſt. Non enim ſic fecit quomodo facit faber, qui enim fabricat, extrinſecus eſt ad illud quod fabricat. Deus autem infuſus mundo fabricat vbique poſitus, & non recedit ab aliquo: præſentia maieſtatis facit quod facit, & gubernat quod facit: ſic ergo erat in mundo, quomodo per quem factus eſt mundus. Chryſoſtomus. Et iterum, quia in mundo erat, ſed non ut mundi contemporaneus, propter hoc induxit: Et mundus per ipſum factus eſt, per hoc & rurſus te deducens ad æternam exiſtentiam vnigeniti. qui enim audierit quoniam opus eius hoc totum, & ſi valde inſenſibilis fuerit, cogetur concedere ante opera eſſe factorem. Theophylus. Simul autem hic & Marcionis ſubuertit rabiem, qui malignum conditorem cuncta produxiſſe dicebat: nec non & Arrij, qui filium Dei dicebat creaturam. Auguſti. Quid eſt autem, mundus per ipſum factus eſt? Cœlum, terra, mare, & omnia quæ in eis ſunt mundus dicitur. iterũ in alia ſignificatione dilectores mundi mundus dicuntur: de quo ſequitur. Et mundus eum non cognouit. Non enim cœli, aut angeli aut ſydera nõ cognouerunt creatorem, quem confitentur dæmonia, omnia vndique teſtimonium perhibuerunt. Sed qui non cognouerunt eum? qui amando mundum dicti ſunt mundus: amando enim mundum habitamus corde in mundo. nam qui non diligunt mundum, carne uerſantur in mundo, ſed corde inhabitant cœlum, ſicut

Quomodo Deus eſt in mũdo.

Mundus quomodo malus dicatur.

cut apoſtolus dicit, noſtra conuerſatio in cęlis eſt, amando igitur mundum, hoc appellari meruerunt vbi habitant. Quomodo enim cum dicimus, mala eſt illa domus aut bona, non parietes incuſamus aut laudamus, ſed inhabitantes, ſic & mundũ dicimus, qui inhabitant mundo amando. Chryſo. Qui autem Dei erant amici, eum cognouerunt etiam ante corporalem præſentiam: vnde & Chriſtus ait, Quoniam Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum. Cum ergo nos interpellant Gentiles dicentes. Quid eſt quòd in vltimo tempore venit noſtram operaturus ſalutem tanto tempore negligens nos? dicimus quoniam & ante hoc in mundo erat, & prouidebat operibus ſuis, & omnibus dignis cognitus erat: & ſi eum mundus non cognouit, hi tamé quibus mundus non erat dignus, eum cognouerũt. Dicens autem, Mundus eum non cognouit, breuiter cauſam ignorantiæ præbuit. Mundum eum vocat homines qui ſoli mundo affixi ſunt, & quæ mundi ſunt ſapiunt. Nihil autem ita turbat mentem, vt liquefieri amore præſentium.

In propria uenit, & ſui eũ nõ receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui nõ ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

Chry. Dicit quòd mundus eum non cognouit, de ſuperioribus loquẽs temporibus, ſed de reliquo ſermonem induxit ad prædicationis tempora, & ait: In propria venit. Augu. Quia ſcilicet omnia per ipſum facta ſunt. Theo. Vt per propria, mundum intelligas, ſiue Iudeam quam pro hæreditate elegerat. Chryſo. In propria ergo venit, non gratia ſuæ neceſſitatis, ſed gratia beneficij ſuorum. Sed vnde venit qui omnia implet, & vbique adeſt? Ea quidem quæ ad nos deſcenſione hic operatus eſt, quia enim in mũdo exiſtens, non putabatur adeſſe, eo quòd nondum cognoſcebatur, dignatus eſt induere carnem. Manifeſtationem vero hanc & condeſcenſionem, præſentiam vocat. Miſericors autem exiſtens Deus omnia facit, vt nos ſecundum virtutem ſplendeamus, & propter hoc quidem nullum neceſſitate, ſuaſione vero & beneficijs volentes ad ſe attrahit: & propterea venientem eũ hi quidem ſuſceperunt, alij vero non receperunt.

Quæ ꝓpria Chriſti dicantur.

Quõ Deus trahit homines.

Nullum enim vult inuitum neque coactum habere famulatum: inuitum enim trahi par eſt cum eo qui totaliter non ſeruit. vnde ſequitur: Et ſui eum non receperunt. Iudæos nunc ſuos dicit, vt populum peculiarem, ſed & omnes homines, vt ab ipſo factos, & ſicut ſuperius pro communi verecundatus natura dicebat, quoniam mundus per ipſum factus conditorem non cognouit: ita & hic rurſus pro Iudæorum anxius in deuotione, grauius ponit accuſationem, dicens: Et ſui eum non receperunt. Augu. Si autem omnino nullus recepit, nullus ergo ſaluus factus eſt. Nemo enim ſaluus fiet, niſi qui Chriſtum receperit venientem: & ideo addidit. Quotquot autem rece. eum. Chryſ. Siue ſint ſerui ſiue liberi, ſiue græci ſiue barbari, ſiue inſipientes, ſiue ſapientes, ſiue mulieres ſiue viri, ſiue pueri ſiue ſenes, omnes eodem digni facti ſunt honore: de quo ſequitur, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Ambroſ. Magna beniuolentia, vnicus natus eſt, & noluit manere vnus. non timuit habere cohæredes, quia hæreditas eius non fit anguſta ſi multi poſſederint. Chryſoſto. Non autem dixit, quoniam fecit eos filios Dei fieri, ſed dedit eis poteſtaté filios Dei fieri: oſtendens quoniam multo opus eſt ſtudio, vt eam quæ in baptiſmo adoptionis formata imaginem incontaminatã ſemper cuſtodiamus. Simul autem & oſtendens quoniam poteſtatem hanc nullus nobis auferre poterit, niſi noſipſi auferamus. Si enim qui ab hominibus dominum aliquarum rerum ſuſcipiunt, tantum habent robur quantum ferè hi qui dederunt: multo magis nos, qui à Deo potimur hoc honore. Simul autem oſtendere, vult quoniam hęc gratia aduenit volentibus & ſtudentibus. Etenim in poteſtate eſt liberi arbitrij & gratiæ, operatione filios Dei fieri. Theop. Vel quia in reſurrectione filiationem perfectiſſimam conſequemur, ſecundum quòd apoſtolus dicit, adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis noſtri. Dedit ergo poteſtatem filios Dei fieri, ideſt hanc gratiam in futura gratia conſequendi. Chryſ. Et quia in hiſipſis ineffabilibus bonis hoc quidem eſt Dei, ſcilicet dare gratiam, illud verò hominis, ideſt præbere fidem. ſubiungit, His qui cre. in no. eius. Quid igitur non dicis nobis, ò Ioannes, quod eorum ſit ſupplicium

Filiatio perfecta quando fit.

plicium qui eum non receperunt? quia nun quid iſto ſupplicio fiet maius quando præiacente eis poteſtate filios Dei fieri non fiant,ſed volentes ſeipſos tanto priuant honore? ſed etiam inextinguibilis eos ſuſcipiet ignis, quod poſtea manifeſtius reuelabit. Augu. Credentes ergo, quia filij Dei ſunt, & fratres Chriſti vtique naſcuntur. Nã ſi non naſcuntur filij, quomodo eſſe poſſunt? Sed filij hominum naſcuntur ex carne & ſanguine, & ex voluntate viri & cõplexu coniugi. Illi autem quomodo naſcuntur ſubdit. Qui non ex ſanguinibus, tanquam maris & fœminæ. Sanguina vel ſanguines non eſt latinum,ſed quia græcè poſitum eſt pluraliter, maluit ille qui interpretabatur ſic ponere,& quaſi minus latine loqui ſecũdum grammaticos, & tamen explicare veritatem ſecundum auditum infirmorum. Ex ſanguinibus enim maris & fœminæ homines naſcuntur. Beda. Sciendum etiam eſt, quia in ſcripturis ſanctis ſanguis cum dicitur pluraliter, peccatum ſignificare ſolet. vnde, Libera me de ſanguinibus. Aug. In eo autem quod ſequitur. Neque ex voluntate carnis,neq; ex voluntate viri, carnem pro fœmina poſuit,quia de coſta cu m facta eſſet, Adam dixit, Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea,Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo aliquando ſpiritus pro marito, quia ille imperare debet, iſta ſeruire. Quid enim peius eſt domo,vbi fœmina habet imperium ſuper virum? Hi ergo neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Beda. Carnalis enim ſingulorum generatio, à complexu coniugij duxit originem: at verò ſpiritualis, Spiritus ſancti gratia miniſtratur. Chryſo. Hoc autem narrat euangeliſta, vt vtilitatem & humilitatem prioris partus qui eſt, per ſanguinem & voluntatem carnis addiſcentes,& altitudinem ſecundi qui per gratiam & nobilitatem eſt cognoſcentes,magnam quandam hic ſuſcipiamus intelligentiam, & dignam dono ipſius qui genuit,& multum poſt hoc ſtudium demonſtremus.

Intellectus myſticus.

Natiuitas duplex

Et verbum caro factũ eſt, & habitauit in nobis.

Augu. Cum dixiſſet, Ex Deo nati ſunt, quaſi ne miraremur & horreremus tantam gratiã, & nobis incredibile videretur, quia homines ex Deo nati ſunt, quaſi ſecuritatẽ faciens ait: Et verbũ caro factum eſt. Quid ergo miraris quia homines ex Deo naſcuntur? attende ipſum Deum ex hominibus natum. Chryſo. Vel aliter: Cum dixiſſet, quoniam ex Deo nati ſunt qui ſuſceperunt eum,huius honoris poſuit cauſam, hoc ſcilicet uerbum fieri carnem:factus eſt enim proprius filius Dei,hominis filius, vt filios hominum faciat filios Dei. Cum autem audieris. Quoniam verbum caro factum eſt, ne turberis: neque enim ſubſtantiam conuertit in carnem,hoc enim verè impium eſt intelligere, ſed manẽs quod eſt,ſerui formam aſſumpſit. Quia enim ſunt qui dicunt,quoniam fantaſmata quædã fuerint omnia quæ incarnationis ſunt, eorum blaſphemiã deſtruens,hanc dictionem, Factum eſt,poſuit: non transmutationem ſubſtantiæ, ſed carnis veræ aſſumptionem repreſentare volẽs. Si verò dixerint,quoniam Deus omnipotẽs eſt,quare & in carnem tranſmutari non potuit? Dicemus quòd tranſmutari ab illa incommutabili natura omnino procul eſt. Auguſt. 15. de Trini. Sicut autem verbum noſtrum vox quodammodo corporis fit, aſſumendo eam in qua manifeſtatur ſenſibus hominum: ſic verbum Dei caro factum eſt, aſſumendo eam in qua & ipſum manifeſtaretur ſenſibus hominum.Et ſicut verbum noſtrum fit vox, nec mutatur in vocem,ita verbum Dei caro quidem factum eſt, ſed abſit vt mutaretur in carnem,aſſumendo quippe illam non in eam ſe conſumendo, & hoc noſtrum vox fit,illud caro factum eſt.Ex geſtis concilij Epheſini. Sermo etiam quem proferimus quo in alterutris locutionibus vtimur, ſermo eſt incorporeus, non aſpectui ſubiectus,non tactu tractabilis: ſed cum ſermo induerit literas & elementa, viſibilis fit, aſpectu comprehenditur, tactu tractatur: ſic & verbum Dei quod naturaliter inuiſibile eſt, viſibile fit: & quod natura incorporeum eſt, inuenitur eſſe tractabile. Alcui. Cum etiam credamus animã incorpoream corpori coniungi, vt ex his duobus fiat vnus homo, facilius poſſumus credere diuinam ſubſtantiam incorpoream, animæ in corpore coniungi in vnionem perſonæ, ita vt verbum in carnem nõ ſit conuerſum, nec caro in verbum, cum nec corpus in animam, nec anima conuertatur in corpus. Theo. Apollinarius aũt Laodicenſis in hoc

Incarnationis verbi modus.

verbo hęreſim ſtatuit: dicebat enim quòd Chriſtus animam rationalem non habuit, ſed tantum carnem, habens diuinitatem pro anima, quæ corpus dirigit & gubernat. Augusti. contra. ſer. Arriani. Si autem mouentur in eo quod ſcriptum eſt, quòd verbum caro factum eſt, nec ibi anima nominatur: intelligant carnem pro homine poſitam, à parte totum figuratæ locutionis modo: ſicuti eſt, Ad te omnis caro veniet. Item ex operibus legis, quòd non iuſtificabitur omnis caro: quod apertius alio loco dicitur, Non iuſtificabitur homo ex operibus legis. Sic itaque dictum eſt, Verbum caro factum eſt, ac ſi diceret, Verbum homo factum eſt. Theo. Euangeliſta vero volens oſtendere inenarrabilem Dei condeſcenſum, carnem commemorat, ut illius admiremur miſericordiā, quoniam propter noſtram ſalutē quod omnino remotum & diſtans eſt ab eius natura aſſumpſit, ſcilicet carnem, anima namque habet aliquam propinquitatem ad Deum. Si autem uerbum incarnatum eſt, & humanam animam nō aſſumpſit, ſequeretur quòd adhuc animę noſtræ curatę non eſſent. quod enim non aſſumpſit, non ſanctificauit. Et qualis deriſio, cum anima prius peccauerit vt carnem aſſumēdo ſanctificauerit, id quod eſt principalius infirmum relinquere? Subuertitur ex hoc dicto Neſtorius, qui dicebat quòd non Deus verbum ipſe idem factus eſt homo ex ſacro conceptus ſanguine virginis, ſed verbo peperit hominem, qui omnis uirtutis dotatus erat ſpecie, & Dei verbum illi erat coniunctum, & ex hoc duos filios aſſerebat, vnum natum de uirgine, ſcilicet hominem, alterum de Deo, ſcilicet Dei filium homini illi coniunctum ſecundum gratiæ habitudinem & amorem. Contra quem euangeliſta dixit, quòd ipſum factum eſt homo, non quòd uerbum inueniens hominem uirtuoſum ſe ſibi coniunxit. Cyrillus ad Ne. Carnem enim animatam anima rationali veniens uerbum ſibi ſecundum ſubſiſtētiam, ineffabiliterque & intelligibiliter factus eſt homo, & appellatus eſt filius hominis, non ſecundum voluntatem ſolam aut beneplacitum, ſed neque in aſſumptione perſonæ ſolius, diuerſæ quidem quo ad vnionem collatę naturæ: unus autem ex ambobus, Chriſtus & filius, non quaſi differentia naturarū interempta propter adunationem. Theo.

Caro ponitur pro homine.

Neſtorij confutatio.

Addiſcimus ergo per hoc quod dicitur, Verbum caro factum eſt, quia ipſum uerbum eſt homo, & filius Dei exiſtens factus eſt filius mulieris, quæ principaliter Dei genitrix nuncupatur, tanquam Deum in carne genuerit. Hyla. 10. de Trinita. Quidam autem uolentes unigenitum Deum qui in principio apud Deum erat Deus uerbum, non ſubſtātiuum Deum eſſe & ſermonem uocis emiſſæ, et quod loquentibus uerbum ſuum, hoc ſit patri Deo filius, argutè ſubripere uolunt, ne ſubſiſtēs uerbum Deus & manens in forma Dei Chriſtus non natus ſit, ut cum hominem illum humanæ potius originis cauſa quàm ſpiritualis conceptionis ſacramētum animauerit, non Deus uerbum hominem ſe ex partu uirginis efficiens extiterit, ſed ut prophetis ſpiritus prophetiæ, ita in Ieſu uerbum Dei fuerit. Et arguere nos ſolēt quòd Chriſtum dicamus eſſe natum nō noſtri corporis atque animæ hominem, cùm nos uerbum carnem factum, noſtræ ſimilitudinis natum hominem prædicemus, ut uerè de filius uerè hominis filius natus ſit, & ut per ſe ſibi aſſumpſit ex uirgine corpus, ita ex ſe ſibi animam aſſumpſit, quę utiq; ab homine nunq̄ gignentium originibus præbetur, & cum ipſe ille filius hominis ſit, quàm ridiculè præter Dei filium qui uerbum caro factum eſt, alium neſcio quem tanquàm prophetam uerbo Dei animatum prædicabimus, cum dominus Ieſus Chriſtus & Dei filius & hominis ſit. Chryſo. Ne autem ab eo quod dictum eſt, uerbum caro factum eſt, inconuenienter ſuſpiceris uerſionem illius incorruptibilis naturæ, ſubdit. Et habitauit in nobis. Quod enim habitat, non idem eſt cum habitaculo ſed aliud; aliud autem dico ſecundum naturam, unitione uerò & copulatiuè unum eſt Deus uerbum caro, neque confuſione facta, neque deſtructione ſubſtantiarum. Alcui. Vel habitauit in nobis, id eſt inter homines conuerſatus eſt.

Et uidimus gloriam eius gloriam quaſi unigeniti a patre, plenum gratiæ & ueritatis.

Chryſoſto. Cum dixiſſet, filij Dei facti ſumus, & non aliter quàm per hoc, uerbum caro factum eſt, rurſus ipſius dicit & aliud lucrum. Et uidimus gloriam eius, quam utique non uidiſſemus, niſi per conſortium humanitatis uiſus eſſet nobis. Si enim Moyſi non ſuſtinuerunt faciem glorificatam uidere

Gloria Chriſti quomodo uiſa

dere,ſed velamine opus fuit, qualiter diuinitatem nudam, exiſtentem inacceſſabilem etiam ipſis ſuperioribus virtutibus, nos lutei & terreſtres ſufferre poſſemus? Auguſt. Vel aliter: Quia verbum caro factum eſt,& habitauit in nobis. Iſta natiuitate collyriũ fecit, vnde tergerentur oculi cordis noſtri, vt poſſimus videre maieſtatem eius per eius humanitatem, & ideo dicitur. Et vidimus gloriam eius. Gloriam eius nemo poſſet videre,niſi humilitate carnis ſanaretur. Irruerat enim homini quaſi puluis in oculum de terra, oculus iſte ſauciatus erat, & terra illuc mittitur,vt ſanetur: caro te obcœcauerat, caro te ſanat. Carnalis enim anima facta erat conſentiendo carnalibus affectibus, inde fuerat oculus cordis cœcatus: medicus fecit tibi collyrium,quoniam ſic venit, vt de carne vitia carnis extingueret. Verbum enim caro factum eſt,vt poſſis dicere, Vidimus gloriã eius. Chryſ. Subdit autem, Quaſi vnigeniti à patre, quia multi prophetarum glorificati ſunt, puta Moyſes,Helias, Heliſæus,& alij multi quicunque miracula oſtenderunt, ſed & Angeli hominibus apparentes, & eã quæ eſt propriæ naturæ coruſcantem lucem manifeſtantes, ſed & Cherubin & Seraphin cum multa gloria viſa ſunt à propheta. Ab omnibus his nos adducens euangeliſta, & ſuprà omnem naturam & conſeruorum noſtrorum claritatem erigens mentem, ad ipſum nos perducit verticem.q.d.Non vt prophetæ aut alterius hominis,vel Angeli,aut Archangeli,aut alicuius ſuperiorum virtutum eſt gloria quam vidimus, ſed quaſi ipſius dominatoris,ipſius regis, ipſius naturalis filij vnigeniti. Greg. In ſacro enim eloquio,ſicut & quaſi,aliquando non pro ſimilitudine ponitur, ſed pro veritate: vnde & iſtud, Quaſi vnigeniti à patre. Chryſoſto. Ac ſi di. Vidimus gloriam qualem decebat, & conueniens eſt habere vnigenitum & naturalem filium. Conſuetudo enim multorum regem valde ornatum videntium, vbi cum alijs enumerantes non poſſunt vniuerſam repreſentare claritatem hoc inducunt. Quid oportet multa dicere? quaſi rex ibat, ſic & Ioannes dicit, Vidimus gloriam eius gloriam quaſi vnigeniti à patre. Angeli enim apparentes, vt ſerui & dominum habentes omnia agebant, ipſe verò dominus cum humili forma apparens, ſed & creaturæ dominum cognouerunt,ſtella magos uocans,angeli paſtores, puer exultans in vtero,ſed & pater teſtatus eſt de cęlis,& paracletus ſuper ipſum adueniens, ſed & ipſa rerũ natura omni tuba clarius clamauit, quoniam rex cœlorum aduenerat. Etenim dęmones fugiebãt, infirmitatis ſpecies ſoluebantur, mortuos dimittebant ſepulchra, & animas à malitia ad virtutis verticem agebat. Quid vtique quis dicat præceptorum philoſophiam, cœleſtium legum virtutem, angelicæ vrbanitatis bonam ordinationem? Orig.in home. Eius autem quod ſequitur,Plenum gratię & ueritatis,duplex intellectus eſt. Poteſt enim de humanitate, ac diuinitate incarnati verbi accipi, ita vt plenitudo gratiæ referatur ad humanitatem ſecundum quã Chriſtus caput eſt eccleſiæ, & primogenitus creaturæ vniuerſæ, quoniam maximum & principale gratiæ exemplum qua nullis præcedentibus meritis homo efficitur Deus, in ipſo primordialiter manifeſtum eſt. Poteſt etiam plenitudo gratiæ Chriſti de Spiritu ſancto intelligi,cuius ſeptiformis operatio humanitatem Chriſti impleuit. Plenitudo verò veritatis ad diuinitatem refert. Si uerò plenitudinem gratiæ & veritatis de nouo teſtamento mauis intelligere,non incongruè pronunciabis plenitudinem gratiæ noui teſtamenti eſſe per Chriſtum donatam & legalium ſymbolorum veritatem in ipſo eſſe impletam. Theo. Vel plenum gratia,prout eius verbum gratioſum erat dicente Dauid, Diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Et veritate,ſecundum quod Moyſes & prophetæ loquebantur, aut operabantur in figura, Chriſtus autem cum veritate.

Sublimitas Chriſti

Quaſi poſitũ p tanquam.

Ioannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat,dicens: Hic erat quem dixi, qui poſt me venturus ante me factus eſt, quia prior me erat.

Alcui. Dixerat ſuperius fuiſſe miſſum hominem ad perhibẽdum teſtimonium,hic determinat teſtimonium ſuum quod manifeſtè præcurſor prænunciauit: vnde dicitur, Ioannes perhibet teſtimoniũ de ipſo. Chryſoſto. Vel aliter hoc inducit, ac ſi dicat: Non æſtimetis quòd nos qui fuimus cum eo multo tempore, & menſæ ipſius communicauimus, propter gratiam hoc teſtemur:

Ioãnis ſanctitas.

quia Ioannes qui antea eum non viderat, nec ei commoratus fuerat, ei teſtimonium perhibebat. Multoties autem euangeliſta reuoluit eius teſtimonium, quia multam admirationem huius viri habebant Iudæi. Et alij quidem euangeliſtæ antiquorum meminerunt prophetarum, dicentes. Hoc factum eſt vt impleatur quod dictum eſt per prophetam. Hic autem altiorem & recentiorem teſtem inducit, non intendens à ſeruo dominatorem facere fide dignum, ſed auditorum imbecillitati condeſcendens. Quemadmodum enim niſi ſerui formam aſſumpſiſſet: non ita facile ſuſceptibilis factus eſſet, ita niſi ſerui voce auditum conſeruorum præexcitaſſet, nequaquam multi Iudæorum uerbum Chriſti ſuſcepiſſent. Sequitur: Et clamat, id eſt cum prolatione cũ libertate ſine ſubtractione omnia prædicat. Non autem à principio dixit, quoniam hic eſt filius Dei unigenitus naturalis. ſed clamat dicens, Hic erat quem dixi, qui poſt me venit ante me factus eſt: quia prior me erat. Quemadmodum enim matres auium non confeſtim pullos ſuos volationem docent, ſed primo quidem extra nidum educunt, poſtea uerò aliã multò velociorem volationem apponunt: ſic & Ioannes non confeſtim Iudæos ad alta duxit, ſed interim paululum à terra eos euolare docuit dicens, quòd Chriſtus melior eo erat, quod non paruum interim erat. Et uide qualiter ſapienter inducit teſtimonium: non enim ſolum apparentem Chriſtum monſtrat, ſed & antequam appareiſſet eum prædicat. Quod ſignificatur in hoc quod dicit, Hic erat de quo dixi. Hoc autem fecit ut facile ſuſceptibilis eſſet Chriſtus, hominum mente iam prædenta ab alijs quæ de eo dicta erant: & ut nihil ad hoc humilitas habitus noceret. Ita enim humili & communi omnibus forma Chriſtus videbatur, ut ſi ſimul & verba hæc audiſſent de eo, & eum conſideraſſent, Ioannis teſtimonium deriſiſſent. Theophyl. Dicit autem, Qui poſt me uenit: uidelicet ſecundum tẽpora natiuitatis. ſex enim menſibus prior Chriſto Ioannes erat ſecundum humanitatem. Chryſoſtomus. Vel hoc non dicit de ea generatione quæ eſt ex Maria. Iam enim natus erat Chriſtus quando hæc à Ioanne dicebantur, ſed de aduentu eius ad prędicationem. Dicit autem, Ante me factus eſt,

Profectus notitiæ Chriſti

id eſt clarior eſt & honorabilior: ac ſi dicat, Non quia prior veni ad prædicandum ex hoc maiorem me eſſe illo exiſtimetis. Theophylus. Arriani verò hanc literam ſic exponunt, volentes oſtendere quòd Dei filius non eſt à patre genitus, ſed factus ſicut vna alia creatura. Auguſt. Non ergo intelligitur, factus eſt antequam ego eſſem factus, ſed ante poſitus eſt mihi. Chryſoſtom. Si autem quod dicitur, Ante me factus eſt, de productione ad eſſe intelligeretur, ſuperfluum eſſet quod additur, Quia prior me erat. Quis enim eſt ita inſipiens ut ignoret quoniam ex quo ante eum factus eſt, prior eo erat? aliter autem econtrario oportet dicere, ſcilicet prior me erat, quia ante me factus eſt, ergo quod dicit, Ante me factus eſt, de honore intelligitur: hoc enim quod futurum erat factum dicit, quia conſuetudo erat antiquorum prophetarum de futuris quaſi de iam præteritis loqui.

Mos prophetarum.

Et de plenitudine eius, nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

Orig. Sermo iſte in perſona Baptiſtæ de Chriſto teſtatis prolatus eſt, quod plurimos fallit ex hinc vſque illuc, ipſe enarrauit: credentes in perſona Ioannis apoſtoli recitari. Inconſequens autem & putare ſubitò & quaſi intempeſtiuè interrumpi Baptiſtæ ſermonem ex verbo diſcipuli: & cuique ſcienti percipere dictorum collationem, in propatulo conſtat ſeries dicti. Dixerat enim ob hoc, Ante me factus eſt: quia prior me erat. Ex hoc autem coniecto priorem me fore, quòd eius plenitudine ego quidem & ante me prophetę accepimus, gratiam ſecundam propria. Pertigerunt enim & illi poſt figuras per ſpiritum ad ueritatis ſpeculationem. Hinc etiam perpendimus ex plenitudine eius accipientes legem quidem per Moyſen fore datam, gratiã autem & veritatem per Ieſum Chriſtum nedum fore datam, ſed factam. patre quidem legem dante per Moyſen, gratiam & veritatem faciente per Ieſum. Sed ſi Ieſus eſt qui dicit, Ego ſum ueritas, quomodo ueritas fit per Ieſum? Sed intelligendum eſt quòd ipſa ueritas ſubſtantialis, ex qua ueritate & eius imagine ſculptæ ſunt multæ ueritates in his qui veritatem tractant, nequaquam per Ieſum Chriſtum facta eſt, nec prorſus per aliquem: ſed veri-

Veritas duplex diſtinguitur.

ueritas,puta quę conſiſtit in Paulo & apoſtolis,per Ieſum Chriſtum facta eſt. Chryſoſt. Vel aliter: Coniungit hic teſtimonio Ioannis Baptiſtæ, ſuum teſtimonium Ioannes euangeliſta,dicens:Et de plenit.eius &c.Nō præcurſoris eſt uerbum, ſed diſcipuli. q.d. Et iam nos omnes duodecim, & omnis plenitudo fidelium, & qui nunc ſunt & futurorum,de plenitudine eius accepimus. Auguſtin. Quid autem accepiſtis? Et gratiam pro gratia:neſcio vt quid nos uoluerit intelligere de plenitudine eius accepiſſe, & inſuper gratiam pro gratia. Accepimus enim de plenitudine eius primò gratiam, & rurſus accepimus gratiā pro gratia.Quam gratiam primò accepimus? fidem. Vocatur enim gratia quia gratis datur: hanc ergo accepit gratiam primam peccator vt eius peccata dimitterentur, & iterum gratiam pro gratia, id eſt pro hac gratia in qua ex fide viuimus, recepturi ſumus aliam, id eſt uitam æternam: vita enim æterna quaſi merces eſt fidei, quia ipſa fides gratia eſt: vita æterna gratia eſt pro gratia. Non erat iſta gratia in ueteri teſtamento:quia lex minabatur, non opitulabatur,iubebat,non ſanabat languorem,oſtendebat, non auferebat, ſed præparabat medico venturo cum gratia & ueritate.vnde ſequitur. Quia lex per Moyſen data eſt,&c.Mortem enim temporalem & ęternam occidit mors domini tui,ipſa eſt gratia quæ promiſſa & non habita erat in lege. Chryſoſtom. Vel accepimus gratiam pro gratia,id eſt pro ueteri nouam. Sicut enim eſt iuſtitia & iuſtitia,adoptio & adoptio,circumciſio & circumciſio, ita gratia & gratia, ſed illa quidem ut typus, hæc uerò ut ueritas. Hoc autem induxit oſtendens, quoniam & Iudæi gratia ſaluabantur, ſed & nos omnes gratia ſalui ſumus, miſericordiæ aūt & gratiæ fuit legem ſuſcipere.Propterea cum dixiſſet,Gratiam pro gratia, oſtendens magnitudinem eorum quæ data ſunt ſubdit: Quia lex per Moyſen data eſt, &c. Et ſupra quidem Ioannes ad ſeipſum cōparans Chriſtum ait: Ante me factus eſt. Hic autem euāgeliſta ad eum qui illo tempore magis in admiratione apud Iudæos erat quam Ioannes, Chriſti comparationem facit, ſcilicet ad Moyſen. Et conſidera prudentiam, non perſonarum,ſed rerum comparationem facit,gratiam & ueritatem legi opponens, & huic addit. Data eſt, quod miniſtrantis erat,huic autem.Facta eſt,quod eſt regis cum poteſtate omnia operantis. cum gratia quidem, quia cum poteſtate omnia dimittebat peccata. & gratiam quidem eius baptiſmatis donum,, & adoptio quæ per ſpiritum nobis datur,& alia multa oſtendunt,veritatem autem plenius ſciemus, ſi figuras veteris legis didicerimus. Ea enim quæ in nouo teſtamēto perficienda erant, in ueteri teſtamento figuris præſcripſerunt,quas Chriſtus ueniēs adimpleuit. Vnde figura data eſt per Moyſen,ueritas per Chriſtum facta eſt. Auguſtinus.13. de Trinita. Vel gratiam referamus ad ſcientiam, veritatem ad ſapiētiam. In rebus enim per tempus ortis,illa ſumma gratia eſt, quòd homo in unitate perſonæ coniunctus eſt Deo. In rebus verò æternis ſumma ueritas rectè tribuitur Dei verbo.

Gratia duplex à Chriſto.

Secretum cæleſte verborum.

Deum nemo vidit unquam. Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit.

Origen. Incongrue Eradius aſſerit hoc promulgatum fuiſſe non à Baptiſta, ſed à diſcipulo. Nam ſi illud, de plenitudine eius nos omnes accepimus, à Baptiſta prolatum eſt, quo non eſt ſequens ipſum de gratia Chriſti ſuſcipientem, & ſecundam pro prima gratia, confitentemque legem per Moyſen fore traditam, gratiā uerò & ueritatem per Ieſum Chriſtum prodijſſe; intellexiſſe qualiter Deum nemo uidit vnquam, quanquam vnigenitus cum in patris gremio requieſcat interpretationem ipſi Ioanni,necnō omnibus his qui de perfectione guſtauerint cōceſſerit? Non.n.nunc primitus annūciauit,nam priuſquam Abraham fieret,docet nos Abraham exultaſſe, vt uideret eius gloriam. Chryſoſtomus. Vel ali. Euangeliſta oſtendens multam eminentiam donorum Chriſti ad ea quæ per Moyſen diſpenſata ſunt, vult de reliquo cauſam rationabilem differentię dicere,nam ille quidem famulus exiſtens, minorum rerum factus eſt miniſter, hic uero dominator & regis filius exiſtens, multo maiora nobis attulit, coexiſtens ſemper patri, & videns eum, propter hoc ita intulit,dicens:Deum ne.vi.unquam. Auguſtinus.ad Paul. Quid ergo eſt quod Iacob dicit,Vidi dominum facie ad faciem?&quod de Moyſe ſcriptū,Quia loquebatur cū Deo facie ad faciem, & illud quod propheta

Diſſentit Chryſoſtomus ab Origene.

propheta Eſaias loquens de ſeipſo ait, Vidi dominum ſabaoth, ſedentem in Throno. Grego. 17. mor. Sed patenter datur intelligi, quòd quandiu hic mortaliter uiuitur, videri per quaſdã imagines poteſt deus, ſed per ipſam naturæ ſuæ ſpeciem non poteſt: vt anima gratia ſpiritus afflata per figuras quaſdam Deum uideat, ſed ad ipſam vim eius eſſentiæ non pertingat. hinc eſt enim quod Iacob qui deum ſe uidiſſe teſtatur, non niſi angelum vidit: hinc eſt quòd Moyſes, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, dicit: Oſtende mihi temetipſum manifeſte ut ui-deam te. Ex qua eius petitione colligitur, quia eum ſitiebat per incircunſcriptæ naturæ ſuæ claritatem cernere, quem iam cœperat per quaſdam imagines uidere. Chry. Si autem antiqui patres ipſam uiderunt naturam, nequaquam differenter conſideraſſent, ſimplex enim quædam eſt & infigurabilis: non ſedet, neque ſtat, neque ambulat, hæc enim corporum ſunt, vnde & per prophetam dicit, Ego viſionem multiplicaui eis, & in manibus prophetarũ aſſimilatus ſum, hoc eſt condeſcendi eis, non quod eram apparui. quia enim filius Dei per ueram carnem appariturus erat nobis, primò excitauit eos videre deum, ſicut poſſibile erat eis videre. Aug. ad Paul. Sed cùm ſcriptum ſit. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deũ videbunt. & iterum. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt, quid eſt quod hic dicitur, Deum nemo vidit unquam? An fortaſſe reſpondetur, quod illa teſtimonia de uidendo deo ſunt, non de uiſo: ipſi enim Deum videbunt, dictum eſt non uiderunt: & non uidimus, ſed videbimus eum ſicuti eſt, deum enim nemo vidit unquam. Vel in hac vita ſicuti ipſe eſt, vel etiam in angelorum vita, ſicuti viſibilia iſta quæ corporali viſione cernuntur. Greg. 17. mor. Si verò à quibuſdam poteſt in hac corruptibili carne uiuentibus, ſed tamen inæſtimabili uirtute creſcentibus quodam contemplationis acumine æterna claritas Dei uideri, hoc ab hac ſententia non abhorret, quoniam quiſquis ſapientiam quæ Deus eſt videt, huic vitæ funditus moritur, nec iam eius amore teneatur. Augu. 12. ſuper Gene. ad literam. Niſi enim ab hac uita quiſque quodammodo moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita auerſus & alienatus à carnalibus ſenſibus vt merito neſciat, ſicut Apoſt. ait, utrum in corpore an extra corpus ſit, nõ in illam rapitur & ſubuehitur uiſionẽ. Greg. 17. mor. Sciendum uero eſt quòd fuere nonnulli qui deum dicerent in illa regione beatitudinis claritate ſua conſpici, ſed in natura minimè uideri, quos nimirum minor inquiſitionis ſubtilitas fefellit. Neque enim illi ſimplici & incommutabili eſſentiæ aliud eſt claritas, aliud natura. Aug. ad Paul. Si autem dicitur, in hoc quod ſcriptum eſt, Deum nemo vidit unquam, homines tantummodo intelligendos, nam hoc apoſtolus planius explicans. Quem nemo inquit hominum uidit, ſed nec videre poteſt, vt ita dictum ſit. Deum nemo uidit unquam, acſi diceretur, Nullus hominum; quæſtio illa ſolui uidebitur, ut non ſit huic ſententiæ contrarium quod dominus ait. Angeli eorum ſemper uident faciem patris mei: ut ſcilicet angelos deum videre credamus, quem nemo vidit unquam ſcilicet hominum. Gregorius 18. mora. Sunt tamen nonnulli qui nequaquam Deũ videre, nec angelos ſuſpicantur. Chryſ. Dicentes quòd ipſum quod Deus eſt, non ſolùm prophetæ, ſed nec angeli viderunt neque archangeli. Sed ſi interrogaueris eos, audies de ſubſtantia nihil reſpondentes. Gloria verò in excelſis deo, non ſolùm cantantes, ſed & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Et ſi à Cherubin & Seraphin concupiueris aliquid diſcere, myſticam ſanctimonij melodiam audies, & quoniam plenum eſt cœlũ & terra gloria eius. Augu. ad Paul. Quod quidem in tantum verum eſt, quia de plenitudine nullus nõ ſolum oculis corporis, ſed vel ipſa mente aliquando comprehendit. Aliud eſt.n. videre, aliud totum uidẽdo cõprehẽdere. quandoquidẽ id uidetur quod præſens ut cunque ſentitur. totum autem comprehenditur uidendo quod ita videtur ut nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumſpici poſſunt. Chry. Sic igitur ſolus patrem uidet filius & ſpiritus ſanctus. Quòd enim creabilis eſt natura, qualiter poterit videre quod increabile eſt? Ita igitur nullus nouit deum ut filius. unde ſequitur. Vnigenitus filius, &c. Ne propter nominis communionem unum quendam eorum qui gratia facti ſunt filiorum eſſe exiſtimes eum, primo quidem adiectus eſt articulus.

Viſio ænigmatica.

Error refellitur.

Angeli quomodo Deum uident

ticulus. Si verò hoc non ſufficit tibi, au di aliud nomen vnigenitus. Hyla. 6. de Tri. Naturæ quidem fides non ſatis explicita vi debatur ex nomine filij, niſi proprietatis uirtus per exceptionis ſignificantiam addere tur: præter filium enim & vnigenitum ni hil cognominans ſuſpicionem pœnitus ado ptionis excluſit, cũ ueritatẽ nominis unige niti natura præſtaret. Chry. Sed & aliu d poſuit, dicens. Qui eſt in ſinu patris. Et enim in ſinu cõuerſari multo plus eſt quàm ſimpliciter uidere, nam qui ſimpliciter ui det, non omnino eius quod uidet cognitio nem habet, qui uerò in ſinu conuerſatur, ni hil ignorabit. Cum igitur audieris quòd nullus cognoſcit patrem niſi filius, nequa quam dicas, quoniam & ſi plus omnibus no uit patrẽ, ſed nõ quantus eſt nouit eum: pro pterea euangeliſta in ſinu patris eum mora ri dicit, ut non æſtimemus per id aliud ſigni ficatum quàm familiaritatem unigeniti, & coæternitatem ad patrem. Aug. In ſinu enim patris, id eſt in ſecreto patris. Nõ enim Deus habet ſinum, quemadmodum nos ha bemus in ueſtibus: aut cogitandus eſt ſic ſe dere, quomodo nos aut fortè cinctus eſt vt ſinum haberet: ſed quia ſinus noſter intus eſt, ſecretũ patris ſinus patris uocatur. Qui ergo in ſecreto patris nouit patrem, ipſe enarrauit quod vidit. Chry. Sed quid e narrauit? quoniam unus eſt Deus: ſed & hoc reliqui prophetæ & Moyſes clamant, quid ergo plus didicimus à filio in ſinibus pater nalibus exiſtente? Primum quidem ipſa hæc quæ alij narrauerunt ſunt enarrata ex ope ratione unigenitj. Dende quoniam multo maiorem ſuſcipimus doctrinam per unige nitum, & cognouimus quoniam ſpiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in Spiri tu & veritate adorare oportet, & quoniam Deus pater eſt unigeniti. Beda. Præterea ſciendum, quia ſi ad præteritum referatur quod ait, Enarrauit, homo factus enarra uit quid de trinitatis unitate ſentiendum, qualiter ad eius contemplationem properã dum, quibus actibus ſit perueniendum. Si verò referatur ad futurum, tunc enarrabit cum electos ſuos ad uiſionem claritatis ſuæ inducet. Aug. Fuerunt autem homines qui dicerent, vanitate cordis ſui decepti. Pa ter inuiſibilis eſt, filius autem viſibilis eſt. Si ergo propter carnem filius uiſibilis dici tur. & nos concedimus, & eſt catholica fides. Si autem vt ipſi dicunt, antequam incarna retur, multum delirant ſi Chriſtus ſapien tia Dei & uirtus Dei eſt. Sapientia enim Dei videri oculis non poteſt, ſi verbum ho minis oculis non uidetur, uerbum Dei ſic vi deri poteſt? Chryſ. Non igitur ſoli ipſi proprium eſt Deum nemo vidit vnquam, ſed & filio, quia vt Paulus dicit, eſt imago Dei inuiſibilis, qui verò inuiſibilis ima go eſt. & ipſe inuiſibilis eſt.

Et hoc eſt teſtimonium Ioannis, quando miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis, ſacerdotes, & leuitas ad eum ut interrogarent eum. Tu quis es? Et confeſſus eſt, & non negauit. Et confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum. Quid ergo? Elias es tu? Et dixit. Nõ ſum. Propheta es tu? Et reſpondit. Non. Dixerunt ergo ei. Qui es? ut reſponſum demus his qui miſerunt nos. Quid dicis de teipſo? Ait. Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam domini ſicut dixit Eſaias propheta.

Orig. Secundum legitur hoc teſtimo nium à Ioanne Baptiſta de Chriſto prola tum, incipiente primò illic. Hic eſt de quo dixi, & deſinẽte ibi. Ipſe enarrauit. Theop. Vel aliter. Poſtquàm ſuperius dixit Euan geliſta quod Ioannes teſtabatur de Chriſto: Ante me factus eſt, nunc ſubiungit quando præmiſſum teſtimonium reddiderit Chri ſto Ioannes. vnde dicit. Et hoc eſt teſti monium Ioannis &c. Orig. Iudæi quidem ab Hieroſolymis, ut cognati exiſtentes Ba ptiſtæ de ſtirpe ſacerdotali exiſtentis, ſa cerdotes & leuitas deſtinant, ſciſcitaturos quis eſſet Ioannes, eos. ſ. qui reputati ſunt ſe cundum electionem ab aliis differre, & ab electo Hieroſolymorum loco. Ioannem ita que quærunt cum tanta veneratione, erga Chriſtum autem nihil huiuſmodi factum legitur à Iudęis: ſed quod erga Ioãnem Iu dæi, hoc Ioannes erga Chriſtum proſequi tur, per proprios diſcipulos interrogãs. Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Chryſ. Sic autem fide dignum æſtimaue runt eſſe Ioannem, ut ei de ſeipſo dicenti crederent. vnde dicitur: Vt interrogarent eum, Tu quis es? Aug. Non aſit mitterent niſi mouerentur excellentia auctoritatis eius, quia auſus eſt baptizare. Orig. Ioan nes autẽ (vt ui detur) diſcernebat ex quæ ſtione ſacerdotum & leuitarum dubitatio nem, ne fortè Chriſtus eſſet baptizans, aper tius

Filiatio Dei duplex

Sinus patris quis dicatur.

Summa doctrinæ Chriſti in tribus.

Mira æſtimatio de Ioãne.

t:ns tamen illud profiteri cauebant, ne temerarij putarenrur Qua propter meritò, vt eorum opinio fallax de eo primitus aboleretur, ac ſubinde veritas propalaretur, quòd non ſit Chriſtus ante omnia manifeſtat. vnde ſequitur. Et confeſſus eſt, & non negauit, & confeſſus eſt quia non ſum ego Chriſtus. Hic etiam adijciamus, quia tempus aduentus Chriſti populum recreabat quodammodo iam præſens exiſtẽs legiſperitis ex ſacris ſcripturis illius tempus ſperatum colligentibus, propter quod Theodas non modicam multitudinem quaſi Chriſtus congregauit, & poſt illum Iudas Galilæus in diebus profeſſionis. Cùm ergo feruentiùs Chriſti expectaretur aduentus, Iudæi tranſmittunt ad Ioannem per hoc quod eſt: Tu quis es? Conijcere uolentes, ſi ipſe ſe Chriſtum fateretur. Non autem ex eo quod dicit, Non ſum ego Chriſtus, negauit. ex hoc enim ipſo confeſſus eſt veritatem. Grego. Negauit planè quod non erat, ſed non negauit quòd erat: vt ueritatem loquens, eius membrum fieret, cuius ſibi nomen fallaciter non vt vſurparet. Chryſ. Vel aliter. Paſſi erant Iudæi quandam humanam paſſionem ad Ioannem. Indignum enim æſtimabant ſubijci eum Chriſto, propter multa quæ Ioannis cla:itatem demonſtrabant, quorum primum erat genus illuſtre. Principis enim ſacerdotum filius erat, dein de dura educatio, humanorum deſpectio. In Chriſto autem contrarium videbatur, genus humile, quod ei exprobrabant, dicentes. Nonne hic eſt fabri filius? diæta communis & veſtimenta, nihil plus multis habentia. Quia igitur Ioannes continuè ad Chriſtum mittebat volentes magis Ioannem habere magiſtrum, mittũt ad eum opinantes per blanditias eum allicere ad confitendum ſe Chriſtum eſſe. Non ergo quoſdam contemptibiles mittunt, vt ad Chriſtum, miniſtros & Herodianos, ſed ſacerdotes & Leuitas, & non quoſcunque, ſed eos qui erant ex Hieroſolymis, hoc eſt honorabiliores. Et ad hoc mittunt, ut interrogarent, Tu quis es? non quaſi ignorantes, ſed uolentes eum inducere ad hoc, quod dixi. vnde Ioannes ad mentem, & non ad interrogationem eis reſpondit. Et confeſſus eſt, & non negauit, & confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus. Et uide ſapientiam

Comparatio Ieſu & Ioannis.

euangeliſtæ, tertio quaſi idem dicit, & u irtutem Bapriſtæ indicans, & malitiam & amentiam Iudæorum. Deuoti enim famuli eſt, non ſolum non rapere gloriam domini, ſed oblatam à multis, reſpuere. Turbæ quidem ex ignorantia ad hanc venerunt ſuſpicionem, vt Ioannem Chriſtum æſtimarent; hi verò à maligna mente, ex qua interrogabant eum, æſtimantes per blanditias attrahere ad hoc quod volebant. niſi enim excogitaſſent hoc, reſpondenti, Non ſum ego Chriſtus, dixiſſent. Non hoc ſuſpicati ſumus, non hoc venimus interrogaturi. ſed capti & manifeſti effecti ad aliud veniunt. vnde ſequitur. Et interro. eum. Quid ergo? Elias es tu? Augu. Nouerant enim quod præceſſurus erat Elias Chriſtum. non enim alicui ignotum erat nomen Chriſti apud Hebræos, ſed non putabant illum eſſe Chriſtum, nec tamen omnino putauerunt Chriſtum non eſſe venturum, & cum ſperarent venturum, offenderunt in præſentem. Sequitur. Et dixit, non ſum. Gregorius in homelia. Ex his verbis nobis quæſtio ualde implexa generatur. Alio qnippe in loco inquiſitus à diſcipulis dominus de Eliæ aduentu, reſpondit. Si uultis ſcire, Ioannes ipſe eſt Elias. Requiſitus autem Ioannes dicit. Non ſum Elias. Quomodo ergo propheta ueritatis eſt, ſi eiuſdem veritatis ſermonibus concors non eſt. Orige. Dicet autem aliquis, quod ſe ignorabat Ioãnes eſſe Eliam, & hoc nimirũ vtentur, qui aſſiſtunt iteratæ incorporationis rationi tanquam anima de nuò inducente corpora. Quærunt. n. Iudæi per leuitas ac ſacerdotes an eſſet Elias, cùm iteratę corporis aſſumptionis documentũ verax arbitrantur quaſi paternum exiſtens, nec alienum ab archanorum ſuorum doctrina, ob hoc itaque dicit Ioannes. Elias non ſum. Nam neſcit primæuam uitam propriam. qualiter autem videtur rationabile ſi tanquam propheta ſpiritu illuminatus eſt, & de deo & unigenito tanta narrauit, ignoraſſe de ſeipſo an vnquam eius anima fuerit in Elia? Grego. in ho. Sed ſi ſubtiliter ueritas ipſa requiratur, hoc quidem quod inter ſe contrarium ſonuit, quomodo contrarium non ſit inuenitur. Ad Zachariam namque de Ioanne angelus dixit. Ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ, quia ſcilicet

Sententia Origenis obſcura.

licet ſicut Elias ſecundum domini aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcurſor venturus eſt iudicis, ita iſte præcurſor factus eſt redemptoris. Ioannes igitur in ſpiritu Elias erat, in perſona Elias non erat. Quod autem dominus fatetur de ſpiritu, hoc Ioannes denegat de perſona, vt quia & iuſtum ſic erat & diſcipulis dominus ſpiritualem de Ioanne ſententiam diceret, & Ioannes turbis carnalibus non de ſuo ſpiritu, ſed de corpore reſponderet. Origen. Reſpondit ergo leuitis & ſacerdotibus, Nō ſum: coniectans propoſitum quæſtionis eorum, non enim ſapiebat præmiſſa examinatio, ſi idem ſpiritus eſſet in vtroque, ſed ſi Ioannes eſſet ipſe Elias qui aſſumptus eſt, nunc apparens ſecundum quòd à Iudæis expectabatur abſq; natiuitate. primus autem arbitrans reſumptionem corporum dicet, ꝙ inconſequens eſt filium Zachariæ tanti ſacerdotis in ſenio natum, ſuper omnem humanam expectationem ignorari à ſacerdotibus & leuitis ipſum natum fuiſſe, maximè Luca teſtāte quòd factus eſt timor in omnibus habitantibus circa eos. Sed forſitan quoniam prope finem Eliam expectabant ante Chriſtum, quaſi tropicè ſciſcitari uidentur, an es tu qui prænuncias Chriſtum venturum? & cautè reſpondit, Non ſum. Sed & nihil mirabile, ſicut in ſaluatore pluribus ſcientibus ex Maria natiuitatem eius, quidam fallebantur putantes eum Ioannem Baptiſtam, vel Eliam aut aliquem prophetarum, ſic & in Ioanne quoſdam ortus eius ex Zacharia non latebat, & quidam dubitabant, ſi forſan qui expectabatur Elias apparuit in Ioanne. Quoniam vero cum plures in Iſrael editi fuerint prophetæ, vnus de quo Moyſes prophetauerat præſertim expectabatur, iuxta illud. Prophetam vobis ſuſcitabit Deus ex fratribus veſtris: ſicut mihi illi parebitis: Tertiò ſciſcitantur, non ſi foret propheta ſimpliciter, ſed cum articulo in græco ponitur. vnde ſequitur. Propheta es tu? Per ſingulos enim prophetas nouerat populus Iſrael neminem eorum fore hunc quem Moyſes prophetauerat, qui ſicut Moyſes medius ſtaret inter Deum & homines, & accepto teſtamento à Deo traderet diſcipulis. Hoc autem illis nomen non Chriſto attribuentibus, ſed arbitrantibus alium à Chriſto ipſum fore. Ioannes ſciuit quoniam & Chriſtus ille propheta eſſet, unde ſubditur. Et reſpondit, non. Aug. Vel quia Ioannes maior erat quàm propheta, quia prophetæ longè prænnunciauerunt, Ioannes præſentem demonſtrabat. Sequitur. Dixerunt ergo ei: quis es, &c. Chryſ. Vides hic vehementius inſiſtentes & interrogantes, hunc autē cum manſuetudine eas quæ non erant verè ſuſpiciones deſtruentem, & eam quæ eſt uera ponentem. vnde ſequitur. Ait, Ego uox clamantis in deſerto. Augu. Eſaias illud dixit, in Ioanne prophetia iſta completa eſt. Grego. Scitis autem quod vnigenitus filius verbum patris uocatur. Ex ipſa autem noſtra locutione cognoſcimus, quia prius vox ſonat, vt uerbum poſſit audiri. Ioannes ergo uocem ſe aſſerit eſſe, quia uerbum præcedit, & per eius myniſterium patris verbum ab hominibus auditur. Orige. Inelleganter autem Heraclion de Ioanne & prophetis conſiderans ait: Quoniam Verbum quidem ſaluator eſt, vox autem per Ioannem intelligitur. Solus enim ſonus eſt omnis gradus propheticus. Cui dicendum, quòd ſi non ſignificatiuam vocem dederit tuba, nemo ſe accīget ad prælīū. Si ergo nil aliud quā ſonus eſt uox prophetica, quomodo tranſmittit nos ad illam Saluator? Scrutamini, inquit, ſcripturas. Dicit autem Ioannes ſe eſſe uocem non clamantē in deſerto, ſed clamantis in deſerto, eius ſcilicet qui ſtabat & clamabat. Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Clamat enim ut diſtantes auditu percipiant, & grauem habentes auditum ſentiant immenſitatem eorum quæ dicuntur. Theo. Vel quia veritatē manifeſtat & annunciat; omnes enim qui in lege erant obſcurè loquebantur. Greg. Vel in deſerto Ioannes clamat, quia quaſi derelictæ ac deſtitutę Iudææ ſolatium redemptoris annunciāt. Orige. Opus autem vocis in deſerto clamantis eſt, ut anima à Deo deſtituta, ad rectam faciendam uiam domini reuocetur, nequaquam prauitatem ſerpētini greſſus proſequendo, ſecundum contēplatio nē quidē ſublimatā in ueritate abſq; permixtione mendacij, & ſecūdum actionē poſt congruam ſpeculationem licitum opus referentem. Vnde ſequitur. Dirigite viā domini, ſicut dixit Eſaias propheta Grego. Via

Chriſti & Moyſi comparatio.

Error Heraclionis.

go. Via domini ad cor dirigitur, cũ veritatis ſermo humiliter auditur. Via domini ad cor dirigitur, cùm ad præceptũ uita præparatur.

Et qui miſſi fuerant, erant ex phariſæis. Et interro gauerunt eum, & dixerunt ei Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque propheta? Et reſpondit eis Ioãnes, dicens. Ego baptizo in aqua, medius autem ueſtrum ſtetit quem uos neſcitis. Ipſe eſt qui poſt me uenturus eſt, qui ante me factus eſt, cuius ego non ſum dignus ut ſoluam eius corrigiã cal ceamenti. Hæc in Bathabara facta ſunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.

Orig. Facta reſponſione verſus ſacerdotes & leuitas, denuo miſſum eſt à phariſæis, vnde dicitur. Et qui miſſi fuerant &c. Quã tum enim ex ipſo ſermone coniecturari contingit dico, tertium hoc eſt teſtimonium. vide tamen quomodo iuxta ſacerdotalem & leuiticam perſonam eſt, cum manſuetudine prolatum illud, Tu quis es? Nihil enim arrogans vel proteruum in eorum quæſtione continetur, ſed cuncta decentia veros Dei miniſtros. Sed phariſæi ſecundum ſuum nomen diuiſi & importuni ex diſcordia contumelioſas voces prætendunt Baptiſtæ. vnde ſequitur: Et dixerunt ei, Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque propheta? Non quaſi ſcire volentes ſed prohibere eum à baptiſmo. Deinde uero neſcio quo pacto proni ad baptiſmum iuerunt ad Ioannem. Huius autem ſolutio eſt, quia phariſæi non credentes accedunt ad baptiſma, ſed ex hypocriſi cum timerent populum. Chryſ. Vel ipſi ijdem ſacerdotes & leuitæ ex phariſæis erant, & quia blanditijs eum non ualuerunt ſupplantare, accuſationem ei immittere tentant, cogentes eum dicere quod non erat. vnde ſequitur. Et interrog. eum & di. Quid ergo bapti. ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque propheta? quaſi audaciæ videbatur eſſe baptizare ſi Chriſtus nõ erat, nec præcurſor illius, nec præco, id eſt propheta. Grego. Sed ſanctus quiſque etiã cum peruerſa mente requiritur, à bonitatis ſuæ ſtudio non mutatur. Vnde Ioannes quoq; ad verba inuidiæ, prædicamenta reſpondit vitæ. vnde ſequitur: Reſpondit eis dicens. Ego baptizo in aqua. Orige. Ad illud enim, Quid ergo baptizas? quid aliud afferri decebat, niſi proprium baptiſmum carnale prætendere? Grego. Ioannes enim

Sanctorum perfectio.

non ſpiritu ſed aqua baptizat quia peccata ſoluere non ualebat. baptizatorum corpora per aquam lauat, ſed tamen animas per ueniam non lauat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptiſmum non relaxat? niſi vt præcurſionis ſuæ ordinem ſeruans, ſcilicet qui naſciturum naſcendo præuenerat, baptizaturum quoq; dominum baptizando præueniret, & qui prædicando factus eſt præcurſor Chriſti baptizãdo, etiam præcurſor eius fieret imitatione ſacramenti, qui inter hæc myſterium redemptionis noſtræ annuncians, hunc in medio hominum & ſtetiſſe aſſerit & neſciri. Sequitur enim: Medius autem ueſtrum ſtetit quẽ vos neſcitis, quia per carnem dominus apparens & viſibilis extitit corpore, & inuiſibilis maieſtate. Chry. Hoc autem dixit, quoniam decens erat Chriſtum commixtum eſſe populo vt unum multorum, ſic vbiq; humilem eſſe docentem. Cùm autem dixit, Quem vos neſcitis. Scientiam hic cognitionem certiſſimam dicit, puta quis eſt & unde. Aug. Humilis enim videbatur, & propterea lucerna accenſa eſt. Theo. Vel medius erat phariſeorum dominus, ſed ignorabant eum, quia ipſi ſcripturas ſe ſcire putabant, & inquantum in illis prænunciatur dominus, medius eorum erat, ſcilicet in cordibus eorum ſed neſciebant eum, eo quod ſcripturas non intelligebant. Vel aliter Medius quidem erat, inquantum mediator Dei exiſtens & hominum Chriſtus Ieſus, medius phariſæorum extitit, volens illos Deo iungere, ſed ipſi neſciebant eum. Orige. Vel aliter: Hoc edito, ego baptizo in aqua: ad illud, Quid ergo baptizas, ad ſecundum, Si tu non es Chriſtus? præconium de præcedenti Chriſti ſubſtantia proponit, quod tanta ſit ei uirtus, quod inuiſibilis ſit ſua deitate, cum ſit præſens cuilibet, & totum per orbem diffuſus, quod notatur, ex illo: Medius veſtrum ſtetit. Hic enim per totam orbis machinã fluxit, ſic vt quæ creantur per ipſum creentur, omnia enim per ipſum facta ſunt. vnde palã eſt quod inquirentibus a Ioanne, Quid ergo baptizas? Ipſe medius erat. Vel quòd dicitur, In medio veſtrum ſtetit, intelligendum eſt de nobis hominibus. Cum enim ſimus rationales, in medio noſtrum exiſtit, ex eo quòd principale. ſ. cor in medio totius corporis inſitum eſt. Qui ergo verbũ in medio

Xp̃s quomodo medius dicitur.

dio gerunt, non autem cognoſcunt de illius natura, nec de quo fonte manauit, nec quo modo conſiſtit in eis, hi uerbum in medio ſui obtinentes ignorant. quod tamen Ioannes agnouit: vnde exprobrãdo dicit ad phariſæos, Quem vos neſcitis. Quia expectantes phariſæi Chriſti aduentum, nihil tam ac duum de eo contemplabantur, ſolum hominem ſanctum exiſtimantes eum eſſe. Dicit autem, Stetit. Nam ſtat pater inuariabilis exiſtens & impermutabilis: ſtat quoque uerbum eius ad ſaluandum continuò, quamuis carnem ſuſcipiat, quamuis medium hominum ſtet inuiſibile. Ne verò putet aliquis alium eſſe inuiſibilem ad omnes homines venientem, vel ad vniuerſum orbem ab eo qui humanatus eſt & in terra comparuit, ſubdit: Qui poſt me uenit, hoc eſt qui poſt me appariturus eſt. Non autem idem denotatur hic per hoc quod dicitur, Poſt: & cum Ieſus nos poſt ſe inuitat. Illic enim ſequi poſt ipſum præcipitur nobis, ut eius indagando veſtigia perueniamus ad patrem, hic autem, vt pateat quid ſequatur ex Ioannis dogmatibus. uenit enim ut cuncti credant, per eum præparati ad perfectum verbum per minora. Dicit ergo: Ipſe eſt qui poſt me venit. Chry. Acſi diceret, Ne exiſtimetis tantum in meo conſiſtere baptiſmate. ſi enim meum baptiſma perfectum eſſet, alius non veniret poſt me aliud baptiſma daturus, ſed hæc præparatio eſt illius & tranſibit in proximo, vt membra & imago. ſed oportet eum qui veritatem imponet venire poſt me: ſi enim hoc eſſet perfectum, nequaquam ſecundi locus quæreretur. Et ideo ſubdit: Qui ante me factus eſt, honorabilior & clarior. Greg. Sic namque dicitur, Ante me factus eſt: ac ſi dicatur, antepoſitus eſt mihi. Poſt me ergo venit, quia poſt modum natus, ante me autem factus eſt, quia mihi prælatus. Chryſoſto. Ne autem exiſtimes comparabilem eſſe excellentiam, hanc incomparabilitatem oſtendere volens ſubiungit, Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti. q.d. in tantum eſt ante me, vt ego neq, in ultimis miniſtrorum vocari dignus ſim: calceamentum enim ſoluere, vltimi miniſterij res eſt. Augu. Vnde & ſi dignum ſe diceret tãtummodo corrigiam calceamenti ſoluere, multum ſe habuiſſet. Gregor. Vel aliter: Mos apud veteres fuit, vt ſi quis eam quæ ſibi competeret accipere vxorem nollet, ille ei calceamentum ſolueret, quid ad hanc ſpõſus iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Chriſtus, niſi ſanctæ eccleſiæ ſponſus apparuit? Rectè ergo Ioãnes ſe indignum eſſe ad ſoluendam corrigiam eius calceamenti denunciat, ac ſi apertè dicat, redemptoris veſtigia nõ denudare valeo, quia ſponſi nomen mihi immeritus non vſurpo: quod tamen intelligi & aliter poteſt. Quis enim neſciat quòd calceamenta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus verò dominus veniens, quaſi calceatus apparuit, qui in diuinitate ſua morticinia noſtræ corruptionis aſſumpſit. Corrigia ergo calceamenti eſt ligatura myſterij. Ioannes ergo ſoluere corrigiã calceamenti eius non valet, quia incarnationis miſterium nec ipſe inueſtigare ſufficit: ac ſi patenter dicat. Quid mirum ſi mihi ille prælatus eſt quẽ poſt me quidem natum conſidero, ſed natiuitatis eius miſteriũ non comprehendo? Orige. Quidam verò non ineptè dixit hoc ſic intelligendum: Non ſum ego tanti vt cauſa mei deſcendat à magnalibus, ac carnem quaſi calceamentum ſuſcipiat. Chryſoſto. Et quia Ioannes cum decenti libertate ea quæ de Chriſto ſunt omnibus prædicabat, propterea euangeliſta & locum deſignat, dicens: Hæc in Bethania facta ſunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Non enim in domo neque in angulo Chriſtum prædicabat, ſed Iordanem tranſiens in media multitudine præſentibus omnibus qui ab eo baptizabantur. Quædam verò exemplariorum certius habet in Bethabora. Bethania enim nõ vltra Iordanem, neque in deſerto erat, ſed propè Hieroſolymam. Gloſſ. Vel duæ ſunt Bethaniæ, vna trans Iordanem, altera citra, non longè à Heruſalẽ vbi Lazarus fuit ſuſcitatus. Chry. Hoc autem & propter aliam cauſam deſignat, quia enim res non antiquas narrabat, ſed ante paruum tempus contingentes, præſentes & uidentes teſtes facit eorum quæ dicuntur, demonſtrationem à locis tribuens. Alcui. Bethania verò domus obedientiæ interpretatur, per quam innuitur, quia per obedientiam fidei omnes ad baptiſma debẽt peruenire. Orige. Bethabora uerò interpretatur domus præparationis, & conuenit cum baptiſmo, præparantis domino plebem perfectam. Iordanis interpretatur deſcenſus

Tropologia pulchra.

Calceamenti Chriſti ſignificatio.

Duæ ſunt Bethaniæ

ſus

ſus eorum. Quis autem erit hic fluuius niſi Saluator noſter, per quem ingredientem in hunc mundum mundari conuenit, non ſuum deſcendentem deſcenſum, ſed humani generis. hic ſegregat donatas à Moyſe ab his quæ per Ieſum donantur ſortes, huius riuuli lęti ficant ciuitatem Dei. Sicut autem Draco latitat in Aegyptiaco fluuio, ita Deus in iſto. Pater enim eſt in filio: & qui proficiſcuntur illuc vbi ſe lauent, opprobrium Aegypti deponunt, ac apti ad perceptionem hæreditatis parantur, necnon à lepra mundantur, & duplicis capaces ſunt gratiæ, ac prompti fiūt ad ſuſceptionem ſpiritus almi, in aliud flumen nequaquam deſcendente ſpiritali columba. Trans Iordanem verò Ioannes baptizat vt præcurſor venientis nō innocentes ſed peccatores vocare.

Altera Die uidit Ioānes Ieſum uenientem ad ſe, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dixi, Poſt me uenit uir, qui ante me factus eſt, qui prior me erat, & ego neſciebā eum. Sed ut manifeſtetur in Iſrael, propterea ueni ego in aqua baptizans.

Orige. Poſt teſtimonium Ioannis, iam videtur Ieſus veniens ad eum, non ſolum adhuc perſeuerantem, ſed & potiorem effectū, quod per diem ſecundariam deſignatur: unde dicitur, Altera Die vidit, &c. Pridem autem Ieſu mater protinus vt illum concepit, ad matrem Ioannis prægnantem proficiſcitur, & per vocem peruenientem ad aures Eliſabeth ex Marię ſalutatione exultat Ioannes conceptus in utero. Hic autem poſt Ioānis teſtimonia ipſe uidetur à Baptiſta accedens ad eum. Prius autem auditu aliorum inſtruitur aliquis, ac deinde oculatè inſpicit illa. Per hoc autem quòd Maria ad Eliſabeth uenit minorem, & filius Dei ad Baptiſtam, ad feruorem opitulandi minoribus & ad modeſtiam admonemur. Verum unde ad Baptiſtam uenit Saluator, non hic dicitur: ſed ex dictis Matthæi colligimus, dicētis: Tunc uenit Ieſus à Galilæa in Iordanē ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Chry. Vel ali. Matthæus aduentum Chriſti ad baptiſmum præſentialiter dicit: Ioannes autē & rurſus eum iuiſſe ad Ioannem oſtendit poſt baptiſma, & hoc manifeſtat quod poſtea dicit: Quia vidi ſpiritum deſcendētem &c. Partiti enim ſunt ſibi euangeliſtæ tempora narrationis. Matthæus enim ea quæ antequam ligaretur Ioannes Baptiſta prætereiēs, feſtinat ad ea quæ deinceps ſunt tempora. Sed Ioānes his maximè immoratur, quæ, ſcilicet ante incarcerationē Ioannis fuerūt: unde hic dicitur, Altera Die uidit &c. Cuius igitur gratia ſecundò poſt baptiſmum ad eum veniebat? quia ipſum baptizauerat cum multis, ut nullus ſuſpicetur quoniā ex eadem cauſa ex qua & alij ad Ioannem ueniret, puta peccata confeſſurus aut in pœnitentiam abluendus in flumine. Propterea ergo accedit, dans Ioanni occaſionem corrigendi hanc ſuſpitionem, quam Ioannes per uerba correxit: unde ſequitur, & ait: Ecce agnus Dei &c. Qui igitur ita purus erat ut aliorum peccata abſoluere poſſet, manifeſtum eſt, quoniam non ut confiteretur peccata accedit, ſed ut occaſionem det Ioanni loquendi de ipſo. Venit etiam ſecundò, ut hi qui priora audierant, certius recipiāt quę prædicta ſunt, & alia rurſus audiant. Dicit autem: Ecce agnus Dei: innuēs quòd hic eſt qui olim quærebatur, rememorans prophetiæ Eſaiæ & umbræ quæ ſecundum Moyſen erat, ut à figura facilius eos ducat ad ueritatem. Auguſt. Si autem agnus Dei eſt innocens, & Ioannes agnus, an non & ipſe eſt innocēs? ſed omnes ex illa propagine ueniūt de qua cantat gemens Dauid: Et in iniquitatibus conceptus ſum. Solus ergo ille agnus qui non ſic uenit, non enim in iniquitate conceptus eſt, nec in peccatis mater eius eū in utero aluit, quem uirgo concepit, uirgo peperit, quia fide concepit, & fide ſuſcepit. Orig. Sed cum quinq; offerantur animalia in templo, tria terreſtria, uitulus, ouis, & capra, uolatilia uerò duo, turtur & columba: & de ouibus tria adducantur, aries, ouis, agnus, de genere ouium agnum memorauit. Agnū enim in oblationibus quotidianis offerri videmus, unum quidem mane, alterum uerò ueſpere. Quę nam autē oblatio alia poteſt eſſe quotidiana à rationali natura comprehendenda, niſi uerbum uigens, agnus typicè nuncupatum? Hoc nempe cenſebitur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in diuinis relatum. neque enim anima pati poteſt ut ſummis iugiter inſiſtat, eo quòd corporis terreſtris & grauis coniugiū eſt ſortita. Ex hoc etiam uerbo quod Chriſtus eſt, coniectare de pluribus poterimus, & quodammodo ueſpere pertingemus ad corpo-

Exempla gemina humilitatis.

Imploſio figuræ & prophetiæ.

obtulit agnum ad immolandum, Deus fuit in homine reconditus: magnus ſacerdos qui dixit, Nemo tollit animam meam à me,ſed ego pono eam: vnde dicitur, Agnus Dei. Ipſe enim noſtros languores accipiés totius mundi tollens peccata, morté quaſi baptiſmum ſuſcepit. Apud Deum enim non pertranſit incorrectum quicquid agimus quod diſciplina indigeat, quæ per diffi cilia exercetur. Theo. Vel dicitur Chriſtus agnus dei, inquantum deus pater mortem Chriſti acceptauit pro noſtra ſalute, vel inquãtum eum pro nobis tradidit morti. Sicut enim dicere conſueuimus, Hæc oblatio eſt talis hominis, id eſt quam talis homo obtulit, ſic & Chriſtus dicitur agnus Dei, dantis ſcilicet filium ſuum pro noſtra ſalute in mortem, & ille quidem agnus, typicus nullus omnino peccatum ſuſtulit, hic vero peccatum vniuerſi orbis terrarum: periclitantem.n. mundũ eruit ab ira Dei, vnde ſubdit. Ecce qui tol.pe.mun. Non auté dixit qui tollet, ſed qui tollit peccata mundi, quaſi ſemper hoc, faciente ipſo: non enim tunc ſolum tulit cum paſſus eſt, ſed ex illo tempore vſq; ad præſens tollit, nó ſemper crucifixus: vnam enim pro peccatis obtulit oblationem: ſed ſemper purgans per illam. Grego.8.moral. Tunc autem humano genere planè peccatum tolletur, cũ per incorruptionis gloriam noſtra corruptio permutabitur. Eſſe namq; à culpa liberi nó poſſumus, quouſq; in corporis morte tenemur. Theo. Sed quare non dixit, Peccata mundi, ſed peccatum? vt videlicet per hoc quòd dixit peccatum, vniuerſaliter peccatum videretur innuere, ſicut cõſueuimus dicere, quòd homo eiectus eſt de paradiſo, id eſt omne genus humanum. Beda. Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod eſt commune totius mundi quod quidem peccatum originale & ſingulorum ſuperaddita Chriſtus per gratiam relaxat. Aug. Qui enim de noſtra natura peccatum non aſſumpſit, ipſe eſt qui tollit noſtrum peccatum. Noſtis quia quidam homines dicunt, nos tollimus peccata ab hominibus, quia ſancti ſumus: ſi enim non fuerit ſanctus qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum ſit ipſe homo plenus peccato? Contra iſtas diſputationes hinc legamus, Ecce qui tol.pe.m. Vt nó ſit

Agni Dei myſterium.

præſumptio hominibus in hoſes. Orig. Sicut tamé iugi oblationi agni, cognatę ſunt oblationes reliquæ legales: ſic huius agni oblationi, cognatæ oblationes videntur mihi effuſiones ſanguinis martyrum, quorum patientia & confeſsione & promptitudine ad bonum, obtunduntur machinationes impiorum. Theo. Quia vero ſuperius illis qui ex phariſęis venerãt Ioannes dixerat, quòd medius veſtrum ſtat quem vos neſcitis, hic ignorantibus demonſtrat, dicens. Hic eſt de quo dixi, Poſt me uenit vir &c. Vir dominus dicitur propter ætatis perfectionem. Nam triginta annorum baptizatus eſt. Vel quia ſpiritalis animæ vir eſt, & eccleſiæ ſponſus. vnde Paulus. Deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Augu. Poſt me autem venit, quia poſterior natus eſt. Ante me factus eſt, quia prælatus eſt mihi. Grego. Prælationis auté eius cauſas aperuit cum ſubiungit, Quia prior me erat: ac ſi apertè dicat, Inde me etiam poſt natus ſuperat, quo eum natiuitatis ſuæ tempore non anguſtant. Nam qui per matrem in tempore naſcitur, ſine tempore eſt à patre generatus. Theophylus. Auſculta ò Arrie: non dixit, Quia prior me creatus eſt, ſed quia prior me erat. Audiat hoc Pauli Samoſateni abuſio, quòd non ex Maria ſumpſit primordium, quia ſi eſſendi principium ſumpſit ex uirgine, qualiter prior extitit præcurſore? Nam manifeſtum eſt quòd præcurſor Chriſtum in ſex menſibus ſuperabat ſecundum humanã generationem. Chryſ. Vt autem non videatur ex amicitia propter cognationem ei teſtimonium perihere, quia cognatus eſt ſecundum carnem: propterea dicit, Ego neſciebam eum, & ſecundum rationem hoc contigit. Et enim in deſerto conuerſatus eſt Ioannes. Miracula verò quecunq, Chriſto puero exiſtente facta ſunt, puta quæ circa magos & quæcunq; talia, ante multum contigerant tempus, Ioanne & ipſo valde puero exiſtente. In medio uerò tempore ignotus oĩbus exiſtebat, propter quod ſubdit. Sed vt ma. in Iſrael &c. Hinc .n. manifeſtum eſt quoniã & illa ſigna quæ quidã dicũt à Xp̃o in pueritia facta médacia & fictiones sũt. Si.n.à prima ętate miracula feciſſet Ieſus, nequaq̃ neq, Ioães eũ ignoraſſet, nec reliqua multitudo idiguiſſet

Apocriphæ reiectũtur.

NNN magiſtro

magiſtro ad manifeſtandum eum. Non igitur ipſe Chriſtus bapatiſmate indigebat, neque aliquam aliam cauſam habebat illud lauacrum, quā pręmonſtrationē facere eius fidei quę eſt in Chriſtum. Non enim dixit, Vt mundem eos qui baptizantur, neque vt liberem à peccatis veni baptizans, ſed vt manifeſtetur in Iſrael. Sed nunquid ſine baptiſmate non licebat prædicare & inducere turbas? ſed facilius ita factum eſt. Nequaquam enim cucurriſſent omnes, ſi ſine baptiſmate prædicatio facta eſſet. Aug. Vbi ergo cognitus eſt dominus, ſuperfluo ei via parabatur, quia cognoſcētibus ſe ipſe factus eſt via. Itaq; non durauit diu baptiſma Ioannis, ſed quoaduſque demonſtratus eſt dominus humilis. Ergo vt daretur nobis à domino humilitatis exemplum ad percipiēdam ſalutē baptiſmi, ſuſcepit baptiſmum ſerui, & ne præponeretur baptiſmus ſerui baptiſmo domini, baptizati ſunt alij baptiſmo conſerui. ſed qui baptizati ſunt baptiſmo conſerui, oportebat vt baptizarentur baptiſmo domini. Qui autem baptizabantur baptiſmo domini, non opus habent baptiſmo conſerui.

Et teſtimonium perhibuit Ioannes, dicens. Quia uidi ſpiritum deſcendentē, quaſi columbam, de cælo, & manſit ſuper eum, & ego neſciebam eum ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem uideris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.

Chryſoſt. Quia Ioannes teſtatus eſt, ita magnum quid quod ſufficiens erat auditores omnes ſtupefacere, puta quòd totius orbis terrarum ſolus ipſe peccata tolleret, uolens credibilius id facere, reduxit hoc ad Deum & Spiritum ſanctum. poſſet enim aliquis dicere Ioanni. Qualiter igitur tu cognouiſti eum? Reſpondet quòd per deſcenſum Spiritus ſancti. vnde ſequitur: Et teſtimo. perhibuit &c. Augu. 15. de Trini. Non autem tunc vnctus eſt Chriſtus Spiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. *Allegoria pulchra.* Tunc enim corpus ſuum, ſcilicet eccleſiam ſuam præfigurare dignatus eſt, in qua præcipue baptizati accipiunt Spiritum ſanctum. Abſurdiſſimum enim eſt, vt credamus eum cùm iam triginta eſſet annorum (eius ætatis à Ioanne baptizatus eſt) accepiſſe Spiritum ſanctum; ſed veniſſe ad illud baptiſma ſicut ſine vllo omnino peccato, ita non ſine Spiritu ſancto. Si enim de famulo eius & præcurſore ipſo Ioanne ſcriptum eſt, Spiritu ſancto replebitur ab vtero matris ſuæ, qui quanuis ſeminatus à patre tamen Spiritum ſanctum in vtero formatus accepit, quid de homine Chriſtus intelligēdum eſt, vel credendum? cuius carnis ipſa conceptio non carnalis, ſed ſpiritalis fuit. Auguſtinus de ago: Chriſti. Non autem dicimus ſolum Chriſtum verum corpus habuiſſe, Spiritum autem ſanctum fallaciter apparuiſſe oculis hominū. Sicut enim non oportebat, vt homines falleret filius Dei, ſic nec Spiritus ſanctus. ſed omnipotenti Deo qui vniuerſam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero virginis ſine virili ſemine fabricare. Aug. ſuper Ioan. *Duplex apparitio Spiritus ſancti.* Duobus autem modis oſtendit viſibiliter dominus Spiritum ſanctum, per columbam ſuper dominum baptizatum, per ignem vero ſuper diſcipulos congregatos, ibi ſimplicitas, hic feruor oſtenditur. Ergo ne ſpiritu ſanctificati dolum habeant, in columba demonſtratum eſt, & ne ſimplicitas frigida remaneat, in igne demonſtratū eſt, nec moueat quia linguæ diuiſæ ſunt. Noli diſſipationem timere, vnitatem in columba cognoſce. Sic ergo oportebat demonſtrari Spiritum ſanctum veniētē ſuper dominum, vt cognoſcat vnuſquiſque ſi habeat Spiritum ſanctum, ſimplicem ſe eſſe debere, ſicut colūbam, & habere cum fratribus ueram pacem, quam ſignificāt oſcula columbarum. Oſculantur & corui, ſed laniant, A laniatu innocēs eſt natura columbarum: nam corui de morte paſcuntur, columba non niſi de frugibus terræ uiuit. Si etiam gemunt columbæ in amoræ, nolite mirari quia in columbæ ſpecie uoluit demonſtrari Spiritus ſanctus. Ipſe enim interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non autem Spiritus ſanctus in ſemetipſo, ſed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Qui enim nouit in præſſura ſe eſſe mortalitatis huius, peregrinari ſe à domino, quandiu propter hoc gemit, bene gemit, Spiritus illum docuit gemere. Multi autem gemunt

munt in infœlicitate terrena vel quaſſati dã nis, vel ægritudine corporis prægranati: ſed non columbæ gemitu gemunt. Vnde ergo debuit demonſtrari Spiritus ſanctus vnitatem quandam deſignans, niſi per columbam vt pacatæ eccleſiæ diceretur, Vna eſt columba mea? Vnde debuit humilitas figurari, niſi per auem ſimplicem & gementem? Apparuit ibi ſancta & vera trinitas, pater in voce, dicente: Tu es filius meus dil. Spiritus ſanctus in columba. In iſta trinitate miſſi ſunt apoſtoli baptizare, In no. pa. & fi. & Spiritus ſanct. Gregor. 2. mora. Dicit autem: Manentem ſuper eum. In cunctis namque fidelibus Spiritus ſanctus venit, ſed in ſolo mediatore ſemper ſingulariter permanet, quia eius humanitatem nunquam deſeruit, ex cuius diuinitate procedit. Sed cum de eodem Spiritu diſcipulis dicatur. Apud vos manebit, quo modo ſingulare ſignum erit quòd in Chriſto permanet? Quod citius cognoſcemus, ſi dona ſpiritus diſcernamus. In his enim donis ſine quibus ad vitam perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemper permanet, vt ſunt manſuetudo, humilitas, fides, ſpes, charitas. In illis autem quibus per oſtenſionem non noſtra ſeruatur uita, ſed aliorum quæritur, non ſemper manet, ſed aliquando ſe à ſignorum oſtenſionibus ſubtrahit, vt humilius eius virtutes habeantur. Chriſtus autem in cunctis eum ſemper & continuè habuit præſentem. Chryſoſtomus. Ne autem aliquis æſtimet, quoniam Chriſtus natiuitatem habebat Spiritu ſancto adueniente ſicut & nos hanc etiam deſtruit ſuſpitionem, oſtendens quòd Spiritus ſancti deſcenſio ſolum pro manifeſtando Chriſto facta eſt. vnde ſequitur. Et ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentẽ ſuper eum, hic eſt &c. Auguſt. Quis autem miſit Ioannem? Si dicamus, Pater: verum dicimus. Si dicamus, Filius, verum dicimus. Manifeſtius autem eſt, ut dicamus Pater & Filius. Quomodo ergo neſciebat eum à quo miſſus eſt? Si enim non nouerat eum à quo voluit baptizari, temerè dicebat. Ego à te debeo baptizari, nouerat ergo eũ. Quid ergo eſt quod dicit, Ego neſciebam eum? Chryſoſtomus. Sed cum dicit neſciebam eum, anterius tempus dicit, non

tropologia ex poſitio.

Ioãnes quomodo cognouit Chriſtum.

tempus quod eſt prope baptiſmum cum prohibebat eum, dicens. Ego à te debeo baptizari. Auguſtinus. Sed legantur alij euangeliſtæ qui planius illud dixerunt, & inueniemus apertiſſimè tunc deſcendiſſe columbam cum dominus ab aqua aſcendit. Si ergo poſt baptiſma deſcendit columba, & antequam baptizaretur dixit illi Ioannes, Ego à te debeo baptizari, ante baptiſmum illum nouerat, quomodo ergo dixit, Ego neſciebam eum, ſed qui miſit me baptizare &c. hoc audiuit Ioannes, ut noſceret eum quẽ non nouerat, an fortè & plenius noſſet, quẽ iã nouerat? Nouerat quidẽ dñm filium Dei, nouerat quia ipſe baptizaret in Spiritu ſancto. Ante enim quàm veniret ad fluuium Chriſtus, cum multi ad Ioannem concurrerent: ait illis. Qui poſt me venit maior me eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne. Sed quid, non nouerat & poteſtatem baptiſmi ipſum dominum habiturum & ſibi retenturum? ne Paulus aut Petrus diceret, Baptiſmus meus, ſicut inuenis dixiſſe, Euangelium meum, ſed miniſterium planè tranſiturum in bonos & malos. Quid tibi faciet malus miniſter vbi bonus eſt dominus? Ecce poſt Ioannem baptizatum eſt, poſt homicidam non eſt baptizatum, quia Ioannes dedit baptiſmum ſuum, homicida dedit baptiſmum Chriſti, quod ſacramentum tam ſanctum eſt, vt nec homicida miniſtrante polluatur. Potuit autem dominus ſi uellet poteſtatem dare alicui ſeruo ſuo, vt daret baptiſmum ſuum tanquam vice ſua & conſtitueret tantam uim in baptiſmate tranſlato in ſeruum, tanquam uim haberet baptiſma datum à domino. Hoc noluit, ut in illo eſſet ſpes baptizatorum à quo baptizatos ſe agnoſcerent, & noluit ſeruum ponere ſpem in ſeruo. Si autem daret hanc poteſtatem ſeruis, tot eſſent baptiſmata, quot eſſent ſerui, ut quomodo dictum eſt, baptiſma Ioannis, ſic diceretur baptiſma Petri uel Pauli. per hanc ergo poteſtatem quam ſolum ſibi Chriſtus retinuit, ſtat unitas eccleſiæ, de qua dictum eſt. Vna eſt columba mea. Poteſt autem fieri ut aliquis habeat baptiſmum præter columbam, vt proſit ei baptiſmus præter columbam non poteſt. Chryſoſtomus. Et quia pater uocem emiſit prædicans filium, ſuperuenit Spiritus ſanctus ſuper caput Chriſti, ne quis

Virtus Chriſti & fideles eccleſiæ.

NNN 2 præſen-

præſentium exiſtimaret dici de Ioãne, quod dictum eſt de Chriſto. Sed dicet aliquis, qualiter non crediderunt Iudæi ſi viderunt ſpiritum? Sed talia non ſolùm indigent oculis corporis, ſed magis viſione mentis. Si namque miracula facientem videntes intantum ebrij erant à liuore vt contraria his quæ videbantur enunciarent: qualiter ſolo aduentu Spiritus ſancti in ſpecie columbæ expuliſſent incredulitatem? Quidam verò dicunt, non omnes vidiſſe ſpiritum, ſed ſolum Ioannem, & eos qui deuotius diſpoſiti erant. Etſi enim ſenſibilibus oculis poſſibile erat videre in ſpecie columbæ ſpiritum deſcendentem, non tamen propter hoc neceſſe eſt omnibus hoc fuiſſe manifeſtum. Etenim Zacharias in ſpecie ſenſibili multa conſiderauit, & Daniel & Ezechiel: ſed & Moyſes multa vidit, qualia aliorum nullus. vnde ſubdit Ioannes: Et ego vidi & teſtimonium perhibui, quià hic eſt filius Dei. Agnum quidem eum vocauerat; & quoniam in ſpiritu baptizare debebat dixit: filium autem ante hoc nuſquam. Auguſtinus. Oportebat enim vt ille baptizaret qui eſt filius Dei vnicus non adoptatus. Adoptati filij miniſtri ſunt vnici: vnicus autem habet poteſtatem, adoptati miniſterium.

Apparitio ſpiritus ſancti.

Altera Die iterum ſtabat Ioãnes, & ex diſcipulis eius duo. Et reſpiciens Ieſum ambulantem, dixit. Ecce agnus Dei.

Chryſoſtom. Quia multi his quæ à principio Ioannes dicebat non attendebant, ſecunda rurſus eos excitat voce vnde dicitur: Altera die iterum ſtabat Ioannes &c. Beda. Stabat quidem Ioannes, quia illam virtutum arcem conſcenderat à qua nullis tentationum poſſet improbitatibus deijci. Stabant cum illo diſcipuli, quia magiſterium illius corde ſequebantur immobili. Chryſoſtomus. Sed quare non totum mundum circuiuit in omni loco Iudææ prædicans eum, ſed ſtabat circa flumen expectans eum venire & oſtendere venientem? quia ſcilicet per opera Chriſti hoc fieri volebat: vide etiam qualiter hoc maioris ædificationis fuit. quia enim paruam immiſit ſcintillam, repentè flamma in altum eleuata eſt. Aliter autem & ſi circuiens hoc dixiſſet, videretur ex ſtudio quodam humano fieri quę fiebant, & ſuſpitione plenum eſſet eius præconium. igitur prophetæ quidem & apoſtoli omnes abſentem Chriſtum prædicauerunt: hic quidem ante præſentiam ſecundum carnem, illi verò poſt aſſumptionem. vnde vt oſtendatur quòd non voce ſolùm, ſed & oculis eum oſtendebat, ſubditur: Et reſpic. Ie. ambulan. dixit. Ecce agnus Dei. Theophylus: Reſpiciens (inquit) quaſi oculis innuens gratiam & admirationem quã habebat in Chriſto. Auguſtinus. Ioannes quidem amicus ſponſi erat: non quærebat gloriam ſuam, ſed teſtimonium perhibebat veritati. Non enim voluit apud ſe remanere diſcipulos ſuos, vt non ſequerentur dominum, ſed magis oſtendit quem ſequerentur dicens, Ecce agnus Dei. Chryſoſtom. Non longum facit ſermonem, quoniam vnum ſolum in ſtudio habebat, adducere eos & coniungere Chriſto. ſciebat enim quoniam de reliquo non indigerent eo teſtante. Non autem ſingulariter diſcipulis loquitur de his Ioannes, ſed eis publicè cum omnibus: quia ex communi doctrina ſuſcipientes ſequelam Chriſti, firmi de reliquo permanſerunt, non propter gratiam Chriſti ſequentes, ſed propter ſuum lucrum: & non facit ſermonem ſuum deprecatiuum, ſed admiratur ſolum præſentem, & demonſtrat eis prædicationem propter quem uenit: & modum præparationis. Agnus enim vtrunque inſinuat: & dicit agnus cum articuli adiectione, excellentiam eius oſtendens. Auguſtinus. Iſte enim ſingulariter dicitur agnus ſolus ſine macula, ſine peccato, non cuius maculæ abſterſæ ſunt, ſed cuius macula nulla fuerit. Singulariter hic eſt agnus Dei, quia ſingulariter huius agni ſanguine ſolo homines redimi potuerunt. Hic eſt agnus quem lupi timent, qui leonem occiſus occidit. Beda. Ideo etiam agnum vocat, quia dona ſui velleris ſponte largiturum, ex quo veſtem nobis nuptialem facere poſſumus, id eſt exempla viuendi nobis relicturum præuidit, quibus in dilectione caleſieri deberemus. Alcui. Myſticè autem, ſtat Ioannes, ceſſat lex, & venit Ieſus, id eſt gratia euangelij, cui ipſa lex perhibet teſtimonium. Ambulat Ieſus diſcipulos collecturus. Beda. Ambulatio etiam Ieſu, diſpenſationem incarnationis, qua ad nos venire ac nobis exempla uiuendi præbere dignatus eſt, inſinuat.

Tradi[illegible] Ioannis.

Allegoria pulchra.

Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Conuerſus autem Ieſus, & uidens eos ſequentes ſe, dicit eis. Quid quæritis? Qui dixerunt ei, Rabbi, (quod dicitur interpretatum, magiſter) ubi habitas? Dicit eis. Venite, & uidete. Venerunt, & viderunt vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo. Hora autem erat quaſi decima. Erat autem Andreas, frater Simonis Petri, vnus ex duodecim qui audierant à Ioanne, & ſecuti fuerant eum.

Alcui. Ioanne perhibente teſtimonium quia Ieſus eſſet agnus Dei, diſcipuli qui prius erant cum Ioanne, magiſtri imperium implentes ſecuti ſunt Ieſum. vnde dicitur: Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem & ſecuti ſunt Ieſum. Chryſo. Conſidera autem quia quando dixit, Poſt me ueniens ante me eſt: & quoniam non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius, nullum cœpit. Sed quando de diſpenſatione locutus & ad humilius ſermonem duxit, dicens. Ecce agnus dei: tunc ſecuti ſunt eum diſcipuli. Multi enim nō ita adducuntur cum aliquid magnum & excelſum de Deo dicatur, ſicut cum benignum & amicum hominem audiunt, & aliquid ad ſalutem hominum pertinens. Conſiderandum autem quòd Ioannes dicit Ecce agnus dei: & Chriſtus nihil loquitur: Nam & ſponſus cum adeſt, alij eum inducunt & ſponſam in manu eius ponunt, quam cū acceperit de ea diſponit: ita Chriſtus venit copulaturus ſibi eccleſiam nihil ipſe dixit, ſed acceſſit ſolum amicus eius Ioānes dexteram ei ſponſæ impoſuit per ſermones ſuos, animas hominum in manus ei ponens: quos accipiens ita diſpoſuit, ut vltra ad Ioannem non redirent. Sed aliud hic obſeruandum eſt: ſicut enim in nuptijs non puella ad ſponſum vadit, ſed ipſe ad eam feſtinat: ita hic contingit. Non enim in cœlum aſcendit hominum natura, ſed ad eam filius Dei acceſſit, & ad domum duxit paternam. Et quidem alij diſcipuli Ioannis erant, qui non ſolum ſecuti non ſunt, ſed & zelotypè ad Chriſtum diſpoſiti erant: qui autem meliores erant, ſimul audierunt, & ſecuti ſunt: non quaſi magiſtrum priorem contemnente, ſed ab eo perſuaſi promittente quòd baptizaret in Spiritu ſancto Chriſtus. & vide diſcipulorum ſtudium cum verecundia fieri: Neque enim mox aſcendentes interrogauerunt Ieſum de neceſſarijs & maximis rebus, neque publice, ſed ſingulariter ei loqui ſtuduerunt. vnde ſequitur: Conuer. au. Ieſus & videns eos ſequen. ſe, dicit eis: quid quæritis? Hinc erudimur quia cū nos bene uelle inceperimus, tunc Deus dat nobis multas ſalutis occaſiones. Interrogat autem non vt diſcat, ſed vt per interrogationem magis eos familiares faciat, & ampliorem fiduciam det, vt oſtendat eos auditione dignos. Theophylus. Vide autem quòd ſequentibus ſe dominus conuertit faciem, & reſpexit: quia niſi per bonam operationem ipſum ſecutus fueris, ad viſionem faciei eius nunquam pertinges, neque ad domum eius poteris peruenire. Alcui. Ergo illi diſcipuli tergum ipſius ſequebantur vt viderent, & faciem domini videre non poterant: ideo conuertit ſe, & quodammodo de ſua maieſtate deſcendit, vt poſſint faciem diſcipuli illius contemplari. Orige. Fortè autem non fruſtra poſt ſextum teſtimonium deſiuit Ioannes eos conteſtari, & Ieſus ſecundum ſeptimum dicit. Quid quæritis? Chryſo. Sed illi non ſolùm ſequendo, ſed interrogando amorem ſuum, & Chriſtum manifeſtauerunt. vnde ſequitur. Qui dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur interpretatum magiſter) vbi habitas? Nōdum ab eo aliquid diſcentes, magiſtrum eum vocant ad diſcipulatum ſe impellentes & cauſam oſtendentes propter quid ſequebantur. Origen. Congrua verò prouectis ex Ioannis teſtimonio prolatio, depromens Chriſtum doctorem, ac exprimens deſiderare habitaculum filii Dei contueri. Alcui. nolunt enim tranſitoriè vti eius magiſterio, ſed inquirunt vbi maneat, vt & tunc in ſecreto verbis illius imbui, & exinde ſæpius poſſent eum viſitare, & plenius inſtrui. Myſticè autem volunt ſibi oſtendi in quibus Chriſtus habitet, vt eorum exemplo ſe tales exhibeant in quibus velit habitare. vel quòd Ieſum ambulantem vident & ſtatim vbi manet quærunt, nos monet vt cum incarnationem eius ad mentem reducimus, ſolicito corde eum rogemus, ut manſionem æterni habitaculi nobis oſtendat. vnde quia videt bene petentes, liberè eis ſua reſerat archana. vnde ſequitur. Dicit eis, venite & videte, quaſi dicat habitaculum meum explicari non poteſt ſermone, ſed opere demonſtratur. venite

Allegoria mirabilis

Analogica expoſitio.

venite ergo credendo & operando, & videte intelligẽdo. Orig. Vel per hoc quòd dicit, Venite, ad actionem inuitat: per hoc autem quòd dicit, Videte, ad contemplationem. Chriſtus autem non dicit eis ſigna domus neque locum, ſed attrahit eos ad ſequẽdum. Non dixit, Non eſt tempus nunc, audietis cras, ſi quid vultis dicere: ſed vt ad amicos & familiares loquitur, qualiter alibi ait, Filius hominis non habet vbi caput reclinet hic autem dicit, Venite & videte vbi habito. Sed per hoc quod dixit, Non habet vbi caput ſuum reclinet, demonſtrauit quòd habitaculum proprium non habebat, nõ quod in domo non maneret. Sequitur enim: Venerunt & viderunt vbi maneret, & manſerunt ibi die illo. Cuius autem gratia manſerunt non adiungit euangeliſta: quia manifeſtum erat quòd propter doctrinam. Auguſtinus. Quàm beatum autem diem duxerunt, quã beatam noctem? Aedificemus ergo & noſmetipſi in corde noſtro & faciamus domum quò ueniat ille & doceat nos. Theophyl. Non fruſtra autem & tempus notauit euangeliſta, cùm ſubdit: Hora autem erat quaſi decima: ut tã doctores quàm diſcipulos erudiret, quòd doctrina propter tempus non eſt prætermittenda. Chryſoſt. Multum enim ſtudium demonſtrabant ad audiendum, in eo quia neque ab hora auerſi ſunt, cum ſol eſſet ad occaſum: & multis quidem carni ſeruientibus tempus quod eſt poſt eſcas, non eſt aptum ad quippiam neceſſariorum, eo quòd corpus eſcis grauatur. Ioannes verò, cuius iſti erant diſcipuli, non erat talis: ſed cum multo maiori ſobrietate veſpere degens, quàm nos mane. Auguſt. Numerus etiam iſte legem ſignificat, quia in decem præceptis data eſt lex. Venerat autem tempus ut impleretur lex per dilectionem, quæ à Iudæis impleri non poterat per timorem: vnde & decima hora dominus audiuit, Rabbi. Magiſter enim legis non eſt niſi dator legis. Sequitur: Erat autẽ Andreas &c. Chryſoſtom. Cuius autem gratia alterius nomẽ non ponitur? quidam dicũt propterea quia hic qui ſcribit, eſt qui ſecutus eſt eum. Quidam verò dicunt quòd ille alius non inſignis erat. quæ igitur vtilitas ſi didicerimus nomen illius? neque enim ſeptuaginta duorũ diſcipulorum nomina euangeliſta poſuit. Alcui. Vel duo diſcipuli qui ſecuti ſunt Ieſum, ſunt Andreas & Philippus.

Denarij allegoria.

Inuenit hic primum fratrẽ ſuum Simonem, & dicit ei, Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Et adduxit eum ad Ieſum. Intuitus autem eum Ieſus, dixit. Tu es Simon filius Ioanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

Chry. Andreas quæ à Ieſu didicit nõ detinuit apud ſeipſum, ſed feſtinat & currit cito ad fratrem, traditurus ei bona quæ ſuſcepit. vnde ſequitur. Inuenit hic primum fratrem ſuum Simonem, & dixit ei: Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum, Chriſtus. Beda. Hoc eſt enim verè dominum inuenire, vera illius dilectione feruere, fraternæ quoque ſalutis curam gerere. Chryſoſtomus. Et quidem non dixerat euangeliſta quæ Chriſtus fuerat ſequentibus ſe locutus: ſed ex his quæ hic dicuntur licet addiſcere. Quæcunque enim Andreas didicit, in breui oſtendit magiſtri virtutem, qui perſuaſerat eis, & eorum deſiderium quod prius habuerant repræſentans. hoc enim verbum, inuenimus, eſt patientis pręſſuram propter abſcentiam, & exultantis, poſtquàm apparuit quod expectabatur. Auguſtinus. Meſſias autem hebraicè, & græcè Chriſtus, Latinè vnctus dicitur. Chriſma enim vnctio eſt: ille autem ſingulariter vnctus eſt. vnde omnes Chriſtiani vnguntur, ſecundum quòd in pſalmo dicitur: Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Participes enim eius ſunt omnes ſancti: ſed ille eſt ſingulariter ſanctus & ſingulariter unctus. Chryſoſtom. Et ideo non dixit Meſſiam ſimpliciter, ſed cum adiectione articuli. Conſidera verò ex ipſo principio obediẽtem Petri mentem: confeſtim enim cucurrit nihil tardans. vnde ſequitur: Et adduxit eum ad Ieſum. Sed nullus facilitatem ei imponat, ſi non prius multas perquirens ita ſermonem ſuſcepit. Conueniens enim eſt & fratrem diligentius ei dixiſſe hoc, & per longa verba: ſed euangeliſtæ ubique multa intermittunt, breuiloquij curam habentes. Aliter autem neque dictum eſt, quoniam credidit ſimpliciter, ſed quoniã duxit eum ad Ieſum illũ ei de quo dixerat traditurus, vt omnia ab illo diſcat. Ipſe autem dominus incipit reuelare ea quę deitatis ſunt, & paulatim ea aperire prædicationibus. Non enim minus quàm ſigna prophetiæ adducunt, hoc enim eſt maximè opus Dei, quod neque imitari demo-

Euangeliſtæ gaudẽt breuiloquio

dæmones poſſunt. Nam in miraculis quidem & phantaſia fit utique. Futura autem prædicere cum certitudine, illius ſolius incorruptibilis eſt natu ræ. vnde ſequitur: Intuitus autem eum Ieſus dixit. Tu es Simon filius Ioãna. Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Beda. Intuitus autem eſt eum non exterioribus oculis ſolum, ſed & æterno diuinitatis intuitu vidit cordis eius ſimplicitatem, animi ſublimitatẽ, cuius merito cunctæ eſſet præferendus eccleſiæ. Neque autem in Petri vocabulo, quaſi Hebræo vel Syro aliam interpretationem quærere oportet: quia idem eſt Grecè & Latinè Petrus, quod Syriacè Cæphas, & in vtraque lingua nomen à petra deriuatur. Vocatur autem Petrus ob firmitatem fidei, qua illi petræ adhæſit, de qua Apoſtolus ait: Petra autẽ erat Chriſtus, qui ſperantes in ſe ab hoſtis inſidijs reddit tutos, & ſpiritualium chariſmatum fluenta miniſtrat. Aug. Non eſt autem magnum, quia dominus dixit cuius eſſet iſte. omnia enim ſanctorum ſuorũ ſciebat, quos ãnte conſtitutionem mundi prædeſtinauit. Illud autem magnum, quia mutauit ei nomen & fecit de Simone Petrũ. Petrus aũt à petra, petra verò eccleſia, ergo in Petri nomine figura eſt eccleſia. Et quis ſecurus eſt niſi qui ædificat ſuprà petram? Inten tum autem te fecit dominus. nã ſi antea Petrus vocaretur, non ita videres miſterium petræ, & putares caſu eum ſic vocari, nõ prouidentia Dei. Ideo eum uoluit aliud prius vocari, vt ex ipſa commutatione nominis, ſacramenti uiuacitas cõmendaretur. Chryſoſtom. Ideo etiam nomen mutauit, ut oſtẽdat quia ipſe eſt qui vetus teſtamentum dedit, & nomina transmutauit, quia Abram, Abraham uocauit, & Sarai, Saram: & Iacob, Iſraelem. Igitur multis quidem & à natiuitate nomina impoſuit, vt Iſaac & Sanſon: alijs autem poſt eam quæ à progenitoribus eſt nuncupationem, vt Petro & filijs Zebedæi. nam quibus quidem à prima ætate debebat virtus clareſcere, ex tunc nomina ſuſceperunt, quibus autem poſtea debebat augeri, poſtea nuncupatio poſita eſt. Auguſtinus de con. euangel. Non autem parua repugnantia poteſt putari ſi iuxta Iordanem antequam Ieſus eſſet in Galilæam, ad teſtimonium Ioannis Baptiſtæ ſecuti ſunt enim duo, quorum unus erat Andreas qui fratrem ſuum Simonem adduxit ad Ieſum; quando & nomen, ut Petrus nominaretur accepit, cum ab alijs euangeliſtis dicatur, quòd eos in Galilæa piſcantes inuenerit, atque ad diſcipulatum uocauerit, niſi quia intelligendum eſt, non ſic eos uidiſſe dominum iuxta Iordanem, ut ei iam inſeparabiliter inhærerent, ſed tantum cognouiſſe quis eſſet, eumque miratos ad propria remeaſſe. Non autem quis arbitretur quòd tunc Petrus nomen accepit, ubi ait illi dominus, tu es Petru s, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, ſed ubi commemoratur ei dictum eſſe, Tu uocaberis Cæphas, quod interpretatur Petrus. Alcui. Vel ali. Nondum imponit ei nomen, ſed præſignat quod poſtea fuit ei impoſitum, quando dixit ei Ieſus, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ędificabo eccleſiam meam. Mutaturus autem nomen Chriſtus, uoluit oſtendere etiam nomen illud, quod à parentibus datum erat, non carere uirtutis ſignificatione. Simon enim obediens interpretatur. Ioanna, gratia. Iona, columba. quaſi d. Tu es obediens, filius gratiæ, uel filius columbę, id eſt Spiritus ſancti, quia humilitatem de Spiritu ſancto accepiſti, ut uocante Andrea uidere me deſyderares. Non enim dedignatus eſt maior minorem ſequi, quia non eſt ordo ætatis, ubi eſt meritum fidei.

Petro quare nomen mutatum.

Cõſen. euãge.

In craſtinũ uoluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. Et dicit ei Ieſus, Sequere me. Erat aũt Philippus à Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei Quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ, Inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Dicit ei Philippus. Veni & uide.

Chryſ. Poſtquam accepit Chriſtus diſcipulos, uenit dereliquò ad alios conuertendũ, ſcilicet Philippũ & Nathanaelẽ. unde dicitur. In craſtinum aũt uoluit exire in Galilæã. Alcui. A Iudęa, ſcilicet ubi erat Ioãnes baptizans, deferens honorem Baptiſtę, ne uideatur magiſterium eius minuere, dum adhuc ſtatum habet. Vocaturus etiam diſcipulũ ad ſequendũ uoluit exire in Galilęam, id eſt tranſmigrationem factam uel reuelationem, ut ſicut ipſe proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines,

& ſicut paſſus eſt & reſurrexit, & ita intrauit in gloriam ſuam: ſic etiam ſuos ſequaces oſtenderet & exire proficere in virtutibus, & per paſſiones ad gaudia transmigrare debere. vnde ſequitur: Et inuenit Philippum &c. Sequitur qui imitatur humilitatem & paſſionem eius, vt ſit ſocius reſurrectionis & aſcenſionis. Chryſ. Et vide quod antequam aliquis ei adhæreret, nullum vocauit: nam ſi quidem nullo iam ſponte aduenientе attraxiſſet, fortaſſis reſilijſſent, nunc autem à ſeipſis eligentes ſequi dominum, firmi de reliquo permanſerunt. Philippum autem vocat magis notum ei exiſtente, quia in Galilæa nutritus erat. Sed vnde Philippus ſecutus eſt Chriſtum? nam Andreas quidem audiens à Ioanne Baptiſta, Petrus autem ab Andrea, hic autem à nullo aliquid diſcens, ſolum dicente Chriſto ad eum, ſequere me, confeſtim perſuaſus eſt. Conueniens eſt autem Philippum à Ioanne audientem ſequi Chriſtum, vel etiam vocem Chriſti hoc operatam eſſe. Theophy. Non enim ſimpliciter omnibus vox Chriſti dicebatur, ſed fidelium interiora ad eius inflammabat amorem: deinde quia in corde Philippi de Chriſto cogitatio inerat, & in libris Moyſi aſſidua lectio, vt expectaret Chriſtum, ſtatim cùm vidit credidit. Fortè autem ab Andrea & Petro de Chriſto aliquid didicit, quia ex eadem patria erant: quod euangeliſta videtur innuere per hoc quod ſubdit: Erat autem Philippus &c. Chryſoſto. Chriſtus etiam hinc ſuam virtutem oſtendit, quòd à terra nullum ferente fructû (nam à Galilæa propheta non ſurgit) inclitos diſcipulorum elegit. Alcui. Bethſaida etiam domus venatorum interpretat, quo nomine ciuitatis curauit euangeliſta oſtendere, quales tunc iam animo erant Philippus, Petrus, Andreas, & quales officio erant futuri, ideſt capiedis ad vitam animabus intenti. Chryſo. Non ſolum autem Philippus à Chriſto perſuaſus eſt, ſed præco alijs fit. vnde ſequitur: Inuenit Philippus Nathanael & dicit ei. Quem ſcripſit Moyſes in lege &c. Vide qualiter ſolicitam mentem habebat, & continuè meditabatur quæ ſunt Moyſi, & expectabat aduentum Chriſti. & quidem quòd Chriſtus debebat venire, nouerat prius. quoniam autem hic Chriſtus erat, ignorabat. Dicit autẽ: Quem ſcripſit Moyſes & prophetæ, credibilem faciens ſuam prædicationem, & ex hinc perſuadẽs auditorem quòd circa legem & prophetas ſolicitus erat, & omnia perſcrutans cum veritate, vt & Chriſtus teſtatus eſt. Si verò dicit filium Ioſeph, ne turberis, eius enim filius æſtimabatur eſſe. Auguſt. Cui ſcilicet deſponſata erat mater eius. nã quòd ea intacta conceptus & natus ſit, bene nouerunt ex euangelio omnes Chriſtiani: addit autem & locum, A Nazareth. Theophyl. Non quia in ea natus erat, ſed nutritus. Generatio enim eius multis erat incognita, ſed quòd in Nazareth eſſet nutritus, cognitum erat. & dixit ei Nathanael, à Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Auguſtinus. Ambas pronunciationes poteſt conſequens vox Philippi ſequi: ſiue ſic pronuncies, tãquam confirmans. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe. & ille dicat, Veni & vide, ſiue ſicut dubitans & totum interrogans. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? Veni & vide. Cum verò ſiue illo modo ſiue iſto pronuncietur, non repugnant verba ſequentia. Noſtrum eſt quærere quid potius intelligamus in his verbis? Nathanael enim doctiſſimus legis eûm audiſſet Philippum dicentem, Inuenimus Ieſum, audito à Nazareth, erectus eſt in ſpem, & dixit. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe. Scrutatus enim erat ſcripturas, & ſciebat quòd non facilè alij ſcribæ & phariſæi nouerant, quia inde erat expectandus Saluator. Alcui. Qui ſingulariter ſanctus eſt, innocens, impollutus, de quo propheta. Exiet virga de radice Ieſſe, & Nazaræus, ideſt flos de radice eius aſcendet. vel poteſt hic verſiculus ſub dubitatione interrogatiuè proferri. Audiuerat enim Nathanael à ſcripturis quod à Bethlehem oportet Chriſtum venire ſecundum illud. Et tu Bethlehem terra Iuda, ex te exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Cum igitur audiuit, à Nazareth, dubitauit, non inueniens conuenire enunciationem Philippi cum prophetica prædicatione. Nazaræum autem vocant prophetæ ab educatione & conuerſatione. conſidera verò eius inquirendo prudentiam & manſuetudinem: non enim dixit, Decipis me Philippe, ſed interrogat, dicens. A Nazareth poteſt aliquid bo ni eſſe? Valde autem & Philippus prudens erat.

Virtus vocis Chriſti

Studiũ Philippi in lege.

erat. Non enim interrogatus frangitur, ſed immoratur, virum volens ducere ad Chriſtum. vnde ſequitur: Dicit ei Philippus, veni & vide. Trahit quidem eum ad Chriſtum, ſciens de reliquo eum non contradicturum, ſi verba & doctrinam illius guſtauerit.

Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe, & dixit de eo. Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Dicit ei Nathanael. Vnde me noſti? Reſpondit Ieſus & dixit ei. Priuſquam te Philippus vocaret, cum eſſes ſub ficu, vidi te. Reſpondit ei Nathanael, & ait. Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Reſpondit Ieſus, & dixit ei. Quia dixi tibi, vidi te ſub ficu, credis: maius his videbis. Et dicit ei, Amen amen dico vobis, videbitis cælum apertum & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuprà filium hominis.

Nathanaelis prudẽtia. Chryſoſto. Nathanael non ſuſcipiendo ex Nazareth Chriſtum, eam quæ illi erat circa ſcripturas diligentiam oſtendit. In non reſpuendo verò eum qui annunciauerat, multum deſiderium quod habebat circa Chriſti præſentiam monſtrauit. Sciebat enim quòd poterat Philippus circa locum falli. vnde ſequitur: Vidit Ieſus Nathanael venientem ad ſe &c. Nequaquam enim eum accuſare oportebat, licet verba nõ credentis protulerit, magis inueſtigãs prophetias quàm Philippus. dicit autem verè Iſraelita in quo dolus non eſt, quia nihil ad gratiam vel odium loquebatur. Aug. Vel aliter. Quid eſt in quo dolus non eſt? fortè non habebat peccatum, fortè illi medicus non erat neceſſarius? abſit. Nemo ſic natus eſt, vt medico illo non egeret. Dolus enim eſt cùm aliud agitur, & aliud fingitur. Quomodo ergo in illo dolus nõ erat ſi peccator eſt? fatetur ſe peccatorem. Si enim peccator eſt, & iuſtum ſe dicit, dolus eſt in ore ipſius. ergo in Nathanaele confeſſionẽ peccati laudauit, non indicauit non eſſe peccatorem. Theoph. Sed Nathanael laudatus acquieuit exemplo, ſed expectauit, adhuc volens aliquid manifeſtius dicere, & interrogat. Sequitur enim: Dicit ei Natha. vnde me noſti? Chryſoſtomus. Ipſe quidem igitur, vt homo inueſtigat, Ieſus autem vt Deus reſpondebat. Sequitur enim: Reſpondit Ieſus, & di. ei: Priuſquam te &c. Nõ vt homo eum intuens, ſed vt Deus deſuper cognoſcens. Vidi inquit te, ideſt eſt morum tuorum manſuetudinem. dicit autem, Cùm eſſes ſub ficu, quoniam nullus ibi erat, ſed ſolus Philippus & Nathanael ſingulariter loquebantur, & propter hoc dictum eſt quòd videns eum à longè dixit: Ecce vere Iſraelita: vt ſcires quoniam antequam appropinquaret Philippus, hæc loquebatur Chriſtus, & inſuſpicabile fiat Chriſti teſtimonium. Noluit autem Chriſtus dicere, Non ſum ex Nazareth, vt annunciauit tibi Philippus, ſed ex Bethlehem, vt non faceret alterabilem ſermonem, neque per hoc deã diſſet argumentum ſufficiens quòd ipſe eſſet Chriſtus, ſed oſtendit ſe Chriſtum per hoc quòd præſens erat loquentibus illis. Auguſt. Quærendum eſt enim an aliquid ſignificet arbor fici. Inuenimus arborem fici maledictam, quia ſola folia habuit & fructu caruit. In origine humani generis Adam & Eua cum peccauiſſent, de folijs ficus ſuccinctoria ſibi fecerunt. Folia ergo ficulneæ intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael ſub arbore fici, tanquam ſub vmbra mortis, ac ſi dominus ei dicat. O Iſrael ſine dolo quiſquis es. O popule Iudæus ex fide, antequam te per Apoſtolos meos vocarem, & cum eſſes ſub vmbra mortis, & me non videres, ego te vidi. Gregor. 18. mora. Vel cum eſſes ſub ficu vidi te, id eſt poſitum te ſub vmbra legis elegi. Auguſtinus de ver. domi. Recordatus eſt autem Nathanael ſe fuiſſe ſub ficu, vbi non erat præſentia corporali, ſed ſcientia ſpiritali, & quia ſciebat ſe ſolum fuiſſe ſub ficu, agnouit in illo diuinitatem. Chryſo. Sic ergo ab hac prædicatione, & ab eo quòd mẽtem ſcrutatus eſt eius, & quia cum aduerſus eum dicere videretur non culpauit, ſed laudauit, cognouit quoniam vere eſt Chriſtus. *Fici ſignificatio.* vnde ſequitur: Reſpondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, Tu es filius Dei, tu es rex &c. q. d. Tu es qui expectabaris, tu es qui quærebaris: quia enim argumentum inaltercabile ſuſcepit, venit ad confeſſionem, & in mora priori diligentiam oſtendens & in poſteriori confeſſione deuotionem. *Nota differẽtia.* Multi autem legentium ſermonem hunc anxiantur. Petrus enim qui poſt miracula & doctrinam eſt confeſſus, quoniam filius eſt Dei beatificatur, vt à patre reuelationem iam ſuſcipiens: Nathanael autẽ ante ſigna & doctrinã hoc dicens. nihil tale audiuit: Eſt igitur

huius

huius cauſa, quoniam verba quidem eadem locutus eſt Petrus & Nathanael, non autem eadem mente, ſed Petrus quidem confeſſus eſt filium Dei, vt Deum verum, hic autẽ hominem nudum, dicens ei: Tu es filius Dei, induxit, Tu es rex Iſrael. Dei autem filius non Iſraelitis eſt rex ſolũ, ſed & orbis terrarum vniuerſi. Hoc etiam manifeſtum eſt ex his quę conſequuntur, nam Petro nihil poſtea addidit Chriſtus, ſed quaſi perfecta eius exiſtente fide eccleſiam ſe dixit in confeſſione illius fabricaturũ eſſe. Nathanael autem quaſi multa parte & maiori confeſſionis deficiente ad maiora educitur. nam ſequitur, Et dixit ei, quia dixi tibi &c. q.d. Magnum tibi viſum eſt hoc eſſe quod dixi, & propterea me regem Iſraelis cõfeſſus es. quid igitur dices cũ maius videbis? & quid ſit iſtud maius oſtendit ſubdens, & dicit eis. Amen dico vo. vide. cœ. aper. & angel. Dei aſcen. & deſcen. ſuper filium hominis. Vide qualiter paulatim eum à terra abducit, & facit quòd nõ vltra æſtimet Chriſtum eſſe hominem ſolum: cui enim angeli miniſtrant, qualiter hic homo purus eſſet? per hoc igitur ſuadet angelorum ſe eſſe dominatorẽ: Sicut enim in proprium regis filium deſcenderunt & aſcenderunt in eum miniſtri regales, hoc quidem in tempore crucis, hoc verò in tempore reſurrectionis & aſcenſions, ſed & ante hoc quando acceſſerunt & miniſtrabant ei, & quando euangelizabant eius natiuitatem. Futurum vero à præterito probauit: qui enim in præteritis virtutem eius agnouerat, & de futuris audiens facilius ſuſcepit. Aug. de ver. do. Recolamus autem veterem hiſtoriam quando Iacob in ſomnis vidit ſcalam à terra pertingentem vſque in cœlum, & dominus incumbebat ſuper eam, & angeli aſcendebant & deſcendebant per eam. Deniq; ipſe Iacob quia intellexit quid viderit, poſuit lapidem & fudit oleum. dum vnxit lapidem Iacob, nunquid idolum fecit? ſignificauit, non adorauit: agnoſcitis chriſma, agnoſcite & Chriſtum. Ipſe eſt lapis quem reprobauerunt ædificantes. ſi ergo Iacob vidit ſcalam qui eſt Iſrael appellatus, & Nathanael iſte verè Iſraelita erat, cõuenienter ſomnium Iacob dominus dixit ei. q. d. cuius nomine te appellaui, ipſius ſomnium in te apparuit. Videbis enim cœlum apertum, & angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis. ſi autẽ ad illum aſcendunt, & ſurſum eſt & hic eſt, ſurſum in ſe, deorſum in ſuis. Aug. ſup. Io. Sũt autem angeli Dei boni prædicatores prædicantes Chriſtum hoc eſt ſuper filium hominis aſcendunt, ſicut Paulus qui aſcenderat vſque ad lac potum paruulis dandum. dixit autem, Maius his videbis, quia plus eſt quòd nos dominus vocatos iuſtificauit, quàm quòd vidit iacentes ſub vmbra mortis. Quid enim nobis proderat ſi ibi manſiſſemus, vbi nos vidit? Quæritur autem quare Nathanael cui tantum teſtimonium perhibuit filius Dei, inter 12. Apoſtolos non inuenitur? Intelligere autem debemus ipſum eruditum fuiſſe & peritum legis, propterea noluit illum dominus inter diſcipulos ponere, quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum. Volens enim ſuperborum frangere ceruices, non quæſiuit per oratorem piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt imperatorem. Magnus Cyprianus orator, ſed prius Petrus piſcator, per quem poſtea crederet non tantùm orator ſed etiam imperator.

Mira ſapientia in verbis

Angelis cõparantur prædicatores.

CAPVT II.

ET Die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ, & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus, & diſcipuli eius ad nuptias, & deficiente vino, dicit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Ieſus: Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora mea.

Chryſ. Quoniam in Galilæa notus erat dominus, vocãt eum ad nuptias. vnde ſequitur: Et die tertia nuptiæ factę ſunt in Cha. Gali. Alcui. Galilæa eſt prouincia in qua eſt Chana viculus. Chryſ. Vocant autem ad nuptias dominum non tanquam magnificum aliquem, ſed ſimpliciter tanquam notum, & vnum multorum, vnde hoc euangeliſta declarans, ait: Et erat mater Ieſu ibi. ſicut enim matrem vocauerãt, ita & filium. vnde ſequitur: Vocatus eſt au. Ie. Et diſci. eius ad nuptias, & accedit. Neque enim ad dignitatem reſpiciebat ſuam, ſed ad beneficium noſtrum. Qui enim nõ dedignatus eſt formam ſerui accipere, neque dedignatus eſt ad nuptias uenire ſeruorum. Auguſt. de ver.

Exemplũ dignationis.

ver. do. Erubeſcat igitur homo eſſe ſuperbus, quoniam factus eſt humilis deus. Ecce inter cætera filius uirginis venit ad nuptias, qui cum apud patrem eſſet inſtituit nuptias. Beda. Quod etiam ad nuptias venire dignatus eſt, iuxta literam fidem rectè credentium confirmat. Porrò Tatiani, & Martionis, cæterorumq́; qui nuptijs detrahunt perfidiam quàm ſit damnabilis inſinuat. Si thoro immaculato & nuptijs debita caſtitate celebratis culpa ineſſet, nequaquam dominus ad has venire voluiſſet. Nunc autem quia bona eſt caſtitas coniugalis, melior continentia vidualis, optima perfectio virginalis. Ad probandam omnium electionem graduum, diſcernendum tamen meritum ſingulorum ex intemerato Mariæ virginis utero naſci dignatus eſt, à prophetico viduæ Annæ ore, mox natus benedicitur, à nuptiarum celebratoribus iam iuuenis inuitatus hos præſentia ſuæ virtutis honorat. Quid aũt mirum ſi in illam domũ ad nuptias venit, qui in hunc mundum ad nuptias uenit? Habet enim hic ſponſam quam redemit ſanguine ſuo, & cui pignus dedit ſpiritum ſanctum, quam ſibi coniũxerat in utero uirginis. Verbum enim eſt ſponſa caro humana, & utrũque unus filius Dei, & idem filius hominis. Ille vterus uirginis Mariæ thalamus eius eſt, unde proceſsit tanquàm ſponſus de thalamo ſuo. Beda. Nec vacat à myſterio quòd die tertia nuptæ factæ referuntur. primum quidem ſeculi tempus ante legem patriarcharum exemplo, ſecundum ſub lege prophetarum ſcriptis, tertium ſub gratia præconis euangeliſtarum quaſi tertiæ diei luce mundo refulſit, in quo dominus in carne natus apparuit, ſed & hoc quòd in Chana Galilææ .i. in cœlo tranſmigrationis eædem nuptiæ factæ perhibentur. Typicè denunciat eos maximè gratia Chriſti dignos exiſtere, qui de zelo feruere piæ deuotionis, ac de uitijs ad uirtutes, de terrenis ad æterna norunt tranſmigrare: diſcumbente autem ad nuptias domino, uinum defecit, ut uino meliore per ipſum facto manifeſtaretur gloria latentis in homine Dei. unde ſequitur: Et deficiente uino, di. ma. Ieſu ad eum: Vinum non habent. Chry. Dignum autem eſt quærere, unde uenit in mentem matri magnum quid imaginari de filio? neque enim ante miraculũ fecerat. Sequitur enim: Hoc fecit initium ſignorum Ieſus: ſed reuelari incipiebat & a Ioãne, & ab his quę ad diſcipulos dixerat, ſed ante hæc omnia ipſa conceptio, & ea quæ poſt natiuitatem facta ſunt, maximam ei de puero impoſuerunt æſtimationem. unde Lucas dicit: Maria cõſeruabat omnia uerba hæc conferens in corde ſuo. Cuius igitur gratia non ante miraculum eum incitauit? nam ante ut unus multorum ita conſeruabatur, unde non pręſumebat ei mater tale quid dicere, quia uerò audiuit quòd Ioannes ei teſtificatus eſt, & quòd diſcipulos iam haberet, de reliquo confidenter rogat. Alcui. Significat etiam in hoc loco ſynagogam, quæ Chriſtum prouocat ad faciendum miraculum; familiare enim eſt Iudæis miracula inquirere. Sequitur: Et dicit Ieſus, quid mihi & tibi eſt mulier? Aug. Quidam derogantes euangelio, & dicentes quòd Ieſus non fuit natus de Maria virgine, hinc argumentum ſumere conantur erroris ſui ut dicant. quomodo erat mater eius cui, dixit, Quid mihi & tibi eſt mulier? Sed quis hoc narrauit ut credamus quia hoc dominus dixit? Nempe Ioannes euangeliſta. At ipſe dixit, Et erat ibi mater Ieſus: quare hoc, niſi quia utrunque uerum eſt? Sed nunquid ideo uenit ad nuptias, ut doceret matres contemni? Chryſ. Sed quòd ualde uenerabatur matrem, audi Lucam enarrantem, qualiter ſubditus parentibus erat. Nam ubi quidem parentes nihil impediunt eorum quæ ſunt ſecundum Deum, debitum eſt ſubijci eis. Quando autem non tempore debito aliquid quærunt, & abſcindunt nos a ſpiritualibus, non ex hoc fallaris. Aug. de ſymbo. Vt ergo diſtingueret inter Deum & hominem, quia ſecundum hominem minor & ſubditus erat, ſecundum autem Deum ſupra omnes erat, dixit: Quid mihi & tibi eſt mulier? Chry. Sed & propter aliam cauſam, ut non ſuſpecta eſſent miracula quæ fiebant, ab his enim qui indigebant rogari oportuerat non a matre, uoluit oſtendere, quoniam omnia decẽti tempore operatur, non ſimul omnia faciens, quia cõfuſio quædam eſſet, & ideo ſequitur: Nondum uenit hora mea .i. nondum cognitus ſum his qui aſſunt, ſed neque ſciunt quoniam defecit uinum, ſine eos primum hoc ſentire. Qui enim

Tria tempora myſtica.

Refutatio erroris ex euãgelio.

nim neceſsitatem non præſenſit, neque beneficij grandem ſuſcipiet ſenſum. Auguſt.

Maria quare mulier uocetur.

Vel ideo quia dominus noſter ſecundum quòd Deus erat, matrem non habebat, ſecundum quòd homo erat, habebat matrem. Miraculum autem quod facturus erat, ſecundum diuinitatem facturus non ſecundum infirmitatem humanam. Miraculum tamen exigebat mater. At ille non tanquam agnoſcens uiſcera humana, operaturus facta diuina dixit, Quid mihi & tibi eſt mulier? tanquam dicat, Quod in me facit miraculum, non tu genuiſti deitatem meam. Dicitur autem Mulier, ſecundum fœmineum ſexum, non ſecundum corruptionem integritatis, ſed quia genuiſti infirmitatem meam, tunc te cognoſcam cum ipſa infirmitas pendebit in cruce. unde ſubdit: Nondum uenit hora mea, quaſi diceret, ibi te agnoſcã cum pendere in cruce infirmitas cœperit, cuius & mater es. Commendauit enim matrem diſcipulo, prius matre moriturus, & ante mortem matris reſurrecturus. Videte autem ne forte quomodo inuenerunt Manichęi occaſionem perfidiæ ſuæ, quia dixit dominus, Quid mihi & tibi eſt mulier? ſic inueniãt Mathematici occaſionem fallaciæ, quia dixit, Nondum uenit hora mea. Dicunt enim, uides quia ſub fato erat Chriſtus: quia dixit, Nondum uenit hora mea. Credant autem Deo dicenti, Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam, & quærant quare ſit dictum,

Hora Chriſti quõ intelligẽda.

Nondum uenit hora mea. Nec ideo iã ſub fato ponant conditorem cœli: quia ſi eſſet fatum de ſideribus, non poterat eſſe ub neceſsitate ſiderum conditor ſiderum, quod non ſolum Chriſtus non habuit quod appellas fatum, ſed nec tu aut ille aut quiſquam hominum, quare ergo dixit, Nondum uenit hora mea? quia in poteſtate habebat quando moreretur, ſed nondum uidebat eſſe opportunũ ut illa poteſtate uteretur, uocandi diſcipuli. annunciandum erat regnum cœlorum, faciendæ erant uirtutes, commendanda erat humilitas domini ipſa compaſsione mortalitatis. At ubi tantum fecit quantum ſufficere iudicauit, uenit hora, non neceſsitatis, ſed uoluntatis: non conditionis, ſed poteſtatis.

Dicit mater eius miniſtris: Quodcunque dixerit uobis, facite: erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas, uel ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas uſque ad ſummum. Et dicit eis Ieſus: Haurite nunc & ferte architriclino. & tulerunt. Vt autem guſtauit architriclinus, aquam uinum factam, & non ſciebant unde eſſet, miniſtri autem ſciebant qui hauſerant aquam uocat ſponſum architriclinus, & dicit ei Omnis homo primum, bonum uinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt, tu autem ſeruaſti bonum uinum uſque adhuc. hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Chana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

Chryſ. Quamuis dixerit, Nondum uenit hora mea, poſtmodum fecit quod mater dixerat, ut etiam ex hoc ſufficiens eſſet demonſtratio quòd non ſubiectus eſt horæ. Si enim horæ ſubijciebatur, qualiter debita hora nondum facta hoc fecit? deinde & propter honorem matris, ut non finaliter ei contradicere uideretur, neque eam tot pręſentibus erubeſcere faceret. Adduxerat enim ad eum miniſtros, ut a pluribus fieret petitio. unde ſequitur: Dicit ma. eius miniſtris, quæcunque di. uo. facite. Beda eq. d. Licet abnegare uideatur, tamen faciet, nouerat enim mãter eum pium & miſericordem. Sequitur: Erant autem ibi lapideæ Hydriæ. &c. Hydrię uocantur uaſa aquarum receptui parata, Græcè enim aqua hydor dicitur. Alcui. Vaſa autem aquarum

Hydria unde.

receptui parata erant ſecundum purificationem Iudæorum, quia inter alias phariſæorum traditiones etiam hoc obſeruabãt, ut crebro ſe lauarent. Chryſ. Quia uerò inaquoſa eſt Palæſtina, & non erat multis in locis fontes & puteos inuenire, replebant hydrias aqua ut non currerent ad flumina, ſi quando immundi fierent, ſed de prope haberent purgationis modum. Ne aũt quidam infidelium ſuſpicarentur quoniam fæce intus remanente, deinde aqua immiſſa uinum ſubtiliſsimum factum eſſet, propterea ait ſecũdum purificationem Iudæorum, oſtendens quòd illa uaſa nunquam uini receptacula facta erant. Augu. Metretas enim dicit menſuras quaſdam, tanquam ſi diceret urnas, amphoras, uel aliud huiuſmodi. Metron enim menſuram dicunt Græci, inde appellatæ metretæ. Beda. Quòd autem ait, Binas uel trinas

non

non ita accipiendum eſt quòd aliæ binas, aliæ trinas, ſed eædem ipſæ caperent binas, quæ etiam trinas. Sequitur: Dixit eis Ieſus, Impletæ hydrias aqua, & impleuerunt eas vſque ad ſummum. Chryſ. Sed quare antequam impleuiſſent hydrias aqua, non fecit ſignũ? quod multo mirabilius eſſet, quia ſcilicet aliud eſt ſubſtantiam in aliam qualitatem transmutare, & ipſam ſubſtantiã ex nihilo facere, quod quidem mirabilius eſt, ſed non ita videtur credibile multis. Propterea enim multoties à miraculorum magnitudine abſtinet, volens magis credibile eſſe quod fiebat, cũ hoc & peruerſa dogmata euertit. quia enim ſunt quidam qui mundi conditorem alium eſſe dicunt, plura miraculorum ex ſubiectis ſubſtantijs facit. ſi .n. contrarius ei eſſet qui conditor eſt mundi, non vtique alienis vteretur ad propriæ virtutis demonſtrationem. non autem ipſe aquam hauſit & tunc vinum oſtendit, ſed hoc iubet miniſtris, vt eos teſtes haberet eius quod fiebat. vnde ſequitur: Et dixit ei Ieſus, Haurite nunc & ferte Architriclino. Alcui. Triclinium, ordo trium lectorum, elinem lectum ſignificat. Architriclinus princeps triclinij, ideſt primus inter conuiuas qui more antiquo in lectis diſcumbebant, vnde quidam Architriclinum intelligunt aliquem ex ſacerdotibus Iudæorũ, qui nuptijs intereſſe poterant, vt illos inſtrueret, qualiter nuptijs vti deberent. Chryſo. Vel aliter: Quia aliqui poſſent dicere quòd conuiuæ ebrij erant, & ſenſus iudicantium corruptus, vt neſcirẽt vtrũ aqua, vel vinum eſſet: hi aũt quibus miniſtratio cõuiuarũ credita eſt, maximè vigiles ſunt, vnum opus habentes, vt ornatè & ordinatè omnia diſponant, ideo in teſtimonium eorum quæ fiebant dixit dominus, Ferte Architriclino, propter euigilantem eius ſenſum, & non dixit, Propinate diſcumbentibus. Hyla. 3. de Trinita. Aqua igitur hydrijs infunditur, vinum calicibus hauritur infundentis ſcientiæ, ſenſus non conuenit haurientis. Qui infuderunt, hauriri aquam exiſtimant, qui hauriunt, vinum infuſum arbitrabantur. vnde ſequitur: Vt autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat, vnde eſſet: miniſtri autem ſciebant qui hauſerant aquam, vocat ſponſum Architriclinus. Non autem aquæ ſimplicitas defecit, & vini ſapor natus eſt: non per transfuſionem potioris, obtinetur quod infirmius eſt, ſed aboletur quod erat, & quod non erat cœpit. Chryſoſto. Paulatim autem dominus volebat cognoſci ſuorum ſignorum virtutem, & ideo neque ipſe reuelabat quod factum eſt, neq; miniſtros Architriclinus vocauit. Non eſſet eis creditum puro homine exiſtimato tale teſtimonium reddentibus, ſed vocat ſponſum qui maximè poterat cõſpicere quod fiebat. Non ſimpliciter autem Chriſtus vinum, ſed vinum optimum fecit. vnde ſequitur: Et dicit ei, Omnis homo primum bonum vinum ponit &c. Talia enim ſunt Chriſti miracula, vt multo his quæ per naturam fiunt, ſpecioſiora & vtiliora fiant, igitur aqua vinum facta miniſtros teſtes habuit, boni verò vini facti Architriclinum & ſponſum: probabile autem eſt, & ſponſum aliquid reſpondiſſe, ſed euangeliſta hoc prætermittit, tangens ſolum, id quod neceſſariũ eſt ſcire, ſcilicet quoniam vinum aquam fecit. vnde ſtatim ſubdit: Hoc fecit initium ſignorum ſuorum Ieſus in Chana Galilææ. Tunc enim ſigna maximè neceſſarium erat facere, quando diſcipuli iam congregati erant & deuoti, & attendentes his quæ fiebant manifeſtè aderant. Si verò dixerit quis non eſſe argumentum ſufficiens, vt hoc ſit principium ſignorum quia additur, In Chana Galilçæ, quaſi contingat alibi prius eſſe facta, Dicemus quod & ante diximus, quia Ioannes dicit. Vt manifeſtetur Iſraeli propterea veni baptizans. Si verò ſecundum primam ætatem miracula fecit, nequaquam indigebant Iſraelitæ alio manifeſtante eum. Qui enim breui tempore, ita per miraculorum multitudinem claruit, vt eius nomen manifeſtum fieret omnibus, multo magis ſi puer exiſtens à prima ætate miracula feciſſet. Nam & ea quæ fierent inopinabiliora exiſtimarentur ab infante facta, & tempus amplius eſſet. Decenter autem non incepit ſigna facere ex prima ætate, exiſtimaſſent enim phantaſiam eſſe incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent liuore liquefacti. Augu. Hoc autem miraculum domini quòd de aqua vinum fecit, non eſt mirum eis qui nouerunt, quia Deus fecit. Ipſe enim fecit vinum illo die in hydrijs, qui omni anno hoc facit in vitibus, ſed hoc

Vis miraculi

Opportunitas ſignorum.

hoc aſſiduitate amiſit admirationem. Itaq; ſeruauit ſibi Deus inuſitata quædam quæ faceret, ut tanquam dormientes homines ad ſe colendum mirabiliter excitaret, propter quod ſequitur. Et manifeſtauit gloriam ſuam. Quia ipſe eſt rex gloriæ, qui ſicut dominus elementa mutabat. Chryſ. Et hoc quantum ex parte ſua. Si verò & tunc multi non cognouerunt, ſed tamen omnes poſtea erant miraculum audituri. Sequitur: Et crediderunt in eum diſcipuli eius. Hi enim debebant credere & facilius & cum diligentia attendere his quæ fiebant. Aug. de con.euan. Sed ſi tunc in eũ crediderunt, nondum erant diſcipuli cum ad nuptias uocati ſunt, ſed illo more locutionis hoc dictum eſt quo loquimur, cum dicimus apo. Paulum in Tharſo Ciliciæ natum neq; enim tunc iam erat apoſtolus: ita diſcipulos Chriſti inuitatos ad nuptias cũ audimus: non iam diſcipulos ſed qui futuri erant diſcipuli intelligere debemus. Augu. Illa autem myſteria, quæ in iſto miraculo domini latent, videte: oportebat impleri in Chriſto quæ de illo ſcripta erant, illa erat aqua: fecit autem de aqua vinum, cum aperuit eis ſenſum, & expoſuit ſcripturas: ſic enim ſapit quod nõ ſapiebat, & inebriat quod non inebriabat. Beda. Apparente enim domino in carne, vinoſa legalis ſenſus ſuauitas paulatim cœperat ob carnalẽ phariſæorum interpretationem à priſca ſua virtute deficere. Augu. Si autem iuſſiſſet aquam effundi, & ipſe mitteret vinum ex occultis creaturæ finibus, videretur ſcripturas ueteres improbaſſe. Cum autem ipſam aquam conuertit in vinum, oſtendit nobis quòd & ſcriptura vetus ab ipſo eſt, nã iuſſu ipſius impletæ ſunt hydriæ: ſed nihil ſapit illa ſcriptura, ſi non ibi Chriſtus intelligatur. nouimus autem legem ex quibus tẽporibus narret, ideſt ab exordio mundi. Inde vſque ad hoc tempus quod nunc agimus ſexta ætas eſt: nam prima ætas computabatur ab Adam vſque ad Noe, ſecunda à Noe vſque ad Abraham, tertia ab Abraham vſque ad Dauid, quarta à Dauid vſque ad trãſmigrationem Babylonis, quinta vſque ad Ioannem Bapti. ſexta inde vſq; ad finem ſeculi. Sex ergo illæ hydriæ, ſex ætates ſignificant, quibus non defuit prophetia. Impletę ſunt prophetiæ, plenæ ſunt hydriæ.

Allegorica expoſitio.

Quid eſt autem quòd capiabant metretas binas vel trinas? Si trinas tantum diceret, non curreret animus noſter niſi ad myſteriũ trinitatis. Sed fortè nec ſic debemus inde ſenſum auertere, quia dixit binas vel trinas, quia nominato patre & filio conſequenter & Spiritus ſanctus intelligendus eſt. Oportet enim intelligi charitatem inuicẽ patris & filij quod eſt ſpiritus ſanctus. Sed eſt & alius intellectus non prætermittendus· binæ enim metretæ intelliguntur in duobus generibus hominum, ideſt Iudæis & Græcis. Tres autem propter Noe tres filios ſignificatos. Alcui. Miniſtri autem ſunt doctores noui teſtamenti, qui ſcripturas alias ſpiritualiter interpretãtur. Architriclinus autem eſt aliquis legiſperitus, vt Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Dum ergo talibus euangelij verbum cõmittitur, quod in litera legis occultabatur, quaſi vinum de aqua factum Architriclino propinatur. Et bene in domo nuptiarum tres ordines diſcumbẽtium deſcribuntur, quia eccleſia tribus ordinibus fidelium conſtat, coniugatorum, continentium, & doctorum. Optimũ autem uinum Chriſtus vſque adhuc ſeruauit, id eſt euangelium vſque ad ſextam ætatem diſtulit.

Metretarum myſtica ſignificatio.

Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius & fratres eius, & diſcipuli eius, & ibi manſerunt non multis diebus. Et prope erat Paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam.

Chry. Quoniam autem paulo poſt dominus Hieroſolymam aſcenſurus erat, Capharnaum adijt, vt non vbiq; fratres & matrem ſecum trahat. vnde dicitur: Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe & mater eius & fratres illius & diſcipuli eius, & ibi manſerunt non multis diebus. Aug. Hic eſt autẽ dominus Deus noſter excelſus, vt nos faceret humilis, vt nos reficeret: ambulãs inter hoĩes, patiens humana abſcondens diuina. Ecce habet matrẽ, habet fratres, & diſcipulos, inde fratres vnde matrem. Fratres. n. ſcriptura noſtra appellare conſueuit nõ eos ſolos qui naſcuntur ex eodem gradu, velut cõpatrueles aut conſobrinos. Vnde ergo fratres domino? Nõ. n. Maria iterum peperit, abſit. Inde cœpit dignitas virginum. Abraham patruus erat Loth, & Iacob Laban Syrũ habebat auunculum, & vterque dicti ſunt fratres. Alcui. Fratres ergo domini dicũtur cognati

Fratres domini qui dicũtur.

cognati Mariæ vel Ioſeph,non filij Mariæ vel Ioſeph,quia non ſolum beata uirgo,ſed etiam Ioſeph teſtis caſtitatis eius ab omni actione coniugali immunis permanſit. Augu.de con. euang. Quòd vero dicit. Et diſcipuli eius incertū eſt vtrum iam illi adhæſerāt etiam Petrus & Andreas & filij Zebedæi. Matthæus enim primò narrat quòd venerit & habitauerit in capharnaū,& poſtea quòd eos de nauibus piſcātes vocauerit, an fortè Matthęus quod prętermiſerat recapitulauit, quia ſine vlla conſequentis tēporis differētia dixit, Ambulans iuxta mare Galilææ vidit duos fratres, an potius alij diſcipuli fuerunt. Scriptura enim euangelica & apoſtolica,nō ſolum illos duodenos appellat diſcipulos eius, ſed omnes qui in eum credentes ad regnum cœlorum magiſterio eius erudiebantur. Illud etiam requirendum eſt quomodo hic dicit, Antequàm Ioānes Baptiſta miſſus eſſet in carcerē Ieſum iſſe in Galilæam? cum Matthæus dicat,Cū autem audiſſet quòd Ioānes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam: ſimiliter etiā & Marcus. Lucas etiam nihil quidem dicit de tradito Ioanne,ſed poſt baptiſmum & tētationem Chriſti dicit eum iſſe in Galilæam, ſicut illi duo:vnde intelligitur tres euangeliſtas,non Ioanni euangeliſtæ contraria narraſſe, ſed prætermiſiſſe primum domini aduentum in Galilæam,poſtea quàm baptizatus eſt, quando illic aquam conuertit in vinum. Euſeb.in eccleſiaſtica hiſt. Cum.n. trium euangeliorum ad Ioannem euangeliſtam notitia perueniſſet,probaſſe quidem dicitur fidem & veritatem dictorum,deeſſe tamen vidit aliqua, & ea maximè quæ primo prædicationis ſuæ tempore dominus geſſerat.Certum eſt.n.quòd in ſuperioribus tribus euangelijs hæc videntur ſola contineri quę in eo geſta ſunt anno quo Ioannes Bapt. vel incluſus eſt in carcere vel punitus,& ideo rogatus dicitur Ioannes apoſtolus,vt ea quæ præterierant priores ante traditionem Ioannis, Saluatoris geſta conſcriberet: vnde ſi quis diligenter conſyderet, inueniet euangelia non diſſonare, ſed alterius temporis geſta eſſe quæ ſcribit Ioannes, alterius verò quæ cæteri: Chry. Neque enim in Capharnaum miraculum ullum tunc operatus eſt. qui enim ciuitatem habitabant illam, non ſanè ſe habebant ad Chriſtum, ſed erant valde corrupti:ideo tamen accedit & parum ibi trahit tempus,propter eum qui ad matrem honorem. Bed. Ideo etiam non multis diebus ibi manſerunt propter feſtum Paſchæ quod iam appropinquabat. vnde ſequitur: Et propè erat Paſcha Iudęorū. Orig. Sed quid intendit ibi appoſitio Iudæorum?non enim alterius paſchę ſolennitas fuerat.Forſan vero quia quoddam eſt paſcha humanum,eorum qui procul à propoſito ſcripturæ celebrant illud:quoddam verò diuinum & verum,quod in ſpiritu & veritate perficitur. ad diſtinctionem ergo diuini, dicitur Iudæorum. Sequitur.Et aſcendit Hieroſolymam. Alcui. Bis in euangelijs legitur Ieſum aſcendiſſe Hieroſolymam: ſemel in primo anno prædicationis, dum adhuc Ioānes non erat miſſus in carcerem, de hoc aſcenſu nunc agitur:& iterum illo anno quo erat paſſus. dedit autem nobis exemplum dominus, quanta cura diuinis ſubdi debeamus imperijs. Si enim ipſe Dei filius decreta legis à ſe data implebat,celebrans ſolennitates cum cæteris hominibus, quanto ſtudio bonorum operum ſerui debent ſolennitates præuenire & celebrare?Orig. Myſticè autem cū facta eſt nuptiarum præparatio in Chana Galilææ,deſcendit vnà cum matre, fratribus, & diſcipulis in Capharnaum quæ interpretatur ager cōſolationis.Oportebat.n. poſt vini alacritatem ad agrum cōſolationis vnà cum matre & diſcipulis aſcendere Saluatorem, conſolaturum in futuris fructibus,in agrorum multitudine ſuſcipientes diſciplinam eius,& animum quæ illum Spiritu ſancto concepit & iuuandos ibi. ſunt enim quidam fructificantes, ad quos dominus ipſe deſcendit, vnà cum uerbi miniſtris atq; diſcipulis,adiuuans huiuſmodi præſente matre ſua videntur autem qui Capharnaum ducti ſunt,nō capere diuturnam apud ſe Ieſu præſentiam,quoniam illuminationem quæ de pluribus dogmatibus eſt, inferioris conſolationis agellus nō capit,cum paucorum capax exiſtat. Alcui. Vel Capharnaum villa pulcherrima eſt, & ſignificat mundum,in quem verbum patris deſcendit. Beda. Non multis autem diebus ibi māſit,quia paruo in hoc mūdo tempore cū hominibus conuerſatus eſt.Orige. Eſt autem Hieroſolyma, ciuitas regis magni

Cōſen. euan.

Paſca duplex

gni, velut ipſe ſaluator ait, ad quam nullus eorum qui manent in terris conſcendit nec ingreditur. Sed quælibet anima quæ naturalem obtinet celſitudinem & acumen intelligibilium perſpicuum eius ciuitatis eſt incola, ad quã ſolus Ieſus aſcẽdiſſe dicitur. Videntur tamen poſt diſcipuli fore præſentes dum recolunt, Zelus domus tuæ comedit me, ſed quaſi in quolibet diſcipulorum Ieſus aſcendit.

Et inuenit in templo uendentes oues & boues & columbas, & nummularios ſedentes. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & nummulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit. Et his qui columbas vendebant, dixit. Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Recordati ſunt uero diſcipuli eius quia ſcriptum eſt, zelus domus tuæ comedit me.

Beda. Dominus Hieruſalem adueniẽs continuo templum oraturus adijt, nobis dans exemplnm vt quocunque properamus, domum dei primo ingrediamur, *Ratio ſacrificiorum legalium.* dominum deprecaturi. vnde dicitur. Et inuenit in templo vend. oues & bo. & columbas. Augu. Sacrificia enim illi populo pro eius carnalitate talia data ſunt, quibus teneretur ne ad idola defflueret, & immolabant boues & oues & colũbas. Bed. Sed quia de longinquo properantes quę iuſſa ſunt immolari domino, ſecum ferre non poterant, eorum precia deferebant; vnde nacta occaſione hæc animalia in templo ſcribæ & phariſæi vendi inſtituerunt vt venientes emerent & offerrent. Eademq; oblata ipſi alijs venderent: & ſic ſua lucra accumularent. Vnde & nummularij ad hoc ſedebant ad menſam, vt inter emptores venditoreſq; hoſtiarnm prõpta eſſet pecunia. Vnde ſubitur. *Ritus prauus Leuitarum.* Et nũmularios ſedentes. Dominus autem nolens aliquid in domo ſua terrenæ eſſe negociationis, neq; eius quæ honeſta putaretur, negociatores omnes expulit foras. Aug. Et qui flagellandus erat ab eis, prior illos flagellauit. vnde ſequitur. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funicu. &c. The. Neq; ſolum eos eiecit qui vendebant & emebant, ſed etiam res eorum. vnde ſubditur. Oues quoq, & boues & nũmu. effudit æs, & men. euertit, ſcilicet numularias quę erant quaſi vaſa denariorum. Orige. Conſyderemus autem ne fortè enormẽ videatur quòd Dei filius captis funiculis parat ſibi flagellum ad eijciendum de templo. Vnum tamen refugium ad horum reſponſionem relinquitur diuina poteſtas Ieſu, vt cum volebat, poſſet iracundiam hoſtium ſuffocare, quanuis eſſent innumeri, & ſedare mentium turbines. Dominus enim diſſipat cogitationes gentium. Præſens autem hiſtoria in nullo minorem poteſtatem prætendit his quæ ab eo miraculoſius ædita ſunt, quinimmò conſtat hanc maiorem demonſtrare potentiam miraculo, quo aqua conuerſa eſt in vinum: eo quòd illic inanimata ſubſiſtit materia, hic verò tot milium hominum domantur ingenia. Aug. de con. eua. Manifeſtum eſt autem non ſemel, ſed iterato hoc factum eſſe à domino. Sed illud primum commemoratur hic à Ioanne, illud vltimum à cæteris tribus. Orige. Et Ioannes quidem hic dicit qñòd expulit vendentes de templo, Matthæus autem ait quoniã expulit vendentes, & ementes. *Cõſen. euãge.* Multo autem maior numerus ementium quàm vendentium, quorum expulſio tranſcendebat dignitatem eius qui reputabatur filius carpentarij, niſi quòd diuina poteſtate omnes ſubiecit vt dictum eſt. Bed. Comendatur autem in hac lectione vtraque Chriſti natura, humana quidem in hoc quòd matrem comitem habuiſſe perhibetur, diuina verò in hoc quòd verus dei filius demonſtratur. Sequi. enim. Et his qui vendebant columbas dixit, Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociaciationis. Chryſ. Ecce patrem uocat, & non iraſcuntur, æſtimant enim ſimpliciter eum dicere: ſed quia poſtea apertius loquebatur vt ſolam repræſentaret parilitatis intelligentiam, propterea ſæuiebant. Et Matthæus quidem dicit quòd eijciens eos dicebat. Nolite facere domum meam ſpeluncam latronum. Illud enim fecit ad paſſionẽ veniens, ideo durioribus ſermonibus vtebatur. Hoc autem in principio ſignorum fecit. vnde non ita aſpera, ſed remiſſa quodammodo increpatione vtitur. Aug. Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit inde dominus omnes qui ad nundinas uenerant. & quę ibi vendebant? quæ opus habebant hominnes in ſacrificio illius temporis. Quid ſi ibi ebrioſos inueniret?

nient. ſi negociationis non debet fieri domus Dei, potationis fieri debet? Chryſoſtomus. Sed cuius gratia tali vehementia Chriſtus vſus eſt? quia enim in ſabbato curaturus erat,& multa facturus quæ videbantur ab eis eſſe legis tranſgreſſio, vt non videatur Deo contrarius hoc cum periculo fecit, dans intelligere quòd qui periculis ſe exponit pro bono ornatu domus, dominum domus non contẽnit: & ideo vt oſtenderet ſui conſonantiam ad Deum, non dixit. Domum ſanctam, ſed domum patris mei. Et propter hoc etiā ſubditur: Recordati verò ſunt diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Beda. Diſcipuli enim videntes in eo hunc feruentiſſimum zelum, recordati ſunt, quia zelo domus patris ſaluator eiecit impios de tẽplo. Alcu. Zelus, cũ in bono accipitur, eſt quidam feruor animi, quo mens relicto humano timore pro defenſione veritatis accenditur. Aug. Comeditur ergo zelo domus Dei, quia omnia quę videt ibi peruerſa, cupit emendare: & ſi emẽdare non poteſt, tolerat & gemit. Si ergo in domo tua, ne quid peruerſum fiat ſatagis, in domo Dei vbi ſalus propoſita eſt, debes pati quantum in te eſt ſi quid peruerſi videris? Amicus eſt, admoneatur leniter, vxor eſt, ſeueriſſimè frenetur, ancilla eſt, etiam verberibus compeſcatur. fac quicquid potes pro perſona quam portas. Alcui. Myſticè autem quotidie Deus ſpiritualiter ſuam eccleſiam intrat, & qualiter ibi vnuſquiſque conuerſetur attendit. Caueamus ergo ne in eccleſia Dei fabulis, vel riſibus, vel odijs, uel cupiditatibus vacemus, ne improuiſus veniens nos flagellet, & de eccleſia ſua eijciat. Origen. Poſſibile eſt enim Hieroſolymitanum quoque delicto ſubiacere, & capaciſſimos deuiare, qui niſi poſt delictum citiſſimè conuertantur, capacitatem amittunt. inuenit igitur in templo, id eſt in ſacris vel enunciatione eccleſiaſtici ſermonis quoſdam qui patris domum negociationis conſtituebant, qui ſcilicet venales exponunt boues, quos oportet obſeruare ad aratrum, ne retrocedentes non diſponantur ad regnum Dei. Qui etiam præferunt mammonam iniquitatis ouibus, ex quibus habent ornatus materiam: qui etiam ſolertiam columbarum priuata qualibet amaritudine vilipendunt. Cum ergo hos inueniet

Zeli acceptio.

Tropologica expõ.

Saluator in domo ſacrata, facto de funiculis flagello fugat illos, vnà cum uenalibus ouibus & bobus ſuis. Et ſpargit æris pondera, uelut indigna in domo Dei retineri: ſubuertitque conſtitutas tabulas in animabus auarorum, & mandat ne ulterius in domo Dei columbæ vendantur. Arbitror autem & exemplũ ipſum ſtatuiſſe per prædicta ſecretius, vt intelligamus per hęc ſi quid agi debet erga ſacram illā oblationẽ à ſacerdotibus non debere ritu ſenſibilium oblationum agi, nec legem obſeruari debere vt carnales Iudæi volebant. Nam Ieſu propellente boues & oues, iubente auferri columbas, quæ plurimum offerebantur iuxta conſuetudinem Iudæorum: & ſubuertente menſas materialium nummorum, non expreſſe ſed figuraliter continentium diuinas impreſſiones, ea ſcilicet quæ ſecundum legis ſcripturam uidebantur honeſta: & utente eo in plebem flagellis, diſſoluenda & diſpergenda hęc erant, tranſlato regno ad eos qui ex gentibus crediderunt. Auguſtinus. Vel vendentes in eccleſia ſunt qui quę ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti. Venale habent totum: quia volunt redimi. Simon ideo volebat emere Spiritum ſanctum, quia vendere uolebat. Erat enim de illis qui columbas vendunt, etenim in columba apparuit Spiritus ſanctus. columba autem non eſt venalis, gratis datur, quia gratia uocatur. Beda. Vendunt igitur columbas qui acceptam Spiritus ſancti gratiam non gratis ut præceptum eſt, ſed ad præmium dant. Qui manuum impoſitionem qua Spiritus ſanctus accipitur, & ſi non in quæſtum pecuniæ, ad vulgi tamen fauorem tribuunt: qui ſacros ordines non ad vitæ meritum, ſed ad gratiam largiuntur. Auguſtinus. Boues autem intelliguntur apoſtoli & prophetæ, qui nobis ſcripturas ſacras diſpenſauerunt. Qui ergo ipſis ſcripturis fallunt populos, à quibus quærunt honores, vendunt boues, vendunt & oues, id eſt ipſas plebes: & cui vendunt niſi diabolo? Quicquid enim de vnica eccleſia percipitur: quis tollit niſi leo rugiens? Beda. Vel oues ſunt opera munditiæ & pietatis. Vendunt ergo oues qui humanæ gratia laudis opera pietatis exercent. Nũmos mutuo dant in templo, qui apertè terrenis

Simon Magus notatur cum ſe quacibus.

rebus in eccleſia deſeruiunt: domum etiam domini faciunt domum negociationis, non ſolum hi qui propter ſacros ordines precium pecuniæ, vel laudis, vel honores quærunt, verumetiam hi qui gradum vel gratiam ſpiritualem quam in eccleſia domino largiente perceperunt, non ſimplici intentione, ſed cura humanæ retributionis exercent. Auguſtin. Signum autem quoddam nobis oſtendit dominus quòd fecit flagellum de reſticulis, & inde negociationē in templo facientes flagellauit. Etenim vnuſquiſque in peccatis ſuis reſtem ſibi texit, dum peccata addit peccatis. Quando ergo aliquid patiuntur homines propter iniquitates ſuas, agnoſcant quia dominus facit flagellum de reſticulis: & adhuc admonet eos, vt mutent ſe. Nam ſi ſe non mutauerint, audient in fine. Ligate illi manus & pedes. Beda. Facto igitur de funiculis flagello illos eiecit de templo, quod de parte ſortis ſanctorum eijciuntur, qui inter ſanctos poſiti vel fictè vel apertè faciunt opera mala. Oues quoque & boues eiecit, quia talium vitam pariter & doctrinam oſtendit eſſe reprobam. Nummulariorum quoque effudit æs, & menſas ſubuertit, quia damnatis in fine reprobis, etiam ipſarum quas dilexerunt rerum tollet figuram, venditionem columbarum de templo auferri præcepit, quia gratia ſpiritus quæ gratis accipitur, gratis dari debet. Origenes. Poteſt etiam per templum intelligi anima ſtudioſi, propter inhabitans verbum Dei, in qua ante doctrinam Ieſu conſtiterant terreſtres & beſtiales motus. Signum autem terreſtrium motuum bos eſt, quoniam eſt agri cultor. Inſenſatorum autem mortuum ouis, quod eſt pluribus animalibus irrationalius. Leuium verò atque inconſtantium mentium ſignum eſt columba. Eorum verò quę bona videntur ſigna ſunt ęra, quæ Chriſtus verbo doctrinæ expellit, vt nō vltra domus patris eius ſit forum.

Doctrina pulcherrima.

Tropologia expoſitio.

*Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? Reſpondit Ieſus, & dixit eis. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cum ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, * & crediderunt ſcripturæ & ſermoni quem dixit Ieſus.*

** de corpore ſuo.*

Theophy. Quia Iudæi videbant Ieſum talia facere cum poteſtate multa, & dicentem: Nolite facere domum patris mei domum negociationis, ſignum ab eo petunt. vnde dicitur: Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? Chryſoſtomus. Sed nunquid ſigna opus erant, vt ea quæ male fiebant, ceſſare faceret? Nonne zelum talem accipere pro domo Dei maximum ſignum virtutis erat? Non autem illius prophetiæ meminerant, ſed ſignum petebant: ſimul quidem de ſuo turpi lucro impedito dolentes, ſimul autem & per hoc prohibere eum volentes: opinantur enim eum, aut prouocare ad miracula, aut ceſſare ab his quæ fiebant, propterea non dat eis ſignum, ſicut & poſt petentibus ſignum reſpondit dicens: Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sed tunc quidem manifeſtius, nunc autem obſcurius reſpondet idem. Non autem vtique qui non petentes præoccupat & ſigna dat, hic petentes auertiſſet niſi mentem eorum cognouiſſet doloſam. Sequitur enim: Et dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Beda. Quia enim ſignum quærebant à domino, quare ſolita cōmercia proijcere debuerit ex templo, Reſpondit: Quia ipſum templum ſignificabat templum corporis ſui, in quo nulla prorſus eſſet alicuius macula peccati, quaſi dicat. Sicut inanimatum templum à veſtris commercijs ſceleribuſque mea expio poteſtate, ita & hoc corporis mei templum cuius illud geſtat figurā, veſtris manibus diſſolutum tertia die reſuſcitabo. Theoph. Nequaquam tamen illos ad homicidium prouocat, dicens ſoluite, ſed hoc eis affectantibus, non ſibi eſſe abſconditum demonſtrat. Audiant autem Arriani quomodo dominus mortis deſtructor dixit: Excitabo, virtute videlicet propria. Auguſt. Reſuſcitauit eum quidem & pater cui dicit in pſalmis: Excita me, & reddam illis. Sed quid fecit pater ſine verbo? quō ergo eum pater reſuſcitat, ſic & filius reſuſcitauit: quia filius dixit, Ego & pater vnum ſumus. Chry. Propter quid autē ſignum reſurrectionis dat eis? quoniam, ſcilicet

Analogica expoſitio.

licet hoc maximè erat quod oſtendebat eũ non eſſe hominē parum, poſſe aduerſus mortem ſtatuere triumphum, & tyrannidem eius longam velociter diſſoluere. Origen. Vtraq; autem ſcilicet & corpus Ieſu & templum exemplar mihi fore videntur eccleſiæ, eo quòd ex viuis lapidibus conſtruitur in domum ſpiritualem, in ſacerdotium ſanctũ & propter illud, Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Quanuis autem diſſolui lapidum videatur ſtructura, ac diſſipari omnia oſſa Chriſti aduerſitatibus tribulationum, inſtaurabitur tamen ac reſuſcitabitur die tertia, qui in nouo cœlo & noua terra præſens erit. Sicut enim illud Chriſti corpus ſenſibile crucifixum eſt ac ſepultum, & poſtea reſurrexit: ſic & totale ſanctorum Chriſti corpus concrucifixum eſt Chriſto. *Analogica expoſitio.* Quilibet enim eorum in nullo alio gloriatur in cruce Chriſti, per quam ipſe crucifixus eſt mundo, ſed & conſepultus eſt Chriſto, & reſurrexit cum eo, quia in quadam nouitate vitæ ambulat, ſed ſecundum beatam reſurrectionem nondum ſurrexit. vnde non ſcriptum eſt, Tertia die reſtaurabo illud, ſed in tribus diebus: perficitur enim eius erectio in omnibus, tribus diebus. Theophylus. Iudæi enim de inanimato templo putantes eum hoc dicere deridebant eum. vnde ſequitur: Dixerunt ergo Iudæi. Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Alcui. Et notandum quòd non de prima ædificatione, quæ à Salomone ſeptem annis perfecta eſt, ſed de reædificatione quæ facta eſt ſub Zorobabel per quadraginta & ſex annos impedientibus inimicis, reſpondebant. Origenes. Vel dicit aliquis quadraginta & ſex annorum exurgere compoſitum, ex quo Dauid allocutus eſt Nathan prophetam conſulens de conſtructione templi, ex tunc ſatagens ad congregandam materiam templi. Animaduerte verò ſi poſſibile eſt quadragenarium numerum ſtatui erga templum propter quatuor elementa mundi, ac ſenarium propter hoc quòd homo ſexto die creatus eſt. Augu. 4. de Trini. Vel hic numerus perfectioni dominici corporis aptè congruit. Quadrageſies enim ſexies ſeni fiunt ducenta ſeptuaginta ſex, qui numerus dierum complet nouem menſes & ſex dies. Ipſa autem perfectio corporis domini tot diebus ad partum producta comperitur ſicut à maioribus traditum ſuſcipiens eccleſiæ cuſtodit auctoritas. Octauo enim calendas Aprilis conceptus creditur, quo & paſſus. Natus autem traditur octauo calendas Ianuarij. Ab illo ergo die vſque ad iſtum computati ducenti ſeptuaginta ſex reperiuntur dies, qui ſenarium numerum quadrageſies ſexies habent. Auguſtinus. Octuaginta trium quæſtio. Dicitur etiam conceptio humana ſic procedere & perfici primis ſex diebus quaſi lactis habeat ſimilitudinem, ſequentibus nouem diebus conuertatur in ſanguinem, deinde 12. diebus ſolidetur, reliquis decem & octo diebus formetur vſque ad perfecta lineamenta omnium membrorum, & in reliquo tempore vſque ad tempus partus magnitudine augetur. Sex autem & nouem & 12. & 18. in vnum coacti, fiunt 45. addito ergo vno fiunt 46. qui ſi fuerint multiplicati per ipſum ſenarium numerum, qui huius ordinationis caput tenet, fiunt ducenti & ſeptuaginta ſex, ideſt nouem menſes & ſex dies. Non ergo abſurdè 46. annis dicitur fabricatum eſſe templum quod corpus eius ſignificabat, vt quot anni fuerint in fabricatione templi, tot dies fuerunt in corporis dominici perfectione. Aug. ſuper Ioan. Vel aliter: Quia dominus noſter de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit: templum corporeum inde ſumpſit, non iniquitatem quæ de templo pellenda eſt. Si autem facias quatuor nomina græca. Anatole quod eſt oriens, Dyſis quod eſt occidens, Arctos quod eſt ſeptentrio, Meſembria quod eſt meridies, capita verborum Adam habent. *Myſterium nominis Adã.* A quatuor enim ventis dominus collecturũ ſe dicit electos ſuos cum venerit ad iudicium. Habent autem literæ nominis Adam numerum ſecundũ Græcos: & ibi inuenitur quadraginta ſex annis ædificatum templum. Habent enim Adam alpha, quod eſt vnum: & delta, quod quatuor: & alpha, quod eſt vnum: & mi, quod eſt quadraginta, & ſic habet quadraginta ſex. Sed Iudæi quia caro erant, carnalia ſapiebant, ille ſpiritualiter loquebatur: & de quo templo diceret per euangeliſtam nobis aperuit. Sequitur enim: Ille au. dice. de templo corporis ſui. Theoph. Ex hoc

autem Apollinaris contradictionem ſumit, volens oſtendere q caro Chriſti eſſet inanimata, eo q templũ ſit inanimatum. ergo carnem Chriſti & lapidẽ & lignum facies, quia ex his templum conſiſtit. Si autem quod dicitur, Anima mea turbata eſt: & poteſtatem habeo ponendi animam meam, nequaquam dici dixeris: vbi pones illud, In manus tuas domine commendo ſpiritũ meum? non enim hoc de anima irrationali intelligere poteris. Neque quod dicitur, Non derelinques animam meam in inferno. Origen. Ideo autem corpus domini templum intelligitur, quia ſicut templum gloriã Dei continebat habitantem in ipſo, ſic corpus Chriſti repreſentans eccleſiam vnigenitum continet, qui eſt imago Dei & gloria. Chryſoſto. Duo autem erant quæ obſtabant diſcipulis ne interim intelligerent: vnum, ipſa reſurrectio: alterum verò quod maius erat, ſcilicet quòd Deus erat qui in illo corpore habitabat, quòd dominus occultè oſtẽderat di. Soluite templum hoc & in tribus &c. Et ideo ſubditur: Cum ergo reſurre. à mortuis &c. Alcui. Ante reſurrectionem non intelligebant ſcripturas; quia nondum acceperant Spiritum ſanctum. Sed in die reſurrectionis apparens dominus aperuit diſcipulis ſenſum, vt intelligerent quæ de ipſo ſcripta erant in lege & prophetis, & tunc crediderunt ſcripturæ prophetarũ qui prædixerunt Chriſtum tertia die reſurrecturũ, & ſermoni quem dixit Ieſus, Soluite templum hoc. Origen. Secundum anagogem verò complementum fidei attingemus in magna corporum reſurrectione totius corporis Ieſu, ideſt eccleſiæ eius, cùm fides quæ eſt ex ſpecie multum differat ab ea quæ eſt per ſpeculum in ænigmate. *Anagogica expoſitio.*

Cum autem eſſet Hieroſolymis in paſca in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, videntes ſigna, quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis: eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

Beda. Superius euangeliſta narrauit qđ dominus Hieruſalem adueniens geſſerit, nunc verò eodem Hieroſolymis commorãte quid ab alijs erga eum actum fuerit refert, vnde dicitur: Cum autem eſſet Hieroſolymis &c. Orige. Reſpiciendum autem quomodo ex ſignis eius plerique videntes credebant in eum. Non enim dicitur prodigia feciſſe Hieroſolymis, niſi fortè cum facta ſint in ſcripturis non habentur. Animaduerte verò ſi poſſibile eſt in miraculis deputari quòd fecerit flagellum ex funiculis, & cunctos ex templo protulerit. Chryſoſto. Prudentiores autem fuerant diſcipuli qui ad Chriſtum acceſſerant, non propter ſigna, ſed propter doctrinam. Nam groſſiores quidem per ſigna trahuntur, rationabiliores verò per prophetias, ſeu doctrinam. vnde ſubditur: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis. Augu. Quid ſibi vult hoc? Illi credebant in nomine eius, & ipſe Ieſus non credebat ſemetipſum eis? An fortè non credebant ei & fingebant ſe crediſſe? Sed non diceret euangeliſta: Multi crediderunt in nomine eius. Magna ergo res & mira. Credunt homines in Chriſtum, & Chriſtus non ſe credit hominibus: præſertim quia filius Dei eſt, & vtiq; volẽs paſſus eſt, & ſi nollet nunquam pateretur, ſed tales ſunt omnes cathecumeni. Si dixerimus cathecumeno, credis Chriſto? reſpondet, credo & ſignat ſe. Si interrogemus eũ: Manducas carnem filij hominis? neſcit quid dicimus, quia Ieſus non ſe credidit ei. Orige. Vel dicendum quòd Ieſus non ſe credidit credentibus in nomine eius: & non in illum. In illum enim credunt qui anguſtam viam vadunt ducentem ad vitam, qui autem credunt ſignis, non in eũ ſed in nomine eius credunt. Chryſo. Vel hoc dicit, quia non confidebat in eis vt in diſcipulis perfectis: neque committebat eis omnia dogmata, vt iam firmiter fidelibus fratribus. Non enim intendebat exterioribus verbis, ad mentem eorum intrans & tempus opportunum manifeſtè ſciens. vnde ſequitur: Eo quòd ipſe noſſet omnes & quia opus non erat vt quis teſtimonium perhi. de ho. ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Scire enim ea quæ ſunt in corde hominum eſt Dei, qui ſolus corda plaſmauit: non indigebat ergo teſtibus, vt propriorum plaſmatum mentem addiſcat. Auguſtinus. Plus etiam nouerat artifex quid eſſet in opere ſuo quàm ipſum opus quid eſſet in ſemetipſo. Nam & Petrus nouerat quid in ipſo eſſet quãdo dixit, Tecum ero vſque ad mortem, ſed dominus nouerat quid

Intellectus ſubtilis verborum

quid eſſet in homine dicens, priuſquã gallus cantet ter me negabis. Beda. Quapropter monemur vt nunquã de conſcientia noſtra ſecuri ſimus, ſed ſemper ſoliciti formidemus: quia quod nos latet, æternum arbitriũ latere non valet.

CAPVT III.

ERAT autem homo ex phariſæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Ieſum nocte, & dixit ei. Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Ieſus & dixit ei. Amen amen dico tibi niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei.

Aug. Superius dixerat quod cum eſſet Hieroſolymis multi crediderunt in nomine eius videntes, ſigna & prodigia quæ faciebat. Ex his autem erat Nicodemus, de quo dicitur: Erat autem homo ex phariſæis &c. Beda. Cuius etiam dignitatis officium oſtẽdit, cum ſubditur. Princ. Iu. Deinde quid egerit, cùm ſubiecit. Hic ve. ad Ie. no. Cupiens ſcilicet ſecreta eius allocutione plenius diſcere myſteria fidei, cuius aperta oſtenſione ſignorum iam rudimenta perceperat. Chryſoſt. Adhuc tamen à Iudaica detinebatur infirmitate, propterea & nocte venit trepidans in die hoc facere. unde & euangeliſta alibi dicit. Quoniam ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Iudæos non confitebantur, ut non extra ſynagogam fierent expulſi. Auguſtinus. Nicodemus etiam ex illo numero erat qui crediderunt, ſed nondum renati ſunt. vnde hoc ad rem pertinet quòd in nocte venit. Renati autem ex aqua & ſpiritu ſancto audiũt ab apoſtolo. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Haimo. Vel pulchrè in nocte veniſſe dicitur, quia tenebris ignorantiæ obnubilatus ad tantam lucem nondum peruenerat, vt perfectè Deum verum crederet, Nox enim in ſacro eloquio pro ignorantia ponitur. vnde ſubditur. Et dixit ei, Rabbi, ſcimus quia à Deo veniſti magiſter. Quòd aut Hebraicè rabbi, Latinè dicitur magiſter. Magiſtrum ergo appellat & Deum tacet, quia credebat eum à Deo miſſum, ſed tamen vt dictũ eſt, Deum non agnoſcebat. Auguſtinus. Vnde autẽ iſte crediderat, patet per id quod ſubdit: Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis niſi fuerit Deus cũ eo. Sic ergo. Nicodemus de illis multis erat, qui crediderant in nomine eius, videntes ſigna quæ faciebat. Chryſ. Sed tamen neque à ſignis aliquid magnum exiſtimabat ab eo, ſed adhuc humanam habens de eo mentem, vt de propheta loquitur, ad operationem eũ miſſum dicens, & alieno auxilio indigentem hæc agere quæ agebat, cum tamen patet per factum eum genuerit, & ſufficientem ſibi ipſi, & nihil habentem imperfectum. quia verò Chriſti ſtudium erat interim, non ita dignitatem ſuam reuelare, ſicut perſuadere quòd nihil ex aduerſo agebat patri, propterea in verbis multoties humiliter loquens videtur, in rebus autem cum poteſtate omnia operatur. Ideoque & Nicodemus nunc manifeſtè quidem nihil excelſum loquitur de ipſo, occultè autem ab humili eum opinione reducit, docens quòd ſufficiens ſibi ipſe eſt in miraculorum operatione. vnde ſubditur. Reſpondit Ieſus & dixit ei. Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuò &c. Auguſtinus. Iſti ſunt ergo quibus ſe credit Ieſus, qui nati fuerint denuò, qui non in nocte veniunt ad Ieſum ſicut Nicodemus, tales enim iam etiam profitentur. Dicit ergo. Niſi quis renat. fuerit &c. quaſi d. Quia nondum es natus denuò, id eſt ex Deo, ſpirituali generatione, notitia quam habes de me ſpiritalis non eſt, ſed animalis & humana. Ego autem dico tibi, quòd ſiue tu ſiue alius quicunque, niſi ex Deo denuò natus fuerit, non poterit apprehendere gloriam quæ circa me eſt, ſed extra regnum erit. nam generatio quæ per baptiſmum fit, illuminationem animæ tribuit. Chryſoſtomus. Vel litera talis eſt, Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit &c. Hoc eſt ſi tu non natus fueris deſuper, & dogmatum ſuſceperis certitudinem alicubi, extra erras & longè es à regno cœlorum: ſeipſum hic oſtendens & indicans, quoniam non eſt hoc tantum quod videtur, ſed alijs oculis opus eſt ad uidendum eum. Hoc autem quod dicit, Deſuper, hi quidem, id eſt de cœlo exponunt, alij verò à principio. Igi-

Nicodemus fidelis effectus.

Ipſa perfectio.

Generatio duplex

tur Iudæi quidem ſi hoc audiſſent, deriden tes utiq; diſceſſiſſent: hic uerò & in hoc amo rem diſcipuli oſtendit, quòd à Chriſto ulterius interrogat.

Dixit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci cū ſit ſenex? nūquid poteſt in uentrem matris ſuæ iterato introire, & renaſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt. Et quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Non mireris quia dixi tibi, oportet nos naſci denuò. Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, aut quo uadat: ſic & omnis qui natus eſt ex ſpiritu.

Chryſoſt. Veniens Nicodemus ad Ieſum ut ad hominem, audiens maiora quàm ab homine erigitur ad altitudinem eorum quæ dicuntur: non quidem excidens à fide ſed infert hanc impoſſibilitatem, ut in apertiorē prouocet doctrinam. Duo autem erant quæ admirabatur, ſcilicet natiuitas talis & regnum, neque enim audita erant apud Iudæos. Sed interim circa prius inſtat, & quod maximè eius mentem concutiebat. unde dicitur. Dicit ad eum Nicode. Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Nunquid poteſt &c. Beda. Sic uerba iſta ſonare uidentur, quaſi puer queat iterato in ventrem matris introire & renaſci. Sed ſciendum quòd ipſe ſenex erat, ideoque de ſe protulit exemplum, ac ſi diceret: Ego ſum ſenex, & meam quæro ſalutem, quomodo poſſum in ventrem matris introire & renaſci? Chryſoſt. Rabbi eum uocas, & à Deo neniſſe dicis: & non ſuſcipis quæ dicuntur, ſed loqueris ad magiſtrum dictione quæ multam perturbationem inducit. hoc enim ſcilicet quomodo quærere, eorum eſt qui non validè credunt: & multi ſic quærentes à fide deciderunt, hi quidem dicentes: Quomodo Deus eſt incarnatus? alij, quomodo manſit impaſſibilis? propterea & hic propter anxietatem modum exquirit, ſed aliquis cogitationibus proprijs ſpiritualia euertit: deriſibilia loquitur. Auguſt. Spiritus enim loquitur, & ille carnem ſapit. non nouerat iſte niſi unam natiuitatem, ſcilicet ex Adam & Eua: & ex Deo & eccleſia nondum nouerat. ſic tamen tu intellige natiuitatem ſpiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. quomodo enim uterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus. Chry. Nicodemo autem decidenti ad eam quæ hic eſt natiuitatē Chriſtus manifeſtius reuelat ſpiritualis natiuitatis modum. unde ſequitur: Reſpondit Ieſus, Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Augu. Ac ſi dicat: Tu carnalem generationem intelligis, ſed ex aqua & ſpiritu oportet quòd naſcatur homo propter regnum Dei. Si propter hęreditatem patris hominis temporalis, naſcitur aliquis ex uiſceribus matris carnalis: & propter hęreditatem patris Dei ſempiternam, naſcatur ex uiſceribus eccleſiæ. Cum autem ex duobus homo conſiſtat, ex corpore uidelicet & anima duplicem habet & huiuſmodi modum generationis. Aqua enim quæ viſibilis eſt, ad emundationem corporis intelligitur. Spiritus uerò inuiſibiliter concurrens ad emundationem inuiſibilis animæ innuitur. Chryſoſtom. Si uerò quis interrogat, qualiter ab aqua homo naſcitur, interrogo & ego, qualiter natus eſt Adam à terra? Sicut enim in principio ſubijciebatur elemētum terra, totum uerum opus plaſmantis erat: ita & nunc ſubijcitur elementum aqua, totum uerò eſt ſpiritus gratiæ. Tunc paradiſum dedit in cōuerſationem, nunc autem cœlum nobis aperit. Sed quę neceſſitas aquæ his qui ſpiritum ſanctum ſuſcipiunt? diuina enim in ea perficiuntur ſymbola, ſepultura & mortificatio, reſurrectio & uita. Sicut enim in quodā ſepulchro in aqua nobis ſubmergentibus capita, uetus homo ſepelitur, & ſubmerſus deorſum occultatur: deinde nouus ruſus aſcēdit, hoc etiam fit ut diſcas quoniam uirtus patris & filij & ſpiritus ſancti omnia complet, & ꝙ Chriſtus tres dies ad reſurgendum expectauit. Quod igitur eſt matrix fœtui, hoc eſt fidei aqua, in aqua enim plaſmatur & figuratur, ſed quod in matrice plaſmatur, tempore indiget: quod uerò in aqua, nō ita, ſed in uno momento omnia fiunt. Talis enim eſt natura corporum ut tempore aſſumant perfectionem, in ſpiritualibus uerò non eſt ita, quoniam perfecta à principio conſtituntur quæ fiunt, ex quo igitur aſcendit à Iordane dominus non adhuc reptilia animarum viuētium, ſed animas ſpirituales & rationabiles aqua reddit. Aug. de baptiſ. paruuli

duo mirabilia Nicodemi.

Comparatio duplicis natiuitatis.

paruuli ſed quia nō ait, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, nō habebit ſalutē, vel vitā æternā: ſed, nō intrabit in regnū Dei. ad hoc inquiunt quidam: Paruuli baptizandi ſunt ut ſint cum Chriſto in regno Dei, vbi non erunt ſi baptizati non fuerint? quamuis & ſine baptiſmo ſi paruuli moriantur ſalutem uitamque æternam habituri ſint, quoniam nullo peccati vinculo aſtricti ſunt. Sed cur naſcatur denuò, niſi renouandus à vetuſtate? aut vnde imago Dei non intrat in regnum Dei, niſi impedimento prohibente peccati? Haimo. Talia autem ac tāta ſecreta myſteria Nicodemo capere non valenti, dominus ex carnali natiuitate ſimilitudinem dedit, dicens: Quod natum eſt ex carne, caro eſt &c. Sicut enim caro carnem procreat, ita quoque ſpiritus ſpiritum parit. Chryſoſtomus. Nihil igitur ſenſibilium inquiras, neque æſtimes quòd carnem generet ſpiritus: domini enim caro genita eſt non quidem à ſpiritu ſolum, ſed etiam à carne. Quod autem natum eſt ex ſpiritu, ſpirituale eſt. Natiuitatem enim hic non eam quæ ſecundum ſubſtantiam dicit, ſed eam quæ ſecundum honorem & gratiam. Si igitur & filius Dei ita natus eſt, quid plus habebit omnibus qui ita nati ſunt? Inuenietur autem & ſpiritu minor, cùm eius natiuitas gratia ſpiritus ſit: & quid hæc à Iudaicis diſtant dogmatibus? Vide autem & ſpiritus ſancti dignitatem, Dei enim opus videtur facere: ſuprà enim dixit, Quoniam ex Deo nati ſunt: hic autem, quoniam ſpiritus eos generat. Dicens autem Chriſtus, quoniā qui natus eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt, quia turbatum rurſus vidit, ad ſenſibile exemplum ducit ſermonem, dicens: Non mirere, quia dixi tibi, oportet vos naſci denuo. Dicendo enim ne mireris, oſtendit animi eius turbationem. Ponit autem exemplum quod neque communionem aliquam ad corporum groſſitiem habet, neque ad incorporeorum perueniens naturam, quod eſt venti delatio, dicens. Spiritus vbi vult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis vnde ueniat, aut quo vadat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Quod dicit tale eſt. Si ventum nullus detinet, ſed quo vult fertur, multo magis ſpiritus actionem naturæ leges detinere non poterunt, & terminum corporalis natiuitatis, neq; aliud quid talium. Quoniam autem de uento hic dictum eſt, manifeſtat illud quod dicit. Vocem eius audis, id eſt ſonitum percutionis. non enim loquens infideli & neſcienti ſpiritus actionem hoc diceret. Dicit autem, Vbi vult ſpirat, non quaſi electionem quandam vento habente, ſed eam quæ natura eſt mutationem quæ nō prohibetur, & cum poteſtate fit. Et neſcis vnde ueniat, aut quo vadat. Id eſt ſi huius ſpiritus cuius ſenſum ſuſcipis auditu & tactu interpretari neſcis uiam, qualiter diuini ſpiritus operationem ſcrutaris? vnde ſubdit. Sic eſt omnis qui &c. Auguſtinus. Sed quis noſtrum non uideat, verbi gratia, auſtrum euntem à meridie ad aquilonem, aut alium ventum venientem ab oriente & occidente, quomodo ergo neſcimus vnde veniat, aut quo eat? Beda. Spiritus igitur ſanctus eſt, qui ubi vult ſpirat, quia ipſe in poteſtate habet cuius cor gratia ſuæ uiſitationis illuſtret, & uocem eius audis, cum te præſente loquitur is qui ſpiritu ſancto repletus eſt. Auguſtinus Sonat pſalmus, ſonat euangelium, ſonat ſermo diuinus, uox ſpiritus eſt, hoc igitur dicit, quia uerbo & ſacramento inuiſibiliter adeſt ſpiritus ut naſcamur. Alcui. Ergo neſcis vnde ueniat aut quo uadat, quia & ſi te præſente ſpiritus ad horam quampiā repleuerit, non poteſt uideri quomodo in eum intrauerit, uel quomodo redierit, quia natura eſt inuiſibilis. Haimo. Siue neſcis unde ueniat, quia quomodo credentes ad fidem introducat ignoras, uel quo uadat, quia quomodo fideles ad ſpem perducat neſcis, & ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. ac ſi dicat, ſpiritus ſanctus ſpiritus inuiſibilis eſt, ita & quiſquis ex ſpiritu naſcitur inuiſibiliter naſcitur. Auguſtinus, Vel aliter. Et ſi tu naſcaris de ſpiritu, hoc eris, ut ille qui non eſt natus adhuc de ſpiritu neſciat unde uenias, aut quo eas. Hoc enim ſecutus ait, Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Theophyl. Confundatur ergo Macedonius impugnator ſpiritus, qui ſeruum ſpiritum ſanctum aſſeruit. Spiritus enim ſanctus propria poteſtate & vbi uult, & qualiter uult, operatur.

Reſpondit Nicodemus, & dixit ei. Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus & dixit ei. Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus

Expō literalis.

Expoſitio anagogica.

mus teſtamur, & teſtimonium noſtrũ non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis; quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis.

Haimo. Myſterium diuinæ maieſtatis Nicodemus capere non ualet quæ à domino audiebat: & ideo rationem quærens factum non abnegans, non voto reprehendentis, ſed affectu diſcentis dominum interrogat, vnde dicitur, Reſpondit Nicod. & di.ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Chry. Quia igitur adhuc in Iudaica vilitate manet, & exemplo ita manifeſto dicto ei adhuc interrogat, de reliquo aſperius ad eum Chriſtus loquitur. vnde ſequitur: Reſpondit & dixit ei, Tu es magi. in Iſrael &c. Augu. Quid putamus dominum huic magiſtro Iudæorum quaſi inſultare noluiſſe? volebat quidem illum naſci de ſpiritu, nemo autem ex ſpiritu naſcitur niſi humilis fuerit, quia ipſa humilitas facit nos naſci de ſpiritu. Ille autem magiſterio inflatus erat, alicuius momenti ſibi eſſe videbatur. quia doctor erat Iudæorum. Deponit ergo dominus ſuperbiam eius ut poſſit naſci de ſpiritu. Chryſo. Nequaquam tamen nequitiã accuſat viri, ſed inſipientiam & ruditatem ſolum. Sed dicet aliquis, quid commune habet hęc natiuitas, de qua ſcilicet Chriſtus locutus eſt, ad Iudaica dogmata? Habet quidem commune, nam qui primus homo factus eſt, & quæ de coſta facta eſt mulier, & quæ ſteriles genuerunt, & quæ per aquam miracula perfecta ſunt. Dico autem quòd Eliſeus de aqua ferrum eduxit, & quòd Iudæi mare rubrum tranſierunt, & quòd Naam Syrus in Iordane purgatus eſt. Hæc omnia natiuitatem ſpiritualem & purgamentum in ea futurum figuraliter perſonabant, & ea, quæ à prophetis ſunt dicta, occultè oſtendunt hunc natiuitatis modũ, vt puta illud: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, & beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Sed & Iſaac figura huius natiuitatis erat. Hæc igitur rememorans dixit. Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Rurſus autem aliundè ſuum ſermonem et credibilem facit, ad imbecillitatem eius condeſcendens, cùm ſubdit: Amen amen dico tibi, quia quod ſcimus, loquimur: & quod vidimus, teſtamur: & teſtimonium noſtrum non accipitis, Apud nos viſus alijs ſenſibus certior eſt: & ſi uolumus aliquem facere credere, ita dicimus: quoniam oculis noſtris uidimus. Propterea Chriſtus humano loquens ad eum ſermone, non uiſum ſenſibilem indueit, ſed manifeſtum eſt quod de certiſsima cognitione & non aliter ſe habente loquitur. igitur hoc quidem, id eſt. quod ſcimus ait de ſeipſo ſolo. Haimo. Quæritur autem quare pluraliter dicat, Quod ſcimus, loquimur? Ad hoc dicendum quòd vnigenitus dei filius erat qui hoc loquebatur, oſtendens qualiter pater eſt in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque inuiſibilis procedat. Alcui. Vel dicit pluraliter, ac ſi dicat: Ego & illi qui modo ſpiritu ſunt renati, intelligimus illud quod loquimur, & quod vidimus apud patrem in abſcõdito hoc teſtamur foris in mundo: & uos qui carnales eſtis & ſuperbi, non accipitis teſtimoniũ noſtrum. Theo. Quod nequaquam de Nicodemo dicit, ſed de genere Iudæorum qui vſque ad finem in perfidia permanſerunt. Chryſoſto. Quod quidem non turbati uerbum eſt, ſed manſuetudinem oſtendentis. Hinc enim erudit nos cum ad aliquos locuti fuerimus, & non perſuaſerimus, non triſtari neque iraſci, ſed noſtrum ſermonem credibilem facere non ſolùm non iraſcando, ſed etiam non clamando. Materia enim iræ clamor eſt. Ieſus autem dogmata excelſa tangere debens, propter audientium infirmitatem ſe detinet multoties, & non continuè dignis ſua magnitudine dogmatibus immoratur, ſed magis his quæ condeſcenſionem habet. vnde hic ſubditur. Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cæleſtia credetis? Augu. Hoc eſt, ſi non creditis quia templum poſſum ſuſcitare deiectum à uobis, quomodo creditis quia per ſpiritum ſanctum poſſunt homines regenerari? Chryſ. Vel aliter: Si baptiſmum terrenum dicat, non mireris: quia in terra perficitur, & comparatione illius natiuitatis ſtupendæ quæ eſt ex ſubſtantia patris, terrena eſt gratię natiuitati. & bene non dixit, Non intelligitis, ſed non creditis. Nam cum quis aliqua per intellectum ſuſcipere non valet, amentiæ vel ignorantiæ imputatur. Cum autem hoc non ſuſcipiat aliquis quod ſolum fide oportet ſuſcipere, non amentiæ, ſed infidelitatis eſt accuſatio. Dicebantur autem hæc

Humilitatis virtus

Inſinuatio Trinitatis

Cõparatio duarũ naturarũ

hæc & ſi non credebantur, quia poſteri erãt ea ſuſcepturi.

Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo.

Augu. De baptiſ. paruulorum. Notata paululum eius imperitia, qui ſe cæteris de magiſterio præferebat; & omnium talium incredulitate reprehenſa, reſpondet quòd alij credãt ſi illi nõ credunt, ad illud quod interrogatus eſt, quomodo poſſunt iſta fieri? dicens: Et nemo aſcen. in cæ. niſi qui deſcen. de cæ. filius hom. qui eſt in cęlo. q. d. ſic fiet generatio ſpiritualis, vt ſint cœleſtes homines ex terrenis, quòd adipiſci non poterunt, niſi membra mea efficiantur, vt ipſe aſcendat qui deſcendit, non aliud deputans corpus ſuũ, id eſt eccleſiam ſuam, quàm ſeipſum. Greg. 27. mor. Quia enim nos vnum cum illo iam facti ſumus, vnde ſolus venit in ſe, ſolus redit etiam in nobis, & is qui in cœlo ſemper eſt, ad cœlum quotidie aſcendit. Aug. de baptiſ. paruul. Quanuis autẽ in terra factus ſit filius hominis, diuinitatem tamen ſuam quia in cœlo manẽs deſcendit ad terram non indignans cenſuit nomine filij hominis, ſicut carnem ſuam dignatus eſt nomine filij Dei. Per unitatem enim perſonę qua vtraq; ſubſtantia vnus eſt Chriſtus & filius dei, ambulabat in terra, & idem ipſe filius hominis manebat in cœlo. Fit ergo credibiliorum fides ex incredibilioribus creditis. Si enim diuina ſubſtantia longè diſtantior potuit propter nos ita ſuſcipere humanam ſubſtantiam ut una perſona fieret, quantò credibilius alij ſancti fiunt cum homine Chriſto unus Chriſtus, ut omnibus per eius gratiam aſcendentibus, ipſe vnus aſcendat in cælum qui de cœlo deſcendit. Chryſo. Vel aliter. Quia dixerat Nicodemus. Scimus quoniam à Deo veniſti magiſter, ne æſtimetur ita eſſe magiſter vt multi prophetarum de terra exiſtimantes, ſubiungit. Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo. Theo. Cum verò filium hominis deſcendiſſe de cœlo audis, non putes quòd de cœlo caro deſcenderit: hoc enim hæreticorum dogma eſt, qui docebant quòd Chriſtus de cœlo corpus ſumpſerat: & virginem tranſierat. Chryſ. Filium enim hominis non carnem hic uocauit, ſed à minori ſubſtantia ſe totum nominauit. Eſt enim ei conſuetudo multoties à diuinitate, multoties ab humanitate totum vocare. Beda. Si enim aliquis homo nudus de monte ad conualia deſcendat, & aſſumptis veſtimentis & armis ad eundem montem aſcendat, rectè ipſe idẽ qui prius deſcendit aſcendiſſe perhibetur. Hyla. 10. de trinita. Vel quia de cœlo deſcendit conceptæ de ſpiritu originis cauſa eſt. Non enim corpori Maria originem dedit, licet ad incrementa partumq; corporis omne quòd ſenſus ſui eſt, naturale contulerit: quòd vero hominis filius eſt, ſuſceptę in uirgine carnis eſt partus, quòd autem in cælis eſt naturæ ſemper permanentis poteſtas eſt, quæ non ex infinitatis ſuæ uirtute in regionem diffiniti corporis coarctauit uerbi Dei poteſtatem: & in forma ſerui manens ab omni intra extraq; cœli mundiq; circulo, cœli ac mundi dominus non abfuit. Per hoc ergo & de cælo deſcendit, quia filius hominis eſt: & in cælis eſt, quia verbum caro factum non amiſerat manere quod factũ eſt. Aug. Miraris autem quia hic erat & in cœlo. Tales fecit diſcipulos ſuos. Paulum audi dicentem, Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. ſi homo Paulus ambulabat in terra, & conuerſabatur in cœlis Deus cœli & terræ non poterat eſſe in cœlo & in terra? Chryſo. Vide autem quia quod valde videtur excelſum, indignum eſt ſua magnitudine, non.n. ſolum in cælo eſt, ſed vbiq; & omnia replet, ſed adhuc ad imbecillitatẽ auditoris loquitur, paulatim eum reducere uolẽs.

Cõmunicatio idiomatum de Chriſto dicitur

Natura Chriſti duplex vnde.

Et ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filiũ hominis, ut omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

Chry. Quia dixerat beneficium baptiſmi, inducit huius cauſam, ſcilicet crucem, dicens. Et ſicut Moyſes &c. Bed. Magiſtrum legis Moſayce ad ſpiritualẽ ſenſum eiuſdẽ legis inducit recordans veteris hiſtoriæ, & hanc in figuram ſuæ paſſionis atq; humanæ ſaluationis factã ediſſerens. Augu. de bapti. paruul. Serpentum incurſibus i deſerto multi moriebantur, ac ſic Moyſes ex præcepto domini exaltauit in deſerto æneum ſerpentem hunc videntes ſanabantur continuò. Exaltatus ſerpens eſt mors Chriſti, eo ſignificandi modo quo per efficientem id quod efficitur ſignificat. A ſerpẽte quippe mors venit, q peccatũ quo mori mereretur

Allegoria ſerpentis ænei.

homini

homini perſuaſit: dominus autē in carnem ſuam non peccatum tranſtulit tanquam venenum ſerpentis, ſed mortem, vt eſſet in ſimilitudine carnis peccati pœna ſine culpa. vnde in carne peccati & pœna ſolueretur & culpa. Theo. Videas ergo figuram ad veritatem. Ibi enim ſerpentis ſimilitudo ſpeciem quidem beſtiæ habet, venenum autem non habet: ſic & hic Chriſtus à peccato liber, in ſimilitudinem carnis peccati venit. Exaltari autem audiens ſuſpenſionem intelligas in altum, vt ſanctificaret aerem qui ſanctificauerat terram ambulādo in ea, intelligas etiam per exaltationem gloriam. Nam illa crucis altitudo gloria Chriſti facta eſt, in quo enim iudicari voluit in hoc huius mundi principem iudicauit. Adam enim iuſtè mortuus eſt, quia peccauit, dominus verò iniuſtè, quia peccatum non fecit. Poſtquam ergo iniuſtè mortem ſuſtinuit, ſuperauit illum qui eum tradidit morti, & ſic liberauit Adam à morte, ſed in hoc deuictum ſe inuenit. Non enim potuit in cruce dominum contriſtare, vt crucifigentes odiret, ſed magis diligebat, & pro eis orabat, ſic igitur crux Chriſti eius exaltatio & gloria facta eſt. Chryſo. Ideo etiam non dixit, Pendere oportet filiū hominis, ſed exaltari, quia honeſtius hoc videbatur, vnde & propter audientem & propter figuram hoc poſuit, vt diſcas quoniam cognata ſunt vetera nouis, deinde vt cognoſcas, quoniam non inuitus ad paſſionem venit: & adhuc vt diſcas, quoniam multis hinc naſcitur ſalus. Augu. de bap. paruul. Sicut ergo tunc qui conſpiciebat exaltatum ſerpentem à veneno ſanabatur, & à morte liberabatur: ſic nūc qui conformatur ſimilitudini mortis Chriſti per fidem baptiſmumque eius, & à peccato per iuſtificationem, & à morte per reſurrectionem liberatur: hoc eſt enim quod ait, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. quid ergo opus eſt, vt morti Chriſti per baptiſmum conformetur paruulus, ſi morſu ſerpentis non eſt omnino venenatus? Chryſo. Attende autem quòd paſſionem obumbratè poſuit, ne ex eius verbis fieret triſtis auditor. Fructum verò paſſionis poſuit manifeſtè: ſi .n. qui credunt in crucifixum non pereunt, multo magis qui crucifixus eſt non perit. Aug. Hoc autem intereſt inter figuratam imaginem

Secretū cæleſte in verbis

& rem ipſam: quòd illi ſanabantur à morte ad temporalem vitam, hi autem vt habeant vitam æternam.

Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuū unigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Non .n. miſit Deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eum non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.

Chry. Quia dixerat, oportet exaltari filium hominis, quo mortem eccleſiæ ſignificauit, ne auditor triſtis ab his fieret verbis humanum quid de eo ſuſpicans, & mortem eius æſtimans non eſſe exiſtentiam, hoc ad rectitudinem reducit, filium Dei dicēs eum qui datur ad mortem, & mortem eius cauſam eſſe vitæ æternæ. vnde dicit: Sic enim Deus dile. mundū &c. q.d. Ne mireris, quoniam ego debeo exaltari, vt vos ſaluemini; etenim & patri hoc videtur qui ita nos dilexit, vt pro ſeruis indeuotis filium dederit: dicendo autem, Sic Deus dile. mun. multam indicat amoris intenſionem. Multa enim eſt & infinita diſtantia. qui enim immortalis, qui ſine principio, qui magnitudo infinita, eos qui ſunt ex terra & cinere infinitis plenos peccatis dilexit. Sed & ea quæ poſt hoc ponit, oſtēſiua ſunt magni amoris. non enim ſeruum, non angelum, non archangelum dedit, ſed filium ſuum. Rurſus ſi filios plures habuiſſet, & dediſſet vnum, hoc etiā eſſet maximum. Nunc verò filium vnicum dedit: vnde ſubdit, Vnigenitum. Hylarius 6. de Trinita. Sed ſi dilectionis h nc fides eſt creaturam creaturæ præſtitiſſe, non facit magni meriti fidē vtilis & ſpernanda iactura. Precioſa autem ſunt quæ cōmendant charitatem, & ingentia ingentibus æſtimantur. Deus diligens mundum filium non adoptiuum, ſed ſuum & vnigenitum dedit, hinc proprietas eſt, natiuitas eſt, veritas eſt. Non creatio eſt, non adoptio eſt, non falſitas eſt, hinc dilectionis & charitatis fides eſt, & vt ad mundi ſalutem & filium ſuum & vnigenitum præſtitiſſet. Theo. Videtur autem mihi quòd ſicut ſuperius dixit, quòd filius hominis deſcendit de cœlo, cum caro de cœlis non deſcenderit, ſed propter vnam perſonā in Chriſto quæ Dei ſunt attribuit homini, ſed & nunc econuerſo quæ ſunt hominis, verbo Dei appropriat. etenim Deus

Effectus mortis Chriſti

Amoris Dei magnitudo.

Dei filius impaſſibilis manſit, ſed quia vnus erat ſecundum hypoſtaſim Dei filius & homo qui paſſionem ſuſtinuit, filius dari dicitur in mortem, qui paſſibiliter patiebatur, non natura propria, ſed carne propria. Eſt autem maxima vtilitas conſecuta ex huiuſmodi datione mentem excedēs humanam. Sequitur enim: Vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Vetus nanque teſtamentum his qui ſeruabant illud dierum longitudinem promittebat, euangelium verò æternam & inſolubilem vitam. Augu. Notandum verò quòd eadem de filio Dei vnigenito replicat, quæ de filio hominis in cruce exaltato præmiſerat, dicens: Vt omnis qui credit in eum, quia idem redemptor & conditor noſter filius Dei ante ſecula exiſtens, filius hominis factus eſt in fine ſeculorum, vt qui per diuinitatis ſuæ potentiam nos creauerat ad perfruendam beatitudinem perennis vitæ, ipſe per fragilitatē humanitatis nos reſtauraret ad percipiendam quam perdidimus vitam. Alcui. Verè autem per filium Dei habebit mūdus vitam, quia non alia de cauſa venit in mundum, niſi vt ſaluet mundum. vnde ſequitur: Non enim miſit Deus filium ſuum &c. Auguſt. Quare enim Saluator mundi dictus eſt, niſi vt ſaluet mundum? ergo quantum in medico eſt ſanare venit ægrotum. Ipſe ſe interimit, qui præcepta medici ſeruare non vult aut contemnit. Chryſ. Sed quia hoc dicit, multi pigrorum in peccatorum magnitudine & negligentiæ ſuperabundantia, Dei abutentes miſericordia dicunt, non eſt gehenna, non eſt ſupplicium, omnia nobis Deus peccata dimittit. Sed conſiderandum quòd duo Chriſti aduentus, qui iam factus eſt, & qui futurus eſt. Et prior quidem factus eſt, non vt iudicet quę facta ſunt à nobis, ſed vt dimittat. Secundus autem non vt dimittat, ſed vt iudicet. De priore igitur ait: Non veni vt iudicem mundum. quia enim clemēs eſt, non facit iudicium, ſed interim remiſſionem omnium peccatorum per baptiſmum primo, & poſtea per pœnitentiam, quia ſi hoc modo non feciſſet, vniuerſi ſimul perditi eſſent. Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Ne igitur aliquis crederet ſe impunè peccare, ſubdit de pœna non credentis: Qui credit in eum, non iudicatur, qui credit (inquit) non quid inueſtigat. quid igitur ſi immundam habeat vitam? maxime quidem Paulus tales non fideles eſſe dicit. Confitentur (inquit) ſe noſſe Deum, factis autem negant. ſed hoc illud ſignificat, quia ſecundum hoc qui credit non iudicatur, ſed operum quidem grauiorem ſuſtinebit pœnam: infidelitatis autem cauſa non torquebitur. Alcui. Vel quia credit in eum & adhæret ei, vt membrum capiti, non iudicabitur. Aug. Quid autem dicturum ſperabas de eo qui non credit, niſi quòd iudicatur? Sed vide quid dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus eſt. Nondum apparuit iudicium, ſed iam factum eſt iudicium. Nouit enim dominus qui ſunt eius, nouit qui permaneant ad coronam, & qui permaneant ad flammam. Chryſo. Aut hoc dicit, quia ipſum diſcredere, impœnitentis ſupplicium eſt. eſſe enim extra lumen, etiam ſecundum ſe, maximum ſupplicium eſt. vel quod futurū eſt prænunciat. Sicut enim qui occidit hominem, & ſi nondum ſententia iudicantis condemnatus ſit, rei tamen natura condemnatus eſt, ita & qui incredulus eſt, ſicut & Adā qua die comedit de ligno mortuus eſt. Greg. 27. mora. Vel aliter: In extremo iudicio aliqui non iudicantur & pereunt, de quibus hic dicitur: Qui non credit, iam iudicatus eſt. Non enim eorum tunc cauſa diſcutitur, qui à cōſpectu diſtricti iudicis iam cū damnatione ſuæ infidelitatis abſcedunt, profeſſionem verò fidei retinentes, ſed profeſſionis opera non habentes redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei ſacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt, quia præiudicati in infidelitatis ſuæ tenebris eius quē deſpexerat inuectione argui nō merentur. Princeps nanq; terrenam rempublicam regens aliter punit ciuem interius relinquentem, aliter hoſtem exterius rebellantem. In illo iura ſua conſulit, contra hoſtem verò bella mouet, dignaq; eius malitiæ tormenta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat non requirit: neque enim lege neceſſe eſt perimi eum, qui lege nunquam potuit teneri. Alcui. Quare autem iudicatus eſt qui non credit, cauſam aſſignat, dicens: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. In hoc enim ſolo nomine eſt ſalus. Non habet Deus multos filios qui poſſint ſaluare, hūc habet vnigenitum per quem ſaluat. Aug. de baptiſ.

promiſſio legis & euangelij.

Aduētus Xpi duo.

Iudiciū varium.

baptiſ.paruulorum. Vbi ergo paruulos poni mus baptizatos niſi inter eos qui crediderunt? hoc enim eis acquiritur per virtutem ſacramenti, & offerentium reſponſionem, ac per hoc eos qui baptizati non ſunt, inter eos qui non crediderunt, ſtatuimus.

Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui mala agit, odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifeſtentur opera eius, quia in Deo ſunt facta.

Alcui. Redit cauſam quare non crediderunt, & quare iuſtè damnantur, dicens: Hoc eſt autem iudicium, &c. Chryſo. q.d. Nunquid ipſi eam quæſierunt vel laborauerunt vt inuenirent? Ipſa lux venit ad eos nec ei occurrerunt. vnde ſequitur: Et dilexerunt homines magis tenebras quàm lucẽ. Hic de reliquo omni eos priuat excuſatione, venit enim eripere à tenebris & ad lucẽ ducere. Quis ergo eius qui non vult ad lucẽ accedere miſerebitur? Beda. Lucẽ ſeipſum appellat, de qua ſuprà euãgeliſta dixit: Erat lux vera. Tenebras verò appellat peccata. Deinde quia videbatur multis eſſe incredibile quod dictum eſt, nullus enim tenebras præhonorat luci, ſubdit cauſam quare hæc paſſi ſunt, dicens: Erant enim eorũ opera mala. Et ſi quidem in iudicium veniſſet, haberet hoc aliquam rationem. Qui enim malorum ſibi conſcius eſt, fugere iudicẽ conſuenit, parcenti verò qui deliquerunt occurrunt. dicens igitur, Erant eos qui multorũ ſibijpſi erant conſcij peccatorum, maximè Chriſto ad ignoſcendum veniẽti occurrere, quod & in multis factum eſt. Etenim publicani & peccatores venientes recumbebant cum Ieſu. Quia vero quidã ſunt ita molles ad eos qui pro virtute ſunt labores, vt vſq; ad vltimum velint adhęrere malitiæ, in horum iniuriam ſubdit: Omnis enim qui male agit, odit lucem. Quod quidem dictum eſt de his qui eligũt in malitia manere. Alcui. Quia omnis qui malè agit, odit lucẽ, ideſt qui eſt in intentione peccandi, cui placet peccatum, odit lucem quæ detegit peccatum. Augu. 10. con. Quia enim falli nolunt & fallere volunt, amant eam cum ſeipſam indicat, & oderunt eam cum eos ipſa lux inducat. Inde retribuetur eis vt eos non

Lucis acceptio myſtica.

lentes manifeſtet, & eis ipſa non ſit manifeſta. Amant ergo veritatem lucentem, oderunt eam redarguentem. vnde ſequitur. Et non venit, ad lucem &c. Chry. Eum enim qui in paganiſmo viuit, nullus redarguit, quia Deus tales habet, & digna dogmatibus opera demõſtrat. Qui verò Chriſti ſunt malè viuẽtes, ab omnibus rectis accuſantur. Si autem Gentiles ſunt rectè viuentes, hoc manifeſtè non noui. Non enim mihi dicas eos qui à natura ſunt mites & honeſti, non enim eſt hoc virtus. ſed eum dic qui à paſſionibus ſuſtinet violentiam, & ſapienter viuit, ſed non vtiq; habes. Si enim regni enunciatio & gehennæ minæ & alia tanta documenta vix detinent homines in virtute, nullo horum perſuaſi pertranſibunt virtutem. ſi verò hypocriſim ſingũt, gloriæ gratia hoc faciunt. vnde cũ potuerint latere, non omittent vti malis deſiderijs, quæ etiam vtilitas eſt, cum aliquis ſobrius ſit & non rapit, ſit uero uanæ gloriæ ſeruus: hoc enim non eſt rectè uiuere. Inanis enim gloriæ ſeruus fornicatio non minor eſt, multo enim plura & grauiora operatur. Si autem quidam rectè ſunt uiuentes in Gentilibus, non hoc aduerſatur huic ſermoni, quia non frequenter cõtingit, ſed raro. Beda. Moraliter etiam illi magis tenebras quàm lucem diligunt, qui ſuos prædicatores bene docẽtes odijs & detractionibus inſequuntur. Sequitur: Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem &c. Chryſ. Non autem de his qui ab initio facti ſunt Chriſtiani hoc dicit, ſed tantum de his qui ex Gentibus vel Iudęis ad tectam diſponendi erant fidem. oſtendit enim quoniam nullus utique eliget in errore uiuens ad fidem uenire, niſi prius inſcribat ſibijpſi uiam rectam. Auguſt. de baptiſ. paruul. In Deo autem facta dicit opera eius qui uenit ad lucem, quia intelligit iuſtificationẽ ſuã non ad ſua merita, ſed ad Dei gratiam pertinere. Aug. ſuper Ioan. Sed ſi omnia opera Deus mala inuenit, quomodo quidam fecerunt ueritatem, & uenerunt ad lucem, id eſt ad Chriſtum? Sed dilexerunt (inquit ſuprà) tenebras magis quàm lucem, ibi poſuit uim. Multi dilexerunt peccata ſua, multi ea confeſſi ſunt. Accuſat Deus peccata tua, ſi & tu accuſes, adiungeris Deo. oportet ut oderis in te opus tuũ & ames in te opus Dei. Initium operum bonorum, cõfeſſio eſt operum

Virtus non eſt à natura.

Confeſſio mali, eſt boni initium.

rum malorum,& tunc facis veritatem, quia non te palpas,non tibi blandiris. Venis autem ad lucem,quia hoc ipſum quod tibi diſplicuit peccatum tuum nō tibi diſpliceret, niſi Deus tibi luceret,& eius veritas tibi oſtenderet. Facit autem aliquis ueritatem cōfeſſionis & uenit ad lucē in operibus bonis, etiā propter illa quæ videntur minuta eſſe peccata linguæ, aut cogitationum, aut immorationis in rebus conceſſis. quoniam minuta plura peccata,ſi negligātur occidunt. Minutę ſunt guttæ quæ flumen implent,minuta ſunt grana harenæ, ſed ſi multa harena imponatur,harena præmit atque opprimit. Hoc facit ſentina neglecta, quod facit fluctus irruens,paulatim per ſentinam intrat, ſed diu intrando & non exhauriendo mergit nauem. Quid eſt autē exhaurire,niſi bonis operibus agere ne obruant peccata,gemendo,ieiunando,tribuendo, ignoſcendo.

Poſt hæc uenit Ieſus & diſcipuli eius ī terrā Iudæā,& illic morabatur cū eis & baptizabat. Erat aūt & Ioānes baptizās in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ erāt illic,& ueniebāt,& baptizabantur. Nondum.n. miſſus fuerat Ioānes in carcerē. Facta eſt aūt quæſtio ex diſcipulis Ioānis cum Iudæis de purificatione Et venerunt ad Ioannē,& dixerūt ei: Rabbi,q erat tecū trās Iordanē,cui tu teſtimoniū perhibuiſti,ecce hic baptizat & oēs ueniunt ad eum.

Chry. Nihil veritate apertius neque fortius,quæ neque latere vult, neque periculum formidat,neque inſidijs tremit,neq; gloriā quæ à multis eſt deſyderat,nulli humano rum obnoxia. unde & dominus in ſolemnitatibus Hieruſalem aſcendebat non ſe oſtentans,neque honorem diligens, ſed ut pluribus ſua dogmata proponeret, & miraculorum vtilitatem. Poſtquam autem ſolemnitates ſoluebantur ad Iordanem frequenter ueniebat, quia & illic etiam turbæ concurrebant. unde dicitur. Poſt hæc uenit Ieſus &c. Beda. Dicit autem, Poſt hæc: Non continuo poſt diſputationem cum Nicodemo quæ facta eſt in Hieroſolymis, ſed peracto ſpatio tēporis de Galilæa in Iudæā redijt. Alcui. Per Iudæam quidem ſignificantur confitentes,quos uiſitat Chriſtus. ubi enim eſt peccatorum confeſſio,uel diuinarum laudum, illic uenit Chriſtus & diſcipuli eius. i. doctrina & illuminatio eius & ibi moratur purgā do à uitijs. unde ſequitur. Et illic mo. cū eis & ba. Chry. Cum autem euangeliſta poſt modum dicat, q Ieſus nō baptizabat ſed diſcipuli eius, manifeſtum eſt quoniam & hic hoc dicit, quòd ſoli diſcipuli baptizabant. Aug. Baptizatus autē dominus baptizabat non eo baptiſmate quo baptizatus eſt: baptizatus eſt enim à ſeruo, oſtēdens humilitatis viam & perducens ad baptiſmum domini, hoc eſt ſuum. Baptizabat enim Ieſus quomodo dominus, quomodo Dei filius. Be. Chriſto autem iam baptizante, adhuc baptizat Ioannes, quia adhuc permanet umbra, nec debet præcurſor ceſſare, donec veritas manifeſtetur. unde ſequitur. Erat autem Ioānes &c. Enos Hebraicè aqua, unde quaſi nominis interpretatione aperiēs ſubdit. Quia aquæ multæ &c. Salim, oppidum eſt iuxta Iordanem ſitum, vbi olim Melchiſedech regnauit. Hiero. ad Euang. Nec refert vtrū Salem aut Salim nominetur, cùm vocalibus in medio literis per rarò vtantur Hebræi, & pro uoluntate lectorum ac regionum uarietate, eadem uerba diuerſis ſonis atque accentibus proferantur. Sequitur. Et venie. & baptiza. Beda. Quantum catechumenis nondum baptizatis prodeſt doctrina fidei, tantum profuit baptiſma Ioānis ante baptiſmum Chriſti, quia ſicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptiſmum Chriſti prænunciabat, & in cognitionem veritatis quæ mundo apparuit attrahebat: ſic miniſtri eccleſiæ primo erudiunt uenientes ad fidem, poſt peccata eorum redarguunt, deinde in baptiſmo Chriſti remiſſionem promittunt, & ſic in cognitionem & dilectionem veritatis attrahunt. Chryſoſtomus. Diſcipulis autem Ieſus baptizantibus non ceſſauit Ioannes baptizans vſque ad incarnationem quod ſignificat euangeliſta, cum ſubdit. Nondum enim miſſus fuerat &c. Beda. Ecce apertè notat facta Chriſti ante Ioannem incarceratum quæ alij prætererunt, incipientes ab his quæ poſt miſſum Ioannem in carcerem facta ſunt. Auguſtin. Quare autem baptizabat Ioannes? quia oportebat ut dominus baptizaretur. Non ſolùm autem baptizatus eſt ab eo, ne baptiſmus Ioannis melior baptiſmate domini videretur. Chryſoſtomus. Sed cuius gratia vſque tunc baptizabat? ſi enim ceſſaret, æſtimaretur zelo uel ira hoc facere, ſed perſiſtens non ſibiipſi gloriam acquirebat, ſed Chriſto auditores mittebat. Et multo efficacius hoc faciebat quam

diſcipuli Chriſti, quia inſuſpicabile eius erat teſtimonium: & maiorem gloriam apud omnes habebat: ideo etiam adhuc baptizabat, ne diſcipulos ſuos in ampliorem zelum immitteret. Aeſtimo autem & propter hoc permiſſam eſſe mortem Ioannis, & eo ſublato de medio Ieſum maximè prædicare cœpiſſe: ut omnis multitudinis affectio ad Chriſtum tranſiret, & non vltra his quæ de utroque erant ſententijs ſcinderentur. Zelotypè enim ſe habentes diſcipuli Ioannis ad Chriſti diſcipulos, & ad ipſum Chriſtum, quia viderunt diſcipulos Chriſti baptizantes, cœperunt dicere ad eos qui baptizabantur, quaſi aliquid maius haberet baptiſma Ioannis baptiſmate diſcipulorum Chriſti. vnde ſubditur. Facta eſt ergo &c. Quoniam enim ipſi quæſtionem mouerunt, ſed non Iudæi, euangeliſta occultè monſtrat, non dicens quòd Iudæus quæſiuit, ſed quòd quæſtio facta eſt ex diſcipulis Ioannis. Auguſtinus. Intelligas ergo dixiſſe Iudęos maiorem eſſe Chriſtum, & ad eius baptiſma debere concurri. Illi autem nondum intelligentes defendebant baptiſmum Ioannis, ventum eſt ergo ad ipſum Ioannem vt ſolueret quæſtionem. vnde ſequitur. Et uenerunt ad Ioan. & dixe. ei: Rabbi, qui erat &c. Chriſoſtomus. Hoc eſt, quem tu baptizaſti. Non autem dixerunt, Quem tu baptizaſti: quia coacti eſſent & vocis eius meminiſſe, quæ ſuper eum eſt delata: ſed dicũt, Qui erat tecum: quaſi qui diſcipuli ordinem habebat, nihil plus habens nobis, nunc ſe à te ſperans baptizat addunt autem: Cui etiam teſtimonium perhibuiſti, quaſi dicat. Quem tu clarum oſtendiſti & circumſpectum feciſti, eadẽ tibi audet: & hoc eſt quod dicũt, Ecce hic baptizat. Non aũt in hoc ſolũ æſtimabãt ſe excitare eũ, ſed & in eo ꝙ de reliquo ea quę ipſorũ erant reprobabantur. unde ſubdunt. Et oẽs ven. ad eum. Alcui. Quaſi dicant, te dimiſſo omnes currunt ad baptiſmum illiusquem tu baptizaſti.

Zelus interdiſcipulos Chriſti & Ioannis.

Reſpondit Ioannes, & dixit: Non poteſt homo accipere quicqam niſi fuerit ei datum de cœlo: ipſi uos mihi teſtimonium perhibetis quod dixerim, non ſum ego Chriſtus, ſed quia miſſus ſum ante illũ. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eum gaudio gaudet propter uocem ſponſi. In hoc ergo gaudium meum impletum eſt. Illum oportet creſcere, me autem minui.

Chry. Interrogatus Ioannes non vehementer diſcipulos increpat, timens ne ab eo ſeparati, aliquid aliud operentur: ſed remiſsè quodammodo eis loquitur, vnde dicitur: Reſpondit Ioannes, & dixit eis, Non poteſt homo accipere quicquam niſi fuerit ei datum de cœlo. q.d. Et ſi præclara ſunt quæ Chriſti ſunt, & ſi omnes ad eum currunt mirari non oportet: Deus enim eſt qui hoc facit. Humana enim facilè deprehenſibilia ſunt & imbecillia & velociter defluunt, hæc autem non talia ſunt: non ergo ſunt humanitus adinuenta, ſed diuinitus ordinata. Si autem humilius loquitur de Chriſto, non mireris, non enim erat contingens quòd pręaſſumptos à tali paſſione, ſcilicet inuidiæ ab initio doceret omnia, ſed interim vult eos terrere oſtẽdẽs quòd ad impoſſibilia conantur, & quòd Deo rebelles inueniuntur. Aug. Vel aliter. Hoc Ioannes de ſeipſo dicit, quaſi homo de cœlo accepi, ergo quia accepi vt aliquid eſſem, inanem me vultis eſſe, ut loquar contra veritatem? Chryſ. Et uide quia hoc quod æſtimabant proponi in Chriſti ſubuerſionẽ quãdo dixerunt. Cui teſtimonium perhibuiſti, hoc in eos conuertit dicens. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis &c. q.d. Si verum meum teſtimonium ęſtimatis, dicite quoniam illum mihi præhonorare oportet. vnde ſubditur. Sed quoniam miſſus ſum ante illum. q.d. Miniſter ſum. Et ea quæ ſunt eius qui me miſit, dico non humana gratia blandiens ei, ſed patri eius quĩ me miſit miniſtrans. Alcui. Sed ſi aliquis dicat, quandoquidem tu nõ es Chriſtus, quis ergo es tu, uel quis eſt ille cui perhibes teſtimonium? Ad hoc reſpondet, Ille eſt ſponſus, ego ſum amicus ſponſi, miſſus vt per me ſponſa præparetur ſuo ſponſo. vnde ſubditur. Qui hab. ſponſ. ſponſus eſt. Sponſam dicit eccleſiam ex omnibus gentibus congregatam, quæ virgo eſt integritate mentis, perfectione charitatis, vnitate catholicæ fidei, concordia pacis, integritate, animæ & corporis, quæ habet ſponſum, de quo quotidie generat. Beda. Cæterum fruſtra eſt virgo corpore, quæ virgo non manet in mente. Hanc autem ſponſam Chriſtus in thalamo vteri virginalis ſibi ſociauit, & eandem precio ſui ſanguinis redemit. Theophylus. Omnis etiam animæ ſponſus, Chriſtus eſt, ſponſalium vero locus vbi coniũctio efficitur

Eximia Ioãnis cõfeſſio de Chriſto.

citur, locus eſt baptiſmatis ſiue eccleſia. Dat verò arram ſponſæ, peccatorum remiſſionem, Spiritus ſancti communionem, per fectiora verò in futuro ſeculo retribuet di gnis. nullus autem alius eſt ſponſus, niſi ſolus Chriſtus, omnes nanque doctores pa ranymphi exiſtunt, ſicut & præcurſor. Nullus enim bonorum largitor eſt, niſi dominus, omnes alij miniſtri ſunt bonorum quæ dantur à domino. Beda. Sponſam igitur ſuam dominus amico ſuo, id eſt ordini prædicatorum commendauit, qui eam non ſibi, ſed Chriſto zelare debet. vnde ſubditur: Amicus autem ſponſi qui ſtat &c. Augu. q. d. Non eſt mea ſponſa, ſed nunquid non gaudes in nuptijs? Imò gaudeo ait, quia amicus ſponſi. Chryſo. Sed qualiter qui dixit: Non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti, amicum nunc ſeipſum dicit? nō quidem propter honoris æqualitatem, ſed multitudinem gaudij repreſentare volens. Nō enim in talibus ita miniſtri ſponſi lætantur, ſicut amici. Simul autem & condeſcendens eorum imbecillitati amicum ſe dicit: quia enim æſtimabant eum morderi ab his quæ fiebant, oſtendit quod non ſolum non mordetur, ſed & valde gaudet ſi ſponſum ſponſa cognoſcit. Augu. Sed quare ſtat? quia non cadit, quia humilis eſt. vide ſtantem in ſolido. &c. Stat autem & audit eū. ſi ergo cadit, non audit eum, ergo ſtare debet amicus ſponſi & audire, ideſt permanere in gratia quam accepit, & audire vocem ad quam gaudeat. non inquit gaudeo propter vocem meam, ſed propter vocē ſponſi gaudeo ego in audiendo, ille in dicendo: ego auris, ille verbum. Qui enim cuſtodit ſponſam vel vxorem amici ſui, dat quidem operam vt nullus alius ametur: ſed ſi amari ſe pro amico voluerit, & uti voluerit commendata ſibi, quàm deteſtandus vniuerſo generi humano apparet? Multos autem adulteros video qui ſponſam tanto precio emptam poſſidere volunt: & id agunt uerbis ſuis vt pro ſponſo amentur. Chry. Vel ali. Quod dicit, Qui ſtat: non ſine cauſa po ſuit, ſed indicans quòd quæ ſua ſunt iam ceſſauerunt, & quoniam eum de reliquo ſtare oportet & audire: quod quidem dicit, à parabola ſermonem transferens ad propoſitum. quia enim ſponſi & ſponſæ mētionem fecerat, oſtendit qualiter hæc ſponſalia fiāt

Secretum verborum.

quia per vocem & doctrinam. Fides enim eſt ex auditu, auditus autem per verbum Dei. & quoniam eá quæ ſperauerat euenerunt, idcirco ſubdit: In hoc autem gaudium meum impletum eſt, ideſt perfectum eſt à me opus quod fieri oportebat: & plus nihil operari poſſum de reliquo. Theo. Vnde nunc gaudeo, quod ſcilicet omnes illum attendunt. ſi enim non acceſſiſſet ad ſponſum ſponſa, ideſt populus, tunc dolerem ego paranymphus. Augu. Vel ali. In hoc gaudium meum impletum eſt, vt ſcilicet gaudeam ad uocem ſponſi, habeo gratiam meā, plus non mihi aſſumo, ne quod accepi, amittam. Qui enim vult gaudere de ſe, triſtis eſt, qui autem uult de Deo gaudere ſemper gaudebit, quia Deus ſempiternus eſt. Bed. Gaudio autem gaudet homo propter vocem ſpōſi cum intelligit non ſe debere gaudere de ſapientia ſua, ſed de ſapientia quā accepit à domino. Quiſquis enim in benefactis non gloriā ſuam vel laudem requirit neq; terrena lucra, ſed cœleſtia cupit, hic amicus eſt ſponſi. Chry. Deinde non ſolum circa præſentia, ſed etiam circa futura paſſionem inuidiæ à ſe remouet, dicens. Illum oportet &c. q. d. quæ noſtra ſunt ſteterunt, & ceſſauerunt de reliquo, creſcunt autem quæ ſunt illius. Aug. Sed quod eſt hoc, Illum opor. creſcere? Deus nec creſcit nec minuitur, ſed Ioannes & Ieſus quod ad carnem attinet, coæui erant, ſed menſes qui intererant nullam diſtinguunt ætatem. Magnum eſt hoc ſacramentum antequam ueniret dominus, homines gloriabantur de ſe: venit ille homo vt minueretur hominis gloria, & augeretur gloria Dei, ſic enim uenit ille vt dimitteret peccata, & homo confiteretur, etenim confeſſio hominis, humilitas hominis, miſeratio Dei, altitudo Dei, hanc autem ueritatem etiam paſſionibus ſignificauerunt Chriſtus & Ioānes, nam Ioannes capite minutus eſt, Chriſtus autem in cruce exaltatus: deinde natus eſt Chriſtus eum iam incipe et creſcere dies, natus eſt Ioannes quando cœperat minui dies. Creſcat ergo in nobis gloria Dei, & minuatur gloria noſtra, vt in Deo creſcat & noſtra. quanto autem magis intelligis Deum, videtur in te creſcere Deus, non autem in ſe creſcit, ſed ſemper perfectus eſt, ſicut ſi curarentur alicuius oculi

Sacra ſecreta verborum.

tris verbum eſt. Aug. Quando concipis verbum quod proferas, rem vis dicere, & ipſa rei conceptio in corde tuo iam verbum eſt. Quomodo ergo tu verbum quod loqueris in corde habes, & apud te eſt: ſic Deus edidit verbum, hoc eſt genuit filium. Cum ergo verbum Dei filius ſit, filius aũt locutus eſt, nobis non uerbum ſuum, ſed verbum patris ſe nobis loqui voluit qui verbum patris loquebatur, hoc ergo quomodo decuit & oportuit dixit Ioannes.

Et teſtimonium eius nemo accipit. Qui autem accepit eius teſt imonium, ſignauit: quia deus uerax eſt. Quem enim miſit Deus, uerba dei loquitur. Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Qui credit in filium, habet uitam æternam: qui autem incredulus eſt filio, non uidebit uitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Chryſ. Dixerat quod vidit & audiuit, hoc teſtatur: quaſi excuſans, ne quia pauci interim credituri erant, falſa æſtimarētur eſſe quæ dicuntur & propter hoc ſubdit, Et teſtimonium eius nemo accipit, id eſt pauci. habebat enim diſcipulos qui accipiebant teſtimonium eius in his quæ dicebantur. In hoc autem ſuos diſcipulos tãgit nõdum credentes in eum, ſimul etiam Iudaicam oſtendit inſenſibilitatem: ſicut & in principio euangelij dictum eſt, In propria venit, & ſui eum nõ receperunt. Aug. Vel aliter. Eſt quidam populus præparatus ad iram Dei damnandus cum diabolo, horum nemo accipit teſtimonium Chriſti. Attendit ergo in ſpiritu diuiſionem, in genere autem humano commixtionem, & quod nondum locis ſeparatum eſt, ſeparauit cordis aſpectu, & vidit duos populos infideliũ & fidelium. Attendit infidelis & ait: Et te. eius ne. ac. deinde tulit ſe à ſiniſtra & aſpexit ad dexteram, & ſecutus ait. Qui autẽ ac. eius te. ſig. Chryſ. i. monſtrauit, & adhuc augens timorem addit, Quoniam Deus verax eſt, oſtendens quoniam non aliter quis diſcredet huic, niſi falſè arguerit Deũ qui miſit illum, quia nihil extra ea quæ ſunt patris loquitur. Et hoc eſt quod ſubdit, Quẽ enim miſit Deus, ver. Dei loquitur. Alcui. Vel aliter: Signauit, id eſt ſignum poſu it in corde ſuo, quaſi ſingulare & ſpeciale aliquid, hunc eſſe verum Deum qui paſſus eſt ad ſalutem humani generis. Auguſti. Quid eſt? quia Deus verax eſt, niſi quia homo mendax eſt, & Deus verax eſt: quia nemo hominum poteſt dicere quid veritas eſt, niſi illuminetur ab eo qui mentiri non poteſt? Deus ergo verax, Chriſtus autem Deus. Vis probare? accipe teſtimonium eius, & inuenies, ſed ſi nondum intelligis Deum, nõdum accepiſti teſtimonium eius, Ipſe ergo Chriſtus eſt Deus verax, & miſit illum Deus, Deus miſit Deum: iunge ambos, unus Deus. Hoc enim, quem miſit Deus, de Chriſto dicebat, ut ſe ab ipſo diſtingueret, quid autem ipſum Ioannem? Nonne Deus miſit? ſed vide quid adiungat. Non. n. ad menſuram dat Deus ſpiritũ hominibus ad menſuram dat, vnico filio non dat ad menſuram. Alij quidẽ datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientię aliud habet ille, & aliud iſte habet. Menſura diuiſio quędam donorum eſt, ſed Chriſtus quæ dat non ad menſuram accepit. Chryſ. Spiritum autem hic actionem ſpiritus ſancti dicit, vult enim oſtendere quoniam omnes quidem nos in menſura ſpiritus actiones ſuſcipimus, Chriſtus autem omnem ſpiritus ſuſcipit actionem, qualiter igitur erit dignus ſuſpectus haberi? nihil. n. dicis quod non Dei eſt, neq; quod non ſpiritus eſt, & interim de Deo verò nihil loquitur ſed à patre & ſpiritu dignam fide facit doctrinam. Nam quoniam Deus eſt, ſciuerant, & quoniam ſpiritus eſt, nouerant, & ſi non dicentem de eo opinionem habebant: quoniam autem filius eſt, neſciuerant. Auguſt. Quia ergo de filio dixerat, Non ad menſuram dat Deus ſpiritũ: ſubiungit, Pater dili. fi. & adiecit, Et omnia dedit in manu eius. vt noſſes & hic diſtincte quoniam dictum eſt, Pater di. fi. Pater. n. diligit Ioannem aut Paulum, & tamen non omnia dedit in manu eorum. Pater di. fi. ſed quomodo filium, non quomodo dominus ſeruum quomodo vnicum, non quomodo adoptatum. Itaq; omnia dedit in manu eius, vt tãtus ſit filius quantus eſt pater. ergo cum ad nos dignatus eſt mittere filium, non putemus nobis aliquid minus miſſum quàm eſt pater. Theop. Sic ergo ſecundũ diuinitatẽ oĩa dedit pater filio, natura non gratia, vel dedit oĩa in manu eius ſecundũ humanitatẽ. dominatur enim omnium eorum & quę

Prouidentia Chriſti.

Chriſtus deus verax.

Dilectio patris ad filium.

in cęlo,& quæ in terra ſunt. Alcui. Et quia omnia ſunt in manu eius, ergo & vita æterna.vnde ſubdit. Qui cre.in fi.habet vi.æter. Beda. Non debet hic intelligi fides quæ verbotenus tenetur,ſed quæ operibus adimpletur. Chryſoſtom. Non enim hic dicit quòd credere in filium ſufficiat ad vitam habẽdam perpetuam,cum ipſe alibi dicat.Nõ omnis qui dicit mihi domine,domine,intrabit in regnum cœlorum, ſed & quæ in ſpiritum eſt blaſphemia ſufficit ſola mittere in gehennam. Sed & ſi in patrem & filium & ſpiritum ſanctum quis crediderit,ne æſtimemus ſufficere ad ſalutem, opus eſt enim nobis vita & conuerſatione recta.deinde ſciens non ita promiſſione bonorum multos adduci,vt terribilium minis, in hoc ſermonem concludit, di. Qui autem incre.&c. Vide qualiter hic ad patrem reducit eum, qui eſt ſupplicij ſermonem. Non enim dixit ira filij, quanuis ipſe ſit iudex, ſed patrem eius inſtituit,magis terrere volens. Et non dicit, manebit in eo, ſed, ſuper eum.oſtendens quoniam nunquam ab eo deſiſtet: vnde enim non æſtimet quis mortem eſſe temporaneam,dixit. Non videbit vitam. Auguſtinus. Et non dixit, Ira Dei venit ad eum, ſed manet ſuper eum, quia omnes qui naſcuntur mortales, habent ſecum iram Dei, quam accepit primus Adam. *Omnes filij iræ* Venit filius Dei non habens peccatum, & indutus eſt mortalitate, mortuus eſt vt uiuas. Qui ergo non vult credere in filium, ira Dei manet ſuper eum,de qua dicit apoſtolus.Eramus natura filij iræ.

CAPVT IIII.

VT ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi quod Ieſus plures diſcipulos facit & baptizat quam Ioannes: (quãquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius) reliquit Iudæam,& abijt iterum in Galilæam. Oportebat autem eum tranſire per mediam Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob.Ieſus autem fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem, hora autem erat quaſi ſexta.

Gloſſa. Poſtquam oſtendit euangeliſta qualiter Ioãnes repreſſit diſcipulorum ſuorum inuidiam quam de profectu doctrinæ Chriſti conceperant,hic oſtendit quomodo Chriſtus declinauit phariſæorum malitiam qui contra ipſum ex eadem cauſa zelo inuidiæ mouebantur. vnde dicitur. Vt ergo cognouit Ieſus,quia audierunt phariſæi. Augu. Vtiq; dominus ſi ſciret phariſeos ita de ſe cognouiſſe q. plures diſcipulos faceret, & q. plures baptizaret,ut eis hoc ad ſalutem ualeret ſequendi eum, non relinqueret Iudæã terram, ſed propter illos maneret ibi: quia verò cognouit eorum ſcientiam ſimul & inuidiam,quia non hoc propterea didicerunt vt ſequerentur,ſed vt perſequerentur, abijt inde. *Diſpenſatio Ieſu.* Poterat quidem & præſens ab his non teneri ſi nollet, ſed in omni re quã geſſit vt homo hominibus in ſe credituris præbebat exemplum, quia vnuſquiſque ſeruus Dei non peccat ſi ſeceſſerit in alium locum, videns furorem ſe perſequentium. Fecit ergo hoc ille magiſter bonus vt doceret, non vt timeret. Chry. Hoc etiam fecit mitigans eorum inuidiam:conueniens eſt etiã hoc feciſſe, vt non diſcrederetur carnis diſpenſatio:ſi enim retentus effugiſſet, in ſuſpitionem deueniſſet veritas carnis. Augu. Fortaſſis autem hoc moueat quod dictum eſt,Baptizabat plures quàm Ioannes,& poſtea ſubiectum eſt,quanquam Ieſus non baptizaret: quid ergo falſum dictum erat & correctum eſt? Chry. Non autẽ ipſe Chriſtus baptizabat,ſed relatores volentes erigere eos qui audiebant in inuidiam ita annunciabant, ſcilicet quòd Chriſtus plures baptizaret quàm Ioannes: ſed cuius gratia ipſe non baptizaret, Ioannes prædixit, dicens:Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne nondum autem ſpiritum ſanctum dabat,decenter igitur non baptizabat. Diſcipuli verò id agebant:volentes multos adducere ad ſalutarem doctrinam. Vt enim non ſemper circumeuntes congregarent eos qui crediturí erant,vt in Simone & fratre fecit, ideo baptizare inſtituerunt. Nihil enim amplius habebat diſcipulorum baptiſma Ioannis baptiſmate, vtrunque enim expers erat ea quæ ex ſpiritus eſt gratia, & utriquæ vna cauſa erat, ſcilicet adducere ad Chriſtum eos qui baptizabantur. *Conſenſus euãge.* Au. Vel aliter:vtrunque verum eſt,quia Ieſus & baptizabat

ptizabat,& non baptizabat. Baptizabat enim quia ipſe mundabat:non baptizabat, quia ipſe non tingebat. Præbebant diſcipuli miniſterium corporis,præbebat ille adiutorium maieſtatis.de quo dictum eſt,Hic eſt qui baptizat. Alcui. Solet autem quæri ſi in baptiſmo diſcipulorum Chriſti Spiritus ſanctus daretur: cum dicatur Spiritus ſanctus nondum erat datus quia Ieſus nondum erat glorificatus. Sed ſciendum, quia dabatur ſpiritus,licet non ea manifeſtatione,qua poſt aſcenſionem in linguis igneis datus eſt: quia ſicut ipſe Chriſtus in homine quem gerebat ſemper habebat ſpiritum, ſed tamen poſtea ſuper ipſum baptizatum viſibiliter deſcendit ſpiritus in ſpecie columbæ:ſic ante manifeſtum & viſibilem aduentum ſpiritus ſancti,quicunque ſancti eum latenter habere potuerunt. *Apoſtoli baptizati.* Auguſtinus. ad Seleucianum.Intelligimus autem diſcipulos Chriſti iam fuiſſe baptizatos ſiue baptiſmo Ioannis,ſicut nonnulli arbitrantur:ſiue,quod magis credibile eſt,baptiſmo Chriſti. neque enim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos ſeruos: per quos cæteros baptizaret, qui non defuit illius humilitatis miniſterio quando eis lauit pedes. Chryſoſtom. Secedens autem Chriſtus de Iudæa, rurſus eiſdem adhæret quibus & prius.vnde ſubditur: Et abijt iterum in Galilęam. Sicut autem Apoſtoli expulſi à Iudæis ad gentes venerunt, ita & Chriſtus ad Samaritanos accedit: ſed tamen omnem auferens à Iudæis excuſationem, non principaliter ad eos vadit,ſed quaſi tranſiens,quod euangeliſta occultè oſtendit,dicens:Oportebat autem eum tranſire per Samariam. Accepit autem hanc nominationem, quia mons Samariæ Somer dicebatur, ab eo qui poſſedit, ſed qui ibi habitabant olim non Samaritani,ſed Iſraelitę vocabantur. Tempore autem procedente offenderunt Deum, & rex Aſſyriorum vltra eos ibi manere non permiſit,ſed in Babylonem & Medos duxit, in Samaria verò gentes ex diuerſis locis ductas habitare fecit. Volens autem Deus oſtendere quòd non propter imbecillitatē Iudæos tradidit, ſed propter peccata eorum, qui traditi ſunt, immiſit barbaris leones qui eos lædebant. Annunciata ſunt hæc regi, & mittit ſacerdotem quendam traditurum eis Dei leges,ſed tamen neque ita ex toto ab impietate deſtiterunt, ſed ex media parte. Etenim tempore procedente rurſus ad idola quidam reſilierunt, venerabantur tamen Deum,qui à monte Samaritanos ſeipſos vocabant. Beda. Ideo autem oportebat ipſum tranſire per Samariam, quia ſita eſt inter Iudęam & Galilæam. Eſt autem Samaria inſignis prouinciæ Palæſtinæ ciuitas,adeò vt tota regio ei ſociata Samaria dicatur.Ad quem igitur ipſius regionis locum dominus venerit euangeliſta oſtendit. Vnde ergo dicitur,Venit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar. Chryſoſtomus. Locus ille erat vbi pro Dyna, Leui & Simeon grauem occiſionem fecerunt. Theophyl. Poſtquam autem filij Iacob illam ciuitatem deſertam fecerunt occidentes Sichimitas, hanc ciuitatem deſertam, tempore procedente, dedit Iacob in ſortem Ioſeph: vnde dicitur in Geneſi: Do tibi partem vnā extra fratres tuos,quā tuli de manu Amorrei in gladio & arcu meo, & hoc eſt quod ſubditur: Iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Sequitur: Erat autem ibi fons Iacob. Auguſt. Puteus erat, ſed omnis puteus fons,non omnis fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vſum præbet haurientibus,fons dicitur: ſed ſi in promptu & ſuperficie ſit, fons tātum dicitur:ſi autem in alto & profundo ſit, ita puteus uocatur *Hiſtorica expō* ut nomen fontis non amittat. Theophyl. Quare autem euangeliſta de prædio & fonte facit mentionem? Primò quidem vt cum audieris mulierem dicentem quòd pater noſter Iacob dedit nobis hunc fontem, non admireris:ſecundo ex commemoratione fontis & prædij edocemur,quòd ea quæ patriarchę propter fidem quam in Deo habebant adepti ſunt,Iudæi propter eorum impietatem perdiderunt,& eorum loca gentibus tradita ſunt: quare nihil noui nunc accidit, quòd Gentiles pro Iudæis regnum cęlorum conſecuti ſunt. Chryſoſtomus. Chriſtus igitur in Samariam accedens facilem & delicioſam uitam abijciens, laborioſam verò ſequens,non ſubiugalibus vtitur,ſed ita difficulter incedit,vt ex itinere fatigetur: erudiens nos ita à ſuperfluis alienos eſſe,vt multa neceſſaria abſcindamus à nobis: & hoc euangeliſta oſtendit,dicens: Ieſus ergo fatigatus ex itinere. Auguſtinus. Inuenimus Ieſum fortem, & infirmum: fortem,

quia in principio erat verbum: infirmum, quia verbum caro factum eſt. Sic ergo infirmus Ieſus ab itinere fatigatus ſedebat ſic ſuper fontem. Chryſoſt. q.d. Non in throno aut puluinari, ſed ſimpliciter vt cõtingebat ſuper terram. Seſſio autem propter laborẽ facta eſt, & ut expectaret diſcipulos, & propter æſtum refrigerans corpus apud fontem. vnde ſequitur: Hora autem erat quaſi ſexta. Theophyl. Et ne quis incuſaret dominum, quare ipſe in Samariam venerit, cùm hoc diſcipulis ſuis prohibuerit, propter hoc dicit, quòd circa illum locum ſedebat, ſcilicet ab itinere feſſus. Alcu. Myſticè autem dominus reliquit Iudæam, id eſt infidelitatem eorum qui eum reprobauerunt, & per apoſtolos abijt in Galilæam, id eſt in volubilitatem huius mundi docens ſuos tranſmigrare de vitiis ad virtutes. Prædium autem non tam Ioſeph quàm Chriſto arbitror derelictum, cuius figuram Ioſeph portauerit, quẽ verè ſol adorat, & luna, & omnes ſtellæ. Ad hoc prædium venit dominus, vt Samaritani qui hæreditatem ſibi patriarchę Iſrael vendicare cupiebant, agnoſcerent & conuerterentur ad Chriſtum, qui eſt patriarchæ legitimus hæres factus. Aug. Iter autem ipſius eſt caro pro nobis aſſumpta. qui.n. vbiq; eſt, quo it, niſi quia non ad nos veniret, niſi formam viſibilis carnis aſſumeret: ideo fatigatus ab itinere, quid eſt aliud quàm fatigatus in carne? Quare ergo hora ſexta? quia ætate ſeculi ſexta. Computata tanquam vnam horam, vnam ætatem ab Adam vſque ad Noe, ſecundam à Noe uſque ad Abrahã, tertiam ab Abraham vſque ad Dauid, quartam à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, quintam vſque ad baptiſmum Ioannis, inde ſexta agitur. Augu.lib.83.q. Hora igitur ſexta uenit ad puteum dominus noſter. Video in puteo tenebroſam profunditatem. Admoneor ergo intelligere mundi huius infimas partes, id eſt terrenas, quo venit dominus Ieſus hora ſexta, id eſt ſexta ætate generis humani, tanquam ſenectute veteris hominis, quo iubemur exui, vt induamur nouo. Nam ſexta ętas ſenectus: quoniam prima eſt infantia, ſecunda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuentus, quinta grauitas. Hora etiam ſexta venit dominus ad puteum, id eſt media die: vnde iam incipit ſol iſte viſibilis declinare in occaſum, quoniam nobis vocatis à Chriſto viſibilium delectatio minuitur, vt inuiſibilium amore homo interior recreatus ad interiorem lucem quæ nunquam excidit, reuertatur. Quòd autem ſedit, humilitatem ſignificat vel quoniam ſolent ſedere doctores, magiſtri denunciat perſonam.

Chriſtus eſt verus hæres Iſrael

Allegoria pulchra.

Venit autem mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Ieſus. Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana. Quomodo tu Iudæus cũ ſis, bibere à me poſcis quæ ſũ mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Reſpondit Ieſus, & dixit ei. Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forſitã petiſſes ab eo & dediſſet tibi aquã viuã. Dicit ei mulier, Domine neq; in quo haurias habes, & puteus altus eſt unde ergo habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum? & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius?

Chryſoſtom. Ne quis dicat, quoniam aduerſatur ſuo præcepto Samaritanis loquens poſuit euangeliſta multas cauſas eius quæ ad mulierem locutionis. Non enim ad hoc venit antecedenter, ut Samaritanis loqueretur. Non tamen quia propter hoc non uenit aduenientem ad ſe expellere oportebat. Dicitur enim. Venit autem mulier Sama. hauri. aquam, uide quòd & mulierem oſtendit propter æſtum exeuntem ad aquã. Aug. Hæc autem mulier forma eſt eccleſię, non iuſtificatæ, ſed iam iuſtificandæ. Pertinet autem ad imaginem rei quod ab alienis uenit. Samaritani enim alienigenæ fuerunt, quanquam vicinas terras incolerent, ventura enim erat eccleſia de gentibus, & aliena à genere Iudæorum. Theop. Congruè autẽ diſputatio ad mulierem à ſiti ſumpſit occaſionem. Sequitur enim. Dicit ei Ieſus, Da mihi bibere quia ſecundum humanitatem ſitiebat, & propter laborem & æſtum. Aug.li.83.q. Sitiebat etiam Ieſus mulieris illius fidem, eorum.n. fidem ſitit pro quibus ſanguinẽ fudit. Chry. Dicimus aũt domini non ſolum circa itinera validum robur, ſed etiã circa cibaria negligentia, non.n. diſcipuli eius deferebant viaticula, propter hoc.n. ſubdit. Diſcipuli autem eius abierant in ciuitã. &c. Hinc etiam euangeliſta oſtendit Chriſtum humilem in eo quòd ſolus relinquebatur, & nimirũ poterat ſi vellet aut

Figura eccleſiæ.

non

Frugalitas domini Ieſu. non omnes emittere, aut abeuntibus illis alios miniſtros habere, ſed noluit. Etenim ita diſcipulos aſſuefecit omnem ſuperbiam conculcare. Sed fortaſſe dicet aliquis: Quid magnum eſt ſi humiles erant diſcipuli, piſcatores exiſtentes & tabernaculorum factores? ſed repentè facti ſunt omnibus regibus reuerentiores, collocutores, & ſecutores domini orbis terrarum. Maximè autem qui ex humilibus ſunt, quando dignitates quandoque aſſumpſerint, facilius ad ſuperbiam eleuantur: velut inexpertè ſe habentes ad tantum honorem. Detinens igitur diſcipulos dominus in eadem humilitate exaudiebat eos, vt per omnia ſe reſtringerent. Mulier ergo audiens, Da mihi bibere, valde ſapienter ad formandam interrogationem, eum qui à Chriſto accepit ſermonem: vnde ſequitur, Dicit ergo illi mulier, Quomodo tu &c. Iudæum quidem eum eſſe æſtimauit à figura, & à locutione. Intuere verò qualiter mulier inquiſitiua erat. Etſi enim oportebat cuſtodire Ieſum: ut non contereretur illi, non tamen oportebat illam cuſtodire. Non dixit euangeliſta quod Samaritani Iudæis non couterentur: ſed ſubdit, Nō enim coutuntur Iudæis Samaritanis. Iudæi igitur à captiuitate reuertentes Zelotypè ſe ad Samaritanos habebant, ſicut ad alienigenas & impugnatores. Neque etiam ſcripturis omnibus vtebantur, ſolum enim ea quæ Moyſi ſunt ſuſcipientes, prophetarum non multam curam habebant. Contendebant etiam ſe in nobilitatem Iudaicam immittere. vnde & Iudæi eos cum omnibus gẽtibus abominabantur. Auguſt. Et omnino eorum vaſculis nō vtebantur Iudæi. Et quia ferebat ſecum mulier vaſculum, vnde aquā *Quæſtio pulchra.* hauriret, eo mirata eſt, quia Iudæus petebat ab eo bibere, quod non ſolebant facere Iudæi. Chryſoſtom. Sed qualiter Chriſtus quæſiuit ab ea bibere lege non concedente? Si autem quis dixerit, quia præſciebat eam non daturam, imò propter hoc, neque petere oportebat. Eſt igitur dicendum quòd ideo petijt, quia indifferens erat de reliquo tales obſeruantias præterire. Auguſt. Ille autem qui bibere quærebat, ſitiebat fidem ipſius mulieris: vnde ſequitur, Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Si ſcires &c. Origen. Nam quaſi dogma quoddam eſt, neminem accipere diuinum donum ex non quærentibus illud: ipſum autem Saluatorem iubet pater poſcere vt det illi, ſecundum illud: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et ipſe Saluator dicit: Petite, & dabitur vobis: & ideo ſignanter dicit, Petiſſes, & dediſſet tibi. Auguſtin. 83. q. Hinc autem oſtendit non ſe talem aquam petiiſſe, qualem ipſa intellexerat: ſed quia ipſe ſciebat fidem eius, eidem ſitienti Spiritum ſanctum dare cupiebat. Hanc enim rectè intelligimus aquam viuam, quod eſt donum Dei: ſicut ipſe ait, Si ſcires donum. Auguſtinus ſup. Ioan. Dicitur enim vulgo aqua uiua illa quæ de fonte exit: illa enim quæ colligitur de pluuia in lacunas aut ciſternas, aqua viua non dicitur. Etſi de fonte manauerit, & in loco aliquo collecta ſteterit, nec ad ſe illud vnde manabat amiſerit, ſed in ſuo meatu tanquam à fontis tramite ſeparata fuerit, non dicitur aqua viua. Chryſo. Spiritus enim ſancti gratiā quandoque ſcriptura ignem, quandoque aquam uocat; oſtendens quoniam non ſubſtantiæ ſunt hæc nomina repræſentatiua, ſed actionis. Per ignis quidem appellationem, erectiuum & cauſale gratiæ, & conſumptiuum peccatorum ænigmaticè inſinuat: per aquæ verò nũcupationem, purgamentum quod eſt ex ſpiritu, & multum refrigerium recipientibus eum mentibus oſtendit. Theophyl. Gratiam ergo ſpiritus ſancti dixit aquā viuam, id eſt viuificatiuam, refrigeratiuam, & motiuam. Nam gratia ſpiritus ſancti ſemper mouet illum, qui bona operatur aſcenſiones in corde ſuo diſponens. Chryſo. Iterum autem dominus eam ab humili ſuſpicione erexit, qua æſtimabat eum vnum multorum eſſe: multum enim honorem tribuens, dominũ vocant. Sequitur enim Dicit ei mulier, Domine, neq; in quo hau. ha. & pu. altus eſt. vnde ergo habes aquam viuam? Aug. Videte quomodo intellexit aquam viuam, ſcilicet aquam quæ erat in illo fonte. q. d. Tu mihi vis dare aquam viuam, & ego fero vnde hauriam, & tu non fers, de hac ergo aqua viua mihi dare non potes, quoniam hauritorium non habes, fortè alium fontem promittis. Sed nunquid tu maior es pa. no. &c. Chry. q. d. Non potes dicere quod Iacob dedit nobis hunc fontem, & alio ipſe vſus eſt, etenim ipſe & ſui ex eo bibebant, quod non eſſet ſi meliorē aliū habuiſſent: de hoc igitur fonte

Gratia ſpiritus ſancti nomina plura.

dare non potes, alium autem meliorem nō eſt te habere, niſi confitearis teipſum maiorem eſſe Iacob. vnde igitur habes aquam, quam promittis te daturum nobis? Theo. Quòd autem dicit, Et pecora eius: oſtenſiuum eſt abundantiæ aquarum. q. d. Non ſolum ſuauis eſt aqua, vt Iacob ex ea biberet, & filij eius, ſed etiam intantum eſt abundans, vt tantę multitudini pecorum patriarchæ ſufficiat. Chryſ. Vide autem qualiter ſeipſam impulit in nobilitatem Iudaicam: Samaritani enim Abraham progenitorem ſuum dicebant, quaſi à Chaldęa exiſtentem, ſed & Iacob patrem vocabant, quaſi ipſius exiſtentem nepotem. Beda. Vel patrem ſuum Iacob vocat, quia ipſa ſub lege Moyſi vixerat, & prędium quod Iacob filio ſuo Ioſeph dederat poſſidebat. Origen. Myſticè autem fons Iacob, ſcripturæ ſunt. ſiquidem inſtructi in ſcripturis bibunt, vt Iacob & filij eius, ſimplices autē & rudes bibunt more pecorum Iacob.

Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam, ut non ſitiam, neque ueniam huc haurire. Dicit ei Ieſus. Vade, uoca uirum tuū, & ueni huc. Reſpondit mulier, & dixit, Non habeo uirum. Dicit ei Ieſus. Bene dixiſti quia non habeo uirum. Quinque enim uiros habuiſti, & hunc quem habes, non eſt tuus uir hoc uerè dixiſti.

Chry. Cùm mulier quæſiuiſſet, nunquid tu maior es patre noſtro Iacob? non dixit, maior ſum, ne videretur gloriari, ſed per ea quæ ſubdit, hoc oſtendit. Sequitur enim: Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac ſitiet iterum: qui autē &c. q. d. Si mirabilis fuit Iacob, quia hanc aquā dedit: ſi dabo tibi multo hac potiorē, quid dices? non autem ab hac excuſatione, ſed ex ſupereminentia comparationem facit. non enim dicit, quoniam hæc aqua vilis eſt & contemptibilis, ſed id quod natura teſtatur, hoc ponit, ſcilicet omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum. Augu. Quod quidem verum eſt, & de aqua ſenſibili, & de ea quam ſignificat illa aqua. etenim aqua in puteo, voluptas eſt ſeculi in profunditate tenebroſa, hic eam hauriunt homines hydria cupiditatum. nam qui præmiſerit cupiditatem, peruenire non poteſt ad voluptatem. Cum peruenerit quiſq; ad voluptatem ſeculi huius, nunquid non iterum ſitiet? ergo de hac aqua qui biberit, ſitiet iterum. Si autem acceperit à me aquam, non ſitiet in æternum. nam quomodo ſitient, quia inebriabuntur ab vbertate domus Dei? Promittebat ergo ſaginam quandam in ſatietatem Spiritus ſancti. Chryſo. Hanc autem excellentiam huius aquæ, vt ſcilicet qui ex ea biberit, non ſitiat in æternum, per ea quę conſequuntur oſtendit. Sequitur enim: Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſa. in vi. æternam. q. d. Sicut qui fontem habet intra ſe poſitum, nequaquam afficietur ſiti, ita & qui hāc aquā habet, ſcilicet quam ego ei dabo. Theop. Nam aqua quam ego tribuo, ſemper multiplicatur. ſemina enim & principium boni ſancti ſumunt per gratiam, ipſi verò negociantur, & operantur ad eius augmentum. Chry. Vide autem qualiter mulier paulatim ad dogmatum altitudinem ducitur. nam primum quidem æſtimauit eum iniquum quendam eſſe Iudęum, deinde audiens aquam viuam, ſuſpicata eſt de ſenſibili hoc dici, poſtea diſcēs quoniam ſpiritualia erant quæ dicebantur, credidit quidem quoniam poteſt aqua ſitis neceſſitatem tollere, nondum autem ſciebat quæ eſſet hæc aqua, ſed quærebat eam, ſuperiorem ſenſibilibus æſtimans. vnde ſubditur. Dicit ad eū mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam, neque veniam huc haurire. Et ſic eum patriarchę Iacob prepoñit, de quo tam magnam opinionem habebat. Augu. Vel aliter. Adhuc illa mulier carnem ſapit, delectata eſt non ſitire, & putabat hoc ſecundum carnem ſibi promiſſum eſſe à domino. Dederat autem Deus aliquando ſeruo ſuo Helię vt per dies 40. nec eſuriret, nec ſitiret. qui hoc potuit dare per 40. dies, non poterat dare ſemper. delectata autem tali munere, rogat vt ei aquam viuam daret. vnde ſequitur. Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam &c. Ad laborem enim indigentia cogebat, & laborem infirmitas recuſabat. vtinā audiret. Venite ad me oēs qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam hoc enim dicebat Ieſus, vt iam non laboraret, ſed illa nondum intelligebat, denique voluit dominus vt intelligeret. ūde ſequitur. Dicit ei Ie. va. *Tropologica expoſitio.*

vo.

vo.ni.tu.& ve.huc.Quid eſt hoc? per uirum ſuum ei volebat aquam illam dare? an quia non intelligebat? per virum ſuum eam uolebat docere, ſicut apoſtolus dicit de mulieribus.Si quæ volunt diſcere, domi uiros ſuos interrogent,ſed ibi dicitur, vbi non eſt Ieſus qui doceat:cum uerò ipſe dominus aderat,quid opus erat, ut per virum ei loqueretur? nunquid per virum loqnebatur Mariæ,quæ ſedit ad pedes eius? Chryſ. Quia igitur inſtabat mulier accipere aquam promiſſam quærens,dicit ei Ieſus, Voca uirum tuum, quaſi oſtendens quoniam & illum oportet his communicare. hæc autem feſtinans accipere, & rei turpitudinem occultans, adhuc æſtimabat ſe ad hominem loqui.vnde dicitur.Reſpondit mu. & di.nō ha. virum.Hoc audiens Chriſtus opportunè de reliquo redargutionem inducit. Nam & priores viros enumerat, & eum qui nunc occultabatur redarguit. vnde ſequitur. Dicit ei Ie. Bene dixiſti, qnia non habeo virum. Aug. Intelligas re vera iſtam mulierem non habuiſſe tunc virum, ſed vtebatur neſcio quo non legitimo viro, vnde ei conuenienter myſteria loquitur, dicens.Quinque viros habuiſti. Orig. Vide autem ſi poſſibile eſt fontem Iacob myſticè totas eſſe ſcripturas, aquam verò Ieſu ea pro quibus editæ ſunt, quę non eſt licitum omnibus perſcrutari, eo quod quę ſcripta ſunt, dictauerunt homines. Quæ verò oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor homnis aſcenderunt, in ſcripturis non poſſunt redigi, ſed ex fonte aquę ſalientis in vitam æternam'. ideſt, ex Spiritu ſancto diſciplinæ pateſiunt his qui nondum humanum cor geſtant, ſed

Anagogica expoſitio

poſſunt dicere. Non ſenſum Chriſti habemus. Qui ergo non ſuſcipit profunditatem verborum, & ſi ad modicum quieuerit, denuo inſiſtens dubitabit, qui autem bibit de aqua Chriſti, ad hoc promouetur, vt fons omnium quæſitorum prorumpat in eo, ſurſum ſcaturizantibus aquis & peruolãte eius mente ad conſequentiam huius aquæ ad vitam æternam. Volebat autem mulier ſine aqua Iacob angelicè & ſuper hominem diſcere veritatem, neque enim angeli indigent fonte Iacob ut bibant, ſed quilibet in ſe habet fontẽ aquæ ſcaturientis in vitam æternã ab ipſo uerbo. Et hoc eſt quod ſubditur.Dicit ei mulier,Domi ne,da mihi hanc aquam ſed impoſſibile eſt hic abſque,ea quę hauriuntur ex fonte Iacob,aquam capere quę datur à uerbo: unde petenti Samaritanæ aqnam uidetur dicere Ieſus ſe illam præbere nō alibi quàm in fonte Iacob.unde ſequitur,Dicit ei Ieſus, Vade voca uirum tuũ, & ueni huc. Si enim ſitiamus,idoneum eſt primò pocula ſumere ex fonte Iacob, ſecundum autem apoſtolnm uir animæ lex eſt. Augu.l.b.83.

Allegoria curioſa.

q.Quicunque autem uiros quinque libros qui per Moyſen miniſtrati ſunt nonnulli accipiunt,quod autem dictum eſt,Et hunc quẽ habes,non eſt tuus uir, de ſeipſo dominum dixiſſe intelligunt. vt iſte ſit ſenſus, primò quinque libris Moyſi qnaſi quinque uiris ſeruiſti,nunc autem quem habes, id eſt quem audis,non eſt tuus uir, quia nondum in eum credidiſti. Sed quoniam nondum credens Chriſto adhuc illorum quinque uirorum,id eſt quinque librorum copulatione tenebantur,poteſt monere quomodo dici potuerit, quinque uiros habuiſti, quaſi nunc eos iam non haberet? deinde quomodo poteſt intelligi à quinque illis libris recedere hominẽ, ut ad Chriſtum tranſeat,cum ille qui credit in Chriſtum,non relinquendos illos quinque libros, ſed ſpiritualiter intelligendos multo auidius amplectatnr. Eſt ergo alius intellectus. Auguſt. ſuper Ioan. Videns e-

Tropologicus intellectus.

nim Ieſus,quia mulier non intelligebat, & uolens eam intelligere.Voca(inquit) uirum tuum,id eſt,præſenta intellectum tuum. cũ enim ordinata fuerit uita, intellectus animam regit, ad ipſam animam pertinens. Non enim aliud aliquid eſt quam anima,ſed aliquid animę eſt intellectus.Hoc ipſum animæ quod intellectus & mens dicitur,illuminatur luce ſuperiore. Talis lux cum muliere loquebatur, & in illa intellectus non aderat. ergo dominus tanquam diceret, illuſtrare volo, & non adeſt quẽ, voca (inquit) virum tuum, id eſt, adhibe intellectum per quem docearis, quo regaris.& adhuc illa nō dũ vocato illo viro non intelligit. Videtur, autem mihi quinque viros priores animæ nos poſſe accipere quinque ſenſus corporis, ante enim quã quiſque poſſit vti ratione,nō regitur niſi ſenſibus carnis, ſed cùm cœperit anima capax eſſe rationis aut à ſapiente mẽte regitur, aut ab errore, ſed error non regit, ſed perdit. Poſt illos ergo quinque ſenſus mulier illa adhuc errabat, error autem

ille non erat legitimus vir, ſed adulter. Dicit ergo dominus: Tolle iſtum adulterum qui te corrumpit, & voca virum tuum, vt intelligas me. Origen. Vbi autem decebat confutari à Ieſu putatum Samaritanæ virum, non eſſe virum, niſi apud fontē Iacob? Poteſt etiam intelligi ſi vir animæ lex eſt, quod Samaritana ſecundum congruam acceptionem verborum legis ritui infidelium tanquam viro illegitimo ſe ſubijciebat. Reuocatur autem ad verbum veritatis quod reſurrecturum erat à mortuis, non deinceps moriturum.

Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Dicit ei Ieſus. Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quòd neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu et veritate oportet adorare.

Chry. Mulier antè à Chriſto reprehenſa non contriſtata eſt. neque dimittens fugit, ſed admiratur magis & immoratur. vnde dicitur: Dicit ei mulier, Domine, vi. quia propheta es tu. q.d. In hoc quòd mihi occulta dicis, oſtenderis propheta eſſe. Aug. Et ſic cœpit ad eam venire vir, nondum plenè venit. Prophetam dominum putabat, erat quidem & propheta. nam de ſeipſo ait, Non eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua. Chryſo. Deinde quia hoc ſuſpicata eſt, nihil mundanum eum interrogauit, non de corporis ſanitate, non de vitijs, non moleſtatur ſitiendo pro doctrinis ſolicita. Aug. Et incipit quærere quod illam ſolet mouere, dicens: Patres noſtri in monte hoc ado. & vos di. quia Hieroſ. eſt lo. vbi ado. oportet. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos & Iudæos, quia Iudæi in templo à Salomone fabricato adorabant Deum, & ideo meliores ſe eſſe iactabant. Quibus Samaritani dicebant. quomodo iactatis vos, quia templum habetis quod nos non habemus? nunquid patres noſtri qui Deo placuerūt, in illo templo adorauerunt? Melius ergo nos in hoc monte Deum rogamus, vbi patres noſtri Deum adorauerunt. Chryſoſtomus.

Diſſenſio inter Iudæos et Samaritanos.

Quòd autem dicit, Patres noſtri, eos circa Abraham ſunt intelligit. etenim illic aiunt filium ſuum obtuliſſe. Origen. Vel Samaritani montem qui dicitur Garizim, iuxta quem Iacob habitauit ſanctum reputantes in eo Deum adorant. Sed Iudæi montem Sion ſacrum quid arbitrantes, illum locum putant eſſe electum à Deo. Verùm quia Iudæi à quibus ſalus proceſſit, exemplum ſunt opinantium ſanos ſermones, Samaritani verò diuerſimodè opinantium, congruè Garizim quidem Samaritani ſignificant, quod vocatur diſtinctio ſeu diuiſio, at Iudæi Sion, quod eſt ſpecula. Chry. Chriſtus autem nō ſoluit quæſtionem confeſtim, ſed ad altiora mulierem trahit, de quibus non prius ei locutus eſt, donec confeſſa eſt, quoniam propheta eſt, vt cùm multa certitudine audiat de cætero quæ dicuntur. vnde ſequitur: Dicit ei Ie. Mu. cre. mi. &c. Dicit autem, Crede mihi, quia vbique nobis opus eſt fide matre bonorum, quæ ſalutis eſt medicamentum, ſine qua nihil magnorum eſt poſſidere, ſed qui tentant, aſſimilantur his qui ſine naui pelagus tentant tranſire, qui parum quidem natare ſufficiunt, vltra verò procedentes cito merguntur. Auguſt. Merito autem iam præſente viro audit mulier, Crede mihi. Iam enim eſt in te qui credat, cœpiſti adeſſe intellectu, ſed niſi credideritis, non intelligetis. Alcui. Quòd autem dicit: Venit hora, tempus euangelicæ doctrinæ quod iam inſtabat dicit, quando ablata omni vmbra figurarum, veritas pura luce mentes credentium illuſtratura erat. Chryſoſt. Superuacuum autem erat Chriſto docere propter quid patres in monte & Iudæi in Hieroſolymis adorabāt, ideo hoc tacuit. veruntamen reuerentiores Iudæos iudicauit, non à loco, ſed à mente. vnde ſubdit: Vos ado. quod neſ. nos ado. quod ſci. quia ſalus ex Iudæis eſt. Origen. Quod dico vos, quantum ad vocem, Samaritani quantum ad anagogem, qui erga ſcripturas alienæ ſunt opinionis. Nos quoque quo ad verbum Iudæi, quo ad allegoriam verò ego verbum, qui verè ſecundum me conformati ſunt, obtinentes ſalutem ex dictis Iudaicis. Chryſoſtomus. Samaritani quidem quod neſciebant adorabant, quoniam localem & particularem Deum æſtimabant, nihil de eo plus imaginātes quàm

Error Samaritanorum.

de

de idolis. Et idcirco cultum Dei cum cultu dæmonum miſcuerunt, Iudæi verò ab hac eruti erant ſuſpicione: etenim orbis terrarum eum nouerant eſſe Deum, propterea dixit, Nos ado. quod ſci. Iudæis autem ſeipſum connumerat, ſecundum opinionem mulieris loquens, quaſi propheta Iudæus exiſtens. ideo dixit, Adoramus, cum tamen manifeſtum ſit quòd ipſe eſt qui ab omnibus adoratur. Per hoc autem quòd dicit: Quia ſa. ex Iu. eſt, nihil aliud oſtēdit, quàm quòd orbi terrarum inde ſalutaria facta ſunt. Scire enim Deum, & idola deteſtari illinc principiū habuit, & alia dogmata, ſed ipſum quod eſt apud nos, à Iudæis orationis principium habuit. Præſentiam etiam ſuam ſalutem vocat quam dicit ex Iudæis eſſe, ſecundum illud Apoſtoli. Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem. Vide qualiter applaudit veteri teſtamento quod radicem oſtendit bonorum, per omnia ſemetipſum non eſſe contrarium legi demonſtrans. Augu. Multum igitur dedit Iudæis ex quorum perſona dixerat, Nos adoramus quod ſci. Sed non ex perſona Iudæorum reproborum, ſed ex qualibus fuerant Apoſtoli, quales fuerant prophetę, quales fuerant omnes illi ſancti, qui precia rerum ſuarū ad pedes apoſtolorū poſuerūt. Chryſo. Sic igitur ſuper abundantius vobis habent Iudæi ò mulier, in modo adorationis. veruntamen & hic adorationis modus de reliquo finem habebit, vnde ſubdit: Sed ve. ho. & nunc eſt, quando veri adora. ado. pa. in ſpir. & ve. Quia enim prophetæ ante longa tempora multa prædixerunt, ideo dixit. Et nunc eſt. Ne æſtimes hanc talem eſſe prophetiam, quæ poſt multum temporis impleatur, res iam inſtat, & in ianuis eſt, dixit autem, Veros adoratores, ad diſtinctionem falſorum, quoniam quidam ſunt falſi adoratores, qui temporalia & caduca quærūt in oratione, ſiue qui cōtra hoc quod orant agere non ceſſant. Chryſoſto. Vel dicens, Veros, excludit cum Samaritanis Iudæos. Etſi enim Iudæis meliores eſſent, tamen futuris multo minores ſunt tanquam figura veritate. Sunt igitur veri adoratores qui neque loco circumcludunt Dei culturam, & Deum ſpiritu colunt. Orig. Vnde & Paulus dicit. Cum ſeruio in ſpiritu meo. Bis autem ſcribitur, Venit hora, & primo quidem non adeſt, & nunc eſt. In ſecundo verò dicitur. Et nunc eſt, & puto primum quidem notare adorationem præter corpus futuram in perfectione. Secūdum verò eam quæ fit in vita præſenti perfecta quantum licet humanam procedere naturam. Cùm ergo venerit hora quam dicit dominus, euitandus eſt mons Samaritanorum, & in Sion vbi eſt Hieroſolyma adorandus eſt Deus, quę ciuitas eſſe dicitur à Chriſto celſi principis. Et hæc eſt eccleſia vbi ſacra oblatio, ſpirituales victimæ diuinis aſpectibus offeruntur ab his qui legem ſpiritualem intellexerunt. Cùm autem venerit temporis cōplementum, tunc nequaquam penſandum verum cultum Heroſolymis, ideſt in pręſenti eccleſia amplius pertractari. Neque enim angeli apud Hieroſolymam colūt patrem, ſic & qui ſimilitudinem nacti ſunt Iudæorū melius quàm hi qui ſunt Hieroſolymis colunt patrem. Cùm autem hæc hora euenerit, patri aliquis in filium deputatur. Ea propter non dictum eſt. Adorabitis Deum, ſed adorabitis patrem. Sed in præſenti colunt patrem in ſpiritu & veritate veri adoratores. Chry. Dicit ergo hoc de eccleſia, in qua eſt vera adoratio & Deo congrua. vnde ſubdit: Nam & pater tales quærit qui adorant eum. Et ſi olim volebat eos veteribus immorari, conceſſit eis figuram, hoc tamen fecit eis condeſcendens, vt per hoc ad ueritatem inducantur. Orig. Si autem pater quærit, per Ieſum quærit, qui venit quęrere & ſaluare quod perierat, quos erudiens veros cultores effici. Quòd autē ſubditur: Spiritus eſt Deus, inde abſtractum eſſe ſuſpicor quòd ad vitam verā nos perducit. Nā & corporali vita viuificamur à ſpiritu. Chry. Vel indicat quòd Deus incorporeus eſt, oportet igitur incorpoream eius culturam eſſe, hoc eſt per animam & intellectus puritatem nos ei offerre. vnde ſubdit: Et eos qui adorant eum in ſpiritu & veritate oportet adorare. Quia enim Iudæi animā quidem negligebant, multum autem circa corpus ſtudium faciebant id omnifariam purgantes, & ideo ait, quia non corporis mundatione, ſed incorporeo quod eſt in nobis, hoc eſt intellectu, quem dicit ſpiritū, Deus incorporeus colitur. Hylar. 2. de Tri. Vel cùm in ſpiritu, Deum ſpiritum docuit adorandum, & libertatē ac ſcientiā adorantiū, & adorandi infinitā oſtendit: ſecundū illud apoſtoli

Adoratores veri qui ſint.

Deus ī corporeus p batur.

Anagogica expoſitio.

apoſtoli, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Chry. In ueritate autem oportet adorare, quia priora figura erãt, ſcilicet circuncißio, holocauſta, & tymiamata: nunc autem totum eſt ueritas. Theo. Vel quia multi putant ſe Deum ſecundum ſpiritum, ideſt animam adorare non rectam opinionem de eo habentes & hæretici, propter hoc addidit. Et veritate. Fortè etiam dicet aliquis quòd duas partes philoſophiæ quæ ſecundum nos ſunt, incitat in prædictis, actionem ſcilicet, & cõtemplationem. per ſpiritum nanque actiuum inſinuat, ſecundum illud apoſtoli. Qui ſpiritu Dei aguntur &c. per veritatem verò contemplatiuum. Vel aliter: Samaritanorum erat opinio quod Deus loco concluderetur, & quod in hoc loco Deum adorari oporteat. Contra quos dicit quod veri adoratores nõ localiter, ſed ſpiritaliter adorant, Iudæis verò omnia ſub figura & vmbra erant, & ideo dicit quòd veri adoratores non in figura adorabunt, ſed in veritate. quia enim Deus ſpiritus eſt, ſpirituales adoratores quærit: quia uerò veritas, veros Aug. Quę rebas montem fortè ad orandum, vt Deo eſſes propinquior: ſed ipſe qui in altis habitat, humilibus appropinquat. ergo deſcende vt aſcendas. Aſcenſiones, inquit, in corde eius, in conualle plorationis quæ humilitatem habet in templo. Vis orare? in te ora, ſed prius eſto templum Dei.

Dicit ei mulier. Scio quia Meßias uenit, qui dicitur Chriſtus. Cùm ergo uenerit, ille nobis annunciabit omnia. Dicit ei Ieſus. Ego ſum qui loquor tecum.

Chry. Mulier eorum quæ dicta ſunt altitudine fatigata obſtupuit: vnde ſequitur, Dicit ei mulier. Scio quia &c. Aug. Vnctus Latinè, Græcè Chriſtus eſt, Hebraicè Meſſias eſt. Sciebat ergo quis eum poſſet docere, ſed iam docentem nondum agnoſcebat: vnde ſubdit, Cùm ergo venerit ille nobis &c. q.d. Modò Iudæi de templo contendunt, nos de monte: cùm ergo ille uenerit & montem ſperneret, & templum euertet, & docebit nos, vt in ſpiritu & veritate nouerimus adorare. Chryſo. Sed unde erat Samaritanis expectare Chriſti aduentum? Moyſi quidem ſuſcipientes legem, ab ipſis Moyſi literis hoc nouerant. Iacob enim de Chriſto prophetizans dixit. Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt. Sed & Moyſes dicit. Prophetam nobis ſuſcitabit Deus de fratribus noſtris. Orig. Siquidem non eſt ignorandum quòd ſicut ex Iudæis ſurrexit Ieſus: Chriſtum ſe eſſe non ſolùm dicens, ſed oſtendens: ſic ex Samaritanis quidam Doſitheus nomine aſſerebat ſe fore Chriſtum qui prędicabatur. Aug. lib. 83. quæſt. Fortaſſe autem ut intelligentibus indicaret quinq; corporis ſenſus quinq, uirorũ nomine ſignificari poſt quinque carnales reſpõſiones quæ ſupra in litera patet, ſexta reſponſione nominat Chriſtũ. Chry. Chriſtus autẽ de reliquo mulieri reuelat ſeipsũ. vnde ſequit. Dicit ei Ieſus. Ego sũ qui loquor tecũ. Et qdẽ ſi circa principium hoc mulieri dixiſſet, videretur ei ex vanitate loqui, nunc autem paulatim in memoriam Chriſti eam reducens, opportune reuelauit ſeipſum, & quidem Iudæis quærentibus, Si tu es Chriſtus, dic nobis palam non manifeſtè ſeipſum reuelauit, quia non pro diſcendo quærebant, ſed pro iniuriando. Hæc verò ex ſimplici mente loquebatur. *Senſus quinque notãtur.*

Et continuò uenerunt diſcipuli eius, & mirabantur, quia cum muliere loquebatur. Nemo tamẽ dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abijt in ciuitatem, & dicit illis hominibus. Venite, & uidete hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipſe eſt Chriſtus? Exierunt ergo de ciuitate, & ueniebant ad eum.

Chry. Expleta doctrina & conuenienter ad tempus diſcipuli occurrerunt, vnde dicitur, Et continuò vene. &c. Admirabantur quidem ſuperabundantem Chriſti manſuetudinem & humilitatem: quoniam ita perſpicuus exiſtens, ſuſtinuit loqui cum tanta humilitate mulieri inopi & Samaritanæ. Aug. Quia ſcilicet quærebat perditam, qui uenerat quærere quod perierat, hoc illi mirabantur. bonum enim mirabantur, & non malum ſuſpicabantur. Chry. Sed tamen admirantes non interrogauerunt cauſam: vnde ſubditur. Nemo tamen dixit ei &c. Erant eruditi diſcipulorum ordinem obſeruare, ita eum timebant & venerabantur, & nimirum alibi uidentur confidenter interrogare, quia ad eos pertinentia neceſſe habebant ſcrutari, hic autem nihil ad eos pertinebat quod fiebat. Orig. *Modeſtia Chriſti mirabilis.*

Et

Et ferè quidem quaſi quodam apoſtolo ad ciues vtitur hac muliere: adeo eam inflamans per verba, vt amphora dimiſſa iret in ciuitatem relatura conciuibus: unde ſequitur, reliquit ergo mulier,&c. Non curans de corpore ac viliori propter vtilitatem plurium. Intereſt quoq; noſtra omiſſis corporeis & neglectis ſatagere ad impartiẽdum alijs de commodis acquiſitis. Aug. Hydria autem greco nomine appellatur tanquam ſi aquarium diceretur, quoniam græcè aqua hydor uocatur. Chry. Et ſicut apoſtoli uocati dimiſerunt retia, ita hæc dimittit hydriam & euangeliſtarum opus fecit: & non unum tantum uocat, ſed ciuitatem integram. vnde ſequitur: Et abijt in ciuitatem, & dicit illis &c. Orig. Conuocat quidem illos ad uidendum hominem continẽtem verbum ſupra hominem. Quæcunque autem fecit mulier, erat contubernium quinq; coniugum, & poſt illos conuerſatio cum ſexto non proprio uiro, quem deſerens, & ſeptimò adhærens lagenam dereliquit iam pudica.

Vis diuini amoris.

Chry. Non verecundata autem eſt hoc dicere. Anima enim cum ignita fuerit igne diuino, ad nihil eorum quę ſunt in terra de reliquo aſpicit, neq; ad gloriam, nec ad uerecundiam, ſed ad unam ſolam quæ detinet eam flammam. Volebat autem non ex propria annunciatione eos inducere, ſed ex auditu proprio eos facere communicatores doctrinæ Chriſti, vnde dixit, Venite, & videte hominem, non dixit, Venite & credite: ſed, venite & videte, quod leuius erat. Nouerat enim manifeſtè quoniam ſolum guſtantes de illo fonte eadem paterentur quæ & ipſa. Alcu. Paulatim autem venit ad prædicandũ Chriſtum, primò vocat hominem ne diceret Chriſtum, auditores iraſcerentur, & nollẽt exire. Chry. Vnde etiam neq; manifeſtè annunciauit Chriſtum, neq; tamen totaliter ſiluit, ſed dixit, Nunquid ipſe eſt Chriſtus? & ideo ſermonem eius acceperunt, vnde ſequitur. Exierunt de ciuitate &c.

Tropologica expoſitio.

Aug. lib. 83. quæſt. Quòd autem, relicta hydria diſceſſit mulier, non negligenter prætereũdum eſt, hydria enim amorem huius ſeculi ſignificat, id eſt cupiditatem, qua homines de tenebroſa profunditate cuius imaginem puteus gerit, hoc eſt de terrena conuerſatione, hauriunt voluptatem. Oportebat autem vt Chriſto credens ſeculo renunciaret, & relicta hydria cupiditatem ſecularem ſe reliquiſſe demonſtraret. Aug. ſuper Ioannem. Proiecit ergo cupiditatem, & properauit annunciare veritatem, diſcãt qui volunt euangelizare, vt prius hydriam ad puteum proijciant. Orige: Facta etiam mulier receptaculum honeſtæ diſciplinæ, ea quæ primitus ſapiebat paruipendens deponit.

Interea rogabant eum eius diſcipuli, dicentes, Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo manducare quem uos neſcitis. Dicebant ergo diſcipuli adinuicem. Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Ieſus. Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem eius, qui miſit me, ut perficiam opus eius.

Aug. Ierant diſcipuli eius emere cibos, & uenerant quos Chriſto offerebant: vnde dicitur, Interea rogabant eum eius diſcipuli, dicentes. Rabbi, manduca. Chry. Videntes enim eum fatigatum ex itinere & æſtu qui erat, rogabant eum vulgari eorum uoce. Neque enim erat hoc temeritatis, ſed amoris cura circa magiſtrum. Orig. Arbitrantur aptum fore tempus ad prandium quod erat inter receſſum mulieris ad ciuitatem, & aduentum Samaritanorum ad ipſum, non enim coram aliquo aduena ſibi propinquabant eſcas. Ob hoc bene poſitum eſt, Interea.

Deſignatur cibus ſpiritalis.

Theo. Dominus verò ſciens quòd Samaritana totam ciuitatem ad eum traheret, hoc diſcipulis ſignificauit: vnde ſequitur, Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo manducare, quem uos neſcitis, Chry. Hominum ſalutem, hic cibum vocauit, oſtendens quantum deſiderium habet noſtræ ſalutis. ſicut enim nobis concupiſcibile eſt comedere, ita ei ſaluare nos. Tu vero intuere quod non ſtatim reuelat, ſed ubiq; in quæſtionẽ immittit auditorem, vt incipiens quærere quod dicitur, & laborans cum ampliori ſuſcipiat deſiderio. Theoph. Dicit autem, quem uos neſcitis, ideſt neſcitis quod cibum uoco ſalutem hominum: vel, neſcitis quod Samaritani credituri ſunt, & ſalui fient. Diſcipuli autem adhuc dubitabant vnde ſequitur, Dicebant ergo diſcipuli adinu. Nunquid alti. attu. ei mandu. Aug. Quid mirum ſi mulier illa non intelligebat aquam ecce diſcipuli non intelligunt eſcam.

eſcam. Chry. Et quidem aſſuetam reuerentiam & honorem magiſtro præbent ad ſeinuicem quidem loquentes, ipſum verò non præſumentes interrogare. Theo. In hoc autem quòd dicunt diſcipuli: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Conſiderandum eſt quod cibos ab alijs oblato dominus ſuſcipere ſolebat, non quod alieno miniſterio indigeret, qui dat eſcam omni carni, ſed vt deferentes meritum conſequerentur, ſimulq́; formam tradens non erubeſcere paupertatem, neq; graue putare ab alijs nutriri. proprium enim & neceſſarium eſt doctoribus, alios habere procuratores ciborum, vt ipſi de nullo curantes uerbi Miniſtrationem procurent ſolicitè. Aug. Audiuit dominus cogitationes diſcipulorum, & inſtruit eos vt magiſter, non per circuitū ſicut mulierem, ſed apertè, unde ſequitur, Dicit ei Ieſus &c. Orig. Idoneus cibus filio Dei cùm actor paternæ uoluntatis efficitur, hoc velle in ſemetipſo proteſtans quod erat in patre. Solus autem filius per fecti operis paternæ uoluntatis eſt capax, cæteri vero ſancti nil præter diuinam peragunt uoluntatem. Plenam autem & integram facit Dei uoluntatem qui dixit, Meus cibus &c. Proprius enim cibus eius oſtenditur. Quid autem ſit velle patris, innuit ſermo ſequens, Vt perficiam opus eius. Siquidem ſimplicius quis aſſeret, quoniam opus eſt iuſſum mandantis, puta ſi dicant ædificantes vel fodientes ſe perficere opus eius qui conduxit eos, ſed ſi per Chriſtum perficitur opus Dei, reſtat ut priuſquam perficeretur erat diminutum. Qualiter autem diminutum erat opus, cùm eſſet Dei perfectio quidem operis, rationalis naturæ eſt perfectio, ad huius enim operis perfectionem cùm eſſet imperfectum, verbum caro factum acceſsit. Cùm enim quodammodo homo perfectus fieret, ob tranſgreſſionem factus eſt imperfectus, & ideo miſſus eſt Saluator, primo quidem ut perficiat uoluntatem eius qui miſit eum, ſecundo vero ut conſumet opus Dei, vt quilibet perfectus fiat ad ſolidi cibi vſum. Theo. Opus etiam Dei perfecit, ſcilicet hominem Dei filius, noſtram naturam in ſeipſo ſine peccato oſtendens in omni opere perfectam & incorruptam. Opus etiam Dei, ſcilicet legē perfecit, quia ſi nis legis Chriſtus eam ceſſare faciens omnibus quæ in ea erant perfectis; & à corporali cultu in ſpiritualem reduxit. Orige. Myſticè autem poſt populi negocium, ac diſciplinam diſtinctionis aquarum, conſequens erat, & de cibo diſceptare. Samaritana quidem petita potum, non habebat præbere Ieſu dignum poculum. Diſcipuli vero inuenientes humilia pulmenta apud alienigenas ei obtulerunt, rogantes eum ut manducaret. Et attende ſi forſan uerentur ne uerbum Dei proprijs non uigoratum eſcis in eis deficiat. Quæcunque ergo reperiunt diſcipuli, his iugiter proponunt uerbum alere, vt corroboratum atque roboratum perſeueret penes eos qui nutriunt ipſum. Quemadmodum autem corpora egentia cibo, neq, eiſdem aluntur, neq; eadem quātitas ciborum cunctis ſufficiens eſt: ſic intelligendum eſt, & in his quæ ſunt ſupra corpus. nam horum hoc quidem plurimi, hoc autem paucioris indiget nutrimenti, diſſimilis capedinis entia. Sed neq; qualitas alentium verborū atq; intentionem cōtemplatiuarum operationum eadem congruit omnibus. Nam nuper geniti infantes rationale appetunt lac, perfectorum autem eſt ſolidus cibus. Veridicus eſt ergo Ieſus, dicens. Ego cibum habeo manducare quē uos neſcitis. Semper enim qui præeſt infimis ac nequeuntibus eadem cum validis videre, hoc dicere poteſt.

Exemplum paupertatis in Chriſto.

Opus Chriſti quid ſit.

Exēplum ex naturalibus.

Nonne uos dicitis quod adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & uidete regiones, quia albæ iam ſunt ad meſſem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternam. Vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit. In hoc enim eſt uerbum uerum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit. ego miſi uos metere quod uos non laboraſtis, alij laborauerunt, & uos in labores eorum introiſtis.

Chry. Quæ ſi uoluntas patris de cætero interpretatur, dicēs. Nonne uos di. quòd a. q. m. ſ. & meſ. venit? Theo. Scilicet materialis. Ego autem dico uobis, quòd meſſis intelligibilis adeſt. hoc enim dicebat propter Samaritanos venientes ad ipſum, vnde ſubdit. Leuate oculos veſtros, & videte regiones: quia albæ ſunt iam ad meſſem. Chry. Rurſus conſuetis nominibus ad maximorū eos contemplationem reducit

Meſſis duplex deſcribitur

cit. Regio enim & meſſis hic indicat multitudinem animarum quæ paratæ ſunt ad prędicationis ſuſceptionem, oculos autem hic dicit, & eos qui mentis, & eos qui corporis. Etenim videbant de reliquo multitudinem Samaritanorum venientem. Has aũt præparationes hominum, decenter regiones albatas vocat: ſicut enim ſpicę cum dealbatæ fuerint, ad meſſem ſunt paratæ: ita & hi ad ſalutem ſunt parati. Sed propter quid non manifeſtè dicit quòd præparati ſunt homines ad ſuſceptionem verbi? Duarum quidem occaſionum gratia vnius quidem vt manifeſtior fiat ſermo, & magis ſub viſum dicat quæ dicuntur, alterius autem dulcior ſit narratio, & permanentior eorum quæ dicuntur memoria. Aug. In opus autem ſeruebat, & operarios mittere feſtinabat: vnde ſubditur, Et qui metit, mercedem accipit, & cõgregat fructum in uitam æternam, vt & qui ſeminat ſimul gaudeat, & qui metit. Chry. Per ea quæ hic dicit diuidit terrena à cęleſtibus: ſicut enim ſupra dixerat de aqua quòd qui bibit hanc aquam, non ſitiet: ita hic dicit, Qui metit, congregat fructum in uitam æternam. & iterum, Qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit. Prophetæ enim ſunt qui ſeminant, ſed non illi meſſuerunt, ſed apoſtoli, quia enim infra dicet, quòd alius ſeminat, & alius metit: ne quis æſtimet quòd prophetæ ſeminantes mercede priuentur, extraneum quiddam inducit: & à ſenſibilibus alienum: nam in rebus quidem ſenſibilibus ſi contingat alium ſeminare, & alium metere, non ſimul lætantur, ſed dolent qui ſeminant quaſi alijs laborantes, lætantur autem ſoli qui metunt, hic autem non ita. Sed & ſi non metunt ſeminantes ſimul cum metentibus lætantur, quoniam in mercede communicant. Aug. Diſparis enim temporis labores habuerunt apoſtoli & prophetæ, ſed gaudio pariter perfruentur, mercedem ſimul accepturi ſunt uitam æternam. Chryſ. Ad hoc autẽ quod dixerat ſermonem prouerbialẽ inducit: vnde ſubdit. In hoc enim eſt verbum verum, quia alius eſt qui ſeminat, & alijs qui metit. Hoc quidem vulgariter dicebatur, ſi quando alij labores ſuſtinuerunt, & alij fructus metebant. Sed & hic ſermo iſte maximè habet ueritatem quia prophetæ laborauerunt, ſed uos fructus ex illorum laboribus metitis. vnde ſubdit. Ego niſi vos metere quod vos non laboraſtis. Aug. Quid ergo meſſores miſit, non ſeminatores? Ibi ergo meſſores mittendi, ubi iam prophetæ prædicauerant. Legite labores illorum, & non in omnibus eorum laboribus eſt prophetia Chriſti: ergo iam in Iudæa meſſis parata erat, quando tot milia hominum precia rerum ſuarum offerebant, & ad pedes apoſtolorum ponentes expeditis humeris à ſarcinis ſecularibus, Chriſtum dominum ſequebantur. De ipſa meſſe eiecta ſunt pauca grana, & ſeminauerũt orbem terrarum, & ſurgit alia meſſis quæ in fine ſeculi metẽda eſt: ad quam metendam non apoſtoli, ſed angeli mittentur. Meſſores (inquit) ſunt angeli. Chry. Dicit ergo: Ego miſi vos metere quod vos non laboraſtis q. d. Vbi minor labor eſt, maior autem delectatio ad hoc vos reſeruaui: & quod laborioſius erat, hoc fuit prophetarum, ſcilicet mittere ſemina. vnde ſubdit. Alij labo. & vos in labo. eorum introiſtis. Per hæc omnia uult oſtendere, quòd prophetarum uolũtas erat, vt homines ad eum accederent. Et hoc lex ordinabat, & propterea illi ſeminauerunt, vt hunc facerent fructum. Oſtendit etiam quòd ipſe illos miſit, & quòd multa eſt cognatio noui ad uetus teſtamentum. Orige. Vel aliter totum: Qualiter quidem non eſt inconueniens hoc quod eſt, Leuate oculos veſtros &c. allegorizare. Quòd autem dicitur: Nonne vos dicitis, quoniam quatuor menſes ſunt, & meſſis venit, non ſecundum allegoriam tractare? Putamus ergo talia q̃dam eſſe in hoc q̄ dicũt diſcipuli. Quatuor mẽſes ſunt, & meſſis uenit. Plurimi.n. diſcipulorum uerbi animaduertẽtes veritatẽ incõprehenſibilẽ fore humanæ naturæ, quando coniecerunt aliam eſſe vitam à præſente, quæ corruptioni quatuor elemẽtorum quaſi quatuor menſium ſubijcitur, putant ſolum poſt hanc uitam cognitionẽ eſſe veritatis. Dicũt igitur diſcipuli de menſibus quæ ſunt terminus operum ad veritatẽ conduſcentium, quia poſt inſtantẽ quaternitatem contingunt. huiuſmodi aũt opinionem arguens velut non ſanã (inquit) verbũ incarnatũ his qui talia ſuſpicãtur. Nõne vos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? ego aũt hoc dico: leuate oculos veſtros. In pluribus locis ſcripturę diuinę hoc

Merces pro phetarum et apoſtolorum.

Allegoriæ myſtiũ

Nota utilis.

hoc legitur iubente nobis verbo diuino extollere, ac ſublimare conſiderationes & cogitationes deorſum conſiſtentes, nec valent erigi niſi eleuante illas Ieſu. Nemo enim cõſiſtens in paſſionibus & viuens carnaliter, hoc propoſitum ſeruat mandatum: quapropter qui talis eſt, non uidebit regiones ſi albæ ſunt ad meſſem. Albeſcunt quidem regiones ad meſſem, cum adeſt verbum Dei illuſtrans ſingulas regiones ſcripturæ fœcundans in eius aduentu: & etiam omnia ſenſibilia ſunt quaſi regiones albæ paratæ ad meſſem, præſto exiſtente leuantibus oculis ratione quæ de quolibet eſt, vt quiſquis fulgorem proſpiciat profuſæ vbilibet veritatis. Qui autem metit prædictas meſſes, duplex habet in metendo emolumentum: vnum quidem, dum accipit præmium. vnde dicitur. Et qui metit, mercedem accipit: quod arbitror dictũ cauſa futurarum remunerationum. Alterum quod ſequitur, Et congregat fructum in uitam æternam. Bonum habitum quoddam denotat intellectus, qui eſt fructus ex ipſa ſpeculatione prouenìens. Arbitror autem quod in qualibet doctrina ſeminat quidem qui principia excogitat, quæ ſuſcipiẽtes alij ac perpetrantes ſi quid noui potuerunt exprimere coniungentes fiunt ſuæ inuentionis gratia, poſteris cauſa vt metendo quaſi maturos fructus aggregent. Quanto autem magis hoc in arte artium expedit contemplari? Siquidem ſeminantes ſunt Moyſes & prophetæ præuenientes aduentum Chriſti. Metentes autem ſunt apoſtoli qui Chriſtum ſuſcepe runt, & gloriam eius perſpexerunt. Semen autem erat tota ratio ſecundum reuelationem myſterij temporibus præteritis obfuſcati ſilentio: regiones autem, ideſt legales ac propheticæ ſcripturæ nondum abluerant his qui aduentus verbi nequaquam extiterunt capaces. Quod autem ſimul ſerens & metens gaudear erit cum priuatio mœroris & anguſtiæ in futuro fiet ſeculo, dum etiam Ieſus transfiguraretur in gloria, ſimul cum meſſoribus Petro, Iacobo, & Ioãne Moyſes & Elias ſatores pariter gaudent in uidẽdo filij Dei gloriã. Attende tamen ſi hoc quod dico aliàs, & aliàs intelligi poteſt, propter aliam & aliam uitæ cõuerſatione, in qua homines iuſtificati ſunt: ut liceat dicere aliũ quidem legis cultorẽ, aliũ verò euangelij: & tamen exultant ſimul dum idem finis ab uno Deo per vnum Chriſtum in vno Spiritu ſancto reponitur. Ad labores autem prophetarum & Moyſi aduenerunt apoſtoli, inſtruente Ieſu metentes, ac in horrea colligentes animæ ſuæ intellectum in ſcripturis illorum reconditum. & ſemper qui debitè capiunt diſcipli nam priorum labores ad maiorem euidentiam trahunt, non tantùm laborantes ſunt hi qui ſemina condiderunt.

Principia ſcientiarum ſunt ſemina.

Anagogica expoſitio.

Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eũ Samaritanorum propter uerbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cum ueniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum ut ibi maneret. Et manſit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus. Ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia hic eſt uerè Saluator mundi.

Orig. Poſtquam dicta ſunt diſcipulis quæ tractata ſunt, reſumit ſcriptura de his qui venerant de ciuitate ad Ieſum, & crediderant per teſtimonium mulieris. Chry. Sicut autem in meſſe cum facilitate fructus cõgregantur, & in momento vno area manipulis repletur: ita & nunc fit, unde dicitur: Ex ciuitate autem illa multi crediderunt &c. Conſiderabant enim quod nequaquam mulier gratanter cũ admirata eſſet, qui eius delicta redarguerat, niſi magnus quis eſſet, & excellens qui prædicabatur ab illa. Sic ergo ſolo mulieris teſtimonio credentes & nullum ſignum vidẽtes exierũt, deprecantes Chriſtũ vt apud eos maneret: & hoc eſt quod ſequitur, Cũ ergo uenis. ad il. Samari. rogauerunt eũ vt ibi maneret. Iudæi vero miracula videntes nõ detinuerunt eum apud ſeipſos ſed omnia egerunt, vt à regione eorum eũ abijcerent. Nihil.n. liuore & inuidia deterius, nihil inani gloria difficilius, quæ infinita corrumpere cõſueuit bona. Et quidem Samaritani volebãt eum ſemper ſecum detinere: ipſe autẽ hoc nõ ſuſtinuit, ſed ſolũ mãſit ibi duobus diebus poſt hęc, quod ſubdit. Et manſit ibi duos dies. Orig. Nõ incõgruè aũt aliqs illud obijciet, quomodo rogatus ſaluator cũ Samàritanis manet, qui iuſſit ciuitatem Samaritanorum nõ ingredi? Palam.n. quoniã & diſcipuli eius cũ eo ingreſſi ſunt. Ad qđ dicendum

Liuoris deteſtatio.

dicendum q in viā gētiū pergere, eſt imbui Gentili dogmate,& in illo ambulare. Ciuitatem verò Samaritanorum intrare, eſt acceptare falſam doctrinam recipientium legales, propheticos, euangelicos,& apoſtolices ſermones. Cum autem deſeruerint propriā doctrinam,& venerint ad Ieſum, licet cum eis manere. Chry. Et Iudæi quidem etiam ſignis viſis incorrecti manſerunt, hi autem & ſine ſignis multam circa eum fidē demonſtrauerunt: ſolum enim verba audierunt. vnde ſequitur: Et multo plu. credi. propter ſermonem eius. Cuius igitur gratia hæc verba non dicunt euangeliſtæ? vt diſcas quoniam multa magnorum tranſcurrerunt, à fine verò totum oſtenderunt. ſuaſit enim toti ciuitati per ea quæ dicta ſunt. Vbi autem auditores non perſuadentur, tunc euangeliſtæ coguntur dicere ea quæ dicta ſunt, ne quod eſt ex indeuotione auditorum, imputet quis defectui prædicantis. Ipſi autem diſcipuli Chriſti iam facti magiſtram repulerunt. vnde ſequitur: Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam cre. Ipſi enim audiuimus &c. Vide autem qualiter confeſtim intellexerunt quòd orbem terrarum liberare venerat, & quòd ad communem ſalutem veniens non debebat in Iudæis ſuam concludere prouidentiam, ſed vbique ſeminare ſermonem. Dicentes etiam quòd eſt Saluator mundi, oſtenderunt quòd mundus perditus erat in magnis malis exiſtens,& quidem venerunt ſaluare prophetę & angeli, ſed hic eſt verè Saluator, qui ſalutem tribuit, non ſolùm temporaneam, ſed æternam. Vide etiam qualiter audientem mulierem dubitanter dicentem, Nunquid hic eſt Chriſtus? nō dixerunt hi, Quoniam nos ſuſpicamur, ſed quoniam ſcimus: & non ſimpliciter, ſed quoniam hic eſt verè Saluator mundi, non quaſi vnum ex multis Chriſtum confitentes, ſolum verba audierunt, & hoc dixerunt, quod dicere habebant, ſi miracula multa & magna vidiſſent. Orig. Cęterum ſi meminimus prædictorū, non difficile eſt conijcere, quomodo cùm repererint verbum ſyncerum, alias diſciplinas relinquunt quaſi dogmatum ciuitatem, de qua egredientes ſalutifere credunt, & puto ſtudioſe protuliſſe Ioannem, cùm non dixit. Rogabant eum Samaritani intrare tantùm Samariam vel ingredi ciuitatem, ſed etiam ibi manere. Manet nanque Ieſus penes deprecantes,& præſertim quoties qui precantur, exeunt ciuitatem,& verſus eum veniūt. August. Manet apud eos biduo, hoc eſt dat illis duo præcepta charitatis. Orig. Neq; enim capaces erant tertiæ diei eius, non .n. erant auidi miraculoſum quid cernere, qua le qui fuerant in Chana Galilææ poſt triduum cum Ieſu cōuiuantes. Initium autem credendi multis fuit mulieris verbum. non enim ſic per ſeipſum verbum conficitur, illuminans capientem, velut cùm alterius dicto ſibi teſtimonium perhibetur. Aug. Sic ergo Chriſtū cognouerunt. Primò per famam, poſtea per præſentiam, ſicut agitur hodie cum eis qui foris ſunt,& nondum ſunt Chriſtiani, Chriſtus nunciatur per Chriſtianos amicos, tanquam illa muliere, hoc eſt eccleſia nunciante ad Chriſtum veniunt. credunt per iſtam fœminam,& multo plures, & firmius in eo credunt, quoniā verè ipſe eſt Saluator mundi. Orig. Impoſſibile eſt nanq; eandem circa intellectum fieri paſſionem videnti, & ei qui per videntem inſtruitur, magiſque eſt per ſpem ambulare, quàm per fidem. vnde hi non ſolum teſtimonio hominis, ſed ob ipſam quoq, veritatem credunt.

Chriſtus orbi aduenit ſalutifer.

Allegoricus intellectus.

Poſt duos autem dies exijt inde, & abijt in Galilæam: ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit quia propheta in ſua patria honorem non habet. Cùm ergo veniſſet in Galilæam, exceperunt eum Galilæi. cum omnia vidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto. Et ipſi enim venerant ad diem feſtum.

Alcui. Poſt biduum quod fecit in Samaria, abijt in Galilæam vbi nutritus fuerat. vnde dicitur: Poſt duos autem dies &c. Auguſt. Mouet autem nos, vt euangeliſta dixerit conſequenter: Ipſe enim Ieſus teſtimonium perhibuit, quia propheta in ſua patria honorem non habet. Magis enim videtur atteſtari potuiſſe, q propheta in patria ſua honorem nō habet, ſi contemneret pergere in Galilæam,& in Samaria remanſiſſet. Hoc ego ſentio: in Samaria biduum fecit,& crediderunt in eum Samaritani: tot dies fecit in Galilæa, & non crediderunt in eum Galilęi,& propter hoc dixit, quòd propheta in patria ſua honorem non habet. Chry. Vel aliter: Ideo hoc adiectum eſt, quia non Capharnaum abijt, ſed in Galilæam & in Chana, vt infra dicetur: ego enim patriam eum hic æſtimo dicere Capharnaum, quoniam autem

Galilæorū obſtinatio.

autem non potitus eſt illic honore, audi eũ dicentem: Et tu Capharnaum quæ vſque ad cœlum exaltata es, vſq; ad infernum deſcendes. Dicit autem hic patriam propriam in qua videtur plus conuerſatus. Theop. Vel aliter: Quia dominus exiens de Samaria venit in Galilæã, ne aliquis dubitaret & quæreret, qua de cauſa non ſemper in Galilæa maneret, dicit quòd propter hoc nõ manebat in Galilæa, quia nullum ibidem recipiebat honorem, quod ipſe teſtatus eſt, dicens: quia propheta in ſua patria non habet honorem. Orig. Perſcrutanda eſt autem huius dicti ſententia. Patria ſiquidem prophetarum in Iudæa erat, & eſt non ignotum ꝗ honorem à Iudæis nequaquam ſunt conſecuti, iuxta illud, Quem nam prophetarum non perſecuti ſunt patres veſtri? Miranda etiam occurrit huius decreti veracitas, cum peruenerit non tantum ad ſanctos prophetas vilipenſos à proprijs, & ipſum dominum noſtrum, ſed protenſa ſit etiam in quoſdam prophetiæ ſequaces contemptos à ſuis ciuibus, & ad mortem deductos. Chryſ. Quid igitur? nonne videmus & apud ſuos multos in admirationem deductos? ita quidem, ſed ab his quæ raro contingunt, non oportet talia pronunciari. Sed & ſi in propria patria aliqui honorantur, multo magis in aliena. Conſuetudo enim facilè homines contemptibiles facere conſueuit. quando igitur venit in Galilæam, ſuſceperunt eum Galilæi. Vnde ſequitur: Cùm ergo uenis. in Ga. exce. eum Ga. Vides quoniam qui mali dicebantur, hi maximè ad Chriſtum accedere inueniũtur. Nam propter Galilæos dicitur, interroga & uide quoniam propheta ex Galilæa non ſurrexit: propter Samaritanos autem improperabant ei, Samaritanus es, & dæmonium habes. Sed ecce Samaritani & Galilęi credunt in confuſionem Iudęorum. Inueniuntur autem & Galilæi Samaritanis meliores: nam illi quidem à mulieris crediderunt uerbis, hi uerò uidentes ſigna quæ faciebat. unde ſequitur: Cùm omnia uidiſſent quæ fe. Hieroſ. in die feſto. Origenes. Quòd enim dominus eijcit de templo uendentes oues & boues, tam grande reperitur, ut his moti Galilæi reciperent dominum, conſiderantes mirantesq; maieſtatem eius: non enim minor potẽtia eius oſtenditur in his, quàm ut cęci uideant, audiantque ſurdi.

Cõſuetudo reddit contemptibiles.

Aeſtimo uerò nec hæc ſola ipſum tunc feciſſe, ſed & alia ſigna. Beda. Sed unde data eſt eis uidendi occaſio, oſtendit ſubdens: Et ipſi enim uenerant ad diem feſtus. Myſticè autem intimatur ꝙ gentibus in fide à duobus pręceptis charitatis conſolidatis, Chriſtus circa fines mũdi reuertetur ad patriam, ideſt ad Iudæos. Orig. Expedit autem Galilæam, ideſt tranſmigrantem feſtare Hieroſolymis, vbi eſt templum Dei, & uidere ſingula quæ peragit ibi Ieſus. Hoc enim eſt principium, ut Galilęi recipiant Dei filium euntem ad ipſos. alioquin uel non recepiſſent illum, uel etiam ipſe nondum ipſis præparatis ad eius receptionem adeo propè veniſſet ad eos.

*Venit ergo iterum in Chana Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur**. *Hic cum audiſſet, quia Ieſus adueniret a Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet & ſanaret filium eius. incipiebat enim mori. Dixit ergo Ieſus ad eum. Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eũ. Regulus. Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus. Vade, filius tuus uiuit Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat, Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes, quia filius eius uiueret. Interrogabat ergo horam ab eis in qua melius habuerat. Et dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quia illa hora erat. in qua dixit ei Ieſus, Filius tuus uiuit, & credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, cùm ueniſſet à Iudæa in Galilæam.*

** Capharnaum.*

Chry. Primo quidem dominus, vt ſuprà dictum eſt in Chana Galilææ uenerat uocatus ad nuptias. Nunc autem ad eos uadit, ut magis eos attrahat ſponte ad eos ueniens propria patria dimiſſa, & ut fidẽ à priori miraculo in eis initiatam fortiorem faceret propter ſuam præſentiam. Aug. Ibi enim quando aquam in uinum conuertit, crediderunt in eum diſcipuli eius, & utique plena domus erat turbis conuiuantium, & factum eſt tam magnum miraculum, & non crediderunt, niſi diſcipuli eius, & ideo hanc ciuitatem modo repetiuit, ſcilicet ut qui per priora non crediderant, modo credant. Theo. Rememorat autem nobis euangeliſta miraculum perpetratum in Chana Galilææ de qua conuerſa in uinum vt augeret

Chriſti præconium: quia Galilæi non ſolum propter miracula Hieroſolymis facta, ſed & propter ea quę apud ipſos facta erant receperunt Ieſum, ſimulque vt oſtenderet quòd regulus credidit propter miraculum in Chana perpetratum, quamuis eius non perfectè cognouerit dignitatem. vnde ſequitur: Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Origen. Putabit autem aliquis regis Herodis hunc eſſe regulum, & aliquis aſſerit hunc eſſe de familia Cæſaris, exercentem tunc temporis aliquid in Iudæa: neque enim dicitur quòd Iudæus fuerit. Chryſoſtomus. Regulus autem dicitur, aut quaſi generis exiſtens regalis, aut dignitatem aliquam principatus habens, aut quia ſic vocabatur. Igitur quidam hunc eundem eſſe exiſtimant centurionem, qui eſt apud Matthæum. Oſtenditur autem alius eſſe ab eo: nam ille quidem Chriſtum volentem ire ad ſuam domum rogat remanere: hic autem & nihil tale promittentem ad domum trahit. Et ille quidem ad Ieſum de monte deſcendentem Capharnaum intrauit, hic autem ad Ieſum in Chana venientem acceſſit. Et illius quidem puer à paralyſi detinebatur, huius autem filius à febre. De hoc ergo regulo ſubditur: Hic cùm audiſſet, quia Ieſus adue. à Iu. in Gali. abijt ad eum, & rog. eum &c. Auguſt. Qui rogabat nonne credebat? Quid à me expectas audire? dominum interroga quid de illo ſenſerit. Sequitur enim: Dixit ergo Ieſus ad eum, Niſi ſigna & prodigia vide. non cre. Arguit hominem in fide tepidum, aut frigidum, aut omnino nullius fidei, ſed tentare cupientẽ de ſanitate filij ſui, qualis eſſet Chriſtus, quid eſſet, quantum poſſet. Prodigium quidem appellatum eſt quaſi porrocidiũ quod porrò dicat, porrò ſignificet, & futurum aliquid portendat. Auguſt. de con. euangel. Adeò autem dominus ſupra omnia mutabilia vult mentem credentis attollere, vt nec ipſa miracula quæ quamuis diuinitus de mutabilitate corporum fiunt, à fidelibus quæri velit. Gregor. Sed mementote etiam quæ petijt, & apertè cognoſcetis quia in fide dubitauit. Popoſcit nanque vt deſcenderet & ſanaret filium eius, vnde ſequitur: Dicit ad eum regulus. Domine, deſcende priuſquam moriatur filius meus. Minus itaque in illo credididit, quem non putauit poſſe ſalutem dare niſi præſens eſſet & corpore. Chryſ. Audi etiam qualiter adhuc terrenè Chriſtum trahit, quaſi non poſſet eum poſt mortem ſuſcitare. ſi autem non credens venit & rogauit, nil mirabile. Conſueuerunt enim patres ex multo amore nõ ſolum medicis loqui de quibus confidunt, ſed de quibus non confidunt, nihil volentes prætermittere eorum quæ ad ſalutem pertinent filiorum. ſi tamen valde crederet Chriſti virtutem, non neglexiſſet etiam in Iudæam ire. Grego. Sed dominus qui rogatur vt vadat, quia non deſit vbi inuitatur indicat, ſolo iuſſu ſalutem reddidit, qui voluntate omnia creauit. vnde ſequitur, Dicit ei Ieſus: Vade, filius tuus viuit. Hic ſuperbia noſtra retunditur qui in hominibus non naturam qua ad imaginem Dei facti ſunt, ſed honores & diuitias veneramur. Redemptor verò noſter, vt oſtẽderet quoniam quæ alta ſunt hominibus, ſanctis deſpicienda ſunt, & quę deſpicienda ſunt hominibus, deſpicienda non ſunt ſanctis. Ad filium reguli ire noluit, ad ſeruum Centurionis ire paratus fuit. Chry. Vel aliter: Illic quidẽ fides cõfirmata erat, ideirco & promiſit ire, vt diſcamus viri deuotionem: hic autem adhuc imperfectus erat, & nondum nouerat manifeſtè quòd abſens curare poterat: vnde ex hoc quod nõ accedit Ieſus, hoc addiſcit. Sequitur enim: Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat. Non tamen integrè neque ſanè. Orige. Oſtenditur autem eius dignitas & officium ex hoc, quòd ſeruientes illi occurrunt. vnde ſequitur: Iã autem eo deſcendente ſerui occurrerunt ei &c. Chry. Qui quidem obuiauerunt, non vt annunciarent ſolum, ſed quaſi æſtimãtes de reliquo ſuperfluam eſſe Chriſti præſentiam quẽ credebant accedere. Quòd autem regulus non integrè credidit, neque ſanè, oſtenditur ex hoc quod ſequitur: Interrogabat ergo horam ab eis in qua melius habuerat. Volebat enim ſcire vtrum caſu vel ex præcepto Chriſti hoc factum eſſet. Sequitur: Et dixerunt ei, quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Vide qualiter miraculum manifeſtum eſt. non .n. ſimpliciter, neque vt contingit à periculo liberatus eſt, ſed repentè & ſimul, vt appareat non eſſe ex naturæ conſequentia quod fie-

Regulus quis ſit.

Prodigij ratio.

Exēplo Ieſu ci. cemnı

Centurionis dignitas.

bat,ſed actione Chriſti,vnde ſequitur:Cog. ergo pa.quia illa ho.erat in qua dixit ei Ie. Filius tuus vi.& cre.ipſe & do. eius to. Auguſt. Si ergo propterea credidit, quia nunciatum eſt ei quòd filius eſſet ſanus,& comparauit horam nunciantium horæ prænunciantis, quando rogabat, nondum credebat. Beda. Vnde datur intelligi & in fide gradus eſſe, ſicut & in alijs virtutibus, quibus eſt initium, incrementum, atque perfectio. Huius ergo fides initium habuit,cùm filij ſalutem petijt. incrementum dum credidit ſermoni domini, dicentis: Filius tuus viuit. Deinde perfectionem obtinuit,nunciantibus ſeruis. Auguſt. Ad ſolum ſermonem crediderunt plures Samaritani.Ad illud miraculum ſola illa domus credidit; vbi eſt factum. vnde ſubdit euāgeliſta. Hoc iterum ſecundum ſignum fecit Ieſus, cum veniſſet à Iudęa in Galilęam. Chry. Non ſine cauſa hoc adiecit, ſed oſtendens quoniam ſecundo ſigno facto, nondum ad altitudinem Samaritanorum nullum ſignū videntium Iudæi peruenerunt. Orig. Amphibologiam autem continet pręſens dictū, vno enim modo denotat quod Ieſus veniendo à Iudæa in Galilæam duo fecit miracula, quorum ſecundum eſt factum erga filium reguli,alio modo ſic. Duobus exiſtentibus ſignis quæ Ieſus in Galilæa exercuit, ſecundum egit veniens à Iudæa in Galilęā, & hic ſenſus verus eſt. Myſticè autem per hoc quòd Ieſus bis in Galilæam accedit, binus Saluatoris aduentus in mundum oſtenditur. primus quidem miſericordiæ, vt vino facto conuiuas exhilaret. ſecundus verò vt filium reguli ad mortem penè deductum ſuſcitet, ideſt populum Iudæorum qui poſt plenitudinem gentium accedet ſaluandus in fine. Magnus autem rex regum eſt qui cōſtitutus eſſe à Deo in monte Sion ſancto eius, huius qui viderūt diem, & gauiſi ſunt, reguli dinoſcuntur. Arbitramur igitur regulum, eſſe Abraham,ægrotum verò filium eius, Iſraeliticum genus debilitatum erga cultum diuinum,& ideo incaluit ignitis ſpiculis inimici,vt proinde febrire cenſeatur. Apparet autem quòd pręcedentibus ſanctis poſtquam carnis exuerunt amictum populus fuit curæ, vnde legitur in Machabeis poſt mortem Hieremiæ, Hic eſt Hieremias propheta Dei, qui plurimum orat pro populo. Abraham igitur obſecrat adiuuari à Saluatore populum infirmum. & quidem poteſtatis verbum de Chana prodit, vbi dictum eſt,Filius tuus viuit. Sed verbi efficacia in Capharnaum agitur. nam ibi filius reguli curatus eſt quaſi in agro conſolationis morans,quod ſignificat genus quoddam debilium,non tamen omnino fructibus priuatorum. Illud autem,Niſi ſigna & prodigia vi.non cre.dictum illi, refertur ad multitudinem filiorum ſuorū, & ad ipſum quodam modo. ſicut enim Ioannes expectabat datum ſibi ſignum,ſcilicet ſuper quem videris ſpiritum deſcendentem,ſic & pręmortui ſancti aduētum Chriſti in carnem,& ſignis & prodigijs manifeſtum expectabant. Habebat autem hic regulus non ſolùm filium, ſed etiam ſeruos, per quos ſignificatur maneries quædam minus bene & infirmè credentium. nec à caſu hora ſeptima deſerit filium febris: nam ſeptenarius numerus eſt quietis. Alcui. Vel quia per ſeptiformem ſpiritum eſt omnis remiſſio peccatorū. Septenarius enim in tria & quatuor diuiſus ſignificat ſanctam Trinitatem in quatuor anni temporibus, in quatuor mundi partibus, in quatuor elementis. Orig. Poſſunt quoq; ſignificari duo aduentus Chriſti verbi ad animam. primus quidem ex facto vino præbens animæ gaudium ſpiritualis conuiuij, ſecūdus verò omnes languoris ac mortis reliquias amputans. Theoph. Regulus autem eſt omnis homo, non ſolum qui regi vniuerſorum propinquus exiſtit ſecundum animam, ſed quia & ipſe ſuper omnia principatum ſumpſit,cuius filius, ideſt mens febricitat voluptatibus prauis & deſiderijs. Accedit autem ad Ieſum & deprecatur vt deſcendat, id eſt vt condeſcenſu miſericordiæ vtatur, & parcat peccatis priuſquam à voluptatum infirmitate mortificetur. Sed dominus dicit: Vade, ideſt profectum continuum circa bonum oſtēdas, & tunc filius tuus viuet. Si autem ambulare ceſſaueris,mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem.

Gradus in fide ſūt

Aduētus Ieſu duplex.

Remiſſio peccatorū ſignatur ſeptenario.

CAPVT

CAPVT V.

POST hæc erat dies feſtus Iudæorum, et aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Erat autem Hieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem domini deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur Aqua. Et qui primus deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacunque detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua. Hunc cùm vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet quia iam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Reſpondit ei languidus. Domine, hominem non habeo, vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piſcinam. Dũ venio .n. ego, alius ante me deſcendit. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabbatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat. Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabbatum tuũ. Reſpondit eis. Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum & ambula. Interrogauerunt ergo eum. Quis eſt ille homo, qui dixit tibi tolle grabbatum tuum, & ambula? Is autem qui ſanus fuerat effectus neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinauit à turba conſtituta in loco.

Aug. de con. euange. Poſt miraculum in Galilæa factum, inde Hieroſolymam redit. vnde dicitur, Poſt hæc erat, &c. Chry. Mihi videtur quòd erat dies feſtus Pẽtecoſtes, aſcendit autem Ieſus Hieroſolymã ſemper in feſtis diebus, ut cum eis dies feſtos faciẽs non videatur legi cõtrarius, & ob hoc multitudinem ſimplicem per ſigna & doctrinã attrahat: maximè .n. in diebus feſtis hi qui iuxta poſiti erant concurrebant. Sequitur: Erat autem Hieroſ. probatica &c. Alcui. Probaton græcè ouis dicitur, probatica ergo piſcina pecuaria dicitur, vbi ſacerdotes cadauera hoſtiarum abluebant. Chryſoſt. Decebat quidem Baptiſta dari peccata purgans, cuius imago præſcripta fuit in piſcina, & in alijs pluribus, & primum quidem dedit Deus aquam expurgantem corporũ ſordes & inquinationes non exiſtentes, ſed opinatas, puta eas quæ à funere, & quæ à lepra, & ab alijs talibus. deinde infirmitates diuerſas per aquas facit ſolui, vnde ſequitur. In his iacebat multitudo languentium &c. Volens enim Deus propinquius adducere ad baptiſmi donum, non adhuc inquinamenta ſolum mundat, ſed etiam ægritudines ſanat. ſicut enim miniſtri qui propè regem ſunt, his qui ſunt à lõgè clariores ſunt, ita & in figuris fit. Non autem ſimpliciter ſanabat aquarum natura, ſemper enim hoc fieret, ſed in Angeli deſcenſione. vnde ſequitur. Angelus autem domini deſcendebat ſecundum tempus in piſci. & mo. aqua. Sic enim & in baptizatis non ſimpliciter aqua operatur, ſed cum Spiritus ſancti ſuſceperit gratia, tunc omnia ſoluit peccata. Angelus enim deſcendens turbabat aquam, & ſanatiuam imponebat virtutem, ut diſcant Iudæi, quoniam multo magis angelorum dominus omnes ægritudines animæ ſanare poteſt, ſed tunc quidem infirmitas impedimentum volenti curari fiebat. Subditur enim. Et qui prior deſcen. in piſcinam &c. Nunc autem unuſquiſque accedere poteſt, non enim angelus eſt qui turbat aquam, ſed angelorum dominus qui omnia operatur, ſed & ſi orbis terrarũ vniuerſus ueniat, gratia non conſumitur, ſed ſimilis manet. Sicut enim ſolares radij per unamquanque illuminant diem, & non conſumuntur, neque à multa largitione minor fit ſolis lux, ita & multo amplius Spiritus ſancti actio in nullo minuitur à multitudine eorũ qui potiuntur ea. Hoc autem fiebat, ſcilicet vt unus tantum poſt motionem aquæ ſanaretur, ut qui didicerant quoniam in aqua ægritudines corporis ſanabantur, in hoc per multum tempus exercitati facilè crederẽt, ꝙ & ægritudines animę aqua ſanare poteſt. Augu. Plus eſt autem quòd Chriſtus vitia ſanauit animarum, quàm quòd ſanauit languores corporum moriturum, ſed quia ipſa anima non eum nouerat à quo ſananda erat, & oculos habebat in carne, unde facta corporalia uideret, & nondum habebat in corde unde Deum latenter cognoſceret, fecit, quod uideri poterat, ut ſanaretur unde uideri non poterat. Ingreſſus eſt locum vbi iacebat multitudo languentium, de quibus elegit unum ut ſanaret, de quo ſubditur.

Ieſus interat feſtis diebus

Figura baptiſmi.

Gratia Spiritus ſancti largiſſima.

Erat autem qui homo &c. Chryſoſt. Non autem confeſtim eum à principio ſanauit, ſed primum eum familiarem ſibi facit, per interrogationem futurę fidei faciens viam? Non autem expetit fidem, vt in cœcis fecit, dicens: Creditis quia poſſum hoc facere? quia hic nondum nouerat eum manifeſtè quis eſſet. Nam illi quidem ex alijs eius virtutem cognoſcentes, conuenienter hæc auderant. Alij verò nondum enim cognoſcentes, ſed per ſigna eum cognituri poſt miracula requiruntur de fide. vnde ſequitur: hunc cum vidiſſet Ieſus iacentem, & cognouiſſet quia multum &c. Non hoc quærit vt diſcat, hoc enim ſuperfluū eſſet, ſed vt oſtenderet iſtius patientiam, qui triginta & octo annos habens, per vnumquenq; annum eripi ab ęgritudine expectans aſſidebat, & non deſiſtebat. Et vt cognoſcamus propter quā cauſam dimittens alios ad hunc venit: & nō dicit, Vis te curabo? nondum enim aliquid magnum imaginabatur ille de Chriſto, nō autem turbatus eſt ad interrogationē, neque dixit iniuriari mihi uenisti? quando interrogas ſi volo ſanus fieri, ſed manſuete reſpondet. Sequitur enim: Reſpondit ei languidus. Domine, hominem non habeo, &c. Non nouerat quis eſſet qui interrogabat, neque quòd curaturus eſſet eum. Opinabatur autem fortaſſe vtilem ſibi fore Chriſtum ad mittendum eum in aquam, ſed Chriſtus oſtendit quòd verbo omnia poteſt facere. vnde ſequitur, Dicit ei Ieſus: ſurge, tolle grabbatum tuum, & ambula. Augu. Tria dixit, ſed ſurge non operis imperium fuit, ſed operatio ſanitatis. Sano autem duo imperauit. Tolle grabbatum tuum, & ambula. Chryſoſto. Intuere diuinæ ſapientiæ ſuperabundantiam: non ſolùm ſanat, ſed & lectum portare iubet: vt & credibile faceret miraculum, & nullus exiſtimet phantaſiā eſſe quod factum eſt. Non enim niſi certiſſimè & vehementer compacta eſſent membra, lectulum ferre poſſent. Audiens autem languidus, quoniam cum poteſtate & velut iubens dixit: Surge, tolle grabbatum tuum: non deriſit, dicens: Angelus deſcendit, & turbat aquam, & ſolum vnum curat. Tu autem homo exiſtens, ex ſolo præcepto ſperas te magis angelis poſſe: ſed audiuit, & non diſcredidit ei qui iuſſit, & ſanus factus eſt. vnde ſequitur: Et ſtatim ſanus factus eſt homo, &c. Beda. Multum quippe inter ſanationem domini, & quæ à medicis infertur diſtare probatur: hæc videlicet voce iubentis, & mox impletur, illa verò per multa temporis internalla aliquoties perficitur. Chryſoſto. Igitur mirabile quidem eſt hoc, quæ autem ſequentur, multo maiora erunt. Nam in initio quidem nullo moleſtante ſuaderi non ita mirabile eſt, ſicut quòd poſt inſanientibus Iudæis & accuſantibus Chriſto obediuit, vt oſtendit euangeliſta conſequenter dicens: Erat autem ſabbatum in illo die. Dicebant ergo Iudæi illi qui ſanatus fuerat. Augu. Non calumniabantur domino, quia ſanum fecerat ſabbato, quia eis reſpondere poſſet, quia ſi cuiuſquam iumentum in puteum cecidiſſet vtique die ſabbati erueret illud & ſaluaret, ſed qui portabat grabbatum ſuum, quaſi dicant: ſi ſanitas non erat differenda nunquid & opus fuerat imperandum? ſed ille auctorem ſanitatis ſuæ obijciebat calumniatoribus. vnde ſequitur: Reſpondit eis, qui me ſanum fe. il. mihi dixit. Tolle grabbatum tuum, & ambula. q. d. quare non acciperem iuſſionem à quo acceperam ſanitatem? Chryſoſto. Nimirum ſi malignari vellet, poterat dicere: Si crimen eſt, accuſare eum qui iuſſit, & deponam lectulum, ſed & curationem vtique occultaſſet. Etenim ſciebat non ita eos eſſe morſus ex ſabbati ſolutione, ſicut ex infirmitatis ſanatione, ſed neque hoc occultauit, neque veniam petijt, ſed clara voce beneficium confeſſus eſt, illi verò maligne interrogauerunt, vnde ſubditur: Interrogauerunt ergo eum, quis eſt ille homo qui dixit tibi, Tolle grabbatum tuum, & ambula? Non dicunt, quis eſt qui fecit te ſanum? ſed in medium inducunt, id quod tranſgreſſio æſtimabatur. Sequitur: Is autem qui ſanus fuerat effectus neſciebat quis eſſet. Ieſus autem declinauit à tur. cōſt. in loco. Et primum quidem vt eo abſente teſtimonium inſuſpicabile fieret. Qui enim adeptus fuerat ſanitatē, idoneus erat beneficij teſtis. Demum vt non plus faceret furorem illorum accendi. Solus .n. viſus eius cui inuidetur, non paruam inuidentibus immittit ſcintillam, propterea diſcedens permiſit ab ipſis ſuum factum examinari. Quidā æſtimant hūc paralyticū eſſe eum, qui in Matthæo poſitus eſt, ſed nō eſt

Interrogatio diſpenſatiua.

Claritudo miraculi.

Error refellitur.

Inuidiæ euaſio.

eſt. Ille enim multos habebat ſui curam habentes, & eum ferentes: hic autem nullum. Sed & locus vtrorumque diuerſus eſt. Aug. Si quidem mediocri corde & humano ingenio conſideremus hoc miraculum facientẽ, quod ad poteſtatem pertinet, non magnum aliquid fecit, & quod ad benignitatem, parum fecit. Tot iacebant, & vnus curatus eſt, cum poſſet vno verbo omnes erigere. Quid ergo intelligendum eſt, niſi quia poteſtas illa & bonitas magis agebat quid animæ in factis eius pro ſalute ſempiterna intelligerent, quàm quid pro temporali ſalute corporis mererentur. In illis enim factis quicquid temporaliter ſanatum eſt in membris mortalibus in fine defecit: anima quæ credidit, ad vitam æternam tranſitum fecit. Piſcina illa & aqua illa, populum mihi videtur ſignificaſſe Iudæorum: ſignificari enim populus nomine aquarum, apertè nobis indicat apocalypſis Ioannis. Beda. Bene autẽ piſcina probatica fuiſſe deſcribitur. Ille enim populus ouis nomine ſignificatur, ſecũdum illud pſalmi: Nos populus tuus, & oues gregis tui. Aug. Aqua ergo illa, ideſt populus ille quinq; libris Moyſi tanquã quinque porticus claudebatur, ſed illi libri prodebant languidos, non ſanabant. Lex. n. peccatores conuincebat, non abſoluebat. Bed. Deniq, multa genera languentium in cadẽ iacuerunt: cœci ſcilicet qui ſcientiæ lumine carẽt: claudi, qui ad ea quę iubẽtur implenda vires non habent: aridi, qui ſupernæ dilectionis pinguedine carent. Aug. Venit autem Chriſtus ad populum Iudæorum, & faciendo magna, docendo vtilia, turbauit peccatores, ideſt aquam præſentia ſua, & excitauit ad paſſionem ſuam, ſed latens turbauit. Si. n. cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Subito. n. videbatur aqua turbata, & à quo turbabatur, nõ videbatur. Deſcendere ergo in aquam turbatã, hoc eſt humiliter credere in domini paſſionem. Ibi ſanabatur vnus, ſignificans eccleſiæ vnitatẽ: poſtea quiſquis venerit, non ſanabatur, quia quiſquis præter vnitatem fuerit, ſanari non poterit. væ illis qui oderunt vnitatem, & patrem ſibi faciunt in hominibus. Habebat autem 38. annos in infirmitate qui ſanatus eſt, hic. n. numerus ad languorem pertinet magis quàm ad ſanitatem. Quadragenarius. n. numerus ſacratus, nobis in quadam perfectione cõmendatur, quia lex in decem præceptis data eſt, & prædicanda erat per totũ mundum, qui quatuor partibus commendatur. Denarius autem per quatuor multiplicatus ad quadragenariũ peruenit, vel quia per euãgelium quod quatuor libros habet impletur lex. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex non impletur niſi in gemino præcepto charitatis, quid miraris quia languebat qui 40. minus duos habebat? neceſſarius erat illi homo ad ſanitatem. Sed homo ille, qui & Deus eſt, & quia illum iacẽtem duobus minus inuenit, quia duo quædam iubẽdo quod minus erat impleuit. In duobus enim domini iuſſis, duo præcepta ſignificata ſunt charitatis. Dei dilectio prior eſt ordine pręcipiendi, proximi autem dilectio prior eſt ordine faciendi. Dicit ergo: Tolle grabbatum tuum. q. d. Cùm eſſes languidus, portabat te proximus tuus, ſanus factus es, porta proximum tuum. Dicit etiam, Ambula. Sed quo iter agis, niſi ad dominum Deum tuum? Bed. Quid enim eſt dicere: Surge & ambula? niſi à torpore & ignauia in quibus prius iacebas erigere, & in bonis operibus proficere ſtude? Tolle grabbatum tuum, ideſt proximum tuum à quo portaris, & ipſe patienter tolera. Auguſt. Porta ergo eum cum quo ambulas, vt ad eum peruenias cum quo manere deſideras. Ille autem nõdum Ieſum nouerat, quia & nos credimus in eum quem non videmus, & vt non videatur, declinat à turba. Quadam ſolitudine intentionis videtur Deus, turba ſtrepitum habet, viſio iſta ſecretum deſiderat.

Allegoria pulchra.

Subtiliſſima expoſitio.

Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es, iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abijt ille homo, & nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanũ. Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato. Ieſus autem reſpondit eis, Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.

Chry. Curatus homo nõ ſeceſſit ad nundinas, neque voluptati, aut vanæ gloriæ dedit ſeipſum, ſed in templo conuerſabatur, quod maximè religionis eſt ſignũ. vnde dicitur, Poſtea inuenit eum &c. Aug. Dominus quidem Ieſus & in turba eum videbat,

& in templo. Ille autem languidus Ieſum in turba nō agnoſcit, in templo agnoſcit in loco ſacrato. Alcui. Quia ſi gratiam conditoris agnoſcere volumus,& ad eius viſionē venire, fugienda eſt turba cogitationum & affectuum prauorum,declinãda ſunt prauorum conuenticula, fugiendum eſt ad templum, vt noſipſos templum Dei ſtudeamus facere,quos Deus inuiſere, & in quibus manere dignetur. Sequitur: Et dixit illis,Ecce ſanus factus es, iam noli ampli. pec. ne deteri. tibi ali.cō. Chryſ. Vbi prius diſcimus quòd ex peccatis ei nata eſt hæc ægritudo: quia enim ſæpius animā in nobis ægrotantem inſenſibiliter habemus, corpus autem & ſi prauam ſuſceperit læſionem,omne facit ſtudium, vt ab infirmitate liberemur, propterea Deus punit corpus pro eis quæ anima deliquit: ſecūdo vero quòd verus eſt gehennæ ſermo: tertio quòd longum eſt & infinitum ſupplicium. Dicunt enim quidā: Nunquid quia in breui temporis momento adulteratus ſum,immortaliter crucior? Vide quòd hic tãto tempore pro peccatis cruciabatur, non enim temporis menſura peccata iudicãtur, ſed ipſa delictorum natura. Cum his autem & illud diſcimus, quòd ſi grauem ſuſtineamus pœnam pro prioribus peccatis,deinde in eadem inciderimus grauiora patiemur, & hoc decenter: qui enim neque ſupplicijs factus eſt melior,vt inſenſibilis de reliquo & contemptor ad maius ducetur tormentum. Si autem hic non omnes pro peccatis torquentur,nō cōfidamus. Nihil enim nos hic pati pro peccatis, ſignū eſt maioris illic futuri ſupplicij. Nō autem omnes ægritudines ſunt ex peccatis, ſed plures.Quędā enim & à pigritia fiunt,quædam propter probationem, ſicut in Iob.Sed propter quid paralytico huic Chriſtus de peccatis mentionem facit? Quidam huic paralytico detrahentes, dicunt eum Chriſti fuiſſe accuſatorem,& propter hoc hęc audiſſe. quid igitur dicent de paralytico qui eſt apud Matthęum? etenim & illi dictum eſt. Dimittuntur tibi peccata tua.neque etiam Chriſtus hunc incuſat de præteritis, ſed ad futurum eum munit ſolum. Alios igitur curans peccatorum non meminit,quia his paralyticis ex peccatis ęgritudines ſunt factę, alijs autem ex infirmitate naturali, vel per hos reliquos omnes admonet. Cùm his autem & illud eſt dicere, quoniam multam vidit ineſſe animæ huius patientiam,& vt valentem ſuſcipere admonitionē eum admonet.Tribuit autem ſignum ei propriæ deitatis,dicendo enim: Non amplius pecces, oſtendit ſe ſcire omnia quæ ab eo facta erant delicta. Auguſt. Nunc autem ille poſtea quàm vidit Ieſum, & cognouit eum auctorem ſalutis ſuæ, non fuit piger in euangelizando quem viderat. vnde ſequitur: Abijt ille homo & nunciauit eis, quia Ieſus erat qui fecit eum ſanum. Chry. Non ita inſenſibilis erat, vt poſt tãtum beneficium & admonitionem maligna mente hoc dicat. ſi enim detrahere vellet,ſanitatē tacens tranſgreſſionem dixiſſet, ſed hoc non fecit: non enim dixit quoniam Ieſus eſt qui dixit, Tolle grabbatum tuum,quod videbatur Iudæis crimē eſſe,ſed dixit, Quoniam Ieſus eſt qui me ſanum fecit. Augu. Sic igitur ille annunciabat, & illi inſaniebant. vnde ſequitur: Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hoc faciebat in ſabbato. Manifeſtum enim opus corporale factum erat ante oculos Iudæorum,non ſanitas corporis,ſed deportatio grabbati,quæ non videbatur ita neceſſaria quemadmodum ſanitas. Apertè ergo dicit dominus ſacramentum ſabbati,& ſignum obſeruandi vnius diei ad tempus datum eſſe Iudæis. Impletionem verò ipſam ſacramenti,in illo veniſſe.conſequitur: Ieſus autem reſpondit eis, Pater meus vſque modo operatur,& ego operor. q.d. Nolite putare, quia ſabbato ita requieuit pater meus,vt ex illo non operetur, ſed ſicut ipſe nūc operatur ſine labore,operor & ego, ſed ideo dictum eſt Deum requieuiſſe,quia iam creaturā nullam condebat, poſtquam perfecta ſunt omnia quietem verò propterea appellauit ſcriptura, vt nos admoneret poſt bona opera quieturos. Et ſicut Deus poſtquam fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuā, & perfecit omnia opera ſua bona valde, requieuit ſeptimo die, ſic & tibi requiem non ſperes, niſi cùm redieris ad ſimilitudinem in qua factus es, quam peccato perdidiſti,& niſi cum bona fueris operatus. Auguſt.4. ſuper Geneſ. ad literam. Dici ergo probabiliter poteſt ad ſeruãdum ſabbatum Iudæis fuiſſe præceptum in vmbra futuri quæ ſpiritualem requiem ſignificaret, quam Deus exemplo quietis ſuæ fi-

delibus

Doctrina ſalubris & aureæ Chryſoſtomi.

Signū deitatis Chriſtus oſtendit

Operatio Dei qualis

Sabbatū quod figurauerit.

delibus bona opera facietibus arcana ſignificatione pollicebatur. Augu. ſuper Ioan. Erit enim ſabbatum huius ſeculi cùm tranſierint ſex ętates, quaſi ſex dies ſeculi. Tunc enim ventura eſt requies quæ promittitur ſanctis. Auguſt. 4. ſuper Gene. ad literam. Cuius etiam quietis ipſe dominus Ieſus myſterio ſua ſepultura confirmauit. Ipſo quippe die ſabbati requieuit in ſepulchro, poſtquã ſexto die conſummauit opera ſua quando ait: Conſummatum eſt. Quid ergo mirum ſi Deus iſtum diem quo erat Chriſtus in ſepultura quieturus, volens etiam hoc modo prænunciare ab operibus ſuis in vno die requieuit, deinceps operaturus ordinem ſeculorum? Poteſt etiam intelligi, Deum requieuiſſe à condendis generibus creaturæ, quia vltra iam non condidit aliqua genera noua. Deinceps autem vſque nunc & vltra operatur eorundem generum adminiſtrationem quæ tunc inſtituta ſunt, non vt ipſo ſaltem die ſeptimo potentia eius à cœli & terræ omniumque rerum quas condiderat gubernatione ceſſerat, alioquin continuo dilaberentur. Creatoris nanque potentia cauſa eſt ſubſiſtendi omni creaturæ, quæ ab eis quę creata ſunt regendis ſi aliquando ceſſaret, ſimul & eorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret. neque enim ſicut ſtructuram ædium cùm fabricauerit quis abſceſſit, atque illo ceſſante ſtat opus eius: ita mundus vix ictu oculi ſtare poteſt, ſi ei Deus regimen ſuum ſubſtraxerit: proinde quidem dominus ait, Pater meus vſque modo operatur, continuationem quandam operis eius quæ vniuerſam creaturam continet atque adminiſtrat, oſtendit. Aliter enim poſſet intelligi, ſi diceret: Et nunc operatur: vbi non eſſet neceſſe, vt operis continuationem acciperemus. Aliter autem cogit intelligi, cùm ait. Vſque nunc, ex illo, ſcilicet quo cuncta cùm conderet operatus eſt. Auguſt. ſuper Ioan. Ergo tanquam diceret Iudæis, quid expectatis vt nõ operer ſabbato? Sabbati dies vobis ad ſignificationem meam præceptus eſt: opera Dei attenditis, per me facta ſunt omnia, operatus eſt pater lucem, ſed dixit vt fieret, ſi dixi verbo operatus eſt, & verbum eius ego ſum. Pater meus & nunc operatus eſt cùm fecit mundum, & vſque nunc operatur, cùm regit mundum: ergo & per me fecit, cùm fecit, & per me regit, cùm regit.

Tropologica ſententia.

Chryſoſto. Et quidem Chriſtus cùm diſcipulos excuſare oportebat, Dauid conſeruum eorum in medium ferebat. Quando verò de ſeipſo erat accuſatio, ad patrẽ refugit. Conſiderandum q; neq; vt homo ſolum excuſat, ſed neque vt Deus ſolum, ſed quandoque hoc, quandoque illo modo. Volebat enim vtrunque credi, & condeſcenſionis diſpenſationem, & deitatis dignitatem. vnde hic æqualitatem ſui ad patrem oſtendit, & in dicendo eum patrem ſingulariter, dicit enim pater meus, & in agendo eadem illi, dicit enim, & ego operor. vnde ſequitur: Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non ſolùm ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deũ. Auguſt. Non quomodocunque, ſed quid? æqualem ſe facit Deo, nam omnes dicimus Deo. Pater noſter qui es in cœlis. Legimus & Iudæos dixiſſe, Cùm tu ſis pater noſter, ergo non hinc iraſcebatur, quia patrem ſuũ dicebat Deum, ſed quòd longè alio modo quàm homines. Augu. de con. euange. Dicendo enim, pater meus vſque modo operatur, & ego operor, quòd ei eſſet æqualis, voluit intelligi, conſequens eſſe oſtendens, ut quoniam pater operatur, & filius operetur, quia pater ſine filio nõ operatur. Chryſoſto. Si uerò non naturalis eſſet filius, nec eiuſdem ſubſtantiæ, hæc excuſatio maior accuſatione eſſet. Non enim perfectus regalem legem tranſgrediens poterit effugere, ſi accuſatus ſe excuſet, dicens: Quoniam & rex ſoluit legem. Sed quia par eſt dignitas filij ad patrem, propterea perfecta excuſatio eſt. ſicut igitur pater operans ſabbato abſolutus eſt à crimine: ita & filius. Auguſt. Ecce intelligunt Iudæi quod non intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualem dicunt filium patri, & inde hęreſis pulſat eccleſiam. Chryſoſt. Qui verò nolunt cum bona mente hoc ſuſcipere, dicũt quòd Chriſtus non fecit ſe æqualem Deo, ſed Iudæi hoc ſuſpicabãtur, ſed ad hoc per ea quę ſupradicta ſunt ſuperueniamus. Manifeſtũ enim eſt quòd Iudęi perſequebantur Chriſtum, & q; ſoluebat ſabbatum, & quòd dicebat patrem ſuũ Deum, unde & quod conſequenter adiungitur. Aequalem ſe faciens Deo, adhæret præmiſſis in ueritate. Hyla. 7. de Trini. Expoſitio enim eſt euangeliſtę

Arrianorum perfidia.

cauſam demonſtrantis cur dominum Iudæi interficere vellēt. Chry. Et iterum ſi ipſe hoc ipſum volebat aſtruere, ſed Iudæi hoc inaniter ſuſpicabantur, non dimiſiſſet dominus eorum mentem in errore, ſed correxiſſet, neque enim euangeliſta hoc tacuiſſet, ſicut ſupra de eo quod dictum eſt. Soluite templum hoc. Auguſtinus. Non tamen Iudæi intellexerunt Chriſtum eſſe filium Dei, ſed intellexerūt in verbis Chriſti, quia talis commendaretur filius Dei, quòd æqualis eſſet Deo, quia ergo neſciebant, talē tamen prædicari agnoſcebant. Ideo dicit: Aequalem ſe faciens Deo, non autem ipſe ſe faciebat æqualem, ſed ille illum genuerat æqualem.

Reſpondit itaq; Ieſus, & dixit eis. Amen amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquā, niſi quod uiderit patrem facientem. quæcunq; enim ille facit, hæc et filius ſimiliter facit. Pater enim diligit filiū, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit, & maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini.

Hila.7.de Tri. Ad violati ſabbati obiectum ſibi reatum dixerat: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor: vt vſurpaſſe hoc ex auctoris intelligeretur exemplis. Significans tamen hoc quod ipſe ageret patris opus eſſe intelligendum, quia ipſe in ſe operaretur operante, & rurſum aduerſum eam inuidiam quòd ſe Deo ęquaſſet paterni nominis vſurpatione, volens & natiuitatem confirmare, & naturæ virtutem profiteri, reſpondit. vnde dicitur: & dixit eis. Amen amen dico vobis &c. Auguſt. Quidam qui Chriſtianos ſe haberi volunt Arriani hæretici dicentes ipſum filium Dei qui ſuſcepit carnem, minorem eſſe quàm pater eſt, capiunt ex his verbis cauſam calumniæ, & reſpondent nobis. Videtis quia dominus Ieſus cum aduerteret Iudæos ex hoc moueri, quia patri Deo æqualē ſe faceret, talia verba ſubiunxit, vt ſe æqualem non eſſe monſtraret: qui enim non poteſt (inquiunt) à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem vtique minor eſt, non æqualis. Sed ſi Deus erat verbū, & eſt Deus maior, & Deus minor: duos Deos colimus, non vnum Deum. Hil.7.de Tri. Ne igitur exęquatio illa per nomen naturam natiuitatis quæ filij eſt auferet eidē, ait filium ab ſe nihil facere poſſe. Augu. Tanquam diceret: Quid ſcandalizati eſtis, quia patrem meum dixi Deū, & quia ęqualem me feci Deo? ita ſum ęqualis, vt ille me genuerit, non vt ille à me, ſed ego ab illo ſim filio. Hoc eſt eſſe quod poſſe. Quia ergo ſubſtantia filij de patre eſt, ideo potentia filij de patre eſt. quia ergo filius non eſt à ſe, ideo non poteſt à ſe; ſic ergo non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem, quia videre filij, hoc eſt natum eſſe de patre. Non alia viſio eius, & alia ſubſtantia eius, totum quod eſt, de patre eſt. Hylar.7. de Tri. Vt autē maneret ſalutaris in patre & filio confeſſionis noſtræ, ordo naturā natiuitatis oſtendit: quæ poteſtatem efficiendi, non per incrementa indultarum ad vnūquodq; opus virium ſumeret, ſed de cognitione p̄ſumeret: pręſumeret aūt non de aliquo operis corporalis exemplo, vt qđ prius pater faceret, id poſtea filius facturus eſſet: ſed cùm ex patre filius eſſet natus, per virtutis ac naturæ in ſe paternę conſcientiam, nihil niſi quod patrem facientem uidiſſet, filium facere poſſe teſtatus eſt. Non enim corporalibus modis Deus videt, ſed viſus ei omnis in virtute naturæ eſt. Augu. 2. de Tri. Hoc autē ſi propterea dictum accepe-rimus, quia in forma accepta ex creatura minor eſt filius, conſequens erit, ut prior pater ſuper aquas ambulauerit, & cætera quę filius in carne apparēs inter homines fecit, vt poſſit filius ea facere: quis autem uel delyrus iſta ſentiat? Aug. ſup. Io. Ambulatio tamen illa carnis ſupra mare à patre fiebat per filium. Quando.n. caro ambulabat, & diuinitas filij gubernabat, pater abſens non erat: cum filius dicat, Pater in me manens, ipſe facit opera. Cum ergo dixiſſet, Non poteſt filius à ſe facere quicq̄. Ne fortè carnalis ſubreperet intellectus, vt faceret ſibi homo quaſi duos fabros, unum magiſtrum, alterum diſcipulum, ut quomodo ille fecit arcam, iſte facit alterā, ſecutus ait: Quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Non ait, Quæcunq; pater & filius talia ſimilia facit, ſed hæc eadē. Mundum pater, mundum filius, mundum Spiritus ſanctus. Si unus Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, unus mundus factus à patre per filiū in Spiritu ſancto. Hæc ergo eadē facit. Addit autē, Similiter, ne alius error in animo naſceretur. Videtur.n. corpus hoc idem facere quod animus, ſed non ſimiliter: animus.n.

Error refellitur.

imperat

imperat corpori, corpus viſibile eſt, animus inuiſibilis.vt faceret aliquid ſeruus,iubente domino fecit, idem ab vtroque factū eſt, ſed nunquid ſimiliter? Non ergo ſic pater & filius, ſed hæc eadē facit & ſimiliter facit, vt intelligamus ſimili potētia facere filium eadem ipſa quę facit pater. Aequalis igitur eſt patri filius. Hyla.7.de Tri.Vel aliter: Omnia & eadem ad oſtendendam naturæ virtutem locutus eſt.Eſt igitur natura eadē, cùm eadem omnia poſſe naturæ ſit. Vbi uerò ſimiliter per filium omnia eadem fiunt,ſimilitudo operum ſolitudinem operantis excluſit. Hæc igitur eſt veræ fidei noſtræ intelligentia, quia ſub vna hac ſignificatione teſtantur,& ſimiliter facta, natiuitatem: & eadem facta,naturam. Chryſoſtomus. Vel aliter: Totum quod dicitur, A ſemetipſo nō poteſt filius facere quicquam, intelligendum eſt quia nihil contrarium patri, nihil alienum ab eo facere poteſt. Ideò autem nō dicit,Quoniam nihil contrarium facit, ſed quoniam non poteſt facere, ut hinc oſtendat indiſſimilitudinem & certitudinem parilitatis.Non enim imbecillitatem filij, ſed multam eius virtutem oſtēdit hoc verbum. ſicut enim cum dicimus, Impoſſibile eſt Deum peccare,non imbecillitatem eius accuſamus,ſed ineffabilem quandam virtutem eius teſtamur:ita cum dicit filius, Non poſſum à meipſo facere quicquam, hoc dicit quoniam impoſſibile eſt eum facere aliquid contrarium patri. Auguſt.con.ſer.Arriano. Hoc autē non deficientis eſt,ſed in eo quòd de patre natus eſt permanentis:tamq̀ue laudabile eſt omnipotentem non poſſe mutari quàm laudabile eſt, quòd omnipotens non poteſt mori. Poteſt enim filius facere quòd non vidiſſet patrem facientem,ſi poſſet facere quòd per filium non facit pater, hoc eſt: Si poſſet peccare, neque naturæ immutabiliter bonæ,quæ à patre eſt genita,conueniret:hoc autem quia non poteſt,non deficienter non poteſt,ſed potenter. Chryſo. His autem quę dicta ſunt,atteſtatur quòd ſequitur, Quæcunque enim ille fecerit, hæc ſimiliter & filius facit. Si enim per ſeipſum pater omnia facit,& filius per ſeipſum facit.vt hoc quod dicit ſimiliter,maneat:vides qualiter intelligētia eſt excelſa, humilitatis autem verba.ſi enim humilius producit uerba quædā non mireris,quia enim perſequebantur eum excelſa audientes, & contrarium Deo eſſe æſtimabant,parumper verba remiſit. Aug. Cùm ergo dixiſſet,& ſe eadem facere,& ſimiliter quæ facit pater,ſubdit: Pater enim diligit filium, & omnia demōſtrat ei quęcunque ipſe facit. Ad hoc quod ſupra dixit,Niſi quod viderit patrem facere, uidetur pertinere,& quòd omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit.Sed rurſus mortalis cogitatio perturbatur.Dicet enim aliquis.Scorſum facit pater,ut poſſit filius videre qđ facit, velut ſi faber doceat filium artem ſuam, & demonſtret ei quicquid facit, ut poſſit & ipſe facere quod viderit patrem facientem.Cum ergo pater facit,filius non facit, vt poſſit uidere filius quod pater facit. Porrò ſi fixum atque inconcuſſum tenemus, quia per filiū omnia pater facit,antequam faciat,demonſtrat filio. Vbi etiam demonſtrat filio pater quod facit, niſi in ipſo filio per quem facit? ſi enim pater exempla faciat, & filius attendat manus patris quemadmodum faciat,vbi eſt illa inſeparabilitas trinitatis? Non ergo faciendo demonſtrat pater filio, ſed demonſtrando facit per filium. Videt enim patrem filius demonſtrantē antequam aliquid fiat, & ex demonſtratione patris & viſione filij fit quod fit à patre per filium. Sed dices,oſtendo filio meo quod uolo facere,& facit ipſe,atque ego per ipſum.Sed uerba dicturus es filio tuo,ſed ipſe filius eſt uerbum patris.nūquid ergo per uerbum loqueretur ad uerbum,an quia filius magnum eſt verbum,minora verba tranſitura erunt inter patrem & filiū:& ſonus aliquis & quaſi creatura quædam tēporalis exitura erat ex ore patris,& percuſſura aurē filij? Remoue oīa corporalia,ſimplicitatē uide, ſi ſimplex es, ſi non potes comprehendere quid ſit Deus, vel hoc cōprehende quid non Deus ſit mult tū proficies ſi nō aliud quàm eſt ſenſeris de Deo.In mēte tua uide quod uolo dicere, in qua uideo memoriā,& cogitationem, demōſtrat memoria tua cogitationi tuæ Carthaginem,& quod in illa erat antequam intenderes conuerſæ ad ſe cogitationi oſtēdit. Ecce facta eſt à memoria demōſtratio,facta eſt in cogitatione uiſio:& nulla uerba in medio cucurrerunt. nullum ex corpore ſignum datum eſt,ſed tamē omnia quæ in memoria te nes forinſecus accepiſti. pater quæ demonſtrat filio non accepit extrinſecus,intus totū

Poſſe peccare eſt impotētia.

cōparatio uerbi diuini & humani.

agitur,

agitur quia nihil creaturarũ eſſet extrinſecus, niſi pater hoc feciſſet per filium, & eam pater demonſtrando fecit, quia per filium videntem fecit. Sic ergo demonſtrans pater filij viſionem gignit, quemadmodum pater filium gignit. Demonſtratio quippe generat viſionem, non viſio demonſtrationem. quod ſi purius, & perfectius intueri valeremus, fortasſis inueniremus, nec aliud eſſe patrem, aliud eius demonſtrationem, nec aliud filium, aliud eius viſionem. Hyla. 7. de Tri. Non igitur per ignorationem credendus eſt vnigenitus Deus doctrina demonſtrationis eguiſſe. Demonſtratio enim operum, nihil aliud hic nobis præterquam natiuitatis fidem ingerit: vt ſubſiſtentem filium ex ſubſiſtente Deo patre credamus. Augu. Videre enim patrem, hoc eſt illi eſſe filium. Sic ergo demonſtrat pater omnia quæ facit filio, vt à patre videat omnia filius. Videndo enim natus eſt. & ab eo eſt illi videre, à quo eſt illi eſſe, & natum eſſe & permanere Hyla. 7. de Trini. Neque autem incircumſpectum ſe cœleſtis ſermo egit, ne fortè diuerſæ naturæ ſignificatio ſub occaſione dicti ambigui ſubreperet. Demonſtrata enim potius opera patris eſſe ait domino, quàm ad operationem eorum naturam virtutis a dicctam: vt demonſtratio ipſa natiuitas eſſe doceretur, cui per dilectionem patris operum paternorum quæ per eum effici vellet, eſſet cognata cognitio. Augu. Sed ecce, quem diximus patri coæternum videntem patrem, & uidendo exiſtentem, rurſus nobis tempora nominat. Nam ſequitur: Et maiora his demonſtrabit ei opera. Si autem demonſtrabit, hoc eſt, demonſtraturus eſt, nondum demonſtrauit: & tunc filio demonſtraturus eſt, quando & iſtis. Sequitur enim: Vt uos miremini. Et hoc difficile eſt videre, quomodo tanquam temporaliter filio coæterno aliquando monſtret æternus pater omnia ſcienti quæ ſunt apud patrem. Quæ ſint autem illa maiora facile eſt intelligere ex hoc quod ſubditur: Sicut enim pa. ſuſc. mor. &c. Maiora enim opera ſunt mortuos ſuſcitare, quàm languidos ſanare: ſed qui pauloante loquebatur vt Deus cœpit loqui vt homo: Demonſtrabit enim quaſi temporaliter homini facto in tempore opera maiora, id eſt reſurrectionem corporum Corpora enim reſurgent per diſpenſationem humanam, ſed animæ reſurgent per ſubſtantiam Dei: participatione enim Dei fit anima beata, non participatione beatæ animæ. Quomodo enim anima quæ inferior Deo eſt, id quod ipſa inferius eſt, hoc eſt corpus, uiuere facit: ſic eandem animam non facit beatè viuere, niſi quod ipſa anima ſuperius eſt, ſcilicet Deus: vnde & prius dictum eſt, quòd pater diligit filium, & demõſtrat ei quæ ipſe facit. Demonſtrat enim pater filio, ut animæ ſuſcitentur, quia per patrem & filium ſuſcitantur, nec poſſunt uiuere niſi earum vita ſit Deus, vel nobis pater demonſtraturus eſt non illi, propterea ſubiũgit: Vt vos miremini. In quo expoſuit quid voluit dicere, Et maiora his demonſtrabit ei opera. Sed quare non dixit, Demonſtrabit vobis, ſed filio? quia & nos membra ſumus filij, & ipſe diſcit quodammodo in membris ſuis quomodo & patitur in nobis. ſicut enim dixit, Quod vni ex minimis meis dediſtis, mihi dediſtis: ita ſi interrogaretur à uobis, Quando eris diſcens, cum tu doceas omnia? Reſpondet. Cùm vnus ex minimis meis diſcit, ego diſco.

Quid ſit filio uidere patrem.

Vigilãter intelligehæc.

Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius quos vult, viuificat. Neque enim pater iudicat quenquam. ſed omne iudicium dedit filio: ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrẽ. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum.

Augu. Quia dixerat quòd maiora his opera pater demonſtraturus eſt filio, quę ſine maiora proſequitur, & dicit. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos &c. Planè maiora ſunt iſta, valde enim plus eſt vt reſurgat mortuus quàm vt conualeſcat ægrotus. Non autem ſic hoc intelligamus vt alios à patre ſuſcitari, alios à filio æſtimemus: ſed eoſdem quos pater ſuſcitat & viuificat, ipſos & filius ſuſcitat & uiuificat. Et ne quis diceret, Suſcitat pater mortuos per filium, ille tanquam potens, iſte tanquam ex aliena poteſtate, tanquam miniſter facit aliquid. Poteſtatem filij ſignauit, dicens: Filius quos vult, viuificat. Tenete hic, non ſolum poteſtatem filij, verum etiam & voluntatem. Eadem enim patris & filij poteſtas eſt & uoluntas. Non enim vult pater aliud quàm filius: ſed ſicut illis vna ſubſtantia, ſic vna voluntas eſt. Hyla. 7. de Trini. Velle quidem naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ virtutis beatitudinem

Eadẽ opera trinitatis.

nem

nem cum arbitrij voluntate in libertate ſub ſiſtat. Augu. Sed qui ſunt iſti mortui quos viuificat pater & filius? Vult nobis inſinuare reſurrectionem mortuorum quam omnes expectamus, non illam quam quidam habuerunt vt cæteri crederent reſurrexit enim Lazarus moriturus. Cum ergo dixiſſet, Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ne intelligeremus illam mortuorum reſurrectionem, quam fecit ad miraculum non ad vitam æternam, ſecutus ait: Neque enim pater iud. quenquam &c. Vt oſtendat quia de illa reſurrectione mortuorum dixerat, quæ futura eſt in iudicio. Vel aliter: De reſurrectione animarum dictum eſt, Sicut pater ſuſci. mortuos &c. De reſurrectione autem corporum ſic dicit, Neque enim pa. iu. quenquam &c. Reſurrectio enim animarum fit per ſubſtantiam patris & filij, & ideo id ſimul operatur pater & filius. Reſurrectio verò corporum fit per diſpenſationem humanitatis, non patri coeternam. Sed uide quomodo verbum Chriſti mentem noſtram huc atque illuc ducit, vno carnis loco remanere non ſinit: vt uerſando exerceat, exercendo mundet, mundando capaces reddat, capaces factos impleat. Paulò enim ante dicebat, quia demonſtrat pater filio quicquid facit, videbam quaſi patrem facientem, & filium expectantem: modò rurſus video filium facientem, patrem vacantem. Augu. 1. de Trini. Non enim quòd dicitur, Omne iudiciũ dedit filio, ſecundum illam locutionem dictum eſt, qua dicitur, Sic dedit filio vitam habere in ſemetipſo: vt ſignificaret quia ſic filium genuit. Sic enim ſic diceretur, non utique diceretur, Pater non iudicat quenquam ſecundum hoc enim quòd pater æqualem genuit filium, iudicat cum illo: ſecundũ hoc ergo dictum eſt, quòd in iudicio non forma Dei, ſed forma filij hominis apparebit, non quia non iudicabit qui dedit omne iudiciũ filio, cum de illo dicat filius, Eſt qui quærat & iudicet, ſed ita dictum eſt, Pater non iud. quen. acſi diceretur. Patrem nemo uidebit in iudicio, ſed omnes filium, quia filius hominis eſt, ut poſſit & ab impijs uideri, cum & illi uidebunt in quem pupugerunt. Hyla. 7. de Trini. Vel aliter. Quia dixerat, Et filius quos vult, uiuificat, ne non natiuitatis uideretur in ſe habere naturam, ſed non natæ potius poteſtatis iure ſubſiſtere, cõtinuò ſubiecit. Neque enim pater iud. quen. &c. Et in eo quòd omne iudicium datum eſt naturæ, natiuitas demonſtratur, quia & omnia habere ſola natura poſſit indifferens, neque natiuitas aliquid poſſit habere niſi datum. Chryſoſto. Sicut enim dedit uitam, id eſt genuit eum uiuentem, ita dedit iudicium, id eſt genuit eum iudicem. Dedit enim hic, poſitum eſt ne hunc ingenitum ſuſpiceris, neque duos patres æſtimes. Dicit autem, Omne iudicium, quia dominus eſt & puniendi & honorandi ut uoluerit. Hyla. 7. de Trinita. Datum eſt enim ei omne iudicium, quia uiuificat quos vult, neque adeptum patris iudicium poteſt uideri cum ipſe non iudicet, quia filij iudicium ex iudicio eſt paterno, ab eo enim datum omne iudicium eſt. Sed dati iudicij cauſa non tacita eſt. Sequitur enim. Vt omnes hono. fi. ſicut hono. patrem. Chryſoſto. Ne enim audiens quoniam patrem habet auctorem, diſſimilitudinem ſubſtantiæ æſtimes & honoris minorationem, complicat honorem filij patris honori, eundem oſtendens eſſe honorem patris & filij. Sed nunquid patrem eum dicemus? Abſit, qui enim patrem eum dicit, nõ adhuc filium ut patrem honorat, ſed totum confundit. Augu. Et prius quidem filius uidebatur ut ſeruus, pater honorabatur ut Deus, apparebit filius æqualis patri. Vt omnes hono. filium, ſicut ho. pa. Sed quid ſi inueniuntur qui patrem honorificant, & non honorificant filium? non poteſt fieri. Vnde ſequitur. Qui non ho. filium, non hono. pa. qui miſit illum. Aliud eſt enim cùm tibi cõmendatur Deus quia Deus eſt, & aliud cùm tibi commẽdatur Deus quia pater eſt. Cùm tibi commendatur Deus creator, tibi commendatur omnipotens ſpiritus quidem ſummus, æternus, inuiſibilis, incommutabilis. Cum uerò tibi quia pater eſt commendatur nihil tibi aliud quam filius commendatur, quia pater dici non poteſt ſi filium non habet. Sed ſi fortè patrem quidem honorificas tanquam maiorem, filium tanquam minorem: ibi tollis honorem patris, vbi minorẽ das filio. Quid enim tibi aliud uidetur ita ſentienti, niſi quia pater æqualem ſibi filiũ generare aut noluit aut non potuit? Si noluit, inuidit, ſi non potuit, defecit. Vel aliter: Quod dicitur, Vt omnes honorificent filium ſicut honorificant patrem, redditum eſt

duplex reſurrectio.

Solerter lege

Trinitatis aſſertio pulcherrima.

eſt reſurrectioni animarum, quam ſic opera tur filius ſicut pater, ſed propter reſurrectio nem corporum ſubditur: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Non dixit ſic, Honoratur enim homo Chriſtus, ſed non ſicut pater Deus. Sed dicit aliquis: Miſſus eſt filius, & maior eſt pater, quia miſit. Recede à carne, miſſionem audi, non ſeparationem. Res humanæ fallunt homines, res diuinæ purgant, quanquam & ipſæ res humanæ dicant contra ſe teſtimonium: uelut ſi quis vxorem velit petere, & per ſe non poſſet, amicum maiorem mittit, qui eã petat. Et tamen attende quàm ſit aliud in rebus humanis. Nunquid enim homo pergit cum eo quem mittit? pater autem qui miſit filium non receſſit à filio, cùm dicat. Non ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Auguſt. 4. de Trini. Non autem eo ipſo quòd de patre natus eſt, miſſus dicitur filius. ſed vel eo ꝙ apparuit huic mundo, verbum caro factum. vnde dicit, A parte exiui, & veni in hunc mundum. Vel eo quòd ex tempore cuiuſquã mente percipitur, ſicut dictum eſt, Mitte illam vt mecum ſit, & mecum laboret. Hyla. 8. de Trinitat. Concluſa igitur ſunt omnia aduerſum hæretici furoris ingenia. Filius eſt, quia à ſe nihil facit: Deus eſt, quia quæcunque pater facit, & ipſe eadem facit. Vnũ ſunt, quia exæquantur in honore. Non eſt pater ipſe, quia miſſus eſt.

Amen amen dico vobis, quia qui verbum meũ audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam. Et in iudicium nõ uenit, ſed tranſit à morte in uitã.

Glo. Quia dixerat quòd filius quos vult uiuificat, conſequenter oſtendit qualiter per filium perueniatur ad vitam, dicens. Amen amen dico vobis, quia &c. Auguſtin. Quandoquidem in audiendo & credendo uita æterna eſt, multò magis in intelligendo. Sed gradus pietatis eſt fides, fidei fructus intellectus. Et non dixit, mihi. Sed credit ei qui miſit me, Quare verbum audit tuum, & credit alteri, quid uoluit dicere, niſi quia verbum eius eſt in me? Et quid eſt, audit uerbum meum, non audit me? Credit autem ei qui miſit me, quia cum illi credit verbo eius credit, mihi credit, quia uerbum patris ego ſum. Chryſoſtom. Vel non dixit, Qui audit ſermones meos, & credit mihi, æſtimaſſent enim hoc eſſe tumorem & gloriationẽ verborum ſuperfluam, dicens autem, Credit ei qui miſit me, ſuſceptibilem faciebat ſuum ſermonem. Ex duobus enim ſuum ſermonẽ ſuſceptibilẽ facit, & in hoc quod patri creditur ab eo qui ipſum audit, & in hoc quod multis bonis potietur. vnde ſequitur, Et in iudicium non venit. Aug. Sed quis eſt hic? Erit quiſquam Paulo apoſtolo melior, qui ait. Oportet nos exhiberi omnes ante tribunal Chriſti? Aliquando ergo iudicium pœna dicitur, aliquando iudicium diſcretio dicitur. Ergo ſecundum iudicium diſcretionis oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Chriſti. Secundum iudicium damnationis hic dicitur. In iudicium non ueniet, id eſt non veniet in damnationem. Sequitur. Sed tranſit à morte in vitam. Non nunc tranſit, ſed iam tranſit à morte infidelitatis ad vitã fidei, à morte iniquitatis ad vitam iuſtitiæ. Vel aliter. Ne putares credendo te non moriturum ſecundum carnem, ſcias te mortem quam debes ſupplicio Adam perſoluturum. Accepit enim ille in quo tunc omnes fuimus, morte morieris. Nec potes euadere diuinam ſententiam. Sed cùm perſolueris mortem ueteris hominis, ſuſcipies uitam noui hominis, & tranſitum facies de morte ad uitam. Ad quam vitam? ad æternam. Reſurrecturi enim in fine ſeculi mortui in uitã æternam tranſibunt, uita enim iſta nec vita nominanda eſt, quia non eſt vera uita, niſi quæ eſt æterna. Augu. de ver. do. Videmus autem homines amatores præſentis uitę temporalis ac finiendæ, ſic pro illa laborare, ut quando ueniat mortis metus quicquid poſſunt faciant, non ut auferãt, ſed vt differant mortem. Si ergo tanto labore tanta cura agitur, ut aliquantulum plus uiuatur, quomodo agendum eſt vt ſemper viuatur? Et ſi prudentes dicuntur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem, & uiuant paucos dies, quàm ſtulti ſunt qui ſic viuunt vt perdant æternum diem?

Indicij diſtinctio.

Amen amen dico uobis, quia uenit hora & nũc eſt, quando mortui audient uocẽ filij Dei, & qui audierint, uiuẽt. Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere uitam in ſemetipſo.

Augu. Poſſet aliquis dicere. Ex patre aliquis viuificatur cui credit, quid tu, non viuificas? vide quia & filius quos vult uiuificat, vnde dicit, Amen amen di. vo. quia ve. ho. & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Chriſoſto.

Cum autem dicat, Venit hora, ne fortè lungum ſuſpiceris, tempus addidit: Et nunc eſt. Sicut enim in reſurrectione futura vocem audientes præcipientem ſuſcitabimur, ita & tunc fuit. Theoph. Hoc enim dixit pro his quos à mortuis ſuſcitaturus fuit, ſcilicet filia Archiſynagogi, filio uiduæ, & Lazaro. Aug. Vel aliter: Ne fortè quia dixit. Tranſit de morte ad uitam, intelligamus hoc in futura reſurrectione, oſtendere volens quomodo tranſit qui credit, ſubiungit: Amen amen dico vobis, quia venit hora, quæ hora? Et nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, uiuent. Non (inquit) quia viuunt audiunt, ſed audiendo reuiuiſcunt. Quid eſt enim audient? niſi obedient. Quid. n. credunt, & ſecundũ verã fidẽ agunt, viuunt & mortui nõ ſunt. Qui aũt uel nõ credunt, vel credunt malè viuẽtes, & charitatẽ non habentes, mortui potius deputãdi ſunt: & tamẽ adhuc agitur hora iſta, & vſque ad finem ſeculi ipſa hora vna agitur, vt Ioannes dicit, Nouiſſima hora eſt. Aug. de ver. do. Quando mortui, id eſt infideles, audient vocem filij Dei, id eſt euangelium. Et qui audierint. i. qui obedierint viuent, id eſt iuſtificabuntur, & infideles iam non erunt. Aug. ſuper Ioan. Sed quæret aliquis. Habet filius vitã vnde uiuant credẽtes? Audi ipſum dicentẽ: Sicut. n. habet pater uitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere uitã in ſemetipſo. Viuere quippe ſuũ in illo eſt, non aliunde, non alienum eſt: non quaſi particeps ſit uitę quæ non eſt quod ipſe, ſed habet uitam in ſemetipſo ut ipſa ſibi ſit ipſe. Quid tu? anima mortua eras, Audi patrem per filium: Surge ut in eo recipias uitam, quam non habes in te. Qui habet vitam in ſemetipſo: & ſic agitur prima reſurrectio. Hæc enim uita quod pater & filius eſt, ad animam pertinet. Non enim uitã illam ſapientię ſentit corpus, ſed mens rationalis. Hyla. in lib. de Synodis. Concluſi quidem hæretici ſcripturarum au ctoritatibus, hoc ſolum tribuere ſolent filio ut patri tantum uirtute ſimilis ſit, tollũt autem ei ſimilitudinem naturæ, non intelligẽtes non niſi ex naturæ ſimilitudine, ſimilitudinem eſſe virtutis: neque enim aliquando inferior natura ſuperioris à ſe potioriſque naturæ uirtutem conſequitur. Non aũt poteſt negari quin filius Dei idem poſſit, cum dixerit: Quæcunque pater facit, eadem & filius facit ſimiliter: ſed ſimilitudini virtutis naturæ ſimilitudo ſuccedit, cum dixit: Sicut habet pater uitam in ſemetipſo, ita & filio dedit habere uitam in ſemetipſo. In vita naturę & eſſentiæ ſignificatio eſt, quæ ſicut habetur, ita data eſſe docetur ad habẽdũ. quod .n. in utroq; uita eſt, id in utroq; ſignificatur eſſentia: & uita quæ gignitur, eſt uita. i. eſſentia, quæ de eſſentia naſcitur, dũ non diſſimilis naſcitur. ſ. quia vita ex uita eſt, tenet in ſe originis ſuæ indiſſimilẽ naturã. Aug. 15. de Tri. Intelligitur aũt pater non ſine uita exiſtenti iam filio uitã dediſſe, ſed ita eũ ſine tẽpore genuiſſe, ut uita quam pater filio gignando dedit, coæterna ſit uitæ eius qui dedit. Hyla. 7. de Trini. Quod enim ex viuo viuum natum eſt habet natiuitatis perfectionem ſine nouitate naturæ: non enim nouum eſt quod ex uiuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo ad natiuitatem uita quæſita eſt: & uita quæ natiuitatem ſumit ex vita, neceſſe eſt per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis ſacramentum, vt in uiuente viuat, & in ſe habebat uitam uiuentẽ. Et quidem naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus cõparatur, & ex inanimatis continetur ad uitam, nec ſtatim in ea quod gignitur viuit, neque totũ uiuit ex vita, cùm in ea multa ſint quæ ſine naturæ ſenſu cum excreuerint deſiccentur. In Deo vero totum quod eſt, uiuit. Deus enim uita eſt, & ex uita non poteſt quicquam eſſe niſi viuum. Aug. Ergo quod dicitur, Dedit filio, tale eſt, ac ſi diceretur. Genuit filium, generando enim dedit. Quomodo dedit ut eſſet? ſic dedit ut uita eſſet in ſemetipſo, ut non aliunde uita indigeret, ſed ipſe eſſet plenitudo vitæ. vnde credentes alij viuerent dum uiuerent. Quid intereſt? quia ille dedit, iſte accepit. Chry. Vides indiſſimilitudinem in vno ſolo differentiam oſtendentem in eſſendo, hunc quidem patrem, illum uerò filium. Hyla. de ſyno. Diſcernitur enim perſona accipientis, & dantis. Non enim poteſt intelligi ipſe atque vnus à ſe accepiſſe qui dederit, quia alius eſt ibi viuens, alius profitens ſe uiuere per auctorem.

Anagogica expoſitio

Collatio hæreticorum.

Exemplũ naturæ trãſfertur ad diuina

Et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in

in reſurrectionem iudicij.

Theophylus. Non ſolùm pater dedit filio quod viuificet, ſed etiam quòd iudicium faciat. vnde dicitur: Et poteſtatem dedit ei iudicium facere &c. Chryſoſtom. Cuius autem gratia circa hæc continuè ver titur: iudicium dico & reſurrectionem & vitam? quoniam hæc maximè omnium ſunt quæ introducere poſſunt & inflexibilem facere auditoré Qui enim perſuaſus eſt, quoniam reſurget, & filio dabit noxas eorum quæ deliquit, & ſi nihil aliud viderit, ſignũ hoc ſuſcipiens curret, benignum ſibi iudicem faciens. Sequitur: Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc. Paulus quidem Samoſetanus non ita ait, ſed ſic. Dedit ei poteſtatem iudicium facere, quia filius hominis eſt. ſed nullam conuenientiam habet hoc dictum ita. Non enim propterea ſuſcepit iudicium, quia homo eſt, quia quis prohibet omnes homines eſſe iudices? ſed quia ineffabilis Dei filius eſt, propterea & iudex eſt. Ita igitur legendum. Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc, quia enim videbatur audiétibus obſtare his quæ dicebantur, quoniam nihil plus æſtimabant eſſe Chriſtum quàm purum hominem: quæ verò dicebantur, erant maiora quàm ſecundum hominẽ, & etiam quàm ſecundum angelum, & erant ſolius Dei: ideo hanc opinionem ſoluens dixit: Ne miremini, quia filius hominis eſt: & ſubdit cauſam quare non ſit mirandum, dicens: Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei. Et cuius gratia non dixit, Ne miremini quia filius hominis eſt? etenim & ipſe filius Dei ſi reſurrectionem poſuit, quia ſcilicet opus dicẽs quod Dei proprium erat, dat audientibus ex eo ſyllogizare de reliquo, quoniam Deus erat, & Dei filius. Etenim qui argumenta complicant, cùm partes ponẽtes nobiliter demonſtrauerint quod quæritur, multoties non inducunt ipſi concluſionem, ſed clari rem facientes victoriam, dimittũt illi qui contradicit, vt pro eis ſententiam ferat. Igitur eius quidem quæ ſecundum Lazarum reſurrectionis ſuprà reminiſcens de iudicio tacuit, non enim propter iudiciũ ſurrexit Lazarus. Vniuerſalem verò reſurrectionem inducens iudicium poſuit, vnde ſequitur: Et procedent qui bona fecerunt &c. Quia enim ſuprà dixerat, Qui audit ſermonem meum, & credit ei qui miſit me, in iudicium non venit: vt non æſtimet quis quòd credere ſufficit ad ſalutem. Adiecit hic & de vita dum dicit, Et qui bona egerũt, & qui mala egerunt. Auguſt. Vel aliter: In quantum verbum in principio apud Deum dedit ei uitam habere in ſemetipſo, ſed quia verbum caro factum eſt ex uirgine Maria, homo factus filius hominis eſt. Et quia filius hominis eſt, accepit poteſtatem iudicium facere, quod ſcilicet erit in fine ſeculi. Et ibi erit reſurrectio corporum mortuorum. Animas ergo ſuſcitat Deus per Chriſtum filiũ Dei, corpora ſuſcitat per eundem filium hominis. vnde additur: Quia filius hominis eſt. Nam ſecundum quòd Dei filius eſt, ſemper habuit. Auguſtinus de verbo. do. Ad iudicium enim forma hominis ventura eſt, forma illa iudicabit quæ iudicata eſt: ſedebit iudex qui ſtabat ſub iudice. Damnabit verò reos qui factus eſt falſo reus. Rectum .n. erat, ut iudicãdi uiderẽt iudicẽ: iudicãdi autem erant boni & mali. reſtabat ut in iudicio forma ſerui & bonis & malis oſtẽderetur, forma Dei ſolis bonis ſeruaretur. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Auguſtinus ſuper Ioan. Omnes autem qui inſtituerunt alicuius etiam falſæ religionis ſectam, negare reſurrectionem mentium non potuerunt, ſed multi carnis reſurrectionem negauerunt: & niſi tu domine Ieſu dixeris eam, quid opponemus contradictoribus? Ad ipſam igitur oſtendendã ſubdit. Nolite mirari hoc, ſcilicet quòd dedit poteſtatem filio hominis iudicium faciendi, quia venit hora. Auguſtinus. de ver. domi. Hic non addit, Et nunc eſt: quia iſta hora in fine ſeculi erit. Nolite inquam mirari qui dixi: Oportet homines ab homine iudicari. ſed quos homines? non ſolum quos inueniet viuos, vnde ſequitur: Quia uenit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt. Auguſtinus ſuper Ioan. Quid euidentius? corpora ſunt in monumentis, non animæ. Superius etiam cùm diceret, Venit hora: & adderet, Et nunc eſt, ſubiecit, quando mortui audient uocem filij Dei. Non dixit, Omnes mortui: mortuos enim iniquos voluit intelligi:. ſed non omnes iniqui obediunt euangelio At verò in fine omnes qui ſunt in monumentis audient vocem eius & procedent, noluit

Pauli Samoſetani error arguit.

Forma iudicii ventura.

luit dicere, Et uiuent, quod ſupra dixit, vbi vitam æternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Accepiſti certè poteſtatem iudicandi, quia filius hominis es. Reſurgent corpora de ipſo iudicio: dic aliquid, hoc audite. Qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ viuere, ſcilicet cum angelis Dei: qui malè egerunt, in reſurrectionem iudicij. Hic iudicium pro pœna poſuit.

Anagogicus intellectus.

Non poſſum ego à meipſo facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me patris.

Auguſt. Dicturi eramus Chriſto. Tu iudicabis, & pater non iudicabit, nònne ergo ſecundum patrem iudicabis? Et ideo adiecit. Non poſſum ego à me &c. Chryſoſtomus. Hoc eſt, non extraneum neque diſſimile his quæ vult pater à me fieri videbitis, ſed ſicut audio, iudico. In quo nihil aliud oſtendit, quàm quoniam impoſſibile eſt eſſe aliquid aliud velle, quàm quod pater vult, hoc eſt ita iudico, acſi ipſe pater eſſet qui iudicaret. Auguſtinus. Cùm ageretur de reſurrectione animarum, non dicebat, audio, ſed uideo, audio enim nunc dicit, tanquam percipientis patris imperium. Iam ergo ſicut homo loquitur, quo maior eſt pater. Auguſtinus in ſer. contra Arria. Vel aliter dicit filius. Sicut audio iudico, ſiue ex humana ſubiectione, quia filius hominis eſt, ſiue ſecundum illam incommutabilem ſimplicemque naturam quæ ſic eſt filij, ut tamẽ ei de patre ſit. In qua natura non eſt aliud audire, aliud videre, aliud eſſe. Vnde ab illo eſt ei audire & videre, à quo illi eſt ipſum eſſe. & ideo ſicut audit, iudicat, quia ſicut genitum eſt verbum, ut idem verbum ſit veritas, ita ſecundum veritatem iudicat. ſequitur. Et iudicium &c. hoc enim dicens ad illum hominem voluit referre intentionem noſtram, qui voluntatem ſuam quærendo, non eius à quo factus eſt, non habuit iuſtum iudicium de ſeipſo, ſed iuſtum iudicium habitum eſt de ſeipſo. Ipſe quippe faciens voluntatem ſuam, non Dei, moriturum ſe eſſe non credit, ſed & hoc iudicium eius iuſtum non fuit. Denique fecit & mortuus eſt, quia iudicium Dei iuſtum eſt, quod iudicium facit Dei filius, non quærendo uoluntatem ſuam, cum ſit etiam hominis filius, non quia ipſius in iudicando nulla uoluntas eſt, ſed quia non ita eſt voluntas eius propria, vt ſit à voluntate patris aliena. Auguſtinus. ſuper Ioan. Non ergo quæro voluntatem meam propriã, id eſt filij hominis quæ reſiſtat Deo, faciunt enim homines voluntatem ſuam non Dei, quando faciunt quod volunt, non qnod iubet Deus. Quando autem ita faciunt quod volunt, ut tamen ſequantur voluntatem Dei, non faciunt voluntatem ſuam. Vel ideo dicit, Non quæro voluntatem meam, quia Chriſtus non eſt de ſe, ſed de patre ſuo eſt. Chryſoſtomus. Oſtendit enim non aliam eſſe patris voluntatem præter ſuam, ſed vnam vtriuſque. Si verò humanius hoc loquitur. Ne mireris. Hominem enim purum adhuc eum æſtimant. Inde igitur ſuum iudicium iuſtum eſſe dixit. vnde quilibet aliud excuſans dixiſſet, qui enim ſua vult ſtatuere, in ſuſpicionem deuenier de corruptione iuſtitiæ, qui verò non ſuis innititur, quam occaſionem habebit vt iniuſta iudicet? Auguſtinus. Filius vnicus dicit non quæro voluntatem meam, & homines nolunt facere uoluntatem ſuam. Faciamus ergo volantatem patris, Chriſti, & Spiritus ſancti, quia horum una uoluntas, una poteſtas, vna maieſtas eſt.

Iudicij diſtinctio.

Doctrina moralis.

Si ergo teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, & ſcio quia verum eſt teſtimonium eius quod perhibet de me. Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit ueritati. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio, ſed hæc dico, vt uos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucens Vos autem noluiſtis ad horam exultare in luce eius. Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia pater miſit me. Et qui miſit me pater, ipſe teſtimoniũ perhibuit de me, neq; vocẽ eius unquam audiſtis, neque ſpeciem eius uidiſtis. Et verbum eius non habetis in vobis manens, quia quẽ miſit ille, huic vos non creditis. Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis uitam æternam habere. Et illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

Chryſoſto. Quia Chriſtus magna de ſe enunciaue

enunciauerat, quorum demonſtratio non erat dicta: ad confirmationem eorum quæ dicta ſunt, oppoſitionem eorum inducit dicens: Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo &c. Quis autem non ſtatim turbabitur Chriſtum audiens hoc dicentem? Etenim in multis locis apparet ſibijpſi teſtatus. Si igitur omnia hæc falſa ſunt, quæ nobis erit ſpes ſalutis? Vnde veritatem inueniemus, cum ipſa veritas dicat: Teſtimonium meum non eſt verum? Hoc igitur quod dicit, Non eſt verum: non quantum ad dignitatem ſuã, ſed quantum ad illorum ſuſpitionem loquebatur. Poterant enim ei Iudæi ſubinferre, quoniam tibi non credimus. Nullus enim vnquam ſibi teſtans dignus eſt fide. Deinde poſt oppoſitionẽ alias dat reſponſiones manifeſtas & irrefragabiles, tres inducens teſtes eorum quæ dicta ſunt: opera quę ab ipſo ſunt facta, patris teſtimonium, & Ioannis prædicationem: & ponit priorem minorem, eam ſcilicet quæ Ioannis? vnde dicit, Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me, &c. Augu. Nouerat enim ipſe verum eſſe de ſe teſtimonium ſuum, ſed propter infirmos & propter incredulos quærebat ſol lucernas: fulgorem quippe ſolis lippitudo eorum ferre nõ poterat, ideo quæſitus eſt Ioannes qui teſtimonium perhiberet veritati. Martyres nonne teſtes ſunt Chriſti, vt teſtimonium perhibeant veritati? Sed ſi diligentius inſpicimus, quando martyres perhibent illi teſtimonium, ipſe ſibi perhibet teſtimoniũ. Ipſe enim habitat in martyribus, vt perhibeant teſtimoniũ veritati. Alcui. Vel aliter: Quia Chriſtus deus erat & homo, vtriuſque naturæ proprietatem oſtendit: aliquando loquens ſecundum hoc quod ex hominibus aſſumpſit, aliquando ſecundum maieſtatem diuinitatis. Quòd ergo ait, Si ergo teſtimonium &c. Ex parte humanitatis eſt accipiendum, & eſt ſenſus: Si ego homo de me perhibeo teſtimoniũ, ſcilicet abſque Deo, teſtimonium meum non eſt verum. vnde ſequitur. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me. Pater enim teſtimonium perhibet de Chriſto, quia in baptiſmo uox patris audita eſt, & in monte transfigurato Chriſto. Sequitur. Et ſcio quia verum eſt teſtimoniũ eius. Deus enim veritas eſt, ergo teſtimonium veritatis quid aliud poteſt eſſe quam verum? Chryſoſtom. Sed ſecundum priorem intellectum poſſent illi dicere. Si non eſt uerum teſtimonium tuum, quomodo dicis quoniã noui quod verum eſt teſtimonium Ioannis. vnde ad eorum ſuſpicionem reſpondet. dicens. Vos miſiſtis ad Ioannem &c. q. d. Non miſiſſetis ad Ioannem, ſe eum dignum fide non opinaremini. Et quod vtique maius eſt non miſerunt ad eum interrogandum de Chriſto, ſed de ſeipſo. Qui enim miſſi ſunt, non dixerunt. Quid dicis de Chriſto? ſed tu quis es, quid dicis de teipſo? ita magnã de homine admirationem habebant. Alcu. Ille autem teſtimonium perhibuit, non ſibi ſed veritati, ſicut amicus veritatis veritati, Chriſto teſtimonium perhibuit. Non autẽ dominus refellit teſtimonium Ioãnis quod verè neceſſarium fuit, ſed oſtendit non ita debere homines in Ioannem intendere, ut iam non putet ſolum Chriſtum ſibi eſſe neceſſarium. vnde ſubdit. Ego autem nõ ab ho. teſt. acci. Beda. Quia non indigeo. Ioannes autem & ſi teſtimonium perhibuit, non tamen ut Chriſtus creſceret, ſed ut homines ad ipſius cognitionem promoueret. Chry. Teſtimonium etiam Ioannis, Dei teſtimonium erat, ab illo enim diſcens dixit quod dixit. Sed ne dicant, unde manifeſtum eſt quòd à Deo didicit quod didicit? eorum ſuſpicionem correxit, dicens. Sed hoc dico ut vos ſalui ſitis. q. d. Ego quidem Deus exiſtẽs nõ indigebam huiuſmodi teſtimonio humano, quia uerò ei magis attenditis, & eum magis omnibus fide dignum putatis: mihi autẽ neque miracula facienti credidiſtis, propter hoc vobis commemoro teſtimonium illius, vt enim non dicant. Quid igitur ſi ille dixit nos autem non ſuſcepimus? oſtendit quoniam non acceptauerunt quæ ab eo dicta ſunt. vnde ſequitur. Ille erat lucerna ardens &c. Hoc autem quod dicit, Ad horam, facilitatem credendi oſtendit, & quàm citò ab eo reſilierunt, quòd ſi non feciſſent, citò eos ad Ieſum manu duxiſſet. Vocando autem eum lucernam, oſtendit quoniam non ex ſe habebat lumen ſed à Spiritus ſancti gratia. Alcui. Ioannes enim erat lucerna illuminatus à Chriſto luce, ardens fide & dilectione, lucens uerbo & actione qui præmiſſus eſt, ut inimicos Chriſti confunderet, ſecundum illud. Paraui lucernam Chriſto meo, inimicos eius induam confuſione. Chryſo. Ad Ioannem igitur uos duco nõ quaſi illius indigens

Quæſtio utilis tractatur

Obiectio ſoluitur.

Ioannes quare lucernæ comparatur.

digens teſtimonio,ſed vt vos ſaluemini:nam habeo maius teſtimonium Ioanne, & hoc eſt quod ſequitur: Ego autem habeo teſtimoniũ maius Ioanne: hoc autem eſt quod eſt ab operibus. vnde ſequitur:Opera enim quę dedit mihi pater, vt perficiam ea &c. Alcu. Quòd enim cęcos illuminat, aures aperit, ora mutorum reſoluit, dæmonia fugat,mortuos ſuſcitat: opera hęc teſtimonium perhibent de Chriſto. Hyla.7. de Tri. Vnigenitus enim Deus non nominis teſtimonio tantum, ſed etiam virtutis docet eſſe ſe filiũ,opera enim eius quæ facit teſtantur eum à patre miſſum. Itaque filij obedientia & paterna auctoritas docentur in miſſo.Sed quia opera non ſufficiunt incredibilibus ad teſtimonium, ſequitur. Et qui miſit me pater, ipſe teſtimoniũ perhibet de me. Reuoluite euangelica volumina, & omne eorum opus recenſete,nullum aliud patris de filio teſtimonium extat in libris quàm ꝙ hic ſit filius ſuus. Quid infertur hodie calumniæ ut adoptio nominis ſit,vt mendax Deus ſit, ut nomina inania ſint? Be. Miſſio aũt incarnatio eius debet intelligi. Denique oſtendit ꝙ Deus incorporeus ſit,& ꝙ corporalibus & viſibilibus oculis uideri non poſſit. vnde ſequitur.Neque vo.eius vn.au. neque ſpe.eius vid. Alcui. Poſſent enim Iudæi dicere. Nos ſoliti ſumus vocem domini audire in Sina,& eum vidimus in ſpecie ignis. Si ergo Deus perhiberet teſtimonium de te,nos intelligeremus uocem domini.Contra hoc dicit. Ego habeo teſtimonium à patre, quanuis non intelligatis, quia vos nunquam audiſtis vocem eius,neque ſpeciem eius vidiſtis. Chryſoſtomus. Quomodo ergo Moyſes dicit,Si facta eſt aliquando huiuſmodi ut res audiret populus uocem Dei loquentis de medio ignis,ſicut tu audiſti & vidiſti,uidiſſe etiam eum dicuntur Eſaias & alij plures.Quid ergo eſt quod nunc ait Chriſtus? In philoſophicum eos inducit dogma, paulatim oſtendens quoniam neque vox circa Deum eſt,neque ſpecies,ſed ſuperior & figuris eſt & loquelis talibus. Sicut enim dixit, neque vocem eius audiſtis:propter hoc non indicat quòd vocem emittat,ſed non audibilem,ita dicens,Neque ſpeciem eius vidiſtis, non hoc dicit,quòd ſpeciem ſenſibilem habeat & viſibilem,ſed quoniam nihil horum eſt circa Deum. Alcui. Non enim carnalibus auribus, ſed ſpiritali intelligentia per gratiam Spiritus ſancti audiri poteſt. Non ergo uocem ſpiritalem audierant, quoniam eum amare & præceptis eius obedire nolebant, neque ſpeciem eius uiderunt, quia non exterioribus oculis uideri poteſt, ſed fide & dilectione. Chryſoſtomus. Sed neque poſſibile erat eis dicere,quòd præcepta eius ſuſcepiſſent & ſeruarent, ideoque ſubiungit. Et uer. eius non hab. in uo.manens. Id eſt,præcepta Dei, legem & prophetas,& ſi enim ea Deus conſtituit,ſed apud uos non ſunt. ſi enim ſcripturæ vbique docent vt mihi credatis,vos autem non creditis, manifeſtum eſt quod ſermo eius deficit à vobis. Et propter hoc ſubdit.Quia quem miſit ille,huic vos non creditis. Alcui. Vel ali.Verbum quod in principio erat, non habent in ſe manens, qui verbum Dei quod audiunt & memoria tenere & opere implere contemnunt. dixerat igitur ſe habere teſtimonium à Ioanne, ab operibus, à patre, addit & teſtimonium à lege, quæ data eſt per Moyſen, di. Scrutamini ſcripturas,in quibus putatis vitam æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me, quaſi.d. Vos qui in ſcripturis putatis vitam æternam habere, & me quaſi contrarium Moyſi repudiatis, teſtimonio ipſius Moyſi me eſſe Deum intelligere poteſtis, ſi ipſas ſcripturas diligenter inueſtigatis. Omnis enim ſcriptura teſtimonium perhibet de Chriſto, ſiue per figuras, ſiue per prophetas, ſiue per angelorum miniſteria. Sed his Iudæi de Chriſto non crediderunt, & ideo vitam æternam habere non poſſunt. vnde ſequitur. Et non vul.ve.ad me,ut vitam habeatis.q.d. Scripturæ perhibent teſtimonium,& tamen per tot teſtimonia non vultis ve. ad me, id eſt non uultis mihi credere, & à me quærere ueram ſalutem. Chryſoſtomus. Vel aliter poteſt continuari. Poſſent illi dicere, Qualiter ſi uocem eius nõ audiuimus,Deus tibi teſtatus eſt? & ideo dicit. Scrutamini ſcripturas? oſtendens quòd per has teſtatus eſt Deus de eo, etenim in Iordane teſtatus eſt,& in monte. Sed uocem quidem factam in monte non audierunt, factam autem in Iordane audierunt, ſed non attenderunt. Propterea mittit eos ad ſcripturas, oſtendens quoniam & patris teſtimoniũ illic eſt.

Miſſio Chriſti eſt incarnatio.

Teſtimoniũ Chriſti multiplex.

Non autem ad lectionem ſimplicem ſcriptu rarum, ſed ſcrutationem exquiſitam eos mit tebat, quia ea quæ de eo dicebantur in ſcri pturis, deſuper obumbrabãtur, neq; in ſuper ficie exprimebantur, ſed velut quidam theſaurus recondebantur. Non dicit autem in quibus habetis vitam æternam, ſed in quibus æſtimatis vos habere: oſtendens quoniã non capiebant magnum fructum & nobilem ex ſcripturis ſola lectione æſtimantes ſe ſal uari, cum fide eſſent ptiuati. Propter quod ſubdit: Et non vul. ve. ad me, quia ei cte. nolebant. Beda. Quod autem venire pro cre dere ponatur, pſalmiſta oſtendit d. Accedite ad eum & illuminamini. Subdit autem, Vt vitam habeatis, Si enim anima quæ peccat moritur, & ipſi anima & mente mortui erant. Promittebat ergo illis vitam animę vel fœlicitatis æternę

Scrutinium ſcripturarum

Claritatem ab hominibus non accipio. Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei nõ habetis in uobis. Ego ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me. Si alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Quomodo vos poteſtis credere qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis? Nolite putare quia ego accuſaturus ſum uos apud patrem: Eſt qui accuſat uos Moyſes, in quo uos ſperatis. Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo uer bis meis credetis?

Chryſo. Quia dominus ſupra meminit & Ioannis & teſtimonij Dei, & operum ſuorũ: vt eos ad ſeipſum attraheret, probabile erat multos ſuſpicari quod hæc diceret. gloriam hominum amantis, & ideo contra hoc dicit: Claritatem ab ho. non accipi. hoc eſt nõ indigeo. Non enim eſt mea natura talis, vt indigeat quæ ab hominibus eſt gloria. Si enim ſol à lucernæ lumine non recipit adie ctionem, multò magis ego humana gloria non indigeo. Alcui. Vel claritatem ab ho minibus non accipio, id eſt laudem humanam non quæro, non. n. veni vt honorem ab hominibus acciperem carnalem, ſed honorem hominibus darem ſpiritualem. Non ergo ideo hoc loquor vt gloriam meam quæram, ſed condoleo vobis errantibus, & uolo reducere ad vitam veritatis. vnde dicit: Sed cognoui uos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Chryſoſtomus. quaſi d. Ideo hoc dixi, vt conuincam vos, quoniam propter amorem Dei, me non perſequimini. Etenim ipſe teſtatur mihi & per opera & per ſcripturas. Oportebat igitur ut ſicut me abijciebatis exiſtimantes eſſe Deo contrarium, ita nunc ad me veniretis ſi Deum amaretis, ſed non amatis. Non autem ab his ſolum, ſed etiam à futuris hoc oſtendit, dicens: Ego veni in nomine patris mei & non accepiſtis me. Si alius ve. in no. ſuo, illum accipietis. Ideo dicit ſe in nomine patris veniſſe, vt omnem abſcindat occaſionem indeuotionis. Alcui. Ac ſi dicat, ideo veni in mundum, vt per me glorificetur nomen patris, quia patri omnia attribuo. Dilectionem ergo Dei non habebant, quia nolebant eum recipere qui patris venerat facere voluntatem. Antichriſtus autem veniet in nomine non patris, ſed ſuo, vt non gloriam patris ſed ſuam quærat. Quia enim Iudæi noluerunt recipere Chriſtum, pœna peccati huius congruet vt recipiant Antichriſtum, vt qui nolunt credere ueritati credant mendacio. Auguſtinus de ver. do. Sed audiamus & Ioannem: Audiſtis quia antichriſtus venit & nunc antichriſti multi facti ſunt. Quid autem expaueſcis in antichriſto, niſi quia nomen ſuum honoraturus eſt, & nomen domini contempturus? Quid aliud facit qui dicit: Ego iuſtifico, niſi boni fuerimus periſtis? Ergo uita mea ex te pendebit, & ſalus mea ex te teligabitur, ita ne oblitus ſim fundamentum meum? nonne petra erat Chriſtus? Chryſoſtomus. Sic igitur irrefragabilem indeuotionis eorum ponit demonſtrationem. q. d. Si ut amantes Deum me perſequeremini, multò magis in Antichriſto hoc uos fa cere oporteret: ille enim non dicet ſe à patre miſſum, neque ſecundum voluntatem illius venire, ſed econtrario ea quæ ſibi non congruunt rapiens ſuper omnia Deum ſe eſſe dicet. Manifeſtum eſt igitur quòd liuo ris perſecutio erat qua Chriſtum perſequebantur, & odij in Deum. Deinde, eorũ infide litatis ponit cauſam, dicens: Quomodo uos poteſtis crede. qui gloriam ab inuicem acci. & glo. quę à ſolo Deo eſt, non quæritis? Hinc enim rurſus oſtendit, quoniam non quę Dei ſunt intendebant, ſed propriam volebant paſſionem defendere. Alcu. Magnum igitur vitiũ eſt iactantia & humanæ laudis ambitio, quæ de ſe vult æſtimari quod de ſe nõ habet.

Antichriſti deſignatio

habet. Ideo enim non poſſunt credere, quis ſuperba mens eorum laudari deſiderat, & ſe ſuper alios efferre. Beda. Hoc autem vitium melius caueri non poteſt, quàm ut ad conſcientias noſtras redeamus, nosq́ue puluerem eſſe cõſideremus: & ſi quid nobis boni ineſſe deprehendimus, nõ nobis, ſed Deo aſcribamus. Inſtruimur etiam ut ſemper nos tales exhibeamus, quales ab alijs videri deſideramus. Denique poſſent ipſi reſpondere: Ergo accuſabis nos apud patrem? Et ideo eorum quæſtionem præueniens ſubdit: Nolite putare &c. Chryſoſtom. Quia ſcilicet non ueni damnare, ſed ſaluare. Eſt qui accu. vos Moyſes, in quo vos ſperatis. Sicut enim de ſcripturis ſupra dixit, In qbus putatis uitam æternam habere, ita & de Moyſe ait: in quo vos ſperatis, ex proprijs eos vbique capiens. Sed dicent, qualiter nos ille accuſabit? quid tibi & Moyſi commune qui ſabbatum ſoluiſti? Et ideo ſubdit: Si enim cre. Moyſi, creder. for. & mihi: de me enim ille ſcripſit. Hæc ex ſuperioribus conſtitutionẽ haberes: cum enim in confeſſione deductum ſit quòd à Deo veni, ab oper. bus, à voce Ioãnis, à patris teſtimonio: manifeſtũ eſt quòd Moyſes eos accuſabit. Etenim dixit: Si quis venerit ſigna faciens, & ad Deum ducens, & futuro prædicens eum veritate, oportet ei obedire. Chriſtus autem hæc omnia fecit, nec ei crediderunt. Alcui. Forſitan autem more noſtro poſuit, non quia dubitatio ſit in Deo. Scripſit autem de Chriſto Moyſes, dicens: Prophetam uobis ſuſcitabit Deus de fratribus veſtris tanquam me, ipſum audietis. Auguſtinus contra Fauſtum. Sed & omne quod ſcripſit Moyſes, de Chriſto eſt, id eſt ad Chriſtum omnino pertinet: ſiue quòd eum figuris rerum uel geſtarum, uel dictarum prænunciet, ſiue quòd eius gratiam gloriamq́ue commendet. Sequitur: Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis cre. Theopylus. q. d. Ipſe etiam ſcripſit, & apud vos libros reliquit. vt ſi fortè obliuiſceremini, de facili recordari poſſitis, & eum ſcriptis non credidiſtis, quomodo verbis meis non ſcriptis creditis? Alcui. Ex hoc etiam colligitur, quia qui legit præcepta quæ rapinam & alia mala prohibent, & implere negligunt dicta euangelij, quæ perfectiora & ſubtiliora ſunt, implere non ualent. Chryſoſtomus. Et quidem ſi attenderent his quæ dicebantur, oportebat quærere & ab eo diſcere quæ ſunt illa quę Moyſes de eo ſcripſit, ſed ſilent. Tale enim eſt nequitia, ut quicquid dicat aliquis uel faciat, maneat proprium venenum conſeruans.

Ambitionis uitium taxatur.

Lex ad Xp̃um ſpectat

CAPVT VI.

POST hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tyberiadis: & ſequebatur eum multitudo magna, quia uidebant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Subijt ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorum. Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Vnde ememus panes vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum. Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis eius Andreas, frater Simonis Petri. Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tantos? Dixit ergo Ieſus, Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque milia. Accepit ergo Ieſus panes, & cùm gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebant. Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis. Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis & duobus piſcibus quæ ſuperfuerunt his qui manducauerant. Illi ergo homines cùm vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant. Quia hic eſt uerè propheta, qui venturus eſt in mundum.

Chryſo. Sicut iacula cùm in durum aliquid inciderit cùm multo impetu iaciuntur. cùm autem non habuerint aliquid obuians, diſſoluitur citò immiſſio, & quieſcit, ita & ſi cum audacibus hominibus impetuosè inceſſerimus, ſæuiunt magis. Si autem ceſſerimus, facilè mollimus eorum inſaniam. Propterea Chriſtus furorem ex præmiſſis ſermonibus tantum ſecedendo mitigauit in Galilæam vadens, non tamen ad eadem loca vnde in Hieruſalem aſcenderat, non enim in

Doctrina moralis.

Chana Galilęę, ſed vltra mare iuit. vnde ait Poſt hęc abijt Ieſus trãs mare Galilææ quod eſt Tyberiadis. Alcui. Hoc mare pro diuerſitate locorum diuerſis nominibus vocatur, ſed quantum ad pręſentem locum mare Galilææ propter prouinciam, Tyberiadis autẽ à ciuitate dicitur. Mare autem dicitur, non quia ſit amara aqua, ſed iuxta Hebraicum modum omnium congregationes aquarum maria vocantur. Quod mare dominus etiam frequenter tranſit, vt populis ibi manentibus verbum prædicationis impendat. Theophy. Tranſit enim de loco ad locũ probando populi voluntatem, & auidiores homines vniuſcuiuſq; ciuitatis & ſolicitiores reddens. vnde ſequitur. Et ſeq. eum mul. mag. quia uide. ſi. quæ fa. ſuper his qui infirmabantur. Alcui. Scilicet quòd cœcos illuminabat, & alia huiuſmodi. Et ſciendum eſt quòd quoſcunque in corpore ſanabat, eos pariter reformabat in anima. Chryſoſtomus. tanta autem doctrina potientes à ſignis magis mouebantur, quòd groſſioris mentis erat. Signa enim, ut ait Paulus, non ſunt data fidelibus, ſed infidelibus. Sapientiores autem erant illi, de quibus in Luce dicitur, quòd ſtupebant in doctrina eius. Sed quare non dicit quæ ſigna videbant eum facientẽ. quoniam hic euangeliſta maiorem partem libri in ſermonibus domini conſumere ſtuduit. Sequitur: Subijcit ergo in montem Ieſus, & ibi ſede. cum diſci. ſuis. In montem quidem aſcendit propter ſignum quod fieri debebat. Sed quòd diſcipulos ſecum aſcendere fecit, accuſatio multitudinis erat non ſequentis eum. Aſcendit etiam in montem erudiens nos à tumultibus, & ab ea quæ in mundo eſt turbatione quieſcere: apta enim ad philoſophiam ſolicitudo eſt. Sequitur: Erat autem proxi. pa. di fe. Iu. Vide qualiter in anno integro nihil plus euangeliſta nos docuit de ſignis Chriſti quam quòd paralyticum ſanauit, & filium reguli, non enim ſtuduit vniuerſa annunciare, ſed ex multis magna & pauca. Qualiter igitur non aſcendit ad diem feſtum? paulatim enim ſoluebat legem, occaſionem capiens à Iudaica nequitia. Theophylus. Quia enim Iudæi eum perſequebantur, occaſionem receſſus accipiens legem excluſit, innuens obſeruantibus quòd veritate adueniente omnis ceſſat figura, & quòd legibus non ſubijcitur, vt legalia feſta perficeret. & uide hoc quòd non erat feſtum Chriſti, ſed Iudæorum. Beda. Si quis autem verba euangeliſtarum diligẽter cõſiderauerit, facile cognoſcet quia vnius anni ſpacium fuit inter decollationẽ Ioãnis & paſſionem domini. Cùm enim Matthæus dicat, quia dominus audita nece Ioãnis ſeceſſit in deſertum locum, & ibi turbas pauit, & Ioannes dicit quòd proximum erat paſcha Iudæorum quando turbas pauit apertè demonſtratur, quia imminente paſchali feſtiuitate decollatus eſt Ioannes. Euoluto autem vnius anni ſpacio paſſus eſt Chriſtus in eadẽ feſtiuitate. Sequitur. Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus &c. Dicit, cùm ſubleuaſſet oculos Ieſus, ut diſceremus quòd oculos non erigebat huc atque illuc, ſed pudice ſedebat attentus cum diſcipulis ſuis. Chryſoſtomus. Neque etiam ſimpliciter ſedebat, cum diſcipulis ſuis, ſed diligenter loquens aliquid eis, & eos ad ſeipſum conuertens. Deinde reſpiciens uidit turbam ad ſe uenientem. Cuius igitur gratia Philippum interrogat? ſciebat enim quòd diſcipulorum eius congregatio, ampliori indigebat doctrina. Talis autem erat Philippus qui poſtea dixit. Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, propterea igitur prius eum erudiebat. Nam ſi ſimpliciter factum eſſet miraculum, non tantum appareret, nunc autem prius cogit confiteri inopiam, ut certius diſcat miraculi magnitudinem. unde ſequitur: Hoc autem dice. ten. eum. Non quidem ignorans id quod debebat ab ipſo dici, ſed humane hoc dictum eſt. Sicut enim quòd dicitur, Qui ſcrutatur corda hominũ, non oſtendit ignorantiæ ſcrutationem, ſed certiſſimè cogitationis, ita cùm hic dicat ꝙ tentauit eum, nihil aliud dicit quàm quoniam ſciebat certiſſimè. Sed & aliud eſt dicere quoniam probationem eum faciebat, per talem interrogationem inducens in certiſſimam ſigni cognitionem. Propter hoc & euangeliſta ne infirmitate locutionis minorationem aliquam ſuſpiceris ſubiungit. Ipſe enim ſcie. quid eſſet facturus. Alcu. Interrogat igitur non ut ignorata diſcat, ſed ut diſcipulo adhuc rudi propriam tarditatem oſtendat, quã ipſe in ſe perpendere non ualebat. Theo. Vel etiam ut alijs ipſum oſtenderet, non tanquam cor eius ignorãs. Aug. de con. euan. Sed ſi dñs ſecundũ narrationem

Chriſti duplex ſanatio.

Supputatio temporum.

Cõſenſus euãge.

ratione Ioānis proſpectis turbis quæſiuit à
Philippo tentans eum, vnde illis eſcæ dari
poſſent, poteſt mouere quomodo ſit verum
quod alij narrauerūt, prius dixiſſe domino
diſcipulos vt dimitteret turbas. Quibus il-
le reſpondit ſecundum Matthæum, Non ha
bent neceſſe ire, date eis uos manducare:
intelligitur igitur poſt hæc uerba dominū
inſpexiſſe multitudinem, & dixiſſe Philip-
po quod Ioannes commemorat: alij autem
prætermiſerunt. Chryſo. Vel aliter: Alia
quidem ſunt illa: alia autem ſunt hæc non
eiſdem facta temporibus. Theo. Philippū
igitur dominus tentans vtrū fidem haberet,
inuenit eū adhuc humanis paſſionibus ſub-
iacētem, quod patet ex hoc quod ſequitur:
Reſpondit ei Philippus, Ducentorum dena
riorum panes nō ſufficiunt eis, ut unuſquiſ-
que modicum quid acci. Alcui. In quo tar
ditatem ſuam oſtendit. nam ſi perfectè de
creatore intelligeret, De eius potentię lar
gitate non diffideret. Aug. de con. euange.
Quòd autem Philippus hic apud Ioannem
reſpōderet, Hoc Marcus à diſcipulis reſpon
ſum eſſe commemorat: volens intelligi hoc
ex ore cæterorum Philippum reſpondiſſe,
quanq̄ & pluralem numerum pro ſingulari
uſitatiſſimè ponere potuerit. Theop. Sed
& Andream dominus ſimilem Philippo in-
uenit, quamuis altius de illo contemplantē,
ſequitur.n. Dicit ei unus ex diſcipulis eius
Andre. fra. Si. Pe. Eſt puer hic q̄ habet quin-
que panes hordeaceos & duos piſces. Chry.
Aeſtimo quidem non ſine cauſa id eum di-
cere, ſed quia audiuerat ſignū quod Eliſeus
de panibus hordeaceis fecerat, pauit.n. de
10. panibus centum homines. Aſcendit igi-
tur mente in aliquod excelſum, ſed ad ſum-
mum non potuit peruenire, quod patet per
hoc quod ſubdit. Sed hæc, quid ſunt inter tā
tos? Aeſtimabat enim quòd de paucio ri-
bus pauciora, & de pluribus plura facturus
eſſet qui miracula faciebat, ſed hoc non e-
rat uerum. Similiter enim ei facile erat, &
de pluribus & de paucioribus paſcere tur-
bas: non enim materia ſubiecta indigebat,
ſed ne uiderentur creaturæ alienæ eſſe ab
eius ſapientia ipſis creaturis utitur ad ma-
teriam miraculorum. Theo. Confundan
tur Manichæi qui dicunt quòd panes & om
nia huiuſmodi creata ſūt à malo Deo, quia
boni Dei filius Ieſus Chriſtus panes multi-
plicauit. nam ſi creaturæ malæ fuiſſent, ne-
quaquam bonus mala multiplicaſſet. Aug.
de con. euang. Quod autem Andreas apud
Ioannem de quinque panibus & duobus pi-
ſcibus ſuggeſſit, hoc cæteri pluralem nume
rum pro ſingulari ponētes ex diſcipulorum
perſona retulerunt. Chryſ. Diſcamus au-
tem hic qui uoluptati attendimus, quæ co-
medebant mirabiles uiri illi & magni: &
quantitatem eorum quæ inferebantur, & ui
litatem menſæ eorum. Nondum autem ap-
parentibus panibus iuſſit eos diſcumbere,
ut diſcas quoniā non entia ut entia ei ſubſi
ſtunt, ſicut Paulus ait. Qui uocat ea quæ nō
ſunt tanquam ea quæ ſunt. ſequitur enim:
Dicit ei Ieſus, Facite ho. diſcumbe. Alcui.
Ad literam homines diſcūbere dicimus ia-
cendo comedere more antiquo, vnde ſequi-
tur: Erat aūt fęnum multum in loco. Theo.
Ideſt herba uiridis. Erat.n. paſcha quod in
primo menſe ueris perficiebatur. Sequitur:
Diſcubue. ergo uiri nu. quaſi quinque mi. So Cōſuetudo uirilegalis.
li uiri numerantur ab euangeliſta, quia le-
galē cōſuetudinē ſequebatur. Etenim Moy-
ſes à 20. annis, & ſupra populum connume-
rauit nulla mentione de mulieribus facta,
innuens quòd omne quòd uirile eſt & iuue-
nile, dignum & honorabile eſt apud Deum.
Sequitur: Accepit er. Ie. panem, & cùm gra-
tias egiſſet, diſtri. diſcum. ſimiliter ex piſci-
bus quantum uolebant. Chryſ. Sed quare
paralyticum debens ſanare non orat, neque
ſuſcitans mortuos, neque mare quietans: hic
autem orat gratias agens? ut ſcilicet oſten-
dat eos qui comeſtionem incipiunt gratias
agere oportere Deo. Sed & aliter in mino-
ribus maximè orat, ut diſcas q̄ non propter
indigētiam orat. Si.n. indigeret orare, mul-
to magis in maioribus hoc feciſſet. Quia ue
rò illa ex auctoritate facit, manifeſtum eſt
q̄ hic condeſcendendo nobis orat: & adhuc
quoniam turba multa erat præſens, oporte-
bat eis ſuaderi q̄ ſecundum uoluntatē Dei
aduenerat, & ideo cum occulte aliquod mi
raculum faciebat non orabat, ſed coram
multis orabat, ne crederent quòd eſſet Deo
contrarius. Hylar. 3. de Trinita. Quin-
que igitur panes offeruntur turbæ & fran-
guntur, ſubrepunt in frāgentiū manus quæ-
dā fragmentorum procreationes, nō immi-
nuitur: unde præfringitur, & tamen præ-
fringentis manum fragmenta occupant, nō

ſenſus,non viſus profectum tam conſpicabilis operationis aſſequitur: eſt quod non erat,uidetur quod non intelligitur:ſolum ſupereſt,vt Deus omnia poſſe credatur. Aug. Vnde enim multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes: poteſtas enim erat in manibus Chriſti.panes autem illi quinque quaſi ſemina erant, non quidem terræ mandata, ſed ab eo qui terrā fecit multiplicata. Chryſo. Vide autem quanta eſt ſerui & domini differentia:nam prophetæ quaſi ex menſura habentes gratiam ita miracula faciebāt, Chriſtus autem abſoluta virtute faciens cū multa ſuperabundantia omnia operabatur.Sequitur:Vt autem im.ſunt &c. Nō quidem hæc oſtentatio ſuperflua fuit, ſed nec phantaſiam exiſtimarent quod factum eſt, propter quod etiam ex ſubiecta materia miraculum fecit.Sed quare non turbis dedit fragmenta portanda,ſed diſcipulis? quoniā hos maximè erudire volebat, qui orbis terrarum debebant eſſe magiſtri. Ego autem non ſolum admiror multitudinem panum quæ facta eſt,ſed & certitudinem ſuperfluorum,quia neque plus,neque minus fecit ſuperfluum eſſe,ſed tantum quantum volebat, ſcilicet duodecim cophinos ſecundum numerum 12. apoſtolorum. Theoph. Addiſcimus autem ex miraculo perpetrato non fieri puſillanimes in coarctationibus paupertatis. Beda. Turbæ autem cùm vidiſſent ſignum quod fecit dominus, mirabantur quia nondum eum Deum eſſe cognouerant,ideoque euāgeliſta ſubdit: Illi ergo homines quia carnales erant & carnaliter intelligebant,cùm uidiſſent quod fecerat ſignum,dicebant: quia hic eſt uerè propheta, qui venturus eſt in mundum. Alcui. Nondum pleni fide dominum vocant prophetam, qui nondum Deum dicere nouerant, ſed iam multum profecerant ex virtute miraculi:qui eum ſecernentes ab alijs prophetam vocabant,ſicut ſciebant in populo illo prophetas aliquādo miracula feciſſe,nec falluntur ſi dicunt eū prophetam, cū ipſe dñs nouerit ſe prophetā,dicēs.Nō capit ꝓphetā perire extra Hieruſalē. Aug. Sic aūt propheta eſt Chriſtus & dominus prophetarum, ſicut angelus & dominus angelorum.ex eo enim quòd præſens anuunciauit,angelus erat: ex eo quòd futura prædixit, propheta erat.

Ieſus eſt propheta.

ex eo quòd verbum caro factum eſt,& angelorum & prophetarum dominus erat: nullus enim propheta ſine verbo Dei. Chryſoſtomus. Ex hoc autem quòd dicunt: Qui venturus eſt in mundum, manifeſtum eſt quòd prophetam quendam principalem expectabant.Et ideo quod dicitur. Hic eſt verè propheta, in græco cum adiectione articuli ponitur, ad oſtendendum ſcilicet eum eſſe diſcretum ab alijs prophetis. Auguſtin. Conſiderandum autem quod dicitur, quia Deus non eſt talis ſubſtantia quæ oculis uideri poſſit,& miracula eius quibus totum regit, vniuerſamque creaturam adminiſtrat aſſiduitate viluerunt,ſeruauit ſibi quædam quæ faceret opportuno tempore:præter vſitatum curſum ordinemque naturæ:non utmaiora,ſed inſolita viuendo ſtuperent,quibus quotidiana viluerunt. Maius enim miraculum eſt gubernatio totius mundi quàm ſaturatio quinque milium hominū de quinque panibus,& tamen hoc nemo miratur. Illud mirantur homines, non quia maius, ſed quia rarum eſt. Nec tamen ſufficit hoc intueri in miraculis Chriſti, quia enim dominus eſt in monte,verbum Dei eſt in alto: proinde non quaſi humiliter iacet, nec tranſeunter prætereundum eſt. Alcui. Miſticè enim nomine maris turbidum ſeculum deſignatur. Mox autem vt Chriſtus mare mortalitatis noſtræ adijt naſcendo, calcauit moriendo,tranſijt reſurgendo,ſecutæ ſunt eum credendo & imitando turbæ credentium ex vtroque populo collectorum. Beda. Tunc autem dominus ſubijt in montem, quando cœlum aſcendit, quod deſignatur per montē. Alcui. Quòd enim turbis inferioribus relictis ad altiora cum diſcipulis aſcendit, oſtendit quòd ſimplicibus minora præcepta: ſunt committenda, perfectioribus altiora. quòd imminente paſcha illos reficit, ſignificat quia quiſque pane diuini verbi & corpore & ſanguine domini deſiderat refici, debet ſpirituale paſcha facere, id eſt de vitijs ad virtutes tranſire. Oculi verò domini ſunt dona ſpiritualia,quæ cùm dominus electis ſuis miſericorditer concedit,tunc in eos oculos ſuos dirigit, id eſt reſpectum pietatis impendit. Auguſt. lib. 83.q. Quinque autem panes hordeacei ſignificant veterem legem,ſiue quia nondum ſpiritualibus, ſed adhuc carnalibus data eſt lex.i.quinq; corporis

ris ſenſibus deditis. Nam & ipſæ turbæ quinque milia hominum fuerunt, ſiue quia per Moyſen lex ipſa data eſt. Moyſen enim quinque libros ſcripſit. Et quòd hordeacei erant panes, bene ſignificauit per ipſam legem, quæ ita data erat, vt in ea uitale animę alimentum corporalibus ſacramentis obtegeretur. Hordei enim medulla tenaciſſima palea tegitur. Vel ipſum populum nondum expoliatum carnali deſiderio tanquam palea cordi eius inhærebat. Beda. Hordeum etiam pabulum eſt iumentorum, & cibus ſeruorum, & lex vetus data eſt & ſeruis & iumentis, id eſt carnalibus.

Allegorica expoſitio

Auguſt. lib. 83. q. Duo autem piſces qui ſaporem ſuauem pani dabant, duas illas perſonas videntur ſignificare quibus populus ille regebatur, regiã ſcilicet, & ſacerdotalem, quæ tamen duę perſonæ dominum noſtrum præfigurabant, ambas enim ille ſuſtinuit. Alcui. Vel duo piſces dicta vel ſcripta prophetarum & pſalmiſtarum ſignificant, & cum quinarias ad quinque ſenſus corporis referatur, mille ad perfectionem refertur. Qui uerò quinque ſenſus corporis perfectè regere ſtudent, viri dicuntur à viribus quos fœminea mollities nõ corrumpit, ſed ſobriè & caſtè viuunt, & cœleſtis ſapientiæ dulcedine merentur recreari. Auguſt. ſup. Io. Puer autem qui iſta habebat fortè populus Iſrael erat, qui ſenſu puerili ea portabat, nec manducabat. Illa enim quæ portabat clauſa onerabant, aperta paſcebant. Beda. Pulchrè autem dicit, Hæc quid ſunt inter tantos? quia lex uetus parum proficiebat, quouſque eam ſuis manibus ſuſcepit, id eſt opere impleuit, & eandẽ ſpiritualiter intelligẽdam eſſe docuit, quia lex neminem ducebat ad perfectum. Aug. ſu. Ioan. Frangendo autem panes multiplicati ſunt. Quinque enim libri Moyſi multos libros cùm exponuntur tanquam frangendo, id eſt diſſerendo fecerunt. Auguſt. lib. 83. q. Dominus etiam tanquam frangẽdo & aperiendo quod durũ erat & clauſum in lege diſcipulos impleuit, cùm eis poſt reſurrectionem aperuit ſcripturas.

Allegorica pulchra.

Aug. ſup. Ioan. Quia aut ignorantia populi erat in lege, propterea tentatio domini ignorantiã diſcipuli demonſtrabat. Super fœnum autem diſcumbebant, quia carnaliter ſapiebant, & in carnalibus quieſcebant, omnis enim caro fœnum. Illi autem de panibus domini implentur, qui quod auribus audiunt, operibus implent. Auguſt. Quæ ſunt autem fragmenta niſi quæ populus non poterat manducare? Quid ergo reſtat niſi ut ſecretiora intelligentiæ quæ non poteſt capere multitudo illis credantur, quòd idonei ſunt, & alios docere valent, ſicut erant apoſtoli. vnde & duodecim cophini impleti ſunt. Alcu. Cophinis enim ſeruilia implentur officia. Cophini igitur ſunt apoſtoli, & eorum imitatores, qui licet in præſenti ſint deſpicabiles, ſpiritualium ſacramentorum diuitijs ſunt interius referti. Dicuntur autem apoſtoli fuiſſe cophini, quia per apoſtolos fides ſanctæ Trinitatis erat prædicanda in quatuor partibus mundi.

Notula pulchra

Quòd autem nouos panes noluit facere, ſed allatos cumulauit, ſignat quia veterem ſcripturam non reprobauit, ſed aperiendo patefecit.

Ieſus ergo cùm cognouiſſet quia venturi eſſent ut raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. Vt autem ſero factum eſt, deſcenderunt diſcipuli eius ad mare. Et cum aſcendiſſent nauim, venerunt trans mare in Capharnaum. Et tenebræ iam factæ erant, & non uenerat ad eos Ieſus. Mare autem, uento magno flante, exurgebat. Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque, aut triginta, uident Ieſum ambulantem ſupra mare, & proximum naui fieri, & timuerunt. Ille autem dicit eis. Ego ſum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim, & ſtatim nauis fuit ad terram in quam ibant.

Beda. Turbæ viſo tanto miraculo, intellexerunt pium atque potentem, & idcirco uoluerunt ipſum facere regem, homines nã que uolunt habere regem pium ad regendum, & potentem ad tuendũ. Dominus igitur hoc cognoſcens fugit in montem, id eſt aſcendit celeriter. vnde dicitur. Ieſus ergo cum cogno. quia ven. eſ. vt ra. eum & fa. eũ regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus. Datur ergo intelligi quòd dominus cùm ſederet in monte cùm diſcipulis ſuis, & videret turbas ad ſe venientes deſcenderat de mõte, & circa inferiora loca turbas pauerat. Nam quomodo fieri poteſt, vt rurſus ille fugeret, niſi ante de monte deſcenderet? Augu. de con. euangel. Non autem repugnat quod Matthæus dixit, Aſcendit in montem ſolus orare. Neque enim cauſa orandi contraria eſt cauſa fugiendi, quandoquidem & hinc dominus doceat hanc eſſe nobis magnam

cauſam orandi, quando eſt cauſa fugiendi. Augu. Erat autem rex,qui timebat fieri rex: nec talis rex qui ab hominibus fieret, ſed ta lis qui hominibus regnũ daret:ſemper quidem ille cum patre regnat ſecundum quod eſt filius Dei. Prædixerunt autem prophetæ regnum eius, & ſecundum id ꝙ homo factus Chriſtus: & fecit fideles ſuos Chriſtianos qui ſunt regnum eius quod modò colligitur modò emitur ſanguine Chriſti. Erit autem aliquando manifeſtum regnum eius,quando erit aperta claritas ſanctorum eius poſt iudicium ab eo factum. Diſcipuli autẽ & turbæ credentes in eum putauerunt illum ſic veniſſe vt iam regnaret. Hoc eſt velle rapere, & facere eum regem. Chryſoſtomus. Vide autem quanta eſt gulæ virtus, non vltra eis ſabbati tranſgreſſionis cura,non vltra zelãt ſed omnia remota ſunt vẽtre repleto:& pro pheta iam erat apud eos, & regem eum intronizare volebant. Chriſtus autem fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates. Sic igitur Ieſus dimittit diſcipulos, & aſcendit in montem. Hi verò à magiſtro relicti,ut ſerò factum eſt,deſcenderũt ad ma re. Et hoc eſt quod ſubditur: Vt autem ſerò factum eſt, &c. Et quidem vſque ad veſpe ram expectauerunt eum, venturum eſſe putantes ad ſe: facta uerò veſpera non vltra ſuſtinent eum non inquirere,tantus eos detinebat amor, ſed ab amore igniti aſcenderunt in nauem. vnde ſequitur, Et cùm aſcẽ. na.ve.trans mare in Caphar.Veniebant quidem ad Capharnaum æſtimantes ſe illic eũ inuenturos. Auguſt. Sic ergo dixit finem & redit ut exponat quomodo venerunt,quia per ſtagnum nauigantes tranſierunt, & dum nauigarent recapitulando exponit quid acciderit, di. Et tenebræ iam factæ erant &c. Chryſoſtomus. Non ſine cauſa euangeliſta tempus deſignat, ſed ut per hoc calidum eorum amorem oſtendat. Non enim dixerunt: Veſpera nunc eſt, & nox aduenit, ſed ab amore igniti aſcenderunt in nauim multa autem erant ex quibus impediebantur à tempore, vnde dicitur. Et tene. iam fa.erant: à tempeſtate, vnde ſequitur Mare autem vento ma.flan.exurge.à loco. Non enim erat prope terram:vnde dicitur.Cùm remigraſſent ergo quaſi ſtadia 25. ,aut 30. Beda. Eo genere locutionis quo cùm dubitando loquimur ſolemus dicere fermè 25.

Regnũ Chriſti duplex

aut propè 30. Chryſoſtomus. Et vltimo ab inopinabili: vnde ſequitur, Vident Ieſum am.ſupra ma.& proxi.fieri. Apparet quidem eis poſtquam illos dimiſerat, illo quidem docens eos quid eſt de relicto, & amorem excitans maiorem, hic verò ſuam virtutem oſtendens,propter hoc igitur illi turbabantur.vnde ſequitur,Et timuerunt, quibus tur batis dominus confortationem adhibet:vnde ſequitur,Ille autem dicit eis: Ego ſum, nolite timere. Bed. Non autem dixit,Ego ſum Ieſus,ſed tantum,Ego ſum, quia familiares eius erant, ideoque audita voce facile potuerunt cognoſcere magiſtrum: ſiue quod verius eſt, ut oſtenderet ſe illum eſſe qui Moyſi dixit,Ego ſum qui ſum. Chryſoſtomus. Ideo autem eis apparuit, vt oſtendat quoniam ipſe eſt qui tempeſtatem ſoluet.Hoc enim oſtendit euangeliſta ſubdens. Voluerunt ergo accipere eum in naui,& ſtatim fuit nauis ad terram ad quam ibant.Trãquillam enim præbuit eis nauigationem. Non autem nauim aſcendit, volens maius miraculum operari,& deitatem eius reuela re apertius. Theophyl. Vide nanque tria miracula: primum eſt quòd ambulabat ſupra mare,ſecũdum eſt quòd fluctus mitigat, tertium eſt quòd ſtatim facit nauim ad terram ire ad quam ibant, nam multum diſtabant à terra, cùm eis dominus apparuit. Chryſoſtom. Turbæ autem non oſtendit ſe Ieſus ſupra mare ambulantem, quia hoc ſignum imbecillitatem eorum excedebat,ſed neque diſcipulis diu viſus eſt hoc faciens, ſed ſtatim diſparuit ab eis. Auguſt. de con. euã.Nõ eſt autẽ aduerſus ꝙ Matthęus prius eũ dixit dixiſſe diſcipulos aſcendere in nauiculam,& pręcedere eum transfretum,donec dimitteret turbas, ac deinde dimiſſis turbis aſcendiſſe in montem ſolus orare. Ioannes verò prius eum fugiſſe commemorat ſolum in montem,ac deinde inquit, Vt autem ſerò factũ eſt, deſcen.diſ. eius ad ma. & cum aſcen.in nauim. Quis enim non hoc videat recapitulando Ioannem poſtea dixiſſe factum à diſcipulis,quod iam Ieſus iuſſerat antequam fugiſſet in montem? Chry. Vel aliter:Mihi videtur hoc ſignũ aliud ab eo quod apud Matthæũ poſitum eſt,tunc.n. nõ ſtatim eũ ſuſceperunt, nunc aũt perſuaſi ſunt ſtatim ſuſcipere:& tunc quidem adhuc tẽpeſtas permanebat cõcutiens nauim,nunc autem

Myſteriũ latet in verbis.

autem cum voce tranquillitas aduenit. multoties enim eadem facit ſigna, vt facile ſuſcep tibilia fiant. Auguſt. Myſticè autē pauit dominus turbas, & aſcendit in montem: ſic enim de illo prædictum eſt, Congregatio populorum circundabit te: & propter hanc in altum regredere, ideſt vt circundet te congregatio populorum regredere in altum. Quare autem dictum eſt, Fugit? neque enim ſi nollet, teneretur. Aliquid ergo ſignificauit fugiendo, quia ſcilicet non potuit intelligi altitudo eius: quicquid enim non intellexeris, fugit me, dicis: ergo fugit in montē ipſe ſolus, quia aſcendit ſuper omnes cœlos. Illo autem ſurſum poſito diſcipuli in nauicula tempeſtatem patiebantur, nauicula illa eccleſiam præſignabat. Tenebræ iam factæ erant, & merito, quia lux non erat, non enim venerat ad illos Ieſus. Quantum accedit finis mundi, creſcunt errores, creſcit iniquitas. Lux deniq; charitas eſt ſecundum illud, Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt. Ipſi fluctus nauem turbantes, & tempeſtates, & venti clamores ſunt maledictorū, inde charitas refrigeſcit, inde fluctus augentur, & turbatur nauis, nec tamen venti illi & tempeſtas, & fluctus, & tenebræ id agebant, vt vel nauis non promoueretur, vel ſoluta mergeretur. Qui enim perſeuerauerit vſque in finē, hic ſaluus erit. Quinarius autem numerus ad legē pertinet, ipſi ſunt quinque libri Moyſi, ergo legem ſignat numerus vigeſimus quintus, quoniam quinquies quini ſiunt viginti quinque. Sed huic, legi antequam euāgelium veniret, deerat perfectio, quæ in ſenario numero comprehenditur. Ipſa ergo quinque per ſex multiplicentur: vt lex per euangelium impleatur: vt fiant ſexies quini, 30. Ad eos ergo qui legem implent, venit Ieſus calcans fluctus, ideſt omnes tumores mundi ſub pedibus habens, omnes altitudines ſeculi præmens, & tamē tantę ſunt tribulationes, vt etiam ipſi qui credunt in Ieſum, expaueſcant ne deficiant. Theo. Cum autem homines vel dæmones nos per timorem nituntur mouere, audiamus Chriſtum dicentem, Ego ſum: nolite timere, ideſt ego ſemper aſſiſto, & ſicut Deus permaneo, & nūquam pertrāſeo: non perdatis in me fidem pro falſis terroribus. Videt etiam quomodo non in principio periculi dominus aſtitit: ſed in fine. Permittit nanque nos eſſe in medio periculorum, vt certantes in tribulationibus probabiliores ſiamus, & vt ad ipſum ſolum recurramus, qui potens eſt ex inſperatis nos liberare. Cum enim intellectus humanus ſibi prouidere non poterit, tunc ſalus diuina aduenit, Si voluerimus etiam Chriſtum in nauiculā noſtrā ſuſcipere, ideſt in cordibus noſtris habitare, ſtatim inueniremur in terra ad quam ire volumus, id eſt in cœlum. Beda. Quia verò hæc nauicula non torpentes vehit, ſed fortiter remigantes, ſignificatur quòd in eccleſia non deſidioſi & molles, ſed fortes, & in bonis operibus perſeuerantes perueniunt ad portum ſalutis æternæ.

Luxcharitas dicitur

Vbi humana deſunt, adſūt diuina

Altera die turba quæ ſtabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi, niſi vna, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis Ieſus in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius abiſſent. Aliæ verò ſuperuenerunt naues à Tyberiade iuxta locum, vbi manducauerant panem. gratias agentes Deo. Cùm ergo uidiſſet turba quia Ieſus non eſſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcenderunt in nauiculas, & venerunt Capharnaum quærentes Ieſum. Et cum inueniſſent eum trans mare, dixerunt ei. Rabbi, quando huc veniſti? Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit uobis. Hunc enim pater ſignauit Deus.

Chry. Dominus & ſi turbis non manifeſtè oſtenderit quomodo ſupra mare ambulauerit, dedit tamen eis latenter ſuſpicari quod factum erat, & euangeliſta hoc oſtendit, dicēs. Altera Die &c. vſque ibi, abiſſent. Quid .n. hoc erat aliud quā ſuſpicari quòd mare pedes tranſiens receſſerat? Neque.n. eſt dicere ꝙ in alia nauicula pertranſiuit, quia vna erat ibi tantū in quā erant diſcipuli eius, cū quibus ipſe non intrauerat. Aug. Inſinuatum aūt eſt illis tam magnum miraculum, venerunt ergo & aliæ naues iuxta locum illum, vbi mā ducauerant panem, in quibus turbæ eum ſecutæ ſunt, & hoc eſt quod ſubditur. Alię verò ſuperue.na. &c. vſq; ibi, quęrentes eum. Chryſoſt. Sed tamen poſt miraculum tam magnum venientes non interrogauerunt eum qualiter pertranſijt, neque curauerunt tantum miraculum addiſcere. Sequitur enim. Et cùm inueniſſent eum trans mare &c. Niſi quis dicat hic, quando

pro qualiter dictum eſſe ab eis, dignum autem eſt & hinc conſpicere facilem eorum mentem. Qui enim dicebant, Hic eſt propheta, qui ſtudebant rapere & facere eum regem, inuenientes eũ, nihil tale conſiliantur. Augu. Ecce enim ille qui in montem fugerat turbatus, cum ipſis turbis loquitur, modo teneant, modo regem faciant. Sed, ille qui poſt miraculi ſacramentum, & ſermonem infert, & quorum ſatiauit panibus ventrem, ſatiat ſermonibus mentem. Alcui. Qui enim dedit exemplum fugiẽdæ laudis & terreni imperij, dat exemplum doctoribus qualiter debeant inſiſtere prædicationi. Chryſo. Manſuetudo autem & lenitas non vbique eſt vtilis, cùm enim deſes fuerit diſcipulus & groſſus, ſtimulo vti ad eum oportet: hoc & hic filius Dei facit. Venientibus enim turbis & blandientibus ei dicendo. Rabbi, quando huc veniſti, vt oſtendat quod eum qui ab hominibus eſt, honorem non concupiſcit, ſed ſolum inſpicit eorum ſalutem, redarguendo eis reſpondit non ſolum corrigere volens, ſed & mẽtem eorum reuelare. vnde ſequitur: Reſpondit eis Ieſus, & dixit. Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna &c. Aug. q. d. Propter carnem me quæritis, non propter ſpiritum. Chry. Poſt reprehenſionem autem doctrinam eis adiungit, dicens: Operamini non cibum &c. q. d. Vos eſcam exquiritis temporalem, ego autẽ corpora veſtra nutriui, vt per hoc exquireretis illã eſcam, quę non temporaneam, ſed ęternam tribuit vitam. Alcui. Corporeus cibus carnẽ tantum reficit exterioris hominis, & ſemel acceptus non ſufficit, niſi quotidie accipiatur: ſpiritalis autem cibus permanet in æternũ, & ſatietatem perpetuam immortalitatemq́ue largitur. Augu. Seipſum autem inſinuat iſtum cibum, vt in ſequentibus illuceſcit: ac ſi dicat, Quæritis me propter aliud, quærite me propter me. Chryſ. Sed quia quidam eo quòd volunt pigrè nutriri, abutuntur hoc verbo, neceſſarium eſt inducere id; quod eſt Pauli: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus ſuis, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti, ſed & ipſe Corinthũ veniens, morabatur apud Aquilam & Priſcillam & operabatur. Dicendo autem, Ne operamini cibum qui perijt, non inſinuat quòd oporteat pigritari, ſed quòd oporteat operari & dare: hic enim eſt cibus qui non perit. operari autem cibum qui perit, eſt affici ſecularibus rebus. Hoc igitur dixit, quia illi nullam fidei curam habuerunt, ſed ſolum volebant ventrem implere nihil laborantes, & hoc decenter cibum qui perit vocauit. Auguſtin. Sicut autem Samaritanæ dixerat. Si ſcires qui petit à te bibere, poſtulaſſes ab eo, & daret tibi aquam viuã, ita & hic ſubdit, Quẽ filius hominis &c. Alcui. Quando autem per manum ſacerdotis corpus Chriſti accipis, nõ ſacerdotem quem vides, ſed illum quem nõ vides, attende. Sacerdos eſt diſpenſator huius cibi, nõ actor, filius hominis ſeipſum dat nobis, vt nos in ipſo & ipſe in nobis maneat. Iſtum filium hominis nolite ſic accipere quaſi alios filios hominum. Sequeſtratus eſt enim quadam gratia & exceptus à numero omnium. iſte enim filius hominis & Dei filius eſt, hoc eſt quod ſubdit: Hunc enim pater ſignauit Deus. Signare eſt ſignũ ponere. q. d. Nolite me contemnere, quia filius hominis ſum, ſic enim ſum filius hominis, vt Deus pater me ſignaret, id eſt proprium aliquid mihi daret, quo non confunderet cum genere humano, ſed per me liberaretur genus humanum. Hyl. 8. de Tri. Signaculorum autem natura eſt, vt omnem impreſſæ in ſe ſpeciei explicent formam, & nihil minus ex eo in ſe habeant, vnde ſignentur, & dum totũ accipiunt quod imprimitur, totum ex ſe præferũt quicquid impreſſum eſt. Verbum igitur hoc ad diuinæ natiuitatis non proficit exemplum, quia in ſignaculis & materies fit & diuerſitas & impreſſio, per quam mollioribus naturis, validiorum generum ſpecies imprimuntur, vnigenitus verò Deus & per ſacramentũ ſalutis noſtræ hominis filius, volens proprietatis nobis paternę in ſe ſignare ſpeciem, ſignatum ſe à Deo ait, vt per hoc poteſtas in eo dandi ad æternitatem eſſe intelligi poſſit, quia omnem in ſe paternæ formæ plenitudinem ſignantis ſe Dei cõtineret. Chry. Vel ſignauit, id eſt in hoc miſit hanc nobis afferentem eſcam. Vel ſignauit, id eſt reuelauit per ſuum teſtimonium. Alcui. Myſticè autem altera die, id eſt poſt aſcenſionem Chriſti, turba ſtans in bonis operibus, non iacens in terrenis voluptatibus, expectat vt veniat ad eos Ieſus. Vna autem nauis

Exemplum Chriſti duplex

Filius quõ dicitur ſignatus

Anagogica expoſitio

tis eſt vna eccleſia, ſed & aliæ naues quæ ſu perueniunt, ſunt conuenticula hæreticorũ, qui quæ ſua ſunt quærũt, non quę Ieſu Chriſti, vnde conuenienter eis dicitur, Quæritis me, quia manducaſtis ex panibus. Auguſt. Quàm multi etiam non quęrunt Ieſum, niſi vt illis benefaciat ſecundum tempus, alius negotium habet, quærit interceſſionem clericorum, alius præmitur à potentiore, fugit ad eccleſiam. vix quæritur Ieſus propter Ieſum. Grego. 22. mora. Per eorum etiam perſonam dominus illos intra ſanctam eccleſiã deteſtatur, qui per ſacros ordines ad dominum propinquantes, non in eiſdem ordinibus virtutum merita, ſed ſubſidia præſentis vitæ exquirunt. Satiatos quippe de panibus dominum ſequi, eſt de ſancta eccleſia temporalia alimenta ſumpſiſſe. Et non pro ſignis dominum, ſed pro panibus quærere, eſt ad religionis officium non pro augendis virtutibus, ſed pro requirendis ſubſidijs inhiare. Beda. Illi etiam qui in oratione quærunt, non æterna, ſed temporalia, quærunt Ieſum non propter Ieſum, ſed propter aliquid aliud. Significatur autem myſticè quoniam hæreticorum conuenticula carent hoſpitio Chriſti ac diſcipulorum eius, & dicuntur aliæ ſuperueniſſe naues, quia hæreſes repentinæ fuerunt. Per turbam autem quæ cognouit quòd Ieſus non erat ibi, neq; diſcipuli eius, illi deſignantur qui cognoſcentes errores hæreticorum, relinquunt eos, & ad veram fidem veniunt.

Dixerunt ergo ad eum. Quid faciemus vt operemur opera Dei? Reſpondit Ieſus, & dixit eis. Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille. Dixerunt ergo ei. Quod ergo tu facis ſignum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cælo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico vobis, non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim verus eſt qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum. Domine, ſemper da nobis panem hunc.

Alcui. Intellexerat eſcam iſtã quæ permanet in vitã æternã eſſe opus Dei, & ideo interrogant quid facerẽt vt iſtum cibum .i. opus Dei operari poſſint, & hoc eſt quod dicitur, Dixerunt ergo ad eũ: Quid faciemus vt oper. &c. Id eſt, quæ præcepta ſeruando poterimus implere opera Dei? Chryſoſt. Hoc autem dicebant non vt diſcant & faciant, ſed ad cibi exhibitionem eum inducere volentes. Theo. Chriſtus verò quanuis cognoſceret quòd eis nihil proderat, tamen propter communem vtilitatem reſpondit, & oſtendit eis, imò omnibus hominibus qđ ſit opus Dei. vnde ſequitur: Reſpondit Ieſus &c. Aug. Non autem dicit, vt credatis ei: ſed, vt credatis in eum. Non enim continuò qui credit ei, credit in eum: nam & dæmones credebant ei, & non credebant in eum, nos credimus Paulo, ſed non in Paulũ. Credere ergo in eum, eſt credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Ipſa eſt fides quã de nobis exigit Deus, quæ per dilectionem operatur. *Fides vera exprimitur.* Diſcernitur tamen ab operibus fides, ſicut dicit Apoſtolus, iuſtificari hominẽ per fidẽ ſine operibus legis. Et ſunt opera quę videntur bona ſine fide Chriſti, & nõ ſunt bona, quia non referuntur ad eum finẽ ex quo ſunt bona, finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti, & ideo noluit diſcernere ab opere fidem, ſed ipſam fidem dixit eſſe opus Dei: ipſa eſt enim fides quæ per dilectionem operatur. Nec dixit. Hoc eſt opus veſtrum: ſed, hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Credere ergo in eum, eſt manducare cibum qui permanet in vitam æternã, vt quid paras dentem & ventrem? crede, & manducaſti. Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebant ſigna quibus crederẽt. Iudæi enim ſigna quærunt, & hoc eſt quod ſequitur: Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis &c. Chryſ. Nihil irrationabilius quàm ſigno præ manibus exiſtẽte, quaſi nullo iam ſigno facto hoc dicant, neque electionem ſigni fiendi domino permittunt, ſed in neceſſitatem eum æſtimant ducere, vt nullum aliud faciat ſignum q̃ tale quale factum eſt in eorum parentibus. vnde ſubdunt: Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto. Alcui. Et ne videatur manna aliquo modo contemnendum, auctoritate pſalmi illud extollũt, dicentes: ſicut ſcriptum eſt, Panem de cœlo dedit eis manducare. Chryſ. Multis quidem factis ſignis, & in Aegypto, & in mari rubro, & in deſerto, huius maximè meminerunt, quòd valde cõcupiſcebant propter ventris tyrannidem. *Iudæi quare manna cupierunt.*

Neque

Neque autem dicunt quòd Deus hoc fecit, ne videantur eum execquare Deo, neq; Moyſen inducunt, vt non videantur Chriſtũ deprimere, ſed medium ponunt, dicentes. Patres noſtri man. manna. Vel aliter. Auguſt. Dominus Ieſus talem ſe dicebat, vt ſe Moyſi præponeret, nõ enim auſus eſt Moyſes de ſe dicere quòd daret cibum qui non perit. Attendebãt itaque quanta feciſſet Moyſes, adhuc aliqua maiora volebant fieri. q. d. Tu promittis cibum qui non perit, & non talia operaris qualia Moyſes. Panes hordeaceos ille non dedit, ſed manna de cœlo. Chryſ. Licebat autem domino dicere, quoniã Moyſe maiora miracula feci, ſed non erat tempus horum verborũ nunc, ſed vnum erat ad quod ſtudebat, ſcilicet ducere eos ad eſcam ſpiritalem. vnde ſequitur: Dicit ergo eis Ieſus, Amen amen dico vobis, Non Moyſes &c. An non ex cœlo erat manna? qualiter igitur ex cœlo dicitur? ſicut & volucres cœli dicuntur, & ſicut dicitur, Intonuit de cœlo dominus. Panem autem nõ verum vocat illum, non quia falſum erat miraculum de manna, ſed quia figura erat, non veritas. Nõ dixit: Non Myoſes dedit, ſed ego, ſed pro Moyſe quidem Deum, pro manna verò ſeipſum poſuit. q. d. Illud manna hoc ſignificabat, ſcilicet cibum de quo paulo ante locutus ſum, & omnia ſigna mea erant. Signa mea dilexiſtis, quod ſignificatur cõtẽnitis. Deus .n. dat panem quem ſignificauit manna ipſum, ideſt dominum Ieſum Chriſtum. vnde ſequitur Panis enim verus &c. Beda. Non quidem elementis, ſed hominibus habitatoribus mundi. Theo. Seipſum dicit panem verum, quia principale ſignificatum per manna, eſt vnigenitus Dei filius homo factus. Manna nanque interpretatur, quid eſt hoc, nam Iudæi videntes ſtupefacti, vnus ad alium dicebant, quid eſt hoc? Filius autem Dei factus homo, ipſe eſt potiſſimum admiratiuum manna, ita vt cuilibet contingat quærere, quid eſt hoc? quõ filius Dei, filius hominis eſt? quomodo ex duabus naturis vna fit perſona? Alcui. Qui per aſſumptam humanitatem deſcendit de cœlo, & per aſſumentem diuinitatem dat vitam mundo. Theop. Hic autem panis vita ſecundũ naturam exiſtẽs, tanquam viui patris filius proprium opus facit, quia viuificat cuncta. Sicut .n. ex terra patris infirmam naturam carnis conſeruat, ſic & Chriſtus per ſpiritus operationes viuificat animam, & etiam corpus incorruptibile facit: nam per eius reſurrectionẽ corporalis confertur incorruptio, & ideo dicit quòd dat vitã mundo. Chry. Non Iudæis ſolum, ſed orbi terrarũ. Illi verò inferius adhuc inſpiciebant. vnde ſequitur: Dixerunt ergo ad eum, Domine &c. Dicente autem eo, quoniam pater meus dat vobis panem: non dixerunt, Roga vt det: ſed, da nobis. Auguſt. Sicut enim Samaritana cui dictum eſt, qui biberit de hac aqua nõ ſitiet vnquam, ſecundum corpus accipiens, & carere indigentia volens. Da mihi (inquit) domine de hac aqua, ſic & iſti dicũt, Da mihi panem qui reficiat, & non deficiat.

Mãna quid ſi guraverit.

Chriſtus panis cœleſtis.

Dixit autem eis Ieſus, Ego ſum panis vitæ. Qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet in æternum. ſed dixi vobis, quia & vidiſtis me, & non crediidiſtis. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. quia deſcendi de cælo, non vt faciã voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me, patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem voluntas patris mei qui miſit me, vt omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Chryſo. De reliquo dominus in myſteriorum traditionem eos inducturus eſt, & primum de deitate ſua loquitur. vnde dicitur: Dixit autem Ieſus, Ego ſum panis vitæ. Neq; enim hoc de corpore eius dictum eſt. de illo enim in fine dicit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt. Sed interim de diuinitate loquitur. Etenim caro propter Deũ verbum panis eſt, quod ſpiritũ ipſum ſuſcipienti panis cœleſtis fit. Theo. Non autem dixit, Ego ſum panis nutrimẽti, ſed vitę. Quia enim cuncta mortifera erãt, viuificauit nos Chriſtus per ſeipſum: eſt autem panis non conſuetæ vitæ, ſed illius quæ morte non reſecatur. vnde ſubditur: Qui uenit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet in æternum. Augu. Qui venit ad me, hoc eſt qui credit in me, & quod dixit, non eſuriet: hoc intelligendum eſt, Et non ſitiet vnquã, vtroque enim ſignificatur ęterna illa ſatietas, vbi nulla eſt egeſtas. Theop. Vel non ſitiet neq; eſuriet, ideſt ad verbum Dei audiendum, neque tædioſus efficietur, neque ſitiet

Chriſtus omnia uiuificauit.

ſitiet ſiti intellectuali, quaſi non habeat aquam baptiſmi, & ſanctificationē per ſpiritum factam. Aug. Panē igitur de cęlo deſideratis, ante uos habetis, ſed non manducatis. vnde ſequitur: Sed dixi uobis, quia & uidiſtis me, & non crediditis. Alcui. q. d. Nō ideo hoc dixi ꝙ uos ſciam hoc pane ſatiandos, ſed potius ad improperiū veſtræ incredulitatis dico, quia uidetis, & non creditis. Chry. Vel per hoc quòd dicit. Dixi uobis insinuat teſtimonium ſcripturarum, de quo ſupra dixerat. Illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Et iterum dixerat: Quoniam veni in nomine patris mei, & non ſuſcepiſtis me: hoc autem quòd dicit, Quia & vidiſtis me &c. ſigna occultè inſinuat. Aug. Sed non ideo ego populū Dei perdidi, quia vos vidiſtis & non crediſtis, vnde ſequitur: Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. Beda. Abſolutè dicit, Omne: vt oſtenderet plenitudinem fidelium. Hi autem ſunt quos pater dat filio, quando per occultam inſpirationem facit eos credere in filium. Alcui. Quemcunque ergo pater traxerit ad hoc vt credat in me, ueniet per fidem ad me ut mihi iungatur, & eum qui paſſibilis fidei & bonę operationis ueniet ad me, non eijciam foras, ideſt in ſecreto purę conſcientiæ mecum morabitur, & tandem recipiam eum in ęterna beatitudine. Auguſt. Illud enim intus vnde non exitur foras, eſt magnū penetrale & dulce ſecretum ſine tędio, ſine amaritudine malarum cogitationum, ſine interpellatione tētationum & dolorum, de quo dicitur, Intra in gaudium domini tui. Chryſ. Per hoc autē quòd dicit, Quod dat mihi pater, oſtendit quoniam non contingens res eſt credere in Chriſtum, neque cogitationibus humanis perficitur, ſed ea quæ deſuper reuelatione indiget, etiam anima deuota ſuſcipiente reuelationem. vnde non ſunt ab accuſatione eruti, quibus non dat pater: indigemus enim & ea quæ ex nobis eſt uoluntate ad credēdum, per hoc autem tangit incredulitatem eorum, oſtendens quoniā qui non credit ei, uoluntatem tranſgreditur patris. Paulus autem ait, quòd ipſe eos tradiderit patri, Cum tradiderit, inquit, regnum Deo & patri. Sicut igitur pater dans non priuat ſeipſum, ſic nec filius tradens. dicitur autem filius tradere, quoniam per eum ad patrem adducimur. Et de patre dictum eſt, Per quem uocati eſtis in ſocietatem filij eius. Sic igitur qui uenit ad me, ſaluabitur: quia pro his ueni, carnem aſſumpſi. unde ſequitur: Quia deſcendit &c. Quid dicis? alia ſunt tua, & quæ illius? Ne igitur hoc aliquis ſuſpicetur, ſubiunxit, Hęc eſt autem uolun. eius qui miſit me: &c. Per hoc autē & filius vult: quia filius quos vult viuificat. Quid eſt igitur quod dicit, Non aliud acturus veni quàm quod pater vult? quaſi non habens diuinam voluntatem à patre, omnia enim quæ patris ſunt, mea ſunt: ſed hoc non dixit: ſed in fine reſeruat, excelſa enim interim occultat. Aug. Vel aliter: Quare non eijciat foras ſubiungit, dicens: Quia deſcendi de cœlo non vt faciam volūtatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Propterea enim anima à Deo exijt, quia ſuperba erat. Superbia enim eiecti ſumus, humilitate regredimur. Medicus enim quando ægritudinem diſcutit, ſi curet quod per aliquam cauſam factū eſt, & ipſam cauſam non curet, ad tempus videtur mederi, ſed cauſa manente morbus repetitur. Vt ergo cauſa omnium morborum curaretur, ideſt ſuperbia, deſcendit & humilis factus eſt filius Dei. Quid ſuperbis homo? filius Dei propter te humilis factus eſt. Puderet te fortaſſe imitari humilē hominem, ſaltem imitare humilem Deū: hæc eſt enim commendatio humilitatis, Non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Superbia quippè facit voluntatem ſuā, humilitas voluntatem Dei. Hyl. 3. de Tri. Non igitur hoc dicit, quia facit quod non velit, ſed obedientiam ſuam ſub effectu paternæ voluntatis oſtendit, volens ipſe voluntatem patris explere. Aug. Ideo ergo qui ad me venerit non eijciam eum foras, quia non ueni facere uoluntatem meam, humilis veni humilitatem docere, qui ad me venit, incorporatur mihi & humilis fit, quia non faciet voluntatem ſuam, ſed Dei, & ideo non eijcietur foras, quia cùm ſuperbus eſſet, proiectus eſt foras, ad me enim uenire non poteſt niſi humilis, non mittitur foras niſi ſuperbia. qui ſeruat humilitatem, non labitur à ueritate. Quare autem ideo non eijciat foras qui uenit ad illum, quia non uenit facere uoluntatē ſuā, oſtendit cùm ſubdit. Hæc eſt enim voluntas eius qui

Gaudiū puræ conſciētiæ

Volun tas vna patris & filij

qui miſit me patris, vt omne quod dedit mihi pater non perdam ex eo. Ipſe illi datus eſt qui ſeruat humilitatem, nō eſt voluntas in conſpectu patris vt pereat vnus de puſillis, de tumentibus poteſt perire, de puſillis nihil perit, quia niſi fueritis ſicut puſillus iſte, non intrabitis in regnum cęlorum. Auguſt. de correct. & gratia. Qui ergo in Dei prouidentiſſima diſpoſitione præſciti, prædeſtinati, vocati, iuſtificati, glorificati ſunt, etiam nondum renati, ſed & nondū nati iam filij Dei ſunt, & omnino perire non poſſunt, hi enim verè veniunt ad Chriſtum. Ab illo ergo datur etiam perſeuerantia in bono vſque in finem: neque enim datur niſi eis qui non peribunt, quoniam qui non perſeuerāt peribunt. Chryſ. Per hoc autem quod dicit. Non perdam ex eo, non oſtendit ſe indigere eorum cura, ſed hoc dicit propter eorum ſalutem. Poſtquam autem dixerat, Nō perdam ex eo, & non eijciam foras: ſubiungit, Sed reſuſcitem eum in nouiſſimo die, quia in reſurrectione cōmuni mali eijcientur ſecundum illud, Tollite eum & eijcite eum in tenebras exteriores. Ipſi etiam perdētur ſecundum illud. Qui poteſt animam & corpus perdere in gehēnam. Ideo autem multoties reſurrectionem inducit, vt non ex ſolis rebus præſentibus iudicēt Dei prouidentiam, ſed aliam expectent vitam. Auguſt. Videte autem quemadmodum & hic geminam illam reſurrectionem deſignet, qui venit ad me modo reſurgit, humilis factus in membris meis. Sequitur autem: Sed reſuſcitem illum in nouiſſimo die. Ad exponendum autem quod dixerat, Omne quod dedit mihi pater. Et iterum quod dixerat, Non perdam ex eo: ſubiungit, Hæc eſt enim voluntas patris mei qui miſit me, vt omnis qui videt filium & credit in eū habeat vitā æternam. Superius dixit, Qui audit verbum meum, & credit ei qui miſit me. Modo autē, Qui videt filium & credit in eum, non dixit, Et credit in patrem. Hoc eſt enim credere in filium, quod & in patrem, quia ſicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. vt ſic omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam, credendo & tranſeundo ad vitam tanquam prima illa reſurrectione, & quia ipſa non eſt ſola, ſubiungit de ſecunda: Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Reſurrectio duplex notatur.

Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi, & dicebant, Nonne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de cælo deſcendit? Reſpondit ergo Ieſus, & dixit eis. Nolite murmurare inuicem. Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Et ſcriptum in prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Non quia patrem vidit quiſquam, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit patrem.

Chryſ. Iudæi exiſtimantes ſe comeſtione carnali potiri non turbabantur, vſq; quo poſtea diffiſi ſunt, vnde dicitur: Murmur. er. Iu. de il. quia di. Ego ſum panis &c. Videbantur quidem turbari in hoc quòd dixerat eum de cælo deſcendiſſe, ſed non hoc erat quod turbationem faciebat, ſed hoc ꝙ non expectabant potiri menſa corporali. Adhuc tamen eum venerabantur, quia recens erat ſignum, & propterea non manifeſtè ei contradicebant, ſed murmurando ſuam perturbationem oſtendebant, quid autem murmurando dixerint ſubditur. Et dicebant, Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, &c. Aug. Lōgè autem iſti erant à pane de cęlo, nec eum eſurire nouerant. panis enim iſte interioris hominis quærit eſuriem. Chryſo. Manifeſtum eſt enim quoniam mirabilem eius nondum ſciuerant generationem, propterea eū adhuc filium Ioſeph dicunt, ſed non increpantur. Non enim reſpondit eis, Non ſum filius Ioſeph, quia non poterant illum mirabilem partum audire. Si vero eū qui ſecundum carnem non poterant manifeſtè audire, multo magis nec ſuperiorē ineffabilem. Augu. Ab hominibus enim carnem aſſumpſit, ſed non more hominum. Nam patrem habens de cælo, matrem elegit in terra, & illic natus ſine matre, & hic ſine patre, quod ergo talibus murmurantibus reſpondit ſubditur. Reſpondit er. Ieſus & di. eis: nolite murmu. inuicem. q. d. Scio quare non eſuritis ſic, ut iſtum panem non intelligatis neq; quæratis. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me traxerit illum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit niſi tractus, quem trahat, & quem non trahat, quare illum trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare, ſi nō vis errare, ſemel accipe & intellige

Occultatio myſterij.

telligе. ſi nõ traheris, ora vt traharis. Chry. Hic autẽ inſiliunt Manichæi dicentes, quoniam nihil in nobis eſt poſitum. ſed hoc non quod in nobis eſt deſtruit, ſed oſtendit nos diuino auxilio indigentes: oſtendit enim hic non eum qui inuitus venit, ſed eum qui multa patitur oppugnationem. Augu. Si enim inuiti trahimur ad Chriſtum, ergo inuiti credimus: ergo violentia adhibetur, nõ voluntas excitatur. ſed intrare quiſquã eccleſiam poteſt nolens, credere non poteſt niſi volens, corde enim creditur ad iuſtitiam. ſi ergo inuitus venit qui trahitur, non credit: ſi non credit, non venit, non enim ad Chriſtum ambulando currimus, ſed credendo, nec motu corporis, ſed voluntate cordis accedimus, ergo voluntate traheris. Quid eſt autem trahi voluntate? delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Eſt quædam voluptas cordis, cui dulcis eſt panis ille cœleſtis. Porrò ſi poetæ dicere licuit, Trahit ſua quemque voluptas, quanto fortius nos dicere debemus trahi hominem ad Chriſtum, qui delectatur veritate, beatitudine, iuſtitia, ſempiterna vita, quod totũ Chriſtus eſt. An non habent corporis ſenſus voluptates ſuas, & animas deſeritur à voluptatibus ſuis? Da amantem, da deſiderantem, feruentem, fonti æternæ patriæ ſuſpirantem, & ſcit quid dicam. Sed quare voluit dicere, quem traxerit pater, ſi trahendi ſumus, ab illo trahamur, cui dicit quædã quæ diligit, Trahe me poſt te. Sed quid intelligi voluit, aduertamus. Trahit pater ad filium eos, qui propterea credunt in filium, quia eũ cogitant patrem habere Deum. Deus.n. pater æqualem ſibi genuit filium, & qui cogitat atq; in fide in ſentit ac ruminat æqualem eſſe patri eum in quem credit creaturam, non eũ traxit pater. Fotinus dicit, Homo ſolus eſt Chriſtus, qui ſic credit, nõ eum pater trahit: trahit Petrum qui dixit, Tu eſt Chriſtus filius Dei viui. vnde dictum eſt, Nõ tibi reuelauit caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Iſta reuelatio ipſa attractio eſt. Si enim qui inter delicias terrenas reuelantur amantibus trahunt, non trahet reuelatus Chriſtus à patre? Quid enim fortius deſiderat anima quàm veritatẽ? ſed hic homines eſuriunt, ibi ſaturabuntur. Et ego reſuſ. eum in no. die. q.d. ſaturabitur, ego & hic ſitit in reſurrectione mortuorum, quoniam ego reſuſcitabo eum. Auguſt. de quæ. no. & ve. te. Vel attrahit pater ad filium per opera quæ faciebat per illũ. Chry. Non parua dignitas filij, ſi pater adducit, & ipſe ſuſcitat: non diuidens ad patrem opera, ſed oſtendens parilitatem virtutis. deinde oſtendit modum ſecum dum quem pater trahit, di. Scriptum eſt in prophe. Et erunt omnes doci. Dei. Vides fidei dignitatẽ, quoniam nõ ab hominibus neque homines, ſed ab ipſo Deo eam debeant addicere. Magiſter enim præſidet omnibus paratus exiſtẽs ſua tribuere, ad omnes ſuam doctrinam effundens. Si autẽ omnes docibiles Dei, qualiter quidam non credunt? quia hoc de pluribus dictum eſt, ſiue quoniã omnes qui volunt. Aug. de prædeſti. ſan. Vel aliter: Sicut integrè loquimur cum de aliquo literarum magiſtro, qui in ciuitate ſolus eſt dicimus, omnes iſte hic literas docet, non quia omnes diſcunt, ſed quia nemo niſi ab illo diſcit quicunque ibi literas diſcit. Ita rectè dicimus, Omnes Deus docet venire ad Chriſtum, non quia omnes veniunt, ſed quia nemo aliter venit. Aug. ſuper Ioan. Vel aliter: Omnes regni illius homines docibiles erunt Dei, non ab hominibus audirent, et ſi hic ab hominibus audiunt, tamen quod intelligunt intus datur. ſtrepitum verborum ingero auribus veſtris niſi reuelet ille qui intus eſt, quomodo ergo ò Iudæi me poteſtis agnoſcere, quos pater nõ docuit? Beda. Dicit autem pluraliter, In prophetis, quia omnes prophetæ, vno eodemque ſpiritu repleti, licet diuerſa prophetarent, tamen ad idem tendebant. quapropter cum quouis eorum omnes alij concordabant, ſicut cum Ioele propheta qui dicit. Erunt omnes docibiles Dei. Gl. Hoc in Ioele nõ inuenitur, ſed aliquid ſimile. dicitur .n. ibi: Filij Sion exultate & lætamini in domino Deo noſtro, quia dedit vobis doctorem. Expreſſius tamen eſt in Eſaia vbi dicitur. Ponam vniuerſos filios tuos doctos à domino. Chry. Quod quidem præcipuum eſt, quia ante per homines diſcebant quæ Dei ſunt, nunc autẽ per vnicum filium Dei & Spiritum ſanctũ. Aug. de prædeſti. ſan. Omnes autem docibiles Dei veniunt ad filium, quoniam audierunt & didicerunt à patre per filium: vnde ſubditur, Omnes qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Si autem omnis qui audiuit à patre

prophetæ omnes vno ſpiritu Chriſtum teſtati ſunt.

à patre & didicit, venit: profecto omnis qui non venit, nō audit à patre, nec didicit. Valde remota eſt à ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua pater auditur & docet, vt veniatur ad filium, nec agit hoc cum carnis aure, ſed cordis, vbi eſt & ipſe filius, quia ipſe eſt verbum eius per quod pater ſic docet, ſimul eſt & Spiritus ſanctus. Inſeparabilia.n.didicimus eſſe opera Trinitatis, ſed patri hoc potiſſimum eſt attributum, quia de ipſo procedit & filius & Spiritus ſanctus. Itaque gratia quæ occultè & humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro reſpuitur: ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia p̄mitus auferatur. Cur ergo non oēs docet ut ueniāt ad Chriſtum? niſi quia eos quos docet, miſericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet. ſi autem dixerimus quòd volunt diſcere quos non docet, reſpondebitur nobis, Et vbi eſt quod ei dicitur: Deus tu conuertens viuificabis nos? aut ſi non facit volentes ex nolentibus Deus, vt quid orat eccleſia ſecundum præceptum domini pro perſecutoribus ſuis? non .n. quiſquam dicere poteſt credidi, vt ſic vocaret, præuenit quippe eū miſericordia Dei, quia eſt vocatus, vt crederet. Augu. ſuper Ioan. Ecce ego quomodo trahit pater docēdo de veritate, non neceſſitatem imponendo, trahere enim Dei eſt. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. quid igitur Chriſtus nihil docuit? quid quòd patrem magiſtrum homines non viderunt, filium viderunt? filius ergo dicebat, ſed pater docebat. Si ego homo cum ſim illum doceo qui audiuit verbum meum, illum docet & pater qui audiuit verbum eius. Exponit autem hoc ipſe & oſtendit nobis quid dixerit, continuo ſubiungens. Non quia pa. vi. quiſq; niſi &c. q.d. Ne fortè cum dico vobis, omnis qui audiuit à patre & didicit, dicatis apud vos. Nunquam vidimus patrem, quomodo ab eo diſcere poterimus? à meipſo audite. Ego noui patrem, ab illo ſum, quomodo verbū eſt ab illo cuius eſt verbum. non quod ſonat & tranſit, ſed quod manet eum dicente, & trahit audientem. Chryſo. Omnes quidem à Deo ſumus. Id verò quod eſt præcipuum filij & proprium, hic non poſuit propter auditorum imbecillitatem.

Schola cæleſtis deſcribitur.

Pater cæleſtis trahitur.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur. Ego ſum panis viuus; de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.

Aug. Reuelare voluit ſe dominus quid eſſet, vnde dicit. Amen amen dico vobis &c. q.d. Qui credit in me, habet me. quid eſt autem habere me? habere vitam æternam. vita enim æterna eſt verbum quod in principio erat apud Deum, & vita erat lux hominum. aſſumpſit vita mortem, & uita occideret mortem. Chry. Quia vero turbę inſtabant cibum corporalem petentes, & eius cibi qui patribus eorum datus erat reminiſcētes, vt oſtendat quòd omnia illa figura erāt huius veritatis præſentis mentionē de cibo ſpirituali facit dicens: Ego ſum panis vitæ. Panem quidem vitæ ſeipſum vocat, quoniā vitam noſtram continet & hanc & futuram. Aug. Sed quia illi de manna ſuperbiebāt, ſubiungit: Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto & mortui ſunt. Ideo patres veſtri, quia ſimiles eſtis illorum, murmuratores patres murmuratorum filiorū. Nam de nulla re magis Deum offendiſſe ille populus dictus eſt, quàm contra Deum murmurando. Ideo autem mortui ſunt, quia quod videbant credebant, quod non videbant non credebant, neque intelligebant. Chryſ. Non autem ſine cauſa addit, In deſerto, ſed occulte inſinuās, quoniam nō longum tempus fuit, quo ſcilicet māna datum eſt, neq; ſimul cum uenit in terram promiſſionis, ſed quia uidebant panem datū à Chriſto minus eſſe illo quod patribus datū erat, in eo quòd illud deſuper deſcendebat. Miraculum uerò panum inferius gerebatur, propterea ſubiungit, hic eſt panis de cœlo deſcendens. Aug. Hunc panem ſignificauit manna, hunc panem ſignificabat altare Dei. Sacramenta hæc ſunt, & illa fuerunt. In ſignis diuerſa ſunt, in re quæ ſignificatur paria ſunt. Apoſtolum audi. Omnes eādem eſcam ſpiritalem manducauerunt. Chryſ. Deinde oſtendit quod maxime eos poterat perſuadere, quoniam ipſi patribus ſuis multò digniores effecti ſunt, qui manna manducantes ſunt mortui, & ideo ſubdit: Vt ſi quis ex ipſo manducauerat, non moriatur. A fine utriuſque cibi oſtendit differentiam. panem autem hic dogmata ſalutaria dicit, & fidem

Cōparatio māna & euchariſtiæ.

fidem quæ in ipſum eſt, aut corpus ſuũ, hæc enim conſeruant animam. Aug. Sed nunquid nos non morimur, qui manducauimus panẽ deſcendentẽ de cœlo? ſic illi ſunt mortui quemadmodum & nos ſumus morituri, quantum attinet ad mortem huius corporis viſibilem atque carnalem: quantum autem pertinet ad mortem ſpiritalem, qua patres iſtorũ mortui ſunt, mãducauit manna Moyſes & multi qui domino placuerunt, & mortui non ſunt, quia viſibilem cibum ſpiritualiter intellexerunt; ſpiritualiter guſtauerũt vt ſpiritualiter ſatiarentur. Nam & nos hodie accipimus viſibilem cibum, ſed aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti, quoniam multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. vnde Apoſt. Iudiciũ ſibi manducat & bibit; panem ergo cœleſtẽ ſpiritualem manducare, eſt innocentiam ad altare apportare. peccata etſi ſint quotidiana, non ſint mortifera: antequam ad altare accedatis, attendite quid dicatis. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. ſi dimittis, dimittetur tibi, ſecurus accede, panis eſt, non venenum: ſi quis ergo ex hoc pane manducauerit, non morietur. Sed quod pertinet ad virtutem ſacramenti, non quod pertinet ad viſibile ſacramentum, qui manducat ſcilicet intus, non foris. Alcui. Ideo inquam non moritur qui comedit hunc panem, quia ego ſum panis viuus q de cœlo deſcendi. Theo. Per hoc ſcilicet, quòd incarnatus eſt, non ergo prius ſolum fuit homo, & poſtmodum aſſumpſit diuinitatem, vt Neſtorius fabulatur. Augu. De cœlo deſcendit & manna, ſed manna vmbra erat, iſte veritas eſt. Alcui. Eſt autem mea vita viuificans: vnde ſequitur, Si quis mand. ex hoc pa. uiuet, non tantum in præſenti per fidem & iuſtitiam, ſed in æternum.

Acceſſus altaris docetur.

Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita.

Aug. Determinat conſequenter dominus quomodo ſe panem dicat, non tantũ ſecundum diuinitatem quæ paſcit omnia, ſed etiam ſecundum humanam naturã quæ eſt aſſumpta à uerbo Dei, cum ſubdit: Et panis quem ego dabo &c. Beda. Hunc panẽ tunc dominus dedit quando myſterium corporis & ſanguinis ſui diſcipulis tradidit, & quãdo ſemetipſum Deo patri obtulit in ara crucis. quod vero dicit, Pro mundi uita, nõ debemus intelligere pro elementis, ſed pro omnibus qui mundi noĩe deſignãtur. Theo. In hoc ꝙ dicit, Quem ego dabo, poteſtatem ſuam demonſtrat, ꝙ non ſicut ſeruus minor patre crucifixus eſt, ſed uoluntarie: nam etſi à patre dari dicatur, tamẽ ſeipſum tradidit ipſe. Attende autem ꝙ panis qui in myſterijs à nobis aſſumitur, non ſolum figuram gerit carnis Chriſti, ſed ipſe eſt uera caro Chriſti: non enim dixit, Panis quem ego dabo figuram carnis meæ gerit, ſed caro mea eſt. Tranſmutatur autem inenarrabilibus uerbis iſte panis per myſticam benedictionem & habitationem Spiritus ſancti in carnem Chriſti. Sed quare non uidemus carnẽ? quia ſi caro uideretur, horror nos in eius aſſumptione inuaderet: unde ut noſtræ infirmitati condeſcendatur talis nobis videtur myſticus cibus, ſecundum quòd noſtræ conſuetudini competebat. pro mundi autem uita carnem ſuã tradidit, quia moriendo mortem ſoluit. Ego etiam intelligo pro mundi uita reſurrectionem, nam domini mors uniuerſalem reſurrectionẽ toti generi humano miniſtrauit: fortè autem & uitã quæ in ſanctificatione, & beatificatione conſiſtit & ſpiritu, mundi uitam dixit, quanuis enim non omnes ſuſceperint uitam quę eſt in ſanctificatione & ſpiritu, tamen dominus ſeipſum pro mundo tradidit, & quantum in eo eſt totus mũdus ſanctificatur. Auguſtinus. Quando autem caperet caro, quòd dixit panem, carnem: norunt autem fideles corpus Chriſti, corpus Chriſti eſſe non negligant, fiant corpus Chriſti, ſi uolunt uiuere de ſpiritu Chriſti. de ſpiritu enim Chriſti nõ uiuit, niſi corpus Chriſti, nunquid enim corpus meum uiuit de ſpiritu tuo? Hũc panem exponit Apoſtolus, dicens: Vnum corpus multi ſumus: O ſacramentum pietatis, ò ſignum unitatis, ò uinculum charitatis. qui vult uiuere accedat, credat, incorporetur ut uiuificetur.

Tranſmutatio panis.

Beneficiũ ſacramẽtale.

Litigabant ergo Iudæi adinuicem, dicentes. Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuã dare ad manducandum? Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis et biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem & bibit meũ ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Auguſt. Quia Iudæi panem concordiæ non intelligebant,adinuicem litigabant:vnde dicitur, Litigabant ergo Iudæi adinuicem &c. Qui autem manducant talem panem,non litigant adinuicem,nam per hunc Deus habitare facit vnanimes in domo. Beda. Putabant ergo Iudæi quòd dominus particulatim carnem ſuam diuideret, & eis ad manducandum daret,& ideo litigabant, quia non intelligebant. Chryſoſto. Quia igitur dicebant hoc eſſe impoſſibile, vt ſcilicet carnem ſuam ad manducandum daret oſtendit, quoniā non ſolum non eſt impoſſibile, ſed valde neceſſarium. vnde ſequitur: Dixit ergo eis Ieſus, Amen amen dico vobis,niſi manducaueritis &c. q.d.Quomodo quidem detur, & quiſnam ſit modus manducandi iſtum panem ignoratis,veruntamen niſi manduca.&c. Beda. Et ne crederetur illis ſolis hoc dixiſſe, mox generalem ſententiam intulit, dicens: Qui manducat meam car.& bib.meum ſanguinem. Augu. Et ne iſtam vitam intelligentes de hac re litigarent: ſecutus adiunxit. Habet vitam æternam. Hanc ergo non habet, qui iſtam carnem nō manducat, nec iſtum ſanguinem bibit.Nam temporalem vitam ſine illo habere homines poſſunt,æternam vero omnino non poſſunt: Non ita eſt hæc eſca,quam ſuſtentandæ huius temporalis vitæ cauſa ſumimus: nam qui eam non ſumpſerit, non viuet: nec tamen qui eam ſumpſerit, viuet. Fieri enim poteſt vt morbo, vel ſenio, vel aliquo caſu plurimi qui eam ſumpſerint, moriantur. In hoc vero cibo & potu, ideſt corporis & ſanguinis domini nō ita eſt,nam & qui eam non ſumit, non habet vitam, & qui eam ſumit, habet vitam, & hanc vtique æternam. Theo. Non enim puri hominis caro eſt, ſed Dei, & hominem diuinum facere valens, tanquam diuinitate inebrians. Auguſt.21.de ciuita.Dei. Sunt autem quidam liberationem ab æterno ſupplicio hominibus promittentes Chriſti baptiſmate ablutis, qui participes ſunt corporis eius quomodolibet vixerit, propter illud quod dicitur hic. Sed contradicit eis Apoſtolus, dicens: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio,immunditia,&c. quæ prædico ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt.Quamobrem quomodo ſit accipiēdum quod hic dicitur, merito quæritur. Qui enim in eius eſt corporis vnitate, ideſt in Chriſtianorū compage membrorum, cuius corporis ſacramentū fideles cōmunicantes de altari ſumere conſueuerunt,ipſe vere dicendus eſt manducare corpus & bibere ſanguinē Chriſti,ac per hoc Heretici & Sciſmatici ab vnitate corporis ſeparari, poſſunt idem percipere ſacramentum,ſed non ſibi vtile, imò vero etiam noxium, quo iudicentur grauius quàm vel tardius liberētur, nec illi etiam in perditis & damnabilibus moribus debent eſſe ſecuri,qui per vitæ iniquitatem,ipſam vitæ iuſtitiam quæ eſt Chriſtus deſerunt, ſiue fornicando, ſiue aliquid huiuſcemodi faciendo. Non enim iſti dicendi ſunt manducare corpus Chriſti, quoniam nec in membris computandi ſunt Chriſti. Vt enim alia taceam, non poſſunt, ſimul eſſe membra Chriſti, & membra meretricis. Aug. ſuper Io. Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membroū ſuorum, quod eſt eccleſia in prædeſtinatis & vocatis & iuſtificatis & glorificatis ſanctis & fidelibus eius. huius rei ſacramentum, ideſt vnitas corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparauit, & de dominica menſa ſumitur quibuſdam ad vitam,quibuſdam ad exitium. Res verò ipſa cuius ſacramentum eſt,omni homini eſt ad vitam nulli ad exitium quicunque eius particeps fuerit. Ne autem putarent ſic in iſto cibo & potu promitti vitam æternam, vt qui eam ſumerent iam nec corpore morerentur.Huic cogitationi occurrens ſubiungit,dicens: Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die,vt ſcilicet habeat interim vitam æternam ſecundum ſpiritum in requie quæ ſanctorum ſpiritus ſuſcipit. Quod autem ad corpus attinet, nec corpus etiam vita æterna fraudetur,ſed in reſurrectione mortuorum in nouiſſimo die eam habeat.

Panis vitæ quo intelligitur. — *Quæſtio vtilis.* — *corpus Chriſti myſticum.*

Caro enim mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus. Qui manducat meam carnem,& bibit meum ſanguinem,in me manet,& ego in illo. Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me,& ipſe viuet propter me. Hic eſt panis qui de cælo deſcendit Non ſicut manducauerunt patres veſtri māna,& mortui ſunt. Qui manducat hunc panem,viuet in æternum. Hæc dixit in ſynagoga docens in Capharnaum.

Beda.

Beda. Dixerat ſuperius: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam,& vt oſtenderet quanta diſtantia ſit inter corporalem cibum & potum, & ſpirituale myſterium corporis & ſanguinis ſui,adiecit. Caro enim mea verè eſt cibus &c. Chryſoſto. Hoc autem dicit aut vt credant his quæ dicta ſunt,vt non æſtiment ænigma & parabolam eſſe, ſed ſciāt quoniam omnino oportet manducare corpus Chriſti, aut vult dicere quòd verus cibus eſt hic qui animam ſaluat. Augu. Vel aliter: Cum cibo & potu id appetant homines, vt non eſuriant, neque ſitiant, hoc veraciter non præſtat niſi iſte cibus & potus, qui eos à quibus ſumitur immortales & incorruptibiles facit, ideſt ſocietas ipſa ſanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atque perfecta, propterea dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in eis rebus commendauit,quæ ad vnū aliquid rediguntur ex multis,nāq; aliud ſcilicet panis ex multis granis in vnū conſtat:aliud,ſcilicet vinum ex multis acinis confluit.Deinde iam exponit quid ſit manducare corpus eius, & ſanguinem bibere,dicens: Qui man.me.car.&c. Hoc eſt ergo manducare illam eſcam,& illum bibere potum, in Chriſto manere, & Chriſtum in ſe habere. At per hoc qui non manet in Chriſto,& in quo non manet Chriſtus,procul dubio nec manducat eius carnem,nec bibit eius ſanguinem, ſed magis tantæ rei ſacramentū ad iudicium ſibi manducat & bibit. Chry. Vel aliter cōtinuatur,quia promiſerat ſe manducantibus vitam æternam, vt ergo hoc confirmet induxit, Qui mand. meam carnem &c. Aug. de ver.do. Multi quidem qui vel corde ficto carnem illam manducant, & ſanguinem bibunt, vel cùm manducauerint apoſtatæ fiunt,nunquid manent in Chriſto, & Chriſtus in eis? Sed eſt profecto quidam modus manducandi illam carnem, & bibendi illum ſanguinem: quomodo qui manducauerit & biberit, in Chriſto manet & Chriſtus in eo. Auguſt.21. de ciuita. Dei. Hoc eſt illi qui non ſacramento tenus tantum, ſed reuera corpus Chriſti manducant, & ſanguinem bibunt. Chryſoſt. Et quia ego viuo manifeſtum eſt quòd ipſe viuet, & ad hoc oſtendendum ſubiungit, Sicut miſit me viuens pater &c. Ac ſi dicat: Viuo ego ſicut pater, & ne ingenitum æſtimes, adiecit: Propter patrem, patrem ſibi eſſe principium occultè inſinuās. quòd autem dicit: Qui manducat me, & ipſe viuet propter me: non de vita ſimpliciter hoc dicit, ſed de approbata. Etenim etiam infideles viuunt non manducantes de carne illa, ſed neque de reſurrectione communi hoc dicit, etenim omnes ſuſcitabuntur, ſed de glorioſa & mercedem habente. Auguſt. Non autem ait, Sicut manduco patrē & ego viuo propter patrem,& qui manducat me,& ipſe viuet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, ſicut participatione filij per vnitatem corporis eius & ſanguinis quod illa manducatio & potatio ſignificat nos efficimur meliores.Si ergo ita dictum eſt: Viuo propter patrem, quia ipſe de illo eſt, ſine detrimento æqualitatis dictum eſt. nec tamen eandem noſtram & ſuam æqualitatem ſignificauit, ſed gratiam mediatoris oſtendit. Si autem ſecundum id accipimus: Viuo propter patrē,quod alibi ait: Pater maior me eſt, hæc verba ita dixit: Sicut miſit me pater, Ac ſi diceret,vt ego viuam propter patrem,id eſt ad illum tanquam ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit in qua me miſit: vt autem quiſque viuat propter me participatio facit: quia manducat me. Hylar.8.de Trini. De veritate igitur carnis & ſanguinis Chriſti,non relictus eſt ambigendi locus, nunc enim ex ipſius domini profeſſione & fide noſtra vere caro eſt, & vere ſanguis eſt, hęc ergo vitæ noſtrę cauſa eſt,quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus, victuris nobis per eum ea conditione qua viuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum viuimus, ideſt naturam carnis ſuæ adepti: quomodo non naturaliter ſecundū ſpiritum in ſe patrem habeat, cum viuat ipſe per patrem? per patrem autem viuit,dum natiuitas non alienam ei intulit diuerſamque naturam. Auguſt. Vt autem illum panem manducando viuamus,qui ęternam vitam ex nobis habere non poſſumus,de cœlo deſcendit.vnde ſequitur: Hic eſt pa.qui de cœ.deſcendit. Hylar.10.de Tri. Se panem hic dicit: ac ne verbi virtus atq; natura defeciſſe exiſtimaretur in carnem,panem carnem ſuam eſſe dixit, vt per hoc qui deſcendens de cœlis panis eſt,non ex humana con-

Veritas eucharistiæ cō probatur.

ceptione origo eſſe corporis eius exiſtimaretur, dum cęleſte eſſe corpus oſtenditur: at vero cum panis eſt, aſſumpti per verbũ corporis eſt profeſsio. Theo. Non enim purũ Deum comedimus, nã & impalpabilis & incorporeus eſt: neque enim hominis puri carnem comedimus, quæ nil poſſet proficere. Sed quia Deus carnem ſibi vniuit, caro eius viuificatiua exiſtit, nõ quòd in die naturam tranſierit, ſed ſecundum quandam igniti ferri conſuetudinem (quod & ferrum manet & ignis) actum oſtendit, ſic & caro domini viuificatiua eſt, tanquam caro verbi Dei. Beda. Et vt oſtenderet diſtantiã vmbræ & lucis, typi & veritatis, ſubiunxit: Nõ ſicut man ducauerunt patres veſtri &c. Aug. Quòd autem illi mortui ſunt, ita vult intelligi, vt non viuant in æternum. Nam temporaliter & hi profectò morientur qui Chriſtum mãducant, ſed viuunt in æternum, quia Chriſtus eſt vita æterna. Chry. Si enim poſsibile fuit ſine meſſe & frumento & alijs huiuſmodi 40. annis illorum vitam conſeruare, multo magis nunc cibo ſpirituali hoc facere poterit, cuius illa erant figurę: frequenter autem vitam repromittit, quia nihil eſt ita delectabile hominibus: vnde & in veteri teſtamento longitudo vitæ promittebatur, hic autem vita finem non habens. Simul etiam per hoc oſtendere vult, quoniam ſententiam morti tradẽtem pro peccato, nunc ſoluit vitam æternã contrario promittens. Sequitur: Hæc dixit in ſynag. do. in Caph. vbi ſcilicet plurimæ virtutes eius ſunt factæ. Docebat autem in ſynagoga, & in templo multitudinẽ attrahere volens, & oſtendens quoniã non eſt contrarius patri. Bed. Myſticè Capharnaũ quæ interpretatur villa pulcherrima, ſignificat mundum, ſynagoga verò Iudaicum populum. Per hoc ergo oſtenditur ꝙ dominus per myſterium incarnationis mundo apparens Iudaico populo multa docuit, quæ ipſe intellexit.

Virtus euchariſtiæ oſtenditur.

Myſteriũ allegoriæ.

Multi ergo audientes ex diſcipulis eius, dixerunt. Durus eſt hic ſermo. Et quis poteſt eum audire? Sciens autẽ Ieſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis. Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priuſ? Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Ieſus qui eſſent credentes & quis traditurus eſſet eũ. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retro & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Ieſus ad duodecim. Nunquid & vos vultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus. Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Reſpondit ei Ieſus. Nonne ergo vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus eſt. Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariotæ. Hic enim erat traditurus eum, cum eſſet vnus ex duodecim.

Augu. Talia loquente Ieſu non crediderunt aliquid magnũ dicentẽ, & verbis illis aliquam gratiã cooperantem, ſed prout voluerunt intellexerũt, & more hominũ, quia poterat, aut diſponebat Ieſus carnẽ qua indutum erat verbum, veluti cõſciſſam diſtribuere credentibus in ſe. vnde dicitur: Multi ergo audi. non ex inimicis, ſed ex diſci. eius dixe. Du. eſt his ſermo. Chry. Ideſt difficile ſuſceptibilis, ſuperexcedẽs eorũ imbecillitatẽ, putabant. n. eum ſupra ſeipſum loqui maiora propria dignitate, & dixerũt. Quis poteſt eum audire? quaſi pro ſeipſis reſpondentes, quia non debebant. Aug. Si autem diſcipuli durum habuerunt iſtum ſermonẽ, quid inimici? & tamen ſic oportebat vt diceretur, quòd non ab hominibus intelligeretur, ſecretum Dei intentum debet facere, non aduerſos. Theoph. Cum autem audis quòd diſcipuli eius murmurabant, non intelligas hos qui actu ſunt diſcipuli, ſed hos qui in habitu & figura videbantur ab eo inſtrui. Nam inter diſcipulos erant quidam ex plebe, qui dicebãtur eius diſcipuli, quia multo cum diſcipuli manebant tempore. Auguſtinus. Sic autem apud ſe iſta dixerunt, vt ab alio non audirentur, ſed ille qui nouerat in ſeipſis apud ſeipſum audiebat. vnde ſequitur: Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum, quia murmur. de hoc diſci. eius dixit eis, hoc vos ſcandali. Alcui. Quòd ſcilicet dixi vobis manducare carnẽ meam & bibere ſanguinem meum? Chryſ. Erat autem hoc ſuæ deitatis ſignum, occulta in medium ferre. vnde ſequitur: Si ergo vide. fi. ho. aſcẽ. vbi erat prius, ſupple quid dicetis? Hoc & in Nathanaele fecit, dicens: Quoniã dixi tibi, vidi te ſub ficu, credis, maiora his videbis, Nõ igitur quæſtiones quæſtionibus

Deus cognitor occultorum.

ſtionibus copulat, ſed magnitudine dogmatum & multitudine eos inducere vult. Non igitur diſcipulos in ſcandalum mittere uolens hoc dicit, ſed eorum ſcandalum ſoluere uolens. Nam dum æſtimant eum de Ioſeph natum, non ſuſcipiunt ea quæ dicebantur. Qui verò credituri erant quoniam de cœlo deſcendit,& illuc aſcendit,facilius attendunt his quæ dicebantur. Augu. Vel aliter: Hinc ſoluit quod illos commemorat, illum enim putabant erogaturum corpus ſuum. Ille antem dixit ſe aſcenſurum cœlum utique integrum. Cùm uideritis inquiens filium hominis aſcēdentem ubi erat prius. Certè uel tunc uidebitis,quia non eo modo putatis erogat corpus ſuum, & quia gratia eius non conſumitur morſibus, filius autem hominis Chriſtus ex virgine Maria hic eſſe cœpit in terra,ubi carnem aſſumpſit ex terra. quid ergo vult quod ait, Cum vide.fi.ho.aſcend.ubi erat prius, niſi ut intelligamus vnam perſonam eſſe Chriſtum Deū & hominem, non duas? ne fides noſtra ſit quaternitas, ſed trinitas. Sic ergo erat filius hominis in cœlo,quemadmodum filius Dei erat in terra: filius Dei in terra in ſuſcepta carne, filius hominis in cœlo in unitate perſonę. Theophylus. Non ergo propter hoc putes quòd de cęlo corpus Chriſti deſcenderit, hoc enim Martiani hæretici & Apollinaris eſt dictum, ſed quia unus & idem erat filius Dei & hominis. Chryſoſt. Propter hoc autem & aliam ſolutionem inducit,dicens: Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt quicquam. quod autem dicit, tale eſt, ſpiritualiter oportet ea quæ de me ſunt audire,qui autem carnaliter audit,nihil proficit. Eſt autem carnaliter intelligere, ſimpliciter ea quæ propoſita ſunt uidere,& nihil plus imaginari. Oportet autem non ita iudicare, ſed omnia myſterij interioribus oculis inſpicere, quod ſemper eſt ſpiritualiter audire. Carnale verò erat dubitare qualiter poteſt nobis carnem dare manducare? quid igitur,non eſt uera caro? imò utique.Quòd igitur ait,Caro non prodeſt quicquam, non de ſua carne dicit, ſed de eius carne qui carnaliter accipiebat quę dicebantur. Auguſt. Vel aliter: Caro non prodeſt quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippè ſic intellexerunt,quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur: non quomodo ſpiritu uegetatur.accedat ſpiritus ad carnem, & prodeſt plurimum. Nam ſi caro nihil prodeſſet, uerbum caro non fieret ut habitaret in nobis, ſed ſpiritus per carnem aliquid operatus eſt in nobis pro ſalute noſtra. Auguſt. 10. de ciuitate Dei. Non enim caro per ſeipſam mundat, ſed per uerbum à quo ſuſcepta eſt, quod cum ſit principium omnium ſuſcepta anima & carne, & animam credentium mundat & carnē. Spiritus ergo eſt qui uiuificat, caro nō prodeſt quicquam, ſicut illi intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam, quia nec carnem debemus ſapere ſecundum carnem, proinde dicit, Verba quæ ego locutus ſum uobis,ſpiritus & uita ſunt. Chryſ. Id eſt,ſpiritualia ſunt, nihil habentia carnale, neque conſequentiam naturalem,ſed eruta ſunt ab omne tali neceſsitate quæ in terra, & à legibus quæ hic poſitæ ſunt. Auguſt. Si ergo intellexiſti ſpiritualiter, ſpiritus & uita tibi ſunt, ſi intellexiſti carnaliter, etiā ſic ſpiritus & uita ſunt,ſed tibi non ſunt. Diximus enim hic dominum commendaſſe in manducatione carnis ſuæ, & potatione ſanguinis ſui, vt in illo maneamus & ipſe in nobis,hoc autem quid facit,niſi charitas? Charitas autem Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: ergo ſpiritus eſt qui uiuificat. Chry. Et quia de carnali audientia ſupra locutus eſt,ſubiungit.Sed ſunt quidam ex uobis qui non credunt.Dicens quidam,diſcipulos excepit,ſuam autem dignitatem oſtendit, occulta reuelans. Aug. Non dixit,Sunt quidam in uobis qui non intelligunt, ſed cauſam dicit quare non intelligant. Propheta enim dixit:Niſi credideritis,non intelligetis. Nam qui reſiſtit,quomodo uiuificatur? Aduerſarius .n. radio lucis quo penetrādus eſt non auertit faciem,ſed claudit mentem, credāt & aperiāt,& illuminabuntur. Chry. Et ut diſcas,quoniam ante hæc uerba,& nō poſtquam murmurauerunt & ſcandalizati ſunt hoc Chriſtus cognouerat,ſubiungit euange.dicens: Sciebat enim ab initio Ieſus &c. Theo. Volens per hoc nobis euangeliſta oſtendere, ꝙ ante conſtitutionem mundi omnia cognoſcebat, quod diuinitatis erat indicium. Augu. Sed poſtquam diſtinxit credentes dominus à nō credentibus, ex

Intellectus ſpiritualis.

Fides ē intelligendi principium:

preſſit cauſam quare non credunt. vnde ſequitur: Et dicebat, Propterea di. vobis, quia nemo &c. Chry. q.d. Non turbant me, neque ſtuporem inferunt qui non credunt. Non ui quibus dedit pater. Dixit autem hoc, vt oſtendat quoniam non illorum gloriā concupiſcēs hoc dicebat, & vt ſuadeat eis quòd patrem eius exiſtimant Deum, & non Ioſeph. Augu. Ergo & credere datur nobis, nō enim nihil eſt credere. Si enim magnum quid eſt, gaude quia credidiſti, ſed noli extolli, quid enim habes quod non accepiſti? Augu. de prædeſti. ſancto. Hoc autem donum quibuſdam dari & quibuſdam non dari omnino non dubitat, qui non vult maniſeſtiſſimis ſacris literis repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem non mouere non debet, qui credit ex vno omnes ijſſe in condemnationem iuſtiſſimam, ita vt nulla Dei eſſet iuſta reprehenſio, & ſi nullus inde liberaretur. vnde conſtat magnam eſſe gratiam, quòd plurimi liberantur. Cur autem iſtum potius q̄ illum liberet, inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Sequitur: Ex hoc multi diſcipuli eius abierunt retro, &c. Chry. Homo dixit, Receſſerunt, ſed abierunt retro, ab ea quæ ſecundum virtutem eſt auditione, & quam habebant olim fidem perdiderunt. Auguſt. Et præciſi à corpore vitam perdiderunt, quia fortè in corpore nec fuerunt, inter non credentes & ipſi reputati ſunt. Abierunt retro non pauci, ſed multi poſt ſatanam, non poſt
Iudicia Dei inſcrutabilia Chriſtum, quomodo de quibuſdam fœminis dicit Apoſtolus. Quædam conuerſæ ſunt retro poſt ſatanam, Petrum autem non repulit dominus retroire poſt ſatanam, ſed fecit poſt ſe ire. Chryſ. Quæret autem aliquis quòd tempus erat verba diſpēſandi his quæ conſtructa erant nocentiū? multa quidem vtilitas & neceſſitas. Quia enim inſtabant cibum corporalē patentes, & eius qui ſub patribus datus eſt reminiſcentes, oſtendens quoniam omnia illa typus erant, meminit cibi ſpiritualis. Non igitur ſcandalizari oportebat, ſed interrogare congruum erat, quare illorū amentiæ ſcandalum fuit, non indiſſolubilitatis eorum quæ dicebantur. Augu. Et hoc etiam fortè factum eſt ad conſolationem noſtram, quoniā aliquando contingit vt homo dicat verum, & quod dicit non capiatur, atque illi qui audiunt

ſcandalizētur & diſcedant, Pœnitet autem hominem dixiſſe quod verum eſt: dicit enim apud ſe homo, Non debui ſic dicere, & ſic domino contigit. Dixit & perdidit multos, ſed nō turbatur ipſe, quia ab initio nouerat qui non eſſent credentes. nos ſi nobis cōtingat, conturbamur: ſolatium in domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus. Beda. Sciebat autem dominus de alijs diſcipulis qui remanſerunt an vellēt abire, ſed tamen eos interrogauit, vt fides eorum monſtraretur, & alijs imitanda proponeretur. vnde ſequitur: Dixit ergo Ieſus ad 12. Nunquid & vos vult. abire? Chry. Per hunc autem modum oportebat eos trahi. Nam ſi eos laudaſſet, paſſi eſſent aliquid humanum, exiſtimantes ſe gratiam Chriſto facere, eum non relinquendo, oſtendens verò ſe non indigere eorum ſequela, magis eos detinuit te non autem eis dixit, Abi: hoc enim eſſet eos expellere, ſed interrogauit eos an vellent abire, auferens eis vim & neceſſitatem, & nolēs eos verecundia coarctari, ex neceſſitate .n. detineri, par eſſet ac ſi abirēt. Petrus autem fratrum amator, amicitiæ conſeruator, pro toto reſpondet collegio, vnde ſequitur: Reſpondit ergo ei Si. Pe. Domine, ad quem ibimus? Aug. quaſi di. Repellis nos à te. da nobis alterum ad quem ibimus ſi te relinquimus. Chry. Hoc autem verbum multę eſt amicitiæ oſtenſiuum, quia ſcilicet Chriſtus eis honorabilior erat quàm patres & matres, deinde vt non videatur hoc propterea dicere, quia non eſſent qui eos reciperent, ſubiungit. Verba vitæ æternæ habes. Audiens .n. magiſtrum dicentem, quoniam reſuſcitabo eum & habebit vitam æternam, oſtendit ſe recordari eorum quæ dicta ſunt verborum. & Iudæi quidem dicebant, Hic eſt filius Ioſeph, hic vero dicit, Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei. Chryſoſtomus. Credidimus enim vt cognoſceremus. Nam ſi prius cognoſcere, deinde credere vellemus, nec cognoſceremus nec credere valeremus. Hoc credimus & cognouimus, quia tu es Chriſtus filius Dei, id eſt quia ipſa vita æterna tu es, & nō das in carne & ſanguine tuo niſi quod eſt. Chryſoſtomus. Quia verò Petrus dixerat, Et nos credimus, dominus de collegio credentium excipit Iudam, vnde ſequitur: Reſpondit ergo eis Ieſus, Nonne ego vos

Diſcretio Chriſti.

Syncera Petri confeſſio.

vos 12. elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Quod autẽ dicit tale eſt, ne æſtimetis quòd ſecuti eſtis me, non redarguam malos. Dignum autem eſt hic quærere, qnare nunc nihil dicunt diſcipuli, ſed poſtea formidantes dicunt, Nunquid ego ſum domine? ſed nõdum Petrus audierat, Vade retro me ſatana, & propter hoe timorem non habuit, nunc etiam non dicit, Vnus ex vobis me tradet, ſed diabolus eſt, ideo neſciebant quod dicebatur, ſed malitiam exiſtimabant vituperari ſolum. accuſant autem hic Chriſtum Gentiles inſipienter. Non enim electio eius vim infert his quæ futura ſunt, ſed in voluntate poſitum eſt ſaluari & perire.

Salus animarum in libertate eſt.

Beda. Vel dicendum quòd ad aliud elegit 11. & ad aliud vnum. Vndecim elegit, vt in apoſtolica dignitate perſeuerarent. Vnum elegit, vt per proditionis eius officium ſalutem operaretur humani generis. Auguſtinus. Electus enim eſt iſte de quo nolente & neſciente magnum aliquid boni fieret. Sicut enim iniqui male vtuntur bonis operibus Dei, ſic econtra Deus bene vtitur malis operibus hominum.

Sapientia Xp̃i

Quid Iuda peius? ſed malo eius bene vſus eſt dominus, tradi ſe pertulit, vt nos redimeret. Poteſt etiam ſic intelligi quod ait, 12. elegi, quia conſecratus eſt duodenarius numerus eorum, qui per quatuor cardines mundi Trinitatem fuerant denunciaturi, non autem quia perijt inde vnus, ideo illius numeri honor ademptus eſt. Nam in locum pereuntis alius ſubrogatus eſt. Gregor. 13. mora. Capitis autem nomine cenſetur corpus, cùm de peruerſo homine dicitur. Vnus ex vobis diabolus eſt. vnde euangeliſta exponens ſubdit, Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariote, hic enim erat traditurus eum cum eſſet vnus de 12. Chryſoſtomus. Conſidera Chriſti ſapientiam: neque enim Chriſtus eum manifeſtum fecit, ne inuereundum faciat, & ſic litigioſior fiat, neque eum latere permiſit, ne æſtimãs ſe latere ſine timore operaretur.

CAPVT VII.

POST hæc autem ambulabat Ieſus in Galilæa. Non enim volebat in Iudæa ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum ſcenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius. Tranſi hinc, & uade in Iudæam vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippè in occulto quid facit & quærit ipſe in palam eſſe. Si hæc facis, manifeſta teipſum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum. Dicit ergo eis Ieſus. Tempus meum nondum aduenit: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe vos. Me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſunt. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Ego enim non aſcendam ad diem feſtum iſtum, quia meũ tempus nondum impletum eſt.

Auguſt. Futurum erat vt aliquis fidelis Chriſti abſconderet ſe, ne à perſecutoribus inueniretur, & ne illi pro crimine obijceretur latibulum, præceſſit in capite, quod in membro cõfirmaretur. vnde dicitur: Poſt hæc autẽ ambulabat Ieſus in Galilæa. Non enim uolebat &c. Beda. Hæc uerborum connexio talis eſt, vt intelligamus quoniam in medio multa geri & fieri potuerunt. Iudæa autem & Galilæa regiones ſunt Palæſtinæ prouinciæ, ſed Iudæa dicta eſt à tribu Iuda, non tamen ſolum illa regio quam tribus Iuda, ſed & illa quam tribus Beniamin poſſidebat, Iudæa dicta eſt, quia ex tribu Iuda reges oriebantur.

Iudæa ũde dicta ſit.

Galilæa uerò dicitur, eo quòd lacteum populum, id eſt candidum gignat: gala enim Græcè, Latinè lac dicitur. Auguſtinus. Sic autem hoc dominus dixit, quaſi non poſſet ambulare inter Iudæos, & non occidi à Iudæis. Hanc enim potentiam quando voluit demõſtrau t, ſed infirmitati noſtræ præbebat exemplum. Non ipſe perdiderat poteſtatem, ſed noſtram conſolabantur fragilitatem. Chryſoſto. Sed & illud eſt dicere, quoniam quæ deitatis oſtendebat, & quæ humanitatis, etenim fugiebat perſecutores ut homo, & apparebat eis ut Deus, utrunq; uerè exiſtens. Theophylus. Seceſſit etiam nunc in Galilæam, quia nondum paſſionis aderat tempus. Vnde uanum reputabat in medio ini-

micorum

micorum manerere, & magis ipſos ad odiũ incitare:vnde & conſequenter tempus deſcribitur,cum ſubditur: Erat autem in proximo dies feſtus Iudęorum ſcenopegia. Augu. Quid ſit ſcenopegia, qui ſcripturas legerunt nouerunt:faciebant tabernacula in die feſto ad ſimilitudinem tabernaculorum in quibus habitauerunt cum ex Aegypto educti peregrinarentur in heremo, celebrãt ex hoc diem feſtũ reminiſcentes beneficiorum domini, qui tamen occiſuri erant dominũ.Appellabatur autẽ apud Iudæos dies feſtus,cũ tamen non eſſet vnus ſed plures. Chry. Oſtendit igitur per hoc euangeliſta quoniam multum tempus prętermiſit.Cum enim dominus ſedit in monte, erat propè dies feſtus paſchæ. Hic autem ſcenopegiæ meminit, & in quinque intermedijs menſibus nihil aliud nobis enarrauit,niſi miraculum panum & allocutionem factam ad eos qui comederunt. Quia enim indeficienter ſigna faciebat & diſputabat, non poterant euangeliſtæ omnia enumerare,ſed illa præcipuè ſtuduerũt dicere,pro quibus aut quęrela aut contradictio quędam à Iudęis ſubſequebatur,quod & hic apparet. Theoph. Quia enim fratres eius uiderant ipſum nõ eſſe paratum ad deſcendendum, ſubditur: Dixerunt autem fratres eius ad eum:Tranſi hinc,& vade in Iudæam. Beda. Ac ſi dicant: Tu ſigna facis, & pauci ea uident: tranſi ergo ad regiam urbem, vbi ſunt principes, vt ſis ſignis laudem conſequaris ab eis. Sed quia non omnes diſcipuli ſem per dominum ſequebantur, ſed eorum multi Iudæa erant, ideo ſubdunt. Vt & diſci. tui. uid.opera tua quæ facis. Theophylus. id eſt turbæ quæ ſequuntur te,non enim de 12.dicunt diſcipulis,ſed de alijs qui conuerſabantur cum illo. Chry. Cùm autem auditis,Fratres domini Mariæ cogitate cõſanguinitatem, non iterum patiẽtis vllã propaginem.Sicut enim in ſepulchro vbi poſitum eſt corpus domini,nec ante,nec poſtea mortuus iacuit, ſic uterus Mariæ, nec ante, nec poſtea quicquam mortale concepit. opera quidem domini diſcipulos non latebant, ſed iſtos latebant. Et ideo dicebant.Vt diſc.tui.ui.ope.quæ tu facis.Loquebantur autem prudentiã carnis uerbo quod caro factum eſt.vnde & ſubdũt, Nemo quippè in occulto quid facit, &c. q.d. Facis mi-

multa geſta domini omiſſa.

racula apparere hominibus ut laudari poſſis, ab hominibus: nam qui eum videntur monere,gloriæ ipſius conſulunt: & quia humanam gloriam requirebant, in eum non credebant:vnde ſequitur, Neque enim fratres eius cre.in eum.Chriſtum enim conſanguineum potuerunt habere, credere autem in eum ipſa propinquitate faſtidierunt. Chryſoſtomus. Dignum eſt autem mirari euangeliſtarum morem ueritatis amicum, qualiter non uerecundantur dicere ea quæ magiſtro videntur ferre iniuriam, ſed hoc maximè ſtuduerunt enunciare? Non enim paruam habet detractationem quòd fratres eius decredebant, & uidetur quidem initium verborum quaſi amicorum eſſe. Multæ autem amaritudinis erant quæ dicebantur, quia de formidine & de amore gloriæ eum notant: nam dicunt, Nemo in occu.quid facit. Quod erat dicere, Formidinem incuſantium & ſimul ſuſpicantium quæ fiebant non vere facta eſſe.Per hoc autem quod dicunt, Et quærit ipſe in palàm eſſe:amorem gloriæ in eo notant. Chriſtus autem manſuetè eis reſpondit, docens nos non indignè ferre,ſi aliquid etiam viles nobis conſilientur.Sequitur enim,Dicit eis Ieſus:Tempus meum nondum aduenit, tempus autem ve.ſem.eſt paratum. Beda. Ne autem videatur hoc contrarium ei quod Apoſtolus dicit, Ad vbi uenit plenitudo temporis,miſit Deus filium ſuum, referendum eſt quod dicitur non ad tempus natiuitatis, ſed ad tempus glorificationis. Auguſtinus. Dabant enim illi conſilium conſequendæ gloriæ,ueluti ſeculariter & terreno affectu monentes ne eſſet ignorabilis, & latitaret. Sed dominus voluit ipſam celſitudinem per humilitatis uiam ſternere. Dicit ergo. Tempus meum.i. gloriæ meæ, qua veniam in altitudine iudicaturus. Nondum venit. Tempus autem ueſtrum, id eſt mundi gloria,ſemper eſt paratum.Et quoniam nos domini corpus ſumus,quando nobis inſultant amatores huius ſeculi, dicamus eis: Tempus ueſtrum adeſt paratum, tempus noſtrũ nondum aduenit,excelſa enim patria, humilis uia. Qui recuſat uiam, quid quærit patriam? Chryſoſto. Vel aliter: Videtur mihi aliud occultè inſinuari,fortaſſis enim eum prodere uolebant & tradere Iudæis. Ideo dicit. Tempus meum nõdum aduenit

hoc

Mariæ & ſepulchri cõparatio pulchra.

Dominus elegit humilitatem.

hoc eſt tempus crucis & mortis. Tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum, quia & ſi vos ſemper ſitis cum Iudæis, non interficiēt vos eadem cum illis zelātes: vnde ſequitur, Non poteſt vos odiſſe mundus, me autem odit quia ego teſti.perhi. de illo, quia opera eius ma. ſunt. q.d. Qualiter mundus eos odit, qui eadē cum ipſo volunt, & pro eiſdem ſtudent? me autem odit, quoniam redarguo eum. Intātum ergo gloriam hominum non quæro quòd nō prætermitto eos redarguere, licet ſciam ex hoc odiū naſci, & mortem intentari. Per hoc etiam oſtendit quòd odium Iudæorum contra eum concitabat publica redargutio: non autem ſabbati ſolutio. Theop. Vel dominus contra duo de quibus illi eum arguebāt, alia duo inducit. Contra formidinem quidē dicit, quòd opera mundi redarguit, id eſt opera eorum qui mundana ſapiunt, quod non faceret ſi formidoloſus eſſet, ſed contra inanem gloriam miſit illos ad feſtū: vnde ſequitur, vos aſcendite ad diem feſtum hunc: nam ſi vanæ gloriæ paſſione detineretur, retinuiſſet eos ſecum, nam gloriæ cupidi conſueuerunt multos habere qui ſequantur eos. Chry. Hoc etiam dicit oſtendens quòd eis blandiri nō vult, ſed concedit eis Iudaica facere. Aug. Vel aliter: Vos aſcendite ad diem feſtum hunc, vbi gloriam humanā quæritis, ubi extendere vultis carnalia gaudia, non æterna cogitare. Sequitur: Ego autem non aſcendā ad diem feſtum. Chry. Scilicet modo uobiſcum, quia meum tempus nondum impletum eſt. In futuro enim Paſcha crucifigendus erat. Augu. Vel meum tempus, id eſt, gloriæ meæ nondum aduenit, ipſe erit dies feſtus meus non diebus iſtis præcurrens & tranſiens, ſed permanens in æternum. Ipſa erit feſtiuitas & gaudium ſine fine, æternitas ſine labore, ſerenitas ſine nubæ.

Hæc cùm dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum non manifeſte, ſed quaſi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebāt. Vbi eſt ille? Et murmur multus erat in turba de eo. Quidam enim dicebant quia bonus eſt. Alij autem dicebant: non, ſed ſeducit turbas, Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metū Iudæorum.

Theoph. Quia dixerat dominus: Non aſcendam vobiſcum, in principio denegauit aſcenſum, vitans iram frementium Iudæorum: vnde dicitur, Hæc cum dixiſ. ipſe man. in Gali. Poſtea ve. aſcē. vnde ſequitur: Vt autem aſcen. fra. eius, tunc &c. Auguſt. Aſcendit autem non gloriari temporaliter, ſed aliquid docere ſalubriter: de feſto æterno admonere. Chryſ. Vel aſcendit non vt patiatur, ſed vt alios erudiat. Latenter autem aſcendit, poterat enim manifeſtè aſcendere, & detinere eorum inordinatum impetum, quod multoties fecit, ſed nolebat hoc continuo facere, ne magis ſuam diuinitatē denudaret, & vt incarnatio eius certior eſſet, & vt nos erudiret ad virtutem. Vt igitur diſceremus quid nos oporteat facere, qui non poſſumus perſecutores detinere, voluit latenter aſcendere. Non autem dicit in occulto, vt oſtendat diſpenſatiuè hoc eſſe factum. Si enim omnia vt Deus ageret; quomodo poſſemus nos ſcire incidentes humanis periculis quid oporteat facere. Alcui. Vel occultè aſcendit, quia fauorem hominum non quęrit, non pompis ſtipantium, ſed turbarū delectatur. Beda. Myſticè autem deſignatur, quia ſingulis quibuſq; carnalibus humanam gloriam quęrentibus dominus manet in Galilæa, quæ interpretatur tranſmigratio ſancta, ideſt in membris ſuis, qui tranſmigrant de vitijs ad virtutes, & in eis proficiunt. Poſtmodum vero dñs aſcēdit quia membra Chriſti non huius vitæ, ſed æternæ gloriam quærunt. Occultè autē dominus aſcendit, quia omnis gloria eius eſt ab intus, ideſt de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Aug. Vel ꝙ quaſi latenter aſcendit, aliquid ſignificare voluit. *Tropologica expoſitio.* Omnia enim quæ dicta ſunt antiquo populo Iſrael, vmbrę fuerūt futurorū, & ſcenopegia vmbra erat futurorū. Oia ergo quæ erāt in figura, manifeſtantur in nobis. Aſcendit ergo in occulto, figura enim erat ipſum eſſe in occulto. In ipſo die feſto Chriſtus latębat, quia ipſe dies feſtus Chriſti membra peregrinatura ſignificabat. Ille, .n. eſt in tabernaculis q ſe in mūdo eſſe intelligit peregrinū. Scenopegia aūt erat celebratio tabernaculorū. Sequiť: Iudęi aūt qrebāt eū in die feſto, & dicebāt, Vbi eſt ille? Chr. Et multo odio & inimicitia, neq; .n. nominatim vocare volebant. Non aūt multa erat eis in feſtiuitate reuerentia, nec multa religio, quia à feſtiuitate credebant Chriſtū fraudulenter detinerē. Sequitur: Et murmur multus &c. Augu.

Augu. Murmur erat de contentione, quam conuenienter exponit, dicens: Quidam enim dice. quia bonus eſt. Alij autem dice. non, ſed ſe. turbas. Quicunque emicuerit in aliqua gratia, alij dicunt bonus eſt, alij nõ, ſed ſeducit turbas. Quod autem dictum eſt de Deo, ualet ad conſolationem de quocunque hoc dictum fuerit Chriſtiano. Et quidem ſi ſeducere decipere eſt, nec Chriſtus ſeductor, nec priuſquam debet ſeductor eſſe Chriſtianus. Si autem ſeducere aliunde aliquem ad aliud perſuadẽdo ducere eſt, quærendum eſt, vnde & quo. Si à bono ad malum, malus ſeductor eſt; ſi à malo ad bonum, bonus eſt: & vtinam ſic omnes ſeductores uocemur & ſimus. Chryſo. Igitur illam quidem æſtimo opinionem multitudinis eſſe, qua ſcilicet dicebatur bonus eſſe, hanc verò principum & ſacerdotum, quod oſtenditur per hoc quòd dicunt, Seducit turbas: non dicunt, Seducit nos. Sequitur: Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter met. Iu. Aug. Eorum ſcilicet, qui dicebant, bonus eſt: non qui dicebant, ſeducit turbas. Hæc enim clarius ſonabant. Sed bonus eſt, præſſius ſuſurrabant. Chryſ. Vide autem eorum qui principantur corruptionem: hi autem qui principatibus ſubijciuntur, ſani quidem erant iudicio, ſed non habebant libertatem dicendi, quod maximè multitudinis eſt.

doctri. ſalubris.

Iam autem die feſto mediante, aſcendit Ieſus in templum. Et docebat & mirabantur Iudæi dicentes, quomodo hic literas ſcit cum non didicerit? Reſpondit Ieſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis voluerit voluntatem eius facere cognoſcet de doctrina vtrum ex Deo ſit an ego à meipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem quærit gloriam eius qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt.

Chryſo. Dominus tardatione ſua auditores attentiores facere volens, non in primis diebus aſcendit, ſed circa ſolennitatis medium: vnde dicitur, Iam autem, die feſto mediante &c. Qui enim primis diebus eum quæſierunt repentè eum præſentem videntes magis intendebant docenti: & qui bonũ eum dicebant, & qui malum: illi quidem vt aliquid lucrarentur & admirarentur, hi uerò ut comprehenderent. Theop. Nam in principio feſti his quæ feſti erant magis attendebant: vnde poſtea Chriſtum attentius audierunt. Auguſt. Quantum enim datur intelligi ipſam feſtiuitatem diebus pluribus celebrabant, & ideo dicit. Iam die feſto mediãte, id eſt cum illius diei feſti tot dies remanſiſſent quot præteriſſent, ut etiam impleretur quod ait: Non aſcendam ad diem feſtum hunc, id eſt ad quem vos vultis, primum vel ſecundum diem, aſcendit autem poſtea die feſto mediante. Augu. de quæſt. no. & uete. teſta. Tunc etiam aſcendit, non quaſi ad diem feſtum, ſed quaſi ad lucem. Illi verò aſcenderunt quaſi ad perfruendum delicijs diei feſti. Chriſto verò ille fuit dies feſtus, quo paſſione ſua redemit mundum. Aug. ſu. Io. Ille autẽ qui prius latebat, docebat, & palã loquebatur, & nõ tenebatur. Illud n. q latebat, erat cauſa exempli, hoc poteſtatis. Chryſo. Quid autem docebat non dixit euangeliſta, ſed quod mirabiliter docebat, hoc ſolũ oſtendit: tanta enim erat uis [illegible] ntis ut qui dixerant, ſeducit turbas [illegible] utati mirarentur. unde ſequitur Et mirabantur Iudæi dicẽtes, quomodo hic literas ſcit cum non didicerit? Vide admirationem nequitia plenam. Non enim dicit quod in doctrina admirarentur, ſed in aliã admirationem inciderunt. Augu. Omnes quidem quantum arbitror admirabantur, ſed non omnes conuertebantur. Et vnde admiratio? quia multi nouerant ubi natus, quemadmodum fuerat educatus. Nunquã eum uiderant literas diſcentem, audiebant tamen de lege diſputantem, legis teſtimonia proferentem, quæ nemo poſſet proferre niſi legiſſet, nemo legere niſi literas didiciſſet, & ideo mirabantur. Chry. Ab hac autem quæſtione cognoſcere debebãt, quoniam hæc ſciẽtia humanitus non erat in eo, ſed diuinitus, ſed hoc ipſi nolebant reuelare, ſed in ſola admiratione ſtabant, dominus hæc reuelauit. Sequitur enim. Reſpondit eis Ieſus, & dixit. Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Aug. Videtur autem hoc eſſe contrarium quod dicit, Mea & non mea, nam ſi dixiſſet, Iſta doctrina nõ eſt mea, nulla eſſet quæſtio. Quæ eſt ergo doctrina patris, niſi verbum patris? Ipſe ergo Chriſtus eſt doctrina patris, ſi verbum patris eſt. Sed quia uerbum non poteſt eſſe nullius, ſed eſt alicuius, & ſuam doctrinam dixit ſeipſum & non ſuam, quia patris eſt uerbum,

Feſtum Chriſti eſt dies paſſionis

Conſeſſio ſuccinĝe.

uerbum, quid eſt tã tuum quàm tu, & quid tam non tuum quàm tu, ſi alicuius es quod es? Breuiter ergo hoc mihi dixiſſe uidetur. Mea doctrina non eſt mea, ac ſi diceret Ego non ſum à meipſo. Sabellianã hæreſim ſententia iſta diſſoluit, qui dicere auſi ſunt eſſe ipſum filium qui eſt & pater, duo eſſe nomina, ſed unam rem. Chryſ. Vel ſuam dicit, quoniã eã docuerat, non ſuam aũt, quoniam patris erat doctrina. Sed ſi omnia quæ ſunt patris eius ſunt, ex hoc ipſo quòd patris eſt deberet eſſet & ſua. Sed hoc quod dicit. Nõ eſt mea, uehementer oſtendit & ſui & patris unam eſſe doctrinam, ac ſi diceret, Nihil habeo permutatum aut diuerſum, ſed ita ago ut dico. ut non æſtimetur aliud quid præter patrem dicere uel agere. Auguſt. primo de Tri. Vel aliter: Secundum aliud ſuã dixit, ſecundum aliud non ſuam, ſecundum formam Dei ſuam, ſecundum formam ſerui, non ſuam. Aug. Si quis aũt hoc parum intellexerit, audiat conſiliũ quod dñs conſequẽter dat, dicens: Si quis uoluerit voluntatem eius facere, &c. quid eſt ſi quis volue. volun. eius facere? hoc eſt credere in eum. ipſe enim ſupra dixit, Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum quẽ ipſe miſit. Quis autem hoc neſciat, hoc eſſe facere uolũtatem Dei, operari opus eius? Cognoſcere autem, hoc eſt intelligere. ergo noli quęrere intelligere ut credas, ſed crede vt intelligas. quia niſi credideritis, non intelligitis. Chry. Vel hoc ita dicit, ac ſi dicat: Auferte iram & inuidiam & odium, quod ſine cauſa in me habetis, & nihil erit quod prohibeat uos cognoſcere, quoniam Dei uerba ſunt quæ loquor. Deinde aliud inducit argumẽtum inſolubile ab his quę ſunt in conſuetudine hominum nos erudiens. vnde ſequitur: Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quęrit. q. d. Qui aliquam propriam vult inſtituere doctrinam, propter nihil aliud hoc vult quàm ut gloriam acquirat. Si uerò ego gloriam eius qui miſit me quæro, cuius gratia aliena uellem uos docere? Et hoc eſt qđ ſubdit: Qui autem quæ. glo. eius qui miſit illum, hic uerax eſt, & iniuſtitia in illo nõ eſt. Theop. q. d. Verax ſum, quia doctrina mea continet ueritatem. Iniuſtitia in me nõ eſt, quia alterius gloriam non uſurpo. Augu. Qui quærit gloriam propriam, antichriſtus eſt. Dominus autem noſter magnum nobis

Paſſiones impediũt veritatem.

exemplum præbuit humilitatis, dum habitu inuentus, ut homo quęrit gloriam patris non ſuam, ſed tu quando aliquid boni facis, gloriam tuam quæris: quando aliquid mali facis, Deo calumniam medicaris. Chryſo. Vide ergo quoniam cauſa quædam propter quam humilia de ſe dicit hęc eſt, ut credãt, quoniam non deſiderat gloriam neq; principatum, & etiam propter imbecillitatem audientium, & ut doceat homines moderata ſapere, & nihil de ſe dicere magnum, ſed ſemper humile.

Nonne Moyſes dedit vobis legem, et nemo ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba, & dixit. Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Reſpondit Ieſus & dixit eis. Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyſes dedit vobis circuncisionem, non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus. Et in ſabbato circumciditis hominem. Si circuncisionem accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum perfeci in ſabbato? Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.

Chryſ. Duas criminationes Iudæi contra Chriſtum inducebãt, unam q̃ ſabbatum ſolueret, aliam q̃ patrẽ ſuum dicebat Deũ, ęqualem ſeipſum faciẽs Deo. Hoc igiť prius cõfirmauit, dum oſtendit quòd non eſt Deo cõtrarius, ſed eadem illi docet. De reliquo ad ſabbati ſolutionem inſtat, dicens: Nonne Moyſes de. uo. legem, & nemo ex uobis facit legem? Ac ſi diceret, Lex dicit non occides: uos autẽ occiditis, & hoc eſt quod ſubditur: quid me quæritis interficere? Ac ſi diceret, Etſi ego diſſolui legem hominem ſanans, tranſgreſſio fuit, ſed in ſalutem, uos aurum tranſgredimini in malum, unde non debeo à uobis de ſolutione legis dijudicari. In duobus ergo eos corripuit, & dicẽdo, quid me quæritis interficere? oſtendendo quoniam occiſionem meditantes, non ſunt digni alium dijudicare. Aug. Vel hoc dicit, quia ſi legem facerent, in ipſis literis Chriſtum agnoſcerent, & pręſentem nõ occiderent. Reſpondit autem ei turba nõ pertinentia ad ordinem, ſed ad perturbationẽ. Sequitur enim: Reſpondit turba & dixit. Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Et dictum eſt quòd dæmonium haberet qui dæmones expellebat. Dominus autem non turbatus, ſed in ſua ueritate tranquillus

duplex criminatio à Chriſto diluitur.

lus non reddidit maledictum pro maledictio, ſed reſpōdit tranquillè. Beda. In quo nobis patientiæ reliquit exemplum, vt quoties nobis ab aliquibus falſa obijciuntur cō uitia, patienter tolleremus, & vera quę poſſumus non obijciamus, ſed ſalutaria monita prædicemus. Sequitur enim: Reſpondit Ieſus & dixit eis, vnum opus feci, & omnes miramini. Aug. Ac ſi diceret, Quid ſi omnia opera mea videretis? Ipſius enim opera erant quæ in mundo videbant, & ipſum qui fecit omnia non videbant, fecit vnam rē & turbati ſunt, quia ſaluum fecit hominem in ſabbato. quaſi ſi quiſquam eorum ægrotus ſabbato ſinceraret, alius illum ſanum feciſſet quàm ille qui eos ſcandalizauit, quia vnum hominē ſabbato ſaluum fecit. Chry. Hoc enim eſt quòd dicit, Miramini: hoc eſt turbamini, tumultuatis. vide autem quomodo prudenter à lege eos ſyllogizat. Vult enim oſtendere ꝙ facere hoc opus non erat legē ſoluere, ſunt enim multa principaliora quàm lex de obſeruatione ſabbati, per quorum obſeruationem lex nō ſoluitur, ſed impletur, & ideo ſubdit: Propterea Moyſes dedit vobis circū. non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in ſabbato circunciditis hominem. Augu. q.d. Bene factum eſt, vt acciperetis circunciſionem à Moyſe, non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus. Abrahā enim primus accepit circūciſionem à domino. Et in ſabbato circunciditis. Conuicit vos Moyſes. accepiſtis in lege, vt circuncidatis octauo die. Accepiſtis in lege vt vacetis 7. die. Si octauus dies illius qui natus eſt occurrit ad diem ſeptimum ſabbati, circunciditis hominem, quę circunciſio pertinet ad aliquod ſignaculū ſalutis, & non debent homines ſabbato vacare à ſalute. Alcui. Propter tres enim cauſas data fuit circunciſio. Primo, vt ſignum eſſet magnę fidei Abrahæ: ſecundo, vt per eam à cęteris nationibus diſcernerētur: tertio vt illam in virili membro ſuſcipientes, caſtitatem mētis & corporis obſeruare deberent. Et tantum conferebat tunc circunciſio quantum nunc baptiſma, niſi ꝙ ianua nondum aperta erat. Concludit ergo ex præmiſſis: Si circunci. accipit homo &c. Chry. q.d. Sabbati ſolutio in circunciſione legis eſt obſeruatio, ſic & ego hominem curans ſabbato legē ſeruaui. Vos qui non eſtis legiſlatores, vltra modum legem defenditis. Sed Moyſes iubet legem ſolui propter mandatum quod erat ex lege, ſed ex patribus. Per hoc autem quod dicit: Totum ho. ſa. ſe. in ſab oſtendit circunciſionem eſſe particularem ſanitatem. Augu. Fortè autem illa circūciſio ipſum dominum ſignificabat. Quid enim eſt circunciſio, niſi carnis expoliatio? Significauit ergo expoliationem à corde cupiditatum carnalium. Non ergo ſine cauſa data eſt in eo mēbro per quod procreatur creatura moralium, quia per vnum hominem peccatum intrauit in mundum. Ideo autem quiſꝗ; cum præputio naſcitur. quia omnis cum vitio propaginis naſcitur, & nō mundat Deus ſiue à vitio cum quo naſcimur, ſiue à vitijs qui malè viuendo addimus, niſi per Chriſtum. Cultellis enim petrinis circūcidebant, & petræ nomine Chriſtum figurabāt. Ideo autem octauo die, quia poſt ſeptimum ſabbati dominus die dominico reſurrexit. Ipſa autem reſurrectio nos circuncidit, ideſt abſtulit deſideria carnalia. Intelligite hoc ſignificari opus bonum quod ego feci totum hominem ſaluum in ſabbato, quia & curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore, & credidit vt ſanus eſſet in anima. Eſtis autem prohibiti ſeruilia opera facere ſabbato. Nūquid ſeruile opus eſt hominem ſanare in ſabbato? Manducatis ſi quidem & bibitis ſabbato, quia pertinet ad ſalutē, per quod oſtēditis opera ſalutis nullo modo eſſe die ſabbati omittenda. Chryſ. Non autem dixit, Ego maius circūciſione operatus ſum, ſed ſolum factum narrans, iudicium eis conceſſit. vnde ſubditur: Nolite iudi. ſecundum fa. ſed iuſtū iudicium iudicate. q.d. nō quia Moyſes apud vos habet maiorem gloriam quàm ego, ex perſonarum dignitate feratis ſententiam, ſed à rerum natura: hoc enim eſt iuſtè iudicare. Nullus autem incuſauit Moyſen de hoc quòd iuſſit ſabbatum ſolui propter mandatū circunciſionis, quod erat aliunde quàm ex lege inductum: ergo fide dignior vobis eſt Moyſes, qui iubet ſolui legem à mandato nō legali. Aug. Hoc autem quod dominus notauit hoc loco, euadere in hoc ſeculo magni laboris eſt, non perſonaliter iudicare admonuit quidem dominus Iudæos, admonuit & nos. quod enim precioſum ſonabat de ore domini, & propter nos ſcriptum eſt, & nobis ſeruatum, & propter nos recitatum. ſurſum eſt dominus, ſed

Exemplum Chriſti proponitur.

Tres cauſæ circūciſionis.

ſed etiã hic eſt veritas dominus. Corpus.n. dñi in quo ſurrexit vno loco eſſe poteſt, veritas eius vbiq; diffuſa eſt. Quis ergo eſt qui non iudicat perſonaliter? qui æqualiter diligit. Nõ.n. cùm homines diuerſo modo pro ſuis gradibus honoramus, timendum eſt ne perſonas accipiamus: nonnunquam enim eſt iudicium inter patrem & filium. non æquamus filium patri in honore, ſed præponimus ſi bonam cauſam habet filium patri in veritate, & ſic tribuimus honorem debitum, vt non perdat æquitas meritum.

Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymis. Nonne hic eſt quem Iudæi quærunt interficere? Ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus? ſed hũc ſcimus vnde ſit, Chriſtus autem cum venerit, nemo ſcit vnde ſit. Clamabat ergo Ieſus in templo docens & dicens. Et me ſcitis, vnde ſim ſcitis, & à meipſo non veni, ſed eſt verus qui miſit me, quem vos neſcitis. Ego ſcio eum, & ſi dixero quia neſcio eum, ero ſimilis uobis mendax. Sed ſcio eum, quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit. Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo miſit in illũ manus, quia nondum venerat hora eius.

Augu. Supra dictum eſt quòd dominus ideo velut occultè aſcẽdit ad diem feſtum, non quia timebat ne teneretur, cui poteſtas erat, vt non teneretur: ſed vt ſignificaret etiam in ipſo die feſto, qui celebrabatur à Iudæis, ſe occultari, & ſuum eſſe myſteriũ. Nunc autem apparet poteſtas, quæ putabatur timiditas. Loquebatur enim palam in die feſto, ita vt mirarentur turbæ, vnde dicitur: Dicebant ergo qui. ex Hieroſo. &c. Nouerant enim qua ſæuitia quærebatur, mirabantur qua potentia nõ tenebatur. Chry. Addit autem euangeliſta, Ex Hiero. quoniã qui magis potiti erant ſignis, hi omnes erant miſerabiliores, qui deitatis eius ſignũ videntes maximum, omnia iudicio corruptorum principum permittebant. An non magnum ſignum, inſanientes & quærentes interficere, habere eum in manibus, & repente quieſcere? Auguſt. Igitur non plenè intelligentes Chriſti potentiam, putauerunt eſſe principum ſciẽtiam quòd ei pepercerunt. vnde ſubdunt: Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus? Chryſo. Sed ipſi neque principum ſequuntur ſententiam, ſed aliam proferunt corruptam, & propria amentia dignam. vnde ſubditur: Sed hunc ſcimus, &c. Auguſt. Hæc opinio apud Iudæos non inaniter nata eſt, inuenimus tamen quòd ſcripturæ dixerunt de Chriſto, quoniam Nazareus vocabitur: ergo prædixerunt vnde ſit. Iudæi etiam dixerunt Herodi quærenti, quòd Chriſtus in Bethlehẽ Iudæ naſceretur, & teſtimonium etiam propheticum attulerunt. vnde ergo nata eſt hæc opinio apud Iudæos, quod Chriſtus cum venerit, nemo ſciat vnde ſit? niſi quia vtrunque pronunciauerunt ſcripturæ, ſecundum hominem prædixerunt vnde eſſet, ſecũdum Deum latebat impios & quærebat pios. Hanc igitur opinionem in eis generauerat, quod per Eſaiam dictum eſt, Generationem eius quis enarrabit? Denique dominus ad vtrunque reſpondit, & quia nouerant eum vnde eſſet, & quia non nouerãt. vnde ſequitur: Clamabat ergo Ieſus docens in templo, & dicens: Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis: hoc eſt dicere, & vnde ſim ſcitis, & vnde ſim neſcitis. vnde ſim ſcitis, Ieſus à Nazareth, cuius etiam parentes noſtis. Solus enim in hac cauſa latebat virginis partus, quo excepto totum nouerant in Ieſu, quod ad hominem pertinet. Rectè ergo dixit, Et me noſtis, & vnde ſim ſcitis, ſecundum carnem & effigiem hominis quã gerebat: ſecundum diuinitatem autem à meipſo non veni, ſed eſt verus qui miſit me. Chryſo. Per quod ea quæ in mente habebant reuelat, ac ſi diceret: Non ſum de numero eorum qui ſine cauſa venerunt, ſed eſt verax qui miſit me, & ſi verax ex, in veritate miſit, & qui miſſus eſt, congruum eſt veracem eſſe. Rurſus autem ex proprijs ſermonibus eos capit. quia enim dicebant, Cum venerit Chriſtus nullus cognoſcit vnde eſt: oſtendit etiam inde ſe Chriſtum eſſe, quoniam à patre venit, quem ipſi neſciebant, & ideo ſubdit: Quem vos neſcitis. Hyla. 6. de Tri. Nunquid autem non omnis homo licet in carne ex Deo natus eſt, & quomodo negat ab his vel ſeipſum, vel vnde ipſe ſit ſciri, niſi id vnde eſt ad naturæ ſuæ referret auctorem? Nã id quòd vnde ſit ignoratur, naturam ex qua eſt, dum vnde ſit neſcitur, oſtendit. Ignorari enim vnde ſit, non poteſt, quicquid ſubſiſtit ex nihilo, quia hoc ipſum quod non ignoratur, ex nihilo ignorationem eius, vnde ſit non habet. Ob hoc autem quid ſit ipſe neſcitur, dum ignoratur à quo

Chriſti huius natiuitatis.

à quo ſit: non enim confitetur filium, qui negat natum: nec natum intelligit, qui putabit eum eſſe ex nihilo. Chry. Vel ignorantiã hic dicit quæ eſt per opera, ſicut Paulus ait: Confitentur ſe noſſe Deum, factis aũt negant. Dupliciter autem eos redarguit. Et primum quidem quæ occultè loquebantur, hæc in medium inducit, clamans vt eos verecundari faciat. Augu. Denique vt oſtenderet eis vnde poſſent ſcire, ſubiecit, Ego ſcio eum. Ergo à me quærite, vt ſciatis eum. Patrem enim nõ cognoſcit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et ſi dixero quia neſcio eum, ero ſimilis vobis mendax. Chryſ. Quod eſt impoſſibile, quia enim verax eſt qui miſit, cõgruum eſt & eum qui miſſus eſt verſeem eſſe, vbique autem cognitionem patris ſoli ſibi attribuit, quia à patre eſt: vnde ſequitur, Et ego ſcio eum, quia ab ipſo ſum. Hylar. 6 de Trini. Quæro autem vtrum, id quod ab eo opus eſt, in eo creationis aut naturam generationis oſtendat. Si opus in eo creationis eſt, vniuerſa quoq; quæ creantur à Deo ſunt, & quomodo patrem non vniuerſa nouerũt, cũ filius eũ iccirco, quia ab eo eſt non neſciat? Sic verò iccirco ei, quia ab eo ſit eum noſſe ſit propriũ, quomodo non hoc ei qui ab eo eſt erit proprium, ſcilicet vt verus filius ex natura Dei ſit? Habes igitur proprietatẽ cognitionis de proprietate generationis: tamẽ ne fortè id quod ab eo eſt, aduentus ſui tempus hæreſis inuaderet, continuo ſubiecit: Et ipſe me miſit. Tenuit ordinem euangelici ſacramẽti, natum ſe profeſſus & miſſum. Aug. Ab ipſo inquit ſum, quia filius de patre, quòd autem videtis me in carne, ipſe me miſit, vbi noli intelligere naturæ diſſimilitudinem, ſed generantis auctoritatem. Chry. Irritauerunt autem Iudæos ea quæ dicebantur, propter hoc quod dixerat: Quem vos neſcitis, quia ſimulabant ſe ſcire: vnde ſequitur, Quærebant ergo eum apprehendere &c. Vide furorẽ eorum inuiſibiliter refrenatum. Euangeliſta verò humanius & humilius loqui volens, vt ex hoc Chriſtus homo putaretur, non dixit quòd eos inuiſibiliter detinuit, ſed ſubiecit: Quia nondum venerat hora eius. Auguſt. Hoc eſt, quia nolebat. enim dominus ſub fato natus eſt, hoc nec de te credendum eſt. quanto magis de illo, per quem factus es: ſi tua hora voluntas eſt illius, illius hora quæ eſt niſi voluntas ſua? Non ergo horam dixit qua cogeretur mori, ſed qua dignaretur occidi.

Chriſtus natus & miſſus.

De turba autem multi crediderunt in eum: & dicebant, Chriſtus cum venerit, nunquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit? Audierunt phariſæi turbam murmurantem de illo hæc, & miſerunt principes & phariſæi miniſtros vt apprehenderent Ieſum. Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum, & vado ad eum qui me miſit. Quæritis me, & non inuenietis, & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire. Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos: Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit, quæritis me & non inuenietis, & vbi ſum ego, vos non poteſtis venire?

Auguſt. Humiles & pauperes ſaluos faciebat dominus. vnde dicitur: De turba autem &c. Turba enim quæ ſuam ægritudinẽ cito vidit, etiam illius medicinam ſine dilatione cognouit. Chryſ. Veruntamen neq; in his erat ſana fides, ſed more multitudinis vulgaria loquebantur. Sequitur enim. Et dicebant, Chriſtus cum venerit nũquid ſigna &c. Dicere enim, Chriſtus cum venerit: erat non firmiter credentium hũc eſſe Chriſtum, vel etiam hoc dicere, eſt oſtendere eũ eſſe Chriſtum. ac ſi dicant, Nonne ille cum venerit melior erit & plura ſigna faciet? groſſiores enim non à doctrina, ſed à ſignis inducuntur. Aug. Vel intelligunt: Si duo non erunt, hic eſt Chriſtus. Principes autẽ inſaniebant. Et ideo medicum non ſolum non agnoſcebant, ſed etiam occidere cupiebant. vnde ſequitur: Audierunt phariſæi turbam murmuratam de illo hæc &c. Chryſ. Multa quidem locutus eſt ſupra, ſed nihil tale fecerunt. quod maximè enim eos mordebat, hoc erat, quòd turbæ, ſcilicet Chriſtũ glorificant: Sabbati autem ſolutio apparẽs cauſa erat, quam ſcilicet prætendebant, & ipſi quidem non audebant Chriſtum capere, periculum timentes. Miniſtros autẽ mittunt tanquam periculis expoſitos. Auguſt. Quia ergo non poterant apprehendere volentem, miſſi ſunt vt audirẽt docentem. Sequitur.n. Dixit ergo Ieſus, adhuc modicum tempus vobiſcum ſum. Chryſo. Verba loquitur humilitatis plena, ac ſi diceret. Quid feſtinatis me interficere? Paruum expectate tempus. Augu. Quod modo ergo vult facere,

Vulgi opinio de Chriſto.

facere, facturi eſtis, ſed non modo, quia nolo. Implere .n. debeo diſpenſationem meã, & ſic peruenire ad paſſionem. Chry. Per hoc igitur audaciorem turbam terruit, ſtudioſiorem verò magis auidam faciebat ad audiẽdum, quaſi paruo tempore derelicto, in quo poſſent hac doctrina potiri. Non autem dixit ſimpliciter, Hic ſum: ſed vobiſcũ ſum.q.d. Etſi perſequamini me, non tamen ceſſabo quæ ſunt pro vobis diſpenſans, & ea quæ ſunt ad ſalutem docens, & monẽs vos. Quod autem ſubdit: Et vado ad eũ qui &c. ſufficiens erat eos terrere. Theo. Tanquã patri ſit de ipſis cõqueſturus, quia ſi miſſum opprobrijs affecerunt, nõ eſt dubium quòd & mittenti fecerunt iniuriã &c. Beda. Dicit autem, Vado ad eum qui miſit me, ac ſi diceret: Reuertens aſcendo ad patrem qui me incarnari præcepit, illud ſe dixit ire à quo nunquam receſſit. Chryſ. Quòd verò eo indigebant manifeſtat per hoc quod dicit: Quæretis me & non inuenietis. Sed vbi quæſierunt eum Iudæi? Dicit Lucas, quoniam plangebant mulieres ſuper eum. Probabile autem eſt & multos alios hoc paſſos eſſe, & præcipuè dum ciuitas caperetur eos meminiſſe Chriſti & miraculorum eius, & præſentiam eius quærere. Augu. Vel hic iam reſurrectionẽ ſuam prędixit, quia quęſituri illum erant poſt reſurrectionem compuncti. Noluerunt enim eum agnoſcere pręſentem, & poſtea quæſierunt cum viderent in eum multitudinem credẽtem, vnde multi compuncti dixerunt: Quid faciemus? Viderunt enim Chriſtum ſuo ſcelere morientem, & crediderunt in Chriſtum ſuis ſceleribus ignoſcentem, & quouſq; biberent ſanguinem, quem fuderunt, de ſua ſalute diſperauerunt. Chry. Deinde ne quis eum per mortem communi modo abire exiſtimet, ſubiungit: Et vbi ego ſum, vos non poteſtis venire. Si verò in morte maneret, poſſent ad eum ire: illuc enim omnes abimus. Auguſt. Non autem dixit, Vbi ero: ſed, Vbi ſum. Sẽper enim ibi erat Chriſtus, quo fuerat rediturus: ſic redijt, vt nos non derelinqueret. Erat enim Chriſtus ſecundum viſibilem carnem in terra, ſecundum inuiſibilem maieſtatem in cœlo & in terra. Non autem dixit, Non poteritis: ſed non poteſtis venire: tales enim tunc erant qui non poſſent. Nam ut ſciatis non hoc ad deſperationem

Reſurrectio animæ & corporis.

dictum, & diſcipulis ſuis dixit tale aliquid. Quo ego uado, uos nõ poteſtis uenire. Denique hoc Petro expoſuit, dicens: Quo ego uado non potes me ſequi modo: ſequeris autem poſtea. Chryſ. Hæc autem omnia induxit, uolens eos attrahere, etenim modicũ tẽpus quod relinquebatur, & poſt receſſum ipſum deſiderabilem eſſe, & eum non poſſe de cætero inueniri, ſufficientia erãt ad ſuadendum, ut ad eum accederent. Per hoc autem quod dicit. Vado ad eum qui me miſit, oſtendit nullam ſibi fieri læſionem ab inſidijs eorum, & paſsionem ſuam uoluntariã ſibi eſſe. paſſi ſunt autem aliquid ipſi Iudæi ad ea quę dicta ſunt, & quærunt ad ſeipſos quo debeat ire, quod non erat eorum qui deſiderarent ab eo liberari. Sequitur enim: Dixerunt ergo Iudæi ad ſemtipſo, quo hic iturus eſt quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Sic enim gentes vocabant quaſi exprobrantes, & magna in ſemetipſis gloriantes, quia ſcilicet gentes vbique diſſeminatæ erant, & imperfectæ adinuicem permixtæ. Sed hoc opprobrium poſtea ipſi ſuſtinuerunt, quia ubique diſperſi ſunt. Antiquitus autem tota gens in unum collecta erat, ſed cum Iudęi ubiq; terrarum iam gentibus permixti eſſent, non diceret. Quo ego uado uos non poteſtis uenire, ſi per hoc gentes intellexiſſet. Aug. Dixerat autem dominus, Quo ego uado, de ſinu patris. Hoc ergo illi nullo modo intellexerũt, & tamen ex hac occaſione ſalutem noſtram prædixerunt quòd dominus iturus eſſet ad gentes, non præſentia corporis, ſed tamen pedibus ſuis. Miſit enim ad nos membra ſua, & fecit nos membra ſua. Chry. Non autem dixerunt, quòd iturus eſſet ad gentes lędere eas, ſed docere. Iam enim iram ſubmiſerant, & his quæ dicta erant crediderãt: nequaquam autem niſi credidiſſent, quæſiſſent ad ſeipſos: Quis eſt hic ſermo quem dixit, quæretis me, & non inuenietis, & ubi ego ſum, uos non poteſtis uenire?

Paſſio voluntaria declaratur.

In nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis ſtabat Ieſus, & clamabat dicens. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.

Chry.

· Chryſo. Cum receſſuri eſſent domum celebrata feſtiuitate, dominus dat eis viatica ad ſalutem: vnde dicitur, In nouiſſimo autẽ die magno &c. Augu. Tunc enim agebatur feſtiuitas quę appellatur ſcenopegia, ideſt tabernaculorum conſtructio. Chryſ. Quę per ſeptem dies agebatur: prima autem dies & vltima erat celeberrima ſecundũ legem, & hoc ſignificauit euangeliſta cum dixit: In nouiſſimo die magno feſtiuitatis. Medios autem dies magis ad voluptatem conſumebat. Ideo ergo prima die hoc eis non dixit, ſed neque ſecunda aut tertia, ne ea quæ dicebantur deperirent, eis voluptati vacantibus. Clamat autem propter turbę multitudinẽ. Theo. Simul quidem vt audibilis fieret, atque ut confidentiam largiretur, & quia neminem formidabat. Chry. Dicit autem, Si quis ſitit, ac ſi diceret: Neminem neceſſitate & violentia attraho, ſed ſi quis habet deſiderium multum, hunc ego voco. Augu. Eſt enim ſitis interior, quia eſt homo interior. Conſtat autem plus amare hominem interiorem quàm exteriorem. Si ergo ſitimus, veniamus non pedibus, ſed affectibus: nec migrando, ſed amando. Chryſo. Quia.n. de intellectuali loquitur potu, oſtendit per hoc quod poſt inducit. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina &c. Sed vbi hoc dicit ſcriptura? nuſquam. Quid igitur? Qui credit in me ſicut dicit ſcriptura, hic ſubdiſtinguere oportet, vt poſtea ſubſequatur: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, oſtendens quoniam rectam oportet habere cognitionem, & non ita à ſignis ſicut à ſcripturis credere in ipſum. Etenim ſuperius dixit, Scrutamini ſcripturas. Hiero. in prolo. Gene. Vel hoc teſtimonium de prouerbijs ſumptũ eſt, vbi ſcilicet dicitur: Deriuentur fontes tui foris, & in plateis aquas tuas diuide. Aug. Venter autem interioris hominis, eſt conſcientia cordis eius. Bibito autẽ iſto liquore viueſcit purgata conſcientia, & hauriens fontem habebit, & ipſa fons eris. Quis eſt fons, vel quis eſt fluuius qui manat de ventre interioris hominis? Beniuolentia qua vult conſulere proximo. Bibunt ergo, qui credunt in domino. ſi autem putat qui bibit quòd ſoli ipſi debet ſufficere, non fluit aqua viua de ventre eius. Si autem proximo feſtinat conſulere, ideo non ſiccatur quia manat. Gregor. ſuper Ezech.

Sitis duplex.

Cùm enim à mente fidelium ſanctæ prædicationis uerba defluunt, quaſi de mente credentium aquæ viuę flumina decurrunt. Ventris autem viſcera quid ſunt aliud niſi mentis interna, ideſt recta intentio, ſanctum deſiderium, humilis ad Deum, pia ad proximũ uoluntas. Chry. Dicit autem flumina, & non flumen, copioſitatem & vbertatem occultè inſinuans. Viuentem autem aquam dicit, agentem ſemper. Spiritus enim gratia cùm in mentem intrauerit & firmata fuerit, omni fonte magis manat, & neque deficit, neque euacuatur, neq; ſtat: uidebit quis utique hoc, ad ſapientiam Stephani, ad Petri linguam, ad Pauli fluxum inſpiciens. Nihil .n. eos detinebat, ſed ſicut flumina multo impetu delati, omnia ſecum trahentes abibant. Augu. Ad qualem autem potum dominus inuitaſſet, expoſuit euangeliſta, & dixit: Hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Quem dicit ſpiritum, niſi Spiritum ſanctum? nam vnuſquiſque homo habet in ſe proprium ſpiritum. Alcui. Spiritum autem ſanctũ ante aſcenſionẽ Apoſtolis promiſit, poſt aſcenſionem in linguis igneis dedit. Inde dicit: Quem accepturi erant credentes in eum. Augu. Erat ergo ſpiritus Dei, ſed nondum in eis erat qui crediderant in Ieſum. Ita enim diſpoſuit non eis dare ſpiritum iſtum, niſi poſt reſurrectionem ſuam: vnde ſequitur. Nondum.n. erat ſpiritus da.&c. Chry. Apoſtoli quidem prius ſpiritu eijciebãt dæmonia, ſed ea quæ à Chriſto eſt poteſtate, quando enim mittebat eos, nõ dicitur: Dedit eis Spiritum ſanctum, ſed dedit eis poteſtatem. De prophetis autem ab omnibus cõfeſſum eſt, quòd Spiritus ſanctus eis dabatur, ſed hæc gratia à terra defecerat. Aug. 4. de Trini. Sed quomodo & de Ioanne Baptiſta dictum eſt, Spiritu ſancto replebitur ab utero matris ſuæ, & Spiritu ſancto repletus Zacharias inuenitur, vt de illo talia diceret, & Spiritu ſancto Maria, vt talia de domino prædicaret, Spiritu ſancto Symeon & Anna ut magnitudinẽ Chriſti paruuli agnoſcerent. Quomodo ergo intelligitur, niſi quia certa illa Spiritus ſãcti datio poſt clarificationem Chriſti futura erat, qualis nunquã antea fuerat? habitura enim erat quandam proprietatem in ipſo aduentu qualis antea nunquam fuit. Nuſquã enim legimus

Aqua viua que ſit

linguis

linguis quas non nouerant homines locutos veniente in ſe Spiritu ſancto, ſicut tunc factum eſt, cum oporteret & eius aduentum ſignis ſenſibilibus demonſtrari. Auguſt. ſu per Io. Cùm ergo & modo accipiatur Spiritus ſanctus, quare nemo loquitur linguis omnium gentium, quia iam ipſa eccleſia linguis gentium loquitur, in hac qui non eſt, nec modo accipit Spiritum ſanctũ. Si amas vanitatẽ, etiam tibi habet, quiſquis in illa aliquid habet. Tolle inuidiam, & tuum eſt quod habeo. Liuor ſeparat, Charitas iungit. Ipſam habeto, & cuncta habebis, quia ſine ipſa nihil proderit quicqnid habere potueris. Charitas autem Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Quare ergo dominus poſt reſurrectionem ſuam Spiritum ſanctum dare voluit? vt ſcilicet in reſurrectionem noſtram charitas flagraret, ab amore ſeculi ſepararetur, & tota curreret in Deum. Qui enim dixit, Qui credit in me veniat & bibat, & flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vitam æternam promiſit, vbi nihil timeamus, vbi non moriamur. quia ergo tale eſt quod promiſit Spiritus ſancti charitate feruentibus, ideo ipſum ſpiritum noluit dare, niſi cum eſſet glorificatus, vt in ſuo corpore oſtenderet vitam, quam modo non habemus, ſed in reſurrectione ſperamus. Auguſtinus cont. Fauſtum. Si itaque hæc cauſa erat, vt nondum daretur Spiritus ſanctus, quia nondum erat Ieſus glorificatus: proculdubio clarificato Ieſu iam cauſa erat, vt ſtatim daretur. Cataphrices autem ſe promiſſum paracletum ſuſcepiſſe dixerunt, & hinc à fide catholica deuiarunt. Manichæi etiam quæ de promiſſione Spiritus ſancti dicuntur, de Manichæo aſſerunt eſſe prædictum, tanquam ſcilicet antea non fuerit ſpiritus datus. Chryſoſtomus. Vel aliter: Gloriam Chriſti crucem vocat, quia enim inimici eramus, donum autem non inimicis, ſed amicis datur: oportebat prius offerri hoſtiam, & inimicitiam in carne diſſolui, & tunc factos Dei amicos ſuſcipere donum.

Aduẽtus Xpi oſtẽſio.

Hæreſis dãnatur.

Ex illa ergo turba cum audiſſent hos ſermones eius dicebant. Hic eſt verè propheta. Alij dicebant. Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant. Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nonne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid & de Bethlehem caſtello vbi erat Dauid, Venit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum. Quidam aũt ex ipſis volebant apprehẽdere eum, ſed nemo miſit ſuper eũ manus. Venerunt ergo miniſtri ad pontifices & phariſæos, & dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis illum? Reſponderunt miniſtri nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur. Reſponderunt ergo eis phariſæi. Nunquid & vos ſeducti eſtis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad Ieſum nocte, qui vnus erat ex ipſis. Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Reſponderunt & dixerunt ei. Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare ſcripturas, & vide, quia à Galilæa propheta non ſurgit, & reuerſi ſunt vnuſquiſque in domum ſuam.

Beda. Cùm dominus inuitaſſet credẽtes in ſe ad potandum Spiritum ſanctũ, nata eſt de illo in turba diſſenſio. vnde dicitur: Ex illa er. hora tur. cùm audiſ. hos ſermo. eius dice. hic eſt verè propheta. Theo. Qui ſcilicet expectabatur. Alij ſcilicet populus, dicebant, hic eſt Chriſtus. Alcui. Iam iſti ſitim illam ſpiritualiter haurire ceperant, iã ſitim infidelitatis depoſuerant, alij in ſuæ infidelitatis ariditate permanebant, de quibus ſubditur. Quidam autem dic. Nunquid à Gali. venit Chriſtus? nonne ſcri. di. quòd ex ſemi. Da. & de Beth. ca. vbi erat Da. Chriſtus ve. Nouerant enim quid de Chriſto prædixiſſent prophetæ, ſed ignorabant omnia in ipſo impleta fuiſſe, & qui nouerant in Nazareth nutritum, natiuitatis locũ non attendebant, nec prophetiam quam legerant in eo completam credebant. Chryſo. Sed eſto, locum natiuitatis ignorabãt, num etiam genus ignorabãt? quoniam ex domo & familia Dauid natus erat. Quare igitur dicebant. Nonne ex ſemine Dauid ve. Chriſtus? Sed & hoc obumbrare volebant per educationem in Nazareth, omnia malitioſe loquentes. vnde non accedunt ad Chriſtum quærentes, quomodo ſcripturæ dicunt quòd à Bethlehem oportet venire Chriſtum, tu autem ex Galilæa veniſti? ſed omnia malitioſe loquuntur. Et quia non diligenter attendebant his quæ dicebantur, neque diſcendi gratia, propter hoc nihil eis Chriſtus reſpondit? Nathanaelem autem dicentem, A Nazareth poteſt aliquid boni

Scribarum obſtinatio contra Chriſtum.

TTT eſſe?

eſſe? laudauit, vt verè Iſraelitam, qui veritatis erat inquiſitor, & omnia vetera diligẽter edoctus. Sequitur: Diſſenſio itaque facta eſt propter eum in turba. Theo. Non in principibus: nam principes vnius voluntatis erant, vt videlicet non eum reciperent, ſicut Chriſtum. qui ergo magis moderati erant in malitia, verbis tantum gloriæ Chriſti aduerſabantur: qui verò peiores erant, manus etiam appetebant imponere, de quibus ſubditur, Quidam autem ex eis volebant apprehendere eum. Chryſoſtomus. Hoc autem induxit euangeliſta oſtendens, quoniam loquebantur neque quærentes veritatem neque diſcere volentes. Sequitur: Sed nemo miſit ſuper illum manus. Alcu. Quia ſcilicet ipſe non permiſit qui conatus illorum in ſua poteſtate habebat. Chryſoſtomus. Hoc autem ſufficiens erat eos in compunctionem deducere, ſed non ſunt cõpuncti: talis enim nequitia nulli vult credere, ad vnum aſpicit ſolum, vt eum cui inſidiatur interficiat. Auguſtinus. Qui verò miſſi fuerant, vt eum tenerent, redierunt immunes à crimine, & pleni admiratione, de quibus ſubditur, Venerunt ergo miniſtri ad pon. & pha. & dixerunt eis illi: Quare non addu. eum? Alcui. Qui eum lapidare volentes tenere non potuerunt, arguunt miniſtros quia eum non adduxerant. Chryſoſtomus. Ecce phariſæi & ſcribæ miracula videntes & ſcripturas legentes nihil profecerunt, miniſtri autem nihil horum habentes, ab vna ſola allocutione ſunt capti: & abeuntes, vt eum ligarent, redierunt ligati miraculo. Et non dixerunt. Non potuimus propter turbam, ſed præcones efficiuntur Chriſti ſapientiæ. Nam ſequitur: Reſponderunt miniſtri, Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur. Auguſtinus. Ille autem ſic locutus eſt, quia Deus erat & homo. Chryſoſtomus. Non eſt autem ſolum eorum prudentia admirãda, quia ſignis non eguerunt, ſed à ſola doctrina ſunt capti: non enim dixerunt, nunquam talia miracula fecit homo: ſed nunquam ſic locutus eſt homo. Sed etiam admiranda eſt eorum ſecuritas, quoniam ad phariſæos qui contra Chriſtum aduerſabantur venerunt, & eis talia locuti ſunt. Nec tamen longum ſermonem audierant, ſed breuem: cum enim mens fuerit incorrupta,

Miraculum doctrinæ Xpi

non longis ſermonibus opus eſt. Auguſt. Phariſæi tamen eorum teſtimonium repulerunt, nam ſequitur: Reſponderunt ergo eis phariſæi, nunquid & vos ſeducti eſtis? quaſi dicat. Videmus vos delectatos eſſe in ſermonibus ſuis. Alcui. Et reuera laudabiliter ſeducti erant, quia dimiſſo malo infidelitatis, tranſierant ad fidem. Chryſoſtomus. Ab argumento autem inſipienti contra eos ſyllogizant. Nam ſequitur: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eũ, aut ex phariſæis? ſed turba hæc quæ nõ nouit legem, maledicti ſunt. Hæc autem eſt ipſorum accuſatio, quoniam turba quidem crediderit, ipſi autem non crediderunt. Auguſt. Qui enim non nouerant legem, ipſi & credebant in eum qui miſerat legem, & eum qui miſerat legem condemnabant illi, qui docebant legem. vt impleretur quod dominus dixerat: Ego veni, vt non videntes videant, & videntes cœci fiant. Chryſoſto. Qualiter igitur maledicti ſunt illi, qui à lege ſuadentur? Vos potius maledicti eſtis, qui non obſeruaſtis legem. Theoph. Ideo autem ſuauiter & blande phariſæi miniſtris reſpondent, dubitauerunt ne fortè ab eis prorſus ſegregẽtur, & Chriſto adijciantur. Chryſoſtomus. Quia verò dixerant quòd nullus principum credidit in eum. Ad hoc excludendum ſubiungitur, dixit Nicodemus ad eos. Ille qui venit ad Ieſum nocte, qui vnus erat ex illis. Augu. Ipſe non quidem incredulus, ſed timidus. Nam ideo nocte venerat ad lucem, quia illuminari volebat, & ſciri timebat: hic ergo reſpondit Iudæis, Nunquid lex noſtra iudicat hominem niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Credebat enim quia ſi eum tantummodo patienter vellent audire, fortè ſimiles fierent illis qui miſſi ſunt tenere, & maluerunt credere. Volebant autem illi peruerſi ante eſſe damnatores quàm cognitores. Auguſtinus 22. de ciuita. Dei. Dicit autem lex noſtra, de lege quæ Dei eſt, eo quòd eſt ab illo data hominibus. Chryſo. Oſtendit autem Nicodemus eos neque cognoſcentes legem, neque facientes quę ſunt legis: cum autem congruum eſſet oſtendere quòd non indiſcretè miſerunt uocaturi eum, rudius & iracundius utuntur contradictione. Nam ſequitur: Reſponderunt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es?

Aug.

Ieſus quarè Galilæus vocatur.

Aug. Ideſt quaſi à Galilæo ſeductus. Domi
nus enim Galilæus dicebatur, quoniam de
Nazareth ciuitate erant parentes eius, ſe-
cundum Mariam dixi parentes, non ſecun-
dum virile ſemen. Chry. Deinde iniurio-
ſe quaſi eo neſciẽte ſcripturas, induxerunt:
Scrutare ſcripturas,& vide quia propheta à
Galilæa non ſurgit, ac ſi dicerent; Vade &
diſce. Alcui. Non enim locum vbi natus
eſt, ſed vbi conuerſabantur attendebant, &
ideo nõ ſolum Meſſiam, ſed nec prophetam
eum credebant. Aug. Propheta quidem à
Galilæa non ſurgit, ſed dominus propheta-
rum inde ſurrexit. Sequitur: Et reuerſi ſunt
vnuſquiſque in domum ſuam. Alcu. Nul-
lo profecto negotio vacui fide, & ideo frau
dati vtilitate ſunt reuerſi in domum infide
litatis & impietatis ſuæ.

CAPVT VIII.

*IEsvs autem perrexit in mon
tem Oliueti, & diluculo ite-
rum uenit in templum, & om
nis populus uenit ad eum: &
ſedens docebat eos. Adducũt
autem ſcribæ, & phariſæi
mulierem in adulterio depre-
henſam, & ſtatuerunt eam in medio, & dicunt ei:
Magiſter, hæc mulier modo deprehenſa eſt in adul-
terio. In lege autem Moyſes mandauit nobis huiuſ-
modi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dice
bant tentantes eum, ut poſſent accuſare eum. Ieſus
autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in ter-
ram. Cũ ergo perſeuerarent, interrogantes eum, ere
xit ſe, & dixit eis: Qui ſine peccato eſt ueſtrum,
primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe incli-
nans ſcribebat in terrã. Audientes autem hæc, unus
poſt unum exibant, incipientes à ſenioribus: & re-
manſit ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans. Eri-
gens autem ſe Ieſus, dicit ei: Mulier, ubi ſunt qui
te accuſabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit:
Nemo domine. Dixit ei Ieſus. Nec ego te condem
nabo. Vade & iam amplius noli peccare.*

Cõſuetudo Ieſu et vitæ modus.

Alcui. Dominus maximè circa ſuam paſ
ſionem hanc ſibi effecerat conſuetudinem,
vt in die quidem in templo quod erat Hie-
roſolymis verbum Dei prædicaret, ſigna &
miracula oſtenderet, ſero reuertebatur in
Bethaniam, vbi apud ſorores Lazari hoſpi-
tabatur, & mane iterum ad ſimile opus re-
uertebatur. Igitur ſecundum hunc mo-
rem cum in vltimo die ſcenopegiæ tota die
in templo prædicaſſet, veſpere perrexit in
montem Oliueti, & hoc eſt quod dicitur:
Ieſus autem perrexit &c. Auguſtinus. Vbi
enim decebat docere Chriſtum, niſi in mon
te Oliueti? in monte vnguenti, in monte
chriſmatis, Chriſti enim nomen à Chriſ-
mate dictum eſt. Chriſma autem Græcè,
Latine vnctio nominatur. Ideo autem nos
vnxit, quia luctatores contra diabolum fe-
cit. Alcui. Vnctio enim olei feſſis & do-
lentibus membris ſolet afferre leuamen.
Mons etiam oliuarum ſublimitatem domi
nicæ pietatis deſignat: oleos græcè, latinè
miſericordia. Natura quoque olei myſterio
aptiſſimè congruit, ſuperfertur enim om-
nibus liquoribus, & ſicut ait Pſal. Miſera-
tiones eius ſuper omnia opera eius. ſequi-
tur: Et dilu. iterum ve. in templum, vt ſci-
licet miſericordiam cum incipiente noui
teſtamenti lumine fidelibus in templo vi-
delicet ſuo pandendam præbendamq́ue ſi-
gnaret. Quod enim diluculo redibat, exor-
tum nouæ gratiæ deſignat. Beda. Signifi-
catur autem quòd poſtquam per gratiam cę
pit inhabitare in templo ſuo, ideſt in eccle-
ſia, ex omnibus gentibus crediderunt in eũ.
vnde ſequitur: Et omnis populus uenie-
bat ad eum & ſedens docebat eos. Alcui.
Seſſio humilitatem incarnationis inſinuat.
Sedente ergo domino ad eum uenit popu-
lus, quia poſtquam per ſuſceptam humani-
tatem viſibilis apparuit, cęperunt eum mul
ti audire & in eum credere, quem per huma
nitatem ſibi proximum meminerant. Man-
ſuetis autem & ſimplicibus ſermonem do-
mini admirantibus ſcribę & phariſęi inter-
rogãt, nõ vt diſcant, ſed vt veritati laqueos
nectant. vnde ſequitur. Adducunt autem
ſcribæ & phariſæi mulie. in adul. depre. &
ſtatu. etiam in medio, & dixe. ei. Magiſter,
hæc muli. depre. eſt modo in adulterio. Au
gu. Animaduertant enim eum nimium eſ-
ſe mittem. De illo quippè fuerat ante præ-
dictum. Procede & regna propter veritatẽ
& manſuetudinem & iuſtitiam. Ergo attu-
lit veritatem, vt doctor, manſuetudinem vt
liberator, iuſtitiam vt cognitor. Cùm loque
retur, veritas agnoſcebatur, cum aduerſus
inimicos non moueretur, manſuetudo lau
dabatur. In tertio ergo, ſcilicet iuſtitia ſcan
dalum poſuerunt. Dixerunt enim apud ſe-

Allegoricæ expoſitio.

tres Ieſu virtutes præcipuæ.

ipſos: Si eam dimitti cenſuerit, iuſtitiam non tenebit: lex enim quod iniuſtum erat iubere non poterat,& ideo legem inducūt, dicentes: In lege autem Moyſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare. vt autem manſuetudinem non perdat in qua iam populis amabilis factus eſt, eam dimitti debere dicturus eſt: vnde eius ſententiam requirunt, dicentes. Tu ergo quid dicis? Hinc nos inueniemus ad accuſandum occaſionem, & reum faciemus tanquam legis præuaricatorem. vnde euangeliſta ſubdit. Hæc autem dicebant,tē.eum vt poſ.accu.eum. Sed dominus in reſpondendo & iuſtitiam ſeruatus eſt, & à manſuetudine non receſſurus. Sequitur enim: Ieſus autem incli.ſe deorſum digi.ſcri.in ter. Augu.de con.euang. Tanquam illos tales in terra ſcribendos ſignificaret, non in cœlo, vbi monuit diſcipulos, vt ſe ſcriptos eſſe gauderent, aut quòd ſe humiliando (quod capitis inclinatione monſtrabat) ſigna in terra faceret: aut quòd iam tempus eſſet, vt in terra quæ fructum daret, non in lapide ſterili ſicut antea, lex eius conſcriberetur. Alcui. Per terram enim cor humanum oſtenditur, quod bonarum vel malarum actionum ſolet reddere fructus, per digitū autem qui articulorum cōpoſitione flexibilis eſt, ſublimitas diſcretionis exprimunt. Nos ergo inſtruit, vt cum quælibet mala proximorum conſpicimus, non ſtatim ea temere damnemus, ſed prius ad conſcientiam cordis humiliter reuerſi, digito diſcretionis ea ſolicitè diſquiramus. Beda. Quantum etiam ad hiſtoriam pertinet per hoc quòd digito ſcripſit in terra, illum ſe fortè monſtrauit qui quondam legem in lapide ſcripſit. ſequitur: Cum autem perſeuerarent interrogantes eum, erexit ſe. Auguſtinus. Non dixit, non lapidetur, ne contra legem dicere videretur. Abſit autem vt diceret lapidetur. venit.n.non perdere quod inuenerat, ſed quærere quod perierat. Quid ergo reſpondit? Quid ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Hæc vox iuſtitiæ eſt, puniatur peccatrix, ſed non à peccatoribus, impleatur lex, ſed non à p̄uaricatoribus legis. Gregor.9. mora. Qui enim prius ſemetipſum non iudicat, quid in alio rectum iudicet, ignorat. Et ſi nouit etiam per auditum, rect̄ tamen aliena merita iudicare non valet, cui conſcientia innocentiæ propriẽ nullam iudicij regulam præbet. Augu. Cùm ergo eos telo iuſtitiæ percuſſiſſet, nec dignatus eſt cadentes attendere, ſed auertit ab eis obtuitum. vnde ſequitur: Et iterum ſe inclinans ſcrib.in terra. Alcu. Poteſt etiā intelligi feciſſe hoc dominus iuxta conſuetudinem, vt quaſi aliquis agens vultu intendens in aliud, liberam eis exeundi facultatem daret. In hoc etiam figuratè admonet, vt & priuſquam peccantem fratrem corripiamus, & poſt adhibitam correctionem diligenter perpendamus, vtrum ipſis peccatis de quibus alium caſtigamus, aut in alijs obnoxij ſumus. Aug. Sic igitur illi voce iuſtitiæ tanquam telo percuſſi ſe ſe inſpiciētes & reos inuenientes, vnus poſt vnum omnes receſſerunt, & hoc eſt quod ſubditur, Audientes autem hæc, vnus poſt aliū exibant, incipientes à ſenioribus. Gloſ. Qui fortè magis rei erāt, vel magis culpas ſuas cognoſcebant. Aug. Relicti ſunt autem duo, miſeria, & miſericordia. Nam ſequitur: Et remanſit ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans. Credo territa eſt illa mulier, ab illo ſe puniendam ſperabat, in quo peccatum inueniri non poterat. Ille autem qui aduerſarios eius repulerat lingua iuſtitiæ, leuans in illam occulos māſuetudinis interrogauit eā. vnde ſequitur: Erigens autem ſe Ieſus dixit ei. Mulier, vbi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit, quę dixit. Nemo domine. Audiuimus ſupra vocem iuſtitiæ, audiamus nunc manſuetudinis. nam ſequitur. Dixit ei Ieſus, Nec ego te condemno, à quo te fortè condemnari timuiſti, quia in me peccatum non inueniſti. Quid eſt domine? Faues ergo peccatis? nō planè. Attende quod ſequitur. Vade, & amplius noli peccare. Ergo & dominus damnauit, ſed peccatum, non hominem. nam ſi peccatorum auctor eſſet, diceret. Vade, & viue vt vis, de mea liberatione eſto ſecura. Ego te quantumcunq; peccaueris, etiam à gehenna & inferni tortoribus liberabo, non hoc dixit. Intendant ergo qui amant in domino manſuetudinem, & timeant veritatem. Etenim dulcis & rectus dominus.

Tropologica expoſitio.

Doctrina moralis.

Pietas Ieſu elucescit.

Iterum ergo locutus eſt eis Ieſus, dicens. Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.

Alcui. Quia mulierē abſoluit à crimine,

ne, ne aliqui dubitarent an ille quem videbant verum hominem, poſſet peccata dimittere, dignatur ipſe apertius ſuæ diuinitatis potentiam demonſtrare. vnde dicitur: Iterum ergo locu. eſt eis, dicens. Ego ſum lux mundi. Beda. Vbi aduertendum eſt, quia non ait: Ego ſum lux angelorum, vel cœli, ſed lux mundi, id eſt hominum in tenebris commorantium. ſecundum illud, Illuminare his qui in tene. & in vmbra mortis ſedent. Chryſoſto. Vel aliter: Quia ſuperius Galilæam ei afferebant, & quaſi de quodam prophetarum de eo dubitabant, voluit oſtendere, quoniam non vnus prophetarum eſt, ſed dominator orbis terrarum. vnde dicitur: Iterum ergo locutus eſt eis Ieſus &c. Non Galilææ neque Palæſtinæ, neque Iudææ. Auguſtinus. Manichæi ſolem iſtum oculis carnis viſibilem, Chriſtum dominum eſſe putauerunt: ſed eccleſia catholica improbat tale commentum. Non eſt enim dominus Chriſtus ſol factus, ſed per quem ſol factus eſt. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & propter nos ſub ſole factum eſt lumen quod fecit ſolem, carnis nube tegitur. non vt obſcuretur, ſed vt temperetur. Loquens ergo per nubem carnis, lumen indeficiens, lumen ſapientiæ ait hominibus. Ego ſum lux mundi. Theo. Vteris autem aduerſus Neſtorium hoc præſenti ſermone. non enim ait, Quoniam in me eſt lux mundi: ſed, ego ſum lux mundi. Ipſe nanque qui homo videbatur, idem & filius Dei, & lux mundi erat. non ſicut nugabatur Neſtorius in ſimplici homine Dei filius habitabat. Auguſtinus. Abſtulit autem te ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos cordis, in hoc quod ſubdit. Qui ſequitur me non ambu. in tene. ſed habet lumen vi. Non enim ſufficit dicere, Habebit lumē, ſed addidit, Vitæ. Hæc verba domini cum verbis pſalmi concordant. In lumine tuo videbimus lumen, quoniam apud te eſt fons vitæ. In iſtis vſibus corporalibus aliud eſt lumen & aliud fons. Fontem fauces quærunt, lumen oculi. apud Deum quod lumen eſt, hoc eſt fons. Qui tibi lucet, vt videas, ipſe tibi manat vt bibas. Quod promiſit, futuri temporis verbum poſuit. In eo quod facere debemus, præſens tēpus poſuit. Qui ſequitur, inquit, habebit modo per fidem, poſt habebit per ſpeciem. Sequere iſtum

Cõmentu Manichæorum.

ſolem viſibilem, ſi ipſe tendis ad occidentem quo & ille tendit. & ſi volueris tu illum deſerere, ipſe te deſeret in occaſu. Deus tuus vbique eſt totus, ſi non ab illo facies caſum, nunquam à quo ille faciet occaſum. Tenebræ ſatis metuendæ ſunt morum, non oculorum. & ſi oculorum, nouum exteriorum, ſed interiorum: vnde diſcernitur non album & nigrum, ſed iuſtum & iniuſtum. Chryſo. Intellectualiter enim dixit. Non ambulabat in tenebris, id eſt non manet in errore. Hinc & Nicodemum laudat & miniſtros, & ipſos occultè inſinuat, dolos complicantes qui in tenebris & errore ſunt, ſed lucem non ſuperabunt.

Chriſtus verus ſol dicitur

Dixerunt ergo ei phariſæi. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum. Reſpondit Ieſus, & dixit eis. Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum, quia ſcio vnde veni, & quo vado. Vos autem neſcitis, vnde venio, aut quo vado. Vos ſecundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam. Et ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me, pater. Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verū eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater.

Chry. Quia dominus dixerat. Ego ſum lux mundi, & qui ſequitur me non ambulat in tenebris. Iudæi hoc euertere voluerunt, vnde dicitur. Dixerunt ergo ei phariſæi, Tu de teipſo teſtimonium perhibes, &c. Alcui. Sic reſponderunt tanquam ipſe dominus ſolus ſibi teſtimonium perhiberet, cum cõſtet quòd antequam in carne appareret, multos teſtes præmiſit, qui eius ſacramenta prædixerunt. Chryſoſtomus. Dominus autem euertit quod dixerant, vnde ſequitur. Reſpondit Ieſus, & dixit eis. Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum. Hoc iuxta eorum ſuſpicionem locutus eſt, hominem eum nudū æſtimantium, & cauſam ſubiungit. Quia ſcio vnde veni, & quo vado, id eſt ex Deo ſum, & Deus & Dei filius. Non autem hoc dicit manifeſte, quia ſemper humilia miſcet altis, Deus autem ipſe ſibi fide dignus teſtis eſt. Augu. Verum eſt enim teſtimoniū luminis, ſiue ſe oſtendat ſiue alia. Locutus eſt propheta verū, ſed vnde haberet, niſi de fonte veritatis hauriret? ergo idoneus

Chriſtus lucē mūdo intulit.

eſt Ieſus qui ſibi teſtimonium perhibeat. dicens autem, Quia ſcio vnde venio, & quo vado: patrem volebat intelligi: patri enim gloriam dabat filius, à quo eſt miſſus. quantum ergo debet homo glorificare eũ à quo eſt creatus? non autem veniendo inde diſceſſit, aut redeundo nos dereliquit, non poteſt hoc fieri ab iſto ſole qui quando pergit ad occidentem, deſerit orientem. Sicut autem ſol iſte & videntis faciem illuſtrat & cęci, ſed videt ille, ille non videt, ſic & ſapientia Dei, verbum Dei vbiq; præſens eſt etiã infidelibus, ſed quibus eam videant oculos non habent cordis. vt ergo dominus inter fideles ſuos & inimicos ſuos Iudęos tanquã inter tenebras & lucem diſtingueret, ſubiũgit. Vos autem neſcitis vnde venio aut quo vado. Iſti ergo Iudæi videbant hominem, nec credebant Deum, & ideo dominus ſubdit. Vos ſecundum carnem iudicatis, dum ſcilicet dicitis. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, & teſtimonium tuum non eſt verum. Theop. Ac ſi dicat. Vos quoniam in carne ſum, carnem me ſolum eſſe putantes, non autem Deum ſecundum carnem fallibiliter iudicatis. Aug. Quia enim Deum non intelligitis & hominem videtis, ideo uobis arrogans uideor, quia ego de me teſtimoniũ perhibeo. Omnis enim homo quando de ſe perhibere vult laudabile teſtimonium, ſuperbus & arrogãs uidetur. hominis enim infirmi ſumus, uerum dicere & mentiri poſſumus, lux mentiri non poteſt. Chryſoſto. Vel aliter: Sicut ſecundum carnem uiuere, male uiuere eſt, ita ſecundum carnẽ iudicare, iudicare iniuſtum eſt. Et quia poſſent dicere. Si iuſte iudicamus, propter quid non conuincis? propter quid non condemnas? ſubiungit. Ego non iudico quenquam. Auguſtinus. Quod duobus modis intelligi poteſt, vt aut hoc intelligamus. Non iudico quenquam, id eſt modo, ſicut dicit alio loco. Ego non veni vt iudicem mundum, ſed vt ſaluum faciam mundum, non iudicium ſuum negando, ſed differendo. aut certè quia dixerat, Vos ſecundum carnem iudicatis, ita coniunxit: Ego non iudico quenquam. vt ſubaudias ſecundum carnem Chriſtum non iudicare, ſicut ab hominibus iudicatus eſt, nã vt cognoſcas iam iudicem Chriſtum, ſubditur: Et ſi iudico ego &c. Chryſo. q. d. Propter hoc dixi, non iudico, quaſi non præſumens iudicare, quia ſi iudicarẽ, iuſte vos condemnarem, ſed nunc tempus iudicij non eſt, ſed de futuro iudicio inſinuat cum ſubdit. Quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater: oſtendens quia non ipſe ſolus eos condemnabit, ſed & pater. Hoc autem ad ſuſpicionem illorum loquitur: non enim æſtimabant dignum fide eſſe filium, niſi patris teſtimonium aſſumpſiſſet. Aug. Si autem tecũ eſt pater, quomodo te miſit? Ergo domine, miſſio tua, incarnatio tua eſt. hoc ergo Chriſtus erat ſecundum carnem, & à patre non receſſerat; quia pater & filius vbique erant. Erubeſce Sabelliane, non enim dixit Ego ſum pater, & ego ipſe ſum filius, ſed ſolus non ſum, inquit, quia mecum eſt pater. Diſtinguere ergo perſonas, diſtingue intelligẽtiam, agnoſce quia pater, pater eſt, & filius, filius eſt. ſed noli dicere pater maior eſt, filius maior. Vna ſubſtantia eſt, vna coęternitas, perfecta æqualitas. Ergo verum eſt, inquit, iudicium meum, quia filius Dei ſum. vt tamen intelligas, quia mecũ eſt pater, non ſic ſum filius, vt ipſum deſeruerim. formam ſerui accepi, ſed formam Dei non amiſi. De iudicio dixerat, teſtimonio vult dicere. nam ſequitur, Et in lege ve. ſcriptum eſt &c. Aug. con. Fauſt. An fortè Manichæi calumniantur, quia non ait, In lege Dei, ſed in lege veſtra ſcriptum eſt. Vbi vſitatam locutionem ſcripturarum quis nõ agnoſcat? lege enim veſtra dixit, uobis data: ſicut Apoſtolus dicit euangelium ſuum, quod ſe tamen accepiſſe teſtatur, non ab homine, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Augu. ſuper Ioan. Magnam autem habet quęſtionem, & valde videtur in myſterio res eſſe conſtituta vbi Deus dixit, in ore duorum vel trium teſtiũ ſtat omne verbum. Fieri enim poteſt vt duo mentiantur. Suſanna caſta duobus falſis teſtibus vrgebatur, uniuerſus populus mentitus eſt contra Chriſtum. quomodo ergo accipiendum eſt, In ore duorum uel trium ſtabit omne uerbum? niſi quia hoc modo per myſterium trinitas commendata eſt, in qua eſt perpetua ſtabilitas ueritatis? Accipite ergo noſtra teſtimonium ne ſentiatis iudicium. non differo iudicium, differo teſtimoniũ. vnde ſequitur, Ego ſum qui teſt. perhi. de meipſo &c. Beda. In multis enim locis pater filio ſuo perhibet teſtimoniũ. vt eſt illud

Cõtrarietas ſoluitur.

Trinitas perſonarũ aſſeritur.

lud, Ego hodie genui te. Et itē: Ait eſt filius meus dilectus. Chry. Vel aliter: Si quod dictum eſt ſimpliciter accipiatur, quæſtionem habet: nam in hominibus quidem propter hoc determinatū eſt, quòd in ore duorum uel trium teſtium ſtat omne uerbum, quia unus ſolus non eſt fide dignus. In Deo autem qualiter utique hoc habebit rationem? ſed & aliter non ſtaret quod dictum eſt. nam in hominibus cum duo de aliena re teſtantur, tunc teſtimonium eſt uerū, hoc enim eſt duos teſtari: ſi uerò unus eorum ſibijpſi teſtatur, non adhuc ſunt teſtes. Ad nihil ergo aliud hoc dixit, quàm ut oſtendat ſe nihil minus patre habentē, alioquin non dixiſſet: Ego & qui miſit me pater. Conſidera etiam poteſtatem nihil habentem diminutum à patre: homo enim cum à ſeipſo dignus fuerit fide, teſtimonio non indiget, ſed hoc in aliena re. In propria verò cum teſtimonio alieno indigeat, nō adhuc dignus eſt fide. Hic verò totum cōtrarium: etenim in propria re teſtās & ab alio teſtimonium habens, dixit ſe fide dignum eſſe. Alcui. Vel poteſt ſic intelligi quod dicitur, q.d. Si ueſtra lex approbat teſtimonium duorum hominum qui poſſent decipi, & plura teſtari, qua ratione meum & patris mei teſtimonium, quod ſumma ſtabilitate firmum eſt, uerum eſſe non dicitis?

Diffi-cultas in verbis.

Dicebant ergo ei, Vbi eſt pater tuus? Reſpondit Ieſus. Neque me ſcitis, neque patrem meum. Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis. Hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophylatio, docēs in templo. Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.

Augu. Illi qui audierant à domino, nos ſecundum carnem iudicatis: manifeſtauerunt quod audierunt, patrem enim Chriſti carnaliter acceperunt: vnde dicitur, Dicebant ergo ei, &c. q.d. Audiuimus te dicere, ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater. nos ſolum te videmus, oſtende ergo nobis tecum eſſe patrem tuum. Theo. Quidam verò notāt hoc prolatum eſſe à Iudæis quaſi ad contumeliam & contemptum. Improperant enim ei tanquam ex fornicatione genito & proprium genitorem ignoranti, vel tanquam vili exiſtenti, eo quòd pater eius putabatur, ſcilicet Ioſeph. q.d. ignotus & ignobilis eſt pater tuus, quid frequenter patrem nobis inducis? Quia ergo non vt ſcire volentes, ſed vt tentantes quærebant, ad præmiſſam quæſtionem non reſpondet: vnde ſequitur, Reſpon. Ie. Neque me ſcitis &c. Auguſtinus. q. d. Quæritis, Vbi eſt pa. tuus: quaſi me iam ſciatis, quaſi totum hoc ſit quod videtis. Ergo quia me non noſtis, ideo patrem meum uobis non oſtendo. Me quippè hominem putatis, ideo patrem meum hominem quæritis. Quia uerò ſecundum quod uidetis aliud ſum, & aliud ſecundū quod nō videtis: patrem aūt meum loquor occultum, occultus prius eſt, ꝙ vt me noueritis, tunc & patrem meum ſcietis, & hoc quod ſubdit, Si me ſciretis &c. Chryſoſto. Dicit autem hoc, vt oſtendat quòd nihil eis prodeſt dicere quòd ſciant patrem, filium neſcientes. Orige. Contrariari autem videtur adinuicem quod hic dicitur, Neque me ſcitis, neque patrem meum, & qđ ſupra dictum eſt. Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis. ſed tamen quod dicitur, Et me ſcitis, ad quoſdam dicit Hieroſolymatum dicētium, Nunquid vere intellexerūt principes, quia hic eſt Chriſtus? hoc verò quod dicit, Neque me ſcitis ad phariſæos dicitur, Hieroſolymitis tamen in prioribus ait: Verax eſt qui me miſit, quē vos neſcitis. Quæret itaq; aliquis, quomodo uerum eſt quod dicitur, Si me ſciretis, & patrem meū ſciretis, cum Hieroſolymitæ quibus dicitur, Et me ſcitis, patrem neſciuerint? Dicendum autem eſt ad hoc quòd Saluator quandoque quidem de ſeipſo, vt de homine loquitur, quandoq; autem ſecundum diuinam naturam. hoc ergo quòd dicit, Et me ſci. de ſeipſo homine dicit: hoc verò, Neque me ſci. de diuinitate. Auguſt. Quid eſt enim, Si me ſci. & pa. meum ſcir. niſi ego & pater unum ſumus? Quādo uides aliquem alicui ſimilem, quotidiana locutio eſt, Si hunc uidiſti, illum vidiſti. propter ſimilitudinem tale dediſti reſponſum. hinc & dominus, Si me, inquit, ſciretis, & patrem meum ſciretis. non quia pater eſt filius, ſed quia patri ſimilis eſt filius. Theoph. Erubeſcat Arrianus, nam ſi iuxta eum creatura filius ſit, qualiter qui nouit creaturam & Deum nouit? neq; enim qui ſubſtantiam nouit angeli, nouit & diuinam, cum itaque qui filium nouit, & patrem nouit. igitur conſubſtantialis patri, & filius. Augu. Hoc autem uerbum forſitan increpatiuè dicitur, quod uidetur eſſe uerbū dubita-

Expoſitio literalis.

Quæſtio ſoluitur.

bitationis. homines enim de rebus quas certas habent, aliquando verbum dubitationis ponunt, uelut ſi indigneris ſeruo tuo, & dicas, Contemnis me. Conſidera forſan dominus tuus ſum: ſic & dominus dubitando increpat infideles, cũ dicit: Et patrem meum forſitan ſci. Orig. Oportet autem videre quoniam qui alterius ſectæ ſunt, opinantur ex hoc probari manifeſtè Deum quem Iudæi colebant, patrem non eſſe Chriſti. Si enim, inquiunt, hoc phariſæis Deum proniorem mundi colentibus dicebat Saluator: manifeſtum eſt quòd patrem Ieſu alterum à conditore mundi exiſtentem, nequaquam phariſæi nouerunt. Hoc verò dicunt nõ obſeruantes conſuetudinem locutionis in ſcripturis. Si enim aliquis vellet inducere ea quę de Deo ſunt à parẽtibus eruditus, non autem bene viuat, hunc dicimus de Deo notitiam non habere: vnde & filij Eli propter eorum malitiam Deum ignoraſſe dicũtur, ſic igitur & phariſæi patrem ignorauerunt, non enim viuebant ſecundum conditionis edictum. Eſt autem & aliud ſignificatum cognoſcendi Deum altero exiſtentem cognoſcere dominum quàm ſimpliciter credere. Dicitur enim in pſalmo: Studete & videte, quoniam ego ſum Deus. Quis non confitetur hoc ſcribi populo in conditorem credenti? Multum enim differt credendo cognoſcere, & credere tantum: ſed phariſæis quibus ait, Neque me ſci. neque patrem meum, rationabiliter diceret. Neque creditis patri meo, qui enim negat filium, minimè patrẽ habet, ſcilicet neque ſecundum fidem, neque ſecundnm cognitionem. Sed & aliter diſcriptura illos, qui adiuncti ſunt cognoſcere illud. Tu enim Adam cognouit vxorem ſuam ei coniunctus eſt. Si ergo qui adhæret mulieri, mulierem cognoſcit, & qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt, & Deum cognoſcit. Si verò ſic ſe habet, phariſæi nec patrẽ nouerunt nec filiũ. Poſt hoc eſt quidẽ aliquẽ cognoſcere Deum, non autem cognoſcere patrem. Infinitis ergo orationibus æditis in lege, nõ inuenimus aliquem orando dicentem Deum patrem. tamen orant eum tanquam Deum & dominũ, ne præuenirent gratiã per Ieſum toti mundo effuſam, vocantem cunctos ad filiationẽ, iuxta illud, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Sequitur: Hæc ver. lo. eſt Ie. in gazo.

Hæreſis exploditur.

Gratia per Ieſum effuſa.

do. in templo. Alcu. Gaza, Perſica lingua diuitiæ: phyla reſeruare. Erat autem locus in templo vbi ſeruabantur diuitiæ. Chryſ. In tẽplo loquebatur in ordine magiſtri, & hic loquebatur ſuper quibus mordebant & accuſabant, quoniam ſeipſum facit patrem patri. Auguſt. Magna igitur fiducia ſine timore: non enim pateretur quod nollet. vnde ſequitur: Et ne. appre. eum, quia nondum &c. Nonnulli cum hoc audiunt, ſub fato fuiſſe Chriſtum credunt, ſed ſi fatum ſicut nõnulli intellexerunt, à fando dictum eſt, ideſt à loquendo verbum Dei, quomodo habet fatũ? Vbi ſunt fata? In cœlo inquis, in ordine & conuerſionibus ſyderum. Quomodo ergo fatum habet per quẽ factum eſt cœlum & ſydera, cum tua voluntas ſi rectè ſapias tranſcendat & ſydera? an quia noſti Chriſti carnem fuiſſe ſub cœlo, ideo putas & poteſtatem Chriſti ſubauditã cœlo? Igitur nondum venerat hora eius, non qua cogeretur mori, ſed qua dignaretur occidi. Orige. Vbicunque autem additur: Hæc verba locutus eſt Ieſus in tali loco, ſi bene attendas, inuenies additionis opportunitatẽ. Eſt autem gazophylatium locus numiſmatum, in honorem Dei & diſpenſationẽ pauperum oblatorum. Numiſma autem ſunt diuina verba imaginẽ regis magni impreſſam habentia, vnuſquiſque autem conferat in ædificationem eccleſiæ, portans ad intellectuale gazophylatiũ quicquid poteſt ad honorem Dei & vtilitatem communem. Omnibus autem offerentibus in gazophylatio templi magis, oportebat Ieſum munera portare, quæ erant verba vitæ æternæ. Loquente ergo Ieſu in gazophylatio, à nemine detentus eſt, quia ſermones eius fortiores erãt his qui eum capere volebant, cum nõ ſit infirmitas in quibus verbum Dei loquitur. Beda. Vel aliter: In gazophylatio Chriſtus loquitur, quoniam in parabolis ad Iudæos ſermones proferebat, tunc autem quaſi gazophylatium operiri cœpit, quando diſcipulis ſuis cœleſtia reſerauit, vnde etiam gazophylatium tẽplo inhærebat, quia quæ lex & prophetæ figuraliter prædixerant, ad dominum pertinebant.

Tropologica pulcra

Dixit ergo iterum eis Ieſus: Ego vado & quæretis me, & in peccato veſtro moriemini. Quo ego vado, vos non poteſtis venire. Dicebant ergo Iudæi, Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dixit: quo ego

ego vado. vos non poteſtis venire? Et dicebat eis. Vos deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum, vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis veſtris. Si enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.

Aug. Quia ſupra dictum eſt quòd nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius: modo de ipſa ſua paſſione quæ poſita erat, non eius neceſſitate, ſed poteſtate, locutus eſt Iudæis. vnde dicit: Dixit er. ite. Ie. Ego vado. Chriſto.n. domino mors, profectio fuit illuc vnde venerat & vnde diſceſſerat. Beda. Hęc autem verborum connexio talis eſſe videtur, vt hæc vno tempore, vno quoq; in loco, vel certè alio tẽpore alioq; in loco geri potuiſſent, quoniã nihil exponi, & quædam vel multa potuerunt. Origen. Sed objiciet aliquis ſic: Si his qui manebant in incredulitate, iſta dicebat: quomodo eis dicit, & quæretis me? quærere.n. Ieſum, eſt quærere veritatem & ſapientiam. Sed dicẽs: quia & de perſequẽtibus aliquando dicitur quòd quęrebant eum capere, differentiæ enim ſunt eorum qui quærunt Ieſum. Non omnes enim pro eorum ſalute & vtilitate quærunt eum, propter hoc ſolum hi qui rectè quęrunt eum, inueniunt pacem. Rectè autem quęrere dicuntur, qui verbum quod eſt in principio apud Deum quærunt, vt illos patri adducat. Aug. Quæretis ergo (inquit) me, non pio deſiderio, ſed odio. Nam illum, poſteaquam abſceſſit ab oculis hominum, inquiſierunt & qui oderũt & qui amabant: illi perſequendo, illi habere cupiendo, & ne putetis quia me bene quæretis. In peccato veſtro moriemini, hoc eſt Chriſtum male quærere, in peccato ſuo mori, hoc eſt illum odiſſe, per quem ſolum poſſet ſaluus eſſe, dixitque ſententiam præſcius quòd in peccatis ſuis morientur. Bed. Sed nota quòd peccato in ſingulari numero utitur, ſed veſtro in plurali, vt idem omnium ſcelus oſtenderet. Origen. Quæro autem propter quid infra dicitur, quòd hoc ipſo loquẽte multi crediderunt in eum? nunquid ad omnes pręſentes dicit, in peccato veſtro moriemini? ſed ad illos dicebat quos ſciebat nõ eſſe credituros, & propter hoc in eorum peccatis eſſe morituros, & non valentes poſt ipſum ſequi. nam ſequitur: Quo ergo vado &c. Vbi ſcilicet veritas & ſapientia eſt: hoc eſt enim vbi eſt Ieſus. Non poſſunt ait, quia nõ volunt: ſi enim voluiſſent, & non potuiſſent, non rationabiliter eis diceretur: In peccato veſtro moriemini. Auguſt. Hoc autem & diſcipulis alio loco dicit, nec tamen dixit eis: In peccato veſtro moriemini, ſed quo ego vado, vos non poteſtis venire, modo non abſtulit ſpem, ſed prædixit dilationem. Origen. Pręſens autem verbum minatur Chriſti receſſum, ſed quãdiu ſeruamus ea quæ animæ noſtræ ſunt inſita veritatis ſemina, nequaquam recedit à nobis verbum Dei. Si verò à lapſu in malitiam corrumpamur, tunc dicitur nobis, ego vado, & cum quęremus eum nequaquam inueniemus, ſed in peccatis noſtris moriemur, ab ipſa morte occupati. Non oportet autem pertranſire inexquiſitè, quod dicitur: In peccatis veſtris moriemini. Si enim communiter accipiatur, manifeſtum eſt quòd peccatores in peccatis eorum moriuntur, iuſti verò in iuſtitia, ſi verò dicitur, Moriemini: ſicut qui ad mortem peccat, moritur. Manifeſtũ eſt quòd hi quibus talia dicebantur nequaquam mortui erant, ſed viuebant in infirmitate animæ, ſed infirmitas illa ad mortem erat. propter hoc medicus videns eos grauiter infirmantes, dicebat. Et in peccatis veſtris moriemini, & ſic manifeſtum erat illud, Quo ego vado, vos non poteſtis venire. Cum enim aliquis in ſuo peccato moritur, quo vadit Ieſus non poteſt ire, nullus .n. mortuus poteſt ſequi Ieſum. Non enim mortui laudabunt te domine. Auguſtinus. His autem verbis auditis quomodo ſolent carnalia cogitantes, interrogauerunt. nam ſequitur: Dice. ergo Iudæi. Nunquid interfi. ſemetipſum? quia di. quo ego vado vos non po. venire? Stulta verba. Quid enim non poterat illi venire quo ipſe perexiſſet, ſi interficeret ſemetipſum nunquid ipſo nõ erant morituri? Ergo quo ego vado dixit, non quo itur ad mortem, ſed quo ipſe ibat poſt mortem. Theo. Per hoc enim manifeſtauit quòd reſurget in gloria, & ſedebit ad dexteram Dei. Orige. Quærenus tamen ſi hoc ab eis de Saluatore dicitur altius aliquid cernentibus. Multa etiam aut ex traditione, aut ex apocryphis ipſos contingebat videre præ multis. Forte igitur in his quæ tradita ſunt de Chriſto, erat iuxta ſanas traditiones propheticorum ſermonum, ſicut generari

Differẽtia quærentiũ Ieſum.

Expoſitio moralis.

Iudæorũ lingua nidetur cogi ſpiritu ſãcto.

nerari eum in Bethlehem: ſic & de morte eius, ut hoc modo tranſire deberet ab hac vita, quomodo ipſe dicit: Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, quare quod hic dicitur, Nunquid interficiet ſe, nō ſecundum ſimplicem ſenſum dicitur, ſed ſecundum aliquam Iudæorum de Chriſto traditionē: multum enim ex hoc quòd dixerat, Ego uado, apparet poteſtas uoluntariè morientis corpore derelicto. Aeſtimo autem ꝙ ignominioſè proferentes hoc quòd ſecundum traditiones ſuas de morte Chriſti ad ipſos deuenerat, & non gloriā dantes dixerunt, Nūquid interficiet ſemetipſum? Oportebat enim eos cum demonſtratione gloriæ ſic dicere. Nunquid anima eius cum ipſi placuerit egredietur relicto corpore? Dominus autem ad eos qui terrena ſapiebant, tāquam ad terrenos loquitur. vnde ſubditur, Et di.eis: Vos de deor.eſtis, ideſt terram ſapitis, ſurſum cor non habetis. Chryſo. q.d. Non eſt mirum uos talia cogitare, homines carnales & nihil intelligentes ſpirituale: ego de ſupernis ſum. Augu. De quibus ſupernis? Ab ipſo patre quo nihil ſuperius. Vos de hoc mundo eſtis, ego nō ſum de hoc mundo. quomodo enim erat de mundo, per quem factus eſt mundus? Beda. Et qui ante mundum fuit: illi autem de mundo erāt, quia poſtquam mundus eſſe cœpit fuerant creati. Chry. Vel propter mundanas & vanas cogitationes hoc dicit, Ego non ſum de hoc mundo. Theo. Nihil mundanum ſiue terrenum affectans: vnde nullatenus ad tantam inſaniam deuenirem, ut meipſum occiderē. Sed Appollinarius malè ſuſcipiēs hūc ſermonem ait, quòd corpus domini non fuit de hoc mūdo, ſed de ſurſum cęlitus deſcendit. Nunquid igitur & apoſtoli quibus à domino dictum eſt: Vos non eſtis de hoc mundo: omnia corpora ſunt cęlitus obtinentes? Sic igitur intelligendum eſt cum dicitur, Ego non ſum de hoc mundo: hoc eſt, non ſum de numero ueſtrum qui mundana curatis. Origen. Alius autem ſenſus eſt eorum quæ ſunt de ſurſum, & eorum quæ ſunt de hoc mundo. Deorſum enim ſicut de loco aliquo intelligitur, ſed mundus materialis, locis quidē diuerſis continetur, qui omnes quantum ad immaterialia & inuiſibilia deorſum ſunt, quo ad mundum uerò comparandum, mundi loca erunt utique quædam deorſum, & quædam ſurſum. Vbi autem eſt theſaurus uniuſcuiuſque, ibi eſt & cor eius. Si itaque aliquis theſaurizet in terra deorſum efficitur. Si uerò aliquis theſaurizet in cęlis, fit deſuper, ſed & tranſcendens omnes cœlos, in fine beatiſſimo inuenietur. Et iterum. Qui circa hunc mundum eſt amor, facit eum qui de hoc mundo eſt. qui autē non diligit mundū, nec ea quę ſunt in hoc mundo, non eſt de mundo hoc. tamen eſt & aliquis alius mundus præter hunc ſenſibilem mundū, in quo ſunt inuiſibilia, cuius uiſum & decorem uidebunt hi qui mūdo ſunt corde. Sed & ipſe primogenitus omnis creaturæ poteſt dici mundus, prout eſt ſumma ſapientia, omnia enim in ſapientia ſunt facta. In ipſo itaque erat totus mundus, intantum differens à mundo materiali, inquantum differet ratio totius mundi ab omni materia denudata à materiali mundo. Anima ergo Chriſti dicit, Ego non ſum de hoc mundo, quia non conuerſatur in iſto mundo. Aug. Expoſuit autem dominus quid intelligi uoluerit, cū dixit, Vos de hoc mun. eſtis, quia ſcilicet peccatores erant. omnes autem cū peccato nati ſumus, omnes uiuendo ad id quod nati eramus addidimus. Tota ergo infidelitas Iudęorum ipſa erat nō peccatum habere, ſed in peccatis mori. unde ſubdit, Dixi er.uo.quia mo.in.pec. ueſtris. Credo autem in illa multitudine quæ dominū audiebat, & eos fuiſſe qui credituri erāt, quaſi in omnes autē proceſſerat illa ſeueriſſima ſententia in peccato ueſtro moriemini. Ac per hoc & illis qui credituri erāt, ſpes erat ablata. reuocauit ergo eos ad ſpem, adiungens. Si enim nō credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro. Ergo ſi credideritis quia ego ſum, non moriemini in peccato ueſtro. Chryſo. Si enim propter hoc uenit ut peccatum tollat, & aliter non contingit illud exuere niſi per lauacrum. nec continget eum qui non credit ex hac uita abire, ueterem hominem, ideſt peccatū non habentem. non ſolum quia non credit, ſed etiam quia priora peccata habens hinc recedit. Cum autem dixit, Si non credideritis, quia ego ſum. quia nihil addidit, multum eſt quod cōmēdauit, quia ſic etiam & Deus Moyſi dixerat, Ego ſum qui ſum. ſed quomodo audio, Ego ſum qui ſum. &, niſi credideritis, quia ego ſum, quaſi alia non ſint? Sed

Tēperamentum ſuperioris ſententiæ.

Sed prorſus qualiſcunqe excellentia ſi mutabilis eſt uerè non eſt. Non enim eſt ibi uerum eſſe, ubi eſt & non eſſe. Diſcute rerum mutationem. inuenies fuit & erit. Cogita Deum, inuenies eſt, ubi tempus prǽteritum eſſe non poſſit. Vt ergo tu ſis tranſcende tēpus. Hæc itaque promittens, ne moriamur in peccatis noſtris. nihil aliud mihi uidetur his verbis dixiſſe, Niſi credideritis quia ego ſum, quàm niſi credideritis, quia Deus ſum. Deo gratias: quia dixit, Niſi credideritis, non dixit, niſi ceperitis, quis enim hoc capiat? Orige. Manifeſtum eſt autem quòd qui moritur in peccatis ſuis quamuis dicat ſe Chriſto credere, tamen in veritate non credit, qui enim credit iuſtitiæ non iniuſtitiam faciet, & credens in ſapientiam, nihil ſtultum dicit aut facit, & ſic ſi ſcrutatus fueris cæteros intellectus Chriſti inuenies quo modo qui nō credit Chriſto, moritur in peccatis ſuis. Accedens autem ad contraria eorum quæ conſiderantur in Chriſto, in peccatis ſuis moritur.

Dicebant ergo ei. Tu quis es? Dicit eis Ieſus. Principium qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis qui me miſit, verax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum.

Aug. Quia dixerat ſupra dominus, Niſi credideritis q̃a ego ſum, moriemini in peccatis veſtris. Interrogant illi velut quęrentes noſſe in quem deberent credere: ne in ſuo peccato morerentur, vnde dicitur: Dic. er. ei? Tu quis es? Non enim cū dixiſti, Niſi credideritis quia ego ſum: addidiſti quis eſſes. ſciebat autem ibi quoſdā eſſe credituros, & ideo cum dixiſſent: Tu quis es? vt ſcirent quid illum credere deberent. Dicit eis Ieſus: Principium qui & lo. vobis, non tanquam diceret principium ſuum: ſed tanquam diceret, Principium me credite: quod in pronomine græco euidēter apparet, ubi principium fœminini generis eſt. principiū ergo me credite, ne moriamini in peccatis ueſtris: principium enim mutari non poteſt, in ſe manet, & innouat omnia. Abſurdū eſt autem ut filium dicamus principium, & patrem principium non dicamus. nō tamen duo principia, ſicut nec duos Deos, ſpiritus autem ſanctus patris & filij eſt ſpiritus, nec pater eſt nec filius. Pater tamen & Filius & Spiritus ſanctus ſunt unus Deus, unum lumen, unum principium. Addidit autē: Qui loquor uobis, quia humilis propter uos factus ad iſta uerba deſcendi. Ergo credite me eſſe principium, quia ut hoc credatis non ſolum ſum principium, ſed & loquor uobis. Nam ſi principium ſecuti eſt ita maneret apud patrem, ut non acciperet formam ſerui, quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile uerbum ſine uoce ſenſibili audire non poſſent? Beda. Sanè in quibuſdā exemplaribus inuenitur, Qui & loquor uobis, ſed congruentius eſſe probatur ſi quis legatur ut iſte ſit ſenſus, Principium me eſſe credite, quia propter uos ad hæc uerba deſcendi. Chry. Vel aliter: Conſideranda eſt amentia Iudæorum, qui poſt tempus tantum & ſigna & doctrinam interrogant, Tu quis es? Quid igitur Chriſtus? à principio loquor uobis. q. d. Sermones meos indigni eſtis audire, non ſolum ut dicam uobis, quid ego ſum. uos enim omnia tentantes loquimini, & hæc omnia poſſem arguere & uos punire. vnde ſequitur: Multa habeo de uobis &c. Augu. Supra dixit. Ego non iudico quemquam, ſed aliud eſt, Non iudico, & aliud, habeo iudicare, nō iudico dixit ad præſens. Quòd autem dicit, Multa habeo de uobis loqui & iudicare, indicium futurū dicit. Ideo autem uerus in iudicio ero, quia filius ueracis ueritas ſum, unde ſequit̃. Sed qui miſit me, uerax eſt. Verax eſt pater, non participando, ſed generando ueritatē. Nunquid enim dicturi ſumus, Plus ueritas quàm uerax? ſi hoc dixerimus, filium incipiemus dicere patre maiorem. Chryſo. Dicit autem hoc ut non æſtiment, quoniam tot audiens ex imbecillitate non punit, aut quia eorum cogitationes & contumelias non nouit. Theo. Vel quia dixerat, Multa habeo de uobis loqui & iudicare. iudicium futuro ſeculo reſeruans ſubiungit, ſed qui me miſit uerax eſt. q. d. Et ſi uos infideles eſtis, pater meus uerax eſt, qui diem ſtabiliuit, in quo uobis retributio fiet. Chryſ. Vel aliter, Si in hoc me miſit pater, non iudicem mundum, ſed ut ſalutem mundūm. uerax autem eſt pater. Conuenienter nullum ego nunc iudico, ſed hæc loquor quæ ſunt ad ſalutem, non quæ ad iudicium. unde ſequitur: Et ego quę audiui ab eo, hęc loquor in mundo. Alcu. Audiſſe autem à patre, idem eſt & eſſe à patre, quia ab illo habet audientiā à quo

Trinitatis oſtenſio.

Aequalitas patris & filij

à quo habet eſſentiam. Aug. Dat gloriam patri æqualis filius, tanquam dicat: Do gloriam ei cuius ſum filius. quomodo tu ſuperbus es aduerſus eum cuius es ſeruus? Alcu. Cum autem audiſſent, Verax eſt qui miſit me, non intellexerunt de quo diceret: vnde ſubditur, Et non co. quia pa. eius di. Deum. Nondum enim oculos cordis apertos habebãt quibus patris & filij æqualitatem intellexerunt.

Dixit ergo eis Ieſus, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum, & à meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater hæc loquor. Et qui me miſit mecũ eſt, et non reliquit me ſolum. quia ergo quæ placita ſunt ei facio ſemper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

Augu. Cùm dixiſſet dominus, Verax eſt qui miſit me, non intellexerunt Iudęi quòd de patre illis diceret. videbat autem ibi aliquos quos ipſe nouerat poſt paſſionem ſuã eſſe credituros, & ideo ſequitur: Dixit ergo eis Ieſus, &c. Recolite illud, Ego ſum qui ſum: & cognoſcetis quid ſit dictũ, Ego ſum.

Ratio dilationis.

Differo cognitionem veſtram, vt impleam paſſionem meam. ordine veſtro cognoſcetis, qui ſim, cũ ſcilicet exaltaueritis filium hominis. Exaltationem autem crucis dicit, quia & ibi exaltatus eſt, quando pependit in ligno: hoc oportebat impleri per manus eorum qui poſtea fuerant credituri, quibus dicit hoc. quare? niſi vt nemo in quocunq; ſcelere, & malè ſibi conſcius deſperaret, qñ videat eis donari homicidium qui occiderant Chriſtum. Chryſo. Vel aliter continua: Quia multa ſigna faciens & docens eos non conuerterat, de cruce de reliquo loquitur, dicens: Cùm exalta. &c. q.d. Vos æſtimatis quòd tunc maximè à me ſeparati eritis, quando me occideritis. Ego autem dico, quoniam tunc maximè ſcietis & gratia ſignorum & reſurrectionis & captiuitatis veſtræ, quoniam ego ſum Chriſtus filius Dei, & quòd non contrarior illi. propter quod ſubdit. Et à meipſo facio nihil &c. Per hoc enim indifferentiam ſubſtantię manifeſtat, & quòd nihil extra paternales intelligẽtias loquitur, ſi enim Deo contrarius eſſem, non tantam iram mouiſſem contra eos qui me non audierunt. Aug. Vel aliter: Quia dixerat, Tunc cog. quia ego ſum, & ad ipſum eſſe pertinet tota Trinitas, ne fortè ſubintraret error Sabellianorum, continuo ſubiunxit: Et à meip. fa. nih. q.d. à meipſo non ſum, filius enim de patre eſt Deus. Quod ergo addidit, Sicut docuit me &c. Nemini veſtrum obrepat cogitatio carnalis. Nolite vobis quaſi duos homines ante oculos ponere, & loquentem patrem ad filium. Sicut facis tu quando aliqua verba dicis filio tuo. Quæ enim verba fierent: vnico verbo? ſi autem Deus loquitur in cordibus veſtris ſine ſono, quomodo loquitur filio ſuo? Incorporaliter pater locutus eſt filio, quia incorporaliter pater genuit filium; nec eum ſic docuit, quaſi indoctum genuerit: ſed hoc eſt eũ docuiſſe, quod eſt ſciẽtem genuiſſe. Si enim ſimplex eſt natura veritatis, hoc eſt filio eſſe quòd noſſe. quemadmodum ergo pater illi gignendo dedit vt eſſet, ſic gignendo dedit vt noſſet.

Locutio patris ad filium.

Chryſ. Rurſus ad humilius ſermonem reduxit. Sequitur: Et qui me miſit. Ne autem hoc quòd dicit, Miſit me: minorationis eſſet, dicit: Mecum eſt, nã hoc quidem diſpenſationis, hoc autem deitatis eſt. Aug. Et cum ambo ſimul ſint, vnus tamen eſt miſſus, alter miſit. quoniam miſſio incarnatio eſt, & ipſa incarnatio filij tantum eſt, non & patris: ergo inquit, Qui me miſit, id eſt cuius auctoritate tãquam paterna incarnatus ſum. Miſit itaque pater filium, ſed nõ receſſit à filio: vnde ſequitur, Et nõ rel. me ſolum. Non enim quo miſit filium, non ibi erat pater qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. ſed quare eum non dereliquit ſubdit: Quia quæ pla. ſunt ei. fa. ſemper. Non ex quodam initio, ſed ſine initio, ſine fine: Dei enim generatio non habet initium temporis. Chry. Vel aliter: Quia continuo dicebat, Quoniam non ex Deo eſt, & quia ſabbatum nõ cuſtodit, contra quod ait: Quoniam quæ placita &c. Oſtendens quoniam & ſoluere ſabbatum placitum eſt ei. Multipliciter enim ſtudet, vt oſtendat quòd nihil facit patri contrarium, & quia hoc humanius locutus eſt, ſubditur. Hæc illo loquente &c. Ac ſi di. euang. Ne turberis ſi quis humile à Chriſto audieris. qui enim poſt tantam doctrinam nondum ſuaſi erant humiliora audierunt & ſuadentur. igitur crediderũt quidam, ſed non vt oportebat, ſed ſimpliciter quaſi lætantes & requieſcẽtes in verborum humilitate. Et hoc oſtendit euangeliſta in ſubſequentibus ſermonibus, in quibus narratur quòd rurſus ei iniuriabantur.

Dice-

Dicebat ergo Ieſus ad eos qui crediderunt ei, Iudæos. Si vos manſeritis in ſermone meo, vere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. Reſponderunt ei Iudæi, Semen Abrahæ ſumus, & nemini ſeruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis liberi eritis? Reſpondit eis Ieſus, Amen amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum. Filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.

Aug. Voluit dominus in profundum fundare fidem eorum qui crediderant, ut non ſuperficie tenus crederent. Et ideo dicitur, Dicebat ergo Ieſus ad eos &c. Per hoc quòd dicit. Si manſeritis, oſtendit ea quæ in eorum corde erant. Sciebat enim quoniã crediderunt quidam, ſed non manſuerunt, & magnum quid eis promittit, ſcilicet vere diſcipulos eius fieri. In quo occultè tãgit quoſdam qui prius ab ipſo receſſerant, & illi eũ audierunt & crediderunt & receſſerũt, quia non permanſerũt. Aug. de ver. do. Omnes autem nos vnũ magiſtrum habemus, & ſub illo condiſcipuli ſumus. Nec ideo magiſtri ſumus, quia de loco ſuperiore loquimur, ſed magiſter eſt omnium qui habitat in nobis, ad diſcipulum autem parum eſt accedere, ſed oportet manere nos, ſi in illo nõ manſerimus, cademus. Breue opus, breue verbũ magnum opere ſi manſeritis. Quid enim eſt in verbis Dei manere, niſi nullis tentationibus cedere? Si labor non eſt, gratia accipis præmium. Si labor eſt attẽde magnum præmium, & cognoſcetis veritatem. Augu. ſu. Io. q. d. Quia nunc credentes eſtis, manendo videntes eritis. Non. n. quia cognouerunt crediderunt, ſed vt cognoſcerent crediderũt. Quid. n. eſt fides, niſi credere quod non vides? veritas quod credidiſti videre. Si ergo permaneatur in eo quod creditur, peruenitur ad id quod videtur, vt. ſ. contemplemur ipſam veritatem ſicuti eſt, non per verba ſonantia, ſed per lucẽ ſplendentẽ? Veritas incõmutabilis eſt, panis eſt, mentis reficit, nec deficit: mutat veſcentem, non ipſa in veſcentem mutatur. Ipſa autem veritas verbum Dei eſt. hæc veritas carne induta eſt, propter nos latebat in carne, non vt negaretur, ſed vt differreť, ut in carne pateretur, vt caro peccati redimereť. Chry. Vel cognoſcetis veritatẽ, hoc eſt me. Ego enim ſum veritas: Iudaica quidem omnia typus erant: veritatem autẽ à me ſcietis. Aug. de ver. do. Fortè aliquis diceret: Et quid mihi prodeſt cognoſcere veritatem? Et ideo ſubiungit. Et ve. li. vos. q. d. Si non delectat veritas, delectat libertas. Liberari. n. propriè dicitur liberum fieri, quomodo ſanari ſanũ fieri. Hoc in verbo græco planius eſt. nã in conſuetudine latina maximè in eo cõſueuimus audire hoc verbum, vt quocunq; liberatur, intelligatur pericula euadere, moleſtijs carere. Theo. Sicut autem ſupra infidelibus ait: In peccatis veſtris moriemini, ſic manentibus in fide abſolutionem annunciat peccatorum. Aug. 4. de Tri. Vnde etiã veritas liberabit niſi à morte, à corruptione, à mutabilitate? Veritas quippè immortalis incorrupta incommutabilis permanet: vera autẽ incommutabilitas eſt ipſa ęternitas. Chry. Eorum autem qui crediderant, erat etiam increpationes ſufferre, ſed hi ſtatim ſæuiũt. Si autem oportebat eos turbari in priori, conuenientius erat, vt turbarentur in hoc ſcilicet quòd dixit. Cognoſcetis veritatem; vt dicerent. Nunc ergo veritatem neſcimus, lex igitur mendacium eſt cognitio noſtra. ſed nullius horum eis cura erat, ſed de mundanis rebus dolent. Non enim aliam ſeruitutem nouerant niſi mundanam: vnde ſequitur, Reſponderunt ei Iu. ſemen Abrahæ ſumus & ne ſer. vnquam &c. q. d. Eos qui de genere ſunt Abrahę qui ſunt ingenui, nõ oportebat ſeruos vocare: nunquam enim ſeruiuimus. Aug. Vel hoc reſponderunt non illi qui iam crediderant, ſed qui in turba erant nondum credentes: hoc autem ipſum, Nemini ſeruiuimus vnq̃ ſecundum huius tẽporis libertatem qũo verum dixiſtis? Ioſeph non eſt venundatus? prophetę ſancti in captiuitatẽ non ſunt ducti? ò ingrati quid eſt quod vobis aſſiduè imputat Deus, ꝙ vos de domo ſeruitutis liberauit, ſi nemini ſeruiſtis? Vos autem qui loquimini, quomodo ſoluebatis tributa Romanis, ſi nemini vnquã ſeruiſtis? Chryſo. Quia verò non ad vanam gloriam erant quæ dicebantur à Chriſto, ſed ad ſalutẽ, non voluit oſtendere eos ſeruos eſſe hominũ, ſed peccati, quæ difficillima ſeruitus eſt, à qua ſolus Deus eripere põt: vnde ſequitur, Reſpondit Ieſus. Amen amen di. vo. &c. Augu. Multum commendat quod ſic pronunciat, quodammodo ſi dici fas eſt, iuratio eius eſt. Amen quippe interpretatur verum

Chriſtus firmat fidẽ credentiũ

Fides ẽ credere qđ non vides.

Vaſana Iudæorũ reſponſio.

rum,& tamen non eſt interpretatũ,nec græcus hoc interpres auſus eſt facere vel latinus. Nam hoc verbum amen Hebræum eſt, non eſt autem interpretatum, vt honorẽ haberet velamento ſecreti, non vt eſſet ligatum,ſed ne vileſcere nudatũ. Iam quantum hoc commendatum ſit,ex ipſa geminatione cognoſcite.Verum dico vobis,veritas dicit, quæ vtiq; & ſi non dicete verum dico, mentiri omnino non poſſet:tamen inculcat,dormientes quodãmodo excitat,contemni non vult quod dicit: Omnis inquit,Iudęus,Gręcus, diues, pauper, imperator, & mendicus ſi facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Greg. 3. mora. Quia quiſquis ſe prauo deſiderio ſubijcit, iniquitatis domino dudum libera mentis colla ſupponit:ſed huic dominio cõtradicimus, cum iniquitati quæ nos cœperat reluctamus, cum cõſuetudini violenter reſiſtimus,cum culpam pœnitendo percutimus,& maculas ſordiſi lachrymis lauamus. Grego.25. mora. Quantò autem aliqui liberius peragunt peruerſa quæ volunt,tanto eius ſeruitio obnoxius obligantur. Augu. O miſerabilis ſeruitus, ſeruus hominis aliquãdo ſui domini duris imperijs fatigatus, fugiendo requieſcit: ſeruus peccati quo fugit,ſecum trahit quocunque fugerit. Peccatũ enim quod facit intus eſt,voluptas tranſit,peccatũ non tranſit:præterit qđ delectabat,remãſit quod pungat. Solus de peccato liberare poteſt,qui venit ſine peccato,& factus eſt ſacrificium pro peccato.Nam ſequitur: Seruus autem non ma.in do.in ęternũ. Eccleſia eſt domus,ſeruus peccator eſt,multi intrant in eccleſia peccatores: non ergo dixit, Seruus non eſt in domo, ſed non manet in do.in æternum. Si ergo nullus ibi ſeruus erit,quis ibi erit? quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? multum nos terruit, ſed adiungit, Filius autem ma.in æternum. Ergo ſolus in domo ſua erit Chriſtus? An fortè in hoc quòd dicit filius caput & corpus eſt? Non enim ſine cauſa terruit,& ſpẽ dedit: terruit,ne peccatũ amaremus: ſpem dedit,ne peccati abſolutione diffideremus. hic eſt ergo ſpes noſtra, vt à libero liberemur. ipſe enim precium dedit, non argentum,ſed ſanguinem ſuũ,& propter hoc ſubditur.Si er.fi.vos li.ve.li.er. Augu. de ver. domi. Non à barbaris, ſed à diabolo: non à corporis captiuitate, ſed ab animæ iniquitate. Augu.ſuper Ioan. Prima libertas eſt carere criminibus, ſed iſta inchoata eſt non perfecta libertas,quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum,vt non ea quæ vultis faciatis. libertas autem plena atque perfecta eſt,quando nullæ erunt inimicitiæ,quando nouiſſima inimica mors deſtrueť. Chry. Vel aliter: quia dixerat,Qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati, ne præcurrant & dicant, immolationes habemus, illæ nos eripere poſſunt,propterea induxit,Seruus non manet &c. Domus mentionẽ facit,patris principatum domum nominans, oſtendens ex tranſlatione humanorum,quoniam ſicut dominus in domo, ita ipſe omnium poteſtatẽ habet,hoc enim quod dicit. Non manet,ſignificat non habet poteſtatem donandi,ſed filius qui eſt dominus domus habet.Et ideo ſacerdotes veteris legis non habebant poteſtatem per ſacramẽta legalia peccata dimittere, omnes enim peccauerunt,etiam ſacerdotes,qui pro ſeipſis (vt dicit Apoſt.)neceſſe habebant ſacrificia offerre;ſed filius hanc habet poteſtatem: vnde concludit, Si ergo fi.vo.li. ve.li. er. oſtendens quòd mundana libertas de qua gloriabantur non eſt vera libertas. Auguſt. Noli ergo libertate abuti ad libere peccandum,ſed vtere ad non peccandũ.Erit enim voluntas tua libera,ſi fuerit pia.eris liber,ſi fueris ſeruus iuſtitiæ.

Amen quare non eſt tranſlatum.

Seruitus peccati grauiſſima.

Allegorica expoſitio.

Scio quia filij Abrahæ eſtis, ſed quæritis me interficere, quia ſermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem, loquor: & vos quæ vidiſtis apud patrem veſtrum, facitis. Reſponderunt, & dixerunt ei: Pater noſter Abraham eſt. Dicit eis Ieſus, Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus ſum, quam audiui à Deo. Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris veſtri.

Aug. Iudæi ſe liberos dixerant,quia ſemen erant Abrahę. Quid ergo dominus ad hoc reſpõderit ſubditur: Scio quia fi.Abra. eſ. q.d. Agnoſco vos quia filij eſtis Abrahæ carnis origine, non cordis fide. Et ideo ſubdit: Sed quę.me int. Chryſoſt. Hoc enim addidit vt non dicant, peccatum non habemus.Dimittens enim omnem eorum vitam redarguere hoc quod præ manibus erat,qđ adhuc agere volebant ducit in mediũ. Paulatim enim eos à cognitione illa reuouit: erudiens in hoc nõ magna ſapere.Sicut.n. libertas

Moralis doctrina

bertas & ſeruitus eſt ab operibus, ita & cognatio: ſed ne diceret hoc iuſte agimus, ſubiungit cauſam, dicens: Quia ſer. meus non ca. in vo. Augu. Id eſt non capit in cor veſtrum, quia non recipitur à corde veſtro. Sic eſt enim ſermo Dei fidelibus, tanquam piſci hamus: tunc capit quando capitur, nec fit iniuria illis qui capiuntur, ad ſalutē quippè non ad pernitiem capiuntur. Chry. Et non dixit: Non capitis meum ſermonē, ſed nō capit meus ſermo in vobis, altitudinem ſuorum dogmatum oſtendens. ſed poſſent dicere, Quid ſi à teipſo loqueris, propter hoc inducit ſubdens: Ego quod vidi &c. Nō enim ſolum eandē ſubſtantiam, ſed eandem veritatem habeo patri. Auguſt. Dominus autem patrem ſuum Deum vult intelligi. q.d. Veritatem vidi, veritatem loquor, quia veritas ſum. Si ergo dominus veritatem loquitur quam vidit apud patrem, ſe vidit, ſe loquitur, quia ipſe eſt veritas patris. Orig. Manifeſtat autem hæc auctoritas Saluatorem fuiſſe viſorem eorum quę ſunt apud patrem, cum tamē homines quibus reuelatio fit viſores non ſint. Theop. Cum vero audis, Quod vidi loquor, nequaquam corporalem viſionem intelligas, ſed naturalē notitiam veram & approbatā. Sicut enim oculi videntes, integre aliquid, & verè proſpiciunt nec falluntur: ſic ego veraciter ea loquor quæ cognoui à patre meo. Sequitur: Et vos quod vidiſtis &c. Orig. Adhuc nō nominat patrem ipſorum, paulo ſuperius Abraham cōmemorauit, ſed dicturus eſt alterum patrem eorum, ſcilicet diabolum, cuius filij erant inquantum mali erant, non inquantum homines erant: malū ergo quod faciunt, dominus eis obiurgat & corripit. Chryſ. Alia litera habet, & vos quæ vidiſtis apud patrem veſtrum facite. q. d. Sicut ego verbis & veritate oſtēdo patrem, ita & vos à rebus oſtendit Abrahā. Orig. Item alia litera habet: Et vos quæ audiſtis à patre facite. Audierant enim à patre ea quæ in lege & prophetis ſcripta ſunt. Qui autē hoc verbo contra eos qui alterius opinionis ſunt, fuerit vſus, oſtendit ꝙ non alius Deus eſt qui legem dedit, & prophetas, & Chriſti pater. Quæramus etiam ab inferentibus duas naturas dicentes, à patre quidem audiuiſſe alienos inconueniens eſt. Si autem proprij Saluatoris erant & beatæ naturæ,

Viſio ſpiritalis notatur.

qualiter quærebant illum occidere, & Saluatoris ſermonem non capiebant. Illi autē longè moleſtius acceperunt quàm protulerit dn̄s, quis eorum eſſet pater. nam eum qui multarum gentium pater eſt, fatentur ſui ſore patrem: vnde ſequitur, Reſponderunt & di. Pa. no. Abra. eſt. Aug. q.d. Quid tu dicturus es contra Abraham? Videbantur. n. eum prouocare vt aliquid mali diceret de Abraham, & eſſet ei occaſio faciendi quod cogitabant. Orige. Sed & hoc ipſum Saluator interimit tanquam falſo dictum, vnde ſubditur: Dicit eis Ieſus, ſi filij Abrahæ &c. Aug. Et tamen ſuperius ait, Scio quia filij Abrahæ eſtis. Vnde nunc non negauit eorum originem, ſed facta condemnat, caro eorum ex illo erat, ſed vita non erat. Orige. Vel dicendum quod ſupra in græco habetur, Scio quòd ſemen Abrahæ eſtis, vt ergo hæc pateant, videamus primo corporalis ſeminis & filij differentiam. Manifeſtum eſt enim quòd ſemen in ſeipſo habet rationes eius, cuius eſt ſemen, adhuc manentes & pauſantes: filius verò tranſmutato ſemine, & agente in appoſitam ſibi materiam à muliere, per ſuperinducta nutrimenta ſimilitudinem accipit generantis. Et quantum ad corporalia, ſi aliquis eſt filius alicuius, ſubſiſtit, ex ſemine, ſi verò aliquod eſt ſemen, nō omnino filius efficitur. Quoniam autem ex operibus iudicantur aliqui ſemen Abrahæ, videndum eſt ne fortè ex aliquibus ſeminalibus rationibus infuſis quibuſdam animabus oporteat imaginari eos qui ſemē ſunt Abrahæ. Non omnes igitur homines ſemen ſunt Abrahæ: neque enim omnes habent huiuſmodi rationes conſitas in earum animabus. Oportet igitur eum qui Abrahā ſemen eſt, eius fieri per ſimilitudinem & filium. Poſſibile verò eſt ex negligentia & ocio deſtruere hoc quod eſt eius ſemen. hi aūt ad quos ſermo erat, adhuc in ſpe erant, vnde ſciebat Ieſus quòd adhuc ſemen erant Abrahæ, & nondum peremerant poſſibilitatem fiendi filij Abrahæ, propter quòd eis dicit, Si fi. Abra. eſtis, opera Abra. facite. Si autem ſuper hoc ꝙ erant ſemen Abra. ad augmētum magnitudinis adoleuiſſent, verbum Ieſu caperent. Sed quia non acceſſerant ad hoc ꝙ eſſent filij, verbum non capiunt, ſed interficere volunt verbum, & quaſi confringere, non capientes magnitudinem eius. Sic igitur

Expoſitio ſubtilis.

tur aliquis veſtrum ſemē eſt Abra. & adhuc verbum Dei non capit, non quæat interficere verbum, ſed tranſmutaret ſe ad hoc qđ ſit filius Abrahæ, & tūc poterit capere filiū Dei. Quidam autem vnum ex operibus eligunt Abra. illud, ſcilicet credidit Abraham Deo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. vt autem concedatur eis quòd fides ſit opus, cur non dictum eſt ſingulariter: Opus Abra. facite, ſed pluraliter, puto enim quòd hoc dictum æquipollet ei quod eſt, Cuncta opera Abra. facite, vt tamen ex hiſtoria Abra. allegoricè ſumpta, opera eius ſpiritualiter proſequamur. Neq; enim oportet eum qui vult eſſe filius Abra. adire ancillarum coniugia, nec poſt obitum coniugis in ſenectute aliam ducere coniugem. ſequitur: Nunc autem quęritis mē &c. Chry. Hac ſcilicet veritatem quòd eſt patri æqualis: propter hoc enim Iudæi quærebant eum interficere, & vt oſtendat quòd hoc non eſt contrarium patri, ſubdit: Quam audiui à Deo. Alcui. Quia ipſe qui eſt veritas, à Deo patre genitus erat. audire.n. nihil aliud eſt, quàm eſſe à patre. Orige. Occidere me (inquit) hominem. Interim non dico filium Dei, nō dico verbum, quia non moritur verbū, hoc dico quod videtis, quia quod videtis poteſtis occidere, & quem non videtis offendere. Sequitur: Hoc Abra. non fecit. Alcui. q.d. In hoc ꝓbatis vos non eſſe filios Abrahæ, quia facitis opera contraria operibus Abrahæ. Orig. Sed diceret ad hoc quidā, quoniam ſuperflue dictum eſt hoc quod nō fecerit Abraham, quod ſuis temporibus nō contigebat fieri. Nō enim in ſuis diebus natus erat Chriſtus, ſed dicendum quòd in tēporibus Abrahæ natus fuerat homo, qui quam audierat à domino veritatē dicebat, non tamen quęſitus eſt ab Abraham vt eum occideret. Et ſcias quòd ſpiritualis aduētus Ieſu, nullo tempore defuit ſanctis. Ex hoc igitur comprehendo, omnem hominem qui poſt regenerationem & cæteras apud ſe factas diuinitus gratias peccat, denuo crucifigit Dei filium proprijs reatibus in quos reddit, ſed hoc Abraham non fecit. Sequitur: Vos facitis &c. Aug. Adhuc nō dicit quis eſt iſte pater eorum. Chryſ. Dicit autem hoc dominus volens eis auferre ſuperfluam gloriam de cognatione, & ſuadere eis, vt non vltra ſpem ſalutis habeant in cognitione naturali, ſed in ea quæ eſt ſecundum adoptionem: hoc enim eos prohibebat venire ad Chriſtum, quia æſtimabāt cognationem Abrahę ſibi ſufficere ad ſalutem.

Tropologica expoſitio.

Dixerunt itaque eis, Nos ex fornicatione non ſumus nati Vnum patrem habemus Deum. Dixit ergo eis Ieſus. Si Deus, pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego enim ex Deo proceſſi & veni, Neque enim à meipſo veni, ſed ille me miſit. Quare loquelam meam non cognoſcitis? quia non poteſtis audire ſermonem meum.

Aug. Cœperant Iudæi utrunque cognoſcere, quia nō de carnis generatione loqueretur dominus, ſed de uitæ inſtitutione. Cōſuetudo autem ſcripturarū eſt fornicationem ſpiritualiter appellare, cum dijs multis & falſis anima tanquam proſtituta ſubijcitur: vnde dicitur, Dixe.ei: Nos ex fornicatione non ſu.nati. Vnum &c. Theophyl. Quaſi reſponderent quòd Dei quærerent ultionem, & ideo aduerſus eum conſiliarentur. Origen. Vel aliter: Quia redarguti ſunt non eſſe filij Abrahæ, atrocius reſpondent, latēter deſignantes ex adulterio productum fore Saluatorem, ſed magis mihi ui detur quòd contixando reſpōderunt. Cum enim prius dixerāt, Pater noſter Abraham eſt, & audiuiſſent. Si filij Abra. eſtis ope. Abrahæ facite, fatentur ſe habere maiorem patrem quàm Abraham, ſcilicet Deum, & non ex fornicatione ſumpſiſſe exordiū. Non enim ex ſponſa, ſed ex meretrice ſeu materia dæmō qui nihil fecit ex ſe producit eos qui carnalibus uſi inhęrent materię. Chry. Sed quid dicitis? uos patrem habetis Deū, & Chriſtum incuſatis hęc dicentem? Et nimirum ex fornicatione multi eorum nati erant, etenim illicitas commixtiones faciebant, non tamen hoc redarguit, ſed inſtat, ut oſtendat quòd non ſunt ex Deo. unde ſequitur: Dixit er.eis Ieſus. Si Deus pater ue. eſ.dili.me utique. Ego &c. Hyla.7. de Tri. Religioſi nominis aſſumptionem Dei filius in his qui ſe Dei filios confitenres patrem ſibi Deum dicerent, non improbauit, ſed temerariam Iudęorum uſurpationem patrem ſibi Deum præſumentium, per id quòd ſe non diligerent obiurgat, non utique dici poteſt idipſum eſſe ex Deo exire, quod ueniſſe. Sed cum ab his qui ſibi Deum patrem dicerent, icciroo ſe diligendum ait, quia ex Deo exiſſet, cauſam dilectionis ex cauſa docuit

Fornicatio ſpiritualis.

Iudæi nati ex fornicatiōe.

Aduētus Xpi ad ſanctos.

cuit eſſe naſcendi. exiſſe enim, ad incorporalis natiuitatis retulit nomẽ, quia religio profitenti ſibi patrem Deum ex dilectione Chriſti, q̀ ex eo genitus ſit merẽda eſt. Nec .n. in Deum patrem ſit religioſus, qui nõ diligit filium, cum diligendi filij non alia cauſa ſit, quàm q̀ ex Deo ſit. Ex Deo igitur filius eſt, nõ aduentu, ſed natiuitate. dilectio autem in patrem hinc erit omnis, ſi filius ex eo eſſe credatur. Augu. Sic ergo quod de Deo proceſſit verbum æterna proceſſio eſt, ab illo enim proceſſit vſque verbum patris, & venit ad nos, quia verbũ caro factum eſt. Aduentus eius, humanitas eius: manſio eius, diuinitas eius. dicitis Deũ patrẽ, cognoſcite me vel fratrem. Hyla. Non eſſe autem à ſibi originem docuit cum ſubdidit, Neq; enim à meipſo &c. Orig. Hoc arbitror dici propter quoſdam per ſe venientes & non miſſos à patre, de quibus in Hieremia dicitur: Non mittebam eos, & ipſi curabant. Quoniam autem qui duas naturas ingerũt, vtuntur hoc verbo obijciendum eſt contra illos. Paulus enim odiebat Ieſum cum perſequeretur eccleſiam Dei, vnde dominus ad eum, Quare me perſequeris? Si ergo verum eſt quod hic dicitur: Si Deus pater veſter eſſet diligeretis, nequaquam Deus pater veſter eſſet. Paulus autem aliquo tempore nõ diligebat Ieſum, fuit ergo tempus quo Deus pater Pauli non extitit. Non igitur natura Paulus Dei filius fuit, ſed poſtmodum Dei filius factus eſt, quando verò Deus alicuius fit pater, niſi quando mandata eius cuſtodit? Chry. Quia verò ſemper quærebant dicentes, Quid eſt hoc quod dicit: Quo ego vado vos non poteſtis venire? propterea ſubdit, Quare lo. meam non cognoſcitis? quia non po. aud. ſermo. meum. Aug. Ideo autem audire non poterãt, quia corrigi credendo nolebant. Chry. Primo igitur captanda eſt virtus quæ verbum diuinum exaudiat, vt deinceps validè ſiſtamus ad percipiendam totam locutionem Ieſu; quoniã quandiu quis curatus non eſt in auditu proprio, à verbo quod dicit ſurdo aperiaris, auditu percipere nequit.

Antichriſti natantur.

Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio et in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur quia mendax eſt, & pater eius. Ego autem ſi veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, verba Dei audit propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis.

Chryſoſto. Excluſit Iudæos dominus à cognatione Abraham: & quia maiora auſi ſunt, vt ſcilicet patrem ſuum Deum dicerent, de reliquo percutit eos, dicens: Vos ex patre diab. eſtis. Augu. Hic iam cauenda eſt hæreſis Manichæorũ, quę dicit eſſe quandam naturam mali, & gentem quandam tenebrarum cum principibus ſuis, vnde diabolus originem ducit: & hic dicunt ducere originem carnem noſtrã, & ſecundum hoc putant dictum à domino, Vos ex patre diabolo eſtis, q̀ eſſet illi velut natura mali ducentes originem de gente contraria tenebrarũ. Orig. In hoc autem ſimile videntur incurriſſe ei qui diceret alteram eſſe oculi videntis ſubſtantiam, & alteram caligantis vel ſe auertentis: quemadmodum enim in his non differt ſubſtantiam, ſed quædam contingit cauſa quæ facit caligare: ſic ſubſtantia eadem eſt, ſiue recipiat rationem ſiue non. Aug. Iudęi ergo filij erant diaboli imitando, non naſcendo. vnde ſequitur: Et deſideria patris &c. Ecce vnde filij eſtis ſcilicet talia deſiderantis: non quia de illo nati eſtis. Quæretis enim me occi. ho. qui veritatem vobis dico: & ille inuidit homini & occidit, vnde ſequitur: Ille homici. erat ab initio. Vtique primo homine & in quo potuit fieri homicidium, non enim poſſet occidi homo: niſi prius fieret homo. Non ferro accinctus diabolus ad hominem venit, verbum malũ ſeminauit & occidit, Noli ergo putare non eſſe homicidam quando fratri tuo mala perſuades. Vos autem ideo ſæuitis in carne, quia non poteſtis in mente. Orig. Perpende autem quòd non propter aliquem ſingulariter tantum, ſed pro toto genere quod peremit, inquantum in Adam cuncti moriuntur: & verè dictus eſt ab initio homicida. Chry. Et nõ dixit, Opera, ſed deſideria eius facitis: oſtendens quoniam vehementer & ille & ipſi ab occaſionibus poſſidentur, & quia continuè eũ accuſabant quòd non eſt à Deo, inſinuat occultè q̀ hoc etiam eis ex diabolo eſt. vnde ſequitur: Et in veritate non ſtetit. Aug. 11. de ci. Dei. Fortè autem aliquis dicet quòd ab initio ſuæ oſtenſionis in veritate non ſte-

Diabolus homicida dicitur

terit,& ideo nunquam beatus cũ ſanctis angelis fuerit,ſuo recuſans eſſe ſubditus creatori, ac per hoc falſus & fallax:quia pia ſubiectione noluit tenere quod naturę eſt,affectans per ſuperbam elationem ſimulare quod non eſt. Huic ſententiæ quiſquis acquieſcit, non cum Manichæis ſapit,vt ſuam quandã propriam tanquam ex aduerſo quodam principio diabolus habeat naturã mali: qui tanta vanitate deſipiunt, vt non attendant dixiſſe dominum, A veritate, alienus fuit: ſed, in veritate non ſtetit, vbi à veritate lapſum intelligi voluit. Illud etiam quod ait Ioannes, Ab initio diabolus peccat: hoc intelligunt, ſi naturale eſt nullo modo eſſe peccatum. Sed quid reſpondetur propheticis teſtimonijs,ſiue quod ait Eſaias ſub figurata perſona principis Babyloniæ diabolum notans: Quomodo occidit Lucifer qui mane oriebatur? ſiue quod Ezechiel: In delicijs paradiſi Dei fuiſti, quæ ſi aliter conuenientius intelligi nequeunt, oportet quod dictum eſt, In veritate non ſtetit, ſic accipiamus: quòd in veritate fuerit,ſed nõ permanſerit, & illud quòd ab initio diabolus peccat, non ab initio ex quo creatus eſt peccare putandus eſt, ſed ab initio peccati: cępit enim in ipſo peccatum,& ipſe initium peccati fuit. Orig. Et autem vniforme quidem,in veritate morari: variũ autem ac multiforme,nõ morari in ea: quibuſdam (vt ita dicam) trementibus greſſibus & nitentibus ſiſtere in ea: non tamen obtinere valentibus. Quibuſdam verò nõ paſſis illud, ſed in periculo conſiſtentibus, ſecundum illud, Mihi autem paulisper commoti ſunt pedes: & cæteris ab ea cadẽtibus. Cauſa igitur cur diabolus veritatẽ non colat,ſubditur: Quia veritas non eſt in eo,ſcilicet quòd vana ſuſpicatur, & ſeductus eſt ipſe à ſeipſo: in hoc deterio, ꝙ illi quidem ab eo falluntur, is autem ſibijpſi deceptionis auctor exiſtit. Sed oportet inueſtigare quomodo dicitur quòd veritas in ipſo non eſt: vtrum quia nullam vnquam verã habet doctrinam,ſed cuncta quæ opinatur falſa ſunt, vel quia Chriſti particeps non eſt, qui dixit: Ego ſum veritas,impoſſibile antẽ eſt aliquam rationalem ſubſtantiam de cunctis opinari falſò,& de nullo vel exiliter rectitudinem conſpicere. Diabolus igitur ſaltem id verè capit dogma, conſiderando de ſe quòd rationalis eſt. Non igitur eius natura conſiſtit ex cõtrario veritatis,id eſt ex errore & ignauia: nunquam enim veritatem cognoſcere poſſet. Aug. 11. de ci. Dei. Vel cum dicit: Quia veritas in eo non eſt: ſubiecit iudicium, quaſi quæſiſſemus vnde oſtendatur quòd in veritate non ſteterit: ait, quia veritas non eſt in eo. Eſſet autem in eo, ſi ipſa ſtetiſſet. Sequitur: Cum loquitur mendacium, &c. Augu. In his verbis quidam diabolum putauerunt patrem habere, & quæſierunt quis eſſet diaboli pater: hic eſt error Manichæorum. Diabolum autem dominus dixit patrem mẽdacij: non enim omnis qui mẽtitur,pater mendacij ſui eſt. Si.n. ab alio mendacium accepiſti & dixiſti, tu quidem mentitus es,ſed pater mendacij non es. Ille verò quia non aliunde accepit mendacium, quo mendacio tanquã veneno ſerpens hominẽ occideret: pater eſt mendacij, ſicut Deus pater eſt veritatis. Theo. His.n.& Deum apud homines criminatus eſt, ad Euam dicens: Quoniam inuidens vobis lignum inhibuit: & apud Deum quondam criminatus eſt homines, vt cum dixit: An gratis colit Iob dominũ? Orig. Attende tamen quòd hoc nomen mendax, dicitur tam de diabolo qui mendacium genuit: ſicut hic dicitur, Quia mendax eſt,ꝙ de homine ſecundum illud pſalmi, Omnis homo mendax. Nam ſi quis mendax non eſt, huiuſmodi non eſt homo tantum: ita ꝙ ei & ſimilibus dici poteſt, Ego dixi dij eſtis. vnde cũ aliquis loquitur mendacium, de proprijs loquitur. Spiritus autẽ ſanctus loquitur à verbo veritatis & ſapientiæ ſecundum illud, De meo accipiet & annunciabit vobis. Aug. de quę. euan. Vel aliter: Diabolus non ſpeciale nomẽ eſt,ſed cõmune. In quocunque.n. opera diaboli fuerint inuenta,diabolum eſt appellandus: operis.n. nomen eſt,non naturæ. Itaque in hoc loco patrem Iudæorũ Cain ſignificat,cuius imitatorés volentes eſſe Iudęi,Saluatorem peremerunt: ab ipſo.n. forma data eſt fratricidij, quem dixit mendacium de proprijs loqui,vt oſtenderet vnumquenq; non niſi propria voluntate peccare, ſed quia Cain imitator diaboli eſt,patrem eius diabolũ dixit, cuius opera ſecutus eſt. Alcu. Sed quia dominus veritas eſt, & filius veracis Dei veritatem dicit, ſed Iudæi qui filij erant diaboli,auerſi erant à veritate. Et hoc eſt quod ſequitur.

Manichæorũ confutatio.

Quæſtio ſubtilis.

Calumnia diaboli.

quitur. Ego aũt quia veritatem &c. Orig. Sed qũo hoc dicitur Iudæis,qui in eũ crediderant, ſed conſidera ꝙ poteſt aliquis ſecundum aliquam intẽtionem credere, ſecundũ aliam verò nõ credere: ſicut qui credunt in eũ qui ſub Pontio Pilato crucifixus eſt,non autem credunt in natum de Maria virgine, in eundẽ credunt,& non credunt. Sic igitur hi ad quos loquebatur credebant in eũ, ſecũdũ ꝙ videbatur ſignorum factor, non credebant aũt his,quę profunde ab eo dicebãtur. Chryſ. Quia igitur inimici eſtis veritatis, in nullo me incuſantes vultis me interficere.& ideo ſubdit, Quis ex vo. arguet me de peccato? Theo. q.d. Si Dei filij eſtis,vtique peccantes debetis habere odio. Si ergo me quoque,quem exorſum habetis,non poteſtis arguere de peccato, manifeſtum eſt ꝙ propter veritatẽ me odio habetis, quoniam ſcilicet dicebat ſe filium Dei. Orige. Habet autem hoc verbum Chriſti magnam fiduciam, cum nullus hominum fiducialiter hoc dicere potuerit,niſi ſolus dominus noſter qui peccatum non fecit. Grego. in ho. Penſate autẽ manſuetudinem Dei.Non dedignatur ex ratione oſtendere ſe peccatorẽ non eſſe, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iuſtificare: vnde ſubdit, Qui eſt ex Deo, verba Dei audit, &c. Augu. Noli attendere naturam,ſed vitium. Sunt iſti ex Deo,& non ſunt ex Deo:natura ex Deo, vitio nõ ex Deo. Eis autem hoc dictum eſt qui non ſolum peccato vitioſi erant (nam hoc cõmune erat omnibus) ſed etiã præcogniti ꝙ non erant credituri ea fide qua poſſent à peccatorum obligatione liberari. Greg.in ho. Interroget ſe ergo vnuſquiſque, ſi verba Dei aure cordis percipit, & intelligeret vnde ſit. Nam ſunt nonnulli qui præcepta Dei nec aure corporis percipere dignãtur. Et ſunt nõnulli qui hęc quidẽ corporis aure percipiunt, ſed nullo ea mentis deſiderio complectuntur. Et ſunt nonnulli qui libenter verba Dei ſuſcipiunt,ita vt etiam in fletibus compungãtur, ſed poſt lachrymarum tempus ad iniquitatem redeunt: hi profecto verba Dei non audiunt, quia hæc exercere in opere contemnunt.

Verbũ Dei filio proprium

Reſponderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei. Nonne bene dicimus nos,quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Reſpondit Ieſus, & dixit: Ego dæmonium non habeo,ſed honorifico patrem meum,& vos inhonoraſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam. Eſt qui quærat & iudicet. Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum.

Chryſ. Cùm aliquid altum dominus diceret,hoc apud Iudæos,qui valde inſenſibiles erant,inſania videbatur,vt ex eorum reſponſione colligitur. Dicitur enim, Reſponderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei, &c. Origenes. Sed dignum eſt quærere quomodo cum Samaritani ſecula futura denegent, nec animæ durabilitatem accepent, auſi ſunt Samaritanum dicere Saluatorem, qui de reſurrectione & iudicio tot & tanta edocuit? Sed forſan velut improperantes illi hoc dicunt, dum quæ ſentiunt ipſi non docet. Alcui. Samaritani enim gens odioſa Iſraelitico populo, decem tribubus in captiuitatem ductis, terram eorum poſſidebant. Orige. Conuenit quoque quòd aliqui de eo arbitrentur quòd ſecundum Samaritanos ſentiret,vt nihil poſt obitum reſeruetur hominibus,ſed ficta ad placendum Iudæis de reſurrectione & æterna vita tractaret. Dæmonium verò illum habere dicebant, propter eius ſermones tranſcendentes capacitatem humanam quibus Deum patrem ſuum aſſerebat, & ſe de cœlo deſcendiſſe, & cætera huiuſmodi, vel propter ſuſpicionem eorum, quia plures in Beelzebub principem dæmoniorum opinabantur ipſum eijcere dæmones. Theoph. Vel Samaritanum dicebant illum tanquam ritus hebraicos diſſoluentem ſabbati.Samaritani enim non perfectæ iudaizabant. Ex hoc verò & eorum cogitationes reuelabat, dæmonum ipſum habere ſuſpicabantur: quando verò eum Samaritanum dixerunt, nuſquam euangeliſta dicit: ex quo palã eſt quòd multa prætermiſerunt euangeliſtæ. Gregor. in home. Ecce iniuriam ſuſpiciens Deus, non contumelioſa verba reſpondet. Sequitur enim: Reſpondit Ieſus, & dixit: Ego dæmo. &c. Ex qua re quid nobis innuitur, niſi vt eo tempore cum à proximis ex falſitate contumelias accipimus, eorum etiam vera taceamus mala, ne miniſterium iuſtæ correctionis in arma vertatur furoris. Chryſoſtom. Et attendendum quòd vbi eos docere oportebat, & eorum ſuperbiam ſubtrahere, aſper erat: vbi verò exprobatum eum oportebat ſuffetre, multa manſuetudine vtebatur

Iudæorũ mẽs peruerſa.

Xps quare Samaritanus dicitur.

tur erudiens nos, quę quidem ad Deum, vindicare: quæ verò ad nos, deſpicere: Augu. Et vt homo prius eius imitetur patientiam vt perueniat ad potêtiam. Sed quãnnis maledictus maledicta non redderet, pertinuit tamen ad eum negare. Duo autem ſibi fuerant obiecta: Samaritanus es, & dæmonium habes. Non dixit, Non ſum Samaritanus: Samaritanus enim interpretatur cuſtos, nouerat autem ille ſe noſtrum eſſe cuſtodẽ. non enim pertinuit ad eum, vt redimeremur, & non pertinet vt ſeruemur. Denique ipſe eſt Samaritanus qui acceſſit ad ſaucium, & miſericordiam impendit. Origen. Aliter quoque dominus magis quàm Paulus omnibus omnia fieri voluit, vt omnes nanciſcatur: & ideo ſe non negauit eſſe Samaritanũ. Aeſtimo autem ſolius Ieſu fore vocem: Ego dęmonium non habeo &c. ſicut & illud: Venit princeps mundi huius, & in me nõ habet quicquam: quia etiam quæ delictorum rẽputata ſunt minima, dæmonibus adaptantur. Aug. Deinde poſt tale cõuitium hoc ſolum dixit de gloria ſua: Sed ho. pa. meum. q.d. Ne vobis arrogans videar, habeo quem honorificem. Theo. Honorificauit autem patrem vlciſcens eum, & non tolerans homicidas & mendaces, ſe Dei veraces filios appellari. Orig. Solus autem Chriſtus veriſſime veneratus eſt patrem, nullus.n. honorans quicquam ex his quæ non honorantur à Deo honorat Deum. Gregor. in ho. Sed quia quiſquis Dei zelo vtitur, à prauis hominibus dehoneſtatur, in ſemetipſo nobis dominus patientiæ præbuit exemplum qui ait: Et vos inho. Aug. q.d. Ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis. Orig. Non autem illis ſolum hoc dictum eſt, ſed & omnibus iniuſtè agentibus, qui iniuriam inferunt Chriſto qui eſt iuſtitia, & inferentibus contumeliam ſapientiæ, eo ꝙ Chriſtus eſt ſapientia, & ſimiliter de alijs huiuſmodi. Grego. Sed quid nobis contra iniurias faciendum ſit, ſuo exemplo nos admonet cũ ſubiungit: Ego au. glo. &c. Chry. q.d. Ex honore quem ad patrem habeo hæc locutus ſum uobis, & propter hoc dehonoratis me, ſed nulla eſt mihi cura huius contumeliæ: illi enim nomas debetis propter quẽ hæc audio. Origen. Quærit autem Deus gloriam Chriſti in quolibet ſuſcipientium illum, quàm quidem reperiret in operantibus ſecundum inſitas virtutis cauſas. Cum autem non repererit, ponit illos in quibus non reperit gloriam filij ſui: vnde dicit: Et qui quærat & iudicet. Aug. Quem autem vult intelligi niſi patrem? Quomodo ergo alio loco dicit, Pater non iudicat quenquã, ſed omne iudicium dedit filio? Sed videte quòd iudicium quandoque pro damnatione accipitur, hic autem ſecundum diſcretionẽ poſitum eſt. q.d. Eſt pater qui gloriã meam à veſtra diſcernat, vos enim ſecundum hoc ſeculum gloriamini, ego non ſum hoc ſeculum. Diſcernit etiam gloriam filij ſui à gloria omnium hominum, non enim quia homo factus eſt, iam comparandus eſt nobis, nos homines cum peccato, ille ſine peccato, & hoc ſecundum ipſam formam ſerui: nam illud quis dignè loquatur, In principio erat verbum? Augu. Vel aliter: Si verè dictum eſt à Saluatore: Omnia mea tua ſunt, palam eſt quoniam & ipſum iudicium filij patris eſt. Greg. Cùm verò malorum peruerſitas creſcit, non ſolum frangi prædicatio non debet, ſed etiã augeri: vnde dominus poſtquam dęmonium habere dictus eſt, prædicationis ſuæ beneficia largius impendit, dicens: Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit &c. Auguſtinus. Videbit dictũ eſt pro eo quod eſt, experietur. Cum ergo morituris moriturus loqueretur, quid ſibi vult quod ait, Qui ſermonem meum ſerua. &c. Niſi quia uidebat aliam mortem de qua nos liberare uenerat, mortem æternam, mortem damnationis cũ diabolo & angelis eius: ipſa eſt uera mors, nam iſta migratio eſt. Origenes. Sic intelligendum eſt: Si quis ſermonem meum ſer. mor. nõ vi. in æternum. Ac ſi diceret: Si quis lucem meam cuſtodierit, tenebras non uidebit. Quòd autem dicit in æternum, communiter eſt ſumẽdum: ut ſit talis intellectus, Si quis ſermonem meum ſeruauerit in æternum, mortem non uidebit in æternum. quia eouſque non uidet aliquis mortem, quouſque Ieſu uerbum cuſtodit. Cum uerò quis torpens in obſeruantia ſermonis, & circa ſui cuſtodiam negligens factus, eum ceſſat cuſtodire, ſubinde mortem uidet, non apud álium quàm apud ſeipſum. Sic igitur à Saluatore inſtructi prophetæ quærenti, Quis eſt homo qui uiuet & non uidebit mortem? reſpondere poſſumus

Exemplum Christi proponitur.

Quæstio pulchra.

mus. Qui cuſtodit verbum Chriſti. Chryſ. Seruauerit autem dicit non ſolum fide, ſed etiam per vitam puram. Simul autem & oc culte inſinuat, quoniam nihil poſſunt ei facere. Si enim qui ſermonem eius ſeruabit non morietur in æternum, multò magis & ipſe poteſt non mori.

Dixerunt ergo Iudæi. Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus eſt & prophetæ, & tu dicis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham qui mortuus eſt? Et prophetæ mortui ſunt. Quem teipſum facis? Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus ueſter eſt, & non cognouiſtis eũ, ego autem noui eum. Et ſi dixero, quia non ſcio eũ, ero ſimilis uobis, mendax. Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham pater ueſter exultauit, vt uideret diem meum, uidit & gauiſus eſt.

Gregor. in ho. Sicut bonis neceſſe eſt, vt meliores etiam per contumelias exiſtant, ita ſemper reprobi de beneficio peiores fiũt nam accepta prædicatione iterum Iudæi blaſphemant: dicitur enim, Dixerunt er. Iu. Nunc cogno. quia dæmo. ha. Orig. Hi qui ſacris ſcripturis credunt, comprehenderunt quòd quæ præter rectam rationem ab hominibus exercentur, non præter dæmones fiũt. *Opinio friuola Iudaorũ* Sic igitur Iudæi virtute dæmonis putabant Ieſum dixiſſe. Si quis ſermonem meum ſeruauerit &c. Hoc autem paſſi ſunt, quia Dei virtutem nõ perſpexerunt; nam hic de morte quadam inimica rationi qua pereunt delinquentes hoc fatus eſt. Hi verò de communi morte coniectantes eſſe quod dicitur, increpant dicentem quaſi defuncto Abraham & prophetis: vnde ſubditur, Abraham mortuus eſt & prophetæ, & tu dicis. Si quis ſermonem meum &c. Cùm aliqua differentia ſit inter mortem guſtare & videre, pro eo quòd mortem non videbit, mortem non guſtabit protulerunt, velut incauti auditores, confundentes dominicum ſermonem. Sicut enim dominus inquantum panis viuus eſt, guſtabilis eſt, in eo verò quòd eſt ſapientia, eſt viſibilis pulchritudinis. Sic etiam aduerſaria eius mors & guſtabilis eſt, & viſibilis. Cùm ergo quis ſteterit per Ieſum in intellectuali loco mortẽ non guſtabit, ſi ſtatum ſerua ſecundum illud, Sunt de hic ſtantibus qui non guſtabunt mortem. cùm autem aliquis ſermonem Chriſti acceperit & cuſtodierit, mortem non videbit. Chryſoſto. Rurſus autem ex inani gloria ad cognationem confugiunt: vnde ſequitur, Nũquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt? Poterant etiam dicere, nunquid tu maior es Deo, cuius ſermonem qui audierunt mortui ſunt? ſed non dicunt hoc, quia etiam quàm Abraham minorem eum æſtimabant. Origen. Non enim diſcernunt, quia non ſolum Abraham, ſed etiam quolibet nato ex muliere, qui natus ex virgine maior eſt, nec verum dicebant Iudæi, Abraham mortuus eſt: audiuit enim verbum Chriſti, atque ſeruauit, & huiuſmodi ſimile dicẽs de prophetis, de quibus ſubdunt: Et prophe. mor. ſunt: nam & verbum filij Dei cuſtodierunt, cum verbum domini factum fuerit ad Oſeæ, vel Eſaiam, vel Hieremiã. quod ſi quis alius cuſtodiuit, ipſi prophetæ cuſtodierunt. *Mendaciũ Iudæorum.* Mendacium ergo dicunt & in hoc: Scimus quia dæmonium habes, & in hoc: Abraham mortuus eſt & prophe. Greg. in ho. Quia enim æternæ morti inhæſerant, & eandem mortem cui inhæſerant non videbant, cum ſolam mortẽ carnis aſpicerent in veritatis ſermone caligabant: ſubdunt aũt. Quem teip. facis? Theo. q.d. Tu qui nulla cura dignus es Carpentarij filius de Galilæa, tibi ſubripis gloriã. Beda. Quem teipſum facis, hoc eſt cuius meriti, cuiuſue dignitatis vis credi? Abraham tamen mortuus erat corpore, anima aũt viuebat. Maior autem eſt mors animæ in æternum victuræ: quàm corporis quandoq; morituri. Orig. Cæcutientium autem fuit hæc prolatio, quoniam nõ ſe fecit Ieſus id quod eſt, ſed ex patre recepit: vnde ſequitur, Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico &c. Chryſ. Hoc tantum ad eorum ſuſpitionem dixit, ſicut & ſuprà, Teſtimonium meum non eſt verum, ſi teſtimonium perhibeo de meipſo. Beda. His autem verbis nihil eſſe oſtendit gloriam vitæ præſentis. Augu. Dixit autẽ hoc propter illud quod dixerant, Quem teipſum facis? refert enim gloriam ſuam ad patrem de quo eſt: vnde ſubdit, Eſt pater meus qui glorificat me. De iſto verbo calumniantur Arriani fidei noſtræ, & dicunt, Ecce maior eſt pater qui glorificat filium. Hæretici non legiſtis & ipſum filium dicentem, q; glorificet patrem ſuum? Alcu. Glo

Calumnia Arrianorum. rificauit autem pater filium, cum tempore baptiſmi, & in monte, & tempore paſſionis coram turbis vox facta eſt ad eũ, & poſt paſſionem cum reſuſcitauit & collocauit eum ad dexteram ſuæ maieſtatis. Chry. Addit autem: Quem vos dicitis, quia Deus veſter eſt. Volebat enim oſtendere, quoniam non ſolum patrem eum neſciebant, ſed neque Deum. Theo. Nam ſi verè patrem cognoſcerent, filium eius venerarentur. Deum etiam contemnunt, qui homicidium in lege prohibuit, aduerſus Chriſtum clamantes. vnde ſubdit, Et non cog. eum. Alcui. q. d. Vos carnaliter illum Deum veſtrum vocatis, pro temporibus ei ſeruitis, & non cognouiſtis eum, ſicut intelligendus eſt, ſpiritualiter ei ſeruire neſcitis. Aug. Quidam hæretici dicunt Deum annunciatum in veteri teſtamento, non eſſe patrem Chriſti, ſed neſcio quem principem malorum angelorum. Cõtra ipſos ergo dicit patrem ſuum, quem illi dicebant Deum ſuum. Et non cognouerunt. Si enim ipſum cognouiſſent, eius filiũ recepiſſent. De ſe autem ſubdit. Ego autem noui eum. Secundum carnem iudicantibus, potuit & hic arrogans videri, ſed arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur: propter quod ſubdit, Et ſi dixero, quia non ſcio eum, ero ſimilis vobis mendax. Chry. q.d. Sicut vos dicentes ſcire eum, mentimini, ita ego ſi dixero, me neſcire. ſed maxima demonſtratio eſt quòd ab illo ſit miſſus, hoc quod ſequitur. Sed ſcio eum. Theop. Naturaliter ipſius cognitionem obtinens, qualis enim ego ſum, talis & pater: quoniã ego meipſum cognoſco, & illum cognoſco. Præbet autem indicium quòd ipſum cognoſcat, cum ſubdit: Et ſermonem eius ſeruo. Sermonem mandata nuncupans. Quidam autẽ ſic intelligunt hoc quod dicitur. Sermonem eius ſeruo, id eſt rationem ſubſtantiæ eius. Eadem enim eſt ratio ſubſtantiæ patris & filij, ideoque patrem cognoſco: nam & pro quoniam, ſumitur: vt ſit ſenſus, Quoniã eius

Intellectus anagogicus. ſermonem ſeruo. Aug. Sermonem etiam patris tanquã filius loquebatur, & ipſe erat verbũ patris, quod hominibus loquebatur. Chryſo. Et quia dixerant, Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham? nihil de morte exponens, ſe maiorem quàm Abrahã eſſe oſtendit conſequenter, cum ſubdit. Abrahã pater veſter exul. vt vi. diem meum, vidit & gauiſus eſt, ſcilicet propter beneficiũ quod à me habet, vt à maiore. Theo. q.d. Diem meum deſiderabilem habuit & lætitię plenum, non quaſi alicuius minimi aut fortuiti. Aug. Non timuit, ſed exultauit, vt videret, credens vtique exultauit ſperando, vt videret intelligendo diem meum. Incertum autem poteſt eſſe vtrum dixerit temporalem diẽ domini quo erat venturus in carne, an diem domini qui neſcit ortum neſcit occaſum. Sed ego non dubito patrẽ Abraham totum ſciſſe. Ait enim ſeruo ſuo quem

Dies domini duplex. mittebat. Pone manum ſub fœmore meo, & iura mihi per Deum cœli. Ergo quæ fuit illa iuratio, niſi quia ſignificabatur de genere Abrahæ venturum in carne Deum cœli? Greg. Tunc etiam diem domini Abraham vidit, cum in figura ſummæ Trinitatis tres angelos hoſpitio ſuſcepit. Chryſ. Vel diẽ ſuum dicit diem crucis, quem Abraham in oblatione arietis & Iſaac præfigurauit, per hoc oſtendens quòd non inuitus ad paſſionẽ veni, & oſtendens eos eſſe alienos ab Abraham, ſi in quibus ille exultauit, hi dolent. Augu. Quale autem gaudium fuit cordis videntis verbum manens, ſplendorem pijs mentibus refulgentem, apud patrẽ manentem Deum, & aliquãdo in carne venturum non de patris gremio receſſurum.

Dixerunt ergo Iudæi ad eum. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti? Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo.

Grego. Carnales mentes Iudæorum audientium verba Chriſti oculos à carne non ſubleuant, dum in eo ſolam carnis ætatem penſant, vnde dicitur: Dixerunt er. Iu. ad eum. Quinquaginta annos &c. q.d. multa ſunt annorum curricula ex quo Abraham mortuus eſt, & quomodo vidit diem tuum? carnaliter enim hoc intellexerunt. Theo. Tunc autem 33. annorũ Chriſtus erat, qua-

Quæſtio curioſa. re ergo non dixerunt. Quadra. annos nondum ha. ſed quinquaginta? Superuacna eſt huiuſmodi quæſtio, ſimpliciter enim prout eis occurrit dixerunt. Reſpondent tamen quidam quòd per quinquageſimum annum ex reuerentia iubileum nominant, in quo & captiuos manumittebant, & emptis poſſeſſionibus cedebant. Grego. Quos benignè redem-

redemptor noſter à carnis ſuæ intuitu ſubmouet, & ad diuinitatis contemplationem trahit, vnde ſequitur. Dixit ergo eis Ieſus. Amen amen dico vo. antequam &c. Ante enim præteriti temporis eſt, ſum verò præſentis, & quia præteritum & futurum tempus diuinitas non habet, ſed ſemper eſſe habet, non ait. Ante Abraham ego fui, ſed ante Abraham ego ſum: ſecundum illud, Ego ſum qui ſum. Ante ergo vel poſt Abraham habuit eſſe, qui & accedere potuit per exhibitionem præſentię, & recedere per curſum uitæ. Aug. Quia verò creatura eſt Abraham, non dixit. Antequam Abraham eſſet, ſed antequam fieret, neque hoc dixit, Ego factus ſum: nam in principio erat uerbum. Greg. Sed ſuſtinere iſta æternitatis uerba mentes infidelium non ualentes, quem intelligētes non poterant obruere quærebāt. vnde ſequitur, Tule.er.lap.ut ia.in eum. Auguſt. Tanta duritia quo curreret niſi ad ſimiles, ſcilicet lapides? Quia uerò poſtquā cuncta quæ ad eum ſpectabant docendo perfecerat, hi lapides inijciūt: deſerit eos quaſi correctionem non ſuſcipientes, unde ſubditur: Ieſus autem abſcon.ſe, & exiuit de tēplo. Non autem abſcondit ſe in angulo templi quaſi timens, aut in domunculā fugiens, uel poſt murum, aut columnam diuertens, ſed cœlica poteſtate inuiſibilem inſidiantibus ſe conſtituens, per medium illorum exiuit. Ieſus autem abſcon.ſe, & exi.de templo. Gregor. Qui ſi diuinitatis ſuæ potentiam exercere uoluiſſet, tacito nutu mentis in ſuis eos actibus ligaret, aut in pœnas ſubitæ mortis obrueret: ſed qui pati uenerat exercere iudicium nolebat. Aug. Magis enim erat commendanda ſapientia, quàm exercenda potentia. Alcui. Ideo etiam fugit, quia nōdum uenerat hora paſſionis, & quia ipſe non elegerat hoc genus mortis. Aug. Ergo tanquam homo à lapidibus fugit, ſed væ illis à quorum lapideis cordibus Deus fugit. Beda. Myſticè autem quotquot malas cogitationes quis aſſumit, quaſi tot lapides in Ieſum mittit: ac deinde quantum ad ſe pertinet ſi ad deliberationem tranſit, Ieſum extinguit. Greg. Quid autem abſcondendo ſe dominus ſignificat, niſi quòd eis ipſa ueritas abſconditur, qui eius uerba ſequi contemnunt? eam quippe quam non inuenit humilem, ueritas fugit mentem. Quid autem nobis hoc exemplo loquitur, niſi ut etiam cùm reſiſtere poſſumus, iram ſuperbientium humiliter declinemus.

Ieſus factus inuiſibilis.

CAPVT IX.

ET præteriens Ieſus, vidit hominem cæcum a natiuitate & interrogauerunt eum diſcipuli eius, Rabbi. quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus naſceretur? Reſpondit Ieſus, Neque hic peccauit, neq; parentes eius, ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. Venit nox, quando nemo poteſt operari. Quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi. Hæc cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos eius cæci. & dixit ei. Vade. & laua in natatoria Siloe, quod interpretatur, miſſus Abijt ergo & lauit, et venit vidēs.

Chryſo. Quia Iudæi ſermonum Chriſti altitudinem non ſuſceperant, exiens de templo curauit cæcum, ſui abſentia eorum furorem mitigās, & per operationem ſigni eorum duritiam molliens, & de his quæ dicta ſunt à ſe faciens fidem, unde dicitur: Et præteriens Ieſus &c. Vbi conſiderandum quòd egrediēs de templo ſtudioſe uenit ad opus ſui manifeſtatiuū, ipſe.n. uidit cæcum, non cæcus ad eum acceſſit. Et ita ſtudioſe reſpexit, ut diſcipuli eius uidētes eum ſtudioſe aſpicientem interrogarent. Sequitur enim, Et inter.eū diſci.eius, Rabbi, quis &c. Aug. Rabbi magiſter eſt. Magiſtrum appellant, quia diſcere cupiebant, quæſtionem quippe propoſuerant domino tanquam magiſtro. Theo. Videtur tamen hæc quæſtio peccare, neque enim ſuſceperant apoſtoli nugas Gentiliū, quoniam anima in alio ſeculo uiuens peccauit: ſed diligenter intuenti non apparet ſimplex hæc quęſtio. Chry. Venerunt enim ad hanc interrogationem, quia prius ſupra paralyticum curans dixit: Ecce ſanus factus es, non ultra pecces. Illi igitur cogitantes, quia propter peccata fuerat ille paralyſi reſolutus, quærunt de iſto. Si hic peccauit, quod non eſt dicere, à natiuitate enim cæcus eſt. Aut parentes eius. ſed neque hoc, filius enim pro patre non ſuſtinet pœnam. Sequitur. Reſpondit Ie. Neque hic peccauit, neq; parentes eius. Aug.

Pietas domini notatur.

Nunquid vel ipſe ſine originali peccato natus erat, vel viuendo nihil addiderat? Habebant ergo peccatum & ipſe & parentes eius, ſed non ipſo peccato factum eſt vt cœcus naſceretur. Ipſe autem cauſam dicit quare cœcus ſit natus, cùm ſubdit: Sed vt manifeſtentur opera Dei in illo. Chryſoſt. Non autem ex hoc oſtendit quòd alij cœci facti ſunt propter peccata parentum. Neq; enim contingit vno peccante alium puniri. quod autem dicit, Vt manifeſtetur gloria Dei, de ſeipſo dicit, non de patre. Illius.n. gloria iam manifeſta erat, ſed nunquid iſte iniuſte paſſus eſt? Sed ego eum beneficium accepiſſe dico per cęcitatem, per hanc enim interioribus reſpexit oculis. Qui verò ex non ente ad eſſe eum deduxit, poteſtatem habeat abſque iniuria, & ita eum dimittere. Dicunt autem quidam quoniam vt, hic non eſt cauſatiuum, ſed ſignificat euentum: ſicut & illud, Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum: ſic & hoc conſecutum eſt, vt dominus oculos clauſos aperiens, & alia naturalis infirmitatis nocumenta corrigens, ſuã demonſtrauit virtutem. Gregor. 1. moral. Alia itaque eſt percuſſio, qua peccator percutitur, vt ſine retractatione puniatur: alia qua peccator percutitur, vt corrigatur, alia qua quiſq; percutitur, non vt præterita corrigat, ſed ne ventura committat: alia per quam nec pręterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur. Sed dum inopinata ſalus percuſſionem ſequitur, ſaluantis virtus cognita ardentius amatur. Chry. Et quia de ſeipſo dixit, vt manifeſtetur gloria Dei, ſubiungit. Me oportet operari opera eius qui miſit me, ideſt me oportet manifeſtare meipſum, & facere ea quæ manifeſtent me patri eadem facientem. Beda. Cùm enim filius ſe operari opera patris aſſerit ſua, & patris opera eadẽ eſſe monſtrauit, quæ ſunt infirma ſaluare, debilia roborare, homines illuminare. Auguſt. Per hoc autem quòd dicit. Qui miſit me, vniuerſam gloriam dat illi de quo eſt, quia ille habet filium qui de illo ſit, ipſe non habet de quo ſit. Chryſo. Addit autem, Donec dies eſt, ideſt donec licet credere hominibus in me, donec vita hæc conſiſtit oportet me operari. Et hoc oſtendit ſubdens: Venit nox quando nemo poteſt operari. Nox dicta ſecundum illud. Proijcite eum in tenebras exteriores. Ibi ergo erit nox, vbi nemo poteſt operari, ſed recipere quod operatus eſt. Cum viuis fac, ſi quid facturus es. Chryſo. Vltra enim neque fides eſt, neque labores: neque pœnitentia. Augu. Si autem modo operamur, hic eſt dies: hic eſt Chriſtus, vnde ſubdidit. Quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi. Ecce ipſe eſt dies. Dies iſte qui circuitu ſolis impletur, paucas horas habet, Dies præſentiæ Chriſti vſque in conſummationem ſeculi extendetur. Ipſe enim dixit, Ecce ego vobiſcum ſum vſque in conſummatione ſeculi. Chryſo. Quia verò ſermonem quem dixerat, per opera credi fecit, ſubiũgit euangel. Hæc cùm dixiſſet expu. in ter. & fecit lu. ex ſpu. & li. lu. ſu. ocu. cœci. Qui autem maiores ſubſtantias de nihilo ad eſſe produxit, multo magis oculos ſine materia feciſſet. Sed voluit docere ſeipſum eſſe creatorem qui in principio vſus eſt luto ad hominesformationem. Ideo autem non aqua vtitur ad lutum faciendum, ſed ſputo, vt nihil aſcribatur fonti. ſed diſcas, quoniam virtus oris eius oculos aperuit & plaſmauit, & deinde vt non videatur eis ex virtute terræ eſſe curatio, iuſſit lauari, vnde ſequitur: Et dixit ei: Va. & la. in na. Si. quod interpretatur miſſus, vt diſcas quoniam non indigeo luto ad faciendos oculos. Et quia in Siloe erat virtus Chriſti quæ omnia operabatur, propter hoc & interpretationẽ nobis euangeliſta adiecit, dicens: Quod interpretatur miſſus, vt diſcat quoniam & illic Chriſtus eũ curauit. Sicut enim apoſtolus dicit, quòd petra erat Chriſtus, ita & Siloe ſpiritualis erat, cuius repentinus aquæ defluctus occultè inſinuat nobis Chriſti manifeſtationem pręter omnẽ ſpẽ. Sed quare non ſtatim eum fecit lauari, ſed ad Siloe miſit? vt deſtruatur Iudæorum indeuotio. Conueniens enim erat omnes eum videre euntem, & lutum ſuper oculos habentem. Et etiam volens oſtendere; quoniam non alienus eſt à lege & veteri teſtamento: mittit eum ad Siloe. Non autem erat timendum ne Siloe ſumeret hanc gloriam, multi enim lauantes ibi oculos, nullo tali beneficio ſunt potiti. Et iterum vt diſcas cœci fidem qui non contradixit, neque cogitauit apud ſeipſum. Lutum ſolet magis excæcare, multoties laui in Siloe, & in nullo ſum adiutus: ſi quam virtutem haberet, præſens vtique curaſſet, ſed

Senſus pſundus.

Nox myſticè quãdo uentura.

Myſterium inſinuatur.

Gloria Dei manifeſta. ſed ſimpliciter obediuit, vnde ſequit: Abijt ergo & la. & ve. videns. Sic igitur manifeſta uit ſuam gloriam: non enim parua gloria eſt, vt æſtimetur auctor creationis. Ea enim quæ de maiori eſt fides, quod minus eſt certificat, in vniuerſa autem creatione honorabilior eſt homo. Eorum autem quæ in nobis ſunt membrorum, honorabilior eſt oculus, hic enim corpus gubernat: hic ornat viſum. Et quod ſol eſt in orbe terrarū, hoc eſt oculus in corpore, vnde ſuperiorem locum ſortitur, ſicut in quodā regali loco col locatus. Theoph. Quidam tamen dicunt quòd lutum non fuit depoſitum, ſed in oculos eſt conuerſum. Beda. Myſticè autem poſtquam expulſus eſt de cordibus Iudæorum, mox trāſiuit ad Gentilium populum. Præterire autem eius vel iter facere, eſt de cęlis in terram deſcendere. Itaque videt cęcum, cùm miſericorditer reſpexit genus humanum. Aug. Genus ei humanum eſt iſte cœcus, hæc enim cœcitas contigit in primo homine per peccatū, de quo omnes originē duximus: cœcus eſt ergo à natiuitate. Spuit dominus in terram, de ſaliua lutum fecit, quia verbum caro factum eſt, & inunxit oculos cœci. Inunctus erat & nondum videbat, quando enim inunxit, fortè eum cathecumi num fecit. Mittit illum ad piſcinam quæ vocatur Siloe, quia baptizatus eſt in Chriſto, & tunc eum illuminauit. Pertinuit autem ad euangeliſtam, vt commendaret nobis nomen huius piſcinæ, & ait: Quod interpretatur miſſus, Niſi enim ille fuiſſet miſſus, nemo noſtrum eſſet ab iniquitate dimiſſus. Grego. 18. mo. Vel aliter: Per ſaliuam ſapor intimæ contemplationis accipitur, quę ad os à capite defluit, quia de claritate conditoris adhuc in hac vita nos poſitos guſtu reuelationis tangit: vnde dominus ſaliuam luto miſcuit, & cœci nati oculos reparauit. *Guſtus fælicitatis æternæ.* quia ſuperna gratia carnalem cogitationē noſtram per admixtionem ſuæ contemplationis irradiat, & ab originali cœcitate hominem ad intellectum reformat.

Itaque vicini & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant. Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alij dicebant, quia hic eſt. Alij autem, nequaquam, ſed ſimilis eſt ei. Ille vero dicebat, quia ego ſum. Dicebāt ergo ei, Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit, Ille homo qui dicitur Ieſus lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe: & laua. Et abij, & laui, & video, Et dixerunt ei, Vbi eſt ille? Ait, neſcio. Adducunt eum ad phariſæos qui cæcus fuerat. Erat autem ſabbatum, quando lutum fecit Ieſus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum phariſæi quomodo vidiſſet. Ille autem dixit eis: Lutum mihi poſuit ſuper oculos, & laui, & video. Dicebant ergo ex phariſæis quidam. Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbatum non cuſtodit. Alij autem dicebant: Quomodo poteſt peccator homo hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta eſt.

Chry. Inopinabiliter facti miraculi incredulitatē inducebat, & ideo dicitur. Itaq; vicini & qui vi. eum prius quia mendi. erat dice. Nonne hic eſt qui ſede. & mendicabat? Mirabilis Dei clementia quo deſcendebat? *Clemētia Ieſu miranda* Eos qui mendicabant cum multa deuotione curabat, & hinc Iudæorum os obſtruens. quoniam non præclaros, non inſignes, neque principes, ſed ignobiles ſua dignos ducebat prouidentia: etenim in ſalute omnium venerat. Sequitur: Alij dicebant, quia hic eſt. Cœco enim per longam viam eunte diligentes inſpectores facti ex inopinabilitate eius quod viderant, non vltra poterant dicere: Non eſt hic. Sequitur: Alij autem nequaquam, ſed ſimilis eius eſt. Aug. Aperti. n. oculi vultum mutauerant. Sequitur: Ille autem di. quia ego ſum, Vox grata ne damnetur ingrata. Chryſo. Non enim verecundatus eſt dé priori cœcitate, neque formidauit furorem plebis, neque renuit oſtendere ſeipſum, vt prædicet benefactorē. Sequitur: Dicebant ergo ei, quomodo aperti ſunt oculi tui? Hunc modum neque nos ſcimus neque ipſe qui curatus eſt nouit, ſed quod quidem factum eſt nouerat, modum autem comprehendere non poterat. vnde ſequitur. Reſpondit, Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & liniuit oculos meos. Vide quomodo verax eſt: non dixit, vnde fecit. *Cæcus fit apoſtolicus.* Quod enim non nouerat non dicit, neque enim ſciuit quoniam in terra expuit, quoniam autem ſuperunxit, per ſenſum tactus didicit. Sequitur. Et dixit, Vade ad natato. Siloe & laua. Et hoc etiam ex auditu teſtatus eſt, recognouit enim eius vocem ex diſputatione cum diſcipulis. Et quia ad vnum ſe præparauerat, ſcilicet omnia ſibi ſuaderi à iubente, ſubiungit. Et abij & laui,

lauí, & vidi. Augu. Ecce annunciator factus eſt gratiæ, ecce euangelizat & confitetur Iudæis. Cæcus ille confitebatur & cor impiorum ſtringebatur, quia non habebant in corde quod iam ille habebat in facie: vnde ſequitur, Et dixerunt, vbi eſt ille? Chry. Dicebant autem hoc, occaſionem meditantes, iam enim aduerſus ipſum conſpirauerant. Chriſtus autem non aderat his qui curabantur, non enim quærebat gloriam, neq; ſe oſtentare. Recedebat etiã ſemper curans Ieſus, vt omnis ſuſpitio tolleretur ſignorũ. Qui enim non cognoſcebant eum, qualiter ob gratiã eius ſe curatos confiterentur? vnde ſequitur: Ait, neſcio. Aug. In his verbis inuncto ſimilis erat, nondũ videnti prædicat, & neſcit quid prædicat. Beda. Vnde figuram tenet cathecuminorum, qui etſi credunt in Ieſum, adhuc tamen eum quaſi neſciunt, quia nondum loti exiſtunt. Phariſæorum autem erat approbare opus vel improbare. Chry. Iudęi igitur quęrentes. Vbi eſt ille? Volebant cũ inuenire, vt eum ducerent ad eos. quia vero non habuerunt eum, ducunt cæcum: vnde ſequitur, Adducunt eum ad pha. qui cę. fue. vt ſcilicet vehementius eum interrogarent. Propterea autem, & euangeliſta ſubdit: Erat au. ſabbato &c. Vt ſcilicet eorum malam mentem demonſtraret & cauſam propter quam eum quærebant, vt ſcilicet occaſionem contra eum inuenirent, & vt detraherent miraculo per æſtimatam legis præuaricationem, quod etiam manifeſta eſt ex his quæ ſequuntur. Sequitur enim: Iterum ergo inter. cum &c. Vide autem qualiter non turbatur cæcus: nam quandoquidem turbis dicebat ſine periculo interrogatus, nõ ita magnum erat veritatem dicere. Mirabile autem eſt nunc quòd in ampliori periculo conſtitutus, neque negat, neque contraria dicit prioribus. Sequitur enim: Ille autem dixit eis, Lutum poſuit mihi ſuper oculos meos, & laui, & vi-

Cõſtãtia cæci notatur.

deo. Hoc autem ad eos qui iam audierant ſuccinctius loquitur. Non enim dixit nomẽ dicentis, neque quoniam dixit mihi, Vade & laua, ſed confeſtim, Lutum poſuit &c. Et ſic contrariũ paſſi ſunt eius quod volebant. Duxerunt enim eum vt negaturum, ſed ab eo certius didicerunt. Sequitur: Dicebant ergo ex pha. Aug. Non omnes, ſed quidã. iam enim inungebantur quidam. Dicebant ergo, nec videntes nec inuncti: Non eſt hic homo à Deo qui ſabbatum non cuſtodit. Ipſe potius cuſtodiebat qui ſine peccato erat. Sabbatum enim obſeruare ſpiritualiter eſt non habere peccatũ: & hoc admonet Deus, quando commendat ſabbatum. Omne opus ſeruile non facietis. Quid ſit opus ſeruile à domino audite: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, ſed iſti ſabbatum carnaliter obſeruabant, ſpiritualiter violabant. Chry. Malitioſe aũt quod factum eſt ſilentes, æſtimatã præuaricationem in mediũ ferebant. Non. n. dicebant, qm̃ ſabbato curat, ſed qm̃ ſabbatum non ſeruat. Sequitur: Alij dicebant. Quõ poteſt homo peccator hæc ſigna facere? A ſignis enim inducebantur, ſed imbecilliter erant diſpoſiti. congruum enim erat oſtendere qualiter ſabbatum nõ ſoluitur, ſed nondum hanc habebant mentem quòd Deus eſſet, vt poſſent reſpondere quoniam dominus ſabbati hæc fecit. Nullus denique eorum audebat ea quæ volebat manifeſte dicere, ſed in ambiguitate, hi quidẽ propter improbabilitatẽ, alij vero propter amorem principatus. Sequitur: Et ſchiſma erat inter eos. Hoc ſchiſma primo incepit in populo, deinde in principibus. Auguſt. Dies enim erat Chriſtus, qui inter lucem & tenebras diuidit. Chryſ. Volentes autem qui dixerant, Homo peccator non poteſt talia ſigna facere, os aliorum obruere, eum qui ſuſcepit virtutis experientiam in medium ducunt, vt non videantur ipſi aduocatione vti: vnde ſequitur, Dicunt ergo cæco iterum. Tu quid dicis de illo &c. Theoph.

Inſidioſa interrogatio.

Vide quomodo beniuole quærunt, nõ enim dixerunt. Tu quid dicis de illo qui ſabbatum non obſeruat? ſed miraculum commemorant. Quomodo aperuit tibi oculos, bene ipſum ſanatum concitantes, quaſi diceret. Benefecit tibi: vnde debes enim prædicare. Aug. Vel quærebant quemadmodum hominem calumniarentur, vt eum de ſynagoga eijcerent, ſed ille conſtãter quod ſentiebat expreſſit. vnde ſequitur, Ille autẽ dixit, quia propheta eſt. Adhuc quidem inunctus in corde, nondum Dei filium confitebatur, non mentitur tamen. Ipſe enim dominus de ipſo ait, Non eſt propheta ſine honore niſi in patria ſua.

Non crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerunt parentes eius

qui

qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes. Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis, quia cæcus natus eſt? Quomodo ergo nunc videtur? Reſponderunt eis parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt. quomodo autem nũc uideat neſcimus, aut quis eius aperuit oculos, nos neſcimus Ipſum interrogate ætatem habet, ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. Iam enim conſpirauerãt Iudæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret Propterea parentes eius dixerunt, quia ætatem habet, ipſum interrogate.

Chry. Quia phariſęi cœcum attonitum fecere non valuerunt, ſed videbant eum cũ omni propalatione benefactorem ſuum prędicantem, per parentes putabant Chriſti miraculum annihilare: vnde dicitur, Non cre. ergo Iudæi &c. Augu. Ideſt cœcus erat & viderat. Chry. Sed hæc eſt veritatis natura, per quę putatur inſidias pati, per hæc fortior fit, mendacium enim ſibijpſi quidẽ obuiat, & per ea per quæ lædere veritatem videtur, per ea clariorem eam oſtendit, quod & nunc factum eſt. Ne enim aliquis diceret quòd vicini nihil certum dixerunt, ſed per quandam aſſimilationem locuti ſunt: Parẽtes in medium ducuntur qui maxime ſuum filium cognoſcebant. Statuentes autem eos in medium, cum multo furore interrogant: vnde ſequitur, Et inter. eos &c. Et non dicunt: Qui quandoque fuit cœcus, ſed quem dicitis quia natus eſt cœcus. O inquinati quis pater eligeret talia mentiri de filio? Solum non dicunt, quem vos feciſtis cœcũ. Duobus autem his ad negationem eos inducere conãtur, & in hoc quòd dicunt, Quem dicitis quia natus eſt cœcus, & in hoc quod ſubdunt, Quomodo ergo nũc videt? Theo. q.d. Aut hoc falſum eſt, quòd nunc videat, aut primum quòd cœcus fuerit, ſed conſtat hoc eſſe verum quòd videt, falſum ergo fuit quòd cœcum eum dicebatis. Chry. Tribus ergo interrogationibus factis, ſi filius eorũ eſt, ſi cœcus fuit, & qualiter vidit, duas confitentur: vnde ſequitur, Reſponderunt ergo eis parẽtes eius, & dixerunt ei: Scimus quia hic eſt filius &c. Tertiam autem abijciunt: vnde ſubdunt, Quomodo autem nũc videat neſcimus, aut quis eius aperuit oculos nos neſcimus. Et hoc etiam pro veritate factum eſt, vt nullus alius, ſed is qui curatus eſt, & qui dignus fide erat, hoc confiteretur: vnde ſequitur, Ipſum inter. æta. habet, ipſe de ſe loquatur. Aug. q.d. Iuſtè cogeremur loqui pro infante, quia ipſe pro ſe loqui non poſſet. Cœcum à natiuitate nouimus, ſed loquentem. Chry. Qualiter ergo grati fuerint parentes, qui eorum quę ſciebant, quędam tacuerunt propter timorem Iudæorũ. Sequitur enim: Hæc dixerunt parentes eius quia time. Iudæos. Rurſus & hic opinionem Iudæorum & mente euangeliſta inducit: vnde ſequitur, Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur &c. Augu. Iam nos erat malum fieri extra ſynagogã: illi expellebant, Chriſtus ſuſcipiebat. Sequitur: Propterea parentes eius dixerunt, quia ętatem habet, ipſum interrogate. Alcui. In quo oſtendit euangeliſta illos non per ignorantiam, ſed propter metum talia reſpondiſſe. Theoph. Imbecilliores enim filio erant qui teſtis aderat intrepidus veritatis, illuminatos habens oculos intellectus à Deo.

Natura veritas quæ ſit

Vocauerunt ergo rurſum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei Da gloriam Deo Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille. Si peccator eſt, neſcio: unum ſcio, quia cæcus cum eſſem. modo uideo. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis. Dixi vobis iam, & audiſtis? quid iterum vultis audire? Nunquid & uos vultis diſcipuli eius fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt. Tu diſcipulus illius ſis: nos autem Moyſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus quia Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem neſcimus unde ſit. Reſpondit ille homo, & dixit eis. In hoc enim mirabile eſt, quia uos neſcitis unde ſit. & aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit: ſed ſi quis Dei cultor eſt, & uoluntatem eius facit, hunc exaudit. A ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quicquam. Reſponderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.

Chryſ. Quia parentes miſerunt phariſæos ad illum qui curatus eſt, rurſus vocauerunt eum ſecundo: vnde dicitur, Voca. er. rur. ho. qui cœ. fuerat. Non autem manifeſte dicunt: Nega quoniam Chriſtus te curauit, ſed ſub prætextu religionis ad hoc eum inducere volunt. vnde ſequitur: Da gloriã Deo. q.d. Confitere, quia hic nihil eſt operatus. Aug. Nega quod accepiſti, quod planè non eſt Deo gloriam dare, ſed Deum potius

tius

tius blaſphemare. Alcui. Sic autẽ volebant illum dare gloriã Deo, vt ſicut & ipſi, Chriſtum diceret peccatorẽ: vnde ſequitur, Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. Chry. Qualiter ergo nõ arguiſtis eum dicentem. Quis ex vobis arguet me de peccato? Alcu. Sed ille vt neque pateret calumniæ, neque veritatem celaret non dixit: Scio eum iuſtum, nam ſequitur: Dicit ergo il. Si peccator eſt neſcio. Chryſoſtomus. Qualiter qui dixit, Quoniam propheta eſt: nunc dicit, Si pec. eſt neſcio. Nunquid modo timuit cœcus? Abſit, ſed voluit Chriſtum à rei teſtimonio & non à ſua voce ab incuſatione eripere, & ſuam reſponſionem facere fide dignum ab accepto beneficio. Vnde ſubdit: Vnum ſcio, quia cœcus cum eſſem, modo video. q. d. Nihil modo de hoc dico, vtrum ſit peccator, ſed iterum dico quòd manifeſte noui. quia igitur nequiuerũt euertere quod factum eſt, ad priores redeunt ſermones, rurſus modum curationis inquirentes, ſicut canes quidem venationem nunc huc, nunc illuc inueſtigantes: vnde ſequitur, Dixe. er. il. Quid fecit tibi &c. hoc eſt Nunquid præſagio aliquo? Non enim dixerunt, qualiter vidiſti, ſed qualiter aperuit oculos tibi, dantes occaſionem detrahendi contra eius operationẽ. Donec igitur res inquiſitione indigebat, cœcus remiſſe loquebatur, quia vero iam vicerat, audacter de reliquo eis loquitur: vnde ſequitur, Reſpondit eis: Dixi vobis &c. q. d. Non attenditis ad ea quæ dicuntur: vnde vltra non reſpondebo uobis inaniter interrogantibus, & non volentibus addiſcere, ſed cauillari quę dicuntur: vnde ſequitur, Nunquid & vos vul. diſcipu. eius fieri. Aug. Quid eſt nũquid & vos, niſi quia iam ego ſum, nunquid & vos vultis? iam video, ſed non inuideo. Hæc loquebatur iam ſtomachus aduerſus duritiam Iudæorum, & ex cœco videns, non ferens cœcos. Chryſo. Itaque forte quid eſt veritas, ita imbecille mendacium: nam veritas quidem etſi deſpectos aſſumpſerit, claros eos facit vel oſtendit. Mendacium autẽ etſi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monſtrat. Sequitur: Maledix. er. ei, & di. Tu diſ. eius ſis. Aug. Maledictũ eſt ſi cor diſcutias, non ſi verba perpendas tale maledictum ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Sequitur: Nos autem Moyſi diſcipuli ſumus: nos ſcimus, quia Moyſi locut. eſt Deus. Sed tũc ſciretis, quia per Moyſen prædictus eſt Deus: habetis enim dominum dicentem, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi, de me ille ſcripſit, ita ne ſegnem ſeruum & dorſum ponitis contra dominum? nam ſubditis, Hunc autem neſcimus vnde ſit. Chryſ. Ea quæ per viſum cognoſcitis, auditu minora æſtimatis: illa .n. quæ noſſe vos dicitis, à progenitoribus audiſtis. Sed nonne fide dignior eſt qui certificauit quòd à Deo venit per miracula, quæ non ſolum audiſtis, ſed vidiſtis? vnde ſequitur: Reſpondit ille homo, & dixit eis. In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit oculos meos. Vbiq; ſignum inducit, quia hoc deprauare non poterant, ſed ab eo conuincebatur, & quia dixerant, quòd homo peccator non poteſt talia ſigna facere, de cætero illorum aſſumit iudicium propria verba eis in memoriam reducens: vnde ſubdit, Scimus autem quia peccatores Deus non audit. q. d. Opinio hæc mea & veſtra communis eſt. Auguſt. Adhuc tamen vnctus loquitur. Nam & peccatores exaudit Deus. Si enim non fruſtra publicanus diceret, Deus propitius eſto mihi peccatori, ex illa cõfeſſione meruit iuſtificationem, quomodo ipſe cœcus illuminationem. Theo. Vel dicẽdum eſt, quoniam quòd dictum eſt Deum non exaudire peccatores, hoc ſignificat, quòd facere miracula Deus peccatoribus non concedit. Cùm verò veniam implorant de commiſſis tranſlati, ſunt de gradu peccantium ad ſtatum pœnitentium. Chry. Et vide quòd cùm ſupra dixit. Si peccator eſt neſcio, non dubitans dixit, hic enim non ſolum à peccatis eũ excuſat, ſed valde Deo placentem oſtẽdit: nam ſubdit, Si quis Dei cultor eſt &c. Non enim ſufficit Deum cognoſcere, ſed voluntatem eius facere, deinde extollit quod factum eſt di. A ſeculo nõ eſt au. quia quis ape. ocu. cę. nati. q. d. Si confitemini quoniã Deus peccatores nõ audit, hic autem miraculum fecit, & tale quale nullus hominum fecit manifeſtum eſt uirtutem qua hoc fecit maiorem eſſe, quàm quæ eſt ſecundum hominem uirtus; vnde ſubdit, Niſi eſſet hic à Deo, non poſſet facere quicquam. Aug. Libere conſtanter ueraciter. Hæc enim quæ facta ſunt à domino, à quo fierent niſi à Deo? aut quando diſcipulis talia fierent, niſi in eis dominus habitaret? Chry.

Iniquè amulorũ ꝑtestio.

Veritas facit claritas.

Græci opinio falſa.

Chry. Quia ergo ueritatem locutus eſt, in nullo confuſus eſt, quando maxime admirari eum oportebat, tunc eum condemnant. Sequitur enim, Reſponderunt, & di. ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Augu. Quid eſt totus? cum oculis clauſis: ſed qui aperuit oculos, ſaluat & totum. Chry. Vel dicunt, Totus, ac ſi dicerent: A prima ætate in peccatis es, hic igitur eius cæcitatem exprobrant oſtendentes quod propter peccata factus eſt cęcus, quod rationem non habeat. donec ergo expectabant eum negaturum eſſe, fide dignum eſſe putabant, ſed nūc eum eijciunt: vnde ſequitur, Et eiece. eum fo. Augu. Ipſi illum magiſtrum fecerant, ipſi vt diſcerent toties interrogauerunt, & ingrati docentem proiecerunt. Beda. Solet enim maiorum conſuetudo à minoribus aliquid diſcere dedignari.

Opinio falſa phariſæorũ.

Audiuit Ieſus quia eiecerunt eum foras, & cum inueniſſet eum, dixit ei. Tu credis in filium Dei? Reſpondit ille, & dixit. Quis eſt domine, vt credam in eum? Et dixit eis Ieſus. Et vidiſti eum & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait, Credo domine. Et procidens adorauit eum. Et dixit ei Ieſus. In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidã ex phariſæis qui cum ipſo erant, & dixerunt ei Nunquid & nos cæci ſumus? Dixit eis Ieſus. Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis, quia videmus peccatũ ergo veſtrũ manet.

Chryſ. Qui propter ueritatē & Chriſti confeſſionem iniuria opprimuntur, hi maximè honorantur, quod in cęco factum eſt: eiecerunt enim eum ex templo Iudæi, & inuenit eum dominus templi & eum ſuſceperit, ſicut agonotheta atlethã multum laborantem & coronauit, unde dicitur: Audiuit Ieſus quia eie. eum fo. & cum inue. eum di. Tu cre. in fi. Dei? Oſtendit autem euangeliſta, quoniã propter hoc uenit Ieſus, ut ei loqueretur. Interrogat añt non ignorans, ſed uolens ſeipſum notũ facere, & quoniam multũ appreciatur eius fidem. q. d. Plebs conuitiata eſt mihi, ſed nulla mihi eſt curſi illorum, unius cura eſt, ut tu credas melior eſt faciēs uolũtatem Dei, quàm decies mille iniqui. Hyla. 6. de Tri. Si autem ſola Chriſti qualiſcunque confeſſio fidei eſſet conſummatio, dictũ fuiſſet: Tu credis in Chriſtũ. Sed quia hæreticis penè omnibus hoc nomen in ore eſſet futurum, ut Chriſtum confiterentur, & filium tamen negarent: id quod proprium Chriſto eſt, ad fidem poſcitur, ideſt ut credatur in Dei filium. Crediſſe autē in Dei filium quid proficit, ſi credatur in creaturã: cum à nobis fides in Chriſto non creaturæ Dei, ſed filij Dei poſtuletur? Chry. Nondum autem Chriſtum, & poſt curationem à Iudæis circumtrahebatur, unde ſequitur: Reſpondit ille & dixit, Quis eſt domine, ut credam in eum? deſiderantis & ualde ingerentis animæ uerbum eſt, pro quo tot diſputauit. Hunc ignorat, ut diſcas in eo ueritatis amorem, nondum dixit ei dominus: Ego ſum qui curaui te, ſed mediè adhuc loquitur, unde ſequitur: Et uidiſti eum. Theop. Hoc autem dicit, ut reducat ei in memoriã ſanitatem, quia ab ipſo uirtutē uidendi acceperat. Attende autem quoniam qui loquebatur ex Maria natus eſt, & ipſe idē eſt Dei filius, non alius & alius ſecundum errorem Neſtorij. unde ſequitur: Et qui loquitur tecum, ipſe eſt. Aug. Modo lauat faciem cordis eius. Denique iam facie lota cordis & mundata conſcientia, agnoſcit illum non filium hominis tantum, quod ante crediderat: ſed iam filium Dei qui carnem ſuſceperat. vnde ſequitur: At ille ait, Credo domine. Parum eſt credere, uis uidere qualem credat? Et procidens adorauit eum. Beda. In quo poſſunt ſumere exemplum, ut non erecta ceruice quis dominum roget, ſed ſupplex in terram proſtratus, eius miſericordiam imploret. Chryſoſtomus. Per hoc igitur eius diuinam uirtutem oſtendēs, & uerbo opus adiungens: dominus autem illum feruentiorem circa fidem fecit, & eos qui ſequebantur erexit: unde ſequitur, Et dixit eis Ieſus. In iudicium in hunc mundum ueni. Auguſt. Dies enim erat inter lucem & tenebras diſcurrens: rectè autem ſubditur, Vt qui non uidēt uideant, quia de tenebris liberat. Sed quid eſt quod ſubditur, Et qui uident cęci fiant? audi quod ſequitur, Commoti ſunt enim phariſæi quidam ex uerbis iſtis. unde ſequitur: Et audierunt quidam ex pha. qui cum ipſo erant, & di. ei: Nunquid & nos cę. ſumus? hoc enim eos mouebat, Et qui uident cęci fiãt. Sequitur: Dixit ergo eis Ieſus: Si cęci eſſetis, non haberetis peccatum, ideſt ſi uos cęcos diceretis, & ad medicum recurreretis. Nunc vero quia dicitis: Videmus, peccatum veſtrum

Cæci illuminati profectus

Neſtorij error dãnatur

Cõfeſſionis remedium.

ſtrum

ſtrum manet: quia enim dicendo, Videmus: medicum non quæritis, in cęcitate veſtra manebitis. hoc eſt ergo quod paulo ante dixi. Ego veni, vt qui non vident videant, ideſt qui ſe non videre confitentur, & medicũ quęrunt, vt videant Et qui vident cœci fiãt, ideſt qui ſe putant videre, & medicum non quærunt, in cœcitate permaneant. ergo iſtã diſcretionem vocauit iudicium cùm ait: In iudicium veni in hunc mundum. Non illud iudicium iam intulit mundo, quod de uiuis & mortuis in fine ſeculi iudicabit. Chryſ. Vel aliter: In iudicium dixit, ideſt in maius ſupplicium, oſtendens quoniam qui condẽnauerunt eũ, ipſi ſunt qui condemnati ſunt. Quod autem dicit: Vt qui non vident videant, & qui vidẽt cęci fiant. Idem eſt quod Paulus dicit quòd gentes quæ non quærebant iuſtitiam, inuenerunt iuſtitiam, quę eſt ex fide Chriſti. Iſrael autem perſequens legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ nõ peruenit. Theo. q.d. Ecce qui à natiuitate non viderat, iam videt anima in corpore, qui verò uidere videntur, excœcati ſunt intellectu. Chry. Sunt enim duæ viſiones & duæ cecitates, ſcilicet ſenſibilis & intellectualis: illi autem ad ſenſibilia inhiant ſolum, & de ſenſibili ſolum verecundabantur cecitate, vnde oſtendit eis quòd melius eſſet eos eſſe cęcos, quàm ſic vidẽtes. Propter quod dic. Si cœci eſſetis, non haberetis peccatum quia tolerabilius fieret vobis ſupplicium. Sed nunc dicitis, quia videtis. Theop. Non conſiderantes facto in cęco miraculum, non eſtis digni venia, quaſi ex viſis miraculis ad fidem non attracti. Chry. Hoc igitur quod æſtimabant eſſe magnam laudem, oſtẽdit quòd eis fert ſupplicium, & ſimul conſolatus eſt eum qui à natiuitate fuerat cęcus de corporali cęcitate. Non autem ſine cauſa euangeliſta dicit, quòd audierunt hoc quidam ex phariſæis qui cum ipſo erant, ſed vt rememoretur, quoniam iſti illi erãt qui prius reſtiterant Chriſto, deinde eum lapidare voluerũt. Erant enim quidam ſuperficietenus ſequentes, & facilè in contrarium tranſmutabantur. Theop. Vel aliter: Si cęci eſſetis, ideſt inſcij ſcripturarum, nequaquã tam grande vobis peccatum incumberet tanquã ignorantia peccantibus, nunc verò quia prudentes vos atque legiſperitos aſſeritis, per voſipſos condemnabiles eſtis.

CAPVT X.

AMEN amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt. Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiſerit ante eas vadit: & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo. quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dicit eis Ieſus, illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.

Chry. Quia dominus de cęcitate Iudęorum diſputauerat, ne dicant. Non eſt ex noſtra cęcitate quòd ad te non accedimus, ſed à te auertimur, vt erroneum fugientes, vult oſtendere quòd non eſt erroneus, ſed paſtor ponens, ſigna latronis & paſtoris. Et primo oſtendit quis eſt erroneus & fur, dicens. Amen amen di. vo. qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcẽdit aliunde, ille fur eſt & latro. Hoc autem & eos qui ante eum fuerũt occultè inſinuat, & eos qui poſt eum futuri ſunt antichriſtum & pſeudochriſtos: *Pſeudo Xp̄i notantur.* oſtium autem ſcripturas vocauit, hæ enim Dei cognitionem aperiunt, hæ oues cuſtodiunt & lupos ſuperuenire nõ permittunt, hæreticis introitum præcludentes. Qui ergo non ſcripturis vtitur, ſed aliunde aſcendit, hoc eſt aliam ſibi & nõ legitimam viam facit, hic fur eſt: dicit autem, Aſcendit & nõ intrat, ad ſimilitudinem furis maceriã trãſcendere volentis, & periculoſe omnia agẽtis. dicens autem, Aliunde: etiam ſcribas occultè inſinuauit, qui docebant mandata & doctrinas hominũ, & legem præuaricabantur. Si autem infra ſeipſum oſtium dicit non oportet turbari, etenim paſtorem ſeipſum & ouem differenter prædicat: quia enim adducit nos patri, oſtium ſe dicit, quia verò procurat, paſtorem. Augu. Vel aliter: Multi ſunt qui ſecundum quandam vitę huius cõſuetudinem dicuntur boni homines, qui ea quæ in lege mandata ſunt, quaſi obſeruant & Chriſtiani non ſunt, & plerunque ſe iactant ſicut phariſæi, nunquid & nos cęci ſumus? quia verò omnia iſta quæ faciunt, & neſciunt ad quem finem referant, inaniter faciunt

faciunt; dominus de grege ſuo & oſtio quo intratur ad ouile ad ſimilitudinem poſuit, dicens. Amen amen &c. Dicant ergo Pagani, vel Iudæi, vel hæretici, bene viuimus, ſi per oſtium non intrant, quid eis prodeſt? Ad hoc enim debet vnicuique prodeſſe bene viuere, vt detur illi ſemper viuere, quia nec bene uiuere dicendi ſunt, qui finem bene uiuendi, uel cæcitate neſciunt, vel inflatione contemnunt. Non eſt autem cuiquam ſpes uera ſemper uiuendi, niſi cognoſcat vitam, quod eſt Chriſtus, & per hanc ianuam intret in ouile. Quicunque ergo vult intrare ad ouile, per oſtium intret, non ſolum Chriſtum prædicet, ſed Chriſti gloriã quærat, non ſuam. Humilis autẽ ianua eſt Chriſtus, qui intrat per hanc ianuam, oportet humilẽ eſſe, vt ſano capite poſſit intrare. Qui autem ſe non humiliat, ſed extollit, per maceriam vult aſcendere, ideo exaltatur vt cadat. Quærunt ergo plerunque tales homines etiam perſuadere hominibus, vt bene viuant, & Chriſtiani non ſint, per aliã partem uolunt aſcendere, rapere, & occidere. Tales ergo fures ſunt, quia quod alienum eſt, ſuũ dicunt. Latrones quia quod furantur, occidunt. Chryſoſtomus. Vidiſti qualiter deſcripſit latronem, intuere & paſtoris diffinitionem. Sequitur enim: Qui autem intrat per &c. Auguſtinus de uer. domi. Intrat per oſtium qui intrat per Chriſtũ, qui imitatur paſſionem Chriſti, qui cognoſcit humilitatem Chriſti, vt cum Deus factus ſit homo pro nobis, cognoſcat ſe homo non eſſe Deum, ſed hominẽ. Qui enim vult Deus videri cum ſit homo, nõ imitatur illum qui cùm Deus eſſet, homo factus eſt. Tibi autẽ nõ dicitur, Eſto aliquid minus quàm es, ſed agnoſce quid eſt. Sequitur: Huic oſtiarius aperit. Chry. Nihil prohibet oſtiarium vocare Moyſen, ille enim eſt cui eloquia Dei credita ſunt. Vel Spiritus ſanctus eſt oſtiarius, per quem ſcripturæ reſeratæ nobis indicant Chriſtum. Aug. Vel aliter: Oſtiariũ ipſum dominum debemus accipere: multo ſunt enim magis inter ſe diuerſa in rebus humanis paſtor & oſtium, quàm oſtiarius & oſtium: & tamen dominus & paſtorem ſe dixit, & oſtium. Cur ergo nõ intelligamus ipſum & oſtiarium? ipſe enim ſe aperit, qui ſe ipſum exponit. Si aliam perſonam quæris oſtiarij, vide oſtiarium forte Spiritum ſanctum, de quo dominus dicit, Ipſe vos docebit omnem veritatem: oſtium eſt Chriſtus, qui eſt veritas: quis aperit oſtium, niſi qui docet veritatem? Cauendum tamen eſt, ne maior æſtimetur oſtiarius eſſe quàm oſtiũ, quia in domibus hominum oſtiarius oſtio, non oſtium præponitur oſtiario. Chryſo. Quia vero dicebant eum eſſe deceptorem, & hoc ex infidelitate ſui ipſorum certificabant, dicentes: quis principium credit in eum? oſtendit nunc quòd ex hoc quòd non attendunt ei, ex ordine ouium excludũtur. vnde ſequitur. Oues vocem eius audiunt. Si enim paſtoris eſt per legitimum intrare oſtiũ per quod ipſe intrauit, ab ouium congregatione ſe abſtrahunt qui ipſum non audiunt. Sequitur: Et proprias oues vocat nominatim. Augu. Nouit enim nomina prædeſtinatorum, vnde diſcipulis ait: Gaudete quoniam nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlo. Sequitur: Et educit eas. Chryſo. Oues educebat, quando eas mittebat, non extra lupos, ſed in medio luporum. Videtur autem & de cęco occultè inſinuare. Etenim illum eduxit vocans ex medio Iudæorum. Auguſt. Sed & quis alius oues emittit, niſi qui earum peccata dimittit? vt eum ſequi duris liberatæ vinculis poſſint. Sequitur.n. Et cum proprias oues emiſerit, ante eas vadit. Glo. Emittit ſiquidem eas de tenebris ignorantiæ ad lucem, dum ante eas vadit, quaſi in columna nubis & ignis. Chry. Nimirum paſtores contrarium faciunt oues ſequentes, ſed ipſe oſtendit ſe contrarium facere, quoniam oues deducit ad veritatem. Aug. Et quis eſt qui oues præceſſit, niſi qui ſurgens à mortuis iam non moritur? & patri dixit: Quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum & ipſi ſint mecum? Sequitur: Et oues illum ſequuntur, &c. Chry. Alienos dicit eos qui circa Theodam & Iudam, aut eos qui poſt hæc alios debent decipere pſeudo apoſtolos: vt enim non dicatur vnus illorũ eſſe, per multa ſe ab eis ſeparat. Primo quidem, per doctrinam ſcripturarum, per quas Chriſtus ad ſe homines adducebat: Illi vero ab eis homines abſtrahebant. Secundo, per ouium obedientiam. Nam in eum quidem non ſolum viuentem, ſed etiam mortuum homines crediderunt, illos autẽ confeſtim reliquerũt. Theo. Significat etiam antichriſtum qui paululũ decipiẽs non obtinebit

Virtutes gẽtilium vanæ.

Paſſio Chriſti imitanda.

Spiritus ſanctus oſtiarius.

Allegorica expoſitio.

tinebit ſequaces poſt eius mortem. Augu. Sed quomodo ſoluetur iſta quæſtio? Audiunt vocem Chriſti quandoque non oues: audiuit enim Iudas, ſed lupus erat, & non audiunt oues, aliqui enim eorum qui Chriſtum crucifixerunt non audierunt, ſed oues erant. Sed dicet aliquis, qñ non audiebant, oues non erant: vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Me autẽ adhuc mouet ꝙ per Ezechielem obiurgat dominus paſtores & dicit inter cætera de ouibus: Errantem non reuocaſtis, & errantem dicit, & ouem appellat. Non erraret, ſi vocẽ paſtoris audiret: ſed ideo errauit, quia vocem alieni audiuit. Dico ergo: Nouit dominus qui ſunt eius: nouit præſcitos. nouit prædeſtinatos. Ipſi ſunt oues, aliquando ſeipſi neſciunt, ſed paſtor nouit eas. Multæ.n. oues foris ſunt, & multi lupi intus. De prædeſtinatis ergo loquitur. Eſt autem aliqua vox paſtoris in qua oues non audiunt alienos: in qua oues non audiunt Chriſtũ. Quę eſt iſta vox? Qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. Hanc vocem non negligit, proprius, non audit alienus. ſequitur: Hoc prouer. di. eis Ie. Illi au. non cog. quid lo. eis. Paſcit enim dominus manifeſtis, exercet obſcuris. Cũ autẽ duo audiunt verba euangelij: vnus impius, alter pius: & talia fortè ſunt, vt ambo non intelligant. Vnus dicit, verum eſt quod dixit, & bonum eſt quod dixit, ſed nos non intelligamus. Iſte quia credit, iam pulſat dignus eſt cui aperiatur, ſi pulſare perſiſtat. Alius dicit, Nihil dixit quia adhuc audiat, Niſi credideritis non intelligetis.

Nouit dominusque ſunt eius.

Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico vobis, quia ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones: ſed non audierũt eos oues. Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit ſaluabitur: & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non venit, niſi vt furetur, & mactet, & perdat. Ego veni vt vitã habeant, & abundantius habeant.

Chry. Dominus attentiores volens Iudęos facere, manifeſtat quod ſupra dixerat. vnde dicitur. Dixit ergo iterum eis Ieſus, Amen amen di. vobis &c. Aug. Ecce quod clauſum poſuerat aperuit: ipſe eſt oſtium intremus, & nos intraſſe gaudeamus. Sequitur: Omnes quotquot vene. fures ſunt & latrones. Chryſ. Non de prophetis hoc dicit, ſicut hæretici dicunt: ſed de ſeditioſis. vnde & laudans oues ſubiungit. Sed non audierunt eos oues. Nuſquam autem videtur laudare eos qui non obedierunt prophetis: ſed eis detrahit vehementer. Aug. Intellige ergo: Quotquot venerunt præter me, non autem præter illũ prophetæ venerunt, quia cum illo venerunt qui cum verbo Dei venerunt: qui veraces fuerunt, quia ipſe verbum & veritas vẽturus præcones mittebat: ſed eorum corda, quos miſerat, poſſidebat: carnem quippe ipſe accepit ex tempore qui eſt ſemper. In principio erat verbum, Ante aduentum autem eius quo humilis venit in carne præceſſerunt iuſti, ſic eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum qui venit: tempora variata ſunt non fides. Eadem enim fides vtroſq; coniungit, & eos qui venturum eſſe, & eos qui veniſſe, crediderunt. Quotquot ergo præter illum venerunt, fures fuerunt & latrones, ideſt ad furandum & occidendum venerunt. Sed non audierunt eos oues, illi ſcilicet de quibus dictũ eſt. Nouit dominus qui ſunt eius. Eos ergo non audierunt oues, in quibus nõ erat vox Chriſti: errantes, vana fingentes, miſeros ſeducentes. quare autem ſe oſtium dixerit, aperit ſubdens: Ego ſum oſtium, per me ſi quis intro. ſaluabitur. Alcuinus. q.d. Illos non audiunt oues, ſed me audiũt, quia ego ſum oſtium; & qui per me non fictus, ſed verus introierit perſeuerando ſaluabitur. Theoph. Educit autem ad paſcua dominus oues per oſtium, vnde ſequitur: Et ingredietur & egredietur &c. Quæ ſunt autem hæc paſcua niſi delectatio futura & requies in quam nos dominus introducit? Auguſt. Sed quid eſt quod dicit, Ingredietur & egredietur? Ingredi quippe in eccleſia, non eſt bonum. Poteſt ergo dici ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus: egredi autẽ, quando exterius aliquid operamur: ſecundum illud, Exiuit homo ad opus ſuũ. Theo. Vel ingredi dicitur, cui eſt curæ homo interior: egredi vero, qui hominem exteriorem, ideſt membra quæ ſunt ſuper terrã in Chriſto mortificat: hic enim paſcua in futuro reperiet ſeculo. Chry. Vel hoc dicitur propter apoſtolos, qui cum ocio introierunt & exierunt, vt totius orbis terrarum facti domini, & nullus eos eijcere valuit & nutrimẽtum habuerunt. Augu. Sed plus me delectat quòd ipſe quodãmodo nos admonuit, cùm

Vna ſides omniũ tẽporum.

paſcua myſtica.

cũm ſecutus adiunxit: Fur non venit niſi vt furetur. Alcu.q.d. Merito oues non audiũt vocem furis, quia non venit fur niſi vt furetur, alienam rem ſibi vſurpando, non de pręceptis Chriſti ſuos ſectatores inſtruens, ſed ſuis exemplis eos viuere ſuadens. vnde ſubditur: Et mactet, mala doctrina detrahendo à fide. Et perdat, in æterna damnatione. ille ergo furantur & occidunt. Ego veni vt vitam habeant: & abundantius habeant. Auguſt. Videtur mihi dixiſſe, vt vitam habeant ingredientes, hoc eſt per fidem quę per dilectionẽ operatur: per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iuſtus ex fide viuit. Et abundantius habeãt, ſcilicet egredientes, ſcilicet quando veri fideles moriuntur: & abundantius habeant vitam, vbi nunquam deinde moriantur. Quamuis ergo & hic in ipſo ouili nõ deſint paſcua, inuenient tamen paſcua vbi ſaturentur, qualia inuenit cui dictum eſt: Hodie mecum eris in paradiſo. Gregorius ſuper Ezech. in ho. 13. Ingredietur ergo ad fidem, egredietur ad ſpem, paſcua uero inueniet in æterna ſatietate. Chryſoſtomus. Quod autem dicit, Fur non uenit niſi vt furetur & mactet & perdat, de ſeditioſis dicit, quod ad literam eſt factum omnibus occiſis & perditis, qui eos ſequebantur, & ſic etiam præſenti vita eos priuauerunt. Ego autem ueni pro ſalute omnium ut uitã habeant, & abundantius habeant in regno cœlorum, & hæc eſt tertia differentia, qua ſe diſcernit à pſeudoprophetis. Theophylus. Myſticè autem fur diabolus eſt, qui uenit tentando vt furetur per cogitationes illicitas, & mactet per conſenſum, & deinde per opera deſtruat.

Vita duplex diſtinguitur

Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Mercennarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit & diſpergit oues. Mercẽnarius autem fugit, quia mercennarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.

Auguſtinus. Aperuit dominus duas res, quas quodammodo clauſas propoſuerat. Primo quidem ſcimus quia oſtium ipſe eſt: nunc autem oſtendit, quia paſtor eſt, dicens. Ego ſum paſtor bonus. Supra autem dixerat paſtorem intrare per oſtium, ſi ergo ipſe eſt oſtium: quomodo per ſeipſum intrat? Sicut ergo ipſe per ipſum nouit patrem, nos autem per illum: ſic intrat in ouile per ſeipſum, nos autem per ipſum: nos quia Chriſtum prædicamus per oſtium intramus, Chriſtus autem ſeipſum prædicat, lumen enim & alia demonſtrat, & ſeipſum. Si autem præpoſiti eccleſiæ qui filij ſunt, paſtores ſunt, quomodo unus paſtor eſt, niſi quia ſunt illi omnes unius membra paſtoris? & quidem qui paſtor eſt, dedit membris ſuis: nam & Petrus paſtor, & cæteri apoſtoli paſtores, & omnes boni epiſcopi, Oſtium uero nemo noſtrum ſe Dei: hoc ſibi ipſe propriè tenuit, non autem adderet, Bonus: niſi eſſent ut paſtores mali, ipſi ſunt fures & latrones, aut certe ut multum mercennarij. Gregor. in home. Atque eius bonitatis formam quam nos imitemur adiungit, dicens: Bonus paſtor &c. Fecit quod monuit, oſtendit quod iuſſit, pro ouibus ſuis animam ſuam poſuit, vt in ſacramento noſtro corpus ſuum & ſanguinem uerteret, & oues quas redemerat carnis ſuæ alimento ſatiaret, oſtenſa eſt nobis de contemptu mortis uia quam ſequimur appoſita forma cui imprimamur, primum nobis eſt exteriora noſtra miſericorditer ouibus eius impẽdere: poſtremum uerò ſi neceſſe ſit etiam in mortem animam noſtram pro eiſdem ouibus miniſtrare. Qui autem non dat pro ouibus ſubſtantiam ſuam, quando pro his daturus eſt animam ſuam? Auguſt. Non autem ſolus Chriſtus hoc fecit, & tamen ſi illi qui fecerunt membra eius ſunt, idem ipſe unus hoc fecit, ipſe enim potuit facere ſine illis, ille ſine ipſo non poterant. Augu. Omnes tamen paſtores boni fuerunt, non ſolum quia ſanguinem fuderunt, ſed quia pro ouibus fuderunt: non enim fuderunt elatione, ſed charitate. Nam & apud hæreticos qui propter iniquitates & errores ſuos aliquid moleſtiarum perpeſſi fuerunt, nomine martyrij ſe iactant, ut hoc pallio dealbati facilius furentur, quia lupi ſunt. Non autem omnes qui corpora ſua in paſſione etiam ignibus tradunt, æſtimandi ſunt ſanguinem fudiſſe pro ouibus, ſed potius contra oues, dicit enim Apoſt. Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autẽ non habeam, nihil mihi prodeſt. Quomodo autem habet uel exiguã charitatem, qui etiã coniunctus nõ amat unitatẽ, quam

Paſtoris boni forma.

Pſeudomartyres hæreticorum

dominus commendans noluit multos appellare paſtores, ſed paſtorem vnum, dicẽs, Ego ſum paſtor bonus? Chryſoſto. Sic igitur de cætero dominus de paſſione ſua diſputabat, oſtendens, quoniam pro ſalute fieret mundi, & non inuitus in hanc venit. Deinde rurſus oſtẽdit ſigna paſtoris & mercennarij, cum dicit: Mercennarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Grego. Sunt enim nonnulli qui dum plus terrenam ſubſtantiam quàm oues diligunt, merito nomen paſtoris perdunt. non enim paſtor, ſed mercennarius vocatur, qui non pro amore intimo oues dominicas, ſed ad temporales mercedes paſcit. Mercennarius quippe eſt, qui paſtoris locum tenet, ſed lucrum animarum non quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet. Auguſt. de ver. domi. Aliud ergo quærit in eccleſia, non Deum quærit: ſi Deum quæreret, caſtus eſſet, quia legitimum maritum anima Deum habet, quiſquis à Deo præter Deũ aliquid quærit, non caſte Deum quærit. Grego. in homel. Vtrum vero paſtor ſit, vel mercennarius cognoſci veraciter non poteſt, ſi occaſio neceſſitatis deeſt. tranquillitatis enim tempore plerunque ad gregis cuſtodiam ſicut verus paſtor, ſic etiã mercennarius ſtat, ſed lupus veniens indicat quo quiſque animo ſuper gregis cuſtodiam ſtabat. Auguſt. de ver. domi. Lupus autem diabolus eſt, & qui illum ſequuntur. Nam dictum eſt quòd induti quidam pellibus ouium intus ſunt lupi rapaces. Augu. ſuper Ioan. Ecce lupus ouis guttur apprehẽdit, diabolus fidei adulterium perſuaſit, excommunicandus eſt, ſed excommunicatus inimicus erit, inſidiabitur, nocebit cum potuerit: vnde taces, non increpas: lupum venientem vidiſti & fugiſti, corpore ſtetiſti, animo fugiſti: affectiones enim noſtræ, motus animorum ſunt: lætitia animi diffuſio eſt, triſtitia autem cõtractio, cupiditas animi progreſſio, timor animi fuga eſt. Grego. in home. Lupus etiam ſuper oues venit cum quilibet iniuſtus & raptor fideles quoſque atque humiles opprimit. Sed is qui paſtor videbatur & non erat, relinquit oues & fugit: quia dum ſibi ab eo periculum metuit, reſiſtere eius iniuſtitiæ non præſumit. fugit autem non mutando locum, ſed ſubtrahendo ſolatium. Sed contra hæc mercennarius nullo zelo accenditur, quia dum ſola exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negligenter patitur: vnde ſubditur, Mercẽnarius autem fugit &c. Sola ergo cauſa eſt, ut mercennarius fugiat, quia mercennarius eſt. Ac ſi dicat: Stare in periculo ouium non poteſt, qui in eo quòd ouibus præeſt, non oues diligit, ſed lucrum terrenum quærit, & ideo opponere ſe cõtra periculum trepidat, ne hoc quod diligit amittat. Auguſt. Si autem apoſtoli paſtores fuerunt non mercennarij, quare fugiebant quando perſecutionem patiebantur? & hoc domino dicente, Si vos perſecuti fuerint fugite, pulſemus, aderit qui aperiat. Augu. ad hono. Fugiunt ergo omnino de ciuitate in ciuitatẽ ſerui Chriſti, miniſtri verbi & ſacramenti eius, quando eorum quiſquam ſpecialiter à perſecutoribus quæritur, vt ab alijs qui non ita requiruntur non deſeratur eccleſia. Cùm autem omnium, id eſt epiſcoporum & clericorũ & laicorum, eſt commune periculum, hi qui alijs indigent non deſiderantur ab his quibus indigent: aut igitur ad loca munita omnes tranſeant, aut qui habent remanendi neceſſitatem, nõ relinquantur ab eis, per quos eorum eccleſiaſtica eſt implenda neceſſitas. Tũc ergo de locis in quibus ſumus prę mente perſecutione fugiendum eſt Chriſti miniſtris, quando ibi aut ples Chriſti non fuerit cui miniſtretur, aut poteſt impleri per alios neceſſarium miniſterium, quibus eadem nõ eſt cauſa fugiendi. Cum autem ples manet & miniſtri fugiunt miniſteriumq; ſubtrahitur, quid erit niſi mercẽnariorum illa fuga damnabilis, quibus non eſt cura de ouibus? Aug. ſup. Io. In bonis ergo nominantur oſtiũ, oſtiarius paſtor, & oues. in malis fures & latrones mercẽnarij, lupus. Aug. de ver. do. Diligendus eſt paſtor, cauendus latro, tolerandus mercennarius. Tandiu.n. eſt vtilis mercennarius, quandiu non videt lupũ, furem vel latronem, cum aũt viderit fugit. Aug. ſu. Io. Nec.n. mercẽnarius diceretur. niſi acciperet à conducente mercedem, filij æternã hæreditatem patris patienter expectant, mercennarius temporalem mercedẽ conducti feſtinanter exoptat, & tamen per linguas vtrorumque diuina Chriſti gloria diffamatur. Inde ergo lædit vnde mala facis,

Apoſtoli quare fugerint.

Mali p lati ſunt tolerandi.

cit,non vnde bona dicit: botrum carpe,ſpinam caue, quia botrus aliquando de radice vitis exortus. pendet in ſpinis, multi quippe in eccleſia commoda terrena ſectantes Chriſtum prædicant, & per eos vox Chriſti auditur, & ſequuntur oues non mercennarium, ſed vocem paſtoris per mercennariũ.

Ego ſum paſtor bonus & cognoſco oues meas,& cognoſcunt me meæ. Sicut nouit me pater & ego agnoſco patrem, & animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus paſtor. Propterea me pater diligit: quia ego pono animã meam vt iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo. Poteſtatem habeo ponendi eam,& poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Diſſenſio iterum facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos, Dicebãt autem multi ex ipſis, Dæmonium habet & inſanit. Quid eum auditis? Alij autem dicebant, hæc verba non ſunt dæmonium habentis. Nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire.

Chry. Duos ſuperius malos pręmiſit dominus: vnum qui furatur & mactat & rapit, alterum qui non prohibet per illum, ſeditioſos inſinuans, per hunc Iudæorum magiſtros confundens,& non procurantes creditas oues. Sed ab vtriſq; ſeipſum Chriſtus diſtinxit: ab illis quidem qui ad lędendum venerunt in hoc quòd dixit. Veni vt vitam habeant: ab his qui contemnunt luporum rapinas, ex eo ꝙ pro ouibus animam ponit, & ideo quaſi concludens ſubdit, Ego ſum pa. bonus. Sed quia ſuperius dixerat quòd oues paſtoris vocem audiunt,& ſequuntur eum: ne quis dicat, Quid ergo dicis de his qui tibi non credunt? conſequenter ſubdit: Et co. oues meas &c. Quod & Paulus oſtendit dicens: Non repellit dominus plebem ſuam quã præſciuit. Greg.in ho. Ac ſi aperte dicat, diligo oues meas, & ipſe me diligentes obſequuntur. qui enim veritatem non diligit, adhuc minime cognouit. Theo. Hinc autem differentiam mercennarij & paſtoris eliciens. Nam mercennarius ignorat oues,quia raro viſitat eas, paſtor vero cognoſcit oues proprias tanquam erga eas ſollicitus. Chryſ. Deinde vt non æſtimes parẽ menſuram cognitionis Chriſti & ouiũ,conſequenter ſubdit: Sicut no.me pa.& ego co. patrem. q.d. Ita certiſſime ipſum ſcio, ſicut ipſe me. hic ergo eſt par cognitio, ibi non: nã ſequitur,Et ani.po.pro ouib.meis. Greg. in ho. Ac ſi aperte dicat: In hoc conſtat, quia cognoſco patrem: & cognoſcor à patre,quia animam meam pono pro ouibus meis,ideſt ea charitate qua pro ouibus meis morior,quantum patrem diligam oſtendo. Chryſ. Hoc etiam dicit oſtendens quòd nõ eſt erroneus, quia & apoſtolus quando ſeipſum voluit oſtẽdere verum eſſe magiſtrum, contra pſeudoapoſtolos induxit rationem periculis & mortibus. Theo. Seductores.n. non expoſuerunt animam ſuam pro ouibus ſed ſicut mercennarij deſerunt illos qui eos ſequebantur, dominus autem vt non caperentur dixit:Sinite hos abire. Greg. Quia vero non ſolum Iudæam,ſed etiam gentilitatem redimere venerat adiungit: Et alias oues habeo quæ non ſunt ex hoc ouili. Augu. de ver. do. Loquebatur enim primo de ouili de genere carnis Iſrael: erant autem alij de genere fidei ipſius Iſrael, extra erãt adhuc in gentibus,erant prædeſtinati,nondum congregati. Non ergo ſunt de hoc ouili,quia nõ ſunt de genere carnis Iſrael, ſed erũt de hoc ouili: nam ſequitur,Et il.opor. me &c. Chryſ. Oſtendit vtroſque diſperſos & paſtores non habentes. Sequitur: Et vocem meam audient. Ac ſi dicat: Quid miramini ſi hi ſunt me ſecuturi & vocẽ meam audituri, quando alios videbitis me ſequentes,& vocem meam audientes? deinde & futuram eorum prænunciat vnionem, vnde ſubdit: Et fiet vnum ouile &c. Greg.in ho. Quaſi ex duobus gregibus vnum ouile efficit, quia Iudaicum & Gẽtilem populum in ſua fide coniungit. Theo. Idem nanq; omnibus eſt baptiſmi ſignaculum: vnus paſtor verbum Dei. Attendãt ergo Manichęi,quoniam vnum ouile & vnus paſtor eſt noui & veteris teſtamenti. Augu. Quid ergo eſt. Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael,niſi quia præſentiam ſuã corporalem non exhibuit niſi populo Iſrael? ad gentes autem nõ perrexit ipſe ſed miſit. Chryſ. Hoc autem verbum oportet, quod hic poſitum eſt non neceſſitatis eſt demonſtratiuum, ſed eius quod omnino fiet, quia autem alienum dicebant eum à patre ſubiungit:Propterea me &c. Aug.1. Quia morior vt reſurgam, cum magno enim pondere dictum eſt,Ego pono.Non glorientur Iu

Chriſtus duo facit pro ouibus ſuis.

Vnus paſtor vtriuſque teſtamẽti.

dæi, ſæuire poterunt ſi ego voluero ponere animam meam, quid ſæuiendo facturi ſunt? Theo. Dilexit autem pater filium, non tan quam ſtipendia mortis pro nobis ſuſtinendæ dilectionem ſuam ei tribuens, ſed quaſi ſuæ quiditatis proprietatem in genito intuēs dum ex eadem charitate pro nobis voluit mortem ſubire. Chry. Vel vtitur hic condeſcenſione. q. d. Et ſi nihil aliud eſſet, hoc ſuaſit mihi amare vos: ꝙ vos ita amamini à patre, vt ego etiam propter hoc diligar ab eo, quia pro vobis morior, non autem à patre antea nō amabatur, & nos ſumus facti amoris eius cauſa. Similiter autē & hoc oſtendere vult, quoniam non inuitus ad paſſionem venit: vnde ſequitur. Nemo tollit eam à me, ſed ego po. eam à meipſo. Aug. 4. de Tri. In quo demonſtrauit quòd nulla cauſa peccati vſque ad mortem carnis acceſſerit, ſed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit, vnde ſequitur: Poteſtatem ha. po. ani. meā. Chry. Quia enim multoties conſiliabantur eum interficere: dicit, quoniam nolente eo inutilis erat hic labor. Ita .n. habeo poteſtatem animam meā ponere, vt nullus poſſit me inuito facere, quod in omnibus non eſt: nos .n. non habemus poteſtatem aliter ponere niſi interficiendo noſmetipſos, ipſe autem ſolus dominus eſt ponendi eam. Hoc autē exiſtente vero & illud conſtat ꝙ quandocunq; voluerit, eam ſuſcipere poſſit: vnde ſequitur, Et po. ha. ite. ſu. eam. In quo & reſurrectionem demōſtrauit indubitabilem. Vt autem nō æſtiment cum eum interfecerint derelictum à patre, ſubiungit: Hoc mandatum accepi à patre meo .ſ. ponendi animam & ſumendi. Ex quo non eſt intelligendum ꝙ prius expectauerit audire, & opus ei fuerit diſcere: ſed voluntariū mōnſtrauit proceſſum & contrarietatis ad patrem ſuſpitionem deſtruxit. Theo. Nihil .n. aliud mandatum hic dicitur, quàm ea quæ ad patrē cōcordia. Alcui. Verbum .n. non verbo accepit mandatum, ſed in verbo vnigenito patris eſt omne mandatum. Cum autem dicitur filius accipere quod ſubſtantialiter habet, nō poteſtas minuitur, ſed generatio eius oſtenditur: pater .n. filio, quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit. Theo. Poſtquā autem de ſe ſublimia oſten derat, mortis & vitę ſe principē exprimens, ſurſum inducit humilia: ſic mira diſpoſitione vtraq; connectens, vt nec minor aut ſubditus patri reputetur, nec Dei aduerſarius, ſed eius poteſtatis & cōſilij. Aug. Per hoc autem quod dixit de anima ſua, inſtruimur contra Apollinaris, qui dicunt Chriſtū non habuiſſe animam humanam, ideſt rationalem. Quæramus aūt quomodo dn̄s animam ſuā ponit. Chriſtus .n. eſt verbum & homo, ideſt verbum, anima & caro: Chriſtus ergo an ex eo ꝙ verbum eſt, ponit animam & iterum ſumit eam: an ex eo quòd anima humana eſt ipſa ſe ponit, & iterum ipſa ſe ſumit: an iterum ex eo ꝙ caro eſt, caro animā ponit & iterum ſumit? Si aūt dixerimus, quia verbum Dei poſuit animam ſuam, & iterum ſumpſit eam, ergo aliquando anima illa ſeparata eſt à Dei verbo. Mors .n. corpus ab anima ſeparauit: à verbo autem animā ſeparatam nō dico. Si autem dixerimus, quia ipſa ſe aīa poſuit, abſurdiſſimus ſenſus eſt, ſi .n. à verbo ſeparata non erat, à ſeipſa poterat ſeparari. Caro ergo ponit animam ſuā, & iterum ſumit eam, non tamen poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnem .ſ. verbi. Alcu. Et quia lux in tenebris lucebat, & tenebræ eā non cōprehenderunt, ſubiungitur: Diſſenſio itaq; facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos: Dicebant aūt multi ex ipſis, Dęmonium habet & inſanit. Chry. Quia .n. maiora erant quàm ſecundū hoīem ea quæ dicebantur, dæmonium eum habere dicebant, ſed ꝙ dæmonium non habebat oſtēdunt alij ab his quæ fecit, vnde ſequitur: Alij au. di. Hæc verba non ſunt dæmonium habentis, nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire? q. d. Nec ipſa verba dæmonium habentis videntur. Si vero nō ſuademini à verbis, ab operibus moueamini: quia ergo dominus eam quæ per res eſt tribuerat demonſtrationē, ſilebat de reliquo. Neque .n. reſponſione erant digni, ſed & nos erudiuit manſuetudinē & longanimitatem omnem: ipſi etiam ſeipſos compeſcebant, quando ab inuicem diuiſi altercarentur.

Quæſti. ſubtilis.

Mandatum verbi quomodo intelligēdum.

Facta ſunt autem encænia Hieroſolymis, & hyems erat. Et ambulabat Ieſus in templo, in porticu Salomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus dic nobis palam. Reſpondit eis Ieſus: Loquor uobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimoniū perhibēt de me. Sed uos non creditis quia non eſtis ex ouibus

meis.

meis. Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. I go & pater unum ſumus.

Alcui. Audiuimus patientiam Dei, & inter opprobria prædicationem ſalutis, ſed ipſi obdurati magis eum tentare, quàm ipſi obedire volebant, vnde dicitur: Fa. ſunt au. encæ. in Hieroſolymis. Aug. Encęnia feſtiuitas erat dedicationis templi. Græcè enim cænon dicitur nouum: quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. Chryſ. Dicit enim diem ſecundum quem templum dedicatum eſt, redeuntibus eis à captiuitate Babylonis. Theo. Splendidè ergo proſequebantur ſolemnitatē, veluti proprium decorem recuperante ciuitate poſt tam longam captiuitatem. Alcui. Vel hæc dedicatio in memoriam illius erat

Tres tēpli dedicationes. dedicationis quam Iudas Machabæus fecit. Prima .n. dedicatio à Salomone facta eſt, tempore autumni. Secunda à Zorobabel & Ieſu ſacerdote, tempore veris. Hæc autem tempore hyemali, vnde ſequitur: Et hyems erat. Beda. Sub Iuda enim Machabæo ſtatutum legitur, vt eadem dedicatio per omnes annos in memoriam ſolemnibus renouaretur officijs. Theo. Tempus autē hyemis euangeliſta exprimit, ad oſtendendum quòd proximum eſſet tempus paſſionis. Nā in verè ſequenti paſſus eſt dominus, & ideo Hieroſolymis côuerſabatur. Greg. 2. mor. Vel iccirco hyemis curauit tempus exprimere, vt ineſſe Iudæorum cordibus malitię frigus indicaret. Chry. In hac aūt ſolemnitate Chriſtus cū multo ſtudio aderat, de reliquo enim Iudæam frequentabat, quia paſſio erat in ianuis, vnde ſequitur: Et amb. Ie. in tem. in porti. Salomonis. Alcu. Porticus Salomonis dicitur, vbi rex ille ad orādum ſtare conſueuerat: & ideo ex cuius nomine cognominabatur. Solent autem porticus quibus templū cingebatur ex nomine templi vocari. Si autem filius Dei in tēplo, in quo caro brutorum animalium offerebatur, ambulare voluit, quāto magis noſtram

Tropologica expoſitio. orationis domū in qua caro & ſanguis eius conſecratur, viſitare gaudebit? Theo. Satagas tu quoque dum hyems imminet, id eſt vita præſens turbinibus iniquitatis côcuſſa, ſpirituales encęnias tui tēpli celebrare, ſemper renouādo teipſum & aſcenſiones in corde tuo diſponens: tunc Ieſus erit præſto tibi in porticu Salomonis, pacificum ſtatum tibi tribuens ſub tegmine proprio: in ſeculo autem futuro nemo renouationis ſolemnia perficere poterit. Aug. Quia ergo Iudæi friguerant à diligendi charitate, & ardebāt nocendi cupiditate: non accendebant proſequendo, ſed præmebant perſequendo: vnde ſequitur, Circun. er. Iu. & dixe. ei: Quouſque ani. no. tollis? Si tu es Chriſtus, dic no. palam, non veritatem deſiderabant, ſed calumniam præparabant. Chryſ. Opera .n. eius in nullo incuſare valentes, captionem quandam ex verbis cupiebant inuenire. Et intuere peruerſitatem illorum: nam cū per ſermonem erudit, dicunt ei: Quod ſignum oſtendis? Cùm antē per opera demonſtrat, dicunt ei: Si tu es Chriſtus, dic nobis palam, quaſi ſemper ad contrarium ſtantes, ſed & plenum odio erat quod dicunt, Dic nobis palam. Et nimirum ipſe palam omnia dicebat, in feſtiuitatibus ſemper aſſiſtens, & nihil occultè loquebatur: ſed & adulationis verba præmittunt, dicentes: Quouſque animam noſtram tollis? vt ſcilicet eum prouocantes aliquam captionē inueniant. Alcu. Cauſantur enim ꝙ animos eorū incertos & ſuſpenſos dimittendo tolleret, qui venerat vt animas ſaluaret. Aug. Quærebant autem audire à domino, Ego ſum Chriſtus, & fortaſſe de Chriſto ſecundum hominem ſapiebant, ſed diuinitatem Chriſti in prophetis non intelligebant, & ſic ſi diceret, Ego ſum Chriſtus: ſecundum quòd illi ſapiebāt de ſemine Dauid, calumniarentur quòd ſibi arrogaret regiam poteſtatem. Alcu. Et ſic cogitabant eum tradere poteſtati præſidis ad puniendum, quaſi contra Auguſtum Imperiū vſurparet, quare dominus ita temperauit reſponſionem, vt etiam calumniatorum ora concluderet, & quia Chriſtus eſt fidelibus panderet, & de homine quærentibus diuinitatis myſteria narrat, vnde ſequitur: Reſpon. eis Ie. Lo. vo. &c. Chryſoſto. Quia enim ſimulabat à ſolo verbo ſe ſuaderi, qui à tot operibus non ſunt ſuaſi, arguit malitiam eorum. q. d. Si operibus non creditis, qualiter verbis credetis? & quare non credant oſtendit, ſubdens: Sed vos &c. Auguſt. Hoc autem dixit, quia videbat eos

Prædeſtinatio in malam partē capitur.

ad ſempiternum interitum prædeſtinatos, non ad vitam æternam ſui ſanguinis precio comparatos: oues enim ſunt credendo, paſtorem ſequendo. Theop. Poſtquam verò dixerat, Non eſtis ex ouibus meis. Conſequenter induxit eos, vt oues eius efficiātur, dicens: Oues meæ &c. Alcui. Ideſt præceptis meis ex animo obediunt. Et ego cognoſco eas, ideſt eligo. Et ſequūtur me: hic manſuetudinis & innocentiæ viam incedendo, & poſt ad gaudia æternæ vitæ intrando, vnde ſequitur: Et ego vitam &c. Augu. Iſta ſunt paſcua de quibus ſupra dixerat, Et paſcua inueniet: bona paſcua vita æterna dicitur, ibi nulla herba areſcit, totum viret. vos autem calumniam propterea quæritis, qui de vita præſenti cogitatis. ſequitur: Et non peri. in æter. Subaudi tanquam eis dixerit: Vos peribitis in æternum: quia nō eſtis ex ouibus meis. Theop. Sed quomodo videmus Iudam periſſe? quia non permanſit vſque ad finem: Chriſtus autem de perſeuerantibus hoc dixit. Nam ſi quis ſeparatur ab ouium grege deſinens ſequi paſtorem, confeſtim incurrit periculum. Aug. Quare autem non pereant ſubdit: Et non rap. eas quiſquam de ma. mea. De illis enim ouibus de quibus dicitur: Nouit dominus qui ſunt eius nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securus eſt de numero illorum qui pro eis nouit quid dedit. Hil. 7. de tri. Conſciæ poteſtatis hæc vox eſt: at verò vt in natura licet Dei, tamen ex Deo intelligenda eſt eius natiuitas: ſubiecit, Pater meus quod dedit mihi, ma. omnibus eſt. Non occultat ex patre eſſe ſe natum: quod enim à patre accepit, accepit naſcēdo, non poſtea. Aug. Non enim creſcendo, ſed naſcendo æqualis eſt, qui ſemper natus eſt de patre filius, de Deo Deus. Hoc eſt ergo qđ dedit mihi pater, quod maius oībus eſt: vt. ſ. ſim verbū eius vt ſim vnigenitus filius eius, vt ſim ſplendor lucis eius. Ideo ergo nemo rapit oues meas de manu mea, qa nec de manu patris, vnde ſequitur: Et nemo poteſt &c. Si manū intelligamus poteſtatem, vna eſt patris & filij poteſtas: quia vna diuinitas. Si autem manū intelligamus filiū, manus patris eſt ipſe filius: quod non ita dictum eſt tanquam Deus pater habeat corporis membra, ſed q. per ipſum facta ſunt omnia. Nam ſolent & homines dicere, manus ſuas eſſe alios homines

Manus Dei eſt eius poteſtas.

per quos faciunt quod volunt. Aliquando & ipſum opus hominis manus hominis dicitur quod fit per manum. ſicut dicitur quiſquam agnoſcere manum ſuam, cum id quod ſcriptum ſit, agnoſcit: hoc autem loco manum patris & filij intelligimus poteſtatē: ne fortè cum hic magnum patris ipſum filium dictum acceperimus, incipiat carnalis cogitatio etiam filij quærere filium. Hylar. 7. de Tri. Vt enim per corporalem ſignificationem virtutem poſſis eiuſdem noſſe naturæ, commemorata eſt filij manus, manus patris: quia natura & virtus patris eſſet in filio. Chryſo. Deinde vt non æſtimes, quia ipſe quidem imbecillis eſt, propter patris autem virtutem in tuto ſunt oues: ſubdit, Ego & pater vnum ſumus. Aug. Vtrunque audi, & vnum, & ſumus, & à charybdi & à ſcylla liberaberis. Quod dixit vnum, liberat te ab Arrio: quòd dixit ſumus, liberat te à Sabellio, Si vnum, non ergo diuerſum: ſi ſumus, ergo pater & filius. Aug. 8. de Tri. Vnum enim ſumus dictū eſt, Quod ille, hoc & ego ſecundum eſſentiam, non ſecundum relatiuum. Hila. 8. de Tri. Hæc igitur, quia hæretici negare non poſſunt impietatis ſuæ mendacio neganda corrumpunt. tentant. n. id ad vnanimitatis referre conſenſum, vt voluntatis in his vnitas ſit, non naturæ, ideſt vt non per id quod ſunt, per id quod idem volunt vnum ſint, ſed per naturæ natiuitatem, dum nihil Deus in eo ex ſe gignendo eum degenerat, vnum ſunt. Dumq; de manu eius non rapiuntur, non rapiuntur de manu patris: dum in operante ſe, operatur pater: dum ipſe in patre, & in eo pater eſt: hoc nō præſtat creatura, ſed natiuitas non efficit voluntas, ſed poteſtas: non loquitur vnanimitas, ſed natura. Non negamus igitur vnanimitatem inter patrem & filium: nam hoc ſolent hæretici mentiri, vt cùm ſolam concordiam ad vnitatem non reſpicimus, diſcordes eos à nobis affirmari non loquantur, ſed audiant quam à nobis vnanimitas non negetur: Vnum ſunt pater & filius natura, honore & virtute: nec natura eadem, poteſt velle diuerſa.

Arrius & Sabellius collidūtur vno verbo.

Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ei Iudæi. De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, & quia tu

homo

homo cum ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege ueſtra, quia ego dixi, dij eſtis? Si illos dixit Deos ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum, ei uos dicitis quia blaſphemas, quia dixi filius Dei ſum. Si nō facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre.

Aug. Audierunt Iudæi, Ego & pater vnum ſumus, & non pertulerunt, & more ſuo duri ad lapides cucurrerunt: unde dicitur, Suſtulerunt ergo lapides &c. Hylar. 7. de
Furor Tri. Nunc hęreticorum furor iam domino
hæreti in cœlis ſedente pati infidelitate dictis non
corum obediente: odium impietatis exercent, uerborū lapides inijciunt: & ſi poſſent de throno eum ſuo in cruce detraherent. Theop. Dominus autem oſtendens quòd nullam iuſtam habebant occaſionem furendi aduerſus, commemorat ſigna quæ fecerat. nam ſequitur: Reſpon. eis Ie. multa &c. Alcuin. Scilicet in ſanitatibus infirmorum, in exhibitione doctrinę & miraculorū, quæ ex patre oſtendi, quia eius gloriam per omnia quæſiui: propter quod eorum opus me lapidatis? quāuis inuiti cōfitentur multa beneficia ſibi impenſa à Chriſto, ſed quod de ſua patriſque æqualitate dixerat, pro blaſphemia deputabant, unde ſequitur: Reſpon. ei. Iud. De bono opere &c. Aug. Ad hoc reſponderunt quod dixerat, Ego & pater unū ſumus. Ecce Iudæi intellexerunt quod Arriani non intelligunt: ideo enim irati ſunt, quoniam ſenſerunt non poſſe dici, Ego & pater unum ſumus: niſi ubi æqualitas eſt patris & filij. Hyla. 7. de Tri. Iudæus dicit, Cùm ſis homo: Arrianus, Cùm ſis creatura: utriq; dicunt, Facis te Deum. Subijcit enim Arrianus ſubſtantiæ nouæ & alienæ Deum: ut autem alterius generis Deus ſit, aut omnino nec Deus: dicit enim, Non eſt filius ex natiuitate, non eſt Deus ex ueritate: creatura eſt præſtantior cunctis. Chryſ. Dominus autem nō deſtruxit opinionem Iudæorum æſtimantium quòd ſe Deo parem diceret, ſed magis contrarium facit. Nam ſequitur: Reſpon. eis Ie. Nonne ſcri. eſt in lege ueſtra? Aug. Ideſt nobis data. Quia ego di. dij eſtis. Deus hoc dicit, per prophetam in pſalmo hominibus. Et legem appellauit dominus generaliter omnes illas ſcripturas, quanuis alicubi ſpecialiter dicat legem, à prophetis eam diſtinguens ſicuti eſt. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetę. Aliquando autem in tria diſtribuit eaſdem ſcripturas, vbi ait: Oportebat impleri omnia quę ſcripta ſunt in lege, & prophetis, & pſalmis de me. Nunc uero etiam pſalmos legis nomine nuncupauit, ex quibus ſic argumētatur: Si illos dixit Deos, ad quos ſer. Dei fa. eſt: & non po. ſol. ſcri. quem po. ſancti. & in mundum, uos di. quia blaſphemas, quia dixit filius Dei ſum. Hil. 7. de tri. Demōſtraturus quidem quod ipſe & pater unum eſſent, in eo primo ineptia ridiculi opprobrij confutatur, quod in reatum uocaretur, quod ſe cū homo eſſet Deū faceret. Cum enim huius lex nominis appellationem ſanctis hominibus decerneret, & ſermo Dei indiſſolubilis cōfirmaret hāc impartiri nominis profeſſionē. iam ergo eſt criminis quod ſe Deum, cū homo ſit faciat:
cum eos qui homines ſunt, Deos lex dixerit *Lex ſā*
Et ſi à cæteris hominibus non irreligioſe *ctos ho*
huius nominis uſurpatio eſt, ab eo homine *mines*
quem ſanctificauit pater non impudenter *Deos*
uſurpari uidetur, quia Dei filium ſe dixerit, *vocat.*
cū præcellat cæteros per id quod ſanctificatus in filium eſt, beato Paulo dicente quod prędeſtinatus eſt filius Dei in uirtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis: omnis enim hæc de homine reſponſio eſt, ꝙ Dei filius etiam hominis filius eſt. Aug. Vel ali. Sanctificauit, ideſt ut ſanctus eſſet gignendo ei dedit, quia ſanctum eum genuit. Si autem ſermo Dei factus eſt ad homines ut diceretur dij, ipſum verbum Dei quomodo nō eſt Deus? Si per ſermonem Dei homines participando fiunt dij, verbum unde participatur non eſt Deus? Teh. Vel ſanctificat eum hoc eſt ſanxit ſacrifica ri pro mundo. In quo oſtendit ſe non eſſe Deum ſicut cæteri: nam ſaluum facere mundū diuinum opus eſt, non autem hominis deificati per gratiam. Chry. Vel interim quidem ut ſuſciperetur ſermo humilius locutus eſt, poſtea autem ad maius eos reduxit dicens: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. per hoc oſtendens ꝙ in nullo minor eſt patre, quia enim ſubſtantiam eius impoſſibile erat eis uidere ab operū parilitate & identitate, demonſtrationem eius quæ ſecūdum uirtutem in-

XXX 4 diſſimi-

diſſimilitudinis eſt tribuit. Hyl. 7. de Tri. *Teſtimoniū deitatis Xp̄i* Quid hic adoptio, quid indulgentia nominis loci inuenit ne ex natura Dei filius ſit, cum Dei filius ex naturæ paternæ operibus credendus ſit non exequatur ac ſimilis eſt Deo creatura. Neque enim naturæ alienæ poteſtas comparatur: gerere autem ſe non ſua, ſed quæ patris ſunt teſtatur, ne per magnificentiam geſtorum naturæ natiuitas auferatur. Et quia ſub ſacramento aſſumpti corporis & nati ex Maria, hominis & Dei filius non intelligebatur, fides nobis intimatur ex geſtis cum ait: Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere operibus credite. Cū enim ſacramētum nati hominis intelligentiam diuinæ natiuitatis impediat, cum diuina natiuitas omne opus ſuum ſub miniſterio aſſumpti hominis exequitur: Faciens igitur opera patris demonſtrare debuit, quid eſſet operibus credēdum. Nam ſequitur: Vt cogno. & cre. quia pa. in me eſt & ego in pa. Hoc eſt illud: Dei filius ſum, hoc eſt illud, *Bene viuendo in Chriſto ſumus.* Ego & pater vnum ſumus. Aug. Nō enim filius ſic dicit. In me eſt pater, & ego in illo, quomodo poſſunt dicere homines. Si.n. bene cogitemus, & bene viuamus, in Deo ſumus, & Deus in nobis eſt, quaſi participantes eius gratiam & illuminati ab ipſo. Vnigenitus autem Dei filius in patre eſt, & pater in illo tanquam æqualis.

Quærebant ergo eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum. Et abijt iterum trans Iordanem in eum locum ubi erat Ioannes baptizans primum, & manſit illic. Et multi venerunt ad eum, et dicebant, quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum. Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum.

Beda. Adhuc Iudæos in cœpta dementia perſiſtere euangeliſta oſtendit, dicens: Quærebant er. eum appreh. Augu. Non credendo & intelligendo, ſed ſæuiendo & occidendo. Tu apprehendas vt habeas, illi apprehendere volebant, vt non haberent, vnde ſequitur: Et exiuit de mani. eo. Non eum apprehenderunt, quia manus fidei non habuerunt. Sed non erat magnum verbo eijcere carnem ſuam de manibus carnis. Chryſo. Cùm autem Chriſtus aliquid magnum locutus fuerit, recedit velociter, vt ſedetur eorum furor per abſentiam eius, quod vtique & nunc fecit: vnde ſequitur, Et abijt iterum trans Iordanem &c. Ideo hunc locum euangeliſta commemorat, vt diſcas quoniā propè abijt vt recordetur eorum quæ illic facta ſunt, & dicta à Ioanne & teſtimonij illius. Bed. Dicit autem, Vbi erat primum, ideſt primæua ætate. Demorante autem eo ibi narrat, quia multi venerunt ad eum: vnde ſequitur, Et multi venerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem fecit ſignum nullum. Augu. Id eſt nullum miraculum oſtendit. Non dæmonia fugauit, non cœcos illuminauit, non mortuos ſuſcitauit. Chryſo. Vide autem qualiter ſyllogiſmos componunt indubitabiles. Ioannes quidem dicunt nullum ſignum fecit, hic autem facit, quare huius præeminentia oſtenditur. Deinde ne putetur Ioannes, quia nullum ſignum fecit indignus teſtimonio, ſubdunt: Omnia autem quęcunque &c. Et ſi nullum ſignum fecerit, tamen de hoc omnia veraciter dixit, ergo dicunt. Si Ioanni credere oportebat, multo magis huic, cum illis teſtimonio etiam demonſtrationem ſignorum habenti: vnde ſequitur, Et multi crediderunt in eum. Augu. Ecce qui apprehenderunt permanentem, non quomodo Iudæi volebant apprehendere diſcedentem. Et nos ergo per lucernam veniamus ad diem, quia Ioannes lucerna erat, & diei teſtimonium perhibebat. Theoph. Notandum autem quòd crebro dominus educit populos ad ſolitaria loca, de perfidorum ſocietate eripiens, vt magis fructificent, ſicut legem veterem daturus eduxit populum in deſertū. Myſticè autē recedens à Hieroſolymis dominus hoc eſt à plebe Iudaica ad loca fontes habētia ſe transferat, id eſt ad eccleſiam ex gentibus quę habet fontem baptiſmi, per quem multi ad Chriſtum accedunt, quaſi tranſeuntes Iordanem.

CAPVT XI.

ERAT autem quidam languens Lazarus a Bethania, de caſtello Mariæ & Marthæ, ſororum eius. Maria autem erat quæ vnxit dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis ſuis: cuius frater Lazarus infirmabatur. Miſerunt ergo ſorores eius ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas, infirmabatur. Audiens autem Ieſus, dixit eis.

eis. Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Ieſus Marthã, & ſororem eius Mariam & Lazarum.

Bed. Dixerat euangeliſta dominũ trans Iordanem abijſſe, tuncque Lazarum contigit infirmari: vnde dicitur, Erat qui.lan. La. à Be. Hinc eſt quòd in quibuſdam exemplaribus copulatiua coniunctio, &, poſita inuenitur, vt ſequentia verba ſuperioribus connexa videantur. Interpretatur aũt Lazarus adiutus. Inter omnes enim mortuos, quos dominus ſuſcitauit, hic magis ab eo adiuuatur, quem non ſolum mortuum, ſed quatriduanũ ſuſcitauit. Aug. Inter omnia enim

Mira culum plus amandum q̃ mirandum. miracula quę fecit dominus, Lazari reſurrectio pręcipue pręedicatur. Sed ſi attendamus quis fecerit, delectari debemus potius, q̃ mirari. Ille ſuſcitauit hominem, qui fecit hominẽ: plus.n. eſt hominẽ creare, quàm reſuſcitare. Infirmabatur aũt in Bethania Lazarus vnde dicitur. A Betha. de caſtello Mar. &c. Quod caſtellũ erat proximum Hieroſolymis. Alcu. Et quia plures fęminæ huius nominis erant, ne erraremus in nomine oſtenditur ex notiſsima actione. Nam ſequitur: Maria autem erat quæ vnxit dominum vnguento &c. Chryſ. Igitur primum quidem illud neceſſarium diſcere, quoniã hæc non fuit illa meretrix quæ in Luca legitur. Hæc.n. honeſta fuit, & ſtudioſa circa Chriſti ſuſceptionem. Aug. de con. euang. Vel aliter: Hoc dicens Ioannes atteſtatur Lucæ, qui hoc in domo phariſæi cuiuſdam Simonis factum eſſe narrauit, iam itaque hoc Maria fecerat. Quòd autem in Bethania rurſus fecit, aliud eſt quod ad Lucæ narrationem non pertinet, ſed pariter narratur à tribus. Auguſt. de ver. domi. Inuaſerat

Lazarus iuuenis. igitur Lazarum pernities inimica languoris miſerãdi hominis, corpus, quotidie edax febris incendium conſumebat. Aderant autem duo ſorores languenti, & caſum dolentes iuuenis ægrotantis lectulo iugiter inhærebant: vnde de eis mox ſubditur, Miſerunt ergo ſorores eius ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur. Aug. ſuper Ioan. Non dixerunt, veni & ſana, non auſæ ſunt dicere. Ibi iube, & hic fiet, ſed tantummodo, Ecce quem amas infirmatur. q. d. ſuſficit vt noueris, non enim amas, & deſeris. Chryſoſtomus. Per hoc enim ad miſerandum volunt attrahere Chriſtum, adhuc enim ei quaſi homini intendebant. Ideo autem non iuerunt ad Chriſtum ſicut Centurio & Regulus, ſed mittunt: quia vehementer cõfidebant de Chriſto propter multam familiaritatem quam habebant ad eum, & quia à luctu detinebantur. Theophyl. Et quia mulieres erant quas non decet de facili domum exire. Multam autem deuorionem, & fidei magnitudinem exprimunt, dicentes: Ecce quem amas infirmatur, tantam enim potentiam in domino eſſe credebant, quòd mirum videretur qualiter virum ſibi dilectum infirmitas potuerit occupare. Sequitur: Audiens autem Ieſus dixit eis. Infirmitas hæc non eſt ad mortem, quia ipſa mors non erat ad mortem, ſed potius ad miraculũ quo facto crederẽt homines in Chriſtum, & vitarent veram mortem: vnde ſequitur, Sed pro gloria Dei. Vbi ex obliquo dominus Deum ſe dixit contra hæreticos qui dicunt, quòd filius Dei non ſit Deus. pro gloria ergo huius Dei audi quod ſequitur, Vt glori.fi. Dei per eam, ſcilicet infirmitatem. Chry. Hoc autem, vt, non eſt cauſale, ſed euentus. Nam euenit quidem aliunde infirmitas. vſus eſt autẽ ea in gloriã Dei. Sequitur. Diligebat autem Ieſus Martham &c. Aug. Ille languens, illę triſtes, omnes dilecti. Habebant ergo ſpem, quoniam diligebantur ab eo qui eſt dolentium conſolator, languentiumque ſanator. Chryſ. Per hoc etiam erudit nos euangeliſta, non triſtari ſi qua infirmitas facta fuerit circa bonos viros, & Dei amicos.

Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidẽ manſit in eodẽ loco duobus diebus. Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis, eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei diſcipuli. Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Reſpondit Ieſus. Nonne duodecim horæ ſunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi uidet. Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo.

Alcu. Dominus nũciata infirmitate Lazari, quouſque quatriduanum compleretur ſanare diſtulit, vt mirabilius ſuſcitaret. vnde dicitur, Vt ergo audiuit quia infirmabatur &c. Chry. Vt ſcilicet expiraret, & ſepeliretur, & dicant. Quoniam fœtet, vt nullus poſſet dicere, quoniam nondum defunctum eum ſuſcitauit. ſed ſtupor fuit & non

mors

mors. Sequitur: De.poſt hæc d i.diſ.ſu. Eamus in Iu.iterum. Augu. Vbi penè fuerat lapidatus, quia propterea inde diſceſſiſſe vi debatur ne lapidaretur. Diſceſſit enim vt homo, ſed in redeundo quaſi oblitus infirmitatem, oſtendit poteſtatem. Chry. Nuſquam autem alibi dominus prædixit diſcipulis quo iturus eſſet, ſed hic prædixit, quia formidabant vehementer, vt non repente eos conturbet. Nam ſequitur: Dicunt ei diſcipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & tu iterũ vadis illuc? formidabant enim & pro eo & pro ſeipſis, nondum enim erant in fide firmati. Augu. Cum autem vellent dare conſilium homines Deo, diſcipuli magiſtro, corripuit eos: vnde ſequitur, Reſpondit Ieſus: Nonne duodecim &c. Vt enim diem ſe ſe oſtenderet, 12. diſcipulos elegit. In hoc autem verbo non ipſum Iudam, ſed ſucceſſorem eius præuidebat. Iuda enim cadente ſucceſſit Matthias, & duodenarius numerus manſit. Horæ ergo illuſtrentur à die, vt per horarum prædicationem credat mundus in diem. Me ergo ſequimini, ſi non vultis offendere: vnde ſubdit, Si quis ambulauerit in die non offendit &c. Chryſo.q.d. Qui ſibi nihil conſcius eſt nequitiæ, nihil patietur verſutiæ. Qui vero mala agit, patietur. Itaque non oportet formidare, nihil enim dignũ morte geſſimus. Vel aliter: Si quis lucem huius mundi videt ſecurus eſt, multo magis qui mecum eſt niſi amouerit ſe à me. Theo. Quidam vero hunc diem intelligunt tẽpus præcedens paſſionem: noctem vero ipſam paſſionem. Dicit ergo eis, Dum dies eſt, ideſt dum nondum imminet tempus paſſionis, non offendetis. Non enim vos perſequentur Iudæi. Cũ autem nox venerit, paſſionem propriam dico, ex tunc noctẽ poſſidebitis anguſtiarũ.

Singulare ē qđ dicitur.

Intellectus moralis.

Hæc ait, & poſt hæc dicit eis: Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eum. Dixerunt ergo diſcipuli eius: Domine, ſi dormit ſaluus erit. Dixerat autem Ieſus de morte eius, illi autem putauerunt, quia de dormitione ſomni diceret. Tunc ergo Ieſus dixit eis manifeſte: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, vt credatis quoniã non eram ibi. Sed eamus ad eum, Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus ad condiſcipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.

Chry. Poſita vna confortatione diſcipulorum, hic alio modo eos confortat: oſtendens quoniam non Hieroſolymam debent ire, ſed in Bethaniam: vnde dicitur, Hęc ait, &c. q.d. Non eo rurſus diſputaturus contra Iudæos, ſed amicum noſtrum excitaturus: propter hoc ergo dicit, Amicus noſter, vt oſtendat neceſſarium ſuum aduentum. Auguſtinus. Quòd autem dixit dormit, verum dixit domino dormiebat: hominibus mortuus erat qui eum ſuſcitare non poterant. Nam dominus tanta facilitate excitabat de ſepulchro, quanta tu excitas dormientem de lecto. Ergo ſecundum potentiam ſuam dixit dormiẽtem, ſicut & apoſtolus dicit: De dormientibus autem nolo vos ignorare: dormientes appellauit, quia reſurrecturos prænunciauit. Sed quomodo intereſt in ipſis qui quotidie dormiũt & exurgunt, quid quiſque videat in ſomnis: alij ſentiunt læta ſomnia, alia torquentia: Sic vnuſquiſq; cum cauſa ſua dormit, cum cauſa ſua ſurgit. Chryſ. Diſcipuli autem impedire voluerunt eius aduentum in Iudæam: vnde ſequitur, Dixerunt ergo diſcipuli eius: Domine & c. q.d. Si dormit, non igitur vtile eſt quòd tu vadas ad excitandum eum. Augu. Quomodo ergo intellexerunt diſcipuli, ſic reſponderunt: vnde ſequitur, Dixerat autē Ieſus de morte eius &c. Chryſoſt. Si vero quis dicat, quomodo non cognouerunt diſcipuli mortuum eſſe ab eo quod dixit, Vado vt excitem illum? ſtultum enim erat eum ire per tot ſtadia, vt Lazarum à ſomno excitaret. Illud dicemus, quoniam æſtimabant hoc ænigma eſſe, qualia multa loquebatur. Aug. Quia ergo obſcurè dixerat: Dormit, manifeſtat quod dixerat vnde ſequitur, Tũc ergo Ieſus dixit eis &c. Chryſ. Nõ autem hic adiecit, Vado vt reſuſcitem eum, non enim volebat verbis prędicare quod per opera debebat certificare, vanam gloriam vbiq; nos fugere docens, & quòd non oportet ſimpliciter promittere. Sequitur: Et gaudeo propter vos &c. Aug. Aeger enim nõ mortuus fuerat nunciatus, ſed quo lateret eum qui creauerat, ad cuius manus anima moriẽtis exierat. Ait ergo: Gaudeo propter vos vt credatis quoniam non eram ibi, vt iã inciperent admirari, quia dominus poterat dicere mortuum quod ne viderat, nec audiuerat. Vbi meminiſſe debemus quòd adhuc etiam ipſorum diſcipulorum miraculis ædificabatur fides, non vt eſſe inciperet, ſed vt quæ

Sõnus eſt indiciũ ſalutis ĩ ægrotis.

Fides apoſtolorum augeſc.t.

quæ cœperat, creſceret, quòd ergo dicit, Vt credatis: intelligendum eſt, vt amplius robuſtiusque credatis. Theo. Intellexerunt autem quidam hoc ſic: Gaudeo, inquit, pro vobis: nam cum illic non extiterim, confert ad maioritatem fidei veſtræ, quoniam ſi aſtitiſſem ęgrotantem curaſſem, quod eſſet modicum ſignũ ad meæ virtutis indicium: quia vero me abſente ſuperuenit mors, potius in fide mea corroboramini, cum videbitis me poſſe etiam defunctum putreſcentem reſuſcitare. Chryſoſt. Igitur omnes diſcipuli quidem timebant Iudæos, ſuper alios verò Thomas: vnde ſequitur, Dixit ergo. Tho. qui di. Didymus ad condiſci. Eamus & nos, & mori. cum eo. Infirmior enim erat alijs & infidelior, poſtea omnibus fortior factus eſt & irreprehenſibilis, qui ſolus orbem terrarum percurrit, & in medijs plebibus voluebatur volentibus eum interficere. Beda. Vel caſtigati diſcipuli ſuperioribus domini verbis, non auſi ſunt vltra cõtradicere. Sed Thomas præ omnibus ſocios hortatur, vt irent & morerentur cum eo. In quo magna eius videtur eſſe conſtantia. Sic enim loquebatur: quaſi facere poſſet quæ alios hortabatur, immemor ſuæ fragilitatis ſicut & Petrus.

Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadijs quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt conſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergo vt audiuit quia Ieſus venit, occurrit illi, Maria autem domi ſedebat. Dixit ergo Martha ad Ieſum: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus. Sed & nunc ſcio, quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Ieſus: Reſurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die. Dicit ei Ieſus, Ego ſum reſurrectio & uita. Qui credit in me etiam ſi mortuus fuerit, uiuet. Et omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi. Vtique domine. Ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei uiui, qui in hunc mundum uenisti.

Alcui. Dominus ad hoc venire diſtulerat, vt quatriduum impleretur, vt Lazarus glorioſius reſuſcitaretur. vnde dicitur: Venit itaque Ieſus & inuenit &c. Chry. Manſerat enim dominus duobus diebus & ante duos dies venerat nuncius. In qua die Lazarus eſt defunctus: ipſe autem quarta die acceſſit. Auguſt. De quatuor autem diebus multa dici poſſunt. Diuerſis enim modis vna res ſignificari poteſt. Eſt enim vnus dies mortis, quem homo trahit de morte propagine. Sed & legem naturalem tranſgrediuntur homines, ecce alter dies mortis. Lex etiam ſcripturæ data eſt diuinitus per Moyſen, & ipſa contemnitur: adde tertium diẽ mortis. Venit euangelium, & ipſum tranſgrediuntur homines: ecce quartus dies mortis: etiam ad tales excitandos dominus non dedignatur accedere. Alcui. Aliter: Primum peccatum extitit, latio in corde: ſecundum, conſenſus: tertium, factum: quartum, conſuetudo. Sequitur: Erat au. Be. iuxta Hieroſo. quaſi ſtadijs 15. Chry. Quod erat miliaria duo. Hoc autem inducitur ad oſtendendum quòd congruum fuit multos Iudęorum à Hieroſolymis abeſſe. vnde ſubditur: Multi autem ex Iudæis &c. Sed quomodo Iudæi conſolabantur dilectas à Chriſto: cùm iam ſtatuiſſent quòd ſi quis Chriſtum confiteretur extra ſynagogam fieret? Sed propter calamitatis neceſſitatem, aut quaſi nobiles has mulieres reuertentes eas conſolabantur, aut quia hi aderant qui non mali erant: multi enim ex ipſis credebant. Hoc autem dicebat euangeliſta, ad oſtẽdendum quòd Lazarus verè mortuus erat. Beda. Nondum autem dominus caſtellum introierat: vnde adhuc extra caſtellum poſito occurrit Martha, vnde ſequitur, Martha er. vt audi. quia Ie. ve. accur. illi. Maria au. do. ſe. Chryſoſt. Non autem aſſumit ſororem obuiam Chriſto vadens. Vult enim ſingulariter Chriſto loqui: & quod factũ eſt ei annunciare. Cùm verò eam in bonam ſpem duxit, tunc abijt & vocauit Mariam. Theoph. Primo itaque non pandit ſorori volens hoc latere, quoniam ſi percepiſſet Maria Chriſtum accedere, obuiam iret & comitarẽtur eam præſentes Iudæi, quibus notum fore aduentum Ieſu Martha nolebat. Sequitur: Dixit au. Mart. ad Ie. Domine ſi fu. hic frater meus non fuiſ. mortuus. Chry. Credebat enim in Chriſtum ſed nõ vt oportebat: nondum enim cognoſcebat quoniam Deus erat: & ideo dicebat, Si fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus. Theop. Quaſi diffidens, quoniam etiã abſens ſi vellet poſſet prohibere mortem fratris ſui. Chryſo. Nondum etiam cognoſcebat quòd propria virtute hoc faceret, qđ apparet ex hoc quod ſubdi-

Myſterium quatuor dierũ Lazari.

ſubditur: Sed & nunc ſcio, quia quæcunque popoſ. à Deo dabit ti. Deus, vt de virtuoſo quodam & appropriato viro loquens. Augu. Non aũt dicit ei. Rogo te ut reſuſcites fratrem meum: vnde enim ſciebat ſi fratri eius reſurgere vtile fuerat? hoc tantum dixit, Scio quia potes ſi vis facere: vtrum facias iudicij tui eſt, non præſumptionis meę. Chryſo. Dominus autem vtraque quę non cognoſcebat eam docuit, vnde ſequitur: Dixit ei Ie. reſur. fra. tuus. Non dixit petam vt reſurgat: ſed ſi diceret, Non indigeo adiutorio, à meipſo omnia facio: valde fuiſſet graue mulieri, ſed hoc dicere, Reſurget: medium erat. Augu. Ambiguum autem fuit quod dixit, Reſurget. Non enim ait. Mõ. & ideo ſequitur: Dicit ei Mar. Scio quia reſurget &c. De illa reſurrectione ſecura ſum, de hac incerta ſum. Chryſ. Audierat autẽ mulier multa à Chriſto de reſurrectione loquente: dominus autem manifeſtius ſuam oſtendit auctoritatem. Nam ſubditur, Dicit ei Ie. Ego ſum reſur. & vi. oſtendens quoniã non indiget alio adiutorio: ſi enim alio adiutorio indigeret, qualiter erit reſurrectio? Si vero ipſe eſt vita, non loco circumcluditur, ſed vbique exiſtens poteſt ſanare. Alcui. Ideo ego ſum reſurrectio, q͂a vita. Per quem tunc cum alijs reſurget, per eundem poteſt & modo reſurgere. Chryſ. Illa ergo dicente, quæcunque petieris, ipſe dicit, Qui cre. in me, etiam ſi mor. fue. vi. oſtendẽs quoniam ipſe eſt tributor bonorum, & ab ipſo oportet petere: per hoc autem eius intellectum eleuat: non enim hoc erat ſolũ quod quærebatur, vt ſolum Lazarum ſuſcitaret, ſed etiam oportebat eam & qui pręſente erant diſcere reſurrectionem. Augu. Dicit ergo. Qui cre in me, etiam ſi mor. fue. in carne, viuet in anima: donec reſurget caro nunquam poſtea moritura. Nam vita animæ fides eſt. Sequitur: Et omnis qui vi. in carne, & cre. in me, etiam ſi moriatur ad tempus propter mortem carnis, non morietur in æternum. Alcui. Propter vitam ſpiritus & immortalitatem reſurrectionis. Sciebat autem dominus quem nihil latet, quòd hoc credebat, ſed confeſſionem qua ſaluaretur quærit, vnde ſequitur: Credis hoc? At illi: Vtique domine, ego cre. quia tu es Chriſtus filius Dei viui qui in hunc mun. ve. Chryſ. Videtur mihi non intellexiſſe mulier quod dictum eſt, ſed quoniam magnum quid erat intellexit, nõ tamen cognouit quid eſt, propterea aliud interrogata, aliud reſpondit. Augu. Vel aliter: Quoniam hoc credidi ꝙ filius es Dei, credidi quia tu eſt vita, quia & qui credit in te, etiam ſi moriatur, viuet.

Dulcedo uerborum Chriſti

Interrogat Chriſtus.

Et cum hæc dixiſſet, abijt & vocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens. Magiſter adeſt, & vocat te. Illa vt audiuit, ſurgit cito, & venit ad eum. nondum enim uenerat Ieſus in caſtellum, ſed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo conſolabantur eam, cùm uidiſſent Mariam qui cito ſurrexit & exijt, ſecuti ſunt eam, dicentes, quia uadit ad monumentum ut ploret ibi. Maria ergo cum ueniſſet ubi erat Ieſus, uidẽs eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei. Domine ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.

Chry. Ex virtute ſermonum Chriſti interim Martha lucrata eſt luctus diſſolutionem: ea enim quæ ad magiſtrum erat denotio, non permittebat eam ſentire præſentia quæ luctum inducere poterant, vnde ſequitur: Et cùm hæc dixiſſet, &c. Aug. Aduertendum quòd ſuppreſſam vocem ſilentium nuncupauit. Nam quomodo ſiluit, cùm ſubdatur dicẽs, Magiſter adeſt & vocat te. Chryſoſto. Ideo autem occultè ſororem vocat, ſi enim ſciuiſſent Iudæi Chriſtum aduenire receſſiſſent, & non fuiſſent teſtes miraculi. Aug. Aduerendum etiam quemadmodum euangeliſta non dixerit, vbi vel quando vel quomodo Mariam dominus vocauerit, vt hoc verbis Marthæ potius intelligeretur narrationis breuitate ſeruata. Theo. Siue etiam ipſam Chriſti præſentiam vocationem reputauit. q.d. Inexcuſabile eſt, vt eo præſente tu nõ exeas obuiam ipſi. Chry. Omnibus autem aſſidentibus illa lugens & plangens non expectauit ad ſe uenire magiſtrum, neque dignitatem ſeruauit, neque à luctu detenta eſt, ſed ſurgens confeſtim obuiauit, unde ſequitur: Illa ut audi. ſu. ci. & ue. ad eum. Aug. Ex quo patet quòd nõ illam præueniſſet Martha ſi ei notus fuiſſet aduentus Ieſu. Sequitur: Nondum enim venerat Ie. in caſtellum &c. Chryſ. Vacantius enim ibat, ut non uideatur ioijcere ſe ipſum miraculo, ſed rogari ab alijs. Hoc igitur vult occultè euangeliſta inſinuare, aut quia cito currebat, ut anticiparet eum venientem: uenit autem non ſola, ſed omnes

Amor ſororũ Lazari.

trahens

trahens Iudæos: vnde ſequitur, Iudæi igitur qui erant in domo cum ea, &c. Auguſt. Hoc pertinuit ad euangeliſtam narrare, vt videamus quæ occaſio fuerit quòd plures ibi eſſent quando Lazarus reſuſcitatus eſt, vt tam grande miraculũ quatridnani mortui reſurgentis teſtes plures inueniret: ſequitur, Maria ergo cum ve. vbi erat Ieſus, &c. Chry. Feruentior hæc ſoror erat, non enim turbam verecundata eſt, nec ſuſpitionem timuit quam de Chriſto Iudæi habebat, cum aliqui inimicorum Chriſti intereſſent, ſed omnia contempſit humana præſente magiſtro, & ſoli ſe dabat ei qui ad magiſtrum honori. Theo. Quanuis etiam ſe diminnte videbatur habere dicens: Domine ſi fuiſ. hic, frater &c. Alcui. Dum nobiſcum præſens fuiſti, non morbus, non infirmitas aliqua apparere auſa eſt, apud quas vita nouerat habitare ſiue hoſpitari. Augu. de ver. do. O infidelis conuenio te adhuc poſitũ in ſeculo: Lazarus amicus moritur. Si amicus moritur, inimicus quid patietur? parum eſt ſi non tibi ſoli ſuperi ſeruiunt. Ecce tuum dilectum inferi rapuerunt. Beda. Non auté omnia dixit Maria quę Martha protulerat, quia conſuetudo hominum more lachrymis non omnia quę voluit & in animo habuit proferre potuit.

Notabile verbũ

Ieſus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes: infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide. Et lachrymatus eſt Ieſus. Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum. Quidã autem ex ipſis dixerunt. Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic non moreretur? Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo uenit ad monumentum. Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait Ieſus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine iam fætet: quatriduanus eſt enim. Dicit ei Ieſus: Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, uidebis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem.

Chry. Marię loquenti nihil Chriſtus loquitur neq; ea dicit quæ ſorori dixerat: turba enim aderat multa, & non erat tempus illorum verborum. Sed condeſcendit & humiliatur, humanam naturã denudans: quia enim miraculum magnum erat futurum, & multos per id lucratus, ſua condeſcenſione attrahit teſtes, & humanam monſtrat naturam. vnde ſequitur: Ieſus ergo vt vidit &c. Aug. Quis enim eum poſſet niſi ipſe turbare? Turbatus eſt Chriſtus quia voluit, eſuriuit quia voluit: in illius poteſtate erat ſic, vel ſic affici vel non affici. Verbũ.n. animam ſuſcepit & carnem, totius hominis ſibi coaptans in perſonæ vnitate naturã, ac per hoc vbi ſumma poteſtas eſt, ſecundum voluntatis nutum turbatur infirmitas. Theo. Ad approbandam enim cõditionem humanam iubet ei quod ſuum eſt proſequi, necnõ iniungit ei virtute Spiritu ſancti, illamq; cõpeſcit. Hæc autem cuncta naturam pati dñs cõniuet, cum approbando ꝙ homo verus & non apparens fuerat, tũ etiã nos monendo, ac metam mœſtitię & iocunditati imponendo. Nam ex toto nec cõpati nec mœrere ferinum, ac horum exuberantia muliebre. Sequitur: Et dixit, Vbi poſuiſtis eum? Aug. de ver. do. Non locum ſepulti ignorare credi debuerat, ſed fidem populi approbare volebat. Chry. Non.n. vult ipſe ſe inijcere, ſed omnia ab alijs diſcere, & rogatus facere, vt ab omni ſuſpitione eripiat ſignũ. Aug. lib. 83. q. Quod & interrogat vocationem noſtram quę fit in occulto arbitror ſignificare. Prædeſtinatio.n. noſtræ vocationis occulta eſt, cuius ſecreti ſignum interrogatio domini quaſi neſcientis cum ipſi neſciamus: vel ꝙ ignorare ſe peccatores alio loco dominus oſtendit, dicens: Non noui vos, quia in diſciplina & præceptis eius nõ peccata ſunt. ſequitur: Dicunt ei, dñe veni & vide. Chry. Nondum enim aliquod reſurrectionis mon ſtrauerat: vnde ita videbatur iturus, vt lachrymaturus, nõ vt reſuſcitaturus, propter hoc dicunt: Veni & vide. Aug. Videt aũt dominus quando miſeretur, vnde illi dicit: Vide humilitatem meã & laborẽ meum, & dimitte omnia peccata mea. Sequitur: Et lachry. eſt Ieſus. Alcui. Quia fons pietatis erat, flebat pro parte humanitatis, quem reſuſcitare poterat per potentiam diuinitatis. Aug. Quare autem fleuit Chriſtus, niſi quia homines flere docuit? Beda. Eſt autem hominum conſuetudo charos ſuos mortuos lugere. Secundum hanc conſuetudinem Iudæo. dominũ flere putabant, vnde ſubditur: Dixerunt er. Iu. Ecce quomodo ama. eum. Aug. Quid eſt amabat eũ? Non veni vocare iuſtos: ſed peccatores ad pœnitentiã. Sequitur: Quidam aũt ex ipſis dixe.

prædeſtinatio occulta.

Non

Non pote. hic qui ape. ocu. cœci nati, facere vt hic non moreretur? Plus eſt quod facturus eſt, vt mortuus ſuſcitetur. Chry. Erãt autem ex inimicis eius qui hoc dixerunt. Ex quibus igitur oportebat eius admirari virtutem, ex his ei detrahunt, ſcilicet ex illuminatione cœci nati, quaſi nec illo miraculo facto. In hoc etiam ſe oſtendunt eſſe corruptos, quia nondum Chriſto adueniẽte ad monumentũ præaſſumunt accuſationes non expectantes rei finem. Sequitur: Ieſus er. rur. fremens in ſemetipſo ve. ad mo. Studioſe euangeliſta frequẽter dicit quòd lachrymatus eſt, & quòd fremuit, vt diſcas quòd verè noſtram naturam induit. Quia enim his magis alijs euangeliſtis magna de eo loquitur, etiam in rebus corporalibus humiliora dicit. Aug. Fremas autem & in te, ſi diſponis reuiuiſcere. omni homini dicitur, quòd prẽmitur peſſima conſuetudine ſequitur: Erat autem ſpelũ. & lap. ſuperpoſitus ei. Mortuus ſub lapide, reus ſub lege. Lex enim quæ data eſt Iudæis in lapide ſcripta eſt. Omnes autem rei ſub lege ſunt: iuſto autem non eſt lex poſita. Bed. Eſt autem ſpelunca rupes cauta. Porrò monumentum dicitur eo quòd mentem moneat, hoc eſt mortuos ad memoriam reuocat. Sequitur: Ait Ieſus, tolite lapidem. Chryſo. Sed quare non lapide iacente fecit reſuſcitari? Nonne poterat qui corpus mouit mortuum voce, etiam multo magis lapidem mouere? Non autem hoc fecit, vt eos teſtes faciat miraculi, vt non dicant quod in cœco dixerãt: Non eſt hic. Magnus enim & acceſſus ad monumentum teſtabantur quòd ipſe eſt. Aug. Myſticè autem dicit, Remouete lapidem, remouete legis pondus, gratiam prẽdicate. Aug. lib. 83. q. In quo puto illos ſignificari qui venientibus ad eccleſiam ex gentibus, onus circuncisionis imponere volebant, vel eos qui in eccleſia corruptè viuunt & offenſioni ſunt credere volentibus. Aug. de ver. do. Iam autem Maria & Martha ſorores Lazari quæ Chriſtum frequenter mortuos reſuſcitaſſe viderant fratrem ſuum poſſe reſuſcitare penitus non credebant. Nam ſequitur: Dicit ei Mar. ſo. eius qui mor. fue. Domine &c. Theop. Hoc autem Martha tanquam diffidens dicit, veluti impoſſibile credens poſſe fratrem ſuſcitari ob dierum diuturnitatem. Beda. Vel hæc verba non

Cõſuetudo praua notatur.

ſunt deſperationis, ſed potius admirationis. Chryſ. Sed hoc etiam quod dicit valet ad obſtruendum indeuotos, vt & miraculum teſtentur manus tollentes lapidem, & auditus vocem audiens Chriſti, & viſus videntiũ Lazarum exire, & odoratus fœtorem recipiens. Theo. Chriſtus autem rememorat mulieri ea de quibus ſecum contulerat, & penè vt obliuiſcenti loquitur: vnde ſequitur, Dicit ei Ieſus: Nonne dixi &c. Chry. Non. n. memor erat mulier eius quod Chriſtus dixit: Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit viuet: & diſcipulis quidem dixit, Vt glorificetur filius Dei in ea: hic autem gloriam Dei de patre dicit. Infirmitates enim eorum qui audiebant, cauſa erant differentiæ eorum quę dicebantur. Nolebat dominus interim turbare aſtantes, & ideo dicit: Videbis glo. Dei. Aug. In hoc autẽ eſt gloria Dei, quia & fœtentem & quatriduanum reſuſcitat. Sequitur: Tulerunt ergo lap. Orig. Mora tollendi lapidem adiacentem ex ſorore defuncti cauſata eſt. Ni enim dixiſſet, Iam fętet, eſt enim quatriduanus, non diceretur: Dixit Ieſus, tollite lapidem. Suſtulerunt ergo lapidem, nunc ergo longe tardius ablatus eſt. Commodum eſt igitur nihil interponere inter iuſſa Ieſu, & ipſorum executionem.

Gloria dei quo viſa in miraculo.

Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis dixit. Pater, gratias ago tibi quoniam exaudiſti me. Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circunſtat, dixi: vt credant quia tu me miſiſti. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras. Et ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus: Soluite eũ, & ſinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant quæ fecit Ieſus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipſis abierũt ad phariſæos et dixerũt eis quæ fecit Ieſus.

Alcui. Quia Chriſtus ſecundum hominem minor erat patre, ab illo petit ſuſcitationem Lazari, atque ideo ſe exauditum eſſe dicit: vnde dicitur, Ieſus autem ele. ſurſum oculis dixit, Pater &c. Orig. Eleuauit quidem ſurſum oculos, quoniam intelligentiam humanam erexit, adducens illam per orationem ad excelſum patrem. Sed & neceſſe eſt volentem ad exemplar orationis Chriſti orare, eleuare oculos cordis ſurſum ac erigere illos à prẽſentibus rebus, memoria,

Oratio nis Xpi exemplum.

ria,cogitationibus,atque intentionibus. Si
autem dignè orantibus huiuſmodi quidam
exprimitur à Deo de propria oratione pro
miſſio,adhuc te loquente: Ecce aſſum,quid
expedit arbitrari de domino Saluatore? e-
rat enim oraturus pro reſurrectione Laza-
ri.Sed præueniens illius oratione qui ſolus
bonus pater eſt,exaudiuit dicenda. Pro im-
pletione igitur orationis ſubdit gratiarum
actiones,dicens.Pater gratias ago tibi quo.
exau.me. Chryſ. Hoc eſt,mihi eſt contra-
rium mei ad te. Non autem oſtendit quòd
ipſe non potuit, vel quòd minor ſit patre,
quia hoc & amicis dicitur, & honore æqua-
libus.Vt autem oſtendat quoniam non indi
get oratione,ſubiungit: Ego autē ſcie.quo-
niam ſem.me.au. q.d. Ad hoc quòd fiat vo-
luntas mea,non indigeo oratione ad hoc ꝙ
tibi ſuadeam: vna enim eſt noſtra voluntas.
hoc autem obumbrare dicit propter audi-
torum imbecillitatem. Deus enim non ita
dignitatem ſuam reſpicit, vt ad ſalutem no
ſtram: propterea excelſa quidem & magna,
pauca & ipſa occultata, humilia vero mul-
ta circunfluunt eius ſermonibus. Hylar.3.
de Tri. Non igitur prece eguit, nobis ora-
uit ne filius ignoraretur: vnde ſubditur,
Sed propter populum qui circunſtat dixi,vt
credant quia tu me mi. Cùm enim ſibi non
proficeret deprecationis ſermo,ad profectū
tamen noſtræ fidei loquebatur, Non inops
ergo auxilij eſt,ſed nos ſumus inopes doctri
næ. Chryſo. Non autem dixit, vt credant
quoniam minor ſum, quoniam ſine oratio-
ne non poſſum facere, ſed quoniam tu me
miſiſti. Non dixit, miſiſti me imbecillem,
ſeruitutem recognoſcentem,à meipſo nihil
facientem, ſed me miſiſti, vt non Deo con-
trariū æſtiment,ne dicant: Non eſt ex Deo,
& vt oſtēdam ſecundum tuam voluntatem
opus hoc fieri. Aug. de ver.do. Venit aūt
Chriſtus ad monumentum in quo Lazarus
dormiebat, & non tanquā mortuū,ſed tanq̄
ſanū, tanquā uiuum, tanq̄ audire paratum,
de ſepulchro protinus vocauit: vnde ſequi-
tur,Hæc cum dixiſſet,vo.ma.cla. Lazare ve
ni fo. Ideo dicit nomen, ne omnes mortui
Nota uerba. cogerentur exire. Chryſ. Non autem di-
xit, Surge tu, ſed veni foras, vt viuenti lo-
quens ei qui mortuus fuerat. Propter quod
non dixit, In nomine patris veni foras, aut
reſuſcita eum pater. Sed hæc omnia dimit-
tens poſtquam orantis formam acceperat,
per res auctoritatem oſtendit, quoniam &
hoc ſapientiæ ſuę eſt, per verba quidem con
deſcenſionem, per vero oſtendere poteſta-
tem. Theo. Alta vero Saluatoris vox quæ
Lazarum ſuſcitauit, indicium eſt tubæ ma-
gnæ ſonaturæ in communi reſurrectione.
Altius etiam clamanit vt Gentilium ora re
frenet fabulantium, in tumulis eſſe animas
defunctorum: nam quaſi foras manentem
eam aduocat per clamorem.Sicut autem v-
niuerſalis reſurrectio in ictu oculorum pro
ueniet, ſic & hæc reſurrectio ſingularis, &
ideo ſequitur, Et ſtatim prodijt q mor.fue.
liga.ma.& pe.inſti.&c. Iam mancipatur ef-
fectui quod dicitur: Venit hora cum audiēt
defuncti vocem filij Dei,& qui audierint vi
uent. Orig. Nam vox elata & clamor non
inconuenienter dicetur excitaſſe illum, &
ſic adimpletum eſt quod dixerat: Vado vt
excitem eum. Sed & pater qui filium oran-
tem exaudiuit ſuſcitauit Lazarum, vt ſic re
ſurrectio Lazari cōmune opus ſit filij oran
tis & patris exaudientis. Sicut.n. pater ſu-
ſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos
vult viuificat. Chry. Exijt autem ligatus,
vt nō putaretur eſſe phantaſma. Sed & hoc
quòd exibat ligatus non minus videbatur
eſſe quàm reſuſcitare.Sequitur:Dicit eis Ie
ſus: Soluite eum. Vt videlicet tangentes &
ei appropinquantes videant,quia vere eſt il
le, ſequitur: Et ſinite abire, & hoc propter
humilitatem non enim ducit eum,neque iu
bet ſecum ambulare ad ſui demonſtratio-
nem. Orige. Dixerat autem ſupra domi-
nus: propter populum qui circunſtat dixi;
vt credant quia tu me miſiſti, nullo autem
eorum credente, hoc dixiſſet velut aliquis
hominum inſcius futurorum: vnde ad hoc
remouendum ſubditur, Multi ergo ex Iu-
dæis &c. Quidam autem ex ipſis abierunt
ad phariſæos & dixerunt eis quæ fecit Ie-
ſus. Continet quid ambiguum ſermo præ-
ſens, verū qui ierunt ad phariſæos fuerunt
ex illis multis qui crediderant proponētes
conciliare Chriſto hoſtiliter ſe habētes ad
eum. Vel alij à credentibus irritare volen-
tes inuidum phariſæorum zelū in ipſum: &
videtur mihi hoc magis euangeliſtam expri
mere velle, multos enim dixit qui per hoc
q od viderunt crediderunt, veluti paucis
exiſtentibus alijs de quibus ſubdit.Quidam
autem

Tropologica expoſitio.

autem &c. Aug.lib.83.q. Quanquam autem ſecundum euangeliſtæ hiſtoriam reſuſcitatum Lazarum plena fide teneamus, tamen in allegoria aliqnid ſignificare nō dubito, neque cum res factæ allegorizantur, geſtæ rei fidem amittunt. Aug.ſuper Ioan. Omnis quidē qui peccat moritur, ſed Deus magna miſericordia animas ſuſcitat, ne moriantur in æternum. Intelligimus ergo tres mortuos quos in corporibus ſuſcitauit, aliquid ſignificare de reſurrectionibus animarum. Greg.mor.4. Puellā enim in domo, mulierē extra portam, in ſepulchro autem Lazarum ſuſcitat. Adhuc quippe in domo mortuus iacet, qui iacet in peccato. Iā quaſi extra portam ducitur, cuius iniquitatis vſque ad inuerecundiam publicæ perpetrationis operatur. Aug. Vel intus eſt mors, quia cogitatum malum nōdum proceſſit ni factum. Si autem ipſum malum feciſti, quaſi mortuum extra portam extuliſti. Greg. Sepulturæ vero aggere premitur, qui in perpetratione nequitiæ etiam vſu conſuetudinis preſſus grauatur: ſed hos plerunque diuina gratia reſpectus ſui lumine illuſtrat. Augu.lib. 83.q. Vel accipiamus Lazarum in monumento animā terrenis peccatis obrutam. Aug.ſuper Ioan. Et tamen Lazarū dominus amabat: ſi enim peccatores non amaret, de cœlo ad terras non deſcenderet. Bene autem de illo qui peccare conſueuerat dicitur, Fœtet: incipit enim habere peſſimam famam tanquam odorem teterrimū. Aug. lib. 83.q. Recte etiam dicit, Quatriduanus eſt: vltimum enim elementorū terra eſt, ſignificat enim puteum terrenorum peccatorum, ideſt cupiditatum carnalium. Aug.ſuper Ioan. Fremuit autem dominus, lachrymauit, voce magna clamauit, qa difficile ſurgit quem moles conſuetudinis præmit. Turbat ſemetipſum Chriſtus, vt tibi ſignificet quomodo tu turbari debeas, cum tanta mole peccati grauaris & præmeris. Fides enim hominis ſibi diſplicentis fremere debet in accuſatione malorum operum, vt violentiæ pœnitentis cedat conſuetudo peccandi. Quando dicis, illud feci, & pepercit mihi Deus: euangelium audiui, & contempſi. Quid facio? Iā fremit Chriſtus, quia fides fremit, in voce frementis apparet ſpes reſurgentis. Gregor.22.mor. Dicitur autem Lazaro: Veni foras, vt ab excuſatione & occultatione peccati ad accuſationem ſuam ore proprio exire prouocetur, vt qui intra conſcientiam ſuā abſconſus iacet per nequitiam, à ſemetipſo foras exeat per confeſſionem. Aug.lib 83.q. Quòd autem Lazarus exijt de monumento, animam ſignificat recedentem à carnalibus vitijs: quòd vero inſtitis obuolutus, hoc eſt quòd etiam à carnalibus recedentes & mente ſeruientes lege Dei, adhuc tamen in corpore conſtituti alieni à moleſtijs carnis eſſe non poſſumus: quòd autem facies eius ſudario tecta erat, hoc eſt quòd in hac vita plenam cognitionem habere non poſſumus: quòd autem dicit, Soluite eum, & ſinite abire, hoc eſt quòd poſt hanc vitam auferuntur omnia velamina vt facie ad faciem videamus. Augu. ſuper Ioan. Vel aliter: Quando contemnis, mortuus iaces: quando confiteris, procedis. Quid eſt.n.procedere niſi ab occultis velut exeundo manifeſtari? Sed vt confitearis Deus facit magna voce clamando, ideſt magna gratia vocando. Mortuus autem procedens adhuc ligatus eſt, cōfitens adhuc reus: vt autem ſoluerentur peccata eius, miniſtris hoc dixit, Soluite eum & ſinite abire, quod eſt, Quæ ſolueritis ſuper terram, erūt ſoluta & in cœlis. Alcui. Chriſtus ergo ſuſcitat, quia interius per ſeipſum viuificat. Soluunt diſcipuli, quia per miniſterium ſacerdotum abſoluuntur viuificati. Beda. Per eos autem qui phariſæis annunciauerunt, ſignificantur nōnulli qui videntes bona ſeruorum Dei opera odijs inſequuntur & infamare conantur.

Forma pœnitentiæ.

Collegerunt ergo pontifices & phariſæi conciliū, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Et venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Vnus autem ex ipſis Caiphas nomine, cum eſſet pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquam, nec cogitatis, quia expedit nobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gēs pereat. Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit, quòd Ieſus moriturus erat pro gente, ſed vt filios Dei qui erāt diſperſi, congregaret in unum. Ab alio ergo die, cogitauerunt ne interficerent eum.*

**Et nō tātum pro gēte.*

Theop. Decebat admirari ac extollere eum qui talia peragebat miracula ipſi vero potius conſiliantur illum occidere: vnde dicitur, Collegerunt ergo pōtifices &c.

Aug.

Aug. Nec tamen dicebant, Credimus. Plus enim perditi homines cogitabãt quomodo nocerent & perderent, quàm quomodo ſibi conſulerent ne perirent, & tamen timebant & quaſi conſulebant. Dicebant enim: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit. Chry. Hominem eũ adhuc vocant, qui tantam ſuſceperũt eius deitatis demonſtrationem. Orig. Eſt aũt per ea, quę dicuntur ab ipſis, conſiderare eorum inſipientiam, & cœcitatem. Inſipientiam quippe, quia teſtificabantur illum & multa peregiſſe miracula, & tamen æſtimabant ſe poſſe aduerſus eum æmulari, velut nõ poſſe pro ſe aduerſus eorum æmulationes. Cœcitatis autem hoc ipſum erat, ad facientem enim tot miracula pertinebat vt ſe ab eorum inſidijs eximeret niſi forte crederent quòd ſigna fecit, & putabaut ea non fieri diuina virtute. Hi quidem igitur deliberabant non dimittere ipſum opinantes, ſe per hoc eſſe impedimento volentibus credere in eum, & Romanis ne eis auferrent terram & gentem: vnde ſequitur, Si dimittimus eũ ſic, omnes credent in eum &c. Chry. Hoc dicentes populum volunt concutere, vt periclitandum ex ſuſpitione tyrannidis. q. d. Si Romani viderint eum turbas ducentem, ſuſpicabuntur nos in tyrannidem velle conſurgere, & deſtruent noſtram ciuitatem: ſed fictio erat quæ dicebantur. Quid enim demonſtrabat tale? armigeros circunferebat, & æquitaturas trahebat? Nonne deſerta perſequebatur? Sed vt non putentur ob paſſionem ſuam hoc dicere, totam ciuitatem periclitari dicunt. Aug. Vel timuerunt ne, ſi omnes in Chriſtum crederent, nemo remaneret qui aduerſus Romanos ciuitatem Dei templumq́; defenderet, quoniam contra ipſum templum & contra ſuas paternas leges doctrinam Chriſti eſſe ſentiebant: temporalia ergo perdere timuerunt, & vitam ęternam non cogitauerunt: nam & Romani poſt domini paſſionem & glorificationem tulerunt & locum & gentem, expugnando & transferendo. Orig. Sed & ſecundũ anagogem locum eorum qui ex circuncifione ſunt gentes occupauerunt, quia per eorum caſum ſalus gentibus euenit: loco enim Gẽtium Romani ponuntur ex regnãtibus, qui regno ſuberant nuncupatis. Gens etiam ab eis ſublata eſt, quia qui fuit populus Dei

Cœcitas Iudæorũ

Anagogica expoſitio.

factus eſt non populus. Chryſoſto. Cùm autem illi hæſitabant, & non in ordine conſilij proponebant, dicentes: Quid facimus? vnus inuerecundè & cum crudelitate clamauit: vnde ſequitur, Vnus autem ex ipſis Caiphas &c. Aug. Mouere poteſt quomodo dicatur pontifex anni illius, cùm dñs cõſtituerit vnum ſummum ſacerdotem, cui mortuo vnus ſuccederet? Sed intelligendum eſt per ambitiones & contentiones inter Iudæos poſtea conſtitutum eſſe plures fore pontifices, qui per annos ſingulos vicibus miniſtrarent, & forte etiam in vnum annum plures adminiſtrabant, quibus alio anno alij ſuccedebant. Alcuin. Nam de hoc Caypha, Ioſephus refert, quòd pretio ſibi ſacerdotium vnius anni redemerit. Orige. Increpatur autem Cayphæ prauitas in hoc quod dicitur: Pontifex anni illius, quo ſcilicet noſter Saluator exercuit miniſterium paſſionis: & tamen cùm eſſet pontifex anni illius, dixit eis, Vos neſcitis quicquam, neque cogitatis: quia expedit nobis vt vnus moriatur homo &c. q. d. Vos ſedetis & adhuc ſegnius rem attenditis, ſed attendatis vnius hominis ſalutem pro communi republica oportere contemnere. Theoph. Hoc autem ipſe ſe quidem praua dixit intentione, tamen Spiritu ſancti gratia ore eius vſa eſt ad futuri præſagium. vnde ſubditur: Hoc au. &c. Origen. Non quicunque prophetizat, propheta eſt: ſicut nõ quicunque ius proſequitur, iuſtus eſt: ſicut qui facit aliquod opus propter humanã gloriam. Cayphas ergo prophetauit quidem, nec tamen erat propheta: ſicut & Balaam. Audebit autem quis dicere, ꝙ non per Spiritum ſanctum Cayphas prophetauerit: quia etiã ſpiritus maligni eſt atteſtari Ieſu, & prophetare pro eo: iuxta illud quod dicitur, Nouimus te quòd ſis ſanctus Dei. nam eius intentionis eſt non fideles auditores efficere, ſed incitare in prætorio conſidentes aduerſus Ieſum, vt eum perimerent. deinde quod dicit, Expedit vobis: quod pars eius prophetiæ fuit, dicit verum vel mentitur. Nam ſi verum dicit, ſaluantur hi qui in prætorio aduerſus Ieſum nituntur mortuo Ieſu pro populo, & pertingunt ad id quod expedit. Quod ſi incõueniens eſt, manifeſtum quòd non fuit Spiritus ſanctus qui dedit hæc proferri, quia Spũs ſanctus nõ mẽtitur. Si autẽ

Gratia prophetia Caiphæ.

quis velit veridicũ & in hoc eſſe Caipham conuerteretur illi quod gratia Dei pro om nibus guſtet mortem,& ꝙ eſt Saluator omnium hominum? maximè fidelium.Fatebatur etiam cuncta quæ ſunt in hoc loco prophetiam eſſe veridicam,incipiendo ab illo, Vos nihil ſcitis.Nihil.n.nouerat,qui Ieſum ignorabant eſſe veritatem,ſapientiam,iuſtitiam, & pacem.Et ꝙ ipſis quoque erat expediens, vt hic vnus inquantum eſt homo moriatur pro populo: nō enim inquantum eſt imago inuiſibilis Dei, eſt ſuſceptibilis mortis. Pro populo autẽ obijt,velut potens totius orbis culpam in ſeipſum torquens diſſipare ac delere.Ex hoc vero ꝙ dicitur: Hoc autẽ à ſemetipſo non dixit: docemur quòd aliqua nos homines per nos dicimus, nulla inducẽte virtute ad proferendum:quædam verò ſuadente nobis quædam virtute, etſi non integrè exprimamus, & ſic conſequenter diſponamur ad ea,inſectantes ea quę dicimus, ſed non intentionem dictorũ: velut Caiphas ex ſe nihil protulit,nec dixit intẽtionem,quia prophetiam dicti non accipiebat.Sed etiam apud Paulũ quidam legiſperiti ſunt non intelligentes nec ea quæ proferuntur. Aug. Hic docemur etiam homines malos prophetiæ ſpiritu futura prædicere, quod tamen euangeliſta diuino attribuit ſacramento,quia pontifex fuit. i. ſummus ſacerdos. Chry. Vide aũt quanta Spũ ſancti virtus eſt, à mẽte.n.mala valuit verba proferre prophetiæ. Vide etiam quanta eſt pontificalis virtus poteſtatis, pontifex enim affectus etiã indignus exiſtens,tamen prophetauit neſciẽs quid diceret: ore enim ſolum vſa eſt gratia, contaminatum autem cor non tetigit. Augu. Caiphas igitur de ſola genere Iudæorum prophetauit, in qua erant oues de quibus ait ipſe dominus.Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael, ſed nouerat euangeliſta alias eſſe oues quæ non erant de hoc ouili, quas oportebat adduci: & ideo addidit: Et non tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi congregaret in vnum. Hæc autem ſecũdum prædeſtinationem dicta ſunt, nam neque oues eius,neque filij Dei adhuc erãt. Gregor.6. mor. Perſecutores igitur peregerunt hoc quod pernicioſe moliti ſunt, intulerunt mortem, vt ab eo abſcinderent fidelium deuotionẽ,ſed fides inde creuit, vnde ſe hãc extinguere infidelium crudelitas credidit. Non enim ad pietatis ſuæ obſequium redegit,quod contra illum humana crudelitas extorſit. Orige. Concitati autem ad iram ex verbis Caiphæ, taxauerunt vt occiderent dominum.vnde ſequitur: Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum. Et quidem ſi non Spiritu ſancto Caiphas prophetauerat, alius ſpiritus fuit qui valuit & per impium loqui, & ſibi compares aduerſus Chriſtum incitare. Qui autem vult reſpondere pro Spiritu ſancto, dicet quòd ſicut ſacrarum intentionem ſcripturarum ad vtilitatem prolatam, aliqui praue ſuſcipiunt ad conſtituendam enormem diſciplinam: ſic æditam pro Saluatore prophetiam veridicam,non debito modo percipientes conſiliati ſunt vt interficerent Chriſtum. Chryſo. Quærebant quidem prius & eum interficere, & nunc ſententiam firmauerunt.

Privilegiũ pontificale.

Ieſus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, ſed abijt in regionem iuxta deſertum in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Proximum autem erat paſcha Iudæorum, & aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione ante paſcha,ut ſanctificarent ſeipſos. Quærebant ergo Ieſum, & colloquebantur adinuicem, in templo ſtantes: Quid putatis,quia non venit ad diem feſtum iſtum? Dederant autem pontifices & phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum.

Orige. Cùm conſilium congregauerunt pontifices & phariſæi vt occiderent Ieſum ipſe cautius ſe obſeruans, non vltra cum fiducia conuerſabatur cum Iudęis,ſed ueque ad aliam ciuitatem abijt populatãm,ſed ad quandã remotam: vnde dicitur, Ieſus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudęos, &c. Aug. Non quia potentia eius defecerat, in qua ſi vellet palam cum Iudæis conuerſaretur,& nihil ei facerent ſed exemplũ diſcipulis demonſtrauit,quo appareret non eſſe peccatum ſi fideles eius oculis perſequentium ſe ſubtraherent, & furorem ſceleratorum latendo potius euitarent,quàm ſe oſtendendo magis accẽderent. Orig. Honeſtum neq; eſt imminente agone confitenti Ieſum non euitare confuſionem, nec recuſare ſubire mortem gratia veritatis: nec minus honeſtũ eſt non tradere occaſionem tantæ tentationi, non ſolũ propter incertitudinem

Diſpenſatio Chriſti

tudinē euentus proprij, ſed ne nos occaſionem prę̄ſtemus, vt alij magis impij ac noxij fiant. Nam ſi quis factus erga quenquam materia criminis luet pęnas, quod perſecutorē non declinans, non etiā & perſequentis delicto dabit reſponſum? Non ſolus autē dominus illuc iuit, imo vt nullā daret cauſam perquirendi eum, diſcipulos etiam ſecum duxit. vnde ſequitur: Et ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Chry. Qualiter putas turbatos diſcipulos humanè videntes eum ſaluatum? Ipſi autem quando omnes lætabantur & feſta celebrabant, tunc occultantur, & in peculis ſunt, ſed tamen permanebant cum eo ſecundum illud: Vos eſtis qui permanſiſtis mecū in tentationibus meis. Orige. Quo ad anagogiam verò dicatur, quòd Ieſus dudum cum fiducia ambulabat inter Iudæos, cum verbum diuinum per prophetas in ipſis cōuerſabatur: ſed abijt illuc, nec eſt verbum Dei inter Iudæos. Acceſſit autem ad villam quæ eſt prope deſertum, de qua dicitur: Multi filij deſertæ magis quàm coniugatæ. Villa autem dicitur Effrem, quę interpretatur fertilitas. Fuit autem Effraim frater Manaſſe ſenioris populi obliuioni traditi: poſt populum enim obliuioni datum & prætermiſſum prodijt ex gentibus abundantia. Diſcedens ergo à Iudæis dominus, venit in terram totius orbis propè deſertam eccleſiam: quæ dicitur ciuitas ſecunda, & ibi moratur cum diſcipulis vſque nūc. Augu. Ille autem qui de cœlo venerat pati, propinquare voluit loco paſſionis, quia imminebat hora paſſionis: vnde ſequitur, Proximum autem erat &c. Habebant Iudæi Paſcha in vmbra, nos in luce: ſanguine occiſi pecoris Iudæorū poſtes ſignati ſunt, ſanguine Chriſti frontes noſtræ ſignantur. Illum diem feſtum Iudæi cruentum haberi domini ſanguine voluerunt, illo die feſto occiſus eſt agnus qui eundem diem feſtum ſuo ſanguine conſecrauit. Mandatum erat in lege Iudæis, vt die feſto quo paſcha erat omnes vndique conuenirent, & illius Dei celebratione ſanctificarentur: vnde ſequitur, Et aſcenderunt multi Hie. de re. ante paſ. vt ſanctificarent ſeipſos. Theophyl. Aſcenderunt autem ante paſcha vt purgarentur: quoniam quicunq; peccauerant inuiti vel ſpontanei paſcha non celebrabant, niſi prius expiarentur, vt moris erat, balneationibus & ieiunijs ac raſura, quinetiā quaſdam deputatas oblationes offerendo. Hi ergo expiationem celebrantes, inſidiantur domino. vnde ſequitur: Quærebant ergo Ieſum & colloquebantur adinuicem in templo ſtantes, quid putatis, quia non venit ad diem feſtum? Chryſoſto. Inſidiabantur ei, & tempus feſti tempus faciebant occiſionis. Origenes. Et propter hoc non dixit: Paſcha domini, ſed Iudæorum: nam Saluator in illo patiebatur inſidias. Alcui. Illi ergo quærebant Ieſum non bene: nos autē quærimus eū ſtantes in templo Dei, mutuo nos conſolando & exorando, vt veniat ad idem feſtum noſtrum, & ſua præſentia nos ſanctificet. Theop. Sed ſi talia ſolum vulgus perageret, videretur vtiq; paſſio ex imperitia progredi. Sed etiam phariſæi præcipiunt vt capiatur. vnde ſequitur: Dederant enim pontifices & phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum. Orig. Et attende quòd ignorabant vbi eſt, oſtenſum eſt enim eum diſceſſiſſe. Dices etiam quoniam inſidiantes Ieſus ignorabant vbi ſit, propter quod dederunt alia quàm diuina mandata, docentes diſciplinas & mandata hominum. Augu. Nos autem indicemus modo Iudæis vbi ſit, vtinam velint audire & apprehendere.

Analogica expoſitio.

Quo Ieſus quærendus.

Moralis doctrina

CAPVT XII.

IESVS ergo ante ſex dies paſchæ venit Bethaniā, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus verò vnus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit librā vnguenti nardi piſtici precioſi & vnxit pedes Ieſu, & extersit pedes eius capillis ſuis, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Scariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentum non venditur trecentis denariis & datum eſt egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo Ieſus: Sinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. Pauperes enim ſemper habetis vobiſcum, me autem non ſemper habetis. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic eſt,

niam propter pecuniarum deſiderium hoc fecit, etenim ſufficientem habebat ex loculo concupiſcentię mitigationem. Theoph. Quidam verò adminiſtrationē pecuniæ ſuſcepiſſe Iudam fatentur, tāquam minimum omnium. Nam pecuniæ adminiſtratio, doctrinæ adminiſtratione inferior eſt ſecundū quòd dicunt apoſtoli in actibus: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei,& miniſtrare menſis. Chry. Chriſtus auté multa condeſcenſione ad Iudam vtens, non increpauit eum ſurripientem,ſed communem intulit excuſationem. nam ſequitur: Dixit ergo Ie.ſini.il.vt in diem ſepul. meæ ſer.illud. Alcui. Significat ſe moriturum & ad ſepeliendum aromatibus eſſe vngendum: ideo Mariæ cui ad vnctionem morituri corporis multum deſideranti peruenire non liceret, donatum ſit viuenti adhuc impendere obſequium, quod poſt mortem clari reſurrectione præuenta nequiret. Chryſoſt. Rurſus etiam propter proditorem rememoratus eſt ſepulturæ: Ac ſi di. Grauis ſum tibi & oneroſus, ſed expecta parum & abibo. & hoc oſtendit,cum ſubdit: Pauperes enim ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Augu. Loquebatur de præſentia corporis ſui: nam ſecundum maieſtatem ſuam,ſecundum prouidentiam,ſecundum ineffabilem & inuiſibilem gratiam impletur quod ab eo dictum eſt: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Vel aliter: In Iudæ perſona ſignificati ſunt in eccleſia mali, ſi enim bonus es habes Chriſtum & in præſenti per fidem & ſacramentum,& habebis ſemper: quia cum hinc exieris, ad illum venies qui dixit latroni,Hodie mecum eris in paradiſo.Si autem malè verſaris, videris habere in præſenti Chriſtum,quia baptizatus baptiſmo Chriſti accedis ad altare Chriſti, ſed malè viuendo non ſemper habebis,non autem dixit habes,ſed habebis: quia vnus malus,corpus malorum ſignificat. Sequitur: Cog.er. tur.mul. ex Iudæis quia illic eſſet, & vene. non prop.Ie.tantum: ſed vt Laza.vide.quem ſuſci.à mortuis.Curioſitas eos adduxit,non charitas. Theoph. Viſores enim ſuſcitati fieri cupiebant, expectantes etiam de inferis aliquid Lazaro referente perpendere. Auguſt. Quia verò tantum miraculum domini tanta erat euidentia diffamatū,vt non

Sepulturæ ſuæ q̄re Chriſtus fecit mētionem

poſſent vel occultare quod factum eſt, vel negare, cogitauerunt vt Lazarum interficerent: vnde ſequitur,Cogi.autem prin.ſacer. vt &c. O cæca ſæuitia,quaſi dominus ſuſcitare potuerit mortuum, & non poſſit occiſum.Ecce vtrunq; dominus fecit: & Lazarū mortuū,& ſeipſum ſuſcitauit occiſum. Chryſ. Nullum autem miraculum Chriſti eos ita furere fecit: hoc enim mirabilius erat,& coram multis factum eſt: & erat inopinabile mortuum quatriduanū videre ambulantem & loquentem. Aliter etiam illi in alijs putabant criminari ſabbati ſolutionem,& hac via abducere turbas: hic autem quia à nullo habebant conqueri contra Ieſum,aduerſum Lazarum faciunt cognatum, itaque & in cæco hoc feciſſent,niſi haberēt accuſationem de ſabbato. Aliter autem: Ille quidem ignobilis erat, & eiecerunt eum de templo: hoc etiam eos mordebat quòd feſtiuitatem inſtantem omnes dimittentes, Bethaniam veniebant. Alcui. Myſticè autem quòd ante ſex dies venerat Bethaniam, ſignificat quòd ille qui ſex diebus omnia fecerat,& ſexto die hominem creauerat, ipſe ſexta mundi ætate,ſexta feria,ſexta hora redimere mundū venerat. Cœna aūt dominica,fides eſt eccleſiæ quæ per dilectionē operatur. Martha miniſtrat, cum fidelis anima opera ſuæ deuotionis domino impendit: Lazarus vnus erat ex diſcumbentibus, cum hi qui poſt peccatorum mortem reſuſcitati ſunt, ad iuſtitiam vna cū eis qui in ſua permanſerunt iuſtitia, de præſentia veritatis exultant,& cęleſtis gratię muneribus aluntur,& bene in Bethania celebratur,quę interpretatur domus obedientiæ: nam eccleſia eſt obedientiæ domus. Augu. Vnguentum autem quo Maria vnxit pedes Ieſu,iuſtitia fuit,ideo libera fuit.Erat aūt vnguentum nardi piſtici precioſi. Peſtis græcè,latinè fides dicitur.Quærebas operari iuſtitiā, iuſtus ex fide viuit. Vnde pedes Ieſu bene viuendo, dn̄ica ſectare veſtigia, capillis terge. ſi habes ſuperflua, da pauperibus & domini pedes terſiſti, capilli.n. ſuperflua corporis videntur. Alcu. Et notandum quòd primo tantum pedes vnxerat: hic autem pedes & caput vnxit: ibi rudimenta pœnitentium, hic iuſtitia perfectarum deſignatur animarum. Per caput enim domini ſublimitas diuinitatis: Per pedes humilitas in-

Eximium miraculū ſuſcitationis Lazari

Tropologica expoſitio.

carnationis exprimitur: vel per caput ipſe Chriſtus, per pedes pauperes qui ſunt mem bra eius. Augu. Domus autem repleta eſt odore, mundus impletus eſt bona fama.

In craſtinum autem turba multa quæ cõuenerat ad diem feſtum, cum audiſſent quia venit Ieſus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt, & obuiam ei, & clamabant: Hoſanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Iſrael. Et inuenit Ieſus aſellum, ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi ſedens ſuper pullum aſinæ. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primum, ſed quando glorificatus eſt Ieſus, tunc recordati ſunt, quia hæc erant ſcripta de eo, & hæc fecerunt ei. Teſtimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo, quando Lazarũ vocauit de monumento, et ſuſcitauit eum à mortuis, Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum feciſſe hoc ſignum. Phariſæi ergo dixerũt ad ſemetipſos: Videtis quia nihil proficimus: ecce mundus totus poſt eum abijt.

Chry. Præceptum legis erat, vt decima luna primi menſis agnus ſiue hædus in domo recluderetur vſq; ad quartamdecimam lunam eiuſdem menſis, quãdo ad veſperam immolabatur: vnde & verus agnus ex omni grege ſine macula electus, pro populi ſanctificatione immolandus ante quinque dies, id eſt decima luna Hieroſolymam aſcendit. *fructus pdicationis Chriſti* Augu. Quantus autem fructus apparuerit prædicationis eius, & quantus grex ouium ex his quæ perierant domus Iſrael vocẽ paſtoris audierit, intendendum eſt ex eo quod dicitur, in craſtinum autẽ turba multa quæ conuenerat ad diem feſtum &c. Rami palmarum laudes ſunt, ſignificantes victoriam qua erat dominus mortem moriendo ſuperaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. Chryſ. Oſtendebant autem quoniam de reliquo maiorẽ, quàm de propheta opinionem habebant de eo: vnde ſequitur, Et proceſſerunt obuiam ei, & clamabant: Hoſanna &c. *Hoſanna interpretatio.* Augu. Hoſanna vox eſt obſecrantis, magis affectum indicans, quàm rem aliquam ſignificans, ſicut ſunt in lingua latina quas interiectiones vocans. Beda. Eſt autem compoſitum ex corrupto & integro. Oſi enim ſalua, anna obſecrantis eſt interiectio: oſi ergo corruptum, anna eſt integrum. Benedictus autem qui venit in nomine domini, ſic potius accipiendum eſt, vt in nomine domini, in nomine Dei patris intelligatur, quamuis poſſit intelligi etiam in nomine ſuo, quia & ipſe dominus eſt, ſed verba eius melius noſtrum dirigunt intellectum, qui ait: Ego veni nomine patris mei, non vtique amittit diuinitatem, quando nos docet humilitatẽ. Chry. Hoc eſt etiam quod maximè coegit credere in Chriſtum omnes, quoniam non eſt Deo cõtrarius, & hoc maximè erigebat plebem, quòd ipſe dicebat ſe à patre veniſſe. Ex his ergo verbis colligimus quòd Deus eſt. nam Hoſanna, ſaluos fac, interpretatur, ſalutem autem ſoli Deo ſcriptura attribuit. Deinde quia verè eſt Deus qui venit, inquiunt, non qui dicitur: hoc enim ſeruile eſt quodammodo, illud verò dominicum. Quia etiam dicunt: In nomine domini, illud idem erga ipſum protendit: non enim in nomine ſerui, ſed domini dicunt illum venire. Augu. Quid autem magnum fuit regi ſeculorũ regem fieri hominum? Non enim rex Iſrael Chriſtus ad exigendum tributum, vel ferro excitum armandum, ſed rex Iſrael quòd mẽtes regat, quòd in regnum cœlorum perducat, quòd ergo rex eſſe voluit Iſrael, dignatio eſt, non promotio: miſerationis indiciũ, non poteſtatis augmentum, qui enim appellatus eſt in terra rex Iudæorum, in cœlis eſt dominus angelorum. Theo. Iudæi autem regem Iſrael ipſum nuncupabant, quaſi ſenſibilem regẽ ſomniantes. Expectabant nanque exurgere quendam in regem maiorem quàm ſecundum humanam naturam, ſaluaturum eos à Romanorũ iuriſditione. Quomodo autem dominus venerit oſtẽdit euangeliſta ſubdens: Et inue. Ieſus aſ. &c. Aug. Hoc breuiter dictum eſt: nam quemadmodum ſit factum apud alios Euangeliſtas pleniſſimè legitur. Pullum autem aſinę in quo nemo ſederat (hoc enim apud alios euangeliſtas inuenitur) intelligimus populũ Gentium, qui legem domini non acceperat, aſinam verò (quia vtrunq; domino adductum eſt) plebem eius quę veniebat ex populo Iſrael. Chry. Fecit ergo hoc prophetice aliquid figurans, quoniã videlicet immundum Gentium populum debebat ſubiectum habere, & prophetiam quandam implens. Auguſt. Adhibetur autem huic facto propheticum teſtimonium, vt apparet. quoniã maligni principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebantur quæ legebant: vnde

vnde ſequitur, Sicut ſcriptum eſt: No.ti.fi. Sy.ec.rex tu.ve.ti.ſe.ſu.pul.aſinæ. In illo populo erat filia Sion, ipſa eſt Hieruſalẽ, quæ eſt Sion cui dicitur: No.ti. illum, agnoſce qui à te laudatur, & noli trepidare cum patitur: quia ille ſanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, & vita redimatur. Chry. Vel aliter: Quia reges eorum iniuſti fuerant, & eos obnoxios bellis faciebant, confide ait, hic non talis, ſed mitis & manſuetus: quod oſtendit ab aſino, non .n. exercitum habens intrabat, ſed aſinum habens ſolum. Vide autem euangeliſtæ ſapientiam, non verecundatur priorem ignorantiã diuulgare: nã ſequitur, Hæc non cog.diſ.eius pri.ſed qñ glo. eſt Ieſus. Aug. Quando virtutem ſuæ reſurrectionis oſtendit, tunc recordati ſunt quòd hæc erãt ſcripta de eo, & hoc fecerunt ei, id eſt non aliqua quàm quę ſcripta erant de eo. Chry. Hoc autem ignorabant, quoniam ipſe nõ reuelauit eis, ſcandaliʒaſſet enim eos ſi rex exiſtens talia paſſurus erat: & etiam non ſuſcepiſſent ſtatim cognitionem regni de quo dicebatur, de regno enim tẽporali hoc dici putaſſent.

Mãſuetudo Christi regis.

Theop. Aſpice autem conſequentiam paſſionis, ſuſcitauit Lazarum, hoc omnium nouiſſimè reſeruans miraculum, & ob hoc plurimi concurrebant & credebant: vnde ſequitur, Teſt.er.perhi.tur.quæ cũ eo erat quando vo.La.de mo.& ſu.eum an mor. prop. & ob.ve.ei tur.quia au.eum feciſ.hoc ſignum. Exinde liuor & inſidię: vnde ſequitur, Phariſæi autem dice. ad ſemet. vide. quia nihil profi.Ec.mun.totus poſt eum abijt. Augu. Turba turbauit turbam. Quid autem inuidet cœca turba qua poſt eum abijt mundus, per quem factus eſt mundus. Chry. Mundum enim hic turbã dicunt. videtur autem mihi hoc dictum eſſe eorum qui ſani quidẽ erant, non audebant autem propalari, demum ab euentu deterrebant alios quaſi inconſummabilia tentantes. Theo. Ac ſi diceret: Quantumcunque inſidiamini, tanto hic augetur & gloria eius intenditur: quis ergo profectus de tantis inſidijs?

Nouiſſimum miraculum

Erant autem quidam Gentiles ex his qui aſcenderant, vt adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat à Bethſaida Galilææ, & rogauerunt eum, dicentes: Domine, volumus Ieſum videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ. Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu. Ieſus autem reſpondit eis, dicens: Venit hora, vt clarificetur filius hominis. Amen amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam ſuam, perdet eam, & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur, & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus.

Beda. Templum domini Hieroſolymis ſitũ adeo erat famoſum, vt diebus feſtis non ſolum vicini, ſed etiam multæ ex longinquis regionibus gentes illuc aduenirent, ſicut de Eunucho Candacis reginæ Ethiopum actus apoſtolorum declarat: hac ergo conſuetudine hi Gentiles venerant adorare, de quibus dicitur: Erant autem gen. qui ex his qui aſc.vt ado. in die feſto. Chry. Propè exiſtentes de cętero proſelyti fierent. Fama itaque audita de Chriſto, volunt eum videre: vnde ſequitur, Hi ergo acce.ad Philip.qui erat à Bethſ. Gal. & ro. eum di. Do. vo.Ie. vide. Aug. Ecce volunt eum Iudæi occidere, Gentiles videre: ſed etiam illi ex Iudęis erant qui clamabant, Benedictus qui venit in nomine domini. Ecce illi ex circũciſione, illi ex præputio, velut duo parietes de diuerſo venientes, & in vnam fidẽ Chriſti pacis oſculo concurrentes. Sequitur: Ve. Phi. & di. Andrææ. Chryſo. Quaſi priori exiſtenti, audiuerat enim: In viã Gentium ne abieritis: propterea cum condiſcipulo communicans magiſtro refert, vnde ſequitur: Au.rur.& Phi.dicunt Ieſu. Aug. Audiamus ergo vocem lapidis angularis: vnde ſequitur, Ie.au.reſ. eis di.ve.ho.vt cla.fi.hominis. Forſitan aliquis putat ideo ſe dixiſſe glorificatum, quia Gentiles volebant eum videre: nõ ita eſt, ſed videbat Gentiles poſt paſſionem & reſurrectionem ſuam in omnibus Gentibus credituros. Ex occaſione igitur iſtorum Gentilium qui eum uidere cupiebant, annunciat futuram plenitudinem gentium, & promittit iam adeſſe horã glorificationis ſuæ, qua facta in cœlis Gentes fuerant crediturę, ſecundum illud: Exultare ſuper cœlos Deus, & ſuper omnẽ terram gloria tua, ſed altitudinem glorificationis oportuit ut præcederet humilitas paſſionis: unde adiunxit, Amen amen di.uo. Niſi gra.fru.ca.in ter. mor.fue. ipſum uo.ma. Si

Chriſti frequẽtia templi.

autem mor. fue. mul. fru. affert. Si autem dicebat granum mortificādum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide populorum. Bed. Ipſe enim ex ſemine patriarcharum in agro huius mundi ſeminatus eſt, ideſt incarnatus eſt, ut moriendo cum multiplicatione reſurgeret: ſolus mortuus eſt, cum multis ſurrexit. Chryſo. Et quia per ſermones non ita ſuadebat, utitur experimēto, quia frumentum magis facit fructum cum mortuum fuerit. Si autē ex ſeminibus accidit, multo magis in me. Quia igitur de reliquo debebat dimittere diſcipulos ad gētes, videt autem Gentiles præſilientes ad fidem: oſtendit quòd tempus erat, ut ad crucem ueniret. Non enim prius eos ad Gentes miſit, donec Iudæi offenderunt, donec crucifixerunt, & quia de morte ſua præuidit diſcipulos contriſtandos, ſuperabundantiam facit ſermonis, dicens: Non ſolum ſi non mortem meam patienter ſuſtinueritis, ſed etiam ſi uoſipſi non moriamini, nullum uobis erit lucrum, & hoc eſt quod ſubdit, Qui amat ani. ſuam per. eam. Augu. Hoc duobus modis intelligi poteſt. Qui amat, perdet, ideſt ſi animas, pedes: ſi cupis uitam tenere in Chriſto, noli mortem timere pro Chriſto. Item alio modo: Qui amat animā ſuam, perdet eam. noli amare in hac vita, ne perdas in æterna vita. hoc autem quod poſterius dixi, magis habere videtur euāgelicum ſenſum. Sequitur enim: Et qui odit animam ſuam in hoc mundo &c. ergo quod ſupra dictum eſt. Qui amat, ſubintelligitur in hoc mundo. Chry. Amat autem animā ſuam in hoc mundo, qui deſideria eius inconuenientia facit. odit autem eam, qui nō cedit ei noxia concupiſcenti, & non dixit, Qui non cedit ei, ſed qui odit eam. Quemadmodum enim eorum qui odio habentur, nec vocem audire ſuſtinemus, nec viſum videre delectabitur: ita & animam cum contraria iniungit quæ Deo non placent, cum vehementia auertere oportet. Theophyl. Quia enim valde onerosum erat audire ꝙ oporteret odire animam, cōſolatur per hoc quòd additur: In hoc mundo, temporis indicans particularitatem. non enim in perpetuum iubet animam odio haberi. & emolumentum ponit cum dicit: In vitam æternam cuſtodit eam. Augu. Sed vide ne tibi ſubrepat, vt teipſum interimere velis, ſic intelligendo quòd debes in hoc mundo odiſſe animam tuam. hinc enim quidam maligni atque peruerſi homicidæ flammis ſe donāt, aquis præfocant, præcipitatione collidunt, hoc Chriſtus nō docuit, imò & diabolo præcipitium ſuggerenti reſpondit: Vade ſatana. Cū ergo cauſæ articulus venerit, vt hæc conditio proponatur, aut faciendum eſſe cōtra Dei præceptum, aut ab hac vita migrandum, comminante mortem perſecutore, ibi oderis in hoc mundo animam tuam, vt in vitam æternam cuſtodias eam. Chryſ. Dulcis quidē eſt præſens vita his, qui affixi ſunt ei: ſi verò quis ad cœlum reſpexerit, videns qua ibi ſunt bona, cito contemnet vitā præſentem. Cum enim apparuerit melior, contemnitur peior. In hoc ergo nos inducens Chriſtus ſubdit: Qui mihi miniſtrat, me ſequatur, ideſt me imitetur: de morte hoc dicit, & de ea quæ per opera aſſecutione: oportet enim eum qui miniſtrat, eum cui miniſtrat ſequi. Aug. Quid ergo ſit miniſtrare Chriſto in ipſis verbis agnoſcimus cum dicit: Si quis mi. mi. Miniſtrat ergo Ieſu, qui non quæ ſua quærunt, ſed quæ Ieſu Chriſti: hoc eſt .n. me ſequatur, vias ambulet meas non ſuas: non ea tantum quæ ad miſericordiam pertinent corporalem, ſed omnia opera bona propter Chriſtum faciens, vſque ad illud opus magnæ charitatis, quod eſt animam pro fratribus ponere, ſed quo fructu? qua mercede? ſequitur: Et vbi ego ſum il. & mini. me. erit. Gratis amatur, & operis quo miniſtratur illi precium ſit eſſe cum illo. Chryſ. Oſtendit autem per hoc quòd reſurrectio morti ſuccedet. Vbi autem ſum ait, quia in cœlis ante reſurrectionem Chriſtus erat. Igitur illud transmigremus animo & mente. Sequitur: Si quis mi. mini. hono. eū pa. meus. Aug. Per hoc intelligitur expoſuiſſe, vt ſupra dixerat, illic & miniſter meus erit. Nam quem maiorē honorem accipere poterit adoptatus, quàm vt ſit vbi eſt vnicus? Chryſ. Nam autem dixit: Ego honorificabo eum, ſed pater meus: nondum enim de eo decentem opinionem habebāt, ſed maiorem de patre.

Xp̄s quare grano comparatur.

Aīam quo amare licet.

Sanus intellectus.

Miniſtri Ieſu qui ſint.

Nunc anima mea turbata eſt. Et quid dicam? Pater, ſaluifica me ex hac hora. Sed propterea ueni in horam hanc. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cœlo dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Turba ergo quæ ſtabat & audierat, dicebat

tebat tonitruum eſſe factum. Alij autem dicebant: Angelus ei locutus eſt. Reſpondit Ieſus, & dixit: Non propter me hæc uox uenit, ſed propter uos. Nunc iudicium eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Hoc autem dicebat, ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Philoſophari de morte eſt facile.

Chryſ. Quia dominus ad paſſionem diſcipulos exhortatus fuerat, ne dicant quòd ipſe extra dolores exiſtens humanos, facile de morte philoſophatur & nos admonet, propter hoc quòd ipſe eſt ſine periculo: oſtẽdit quòd & ipſe in agonia ſit, tamẽ propter vtilitatem mortem non renuit. vnde dicitur: Nunc anima mea turbata eſt. Auguſt. Audio qui in hoc mundo odit animam ſuã, in vitam ęternam cuſtodit eam, & mundum contemnere accendor, & in cõtrario modo nihil eſt vitæ huius totius quantũlibet fuerit prolixior, vapor: pro amore æternorum temporalia mihi cũcta vileſcunt, & rurſum dominum audio dicentẽ: Nunc anima mea turbata eſt. Sequi iubes animam meam, ſed turbari video animam tuam. quale fundamentum quæram, ſi petra ſuccumbit? Agnoſco domine miſericordiam tuam. nam qui charitatis voluntate turbaris multos in corpore tuo qui ſuæ infirmitatis neceſſitate turbantur, ne deſperando pereant conſolaris. In ſe ergo caput noſtrum ſuſcepit membrorum ſuorum affectum, & ideo non eſt ab aliquo turbatus, ſed ſicut de illo ſupra dictum eſt, turbauit ſemetipſum. Chryſo. Appropinquãs enim de reliquo cruci quod humanum eſt oſtendit, & naturam non volentem mori, ſed præſenti adhærentem vitæ oſtendens quoniam nõ extra humanas paſſiones erat. ſicut enim eſurire non crimen eſt, ita neque præſentem vitam appetere. Chriſtus autem corpus à peccato mundum habebat, nõ à naturalibus neceſſitatibus exutum: hoc igitur diſpenſationis eſt, non deitatis. Auguſt. Denique homo qui ſequi vult, audiat qua hora ſequatur. acceſſit fortè hora terribilis, proponitur optio, aut faciendæ iniquitatis, aut ſubeundæ paſſionis, turbatur anima infirma: audi ergo quid ſubiungit: Et quid dicam? Beda. Hoc eſt, quid aliud niſi vt membra mea inſtruantur? Pater ſalui fica me ex hac hora. Augu. Docuit te quẽ innoces: cuius voluntatem tuæ voluntati præponas: non ideo tibi videatur ex alto diffidere, quia te vult ab initio proficere: hominis ſuſcepit infirmitatem, vt doceat cõtriſtatum dicere, non quod ego volo, ſed quod tu vis. vnde & hic ſubditur: Sed propt. ve. &c. Chry. q. d. Non habeo quid dicam ereptionem quærens. Propterea enim veni in horam hanc, ac ſi dicat: Etſi turbemur & tumultum patiamur, non fugiamus mortem, quia ego nunc turbatus non dico, vt effugiã, oportet enim ferre quod ſuperuenit, non dico: Eripe me ex hora hac: ſed contrarium dico, ſcilicet clarifica nomen tuum. oſtendit enim quoniam pro veritate moritur, gloriã Dei hoc vocans, & hoc euenit: futurum enim erat, vt poſt crucem conuerterentur orbis terrarum, & cognoſceret nomen Dei & coleret non ſolum patris, ſed etiam filij: ſed tamen hoc ſilet. Sequitur: Ve. er. vox de cœ. di. Et cla. & iterum clarificabo. Greg. 28. mo. Huiuſmodi verbis per angelum loquitur Deus. Et cum nil in imagine oſtenditur, ſed ſupernæ vocis verba audiuntur, & nimirum de cœleſtibus loquens verba ſua quæ audiri ab omnibus voluit, rationali creatura adminiſtrante formauit. Aug. Clarificaui autem dicit antequam ſacerem mundum, & iterum clarificabo cum reſurget à mortuis. Vel aliter: Clarificaui cùm de virgine natus eſt, cũ miracula multa fecit, cùm deſcendente Spiritu ſancto in ſpecie columbæ monſtratus eſt, & iterum clarificabo cùm reſurget à mortuis, cũ exaltabitur ſuper cœlos Deus & ſuper omnem terram gloria eius. Sequitur: Tur. er. quæ ſta. & au. di. to. eſſe fa. Chryſ. Aperta quidem & bene ſignificatiua erat vox, ſed cito ab eis euolauit, quaſi à groſſioribus & carnalibus & deſidioſis: & hi quidem ſonitum tantum retinuerunt, alij verò quoniam articulata erat vox nouerant, quid autem ſignificauit non adhuc: de quibus ſubditur, Alij dicebant: Angelus ei locutus eſt. Sequitur: Reſp. Ie. & di. Non prop. me hęc vox ve. ſed pro. vos. Aug. Hic oſtendit illa voce non ſibi indicatum quod iam ſciebat, ſed eis quibus indicari oportebat. Sicut autem vox illa non propter eum facta eſt, ſed propter eos, ſic anima eius non propter ipſum, ſed propter eos turbata eſt. Chryſ. Ad illud enim inſtat vox patris quòd ſemper dicebant, quoniam non eſt ex Deo qui enim à Deo glorificatur, qualiter nõ eſt ex Deo? vbi

exẽplo Chriſti docemur.

Glorificatio Chriſti quãdo facta.

vbi vide quòd humilia propter eos facta ſũt non quaſi filio auxilio indigente. Quia ergo dixit, clarificabo, oſtendit conſequenter & motum glorię. Nam ſequitur: Nunc iudicium eſt mundi. Aug. Iudiciũ enim quod in fine expectatur erit præmiorum pœnarumque æternarum. dicitur etiam iudicium non diſcretionem, ſcilicet & à ſuis redemptus diaboli expulſionem. vnde ſequitur: Nunc princeps mũdi huius eijcietur foras, abſit vt diabolum principem mundi ita dictum exiſtimemus, vt eum cœli & terræ dominari poſſe credamus, ſed mundus appellatur in malis hominibus, qui toto orbe terrarum diffuſi ſunt. Sed ergo dictum eſt: Princeps huius mundi, ideſt princeps malorum hominum qui habitant in mundo. Appellatur etiam mũdus in bonis, qui ſimiliter per totum orbem terrarum diffuſi ſunt, ideo dicit apoſtolus, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi: hi ſunt ex quorum cordibus principes mundi eijcientur foras: præuidebat enim dominus poſt paſſionem & glorificationem ſuã per vniuerſum multos populos credituros, in quorum cordibus diabolus intus erat, cui quando ex fide renunciant, eijcitur foras. Sed nunquid de cordibus veterum iuſtorum non eſt eiectus foras? quomodo ergo dictum eſt nunc eijcietur foras, niſi quia tunc quod hominibus pauciſſimis factum eſt, nunc in multis magniſque populis iam mox futurum eſſe prædictum eſt? Quid ergo ait quiſpiam? quia diabolus eijcitur foras, iam fidelium neminem tentat? imò tentare non ceſſat, ſed aliud eſt intrinſecus regnare, aliud forinſecus oppugnare. Chry. Sed quale eſt illud iudicium quo diabolus foras eijcitur, exemplo id faciam manifeſtum, ſit aliquis debito res expetens & feriat, & in vincula mittat. Deinde ex eadem dementia & eum qui nihil debet ſub eundem carcerem ducat, hic & eorum quæ in alios fecit dabit vindictã, ita & in Chriſto factum eſt. Eorũ enim quæ diabolus in nos fecit, per ea quæ in Chriſtũ auſus eſt ſuſtinebit vindictam, & ne quis dicat, Qualiter mittetur foris ſi te ſuperabit? ſubiungit, Et ego ſi exaltatus fuero &c. Qualiter enim ſuperatur, qui & alios trahit? hoc autem plus fuit dicere quàm reſurgam. Si enim hoc dixiſſet, nondum manifeſtum eſſet quòd traheret: dicendo verò, Traham: vtrunque demonſtrat. Aug. Sed quæ omnia trahit, niſi ex quibus diabolus eijcitur foras? non autem dixit, Omnes, ſed omnia, non enim omnium eſt fides: non itaque hoc ad vniuerſitatem hominum retulit, ſed ad creaturæ integritatem, id eſt ſpiritum & animam & corpus, ad illud ſcilicet quòd intelligimus, quòd viuimus, & viſibiles ſumus: aut ſi omnia ipſi homines intelligendi ſunt, omnia prædeſtinata ad ſalutem poſſumus dicere, aut certè omnia hominum genera ſecundũ innumerabiles differentias quibus inter ſe præter ſola peccata homines diſtant. Chryſ. Qualiter igitur ſupra dixit, quoniam pater trahit? quia ſcilicet filio trahente pater trahit. Dicit autem traham, quaſi à tyrãno detentos, & per ſeipſos nequeuntes accedere, & illius manus effugere. Aug. Sed ſi exaltatus, inquit, fuero à terra: hoc eſt, cum exaltatus fuero: non enim dubitat futurum eſſe quod venit implere, nam exaltationem ſuam dixit in cruce paſſionem. vnde euangeliſta ſubdit: Hoc autem dixit ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Princeps mundi quis dicatur.

Exaltatio Christi dicitur paſſio.

Reſpondit ei turba: Nos audiuimus ex lege quia Chriſtus manet in æternum. Quomodo tu dicis: oportet exaltari filium hominis? Et quis eſt iſte filius hominis? Dicit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum lumen in vobis eſt. Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant. Et qui ambulat in tenebris, neſcit quo uadat. Dum lucem habetis credite in lucem, ut filij lucis ſitis. Hæc locutus eſt Ieſus, & abijt, & abſcondit ſe ab eis.

Auguſt. Cum intellexiſſent Iudæi quòd dominus de ſua morte dixiſſet, proponunt ei quæſtionẽ quomodo diceret moriturum. vnde dicitur: Reſpon. ei tu. Nos audi. ex le. quia Chriſtus ma. in æter. quomodo tu di. opor. exal. filium hominis? Memoriter tenuerunt quòd dominus aſſiduè dicebat ſe eſſe filium hominis. Nam hoc loco non dixit, Si exaltatus fuerit filius hominis, ſed ſuperius dixerat, Venit hora vt clarificetur filius hominis: hoc ergo in animo retinentes inquiunt, Si Chriſtus manet in eternũ, quomodo exaltabitur à terra, ideſt quomodo crucis paſſione morietur? Chry. Hinc eſt videre quoniam multa eorum quæ parabolicè dicebantur intelligebant: quia. n. præuenit de morte diſputans, audiẽtes hic exaltationem ſuſpicati ſunt hoc. Auguſt. Vel hoc

hoc eum dixiſſe intelligebant quod facere cogitabant: non ergo eis verborum iſtorum obſcuritatem aperuit infuſa ſapientia, ſed ſtimulata conſcientia. Chry. Et vide qualiter malicioſe interrogant: non enim dixerunt, Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus nihil patitur. In multis enim ſcripturarum locis, & paſſio & reſurrectio ſimul ponitur, ſed quoniam manet in ęternum, & nimirum hoc non erat contrarium. Immortalitati enim per paſſionem non eſt factum impedimentum, ſed æſtimauerunt per hoc oſtendere eum nō eſſe Chriſtum, quoniam Chriſtus manet in æternum: deinde ſubdunt, Quis eſt iſte filius hominis? & hoc malicioſe. q.d. Nō dicas quòd propter odium tuum hoc dicamus: ecce enim non nouimus de quo dicis. Sed Chriſtus reſpondit, oſtendens quoniā paſſio non prohibet manere eum in æternum. vnde ſubditur, Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modi.lu.in vo.eſt.q.d. Adhuc paruo tēpore ego lux vobiſcū ſum, per hoc oſtendens quòd mors eius transmigratio eſt: etenim lux ſolaris non interimitur, ſed parum recedens rurſus apparet. Aug. Vel aliter: Modicum lumen in vobis eſt, per hoc quod intelligitis, quia Chriſtus manet in æternū: ergo ambulate, accedite, totum intelligite, & moriturum Chriſtum & victurum in ęternum dum lucem habetis. Chry. Hic dicit tempus totum præſens vitæ, & ante crucem & poſt crucem: multi enim poſt crucem crediderant in eum, vt non tenebrę vos comprehendant. Auguſt. Si ſcilicet eo modo credideritis Chriſti ęternitatem, vt negetis in eo mortis humilitatem. Sequitur: Et qui am.in tene.ne.quo vadat. Chryſ. Quanta denique Iudęi nunc agunt & neſciunt quod agunt: ſed vt in tenebris ambulantes, putāt quidem rectam incedere vitam, contrariam autē vadunt: propterea ſubdit, Dum lucem habetis, credite in lucem. Auguſt. Id eſt, dum aliquid veri habetis, credite in veritatem: vt renaſcamini veritati: vnde ſequitur, Vt filij lu. ſitis. Chryſ. Quod eſt filij mei. In principio autem euangeliſta dicit, quòd ex Deo nati ſunt, hoc eſt ex patre, hic aūt ipſe dicitur hos generare: vt diſcas quoniam vna ex actio patris & filij. Sequitur: Hæc locutus eſt Ieſus, & abijt & abſcōdit ſe ab eis. Aug. Nō eb eis q credere & diligere cęperunt, ſed ad eis qui videbāt & inuidebāt, Cū

Iudæi in tenebris ambulant

aūt abſcondit noſtræ infirmitati conſulit, nō ſuę poteſtati derogauit. Chry. Sed cū nec lapides leuarent nec blaſphemarent, cuius gratia occultatus eſt? Corda enim rimatus, nouerat furorē in eis ſæuientem, & non expectauit vt in opus exirent, ſed occultatur mitigans eorum inuidiam.

Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, vt ſermo Eſaiæ impleretur quem dixit: Domine quis credidit auditui noſtro? & brachium domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam eius & locutus eſt de eo. Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, vt de ſynagoga non eijcerentur. Dilexerūt enim gloriam hominum magis quàm gloriam Dei.

Chry. Nouerat dominus feruentem animum Iudæorum, & occiſionē meditātem: & ideo occultatus eſt, & hoc occultè inſinuauit euangeliſta ſubdens: Cum autem tan. ſig.fe.co.eis. non cre.in eum. Theop. Non autem modicæ iniquitatis fuit tantis ſigni non credere: ea uerò ſigna cōmemorat quę ſupra ſunt poſita. Chry. Ne quis autem ei intenderēt, & ideo ad id hoc excludendum inducit etiam prophetas hoc ſcientes, propter quod ſequitur: Vt ſer. Eſa. imp. quem dixit: Do.quis cre.au.no. & bra. do. cui re. eſt. Alcui. Quis pro raritate poſuit, quia quod ſancti prophetæ à Deo audierunt, & populo prædicauerunt, pauciſſimi crediderunt. Augu. Satis autem oſtendit brachiū domini ipſum Dei filium nuncupatum, non q Deus pater figura determinetur carnis humanæ, ſed quia omnia p ipſum facta ſunt, ideo brachium domini dictū eſt. Si enim aliquis homo tanta poteſtate præualeret, vt ſine ullo motu corporis ſui quod diceret fieret, uerbum eius brachium eius eſſet. Nō autem patet occaſio erroris his qui dicunt, quia ſolus pater eſt, ſi brachium eius eſt filius, non enim duæ, ſed una perſona eſt homo & brachium eius, nō intelligentes quomodo uerba de rebus alijs ad res alias ꝓpter aliquā ſimilitudinem transferantur. Quidam autem inter ſe muſitāt, quæ culpa fuit Iudæorum ſi neceſſe erat, ut ſermo Eſaiæ impleretur. Quibus reſpondemus Deū præſcium futu-

Filius dei brachium nominatur.

futurorum per prophetam prædixiſſe, infidelitatem Iudæorum non feciſſe, non enim propterea quenquam Deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iam nouit, ipſorum enim præſciuit peccata non ſua, fecerunt ergo peccatum Iudæi quòd facturos eſſe prædixit quẽ nihil latet. Chry. Quòd ergo dixit, vt ſermo Eſaiæ proph. impleretur, ly vt, non cauſale eſt, ſed euentus. Non enim quia dixit Eſaias non crediderunt, ſed quia non erant credituri, propterea Eſaias dixit. Aug. Sed ea quæ ſequuntur profundiorem faciunt quæſtionem, adiungit enim & dixit. Propterea non po.cre. quia iter.dixit Eſa. Excę.ocu.eo.& indu.cor eorum, vt non videant oculis, & non intelligant &c. Si .n. credere non poterant quod peccatum eſt hominis non facientes quod non poteſt facere. Et quod eſt grauius ad Deum cauſa refertur quando quidem ipſe excœcauit oculos eorũ & indurauit eorum cor. non enim hoc ſaltem de diabolo dicitur, ſed de Deo, ſed quare non poterant credere, reſpondeo, quia nolebant. Sicut enim quòd dominus negare ſeipſum non poteſt, laus eſt uoluntatis diuinæ, ita quòd illi non poterant credere, culpa eſt voluntatis humanę. Chry. Hoc autem in communi conſuetudine cuſtoditur, vt cum quis dicat. Nõ poſſum amare illum vehementia voluntatis potentiam dicit, ſed euangeliſta dicit. Non poterant, vt oſtendat quoniam impoſſibile eſt mentiri prophetam, non tamen propterea impoſſibile erat eos credere, non enim hæc prædixiſſet, ſi crediturі eſſent. Augu. Sed aliam cauſam, inquis, dicit propheta, non voluntates eorum, quia ſcilicet excęcauit oculos eorum &c. ſed hoc eſt etiam eorum voluntatem meminiſſe reſpondendo. Sic enim excœcat & obdurat Deus diſerendo & non adiuuando quòd occulto iudicio facere poteſt in quo non poteſt. Chry. Neque enim dereliquit nos niſi nos voluerimus ſecundum illud Oſeæ. Oblitus es legis Dei tui, obliuiſcar & ego tui, hæc dicit oſtendens nos incipere derelictionem, & cauſam fieri perditionis. Sicut enim ſol infirmum offendit viſum, non ex propria natura, ita fit & in his qui non attendunt Dei ſermones, terrens autem auditores ſcriptura dicit. Excœcauit & indurauit. Auguſt. Quòd autem addidit. Et conuertantur & ſanem eos, vtrum ſubaudiendum ſit non, id eſt non conuertantur: etenim conuerſio de illius gratia eſt, an fortè & hoc de ſupernæ medicinæ miſericordia factum intelligendum, vt quoniam ſuperbè ſuam iuſtitiã conſtituere volebant adhuc deſerentur & excęcarentur vt offenderent in lapidem offenſionis, & impleretur facies eorum ignominia, atq; humiliari quærerent non ſuam qua inflatur ſuperbus, ſed iuſtitiam Dei qua iuſtificatur impius, hoc enim multis eorum profecit in bonum qui de ſuo ſcelere compuncti in Chriſtum poſtea crediderunt. Sequitur: Hoc dixit Eſa. qua ndo &c. Vidit autem non ſicuti eſt, ſed modo quodam ſignificatiuo, ſicut prophetæ viſio fuerat informanda. Nemo ergo vos fallat eorum qui dicũt inuiſibilem patrem & viſibilem filium, qui putant eum eſſe creaturam. In forma .n. Dei in qua æqualis eſt patri etiam filius inuiſibilis eſt, vt autem ab hominibus videretur, formam ſerui accepit, oſtendit etiam ſe antequam ſuſciperet carnem oculis hominum ſicut voluit in ſubiecta creatura, non ſicuti eſt. Chry. Gloriam autem hic dicit viſionem ſedentes in throno excelſo & alia quæ ibi dicuntur. vnde ſequitur: Et lo. eſt de eo. hoc ſcilicet vidi dominum ſedentem, & quòd audiuit vocem dicentem quem mittam, & quis ibit nobis &c. Sequitur: Veruntamen ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, vt de ſynagoga non eijcerentur, dilexerunt enim magis gloriam hominum quàm gloriam Dei. Alcui. Gloria Dei eſt publicè confiteri Chriſtum, gloria hominum eſt in mundanis gloriari. Aug. Hos ergo improbauit euangeliſta qui in hoc greſſu fidei ſi proficerent per amorem quẽ humanę gloriæ ſunt proficiendo ſuperarent.

Quõ Deus obcæcat cor

Viſio Eſaiæ qualis fuerit.

Ieſus autem clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum qui miſit me. Et qui videt me, videt eum qui miſit me. Ego lux in mundũ veni, vt omnis qui credit in me in tenebris non maneat. Et ſi quis, audierit verba mea & non cuſtodierit, ego non iudico eum. Non enim veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum. Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum, Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Quia ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam et quid loquar. Et ſcio quia mandatum

eius

eius vita æterna eſt, Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater ſic loquor.

Chry. Quia amor humanæ gloriæ principes credentes conſiteri prohibebãt, dominus contra hoc eis loquitur. vnde dicitur: Ieſus autẽ cla. & dixit. Qui credit &c. q.d. Quid formidatis credere in me? in Deum fides peruenit per me. Aug. Quia.n.homo apparebat hominibus cum lateret Deus ne putarent eum hoc eſſe tantum quod videbant talem ac tantum ſe volẽs credi, qualis & quãtus eſt pater. Qui credit in me, inquit, non credit in me.i. in hoc quod videt, ſed in eum qui me miſit.i. in patrem, nam ſi putauerit eum habere filios ſecundum gratiam, nõ aũt habere filium ęqualem ſibi atq; coęternum, nõ credit in patrem qui eum miſit, quia non eſt hoc pater qui eum miſit. Ne autem putarẽt ſe voluiſſe intelligi patrem tanquam multorum filiorũ per gratiam generatorem, non vnici verbi æqualis ſibi continuo ſubiecit. Qui videt me &c. q.d. Vſque adeo nihil diſtat inter eum & me, vt qui me videt videat eũ qui miſit me, apoſtolos ſuos certè ipſe dominus miſit, nunquam tamen aliquis eorum dicere auderet. Qui credit in me. Credimus.n. apoſtolo, ſed non credimus in apoſtolũ. Filius aũt rectè vnigenitus dicit. Qui credit in me, nõ cre. in me: ſed cre. in eũ qui me miſit. vbi non à ſe abſtulit credentis fidem, ſed voluit in forma ſerui remanere credentem. Chryſ. Vel dicit. Qui credit in &c. q.d. Qui fluminis accipit aquam, non eam quæ eſt fluminis accipit, ſed eam quæ eſt fontis, volens autem oſtẽdere quoniam non eſt credere in patrem, non credentem in eum, ſubiungit. Qui videt me &c. quid igitur? Corpus eſt Deus? nequaquam, ſed conſideratio veri quæ eſt per intellectũ, hic viſio dicitur, deinde oſtendit eam quę ad patrem cognitionem in hoc quod ſubdit. Et lux in mundum veni, quia.n. pater lux vocatur, vbiq; eo hic vtitur nomine. Lucem aũt ſe hic vocauit ꝙ ab errore eripit & intellectuales tenebras ſoluit: vnde ſubdit. Vt omnis qui credit &c. Aug. In quo ſatis manifeſtat omnes ſe in tenebris inueniſſe, ſed in eis tenebris maneãt, in quibus inuenti ſunt, debẽt credere in lucẽ quæ venit in mundũ. Dixit quodam loco diſcipulis ſuis. Vos eſtis lux mundi: non tamen eis dixit. Vos lux veniſtis in mũdum, vt omnis qui credit in vos in tenebris non maneat, lumina ergo ſunt omnes ſancti, ſed credẽdo illuminantur ab eo, à quo ſi quis receſſerit tenebraſ. Chry. Vt autem nõ exiſtiment ꝙ propter imbecillitatem eos qui ipſum contemnunt illæſos dimittat, ſubiungit. Et ſi quis audierit verba mea, & nõ cuſtodierit ego non iudico eum. Aug. Intelligendum eſt. Modo non iudico eum, cum alio loco dicat. Pater omne iudicium dedit filio, quare autẽ modo non iudicat oſtẽdit ſubdens. Non.n veni vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mũdum, ideſt vt ſaluum faciam mundum? nunc ergo eſt tempus miſericordiæ, poſt erit iudicij. Chryſ. Deinde vt non pigriores ex hoc fiant, terribile ſubit iudicium. Qui ſpernit me & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Aug. Non dixit. Ego non iudico eum in nouiſſimo die: hoc.n. eſſet contrarium illi ſententiæ. Omne iudiciũ dedit filio. Expectantibus aũt quiſnã eſſet ille ſecutus, adiunxit. Sermo quẽ locutus ſum ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Satis manifeſtauit ſeipſum in nouiſſimo die iudicaturum, ſeipſum quippè locutus eſt, ſeipſum annunciauit, aliter atq; iudicabuntur qui nõ audierunt, aliter qui audierunt & contempſerunt. Aug. 1. de Tri. Ideo autem iudicat verbum quod locutus eſt filius, quia non ex ſe locutus eſt filius: vnde ſequitur. Quia ego ex meipſo non ſum locutus, per quod intelligi voluit. Ego non ex me natus ſum. Quæro itaq; quomodo intelligamus. Ergo nõ iudicabo, ſed verbum quod locutus ſum iudicabit, cum ipſe ſit verbũ patris quod loquitur, vel ita. Ego non iudicabo ex poteſtate humana qa filius hominis ſum, ſed ego iudicabo ex poteſtate verbi Dei, quia filius Dei ſum. Chry. Vel aliter. Ego non iudico eũ, ideſt non ſum cauſa perditionis eius, ſed ipſe qui verba mea ſpernit. Verba enim quę modo locutus ſum in ordine ſtabunt accuſatoris omnem tollentia excuſationem, & hoc eſt quod ſubdit. Sermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum. & quis ſermo? Quia ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandata dedit quid dicam, & quid loquar. Omnia igitur hæc propter eos dicebantur, vt nullam habeant excuſationem. Aug. Mandatum autem nõ quod filius non habebat pater dedit, ſed in ſapiẽtia patris quod eſt verbum patris omnia

mandat

Deus duplices habet filios.

Quæſtio ſubtilis.

quemodo Xps mundi et qũo apoſtoli.

mandata ſunt patris. Dicitur autem mandatum, quia non eſt à ſeipſo cui dicitur datum, & hoc eſt dare filio id ſine quo nunquam filius fuit, quod eſt gignere filium qui nunquam non fuit. Theo. Cum enim verbum patris exiſtat filius, & quæ ſunt in mente patris reuelat in integrum mãdatum accepiſſe dicit, quid ſit dicturus & quid loquatur. Sicut etiam noſtrum verbum, ſi verum fateri volumus, ea profert q̃ ſuggerit mens. Sequitur: Et ſcio quia mandatum eius in vita æterna eſt. Augu. Si ergo vita æterna eſt ipſe filius, & vita æterna eſt mandatum patris, quid aliud dictum eſt? niſi quia ego ſum mandatum patris, proinde & id quod adiungit, quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater ſic loquor, non accipiamus. Dixit mihi, quaſi per verba locutus ſit vnico verbo, dixit ergo pater filio id ſine quo nunquam filius fuit, ſicut dedit vitam filio: non quod neſciebat vel non habebat, ſed quod ipſe filius erat, quid eſt autem. Sicut dixit mihi ſic loquor, niſi verbum loquor? Ita ille dixit vt verax, ita iſte loquitur vt veritas, verax autem genuit veritatẽ, quid ergo iam dicere veritati? non.n.imperfecta erat veritas cui verum aliquod adderetur.

Chriſtus quõ vita æterna.

CAPVT XIII.

ANTE diem feſtum Paſchæ ſciens Ieſus quia venit hora eius vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo in finem dilexit eos. Et cœna facta, cum diabolus iam miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Scariothis, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit & ad Deum uadit, ſurgit cœna & ponit ueſtimenta ſua, & cum accepiſſet linteũ præcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

Theop. Quia dominus tranſmigraturus erat de præſenti ſeculo: explicat qualẽ erga ſuos amicitiam gereret: vnde dicitur. Ante diem feſtum Paſchæ &c. Beda. Plurimas ſiquidem feſtiuitates Iudæi habebãt, ſed apud eos inſignior atque celebrior erat Paſchæ feſtiuitas, propter quod ſignificanter dicit. Ante diem feſtum Paſchæ. Augu. Paſcha nõ ſicut quidam exiſtimant græcum nomen eſt, ſed hebræum opportuniſſimè tamen occurrit in hoc nomine quædam congruentia vtrarumq; linguarum, quia enim pati grecè paſchin dicitur, ideo Paſcha paſſio putata eſt, vel hoc nomen à paſſione ſit appellatum, in ſua verò lingua, hoc eſt in hebræa, Paſcha tranſitus dicitur, propterea quia tunc primum Paſcha celebrauit populus Dei quando ex Aegypto fugientes, rubrum mare tranſierunt, nunc ergo figura illa prophetica in veritate completa eſt, cum ſicut ouis ad immolãdum ducitur Chriſtus, cuius ſanguine illinitis poſtibus noſtris, id eſt cuius ſigno crucis ſignatis frontibus noſtris à perditione huius ſeculi, tanquam à captiuitate ægyptiaca liberamur: & agimus ſaluberrimum tranſitum, cum de diabolo tranſimus ad Chriſtum, & ab iſto inſtabili ſeculo, ad eius fundatiſſimum regnum. Hoc itaque nomen, id eſt Paſcha velut interpretans nobis euangeliſta dicit: Sciens quia venit hora eius vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem. Ecce paſcha, ecce tranſitus. Chry. Non ſolum aũt tunc ſciens, ſed olim. Tranſitus autem eius mortem vocat. Relicturus autem diſcipulos maiorem eis demonſtrauit amorem, & hoc eſt quod dicit. Cum dixiſſet ſuos qui erant in mundo in finem dilexit eos, hoc eſt nihil dereliquit eorũ quæ eum qui valde amat decens eſt facere, non autem à principio hoc fecit, ſed maiora poſtea adiecit, vt eorum augeat familiaritatẽ & multam eis præparet conſolationem, ad ea quæ ſuperuentura erant; ſuos autem eos vocat ſecundum familiaritatis rationem, quia & alios ſuos dicit ſecundum conditionis rationem: vt cùm dicitur. Sui eum non receperunt, addit autem qui erant in mundo, quia ſui erant etiã defuncti vt Abraham Iſaac & Iacob, ſed in mundo non erant. Hos ergo ſuos qui erant in mundo manſit amans continuè, & tandem perfectam amicitiam circa eos oſtẽdit, & hoc eſt. In finem dilexit eos. Aug. Vel ali. In finem dilexit eos, vt & ipſi de hoc mundo ad ſuum caput dilectione tranſirent, quid eſt enim. In finẽ: niſi in Chriſtum? Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, finis perficiens non interficiens. Video autem poſſe iſta verba quodã humano modo etiã ſic accipi tanquam vſque ad mortem Chriſtus dilexerit ſuos.

Paſchæ notio et dignitas.

Signa amoris Chriſti

ſuos. Sed abſit vt dilectioné morte finierit qui nó eſt morte finitus, niſi fortè ſit ita intelligendum, vſque ad mortem dilexit eos, ideſt vſque ad mortem illam dilectio ipſa perduxit. Sequitur: Et cœ.facta, ideſt iam peracta,& ad conuiuantium menſam vſumque perducta. Non enim ita debemus intelligere cœnam factam, veluti iam conſumptam atque tranſactam, adhuc enim cœnabatur, ſurrexit & pedes lauit diſcipulis: nã poſtea recubit & bucellã traditori dedit, ꝙ aût ait: Cum iam diabolus miſiſſet &c. Miſſio iſta ſpiritualis ſuggeſtio eſt, ꝙ nõ fit per aurẽ, ſed per cogitationem, diabolicę enim ſuggeſtiones immittuntur, & humanis cogitationibus immiſcentur. Factum ergo iam fuerat in corde Iudæ per immiſſionem diabolicam, vt traderet diſcipulus magiſtrum. Chryſo. Hoc autem quaſi ſtupens interſeruit euangeliſta, quoniam enim qui iam prodere ſtatuerat dominus lauit, oſtẽdit etiam proditoris multam nequitiã, quoniam neq; ſalutis eum communicatio detinuit, quod maximè conſueuit nequitiam detinere. Augu. Locuturus autem euangeliſta de tanta domini humilitate prius eius celſitudinem voluit commẽdare, ad quod pertinet quod dicit. Sciens quia omnia &c. ergo & ipſum traditorem. Grego. 6. mora. Sciebat enim quòd in manu ſua ipſos etiam perſecutores acceperat, vt ipſe in ſe ad vſum pietatis intorqueret, quicquid eorum contra ſe malitia permiſſa ſæuiret. Orige. Omnia enim tradidit ei pater in manus, hoc eſt in opere eius & poteſtate. Pater enim meus vſq; huc (inquit) operatur & ego operor, vel omnia tradidit ei pater in manus, cuncta capientes vt quælibet ei famulatur. Chry. Traditionem enim hic ſalutem fidelium vocat. Cum autem audieris traditionem nihil humanum ſuſpiceris: eum enim qui ad patrem oſtendit honorem & concordiam. Sicut.n. pater ei tradidit, ita ipſe patri, vnde Paulus. Cum tradiderit inquit regnum Deo & patri. Aug. Sciens etiam quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, nec Deum cum inde exiret, nec nos deſerens cum rediret. Theo. Quia ergo pater omnia ei commiſit in manus, ideſt ſalutem ei commiſit fidelium, decens reputabat quæcunque ſpectant ad ſalutem illis oſtendere. Sciens etiã quòd à Deo exiuit quòd ad Deũ vadit, nullatenus eius gloria minui poterat, dum pedes diſcipulorum ablueret: neque enim gloriam vſurpauit, qui enim dignitatem vſurpant, minimè condeſcendunt ne diſſipẽt quod incongruè ſibi diripuerunt. Aug. Cum ergo illi pater omnia dediſſet in manus, ille diſcipulorum non manus, ſed pedes lauit, vt cum ſe ſciret à Deo exiſſe & peregre ad Deum, nõ Dei domini, ſed hominis ſerui impleuit officium. Chryſ. Hoc autem dignum erat, eo quòd à Deo exiuit, & ad Deum vadit, vt vniuerſum conculcaret tumorem, vnde ſequitur. Surgit à cœna & ponit veſtimenta, & cum accepiſſet linteum præcinxit ſe, deinde miſit aquam in pel.& ce. la. pe. diſ. & exter.lin. quo erat præcin. Vide qualiter humilitatem oſtendit, non ſolum in lauando pedes, ſed etiã aliter. Non enim antequam recumberet, ſed poſtquam recederunt omnes, tunc ſurrexit, deinde non ſolum lauit, ſed veſtimenta deponit: linteum præcinxit & peluium implet, & nõ alij impleri iuſſit. ſed oĩa operatur, oſtendens ꝙ cum omni ſtudio oportet talia facere. Orige. Myſticè autem prandium cibum eſſe dinoſcitur, & ante terminum diei ſpiritualis qui in vita pręſenti conſideratur, & his qui introducũtur conueniens exiſtit: cœna verò finalis & his qui iam vltra progreſſi ſunt apponitur. Aliter quoque poterit quis aſſerere prandium fortè intentionem ſcripturarum antiquarum: cœnam verò recondita in nouo teſtamento myſteria. Puto autem quòd qui vna cum Ieſu cœnant, & in finali vitæ præſentis die ſecum conuiuantur, egent lauacro quodam, non utique erga quod primorũ (ut ita loquar) corporis & animę, ſed quo ad ultima & poſtrema quę terrę neceſſario hęrent. Dicit autem quòd cœpit lauare pedes, nã poſtmodum lauit & finiuit loturam, quia pedes apoſtolorum fuerunt contaminati, iuxta illud. Omnes uos ſcandalizamini iſta nocte in me. Poſtea autem perfecit eos lauare, purgans eos ut ultra non ſedentur. Augu. Poſuit autem ueſtimenta ſua, qui cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit, pręcinxit ſe linteo, qui formam ſerui accepit, miſit aquam in peluium unde lauaret pedes diſcipulorum, qui in terrã ſanguinem fudit quo immunditiam dilueret peccatorum. Linteo autem quo erat pręcinctus pedes quos lauerat terſit, qui carne qua

Suggeſtio diabolica — *Signa humilitatis Chriſti* — *Allegoria lotionis.*

qua erat indutus euangeliſtarum veſtigia confortauit, & linteo quidem vt ſe præcingeret, poſuit veſtimenta quæ habebat, vt autem formã ſerui acciperet, quando ſemetipſum exinaniuit, nõ quod habebat depoſuit, ſed quod non habebat accepit, crucifigẽdus ſanè ſuis expoliatus eſt veſtimentis, & mortuus inuolutus eſt linteis, & tota eius paſſio noſtra purgatio eſt.

Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus. Domine tu mihi lauas pedes? Reſpondit Ieſus & dixit ei. Quod ego facio tu neſcis modo: ſcies autem poſtea Dicit ei Petrus. Non lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit ei Ieſus, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus. Domine non tantùm pedes ſed & manus & caput. Dicit ei Ieſus. Qui lotus eſt non indiget niſi ut pedes lauet. ſed eſt mũdus totus. Et mundi eſtis, ſed non omnes. Sciebat enim quiſnam eſſet qui traderet eum: propterea dixit non eſtis mundi omnes.

Orig. Sicut medicus plurium ægrotum intentus curę: ab his qui magis indigẽt propriam curam incipit, ſic & Chriſtus qui fœdos abſtulit pedes diſcipulorum exorditur ab his qui magis erant fœdi, & ſic vltimo venit ad Petrum quaſi minus alijs indigẽtem lotura pedum, vnde dicitur: Venit ergo ad Si. Pe. cui quodammodo ad reſiſtendum penè munda pedum conſcientia perſuadebat: vnde ſequitur. Et dixit ei Petrus &c. Aug. Quid eſt. Tu quid eſt mihi? cogitanda ſunt potius quàm dicenda, ne fortè quod ex his verbis aliquatenus quidem dignè concepit anima, non explicet lingua. Chryſ. Vel ſi Petrus primus erat, ſed credibile eſt proditorem ſtultum exiſtentem ante eum recubuiſſe: quod euangeliſta ſignificauit cum dixit. Cepit lauare pedes, deinde venit ad Petrũ. Theo. Ex quo patet quòd non primus lauit Petrum, ex cęteris verò diſcipulis nullus tentauiſſet ante Petrum lauari. Chry. Quæreret autem vtique quis, quare nullus eum aliorum prohibuit, ſed ſolus Petrus qđ non parui amoris & verecundiæ erat. Ex hoc igitur videtur prius ſolum proditorem lauaſſe, deinde ad Petrum ueniſſe, & alios diſcipulos per eum de reliquo caſtigatus. Si enim quenquam ex cæteris lauare cępiſſet prohibuiſſet dominum, & dixiſſet quæ Petrus dixit. Origen. Vel aliter. Omnes porrigebant pedes decernentes quòd tãtus non irrationabiliter eorum lauaret pedes: ſolus autem Petrus nullam aliam conſiderationem conferens tanquam reuerens Ieſum non præbebat pedes ſuos lauandum: ſæpe enim ſcriptura deſignauit Petrum feruidum ad inſinuandum quæ ſibi viſa ſunt vtiliora & meliora. Augu. Vel aliter. Non debemus putare hoc Petrum inter cæteros formidaſſe atque recuſaſſe, cum & id alij ante ipſum libẽter uel æquanimiter fieri permiſiſſent: non enim ita intelligendum eſt quaſi aliquibus iam lauaſſet: & poſt eos ueniſſet ad primũ. Quis enim neſciat primum apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum? ſed quòd ab illo cœperit. Quando ergo pedes diſcipulorum lauare cœpit, uenit ad eum à quo cœpit, ideſt ad Petrum, & tunc Petrus expauit, quod etiam quilibet eorum expaueſceret. Sequitur: Re. Ie. & di. ei, quod ego fa. tu. ne. mő. ſci. autem poſtea. Chr. ideſt humilitatem huius doctrinæ, & quomodo humilitas ſufficit in Deum perducere. Orig. Vel inſinuat dominus quòd hoc erat myſterium. Lauando enim & exſiccando pedes eorum, faciebat eos decores debentes euangelizare honeſta, ut oſtendere ualeant iter factum ac pergere per eum qui dixit. Ego ſum uia: oportebat autem lauari pedes diſcipulorum à Ieſu deponente ueſtimẽta, ut mundos pedes mundiores efficiat, uel ut immunditiam pedum diſcipulorum ſuſcipiat in proprium corpus, per linteum quo ſolo precinctus manebat, ipſe nanque languores noſtros portauit. Attende etiam quòd cum debeat pedes diſcipulorum abluere, non aliud tempus elegit, quam cum diabolus iã intrauerat in cor Iudæ ut eum proderet, & futura pro hominibus diſpenſatio imminebat. Nam ante hoc non erat oportunum pedes diſcipulorum lauari à Ieſu. Quis enim pedum eorum ſordiciem intermedij temporis uſque ad paſſionem lauiſſet? Sed neque tempore paſſionis: alter. n. Ieſus non aderat qui pedes eorum lauaret, ſed neque poſt diſpenſationem: illo nanque tempore Spiritu ſancto ſuperueniente eorum loti ſunt pedes. Huius ergo myſterij dicit dominus Petro, tu non es capax, ſed poſt hæc noſces cum illud perceperis illuſtratus. Auguſt. Nec tamen ille dominici facti altitudine exterritus permittit fieri, quod cur fieret ignorabat, ſed uſq; ad ſuos pedes humilem Chriſtum uidere non poteſt ſuſtinere. Nam ſequi-

Sanctitas Petri notatur.

Iudas primo lotus à Ieſu.

Tẽpus locutionis congruum

ſequitur, Dicit ei Petrus,non lauabis mihi pedes &c. Hoc quippe in æternum non fit quod nunquam fit. Orige. Ex hoc autem accipimus exemplum; quoniam poſſibile eſt quęquam ſecundum purum propoſitum dicere propter ignorantiam quod ſibi non prodeſt. Petrus enim ignorans hoc eſſe con ueniens, primo quidem quaſi dubitans ſuauiter dixit. Domine, tu mihi lauas pedes? Secundo. Non lauabis mihi pedes in æternum, quod erat prohibitum operis perducentis eum ad habendum partem cum Ieſu, in quo etiam non tantum Ieſum arguit inconuenienter lauantem pedes diſcipulorum, ſed etiam condiſcipulos indecenter ſuos pedes porrigentes: cum ergo non eſſet expediens Petro proprium reſponſum, non permiſit illud dominus verificari. Nam ſubditur. Reſpon. ei Ie. Si nõ laue. te. &c. Aug. Ita dictum eſt. Si non lauero te, cùm de ſolis pedibus ageretur quomodo dici ſolet, calcas me quãdo ſola planta calcatur. Orige. Qui autem recuſant hæc & ſimilia tropologizare dicant, quomodo probabile eſt eum qui ob reuerentiam Ieſu dixit. Non la. mihi pe. in æter. non habiturum partem cum Dei filio, propter non lauare pedes ab eo, ſicut propter immane ſcelus, & ideo præſtandi ſunt pedes, idest mentis affectus lauandi à Ieſu, vt ſint pedes noſtri decori, & præſertim cum emulantes potiora dona volumus annumerari eis qui euangelizant bona. Chry. Ideo autem non dixit cuius gratia hoc faciebat, ſed minas impoſuit, quia ille nequaquã perſuaſus eſſet: audiens enim. Sciens autem poſtea: non dixit, docę igitur me, vt permittam, ſed quando comminatus eſt, id quod maxime timebat, ſcilicet ſeparari ab eo, tunc permanſit. Orig. Hoc dicto vtemur contra eos qui indiſcretius ſe facere ſtatuerunt quod eis non prodeſt. Nã oſtẽdendo illis quòd non ſunt habituri partem cum Ieſu: dum præſumptuoſum decretum obſeruant, admonebimus illos ne immorentur male decretis, etiam ſi iureiurando ex multo impetu illud firmauerunt. Aug. At ille amore & timore perturbatus, plus expauit Chriſtum ſibi negare, quàm vſque ad ſuos pedes humiliari, vnde ſequitur. Dicit ei Simon Petrus &c. Origen. Manus autem lauare nolebat Ieſus contemnẽs quę dicebantur, quoniam diſcipuli tui non lauant manus cùm panem manducant: caput autem ſubmergi nolebat, in quo imago & gloria patris extiterat: ſatis eſt autem ei, vt pedes lauandos porrigeret, vnde ſequitur. Dicit ei Ieſus &c. Auguſtinus. Totus vtique præter pedes, vel niſi pedes quos habet opus lauare. Homo enim in baptiſmo totus abluitur, non præter pedes, ſed totus omnino, veruntamen cum rebus humanis poſtea viuitur, vtique terra calcatur: Ipſi igitur humani affectus ſine quibus in hac mortalitate non viuitur, quaſi pedes ſunt, vbi & humanis rebus afficimur, vt ſi dixerimus, quia peccatum non habemus: noſipſos decipiamus. Si autem confitemur peccata noſtra, qui pedes diſcipulorum lauit nobis peccata dimittit, vſque ad pedes quibus conuerſamur in terra. Orige. Impoſſibile autem puto non contaminari extrema animæ & infima eius, quanquam quoad homines perfectus quis eſſe putetur: plurimi autem & poſt baptiſmum implentur pul uere ſcelerum vſque ad verticem qui vero legitime diſcipuli ſunt, erga ſolos pedes indigent lauatione. Augu. ad Seleuciam. Ex hoc autem quod hic dicitur intelligitur quòd iam Petrus baptizatus fuerat: intelligimus enim eius diſcipulos per quos baptizabat iam fuiſſe baptizatos: ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue quod magis credibile eſt baptiſmo Chriſti. Neque enim renuit miſterium baptizandi, vt haberet baptizatos ſeruos per quos cæteros baptizaret, qui non defuit humilitatis miniſterio quando eis pedes lauit, vnde ſequitur. Et vos mun. eſtis: ſed non omnes. Auguſtinus. Hoc quid ſit ne quæramus, ipſe euangeliſta patefacit adiungens. Sci. enim quiſnam eſ. qui tra. eum propte. di. Non eſtis mun. omnes. Orig. Quod ergo dicit, Vos mundi eſtis: refertur ad 11. quod verò ſubditur. Sed non omnes: dicitur propter Iudam exiſtentem immundum: primo quidam quia pauperes non erant ſibi curę, ſed fur erat: demum diabolo ingreſſo in cor eius, vt proderet Chriſtũ. Lauat autem pedes poſtquam mundi erant quoniã gratia tranſcendit neceſſitatem, & ſicut dicit Ioannes. Mundus mundificetur adhuc. Auguſt. Vel quia ipſi diſcipuli cum loti eſſent, non opus habebant niſi pedes lauare, quia dum in iſto ſeculo viuit homo, humanis affectibus

Indiſcreta vota mutanda.

Apoſtoli fuere baptizati

bus terram velut pedibus calcans cōtrahit. Chryſ. Vel aliter: Non dicit eos mundos, vt à peccatis erutos æſtimes victima nondū oblata, ſed eam quæ cognitionis eſt mundationem dicit, iam enim ab errore Iudaico eruti erant.

Poſtquam ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua, & cum recubuiſſet iterum dixit eis. Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magiſter & domine, & bene dicitis, Sum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo, neque apoſtolus maior eſt eo qui miſit illum. Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea. Non de omnibus vobis dico. Ego ſcio quos elegerim. Sed vt adimpleatur ſcriptura. Qui manducat meum panem leuabit contra me calcaneum ſuum. Ammodo dico vobis priuſquam fiat vt cum factum fuerit credatis, quia ego ſum. Amen amen dico vobis, qui accipit ſi quem miſero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit.

Aug. Memor dominus ſe promiſiſſe ſciētiam facti ſui Petro dicens, Scies autem poſtea quid ſit quod feci, docere nunc incipit, vnde dicitur. Poſtquam er.la.pe.eorum, acce.ve.ſua & cum recu.ite.di.eis. Sci. quid fe.vo. Origenes. Quod vel interrogatiue proferatur, vt oſtēdat facti magnitudinem, vel imperatiuè vt eorum erigat intellectū. Alcuinus. Myſticè autem impleta redemptionis noſtrę purgatione per ſanguinis ſui effuſionem accepit veſtimenta ſua, tertia die de ſepulchro reſurgens, & eodem corpore iam immortali veſtitus, & cùm recubuiſſet aſcendens in cœlum in dextera paterna diuinitatis recumbens, inde venturus eſt ad iudicandum. Chry. Non autem adhuc ad ſolum Petrum: ſed ad omnes loquitur.d. Vos vo.me ma.& do.in quo eorum iudicium aſſumit, deinde vt non illorum gratiæ eſſe putentur hæc verba ſubiungit. Et bene di. ſum etenim. Augu. Homini præceptum eſt. Non te laudet os tuum, ſed laudet te os proximi tui, periculoſum eſt enim ſibi placere, cui cauendum eſt ſuperbire. Ille autem qui ſuper omnia eſt quantūcunque ſe laudet: non ſe extollit excelſus, nec poteſt rectè dici arrogans Deus, nobis nanque expedit Deum noſſe non illi. Nec eum quiſque cognoſcit, ſi non ſe indicet ipſe qui nouit. Si ergo nō ſe lauando quaſi arrogantiam vitare voluerit: nobis ſapientiam denegabit. Quomodo autem arrogantiam veritas timet? Et quidem quòd magiſtrum ſe dicit nemo reprehenderet etiam qui cum nihil aliud hominem crederet, quoniam id profitetur quod & ipſi homines in quibuſlibet artibus vſq; adeo ſine arrogantia profitentur vt profeſſores vocentur. Quòd vero dominum diſcipulorum ſe dicit, cùm ſint ſecundum ſeculum ingenui: quis ferat in homine? Sed cum Deus loquitur, nulla eſt elatio tantæ celſitudinis, nullum mendacium veritatis, nobis ſubiacere vtile eſt illi celſitudini, ſeruire veritati. Ideo bene ergo dicitis vocādo me magiſtrum & dominum: quia ſum. nam ſi non eſſem: quod dicitis male diceretis. Orig. Et illi quidem non bene dicunt, Domine: quibus dicetur, Diſcedite à me qui operamini iniquitatem: ſed apoſtoli bene dicunt magiſter & domine, non enim eis nequitia dominabitur, ſed verbum Dei. Sequitur. Si ergo ego la. pe. ve. dominus & ma. & vos de. al. alte. la. pe. Chryſo. A maioribus rebus accipit exemplum, vt quod minus eſt, operemur. Nam ipſe quidem dominus eſt: nos autem ad conſeruos facimus ſi fecerimus, Et ideo ſubdit. Exemplum enim de.vo. vt quemadmo. ego fe.vo.ita & vos fa. Bed. Primum dominus egit factis quod poſtmodum docuit verbis ſecundum illud. Ce.Ie.fa.& do. Aug. Hoc eſt beate Petre quod neſciebas, hoc tibi poſtea ſciendum promiſit. Orige. Conſiderandum vero eſt ſi neceſſarium eſt quemlibet volentem diſciplinam Ieſu perficere, velut debitum opus proſequi lauacrum ſeu ſibilium pedum: propter hoc dicit. Debe. adin. la. pedes. Sed hic mos vel nōn ſit vel admodum raro. Aug. Eſt enim apud pleroſque conſuetudo huius humilitatis cum ſe inuicem hoſpitio ſuſcipiunt, & faciunt hoc ſibi inuicem fratres, etiam opere ipſo viſibili. Multo enim melius eſt & ſine controuerſia verius: vt etiam manibus fiat, ne dedigneſ quod fecit Chriſtus facere Chriſtianus. Cum enim ad pedes fratrum inclinatur corpus, etiam in corde ipſo excitatur, vel ſi iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Sed expecto hoc morali intellectu, nunquid etiam frater fratrem à dilecti poterit contagione mundare? Sed confiteamur

Allegoria pulchra.

Profeſſores ſcientiarū.

fiteamur inuicem delicta noſtra inuicẽ nos
delicta donemus: & pro noſtris delictis in-
uicem oremus, atque ita quodammodo inui
Magiſteriũ Chriſti
cem pedes noſtros lauemus. Orig. Vel ali
ter. Hoc lauacrũ ſpirituale pedum: de quo
dictum eſt, principaliter quidem à nullo ni
ſi à ſolo Ieſu poteſt effici ſecundario verò à
diſcipulis eius, quibus dixit. Vos deb. adin.
la. pe. Ieſus enim lauit pedes diſcipulorum
inquantum magiſter, & ſeruorũ in eo quòd
dominus. Hic autem eſt finis magiſtri vt di-
ſcipulum faciat ſicut ſe, quod de Saluatore
apparet, qui præ cæteris magiſtris & domi-
nis vult ut fiãt eius diſcipuli quaſi magiſter
& dominus, non habentes ſpiritum ſeruitu-
tis, ſed ſpiritum filiationis, in quo clamant.
Abba pater. Prius ergo quàm fiant & magi-
ſter & dominus egẽt lauacro pedum, velut
inſufficientes diſcipuli, & adhuc ſapientes
ſpiritum ſeruitutis. Cum autem aliquis eo-
rum ſtatum magiſtri attingit & domini, tũc
imitari poterit eũ qui lauit diſcipulorum
pedes, ac lauare pedes per doctrinam quaſi
magiſter. Chry. Adhuc autem prouocans
eos ad lauandum pedes, ſubiungit: Amen
amen di. uo. Non eſt ſer. ma. do. ſuo: neque
apo. ma. eo qui mi. illum. q. d. Si ergo hæc à
me facta ſunt, multo magis à uobis oportet
Exemplum Chriſti ponitur.
hęc fieri. Theo. Neceſſario etiam hic apo
ſtolos admonet, quia enim ad dignitates ha
bebãt attingere: & hic quidem maiores, hic
minores: ne inſurgant adinuicem, ſerenat
conſcientiam omnium. Beda. Quia uero
ſcire bonũ & non facere, nõ pertinet ad bea
titudinem, ſed ad condemnationem: ſecun-
dum illud. Scienti bonum, & non facienti,
peccatum eſt illi. ſubiungit. Si hæc ſci. be.
eri. ſi fe. ea. Chry. Nam ſcire quidem om-
nium eſt, facere uero non omnium. Deinde
proditorem non manifeſte redarguit: ſed
obumbrate: cum ſubditur. Non de omnibus
uo. dico. Aug. q. d Eſt inter uos q non erit
beatus, neque facit ea. Ego ſcio quos elege-
rim. Quos, niſi eos qui beati erunt faciendo
quæ præcepit? Nõ eſt igitur Iudas electus;
quid eſt ergo quod alio loco dicitur. Nõne
ego uos 12. elegi? an ipſe ad aliquid eſt ele
ctus, ad quod erat utiq; neceſſarius, non au-
tem ad beatitudinẽ, de qua dicit. Beati eri.
ſi fec. ea. Orig. Vel ali. Nõ recte exiſtimo
poſſe referri, quod dicitur. Non de omnibus
vobis dico: ad hoc quod dictũ eſt. Beati eri.
tis ſi fec. ea. Totum enim hoc & de Iuda &
de quolibet alio uerum eſt dicere. Beatus ta
lis ſi fecerit hæc. Reducemus autem hæc ad
illud dictum. Non eſt ſer. ma. do. ſuo: nec
apoſto. ma. eo. qui mi. illum. Iudas enim cũ
eſſet ſeruus peccati, non erat ſeruus diuini
uerbi, nec apoſtolus diabolo ingreſſo in cor
eius: cum ergo dominus nouiſſet qui ſunt
ſui, alienos à ſe nõ nouit, propter quod nõ
ait. Ego ſcio cunctos præſentes, ſed ego ſcio
quos elegerim. q. d. electos meos noui. Chry
ſoſt. Deinde ut non multos contriſtet ſuo
ſermone ſubiũgit. Sed ut adimpleatur ſcri.
qui man. mecum pa. le. cal. ſuum contra me,
oſtendens quòd non ignorãs traditur, quod
maxime ſufficiens erat Iudam retinere, &
non dixit. Tradet me, ſed leuabit cõtra me
calc. ſuum: dolum & occultationem inſi-
diarum repreſentare uolens. Augu. Quid
eſt enim. Leuabit calcaneum ſuum ſuper
me, niſi conculcabit me? in quo Iudas tra-
ditor eius attingitur. Chryſ. dicit autem.
Qui manducat mecum panem, ideſt qui à
me nutritus eſt, qui mea menſa communica
ui, vt ſi quando à famulis, aut aliquibus ui
lioribus patiamur aliquid malum non ſcan
dalizemur, reſpiciẽtes Iudæ exemplum qui
infinitis potitus bonis, in contrarium remu
nerauit benefactorem. Aug. Illi ergo qui
electi erant manducabant dominum, ille
manducabat panem domini contra domi-
num, illi uitam: ille pœnam. Qui enim man
ducat indigne ait apoſtolus, iudicium ſibi
manducat. Sequitur. Ammodo di. uo. priuſ-
quam fiat, ut cũ fa. fue. cre. quia ego ſum, de
quo ſcilicet illa ſcriptura proceſſit. Orig.
Non autẽ dictum eſt apoſtolis. Vt credatis;
quaſi non credẽtibus, ſed dictum eſt tanquã
æquipolleat ei, quod eſt, ut credentes ope-
ramini, perſeuerãtes in credulitate, nec ali
quam occaſionem ad repulſam captãtes, ſu-
per ea. n. quæ obtinebant diſcipuli ad fidem
facientia, hoc etiam adepti ſunt uidere per-
fici ſcripturam prædictam. Chry. Quia er
go diſcipuli exituri erant ad prædicandum
& multa paſſuri duobus modis eos conſola-
tur, uno modo à ſeipſo, cum dicit. Beati eri.
ſi fe. ea. Alio uero modo conſolatus eſt eos
ab alijs: eo ſcilicet quòd ab hominibus mul
ta patientur procurati onc: unde ſubdit.
Amen amen dico uobis &c. Origen. Qui
enim recipit quem mittit Ieſus, Ieſum qui
Cõſolatio dupl apoſtolo.

miſſo conſiſtit recipit, qui autem Ieſum re cipit, patrẽ recipit, igitur qui recipit quem mitrit Ieſus, mitrentem recipit patrem. Poteſt etiam & hic ſermo fore, qui recipit, quẽ ego miſero: vſque ad mei receptionem attingit. Qui vero non per aliquem apoſtolorum meorum me recipit, ſed recipit me venientem ad animas, patrem recipit, vt non tantum ego in eo maneam, ſed & pater. Auguſt. Arriani autem cũ hoc audiunt ſtatim ad gradus ſui dogmatis currunt, dicentes, Quantũ apoſtolus diſtat à domino, tantum filius à patre: ſed ubi dñs dixit, Ego & pater vnum ſumus, nullam diſtantiæ ſuſpicionem reliquit. quoniam ergo nos accepturi ſumus hæc uerba dominica, Qui me accipit accipit eum, qui me miſit, quòd vnius naturæ ſunt pater & filius, conſequens videbitur quia dixit, Qui accipit ſi quem miſero, me accipit, & vnius naturæ ſunt filius & apoſtolus, ita dixiſſe poſſit videri, Qui acc. ſi quẽ mi.me ſecundum hominem accipit: qui aũt me ſecũdũ Deũ acci. acci. eum qui me miſit. Sed cum iſta dicebat, non ab illo naturæ vnitas, ſed in eo qui mittitur mittentis, commendabatur auctoritas. Si ergo attendas Chriſtum in Petro diſcipuli præceptorem: ſi autem patrem in filio, inuenies vnigeniti genitorem.

Cum hæc dixiſſet Ieſus turbatus eſt ſpiritu & proteſtatus eſt, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Aſpiciebant ergo adinuicem diſcipuli hæſitantes, de quo diceret. Erat ergo recumbẽs vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu, quem diligebat Ieſus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei, Quis eſt, de quo dicit? Itaque cum recubuiſſet ille ſupra pectus Ieſu, dicit ei, Domine, quis eſt? Reſpõdit Ieſus, Ille eſt cui ego intinctũ panẽ porrexero, & cum intinxiſſet panẽ dedit Iudæ Simonis Scharioti. Et poſt bucellã introiuit eũ Sathanas, et dixit ei Ieſus, Quod facis fac citius. Hoc autẽ nemo ſciuit diſcumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia loculos habebat Iudas, quòd dixiſſet ei Ieſus, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diẽ feſtum, aut vt egenis aliquid daret. Cum ergo accepiſſet ille buccellam, exiuit continuo. Erat aũt nox.

Turbatio Ieſu exponitur.

Chry. Quia dominus apoſtolis debentibus orbem terrarum uniuerſum percurrere, exhibuerat duplicem conſolationẽ prædictam, cogitans ꝙ vtraque proditor priuatus eſt, turbatur. Et hoc ſignificat euangeliſta dicens. Cùm hæc dixiſſet Ieſus, turbatus eſt ſpiritu &c. Aug. Non illi hoc tunc primum uenit in mẽtem, ſed quia proditorem iam fuerat expreſſurus, ut non lateret in cæteris, ideo turbatus eſt ſpiritu, & quia ipſe traditor iam fuerat exiturus, ut Iudæos qui bus dominus ab eo traderetur adduceret. Turbauit eum imminens paſſio & periculum proximorum: & traditoris impendentes manus cuius fuerat præcognitus animus hoc etiam dominus ſignificare ſua turbatione dignatus eſt, quòd quando ex falſis fratribus aliquos ſeparare etiam ante meſſem urgens cauſa compellit, fieri ſine eccleſiæ turbatione non poſſit. Turbatus eſt aũt non carne, ſed ſpiritu. Spiritus enim in huiuſmodi ſcandalis non peruerſitate, ſed charitate turbatur, ne forte in ſeparatione aliquorũ zizaniorum ſimul aliquod eradicetur & triticum: ſiue ergo ipſum Iudam pereuntem miſerando, ſiue ſua morte appropinquante turbatus eſt, non animi infirmitate, ſed poteſtate turbatur. Non enim aliquo cogente turbatur, ſed turbauit ſemetipſum: ut ſupra dictum eſt, quòd autem turbatur, infirmos in ſuo corpore, hoc eſt in ſua eccleſia conſolatur, ut ſi qui ſuorũ morte imminente turbantur, non ſe reprobos putent. Orig. In eo enim quòd dicit turbatus eſt ſpiritu, quod humanum eſt. ſ. paſſio, proueniebat ab exuberantia ſpiritus, ſi. n. ſanctus qui libet in ſpiritu uiuit, & agit, & patitur, quãto magis hæc dicenda ſunt de Ieſu ſanctorũ præmiatore? Augu. Pereant igitur argumenta Stoicorum, qui negant in ſapientem cadere perturbationem animorum, qui pro fecto ſicut uanitatem æſtimãt ueritatem, ſic ſtuporem deputant ſanitatem. Turbetur planè animus Chriſtiani non miſeria, ſed miſericordia: dicit autem, Vnus ex nobis: numero non merito, ſpecie non uirtute. Chry. Quia uerò nõ nominatim dixit, rurſum in omnes inducit timorem: unde ſequitur, Aſpiciebant ergo diſcipuli adinuicem hæſitantes, de quo diceret. Et nimirum nullius ſibijpſis conſcij mali tamen æmulationem Chriſti proprijs cogitationibus credibiliorem putabant. Aug. Sic etiam in eis erat erga magiſtrum ſuum pia charitas, ut tamen eos humana alterum de altero ſtimularet infirmitas. Orig. Reminiſcebantur etiã ut homines exiſtentes, quoniam alterabilis eſt affectus adhuc prouectorum ac ſuſcepti-

Stoicorũ error diluitur.

Conſuetudo euangeliſtarũ

ſuſceptibilis appetitus contrariorũ his quæ prius voluerat. Chry. Omnibus autẽ trementibus & ipſo vertice,ſcilicet Petro formidante,Ioannes velut dilectus recubuit in ſinu Ieſu, vnde ſequitur: Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu quẽ di. Ie. Aug. Ipſe eſt Ioannes cuius eſt hoc euangelium, ſicut poſtea manifeſtat. Erat enim hæc eorum conſuetudo qui ſacras nobis literas miniſtrarunt, vt quando ab aliquo eorum diuina narrabatur hiſtoria,cum ad ſeipſum veniret tanquam de alio loqueretur. Quid enim deperit veritati quando & res ipſa dicitur, & quodammodo dicenti iactantia deuitatur? Chryſ. Si autem huiuſmodi familiaritatis cauſam quæris diſcere,amoris res erat, propterea dicit: Quem dil. Ie. Quanuis enim & alij amarentur, tamen iſte plus alijs. Orig. Aeſtimo autem quòd etiam hoc protendit & Ioãnes recumbens verbo ac in ſecretioribus pauſans incumbebat gremijs verbi. Chryſ. Volebat etiam oſtendere ſeipſum eſſe alienum à crimine & hoc etiam dicit: ne æſtimes quòd Petrus ei,vt maiori exiſtenti innueret:nam ſequitur,Innuit ergo huic Si. Petrus, & dicit ei, quis eſt de quo dicit? Vbiq; enim inuenitur Petrus ab amore impetum faciens, &quia primo increpatus eſt nõ locutus eſt, ſed mediante Ioanne vult diſcere. Vbique enim ſcriptura oſtendit Petrum feruidum, & familiaritatem habentem ad Ioannem. Augu. Notanda autem locutio eſt: dicere aliquid non ſonando, ſed tantummodo innuẽdo.Innuit(inquit)& dicit,id eſt innuendo dicit.Si enim cogitando aliquid dicitur: ſicut illud,Dixerunt apud ſemetipſos,quanto magis innuendo vbi viam foris qualibuſcunque ſignis promitur, quod fuerit corde conceptum? Orige. Vel primo innuit, & deinde non contentus nutu dixit illi, Dic quis ſit de quo dicit. Sequitur, Itaque cum recubuiſſet ille ſupra &c. Aug. Quòd autem nunc ſupra pectus dicit, Paulo ſupra dixerat in ſinu. Vel aliter: Primo quidem iacens in ſinu Ieſu ſuperaſcendit & incubuit ſupra pectus quaſi ſi non incubuiſſet in pectore, ſed remanſiſſet iacens in ſinu, nequaquam dominus ei tradidiſſet verbum quod Petrus ſcire cupierat. Per hoc ergo quòd vltimo ſupra pectus incubuit, exprimitur tanquam per maiorem & abundantiorem gratiam ſpecialis Ieſu diſcipulus eſſe. Beda. Quod autem in ſinu & ſupra pectus recubuit,non ſolum fuit præſentis amoris indicium,ſed etiam futuræ rei ſignum quòd ſcilicet inde vocẽ ſumeret quam poſtmodum cunctis ſeculis inauditam emitteret. Aug. Per ſinum .n. quid aliud ſignificatur quàm ſecretum? hic eſt vtiq; pectoris ſinus ſapientiæ ſecretum. Chry. Neque autẽ tunc nominatim proditorẽ dominus manifeſtauit: nam ſequitur, Reſpondit Ieſus, ille eſt cui intinctum panem porrexero, & modus ipſe manifeſtationis cõcurſurus erat, quia enim ob menſationem verecundatus non eſt, eodem pane communicans verecundari debuit. Sequitur. Et cum intinxiſ. pa. dedit Iudæ Si. Sca. non vt putant quidam negligenter legẽtes tunc Iudas ſolus Chriſti corpus accepit, intelligendum eſt enim quòd iam eis omnibus diſtribuerat dominus ſacramenta corporis & ſanguinis ſui,vbi & ipſe Iudas erat,ſicut Lucas narrat. At demum ad hoc ventum eſt, vbi ſecundum narrationem Ioãnis dominus per buccellã tinctam atq; porrectam ſuum exprimit traditorem, fortaſſis per panis tinctionem illius ſignificans fictionẽ, non enim omnia quæ tinguntur abluuntur, ſed vt inficiantur, nonnulla tinguntur, ſi autem bonum aliquid hæc ſignificat tinctio, eidem bono ingratum merito eſt ſecuta dominatio. Sequitur enim, Et poſt buccellam &c. Orige. Attende ꝙ primo quidẽ non introiuit Sathanas in Iudam, ſed immiſit in cor eius ſolum vt proderet præceptorem. Poſt panem autem in eum ingreſſus eſt,quamobrem nobis cauendũ eſt, ne diabolus intrudat in cor noſtrum aliquid ignotorum telorum ſuorum: nam ſi intruſerit inſidiatur deinde, vt & ipſe introeat. Chryſ. Donec enim fuit in collegio non audebat inſilire,ſed extrorſum immittebat, quando vero eum manifeſtum fecit, & expulit libere in eam de cætero exiliuit. Augu. Vel intrauit in eum,vt ſibi iam traditum plenius poſſideret, neq; enim nõ in illo erat quando ad Iudæos de precio tradendi dominum pactus eſt, cum Lucas dicat,Intrauit autẽ Sathanas in Iudã, & abijt & locutus eſt cum principibus ſacerdotum, talis iam venerat ad cœnandum, ſed poſt panem introiuit in eum,non vt adhuc alienum tentare, ſed vt proprium poſſideret.

Cõſenſus euang.

Doctrina ſalubris.

Orig. Decebat enim, vt eſtimo, propter pa nis exhibitionem auferri ab indigno bonũ quod ſe habere credebat, quo priuatus factus eſt capax ingreſſus Sathanæ in ipſum. Aug. Dicunt autem aliqui, Ita ne hoc meruit panis correctus de menſa Chriſti, vt poſt illum intraret in diſcipulũ Sathanas? Quibus reſpondemus, hinc potius nos doceri quàm ſit cauendum male accipere bonũ: ſi enim corripitur qui non dijudicat, hoc eſt non diſcernit à cęteris cibis domini corpus, quomodo damnatur qui ad eius menſam fingens ſe amicum accedit inimicus? Sequitur, Et dicit ei Ie. Quòd fa. fac citius. Orig. Cui autem ei ambiguum eſt, quoniam potuit vel Iudæ, vel Sathanę dominus dixiſſe. Quod fa fac citius, prouocans aduerſarium ad pugnã, vel proditorem ad ſubminiſtrandum diſpenſationi quę erat futura ſalubris ſeculo quam non amplius tardari nec protrahi, ſed pro poſſe maturari volebat. Augu. Non tamen præcepit facinus, ſed prædixit, non tamẽ in pernitiem perfidi ſæuiendo, quàm ad ſalutem fidelium feſtinando. Chryſo. Hoc enim quòd dicit, Quod facis fac citius, non præcipientis eſt neque conſiliantis, ſed exprobrantis & oſtẽdentis, quoniam ipſe nolebat ſuam proditionem impedire. Sequitur, Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium &c. Multam vtique quis hic dubitationem inueniet, ſi interrogantibus diſcipulis, quis eſt? dixit. Cui ego intingẽs panem dabo: & tamen non intellexerunt. Niſi dicatur quod latenter dixit, vt nullus audiret: & propterea ſupra pectus Ioannes reſidens interrogat quaſi ad aurem, vt non fieret proditor manifeſtus. Fortaſſis enim ſi Chriſtus eum manifeſtum feciſſet, Petrus vtique eum interfeciſſet: propterea dicit ꝙ nullus cognouit recumbentium, ſed neque Ioannes, nequaquam enim putauit quòd diſcipulus intãtum iniquitatis prodiret, quia enim procul à tali iniquitate erat, non de alijs hoc ſuſpicabatur. Verã igitur cauſam eorum quæ à Chriſto dicta ſunt ignorauerunt. Quid autem æſtimarent oſtendit euangeliſta, cùm ſubdit: Quidã enim puta. quia loculos habebat Iudas quòd dixiſſet ei &c. Aug. Habebat ergo dominus loculos, & à fidelibus oblata conſeruans ſuorum neceſſitatibus & alijs indigentibus tribuebat: tũc primum eccleſiaſticę pecuniæ forma eſt inſtituta, niſi intelligeremus quòd præcepit non cogitãdum eſſe de craſtino, non ad hoc eſſe præceptum, vt nihil pecuniæ ſeruetur à ſanctis, ſed ne Deo propter iſtam ſeruiatur: & propter inopię timorem iuſtitia deſeratur. Chry. Et nimirum nullus diſcipulorum pecunias afferebat, ſed per hoc quod dicit hic occultè inſinuat quòd quędam mulieres eum de ſuis facultatibus nutriebant, qui autem non peram, non virgam, non æs iubet deferre, loculos ferebat ad inopum miniſterium, vt diſcas quoniam valde pauperem & mundo crucifixum huius oportet partis multam facere procurationem, multa enim ad noſtram diſpenſans doctrinam agebat. Orig. Sic igitur Iudæ Saluator dicebat, Quod facis fac citius, ac proditor in hoc tantum ad præſens obedit magiſtro: accepto nanque pane nullam traxit moram, vnde ſequitur: Cum er. ac. ille buc. exi. conti. Et reuera exijt, non ſolum recedendo de domo in qua tenebatur, ſed omnino egreſſus eſt à Ieſu: ego autem opinor quòd poſt panem ingreſſus ſathanas in Iudam, non tolerabat in eodem loco cum Ieſu eſſe: nulla nanque conformitas eſt Ieſu ad ſathanam: non fruſtra autem requiram, quare ſuper hoc quod eſt, Accipiens panem, non adijcitur, Et manducans. Nunquid igitur accepto pane non manducauit Iudas? poſt panem enim forſan acceptum à Iuda nõ eſum, qui ſemel in cor eius immiſerat, vt magiſtrum prodat timore ductus, ne quod immiſſum fuerat euaneſceret vſu panis, quàm cito panem Iudas recepit, introiuit in eum & ſtatim domum exceſſit. Aliter quoque non inepte dicetur, quòd ſicut qui indignè manducat panem domini, aut bibit eius calicem, in præiudicium ſibi comedit atque bibit, ſi panis à Ieſu datus alijs fuit ad ſalutem, Iudæ in damnum, vt poſt panem intraret in eum ſathanas. Chryſ. Subdit autem, Erat autem nox, vt diſcas Iudæ temeritatẽ, quoniam neque tempus eum tenuit ab impetu. Orige. Nox etiam ſenſibilis inſtar extitit obductæ noctis in anima Iudæ. Greg. 2. mora. A qualitate enim temporis finis exprimitur accuſationis, dum non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exiſſe prohibetur.

Doctrina ſalubris.

Loculi domini quales.

Rara opinio

Cum ergo exiſſet dixit Ieſus, nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si

Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificabit eum in ſemetipſo & continuo clarificabit eum.

Orig. Poſt euenientia ex prodigijs, nec non ex transfiguratione præconia initium glorificandi filij hominis fuit exitus Iudæ à loco vbi morabatur Ieſus cum ſathana, qui eum ingreſſus eſt. vnde dicitur, Cum er. ex. di. Ie. Nunc &c. Non enim immortalis vnigeniti verbi, ſed hominis qui factus eſt ex ſemine Dauid gloria hic narratur. Si. n. *Glorificatio Christi* in morte Chriſti glorificantis Deum illud verum eſt, exuens principatus & poteſtates traduxit confidenter triumphans in ligno, & illud concilians per ſanguinem Chriſti crucis ſuæ, ſiue quæ in terra, ſiue quæ in cœlis. In his omnibus glorificatus eſt filius hominis, Deo etiam glorificato in eo. vnde ſequitur, Et Deus &c. Quia non eſt Chriſtum glorificari niſi cum eo quoque glorificetur & pater. At quoniam quicunque glorificatur, ab aliquo glorificatur: ſi quæras de eo, quòd clarificatus eſt filius hominis, à quo, reſpondens ſubdit: Si Deus clarificatus &c. Chryſoſt. Hoc eſt per ſemetipſum non per alium. Sequitur, Et conti. cla. eum. q. d. non poſt longum tempus, ſed confeſtim in ipſa cruce ea quę clara ſunt apparebunt: ſol nãque auerſus eſt, petræ ſciſſæ ſunt, multa corpora eorum qui dormierunt ſurrexerunt. Hac autem via eas quæ occiderant cogitationes diſcipulorum reſtituit: & ſuadet nõ ſolum triſtari, ſed etiam lætari. Aug. Vel aliter: Exeunte immundo omnes mundi cũ ſuo mundatore manſerunt: tale aliquid erit cum zizanijs à tritico ſeparatis, iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui: hoc futurum præuidens dominus diſcedente Iuda tanquam zizanijs ſeparatis, remanentibus tanquam tritico apoſtolis ſanctis dixit. *Anagogica expoſitio.* Nunc cl. eſt fi. ho. tanquam diceret, Ecce in illa mea clarificatione quid erit, vbi malorum nullus erit, vbi bonorum nullus perit? Sic autem non eſt dictum, nunc ſignificata eſt clarificatio filij hominis, ſed nunc clarificatus eſt filius hominis: ſicut non eſt dictum, Petra ſignificabat Chriſtũ, ſed petra erat Chriſtus: ſolet enim loqui ſcriptura res ſignificantes, tanquam illa quæ ſignificantur appellans. Eſt autem clarificatio filij hominis vt Deus clarificetur in eo. vnde adiungit, Et Deus clarificatus eſt in eo. Deniq; tanquam iſta exponens adiungit & dicit, Si filius clarificatus eſt in eo, quiã non venit facere voluntatem ſuam, ſed voluntatem eius qui eum miſit, Et De. cla. eũ in ſe, ut natura humana quę ab æterno uerbo ſuſcepta eſt etiam immortali æternitati donetur. Sequitur, Et cõ. cla. eum reſurrectionẽ, ſcilicet ſuam: non ſicut noſtram in fine ſeculi, ſed continuo futuram hac atteſtatione prædicens. Poteſt & de iſta clarificatione dictum uideri. Nũc clarificatus eſt filius hominis, vt quod ait: nunc non ad imminentem paſſionem, ſed ad uicinam reſurrectionem pertinere credatur: tanquam fuerit factum quod erat tam proximo iam futurum. Hyla. 11. de Tri. Quòd autem Deus in eo glorificatus eſt ad corporis gloriã ſpectat, per quã Dei intellecta eſt gloria, quaſi corpus ex naturæ diuinæ cõſolatione gloriam mutuaret: quòd uero quia glorificatus in eo Deus eſt, ideo glorificauit eum in ſe, ut qui regnat in gloria quæ ex Dei gloria eſt, ipſe exinde in Dei gloriam tranſeat, toto iã in Deo ex ea qua homo eſt diſpenſatione manſuro, nec ſanè de tempore tacuit di. Et conti. cla. eum. vt quia prodeunte ad proditionem Iuda, gloriam quæ ſibi poſt paſſionem conſecutura reſurrectionem futura eſſet, ſignificaſſet in pręſens eã qua in ſe Deus eum clarificaturus eſſet, in poſterum reſeruaret: Dei in eo gloria per uirtutem reſurrectionis oſtenſa: ipſo vero in Dei gloria ex ſubiectionis diſpenſatione manſuro. Hyla. 9. de Trini. Primam autem ſignificationem huius dicti non ambiguam exiſtimo cũ ait. Nunc cla. eſt fi. hominis, gloria enim nõ uerbo: ſed carnis acquirebatur: hoc uero quod ſequitur, Et Deus cla. eſt in eo, quid ſignificet interrogo, & cum non alius ſit filius hominis, neq; alius filius Dei, uerbum enim caro factum eſt, requiro quis in hoc filio hominis. qui & filius Dei eſt glorificatus ſit Deus. Et uideamus quod ſi hoc quod tertio dicitur. Si Deus clar. eſt in eo, & Deus cla. eum in ſemetipſo, Homo utique nõ per ſe glorificatur neq; rurſum qui in homine glorificatur Deus: licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipſe quàm Deus eſt. Vtiq; aut Chriſtum neceſſe eſt eſſe qui glorificatur in carne, aut patrem qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt Deus, certè Chriſtus eſt qui glorificatur in carne: ſi pater ſacramentum eſt unitatis, cum pater glorificatur

catur in filio. De eo vero quòd glorificatũ in filio hominis Deum: Deus glorificat in ſeipſo, in quo relicta facultas execrandæ impietatis exiſtimatur, ne ſe ſecundum naturę veritatem verus Deus Chriſtus ſit. Nũquid enim extra ſe eſt quod glorificat in ſeipſo? Quem enim in ſeipſo pater glorificat, in eius gloria confitendus eſt, & qui in patris gloria glorificãdus eſt, in his intelligendus eſt eſſe in quibus eſt pater. Orig. Vel aliter. *gloriæ variæ acceptio.* Nomen gloriæ non hic accipitur iuxta quoſdam paganorum qui diffiniũt gloriam eſſe à pluribus collata præconia. Palam eſt enim quod hoc aliud eſt ab eo quod Exodo dicitur: quod in gloria Dei repletum eſt tabernaculum, & quod aſpectus Moyſi glorificatus erat: quantum enim ad corporalia diuinior quidam apparitio contingit in tabernaculo: necnon in facie Moyſi cum Deo locuti. Quantum ad anagogiam vero gloria Dei dicitur eſſe quæ apparuit, quoniã deificatus ac trãſcẽdens cuncta materialia intellectus, vt ſcrutetur diuinam viſionem in his quæ cernit deificatur. Vt hoc ſit tropicè quæ glorificata eſt facies Moyſi, eo facto diuino ſecundum intellectum. Nulla autem comparatio fuit excellentiæ Chriſti ad cognitionem Moyſi glorificantem faciem animæ eius. Totius enim diuinę gloriæ fulgorẽ eſſe filium æſtimo, dicente Paulo. Qui cum ſit ſplendor glorię &c. quinimo perueniunt ab hac totius gloriæ luce ſingulares ſplendores ad totam rationalem creaturam. Nõ enim arbitror quempiam totum poſſe capere totius diuinę glorię fulgorem niſi filium eius. Inquantum igitur non erat notus filius mundo, nondum in mũdo glorificatus erat, cum autem pater aliquibus de mundo exiſtentibus tradidit Ieſu notitiam, tunc glorificatus eſt filius hominis in his qui cognouerunt eum, & hoc dedit gloriam cognoſcentibus. Nam qui libera facie diuinã gloriam intuentur, ſecundum eandem transfigurantur imagine à gloria glorificati in glorificantium gloriam. Cùm igitur appropinquauit ad eam diſpenſationem, quia mundo notus debebat gloriã promereri in gloria glorificantium ipſum ait. *Glorificatio Ieſu quõo intelligenda* Nunc clarificatus eſt filius hominis. Et quia nullus nouit patrem niſi filius, & cui reuelauit filius. Debebat autem ex diſpẽſatione depromere patrem filius, ob etiam Deus glorificatus in illo dignoſcitur: vel hoc quod eſt. Et Deus clarificatus eſt in eo, cum illo perſcrutaberis. Qui me videt & patrem meum videt. Nam videbitur in verbo cum Deus exiſtat, & imago inuiſibilis Dei qui genuit eum pater. Amplius autem ſic quoque clarius quæ ſunt in hoc loco capientur. Velut enim per quoſdã nomen Dei blaſphematur in gentibus, ſic per ſanctos quorum bona geſta coram hominibus politiſſima diſcernuntur, celſi patris nomen extollitur. In quo verò à Deo glorificatus eſt, vt in Ieſu dum peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius. Cũ ergo talis eſſet, filius glorificatus eſt, & Deus glorificatus eſt in eo, at ſi Deus in eo glorificatus eſt, recompenſat ei pater maius illo quod filius hominis exercuit. Longè enim ſuperſtans eſt gloria in filio hominis cum glorificat eum pater, quam in patre cum in illo glorificatus eum decebat prepotentem maiorem rependere gloriam, deinceps quoniam ſtatim hæc erant futura. Dico autem filium hominis in Deo glorificari: ob hoc ſubiecit: Et continuo glorificabit eum.

Filioli adhuc modicum vobiſcum ſum. Quæritis me, & ſicut dixi Iudæis, quo ego vado vos non poteſtis venire. Et vobis dico modo. Mãdatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionẽ habueritis adinuicẽ.

Augu. Cum dixiſſet ſuperius. Et continuo clarificabit eum. Ne putarent quòd ſic eum clarificaturus eſſet Deus, vt non eis cõiungeretur vlterius ea cõuerſatione quæ in terra eſt, adiecit atque ait. Filioli adhuc mo. vo. ſum. tanquam diceret continuo quidem reſurrectione clarificabor, non tamen continuo aſcenſurus in cœlum. Sicut enim ſcriptũ eſt in actibus apoſtolorum. Fuit cum eis poſt reſurrectionẽ 40. dies hos igitur 40 dies ſignificauit dicẽdo. Adhuc mo. vo ſum. Orige. Per hoc autem quod dicit. Filioli: oſtendit adhuc imminentem animabus eorum paruitatem. Hic autem quibus nunc dicit. Filioli: poſt reſurrectionem fiunt fratres, ſicut & antequam eſſent filioli fuerunt ſerui. Augu. Poteſt etiam & ſic intelligi, Adhuc ſicut & vos in hac infirmitate carnis etiam ipſe ſum, donec ſcilicet moreretur atque reſurgeret. Cum illis quidem fuit poſtquam reſurrexit exhibitione præſentię corporalis, ſed non cum illis fuit conſortio infir-

infirmitatis humanæ, Apud aliū enim euangeliſtam poſt reſurrectionem ait. Hæc locutus ſum vobis: dum adhuc eſſem vobiſcum, ideſt in carne mortali cū eſſem ſicut & vos. Tunc enim in eadem quidem carne erat, ſed cum illis in eadem mortalitate iam non erat. Eſt & alia diuina præſentia ſēſibus ignota mortalibus, de qua idem dicit: Ecce ego vo. ſum vſque ad conſummationem ſeculi: hoc nō eſt. Adhuc modicum ſum vobiſcum. non enim modicum eſt vſque ad conſummationē ſeculi, aut ſi & hoc modicum eſt, quia in occultis Dei mille anni ſunt dies vnus, non tamen hoc ſignificare voluiſſe credendus eſt nunc quando ſecutus adiunxit. Quo ego va. vos non po. ve. Nunquid enim poſt conſummationem ſeculi quo ipſe vadit venire non poterant. de quibus poſtea dicturus eſt. Pater volo vt vbi ego ſum, & ipſi ſint mecum. Orige. Intrinſecus autem ſciſcitaberis an poſt multum nō fuit cum eis non adeo quòd non aderat illis ſecundum carnē. Sed eo modico conſummato vos ſcandalizabimini in me in nocte, & ſic non erit cū eis qui cum dignis tantummodo conuerſatur. Sed ſi cum eis non erat, nihilominus ipſi quæſituri erant Ieſum, velut Petrus poſt negationem grauiter plorabat, quærens puto Ieſum. Et ideo ſequitur, Quæritis me, & ſicut di. Iu. Quo ego va. vos non poteſtis venire. Quærere Ieſum eſt verbum quærere, ſapientiam, iuſtitiam, veritatem, diuinam virtutem, quæ omnia Chriſtus eſt. Volentibus ergo diſcipulis ſequi Ieſum non quippe velut rudiores arbitrantur corporaliter: ſed vt ſignificet illud, Qui non tollit crucē ſuam & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Ait nunc dominus, quo ego vado, vos non poteſtis venire. nam & ſi vellēt ſequi verbum, & illud confiteri, tamē nondum erant validi circa hoc, cum nondum eſſet ſpiritus datus, eo quòd Ieſus nondū erat glorificatus. Aug. Vel hoc dicit, quia adhuc minus idonei erant ſequi moriturū dominum pro iuſtitia: quomodo enim iam fuerant ſecuturi martyrio non maturi? aut iterum dominum ad immortalitatem carnis quomodo iam fuerant ſecuturi, non quandolibet moritur, ſed in fine ſeculi reſurrecturi? aut iterum dominum ad ſinum patris quomodo iam erāt ſecuturi, cum eſſe nemo poſſit in illa fęlicitate niſi perfectus in charitate? Iudæis autem cum hoc diceret: non addidit, Modo. Ipſi autem non poterant venire tunc quo ille ibat, ſed poterant poſtea, & ideo ſubdit, Et vo di. modo. Orige. q. d. Et vobis dico non abſque additione huius aduerbij modo. Iudæi nanque quos præuidebat in ſuis facinoribus morituros, in breui tempore nō valebant pergere quo Ieſus ibat, ſed diſcipuli poſt breue tempus poterant ſequi verbum. Chryſ. Ne autem audientes diſcipuli ſicut dixi Iudæis, æſtiment ſimiliter & in eos dictum eſſe adiecit, Filioli. Orig. Quod eſt exprimentis imminentē adhuc animæ diſcipulorum modicitatē. Fiunt autem poſt reſurrectionem hi quibus dixit, Filioli, fratres: ſicut & prius ſerui fuerant antequam eſſent filioli. Chryſ. Hoc autem dicit eum qui in ſeipſum eſt erigens diſcipulorum amorem. Cùm enim viderimus aliquos dilectiſſimorū diſcedentes exardeſcimus, & maxime cum viderimus eos in locum abeuntes in quem non eſt poſſibile nobis abire. Simul etiam oſtendit, quoniam mors eius quędā tranſlatio eſt & tranſpoſitio melior ad loca mortalia corpora non ſuſcipientia. Auguſt. Docens autem quomodo idonei eſſe poſſint pergere quo ille antecedebat ſubiungit, Mandatū nouum do vobis vt diligatis inuicem. Nonne iam hoc erat mādatum in antiqua lege Dei, vbi ſcriptum eſt. Diliges proximum tuum tanquam teipſum? cur ergo nouum mandatum appellatur à domino? an quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem vel potius obedientem non omnia, ſed iſta dilectio quam dominus vt à carnali dilectione diſtingueret addidit, Sicut dilexi vos: ut & vos diligatis inuicē non ſicut ſe diligunt qui corrumpunt, nec ſicut ſe diligunt homines, quia homines ſunt, ſed ſicut ſe diligunt qui Dei ſunt, & filij altiſſimi omnes, vt ſint filio eius vnico fratres, ea dilectione inuicem diligentes, qua ipſe dilexit eos, perducturus eos ad illum finem, vbi ſatiabitur in bonis deſiderium eorum. Chry. Vel dicit, Sicut dilexi vos, non enim præexiſtentibus veſtris iuſtitijs debitum vobis reddidi, ſed ipſe incepi, ita & vos beneſacere oportet etiam nihil debentes. Augu. Noli autem putare illud maius prætermiſſum eſſe mandatum quo præcipitur, vt diligamus dominum Deum noſtrum, ſed bene intelli-

Cōſenſus euangelicus.

Ieſus quomodo doquatur.

Mandatum nouum quare dicatur.

intelligentibus vtrunque inuenitur in ſingulis: nam & qui diligit Deum, non cum poteſt contemnere præcipientem, vt diligat proximum, & qui ſupernè ac ſpiritualiter diligit proximũ, quid in eo diligit niſi Deũ? ipſa eſt dilectio quam ab omni mundana dilectione diſtinguendo addidit dominus, Sicut dilexi vos. Quid.n.niſi Deum dilexit in nobis quem non habebamus, ſed vt haberemus. ſic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantum poſſumus inuicem ad habendum in nobis Deũ cura dilectionis attrahamus. Chry. Prætermittens autem miracula quę erant facturi, ab amore eos deſignat ſubdẽs, In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis adinuicẽ. hoc enim eſt quod maxime homines ſãctos oſtendit, hos enim dicit eſſe diſcipulos. Auguſt. Tanquam diceret: Alia munera mea habent vobiſcum etiam non mei, non ſolum naturam, vitam, ſenſum, rationem, & eam ſalutem quæ hominibus pecoribusque communis eſt: verumetiam linguam, ſacramenta, prophetiam, ſcientiam, fidem, diſtributionem rerum ſuarum pauperibus, & traditionem corporis ſui, vt ardeant, ſed quoniã charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil ſunt, nihil eis prodeſt.

Signũ diſcipulatus Chriſti

Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Reſpondit ei Ieſus: Quo vado ego, non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea. Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te modo ſequi? animam meam pro te ponam. Reſpondit Ieſus: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus donec ter me neges.

Chryſ. Magnus amor & ipſo igne vehementior, & nulla eſt prohibitio quæ eius promptum impetum detinere poſſit. Ardentiſſimus itaque Petrus audiens, Quo ego vado vos non poteſtis venire, eum interrogauit: vnde ſequitur, Dicit ei Si. Petrus: Domine, quo vadis? Augu. Sic vtique hoc dixit magiſtro diſcipulus tãquam ſequi paratus: propterea dominus qui eius animum vidit, ſic ei reſpondit: nam ſequitur, Reſpon. ei Ieſus, Quo ego vado &c. Dilationem intulit: non ſpem abſtulit, ſed eam ſequenti uoce firmauit, dicens: Sequeris aũt poſtea. Quid feſtinas Petre? nondũ te ſuo ſpiritu ſolidauerat petra: noli extolli præſumendo, non potes modo: noli deijci deſperando, ſequeris enim poſtea. Chryſo. Audiens autem hoc Petrus, neque ita deſiderium detinuit, ſed benignam ſpem accipiens properat, & quia timorem excuſſit proditionis, cum ſecuritate per ſeipſum de reliquo interrogat alijs ſilentibus: vnde ſequitur, Dicit ei Petrus: Quare &c. Quid dicis Petre? Dixi quoniam non potes, & tu dicis quoniã poſſum: quocirca ſcies per experientiam quoniam nihil eſt tuus amor, niſi præſente ſuperna liberatione, vnde ſequitur: Reſpondit Ieſus, Animam tuam pro me pones? Beda. Quæ ſentẽtia duobus modis poteſt pronunciari: vno modo affirmando, ac ſi dicat: Animam tuam pro me pones, ſed nunc timẽdo mortem carnis, animæ mortem incurres: alio modo inſultando, quaſi diceret. Aug. Ita ne facies pro me quod nondum ego prope? præire potes, qui ſequi nõ potes? Quid tamen præſumis? audi quis ſis. Amen amen dico tibi &c. Qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuã. quid in animo eius eſſet cupiditatis uidebat, quid uirium non uidebat, uoluntatem ſuam iactabat infirmus, ſed inſpiciebat ualetudinem medicus. An apoſtolus Petrus, ſicuti eum fauore peruerſo excuſare quidam nituntur, Chriſtum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominẽ ſe neſcire reſpondit, ſicut alij euangeliſtæ teſtantur expreſsius? quaſi qui hominem Chriſtum negat, non Chriſtum neget: & hoc in eo negat qđ factus eſt propter nos, ne periret quod fecerat nos. per quid autem caput eſt eccleſiæ niſi per hominem? Quomodo eſt igitur in corpore Chriſti, qui negat hominem Chriſtum? Sed quid multis immorer? non enim dominus ait: Non cantabit gallus donec hominem, aut filium hominis neges, ſed donec me neges. Quid eſt me niſi quod erat? quicquid eius negauit, Chriſtum negauit. Siquidem dubitare nephas eſt, Chriſtus hoc dixit utrunq; prædixit, procul dubio Petrus Chriſtum negauit. Non accuſemus Chriſtum, cum defendimus Petrum. agnouit planè peccatũ ſuum infirmitas Petri, & quãtum mali Chriſtum negando commiſerit, plorando monſtrauit: neque nos cum ita diximus primum apoſtolorum accuſare delectat, ſed hunc intuendo admoneri nos oportet, ne homo quiſquã de humanis uiribus fidat. Bed. Reſipiſcendi nihilominus unuſquiſque, ſi in lapſum cõuerterit, exemplum capiat ne deſperet, ſed incun-

Zelus Petri.

Erronea Petri excuſatio.

incunctanter veniam ſe poſſe promereri credat. Chry. Vnde manifeſtum eſt, quoniam & caſum Petri dominus conceſſit: nam poterat quidem & à principio reuocare, ſed quia permanebat in uehementia, ipſę quidem non impulit ad negationem, ſed dimiſit deſertum, ut diſcat propriam imbecillitatem, & ut poſt hæc talia nō patiatur cum orbis terrarum diſpenſationem ſuſceperit, ſed reminiſcens eorum quę paſſus eſt coguoſcat ſeipſum. Aug. In anima itaque contigit Petri quod offerebat in corpore, ſed aliter quàm putabat: nam ante mortem & reſurrectionem domini & mortuus eſt negando, & reuixit plorando. Aug. de con. euan. Hoc autem de prædicta negatione ſua Petro non ſolū Ioannes, ſed & cæteri tres commemorant, non ſanè omnes ex una eademque occaſione ſermonis ad eam commemorandam ueniunt: nam Matthæus & Marcus eam ſubnectūt poſtquam dominus egreſſus eſt ex illa domo ubi manducauerat Paſcha. Lucas uero & Ioannes antequam inde eſſet egreſſus. Sed facilè poſſumus intelligere, aut illos duos eam recapitulando poſuiſſe, aut iſtos pręoccupando, niſi magis moueret quòd tam diuerſa non tantum uerba, ſed etiam ſententias domini præmittunt: quibus permotus Petrus illam pręſumptionem proferret pro domino uel cum domino moriendi, ut magis cogant intelligi ter eum expreſſiſſe præſumptionem ſuā diuerſis locis ſermonis Chriſti, & ter illi à domino reſponſum quòd cum eſſet ante galli cantum ter negaturus.

Cōſenſus euang.

CAPVT XIIII.

ET ait diſcipulis ſuis: Non turbetur cor ueſtrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Si quominus, dixiſſem vobis. quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipio vos ad meipſum: vt vbi ſum ego, & vos ſitis. Et quo ego vado ſcitis, & viam ſcitis.

Augu. Ne diſcipuli mortem Chriſti tanquam homines timerent, & ideo turbarentur, conſolatur eos etiam Deum ſe eſſe conteſtans: vnde dicitur. Et ait diſcipulis ſuis? Non turbetur cor veſtrum &c. q.d. Conſequens eſt ſi in Deum creditis, vt in me credere debeatis, quod non eſſet conſequens ſi Chriſtus non eſſet Deus. Mortem metuitis huic formæ ſerui, nō turbetur cor veſtrum, ſuſcitabit illā forma Dei. Chry. Ea etiam quæ in me eſt fides & in patrem qui genuit, patientior eſt his quę ſuperuenient, & nihil cōtra eam poteſt præualere difficilium, hoc etiam modo diuinitatis virturem oſtendit, quia ea quæ in mente habebant ducit in medium, dicens: Non turbetur cor veſtrum. Aug. Quia igitur etiam ſibi metuebant diſcipuli cum Petro dictum eſſet fidētiori atque promptiori: Non cātabit gallus donec ter me neges: ſubiunxit, In do. pa. mei &c. Per quod à turbatione recreantur cæteri, ac fidētes etiam poſt pericula tentationū ſe apud Deum cum Chriſto eſſe mā ſuros, quia ſi alius eſt alio fortior, ſapientior, iuſtior, ſanctior, nullus alienabitur ab illa domo: vbi manſionem pro ſuo quiſque accepturus eſt metito. Denarius quidem ille æqualis eſt omnibus, quē paterfamilias eis qui operati ſunt in vinea iubet dari. Quo vtiq; denario vita ſignificatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit: quoniam viuendi non eſt diuerſitas in æternitate manſura, ſed multæ manſiones diuerſas meritorum in vna vita æterna ſignificant dignitates. Grego. ſuper Ezech. Vel hac ratione conueniunt manſiones multæ cum vno denario, quia & ſi alter minus atque alius amplius exultat, omnes tamen vnum gaudiūm conditoris ſui viſione lætificat. Aug. Atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas eſt per charitatem fiat, vt quod habent ſinguli, cōe ſit omnibus. Sic.n. quiſq; etiam ipſe habet cū amat in altero quod ipſe non habet: non enim erit ita aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis. Greg. vlt. mor. Eiuſdem etiā diſparilitatis damna non ſentiūt, quia tantum ſibi vnuſquiſque quantum ſufficit percipit. Aug. Reſpuēdi autem ſunt à corde Chriſtiano, qui putant ideo dictum multas eſſe manſiones, quia extra regnum cœlorum erit aliquid vbi beatè maneāt innocentes cū ſine baptiſmo ex hac uitā emigrauerint, ſine quo in regnum cœlorum intrari non poteſt. Abſit autem, vt cum omnis domus regnantium filiorum non ſit alibi niſi

Māſiones uariæ paradiſi.

Charitas patriæ deſcribitur.

niſi in regno, ipſius regiæ domus pars aliqua nõ ſit in regno: non enim ait dominus, In beatitudine ſempiterna manſiones multæ ſunt, ſed in domo patris mei. Chry. Vel ali.conti. Quia dominus ſupra dixerat Petro, Quo ego vado non potes me ſequi modo, ſequeris autem poſtea: ne exiſtiment ſoli Petro hanc promiſſionem eſſe datam, dixit: In domo pa.mei &c. Hoc eſt, & vos regio illa ſuſcipiet quæ & Petrũ, copia enim eſt ibi multa manſionum, & non eſt dicere, quoniam præparatione indigét. Et propter hoc ſubdit: Si quo. di. vo. quia vado para. vobis locum. Aug. Vbi ſatis oſtendit ideo ſe hoc illis non dixiſſe, quia iam ibi manſiones multæ ſunt, & non eſt opus illi aliquam præparare. Chry. Quia vero dixerat, Nõ poteris me modo ſequi, vt non æſtiment ſe ab eo finaliter abſciſſos eſſe, ſubiungit: Et ſi abier.& præpa.vo.lo. ite. ve. & acci. vos ad meipſum, vt vbi ego ſum & vos ſitis. Ex quo oſtendit quòd oportet eos vehementer confidere. Theoph. Ac ſi dicat vtrunque: Vos turbari non oportet ſiue paratæ ſint, ſiue non. Nam etſi paratæ non ſint, ego cum omni ſolertia præparabo vobis illas. Auguſt. Sed quomodo vadit & parat locum, ſi iam manſiones multæ ſunt? ſed nondum ſunt ſicut parandæ ſunt. Eaſdem enim manſiones quas prædeſtinando præparauit, præparat operando. Iam ergo ſunt in prædeſtinatione, ſi quo minus, dixiſſet, Ibo & præparabo, hoc eſt prædeſtinabo: ſed quia nondum ſunt in operatione, dixit, Et ſi abiero & pręparauero vobis locum. Parat autem modo manſiones, manſionibus præparando manſores. Quippe cum dixit: In domo patris mei mãſiones multæ ſunt. Quid putamus eſſe domum Dei niſi templum Dei? de quo Apoſtolus dicit, Templum Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. Hæc ergo domus Dei adhuc ædificatur, adhuc præparatur. Sed quid eſt quòd vt præparet abijt, cum noſipſos præparet, quod non faciet ſi reliquerit? Sed illud ſignificat, quia vt parentur iſtæ manſiones, viuere debet iuſtus ex fide: ſi autem vides, nõ eſt fides. Eat ergo ne videatur, lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur, ſi ex fide viuatur: creditus deſideretur, vt deſideratus habeatur. ſi bene intelligendo nec vnde vadis, nec vnde venis recedis, vadit ergo latendo, venit apparendo. Sed niſi maneat regendo, vt proficiamus bene viuendo, non parabitur locus vbi poſſumus permanere perfruendo. Alcui. Dicit ergo, Si abiero per carnis abſentiam. Iterum veniam per diuinitatis præſentiam: vel iterum veniam iudicare viuos & mortuos. Et quia ſciebat eos interrogaturos quo iret, vel per quam viam iret, ſubiungit: Et quo ego vado ſcitis, ſcilicet ad patrem. Et viam ſcitis, ſcilicet per meipſum. Chryſ. Hoc autem dicens deſiderium quod in eorum mente erat, oſtẽdit, & dat eis deſiderium interrogandi.

Præ-deſtinatio mãſionum.

Fidei efficacia.

Dicit ei Thomas: Domine, neſcimus quo vadis. Et quomodo poſſumus viam ſcire? Dicit ei Ieſus: Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrẽ niſi per me. Si cognouiſſetis me, et patrẽ meũ vtiq. cognouiſſetis. Et amodo cognoſcetis eũ, & vidiſtis eũ.

Chry. Si Iudæi volentes à Chriſto ſeparari quærebant quo iturus eſſet, multo magis diſcipuli nunquam ab eo ſeparari volentes hoc diſcere cupiebant, & interrogabant eum ex multa dilectione & timore, & ideo dicitur, Dicit ei Thomas, Domine &c. Augu. Vtrunque illos dominus dixerat ſcire: vtrunque dixit iſte neſcire. Sed neſcit ille mentiri, ergo iſti ſciebant, & ſe ſcire neſciebãt. Conuincit ergo eos hoc ſcire: vnde ſubditur, Dicit ei Ieſus, Ego ſum via ve.& vita. Aug. de ver.do. q.d. Quo vis ire? ego ſum uia, quo uis ire? ego ſum ueritas, ubi uis permanere? ego ſum vita: veritatem & vitã oĩs homo capit, ſed viã nõ oĩs inuenit, Deũ eſſe quandã vitam æternam, veritatem ſcibilem etiam huius ſeculi philoſophi viderũt. verbum ergo Dei qui apud patrem eſt veritas & vita aſſumendo hominem factum eſt via. Ambula per hominẽ, & peruenies ad Deũ. Melius .n. eſt in via claudicare, quàm præter viam fortiter ambulare. Hyl.7. de Tri. Non enim nos in erratica atq; in inuia deducit ille qui via eſt, neque illudit per falſa qui veritas eſt, neque in mortis relinquit errore qui vita eſt. Theo. Cùm itaque actiuam exerces, fit tibi Chriſtus via. Cum autẽ in contemplatiua perſeueras, efficitur tibi veritas. Adiecta autẽ vita eſt actiuo & contemplatiuo. Decet enim ire & prædicare pro futuro ſeculo. Auguſt. Sciebant ergo viam, quia ſciebant ipſum qui eſt via. Quid autem opus erat, vt adderet veritas & vita, cum reſtaret noſſe quo iret, quia ad veritatem ibat, & ad vitam? Ibat ergo ad ſeipſum.

Deus eſt veritas.

ſed

ſed nunquid ò domine vt venires ad nos re liqueras te? ſcio quidem quòd formam ſer ui accipiſti & in carne veniſti, manens ubi eras,& per hanc rediſti non relinquens quo veneras. Si ergo per hanc & veniſti & rediſti, per hanc nobis non ſolum qua veniremus ad te: verumetiam tibi qua venires & redires via fuiſti, cum verò ad vitam quod es ipſe iuiſti, eandem carnem tuam de morte ad uitam duxiſti. itaq; dum caro de morte venit ad vitam, Chriſtus venit ad vitam. Et quia verbum eſt vita, Chriſtus venit ad ſeipſum, quoniam vtrunque eſt Chriſtus, vna perſona, ſcilicet verbum caro: venerat etiam per carnem Deus ad homines, veritas ad mendaces. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Cùm itaque ſe ab hominibus abſtulit, atque illuc vbi nemo mentitur carnem ſuam leuauit, idem ipſe quia verbum caro factum eſt, per ſeipſum, id eſt per carnem ſuam ad veritatem quod eſt ipſe remeauit, quam quidem veritatem quàmuis inter mēdaces etiam in morte ſeruauit. Ecce ego ipſe ſi loquor vobis ꝙ intelligatis: quodanimodo ad vos procedo, nec me relinquo. Cum aūt tacuero, quodāmodo ad me redeo,& vobiſcum maneo ſi tenueritis quod audiſtis. Si hoc poteſt imago quam fecit Deus, quid poteſt ex Deo nata imago? Ac per hoc & ipſe per ipſum, & ad ſeipſum, & ad patrem,& nos per ipſum, & ad ipſum, & ad patrem imus. Chryſoſtom. Si enim dicit, Ego ſum dominus, ducendi ad patrem omnino venietis illuc. neque enim eſt poſſibile alia venire via. Cum autem ſupra dixerit. Ne. poteſt ve. ad me niſi pa. traxerit illū. Nunc dicens, Quoniam nullus po. ve. ad pa. niſi per me, exęquat ſeipſum ei qui genuit. Qualiter autem dixerit, Quo vado ſci. & viam ſcitis: oſtendit ſubdens, Si cog. me & pa. meum &c. q. d. Si ſciretis meam ſubſtantiam & dignitatem, & eam quæ patris eſt ſciretis. nouerant quidem eum, ſed non ita vt oportebat, poſtea autem ſpiritus veniens perfectam in eis conſtruxit cognitionem,& propter hoc ſubditur, Amodo cog. eum. Dicit autem eam quæ ſecundum mentem cognitionem. Et vidiſtis eum, ſcilicet per me, oſtendens, quoniam qui videt eum & patrem videt. Viderunt autem eum non in nuda ſubſtantia, ſed carne indutum. Bed. Sed quærendum eſt quomodo nunc dicat dominus, Si cognouiſſetis me &c. Cum præmiſerit ſupra, Quo ego va. ſci. & viam ſcitis? Datur ergo intelligi quia quidam eorum ſciebant, quidam vero neſciebant, quorum vnus erat Thomas. Hylar. 7. de Trinita. Vel aliter continua, Cùm iter ad patrem per filiū ſit, quærendum eſt vtrum hoc per doctrinæ admonitionem, an per naturæ fidem ſit. Intelligentiæ igitur ſenſum in conſequentibus requiramus. nam ſequitur: Si cog. me,& patrem meum vtique cognouiſſetis. In ſacramento enim aſſumpti corporis diuinitatis paternæ naturam confirmans, hunc ordinem tenuit. Tempus autem viſionis ſeparauit à tempore cognitionis, nam quem cognoſcendum ait, eundem iam dixit & viſum vt naturæ iam pridem in ſe conſpectæ ſcientiam ex tempore nunc huius reuelationis acciperent.

Exemplo uiæ Chriſti eundū | *Exemplū naturæ.*

Dicit ei Philippus, Domine oſtende nobis patrem & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus, Tanto tempore vobiſcum ſum & non cognouiſtis me? Philippe qui videt me, videt & patrem. Quomodo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor. Pater autem in me manens ipſe facit opera. Non creditis quia ego in patre & pater in me eſt? Alioquin propter opera ipſa credite.

Hyla. 7. de Trin. Commouit apoſtolum Philippum nouitas dictorum, homo cernitur, Dei ſe filium confitetur: cognito ſe cognoſcendum patrem fatetur, patrem viſum eſſe dicit. Prorupit igitur apoſtolica familiaritas dominum interrogās, vnde dicitur. Dicit ei Phil. Do. oſten. no. pa. & ſuffi. no. Non viſum negauit, ſed oſtendi ſibi rogauit: neque oſtenſionem veluti corporalis cōtemplationis intuitum deſiderauit, ſed demonſtrationem intelligendi eius qui viſus eſt poſtulauit: filium enim in habitu hominis viderat, ſed quomodo per id patrem viderit neſcit. Nam & oſtenſio illa intelligendi potius eſſet demōſtratio quàm videndi, ſubiecit,& ſufficit nobis. Auguſtinus. 1. de Trinita. Illa enim lætitia qua nos adimplebit cū vultu ſuo nihil amplius requiretur, quod bene intellexerat Philippus, vt diceret: Domine oſtende no. patrem & ſuffi. no. Sed nondum intellexerat eo quoque modo ac ipſum ſe potuiſſe dicere, Domine oſtende nobis te, & ſufficit nobis. Vt enim hoc intelligeret, reſponſum eſt

eſt ei à domino: vnde ſequitur. Dixit ei Ieſus: Tanto tempore vob. ſum, & non cogno. me? Augu. ſuper Ioan. Sed quomodo hoc dicit, cum & quo iret ſcirent, & viam ſcirẽt, non ob aliud niſi quòd ipſum ſcirent? Sed facile iſta quæſtio ſoluitur ſi dicamus quòd eum aliqui eorum ſciebant, aliqui neſciebant, de quibus erat Philippus. Hilar. de Trini. Arguit ergo Apoſtolum in cognoſcendo ſe ignorantem, cùm enim ea quæ gereret propria Deo eſſent, calcare vndas, iubere ventis, peccata dimittere, mortuis vitam reddere: huic querelæ omnis orta conqueſtio eſt, quòd in homine aſſumpto Dei non intellecta natura eſt. Et ideo poſtulanti ut ſibi patrem oſtenderet ait. Phil. qui vi. me vi. & pa. Augu. Solemus enim de ſimillimis duobus ita loqui, Vidiſtis illum: ſic ergo dictum eſt, Qui vi. me: vi. & pa. non quòd ipſe ſit pater & filius, ſed quòd à patris ſimilitudine in nullo prorſus diſcrepet filius. Hilar. 7. de Trini. Non autem ille hic uiſum oculorum carnalium ſignificat. Non enim hoc quod ex partu Virginis carnale eſt, ad contemplandam in eo Deo formam, & imaginem proficit, ſed intellectus Dei filius id præſtat, ut intellectus & pater ſit. Dum ita imago eſt ut non differat genere, ſed ſignificet auctoritatem. non enim ſolitarium ſermo ſignificat & indifferentem, tamen naturam profeſſio docet. Cùm enim dicitur, Et patrem, excluſa eſt ſingularis atque vnici intelligentia. Et quid reliquum eſt, niſi per naturæ unicam ſimilitudinem pater per filium viſus ſit? Aug. Sed nunquid obiurgandus eſt qui cum ſimilem uiderat, etiam illum cui eſt ſimilis vult videre? Sed ideo Diſcipulum dominus arguebat, quoniam cor poſtulantis videbat. Tanquàm enim melior eſſet pater quàm filius, ita Philippum patrem noſſe cupiebat, & ideo nec filium ſciebat, quo alium meliorem eſſe credebat. Ad hunc ergo ſenſum contingendum dictum eſt, Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? q. d. Si ad te multum eſt hoc videre, ſaltem quod non uides crede. Hilar. Quæ enim ignorandi patrem aut oſtendendi ignorantibus neceſſitas relinquebatur, cum pater in filio uiſus eſſet ex proprietate naturæ? dum ex indifferentia unitatis unum ſint natus & generans, ut hic ſermo domini ſequeretur,

Quæſtio pulchra.

Trinitas in vnitate eſſentiæ.

Nõ credis quia ego in patre, & pater in me eſt. Aug. 1. de Trin. Volebat enim eum ex fide videre antequàm illud poſſet uidere, & ideo dicit, Non credis. Contemplatio quippe merces eſt fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur. Hylar. 7. de Trini. Pater autem in filio eſt, & filius in patre, non per duplicem conuenientium generum cõiunctionem, neque per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturam, quia per corporalem neceſſitatem interiora fieri his quibus continentur exteriora non poſſunt, ſed per natiuitatem uiuentis naturæ ex uiuente, dum nõ aliud ex Deo quàm Deus naſcitur. Hylar. 7. de Trin. Naturam enim ſuam (ut ita dicã) ſequitur indemutabilis Deus indemutabilem gignens Deũ. Nec naturam ſuã deſerit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subſiſtentẽ igitur in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus ſit, nec præter eum qui eſt Deus quiſquàm alius Deus ſit. Chry. Vel aliter: Totum Philippus hic corporeis oculis patrem volebat videre, quia & ipſum filiũ ita ſe exiſtimabat vidiſſe, fortaſſis à prophetis audiens, quoniã vidi dñm & ideo dixit, Oſtende no. patrem. Etenim Iudæi interrogauerunt, Quis eſt pater tuus? & Petrus & Thomas quo iret, & nullus didicit manifeſtè: ut ergo non videatur oneroſus eſſe Philippus & ipſe interrogãs, oſtende no. patrẽ, ſubiungit, Et ſufficit nobis. i. nihil plus quærimus: dominus autẽ non dixit ei, Impoſſibile petis, ſed oſtendit quoniã neque ipſum filium vidit. Nã ſi hunc potuiſſet videre, & illum uidiſſet. Et ideo dicit, Tanto temp. vo. ſum & non cog. me Philippe. Non dixit non uidiſtis me, ſed non cognouiſtis me: quantum ad hoc ſcilicet, quòd filius hic manẽs quod pater decenter in ſeipſo oſtendit eum qui genuit. Deinde diuidens hypoſtaſes ait, qui ui. me: vi pa. ne quis dicat quòd ipſe eſt pater, ipſe filius. Oſtendit autem per hoc, quoniam neque filium uiſu corporeo uidit. Si autem aliquis hic uiſum cognitionem dicere uelit non contradico. q. d. qui cognouit me cognouit & patrem: ſed non dixit hoc, ſed conſubſtantialitatem repreſentare uolens dixit, qui meam ſubſtantiam vidit, vidit & eam quæ patris. Vnde patet quòd nõ eſt creatura: creaturam enim vidẽtes Deum neſciunt omnes. Philippus etiam ſubſtantiã patris

Excreaturis Deus nõ perfectè uidetur.

Hæreſes dua colliduntur.

patris videre quærebat. Si ergo alterius ſub ſtantiæ eſſet, non diceret, qui videt me, videt & patrem, ſed nec aliquis in argento auri ſubſtantiam videre poteſt, nō enim alia per aliam apparet natura. Augu. Deinde non ad ſolum Philippum, ſed ad omnes pluraliter loquitur dicens, Verba quæ ego lo. vo. à meipſ. non loquor. quid eſt, A me ipſo non loquor, niſi à meipſo non ſum qui loquor? ei quippe tribuit quod facit de quo eſt ipſe qui facit. Hyla. 7. de Trin. Vnde neque ſe filiū denegauit, nec naturā in ſe paternæ virtutis abſcondit. Nam dum loquitur, ipſe in ſub ſtantia manens loquitur: dum autem à ſe loquitur, natiuitatem in ſe Dei à Deo teſtatur. Chryſo. Vide autem abundantem ſuper vnius ſubſtantiæ demonſtrationem, nam ſubditur, Pater autem in me &c. q. d. Nequaquam aliter facit pater & aliter ego, ſicut & alibi ait, Si non facio opera patris mei, non credatis mihi. Sed quomodo à verbis incipiens ad opera venit? Conueniens enim erat dicere, Ipſe loquitur verba. Sed duo ponit de doctrina & ſignis, aut quia & verba opera erant. Aug. Nam qui proximum loquendo ædificat, bonum opus operatur. In his duabus ſententijs diuerſi nobis aduerſantur hæretici. Arriani dicunt, Ecce inæqualis eſt patri filius, non à ſeipſo loquitur. Dicunt Sabelliani, Ecce qui pater eſt, ipſe eſt filius. Quid eſt, Pater in me ma. ipſe facit: niſi in me maneo ego qui facio? Hyla. 7. de Trini. Sed manere in filio patrem, non eſt ſingularis atque vnici, operari vero per filium patrem, non eſt differentis aut exteri: ſicut non vnius eſt non à ſe loqui qui loquitur, neque rurſus alieni ac ſeparabilis loqui per loquētem. Et quia in ſe patrem loqui & operari docuerat: pfectę huius vnitatis fidē ſtatuit dicens, Credite mihi quia ego in pa. & pa. in me eſt, ne. ſ. per virtutis efficientiā & non per naturę quę ſecundum natiuitatē eſt proprietatem pater in filio ꝙ operari crederetur & loqui: ſic enim habetur in græco. Noſtra litera habet, Non creditis quia ego in patre & pater in me eſt? Aug. Antea ſolus Philippus arguebatur. Chryſoſto. Si vero non ſufficit hoc ad oſtendendum conſubſtātialitatem, ſaltem ab operibus diſcite: vnde ſubditur, Alioquin propter opera ipſa credite. Vidiſtis enim ſigna cum auctoritate, & omnia quæ deitatis erant propria & quæ ſo

Cōtemplatio eſt merces fidei.

lus pater operatur, peccata ſoluta, mortem recedentem, & huiuſmodi. Augu. Hoc ergo propter opera credite: quia ego in patre & pater in me eſt. Neque enim ſi ſeparati eſſemus, inſeparabiliter operari vlla ratione poſſemus.

Amen amen dico vobis, qui credit in me opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem uado. Et quodcunque petieritis patrem in nomine meo hoc faciam, vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.

Chryſo. Quia dominus dixerat, propter opera credite: oſtendens quoniam non hoc ſolum poteſt: ſed multò maiora, & quod eſt mirabilius, alijs poteſt dare, adiunxit, Amē amen dico &c. Aug. Sed quæ ſunt iſta maiora? an fortè quòd ægros ipſis tranſeuntibus etiam eorum vmbra ſanabat? Maius eſt enim quòd ſanet vmbra quàm fimbria. verū tamen quando iſta dicebat: verborum ſuorum facta & opera commendabat. Cùm enim dixit, Pater in me manens ipſe facit opera, quæ opera tūc dicebat, niſi verba quæ loquebatur: & eorum verborum fructus erat fides illorum? veruntamen euangelizantibus diſcipulis non tam pauci quàm illi erāt, ſed gentes etiam crediderunt. Nōne ab ore ipſius diues ille triſtis abſceſſit? & tamē poſtea quod ab illo auditum non fecit vnus, fecerunt multi, cùm per diſcipulos loqueretur, ecce maiora fecit prædicatus à credentibus quàm locutus audientibus. Verum hoc adhuc mouet quòd hic maiora per apoſtolos fecit, non autem ipſos tantum ſignificās ait, Qui credit in me, nunquid inter credentes in Chriſtum non eſt computandus qui non fecerit opera maiora quàm Chriſtus? durum eſt niſi intelligatur, Apoſtolus dicit credenti in eum qui iuſtificat impium deputatur fides ad iuſtitiam. In hoc opere faciemus opera Chriſti, quia & ipſum credere in Chriſtum opus eſt Chriſti: hoc operatur in nobis nō vtique ſine nobis. Audi ergo, Qui credit in me, ope. quæ ego fa. Prius ego facio, deinde & ipſe faciet, qa facio vt faciat, quæ opera, niſi vt ex impio iuſtus fiat? quod vtique in illo, ſed nō ſine illo Chriſtus operatur. prorſus hoc maius eſſe dixerim quàm creare cœlum & terram: Cœlum enim & terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit. ſed in cœlis

Miracula apoſtolorū quo maiora

lis Angeli opera ſunt Chriſti: nunquid etiam his operibus maiora facit qui cooperatur Chriſto ad ſuam iuſtificationem? iudicet qui poteſt ntrū maius ſit, iuſtos creare quàm impios iuſtificare: certè ſi æqualis ſit vtrunque potentię, hoc maioris eſt miſericordiæ, ſed omnia opera intellige Chriſti vbi ait, Maiora horum faciet. Nulla neceſſitas cogit: horū .n. forſitā dixit quę illa hora faciebat: tūc aūt verba fidei faciebat. & utique minus eſt uerba iuſtitiæ prædicare, quod fecit pp nos: quàm impios iuſtificare, quod ita facit in nobis ut faciamus & nos. Magnā aūt ſpem dominus ſuis promiſit orantibus dicens, Quia ego ad patrem uado. Chry. Hoc eſt non pereo: ſed in propria manebo dignitate & in cœlis ero. uel hoc dicit: ac ſi diceret, Veſtrum eſt de cætero miracula facere: ego enim uado. Aug. Et ne quiſquàm hoc ſibi tribueret: ut etiam illa opera maiora ſeipſum facere oſtenderet, adiecit: Et quodcunque petieritis &c. Qui dixerat Faciet, poſt ait: Faciā tanquàm diceret, Non vobis hoc impoſſibile videatur. non enim poterit eſſe maior me qui credit in me, ſed ego ſum facturus & tunc maiora quàm nunc maiora per eum qui credit in me quàm nunc per me, quod non eſt defectio, ſed dignatio. Chryſ. Dicit autē in nomine meo, quia & Apoſtoli dicebant. In nomine Chriſti Ieſu ſurge & ambula. Omnia enim ſigna qua fecerunt ipſe faciebat, & manus domini erat cum illis. Theoph. Exponit autē nobis p hoc miraculorum doctrinam, nam per orationem ac inuocationem ſui nominis poteſt quis exercere prodigia. Aug. Sed quid eſt, Quodcunque petieritis? cum videamus plerūq; fideles eius petere & non accipere. an fortè propterea quia male petunt? malè enim vſurus eo qđ uult accipere, Deo potius miſerante nō accipit. qūo ergo intelligendum eſt, Quodcunq; petieritis hoc faciam, ſi Deus aliqua petentibus fidelibus etiam conſulendo non facit? an fortè ſolis Apoſtolis hoc dictum debemus accipere? abſit: Superius enim dixerat, Quis cre. in me ope. quæ ego fe. ip. fa. Ipſos quoque ſi cogitemus Apoſtolos, inuenimus eum qui plus omnibus laborauit rogaſſe: ut ab eo diſcederet angelus ſathanæ, nec tamē quod rogauerat accepiſſe. Sed audi quod illic poſitum eſt. In no. me. quod

Duo opera Dei cō parantur.

Quæſtio pulchra.

eſt Chriſtus Ieſus: Chriſtus regem. Ieſus Saluatorem ſignificat. ac per hoc quodcunque petimus aduerſus vtilitatem ſalutis: nō petimus in nomine Saluatoris: & tamen ipſe Saluator eſt: non ſolum quando facit quod petimus, uerum etiam quando nō facit. quoniam quod videt peti contra ſalutem, non faciendo ſe exhibet Saluatorem. Nouit .n. medicus quid pro ſua, quid contra ſuam ſalutem poſcat ægrotus, & ideo contrariam poſcentis non facit uoluntatem, ut faciat ſanitatem. Sanè quædam quanuis in nomine eius petamus, non tunc quando petimus facit: ſed tamen facit: differtur enim quod petimus, non negatur. Cōtinuo autem ſubiecit, Vt glo. pa. in fi. ſi quid peti. in nomine meo hoc faciam. Nullo modo igitur ſine patre filius facit, quandoquidem ut in illo pater glorificetur propterea facit. Chry. Cùm enim filius oſtendatur magna potens, glorificabitur ille qui genuit: ideo autem ſecundo id ponit ut certificet ſui ipſius ſermonem. Theoph. Attende etiam ſeriem paternæ glorificationis. In nomine Ieſu facta ſunt ſigna per quæ credebant Apoſtolorum ſermonibus, & ſic dū ad notitiā patris peruenirent, glorificabatur pater in filio.

Nomē Chriſti exponitur.

Si diligitis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paraclytum dabit uobis, ut maneat vobiſcum in æternum ſpiritum ueritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non uidet eum, neſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.

Chryſ. Quia dominus dixerat, Quodcunque petieritis, hoc faciam, ut non æſtiment omnem ſimpliciter petitionem valere: induxit, Si di. me, mā. mea ſerua. q. d. tūc faciam quod petitis. Vel quia audiētes quoniam ad patrem vado, conſequens erat eos turbari, dicit, non eſt hoc me amare ut turbemini, ſed ut faciatis mandata mea, hoc eſt enim amor obedire & credere ei qui diligitur. Quia vero conſequens erat eos vehementer inquirere carnis præſentiam: & illam habere conſolationem quàm prius habuerunt, ſubiūgit. Et ego ro. pa. & alium para. da. vo. Auguſti. In quo oſtendit, & ſeipſum eſſe paraclytum. Paraclytus autem latine dicitur aduocatus, & dictum eſt de Chriſto, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Alcui. Vel paraclytum, id eſt conſolatorem: habebāt .n. & tunc

Spiritus ſanctus quomodo paraclytus.

tunc vnũ conſolatorem qui miraculorum dulcedine & prędicatione eos erigere & cõfortare ſolebat. Didymus de Spiritu ſancto. Sed Spiritum ſanctum alium paraclytũ nominauit, non iuxta naturæ differentiam, ſed iuxta operationis diuerſitatem. Cùm enim Saluator mediatoris & legati perſonam habebat ex qua pontifex deprecetur pro peccatis noſtris, Spiritus ſanctus ſecundum aliam ſignificationem paraclytus: ab eo quòd conſolatur in triſtitia poſitos nuncupatus eſt. Verum noli ex filij & Spiritus ſancti operatione diuerſa varias æſtimare naturas, ſiquidem in alio loco reperitur paraclytus ſpiritus legati apud patrem perſona fungi, vt ibi: Ipſe ſpiritus interpellat pro nobis. Saluator quoque conſolationem operatur in cordibus eorum, quia indigent. ſcriptum eſt enim, Et humiles populi ſui cõſolatus eſt. Chry. Ait autem, Rogabo patrem: vt fide dignum faciat eis ſermonem. quoniam ſi dixiſſet, Ego mittam: non ſimpliciter crediidiſſent. Auguſt. cont. Arrianos. Qui tamen vt inſeparabilia ſua & patris opera demonſtraret alibi ait, Cum abiero mittam eum ad vos. Chryſo. Quid autem apoſtolis plus haberet, ſi patrem ſolum rogaret, vt ſpiritum alijs daret? quoniam illi multoties & ſine oratione oſtenduntur hoc facientes. Alcui. Rogabo igitur dicit vt inferior ſecũdum humanitatem patrem meum, cui ſum æqualis & conſubſtantialis ſecundum diuinam naturam. Chry. Dicit autem, Vt maneat vobiſcum in æternum, quoniam neque poſt mortem recedit, per hoc etiã occultè inſinuat quòd Spiritus ſanctus non patietur mortem, vt ipſe neq; abibit. Ne autem paraclytum audientes rurſus incarnationem aliam ſuſpicentur, & oculis putent eum videre ſubiungit. Spiritum veritatis quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Auguſt. Hic eſt vtique in Trinitate Spiritus ſanctus quem patri & filio conſubſtantialem & coæternum fides catholica profitetur. Chryſoſt. Spiritum autem veritatis eum vocat per hoc quòd figuras veteris teſtamenti manifeſtat. Mundum autem hic malos dicit, viſionem autem certiſſimam cognitionem dicit, quia uiſus eſt apertio ſenſus. Beda. Nota etiam quòd cum Spiritum ſanctum, ſpiritum ueritatis dicit, Spiritum ſanctum

Spũs veritatis quo intelligitur.

eſſe, ſpiritum ſuum oſtendit. deinde cum à patre eum dari narrat, patris etiam eum ſpiritum eſſe declarat: ac per hoc Spiritus ſanctus à patre procedit & filio. Greg. 5. mor. Spiritus autem ſanctus omnem quem repleuerit ad deſideranda inuiſibilia accendit, & quoniam mundana corda ſolum uiſibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda inuiſibilia non aſſurgit. Seculares etenim mentes quanto ſe foras per deſideria dilatant, tanto ad receptionem illius ſignum cordis anguſtant. Auguſt. Sic autem mundum, id eſt mundi dilectores dicit non poſſe accipere Spiritum ſanctum, velut ſi dicamus, Iniuſtitia iuſta eſſe non poteſt. Mundus ergo, id eſt mundi dilectores non poteſt eum accipere, quia non videt eum. Non enim habet inuiſibiles oculos mundana dilectio, per quos uideri Spiritus ſanctus niſi inuibiliter non poteſt. Sequitur: Vos autem cog. eum, quia apud vos manebit. Sed ne putarent quod dictum eſt, Apud vos manebit: ita dictum quemadmodum apud homines hoſpes viſibiliter manere conſueuit, adiecit: In vobis erit. Chry. q.d. Non ita apud vos maneb.t ſicut ego; ſed in veſtris habitabit animabus. Augu. Prius autem eſt eſſe alicui, poſt manere. Sed expoſuit quod dixerat, Apud vos: cum adiunxit, In vobis. Si enim non ſit in vobis, non poteſt eſſe in vobis eius ſcientia, ſic enim à vobis uidetur in uobis & ueſtra conſcientia. Greg. 2. mora. Si autem Spiritus ſanctus in diſcipulis manet: quomodo iam ſingulare ſignum erit quod in mediatore permanet: ſecundũ illud, Supra quem uideris ſpiritum deſcendentem & manentem, hic eſt qui baptizat: quod tamen citius cognoſcimus ſi dona eiuſdem ſpiritus diſcernamus. In his enim donis ſine quibus ad vitam perueniri non poteſt, Spiritus ſanctus in electis omnibus ſemper manet. In illis autem quibus nõ noſtra uita ſeruatur, ſed aliorum quæritur, nequaquam ſemper manet. Aliquãdo enim ſe à ſignorum oſtenſionibus ſubtrahit, ut eo humilius uirtutes eius habeantur: Chriſtus autem in cunctis eum & ſemper habet præſentẽ. Chry. Hic autem: ſermo oppoſitas hæreſes uelut uno ictu ſuſtulit: nam dicere alium oſtendit eius, id eſt ſpiritus hypoſtãſeos differentiam: dicere uero paraclytum, ſubſtantiæ cognationem. Aug. con. ſe. Arri.

Quæſtio pulchra.

Hæreſes oppoſitæ colliduntur.

finem, non ait,uiuitis,ſed uiuetis.Quia uero uiuet ille,ideo & nos uiuemus,per hominem quippè mors,& per hominem reſurrectio mortuorũ.Sequitur,In illo die,de quo ſcilicet ait,Et uos uiuetis.Vos cognoſcetis, contemplando: quamuis & nunc credendo nouerimus, quia ego ſum in patre, & uos in me,& ego in uobis.quia quando viuemus ea uita qua mors abſorbetur, tunc perficietur hoc ipſum quod nũc inchoatum eſt iam per ipſum, ut ſit in nobis & nos in ipſo. Chryſ. Vel in illo die cùm reſurgam, cognoſcetis. quia cum uiderunt eum reſurrexiſſe & eſſe cum eis, tunc certiſſimam fidem didicerũt. Magna enim erat uirtus Spiritus ſancti quę omnia eos docebat. Quod autem dictum eſt,Ego ſum in patre,humilitatis eſt. Quòd autem dicit, Et uos in me, & ego in uobis, humanitatis eſt, & auxilij quod eſt à Deo. Conſueuit enim ſcriptura multoties eiſdem uerbis in Deo,& hominibus poſitis nõ ſimiliter vti. Hyla.8. de Trini. Vel hoc dicit, ut cum ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos autem in eo per corporalem eius natiuitatem,& ille rurſus in nobis per ſacramenti myſterium ineſſe crederetur. Ipſe enim teſtatus eſt qui edit carnem meam & bibit ſanguinem meum: in me manet & ego in eo. Alcui. Per dilectionem autem & obſeruantiam mandatorum eius tunc perficietur hoc ipſum quod nunc inchoatum eſt per ipſum,vt ſit in nobis & nos in ipſo.Et ut omnibus, non tantum apoſtolis hanc beatitudinem promiſiſſe uideatur, adiungit: Qui habet mandata mea &c. Auguſt. Qui habet in memoria & ſeruat in vita,qui habet in ſermonibus & ſeruat in operibus, qui habet audiendo & ſeruat faciendo,qui habet faciendo & ſeruat perſeuerando,ipſe eſt qui diligit me.Opere eſt demonſtranda dilectio, ne ſit infructuoſa nominis appellatio. Theophylus. Ac ſi dicat, uos putatis quòd ex affectione quadam triſtamini de morte mea,ſed ego ſignum dilectionis reputo mandata mea ſeruari. Qualem autem prærogatiuam obtineat qui diligit, oſtendit ſubdens: qui autem di. me, di.à patre meo, & ego diligam eum. Auguſt. Sed quid eſt diligam, tanquam nunc nòn diligat? exponit per id quod ſequitur, Et manifeſtabo ei meipſum, id eſt ad hoc diligam, ut manifeſtem, & ipſam uiſionem

Analogica expoſitio.

mercedem fidei capiamus. Nunc enim ad hoc nos dilexit ut credamus, tunc ad hoc, ut uideamus,quia & nos nunc diligimus credendo quod uidebimus. Tunc autem diligemus uidendo,quod credidimus. Auguſt. ad Paulinam de uidendo Deo. Sic autem promiſit oſtenſurum ſeipſum dilectoribus ſuis cum patre Deum unum, non quomodo in hoc ſeculo uiſus eſt in corpore & à malis. Theop. Vel quia poſt reſurrectionem apparíturus illis erat in corpore magis repreſentante diuinitatem ne credant ipſum ſpiritum fore ſeu phantaſma,ob hoc prędixit illis,& tunc uidentes illum non diffidãt, ſed reminiſcantur,quia propter mandatorũ ſuorum cuſtodiam apparet eis, atque ideo tenentur ſemper cuſtodire illa,ut perpetuo eis appareat.

Dicit ei Iudas,non ille Scariothis. Domine, quid factum eſt,quia manifeſtaturus es nobis teipſum,& non mundo? Reſpondit Ieſus, & dixit ei. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit,& pater meus diliget eum,et ad eum veniemus,& manſionẽ apud eum faciemus.Qui nõ diligit me,ſermones meos non ſeruat. Et ſermonem quem audiſtis, non eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Hæc locutus ſum vobis apud vos manens.Paraclytus autem Spiritus ſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis. Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat,ego do vobis.

Auguſt. Quia dominus dixerat. Adhuc modicum & mundus me iam non uidet, uos autem uidebitis me. Interrogauit eum de hoc ipſe Iudas, non ille traditor eius qui Scariothis cognominatus eſt, ſed cuius epiſtola inter ſcripturas canonicas legitur:vnde dicitur. Dicit ei Iudas, non ille Scariothis. Domine, quid factum eſt, quia nobis manifeſtaturus es teipſum & non mundo? Cauſam quæſiuit quare non ſe mundo: ſed ſui manifeſtaturus eſſet. Dominus autem exponit quare ſuis ſe manifeſtaturus eſt nõ alienis, quia ſcilicet hi diligunt, illi uero non diligunt: vnde ſequitur. Reſpondit Ieſus & dixit eis, Si quis &c. Gregor. in ho. Probatio enim dilectionis exhibitio eſt operis nunquam amor Dei eſt ocioſus, operatur enim magna ſi eſt. ſi uero operari renuerit: amor non eſt. Augu. Dilectio autem ſanctos diſcernit à mundo, quæ facit vnanimes habitare in domo, in qua facit pa-

Dilectionis probatio.

ter & filius mãſionem, qui donant & ipſam
dilectionem, quibus in fine donabunt ſuam
manifeſtationem. Eſt enim quædam Dei ma
nifeſtatio interior, quam prorſus impij non
nouerunt, quibus Dei patris & Spiritus ſan
cti manifeſtatio nulla eſt, filij uero eſſe po-
tuit, ſed in carne quæ nec talis eſt qualis il-
la, nec ſemper illis adeſſe poteſt, ſed ad mo
dicum tempus, & hoc ad iudicium non ad
gaudium, ad ſupplicium non ad præmiũ. vn
de ſequitur. Et ad eum uenie. Veniunt qui-
dem ad nos dum uenimus ad eos, ueniunt
ſubueniendo, uenimus obediendo, uenimus
illuminando, uenimus intuendo, ueniunt
implendo, uenimus capiendo, ut ſit nobis
eorum non extranea uiſio, ſed interna, & in
nobis eorum non tranſitoria manſio, ſed æ-
terna: vnde ſequitur. Et man. apud eum fa
ci. Gregor. in ho. In quorundam etenim
corda uenit & manſionem nõ facit, quia per
compunctionem quidẽ reſpectum Dei per-
cipiunt, ſed tentationis tempore hoc ipſum
quod compuncti fuerunt obliuiſcuntur, ſic-
que ad perpetranda peccata redeunt, ac ſi
hæc minime planxiſſent. Qui ergo Deum
uere diligit in eius corde dominus & uenit
& manſionem facit, quia ſic eum diuinita-
tis amor penetrat: ut ab hoc amore tenta-
tionis tempore non recedat. Ille enim uere
amat cuius mentem dilectio praua ex con-
ſenſu non ſuperat. Aug. An forte putabit
manſionem in dilectore ſuo facientibus pa-
tre & filio excluſus eſſe ab hac mãſione Spi
ritus ſanctus? Quid eſt ergo quod ſuperius
ait de Spiritu ſancto apud uos manebit &
in nobis erit: niſi forte quiſque ſic abſurdus
eſt, ut arbitretur cum pater & filius uene-
rint diſceſſurum inde Spiritum ſanctum tan
quam locum daturum maioribus? Sed &
huic carnali cogitationi occurrit ſcriptura
cum dicit. Vt maneat uobiſcum in æternum.
In eadem ergo manſione cum ipſis erit in
æternum, quia nec ille ſine ipſis uenit, nec
illi ſine eo, ſed propter inſinuationem Tri-
nitatis, perſonis ſingulis nominatis dicun-
tur quædam, non tamen alijs ſeparatis in-
telligũtur, propter eiuſdem Trinitatis ſub-
ſtantiam. Greg. in ho. Tanto autem quiſ
que à ſuperno amore disiungitur quãto in-
ferius delectatur, vnde ſubditur. Qui non
diligit me &c. De dilectione ergo condi-
toris lingua, mẽs, & uita requiratur. Chry.

Amoris veri ſignũ.

Vel aliter totum. Aeſtimauit Iudas ſicut
mortuos uidemus in ſomno, ita & ſecũ eſſe
uiſuros, unde quærit. Quid eſt quòd debes
te manifeſtare nobis & non mundo. q. d. vt
nobis quoniam morieris, & vt mortuus de-
bes nobis aſſiſtere. Ne igitur hoc ſuſpicen-
tur dicit. Ego & pater ad eum ueniemus.
q.d. Sicut pater manifeſtabit ſeipſum, ita &
ego, & mã ſionem apud eum faciemus, quod
ſomniorum non eſt. Sequitur: Et ſer. quem
au. non eſt meus: ſed eius qui mi. me patris.
q.d. non me ſolum, ſed neque patrem amat
qui hunc nõ audit ſermonem. Dicit autem
hoc, quoniam nihil extra patrem loquitur:
neque præter id quod illi uidetur. Augu.
Et fortaſſe propter aliquam diſtinctionem,
ubi ſuos dixit: pluraliter ſermones dixit di
cens. Qui non diligit me, ſermones meos
non ſeruat. Vbi autem ſermonem, hoc eſt
uerbum non ſuum eſſe dixit, ſed patris ſeip
ſum intelligi uoluit: non enim ſolum, ſed
patris eſt uerbum, quomodo nec ſua imago,
ſed patris, nec ſuus filius ſed patris. Rectè
igitur auctori tribuit quod facit æqualis à
quo habet hoc ipſum quòd illi eſt indiffe-
rens æqualis. Chryſo. Quia uero eorum
quæ dixerat quædam manifeſta erant: &
quædam non intellexerunt, ut non turba-
rentur ſubiungit. Hæc lo. ſum uob. apud uos
manens. Augu. Alia eſt illa manſio quam
promiſit futuram, alia uerò hæc quam præ-
ſentem eſſe teſtatur, illa ſpiritualis eſt atq;
intrinſecus mentibus redditur: hæc corpo-
ralis forinſecus oculis atque auribus adhi-
betur. Chryſ. Vt autem eius corporalem
receſſum facilius ſuſtinerent, præparat eos
promittens ꝙ eius receſſus magnorum eis
eſſet futura cauſa bonorũ: quia donec ipſe
apud eos corporaliter manebat, & ſpiritus
non uenerat, nihil magnum poterant ſcire,
unde ſequitur. Paraclytus autem Spiritus
ſan. quẽ mit. pater in no. meo ille uos do. om
nia, & ſug. uo. omnia quæcunque dixero uo-
bis. Greg. Græca locutione paraclytus la
tina aduocatus dicitur uel conſolator. Qui
idcirco aduocatus dicitur: quia pro errore
delinquentium apud iuſtitiam patris inter-
uenit, dum eos quos repleuerit exorantes
facit. Conſolator autem idem ſpiritus uo-
catur, quia de peccati perpetratione mœ-
rentibus dum ſpem ueniæ præparat, ab affli
ctione triſtitiæ mentem leuat. Chryſoſto.
Conti-

Manſionis promiſſæ qualis.

Continuè autem eum paraclytũ vocat propter continentes eos tribulationes. Didymus de Spiritu ſancto. Spiritum autem ſanctum à patre in ſuo mitti nomine Saluator affirmat: cum propriè nomen Saluatoris ſit filius, ſiquidem naturæ conſortium, & ut ita dicam, proprietas perſonarum ex iſta uoce ſignificatur filij quippe tantummodo eſt in nomine patris uenire, ſalua proprietate filij ad patrem, nullus autem alius uenit in nomine patris: ſed uerbi gratia. In nomine domini Dei & omnipotentis. Quomodo igitur ſerui qui in nomine domini veniunt, per hoc ipſum quòd ſubiecti ſunt & ſeruiunt indicant dominum, ſerui quippe ſunt domini; ſic & filius qui uenit in nomine patris, portat eius nomen per hoc quòd unigenitus Dei filius approbatur. Quia ergo Spiritus ſanctus in nomine filij à patre mittitur: oſtendit quia vnitate ſit iunctus ad filium: vnde & filij dictus eſt ſpiritus per adoptionem ſuam, filios faciens eos qui ſe recipere uoluiſſent. Iſte autem Spiritus ſanctus qui uenit in nomine filij miſſus à patre, docebat omnia eos qui in fide Chriſti perfecti ſunt. Omnia autem illa quæ ſpiritualia ſunt & intellectualia veritatis & ſapientiæ ſacramenta. Docebit uerò non ſicut qui artes aliquas & ſapientiam ſtudio induſtriaq; didicere, ſed quaſi ipſa ars atq; doctrina & ſapiẽtia, ueritatis ſpiritus inuiſibiliter menti inſinuat ſcientiam diuinorũ. Greg. Niſi autem idem ſpiritus cordi adſit audientis, ocioſus eſt ſermo doctoris: nemo ergo docenti homini tribuat quod ex ore docentis intelligit, quia niſi intus ſit qui doceat, doctoris lingua exterius in uacuum laborat. Sed & ipſe conditor non ad eruditionẽ hominis loquitur: ſi eidem homini per unctionem ſpiritus non loquatur. Aug. Nũquid autem dicit filius & docet Spiritus ſanctus: ut docente filio uerba capiamus, docente autem Spiritu ſancto eadem uerba intelligamus? Omnis igitur & dicit & docet Trinitas. Sed niſi etiam ſigillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere utcunque poſſet infirmitas. Gregor. Requirendum uerò nobis eſt cur de eodem ſpiritu dicatur, Suggeret uobis omnia, cum ſuggerere ſoleat eſſe minoris. ſed quia ſuggerere aliquando dicimus ſubminiſtrare, inuiſibilis ſpiritus ſuggerere dicitur: non quòd nobis ſcientiam ab imo inferat, ſed ab occulto. Aug. Vel quòd addit, Suggeret, id eſt cõmemorabit uos intelligere debemus etiam quòd iubemur non obliuiſci ſaluberrima monita ad gratiam pertinere, qua nos cõmemorat Chriſtus. Theo. Spiritus itaque ſanctus & docuit & commemorauit: docuit quidem quęcunq; non dixerat eis Chriſtus, tanquam non ualentibus portare. Cõmemorauit uerò quæcunque dominus dixerat, ſed obſcuritatis cauſa vel intellectus tarditate, commendare memoriæ nequiuerunt. Chryſ. Quia uerò & hæc audientes turbabantur excogitantes odia & prælia ſibi imminere poſt eius receſſum, rurſus eos conſolatur dicens, Pacem relinquo uobis &c. Auguſt. Pacem nobis relinquit in hoc ſeculo, in qua manentes hoſtem uincimus, & ut etiam hic inuicem diligamus, pacem ſuam nobis dabit in futuro ſeculo, quando ſine hoſte regnabimus, ubi nunquam diſſentire poſſumus. Pax autem nobis ipſe eſt & cùm credimus quia eſt, & cùm uidebimus eum ſicuti eſt. Sed qui eſt, quòd ubi dicit, Pacem relinquo uobis, non addit, meam: ubi uerò ait. Do uobis, ibi dixit meam vtrum ſubaudiendum eſt meam, & dictũ non eſt: an fortè & hic aliquid latet? Pacem enim ſuam eam uoluit intelligi qualem habet ipſe. Pax uerò iſta quam nobis reliquit in hoc ſeculo, noſtra potius dicenda eſt, quàm ipſius. Illi quippe nihil repugnat in ſeipſo, quia nullum habet omnino peccatum, nos autem talem pacem nũc habemus in qua adhuc dicamus. Dimitte nobis debita noſtra. Itemque inter noſipſos eſt nobis pax, quia inuicem nobis credimus quòd inuicem diligamus. Sed nec ipſa plena eſt: quia cogitationes cordis noſtri inuicem nõ uidemus. Nec ignoro iſta domini uerba etiam ſic accipi poſſe, ut eiuſdem ſententiæ repetitio uideatur. Quod uero dominus adiunxit, Non quomodo mundus dat, ego &c. Quid eſt aliud, niſi non quomodo homines dant qui diligunt mundum? qui propterea ſibi dant pacem, ut ſine moleſtia perfruantur. Et quando iuſtis dant pacem, ut non eos perſequantur: pax eſſe non poteſt uera, ubi non eſt uera concordia, quia diſiuncta ſunt corda. Chryſoſtomus. Pax etiam exterior ad malum ſit multoties, & eis qui habent eam nihil prodeſt. Aug. de

Doctrina Spiritus ſancti.

Pax duplex à Deo.

uer.do. Eſt autem pax ſanitas mentis, tranquillitas animi, ſimplicitas cordis, amoris vinculum, conſortium charitatis. Nec poterit ad hæreditatem domini peruenire qui teſtamentum pacis noluerit obſeruare: nec poteſt concordiam habere cum Chriſto, qui diſcors uoluerit eſſe cum chriſtiano.

Pax ne ra notatur.

Non turbetur cor veſtrum, neque formidet. Audiſtis quia ego dixi vobis, vado & venio ad uos. Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad patrē, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem. Et ſicut mandatū dedit mihi pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc.

Chryſoſto. Quia dixerat, Pacem relinquo uobis quod erat tacentis: hoc poterat eos conturbare: ideo dicit, non turbetur cor ueſtrum, neque formidet: quoniam hoc quidem ex dilectione: illa uerò ex formidine patiebantur. Aug. Hinc autem turbari & formidare poterat cor illorum quod ibant ab eis. quāmuis uenturus ad eos, ne forſitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet paſtoris abſentia, unde ſequitur: Audiſtis quia ego di.uo.Va. & ue.ad uos. Ibat autem per id quòd homo erat: & manebat per id quòd Deus erat. Cur itaque turbaretur & formidaret cor, quādo ſic deſerebat oculos ut nō deſeret cor? Vt autem intelligerent ſecundum id quod homo erat eum dixiſſe, Vado & uenio, ad hoc ſubiecit atque ait, Si diligere.me, gauderetis utique &c. Per quod ergo filius non eſt æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrem, à quo & uenturus eſt iudicaturus uiuos & mortuos. Per illud autem in quo eſt æqualis gignenti, nunquàm recedit à patre, ſed cum illo eſt ubique totus pari diuinitate, quam nullus continet locus. Ipſe ergo filius Dei æqualis patri in forma Dei: quia ſemetipſum exinaniuit, non formam Dei amittens, ſed formam ſerui accipiens: maior eſt etiam ſeipſo, quia maior eſt forma Dei, quæ amiſſa non eſt, quàm forma ſerui quæ eſt. Hæc igitur eſt forma ſerui, in qua Dei filius minor eſt non patre ſolo, ſed etiam Spiritu ſancto: ſecundum hanc formam ſerui, puer Chriſtus etiam parentibus minor erat, quando paruus maioribus, ſicut ſcriptū eſt, ſubditus erat. Agnoſcamus igitur geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam ſcilicet, qua æqualis eſt patri, & humanam qua maior eſt pater: utrunque autem ſimul, non duo ſed unus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas, ſed trinitas Deus, ideo ergo dixit: Si dili.me gau.utique, quia ua. ad patrem, quia naturę humanæ gratulandum eſt, eo quòd ſic aſſumpta eſt à uerbo unigenito, ut immortalis conſtitueretur in cœlos atque ita fieret terrą ſublimis, ut incorruptibilis puluis ſederet ad dexteram patris. Quis non hinc gaudeat, qui ſic diligit Chriſtum, ut ſuam naturam iam immortalē gratuletur in Chriſto, atque ipſum ſperet ſuturum eſſe per Chriſtum? Hyla.9.de Trinita. uel aliter: Si donantis auctoritate pater maior me eſt, nunquid per doni confeſſionem minor filius eſt? Maior itaque donans eſt: ſed minor iam nō eſt cui unum eſſe donatur. Chryſoſto. Vel aliter. Nondum nouerant apoſtoli quid ſit reſurrectio quam prædixerat dicens, Vado & uenio ad uos: neque qualem oportebat de eo opinionem habebant, patrem uerò magnum eſſe ęſtimabant. Dicit igitur eis, Etſi de me formidatis ut nō ſufficiente mihi ipſi aſſiſtere, neque confiditis quòd poſt crucem rurſus uos uidebo, tamen audientes quoniam ad patrem uado oportebat lætari, & de reliquo quoniam ad maiorem uado, & potentem omnia uerſuta diſſoluere. Hæc autem omnia ad imbecillitatem diſcipulorum dicebātur. Et ideo ſubdidit, Et nunc dixi uobis priuſquam fiat, ut cùm factum fue. credatis. Auguſtin. Quid eſt hoc cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum eſt? Hæc eſt enim laus fidei, ſi quod creditur non uidetur. Nam & ille cui dictum eſt, Quia uidiſti crediſiſti: aliud uidit, aliud credidit. uidit hominem, credidit Deum. Sed ſi dicuntur credi quæ uidentur ſicut dicit unuſquiſque oculis ſuis ſe credidiſſe, non tamen ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex rebus quæ uidentur, acquiritur in nobis ut ea credantur quæ non uidentur. Illud itaque dicit, Cū factum fuerit, quòd eum poſt mortem uiſuri erant uiuētem, & ad patrē aſcendentem, quo uiſo fuerant crediturі quòd ipſe eſſet Chriſtus filius Dei quòd hoc potuit facere & prædicere antequam faceret. Crediturі autem hoc non fide noua, ſed aucta, aut certè cum mortuus eſſet defecta, cum reſurrexiſſet refecta. Hylar. 9. de Trinitate Glo-

Xp̄us homo minor patre.

fidei laus

Gloriæ autem reſumendæ meritum continuo ſubiecit dicens, Iam non multa loquar uobiſcum. Bed. Ideo dicebat, quoniam iã inſtabat tempus ut comprehenderetur, & ad

Diabolusq̃uo princeps dicitur.

mortem traderetur. Venit enim princeps mundi huius. Aug. Quis niſi diabolus? nõ autem creaturarum, ſed peccatorum princeps eſt diabolus. Vnde apoſtolus cùm dixiſſet aduerſus rectores mundi: ſequenti verbo expoſuit quid dixiſſet mundi, cùm ſubiungit tenebrarum harum, id eſt hominum impiorum. Et in me nõ habet quicquam. Quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tanquam ei diceretur, Cur ergo morieris, ſi non habes peccatum, cui debetur mortis ſupplicium? continuo ſubiſigit, Sed vt cog. mũdus quia dili. pa. & ſicut facio. Surgite eamus hinc. diſcumbens enim diſcumbẽtibus loquebatur. Eamus autem dixit ad illum locum vnde fuerat tradendus ad mortem: qui nullum habebat meritum mortis, ſed habebat vt moreretur mãdatum patris. Aug. contra Arria. Quòd autem voluntati & præcepto patris obediens eſt filius, nec in hominibus demonſtrat diuerſam imparemque naturam patris præcipientis, & filij obedientis: huc accedit quòd Chriſtus non tantum Deus eſt, qua natura æqualis eſt patri: ſed etiã homo, qua natura minor eſt patre. Chryſ. Vel hoc quod dicit, Surgite eamus hinc, principium eſt alterius ſententiæ: conſequens enim erat eos formidare, & à tempore & à loco in villa manifeſtè exiſtentes, etenim nox profunda erat: & erat conſequẽs eos non attendere his quæ dicebantur, ſed ſemper circumuoluere oculos & imaginari eos qui aggreſſuri eos erant, & maximè audientes. Adhuc modicum vobiſcum ſum: Et venit princeps mundi huius. Quia igitur hæc & huiuſmodi audientes turbabantur ut mox capiendi: ducit eos in locum alium, ut æſtimantes ſe in cautela eſſe cum ocio de reliquo audiant: magna enim dogmata erant audituri.

CAPVT XV.

EGo ſum vitis uera, & pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, & omnem qui fert fructũ purgabit eum ut fructum plus afferat. Iam uos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis.

Hyl. 9: de Tri. Ad conſummandum corporeę paſſionis ſacramentum per dilectionem efficiendi mãdati paterni feſtinat exurgens: corporeæ tamen aſſumptionis ſtatim myſterium pandens, per quam ei tãquam in uite modo palmitis ineſſemus adiecit, Ego ſum vitis vera. Aug. Quod ſecundum hoc dicit quòd eſt caput eccleſiæ, noſque membra eius: homo Chriſtus Ieſus. Vnius quippe naturæ ſunt vitis & palmites: ſed cum dicit ego ſum uitis uera, nunquid ut adderet uera, ad eam uitem retulit, vnde iſta ſimilitudo tranſlata eſt? Sic autem dicitur uitis per ſimilitudinem, non per proprietatem: ſicut agnus ouis & huiuſmodi, ut magis ipſa ſint vera ex quibus dicuntur iſtæ ſimilitudines. Sed dicendo, Ego ſum vitis uera: ab illa ſe diſcernit cui dicitur, Quomodo cõuerſa eſt in amaritudinem vitis aliena? Nam quo pacto eſt uitis vera, quæ expectara eſt ut faceret vuam, fecit autem ſpinas? Hyl. 9. de Tri. Sed à corpore huius humilitatis aſſumptionem formam paternæ maieſtatis alienans agricolã patrem curioſum huius vitis oſtendit dicens, Et pater meus agricola eſt. Aug. colimus enim Deum, & colit nos Deus. Sed ſic Deum colimus ut non meliorem eum faciamus: colimus enim eum adorando, non arando. Quòd autem ille nos colit, meliores nos reddit. Cultura ipſius eſt in nos, ꝙ non ceſſat verbo ſuo extirpare mala ſemina de cordibus noſtris, aperire cor noſtrum tanquam aratro ſermonis, plantare ſemina pręceptorum, expectare fructũ pietatis. Chry. Et quia Chriſtus ſibi ſufficit, diſcipuli verò multo indigent agricole auxilio, propterea de uite nihil dicit, ſed de palmitibus, cũ ſubdit, Omnem pal. in me non feren. fru. tollet eum. Fructum autem hic vitam occultè inſinuat: oſtendens quòd ſine operibus non poteſt aliquis eſſe in eo. Hylar. 9 de Trinita. Inutiles autem & inueraces palmites deſe-

Xp̃us caput eccleſię.

cans deputabit arſuros. Chry. Et quia etiā qui valde virtuoſi ſunt indigent agricolæ opere, adiungit: Et omnem qui fert fructum purgabit eum vt fructum plus afferat. Hoc dixit propter tribulationes eorum quæ tunc inducebantur, oſtendens quòd tentationes fortiores eos faciebant: ſicut & purgare, hoc eſt circuncidere palmitem cum magis germinare facit. Aug. Quis autem eſt in hac vita ſic mūdus, ut non ſit magis magiſque mūdandus? Vbi ſi dixerimus quia peccatum nō habemus, noſmetipſos ſeducimus. Mundat itaque mundos id eſt fructuoſos ut tanto ſint fructuoſiores quanto ſunt mundiores. Secundum hoc ergo vitis eſt Chriſtus: quod ait, Pater maior me eſt: ſecundum illud autem quod ait, Ego & pater vnum ſumus, & ipſe agricola eſt. Nec talis quales ſunt qui extrinſecus operādo exhibent miniſterium: ſed talis vt det etiam intrinſecus incrementum. vnde continuo etiam ſeipſum mundatorem palmitum oſtendit, dicens: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locu. ſum vobis. Ecce ipſe mundator eſt palmitum, quod eſt agricolæ non vitis officium. Sed quare nō ait, Mundi eſtis propter bapteiſmum quo abluti eſtis, niſi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum & fit ſacramentum, vnde iſta tanta virtus aquę vt corpus tangat & cor abluat: niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Nam in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus immanens. Hoc verbum fidei tantum valet in eccleſia Dei, vt per ipſum credentem, offerentem, benedicentem, tingentem mundet infantem, quanuis credere non valentem. Chryſoſtomus. Vel dicit, Mundi eſtis, propter ſermonem quem locutus ſum vobis, id eſt, interim lumen doctrinæ iam ſuſcepiſtis: & à Iudaico errore eruti eſtis.

Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in uite, ſic nec uos niſi in me manſeritis. Ego ſum uitis & uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet & colligent eum, & in ignem mittent & ardet. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcunque uolueritis petetis, & fiet uobis.

Chryſoſtom. Quia iam mundos eos dixerat propter ſermonem quem locutus fuerat eis, docet quòd oportet de reliquo incipere ea quæ ab eis ſunt, & ideo dicit: Manete in me, &c. Auguſtin. Non eo modo illi in ipſo ſicut ille in illis: vtrunque enim prodeſt, non ipſi ſed illis. Ita ſunt quippè in vite palmites, vt viti non conferant, ſed inde accipiant vnde viuant. Ita vero vitis eſt in palmitibus vt uitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis: ac per hoc vt manentem in ſe haberent Chriſtum, & manerent in Chriſto, diſcipulis prodeſt vtrunque, non Chriſto: vnde ſubdit, Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo niſi manſerit in uite, ſic nec uos niſi in me &c. Magna gratiæ commendatio, corda inſtruit humilium, ora obſtruit ſuperborum. Nonne huic reſiſtunt veritati, ad bona opera facienda Deum ſibi neceſſarium non putantes, non aſſertores, ſed præcipitatores liberi arbitrij? Quia enim à ſemetipſo ſe fructum æſtimat ferre, in vite non eſt. Qui in vite non eſt, in Chriſto non eſt, qui in Chriſto non eſt, Chriſtianus non eſt. Alcu. Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos ſua gratia liberauit & ſuo auxilio prouehit, vt fructum plus afferre valeamus, unde cum repetitione & ſuperiorum explanatione ſubdit. Ego ſum vitis & vos palmites, Qui manet in me, credendo, obediendo, perſeuerando. Et ego in eo, illuminando, ſubueniendo, perſeuerantiam donando. Hic & non alius fert fructum multum. Auguſt. Sed ne quiſquam putaret ſaltem paruum aliquem fructū poſſe à ſemetipſo palmitem ferre, ſubdit. Quia ſine me ni. po. fa. nō ait parum poteſtis facere, quia niſi palmes in uitæ manſerit, & uixerit de radice quantumlibet fructum à ſemet ipſo non poteſt ferre. Quanuis autem Chriſtus vitis non eſſet, niſi homo eſſet, tamen iſtam gratiam palmitibus non præberet: niſi etiam Deus eſſet. Chryſoſtomus. Vide ergo filium non minus patre conferentem ad diſcipulorum procurationem. Nam pater quidem purgat, ipſe vero in ſe tenet quod facit palmites fructificare. Sed tamen & purgare filij monſtratum eſt eſſe, & manere in radice eſt patris qui radicem genuit. Igitur magnum quidem damnum eſt nihil poſſe facere, verum non vſque ad hoc ſiſtit, ſed ulterius producit

Gratiæ magna commēdatio.

cit ſermonem, dicens, Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, id eſt agricolæ nõ potietur manu. Et areſcet. Hoc eſt, ſi quid habebat à radice amittet, denudatus eius auxilio & vita. Et colligẽt eum. Alcui. Meſſores angeli & in ignem æternum.ſ.mittẽt, & ardet. Aug. Ligna.n. vitis tanto ſunt contemptibiliora ſi in vite non manſerint, quanto glorioſiora ſi manſerint, vnum ex duobus palmiti cõgruit, aut vitis, aut ignis, ſi in vite non eſt, in igne erit. Chryſ. Deinde oſtendens quid eſt manere in eo, ſubdit. Si manſeritis in me ver. mea &c. Eam enim quæ per opera oſtenſionem quærit. Aug. Tunc enim ſunt dicenda verba eius in nobis manere, quãdo facimus quę præcepit & diligemus quæ promiſit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non computatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Quid autem velle poſſunt manendo in Saluatore, niſi quòd non alienum eſt à ſalute. Aliud quippe volumus, quia ſumus in Chriſto, & aliud volumus, quia ſumus adhuc in hoc ſeculo. De manſione autem huius ſeculi nobis aliquando ſubrepit, vt hoc petamus quod nobis non expedire neſcimus. Sed abſit, vt faciat nobis ſi maneamus in Chriſto qui non facit quando petimus, niſi quod expedit nobis. Ad verba autem eius pertinet oratio, Pater noſter, ab huius orationis verbis & ſenſibus non recedamus in petitionibus noſtris, & quicquid petimus fiet nobis.

In hoc clarificatus eſt pater meus, vt fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præcepta mea ſeruaui & maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum vobis & gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur.

Chry. Oſtẽdit ſupra dominus quoniam qui eis inſidiabantur ardebunt, non manentes in Chriſto, deinde oſtendens quoniam ipſi inexpugnabiles erunt, ita ſcilicet, vt multum fructificent ait. In hoc clari. eſt pa. meus &c. q.d. Si ad gloriam patris pertinet quòd vos fructificetis, non contemnet gloriam ſuam, qui autem fructum facit, ille eſt diſcipulus Chriſti: vnde ſubdit. Et effi. mei diſci. Theop. Fructus autem apoſtolorum ſunt gentes quæ per eorum doctrinam aſtrictæ ſunt fidei, nec non ad Dei redactæ ſunt gloriam. Auguſtinus. Siue enim clarificatus ſiue glorificatus dicatur, ex vno verbo græco vtrunque tranſlatum eſt. Doxa ergo græcè dicitur, latinè gloriæ eſt, quod ideo commemorandũ putaui, ne hoc noſtræ gloriæ tribuamus tanquam ex nobiſipſis habeamus, eius eſt enim hæc gratia, & ideo in hoc non noſtra, ſed eius eſt gloria. A quo enim faciemus fructũ niſi ab illo cuius miſericordia præuenit nos: vnde ſubditur. Sicut dilexit me pater, & ego &c. Ecce vnde ſunt bonis opera bona: nam vnde nobis eſſent niſi quia fideles per dilectionem operatur: vnde aũt diligeremus, niſi prius diligeremur? Quòd autem ait. Sicut di. me pa. & ego di. vos. Non æqualitatem naturæ oſtendit noſtræ & ſuæ, ſicut eſt patris & ipſius, ſed gratiam qua mediator eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Mediator quippe monſtratur: cũ dicit. Pater di. me, & ego di. vos. Nam pater utique diligit & nos, ſed in ipſo. Chryſ. Si igitur pater amat nos, confidite, ſi patris eſt gloria, fructificare. Deinde ut non pigros eos faciat ſubdit. Manete in dilect. mea. Qualiter autem hoc erit oſtendit ſubdens. Si præcepta mea ſeruaui &c. Augu. Quis ambigat quòd dilectio præcedat obſeruantiam præceptorum: vnde enim præcepta ſeruet non habet qui non diligit, quòd ergo hinc ait, oſtendit non vnde dilectio generetur, ſed vnde monſtretur, ut nemo ſe fellat dicendo quòd eum diligat ſi eius præcepta non ſeruat, quanuis quòd dicit manete in dile. mea: non apparet quam dixerit dilectionem, vtrum qua eum diligimus, an qua ipſe nos diligit, ſed ex verbo ſuperiore dinoſcitur. Dixerat quippe. Ego dilexi vos, & continuo ſubiecit. Mane. in di. mea. Illa ergo qua dilexit eos. Quid eſt ergo. Manete in dile. mea, niſi manete in gratia mea? Et quid eſt. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea? niſi ex hoc ſcietis quòd in dilectione mea qua vos diligo manetis, ſi mea præcepta ſeruatis? Non ergo vt nos diligat prius præcepta eius ſeruamus, ſed niſi nos diligat, pręcepta eius ſeruare nõ poſſumus, hæc eſt gratia quæ humilibus patet, ſuperbos latet. Sed quid illud eſt quod adiungit. Sicut & ego præcepta pa. mei ſeruaui, & ma. in eius dile.

Gloria & gratia à Deo.

Gratia pater humilibus.

vtique

vtique eam hic dilectionem patris intelligi uoluit, qua eum diligit pater. Sed nunquid & hæc gratia intelligenda eſt, qua pater diligit filium, ſicut gratia eſt qua nos diligit filius, cum ſimus nos filij gratia nõ natura, unigenitus autem natura, non gratia. An hoc etiam in ipſo filio ad hominẽ referendum eſt? Ita ſane. nam dicendo. Sicut dilexit me pa. & ego dil. vos gratiam mediatoris oſtẽdit, mediator autem Dei & hominum non inquantum Deus, ſed inquantum homo eſt Chriſtus. Igitur hoc rectè poſſumus dicere, quòd cum ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad perſonam tamen filij Dei per gratiam pertinet, qua nulla eſt maior, nulla prorſus æqualis. Neque enim illam ſuſceptionem vlla hominis merita præceſſerunt, ſed ab illa ſuſceptione merita eius cuncta cœperunt. Alcui. Quæ autẽ præcepta dixerit, exponit Apoſtolus, di. Chriſtus factus eſt obediens patri uſque ad mortem, mortem autem crucis. Chryſ. Deinde quia futura paſſio, & triſtia uerba interruptura erant eorum lætitiam ſubiungit. Hæc locutus ſum uobis ut gaudium &c. quaſi dicat. Et ſi incidat triſtitia, hanc auferam, ut ad finem veniat gaudium. Augu. Quòd eſt autem gaudium Chriſti in nobis, niſi quòd dignatur gaudere de nobis? Et qđ eſt gaudium noſtrum quod dicit implendum, niſi eius habere cõſortium? Gaudium autem iam ipſe perfectum de nobis habebat, quando nos præſciendo, & prædeſtinando gaudebat, ſed illud gaudium in nobis nõ erat, quia nec nos in quibus eſſe poſſet eramus, cœpit autem eſſe in nobis quando uocauit nos. Et hoc gaudium noſtrum merito dicimus, quo nos beati futuri ſumus, quod inchoatur in fide renaſcentium, implebitur autem in præmio reſurgentium.

Hoc eſt meũ præceptum ut diligatis inuicem ſicut dilexi vos, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis, Iam non dicam uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius, Vos autem dixi amicos, quia omnia quecunque audiui à patre meo nota feci uobis. Non uos me elegiſtis ſed ego elegi uos, & poſui uos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus ueſter maneat, ut quodcunque petieritis patrẽ in nomine meo det uobis.

Theoph. Quia prædixerat, quòd ſi mandata mea cuſtodieritis tunc in me permanebitis, hic oſtendit quæ mandata obſeruare oporteat, dicẽs, Hoc eſt præceptũ meum &c. Greg. in ho. Cum autem cuncta ſacra eloquia dominicis ſint plena præceptis, qđ eſt quod de dilectione quaſi de ſpeciali mãdato hic dicit, niſi quia omne mandatum de ſola dilectione eſt, & omnia præcepta unum ſunt, quia quicquid præcipitur in ſola charitate ſolidatur: vt enim multi arboris rami ex una radice prodeunt, ſic multæ uirtutes ex una charitate generantur. Nec habet aliquid uiriditatis ramus boni operis ſi non manet in radice charitatis. Aug. Vbi ergo charitas eſt, quid eſt quod poſſit deeſſe? Vbi autem non eſt, quid eſt quod poſſit prodeſſe? Diſcernitur autem iſta dilectio ab ea qua ſeinuicem diligunt homines ſicut homines. unde adiunctum eſt. Sicut dilexi vos. Vt quid enim nos dilexit Chriſtus niſi vt poſſumus regnare cum Chriſto. Ad hoc ergo & nos inuicem diligamus, ut dilectionem noſtram diſcernamus à cæteris, qui nõ ad hoc ſeinuicem diligunt ut Deus diligatur, quia nec uerè diligunt, Qui autem ſe propter habendum Deum diligunt, ipſi ſe diligunt. Greg. Vna autem & ſumma eſt probatio charitatis, ſi & ipſe diligatur, qui aduerſatur: nam & ipſa veritas & crucis patibulum ſuſtinet, & tamen ipſis ſuis perſecutoribus affectum dilectionis impendit, dicens, Pater ignoſce illis quia neſciunt quid fa. cuius dilectionis ſummam exprimit cum ſubiungit. Maio. hac di. ne. ha. quàm ut animam ſuam po. quis pro amicis ſuis. Mori pro inimicis dominus uenerat, & tamen poſiturũ ſe animam pro amicis dicebat, ut nobis oſtẽderet, qa cũ diligendo lucrum facere de inimicis poſſumus, etiam ipſi inimici ſunt qui perſequuntur. Aug. Quia ergo ſuperius dixerat. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis inuicem ſicut dilexi vos, ſit ex hoc conſequens quod idem Ioannes in epi. ſua dicit, ut quemadmodum Chriſtus pro nobis animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Hoc martyres ardenti dilectione fecerunt. ideo ad menſam Chriſti non ſic nos commemoramus quemadmodum alios, ut etiam pro eis oremus, ſed magis vt eorum veſtigijs hæreamus. Talia enim ſuis fratribus exhibuerũt, qualia de domini menſa pariter acceperũt.

Charitas arbori cõparatur.

Memoria martyrum per celebris.

Greg.

Grego. Qui vero tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam ſuam, qualiter in perſecutione daturus eſt animam ſuam? Virtus ergo charitatis ut inuicta ſit in perturbatione nutriatur per miſericordiam in trãquillitate. Aug. 8. de Trin. Ex una autem eademque charitate Deum proximumque diligimus, ſed Deũ pp Deũ, nos autẽ & proximum propter Deũ. Cũ ergo duo ſint pręcepta charitatis in quibus tota lex pendet, & prophetæ, dilectio Dei, & proximi. non immerito plerunque ſcriptura pro utroq; vnum ponit, quia qui diligit Deum, conſequens eſt ut faciat quæ præcepit Deus, conſequens ergo eſt: ut proximum diligat, quia & hoc præcepit Deus, unde & hic ſequitur. Vos inimici mei eſtis &c. Grego. 27. mora. Amicus quippè quaſi animæ cuſtos dicitur: vnde non immerito qui voluntatẽ Dei cuſtodire in præceptis illis dicitur, eius amicus uocatur. Augu. Magna dignatio cum ſeruus bonus eſſe non poſſit, ſi præcepta domini ſui non fecerit, hinc amicos ſuos uoluit intelligi: unde boni ſerui poſſunt probari. Poteſt igitur eſſe, & ſeruus, & amicus qui ſeruus eſt bonus. Quomodo autem intellecturi ſumus, & ſeruum, & amicum eſſe, ſeruum bonum declarat: cum ſubdit. Iã non dicam vos ſeruos &c. Itaque tunc ſerui non erimus, quando boni ſerui fuerimus. Nunquid ſeruo bono, & probato dominus eius non etiam ſua ſecreta committit? Sed ſicut ſunt duo timores, ſic ſunt duæ ſeruitutes. Eſt timor quem perfecta charitas mittit foras, in quo etiam eſt ſeruitus ſimul foras cũ ipſo timore mittenda. Et eſt alius timor caſtus permanens in ſæculum ſæculi. Ad primam ergo ſeruitutem ſeruos pertinentes intuebatur dominus, dicens, Iam non dicã vos ſeruos &c. Non ille utique ſeruus ad timorem pertinens caſtum cui dicitur. Euge ſerue bone: intra in gau. domini tui, ſed ille ſeruus pertinens ad timorem foras à charitate mittẽdum, de quo alibi dicitur. Seruus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Quoniam itaq; dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, ut miro modo ſerui non ſerui eſſe poſſimus, hoc dominum facere ſcimus, hoc ſeruus ille neſcit, q neſcit qd faciat dñs eius, & cũ aliqd boni facit, ſic extollitur quaſi hoc ipſe faciat, & non dominus eius, & in ſe, & non in domino gloriatur. Sequitur, Vos autem dixi amicos &c. Theop. q. d. Seruus non nouit conſilia ſui domini, uos autem cum amicos reputem, ſecreta mea uobis communicaui. Quo autẽ pacto intellecturi ſumus, omnia enim nota feciſſe diſcipulis quæcunq; audiuit à patre, cum propterea multa non dicat eis, quia ſcit eos modo portare non poſſe. Sed omnia ſe nota feciſſe diſcipulis dicit, quæ ſe nouit nota eſſe facturum, nam in illa plenitudine de qua dicit Apoſtolus. Tunc cognoſcam ſicuti, & cognitus ſum ſicut. n. immortalitatem carnis, & ſalutem animarum futurarum expectamus, ita omnem notitiam quæcunque unigenitus audiuit à patre futuram expectare debemus. Greg. Vel omnia quæ audiuit à patre quæ nota fieri voluit ſeruis ſuis, ſunt gaudia internæ charitatis, & feſta ſupernæ patriæ, quæ noſtris quotidie mentibus per aſpirationem ſui amoris imprimit, dum enim audita ſuperna cęleſtia amamus amata iã nouimus: quia amor ipſa notitia eſt. Omnia ergo nota eis fecerat: quia à terrenis deſiderijs immutati, amoris ſummi faſcimus ardebant. Chryſ. Vel omnia dicit quęcunque eos audire oportebat. Per hoc autem quòd dicit ſe audiſſe, oſtendit quòd nihil alienũ loquitur, ſed qua patris. Grego. Sed quiſquis ad hanc peruenit dignitatem ut amicus Dei uocetur, dona quæ percipit ſuper ſe, non ſuis meritis tribuat, unde ſubditur. Nõ vos me ele. ſed ego vos. Aug. Hæc eſt ineffabilis gratia: q. d. n. eramus quãdo Chriſtum nondum elegeramus. niſi iniqui & perditi. Neque enim crediderauus in eum ut eligeret nos: nam ſi credentes eligit, eligẽtes elegit, hic certè uana illorum ratio qui ideo nos dicunt electos ante mundi conſtitutionem quia præſciuit nos Deus futuros bonos non ſeipſum nos facturum bonos, quoniam ſi propterea nos elegiſſet, quia bonos futuros eſſe præſcierat, ſimul etiam prę ſciſſet quòd eum nos fuiſſemus prius electuri, non. n. aliter poſſumus eſſe boni, niſi fortè dicendus eſt bonus qui nõ elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non eſt ut dicas. Ideo electus ſum: quia iam credebã. Si enim credebas in eum iã elegeras eum. Nec eſt ut dicas. Anteqnãm crederem iam bona operabar: ideo electus ſum. Qui enim eſt bona operis ante fidem? Quid ergo dicturi

Seruus quis bonus, et timor duplex.

Amor patriæ cæleſtis.

Electio Dei oſtenditur.

ſturi ſumus, niſi quia mali eramus, & electi ſumus, ut boni per gratiam nos eligentis eſſemus. Augu. de præde. ſancto. Electi ſunt itaque ante mundi conſtitutionem prædeſtinatione, in qua Deus ſua futura facta præſciuit, electi autem de mundo ea vocatione qua Deus id quod prædeſtinauit impleuit, quos enim prædeſtinauit. hos & vocauit. Augu. ſuper Ioan. Et videt quemadmodum nos eligat bonos, ſe quos elegit faciat bonos. nam ſequitur, Et poſui vos ut eatis, & fructum afferratis, Iſte eſt fructus de quo iam dixerat. Sine me nihil poteſtis facere, ipſe eſt via in qua nos poſuit vt eamus. Gregor. in homel. Poſui ergo vos, ſcilicet ad gratiam plantaui. Vt eatis, quia velle iam mente ire eſt, Et fructum afferratis operando. Qualem verò fructum afferre debeant, Et fructus veſter maneat, omne enim quod ſecundum præſens ſæculum laboramus: uix vſque ad mortem ſufficit. mors nanque interueniens, fructum noſtri laboris abſcindit. quod vero pro æterna vita agitur, etiam poſt mortem ſeruatur, & tunc apparere incipit, cùm laborum carnalium fructus cœperit non videri. Tales ergo fructus operemur qui maneant, qui cum mors cuncta interimat, ipſi exordium à morte ſumant. Augu. Dilectio ergo eſt fructus noſter, quę nunc eſt in deſiderio nōdum in ſaturitate. Et ipſo deſiderio quodcũque petierimus in nomine vnigeniti filij dat nobis pater: vnde ſequitur, Et quodcunque petieritis patrem in nomine meo det vobis, Hoc petimus in nomine Saluatoris, quod pertinet ad rationem ſalutis.

Bona immortalia.

Hæc mando uobis ut diligatis inuicem. Si mundus uos odit, ut ſcitote quia me priorem uobis odio habuit. Si de mundo fuiſsetis, mundus quod ſuum erat diligeret. Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mementote ſermonis mei quem ego dixi uobis. Nō eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Si ſermonē meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia neſciunt eum qui miſit me.

Aug. Dixerat dominus. Poſui vos ut eatis & fructum afferatis. Charitas autem fructus noſter eſt, de quo itaque fructu mandās nobis dicit, Hæc mando vobis ut diligatis inuicem. Vnde & apoſtolus, Fructus (inquit) ſpiritus charitas: ac deinde cætera tanq̃ ex iſto capite exorta & religata contexuit. Merito itaque ſic dilectionem ſæpe cōmendat, tanq̃ ſola præcipienda ſit, ſine qua non poſſunt prodeſſe cætera bona, & quæ nō poteſt haberi ſine cæteris bonis quibus homo efficitur bonus. Chry. Vel aliter cōtinua. Dixi quoniā animam meam pro uobis pono. & quia primum nos elegi. Hæc autem omnia non exprobrans dixi, ſed ad dilectionē uos inducens ut diligatis inuicem, deinde quia perſecutionem pati, & à multis exprobrari difficile erat. oſtendit conſequenter quòd non dolere, ſed lætari oportet, unde ſequitur. Si mundus uos odit, ſci. quia me pri. vo. odio habuit. q. d. Scio hoc eſſe durū, ſed propter me patiemini. Aug. Cur enim ſe mēbra ſupra verticē extollunt? recuſas eſſe in corpore: ſi non vis mundi odium ſuſtinere cum capite, Pro dilectione autem patiēter debemus ēt mundi odium ſuſtinere. neceſſe eſt. n. ut nos oderit, quos cernit nolle quod diligit. unde ſequitur, Si de mundo fuiſſetis &c. Chry. Quia. n. propter Chriſtum pati nondum erat eis ſufficiens mitigationis cauſa, illa cauſa dimiſſa hanc adiecit, oſtendens quòd hoc eſt virtutis argumentum à mūdo odio hàberi unde dolerē oporteret, ſi à mūdo diligeremini. hoc. n. eſt malitiæ ueſtræ oſtenſiuum. Aug. Vniuerſæ autem hoc dicit eccleſiæ, quàm plurimum mundi nomine appellat: ſicut eſt illud. Deus erat ī Chriſto mundum reconcilians ſibi. Totus ergo mundus eccleſia eſt, & totus mūdus odit eccleſiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, inquinatus mundatū. Quæri ergo poteſt ſi etiam mali faciunt perſecutionem malis, ſicut impij reges, & iudices, cum eſſent perſecutores piorum, utique & homicidas, & adulteros puniebant, quomodo intelligendum eſt, quod dominus ait. Si de mundo eſſetis mun. quod ſum eſt diligeret? niſi quia mundus eſt in eis à quibus talia ſcelera puniuntur, & mundus eſt in eis à quibus diliguntur. Mundus ergo odit quod ſuum eſt, ex ea parte hominum qua ſceleratis nocet, & diligit quod ſuum eſt, ex ea parte qua ipſis fauet Si etiam quæratur, quomodo ſe diligat mundus qui odit modum redemptionis? Diligit utique falſa dilectione non vera, quoniam quod ei nocet hoc diligit, odit naturā, diligit vitium, unde

Mundus quomodo dicitur eccleſia.

vnde & nos prohibemur diligere in illo quod ipſe diligit,& iubemur diligere quod ipſe odit in ſeipſo.Vitium quippe in illo diligere prohibemur: iubemurque naturam. Vt autem de hoc mundo damnato non eſſent,electi ſunt inde non meritis ſuis, quorum nulla bona præceſſerant opera, non natura, quæ tota fuerat in ipſa radice uitiata, ſed gratia. unde ſequitur, Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo: propterea odit vos mundus. Gregorius ſuper Ezechielem in homel. 9. Nam peruerſorum derogatio vitæ noſtræ approbatio eſt, quia iam oſtenditur nos aliquid iuſtitiæ habere, ſi illis diſplicere incipimus qui non placent Deo. Nemo enim poteſt in una eademque re omnipotenti domino atque eius hoſtibus gratus exiſtere. Nam ſe Deo amicum denegat, qui eius placet inimico, & inimicis veritatis aduerſabitur, qui eidem veritati in mente ſubiugabitur. Auguſtinus. Exhortans autem dominus ſuos ſeruos ad mundi odia perferenda patienter, nullum eis maius & melius, quàm de ſeipſo proponit exemplum. unde ſequitur, Mementote ſermonis mei quem ego dixi vobis. Non eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſecuti ſunt: &c. Gloſ. Idem obſeruauerunt vt calumniarentur: iuxta illud. Obſeruabit peccator iuſtum. Theophylus. Vel aliter. Si dominum(inquit)perſecuti ſunt, vos etiam ſeruos multo magis. Si non perſecuti fuiſſent, ſed ſermonem cuſtodiuiſſent, veſtrum etiam cuſtodirent. Chryſoſtomus.q.d. Non uos turbari oportet ſi communicabitis meis paſſionibus,quia uos non eſtis potiores. Auguſtinus. Hic autem vbi dicitur. Non eſt ſeruus maior domino, illum ſignificat ſeruum pertinentem ad timorem caſtum qui permanet in ſęculum ſæculi. Chryſoſtomus. Deinde & aliam mitigationem ponit: quoniam & pater cum eis contumeliam patitur cui iniuriantur. vnde ſequitur, Sed hæc omnia facient vobis &c. Auguſtinus. Quæ omnia niſi quæ dixit odio habebunt & perſequentur ſermonemque contemnent? Quid eſt autem aliud dicere, Propter nomen meum, quàm me in uobis odio habebunt, me in uobis perſequentur,& ſermonem veſtrum, quia meus eſt. ideo non ſeruabunt.

Amicus Dei diſcernitur.

Tanto igitur miſeriores qui propter hoc nomen iſta faciunt, quanto beatiores qui propter hoc nomen iſta patiuntur. Faciunt autem,& iſta mali malis, ſed vtrique miſeri,& qui faciunt,& qui patiuntur. Quomodo autem hoc erit verum, Hæc omnia facient vo. propter nomen meum, cum illi non propter nomen Chriſti faciant, hoc eſt propter iuſtitiam, ſed propter iniquitatem ſuam? Hæc quæſtio ita ſoluitur. Si totum referatur ad iuſtos tanquàm dictum ſit. Hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meum. Si autem, Propter nomen meum,ſic accipitur, id eſt quod in uobis oderunt, & propter iuſtitiam quàm in vobis oderunt, Similiter rectè dici poſſunt & boni,cum perſecutionem faciunt malis,& propter iuſtitiam facere quàm diligendo perſequuntur malos, & propter iniquitatem quàm oderunt in ipſis malis. Quòd autem addidit, Quia neſciunt eum qui miſit me, ſecundum eam ſcientiam dictum eſt, qua dicitur ſcire te, ſenſus eſt conſummatus.

Quæſtio uerbis orta ſoluitur.

Si non veniſſem,& locutus fuiſſem eis,peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera non feciſſem in eis quæ nemo alius fecit,peccatum non haberent. Nunc autem & uiderunt,& oderunt & me, & patrem meum. Sed ut adimpleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt. Quia odio habuerunt me gratis.

Chryſoſtom. Ponit iterum dominus aliam diſcipulorum mitigationem, oſtendens quoniam iniuſtè & in ipſum & in diſcipulos talia operabuntur. unde dicit, Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum &c. Auguſtinus. Iudæis locutus eſt Chriſtus non alijs gentibus. In eis ergo noluit intelligi mundum, qui odit Chriſtum,& diſcipulos eius. immò vero non eis ſolis, ſed nos quoque ad eundem mundum pertinere monſtrauit. Nunquid ergo ſine peccato erant Iudæi, quibus Chriſtus locutus eſt antequàm Chriſtus in carne ueniſſet?Sed magnum quoddam peccatum: non omne peccatum ſub generali nomine uult intelligi. Hoc eſt.n.peccatũ, quo tenetur cuncta peccata,quod vnuſquiſque ſi non habeat: dimittuntur ei cuncta peccata, Hoc autẽ eſt quia non crediderunt in Chriſtum: qui propterea venit ut credatur in eum.Hoc ergo peccatum

Incredulitatis peccatum maximum.

Quæſtio ſubtilis explicatur.

catum ſi non veniſſet, non utique haberent. Aduentus enim eius quantum credentibus ſalutaris, tantum non credentibus exitialis factus eſt, ſequitur, Nunc autem excuſationē non habent &c. Si autem hi ad quos non uenit Chriſtus, nec locutus eſt eis, excuſationem non habent de peccato ſuo: cur hic dictum eſt propterea iſtos non habere: quia uenit & locutus eſt eis. Si autem habent, utrum ad hoc habent ut à pœnis alienentur: aut ut mitius puniantur? Ad hæc inquiſita reſpondeo eos habere excuſationem, non de omni peccato ſuo, ſed de hoc peccato ſuo, quòd in Chriſtum non crediderunt. Sed nō in eo ſunt numero, ad quos per diſcipulos venit: non ſunt enim in pęna leuiori ponendi qui omnino legem Chriſti accipere noluerunt, & eam quãtum ad ipſos attinet omnino nullam eſſe noluerunt. Hanc etiam excuſationē poſſunt habere, qui priuſquàm euangelium Chriſti audirent, vitæ huius fine præuenti ſunt, ſed non ideo poſſunt effugere damnationem. Quicũque.n. homines niſi in eo Saluatore ſaluentur, qui venit quærere quod perierat: ad perditionem ſine dubio pertinebunt: quanuis dici poſſit alios leuiores, alios grauiores pœnas paſſuros. Ille enim perire Deo dicitur, qui ab illa beatitudine quã dat ſanctis ſuis per ſupplicium ſeparatur. Tanta eſt autem diuerſitas ſuppliciorum, quãta eſt diuerſitas peccatorum, quæ quomodo ſe habeat, altius iudicat ſapiētia diuina quã coniectura ſerutatur, aut effatur humana. Chryſ. Quia vero hincinde cauſabantur, quoniam propter patrem eum perſequebantur, destruens eorum excuſationem dicit. Qui me audit &c. Alcu. Sicut enim qui diligit filiũ diligit & patrem, quia una eſt dilectio patris & filij ſicut vna natura, ita & qui odit filium odit patrem. Auguſt. Sed cum ſuperius dixerit. Neſciunt eum qui me miſit, quomodo poſſunt odiſſe quem neſciunt? Si enim Deũ non quod eſt ipſe, ſed neſcio quid aliud eum ſuſpicantur aut credunt, non vtique ipſum oderunt, & de hominibus quidem fieri poteſt ut eos ſæpe quos nunquàm vidimus oderimus vel diligamus, fama de aliquo ſermocinãte, uel bene, vel male. Sed quomodo de quo natura nobis intimatur dicēdus eſt ignotus? Non enim eius facie corporali nobis intimatur, ſed tunc nobis ad cognitionem patet quando eius mores & vita non latent, alioquin nec ſeipſum noſſe quiſquam poteſt, qui videre faciem ſuam non poteſt. Sed plerunque in eis noſtra credulitas fallitur, quia nonnunquàm & hiſtoria, & multò magis fama mentitur. Pertinet autem ad nos, ut quia non poſſumus hominum indagare conſcientiam, de ipſis rebus habeamus veram certamque ſententiam. Quando ergo non erratur in rebus ut recta ſit improbatio vitiorũ virtutumque approbatio, ſi erratur in hominibus, uenialis eſt humana tentatio. proinde ſicut fieri poteſt ut homo bonus hominem bonum oderit, neſciens nō ipſum, ſed quod putat eſſe ipſum uel potius diligat, neſciens cum bonum diligit, qnod eſt ille: ita fieri poteſt ut homo iniuſtus hominem oderit iuſtum, & tamen dum eum credit iniuſtum, diligat non ita ſed quod putat eſſe ipſum, quēadmodum autem homines: ſic & Deum. Deinde ſic interrogarentur Iudæi vtrum diligerent Deum, ſe diligere reſponderent, non ex animo mentientes, ſed errando potius opinantes: quomodo enim diligerent patrem veritatis qui habent odio ueritatem? Nolũt enim ſua facta dãnari: & hoc habet ueritas. Tantum igitur oderunt ueritatem, quantum oderunt ſuas pœnas quas talibus irrogat. Neſciunt autem illam eſſe veritatem, quæ tales quales ipſi ſunt damnat, ac per hoc quia veritatem qua iudicante damnantur, de patre Deo natam neſciunt, etiam ipſum & ſciunt & oderunt. Chryſ. Sic igitur non habent (inquit) excuſationem, per hoc ꝙ eam quæ à ſermonibus doctrinã tribuebã, ſed & eã quæ ab operibus adieci ſecundũ Moyſi legē? qui ab eo ꝙ hoc facit ꝑſuaderi uniuerſos iuſſit, cúm ad pietatē ducat, & miracula tribuat, vnde ſubdit. Si opera non feciſſem &c. Augu. Hoc. ſ. peccatum ꝙ in eum loquentem & operantem non crediderunt. Sed quid eſt qđ addidit, quæ nemo alius fecit? Nulla quippē in operibus Chriſti videntur eſſe maiora q̃ ſuſcitatio mortuorum, quod ſcimus etiam antiquos feciſſe prophetas, fecit tamen aliqua Chriſtus quæ nemo alius fecit. Sed reſpondetur nobis & alios feciſſe, quæ nec ipſe nec alius fecit. Sed quòd tam multa vitia, & malas ualetudines vexationeſque mortalium tanta poteſtate ſanaret, nullus omnino legitur antiquorum, ut enim taceatur quòd iubendo ſicut occurrebant, ſaluos ſingulos fecit. Marcus dicit ꝙ quocunque introibat

Diuerſitas pœnarum infernalium.

Vna ſubſtātia trinitatis

troibat in vicos, vel in villas, aut in ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur: ut vel fimbriam veſtimenti eius tangerēt & quotquot tangebant eum ſalui fiebāt, Hęc nemo alius fecit in eis, Sic enim intelligendum eſt quòd ait, In eis, non inter eos, vel coram eis, ſed prorſus in eis, quia ſanauit eos, nemo tamen alius fecit quicunque talia opera in eis fecit, quoniam quiſquis alius homo aliquid eorum fecit ipſo faciēte fecit: hæc autem, ipſe non illis facientibus fecit, ſed hæc & ſi pater Spiritus ſanctus fecit, nemo alius fecit, quia totius trinitatis vna ſubſtantia eſt. his ergo beneficijs amorem non odium retribuere debuerunt, & hoc eis exprobrans adiungit, dicens, Nūc autem vide. &c. Chryſoſtom. Hoc autem dicit ne diſcipuli dicāt. Cur igitur intra tot nos induxiſti mala? Nōne prælia & odium pręuidiſti? ſed & prophetiā inducit: cū ſubdit. Sed vt adimpleatr ſermo &c. Aug. 12. de Tri. Legis nomine aliquando ſimul omnia veteris teſtamēti ſanctarum ſcripturarum ſignificantur eloquia, & ita dominus hic dicit, In le. eo. ſc. id eſt, cùm legatur in pſalmis. Augu. ſu. Io. Eorum autem legem dicit non ab ipſis inuentam, ſed ipſis datam. Gratis autem odit qui nullum ex odio commodum quærit vel incommodum fugit, ſic oderunt Deum impij, ſic diligunt iuſti, vt alia præter illum bona non expectent, quoniam ipſe erit in omnibus omnia. Grego. 25. mo. Aliud eſt autem bona non facere, aliud bonorum odiſſe doctorem ſicut aliud eſt ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Ex infirmitate enim plerūque ſolet accidere amare bonum, ſed implere nō poſſe. Ex ſtudio autem peccare eſt bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nonnunquàm grauius eſt peccatum diligere quam perpetrare, ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam quam non feciſſe. Sunt ergo nonnulli in eccleſia qui non ſolum bona non faciunt, ſed etiam perſequuntur, & quæ ipſi facere negligunt etiam in alijs deteſtantur. Horum peccatum non ex infirmitate aut ignorantia, ſed ex ſolo ſtudio perpetratur.

Cùm autē uenerit paraclytus quē ego mittam nobis à patre, ſpiritum ueritatis qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Et uos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis.

Chry. Poſſent diſcipuli domino dicere. Si verba à te audierunt quæ nullus dixit, ſi opera viderunt quæ nullus alius fecit, & tamen non profuerunt. Si oderunt & patrem tuum & te cum eo, cuius gratia nos mittis, qualiter digni fide erimus? Ne igitur hęc cogitantes turbentur, conſolationem inducit, dicens, Cùm autem venerit paraclytus &c. Augu. Tāquam diceret. Odio me habuerūt & occiderunt videntes, ſed tale de me teſtimonium paraclytus perhibebit, ut eos faciat in me credere non videntes, & quia ille perhibebit, & uos perhibebitis. unde ſequitur, Et teſtimonium perhibebitis Ille cordibus ueſtris inſpirando, uos ueſtris ſonando. unde poteritis prædicare quod noſtris, Quia ab init. me. eſtis, quod modo non facitis, quia illius ſpiritus plenitudo nondum adeſt uobis. Dabit enim uobis fiduciam teſtimoniū perhibendi, charitas Dei diffuſa in cordibus ueſtris per Spiritum ſanctum qui dabitur uobis. Ille quippe teſtimonium perhibens & teſtes fortiſſimos faciens, abſtulit amicis Chriſti timorem. & inimicorum odium conuertit in amorem. Didy. de ſpi. ſan. Spiritum autem ſanctum venientem conſolatorem dicit, ab operatione ei nomen imponens, quia non ſolum eos quos ſe dignos eſſe reperit ab omni perturbatione reddit alienos: verum incredibile quoddam gaudium eis tribuit Sēpiterna quippe lætitia in eorum corde verſatur, quorū Spiritus ſanctus habitator eſt. Iſte Spiritus conſolator à filio mittitur, non ſecūdū angelorum aut prophetarum aut apoſtolorum miniſterium, ſed ut mitti decet à ſapientia & uirtute ſpiritum Dei indiuiſam habentem cum eadem ſapientia & uirtute naturam. Etenim filius miſſus à patre non ſeparatur atque diſiungitur ab eo, manens in illo, & habens illum in ſemetipſo, qui Spiritus ſanctus ſupradicto modo miſſus à filio, de patre egreditur non aliunde ad alia tranſmigrans. Quomodo enim pater non conſiſtit in loco cum ultra omnem corporum ſit naturam, ita & Spiritus ueritatis nequaquam locorum fine clauditur, cum ſit in corporalis & excellēs uniuerſam creaturarum eſſentiam. Chryſ. Propterea uerò non Spiritum ſanctum, ſed ſpiritum ueritatis eum uocauit, ut oſtendat quòd erit fide dignus, dicit autem quòd à patre procedit, omnia certiſſime nouit, quemadmodum ipſe ait de ſeipſo. Quoniam noui unde uenio & quo uado. Didy. Sed cum poſſet dicere à Deo ſine omnipotente nihil horum

Spūs sāctus quō cōſolatio dicitur

Spūs ſan. dicitur Spiritus veritatis.

horum tetigit, ſed ait. A patre, non quòd pater à Deo omnipotente ſit alius, ſed ſecundum proprietatem patris intellectum patiẽtis, egredi ab eo dicitur ſpūs veritatis. Mittente aūt filio ſpiritum veritatis: ſimul mittit & pater, cum eadẽ voluntate patris & filij ſpiritus veniat. Theo. Et alias quidem patrẽ dicit mittere ſpiritū, nunc autem eum ſe miſſurum dixit, æquipollentiam denotat. Ne autem cenſeretur reniti contra patrem velut ab alia poteſtate tranſmittens ſpiritū addidit, A patre, quaſi acceptãte patre & pariter deſtinãte. Cum autem audis quòd procedit, ne intelligas proceſſum miſſionem eſſe illatã extrinſecus, qua mittuntur adminiſtratorij ſpiritus, ſed quoddam differens excepte actionis proprium proceſſum appellat vni principali ſpiritui attributum, originalis eum conſiſtentia ſpiritus eſt proceſſus, non ergo procedere promittere ſumendum eſt, ſed ex patre naturalem eſſentiam obtinere. Aug. Hic aliquis forſitan quærit, utrū & à filio procedat ſpi. ſan. filius enim ſolius patris eſt filius, & pater ſolius filij eſt pater. Spiritus autem ſanctus non eſt vnius eorum ſpiritus, ſed amborum, quandoquidem dicit ipſe Chriſtus. ſpiritus patris veſtri qui loquitur in uobis. Et dicit apoſt. Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra. Nec ob aliud æſtimo ipſum proprie vocari ſpiritum, cum etiam ſi de ſingulis interrogemur non poſſumus niſi & patrem, & filium ſpiritū dicere, quòd ergo cõiter vocantur & ſinguli, hoc proprie uocari oportuit eū qui non eſt vnus eorum, ſed in quo cõitas apparet eorum amborum. Cur ergo non credamus quòd etiam de filio procedat ſpir. ſan. cum filij quoque ipſe ſit ſpiritus? Si enim ab eo non procederet, nec poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis inſufflaſſet, di. Accipite ſpiritū ſan. De hac quoque virtute credendus eſt dicere euãgeliſta. Virtus de illo exibat & ſanabat omnes. Si ergo & de patre, & de filio procedat ſpi. ſa. cur filius dixit, de patre procedit, niſi quemadmodum ſolent ad eum referre, quòd & ipſius eſt de quo ipſe eſt. unde illud eſt quod ait. Mea doctrina nõ eſt mea, ſed eius qui me miſit. Si igitur hæc intelligitur eius doctrina, quam tamen dixit non ſuã ſed patris, quanto magis & intelligendus eſt & de ipſo procedere ſpi. ſan. vbi ſic ait. De patre procedit, ut non diceret. De me non procedit. A quo autem habet filius vt ſit Deus, ab illo habet utique ut procedat ab eo ſpi. ſan. Hinc vtcunque etiam illud intelligitur, cur non dicatur natus eſſe, ſed potius procedere ſpi. ſan. quoniam ſi & ipſe filius diceretur, amborum vtique filius diceretur, quod abſurdiſſimum eſt, filius quippe nullus eſt duorum niſi patris & matris. Abſit autem vt inter Deum patrem & Deum filiū tale aliquid ſuſpicemur, quia nec filius hominum ſimul ex patre & ex matre procedit, ſed cum in matrẽ procedit ex patre, non tũc procedit & ex matre. Spiritus autẽ ſanctus non de patre procedit in filium & de filio procedit ad ſanctificandam creaturam, ſed ſimul de utroque procedit. Neque enim poſſumus dicere quòd non ſit vita ſpiritus ſanctus, cum vita pater, vita ſit filius, ac per hoc ſicut pater cum habeat vitam in ſemetipſo, dedit & filio uitam habere in ſemetipſo, ſic ei dedit vitam procedere de illo ſicut procedit & de ſeipſo.

Spūs ſan. à patre & filio

Spūs ſan. quōd procedere dicitur

CAPVT XVI.

*H*AEC *locutus ſum, uobis, ut nõ ſcandalizemini. Abſque ſynagogis facient uos. Sed venit hora, vt omnis qui interficit uos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed hæc locutus ſum uobis, ut cum venerit hora, eorum reminiſcamini, quia ego dixi uobis. Hæc autem uobis ab initio non dixi, quia vobiſcum eram.*

Auguſti. Merito promiſſo ſpiritu ſancto quo in eis operante fierent teſtes eius, ſubiũxit, Hæc lo. ſum vo. &c. Cum enim charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſan. qui datus eſt nobis, ſit pax multa diligentibus legem Dei: vt non ſit illis ſcandalum. Deinde quæ paſſuri eſſent exprimẽs. ait. Abſque ſyna. fa. uos. Chryſoſtom. Iam enim compoſuerant: vt ſi quis confeſſus fuerit Chriſtum: extra ſynagogam fieret. Auguſt. Quid autem mali erat apoſtolis expelli de Iudaicis ſynagogis quaſi nõ fuerint inde exituri, etiam ſi eos nullus expelleret, Sed hoc voluit denunciare, quia Iudęi Chriſtum non fuerant recepturi à quo iſti non fuerant receſſuri. Nam quia non erat ullus alius populus Dei: quam illud ſemẽ Abrahæ

ſi cognoſcerent Chriſtum, non aliæ fierent eccleſiæ Chriſti aliæ ſynagogæ Iudæorum. Quod quia noluerunt, quid reſtabat niſi vt remanentes extra Chriſtum, extra ſynagogā facerent eos, qui nō reliquerunt Chriſtum? Deinde cum hoc eis dixiſſet adiecit, Sed venit hora &c. Quæ verba ita ſubiecit tanquam ex hoc conſolaretur eos, qui de ſynagogis Iudaicis pellerentur, an forte de ſynagogis illa ſeparatio ſic eos fuerat turbatura vt mori vellent potius quàm in hac vita ſine Iudæorum cōgregationibus morari, vt ſic turbarentur, qui Dei non hominum gloriam requirebant? Iſte itaque ſenſus eſt in his verbis, Extra ſynagogam facient vos: ſed nolite ſolitudinē formidare. Separati quippe à cōgregationibus eorū, tā multos in nomine meo congregabitis, vt illi metuentes ne tēplū quod erat apud eos: & omnia legis veteris ſacramenta deſerātur: ſic interficiēt vos vt Deo arbitrentur ſe pręſtare obſequiū zelū Dei habentes, ſed nō ſecundū ſcientiā. Hoc enim de Iudæis dictum debemus accipere, de quibus dixerat. Extra ſynagogā facient vos. Nā teſtes .i. martyres Chriſti, etiā ſi occiſi ſunt à Gentilibus: non tamē illi arbitrati ſunt Deo: ſed dijs ſuis falſis obſequiū ſe pręſtare, Iudæorum autem omnis qui occidit prædicatores Chriſti: Deo ſe putauit præſtare obſequium credens ꝙ deſererent Deū Iſrael quicunq; conuerterētur ad Chriſtū. Hinc ergo acceſi & zelum Dei habētes: ſed nō ſecundū ſcientiā obſequiū ſe Deo pręſtare credentes occidebant eos. Chry. Deinde conſolationē inducit, di. Et hęc omnia &c. q.d. Sufficit vobis in conſolationē propter me & patrē hęc pati. Aug. Ne autem ignaros atq; imperitos animos mala improuiſa, quanuis cito tranſitura turbarent: hāc fuiſſe cauſam vt hæc eis prænunciaret, oſtendit ſubdens, Hęc lo. ſum vobis &c. Hora eorum, hora tenebroſa, hora nocturna: ſed nox Iudæorum ſeparatum à ſe diem Chriſtianorum nulla confuſione fuſcauit. Chryſoſtom. Sed & propter aliam cauſam hoc prædixit: vt non dicerent quoniam non prænidit futura: & hoc ſignificat cum dicit, Remin. quia ego di. vo. & ut non poſſent dicere quoniam blandiens nobis ea quæ ad gratiā dicebat ſolum, cuius autē gratia hoc à principio non dixit, oſtendit dicens, Hæc autem ab ini. vo. non di. quia vo. eram, quia ſcilicet in cuſtodia mea eratis: & licitum erat interrogare quādo volebatis, & ſuper me totum prælium vertebatur. Vnde ſuperfluum erat hoc à principio vobis dicere, non quia hæc tunc non noueram propterea non dixi. Aug. Sed alij tres euangeliſtæ eum prædixiſſe iſta demonſtrant antequam ventum eſſet ad cœnam: qua peracta ſecundum Io. iſta locutus eſt. An forte hinc iſta ſoluitur quęſtio quia & illi eum narrāt proximum fuiſſe paſſioni cum hoc diceret? non ergo ab initio quando cum illis erat. Sed Matthæus non ſolum imminente paſſione, verumetiam ab initio hæc denunciata eſſe commemorat. Quid ſibi ergo vult quòd hic dicit, hæc autem &c. niſi quia ea quæ hic dicit de ſpiritu ſancto quòd ſit venturus ad eos & teſtimonium perhibiturus? quando mala paſſuri ſunt, hæc eis ab initio non dixit, quoniam cum ipſis erat, & eius præſentia conſolabantur. Abſceſſurus autem oportebat vt diceret illum eſſe venturum per quem charitate diffuſa in cordibus ſuis verbum Dei cum fiducia prædicarent. Chryſoſto. Vel prædixit quidem quoniam flagella patientur. Non autem quòd mors eorum reputaretur vt Dei cultura, quod maxime poterat eos attonitos facere. Vel quia illic ea quæ à gentibus debebant pati dixit: hic autem & Iudaica adiecit.

Abrahæ ſemē electum.

Paſſiones mūdi trāſitoriæ

Cōſen. euange.

Et nunc vado ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis. Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Sed ego veritatem dico vobis expedit vobis ut ego vadā. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad uos. Si autem abiero mittam eum ad uos. Et cum venerit ille arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iuſtitia uero quia ad patrem uado, & iam nō videbitis me. De iudicio autem quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt.

Chry. Quia diſcipulos nondum perfectos triſtitia impugnabat, eos dominus increpando dirigit dicens, & nunc va. ad eum qui me miſit & ne. ex vo. interro. me quo va. Audientes enim quoniā qui interficiet vos, opinabitur ſe obſequiū præſtare Deo: ita ceciderunt vt nihil ei loquerētur. Et ideo ſubditur, Sed quia hæc lo. ſum vo. &c. Non parua autem eſt hęc mitigatio ſcire eos: quoniā ſciuerat dominus triſtitiæ eorum ſuperabundantiam, & propter deſertionem eius,

Mæror apoſtolorum conſolatio.

& propter mala quæ didicerant ſe paſſuros, & neſciebant ſi poſſent viriliter ferre. Aug. Vel quia ſuperius interrogauerũt eum quo eſſet iturus & reſpõderat eis ſe iturum quo ipſi tunc venire non poſſent, nunc ita ſe pro mittit iturum ut nullus eorum quo vadat interroget. Et hoc eſt quod dicit, Et nemo ex &c. Euntem enim in cœlum non verbis quæſierunt, ſed oculis deduxerunt. Videbat autẽ dominus quid ſua verba in eorum cordibus agerent. ſpiritualem quippe nondum interius habentes conſolationem, quam per Spiritum ſanctum fuerant habituri, id quod exterius in Chriſto videbant, amittere metuebant, & quia ſe amiſſuros eſſe illo vera denunciante dubitare non poterant, contriſtabatur humanus affectus, quia carnalis deſolabatur aſpectus. vnde ſequitur, Sed quia hæc lo. ſum vo. &c. Non erat autem ille quid eis potius expediret, quia viſus interior ipſe eſt melior quo eos conſolaturus erat Spiritus ſanctus: vnde ſubdit, Sed ego veritatẽ &c. Chryſ. q.d. Et ſi millies contriſtemini. oportet vos audire, quia me recedere vobis confert. Quid autem conferat oſtendit ſubdens, Si enim non abiero &c. Aug. 1. de Trini. Hæc autem dixit non propter inæqualitatem verbi Dei, & ſpiritus ſancti: ſed tanquam impedimento eſſet præſentia filij apud eos, quo minus veniret ille qui minor non eſſet, quia non ſemetipſum exinaniuit ſicut filius formam ſerui accipiens. Oportebat ergo vt auferretur ab eorum oculis forma ſerui quam intuentes hoc ſolum Chriſtum eſſe putabant quod videbant: unde ſequitur, Si autem abiero &c. Auguſt. Nunquid autem hic poſitus eum nõ poterat mittere, quem ſcimus ſuper eum baptizatum venisse, atque manſiſſe? imò verò à quo ſcimus eum nunquam ſeparabilem fuiſſe. Quid eſt ergo, Si non abiero para. non ue. ad uos? niſi non poteſtis capere ſpiritũ quandiu ſecundum carnẽ noſſe perſiſtitis Chriſtum. Chriſto autem diſcedente corporaliter non ſolũ Spiritus ſanctus, ſed & pater & filius illis affuit ſpiritualiter. Greg. 8. mo. Ac ſi apertè diceret, Si ad intentionis veſtræ oculis corpus nõ ſubtraho, ad intellectum vos inuiſibilem per conſolatorium ſpiritum non perduco. Aug. de ver. do. Hanc autem habitudinem ſpiritus paracletus attulit, ab oculis carnis forma ſerui remota quam de virginis vtero accepit, in ipſa Dei forma in qua patri æqualis, et iam cum in carne dignatus eſt apparere permanſit, purgata mentis facie oſtenderetur. Chryſoſto. Quid autem hic dicunt, qui non conuenientem de ſpiritu ſancto habent opinionem? Nunquid expedit dominatorem abire, & ſeruum accedere? Quæ autem ſit vtilitas aduenientis ſpiritus oſtendit, cum ſubditur: Et cùm venerit ille arguet &c. Augu. Nunquid autem Chriſtus nõ arguit mundum? an forte quia Chriſtus in Iudæorum tantum gente locutus eſt, mundum non videtur arguiſſe. Spiritus autem ſanctus in diſcipulis eius toto orbe diffuſis non vnam gentem intelligitur arguiſſe, ſed mũdum. Sed quis audeat dicere quòd per diſcipulos Chriſti arguat mundum ſpiritus ſanctus, & nõ arguat Chriſtus cum elamet apoſtolus, An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Quos itaque arguit ſpiritus ſanctus, vtique & Chriſtus. Sed dixit ille arguet mundum. q.d. Ille diffundet in cordibus veſtris charitatem. Sic enim timore depulſo arguendi habebitis libertatem Exponit deinde quod dixerat dicens, De peccato quidem, quia nõ crediderunt in me, hoc enim peccatum quaſi ſolum præ cæteris poſuit, quia hoc manente cætera detinentur, & hoc diſcedente cætera dimittuntur. Auguſt. de ver. do. Sed multum intereſt, vtrum quiſque credat ipſum eſſe Chriſtum, & vtrum credat in Chriſtum. nã ipſum eſſe Xpm & dæmones crediderunt: ille vero credit in Chriſtum, qui & ſperat in Xpm & diligit Chriſtũ. Aug. ſu. Io. Arguitur ergo mundus de peccato, quia in Chriſtum non credit: & arguitur de iuſtitia eorũ qui credunt. Ipſa quippe fidelium comparatio, infideliũ eſt vituperatio. De iuſtitia verò quia ad patrem vado. Et quoniam iſta vox infidelium eſſe conſueuit, quomodo credimus quod non videmus? Ideo credẽtium iuſtitiam ſic oportuit diffiniri, Quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. Beati enim qui non vident & credunt. Nam & qui viderunt Chriſtũ, non in eo laudata eſt fides eorum quia credebant quod videbant, id eſt filium hominis: ſed quia credebant quod nõ uidebant, id eſt filium Dei. Cum verò & ipſa forma ſerui ſubtracta eorum eſſet aſpectibus, tũc ex omni parte impletum eſt, Iuſtus ex fide viuit. Erit itaq; noſtra iuſtitia de qua

Quæſtio pulchra. *Fidei diſcretio.*

mun-

mundus arguitur, quoniam in me quem nõ videbitis credetis. Et quando me videbitis, quoniam tunc ſicut ero videbitis me, non quod ſum vobiſcum modo, id eſt non videbitis mortalem, ſed ſempiternum. Dicendo enim, Iam non videbitis me: velut nunquam eos de cætero viſuros Chriſtum prænunciauit. Aug. de ver. do. Vel alit. Illi non crediderunt: ipſe ad patrem vadit, illorũ ergo peccatum ipſius aũt iuſtitia. Quod .n. ad nos venit: mĩa eſt, iuſtitia vero quòd ad patrem vadit, ſecundũ illud apoſtoli. Propter quod & Deus exaltauit illum. Sed ſi ſolus vadit ad patrem quod nobis prodeſt? An ideo ſolùs quia Chriſtus vnus eſt cũ omnibus membris ſuis, tanquam caput cum corpore ſuo. Arguitur ergo mũdus de peccato in eis qui non credunt in Chriſtũ. Et de iuſtitia in eis qui reſurgũt in mẽbris Chriſti, ſequitur. De iudi. au. quia prin. mun. hu. iã iud. i. diabolus princeps iniquorum, qui corde non habitãt niſi in hoc mundo quem diligunt. Hoc autẽ ipſo quo foris miſſus eſt iudicatus eſt, & de hoc iudicio mũdus arguitur, quia fruſtra de diabolo queritur, qui non vult credere in Chriſtũ quem iudicatum .i. foras miſſum: & propter noſtram exercitationem forinſecus expugnare permiſſum non ſolum viri: ſed etiam mulieres & pueri & puelę martyres vicerunt. Auguſt. ſu. Ioan. Vel iudicatus eſt quoniam iudicio ignis æterni irreuocabiliter deſtinatus eſt. Et de hoc iudicio mũdus arguitur: quoniã cum ſuo principe iudicatur quem ſuperbum atque impiũ imitatur. Credant itaque homines in Chriſtũ, ne arguãtur de peccato infidelitatis ſuæ quo peccata omnia detinentur. Tranſeant in numerum fidelium, ne arguantur de iuſtitia eorũ quòd iuſtificatos non imitantur. Caueant futurum iudiciũ, ne cũ mundi principe iudicẽtur, quem iudicatum imitantur. Chry. Vel alit. Arguet mundũ de peccato .i. omnẽ eorũ excuſationẽ abſcidet, & oſtendet eos peccaſſe nõ credentes in me: dũ videbunt ſpũs ſancti donationem ineffabilẽ inuocato me fieri. Aug. de q. no. & ve. te. Hoc ẽt modo ſpiritus ſanctus de pctõ arguit mundũ, quia in noĩe Saluatoris qui repro batus eſt à mũdo uirtutes operatus eſt. Saluator aũt reſeruata iuſtitia, non trepidauit reuerti ad eũ qui ſe miſerat: per id qđ regreſſus eſt probauit ſe inde ueniſſe: vnde ſequitur. Et de iuſtitia: quia ad pa. vado. Chry. Id eſt ire ad patrẽ erit argumentum quod irreprehenſibilem agebam uitam, ut non poſſint adhuc dicere: quoniam hic homo peccator eſt, & non eſt ex Deo. Rurſus quoniam expugnauit aduerſarium: nequaquam autem peccator exiſtens expugnaſſet. Non poſſunt dicere quod dæmonium habeo: & quod ſeductor ſum. Quoniam autem condemnatus eſt propter me: ſcient quòd conculcabunt eum poſtea, & quod reſurrectionem meam manifeſtè ſciẽt non re enim valuit detinere. Aug. de quæ. ve. & no. teſta. Videntes etiam dæmones animas de inferis ire ad cœlos, cognouerũt iudicatum eſſe principem huius mundi, ut reatur factus in Saluatoris quæ tenebat amitteret. Hæc quidem aſcendente Saluatore viſa ſunt, ſed ſuperueniente in diſcipulis ſpiritu ſancto palam apertéque manifeſta ſunt.

Diabolus foras miſſus.

Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet loquetur, & quæ futura ſunt annunciabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet & annũciabit vobis. Omnia quecunque habet pater mea ſunt: propterea dixi quia de meo accipiet & annũciabit uobis.

Theo. Quia ſupra dixerat dominus, Expedit vobis vt ego vadam: iam hoc amplificat dicens, Adhuc multa habeo &c. Augu. Omnes hæretici audacias figmentorũ ſuorum quas maximè exhorret ſenſus humanus: hac occaſione euangelicæ ſententiæ colorare conantur: quaſi hæc ipſa ſint quæ tũc diſcipuli portare non poterant, & ea docuerit ſpiritus ſanctus, quæ palam docere atque prædicare ſpiritus erubeſcit immundus, ſed alia ſunt mala quæ portare non poteſt qualiſcunq; pudor humanus. Et talia ſunt bona quæ portare non poteſt paruus ſenſus humanus. Iſta ſunt in corporibus impudicis: illa remota ſunt à corporibus vniuerſis. Quis autem noſtrum audeat eorum ſe dicere iam capacem: quæ illi capere non valebant? ac per hoc nec à me expetenda ſunt vt dicantur. Sed dicet aliquis: ſic multi poſſũt quod tunc non poterat Petrus, ſicut multi poſſunt martyrio coronari: quod tunc non poterat Petrus, præſertim iam miſſo ſpiritu ſancto: qui tunc nondum erat miſſus. Sed nunquid ideo ſcimus quæ ſint, quæ dicere voluit, ab

Color hæreticorũ.

ſurdiſſime enim mihi uidetur dici tunc non potuiſſe portare diſcipulos,quę de altiſſimis rebus inuenimus in apoſtolicis literis, quæ poſtmodum ſcripta ſunt:nec ea dominum dixiſſe narratur, peruerſarum quidem ſectarũ homines ferre non poſſunt quod in ſcripturis ſanctis de fide catholica reperitur, ſicut nos ferre non poſſumus ſacrilegas eorum uanitates. Quid enim eſt ferre non poſſe: niſi æquo animo non habere? Quis autem fidelis uel etiam cathecuminis antequam Spiritum ſanctum baptizatus accipiat non æquo animo legit atque audit,etiam ſi non intelligit ea quæ poſt aſcenſionem domini ſcripta ſunt? Dicet autem aliquis, Nihilne ſpiritua les uiri habẽt in doctrina quod carnalibus taceãt,& ſpiritualibus eloquãtur. Nulla quidẽ neceſſitas eſt, ut aliqua ſecreta doctrinæ taceãtur fidelibus paruulis,ſeorſum dicẽda maioribus:ſed ſpũales ſpiritualia carnalibus nõ omnino taceant propter catholicam fidem, quę omnibus prædicãda eſt,nec tamẽ ſic ędiſſerant ut uolentes ea percipere ad intelligentiã,non capacibus facilius faſtidire faciãt in ueritate ſermonẽ:quam in ſermone percipi ueritatem.Non ergo in his domini uerbis neſcio quæ ſecreta ſuſcipimus,quę cum dici à docente poſſint,portari à diſcente non poſſint.Sed ea ipſa quę in doctrina religionis in quorũlibet hominum notitia dicimus ſi uellet nobis Chriſtus dicere: ſicut ea dicit angelis ſuis,qui nam homines portare poſſent, etiam ſi eſſent ſpirituales,quales adhuc apoſtoli non erant? Nam utique quicquid de creatura ſciri poteſt,minus eſt ipſo creatore & quis eum tacet? quis autem uiuens in hoc corpore poſſet omnem cognoſcere ueritatẽ cum dicat apoſtolus, Ex parte ſcimus. Sed quia per Spiritum ſanctũ fit,ut ad ipſam quoque plenitudinem ueniamus,de qua idem dicit apoſtolus. Tunc autem facie ad faciem, Non quod eſt in hac tantum uita dominus nobis promiſit dicens, Cum autem ue. ille ſpi.uerita. doce. uos omnem ueri. uel deducet uos in omnem ueritatem, quo uerbo intelligimus eius nobis plenitudinem in uita alia reſeruari.Ipſe autem Spiritus ſanctus & nũc docet fideles, quãta quiſq; poteſt capere ſpiritualia & in eorũ cordibus deſyderiũ maius accendit. Didy. Vel hoc dicit ꝙ auditores uerborum eius nondum fuerant omnia cõſecuti,quæ poſtea pro nomine eius ſufferre poterãt,ſed aliqua tradẽs eis,illa quę maiora erãt in poſterũ diſtulit,quę tunc nõ poterant niſi primitus in capite noſtro magiſterium forma crucis pręiret.Adhuc etiam typo legis & umbræ imaginibus ſeruientes nõ poterant ueritatem,cuius umbram lex portabat.inſpicere,Cùm autem uenerit ſpiritus ueritatis, diriget uos in omnem ueritatẽ ſua doctrina & inſtitutione uos trãsferẽs à morte literæ ad ſpiritum uiuificantem,in quo ſolo omnis ſcripturæ ueritas poſita eſt. Chryſoſt. Quia ergo dixerat, Nunc non poteſtis portare:tunc autem poteritis, Et quoniam ſpiritus ſanctus ducet uos in omnem ueritatem,ne hoc audiẽtes maiorem ſpiritum ſanctum exiſtimẽt:ſubiungit, Non enim loquetur à ſemetipſo &c. Aug. Simile eſt hoc ei quod de ipſo dixit. Non poſſum à meipſo facere quicquam,ſed ſicut audio iudico, ſed illud ſecũdũ hominẽ poſſe accipi dicimus.Cũ igitur ſpũs ſanctus nulla ſuſceptione cuiuſquã creaturæ creatura ſit factus: quo de illo hoc intelligendum eſt? Sic itaque debemus accipere, ut intelligamus non eũ eſſe à ſeipſo. Nã filius de patre natus eſt:& ſpiritus ſanctus de patre procedit. Quid autem illic interſit inter procedere & naſci: & longum eſt differere,& temerarium diffinire.Audire au tẽ illi ſcire eſt,ſcire uerò eſſe.Quia ergo non eſt à ſemetipſo,ſed ab illo à quo procedit, à quo illi eſt eſſentia: ab illo ſcientia, ab illo igitur audientia. Semper itaque audit ſpiritus ſanctus, quia ſemper ſcit: ab illo ergo audiuit audit & audiet,à quo eſt. Didy. Ait ergo, Nõ lo.à ſemetipſo,hoc eſt: nõ ſine me & ſine meo & patris arbitrio: quia nõ ex ſe eſt, ſed ex patre & me eſt. Hoc enim ipſum quòd ſubſiſtit & loquitur, à patre & à me illi eſt.Ego ueritatem loquor,id eſt inſpiro quæ loquor,ſiquidẽ ſpiritus ueritatis eſt. Dicere aũt & loqui in trinitate nõ ſecũdum conſuetudinẽ noſtram accipiendum eſt, ſed iuxta formam incorporalium naturarum:& maximè trinitatis,quę uoluntatẽ ſuã inſerit cordibus credentium, & eorum qui audire eum ſunt digni. Loqui ergo patrẽ & audire filium eiuſdem naturæ in patre & filio conſenſuſq;ſignificatio eſt.Spiritus uerò ſanctus qui eſt ſpũs ueritatis,ſpũsque ſapientiæ,non poteſt filio loquente audire quę neſcit, cum hoc ipſum ſit quod profertur à filio, id eſt procedẽs,ueritas à ueritate cõſolator manãs à con-

Secreta ſeruanda maioribus.

Lex umbra futurorum.

Spiritus sãctus in creatur.

à conſolatore,Deus de Deo ſpiritus veritatis procedens. Denique ne quis illum à patris & filij voluntate, & ſocietate diſcerneret, ſcriptum eſt. Sed quæ audiet loquetur. Aug.3.de Tri. Non autem hinc efficitur vt minor ſit Spiritus ſanctus, ſecundum hoc.n. dictum eſt quòd de patre procedit. Aug.ſu. Io. Nec moueat q verbum futuri temporis poſitũ eſt.Illa quippe audientia ſempiterna eſt,quia ſempiterna eſt ſcientia. In eo autẽ quòd ſempiternũ eſt, ſine initio & ſine fine cuiuſlibet tpis verbum ponatur. quanuis.n. natura illa immutabilis nõ recipiat, fuit & erit,ſed tantum eſt: nõ tamen mẽdaciter dicimus fuit,& eſt, & erit:fuit, quia nunq̃ defuit; erit,quia nunquã deerit: eſt,quia ſemp eſt. Didy. Per ſpiritum etiã veritatis futurorum ſanctis viris ſcientia certa conceditur. Vnde & prophetæ hoc eodem repleti ſpiritu prænunciabant, & quaſi præſentia intuebantur quæ erant deinceps ſecutura, vnde ſequitur. Et quæ ven.ſunt an.vo. Bed. Cõſtat quia multi Spiritus ſancti gratia repleti,quæ ventura erãt agnouerunt. Sed qa multi varijs coruſcant virtutibus,nec tamẽ quæ ventura ſunt agnoſcunt,poteſt hic ſermo ſic accipi.Quæ ventura ſunt vobis annũciabit.i.gaudia vobis cœleſtis patriæ ad memoriam reducet.Ventura vero apoſtolis nũciauit mala .ſ. quæ pro confeſſione Chriſti erant paſſuri: & bona quæ pro eiſdem malis erant percepturi. Chryſ. Eleuauit igitur per hoc eorum mẽtem, cum ad nihil ita auidum ſit humanum genus ut ad ſciendũ futura:ab hac igitur eos eruit ſolicitudine,oſtẽdens quoniam futura eis pericula prędicet, vt nõ incidant non obſeruantes. Deinde oſtendens quoniã dixerit omnem veritatẽ in quã Spiritus ſanctus adducet ſubiungit.Ille me clarificabit. Aug. Quia .ſ. effundendo in credentiũ cordibus charitatem, ſpiritualeſq; faciendo declarauit eis,qualiter patri filius eſſet æqualis, quẽ ſecundũ carnẽ prius tantummodo nouerant, & hominẽ ſicut homines cogitabant.Vel certè:quia per ipſam charitatẽ fiducia repleti & timore depulſo, annunciauerunt hoĩbus Chriſtum, ac ſic fama eius diffuſa eſt toto orbe terrarũ. Quod enim facturi erant in Spiritu ſancto,hoc eũdem ſpiritum dixit eſſe facturum. Chryſ. Et quia dominus dixerat. Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus,ut & Spiritus ſanctus ſuſcipiatur ab eis,ſubiunxit. Quia de meo accipiet &c. Didy. Accipere hic vt diuinæ naturæ cõueniat intelligendum eſt, qũo enim filius dans non priuatur his quę tribuit,neque cum damno ſuo impartitur alijs, ſic & Spiritus ſanctus non accipit quod ante non habuit. Si .n.prius quod non habebat accepit,tranſlato in alium munere vacuus largitor effectus eſt.Sic igitur Spiritum ſanctum à filio accipere id quod ſuæ naturæ fuerat cognoſcendum eſt: & non aliã dantẽ & accipientem, ſed vnam ſignificare ſubſtantiam. Siquidem & filius eadem à patre ſuſcipere dicitur,in quibus ipſe ſubſiſtit. Neque enim quid aliud eſt filius exceptis his quæ ei dãtur à patre,neq; alia eſt Spiritus ſancti ſubſtantia præter id quod datur à filio. Augu. Non aũt propterea ſicut quidã hæretici putauerunt, minor eſt filio Spiritus ſanctus, quia filius accipiat à patre,Spiritus ſanctus à filio,quaſi quibuſdã gradibus naturarum. Vnde ipſe quæſtionem ſoluens cur hoc dixerit explanat dicẽs, Omnia quæ habet pater mea ſunt &c. Didy.q d. Licet à patre procedat ſpiritus veritatis: tamen quia omnia quæ habet pater mea ſunt,& ipſe patris ſpiritus meus eſt,& de meo accipiet. Caue aũt ne cùm iſta dicuntur, putes rem eſſe aliquã poſſeſſionem quæ à patre habeatur ac à filio,verum quæ habet pater iuxta ſubſtantiã .i.æternitatem,immutabilitatem,bonitatẽ, hæc eadẽ habet & filius. Procul hinc abſint dialecticorum tendiculæ, dicunt enim. Ergo & pater eſt filius.Si autem dixiſſet.Omnia quæcunque habet Deus mea ſunt, haberet occaſionem impietatis cõſurgendi, cùm verò dixerit, Omnia quæ habet pater mea ſunt, patris nomine ſe filium declarauit,paternitatem qui filius erat non uſurpauit, quanuis & ipſe per adoptionis gratiam multorum ſanctorum ſit pater. Hyl.8.de Tri. Non ergo in incerto dominus reliquit vtrũ ex patre an ex filio ſpiritus paraclytus eſſe putetur, à filio enim accepit quòd ab illo mittitur: & à patre procedit. Et interrogo utrum idipſum ſit à filio accipere quod à patre procedere? Certè idipſum atque vnũ eſſe exiſtimabitur à filio accipere:quòd ſi acciperet à patre. Cum enim ait, Omnia quæcunque habet pater ſua eſſe, & idcirco dixiſſe de ſuo accipiendum eſſe, docet etiam à patre accipienda, à ſe ta-

Spiritus ſancti diuinitas

Humanum genus auidũ futurorum.

Aequalitas trium perſonarum aſſeritur.

mẽ accipi, quia omnia quæ patris ſua ſunt. Non habet hæc vnitas diuerſitatem, nec differt à quo acceptum ſit quod datum à patre, datum referatur à filio.

Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum, & uidebitis me, quia uado ad patrem. Dixerunt ergo ex diſcipulis eius adinuicem, Quid eſt hoc quòd dicit nobis, modicum & non uidebitis me, & iterum modicum, & videbitis me, & quia uado ad patrem? Dicebant ergo, Quid eſt hoc quòd dicit nobis modicum? Neſcimus quid loquitur. Cognouit autem Ieſus, quia uolebant eum interrogare, & dixit eis. De hoc quæritis inter uos quia dixi, modicũ & non videbitis me & iterum modicum, & uidebitis me. Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Vos autem triſtabimini, ſed triſtitia ueſtra uertetur in gaudiũ. Mulier cum parit triſtitiam habet, quia uenit hora eius. Cum autem peperit puerum, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Et uos igitur nunc quidem triſtitiam habetis. Iterum autem videbo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à vobis.

Chriſtus aſſueſacit apoſtolos tribulationis.

Chryſo. Poſtquàm dominus diſcipulos reuelauit per ea quæ de Spiritu ſancto promiſit, rurſus eorum oppreſſit ſenſum, dicẽs, Modicum & iam non uidebitis me, Hoc autem facit vt aſſuefaciat eos per triſtium auditionem, bene ferre ſuam ſeparationẽ, eã enim quæ dolet animam & à triſtitia multa detinetur, nihil ita conſueuit quietare: vt quæ triſtitiam pariũt verba reuoluta cõtinuè. Bed. Dicit enim, Modicum & iam non videbitis me, quia tentus eſt nocte illa à Iudæis, & in mane crucifixus eſt ſepultus ab humanis eſt ſecluſus obtutibus. Chry. Si vero quis diligenter ſcrutabitur hoc cõſolationis eſt dicere. Quoniam ad patrem vado, Hoc enim eſt oſtendere quod non perierit, ſed mors eius translatio ſic, & aliam conſolationem eis impoſuit: cum adiecit, Et iterum modicum, & uidebitis me, oſtendens quoniam & redibit, & in pauco erit ſeparatio. & continua quæ cum eis coexiſtentia. Aug. Hæc autem verba domini obſcura erant diſcipulis antequàm id quod dicit eſſet impletum. vnde ſequitur, Dixerũt er. ex diſci. eius adinuicem, quid eſt hoc quòd dicit nobis. Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Chry. Hoc autem non intelligebant, aut propter triſtitiam quæ amouebat à mente eorum ea quæ dicebantur, aut propter immanifeſtationem eorum quæ dicebantur, idcirco videbatur eis duo contraria ponere non exiſtentia contraria. Si enim videbimus te aiunt, quomodo vadis? ſi uero vadis, qualiter te videbimus? ꝓpterea dicunt, Quid eſt hoc quòd dicit nobis, Modicum, neſcimus, quid loquitur. Auguſt. Nam in præcedentibus, quia non dixerat, Modicum, ſed dixerat, Ad patrem uado, Aperte illis uiſus eſt loqui. Nunc ergo quod illis tunc obſcurum fuit, & mox manifeſtum eſt, iam nobis utſq; manifeſtum eſt. Poſt paululum enim paſſus eſt, & non viderunt eum, rurſus poſt paululum reſurrexit, & viderunt eum. dicit autem, Et iam non vi. me, quia ſcilicet mortalem Chriſtum ulterius non viderent. Alcui. Vel aliter: Modicum tempus eſt futurum, quo non videbitis me, id eſt illud triduum, quo in ſepulchro quieuit, & iterum eſt modicum futurum tempus quo videbitis me, id eſt illi 40. dies, in quibus eis ſæpius poſt paſſionem ſuam uſque ad tempus aſcenſionis ſuæ apparuit, & ideo illo modico tempore videbitis me. Quia vado ad patrem, quia non ſemper in terra corporaliter ſum mãſurus, ſed per humanitatem quã aſſumpſi aſcenſurus in cœlum. Sequitur, Cognouit autem Ie. q. a vo. eũ interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter uos, quia dixi uobis, Modicum & non vid. me. Amen amen di. vobis, quia plorabitis & flebitis uos, ignorantiam ipſorum pius magiſter intelligens ſecundum illorũ dubitationem reſpondit, quaſi expoſiturus quid eſſet quod dixit. Auguſti. Quod ſi accipi poteſt, quia contriſtati ſunt diſcipuli de morte domini, & confeſtim de reſurrectione lætati. Mundus autem, quo nomine ſignificati ſunt inimici à quibus Chriſtus occiſus eſt, tunc itaque lætati ſunt occiſo Chriſto, quando ſunt diſcipuli contriſtati: vnde ſequitur, Mundus autem gaudebit &c. Alcui. Sed & cunctis fidelibus conuenit hic ſermo domini, qui per lachrymas præſſuraſque præſentes ad gaudia æterna contendunt. Flentibus autem iuſtis, mundus gaudet, quia in præſenti delectantur, alterius vitæ nulla gaudia ſperantes. Chry. Deinde oſtendens quoniam triſtitia parit gaudium, & quoniam triſtitia breuis, lætitia vero infinita eſt, ad exemplum venit,

Cõtrarietas tollitur.

Gaudium mundi oſtenditur.

munda-

mundanum, dicens, Mulier cum parit triſtitiam habet, quia venit hora eius. Cum autẽ peperit puerum, iam non meminit preſſurę propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum. Augu. Iſta ſimilitudo ad intelligendum non videtur eſſe difficilis, quoniam comparatio eius in promptu eſt eo ipſo exponente cur dicta ſit. Nam ſequitur, Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor ueſtrum, Parturitio quippe triſtitię partus autem gaudio comparatur, quod tunc magis eſſe conſueuit quando non puella, ſed puer naſcitur. Quòd verò ſubdit, Et gaudium veſtrũ nemo tollet à vobis, quia gaudium ipſorum ipſe Ieſus eſt, ſignificat quod ait apoſtolus, Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur. Chryſ. Significat etiam prædicto exemplo quoniam ſoluit ipſe mortis præſſuras & nouum hominem regenerans eſſe fecit, & non dixit quoniam non erit ei tribulatio, ſed neque meminit eius, tantum eſt quod ſuccedit gaudium, ita erit & ſanctis. Et non dixit, Quoniam natus eſt puer, ſed quoniam homo: occultè ſuã reſurrectionem inſinuans. Augu. Vel de futuris viſione, & gaudio quæ ſuperius dicta ſunt melius exiſtimo intelligi. Modicũ & iam non vid. me. Modicum enim eſt hoc totum ſpatium, quo præſens peruolat ſęculum. Ideo nanque addidit, Quia vado ad patrem, Quia ad ſuperiorem ſententiam referendum eſt, ubi ait, Modicum & iam nõ vi. me. Non ad poſteriorem: vbi ait, Modicum & iam vi. me. Eundo quippe ad patrem facturus erat, ut eum non uiderent, illis ergo ait, Modicũ & iã nõ videbitis me, Qui eum tunc corporaliter videbant, quia iturus erat ad patrem, & eum deinceps mortales viſuri non erant, qualem cum iſta loquebatur videbant. quod vero addidit, Et iterum modicum, & videbitis me, uniuerſæ promiſit eccleſię. Hoc autem modicum longum nobis videtur, quoniam adhuc agitur. Cum finitum fuerit, tunc ſentiemus quàm modicum fuerit. Alcui. Mulier autem ſancta eccleſia eſt, propter fœcunditatem bonorum operum, & quia ſpiritales Deo filios generat. Hęc mulier dum parit, id eſt dum in mundo virtutum profectibus inſiſtit, dũ vndique tentatur & affligitur, triſtitiam habet de hoc, quia venit hora eius ut patiatur, quia nemo carnem ſuam odio habuit. Auguſt. Nec tamen in huius gaudij parturitione ſine gaudio triſtes ſumus, ſed ſicut apoſt. ait, Spe gaudentes, quia & ipſa mulier parturiens cui comparati ſumus, plus gaudet de mox futura prole, quàm triſtis eſt de præſenti dolore. Alcui. Sed cum peperit, id eſt cum deuicto laborum certamine ad palmam peruenerit, iam non meminit pręſſuræ pręcedentis propter gaudiũ perceptæ retributionis, quia natus eſt homo in mundum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo homine lætatur, ita eccleſia nato in vitam æternam fidelium populo exultatione repletur. Beda. Nec nouum debet videri ſi natus dicatur qui ex hac vita migrauerit. Sicut enim conſuete naſci dicitur, cum quis de vtero matris procedens in hanc lucem ingreditur, ita poteſt natus appellari, qui ſolutus à vinculis carnis ad lucem æternam ſublimatur: vnde ſanctorum ſolennia, non funebria, ſed natalia vocantur. Alcui. Quòd autem dicit, Iterum videbo vos, id eſt aſſumam vos ad me ipſum. Vel iterum videbo vos, id eſt iterum videndus apparebo, & gaudebit cor veſtrum. Augu. Hunc enim totius laboris ſui fructum eccleſia nunc parturit deſiderando, tunc eſt paritura cernendo. Et ideo maſculum, quoniam ad iſtum fructum contemplationis cũcta officia referuntur actionis, ſolus enim liber eſt qui propter ſe appetitur, non refertur ad aliud, huic ſeruit actio. Ad hoc enim refertur quicquid bene agitur, ibi eſt finis qui ſufficit nobis, æternus igitur erit. Neq; enim finis nobis ſufficit, niſi cuius nullus eſt finis. De hoc igitur quod ſufficit nobis rectiſſimè audiuimus, Gaudium veſtrum nemo tollet à uobis.

Allegorica expoſitio.

Finis noſtra infinitus.

Et in illo die me non rogabitis quicquam. Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Vſque modo non petiſtis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis ut gaudium ueſtrum ſit plenum. Hæc in prouerbijs locutus ſum uobis. Venit hora cum iam non in prouerbijs loquar uobis, ſed palàm de patre meo annunciabo uobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de uobis: Ipſe enim pater amat uos, quia uos me amaſtis, & credidiſtis quia à Deo exiui. Exiui à patre, & veni in mundum, iterũ relinquo mundum, & uado ad patrem.

Chryſo. Rurſus oſtendit dominus quòd

expedit eũ abire cum dicit, & in illo die me non rogabitis quicquam. Aug. Hoc verbũ quod eſt rogare, non ſolum petere, verum & interrogare ſignificat, & græcum euangẽliũ, vnde hoc tranſlatum eſt, tale habet verbum quod vtrunque poſſit intelligi. Chryſ. Dicit ergo, Et in illo die, ſcilicet cum reſurrexero, Me non rogabitis quicquam, ideſt non dicetis, Oſtende nobis patrem, & quo vadis: quoniam ſcietis per Spiritum ſanctum: vel, non rogabitis me, ideſt non indigebitis mediatore ad impetrãdum, ſed ſufficiet nomen meum quod inuocantes omnia accipietis: vnde ſequitur, Amen amen dico vobis &c. Oſtendit aut nominis virtutem ſi non viſus neque rogatus, ſed nominatus ſolum apud patrem facit mirabilia. non ergo ait, Exiſtimetis, quia de reliquo non ero vobiſcum, vos derelictos eſſe: nomen enim meum maiorem dabit vobis ſecuritatem: vnde ſequitur, Vſque modo non &c. Theop. Alacritas enim veſtra, tunc erit enim integerrima, cum ad vota vobis petita ſuccedent. Chry. Quia igitur obumbrata erãt quæ dicta ſunt, ſubiunxit, Hæc in prouerbijs loquutus ſum vobis &c. Id eſt erit tempus quando ſcietis omnia manifeſte, dicit autem reſurrectionis tempus. Sed palam de patre meo annunciabo vobis. Etenim 40. diebus diſputauit cum eis congregatis, loquens de regno Dei. Et nunc (inquit) in timore exiſtentes non attenditis his quæ dicuntur, tunc autem reſuſcitatum videntes, poteritis palam omnia dicere. Theophyl. Adhuc præbet illis fiduciam, quoniam recipient in tentationibus auxilium deſuper: cùm ſubdit, In illis die. in no. me. petetis, adeo aſſero vobis patrem fauere quòd neque interuentu meo vlterius indigebitis: vnde ſubdit, Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem &c. Porrò ne reſiliant domino, velut eo vlterius non egentes ſubiungit: Quia vos me amaſtis, quaſi dicat. Ob hoc diligit vos pater, quia vos me dilexiſtis: cum itaque excideritis ab amore meo, confeſtim & à paterno decidetis. Auguſt. Sed nunquid ideo amat ille, quia nos amamus? an potius quia ille amat, ideo nos amamus? hoc in epiſtola ſua dicit. Nos diligamus, quia ipſe prior dilexit nos. Amat ergo nos pater, quia nos amamus filiũ: cum à patre & filio accepimus, vt & patrem amemus & filium. Amauit ipſe quod fecit, ſed

Annũciatio palam facta quæ ſit

non in nobis faceret quod amaret, niſi antequam id faceret nos amaret. Hyla. 7. de Trini. Caret etiam apud patrem interceſſionis neceſſitate perfecta de filio fides, quia quòd à Deo exierit credit atque amat: & per ſeipſam iam & audiri meretur & amari, natum ex Deo filium miſſumque confeſſa: vnde ſequitur, Et cre. quia à Deo exiui. Natiuitas itaque eius, & aduentus oſtenditur: cum ſubdit, Exiui à patre & ve. in mun. Alterum in diſpenſatione, alterum in natura eſt. A patre enim veniſſe, & à Deo exiſſe, non eſt ſignificationis eiuſdem, cum aliud ſit à Deo in ſubſtantiam natiuitatis exiſſe: aliud à patre in hunc mundum ad conſummanda ſalutis noſtræ ſacramenta veniſſe. Cùm autem exire à Deo ſit ex natiuitate ſubſiſtere, quid aliud quàm Deus eſſe poſſet? Chryſoſto. Quia vero reſurrectionis ſermo non modicum eos mitigabat, & cum hoc audire quòd à Deo exiuit, & illuc vadit continuè ea circumuoluit, vnde ſequitur, Iterum relin. mun. & ua. ad pa. Nam hoc quidem certificabat, quoniam rectè in ipſum credebant, hoc uero quoniam ſub munitione eius futuri erant. Auguſtinus. Exijt enim à patre: quia de patre eſt, in mundum venit: quia mundo ſuum corpus oſtendit. Mũdum reliquit corporali diſceſſione, perrexit ad patrem hominis aſcenſione, nec mundum deſeruit præſentiæ gubernatione: quia ſic in mundum uenit exiens à patre, ut non deſereret patrem. Sed dominum noſtrum Ieſum Chriſtum poſtea quam reſurrexit, & interrogatum legimus & rogatum: nam interrogatus eſt à diſcipulis aſcenſurus in cęlum, quando regnum reſtitueret Iſrael. Rogatus eſt à Stephano cum eſſet in cœlo, vt ſpiritum eius ſuſciperet. Et quis audeat dicere rogandum non eſſe immortalem, rogari debuiſſe mortalem? puto ergo quòd dicit, In illa die me non rogabitis quicquam: non ad illud tempus referendum eſſe quo reſurrexit, ſed ad illud quando uidebimus eum ſicuti eſt: quæ uiſio non temporalis uitæ eſt, ſed æternæ ubi iam nihil rogemus, nihil interrogemus: quia nihil deſyderandum remanebit, nihil quærendum latebit. Alcuinus. Sic ergo dicit, In futuro me non rogabitis quicquam, ſed interim dum in peregrinatione huius miſeriæ conuerſamini, ſi petieritis patrem dabit uobis: vnde ſubdit,

Fides pfecta d filio.

dit, Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Auguſtinus. Hoc quod ait, Si quid, non quodlibet intelligitur, ſed aliquid quod non in beatæ uitæ comparatione ſit nihil, non autem petitur in nomine Saluatoris quicquid petitur contra rationem ſalutis: non enim ſonum literarum aut ſyllabarum, ſed quod ſono rectè ac ueraciter intelligitur hic accipiendum eſt, cum dicit: In nomine meo. Vnde qui hoc ſentit de Chriſto quod non eſt de unico filio Dei ſentiendum, non petit in eius nomine. Qui uero quod eſt de illo ſentiendum, ſentit ipſe in eius nomine petit, & accipit quod petit, ſi non contra ſuam ſalutem ſempiternam petit. Accipit autem quando debet accipere. Quædam enim non negantur, ſed ut congruo dentur tempore differuntur. Ita ſanè intelligendum eſt, quod ait, Dabit uobis: ut ea beneficia ſignificata ſciantur his uerbis, quæ ad eos qui petunt propriè pertinent. Exaudiuntur quippe omnes ſancti pro ſeipſis, nõ autem pro omnibus: quia non utcunque dictum eſt dabit, ſed dabit uobis. Quòd autem ſequitur, Vſque modo non petiſtis quicquam in nomine meo, duobus modis intelligi poteſt. Vel quia in nomine meo non petiſtis: quod nomen non ſicut cognoſcendum eſt cognouiſtis: vel non petiſtis quicquam, quoniam in comparatione rei quam petere debuiſtis pro nihilo habẽdum eſt, quod petiſtis. Vt igitur in nomine eius nonnihil, ſed gaudium plenum petant, ſubdit: Petite & accipietis ut gaudium ueſtrum ſit plenum, hoc quòd dicit. Gaudium plenum, non carnale, ſed ſpiritale gaudium eſt, & quando tantum erit, ut aliquid ei iam non ſit addendum, tunc erit plenum. Auguſtinus primo de Trinita. Hoc eſt autem plenum gaudium veſtrum quo amplius non eſt, frui Deo Trinitate, ad cuius imaginem facti ſumus. Auguſt. ſuper Ioan. Quicquid ergo petitur quod pertinet ad hoc gaudium conſequendum, hoc eſt in nomine Chriſti petendum. Iſto enim bono in petendo perſeuerantes ſanctos ſuos nequaquam miſericordia diuina fraudabit, quicquid autem aliud petitur nihil petitur: non quia nulla res eſt, ſed quia in tante rei comparatione quicquid aliud concupiſcitur nihil eſt. Sequitur: Hæc in prouer. lo. ſum uo. ue. ho. cum

Quid a Deo petendum.

iam non in prouerbijs loquar uobis, ſed pa. in de pa. an. uo. poſſem dicere hanc, de qua ſequitur horam futurum ſæculum intelligi, ubi uidebimus palã, quod Apoſt. dicit facie ad faciem: ut quod ait, Hæc in prouer. lo. ſum uo. hoc ſit quod ab Apoſtolo dictum eſt, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Annunciabo autem uobis, quia per filiũ pater uidebitur, neque enim patrem quis cognoſcit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Gregor. 30. moral. Palam quippe de patre annunciare ſe aſſerit, quia per patefactam tũc maieſtatis ſuæ ſpeciem, & quomodo ipſe gignenti non impar oriatur, & quomodo utrorumque ſpiritus utrique coæternus procedat oſtendet. Aug. Sed iſtũ ſenſum uidetur impedire, quod ſequitur, In illo die in nomine meo petetis. In futuro enim ſæculo quid petituri ſumus quando ſatiabitur in bonis deſiderium noſtrum? petitio nanque alicuius eſt indigentiæ. Relinquitur itaque, ut intelligatur Ieſus diſcipulos ſuos de carnalibus uel animalibus ſe ſpirituales eſſe facturum. Homo autem animalis ſic audit quæcunque audit de Dei natura, ut aliud quàm corpus cogitare non poſſit. Ideo prouerbia illi ſunt quæcunque dicta ſapientiæ de incorporea immutabiliq; ſubſtantia, non tanquam prouerbia deputet, ſed quia ſic cogitat quomodo qui prouerbia ſolent audire neque intelligere. Cùm uero ſpiritualis cœperit omnia dijudicare, etiam ſi in hac uita uelut per ſpeculum & ex parte perſpicit, tamen nullo corporis ſenſu, nulla imaginaria cogitatione, ſed mentis certiſſima intelligentia capit Deum non corpus eſſe, ſed ſpiritum. Ita palam de patre annunciante filio, ut eiuſdem ſubſtantiæ conſpiciatur & ipſe qui annunciat, nunc in eius nomine petunt qui petit, quia in ſono eius nominis non aliud, quàm res ipſa eſt quæ hoc nomine uocatur intelligunt. Hi poſſunt cogitare dominum noſtrum Ieſum Chriſtum inquantum homo eſt pro nobis interpellare patrem, inquantum Deus eſt uox exaudire cum patre, quod eum ſignificaſſe arbitror ubi ait, Et non dico uobis, quia ego rogabo patrem pro uobis. Ad hoc quippe intuendum, quomodo non rogat patrem filius, ſed ſimul exaudiat rogantes pater & filius, non niſi ſpiritualis oculus mentis aſcendit.

Dicunt

Dicunt ei diſcipuli eius, Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi ut quis te interroget. In hoc credimus, quia à Deo exiſti. Reſpondit eis Ieſus. Modo creditis, Ecce uenit hora & iam uenit ut diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis: & non ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Hæc loquutus ſum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite ego uici mundum.

Chryſo. Quia diſcipulos hoc maximè reſpirare fecit quòd erant patris amici, propterea dicũt ſe cognoſcere quòd omnia noſſet, vt ſequitur, Dicunt ei diſci. eius, Ecce nunc palam &c. Aug. Cùm adhuc promittatur futura illa hora in qua ſine prouerbijs locutus eſt, cur iſti hoc dicunt, niſi quia illa quæ ſcit ipſis non intelligentibus eſſe prouerbia, vſque adeo non intelligunt, vt nec ſaltẽ non ſe intelligere intelligant? Chryſoſt. Quoniam autem ad id quod in eorum mente erat reſpondit, ſubdunt, Nunc ſcimus quoniam ſcis omnia. Vides qualiter imperfectè ſe habeant, qui poſt tot & tanta demõſtrata dicunt, Nunc ſcimus: & hoc dicunt tãquam ei quandam gratiam tribuentes. Et non eſt opus tibi vt quis te interroget, hoc eſt antequam audias noſti ea quæ ſcandalizant nos: & quiſcere nos feciſti dicens. Quoniam pater vos amat. Auguſt. Quid ergo vult ſibi, quòd ei quem ſciebant noſſe omnia cùm dicere debuiſſe videantur, Nõ eſt opus tibi ut quicquam interroges, dicendum potius putauerunt. Non eſt opus tibi ut quis te interroget? Quod vtrunqne legimus factũ, & interrogaſſe ſcilicet dominum, & interrogatum fuiſſe. Sed hoc citò ſoluitur, quia hoc non ei, ſed illis potius opus erat quos interrogat, vel à quibus interrogabatur. Neque enim aliquos ille interrogabat, ut ab eis aliquid diſceret, ſed eos potius doceret: & qui interrogabant eum volentes ab eo aliqnid diſcere illis profectò id opus erat, ut ſcirent ab eo aliqua qui nouerat omnia. Ille autem non opus habebat vt quod ab eo ſcire quiſque vellet, per ipſius cognoſceret interrogationem, quia priuſquam interrogaretur, interrogatorum nouerat voluntatem. Præuidere autem cogitationes hominum, magnum domino non erat: ſed magnum paruulis erat qui ſubdũt, In hoc credimus: quia à Deo exiſti. Hylar. 7. de Trinitate. Per id enim credunt quòd à Deo exijt, quia ea quæ Dei ſunt agit. nã cum dominus vtrunque dixiſſet, A Deo exiui, & à patre veni in hũc mundum: nihil admirationis in eo habuerunt, quod frequenter audierunt: vnde non addunt, A patre veniſti in hunc mundũ. Sciebant enim à Deo miſſum, exiſſe tamen à Deo neſciebant. Inenarrabilem vero illã filij natiuitatem per virtutẽ dicti iſtins intelligentes, tunc primum cęperunt aduertere, cum illum ſine prouerbijs profiterentur eſſe locutum: Non enim per conſuetudinem humani partus Deus ex Deo naſcitur, cuius à Deo exitio potius quàm partus eſt. Eſt enim vnus ex vno, non eſt portio, non eſt defectio, non eſt diminutio, non deriuatio, non eſt protẽſio, non paſſio, ſed viuentis naturæ ex uiuente natiuitas eſt, Deus ex Deo exiens eſt: non creatura in Dei nomine electa, non ut eſſet cępit ex nihilo: ſed exijt à manente, & exiſſe ſignificationem habet natiuitatis, non inchoationis. Angu. Denique de ipſa eorum ætate adhuc ſecundum interiorem hominem parua & infirma eos admonet, vnde ſubditur. Reſpon. eis Ieſus; Modo creditis. Beda. Quod duobus modis pronunciari poteſt, affirmãdo ſcilicet, & inſultando. Si inſultando, hic eſt ſenſus: tardius ad credendum euigilaſtis. Ecce enim uenit hora &c. Si affirmãdo, ſenſus eſt. Verum eſt quòd creditis. Sed ecce ve. hora ut diſpergamini vnuſquiſque in propria, & me ſolum relinquatis. Aug. Non enim quando comprehenſus eſt tantummodo carne ſua eius carnẽ, verumetiã mente reliquerunt fidem. Chryſ. Dicit autem diſpergamini, ſcilicet quando tradar: tantum enim vobis dominabitur timor: ut neque ſimul poſſitis recedere. Sed ego ex hoc nullum patiar malum, vnde ſubdit: Et non ſum ſolns &c. Augu. Ad hoc intelligendum eos volebat extendi & creſcere, ne ſic à patre filium cogitarent exiſſe, ut putarent etiam receſiſſe: deinde ſermonem concludit dicens, Hæc lo. ſum vo. ut in me pacem habeatis. Chryſoſtom. Id eſt vt non abijciatis me à mente veſtra. Non enim nunc ſolum quando comprehendar fient uobis aduerſa, ſed donec eritis in mundo præſſuram habebitis, ideſt tribulationem, & hoc eſt quod ſubdit. In mundo præſſuram habebitis. Greg. 16. moral. q. d. Sit uobis de me interius quod conſolando reficiat, quia erit

de

Quæſtio pulchra ſoluitur.

Natiuitas Chriſti ex parte.

de mundo exterius quod ſæuiendo grauiter
præmat. Aug. Illud initium habitura fue
rat iſta preſſura, de quo dicit, Venit hora ut
diſpergamini vnuſquiſque in propria, ſed nõ
eo modo erat perſeueratura: quod enim a-
diunxit, Et me ſolum relinquatis, non vult
eos tales eſſe in conſequenti preſſura, quem
poſt eius aſcenſionem fuerant in mundo ha
bituri vt relinquãt eum, ſed ut in illo pacẽ
habeant permanentes in eo: vnde ſequitur,
Sed confidite. Chryſto. id eſt reſurgite mẽ
te. Magiſtro enim ſuperante inimicos, non
oportet diſcipulos anxiari. vnde ſubdit,
Quia ego uici mun. Auguſt. Dato autem
Spiritu ſancto confiderunt & vicerunt non
niſi in illo: non enim uiciſſet ille mundum,
ſi membra eius vinceret mũdus, cum autem
dicit: Hæc lo. ſum uo. vt in me pa. ha. non re
centiora paulò ante ab eo dicta, ſed omnia
debemus accipere, ſiue quecunque illis lo-
cutus eſt ex quo eos cępit habere diſcipu-
los, ſiue ex quo poſt cœnam exorſus eſt hunc
mirabilem prolixumque ſermonem. Hanc
enim cauſam commendauit ſermonis ſui, ut
in illo pacem haberent. hic pax finem tem-
poris non habebit, ſed omnis piæ noſtræ in-
tentionis actioniſque finis ipſa erit.

CAPVT XVII.

HAEC locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis oculis in cœlum dixit, Pater venit hora clarifica filium tuũ, vt filius tuus clarificet te. Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hæc autem eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum uerum: & quem miſiſti. Ieſum Chriſtum. Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti mihi ut facerem. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus fieret apud te.

Chryſoſtom. Quia dixerat dominus, In
mundo præſſuram habebitis, poſt admoni-
tionem in orationem conuertitur, erudiens
nos in tribulationibus omnia dimittẽtes ad
Deum refugere, vnde dicitur. Hæc lo. eſt Ie.
Beda. Illa intelligi debent quæ in cœna lo
cutus eſt, quædam quidem ſedẽdo vſque ibi
Surgite eamus hinc. Deinde ſtãdo uſque ad
hymni finem: cuius hoc eſt initium, Et ſub.
ocu. in cœ. di. Pater &c. Chryſoſtom. Pro-
pter hoc in cœlum oculos eleuauit, ut nos *Orationis Chriſti modus*
doceret extenſionem quæ eſt in orationibus
vt ſtantes ſurſum aſpiciamus, non oculis car
nis ſolum, ſed & mentis. Auguſt. Poterat
autem dominus in forma ſerui ſi hoc opus
eſſet orare ſilentio. ſed ita ſe patri exhiberi
uoluit præcatorem, ut meminiſſet noſtrum
ſe eſſe doctorem. Proinde non ſolum ad ip-
ſos ſermocinatio, ſed etiam pro ipſis ad pa-
trem oratio diſcipulorũ eſt ædificatio. Pro-
fecto & noſtrum qui fueramus conſcripta le
cturi: hoc autem quod ait, pater uenit hora,
oſtendit omne tempus & quid quando face-
ret, uel fieri ſineret ab illo eſſe diſpoſitum,
qui tempori ſubditus non eſt, non autem cre
datur hæc hora fato urgẽte veniſſe, ſed Deo
potius ordinante: abſit enim vt ſidera mori
cogerent ſiderum conditorem. Hyla. 3. de
Tri. Non diem autem, non tempus, ſed ho-
ram veniſſe dicit. In hora diei portio eſt, &
quæ erat hæc hora? iã nũc conſpuendus, fla-
gellandus, crucifigendus erat, ſed clarificat
pater filium. Sol de curſu operis defecit: &
interitum ſuum cum eo reliqua mundi ele-
menta ſenſerunt, ad onus domini in cruce
pendentis terra tremuit, & in eum qui mor-
tuus erat intra ſe conteſtata eſt non capere:
Proclamat Cẽturio, Verè filius Dei erat iſte
prædictioni conſentit effectus: dominus di-
xerat, Clarifica filium tuum, non ſolum no-
mine conteſtatus eſt eſſe ſe filium. ſed & pro
prietate qua dicitur, Tuum. multi enim nos
filij Dei, ſed nõ talis hic filius: hic enim pro
prius & verus eſt filius origine non adoptio
ne, veritate non nuncupatione: natiuitate
non creatione: ergo poſt clarificationem e-
ius veritatis cõfeſſio ſecuta eſt, Nam uerum
Dei filium Centurio confitetur, ne quis cre
dentium ambigeret, quod aliquis perſequẽ
tium non negaſſet. Auguſt. Sed ſi paſſione
clarificatus dicitur, quãto magis reſurrectio
ne? Nam in paſſione magis eſſe humilitas
quàm claritas commendatur. Quod ergo
ait, pater ve. ho. clari. filium tuum: ſic intel-
ligendum eſt, tanquam dixerit: Venit hora *Cautio fidei.*
ſeminandæ humilitatis, fructum non diffe-
ras claritatis. Hyla. 3. de Trini. Sed for. ẽ
infirmus reperietur filius dum clarificatio-
nem potioris expectat. Et quis non patrem
potiorem confitebitur cum ipſe dicat, Pater
maior me eſt? Sed cauendum eſt, ne apud
im-

imperitos gloriam filij honor patris infirmet, nam ſoquitur, Vt fi.tu. cla. te. Non ergo infirmus eſt filius vicem clarificationis ipſe cùm clarificandus ſit redditurus. Ergo expoſtulatio clarificationis dādęq; viciſſimq; reddendæ eandem in vtroque oſtendit diuinitatis virtutem. Augusti. Merito autem quæritur, quomodo patrem clarificauerit filius, cùm ſempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit in ſua ꝑfectione diuina? Sed apud homines minor erat quando in Iudæa tantummodo Deus notus erat: quia vero per euāgelium Chriſti factum eſt, ut pater innoteſceret gentibus, patrem clarificauit & filius. dicit ergo, Clarifica filium tuum: vt filius tuus clarificet te. ac ſi dicat, Reſuſcita me, ut innoteſcas toti orbi per me. deinde magis pandens quomodo clarificet patrem filius, ſubiungit, Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Omnem carnem dixit omnem hominem, à parte totum ſignificās: hoc autem quòd poteſtas Chriſto à patre data eſt omnis carnis: ſecundum hominem intelligendum eſt. Hyla.3.de Trin. Caro enim factus ipſe vitæ æternitatem erat caducis & corporeis & mortalibus redditurus. Hyla.9.de Tri. Vel acceptio poteſtatis ſola ſignificatio natiuitatis: in qua accepit id quod eſt. Non eſt infirmitati datio deputanda: cum in eo ſignificetur pater eſſe q̃ dederit, & in eo filius Deus maneat, quòd uitæ æternæ dandæ ſumpſerit poteſtatem. Chry. Dicit, Dediſti ei po.om.car. vt oſtendat quòd non ad Iudæos ſolos ſua prædicatio, ſed ad totum orbem terrarum extenditur. Sed quid eſt quod dicit omnis carnis? Non enim vtique omnes crediderunt. Et quidem quantum ex eo eſt, omnes crediderunt. Si vero non attendebant his quæ dicebantur, non eius qui dicebat eſt criminatio, ſed eorum qui non ſuſceperunt. Aug. Dicit ergo ſicut dedi. ei po. car. ita te glo. filius, id eſt notum te faciat omni carni quā dediſti ei, Sic enim dediſti ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hyla.2. de Tri. Sed in quo tandem æternitatis vita eſt oſtendit cùm ſubdit, Hæc eſt au.vi.æter. vt cog. te ſo.ve. De. Vita eſt verū noſſe, ſed ſolum hoc non facit vitam. quid ergo connectitur, Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum? Hyla.4.de Tri. Dum autem Arriani intelligunt ſolum patrem verum Deum, ſolum iuſtum, ſolum ſapientem, à communione horum ſecundum hos filius ſeparatur. Soli enim, vt aiunt, propria non participantur ab altero: quæ ſi in patre ſolo & non in filio exiſtimabuntur, neceſſe eſt vt filius Deus falſus & inſipiens eſſe credatur. Hyla.5. de Tri. Nulli autem dubium eſt veritatem ex natura, & ex virtute eſſe. verum enim triticum eſt quod in far comminutum, & in panem coctum, & in cibum ſumptum reddit ex ſe, & naturā panis, & munus. Quæro ergo in quo filio veritas deſit, cui nō deſit Dei nec natura nec virtus? Naturæ enim ſuæ virtute vſus eſt, vt eſſent quæ non erāt, & fierent quæ placerent. Hyla.9. de Trin. An fortè quòd ait, Te ſolum cōmunionem atque vnitatem ſuam à Deo ſeparat? Separat ſanè ſi non ad id quod ait, Te ſolum uerum Deum continuè ſubiecit, Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Per id enim eccleſiæ fides Chriſtum verum Deum confeſſa eſt, q̃ ſolum verum Deum confeſſa patrem ſit: nō .n. vnigenito Deo naturę demutationem naturalis natiuitatis intulit. Aug.6. de Trin. Videndū eſt ergo an intelligere cogamur, cùm dictum eſt patri, Vt cognoſcant te ſolū verum Deum: tāquàm hoc inſinuare voluerit, quia & ſolus pater Deus verus eſt, ne nō niſi ipſa tria ſimul Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum intelligeremus eſſe Deum. Nunc ergo ex domini teſtimonio, & patrem ſolum verum Deum dicimus: & filium ſolū Deum verum, & Spiritum ſanctum ſolum verum Deum, & ſimul Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, id eſt ſimul ipſam Trinitatem non tres veros Deos, ſed vnum verū Deum. Aug.ſuper Ioan. Vel ordo verborum eſt, vt te & quem miſiſti Ieſum Chriſtum cognoſcant ſolum verum Deum. conſequenter enim, & Spiritus ſanctus intelligitur, quia ſpiritus eſt patris, & filij tanquā charitas conſubſtantialis amborum. Sic igitur filius glorificat te, vt omnibus quos dediſti ei, te cognitum faciat. Porrò ſi cognitio Dei eſt vita æterna, tanto magis in vita æterna, quātò magis in hac cognitione proficimus, non autem moriemur in vita æterna. Tunc ergo Dei cognitio perfecta erit, quando nulla mors erit: ſumma tunc Dei clarificatio, quia ſumma gloria. A veteribus

Explicatur dubiū.

Arriani exibilantur.

Spiritus ſanctus inſinuatus

Fides ſit veritas.

bus autẽ gloria diffinita eſt frequens de aliquo fama cum laude, ac ſi homo laudatur cum famæ creditur quomodo Deus laudabitur, quoniã ipſe videbitur? propter quod ſcriptũ eſt, Beati qui habitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te: ibi erit Dei fine fine laudatio, vbi erit Dei plena cognitio, & ideo clarificatio. Augu. 1. de Tri. Quod autẽ dixerit famulo ſuo Moyſi, Ego ſum qui ſum, hoc contemplabimur cùm viuemus in æternum. Augu. 3. de Tri. Cùm enim fides noſtra videndo fiat veritas, tunc mortalitatem noſtram commutatam tenebit æternitas. Augu. ſuper Ioannem. Sed prius hic clarificatur Deus, cùm annunciatus hominibus innoteſcit, & per fidem credentibus prædicatur? propter quòd dicitur, Ego te clarificaui ſuper terram. Hyla. 4. de Trini. Hæc quidem clarificationis viciſſitudo non pertinet ad diuinitatis profectum: ſed ad honorem qui ex cognitione ignorantium ſuſcipiebatur. Chryſ. Vnde bene dixit, Super terram. In cęlo enim glorificatus fuerat, & in natura gloriam habẽs, & ab Angelis adoratus: non igitur de illa gloria ait quæ ſubſtantiæ eius eſt, ſed de ea quæ ad culturam hominum pertinet: vnde ſubdit, Opus conſ. quod dedi. mi. vt facerẽ. Ang. Non ait, Iuſſiſti, ſed dediſti, vbi commendatur euidens gratia: quid enim habet quod non accepit etiam in vnigenito humana natura? Sed quomodo conſummauit opus quod accepit, vt faciat, cum reſtet adhuc paſſionis experimentum niſi conſummaſſe ſe dicit, quòd ſe cõſummaturum certiſſimè nouit? Chry. Vel dicit, Conſummaui, quaſi ea quæ ex parte mea ſunt omnia feci, aut quia cum id quod maximum eſt factum eſt, dici poteſt totum iam factum eſſe. Radix enim bonorũ ſubmiſſa erat, quam omnino debebat ſequi fructus, & quia his futura erant, ipſe iam aderat & copulabatur. Hylar. 9. de Trini. Poſt quæ, vt meritum obedientiæ & ſacramentum totius diſpenſationis intelligeremus adiecit, Et nũc clari. me tu pa. apud temetipſum. Auguſt. Supra dixerat, Pater venit hora clarifica filium tuum: vt filius clarificet te, In quo verborum ordine oſtenderat prius à patre clarificandum filium, vt patrem clarificaret filius, modo autem dixit. Ego te clarificaui, & nunc clarifica me: tanquam prior ipſe patrem clarificauerit, à quo deinde: vt clarificetur expoſcit, Ergo intelligendum eſt, vtroque verbo ſuperius vſum eo ordine quo futurum erat, modo verò vſum fuiſſe uerbo præteriti temporis de re futura, velut ſi dixiſſet, Ego te clarificabo ſuper terram, opus conſummando quod dediſti mihi, ut faciam, & nunc clarifica me tu pater, quæ eſt omnino eadem ſententia: niſi quòd hic additur clarificationis modus: cum ſubditur, Claritate quam habui priuſquã mundus fieret apud te. Ordo uerborũ eſt. Quem habui apud te priuſquam mũdus eſſet, hoc quidam ſic intelligendum putauerunt, tanquã humana natura quæ ſuſcepta eſt à verbo conuerteretur in verbum, & homo mutaretur in Deum: immo ſi diligentius cogitemus homo periret in Deo. Nõ enim quiſquam ex iſta mutatione hominis, uel duplicari Dei uerbum dicturus eſt, uel augeri, ſed quiſquis Dei filium prædeſtinatum negat, hunc eundem filium hominis negat. Cum ergo uideret illius prædeſtinatæ ſuæ glorificationis ueniſſe iam tempus: ut & nunc fieret in redditione, quod fuerat in prædeſtinatione iam factum orauit, dicens, Et nunc clarifica me &c. Id eſt illam quam habui apud te in prædeſtinatione tua, tempus eſt, ut apud te habeam etiam uiuens in dextera tua. Hyla. 3. de Trini. Vel orabat ut id quod ex tempore erat, gloriam eius quæ ſine tempore eſt claritatis acciperet, ut in Dei virtutem & ſpiritus incorruptionem transformata carnis corruptio abſorberetur.

modus clarificationis Christi

Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo. Tui erant & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruauerunt. Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dediſti mihi, abs te ſunt. Quia verba quæ dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperunt & cognouerunt verè, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me miſiſti.

Chry. Quia dixerat, Opus conſummaui manifeſtat quale opus: vt ſcilicet nomen Dei manifeſtaret: vnde dicitur. Manifeſtaui nomen tuum &c. Augu. Quod ſi de his tãtum dicit diſcipulis cum quibus cęnauit, non pertinet hoc ad illam clarificationem de qua ſuperius loquebatur, quia filius clarificat patrem, quanta eſt enim gloria. 12. uel 11. innoteſcere potuiſſe mortalibus? Si autem quòd ait. Manifeſtaui nomen tuum homi-

Gloria Christi quæ intelligẽda ſit.

hominibus quos dediſti mihi de mundo, omnes intelligi voluit qui in eum fuerant credituri, eſt planè iſta clarificatio qua filius clarificat patrem: & tale eſt quod ait, Manifeſtaui nomen tuum, quale illud quod ſupra dixerat. Ego te clarificaui pro tempore futuro, & illic, & hic præteritum ponẽs, ſed de his qui iam erant diſcipuli, non de omnibus qui in illũ fuerant crediturí eum hoc dixiſſe ea quę ſequuntur credibilius demonſtrant, ab ipſo ergo orationis ſuæ exordio omnes ſuos dominus volebat intelligi, quibus notum faciendo patrem clarificat eum.

Notus in Iudæa deus quo

Cùm enim dixiſſet. Filius tuus clarificet te, mox quemadmodum id fieret demõſtrauit, dicens, Si.de.ei.po. om. car. &c. Iam nunc quid de illis à quibus tunc audiebatur diſcipulis ſuis dicat, Ma. no.tu.ho. q. de mi.de mun. Non ergo Dei nomen nouerant cùm eſſent Iudæi, & vbi eſt quod legitur. Notus in Iudęa Deus, & in Iſrael magnum nomen eius? Ergo intelligendum eſt. Ma.no.tu.ho. iſtis quos de.mi. de mun. qui me audiũt hic dicentem, non illud nomen tuum quod vocaris Deus, ſed illud quod vocaris pater meus, quod nomen manifeſtari ſine ipſius filij manifeſtatione non poſſit: nã quod Deus dicitur vniuerſæ creaturæ, etiam omnibus gentibus antequam in Chriſtum crederent non omnimodè eſſe potuit hoc nomen incognitum. In hoc ergo quòd fecit hunc mundum, & antequam imbuerentur in fide Chriſti, notus in omnibus Deus. In hoc autem quòd non eſt cum dijs falſis colendus, notus in Iudæa Deus. In hoc uero quod pater eſt huius Chriſti, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultum, nunc manifeſtauit eis quos dedit ei pater ipſe de mundo. Sed quomodo manifeſtauit ſi nondum uenit hora, de qua ſuperius dixerat, quod ueniet hora cum iam non in prouerbijs loquar uobis, proinde intelligendum eſt, pro tempore futuro præteritum poſitũ. Chryſo. Vel quòd ipſum Chriſtum filium habeat, manifeſtauerat eis iam & uerbis, & rebus. Auguſt. Per hoc autem quòd dicit, Dediſti mihi de mundo, dictum eſt de illis quòd non eſſent de mundo, ſed hoc eis regeneratio præſtitit, non generatio. Quid eſt autem quod ſequitur, Tui erant, & mihi eos dediſti? An aliquando habuit pater aliquid ſine filio? abſit. Veruntamen habuit aliquando Dei filius quod nondum habuit idem ipſe hominis filius, qui nondum erat homo factus ex matre, quapropter qđ dixit. Tui erant non inde ſe ſeparauit Dei filius, ſed ſolet ei tribuere omne quod poteſt à quo eſt ipſe qui poteſt, quod itaque ait, Et mihi eos dediſti, ſecundum hominem ſe accepiſſe hanc poteſtatem, ut eos haberet oſtendit, & etiam ipſe ſibi eos dedit, hoc eſt cum patre Deus Chriſtus homini Chriſto, quod cum patre non eſt. Hoc autem dixit, vt oſtendat eam quæ ad patrem vnanimitatem, & quoniam placet patri, vt filio credant: vnde ſequitur, Et ſer.tu.ſeruauerunt. Beda. Sermonem patris ſemetipſum appellat, quia per ipſum pater omnia condidit, & in ſe continet omnes ſermones: ac ſi diceret. Me memoriæ commendauerunt, vt nunquam obliuiſcantur. vel dicit, Et ſermonem tuum ſeruauerunt, in eo ſcilicet quòd mihi crediderunt: vnde ſequitur, Et non cognoue.&c.

Chriſtus ſermo patris.

Quidam autem dicunt hanc eſſe literam, Nunc cognoui, quia omnia quę dediſti mihi, abs te ſunt, ſed hi non habent rationem. Quomodo enim poterat ignorare filius quæ ſunt patris? ſed de diſcipulis dictum eſt. q.d. Didicerunt quòd nihil eſt in me alienum extra te, & quòd quæcunque doceo tua ſunt. Augu. Simul autem pater dedit ei omnia cum genuit qui habet omnia. Chryſoſto. Et vnde didicerunt? ex verbis meis quibus docebam eos, quoniam à te exiui, hoc enim per totum ſtudebat oſtendere euangelium: vnde ſequitur, Quia ver.quæ de.mi.de. eis ipſi acceperunt, Id eſt intellexerunt atque tenuerunt. Tunc enim uerbum accipitur quando mente percipitur: vnde ſequitur, Et cognouerunt uere, quia à te exiui. Et ne quiſquam putaret iſtam cognitionem iam per ſpeciem factam non per fidem exponendo addit, Et crediderunt, ut ſubaudiamus uerè, Quia tu me miſiſti, Hoc itaque crediderunt verè, quod cognouerunt verè. Idem enim eſt. A te exiui: quod eſt tu me miſiſti. Quòd autem dicit, Crediderunt verè intelligendum eſt, non eo quo ſupra dixit modo crediderunt, ſed verè, id eſt, quomodo credendum eſt, inconcuſſe, firmè, ſtabiliter, non iam ad propria redituri, & Chriſtum relicturi. Adhuc ergo diſcipuli non erant tales, quales eos dicit uerbis præteriti

riti temporis, quaſi iam eſſet prænuncians æquales futuri eſſent accepto Spiritu ſancto, quomodo autem pater ea uerba filio dederit, facilior quæſtio uidetur, ſi ſecundum quod eſt filius hominis accepiſſe à patre credatur, ſi verò ſecundum id quod eſt de patre genitus, accepiſſe à patre iſta verba cogitatur, nihil ibi temporis cogitetur quaſi prius fuerit & ea non habuerit, quoniam quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit.

Ego pro eis rogo, nõ pro mundo, ſed pro his quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt, & clarificatus ſum in eis. Et iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt & ego ad te uenio. Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi ut ſint unum ſicut & nos. Cùm eſſem cum eis ego ſeruabam eos in nomine tuo. Quos dediſti mihi ego cuſtodiui & nemo ex eis periyt niſi filius perditionis ut ſcriptura impleatur. Nunc autẽ ad te uenio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium eum impletum in ſemetipſis.

Chryſ. Quia multas à domino conſolationes diſcipuli audientes nondum perſuaſi erant, de reliquo patri loquitur, dilectionem quam ad eos habeat oſtendens: vnde ſequitur, Ego pro eis rogo. q. d. Non ſolum quæ à me ſunt tribuo eis, ſed & alium pro hoc rogo, ut ampliorem oſtendat amorem.

Mundani dicuntur mũdus

Auguſt. Cùm ergo addidit. Non pro mundo, mundum vult intelligi eos qui viuunt ſecundum concupiſcentiam mundi: & non ſunt in ea ſorte gratiæ, ut ab illo eligantur ex mundo, quam ſortem ſignificat: cum ſubdit, Sed pro his quos dedi. mihi, Per hoc enim quòd eos illi pater iam dedit: factum eſt, vt non pertineant ad eum mundum pro quo non rogat, neque autem quia pater eos filio dedit, amiſit ipſe quos dedit: vnde ſubdit, Quia tui ſunt. Chryſ. Frequenter autem hoc ponit, dediſti mihi, vt diſcant, quoniam patri hoc placet, & quoniam non vt alienus veniens eos ſeduxit, ſed vt proprios accepit, deinde ne quis æſtimet nouum eſſe eius principatum, & nuper eos ſuſcepiſſe à patre, ſubiungit, Et omnia mea tua ſunt &c. Ac ſi dicat, Neque audiens aliquis quoniam mihi eos dediſti, æſtimet eos alienos eſſe à patre, mea enim eius ſunt, nec audiẽs, Quoniam tui erant, ęſtimet alienos eos fuiſſe à me, quæ enim ſunt eius, mea ſunt. Augu. Satis autem hic apparet, quoniam vnigeniti filij ſunt omnia quæ ſunt patris, per hoc utique quòd etiam ipſe Deus eſt, & de patre natus, patri æqualis, non quomodo dictũ eſt maiori ex duobus filijs, Omnia mea tua ſunt, Illud enim de omnibus dictum eſt creaturis quæ infra creaturam ſanctam rationabilem ſunt. Hoc autem ita dictum eſt, vt ſit hæc etiã ipſa creatura rationalis quæ nõ niſi Deo ſubditur, Hoc ergo cum ſit Dei patris non ſimul eſſet & filij, niſi patris eſſet æqualis. Nefas eſt enim ut ſancti de quibus hæc locutus eſt cuiuſquam ſint: niſi eius à quo creati & ſanctificati ſunt, hoc aũt quod ait cum de Spiritu ſancto loqueretur. Omnia quæ habet pater, mea ſunt, de his dixit, quę ad ipſam patris pertinent diuinitatem, neque .n. Spiritus ſanctus de creatura quæ patri eſt ſubdita & filio fuerat accepturus: cum dicat, de meo accipiet. Chry. Deinde demonſtrationẽ prędictorum ponit dicens, Et clarificatus ſum in eis. Ex quo patet, quoniam poteſtatem ſuper eos habeo, quoniam glorificant me tibi credentes & mihi, nullus enim in quibus non habet poteſtatẽ glorificatus eſt. Aug. Dicendo autem iam eſſe factum, oſtẽdit iam fuiſſe prædeſtinatum, & certũ haberi uoluit quòd eſſet futurum. Sed utrum ipſa ſit clarificatio: de qua dixerat. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum, ſi enim apud te, quomodo in eis: an cum hoc ipſum innoteſcit eis, & propter eos omnibus qui credunt eis quaſi teſtibus ſuis: vnde ſubdit, & iam non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt. Chryſ. Hoc eſt. Et ſi non appaream ſecundum carnem, per hos glorificor qui pro me moriũtur, ſicut & pro patre, & prædicant me ſicut & patrem. Augu. Sed ſi horam illam qua loquebatur attendas, utrique in mundo adhuc erant. Non enim ſecundum profectum cordis & vitæ id accipere poſſumus, cum dicat, Iam non ſum in mundo, nunquid ergo fas eſt, vt cum credamus aliquando mundana ſapuiſſe? Reſtat igitur ut ſecundum illud, quòd etiam ipſe in mundo prius erat: in mundo ſe dixit iã non eſſe præſentia corporali, an nõ quotidie dicimus iã non eſt hic de aliquo quàm totius habituro & maxime morituro, unde exponens cur hoc dixerit, adiecit. Ego ad te venio, Commendat igitur patri eos quos corporali abſentia relicturus eſt: dicens, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti

Patris & filij æqualitas.

Vnitas Dei & eccleſia.

dediſti mihi, Sicut homo Deum rogat pro diſcipulis ſuis: quos accepit à Deo. Sed attende quod ſequitur, Vt ſint unum ſicut & nos: non ait, Vt ſimus unum ipſi & nos, ſicut & nos unum ſumus, ipſi utique in natura ſua unum ſunt, ſicut nos in noſtra unum ſumus, quia enim una eademq; perſona eſt Deus & homo, intelligimus hominé in eo quòd rogat, & Deum in eo quòd unũ ſunt, & ille & ipſe quem rogat, poterat quidem dicere per id quòd eccleſię caput eſt & corpus eius eccleſia. Ego & ipſi non unum, ſed unus ſumus, quia caput & corpus unus eſt Chriſtus. Sed diuinitatem ſuam conſubſtantialem patri oſtendens, vult eſſe ſuos unum ſed in Chriſto, non tantum per eandem naturã qua omnes ex hominibus mortalibus æquales angelis fiũt, ſed etiam per eandem in eandem habitudinem conſpirantem concordiſſimam uoluntatem in unum ſpiritum quodammodo charitatis igne conflati. Ad hoc enim ualet quod ait, Vt ſint unum ſicut & nos unum ſumus, ut quemadmodum pater & filius non tantum æqualitate ſubſtantiæ, ſed etiam uoluntate unum ſunt, ita & hi inter quos & Deum mediator eſt filius, non tantum per hoc quòd eiuſdem naturæ ſunt, ſed etiam per eandem dilectionis ſocietatem unum ſint. Chryſ. Rurſus ut homo loquitur: ſubdens, Cum eſſem cum eis ego ſeruabam eos in nomine tuo, hoc eſt per tuum adiutorium, humanæ enim loquitur, & ad eorum menté æſtimantium quòd maiorem quandam haberét vtilitatem ab eius præſentia. Augu. In nomine enim patris ſeruabat diſcipulos ſuos filius homo, cum eis humana præſentia conſtitutus, ſed & pater in nomine filij ſeruabat, quos in nomine filij petentes exaudiebat. Neq; hoc tam carnaliter debemus accipere velut uiciſſim nos ſeruent pater & filius, ſimul enim nos cuſtodiunt, & Pater & Filius & Spiritus ſanctus, ſed ſcriptura nos non leuat niſi deſcendat ad nos. Intelligamus ergo cum ita dominus loquitur, perſonas eum diſtinguere non ſeparare naturam. Quando ergo ſeruabat diſcipulos ſuos filius præſentia corporali, non expectabat pater ad cuſtodiendum ſuccedere filio diſcedenti, ſed eos ambo ſeruabant potentia ſpirituali, & quando eis abſtulit filius præſentiam corporalem tenuit cum patre cuſtodiã ſpiritalem, quia

Perſonarum in diuinis diſtinctio.

& cuſtodiendo, quando filius homo accepit, cuſtodiæ paternæ non abſtulit, & cum pater filio cuſtodiendos dedit, non dedit ſine ipſo cui dedit, ſed dedit homini filio, non ſine Deo eodem ipſo filio: Sequitur enim, Quos dediſti mihi ego cuſtodiui, & nemo ex ipſis perijt: niſi filius perditionis, id eſt traditor Chriſti perditione prædeſtinatus, ut ſcriptura impleretur, quæ ſcilicet de illo maxime in pſalmo 108. prophetatur. Chryſ. Et nimirum ſolus ille tunc perijt, ſed multi poſtea. Dicit autem, Nemo ex eis perijt, id eſt quantum ex mea parte non peream, quod manifeſtius alibi dicit. Non ejiciam foras, Si uero per ſeipſos exirent, non ex neceſſitate ad me traho. Sequitur, Nunc autem ad te uenio, Sed quia poſſet aliquis quærere, Nunquid non potes eos conſeruare recedens? Poteſt quidem, ſed cuius gratia hoc dicat, oſtendit ſubdens, Et hæc lo. in mun. ut ha. gau. me. imple. in ſe ipſis, id eſt. ut non tumultuentur imperfectiones exiſtentes, per id quod indicauit quòd propter eorum gaudium & requiem, omnia hæc infima loquebatur. Augu. Vel aliter, Quod ſit hoc gaudium, iam ſuperius expreſſum eſt ubi ait, Vt ſint unum ſi. & nos unum ſumus. Hoc gaudium ſuum, id eſt à ſe in eos collatum, in eis dicit implendum propter quod ſe locutum dixit in mundo. Hæc eſt pax & beatitudo futuri ſęculi. In mundo autem loqui ſe dicit qui paulo ante dixerat, Iam non ſum in mundo: quia enim nondum abierat, hic adhuc erat: & quia mox fuerat abiturus, hic quodammodo iam non erat.

* *Ego dedi eis ſermonem tuum & mundus eos odio habuit, quia non ſunt de mundo, ſicut & ego non ſum de mundo. Non rogo, vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. De mundo non ſunt ſicut & ego non ſum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, ita & ego miſi eos in mundum. Et pro eis ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.*

Chryſ. Rurſus dominus aſſignat cauſam propter quam digni ſunt diſcipuli multa diligentia potiri à patre dicens, Ego dedi eis &c. q. d. propter te odio habiti ſunt, & propter ſermonem tuum. Auguſt. Nondum autem id experti fuerant paſſionibus ſuis quę illos poſtea ſunt ſecutę: ſed more ſuo dicit iſta: uerbi pręteriti temporis futura: prœnun-

præ nuncians. Deinde cauſam ſubijcit cur eos oderit mundus dicens, Quia non ſunt de mundo hoc eis regeneratione collatum eſt. nam generatione de mundo erant. Donatum eſt ergo eis, ut ſicut nec ipſe, ita nec ipſi de mundo eſſent, vnde ſequitur: Sicut & ego non ſum de mundo. Ipſe de mundo nunquàm fuit, quia etiam ſecundum formā ſerui de Spiritu ſancto natus eſt: de quo illi renati. Quamuis autem iam non eſſent de mundo, adhuc tamen neceſſarium erat eos eſſe in mundo. vnde ſubdit, Non ro. vt tol. eos de mundo. Beda. q.d. Iam imminet tēpus ut tollar ego de mundo, ideoque neceſſe eſt vt illi nunc non tollantur de mundo, vt me, & te primum annuncient mundo.

Generatio & regeneratio.

Quod vero ſubdit, Sed vt ſerues eos à malo, licet omne malum intelligi poſſit, maxime vult intelligi malum ſeceſſionis. Aug. Repetit autem eandem ſententiam dicens, De mundo non ſunt ſicut &c. Chryſ. Supra autem dixit, Quos dediſti mihi de mundo, illic naturam dicens, hic autem de actibus malis. Dicit autem, Non ſum de mūdo: quia nihil commune cum terra eſt eis, ſed cœleſtium facti ſunt ciues: in quo amorem ſuum eis oſtēdit, dum patri eos laudat. hoc autem quòd dicit ſicut, cum in ipſo, & patre ponitur, parilitas oſtenditur propter naturæ vnitatem: ſed cùm de nobis & Chriſto dicitur, multa diſtantia intermedia interutrunque exiſtit. cùm autem prius dixit, Serua eos à malo non de periculorum ereptione ait ſolum, ſed de permanentia in fide: vnde ſubdit, Sanctifica eos in veritate. Aug. Sic enim ſeruantur à malo: quod ſuperius orauit ut fieret. Quæri autem poteſt quomodo de mundo iam non erant, ſi ſanctificati in veritate nondum erant, an quia & ſanctificati in eadem proficiunt ſanctitate, neque hoc ſine adiutorio gratiæ Dei? Sanctificantur autem in veritate hæredes teſtamenti noui, cuius veritatis vmbræ fuerunt ſanctificationes veteris, teſtamenti: & cùm ſanctificantur in veritate, ſanctificātur in Chriſto qui dixit, Ego ſum via veritas & vita: vnde ſequitur, Sermo tuus veritas eſt. Græcū euangelium logos habet, id eſt verbum. Sāctificauit ergo pater in veritate .i. in verbo ſuo vnigenito ſuos hæredes eiuſque cohæredes. Chryſ. Vel aliter: Sanctifica eos in veritate, id eſt ſanctos fac per ſancti ſpiritus donationem, & recta dogmata. Recta enim dogmata de Deo docent & ſanctificant animam: & quia hic de dogmatibus ait ſubiunxit, Sermo tuus ve. eſt. hoc eſt, nullum mendacium eſt in eo, & nihil typicum oſtendit neque corporeū. Videtur aūt mihi & aliud oſtēdere hoc ꝙ dicit, Sanctifica eos in veritate .i. ſegrega eos ſermoni, & prædicationi, vnde ſubdit: Sicut tu me miſiſti &c. Gloſ. Pro quo .n. Xps miſſus eſt, pro hoc & hi, vnde Paulus: Deus erat in Chriſto mundum recōciliās ſibi, & poſuit in nobis uerbum reconciliationis. hoc aūt ꝙ dicit ſicut, non ſimiliter de eo & de apoſtolis ponitur, ſed ut erat poſſibile hoībus. Dicit aūt ſe eos miſiſſe in mundū ſecundum ꝙ erat ei cōſuetudo futurū vt factum dicere. Aug. Manifeſtum eſt autē per hoc quod nunc adhuc de apoſtolis loquitur. Nam ipſum nomen apoſtolorum, quoniam græcum eſt, miſſus ſignificat in latino. ſed quoniam per hoc quòd Chriſtus factus eſt caput eccleſiæ: illi membra ſunt eius: ideo ait, Et pro eis ego ſan. meipſum, id eſt eos in meipſo ſanctifico, cùm & ipſi ſint ego: & ut intelligeremus cum dixit, Pro eis ſanctifico meipſum hoc eū dixiſſe quòd eos ipſe ſanctificaret, mox addidit, Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate, id eſt in me: ſecundum quòd verbum veritas eſt, in quo & ipſe filius hominis ſanctificatus eſt ab initio, quando verbum caro factum eſt. Tunc enim ſanctificauit ſe in ſe .i. hominem ſe, in verbo ſe, quia vnus Chriſtus verbum & homo, propter ſua vero membra, dicit, Et pro eis ego ſanctifico meipſum, hoc eſt ipſos in me, quoniam in me etiam ipſi ſunt, & ego. Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Quid eſt, Et ipſi? niſi quemadmodum ego, & in veritate quod ſum ego? Chryſoſtomus. Vel aliter: Pro eis ſanctifico meipſum, id eſt meipſum offero tibi hoſtiam: hoſtiæ enim omnes ſanctæ dicuntur, & quæcunque Deo dicantur. quia vero antiquitus in figura ſanctificatio erat ut puta in oue, nunc autem eſt in ipſa veritate, ideo ſubdit, Vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate, quia & eos tibi facio oblationem. quod propterea dicit, quia ipſe qui offertur eſt caput eorum, aut quia & ipſi immolantur. Exhibete enim (ait Apoſtolus) membra ueſtra hoſtiam viuentem ſanctam...

Quæſtio pulchra explicatur.

. Non pro eis autem rogo tantum, ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, vt credat mundus quia tu me miſiſti. Et ego claritatem quam tu dediſti mihi, dedi eis, ut ſint vnum ſicut, & nos vnum ſumus. Ego in eis & tu in me, ut ſint conſummati in unum, & cognoſcat mundus quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & tu me dilexiſti.

Augu. Cùm oraſſet dominus pro diſcipulis ſuis, quos & apoſtolos nominauit, adiunxit & cæteros qui in eum fuerant credituri, di. Non pro eis autem rogo tantū &c. Chryſ. Hinc rurſus conſolatur eos, oſtendens aliorum ſalutis cauſam futurorum cū dicit, Qui cre. ſunt per ver. eo. in me. Auguſt. Vbi omnes ſuos intelligi voluit non ſolum qui tunc erāt in carne, ſed etiam qui futuri erant, neque hi tātum qui ipſos cùm in carne viuerent apoſtolos audierunt, ſed & poſt obitum eorum, & nos longe poſt nati per verbum eorum credidimus in Chriſtum, quoniā ipſi qui cum illo tunc fuerunt quod ab illo audierunt, & cæteris prædicauerunt, atque ita verbum eorum ad nos vſque peruenit, & perueuturum eſt ad poſteros quicunque credituri ſunt: poteſt autem videri in hac oratione non oraſſe pro quibuſdam ſuis: pro illis ſcilicet qui neq; tunc erant cum illo, neque per verbum eorum poſtea, ſed in eum ante crediderunt: nunquid etiam cum illo erat tunc Nathanael, Ioſeph ab Arimathia, & multi alij, de quibus Ioānes dicit quòd crediderunt in eum? Omitto dicere de Symeone ſene, de Anna propheti ſſa, Zacharia, Heliſabeth, Ioanne præcurſore: quoniam reſponderi poteſt orandum pro talibus mortuis non fuiſſe, qui cum magnis ſuis meritis hinc abierant, hoc enim, & de antiquis iuſtis ſimiliter reſpondetur. Intelligendum eſt igitur quòd nondum ei ſic crediderant, quomodo ipſe in ſe credi volebat. Sed poſt eius reſurrectionem Spiritu ſancto impartito edoctis & confirmatis Apoſtolis ſic alios credidiſſe, quemadmodum Chriſto credi oportebat. Sed reſtat ad quęſtionem: Paulus apoſtolus non ab hominibus neque per hominem, & latro qui tunc credidit quando in ipſis doctoribus fides quæ fuerat qualiſcunque defecit. proinde relinquitur vt ſic intelligamus quod dictum eſt per uerbum eorum, vt ipſum verbum fidei quod prædicauerunt in mundo ſic ſignificatum eſſe credamus. Dictum autem eſſe verbum eorum, quoniam ab ipſis eſt primitus ac pręcipue prædicatū, nam quidem ab ipſis prædicabatur in terra quando per reuelationem Ieſu Chriſti ipſum verbum eorum Paulus accepit, ac per hoc & ille latro in fide ſua verbum eorum habebat: ergo illa oratione pro oībus quos redemit, ſiue tunc in carne viuentes, ſiue poſtea futuros Redēptor noſter orauit. Quid autem vel quare pro eis rogaret, continuo ſubiunxit di. Vt omnes vnum ſint, hic pro omnibus rogauit quod vt ſupra pro illis vt omnes, hoc eſt, vt nos & illi vnum ſimus. Chryſ. Et ſic in vnanimitate ſermonem cōcludit, unde incepit, ibi ſiniens, nam incipiens dixit. Mandatum nouum do vo. vt diligatis inuicem. Hyla. 8. de Tri. Tum demum vnitatis profectus exemplo vnitatis oſtenditur cùm ait, Sicut tu pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint, ut ſcilicet ſicut pater in filio & filius in patre eſt: ita per huius unitatis formam in patre & filio vnum omnes eſſent. Chry. Rurſus antē & hoc quod dicit, Sicut, non certiſſimæ parilitatis in eis eſt, ſed ut hominibus poſſibile eſt, ſicut & cū dicit, Eſtote miſericordes ſicut &c. Auguſt. Eſt autem hic diligenter aduertendum, non dixiſſe dominum. Vt omnes vnum ſimus. ſed, Vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me & ego in te ſubintelligitur. Vnum ſumus, Ita eſt enim pater in filio ut vnum ſint: quia vnius ſubſtātiæ ſunt, nos vero eſſe quidem poſſumus in eis vnum, ūnū tamen cum eis eſſe nō poſſumus, quia vnius ſubſtantiæ nos & ipſi non ſumus. Sic autem ſunt in nobis vel nos in illis, ut illi unū ſint in natura ſua, nos vnum in noſtra. Sūt quippe & ipſi in nobis, ſicut Deus in templo: ſumus autē nos in illis ſicut creatura in creatore ſuo, ideo ergo addidit, In nobis, ut q̄ vnum efficimur fideliſſima charitate, gratię Dei tribuendum eſſet, non nobis. Auguſti. 4. de Trinit. Vel quia in ſeipſis vnum eſſe non poſſunt, diſſociati abinuicem per diuerſas voluptates & cupiditates & immūditiam peccatorum. vnde mundentur per mediatorem, vt ſint in illo vnum. Hilar. 8. de Trinita. Laborantes autem hæretici fallere ne per id quod dictum eſt, Ego & pater vnum ſumus, naturæ in his vnitas & indifferens

Membra Chriſti omnes Chriſtiani.

Vnitatis duplicis oſtenſio.

Hæreticorū inſidiæ.

differens diuinitatis ſubſtantia crederetur, ſed ex dilectione mutua & voluntatum cõcordia vnum eſſent, exẽplum vnitatis iſtius ex his dictis dominicis protulerunt. Vt omnes vnum ſint &c. ſed licet ipſum intelligentiæ ſuę ſenſum impietas demutet, nõ tamen poteſt intelligentia non extare dictorum: ſi enim regenerati in vnius vitæ atque ęternitatis natura ſunt, ceſſat in his ſolus vnitatis aſſenſus qui vnum ſunt in eiuſdem regeneratione naturæ: ſoli autem patri & filio ex natura proprium eſt, ut vnum ſint, quia Deus ex Deo vnigenitus, non poteſt niſi in originis ſuæ eſſe natura. Augu. Quid eſt autem hoc quod ſubdit. Vt mundus credat quia tu me miſiſti? nunquid tunc crediturus eſt mundus quoniam in patre & filio omnes vnum erimus? Nonne iſta eſt pax illa perpetua, potius fidei merces quàm fides? ſed etſi in hac vita propter ipſam communem fidem omnes qui vnum credimus vnum ſumus, etiam ſi non vt credamus, ſed quia credimus vnum ſumus: quid eſt ergo. Omnes vnum ſint, vt mundus credat? Ipſi quippe omnis mundus eſt credens cum de his dicat de quibus dixerat, Non pro his rogo tantum, ſed pro his qui credituri ſunt per verba eorum in me. Quomodo, rogo; intellecturi ſumus? niſi quia non in eo cauſam poſuit vt credat mundus quia illi vnũ ſunt, ſed orando dixit, Vt mundus credat, ſicut orando dixerat. Vt vnum ſint, Denique ſi verbum quod ait, rogo, vbique ponamus, erit huius expoſitio ſententiæ manifeſtior, Rogo vt omnes vnum ſint, rogo & ipſi in nobis vnum ſint: rogo vt mundus credat: quia tu me miſiſti. Hylar. 4. de Trin. Vel per id mundus crediturus eſt filium à patre miſſum eſſe quòd omnes qui credituri in illum ſunt, vnũ in patre & filio erunt. Chryſoſtom. Nihil enim ita ſcandalizat omnes vt ab inuicem diuidi, quòd credentes fiant vnum, hoc ædificat ad fidem, & hoc etiam à principio dixit. In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli: ſi dilectionem habueritis adinuicem. Si enim altercantur, non dicentur pacifici magiſtri eſſe diſcipuli, me verò (inquit) non exiſtente pacifico: non confitebuntur à te miſſum. Auguſti. Deinde Saluator noſter qui rogando patrẽ ſe hominem demonſtrabat, nunc demonſtrat ſeipſum, quoniam cum patre Deus eſt, facere quod rogat, unde ſubdit. Et ego claritatem quàm &c. Quàm claritatem? niſi immortalitatem quàm natura humana in illo fuerit acceptura, propter immutabilitatem enim prædeſtinationis præteriti temporis verbis futura ſignificat. immortalitatis autem claritatem quam ſibi à patre datam dicit: etiam ſe ſibi dediſſe intelligendum eſt. Cum enim tacet filius in opere patris operationem ſuam humilitatem cõmendat, cum vero in operẽ ſuo tacet operationem patris, parilitatem commẽdat. Iſto igitur modo. & hoc loco nec ſe fecit alienũ à patris opere, quamuis dixerit, Claritatem quàm dediſti mihi, nec patrẽ fecit alienum ab opere ſuo, quamuis dixerat. Dedi eis, Sicut autem ex eo quòd patrem pro ſuis omnibus rogauit hoc fieri voluit vt omnes vnũ ſint, ita etiam ſuo beneficio id fieri voluit, unde adiunxit. Vt vnum ſint in nobis, ſicut & nos unum ſumus. Chry. Vel claritatem dicit gloriam quæ eſt per ſigna & dogmata, & vt unanimes ſint, unde ſubdit, Vt vnũ ſint in no. ſicut & nos vnum ſumus, Hæc enim gloria vt ſint vnum, etiam ſignis maior eſt. Vniuerſi enim qui per apoſtolos crediderunt unum ſunt: & ſi quidam ex ipſis diuiſi ſunt, hoc eorum deſidiæ fuit. quod tamen eum non latuit. Hyla. Per acceptum igitur & datum honorem omnes vnum ſunt: ſed nondum apprehendo ratione, quoniam datus honor vnum omnes eſſe perficiat, ſed dominus gradum quendam atque ordinem conſummandæ vnitatis expoſuit cum ſubdit. Vt vnum ſint in nobis, vt cum ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille iterum in nobis per ſacramenti eſſe myſterium crederetur, perfecta per mediatorem vnitas doceretur. Chry. Alibi vero ait de ſe, & patre, veniemus & manſionẽ apud eum faciemus, illic quidem Sabellianorum obſtruens ora, dum ſcilicet ponit duas perſonas, hic vero Arrij ſuſpitionem deſtruit cùm patrem per ſe dicit diſcipulis aduenire. Augu. Neque tamen hoc ita dictum eſt tanquàm pater non in nobis, aut nos in patre non ſimus. ſed per mediatorem inter Deum, & hominem ſe breuiter intimauit, quod vero addit, ut ſint conſummati in unum; oſtendit eo perduci reconciliationem quæ fit per mediatorem vt perfecta

Hæreſes duæ collidũtur.

beatitudine perfruamur. vnde id quod ſequitur, ut cognoſcat mundus quia tu me miſiſti non ſic accipiendum puto, tanquam iterum dixerit vt dat mundus. Quandiu enim credimus, quod non videmus, nondum ſumus conſummati, ſicut erimus, cùm meruerimus videre quod credimus: quando ergo de conſummatione loquitur, talis eſt intelligenda cognitio qualis erit per ſpeciem, non qualis nunc eſt per fidem. Ipſi quippe credentes ſunt mundus non permanens inimicus, ſed ex inimico amicus affectus: propterea ſequitur. Et dilexiſti eos: ſicut me dilexiſti. In filio quippe nos pater diligit, quia in eo nos elegit: nec ideo pares ſumus vnigenito filio neque enim ſemper æqualitatem ſignificat quod dicitur. Sicut illud ita & illud, ſed aliquando tantum quod illud eſt: eſt & illud, ita in hoc loco nihil eſt aliud. Dilexiſti eos ſicut me dilexiſti, quàm dilexiſti eos quoniam & me dilexiſti. Non enim alia cauſa eſt diligendi membra eius, niſi quia diligit eum. Cum igitur eorum quæ fecerit, nihil oderit, quis digne poſſit eloqui quantum diligat membra vnigeniti filij ſui: & quanto amplius ipſum vnigenitum.

Pater quos dediſti mihi, volo ut ubi ſum ego & illi ſint mecum, ut videant claritatem meam quam dediſti mihi, quia dilexiſti me ante conſtitutionem mundi. Pater iuſte, mundus te non cognouit. Ego autem te cognoui, & hi cognouerunt quia tu me miſiſti. Et notum feci eis nomen tuum & notum faciam, vt dilectio qua dilexiſti me in ipſis ſit, & ego in ipſis.

Chry. poſtquam dixerat, quia multi credent per eos & multa gloria potientur, loquitur de reliquo de coronis eis repoſitis, dicés, pater, quos dediſti mihi &c. Aug. Ipſi ſunt quos à patre accepit, quos & ipſe de mundo elegit, ſicut enim ait in huius orationis exordio. Dedit eis poteſtatem omnis carnis, id eſt omnis hominis vt det eis vitã æternam, vbi oſtendit poteſtatem ſe omnis hominis accepiſſe vt liberaret quos voluerit: & damnaret quos voluerit. Qua propter omnibus mébris ſuis promiſit hoc præmium vt vbi eſt ipſe & nos cum illo ſimus. nec poterat non fieri quod omnipotenti patri ſe velle dixerit omnipotés filius, vna verò eſt patris & filij voluntas, etſi intelligere nondum permittit infirmitas, credat pietas. Quantum ergo attinet ad creaturam in qua factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ eo modo dicere potuit. ubi ego ſum, ut iam ibi ſe eſſe diceret, ubi fuerat mox futurus. in cęlo ergo nos futuros eſſe promiſit. Illa enim forma ſerui leuata eſt, quam ſumpſit ex uirgine, & ad dexteram patris collocata. Greg. 27. mor. Vbi eſt ergo qđ rurſus veritas dicit. Nemo aſcẽdit in cęlũ niſi qui de cęlo deſcẽdit. quę ſibi in uerbis ſuis nõ diſcrepat, quia enim membrorum ſuorum caput dominus factus eſt, repulſa reproborũ multitudine. ſolus etiam eſt nobiſcum, & ſic dũ nos cum illo unum iam facti ſumus? unde ſolus uenit in ſe illud etiam ſolus redit in nobis. Aug. Quòd uerò attinet ad formã Dei in qua æqualis eſt patri ſi ſecundum eã uellimus intelligere quod dictum eſt, ubi ego ſum, & illi ſint mecum, abſcedat ab animo omnis imaginum corporalium cogitatio, & non inquiratur ęqualis patri filius ubi ſit, quoniam nemo inuenit ubi non ſit. Propterea non ei ſatis fuit dicere. Volo ut ubi ego ſum & ipſi ſint, ſed addidit, Mecum, Eſſe enim cum illo magnum bonum eſt. Nam & miſeri poſſunt eſſe ubi eſt ille, ſed beati ſoli ſunt cum illo, & ut de uiſibili quamuis longe diſſimili qualecunque ſumamus exẽplum. ſicut cęcus etiam ſi ibi ſit ubi lux eſt, non eſt tamẽ ipſe cum luce: ſed abſens eſt à præſente, ita non ſolum infidelis ſed etiam fidelis, etſi eſſe nunquam poſſit ubi non ſit Chriſtus, non eſt tamẽ ipſe cum Chriſto per ſpeciem: nam fidelem non eſt dubitandum eſſe cum Chriſto per fidem, ſed hic de ſpecie illa dicebat, in qua videbimus eum ſicuti eſt. unde adiunxit, Vt ui. cla. meam &c. Vt uideant dixit: non Vt credant, fidei merces eſt iſta, non fides. Chry. Non autem dixit Vt participent gloriã meam: ſed, Vt uideãt, hoc occultè inſinuans, quoniam omnis requies ibi eſt filium Dei uidere. Dedit autẽ ei pater claritatem quando eũ genuit. Augu. Cum ergo uiderimus claritatem quã dedit pater filio, etiam ſi eam dici hoc loco intelligamus, non quam pater ęquali filio gignẽs eum dedit, ſed quam facto homini filio dedit poſt mortem crucis. Tunc fiet iudicium tunc tolletur impius ne uideat claritatem domini. Quam? niſi illam qua Deus eſt, ſi

Apoſtoli quomodo de mũdo electi.

Eſſe cũ Deo eſt eſſe fœlicem.

ergo

ergo ſecundum id quod filius Deus eſt, accipiamus hoc dictum. Volo & vbi ego ſum & ipſi ſint mecum, in patre cũ Chriſto erimus, qui cum dixiſſet, Vt vi. cla. meam quam de. mihi: continuo ſubiunxit, Quia dilexiſti me &c. In illo enim dilexit & nos ante conſtitutionem mundi, tunc prædeſtinauit quod in fine facturus eſt mundi. Beda. Claritatem igitur vocat dilectionem qua ipſe dilectus eſt à patre ante mundi cõſtitutionem, in illa claritate, & nos dilexit ante conſtitutionem mundi. Theoph. Poſtquàm ergo pro fidelibus orauit, & tot illis proſpera promiſit, ponit quoddam pium, & propria manſuetudine dignum, dicens, Pater iuſte &c.q.d. ego cuperem cunctos homines conſequi dicta bona quæ quidem pro fidelibus imploraui, ſed quia ignorauerunt te, ideo non contingent gloriam & coronas. Chryſ. Videtur autem mihi hoc & anxius dicere, quoniã eum qui ita bonus, & iuſtus eſt cognoſcere noluerunt, nõ igitur hoc eſt quod Iudæi dicunt. Quoniam ipſi quidem te cognoſcunt ego verò ignoro: ſed econtrario eſt, vnde ſubdit. Ego autem cognoui te, & hi cognouerunt &c. Per Spiritum ſanctũ eis perfectam cognitionem dando. Si autẽ didicerint qui es tu, ſcient quia ego non ſum ſeparatus à te, ſed valde amatus & proprius filius, & cõiunctus. Hoc verò ſuaſi eis, vt ego maneam in eis, & ſic fidem quæ eſt in me, & amatorem ſeruabunt certiſſimæ, & hoc eſt quod ſubditur. Vt dilectio qua di. me &c.q. d. Ipſis me amantibus ego manebo in eis. Augu. Vel aliter. Quid eſt eum cognoſcere, niſi vita æterna quàm mundo damnato non dedit, reconciliato dedit.

Notitia Iudæorũ de Chriſto.

Propterea itaque mundus non cognouit, quia iuſtus es, hoc meritis eius ut non cognoſceret retribuiſti, & propterea mundus reconciliatus cognouit, quia miſericors es, & ut cognoſceret non ei merito ſed gratia ſubueniſti, denique ſequitur, Ego autem cognoui te. Ipſe fons gratiæ eſt Deus natura. homo autem de Spiritu ſancto, & virgine ineffabili gratia. Denique quia gratia Dei per Ieſum Chriſtum eſt, dicitur. Et hi cognouerunt. Ipſe eſt mundus reconciliatus. ſed ideo quia tu me miſiſti, ergo gratia cognouerunt. Et notum feci eis nomen tuum per fidem, & notum faciam per ſpem, ut dilectio qua dilexiſti me in ipſis ſit. Qualis eſt iſta locutio tali & apoſtolus uſus eſt. Bonum certamen certaui. non ait, Bono certamine, quod vſitatius diceretur, quomodo autem dilectio qua pater dilexit filium eſſet in nobis? niſi quia membra eius ſumus, & in illo diligimur cum ipſe diligitur totus, id eſt caput & corpus. Et ideo ſubiunxit, Et ego in ipſis. Eſt enim in nobis tanquàm in templo ſuo. nos autem in illo ſecundum quòd caput noſtrum eſt.

CAPVT XVIII.

HAEC cum dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Sciebat autem, & Iudas qui tradebat eum locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.

Aug. Terminato ſermone quem poſt cœnam dominus ad diſcipulos habuit, adiuncta oratione quam dixerat ad patrem, eius paſſionem Ioannes euangeliſta ſic exorſus eſt. Hæc cum dixiſſet Ieſus egreſſus eſt cum diſcipulis ſuis trans &c. Non autem continuo hoc factum eſt, cum eius illa finita eſſet oratio: ſed alia quædã ſunt interpoſita, quæ ab iſto prætermiſſa apud alios euangeliſtas leguntur, Auguſtinus. de con. euange. Facta eſt enim contentio inter eos quis eorum videretur eſſe maior, ſicut Lucas commemorat, Dixit etiam ipſe Petro: ſicut ipſe Lucas ſubiungit, Ecce Sathanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum & cætera quæ ibi ſequuntur. Et hymno dicto: ſicut Matthæus, & Marcus commemorant. Exierunt in Montem Oliueti. Contexit ergo narrationem Matthæus & dixit. Tunc venit Ieſus cum illis in villam quæ dicitur Gethſemani. Iſte locus eſt quem commemorat hic Ioannes, vbi erat hortus in quem introiuit ipſe & diſcip. eius. Auguſtinus. ſup. Ioan. Ad hoc ergo valeat quod dictum eſt. Hæc cum dixiſſet, ut non eum ante opinemur ingreſſum quàm illa verba finiret. Chry. Sed propter quid nõ dixit. Ceſſans ab oratione venit illuc: quoniam oratio illa fuit loquela propter diſcipulos facta. De nocte autem vadit & flumen pertranſit, & properat ad locum prodi

Exordium paſſionis.

Tranſitus torrentis myſterium.

tori cognitum, auferens his qui inſidiantur laborem, & oſtendens diſcipulis, quoniam volens ad mortem venit. Alcui. Dicit autem, Trans torrentem Cedron, id eſt cedrorum, genitiuus enim eſt græcus. Tranſit torrentem: quia de torrente paſſionis bibit, vbi erat hortus, vt peccatum quod in horto commiſſum fuerat, in horto deleret. Paradiſus enim hortus deliciarum interpretatur. Chryſoſtomus. Ne autem audiens horum eum occultari æſtimes: ſubiungit, Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Augu. Ibi ergo Lupus ouina pelle contectus: & inter oues alto patrisfamilias conſilio toleratus didicit, vbi ad tempus exiguum diſpergeret gregem inſidijs appetendo paſtorem. Chryſ. Multotiens autem ibi cum diſcipulis Ieſus ſingulariter conuenerat, de neceſſarijs loquens, & quæ non erat fas alios audire. Facit autem hoc in montibus & in hortis maxime purum à tumultibus inquirens ſemp locum, ne mens impediatur ab auditione. Ideo autem Iudas illuc venit quoniã multotiens Chriſtus extra pernoctabat. Iuiſſet autem ad domum ſi putaſſet eum ibi inuenire dormientem. Theophylus. Nouerat etiam Iudas dominnm feſto tempore conſueuiſſe ſemper docere diſcipulos aliquid ſublime. Erat autem ſolitus docere huiuſmodi myſtica in talibus locis, ac quoniã tunc dies erat ſolennis, arbitratus eſt illum eſſe illic, & diſcipnlos docere quæ ad celebritatem ſpectabant.

Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & à pontificibus, & phariſæis miniſtros, venit illuc cum lanternis, & facibus, & armis. Ieſus itaque ſciens omnia quæ ventura erant ſuper eum, proceſſit & dixit ad eos. Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit ei Ieſus. Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, Ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos. Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus, dixi uobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis ſinite hos abire. Vt impleretur ſermo quẽ dixit, quia quos dediſti mihi non perdidi ex eis quẽquã.

Glo. Oſtenderat euangeliſta quomodo Iudas ad locum vbi Chriſtus erat peruenire potuerit, nunc oſtendit quomodo illuc peruenit, dicens, Iudas ergo cum accepiſſet cohortem & à pontificibns &c. Augu. Cohors non Iudæornm, ſed militum fuit. A præſide itaque intelligatnr accepta, tanquã ad tenendum reum ſeruato ordine legitimæ poteſtatis, ut nullus tenentibus auderet obſiſtere, quanquàm & manus tanta fuerat congregata, & ſic armata veniebat, ut uel terreret, uel etiam repugnaret, ſi quiſquàm Chriſtum defendere auderet. Chry. Sed qualiter cohorti ſuaſerunt? quia milites erant pecuniarum gratia omnia facere meditantes. Theoph. Faces autem afferunt & laternas, ne Chriſtus latens in tenebris fugeret. Chry. Multotiens autem alias miſerunt comprehendere eum, ſed non valuerunt, vnde manifeſtum eſt quòd tunc ſponte ſeipſum dedit. Propter quod ſubdit, Ieſus autem ſciens omnia quæ ventura erãt ſuper eum, proceſſit & dixit ad eos, quem quæritis? Theoph. Quærit autem non ut volens ſcire. Nã utique nouerat omnia quæ ventura erant ſuper eum, ſed oſtendere uolens quoniam cum præſens eſſet, ab eis videri non poterat, vel diſcerni. nam ſequitur, Dicit eis Ieſus. Ego ſum. Chry. In medio enim eorum exiſtens excæcauit eorum oculos, quoniam enim non tenebræ cauſa erant, indicauit euangeliſta dicens. Quoniam habuerunt lampades, ſi vero lampades non eſſent, à voce ſaltem debebant eum agnoſcere. Si vero & illi ignorabant, qualiter Iudas ignorauit qui cum eo fuerat continuè? Et ideo ſubdit, Stabat autem &c. Fecit autem hoc Ieſus oſtendens quoniã non ſolum comprehendere eum non poſſent, ſed nec videre in medio exiſtentem, niſi ipſe concederet. vnde ſubditur, Vt ergo di. eis. Ego ſum &c. Auguſti. Vbi nunc militum cohors? vbi terror & munimen armorum, una vox turbam odijs ferocẽ armiſq; terribilem ſine tello nllo percuſſit, repulit, ſtrauit. Deus enim latebat in carne, & ſempiternus dies ita membris occultabatur humanis, ut cum lãternis & facibus quęreretur occidendus à tenebris, quid iudicaturus faciet qui iudicandus hoc fecit? Et nunc vtique per euangelinm. Ego ſum, dicit Chriſtus, & à Indæis expectatur antichriſtus: vt retro redeant & in terram cadant, quoniam deſerentes celeſtia terrena deſyderant. Gregor. ſup. Ezech. Quid autem hoc quòd electi in faciem, & reprobi retrorſum

Traditio Chriſti per Iudam.

Iudicis uenturi terror.

ſum cadunt: niſi quòd omnis qui poſt ſe cadit, ibi cadit vbi non videt, qui verò ante ſe ceciderit, ibi cadit, vbi videt. Iniqui ergo quia in inuiſibilibus cadunt, poſt ſe cadere dicuntur, quia ibi corruunt, vbi quod tunc eos ſequitur modo videre non poſſunt. Iſti verò, quia in iſtis viſibilibus ſemetipſos ſpōte deijci ſit vt in inuiſibilibus erigātur quaſi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur. Chryſoſtom. Demum ne quis dicat, quoniam ipſe Iudæos ad hoc induxit ut eum occiderent, ſeipſum in manibus eorum tradens, manifeſtè oſtendit eis omnia quæ ſufficiebant eos reuocare. Sed quia permanebant in malitia, & nullam habebant excuſationem, tunc ſeipſum in manibus eorum tradidit: vnde ſequitur, Iterum ergo interrogauit eos. Quem quæritis? Illi ergo &c. Auguſtinus. Audierant primo: ego ſum, ſed non comprehenderant, quia hoc noluit qui potuit quicquid voluit, verum ſi nunquàm ſe ab eis permitteret apprehendi, nō quidem illi facerēt propter quod venerant, ſed nec ipſe faceret propter quod venerat. Proinde quia tenere volentibus, & non valentibus oſtendit poteſtatem ſuam, iam tenebūt eum vt faciat de neſcientibus voluntatem ſuam. vnde ſubditur, Si ergo me quæritis ſinite hos abire. Chryſoſtomus. q. d. Si me quæritis, nihil vobis ad hos commune eſt. Ecce meipſum trado vſque ad ultimam horam ad ſuos dilectionis conſeruantiam demonſtrans. Auguſtinus. Inimicos iubet, & hoc faciunt quod iubet, ſinunt ſcilicet nunc eos abire quos non vult perire. Chryſoſtomus. Vnde euangeliſta oſtendens quòd hoc non fuit eorum propoſiti, ſed virtus eius qui comprehenſus fuerat: ſubiungit, Vt impleretur ſermo quem dixit &c. Perditionem autem non hanc dixerat quæ eſt mortis, ſed illam æternam: euangeliſta verò & de præſenti morte id accepit. Auguſtinus. Nunquid autem non erant poſtea morituri? Cur ergo ſi tunc morerentur perderet eos, niſi quia nondum in eum ſic credebant quomodo credunt quicunque non pereunt.

Dilectio Chriſti ad apoſtolos.

Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum & percuſſit pontificis ſeruum, & abſcidit auriculam eius dextram. Erat autem nomen ſeruo Malchus. Dicit ergo Ieſus Petro. Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater: non vis vt bibam illum?

Chry. Petrus confidens in prædicta voce domini & in his quæ iam facta erant, armatur aduerſus eos qui ſuperuenerāt. vnde dicitur, Simon ergo Pet. &c. Sed qualiter qui iuſſus erat non peram habere, neque duo veſtimenta gladium habet? Mihi videtur hunc formidans præparaſſe dudum. Theoph. Vel ad opus agni illo indigens ferebat hunc etiam poſt cœnam. Chryſoſt. Sed qualiter qui iuſſus erat non alapam dare, homicida ſit? quia maxime non ſe ulciſci iuſſus eſt, hic autem non ſe vlciſcebatur, ſed magiſtrum. Demum nondum perfecti adhuc erant, ſed videbis poſtea Petrum verberatum & humiliter ferentem: nō ſine cauſa autem ſubdit, Et abſci. eius au. dex. Videtur mihi enim impetum apoſtoli ſignificare: quoniam ad ipſum caput impetum fecit. Auguſti. Solus autem hic euangeliſta etiā nomen ſerui huius expreſſit, cum dicit, Erat au. no. ſer. Mal. Sicut Lucas ſolus quòd eius auriculam dominus tetigerit & ſanauerit eum. Chryſoſto. Tunc enim miraculum fecit, & erudiens nos, quoniam eis qui male faciunt benefacere oportet & virtutem reuelans ſuam. Nomen autem ꝓpterea poſuit euangeliſta, ut his qui tunc legerēt, liceret quærere ſi verè factum ſit. Seruū autem eum ſummi pontificis dicit, quia magnum eſt quod factum eſt, non ſolum quia curauit, ſed quia curauit eum: qui ſup eū venerat, & paulopoſt alapā daturus erat. Aug. Malchus autem interpretatur regnaturus, quid ergo auris pro domino amputata, & à domino ſanata ſignificat, niſi auditum amputata vetuſtate renouatum, vt ſit in nouitate ſpiritus, & non in uetuſtate literæ, qđ cui præſtitum fuerit à Chriſto quis dubitet regnaturum eſſe cum Chriſto? quòd autem ſeruus inuētus eſt, & hoc ad illam pertinet vetuſtatem, quæ in ſeruitutem generat, ſed cum acceſſit ſanitas, figurata eſt & libertas. Theoph. Vel cæſio auris dextræ ſerui principis ſacerdotum ſignum erat ſurditatis eorum: quæ præcipuè in principibus ſacerdotum inoleuerat. Quod autem denuo reſtituta ſit auris, ſignificat vltimam reparationem intellectus in iſraeliticis veniente Elia. Augu. Factum autem Petri dominus improbauit & progredi vltra prohibuit. un

Gladius vnde Petro.

Allegoria de aure abſciſa.

de ſequitur:Dicit er.Ie. Pe. Mitte gla. tuũ in vaginã.Etenim ille ad patientiam commonẽ dus fuit:& hoc ad intelligentiã cõſcribendũ. Chry. Non ſolum autem minis eũ cohibuit ut Matthæus refert, ſed & aliter conſolabatur eum dicens:Calicẽ quem de. mi. pa. non vis vt bi. illum ? oſtendẽs quoniam non illorum virtutis quæ fiebant erant, ſed ſuæ conceſſionis:& quòd non eſt Deo cõtrarius, ſed obediens vſq; ad mortẽ. Theo. In eo aũt ꝙ ipſum calicẽ dicit,quàm ſibi grata & accepta bilis pro ſalute mortaliũ mors videatur ędiſ ſerit. Augu. Quod autẽ à patre traditũ ſibi dicit calicem paſſionis:illud eſt quod ait apoſtolus Filio proprio nõ pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum:verum auctor calicis huius eſt etiam ipſe qui bibit: vnde idem apoſtolus di.Chriſtus dilexit nos & tradidit ſeipſum pro nobis.

Calicis Chriſti myſterium.

Cohors autem & tribunus & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum & ligauerunt eum & adduxerunt eum ad Annam primum. Erat enim ſocer Caiphæ qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas qui conſilium dederat Iudæis,quia expedit vnum hominem mori pro populo.

Theop. Peractis cunctis quæ ſufficienter ſe habebant ad prohibendum Iudæos: cum illi hoc nequaquam diſcernerent tũc duci ſe permiſit,vnde dicitur:Cohors ergo & tribunus &c. Aug. Cõprehenderunt ad quẽ non acceſſerunt nec audierunt. Accedite ad eum & illuminamini.Si enim ſic accederent non eum manibus occidendum :ſed recipiẽdum corde cõprehenderent. Nunc aũt quando eũ illo modo comprehenderunt ab eo longius receſſerunt.Sequitur.Et ligauerunt eũ à quo ſolui potius velle debuerunt: & erant fortè in eis:poſtea liberati ab eo dixerunt. Dirupiſti vincula mea.Poſtea verò quàm perſecutores tradente Iuda dominum ligauerunt:ut intelligatur Iudas non laudabilis vtilitate traditionis huius ſed ſceleris uoluntate damnabilis, ſubditur: Et adduxerunt eum, &c. Chryſoſto. Præ delectatione enim gloriabantur in his quæ fiebant quaſi tropheum ſtatuentes. Auguſt. Nec tacet cauſam cur ita factum ſit ſubdens.Erat enim ſocer &c.Merito & Matthæus cum id breuius narrare voluiſſet, eum ad Caiphã ductum fuiſſe cõmemorat:quia & ad Annã prius ideo ductus eſt quòd ſocer eius fuerit: vt intelligendum ſit hoc eundem Caipham fieri uoluiſſe. Beda.

Cõprehenſio Ieſu.

Quatenus dũ à conſimili põtifice dãnaretur ipſi quoq; minoris criminis reus haberetur, vel fortaſſis ſic domus eius ſita erat vt præterire eam nõ poſſent,ſiue diuinitus actum eſt. vt qui erant affines ſanguine ſociarentur in ſcelere.Sed quod dicit ꝙ eſſet pontifex anni illius:ſonat contrariũ legi,in qua præceptum erat,vt vnus eſſet pontifex ſummus:quo mortuo ſuccederet ei filius ſuus,ſed iam pontificatus ambitione erat infectus. Alcuin. Refert enim Ioſephus iſtum Caipham vnius anni ſacerdotium redemiſſe. Non ergo mirum ſi iniquus pontifex iniquè iudicauerit: ſæpe qui per auaritiam ad ſacerdotium accedit, per iniuſtitam in eo ſeruatur. Chry. Ne autem audiens vincula auditor tumultuetur, recoluit prophetiæ quoniam mors eius ſalus fuit orbis terrarum.vnde ſequitur: Erat autem Caiphas qui cõſilium dederat Iudęis, quia expedit vnum hominẽ mori pro populo,tanta enim eſt veritatis ſuperabundantia: vt & inimici eam perſonent.

Caiphas põtifex emptitii.

Sequebatur autem Ieſum Simon Petrus & alius diſcipulus. Diſcipulus autem ille erat notus põtifici & introiuit cum Ieſu in atrium põtificis. Petrus autẽ ſtabat ad oſtiũ foris.Exiuit ergo diſcipulus alius qui erat notus pontifici,& dixit oſtiariæ:& introduxit Petrum.Dixit ergo Petro ancilla oſtiaria.Nunquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius ? Dixit ille. Nõ ſum. Stabant autem ſerui & miniſtri ad prunas quia frigus erat.& calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus ſtans.& calefaciens ſe.

Aug.de con.euã. De Petri tẽtatione quę inter domini contumelias facta eſt non eodem origine omnes narrant.Nam ipſas primo commemorat Matthæus & Marcus: deinde Petri tentationem.Lucas verò explicat prius tentationes Petri,demum domini contumelias,Ioannes autem incipit Petri tentationẽ dicere cùm dicit,Sequ.au.Ie. Si. Pe. & alius diſci. Alcui. Ex deuotione ſequebatur magiſtrum:quamuis à lõgè propter timorẽ. Aug. Quis ſit autem ille alius diſcipulus:non temere affirmandũ eſt,quia tacetur. Solet autem ſe idem Ioannes ita ſignificare & addere:quẽ diligebat Ieſus, fortaſſis ergo & hic ipſe eſt. Chry. Si autem occultat humilitatis gratia,etenim hic magnam rectitudinem enarrat.qũo omnibus fugientibus ipſe ſequitur:ſed præponit ſibi Petrum & ſuiipſius coactus eſt meminiſſe vt diſcas quoniã certius alijs enarrat ea quæ facta ſunt in atrio

Cõſen. euãge. de negatione Petri.

trio quaſi intus exiſtens. Succidit autem propriam laudem ſubdens. Diſc.au. ille erat notus &c. Non enim hoc ut magnum quid de ſeipſo ponit, ſed quia dixit quòd intrauit cũ Ieſu ſolus, vt non æſtimes hoc excelſæ mentis eſſe addit cauſam. Igitur Petrum veniſſe illuc amoris fuit, nõ intraſſe autem intra timoris, vnde ſequit: Petrus au.ſta. ad oſtiũ foris. Alcui. Foris ſtabat qui negaturus erat dominum, nec erat in Chriſto, qui Chriſtum confiteri non erat auſus. Chryſ. Sed quoniam & Petrus intraſſet vtique domum ſi ei conceſſum eſſet indicauit ſubdens, Exiuit er. diſcipulus &c. Ideo autem ipſe eum non introduxit, quia Chriſto adhærebat & ſequebatur eũ. Sequitur Di.er.an.oſtia. Nunquid &c. Dicit ille. Nõ ſum. Quid dicis ô Petre? Nonne prius dixiſti. Et ſi oportuerit animam meam pro te ponam? qudi ergo factum eſt: quoniam nec oſtiariæ fers interrogationem. Non erat miles qui interrogabat ſed oſtiaria vilis: neque dixit. Seductoris diſcipulus es: ſed hominis illius quod miſerentis erat. Dicit autem. Nunquid & tu: quia Ioannes intus erat. Auguſtin. Sed quid mirum ſi Deus vera prædixit, homo autem falſa præſumpſit? Sanè in iſta quæ iam cœpta eſt negatione Petri debemus aduertere nõ ſolum ab eo negari Chriſtum, qui dicit eũ non eſſe Chriſtum: ſed ab illo etiam qui negat ſe eſſe chriſtianum. Dominus enim non ait Petro. Diſcipulum meum tu negabis, ſed me negabis, negauit ergo ipſum cum ſe negauit eſſe diſcipulum. Quid autem aliud iſto modo quàm ſe negauit Chriſtianum. quàm multi poſtea etiam pueri & puellæ potuerunt mortem pro Chriſti confeſſione contẽnere & regnum cœlorum fortiter introire, quod tunc iſte non potuit qui claues regni eius accepit. ecce vnde dictũ eſt. Sinite hos abire, quia quos dediſti mihi, non perdidit ex eis quenquam, utique enim Petrus ſi negato Chriſto hinc iret, quid aliud quam periret? Chryſoſto. In ſermone de Petro & Elia. Idcirco autem diuinæ prouidentiæ ſecretum permiſit vt primus ipſe laberetur Petrus: quo erga peccantes duriorem ſententiã proprij caſus intuitu temperaret. Petrus enim orbis terrarum doctor & magiſter peccauit & veniam impetrauit, vt hæc indulgẽtiæ norma & regula iudicantibus præbetur. idcirco enim angelis arbitror commiſſam ſacerdotij poteſtatẽ, ne cum ipſi minimè peccarent: in peccatoribus ſine miſericordia vindicarent. Homo paſſibilis ſupra homines ordinatur, ut dum ipſe in alijs ſuas recolit paſſiones: mitem apud eos ſe præbeat & benignum. Theophyl. Quidam tamen inanem quandam gratiam appropriãtes Petro dicunt, quòd ideo negauit Petrus, quoniam volebat ſemper eſſe in Chriſto, & ſequi continuè. Nouit enim quòd ſi fateretur ſe eſſe de Chriſti diſcipulis, diuideretur ab eo & non haberet vltra ſpacium ſequendi videndique dilectum, vnde ſimulabat ſe officium gerere miniſtrorum ne vultus mœſticia cognitus excluderetur, unde ſequitur. Stabant autem ſer. & mini. ad pru. quia fri. erat & cale.ſe. Erat autem & petrus ſtans &c. Auguſtin. Non hyems erat: & tamen frigus erat. quale ſolet etiam æquinoctio verno accidere. Gregor. 2. mo. Iam autem intus à charitatis calore Petrus torpuerat: & ad amorem præſentis vitæ quaſi ad perſecutorum prunas infirmitate æſtuante recalebat.

Tropologica expoſitio.

Petrus quare negare permiſſus.

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis & de doctrina eius. Reſpondit ei Ieſus. Ego palãm locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus ſim ipſis ecce hi ſciunt quæ dixerim ego.

Chryſo. Quia Chriſto nullum crimen inferre poterant de diſcipulis interrogabãt vnde dicitur: Põt.er.in.Ie. de diſcipulis ſuis fortaſſis vbi erant: uel cuius gratia eos collegit: hoc autem dicebat quaſi ſeditioſum & nouarum rerum factorem, eum redarguere volens, quaſi nullo alio attendere ei quàm eius diſcipulis. The. Explorat inſuper de doctrina, vnde ſequitur. Et de doctrina eius cuiuſmodi, ſcilicet foret vtrum à lege diſcrepans & aduerſa Moyſi: ut exinde occaſiõe concepta ut Dei emulũ perdat. Alcui. Nõ enim cognoſcendæ veritatis amore interrogat, ſed ut cauſam inueniret qua eum accuſare potuiſſet: & tradere Romano præſidi ad damnandum: Sed dominus ita temperauit reſponſionem, ut nec ueritatẽ taceret, nec ſe defendere uideretur. Sequitur enim. Reſpondit ei Ie. Ego palàm locutus ſum mun. ego ſemper &c. Auguſt. Non prætereũdũ

naſcitur

naſcitur hic quæſtio. Si enim ipſis diſcipu-
lis non loquebatur palàm: ſed horam pro-
mittebat quando palàm fuerat locuturus,
quomodo palàm locutus eſt mundo? Dein
de ipſis diſcipulis ſuis multo manifeſtius lo
quebatur quando cum eis erat remotus à
turbis: tunc.n. & parabolas aperiebat, quas
clauſus proferebat ad alios. Sed intelligen
dum eſt ita eum dixiſſe. Palàm locutus ſum
mundo, ac ſi dixiſſet, Multi me audierunt: &
rurſus non erat palàm, quia non intellige-
bant: & quòd ſeorſum diſcipulis loqueba-
tur non in occulto utique loquebatur. Quis
nanque in occulto loquitur, qui coram
tot hominibus loquitur? præſertim ſi hoc
loquitur paucis quod per eos velit innote-
ſcere multis. Theop. Reminiſcitur autem
hic prophetiæ quæ dicit. Non in occulto lo
cutus ſum: nec in occulto terræ tenebroſo.
Chry. Vel locutus eſt quidem in occulto:
ſed non ut hi æſtimabant trepidans, & ſedi-
tionem faciens: ſed vbi multorum auditio-
ne ſuperiora erant quæ dicebantur: volens
autem ex ſuperabundantia fide dignum con
ſtituere ſuum teſtimonium ſubdit. Quid me
interro. Interro. eos qui audi. quid locu. ſim
ipſis. Ecce hi &c. q. d. Tu me de meis interro
gas: interroga inimicos meos qui inſidiãtur
mihi: ſicut autem hæc uerba confidentis in
eorum quæ dicta erant veritate. Hæc eſt e-
nim veritatis inaltercabilis demonſtratio:
cum inimicos quis inuocat teſtes. Auguſt.
Ipſa enim quæ audierant & non intellexe-
rant talia erant ut non poſſent iuſtè ac vera
citer criminari: & quotieſcunque interro-
gando tentarunt ut inuenirent vnde accuſa
rent eum, ſic eis reſpondit ut omnes eorum
retunderentur doli: & calumniæ eorum fru
ſtrarentur.

*Hæc autem cum dixiſſet, vnus aſſiſtens miniſtro
rum dedit alapam Ieſus dicens. Sic reſpondes
pontifici? Reſpondit ei Ieſus. Si male locutus ſum,
teſtimoniũ perhibe de malo, Si aũt bene, quid me cæ
dis? Et miſit eum Annas ligatum ad Caiphã põtificẽ.*

Theop. Cùm Ieſus aſtantium interpel-
laſſet teſtimonium, volens ſe miniſter excu-
ſare quod non eſſet de his qui admiraban-
tur Ieſum percuſſit eum, vnde dicitur: Hæc
autem cùm dixiſſet &c. Augu. de con. euan.
Hic ſane oſtenditur quòd Annas pontifex
erat: nondum enim erat miſſus ad Caipham
cum hoc diceretur. Et hos duos Annam &
Caipham põtifices commemorat etiam Lu-
cas in initio euangelij ſui. Alcui. Hic im-
pletur prophetia. Dedi maxillam meam
percutientibus. ſed Ieſus iniuſtè percuſſus
manſuetè reſpondit, vnde ſequitur. Reſpon
dit ei Ieſus. Si malè locutus ſum &c. Theo
ph. q. d. Si habes ex his quæ nunc à me plo
rata ſunt reprehendere, oſtende quòd mali
dixerim: quod ſi nequis quid furis? vel etiã
ſic. Si perperam docui cum in ſynagogis do
cebam, certifica principẽ ſacerdotum: quòd
ſi rectè docui: ita ut etiam uos miniſtri mi-
raremini quid me nũc cędis quem prius ad-
mirabaris? Augu. Quid iſta reſponſione
verius, manſuetius, iuſtius? Qui enim acce *Manſuetudo Chriſti*
pit alapam nunquid vellet eum qui percuſ-
ſit aut cœleſti igne conſummi, aut terra de-
hiſcente ſorberi, aut correptum dæmonio
uolutari, aut etiam alia huiuſmodi quali
bet pœna, vel etiam grauiori puniri? quid
horum per potentiam iubere non potuiſſet
per quem factus eſt mundus: niſi patientiam
non docere maluiſſet, qua vincitur mũdus?
Hic dicet aliquis, cur fecit quod ipſe præcẽ
pit percutienti, ſcilicet non ſic reſpondere:
ſed maxillã debuit alteram præbere. Quid
quòd & manſuetè reſpondit & non ſolum
maxillam alteram iterum percuſſuro ſed
totum corpus figẽdum præparauit in ligno:
& hinc potius demonſtrauit ſua illa præ-
cepta patientiæ non oſtenſione corporis,
ſed cordis præparatione fienda. Fieri e-
nim poteſt, ut alteram maxillam viſibili-
ter homo prębeat iratus: quãto ergo melius
& reſpondet vera placatus: & ad perferenda
grauiora trãquillo animo ſit paratus? Chry
ſoſto. Quid igitur conſequens erat niſi aut *Proceſſus tumultuarius.*
redarguere aut acceptare quod dictum eſt:
ſed hoc non fit. Ea enim quæ fiebant non e-
rant iudicium: ſed ſeditio & tyrannis. Non
inuenientes autem quid plus facerent, mit-
tunt eum ligatum ad Caipham, unde ſequi
tur. Et miſit eum Annas ligatum ad Caiphã
pontificem. Theo. Suſpicantes hunc cum
aſtutior eſſet excogitare aliquid poſſe aduer
ſum Ieſum dignum morte. Augu. Ad il-
lum autem ſicut Matthæus dicit, ab initio
ducebatur quoniã ipſe erat illius anni prin
ceps ſacerdotũ. Alternis quippè intelligẽdi
ſunt ſolere annis agere pontificatum: & cre
dendum eſt ſecundum voluntatem Caiphæ
id eſſe factum, vt Ieſum primo ad Annam
duce-

ducerent, vel etiam domos eorum ita fuiſſe poſitas: vt non deberet Annas à tranſeuntibus præteriri. Beda. Quòd autem dicit ligatum, non ſic intelligendum quod tunc tãtum fuerit ligatus, ſed tunc ligatus eſt: cùm eſt captus, itaque ligatum ad Caipham miſit, ſicut ſibi fuerat præſentatus, ſiue fieri potuit, vt ad horam ſolueretur quatenus diſcuteretur, poſt hoc diſcuſſus iterum ligaretur & ſic ad Caipham mitteretur.

Erat autem Simon Petrus ſtans & calefaciens ſe. Dixerũt ergo ei, Nũquid & tu ex diſcipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non ſum. Dicit ei vnus ex ſeruis pontificis cognatus eius cuius abſcidit Petrus auriculam. Nonne ego te uidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus, & ſtatim Gallus cantauit.

Aug. Cùm dixiſſet euangeliſta quòd Ieſum ligatum miſerat Annas ad Caipham, reuerſus eſt ad locum narrationis, vbi reliquerat Petrum, vt explicaret quod in domo Annæ de trina eius negatione contigerat: vnde dicitur, Erat autem Simon Petrus &c. Hic recapitulat quod ante iã dixerat. Chryſo. Vel multo ſtupore detinebatur qui feruidus erat, vt deducto Ieſu de cætero mouetur. Sed hoc fit vt diſcas, quanta naturæ ſit imbecillitas: cum Deus hominem dereliquerit, & interrogatus rurſus etiam negat: vnde ſequitur, Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex diſcipulis &c. Aug. de con. euã. Hoc loco inuenimus nõ ante ianuã, ſed ad focũ ſtantẽ ſecundo negaſſe Petrum, quod fieri non poſſet, niſi iam rediſſet poſtea quàm foras exierat: vt Matthæus dicit, Neque enim iam exierat, & foris vidit eum altera ancilla, ſed cum exiret eum vidit, id eſt ſurgeret & exiret animaduertit eum, & dixit his qui erant ibi, ideſt qui ſimul erant ad ignem intus in atrio. Et hic cum Ieſu Nazareno erat. Ille autem qui foras exierat, hoc audito rediens iurauit illis contra nitentibus, quia non noui hominem. Deinde in eo quòd Ioannes hic ait, dixerunt. Nunquid & tu ex diſcipulis eius es? quod redeunti ꝙ ſtanti dictum intelligimus. Hoc quoq; confirmat, nõ illam tantum. alteram ancillam quam commemorant in hac ſecunda negatione Matthæus & Marcus, ſed & aliũ quendam commemorat Lucas cum Petro illud egiſſe: vnde Ioannes dicit. Dixerunt ergo ei. Ioannes autem ſecutus de tertia Petri

Con-ſen. euãge.

negatione, ita explicat. Dicit ei vnus ex ſeruis pontificis &c. Quòd Matthæus & Marcus nõ ſingulari, ſed plurali numero annunciant eos qui cum Petro agebant, cum Lucas vnum dicat. Ioannes quoq; vnum eumq; cognatum eius cuius abſcidit Petrus auriculam, facilè eſt intelligere, aut pluralem numerum pro ſingulari vſitata locutione vſurpaſſe Matthæum & Marcum, aut, quòd vnus. Maximè tanquam ſciens, & qui eum viderat affirmabat, cæteri autem ſecuti eius fidem Petrum ſimul vrgebant. Chry. Sed neque hortus in memoriam eius reduxit eorũ quę ibi dicta ſunt, neque multa dilectio quam illic per verba multa oſtendit: vnde ſequitur, Iterum ergo negauit Petrus &c. Aug. Ecce medici completa eſt prædictio, ægroti conuicta præſumptio: non enim factũ eſt, quod ille dixerat. Animam meã pro te ponam, ſed factum eſt, quod ille prædixerat. Ter me negabis. Chryſ. Euangeliſtæ verò concorditer negationem Petri ſcripſerunt, non diſcipulum accuſantes, ſed nos erudire volentes quantũ malum ſit non Deo totum concedere: ſed in ſemetipſo confidere. Beda. Myſticè autem per primam Petri negationem illi deſignantur, qui ante paſſionem ipſius negauerunt eum eſſe Deũ, per ſecundam verò illi qui poſt reſurrectionem eius in diuinitate pariter & humanitate offenderunt. Item per primum gallicantum ipſius deſignatur capitis reſurrectio, per ſecundum illa quæ in fine celebrabitur totius corporis. Per primam autem ancillam quæ Petrũ negare coegit deſignatur cupiditas, per ſecundam carnalis delectatio, per vnum ſeu plures ſeruos dæmones qui ſuadẽt Chriſtum negare.

Imple tur Chriſti ſenten tia.

Allego ria pul hra.

Adducunt ergo Ieſum à Caipha in prætorium, Erat autem mane. Et ipſi non introierunt in prætorium ut non contaminarentur ſed manducarent paſca. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit, Quam accuſationem affertis aduerſus hominẽ hunc? Reſpon derunt, & dixerunt ei. Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eũ. Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum uos, & ſecundum legem ueſtram iudicate eum. Dixerunt ergo Iudæi Nobis non licet interficere quenquam, ut ſermo Ieſu impleretur quẽ dixit ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Augu. Redit euangeliſta ad locum narrationis ſuæ vbi eam reliquerat, vt explicaret Petri negationem: vnde dicitur, Adducunt

Prætorij locus quis. eunt ergo Ieſum &c. Ad Caipham quippe ab Anna collega & ſocero eius dixerat miſſum: ſed ſi ad Caipham, cur ad prætorium quod nihil aliud vult intelligi quã vbi pręſes Pilatus habitauit? Beda. Prætorium enim dicitur ſedes prætoris. Prætores verò dicuntur pręfecti ſiue prætores: eo quòd ciuibus præcepta donent. Auguſt. Aut igitur aliqua urgente cauſa de domo Annæ, quoad audiendum ambo conuenerãt Caiphas perrexerat ad prætorium præſidis, & ſocero ſuo Ieſum reliquerat audiẽdum, aut in domo Caiphæ prætorium Pilatus acceperat: & tanta domus erat vt ſeorſum habitantem dominum Ieſum ſeorſum iudicem ferret. Auguſti. de con. euang. Tamen ad ipſum Caipham ab initio ducebatur ad quẽ in extremo perductus eſt, ſed quia iam tanquàm conuictum rem adducebant, Caiphæ autem anteà viſum fuerat ut Ieſus moreretur, nulla mora interpoſita eſt quin occidẽdus Pilato traderetur. Sequitur: Erat autẽ mane. Chryſoſtomus. Antequàm Gallus cantaret ad Caipham ducitur, mane verò Pilatum per quæ demonſtrat euangeliſta, quoniam per totum intermedium noctis à Caipha interrogatus in nullo redarguitur, & iccirco miſit in eũ Pilato; ſed in alijs dimittens enarranda, ipſe quæſiuit quod deinceps eſt. Sequitur enim: Et ipſi non intro. &c. Auguſti. Hoc eſt in eum patrem domus quam pilatus tenebat, ſi ipſa erat domus Caiphæ. Cur autem non introierunt exponit ſubdens. Vt contaminarentur &c. Chry. Quoniam tunc Iudæi faciebant paſcha, ipſe verò ante vnam diem tradidit paſcha, reſeruans ſuam occaſionem ſexta ferię quando vetus paſcha fiebat. uel paſcha dicit totum feſtum. Auguſt. Dies enim agere cœperant azimorum quibus diebus contaminatio illis erat: in alienigenæ habitaculum intrare. Alcui. Paſcha enim propriè dicebatur dies illa qua agnus ad veſperam. 14. luna occidebatur. Septem vero dies ſequentes dies azimorum dicebantur, in quibus nihil fermentatum in domibus eorum debuit inueniri, ſed tamen dies paſchalis inuenitur inter dies azimorum: vt apud Matthæum. Prima autem die azimorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes. Vbi vis paremus tibi comedere pacha? Paſcha etiã dies azimorum inueniuntur nominati ſicut hic. Vt manducarent paſcha. Paſcha enim non immolationem agni hic notat, quæ fiebat. 14. luna ad veſperam, ſed magnam ſolennitatem quæ. 15. celebrabatur poſt agni immolationem. 14. enim luna dominus ſicut & alij Iudæi paſcha celebrauit. 15. luna quando magna ſolennitas celebrabatur eſt crucifixus. 14. vero luna cępit eſſe immolatio, ex quo captus eſt in horto. Aug. O impia cęcitas alienigenæ iudicis prætorio contaminari timebant, & fratris innocentis ſanguinem non timebant. Nam quòd etiam dominus erat & vitæ dator qui occidebatur non eorum conſcientiæ, ſed neſcientiæ deputetur. Theop. Sed Pilatus vtcunque procedẽs mitius ipſe idẽ egreditur, vnde ſequitur: Exiuit er. Pilatus &c. Beda. Hæc autem erat conſuetudo Iudæorum vt quem mortis reum iudicarent vinctum præſidi traderent, vt dum præſes vinctum cerneret intelligeret morti addictum. Chry. Sed videns eum ligatum & à tot ductum non æſtimauit hoc argumẽtum eſſe inaltercabile. ſed interrogat: vnde ſequitur, Et di. eis. Quã accuſationem &c. Inconueniens. n. dicit eſſe iudicium eos rapuiſſe, duplicium aũt illi cõcedere. Sed illi renuentes ex directo accuſationem: & cõiecturis quibuſdam vtuntur: vnde ſequitur, Reſponderunt & dixe. Si non eſſet hic &c. Auguſt. Interrogentur atque reſpondeant ab immundis ſpiritibus liberati, cœci videntes, mortui reſurgẽtes, & quod omnia ſuperat, ſtulti ſapiẽtes, vtrum ſit maleſactor Ieſus: ſed iſta dicebant, de quibus per prophetam iam ipſe prædixerat. Retribuebant mihi mala pro bonis. Auguſt. de con. euang. Sed videndum eſt ne contra ſit quod Lucas dicit certa in eo dicta eſſe crimina. Cœperunt autem illum (inquit) accuſare, dicentes. Hunc inuenimus ſubuertentem gẽtem noſtram: & prohibentem tributa dari Cæſari, & dicentem ſe Chriſtum regem eſſe. Sed ſecundum Ioan. videtur Iudæi noluiſſe dicere crimina, ut eorum auctoritatem ſecutus Pilatus, quid ei objicerent deſineret quærere. Sed ob hoc tantum nocentem crederet quòd ſibi ab eis tradi meruiſſet, ergo intelligere debemus & hoc dictum eſſe, & illud quod Lucas commemorauit. Multa enim dicta & multa reſponſa ſunt: Vnde in narrationem ſuam quiſque poſuit, quod ſatis *Pilati rigor.*

tis

tis eſſe iudicauit: nã & ipſe Ioan. dicit quædam quæ obiecta ſunt quæ ſuis locis videbimus. Itaque ſequitur: Dicit er. eis Pi. Accipite &c. Theo. q.d. Quoniã ad votum iudicium poſcitis & ſuperbitis, ac ſi nihil vnq̃ prophanum egeritis, accipite vos & damnate, ego nequaquam talis Iudex efficiar. Alcui. Vel hoc dicit. q.d. vos qui legẽ habetis ſcitis quid lex de talibus iudicet, ſecundum quod iuſtum eſſe ſcitis, ita facite. Sequitur: Dice. er. ei Iudæi &c. Aug. Sed nonne lex præcepit ne malefactoribus preſertim ſeductoribus adeo qualem iſtũ putabant parcãt? Sed intelligendum eſt eos dixiſſe nõ ſibi licere interficere quenquã propter feſti diei ſanctitatem quam celebrare iam cœperant. Ita ne omnem ſenſum nimia malitia perdidiſtis, vt ideo vos à ſanguine innocentis impollutos eſſe credatis, quia eum fundẽdum alteri traditis? Chry. Vel ideo ipſi eũ non interficerũt, quia multum de poteſtate eorũ abſciſſum erat eis Romanis regibus ſubiacentibus. Vel ali. Quia dixerat eis, ſecundum legem veſtrã interficite eum, volentes oſtẽdere ꝙ peccatum eius nõ eſt Iudaicum, dicunt, Nõ licet nobis. Non. n. ſecundum legem noſtrã peccauit, ſed crimen eius eſt publicum, quia ſe regem dixit, vel quia eum crucifigi cupiebant, vt etiam modo mortis eum diffament. Non aũt licebat eis crucifigere. Sed quod alio modo interficiebant monſtrat, Stephanus ab eis lapidatus. Et ideo ſubditur: Vt ſermo Ieſu &c. quoniam ſcilicet Iudæis crucifigere non licebat, aut dicit hoc euangeliſta, quoniã non ab eis ſolũ, ſed & à Gentibus debebat interfici. Augu. Sic. n. legimus apud Marcum vbi ait. Ecce aſcendimus Hieroſolymã, & filius hoĩs tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis; & tradent eum gentibus. Pilatus autem Romanus erat, eumq́; in Iudeam Romani prẹſidem miſerant, Vt ergo iſte ſermo Ieſu impleretur, ideſt vt eum ſibi traditum gentes interficerẽt, noluerunt eum accipere dicentes: Nobis non licet interficere quenquam.

Accuſatio Chriſti

Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus & vocauit Ieſum, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Reſpondit Ieſus, à temetipſo hoc dicis, an alij dixerunt tibi de me? Reſpondit Pilatus. Nunquid ego Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Quid feciſti? Reſpondit Ieſus. Regnũ meum non eſt de hoc mundo. Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non eſt hinc. Dixit itaque ei Pilatus. Ergo rex es tu? Reſpõdit Ieſus. Tu dicis: quia rex ſum ego. Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam ueritati. Omnis qui eſt ex ueritate audit uocem meam. Dicit ei Pilatus, Quid eſt veritas?

Chryſ. Pilatus ab odio Iudæorum eripi volens iudicium non protraxit in longum: vnde dicitur, Introiuit ergo iterum in prætorium &c. Seorſum eo quòd magnam habebat de eo ſuſpitionẽ. Proponebat autem omnia exquiſitè rimari amato ſtrepitu Iudæorum: vnde ſequitur. Et dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Alcui. His verbis oſtẽdit Pilatus Iudæos abieciſſe hoc criminis, vt vinceret ſe eſſe regem Iudæorum. Chry. Vel hoc Pilatus à multis audierat. quia verò nihil illi habebãt dicere non multo fieret inueſtigatio, quod cõiter dicebatur hoc in medium ducere vult. Sequitur: Reſpõdit ei, A temetipſo &c. Theo. Innuit ex hoc Pilatum eſſe vecordem ac indiſcretè iudicantẽ, ac ſi diceret. Si hoc ex teipſo loqueris pandis ſigna meæ rebellionis, ac ſi ab alijs percepiſti inquiſitionem fac ordinariam. Aug. Sciebat vtique dominus & quod ipſe interrogauit, & quo ille reſponſurus fuit, ſed tamen dici uoluit nõ ut ipſe ſciret, ſed ut conſcriberetur quòd uoluit ut ſciretur. Chry. Non ergo ignorans interrogat, ſed ab ipſo accuſari Iudæos uolens: unde ſequitur, Reſpon. Pil. Nunquid ego Iu. ſum. Aug. Abſtulit à ſe ſuſpitionem qua poſſet putari à ſemetipſo dixiſſe, id ſe à Iudæis audiſſe demonſtrans: vnde ſubdit, Gens tua &c. Deinde dicendo. Quid feciſti? Satis oſtendit illud ei pro crimine obiectum tanquam diceret. Si te regem negas, quid feciſti ut traderis mihi? quaſi mirum non eſſet ſi puniendus iudici traderetur qui ſe diceret regem. Chryſoſto. Reducit autem Pi. non ualde malum exiſtentem, & vult oſtendere, quòd non eſt homo nudus, ſed Deus, & Dei filius, & quod formidauerat Pilatus diſſoluit tyrannidis ſuſpitionem: vnde ſequitur, Reſpondit Ieſus. Regnum meum &c. Auguſtinus. Hoc eſt quod bonus magiſter ſcire nos uoluit, ſed prius nobis demonſtranda fuerat uana hominũ de regno eius opinio, ſiue Gẽtium, ſiue Iudeorũ, à quibus id Pila-

Pilati aſtutia

tus

tus audierat, quaſi propterea fuiſſet morte plectendus quòd illicitum affectauerit regnum, vel quoniam ſolent regnaturi inuidere regnanti, & videlicet cauendum erat ne huius regnum ſiue Romanis ſiue Iudæis eſſet aduerſum. Quòd ſi interrogante Pilato continue reſpondiſſet, nō etiam Iudæis: ſed ſolis Gentibus hoc de ſe opinantibus reſpondiſſe videretur. Sed poſt reſponſionem Pilati, iam Iudæis & Gentibus opportunis aptiuſq; reſpondit. q. Audite Iudæi & Gentes, non impedio dominationem veſtram in hunc mundo. Quid vultis amplius? Venite credendo ad regnum, quod non eſt de hoc mundo. Quid eſt enim eius regnum niſi credentes in eum? quibus dicit. De hoc mundo non eſtis quanuis eos eſſe vellet in mundo: vnde & hic non ait. Regnum meum non eſt in hoc mundo, ſed non eſt de hoc mūdo. De mundo enim eſt, quicquid hominum à Deo quidem creatum, ſed ex Adam vitiata ſtirpe generatum eſt. Factum eſt autem regnum non iam de mundo quicquid inde in Chriſto regeneratū eſt. Sic enim nos Deus eruit de poteſtate tenebrarum & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ. Chryſ. Vel hoc dicit: quoniam non tenet regnum, vt hic reges terreni tenent, ſed quoniam deſuper habet principatum qui nō eſt humanus, ſed multo maior & clarior: vnde ſubdit, Si ex hoc mundo eſſet &c. Oſtendit hic regni eius quod apud nos eſt imbecillitatem, quoniam à miniſtris habet fortitudinem, ſuperius verò regnum ſufficiens eſt ſibijpſi nullo indigens. Si igitur maius eſt illud regnū, volens captus eſt ſeipſum tradens. Auguſt. Cùm autem probaſſet regnum ſuum nō eſſe de hoc mundo: ſubdit, Nunc autem regnum meum non eſt hinc, non dicit. Non eſt hic, hic enim eſt regnum eius, vſq; ad finem ſeculi habens intra ſe commixta zizania vſque ad meſſem: ſed, tamē non eſt hinc, quia peregrinatur in mundo. Theophyl. Vel ideo non dicit. Non eſt hic, ſed non eſt hinc: nam regnat in mundo & vtitur illius prouiſione & iuxta votum cuncta diſponit. Non eſt autem ab infimis cōſtitutum regnum eius: ſed cœlitus & ante ſecula. Chry. Hinc autem hæretici accipientes occaſionem alienum eū eſſe à mūndi conditione dicunt. Sed cum dicit, Regnum meum non eſt hinc, non priuat mundum à ſua prouidentia & prelatione, ſed oſtendit regnum ſuum non eſſe humanum neque corruptibile. Sequitur: Dixitque ei. Pi. Er. rex es tu? Reſpondit Ie. Tu dicis &c. Aug. Non quia regem ſe timuit confiteri, ſed ita dictum eſt, vt neque regem ſe neget: neque regem ſe talem eſſe fateatur, cuius regnum putetur eſſe de hoc mundo. Dictum eſt enim, Tu dicis, ac ſi diceretur. Carnalis carnaliter dicis. Deinde ſubiungit. Ego in hoc natus ſum &c. Non eſt producēda huius pronominis ſyllaba quod ait, In hoc natus ſum: tanquam dixerit. In hoc renatus ſum: ſed corripienda tanquam dixerit. Ad hoc natus ſum: ſicut & ait, Ad hoc veni in mundum. Vnde manifeſtum eſt eum temporalem natiuitatem ſuam hic cōmemoraſſe, qua incarnatus venit in mundū: non illam ſine initio qua Deus erat. Theo. Vel aliter: Quæſito per Pilatum ſi dominus eſſet rex. Ego (inquit) in hoc natus ſum, ideſt ad hoc, quia rex ſum: hoc enim ipſo q̀ à rege productus ſum: me quoque teſtor fore regem. Chry. Si igitur rex natus eſt, nihil niſi accipiens habet, Ad hoc (inquit) veni: vt teſtimonium perhibeam veritati, hoc eſt, vt hoc ipſum ſuadeam omnibus. Et notandum eſt quòd ſuam humilitatem oſtendit, dum dicentibus, Quoniam malefactor eſt: ferebat ſilens. quando vero interrogatus eſt de regno, tūc locutus eſt ad Pilatum erudiens eū & reducens ad altiora & oſtendit ſe nihil verſutum operatū eſſe per hoc quod dicit, Vt teſtimonium perhibeam veritati. Augu. Cum autem Chriſtus teſtimonium perhibeat veritati, teſtimonium perhibet ſibi: eius quippe eſt vox. Ego ſum veritas. Sed quia non omnium eſt fides, adiungit atque ait, Omnis qui eſt ex veri. au. vo. meam, Audit vtique interioribus auribus, ideſt obedit meæ voci, ac ſi diceret. Credit mihi. Quod vero ait, Omnis qui eſt ex veritate, gratiam commendauit: qua ſecundum propoſitum vocat. Nam ſi naturam cogitemus in qua creati ſumus, cum omnes veritas creauerit, quis non eſt ex veritate, ſed non omnes ſunt, quibus vt obediant veritati ex ipſa veritate præſtatur. Si enim dixiſſet: omnis qui audit vocem meam ex veritate eſt, ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc dicit: ſed ait, Omnis qui eſt ex veri. au. vo. meam. Audit vtique, ac per hoc non ideo eſt

Regni Chriſti conditio.

Natiuitas Chriſti dup.

Veritatis ratio dicitur.

eſt ex veritate, quia eius audit vocem, ſed ideo audit, quia ex veritate eſt, quia hoc illi donum ex veritate collatum eſt. Chryſ. Hæc autem dicens: attrahit & ſuadet fieri eorum quæ dicuntur auditorem, ita deniq; & eum cœpit his breuibus verbis vt quærerer. Quid eſt veritas. ſequitur enim: Dixit ei Pilatus. Quid eſt veritas? Theo. Nam ferè ab hominibus euanuerat, & à cunctis erat incognita dum eſſent increduli.

Et cum hoc dixiſſet iterum exiuit ad Iudæos & dixit eis. Ego nullam inuenio in eo cauſam. Eſt autem conſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in paſcha. Vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? clamauerunt rurſum omnes dicentes. Non hunc: ſed Barrabam. Erat autem Barrabas latro.

Veritatis reſpõſum nõ accepit Pilatus.

Aug. Cùm dixiſſet Pilatus. Quid eſt veritas credo in mentem illi veniſſe continuo conſuetudinem Iudæorum qua ſolet eis dimitti vnus in paſcha, & ideo nõ expectauit, vt reſponderet ei Ieſus; ne mora fieret cum reuoluiſſet morem quo poſſet eis in paſcha dimitti, quod eum valde voluiſſe manifeſtum eſt. vnde dicit, Et cum hoc dixiſſet &c. Chry. Sciebat enim quidem quoniam hæc indigebat tempore interrogatio. oportebat autem eum eripere ab impetu Iudæorum: idcirco & exiuit. Alcui. Vel non expectabat audire reſponſum: quia forte indignus fuit audire. Sequitur, Et dicit eis. Ego nul. in eo inue. cauſam. Chry. Non dixit: quia peccauit & dignus eſt morte, donate eum feſto: ſed primum eum excuſans, tunc rogat ex abundanti, vt ſi nollent eum, vt innocentem dimittere, ſaltem obnoxium donarent tempori. Ideoque induxit, Eſt autem conſuetudo vobis &c. Beda. Hęc conſuetudo non erat legis præceptum, ſed ex antiqua patrum traditione deſcendit, vt ob recordationem liberationis ex ægypto: vnum etiã in die paſchę dimitteret vinctum. Deinde exhortatiue dicit, vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum. Augu. Auelli enim ex eius corde non potuit Ieſum regem Iudæorum eſſe tanquam hoc ibi ſicut in titulo ipſa veritas fixit: de qua quid eſſet interrogauit. Theoph. Pulchrè autem Pilatus reſpondet per hoc quòd in nullo Ieſus errauerit, ſed fruſtra inquietatur ab eis velut regnum deſiderans. Non enim eum qui ſe regem aſſereret, ac æmulum Romanæ poteſtatis, Romanorum uicarius abſoluiſſet. Quã obrem in hoc quòd dixit. Regem Iudæorum abſoluã, prorſus innoxium Ieſum prodit, illuditque Iudæos. q. d. quem vos criminamini, vt regem ſe putantem: hunc abſolui iubeo, quaſi talem non exiſtentem. Augu. Sed hoc audito clamauerunt. vnde ſequitur, Clamauerunt omnes rur. di. Non hunc: ſed Bar. Erat au. Bar. latro, Non reprehendimus ò Iudæi quòd per paſcha liberaſtis nocentem, ſed occidiſtis innocentem: quod tamen niſi fieret, uerũ paſcha non fieret. Beda. Quia ergo reliquerunt Saluatorem & petiuerunt latronem, uſque hodie diabolus ſua latrocinia exercet in ipſos. Alcui. Barrabas autem interpretatur, Iſte filius magiſtri eorum, ideſt diaboli: qui huic latroni in ſuo ſcelere, Iudæis in ſua perfidia magiſter fuit.

Priuilegium paſchale.

CAPVT XIX.

TVNC ergo apprehendit Pilatus Ieſum et flagellauit. Et milites plectẽtes coronam de ſpinis impoſuerũt capiti eius. Et veſte purpurea circumdederunt eum. Et ueniebant ad eum et dicebant. Aue rex Iudæorum, & dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus foras, & dixit eis. Ecce adduco uobis eum foras, ut cognoſcatis quia nullam inuenio in eo cauſam. Exiuit ergo Ieſus portans ſpineam coronam & purpureum ueſtimentum, & dixit eis. Ecce homo.

Aug. Cum Iudæi clamaſſent non Ieſum ſibi dimitti à Pilato uelle propter paſcha, ſed Barrabam latronem, ſubditur, Tunc er. apprehendit &c. Hoc Pilatus non ob aliud feciſſe credendus eſt, niſi ut eius iniurijs Iudæi ſatiati ſufficere ſibi ęſtimarent: & vſque ad eius mortem ſæuire deſiſterent. Ad hoc pertinet quod idem pręſes etiam cohortem ſuã permiſit facere quæ ſequuntur, aut fortaſſis & iuſſit: dixit enim quid deinde fecerint milites: Pilatum tamen id iuſſiſſe non dixit. Sequitur enim, Et mili. ple. coro. de ſpi. impo. ca. eius, & ueſt. pur. cir. eum. & ue. ad eum & di. Aue rex &c. Chryſ. Quia enim Pilatus dixit eum regem Iudæorum: ſchema ei contumelię de reliquo appoſuit. Bed. Nam pro diademate ſpineam illi impoſuerunt coronam: & pro purpureo ueſtimento quo reges ueteres utebantur, ueſtem

Flagellationis Ieſu cauſa.

purpu-

purpuream ei circundat, vbi non debet videri contrarium, quod Matthæus dicit circundediſſe clamidem coccineam, quia vt Origenes refert: vnius ſunt materię coccus & purpura. cocculæ enim inciduntur, & ex his guttæ ſanguis fluunt, ex quibus vtriuſq; generis tingitur veſtimentum, & quamuis hoc milites illudēdo facerent, nobis tamen operabantur myſteria. Nam per ſpineam coronā noſtrorum deſignatur peccatorum ſuſceptio, quæ ſicut ſpinas terra noſtri corporis germinat. In veſtimento purpureo caro paſſionibus ſubiecta ſignificatur. purpura etiam veſtitur cùm de triumphis ſanctorum martyrum gloriatur. *Illuſionis myſteria.* Chry. Non autem iniunctio principis erat quod faciebāt, ſed ad gratiam Iudaicam hoc faciebant, quia neq; circa initium ab illo iuſſi fuerunt nocte, ſed Iudæis pecuniarum gratia gratificantes omnia audebant. tot autem & talibus factis ipſe ſtabat ſilens. Tu verò audiens hęc in mente habe continue, & regem orbis terrarum & angelorum dominum videns contumeliam patiētem & omnia ferentem ſilentio imitare. Auguſt. Sic enim implebantur quæ de ſe dixerat Chriſtus: ſic martyres informabantur ad omnia quæ perſecutores libuit facere perferēda, ſic regnum quod de hoc mundo non erat, ſuperbū mundum non atrocitate pugnandi, ſed patiendi humilitate vincebat. *Pilatus cōſcius illuſionis.* Chryſ. Vt autem conuicium quod à militibus factum erat in eum videntes reſpirent à paſſione coronatum Ieſum adduxit ad eos. vnde ſequitur, Exiuit iterum Pi. fo. & di. eis, Ecce add. vobis &c. Augu. Hinc apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta, ſiue iuſſerit ea: ſiue permiſerit illa, ſcilicet cauſa quam ſupra diximus: vt hæc eius ludibria inimici libentiſſimè viderent, & vlterius ſanguinem non ſitirent. vnde ſequitur, Exiuit er. Ie. por. ſpi. co. & pur. ve. Nō clarus imperio, ſed plenus opprobrio. Sequitur, Et di. eis, Ecce homo. q. d. Si regi inuidetis iam parcite, quia abiectum videtis: ferueat ignominia, frigeſcat inuidia.

Cum ergo vidiſſent eum pontifices & miniſtri clamabant dicentes, Crucifige crucifige eum. Dixit eis Pilatus, Accipite eum vos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem magis timuit.

Auguſt. Iudæorum inuidia pro Chriſti ignominia non frigeſcit, inardeſcit potius & increſcit. vnde dicitur, Cum er. vi. eum po. & mi. cla. di. cru. cru. eum. Chry. Vidit ergo Pilatus omnia inaniter fieri. vnde ſequitur, Dicit eis Pi. acc. eum vos & crucifigite. Execrantis eſt hoc verbum & ad rem non conceſſam eos impellentis. Ipſi enim ducebant eum, vt cum præſidis iudicio hoc fieret. Contigit autem contrariū iudicio præſidis eum magis abſolui. vnde ſubditur, Ego enim nō inuenio &c. *Diligētia Pilati.* Continuè enim eum ab accuſationibus eruit. Vnde manifeſtum eſt, quoniam & priora propter illorum conceſſit inſaniam, ſed Iudęos canes nil horum in verecundiam conuertit. nam ſequitur, Reſp. Iu. Nos legem habemus &c. Auguſt. Ecce alia maior inuidia. parua quidem illa videbatur velut affectatę illicito auſu regię poteſtatis: & tamen neutrum ſibi Ieſus mendaciter vſurpauit, ſed vtrunque verum eſt, & vnigenitus eſt Dei filius, & rex à Deo conſtitutus ſuper Sion montem ſanctum eius, & vtrunque nunc demonſtraret, niſi quanto erat potentior, tanto mallet eſſe patiētior. Chryſo. Adinuicem enim ipſis diſputantibus ſilebat, implens propheticū illud, quòd non aperuit os ſuum, in humilitate ſua iudicium eius ſublatum eſt. Aug. de con. euan. Hoc autem poteſt cōgruere ei quod Lucas commemorat in accuſatione Iudæorum dictum, hunc inuenimus ſubuertentē gentem noſtram, vt adiungatur, quia filium Dei ſe fecit. Chryſo. Deinde Pilatus quidem timet ab ipſis auditis, & formidauit ne fortè verum eſſet quod dicebatur, & videretur inique agere. vnde ſequitur, Cùm ergo audiſſet Pi. hunc ſer. magis timuit. Bed. Nō timuit quia legem audiuit, quia alienigena erat, ſed magis timuit ne filium Dei occideret. Chry. Illi verò hoc dicētes non horruerunt, ſed interficiunt eum pro quibus oportuerat adorare.

Et ingreſſus eſt prætorium iterum, & dixit ad Ieſum, Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dixit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Neſcis quia poteſtatem habeo crucifigere te & poteſtatem habeo dimittere te? Reſpondit Ieſus, Non haberes poteſtatē aduerſum me ullā niſi tibi datum eſſet deſup. Propterea qui me tradidit tibi maius peccatū habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eū.

Chry.

Chryſ. Pilatus timore concuſſus, rurſus inquiſitionem facit. vnde dicitur, Et ingreſſus eſt prætorium iterum: & dicit ad Ie. vnde es tu? Non autē vltra interrogat, Quid feciſti? Sequitur, Ieſus autē reſponſum non dedit ei. Qui enim audiuit quoniam in hoc natus ſum, & ad hoc veni, & quoniā regnum meum non eſt hinc. cum debuiſſet reſiſtere & eripere eum, hoc quidem non fecit, ſed ſecutus eſt Iudaicum impetum. Propterea ergo nihil ei reſpondit, quoniam inaniter omnia interrogabat. Sed & aliter operibus teſtantibus ei: volebat per ſermones vincere & excuſationes componere, oſtendens quoniam ad hoc venit. Aug. Hoc autem ſilentium domini noſtri Ieſu Chriſti non ſemel factum collatis omnium euangeliſtarū narrationibus reperitur, & apud principem ſacerdotum, apud Herodem, & apud ipſum Pilatum, vt non fruſtra de illo prophetia proceſſerit, Sicut agnus coram tondēte fuit ſine voce, ſic non aperuit os ſuum, tunc vtiq; qn̄ interrogantibus non reſpondit: quanuis .n. quibuſdam interrogantibus ſępe reſponderit, tamen propter illa in quibus noluit reſpondere ad hoc data eſt de agno ſimilitudo, vt in ſuo ſilentio non reus, ſed innocens haberetur, ideſt non ſicut malè ſibi cōſcius qui de peccatis cōuincebatur ſuis, ſed ſicut manſuetus qui pro peccatis immolabatur alienis. Chry. Quia igitur ſiluit, ſequitur: Di. er. ei Pi. Mi. non loque. neſcis &c. Vide qualiter ſeipſum condemnauit. ſi enim in te totum poſitum eſt: cuius gratia nullam cauſam inueniens, nō abſoluis? Quia igitur aduerſus ſeipſum protulit: reſpondit Ieſus, Non haberes pote. aduerſum me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper, oſtendens quoniā non ſimpliciter & ſecundum aliorum conſequentiam hoc fit, ſed myſticè conſummatur. Ne igitur hoc audiens æſtimes eum ab omni crurū crimine: ſubdir, Propterea qui tra. me tibi, pec. maius habet. Et nimirum ſi datum erat, neq; hic neq; illi obnoxij ſunt criminibus: inaniter dicis, Hoc enim datum eſt .i. conceſſum, ac ſi diceret: permiſit hoc fieri, neq; tamen propterea extra nequitiam ſunt. Aug. Ecce reſpōdit prouidè: vbi non reſpondebat, non ſicut reus ſiue doloſus, ſed ſicut ouis ſilebat: vbi reſpondebat, ſicut paſtor docebat. Dicamus ergo qđ dixit, quod & per apoſtolum docuit, quia non eſt poteſtas niſi à Deo. Et quia plus peccat qui poteſtati innocentem occidendum liuore tradit: quam poteſtas ipſa ſi eum timore alicuius maioris poteſtatis occidit. Talem quippe Deus dederat illi poteſtatē: vt eſſet etiā ſub Cæſaris poteſtate: quapropter inquit, Non haberes aduerſum me poteſtatem vllam, ideſt quantulācunq; habes: niſi hoc ipſum, quicquid eſt, tibi eſſet datum deſuper, ſed quia ſcio quantum ſit: non enim tantum eſt, vt tibi omnimodo liberū ſit, propterea qui tradidit me tibi maius peccatū habet. Ille quippe me tuæ poteſtati tradidit inuidendo: tu verò eandē poteſtatē in me exerciturus es metuendo. nec timendo quidē pręſertim innocentem hominem non debet occidere, ſed id celando facere multo maius malum eſt quàm timendo: & ideo non ait, Qui me tibi tradidit, ipſe habet peccatum: tanquā ille non haberet: ſed ait, maius peccatum habet, vt etiam ſe habere intelligeret. Theop. Dicit aūt, qui tradidit me tibi .i. Iudas vel etiā turba. Cùm ergo patens reſponſum Ieſus ediderit: q̇ niſi memet ipſum præberem & pater concederet, non haberes poteſtatem in me, ex hoc potius ipſum abſoluere Pilatus ſatagebat. vnde ſequitur, Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Augu. Lege ſuperiora, & inuenies iam dudum eum quærere dimittere Ieſum. Exinde, itaque intelligendum eſt: propter hoc, ideſt ex hac cauſa, ne haberet peccatum occidendo innocentem ſibi traditum.

Iudæi autem clamabant dicentes, Si hunc dimittis non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Pilatus autem cum audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit ꝑ tribunali i' loco qui dicitur lithoſtratos, hebraicè autem gabatha. Erat autem paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta, & dicit Iudæis, Ecce rex veſter. Illi autē clamabant, Tolle tolle crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur.

Aug. Maiorem timorem ſe ingerere putauerunt Iudæi Pilato terrendo de Cæſare, vt occideret Chriſtum quàm ſuperius: vbi dixerunt, Nos legem habemus & ſecundum legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. vnde dicitur, Iudæi autem cla. dicen. Si hunc &c. Chryſoſto. Sed vnde habetis hoc demōſtrare? à purpura, à diademate, à

curru, à militibus? Nonne ſolus ſemper cum 12. diſcipulis incedebat per omnia vilia trãſiens & cibum & ſtolam & habitationem? Augu. Pilatus autem eorum legem non timuit vt occideret, ſed magis filium Dei timuit ne occideret. Nunc vero non ſic potuit contemnere Cęſarem auctorem poteſtatis ſuæ, quemadmodum legem Gentis alienæ. vnde ſubditur, Pilatus autem cum audiſſet hos ſermones adduxit foras Ieſum & ſe. pro tribuna. in lo. qui dici. lithoſtratos, hæbraicè autem gabatha. Chry. Exijt quidẽ vt ſcrutaturus rem: ſedere enim pro tribunali hoc oſtendebat. Gloſ. Sicut enim tribunal eſt iudicum, ſic tronus vel ſolium regum, & cathedra doctorum. Beda. Lithoſtratos autem dicitur pauimentum quaſi lapide ſtratum, erat locus ſublimis. Sequitur, Erat autem paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta. Alcuinus. Paraſceue, ideſt præparatio, hoc nomine dicebatur ſexta ſabbati in qua præparabãt neceſſaria ſabbato, vt de manna dictum eſt. Sexta die colligetis duplum, quia enim ſexta die homo eſt factus, & in 7. requieuit Deus, ideo ſexta die pro homine patitur, ſabbato quieſcit in ſepulchro, hora autem erat quaſi ſexta.. Auguſtinus. Quid eſt ergo quod Marcus dicit. Erat hora tertia quando crucifixerunt eum, niſi quia hora tertia crucifixus eſt dominus linguis Iudæorum: hora ſexta manibus militum, ut intelligamus horã 5. iam fuiſſe tranſactam, & aliquid de ſexta cœptum quando ſedit pro tribunali Pilatus, quæ dicta eſt à Ioanne hora quaſi ſexta, & cũ duceretur & crucifigeretur, & iuxta eius crucem gererentur quæ geſta narrantur, hora ſexta integra compleretur. Ex qua hora vſque ad 9. ſole obſcurato. tenebras factas trium euangeliſtarum Matthæi, Marci, & Lucę conteſtatur auctoritate. Sed quoniam Iudæi facinus interfecti Chriſti à ſe in Romanos, ideſt Pilatum & eius milites trãſferre conati ſunt, propterea Marcus ea hora, qua Chriſtus à militibus crucifixus eſt prætermiſſa: tertiã potius horam recordatus expreſſit, vt non tantum milites reperiantur crucifixiſſe Ieſum, verumetiam Iudæi qui vt crucifigeretur hora 3. clamauerunt. Eſt & alia huius ſolutio quæſtionis, ut non hic accipiatur hora 6. diei, quia neque Ioannes ait, Erat hora diei, quaſi ſexta. Sed

Cõſenſus euãgel.

ait, Erat paraſceue hora quaſi ſexta, paraſceue autẽ latine præparatio eſt, Paſcha enim noſtrum, vt dicit Apoſtolus immolatus eſt Chriſtus. Cuius paſchæ præparatione ſi ab hora noctis nona computemus, quando vidẽtur principes ſacerdotum pronunciaſſe domini immolationem dicentes, Reus eſt mortis vſque ad horam diei tertiam: qua crucifixum eſſe Chriſtum Marcus euangeliſta teſtatur, ſex horæ ſunt tres nocturnæ, & tres diurnæ. Theoph. Soluunt autem quidam quod ex peccato ſcriptoris contigerit apud græcos. nam quædam litera græca nomine gama, cuius talis eſt figura tertiam horam importat. Quædam autem figura quæ ab eis vocatur Epyſimon quæ talis eſt ſextam horam importat. Ex negligentia ergo ſcriptorum præcedens figura cedere potuit in ſequentem. Chry. Pilatus ergo ut ſcrutaturus exiens, nullam tamen ſcrutationem faciens tradit eum, æſtimans mouendos eſſe eos. vnde ſequitur, Et dicit Iudæis. Ecce rex veſter. Theoph. q. d. Ecce qualem hominem fatemini quòd imperium veſtrũ capeſſeret humilis, vt nihil tale poſſit tentare. Chry. Et nimirum quæ dicta ſunt erãt ſufficientia, vt facerent eos de cætero ab ira ceſſare, ſed trepidant ne dimiſſus rurſus turbam ducat. Amor etenim principatus verſutum quid eſt & animam ſufficiens perdere: propterea magis inſiſtunt. vnde ſequitur, Illi au. cla. Tolle, tolle. Interficere enim eum conantur exprobratiſſima morte. vnde ſubdunt, Crucifige eum, formidantes ne aliqua eius poſt ipſum fiat memoria. Auguſt. Adhuc autem Pilatus terrorem quem de Cæſare ingeſſerant, ſuperare conatur. vnde ſubditur, Dixit eis Pilatus. Regem veſtrum crucifigam? De ignominia eorum volens eos frangere quos de ignominia Chriſti mitigare non potuit. Sequitur, Reſponderunt pontifices. Nõ habemus &c. Chryſo. Volentes ſeipſos ſubmiſerunt ſupplicio, propterea & Deus tradidit eos. Quia enim cõcorditer negauerunt regnum Dei, dimiſit eos in ſuum iudicium incidere. regnum enim Chriſti refutantes id quod Cæſaris eſt ſuper ſeipſos vocabant. Auguſtinus. Sed Pilatus timore mox vincitur. vnde ſequitur, Tunc ergo tradidit &c. Apertiſſime enim contra Cæſarem venire videretur, ſi regem ſe non habere niſi Cæſarem profi-

Error ſcriptoris.

Vindicta Iudæorũ.

profitentibus alium regem vellet ingerere, dimittendo impunitum, quem propter hos auſus ei tradiderunt occidendum. non autem dictum eſt, Tradidit eis illum, vt crucifigerent illum: ſed, vt crucifigeretur, ſcilicet iudicio ac poteſtate preſidis. Sed ideo illis traditum dixit euangeliſta, vt eos crimine implicatos à quo alieni eſſe conabantur oſtenderet. non enim faceret hoc Pilatus, niſi ut id, quod eos cupere cernebat, impleret.

Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerũt. Et baiulans ſibi crucem exiuit in eum qui dicitur caluariæ locum, hebraicè autem golgotha. Vbi crucifixerunt eũ et cũ eo alios duos hĩc et inde, mediũ aũt Ieſum.

Glo. Ad mandatũ præſidis milites Chriſtum ſuſceperunt crucifigendum. vnde dicitur, Suſceperunt autem Ie. & eduxe. Auguſt. Poteſt enim hoc iam referri ad milites apparitores prȩſides: nam poſtea euidentius dicitur. Milites ergo cum crucifixiſſent eum, quamuis euangeliſta etiam ſi totum Iudæis tribuit merito facit. ipſi enim fecerunt quicquid ut fieret, extorſerunt. Chry. Sed quia lignum ut prophanum putabant, & vitabant, & neque tangere ipſum ſuſtinebant, crucem Ieſu vt condemnato imponunt. vnde ſequitur, Et baiulans ſibi crucem &c. Ita & in typo factũ eſt. Iſaac etenim ligna portauit, ſed tunc quidem vſque ad patris beneplacitum res proceſſit, nunc autem in rebus effectum obtinuit, veritas enim erat. Theo. Sed quodammodo vt illic Iſaac dimiſſus eſt, & mactatus eſt aries, ſic & hic diuina natura manet impaſſibilis, ſed humanitas ſecundum quem aries dicitur tanquam errantis arietis Adæ filius hic mactata eſt. Sed qualiter alius euangeliſta dicit, quòd angariauerunt Simonem vt crucem portaret. Aug. de con. euang. Vtrunque factum inuenimus: primo id quod Ioannes dicit, deinde quod cæteri tres. vnde intelligitur quòd ipſe ſibi portabat crucem, cum exiret in locum memoratum. Aug. ſup. Io. Grande ſpectaculum, ſed ſi ſpectet impietas grande ludibrium, ſi pietas grande myſterium. Ridet impietas, regẽ pro virga regni lignũ ſui portare ſupplicij. Videt pietas regẽ baiulantẽ lignum ad ſeipſum figendum, quod fixurus fuerat, etiã in frontibus regum: ſpernendum oculis impiorum in qua erant glorificatura corda ſanctorum, ipſam crucem

Crucis ſuæ portitor Ieſu.

ſuam geſtans humero commendabat, & lucernæ arſuræ quæ ſub modio ponenda non erat candelabrum ferebat. Chry. Et ſicut victores, ita & ipſe in humeris portabat uictoriæ ſignum. Quidam autem dicunt quòd in illo loco qui Caluariæ dicebatur Adam mortuus eſt & ſepultus, ut in loco ubi mors regnauit, illic & Ieſus tropheum ſtatuerit. Hiero. ſup. Mat. Fauorabilis interpretatio & mulcens aurem populi, nec tamen uera. Extra urbem enim & foris portã loca ſunt, in quibus truncantur capita damnatorum & caluariæ quaſi decollatorum ſumpſere nomen. Adam uerò ſepultum iuxta Ebron & Abrææ in Ieſu filij naue uolumine legimus. Chryſoſt. Crucifigebant autem cum cum latronibus. unde ſequitur, Et cum eo alios duos hinc & inde, me. autem Ieſum. In hoc prophetiam implentes, quoniã cum iniquis reputatus eſt. Quæ enim conuiciantes faciebant, hæc ueritati conferebant. uolebat enim dęmon quod fiebat obumbrare, ſed non ualuit. Tribus enim in cruce affixis miracula quæ fiebant nulli aſcripſit niſi ſoli Ieſu: ita inanes diaboli artes factæ ſunt, nec ſolum non obfuit gloriæ eius, ſed contulit non parum. nam latronem in cruce cõuertere, & in paradiſum inducere nõ minus fuit quàm concutere petras. Alcui. Tamẽ & ipſa crux ſi attendas tribunal fuit. in medio enim iudice conſtituto, unus latro qui credidit liberatus, alter qui inſultauit damnatus eſt; iam ſignificabat quod facturus eſt de uiuis & mortuis, alios poſiturus ad dexteram, alios uerò ad ſiniſtram.

Adam vbi ſepultus.

Scripſit autem & titulũ pilatus, & poſuit ſuper crucem. Erat autem ſcriptum, Ieſus nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulũ multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus ubi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptum hæbraicè, græcè, et latinè. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli ſcribere rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit rex ſum Iudæorum. Reſpõdit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi.

Chryſ. Sicut in trophæo literæ ponuntur uictoriam oſtendentes, ita Pilatus titulum cruci Chriſti inſcripſit. unde dicitur, Scripſit autem &c. Simul quidem pro Chriſto reſpondens, ut eum à cõmunione latronum diſcerneret, ſimul autem & de Iudæis ulciſcens, oſtendens ſcilicet ipſorum malitiam dum in ſuum regem inſurrexerunt. vnde ſequitur, Erat autem ſcriptum &c. Bed.

Tituli myſterium.

In quo monſtrabatur iam tunc regnum ipſius,non ut ipſi putabant deſtructum,ſed potius augmentatum. Augu. Sed Iudæorum tantum rex Chriſtus eſt, an etiã Gentium? immò & gentium. Cum enim dixiſſet. Ego autem ſum cõſtitutus rex ab eo ſuper Syon montem ſanctum eius: ſubiecit, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. magnum ergo uolumus intelligi in hoc titulo ſacramentum,quia ſcilicet Oleaſter factus eſt particeps pinguedinis Oleæ: non Olea particeps facta eſt amaritudinis oleaſtri.Rex ergo Iudæorum Chriſtus, ſecũdum Iudæorum circuncifionem non carnis, ſed cordis,nõ litera,ſed ſpiritu. Sequitur,Hunc ergo titulum multi legebant Iudæorum &c. Chryſoſto. Credibile autem eſt multos Gentiles ſimul cum Iudæis propter feſtum conueniſſe, & ideo ut nullus ignoraret,non in una lingua, ſed in tribus ſcripſit. unde ſubditur, Et erat ſcriptum hebraicè, græcè, & latinè. Auguſt. Hæ quippè tres linguæ ibi præ cæteris eminebant. Hebræa propter Iudęos in lege Dei gloriantes.Gręca propter Gentium ſapientes.Latina propter Romanos multis & penè omnibus tunc gentibus imperantes. Theophyl. Significat autem ſuperſcriptio triplici ſermone figurata dominum eſſe regem practicæ, phyſicæ, necnon theologicæ. Nam per latinas literas figuratur practica, eo quòd Romanorum Imperium potentiſſimum ſatiſque officioſum in expeditionibus fuerit.Per gręcas uerò literas phyſica figuratur,Gręci nãque erga naturalium ſpeculationem inſudauerunt. Demum per hæbraicas theologia prætenditur, dum Iudæis eſt credita rerum diuinarum agnitio. Chryſoſtomus. Iudæi autem crucifixo inuidebant.unde ſequitur,Dicebant ergo Pilato &c. Nam hæc quidem enunciatio eſt & communis ſententia. Si uero adijciatur,Quoniam ipſe dixit, ipſius petulantiæ & extollentię oſtenderetur crimen eſſe, ſed Pilatus in priori ſtetit mente. unde ſequitur, Reſpondit Pilatus, Quòd ſcripſi ſcripſi. O ineffabilem uim diuinæ operationis etiam in cordibus ignorantium: nonne occulta uox quędam Pilato intus quodam ſi dici poteſt clamoſo ſilentio perſonabat,quod tanto ante in pſalmorum literis prophetatum eſt? Ne corrumpas tituli inſcriptionem.S ed quid loquimini inſani pontifices? nunquid enim propterea non erit uerum,quia Ieſus ait, Rex ſum Iudæorum? Si corrumpi non poteſt quod Pilatus ſcripſit,corrumpi poteſt quod ueritas dixit. Ideo enim Pilatus quod ſcripſit, ſcripſit: quia dominus,quod dixit,dixit.

Lingua rum tri um ratio.

Prophetia tituli.

Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes vnicuique militi partem & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis,deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem,Non ſcindamus eam,ſed ſortiamur de illa cuius ſit. Vt ſcriptura impleretur,dicens, Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi,& in veſtem meam miſerunt ſortem.

Auguſtinus. Iudicante Pilato milites qui ei parebant crucifixerunt Ieſum. unde dicitur, Milites ergo cum cruc. &c. Et tamen ſi uoluntates, ſi clamores eorum cogitemus, Iudæi magis crucifixerunt. ſed de partitione ſortitioneque veſtimentorum eius cæteri euangeliſtæ breuius & clauſe,iſte uerò apertiſſimè locutus eſt. nam ſequitur, Et fecerunt quatuor par.&c. Vnde apparet quatuor fuiſſe milites qui in eo crucifigendo præſidi paruerunt. Sequitur, Et tunicam,ſubaudiendum eſt. Acceperunt,ut iſte ſit ſenſus: Acceperunt autem & tunicam,& ſic locutus eſt,ut de cæteris ueſtimentis nullam ſortem miſſam eſſe uideamus, ſed de tunica quam ſimul cum cęteris acceperunt, ſed non ſimiliter diuiſerunt. De hac enim ſequitur exponens, Erat autem tu. incon. deſuper contexta per totum. Chryſo. Ipſam ſpeciem tunicæ euangeliſta hyſtoricè deſignat,quia enim in Palæſtina duos pannos connectẽtes ſubtexunt indumẽta, oſtendit Ioannes quòd talis erat tunica Ieſu,occultè utilitatem ueſtimentorum inſinuans. Theop. Alij uerò dicunt quòd apud Palęſtinam telas contexunt,non uelut apud nos texuntur, exiſtente ſuperius ſtamine, inferius uerò texentibus,ut ſic non uerſus partem ſupremam textura protendat,ſed econtra. Aug. Cur autem de illa ſortem miſerint narrat dicens,Dixerunt ergo &c. Apparet itaque in alijs ueſtimentis æquales ſe habuiſſe partes, ut ſortiri neceſſe non fuerit.In illa uerò una non eos habere potuiſſe ſingulas partes, niſi ſcinderetur ut pannos eius inutiliter tollerent: quod ne facerent, ad unum eam peruenire ſortitione maluerunt.Huius euãgeliſtæ narrationi conſonat etiam

Crucifixio Ieſu.

Veſtis Chriſti qualis.

etiam propheticum teſtimoniū. vnde ſubiungit, Vt ſcriptura impleretur dicens, Partiti ſunt &c. Chryſo. Intuere prophetiæ certitudinem non enim quæ partiti ſunt ſolum, ſed & quæ non partiti ſunt. Dixit igitur propheta, veſtimenta quidem diuiſerūt, ſed veſtem ſortiti concesſerunt. Auguſti. Matthæus dicendo diuiſerunt veſtimenta eius ſortem mittentes, totam diuiſionem veſtimentorum uoluit intelligi, & ad illam tunicam pertinere de qua ſortem miſerūt. Tale eſt quod etiam ait Lucas, Diuidentes veſtimenta eius miſerunt ſortes. Diuidentes enim venerunt ad tunicam de qua facta eſt ſortitio. Dicēdo autem ſortes, pluralem numerum pro ſingulari poſuit. Marcus autem ſolus videtur intuliſſe aliquam quæſtionem: dicendo enim, Mittentes ſortem ſuper eis quis quid tolleret, tanquàm ſuper omnibus veſtimentis, non ſuper ſola tunica ſors miſſa ſit locutus videatur, ſed hæc breuitas obſcuritatem facit. Sic enim dictū eſt, mittentes ſortem ſuper eis, ac ſi diceret mittentes ſortem cum diuiderentur. Cùm autem dicit, Quis quid tolleret, id eſt quis tunicam tolleret, tanquàm ſi totum ita diceretur, mittentes ſortem ſuper eis, quis tunicam quæ partibus æqualibus ſuperfuerat tolleret. Quadripartita autem veſtis domini noſtri Ieſu Chriſti quadripartitam figurauit eius eccleſiam, quatuor ſcilicet partibus in orbe diffuſam, & in eiſdem æqualiter, id eſt concorditer diſtributam. Tunica verò illa ſortita omnium partium ſignificat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur: Si autem charitas & ſupereminentiorem habet uiam & ſupereminet ſcientiæ, & ſuper omnia præcepta eſt, ſecundum illud, Super omnia autem hæc charitatem habere, meritò veſtis quæ ſignificatur deſuper cōtexta perhibetur. Et addidit per totum, quia nemo eius expers qui pertinere videtur ad totum, à quo toto catholica vocatur eccleſia. Inconſutilis autem ne aliquando diſſuatur: & ad vnum peruenit, quia in unū omnes colligit. In ſorte autem Dei gratia commendata eſt, cùm enim ſors mittitur, non perſonę cuiuſque vel meritis ſed occulto iudicio Dei creditur. Chryſ. Vel ſicut quidam dicunt tunica inconſutilis deſuper contexta per totum ſecundum allegoriam oſtendit, quoniam non ſimpliciter homo erat qui crucifixus eſt, ſed & deſuper deitatem habebat. Theoph. Vel aliter: Veſtis inconſutilis denotat corpus Chriſti: quod à ſuperiori parte cōtextum eſt. Spiritus enim ſanctus ſuperuenit: & virtus altiſſimi virgini obumbrauit. Hoc ergo ſacroſanctū Chriſti corpus indiuiſibile conſtat. nam & ſi diuidatur per ſingulos ſanctificans vniuſcuiuſque animam ſimul, & corpus, integrè tamen & indiuiſibiliter conſiſtit in omnibus. At quoniam ex quatuor elementis mundus conſiſtit, intelligendum eſt pro Chriſti veſtimentis viſibilem creaturam quàm inter ſe diuidunt dæmones quoties morti tradunt verbum Dei quod habitat in nobis: ac ſatagūt nos ſuæ partis efficere per mundanas illecebras. Aug. Et ideo iſta non aliquid boni ſignificaſſe quis dixerit, quia per malos facta ſunt: quid enim de ipſa cruce dicturi ſumus quæ ſimiliter ab impijs facta eſt, & tamen ea ſignificari rectè intelligitur: quod ait apoſtolus. Quæ ſit latitudo, longitudo, altitudo, & profundum. Lata eſt quippe in tranſuerſo ligno quo extenduntur pendentes manus, & ſignificat opera bona in latitudine charitatis. Longa eſt à tranſuerſo ligno vſque ad terram, & ſignificat perſeuerantiam in longitudine temporis. Alta eſt in cacumine quo tranſuerſum lignū ſurſum verſus excedit, & ſignificat ſupernum finē. quo cuncta opera referuntur. Profunda eſt in ea parte quæ in terra figitur, ibi quippe occulta eſt, ſed cuncta eius apparentia inde conſurgunt, ſicut bona noſtra de profunditate gratiæ Dei quæ comprehendi non poteſt, uniuerſa procedūt. Sed & ſi crux Chriſti hoc ſolū ſignificet qđ ait apoſtolus, Qui Chriſti ſunt carnē ſuam crucifixerunt cum paſſionibus & concupiſcentijs, q̃ magnum bonum eſt? Poſtremo quid eſt ſignum Chriſti niſi crux Chriſti? quod ſignum niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ, ex qua regenerantur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo aluntur, nihil eorum uitæ proficitur.

Crucis Chriſti myſteria.

Et milites quidem hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalenæ. Cum uidiſſet ergo Ieſus matrem, & diſcipulum ſtantem quē diligebat dixit matri ſuæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dixit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam.

Miracula mortis Chriſti

Theoph. Cùm milites quæ ad propriam ſpectabant ſecordiam proſequebantur: ipſe genitricis cura ſolicitus eſt. unde dicitur, Et mili. quidem hæc fe. Stabãt autem &c. Ambroſi. in epiſto. Maria mater domini ante crucem ſtabat filij: nullus me hoc docuit niſi ſanctus Ioannes euangeliſta. Mundum alij concuſſum in paſſione domini conſcripſerunt, cœlum tenebris obductum: refugiſſe ſolem: in paradiſum latronem, ſed poſt piã confeſſionem receptum. Ioannes docuit quod alij non docuerunt, quemadmodum in cruce poſitus matrem appellauerit. pluris putauit quòd victor ſuppliciorum pietatis officia matri exhibebat, quàm quòd regnum cœleſte donabatur vitæ æternæ. Nam ſi religioſum eſt quòd latroni donatur vita: multo vberioris pietatis eſt quòd à filio mater tanto affectu honoratur. Ecce (inquit) filius tuus, ecce mater tua. Teſtabatur de cruce Chriſtus: & inter matrem atque diſcipulum diuidebat pietatis officia. Condebat dominus non ſolum publicum, ſed etiam domeſticum teſtamentum. Et hoc eius teſtamẽtum ſignificabat Ioannes dignus tanto ſtatore teſtis. Bonum teſtamentum non pecuniæ ſed uitæ æternæ, quod non atramento ſcriptum eſt, ſed ſpiritu Dei viui. Lingua mea calamus ſcribæ: velociter ſcribentis. Sed nec Maria minor quàm matrem Chriſti decebat fugientibus apoſtolis ante crucem ſtabat, & pijs ſpectabat oculis filij vulnera, quia expectabat nõ in pignoris mortem, ſed mundi ſalutem: aut fortaſſe quia cognouerat per filij mortem mundi redemptionem. Aula regalis etiam ſua morte putabat ſe aliquid publico àudituram muneri: ſed Ieſus non egebat adiutore, ad redemptionem omnium, qui omnes ſine adiutorio ſeruauit. vnde & dicit, factus ſum homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Suſcepit quidem affectu parentis, ſed non quæſiuit alterius auxilium. Hanc imitamini matres ſanctæ: quæ in unico filio dilectiſſimo tantum maternæ virtutis exemplum dedit. neque enim vos dulciores liberos habetis: neque illud uirgo quærebat ſolatium, ut alium poſſet generare filium. Hieronym. contra Eluidium. Maria iſta quæ in Marco & Matthæo Iacobi & Ioſeph mater dicitur, fuit vxor Alphæi & ſoror Mariæ matris domini, quam Mariam Cleophæ nunc Ioannes cognominat à

Mariæ laus.

patre ſiue à gentilitate familiæ, aut quacunque alia cauſa ei nomen imponens. Si autem inde tibi alia atque alia videtur quòd alibi dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hic Maria Cleophæ: diſce ſcripturæ conſuetudinẽ eundem hominem diuerſis nominibus appellari. Chry. Et conſidera quòd imbecillius genus, ſcilicet mulierum uirilius apparuit iuxta crucem ſtando fugientibus diſcipulis. Auguſtinus de con. euang. Niſi autem Matt. & Lucas Mariam Magdalenæ nominaſſent, potuiſſemus dicere alias à longe, alias iuxta crucem fuiſſe. Nullus enim eorum præter Ioannem matrem domini commemorauit. Nunc ergo quomodo intelligitur eadem Maria Magdalenæ & à longè ſtetiſſe cum alijs mulieribus, ſicut Matthæus & Lucas dicunt, & iuxta crucem fuiſſe, ſicut Ioannes dicit: niſi quia in tanto interuallo erant ut iuxta dici poſſent, quia in conſpectu eius preſtò aderant, & à longè in conſpectu turbæ propinquius circunſtantis cum Centurione & militibus. Poſſumus etiam intelligere, quod illæ quæ ſimul aderant cum matre domini poſtquam eam diſcipulo commendauit. abire iam cœperãt ut à denſitate turbæ ſe eruerent, & cætera quæ facta ſunt longius intuerentur: vt cæteri euangeliſtæ, qui poſt mortem domini eas commemorauerunt iam longè ſtantes commemorarent. Quid autem intereſt ad ueritatem quòd quaſdam mulieres pariter, quaſdam ſinguli nominauerunt? Chryſoſtom. Et cum aliæ mulieres aſtarent nullius alterius meminit niſi matris, docens nos plus aliquid matribus præbere. Sicut enim parẽtes circa ſpiritualia aduerſantes neque noſſe oportet: ita quando nihil impediunt, omnia decet eis præbere & alijs præferre. unde ſubditur, Cùm vidiſſet ergo Ie. ma. & diſ. ſtantem quem di. dixit ma. ſuæ. Mu. ecce filius tuus. Beda. Dilectionis indicio euãgeliſta ſuã demonſtrat perſonam, non ꝙ exceptis cęteris ſolus, ſed prę cęteris familiarius propter priuilegium caſtitatis à domino amabatur, quoniã virgo ab eo vocatus, uirgo permanſit in æuum. Chryſo. Papè quanto diſcipulum honorauit honore: ſed ipſe ſeipſum occultat moderate. ſapiens, ſi. n. vellet gloriari, & cauſam vtique adieciſſet propter quam amabatur. Etenim conueniens eſt magnam quandam & mirabilem eſſe cauſam.

Ideo

Ideo autem nihil aliud Ioanni loquitur,neque conſolatur triſtantem:quoniam tempus non erat verborum conſolatione. Sed neque parum erat honorari eam tali honore. Quia verò conueniens erat matrem exiſtentem dolore oppreſſam procurationem quærere,quia ipſe aberat, diſcipulo qui diligebatur tradidit diligentiam habituro. unde ſequitur, Deinde di.diſ. Ec.mater tua. Auguſtinus. Hæc nimirum eſt illa hora de qua Ieſus aquam conuerſurus in vinum dixerat matri, Quid mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora mea. Tunc enim diuina facturus non diuinitatis, ſed humanitatis uel infirmitatis matrem velut incognitam repellebat,nunc autem humana iam patiens, ex qua factus fuerat homo,affectu commendabat humano.moralis igitur inſinuatur locus & exemplo ſuo inſtruit præceptor bonus,vt à filijs pijs impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud vbi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magiſtri docentis. Chryſoſtomus. Itaque etiam Martionis obſtruit in verecundiam. ſi enim non genitus eſt ſecundum carnem, neque matrem habuit cuius gratia tanta circa eam ſolam facit prouidentiam? intuere autem qualiter cum crucifigeretur uniuerſa impertubatè agebat, diſcipulo loquens de matre:prophetias implens, latroni bonam ſpem tribuens:antequam autem crucifigeretur, trepidans videtur. Nam illic quidem naturæ imbecillitas demonſtrata eſt. hic autem virtutis ſuperabundantia oſtendebatur. Sed & nos per hoc erudit ſi ante aduerſa conturbamur: non propterea deſiſtere,cum in agonam ingreſſi fuerimus omnia ſuſtinere vt facilia & leuia. Auguſtinus Quia ergo matri quam relinquebat: alterum pro ſe filiū quodammodo prouidebat cur hoc fecerit oſtendit in hoc quod ſubditur, Et ex illa hora accepit &c. Sed in quæ ſua Ioannes matrem domini accepit? Neque enim non ex eis erat qui dixerant ei. Ecce nos dimiſimus omnia & ſecuti ſumus te. Suſcepit ergo eam in ſua non prædia quæ nulla propria poſſidebat, ſed officia quæ propria diſpenſatione exequenda curabat. Beda. Alia litera habet: accepit eam diſcipulus in ſuam. quidam volunt in ſuam matrem, ſed congruentius ſubauditur in ſuam curam.

Poſtea ſciens Ieſus, quia omnia cōſummata ſunt, ut conſummaretur ſcriptura dixit. Sitio. Vas aūt erat poſitum aceto plenum. Illi ergo ſpōgiam plenam aceto hyſopo circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum dixit Conſummatum eſt. Et inclinato capite tradidit ſpiritum.

Auguſtin. Patiebatur hæc omnia qui apparebat homo, & ipſe idem diſponebat hæc omnia qui latebat Deus. vnde dicitur. Poſtea ſciens quoniam om.conſum.ſunt,ut conſummaretur ſcriptura, id eſt quod ſcriptura prædixerat. Et in ſiti mea potauerunt me aceto,dixit. Sitio,tanquam diceret: hoc minus feciſtis, date quod eſtis. Iudæi quippe ipſi erant acetum degenerantes à uino patriarcharum & prophetarum. Vas ergo poſitum erat aceto plenum. tanquam enim de pleno vaſe, de iniquitate mundi huius impletum cor habentes, velut ſpongia cauernoſis quodammodo atque tortuoſis latibulis fraudulentum. vnde ſequitur, Illi autem ſpongiam plenam,aceto hyſo. circumpo.obtule.ori eius. Chryſoſtomus Neque enim ex his quæ videbant facti ſunt manſueti, ſed ſæuiebant magis, & eum potabant, condemnatorum pocula offerentes. propterea enim hyſopus appoſitus erat. Auguſtinus. Hyſopum autem cui circumpoſuerunt ſpongiam aceto plenam, quoniam herba eſt humilis & pectus purgat, Chriſti humilitatem congruenter accipimus,quam circundederunt & ſe circumueniſſe putauerūt, Chriſti nanque humilitate mundamur. Nec moueat quomodo ſpongiam ori eius potuerunt admouere, qui cruce fuerat exaltatus à terra. Sicut enim apud alios euangeliſtas legitur quòd hic prætermiſit: in arundine factum eſt vt in ſpongia talis potus ad crucis ſublimia leuaretur. Theophylus. Quidam verò hyſopum dicunt uocari arundinem,nam frondes habet arundini conſimiles. ſequitur, Cum ergo accepiſ. Ie. ace. di. Conſummatum eſt. Auguſtinus. Quid? niſi quòd prophetia tanto ante prædixerat. Beda. Hic quæri poteſt,quomodo hic dicitur. Cum accepiſſet acetum, cum alius euangeliſta dicat. Noluit bibere. Sed hoc facile ſoluitur: quoniam non accepit ut biberet, ſed vt quod ſcriptum erat impleret. Auguſtinus.. Deinde quia nihil remanſerat quod antequam moreretur fieri adhuc oporteret. Sequitur, Et inclinato capite

Aceti datim myſterium

tradidit ſpiritum: Peractis omnibus quæ ut peragerentur expectabat, tanquam ille qui poteſtatem habebat ponendi animam ſuam:& iterum ſumendi eam. Greg. 11.mor. Spiritus autem hic pro anima ponitur. Si enim aliud ſpiritum quàm animã euangeliſta diceret, exeunte ſpiritu anima remanſiſſet. Grego. Non autem quoniam expirauit inclinauit caput, ſed quia inclinauit caput tunc expirauit. per quæ omnia indicauit euangeliſta, quoniam omnium dominus ipſe erat. Aug. Quis.n.ita dormit quando voluerit, ſicut Ieſus mortuus eſt quando voluit? Quanta ſperanda, vel timenda poteſtas eſt iudicantis, ſi apparuit tanta morientis? Theop. Tradidit autem dominus ſpiritum Deo,& patri, oſtendens quòd nequaquàm ſanctorum animæ conuerſantur in tumulis, immò deueniunt ad manus patris omnium peccatoribus ad locum pœnarum delatis videlicet ad infernum.

Mors Chriſti ſpontanea.

Iudæi ergo quoniã paraſceue erat ut non remanerent in cruce corpora ſabbato. Erat .n. magnus dies ille ſabbati rogauerunt Pilatum ut frangerentur eorum crura & tollerẽtur. Venerunt ergo milites,& primi quidẽ fregerunt crura, & alterius qui crucifixus eſt cũ eo. Ad Ieſum aũt cum ueniſſent ut uiderunt eũ iã mortuũ nõ fregerunt eius crura, ſed unus militũ lãcea latus eius apuit, et cõtinuo exiuit ſangu s & aqua. Et qui uidit teſtimoniũ perhibuit, & uerum eſt teſtimonium eius, et ille ſcit quia vera dicit, ut et uos credatis. Facta ſunt.n.hæc ut ſcriptura impleretur. Os non cõminuetis ex eo, & iterũ alia ſcriptura dicit. Videbunt in quem transfixerunt.

Chry. Iudæi qui camelum tranſglutiebant, culicẽ autem colliquabant, cùm tantam fuiſſent operati audaciam. de die diligenter ratiocinantur. vnde dicitur, Iu. er. quoniam para.erat:vt nõ re. in cru. cor.ſab. Beda. Paraſceue.i. præparatio dicta eſt ſexta feria, quia eo die duplices ſibi cibos filij Iſrael præparabant, Erat enim ma.di.il. ſab.ſ. propter ſolennitatem paſchalem. Rog. Pilatum vt frange. cru. eorum. Augu. Non crura tollerentur, ſed hi quibus ideo frangebantur, ut morerentur auferrentur ex ligno ne pendẽtes in crucibus magnum diẽ feſtum ſui diurni cruciatus horrore fœdarent. Theoph. Sic enim iubebantur in lege non occidere ſolem in hominis ſupplicio, vel quia noluerunt in die feſto tortores aut homicidæ cenſeri. Chryſoſtomus. Vide autem qualiter valida eſt veritas. per eorum.n.ſtudia prophetia completur. vnde ſubditur, Vene. er. mil. & primi qui. frege. cru.& alte.qui cruci.eſt cum eo. Ad Ie. autem cùm veni. vt vide. eum iam mor. non frege. eius cru. ſed unus militum lancea latus eius aperuit. Theoph. Vt Iudæis complaceant lanceant Chriſtum circa corpus ex animę contumelias inferrentes, ſed contumelia in ſignum prodijt. ſanguinem enim de corpore extincto manere miraculoſum eſt. Auguſti. Vigilanti verbo euangeliſta vſus eſt:ut non diceret. Latus eius percuſſit aut vulnerauit: ſed aperuit, ut illic quodãmodo vitæ oſtium panderetur, unde ſacramenta eccleſiæ manauerunt, ſine quibus ad vitam, quæ verè vita eſt, non intratur. unde ſequitur, Et cõtinuò exiuit ſanguis & aqua, Ille ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum, aqua illa ſalutare temperat poculũ: hoc & lauacrum præſtat,& potum. Hoc prenunciabat, quòd Noe in latere archę oſtiũ facere iuſſus eſt, quo intrarẽt animalia quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur eccleſia, propter hoc prima mulier facta eſt de viri latere dormientis.& hic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, ut inde formaretur ei coniunx, per id quod de latere dormientis, effluxit. O mors unde mortui reuiuiſcũt, quid iſto ſanguine mũdius? quid iſto vulnere ſalubrius? Chryſoſtom. Et quia hinc ſuſcipiunt principium ſacra myſteria cum acceſſeris ad tremendum calicem: vt ab ipſa bibiturus Chriſti coſta ita accedas. Theophylus. Erubeſcant igitur qui vinum in ſacris non limphant myſterijs. videntur enim non credere quòd aqua de latere fluxerit. Poteſt tamen quis calumnioſè dicere, quod aliqua virtus vitalis erat in corpore, & ideo ſanguis effluxit, aqua vero manans inexpugnabile ſignum fuit, & ideo Euangeliſta ſubiungit, Et qui uidit teſtimonium perhibuit. Chryſ.q.d. Non ab alijs audiuit, ſed ipſe præſens vidit. Et verum eſt teſtimoniũ eius. Quod conuenienter ſubiungit, conuiciũ Chriſti enarrans, non magnũ aliquod & admirabile ſignũ, ut ſic ſuſpectus ſermo redderetur. ſed ipſe hoc dixit, hæreticorum ora præcludens, & futura perſonans myſteria, & eũ q iacebat in eis inſpiciẽs theſaurũ. Sequitur, Et ille ſcit, quia &c. Aug. Scit.n. qui

qui vidit : cuius credat teſtimonio qui non vidit. Duo autem teſtimonia de ſcripturis reddidit ſingulis rebus, quas factas fuiſſe narrauit. Nam quia dixerat, Non fregerunt crura Ieſu: ſubdidit, Facta ſunt enim hæc vt &c. Quod præceptum eſt eis, qui celebrare paſcha iuſſi sũt ouis immolatione in veteri lege, quæ dominicæ paſſionis vmbra præceſſerat. Item quia ſubiunxerat, Vnus mili. lancea latus eius aperuit: ad hoc pertinet alterum teſtimonium quod ſubdit dicens, Et iterum alia ſcriptura dicit, Vid. in quem transfixe. vbi promiſſus eſt Chriſtus in ea qua crucifixus eſt carne futurus. Hiero. Hoc autem teſtimonium ſumptum eſt de Zacharia.

Poſt hæc autem rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathia, eo quòd eſſet diſcipulus Ieſu, occultus autẽ propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Ieſu. Et permiſit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Ieſum nocte primũ ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, et ligauerunt eũ lintheis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autẽ in loco vbi crucifixus eſt, hortus, et in horto monumẽtũ nouũ, in quo nõdũ quiſquã poſitus erat. Ibi ergo propter paraſceuẽ Iudæorũ quia iuxta erat monumẽtũ poſuerunt Ieſum.

Chryſoſt. Aeſtimans Ioſeph extinctum eſſe Iudæorum furorem Christo crucifixo: cum fiducia acceſſit, vt deponendum funus procuraret. vnde dicitur, Poſt hæc autem rogauit Pilatum &c. Beda. Arimathia ipſa eſt Ramatha ciuitas Helcane & Samuelis. Cœlitus autem prouiſum eſt, ut eſſet diues, vt ad præſidem poſſet accedere, & vt eſſet iuſtus, vt corpus domini accipere mereretur. vnde ſequitur, Vt tolleret corpus Ieſu &c. Chryſoſto. Non ex 12. ſed ex ſeptuaginta, quoniam nullus ex 12. acceſſerit. Et ſi timore Iudæorum quis pro cauſa aſſumpſerit, hoc eodem detinebatur timore. vnde dicitur, Occultus autem propter metum Iudæorum. Sed valde inſignis erat, & Pilato notus. vnde & gratiam accepit, & hoc eſt quod ſubditur, Et permiſit Pilatus. Et ſepelit de reliquo, non vt condemnatum, ſed vt magnum quendam & mirabilem. vnde ſubditur, Venit ergo & tu. cor. Ieſu. Auguſt. de con. euange. In extremo enim illo officio funeri exhibendo minus curauit à Iudæis, quanuis ſoleret in domino audiendo eorum inimicitias deuitare. Beda. Sedata enim vtcunque eorum ſæuitia, eo quòd ſe aduerſus Chriſtum præualuiſſe gaudebant, corpus Chriſti petijt, quoniam non videbatur cauſa diſcipulatus, ſed pietatis veniſſe: vt funeri officium impenderet, quod homines non ſolum bonis, ſed etiam malis ſolent impendere. Adiungitur autem ei & Nicodemus. vnde ſequitur, Venit autem & Nicodemus qui &c. Auguſt. Non ita diſtinguendum eſt, ut dicamus primum ferens mixturam myrrhę, ſed vt quod dictum eſt, primum, ad ſuperiorem ſenſum pertineat. Venerat enim ad Ieſum Nicodemus nocte primum, quod idem Ioannes narrauit in prioribus euãgelij ſui partibus, hic ergo intelligendum eſt ad Ieſum non tunc ſolum, ſed tunc primum veniſſe Nicodemum: veniſſe autem poſtea vt fieret audiendo diſcipulus. Chryſo. Ferunt autem pigmenta quæ maxime corpus apta ſunt, quam plurimum conſeruare, & non permittere cito ſubijci corruptioni: adhuc enim ut de nudo homine diſponebant: ſed tamen multam dilectionem demonſtrabãt. Beda. Notandum eſt autem quòd ſimplex vnguentum fuerit: quia ex diuerſis aromatibus licentiam conficiendi non haberent. Sequitur, Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt eum &c. Auguſtinus. In quo Euangeliſta admonuit in huiuſmodi officijs, quæ mortuis exhibentur morem cuiuſque gentis eſſe ſeruandum. Erat autem illius gentis conſuetudo, vt mortuorum corpora varijs aromatibus condirentur, vt diutius ſeruarentur illæſa. Aug. de con. euangel. Neque autem hic Ioannes alijs repugnat, neque enim illi qui Nicodemum tacuerunt, affirmauerunt à ſolo Ioſeph dominum ſepultum, quanuis ſolius commemorationem fecerint: aut quia illi vna ſyndone à Ioſeph inuolutum dixerunt, propterea prohibuerunt intelligi, & alia linthea potuiſſe afferri à Nicodemo & ſuperaddidi, vt verũ narrat Ioannes, quod nõ uno lintheo, ſed lintheis inuolutus ſit, quanuis & propter ſudarium quod capiti adhibebatur, & inſtitas quibus corpus totum alligatum eſt, quia omnia de ligno creant: etiam ſi vna ſyndo ibi fuit, veraciſſimè dici potuit, Ligauerunt eum lintheis. Linthea quippè generaliter dicuntur quæ lino texuntur.

expoſitio hyſtoriæ.

Officiũ funeris Chriſti

Mos funeralis

B.da.

Beda. Hinc eccleſiæ conſuetudo deſcendit vt corpus domini non ſericis & auro textis conſecretur, ſed in ſyndone munda. Chry. Quia verò breuitate temporis vrgebantur, nona enim hora mortuo Chriſto, deinde accedẽtibus ad Pilatum, & deponẽtibus Chriſti corpus veſpera imminebat, ideo ponunt eum in proximum monumentum: vnde ſubditur, Erat autem in loco &c. Quod diſpenſatione factum eſt, ne alterius alicuius qui cum eo iaceret æſtimaretur reſurrectio facta eſſe. Aug. Sicut etiam in Mariæ virginis vtero nemo ante illũ, nemo poſt illum conceptus eſt, ita in hoc monumentum nemo ante illum & nemo poſt illum ſepultus eſt. Theoph. Per hoc etiam quòd nouum fuit ſepulchrum, myſticè datur intelligi, q; per Chriſti ſepulturam omnes innouamur morte corruptione deſtructa. Attende etiã abundantiam pro nobis ſuſceptæ paupertatis. Nam qui domum in vita non habuit, poſt mortem quoque in alieno ſepulchro reconditur, & nudus exiſtens à Ioſeph operitur. Sequitur, Ibi ergo propter paraſceuen Iudæorum quia &c. Augu. Acceleratam vult intelligi ſepulturam, ne adueſperaſceret, quando iam propter paraſceuen, quam cœnam puram Iudæi latinè vſitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. Chryſoſto. Propinquam autem fuit ſepulchrum, vt diſcipuli poſſent cum facilitate accedere, & conſideratores fieri eorum quæ eueniebant propè exiſtente loco, & vt ſepulturæ teſtes eſſent etiam inimici cuſtodientes ſepulchrum, & vt falſus oſtenderetur is qui de furto ſermo. Beda. Myſticè autem Ioſeph interpretatur aptus per acceptionẽ boni operis, ad quod monemur, vt corpus domini dignè percipere mereamur. Theo. Nunc etiam quodammodo Chriſtus apud auaros mortificatur, in paupere famem patiente. Eſto ergo Ioſeph & tege Chriſti nuditatem, non ſemel, ſed in ſuo tumulo ſpirituali conſiderando reconde, cooperi & immiſce myrrham & aloen amaricantia conſiderando vocem illam, Ite maledicti in ignem æternum, qua nihil amarius æſtimo.

Sindonis myſteriũ.

Sepulchri Chriſti myſterium.

Tropologica expoſitio.

CAPVT XX.

VNA autem ſabbati Maria Magdalena venit mane cum adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, & vidit lapidem reuolutum à monumento. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium diſcipulum quem amabat Ieſus, & dicit illis. Tulerũt dominum de monumẽto, & neſcimus vbi poſuerunt eum. Exijt ergo Petrus, & ille alius diſcipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet uidit poſita lintheamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum. Et vidit lintheamina poſita & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cum lintheaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit, & ille diſcipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit. Nondum enim ſciebant ſcripturam, quia oportuit eum à mortuis reſurgere.

Chry. Quia iam tranſierat ſabbatum in quo impediebatur à lege, non potuit Maria Magda. quieſcere, ſed venit profundo diluculo conſolationem quandam à loco ſepulturæ inuenire volens. vnde dicitur, Vna autem ſabbati Maria Magda. &c. Augu. de con. euange. Venit quidem Maria Magda. ſine dubio cæteris mulieribus quæ domino miniſtrauerant plurimũ dilectione feruentior, vt non immerito Ioannes ſolam commemoraret, tacitis eis quæ cum illa fuerãt, ſicut alijs teſtantur. Aug. ſuper Ioan. Vna autem ſabbati eſt, quem iam diem dominicum propter domini reſurrectionem mos Chriſtianus appellat, quem Matthæus primam ſabbati nominauit. Beda. Dicitur ergo, Vna ſabbati, hoc eſt altera ſiue prima die poſt ſabbatum. Theo. Vel aliter. Hebdomadę dies Iudæi ſabbatum nominabant, vnam autem ex ſabbati diebus primam, futuri autẽ ſæculi exemplar eſt hic dies, quoniam futuri ſæculi vna dies eſt nequaquam nocte interpolata. Deus enim ibi ſol eſt, qui nunquam occidit. In hac igitur die dominus reſurrexit incorruptibilitatem corporis aſſumens, ſicut nos in futuro ſæculo incorruptione induemur. Aug. de con. euã. Quòd autem Marcus dicit. Valde mane orien-

Magdalene feruor

riente iam ſole non repugnat ei quod dicitur. Cum adhuc tenebræ eſſent, die quippè ſurgente aliquæ reliquiæ tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Nec ſic accipiendum eſt quod ait Marcus. Valde mane orto iam ſole, tāquam ſol ipſe iam videretur ſuper terram, ſed potius ſicut dicere ſolemus eis quibus uolumus ſignificare temperius aliquid faciendum, orto iam ſole dicitur, ideſt de proximo adueniente in has partes. Gregor. in ho. Congruè autem dicitur, Cum adhuc tenebrę eſſent, Maria enim auctorem omnium quem carne uiderat, mortuum quærebat in monumento, & quia hunc minime inuenit, furatum credidit. Adhuc ergo erant tenebræ cū uenit ad monumentum. Sequitur, Et ui. la. re.à monumento. Aug. de con. euan. Iam ergo factum erat quod ſolus Matthęus commemorat de terræmotu & lapide reuoluto, conterritiſque cuſtodibus. Chryſ. Surrexit quidē dominus lapide & ſignaculis de ſepulchro iniacētibus, quia verò oportebat & alios certificari aperitur monumentum poſt reſurrectionem, & ita creditur quod factum eſt, hoc denique & Mariam mouit. videns enim lapidem ſublatum non intrauit neque proſpexit, ſed ad diſcipulos ex multo amore cum velocitate cucurrit. Nondū autem de reſurrectione nouerat aliquid manifeſtum, ſed putabat tranſlationem corporis eſſe factam. Glo. Et ideo cucurrit nunciare diſcipulis, ut aut ſecum quærerent, aut ſecum dolerent. Et hoc eſt quòd ſequitur, Cucurrit ergo, & uenit ad Simonē petrum &c. Auguſt. Ita ſe commemorare ſolet quem diligebat Ieſus, qui vtique omnes, ſed ipſum præ cæteris & familiarius diligebat. Sequitur, Et dixit eis. Tulerunt dominum meum & neſcio vbi poſuerunt eum. Greg. 3. mora. Hoc autem dicens totum pro parte inſinuat, ſolū quippe corpus domini quęſitura uenerat, & quaſi totum dominum ſublatum deplorat. Aug. Nonnulli autem codices gręci etiam habent, Tulerunt dominum meum, quod uideri dictum poteſt propenſiore charitatis, vel famulatus affectu. Sed hoc in plutibus codicibus, quos in prōptu habemus non inuenimus. Diſcipulum autem quem diligebat Ieſus ſeipſum dicit. nam quippe ita commemorare ſolet, quòd eum diligebat Ieſus qui utique omnes, ſed ipſum præ cæteris & familiarius diligebat. Chryſ. Euangeliſta uerò non priuauit mulierem hac laude, nec uerecundum exiſtimauit quòd ab ea prius adiſcerent. Audientes ergo illi cum multo ſtudio monumento inſiſtunt. Grego. Illi autem prę cæteris cucurrerunt, qui præ cæteris amauerunt, uidelicet Petrus & Ioannes. vnde ſequitur, Exijt ergo Petrus &c. Theo. Sed ſi quęras quomodo aſtātibus cuſtodibus uenerunt ad monumentum. Rudis quomodo, quoniam poſtquā dominus reſurrexit & una cum terræmotu affuit angelus in ſepulchro: receſſerunt cuſtodes annunciantes phariſæis. Augu. Cum autem iam dixiſſet, uenerunt ad monumentum, regreſſus eſt, ut narraret, quomodo uenerunt. atque ait, Currebant aūt duo ſimul, & ille alius diſcipulus pręcucurrit citius Petro & uenit prior ad monumentum, ubi oſtendit quòd ipſe prior uenerit, ſed tanquā de alio cuncta narrat. Chry. Veniens autem conſiderat lintheamina poſita. vnde ſequitur, Et cùm ſe inclinaſſet uidit poſita lintheamina, nihil tamē ipſe plus perſcrutatur, ſed deſiſtit. & hoc eſt quod ſubditur, Non tamen introiuit, Petrus uero ut feruidis introiens uniuerſa inſpexit diligenter & amplius uidit. vnde ſequitur, Venit ergo Simon Petrus & intro. in mo. & uidit linth. po. & ſu. quod fu. ſu. ca. eius non cū linth. po. ſed ſe. inuolu. in unum loc. quod erat reſurrectionis ſignum. Neq; enim quidem eum tranſtuliſſent, corpus eius denudaſſent, neque ſi furati eſſent, huius rei fuiſſent ſolliciti, ut leuarent ſudariū & inuoluerent, & ponerēt in unum locum ſeorſum à lintheaminibus, ſed ſimpliciter ut ſe habebat ſuſcepiſſent corpus. Ideo enim Ioannes præmiſerat, quoniam ſepultus eſt cum myrrha, quæ conglutinat corpori lintheamina, ut non decipiaris ab his qui dicunt eū furto ſubleuatum eſſe. Non enim ita inſenſatus eſſet qui furaretur, ut circa rem ſuperfluam tantum ſtudium conſumeret: poſt Petrum autem & Ioannes introiuit. unde ſequitur, Tunc ergo introiuit & ille diſcipulus &c. Augu. Nonnulli putant hoc Ioannem crediſſe quòd Ieſus reſurrexerit, ſed quod ſequitur, hoc non indicat. uidit ergo mane monumentum & credidit quod dixerat mulier. nam ſequitur, Nondum enim ſcie. ſcripturam &c. Non ergo eum credidit

Argumentū reſurrectionis.

dit reſurrexiſſe, quem neſciebat oportere reſurgere. quando autem ab ipſo domino audiebant, quanuis apertiſſimè diceretur, conſuetudine tamen audiendi ab illo parabolas non intelligebant, & aliquid aliud eũ ſignificare credebant. Gregor in ho. Hæc autem tam ſubtilis euangeliſtæ deſcriptio à myſterijs vacare credenda nõ eſt. per Ioãnem iuniorem ſynagoga, per ſeniorem verò Petrum eccleſia Gentiũ deſignatur. quia etſi ad Dei cultum eſt prior ſynagoga quam eccleſia Gentium, ad vſum tamen ſæculi prior eſt multitudo gentium quam ſynagoga. Cucurrerunt autem ſimul, quia ab ortus ſui tempore vſque ad occaſum pari & communi via: & ſi non pari & communi ſenſu Gentilitas cum ſynagoga decucurrit, uenit ſynagoga prius ad monumentum, ſed minime intrauit, quia legis quidẽ mandata percepit prophetias de incarnatione ac paſſione dominica audiuit, ſed credere in mortuum noluit, Venit autem Simon Petrus & introiuit in monumentum, quia ſecuta poſterior eccleſia gẽtiũ Chriſtum Ieſum & cognouit carne mortuorum & uiuentem credidit Deum. Sudarium autem capitis domini cum lintheaminibus non inuenitur, quia caput Chriſti Deus & diuinitatis incõprehenſibilia ſacramenta ab infirmitatis noſtræ cognitione diſiuncta ſunt, eiuſque potentia creatura tranſcendit naturam. Non ſolum autem ſeparatim, ſed inuolutum inueniri dicitur, quia linthei quo inuoluitur, nec initium nec finis aſpicitur. Celſitudo autem diuinitatis, nec cœpit eſſe nec deſinit. Bene autem additur in uno loco, quia in ſciſſura mentium Deus nõ eſt, & illi eius gratiã habere merentur: qui ſe ab inuicem per ſectarum ſcandala non diuidunt. Sed quia ſolet per ſudarium laborãtium ſudor detergi: poteſt & ſudarij nomine intelligi labor Dei. Sudariũ ergo quod ſuper caput eius fuerat ſeorſum inuenitur, quia ipſa redemptoris noſtri paſſio longe à noſtra paſſione diſiuncta eſt, quoniam ipſe ſine culpa pertulit quod nos cum culpa toleramus. Ipſe ſpõte morti ſuccumbere uoluit, ad quam nos uenimus inuiti. Poſtquam autem intrauit Petrus ingreſſus eſt & Ioannes, quia in fine mundi ad redemptoris fidem etiam Iudæa colligetur. Theo. Vel aliter: Intellige Petrum actiuum & promptum. Ioannẽ verò contemplatiuum & docilem rerum diuinarum habuiſſe peritiam, plerunq; autem præuenit contemplatiuus notitia & docilitate, ſed actiuus inſtantia feruoris & ſedulitate præcedit illius acumen, & prius inſpicit diuinum myſterium.

Allegorica expoſitio.

linthei myſterium.

Abierunt ergo diſcipuli ad ſemetipſos. Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret inclinauit ſe & proſpexit in monumentum. Et vidit duos angelos in albis ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes vbi poſitum erat corpus Ieſu. Dicunt illi. Mulier quid ploras? Dicit eis. Quia tulerunt dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum. Hæc cum dixiſſet conuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem & non ſciebat, quia Ieſus eſt. Dicit ei Ieſus. Mulier quid ploras? Quem quæris? Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet, dicit ei Domine ſi tu ſuſtuliſti eum dicito mihi vbi poſuiſti eum, & ego eum tollam. Dicit ei Ieſus. Maria, Conuerſa illa dicit ei. Rabboni, quod dicitur magiſter. Dicit ei Ieſus. Noli me tangere. Nondum enim aſcendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos & dic eis. Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum. Venit Maria Magdalena annuncians diſcipulis, quia vidit dominum, & hæc dixit mihi.

Grego. in ho. Maria autem Magdalenæ quæ fuerat in ciuitate peccatrix: amando veritatem lauerat lachrymis maculas criminis, cuius mentem magna vis amoris accenderat, quæ à monumento domini etiam diſcipulis recedentibus non recedebat. Dicitur enim. Abie.er.ite.diſ. ad ſemetip. Auguſt. Ideſt vbi habitabant, & vnde ad monumentum cucurrerant. Viris autem redeuntibus, niſi infirmiorem ſexum in eodem loco fortior figebat affectus, vnde ſequitur: Maria autem ſtabat &c. Aug. de con.euan. Ideſt autem illi ſaxei ſepulchri locum, ſed tamen intra illud ſpacium quo iam ingreſſæ fuerant, hortus quippe illic erat, Ne mireris autem ꝙ Maria amare flebat ad ſepulchrum, Petrus vero nihil tale paſſus eſt. compaſſibile enim eſt muliebre genus & natura flebile. Aug. Oculi igitur qui dominum quæſierant & non inuenerant lachrymis vacabant, amplius dolentes quòd fuerit ablatus de monumento quàm quòd fuerat occiſus in ligno: quoniam magiſtri tanti cuius uita ſubtracta fuerat nec memoria remanebat. Augu. de con.euange. Viderat autem cum alijs mulieribus angelum ſedentẽ à dextris ſuper

Mulieris conſtantia

ſuper lapidem reuolutum à monumēto, ad cuius verba cū fleret, proſpexit in monumētum. Chry. Magnum.n.ad mitigationem ad monumentum apparens, vide denique eam vt plus requieſceret, & inclinat ſe & volentem locū videre vbi iacuit, vnde ſequitur: Dum ergo fleret &c: Grego. Amāti.n. ſemel aſpexiſſe non ſufficit, quia vis amoris intentionē multiplicat inquiſitionis. Aug. Nimium.n.dolebat nec ſuis nec diſcipulorū oculis facile putabat eſſe credendum, an potius diuino in animo eius effectū eſt vt proſpiceret. Grego. Quęſiuit.n. corpus & minime inuenit: perſeuerauit vt quęreret, vnde & contingit vt inueniret, actumque eſt vt deſideria dilatata creſcerent, & creſcentia cauſarent quod inueniſſent. Sancta.n.deſideria dilatione creſcunt. Si autem dilatione deficiunt, deſideria non ferunt. Iſta itaque quæ ſic amat, quæ ſe ad monumentum quod proſpexerat iterum inclinat, videamus quo fructu vis amoris in ea ingeminat opus inquiſitionis. Sequitur enim: Et vidit duos angelos &c. Chry. Quia.n. non erat excelſa mulieris mens vt ex ſudarijs perciperet reſurrectionem, angelos videt in læto habitu, & ipſa à paſſione mitigetur. Aug. Quid eſt autem q̄ vnus ad caput & alter ad pedes ſedebat, an quoniam qui Græce angeli dicuntur, Latinè ſunt nuncij. Iſto modo Chriſti euangelium velut à capite uſq; ad pedes, ab initio uſque in finem ſignabant eſſe nunciandum. Greg. Vel ad caput ſedet angelus cū per apoſtolos prędicatur: quia in principio erat uerbum, & quaſi ad pedes ſedet cum dicitur. Verbum caro factum eſt. Poſſumus etiam per duos angelos duo teſtamēta agnoſcere, quæ dum pari ſenſu incarnatum & mortuum, ac reſurrexiſſe dominum nunciant, quaſi teſtamētum prius ad caput, & teſtamentum poſterius ad pedes ſedet. Chry. Angeli autem apparentes nihil de reſurrectione dicunt: ſed paulatim in eum qui de reſurrectione eſt, intrant ſermonem. Quia enim mulier ultra conſuetudinem præclarum habitum uiderat: ne turbetur audiuit compaſſionis uocem, unde ſequitur: Dicunt ei il.mu.qd ploras? Angeli lachrymas prohibebant: & futurum quodāmodo gaudium nunciabant. Ita enim dixerunt. Quid ploras? ac ſi dicerent plorare noli. Greg. Ipſa enim ſacra eloquia quæ in nos lachrymas

Angelorum myſterium.

amoris excitant, eaſdem lachrymas conſolantur, dum nobis Redemptoris noſtri ſpem repromittunt. Auguſtinus. At illa eos putans interrogaſſe neſciētes cauſas prodit lachrymarum, vnde ſequitur: Dicit eis, quia tulerunt dominum meum. Dominum ſuum vocat domini ſui corpus ex animæ à toto partem ſignificans. ſicut omnes confitemur Ieſum Chriſtum filium Dei ſepultum, cum ſola eius ſepulta ſit caro. Sequitur: Et neſcio vbi poſuerunt eum. Hæc erat cauſa moeris doloris, quia neſciebat quo iret ad conſolandum dolorem. Chryſo. Nondum autem de reſurrectione aliquid nouerat, ſed adhuc tranſlationem imaginabatur. Ang.de con. euan. Hic intelligendi ſunt ſurrexiſſe angeli, vt etiam ſtantes viderētur, ſicut Lucas eos uiſos eſſe cōmemorat. Aug.ſup. Io. Sed hora iam uenerat qua id quod nunciatum quodāmodo fuerat ab angelis flere, prohibentibus, gaudium ſuccederet flentibus, unde ſequitur: Hæc cum dixiſſet conuerſa eſt retrorſum. Chryſ. Sed quare ad angelos loquens & nondū ab eis aliquid audiens conuertatur retrorſum. Mihi uidetur quòd hęc ea dicente: Chriſtus poſt eam apparuit, & angeli conſiderantes dominatorem: & figura & inſpectione & motu confeſtim oſtenderunt, quoniam dn̄m uiderunt, & hoc eſt quod mulierē cōuerti retrorſum fecit. Gregō. Notandum etiam q̄ Maria quæ adhuc de domini reſurrectione dubitabat conuerſa retrorſum eſt, ut uideret Ieſum, quia uidelicet per eandem dubitationem ſuā quaſi tergum in domini faciem miſerat quem reſurrexiſſe minime credebat. Sed quia amabat & dubitabat, uidebat & non cognoſcebat eum, unde ſequitur: Et vidit Ie.ſtantem &c. Chry. Angelis enim ut dominator apparuit, mulieri uerò non ita, nec eam ex prima uiſione ſtupefaceret, non enim oportebat eam repente ad excelſa reducere: ſed paulatim. Sequitur: Di.ei Ie. Muli. quid &c. Gregorius. Interrogatur doloris cauſa, ut augeatur deſiderium, quatenus cum nominaret quem quærreret, in amorem eius ardentius æſtuaret. Chryſoſtomus. Et quia in communi figura apparuit: æſtimauit eum hortulanum eſſe, unde ſequitur: Illa æſti.quia hortu.eſ. di.ei. Domine ſi tu ſuſt. eum di.mi.ubi poſ.eum: & ego eum tol.hoc eſt, ſi propter timorem Iudæorum leuaſti cum

Figurata locutio.

Figura Chriſti reſurgentis.

eum dicito mihi,& ego eum accipiã. Theo. Tenebat enim ne Iudæi etiam corpori inſæuirent exanimi,& ideo volebat in alio loco incognito illud tranſponere. Grego. Forſitan autem nec errando hæc mulier erravit, quę Ieſum hortulanum credidit: an non ei ſpiritualiter hortulanus erat qui in eius pectore per amoris ſui vim ſemina virtutũ virentia plantabat? Sed quid eſt quod viſo eo quem hortulanum credidit, cui necdum dixerat quem quęrebat,ait.Domine ſi tu ſuſt. eum? Sed vis amoris hoc agere ſolet in animo,vt quem ipſe ſemper cogitat, nullũ aliũ credat ignorare. Poſt quam autem eam dominus cõmuni vocabulo appellauit ex ſexu, & agnitus non eſt,vocat ex nomine,vnde ſequitur: Dicit ei Ieſus, Maria,ac ſi dic. Recognoſce eum à quo recognoſceris. Maria ergo quia vocauit ex nomine recognoſcit auctorem, quia & ipſe erat qui quærebatur exterius, & ipſe qui eam interius vt quæreret, docebat,vnde ſequitur:Cõuerſa illa d. Rabboni quod dicitur magiſter. Chry. Sicut enim Iudæis quandoque immanifeſtus erat, & præſens,ita & loquẽs, cũ volebat, ſe ipſum notum faciebat. Qualiter autem conuerſa dicit,cũ Chriſtus ad eam loqueretur? Mihi videtur quod dicente ea. Vbi poſuiſti eum:conuerſa eſt ad angelos vt interrogaret cur ſtupefacti eſſent: deinde Chriſtus vocãs eam conuertit eam ad ſeipſum: & per vocẽ manifeſtum ſeipſum fecit. Aug. Vel quia prius conuerſa corpore quod non erat putauit, nunc corde conuerſa, quod erat agnouit. Nemo autem calumnietur mulierem quod hortulanum dixerit dominũ,& Ieſum magiſtrum,ibi enim honorabat hominem à quo diſcernere humana & diuina diſcebat. Aliter ergo dum dixit. Suſtulerunt dominum meum, aliter autem, Domine ſi tu ſuſtuliſti eum. Greg. Iam vero ab euangeliſta non ſubditur quid mulier fecit,ſed ex eo innuitur quod audiuit. Sequitur: Di.ei Ie. No.me tan. In his namque verbis oſtenditur quod Maria amplecti voluit eius veſtigia quem recognouit.Sed cur tangi non debeat, ratio quoque additur cũ ſubiungitur. Nondum enim aſcen. ad pa.meum. Augu. Sed ſi ſtans in terra non tangitur, ſedens in cęlo quomodo ab homine tangetur? qui certe antequã aſcenderet diſcipulis ſuis ſe obtulit tangendum,dicens.Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, vt Lucas teſtatur.Quis autẽ tam ſit abſurdus vt dicat eum à diſcipulis quidem antequam aſcendiſſet ad patrem ſe voluiſſe tangi, à mulieribus autem noluiſſe, niſi cum aſcendiſſet ad patrem. Sed leguntur etiã fœminæ poſt reſurrectionẽ antequã ad patrem aſcẽderet tetigiſſe Ieſum, in quibus erat etiam ipſa Maria magdalena, narrãte Matth. Aut ergo hoc ſic dictum eſt,vt in illa fœmina figuraretur eccleſia de Gẽtibus, quæ in Chriſtum non credidit: niſi cum aſcendiſſet ad patrem, aut ſic in ſe credi voluit Ieſus, hoc eſt ſic ſpiritualiter tangi quod ipſe & pater vnũ ſunt. Eius quippe intimis ſenſibus quodammodo aſcendit ad patrem, qui ſic in eo proficerit vt patri agnoſcat ęqualem. Quomodo hęc non carnaliter adhuc in eum credebat, ſiue ſicut hominẽ flebat? Aug. 1. de tr. Tactus autem tanquã finem facit notionis. Ideoque nolebat in eo eſſe finẽ intenti cordis in ſe, ut quod videbatur tantũmodo putaretur. Chry. Vel aliter: Volebat hęc mulier adhuc cum Chriſto eſſe, ſicut & ante paſſionem,& prę gaudio nihil magnum excogitabat, quamuis caro Chriſti multo melior facta fuerit reſurgendo. Ab hac ergo intelligentia eam abducens dixit. Noli me tãgere, vt cum multa reuerentia ei loquatur: vnde nec diſcipulis apparet de reliquo cũ eis conuerſans: vt reuerentius ei attendant dicens. Nondum enim aſcendi: oſtendit quoniam illuc properat & feſtinat. Eum autem qui illuc debet abire: & non vltra cũ hominibus conuerſari non oportebat cum eadẽ videre mente qua & ante: & hoc manifeſtat conſequenter dicens:Vade au.ad fra.meos & dic eis. Aſcen.ad pa.me.& pa.ve. Deum me. & De.ve. Hil. 11. de tri. Inter cæteras impietates ſuas etiam hoc dicto Domini vbi ſolẽt hæretici, vt per id quod pater eius pater eorum eſt, & Deus eius Deus eorum eſt in natura Dei non ſit, ſed in forma Dei manens formam ſerui aſſumpſit. Et cum ad homines in ſerui forma Chriſtus Ieſus loquatur,non ambigitur quin pater ſibi vt cæteris ſit ex ea parte qua homo eſt, & Deus ſibi vt cunctis ſit ex ea natura qua ſeruus eſt. Denique hunc eundem ſermonẽ cœpit dicens, Vade ad fratres meos. Fratres autẽ ex carne ſunt Deo. Cæterum vnigenitus Deus ſine fratribus eſt. Aug. Vel aliter: Non ait patrem noſtrum

Ieſus hortulanus.

Chriſtusquo modo tãgitur

Hæretici arguuntur.

noſtrũ, ſed patrẽ meum & patrem veſtrum: aliter ergo meũ, aliter veſtrũ: natura meum, gratia veſtrum. Neq; dixit Deum noſtrum, ſed Deum meum, ſub quo ego homo: & Deũ veſtrum, inter quos & ipſum mediator ſum. Aug. de con. euan. Tunc ergo egreſſa eſt à monumẽto, hoc eſt ab illo loco vbi erat horti ſpatium ante lapidem effoſſum: & cũ illa aliæ quas ſecundum Marcum inuaſerat tremor & pauor. & nemini, ſcilicet aliorũ quicquam dicebant, vnde & hic dicitur. Venit Maria Magdalena &c. Grego. Ecce humani generis culpa ibi abſconditur vnde proceſſit: quia enim in paradiſo mulier viro propinauit mortem, à ſepulchro mulier viris annunciauit vitam, & dicta ſui viuificatoris narrat, quæ mortiferi ſerpentis verba narrauerat. Aug. de cõ. euan. Dum áſit cum alijs veniret tunc ſecundum Matth. occurrit illis Ieſus dicens. Auete. Sic ergo colligimus angelorum collocutionem bis numero eas habuiſſe venientes ad monumentum, & etiam ipſius domini: ſemel ſcilicet, quando Maria hortulanum putauit, & iterum cum eis occurrit in via vt eas repetitiõe firmaret & ſic venit Maria Magdalenæ annuncians diſcipulis, non ſolum ipſa, ſed & aliæ quas Lucas commemorat. Beda. Miſticè autem Maria quæ interpretatur domina illuminata, illuminatrix, ſeu ſtella maris: ſignificat eccleſiam quę Magdalena, ideſt turẽſis dicitur, Nam magdalon Græcè, Latinè turris dicitur, propter illud quod dicitur in pſal. Factus eſt mihi turris fortitudinis. In eo autẽ quod hæc mulier diſcipulis Chriſtum reſurrexiſſe nunciauit, omnes mouentur, maxime quibus eſt commiſſum prædicandi officium, vt ſi quid ei cœlitus reuelatum fuerit, ſtudioſè proximis propinent.

Concordia literalis.

Cum ergo ſero eſſet die illo una ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ vbi erant diſcipuli cõgregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus & ſtetit in medio, et dixit eis: Pax vobis. Et cum hoc dixiſſet oſtendit eis manus & latus. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut miſit me pater, & ego mitto uos. Hæc cum dixiſſet, inſufflauit & dixit eis. Accipite ſpiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus non erat cum eis quando venit Ieſus. Dixerunt ergo ei alij diſcipuli. Vidimus dominum. Ille autem dixit eis. Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum & mittam digitum meum in loco clauorum, & mittã manum meam in latus eius, non credam.

Chry. Audientes diſcipuli quod Maria annunciauit, conſequens erat vt aut diſcere derẽt, aut credentes dolerent, quoniam eos non reputauit dignos ſua viſione. Hæc igitur recogitantes, neque per vnam diem dimiſit pertranſire, ſed ex eo quod ſciebant, iã ſuſcitatum eſſe, videre ſitientibus & timidis exiſtentibus cum ſero factum eſſet ipſis aſtitit, vnde dicitur: Cùm ergo ſero eſſet die &c. Beda. In hoc infirmitas apoſtolorum monſtratur, qui foribus clauſis intus congregati reſident propter timorem Iudæorum, quorum metu fuerant prius diſperſi. Venit Ieſus & ſtetit in medio. Ideo autem ſero apparuit, quia cõſequens erat tũc maxime eos timidos eſſe. The. Vel quia prẹſtolabatur vt omnes conuenirent. Oſtijs verò clauſis, vt oſtẽdat quia eodem modo reſurrexit adiacente lapide ſuper monumentum. Aug. in ſer. Paſ. Nonnulli autem de hac re ita mouentur, vt penè periclitentur afferentes cõtra miracula diuina prẹiudicia ratiocinationum ſuarum. Si enim diſputant. Si corpus erat, ſi hoc ſurrexit de ſepulchro quod pependit in ligno. Qũo per oſtia clauſa intrare potuit? Si comprehendis modum, nõ eſt miraculum: vbi deficit ratio, ibi eſt fidei ædificatio. Aug. ſu. Io. Moli quidem corporis vbi diuinitas erat oſtia clauſa non obſteterunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit quo naſcẽte virginitas matris inniolata permanſit? Chry. Sed mirabile eſt qualiter phantaſma eũ non æſtimarunt, ſed hoc fuit, quia mulier præueniens in eis multam fidem operata eſt. Sed & ipſe per viſum manifeſtum ſe eis oſtendit, & voce eorum fluctuantem mentem firmauit, vnde ſequitur: Et di. eis. Pax vobis. Id eſt ne tumultuemini. In quo etiam commemorat verbũ quod ante crucem dixerat. Pacem meã do vobis: & rurſus. In me pacẽ habebitis. Greg. Et quia ad illud corpus quod videri poterat fides intuentium dubitabat, oſtendit eis protinus manus & latus, vnde ſequitur: Et cùm hoc dixiſſet &c. Claui enim manus fixerant, lancea latus aperuerat. ibi ad dubitantium corda ſananda vulnerum ſunt ſeruata veſtigia. Chry. Et quia ante crucem eis dixerat. Iterũ videbo vos, & gaudebit cor veſtrum,

Apoſtolorum infirmitas.

ſtrũ,hoc opere impleſ,vnde ſequitur:Gauiſi
ſunt &c. Aug.12.de.c.d. Claritas qua iuſti
fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui,in
Chriſti corpore cum reſurrexit ab oculis di
ſcipulorum potius abſcondita fuiſſe , quam
defuiſſe credenda eſt, non enim eam ferret
humanus atque infirmus aſpectus quãdo il
lę à ſuis ita deberet attendi vt poſſet agno-
ſci.Chry. Vniuerſa autem hæc eos ad fidẽ
certiſſimam inducebant,quia verò prœlium
expugnabile habebãt ad Iudæos,rurſus eis
pacem annunciat,vnde ſequitur: Dixit eis
er.ite.Pax vobis. Bed. Iteratio,confirma-
tio eſt,ſiue ideo repetit quia gemina eſt vir
tus charitatis.vel quia ipſe eſt qui fecit vtra
que vnum. Chry. Simul quoque demon-
ſtrat crucis efficaciam per quam ſoluit om
nia triſtia & cõtulit omnia bona: & hoc eſt
pax. Mulieribus autem ſupra annunciatum
eſt gaudiũ,quia in triſtitijs illud genus erat,
& hanc ſuſcepit maledictionem dicente do
mino. In dolore paries.Quia ergo vniuerſa
prohibentia ſunt deſtructa,& directa ſunt
omnia de reliquo: ſubdit.Sicut mi.me pa-
ter &c. Grego. Pater quidem filium miſit
qui hunc pro redemptionẽ generis humani
incarnati cõſtituit.Itaq; dicitur. Sic.mi.me
pater &c.Id eſt ea charitate vos diligo,cum
inter ſcandalum perſecutorum mitto qua
me charitate pater diligit quem venire ad
tolerandas paſſiones fecit. Aug.Aequalem
autem patri filium nouimus , ſed hic verba
mediatoris agnoſcimus.Medium quippe ſe
oſtendit dicendo.Ille me & ego vos. Chry.
Si igitur eleuauit eorum animum & ab his
quę facta ſunt,& à dignitate mittentis,& nõ
adhuc deprecatio ad patrẽ fit: ſed ſua aucto
ritate dat eis virtutem,vnde ſequitur: Hæc
cùm di.inſuf. & di.eis,Acc.ſpi.ſanctũ. Aug.
Flatus qualis fuerit 11.di tri. Flatus ergo ille corporeus ſubſtã
tia ſpiritu ſancti non fuit,ſed demonſtratio
per congruam ſignificationem non tantum
à patre,ſed etiã à filio procedere ſpiritum
ſanctum.Quis enim dementiſſimus diceret
alium fuiſſe ſpiritum quẽ ſufflans dedit ,.&
alium quem poſt aſcenſionem ſuam miſit ?
Grego. Cum autem prius in terra diſcipu-
lis datur,poſtmodum de cœlo mitittur , niſi
quod duo ſunt præcepta charitatis,dilectio
videlicet Dei,& dilectio proximi ? in terra,
datur ſpiritus, vt diligatur proximus : ex
cœlo datur ſpiritus vt diligatur Deus: ſicut
ergo vna eſt charitas & duo pręcepta,ita v-
nus eſt ſpiritus & duo data,prius à conſiſten
te domino in terra: poſtmodũ datur ex cœ-
lo,quia proximi amore dicitur qualiter per
ueniri debeat ad amorem Dei. Chry. Qui
dam autem dicunt quoniam non ſpiritum
dedit ſed aptos eos ad ſuſceptionẽ ſpiritus
per inſufflationem conſtruxit.Si enim ange
lum videns Daniel exceſſum mentis paſſus
eſt,quod ineffabilem illam gratiam ſuſcipiẽ
tes paſſi eſſent niſi diſcipulos ſuos primitus
inſtruxiſſet ? Nequaquam autem quis pecca
bit dicens tunc ſuſcepiſſe eos quandam po-
teſtatem ſpiritualis gratiæ,non vt mortuos
ſuſcitent & miracula faciant, ſed vt dimit-
tant peccata,vnde ſequitur:Quorum remi-
ſeritis &c. Augu. Eccleſię charitas quæ
per ſpiritum ſanctum diffunditur in cordi-
bus noſtris participum ſuorum peccata di-
mittit,eorum autem qui non ſunt eius par-
ticipes tenet.Ideo poſtquam dixit.Accipite
ſpiritum ſanctum continuo de peccatorum
remiſſione & retẽtione ſubiecit. Grego.
Sciendum verò eſt quod hi qui prius ſpiri.
ſan.habuerunt,vt ipſi innocẽtes viuerent,&
in prædicatione quibuſdam prodeſſent. id-
circo hunc poſt reſurrectionẽ domini paten
ter acceperunt,vt prodeſſe non paucis, ſed
pluribus poſſent.Libet ergo intueri: illi di-
ſcipuli ad tãta onera humilitatis vocati ad
quantum culmen gloriæ ſint producti. Ecce *Ratio afflatus apoſtolorum,*
non ſolum de ſeipſis ſecuti ſiunt , ſed etiam
principatum ſuperni iudicij ſortiuntur , vt
vice Dei quibuſdam peccata retineant, qui
buſdam verò relaxent,horũ nunc in eccleſia
epiſcopi locum tenẽt:& ſoluendi ac ligandi
auctoritatem ſuſcipiunt qui gradum regimi
nis ſortiuntur. Grandis honor, ſed graue
pondus iſtius eſt honoris.Durum quippe eſt
vt qui neſcit tenere moderamina vitę ſuę,iu
dex fiat vitæ alienæ.Chry.Sacerdos etiã etſi
propriã bene diſpenſauerit vitã,aliorum ve
ro nõ cum diligẽtia curã habuerit,cũ perni
cioſis in gehẽnam vadit.Sciẽtes igitur peri-
culi magnitudinem multam tribuite eis de-
uotionem,& etiam ſi non valde nobiles fue
rint: nõ autem iuſtum eſt ab his qui in prin-
cipatu ſubijciuntur iudicari,& ſi vita eorum
fuerit valde detractabilis , in nullo lædens
in his quæ ſunt eis commiſſa à Deo. Non
enim ſacerdos,ſed neque angelus, aut archã
gelus operari aliquid poteſt in his quę ſunt
data

à Deo. Sed Pater & Filius & Spiritus ſanctus omnia diſpenſant. Sacerdos autem ſuã linguam & manũ tribuit. Non enim iuſtum eſſet, vt propter alterius malitiã circa ſymbola noſtræ ſalutis lædi eos qui ad fidem ueniunt. Omnibus autem diſcipulis congregatis ſolus Thomas deficiebat à diſperſione

Honor ſacerdotalis

quæ iam facta erat, vnde dicitur: Thomas autem vnus ex 12. &c. Alcuin. Didymus Græcè: Latinè geminus: propter dubium cor in credenda: Thomas abyſſus, quia altitudinem diuinitatis certa fide penetrauit. Grego. Non autem caſu geſtum eſt, vt electus ille diſcipulus tunc deeſſet. Egit nanque miro modo ſuperna clementia, vt diſcipulus dubitans dum in magiſtro ſuo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera ſanaret infidelitatis. Plus enim nobis infidelitas Thomæ ad fidem quàm fides credentium diſcipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur: noſtra mens omni dubitatione poſtpoſita in fide ſolidatur. Beda. Quæri autem poteſt quare hic euangeliſta tunc Thomam defuiſſe dicat, cum Lucas ſcribat quod duo diſcipuli euntes in Emaus reuerſi in Hieruſalem inuenerunt vndecim cõgregatos: ſed datur intelligi quoddam fuiſſe interuallum quòd ad horã Thomas egreſſus ſit, & Ieſus veniens in medio eorum ſtetit. Chry. Sicut autem ſimpliciter & qualitercunq; credere facilitatis eſt: ita multum inueſtigare eſt groſſiſſimæ mentis, propter hoc Thomas accuſatur. Apoſtolis enim dicentibus quoniam vidimus dominum: non credidit, non tantum illis diſcredens, quantum rem putans impoſſibilem eſſe, vnde ſequitur: Dixerunt er.ei alij diſci. vi.do. Ille au.di.eis. Niſi vi.in ma. eius fixu. clauo.& mit.digi.meum in lo.clauo.& mittam ma.meam in latus eius non credam. Alijs enim groſſior exiſtens eam quæ eſt per ſenſum groſſiſſimum, ſcilicet tactum quærebat fidem, & neq; oculis credebat, vnde non ſufficit eum dicere. Niſi videro, ſed addidit. Et miſero digi.&c.

Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis & ſtetit in medio & dixit eis. Pax vobis. Deinde dicit Thomæ. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus ſed fidelis. Reſpondit Thomas & dixit, Dominus meus & Deus meus. Dicit ei Ieſus. Quia vidiſti me Thoma credidiſti, beati qui non viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, quia Ieſus eſt filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

Chry. Conſidera dominatoris clementiã, qualiter & pro una anima oſtendit ſeipſum vulnera habentem & accedit vt ſaluet vnũ & nimirũ diſcipuli annunciantes digni erant fide & ipſe promittens. Sed tñ quia ſolus Thomas quæſiuit, neq; hoc eũ priuauit Chriſtus: non aũt ſtatim ei apparet, ſed poſt dies octo, vt in medio à diſcipulis admonitus accendatur in maius deſiderium & fidelior fieret in futurum, vnde dicitur. Et poſt dies octo ite.erant diſ.eius intus & Tho. cũ eis. Venit Ie. ia. clau. & ſte. in me.eo.& di. Pax vobis. Aug.in ſe.paſ. Quæris à me & dicis: ſi per oſtia clauſa intrauit, vbi eſt corporis modus? & ego reſpondeo: ſi ſuper mare ambulauit, ubi eſt corporis pondus, ſed fecit illud dominus tanquam dominus, nunquid igitur, quia reſurrexit deſtitit eſſe dominus? Chry. Aſtat itaq; Ieſus & non expectabat à Thoma interrogari, ſed vt oſtendat quoniam cum loquebatur ad condiſcipulos aderat: eiſdem uerbis uſus eſt. Et primo quidem increpat uel improperat, unde ſequitur: Deinde di.Thomæ, infer digitum &c. ſecundo autem erudit dicens, Et noli eſſe incre.ſed fidelis. Vide quoniam infidelitatis erat ambiguitas, antequam Spiritum ſanctum acciperent, poſtea autem non, ſed firmi erãt de reliquo. Dignum aũt eſt quærere qualiter corpus incorruptibile typos habebat clauorũ, ſed ne tumultueris: condeſcenſionis.n.erat ut diſcerent quoniam ipſe erat qui crucifixus fuerat.

Clementia Xpi notatur.

Aug.de ſym. Poſſet autem ſi uellet de corpore ſuſcitato & clarificato omnem maculam cuiuſlibet cicatricis abſtergere, ſed ſciebat quare cicatrices in ſuo corpore reſeruaret. Sicut.n.demonſtrauit Thomæ non credenti niſi tangeret & uideret, ita etiam inimicis ſuis vulnera demonſtraturus eſt ſua, non quòd eis dicat ſicut Thomæ. Quia uidiſti credidiſti, ſed ut conuincens eos ueritas dicat. Ecce hominem quem crucifixiſtis, uidetis vulnera quæ infixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis, quoniam per vos & propter vos apertũ

Stigmatũ Chriſti ratio.

eſt:nec tamen intrare voluiſtis. Aug. 22.de
ci. Dei. Neſcio autem quomodo etiam ſic af
ficimur amore martyrum beatorum, ut ue-
limus in illo regno in eorum corporibus vi
dere vulnerũ cicatrices, quæ pro Chriſti no
mĩoe pertulerunt, & forraſſe videbimus:nõ
enim deformitas in eis, ſed dignitas erit: &
quædam quamuis in corpore non corporis
ſed uirtutis pulchritudo fulgebit : nec ideo
tamẽ ſi aliqua martyribus amputata & ab-
lara ſunt membra, ſine ipſis membris in re-
ſurrectione erunt mortuorum: quibus dictũ
eſt. Capillus capitis ueſtri non peribit. Sed
ſi hoc decebit in illo nouo ſæculo, ut indi-
cia glorioſorum vulnerum in illa immorta
li carne cernantur vbi membra vt præſcide
rentur percuſſa vel ſecta ſunt ibi cicatrices
ſed eiſdem membris redditis non perditis
apparebunt. Quamuis igitur omnia quæ ac-
ciderãt corpori vitia tunc nõ erunt, nõ ſunt
tamẽ appellanda vitia, ſed virtutis iudicia.

Miracula corporis Chriſti.

Greg. in hom. Palpandam autem carnem
dominus præbuit quàm clauſis ianuis intro
duxit, qua in re duo mira & iuxta humanam
rationem valde ſibi contraria oſtẽdit: dum
poſt reſurrectionem corpus ſuum, & incor-
ruptibile, & tamẽ palpabile demonſtrauit.
Nã & corrũpi neceſſe eſt quod palpatur, &
palpari non põt quod non corrũpitur, & in-
corruptibilem ergo ſe, & palpabilẽ demon
ſtrauit, vt profecto poſt reſurrectionem eſſe
oſtenderetur corpus ſuũ & eiuſdẽ naturę, &
alterius gloriæ. Greg. 13. mor. Corpus etiã
noſtrũ in illa reſurrectionis gloria erit qui
dẽ ſubtile per effectum ſpiritalis potentiæ,
ſed palpabile per veritatẽ naturæ, nõ autẽ
ſicut Euticius ſcripſit impalpabile, & ventis
aereq; ſubtilius. Aug. Videbat aũt Thomas
tangebatq; hominẽ, & confitebatur Deum
quẽ non videbat neq; tangebat: ſed per hoc
quod uidebat atque tangebat, illud iam re-
mota dubitatione credebat, unde ſequitur:
Reſpondit Thomas, & di. ei. Dominus meus
&c. Theop. Qui prius infidelis fuerat poſt
lateris tactum optimum ſe theologum oſtẽ
dit. Nam duplicẽ naturam vnicamq; hypo-
ſtaſim Chriſti ediſſeruit, dicendo .n. Domi-
nus meus humanam naturam, dicendo vero
Deus meus diuinam confeſſus eſt, & unum,

Sẽſus uiſus generalis.

& eundẽ Deum, & dominum. Sequitur: Di-
cit ei Ieſu. Quia vidiſti me credidiſti. Aug.
Non ait tetigiſti me ſed vidiſti me, quoniã
generalis quodãmodo eſt ſenſus viſus : nã &
per quatuor alios ſenſus nominari ſolet ve-
lut cum dicimus. Audi & vide quã bene ſo-
net, olfac, & uide quã bene oleat, guſta, & vi
de q̃ ſapiat, tãge & uide quãm bene caleat:
unde & hic dominus dicit. Infer digitum
huc, & vide manus meas. Quid aliud ait q̃
tange & vide? ne tamen ille oculos habebat
in digito, ergo ſiue intuendo ſiue etiam tan
gẽdo hoc ait. Quia vidi. me credidiſti, quã-
uis dici poſſit non auſum fuiſſe diſcipulum
tangere: cum ſe offerret ille tangendũ. Gre
go. Sed cum apoſtolus dicat fides eſt ſubſtã
tia ſperandarum rerum argumentum nõ ap
parentium, profecto liquet, quia quæ appa-
rent iam fidem non habent, ſed agnitionẽ.
Dum ergo vidit Thomas: cum palpauit: cur
ei dicitur. Quia vidiſti me credidiſti. Sed a-
liud vidit, aliud credidit: hominẽ vidit, &
Deum confeſſus eſt. Lętificat autẽ valde q̃d
ſequitur. Beati qui non viderunt, & credide
runt. In qua ſententia nos ſpecialiter ſigni
ficati ſumus, qui eum quẽ carne nõ vidimus
mente retinemus, ſi tamen fidem noſtram
operibus ſequimur. Ille enim uere credit,
qui exercet operando quod credit. Augu.
Preteriti autem tẽporis uſus eſt verbis tan-
quàm ille qui id quod erat futurum in ſua
nouerat prædeſtinatione iã factum. Chry.
Cum ergo aliquis nunc dixerit. vtinam in
temporibus illis fuiſſem: & vidiſſem Chri-
ſtum miracula facientem: excogitet. Beati
qui non uiderunt & crediderunt. Theoph.
Exprimit aũt & hinc diſcipulos qui nec pla
gas clauorum nec latus palpantes credide-
runt. Chry. Quia verò Ioannes pauciora

Fidei locus datur.

alijs euangeliſtis dixerat, ſubiungitur. Mul
ta quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpe
ctu diſcipulorum ſuorum quæ non ſunt ſcri
pta in libro hoc, ſed nec alij oĩa dixerunt,
ſed quæ erant ſufficientia attrahere ad fidẽ
audiẽtes. Mihi autem uidetur hic dicere ea
quæ poſt reſurrectionem ſunt ſigna, & ideo
dicit in conſpectu diſcipulorum ſuorum, cũ
quibus ſolis poſt reſurrectionem conuerſa-
tus eſt, deinde ut diſcas quoniam nõ ſolum
diſcipulorum gratia ſigna fiebant: induxit.
Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis quia Ie
ſus eſt Chriſtus filius Dei communiter ad
humanam naturam loquens. Et ut oſtendat
quoniam vt non illi qui creditur, ſed nobiſ-
ipſis utile eſt credere: ſubdit. Et ut creden-

tes vitam habeatis in nomine eius, id eſt per Ieſum. Ipſe autem eſt uita.

CAPVT XXI.

POSTEA manifeſtauit ſe iterum Ieſus ad mare tyberiadis. Manifeſtauit autem ſic. Erant ſimul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Chana Galileæ, & filij Zebedæi, & alij ex diſcipulis eius duo. Dicit ei Simon Petrus. Vado piſcari. Dicunt ei. Venimus, & nos tecum. Et eierunt, & aſcenderunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto ſtetit Ieſus in littore, non tamen cognouerūt diſcipuli quia Ieſus eſt. Dicit ergo Ieſus. Pueri nunquid pulmentarium habetis? Reſponderunt ei. Non Dicit eis mittite in dexteram nauigij rhete, & inuenietis. Miſerunt ergo, & iam non ualebant illud trahere præ multitudine piſcium. Dicit ergo diſcipulus ille quem diligebat Ieſus Petro, dominus eſt. Simon Petrus cum audiſſet quia dominus eſt? tunica ſuccinxit ſe. Erat enim nudus & miſit ſe in mare. Alij autem diſcipuli nauigio uenerunt. Non.n. longe erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis trahentes rete piſcium. Vt ergo deſcenderunt in terram viderūt prunas poſitas & piſcem ſuperpoſitum & panem. Dicit eis Ieſus. Afferte de piſcibus quos prendidiſtis nūc. Aſcendit Simon Petrus, & traxit rhete in terram plenum magnis piſcibus centum quinquagintatribus. Et cum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete.

Aug. Quod immediatè euangeliſta præmiſerat, ueluti huius libri indicat finem, ſed narratur hic deinde quemadmodum ſe manifeſtauerit dominus ad mare. Tyberiadis, unde dicitur. Poſtea manifeſtauit &c. Chryſ. Dicit autem poſtea, quia continuè cum eis ambulabat ut antea. Dicit etiam. Manifeſtauit ſe: quia non uideretur niſi cōdeſcenderet, quia in corruptibile erat corpus. Loci autem meminit oſtendens quoniā plurimum timoris eis dominus abſtulerat, vt de reliquo ipſi longè à domo procedant non ultra in domo concluſi, ſed in Galilęā ierant periculum declinantes Iudaicum. Bed. More autem ſolito euangeliſta prius retulit cauſam, deinde quemadmodum res geſta ſit enarrat, unde ſequitur: Manifeſtauit autem ſic. Chryſo. Quia verò neque dominus cum eis continuè erat: neque ſpiritus datus erat: neq; aliquid tūc erat ei commiſſum neque aliquid habebant agere, artē piſcatoriam tractabant, unde ſequitur: Manifeſtauit autem ſic. Erant ſi. Si. Pe. & Tho. qui di. didy. & Na. qui erat à Cha. Ga. q ſcilicet vocatus eſt à Philippo, & filij Zebedæi, ſcilicet Iacobus & Ioannes, & alij ex diſcipulis eius duo. Dicit eis. Si. Pe. Vado piſcari. Grego. in ho. Quæri poteſt cur Petrus qui piſcator ante conuerſionem fuit, post conuerſionem ad piſcationem redijt, cum ueritas dicat. Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt regno Dei. Aug. Quod ſi feciſſent diſcipuli defuncto Ieſu priuſquā reſurrexiſſet à mortuis putaremus eos illa quæ animos eorum occuparat deſperatione feciſſe. Nunc verò poſt eum ſibi de ſepulchro reditum viuum: & poſt inſpecta vulnerum loca poſt acceptū eius inſufflatione Spiritum ſanctum ſubito fiunt ſicut fuerant non hominum, ſed piſciū piſcatores, Reſpondēdum eſt ergo non eos fuiſſe prohibitos ex arte ſua licita uictum neceſſarium quærere, ſui apoſtolatus integritate ſeruata, ſi quando unde uiuerent aliud non haberent. Sic enim beatus Paulus ea poteſtate quàm profectò cum cæteris euangelij prædicatoribus habebat, non cum cæteris uteretur, ſed ſtipendio ſuo militaret, ne gentes à nomine Chriſti poſitas alienas, doctrina eius quaſi venālis offenderet, aliter educatus artem quàm non nouerat didicit ut dum ſuis manibus tranſigitur doctor, nullus grauaretur auditor. Quāto magis beatus Petrus qui iam piſcator fuerat quod nouerat fecit, ſi ad præſens illud tempus aliud unde uiueret non inuenit. Sed rēſpondebit quiſpiam. Et cur non inuenit cū dominus promiſerit dicens. Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia apponentur uobis? Prorſus etiam dominus quod promiſit impleuit. nam quis alius piſces qui caperentur, appoſuit, qui nō ob aliud credendus eſt eis ingeſſiſſe penuriam qua coegerentur ire piſcatum niſi depoſitum uolens exhibere miraculum? Grego. in hom. Negocium ergo quod ante conuerſionem ſine peccato extitit, hoc etiam poſt conuerſionem repetere culpa nō fuit, unde poſt conuerſionem ſuam ad piſcationem Petrus redijt. Matthęus uerò ad thelonij negocium nō reſedit. Sunt enim pleraq;

Quæſtio euangeli.

negocia quæ ſine peccatis exhiberi aut vix aut nullatenus poſſunt. Qua ergo ad peccatum implicant ad hæc neceſſe eſt ut poſt cõuerſionem animus non reuertat. Chryſo. Alij autem diſcipuli ſequebantur Petrum, unde dicitur: Dicunt ei: venimus & nos tecum. Colligati enim de reliquo ſibiinuicẽ erant. Simul uolebant piſcationem uidere. Siquitur. Et exie. & aſcen. in nauim. In nocte aũt piſcabãtur, qa adhuc formidoloſi erãt. Greg. Facta eſt aũt diſcipulis piſcationis magna difficultas, ut ueniente magiſtro fieret admirationis magna ſublimitas, unde ſequit: Et illa no. ni. prendi. Chry. Laborãtibus autẽ & afflictis diſcipulis aſſiſtit Ieſus, unde ſequitur. Mane aũt facto &c. Non. n. ſeipſum mox eis oſtendit: ſed voluit & allocutionem cum eis inire. Et primo loquitur eis humanius: nam ſequitur. Di. eis Ie. pue. nun. pul. ha. Hoc autem dicit quaſi ab eis aliquid emere vellet, ut autem timuerũt eis ſignum oſtendit ꝑ quod cognoſcerẽt. Sequitur. n. Dixit eis. Mitti. in de. na. rhe. & inuenietis. Multa aũt conſequenter facta ſunt: quorum primũ eſt multos piſces eſſe cõprehenſos, unde ſequitur. Miſe. er. rhe. & iã non val e. illud tra. pre. mul. piſciũ. Sed in Chriſti cognitione Petrus & Ioãnes ſuos ꝓprios modos oſtenderũt. Ioannes. n. perſpicatior erat: & ideo primo cognouit Chriſtũ, unde ſequitur: Dicit ergo diſcipulus &c. Beda. Hoc indicio ſicut ſæpe: ita & hic ſuam demonſtrat perſonam. Cognouit autem primus dominum ſiue miraculo iſtius piſcationis, ſiue ſono præcognitæ vocis, ſiue primæ reminiſcens piſcationis. Chry. Petrus autem feruentior erat: & ideo promptius uenit ad Chriſtum. Sequitur: Simon Petrus cũ audiſſet &c. Beda. Dicitur autem Petrus nudus fuiſſe ad comparationem cæterorum veſtimentorum quibus uti ſolebat, ſicut ſolemus dicere cum aliquem ſimplici ueſtimẽto uidemus indutum: quare nudus incedis. Siue poteſt intelligi quòd more piſcatorũ ſtudio piſcandi nudus inceſſerit. Theoph. Quod verò ſe præcinxit Petrus pudoris eſt ſignum. præcinxit autem lineo amictu quẽ Phenices & tyrij piſcatores circunuoluunt ſibi cum nudi ſiut etiam cæteris indumentis apponunt. Beda. Eadem autem adorare quo & multa alia fecerat: uenit ad Ieſum, vnde ſequitur: Et mi. ſe in mare. alij autem diſ. na. venerunt. Non tamen intelligẽdum eſt Petrum ſuper fluctus veniſſe, ſed aut natando aut pedibus proprijs, quia erãt prope terrãm: ſequitur enim: Non longe enim &c. Gloſ. Interpoſitio eſt, ſequitur enim: Trahentes rete piſcium, ut ſit ordo literæ. Alij diſcipuli nauigio uenerunt trahentes rete piſcium. Non longè enim &c. Chryſoſto. Deinde aliud ſignum ponitur, cum ſubditur. Vt ergo deſcenderunt &c. Non enim adhuc ex materia ſuperpoſita operatur, ſed ad id quod eſt mirabilius ducit ſigna oſtendens, quoniam & ex ſubiecta materia ante crucem miracula faciebat propter quandam diſpenſationem. Auguſti. Non eſt hic intelligendum & panem fuiſſe prunis ſuperpoſitum, ſed quaſi diceret. Viderunt prunas poſitas & piſcem ſuperpoſitum prunis, & viderunt panem. Chry. Vt autem oſtenderet non eſſe phantaſmata quod factum eſt, iubet ex piſcibus ab eis captis afferri, ſequitur enim: Dicit ei Ie. Affer. ex piſc. quos prendi. nunc. Deinde & aliud ſignum fuit quòd ex multitudine piſcium rete non eſt ſciſſum, unde ſequitur: Aſcen. Si. Pe. & traxit re. ad ter. ple. ma. piſc. centum quinquagintatribus. Et cum tanti &c. Aug. Myſticè autem in captura piſcium commendauit eccleſiæ ſacramentum, qualis futura eſt in ultima reſurrectione mortuorũ. Et ad hoc commendandum valet quòd tanquàm finis eſt interpoſitus libri, quòd eſſe etiam ſecuturæ narrationis quaſi proemiũ. Quòd autem ſeptem diſcipuli fuerunt in illa piſcatione, ſuo ſeptenario numero finem ſignificat temporis, uniuerſum quippe ſeptẽ diebus voluitur tempus. Theoph. Cum autem nox erat, ante ſolis Chriſti præſentiam prophetæ nihil cœperunt, quia etſi unam nationem Iſrael corrigere conarẽtur, illa tamẽ frequẽter in idolatriã habebatur. Greg. in ho. Queri aũt poteſt cur diſcipulis in mare laborantibus, poſt reſurrectionem ſuam coram diſcipulis in fluctibus maris ambulauit. Sed mare præſens ſeculum ſignificat quòd ſe cauſarum tumultibus, & vndis vitæ corruptibilis illidit: per ſoliditatẽ autem littoris perpetuitas quietis ęternę figuratur. Quia igitur diſcipuli adhuc fluctibus mortalis vitæ inerant, in mari laborant, qa autem Redemptor noſter iam corruptionẽ carnis exceſſerat, poſt reſurrectionem ſuam in

Negocia duplicia.

Miraculum prunarum.

in littore ſtabat. Auguſt. Littus etiam finis eſt maris: ideo finem ſignificat ſeculi. Sicut enim in hoc loco qualiter in fine ſeculi futura ſit, ita dominus alia piſcatione ſignificauit eccleſiam qualiter nunc ſit, unde ibi Ieſus non ſtabat in littore, ſed aſcendens in unam nauim quæ erat Simonis, rogauit à terra reducere puſillum. In alia piſcatione non mittuntur retia in dexteram ne ſolos ſignificent bonos, nec in ſiniſtram ne ſolos malos, ſed indifferenter. Laxate (inquit) retia veſtra in capturam, ut permixtos intelligamus bonos & malos. Hic autem (inquit) mittite in dexteram nauigij rete, ut ſignificaret, eos qui ſtabant ad dexteram ſolos bonos. Illud fecit in initio prædicationis ſuæ: hoc reſurrectionem ſuam, hinc oſtendens illam capturam piſcium bonos & malos ſignificare, quos nunc habet eccleſia: iſta verò tãtummodo bonos quos habebit in æternum, completa in fine huius ſeculi reſurrectione mortuorũ. Illi autẽ qui ptinẽt ad reſurrectionem vitæ. i. dexteram: & inter chriſtiani nominis retia deſignantur, non niſi in littore, id eſt in fine ſeculi cum reſurrexerint apparebunt. Ideo non ualuerunt ſic trahere retia, ut in nauem refunderẽt quos cœperãt piſces, ſicut de alijs dictum eſt. Habet autem iſtos dexteros eccleſia poſt finem huius uitæ in ſomno pacis, uelut in profundo latentes donec ad littus rete perueniat, quod in prima piſcatione duabus nauiculis hoc iſto loco ducentis cubitis tantum, centum, & centum exiſtimo figuratum propter vtriuſque generis electos & circunſionis, & præputij. Beda. Vel per ducentos cubitos gemina charitatis virtus exprimitur, per dilectionem enim Dei & proximi Chriſto appropinquamus. Piſcis autem aſſus eſt Chriſtus paſſus. Ipſe latere dignatus eſt in aquis generis humani. Capi uoluit laqueo noſtræ noctis, & qui nobis factus eſt piſcis humanitate, extitit nobis panis nos reficiens ſua diuinitate. Greg. Petro autem ſancta eccleſia eſt cõmiſſa, ipſi ſpecialiter dicitur, Paſce oues meas. quod ergo poſtmodum aperitur in uoce nunc ſignificatur in opere. Ipſe. n. piſces ad ſoliditatem littoris pertrahit, quia ſtabilitatem æternæ patriæ fidelibus oſtendit, hoc egit verbis, hoc epiſtolis, hoc agit, quotidie miraculorum ſignis; ſed cum rete magnis piſcibus plenum dicitur, additur & quantis: & hoc eſt quod ſubditur. Plenum magnis &c. Augu. In alia piſcatione numerus piſcium non exprimitur tanquàm illud ibi fiat quod prædictum eſt per prophetam. Annũciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Hic verò certus eſt numerus cuius reddẽda eſt ratio. Numerus enim qui legem ſignificat decem eſt propter decalogum. Cum autem accedit ad legem gratię. i. ad literam ſpiritus, quodãmodo denario numero additur ſeptenarius, ſeptenario quippe numero ſignificatur Spiritus ſanctus, ad quem ſignificatio propriè pertinet. Primum. n. in lege ſonuit ſanctificatio in. die ſeptimo. Eſaias ẽt ꝓpheta eum commendat opere uel munere ſeptenario. Cum itaque legis denario Spũs ſanctus ꝑ ſeptenarium numerũ accedit, ſiũt 10. & 7. qui numerus ab vno uſque ad ſeipſm cõputatis oĩbus creſcens ad centum quinquagintatres peruenit. Greg. Ducamus etiã ꝑ trigonum 10. & 2. ueniunt quinquaginta vnum. In quinquageſimo autẽ anno cunctus populus ab oĩ operatione quieſcebat, ſed vera requies non eſt. Aug. Non ergo tantũmodo cẽtum quinquagintatres ſancti ad uitã reſurrecturi ſignificantur æternã, ſed oẽs ad gratiã ſpiritus ptinentes hoc numero figurãtur, qui etiam numerus ter habet quinquagenarium numerum: & inſuꝑ ipſa tria propter myſterium Trinitatis, Quinquagenarius autem multiplicatis ſeptem, per ſeptem & unius adiectione completur: unius autem additur, ut eos ſignificet eſſe unum. Non autẽ fruſtra dictum eſt, ꝙ erãt magni. Cum. n. dixiſſet dñs. Nõ veni ſoluere legem ſed implere, daturus ſpiritum utiq; ꝑ quem lex poſſet impleri paucis uerbis interpoſitis, ait. Qui fecerit & docuerit, magnus uocabitur in regno cęlorum. In prima autem piſcatione rete propter ſignificãda ſciſmata rumpebatur: hæc uerò quoniam in illa ſumma pace ſanctorum nulla erunt ſciſmata, pertinuit ad euãgeliſtam conſequenter dicere. Et cum tanti eſſent, id eſt tam magni: non eſt ſciſſum rete, tanquàm illud reſpiceret ubi ſciſſum eſt: & in illius mali comparatione commendaret hoc bonum.

Allegorica expoſitio.

Tropologica expoſitio.

Numeri quinquagenary ratio myſtica.

Dicit eis Ieſus. Venite, prandete. Et nemo audebat diſcumbentium interrogare eum: tu quis es? ſcientes quia dominus eſt. Et venit Ieſus, & accepit panem, & dabat eis, & piſcem ſimiliter. Hoc tam

tertio manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis cum reſurrexiſſet à mortuis.

Augu. Peracta piſcatione dominus eos ad prandium vocat. vnde dicitur. Di. eis Ie. ve. pran. Chryſoſt. Hic quidem non dicit quòd comedit cum eis, ſed Lucas hoc dicit. Hoc autem fiebat, non ut natura indigente cibis de reliquo, ſed condeſcenſione ad demonſtrationem reſurrectionis facta. Aug. 13. de ciui. Dei. Corpora autem iuſtorũ quæ in reſurrectione futura ſunt, neque ligno vitæ indigebunt, quo fiat vt nullo morbo vel ſenectute inueterata moriantur, neque ullis alijs corporalibus nutrimentis: quibus eſuriendi, atque ſitiendi qualiſcunque modeſtia deuitetur: quoniam certo, & inuiolabili munere immortalibus induentur: vt non niſi velint poſſibilitate non neceſſitate veſcantur, non enim poteſtas ſed egeſtas edendi, & bibendi talibus corporibus auferetur, ſicut & Saluator noſter poſt reſurrectionem iam quidem in ſpirituali carne, ſed tamen vera, cibum ac potum cum diſcipulis ſumpſit, non alimentorum indigentia, ſed ea qua & hoc poterat poteſtate. Sequitur: Et nemo audebat &c. Ac ſi dicat. Auguſti. ſuper Ioan. Nemo audebat dubitare quòd ipſe eſſet. Tanta enim erat euidentia veritatis, vt eorum non ſolum negare, ſed nec dubitare quidem vllus auderet, quoniam ſi quiſquam dubitaret utique interrogaret. Chryſo. Vel hoc dicit: quia de reliquo non ſimiliter confidebant ei loqui vt prius, ſed cum ſilentio, & reuerentia multa ſedebant attendentes in eum, & formam quidem alteram videntes & multa admiratione plenam valde ſtupefacti volebant interrogare. Sed formido in hoc quòd ſciebant quòd dominus eſt detinebat interrogationem: & ſolum comedebant quæ eis dabat cum priori poteſtate: hic autem non reſpicit in cœlum neque humana illa facit oſtendens quoniã condeſcenſionis gratia fiebant, unde ſubditur. Et venit Ieſus &c. Augu. Myſticè autem piſcis aſſus Chriſtus eſt paſſus. Ipſe eſt & panis qui de cœlo deſcendit: hic incorporatur eccleſia ad participandum beatitudinem ſempiternam, propter hoc dictum eſt. Afferte de piſcibus quos apprehẽdiſtis nũc, vt omnes qui hanc ſpem gerimus per illum ſeptenarium numerum diſcipulorum per quem poteſt in hoc loco noſtra vniuerſitas intelligi figurata tanto ſacramento nos cõmunicare noſcemus & eidem beatitudini ſociari. Grego. Per hoc etiam quòd ſeptem diſcipulis ultimum cõuiuium celebrat, eos tantummodo qui ſeptiformi gratia ſancti ſpiritus pleni ſunt futuros ſecum in æterna refectione denunciat, ſeptem quoque diebus omne hoc tempus euoluitur: & ſæpe ſeptenario numero perfectio deſignatur. Illi ergo vltimo conuiuio de præſentia veritatis epulantur: qui nunc perfectionis ſtudio terrena tranſcendunt. Chryſ. Quia verò non continuo cum eis conuerſabatur, neq; ſimiliter vt prius, ſubdit euangeliſta dicẽs, Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis cum reſurrexiſſet à mortuis. Augu. Quòd non ipſas demonſtrationes, ſed ad dies referre debemus, id eſt primo die cum reſurrexiſſet: & poſt dies octo quando Thomas vidit & credi. & hoc die quando hoc de piſcibus fecit: & deinde quotiens voluit uſque ad diem quadrageſimum quo aſcendit in cœlum. Auguſti. de con. euang. Inuenimus autem apud quatuor euangeliſtas decies commemoratum dominum niſum eſſe poſt reſurrectionem, ſemel ad monumentum à mulieribus, iterum eiſdẽ egredientibus à monumento in itinere, tertio Petro, quarto duobus euntibus in caſtellũ, quinto pluribus in Hieruſalem: ubi nõ erat Thomas, ſexto vbi vidit eum Thomas, ſeptimo ad mare Tyberiadis, octauo omnibus vndecim in monte Galileæ ſecundum Matthæi, nono vt dicit Marcus nouiſſimè recumbentibus, quia iam non erant in terra cum illo conuiuaturi, decimo ipſo die aſcenſionis non iam in terra, ſed eleuatum in nube.

Corporum glorioſorum conditio notatur.

Allegoria aſſi piſcis.

Cum ergo prandiſſent. dixit Simoni Petro Ieſus, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei. Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei. Paſce agnos meos. Dicit ei iterum Simon Ioannis diligis me? Ait illi. Etiam domine, tu ſcis quia amo te. Dicit ei iterum. Paſce agnos meos. Dicit ei tertio. Simon Ioannis amas me? Contriſtatus eſt Petrus, quia dixit ei tertio, amas me. Et dixit ei. Domine, tu omnia noſti, tu ſcis quia amo te. Dicit ei. Paſce oues meas.

Theoph. Finito prandio commiſſionem ouium mundi Petro commẽdat: non alijs: vnde dicitur, Cum ergo prandiſſent dixit Simoni Petro Ieſus &c. Auguſti. Sciens dominus interrogat. Sciebat enim dominus

nus quòd non ſolum eum diligeret, uerum etiam quòd plus omnibus eſt diligeret Petrus. Alcui. Dicitur autem Simon Ioannis, id eſt filius Ioannis carnalis patris. Myſticè autem Simon obediens, Ioannes gratia merito hoc nomine uocatur, id eſt obediens gratiæ Dei, ut oſtendatur quòd ardētiori eum charitate amplectitur, non meriti humani ſed diuini eſſe muneris. Aug. in ſer. Paſ. Cum autem dominus moreretur timuit, & negauit, reſurgens autem dominus amorem inſeruit, timorem fugauit: nam quando negauit mori timuit: reſurgens te domino quid timeret: in quo mortem mortuam reperiret: unde ſequitur, At illi: etiam domine &c. Confitenti autem amorem ſuū oues ſuas commendauit: unde ſequitur, Dicit ei, Paſce agnos meos tanquàm non eſſet vbi oſtenderet Petrus amorē ſuum in Chriſtum niſi eſſet paſtor fidelis ſub principe omnium paſtorum. Chryſo. Quòd enim maximè omnium tribuit nobis eam quæ deſuper eſt beniuolentiam eſt proximorum procuratio. Præteriens autem dominus alios Petro de talibus loquitur: eximius enim apoſtolorum erat Petrus: & os diſcipulorum & uertex collegij: unde & negatione deleta committit ei prælationem fratrum. Et negationem quidem ei non exprobrat: ſed dicit. Si diligis me præſiſte fratribus per feruentem amorem quem per omnia demonſtraſti nunc oſtende, & animam quàm dixiſti te eſſe poſiturum pro me: hāc da pro ouibus meis. Sequitur: Dicit ei iterum, Simon Ioannis &c. Augu. Merito dicitur Petro. Diligis me, & reſpondet, Amo te, eique dicitur. Paſce agnos meos, ubi etiam demōſtratur unum atque idem eſſe amorem, & dilectionem: nam etiam dominus nouiſſimè nō ait, Diligis me, ſed amas me. Sequitur: Dicit ei tertio Simō &c. Tertio utrum Petrus eum diligat dominus interrogat. Redditur enim negationi trinæ trina confeſſio, ne minus amori lingua ſeruiat quàm timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminēs quàm vita præſens. Chryſ. Tertio & iam interrogat & tertio iniungit eadem, oſtendens quantum apręciatur prælationem propriarum ouium, & quoniam hoc eſt maximè eius amoris ſignum. Theoph. Ex tunc etiā inoleuit conſuetudo, ut ter confiteantur qui ueniunt ad baptiſmum. Chryſoſto.

Laus ſancti Petri.

Ritus baptiſmi.

Deinde tertio interrogatus cōturbatus eſt unde ſequitur: Contri. eſt Petrus &c. Rurſus formidans priora ne forte æſtimans ſe diligere ſi non diligat, corripiatur, ſicut & prius correptus eſt, multum ſe æſtimans fortem: vnde ad ipſum Chriſtum refugit, unde ſequitur: Et dicit ei, domine tu omnia ſcis, id eſt ineffabilia cordis præſentia, & futura. Auguſti. de ver. dom. Inde ergo contriſtatus eſt quòd ſæpe interrogatus eſſet ab eo qui ſciuerat quod interrogabat: & donauerat quod audiebat. Veraciter ergo reſpondit, & de intimo cordis protulit amantis uocem di. Tu ſcis quia amo te. Auguſt. ſup. Ioan. Non autem addidit plus his, hoc enim reſpondit quod de ſeipſo ſciebat, non enim quantum ab alio quolibet diligeretur ſcire poterat, qui cor alterius uidere non poterat. Sequitur: Di. ei pa. oues meas. q. d. Sit amoris officium paſcere dominicū gregem, ſicut fuit timoris indicium negare paſtorem. Theoph. Poteſt autem quis aſſignare differentiam inter agnos & oues. Agni ſunt qui introducuntur, oues verò perfecti. Alcui. Paſcere aūt oues eſt credentes in Chriſto ne à fide deficiāt confortare, terrena ſubſidia ſi neceſſe eſt ſubditis prouidere: & exēpla virtutū cum verbo prædicationis impendere, aduerſarius obſiſtere, errantes ſubditos corrigere. Aug. Qui hoc aūt animos paſcūt oues Chriſti, ut ſuas velint eſſe non Chriſti, ſe conuincuntur amare non Chriſtū, uel gloriandi vel dominandi, uel acquirēdi cupiditate: non obediēdi & ſubueniendi & Deo placēdi charitate. Non ergo nos ſed ipſum amemus, & in paſcēdis ouibus eius ea quæ ſunt eius, non quæ noſtra ſunt quæramus, quiſquis .n. ſeipſm non Deū amat, non amat ſe, qui .n. non poteſt viuere de ſe, moritur vtiq; amando ſe, non ergo ſe amat, q ne viuat ſe amat. Cū verò ille diligitur de quo viuit, non ſe diligēdo magis ſe diligit: q ꝑpterea non ſe diligit, ut eū diligat de quo viuit. Aug. in ſer. paſ. Extiterūt aūt quidā ſerui infideles qui diuiſerunt gregē Chriſti: & furtis ſuis peculia ſibi fecerūt & audis eos dicere. Oues meæ ſunt illæ, quid quęris ad oues meas, non te inueniā ad oues meas, ſic & nos dicamus meas, & illi dicant ſuas, perdidit Chriſtus oues ſuas.

Paſtores mali notātur.

Amen amen dico tibi, Cum eſſes iunior cingebas te, & ambulabas ubi volebas. Cum autem ſenueris,

ris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non uis. Hoc autem dixit ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum.

Chryſ. Cum dixiſſet Petro dominus de amore quem habebat, ad ipſum prænunciat ei martyrium quod pro ipſo debebat ſuſtinere: erudire nos volēs quomodo eum amare oportet, unde dicit: Amen amen di. ti. Cū eſſēs &c. Meminit prioris vitæ, quia in ſecularibus iuuenis quidem vtilis eſt, qui uerò ſenuerit inutilis. In diuinis autem non ita eſt. ſed cum ſuperuenerit ſenectus, tunc virtus clarior: tunc utilitas induſtrior: in nullo ab ætate prohibita, quia ergo Petrus ſemper volebat in periculis eſſe cum Chriſto dicit ei. Confide, ita implebo tuum deſyderium, ut quę paſſus non es iuuenis exiſtens,

Alia iuuenilis alia ſenilis officia.

oporteat te pati ſenem. vnde ſequitur: Cum autem ſenueris. Per quod oſtenditur quòd neque tūc iuuenis erat neque ſenex, ſed vir perfectus. Orig. ſuper Matth. Et attende quòd non facilè inuenitur quis ex eis qui apti fuerint ad hoc opus: vt cito tranſeat de hac vita, unde nunc Petro dicitur. Cum ſenu. ex. ma. tuas. Auguſt. Hoc eſt crucifigeris. Ad hoc autem vt uenias, alius te cinget & ducet quo non uis. Prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret, nō enim crucifixus, ſed crucifigendus quo nollet eſt ductus. Solutus quippe à corpore eſſe uolebat cum Chriſto, ſed ſi fieri poſſet præter mortis moleſtiam vitam concupiſcebat æternā, ad quàm moleſtiam nolens uenit: ſed uolens eam vicit, & reliquit hunc infirmitatis affectum quo nemo uult mori uſque adeò naturalem ut cū beato Petro nec ſenectus auferre potuerit, ſed moleſtia quantūcunque ſit mortis debet eam vincere vis amoris quo amatur ille qui cum ſit uita noſtra etiam mortem voluit ferre pro nobis. Nam ſi nulla eſſet mórtis vel parua moleſtia, nō eſſet tam magna martyrij gloria. Chryſo.

Vita omnibus amabilis.

Dicit ergo. Quo non vis. Propter naturalem compaſſionem animæ, quæ inuita ſeparatur à corpore, Deo hoc vtiliter diſpenſante: ut non multi ſibi mortem inferant violentam, deinde erigens auditorem euangeliſta induxit. Hoc autem dixit ſignificans qua morte clarificaturus eſſet Deum. Non dixit. Moriturus eſſet, ut diſcas quoniam pati pro Chriſto, gloria eſt patientis, & honor. Niſi autem certificaretur animus quia verè Deus eſt minimè eius intuitu mortem toleraret, quo fit vt ſanctorum mors diuinæ ſit gloriæ certitudo. Auguſt. Hunc inuenit exitum ille negator, & amator, ut pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo ſe moriturum peruerſa feſtinatione promiſerat. Hoc enim oportebat, ut prius Chriſtus pro Petri ſalute, deinde Petrus pro Chriſti prædicatione moreretur.

Et cum hoc dixiſset, dixit ei. Sequere me. Conuerſus Petrus uidit illum diſcipulum quem diligebat Ieſus ſequentem, qui & recubuit in cœna ſupra pectus eius, & dixit, Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo cum uidiſset Petrus dixit Ieſu, Domine, hic autem quid? Dixit ei Ieſus. Sic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te? Tu me ſequere. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur. Et non dixit ei Ieſus, non moritur, ſed ſic eum uolo manere donec ueniam, quid ad te.

Augu. Cùm prænunciaſſet dòminus Petro qua morte clarificaturus eſſet eum, inuitat eum ad ſui ſequelam: unde dicitur, Et cum hoc dixiſ. di. ei. Sequere me. Cur dicitur Petro. Sequere me, nec dicitur cæteris qui ſimul aderant, qui eum ſicut magiſtrum diſcipuli ſequebantur? Sed ſi ad paſſionem intelligendum eſt, nunquid ſolus pro Chriſtiana veritate paſſus eſt Petrus? nonne ibi erat Iacobus qui ab Herode manifeſtatur occiſus? Verum aliquis dixerit, quoniam nō eſt Iacobus crucifixus: merito dictum eſſe Petro. Sequere me, qui non ſolum mortem: ſed & mortem crucis ſicut Chriſtus expertus eſt. Theoph. Audiens autem Petrus quia mortem pro Chriſto paſſurus eſt, quęrit de Ioanne an moriatur: unde ſequitur, Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum quem diligebat &c. Auguſti. Seipſum dicit diſcipulum quem diligebat Ieſus, quia ipſum præ cæteris & familiarius diligebat, ita ut in conuiuio ſupra pectus ſuum diſcūbere faceret. Credo ut iſtius euangelij quod per eum fuerat prædicaturus: diuinam excellentiam hoc modo alius commendaret, ſunt qui ſenſerint: & hi non contēptibiles ſacri eloquij tractatores à Chriſto Ioannem propterea plus amatum, quia ab ineunte pueritia caſtiſſimus uixerit. Sequitur: Hunc ergo cum vidiſſet Petrus dixit Ieſu. Domine, hic autem quid? Theop.

Id eſt nunquid non morietur & ipſe? vt quidam exponunt. Sequitur: Dicit ei Ieſus. Sic eum vo. manc. do. ve. quid ad te? Auguſt. Et repetitum eſt. Tu me ſequere, tanquam ille ideo non ſequeretur, quoniam eum manere voluit donec veniat. Quis facile aliud eſſe credat q̃ quod fratres crediderunt qui tunc erant. Sequitur enim: Exijt ergo ſer. iſte inter fra. quia diſci. il. non moritur. Sed hanc opinionem Ioannis ipſe abſtulit ſubdens. Et non dix. Ie. non mo. ſed ſic eum vo. ma. do. ve. quid ad te? Sed cui placet adhuc reſiſtat & dicat verum eſſe quod ait Ioãnes, non dixiſſe dominum ꝙ diſcipulus ille non moritur: ſed hoc tamen ſignificatum eſſe talibus verbis: qualia eum dixiſſe narrauit. Theoph. Vel dicet: Chriſtus non negauit Ioannem moriturum: nam quicquid oritur moritur, ſed dixit volo eum manere, ideſt viuere vſq; ad mundi finem, & tunc pro me patietur martyrium: & ideo fatentur adhuc illum viuere, ab antichriſto verò debere occidi: vna cum Elia prędicaturũ nomen Chriſti. Sed & ſi aſſignetur eius ſepulchrum viuens quidem illud intrauit, poſtea diſceſſit. Augu. Vel fortè aliquis in illo ſepulchro eius quod eſt apud Epheſũ dormire potius eum, quàm mortuum iacere contendet, aſſumens argumentum ꝙ illic terra ſenſim ſcaturire, & quaſi ebullire perhibetur, atq; hoc eius anhelitu fieri pertinaciter aſſeuerans. Sed cur eius diſcipulo quem prę cæteris diligebat pro magno munere longum in corpore donauerit ſomnum, cum beatum Petrum per ingentẽ martyrij gloriam ab onere corporis abſoluerit, eique conceſſerit qđ Paulus ſe concupiſcere dixerit. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Si autem verè ibi quod ſemper ſpargit fama aut ideo fit, vt eo modo cõmendetur precioſa mors eius, quoniam non eam commendat martyrium, aut propter aliquid aliud qđ nos latet, manet tamen quæſtio cur dixerit dominus de homine morituro. Sic eũ volo manere donec veniam. Illud etiam mouet ad quærendum, cur Ioannem plus dilexerit dominus, cum ipſum dominũ plus dilexerit Petrus, quantum ipſe ſapio: melior eſt qui plus diligit Chriſtum: felicior eſt verò quem plus diligit Chriſtus, facilè reſpõderim, ſi iuſtitiam liberatoris noſtri quemadmodum defenderem prouiderem. Aggrediar igitur de ſoluenda quæſtione tam ingenti, duas vitas ſibi diuinitus prædicatas nouit eccleſia, quarum vna eſt in fide, altera in ſpe. Iſta ſignificata eſt per apoſtolum Petrũ propter apoſtolatus ſui primatum. Illa per Ioannem, ideo huic dicitur. Sequere me, per imitationem, ſcilicet perferendi temporalia mala, de illo verò dicitur. Sic eum vo. ma. donec veniam. q.d. Tu me ſequere per imitationẽ perferendi tẽporalia mala. Ille maneat donec ſempiterna venio redditurus bona: qđ apertius dici poteſt, perfecta me ſequatur actio informata meę paſſionis exemplo. Inchoata verò contemplatio maneat donec venio, perficienda cum uenero, quod nõ ſic intelligendum eſt, quaſi dixerit remanere. Vel permanere, ſed expectare, quoniã quod per eum ſignificatur, cum venerit Chriſtus implebitur, in hac autem actiua vita quãto magis Chriſtum diligimus, tanto facilius liberamur à malo, at ipſe nos minus diligit quales nos ſumus, & hinc ideo liberat, ne ſẽper tales ſimus, ibi verò amplius nos diligit, quoniã quod ei diſpliceat, & quod à nobis auferat non habebimus. Amet ergo eum Petrus, vt ab iſta mortalitate liberemur. Ametur ab eo Ioannes, vt in illa immortalitate ſeruemur. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat quàm Petrus ſi eam vitam ſignificabat, in qua eſt multo amplius diligendus, niſi quia propterea dictum eſt. Volo eum manere, ideſt expectare. Donec veniam, quando & ipſum amorẽ qui tunc multo amplior erit nondum habemus, ſed expectamus futurum: vt dum ipſe venerit habemus. Hoc ergo per Petrum ſignificatum eſt plus amantem, ſed minus amatũ, quia minus nos amat Chriſtus miſeros quàm beatos veritatis autem contemplationẽ qualis tunc futura eſt minus amamus, quia nũc nondum nouimus nec habemus. Nemo tamẽ iſtos inſignes apoſtolos ſeparet, & in eo quòd ſignificabat Petrus ambo erãt, & in eo ꝙ ſignificabat Ioannes ambo futuri erant. Glo. Vel ali. Sic eũ vo. manere, ideſt nolo eum per martyrium conſummare, ſed expectare eum in placidã abſolutionem carnis ſuæ, quando ego veniens recipiam eum in æterna beatitudine. Theo. Vel aliter: Totum in hoc ꝙ dicit dominus Petro. Sequere me: cunctorum fidelium prælaturam ei inſtituit. Simul autẽ & ſequi intelligas hic imitationẽ in cunctis &

Quæſtio pulchra.

Petri et Ioãnis cõparatio.

uerbis,& operibus, oſtendit etiam affectionẽ ad ipſum,quia qui nobis aſtrictiores ſunt hoc ſequi nos volumus. Chry. Si vero dixerit quis,qualiter igitur Iacobus thronum aſſumpſit Hieroſolymorum? Illud vtiq; dicam,quoniam Petrus orbis terrarum intronizauit magiſtrum. Sequitur: Conuerſus Petrus &c. Non ſine cauſa recolit illam accuſationem, ſed ut oſtendat quantam Petrus habebat fiduciam poſt negationem. Qui.n. in cœna non audebat interrogare, ſed Ioanni interrogationem commiſit, huic & præpoſitura fratrum credita eſt: & non ſolum non committit alteri interrogare quę ad ipſum pertinent, ſed de reliquo ipſe pro alijs magiſtrũ interrogat. Quia igitur magna ei prædixerat dñs,& orbem terrarum commiſerat,& martyrium prænunciauerat,& amorem proteſtatus eſt ampliorem, volens & Ioannem communicatorem accipere dixit. Hic autem quid. q.d. Nonne eadem nobiſcum veniet via? valde .n. Ioannem amabat Petrus, & per euangeliũ oſtenditur eorum colligatio,& in actibus apoſtolorũ. Sic igitur nunc vicẽ reddit Petrus Ioanni. Aeſtimans autem eum velle interrogare de ſeipſo,nec audere: ipſo pro eo ſuſcipit interrogationem. Quia verò debebant orbis terrarum procurationẽ accipere, nec oportebat eos de reliquo ſibijnuicem eſſe coniunctos; quod eſſet damnum orbi terrarum,proptetea dominus dicit ſecundum literam græcam. Si eum volo manere donec veniã,quid ad te? tu me ſequere. q.d. Opus tibi cõmiſſum attende & perfice, hunc verò ſi voluero manere hic quid ad te? Theo. Quod verò dicitur cum venero,quidam ſic intellexerunt,ac ſi diceret. Quouſque contra Iudæos qui me crucifixerunt veniam percutiens illos baculo Romanorum. Aiunt enim hunc apoſtolorum vſque ad Veſpaſiani tempus cum Hieruſalem capiẽda erat in locis illis conuerſatum. Vel dicit. Dum venero, ideſt dum hunc uolens dirigam ad prædicãdum, te nanq; nunc dirigo ad orbis pontificatum. & in hoc ſequere me, ipſe uerò maneat hic donec & eum educam ſicut te. Chry. Deinde euangeliſta diſcipulorum opinionem punit & corrigit,ut ſupra dictum eſt.

Hic eſt diſcipulus ille qui teſtimoniũ perhibet de his,et ſcripſit hæc. Et ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius. Sunt autẽ & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos qui ſcribendi ſunt, libros.

Chryſ. Quia ex multa certitudine ſcripſit Ioannes, non refutat ſuiipſius teſtimonium in mediũ ferre, unde dicit. Hic eſt diſcipulus ille &c. Conſuetudo.n.eſt,cum ual de uera dicamus noſtrum teſtimonium non denegare, & multo magis ille qui Spiritu ſancto ſcribebat, unde & alij apoſtoli dicebãt. Nos ſumus teſtes horum. Sequit. Et ſcribebat hæc. Quòd ipſe ſolus dicit: quia poſterior ad ſcribendum uenit Chriſto monẽte: unde & frequenter oſtendit Chriſti ad ſe amorem: occultè inſinuãs cauſam ex qua ad ſcribendum proceſſit, & fide dignum faciens hunc ſermonẽ à ſua dignitate. Sequitur: Et ſcimus quia uerum &c. Omnibus.n. aderat,& neq; cum crucifigeretur defuit, & mater ei commiſſa eſt, quæ ſunt ſigna amoris:& quòd cum certitudine ſciat omnia. Et ſi aliqui non credant: inducantur ad credendum ex hoc quod ſubditur. Sunt aũt & alia multa quæ fecit Ieſus. Vnde manifeſtum eſt ꝙ nequaquam ſcripſi,ut Chriſto gratiã pręſtarem,cum tot exiſtentibus non tot ſcripſerim quot cęteri,ſed horum plura reliqui cõtumelias & conuitia in medium proponẽs. Eum autem qui ad gloriã alterius ſcribit, oportet econtrario ea quæ ſunt exprobabiliora tacere,quę verò ſunt clara proponere. Aug. Quod autem ſubdit. Quæ ſi ſcri. per ſin. nec ipſum arbi. mun. capere poſ. eos qui ſcribendi ſint libros. Non ſpacio locorum credendum eſt mundum capere non poſſe, ſed capacitate legẽtium comprehendi non poſſe, quamuis ſalua rerum fide plerunque uerba excedere uideantur fidem quod non fit, quãdo aliquid quod erat obſcurum uel dubium exponitur, ſed quando id quod apertum, uel augetur uel extenuatur: nec tamen à tramite ſignificandæ ueritatis erratur, quoniam ſic uerba rem quæ indicatur excedunt, ut uoluntas loquentis nec fallentis appareat: hunc loquendi modum græco nomine hyperbolem uocant, qui modus ſicut in hoc loco, ita in nonnullis alijs diuinis literis inuenitur. Chryſ. Vel hoc referendum eſt ad eius potentiam qui faciebat uirtutem: ſicut enim nobis facile eſt loqui, ita & illi, & multo facilius facere quæ uolebat,quia ipſe eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Euãgeliũ Ioannis nouiſſimè ſcriptum.

Sublimitas geſtorũ Chriſti

TABV-

397.065

TABVLA EVANGELIORVM TOTIVS ANNI SECVNDVM RITVM ROMANAE CVRIAE.

Incipit dominicale & feriale.

Dominica prima de aduentu.
Erunt ſigna in ſole & luna, vſque ibi. Verba autem mea non tranſibunt, Lucæ 21.

Dominica ſecunda de aduentu.
Cum audiſſet Ioãnes in vinculis, vſq; ibi. Qui præparabit viam tuam ante te. Mat. 11.

Dominica tertia de aduentu.
Miſerũt Iudæi ab Hieroſolymis, vſq; ibi. Vbi erat Ioannes baptizans Ioã. 1.

Feria quarta quatuor tẽporum de aduentu.
Miſſus eſt angelus Gabriel, vſque ibi. Fiat mihi ſecundũ verbum tuũ. Lucæ. 1.

Feria ſexta quatuor temporum de aduẽtu.
Exurgens Maria abijt in montana, vſque ibi. Exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Lucæ 1.

Sabbato quatuor temporum in aduentu.
Anno 15. imperij Tyberij Cæſaris, vſque ibi. Et videbit omnis caro ſalutare Dei. Lucæ 3

Dominica quarta de adentu. Anno quintodecimo, vt ſupra ſabbato præcedenti.

In vigilia natiuitatis domini.
Cum eſſet deſponſata mater Ieſu, vſque ibi. Ipſe enim ſaluum faciet populum à peccatis eorum. Matth. 1.

In natiuitate domini. In prima miſſa.
Exijt edictum à Cæſare, vſque ibi. Et in terra pax hominibus bonæ vhluntatis. Lucæ 2.

In natiuitate domini: in ſecunda miſſa.
Paſtores loquebantur, vſque ibi. Sicut dictum eſt ad illos. Lucæ 2.

In natiuitate domini: in tertia miſſa.
In principio erat verbum, vſq; vbi. A patre plenum gratię & veritatis. Io. 1.

In feſto S. Stephani prothomartiris. Dicebat Ieſus & turbis Iudæorum & principibus ſacerdotũ. Ecce ego mitto, vſq; Benedictus q venit in noĩe dñi. Mat. 23.

In feſto ſancti Ioannis apoſtoli & euangeliſtæ. Dixit Ieſus Petro ſequere me, vſque Et ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. Ioan. 21.

In feſto Innocentium. Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph, vſque Et noluit conſolari quia non ſunt. Mat. 2.

In ſancti Thomæ epiſcopi & martyris, Ego ſum paſtor bonus, vſque Et fiet vnum ouile & vnus paſtor. Ioan. 10.

Dñica infra octauã natiuitatis dñi. Erat Ioſeph & Maria mirantes ſuper his, vſq; Et gratia Dei erat cum illo. Lucæ 2.

In ſancti Sylueſtri papæ. Sint lumbi. Quare in communi vnius confeſſoris pontificis.

In octa. natiui. domini. Poſtquam conſummati ſunt dies, vſque In vtero conciperetur. Lucæ 2.

In vigilia epiphaniæ. Defuncto Herode ecce angelus, vſque Quoniam nazarcus vo. Matth. 2.

In epiphania, Cum natus eſſet, vſque reuerſi ſunt in regionem ſuam. Mat. 2.

Dominica infra octauam epiphaniæ. Cum factus eſſet Ieſus annorum, vſque Apud Deum & homines. Lucæ 2.

In octa. epipha. Vidit Ioannes Ieſum, vſque Quia hic eſt filius Dei. Ioan. 1.

Dominica ſecunda poſt epiphanã. Nuptiæ factæ ſunt, vſque Et crediderunt in eum diſcipuli eius. Ioan. 2.

Dominica tertia poſt epiph. Cum deſcẽdiſſet Ieſus de monte, vſque Et ſanatus eſt puer in illa hora. Matth. 8.

Dñica 4. poſt epiph. Aſcẽdẽte Ieſu in naui. vſq; Vẽti & mare obediunt ei. Mat. 8.

Dñica quinta poſt epipha. Simile eſt regnũ cęlorum homini qui ſeminauit, vſq. Congregate in horeum meum. Mat. 13.

Dñica in ſeptuageſima. Simile eſt regnum cęlo. homini patrifa. qui exijt, vſque Pauci vero ele. Matth. 20

Dominica in ſexageſima. Cum turba plurima conuenirent, vſque Et fructum afferunt in patientia. Lucæ 8.

Dominica in quinquageſima. Aſſumpſit Ieſus 12. diſcipulos vſque & omnis plebs vt vidit dedit laudem Deo. Lucæ 18.

Feria quarta cinerum. Cum ieiunatis, vſq; Ibi eſt & cor tuum. Matth. 6.

Feria quinta. Cum introiſſet Ieſus Capharnaum, vſq; Et ſanatus eſt puer in illa hora.

ra. Matth.8

Feria ſexta. Audiſtis quia dictũ eſt antiquis diliges proximũ, vſque Et pater tuus quĩ videt in abſcondito reddet tibi. Mat.5

Sabbato. Cum ſero eſſet factum erat nauis, vſque Et quotquot tangebant eum ſalui fiebant. Mar.6

Dñica 1. in quadrageſima. Ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vſq; Et ecce angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei. Matth.4

Feria ſecunda. Cum venerit filius hominis in maieſtate, vſque Iuſti autem in vitam æternam. Matth.25

Feria 3. Cũ intraſſet Ieſus Heroſolymã, vſq; Ibiq; docebat eos de regno Dei. Mat.21

Feria 4. Magiſter volumus à te ſignum videre, vſque Ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. Mat.12

Feria 5. Egreſſus Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, vſque Et ſanata eſt filia eius ex illa hora. Matth.15

Feria 6. Erat dies feſtus iudæorũ, vſq; Quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum. Ioan.5

Sabba. Et dñica 2. quadrageſimæ. Aſſumpſit Ieſus Petrum &c. vſq; Donec filius hominis à mortuis reſurgat. Matth.17

Feria 2. Ego vado & quæretis me, vſq; Quæ placita ſunt ei facio ſemper. Ioan.8

Feria 3. Super cathedram Moyſi, vſque Et qui ſe humiliat exaltabitur. Matth.23

Feria 4. Aſcendens Ieſus Hieroſolymam aſſumpſit, vſque Et dare animam ſuã in redemptionem pro multis. Matth.20

Feria quinta. Homo quidam erat diues, vſque Reſurrexit eredent. Lucæ16

Feria ſexta. Homo quidam erat paterfamilias qui plantauit vineam, vſq; Sicut prophetam eum habebant. Mat.21

Sabbato. Homo quidã habuit duos filios, vſque Perierat & inuentus eſt. Lucæ 15

Dñica 3. in quadrageſima. Erat Ieſus eijciẽs dæmonium. vſque Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Lucæ 11

Feria ſecunda. Dixerunt phariſæi ad Ieſum. Quanta audiuimus, vſque Ipſe autẽ tranſiens per medium illorum ibat. Lucæ 4

Feria tertia. Reſpiciens Ieſus in diſcipulos ſuos, dixit Simoni Petro. Si peccauerit, vſque Sed ſeptuagies ſepties. Mat.18

Feria quarta. Acceſſerunt ad Ieſum ab Hieroſolymis ſcribę, vſque Manducare non coinquinat hominem, vſque. Matth.15

Feria quinta. Surgẽs Ieſus de ſynagoga, vſq; prædicans in ſynagogis galilææ. Lucæ 4

Feria ſexta, Venit Ieſus in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sicar, vſque Quia hic eſt verè ſaluator mundi. Ioan.4.ca.

Sabbato. Perrexit Ieſus in montẽ Oliueti, vſque Vade & iam amplius noli peccare. Ioannis 8

Dominica quarta in quadrageſima. Abijt Ieſus trans mare Galileæ, vſq; Quia hic eſt verè propheta qui võturus eſt in mundum. Ioan.6

Feria ſecũda. Prope erat paſcha iudæorum & aſcendit Ieſus, vſque Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Ioan.2

Feria tertia. Iam die feſto mediante, vſque De turba aũt multi crediderunt in eum. Ioannis 7

Feria quarta. Præteriens Ieſus vidit hominem cæcum, vſque Et procidens adorauit eum. Ioan.9

Feria quinta. Ibat Ieſus in ciuitatẽ quæ vocatur Naym, vſque Et quia Deus viſitauit plebem ſuam. Lucæ 7

Feria 6. Erat quidam languens Lazarus, vſque Et viderant quæ fecit Ieſus crediderunt in eum. Ioan.11

Sabbato. Ego ſum lux mundi, vſque Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius. Ioan.8

Dñica de paſſione. Quis ex vobis arguet me de peccato? vſq; Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo. Ioan.8

Feria ſecunda. Miſerunt principes & phariſæi miniſtros, vſque quem accepturi erãt eredentes in eum. Ioan.7

Feria tertia. Ambulabat Ieſus in Galilæã, vſque Nemo tamẽ palam loquebatur de illo propter metum iud. Ioan. 7

Feria 4. Facta ſunt encænia, vſque Quia in me eſt pater & ego in patre. Ioan.10

Feria quinta. Rogabat Ieſum quidam phariſæus vt manducaret cum illo, vſque fides tua te ſaluum fecit vade in pace. Luc.7.c.

Feria ſexta. Collegerunt pontifices & phariſæi conſilium, vſque Et ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Ioan.11

Sabbato. Cogitauerunt principes ſacerdotum, vſque Hæc locutus eſt Ieſus. & abijt & abſcondit ſe ab eis. Ioan.12

Dominica in ramis palmarum ad benedictionem palmarum. Cum appropinquaſ-

ſet Ie.Hieroſolymis, vſque Oſanna filio Dauid benedictus qui venit in nomine domini. Matth.21

Dominica in palmis ad miſſam. Scitis quia poſt biduum. vſque Signātes lapidē cum cuſtodibus. Mat.26

Feria ſecunda. Ante ſex dies paſchæ venit Ieſus Bethaniam, vſque Sed vt Lazarum viderent, quē ſuſcitauit à mortuis. Io.12

Feria tertia. Erat paſcha & azyma. vſque Et aduoluit lapidem ad hoſtium monumenti. Marci 14

Feria quarta. Appropinquabat autem dies feſtus. vſque in quo nunquam quiſque poſitus fuerat. Lucæ 22

Feria quinta. Ante diem feſtum paſchæ, vſque Vt quemadmodū ego feci vobis ita & vos faciatis. Ioan.13

Feria ſexta. Egreſſus eſt Ieſus cum diſcipulis ſuis trans torrentem cedron, vſque Quia iuxta erat monumentum poſuerūt Ieſum. Ioan.18

Sabbato paſchæ. Veſpere autem ſabbati. vſque Ibi eum videbitis ecce prędixi vobis. Matthæi 28

Dominica reſurrectionis dñi Maria Magdalenæ & Maria Iacobi, vſque ibi eum videbitis ſicut dixit vobis. Mar.16

Feria ſecunda. Duo ex diſcipulis Ieſu, vſque Et quomodo cognouerunt eū in fractione panis. Lucæ 24

Feria tertia. Stetit Ieſus in medio diſcipulorum ſuorum & dixit ill s, vſque In remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Lucæ 24.cap.

Feria quarta Manifeſtauit ſe iterum Ieſus, vſque Cum ſurrexiſſet à mortuis. Ioannis 21. ca.

Feria quinta. Maria ſtabat ad monumētum foris, vſque Quia vidi dominum, & hæc dicit mihi. Ioan.20

Feria ſexta. Vndecim diſcipuli abierunt in Galilæam. vſque Omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi. Matth.28

Sabbato in albis. Vna ſabbati Maria Magd. vſque Quia oportebat eum à mortuis reſurgere. Ioan.20

Dominica in octaua Paſchæ. Cum eſſet ſero die illa vna ſabbatorum. vſque Et vt credentes vitam habetis in nomine eius. Ioannis.20

Dominica ſecunda poſt Paſcha. Ego ſum paſtor bonus. vſque Et fiet vnum ouile & vnus paſtor. Ioan.10.ca.

Dominica tertia. Modicum & iam non videbitis me. vſque Et gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Ioan.16

Dominica quarta. Vado ad eum qui me miſit. vſque Quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Ioan.16

Dominica quinta. Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis. vſque In hoc credimus, quia à Deo exiſti. Ioan.16

in lętanijs maioribus. Qui veſtrum habebit amicum. vſque Dabit ſpiritum bo. petentibus. Lucæ 11

in vigilia Aſcenſio. Subleuatis Ieſus oculis. vſque Et ego ad venio. Ioannis 17. cap.

in feſt. Aſcen. Recumbentibus 11. diſci. vſque Sermonem confirmante ſequen. ſignis. Mar.16

Dominica infra octaua. Aſcen. Cūm venerit paraclytus, vſq; Reminiſcamini quia ego dixi vobis. Ioan.15

in uigi. Penthe. Si diligitis me mādata mea ſeruate, uſq; Et manifeſtabo ei meipſum. Ioan.14

in die penthecoſtes. Si quis diligit me ſermonem meum ſer. vſque Et ſicut mandatum dedit mihi pater ſic facio. Ioannis 14.

Feria ſecunda. Sic Deus dilexit. uſque Quia in Deo ſunt facta. Ioan.3

Feria tertia. Amen amen dico uobis, qui non intrat, uſque Ego ueni ut uitam habeant & abundantius habeant. Ioannis 10.

Feria quarta. Nemo poteſt uenire ad me, uſque Et panis quem ego dabo caro mea eſt pro mundi uita. Ioan.6

Feria quinta. Conuocatis Ieſus 12. apoſtolis, vſque Euangelizantes & curātes ubique. Lucæ 9

Feria ſexta. Factum eſt in una dierum. uſque Quia uidimus mirabilia hodie. Lucæ 5

Sabbato. Surgens Ieſu de ſynagoga. uſque Et erat prædicans in ſynagogis Galileæ. Lucæ 4.

in feſto Trinitatis. Cum uenerit paraclytus, vſque Quia ego dixi uobis. Ioannis 15.

Dominica prima poſt Penthecoſten. Eſtote miſeri-

miſericordes. vſque Vt educas feſtucam de oculo fratris tui. Lucæ 6.
In feſt.corpo. Chriſti. Caro mea ve. eſt cib. vſque Qui manducat hunc panem viuet in æter. Ioannis 6
Dominica ſecunda poſt Penthe. Homo quidem fecit cœnam. vſque Nemo virorum illorum qui vocati ſunt guſtabit cœnam meam. Lucæ 14.
Dominica tertia. Erant appropinquantes ad Ieſum publicani. vſque Super vno peccatore pęnitentiā agente. Lucæ 15.
Dominica quarta. Cùm turbę irruerent in Ieſum. vſque Relictis in omnibus ſecuti ſunt eum Lucæ 5.
Dominica quinta. Amen dico vobis niſi abūdauerit. vſque Et tunc veniens offeres munus tuum. Matthæi. 5.
Dominica. 6. Cùm turba multa eſſet cum Ieſu, vſque Quaſi quatuor milia & dimiſit eos. Marci 8.
Dominica 7. Attendite à falſis prophetis. vſque Ipſe intrabit in regnum cœlorū. Mat tæi 7.
Dominica octaua. Homo quidā erat diues qui habebat villicū. vſque Recipiant vos in ęterna tabernacula. Lucæ 16.
Dominica 9. Cū appropinquaret Ieſus Hieruſalem, vſque Et erat docens quotidie in templo. Lucæ 9.
Dominica 10. Dixit Ieſus ad quoſdam qui in ſe: vſque Qui ſe humiliat exaltabitur, Luc. 18.
Dominica 11. Exiens Ieſus de finibus tyri. vſque Et ſurdos fecit audire, & mutos loqui. Marci 7.
Dominica 12. Beati oculi qui vident quæ vos videtis vſque Vade & tu fac ſimiliter. Lucæ 10.
Dominica 13. Cum iret Ieſus in Hieruſalē tranſibat. vſque Qia fides tua te ſaluum fecit. Lucæ 17.
Dominica 14. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Et hæc omnia adijcientur vobis. Mathęi 6.
Dominica 15. Ibat Ieſus in ciuitatem quæ vocatur Naym. vſque Et quia Deus viſitauit plebem ſuam. Lucæ 7.
Dominica 16. Cum intraret Ieſus in domū cuiuſdam principis. vſque Et qui ſe humiliat exal. Lucæ 14.
Dominica 17. Acceſſerunt ad Ieſum phariſæi & interrogauit eum. vſque Neque auſus fuit quiſque ex illa die amplius eum interrogare. Matthęi 17.
Feria. 4. quatuor temporū. Reſpōdens vnus de turba dixit ad Ieſum, vſque Hoc genus in nullo poteſt exire niſi in oratione & ieiunio. Marci. 9.
Feria ſexta quatuor temporum. Rogabat Ieſum quidam phariſæis. vſque Vade in pace. Luc. 7.
Sabbato. Dicebat Ieſus turbis ſimilitudinē hanc. Arborem fici. vſque Gaudebat in vniuerſis quæ glorioſæ fiebant ab eo. Lucæ. 13.
Dominica. 18. Aſcendens Ieſus in nauiculā transfretauit, vſque Qui dedit poteſtatem talem hominibus Matth. 9
Dominica 19. Simile eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias. vſque Multi enim ſunt vocati pauci verò electi. Matthæ. 22.
Dominica. 20. Erat quidam regulus. vſque Et credidit ipſe & domus eius tota. Ioannis. 4.
Dominica vigeſima prima. Simile eſt regnū cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere, vſque vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris Matth. 18.
Dominica. 22, Abneuntes phariſæi cōſilium inierunt, vſque Et quæ ſunt Dei Deo. Matth. 22.
Dominica. 23 Loquente Ieſu ad turbas ecce princeps. vſque Et exijt fama hæc in vniuerſam terram illam. Matth. 9.
Dominica. 24. Cum videritis abominationem deſolationis. vſque Verba autem mea non præteribunt. Matth. 24

Incipit proprium de Sanctis.

IN vigilia ſan. Andreę apoſtoli Stabat Ioannes & ex diſcipulis. vſque Aſcēdētes & deſcendentes ſupra filium hominis. Ioan. 1.
In feſto ſancti Andreæ. Ambulans Ieſus iuxta mare Galileæ. vſque Et patre ſecuti ſunt eum. Matth. 4.
In feſto ſan. Thomæ apoſt. Thomas vnus deduodecim q dicitur Didymus, vſque Beati qui non viderunt & crediderunt. Ioan. 11.
In purificatione beatæ Mariæ virginis. poſt quam impleti ſunt. vſque Et gloriā plebis tuæ

tuę iſrael. Lucæ.2.
in annunciatione virg.Mariæ.Miſſus eſt.vſque Secundum verbũ tuũ. Lucæ.1.
in ſanctorum apoſtolorum Philippi & Iacobi.Non turbetur cor ueſtrum.uſque Et quodqunque petite.patrem in nomine meo hoc faciam. Ioan.14
in inuen.crucis.Erat ex phariſæis Nicodemus. uſque Sed habeat uitam æternam. Ioan.3
in uigilia beati Ioannis Bapt.Fuit in diebus Herodis.uſque Parare domino plebem perfectam, Lucæ.1
in natiuitate Ioannis Bap. Heliſabeth impletum eſt tempus pariendi.uſque Et fecit redemptionẽ plebis ſuæ. Luc. 1.
in uigilia apoſtolorum Petri & Pauli,Simõ diligis me plus his, uſque Significans qua morte eſſet clarificaturus Deum.Ioan.21
in feſto apoſto.Petri & Pauli.Venit Ieſus in partes Cæſareæ Philippi,uſque Et quodcunque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis. Matth.16.
in uiſitatione.Exurgẽs Maria.uſque in Deo ſalutari meo Lucæ 1.
in octaua apoſtolorum Petri & Pauli. iuſſit Ieſus diſcipulos aſcendere in nauiculam uſque Vere filius Dei es. Matth.14.
in ſanctorum martyrum 7.fratrum & ſanctarum Rufinæ martyris & Secundę uirgin. Loquẽte Ieſu ad tur.ecce mater.uſque Et ſoror & mater eſt. Matth.12.
in feſto ſanctæ Mariæ Magd. Rogabat Ieſum quidam phariſæus.uſque Vade in pace. Luc. 7.
in feſto ſan. Apollinaris epiſ. & mar. Facta eſt contentio inter diſcipulos. uſque Et ſedeatis ſuper thro.iudicantes duodecim tribus iſrael. Lucæ.22.
in feſto ſancti Iacobi apoſt. Acceſſit ad Ieſum mater filiorum Zebedæi. uſque Sed quibus paratũ eſt à patre meo. Matth.20
in feſto transfigurationis Aſſumpſit Ieſus Petrum.uſque Filius hominis à mortuis reſurgat. Matth.17.
in feſt.ſan.Laurentij. Niſi granum frumen. Quære in communi unius martyris.
in uigilia aſſumptio.uirg.Mariæ. Loquente Ieſu ad turb.uſque Et cuſtodiunt illud. Luc. 11.
in aſſump.uir.Mariæ.Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum. uſque Quæ nõ auferetur ab ea. Lucæ.10.
in decollatione ſan.Ioãnis Bap.Miſit Herodes rex ac tenuit Ioannem. uſque Et poſuerunt illud in monumẽto. Mar. 6.
in Natiui.beatæ Marię uirgi.Liber generationis, uſque De qua natus eſt Ieſus qui uo. Matth.1.
in exalta.Crucis. Dixit Ieſus turbis iudeorum. Nunc iudicium.uſque Vt filij lucis ſitis. Io.12.
in uigi.ſan.Matthæi apoſt.& euang.Vidit Ieſus publicanum nomine Leui.uſque Sed peccatores ad pœnitentiã. Lucæ.5.
in feſt.ſan.Matthęi.Vidit Ieſus hominem ſedentem in teloneo.uſque Non enim ueni uocare iuſtos ſed peccatores. Mat.9.
in dedicatione ſan. Michaelis, Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum. uſque Vident faciem patris mei, qui in cęlis eſt Matth.18.
in feſto ſan.Franciſci.Confitebor tibi pater domine cœli & terræ.uſque Et onus meũ leue. Matth.11.
in uigilia omnium ſanctorum. Deſcendens Ieſus de monte ſtetit in loco campeſtri,uſque Ecce enim merces ueſtra multa eſt in cœlo. Lucæ 6.
in feſto omniũ ſanctorum.Videns Ieſus turbas aſcendit in montem.uſque Quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cęlis.Matt.5.

Incipit commune Sanctorum.

IN uigilia unius apoſtoli.Hoc eſt præceptum meum ut diligatis inuicem. uſque Quodcunque petieritis patrem in nomine meo det uobis Ioan.15.
in uigilia plurimorum Apoſtolorum. Ego ſum uitis uera.uſque quodcunque uolueritis petetis & fiet uobis. Ioan.15.
in natali Apoſt.Hoc mando uobis ut diligatis.uſque Quia odio habuerunt me gratis. Ioan.15.
Ecce ego mitto uos.uſque Hic ſal.erit. Matthæ.10.
Dixit Simon Petrus.uſque uitam æternam poſſidebit. Matth.19.
Deſignauit eſus.uſque Appropinquabit in uos regnum. Lucæ.10.
In feſto unius marty. Nolite arbitrari quia uenerim pacem mittere.uſque Non perdet mercedem ſuam. Matth. 10.
Si quis vult venire, vſque Venientem in regno ſuo. Matth. 16.

Amen

Amen amen dico vobis.Niſi granum. vſque Qui in cœlis eſt. Ioan.12

Nihil opertū quod non reueletur.vſque Coram patre meo qui in cęlis eſt. Mat.10

Si quis venit ad me. vſque Quæ poſſidet nō poteſt meus eſſe diſcipulus. Luc.14

in feſto vnius ſancti. A Paſcha vſque ad Pēthecoſten. Ego ſum vitis.vſque Et gaudiū veſtrum impleatur. Ioan.15

in feſto plurimorum martyrum. Videns Ieſus turbas.vſque Quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Matth.5

Sedente Ieſu ſuper montem Oliueti. vſque Qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. Matth.24

Attendite à fermento phariſæorum. vſque Confitebitur eum coram angelis Dei. Luc.12

Deſcendens Ieſus de monte ſtetit in loco cāpeſtri.vſq; Ecce enim merces ueſtra multa eſt in cœlo. Lucæ 6

Væ uobis quæ ædificatis. uſque Vt accuſarent eum. Lucæ 11

Cum audieritis prælia & ſeditiones. uſque In patientia ueſtra poſſidebitis animas ueſtras. Lucæ 21

Quis uos audit me audit. uſque Quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis. Luc.10

Confitebor tibi pater.uſque Et onus meum leue. Matth.11

in feſto unius cōfeſſoris pontificis. Vos eſtis ſal terræ. uſque Hic magnus uocabitur in regno cœlorum. Matth.5

Vigilate quia neſcitis. uſque Super omnia bona ſua conſtituet eum. Matth.24

Homo quidam peregre. uſque Intra in gaudium domini tui. Matth.25

Sint lumbi ueſtri præcincti.uſque Filius hominis ueniet. Lucæ12

Nemo aſcendit lucernam. uſque Et ſicut lucerna fulgoris illuminabit te. Luc.11

Videte uigilate & orate. uſque Quòd autē uobis dico,oībus dico uigilate. Mar.13

Nolite tim. puſillus grex. uſque Vbi enim eſt theſaurus tuus ibi & cor tuum erit. Lucæ12

Homo quidam nob. abijt in regionem longinquam. uſque Et quod uidetur habere auſe.ab eo. Luc.19

in feſt.unius ſan.confeſſ.non ponti.Vos eſtis ſal ter.Vigila.quia ne.Sint lumbi.Nemo accen.Videte uigi.Nolite timere.Homo quidam nobi. Require ſuprà in confeſſore & pontifice.

Ecce nos reliqui. Quære in cōi apoſtolorū. in feſt.uirg.Simile eſt re.cę.theſ.uſque Qui profert de theſauro ſuo noua & uetera. Matth.13.

Simile eſt re.cœ.10.uirginibus.uſque Vigilate itaque quia neſcitis diem neque horam. Matth.25

In anniuerſario dedicationis eccleſię.Egreſſus Ieſus perambulabat Hierico. uſq; Saluum facere quod perierat. Lucæ 19

in commemoratione beatæ uirg. Mariæ à Paſcha uſque ad Pētecoſten. Stabant iuxta crucem Ieſu mater eius, uſque Et ex illa hora accipit illā diſcipulus in ſuam. Ioan.19.

in agenda pro mortuis. Dixit Martha ad Ieſum, domine ſi fuiſſes hic, uſque Qui in hunc mundum ueni. Ioan.11

Omne quod dat mihi pater,uſq, Et ego reſuſcitabo eum iu nouiſſimo die. Ioan.6

Amen amē dico uobis quia uenit hora, uſq; Qui uero male egerūt in reſur.iudi.Io.5

Ego ſum panis uiuus.uſque Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Ioan.6

Pro ſponſo & ſponſa. Acceſſerunt ad Ieſum phariſæi tentantes eum & dicentes.Si licet homini. uſque Quos ergo Deus coniunxit homo non ſeparet. Matth.19

FINIS.

INCIPIT TABVLA EVANGEliorum totius anni ſecundum ordinem fratrum prædicatorum.

Dominica prima in aduentu. Cum appropinquaſſet. uſque Qui uenit in nomine domini. Matth.21

Dñica ſecunda de aduentu. Erunt ſigna in ſole.vſque non tranſibunt. Lucæ 21

Dominica tertia.Cum audiſſet Ioannes,uſque Viam tuam ante te. Matth.11

Feria quarta quatuor tēporū. Miſſus eſt angelus,uſque Secundum uerbum. Luc.1

Feria ſexta. Exurgens Maria,uſque Salutari meo. Lucę 1

Sabba. Anno quintodecimo, uſque Salutare Dei. Luc.3

Dominica quarta. Miſeruut Iudæi, uſque Ioannis baptizans. Ioan.1

in

in vigilia natiuitatis dñi. Cum eſſet deſponſata, vſque à peccatis eorum. Matth.1
in nocte natiuitatis. Exijt edictum, vſque Bonæ voluntatis. Lucæ 2
in aurora natiuitatis. Paſtores loquebãtur, vſque Dictum eſt ad illos. Lucæ 2
in miſſa maiori. in principio erat, vſque Gratiæ & veritatis. Ioan.1
Dominica infra octa. nati. Erat Ioſeph, vſque Erat cum illo. Lucæ 2
in circuncıſione domini. Poſtquam conſũmati, vſque in vtero conciperetur. Luc.2
in vigilia epiphaniæ. Defuncto Herode, vſque Nazareus vocabitur. Matth.2
in die epiphaniæ, Cum natus eſſet, vſque in regionem ſuam. Matth.2
Dominica infra octauam epiphaniæ. Cum factus eſſet, vſque Deum & homines. Lucæ 2
in octaua epiphaniæ. Venit Ieſus à Galilæa, vſque in quo mihi complacui. Matthæi 3.
Dominica prima poſt octaua epipha. Nuptiæ factæ ſunt, vſque Diſcipuli eius. Ioãnis 2
Dominica ſecunda. Cum deſcẽdiſſet Ieſus, vſque in illa hora. Matth.8
Dominica tertia. Aſcendente Ieſu, uſque Obediunt ei. Matth.9
Dominica quarta. Simile eſt regnum cœlorum, vſque in horreum meum. Matthæi 13.
Dominica in ſeptuageſima. Simile eſt regnum cœlorum, vſque Pauci vero electi. Matth.20
Dominica in ſexageſima. Cum turba pluri. vſque Afferunt in patientia. Lucæ 8
Dominica in quinquageſima. Aſſumpſit Ieſus vſque Laudem Deo. Lucæ 18
Feria quarta in capite ieiunij. Cũ ieiunatis nolite, vſque ibi eſt & cor tuum. Mat.6
Feria quinta. Cum introiſſet, vſque in illa hora. Matth.8
Feria ſexta. Audiſtis quia, vſque Reddet ti. Matth.5
Sabbato. Cum ſero eſſet, vſque Salui fiebãt. Marci 6
Dominica prima quadrageſimæ. Ductus eſt Ieſus, vſque Et miſtrabant ei. Matth.4
Feria ſecunda. Cum venerit filius, vſque in vitam æternam. Matth.25
Feria tertia, Cum intraſſet Ieſus, vſque De regno Dei. Matth.21
Feria quarta. Magiſter volumus, vſque Et mater eſt. Matth.21
Feria quinta. Dicebat Ieſus ad eos, vſque Non creditis mihi. Ioan.8
Feria ſexta. Erat dies feſtus, vſque Fecit eũ ſanum. Ioan.5
Sabbato. Aſſumpſit Ieſus, vſque A mortuis reſurgat. Matth.17
Dominica ſecunda in quadrageſima. Egreſſus Ieſus, vſque Ex illa hora. Matth.15
Feria ſecunda. Ego vado & quæretis me, vſque Facio ſemper. Ioan.8
Feria quarta. Aſcendens Ieſus vſq; Pro multis. Matth.20
Feria quinta. Homo quidam erat, vſque Reſurrexit credent. Luc. 16
Feria ſexta. Homo erat paterfa. vſque Eum habebant. Matth.21
Sabbato. Homo quidã habuit, vſque inuentus eſt. Luc. 15
Dominica tertia. Erat Ieſus eijciens, vſque Cuſtodiunt illud. Lucæ 11
Feria ſecunda. Dixerunt phariſæi, vſque illorum ibat. Lucæ 4
Feria tertia. Reſpiciens Ieſus, vſque ſeptuagies ſepties. Matth. 18
Feria quarta. Acceſſerunt ad Ieſum, vſque Coinquinat hominem. Matth.15
Feria quinta. Surgens Ieſus de ſy. vſque Synagogis Galilææ. Lucæ 4
Feria ſexta. Venit Ieſus in ciuit. vſque Saluator mundi. Ioan.4
Sabbato. Perrexit Ieſus in, vſque iam noli peccare. Ioan.8
Dominica quarta. Abijt Ieſus trans ma. vſque in mundum. Ioan.6
Feria ſecunda. Prope erat paſcha, vſque in homine. Ioan.2
Feria tertia. iam die feſto, vſque & crediderunt in eum. Ioan.7
Feria quarta. Prçteriens Ieſus, vſque Adorauit eum. Ioan.9
Feria quinta. ibat Ieſus in ciuitatem, vſque Plebem ſuam. Lucæ 7
Feria ſexta. Erat quidam Languens, vſque Crediderunt in eum. Ioan.11
Sabbato. Ego ſum lux mundi, vſque Hora eius. Ioannis 8
Dñica de paſſione. Quis ex vobis arguet vſque Et exiuit de templo. Ioan.8
Feria ſecunda, Miſerũt principes, uſque Credentes

dentes in eum. Ioan.7
Feria tertia. Ambulabat Ieſus, vſque Metũ iudæorum. Ioan.7
Feria quarta. Facta ſunt encęnia, vſque Ego in patre. Ioan.10
Feria quinta. Rogabat Ieſum quidam, vſque Vade in pace. Lucæ 7
Feria ſexta. Collegerunt pontifices, uſque Diſcipulis ſuis. Ioan.11
Sabbato. Subleuatis oculis, vſque Ad te venio. Ioan.17
Dñica in ramis palmarum. Cum appropinquaſſet, vſque In nomine domini. Mat.21
Scitis quia poſt, vſque Signantes lapidem cum cuſtodibus. Matth.26
Feria 2. Ante ſex dies, vſq; Se ab eis. Ioan.12
Feria tertia. Erat paſcha & azimo. vſque monumenti. Mar.14
Feria quinta. Appropinquabat dies, vſque Poſitus fuerat. Lucæ 22
Feria quinta. Ante diem feſtum, uſque uos faciatis. Ioan.13
In paraſceue. Egreſſus Ieſus, vſque Poſuerunt Ieſum. Ioan.18
Sabbato ſancto. Veſpere autem ſabbati, vſque prædixi vobis. Mat.28
in die ſancto paſchæ. Maria Magdalenæ, uſque ſicut dixit vobis. Mar.16
Feria ſecunda. Duo ex diſcipulis, vſque In fractione panis. Lucæ 24
Feria tertia. Stetit Ieſus in medio, vſque in omnes gentes. Lucæ 24
Feria quarta. Manifeſtauit ſe, vſque Reſurrexiſſet à mor. Ioan.21
Feria quinta. Maria ſtabat, vſque dixit mihi. Ioan.20
Feria ſexta. Vndecim diſcipuli, vſque Conſummationem ſæculi. Mat.28
Sabbato. Vna ſabbati, vſque à mortuis reſurgere. Ioan.20
Dominica in octaua paſchæ. Cum eſſet ſero die, vſque in nomine eius. Ioan.20
Dominica prima poſt octa. paſchę. Ego ſum paſtor bonus, vſque Et vnus paſtor. Io.10
Dominica ſecunda. Modicum & iam non, vſque Tollet à uobis. Ioan.16
Dominica tertia. Vado ad eũ, uſque annunciabit vobis. Ioan.16
Dominica quarta. Amen amen dico uobis uſque à Deo exiſti. Ioan.16
¶ Feria 2. & tertia in rogationibus. Quis veſtrũ habebit, uſque petentibus ſe. Luc.11
in uigilia aſcẽſionis. Subleuatis Ieſus, uſque Ad te uenio. Ioan.17
in die aſcenſionis. Recumbentibus undecim uſque Sequentibus ſignis. Mar.16
Dominica octaua. Cum uenerit paraclytus, uſque Dixit uobis. Ioan.15
in uigilia penthecoſtes, Si diligitis me, uſq; Meipſum. Ioan.14
in die pẽthecoſtes. Si quis diligit me, uſque Sic facio. Ioan.14
Feria ſecunda. Sic Deus dilexit, uſque Sunt facta. Ioan.3
Feria tertia. Amen amen dico uobis, uſque Abundantius habeant. Ioan.10
Feria quarta. Nemo poteſt uenire, uſq; Pro mundi uita. Ioan.6
Feria quinta. Cõuocatis Ieſus, uſque Curantes ubique. Luc.9
Feria ſexta. Factum eſt in una dierum, uſque Mirabilia hodi. Lucæ 5
Sabbato. Surgens Ieſus de, uſque Sinagogis Galileæ. Luc.4
in feſto ſanctæ Trinit. Erat homo ex pha. uſque Vitam æternam. Ioan.3
in feſto corporis Chriſti. Caro mea uerè eſt, uſque Viuet in æternum. Ioan.6
Dominica prima poſt Trinitatem. Homo quidã erat diues, uſque Reſurrectionem credent. Lucæ 6
Dominica ſecunda. Homo quidam fecit, uſque Cœnam meam. Lucæ 14
Dominica tertia, Erant appropinquantes, uſque Pœnitentiam agente. Luc.15
Dominica quarta. Eſtote miſericordes, uſque Fratris tui. Luc.6
Dominica quinta. Cum turbæ irruerent, uſque Secuti ſunt eum. Luc.5
Dominica ſexta. Amen amen dico uobis niſi, uſque munus tuum. Matth.5
Dominica ſeptima. Cũ turba multa, uſque Dimiſit eos. Mar.8
Dominica octaua. Attendite à falſis, uſque In regnum cœlorum. Matth.7
Dominica nona. Homo quidam erat diues, uſque Tabernacula. Luc.16
Dominica decima. Cum appropinquaſſet Ieſus, uſque In templo. Luc.19
Dominica undecima. Duo homines aſcenderunt, uſque Exaltabitur. Luc.18
Dominica duodecima. Exiens Ieſus de finibus uſque Et mutos loqui. Mar.7
Dominica 13. Beati oculi qui uident, uſque

fac

fac ſimiliter. Luc.10
Dominica quartadecima. Cum iret Ieſus in Hieruſalem, uſque Saluum fecit. Luc.17
Dominica quintadecima. Nemo poteſt duobus, uſque adijcientur uobis. Matth.6
Dominica ſextadecima. Ibat Ieſus in ciuitatem, uſque Plebem ſuam. Luc.7
Dominica decimaſeptima. Cum intraret Ieſus, uſque Exaltabitur. Luc 14
Feria quarta quatuor temporum. Reſpondens unus, uſque Et ieiunio. Mar.9
Feria ſexta. Rogabat Ieſum quidam, uſque Vade in pace. Luc.7
Sabbato. Ar.fici.ha. uſque fiebant ab eo. Lucæ.13.
Dñica decimaoctaua Phariſæi audié. uſque Amplius interrogare. Matth.22
Dominica decimanona. Aſcendens Ieſus in na. uſque talem hominibus. Matth.9
Dominica uigeſima. Simile eſt regnũ cœlorũ homini, uſq; Pauci uero electi. Mat.22
Dominica uigeſimaprima. Erat quidam regulus, uſque eius tota. Ioan.4
Dominica uigeſima ſecunda. Simile eſt regnum cœlorum homini, uſque Cordibus ueſtris. Matth.18
Dominica uigeſima tertia. Abeuntes phariſæi, uſque Dei Deo. Matth.22
Dominica uigeſima quarta. Loquente Ieſu, ad uſque Terram illam. Matth.9
Dominica uigeſima quinta. Cum ſubleuaſſet, uſque Eſt in mundum. Ioan.6
in conſecratione eccleſiæ. Ingreſſus Ieſus, uſque Quod perierat. Luc.19

IN NATALICIIS SANCTORVM totius anni, Secundum ordinem fratrum prædicatorum.

IN vigilia ſancti Andreæ. Stabat Ieſus & ex. uſque Filium hominis. Ioan.1
in die ambulans Ieſus, uſque Secuti ſunt eũ. Matth. 4
ſanctę Barbarę uirginis & marty. Simile eſt regnum cęlorum theſau. In communi.
ſancti Nicolai epiſcopi. Sint lumbi ueſtri. In communi.
in ordinatione ſancti Ambroſij. Ego ſum paſtor, uſque Vnus paſtor. Ioan.10
in conceptione beatæ Mariæ. Loquente Ie. In ſabba.
ſancti Damaſi pontifi. & confeſ. Homo quidam pere. In communi.
ſanctæ Luciæ uirginis & mar. Simile eſt regnum cœlorum theſau. In communi.
ſancti Thomę apoſtoli & martyris. Thomas unus de, uſque Et crediderunt. Ioan.20
ſancti Stephani prothomar. Ecce ego mitto, uſque In nomine domini. Matth.23
ſancti Ioannis euangeliſtæ. Dixit Ieſus Petro, uſque Teſtimonium eius. Ioan.21
ſanctorum Innocentium. Angelus domini apparui, uſque Quia non ſunt. Matth.2
ſancti Thomæ marty. Niſi granum fruméti. In communi.
ſancti Syluestri papæ. Homo quidam pere. In communi.
ſancti Pauli primi heremitæ & confeſſoris. Ecce nos reliquimus, uſque Poſſidebit. Matth.19
ſancti Fœlicis confeſſo. Qui uos audit me, uſque Scripta ſunt in cœlis. Lucæ 10
ſancti Mauri abbatis. Nemo accendit. In cõmuni.
ſãcti Marcelli papæ & mar. Homo quidam pere. In communi.
ſancti Antonij abba. Nemo accen. In communi.
ſanctæ Priſcæ marty. Simile eſt reg.cœ. the. In communi.
ſanctorum marty. Fabiani & Sebaſtiani. Deſcendens Ieſus de. In communi.
ſanctæ Agnetis virginis & marty. Simile eſt regnum cœlorum decem. In communi.
ſancti Vincentij marty. Niſi gra. frumen. In communi.
ſanctæ Emerentianæ uirgi. & marty. Simile eſt regnum cœlorum decem uirgi. In cõmuni.
in conuerſione ſancti Pauli. Ecce nos reliquimus, uſque Poſſidebit. Matth.9
ſancti Iuliani epiſcopi & confeſ. Sint lumbi. In communi.
in tranſla. ſan. Thomæ epiſcopi de Aqui. ſicut in alio feſto.
ſanctæ Agnetis ſecundo. Simile eſt reg.cœ. the. In communi.
ſancti Ignatij epiſcopi & marty. Niſi granũ frumen. In communi.
in purificatione beatæ Mariæ. Poſtquã impleti ſunt, uſque Plebis tuæ Iſrael. Luc.2
ſancti Blaſij epiſcopi & marty. Niſi granum frumen. In communi.
ſanctæ Agathæ uirginis & marty. Simile eſt regnum

regnum cœlorum theſau. in communi.
sanctorum Vedaſti & Amendi cōfeſſo. Sint lumbi. in communi.
sanctæ Scholaſticę virgi. Simile eſt regnum cœlorum tehſau. in communi.
sancti Valentini marty. Nolite arbitrari, vſque Mercedem ſuam, Matth. 10
in cathedra ſancti Petri apoſt. Venit Ieſus in partes, vſque Solutum & in cœlis. Mat thæi 16
sancti Matthiæ apoſt. Cōfitebor tibi pater, vſque Et onus meum leue, Mat. 11
sancti Albini epiſcopi & confeſſo. Vigilate. in communi.
sancti Thomæ de Aquino. Vos eſtis ſal terræ vſque in regno cœlorum, Mat. 5
sancti Gregorij pape, Vigilate quia. in communi.
sancti Benedicti abbatis: Nemo accendit. in communi.
iu annunciatione. Dominica. Miſſus eſt angelus, uſque Secundum uerbum, Lucæ 1
sancti Ambroſij Archiepiſco. Vigilate quia in communi.
sancti Vincentij confeſſo. Nemo accendit. in communi.
sanctorum mar. Tyburtij & Valeriani, Ecce ego mitto, vſque Hic ſaluus erit. Mat. 10
sancti Georgij marty. Si quis vult poſt me. in communi.
sancti Marci euange. Ego ſum uitis uera. In communi.
sancti Vitalis martyris. Ego ſum vitis vera. in communi.
sancti Petri marty. Si quis vult poſt me, vſque ſanctorum angelorum, Lucæ 9
sanctæ Catherinæ de ſenis. Simile eſt regnū cœlorū grano, vſque Conſtitutione mundi, Matth. 13
Apoſtolo. Philippi & Iacobi. Non turbetur cor vſque Hoc faciam. Ioan. 14
in inuentione ſanctæ Crucis. Erat homo ex phariſæis, vſque Vitam æternam. Ioan. 3
sanctorum Alexādri & ſociorum eius Mar. Cū egrederetur, uſq; Seruus erit. Mar. 13
in feſto ſanctę Coronæ. Apprehendit Ieſum pila. vſq; purpureum veſtimentū. Io. 9
Sancti Ioannis ante portam Latinam ſicut in alio feſto ipſius.
in tranſlatione ſancti petri marty. Sicut in feſto ipſius. Si quis vult poſt me. in cōi.
in apparitione ſancti Michaelis, ſicut in feſto alio ipſius.
sanctorum mar. Gordia. & Epimachi. in cōmuni.
sanctorū marty. Nerei Archillei & pancratij. Deſcendens Ieſus de. in communi.
sancti Seruentij epiſcopi. Sint lumbi veſtri in communi.
sanctę potentianę virginis. Simile eſt regnū cœlorum decem virgi. in communi.
in trāſlatione beati Dñici ſicut ī die ipſius.
sancti Vrbani pape & mart. Homo quidam pere. in communi.
sanctæ petronillæ virginis. Simile eſt regnum cœlorum theſau. in communi.
sanctorum martyrum Marcelli & petri. Cū audieritis. in communi.
sancti Medardi epiſco. & con. Vigilate. in communi.
sanctorum martyrum primi & Feliciani. Videns Ieſus turbas. in communi.
sancti Barnabæ apoſt. Hoc eſt præceptum me. in communi.
sanctorum marty. Naboris Baſilidis & Cirini. Attendite à fermento. in communi.
sancti Antonij confeſſo. Nemo accendit. in communi.
sancto. Viti & Modeſti marty. Cum audie. in communi.
sanctorū Ciriaci & Iulitæ marty. Ecce ego mitto, uſque Saluus erit, Matth. 10
sancti Martialis epiſcopi & confeſſ. Vigilate. in communi.
sanctorum martyrum Marci & Marcelliani. Cum audieritis. in communi.
sanctorum marty. Gerua. & protha. Cum egrederetur Ieſus, vſque Hic ſaluus erit. Marci 13
sancto. 10. mar. Cum audieritis. in cōmuni.
in vigi. ſan. Ioannis Baptiſtæ, Fuit in diebus Herod. vſque plebem perfectam. Lucæ 1
in die Heliſabeth impletum eſt, vſque Redemptionem plebis ſuæ, Lucæ 1.
sanctorum Ioannis & pauli martyrum. Attendite à fermento. in communi.
in vigilia apoſtolo. petri & pau. Dicit Ieſus Simoni pet. uſque Clarificaturus Deum, Ioannis 21
in die. Venit Ieſus in partes, vſque ſolutum & in cœlis, Matthæi 19
in commemoratione beati pauli. Ecce nos reliquimus, vſque Aeternam poſſidebit, Matthæi 16

per

per oća.apoſt. Petri & Pau. Hoc eſt præceptum. In communi.
in viſitatione beatæ Mariæ virginis. Exurgens Mariā, vſque Salutari meo. Lucæ 1
ſancto proceſ.& Martini marty. Attendite à fermen. In communi.
in oća.apoſtolorum.iuſſit diſcipulos,vſque filius Dei es, Matth.14
ſancto. ſeptem fratrum. Loquente Ieſu ad. vſque Et mater eſt, Matth.12
ſancti Alexij confeſſ. Ecce nos reliquimus, vſque æternam poſſidebit. Matth.19
s. procopij abbatis.Nemo accendit. in cōi.
ſanctæ Margaritæ virginis & marty.Simile eſt regnum cœlorum theſ. In communi
in diuiſione apoſtol. Conuocatis,vſque Curantes, vbique, Lucæ 9
ſanctæ praxedis virgi. Simile eſt regnum cęlorum de. In communi.
ſanctæ Mariæ Magda. Rogabat Ieſum quidam, vſque Vade in pace, Lucæ 7
ſancti Apollinaris epiſco.& mart. Facta eſt contentio,vſque Tribus iſrael, Lucæ 22
ſanctæ Chriſtinæ virgi. & marty. Simile eſt regnum cœlorum theſau. In communi.
ſancti Iacobi apoſto. Acceſſit ad Ieſum, vſque A patre meo. Matth.20
ſanctę Marthę virgi.intrauit Ieſus in quoddam,vſque Auferetur ab ea, Lucæ 10
ſanctorum martyrium Nazarij Celſi & pantaleonis. Attendite à fermento. In cōi.
ſanctorum martyrium Fœlicis & ſimplicis & aliorum.Cum audieritis.in communi.
ſanctorum martyrum Abdon & Sennem, Videns Ieſus turbas. in communi.
ſancti Germani epiſcopi. Vigilate quia neſci. in communi.
Ad vincula ſan.petri apoſt.ſicut in alio feſt.
ſancti Stephani pape. Homo quidam nobilis. in communi.
in inuen. ſancti Stephani prothomarty. ſicut in alio feſt.
ſancti Dominici patris noſtri. Vos eſtis ſal terræ,vſque in regno cœlorum, Mat.5
in transfiguratione domini. Aſſumpſit Ieſus petrum, vſque A morte reſurgat, Matthæi 17
in vigilia ſancti Lauren.marty. Si quis vult poſt me. in communi.
in die.Niſi granum frumenti. in communi.
ſancti Hypoliti & ſocio. eius. Attendite à fermento. in communi.

in vigilia aſſumptionis beatæ Mariæ. Loquente Ieſu ad tur. vſque Cuſtodiunt illud, Lucæ 11
in die.intrauit Ieſus in quoddam, vſq; Non auferetur ab ea. Lucæ 10
ſancti Agapiti martyris.Si quis vult.in cōi.
ſancti Bernardi abbatis.Nemo accendit. in communi.
ſanctorum Timothęi & Simpho.marty.Deſcendens. in communi.
ſancti Bartholomæi apoſtoli. Hoc eſt præceptum. in communi.
ſancti Ludouici confeſſoris. Homo quidam nob. in communi.
ſancti Ruffi martyris.Si quis vult. in cōi.
ſancti Augnſtini epiſcopi.Sint lumbi veſtri in communi.
in decollatione ſancti Ioānis Bap. Miſit Herodes ac, vſq; in monumento. Marci 6
ſanctorum Fœlicis & Audacti marty. Vidēs in communi.
ſancti Egidij abbatis.Nemo accēdit. in cōi.
ſancti Marcelli marty. Niſi granum. in cōi.
in natiuitate beatę Mariæ. Liber generationis,vſque Qui vocatur Chriſtus. Mat. 1
ſancti Gorgonij marty.Si quis. in cōmuni.
ſancto.prothi & Iacinthi mar. Vidēs.in cōi.
in exaltatione ſanctæ crucis. Nunc iudiciū eſt mun.vſque Vt filij lucis ſitis. Ioan.12
ſancto.Cornelij & Cypriani marty.Deſcendens. in communi.
ſancti Nicomedis præsbyter & mar.Nolite arbitrari,vſque Mercedem ſuam. Lucæ 5
ſanctæ Euſemię virgi.Simile eſt regnum cęlorum decem. in communi.
ſancti Lamberti epiſcopi & marty. Niſi granum. in communi.
in uigilia beati Matthæi apoſt. Vidit Ieſus publica,vſque Ad pœnitentiam. Lucæ 5
in die.Cum tranſiret Ieſus, vſque Sed peccatores, Matth.9
ſancti Mauricij ac ſocio. eius. Deſcendens Ieſus, in communi.
ſanctorum martyrum.Coſme Damia.Vidēs Ieſus tur. in communi.
ſancti Vinceſlai marty.Si quis vult poſt me. in communi.
ſancti Michaelis archangeli. Acceſſerunt diſcipuli,vſque Qui in cœlis eſt. Matth.18
ſancti Hieronymi præsbiteri.Nemo accendit. in communi.
s.Remigij confeſ. Homo quidā pere.in cōi.
ſancti

ſancti Leodegari epiſcopi & martyris. Si quis vult. in communi.
ſancti Franciſci confeſſoris. Nemo accendit. in communi.
s. Marci papæ. Homo quidã nobilis. in cõi.
ſanctorum Sergi Bachi & Marcel. Cum audi. in communi.
ſancti Dionyſij & ſocio. eius. Deſcendens Ieſus de. in communi.
ſancti Eduardi mart. Homo quidam nobi. in communi.
ſancti Calixti papæ & mart. Qui vos audit, vſque ſcripti ſunt in cœlis. Lucæ 10
ſancti Lucæ euangeliſtæ. Deſignauit dominus, vſque mercede ſua. Lucæ 10
ſanctarum vndecim millium virginum. Simile eſt regnum cœ. decem. in communi.
ſãctorum Criſpini & Criſpiniã. martirum. Videns. in communi.
in vigi. apoſto. Simonis & Iudæ. Ego ſum vitis vera. in communi.
in die. Hæc man. vo. vſque me gratis. Ioan. 15.
in vigilia omnium ſanctorum. Deſcendens Ieſus de. in communi.
in die animarum. Amen amen dico vobis, vſque in reſurrectionem iudi. Ioan. 5
ſãcti Theodori epiſcopi & mar. Nihil opertum, vſque Qui eſt in cœlis. Matth. 10
Quatuor Coronatorũ. Cũ audieritis. in cõi.
Nihil opertum eſt quod, vſque Qui eſt in cœlis. Matth. 10
ſancti Martini epiſcopi. Sint lumbi veſtri. in communi.
ſancti Menne mart. Si quis vult. in cõmuni.
ſancti Britij epiſcopi & confeſſo. Sint lumbi. in communi.
ſanctæ Eliſabet viduę. Reſpiciens, vſque Habuit miſit, Lucæ 21.
ſanctæ Ceciliæ virgi. & mart. ſimile eſt regnum cœlorum de. in communi.
ſancti Clementis papæ & mart. Vigila. quia in communi.
ſãcti Griſogoni mar. ſi quis vult. in cõmuni.
ſanctæ Catherinæ virginis & mart. ſimile eſt regnum cœlorum the. in communi.
ſan. Vitalis & Agricolæ. Attendite à fermẽ. in communi.
ſancti Saturini epiſcopi & mart. Vigilate. in communi.

INCIPIT TABVLA EVANGELIOrum in communi Sanctorũ totius anni.

IN cõi. apoſtolorũ & euang. Hoc eſt pręceptum meum, vſque Det vobis. Ioan. 15
Ego ſum vitis vera, vſque Et fiet vob. Io. 15
in communi vnius mar. ſi quis vult poſt me, vſque Opera eius, Matth. 16
Niſi granũ frumen. vſque Pater meus. Io. 12
in communi plurimorum martyrum, Cum audieritis prælia, vſque Animas veſtras. Lucæ 21
Deſcendens Ieſus de, vſque Multa eſt in cœ. Lucæ 6
Videns Ieſus turb. vſque Copioſa eſt in cœlo, Matth. 5
Attendite à fermen. vſque Angelis Dei. Lucæ 12.
in communi vnius confeſſoris. ſint lumbi veſtri, vſque Hominis veniet, Lucæ 12.
Vigilate quia neſcitis, vſque Conſtituet eũ. Matthæi 24
Homo quidam pere. vſque In gaudio domi ni tui, Matth. 25.
Homo quidam nobi. vſque Auferetur ab eo. Lucæ 19
Nemo accendit, vſq; Illuminabit te. Luc. 11
in communi vnius virginis. ſimile eſt regnũ cęlorum theſau. vſque Et vetera. Mat. 13
ſimile eſt regnum cœlorum de, vſque Diem neque ho. Matth. 25

De ſancta Trinitate.

CVm venerit para. vſque Ego dixi. vo. Ioannis 15
De ſpiritu ſanct. ſi quis dili. me, vſque ſic facio. Ioannis 14
De ſancta Cruce. Aſcendens Ieſus Hieroſo lymã, vſque Tertia die reſurget. Mat. 20
De beata virgine. Miſſus eſt angelus, uſque ſecundum verbum tuum, Lucæ 1.
Loquente Ieſu ad turbas, vſque Cuſtodiunt illud, Lucæ 11
De mortuis. Dixit Martha ad, vſque Mundum ueniſti. Ioan. 11
Amen amen dico vobis niſi, vſque in nouiſſimo die. Ioan. 6
Amen amen dico vobis quia, vſque in reſurre. iudi. Ioan. 6

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

VENETIIS,
Apud Gratioſum Perchacinum.
M D LXVII.